

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

7

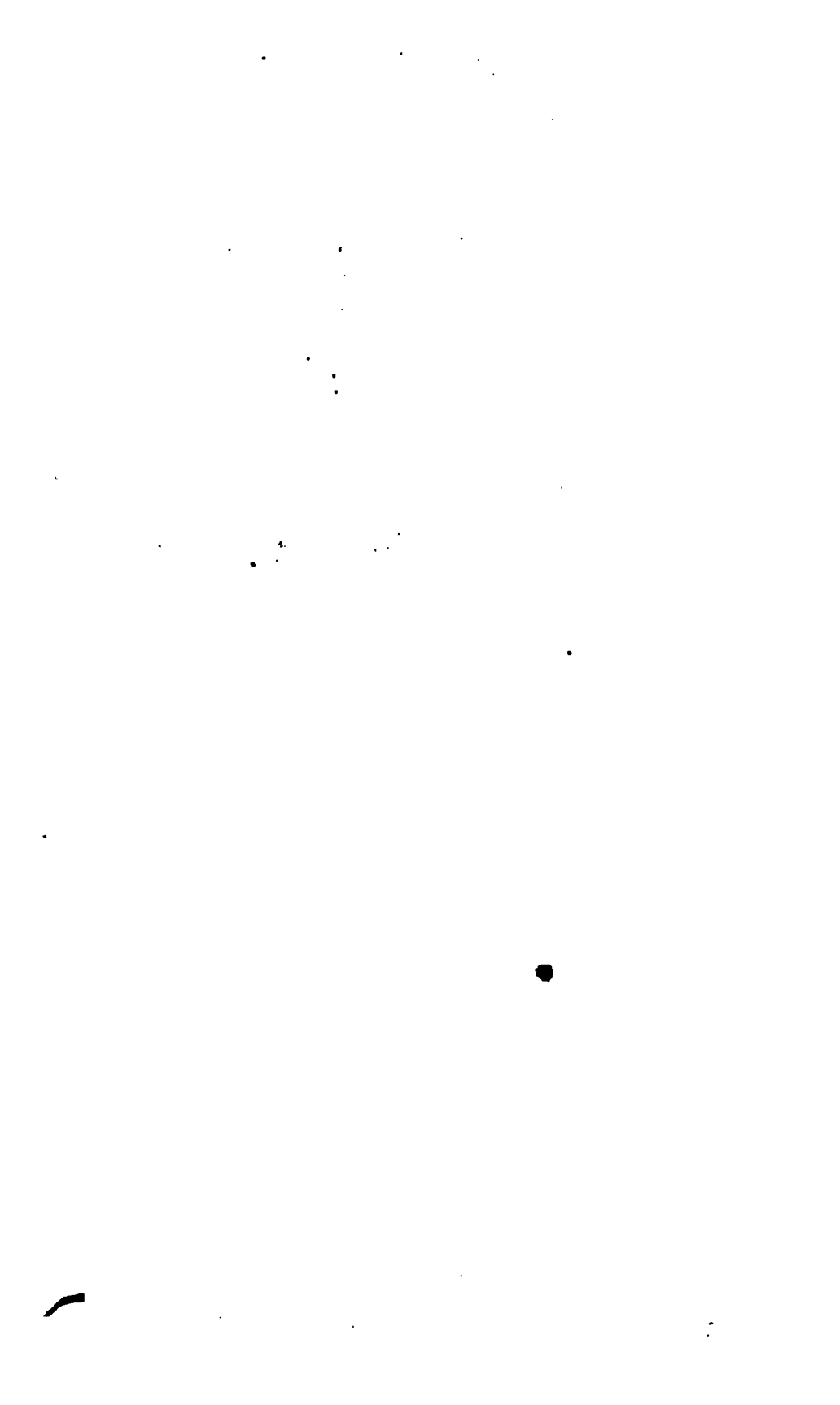

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen

af

H. Reyfer,

Professor ved Universitetet i Christiania.

Første Bind.

Christiania.

Chr. Tønsbergs Forlag.

1856.

AF

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
266505A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1926 L

Copyright of S. S. Ceram.

For tale.

Den her givne Fremstilling af den norske Kirkes Historie under Katholicismen tør ligesaa lidet gjøre Fordring paa at ansees for udtømmende med Hensyn til Emnet, som paa at være fuldendt med Hensyn til Formen. I begge Henseender kunde den ganske vist have rundet, hvis dens Udgivelse havde været udsat endnu en Stund. Men er det sandt, hvad Flere have sagt mig, at det fuldkomne Savn af en særskilt Bearbejdelse af den norske Kirkes Historie er meget føleligt, og at man længes efter at see det snarest muligt, om end blot nogenlunde tilfredsstillende, afhjulpet, — saa troer jeg, at nærværende Arbeide, alle sine Mangler uagtet, kan gjøre Nytte, og at det derfor ikke længer bør undrages Offentligheden. Jeg udgiver det altsaa i Haab om en ikke altfor streng Bedømmelse og med det inderlige Ønske, at det maatte væene til at forberede og fremskynde et fuldkomnere Arbeide over samme Emne, der ved sine Fortrin kunde bringe mit i Forglemmelse.

Jeg anseer det overflødig at gjøre her i Fortalen særskilt Næde for de Kilder, jeg har benyttet, helst da de, med Undtagelse af nogle ganske saa endnu blot i Haandskrift tilværende korte Dokumenter, ere trykte og findes i bekjendte Verker. I selve mit Arbeide er under Terten Hjemmel anført for Alt, hvad ikke hører til almeenkjendte Ting, og Læseren vil af disse Anførsler let udfinde mine Kilder.

Jeg forudsæer, at Mange i min Fremstilling ville søgne tilfredsstillende Oplysning om, hvorledes det christelige Lærebegreb opfattedes i den norske Geistlighed og af denne atter meddeltes Folkets Almeenhed. I dette Stykke maa jeg søge min Undskyldning i Kilderens Fattigdom: hvad den Materie angaar, — en Fattigdom, der ijen for en stor Deel har sin Grund i den middelaldrige romerske Kirkes Fortjærlighed, som man kan kalde den ydre Kirkebygning, den hierarchiske Form. Denne den romerske Kirkes almindelige Aandsretning gjorde sig nemlig, som venteligt var, ogsaa gjældende hos den norske Geistlighed, der ridsynligt havde Tanken meer henvendt paa Kirkeordningen end paa Kirkelæren, og som derfor har efterladt langt færre Spor af sin Virksomhed for dennes Udvikling end af sin Stræben for hins Fuldkomnengjøre efter Næbetsmets Maalestok.

Mange ville muligen ogsaa bebreide mig, at jeg har opholdt mig alfor meget ved den norske Statshistorie, og derved vidtløftiggjort min Fremstilling meer end nødvendigt. Men skjønt jeg selv ved mangen Leilighed har følt dette og gjort mig Betænkelse derover, saa har dog paa den anden Side frygtet for, at en større Kortbed i Fortællingen af de reent verdslige Begivenheder skulde gjøre min Fremstilling Kirkeforholdene uklare og navnlig vansteliggjøre Opfatningen af Forholdet til enhver Tid under Katholicismen mellem Kirke og Stat i Norge — og at dette vigtig opfattes, anseer jeg for at være af fortrinlig Betydning i en Historie, hvor dog den ydre Kirke, ifølge Sagens Natur kommer til at spille Hovedrollen. Jeg indrømmer imidlertid gjerne, min overbeviende Sysslen gjennem en lang Aarrække med Fædrelands politiske Historie kan i omtalte Tilfælde muligen have ledet mig paa den ene Veie; men jeg tøver isaaafald at gjøre Regning paa mine Læsers Duldelse.

Min Behandling af det mig foreliggende Emne under fire Hovtidrum tror jeg vil findes naturlig og derfor vinde de fleste Læsere

III.

Bifald. Det første Tidrum, fra Christendommens Indførelse i Norge indtil 1152, fremstiller den norske Kirkes tidligste Udvikling, før Hierarchiet endnu i den begyndte at spille nogen isærfaldende Rolle. Det andet Tidrum, fra Nidaros's Erkestols Oprettelse i 1152 indtil Kong Haakon Haakonssøns og Erkebiskop Einars Død i 1263, fremstiller det romerske Hierarchies Indbryden i Norge og den hierarchiske Kirkeordnings raske Fremstridt. Det tredje Tidrum, fra 1263 til den sorte Døds Døphør i 1350, fremstiller den hierarchiske Kirkeordens bedste Blomstringstid. Det fjerde Tidrum endelig, fra 1350 indtil den norske Kirkes Reformation i 1537, fremstiller Kirkeordenens Forfald under Kalmar-Foreningen og Forbudene paa den store religiøse Omveltning. Hvert Tidrum vil, som jeg haaber, vise sig i sin særegne Karakter, som uden Banfælighed vil kunne opfattes af selve Kjendsgjerningerne, om end mine Henpegninger og Bemærkninger stundom maatte være mindre tydelige eller heldige. Jeg maa beklage, at det fjerde Tidrums sidste Aarhundrede, muligens kan forekomme Læserne overfladisk behandlet; men derfor maa de for mig tilgængelige Kilders Bestaaenhed for en stor Deel bære Skylden.

Jeg har ikke udtrakt min Fremstilling længer end over den katolske Tidssalder af den Grund, at de Kilder til den norske protestantiske Kirkes Historie, hvilke jeg hidtil har kunnet overkomme, synes mig altfor fattige og mangelfulde til at kunne afgive Emne for en nogenlunde nøjagtig Skildring. Man tør maastee haabe, at i den nærmeste Tid Historiegranskernes flittige Gjennemgaaelse af Arkiver og andre Haandkriftsamlinger kan for den protestantiske Tidssalder bringe hidtil ukjendte vigtige Kjendsgjerninger for Dagen, og Udfaldet af disse Bestræbelser bør man, som jeg tror, heller oppebie, end fremkomme nu med noget, som ikke alene maatte agtes aldeles utilfredsstillende, men endog muligens senere kunde vise sig at være fuldkommen falskt.

IV

Min Stræben i nærværende Arbeide har gaaet ud paa at fremstille Sandheden. Skulde jeg undertiden i mine Domme findes at have feilet, da er det Evnen, der i Fremdragningen og Forklaringen af Kjendsgjeringerne har svigtet mig, ikke Villien.

Christiania i Juni 1856.

A. Keyser.

benmægt underkastede sig de ældre romaniserede Beboere, og reiste sine Riger paa germanisk Retsgrundvold, vare de den ældre Befolkning langt underlegne baade i Antal og Kultur. Dette Forhold maatte snart øve sin naturlige Virkning. Det fremkaldte en Stræben hos Undertvingerne at tilegne sig den aandelige Kultur, der satte de Undertvingne i Stand til, selv i sin Trældom, at see ned paa dem, sine Herrer, med Foragt; — og denne Kultur var kristelig, paa det noieste knyttet til Christendommen, dens Lære og kirkelige Indretninger. Skjønt de som Erobrere øvede det ydre Herredømme i Kraft af en Statsret, der var medført og egte hedenstgermanisk, maatte de let indsee, at dette ydre Herredømme kun stod paa svage Fødder, saalænge ei hermed forenedes det indre aandelige Herredømme, som ene kunde erhverves ved Indlemmelse i den kristelige Kirke. Derfor hastede de tydske Folkfærd, saasnart de havde sat sig fast i romerske Provinser, med at antage Christendommen, forsaavidt ikke allerede paa Romerrigets Grændser kristelige Lærere ad Overbevisningens Vej havde omvendt dem. Statsklogskab gif saaledes Haand i Haand med Christendommens indre overbevisende Kraft for at bevirke Christendommens Antagelse og hurtige Udbredelse hos de tydske Folkfærd, som danne nye Riger paa Romerstatsens Ruiner.

De mægtige Gøter vare allerede inden Udgangen af det 4de Aarhundrede, seend de endnu oprettede sine Riger i Italien, Sydgallien og Spanien, for største Delen kristne. Vørgunderne fulgte snart efter, da de havde bemægtiget sig det sydsørlige Gallien. Det samme var i Løbet af det 5te Aarh. Tilfældet med Bandaler, Svever, Gepider og Langobarder; og ved Enden af Aarhundredet (495) lode Frankerne med sin Konge Clodivig i Spidsen sig kristne, efterat de havde ret befæstet sit Herredømme i det nordlige Gallien.

Af de tydske Folkfærd, som stiftede Stater paa romersk Grund, var Angelsaxerne det, der senest antog Christendommen. Da de i Midten af det 5te Aarh. begyndte Erobringen af Britannien, fandt de dette Land opgivet af den romerske Regjering, den romerske Kultur i yderste Forfald, og vistnok ogsaa som Følge heraf Christendommen rystet og svag. Angelsaxerne udryddede, saavidt deres Vaaben og Herredømme naaede, baade den romerske Kulturs Levninger og Christendommen fra Grunden, og indførte med germanisk Retsforfatning ogsaa germanisk Hedendom. Men da de i Løbet af noget mere end eet Aarhundrede havde fundet en Grændse for sine Erobring og havde befæstet sine Stater, fik ogsaa snart Christendommen Indgang hos dem. Den kom did umiddelbart fra selve Rom, hvis Vi-

Pop allerede nu udbredtes for den vestlige Kirkes Hoved. Pave Gregorius den Store sendte først for det 6te Aarhundredes Slutning sine Lærere med den vidkjære Augustinus i deres Episcop til den keltiske Konge Ethelbert. Denne blev omvendt, en angelsk Kirke grundlagt, og ved Midten af det 7de Aarhundrede var Christendommen befæstet i alle de angelske Riger i Britannien.

Til samme Tid udbredtes ogsaa Christendommen meer og meer blandt de tydske Folkesæd, som vare forblevne uden sine gamle Gnomer, i det nuværende Lybfland. De overtyske Folk: Saksere, Bawarer og Tyriinger, hvilke efterhaanden kom i Uafhængighedsforhold til det frankiske Rige, modtoge tildeels herfra Christendommen; og ved Midten af det 8de Aarhundrede stode kun de nedertyske Folk, Saxoner og Friser, tilbage som Hedninger. Men disse paavirkedes fra tvends Sider i kristelig Retning: fra det tilstødende frankiske Rige baade ved Baaskeherredømmet og Missioner, — og fra England ved selvopoffrende Christendoms lærere, der uden Uafhængighed af verdslig Magt, med Martyrdøden for Die, vovede sig ind iblandt dem for at forkynde Evangeliiets Lære. De frankiske Kongers Pipin og Karl den Stores Seire gjorde endelig Udslaget, og ved Slutningen af det 8de Aarh. havde ogsaa de nedertyske Folkesæd paa ubetydelige Undtagelser nær boiet sig for Kristus og vare optagne i den kristne Kirkes Skød.

Nu først, ved Aar 800, kunde Christendommen siges ret at have naaet frem til de nordgermaniske Folkesæds Omraade; nu var efter Forsynets Styrelse Raden ogsaa kommen til dem, at deelagtig gjøres i Evangeliiets Bessiguelser.

3.

De nordiske Folkesæds Tilstand i Hedendommen. Afsættelsen.

Da Christendommen først virksomt berørte det skandinaviske Norden, traf den ikke der Folk, som Billedløshed i Leveviis, dyb Uvidenhed og aandelig Raahed gjorde uimodtagelige for dens Lære. Nordens Behoere havde, allerede mange Aarhundreder tilbage i Tiden, svunget sig op til et Standpunkt af Dannelse, der fjærned dem vidt fra de saakaldte Billedes Klasse. De førte i Hjemmet et frit, men derfor ikke aldeles uslebent Bondeliv, og nærrede sig i faste Bopæle ved Agerbrug, Hædrist og Histeri, medens ved Siden heraf deres Sækyndighed ogsaa loffede dem over Havet til fremmede Lande fjærnt og nær, deels paa Handelsreiser, deels paa Visingetog; de dannede Stater med en paa Agtelse for Lov og Ret grundet Samsundsorden; de kjendte Skrivekunsten, om de end ikke meget benyttede den, og besad i Ru-

nerne ejendommelige Strifteegn; de elskede Sagaen og vidste at give den Afrunding i det mundtlige Foredrag; de dyrkede Poesien, indklædt i strenge Former, som en udviklet Skaldekunst bestemte; de havde endelig en Religion, hvis Troslære var udviklet til et ordnet System, og hvis Fremtræden i Livet baade var virksom og, for en Hedningetro at være, i mange Maader verdig og velgjørende.

Denne Religion var Afsatroen. I sit Grundvæsen en Fælles- ejendom for hele den germaniske Folkekasse, var den uden tvivl i sine Enkeltheder forskjellig udviklet ikke alene hos de tvende germaniske Hovedstammer, men endog hos disses forskjellige Folketærb. Vi kende den kun fyldestgjørende i dens nordiske og navnlig i dens norske Skikkelse, i hvilken den i Eddaerne er bevaret. Men i denne Skikkelse er den os ogsaa her af størst Bigtighed, hvor det gjælder om at betragte den som Christendommens Forløber og tillige Modstander iblandt de nordgermaniske Folketærb, blandt Daner, Svear og Nordmænd, og netop særligen iblandt de sidstnævnte.

En ubeførlig Fremstilling af Afsatroen, vilde her være paa sit urette Steb; den er ikke nødvendig for at forklare sig Christendommens Kamp og Seier. Med dens Grundtræk for Die formaa vi tilstrækkelig at vurdere Kampen; og et Omrids af den vilde vi her stræbe at give.

I Begyndelsen vare tvende Urverden: en Ildens og Lysets Verden, Muspelheim, og en Kuldens og Mørkets Verden, Niflheim; et uhyre tomt Rum adskilte dem. Af disse to Verdeners gjensidige Paavirkning tilblev i det tomme Rum Istunen Ymer og den ham nærende Ko, Audhumbla, tilsammen det uordnede Verdensstof. Af dette, som dets bedre Kræfter, udviklede sig Aserne eller Guderne, der dræbte Ymer og dannede af hans Krop Verden, Himmel og Jord. De befolkede Jordens Indre med Dverge, Vasener, der først havde faaet Liv som Madiser i Ymers Kjøb. Jordens Overflade skjænkede de Menneffenes Slegt, der nedstammede fra eet Par: Ask og Embla, hvilke Aserne skabte af Træer. Ymers Aftom, de onde Istner, Naturens chaotiske, forstyrrende Kræfter, forsaavidt de ei druknede i sin Stamsfaders Blod, trængtes hen til Jordstivens nordlige Udkanter ved det store omslydende Verdenshav, over hvilket Istunen Yger herskede.

Aserne fra sine Himmelboliger styrede nærmest Verdens- og Menneffelivets Gang. I deres Spidse som Fader og Fyrste stod Odin, den Alt gjennemtrængende, alle Ting belivende Aand, der indgød Menneffene Forstand og digterisk Begeistring, men ogsaa optændte hoi dem Kamplyst og Krigerwildhed. Ved hans Side som Hustru stod Frigg, den alnærende Jord. Deres Sou var Thor, Tordenen, Kræften,

Verdens Helliggjæver, Menneskenes Ven og Berger mod alle onde Magter, Landbrugets og det huslige Livs Beskytter. Mange andre Aser og Afsyner virkede ved Siden af dem i underordnede, engere Kredse.

Allerede i Tidens Morgen havde Aserne optaget i sit Samfund mægtige Væsener af de vise Baners Art: Risard, Rigdommens Gæder, Sofarts og Handels Beskytter, samt hans Dorn, Frey, Fragtbarhedens Gud, og Freya, Hærlighedens Gudinde. Men de havde ogsaa optaget i sin Række et Jotunvæsen, den skønne men onde og kække Lofe, Jden og den forstyrrende, forbærrkelige Idenkaf. Han modarbejdede Iomliget Asernes Virksomhed, undergravede deres Byggherretrødsomme, og stræbte stedse at bane sine Brodres Jotnerne Veien til at omspytte Asernes Verk.

Thi Jotnernes Magt var kun hemmet og indskrænket ved Aserne, men ei tilintetgjort. Ligesom Asernes Virken aabenbarede sig i alt hvad der var godt, skönt og ophøiet i Naturen og Menneskaanden, saaledes fremglimtede ogsaa Jotnernes i Alt hvad der var ondt og forstyrrende. Som Livet udgik fra Aserne, udgik Døden fra Jotnerne. Den blege Hel, Lofes Datter, kaldte ubønhørligen til Helheim Menneskets legemlige Væsen, medens dog dets Aand, hvis den var mærket med Dyd og Tapperhed, kunde høve sig til Samliv med Guderne i deres herlige Himmelboliger. I hele Verdenslivet saa man Sporet af den bestandige Kamp mellem Aser og Jotner, og ifkun Thors vældige, aldrig hvilende Arm formaæde med den knusende Hammer Misliner at verge Asernes Verk, den ordnede Verden, mod de ødelæggende Kræfters stedse gjentagne Angreb.

Over begge disse stridende Magter, uafhængige af dem begge, stode Tidens og Skjebnens høie Gudinder, de tre Korner, hvis Oprindelse var en dunkel Gaade, men hvis Bud var en uroffelig Lov, for hvilken Guder saavel som alle andre Væsener maatte bøie sig. Ringere Korner, deres Udsendinger, tænktes at optræde i Menneskeverdenen, deels for ved Fødselen at udmaale Menneskets Leveled og bestemme dets Skjebne, deels for som usynlige Folgeaander, Hamingier, at ledsage det gennem Livet, deels for som menneskelige Spaafvinder, Balaer, at forudforlynde det Skjebnens Willie. Beslegtede med Kornerne tænktes ogsaa Valkyrierne, der som Dvins Tjenerinder rede gennem Luft og over Hav, indfandt sig i Slagene for at hente til hans Valhal hans udkaarne Sønner, der som Einherjer skulde følge Aserne i disses sidste store Kamp mod de onde Magter.

Thi den Strid, som gik gennem hele Verdenslivet, skulde ende i en sidste uhyre Kamp, i Ragnarok, Gudernes Moike. Aserne vare

ikke evige, ligesaa lidet som den Verden, med hvilken de vare frem-
sprungne, hvilken de fra først af havde ordnet, som de siden opholdt
og vergebe. Da de begyndte at benytte Jotnernes Kræfter for at be-
fordre sin egen Storhed, og optog Jotunvæsenet i sin Midte, svæk-
tedes deres Gudemagt. De maatte see en af sin egen Krebs, Odins
egen Son, den blide og rene Valder, ved Lofes Ondskab synke i
Døden som Høls Bytte. De kunde binde Lofe, men tilintetgjøre ham
kunde de ikke. De forudsaa selv sit kommende Fald, men kunde ikke
afværge det. I Ragnarok skulde Lofes Vaand briste, og alle onde
Jotunartebe Væsenet forene sig under ham og hans stræffelige Astom,
Midgaardssormen og Fenrisulven for at møde Aserne i en
afgjørende Kamp. I denne skulde Aserne og deres Fiender indbyrdes
falde hinanden. Den evige Jdverdens, Muspelheim's, Herster,
Surt, skulde derpaa slynge sine Luer over Verden, der forbrændt
skulde synke i Havet.

Men Verden gaar kun under for at gjenfødes herligere. En
skønnere Jord skulde atter skyde op af Havet og befolkes af en livs-
kraftigere Menneffeslegt. Gjenfødte Aser skulde indtræde i de forgang-
nes Himmelboliger. De afdøde Godes Aander skulde samles i det
lysende Gimle, de Ondes nedstødes til det evige Niflheim's fryg-
telige Naastrand (Rigstrand). Nu er det Godes Seier afgjort.
Alt Ondt skulde udslættes af Verden, naar den Mægtige, hvis Navn
man ei vovede at nævne, aabenbarede sig i sin Herlighed, og den fra
Niflheim udsprungne Morkets Drage, Nidhug, bortveg, bærende
Døden paa sine Binger.

Dette er Grunddragene af den Tro, som de nordiske Folk i sin
Hedendom hylbede, og overeensstemmende med den opfattede de sit
Livs Forholde og Formaal. Livet og Livets Goder erkendte de for
en Gave af Aserne, en Frugt af disses stedsevarende Kamp mod de
onde, forstyrrende Jotunmagter. Men derfor skulde de og i det jor-
diske Liv danne sig til at blive efter Døden ei alene ved Retfærd og
Dyd verdige Gæster i Asernes Boliger, men ogsaa ved Mod og
Tapperhed verdige Medkæmpere for Asernes Sag. Af den sidste
Anskuelse, paavirket ubentvivl og fremhævet ved ydre Forholde, ud-
virkede sig den frigerske Aand, som besjælede Asadyrkerne, som bragte
mange af dem til at agte Tapperhed for den høieste Dyd, Kriegerdaad
for den største Ære, og som i Vikingelivet fandt sit Overmaal.

Om Asatroens ydre Fremtræden i Livet maa vi ogsaa fatte os
Korthed. Nordboerne dyrkede Aserne deels i Templer, Høf, og deels
ved Altare eller i Offerkredse, Hørgter, under aaben Himmel. Man
havde Gudebilleder, almindeligst af Træ, der fremstillede de forskjellig-
Gæder med deres Sørfjender. Offeringerne (blod) vare som oftest

mod Anderledesstroende eller Omvendelseslyst har været noget fremstiftende Særkjende; snarere synes religiøs Overbærenhed i Almindelighed at have været et betegnende Træk i deres Karakter.

Saaledes var den ydre Religionsforfatning med hvilken Asatroen optraadte blandt de nordiske Folkesæd og navnlig hos Nordmændene. Vi maa dog herved bemærke, at vi kun kjende denne Religionsforfatning af Christnes Beretninger, der uden tvivl oftest med Forkjærlighed dvæle ved dens Styggensider, — eller af Sagn, der i et Par Aarhundreder vare forplantede gennem Christnes Mund, før de optegnedes, — samt at det meste og udførligste vi vide om den, fremstiller den for os som den var i Hedendommens sidste Liber. Men da ravede Asatroen siensynligen mod sit Fald, rystet i sit hele Væsen dels af Bantro, dels af den groveste Dvertro. Medens Nogle levede uden Gud, kun stolende paa egen Kraft og Styrke, — en Andrets retning som et langt, fast uafbrudt Vikingeliv meget naturlig fremkaldte og nærede, — satte Andre sin fulde Lid til Gudebilledet istedet for til Guddommen, dyrkede en Mængde levende og livløse Naturgjenstande, vare utrættelige i blodige, grusomme Dffringer, nedsendte sig i Trolddoms- og Spaadomskonster, og forglemte overhovedet Troens indre Kjerne og dybere Betydning, idet de hang sig, men det ogsaa desto fastere, ved dens ydre Former. Dog stod mellem disse tvende Klasser af Hedninger endnu en tredie, der foragtede den grove Dvertro og dens Yttringer i Livet, hævdede sig over Fleerguderiets Bildfarelser, og — uden tvivl med Bliffet heftet paa Asatroens egne Lærdomme om Verdens Undergang og Gjenfødselse, om et evigt, unævnligt Væsen, høiere og mægtigere end alle Aser — satte sin Lid til den Gud, som havde skabt Solen og al Verden, og hos ham haabede Hjælp i dette Liv og Salighed i hiint. Denne Klasse, om den end var lidet talrig, omfattede vissefælden de mest oplyste og bedste Mænt i Folket; og de, som nærede disse Anskuelser, behøvede kun at kjende Christendommen for ogsaa at modtage den.

3.

De frankiske Kyrters Bestræbelser for Christendommens Indførelse i Norden. Dei hamborgsk-bremiske Erkebiskops Oprettelse. Andgards og hans Efterfølgeres Virksomhed i Danmark og Sverige.

Efter hvad man af forhaandenværende historiske Efterretninger kan slutte, blev Christendommen Nordboerne først bekendt under de Vikingtoge, hvormed de i det 8de og 9de Aarhundrede hjemfegte de vestlige Europas Lande, Skotland, England, Irland og Frankrige Christendommen, som i disse Lande forlængst var grundfæstet, maatt vække deres Opmærksomhed, om ikke ved andet saa ved den glimrend

Vertighed med hvilken den allerede dengang omgav sin Gudsstjeneste. Frembringende af denne ydre Glands maatte igjen ganske naturlig opfortre dem til ogsaa at kaste et Blik i den saa herligt fremtrædende Religions indre Væsen, — til at sammenligne dens Lære med de Troslærdomme, hvilke de selv hylde. Men maatte de hedenske Nordboere i Almindelighed, som Afabrykere og i sin Karakter tygt paavirkede af Afatroens krigeriske Aand, i Begyndelsen finde sig lidet tiltalte af den milde Christenlære, saa maatte dette især være Tilfælde med den Klasse af dem, som først fik Anledning til at betragte Christendommen i Nærheden. Dette var nemlig næsten ubelukkende stridslystne Bifinger, hvis Hjerte i krigerisk Overmod lukkede sig for en Tro, der aandede Fred, Bliedhed og Ydmyghed. Hovdinge og Geistlighed i de kristne Lande, som Nordmændene hjemsogte paa sine Bikingtoge, sporede ingen Umage for at omvende disse frygtelige Gæster til Christendommen; thi det var indlysende, at en saadan Omvendelse maatte være det kraftigste Midde! til nogenlunde at dæmpe det vilde Krigermed og den raa Grusomhed, som man ei med Vaabenmagt formaade at besjæmpe. Disse Bestræbelser bare imidlertid lange Lun ringe eller snarere ingen Frugter. Man søgte at lokke de farlige Bifinger til Christendommen ved at stille dem timelige Fordele for Dinene: fredeligt Opbold og Fordejedomme i de Lande, de hjemsogte, samt rige Gaver for de Nydøbte. Bifingerne vare kloge og beregnende nok til ikke reentud at stode disse glimrende Tilbud fra sig. Ofte naar Krigsloften var dem mindre gunstig, naar deres Driftighed havde drevet dem for langt ind mellem deres Fiender, og de saa sig paa Nippet til at maatte bukke under for disses store Overmagt, lode de sig Kareris døbe. Men naar de vare komne ud af sin vanskelige Stilling, eller saa sine Kæfker bestyrkede ved nye Tilstod af Landsmand, forkastede de igjen den nys antagne Christendom og fremturede paa sin gamle Viis i Hedendom og Herjen. Der gaves de, som lode sig døbe een men flere Gange døbe, ifkun for at erholde de med Daaben forbundne Gaver, eller vel endog blot de hvide Klæder, som de Nydøbte ifortes; og vedbleve ligesuldt at være Hedninger i al sin Færd.

De hedenske Nordmand, som besøgte kristelige Lande enten i fredelig Hensigt, for at drive Handel, eller ogsaa for at tage Krigstjeneste, krugte at lade sig primsigne d. e. hoitidelig betegne med Kæfket, uden derfor at modtage Daaben. Da sølte de kristne ingen Ans for at omgaaes dem, og paa den anden Side betragtede ikke heller deres hedenske Trosvorandte dem som frasaldne; de kunde da frit omgaaes begge Religionens Besjendere og imidlertid tro paa hvad dem bedst tyktes ¹⁾.

¹⁾ Gule S. c. 50: Norna Geis S. c. 10.

Enkelte af dem verdigede Christendommen saa megen Opmærksomhed, at de dyrkede Kristus ved Siden af Aserne. Saaledes hede det om den norste Høvding Helge hiin Magre, der var opfostreret paa Island og der bleven Kristen, at han efter sin Besøttelse paa Island vel troede paa Kristus, men dog paafaldte Thor til Sos, og naa han var stædt i Farer og i alle sine vigtigste Anliggender ¹⁾).

Største Delen af de Nordmænd, som paa sine Vikingetogte eller Handelsrejser lode sig primsigne eller døbe, vare uidentvivel Fritænkere, der i Grunden foragtede baade Afsat og Christendom. De betragtede Daaben som en ligegyldig Ceremoni, hvilken de uden Bange og Skelighed underkastede sig, naar de deri saa sin Fordeel, men hvilke ingenlunde bandt dem i deres religiøse Tro eller i deres Vandel. Deres egen Kraft og Klogskab var den sande Gjenstand for deres Tro og Tillid.

Ikke de, der toge faste Bopæle i de Lande, som de hjemsogte drog efterhaanden, om ikke anderledes saa dog ved Banens, Dvætalesens og Fordelens Magt, nærmere til den christelige Kirke, og mange af dem bleve dens oprigtige Medlemmer; men disse fjæne sig da oftest med det samme for bestandig fra Fædrenelandet. Af de store Skarer Nordmænd og Daner, der ved Forlig mellem den engelske Konge Alfred og Vikingernes Konge Gudru (Gorm?) i 878 lode sig døbe og nedsatte sig i England, hvor de egenlig dannede en selvstændig Stat af betydeligt Omfang under den engelske Konges Overhøjhed, — finder man ikke omtalt, at nogen vendte tilbage til Fædrenelandet, for der at udbrede den nyantagne Tro. Til Fædrenelandet finder man dette omtalt at have været Tilfældet med nogen af de Nordmænd, som med Rolf Rognvaldsøn nedsatte sig i Normandi og der med ham antog Christendommen i Aaret 911. Sagen var uidentvivel, at den til Christendommen virkelig omvendte Viking foretrak et roligt Ophold blandt sine nye Trosvante i fremmed Land, fremfor at optræde som Christendommens Forskynder eller endog blot leve blandt sine hedenske Landsmænd. Den derimod der vendte hjem med en paa Skromt modtagen Daab, men med Hjertet opfyldt af Fritænkteri eller en af Afsatere og Christendom sammensmaltet forvirret Dvætro, var ikke stiftet til at bane den sande Christendom nogen Indgang i sit Fædreneland. Den Berøring, hvor Nordmændene ved sine Vikingetog kom til Christendommen blev seledes for det første uden nogen isinesaldende Virkning paa Folketammens Hjem. Den eneste skulde maaskee være, at den hos Mange frekaldte eller befordrede en ligegyldighed for al Religion, der medbragt Hjemmet i Stilhed undergravede Afsatens Grundvold og gjorde t

¹⁾ Landnamab. III. 12. jfr. I. 12 og II. 16.

uffikter til at bestaa med Kraft den senere indtrædende alvorlige Kamp mod Christendommen inden Fædrelandets egne Enemærker.

Allerede i de første Tider, efterat de hedenske Nordboers Vikingegang havde begyndt at antage en mere storartet Karakter — hvilket var omkring 800 — opstod hos Geistlighed og Konger hos et af de Folk, som mest vare udsatte for deres Herjninger, Frankerne nemlig, Tanken om at sende christne Lærere ind i selve Vikingernes Hjem for der at virke til deres Omvendelse. En dobbelt Bevæggrund frembød sig her ganske naturligt, en religiøs og en politisk: Iver for Christendommens Udbredelse, og Haabet at kunne ved Christendommen tæmme de Følkeskærb, fra hvilke hine Vikingeskarer udgik, hvorved paa een gang Rikden til saamegen Ulykke kunde stoppes, og maaskee tillige en Udbrækning af egen Magt og Herredømme vindes¹⁾.

Keiser Karl den Store (768—814) forberedte allerede denne Sag. Maaskee stod ikke endnu Nordboernes Omvendelse til Christendommen ham ganske klart for Dinene; men hans Kampe med og Seier over Sæerne, disses Omvendelse, og den christelige Kirkes fuldkomne Ordning i deres Land, bragte, som allerede forhen yttret, Christendommen lige ind paa de nordiske Landes Grændse, og i Nærheden af denne blev Biskopsdømmet Bremen oprettet 787. Ogsaa Karls forresten uafgjørende Krige (808—810) med Kong Godfrid — uden tvivl samme Person som den norske Gudrød paa Vestfold, der som Hærkonge ogsaa har havt et Rige i den søndre Deel af Jylland ved det frankiske Riges Nordgrændse — vare af Indflydelse, da de bragte de christne Franker og de hedenske Nordmænd i en mere livlig umiddelbar Berørelse, og ret klart viste Frankerne hvor vigtig for deres eget Riges Sikkerhed Nordboernes Omvendelse maatte agtes.

¹⁾ I det vi gaa over til at omtale den Virksomhed fra tydske Side, som fra Beg. af det 9de Aarh. udviklede sig for Christendommens Indførelse i Norden, maa Høverfilderne, hvoraf man herom henter Underretning ferelebig nævnes. De ere: Vita sti. Ansharii, Ansgars Levnet, forfattet paa Latin af Ansgars Discipel, Rimbart, Erkeb. i Bremen omfr. 870. udg. i script. rer. Dan. I. c. m. A. St. — Vita sti. Rimberti, Rimbarts Levnet, paa Latin; Høf. ubekf. men Skriftet forfattet for 910, udg. i script. r. Dan. II. o. A. St. — Magistri Adami historia ecclesiastica, den hamburgske eller bremiske Kirkes Historie, og den dermed forbundne Afhandling: de situ Danie vel reliquarum que trans Daniam sunt, regionum natura, om Danmarks og de øvrige nærliggende Landes Veligheden og Natur. Dette overmaade vigtige Skrift er forf. paa Latin af Mgt. Adam, Canonicus i Bremen, omfr. 1075. Mange vigtige Efterretninger om Norden havde han af den danske Konge Svein Ulfsons (Götriksons) Mund. De tun lidet yngre Scholier eller fuldstændiggjørende Anmærkninger til dette Skrift ere ogsaa oplysende. Flere Udgaver af Adams Verk findes baade særskilte og i Samlinger. Naar det af mig her næv. citeres, er det efter Lindenbrogs Udgave. Jfr. forøvrigt om Adam af Bremen: Munch, det norske Folks Hist. II. 461.

Men under Karls Søn og Efterfølger, Ludvig den Fromm 814—840 var det egentlig at disse Omvendelsesforsøg først fik nogle sand Virksomhed. Ebbo, Erkebiskop af Rheims, en fød Sarer, var den første som traadte i Spidsen for et ordentligt Missionsforetagende, der havde Christendommens Udbredelse blandt Dønerne til Hensigt. Under de voldsomme Uroligheder som efter Gofrids (Gudrøds) Død 810, opstode i Jylland imellem denne Konges Sønner og andre Konger, tildeels ogsaa som det synes af norsk Herkomst, tog en af disse sidste, Harald, gjentagne Gange sin Tilflugt til Keiser Ludvig for at søge hans Bistand. Dette gav Ludvig Anledning til ved Gesantskaber nærmere at underrette sig om Tilstanden i Danmark; og da Sendemænd fra den ovennævnte Harald i Aar 822 havde indfundet sig hos Keiseren, besluttede Erkebiskop Ebbo efter Raadslagning med Ludvig og Opmuntring af Pave Paschalis (817—824), der i denne Anledning udstedte en Bemyndelses-Bulle til ham, at følge Haralds Sendemænd, i Spidsen for et keiserligt Gesantskab, tilbage til deres Fædreland, hvor han kunde være sikker på Kong Haralds Bemyndelse, saavidt dennes Herredømme strakte sig. D. Ebbos Missionsvirksomhed veed man saagodt som intet; men ganske uden Frugter har den vissest ikke været, thi den kun var af to Dage. Allerede 823 vendte han nemlig tilbage til Keiseren, uden tvivl beriget med mange Erfaringer, som kom de senere nordiske Missioner til Nytte.

Kong Harald trængtes imidlertid fremdeles haardt af Gudrøds Sønner, og denne hans Stilling bestemte ham uden tvivl omfjernt et afgjørende Skridt for at vinde Keiser Ludvigs Bistand. I 825 indfandt han sig med sin Hustru og sin Søn samt et stort Følge af sine Landsmænd hos Keiseren, der dengang holdt et Rigs-møde i Tengelheim i Nærheden af Mainz, og antog nu med sine ledsagere formeligen Christendommen og blev døbt i sidstnævnte Sted, idet Keiseren selv stod Fadder til ham. Da der nu blev Tale om at sende dygtige og ivrige Christenlærere med Harald til hans Lande, faldt Valget paa den gudfrygtige og milde samt for Christendommens Udbredelse varmt bejledede Ansgar (Asgar) Munk af Benediktinisklosteret Corvey i Fikardi i Frankrige; og Ansgar var villig at følge Kaldet til at vorde Nordens Apostel. Født 801, var han dengang kun 25 Aar gammel, men udmærket baade ved Kundskaber og Levn. Efter Ankomsten til Sønder-Jylland begyndte han strax sin Virksomhed ved i Heida by ved det nuværende Slesvig at oprette en kristelig Skole til Opdragelse af indfødte Jønglinger, som siden kunde hjælpe ham i hans Lærervirksomhed. Han indvandede sig endog hos d

trævedt tvangs for en Tid i de danske Lande. En nogen Wittid for den fra Kong Haralds Side høres intet videre; der er Formodning om, at han senere igjen er falden fra Christendoms og er optraadt blandt det frankiske Riges Fiender ¹⁾.

For den utrættelige Ansgar aabnede sig imidlertid snart en ny kreds i Norden. Keiser Ludvig havde, foranlediget som det he- ed et Gesantskab fra en svensk Konge, besluttet at sende Chris- ms lærere til Sverige. Han udsaa Ansgar til at anføre denne on, og Ansgar begav sig ved Aar 830 til Sverige, hvor han vel modtagen i Birk (Sigtuna) af en Konge Björn og vandt Tilhængere for Christendommen endog saa blandt Høvdingerne i t. Efter halvandet Aars Ophold i Sverige vendte han igjen e til Tydskland. Reiseren, opmuntret ved det Held, som havde denne Sendelse, besluttede nu til Christendommens Befordring rden at faa oprettet et nyt Erkebiskopsæde paa Grændsen af ns Lande. Hamborg blev valgt til Stedet, Ansgar af Pave rrius IV ophoiet til første Erkebiskop samt Havens Legat, og man af Navn kjendte af Nordens Lande blev dette Erkesæde lagt som dets Provins. Dette skede rimeligviis Aar 834 ²⁾.

fra sit Erkesæde fortsatte nu Ansgar sine Bestræbelser for Chris- mmen haade ved egne Reiser i de nærmere Egne, de saakaldte lbingiske Lande, og ved Missioner i Danmark og Sverige. mt fremskred imidlertid Verket i de to sidstnævnte Lande, og mod Banskeligheder havde Christendommen der at kjæmpe. I Danmark en jydske Konge Erik den fremdeles fiendt, og i Sverige, hvor rit var bleven modtagen med saa megen Belvillie, reiste sig nu -ket Krafti imod den og Mobbelskaber klone anede med de

flygte fra sit Sæde, for en Stund at leve paa et Landgods under støttet af privat Godgjørenhed. Hans Ven og Beskytter, de nordiske Missioners ivrige Befordrer, Keiser Ludvig den Fromme, levede nemlig ei længer; han var død 840, og hans tre Sønner, Keiser Lothar Kongerne Ludvig i Lydsland og Karl i Frankrige, hvilke havde deet det frankiske Rige mellem sig 843, havde nok at gjøre med sine indbyrdes Tvistigheder, og vare desuden i det Hele for verdslighedsindet og politisk forsynede til levende at bekymre sig om Missionerne og Ansgar. Noget maatte alligevel gjøres for det forstyrrede Erkesæde Bremens Biskopsstol blev ved denne Tid ledig ved den daværende Biskops Død, og nu besluttedes efter flere Forhandlinger at forene dem med Hamborgs og at overføre paa den alle de Hamborgs Kirke tilhørende Metropolitanrettigheder med Hensyn til Norden. Det følgende Aar (849) blev Ansgar indsat i sin nye Verdighed, skønt først her ved 10 Aar efter (858) den nye Indretning blev stadfæstet af Pave Nikolaus I¹). Saaledes blev da Bremens Kirke, hvad Hamborg før havde været, hele Nordens Metropolitankirke, en Verdighed den, i Ravnet i det mindste, beholdt i halvtredie hundrede Aar.

Da Ansgar var kommen i Rolighed i sit nye Sæde, begyndte han igjen sin gamle Virksomhed, og det under bedre Udsigter. Hamborgs Adelægger, den oftere nævnte Kong Erik i Jylland, var, strakt ved Uheld som havde rammet en af de nordiske Vikingeslaade, bleven gunstigere stemt mod Christendommen og havde fornyet gamle venstabelige Forhold til Ansgar. Denne drog i 850 atter til Danmark og fik nu af Kong Erik udvirket Tilladelse til at reise til Kirke i Slesvig, den første i Danmark; Kongen skal endog se have antaget Christendommen, og en Mængde af hans Underfaatt lode sig døbe²).

Ved samme Tid havde ogsaa Christendommens Sag taget gunstigere Bending i Sverige, hvilket foranledigede Ansgar, rimeligviis i 852 at foretage sin anden Missionsreise did. Han fandt der en negang venstabelig Modtagelse af en Konge Olaf. Paa et stort Thi-fulde det afgjøres, om Christendommen frit maatte forkyndes. Maa raadspurgte, heber det, Guderne ved Lodkastning, og Lodden faa gunstig for Christendommen. Ansgar lod nu reise en Kirke i Sigtuna, ordnede Kirkevæsenet der, indsatte en Biskop til at forestynde det, og vendte derpaa tilbage over Danmark til sit Sæde.

Her havde imidlertid et nyt Stød rammet Christendommens Sag. Mod Kong Erik havde hans Broder søn, Guthorm, reist sig; det sked til et stort Slag mellem dem (854), og i dette faldt baade Erik

¹) Münter. Kirchengesch. von Dänem. und Norw. I. S. 303 f.; Reuterb. I. 210. ²) Munch I. 1. 396.

Guttorm, og med dem saa mange af Kongeætten, at kun et Barn Erik (rimeligviis en Sønnesøn af den faldne Erik) af den var tilbage. Denne yngre Eriks Rige blev indskrænket af fiendtlige hedske Konger, og hans egne Raadgivere der styrede i hans Navn vare Christendommen ugunstige. Den fri Religionsøvelse blev atter de Christne negtet, Forfølgelser udbrod mod dem, og Kirken i Slesvig maatte lukkes. Denne Trængsel var dog ikke af lang Varighed. Ansgar vandt snart den unge Eriks og hans Raadgivers Venkab; Kongen tilbød ham at lade en Kirke bygge i Ribe, den anden i Danmark (henv. 860), og skal endog have antaget Christendommen, hvilken han dog senere igjen skal have frafaldet¹⁾.

Ikke længe efter disse Begivenheder døde Ansgar i Bremen (865, 3die Febr.), 64 Aar gammel, efterat han i næsten 40 Aar utrættelig havde arbejdet for Christendommens Udbredelse i Norden. Han blev allerede Aaret efter sin Død erklæret for en Helgen. Hans Levnetsbeskrivelse, forfattet af hans Discipel og Efterfølger paa Bremens Erkestol, Rimberty, er endnu bevaret. Den skildrer med levende Farver Ansgars sandchristelige, faste men derhos milde, taalmodige og gudhengivne Sind; derimod maa man beklage, at den ikke fer almindeligt Udtryk. omtaler de enkelte Begivenheder ved hans Mission, der ellers vilde have kunnet kaste et stort Lys over Nordens Historie og dets Følkeskæds Karakter og borgerlige Indretninger.

Vi have her temmelig udførligen skildret Ansgars Missionsvirksomhed i Norden; thi skønt den ingenlunde kan siges at have knækket Hættendommens Magt, ikke engang at have vundet nogen isinesalbende Seier over den, saa efterlod den dog et Christendommens Sædesfrø for kommende Tider, som under Trængsler og Forfølgelser stedse, om end langsomt, vedblev at spire i Danmark, og ei heller nogensteds andre kvaletes i Sverige, om der end behøvedes meer end eet Aarhundrede i Danmark og flere Aarhundreder i Sverige for at bringe den til frodig Vert. At Ansgars Missionsvirksomhed ogsaa skulde have vakt sig til Norge, dertil findes intet Spor. Alligevel kan den ikke negnes for Norge ganske uveedkommende. Vi skulle i det følgende see, at en middelbar senere Indflydelse over Danmark paa det sydbøstlige Røtze virkelig fandt Sted, om end denne Indflydelse bliver for ganske uaterrettet ja ubetydelig at regne ved Christendomsindførelsen i Norge, hvilken, som senere vil vise sig, udgik fra en ganske anden Kant, nemlig fra England.

Ansgars Efterfølger paa Bremens Erkestol var den allerede før døde Rimberty (865—888). Han var en dygtig Geistlig, havde fer Ansgar paa nogle af hans Missionsreiser i Norden og saaledes lært

¹⁾ Munch. I. 1. 396; Ab. Brem. I. c. 24.

Forholdene der at hende. Han maatte følgerig ansees vel stiftet ti at fortsætte Ansgars Virksomhed. Man sender imidlertid mindre ti Kimberts; sga meget veed man, at han opretholdt Missioneru baade i Danmark og Sverige, uden at man dog veed, med hvilke Fremgang.

Hes Kimberts nærmeste Efterfølgere synes Missions-Jveren o have været mindre levende. Tydslands indre, urolige Tilstand, de ofte drog de bedre Kirkens Mænd ind i sine Hvirvler, har mulige veri været Aarsag. Først Erkebiskop Unne (917—936) optrædi atter med nogen isinesfaldende Virksomhed; og hertil gave ubentvni politiske Hjørdele for en stor Deel Anledning.

I de nærtiste Folfesfærds Samsundsforholde var nemlig i Tid rummet efter Ansgars Død vigtige Forandringer indtraadte. All rete fra meget gamle Tider havde muligen visse Forskjelligheder fu det Sæd mellem de tre Folfesfærd Nordmænd, Svear og Dane Herdeligheder, som i Tidens Løb meer og meer havde udviklet si deris af deres Dopaes Beliggenhed og deels af deres større i mindre Mlanding med tydske Folfesfærd, som vare ældre Beboe af flere Landstrækninger (hele Danmark og det sydlige Sverige), so dane havde besat. Nogen egentlig politisk eller statsretlig Adskille mellem dem gjorde sig imidlertid for det første ikke gjældende, ligesa lidet som nogen skarp folkelig Afgrændsning fandtes. Ligeoverfor tydske Folfesfærd og Stater i Tydsland, Franfrige og England, i traagtedes de længe af disse som en Eenhed, verelviis benævnt Nor mænd og Daner; og selv betragtede de sig paa samme Maade, il de denævnte de tydske Folfesfærd under Eet: sudrone (sudrænic, sy lige), og altsaa ansaa sig selv i Modsetning dertil som norrø (norrænic, nordlige). I sit eget Indre saldt de sønder i en Mæng mindre Statsamsund: Fylker eller Folklande og Riger; — første i Norge og det egentlige Sverige, hvor den oprindelige Sta mesforfatning renere vedligeholdte sig, — Riger i de gautiske Lan og Danmark, for en Deel ogsaa i det sydostlige Norge, overhovel alle de Landstaber, hvor Erobringsforholde havde gjort sig meer el mindre gjældende, og hvor det deraf fremsprungne Kongedøm i havde hævet sig til en Statsmagt. Hvor Riger havde dannet der vare disse Grændser som oftest høist ubestemte ligesom ogsaa de Omfang, der hyppig verlede med Krigslykken. Bestemt at afgjøre hvilket af de tre Folfesfærd et Rige horte, var vist nok ofte, selv Samtiden, en Umulighed, da eet og samme Rige kunde omfatte i standdele af alle tre. Men mod Slutningen af det 9de og i Beg delsen af det 10de Aarhundrede foregik i disse Forholde en Hoveds andring, idet nemlig hvært af de tre nævnte Folfesfærd, Nordmæ

Svear og Daner, forenedes til et særskilt, efterhaanden meer og meer saaret begrændset Statssamfund, og saaledes de tre større Riger, Norge, Sverige og Danmark opstode. Begyndelsen skal være steet i Sverige, hvor en Konge Erik Eymundson strax efter Midten af det 9de Aarhundrede skal have samlet Svea og Ostalandsene under sit Kongedømme. Dernæst kom Norge, hvor Kong Harald Haarfager, 860—872, forenede alle Fylter og Smaariger lige fra Finmarken og til Gautels under sit Enevælde. Endelig fandt ogsaa det samme Sted i Danmark, hvor Gorm den Gamle mellem 906 og 930 forenede Jylland, Mlandene og rismelignis ogsaa Skaane under sit Herredømme. Det indre Samhold i hvert af disse Riger var vist nok endnu i mere end eet Aarhundrede saare løst, og Grændserne mellem dem indbyrdes ubestemte og verlende; men en bestemt, ogsaa i de ydre Statsforholde tydelig fremtrædende forgrening i den nordgermaniske Folkestamme var indtraadt, hvilken siden har vedligeholdt sig. At denne for de nordiske Folks politiske Udvikling saa vigtige Begivenhed ogsaa maatte virke paa Gangen af Christendommens Udbredelse, er let begribeligt og vil ogsaa i det Følgende vise sig.

Vi maa nu atter for det første kaste Blikket paa Danmark som det Rige der laa de hidtilværende nordiske Missioners Udgangspunkt værmest, og hvor Christendommen allerede havde slaaet de stærkeste Rødder.

Gorm den Gamle var høist ugunstig stemt mod Christendommen. Uagtet der er stor Sandsynlighed for, at han er den samme Gudrum, som i 878 lod sig døbe i England, og som her en Tid lang under Kong Alfreds Overhøjhed stod i Spidsen for et dansk Rige¹⁾, isa er det dog vist, at han ved sin Optræden som Danmarks Underkønt og Enefonge viste sig som en ivrig Hedning. Saadanne Overgangs- og Træfald vare imidlertid, som allerede forhen bemærket, noget ganske sædvanligt blandt Vikingehovdingerne, et Træk, som viser Beskæftigelsen af deres Omvendelse og Diemedet fra deres Side med samme. Gorm forfulgte de Christne i sine Lande og søgte ogsaa at utrøkke Christentroen af disse. Dette var imidlertid nu ikke længer nogen let Sag, saameget mindre som de Christne havde en hemmelig Beskytter i Gorms almindelig elskede og kloge Dronning Thyri, kaldet Danmarkarbot eller Danabot d. e. Danmarks Hjælp, Datter af en iydsk Jarl Harald, kaldet Klak-Harald. Hun skal være havt stor Indflydelse paa sin Mand, og det er derfor ingen Tvivl underkastet, at skjønt hun ikke formaaede at afstøie Gorms grusomme Christensforfølgelser, hun dog har lindret disses Virkninger

¹⁾ Munch I. 1. 627—630, jf. m. 746.

saarligt om det led i hendes Magt. Men Gorm kom under disse Forhold til at gjøre Indgreb paa det tydske Riges Omraade. Haralds Stamme i Tydskland var uddoet 911, og nu regierede i Tydsland den tapre og driftige Kong Henrik af det sariske Hus, almindelig kaldet under Tilnavnet Fuglefænger (918—936). Henrik angreb Gorm i hans eget Rige og ydmygede ham saaledes, at han maatte afstaa fra sine Forfølgelser mod de Christne og indrømme dem fri Religionsøvelse. Hovedofferstedet ved Hleibr (Leire) i Siedland, en Levning uden tvivl lige fra Goternes Tid, skal ved denne Leilighed være blevet forstyrret tilligemed den der ovede Offer-tjeneste. Den meget alderstegne Gorm var selv ikke at bevæge til at opgaa Hedendommen, men hans Son Harald skal allerede ved denne Leilighed, uden Tvivl forhen paavirket af sin Moder Thyri, have vrist sig Christendommen gunstig.

I Anledning af dette Henrik Fuglefængers Tog, som skal have foregaaet 934, var det, at den bremiske Kirkes Missionsvirksomhed igjen begyndte at yttre et kraftigere Liv. Den før nævnte Erkebiskop Unne, en driftig Mand og ivrig Christendommens Forkynder, fulgte Kong Henriks Hær til Danmark ledsaget af mange Prestere og Munke. De tvende ældre Kirker i Slesvig og Ribe bleve igjen oprettede, og en tredje i Aarhus skal være bestemt til Oprettelse, skjønt Bestemmelsen først meget senere blev udført. Ogsaa paa Dorne virkede Unne ved sine Prædikener. Derfra drog han til Sverige, kom under mange Besværligheder til Birk eller Sigtun og bragte der den forfaldne Christendom igjen noget paa Fode. Men her fandt han Maalet for sin Virksomhed, da han i Aaret 936 afgik ved Døden. Hans Efterfølger paa Bremens Erkestol var Adaldag, der i en lang Række af Aar, 936—988, beklædte denne Verdigthed, og ved sin Virksomhed baade i Tydslands og Nordens Anliggender vandt megen Berømmelse.

Omtrent samtidig med Erkebiskop Unne, omtr. 936 (Aaret vides ei med Bestemthed), døde ogsaa i en overmaade høj Alder, Gorm den Gamle, og hans Son Harald, kaldet med Tilnavn Blaatand, der allerede en Tid synes at have været sin Faders Medstyret, fulgte ham som Danmarks Enefonge. Under Haralds lange Rigsstyrelse, omtr. 936—986 ¹⁾ (Tidsregningen er her meget usikker), blev Christendommen grundfæstet i Danmark, skjønt Hedendommen ei ganske blev udryddet. Harald havde, som allerede fortalt, under Henrik Fuglefængers Tog vrist sig Christendommen gunstig — om af Dverbeviisning eller Statsklogskab maa lades uafgjort —; Daaben havde han imidlertid ei modtaget. Men senere hen indviledes han i ei

¹⁾ Munch I. 2. 106. f.

Men under Karls Søn og Efterfølger, Ludvig den Fromme 814—840 var det egentlig at disse Omvendelsesforsøg først fik nogen sand Virksomhed. Ebbo, Erkebiskop af Rheims, en født Sarer, var den første som traadte i Spidsen for et ordentligt Missionsforetagende, der havde Christendommens Udbredelse blandt Danerne til Hensigt. Under de voldsomme Uroligheder som efter Godfrids (Gudrøds) Død 810, opstode i Jylland imellem denne Konges Sønner og andre Konger, tildeels ogsaa som det synes af norsk Herkomst, tog en af disse sidste, Harald, gjentagne Gange sin Tilflugt til Keiser Ludvig for at søge hans Bistand. Dette gav Ludvig Anledning til ved Gesantskaber nærmere at underrette sig om Tilstanden i Danmark; og da Sendemænd fra den ovennævnte Harald i Aare 822 havde indfundet sig hos Keiseren, besluttede Erkebiskop Ebbo efter Raadslagning med Ludvig og Opmuntring af Pave Paschalis I (817—824), der i denne Anledning udstedte en Bemyndelses-Bulle for ham, at følge Haralds Sendemænd, i Spidsen for et keiserligt Gesantskab, tilbage til deres Fædreland, hvor han kunde være sikker paa Kong Haralds Bemyndelse, saavidt dennes Herredømme strakte sig. Da Ebbos Missionsvirksomhed veed man saagodt som intet; men ganske uden Frugter har den visseligen ikke været, thi den kun var af forvarighed. Allerede 823 vendte han nemlig tilbage til Keiseren, uden tvivl beriget med mange Erfaringer, som kom de senere nordiske Missioner til Nytte.

Kong Harald trængtes imidlertid fremdeles haardt af Gudrøds Sønner, og denne hans Stilling bestemte ham uden tvivl omfærdigt et afgjørende Strid for at vinde Keiser Ludvigs Bistand. I 824 indfandt han sig med sin Hustru og sin Søn samt et stort Følge af sine Landsmænd hos Keiseren, der dengang holdt et Rigs-møde i Tügelheim i Nærheden af Mainz, og antog nu med sine Ledfagere formelig Christendommen og blev døbt i sidstnævnte Stad, idet Keiseren selv stod Fadder til ham. Da der nu blev Tale om at sende bygtige og ivrige Christenlærere med Harald til hans Lande, faldt Valget paa den gudfrygtige og milde samt for Christendommens Udbredelse varmt bejælede Ansgar (Asgeir) Munk af Benediktine Klosteret Corvey i Pifarði i Frankrige; og Ansgar var villig at følge kaldet til at vorde Nordens Apostel. Født 801, var han dengang kun 23 Aar gammel, men udmærket baade ved Kundskaber og Levn. Efter Ankomsten til Sønder-Jylland begyndte han strax sin Virksomhed ved i Heida by ved det nuværende Slesvig at oprette en kristelig Skole til Opdragelse af indfødte Unglinger, som siden kunde hjælpe ham i hans Lærervirksomhed. Han indvandrede sig endog hos d.

mægtigste af Gudrods Søner, Erik, og skal paa sin Omvendelsesreise være trængt temmelig dybt ind i de danske Lande.

Men pludselig fordukkledes disse første, saameget lovende Udfigter. Kong Erik blev, man veed ei af hvad Grund, pludseligen Christendommens bitre Fiende. Kong Harald blev af ham allerede 828 paany fordreven fra sine Lande og maatte atter tage sin Tilflugt i Keiserens Rige. Ansgar nødtes til at følge ham, og den opspirende Christendom kvaletes for en Tid i de danske Lande. Til nogen Virksomhed for den fra Kong Haralds Side høres intet videre; der er endog Formodning om, at han senere igjen er falden fra Christendommen og er optraadt blandt det frankiske Riges Fiender ¹⁾.

For den utrættelige Ansgar aabnede sig imidlertid snart en ny Virkefreds i Norden. Keiser Ludvig havde, foranlediget som det heter ved et Gesantskab fra en svensk Konge, besluttet at sende Christendomslærere til Sverige. Han udsaa Ansgar til at anføre denne Mission, og Ansgar begav sig ved Aar 830 til Sverige, hvor han blev vel modtagen i Visk (Sigtuna) af en Konge Björn og vandt flere Tilhængere for Christendommen endogsaa blandt Hovdingerne i landet. Efter halvandet Aars Ophold i Sverige vendte han igjen tilbage til Lydsland. Reiseren, opmuntret ved det Held, som havde kronet denne Sendelse, besluttede nu til Christendommens Befordring i Norden at faa oprettet et nyt Erkebiskopsæde paa Grændsen af Nordens Lande. Hamborg blev valgt til Stedet, Ansgar af Pave Gregorius IV ophøiet til første Erkebiskop samt Pavens Legat, og hvad man af Navn kjendte af Nordens Lande blev dette Erkesæde underlagt som dets Provins. Dette skede rimeligviis Aar 834 ²⁾.

Fra sit Erkesæde fortsatte nu Ansgar sine Bestræbelser for Christendommen haade ved egne Reiser i de nærmere Egne, de saakaldte ertalbingiske Lande, og ved Missioner i Danmark og Sverige. Langsomt fremskred imidlertid Verket i de to sidstnævnte Lande, og mod mange Vanstueligheder havde Christendommen der at kæmpe. I Danmark var den jydske Konge Erik den fremdeles fiendsk, og i Sverige, hvor den ferst var bleven modtagen med saa megen Belvillie, reiste sig nu et mægtigt Parti imod den, og Voldsomheder bleve øvede mod de kristelige Lærere. En stor Ulykke rammede ogsaa uventet selve Erkesædet Hamborg. Kong Erik gif nemlig 845 med en stor Flaade og Fær over Elben og kom saa pludseligen over Staden, at ingen Forsvarstiltagninger kunde blive tagne til dens Forsvar. Den blev med Raaskraalkirke og alt Tilbehør i Bund og Grund ødelagt, og Ansgar maatte med sine Klerker og det lidet han af Helligdomme kunde redde,

¹⁾ Munch. Det norske Følske Hist. I. 1. 422.

²⁾ Reuterbahl. Svenska kyrkans historia I. S. 206.

flygte fra sit Sæde, for en Stund at leve paa et Landgods understøttet af privat Godgjørenhed. Hans Ven og Beskytter, de nordiske Missioners ivrige Befordrer, Keiser Ludvig den Fromme, levede nemlig ei længer; han var død 840, og hans tre Sønner, Keiser Lothar, Kongerne Ludvig i Tydskland og Karl i Frankrige, hvilke havde deelt det frankiske Rige mellem sig 843, havde nok at gjøre med sine indbyrdes Tvistigheder, og vare desuden i det Hele for verdsligsinde og politisk fortsynede til levende at bekymre sig om Missionerne og Ansgar. Noget maatte alligevel gjøres for det forstyrrede Erkesæde. Bremens Biskopsstol blev ved denne Tid ledig ved den daværende Biskops Død, og nu besluttedes efter flere Forhandlinger at forene denne med Hamborgs og at overføre paa den alle de Hamborgs Kirke tilhørende Metropolitanrettigheder med Hensyn til Norden. Det følgende Aar (849) blev Ansgar indsat i sin nye Verbdighed, skjønt først henved 10 Aar efter (858) den nye Indretning blev stadfæstet af Pave Nikolaus I¹). Saaledes blev da Bremens Kirke, hvad Hamborgs for havde været, hele Nordens Metropolitankirke, en Verbdighed den, i Ravnnet i det mindste, beholdt i halvtredie hundrede Aar.

Da Ansgar var kommen i Kollighed i sit nye Sæde, begyndte han igjen sin gamle Virksomhed, og det under bedre Udsigter. Hamborgs Udelægger, den oftere nævnte Kong Erik i Jylland, var, strækket ved Uheld som havde rammet en af de nordiske Visinge-Slaader, bleven gunstigere stemt mod Christendommen og havde fornyet sin gamle venstabelige Forhold til Ansgar. Denne drog i 850 atter til Danmark og fik nu af Kong Erik udvirket Tilladelse til at reise en Kirke i Slesvig, den første i Danmark; Kongen skal endog selv have antaget Christendommen, og en Mængde af hans Undersaatter lode sig døbe²).

Ved samme Tid havde ogsaa Christendommens Sag taget en gunstigere Bending i Sverige, hvilket foranledigede Ansgar, rimelig viis i 852 at foretage sin anden Missionsreise did. Han fandt den negang venstabelig Modtagelse af en Konge Olaf. Paa et stort Thing skulde det afgjøres, om Christendommen frit maatte forkyndes. Naar raadspurgte, heder det, Guderne ved Lodbastning, og Lodden faldt gunstig for Christendommen. Ansgar lod nu reise en Kirke i Bis (Sigtuna), ordnede Kirkevæsenet der, indsatte en Biskop til at forestaa det, og vendte derpaa tilbage over Danmark til sit Sæde.

Her havde imidlertid et nyt Stød rammet Christendommens Sag. Mod Kong Erik havde hans Broder søn, Guthorm, reist sig; det kom til et stort Slag mellem dem (854), og i dette faldt baade Erik o

¹) Rünter. Kirchengesch. von Dänem. und Norw. I. S. 303 f.; Reuterb. I. S. 210. ²) Münch I. 1. 396.

Omform, og med dem saa mange af Kongerættens, at kun et Varn Erik (rimeligviis en Sønnesøn af den salbne Erik) af den var til tage. Denne yngre Eriks Rige blev indskrænket af fiendtlige herstædte Konger, og hans egne Raadgivere der styrede i hans Navn sure Christendommen ugunstige. Den fri Religionsøvelse blev atter de Christne negtet, Forfølgelser udbrod mod dem, og Kirken i Slesvig maatte lukkes. Denne Trængsel var dog ikke af lang Varighed. Ansgar vandt snart den unge Eriks og hans Raadgiveres Venstabs; kongen tilbød ham at lade en Kirke bygge i Ribe, den anden i Danmark (henv. 860), og skal endog have antaget Christendommen, hvilket han dog senere igjen skal have frafaldet ¹⁾.

Ikke længe efter disse Begivenheder døde Ansgar i Bremen (86, 3die Febr.), 64 Aar gammel, efterat han i næsten 40 Aar utrættelig havde arbejdet for Christendommens Udbredelse i Norden. Han blev allerede Aaret efter sin Død erklæret for en Helgen. Hans Levetidsbeskrivelse, forfattet af hans Discipel og Efterfølger paa Bremens Erkestol, Rimberty, er endnu bevaret. Den skildrer med levende Farver Ansgars sandchristelige, faste men derhos milde, taalmodige og gubhengivne Sind; derimod maa man beklage, at den i sit for almindeligt Udtryk omtaler de enkelte Begivenheder ved hans Mission, der ellers vilde have kunnet kaste et stort Lys over Nordens Historie og dets Folkets Karakter og borgerlige Indretninger.

Vi have her temmelig udførligen skildret Ansgars Missionsvirksomhed i Norden; thi skjønt den ingenlunde kan siges at have knækket heidnedommens Magt, ikke engang at have vundet nogen ioinesfaldende Stærke over den, saa efterlod den dog et Christendommens Sædesfrø i kommende Tider, som under Trængsler og Forfølgelser stedse, om end langsomt, vedblev at spire i Danmark, og ei heller nogensinde ganske kvaletes i Sverige, om der end behøvedes meer end eet Aarhundrede i Danmark og flere Aarhundreder i Sverige for at bringe den i frodig Vert. At Ansgars Missionsvirksomhed ogsaa skulde have kastet sig til Norge, dertil findes intet Spor. Alligevel kan den ikke negtes for Norge ganske uvedkommende. Vi skulle i det følgende see, at en middelbar senere Indflydelse over Danmark paa det sydsørlige Kongerige virkelig fandt Sted, om end denne Indflydelse bliver for ganske ubetydelig ja ubetydelig at regne ved Christendomsindførelsen i Norge, hvilken, som senere vil vise sig, udgik fra en ganske anden Kant, nemlig fra England.

Ansgars Efterfølger paa Bremens Erkestol var den allerede før nævnte Rimberty (865—888). Han var en dygtig Geistlig, havde lært af Ansgar paa nogle af hans Missionsreiser i Norden og saaledes lært

1) Runch. I. 1. 396; Ab. Brem. I. c. 24.

Forholdene der at kende. Han maatte følgerig ansees vel stiftet til at fortsætte Ansgars Virksomhed. Man kender imidlertid mindre til Rimberts; sga meget veed man, at han opretholdt Missionerne baade i Danmark og Sverige, uden at man dog veed, med hvilken Fremgang.

Hos Rimberts nærmeste Efterfølgere synes Missions-Verken at have været mindre levende. Tydslands indre, urolige Tilstand, der ofte drog de høiere Kirkens Mænd ind i sine Hvirvler, har muligens deri været Aarsag. Først Erkebiskop Unne (917—936) optræder atter med nogen isinesfaldende Virksomhed; og hertil gave ubetviveligt politiske Forholde for en stor Deel Anledning.

I de nordiske Folkfærdes Samskudsforholde var nemlig i Tidrummet efter Ansgars Død vigtige Forandringer indtraadte. Alle rede fra meget gamle Tider havde muligens visse Forskjelligheder fundet Sted mellem de tre Folkfærd Nordmænd, Svear og Daner, Forskjelligheder, som i Tidens Løb meer og meer havde udviklet sig, deels af deres Bopæles Heligheden og deels af deres større og mindre Blanding med tydske Folkfærd, som vare ældre Beboere af flere Landstrækninger (hele Danmark og det sydlige Sverige), som hine havde besat. Nogen egentlig politisk eller statsretlig Afskillelse mellem dem gjorde sig imidlertid for det første ikke gjældende, ligesaa lidet som nogen skarp folkelig Afgrændsning fandtes. Ligeoverfor de tydske Folkfærd og Stater i Tydsland, Franrige og England, betragtedes de længe af disse som en Eenhed, verelviis benævnt Nordmænd og Daner; og selv betragtede de sig paa samme Maade, idet de benævnte de tydske Folkfærd under Eet: sudrøne (sudræner, sydlige), og altsaa ansaa sig selv i Modsetning dertil som norrøne (norræner, nordlige). I sit eget Indre faldt de sønder i en Mængde mindre Statsamfund: Fylker eller Folklande og Riger; — de første i Norge og det egentlige Sverige, hvor den oprindelige Stammesforfatning renere vedligeholdte sig, — Riger i de gautiske Lande og Danmark, for en Deel ogsaa i det sydsrlige Norge, overhovedet alle de Landstaber, hvor Erobringsforholde havde gjort sig meer eller mindre gjældende, og hvor det deraf fremsprungne Kongedømme havde hævet sig til en Statsmagt. Hvor Riger havde dannet sig der vare disse Grændser som oftest høist ubestemte ligesom ogsaa deri Omfang, der hyppig verlede med Krigslykken. Bestemt at afgjøre i hvilket af de tre Folkfærd et Rige hørte, var vist nok ofte, selv i Samtiden, en Umulighed, da eet og samme Rige kunde omfatte Blandede af alle tre. Men mod Slutningen af det 9de og i Begyndelsen af det 10de Aarhundrede foregik i disse Forholde en Hovedforandring, idet nemlig hvert af de tre nævnte Folkfærd, Nordmænd

Svear og Daner, forenedes til et særskilt, efterhaanden meer og meer snart begrændset Statssamfund, og saaledes de tre større Riger, Norge, Sverige og Danmark opstode. Begyndelsen skal sættes i Sverige, hvor en Konge Erik Eymundsson strax efter Midten af det 9de Aarhundrede skal have samlet Sveas og Gotalands Riger under sit Kongedømme. Dernæst kom Norge, hvor Kong Harald Haarfaager, 860—872, forenede alle Fylker og Smaariger lige fra Finmarken og til Gautely under sit Enevælde. Endelig fandt ogsaa det samme Sted i Danmark, hvor Gorm den Gamle mellem 906 og 930 forenede Jylland, Mlandene og rismeligviis ogsaa Skaane under sit Herredømme. Det indre Samhold i hvert af disse Riger var vist nok endnu i mere end eet Aarhundrede saare løst, og Grændserne mellem dem indbyrdes ubestemte og verlende; men en bestemt, ogsaa i de ydre Statsforholde tydelig fremtrædende Fjergrening i den nordgermaniske Folkestamme var indtraadt, hvilken siden har vedligeholdt sig. At denne for de nordiske Folks politiske Udvikling saa vigtige Begivenhed ogsaa maatte virke paa Gangen af Christendommens Udbredelse, er let begribeligt og vil ogsaa i det Følgende vise sig.

Vi maa nu atter for det første kaste Blikket paa Danmark som det Rige der laa de hidtilværende nordiske Missioners Udgangspunkt nærmest, og hvor Christendommen allerede havde slaaet de stærkeste Rodder.

Gorm den Gamle var heist ugunstig stemt mod Christendommen. Uagtet der er stor Sandsynlighed for, at han er den samme Gudrum, som i 878 lod sig døbe i England, og som her en Tid lang under Kong Alfreds Overhøjhed stod i Spidsen for et dansk Rige¹⁾, saa er det dog vist, at han ved sin Optraeden som Danmarks Undervinger og Enefonge viste sig som en ivrig Hedning. Saadanne Overjænge og Træfald vare imidlertid, som allerede forhen bemærket, noget ganske sædvanligt blandt Vikingehøvdingerne, et Træk, som viser Beskæftigheden af deres Omvendelse og Diemedet fra deres Side med samme. Gorm forfulgte de Christne i sine Lande og søgte ogsaa at utrøjde Christentroen af disse. Dette var imidlertid nu ikke længer nogen let Sag, saameget mindre som de Christne havde en hemmelig Beskytter i Gorms almindelig elskede og kloge Dronning Thyri, kaldet Danmarkarbot eller Danabot d. e. Danmarks Hjælp, Datter af en jydsk Jarl Harald, kaldet Klak-Harald. Hun skal have havt stor Indflydelse paa sin Mand, og det er derfor ingen Tvivl underkastet, at skjønt hun ikke formaacede at afbøje Gorms grusomme Christen-Forfølgelser, hun dog har lindret disses Virkninger

¹⁾ Munch I. 1. 627—630, jfrt. m. 746.

saameget som det stod i hendes Magt. Men Gorm kom under disse Forfølgelser til at gjøre Indgreb paa det tydske Riges Omraade. Karolingernes Stamme i Tydsland var uddøet 911, og nu regjerede i Tydsland den tappre og dristige Kong Henrik af det færeste Hus, almindelig bekendt under Tilnavnet Fuglefænger (918—936). Henrik angreb Gorm i hans eget Rige og ydmygede ham saaledes, at han maatte afstaa fra sine Forfølgelser mod de Christne og indrømme dem fri Religionsøvelse. Hovedofferstedet ved Heidr (Veire) i Sjælland, en Levning uden tvivl lige fra Goternes Tid, skal ved denne Leilighed være blevet forstyrret tilligemed den der ovede Offer-tjeneste. Den meget alderstegne Gorm var selv ikke at bevæge til at opgive Hedendommen, men hans Søn Harald skal allerede ved denne Leilighed, uden Tvivl forhen paavirket af sin Moder Thyri, have vundet sig Christendommen gunstig.

I Anledning af dette Henrik Fuglefængers Tog, som skal have foregaaet 934, var det, at den bremiske Kirkes Missionsvirksomhed igjen begyndte at yttre et kraftigere Liv. Den før nævnte Erkebiskop Unne, en dristig Mand og ivrig Christendommens Forkynder, fulgte Kong Henriks Hær til Danmark ledsaget af mange Prester og Munk. De tvende ældre Kirker i Slesvig og Ribe bleve igjen oprettede, og en tredje i Aarhus skal være bestemt til Oprettelse, skjønt Bestemmelsen først meget senere blev udført. Ogsaa paa Dorne virkede Unne ved sine Prædikener. Derfra drog han til Sverige, kom under mange Besværligheder til Birk eller Sigtun og bragte der den forfaldne Christendom igjen noget paa Fode. Men her fandt han Maalet for sin Virksomhed, da han i Aaret 936 afgik ved Døden. Hans Efterfølger paa Bremens Erkestol var Adaldag, der i en lang Række af Aar, 936—988, beklædte denne Verdighed, og ved sin Virksomhed baade i Tydslands og Nordens Anliggender vandt megen Berømmelse.

Omtrent samtidig med Erkebiskop Unne, omfr. 936 (Aaret videt ei med Bestemthed), døde ogsaa i en overmaade hoi Alder, Gorm den Gamle, og hans Søn Harald, kaldet med Tilnavn Blaatand, der allerede en Tid synes at have været sin Faders Medstyret, fulgte ham som Danmarks Enefonge. Under Haralds lange Rigsstyrelse, omfr. 936—986¹⁾ (Tidsregningen er her meget usikker), blev Christendommen grundfæstet i Danmark, skjønt Hedendommen ei ganske blev udryddet. Harald havde, som allerede fortalt, under Henri Fuglefængers Tog vundet sig Christendommen gunstig — om af Dverbeviisning eller Statsflogskab maa lades uafgjort —; Daaben havde han imidlertid ei modtaget. Men senere hen indvirkedes han i e

¹⁾ Munch I. 2. 106. f.

Krig med Henriks Søn og Eftermand, Keiser Otto I. De hermed forkundne Begivenheder ere meget dunkle, især hvad Tidsregningen angaar. Saameget synes dog vist, at Seieren var paa Ottos Side, og at Harald, tildeels tvungen ved de tydske Baabens Overmagt, nu endelig formelig antog Christendommen og lod sig døbe (ved Tiden 963—966 ? ¹⁾). Følgen heraf var, at den christne Kirke nu nogenlunde ordentlig kunde indrettes i Danmark, hvor Erkebiskop Abaldag allerede 948 havde beskiftet og ordineret Biskopper til Slesvig, Ribe og Aarhus ²⁾, og hvor nu ogsaa Kirker oprettedes baade paa de danske Øer og i Staane. Kong Harald selv, der skildres som uderfundig, ubeständig og grusom, men derhos lidet klog og dybskændt, var vistnok kun en vassende og usikker Støtte for Christendommen i sit Rige; men den havde nu der allerede vundet den Styrke i sig selv, at senere ugunstige Omstændigheder ei mere kunde røkke den.

4.

Christendommen naar Norges Grændser. Kong Haakon den Godes mislykkede Forsøg paa at indføre den.

Nu da vi have seet Christendommen fuldkommen grundfæstet hos det ene af Nordens tre Folkesæd, hos Danerne, — fremspirende, sjænt kun svagt og langsomt hos det andet, hos Svearne, — da vi have seet den fremrykket lige til det tredies, Nordmændenes, Grændser, — er det Lidet at henvende vor udeelte Opmærksomhed paa det sidstnævnte, og see, hvorledes og ad hvilke Veie Christendommen ogsaa indbragtes i vort Fædreneland.

Norges første Enkonge Harald Haarfager styrede efter de gamle Sagaers eenstemmige Vidnesbyrd Norges samlede Rige med kraft, Klogskab og Heder i en lang Arrække fra 872—930. Hans Erobringsverk gav Anledning til mange Udvaandringer, — til Islands Bebyggelse ved Nordmænd (mellem 874 og 934) og en selvstændig Fristats Oprettelse der, — til det normanniske Hertugdømmes Eftertelse i det nordlige Frankrige ved Rolf Rognvaldsøn fra Nore (912), — til Færøernes Bebyggelse, — til en betydelig Høregelse af Suderøernes norske Befolkning, — og til Oprettelsen af et norsk Jarledømme paa Orknøerne under den norske Konges Overbohed. Med Hensyn til Haralds Trosbegreber, da maa man af Ord, som vore gamle Sagaer lægge ham i Munden, formode, at han hørte til dem, der ingen Tid satte til Åserne eller de hede Afguds billeder, men troede paa „den Gud, der var den

¹⁾ Munch I. 2. 67—71. ²⁾ I Abaldags 12te Biskopsdømmes Aar. Ab. Br. II. c. 51.

mægtigste og havde skabt Alt og raadede for Alt. At denne Tro havde sin Oprindelse fra Kjendskab til Christendommen antydes dog ikke nogensteds; den reiste sig vel snarere fra den Tvivl om Afernes Magt, som mod Hebdommens Slutning, — hvad vi allerede før have berørt — oftere gjorde sig gjældende blandt de mere oplyste Nordmænd. I Forbindelse hermed stod ubentvivl ogsaa den Affky, som tillægges ham for al Slags Trolddom, hvilken Affky endog bragte ham til at lade en af sine mange Sønner, Røgnvald Kettilsbein, en ivrig Seidmand, dræbe med en Mængde af hans Rige. Alligevel fortællés der om Harald, at han opretholdt de hebenste Dffringer, og selv offrede i Folkets store Forsamlinger, noget som han ei heller vel-kunde undlade uden at fravende sig Folkets Siud og tabe dets Tillid; thi hele Almuen havde endnu den faste Tro, at dets Hovdingers og Styreses Uretfrygt for Guderne og slittige Dffringer til disse, bragte Landet gode Aaringer og Fred og Lykke. Da Harald i syvti Aar havde baaret Kongenavn og i otte og femti styret hele Norges Rige, og var bleven otti Aar gammel, nedlagde han Landsstyrelsen efterat have deelt Riget mellem sine Sønner, og forordnet en af disse, Erik, til sin Eftermand som Dverkong. Tre Aar efter døde han 933.

Hans Søn og Eftermand Erik fik Tilnavnet Blodøse enten formevelst sine Krigsbedrifter eller for den Grumhed han udviste, idet han dræbte flere af sine Brødre, som af Faderen vare satte til Underkonger eller Fylkeskonger i forskjellige Dele af Landet, og ved hvilke han fandt sin egen Magt formeget indskrænket. Men denne Eriks Grumhed, og det at han lod sig lede af sin onde og underfundige Dronning Gunhild, gjorde ham forhadet vide omkring i Landet. Derfor da hans yngste Broder Haakon kom til Norge for ogsaa at fordre en Deel af sin Faders Rige, reiste hele Folket sig mod Erik, uddræb ham med Hustru og Børn, og tog Haakon til Norges Konge 935.

Haakon fik Tilnavnet den Gode, fordi han ophævede sin Faders paa Erobringens Ret grundede Bestemmelse, at al Jordejendom i Landet tilhørte Kongen, og gjengav Bønderne deres Ddel eller den fri Ejendomsret til deres Jord. Under ham (936—961) blev det første Forsøg gjort paa at forkynde og indføre Christendommen i Norge.

Haakon, der var født i Harald Haarfagers Alderdom, var som Barn af sin Fader sendt over til den engelske Konge Adalstejn (Ædelstan, 925—941). Hos ham var han bleven opfostret — deraf hans Tilnavn Adalsteinsfostre —, døbt og oplært i Christendommen. Han var saaledes kristen, da han blev hævet til Kongesædet i Norge, og det ei blot kristen af Navn, men, som hans senere Fremfærd viiste, af Hjertet. Men Haakon var ganske ung, ikke mere end 15 Aar gammel, da han kom til Riget; han fandt alt Folket om

Fylkes-Thingene; men ogsaa her fik han det Svar, at denne Sag maatte afgjøres paa Throndernes almindelige Thing, Frostathinget, hvortil Bønder mødte fra alle Throndelagens Fylker.

Kong Haakon fór da til Frostathing, som uidentvivel allerede dengang ligesom senere holdtes ved Midsummerstid paa Frostå, noget nær i Middepunktet af Thronhjem. Her var en stor Mængde Mennesker forsamlet fra alle Thronhjems 8 Fylker. Da Thinget var sat, talede Haakon og erklærede, at det var hans Bud og Bøn til hele Almuen, at den skulde lade sig døse, opgive alt Blot og de hedenste Guder, og tro paa een Gud, Christ Marias Søn, holde helligt hver syvende Dag fra alt Arbeide, og derhos faste hver syvende Dag. Denne Tale, heber det, vakte strax megen Rnur blandt den forsamlede Mængde. Bønderne knurrede over, at Kongen med deres Tro ogsaa vilde fratage dem deres Arbeide; paa den Maade kunde Landet ei bygges. Men Arbeidsfolket og Trælene raabte, at de ei kunde arbeide, naar de ei fik Mad. Man yttrede ogsaa, at det var en Arvelyde hos Haakon som hos flere af hans Æt mænd, at han var farrig paa Mad, skjønt han var gavmild paa Guld. Endelig reiste sig Hovdingen Aabjorn af Medalhus fra Gauldalen og svarede paa Kongens Tale. Han gjentakke i Erindringen de store Forventninger, Folket havde gjort sig, da de hørvede Haakon til Kongedømmet, og han gjengav dem deres Ldel. Nu syntes det, som om Kongen vilde trælbinde dem paa ny ved at berøve dem den Tro, under hvilken deres Fædre gennem lange Tider og de selv havde fundet sig lykkelige. Alle vilde de følge og lyde Kong Haakon, saalænge han ei fordrøede af dem ugjærlige Ting. Men vilde han fremfare med denne Sag og føge at paatvinge Bønderne sit Dnske, da var det Folkets eenstemmige Beslutning at stille sig fra Haakon og tage en anden Hovding, der lod dem beholde i Frihed den Tro, der var efter deres Sind. Kongen skulde vælge, inden Thinget hørvedes. Dette Svar vandt lydeligt Bifald. Nu optraadte Sigurd Jarl som Mægler og erklærede, at det var Kongens Willie aldrig at bryde Venfabet med Folket. Bønderne erklærede da fra sin Side, at det var deres Willie, at Kongen skulde blote for dem til Aaringer og Fred, som hans Fæder før ham havde gjort. Hermed hørvedes Thinget.

Paa Jarlens indtrængende Forestillinger gav Haakon efter for Bøndernes Dnske og indfandt sig om Høsten paa Glade til et stor Blotgæstebud (Vinternatsblot i Midten af Oktober). Før havd Haakon ved saadan Leilighed spist med nogle faa af sine Mænd i e mindre Hus for sig selv; men nu maatte han paa Bøndernes Forlangende være tilstede i det store Gæstebud og sidde i sit Høisæde. Da det til Ddin viede Drikkehorn rakktes Kongen, gjorde han Kors

tagne til Forlig, og med deres Understøttelse overvandt Haakon strax efter sine Fiender. Men det første Forsøg paa at indføre Christendommen i Norge var kvælt, og Haakon fornyede det ikke. Dette foregik efter en gammel Sagas Bidnesbyrd i Kong Haakons 16de Regjeringsaar, rimeligviis 950—951 ¹⁾.

Saaledes skildres i vore udførligere Kongesagaer, og navnlig hos Snorre, Haakon den Godes Christendomsaaub og dets mislykkede Udfald. Hvorvidt det ellers forholder sig ganske rigtigt med Haakons Hevntrudser og med den angivne Aarsag til at de ei bleve overtalte, — derom kan maastee reises nogen Tvivl. En fortere Saga ²⁾ beretter, at Haakon levedes til Estergivenhed og til at deeltage i Blotet paa Mæren „af sin naturlige Godmodighed og af Kjærlighed til sine Venner“. Efter en tredje Beretning ³⁾ paavirkedes han af sin Hustru, der var hedensk. Begge disse Beretninger, hvis de ere rigtige, synes at ubelukke hine Hevntanter og Hevntrudser. Dette er imidlertid noget, som umulig lader sig sikkert afgjøre, og derpaa ligger der vel ogsaa mindre Magt. Hvad der er vist er det, at Nordmændene, siden som forhen, ved hver given Anledning viste Haakon den største Hengivenhed og Kjærlighed, og kraftigen bistode ham i hans strax efter følgende Kamp med Eirik Blodøres Sønner ligesom i hans Bestræbelser for Rigets Forsvar; — medens paa den anden Side Haakon med Smerte erkjendte sig som frafalden fra Christendommen og uverdigg til dens Velsignelser, uden derfor nogensinde at bryde med sit Folk. Om Haakon i sin ovenskildrede Færd viste Svaghed, eller maastee just et sandt christeligt Sindelag, derom tror jeg man nu, da saa mange Aarhundreder ligge imellem, vanskeligt kan fælde nogen Dom. At den, for en stor Deel ved Vaabenmagt og Evang, senere seirende Christendoms Talsmænd fordsømte Haakons Færd enten som umandlig idet han „lod sig kue af sine Trælle til at forsfage den sande Tro“ ⁴⁾, eller som verdslig-egennyttig, idet han „foretrak det forgjængelige jordiske for det evige himmelske Rige, og af Omhu for at beholde sit Kongedømme blev en Frafalden og Afgudsdyrker“ ⁵⁾, — dette var fra den intolerante Christnes Standpunkt, der til Christendommens Indførelse fordrede voldsomme ja endog grusomme Midler, naar lemfældigere ei kunde hjælpe, ganske naturligt; — men denne Fordømmelsesdom bør vel ei ubetinget tiltrædes af os.

Haakons senere Regjeringsstid var urolig og sammenlignet med den foregaaende for ham og hans Rige mindre lykkelig. Hans fædre Norge fordroevne Broder, Eirik Blodøre, havde taget sin Tilflugt til England og havde der ved Kong Adalsteins Indrømmelse, som

¹⁾ Eggr. 18. S. c. 167.

²⁾ Eggr. 18.

³⁾ Agrip c. 5.

⁴⁾ Ol. Tryggvesl.

⁵⁾ Histor. Norvegiæ fol. 7. b.

måligen paa denne Maade vilde affholde ham fra at angribe Norge, erobret et Rige i Northumberland over derboende Nordmænd og Daner. Da han der efter mange Lyffens Omverlinger var falden i et Slag, drog hans Dronning Gunhild med sine Søner til Danmark, hvor Kong Harald Gormsøn herskede. Han var Kong Haakon fiendtlig og understøttede Eriks Søner til Angreb paa Norge. De bleve oftrætte slagne af Haakon, men kom stedse igjen tilbage forsterkede fra Danmark. Den sidste Kamp mellem Haakon og hans Brodersønner fød paa Fitie, paa Den Stord ved Hordaland. Haakon seirede og saa her, men blev i Slaget dødelig saaret og afled strax efter 961.

Sagaernes Fortælling om hans sidste Dieblid give en skøn og ganske vist sand Skildring af hans Sindelag med Hensyn til Christendommen og hans dybe Sorg over at have afvejet fra den. Han erklærede for sine Venner og Raadgivere, at da han selv var sønneløs, var hans Brodersønner, med hvem han nys havde kæmpet, looflige Arvinger til Norges Kongedømme, hvortil han anbefalede dem. Selv vilde han, om end et længere Liv blev ham forundt, fare til christne Land og der bede hvad han havde forbrudt mod Gud. Da hans Venner tilbode sig at føre hans Lig til England og der jorde det ved en Kirke, svarede den døende Konge: „Jeg er det ikke verd; som Hedning levede jeg, og som en Hedning skal man jorde mig“. Saa stede ogsaa. Han blev beilagt paa Kongsgaarden Sæheim paa Nordhordaland og efter betænkt Brug „henviist til Valhal“. „Baade Venner og Fjender — sige Sagaerne — begravde hans Død og sagde, at en jængst Konge aldrig vilde komme i Norge“¹⁾.

5.

Harald Graafeld. Haakon Jarl. Den tydske Missions ringe Betydning med Hensyn til Norge.

Efter Haakon den Godes Død, bleve Erik Blodøxes og Gunhilds Søner tagne til Konger i Norge. Disse Brødre, nu fem gjensleerente, førte en Fællestyrelse; men den ældste af dem, Harald, fik den kaldet med Tilnavnet Graafeld, agtedes for den øverste. Egentlig strakte sig deres Rige kun over den nordlige og vestlige Deel af Landet, over Frostathingss- og Gulathingss-Lagdommer. Herover alene havde nemlig Haakon den Godes umiddelbare Styrelse kraft sig, da Dplaudene nærmest styredes af mange Fylkes eller Underkonger af Harald Haarfagers Æt, og Viken, paa hvilken ellers den danske Konge, som Ragnar Lodbroks Wising gjorde Fordring, styredes af egne Underkonger, Harald Haarfagers Søner-

¹⁾ A. J. N. 26. Ener. Haaf. G. S. c. 32.

sømer, Tryggve Olafsson og Gudrød Bjørnsson, der vare indsatte af Haakon. I selve Throndhjem indskrænkedes desuden Eriksønernes Herredømme af den foromtalte mægtige Sigurd Jarl, som ei var deres Ven. De rybbede imidlertid snart ved et lumskt Dverfsald Sigurd Jarl af Veien, og nogen Tid efter dræbte de, ligesledes paa en svigfuld Maade, de visste Konger Tryggve og Gudrød. Derved blev imidlertid ingenlunde deres Herredømme befæstet; thi Thrønderne fattede kun endnu større Uvillie mod dem end før, og paa Bifen søgte fremdeles den danske Konge at gjøre sine Fortringer gældende. Desuden fik de i Sigurd Jarls Søn, den ligesaa tappre som kloge Haakon, en dødelig Fiende, der baade i Norge selv undergravede deres Magt ved at holde de ham hengivne Thrønder i en bestandig Oprørstilstand mod dem, og som i Udlandet, hvor han mest maatte holde til, altid var virksom til at vække dem Fiender. Eriksønernes Kongedømme i Norge stod saaledes den hele Tid det varede paa usikre Fødder, truet fra uden og stedse savnende den Støtte, som Folkets Kjærlighed giver. De mange urolige Konger, der hver var omgivet af en talrig Hird, faldt Bønderne til Byrde, og hertil kom, at Landet i deres Regjeringstid næsten uafslædelig plagedes af Uaar, hvilket man efter gammel hedenst Anskuelse ei undlod at tilregne de Styrende. Deres Moder, Gunhild, kaldet Kongemoder, var almindelig forhadet, og da Sønnerne næsten ganske lode sig lede af hende, maatte de ogsaa bære dette Had. Det var en ulykkelig Tid for Norge og Riget var i en Oplosningstilstand, som i høieste Maade truedets Selvstændighed.

Eriksønnerne havde med sine Forældre antaget Christendommen i England. Om det skeede af Dverbevisning, eller af de samme politiske, verdslig-egennyttige Grunde, som vi saa ofte kunne tydeligt spore hos den Tids nordiske Vikinger i deres Omvendelse, vove vi ei at afgjøre. Det sidste bliver dog kanskee det rimeligere; thi syndelig dybt kan neppe Christendommen være indtrængt hos dem, naar man betænker, at Dronning Gunhild efter Eriks Fald lod digte i Kvad om ham, som endnu tildeels er os levnet, hvilket heelt igjennem er reent hedenst, og hvori Eriks Modtagelse af Odin i Balhs Skildres ¹⁾). Saameget er ogsaa vist, at Gunhilds og hendes Sønners Færd i Norge ikkun ubviste lidet Christensind. Imidlertid Christ vare de, idetmindste af Ravn, da de kom til Norge, og vedkjendte si sin Tro. Af Nøgles Beretning skulde man formode, at Brødrer gjorde sig alvorlig Umage for at indføre Christendommen i Norge; men da dette ei vilde lykkes, indskrænkede de sig til at ødelægge Høene og spille Blotene hvor de kunde. „Da de kom til Styrelsen

¹⁾ Sgrff. 22.

Harald Graafeld selv blev fort efter ved Harald Gormsøns og Haakon Jarls forenede listige Anslag lokket ned til Danmark, og faldt her i et Slag mod Harald Gormsøns Brodersøn (970?)¹⁾. Hermed sluttede Erikssonernes Kongedømme i Norge, da nemlig Dronning Gunhild med sine tvende gjenlevende Sønner, Ragnfrød og Gudrød, forfulgt af Nordmændenes Håd, flygtede af Landet og drog til Ørtnoerne.

Haakon Sigurdsøn Jarl stammede kun paa Kvindeafden fra Harald Haarfager, og var saaledes efter dennes Arvefølge-Lov ikke berettiget til Kongenavn i Norge, skjønt han forresten var af en berømt og udmærket norsk Høvdingægt, der ligesaavel som Ynglingeæften regnede sin Hertkomst fra selve Aserne. Han blev nu ved Understøttelse af den danske Konge Harald Gormsøn og med Nordmændenes, som det lader eenstemmige, Bifald hævet til Norges Styret. Dog gjaldt dette kun den nordlige og vestlige Deel af Landet og det under Erkjendelse af den danske Konges Overhøiheid; imedens denne synes at have forbeholdt sig selv Bestyrelsen af Biken og den umiddelbare Overhøiheid over de oplandske Fylkestonger af Harald Haarfagers Æt.

Haakon Jarl var Hedning og, som man af Alt maa slutte, Afsetroen af Hjerteret hengiven. Dette viste han ogsaa strax ved sin Ankomst til Norge som Landsstyrer, i det han overalt lod de af Erikssonerne nedbrudte Hof gjenreise, og de hebenste Blot atter træde i Kraft. Da Aarene til samme Tid ophørte i Landet, undlod man ikke at tilskrive dette heldige Omstaaelse Asernes Forsoning, og denne Forestilling hævdede naturligviis Haakon i Folkets Yndest. Under saadanne Forhold var det let at forudsæe, at den Smule Christendom som i Norge fandtes, snarere maatte gaa tilbage end fremad.

I Danmark vedblev imidlertid den der allerede grundfæstede Christendom at gjøre stadige Fremstridt, mindre dog ved den vakkende

¹⁾ Med Hensyn til Varigheden af Harald Graafelds og hans Brøders Styrelse i Norge herfter der stor Usikkerhed. Ifølge de bedste Konge-Sagaer Angivelse skulde den have varet i henved 15 Aar, og Haralds Død saaledes være indtruffen i det Tidligste 975. Men der er flere Omstændigheder — navnlig den Tid der Keiser Ottos Tog, som ganske sikkert foregik i 975 og dog et Aar tidligere i det mindste efter Harald Graafelds Fald —, hvilkede gjøre det høist sandsynligt, ja næsten sikkert, at sidstnævnte Begivenhed er indtruffen tidligere. En anden gammel Angivelse, der nævner som Hjemmelsmand den berømte historiefyldige Isøending Eamund hin Frode (Kvadet om Jon Leptåsen V. 18), tillægger Harald Graafeld 9 Aars Styrelse, hvorefter han skulde være falden omkring 970. Dette synes mig rimeligt. Munch har derimod i sin Norges Historie ifaan indbrømt Harald en Regjerings Tid af 4 Aar og sat hans Død tilbage ligetil 965. Hans Grunde herfor ere fremstillede l. 2. 11—14 i Noter.

han dette som et Tegn, at Odin havde modtaget hans Offer, og at Seier vilde følge ham. Han tog da det bjærve Raad, at han brændte sine Skibe, og gik med sin Hær op i Landet. Med Herkjold for han tvært igjennem begge Gautlandene, overvandt al Modstand, naaede lykkelig Viken og for derfra landvejs nord til sit Rige, som han fra den Stund styrede uafhængigt, uden længer at erkjende Danekongens Dverhøihed eller betale ham Skat ¹⁾).

Samtidigt med Haakon Jarls tvungne Daab sendte Kong Harald Gormsøn, eller efter Andre Keiser Otto selv, tvende Jarler med meget Krigsfolk til Viken for der at see Christendommen indført. Folket, heder det, gav efter for Dvermagten, og mange lode sig døbe. Men da Haakon vendte tilbage til Norge efter Toget gjennem Gautland, turde de danske eller tydske Jarler ikke forblive længer i Viken, men drog igjen til Danmark med sin Hær. Paa sin Færd gjennem Landet nord efter indførte Haakon Jarl atter Hedenskabets og Blotens overalt hvor han for, og lovede Hedningerne sin Beskyttelse. Følgen heraf var, at en Mængde af dem, der havde ladet sig døbe af Frygt for Danekongens Magt, igjen saldt fra Christendommen og vendte tilbage til Afsatzen. Harald Gormsøn beholdt vel Viken, men dog ikke uden at foruroliges i Besiddelsen deraf ved Haakon Jarl, om hvem det heder, „at han gjorde sig Viken til Herland“; eller til Gjenstand for sine Herjninger ²⁾. For at hevne sig paa den frafaldne Haakon og atter tvinge ham til Underkastelse gjorde Harald noget senere (omkr. 980?) med en stor Flaade og Hær et Tog til Norge og drog ødelæggende frem langs Kysten lige til henimod Stad; men da Haakon nærmede sig norden fra, vendte han atter tilbage til Danmark med usorrettet Sag, og Haakon styrede nu længe, uanfægtet af den danske Konge, sit Rige i Norge.

Hvad ovenfor er fortalt om den tydsk-danske Virksomhed til Christendommens Fremme i Viken, er i Hovedsagen Alt hvad vore Sagaer derom vide at sige. Kong Harald, drevnen og understøttet af Keiseren, søgte at omvende Folket der til Christendommen ved Evang og Baabenmagt, medens Haakon Jarl ved samme Midler stræbte igjen at udrydde den og opretholde Hedendommen. At den sidste har været heldigere i denne Beddekamp end den første, er det Indtryk som Sagaernes Beretning giver; og det er vel i sig selv det rimeligste, da den danske Konges Magt i Viken, især efter hans store forgjæves Tog til Norge, vist maa agtes for at have været mere i Navn end i Gavn, og i Virkeligheden af liden Betydning. Om Opbyggelse af Kirker og Indsættelse af Prester i Viken, eller om nogen virksomme Christendommens Lærere der under de tydske eller danske Baabens Beskyttelse,

¹⁾ Sagf. 41.

²⁾ Sg.

Lærere, indkalbte og understøttede af Norges egne Konger, der selv havde modtaget Christendommen i England, kom den bremiske Missionsvirksomhed i Forskjøbet. Denne Omstændighed tilintetgjorde nu vist nok ikke den bremiske Kirkes, efter Tidens Begreber, lovligen (ved Navebud) erhvervede Metropolitanhøihed ogsaa over den norske Kirke; men ligesom denne maatte føle sig den bremiske Kirke mindre forbunden, da den i Virkeligheden ei herfra var stiftet, saaledes maatte det paa den anden Side være den bremiske Kirke af Bigtighed at sammenbringe alle mulige Skjel, som kunde vise, ikke alene at dens Metropolitanmyndighed over den norske Kirke var lovlig (thi dette kunde neppe benegtes), men ogsaa at den var fortjent. Paa den Tid da Adam og hans Scholiast skrev, eller udsforud, nemlig under Erkebiskop Adalbert (1043—1072), havde just fra den norske Konges (Harald Haarbraades) Side Uvillie viist sig til at erkende hin bremiske Metropolitanmyndighed, udentviol for en stor Deel paa Grund, af at de sande historiske Forholde stillede den norske Kirke den engelske langt nærmere end den bremiske. Intet Under derfor, om den sidmævnte Kirkes Historieforfattere lagde Vægt, og det en overdreven Vægt, paa den Smule Missionsvirksomhed med Hensyn til Norge, som den bremiske Kirke i sin Tid havde havt Anledning til at udvise. At Scholiastens Ord have en polemisk Tendens mod den engelske Kirkes Virksomhed i Norge, ligger klart for Dagen; og det synes, at han ved at fremhæve de bremiske Bestræbelser — endogsaa stærkere end Adam selv har gjort — vil forsvare den bremiske Kirkes Fremgangsmaade, nemlig at ville paatvinge Norge sin Metropolitanmyndighed i videste Udstrækning; i det han fremstiller den engelske Kirkes Virksomhed som en blot Indhøsten af den bremiske Kirkes moissommelige Udsæd. Paa Grund af disse ubestridelige Forhold, bør man udentviol ikke lægge saa stor Vægt paa ovenmævnte tydske Vidnesbyrd, at man deraff under vore egne Kildestrifters Tausshed, skulde slutte til en i Biken fra Bremen af over Danmark, endog blot i sine første Grundtræk, organiseret norsk Kirke, ældre end den af de norske Konger ved engelsk Geistlige stiftede almindelige norske Kirke. Det sande Forhold i denne Sag kan maaffee med saa Ord angives som følgende: den tydske bremiske Kirkes umiddelbare og middelbare Virksomhed i Norge strakte sig kun til enkelte spredte Omvendelser eller snarere Omvendelsesforsøg i Biken, men det lykkes des den ikke der at danne noget egentligt kirkeligt Samfund; hvorimod Christendommen i hele Norge, baade hvad Folkets stadige Omvendelse og hvad det kirkelige Samfunds Stiftelse angaar, ubelukkende udgif fra England;

vendte. Den angelsariske eller engelske Kirke blev snart be-
 romt for den i samme raadende kristelige Aand og for sine baade
 nidkjære og efter Tidens Forholde oplyste Lærere. Før end eet
 Aarhundrede var henledet efter dens Grundlæggelse, kunde den allerede
 udsende Lærere til Evangeliets Fortyndelse blandt Hedningerne. Saa-
 ledes prædike Angelsareren Bilibrord ved Aar 690 blandt de he-
 denske Friser og vovede sig endog ind blandt de nærboende Daner,
 skønt uden hos disse at kunne udrette noget til Christendommens
 Fremme. Og næsten ved samme Tid kunde den engelske Kirke opvise
 et Medlem som Bed a den ærværdige (f. 672 † 735), der endnu
 i mange Aarhundreder efter sin Tid agtedes af fast hele det kristelige
 Europa for et sandt Lys i Gudsfrygt og Lærdom. I Forbindelse
 med den Lemfældighed og Forsigtighed, med hvilken Christendommen
 indførtes blandt Angelsarerne, stod udentviol den Agtelse og Dymærk-
 somhed, som af Geistligheden vistest Folkets Sprog. Det Olden-
 gelske eller Angelsariske har nemlig en heel Litteratur, og det en ganske
 rig Litteratur at opvise, ikke alene af verbøsligt — poetisk, juridisk
 og historisk — Indhold, men ogsaa af theologisk. Den sidste Ret-
 ning i Litteraturen er endogsaa den forherstende; den har frembragt
 bibelske Digtninger (Rædmøns Parafraas af Bibelen) og en stor
 Mængde homiletiske Arbejder. Alt viser, at den angelsariske Lærerstand
 ikke forstødte sit Modersmaal for det egentlige Kirkesprog, *Latina*,
 men holdt det første i fuld Agt og Ære ved Siden af det sidste. Vi bør lægge
 Bøgt paa baade den Lemfældighed ved Christendommens Ind-
 førelse og paa denne i hine Tider hos Geistligheden sjældne Agtelse for
 Modersmaalet. Begge Dele have ganske vist yttret sin Indflydelse paa
 Norge. Spor af hiin i Traditionen nedarvede Lemfældighed see vi uden
 tvivl i Haakon den Godes ovenfor beskrevne Fremfærd ved sin rigtignok
 mislykkede Christendomsfortyndelse blandt Nordmændene, og desuden
 i mange Bestemmelse i de ældste norske Kirkelove; — og Agtelsen
 for Modersmaalet gif ganske over paa den norske Geistlighed,
 og vovede saaledes en kraftig Medvirkning til den oldnorske Littera-
 turs Blomstring i Middealderen. Et Fænomen som det
 sidste aabenbarer sig hverken hos Danerne eller Svearne, hvilke begge
 nærmest modtoges sin Christendom fra Tydskland. Dette er en Kjends-
 gerning, som man aldrig formeget kan fremhæve. At forresten den
 daværende engelske Kirke, uagtet dens erkjendte strange Ketter-
 enhed, i Hovedsagen var behæftet med de samme Mangler, med de
 samme Overtroens Udverter som dengang betegnedes den romerske
 Kirke i dens Almindelighed, staar ikke til at negte; — netop deri
 laa jo for største Delen dens saakaldte Ketteroenhed. Kun fortjener
 det at bemærkes, at den geistlige og den verbøslige Virksomhet

en høist truende Karakter og atter volde nye Splittelser. Mægtige Starer af nordiske Vikinger hjemfugte i Løbet af Aarhundredet alle Dele af England og spredte sine Herjninger fra Kysten af lige til Rigets inderste Dele. Selv de bygtigste Konger, som en Alfired (871—900), formaaede ei at fordrive dem, eller med Baabenmagt sætte en Grændse for deres Udelæggelser. Da var det at sidstnævnte Konge slog ind paa en anden Vei. Efter nogle vundne Fordele over disse farlige Fiender indlod han sig i Underhandlinger med dem og sluttede i 878 et Forlig med en af deres Hærkonger Gudrum (Gorm den Gamle?), som med nogle af sine Hovdinger lod sig døbe, og modtog Boliger i Ost-Angeln under den engelske Konges Overhøjhed. Herved fik Nordboerne fast Fod i England, og udstrakte der snart saaledes sit Herredømme, at dette naaede over hele den nordligere Deel af Landet, over omtrent de to Trediedele af det hele Rige. Efterhaanden ordnedes nu Forholdet nogenledes mellem dem og de engelske Konger. De havde sin egen særskilte Lov, den saakaldte Danelaw, og sine egne Hovdinger; men disse erkjendte i det mindste i Navn den engelske Konges Overhøjhed og vare forpligtede til at forsvare hans Rige mod nyankomne Hære af sine Landsmænd. At denne sidste Betingelse i Forstningen kun maadelig overholdtes, er let begribeligt. Men efterhaanden smeltede dog disse i England bosatte Nordboers eller Daners egen Fordeel sammen med Engelsmændenes, og de bleve virkelig i Løbet af det 10de Aarhundredes første Halvdeel et nyttigt Børn for England, især da de kraftigere engelske Konger som Edelestan (Adalstein 925—941) og Eadgar (Jatgeir 959—975) vidste at holde deres Hovdinger i Underdanighed til samme Tid som de fortrinnsviis benyttede deres Baabenkraft til sit Rigets Forsvar. Den sidstnævnte Konge bebrejdedes endog af sine egne Landsmænd, at han altfor meget fremdrog Danerne paa Engelsmændenes Beføstning. Under disse Forholde bleve Nordboerne, forsaavidt de havde nedsat sig i England, meer og meer betragtede som Landets egne Børn, og engelsk Kultur med engelsk Christendom befæstede meer og meer blandt dem.

En Forandring indtraadte dog atter mod Aarhundredets Slutning under Kong Edelereds (Adalraads) svage, ulykkelige Styrelse (979—1016). Store Bevægelser i Danmark, tilveels, som det synes, vakte ved en unaturlig Strid mellem Kong Harald Gorms søn og hans egen Søn Svein, kastede nye Hære af Nordboer, baade Danske og Nordmænd, over England. Svein, almindelig kaldet med Tilnavnet Tjugeskjæg (Det kløvede Skjæg) var i sin Barndom bleven døbt med sin Fader, men forkastede i en modnere Alder Christendommen uidentviis for derved at vinde Tilhængere blandt de mange endnu ha-

tenste Dæner, og reiste sig mod sin Fader. Han kunde imidlertid ei holde sig i Danmark, og optraadte nu i Følge med talrige Vikingeskara som Hærkonge og vendte sig mod England. Her fornyedes nu de gamle Edelæggerser. Edelred søgte at afvende dem ved at betale Vikingerne store Pengesummer, den saakaldte Danegeld. Det var forjævet. Thi naar han havde kjøbt en Vikingehøvding til at opføre med sine Angreb og forlade Landet, kom meget snart en anden i Stedet, tildeels med de samme Ffolk, som havde fulgt den første, og som ikke ansaa sig bundne ved dennes Løfter. Vikingehøvdingerne, haade med og uden Kongenavn, vare nemlig mange, og Baandet mellem dem indbyrdes løst, saaledes at de, efter som deres egen Fordel tilfagde, snart kjæmpede under Anførsel af en enkelt af deres Midte, snart seidede paa egen Haand, uafhængige af deres tidligere Overførere og af hinanden indbyrdes. Den danske Svein Haraldsøn optraadte saaledes paa disse Herjetoge ifkun som een blandt mange Vikingeanførere, hvilke i Grunden ansaa sig for hinandens Lige. Han var ogsaa i længere Mellomstunder hjemme i Danmark for at kjæmpe med sin Fader, som i denne Strid skal have fundet Døden (986?). Svein Haraldsøn blev nu Danmarks Konge; men dette hans Kongedømme var for det første kun kortvarigt. Han blev først fangen af de bekjendte Jomsvinger og maatte løskjøbe sig paa haarde Betingelser; siden skal han være bleven fordreven fra Danmark af den danske Konge Erik Seiersfæl, og maatte nu igjen i flere Aar drive om i Landflygtighed som Vikingehøvding, indtil han efter Erik Seiersfæls Død (994?) endelig kom i rolig Besiddelse af Danmarks Rige¹⁾. Han vendte nu igjen tilbage til Christendommen og optraadte ikke længe efter som Hovedanfører i nye Angreb paa England, der endtes med Englands fuldkomne Erobring af Dænerne.

7.

Svein Olaf Tryggvesøns Ankomst fra England og helbige Optraadelse som Christendommens Forkynder i Norge.

Under disse Northoernes fornyede Herjninger paa England fremtraadte blandt de flere Vikingehøvdinge ogsaa den Mand, som af Fordømmet var bestemt til at gjøre den første kraftige Begyndelse til Christendommens Indførelse i Norge, nemlig Olaf Tryggvesøn. At det tydeliggjøre os hans Stilling, er det egentlig vi have berørt hær senere Herjetoge, som forøvrigt staa i nærmere Forbindelse med Danmarks end med Norges Historie.

Olaf var en Søn af Harald Haarfagers Sønnesøn Tryggve

¹⁾ Raach. I. 2. 102.

Olafsson, hvem vi her have nævnet som Konge i Bifen, og hvem Erik Blodøres Sonner paa en svigfuld Maade toge af Dage. Olaf's Fødselsaar er ikke sikkert. De fleste og bedste gamle Sagaer antage 968 eller 969. Naaste det dog rigtigere sættes noget tidligere omkring 963 ¹⁾). En nærmere Underfølgelse heraf ligger udenfor vort nærværende Formaal, ligesaa vel som en udførlig Skildring af hans eventyrlige Barndoms- og Ungdomsliv. Vi mærke os kun Hovedtrækkene. Hans Moder Astrid flygtede med ham strax efter hans Fødsel fra Norge for at unddrage ham Eriksønnernes og Dronning Gunhilds Efterstræbelser. Han kom som Dreng til Kong Valdemar (Bladimir) i Gardarike (Rusland), som var af Varagerne (Bæringernes) nordiske Æt og herskede baade over de nordgermaniske Russer og over de dem underlagte Slaver. I Unglingsalderen opholdt han sig en Tid i Benden og begyndte her som Visingeanfører sin Kriegerbane. Senere drog han til England, hvor han allerede ved 990 synes at være optraadt blandt de herjende Visinger i en overordnet Stilling eller med Kongenavn, hvortil efter Tidens Skik blandt Nordmændene hans kongelige Fødsel gav ham Ret. Udentviøl var han allerede tidligere vel bekendt med Christendommen; men nu modtog han i 993 Daaben, som det gamle norske Sagn siger, af en hellig Abbed paa Syllinge-Øerne (Scilly-Øerne) ved det sydvestlige England. Ved denne Tid forenede han sig med Svein Tjugeskjæg, som under sin anden Landflygtighed fra Danmark svermede om ved de engelske Kyster, og begge Konger gjorde et Hovedangreb paa England, i hvilket Olaf, som Engelmændene kaldte Anlaf, var Overansfører ²⁾). Kort efter skiltes Olaf og Svein, rimeligviis paa Grund af den sidste Tilbage- tog til Danmark for at gjenerhverve dette Rige, og derpaa sluttede Olaf 994 et Forlig med Kong Ædred. Han modtog af denne stor Sum Penge og lovede fra sin Side aldrig mere at angribe England, — et Løfte som han holdt. Ved denne Leilighed blev han confirmeret af en engelsk Biskop, og Kong Ædred selv var hans Fader. Olaf opholdt sig siden en kort Tid blandt sine Landsmænd paa Irland, indtil Forsynets Bestielse i 995 kaldte ham til Norge for der at blive Christendommens seierlige Forkynder.

I Norge havde imidlertid Haakon Jarl længe raadet med stor Anseelse og udstrakt Myndighed. Et Angreb havde været gjort paa hans Rige af de berømte Jomsvinger, som den Tid ansaas for de første Krigere i Norden; men de bleve overvundne af Haakon i det navnkundige Slag i Hjørungabaag ved Sunnmøre. Denne Seier gjorde Haakon berømt over hele Norden og syntes at skulle grundfæste hans og hans Æts Herredomme i Norge. Han antog ikke Kongenavn. Heri seiede

¹⁾ Munch. I. 2. 23, 226.

²⁾ Munch. I. 2. 238—248.

han sig uden tvivl efter Nordmændenes raadende Anstuelse, at kun den kongebaarne dertil var berettiget. Men han styrede med fuld kongelig Myndighed og ubestridt Enevælde hele den Deel af Landet — den nordlige og vestlige, eller Frostathingslagen og Gulathingslagen — som dannede hans egentlige Rige. Ogsaa over de oplandste Fylkeskræfter, ja endog over Viken har han rimeligviis mod Slutningen af sine Dage udstrakt sin Overhoiighed.

Alligevel stod hans Magt for et brat Fald. Saa effekt og beundret han under sin tidligere Styrelse havde været af Nordmændene, saa hadet blev han mod Slutningen for sin Haardhed og Usedelighed. Den sidste drev ham til Boldsgjeringer, som vakte en almindelig Opsjænd blandt Thronderne, der før havde været hans fornemste Støtte. Han havde nys hørt om Olaf Tryggvesen, om hans Heltegjerninger og Kæmpefundighed i Vesten. Han frygtede i ham en farlig Medveiler til Norges Rige og havde oplagt underfundige Raad for at rydde ham af Veien. Men just som Olaf, hidloftet, efter Sagaernes Beretning, ved hans listige Anslag, kom til Norge, hvor Haakon havde beredt ham Døden for Morderhaand, brød Thronernes Opstand ud i fuld Rue. Jarlen, omringet paa alle Sider af rasende Fiender, maatte søge at redde sit eget Liv. Han flygtede ene med sin Træl, Karf, til sin Frille Thora paa Rimuld i Gaudalen og fandt ved hendes Hjælp Skjul i et opgravet Hul under hendes Svinesti; men her blev han dræbt af sin Følgesvend. Sagaerne give en udførlig Skildring af hans sidste Dieblif, — en Skiltring, som vel i enkelte Dele kan være noget utrymffet, men som visseilig i sine Hovedtræk er ligesaa sand som tea er gribende. Haakon Jarl var otte og femti Aar gammel da han faldt. Han var den sidste Asatyrker, som styrede Norge, og han er selv et træffende Billede af Asatroen i dens Fald. Kraftig i Aand som i Legeme, uovertruffen i Tapperhed, uden Jævnlinge blandt sine Samtidige i Klogskab, saa fast i sin blinde Fortrosthing til sine Guder, at han under Jomsvingeslaget kunde offre dem sin egen Søn for Seier, — overvældedes han dog til Slutning af sit Folks velforskyldte Hat, bildedes i sine egne underfundig udfastede Snarer og fandt en skammelig Død. „Men — siger Sagaen — den Tid var ogsaa nu kommen, da Blot og Blotmænd skulde fordommes, og den hellige Tro og den rette Gudsdyrkelse komme i Stedet.“¹⁾

Som vi i Haakon Jarls Færd under hans hele Landsstyrelse see en fortvivlet Stræben efter at opretholde den i sit Indre svækkede og udenfra trueede Aatro, saaledes aabenbarer sig i Olaf Tryggvesens Færd ligesaa hans Daab af en brændende Iver for Christendommens Udbredelse blandt hans Landsmænd, en Iver, der siensyn-

¹⁾ En. Cl. Tr. E. c. 56.

ligen ikke indgaves ham af nogensomhelst beregnende Statsklogskab, men ene udsprang af den inderligste Dverbeviisning om den Troes Sandhed og guddommelige Kraft, som han i Daaben havde modtaget. Med sin Beslutning, at drage til Norge for at vinde sine Forfædres Rige, forbandt han derfor strax den faste Willie at Christine sit Fædreland, det koste hvad det koste vilde; og alt hvad der fandtes i ham af Kraft og Klogskab rettede sig paa dette Maal. Han omgav sig allerede i Besterlandene med Geistlige, som skulde være hans Medhjælpere, og valgte ubentviøvt fortrinnsviis saadanne, som vare af nordisk Herkomst; de Navne paa enkelte af dem, der ere os bevarede, synes at vise dette. At slige valgtes, var ogsaa ganske i sin Orden. De i England bosatte Nordboer vedligeholdte nemlig sine Fædres Sprog, og Geistlige valgte blandt dem kunde saaledes ved sin Tale umiddelbart virke paa Norges Almue. I Spidsen for dem stod en Biskop Sigurd, ogsaa kaldet Johannes eller Jon, rimeligviis med sit Klostersnavn; han var indviet til at forkynde Guds Ord for Hedningerne, altsaa til Missions-Biskop ¹⁾). Han betegnes i Sagaerne som en god, klog og dygtig Geistlig ²⁾, og derhos gives ham Titnavnet: hiin mægtige (hinn riki), hvilket vidner om den Anseelse han nød, og som han ogsaa ved sin Færd synes fuldkommen at have fortjent. Han var Dlaf en trofast og kraftig Medhjælper i hans Virksomhed for Christendommen, og han var ham derhos ligetil hans tidlige Død en oprigtig, sandhedsfjærlig og frygtløs Ven.

Allerede paa Dverfarten fra Irland til Norge fandt Dlaf Anledning til at vise sin Omvendelsesiver. Da han paa Beien kom til Orknøerne med sine fem Skibe, traf han af en Hændelse Dernes Jarl, den mægtige Sigurd Lodversøn, med kun eet Skib, ganske uforberedt paa Dlaf's Komme. Dlaf bemægtigede sig Jarlens Person og forelagde ham tvende Vilkaar: — at antage Christendommen og lade sig døbe med sine Undersaatter, i hvilket Fald, han skulde beholde sit Jarldomme under Norges Konges Overhøihed; — eller ogsaa skulde han siebliffelig dræbes, og Derne herjes med Ild og Sverd, hvis Indbyggerne ei godvilligen antog Christendommen. Som Jarlen var stærkt, var han ikke længe om at fatte sin Beslutning. Han lod sig døbe med sine Mænd, tog sine Lande til Len af Dlaf, som Norges Konge, og gav ham sin unge Søn til Gidsel. Dlaf gav her den første Prove paa, hvorledes han agtede at gribe det an med Christendommens Indførelse blandt sine Landsmænd; vi skulle see, at han blev denne Fremgangsmaade tro.

Dlaf Tryggvesøn landede først i Norge ved Den Møster paa

¹⁾ Theod. Non. c. 8; Ågr. c. 10. ²⁾ „vitr ok góðgiarn ok klerkr mikill“. Dl. Tryggvesf. Saga. c. 107 (I. S. 229).

Sunnberdalend. Han lod her synges Messe for sig i sit Landtelt og mættede Grundvolten til en Kirke, hvis Bygning han strax lod paa begynde, idet han beskaffede Thangbrand, om hvem vi senere skulle tale mere, til dens Prest. Derpaa seilede han med største Skyndsomhet ned efter til Throndhjem for at komme uforvarende paa Haakon Jarl. Han kom i Throndhjemsfjorden netop som Opstanden mod Jarlen var udbrudt i al sin Hestighed, og gjorde strax fælles Sag med de oprørske Thronder. Olaf var i sin Ungdoms fulde Kraft, stærk, skion, ovet i alle Legemsfærdigheder og prøvet i Krigen. Han havde intet tabt af sit norske Præg under sin lange Udlændighed; thi han havde mest færdets blandt Landsmænd eller med dem nærbeslagtede Folkesfærd. Han var endelig som Harald Haarfagers Sønesønsøn baaren til Norges Kongedømme. Alt dette maatte tale for ham hos Thronderne og gjøre ham til deres selvstrevne Anseer i deres Opstand. Da Haakon Jarl var dræbt, erklærede ogsaa strax alle Thronder, at de vilde have Olaf til sin Konge, og paa et almindeligt Thing for hele Throndelagen blev Kongenavn ham givet, og hele Norges Land, saavidt som Harald Haarfager havde raadet, blev ham til dømt efter den gamle Lov. Han drog dernæst gjennem hele Landet og blev paa alle Lagthing tagen til Konge ogsaa af de Jællekonger og Hovdinge paa Dylandene og i Viken, der før havde æfjænt Danekongens Overhoi. Saa almindelig og kraftig var Bærgelsen til Olafs Fordeel, at Haakon Jarls tvende dygtige Sønner Erik og Svein, opgivende alt Haab om Modstand, i Hast forlode Norge og søgte Tilflugt i Sverige. Inden et Aar var Olaf overalt æfjænt som Norges Overkonge (995—996).

Det kan ikke seile, at baade Thronderne og de øvrige Nordmænd, da de toge Olaf til Konge, ei vare uvidende om hans Christentro. Han var ei den, som lagde Delgsmaal paa sin Christendom; det havde den viist strax ved sin Ankomst til Moster. Men man havde ei havt Tid til ret at eftertænke og overveie de mulige Følger af denne Omvendighed; man ansaa den ganske viist ogsaa for at være af mindre Betydning, end den virkelig var. I ethvert Fald trostede sig vel de rambetænkte Thronder og ellers de ivrige Afsatyrkere rundt om i Landet med Mindet om Haakon den Gode, og tænkte sig det ligesaa let at modstaa og undertrykke Olafs Christendomsbud som det havde været at væle Haakons. Olaf var viistnok ogsaa selv før klog til at lade sin fulde Omvendelsesiver til Syne, medens det gjaldt ham om at vinde hele Folkets Stemme for sit Kongedømme. Men da dette træ var lykkets ham, begyndte han uophødelig sin Omvendelsesverk. Han lættede i denne Henseende sin Opmærksomhed først paa Viken. Det stede viistnok efter modent Overlæg. Viken var den Deel

af Norge, hvor Christendommen forud var mest bekjendt, og hvor den maa antages at have havt enkelte Tilhængere fra ældre Tid. Her havde desuden Olafs Fader raadet som Konge; her havde ogsaa Olaf blandt Høvdingerne flere meget formaaende Frænder. Da han havde sikret sig de vigtigste Høvdinge, fremkom han tidlig i 996 med sit Christendomsbud, og den største Deel af Almuen rettede sig uden Vanskelighed efter Høvdingerne; de Gjenstridige bleve tvungne med Strenghed; de værste dræbte, lemlæstede eller jagte af Landet. Derpaa drog Olaf med sin Flaade langs Agder, hvor Folket christnedes paa samme Maade. Da han naaede Rogaland, stævnedes han Bønderne til Thing. Rogerne havde foresat sig at modstaa Christendommen; men deres Ordforere tabte Modet ved Kongens truende Tale, og Folket lod sig døbe.

Hidtil havde Olaf, som det synes, ved sin Hurtighed overrasket Folket. Det havde hverken faaet Tid til Raadslagning eller til at berede væbnet Modstand. Noget anderledes blev det, da han naaede Hordaland. Her og tildeels ogsaa paa Rogaland raadede den Tid mest Hordalaares mægtige Æt. Dens Hoveder holdt ved Kongens Nærmelse en Raadslagning om hvorledes de skulde svare Kongens Paabud. De beslattede at søie ham, hvis han vilde forøge Ættens Magt og Anseelse. Paa Gulathing mødte de Kongen og erklærede sig her villige til at antage Christendommen og hjælpe Kongen i dens Udbredelse, hvis han vilde gifte sin Søster Astrid med den unge Erling Skjalgsøn paa Sole paa Jæderen. Dette indrømmede Kongen. Bønderne, der saa sig forladte af sine Høvdinge, gjorde nu ingen Modstand, men lode sig christne.

Olaf fortsatte sin Færd nord efter med en vorende Hærmagt. Han mødtes med Sygner, Firder, Sunnmører og Raumsdøler paa Dragsøid Thing ved Stad og gav dem her Valget mellem Christendom eller Kamp. Bønderne folte sig for svage til Modstand og modtog Daaben.

Ved denne Leilighed skal paa Den Selia, nær ved Stadland i Nordfjord den hellige Sunnivas og hendes Ledfageres Lig være fundne. Sunniva var efter Legendens en irsk Kongedatter, der flygtede fra sit Færeneland for at undgaa Ektekab med en Herning. Med et stort Følge af Mænd og Kvinder gav hun sig til Søs og dreves hen til Norges Kyst. Hun og hendes Ledfagere levede her en Stund ukemærkede i de store Bjerghuler paa den da ubeboede D Selia. Endelig opdagede de paa Fastlandet boende hedenske Nordmænd, at der var Folk paa Den, og drog derud for at angribe dem. Da flygtede Sunniva og hendes Følge ind i Hulerne og bad Gud skjænke dem en salig Død og fri deres Lejemet fra at falde i Hed-

H-Bold. Deres Bøn blev hørt. Store Klippestykker faldt pæredede Hulernes Indgang; men Hedningerne fandt ikke et k paa Den. Disse Helliges-Løvninger var det, som nu blev for Dagen ved Olaf Trygvesson, og Norge sit i Sunniva e indenlandste Helgen. Hendes Fæst blev senere høitideligholdt

Juli, der regnedes for hendes Dødsdag.

af for efter Thinget paa Drageid længer mod nord, og uden ger blev Nordmøre kristnet. Paa hele denne Færd var dsaget af Biskop Sigurd, der naturligtvis ledede den egentlige Deel af Omvendelsesverket.

dtål havde Olaf drevet sit Foretagende med Lethed. Hans b i at begynde der, hvor mindst Modstand var at vente, og d sin Hastighed og ved at vinde Hovdingerne forekomme alle re Modstandsplaner, havde hjulpet ham. Men nu begyndte ighederne at blive større. Han havde naaet Throndhjem rade Landets og Hedenskabets Hovedstyrke var. Opmuntrret ved il nydte Held, troede imidlertid Olaf ogsaa her ved Raskhed og mhed i Hast at kunne naa sit Maal. Han begyndte sin Virken opbrænde det store Hof paa Glade med alle dets Afgudsbit-

Men de forbittede Bønder lode nu Hæror (Krigsspil, Opbud id) fare gjennem Fyllerne og samlede i Hast en væbnet Magt, ongen ei vovede at møde. Uden at oppebie Throndernes An- astede han ud igjen af Throndhjemsfjorden for at vende sig mod og a land. Men hvormeget han hastede, saa var dog Rygtet is Hensigt gaaet forud for ham, og Haaleygerne vare rede til vare sin gamle Tro under Anførsel af de tre mægtige Hovdins aaref af Thjotta, Thorer Hjort af Baagen og Eyvind Kinnrifa. ngen uden for Raumbdal spurgte dette, ændrede han sit Raad, idte om igjen til Throndhjem, hvor han formodede, at Bønder- allerede havde opløst sig. Dette var virkelig saa. Olaf tog de paa Nidarne ved Nidelvens Udlob (Nidaros), hvor han ig en Kongsgaard og en Kirke. Bønderne, som uidentviol sto- aa Birkingen af den Skral, de mente sig at have indfaget a, lode ham for det Første i Ro. De blotede imidlertid ved nat til sine Guder og bade dem modstaa den nye Tro.

itrat i Begyndelsen af Vinteren stævnedes Olaf Thrønderne til indeligt otte Fyllers Thing paa Frosta. Men Bønderne for- e Thingbudet til Krigsbud, og da Kongen kom til Thinget, fandt le den talrige Almue under Baaben. Dens Ordforer var den se Hovding Stjeppe, kaldet Jærnstjeppe, af Upphaug paa Yrie idet). Kongen fremsforte sit Christendomsbud med Blidhed; au overdøvedes af Bøndernes Skrig og Trudsel, idet man fo-

reholdt ham Haakon den Godes Exempel. Han fandt Bøndernes Beslutning fast og saa deres store Dvermagt. Han gav for Diebliffet efter og lovede at komme til det store Midvinters-Blot paa Mæren, hvor alle de throndiske Hovdinger skulde møde. Thinget hævedes, og Olaf vendte tilbage til Nidaros.

I Julen indbød han alle Udtjrondernes Hovdinger og modtog dem med et herligt Gjæstebud. Men da han vel havde faaet dem samlede og i sin Magt, talte han et andet Sprog og angste dem saaledes ved sine Trudsel, at de maatte lade sig døbe og give ham sine Søner og Frænder som Gidsler for sin Trofskab.

Hermed var Udtjrondernes Modstand for en god Deel knekket; men Indtjronderne stode tilbage. Ved Midvinter (Midten af Januar 997) for Kongen med sine Mænd ind til Mæren og fandt her alle de Christendommen fiendste Tjronderhovdinger. Han satte Thing, og fra begge Sider mødte man fuldt væbnet. Kongens Christendomsbud blev atter modtaget med Uvilliestrig, og Jærn-Skjegge, som ogsaa her førte Ordet, bød Kongen at blote. Olaf lod som han gav noget efter og sagde, at han vilde gaa ind i Hofet og see Blotstikene. De Indtrædende, baade Kongsmænd og Bønder, vare uvæbnede paa Grund af Stedets Helligdom; Kongen selv havde kun en guldbeslagen Stav i sin Haand. Thors Billede indtog den fornemste Plads, rundt om var en Mængde andre Gudebilleder. Kongen vendte sig mod Thorsbilledet og nedsløg det med sin Stav; det var Tegnet for hans Mænd at gjøre det samme med de andre Afgudsbilleder. I Tummelen, som nu opstod, vilde Skjegge trænge sig ud af Hofet, men blev dræbt i Døren af de udenfor staaende bevæbnede Kongsmænd. Olaf gif strax ud og bød Folket sætte sig. I en starp og truende Tale forelagde han Mængden Valget mellem Daab eller Kamp. Bønderne havde mistet sin Fører, og ingen vovede at træde i hans Sted. Der blev saaledes intet af Modstanden; de maatte antage Christendommen og give Kongen Gidsler for sin Trofskab. Da Thinget var hævet, lod Kongen Prester fare igjennem alle Tjrondhjemms Fylker, hvor nu ingen vovede at afflaa Daaben.

Olaf havde saaledes i Løbet af eet Aar (996—997) kristnet, i det mindste i Ravnet, hele Norges Kystland lige fra Viken og til Tjrondhjemms nordligste Grændse. Haalogaland, hvor Folket tydelig havde lagt sin Uvillie mod Christendommen for Dagen, lod han for det Første skotte sig selv. Han tilbragte største Delen af Aaret 997 i det nordlige Norge, drog derpaa langsomt sydefter langs Landet og stræbte overalt at befæste den nye Tro. I Begyndelsen af Vinteren naaede han Viken, hvorfra han drog op til Ringerike. Der raadede Fylkeskongen Sigurd Syr af Harald Haarfagers Æt, der var gift med

Asta, hans Frændes Harald Grønnes Enke, og hos hvem dennes Son, Olaf Haraldsøn, dengang et Barn, opfostredes. Kongens Christendomsbud fandt her en velvillig Modtagelse; Sigurd Syr med hele sit Hus og mange af sine Undersaatter lode sig døbe. Kongen selv stod fætter til den to- eller treaar gamle Olaf Haraldsøn, der af Forsynet var bestemt til senere at spille en saa vigtig Rolle i Norges Historie. Kongens Christendomsforkyndelse skal ved denne Leilighed ogsaa have strakt sig videre over Dplandene og her ikke have været ganske virksom; imidlertid var det ikke Olaf Trygvesøn forbeholdet at styrte Hedendommen eller skaffe Christentroen noget Grundfæste i denne Landsdeel.

Rekens Olaf opholdt sig i Viken om Vinteren 997—998 stræbte han her at udrydde alle Hedendommens Levninger. Især var hans Opmærksomhed henvendt paa alle dem, som ovede Trolddom, Seid og Galder. Han fik loffet en heel Flok af saadanne Troldmænd til sig, og da han ei kunde bevæge dem til at antage Christendommen, lod han dem indebrænde.

Under denne sin Virksomhed i den sydlige Deel af Norge havde Olaf ikke tabt den nordligste af Sigte. Haal og a l a n d s Omvendelse led ham fremdeles for Die, og han forberedte den med megen Sluher. Han drog om Sommeren 998 igjen langs Kysten nordest for til Throndhjem. Paa denne Reise traf han af en Hændelse to anseede Brødre fra Haalogaland, som han hemmelig vandt for sin Sag. Ved deres Hjælp fik han den mægtige og kloge Haarek af Thiotta bragt fangen til Throndhjem i sin Vold, og slap ham først fri, efterat han hemmelig havde lovet Kongen sin Bistand. Haarek kom hjem, tilsyneladende fremdeles fiendsk sindet mod Olaf. Han fik under Paaskud af en nødvendig Raadslagning om Haalogalands Forsvar mod Kongen, loffet den anden af Haaleygernes Hovdinge, Eyvind Kimrifa, til sig og spillede ham i Hænderne paa Kongens Mænd, der førte ham fangen til Nidaros. Olaf søgte ogsaa at vinde ham, men Eyvind var ubevægelig og maatte ende sit Liv under de frygteligste Pinser.

Olaf havde naaet sit Maal, at svække Haaleygernes Modstands-kraft. Da han om Sommeren 999 med en stor Flaade kom til Haalogaland, gif Haarek strax Kongen til Haande, lod sig døbe og fik til Gjengæld store Forleninger. Uden Hinder kristnedes nu den sydlige Deel af Landet. De nordlige Haaleyger lavede sig derimod til Kamp under Anførsel af sine Hovdinge, Thoror Hjort og Raud hinn Ramme. De mødte Kongen med en betydelig Stridsmagt, men bleve slagne. Thoror blev dræbt paa Flugten. Raud undkom, men faldt dog strax ind i Kongens Hænder. Da han ei vilde lade sig døbe, blev han

dræbt paa en grusom Maade. Nu blev hele Haalogaland og Raumdal kristnet, og først da dette var fuldbragt, vendte Kongen om Høsten tilbage til Thronhjem.

Alle Norges Ryskyfker, som udgjorde den største og vigtigste Deel af Landet, havde nu i Løbet af 3 Aar bøiet sig for Olafs Magtsprog og bekkende Christendommen. Det var endnu vist nok for det meste en Christendom i Navnet. Landet var saare vidløftigt, Bygderne paa de fleste Steder vidt spredte, og Kongens Overfærd hurtig. Antallet af Christenlærere kan desuden umuligen have været tilstrækkeligt for Folkets Underviisning, om de end alle antages at have været Folkets Spøg og fuldkommen mægtige. Under saadanne Omstændigheder maa Daadens Mebbelesse have været Hovedsagen; og i Olafs Dine var vist ogsaa Daaben det vigtigste, da han neppe et Dieblif tvivlede om dens umiddelbare Virksomhed til Omvendelse, om dens Kraft til at rive selv den, der i Blinde og tvungen modtog den, ud af Afernes eller, hvad der for ham var det samme, Djævlens Herredømme. Mangen Hedning, som paa den Maade blev døbt, saa sikkerligen ogsaa Sagen fra et lignende Synspunkt, betragtede sig ved den paa tvungne Daab ligesom hærtagen af Kristus, med Vold løsrevet fra Afernes Styrelse og Beskyttelse uden Haab om igjen berunder at kunne vende tilbage. Men om end Mængden af de nødtvungent og uden forudgaaende Underviisning døbte, for den Sags Skyld, vare i Hæret ligesaa hebenke efter som før, saa var der dog andre Ting, som udenfor den blotte Daabshandling, maatte virke dybt paa dem. Hofene bleve ødelagte og Gudebillederne omstyrtede og opbrændte, — det saa Folket; og dog saa det ikke Aferne selv træde i Kamp mod sine Fiender for at forsvare sine Helligdomme, hvad de ibrige Asadyrkere dog havde ventet og lovet. Denne Kjendsgjerning virkede visseligen ved en roligere Eftertanke ligesaa godt som Underviisning. Man kunde vedblive at tænke sig Aferne som tilværende — det negtede ikke engang de kristelige Lærere, idet de fremstillede dem som onde Aander, som Djævlø —; men man saa tillige de haandgribeligste Tegn paa Afernes Afmagt i Sammenligning med de Christnes Gud. Om end mange vedbleve hemmeligen at elske Aferne, saa maatte de dog frygte Kristus som hines Overmand. Naar det fortales og troedes, at Olaf havde truffet Krog med et ved kraftigt Blot belivet Thorsbillede og fastet det i Ilden, — at haade Odin og Thor ved forskellige Leiligheder havde aabenbart sig for Olaf i legemlig Skikkelse for at besuare eller staa ham, men uden at magte noget mod hans levende Tro paa Kristus, — at Troldeveir, der vantes mod hans Flaade, lagde sig, da Biskop Sigurd i Mesfestrud med Korset i sin Haand optraadte i Kongeskibets Forstavn, — at Trolde-

gang opborte, og Uvætter forsvandt, naar Biskoppen besprængte Hjel-
dene, hvor de husede, med Vievand og kaste over dem sine kristelige
Besørgelser og Bønner; — saa var alt dette for Mængden af Føl-
ket slaaende Beviser paa Christi Kraft og Asernes Svagbed. Naar
Olaf, pegende paa de knuste Gudebilleder og paa den ivrige Blot-
mand dræbt i Hofets Helligdom, med Dverbviisningens Dservhed for-
kyndte den Christus, ved hvis Hjælp han havde knust Afguderne og
dræbt deres Yndling, hvorledes skulde da den omgivende Mængde,
hvor overtallig den end kunde være, med Fortrosthing til sine faldne
Guder, vove at byde Seierherren Trods? Olafs tilsyneladende Dum-
trivighed var her hans bedste Værn. Afadyrernes Indvendinger mod
Christendommen nedsløges ogsaa af dennes Lærere med Grunde sva-
rende til hine Kjendsgjerninger. Den hedenske Kvinde Steinvør —
fortælles der — gif Christen-Presten Thangbrand imøde og forkyndte
ham Afalæren med mange Ord. Thangbrand tilbageviste alt hvad
han sagde som Bilsfarelse. „Har du da ikke hørt, sagde Steinvør
omfærd, at Thor bød Christus til Halingang; men han turde ikke vove
en Dyst med Thor?“ „Jeg har hørt — svarede Thangbrand — at Thor
var intet uden Muld og Aske, hvis Gud ikke vilde at han levede“. —
En Nordmand, Finn, — berettes der — vakkede i sin Tro paa Aserne
og søgte hos en Biskop Dplysning om Christus, hvis Magt han hørte
paa. Han gjorde Indvendinger mod Biskoppens Lære; men omfærd
iste han sig overbevist af hans Grunde og udbrod: „Dette er noget
ganste andet end hvad jeg før har hørt, at ingen Guder vare saa
mægtige som Thor og Odin. Nu skønner jeg af hvad Du siger om
den Christ, Du forkynder, at medens han var her i Verden kunde
hver Mand noget nær gjøre med ham hvad han vilde; men efter Os-
den blev han saa mægtig, at han herjede i Helvede og bandt Thor,
Gudernes Hovding; og siden kan intet modstaa ham“. Finns Ord
sige klart nok Bestaffenheden af Biskoppens Grunde. De flere Om-
vendelsestaler, som de udførligere Sagaer lægge Olaf Tryggvesøn i
Munden, fremstille ogsaa, om de end ikke ere holdne ganske med samme
Ord, vist nok i det Hele med Trostaa de Grunde, ved hvilke de for-
re Christenlærere i sine Taler stræbte at virke og kraftigen virkede
paa de hedenske Nordmænd til deres Omvendelse; og disse Grunde
vare visse heller ikke hykkelig Mundsvæve fra deres Side, som
fremstaa dem, men hentede fra deres egen faste Dverbviisning.

Christendommen fremtraadte paa denne Tid ikke længer i sin op-
rindelige Reenhed. Et Hylle af menneskelige Tilfætninger, Dvertro
og Bilsfarelser havde lagt sig om dens guddommelige Kerne. Men
den Hylle var i mange Maader glimrende, lokkende for Sandserne
og gripende for Følelsen. Christendommen var maastee, som den da

fremstillede sig, mere egnet til at finde Indgang hos et Folk paa Nordmændenes Standpunkt af aandelig Udvikling, end om den var bleven forfyndt i en renere Form. Gudstjenestens mange Ceremonier, Klokkelyden, Kirkesangen, de brændende Vortjerter, Røgelsesduften, de forrettende Geistliges eiendommelige og tildeels pragtfulde Dragt — alt dette virkede opløstende paa det sandfælige men fantasirige Menneskes Aand. Det var noget usædvanligt for Mængden af de hedenste Nordmænd og gjorde i Almindelighed et godt Indtryk paa dem. Den Reenhed og Skjønhed, der udbredte sig over den christne Gudstjeneste siges at have indgydt en uvilkaarlig Arefrygt selv hos dem, som forøvrigt fandt den nye Tro svag og umandig i Sammenligning med den ældre ¹⁾. Billeder saanedes ei i den christelige Gudstjeneste, hvilke paa en Maade kunde træde i Stedet for Afgudsbillederne i den hedenste. Det var let at finde en Helgen, der med Hensyn til den Virketreds, som nærmest tillagdes ham, kunde indtage hver enkelt af de gamle Afers Sted i Folketroen. Saaledes traadte Dragebetvingeren, Erkeengelen St. Michael og senere St. Olaf i Stedet for Thor, hvis røde Skjæg endog i Folkesagnet blev et Særkjende for denne sidste Helgen. Fylgie-Engle afføste de hedenste Diser som enkelte Menneskers og hele Vætters Skjætsaander. De første christelige Lærere lempede sig villigen efter Hedningernes Forestillinger i denne Henseende, saameget mere som det var deres egen oprigtige Overbeviisning, at de Nyomvendte maatte stilles under gode Aanders Barm, efter at være udrevede af de ondes Magt. De lempede sig ogsaa i andre Henseender efter Folkets ældre Anskuelser og Sedvaner, — ganske i den Aand, som havde raadet hos Pave Gregorius den Store og hos Augustinus, Christendommens første Forkynder i England, og som var saa at sige nedarvet paa den engelske Kirkes Lærere. Gjestebuder bleve saaledes forbundne — endogsaa ifølge Lovbud — med de store christelige Fester, ligesom før havde været ved de hedenste Offerhoitider. Tiden for deres Afholdelse blev kun ubetydelig forrykket. Den christne Jul saldt næsten ind paa samme Tid som Hedningernes Jul eller Midvinters-Blot. Paasten traadte i Stedet for Blotet mod Sommeren, ved dens Begyndelse i Midten af April, og Michaels eller Martins-Messe for Høst-Blotet, eller Blotet mod Vinteren ved Vinternatstid i Midten af Oktober. I de store Forsamlinger ved saadanne Leiligheder drak man nu Christi, Marias og Helgenernes Minde, istedetfor man før drak Afernes. Disse Gjestebuder tjente saaledes til at holde den nye Tro i friskt Minde, medens de tillige paa den anden Side efterhaanden gjorde den yndet, som den der tillod og gav Anledning til ligesaa megen selskabelig Munterhed, som den gamle ved sine store Høitider.

¹⁾ Bl. Tryggvess. S. c. 216; Edd. S. c. 40.

ken). Alt dette virkede efterhaanden forsonende paa Sindet : ved Evang døbte og banede Veien for oprigtigere og renere hos den opvoksende Elegt.

Med Siden af de nu fremhævede Træk i Olaf og hans geistlige ælperes Omvendelsesfærd — Træk hvori det indre Aandens gjorde sig gjældende uden klar Bevidsthed hos de Handlende —, ogsaa mærkes de, hvori en mere beregnende Klogskab hos Olaf sig til Sync. Her frembyder sig først den Forsigtighed, hvormed han søgte at dæmpe sin Iver, indtil han havde sikret sig Kongedomshele Norge. Dernæst hans Omtanke i at begynde sit Omvendt i den Deel af Landet, hvor Folket var mest forberedt, og man kunde vente mindst Modstand; medens han først angreb Hæren i selve dens Hovedsæde, efterat han saa at sige havde sig Rygstød i det hele Ryskland lige nord til Thronbhjemssfor- Endelig, og det vistnok allermeest, viser sig en beregnende Klogden Sluheit, hvormed han vidste foreløbig at sikre sig Hovding i hver Landsdeel eller gjøre sig dem uskadelige, idet han deels søgte dem til sig ved Egennyttens Vaand, deels ved List og Over- og lammede deres Modstandskraft, deels, naar ikke andre Midler rystede dem af Veien. Han indsaa klart, at som Norges Undsforholde vare gjaldt Almuens Modstand lidet, naar den ikke søgte af Hovdingerne. Disse vare nemlig paa een Gang Ketter- og Religionens Forstandere, verdslige Formænd og Prester, og de i begge Egenheder en patriarkalsk Indflytelse paa Bon- der viste sig afgjørende i alle vigtige Anliggender. I den hies Hovding var ogsaa Goden eller Asa-Presten vunden, og naar

ved første Dietast kunde synes. Olafs Djarvhed i at knuse Gudebil-
 lederne, hans Isomhed i at paatvinge Folket en uforberedt Daab,
 hans Grumhed mod de Gjenstridige, — og paa den anden Side hans
 Klogskab i at vinde Høvdingerne og hans og hans Geistliges Tillempe-
 ning af Christendommens Lære og Skikke efter Folkets hedenste An-
 skuelser — alt dette staaer da i sit rette Lys, alt har sin dybe Be-
 tydning. Det samvirkede alt som det kraftigste Middele i Forsynets
 Haand til at staae Christendommen først en hastig Indgang og senere
 et sikkert Grundfæste hos et Folk som den Tids Nordmænd, — et Folk,
 hvis Sind var haardt og stridigt, men hvis Forstand af Naturen var
 skarp, og hvis Die en modnere Eftertanke let aabnede ligesaavel for
 Sandheden som for Nyttens. Olaf Tryggvesson var ogsaa den ver-
 digste Fortrædesmand for sin Tids Nordmænd, hvis Dyder og Lyder
 i ham klart afspejlede sig. Han var den, som med Haardhed, Kraft
 og Stivsind skulde møde de samme Egenstaber hos sine Landsmænd,
 og dog ved sine glimrende Aandens og Legemets Gaver forsonede dem
 med sin Færd; — han var den, som kunde møde List med List uden
 at fornædre sig i sine Landsmænds Dine, som kunde tæmme sin Hef-
 tighed, naar Omstændighederne fordrede det, for at lade den fri Fart,
 naar det beleilige Dieblif kom; — han var just Manden, som raast
 skulde lægge den skarpe Dre til Hedendommens Bul og gjøre det første
 vældige Hug ind i dens Marv; Folkets egen vaagnende Eftertanke
 skulde, i sin Veundring af hans i Almuens Dine overnaturlige Kraft,
 godkjende det begyndte Verk; og hans senere Navne, hvis Aand var
 mere dyb i sine Beregninger og ordnende i sin Virksomhed, skulde
 fuldføre Verket, skulde ikke alene sælde Afatroen til Jorden, og op-
 rykke dens Rod af Norges Bund, men ogsaa bygge Christi Kirke i
 Landet paa Samfundsordenens og Lovens faste Grundvold.

8.

Olaf Tryggvessons Virksomhed for Christendommen udenfor selve Norges Grændser.
 Hans Død.

Vi have fulgt Olaf Tryggvesson paa hans seierlige Omvendelses-
 færd gennem Norges vidtstgige Ryslande. Til det Indre af Lan-
 det, til Opplandene og de mere affidesliggende Fjeldbygder,
 strakte hans Omvendelsesvirksomhed sig kun i ringe Maal. Her var
 han ei umiddelbar Styrer; de under hans Høihed raadende Fylkes-
 konger vare, paa Sigurd Syr nær, Christendommen fiendske, og Olaf
 fik hyerften Veilighed eller Tid til at kue dem med sin kraftige Haand.

Olafs Bestræbelser for Christendommens Indførelse strakte sig
 imidlertid ogsaa udenfor det egentlige Norges Grændser, til de Nord-

mand, som i Løbet af det 9de og 10de Aarhundrede vare udvandrede fra sit Fædreland og havde bebygget flere forhen ubeboede Lande i Briten. Her møder os først Island som det mærkeligste af de Lande, der vare blevene befolkede af norste Nybyggere.

Island var blevet bebygget uden noget forud oplagt Raad om det at stifte et Statssamfund. Ligesaa mange Familiefredse som forekom, ligesaa mange smaa Statsamfund dannede der sig fra først af. Intet andet Baand knyttede dem sammen end det fælles Sprog, den fælles religiøse Tro, og Mindet om et tidligere fælles Fædreland. Men meget snart samlede sig disse smaa Familiefamfund til større Samfundskredse omkring de Hovdinge, som i hver Bygd vare de mægtigste, som kunde reise et Hof og som vel for det meste allerede i Norge havde forenet Herse og Godemyndigheden eller i det mindste med den sidste. Der opstod de saakaldte Godord eller arvelige heredsforstanderskaber ved frivillig Tilslutning af et større eller mindre Antal Familier om een Families Hoved, der optraadte som Gode; og han blev nu Tempelforstander og tillige Retsforstander i denne Krets. Herpaa fulgte snart Indretningen af hereds-Thing efter norst Forbillede, idet flere, i Regelen tre, Gøters Undergivne forenede sig til almindelige Sammenkomster paa visse Steder og visse Tider, for under samtlige sine Goders Ledning at overlægge sine fælles Anliggender og see sine indbyrdes Retsvigheder afgjorte efter de fra Norge arvede Retsfædvaner ved hele Menighedens Dom. Herfra var nu blot eet Skridt til Stiftelsen af en islandsk Stat; og dette blev gjort endnu før Bebyggelsestiden, den saakaldte Landnamstid, var ganske tilende. Henved 930 vedtog nemlig samtlige Islændinger en fælles Lov (den saakaldte Alfiots Lov) og et fælles Thing, Althinget, der skulde holdes hvert Aar ved Nafmings Tid paa Thingvoldene ved Draraa paa Dens Sydside. Paa Althinget havde man i Lagretten sin lovgivende Forsamling, og i de fire Fjerdingedomme eller Fjerdingretter, sine heredsthingene overordnede Domstole, een for hver af de fire Fjerdinge, i hvilke Den blev inddelt. Til disse kom snart en Femtedom eller Femteret, en høieste Domstol. I Spidsen for den ved Althinget repræsenterede Retsorden stod en Lovsigemand (lögsögmaadr), der valgtes af Lagretten paa tre Aar. Han var imidlertid blot Althingets Formand og Bestyrer, og Lovens Bevarer og Forkynder med bverken demmende eller udøvende Myndighed. Den dømmende Retting hvilede, som antydet, i lavere Instants hos Menighederne og heredsthingene, i høiere hos Dommene eller Retterne paa Althinget, hvis Sammensætning var lagt i Godernes Hænder. Hos Gøter hvilede ogsaa den hele udøvende Statsmyndighed, og øvedes

deels af hver enkelt i hans Godord, deels af samtlige til eet Hereds-thing hørende i deres fælles Thingfreds eller Thinglag (ting). Dette er Grundtrækkene af den Statsforfatning, som de paa Island bosatte Nordmænd gavede sig efter Forbillede af hvad der gjaldt i Norge, medens Fylkesforfatningen endnu var i fuld Kraft, upaavirket af Kongedømmet og især Enkongedømmet, som Harald Haarfager grundlagde det. Ligesom i Norge, under Fylkesforfatningen Herskerne (senere kaldte Lendermænd) vare Samsundsordenens Grundstøtter, saaledes paa Island: Goderne; hist var det Navn, der antydede den verdslige Myndighed (Hærførerens) forherstende, her derimod det, der antydede den prestelige (Tempelforstanderens).

Da Nordmændene først kom til Island, fandt de efter Sagaernes Vidnesbyrd Spor af Christne, som der tidligere havde boet. Af andre Kilder hente vi den Oplysning, at disse vare Munk fra Irland, som, maaskee af Lyst til et ret affondret Eneboerliv, eller uvilkaarligen drevne derhen paa Soreise, vare komne til den fjærne Ø imod Slutningen af det 8de Aarhundrede, men igjen efter et ganske kort Ophold havde forladt den ¹⁾. Blandt de norste Nybyggere fandtes ogsaa enkelte, der nærmest forud havde havt Tilhold paa Suderøerne og der havde antaget Christendommen. Men ingen af disse Omstændigheder havde synlige Følger til Christendommens Fremme. Hvad de meget faa Christne Nybyggere angaar, da levede de uforstyrrede af Afatroens Tilhængere, men ogsaa uden at vise nogen Virksomhed for Christendommens videre Udbredelse. Deres Efterkommere faldt for det mest tilbage til Hedendommen.

Den første som gjorde Forsøg paa at omvende sine Landsmænd var Thorvald Rodransøn fra Vatnsdalen i Islands nordre Hjørning. Som Ungling havde Thorvald faret paa Hærtog og havde vundet et Navn ved Tapperhed og Edelmød. Han gjorde paa sin Tog Bekjendtskab med en ædelsindet og gudfrygtig sarisk Biskop, Fredrik, og blev af ham døbt. Derpaa overtalte han Fredrik til at følge ham til Island (981), for der at forkynde Christendommen. Thorvald og Fredrik gjennemreiste Landet og omvendte Mange. Paa enkelte Steder bleve endog Kirker byggede. Opmuntret ved denne Fremgang forkyndte endelig den djarve Thorvald Christendommen paa selve Thinget. Men nu reiste Hedningerne sig mod ham. Da man digtede Nidviser om ham, dræbte han i uoverlagt Hefstighed to af sine Næstandere og blev dømt fredløs. Han og Fredrik forlode da igjen Island, og Thorvald endte efter vidtloftige Vandringer, der gavede ham Tilnavnet Vidfarende (den vidtfarende) sit Liv fjærnt fra sit Fædreland i et Kloster i Osten.

¹⁾ Runic. I. 1. 447.

Snart traadte imidlertid en anden Islænding i Thorvalds Fodspor, og dette var Stefner Thorgilsøn fra Kjalarnes i den ydligge Fierding. Ogsaa han drog i sin Ungdom til fremmede Lande, intog Christendommen i Danmark og fulgte en Stund Thorvald Bidsorte i hans Landflygtighed. Siden blev han i England Olaf Tryggvesson's Mand og fulgte denne til Norge. Olaf udsaa Stefner til Christendommens Forlyder paa Island og sendte ham 996 derover med nogle Alerker. Stefner var en dristig men heftig Mand. Han orknydte Troen uden Frygt; men da han fandt, at kun faa agtede hans Ord, vredebes han og begyndte nu at nedbryde Afernes Billeter og Altene. Men som Forsamlingen paa Island var, kunde han den verdslig Hjælp intet udrette ved sliq Heftighed. Den fremlaebte nu en Althings-Beslutning, hvorved Landflygtighed fastsattes for hver en som haaned Aferne. Stefners egne Frænder vare de ivrigste i at fagsege ham, og han nødtes til allerede den følgende Vaar 997 at forlade Den.

Men medens Stefner ved sin utidige overdrevene Iver snarere jammede end fremmede Christendommens Sag paa Island, havde Olaf i Norge fundet Anledning til at virke for den ved Mildhed. En Deel unge Islændinger af Dens bedste Vitter vare om Hosten forud komne til Thronhjem, blandt dem Kjartan Olafson, der var den første af alle sine jævnaldrende Landsmænd baade i Legemsfærdigheder og i Skonhed, samt den stivstindige hvastungede Skald, Halfred Ottarson, der forhen havde været hos Haakon Jarl. Alle disse vare enige i at modstaa Christendommen, som Olaf just da var i fuld Gang med at paatvinge Thronerne. Mange raadede Kongen til Strengthed mod de gjenstridige Islændinger, der vare i hans Magt; han anvendte dog ingen Tvang mod dem, men han vidste at vinde deres Vensteb, især Kjartans, og Følgen blev, at de godvilligen lode sig christne og herte Olafs haandgangne Mand. Da nu Stefner Sommeren efter kom tilbage fra Island med usorrettet Sag, foreslog Olaf Kjartan at drage derover for at tvinge sine Landsmænd til Christendommen. Kjartan bad sig imidlertid fri for dette ubehagelige Hverv, der kun vilde volde Splid mellem ham og hans mægtige Frænder. Kongen trængte ei videre paa ham, men beholdt ham hos sig, vel vidende, at han i ham havde et Gidsel for hans indskydelsesrige Frænders Maadehold i deres Modstand mod Christendommen. Han valgte derimod til dennes Forlyder sin Hirdprest Thangbrand. Denne, som vi allerede for høve havt Anledning til at nævne, var af Fodsel en Saxon og, som det betyder, en Greves Son. Han var bleven bekendt med Olaf under hans Hærtog paa Nordersøens Kyster, var siden kommen til ham i England, da han selv var bleven landflygtig fra Saxon formeddelt et Drab,

og havde fulgt Kongen til Norge. Thangbrand var en i mange Maader høist verdsligstindet Mand, sterk, vaabensfærdig, stridbar og heftig, men ivrig for Christendommen og veltalende. Kongen havde, som før sagt, sat ham til at forestaa den nyreiste Kirke paa Kloster. Her bortøbste han dog snart Kirkens Guds og for frem med Haardhed mod sine Undergivne. Kongen kaldte ham derfor bort fra dette Hverv, irettesatte ham strengt for hans Fremfærd og bød ham nu til et Slags Udsoning at drage til Island for der at forkynde Christendommen. Olaf, som nu engang havde sat sig i Hovedet, hvis ei mildere Midler lode sig anvende, at tvinge Islænderne til Omvendelse, tænkte sig vel, at den voldsomme og stridbare Thangbrand her kunde være Manden til at virke med Kraft; og han sendte ham om Sommeren 997 til Island med et anseligt Følge baade af Klerker og Lægmand.

Thangbrand landede ved Islands Østkyst. Da Bønderne spurgte Hensigten med hans Komme, vilde ingen hjælpe ham eller vise ham nogen Gjestfrihed. Høvdingen Hall paa Thvaattaa paa Vstlandet tog sig endelig af ham og gav ham og hans Mænd Winterophold hos sig. Ved at see de christne Religionsstikke blev Hall saa indtagen i den Tro, som Thangbrand forkyndte, at han med sit Husfolk modtog Daaben. Om Sommeren 998 fulgte Hall Thangbrand til Althinget, hvor enkelte Høvdinge fra forskjellige Kanter af Landet antog Christendommen, og blandt dem Gisur Hvite i Staalholt og dennes Svigerføn Hjalte Skjeggesøn, hvilke begge regnede sig i Frændskab med Kong Olaf. Alt dette var vigtige Fremstridt. Men i det Hele var dog Thangbrands vilde Hefstighed kun lidet stiftet til at skaffe Christendommen ret Indgang hos Folket. Han dræbte to Skalde, som havde gjort Ridviser om ham; og Hedningerne paa sin Side ansaa det som Tegn paa Afernes hevrende Kraft, at Stormen knuste det Skib, paa hvilket Thangbrand om Høsten agtede sig tilbage til Norge. Han maatte nu mod sin Villie forlange sit Ophold paa Island, hvor Forbittrelsen mellem det hedenske og det christne Parti imidlertid tiltog, da det sidste kun lidet Baand lagde paa sin Iver. Paa næste Aars Althing (999) var Hjalte saa dristig, at han i en Bise aabenlyst spottede Odin og Freya. Men herfor fik den ivrige Hedning, Goden Runolf Ulfson, ham ved Baabenmagt dømt fredløs. Hjalte kunde nu ej blive paa Island men drog i Følge med Gisur Hvite om Sommeren til Norge, hvor de traf Kong Olaf i Throndhjem efter hans Tilbagekomst fra Haalogaland, og bleve af ham som Frænder og Christne vel modtagne. Strax efter kom ogsaa Thangbrand tilbage fra Island og klagede bittert for Kongen over Islændernes Gjenstridighed. Hans Færd havde vistnok ikke været ganske

fragtedes, men den gorte Fremgang svarede dog Ingentunde til Dlaf's Forventninger. Dlaf ophidsedes ved Thangbrands Klager og vilde i sin Forbittrelse lade drabe en Deel hedenske Islændinger, som just sat med sine Skibe i Ridelven. Men da gif Hjalte Skjeggeson i Spidsen for sine tilstedeværende kristne Landsmænd i Bøden for dem, og det vagnet hans Fiende Kunolf Godes Son, Sverting, var blandt de til Døden bestemte. Hjalte foreskifte Kongen, at en Grumhed som den han agtede at øve, kun vilde gjøre ham de drabtes mange og mægtige Frænder til uforsonlige Fiender; derimod vilde de være fæligere mod Kongens Christendomsbud, naar de vidste sine Børn i hans Bød. Dlaf fandt selv ved usiere Esterianke Rigtigheden heraf og lod sig formilde. De hedenske Islændinger som vare i Thronbysen maatte lade sig bøde og sk for det forste ikke Tilladelse til at vende hjem til sit Fædreland.

Lidlig om Vaaren det følgende Aar (1000) sendte Dlaf Gisfur og Hjalte til Island for at paabyde Christendommen; og for at give deres Ord mere Vægt og tillige sikkre dem i deres Optraaden som Christendommens Forskyndere, holdt han fire Islændinger af de gjæveste Hæter tilbage som Gidsler, blandt disse Kjørtan Dlafson og Sverting Kunolfson. Gisfur og Hjalte med Følge landede paa Islands Sydskant paa den Tid af Sommeren, da man drog til Althinget. De søgte først paa den fiendtlige Kunolf Godes Thingmænd, som ingen Hjælp eller Gjæstfrihed vilde yde dem; og de maatte fare en lang Vej tilføds. Siden skaffede dog deres Venner og Frænder dem Heste. De sendte nu Bud foran sig til Althinget, at deres og Christendommens Tilhængere der skulde holde sig rede til at understøtte dem. Det viste sig nu, at det kristne Parti allerede var sterkt; thi saa mange stødte til Gisfur og Hjalte, at de med væbnet og ordnet Hær kunde ride til Thinget. Hedningerne grebe ogsaa til Vaaben, men vovede ei en Kamp, da de saa det kristne Partis Talrigbed og Styrke. Dagen efter gif Hjalte, trods sin Fredløshed, i Spidsen for Klerkerne i deres fulde Skrud med Kors og Rogelse til Lovhjerget — det opbeiede Sted paa Thingvolden, hvorfra alle offentlige Forskyndelser ske — og talte der med Djærved Christendommens Sag. Følgen af dette dristige Skridt var, at Hedninger og Christne under Strig og Tummel erklærede sig ei længer at staa under samme Lov, det vil sige, at hvert Religionsparti fra nu af dannede et særskilt Statssamfund. De skildes som aabenbare Fiender og beredte sig fra begge Sider til Kamp. Her at seire i denne gjorde begge Partier høitidelige Løfter. Hedningerne lovede sine Guder et stort Menneffeoffer, for at de skulde smykke den nye Tro, og de udnævnte til Offere to Mænd af hver Lands-Hjerding. De Christne paa sin Side valgte ligesaa mange af

de Aldre som erode sig til den eneste Gud ved Lofte om et helligt Kænnet. Det var nu ud som Thingvolden snart skulde blive forvandlet til en hellig Kammerplads. Men Lovsigemanden, den kloge og anseede Thorgeir, Poesetningernes Gode, afventte den truende Strid. Han talte for Almuen i en Tale fra Lovbjerget, hvor stor Ulykke det vilde velde, hvis Islandingerne vilde splitte sig i tvende Statssamfund og ei længer lyde een og samme Lov; derfor burde man fra begge Sider give noget efter for at enes. Thingfolket hørte ham med Opmærksomhed og fandt, at han talte Sandhed. Baade Hedninger og Christne erklærede eenstemmig, at de vilde følge hans Opfordring, og overlade det til ham at forkynde den nye Lov, som alle paa Forhaand forpligtede sig til at lyde. Thorgeir var endnu Hedning, og denne Omstændighed synes at have beroliget det hedenske Parti, som maatte vente sig, at den nye Lov vilde blive dem gunstig. Men deres Forventning blev skuffet. Thorgeir var hemmelig underkjøbt af Christenpartiets Hovdinge, og hans Egennytte havde vel været saameget lettere at paavirke, som hans Skarpsindighed, alligevel af Christendommens raske Fremværet paa Island og dens Tilhængeres Mængde og Kraft maatte spaa Hedendommen et hastigt Fald. Han fremsagde strax som den nye Lovs første og fornemste Bestemmelse, hvad de Christne havde indgivet ham: at hver Mand paa Island skulde være Christen og lade sig døbe, men alle Hof og Afguds billeder skulde nedbrydes, og den mindre Fredløshed (Ljörbaugsgarðr) være Straffen for hver den, som aabenbare blotede til Afguderne; paa den anden Side skulde det, for ogsaa at føie de ivrigste Hedninger i noget, være tilladt fremdeles at udsætte Børn og æde Hestefød, ligesom heller ikke nogen skulde være strafftyldig for at blote i Løn, naar saadant ikke blev vidnesfast. Al den øvrige gamle Lov skulde staa ved Magt, forsaavidt som den ikke aabenbare streb mod Christendommen. Med denne besynderlige Forening af Christendom og Hedendom lode begge Partier sig nøie. De Christne havde dog opnaaet, at deres Tro blev den i Lovene erkjendte Statsreligion, og kunde nære det sikkert Haab, at under dette Forhold de Hedendommen gjorde Indrommelser snart maatte blive betydningsløse og af sig selv bortfalde. Hedningerne have derimod vist nok maattet føle sig utilfredsstillende og ilde farne; men de havde allerede paa Forhaand givet sit høitidelige Lofte til Lovens Antagelse, og de klogere af dem maa desuden, lige saa vel som Thorgeir, have mærket Christendommens Overlegenhed, og ved nærmere Eftertanke have følt det umuligt i Længden at stampe mod Brodden. For Althinget skiltes, lode alle de tilstedeværende Hedninger sig uden videre Modstand deels døbe, deels primsigne, og ved Thingmændenes Hjemkomst i sine Hereder blev Daabshandlingen overalt fuldbjæret, og den

nye Loos Bestemmelser satte i Kraft. Saaledes vandt Christendommen en usforventet og fredelig Seier paa Island, og endnu samme Sommer (1000) blev den glædelige Tidende herom bragt Kong Olaf, der nu ikke tøvede med at løsgive de Islændinger, han havde tilbaageholdt som Gidsler.

Til samme Tid som Olaf Trygvessøn ved sine kraftige Bestræbelser virkede til Islands Omvendelse, havde han ogsaa sin Opmærksomhed henvendt paa Færøerne; og det lykkedes ham ved at vinde disse Nlandes mægtigste og dygtigste Hovding for sin Sag, ogsaa at faa Christendommen indført der uden synderlig Vanskelighed. De Rødmænd, som nedsatte sig paa disse eensomt liggende Øer, havde for at vedligeholde den indbyrdes Forbindelse indrettet et fælles Thing i Thorshavn paa Straumss. De erkjendte de norske Kongers Overbøied og betalte dem Skat, men søde forresten en fri Selvstyrelse under indførte Hovdingers Ledning.

Af disse Hovdinger var paa Olaf Trygvessøns Tid den mest anseede Sigmund Brestersøn. Sigmunds tidligere Ungdomsliv havde været ublidt og eventyrligt. Hans Fader, Brestes, og dennes Broder, Beiners, havde som Haakon Jarls Mænd styret en Deel af Øerne. De havde en Avindsmand i den onde men mægtige Thrond i Gata paa Austerø, og de bleve ved et usforvarende Overfald dræbte efter hans Anstiftelse. Sigmund Bresters og Thorer Beiners Søn vare som tolv-aar gamle Drengene Vidner til sine Fædres Drab. Thorer, som var den ældre, græd; „lad os ikke græde Frænde! — sagde Sigmund — men væn dig denne Dag i Minde“. Thrond, som med sit skarpe Blik allerede saa Helten og Hevneren i Sigmund, vilde at man ogsaa skulde dræbe Drengene, men dette fandt ikke hans Medforbundnes Bifald; han overlevede dem da som Trælle til en norsk Kjøbmand, der imidlertid gav dem fri, saasnart han kom til Tunsberg, hvor han havde hjemme. De vilde nu gaa til Throndbjem at finde Haakon Jarl, men fore vilde saa Døressjæld og kom til en fredløs Hovding fra Dylandene, som bødte til i en affidesliggende, øde Dal. Han tog sig af dem, forstrebte og erlærte dem, og de vare hos ham til de bleve voksne. Da gik de til Haakon Jarl, og den raske Sigmund vandt snart hans og hans Sønners Andest. Efter flere Heltegejerninger drog Sigmund i sit 2de Aar til Øerne (988), tvang Thrond til at bøde for Bresters og Beiners Drab, og fik Øerne at styre af Jarlen.

Denne Sigmund Brestersøn var det, som Olaf Trygvessøn valgte til at forkynde Christendommen for Færøingerne. Han kaldte dem til Norge i 997 og bad ham antage Christendommen. Sigmund var af dem — heter det — som aldrig havde troet paa Alserne, men nu paa sin egen Kraft. Han gik strax ind paa Kongens Forlan-

gende, modtog Daaben og blev nu stadfæstet i Styrelsen af Kærøerne. Han drog did endnu samme Høst med nogle Præster i sit Følge, for at byde Troen blandt sine Landsmænd. Paa et almindeligt Thing frembar han sit Erinde for Almuen. Men den slu Thronð havde fundet Anledning til at stemme Bønderne mod ham. De grebe endog til Baaben, og Sigmund maatte for dette Sinde lade Sagen fare. Men tidlig om Vaaren næste Aar (998) overfaldt han Thronð uforvarende og tvang ham med Dren over Hovedet til at lade sig døbe med sit Husfolk. Derpaa drog Sigmund fra Ø til Ø og hvilede ei, før alle Indbyggerne vare christnede. Om Vaaren 999 kunde han selv bringe Kong Olaf Tidenden om sine Landsmænds Omvendelse.

Ogsaa til det fjærne Grønland strakte sig Olafs Omvendelsesvirksomhed. Dette Lands Kyst var femten Aar forud bleven opdaget og bebygget af Nordmænd. Erik hiin Røde var dragen fra Jæderna fredløs formedelst et Drab og havde nedsat sig paa Islands Vestkant. Men ogsaa herfra blev han landflygtig og opsogte nu et Land, som tidligere var seet af Sømand, hvem Storm havde drevet langt i Vest fra Island. Han fandt det, og kaldte det Grønland — som det heder — for ved dette Navn, der gav Forestilling om Frugtbarhed, at lokke flere Nybyggere did. Det lykkedes ham ogsaa. En Deel Islændinger havde senere nedsat sig der, og Nybyggerne dannede et lidet uafhængigt Statssamfund under Eriks Ledning. Denne Eriks Søn, Leif, kaldet den Lykkelige (hinn hepnir) kom i 999 til Olaf, blev af ham vel behandlet og overtalt til Christendommen. Aaret efter (1000) tidlig om Vaaren blev han med en Præst og nogle andre Klerker sendt tilbage til sit Hjem, og det lykkedes ham ved sin Anseelse og sine Dvertalelser at faa Christentroen indført.

Saaledes spredtes ved Olafs utrættelige Bestræbelser Christendommens Lys ikke alene saa vidt som Norges Grændser og Vælde strakte sig, men ogsaa til alle de Lande, som af Nordmænd vare bebyggede. Omstændighederne aabnede ham desforuden Udgang til at virke for Christendommens Sag i Sverige, en Udgang, hvilken han, som man let kan tænke sig, ikke lod ubenyttet.

I Sverige havde Christendommen i de henved 170 Aar, der vare ledne siden Ansgars første Optræden, kun gjort meget langsomme og ringe Fremstød. En svenst-getist Kirke var, som vi have seet, først længst grundlagt ved den hamborgst-bremiske Kirkes Missioner; dens Lærere havde spredt sig i Landets forskjellige Dele, men nogen ret Indgang havde dog Christendommen ei vundet hverken hos de Styrende eller hos Folket. Olafs Bestræbelser bidrog utvivlsomt til at give den et ikke ganske ringe Fremstød.

Kong Erik Seiersæl var, som forhen berørt, død ved 994,

og hans unge Søn, Olaf, Skatklunge kaldet, havde fulgt ham i Kongedømmet. Dennes Moder var den bekendte Sigrîd Stor-raade; hun var af høi Æt i Sverige, havde der store Besiddelser og stor Indflydelse, og var af et stolt, ærgjerrigt Sindelag. Med hende, som nu levede i Enkestand paa sine Gaarde, besluttede Olaf Tryggvesjøn at indgaa Ektekab. Han beilede til hende ved sine Sendemænd, hans Tilbud fandt et gunstigt Øre, og et Møde mellem Kongen og hende blev aftalt. Det skulde holdes ved Gautelsv ved Rîgsgrændsen i Begyndelsen af Aaret 998. Olafs Hensigt med at egte denne mægtige Kvinde, der rigtignok var ældre end han, men dog langt fra ikke gammel, var ganske vist, foruden at bestyrke sin Magt, ogsaa at virke hendes Omvendelse, og ved hendes Indflydelse Fordele for Christendommen i Sverige. Dette hele Raad gik imidlertid uforventet overstyr. Allerede før det aftalte Møde, havde Sigrîd fattet nogen Uvillie mod Olaf, som det heder, paa Grund af en forfalsket Gultring, hvilken Olaf, dog uden selv at kjende Forfalskningen, havde sendt hende i Gave. Hun indfandt sig vel til Mødet, men afflog bestemt Kongens Forlangende, at hun skulde lade sig døbe. I sin Hid-sighed fornærmede Olaf hende paa det Føleligste, og Sigrîd forlod Mødet under Hevntrudsler og som hans hittreste Fiende. Denne An-letning til at virke for Christendommen i Sverige gik saaledes tabt; men en ny tilbød sig ei længe efter.

Før Vester-Gautland raadede paa Sveafongens Begne en Jarl ved Navn Rognvald Ulfssøn. Denne søgte Olafs Venkab og sendte om Vinteren 999—1000 sine Mænd til Olaf for at beile til dennes Søster Ingebjørg, der endnu var ugift. Ingebjørg der var en høihjertet Kvinde, i Sind meget lig sin Broder, afflog Tilbudet med den Erklæring, at hun ei vilde egte nogen Hedning. Olaf lærte hende, at dette ei heller skulde skee. Han troede imidlertid, at Rognvalds Omvendelse ved denne Leilighed kunde virkes; derfor bebandede han Sendemændene venkabeligen, og lod dem drage tilbage med en Indbydelse til Jarlen, at møde Kongen om Sommeren efter i den sydlige Deel af Landet, da de nærmere kunde aftale Sagen. Den paafølgende Sommer tiltraadte Olaf det berømte, stjernesvangre Tog til Venden, og standsede paa Weien sydøst fra Thyronbjem hos sin Svoger Erling Skjalgsjøn paa Sole paa Jædern. Her mødte Rognvald Jarl efter Aftale og friede nu selv til Ingebjørg. Olaf saae som Vilkaar, at Jarlen skulde modtage Christendommen, og Rognvald gik uden Vanskelighed ind derpaa. Han blev døbt og holdt strax Bryllup med Ingebjørg. Vedsagede af christne Værere drog de der-aa til Vester-Gautland, hvor Rognvald siden udentviwl med Held

har arbeidet for Christendommen, som i den Deel af Sverige først synes at have slaaet faste Rødder.

Olaf Tryggvesson raadede for Norges Rige i fem Aar, og i den Tid havde Christendommens Udbredelse været Hovedmaalet for hans Virken som Landsstyrer; han havde ogsaa udstroet fast i alle Landets Dele et Christendommens Frø, som det ei stod i menneskelig Magt at bortveire. Hans sidste Foretagende, der saa meget har bidraget til at sprede Glands over hans Navn i Sagaen, var Christendommen uveedkommende. Flere i hinanden gribende Forholde havde bragt Olaf i en fiendtlig Stilling til sine Nabofonger i Danmark og Sverige. Begge synes som Ragnar Lodbroks Vtlinge at have troet sig berettigede til et Slags Overhøjhed, i det mindste over enkelte Dele af Norge, hvilkens Olaf aabenbart viste, at han ikke vilde erkjende. Wifen, der endog, saa godt som umiddelbart, i længere Tid havde lydt under Danefongen, var ham af Olaf frarevet. Olaf havde desuden yderligere fornærmet Svein Tjugessjæg ved uden hans Billie og Vidende at egte hans Søster Thyri, der var uenig med sin Broder, og som Flygtning kommen til Norge i 998, efterat Olafs paatænkte Egteskab med Sigrud Storraade var opgivet. De fra Norge fordrevne Jarler Erik og Svein, Haakon Jarls Søner, havde fundet venstabeligt Tilhold i Danmark og Sverige; Erik havde egtet Svein Tjugessjægs Datter, Gyda, og Svein Olaf Sveafonges Søster Holmfrid. Begge disse frigerste og dygtige Brødre vare, som man let kan tænke, Olaf Tryggvessons Uvenner, paa hvem de troede sig at have sin Faders Død og Tabet af sin Fædreearv at hevne. Alle disse Modstandere forene endelig den hevgjerrige Sigrud Storraade, som imidlertid havde egtet Svein Tjugessjæg, til et Forbund, der havde Olaf Tryggvessons Undergang til Folge.

Paa sin Dronning Thyris Dpfordring drog Olaf ud paa Sommeren Aar 1000 med en stor Flaade til Benden for her at skaffe Thyri en Deel Ejendomme, hvortil hun var berettiget. Denne Leilighed nyttede hans Fiender efter Sigrud Storraades Tilskyndelse. Den danske og svenske Konge samt Erik Jarl forenede alle sine Stridskræfter for at angribe Olaf paa Tilbagetoget fra Benden; og da han opholdtes der noget længe, opsegte de ham under Pommerns Kyst. Olaf havde svækket sin Hærmagt ved at tillade alt det egentlige Ledingsfolk og desuden en stor Deel af sine Høvdinge at vende tilbage til Norge, da han betragen ved falske Efterretninger ei frygtede noget hastigt Angreb. Men da han endelig selv med Resten af Hæren gav sig paa Hjemveien, traf han ganske uforventet den fiendtlige Flaade, der nu var hans mange Gange overlegen, ved Den Svolder, nær det nuværende Greifswald. Her kom det til en hidsig Kamp, hvori Olaf

længe med den mest glimrende Tapperhed forsvarede sig fra sit store og prægtige Skib, Drmen hiin Lange. Omfider blev han overmandet, sprængte sig i Havet og druknede den 9de September Aar 1000.

Saaledes endte Dlaf Tryggvesson sit korte men daadrige Liv. Hans mange herlige Egenstaber havde, trods den grusomme Streng-
hed, han ved mange Leiligheder viste, gjort ham til det norste Folks
Jubling. Man vilde ugerne tro sin udfaarne Helts tidlige Død, og
Sagnet gif længe i Norge, at han ei var druknet, men at han var
undkommen ved Svømning, var dragen som Pilegrim til det hellige
Land, og havde i en hoi Alder endt sine Dage i et Kloster i Syrien.
Ganske vist var dette kun et tomt Rygte; men det vidnede, i Forening
med mange andre Træk af Folkesagnet, som Sagaerne have bevaret
os, om den høie Beundring og den dybe Kjærlighed, han havde for-
maaet at indgyde ei alene sine nærmeste Omgivelser, men ogsaa det
hele Folk, som han havde styret.

D.

**Christendommens Tilstand i Norge nærmest efter Dlaf Tryggvesson's Død, under
Jarlerne Erik og Svein Haakonssonner.**

Paa Dlaf's Død fulgte atter en Sønderlemmelse af Norges Rige, hvilket Seierherreerne ved Svolder deelte mellem sig. Erik Jarl, der ved sin Tapperhed og Stridsfyndighed mest havde bidraget til Seieren, fik den største Lod, nemlig Haalogaland, Naumdal, fire Fylker af Thronbhjem og alle Kystfylkerne mellem Stad og Vidandesnes. Dlaf Sveafonge fik de øvrige fire Fylker af Thronbhjem, begge Møre-fylkerne og Naumsdalen, samt Ranrike (Landet mellem Svinesund og Gautelv). Svein Tjugestjæg endelig Biken og Agder vest til Vidandesnes, samt Overhøiheden over de oplandste Fylkeskonger. Da imidlertid Dlaf Sveafonge overdrog sin Deel med alle en Stattekonges Rettigheder til sin Svoger, Svein Jarl, og Svein Tjugestjæg ligeledes overdrog noget af sine Besiddelser til Erik Jarl, saa bleve Brødrene Erik og Svein de egentlige Landsstyrere i Norge.

Begge Brødre roses eenstemmigen i vore Sagaer som udmærkede Mænd, der snart vidste at vinde Nordmændenes Afgtelse og Kjærlighed. De vare milde, men holdt dog strengt over Lovene, og gjorde sig især fortjente ved omhyggeligen at værne om Landets indre Fred og Sikkerhed. De udryddede blandt andet de fordærvelige Holmgange eller Toefampe, som hidtil havde fundet en Støtte i Lovene, og været et frygteligt Undertrykkelsesmiddel i samvittighedsløse Voldsmands Hænder ¹⁾.

¹⁾ Bretters Saga c. 21.

Erik og Svein vare begge kristne. Erik skal have antaget *Christendommen* i Folge et Løfte, han gjorde under *Svolder-Slaget*. Naar Svein blev kristnet, siges ikke. Ingen af dem vare dog besjælede af *Olaf Tryggvessøns Omvendelsesiver*. De overlode hver at følge den *Tro*, som ham lyste, og Folgen af denne *Overbærenhed* var, at *Hedendommen* igjen vandt *Overhaand* ikke alene paa *Dyplandene*, hvor *Christendommen* under *Olaf Tryggvessøn* kun havde gjort *liden Fremgang*, men ogsaa i det ved *Tvang* omvendte *Throndhjem*. I *Landet langs Søfysten* derimod holdt *Christendommen* sig ¹⁾.

Hvo der i den *Tid* *Jarlerne* styrede har været den *norske Kirkes* *geistlige Formand*, er ubekjendt. Den *verdige Biskop Sigurd* kan det ikke have været, hvis *Sagaens Beretning* er rigtig ²⁾, at han efter *Svolderlaget*, under hvilket han havde været tilstede paa *Ormen Lange* og *trøstet Dronning Thyri*, drog til *Sverige* paa *Olaf Skaufonges* *Indbydelse*. Han skal her have døbt *Kong Olaf* og efter *lange* at have virket med *Kraft* og *Fremgang* for *Christendommens Sag* i *forskjellige Dele* af *Sverige*, taget sit *Ophold* i *Verend* i *Smaaland* og der i en *høi Alder* endt sine *Dage*. Er dette alt rigtigt, da er han *aabenbart samme Person* som den *hellige Sigfrid*, hvilken de gamle *svenske Legendesagn* regne blandt *Christendommens fornemste Apostler* i *Sverige* ³⁾. Den *nystiftede norske Kirke* har saaledes muligen i *Jarlernes Tid* været uden *egentlig Formand*; i *ethvert Fald* er det klart, at den *kirkelige Overbestyrelse*, om der end fandtes nogen saadan, har været *slap* og uden *indgribende Virksomhed*.

Det kunde saaledes synes som den *norske Christendom* under *Jarlernes Styrelse* gjorde et *Tilbagestridt*. Neppe var det dog saa i *Virkeligheden*. *Olaf Tryggvessøns Omvendelsesverk* havde, som allerede viist, været saa *paaspyndet*, var kommet saa *uforberebet* paa *Folket*, at dette fuldt vel *trængte* til en *liden Hvile* for ret at *sandse sig om*, for *nærmere* at *overveie* baade *Olafs Færd* og den *nye Stilling*, hvori det selv var kommet. Denne saa *nødvendige Eftertankens Tid* indtraadte under *Jarlernes tolerante Styrelse*.

At den *roligere Eftertanke* hos de *forskjellige Personligheder* maatte frembringe *høist forskjellige Virkninger*, var ganske *naturligt*. Om dem, der af *fuld Overbeviisning* og med *klar Erkendelse* havde antaget *Christendommen*, behøve vi ikke at tale; hos dem kunde *Troen* *uforskyrret* *befæstes* og *modnes*. De derimod, som havde modtaget *Daaben* *uforberebet* og uden *tilstrækkelig forudgaaende Underviisning*, enten af *Rædsel* for *Kong Olafs Strengthed*, eller i *blind Eftersølgelse* af sine *Hovdingers Exempel*, — de havde nu *Veilighed* til efter *nærmere Over-*

¹⁾ Fagrff. S. 69, En. VI. I. S. c. 131, D. S. c. 58, Frnm. s. III. S. 15.

²⁾ Frnm. s. III. S. 164. ³⁾ Reuterdahl I. S. 316—336.

veitje frit at gjøre sit Valg. Naar de da mindedes og levende stils-
lete sig for Die, paa den ene Side det synlige Helb, som stadigen
børde ledsaget Olaf i hans kraftige Optraeden for Christi Sag, og
paa den anden Side det mislykkede Udfald af Afadyrkerens asmægtige
Modstand, hvilket kastede en Skygge paa Aerne selv; — naar de da
desuden, hvor Reilighed dertil gaves, hos Presterne og de bedre Un-
derrøisning i dens Hovedlærdomme, som de før manglede; — saa
kunde Valget hos de forstandigere og mindre forhærdede ikke være saa
vanskeligt, og det kunde ikke feile, at Mængden af de Vakkende maatte
efterhaanden af indre Tilskyndelse om end ei altid med klar Erkjæn-
delse tilegne sig den Tro, til hvilken de ved Daaben sig selv ubevidste
vare kaldede. De som faldt tilbage til Hedendommen var da kun de
mest forhærdede Afadyrkere og de Svage og Ukyndige af Mængden,
som blindt hen fulgte deres Exempel. Hine Forhærdede kunde nu vist
nok igjen frit reise sine Altene og øve sine Blot; men hvad stæet var
kunde de ei igjen gjøre usæet, og ei kunde de hverken hos sig selv eller
hos sine Tilhængere udslette Mindet om det Nederlag, Aerne havde
lidt i Kampen mod Olaf som Christi Forkynder. Deres Tro paa
Aerne maatte nu være fuld af Tvivl, og deres Virken for den en
magtesløs Samlen, der hverken var sig sit Diemed eller sine Midler
at bevidst.

Saaledes frembragte den roligere Eftertanke overhovedet en Son-
dring af de i hinanden blandede christelige og hedenske Elementer, der
efter Olaf Tryggvessøns Omvendelsesverk fandtes hos Nordmændene.
Men dette var til Christendommens eget store Gavn; det var nød-
vendigt for dens Fremme. Nu, da intet ydre Tryk længer fremkaldt
et bykket Skin, viste sig først klart hos hvem de christelige Elementer
børde vundet Overhaand, og hos hvem de hedenske herskede med Ene-
vælde. Havde end denne frivillige Sondring kommet til at udvise, at
Tallet og Magten endnu var paa Hedendommens Side, saa vilde dog
den Fordeel være vunden, at de Christne kjendte, hvo der hørte til
deres Samfund og hvo der vare deres Fiender. Kampen mellem begge
Partier kunde blive aaben og ærlig, og under Toleransens Skjold
maatte da ligefuldt Christendommen ved sin indre Kraft snart vinde
Bugt med sin mandstærkere Modstander. Men nu er det høist tvivls-
omt, om engang Forholdet var saa gunstigt for Hedendommen. Den se-
nere Historie viser, at i de Dele af Landet, hvor Folket ved Olafs Be-
væbelse havde modtaget Daaben, der var Frasaldet ikke paa noget
Sted almindeligt, og kun paa saa Steder betydeligt; og om man end
medregner de Landsdele, hvorhen Christendommen endnu slet ikke var
fremtrængt, saa havde neppe endda Hedningerne i Tallet nogen afsjort

Overvegt. Dertil maa man endvidere føie den ingenslunde uvigtige Omstændighed, at alle Landets høieste Styrrere, baade de indenlandske og de udenlandske, vare Christne, — at de tilfølge heraf, om de end ikke vare ivrige Christendommens Udbredere eller for dens Sag tillode sig Vold mod Hedendommen, dog heller ikke kunde ligefrem befordre den sidstnævnte Tro, eller unblade at forsvare Christendommen saavidt muligt mod enhver Vold fra Hedendommens Side; thi Christdommen var dog ved deres Tiltrædelse paa en Maade hævet til Statsreligion. Endelig maa man ogsaa lægge Mærke til, at der i vore gamle Efterretninger vel er Tale om delvise Tilbagefald til Hedendommen under Jarlernes Styrelse, men intet Sted om nogen virksom end sige voldsom tilbagestridende Reising fra Hedendommens Side, — og at Olaf den Helliges paafølgende Virksomhed aabenbart sildres som fremtrædende mere deri, at han befæstede og gjennem Lovgivningen ordnede den allerede antagne Christendom, end deri at han indførte den fra Ny af.

Naar man vel overtænker disse Forholde, vil man vist finde, at Jarlernes Styrelsesgrundsetninger ingenslunde vare ugunstige, eller deres Styrelsestid uheldbringende for Christendommen, men tværtimod at den Tilstand, som under dem raadede i Norge, var et nødvendigt Overgangstrin til det Bedre, og det tilsyneladende Tilbagefald var i Grunden en let Standning til Overveielse, hvilken man næsten kan regne lige med et Fremskridt.

Fuldkommen som i Norge selv var ogsaa Forholdet i de af Nordmænd beboede og fra Norge christnede Lande. Hverken paa Island eller paa Orknærne eller paa Færøerne eller paa Grønland finder man talte om noget voldsomt eller engang aabenbart eller afgjort Tilbagestridt mod Hedendommen. Vel er det tydeligt, at en Gjæring fandt Sted i de forskjelligartede, pludselig sammenblandede Troselementer; men det var en indre Gjæring i selve de Nychristnede Land, og brød ingensheds frem i voldsom Tilbagetrængen af Christendommen; det var en Gjæring, som Tiden maatte dæmpe gjennem en langsom, formildende Virkning fra Christendommens Side paa den tidligere Hednings haarde Sind, og som først ganske kunde lægge sig ved den æltre Slegt's Uddoen og en ny Slegt's Fremvert, paa hvis Land Christendommen lige fra den høielige Barndomsalder havde øvet sine guddommelige Virkninger.

Jarlernes Styrelse i Norge varede i henved femten Aar. Den hændte under indvortes og udvortes Fred for Landet, og maa ganske vist agtes som gunstig for Folkets ydre Velvære, ligesaavel som — efter hvad nys er fremhævet — for Christendommen. Men for den norste Stats Selvstændighed var Tilstanden høist farefuld. I den Sønder-

lemmelse, hvori Norges Rige befandt sig, maatte Baandet mellem dets forskjellige Dele meer og meer slappes, og Enheds-Bevidsstigheden hos Folket, der først nylig var vakt og kun i ringe Grad var udviklet, maatte atter meer og meer fordunkles. Erik og Svein synes at have været baade for retfærdige og for lidet ærgjerrige til at prøve paa en Uvidelse af sit Herredømme. De havde ingen ved Fødsel arvet Ret til at være Norges Enestyrere, og de vare desuden kundne ved Løfter, SlegtKabsforbindelser og modtagne Belgjeringer i sit Forhold til Danmarks og Sveriges Konger. De kunde saaledes ikke danne noget Sammenflyningspunkt for Nordmændenes Selvstændighedsfølelse. De fylkeskonger af Harald Haarfagers Æt, som raadede for Lpandene under Danefongens Overhøiheid, vare end mindre i Stand vertil med sin indskrænkende Magt; flere af dem fandt desuden, hvad de selv aabent udtalte, sin Stilling mere tryk under en stærk og fremmed Overfonge, end under en indenlandsk af deres egen Æt¹⁾. Den danske og svenske Konge endelig maatte naturligviis see sin egen Fordeel i det norske Riges fuldkomne Oplosning, der ene kunde sætte dem i Stand til hver at knytte sin Deel af Norge fast og stadigen til sit eget Hovedrige. Udfigterne for Norges Stats-Selvstændighed vare saaledes paa denne Tid saa mørke og truende som muligt, og det saa meget mere som visse kun ganske faa af Folket opfattede dem i deres hele Farefuldhed.

10.

Olaf Haraldsson, den Helliges, Optraeden.

Det var imidlertid Forsynets Villie, at Norges Selvstændighed ikke denne Gang skulde gaa under. Det vakte den i rette Stund en kraftig Forsvarer og heldig Gjenopretter i en ny Vælling af Harald Haarfager, i Olaf Haraldsson.

Denne Olaf var, som forhen berørt, en Son af Harald Gudretsen med Tilnavnet Grønste, fordi han var opfostreret paa Grønland, omtrent det nuværende Nedre Thelemarken. Harald Grønste havde med Kongenavn styret en Deel af Viken under den danske Harald Gormssøns Overhøiheid, og var mod Enden af Haakon Jarls Dage (995?) bleven indebrændt af sin Fosterfoster, den svenske Dronning Sigrid Storraade, da han beilede til hende, uagtet han allerede var gift i Norge. Hans Enke Aasta Gudbrandsdatter egtede efter hans Død fylkeskongen Sigurd Syr paa Ringerike, og hos ham blev Olaf Haraldsson (født 995 kort før eller star efter sin Faders Død) opfostreret i sin Barndom, og døbt i sit tredje Aar²⁾. Da han var

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 34.   ²⁾ Se ovenfor Side 45.

tolv Aar gammel (1007), fik han af sin Stiffader Skibe og drog nu under sin Fosterfader Nanes Ledning paa Hærtog. Hans Mænd gave ham, som kongebaaren, efter gammel Skik, Kongenavn. De første Par Aar af sit Visingeliv tilbragte han paa Tog i Østersøen. Men snart forlob han disse Egne, og Vesterlandene bleve nu Skuepladsen for hans Ungdoms Krigertaad.

Paa denne Tid hjemføjtes England paa det skrækkeligste af Danernes Hærvinger. Den svage Kong Ædelred havde for at blive disse farlige Fiender kvit grebet til det fortvivlede Raad, at lade alle Daner i det sydlige England paa een Gang dræbe. Det oplagte Raad blev holdet ganske hemmeligt for de af Engelmændene forhadte Offere, indtil det pludselig fattedes i Vert den 13de November 1002, og udførtes med den største Grumhed, uden Staausel hverken for Kjon eller Alder. Blandt de Dræbte var Svein Tjugeskjægs Søster med Mand og Søn. Denne rædsomme Bloddaad fremkaldte imidlertid kun en endnu rædsommere Hevn. Skarer af de Faldnes Frænder, deels under Svein Tjugeskjægs Anførsel, og deels under andre paa egen Haand handlende Høvdinge, fore over til England, der nu blev værre mishandlet end nogensinde tilforn. Blandt disse Høvdinge var ogsaa Somsvingen Thorkel hiin Høie, der havde en Broders Død at hevne. I Forbund med ham drog den fjortenaarige Olaf i Aaret 1009 til England og deeltog der i flere Kampe mod Engelmændene. Imellemstunder herjede han ogsaa paa Frankriges Kyster. Da Thorkel i Aaret 1012 sluttede Fred med Kong Ædelred og gif i dennes Tjeneste, gjorde Olaf det samme. Begge optraadte saaledes paa Engelmændenes Side mod Svein Tjugeskjæg, som i det følgende Aar med en stor Hær angreb England, denne Gang med det faste Forsæt ganske at undertvinge Landet. Thorkel og Olaf forsvarede vel en Stund London mod Sveins Angreb, men kunde dog ei derved forhindre Ædelreds Riges Fald. Da Svein overalt spillede Mester, flygtede Ædelred til Normandi. Men just da Svein havde opsvunget sig til Englands Konge, døde han pludselig den 13de Februar 1014. Dette havde for Diebliffet en Standsning i Danernes Fremgang til Følge. Ædelred kom igjen til England med sine Sønner, og Sveins Søn, Knut, maatte drage tilbage til Danmark. Det var imidlertid kun for at ruste sig til et nyt Angreb paa England, hvilket ogsaa gif for sig i 1015 og endte med at Knut blev Englands Konge.

I Anledning af dette Tog blev Erik Jarl i Norge af sin Svoger Kong Knut opfordret til at gjøre ham Følge; og han adløb Opfordringen. Han indsatte sin unge Søn Haakon til Styre i Norge i sit Sted ved Siden af Svein Jarl og under Ledning af den mægtige Thrønder-Høvding Einar Eindridesson, for sin Færdighed i

Duefaldning kaldet Thambarffælver, der havde egtet Jarlernes Søster, og drog derpaa, som det lader i 1014 til Danmark, hvorfra han det følgende Aar ledsagede Knut til England.

Olaf Haraldsson havde imidlertid efter Kong Edelreds Fordrivelse fra England begivet sig til Frankrige, hvor han i Normandi nu som tidligere havde Fredland eller fredeligt Tilhold. Hertugerne i Normandi af Rognvald More-Jarls Æt mindedes endnu sin norske Høfdomst og viste sig vensabelig sindede mod de norske og overhovedet nordiske Bilingeførere, som besøgte de vestlige Farvande. Baade tidligere i England og nu her, gaves Olaf Anledning til at befæste sin Christentro og udvide sine Kundskaber i Christendommen, hvilken han altid med Barme havde omfattet ¹⁾. I Legenderne om ham heder det, at han blev døbt i Rouen, hvilket vel kun er saaledes at forstaa, at han der modtog Confirmationen. Medens han færdebes ved Frankriges Kyster, skal han efter Sagaerne engang have tænkt paa at drage til Jerusalem; men da havde han en Drøm, hvori han opfordredes til at lade denne Reise fare og derimod drage til Norge, hvor et evindeligt Kongedømme ventede ham. Olaf har vistnok ingenstunde opgivet Tanken om engang at gjensee sit Fædreland. Hans Sind var allerede i Ungdommen alsorsfuldt og eftertænksomt; Christendommen havde gjort et dybt Indtryk paa ham, trods det urolige Krigerliv han hidtil havde levet, og Iveren for dens Fremme blev med Aarene stedse varmere. Det var da ikke underligt, om han stundom kunde drømme om Norge, om en hæderfuld Birketreds der, svarende til hans Byrd og hans Æt, og om at træde i Olaf Tryggvesson's Fodspor som Christendommens Forkynder blandt sine Landsmænd. Men han har vel fundet, at Omstændighederne ei vare gunstige for hans Optræden i Fædrelandet, at han selv var endnu for ung og uprøvet til at bove en Dyst mod den erfarne og af Nordmændene desuden elskede Helt Erik Jarl. Det er da ganske rimeligt efter Olafs Sindelag, at han kan have tænkt paa en Pilgrimsfærd eller et Tog til Jerusalem, for derved at gjøre sig baade meer moden og meer verdig til at fremtræde blandt Nordmændene med sine Fordringer. Imidlertid forandrede Forbøltene sig i England. Ved Svein Tjugessjægs Død syntes atter en Gavn af Haab at glimte for Edfred og dennes Sønner, hvem Olaf, efter at være traadt i deres Tjeneste, synes at have været oprigtig hengiven. Han synes først at være tilbageholdt fra sin Pilgrimsfærd af Joer for deres Sag. Det heder nemlig, at han virksomt og med Held arbejdede for deres Tilbagekomst til England, og det er allerede smalt, at dette lykkedes, om end Lykken var af kort Varighed. Strax

¹⁾ En. D. S. c. 191. „Olaf var síðlátur ok bænþrækinn til Guds allra stand æfi sinnar“.

efter bleve ogsaa Udsigterne for Olaf selv lysere. Kong Knuts forehavende store Tog til England spurgtes, samt at Erik Jarl havde forladt Norge for at ledsage ham paa dette. Nu syntes det vel Olaf, som om Forsynet selv viste ham mod Opfyldelsen af hans Drømme, og han betænkte sig ikke længe paa at følge Anvisningen. Fra Northumberlands Kyst indskibede han sig med halvtrediehundrede udvalgte og velvæbnede Mænd paa to Knarrere eller store Forselskibe og styrede til Norge.

Dette var om Høsten 1014¹⁾. Olaf udstod en Storm i Havet, men naade dog lykkelig Norge og landede først ved Den Selia. Da han her steg i Land — fortælle Sagaerne — gled hans Fod, og han faldt paa det ene Knæ: „Nu faldt jeg“ — sagde Olaf. „Ei faldt Du“ — udbrod hans Fosterfader Kane — „Du fæstebe nu Fod i Landet“. Olaf smilede og sagde: „det maa være saa, om Gud vil“. Lykken var ogsaa strax med ham. Thi da han i Hast drog sydbæfter med sine Skibe, for den unge Haakon Eriksøn Jarl, der intet Nys havde om hans Komme, ham lige i Hænderne og blev tagen til Fange. Han maatte opgive Olaf sit Rige og sverge aldrig at stride mod ham. Han forlod ogsaa Norge og opholdt sig siden længe hos Kong Knut sin Morbroder, indtil Skiebneen for en kort Tid igjen kaldte ham til Norges Styrelse.

Olaf flyndede derpaa til Viken, hvor han i den Landsdeel, for hvilken engang hans Fader havde raadet, maatte vente at finde og vir-

¹⁾ Nogle Knuder ere vistnok her ved Tidregningen, og Flere have antaget Høsten 1015 for Tiden, da Olaf kom til Norge. Munch har erklæret sig for denne Mening, og derfor anført mange, tilveels vægtige Grunde (I. 2. 488—494, Not.), hvilke dog ikke have været i Stand til at overtyde mig. Jeg finder nemlig Beregningen for Olaf den Helliges Regjeringsaar i Snorres Bearbejdelse af denne Konges Saga saa omhyggelig og støttet til saa gode Kilber, at jeg for at fravige den maa fordre aldeles indlysende Beviser. Sighvat Skald, Olafs Samtidige og Ven siger jo utrykkelig i det Vers, som Snorre (Cap. 260) anfører som sin Hjemmel, at Olaf raadede „fulde femten Mar (eg. Vintre)“ før han faldt. Men nu kan han ikke for en Strand ind paa Vinteren, tidligst i November Maaned, være bleven tagen til Konge af Dørløbingerne, og han faldt den 31te August 1030. Var han altsaa tagen til Konge i November 1015, som Munch vil, saa kunde han ikke siges den 31te August 1030 at have regjeret i fulde femten Mar eller Vintre; han havde da først fyldt sit femtende Regjeringsaar i November 1030. Sighvats Udsagn viser, saavidt jeg kan skjønne, bestemt hen paa Slutningen af 1014 som Tiden for Olafs Regjeringsstiltrædelse, og saaledes have de gamle Sagamænd, i det mindste de bedste af dem, aabenbar forstaaet Sighvats Ord. De væsentligste Vanskeligheder, som opstilles mod Antagelsen af 1014, forekomme mig heller ikke ganske uovervindelige. Her er indbildt sig ikke Stedet for en udtømmende Undersøgelse af dette Emne, der for nærværende Diemed er af en underordnet Betydning.

kelig ogsaa fandt mange Tilhængere. Derfra drog han til sin Stifsader Sigurd Syr paa Ringerike og sin Moder Aasta. Han aabnede for dem sin Hensigt at vinde Norges Rige, og Sigurd paatog sig at tale hans Sag for hans Frænder, de oplandske Gjylkeskonger. Efter mange Betæneligheder gif disse ind paa at understøtte Olafs Sag, og paa deres Andefaling tilkomte nu Oplands Bønder ham hele Norges Rige efter den oplandske Lov.

Ved et skyndsomt Tog til Throndhjem over Dovrefjæld i Vinteriden havde det nær lykkets Olaf at overraske Svein Jarl som før høfod. Svein blev dog varet mod Faren i den sidste Stund, udslyp med Nød og fik i Hast samlet en Hær af Thrønder, som var Olaf overlegen. Denne maatte saaledes atter drage tilbage til Oplandene, hvorfra han for ud til Viken og fik her samlet og rustet en Flaade, der var rede ved Vaarens Begyndelse. Imidlertid havde ogsaa Svein Jarl rustet sig i Throndhjem, drog syd langs Landet og til overalt Tilfød i det vestlige Norge. Palmesøndag den 3die April 1015 mødtes begge Flaader udenfor Nesjar (Brunlaanøset ved Indløbet til Langevandsfjorden), og her kom det til et afgjørende Slag. Svein Jarl skal have havt dobbelt saa mange Skibe som Olaf, men alligevel erklærede Seieren sig for denne. Jarlens Flaade blev splittet, og han selv undkom med Nød ved Einar Thambarfsælvers Hjælp. Svein drog til Sveafongen Olaf for hos ham at faa Understøttelse; men samme Aars Høst, just som han beredte sig til at gjøre et Indfald fra Sverige af i Throndhjem, hvor Folket, især Indthrønderne, var ham fast hengivet, døde han uden at efterlade sig Sønner.

Seieren ved Nesjar og Svein Jarls paafølgende Død sikrede Olaf Norges Rige. Thrønderne underkastede sig ham uden Modstand; og da han derpaa gjennemfor hele Landet, blev han uden Indsigelse saa alle Thing tagen til Norges Konge. Olaf Sveafonges Forsøg saa at opretholde sit Herredømme i de Lantsdele, som efter Svolderlaget vare faldne i hans Fod, mislykkedes aldeles; og Danefongen Knut havde for Diebliffet saa meget at gjøre med Erobringen af England, at han hverken selv kunde prøve paa at opretholde sit Herredømme i Norge, eller kunde affee Erik Jarls Bistand i sit Erobringserf. Det er derhos rimeligt, et Erik i det uventede Uheld, som hætte rammet hans Æt, saa et Forsynets Vink om, at dennes Vlands tid var syunden; muligen holdt han sig ogsaa bunden i sit Forheld til Olaf ved den Ed, hans Sen havde aflagt, om aldrig at stride mod ham. Saa meget er viit, at der ingensteds i de gamle Efterretninger er Tale om noget Forsøg eller nogen Plan fra Eriks Side til at gjærinde sit Rige i Norge; derimod heter det i vore Sagaer, at han vilde at foretage en Pilgrimsfærd til Rom, men døde uventet, før

han kom til at tiltræde den. Efter vore Sagaer skulde dette være hendet, efterat han eet Aar havde opholdt sig i England, altsaa 1016; men af gamle engelske Kilder synes det sikkert, at han har levet mange Aar i England og først er død ved 1023. Omstændighederne ved hans Død kunne forresten gjerne have været de, som Sagaerne angive.

Ved et forunderligt Sammenstød af heldige Begivenheder var saaledes Olaf Haraldsøn i Løbet af et Aars Tid ikke alene bleven hævet til hele Norges Konge men ogsaa befæstet i sit Rige. Han var ved sin Komme til Norge kun tyve Aar gammel, men mednet i Erfaringens Skole og fuld af Kraft og Virksomhed. Det Held, som stadigen havde fulgt ham ligesaa den Stund, han satte Fod paa sit Fædrelands Jord, maatte for en af religiøse Følelser gennemtrængt Aand fremstille sig som et siensynligt Mærke paa Guds Bistand, som et guddommeligt Raad til ham, at vorde sit Fædrelands Velgjører, — først og fremst ved at udrydde Hedendommen og bygge Christi Kirke i Landet, dernæst ogsaa ved at befri det fra fremmet Herredomme, sammenknytte og befæste dets Samfundsorden paa et christeligt Grundlag, og sikke dets Selvstændighed. I begge Retninger arbejdede han ogsaa utrættelig i hele sin Styrelsestid.

Ligesom før Olaf Tryggvesøn, saaledes fandt ogsaa Olaf Haraldsøn i sin Virken for Christendommen verdige Geistlige til Medhjælpere. Sagaerne nævne tvende: Biskopperne Grimkel og Sigurd. Af disse er især Grimkel mærkelig, da han baade i vore Sagaer og gamle Love nævnes som den, der var Olaf behjælpelig i at grundlægge Christenretten eller Kirkelovgivningen i alle Norges Dele. Han var ifølge vore gamle indenlandske Kildekrifter enten en Søstersøn eller en Brodersøn af den ældre Biskop Sigurd, og maa saaledes have været af engelsk, eller engelsk-nordisk Herkomst. Men naar han er kommen til Norge, om med Olaf Haraldsøn eller tidligere, siges ikke. Adam af Bremen nævner ham som en af de Geistlige, der fulgte Olaf fra England. Dette viser tydeligen, at Adam ansaa Grimkel som udgangen af den engelske Kirke; og en af Englands Metropolitaner maa uden tvivl have indviet ham til hans bispøpelige Embede. At han ikke er bleven indviet af Bremens Erkebiskop, det fremgaar klart deraf, at Adam intet nævner herom, da han dog omtaler Grimkel som Olafs Sendemand hos Erkebiskop Unwan (1013—1029)¹⁾. Den bremiske Kirkehistoriker kunde umulig ved en saadan Feilighed lade uomtalt en Kjendsgjerning, der vilde have været af den største Betydning med Hensyn til den bremiske Metropolitanvirksomhed i Norge. Vil man ikke tage den ofte saare usiagtige Adams temmelig ubestemte Ytring om Grimkels Komme fra England med Olaf

¹⁾ Ad. Brem. II. c. 94, og de situ Dan. c. 241.

altfor strengt, saa turde man maastee af Grimkels Stegtskabsforhold til Biskop Sigurd gjette, at han i sin Ungdom har fulgt denne sin Frænte til Norge, og at han, deels under Sigurds Opbald her deels efter hans Vortfærd til Sverige, har virket i en underordnet Stilling blandt Nordmændene som Christendoms lærer, men at han først er optraadt som Biskop under Olaf Haralds søn, efter at have modtaget biskoppelig Bielse i England. Det at Olaf netop støttede sig til ham i sin Kirkefølgning for Norge, i Forening med denne Lovgivnings Beskaffenhed, der rober noie Kjendskab til Norges Samfundsforhold og Nordmændenes Folkarakter, maa vist nok vække Formodning om, at Grimkel allerede har været gammel kendt i Norge, da han hvalp Kongen med Kirkefølgningen; og dette var dog efter Sagaernes Vidnesbyrd lige i Begyndelsen af Olafs Regjering. Den anden i Sagaerne nævnte Biskop, nemlig Sigurd, er uden tvivl den samme som Adam nævner Sigafrið ¹⁾, og som efter hans Vidnesbyrd ogsaa fulgte Kongen fra England. De to Biskopper, Grimkel og Sigurd, saa begge i Sagaen det Vidnesbyrd, at de vare „vise og lærde, trofaste og paalidelige, frygtløse og raske i alle Farer, veltalende og milde, og i alle sine gejstlige Domme retfærdige“. Adam nævner foruden dem ogsaa tvende andre Geistlige, uden dog tydelig at angive deres Orden, hvilke kom med Olaf fra England, nemlig Rodulf og Fernhard. Disses Virksomhed i Norge omtales ikke af vore Saggær, hvorimod de — hvilket senere vil sees — findes nævnte som Christendoms lærere paa Island med Biskopsnavn. At Olaf, ligesom før ham Olaf Trygvessøn, benyttede engelske Lærere i sin Christendomsudbredelse, var noget som baade den norske Kirkes og hans eget væsentlige tidligere Forhold til England ligefrem maatte tilfuge. De udfærdte Nordmænd, som kunde i denne Virksomhed nyttes, vare, efter Alt at domme, endnu kun faa, og af dem ganske vist ingen, der kunde optræde i det overordnede og ledende biskoppelige Embede. Forresten maa vi ikke tænke os de ovennævnte Biskopper som indviede til bestemte Kirker eller Biskopsdommer. De vare ganske vist, ligesom før dem den ældre Sigurd, kun viede til Missions-Biskopper, eller som man udtrykte sig: til at prædike Guds Ord for Hedningerne. Saaledes betragtes de ogsaa aabenbare i Sagaerne, der aldrig tillægge dem noget bestemt Omraade eller Biskopsstæde, men blot nævne dem: Kongens Hirdbiskopper, fordi de i Regelen enten fulgte Kongen og varetog Gudsstjenesten i hans Hird, eller og virkede paa de Steder, som Kongen anviste dem, og hvor deres Virksomhed for Diebliffet var bebovedes. Dette var ogsaa det naturlige Forhold i en fremfærdig og med Hedendommen kæmpende Kirke, som den norske endnu var.

¹⁾ Ad. Brem. I. c.

11.

Kong Olaf Haraldssøn deels befæster, deels indfører Christendommen i Norge og deets Blande.

Olaf Haraldssøns Fortjeneste af Christendommen i Norge viste sig i to Retninger: deels deri, at den fuldendte Folkets Omvendelse ved at udrydde de Levninger af Hedendommen, som endnu fandtes i Landet, — deels deri, at han ordnede den norske Kirke ved Lov. Vi skulle nu henvende Opmærksomheden paa den første Retning.

Olaf var om Vinteren efter Svein Jarls Død, under sit Ophold i Thronbhjem, sysselsat med Forberedelsen af Lovgivningsarbejder, især til Christendommens Lær. Den næste Vaar, 1016, drog han syd langs Landet. „Han dvælede — sigte Sagaerne — i hvert Fylke og thingede med Bønderne, og paa hvert Thing lod han oplæse Christendomsloven og de Bud, som dermed fulgte. Han affskaffede strax mange Uvaner og megen Hedendom. Jarlerne havde nemlig noie overholdt gammel Lov og Landsret, men med Hensyn til Christendommens Overholdelse lode de hver gjøre efter eget Lykke. Tilstanden var da bleven den: at videst om Søbygderne var Folket vel døbt, dog kjendte de Fleste kun lidet til Christen Lov, — men i Dydalene og Fjældbygderne, der var vide om Folket ganske hedensk; thi da Folket fik raade sig selv, sætste sig den Tro mest i Mindet, som man havde lært i Barndommen. Men dem som nu ikke vilde rette sig efter Kongens Bud angaaende Christendommens Overholdelse, truede han, hvad enten de vare mægtige eller ringe, med haarde Raar“¹⁾. Lægges man noie Mærke til Udtrykkene i denne Beretning, saa kan det neppe miskjendes, at her, hvad Søbygderne i det mindste angaar, ikke er Tale om noget forudgaaende, forsættligt og voldsomt Tilbagefald til Hedendommen, der saa at sigte gjorde en Christnen fra ny af nødvendig, — men snarere om en Fordunkling af Christendommens Begreber og Lære, frembragt ved Uvidenhed og Mangel paa tilstrækkelig Christelig Undervisning, — en Fordunkling, som maatte borttrykkes ved at opfriske Troslærdomene i Folkets Minde og ved at indstærpe de gudstjenstlige Stikke. Det var nemlig, som før antydet, en uundgaaelig Følge af den Hurtighed, hvormed Omvendelsen under Olaf Tryggvesson foregik, og af det ringe Tal af dygtige Christenlærere i Forhold til Landets vide Udstrækning, at Christendomskundskaben hos de Omvendte blev yderst tarvelig, og at saaledes under en Tilstand, hvori strengt Opsyn manglede, uvilkaarligen meget af hedenske Trosbegreber og Stikke maatte indblande sig i Almuens nye og ubestyrkede Christendom, uden at dersfor noget bestemt Tilbagefald til Hedendommen, nogen udtryffeligt Fornegtelse af den nye Tro fandt Sted, eller engang tilsigtedes. Man

¹⁾ En. Dl. S. c. 58; Fornm. s. IV. 116.

søgte at udfylde de Huller, som man fandt at være tilstede i sine nye Trosbegreber, ved Tilføjninger af de ældre, som endnu vare i friskt Minde, — man undlod den strenge Overholdelse af visse christelig-hedelige Skikke, som man tænkte sig at være af mindre Vigtighed, og som man derhos fandt besværlige at iagttage under sine ofte haarde og trange Livsforholde; — men man vilde ingenslunde dermed affige eller frasverge sig sin Christendom. Nogle faa Exempler kunne maaskee laane et klarere Lys over denne de nyomvendte Christnes Landsstilstand, fjent de vist nok ikke netop tilhøre den Tid eller de Landsdele, hvorom i ovennævnte Sagaberetning er Tale.

Den forhen omtalte Færoing Thrond i Gata, der var bleven tvungen af Sigmund Brekersøn til at lade sig døbe, og om hvem det ingensteds siges, at han senere saaldt fra Christendommen, havde som Ælting i Dypfostring en Datter søn af Sigmund, Sigmund Leifsson. Da denne var ni Aar gammel, kom hans Forældre Leif Döfurson og Thora Sigmundsdatter i Besøg til Thrond. Om Kvelden, da Thora var bleven ene med sin Sø, begyndte hun at udfritte ham om hvad han havde lært af Thrond. Drengen svarede, at Thrond havde lært ham Alt hvad der hørte til Rettergangen; og deri var han ogsaa videlig flink. Men nu spurgte Moderen ham, hvad hans Fosterfader havde lært ham af Christendommen. Drengen svarede, at han havde lært Pater noster og Credo. Hun vilde høre dette. Drengen sang nu først Pater noster, og dette forekom hende ganske godt; men nu kom Credo. Den lod efter Thronds Lærdom saaledes:

„Givne ere Engle gode,	Jeg beder Bøn for mig,
Gaar jeg ei i Verden ene;	Være de den for Christ;
Mine Fjed følge	Syv Salmer jeg synger;
Fem Guds Engle.	Sorge Gud for mit Vel!“ ¹⁾

Da Thrond i det samme kom ind, og Thora sagde, at hun ikke syntes der var nogen Stikkelse paa den Credo, svarede Thrond: „Det er saa, iem Du nok veed, at Christus havde tolv Læresvende eller flere, og enhver af dem brugte sin Credo. Jeg har nu ogsaa min Credo, som Du har din, hvilkens du har lært. Der er mange Credoer, og de bære ei alle at være eens for at være rigtige“. Forklaringen fyldestgjorte dog neppe Moderen, og hun fik strax efter listet sin Sø bort fra den (se Thrond²⁾).

Exemplet viser, hvorledes en døbt og omvendt Hedning efter sine af Hedendommen endnu paavirkede Begreber omskabte selv de christelige Trobartikler, rimeligviis fordi han ufuldkommen havde lært dem, og endaa ufuldkommen opfattet deres Betydning. Det svævede ham

¹⁾ Verset er i den oldn. Text aabenbar urigtig; her er den rettet efter den færøiske Tradition, see Færoyinga S. Abbn. 1832 Kort. IV. ²⁾ Færoy. S. c. 56.

for Tankerne, at han som Christen var ledsaget af Guds Engle, lige som medens han var Hedning af sine fra Nornerne udsendte Følgesaander (Fylgier, Diser), at han skulde henvende sig i Bonnen til Kristus, og at hans Ve og Vel stod i Guds Haand; heraf sammensatte han, vist nok i god Tro, og saa godt som han kunde, sin christelige Trosbekjendelse. Som det gif ham, gif det sikkert mange andre nyomvendte Hedninger, at de, paa Grund af en mangelagtig og uklar Undervisning i Christendommens Hovedlærdomme, skabte sig selv en Christendom, der paa en Maade fyldestgjorde deres Lands religiøse Trang, indtil en renere og fuldstændigere Oplysning indgaves dem.

Et andet Exempel afgiver Islændingen Thormod Kolbrunnarskald. Han var christnet, var Olaf Haraldssøns Hirdmand og stod sig vel hos Kongen; men han var af et uroligt, voldsomt Sind og i mange Maader endnu en Hedning i Aand og Tankeretning, skjønt det vist aldrig kom ham i Hu at forfaste den Tro, han i Daaben havde modtaget, og som laa hans elskede Herre og Konge saa meget paa Hjerte. Thormod havde engang, da han beredte sig, til at hevne sin Fostbroders, Thorgeir Haavardssøns Drab, gjort det besynderlige Løfte, at hvis Hevnen lykkedes, da skulde han faste ni Søndage og æde Kjøb ni Fastedage eller Fredage. Muligen har han ifølge sine forvirrede, halv hedenste Begreber tænkt sig, at da den forestaaende Hevngjerning, hvortil han efter sin hedenste Vresfølelse fandt sig forpligtet, var en uchristelig Handling, til hvilken han ei kunde vente sig Christi Hjælp, saa maatte han, for at den skulde lykkes, love netop en Overtrædelse af den christelige Ceremonilov, for derved i det enkelte Tilfælde at erholde Bistand af de onde Magter, som han i Daaben havde affvoret. I hvad han nu har tænkt sig, — Hevnen lykkedes, og Løftet skulde han som ordholden Mand opfylde. En Fredag kort for Kong Olafs Fald mindedes Thormod, der fulgte Olafs Hær, at han ei endnu ganske havde fuldkommet sit Løfte. Han løb hen til en Kof, som just var i Færd med Madlavning, greb fra ham en Vølse og aad Halvdelen. Koffen sagde, at Kongen ei vilde synes om hvad han der gjorde. „Ofte — svarede Thormod — gjøre vi andet end Kongen vil, stundom veed han det og stundom ikke“. „Men — sagde Koffen — for Christ kan du ikke skjule det“. „Det er heller ikke min Hensigt; — svarede Thormod — men er der ikke meer i Veien mellem Christ og mig, end den halve Vølse, blive vi vel forligte“¹⁾.

Her viser det sig, hvor underlig forvirrede Begreber, de nye Christne kunde nære i Trossager, baade i de vigtigere, som rørte selve Christendommens Aand, og i de mindre vigtige eller suarere Troen selv uvedkommende, men paa hvilke dog Datidens Christenlærere lagde eu

¹⁾ Fostbr. S. c. 47; mladre Dl. Hel. S. c. 83.

fortrædelig Begt. Thormod forestille sig, at en Overtrædelse af den christne Fastelov vel kunde hjælpe ham til Lykke i en aabenbare uchristelig Handling, men paa den anden Side ei var af den Bigtighed, at den i nogen høi Grad kunde paadrage ham Christi Ugunst eller Straf. Lignende Anskuelse med Hensyn til den byrdesfulde Fastes Overholdelse have ganske vist hos mange af de Omvante fra Olaf Tryggvessøns Tid gjort sig gjældende, og ledet dem til heri at vise en Skjodesløshed, som for hver den Tids ivrige Christen lærer maatte synes høist forargelig og strafværdig, skjønt den hos de Skyldige ingenlunde fremkaldtes af nogen bestemt Uvillie mod Christendommen, eller noget Duffe om atter at opgive denne for Hedendommen.

Det tredie og uidentvibl vigtigste Exempel frembyder den før omtalte Lovbestemmelse, hvorved Christendommen antoges som Landsreligion paa Island. Tre Indrømmelser gjordes nemlig, som vil erindres, Hedningerne: at udsætte Børn, at æde Hestefjød, og at blote i Røn. Af disse Indrømmelser begrundedes de to første udtrykkelige derpaa, at „de Mænd, som mest havde været Christendommen imod, neppe kunde begribe, hvorledes det skulde gaa an, at opføde alle de Børn, som fødtes, saavel de Fattiges som de Riges, og til samme Tid forjage og forbyde den Føde, som er til saa stor Hjælp for Almenen til dens Underholdning“ ¹⁾. Her seer man, at de nyomvendte Christne troede at kunne af økonomiske Grunde tillade Vedligeholdelsen af tvende gamle hedenske Sedvaner, af hvilke den ene ikke blot var ubriuelig men endog umenneskelig, og den anden, efter den Tids christelige Anskuelse og Kirkelove, i det mindste høist anstødelig og strafværdig. Hvad den tredie Indrømmelse angaar, da maa man vel tænke sig den fremkaldt af den høist naturlige Slutning, at hvor indre Læretvissning manglede, der kunde ingen Lov fremtvinge den; og at a Lovbud, som vilde forbyde Hedendommens hemmelige Yttringer der, hvor Hjertet var fuldt af den, var unyttigt og urimeligt, ja kunde fremkalte Fortvivlelsens Modstand, medens et Lovbud, der indskrænkede sig til at forhindre Hedendommens offentlige Yttringer og den deraf følgende Forargelse for de Christne, kunde være i sin Orden og i Tidens Løb virke gavnligt, uden derfor unyttigen at opirre de øvrige Hedningers Sind. Om Olaf Tryggvesson vilde i Norge, under lignende Omstændigheder, ved Lov have gjort Hedendommen og hedenske Sedvaner de samme Indrømmelser, som hans Udsendinger gjorde paa Island, — det er et andet Spørgsmaal; efter Olafs Sindelag er det neppe troligt. Men vist er det, at han ikke kunde være hverken de hemmelige Hedninger, eller de lidet underviste Nyvantede Christne fra i deres stille Sind at nære Anskuelse som de

¹⁾ Fornm. s. II. 242.

ovenfor paaapegede eller lignede. Og naar da den ydre Tvang og det skarpe Tilfyn slappedes eller ophørte, maatte disse hemmeligholdte Tanker i større eller mindre Grad give sig Luft i Ord og Gjerning, i Folkets Opfatten og Overholdelse af Christendommens Bud og Stikke.

Disse Exempler kunne tjene til at opklare vore Begreber om Aandsstilstanden hos Mange af de nyomvendte Christne fra Olaf Tryggvesøns Tid, og derved ogsaa om den sande Bestaffenhed af det Tilbagefald til Hedendommen i den næst paafølgende Tid, hvorom Talen er i vore Sagaer. Man maa nemlig, som allerede før er yttret, antage, at der i de færreste Tilfælde fandt et virkeligt Tilbagefald Sted, det vil sige: en frivillig og afgjort Forkastelse af Christendommen og Tilbagevenden til Hedendommen, dens Tro og Gudsbjertelse. Derimod var der i den Christendom, som fandtes, og som Mængden af de Omvendte i Grunden holdt fast ved, mangfoldige Brost og Mangler, der vare Folger af Omvendelsesmaaden, af ufuldstændig og uklar Undervisning i Begyndelsen, af liden eller ingen Veiledning i den nærmeste Tid efter, og endelig af det fuldkomne Savn af en lovbegrundet christelig Kirkeorden eller Christenret. Men disse Ufuldkommenheder lode hedenske Begreber og Forestillinger et altfor vidt Spilrum, og ledede derved til en Forvanskning af Christendommens Lære, som i Tidens Løb letteligen kunde udarte, og tildeels allerede var udartet, til en Christentro i Navnet, hvilken i Virkeligheden kun var en ny Hedendom. Dette var da den sande Tilstand, hvori Folket vide omkring i de af Olaf Tryggvesøn omvendte Dele af Norge, med Hensyn til Troen, befandt sig ved Olaf Haraldsøns Regjeringstiltrædelse. Dette var det hedenske Væsen i selve den nys indførte Christendom, som det var Olaf Haraldsøns nærmeste Opgave at udrydde og om muligt for bestandig udestænge. Det var ogsaa Maalet for hans Virksomhed under hans omtalte Reise sydester langs Norges Kyst i Vaaren og Sommeren 1016, idet han — som Sagaen siger — overalt lod kundgjøre Christendomslovene, afflaffede mange Uvaner og megen Hedendom, og truede med strenge Keffelser dem, der ikke vilde følge hans Bud med Hensyn til Christendommens Overholdelse.

Slutningen af Sommeren 1016 og den paafølgende Vinter holdt Olaf sig i Viken, sysselsat med fuldkommen at siffre sig denne Deel af Norge mod Danmark og Sverige. Men medens han med Held udførte dette, havde han tillige Christendommens Befæstelse stadigen for Die. Han lod i Viken ligesom før i det vestlige Norge „paabyde den christne Lov“, det vil nærmest sige: den af ham sammensatte Christenret; og denne blev ogsaa her uden Vanskelighed antagen. Thi, heber det, „de christne Seber“ vare langt bedre bekendte for Vikvængerne end for Folket længer nord i Landet, paa Grund af

den megen Handelsbevægelse, der var mellem de førstnævnte og Folket af de nærmeste christne Lande. „Der var baade Vinter og Sommer en Rængde Kjøbmænd, baade danske og sariske. Bisføringerne selv vare ogsaa meget i Kjøbfærd til England, Sæxen, Flandern og Danmark. Regle af dem fore derhos i Biking og havde Vintersæde i christne Lande“¹⁾. I Viken kunde altsaa Christendommen ansees som allerede fra Dlaf Tryggvesson's Tid befæstet, og Dlaf's Virksomhed kunde saaledes her væsentlig indskrænke sig til at paasee sin Christenret antagen og sat i Kraft, for derved at fremskynde Kirkesamfundets Ordning.

Denne Christendommens bedre Stilling strakte sig imidlertid ikke dybere ind i Landet. Strax indenfor Viken var Dplandene; og herhen var, som oftere yttret, Christendommen kun i ringe Maade fremtrængt, og jo længere det led op fra Vikens Naboskab, des mere udfæstet var endnu Hedendommen blandt Folket. Paa Dplandene kendte nu Dlaf sin Dpmarksomhed, da vigtige Forhandlinger med Sverrige alligevel gjorde ham det nødvendigt at dvæle noget længe i Kærges sydøstlige Egne, og desuden den Tid var forhaanden, da Kængerne efter gammel Skik plejede at fare paa Gjesteri i denne Landsdeel, hvilket fandt Sted hver tredie Vinter. Om Høsten 1017 tilraadte Dlaf sin Reise fra den nyanlagte Stad Borg eller Sarpsberg til Dplandene. Veien did laa gjennem det inderste af Vikens Koller, B i ngulmark, der omgav Bunden af Folden. Allerede her saatt Dlaf Sydsjættelse for sin christelige Virksomhed. Han indrettede nemlig sin Færd saaledes, at han holdt sig saa nær som muligt til de indre meer affidseliggende Skovbygder, og stevnedes overalt til sig Bygdefolket, især det som boede sjærnest Hovedherederne. Han udrisogte noie, hvorledes Christendommen blev overholdt blandt dem; her ham syntes, at noget skortede, sørgede han for Folkets Undervisning, men var derhos yderst streng ja grusom, hvor han stodte paa hartnaakt Modvillie. „Af dem, — heder det — som ikke vilde anstaa Hedendommen, drev han nogle bort fra Landet, andre lod han lemleste paa Hænder eller Fødder eller deres Dine udstikke, andre lod han benge eller halsbugge; men ingen lod han ustraffet, som ikke vilde gieme Gud“. Han tog i denne sin Fremfærd intet Hensyn til om den Ehdige var mægtig eller ringe. Han satte Christenlærere i Bygderne, saa mange som ham syntes nødvendigt²⁾.

Da Christendoms-Sagen saaledes var nogenlunde ordnet i B i ngulmark, drog Dlaf til Raumarike. Her var han paa oplandsk Grund og i de oplandske Hylkeskongers Omraade. Han mærkede snart, at jo længere han kom op i Landet, des værre stod det til med Chri-

1) En. Ol. S. c. 62.

2) En. Ol. S. c. 72.

Ændommen; men han fortfor som i Vingulmark, omvendte Folket og reffede strengt dem, som ikke vilde lyde hans Christendomsbud.

De oplandske Fylkeskonger havde forestillet sig, at de ved den Hjælp, de havde ydet Olaf til at vinde Norges Rige, havde gjort sig ham saa forbunden, at de af ham ingen Tvang eller Bødd havde at frygte hverken i Trossager eller i andre Henseender. Men nu fik de føle, at det ikke var deres Frændes Mening. Raumarikes Konge, som først var forhaanden, flygtede skyndsomt til Hedemarken til den kloge Kong Rørek, der med sin Broder Ring styrede dette Fylke; og her samlede sig nu i Hast paa Ringisaker fem hedenste Fylkeskonger for at raadslaa om, hvad de i sin vanskelige Stilling skulde foretage. Rørek, som tidligere havde fraraadet at høre Olaf til Dverkongedømmet, raadede nu til Underkastelse. Men han blev overstemt af de øvrige Konger, og det endelige Raad blev, at Kongerne selv skulde forblive samlede, og hver især fra sit Omraade stevne til sig saameget væbnet Folk, at de kunde være Olaf suldfommen overlegne; og da skulde de, naar han kom til Hedemarken, møde ham og tage ham af Dage: „thi, yttrede en af dem, saalænge Olaf lever, kunne vi aldrig stryge frit Hoved“. De udsendte sine Speidere for at faa noie Underretning om Olafs Færd, og tænkte nu at have indrettet Alt paa det Klogeste.

„Men — siger Sagaen — det gif dog efter Ordspøget: hver har en Ven blandt sine Venner“. En Bondes-Høvding, Ketil af Ringenes, som havde været tilstede ved Kongernes Raadslagning, var Olafs hemmelige Ven. Han skyndede om Natten efter Mødet paa et let Skib ned ad Njosen, traf i den tidlige Morgensund Kongen paa Eid (Eidsvotb) strax nedenfor Njøsens Sydende og underrettede ham om Fylkeskongernes Anslag. Olaf samlede i Hast alle de Vaabe han kunde faa, indskibede paa dem sine Mænd ud paa Kvelden og var for Dagbrækning ved Ringisaker. Han kom saa uventet, at ikke engang de udstillede Bagter mærkede Uraad, for Gaarden i Lysningen var omringet. Paa Modstand var nu ei at tænke. De fem Fylkeskonger bleve alle fangne. Rørek, den farligste af dem, blev blindet; paa en anden, Gudrød Dalefonge, blev Tungen affaaren; men Ring og de tvende øvrige lod Olaf sverge sig den Eid, at de skulde forlade Norge og aldrig komme hid tilbage. Ogsaa flere andre Høvdinge, som havde deeltaget i Raadet mod Kongen, bleve paa det strengeste revsede. Det Rige, som Fylkeskongerne havde styret, erklærede nu Olaf for at være sig underlagt; og da endnu samme Vinter hans Stiffader Sigurd Syr paa Ringerike, som stod udenfor den hele Bevægelse, døde, saa bar Olaf nu ene Kongenavn i Norge, noget som ei havde fundet Sted siden Harald Haarfagers tidligere Dage. Han siffrede sig det

vandne Enevælde ved at tage Gidsler af Lendermændene og de mægtige Bønder; og fra denne Stund var Fylkeskongedømmet for stedse allmæltigjort i Norge ¹⁾. Det er høist rimeligt, at Dlaf enten umiddelbart efter denne Begivenhed, eller kort efter, har faaet hiin Beredthed ved Lov affattet. Vist er det, at den efter hans Tid betragtedes som stridende mod Norges Forfatning og gjældende Love.

Dlafs Fremfærd ved denne Leilighed kan naturligtviis aldrig godkjendes for den christne Sedeligheds Domstol. Om man end maatte være tilbøielig til at betragte det som et Slags nødværge, at han ved at affætte de oplandske Fylkeskonger gjorde sig dem uskadelige, — eller som en Stats-Nødvendighed, at han gjorde voldsomt Brud paa deres retsarvede Ret, for at skænke Norges Rige i dets Helhed den Samholdskraft, som uundgaelig fortredes til dets Selvstændigheds Opretholdelse, — saa staar dog tilbage hans Grumhed mod de tvende af Fylkeskongerne og hans Strengthed mod dem i det Hele, uagtet de dog unegtelig tidligere havde bidraget til at hæve ham paa Norges Kongestol. Men den Tids Ansjuelser vare ikke vore. Man sølte sig ikke forpligtet til at see saa noie paa Midlerne, naar Diemedet forekom En stort og godt; og for Strengthed i legemlige Røvselser var Raalestokken for hiin Tids haardføre Menneſter en ganske anden end for vor Tids forfinede Slegt. Lemlæstelser af den Art, som Dlaf her ærendte, vare i de nærmeste Aarhundreder baade før og efter ganske almindelige Træk i hele det christelige Europas Statskunst. De laa rimt nok, især i Norge, udenfor Lovens Bestemmelser; men det var, og bar til alle Tider været, Tilfældet med Statskunsten, at den desrætte kun altfor ofte har hævet sig over og gjort Brud paa baade Lov og menneskelige Følelser, og troet sig heri at være i sin gode Ret. Det troede Dlaf sig ogsaa utvivlsomt at være, naar han stillede sig Ebrüendommens Udbredelse og Fædrenelandets Selvstændighed for sig som sin Konge-Virksomheds høieste Maal. Sagacerne have seet Lingen fra den samme Side. Thi de ere saa langt fra dæklende Mættigheder ved Fortællingen om denne Dlafs grusomme Fremfærd, at de derimod, om de end ikke udtrykkelig rose den, dog omtale den paa en Maate, som tydelig viser, at de billige den, — og vore Sagacers Dem maa man fast uden Undtagelse betragte som Folkets Dom, dets Dem i det mindste paa en Tid, da en roligere Estertanke hos det var uttraakt, hvilken ikke altid i Handlingens Dieblif kunde være tilstede. Ælgerne af Dlafs Verk viste sig heldbringende for Norge; og derved var selve Verket i Folkemeningen retsfærdiggjort.

Dlafs Virksomhed paa Oplandene tog, som vi have seet, en ganske anden Retning, end rimeligtviis oprindeligt var paatænkt; —

¹⁾ En. Nl. G. E. c. 72—74, 98; Hgr. E. 77, 79

den blev politisk i Stedet for religiøs. Hans første Diemed, at christne Folket, maatte for Diebliffet opgives. Hans Foretagende mod Fylkeskongerne og disses Skjebne vakte nemlig i den første Stund en saadan Rørelse af Uvillie i Dplændingernes Sind, at Kongen med den ringe væbnede Magt, hvoraf han var omgiven, ikke trøstede sig til at fare videre over denne Deel af Landet ¹⁾. Han drog derfor over Hadeland og Ringerike igjen tilbage til Wiken, hvor de vigtige Underhandlinger med Sverige endnu opholdt ham i længere Tid og for første Delen optog hans Opmærksomhed. Omfider toge disse langvarige Underhandlinger en Ende dermed, at Olaf Sveafonge i 1019 af sit Folk blev tvungen til at tage sin unge Son, Dnuud Jakob, til Medfonge, og til at slutte en stadig Fred med Norge, hvorved dette Rige fik sin gamle Grændse inod Sverige ved Gautelven bekræftet, og den svenske Konge opgav alle sine Forbringere paa de Dele af Norge, som efter Svolder-Slaget vare ham tilfaldne.

Kong Olaf havde nu i over tre Aar opholdt sig i det sydlige Norge, og det var paa Tiden, at han atter engang besøgte det nordlige, hvor ogsaa hans Nærværelse vel kunde tiltrænges, især for Christendommens Skyld. Han drog derfor ud paa Sommeren 1019 søveis til Thronhjem og tog der sit Vintersæde i Nidaros. Han begyndte strax at undersøge Christendommens Tilstand i den nordligste Deel af sit Rige og erfarede paa sine Efterspørgsler, at Christdommen slet ikke blev overholdt paa Haalogaland, og at det desuden skod isde til med den baade i Raumbal og endogsaa i det Indre af Thronhjem. Kongen drog derfor om Vaaren 1020 med 5 Skibe nord efter. Først besøgte han Raumbalafylke, thingede her med Bønderne og lod overalt, der som andensheds, Christendomsloven forkynde og paa saa med sin sedvanlige upartiske Strengthed, at den blev antagen og dens Overholdelse sikket. Derfra begav han sig til Haalogaland, hvor de mægtige Hovdinge Haarek af Thioita og Thorer Hund i Bjærks gif ham til Haande og bleve hans Lendermænd. Han gienemfor hele Landet, indfandt sig paa hvert Thing, og afled ikke før alt Folket der var christnet. Han dvælede paa Haalogaland største Delen af Sommeren og kom først mod Hosten tilbage til Nidaros, hvor han beredte sig Vintersæde ogsaa for den følgende Vinter ²⁾.

Paa denne Tid indtraf Aar i Thronhjem og endmere længer nord paa, hvor Kornmangelen især var trykkende. Nu fortælles det Kongen, at Indthronderne ved Vinternat (i Midten af Oktober) havde holdt talrigt besøgte Gjestebud og Driffelag, i hvilke alle Mindeskaalerne signedes til Aserne efter hedenst Skik. Det blev og sagt, at Nød og Heste vare blevne slagtede og Blot øvet, idet man havde

¹⁾ En. Nl. S. S. c. 120.

²⁾ En. Nl. S. S. c. 110—112.

bestreget Afguds-Alterne med Blod og erklaret, at dette skulde være til „Arbod“ (at Aaringerne maatte blive bedre). „Det syntes nemlig Alle klart, at Guderne vare blevne vrede fordi Haaleygerne havde vendt sig til Christendommen“. Olaf sevnede da til sig en Del Bønder af Indre-Thronhjem for nærmere at forhøre sig om denne Sag. Som de Indsevnedes Ordfører fremstod den mægtige og atstøre Bondehøvding Elver af Egg i Sparhyggiafyllke. Han forklarede Gjestebudene som almindelige Omgangsgilder, og benegtede de øvrige Beskyldninger som Usandhed. Han forsvarede Bøndernes Sag saa kloveligen, at Kongen, uagtet den sterke Mistanke han nærede, dog ikke kunde finde tydelige Beviser mod dem, og maatte lade dem fare hjem med Fred.

Ud paa Vinteren blev det atter Kongen sagt, at Indthronderne havde havt store Sammenkomster paa det gamle hedenske Offersted Mæren, ved Midvinter (midt i Januar) og der blotet til Fred og get Vinter. Kongen sevnede paa ny de bedste Bønder til sig, og Elver indfandt sig, skjønt denne Gang nødig, som deres Ordfører. Han forklarede Sammenkomsterne som Julegjestebud, til hvilke Bønderne ei pleiede at tage saa knapt til, at der jo blev meget tilovers, hvormed de da holdt sig lystige længe efter at den egentlige Jul var forbi; og de valgte Mæren til Stedet for sine Lag, fordi det var en nær Gaard med mange Huse og beliggende i den tykkeste Bygd. Kongen lod ogsaa nu Bønderne fare frit hjem igjen, men lod sig dog forføre med, at han vel skulde komme efter den saunde Sammenhæng, og bad dem derfor alvorligen, at de, hvorledes det end hidtil havde været, ikke skulde gjøre lignet østere.

Strax efter Vaaste (2den Apr.) 1021 lod Kongen udsætte og sætte sine Skibe og kaldte til sig sin Armand Thorald, der forestod Kongsgaarden Haug i Veradal. Af denne fik han nu sikker Underretning om Tilstanden blandt Indthronderne. Skjønt nogle af dem vare døde, saa var dog næsten alt Folket hedensk i sin Tro. De holdt Blot ved Vinteren, ved Midvinter og ved Sommeren, og heri vare Bønderne i alle de fire indbrændte Kyster deklagtige. Tolv Mænd forberedte Blotgjestebudene, og blandt disse var Elver af Egg, som just havde det travlt paa Mæren, hvorhen al Gjestebudsforretningen fortes til Sommerblotet (i Midten af April). Da Olaf havde faaet denne Underretning bemandede han uden Ophold sine fem Skibe og seilede ned ved Ber ind ad Fjorden. Han kom ganske uventet om Natten til Mæren, omringede Husene og tog Elver med mange tilstedeværende Brøder til Fange. Elver og flere med ham lod Kongen strax dræbe, andre mægtige Mænd beholdt han som Fanger i sin Bøld. Derpaa kaldte han Bønderne til Thing; de underkastede sig ham uden Mod-

stænd og lovede ham Lydighed. Kongen omvendte nu hele Folket til Christendommen, satte Lærere blandt dem og lod Kirker bygge og indvie. Forresten for han ogsaa her frem med sin sedvanlige Strengbed. Dværg erklærede han for at være ugild (salden paa sine Gjerninger) og lagde al hans Ejendom under sig; af de andre, som tyktes ham mest skyldige, lod han somme dræbe, somme lemlestæ, og somme drev han af Landet eller tog store Bøder af dem ¹⁾).

Man seer af det Fortalte, at i det nordlige Norge havde Tilbagefaldet til Hedendommen været alvorligt og vist nok alvorligere end i nogen anden af Olaf Tryggvessøn christnet Deel af Landet. Alligevel havde det ikke været ganske almindeligt, ikke engang paa Haaloga-land, hvor flere af de mægtigste Hovdinge, som vi have seet, strax erklærede sig for Kongen, og følgelig neppe kunne have været saa ganske frafaldne Christentroen, og hvor ingen væbnet Modstand reistes. Med Indthronderne forholdt det sig desuden paa en egen Maade. Deres Frasald var lønligt; de vilde ikke selv være det bekendt, og det var, som det synes, først paa den Tid netop blevet saa almindeligt paa Grund af Uaaret, hvilket Bøndernes Overtro tilskrev de gamle Guders Brede, den de nu ved hemmelige Blot vilde formilde. Heller ikke i disse nordlige Landsdele var altsaa den engang indførte Christendoms Lys ganske udslukket, heller ikke der havde noget egentlig voldsomt Tilbagefald fundet Sted, som lagde Olafs Bestræbelser kraftige Hindringer i Veien; og Sagaernes Fremstilling udelukker ingenlunde Formodningen om, at den Hedendom, som Olaf der udryddede, for en stor Deel bestod i hedensk Overtro, der havde indsnøget sig i den unge ubevogtede Christendom, uden at denne derfor var ganske opgiven.

Christendommen var saaledes afgjørende grundfæstet i hele det nordlige Norge, og Olaf kunde nu med mere Kraft og Sikkerhed igjen tage Omvendelsesverket fat paa Dplandene. Kongen tog denne Gang en anden Vej end tidligere. Han for nemlig om Sommeren 1021 over begge Mørefylkerne og om Høsten ind i Raumsdalen. Der forlod han sine Stibe og drog med Biskop Sigurd og en betydelig væbnet Magt over Fjeldet til Gudbrandsdalene. Ingen Deel af Dplandene havde været mindre paavirket af Christendommen end denne, og Olaf maatte her vente sig en kraftig Modstand af Asadyrkerne. Men paa den anden Side havde heller ikke Dphidsfelsen mod Olaf for hans Fremfærd mod Fylkeskongerne naaet derhen. Gudbrandsdalene stode nemlig endnu i statsretlig Henseende kun i løs Forbindelse med de sydligere oplandske Landskaber, og synes ei, i det mindste i de nærmest foregaaende Tider, at have ligget under de oplandske Kongers Omraade. Vel nævnes blandt de oplandske Konger,

¹⁾ Sn. Dl. S. c. 113—117.

som Olaf fangede, en Gudrød Dalekonge, og han siges at have raadet i Gudbrandsdalene ¹⁾); men enten stifter heri en Misforstaaelse, i det Sagaerne have forklaret sig Tilnavnet Dalekonge urigtigen, — eller ogsaa har hans Rige ifkun strakt sig over den sydligste Deel af Gudbrandsdalene, medens den langt større nordlige var uafhængig af ham. Sagaernes Skildring af Landskabets Forfatning, da Olaf levede, synes nemlig tydeligen at modsige Gudbrandsdalenes nærserudgaaende Afhængighed af de oplandske Konger; den antyder tværtimod, at Kongesømmet overhovedet der havde vundet saa liden Indflydelse, at den gamle Samsundsorden fra Tiden før Harald Haarfaager endnu var ved Magt saagodt som i sin fulde Reenhed. I Spidsen for Bønderne i disse Dalstrøg stod en Hersker, hvis Overhoved Søn efter Fader gjennem Aarhundreder havde raadet med næsten kongelig Ryndighed ²⁾. Efter dens Stamfader Gudbrand, skulle Dalene have faaet sit Navn, og saaledes hed ogsaa den Herfer, som nu raadte; han kaldtes Dale-Gudbrand. Strax Kong Olaf paa sin Færd kom til Lesiar og Dovre, fangede han de gjæveste Bønder, og tvang dem til Christendommen og til at stille sine Sønner som Gibler. Da han kom videre til Loar (Lom) stævnedes han til Thing Bønderne der samt af Waage og Hedal. Han forelagde dem eet af to Kaar: enten at antage Christendommen eller og holde Kamp med ham, og see sine Bygder brændte og ødelagte. De fleste underkastede sig Kongen, men mange flygtede ogsaa længer syd i Dalene. Da Dale-Gudbrand iruzte Olafs Færd i Loar, lod han Hæror udgaa og stævnedes Gudbrandstølerne til Gaarden Hunthorp ved Laagen. De indfandt sig i Mængde. Gudbrand sagde dem, at Olaf vilde forkynde dem en ny Tro og sonderbryde deres gamle Guder, dem hans Gud, paastod han, overgav i Magt. Under var det, at Gubterne ikke straffede ham for sigt. Dog hvis de bare Thor, sin Gud, som stedse havde hjulpet dem, ud af hans Hus der paa Gaarden, saa vilde nok Olaf ræddes, og hans Gud vordes til Intet. Bønderne raabte, at Olaf ei skulde slippe bort med Livet, hvis han kom til dem. Derpaa bleve 700 Mand under Anførsel af Gudbrands attenaarige Søn sendte nord efter Dalen for at give Agt paa Kongens Færd. Men ved Breidlin bleve de angrebne af Kongsmændene og slagte, og Gudbrands Søn toges fangen. Olaf havde Ynglingen hos sig i fire Dage, gav ham derpaa fri og bød ham sige sin Fader, at Kongen meget snart turde komme til ham. Da Gudbrands Søn kom hjem, fraraadede han sin Fader at vove en Kamp med Olaf. Gudbrand lod vel i Forskningen vant om Advarselen; men ved nærmere Omtanke indsneg sig nogen Retsfel hos ham, og da han raadførte sig med den Hovding i Dalene

1) En. D. S. S. c. 34.

2) Jfr. Frøald. s. II. S. 6, 7.

som næst ham var den mægtigste, Thord Isfærmage, fandt han ogsaa dennes Mod vakkende. Begge Høvdingerne foreslog nu for de samlede Bønder at holde Thing med Olaf og prøve den Være, han for med. Dette samtykkede Bønderne. Et Møde blev aftalt, og Olaf, som imidlertid med Biskop Sigurds Hjælp havde ordnet Christendommen nord i Dalene og bekliffet Prester der, kom til Hjunthorp. Et Thing blev strax sat, uagtet Veiret den Dag var vaadt, og Olaf forkyndte Christendommen for Bønderne. Gudbrand svarede, at man ei kunde vide hvad det var for en Gud, han talede om, som hverken Olaf selv eller nogen anden kunde see. Da havde de en ganske anden Gud, som man hver Dag kunde see. Den Dag var han ikke ude, fordi Veiret var vaadt; men hvis han kom paa Thinget, vilde de nok faa Skræk i Brystet. Var nu Olafs Gud saa mægtig som han sagde, da skulde Kongen lade ham skaffe styet Veir uden Regn den næste Dag, og saa skulde de atter mødes. Hermed hævdedes Thinget for den Dag, og man verlede Gidsler. Olaf havde Gudbrands Son med sig og udfpurgte ham om Kvelden næie om hvorledes deres Gud var. Næste Dag var Veiret som Gudbrand havde forlangt, og man mødtes atter. Biskop Sigurd stod op i fuld Messeskrud og forkyndte Christendommen; men det kom heller ikke nu til nogen endelig Afgjørelse. Thord Isfærmage forlangte kun, at de Christne skulde lade sin Gud, om hvem de fortalte saa store Tærtægn, skaffe klart Veir Dagen efter, da skulde de for Sol stod op tredie Gang mødes og enten forliges eller holde en Kamp. Olaf indgik herpaa. Om Natten lod Kongen hemmeligen Bøndernes Vaade som låa i Vaagen gjennembore og deres Heste bortdrive. Veiret var om Morgenens klart, og for Solopgang var Kongen paa Thingstedet, hvor han fandt en Deel af Bønderne allerede tilstede. Strax efter saaes den øvrige Mængde komme bærende mellem sig et stort Menneskebillede, for hvilket Bønderne reiste sig og bukkede. Billedet var rigt smykket med Guld og Sølv og blev stillet paa en tilhørende Skammel midt paa Thingvolden. Det var Thor med sin Hammer i Haanden; han dyrkedes ivrigen i Dalene, og hver Dag satte man for ham som Offer fire Lever Brød med Kjøb til. Bønderne satte sig nu paa den ene Side af Billedet og Kongen med sine Mænd paa den anden. Da reiste Gudbrand sig og sagde: „hvor er nu din Gud Konge? Jeg tænker han nu bærer Skjegget lavt; det synes mig og som dit og Biskoppens Mod er mindre end i Gaar, siden vor Gud er kommen, som raader for Alt, og seer paa Eder med hyaske Dine. Lader derfor eders Dvertro fare og og tror paa vor Gud, der har eders Skjebne i sin Haand“. Derpaa reiste Olaf sig og sagde, at han ei ræddedes for en Gud, der var blind og døv og ei kunde hjælpe hverken sig selv eller andre, ja ei en-

gang komme affted uden han blev baaren: „men seer nu mod Ost! der kommer vor Gud med stor Glæde“. I det samme oprandt Solen, og alle Bønderne vendte sig mod den. Da slog en af Kongens Raad, efter forudgaaende Afsale, med en Kulle til Thorsbilledet, saa at det brast sonder, og Fadder og Rus vædiede ud af det. Men Bønderne bleve saa rædde, at de flygtede til alle Sider og vilde gjerne løb; men sine Heste kunde de ei finde, og deres Vaade fyldtes saaa snart de kom paa Vand. Kongen kaldte dem tilbage, og Thinget blev sat paa ny; han foreholdt dem deres Forblindelse og bød dem til Stundt vælge mellem Christendom eller Kamp. Hertil svarede Dals-Gubbrand, at vel havde de lidt stor Glæde paa sin Gud, men dog uden denne ikke havde formaaet at hjælpe dem, saa vilde de bygge ham og tro paa den Gud, som Kongen troede paa. De antog alle Christendommen og bleve døpte. Kong Olaf og Biskop Sigurd satte lærere i Dalene og stiftes fra Bønderne der som Benner. Dals-Gubbrand lod endogsaa bygge en Kirke paa sin Gaard ¹⁾.

Da Olaf saaledes heldigen havde fuldført Gubbrandsbølsernes Omvendelse, for han til Hedemarken, hvor Christendommen endnu var meget lidet udbredt. Der omtales ingen Modstand af Folket, og Olaf fortsat ikke Fylket, for det var aldeles kristnet, Kirker indviiede og Prestes bestiftede. Siden overfor han Thotn, Hadeland og Ringerike paa samme Maade og grundfæstede overalt Christendommen. Det eneste Fylke paa Oplandene, hvor han mødte Modstand, var Raumarike. Bønderne der væbnede sig mod ham, men bleve ganske slagne ved Nitia (Nitelven), hvorpaa ogsaa Raumerne modtog Christendommen. Olaf fortsatte nu sin Omvendelsesfærd over Soler lige til Sveriges Grænse, og havde nu endelig den Tilfredsstillelse, at alle de oplandske Fylker ved Ugangen af Vinteren 1022 var kristnede. Til samme Tid gav ogsaa Olaf Eidsivathing, der fra først af skal have været indstiftet af Kong Halfdan Svarte, et større Omfang, end det før havde haft, idet han gjorde det til fælles Fogthing for alle Oplandenes Fylker, og gav dets Lov, Eidsivathingsløven, det Omraade, som den siden i lang Tid beholdt ²⁾.

Da Olaf næste Aars Sommer 1023 overfor det sydvestlige Norge, gik han Veiligheden til at bestyrke Christendommen paa Bors, hvor

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 117—119; mind. Dl. S. S. c. 33—38. Beretningen om denne Begivenhed stemmer i alle de Stæder hvor den findes meget nøjagtig i Enkeltheberne, kun maa mærkes, at den mindre Dl. S. S., der i Grunden fortæller omstændeligt, har den Ugenhed, at den heel igjennem taler om Gubbrandsbølsernes Hedendom som et Krasald, altsaa antager, at Olaf Tryggvassens Omvendelsevirksemhed ogsaa har strakt sig derhen. Dette synes dog ikke at stemme med Gubbrandsbølsernes Afsærd i det Hele, saaledes som den i Fortællingen fremstilles. ²⁾ En. Dl. S. S. c. 120.

han hørte at det stod ilde til med den. Han holdt Thing med Bønderne paa Wangen og paabød Christendommen. Bønderne derimod bød ham Kamp, og det kom dertil, at begge Parter fyldede sit Folk. Men da kom en Skæf over Bønderne; ingen vilde stille sig i Spidsen for dem, og Enden blev, at de underkastede sig Kongen og modtog Christendommen ¹⁾.

Siden gjennefor Olaf Sogn, og drog derfra om Høsten over Fjeldet til Balders, som endnu var hedensk. Han skyndede sin Færd saa meget, at han kom uventet paa Bønderne, og fik taget deres Vaade i Misvandet, hvilke han bemandede med sit Folk. Siden stævne de han Thing. Men Bønderne havde ladet Hæror udgaa og mødte væbne de og i overlegent Antal til Thinget. Kongen kunde ikke saa fremført sit Christendomsbud for Almuens Skrig og Vaadenbrag, og en Kamp mod den store Overmagt fandt han altfor vovelig. Han lod da for Diebliffet Christendomsbudet fare, men spurgte Bønderne om de havde nogen Sager sig imellem, hvori de ønskede Kongens Forligsmegling. Nu mærkedes det snart, at der var stor Usamdrægtighed mellem Bønderne indbyrdes, og at de kun havde forenet sig for at modstaa Christendommen. Hele Dagen led hen med at ransage disse Kjøremaal, og om Kvelden blev Thinget hævet. Kongen med sine Mænd gif ned til Vaadene; men Bønderne holdt sig fremdeles samlede. Olaf havde imidlertid faaet vide, at de for at møde ret talrigt, havde ladet Bygden saagodt som folketom efter sig. Om Natten lod han nu ro tvært over Vandet, gif her paa Land, begyndte at brænde Gaardene i Bygden og vedblev saaledes Dagen efter. Da Bønderne saa dette, kom der snart Splittelse i deres Flok; den samlede Hær opløste sig, og hver skyndte sig til sit Hjem alt hvad han kunde. Nu havde Kongen vundet Spil; han havde Vandet i sin Magt og kunde uhindret herje paa begge Sider. Snart kom Bønderne til ham, underkastede sig og fik Fred. Olaf lod sine Vaade drage over Eidene fra Vand til Vand og gjennefor saaledes hele Balders uden at støde paa nogen videre Modstand. Folket blev overalt kristnet; dog holdt Kongen sig stebse ved Vandene, da han ei ret troede Bønderne. Han dvælede der langt ud paa Høsten, sysselsat med at ordne Christendommen, bestikke Prester, reise Kirker og lade dem indvie. Først da Frost en indtraadte, forlod han Balders og drog over Dplandene til Throndhem ²⁾.

Balders var, saavidt man af Sagaerne kan skjonne, det sidste Landskab i Norge, hvor Olaf selv optraadte som Christendommens Forkynder. Nu var ogsaa Christendommens Seier at ansee som afgjørende vunden i Norge, og ved det følgende Aar 1024 bemærke

¹⁾ Sn. Dl. 5. S. c. 129.

²⁾ Sn. Dl. 5. S. c. 129.

Sagaerne udtryffeligen, „at da havde Olaf christnet alle de store Hereder i Landet“ ¹⁾. Endnu kunde vel nogle affidessiggende, lidet tilgjængelige Fjelddale og Skovbygger hist og her være tilbage, hvorhen Christendommen ei havde formaaet at fremtrænge; men ogsaa paa dem havde Olaf sin Opmærksomhed sættet, og hvor han ei selv personligen kunde komme at forkynde Troen, det maa man antage, at han har sendt Christenlærere i sit Sted. Inden Olafs Styrelse endte, var efter Sagaernes Vidnesbyrd hele Norge fuldkommen christnet: „der var ikke den Dal — heder det — hvori so Indbyggerne vare heitne“ ²⁾, og „ikke gaves den Afdal eller Uds i hans Rige, hvor hedest Mand monde findes“ ³⁾.

Ligesom Olaf Trygvesson, saaledes udstrakte ogsaa Olaf Haraldson sin Omsorg for Christendommen til alle de Lande, der vare blevne befolkede af Nordmænd ⁴⁾; og som oftest gif hans Bestræbelser for Christendommen her Haand i Haand med hans Bestræbelser for at gjenvinde, eller fra ny begrunde den norske Konges Overhoiighed over disse samme Lande.

Hvad Ordnelserne angaar, saa bragte han ved floge Underkastninger Jarlerne der i det gamle Lydighedsforhold til Norge. Forskælninger af ham til Christendommens Befæstelse paa disse Der smales ikke særligen; maaskee har han fundet saadanne uforholdne paa Grund af den faste Stilling Christendommen der allerede havde indtaget, eller han har overladt det til de christne Jarler selv at bestemme det forholdne til Kirkens Ordning.

Færøerne bragte han ogsaa til at erkjende sit Herredomme og til at betale sig Skat; og med Hensyn til dem heder det udtryffeligen, at Hovdingerne, med hvilke han underhandlede, svore ham „at holde den Lov og Landsret, som han gav“ ⁵⁾, derunder naturligviis indbefættet Christenretten, som altid indtog den fornemste Plads i Olafs Forordningsvirksomhed.

Med Island havde Olaf ligesom fra sin første Styrelsestid sat sig i Forbindelse ved ansæende Islændinger, som efter gammel Skik jævnlig besogte Norge og traadte i den norske Konges Tjeneste. Han hørte ved at udsørge dem, erfaret de vigtigste Brøst ved den der paa den gjældende Christendom, og det var naturligt, at de Indvælsler, som ved Christendommens Lovtagning paa Althinget, vare gorte Hedningerne, nemlig Børns Udsættelse, Aeden af Hestekjød og kulligt Blot, maatte i hoi Grad støde hans christelige Følelse ⁶⁾. Maatte i 1016 sendte han med Islandsfarere Bud og Bortegn til

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 133.

²⁾ Egff. S. 77.

³⁾ Mindre Dl. S. S. c. 31 og 32.

⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 56.

⁵⁾ En. Dl. S. S. c. 136

⁶⁾ En. D. S. S. c. 56.

Skapte Thoroddsen, som den Gang var Lovsigemand, og til de andre som mest raadede for Lovene paa Island, at de skulde borttage af sine Love hvad Kongen ansaa for at være mest imod Christendommen ¹⁾. Dette hans Budskab blev vel optaget af Islændingerne; deres Love bleve rensede for alle Levninger af Hedendommen, og en Christenret vedtagen — Alt efter Dlaf's Anvisning og udentviwl under kraftig Medvirkning af Høvdingen Hjalte Stjeggessøn, der med saameget Mod havde arbejdet for Christendommens første Indførelse paa sin Fædrenes. Hjalte var nemlig paa Kongens Indbydelse kommen til Norge i 1016 og vendte hjem igjen 1018, rimeligviis forsynet med Kongens Forrifter med Hensyn til Christendomsagen ²⁾. Kongen viste Islændingerne for deres Føielighed igjen sin Velwillie ved at sende dem Tømmer og Kloffe til en Kirke, hvilken blev opført paa Thingvoldene, hvor Althinget holdtes ³⁾. Dette var alt istandbragt før 1024. Samtidigt med disse Underhandlinger sørgede ogsaa Dlaf for at skaffe den christne Kirke paa Island Opvandsmænd. Han sendte nemlig derover den tidligere nævnte Biskop Bernhard, som havde fulgt ham fra England. Islændingerne kalde ham Bjarnvard Bilsraadsen hin Bogvise, og sigte at han var fem Aar der i Landet ⁴⁾. En anden Biskop ved Navn Rudulf omtales ogsaa i Sagaerne som noget tidligere ankommen til Island, og hvis dette, hvilket synes rimeligt, er den samme som Rudulf hos Adam af Bremen ⁵⁾, saa er han ogsaa kommen med Dlaf fra England, og er udentviwl af Kongen sendt til Island. Han skal have opholdt sig i nitten Aar paa Island og havt sit Sæde paa Gaarden Bø i Borgarfjorden ⁶⁾.

Alt denne Virksomhed fra Dlaf's Side grundede sig i Iver for Christendommen og havde, saavidt skønnes, ingen egennyttige eller ærgjerrige Sidehensyn; den kronedes ogsaa med Held. Underledes forholdt det sig derimod vist nok med hans senere Stræben for at faa Islændingerne til at underkaste sig Norges Konge og erklære sig statskyldige til ham. Men Underhandlingerne i denne Hensigt mislykkedes ogsaa fuldkommen, skjønt de dreves med Forsigtighed og megen Klogskab fra Dlaf's Side. Islændingerne bare endnu i alt for friskt Minde Anledningen til sin Udvandring fra Norge, til at de skulde give Slip paa den uafhængige Selvstyrelse, som de havde dannet sig i sit nye Hjem. Enigheden og Forbindelsen mellem Norge og Island blev dog ikke herved afbrudt; den blev tværtimod under Dlaf's Styrelse ordnet ved en formelig Dvercenskomst, hvori begge Folks

¹⁾ En. D. S. c. 58.   ²⁾ En. D. S. c. 58, 67, 87.   ³⁾ En. D. S. c. 133.   ⁴⁾ Ares Sched. c. 8; Hungvafa c. 3.   ⁵⁾ Ad. Brem. II. c. 94.   ⁶⁾ Ares Sched. c. 8; Hungv. c. 3.

geistlige Rettigheder i hinandens Land fastfattede. Overenskomsten er nu bevaret 1).

Med Hensyn til Grønland findes kun omtalt, at Olaf stod i Handelsforbindelse med Leif Eriksson 2), som havde været Christendommens første Fortryder der i Landet, og efter hans Død (omkr. 1011) med hans Son, Thorvald Eriksson 3). Igennem disse tvende, i Landet dengang mest raadende Hovdinge, havde Olaf Leilighed til at virke for Christendommens Grundfæstelse paa Grønland, hvilket han vist nok heller ikke har undladt. Der omtales i Sagaerne en Olaf Grønlandinge-Biskop, hvilken mellem de førnævnte Biskopper Bernhard og Robulf, altsaa i Kong Olafs Tid, besøgte Island 4). Han maa ifølge sit Tilnavn have været nærmest bestemt for Grønland, og har ganske vist været afsendt af Kong Olaf for at virke der som Missionsbiskop. Om han har opholdt sig paa Island paa Hævveien eller Tilbageveien, vides ikke. At han imidlertid er kommen til Grønland og har virket der, — dette er der idetmindste, sandskt vides, ingen bestemt Grund til at negte.

Vi kunne her endelig ikke lade uomtalte tvende Landskaber, der paa en Raade regnedes til eller hørte under Norges Rige, men dog sandskt vides bleve uberørte af Olafs Omvendelsesvirksomhed; disse ar Samteland og Finmarken.

Samteland var fra først af bebygget fra Norge og havde i høfon den Godes Tid givet sig under Norges Ronge. Men ved Norges Deling efter Svolderslaget var det kommet under Olaf Svealunge; og uagtet det ifølge Forliget mellem denne og Olaf Haraldsson maatte synes at være atter hjemfaldet til Norge, saa fornaede dog ei den sidstnævnte at gjøre sit Herredomme derover gjældende paa Grund af Jamternes Mobbvillie. Landet forblev saaledes under Sverige ligetil i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (omkr. 1110), da det ved Kong Eystein Magnussøns Bestræbelser gjenforenedes med Norge. Dette Forhold havde til Følge, at Olaf ei kunde gjøre noget for Jamternes Omvendelse. Da de igjen kom under Norge, vare de allerede christnede omkring 1050—60 5), ved de upsalske Biskoppers Omfarg, og heraf reiste sig den uregelmæssige Tilstand, at Jamterne senere, skjønt de i verdslig Henseende lode under Norge og Frostathingslagen, dog i geistlig Henseende hørte til Upsals Biskopdomme.

Finmarken var fra gammel Tid i egentligste Forstand et Glatland under Norges Rige eller Rongedømme (Noregsvælde).

1) N. gl. Love I. S. 437.

2) En. Nl. S. c. 86.

3) Festbr. S.

i GrønL. Mindm. II. S. 314.

4) Endn. i Isl. søg. I. S. 331.

5) Munch

I 2. 720, II. 603.

Faa eller ingen Nordmænd vare der fast bosatte, og Handelen med og Skatfrævingen af de omvandrede Finner var en kongelig Særret, et Regale, som Norges Konge bortforleuede til en eller anden af sine mest betroede Mænd paa Haalogaland. Finnerne som Folk ansaaes forøvrigt Norge uvedkommende. Af dette deres Forhold til Norge lader sig let forklare, at der først i langt sildigere Tider fra norst Side blev gjort noget for deres Omvendelse til Christendommen, — saameget mere som Landets Bestaaffenhed, Folkets Leveviis, det fra Nordmændenes ganske forskellige Sprog, og den Frygt, man almindelig nærede for Finnernes Tryllekyndighed, Alt virkede lidet loffende for norste Christendoms lærere til at vove sig ind iblandt dem, og end mindre til at færdes mellem dem for længere Tid.

13.

Olaf Haraldsson som den norste Kirkes Ordner og Lovgiver.

Under Olafs Stræben for Christendommens Befæstelse blandt Nordmændene i og udenfor Norge, maatte det naturlignviis være ham høist magtpaaliggende at faa Præster og Folkelærere i tilstrækkelig Mængde. Af hvad ovenfor er fortalt sees, at overalt hvor han gjenreiste Christendommen af dens Forsald eller indførte den fra Ny, der satte han Christenlærere (kennimenn, Præster) i saa stort Tal som han fandt fornødent; men hvorfra han tog disse Lærere, siges ikke. Vel maa man tro, at ikke ganske faa indfødte Nordmænd ere blevne oplærte til Præster allerede under Olaf Tryggvesson, af Biskop Sigurd og dennes Medhjælper, og at deres Tal betydelig er blevet forøget under Ledet af Olaf Haraldssøns virksomme Styrelse; desuagtet maa man nære Tvivl om, at det endnu kunde være tilstrækkeligt for det vidstrakte Lands Lær. Man finder ogsaa i den gamle Gulathingsslovs Christenret ¹⁾ Spor til, at en stor Deel af Præsterne i Norge længe, og vist nok en god Stund ud over Olafs Dage, have været Udlændinger, der ikke stode i ganske lige Ret med de norste Bønder. Man maa gjette, at Olaf især har forstærket sit Lands Præsteskab fra England, hvorfra han havde sine Biskopper. Men der findes dog ogsaa Bink om, at han har søgt Lærere hos Bremens daværende Erkebiskop Unvan (1013—1029), til hvem han uden tvivl især for den Sags Skyld affærdigede Sendemænd, blandt hvilke Biskop Grimkel, udtryffeligt nævnes. Det er rimeligt, at Olaf erholdt hvad han begjærede, og disse Lærere have da naturligviis været Tydskere; men om deres Antal og Indflydelse savnes enhver Underretning ²⁾.

¹⁾ Ner. gl. L. I. E. 9 (gl. Gulathingss. L. c. 15). ²⁾ Nd. Brem. II. c. 87, 94, jfr. de sit. Dan. c. 241.

Næst det at Hætte Følket Christenlærere maatte det være Dlaf vigtigt at saa Kirker byggede rundt om i Landet. „Han lod Kirker reise — fge Sagaerne — i hvert Fylke og lagde Underholdning til dem“ ¹⁾. Disse første Kirker vare vist nok næsten alle Trækirker, hvilke i Norge let og i Hast kunde bygges. Nogle kostede vist nok Kongen selv, eller rettere lod dem opføre for Kongedømmets Gods; men flere maa man tro, at Almuen heredsviis paatog sig at bygge. Man seer nemlig af de gamle Christenretter, at Almuen overalt i Landet var skyldig til at bygge og vedligeholde sine Sognkirker, og denne Skyldighed maa stamme sig fra Dlaf's Dage. Naar det heber, at Dlaf lagde Underholdning (profendur, Præbender) til de Kirker, han reiste, saa maa ubestvørlig dette nærmest forstaaes om Hovedkirkerne eller Fylkeskirkerne. En enkelt Saga tilkjendegiver dette udtrykkeligen, idet den siger: „Dlaf Haraldsson gav efter Biskop Grimkels Raad Gods til de Kirker, som Dlaf Tryggvesson havde ladet reise, saaledes at een veiet Mark Solo skulde udredes aarligen til hver Fylkeskirke i Leie af de Jorder, som laa til den“ ²⁾. Han lagde altsaa til hver Fylkeskirke Jordegods af een veiet Mark Solo aarlig Landskyld, eller efter senere Udtryksmaade eet Markhol Jord (d. e. omtrent eet Skjipund Lauge). Stedet er saameget mærkeligere som det antyder, at de senere saakaldte Fylkeskirker — i det mindste for en Deel — streve sig allerede fra Dlaf Tryggvessons Tid ³⁾. Vist er det, at disse Kirker gjennem hele den ældre Tid nøde et vist Fortrin for de øvrige Landskirker som de ældste og som et Slags Moderkirker, og opholdtes af hele Fylkes-Almuen. Det er saaledes højt sandsynligt, at Dlaf Haraldsson fortrindsviis har sørget for Fylkeskirkerne, og til fast Underholdning for dem har udlagt noget af Kongedømmets betydelige Jordegods. Da nu disse Kirker for største Delen kunne antages at være væge paa Steder, hvor i Hedendommen større Hof, maastee Fylkeshof, fandtes, kan man maastee gjette, at det især har været det Jordegods, der forhen tilhørte Hofene, men som ved Christendommens Indførelse indtoges under Kongedømmet, hvilket Dlaf har henlagt til dem. At ogsaa enkelte Hovdinge strax ved sin Dvergang til Christendommen have reist Kirker paa sine Gaarde og paa egen Kofkning, seer man af Fortællingen om Dale-Gudbrand. Om Island fortælles, at man der ogsaa den lige ved Christendommens Indførelse meget skyndedes til at

¹⁾ Egsk. S. 79; Mind. Dlaf S. c. 31, 47; Frum. s. V. S. 238. ²⁾ Mind. D. S. c. 31. ³⁾ Norges Fylker vare hølelt taget 31, dog var senere i visse Fylker flere end een Fylkeskirke eller Hovedkirke (i Viken to i hvert, tilsammen 6; paa Oplandene i visse Fylker tre i hvert); men det hele Antal af Fylkeskirker i Landet har dog neppe stort overstredet 50, af hvilke vel hjem ikke flere end Halvdelen omtrent kunne regnes fra Dlaf Tryggvessons Dage.

bygge Kirker ved det Løste af de christne Lærere: „at hver der reiste en Kirke skulde kunne give saa Mange Num med sig i Himmerige, som kunde staa i den Kirke, han byggede“, og at der som Følge heraf snart reistes flere Kirker, end man i den første Tid havde Prestes til at forrette Tjeneste ved ¹⁾). Det kan neppe omtvistes, at den samme Tilskyndelse til Kirkebygning er bleven gjort gjældende i Norge, og at saaledes Folketroen er kommen Kongens Iver imøde for meget snart at staae de fornødne Kirker tilveie.

Vi komme nu til Olafs Birken som christelig Lovgiver. I denne Retning af sin Landsstyrelse har han uden tvivl indlagt sig stor Fortjeneste, skjønt man her savner Kilder til at kunne fremstille hans Birken i det Enkelte. At han var den christne Lovs første Ordner i Norge, og saa at sige den christne Lovgivnings Fader, — det er noget som til alle Tider har været erkjendt. Derfor nævnte gjennem hele Middelalderen Nordmændene sin Lov: den hellige Olafs Lov (lög hins helga Ólafs konungs), og i den Tid, som var vedtagen for Norges Konger, naar de tiltraadte Kongedømmet, svore de: „at holde den christne Lov, som den hellige Kong Olaf fra først af satte (hól eg. begyndte), og hans rette Efterkommere havde samtykt mellem Kongen og Bønderne, med gjensidig Overenskomst“ ²⁾). Om denne Olafs Lovgivningsvirksomhed siges i Sagaerne, at den tog sin Begyndelse i Throndhjem, og det allerede i Vinteren 1015—1016. „Han stevnede til sig — heder det — alle de Mænd, som vare de viseste, baade mægtige og ringe. Han lod ofte fremsige (telia) for sig den Lov, som Haakon Adalsteinsfostre havde sat i Throndhjem. Han ordnede Lovene med de viseste Mænds Raad, tog fra eller lagde til der hvor det syntes ham fornødent. Men Christenretten satte han med Biskop Grimfels og andre Læreres Raad og lod sig det være i høieste Maae magtpaaliggende, at borttage Hedendom og alle de gamle Sedvaner, hvori ham syntes Christendommen blev gaaet for nær. Det kom ogsaa dertil, at Bønderne samtykte disse Love, som Kongen gav“ ³⁾). Dette Udsagn gjælder vel nærmest Thrøndernes Lov eller Frostathingensloven; men det er tydeligt af Sagaerne, at han har gaaet frem paa samme Viis ogsaa i de øvrige Landets Hoveddele eller Lagdømmer. Naar det heder, at han i det vestlige Norge, i Gulathingelagen, paa Thingene „lod oplæse (d. e. foredrage) Christendomsloven“ ⁴⁾, — at han i Viken „lod paabyde den christne Lov ligedan som nord i Landet“ ⁵⁾ — at han paa Opplandene „satte det i Loven, at Opplendingerne skulde søge Eidsvathing, og Eidsvalov skulde gjælde

¹⁾ Gyrb. S. c. 49.

²⁾ N. gl. L. I. S. 264.

³⁾ En. Ll. S. c. c.

56; Frnm. s. IV. S. 108. f.

⁴⁾ En Ll. S. c. c. 58, Frnm. s. IV.

S. 116.

⁵⁾ En. Ll. S. c. c. 62.

over alle Gjylter paa Oplandene og saa vidt andensteds, som den siden har gjædet¹⁾, og at han der senere „ordnede Christendommen, som det hvedes ham nødvendigt“²⁾, — og endelig at han „da han var Konges Enkesonge, lod ordne Lovene med de vise Mænds Raad, saaledes som de siden have gjædet“³⁾; — saa vise disse Udtryk tydeligen, at Olafs Lovgivningsvirksomhed har strakt sig over hele Norge, været af indgribende Vigtighed og især gaaet ud paa Lovens Rensning fra alt Hedenskab og paa Christendommens Befæstelse i den. Man seer ogsaa, at Olaf i sin Lovgivningsvirksomhed er gaaen frem paa den Maade, som ældgammel Samsundsorden og Sedvane tilkom. Han har først raadslaaet med de vise Mænd (det er med de Lovlyndige) i hvert af Landets Lagdommer, derpaa fremsat sine paa disse Overlægninger grundede Lovforslag for Almuen paa hvert af Hoved-Lagthingene, og der erholdt Bøndernes Samtykke, hvorved de blev virkelige Love; thi den Lovgivende Myndighed hvilede hos Folket, hos Bønderne.

Paa denne Maade fremgik da Norges første kristne Love ved Olafs Birkfømhed og under hans Ledning. Vi see, at han ved dette sit Arbejde havde et dobbelt Maal for sig: det ene, at renske den gamle verdslige Lov for Alt hvad der smagte af Hedendommen; hvad der var bygget paa Afatroen og stod i umiddelbar Forbindelse med Herrens Dyrkelse, deels ved ganske at bortskjære det, deels ved at omforme det efter Christendommens Aar, — og det andet, at give fra sig af en Christenret, eller en efter Landsfolkets Lær afpasset Lov for den norske Kirke og dens Forhold til Staten, hvilken Christenret, som en egen Hovedafdeling eller Volk, Christendomsfolk, kunde blive forbunden med den øvrige Lov. Begge Dele istandbragte han.

Hvilke Forandringer han for det forstnævnte Niemed gjorde i den ældre verdslige Lov, kan nu ikke mere paavises i det Enkelte. Man kender nemlig ikke de af Haakon Adalsteinsfostre for Frostathing og Gulathing Lagdommer, og af Halfdan Svarte for Eidsivatings Lagdomme og tildeels for Viken ordnede Love i deres hedenske Form, og man kan saaledes ikke sammenligne denne med deres senere kristelige. Deuten kender man dem ikke engang i denne sidste Form saaledes som de udgik fra Olaf Haraldsøn, eller er i Stand til at udforske dem Bort fra senere Tidens og senere Konges Forbedringer og Tilfølg. Man kan alene, og det dog blot gietningsviis, fremskille visse Punkter, hvori en Forandring nødvendig synes at maatte have fundet Sted, f. Ex. Beviiisførelse, Ed, enkelte Retsskikke og Rettsformularer, som stode i Forbindelse med Religionen, tildeels ogsaa Egteskabet, Ar-

¹⁾ En. Dl. S. c. 120; Frnm. s. IV. S. 250.

²⁾ En. Dl. S. S.

c. 137. ³⁾ Egrfl. S. 79.

veretten, Mandhelgen eller den personlige Ret, Trælens Raar og andet lignende; men selv i disse Punkter, især de fire sidstnævnte, seer man tydeligen, at Forandringerne have været meget lempelige og ikke strakt sig videre, end Christendommen uundgaelig krævede. Retten Mand og Mand imellem, ligesom og den saakaldte Landsret, det vil sige: Retten mellem Folket og Kongedømmet, synes i Alt væsentligt at være forbleven uroffet, saaledes som det i Haakon Abalsteinsfostres Tid var vedtaget og fastsat ved gjensidig Dvereenkomst. Ligeledes blev hvert Lagdømmes selvstændige Lovgivnings- og Dommer-Myndighed aldeles uforandret.

Den Christenret, „som Olaf satte med Biskop Grimkels og andre Ræderes Raad“ kjenner man heller ikke i dens oprindelige Form. Her kan man dog maaskee nogentunde sikkert slutte sig til dens væsentligste Indhold ved opmærksomt at sammenligne de ældste norske Christenretter, som endnu ere levende. Disse ere: den ældre Gulathingsslovs Christendomslovslovs Christendomslovslovs Christenret, med hvilke ogsaa kan jævnføres den ældre islandiske Christenret.

Den ældre Gulathingsslovs Christenret er vist nok i den Form vi nu have den ikke ældre end Kong Magnus Erlingsøns Tid, omtrent fra Tiden mellem 1164 og 1170; men den er alligevel til Kundskaben om den ældste norske Kirkelovgivning af størst Vigtighed, fordi den udtryffeligt betegner alle de nyere Bestemmelser, som skrive sig fra den nævnte Kong Magnus's Tid, og ved Siden af dem anfører de ældre, endog om de ved de nyere ere ophævede, og tillægger dem i Almindelighed en Olaf, hvorved rimeligviis forståes Kong Olaf Kyrre (1066—1093), men paaberaaber sig ogsaa ved flere udtryffeligen Kong Olaf den Hellige og Biskop Grimkel samt deres Dvereenkomst med Bønderne paa Møster-Thing (Mostrarping) paa Sunnhordaland ¹). Den ældre viske Christenretter, som det synes heel og holden, fra Tiden strax efter 1100. Den ældre islandiske Christenret endelig er paa et ældre Grundlag sammensat af de islandiske Biskopper Thorlak Runolfsøn i Skaalholt og Ketil Thorsteinsøn i Hole og lovtagen 1123 ²).

Af Sammenligningen mellem disse, især de to førstnævnte, synes vise sig, at Olaf Haraldsøns Christenret i Hovedsagen ligger for os i de Bestemmelser i Gulathingss-Christenretten, som tillægges Olaf (Kyrre?). Man seer, at den har været kortfattet og kun behandlet hvad man dengang ansaa for Kirkeforfatningens Hovedpunkter, hvilke ere tilkompe efter Norges Samfundsforholde. Den korte Erklæring, som egentlig danner Indgangen til hele den ældre Gulathingsslov, saadan som vi nu have den, maa nærmest henføres

¹) R. gl. L. 1. 7, 9, 10.

²) Finn Jensens hist. eccles. Isl. 1. p. 106.

til Christenretten og skrive sig fra Dlaf's Dage. Den lyder saaledes: „Det er vor Lovs Ophav (Begyndelse, første Bestemmelse), at vi skulle boie os i Øst og bede til den hellige Christ om Aar (gode Aaringer) og Fred, og om at maatte beholde vort Land bygget, og vor Herre (lånardróllni, her Kongen; eg. Herre, i hvis Tjeneste man ved fri Overenskomst er traadt) lykkelig (heilum); være han vor Ven, og vi hans; men Gud være Alles vor Ven“ ¹⁾. Denne kristelige Indledning maa man vist nok tænke sig traadt i Stedet for en tilsvarende i den ældre hedenske Lov, hvori Folket lovede at dyrke Herne, og nedbade deres Betsignelse over Land og Landsstyrer. I den sidste Christenret findes en lignende Indledning, men rettet paa Alene alene: „Det er vor Lovs Ophav, at vi skulle boie os i Øst, og give os til Christ, agte Kirker og Lærere (Prestes)“ ²⁾. Den islandske Christenret er her noget bestemtere i sine Udtryk, idet den begynder saaledes: „I vore Fædres Dage blev den Lov sat, at alle Aand her paa Landet skulle være kristne og tro paa een Gud, Fader og Søn og den hellige Aand“ ³⁾. Om den islandske Lov i Hedendommens Tid har man ellers den Oplysning, at den begyndte med et Forbud mod at seile til Landet med Skibe, som havde gabende Hovuder og opspærrede Tryner paa sine Forstavne, at ikke derved Landvæderne (de Landet besyttende Aander) skulde strammes ⁴⁾. Herved bekræftes den ovenangførte Ojæmning med Hensyn til de hedenske Loves Indledningsbestemmelse i Norge. Man skønner overhovedet af de angførte Steder, at Dlaf har sørget for, at den kristne Lov i dens helhed og navnlig Christenretten blev indledet ved en Erklæring fra Folkets Side: at det var kristent og vilde overholde Christendommen. Dette vedligeholdtes ogsaa i de senere Love. Frostathingslovens Christenret, i den Form vi kjende den, fra Midten af det 13de Aarhundrede, begynder med de Ord: „Det er vor Lovs Ophav, at vi skulle holde Christendommen“ ⁵⁾. Eidsvathingslovens Christenret, der maa se er noget ældre, begynder saaledes: „Det er hernæst, at man skal være kristen og fornegte Hedendommen“ ⁶⁾. Endogsaa den nyere af Kong Magnus Lagabøter ordnede Landslov (Lovtagen paa Gulathing 1274) retter sig i denne Henseende efter den gamle Skik, da den begynder med de Ord: „Vor Herre Jesu Christi Fred og Betsignelse, vor Frue den hellige Marias, den hellige Kong Dlaf's og alle Helgenes Forbøn være med os alle Gulathingsmænd“ ⁷⁾, og afslutter Christendomsbollen saaledes: „Det er vor Lovs Ophav, som Ophavet til alt Godt, at vi skulle holde og have den kristelige

¹⁾ N. g. L. I. 3.

²⁾ N. g. L. I. 339.

³⁾ Isl. gl. Christenr. c. 1.

⁴⁾ Jænlend. S. (Udg. 1843) I. S. 334.

⁵⁾ N. g. L. I. 130.

⁶⁾ N. g.

L. I. 375.

⁷⁾ N. g. L. II. 10.

Træ", hvorpaa Trøstartiklerne følge ¹⁾). Vi see hvorledes Olafs varme Christentro vakkert, skjønt i enfoldige Ord, udtalte sig gjennem Folkets Mund i den første norske kristne Lov, og hvorledes den gjenklang i Norges senere Lovgivning, saalange som Rigets gamle, ved ham befastede, Selvstændighed stod ved Magt.

Hvad nu forresten Indholdet af Olafs Christenret angaar, da maa man af de ovennævnte ældste Kilder, og fortrinsviis den ældre Gulatningslov, slutte, at det i sine Hovedpunkter har holdt sig ved følgende Gjenstande: — Frigivelse af et vist Antal Trælle ved Menighedernes, hvilket skulde ske aarlig paa hvert Lagthing; — religiøse Gjæstebuder (ølgerdir) paa bestemte Aarets Tider (navnligen ved Allehelgenesmæsser, Jul og uidentviul ogsaa Jonsmæsser); — Kirkens Forstandere og Tjenere, deres Skyldighed og Underholdning; — Kirkerne, deres Bygning, Dyrerholdelse og Styrelse; — Søndage og Messedage og deres Helligholdelse; — Faste og forbuden Spise; — Daab og Forbud mod Børns Udsættelse; — Begravelse; — Egteskab, og inden hvilke Led i legemligt og aandeligt Slegtskab det er tilladt; — Forbud mod Hedendom og Trolddom og hvad dermed staar i Forbindelse; — Forbud mod visse Forbrydelser, der ansaas som de største Christendomsbrud og derfor vare Ubodelverk ²⁾). — De her anførte Gjenstande for Christenrettens Bestemmelser ere opstillede i den Orden, hvori de i Gulatnings-Christenretten findes. I Vikens Christenret er Ordningen noget anderledes; der findes heller ikke Bestemmelserne om Trælles Frigivelse og om religiøse Gjæstebuder. Men forresten ere de omhandlede Gjenstande i Hovedsagen de samme, skjønt Bestemmelserne i det Enkelte f. Ex. med Hensyn til de fastsatte Boder og Straffe, kunne være noget afvigende ³⁾). Det samme gjælder om den ældre islandste Christenret, der, skjønt den dreier sig om samme Hovedgjenstande, udmærker sig ved en langt større Udførlighed i Enkelthederne end de to norske — en Egenhed som overhovedet findes ved hele den ældre islandste Lovgivning, sammenlignet med den norske. Denne Samstemmighed mellem de tre ældste Christenretter med Hensyn til Hovedindhold, forenet med den Omstændighed, at alle de yngre norske Christenretter tydelig vise sig som udvidede og fuldstændiggjørende Bearbejdelser af hine ældre, godtgjør noksom, at de alle ere udsprungne af een og samme Kilde, nemlig Olafs Christenret, hvilken vi som allerede yttret nærmest kjende af de Bestemmelser i den gamle Gulatningslovs Christenret, hvilke i denne selv angives som de ældre.

At den af Olaf givne Christenret, skjønt i Hovedsagen een for hele Norge, alligevel maatte komme til at fremtræde noget forskjellig formet i de forskjellige Landsdele, var en nødvendig Folge af Norges

¹⁾ N. g. L. II. 22.

²⁾ N. g. L. I. 5—20.

³⁾ N. g. L. I. 339—372.

begrebende Samfundsborden og Statsforfatning. Norge var nemlig delt i fire Hoveddele: den nordlige, hvis Rjerne var Throndhjem, hvis Foreningspunkt var Frostathinget; hvis fælles Lov var Frostathingeloven, og hvilken under Et som Lagdomme benævntes Frostathingelagen; — den vestlige, hvis Rjerne var Hordafylke, hvis Foreningspunkt var Gulathinget, hvis fælles Lov var Gulathingeloven, og hvilken under Et som Lagdomme benævntes Gulathingelagen; — Opplandene, eller Jndlandet, hvis Rjerne egentlig var de tre Fylder, Rannafylke, Heinasfylke og Hedafylke, hvis Foreningspunkt var Eidsivatinget, hvis fælles Lov var Eidsivatingeloven, og hvilken under Et som Lagdomme benævntes Eidsivatingelagen; — og endelig Hordalene, eller den sydsørlige Landsdeel, der vistnok endnu ikke havde noget fast Foreningspunkt i et fælles Lagthing og neppe heller nogen Lov, fra Eidsivatingeloven skarpt adskilt Lov, men som dog i Slags-Christenretten opførte en selvstændig Eenhed ligeover for de andre Landsdele, og senere fik et Slags Foreningspunkt i Borgarthinget, og fælles Lov i Borgarthingeloven, og fra den Tid som Lagdomme benævntes Borgarthingelagen. — Over af disse fire Landsdele, eller, som man paa Naf Tid i det mindste kan benævne de tre, Lagdommer, vare med Hensyn til Lovgivning indbyrdes uafhængige. naar nu altsaa deres ældre Lov skulde forandres efter Christendommens Lær, og en Christenret deri indførtes, da maatte dette ske ifølge Overenskomst mellem Kongedømmet eller Kongen paa den ene Side og den egentlige lovgivende Magt, de paa Lagthinget samlede Bønder, paa den anden. Kongen kunde have opgjort med sig selv og med sine nærmeste verdslige og geistlige Raadgivere Grundsatningerne for de Forandringer, der i den verdslige Lov til Christendommens Lær skulde gjøres; han kunde ligeledes med sine geistlige Raadgivere have sammensat i Grundtrækkene den Christenret, som han vilde have indført i hele Landet; — men den egentlige Anvendelse heraf paa de enkelte Landslove afgang af hans Underhandlinger og Overenskomst med Bønderne i hvert af de fire Lagdommer, og maatte naturligvis lægges efter enhver Lovs ældre Indhold og Form. Saaledes kan man med Sikkerhed slutte, at Norges Christenret allerede fra Naf udgik under fire forskjellige Former eller i fire forskjellige Bearbejdelser, en for hver Landsdeel, eller hvert Lagdomme, om end Hovedindholdet i Grunden var eet og det samme i alle fire; og paa dette firdeelte Grundlag udviklede de sig senere under den firdeelte Lovgivning efterhaanden til en større indbyrdes Forskellighed, end oprindeligt fandtes mellem dem. Paa denne Maade maa man tænke sig de norske Christenretters Oprindelse og Udvikling, og fra dette Standpunkt maa man bestemme deres indbyrdes Forhold.

den naturlige og nødvendige Sammenhæng mellem den naturlige
 og Overenskomst mellem Dlaf's Ud-
 givende Forsam-
 lende i denne Henseende har været i de un-
 derste eller, som de i det mindste senere
 senere end som før, som angaaende Christenretten.
 Den af Dlaf i Norge indførte
 at man naturligvis først og fremst
 romersk-katholske canoniske Ret. Denne
 samlet og systematisk frem-
 senere end i det 17de og 18de Aarhundrede senere, og tillod derfor flere Til-
 lægninger fra ældre Tid af bestaaende
 vel havde kunnet indrømmes. Heraf
 end i en stor Del den Spænding mellem Kirke og Stat, som
 for en stor Del den Spænding mellem Kirke og Stat, som
 i Norge udmærkede sig ved Paven's Paabud og den canoniske Rets store
 lighed, hvorefter den almindelige Antagelse, gjerne vilde have denne i eet og
 Bestemmelser og almindelige Antagelse, gjerne vilde have denne i eet og
 alt gjennemført i den norske Kirkelovgivning, — men i sine Bestræ-
 belser berørte ikke Medstand baade hos Folket og Kongedømmet, der
 henvendte sig til gammel Lov og holdt fast ved den engang antagne
 og gjennem Landslovens Former udviklede fædrelandsk Christenret.
 Men om denne Spænding og dens Natur komme vi senere til at handle.
 For, foruden den bestaaende almindelige canoniske Ret, noget enkelt
 Lands Kirkeret ved den første Sammensætning af Norges Christenret
 været benyttet, maa man vel nærmest tænke paa den engelske; thi fra
 den engelske Kirke udgik, som ovenfor viist, utvilsomt den norske.
 Men til Begrundelse af nogen bestemt Mening i denne Henseende
 mangle endnu de fornødne foreløbige Undersøgelser og Sammenlignin-
 ger. I ethvert Fald er det sikkert, at hverken den engelske eller no-
 rdiske Kirke andet Lands Kirkeret slavisk er bleven fulgt i Sammensæt-
 ning af den norske, der netop udmærker sig fremfor de fleste andre
 ved sin embryonale Afspasning efter selve Landets Forholde og Lands-
 kretsens Aarsag.

En Sag vedkommende den norske Kirkes første Drettelse staa-
 er tilbage at berøre, og det er dens Stilling med Hensyn til Metro-
 politanmyndigheden. Det var en, allerede for lang Tid tilbage,
 anerkendt Lov i den romersk-katholske Kirke, at der mellem
 den romerske Hoved, Roms Biskop eller Paven, og dens Opsynsmand,
 der skulde være et Mellemled, dannet af Biskopperne i visse
 af disse Biskopsdommer, der skulde indtage en overordnet
 Stilling over en bestemt Kreds af sine Broderbiskopper. De be-

navnede: Erkebiskopper, eller fordi deres Sæde oprindelig var i Hovetstæderne: Metropolitanbiskopper; og den Kreds af Biskoppersømmer, i hvis Spidsse en saadan Erkebiskop stod, kaldtes hans Provinz. Liden ham overdragne Myndighed horte tvende Hovedrettigheder: nemlig 1) at stadfæste de ham underordnede Biskoppers Valg samt indvie dem, — og 2) at sammenkalde dem til raadslaaende Møder i Provinsens almindelige kirkelige Anliggender, til de saakaldte Provincial-Concilier. Det er tidligere fortalt, at ved Oprettelsen af Hamborgs Erkebiskopsstol (omfr. 834) Metropolitanmyndigheden over alle de beskjædte Lande i det endnu dengang hedenske Norden af Havnen overtrødes hiint Erkesæde, der noget senere (ved 850) forenedes med Bremen. Det er ogsaa udviklet, hvorledes de hamborgst-bremiske Erkebiskopper, ved sin Virksomhed for Christendommens Indførelse baade i Danmark og Sverige, i Sandhed gjorde sig fortjente til og endogsaa fik anerkjendt sin Metropolitanmyndighed i disse Lande; medens temmelig deres Virksomhed kun i saare ringe Grad berørte Norge, der modtog Christendommen fra England, og det, saavidt skjønes, fra først af ganske uden Medvirkning eller Indblanding fra det bremiske Erkesædes Side. Herved kom, som man let seer, den nye norske Kirke i en ejendommelig, noget forviklet Stilling. Den var i Virkesligheden og i strengeste Betydning en Datter af den engelske Kirke; men Metropolitanmyndigheden over den var forud, allerede halvandet hundrede Aar før den blev til, af Havnen givet til det tydske, hamborgst-bremiske Erkesæde. Denne Omstændighed viser sig tydeligen at have vaart hos det sidstnavnte en ikke ringe Jversyge mod den engelske Kirke med Hensyn til Norge.

Man har vist al Grund til at gjette, at den bremiske Erkebiskop, da han først fik noget Nys om de antydede Forhold i Norge, har tænkt paa at faa en tydsk Mission i Gang til dette Land; men deels var under den virksomme Adaldags Eftermand, Vibentius (988—1013) Tilstanden i det mellemtiliggende Danmark ikke synderlig gunstig for et saadant Foretagende, deels laa Norge for fjærnt fra Erkesædet, og deels endelig har man her neppe havt nogen rigtig Forestilling om Raaden, hvorpaa Omvendelsesverket, da det først kom i Gang, dreves i Norge. Man har tænkt sig det i Norge at gaa nogenlunde som i Danmark og Sverige, hvor det endnu efter næsten to Aarhundreders Fortieb langtfra var fuldendt; og man har ikke havt nogen Forestilling om den raakløse Jver, hvormed det af begge Slafterne dreves. Uden tvivl har det derfor gaaet saaledes til, at før man i Bremen ret fik overlagt Midlerne til Nordmændenes Omvendelse, var denne allerede indbragt foruden tydsk Medvirkning. Erkebiskoppen havde saaledes al Grund til at beklage, at hans Metropolitanvirksomhed her kom for seent;

men Metropolitanretten havde han forud, og paa den vilde han ingenlunde give Slip.

I Norge selv kendte man vistnok i Omvendestiden lidet eller intet til denne den bremiske Biskopsstols Metropolitanret. Kongerne havde sikkerligen fra først af ingen Rebe paa dens Betydning; de holdt sig til England, hvor de selv havde faaet sin Christendomskundskab, og hvorfra de havde sine Christenlærere. For Landets engelske, i England indviede Biskopper kunde det ikke være magtpaaliggende at hylde som sit Overhoved en Metropolitan, hvem de intet skyldte. For det nychristnede Folk var naturligtvis Metropolitanforholdet uforstaaeligt eller ligegyldigt; Nordmændene maatte efter Omvendelsesforholdene tænke sig Kongen som den norske Kirkes nærmeste almindelige Overhoved. Over ham tænkte man sig kun, men i en dunkel Baggrund, Paven, hvem man ansaa for et overmenneskeligt Væsen og sammenblandede med Kristus selv; som den omvendte Skald Eilif Gudrunarson, naar han i halv hedenske Udtryk priser Kristus, kalder ham Roms Konge, Fjeldgubernes Undervinger, der sidder i Syden ved Urds Brønd:

I Syden sidder han (Christus) —
 man siger — ved Urdes Brønd (i Kornernes Sæde som Skjebnens Styrrer);
 saa Roms den sterke Konge (Christus, Paven) har styrket sig
 ved steile Fjældes Guders (Aernes?) Rige ¹⁾.

Men i hvor lidet end Norges Konge, Geistlighed og Almue maatte føle sig Bremens Erkebiskop forpligtet eller takskyldig, saa maa dog uden tvivl et Sagn eller en Naamindelse om den Metropolitanret over Norges Kirke, hvilken var hiin Erkebiskop af Paven lovligen overdragen, have naaet Olaf Haraldssøns Dre og bragt ham til at sætte sig i Forbindelse med Bremens Kirke, idet han lod Sendemænd med Biskop Grimkel i Spidsen afgaa til Erkebiskop Unvan, den ovennævnte Vibentius's Eftermand. Bore egne Sagaer vide intet om denne Sendefærd; det er kun den bremiske Kirkes Historieforfatter, Magister Adam ²⁾, som omtaler den, men efter sin sedvanlige Viis paa en ufuldstændig Maade og uden at nævne Aaret, hvori den indtraf. Da nu Unvans Styrelsestid som Biskop (1013—1029) næsten ganske falder sammen med Olafs som Konge (1014—1030), saa kan man ei komme Liden for hiin Sendefærd nærmere, end at den er foregaaet efter 1015, da Olaf kom i sitte Besiddelse af Norges Kongedømme og begyndte sit Omvendelsesværk, og før 1028, da han forlod Norge.

¹⁾ yngre Edda (Arn. Magn. Udg.) I. 446.
 do sit. Dan. c. 241.

²⁾ Ad. Brem. II. c. 94, jfr.

Om Gjenstanden for denne Dlafs Budsændelse kan mangt og meget gjettes, men man gjør rettest i at holde sig til Adams egne Ord. Paa det ene Sted, hvor han omtaler den, siger han: „Kongen (Dlaf) sendte ogsaa Sendemænd (nuncios) til vor Erkebiskop (Unvan), indskændigen (snppliciter) bedende, at han velvilligen (benigne) vilde modtage hans Biskopper, og sende sine (Biskopper eller Lærere) til ham, for at de kunde styrke Nordmændenes raa Følsk (rudem Nordmannorum populum) i Christendommen“. Og paa et andet Sted, hvor han nævner Biskop Grimkel som Sigurds Eftermand, tilføier han om hien: „som i sin Tid (tunc) var Kong Dlafs Sendemand (legatus) til Erkebiskop Unvan“. Alt hvad man af disse Adams Ord med Sikkerhed kan slutte om Sendesærdens Diemed er blot, hvad allerede forhen er berørt, at det fortrinsviis var, at forsterke Tallet af Christendoms lærere i Norge; medens man derimod lades i Uvisshød om, hvorvidt hermed var forbunden nogen formelig Vedtagelse fra den norske Konges og Geistligheds Side af det bremiske Erkesædes Metropolitanret over den norske Kirke. Ikke stort mere kan man herom slette af et tredie Sted hos Adam, hvor han, efter at have omtalt Poppe i Eskovig og Dbinkar i Ribe som de eneste Biskopper i Jylland før Knut den Mægtiges Regjeringsstiltrædelse, tilføier: „Dbinkar alene af vore (d. e. af de i Bremen indviiede Biskopper) vifiterede nogenfinde Kirkerne hiinsides Havet (transmarinas ecclesias); Esico (Poppes Eftermand) sad hjemme, og de øvrige forhindrede ved Forsølgelsen. Erkebiskopen (Unvan) indviiede ogsaa andre meget lærde Mænd til Norge og Sverige; andre, som vare indviiede i England, affendte han med sin Tilladelse (dimisit) for at bygge Kirken (ad ædificandam ecclesiam), af Benfkab for Kongerne, da de gjorde ham Fyldest (cum satisfactoreni). Mange af dem (de i England indviiede) tilbageholdt han nemlig hos sig, men alle overøste han ved deres Bortreise med Gaver, og bragte dem til godvilligen at underkaste sig den hamborgske (bremiske) Kirke“¹⁾. Udtrykkene ere her efter Adams sedvanlige Viis saa færende, at man har saare ondt for at udfinde deres bestemte Mening. Ved Kirkerne hiinsides Havet, som den fra den hamborgsk-bremiske Kirke udgangne Biskop Dbinkar af Ribe vifiterede, og som altsaa erkjendtes at være stiftede af og undergivne den bremiske Kirke, kan meget vel forstaaes, og forstaaes uden al Tvivl rettest, kun Kirkerne paa de danske Der, i Staane, og høist taget i de nærmeste Dele af Gausland. Hvad der siges om lærde Mænds Indvielse ved Unvan til Norge og Sverige, bliver, forsaavidt ved de lærde Mænd skal forvares Biskopper, altid for Norges Vedkommende usikkert, da Adam ingen bestemt Person nævner, og da vore gamle Sagaer ingen i

¹⁾ A. Brem. II. 87.

blandt Nordmændene i Olafs Tid virkende Biskopper kjende
 de adligere nævnte fire ¹⁾, hvilke Adam selv paa andre Steder
 betegner som komne fra England. Hvad det ender
 af Ursan af Venstreb for Kongerne, der gjorde ham Fyl-
 der nogle Biskopper, sjønt indviede i England, at virke for
 de geivrilligen havde underkastet sig Hamborgs Erke-
 biskop, og gælder dette aabenbare alle de tre nordiske Riger, og man
 i Uvisshed om, for hvor stor Deel det skal anvendes
 i Norge. Der Eneste som af det hele bliver klart er det, at Er-
 kebispen har nyttet enhver Leilighed til at faa sin Metropol-
 itanhoihered i alle de Lande, over hvilke den ifølge Paven's Bud
 er udvalgt, og at dette ogsaa tildeels er lykkets ham. Men at Er-
 kebispen af og Underkastelsen under Bremens Metropolitanhoihered
 og den vedkommende ingenlunde har været af Kong Olaf bestemt
 og udtalt, det fremlyser af de Tvivligheder, som i denne
 Anledning senere reiste sig, og hvilke paa sit Sted skulle omhandles.

Men her saaledes af det Anførte slutte: at den hamborgsk-bre-
 menske Erkes Metropolitanhoihered over den norske i Kong Olaf Haralds-
 sons Tid endnu ikke var fra norsk Side udtrykkelig anerkjendt, og at
 den vedkommende Metropolitanforholdet med deraf flydende Rettigheder
 endnu i Norge kun saare uklart opfattedes.

13.

Kong Olaf Haralds søns Kamp med den danske Konge, Knud den Rægtige. Olafs
 Død og Ophøielse til Helgen.

Vi have nu fuldbendt Fremstillingen af Kong Olaf Haralds søns
 Kæmpe for Christendommens fuldkomne Indførelse blandt Nordmæn-
 dene og for den norske Kirkes Grundfæstelse og Bygning. Denne
 Kæmpe falder, som vi have seet, hovedsagelig inden de ti første Aar
 af hans Styrelsestid. Hans senere Styrelse vedkommer i laugt rind-
 ende Grad den norske Kirkes Historie. Da imidlertid hans senere
 Regjeringshistorie oplyser Aarsagerne til hans Fald i Kampen mod
 den danske Kæmpe, da Omstændighederne ved hans Død igjen gave
 Anledning til, at han kort efter blev erklæret for en Helgen, og da
 hans Helgenry endelig baade strax virkede til den norske Kirkes fuld-
 stændige Besættelse, og i Tidens Løb kom til at ove en ikke uvigtig Ind-
 virkning paa Ordningen af dens indre og ydre Forholde i meer end
 en Aarhundrede, — saa kunne vi heller ikke lade denne senere Deel af
 Olafs Historie ganske ud af Synet. Vi ville dog strax med Henjyn

¹⁾ Se ovenfor Side 70, 71.

til den at fatte os i saa stor Korthed, som lader sig forene med en klar Dørligt over Begivenhedernes Gang.

Det havde for Christendommens Sag været en heldig Omstændighed, at Olaf i al den Tid, han var mest sysselsat med dens Indførelse, havde været aldeles uanfægtet fra dansk Side. Knut den Mægtige havde hidtil havt saa meget at tage Vare i England for at sikre sit Herredømme over dette Rige, at han forholdsviis lidet havde kunnet tage sig af Danmark, og slet ikke kunde tænke paa at sætte sine Forbringere gjennem med Hensyn til Norge. Men fra 1025 af forandrede sig Sagerens Stilling. Knuts Herredømme i England var nu grundfæstet, og hans Magt større end nogen dansk Konges før han havde været. At nu Norge, til hvilket, i det mindste for en Del, han selv kunde siges at have en gammel Arveret, og hvor han desuden kunde paastøde Omsorgen for sin Søstersøns, Jarlen Haakon Eriksøns Rettigheder, — at det blev det nærmeste Maal for hans herstykke Udvidelseslyst, var ganske naturligt, og noget som Olaf ei heller kunde være uforberedt paa ¹⁾. Knuts første Forbring, som han fremsatte for Olaf i 1025 ved sine Sendemænd, gik ud paa, at Olaf skulde komme til Knut og tage sit Rige til Len af denne, i hvilket Tilfælde han skulde vedblive at styre Norge under Knuts Overhøjhed. Denne Forbring afviste Olaf med Foragt, og nu indtraadte et aabenbart fiendskligt Forhold mellem begge Konger ²⁾.

Olaf, der nu kunde vente hvert Dieblik et Angreb fra England eller Danmark, satte sig i Forsvarsstand, og søgte derhos Forbund med den svenske Konge Dnund Jakob, hvis Søster Astrid han havde til Egte. Dog saa Knut havde ved Sendemænd henvendt sig til Dnund og med store Gaver søgt at lokke ham paa sin Side; men Dnund forterak Benskabet med Olaf og forbandt sig med ham til Forsvar mod Knuts emsiggribende Magt ³⁾. Krigen kom til Udbrud i 1027, da den forenede norske og svenske Hær begyndte Herjninger i Danmark, før Knut endnu med sin samlede store Krigsmagt var kommen did fra England. Men da Knut kom i Følge med Haakon Eriksøns Jarl, trak de forenede Konger sig med sin Flaade paa Østtiden af Slaane. Her lykkedes det dem i et Slag udenfor Helgeaans Munding, ved Krigslist at bringe Knuts overlegne Magt i nogen Forvirring; men de fandt sig dog ikke i Stand til at forfølge den i Slagets Begyndelse vundne Fordeel. De drog sig længer mod Øst langs den svenske Kyst, Knut derimod til Drefund, hvor han imod Forvent-

¹⁾ Herledes Knut begrundede sit Krav paa Norges Rige eller i det mindste paa Overhøjheden derover, findes klart udviklet i de større Sager om Olaf den Hellige f. En. D. S. C. c. 139, Frnm. s. IV. C. 288. ²⁾ En. D. S. C. c. 140. ³⁾ En. D. S. C. c. 141, 142.

ning holdt sin Flaade samlet i længere Tid. Imidlertid opløste den svenske Ledingshær sig, og Olaf, der saa Tilbageveien til Søs gennem de danske Farvande spærret for sig, maatte efterlade sine Skibe i Sverige og fare landvejs gennem Gausland hjem til Viken ¹⁾.

Knut stolede dog i sine Planer mod Norge mere paa sine snedige Kunstner og paa Nordmændenes Stemning mod Olaf, end paa sine Baabens Magt. Olaf var nemlig paa den Tid ikke almindelig elsket i Norge, og især havde han i flere af Landets mægtigste Høvdinge deels aabnbare, deels hemmelige Fiender. Den Strengbed, ja Grumshed, hvormed han havde faret frem ved Christendommens Indførelse, havde gjort sit hertil, især da han aldrig tog Hensyn til Personerne, men behandlede den Mægtige og den Ringe lige haardt. Den Uvillie, som man mangesteds under Omvendelsen nærede mod Christendommen, havde han saaledes vendt mod sin egen Person, og Uvillien mod Personen havde holdt sig frisk, efterat Uvillien mod Verket allerede var dæmpet eller udsluffet. Uagtet saaledes den paafølgende Reising mod Olaf ingenlunde maa ansees som en Reising mod Christendommen, hvad den slet ikke var, saa kan dog Christendommens Indførelse siges middelbart at have havt Deel i den. Men nærmest tilskrive dog Sagaerne, og det vist med fuld Ret, Olafs verdslige Landsstyrkelse Folkets og især Høvdingernes Uvillie mod ham. „Det havde — siges Sagaerne — været meget almindeligt i Norge, at Lendermænds eller mægtige Bønders Sønner, fore paa Hærstibe og erhvervede sig Gode ved at herje baade udenlands og indenlands. Fra den Tid Olaf tog Kongedømmet, fredede han sit Land saaledes, at han gjorde Ende paa alt Ran indenlands; og om det end var mægtige Mænds Sønner, som brød Freden, eller øvede hvad Kongen tyktes ulovligt, saa alligevel, naar han fornaaede at naa dem med sin Retselse, hjalp ingen hverken Bøn eller Bød for, at de jo bleve straffede paa Liv eller Lemmer, og det lige strengt den Mægtige som den Ringe. Men dette syntes Landsfolket at være overdreven Haardbed, og de som saa sine Frænder dræbte, opfyldtes af Had mod Kongen, om end Straffen var vel fortjent. Det var saaledes den første og fornemste Grund til Landsfolkets Reising mod Kong Olaf, at man ei taalte hans Retfærdighed; men han vilde heller opgive sin Hojbed end vige fra hvad der var Ret ¹⁾. Og denne Stemning var det Knut listigen benyttede, idet han deels vandt de Misnoiede for sig selv ved herlige Løfter, deels fremstillede for Almuen den i sin Tid vensæle Haakon Jarl som Norges vordende Styret. „Medens Olaf — heder det — syntes Folket haard og tilboielig til at straffe, lovede Kong Knut Guld og grønne Skove; og Høvdingerne bleve blendede derved, at

¹⁾ En. VI. S. c. 154—169.

af Forholdene, som Sagaerne her udtale, er ingen anden end
Alfets, efterat det var kommet til ret Befindelse fra sin første
sming, og havde faaet smage Opstandens bitre Frugter.
Lerede under Olafs Ophold ved den skaanske og svenske Kyst havde
haat sine Speidere i hans Hær, hvilke ved Løfter om Guld
og Skat loffede mange Hovdinge til Ionligen at give Knut sin
og love ham Hjælp, naar han kom til Norge. Denne Paavirk-
soredes strax i en Vakklen og Uenighed i alle den norske Hærs Raad-
iger, der hindrede Olaf i ethvert raast og afgjørende Skridt 2).
Da han var kommen hjem til Norge, aabenbarede snart Frasal-
s i hele sin Hadstthed og i sin fulde Udstrækning. Erling
og søn af Sole var den mægtigste af Norges daværende Hov-
dinger, hvis Indflydelse strakte sig over hele Rogaland og Hordaland,
og var anseet baade ved egen Dygtighed og ved sine Slægtfor-
er, da han selv var gift med Kong Olaf Tryggvessons Søster,
af hans Sonner med en Datter af Svein Jarl. Men Erling
Lerede under det danske Tog med sine Sonner i Knuts Hær
Knut erklærede Fiende; og om Høsten efter drog han til Norge
Knut's Sendemænd i sit Følge, hvilke om Vinteren gjennemfore
uden Sky, under Erlings Vestyttelse, og uddelte aabenbare og
lige Knuts Guld blandt de Misnoiede og Vakkende. Ogsaa
ringen Thorer Hund i Bjarkø havde tidligere forladt Norge
og traadt i Knuts Tjeneste 3). Den gamle, listige Haarek af
tta havde vel fulgt Olaf paa hans danske Tog, men var aldrig
et kommen hjem til Haalogaland, før han optraadte som Kongens
bare Fiende 4). Einar Thambarstjælver, den indflydelses-

lige og vestlige Norge næsten som de selv vilde. Mange mindre navnkundige fulgte hine Storhøvdingers Exempel og sluttede sig aabenbare eller hemmelig til Knuts og Haakon Jarls Sag; og overalt drog Høvdingerne Almuen efter sig. Da Olaf i Vinteren 1027—1028 og den paafølgende Vaar fór over Viken og Opplandene sporede han ogsaa her overalt Virkningerne af Knuts Vøster og Bestikkelser ¹⁾, og han kunde ikke følge for sig selv, ligesom han ei heller fulgte det for de faa af sine Mænd, paa hvem han endnu stolede, at den Stridsmagt, han raadede for, var altfor ringe til at modstaa Knut, naar denne, hvorefter ei kunde tvivles, snart angreb Norge, — og at han ingen Hjælp kunde vente af Landsfolket, paa hvis Trostaa han ei længer kunde lide ²⁾.

Knut lod ikke længe vente paa sig. Ved Limfjorden samlede han om Sommeren 1028 en Flaade paa 1200 Skibe, brød sig ikke om Olaf, der med sin ubetydelige Flaade laa ved Lunsberg, men satte lige over til Agder, hvor han mødte en god Modtagelse af Bønderne. Udenfor Rogaland stødte Erling Skjalgsøn til ham med meget Folk, og nu fortsatte han sin Færd nordøst langs Kysten lige til Throndhjem, hvor han paa otte Fylkers Thing blev tagen til Røng over hele Norge. Knut indsatte Haakon Jarl til Norges Styrer paa sine Vegne, og vendte derpaa igjen sydest, drog denne Gang øst over Fjorden til Borg og holdt her Thing, paa hvilket som andensteds Landet blev ham tilsvoret. Overalt havde han taget Gidsler for Folkets Trostaa af alle Lendermand og Storbønder, nemlig deres Sønner eller nære Frænder, og nu drog han tilbage til Danmark, „efter at han — som Sagaerne sige — havde vundet Norge uden Sværdslag“ ³⁾.

Medens Knut saaledes med sin store og pragtfulde Flaade i et sandt Seiersoptog, under vel lønede islandsk Staldes glimrende Lovprisning ⁴⁾, drog frem og tilbage langs Norges Kyst, havde Olaf holdt til med sine tretten Skibe inderst i Fjorden, i Drosn (Dramselven), hvor Knut ikke forsøgte paa at angribe ham. Seent om Høsten, da han hørte, at Knut var vendt tilbage til Danmark, drog han længer ud i Viken, og derpaa i Begyndelsen af Vinteren langs Landet vestover. Meget lidet Folk stødte til ham, og han mærkede alt for vel, „at Landet var ham fravveget“. Hans Færd var langsom, da han idelig maatte kjæmpe med Mobbør, og ved Jædern laa Erling Skjalgsøn med en betydelig Flaade for at hindre hans Forbifart. Her vilde sig imidlertid endnu engang Lykken Olaf gunstig. Da Erling med uvarsom Fremfusenhed forfulgte ham, blev han ved en Krigslist af

¹⁾ Sn. Dl. S. c. 172—176.

²⁾ Sn. Dl. S. c. 177, 178.

³⁾ Sn.

Dl. S. c. 180—183.

⁴⁾ Jfr. Thorarin Lofungas Togdrapa Sn. Dl.

S. c. 182.

Olaf stik fra sin øvrige Flaade, omringet af Olafs Skibe og efter en tørrer Modstand tagen til Fange. Dette uventede Held kunde maa-
ske igien have rettet paa Olafs salbne Sag, hvis han havde faaet
betolke denne mægtige Hovding som et Gidsel i sine Hænder. Men
alffeldigviis udtydede en af Olafs Mænd, Aslaf Fitiastalle, Erlings
frænde men bitterste Fiende, en overilet Handling af Kongen som et
Tegn til, at denne vilde Erlings Død; og Aslaf skovede hans Hoved
ved et Drebhug, idet han just var isærd med at gaa Kongen til Haande.
„Ulykkelige! — udbroð Olaf — der hug Du Norge af min Haand!“¹⁾
Og han havde Ret. Med Erlings Drab var Olafs sidste Haab til-
mægtgjort. Thi paa Nyttet herom, hvilket som en Løbeild for baade
med Nord og Syd, reiste alt Folket sig mod Olaf. Fra Syden flyn-
dede Erlings forbittede Søner efter ham med en stor Magt; fra
Norden nærmede sig Haakon Jarl med en ikke ringere; og midt i
denne Rød forlodes Olaf af flere Hovdinger, som hidtil havde været
ham troe, men som nu deels gave sit Misnoie med Erlings Drab
færd, deels ansaa Kongens Sag for uoprettelig tabt. Det fandt ogsaa
Olaf selv. Han var kommen til Sunnmøre, da han saa, at han
fra Havsiden var indespærret af sine Fiender. Han drog da ind i
Bakkal, efterlod her sine Skibe, og for med de Faa, som endnu slut-
tede sig til hans Sag, midt i Vinteren, ad en besværlig Vei over
Hjættet til Einabu overst i Gudbrandsdalene, og saa videre sydover
til Heremarken. Men overalt mærkede han, at Folkets Sind havde
været sig fra ham, og hans Følge formindskedes meer og meer, da
den ene efter den anden deels fik Hjemlov af ham, deels tog sig
det selv.

Olaf bestemte sig nu til at forlade Norge. I Begyndelsen af
1029, medens Vinteren endnu stod paa, drog han over Eidassov til
Strige, fulgt af sin Dronning Astrid, begge sine Børn Magnus og
Livbit, og nogle saa tro Kendermænd, der ikke vilde stille sin Sag
fra Kongens; ogsaa Bisshop Grimkel fulgte ham og var beredt til at
tale hans Landflygtighed, men blev dog senere af Kongen sendt til-
bage til Norge²⁾. Olaf opholdt sig Vinteren over i Nærife hos en
færd Høvding, Sigtryg. Da Sommeren kom, efterlod han sin Dron-
ning og sin Datter i Sverige, men drog selv med sin Son og sine
Kæmpe søveis til Gardarike. Her raadede dengang i Holmgaard
(Kongoreð) Kong Jarisleif (Jaroslav), der var gift med Olaf Svea-
konges Datter Ingegerd, Dronning Astrids Halvøster; og af dem
blev Olaf modtagen paa det Venfabeligste, og fik alt hvad han be-
høvede til sit og sine Mænds Underhold³⁾.

¹⁾ En. Cl. G. E. c. 184—186.

²⁾ En. Cl. G. E. c. 187—190, 257.

³⁾ En. Cl. G. E. c. 191.

Olaf var saaledes fjærnet fra Norge, og Ingen reiste sig her imod Knut. Denne var nu tre Rigers Konge, og med Rette bar han Tilnavnet: den Mægtige (hinn riki). Dog var det ikke Knuts Magt alene, som Nordmændene hylbede; han havde kloveligen sat Haakon Jarl til deres nærmeste Styrrer, en Mand, paa hvis Trofasthed han selv kunde lide, og hvem Alt, tidligere Minder og Sindelag bandt til Norge og gjorde Nordmændene kjær. Men Haakons Styrelse var af kort Varighed. Om Sommeren 1029, da alt saa frodeligt ud i Norge, for han over til England, for der at hente sin Brud. Seenhøstes gav han sig paa Tilbageveien, men blev bortet paa Havet med Skib og Folge, uden at der nogeninde spurgtes til de nærmere Omstændigheder ved hans Død ¹⁾. Han var dengang henvend 30 Aar gammel, og med ham uddøde den mandlige Green af Hlade-Jarlernes ældgamle berømte Stamme. Saa venstsel han end havde været i Norge, og saa store Forventninger end Nordmændene havde gjort sig om hans Styrelse, saa synes det dog ikke at have været frit for, at man jo satte hans uventede Død i Forbindelse med hans Edbrud mod Kong Olaf, og ansaa den for en Guds Straf for dette ²⁾. En saadan Tanke maatte ligge hiin Tids Menneſter nær og var maaffee det første Stod til at give Folkemeningen om Olaf en ny Retning, der efterhaanden vendte sig til hans Fordeel.

Vinteren efter Haakon Jarls Død (1029—1030) var Norge uden styrende Overhoved, og Landsstyrelsen i Rigtets forskjellige Dele hvilede midlertidig hos de mest anseede Lendermand. Af disse var efter Erling Skjalgsøns Død ingen mægtigere end Einar Thambarskjælver, som raadede for hele det ydre Throndhjem, og hvis Hustru og Son ansaa sig for Haakon Jarls nærmeste Arvinger ³⁾. Kong Knut havde ogsaa tidligere, da det var ham mest om at gjøre at drage Norges Hovdinge til sig, forespeilet Einar Muligheden af, at han eller hans Son Eindride, i Tilfælde af Haakon Jarls Død, selv kunde blive Norges Styrrer med Jarlsnavn ⁴⁾. Alt dette rørte sig nu i den ærgjerrige Einars Hoved og foregjøggede ham lysende Forhaabninger. Han gjettede ikke, at Knuts Voster kun vare loffende Mundsvair, som han desuden ogsaa havde blæst en Anden i Øret. Denne var Ralf Arnesøn af Egg, den mægtigste Hovding i det indre Throndhjem, en Mand, som egentlig skyldte Kong Olaf sin Magt, og som længe havde holdt fast ved dennes Sag, men som dog i Nødens yderste Stund havde forladt ham, medens hans brave Vost-

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 195.

²⁾ Hvor den mindre Olaf den Helliges Saga fortæller Haakons Død, lægger den til: „ok var þat optir vānum, det gik som man kunde vente“. Mind. Dl. S. S. c. 77.

³⁾ En. Dl. S. S.

c. 205. ⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 181.

ne, Thorerberg og Arne, fulgte Kongen i hans Landflygtighed. Men nemlig efter Olafs Dødsfald søgte Knuts Venstreb, lod denne sige, at han behøvede en Mand som Ralf til at stille sig i for Nordmændene mod Olaf, hvis denne skulde vende tilbage; thi i saadant Tilfælde kunde han ei stole paa sin Frænde Jarl, der — som han udtrykte sig — var saa ærlig, at han kyde et Øyde mod Olaf. Han vilde derfor da lade Haakon sig og holde ham i sin Nærhed, men gjøre Ralf til Jarl og sa raade for Norge. Ralf havde ogsaa laant Bre hertil og et sig til at lede Rejsningen mod Olaf, hvis han ogsaa vilde lerge¹⁾. Et saadant underfundigt Spil drev Knut ligesaa vel i Eskerson, den ærlige Haakon Jarl, hvem han selv havde dt for sig til en Løffemad for Norges Almue, — som med i øvrige Hovdinge, der blandede af Had og Hæderfærdighed rsebe, at de kun som foragtelige Kædflæbe arbejdede for Knut sig, medens han i Grunden holdt dem alle for Nar. . . . . inær Thambærskjælvær var den, som først fik Vinens op for det endværk, idet han uventet blev vækket af sine glimrende Drømme: r nemlig i 1030, saasnart han havde faaet Bisped om Haakons over til England til Knut for at see sit Haab om Jarldømmet . Men han maatte nu høre af Knuts Mund, at denne vel olde Einár i al Agt og Ære som den første af Norges Len id, en Verdighed, der svarede til hans Byrd, — men af hans mme kunde der intet blive, da Knut allerede havde sendt sine til Danmark, for derfra at hente sin Son Svein, hvem han zivet Kongedømmet over Norge. Einár saa sin Lød; og han de sig nu ikke heller med at vende tilbage til Norge, hvor vig- dender stode nær for Haanden²⁾.

Olaf havde imidlertid opholdt sig i Holmgaard. Han havde al- ret gudsfrygtig; men under hans vorende Modgang, og især nu, verdslige Styrelses mangehaande Byrder ei længer hvilede paa Kuldre, vendte hans Sind og Tanker sig meer og meer hen Religionen, i hvilken han søgte og fandt sin bedste Trøst³⁾. s Sind tumlede sig dog forskellige Planer. Kong Jarisleif og ing Ingegerd, der gjerne vilde beholde ham hos sig, og kendte Der for Christendommen, tilbød ham Styrelsen af et Landskab, dnu var hedenst, for at han der kunde indføre Christendommen; te var ikke lidet lokkende for ham. Det foresvævede ham og t opgave for kedsse Kongedømmet, og drage til Jerusalem eller et helligt Sted for der at give sig i Kloster. Men paa den En. Dl. S. S. c. 184.   1) En. Dl. S. S. c. 205.   2) En. Dl. S. E. c. 191.

anden Side dvælede dog hans Tanke oftest ved Norge og ved Muligheden at komme did tilbage, hvor Lykken i de ti første Aar af hans Styrelse, saa stadigen havde fulgt ham, men hvor han senere havde prøvet en Modgang, som bragte ham til at tvivle, om det ogsaa var Guds Willie, at han skulde gjenvinde det. Tanken om Norge blev stedse meer og meer levende deels ved hans norske Ledsageres Forsiklinger, og deels ved de Tidender, han efterhaanden fik fra sit Fædreland om den Forandring, der var indtraadt i dets Stilling og vel ogsaa i Nordmændenes Stemning. En Drøm skal endelig have gjort Udslaget. Det syntes ham, at Olaf Trygvessøn aabenbarede sig for ham og opfordrede ham til at gjensoge sin Ret, om hvilken han aldrig maatte tvivle, og om hvilken Gud vilde bære Vidne for ham ¹⁾.

Da Forsættet først var afgjørende fattet, lagdes raast Haand paa Verket. Strax i Begyndelsen af 1030, midt i Vintertiden, drog Olaf med sine 200 Mænd fra Holmgaard, hvor han efterlod sin unge Søn Magnus, ud til Kysten, og seilede herfra, saasnart Isen løsnede, over til Sverige. Her fik han Bekræftelse paa de Tidender, han allerede tidligere havde hørt fra Norge: at Haakon Jarl var død, og Landet høvdingeløst. Dette styrkede hans og hans Mænds Haab ²⁾. Her forenede sig desuden med ham, de Mænd, som vare blevene tilbage hos Dronning Astrid, og hans Svoger Kong Onund overlod ham ikke alene 400 Mand af sine egne Hirdsvende, men tilstedede ham ogsaa, under hans Færd gennem Sverige at forsterke sin Hær med alle de Svenske, som frivilligen vilde følge ham. Vel spurgte nu Olaf fra det nordlige Norge, at man der var forberedt paa hans Komme, og at han vilde møde en kraftig Modstand; hvorfor ogsaa de, som kom fra disse Kanter, fraraabede Toget. Men Kongen var nu engang fast bestemt paa at gjenvinde sit Rige eller dø.

Da Sommeren var kommen, brød han op med den Hær han havde faaet samlet og tog Veien gennem Sveriges indre Fjælds og Skovbygder netop mod Throndhjem. Færden var besværlig og langsom, da Folket maatte bære Vaade med sig for at komme over de mange Bænde; men under Toget forøgedes Olafs Hær stadigen. Først stodt hans Halvbroder Harald Sigurdsøn til ham med 600 Mand, hvilke han paa Njygtet om Olafs Nærmelse havde samlet paa Dplandene; derpaa hans Frænde Dag Kingssøn med 1200 Mand; og endelig en heel Deel Svenske, blandt hvilke dog mange Rowere og Ugjerningsmænd. Da Olaf kom over Kjølen ned i Beradal, mønstrede han sin Hær og fandt, at den talte meer end 3000 Mand. Men af disse vare 900 Hedninger. Olaf havde foresat sig kun at have

¹⁾ En. Ll. G. S. c. 198, 199.

²⁾ En. Ll. G. S. c. 203.

Christne med sig i Kampen, og han gav derfor Hedningerne Balget: enten at lade sig døbe eller og forlade Hæren. Da lode 400 sig døbe, men 500 droge igjen tilbage til sit Hjem ¹⁾.

Olafs Tog kom ingenlunde hans Fiender i Norge uventet, og først de manglede en overste Styret, handlede de dog baade med Kraft og Endrægtighed. I Spidsen for Reisingen stode: paa Haaloga-land Thorer Hund af Bjarks og Haarek af Thiotta, i Throndhjem Kalf Arnesson og paa Vestlandet Erling Skjalgsøns Søner og flere Leudermænd, hvilke alle havde tilsvoret Kong Knut, at de skulde tage Olaf af Dage, hvis Leilighed dertil gaves. Da de ved sine Spedere fik Kundskab om Olafs Komme til Sverige, lode de strax Hærbud udgaa; og da man var uvis om, paa hvilken Kant Olaf vilde angribe Norge, deelte Stridsmagten fra Vestlandet sig saaledes, at Hæren fra de sydligere Fylker under Erlings Søner droge øst i Landet, medens den øvrige under de andre vestlandske Leudermænd droge mod Nord for at støde til den Magt, som samlede sig i Throndhjem ²⁾.

Snart fik man Visshed om, at Olafs Tog rettede sig mod denne sydvestre Deel af Landet, og at han med sin Hær var kommen til Jämtland. Ved denne Tidende satte strax de i Throndhjem samlede Høvdinge sig i Bevægelse med Thorer, Haarek og Kalf i Spidsen, samlede til sin Hær alt det Folk, de kunde opdrive og fore ind til Veradal for der at møde Olaf. Den ivrigste til at opegge Stridsfolket mod dem var en Bisshop, Sigurd, en dansk Mand, der længe havde været hos Kong Knut, og som af ham var givet Haakon Jarl til Biskop. Det var en heftig Mand, haard og uforsigtig i sine Ord. Han fulgte nu Bondehæren, og fremstillede altid i sine Taler Olaf som den grumme Boldsmand, og hans Stridsmagt som en Samling af Rovere og Udaadsmænd. Man skulde hugge dem ned uden Skam og lade deres Lig ligge som Bytte for Ulv og Ørn, men ingenlunde begrave dem i Christen Jord. Den ophidsede Bondehær gav hans Tale Bisfald og lovede at følge hans Anvisning ³⁾.

Ganske anderledes var Olafs Færd og Tale. Da han kom ned i Veradal, vilde de mest heftige af hans Tilhængere, at man skulde nedlægge Bygderne med Ild og Sverd: saaledes skulde man gjengælde Leudernes deres Forræderi og maaffee tillige virke en Opøsning af deres Hær. Men Olaf, der i sine tidligere Dage ikke havde forværet lige grusomme Midler for at vinde sin Sag, erklærede sig nu omvendt derimod og bød sine Mænd at fare fredeligen ned gennem Dalen, indtil de mødte Fiendehæren ⁴⁾.

¹⁾ En. N. S. S. c. 207—215.   ²⁾ En. D. S. S. c. 204, 206.   ³⁾ En. N. S. S. c. 228—230.   ⁴⁾ En. N. S. S. c. 216, 217.

men Metropolitanretten havde han forud, og paa den vilde han ingenlunde give Slip.

I Norge selv kendte man vistnok i Omvendelsestiden lidet eller intet til denne den bremiske Biskopsstols Metropolitanret. Kongerne havde sikkerligen fra først af ingen Rede paa dens Betydning; de holdt sig til England, hvor de selv havde faaet sin Christendomskundskab, og hvorfra de havde sine Christenlærere. For Landets engelske, i England indviede Biskopper kunde det ikke være magtpaaliggende at hylde som sit Overhoved en Metropolitan, hvem de intet skyldte. For det nychristnede Folk var naturligtvis Metropolitanforholdet uforstaaeligt eller ligegyldigt; Nordmændene maatte efter Omvendelsesforholdene tænke sig Kongen som den norske Kirkes nærmeste almindelige Overhoved. Over ham tænkte man sig kun, men i en dunkel Baggrund, Paven, hvem man ansaa for et overmenneskeligt Væsen og sammenblandede med Kristus selv; som den omvendte Skald Eilif Gudrunarsøn, naar han i halv hedenste Udtryk priser Kristus, kalder ham Roms Konge, Fjeldgudernes Undertvinger, der sidder i Syden ved Urds Brønd:

I Syden sidder han (Christus) —

man siger — ved Urds Brønd (i Nornernes Sæde som Skjebnens Styrrer);

saar Roms den sterke Konge (Christus, Paven) har styrket sig ved steile Fjældes Gunders (Asernes?) Rige¹⁾.

Men i hvor lidet end Norges Konge, Geistlighed og Almue maatte føle sig Bremens Erkebiskop forpligtet eller takskyldig, saa maa dog uden tvivl et Sagn eller en Naamindelse om den Metropolitanret over Norges Kirke, hvilken var hiin Erkebiskop af Paven lovligen overdragen, have naaet Olaf Haraldssøns Dre og bragt ham til at sætte sig i Forbindelse med Bremens Kirke, idet han lod Sendemænd med Biskop Grimkel i Spidsen afgaa til Erkebiskop Unvan, den ovennævnte Tibentius's Eftermand. Bore egne Sagaer vide intet om denne Sendefærd; det er kun den bremiske Kirkes Historieforfatter, Magister Adam²⁾, som omtaler den, men efter sin sedvanlige Viis paa en ufuldstændig Maade og uden at nævne Aaret, hvori den indtraf. Da nu Unvans Styrelsestid som Biskop (1013—1029) næsten ganske falder sammen med Olafs som Konge (1014—1030), saa kan man ei komme Tiden for hiin Sendefærd nærmere, end at den er foregaaet efter 1015, da Olaf kom i sikker Besiddelse af Norges Kongedømme og begyndte sit Omvendelsesværk, og før 1028, da han forlod Norge.

¹⁾ Dngre Edda (Arn. Magn. Udg.) I. 446.

²⁾ Ad. Brem. II. c. 94, jfr.

do sit. Dan. c. 241.

Den Høfstand for denne Daaft Sædsindelse læa mangt og meget gjettes, men man gjør rettest i at holde sig til Adams egne Ord. Paa det ene Sted, hvor han omtaler den, siger han: „Kongen (Daa) sendte ogsaa Sendemand (nuncios) til vor Erkebifkop (Uwan), indfærdigen (suppliciter) bedende, at han velvilligen (benigne) vilde modtage hans Bifkopper, og sende sine (Bifkopper eller Lærere) til ham, for at de kunde styrke Nordmændenes raa Fald (radem Nordmannorum populam) i Christendommen“. Og paa et andet Sted, hvor han nævner Bifkop Grimkel som Sigurds Eftermand, tilføier han om him: „som i sin Tid (tunc) var Kong Daaft Sendemand (legatus) til Erkebifkop Uwan“. Alt hvad man af disse Adams Ord med Sikkerhed kan slutte om Sendefærdens Hiemed er blot, hvad allerede forhen er berørt, at det fortrindsviis var, at forførte Læst af Christendoms lærere i Norge; medens man derimod lædes i Uvished om, hvorvidt hermed var forbunden nogen formelig Bedtagelse fra den næste Konges og Geiftligheds Side af den bremifste Erkesædes Metropolitanet over den næste Kirke. Ifte stort mere kan man herom fatte af et tredie Sted hos Adam, hvor han, efter at have ymtalt Poppel Ekevig og Ddinkar i Ribe som de eneste Bifkopper i Jylland for Ruut den Rægtiges Regjeringsstiltrædelse, tilføier: „Ddinkar alene af vore (d. e. af de i Bremen indviede Bifkopper) vifiterede nogenfinde Kirkerne hiinsides Havet (transmarinas ecclesias); Elico (Poppes Eftermand) fød hjemme, og de øvrige forhindrede ved Forsølgelsen. Erkebifkoppen (Uwan) indviede ogsaa andre meget lærde Mænd til Norge og Sverige; andre, som vare indviede i England, affendte han med sin Tilladelse (dimisit) for at bygge Kirken (ad ædificandam ecclesiam), af Bønfkab for Kongerne, da de gjorde ham Fyldest (cum satisfecerent). Mange af dem (de i England indviede) tilbageholdt han nemlig hos sig, men alle overøste han ved deres Bortreise med Gaver, og bragte dem til godvilligen at underkaste sig den hamborgfke (bremifste) Kirke“¹⁾. Udtrykkene ere her efter Adams sædvanlige Viis faa færvende, at man har faare ondt for at udfinde deres bestemte Mening. Ved Kirkerne hiinsides Havet, som den fra den hamborgfke bremifste Kirke udgangne Bifkop Ddinkar af Ribe vifiterede, og som altsaa erkjendtes at være stiftede af og undergivne den bremifste Kirke, kan meget vel forstaaes, og forstaaes uden al Tvivl rettest, kun Kirkerne paa de danske Øer, i Skaane, og hoist taget i de nærmeste Dele af Gantland. Hvad der siges om lærde Mænds Indvielse ved Uwan til Norge og Sverige, bliver, forsaavidt ved de lærde Mænd skal forstaaes Bifkopper, altid for Norges Bedkommende usikkert, da Adam ingen bestemt Person nævner, og da vore gamle Sagaer ingen i

¹⁾ Ab. Brem. II. 87.

Norge eller blandt Nordmændene i Olafs Tid virkende Biskopper kjende undtagen de tidligere nævnte fire ¹⁾, hvilke Adam selv paa andre Steder udtryffeligen betegner som komne fra England. Hvad det endelig angaar, at Unvan af Venstreb for Kongerne, der gjorde ham Fyldest, tillod nogle Biskopper, skjønt indviede i England, at virke for Kirken, efterat de godvilligen havde underkastet sig Hamborgs Erkesæde, da gjælder dette saabene alle de tre nordiste Riger, og man lades saaledes i Uvisshed om, for hvor stor Deel det skal anvendes paa Norge. Det Eneste som af det hele bliver klart er det, at Erkebiskop Unvan har nyttet enhver Leilighed til at faa sin Metropolitanhoiherd erkjendt i alle de Lande, over hvilke den ifølge Paven's Bud strakte sig, og at dette ogsaa tildeels er lykkets ham. Men at Erkjendelsen af og Underkastelsen under Bremens Metropolitanhoiherd for Norges Vedkommende ingenlunde har været af Kong Olaf bekiemt og afgjørende udtalt, det fremlyser af de Tvistigheder, som i denne Anledning senere reiste sig, og hvilke paa sit Sted skulle omhandles.

Man tør saaledes af det Anførte slutte: at den hamborgskbremse Kirkes Metropolitanhoiherd over den norske i Kong Olaf Haraldssøns Tid endnu ikke var fra norsk Side udtryffeligen anerkjendt, og at overhovedet Metropolitanforholdet med deraf flydende Rettinger endnu i Norge kun saare uklart opfattedes.

18.

Kong Olaf Haraldssøns Kamp med den danske Konge, Kunt den Rægtige. Olafs Død og Opstæelse til Helgen.

Vi have nu fuldbendt Fremstillingen af Kong Olaf Haraldssøns Virken for Christendommens fuldkomne Indførelse blandt Nordmændene og for den norske Kirkes Grundfæstelse og Bygning. Denne Virken falder, som vi have seet, hovedsageligen inden de ti første Aar af hans Styrelsestid. Hans senere Styrelse vedkommer i langt ringere Grad den norske Kirkes Historie. Da imidlertid hans senere Regjeringshistorie oplyser Aarsagerne til hans Fald i Kampen mod oprørske Undersaatter, da Omstændighederne ved hans Død igjen gave Anledning til, at han kort efter blev erklæret for en Helgen, og da hans Helgenry endelig baade strax virkede til den norske Kirkes fuldkomne Befæstelse, og i Tidens Løb kom til at ove en ikke uvigtig Indflydelse paa Ordningen af dens indre og ydre Forholde i meer end een Retning, — saa kunne vi heller ikke lade denne senere Deel af Olafs Historie ganske ud af Syne. Vi ville dog stræbe med Hensyn

¹⁾ Se ovenfor Side 70, 71.

til den at fatte sig i sin Hæder, som lader sig forline med en stor Dødsfald over Begjænderens Gange.

Det havde for Christendommens Sag været en heldig Omstændighed, at Olaf i al den Tid, han var mest sydsøstet med den Sælske, havde været aldeles uanfægtet fra dansk Side. Kun den Hellige havde hidtil havt saa meget at tage Hæde i England for at vilde sit Herredømme over dette Rige, at han forholdsvis lidet havde kunnet tage sig af Danmark, og slet ikke kunde tænke paa at fatte sine Forsætninger gjennem med Hensyn til Norge. Men fra 1025 af foretog sig Sagerne sig. Knuts Herredømme i England var nu gjenstaaet, og hans Magt her end nogen dansk Konges for hans Hæde været. At nu vilde, til hvillet, i det mindste som en Døds, han selv kunde siges, at det var en gammel Arveret, og hvor han endelig kunde påskyde Dødsfaldet, som sin Søstersøn, Jarlen Haakon Eriks søn og Hellighebet, at det blev det nærmeste Maal for hans påskyde Udbredelse, var ganske naturligt, og noget som Olaf al heller kunde være uforberedt paa ¹⁾. Knuts første Forbring, som han fremførte for Olaf i 1025 ved sine Sendemænd, gik ud paa, at Olaf skulde komme til Knut og tage sit Rige til Len af denne, i hvillet Tilfælde han skulde vedblive at styre Norge under Knuts Overhøjhed. Denne Forbring afsviste Olaf med Foragt, og nu indtraadte et aabnbare fiendskligt Forhold mellem begge Konger ²⁾.

Olaf, der nu kunde vente hvert Dieblis et Angreb fra England eller Danmark, satte sig i Forsvarsstand, og søgte derhos Forbund med den svenske Konge Dnund Jakob, hvis Søster Astrid han havde til Egte. Ogsaa Knut havde ved Sendemænd henvendt sig til Dnund og med store Gaver søgt at lokke ham paa sin Side; men Dnund fortrak Venstabet med Olaf og forbandt sig med ham til Forsvar mod Knuts omsiggribende Magt ³⁾. Krigen kom til Udbrud i 1027, da den forenede norske og svenske Hær begyndte Herjninger i Danmark, for Knut endnu med sin samlede store Krigsmagt var kommen did fra England. Men da Knut kom i Følge med Haakon Eriksøn Jarl, trak de forenede Konger sig med sin Flaade paa Østfiden af Slaane. Her lykkedes det dem i et Slag udenfor Helgeaaens Munding, ved Krigslist at bringe Knuts overlegne Magt i nogen Forvirring; men de fandt sig dog ikke i Stand til at forfølge den i Slagets Begyndelse vandne Fordeel. De drog sig længer mod Vest langs den svenske Kyst, Knut derimod til Dresund, hvor han imod Forvent-

¹⁾ Hvorledes Knut begrundede sit Krav paa Norges Rige eller i det mindste paa Overhøjheden derved, findes klart udviklet i de større Sagaer om Olaf den Hellige s. En. D. 5. S. c. 139, Frnm. s. IV. S. 288. ²⁾ En. D. 5. S. c. 140. ³⁾ En. D. 5. S. c. 141, 142.

ning holdt sin Flaade samlet i længere Tid. Imidlertid opløste den svenske Ledingshær sig, og Olaf, der saa Tilbageveien til Søs gennem de danske Farvande spærret for sig, maatte efterlade sine Skibe i Sverige og fare landvejs gennem Gautland hjem til Viken ¹⁾.

Knut stolede dog i sine Planer mod Norge mere paa sine snedige Kunster og paa Nordmændenes Stemning mod Olaf, end paa sine Baabens Magt. Olaf var nemlig paa den Tid ikke almindelig elsket i Norge, og især havde han i flere af Landets mægtigste Hovdinge deels aabnbare, deels hemmelige Fiender. Den Strengbed, ja Grumhed, hvormed han havde faret frem ved Christendommens Indførelse, havde gjort sit hertil, især da han aldrig tog Hensyn til Personerne, men behandlede den Mægtige og den Kinge lige haardt. Den Uvillie, som man mængstedes under Omvendelsen nærede mod Christendommen, havde han saaledes vendt mod sin egen Person, og Uvillien mod Personen havde holdt sig frist, efterat Uvillien mod Verket allerede var dæmpet eller udsuffet. Uagtet saaledes den paafølgende Rejsning mod Olaf ingenlunde maa ansees som en Rejsning mod Christendommen, hvad den slet ikke var, saa kan dog Christendommens Indførelse siges middelbart at have havt Deel i den. Men nærmest tilskrive dog Sagaerne, og det vist med fuld Ret, Olafs verbøslige Landsstyrelse Folkets og især Hovdingernes Uvillie mod ham. „Det havde — siges Sagaerne — været meget almindeligt i Norge, at Lendermænds eller mægtige Bønders Sønner, fore paa Hærskibe og erhvervede sig Gode ved at herje baade udenlands og indenlands. Fra den Tid Olaf tog Kongedømmet, fredede han sit Land saaledes, at han gjorde Ende paa alt Ran indenlands; og om det end var mægtige Mænds Sønner, som brød Freden, eller øvede hvad Kongen tyktes ulovligt, saa alligevel, naar han formaade at naa dem med sin Rejselse, hjalp ingen hverken Døen eller Død for, at de jo bleve straffede paa Liv eller Lemmer, og det lige strengt den Mægtige som den Kinge. Men dette syntes Landsfolket at være overdreven Haardbed, og de som saa sine Frænder dræbte, opfyldtes af Had mod Kongen, om end Straffen var vel fortjent. Det var saaledes den første og fornemste Grund til Landsfolkets Rejsning mod Kong Olaf, at man ei taalte hans Retfærdighed; men han vilde heller opgive sin Hoighed end vige fra hvad der var Ret ¹⁾. Og denne Stemning var det Knut listigen benyttede, idet han deels vandt de Misnoiede for sig selv ved herlige Løfter, deels fremstillede for Almuen den i sin Tid vensale Haakon Jarl som Norges vordende Styrrer. „Medens Olaf — heber det — syntes Folket haard og tilbøielig til at straffe, lovede Kong Knut Guld og grønne Skove; og Hovdingerne bleve blendede derved, at

¹⁾ En. D. S. c. 154—169.

han havde enhver af den store Bedrighed og Rigt, end de tilføie havde. Og det var som uendelig, at Folket i Norge var tilbøjeligt til at se Haakon Jarl tilbage, efter som han, da han for raadede for Landet, havde været sinns elsket af Landefolket¹⁾. Her seer man udgjort med Elmsomhed og Udtrækkethed Marsagen til den Uvillie med Olaf, som paadiret af Knuts Ransker udbrod i en uslen almindelig Redning af det norske Folk mod det Konge; og den Uvillie af Høvedene, som Sagarne her udtale, er ingen anden end den Høvede, som det var kommet til ret Besindelse fra sin første Opvækkelse, og havde faaet smage Dødsens bittere Frukt.

Allerførst under Olaf Opvækkelse den skandinaviske og svenske Ryst havde det høit sine Spelbere i hans Hær, hvilke ved Efter den Guld og Sølv ledte mange Hovdinge til Louligen at give Knut sin Tro, og love ham Hjælp, naar han kom til Norge. Denne Høvedelse sporede snart i en Bølling og Uvillighed i alle den norske Hærs Hovdinge, der hindrede Olaf i enhver raast og afgjørende Strid²⁾. Men da han var kommen hjem til Norge, aabenbarede snart Gravalder sig i hele sin Hæder og i sin fulde Udstrækning. Erling Skjelgeson af Sole var den mægtigste af Norges daværende Hovdinge, hvis Indflydelse strakte sig over hele Rogaland og Hordaland, og som var anset baade ved egen Dygtighed og ved sine Slægtforbindelser, da han selv var gift med Kong Olaf Trygvessons Søster, og en af hans Søner med en Datter af Svein Jarl. Men Erling var allerede under det danske Tog med sine Søner i Knuts Hær som Olafs erklærede Fiende; og om Høsten efter drog han til Norge med Knuts Sendemand i sit Følge, hvilke om Vinteren gennemførte Landet uden Sty, under Erlings Beskyttelse, og udbelte aabenbare og hemmeligen Knuts Guld blandt de Misnoiede og Bøllende. Ogsaa Høvedingen Thorer Hund i Bjarkø havde tidligere forladt Norge og var traadt i Knuts Tjeneste³⁾. Den gamle, listige Haarek af Thjotta havde vel fulgt Olaf paa hans danske Tog, men var aldrig saasnart kommen hjem til Haalogaland, for han optraadte som Kongens aabenbare Fiende⁴⁾. Einar Thambarsskjælver, den indflydelsesrigeste Hovding i Thronhjelm, gift med Jarlerne Erik og Sveins Søster og fordem deres hengivne Ven, var aldrig kommen til noget ret oprigtigt Forlig med Olaf, og stod nu rede til at modtage sin gamle Haakon Jarl med aabne Arme⁵⁾. Disse vare paa den Tid at anse som Norges første Hovdinge, der paa Grund af udstrakte Forbindelser og nedartet Anseelse kunde lede Bønderne i det nord-

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 102.   ²⁾ En. Dl. S. S. c. 166.   ³⁾ En. Dl. S. S. c. 171.   ⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 168, 170.   ⁵⁾ En. Dl. S. S. c. 121, 130, 154, 181.

lige og vestlige Norge næsten som de selv vilde. Mange mindre navnfuldige fulgte hine Storhøvdingeres Exempel og sluttede sig aabenhare eller hemmelig til Knuts og Haakon Jarls Sag; og overalt drog Høvdingerne Almuen efter sig. Da Olaf i Vinteren 1027—1028 og den paafølgende Vaar fór over Biken og Dplandene sporede han ogsaa her overalt Virkningerne af Knuts Løfter og Bestikkelser ¹⁾, og han kunde ikke følge for sig selv, ligesom han ei heller fulgte det for de faa af sine Mænd, paa hvem han endnu stolede, at den Stridsmagt, han raadebe for, var altfor ringe til at modstaa Knut, naar denne, hvorefter ei kunde tvivles, snart angreb Norge, — og at han ingen Hjælp kunde vente af Landsfolket, paa hvis Trostaa han ei længer kunde lide ²⁾.

Knut lod ikke længe vente paa sig. Ved Limfjorden samlede han om Sommeren 1028 en Flaade paa 1200 Skibe, brød sig ikke om Olaf, der med sin ubetydelige Flaade laa ved Tunsberg, men satte lige over til Agder, hvor han mødte en god Modtagelse af Bønderne. Udenfor Rogaland stødte Erling Skjalgsøn til ham med meget Folk, og nu fortsatte han sin Færd nordøst langs Kysten lige til Throndhjem, hvor han paa otte Fylkers Thing blev tagen til Konge over hele Norge. Knut indsatte Haakon Jarl til Norges Styrrer paa sine Begne, og vendte derpaa igjen sydøst, drog denne Gang øst over Fjorden til Borg og holdt her Thing, paa hvilket som andensheds Landet blev ham tilsvoret. Overalt havde han taget Gidsler for Folkets Trostaa af alle Lendermænd og Storbønder, nemlig deres Sønner eller nære Frænder, og nu drog han tilbage til Danmark, „efter at han — som Sagaerne sige — havde vundet Norge uden Sverdsflag“ ³⁾.

Medens Knut saaledes med sin store og pragtfulde Flaade i et sandt Seiersoptog, under vel lønnebe islandsk Skaldes glimrende Lovprisning ⁴⁾, drog frem og tilbage langs Norges Kyst, havde Olaf holdt til med sine tretten Skibe inderst i Fjorden, i Drøfn (Dramsølv), hvor Knut ikke forsøgte paa at angribe ham. Seent om Høsten, da han hørte, at Knut var vendt tilbage til Danmark, drog han længer ud i Biken, og derpaa i Begyndelsen af Vinteren langs Landet vestover. Meget lidet Folk stødte til ham, og han mærkede alt for vel, „at Landet var ham fravesaget“. Hans Færd var langsom, da han idelig maatte kæmpe med Mobbør, og ved Jæbern laa Erling Skjalgsøn med en betydelig Flaade for at hindre hans Forbifart. Her viste sig imidlertid endnu engang Lykken Olaf gunstig. Da Erling med uvarsom Fremfusenhed forfulgte ham, blev han ved en Krigslift af

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 172—176.

²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 177, 178.

³⁾ Sn.

Dl. S. S. c. 180—183.

⁴⁾ Jfr. Thorarin Loftungas Togdrapa Sn. Dl.

S. S. c. 182.

Dlaf fik fra sin sødige Hustru, omkring af Dlaf Skibe, og efter en tapper Modstand, tagen til Fangt. Dette uventede Held kunde man se igen have rettet paa Dlaf's salvede Sag, hvis han havde faaet beholds denne værdige. Dødsring: som at Gidfel i sine Hænder. Men afslutningsvis, udtydte en af Dlaf's Mænd, Hjalfr Gittasfalk, Erlings Hænder, men bitterste Hænder, en overilet Handling af Kongen som at Tegn til, at denne vilde Erlings Død; og Hjalfr lovede hans Hoved ved et Ord, at det han just var især med at gaa Kongen til Haande. Ulykkelig! — Dlaf's Døds — der hug Du Norge af min Haand! Og han havde Ret: Med Erlings Død var Dlaf's sidste Haand, til indsigts. Thi paa Nyttet herom, hvilket som en Lovord for haande med Nord og Syd, reiste alt Folket sig mod Dlaf. Fik Syden flyde Erlings forbittede Souner, efter ham med enaar Dag; fik Nordens, nærmeste sig Haakon Jarl, med en lille ringere; og midt i denne Tid forlodes Dlaf af sine Høvdinger, som hidtil havde været ham troe; men som nu deels gæve, fik Hjalfr med Erlings Døds Døds, deels ansaa Kongens Sag som uoprettelig tabt. Det fandt ogsaa Dlaf selv. Han var kommen til Svanemøre, da han saa, at han som Hjalfr var indespærret af sine Hænder. Han drog da ind i Døds, efterlod her sine Skibe, og for med de Faa, som endnu stode sig til hans Sag, midt i Vinteren, ad en besværlig Vej over Hædet til Einabu over i Gubbrandsdalene, og saa videre sydover til Hedemarken. Men overalt mærkede han, at Folkets Sind havde vendt sig fra ham, og hans Følge formindskedes meer og meer, da den ene efter den anden deels fik Hjemlov af ham, deels tog sig det selv.

Dlaf bestemte sig nu til at forlade Norge. I Begyndelsen af 1009, medens Vinteren endnu stod paa, drog han over Eidsflov til Sverige, fulgt af sin Dronning Astrid, begge sine Børn Magnus og Alfild, og nogle faa tro Kendermænd, der ikke vilde stille sin Sag fra Kongens; ogsaa Biskop Grimkel fulgte ham og var beredt til at betale hans Landsflygtighed, men blev dog senere af Kongen sendt tilbage til Norge¹⁾. Dlaf opholdt sig Vinteren over i Närke hos en svensk Høvding, Sigtryg. Da Sommeren kom, efterlod han sin Dronning og sin Datter i Sverige, men drog selv med sin Søn og sine Mænd søveis til Barbarike. Her raadede dengang i Holmgaard (Rogorod) Kong Jarisleif (Jaroslav), der var gift med Dlaf's Sønes Datter Ingegerd, Dronning Astrids Halvsøster; og af dem blev Dlaf modtagen paa det Venstabeligste, og fik alt hvad han behøvede til sit og sine Mænds Underhold²⁾.

¹⁾ En. DL. S. S. c. 184—188.

²⁾ En. DL. S. S. c. 187—190, 257.

³⁾ En. DL. S. S. c. 191.

Olaf var saaledes fjernet fra Norge, og Ingen reiste sig her imod Knut. Denne var nu tre Rigers Konge, og med Nette bar han Tilnavnet: den Mægtige (hinn riki). Dog var det ikke Knuts Magt alene, som Nordmændene hylde; han havde flojeligen sat Haakon Jarl til deres nærmeste Styrrer, en Mand, paa hvis Trofæd han selv kunde lide, og hvem Wi, tidligere Minder og Sindelag bandt til Norge og gjorde Nordmændene kjær. Men Haakons Styrelse var af kort Varighed. Om Sommeren 1029, da alt saa fredeligt ud i Norge, for han over til England, for der at hente sin Brud. Seenhøstes gav han sig paa Tilbageveien, men blev borte paa Havet med Skib og Følge, uden at der nogenfinde spurgtes til de nærmere Omstændigheder ved hans Død ¹⁾. Han var dengang henvend 30 Aar gammel, og med ham uddøde den mandlige Green af Glade-Jarlernes ældgamle berømte Stamme. Saa vensæl han end havde været i Norge, og saa store Forventninger end Nordmændene havde gjort sig om hans Styrelse, saa synes det dog ikke at have været frit for, at man jo satte hans uventede Død i Forbindelse med hans Edbrud mod Kong Olaf, og ansaa den for en Guds Straf for dette ²⁾. En saadan Tanke maatte ligge hiin Tids Menneffer nær og var maaffee det første Stød til at give Folkemeningen om Olaf en ny Retning, der efterhaanden vendte sig til hans Fordeel.

Vinteren efter Haakon Jarls Død (1029—1030) var Norge uden styrende Overhoved, og Landsstyrelsen i Rigets forskjellige Dele hvilede midlertidig hos de mest anseede Lendermænd. Af disse var efter Erling Skjalgssøns Død ingen mægtigere end Einar Thambarskjælver, som raadede for hele det ydre Throndhjem, og hvis Hustru og Søn ansaa sig for Haakon Jarls nærmeste Arvinger ³⁾. Kong Knut havde ogsaa tidligere, da det var ham mest om at gjøre at drage Norges Hovdinge til sig, forespeilet Einar Muligheden af, at han eller hans Søn Eindride, i Tilfælde af Haakon Jarls Død, selv kunde blive Norges Styrrer med Jarlsnavn ⁴⁾. Alt dette rørte sig nu i den ærgjerrige Einars Hoved og foregjøglede ham lysende Forhaabninger. Han gjettede ikke, at Knuts Løfter kun vare lokkende Mundsvær, som han desuden ogsaa havde blæst en Anden i Øret. Denne var Ralf Arnessøn af Egg, den mægtigste Hovding i det indre Throndhjem, en Mand, som egentlig skyldte Kong Olaf sin Magt, og som længe havde holdt fast ved dennes Sag, men som dog i Nødens yderste Stund havde forladt ham, medens hans brave Bro-

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 195.

²⁾ Hvor den mindre Olaf den Helliges Saga fortæller Haakons Død, lægger den til: „ok var þat optir vānum, det gill som man kunde vente“. Mind. Dl. S. S. c. 77.

³⁾ Sn. Dl. S. S.

c. 205. ⁴⁾ Sn. Dl. S. S. c. 181.

dre, Finn, Thorberg og Arne, fulgte Kongen i hans Landsflygtighed. Da Ralf nemlig efter Olafs Bortfærd søgte Knuts Venstaa, lod denne ham forstaa, at han behøvede en Mand som Ralf til at stille sig i Spidsen for Nordmændene mod Olaf, hvis denne skulde vende tilbage til Norge; thi i saadant Tilfælde kunde han ei stole paa sin Frænde Haakon Jarl, der — som han udtrykte sig — var saa ærlig, at han ei vilde skyde et Spyd mod Olaf. Han vilde derfor da lade Haakon fare til sig og holde ham i sin Nærhed, men gjøre Ralf til Jarl og lade ham raade for Norge. Ralf havde ogsaa laant Dre hertil og forpligtet sig til at lede Rejsningen mod Olaf, hvis han igjen viste sig i Norge ¹⁾. Et saadant underfundigt Spil drev Knut ligesaa vel med sin Søstersøn, den ærlige Haakon Jarl, hvem han selv havde fremstødt for sig til en Loffemad for Norges Almue, — som med Norges øvrige Hovdinge, der blendede af Had og Ærgjerrighed ikke mærkede, at de kun som foragtelige Rebskaber arbejdede for Knuts Herkæmpe, medens han i Grunden holdt dem alle for Nar.

Einar Thambarstjælver var den, som først fik Vinene op for det hele Blendværk, idet han uventet blev vækket af sine glimrende Drømme. Han for nemlig i 1030, saasnart han havde faaet Bished om Haakons Død, over til England til Knut for at see sit Haab om Jarldømmet opfyldt. Men han maatte nu høre af Knuts Mund, at denne vel vilde holde Einar i al Agt og Ære som den første af Norges Lenshermermand, en Verdighed, der svarede til hans Byrd, — men af hans Jarldømme kunde der intet blive, da Knut allerede havde sendt sine Ræd til Danmark, for derfra at hente sin Søn Svein, hvem han havde givet Kongedømmet over Norge. Einar saa sin Løb; og han forstod sig nu ikke heller med at vende tilbage til Norge, hvor vigtige Tidender stode nær for Haanden ²⁾.

Olaf havde imidlertid opholdt sig i Holmgaard. Han havde altid været gudfrygtig; men under hans vorende Modgang, og især nu, da den verdslige Styrelses mangehaande Byrder ei længer hvilede paa hans Skuldre, vendte hans Sind og Tanke sig meer og meer hen imod Religionen, i hvilken han søgte og fandt sin bedste Trøst ³⁾. I hans Sind tumlede sig dog forskjellige Planer. Kong Jarisleif og Dronning Ingegerd, der gjerne vilde beholde ham hos sig, og kendte hans Zor for Christendommen, tilbød ham Styrelsen af et Landstaa, der endnu var hedensk, for at han der kunde indføre Christendommen; — dette var ikke lidet loffende for ham. Det foresvævede ham ogsaa, at opgive for stedse Kongedømmet, og drage til Jerusalem eller et andet helligt Sted for der at give sig i Kloster. Men paa den

¹⁾ En. Nl. S. S. c. 184.

²⁾ En. Nl. S. S. c. 205.

³⁾ En. Nl. S.

anden Side hvælede dog hans Tanke oftest ved Norge og ved Muligheden at komme hid tilbage, hvor Lykken i de ti første Aar af hans Styrelse, saa stadigen havde fulgt ham, men hvor han senere havde prøvet en Modgang, som bragte ham til at tvivle, om det ogsaa var Guds Villie, at han skulde gjenvinde det. Tanken om Norge blev stedse meer og meer levende deels ved hans norske Vedsageres Forsiklinger, og deels ved de Tidender, han efterhaanden fik fra sit Fædreland om den Forandring, der var indtraadt i dets Stilling og vel ogsaa i Nordmændenes Stemning. En Drøm skal endelig have gjort Udslaget. Det syntes ham, at Olaf Trygvessøn aabenbarede sig for ham og opfordrede ham til at gjensege sin Ret, om hvilken han aldrig maatte tvivle, og om hvilken Gud vilde bære Vidne for ham ¹⁾.

Da Forsættet først var afgjørende fattet, lagdes rask Haand paa Verket. Strax i Begyndelsen af 1030, midt i Vintertiden, drog Olaf med sine 200 Mænd fra Holmgaard, hvor han efterlod sin unge Søn Magnus, ud til Kysten, og seilede herfra, saasnart Isen løsne, over til Sverige. Her fik han Bekræftelse paa de Tidender, han allerede tidligere havde hørt fra Norge: at Haakon Jarl var død, og Landet høvdingeløst. Dette styrkede hans og hans Mænds Haab ²⁾. Her forenede sig desuden med ham, de Mænd, som vare blevene tilbage hos Dronning Astrid, og hans Svoger Kong Dnund overlod ham ikke alene 400 Mand af sine egne Hirdsvende, men tilstædede ham ogsaa, under hans Færd gennem Sverige at forstærke sin Hær med alle de Svenske, som frivilligen vilde følge ham. Vel spurgte nu Olaf fra det nordlige Norge, at man der var forberedt paa hans Komme, og at han vilde møde en kraftig Modstand; hvorfor ogsaa de, som kom fra disse Kanter, fraraadete Toget. Men Kongen var nu engang fast bestemt paa at gjenvinde sit Rige eller dø.

Da Sommeren var kommen, brød han op med den Hær han havde faaet samlet og tog Veien gennem Sveriges indre Fjæld- og Skovbygder netop mod Throndhjem. Færden var besværlig og langsom, da Folket maatte bære Vaade med sig for at komme over de mange Bænde; men under Toget forsøgedes Olafs Hær stadigen. Først stødte hans Halvbroder Harald Sigurdssøn til ham med 600 Mand, hvilke han paa Kygget om Olafs Nærmelse havde samlet paa Dplandene; derpaa hans Frænde Dag Ringsøn med 1200 Mand; og endelig en heel Deel Svenske, blandt hvilke dog mange Røvere og Ulgjerningsmænd. Da Olaf kom over Kjolen ned i Beradal, mønstrede han sin Hær og fandt, at den talte meer end 3000 Mand. Men af disse vare 900 Hedninger. Olaf havde foresat sig kun at have

¹⁾ En. Nl. S. S. c. 198, 199.

²⁾ En. Nl. S. S. c. 203.

Udførte med sig ti Skæpper, og han gav derfor Heddingernes Balget: endt at lade sig døde eller og forlade Herren. Da love 400 sig døde, men 100 drog sig igen tilbage til sit Hjem ¹⁾.

Dlafs Tog kom ingenlunde hans Fiender i Norge uventet, og snart bemanglede en overste Styret, hændte de dog baade med Kraft og Grundsigthed. I Spidsen for Armodingen stode: paa Haaloga land Thorer Hund af Bjarkø og Haarel af Thistta, i Thronbjem Kalf Arnesen og paa Beklandet Erling Skjalgsfand Sommer og flere Leubermænd, hvilke alle havde tilføret Kong Knut at de skulde tage Dlaf af Dage, hvis Lelighed dertil gaves. Da de ved sine Spidere fik Kundskab om Dlafs Komme til Sverige, lode de fraa Hærbud udgaa; og da man var uvis om, paa hvilken Kant Dlaf vilde angribe Norge, deelte Stridsmagten fraa Beklandet sig faaledes, at Hæren fraa de sydligere Fjeller under Erlings Sommer drog sig i Sæthet, medens den øvrige under de andre veflandste Leubermænd drog sig mod Nord for at frde til den Magt, som samlede sig i Thronbjem ²⁾.

Snart fik man Vidhed om, at Dlafs Tog rettede sig mod denne stoffuante Deel af Landet, og at han med sin Hær var kommen til Janteland. Ved denne Tidende satte fraa de i Thronbjem samlede Hævinger sig i Bevægelse med Thoret, Haarel og Kalf i Spidsen, samlede til sin Hær alt det Gull, de kunde opdrive og fore ind til Beradal for der at møde Dlaf. Den ivrigste til at opegge Stridsfolket mod denne var en Bifkop, Sigurd, en dansk Mand, der længe havde været hos Kong Knut, og som af ham var givet Haakon Jarl til hidskifkop. Det var en heftig Mand, haard og uforsigtig i sine Ord, han fulgte nu Bondehæren, og fremstillede altid i sine Taler Dlaf som den grummefte Koldsmænd, og hans Stridsmagt som en Samling af Røvere og Ubaadsmænd. Man skulde hugge dem ned uden Skamfæ og lade deres Lig ligge som Bytte for Ulf og Dren, men ingenlunde begrave dem i kristen Jord. Den ophidsede Bondehær gav hans Tale Bifald og lovede at følge hans Anvisning ³⁾.

Ganfte anderledes var Dlafs Færd og Tale. Da han kom ned i Beradal, vilde de mest heftige af hans Tilhængere, at man skulde dræbge Dygderne med Jd og Sverd: saaledes skulde man gjengældte Bondehæren deres Forraderi og maaftee tillige virke en Oplosning af deres Hær. Men Dlaf, der i sine tidligere Dage ifte havde formanet flige grufomme Midler for at vinde sin Sag, erklærede sig nu afgjorende derimod og bød sine Mænd at fare fredeligen ned gjennem Dalen, indtil de mødte Fiendehæren ⁴⁾.

¹⁾ En. D. S. S. c. 202—215. ²⁾ En. D. S. S. c. 204, 206. ³⁾ En. D. S. S. c. 228—230. ⁴⁾ En. D. S. S. c. 216, 217.

Mødet mellem Hærene fandt Sted paa Stikflastab. Olaf havde vel 3000 Mand; hans Fiender omkring 12000. Olafs Mænd havde til Hærtegn Kors paa Hjalme og Skjold, og gif frem under Hærraabet: „frem Christmænd, Korsmænd, Kongsmænd!“ I Spidsen for hans Fiender stod Kalf Arne søn, der efter de øvrige Hovedingers Raad havde paataget sig Overansvørselen over Hæren, og dennes Hærraab var: „frem, frem Bondemænd!“ Der blev en haard Strid, og Olaf gif selv frem i Spidsen for sit Folk. Men medens det endnu var tvivlsomt, hvorhen Seieren vilde vende sig, fik Kongen et Drebug over Knæet. Ved dette Saar helbede han sig op til en Steen, kastede Sverdet og bad Gud hjælpe sig. I samme Stund fik han tvende andre Saar, der voldte hans Død; det ene gaves ham af Thorer Hund, og det andet, som det almindelig hed sig, af Kalf Arne søn, der dog senere negtede for dette Ryktes Sandhed. Efter Olafs Død opholdtes Striden endnu en Stund af Dag Ring søn, der med sin Flok var kommen paa Kamppladsen noget senere end den øvrige Hær. Men Dag blev overmandet og maatte flygte. Hermed var Slaget afgjort, og Seieren paa Bondernes Side ¹⁾.

Saaledes saldt Kong Olaf Harald søn 35 Aar gammel, efterat han i næsten 16 Aar havde været Norges Konge. Hans Dødsdag angives i Sagaerne eenstemmigen at have været den 29de Juli, som i dette Aar, 1030, saldt paa en Dødsdag; og denne Dag har ogsaa bestandig været den, som i Kalenderen har baaret St. Olafs Navn, og paa hvilken hans fornemste Fest høitideligholdtes ²⁾. Alligevel er der den største Sandsynlighed for, at hans rette Dødsdag har været den 31te August. Paa denne Dag 1030, indtraf nemlig en stor Sølførmørtelse strax efter Middag, netop paa den Tid af Dagen da Slaget holdtes; og denne Omstændighed passer til Sagaernes eenstemmige Udsagn, at der under Slaget indtraf et stort Mørke, og at Solen ikke saaes, uagtet Himmelen var aldeles skyfri, — et Udsagn som støtter sig til en samtidig, vel ikke i Slaget nærværende, men dog med Olaf og hans Søn Magnus noie bekjendt Stalds, Sigvat Thord søns, udtryffelige Ord i et Vers, som endnu er bevaret ³⁾.

Sagaerne have med Umhyggelighed og med et umiskjendeligt Præg af Sandbruhed skildret os Olaf Harald søns Landsstyrelse og med det samme hans Karakter. Ejebe han end ikke i Eet og Alt de glimrende Aands- og Legems-Egenskaber, hvormed Olaf Tryggves søn uimodstaaelig henrev Nordmændene, saa havde han derimod paa sin Side et stærkere og klarere Blik baade med Hensyn til Christendom-

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 217—242.   ²⁾ En. Dl. S. S. c. 248.   ³⁾ En. Dl. S. S. c. 239; jfr. Prof. Hanssens Afh. Saml. t. det norske Folks Spr. og Hist. I. 452—478, II. 157.

men og Norges-Samfundsførholde, en meer ordnende Aand, en be-
 seuer Dyrkning og tydelige Bevidsthed af sin kongelige Virksomheds
 Formaal, der ikke skulde begrændses af hans egen Tid alene, men
 ogsaa udstrætte sig til en fjærn Eftertid. Modgangen sveide en for-
 ædende Indskydelse paa hans Sind, og hans sidste Dyrtræden, fuld
 af kristelig Kjærlighed og Gudhengivenhed, maa kaste et mildnende
 Glor over hans tidligere Haardhed, der desuden meer maa tilregnes
 hans Tidbalder's Læsemaade end hans eget Hjertelag. Hans Ulykke
 og voldkommne Død blev ogsaa, som senere vil vise sig, et kraftigt
 Middel i Guds Haand, et alene til at udsone Nordmændene med hans
 Blode og sprede Glæde over hans i Livet ofte misliedte Virksom-
 hed, men ogsaa til at befæste hans Indstiftelser, baade de, der angik
 Gudsdommen, og de der sigtede til Dyrholdelsen af Landets Lov
 og det norske Riges Selvstændighed, — et kraftigere Middel uden tvivl
 end hans Kongedømmes længere Varighed vilde have været.

Reisningen mod Olaf havde fra Almuens Side været en uover-
 lagst, blind Oprøring, — fra Hovdingernes Side en vistnok bereg-
 net, men forsynet Plan til egennyttige og ærgjerrige-Hensigters Op-
 sæt. Reisningen stottede sig ikke til nogen fuldgjældig og reem
 Gæmte; den udsprang kun af Selvfølelse og af underfundig Indvirk-
 ning udenfor. For begge Dele sit man med Eet Dinene aabnede, og
 et hastigt men let forklarligt Omsving i Folketæmningen indtraadte.
 Konon Jarls uventede Død og de dermed forbundne Omstændigheder
 havde vist nok allerede hos Mange vakt Eftertanke. Dernæst kom
 hans svigfulde Færd og ærgjerrige Hensigter meer og meer for Da-
 ga. Endelig viste Olaf sig i sin sidste Dyrtræden i en, saa at sige,
 skjæret Stikfjeld, hvorom det forskjønnende Rygte som en Løbelid
 sprængte sig fra hans Benner til hans Modstandere; hvorhos Om-
 stændighederne ved hans Død, og især Solformørkelsen, som ledsagede
 den, stode paa selve hans Modstanderes Følelse og Overtro. Alt
 det sammen maatte nødvendig give Folketæmningen en ny Retning.
 Næste under Slaget havde Bondehærens Førere havt ondt ved at
 se Mængden til at holde Stand, da den saa Olaf Ansigt til Ansigt,
 det han fremtraadte af Skoldborgen i Spidsen for sine Mænd ¹⁾.
 Da Slaget var til Ende og Kongens Fald kundbart, sloges Seier-
 herrene af en underlig Rædsel, der afholdt dem fra at plyndre Val-
 viden; og sjønt de endnu ikke aabenbart vilde erkjende sine faldne
 Fæder for andet end fredløse Mandmænd, der havde forbrudt kristen
 Tapperhed, saa raadede dog i Stilhed en anden Mening, og mange
 Kongsmændenes Lig bleve trods hiin haarde Dom førte til Kirkerne
 og begravne i viet Jord ²⁾. Bondehæren opløste sig ogsaa langt

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 238.

²⁾ En. Dl. S. S. c. 248.

hastigere end man skulde have ventet, og selve Høvdingerne spredte sig hver til Sit, saasnart de havde forvisset sig om, at de splittede Levninger af Olafs Hær havde forladt Veradal og vare dragne øster over Kjolen ¹⁾.

Imidlertid sneg sig allerede et Rygte om den faldne Konges Hellighed sagte omring. Bonden Thorgils paa Stifflastad havde strax efter Slaget skjult Olafs Lig, at det ikke skulde falde i hans Fienders Hænder og af dem blive mishandlet. Men om Natten — hed det sig — saa man Lys skinne over Stedet, hvor det laa, og en blind Mand skulde have faaet sit Syn igjen ved at gnide sine Dine med sin Haand, som var bleven vædet af det Vand, hvori Liget var væsket ²⁾. Slige og lignende Rygter fandt villigt Dre hos Nøgles Venstab, hos Andres Ængstlighed og hos Alles Overtro, og de bleve snart almindelig Folketale i Throndhjem.

Under dette for det danske Herredømme ikke synderlig heldvarslende Omflag i Folkestemningen tiltraadte Svein Knuts søn Norges Kongedømme. Han var ikke grum eller ildefindet — heber det — men en uerfaren Yngling, der lod sig ganske lede, og det til det Verre, af sin Moder Alfisa (Alfifu) og af de danske Høvdinge, som hans Fader havde medgivet ham ³⁾. Han var kommen til Viken, da Stifflastad-Slaget stod, og drog derpaa uden Ophold langs Kysten til Throndhjem, hvor han indtraf om Høsten, og blev der som andensteds tagen til Konge uden Modstand. Men hans Styrelse vakte snart Nordmændenes Uvillie. I flere strenge, ubillige og for Norge uvante Lovbestemmelser, tildeels hentede fra danske Sedvaner og Forhold, troede man, og det vist med Grund, at spore Ringeagt fra de danske Styrreres Side for Nordmændene og Folkets gamle Ret. Der reiste sig en Knurren vide om i Landet, og de, som ikke havde taget nogen virksom Deel i Rejsningen mod Kong Olaf, begyndte at bebrejde hans Modstandere og især Indthrønderne, hvad disse i deres Kortsynthed og Lettroenhed havde gjort ⁴⁾. Einar Thambarstjælver, der først var kommen tilbage til Norge, efterat Stifflastad-Slaget var holdet, roste sig aabenlydt af ikke at have deeltaget i Opstanden mod Olaf, og han blev snart de Misnoieskes Ordfører mod Sveins Styrelse og den virksomste Talsmand for Olafs Hellighed ⁵⁾. Selve Anførerne for Opstanden maatte nu ligesaa vel som Einar føle sig stufede i sine ærgjerrige Forhaabninger; Landsstyrelsen var ikke kommen i deres, men i Fremmedes Hænder, og deres egne Landsmænds Uvillie yttrede sig meer og meer aabenbart mod dem ⁶⁾. Især var dette Tilfælde med Ralf

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 243, 244. ²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 249—251. ³⁾ Hgr. 91. ⁴⁾ Sn. Dl. S. S. c. 252, 253. ⁵⁾ Sn. Dl. S. S. c. 253.

⁶⁾ Sn. Dl. S. S. c. 257.

Arnelson, der maatte høre de bitterste Behreidelser af selve sine Brodre, som han skaffede disse, som havde været Dlafs ivrige Tilhængere lige til det sidste, Fred af Kong Svein ¹⁾). Det ulmende Misnoie brød alle strax ud i aabenbar Opstand mod det danske Herredømme, fordi man frygtede Kong Knut, der havde de meest anseede Mænds Gunst og Frænder i sine Hænder som Gidsler, og fordi man desuden ikke endnu fandt Rogen, der vilde sætte sig i Spidsen for en Opstand ²⁾). Behreidelserne mod Leberne af den sidste Reising blev alligevel meer og meer truende, og da de for Diebliffet nærmest rettede sig mod den foromtalte danske Biskop Sigurd, fandt denne det udeligt at forlade Norge og drage til England til Kong Knut ³⁾).

Haand i Haand med det vorende Had mod Danernes Herredømme gif Erkjendelsen af Dlafs Fortjenester og Troen paa hans Helligdom. Hvorledes denne Tro vandt Styrke sees bedst deraf, at den mægtigen greb endog en af Dlafs Banemand, nemlig Thorer Hund. Denne troede, at et Saar, han havde faaet i Haanden under Stiklastad-Slaget, var blevet læget ved at vædes af den salbne Konges Blod. Han kundgjorde selv dette, da Rygtet om Dlafs Helligdom kom i Folkemunde; og strax efter forlod han, som det synes med angersuldt Sind, Norge, drog lige til Jerusalem, og skal ikke være vendt tilbage til sit Fædreland ⁴⁾). Slikt Sindsskifte hos En, der forhen havde været Dlafs bitterste Fiende, maatte naturligviis virke dybt paa Folkemeningen, som nu udtalte sig meer og meer afgjort for Dlafs Helligdom, og snart ogsaa i en heit agtet Geistlig fik sin bedste Talsmand.

Ikke saasnart havde nemlig den danske Biskop Sigurd forladt Landet, før Thronderne sendte Bud efter Dlafs Ven, Biskop Grimkel, der imidlertid havde holdt sig paa Oplandene, og hentede ham til Thronbjæm. Grimkel henvendte sig strax til Einar Thambar-Hæder, og begge begyndte i kraftig Samvirken at udbrede og vel ogsaa forherlige Rygtet om de Undere, som troedes at bevise Dlafs Helgenkraft. Thorgils paa Stiklastad havde lønligen begravet Dlafs Lig i en Sandmel ved Nidelven, strax ovenfor Kjøbstaden Nidaros ⁵⁾). Man fik nu Stedet at vide, og med Kong Sveins Tilladelse lod Einar og Grimkel det, under Tillob af en stor Menneksemængde, opgrave og jorde ved den af Dlafs selv byggede Clemens Kirke i Nidaros. Men det blev ikke herved. Den 3die August 1031 blev Dlafs Lig atter optagen og aabnet af Biskop Grimkel i Kong Sveins, hans Moders og alle hans Hovdingers Nærværelse. Liget fandtes

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 256.

²⁾ En. Dl. S. S. c. 253.

³⁾ En. Dl. S.

S. c. 257.

⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 242, Magn. G. S. c. 12.

⁵⁾ En.

Dl. S. S. c. 251.

da — heder det — aldeles friskt, og dets Haar, Stæg og Negle vare vorede. Dette ansaas som et Under tegn. Den eneste som yttrede nogen Tvivl var Alfisa, der lod sig forlyde med, at sig som laa i Sand raadnede seent, og at hun havde seet Haaret uforandret paa Døde, som havde ligget længer i Jorden; men hun vilde tro, at det var helligt, hvis Haaret ei brændte i Jld. Biskoppen lod da lægge Gløder paa et Fyrfad, lyste Betsignelse derover, strøde Røggelse paa Gløderne og lagde Dlafs afflippede Haar derovenpaa; da Røggelset var fortaret tog han Haaret uskadt op. Den vantro Alfisa fandt sig imidlertid ikke hermed tilfredsstillet; hun bad Biskoppen lægge Haaret i uviet Jld. Men da bragte Einar hende til Tausshed med mange haarde Ord. Biskop Grimkel erklærede nu, med Kong Sveins Samtykke, Dlaf for en sand Helgen, og det forsamlede Folk stadfæstede hans Erklæring ved sin Dom. Rigisten blev derpaa høitideligen baa ren ind i Klemenskirken og sillet over Høialteret ¹⁾.

Saaledes var nu Dlaf ophøiet til en Helgen. Landets saavel som Kirkens Lov var derved iagttagen: Landsloven, idet Folket med sin lovgivende og dømmende Myndighed havde vedtaget det, og Kongen dertil givet sit Samtykke, — Kirkens Lov, idet Handlingen var grundet paa en Biskops forudgaaende, ifølge Undersøgelser affagte Kjendelse. Paa den Tid nemlig laa endnu Helgenophøielser eller Kanonisationen til den biskoppelige Myndighed; først meer end hundrede Aar senere blev den af Pave Alexander III (1159—1181) forbedt (Paven selv som en udelukkende Ret ²⁾). Dlafs Dptagelse til Helgen blev ogsaa uden Modsigelse kjendt gyldig af hele den romersk-katholske Kirke. Hans Martyrfeft blev høitideligholdt den 29de Juli, hans antagne Dødsdag, og Dptagelsen af hans Helligdom erindret den 3die August; deraf i den gamle norske Kalender de to Dlafs messer: den tidligere, Olafsmessa fyrri, og den senere, Olafsmessa sidari. Hans Helgenry spredte sig snart ud over Norges Grændser, og det ei alene til de øvrige nordiske Riger, men ogsaa til England, Tydskland, ja endog med Børingerne lige til Constantinopel; og paa mangfoldige Steder udenfor Norge indviedes Kirker til hans Ære. Paa de Hædersbevisninger, der bleve Dlaf Haraldsøn til Deel som Helgen, kunne vi ikke lægge nogen Vægt, ligesaa lidt som paa de mange Undergjerninger, der af en overtroist Tidsalder tilskreves hans Helgenmagt; men hans Virken for Norges Kirke og Stat vil ligesuldt stedse leve i Nordmændenes taknemmelige Minde.

¹⁾ En. Nl. S. S. c. 217, 218.

²⁾ L'art de verifier les dates p. 384.

14.

Det norske Omvendelsesverks Karakter.

Historien om Christendommens Indførelse blandt Nordmændene maa ansees sluttet med Olaf den Helliges Død og hans snart paafølgende Ophoielse til Helgen. Da den egentlig ikke kan siges at begynde før med Olaf Tryggvessons Optræden, omfatter den kun et Tidrum af 35 Aar. Hos saa Fjell er Christendommen i saa kort Tid bleven indført og grundfæstet. I Danmark kjæmpede den med Hebdommen i meer end halvandet hundrede Aar; i 850 blev den første Kirke stiftet i Jylland, og neppe blev dog Hebdommen ganske udryddet eller Christendommen fuldkommen befæstet før i Knut den Høytiges senere Regjeringsaar, altsaa omtrent ved den Tid da det samme fandt Sted i Norge. I Sverige, hvor en christelig Kirke, om end i saare indskrænket Betydning, kan siges at være stiftet samtidig med den første danske, der var det først efter Aar 1000 at Christendommen vandt et lidet videre Omraade, og først længe efter 1100, at Hebdommen aldeles blev tilintetgjort; der varede altsaa Kampen mellem begge Religioner i henved 300 Aar. Aarsagen til denne mærkelige Kjæmpegjerning kan ikke søges deri, at Nordmændene vare mindre ivrige Aflyttere, eller Afatroen hos dem mindre indbrodet end hos Danerne og Svearne; Historie og Alderdomslevninger pege snarere hen paa det Modsatte. Den kan heller ikke søges deri, at Nordmændene ved at færdes paa sine Sotoge i Udlandet mellem Christne var bedre forberedte til Christendommens Modtagelse end deres tvende nørste Nabofolk; thi om end Svearne i visse Maader kunne siges at have været noget meer udelukkede fra Samfærdselen med Vest-Europas kristne Folkeskær, saa var dette i ethvert Fald ikke Forholdet med Danerne, der havde Lybsterne til Naboer og ligesaameget som Nordmændene færdedes paa Hærtog i England. Aarsagen maa derimod ganske vist væsentligen søges i den særegne Maade, paa hvilken Omvendelsesverket i Norge blev drevet.

Vi have nemlig seet, at i Norge Kongedømmets verdslige Haand lagde fra først af kraftigen understøttede og rastløs paaflyndede Omvendelsen. Hos begge Slaferne var brændende, man kan næsten sige vilddig Begeistring, uroffelig Villiefasthed og utrættelig Virksomhed paa en forunderlig Maade forenet med og ledet af gjennemtrængende Fjænd; og de lode intet Middel, som Fanatisme eller Klogskab kunde indgive dem, ubenyttet til Christendommens Udbredelse. De lagde i dens Tjeneste Ordet som ildfulde Prester, og Sverdet som værdige Stridsmand; og i fast Overbevisning om sit guddommelige Mand til at virke for Christendommens Fremme lode de Nædselen for

sine grumme Kevselsler gjennemdrive hvad Mildhed, Overtalelse og Klogskab syntes dem ikke at kunne udrette. De vare selv Omvendelsesverkets Hovedledere, medens deres Biskopper og Prester kun vare deres underordnede Medhjælpere, der maatte ligesaa lidt virkede dæmpende og formildende som hidsende paa Kongernes ofte fremfusende Zver.

I de tvende andre nordiske Riger derimod var Omvendelsesverket den allerlængste Tid næsten udelukkende overladt til Kirkens egne Kræfter og Virksomhed uden at understøttes, i det mindste i Landene selv, af nogen kraftig verdslig Arm. — I Danmark var vel de tydske Kongers Baaben ikke ganske uden Indflydelse; men denne var dog kun forbigaaende, og i Landet selv blev Omvendelsesverket blot svagt og næsten modvilligen understøttet af Kongerne, — af den vakkende Harald Gormsøn, og af den endog i sin meste Tid frafaldne Svein Tjugeskæg. Knut den Mægtige (1014—1035) var den første af Danmarks Konger, som synes at have laant en kraftig Arm til Christendommens Sag, og dog, som det laader, meer beskyttende end virksomt indgribende, til hvilket sidste hans mangehaande verdslige Syssler og omfattende politiske Planer neppe levede ham Tid. — I Sverige maatte Kirken i sin Udbredelse næsten endnu meer end i Danmark undvære den verdslige Statsmagts Hjælp. Olaf Skautlunge (omtr. 994—1022), der efter Aar 1000 lod sig døbe, var Sveriges første christne Konge; men han synes saa lidet at have fundet efter, eller været i Stand til at styrke Christendommen ved sin kongelige Magt, at han snarere maatte gjøre Hedningerne Indrommelse for at opretholde sit vakkende Kongedømme. Det samme var ogsaa Tilfældet med hans nærmeste christne Efterfølgere, hvilke — saavidt man kan skjønne af de sparsomme og dunkle historiske Efterretninger — næsten uafadeligen folte sit Kongedømme rystes under den indre Strid mellem Hedendom og Christendom, mellem Svearne, der længst helbede til den første, og Gauterne, der tidligst med nogen Overvegt erklærede sig for den sidste. Endnu da Adam af Bremen skrev sin Kirkehistorie omtr. 1076, stod Upsals berømte hedenske Tempel, til hvis Udelæggelse Kong Stenkil († 1066) ikke vilde eller turde laane sin Arm¹⁾. Stenkil's Søn Kong Inge († omtr. 1110) skal først have optraadt med nogen Kraft mod Hedendommen og nedbrudt Upsals Tempel; men han maatte ogsaa kæmpe mod tvende hedenske Modkonger, opstillede af Svearne, og først længe efter Inges Død, først henimod Midten af det 12te Aarhundrede kunde Svearnes og Gauternes Omvendelse til Christendommen siges at være fuldendt. Saa lidet vare, fast lige til Hedendommens Udslukelse i Sverige, Kongerne der virksomme, eller i Stand til at virke

¹⁾ Ad. Brem. de situ Dan. c. 233—237.

med sa verdslige Magt for Christendommens Udbredelse. — Naar man stiller sig de her fremhævede Forhold for Die, vil man neppe undres saa meget over Omvendelsesverkets hurtige Gang i Norge sammen i de toende andre nordiske Riger.

J nær Forbindelse hermed faaar et Spørgsmaal, som vi ei kunne lade gaae uberørt. Var ikke — vil man sige — den Raade, hvorpaa Christendommen indførtes i Danmark og Sverige naturligers og mere fremmende med Religionens egen Aand, end den Raade, hvorpaa den indførtes i Norge? og maatte ikke hiin ifølge heraf lede til en vigtigere Opfatning af Troens Bæsen hos de Omvendte blandt Danerne og Svecarne, og altsaa til en sandere og inderligere Christendom hos begge disse Følk i det Hele, da Omvendelsesverket hos dem virkelig var fuldbragt, end hos Nordmændene? Thi Kirken virker ved sin egen Kraft ad Overbevisningens Veie bedre om ogsaa langsommere, end Hjælpen af den verdslige Magt, ved Evang og Blodsudgydelse. — Syn Almeensætning fordrer denne sidste Paastand vort Blik. *Histories* lærer os ogsaa, at Christendommens Forkyndere blandt *Sedvningerne* jævnlig have ført den i Munden som en Grundætning, hvilken baade Fornuft og Christendom opstiller, og det om de samme Lærere end mangen Gang i Gjæringen kun stet fulgte den. Men om man ogsaa billiger selve denne Grundætning, om man fordommer Anvendelsen af Evang og Grumhed som Midler til den christelige Kirkes Udbredelse, og efter Fortjeneste laster de Christendommens Forkyndere, der af sin blinde Iver og lidenskabelige Haalmodighed have ladet sig egge til at benytte dem, — saa kan man derfor ikke negte, hvad Kirkens Historie ved saa mange Leiligheder viser, at selv den fremtvungne Omvendelse har i Tidens Løb under Guds Styrelse baaret herlige Frugter, og ofte grundlagt et Kirkesamfund, som hverken i Aand eller ydre Fasthed har givet andre, ved mere christelige Midler stiftede, det ringeste efter. Man kan saaledes ikke staa fra den Omvendelsesmaade, der ved et givet Kirkesamfunds første Dannelses er bleven brugt, strengt slutte til dets senere større eller mindre christelige Verb. Man kan det saameget mindre i det her foreliggende Tilfælde, som navnlig her Omstændigheder kunne paapeges eller med Sandsynlighed gjettes, hvilke frembragte en Rigevegt i Nordens forskjellige Riger mellem Omvendelsesverkets Frugter.

Om man nemlig end paa den ene Side indrømmer, at Omvendelsesverket i Danmark og Sverige dreves paa en i Formen sandhedsfuld Raade, og at derhos de første fra den tydske, hamborgskommuniste Kirke udgangne Christendomsforkyndere vare Mænd, udmærkede baade ved christeligt Sindelag og ved al den Christendomsfundsbid og Lærdom, man i hiin Tidsalder kunde fordre eller vente, —

saa maa man dog paa den anden Side mærke sig følgende vigtige Omstændigheder: — 1) Omvendelsesverkets Udgangspunkt var et Land, mod hvilket Nordens Folkesæd dengang stode i en fiendtlig Stilling, hvis Udsendinge de altsaa maatte frygte eller i det mindste mistænke. — 2) Disse Udsendinge synes, alle deres christelige Dyder uagtet, mindre at have besiddet Kraften til raskt at virke, end den til at taale og lide. — 3) Som Udlændinger og derhos opdragne i Klosterlivets Evang og Indfluttelse kunde de vanskeligen gjøre sig fortrolige med Nordboernes bevægede Liv og deres særegne Samfundsforhold, deres religiøse Begreber og deres eiendommelige Tænkemaade, og saaledes drage sig alt dette til Nytte i sin Omvendelsesvirksomhed. — 4) Ifølge sin Nationalitet, sin kirkelige Opdragelse, sit Forhold til den tydske Kirke og det tydske Rige fandt de sig forpligtede at knytte sin Omvendelsesvirksomhed til et vist engere, udenfor Norden staaende Kirkesamfunds Interesse, hvis særskilte Magt og Høihed skulde befordres under Et med Christendommens Udbredelse, og det uagtet hvert Skin af tydsk Overherredomme var Nordboerne og især Danerne forhadet. — Endelig 5) opdragne i det meer udviklede Hierarchies Grundsætninger, søgte de uden tvivl strax at gjøre dette gjældende ved saavidt muligt at affondre Kirken, selv i dens ydre Forholde, fra Staten og gjøre den uafhængig af denne, — en Bestræbelse som rimeligviis gjorde, at de lige fra Begyndelsen heller saa Landsstyrerne som Kirkens lunke Beslyttere, eller endog som dens Fiender, end som dens ivrige Udbredere, naar denne sidste Virksomhed kunde give Kongedømmet noget Krav paa Overhøihed over Kirken. — Det som her er sagt om de første fra den hamburgsk-bremiske Kirke til Danmark og Sverige udgaaene Christendomsforkyndere, gjælder i endnu høiere Grad om de senere, hvis Virksomhed stadigen levedes af de bremiske Erkebiskopper under den ængsteligste Umhyggelighed for, at den bremiske Erkestols Metropolitanhøihed erkjendtes og iagttoges overalt, hvor Christendommen fra den umiddelbart eller middelbart udbredtes. Men de her paapegede Omstændigheder maatte nødvendigvis gjøre de Kirker, som ved tydsk Virksomhed stiftedes i Danmark og Sverige, og som holdtes i strengt Afhængighedsforhold under en tydsk Metropolitankirke, for lang Tid nationale baade i Kongedømmets og Folkets Øine; og dette var en Mangsel, som hverken kunde opveies ved den langsomme utvungne Omvendelse, eller ved den strengere canonisk-hierarchiske Indretning, som næsten fra først af blev disse Kirker til Deel. Det kunde, saalænge de selv udgave sig, og af Landsfolkene anfaaes for en fremmed Indplantning, umuligen virke ret gennemgribende paa Folkeaanden, der altid kun mistroist nærmer sig og med varfom Forbeholdenhed slutter sig til det Fremmede, medens den uvilkaarlig hendrages til det Hjemlige,

om dette og saa mangen Gang i Bistælligheden under sit tilvante Jbre Kjæler noget afdeles Ryt.

Dette Sidste var netop Tilfældet hos Nordmændene; deri laa den store Kraft, som opveiede det norske Omvendelsesværks øvrige Mangler. At Norges egne indfødte, norskfjndede, af Folket agtede, ja vel kunde de Konger lige ved Omvendelsesværkets Begyndelse satte sig i Spidsen for det og siden utrætteligen drev det til Fuldbærelse, — dette gav strax den norske Kirke et nattohalt Præg, der forsonede Nordmændene med Christendommens Nyhed og bragte dem til meget snart at opfatte den med Barmhertighed og Inderlighed, trods al den Hast og Tvang, med hvilken deres Omvendelse blev drevet. Man saa ikke her i Baggrunden nogen fremmet for Folkets Selvstændighed farlig Røgt af Indflydelse, man mærkede ingen Stræben fra Geistlighedens Side efter at bane sig Stat i Staten, efter at undbringe sig Folkets hvide Dødsdage og styre sig ind under et fremmed Statskædes Dødsbølge og Beskyttelse. De udenlandske Geistlige, som virkede under de norske Konges Ledning, handlede i Eet og Alt, som Indfødte kunde have handlet. De særdeles i Norge og blandt Nordmændene som omhyggeligt Folkelighedens Baand mellem dem og deres Fødeland var afslættet, lærte sig efter Nordmændenes Tankemaade, Levevis og Samfundsborden, og vare derfor ikke mindre bejærede af levende Tro og kristelig Iver. Saaledes kunde Omvendelsesværket blandt Nordmændene, skjønt uformeligen og tildeels — kan man vel sige — uofficielt drevet, alligevel bære Frugter, der kunde maale sig med dem, det har blandt Danerne og Svearne, drevet under meer kirkelige og kristelige Former. Thi at den norske Kirke lige fra sin første Bistæelse i nogen væsentlig Deel stod tilbage for den danske eller svenske, det har man ingensomhelst gyldig Grund til at antage. At den ikke strax fik det canonisk-hierarkiske Tilfuit som de tvende andre, kan vel ikke agtes for nogen særdeles stor Mangel, ligesom heller ikke det, at den i Forstningen optraadte med mindre udvortes Glæds. At den derimod meget snart virkede formildende paa Folkets Seber, er et uimidlertidigt Tegn paa dens indre Kraft, og at den gjennem lange Aar bidrog sit til at hegne om Folkets Sprog og den nationale Eenhedsfølelse, medens den samtidig virkede for Nordmændenes Dødeliggjørelse i den almindelige europæiske Dannelses, det er et Tegn af Livskraft, hvortil man først seent finder et Sidestykke — og det dog ufuldkomment — i den svenske og danske Kirke.

15.

Norges gjensinder sin Uafhængighed. Kong Magnum Olafsson blev Gode.

Hvorledes den norske Kirke blev til, — hvorledes den besejrede og udrybdede Hedendommen i de af Nordmand beboede Lande, — hvorledes den grundfæstedes ved Olaf den Helliges Love og Indretninger, hvilke saa at sige besegledes ved hans voldsomme Død og strax paafølgende Dødsøielse til Helgen, — Alt dette er i det Foregaaende fremstillet. Vi skulle nu følge den norske Kirkes videre Udvikling i dens tidligste Dage, og for dette Viemed maa vi da først igjen henvende vor Opmærksomhed paa Norges Stilling nærmest efter Olaf den Helliges Død.

Kong Svein og hans danske Styresmænd i Norge havde fundet sig i og givet sit Samtykke til Olafs Helgenødsøielse. De havde derved, i det mindste middelbart, godkjendt som lovligt baade Olafs tidligere Modstand mod Knut den Mægtige og hans senere Angreb paa Norge. De kunde ikke længer paastaa, at han havde forholdt Knut det Rige, som med Rette tilkom denne, eller at han var falden som Oprører mod sin lovlige Konge. Men paa denne Maade reve de selv Hovedstøtten bort under sit Herredømme og gjorde dettes Varighed umulig. Naar nu hertil kom, at de danske Herrer, istedet for at stræbe efter Nordmændenes Velvillie ved at sætte sig ind i de norske Forhold og iagttage de norske Love, tværtimod ved at sætte sig ud over hine og gjøre Brud paa disse bortstødte Folket fra sig, naar de desuden ved Mistænksomhed og Uordholdenhed fjærne de norske Hovdinge fra sig, i hvis Indflydelse paa Almuen, de burde søge sin fornemste Styrke, — saa var det intet Under, at deres Herredømme ligesaa hastig faldt sammen, som det havde reist sig.

Endnu i 1033 var vist nok Svein istand til at reise en Hær i Norge til Forsvar for sit Kongedømme mod Tryggve, en Son af Olaf Tryggvesøn, der med en Krigerflot samlet i de vestlige Lande vilde gjøre sin Ret til Norges Rige gjældende. Tryggve blev fældet i et Slag i Sofnarsund ved Rogaland, og hans Hær spredtes. Men selv under dette forresten heldige Tog fik Svein mærke de haandgribeligste Tegn paa den tiltagende Mistemning i Landet. Einar Thambarfskjælver blev nemlig siddende hjemme og vilde ikke følge Kongen. Det samme var Tilfældet med de mægtige Arnes Sønner, og Ralf Arnesøn lod endogsaa, da han traf sammen med Kongens Hær og opfordredes til at følge den, de Ord falde: at han havde gjort nok, om ikke for meget, for Knyttingernes Magt, — djarve Ord, hvorfor Svein dog ikke kunde eller turde reffe ham¹⁾. End

¹⁾ Sn. Ol. 6. S. c. 262, 263.

tydeligere maatte Danerne mærke sin vakkende Stilling i Norge af Thronernes tiltagende Nødvilke, der opeggedes ved den almindelige Stemme omkring i Landet: at de ved sin Reisning mod Olaf vare Skyd i den Lyngsel, som nu hvilede over Folket ¹⁾. Paa et Thing i Aidaros, hvor Alfisa i sin Sønns Navn kom frem med nye for Almuen byrdefulde Forslag, vovede Einar Thambarsskælver med dsærve og haanende Ord at vise Dronningen til Rette; og da Alfisa ikke strax vilde gaae efter, opløste han under Almuens Bisald egenraadigen Thinget. Et nyt Thing blev senere stævnet, men da mødte Jægeren. Saadant maatte overbevise Svein og hans danske Hovdinge om, at deres Herredomme i Thronhjem, allerede ravede mod sit Fald, og at her intet blivende Sted var for dem. De drog ogsaa, heder det, strax efter til de sydligere Dele af Landet og fæstede der sit Sæde ²⁾.

Thronerne, der saaledes vare befrieede for Kong Sveins og hans fornemste danske Hovdinges Nærvarrelse, strede nu snart fra Ord til Handling. Om Vinteren 1033—34 holdt deres Hovdinge jævnlig Heder for at overlægge, hvorledes de skulde affaste Danernes Aag; og Enden paa Raadslagningerne blev, at Einar og Ralf med flere af de gjæreste Mænd i Thronhjem om Vaaren 1034 drog gjennem Sverige til Holmgaard for at hente den unge Magnus, Olaf den Helliges Søn, til Norge. Efter nogen Betænkelighed fra Kong Jarislefs Side fulgte den elleveaarige Magnus dem, og de gave sig i Begyndelsen af 1035 paa Tilbageveien. I Sverige talte hans Stifmoder Dronning Astrid hans Sag og fik flere Svenske til at følge ham, og da han kom til Thronhjem, flygtede Kong Sveins Mænd overalt, nedens Bønderne modtog Magnus med aabne Arme. Paa Drething i Aidaros blev denne tagen til Konge over hele Norge (1035). Einar og Ralf vare under Navn af hans Fosterfædre hans fornemste Raadgivere og i Begyndelsen Landets egentlige Styrrere ³⁾.

Kong Svein var paa Sunnhordaland, da det spurgtes, at Thronerne vare frasalbne og havde taget den hellige Olafs Søn til Konge. Et Dieblif tænkte Svein og hans danske Hovdinge paa at vove en Kamp; men snart opgave de denne Tanke, da de mærkede, at heller alle Landsfolket der, hvor de nu opholdt sig, var at lide paa, og Mange ligefrem erklærede, at de ei vilde stride mod den hellige Olafs Søn. De danske Hovdinge vare høist forbittede over Nordmandenes Utrofskab og Forræderi, som de kaldte det; men i Følelse af sin Afmagt maatte de lade det forblive ved haarde Ord og Trudsel om at ville med Forsterkning fra Danmark og England atter hjemsoge

¹⁾ En. D. S. S. c. 261. ²⁾ Egrff. 94. ³⁾ En. Dl. S. S. c. 264, 265, Magn. G. S. c. 1—3; Egrff. 94, 95.

Norge. Svein drog til Danmark med sine Mænd, og Magnus, der om Høsten gjennefor Landet lige til Rigsgrændsen ved Gautelo, blev overalt modtagen med aabne Arme og erkjendt for Norges Konge¹⁾.

Saa hastig og afgjørende vendte sig denne Gang Folkstemningen i Norge. Den danske Styrelse, hvilken man for syv Aar siden havde grebet efter med begge Hænder som en Herlighed, forkastede man nu med Afsky efter at have prøvet den. Selvstændighedsfølelsen havde nu modnet sig hos Nordmændene til klar Bevidsthed og gennemtrængt det hele Folk. Omveltningen foregik derfor under Folkets eenstemmige Bifald og uden Blodsudgydelse. Svein havde vel ikke opgivet sit Krav paa Norges Kongedømme; han havde hos sin Broder, Hardeknut, der af Faberen var sat til Konge over Danmark, fundet Tilhold og Haab om Hjælp; og i Baggrunden stod den mægtige Knut som en truende Skikkelse. Alligevel vilde vist nok nu et Angreb paa det enige og mod Daneherredømmet ophidsede Norge have været tvivlsomt i sit Udfald, om det end havde været udført med Danmarks og Englands forenede Magt. Men det var ikke Forsynets Billie, at det skulde komme hertil. Rnytlinge-Vældets Tid var udrunden. Samme Aar som Magnus blev hævet til Norges Kongedømme døde Knut den Mægtige i England, endnu i sin kraftige Alder, den 13de November 1035. Aaret efter fulgte hans Søn, Svein, ham i Graven; og Knuts Rige splittedes mellem hans tvende efterlevende, udelige og uenige Sønner, i det Harald med Tilnavnet Haresfod bemægtigede sig England, og Hardeknut maatte for det første nøies med Danmark. Denne svage Konge optog imidlertid sin afsøde Broders Krav paa Norge, og en Krig truede med Udbrud. Den blev dog forhindret derved, at begge Rigers Hovdinger lagde sig imellem, og ved et Møde ved Gautelven mellem begge Kongerne kom et Forlig i Stand, hvorved det afgjordes, at de sluttede indbyrdes Broderskab, og at den længstlevende af dem skulde arve den andens Rige²⁾.

Denne Dverenskomst, der i Grunden maa kaldes et uforsigtigt Skridt fra Nordmændenes Side, hvilket let kunde have blevet farligt for deres nyggenbundne Selvstændighed, levede vist nok til en paafølgende Udvidelse af Magnus's Magt, men ogsaa til mangehaande Forvillinger og megen Blodsudgydelse, der skadede Danmark uden at virke noget sandt Gavn for Norge. Hardeknut døde nemlig først af de tvende Konger. Han døde pludselig (d. 5de Juli 1042) i England, hvis Konge han var bleven to Aar i Forveien ved sin Broders Død, og med ham uddøde den mandlige Linie af Danekonger af Ragnar Lod-

¹⁾ En. N. G. S. c. 4, 5; Fgrff. 95, 96.

²⁾ En. N. G. S. c. 7; Fgrff.

96, 97.

brødt Mt. England gik nu over igjen til den gamle sarkiste Kongeæt og stilles for stedse fra Danmark, hvis Konge derimod Magnus Olafson blev ifølge Overeenskomsten ved Gautelvs ¹⁾).

Jndtvertid havde Magnus's Kongedomme i Norge vundet Tid til at befæste sig. Der var vel en Stund i Begyndelsen af hans Styrelse, da han ved Hængslertrighed og Strengthed syntes at skulle forspilde sit Folks Kjærlighed. Skjønt han for sin Antagelse til Konge havde tilsvoret sin Faders Modstandere Straffeløshed, saa rørte sig dog Hensjelsler i den unge Konges Sind, hvilke han maaskee havde saa meget vanskeliggere for at bekæmpe, som de i Eon oppeggedes af enkelte fortrolige Raadgivere ²⁾). Saaledes blev den gamle Haaret af Thioffa sælvet i Nidaros saagodt som paa Kongens Opfordring ³⁾). Selv Magnus's Fosterfader, Ralf Arneson, fandt det sikkest med Hæst at flygte fra Norge, da han mærkede, at Kongen mistænkte ham for at være en af sin Faders Banemænd ⁴⁾). Flere af Hovedmændene for Rejsningen mod Olaf bleve haardt rammede af Kongens Strengthed, der endogsaa strakte sig til deres Arvinger ved Indbragte af de Skyldiges Gods ⁵⁾). Dette var ikke efter Folkets Sind, som heri med Rette saa Brud paa Ed og paa Lands-Lov. Bide omking i Landet og især i Thronbjæm mærkedes allerede en dump truede Knurren, og der viste sig hist og her umiskjendelige Tegn til en afbrydende Opstand. Men den unge Konge blev endnu i Tide advaret af sine oprigtige Venner. Belært af dem, indsaa han Uretfærdigheden og Uforsigtigheden i sin Fremgangsmaade, og slog ind paa den modsatte Vej. Han opgav alle Hævntanker og udsønde sig snart igjen med Folket ved sin Mildhed. Fra den Stund af blev han sit folks Yndling; man gav ham Tilnavnet: den Gode, og neppe havde der i Norge været nogen saa almindelig elsket Konge siden Haakon Adalsteinsfostre ⁶⁾). Hans Veileder og nærmeste Raadgiver var den mægtige Einar Chambarsskjælver. Denne havde, som ovenfor sagt, i Førstningen deelt med Ralf Arneson Vren og Fordelen af at være den unge Konges Fosterfader; men efter Ralfs Flugt fra Norge, hvilken Einar lader til ikke ugjerne at have seet, stod han uden Veileder som den ypperste af Norges Hovdinge og Magnus's første Raadgiver samt oprigtige Ven gennem hele dennes Styrelsestid.

Magnus's Uvidenhed i Landets Love havde for en stor Deel medvirket til, at han tidligere havde overtraadt dem i Forfølgelsen af sin Hævnt mod sin Faders Fiender. Da hans Dine vare blevne aabnede for dette Rigsreg, var det ogsaa hans første Omsorg at lade sig underrette i

¹⁾ En. N. G. S. c. 18—20; Hgrff. 99.

²⁾ En. N. G. S. c. 14.

³⁾ En. N. G. S. c. 13.

⁴⁾ En. N. G. S. c. 15.

⁵⁾ En. N. G.

S. c. 16.

⁶⁾ En. N. G. S. c. 16, 17; Hgrff. 97—99.

Loven af de vise Mænd, og med deres Raad og Veiledning lod han sammensætte en skreven Lovbog, hvilken endnu henved to hundrede Aar senere var til i Thronhjem og benævntes, uvisst af hvad Grund: Graagaas ¹⁾). Før den Tid maa Norges Love antages at have været bevarede i mundtlig Overlevering. Uagtet deres skriftlige Optegning efter Magnus's Foranstaltning neppe havde nogen væsentlig Indflydelse paa deres Indhold, der vistnok forblev ved hvad i hans Faders Tid var vedtaget, saa blev dette dog nu sikkert bevaret for Eftertiden. Graagaasen synes forresten kun at have omfattet Thronernes Lov eller Frostathingsloven, og det er uvisst, hvorvidt en lignende skriftlig Optegning i Magnus's Tid er bleven foretaget med de øvrige Landslove. Usandsynligt er det ikke, og i ethvert Fald har det neppe været længe efter, før det er blevet iverksat. Hvad Christenretten angaar, da er der vistnok nogen Anledning til at tro, at den allerede under Olaf den Hellige er ført i Pennen, da det paa flere Steder i hans Saga siges, at han lod den oplæse for Folket paa Thingene ²⁾; men noget bestemt kan dog ikke af dette Udtryk sluttes, der muligens ikke bør tages i strengeste Betydning. Sikker er det, at Magnus's Graagaas, der ogsaa vides at have indeholdt Christenretten, er den første skrevne norske Lovbog, som udtryffeligt nævnes.

Da Magnus i sit attende Aar uden Modstand toges til Danmarks Konge (1042), var hans Kongedømme i Norge allerede grundfæstet paa hele Folkets Kjærlighed og desuden omstraalet af den Glands, som Faderens Helligdom i Folketroen kastede over Sønnen. Denne Glands gjorde ganske vist ogsaa sit til at lette ham Adkomsten til Danmarks Rige ³⁾). Han befriede siden dette fra et farligt Indfald af de hedske Vender, hvis store Overmagt han næsten tilintetgjorde i det blodige Slag paa Hyrskovshede i Jylland (28de Septbr. 1044). Det var almindelig Tro, at han skyldte sin hellige Faders Hjælp denne uventede Seier; og siden var det Folketale, at det ikke kunde nytte nogen at stride mod Magnus ⁴⁾). „Han var — siger Adam af Brémen — for sin Ketsfærdighed og Tapperhed Danerne kjær, som han var frygtelig for Venderne“; og Adams Scholiast yttre om ham, at „han var en hellig Yngling af uskyldige Seer, derfor gav Gud ham Seier overalt“ ⁵⁾). Alligevel blev hans Styrelse i Danmark ikke fri for indre Uroligheder, der idelig kaldte ham didhen fra Norge. Han havde givet Svein Ulfson, Knut den Mægtiges Søstersøn, Jarlsnavn

¹⁾ En. M. G. C. c. 17.   ²⁾ En. D. G. C. c. 58; jfr. Theod. Mon. c. 16 (Scr. r. Dan. V. p. 324): „leges patria lingua conscribi fecit“.   ³⁾ En. M. G. C. c. 21.   ⁴⁾ En. M. G. C. c. 27—29; Jgrff. 102—104.

⁵⁾ Ab. Brem. II. c. 114 og Schol. 44.

og sat ham til at forestaa Danmark. Men Svein vandt sig et mægtigt Tilhæng blandt sine Landsmænd, reiste en Opstand mod Magnus og lod sig selv give Kongenavn. Følgen var, at Magnus Aar efter aakter maatte ligge med sin Hær i Danmark. Seieren fulgte ham fæst, og Svein blev overvunden i flere blodige Slag; men han fandt i sin Rød Tilhold i Sverige, og i ganske rolig Besiddelse af Danmark kom Magnus aldrig.

Sveins Opstand blev Magnus saa meget farligere, da ogsaa en næst Fyrste fremstod med Krav paa Deel i Norges Kongedømme. Dette var Harald, Søn af Kong Sigurd Syr paa Ringerike, og Olaf den Helliges Halvbroder. Han havde i sit 15de Aar tælltaget i Slaget paa Stiklastad blandt Olafs Mænd, var derfra indkommen, havde over Garbarike faret til Constantinopel, var der indtraadt i Børingernes Hær i den græske Keisers Tjeneste, og havde paa mange Tog vundet baade Ære og Rigdom. Han kom i Slutningen af 1045 tilbage til Norden og henvendte sig til Magnus med Krav paa Andeel af Norges Rige ifølge Arveret som Ælling af Harald Haarfager i mandlig Linie. Da Magnus paa sine Hovdingers og især Einar Thambarshælvers Raad i Forstningen viste sig villig til at opfylde hans Krav, drog Harald til Sverige og sluttede sig her til Svein Ulfssøns Parti mod sin Brodersøn. Dette Forbund var dog neppe oprigtig meent, men blot en Trubsel mod Magnus; det blev ogsaa strax opgivet, da denne efter nøiere Overlæg erklærede sig villig til at komme Haralds Ønsker imøde. Magnus bestemte sig nemlig til at dele Norges Kongedømme med Harald, imod at denne igjen skulde give ham Halvdelen af sine Skatte; og Beslutningen blev utført 1046 ¹⁾.

Dette Skridt var af stor Bigtighed i sine Følger, da derved en ny Bedtægt med Hensyn til Kongearvesfølgen blev indført i Norges Etatsret — en Bedtægt, som længe forblev gjældende og øvede en vægtig Indflydelse paa Udviklingen af Norges Statssamfund. Man ventte ikke tilbage til Harald Haarfagers Indretning og den dermed forbundne virkelige Landsdeling, hvis fuldkomne Afstæffelse Olaf den Hellige uden tvivl havde tilstøttet, da han ophævede Fylkeskongedømmet. Derimod bestemtes, at Magnus og Harald skulde øve en fælles styrelse, hvorved Kongedømmets Rettigheder og Pligter lige fordeeltes mellem begge, uden at nogen bestemt Landsdeel anvistes hver af dem som hans særegne Rige. De skulde være hinandens lige i Kongenavn og kongelig Myndighed, kun med en uvæsentlig Ærtrang i ydre Æresbevisninger for Magnus, som den ældre i Kon-

¹⁾ Hærk. 113, 114; ubendt. rigtigere Fremstilling end En. Hær. Hædr. S. c. 20—24.

getemmet. Saaledes erklæredes Kongedømmet deelbart, og enhver Kongejon, egtes eller uegtesfødt, lige berettiget til at deeltage deri, det vil sige i Kongenavnet, Kongeindtagterne og Udøvelsen af den kongelige Myndighed; medens Riget forblev udeelbart, idet Landet ikke kunde udskyffes mellem Kongerne. Denne Statsindretning var vist nok langt at foretrække for den af Harald Haarfager indstiftede, med dens Dverfkongedømmet underordnede Fylkeskongedømmer, hvorved en Landsdeling fast i det uendelige kunde tænkes mulig. Men den indeholdt alligevel i sig en Spire til indre Splid, som i senere Tider ofte frembrød til Norges store Fordærvelse.

Efterat Magnus og Harald saaledes havde forliget sig, vendte de i 1047 sin forenede Magt imod Svein Ulfsson. Denne blev i Hast fortrængt fra Danmark og stod allerede beredt til at opgive dette for stedse og atter flygte til Sverige, da Magnus den Gode den 25de Octbr. 1047 uventet døde paa sit Stib, medens den norske Flaade laa ved Jyllands Kyst. Han var ikke meer end 24 Aar gammel og efterlod ingen Søn. Ved hans Død adskiltes igjen Norge og Danmark, da dette sidste Rige nu tilfaldt Svein Ulfsson, og han blev Stamfader for en ny dansk Kongeæt, der styrede Landet i mere end 300 Aar. Harald havde gjerne villet benytte Leiligheden og med den scierrige norske Hær gjort Nordmændenes Herredømme over Danmark stadigt; men de norske Høvdinger og den norske Hær ansaa Rigerens Forening opløst ved Magnus's Død, og vilde ikke hjælpe Harald i hans ærgjerrige Stræben efter et Rige, hvortil han ifølge Magnus's egen Erklæring paa sit Yderste ikke havde nogen Ret, da Arveforeningen mellem Hardeknut og Magnus kun havde gjældet dem personlig. Harald maatte, skjønt nokig, vende tilbage til Norge, hvor han uden Indsigelse paa alle Thing blev tagen til Konge over hele Riget.

Om den norske Kirkes særlige Anliggender under Magnus den Gode vides kun meget lidet. At Olaf den Helliges Helgenry tiltog under hans Søns Landsstyrelse, var naturligt. Hans Rig, der fremdeles skal have holdt sig uforraadnet og frist, blev af Magnus strinlagt i en guldpnydet og med Stene besat Sølvkiste. Kongen havde selv Reglen til den i Forvaring og skar aarligen Rigets Haar og Regle, der begge Dele bestandig troedes at være. Mange Jærtegn, paaastodes der, stode ved Skrinet, og en ivrig Tilbedelse ydedes Olafs Levninger. Det blev ogsaa lovtaget, at hans Høitidsdag skulde overholdes som en af de største Helligdage ¹⁾. Under en saadan levende Værfrygt for Olaf og hans Minde, maa man antage, at Kirkestyrelsen i Et og Alt havde sin Gang efter de af ham opstillede Grundsætning-

¹⁾ En. N. G. S. c. 11, Har. Haarbr. S. c. 25.

ger, saameget mere som hans Ven og verdige Næbhjælper Biskop Grimkel vedblev at virke ogsaa under Magnus's hele Styrelsestid¹⁾. Naar denne af Norges Kirke høit fortjente Mand er død, vides ikke.

Den eneste mere fremtrædende Geistlige foruden Grimkel, som omtales i Magnus's Historie, er en Biskop Bernhard (Bjarnvard), der kaldes med Tilnavn den Saxlandske (hinn saxlenski). Han maa selvfølgelig antages at have været en Sæter og er muligens bleven Magnus bekendt og har traadt i hans Tjeneste under dennes Ophold i Danmark og Forhandlinger med Hertug Bernhard af Særen i Anledning af Krigen med Venderne²⁾. Om denne Biskop Bernhard vil vi senere komme til at tale lidt mere.

Norges Forbindelse med Danmark, Krigen med Venderne og Magnus's Svogerstab med den sarkiske Hertug Bernhard, hvis Sø Drotolf han giftede sig Søster Alfheid, gav Anledning til en nærmere Berøring mellem Magnus og den fremmede Erkebiskop, og ikke rimeligvis haabede hos denne sidste om at kunne faa gjort sig Metropolitantret over den norske Kirke til Birkelighed. Den daværende Erkebiskop var Bezelin (Bizelin) Alebrand (1033—1043). Han havde under Magnus's Ophold i Sønder-Jylland en Sammenkomst med denne i Slesvøl i Slutningen af 1042 eller Begyndelsen af 1043³⁾. Men hvad paa dette Møde er forhandlet mellem Kongen og Erkebiskoppen er ubekendt.

16.

Kong Harald Sigurdson Haardraade; hans Tilstielse med Bremens Erkebiskop.

Magnus den Godes Død forhindrede maaffee en indbyrdes Strid mellem de norske Konger. Thi skjønt han og Harald gjensidig agtede og erkjendte hinandens Dygtighed og mange gode Egenskaber, saa var dog deres Sindelag alt for uligt, og Haralds Værgjerrighed affør omsiggribende til at Enigheden mellem dem kunde tænkes at blive af lang Varighed. Nu var Harald ene om Norges Styrelse, og han førte den med Kraft, men ogsaa med Overmod og Haardhed, hvorfor Folket gav ham Tilnavnet Haardraade. Landets Hovdinge, der maaffee under Magnus havde øvet vel megen Myndighed,

¹⁾ Theodericus Monachus, i sin paa Latin forfattede Norges Historie, omtaler Grimkel som tilstedeværende ved Norges Deling mellem Magnus og Harald i 1046. Se Theod. Mon. c. 27 (Scr. r. Dan. V. p. 335). ²⁾ Hungrv. c. 3; hvor han adtrykkelig ffølner fra den ældre Bjarnvard Bilraads søn hinn Bogvise, som kom fra England med Olaf den Hellige. ³⁾ Ab. Brem. II. c. 114, 117. I April 1043 døde allerede Bezelin.

bleve af Harald holdne strengt i Aue; og den gamle Einar Thambarsfiælver, som ikke kunde finde sig i at give efter for Harald, og hvem denne fra sin Side ansaa for en farlig Følgeleder, maatte haardt bøde for sit Stivind, idet baade han og hans Son Eindride bleve lumskeligen fældede af Kongen. Den Rejsning i Throndhjem, som Einars Mord havde til Følge, blev dæmpet med underfundig Slu-
hed; og Harald vidste med Kraft og Klogskab at opretholde den indre Ro i Norge under hele sin Styrelsestid. Med sine Naboriger stod han uafslædelig i fiendtligt Forhold; thi hans urolige Uergjerrighed drev ham til krigerisk Vidskabsomhed. Hvad Danmark angik, da kunde han aldrig glemme, at han var gaaen Glip af dette Rige, hvortil han troede sig ved Magnus's Død ligesaa berettiget som til Norge. „Han hvilede aldrig — siger Mgr. Adam — fra Krig; han var Nordens Lynild, et Udelæggelsens Onde for alle de danske Der“ ¹⁾. I de 17 Aar af sin Regjering herjede han næsten aarviis de danske Kyster uden dog at kunde vinde Landet fra Svein Ulfsson, og først i 1064 kom en Fred mellem Rigerne istand, hvorved Svein kom i rolig Besiddelse af Danmark. Mod Sverige øvede han ogsaa Fiendskaber, da den fra Norge fordrevne Jarl Haakon Svaresson der fandt Tilhold. Endelig greb han ogsaa efter Englands Krone, egeget af et misnoiet Parti i dette Rige og af sin egen Herskesyge; men her fandt han Maalet for sin urolige Stræben. Han faldt med en stor Deel af den norske Hær i Slaget ved Stamfordbro i Nærheden af York den 25 September 1066.

Som Harald i den verdslige Landsstyrelse vilde være den ene raadende, saa vilde han ogsaa være dette med Hensyn til Kirkestyrelsen i sit Rige. En Opfordring hertil fandt han ganske vist i Maa-
den, hvorpaa Christendommen var indført i Norge, og i de tidligere norske Kongers, især begge Olafernes, Stilling til den norske Kirke. Han vilde opretholde den Kirkes Afhængighed af Kongedømmet, hvori den ved sin Stiftelse var kommen, og ikke taale nogen fremmed Indblanding i dens Anliggender. Men han blev neppe staaende her-
ved. Mgr. Adam, som i Almindelighed giver ham det Bidnesbyrd, at han af Alle var hadet for sin Gjerrighed og Grumhed, beskylder ham for at have bemægtiget sig de Offere og Skatte, som af gudfrygtige Troende vare givne til den hellige Olaf's Grav, for at bortbøde dem paa sine Krigsmænd ²⁾. Dette stadfæstes vel ikke udtrykkelig i vore Sagaer; men deres Skildringer besyrlige iøvrigt alt for meget Adams almindelige Bidnesbyrd om Harald's Gjerrighed, til at man ganske kan forkaste hans Troværdighed i hiin enkelte Beskyldning.

¹⁾ Nunquam quietus fuit a bellis, fulmen septentrionis, fatale malum omnibus Danorum insulis. *Ab. Brem.* III. c. 135. ²⁾ *Ab. Brem.* III. c. 135.

Man seer desuden, at Harald, ligesom Magnus før ham, selv førte Læfnet med Dlaf's Skrin, havde dets Røgler i sit Gjemme og Kjøpde Nigets Haar og Negle. Strax før han tiltraadte sit Skjebnesvagre Tog til England, opfyldte han — som der fortælles — for sidste Gang denne Forretning; derpaa lastede han Skrinets Røgler i Hæret, og Siden blev det ikke aabnet før efter 200 Aars Forsøb ¹⁾. Det er høit sandsynligt, at Harald som Berge før St. Dlaf's Skrin ogsaa har villet have en Haand med i Anvendelsen af de dertil samlede Gatte; og at han heri ei altid har havt Kirkens Lærø alene for Die, derfor synes hans i det Hele verdslige Sindelag at tale. Harald søs ogsaa at have staaet i et spændt Forhold til en af de høiere Geistlige i selve Norge, uden at man dog ved Grunden. Den Biskep Bernhard nemlig, der før var hos Magnus den Gode, forlod efter dennes Død Norge, fordi han ei kunde forliges med Harald, drog til Island og forblev her i hele 20 Aar, indtil han forstør Harald's Død igjen vendte tilbage ²⁾. Der var saaledes uden tvivl visse Kjendsgjerninger for Haanden, til hvilke Mgr. Adam stødte sine haarde Bestyrdninger, og disse Bestyrdninger ere da ikke ubetydningne blot af den bremiske Kirkes Had mod Harald, fordi han, som vi strax skulle see, rent ud vegrede sig for at erkjende dens Metropolitanhoihered med Hensyn til Norge.

Paa Bremens Erkesæde sad dengang Bezelin's Eftermand Adalbert (1043—1072), en af de overmodigste Kirkesyrster, som den tydske Kirke kan opvise, — hvis hierarchiske Stoltthed og Omsiggriben gik Haand i Haand med en verdslig Værgjerrighed, et verdsligt Sindelag og en verdslig Leveviis, som ikke engang Magister Adam, der dog tilnaar at være ham stor Taknemmelighed skyldig, kan andet end høieligen laste. Denne Adalbert nærede en Tid de mest storartede Planer med Hensyn til sin Kirke. Han arbejdede nemlig paa intet Mindre end at sætte den hamborgske Kirke ophøiet til et Patriarchat, under hvilket den tydske Biskopsdommer og desuden alle Biskopper i det hele Norden skulde lyde ³⁾. Denne Plan skal ikke have været saa ganske fjærr fra sin Udførelse, da den ved forandrede politiske Omstændigheder gik op i Røg. Nu greb han fat paa en anden ikke mindre storladende. Han vilde erhverve sig Navnet og Æren af at være Nordens fjerde Apostel, idet han regnede Erkebiskopperne Ansgar, Rimbert og Unne som sine Forgjængere i dette hellige Hverv; og han vilde for det Dimeb gennemfare alle Nordens Riger og Lande ligetil det fjærne Land, — Lande, hvis Indbyggere, som han med pralende Ufsandhed

¹⁾ En. Gar. Frdr. S. c. 83, jfrt. Frnm. s. VI. 102, nemlig i Kong Magnus Legabrets og Erkeb. Jons Dage d. e. mel. 1288 og 1280. ²⁾ Hgrv. c. 3.

³⁾ Ab. Brem. III. c. 150.

forkyndte, i hans Tid og ved hans Omsorg vare omvendte til Christendommen. Men heller ikke heraf blev der Alvor. Da nemlig den fornuftige danske Konge Svein Ulfson gjorde ham Forestillinger om Banfælgighederne ved en saadan Rejse, opgav han den vist nok i letfærdigt Overmod fattede Plan¹⁾. Hans sidste Tilflugt, for dog at give Verden et haandgribeligt Beviis paa sin udstrakte Metropolitanmyndighed, var at foranstalte en stor Provincial-Synode i Slesvig, hvortil alle Nordens Biskopper skulde møde personligen eller ved besuldmægtigede Sendebud. Dog endogsaa dette, i sig selv ganske rimelige Dnske blev, skjønt understøttet af en Skrivelse fra Pave Alexander II (1061—1073) uopfyldt, og det, som Mag. Adam antyder, paa Grund af de nordiske Biskoppers Gjenstridighed, hvilken Adalbert vist nok ved forudgaaende Overmod maa have vaakt²⁾. Disse Træk af pralende Herksesygge ere noksom betegnende for Adalberts Karakter.

Med alt Adalberts Overmod og Praleri kan dog ikke frakændes ham en vis virkelig Iver for Christendommens Udbredelse og Befæstelse i de Lande, hvilke han betragtede som hørende til sin Metropolitan-Provins. Og naar Magister Adam fortæller, at Sendemænd fra Island, Grønland og Orknøerne indfandt sig hos ham med Begjæring, at han vilde sende dem Lærere, hvilket han og strax gjorde³⁾, — saa tør man neppe ganske ansee dette for pralende Overdrivelse. Men om ogsaa noget saadant virkelig indtraf, bør man vist ikke deri see noget afgjørende Beviis for, at hine Landes Indbyggere med klar Bevidsthed hylbede hans og den bremiske Erkeskops Metropolitanhøiherd over sine Kirker.

At tvende Høvdinge af Haralds og Adalberts Sindelag skulde vel forliges med Hensyn til Kirkestyrelsen i Norge, var ikke at vente. Adalbert vilde gjøre sin Metropolitanret gjældende, og Harald vilde ikke erkjende den. Det var især de norske Biskoppers Stadsfæstelse og Indvielse ved Bremens Erkebiskop, hvorom Striden dreiede sig. Det er forhen paapeget, at en Spending i denne Anledning mellem den norske Konge og den norske fra England komne Geistlighed paa den ene Side og Bremens Erkesæde paa den anden efter al Sandsynlighed allerede var indtraadt før Haralds Tid, og at Erkesædets Ret ganske vist ikke endnu fra norsk Side var anerkjendt. De norske Biskopper betragtedes endnu nærmest enten som Hirdbiskopper eller som Missionsbiskopper, og Kongen synes selv, rimeligviis efter Overlæg med sine Geistlige, at have valgt dem. De saaledes udvalgte bleve derpaa indviiede af hvilkensomhelt udenlandsk Erkebiskop, Kongen dertil udsaa, eller endog af Paven selv. Dette sidste var

¹⁾ Ab. Brem. IV. c. 201.

²⁾ Ab. Brem. IV. c. 202—205.

³⁾ Ab. Brem.

IV. c. 202, ift. de ait Dan. c. 243.

efter Adams Vidnesbyrd Tilfældet med den fornævnte sariske Bernhard, der uden tvivl er bleven af Magnus den Gode sendt til Rom for at indvie. Men naaget hans Bielse ved Paven maatte ansees indgyldig, fandt dog Erkebiskop Adalbert sig derved fornærmet, og lod først Bernhard fare til Norge, efter at han havde givet Erkebiskoppen Opreisning, det vil vel sige: havde erkjendt hans Metropolitansjælden og lovet ham Tydighed ¹⁾. Ellers nævnes England og Frankrige som de Lande, hvorfra de norste Konger fortrinsoffent hente sine Biskopper, eller hvor de lode dem indvie ²⁾. I denne Fremgangsmaade kan man ikke andet end see en afgjort Uvillie fra de norste Kongers Side mod Erkjendelsen af den bremiske Metropolitanshæd; og det at de sendte enkelte af sine Biskopper til Rom for der af Paven at blive indviede, maa i Grunden betragtes som en Appel til Kirkens høieste Overhoved om at blive fri for hien paastrængte Metropolitanshæd. Og denne Uvillie fandtes neppe hos Kongerne; den synes at have været temmelig almindelig i den norste Kirke, da den ogsaa fremkimer hos Islænderne, der ifølge deres fite Beslutning ei kunne antages at have været i denne Henseende fortrinsoffent paaerfede af Norges Konger.

Paa Island havde i den nærmeste Tid efter Christendommens Indførelse flere udenlandske Biskopper virket for dens Befæstelse. Bernhard hien Bogvise og Rodulf, begge Engelstmænd og udsatte af Olaf den Hellige, ere allerede omtalte. Samtidig med dem var en Kol, og noget senere en Jon Irste, som fra Island drog til Scanden og der blev dræbt af Hedningerne. Endelig kom den omtalte Bernhard den Sariske did og forblev der i hele 20 Aar. Af disse tog dog ingen fast Sæde paa Den, og kun Kol døde der efter en kort Virksomhed. De vare alle at ansee som reisende Missionsbiskopper. Men ikke længe efter Bernhard den Sarikes Ankomst og under hans Ophold paa Island besluttede Islænderne at faa sig en fast, indfødt Biskop, og hertil udsaa de en af sine bedste Hovdinge, Isleif Gissursøn, der boede i Skaalholt og var en Son af Gissur Hvide, hvem vi ovenfor have omtalt som en af

¹⁾ *Nb. Brem. d. s. D. c. 241.* Af Adams forvirede Beretninger kan man rigtignok ikke see, naar denne Begivenhed er indtraffen; men da man af den islandske Biskopsaga Hingvala (c. 3) ser, baade at Bernhard var hos Magnus, og at han allerede var Biskop, da han i Begyndelsen af Harald Haardraades Regjering kom til Island, efter som der til hans Virksomhed hentygges, at han indviede Kirker, hvilket kun en Biskop retteligen kunde gjøre, saa man kan antage, at hans Indvielse i Rom er foregaaet i Magnus den Godes levende Live, hvilket imidlertid ikke forhindrer, at den kan være foregaaet efter at Adalbert var bleven Erkebiskop. *Munch* er dog i denne Henseende af en anden Mening jfr. II. 190. ²⁾ *Nb. Brem. III. c. 135.*

Christendommens første og ivrigste Talsmænd paa Island. Jøseif var i sin Ungdom af Faderen bragt til Saren; der havde han studeret og kom først tilbage til sin Fædreens efter at være bleven indviet til Prest. I 1053 eller 1054, da Jøseif var 50 Aar gammel, blev han af sine Landsmænd faaret til deres Bissop, og da han havde modtaget Valget, drog han til Udlandet for at indvies.

Man skulde nu have ventet, at Jøseif var dragen til Bremen til Erkebissop Adalbert for at lade sig vie af denne, saameget mere som han havde faaet sin prestelige Opdragelse i Saren. Men han gjorde ei dette. Derimod gif han til Rom, ganste vist for at blive indviet af Paven selv. Ved denne Leilighed viste dog Paven — hvad enten det efter Sagaen var Leo IX, der døde den 19de April 1054, eller maaskee snarere dennes Efterfølger, den 1055 den 13de April indsatte Victor II, som selv var en Tydster — Bremens Erkebissop den Opmærksomhed at sende Jøseif med sin Anbefaling til Adalbert, og hans Indvielse udførtes virkelig af denne paa Pinsedag 1056 ¹⁾. Jøseif skiltes imidlertid fra Adalbert som hans særdeles Ven, kom lykkelig hjem til Island og tog der sit Bissopsæde paa sin Fædrengaard Skaalholt.

Det er saaledes umiskjendeligt, at der i den norske Kirke rørte sig en Stræben efter at unddrage sig den bremiske Metropolitanhoihered og, ved at indstyre sig umiddelbart under Paven, opretholde sin national-kirkelige Selvstændighed; og for denne Stræben stillede de norske Konger sig i Spidsen, navnlig Harald Haardraade. Da nu Erkebissop Adalbert desforuden blev underrettet om Haralds Anmasselse med Hensyn til St. Olafs Eiendom, saa slog han denne sammen med den uregelmæssige Indvielse af de norske Bissopper, og dannede heraf tvende Ankeposter, hvilke han ved sine Sendemænd lod Kongen forelægge. I sit medfølgende Brev gif han nemlig i Almindelighed løb paa Kongens tyranniske Anmasselser og irettesatte ham særligen »med Hensyn til de Kirken skændte Gaver, hvilke ei maatte ødsles paa Læggfolk, og med Hensyn til Bissopperne, hvilke han retsstridigen lod indvie i England eller Frankrige, med Foragt for den, af hvem de ifølge det apostoliske Sædes Bemyndigelse burde indvies«. Denne Tilrettevisning vakte dog kun Haralds Forbittrelse. Han hørte ikke kjendte nogen Erkebissop eller Magthaver i Norge uden Harald

¹⁾ Hgrv. c. 2; Ab. Brem. d. s. D. c. 243. Munch fremstiller dette noget anderledes og antager, at Jøseifs Indvielse er foregaaet 1055 paa Pinsedag, II. 191, 214. Det er at mærke, at Pave Victor II ved en Bulle af 29de Octbr. 1055 stadfæstede alle de Rettigheder, som tidligere vare den hamburgske Kirke indrømmede, og navnlig den Ret for Erkebissoppen at indvie Bissopper til »Sverige, Danmark, Norge, Island, Orøland og Skriftefinerne«.

alene. „Dg senere — tilføier Adam — gjorde og sagde han saare meget, som paaforte hans Stoltthed et faarligt Fald“. Adalbert henvendte sig til Pave Alexander II (1061—1073) og udvirkede af ham en Skrivelse til Kongen, hvori det paalagdes denne samt hans Biskopper, at vise den hamburgske Erkebiskop den samme Underdanighed som de skyldte det apostoliske Sæde, hvis Legat og Vikarius Erkebiskoppen var. Denne pavelige Naamindelse virkede imidlertid ligesaa lidt paa Harald som den forudgaaende fra Adalbert. Kongen, hedder det, vedblev at sende sine Biskopper til Frankrige og England sa, som det synes, til Rom selv for at indvie, og det eneste Adalbert kunde wrette var, at han, naar Keilighed gaves, opfangede disse, efter hans Begreb ulovligen viede Biskopper og løslod dem ikke, før de havde slagt ham Trofskabed. Dette hendte blandt flere ogsaa en Asgaut, der vore Sagaer Biskop Grimtels Søstersøn ¹⁾, der, ligesom Bernhard, var indviet af Paven. Adalbert opnaaede kun selv at indvie to Biskopper til Norge: Tholf (Thiodolf?) og Sevard (Sigurd?) ²⁾. I hele denne Fremstilling af Striden mellem Harald og Adalbert et Adam af Bremen og hans Scholiast vor eneste Kilde. Adams forviede Fremstilling, som derhos maa samles fra flere forskellige Steder i hans Skrift, laaber megen Usikkerhed tilbage, især med Hensyn til Tidssfølgen; og det vil vist altid blive yderst vanskeligt at forklare, hvorledes det egentlig er tilgaaet med Bernhards og Asgauts Indvielse af Paven, samt naar den kan have fundet Sted. Men saameget fremgaaer tydelig og ubestridelig af det fortalte, at Kampen mellem Harald og Adalbert var ganske alvorlig, og at den norske Konges og Kirkes Noddydelighed for den hamburgske Metropolitanmyndighed var afgjort.

Skjønt man nu vel ikke kan lægge Harald hans Ulydighed mod den overmodige hamburgske Erkebiskop synderlig til Last, eller deraf slutte den Slutning, at han ringeagtede Kirken og dens Forstandere, saa ligger dog i hvad der allerede er fortalt Antydninger til, at han maaskee ikke i alle Henseender omfattede Kirken med den tilbørlige Kjærlighed og Dymærksomhed, og at han maaskee strakte sin Egenrædighed i kirkelige Anliggender videre, end som finder sit Forsvar i en fornuftig Stræben mod hierarchiske Anmaasfesser. Dog kjender man herheltene forliden til i denne Henseende at kunne sælde nogen bestemt Dom. At han ikke var ganske ligegyldig ved hvad der hørte til Kristendommens ydre Verdighed, synes fremgaa deraf, at han drog Umjorg for tvende betydeligere Kirkers Bygning i Nidaros. Den var Blafs-Kirke, der var paabegyndt af Magnus den Gode, men

¹⁾ Fornam. s. III. S. 172. ²⁾ Ab. Brem. III. c. 135 med tilhørende Scholie, jfr. m. IV. c. 206, og d. s. D. c. 241.

blev fuldendt af Harald; den anden var Marie-Kirke, som han reiste fra ny af paa Sandbassen nær ved det Sted, hvor den hellige Olaf lig havde ligget begravet den første Vinter efter hans Fald. Marie-Kirken omtales som en stor og meget fast Steenbygning, der uden tvivl har været den pragtfuldeste Kirke i Norge paa den Tid ¹⁾.

Til Haralds Styrelsestid maa uden tvivl den hellige Halvards Helgenophielse henføres. Halvard var ifølge Legendens en Søn af Høvdingen Behjorn, der boede paa Husabø i Hliden (Pier) paa Vestfold, og af Thorny Gudbrandsdatter, Søster til Aasta, Olaf den Helliges og Harald Haardraades Moder; han var altsaa disses tvende Kongers Sønning (Mesters Søn). Han havde ført et stille og gudsfrygtigt Liv deels som Bonde deels som Handelsmand, i hvilken Egenskab han havde færdets til Østersølandene. Han tog engang i sin Beskyttelse en frugtfuld Kvinde, der fælskeligen var beskyldt for Tyveri og vilde for at redde hende føre hende over Vandet Drosn (Dramsølv). Men han blev indhentet og, da han ikke vilde udlevere hende til hendes Forsølgere, dræbt af disse ved Pilestød. De dræbte ogsaa Kvinden og begrove hende paa Stranden; men om Halsen paa Halvards Lig fandt de en stor Steen og nedsmælt det i Vandet. Længe efter fandtes imidlertid Liget med samt Stenen flydende paa Vandet, og ved dette Under aabenbaredes Halvards Helligdom ²⁾. Dette er den legendariske Fortælling. Der er ingen gyldig Grund til at betvivle Halvards Tilværelse, eller hans angivne Slektforhold til den hellige Olaf, eller hans voldelige Død, — i hvorledes det end virkeligt forholder sig med de nærmere Omstændigheder ved hans Død, hvilke gave Anledning til hans Helgenophielse. Naar og ved hvem denne er foregaaet vide vi ei heller. Saameget seer man imidlertid, at Halvards Helligdom var almindelig erkjendt, da Adam af Bremen skrev sin Kirkehistorie ved 1075, ligesom og at et stort Ry allerede dengang gik af de Undergerninger, som stede ved hans Grav ³⁾. Man har, og det med megen Sandsynlighed, sat hans Helgenophielse i Forbindelse med Anlægget af Kjøbstaden Oslo ved Harald Haardraade omkring 1060 ⁴⁾. Vist er det, at han ansaas for denne Bys og hele Biskens Stytshelgen; Oslos Kathedralkirke blev ham indviet, og i den blev hans Strim forvaret. Norge fik i den hellige Halvard sin tredje Nationalhelgen. Den Hellige Sunniva, der heel og holden tilhører Legendens, maa regnes for den ældste, hvis det forholder sig rigtigt, at hendes Levinger paa Sæls bragtes for Dagen og gjordes til Gjenstand for Tilbedelse allerede af Olaf Trygvesson ⁵⁾; hun

¹⁾ En. Nat. Skr. S. c. 39. ²⁾ Script. rer. Dan. III. p. 603—607. ³⁾ Ad. Brem. IV. c. 171. ⁴⁾ Munch i Norsk Tidsskrift V. S. 22; N. Folks S. II. 196—204. ⁵⁾ Se ovenfor Side 42.

blev Bergens og vel tillige det hele vestlige Norges Skytshelgen; hendes Strin blev hensat i Bergens Kathedralkirke, efter at den var bygget. Den hellige Olaf i Ridarø var den anden; og den hellige Halvard blev nu den tredje. Hans Fæst, Halvardsmesse, blev høitideligholdt den 18de Mai over hele Norge og paa mange andre Steder.

17.

Den norske Kirkeforfatnings fremtrædende Udøvelse under Kong Olaf Kyrre.

Bed. Harald Haardraades Død 1066 blev hans tvende Sønner Magnus og Olaf Norges Konger under en Fællestyrelse af Riget, som dog ikke varede længe. Magnus døde nemlig i en ung Alder allerede 1069 den 28de April, og Olaf blev nu Norges Enkonge. Ved efterlod Magnus en Søn Haakon; men til denne blev intet Hensyn taget, hverken for Dieblisset eller saalænge Olaf levede. Den Grundten hertil nævne vore gamle Rildeskrifter intet. Haakon var et rent Barn ved Faderens Død, og man har formodet, at det for den Sags Skyld ved Overeenskomst mellem Olaf og Folket er blevet afgjort, at Haakons Ret til Kongedømmet var skullet hvile, indtil han opnaaede en modværende Alder, eller maastee for Olafs Levetid. Dette skulde da ansees for en Indrømmelse gjort Olaf undtagelsesviis fra den almindelige Regel: at enhver Kongesøn havde Ret til Kongenavn og til Andeel i Kongedømmet efter sin Fader. Men der er meget dunkelt i den gamle norske Ret, hvad Kongedømmets Fællestyrelse angaar. En Bestemmelse i den ældre Gulathingsslov gjør det høist sandsynligt, at naar flere samstyrende Konger gaves, saa regnedes deres Styrelsestid i det Hele kun som een Konges ¹⁾, idet den længstlevende arvede sine Medkongers Andeel af Kongedømmet, og intet nyt Led af Kongeatten stødtes Afgang til dette, saalænge han var i Live. Naar saaledes to eller flere Brødre vare tagne til Samkonger, og den ene døde tidligere end de øvrige og efterlod Søn, da skulde denne søn kaldes til Kongedømmet, naar hans Færbrodre ogsaa vare døde, og da naturligtviis i Forening med disses Sønner. Var dette erkjendt Ret og maastee netop fastsat, idet Brødrene Magnus og Olaf toges til samstyrende Konger, da er det sande Forhold med Haakon Magnusens Tilsidefattelse deri givet. Hvorom Alting er, saa findes ikke det ringeste Spor til, at Haakon har paataalt sin Ret for efter sin Færbroders Død, uagtet han længe forud havde naaet den Alder, som nu dengang synes at have anseet for Kongernes Myndigheds Alder,

¹⁾ *Wid. Galth. l. c. 271, Norg. gl. l. 1. 91:* „En þó at konongar sé þeir senn at landi, þá er þat þó eins mál“.

nemlig tolv Aar, eller den Alder, som Loven for Private fastsatte, nemlig femten Aar.

Dlaf var af et stille, fredeligt og høist elskverdigt Sindelag. Han fik Tilnavnet Kyrrer d. e. den Rolige. Hans Mundheld var, at Folkets Frihed og Lykke var hans Glæde og Lyst. Hans Styrelsestid hented i uafbrudt Fred, og Nordmandene gjorde under ham store Fremstridt i Dannelsen og Velstand. De ældre Kjøbstæder Nidaros, Oslo og Tunberg opblomstred og nye fremstod, som Bergen, Stavanger og Konghella. Han prydede flere af disse Stæder med store og prægtige Kirker. I Nidaros byggede han den store Christ- eller Trinitatis-Kirke, tæt ved den af hans Fader byggede Marie-Kirke, saaledes at Høialteret kom til at staa lige over det Sted, hvor den hellige Dlaf sig først havde været nedgravet i Sandmælen, og hvor der havde staaet et Kapel; til denne Kirke blev nu Dlaf's Estrin henflyttet og sat over Høialteret ¹⁾. I Bergen byggede han ogsaa en Kirke af Træ, kaldet den gamle Christkirke, og paabegyndte desuden den større Christkirke af Steen, der først efter hans Tid blev fuldført og siden blev Bergens Kathedralkirke ²⁾. Han indførte ogsaa i Kjøbstæderne Gilder, eller selskabelige Foreninger mellem Indbyggere, hvis Sammenkomster holdtes i Gildestuer eller offentlige Bygninger, der stode under Kongens og Kirkens Vern og Opsyn ³⁾, — en Indretning som virkede til Sebernes Afslibning, Folkets Dannelsen og vel ogsaa til Christelig Dplysnings Udbredelse.

Den indre og ydre Fred, som lykkeliggjorde Norge under Dlaf's vise og i Stilhed virksomme serogtyveaarige Styrelse, var ligesaa vel gunstig for den norske Kirkes Udvikling som Kongens eget gudfrygtige og Christelige Sindelag; der var gennemtrængt ikke mindre af Urefrygt for Religionen og dens Tjenere, end af Velvillie for det ham lydige og hengivne Folk. Om Dlaf's Religiositet og Agtelse for de gudstjenstlige Stifter have vi et samtidigt Vidnesbyrd hos den engelske Historiefriker Simon af Durham (Dunelmensis). Denne fortæller i Anledning af de indre Uroligheder i England, som Vilhelm Erobrerens haarde Styrelse opvakte, og som drev mange Engelmænd til at flygte fra deres Fædreland, — at blandt disse ogsaa var en Klerk Turgot (Thorgaut) af fornem Byrd, der omkring 1070 flygtede til Norge og blev vel modtaget af Kong Dlaf. „Da denne — siger han — var meget religiøs, var han vant til at have de hellige Bøger mellem sine Hænder og ofte læse i dem under sin Styrelses Byrder. Han opvartede ofte Presten for Alteret, hjalp til med at iføre ham Messesklæderne, gjød Vand over hans Hænder og udførte andet lignende med Andagt. Da han hørte, at en Klerk var kommen fra England, hvilket dengang

¹⁾ En. Dl. Kyrr. S. c. 6. ²⁾ En. Dl. K. S. c. 2. ³⁾ En. Dl. K. S. c. 2.

ansaaes for noget stort, tog han ham til sin Lærer for at lære Psalmerne¹⁾. Turgot blev af Kongen og hans Mænd rigeligen begavet, vendte siden tilbage til England, blev Munk i Durham, derpaa Prior sammesteds, endelig Biskop i St. Andrews i Skotland, hvorfra han dog vendte tilbage til Durham og døde der 1115; det er saaledes rimeligt, at Beretningen om Olaf er hentet fra Turgots egen Mund²⁾. Olaf har, som sees af det fortalte, ikke fundet det under sin Verdig-
hed undertiden at forrette en Subdiaconus's eller Kolothus's Tjeneste i Messen, noget som den Tid ansaaes for et stort Beviis paa Andagt; maaskee har han endog saa ladet sig meddele den dertil svarende lykkelige Bielse. Saa uforgeligen en saadan Afsærd nu maaskee forekommer Mange, saa blev den dog neppe saaledes betragtet i hine Tider, da den ingenlunde var ganske usebvanlig; og blandt et Folk som Nordmændene, der kun for et Par Aarhundreder siden var omvendt til Christendommen, svede den vistnok en gavnlig Virkning. Kongen selv udviste nemlig for Alles Dine den Ydmygghed for Gud og hans Kirke, som maaskee ellers havde vanskeligt for at indtrænge i mangen stolt og haardfindet Nordmands Hjerte, men som nu en elsket og æret Konges Exempel helligede og anbefalte.

At Folketæmmingen i Norge med Hensyn til Christendom og Kirke paa Olaf's Tid var saaledes beskaffen, at en Afsærd som hans her omtalte i den kunde finde Gjenslang, derom giver maaskee Mag. Adams Skildring af Norge det bedste Vidnesbyrd, — en Skildring, som utvivlsomt nærmest gjælder Olaf's første Styrelsestid, og hvilken Historieforfatteren skjønt at have hentet af sikkre og upartiske Kilder. Norge (Nordmannia), af de Nyere kaldet Norvegia — siger han — er formedelst sine Gjelbes Barstthed eller den umaadelige Kulde det ufugtbarste af alle Lande, stiftet alene for Kvægavl. Derfor fostrer det ogsaa de tappreste Krigere, som ei ere blodgjorte ved Afgrødens Overflod, og som oftere angribe Andre, end selv foruroliges af Nogen. De leve uden Avind med deres nærmeste Naboer Svearne, hvorvel de undertiden dog ikke ustraffet angribes af de ligesaa fattige Daner. Drevene af Fattigdommen i Hjemmet fare de hele Verden om og hjemføre ved Sørovertog andre Landes Rigdomme, idet de saaledes afhjælpe sit eget Lands Mangel. Men efterat de have antaget Christendommen og faaet en bedre Undervisning, have de nu lært at elske Freden og Sandheden og at nøies med sin Armød, ja at uddele hvad de eje og ikke som forhen samle det spredte. Og skjønt de Alle fra først af have været Trælle under Troldmænds affyelige Kunster, saa kjænde de nu med Apostelen eenfoldigen Kristus, ham den korsfæ-

¹⁾ Torf. b. N. III. l. 6. c. 12.

²⁾ Euhm D. S. IV. 387 f.; jfr. Munch. b. n. 8. S. II. 410.

stede. De ere de noisomste Mennesker saavel i Mad som i Sæder, og elske i høi Grad Lævelighed og Naadehold. De have saa stor Vresfrygt for Prester og Kirker, at den neppe anses for en Christen, der ikke hvergang offerer ved den Messse, han har hørt. Men Daad, Confirmation, Alters Indvielse og Vielse til de hellige Ordener kjøbes meget dyrt hos dem ligesom hos Danerne. Dette tror man kommer af Presterens Begjærlighed, da Barbarerne endnu ei vide af at give Tiende, og derfor tvinges de i de øvrige Ting, hvilke burde gives frit. Thi Sygebeføg og Begravelse, Alt maa der betales. Saaledes blive deres udmærkede Sæder, saavidt Fortælleren skjønner, alene forværrede ved Presterens Havesyge. Paa mange Steder i Norge og Sverige ere Fæhyrderne (Bonderne) de fornemste Folk, levende paa Patriarkernes Viis og af sine Hænders Arbeide. Men Alle som leve i Norge ere fuldkommen Christne (christianissimi), undtagen de som bo i det yderste Norden ved Oceanets Breder; om dem siges at de endnu ere lydige i Troldeskumster.

Med det sidste sigter Forfatteren naturligviis til Finerne. Efterat have talt noget om deres Trolddom og Levedis fortsætter han: „Nordmændenes Hovedstad (metropolis civitas) er i Throndhjem (Trondemnis), hvilken nu er prydet med Kirker og besøges af en Mængde Mennesker. Der hviler ogsaa den hellige Konges og Martyrs, Olafs Legeme. Ved hans Grav virker Herren til denne Dag de største Undere af Helbredelse, saa at didhen strømme fra langtbortliggende Lande de, som haabe at blive hjulpede ved den hellige Martyrs Fortjeneste.“

— — — Efterat Veien baade til Søs og Lands er beskrevet, opregnes nogle af de mærkeligste allerede ovenfor nævnte Christendoms lærere i Norge: Johannes (den ældre Sigurd), Grimfel, Sigfrid (den yngre Sigurd), Tholf, Sigurd, Asgaut og Bernhard, og derpaa tilføies: „Ved disse (de sidstnævnte) vinder lige til denne Dag Guds Ord mange Sjæle, saa at den hellige Moder, Kirken, blomstrer med glad Lilvert i alle Norges Landsdele. Imidlertid gives endnu ingen Biskopsdommer (episcopatus) med bestemte Grændser hos Nordmændene eller Svearne paa Grund af Christendommens nye Plantning; men Biskopperne, antagne af Kongen eller Folket, bygge i Fællesskab Kirken, reise om i Landet, bringe saamange, som de kunne, til Christendommen og styrer dem uden Misundelse, saa længe de leve“¹⁾

— — — Endelig efter en Beskrivelse af Naturen og Levemaaden paa Island, heder det om Folket der: „Det er et lykkeligt Folk, som ingen misunder dets Fattigdom, og heri lykkeligst, at de nu alle have iført sig Christendommen. Der er meget prisverdigt ved deres Sæder, især Kjærlighed, saa at Alt hos dem er tilfælles, saavel for Frem-

¹⁾ Ab. Brem. d. s. D. c. 238—241.

mede som for Indfødt. Sin Biskop ansee de som Konge, alt Følket retter sig efter hans Bial, og ansee for Lov hvad han fastsætter efter Guds Billie eller efter Skriften eller efter andre Følls Sedvaner¹⁾.

Denne Sag. Adams Skildring viser os Nordmændene som et Føll, paa hvis Tænkemaade og Levevis Christendommen, allerede før tvende Menneskealderne vare henledne efter dens fuldkomne Antagelse, havde øvet en mærkelig formildende og forædlende Indvirkning. Den viser os ogsaa det norske Kirkesamfund som meget simpelt i sin Indretning, uden alt hierarkisk Præg, men gjennemtrængt af Ærefrygt for Religionen og dens Tjenere. Man har troet at finde i Adams Skildring af Forsætningen hos Nordens Føllsfærd og især hos Nordmændene nogen Udsmykkelse, der skulde tjene til at gjøre Rodsætningens Skarpere mellem dem og hans egne Landsmænd, hvis mere forberede Seber han vilde ramme. Det kan maastee i enkelte Punkter virkelig forholde sig saaledes. I den store Tarvelighed og det store Naadehold, som tillægges Følket, er vist nok noget Overdrevet; vi vide af vore egne Sagaer, at dette neppe var de gamle Nordmænds stærkeste Side. Men dog kunne de muligens i Sammenligning med Datidens Lybftere have fortjent noget af den Ros, der gives dem. Med Hensyn til det patriarkalske Liv, som i Norge skulde føres, da finder vel neppe nogen Overdrivelse Sted fra en Lybsters Synspunkt betragtet. Thi en Mand, der dagligen havde for Die Lybstersnes Leveforhold og Livestof, deres Grever, Herremænd og trælbundne Bønder, for ham maatte vist nok Nordmændenes Delsvæsen og Bondeliv, deres frie Menighedsforsætning og deres milde, i Ættestforholdene grundede Hovdingestyrelse fremstille sig som et Sidesykke til Livet under Datidens israeltiske Patriarker, — og dette saameget hellere, som vi af vore egne gamle Sagaer lære, at den Tid, Adam i sin Skildring seer hen til, virkelig var en Fredens, Lykkens og Ordenens Tid baade for Norge og Island, hvilken hverken i de nærmest foregaaende eller nærmest efterfølgende Tider fandt sin Mage. I hvad Adam paa den anden Side siger om Presternes Havesyge ligger neppe i sig selv saameget dabelsverbigt, som man ved første Biefast af hans haarde Ytringer skulde fristes til at slutte. Hvad han dabler er egentlig, at Presterne lade sig betale for de kirkelige Forretninger, som de burde yde frit; men han undskylder det selv derved, at Tienden ei endnu hos Nordmændene var vedtagen, — og denne Undskyldning maa synes os fuldgylldig. Af den ældste norske Christenret lære vi nemlig, at det norske Presteskab's Underhold oprindelig var grundet paa personlig Hjælp af Menighederne efter Mandtallet, ganske i Ligebed med hvad der gjaldt med Hensyn til Kongedømmets Indtægter,

¹⁾ N. Brem. d. s. D. c. 243.

og at hin Godtgjørelse for de kirkelige Forretninger var lovligent vedtaget og reguleret ved Overenskomst med Almuen ¹⁾. Men i disse Forholde kunde Mag. Adam ikke saa let sætte sig ind. Han var nemlig vant til at see for sig det tydske Kirkevesen med dets rige Legater, store Kirkegodser, vel forsørgede Præbender og betydelige Tiende, der tilfammentaget ydede Prestestabet et rigeligt Underhold, uden at nogen Betaling for de kirkelige Forretninger dertil udfordredes.

Høist mærkelig er den Dplysning, som Adams Skildring giver med Hensyn til de norske Biskoppers daværende Stilling. Man ser nemlig, at omkring 1070 endnu ingen fast Inddeling af Norge i Biskopsdommer med bestemte Grændser fandt Sted, men at Biskopperne vedbleve at virke som Missionsbiskopper længe efterat Hedendommen blandt Folket var udryddet. Det Navn, som Norges Suffragan-Biskopper gennem hele Middelasderen beholdt, vidner om denne deres oprindelige og længe vedvarende Stilling. De kaldtes nemlig *Lyd-biskopper* (Lyd-biskupar eller liodbiskupar), hvilket Navn maa uledes af *lydr* eller *ljodr*, Folk, og har sin Oprindelse i England, hvorfra det med Christendommen blev overført til Norge. Ved *leod* (svarende til det norske *lydr*) udtryktes i det oldengelske eller angelsaksiske Sprog det Latinske gentes i Betydningen Hedninger, og Benævnelsen *leodbyscup* tillagdes saaledes oprindelig de Biskopper, som vare indvieede „ut gentibus prædicarent verbum dei“, for at forkynde Guds Ord for Folkene d. e. Hedningerne, altsaa ikke til noget bestemt Biskopsæde eller for noget bestemt begrændset Omraade. Saadanne Biskopper vare, som forhen omtalt, de første der fra England kom til Norge: begge Sigurderne, Grimkel, Bernhard o. fl., og den Benævnelse disse bare i Hjemmet, overførtes til Norge og i det norske Sprog, i hvilket Udtrykket: „*boda lydum guds ord*“ brugtes til at gjengive det Latinske: *prædicare gentibus verbum dei* ²⁾. Navnet, som havde vundet Hævd ved stadigen at bruges i tre Menneftalder, fæstede sig ved Biskopperne, selv efterat de havde faaet faste Biskopsæder og afgrændsede Biskopsdommer, og altsaa ikke længere vare Missionsbiskopper i egentligste Forstand, og *lydbiskup* blev nu et Kjendenavn for den underordnede Biskop, *episcopus suffraganeus*, i Modsatning til hans Metropolitan eller Erkebiskop (*erkibiskup*).

Men var end de norske Biskoppers Stilling i Olaf Kyrres første Styrelsestid saadan som af Adam skildret, saa maa man antage, at dermed i samme Konges senere Aar er foregaaet en Forandring, og at Begyndelsen er gjort til at anvise hver enkelt Biskop en bestemt Deel af Landet som hans Omraade eller *Biskopsdomme* (biskups-

¹⁾ Eldre Gulath. 2. Christentet i R. g. 2. l. 14, 20.   ²⁾ Theod. Mon. c. 8 ifrt. m. Agrip c. 16 (Fornm. s. X. 393).

dømd). I de Dele nemlig af den ældre Gulathingssløvs Christenret, som henføres til Olaf ¹⁾, findes umistkendelige Antydninger til, at Gulathingslagen havde sin særegne Biskop, — baade deri, at Gulathingsmændene paa flere Steder tale om „vor Biskop“, og i flere Bestemmelser, som ikke vel ellers lade sig forklare. Desuden findes man omtalt en Kol Thorkelsøn som Vikværingernes eller Biken's Biskop, hvis Embedstid maa falde kort efter Olafs Dage ²⁾. Endelig synes de gamle norske Biskopsretter, som endnu ere og levet, og som rigtignok i deres ældste Angivelser neppe ere saa ganske strengt noiagtige, at sige op til Olafs Tid som et Slags Udgangspunkt for de faste Biskopper. Man tør saaledes antage for sikkert, at et Slags Inddeling af Landet i Biskopsdommer under Olaf har fundet Sted; men denne Inddeling var dog ikke ganske svarende til den, der senere hen findes som den stadige.

Den høieste Grad af Sandsynlighed taler for, at Norges oprindelige Inddeling i Biskopsdommer noget nær har faldet sammen med Landets Inddeling i Lagdommer, og at Biskopsdommerne have været tre i Tallet, nemlig det ene omfattende Frostathingslagen, det andet Gulathingslagen, og det tredie Biken samt Dypalandene, hvilke tvende Landstaber neppe endnu som Lagdommer vare strengt adskilte. Om denne Inddeling er bleven ifærdbragt ved ordentlig Lov, vides ikke. Lovgivningsforholdene i Landet maatte foretæen af sig selv tilsiige den. Da nemlig hvert Lagdomme i Henseende til lovgivende og dommende Myndighed var selvstændigt, saa maatte for Christenrettens Skyld en egen geistlig Tilsynsmand snart udkræves for hvert Lagdomme, hvis ikke Uordener og Overgreb skulde indsnige sig.

Haand i Haand med Landets Inddeling i Biskopsdommer gif ganske vist Oprettelsen af Biskopsæder eller Biskopsstole (biskupssæti, biskupsslóll), i det nemlig hver Biskop fik anvist eller valgte sig en vis Kirke til Kathedralkirke, ved hvilken han op slog sit stadige Sæde; ja man tør vel næsten antage, at først Indstiftelsen af faste Biskopsæder gav Biskopsdommerne som Landsinddeling deres egentligt Karakter.

At Biskopsstolen for Frostathingslagens Bedkommende blev Nidaros var en naturlig Følge af at St. Olafs Helgenlevninger der blev bevaredes; og i den ovenomtalte af Olaf Kyrrer byggede Christi eller Trinitatis-Kirke see vi Kathedralkirken for dette Biskopsdomme. Denne Del af Norge, som ved Christendommens Indførelse ansaas for Landets vigtigste, har uden tvivl tidligt haft en Biskop stadigt inden

¹⁾ Se ovenfor S. 94. ²⁾ „Kol i Vik austr i Noregi“ Hungro. c. 2; „Kol Vikverjabiskup“ Landu. V. c. 12. Denne Kol var en Isøending og havde været den Isølandske Biskop Isøleifs Discipel; men Isøleif døde 1080.

fine Grændser, om end denne ikke havde noget fast Sæde. Den ældste Biskopsfortegnelse begynder nemlig Rækken af Biskopper „i Thronshjem“ med dem, som vi have omtalt som virkende under Olaf den Hellige og nærmest efter hans Tid: Sigurd, Grimkel, Jon, Rodulf; derpaa nævne de: Ragnar, Ketil, Apgaut (maaskee den samme Apgaut, der virkede i Viken), Sigurd, Sigurd Munk, hvilken sidste uden tvivl var engelsk og Munk i Glastonbury i England, før han blev Biskop i Norge. Efter ham, der maa have levet endnu i Olaf Kyrres tidligere Regjeringsaar, nævnes som „den første i Nidaros“: Adalbert eller Adalbrift¹⁾. Denne, hvis Levetid aabenbare falder sammen med Olaf Kyrres, har altsaa først taget fast Sæde i Nidaros ved den af Olaf byggede Christkirke.

Gulathingsslagens ældste Biskopsæde var Selia (Selo) i Nordfjord, et Sted anseet ved St. Sunnivas Helgenlevninger, som bevarede i den dervedværende Kirke²⁾. Det heder nemlig om den før- omtalte Biskop Bernhard (Biarnvardr hinn saxlendski), som under Harald Haardraades Styrelsestid havde opholdt sig paa Island, at han efter Olaf Kyrres Regjeringsstiltrædelse vendte tilbage til Norge, og blev af Kongen beskikket til Biskop i Selia. Dog har det vist allerede af Olaf været paatænkt med Tiden at flytte Biskopsædet til den nye Kjøbstad Bergen; derhen tyder Grundlæggelsen ved Olaf af den store Christkirke der i Staden, om hvilken ovenfor er talt. Om Bernhard selv heder det, at han flyttede til Bergen og døde der³⁾. Det er høist sandsynligt, at om end maaskee Selia en Tid lang, muligens saa længe Kathedralkirken i Bergen endnu ikke var fuldbendt, er vedbleven at anses for det egentlige Biskopsæde — hvortil en af de gamle Biskopsreffer hentyder⁴⁾, — saa have dog Biskopperne baade Bernhard og hans Efterfølgere almindelig holdt til i Bergen. I Biskopsfortegnelserne er forresten Bernhard den første for Bergens Biskopsdomme. I denne Deel af Landet, i Gulathingsslagen, synes saaledes ingen fast Biskop tidligere at have været beskikket.

Hvad endelig Viken og Dplandene angaar, da er det høist sandsynligt, at Biskopsædet der ligesom sin Oprindelse har været Dslo. Man maa nemlig tro, at det strax er blevet sat i Forbindelse med den visse St. Halvards Helligdom, og hans Levninger vides ikke at have været bevarede andensids end i den af Harald Haardraade stiftede Kjøbstad Dslo. Som første Biskop der nævnes i Biskopsfortegnelserne Apgaut, der ovenfor er omtalt, en Søstersøn af Biskop Grimkel, og indviet i Rom til Erkebiskop Adalberts store Misnoie. Mag. Adam omtaler Apgaut som endnu levende og virkende, da han skrev, omkring

¹⁾ Norsk Lidskr. V. 41, 42. ²⁾ Jfr. S. 42. ³⁾ Hungrv. c. 3. ⁴⁾ Norsk Lidskr. V. 42.

1075. Hans Eftermand nævnes: Thorhall eller, maaskee rigtigere, Thorolf; Aslaf, Geirard, Asl. Den sidste er den nye ovenfor omtalte Asl Thorkelsøn fra Jöland, der endnu kaldes Biskens Biskop, og hvis Styrelsetid falder i de nærmeste 30 Aar efter 1100 ¹⁾.

Denne Oprettelse af Biskopsdømmet med faste Biskopsstole, hvis Antal siden ved Delinger forøgedes fra tre til fem, som senere skal omtales; maa anses for et vigtigt Fremstrid til det norske Kirkevæsenes fuldtvønnere Ordning. Med Hensyn til Biskoppernes Beskikkelsesmaade, synes herved ingen væsentlig Forandring at være foregaaet; thi skont de nu ophorte at kunne betragtes som Kongens Hirdbiskopper, og heller ikke mere benævnedes saaledes, saa sees dog endnu længe efter denne Tid Kongerne at udnævne dem ²⁾. Mag. Adam i sin ovennævnte Skildring bruger rigtigst om Biskopperne Udtrykket: „antagne af Kongen eller Folket“, hvilket ligefrem antyder ogsaa en Biskopskab fra Menighedens Side ved Biskoppernes Valg. Herved maa dog mærkes, at Adam paa det Sted under Et taler baade om Norge og Sverige, og altsaa ved den sidste Deel „eller af Folket“ muligens kan sigte nærmest til Sverige, hvor Kongedømmet i hine Tider var splittet, vækkende og magteløs, og dets Myndighed i kirkelige Anliggender, som det lader, ubetydelig. Norge ganske uvedkommende var man imidlertid neppe heller ansee hiint Udtryk; og i dette Fald maa man formode, at i Norge Folkets Indflydelse paa Biskoppernes Valg især skriver sig fra den Tid, da hver af dem begyndte at faa sit bestemte Omraade. Dog bør man ganske vist tænke sig denne Indflydelse meere som et Slags formelt Samtykke til Kongernes Valg, eller som en høitidelig Modtagelse og Erkendelse af den ved Kongen beskikkede Biskop, eller høit taget som en forudgaaende Meningsyttring om hvem Menigheden helst ønskede til sin Biskop, — end som en virkelig Valgret. Paa Jöland, hvor intet Kongedømme gaves, var det længe Skik, at Folket, nemlig Vægfolk, fortrinsviis Hovdingerne eller Goderne, og Presteskab i Forening, virkelig valgte sine Biskopper ³⁾; — men at dette i samme Udstrækning skulde have været Brug i selve Norge, dertil gives hverken i Sagaerne eller de gamle Love nogen Anledning. Det her anførte gælder naturligviis blot Biskoppens Beskikkelse til en vis overordnet geistlig Embedsvirksomhed inden Statens Omraade; hans Indvielse til den biskoppelige Verdigbed i Kirken, tilslut, som tidligere omtalt, ubelukkende dennes høiere Forstandere. Hvorledes det under Olaf Kyrres Styrelse har staaet med Me-

¹⁾ Om de norske Biskopsdømmers og Biskopskabets første Oprettelse jfr. Munch i norsk Lihist. V 1—45, og i hans Nor. Folks Hist. II. paa flere Steder.

²⁾ Uff. om den norske Kirkes Forh. til Staten, Anh. til Udg. af Rsgv. S. 186. ³⁾ Finni Joh. hist. eccl. Isl. I. p. 103.

trøpoltanagen, og hvorledes Forholdet har været mellem Olaf og den hamborgske Erkebiskop, derom mangle bestemte Oplysninger. Vi have nemlig kun noiagtig Underretning om een eneste Biskopsbestielse inden den norske Kirke i Olafs Dage, og den ligger udenfor selve Norge, og den norske Konges Omraade, da den gjælder Island.

Biskop Isleif styrede i 24 Aar Islands Kirke med Kraft og Ansæelse. Han havde Kampen at bestaa med sine Landsmænds Stivsind, hvilket han dog vidste at beherske, og med fremmede Biskopper, tildeels, som det lader, Bedragerer eller den romerske Kirke uvedkommende, hvilke vilde trænge sig ind i hans biskoppelige Embede, men hvilke han afsiøte med den bremisste Adalberts Underkøttelse. Med Bernhard den Sarisøe synes han dog at have levet i fuldkommen Enighed. Han oprettede en Skole i sit Hus for vordende Præster, og fra den udgik flere dygtige Geistlige, som endog siden bleve Biskopper. Isleif døde henved 75 Aar gammel den 5te Juli 1080. Nu enedes de islandske Høvdinge paa næste Aars Althing om at vælge til hans Eftermand hans Søn Gisfur, der ligesom sin Fader havde studeret i Saren og først var kommen hjem til Island en Stund efter sin Faders Død. Gisfur modtog Valget og drog derpaa til Tydskland i den Tanke at lade sig indvie af den hamborgske Erkebiskop. Men da han kom til Saren — heder det — erfarede han, at Erkebiskop Liemar var affat fra sit Embede. Han drog da til Rom, til Pave Gregorius og fremsatte for ham sin Stilling; hvorpaa Paven sendte ham med sin Anbefaling til Erkebiskop Hartvig af Magdeburg, af hvem han ogsaa blev indviet den 4de Septbr. 1082 og kom det følgende Aar tilbage til Island ¹⁾).

Det nærmere Sammenhæng hermed lader sig yderligere oplyse af den Tids bekjendte Statsforholde. Adalberts Efterfølger paa det hamborgske Erkesæde, Liemar (1072—1101), var en Ben og ivrig Tilhænger af Keiser Henrik IV. Mellem denne og den høit berømte Pave Gregorius VII (1073—1086) reiste sig, som bekjendt, et bittert Fiendskab, der gif saavidt, at Paven bansatte Keiseren og opfordrede de tydske Fyrster og Prælater til at affætte ham og vælge en anden. Under den nu indtraadte Splittelse i den tydske Kirke holdt Liemar, der ellers roses som en klog og lærd Mand, fast ved Keiser Henriks Parti, og fulgte ham endog som en af hans fornemste Raadgivere og Krigshøvdinge i 1081 paa hans Tog til Rom, hvor Gregorius blev beleiret. Under disse Omstændigheder var det, at Gisfur kom til Tydskland, hvor han erfarede, at Liemar var, om ikke just affat, saa dog i aabenbart Oprør mod Paven, og fraværende paa et Tog mod denne. Derfor henvendte han sig til Pave Gregorius

¹⁾ Sgrv. c. 5.

selv, og denne tog naturligvis ikke i Betænkning at overdrage Sig-
sars Jaboelse, med Forbigaaen af hans egentlige Metropolitan, hvil-
ken Gregorius maatte betragte som affat ved hans egen oprørste Færd,
til en anden, Paven hengiven, tydsf Metropolitan. Man kan saaledes
ses fra dette Tilfælde intet slutte om Pave Gregorius's Anstueise i
Almindelighed med Hensyn til det hamburgske Erkebispedes Metropoli-
tanret over den norske Kirke, og endnu mindre om Kong Olaf Trygves,
der synes at have faaet ganske udenfor hele denne Sag. Da imid-
lertid den bitre Strid mellem Keiser Henrik og Pavedømmet fort-
sattes ogsaa under Gregorius's Eftermænd, og Niemar fremdeles stod
paa Keiserens Side, saa kan man let skjønne, at det hamburgske Er-
kebispedes Metropolitanaheds over Norden ikke i Niemars Embedstid
kunde finde noget kraftigt Foraar hos Paverne; og strax efter Nie-
mars Død 1103 gik, som vi senere skulle see, den hele Hvihed til
Grunde.

Kong Olaf Trygvæ stod i et venstabeligt Forhold til Pave Gre-
gorius VII, der frakte sin kristelige Virksomhed som til de øvrige
nordiske Riger, saa ogsaa til Norge. Man finder blandt denne Paves
Brev et af 17de Decbr. 1078 til den norske Konge, hvilket over-
hovedet indeholder kristelig Opmuntring og Belæring. Han yttre
blant andet deri, at det altid havde været hans Ønske at sende til
Kongen nogle af sine Brødre (d. e. romerske Geistlige), der kunde
belære ham, saa at han ei skulde vagle i noget, men blive stadfæstet
paa en sikker Grundvoild. Da dette imidlertid faldt ham meget vans-
keligt baade formedelst Norges Bjærnhed og end mere formedelst det
ufkjendte Tungemaal, saa beder han Kongen, ligesom han og har be-
det de andre nordiske Konger, at han vil sende til det apostoliske Sæde
nogle unge fornemme Mænd af sit Land, for at de kunne under Apost-
lerne Petri og Pauli Binger blive stittigen oplærte i de guddommelige
Love og siden bringe det apostoliske Sædes Erinder til Kongen, som
kjendte med hvad den kristne Tros Orden udfordrede ¹⁾). Naastsee
har Gregorius gjort sig ringere Tanker om den norske Kirkes Ret-
troend, end den fortjente; men især har han dog vist nok haat for
die at faa oplært norske Geistlige under Pavens eget Opsyn i den
æroniske Ret og faa dem indprentet de Grundsætninger, paa hvilke
den hierarchiske Bygning skulde reises, hvortil han havde udfastet sin
kvarterede Plan, og hvori den hele Christenhed ønskedes indlemmet.
Da Olaf har fulgt denne Gregorius's Opfordring vides ikke.

De Biskopper, som under Olafs Styrelse virkede i Norge, ere
de Gafelles Ravne nær, hvilke ovenfor ere anførte, ukjendte; kun
den oftere nævnte Bernhard den Sariske vide vi lidt mere,

¹⁾ Esym. D. 6. IV. 590—593; jfr. Munch II. 397, 421.

sjønt ubetydeligt nok. Det er allerede fortalt, at Bernhard efter en tyveaarig Landflygtighed paa Island, hvor han levede i Samdrægtighed med Biskop Isleif, vendte tilbage til Norge strax efter at Olaf var bleven Konge. „Derpaa — heder det — for han til Rom ifølge Kongens Bøn og fredede for de Døde (Sridaði fyrir öndudum)“. Da han var kommen hjem fra denne Reise, var det at Olaf bestilte ham til Biskop i Selia, som før er omtalt¹⁾. Hvad der egentlig skal forstaaes ved hiint Erinde, som han for Kongen udførte i Rom, er ikke let at sige med Sikkerhed. Snarest kan man maaskee gjette, at de Døde, for hvem der skulde fredes, var Olafs Fader, Harald og de, som vare faldne med ham i England. Men bestod da Fredningen i en almindelig Forbøn for deres Sjæle, som foretagen i Rom skulde have større Kraft, og hvorom maaskee Olaf, der fulgte sin Fader paa det engelske Tog, havde gjort et helligt Løfte? — eller hvilede der paa Harald for et eller andet tidligere Misgreb mod Kirken eller Brud paa dens Lov en kirkelig Straf, et Ban, fra hvilket han i levende Live ikke var bleven løst, og for hvis Byrde Sonnen nu vilde befri hans Sjæl ved at henvende sig til Kirkens Hoved? — dette er Spørgsmaal, som af de hidtil bekjendte Kilder neppe lade sig fyldestgjørende besvare. Om Biskop Bernhard heder det forøvrigt, at han ansaas for en „høist udmærket Mand“ (hinn mesti merkismadr)²⁾. Hans Dødsaar er ubekjendt, men hans Død maa sandsynligviis være indtruffen i Kong Olafs seneste Styrelsestid, omkring 1090³⁾.

18.

Kong Magnus Barfod og hans Søner. Luuds Kirke faar Metropolitanhøiheden over Norden. Store Fremstribt i det norske Kirkevæsen.

Olaf Ryrre døde i sin bedste Alder den 22de Septbr. 1093. Han efterlod en tyveaarig Søn Magnus, men denne blev ikke strax Norges Enefonge. Haakon, Kong Magnus Haralds søns Søn, traadte nu ind i sin Ret, som havde hvilet i hans Farsbroders Levetid, og blev i Thronhjem tagen til Konge over det halve Rige. En Fællestyrelse af Kongedømmet indtraadte nu atter, der ikke lovede Folket lang Rolighed. De to Konger vare nemlig uvenskabelig stode mod hinanden. Magnus, en ærgjerrig Yngling, der lignede sin Farsfader i Sindelag meer end sin Fader, taalte ikke godt nogen Medstyrrer. Han var derhos utilfreds med Haakon, fordi denne formindskede Kongedømmets Indtægter ved at eftergive Folket adskillige Tyngsler, som hvilede paa det fra Svein Knuts søns Dage, — og misundelig paa ham, fordi han herved og ved sit blide Væsen vandt Al-

¹⁾ Sgrv. c. 3.   ²⁾ Sgrv. c. 3.   ³⁾ Sfr. Munch II. 420.

mand Julest i høiere Grad end den meer haarde Ragnus. Det ulmende Uenskab mellem begge Konger kom dog ikke til Udbrud i nogen vittig Krig. Haakon døde nemlig uventet og hastig i 1096 uden at efterlade nogen Son.

Ragnus blev nu Norges Enclonge. Hans Mundheld var: „En Konges Naal er Søder, et et langt Liv“, og Søderen søgte han i Gait over sine Fiender i og udenfor sit Rige. Da han havde bragt Fred til Beie i Norges Indre, begyndte han at seide i Vest og Ost og nu alle sine Naboer. Seieren fulgte ham vel oftest paa hans Tog; men Bonderne i Norge fandt sig dog besværede ved den idelige krigsindbrydelse og kaldte ham: Strids-Magnus (styrialdar Magnus). Han kaldtes ogsaa med Tilnavnet Barfod, fordi han paa sine Tog i Vestlandene optog Irernes korte Klædebragt med blottede Læ. Han var Konge i ti Aar paa det nærmeste og saldt paa et Tog i Island kun 30 Aar gammel den 24de Aug. 1103.

Om den norske Kirkes Tilstand i selve Norge under Ragnus Barfods Rigsstyrelse vide vi intet; rimeligviis har den fredeet sin jævne Gang fremad i Udvikling. Om Kirken paa Island havees berismed fra denne Tid nogle ikke uvigtige Oplysninger. Vi have set, at efter Biskop Jøleifs Død i 1080 blev hans Son Gislef af Folket valgt til hans Eftermand. Før han modtog Valget, tog han det koste af alle Landets Hovdinge, at de skulde lyde ham i Alt hvad han som Biskop kunde paabyde dem med Hensyn til Religionen og siikkelige Forhold; og de holdt dette Koste. Gislef styrede sin Kirke med en Anseelse, som ikke gav hans Faders det ringeste efter, og ovede ligesom han en stor Indflydelse paa alle sit Fædrelands offentlige Anliggender, saaledes at man med Sandhed kunde sige, at han i sin Tid var baade Biskop og Konge paa Island. Den islandske Stat stod overhovedet i Jøleifs og Gislefs Dage, og man kan næsten sige fra den Tid Christendommen der blev fuldkommen grundfæstet, en indre Fred og Rolighed, som den ikke havde kendt siden Dens første Bebyggelse. Og man kan ikke andet end heri spore Christendommens kraftige Virkninger til Folkeandens Formiddelse og Seidernes Afslibning.

Et vigtigt Skridt af Gislef var det, at han skaffede Biskoppen paa Island et saft Biskopsstade, og det med betydelig Formues Opværelse fra sin egen Side. Han havde arvet Gaarden Skaalholt efter sin Fader; han byggede her en Kirke, og da hans Moder ogsaa var død (omkr. 1090?), gav han hele Skaalholt Gaard til Kirken med den Bestemmelse, at der for Fremtiden skulde være Biskopsstol¹⁾.

¹⁾ Sgrv. c. 5.

Et endnu vigtigere Foretagende af Gissur var Tjendens Indførelse paa Island. Heri understøttedes han af den daværende Kongemænd, den lovsyndige Skald Markus Skjeggesson, og af den lærde Prest Sæmund Sigfusson i Odde, en af Landets rigeste og mest anseede Hovdinge. Tjenden blev lovtagen paa Althinget 1097 med en Ydelsesmaade, der svarede til Islands Forhold ¹⁾. Dette vigtige Skridt toges saaledes paa Island for end i Norge. Vi ville senere igjen komme tilbage til Gissurs Biskopsstyrelse.

Ved Magnus Barfods Død (1103) indtraadte igjen en Deling af Kongedømmet i Norge. Han efterlod nemlig tre Sønner: Eysteinn, som ved Faderens Død var fjorten Aar gammel, Sigurd, der var eet Aar yngre og Olaf, som kun var fire Aar. Disse bleve alle tagne til Konger, og de tvende ældre optraadte strax som selvstyrende (de vare nemlig over 12 Aar) i Fællesskab, og tillige som Berger for sin tredie Broder. Deres Styrelsestid blev atter en Rolighedens og Lyffens Tid for Norge, vigtig baade ved Folke-Bevægelsens Fremblomstring og ved Kirkeforfatningens Udvikling.

Hvad der har gjort disse Brødres Fællestyrelse mest bekendt i Historien, er Sigurds Tog til Jerusalem, der erhvervede ham Tilnavnet Jorsalafari eller Jerusalemsfarer. Krestogene havde taget sin Begyndelse, og hele Europa var opfyldt af Begeistring for det hellige Lands Erobring fra de Bantroende. Til Norge forplantedes denne Begeistring ved nogle Nordmænd der i Aarhundredets Begyndelse havde besøgt Jerusalem. De havde ved sin Hjemkomst meget at fortælle om Sydens Herligheder; og disse lokkende Skildringer i Forbindelse med Tanken om det Fortjenstfulde i at besøge de Steder, hvor Christus havde lært og lidt, og i at kæmpe for deres Udrivelse af de Bantros Hænder, vakte en almindelig Rørelse i Norge. Mange følte Lyst til at besøge Jerusalem og deeltage i de hellige Krige, og de opfordrede en af Kongerne til at være deres Anfører. Brødrene besluttede ogsaa paa fælles Kostning at ruste en Flaade, og det blev afgjort, at Kong Sigurd skulde være Togets Anfører, og at Eysteinn under hans Fravær skulde styre Landet.

I Høsten 1107 forlod den syttenaarige Sigurd Norge med en Flaade paa 60 Skibe, bemanded med omtrent 10,000 Krigsmænd, alle Frivillige. Han overvintrede i England, kæmpede i Aarene 1108 og 1109 mod Maurerne rundt om Spaniens Ryster og kom om Sommeren 1110 til Palæstina. Han blev med store Vresbevisninger modtagen af Kong Balduin af Jerusalem og af denne ledsaget til den hellige Stad, hvor han af Patriarken og Kongen modtog som Gave en Spaan af Christi Kors, hvilken han lovede at bevare ved

¹⁾ Sgrv. c. 6.

den hellige Olafs Præst. Efterat begge Konger havde foretaget sin Andagt paa de hellige Stæder, besluttede de i Forening at angribe Sidsa (Sætt), der endnu var i Tyrkernes Hænder. Sigurd, der havde sin Flaade ved Joppe, førte den herfra til Sidon, og indsluttede og angreb Staden fra Søiden, medens Kong Balduin og Greve Bertrand af Tripolis angreb den fra Landfiden. Staden overgav sig til de Christne den 19de Decbr. 1110.

Da Sigurd nu ved Vaabenbaad saavel som ved Andagtsbeviser havde opfyldt sin Reises Diemel, gav han sig paa Hjemveien. Han besøgte Constantinopel, hvor en stor Deel af hans Ledsagere traadte i Keiser Alexius Comnenus's Tjeneste. Sigurd skændte Keiseren sine Elske, da han havde foresat sig at lægge Hjemveien over Land. Derpaa for han gjaennem Bulgarien, Ungarn og Tybssland til Danmark, hvor han ankom ved Midsummer 1111, og saa fra det nordlige Jylland til Norge. Han blev her modtagen af Folket med stor Glæde, og hans Færd blev omtalt som den hæderligste, der nogens Tid var foretagen fra Norge. Toget var, som man af samtidige Kordstogskrøniker og engelske Historieforfattere ser, vaalt, ikke saa ganske ringe Dyrkraftsomhed i Udlandet. Det havde ogsaa sine Indvirkninger paa de norske Kirkeforhold, hvilke senere stude omtales. Det giver et Bidskryd om Norges daværende Kraft og Velstand, men da det nærmest vedkommer Norges verdslige Historie, er det her kun isefeligen berørt.

Harde Sigurd ved sin Forsøksfærd hævede Norges Hæder i Udlandingsens Dine, saa havde imidlertid hans Broder Eysteir ved sin mæde og kloge Styrelse bragt Landets indre Forfatning i en blomstrende Tilstand. Han havde ved Havneanlæg, Bygning af Fiskerleier og Dyrettelse af Sælhusse paa de mest befarne Fjældveie sørget for Næringsdriftens Dyrkraft; ved Istandsættelse af Varerne og Bygning af Kof for Krigsskibene havde han tagttaget Rigets Sikkerhed; han havde udvidet dets Grændser ved at formaa Samtlændingerne, som ved Midten af foregaaende Aarhundrede vare blevne Christne¹⁾, til atter at forene sig med Norge; Nidaros og Bergen havde han kædlig prydet med nye og pragtfulde Bygninger, baade til kirkeelig og verdsligt Brug. Saaledes kunde Kong Eysteir vissefelig med Rette rose sig af, at have ved sin fredelige Virksomhed sørget fuldt saa meget for Nordmændenes sande Velvære, som Sigurd ved sit Tog for deres Krigerhæder.

Til Norges store Held blev den indre Fred usorshyret af Splid mellem de samstyrende Brødre, skjønt det ved enkelte Keiligheder ikke tegne sig saa ganske venstabeligt mellem de høist uligefindede Eysteir

¹⁾ Se ovenfor S. 89.

og Sigurd, — den første med hans Blidhed, Venlighed og Klogskab, der dog var forbunden med megen Fasthed og Udholdenhed i hvad han ansaa for Ret, — den anden med hans Alvor, Tungstund, Heflighed og Strengthed. Men begge havde i Grunden Lovens Overholdelse og Folkets Vel stadigen for Øie; og derfor spredte sig de Uveirsskyer, som undertiden traf op mellem dem, uden videre Følger. Den tredje Broder Olaf lignede Eysteinn mest i Sindelag og synes ogsaa mest at have holdt sig til ham. Men hans Kongedømme blev af kortest Varighed; han døde nemlig allerede i sit attende Aar (22de Decbr. 1116) uden at efterlade Affom. Sex Aar efter (29de August 1122) døde ogsaa Eysteinn uden at efterlade flere Børn end een Datter; og nu blev Sigurd for Resten af sin Levetid Norges Enefølge.

Deels under disse Brodres Samstyrelse, og deels medens Sigurd raadede ene for Kongedømmet, indtraf mange Ting, som havde Indflydelse paa den norske Kirkes Udvikling. En for hele Norden vigtig Kirkebegivenhed strax i Begyndelsen af deres Samstyrelse var saaledes: Ophævelsen af det hamburgske Erkesædes Metropolitanhoihered over Nordens Kirker og Indstiftelsen af et særskilt Metropolitanæde for disse inden de nordiske Rigers egne Grændser.

Vi have allerede havt Anledning til oftere at bemærke, at den hamburgske Metropolitanhoihered ikke var synderlig vel anseet i noget af de tre nordiske Riger; men for Danmark var den byrdefuldest. Hamborg og Bremen laa nemlig saagodt som lige ind paa dette Riges Grændser, og de hamburgske Erkebiskopper kunde saaledes ideligen blande sig ind i den danske Kirkes Anliggender og holde den strengt under sin Hoihered, manges Gang uden tvivl til de danske Kongers store Fortrydelse. Svein Ulfsson maatte ganske vist meer end een Gang sole den stolte Erkebiskop Adalberts Overmod; man veed, at det var Tilfælde, da han af Geistligheden blev tvungen til i 1055 at forflyde sin Hustru Gyda paa Grund af Slegtsskabsforhold ¹⁾. Det kunde heller ikke undgaa denne kloge Konges Dymærksomhed, hvor farlig for Danmarks verdslige Uafhængighed, den geistlige Afhængighed af en tydsk Kirkesyrste maatte være. Tidlig synes derfor den Tanke at være opstaaet hos ham, at unddrage sit Rige dette fremmede Aag ved at staae Danmark en egen Erkebiskop. Dette vilde ikke have været Adalbert saameget imod, hvis han kunde have drevet sin Plan igjennem, selv at blive Nordens Patriarch; thi da vilde han alligevel beholde sin Overhoihered over Nordens Kirker, og een eller flere ham underordnede Erkebiskopper vilde kun bidrage til end meer

¹⁾ Salm. D. S. IV. 236 ff. 244.

at have handelsforbød. Men, da det et vilde lykkes med det hamburgske Patriarkat, maatte han naturligvis være ugunstig stemt for et dansk Erkebiskopsdomme, der blev ham altfor meget sidsordnet, selv om han med Gensyn til det kunde erholde Primatet. Kong Svein spær indimidlertid ad Paven drevet sine Underhandlinger med Paven i al Sælbhed og alle ganske uden Held. Pavernes stingsyge Politik var nemlig paa denne Tid en abstrakt Metropolitanmyndighed lidet gunstig, og det maas vistnok tilskrives personlig Indsigelse og personlige Forhold, at Adalbert desangtet formaagte at udvirke af Pave Alexander II. i 1082 en Bulle, hvorved hans Metropolitanmyndighed over Norden fastsattes, ja endog i visse Dele udvidedes. Men da Adalbert i 1072 døde, og Gregorius VII Aaret efter blev Pave, tog Sagen en ganske anden Bending for Danmark.

Gregorius var, som forhen omtalt, fiendtlig indet mod Adalberts Eftermand, Erkebiskop Niemar; han saa gjerne det hamburgske Erkesædes Svækkelse, og han opfordrede selv i et Par Skrivelser til Kong Svein Ulfson denne til paany at knytte de Underhandlinger med det apostoliske Sæde, som han med Gregors Formand havde indledet¹⁾. Denne Gang kom indimidlertid Svein Ulfsons Død i Veien (1076) ligesom ogsaa de Uroligheder, i hvilke Gregorius VII strax efter blev indvirket; og Underhandlingerne kom i Langdrag under Svein Ulfsons nærmeste Efterfølgere, hans Sønner Harald Hein (1076—1080), Knut den Hellige (1080—1086) og Olaf Hunger (1086—1086). Men da Eriik den Gode var bleven Konge i Danmark, greb han atter Sagen an med Iver, tildeels egget af personlig Uvillie mod Erkebiskop Niemar.

Eriik henvendte sig til Pave Urbanus II (1088—1099), der ogsaa var Niemar fiendt, og fik udvirket Løfte om Dpretelsen af en Erkestol i Danmark. Urbanus's Efterfølger Paschalis II (1099—1118) holdt fast ved sin Formands Løfte; og da nu derhos Erkebiskop Niemar døde (1101), og dennes Efterfølger, Hubert, ingen kraftige Indsigelser gjorde mod de Anslag, som vare i Gjære, kom det endelig dertil, at Pave Paschalis i 1103 sendte sin Kardinal-Legat Alberich til Danmark med Fuldmagt at udsee et passende Sted for den nye Erkestol. Hans Valg faldt paa Lund i Skaane, og den derværende Biskop Asser, i det norske Sprog Osur, blev erklæret for Erkebiskop og modtog Pallium af Legatens Hænder 1104. Den nye Metropolitan's Provins blev de tre nordste Rigers Kirker, og disses Afhængighed af den hamburgske Metropolitan var dermed hævet. Sel gjorde senere hen de hamburgsk-bremiske Erkebiskopper Indsigelser mod den nye Foranstaltning og søgte i det mindste at erhverve Primat-

¹⁾ Engh. D. S. IV. 461—458.

myndigheden over Erkebiskoppen af Lund; men skønt disse Tvivligheder varede længe, saa levede de dog ikke til nogen Forandring i det engang fastsatte ¹⁾.

Saavidt man af alle gamle Efterretninger kan skjønne var Lunds Biskopsstols Ophøielse til Metropolitanæde for hele Norden en udelukkende Virkning af de danske Kongers og rimeligviis ogsaa den danske Geistligheds Bestræbelser. Man sporer ingen Medvirkning dertil fra de to andre nordiske Rigers Side, ligesaa lidet som man finder omtalt nogen formelig Erkjendelse fra deres Side af den lundske Kirkes Metropolitanhøihed, og da Pave Paschalis's Erections-Bulle ikke mere er til, saa kjenner man ikke engang Udtryffene, hvori Metropolitanhøiheden over den norske og svenske Kirke er den lundske Erkestol meddeelt, eller hvilke Vilkaar dermed have været forbundne. Imidlertid er det ligesuldt sikkert, at den lundske Kirkes Metropolitanhøihed i Gjerningen har været erkjendt baade af den norske Kirke og af de norske Konger. Dette kan sluttes ikke alene deraf, at intet Spor findes til nogen Indsigelse imod den af Paven truffne Foranstaltning fra norsk Side, men ogsaa af følgende Grunde: 1) man har sikker Underretning om, at alle de sex islandiske Biskopper, hvis Udnævnelse falder mellem den lundske Kirkes Ophøielse til Metropolitankirke (1104) og det Tidspunkt, da den norske Kirke fik sin egen Metropolitan (1152), ere blevne indviiede af Erkebiskoppen i Lund ²⁾; — 2) ligeledes at den første grønlandiske Biskop i Garde, som bestikfedes i Sigurd Jorsalfarers Tid, og det ifølge Kongens egen Anbefaling, blev indviet af samme Erkebiskop ³⁾ — og endelig 3) at det eneste store Provincial-Concilium, som man ved at være holdet medens Lunds Erkebiskop var hele Nordens Metropolitan, nemlig i 1139, var foruden af fem danske og een svensk Biskop ogsaa besøgt af Biskopperne af Bergen og Færøerne ⁴⁾. Heraf viser sig uimodsigelig, at Lunds Erkebiskop i den her omhandlede Tid (1104—1152) har med Hensyn til den norske Kirke været i virkelig Besiddelse af Metropolitanhøihedens tvende Hovedrettigheder: Biskoppers Indvielse og Provincial-Conciliers Sammenkaldelse, og at saaledes hans Metropolitanhøihed i Norge har været anerkjendt paa en ganske anden Maade og langt fuldstændigere end tilforn havde været Tilfældet med den hamborgske Erkebiskops. Man finder vistnok i Sagaerne den Fortælling, at Sigurd Jorsalfarer under sit Ophold i Jerusalem lovede den derværende Patriarch at ville oprette en Erkestol i Norge, „hvis det stod i hans Magt“ ⁵⁾; men dette betingede Løfte, hvis Opfyldelse naturligviis afgang af Pa-

¹⁾ Mänter II. 76—91.

²⁾ Hgrv. c. 6, 10, 11, 13, 14, 17.

³⁾ GrønL. hist.

Mindesm. II. 682.

⁴⁾ Suhm. D. 6. V. 559—561.

⁵⁾ En. C. G.

D. S. c. 11.

vens Samtykke, behøver ikke at fortolkes som nogen Hæring af Uvillie mod Ruuds Metropolitanhoiheid. Man bør neppe deri see mere end et Dulle om, at Forholdene engang kunde foie sig saa, at den Kere, der nys var bleven Danmark til Deel, ogsaa kunde udstrækkes til Norge, — et Dulle, som ganske naturlig kunde opstaa hos Nordmændene og deres Konger, uden derfor just at medføre nogen Uvillie mod den pavelige Foranstaltning, hvorved Danmark fortrinsovis var bleven hædret blandt de nordiske Riger.

Det var virkelig et Gode, som den norske Kirke opnaaede derved, at den gamle Ufforlyed med Hensyn til Metropolitanhoiheiden over den endelig blev hævet. Vel var Metropolitanædet fremdeles udenfor det norske Riges Grændser, men alligevel i et Land, hvis Indbyggere i Sprog og Sæder vare langt nærmere beslegtede med Nordmændene, end Lybsterne vare. En bedre Orden kunde nu iagttages med Biskoppernes Indvielse, og de lange og i sine Følger uviste Rejser for at opnaa denne kunde for Fremtiden undgaaes. Derhos maa det endelig erkjendes, at de landstke Erkebiskopper efter alle Ksendetegn sveede sin Metropolitanhoiheid over den norske Kirke med meget Maaledhold. Man finder intet Spor til nogensomhelst utidig Annasfelse fra deres Side eller til nogen Folkefølelsen frænkende eller skabelig Indblanding i den norske Kirkes indre Anliggender. Denne spæes tværtimod i Liden, medens den landstke Metropolitanhoiheid varede, at have udviklet sig ved sin egen indre Kraft ligesaa selvstændigt som forhen, uden at Love eller Indretninger paatrængtes den af den fremmede Metropolitan, og uden at strengere hierarchiske Grundfætninger gjorde sig gjældende, end de som kunne siges at have raadet fast ligesra dens forste Oprettelse. Det kan saaledes ansees for vist, at om end den landstke Metropolitanhoiheid ikke sveede nogen sterkt isinesaldende Indsydelse paa den norske Kirke, saa var den dog en gavnlig Forberedelse til dennes snart paafølgende fuldkomne Udsøndring som et selvstændigt Led i det store romerske Kirkesamfunds Ræde.

Af storre Bigtighed for den norske Kirkes Udvikling var dog endtrovis den forsatte Ordning af dens Biskopsdommer, som sandt Sted under Sigurd Jorsalfarers og hans Brødres Landsstyrelse; — hvad der nemlig i denne Henseende skal tilskrives Brødrene som samstyrende, eller Sigurd, efterat han var bleven Enelønge, laader sig ikke bestemme. Den samtidige anglonormaniske Kirkestribent Ortericus Vitalis, der viser sig ret vel underrettet om den daværende Tilstand i Norge, siger om Kong Sigurd, at „han oprettede i det norske Rige Biskopsdommer og Munkelostere, hvilde hans Forgængerer ei havde kjendt“¹⁾. Dette bør nu ikke forstaaes som om Forsat-

¹⁾ Ortericus Vitalis var født 1075, paabegyndte sin historia ecclesiastica mel-

teren, har villet sige, at Biskopsdømmer ei kjendtes i Norge under Sigurds Forgjængere, at han altsaa var den første som oprettede dem; thi Tillægget „hvilke hans Forgjængere ei havde kjendt“ synes blot at sigte til Klostrene, og i ethvert Fald ere i det foregaaende Grunde anførte for at Begyndelsen til Biskopsdømmers Oprettelse allerede var gjort under Kong Olaf Kyrrre. Det antyder imidlertid med Bestemthed, at noget vigtigt for denne Sag ogsaa er udrettet under Sigurd Forsalfarer; og dette bestod deri, at de Biskopsdømmer, som kunde henregnes til den norske Kirke, i og udenfor selve Norge, bleve ordnede noget nær til det Antal og med de Grændser, som siden efter bleve fast bestaaende lige til Reformationen.

Til de tre Biskopsdømmer, som allerede under Olaf Kyrrre maa antages at være oprettede i selve Norge, nemlig: Throndhjems eller Nidaros's, Seliass eller Bergens, og Bifens eller Dølos, — kom nu et fjerde: Stavangers, hvortil de to sydligste Fylker af Gulathingsslagen, Rygiafylke og Egdafylke, samt de under samme Lagdømme lydende Landstaber Balders og Haddingadal henlagdes. At Stavangers Biskopsdømme er blevet oprettet under Sigurds Styrelse, kan sees deraf, at en Biskop af Stavanger omtales i hans senere Regjeringsaar ¹⁾, og at den stavangeriske Biskop, som i Biskopskræfterne kaldes den første, nemlig Reinald, levede endnu under Sigurds Efterfølger ²⁾. Opplandene vedbleve endnu en Stund, samlet med Bifen, at ligge under Dølos Biskop.

Paa Island bleve Biskopsdømmerne tvende. Da nemlig den før omtalte Biskop Gissur Jøleifsson i Staalholdt i tyve Aar havde været Enebiskop paa Island, fremkom Nordlænderne i 1102 med det Ønske, at de maatte faa sin egen Biskop, hvis Omraade da skulde være Nordlænderne-Fjerdingen. Som Grund anførtes, at Landet, naar det fik to Biskopper, sjælden kunde antages at blive biskopsløst. Gissur, som allerede tidligere havde vist stor Opoffrelse for Kirkens Bedste, lagde ogsaa her sin Uegennyttighed for Dagen, idet han indrømmede Nordlændernes Bøn. Efter et Par Aars Forløb, som rimeligviis ere hengangne med de nødvendige Forberedelser til den nye Biskopsstols Oprettelse, valgtes i 1105 til Biskop den gudfrygtige Prest Jon Dgmundsson. Han var en Lærling af Biskop Jøleif, og havde senere fortsat sine Studeringer i Udlandet. Da han var valgt til Nordlændernes Biskop, gjorde han først en

lem 1099 og 1120, og fortsatte den til 1041. Etedet lyder i Orig. saaledes: „episcopatus et coenobia monachorum, quæ antecessores eius non noverant, in regno Nordico constituit“. Lib. XIII, ed Duschene p. 767.

¹⁾ Sn. S. G. og D. S. c. 39.

²⁾ Norf. Dskr. V. S. 42, 44.

Reise til Rom, til Pave Paschalis II, og blev derpaa indviet af Erkebiskop Dösur i Lund 1106. Han tog efter Hjemkomsten til Island sit Sæde i Høle i Hjalteadal i Slagassforden paa Nordlandet, og reiste der en Kathedralkirke. Saaledes kom da fra nu af Island til at afgjøre to Biskopsdomme: Skaalholts Biskopsdomme og Høle Biskopsdomme¹⁾.

Paa Grønland var, som det synes, den tidligere omtalte Olaf²⁾ den første Biskop, og det paa Kong Olaf den Helliges Tid. Han har dog ganske vist, om han virkelig er kommen til Grønland, kun været en Missionsbiskop, der igjen snart har forladt Landet. Han nævnes ikke i Biskopsfortegnelserne, hvilke derimod anføre en Erik som den første ved 1112 eller 1113; men han skal have forladt Landet omkring 1121³⁾. Man kender ikke ret Sammenhængen med hans Biskopskab; rimeligviis var ogsaa han kun at betragte som en Missionsbiskop. Da han var borte, foreslog Hovdingen Sotke Thoresen af Brattahlid paa et Thing, at Bønderne paa Grønland skulde bidrage til at faa en Biskopsstol oprettet hos sig, og derpaa gik man ind. Sottes Son Einar for nu til Norge og forelagde Kong Sigurd denne Sag. Kongen bifaldt Foretagendet og overtalte en bygning og vellært Klerik ved Navn Arnald til at modtage Biskopsverdigeheden. Denne Arnald sendte derpaa Kongen med en anbefalingskrivelse til Erkebiskop Dösur i Lund, som indviede ham i 1124. Da Arnald kom til Grønland tog han sit Sæde i Garde, som fra den Stund af blev Grønlands faste Biskopsæde⁴⁾.

Ved denne Tid maa ogsaa Færøerne have faaet sin egen Biskop, skjønt vi med Hensyn til dette Biskopsdommes Oprettelse ikke vide Tiden med Bestemthed. Som første færøiske Biskop nævnes i Biskopsrefterne: Gudmund. Da hans Eftermand Mathews angives at være død 1157 eller 1158⁵⁾, og der desuden mellem Gudmund og Mathews omtales en Biskop Orm af Færøerne, som var tilstede paa Provincial-Conciliet i Lund den 8de August 1139⁶⁾, men som Biskopsrefterne forbigaa, saa bliver det sikkert nok, at Gudmunds Beskikkelse falder i Sigurd Jorsalfarers Tid, om ikke før. Den faste Biskopsstol i Kirkjubæ paa Straums skal være oprettet af Mathews, ligesom og Kathedralkirken der reist eller paabegyndt af ham⁷⁾.

Ordningserne, hvortil som Jarledomme ogsaa regnedes Hjaltealand eller Hjaltealand (Sjættlandsøerne), skulle efter Adam af Bremen's Bidnesbryd allerede have havt en Biskop Thorsolf, indviet af den

¹⁾ Hgrv. c. 6. jfr. Finn Joh. I. 323.

²⁾ Se ovenfor S. 89.

³⁾ Grønland.

hist. Mindesm. III. 6, jfrt. Norff. Tidsskr. V. 43, 45.

⁴⁾ Grønland. hist.

Mindesm. II. 680—684 jfr. III. 6.

⁵⁾ Isl. Ann. 64.

⁶⁾ Suhm. D.

6. V. 560.

⁷⁾ Munch II. 617 f.

hamborgske Erkebiskop Adalbert, ved Midten af det 11te Aarhundrede ¹⁾. Ved samme Tid troes den mægtige Thorfinn Sigurds søn Jarl (1014—1064) at have oprettet eller i det mindste paatænkt en fast Biskopsstol i Birgaa i Birgis herad paa Vestkanten af Frossø (nuv. Mainland), hvor en Christkirke byggedes. Imidlertid synes ogsaa en Rodulf at være bleven indviet til Orknøernes Biskop af Erkebiskoppen af York, der paastod Primatet ikke alene over Skotland men ogsaa over de ved Skotland liggende Ær. Det usikre med Hensyn til Retmæssigheden af disse to Biskoppers Indvielse har rimeligviis voldet, at de ei ere blevne opførte i de gamle Biskopsreffer. Disse ligesom og Orkneyingasaga nævne derimod som Ærnes første Biskop: William eller Billiam, kaldet den Gamle, der skal være bleven Biskop omkring 1102, og først tog sit Sæde i Birgaa, men senere forflyttede Biskopsstolen til Kirkjuvaag paa samme Ø ²⁾.

Endelig maa ogsaa nævnes Sudersøerne og Man, der, vist fra hvilken Tid, havde sin egen Biskop, hvis Sæde var ved St. Germani Kirke paa Man ³⁾. Skjønt disse Ær udgjorde fra gamle Tider en Lensstat under Norges Rige, saa er det dog uvist, hvorledes det paa Sigurd Jorsalfarers Tid forholdt sig med det derværende Kirkesamfund og Biskopsdømme, hvorvidt det regnede sig som hørende til den norske Kirke, eller til den skotske, hvis Metropolitan dengang, som nylig omtalt, var den engelske Erkebiskop af York. Saameget er imidlertid vist, at det sudersøiske Biskopsdømme fra 1152 af, da den norske Kirke fik sin særegne Metropolitan, regnedes af Paven til dennes Provins, hvilken Omstændighed altid giver en sterk Formodning om, at hiint Biskopsdømme ogsaa i den nærmeste Tid forud har været betragtet som norsk.

Den norske Kirke havde saaledes nu sin fuldstændige Diocesan-Indretning under ti Biskopper, hver med sit bestemt begrænsede Biskopsdømme og sit faste Biskopsæde; — alle (maaskee med Undtagelse af den sudersøiske?) indordnede under den lundske Erkebiskops Provins. En særskilt Metropolitan manglede nu kun den norske Kirke til dens fuldkomne Nationalselvstændighed, og denne Mangel blev afhjulpen inden 50 Aar være henledne fra dens Indordning under Lunds Erkesæde.

Den anden Fortjeneste af Kirken, som Ordericus Vitalis paa ovenanførte Sted tillægger Sigurd Jorsalfarer, er: at han oprettede Kloostere i Norge. Hvad dette angaar, da er det vist, at

¹⁾ Ab. Brem. III. c. 142, jfrt. m. IV. c. 206.

Idfr. V. 3, og Munch II. 216 f. 621—623.

Es. 213, jfr. Scr. r. Dan. III. p. 242.

²⁾ Orkn. S. 136, jfr. Norff

³⁾ Munch Norg. gl. Geogr.

Kong Eystein deelte Fortjenesten med sin Broder, og rimeligvis var den af Kongerne, som herved var mest virksom. Om Orderets Bidsæbyrd: at der under de tidligere norske Konger ei havde været Kloster, er fuldkommen paalideligt; har der været opløst nogen Lovd. Det heder nemlig hos andre engelske Historieforfattere, at allerede Knud den Rægtige oprettede et Benediktiner-Kloster paa Adarholm ved Adarø omfr. 1030. Men om og dette forhold sig rigtigt, saa er der dog al Rimelighed for, at Klosteret ikke ret har villet trives, at det er kommet i Forsald eller endog blevet forladt, og at det først noget efter 1100 igjen er kommet i Orden eller vel endog gjenoprettet fra ny ¹⁾, og at saaledes dets Stiftelse gierne kan henregnes til Sigurds og hans Broders Styrelsetid. Om et andet Kloster, nemlig det i Selja, har ogsaa været fremsat den Formodning, at det var ældre end 1100; men dette er ganske usikkert ²⁾. Derimod er det vist, at Klostervæsenet først efter 1100 med Bestemthed viser sig i Norge, og at alle de Kloster, hvis Aulæggelsetid med Sikkerhed kendes, ere yngre end hiint Aar. Orderets Udsagn tør saaledes dog i Hovedsagen være rigtigt. Om det bekjendte Munkeliff eller St. Michaels Benediktiner-Kloster paa Nordnes ved Bergen veed man af paalidelige Kilder, at det blev oprettet af Kong Eystein Magnusson omfr. 1110; og mellem 1100 og 1150 stiftedes i det mindste otte Kloster: deels for Munk: deels for Nonner i forskjellige Dele af Norge, deels af den ældre Benediktiner-Orden, deels af den nyere ved den berømte Bernhard af Clairvaux i stort Ny bragte Cistercienser-Orden. I Begyndelsen af det 12te Aarhundrede ved 1120 stiftedes ogsaa det første Kloster paa Island af Benediktiner-Ordenen paa Thingvære paa Nordlandet i Høle Biskopsdomme og ved Biskop Jon Dgimundsøn. At Stødet til Klosterlysets Indførelse inden den norske Kirkes Omraade egentlig blev givet under Sigurd Jorsalafarers og hans Broders Styrelse, maa saaledes anses for utvivlsomt. Det er ogsaa høist sandsynligt, at den engelske Kirke i dette Stykke som i saa meget andet havde en betydelig Indflydelse paa den norske. Man finder nemlig, at flere norske Kloster i det 12te Aarhundrede bleve fra England stiftede, at deres første Forstandere vare Engelmænd og største Delen af deres tidligste Beboere udenvivl engelske Munk. Hvad Nordmændene selv angaar, da synes Klosterlivet aldrig at have vakt nogen særdeles Enthusiasme hos dem. Herom synes vidne deels den lange Tid, som henled efter Christendommens Indførelse i Norge, før Klostervæsenet der kom i Gang, — deels den Dvælgendighed, at mange af de første Klosterboere og Klosterforstandere vare fremmede, noget som imidlertid ogsaa

¹⁾ Lange's Kl. S. 316—318. ²⁾ Lange 539 f.

tildeels kan forklares af det i flere Klosterordener gjældende System, at udsende Kloster-Kolonier til fremmede Lande fra Hovedklosterne, — endelig den ringe Indflydelse, som Klostergeistligheden i Norge sammenligningsviis med den i andre Lande sees at have havt paa Folket, og den ubetydelige Rolle, som dens Forstandere spille i Rigets offentlige Anliggender. Vel bleve flere norske Klosters i Tidens Løb, efter de norske Forholde at regne, heel rige; men hverken vare de sterkt besøgte, eller sees deres Forstandere, Abbeder eller Prierer, paa enkelte Undtagelser nær at indtage nogen isinesædende Stilling i Staten. De Klostergeistliges Indflydelse kan i Norge aldrig komme i Sammenligning med de Verdsliggeistliges.

I Sigurd Jorsalfarers Tid blev Tiende først paabuden i Norge. Sigurd gjorde under sit Ophold i Jerusalem det Koste at skulle indføre Tiende og selv erlægge den; han opfyldte ogsaa, heder det, sit Koste ¹⁾. For havde den norske Kirke været underholdt deels ved lovbestemte Ydelsler efter Mandtallet, de saakaldte Reider (reida), deels ved Ydelsler efter Overeenskomst mellem Prest og Sognefolk, deels ved Betaling for de kirkelige Forretninger og deels endelig ved frivillige Gaver og Offer ²⁾. Ved Tiendens Indførelse ophorte de ældre lovbestemte Ydelsler til Biskop og Sogneprest, da disses Underhold nu skulde tages af Tienden. Denne deelees nemlig i fire ligestore Dele: een tilfaldt Sognekirken, een Sognepresten, een Biskoppen og een Sognets Fattige, hvilken sidste Deel Bønderne selv bestyrede under Sogneprestens Tilsyn. Tiende udrededes oprindeligen kun af de tre Hovederhverv, hvoraf Nordmændene levede: Agerbrug, Fiskeri og Kvægavl. Korntienden, (åvaxtartiund) ybedes med Tiendebelen af Agerafgroden, deelt paa Ageren ved Indhøstningen, og bsærget og bragt i Hus af Jordens Bruger. Fisketienden (fiskitiund) ybedes med hver tiende Fisk, hængt paa Hjel til Lorkning, og bsærget af Fiskeren. Kvægtienden (vidreldistiund) ybedes af alt hvad som fødtes i Buskapen. Forskjellig fra denne almindelige Tiende var den saakaldte Hovedtiende (høfudtiund), der laeder til at have været tidligere i Brug end Erhvervstienden, men hvis Bestaaffenhed og Oprindelse for Norges Bekommende ikke vides med Sikkerhed. Den erlagdes een Gang for alle ved enkelt vigtig Keilighed, og rimeligviis med Tiendebelen af Iberens hele løse Formue. Ofteft har den uden tvivl været givet Kirken enten som et Slags Testament af den Døende selv paa hans Yderste, eller som Sjælegave af den Dødes Arvinger paa Begravelsesdagen. Om den end i sin første Oprindelse muligen var frivillig, saa syns den dog efterhaanden at være gangent over til at betragtes som en Skyldighed, i det

¹⁾ En. S. G. D. S. c. 11, 23.   ²⁾ R. g. 2. 1: 7—9; 14, 15.

rimeligviis Vedtægten blev, at hver Mand skulde give den een Gang i sit Liv. Dertil kan selve Navnet synes tyde. Den vedblev efter den anden Tiendes Indførelse, dog saavidt skienes da ikke længer som nogen Skyldighed paa de Steber hvor hiin vedtoges. Hovedtienden deltes forresten paa samme Maade som den almindelige Tiende.

At Tiendens Indførelse var af stor Vigtighed for Kirken, indsees let. Geistlighedens Indkomster fattedes derved paa en fast Fod. Presten befriedes fra det Afhængighedsforhold til sin Menighed, hvori en Overenskomst med denne om hans Underhold maatte sætte ham. Kirkerne fik til friere Raadighed for sine Forstandere Midler til Bøger og Inventarium. De Fattige sikredes endelig et Underhold ved Siden af det, som efter gammel Lov og Ret enhver nærmeste Frænder, som dertil havde Leilighed, vare skyldige at yde dem, hvilket i mange Tilfælde maatte blive høist tarveligt. Men i hvor nyttig Tienden i flere Henseender kunde være, saa optoges den dog neppe fra først af med synderlig Velvillie fra Folkets Side. Den var nemlig en Bestatning paa Næringen, og det en sterkt Bestatning, hvortil Nordmændene forud vare aldeles uvante, da alle de offentlige Ydelses udredtes efter Mandtallet. Tienden blev ikke heller paa een Gang indført over hele Norge; der vare endog enkelte Dele af Landet, som længe sa lige til Reformationen, stod den imod og holdt fast ved den ældre Tjessesmaade til Kirken, i hvilket Fald dog Hovedtienden vedblev som en Skyldighed.

Man seer af alt det ovenfor fremsatte, at Sigurd Jorsalfarers og hans Brøders Styrelse indtager en meget vigtig Plads i den norske Kirkes Udviklingshistorie. At formaaende høiere Geistlige have raadet og hjulpet Kongerne i deres Foretagender til Kirkens Fremme, følger af sig selv; men hvilke disse have været nævnes ingensteds. Man maa imidlertid antage de daværende Biskopper i Norge for nærmest selvskrevne til Kongernes Raadgivere i disse Anliggender, saa meget mere som flere af dem synes at have været dygtige Mænd. Her møder os først som Nidaros's Biskop Simon, Albalberts Efterfølger¹⁾. At han har levet paa Sigurd Jorsalfarers Tid og nænligen virket kraftigen til Tiendens Indførelse, er tydeligt af den Bemærkning, som den ældste norske Biskopsfortegnelse tilføier ved hans Navn: „han indførte først Tienden i Norge“²⁾. Naar Simon blev Biskop og naar han døde, vides forresten ikke. — I Bergen fulgtes Bernhard den Saxiske, rimeligviis omkring 1090, af Biskop Ragnar³⁾, der synes at have overlevet Kong Sigurd og altsaa først at være død efter 1130. Hvad lidt nedenfor skal fortælles om Mague lærer os i ham see en gudsfrygtig og frimodig Mand, der strengt

¹⁾ Se ovenfor S. 144. ²⁾ Norsk Idst. V. 43. ³⁾ Se ovenfor S. 148.

holdt over sin Kirkes Verdigheid. — Den fornævnte Kol Thorkels-
søn, Biskop i Biken, hvis Styrelsestid synes at have faldet nogens-
lunde sammen med Kong Sigurds, maa ganske vist ogsaa have været
en lærd og dygtig Mand, siden det paa en Maade anføres til Is-
lændige-Bisshoppen Isleifs Ære, at Kol tilligemed Jon Ogmundsson
begge havde været hans Lærlinge ¹⁾. — Endelig var rimeligviis og-
saa Stavangers første Biskop, Engelsmanden Reinald, en ret
duelig Mand, da han skjønt Udlænding hævedes til hiin Verdigheid, —
om end hans Karakter forresten synes at have været mindre reen.

Samtidig med Sigurd og hans Brødre var den hellige Magnus,
Jarl af Orknøerne, der foretog de norske Helgenes Tal. Mag-
nus var en Søn af Erlend Jarl, der igjen var en Søn af den be-
rømte Thorkinn Sigurdsøn. Han var i sin Ungdom bleven
udeluffet fra sin Deel i Jarledømmet af sin Brødrung (Farbroders
Søn) Haakon Paalsøn; men i 1108 (el. 1109) kom han til sin
Aet, da han i Norge af Kong Eystein fik Jarlsnavn og det halve
Jarldømme over Verne med Haakon. Mellem de tvende Jarler
paabede imidlertid intet oprigtigt Vennskab, vistnok for en stor Deel paa
Grund af deres saare alige Sindelag. Den haarde, statskloge og
ærgjerrige Haakon kunde ikke taale at dele Magten med den blide,
gudsfrgtige og svermeriske Magnus, der var mere skiftet til at vinde
Folkets Kjærlighed. For at bilægge nogle Uenigheder mellem dem
blev en Sammenkomst aftalt at holdes paa Egilss. Men paa Mødet
svog Haakon sin Fjende. Han kom med større Følge end aftalt var,
fangede Magnus og lod ham dræbe den 16de April 1115 (el. 1116).
Men Magnus havde ved sin Retfærdighed, Uskyldighed og sit strenge
Levnet erhvervet sig saadan Agtelse, at man, da hans voldsomme
Død kom til, ansaa ham for en Helgen. Tyve Aar efter hans Død
blev han høitidelig erklæret herfor, i det Biskop Willialm strinlagde
hans Been den 13de December 1135 og strax efter førte dem fra
Birgdaa, hvor de hidtil havde hvilet, til Kirkjuvaag, hvor den
prægtige Kathedralkirke siden blev indviet til ham som St. Magnus's
Kirke. Hans Festsdage vare den 16 April og den 13de December ²⁾.
Paa Island døde den høit fortjente Biskop Gisfur af Skaal-
holt 76 Aar gammel, den 28de Mai 1118. Han havde et Aars Tid ifor-
vefen været stadig syg og sengeliggende og havde derfor allerede det
foregaaende Aar udpeget Presten Thorklak Runolfsøn til sin
Eftermand og opfordret sine Landsmænd til strax at vælge ham.
Thorklak undskyldte sig vel først med sin Ungdom, da han kun var 32
Aar gammel, men modtog dog omsider Valget og drog strax med Gis-

¹⁾ Se ovenfor S. 143.

²⁾ Drig. S. 118—134; jfr. Rundt II. 673—680,

hvar Anbefalingsbrev til Erkebiskop Dösur af Lund for af ham at indvies. Dösur gjorde vel først nogle Banfæligheder paa Grund af at Gidsur endnu var i Live, men indviede ham dog omfiden den 28de April 1118, altsaa 30 Dage før Gidsurs Død. Den samme Sommer før Biskop Thorlak til Island og tiltraadte sin Stol ¹⁾).

Biskop Jon Dgmundsson af Hole var en lærd Mand og holdt Skole ved sin Biskopskole. Han var meget ivrig i at udrydde al Døretro, som stod i Forbindelse med Hedenskab, og han var derhos meget streng i Opfyldelsen af sine gudstjenstlige Pligter og i sin bele Keveviis. Dette bragte ham i Ry for Hellighed. Han døde 69 Aar gammel den 23de April 1121. I 1198 den 3die Marts bleve hans Been optagne og skrinlagte, idet han blev erklæret for Helgen. Hans Dødsdag blev siden helligholdt ligesom ogsaa hans Skrinlægningstid. Til Jons Eftermand valgtes Ketil Thorsteinsøn, der baade var Gode og Prest. Han drog endnu samme Aar 1121 udenlands, blev indviet af Erkebiskop Dösur i Lund, og kom 1122 tilbage og indtog sit Sæde ²⁾).

Paa denne Tid var det, at Islændingerne i 1117 paa Althinget toge den Bestemmelse, at deres Lov skulde skriftlig optegnes, hvilket ogsaa blev udført. I Forbindelse hermed stod uden tvivl ogsaa en Ordning og Optegning af Christenretten. Denne istandbragtes ved begge Biskopperne Thorlak og Ketil efter forudgaaende Opfordring af Erkebiskop Dösur. Deres Christenret blev lovtagen paa Althinget 1123 og var siden den ene gjældende paa Island i meer end halvandet hundrede Aar ³⁾).

Sigurd Jorsalfarer var efter sin Broder Gysteins Død i henvendene Aar Norges Enefonge. Som saadan foretog han i 1123 sit andet Krigstog, der ligesom det første kan betragtes som et Slags Kors-
toz, thi det ikke denne Gang gif til det hellige Land. Den daarværende danske Konge Nikolaus Sveinsøn opfordrede Sigurd til i Forening med sig at gjøre et Tog til det svenske Landstak Smaaland for at christne dettes endnu for en stor Deel hedenske Indbyggere. Sigurd gif ind derpaa og drog til Dresund med en Flaade paa 300 Skibe, Leding af hele Norge. Nikolaus havde ventet paa ham en Stund, men havde derpaa hævet sin Leding paa Grund af Folkets Aarren. Sigurd gjorde nu Toget alene, under hvilket han ogsaa bøjede i de paa Veien liggende danske Lande. Det heber, at han sang Smaalændingerne til Christendommen; men hans Tog bar dog, vilge de Efterretninger vi derom have, meer Præget af et Herjetog end af et Foretagende til Christendommens Udbredelse. Han vendte endnu samme Aar tilbage til sit Rige.

¹⁾ Hrv. c. 7—9.

²⁾ Finn J. I. 320—329.

³⁾ Finn J. I. 275.

I Sigurds seneste Styrelsestid indtraf en Hændelse, der havde meget fordærlige Følger for Norges fremtidige Tilstand. Fra Vesterlandene ankom nemlig i Aaret 1126 til Norge en Mand ved Navn Gillechrist, der paastod, at hans egentlige Navn var Harald, og at han var Kong Magnus Barfods uegtefødte Søn med en irsk Kvinde, som fulgte med ham og bekræftede hans Udsagn. Medførte dette Sandhed, hvilket flere af Landets anseeligste Hovdinge antog, saa havde efter Norges Statsret Harald Krav paa Deel i Kongedømmet med Sigurd; og Harald tilbød sig at bevise Rigtigheden af sit Udsagn ved Jærnbyrd, en Gudsdom, som Landsloven godkendte i enkelte Tilfælde og blandt andet ved tvivlsomt Fæderne. Sigurd vilde ikke dele Kongedømmet med Harald, men troede paa den anden Side, at han ikke vel kunde negte ham det tilbudne Bevis. Han stode derfor Harald til Jærnbyrd, dog først efterat denne havde svoret, at om end Beviset lykkedes, skulde han dog ikke kræve Deel i Norges Kongedømme, saalænge som Sigurd eller hans Søn Magnus levede. Harald traadte i Kongens og hans Søns Paasyn ni gloende Plogjærn, og Sigurd erkendte ham for sin Broder. Det var første Gang dette Bevismiddel anvendtes paa tvivlsom Kongebyrd; men det blev ikke den eneste. Det blev, med Norges Kongearvesfølge, et for Landet yderst farligt Middel i dumdriftige Eventyreres og listige Partiføreres Hænder, hvilket senere hen meer end eengang forstyrrede den indre Fred og bragte Kongedømmets Kraft og Anseelse til at vakkle; og om det end i visse Maader hidrog til at hæve Geistlighedens hierarkiske Indflydelse, saa var dette dog ganske vist i Virkeligheden til dens egen og Kirkens store Skade.

Fra Sigurd Jorsalfarers sidste Dage opvise vore Sagaer det første Exempel paa en norsk Biskops dristige Modstand mod Kongens Villie i en Sag, hvori denne overtraadte Kirkens Lov. Sigurd vilde nemlig gifte sig fra sin Dronning-Malmfrid, en russisk Kongedatter, før at gifte sig med en anden Kvinde ved Navn Cecilia, og gjorde Forberedelser til at holde Bryllup med denne i Bergen. Den daværende Biskop, den ovennævnte Mague, en nidkær og uforsagt Mand, fandt Kongens Handling stridende mod Kirkens Lov, gik i Følge med en af sine Præster, en Sigurd, som senere blev Bergens Biskop, til Kongens Hal og bad Kongen gaa ud til sig. Kongen gik ud, mødte Biskoppen blidt og bød ham ind at drikke. „Jeg har et andet Erinde“ — svarede Mague, og spurgte Kongen om det var sandt, at han vilde forlade sin Dronning og tage en anden Kone. Kongen svarede, at saa var. „Hvi — sagde da Biskoppen iorig — vil Du gøre slikt i mit Biskopsdømme? forhaane saa Guds Bud og Ret og den hellige Kirke, mit biskoppelige Embede og din egen kongelige Verdighed?“

Na vil jeg gjøre hvad jeg er pligtig til: forbyde Dig dette Uraad paa Guds, den hellige Daa, Apostelen Peters og alle Helgenes Begne“. Kongen saa under denne Tale frygtelig ud, heder det, og stod med draget Sverd i Haanden for Biskoppen; men Magne udstrakte Halsen, som om han stod rede til at modtage Dødsbugget. Kongen vendte tilbage til Halsen uden at svare, og Biskoppen gif hjem glad ved at have opfyldt sin Skyldighed. Biskop Magues djærve Adfærd havde den Virkning, at Kongen ikke holdt sit Bryllup dengang og paa det Sted. Han forlod hastig Bergen og drog til Stavanger for der at fuldbyrde Brylluppet. Den derværende Biskop, den foromtalte Engelsmand Reinald, der havde Ord for at være en saare gjerrig Mand, gjorde vist nok ogsaa Indvendinger mod Kongens Forehavende, men lod dog med det samme forstaa, at Sagen nok kunde lade sig drive, hvis en passende Dpreisning gaves Kirken i Boder til Gud og Biskoppen. Kongen svarede hertil, at Biskoppen kunde tage af hans Guds, saameget ham syntes passende, idet han derhos lod den tvetydige Uttring falde, at der var stor Forskiel mellem denne Biskop og Biskop Magne. Sigurd egtede Cecilia, men viste ikke siden den stavangerse Biskop større Yndest end Biskop Magne ¹⁾).

Norge nok ifølge Sagaernes Vidnesbyrd en usforstyrret Lykke under hele Sigurds Styrelsestid; der var gode Aaringer og Fred i Landet ²⁾. Om dets blomstrende Tilstand under Sigurd vidner ogsaa den foromtalte Ordericus Vitalis: „Fem Stæder — siger han — ligge rundt om Norge ved Havets Kyst: Berga (Bergen), Cunghella (Kongsbelle), Copenga (Kaupangr i Þrándheimi d. e. Nidaros), Burgus (Berg el. Sarpborg) og Alsa (Oslo). Tunsberga (Tunsberg) er den sjette Stad, som ligger liggeoverfor Danerne mod Østen (Stavanger er altsaa forbigaaet). I det Indre af Landet ere fisterige og høre Bænde, og Gaarde (villæ campestres) ligge rundt om Bændenes Bred. Landsfolket har Overflod af Fisk, Fugl og afslags Vildt. De iagttag den kristne Lov, Fred og Kydskehed overholdes af dem, og ærbrydelser straffes ved strenge Love og haarde Nøyselser. Derknoerne, Jutland (Finmarken), Island tilmed og Gronland, det yderste Land med Norden, og flere andre Der ere underkastede Nordmændenes Ænge; og fra hele Verden tilføres dithen Rigdomme ved Skibsfart ³⁾“. At denne Folkets Lykke var Maalet for Sigurds oprigtige Betræbelser, derom vidner den Kvæbling, som en gammel Saga tilkæger ham:

„Vonder mig tyffes det bedste
bygget Land og Fred stande“ ⁴⁾.

¹⁾ En. E. G. D. E. c. 39. ²⁾ En. E. G. D. E. c. 41. ³⁾ Ord. Vit. l. x. ed. Duch. p. 767. ⁴⁾ Ågrip c. 49 i Fornam s. X. 418.

Alligevel var Sigurd selv i sine senere Livsaar mindre end lyfkelig. Det Tungfind, den Indesluttethed og den lidenskabelige Hefthighed, som ogsaa i yngre Dage synes at have raadet hos ham, tiltog med Aarene og udarte sig ikke sjældent til fuldkomment Vanvid. Saa-danne Anfald varede vistnok ikke længe ad Gangen, men gavede dog Anledning til Dytrin, som i høi Grad smertebe Kongen, naar han igjen kom til sin fulde Samling. Han følte dybt denne sin Svaghed, og Bevidstheden om den nedstemte endmere hans Sind. Af nogle Istringer af den bekjendte Petrus Mauricius med Tilnavnet Venerabilis, Abbed i Cluny i Bourgogne (1122—1157), i et Brev til Kong Sigurd, med hvem han stod i Brevverling, sluttede man endog maaffee slutte, at det eengang har været Sigurds Hensigt at nedlægge Kongedømmet og gaa i Kloster ¹⁾. Herom vide imidlertid vore Sagaer intet at fortælle.

Hvad der ogsaa forstyrrede Sigurds Ro i hans seneste Leveaar var Tanken paa Norges Fremtidsfjebne, der stillede sig med mørke Farver for hans Blik. Hans eneste Son Magnus, der var uegtesfødt, var vel en sjon Ungling, øvet i alle Raabens- og Legemsfærdigheder, men yttrede derhos tidlig et stolt og grumt Sindelag, viste sig ublid, gjerrig, uforligelig og var tillige en stor Dranker. Sigurds Broder Harald var derimod gavmild og munter, men ogsaa svag, letfindig og uforstantig. Sigurd vidste, at Magnus ikke var vensfel, og at mange af Landets Lendermand havde sine Dine heftede paa Harald, i hvem de haabede at faa en Konge, som de kunde lede efter eget Lykke, og i hvis Navn de selv kunde føre Landstyrelsen. Sigurd maatte saaledes med Grund frygte, at der ved hans Død ikke vilde blive agtet paa den Ed, Harald havde svoret ham, men at denne vilde blive tagen til Konge med Magnus; og da var alt Dndt at vente af disses Karakterfeil, ulige Sindelag, og indbyrdes Had, der fra Magnus's Side gjentagende havde yttret sig. Sigurd gjennemstuede disse isbelovende Forholde og hvilke Ulykker de vilde bringe over Norge. Derfor yttrede han ogsaa engang efter et Dytrin mellem Harald og Magnus, hvori den sidste hadefulde og haarde Sind klart traadte for Dagen, følgende Ord, der vise hvilke sorgelige Tanker formørkede hans Sjæl: „Ildere ere I farne Nordmand — sagde han — i det I have en vanvittig Konge; og dog forudsæer jeg, at den Stund snart vil komme, da I gjerne gavede det røde Guld for at have mig til Styret istedetfor Magnus og Harald: den ene er grum, den anden taabelig“. Og det viste sig altfor snart, at han spaaede sandt. Sigurd Jorsalfarer døde i Oslo den 26de Marts 1130, ikke meer end 40 Aar gammel.

¹⁾ Maxima Bibliotheca veteram patrurum T. XXII p. 869 (Sui. Venerabilis Petri epistolarum lib. II, ep. VII.)

19.

Udmeningen af det første Tidrum under Kongerne Magnus Sigurdsøn (Blinde), Harald Gille og dennes Søner.

Det gik efter Kong Sigurd Jorsalfarers Død som man kunde vente. Medens Magnus Sigurdsøn af et Parti blev tagen til Konge i Oslo, blev af et andet Harald, der kaldtes med sit irske Navn Gille som Tilnavn, tagen til Konge i Lunsberg, efterat den Tid, han havde svoret Kong Sigurd, var erklæret for nødtvungen og ugyldig. Krig blev for det første undgaaet, da nemlig begge Kongers Raadgivere maglede mellem dem, saaledes at de skulde føre en Fællesskytelse med lige Ret; men Freden mellem dem varede kun paa det fjerde Aar, da Magnus i 1134 fordrev Harald af Landet. Men denne kom snart igjen fangede Magnus i Bergen d. 7de Januar 1135 og led ham paa en grim Maade blinde og lemlæst, hvorpaa Magnus gav sig i Holms Kloster ved Nidaros.

Dette var Begyndelsen til en Række af indre Krige i Norge, der i meere end hundrede Aar med faa og kortvarige Ophold forstyrrede Landets Ro, rimeligviis forsinkede dets Velstands Fremskridt, og ganske vist virkede hemmende paa den saameget lovende Udvikling af Folkets Sedelighed, hvortil Christendommens Indførelse havde givet Etædet. „Harald Gilles Komme — siger den danske Historiefriver Saxe — ned slog som et Lyn og Uveir Norges blomstrende Tilstand“ ¹⁾; og den norske Historiefriver Munken Thiodrek, der skrev det 1170, slutter sin paa Latin forfattede norske Historie ved Sigurd Jorsalfarers Død for ei, som han siger, at aabenbare for Efterverdenen sit eget Folks Herbrudelser ²⁾. Dog vare disse indre Kampe i Kerkningen mindre fordærvelige end man skulde tro, da de nemlig i Grunden vare Kampe mellem Kongerne og deres haandgangne Mænd, — Kampe, i hvilke Landets Almue tog liden eller ingen Deel, og i hvilke overhovedet den næringedrivende Deel af Folket ikke blev særdeles forulempet. Men i Tidens Løb, da i et Par Menneksalbere Almuen havde seet sine Konger og Høvdinge rase mod hinanden i den vildeste Partistrid, da de Styrendes losløse Udfærd mod hinanden indbyrdes havde gjort Almuens Agtelse for Lovens Bud og Rettergangens Former vakkende, — da droges ogsaa Folkets Mængde, baade Bønder og Bymænd, ind i Hvirvelen, og da greb Fordærvelsen om sig for Alvor.

Kampen mellem Magnus og Harald var dog allerede ledtaget af Grusomheder, hvilke om de end ei ligesrem rammede Landets Almue, dog viste denne det skadeligste Exempel; og sjønt man ansaa

¹⁾ Sax Gram. l. XIII   ²⁾ Theod. Mon. c. 34.

Magnus for at være af et haardt og grunt Sindelag, saa synes dog Harald Gille at have overtruffet ham i grusomme Gjerninger. Blandt disse maa vi udhæve een, der baade i sig selv var affyelig, og som her bliver saa meget mærkeligere, som den rammede en af Kirkens Forstandere. Harald kunde ikke saa Magnus til at aabenbare, hvor han havde skjult sine Skatte, og ligeledes gjorde han sig forgjæves Umage for at saa dette udloffet eller udtvunget af Magnus's fortroligste Venner. Blandt disse var Biskoppen i Stavanger, den før nævnte gjerrige Reinald; og ham havde Harald især mistænkt for at kjende Hemmeligheden. Reinald blev ført til Bergen og der adspurgt; men han negtede standhaftigen at vide noget om Magnus's Skatte og tilbød at rense sig fra al Mistanke ved Jærnbyrd. Dette Bevis vilde Harald ikke modtage, derimod paalagde han vilkaarligen Biskoppen at betale 15 Mark Guld. Da Reinald negtede at betale denne i hiin Tid betydelige Pengesum og erklærede, at han heller vilde lade sit Liv end forarme sit Biskopsæde, saa lod Harald ham offentlig hænge. Denne uverbige og uretsfærdige Behandling af en Biskop, noget der ikke har Sidestykke i Norges Historie, blev efter Sagaernes Vidnesbyrd almindelig lastet¹⁾; dog finder man intet Spor til at nogen kirkelig Straf herfor har rammet Harald.

Harald Gille nød ikke fuldt to Aar Enkonedømmet i Norge. Det Exempel, han selv havde givet, hvorledes det kunde lykkes ved en tvivlsom men djærvt fremsat Paastand om kongelig Fødsel at trænge sig frem til Kongedømmet, fandt snart en Efterligner. En Sigurd, der havde ført et eventyrligt Ungdomsliv og engang været optagen i den geistlige Stand som Diacoonus, hvorfor han kaldtes med Ogenavnet *Slembi diafn*, — som forklæres: den ufortjente Degn, Slumpedegnen, — paastod i 1136 at han var Magnus Barfods Søn og forlangte af Harald at erkjendes for hans Broder. Harald vilde lade ham snigmyrde, men Sigurd undkom og hevnede sig ved at snigmyrde Harald den 13de Decbr. 1136.

Sigurd opnaaede dog ei at blive tagen til Konge efter sin virkelige eller foregivne Broder. Haralds tvende Sønner Sigurd og Inge, der begge endnu vare i Barnealderen bleve tagne til Norges Konger under de mægtigste Lendermænds Formynderskab. En Kamp begyndte nu igjen mellem dem paa den ene Side, og paa den anden Sigurd *Slembi diafn*, der for at styrke sit Parti tog den blinde Kong Magnus ud af Holms Kloster og erklærede sig at handle for dennes Sag. Men i Aaret 1139 bleve baade Magnus og Sigurd dræbte i et Slag ved Holmengraa.

Siden styrede Brodrene Sigurd og Inge Haralds sønner,

¹⁾ *Su. M.* og *h. S.* c. 8.

eller senere de Sændermand, det volds betrag. nærmeste Rådgivere og
Hornbøve, Riget en Stund i Fællesskab. En ældre Broder Cystern
kom i 1142 til Norge fra Skotland og fik sin Deel af Kongedømmet,
som at Norge nu havde tre Brodre til Landstyreere. Mellem disse
udbrød sig allerede stellig en Uenighedsaaand, der spaaede Riget ind
indvortes Strid og nye Ulykker. Denne Brodrerist gif imidlertid
føst efter flere Aars Fortøb, efter Markandredets Møde, over til
anden Krig; men da var et Bøndepunkt indtraadt i den norske Kirkes
Udvikling, der danner et nyt Tidspunkt i dens Historie.

— De to og tyve Aar, som ligge mellem Kong Sigurd Jorsalfar
s Død og dette nye Tidspunkt Begyndelse udmærke sig alle ved
nogen stærk fremtrædende Dagivenheder i den norske Kirke, naar maaske
undtages Biskop Reinalds for omtalte Død i 1135. — I 1135
er så spædet den fornævnte Biskop Simon at være død omkring 1140.
Hans Eftermand var Ivar med Tilnavnet Stranthank eller
Stranthankle, en Søn af en vis Kalf Brange, og maaske en
Jærlending af Hø. Ivar Kalfsøn var endnu ikke Biskop i 1139,
da han var med i Slaget ved Holmengraa, og det paa Magnús
Sindes Side ¹⁾. Han kan ikke have været Biskop i mange Aar; thi
Reidar, der nævnes som hans Eftermand, og om hvem senere skal
tales noget mere, døde i 1151 ²⁾. — I Bergen efterfulgtes Biskop
Ragne, hvist i hvilket Aar men rimeligiis efter 1130, af Ottar,
en Jærlending ³⁾, om hvem forresten intet vides. Hans Eftermand
var igjen Sigurd, der ovenfor er omtalt som Biskop Magnés Prest.
Sigurd nævnes som nærværende ved Provincial-Couciliet i Lund i
1139, hvilket forhen er berørt. Han var ogsaa Stifteren af Lyse Ci-
stercienser-Kloster i Nærheden af Bergen. Han levede til 1156 eller
1157 ⁴⁾. — I Oslo nævnes som Kol Thorkelssøns Eftermand
en Peter, og som dennes Eftermand igjen en Bilialm, der døde i
1157 ⁵⁾. Om disse vides intet uden Navnet. — I Stavanger
var Jon Birgersøn den nysnævnte Reinalds Efterfølger. Om
denne Jon, der uden tvivl har været af fornem norsk Hø og en ud-
mærket Geistlig, vil siden blive talt mere ⁶⁾. Alle disse norske Bi-
sopper maa antages at have været indviiede af Erkebiskoppen i
Lund, deels af Osfur, der døde 1137, deels af dennes Eftermand
Askel eller Eskil (1137—1177). — Paa Jæland døde Biskop Thør-
kel af Skaatholt den 1ste Februar 1133, og samme Aar valgtes
til hans Eftermand Magnús Einarsøn. Denne blev det søl-

¹⁾ Er. E. J. og G. S. c. 10; N. Dskr. V. 43. ²⁾ Ivars Navn mangler i
den ældste Biskopsfortegnelse, men findes i den yngre mellem Simon og Rei-
dar. N. Dskr. V. 41, 43. ³⁾ N. Dskr. V. 42. ⁴⁾ Isl. Ann. 64. ⁵⁾ N.
Dskr. V. 41, 44; Isl. Ann. 64. ⁶⁾ N. Dskr. 42, 44.

gende Aar indviet af Erkebiskop Osfur, og tog i 1135 sin Stol i Besiddelse. Efter en rosværdig Styrelse omkom Magnus ved en ulykkelig Hændelse, idet han med en Mængde Mennesker brændte inde i Hitarbal den 30te September 1148. Til hans Eftermand valgtes i 1151 Kong Thorsteinsøn, som i 1152 blev indviet af Erkebiskop Askel, og ubentvivl var den sidste Biskop af den norske Kirke, der blev indviet af Erkebiskoppen i Lund ¹⁾. — Biskop Ketil Thorsteinsøn af Hole døde 1145. Hans Eftermand var Bjørn Gillsøn, der i 1147 blev indviet af Erkebiskop Askel og levede til 1162 ²⁾. Alle disse islandske Biskopper roses for Gudsfrygt og Nidtjærhed; men deres Indflydelse paa Fædrenelandets Anliggender var ikke saa stor som Isleifs og Gissurs havde været, og de vare ikke i Stand til at forhindre, at de gamle Familiefeider igjen begyndte at rase og det vildere end før. — Paa Færøerne levede den fornævnte Biskop Mathæus til 1157 eller 1158 ³⁾. — Paa Grønland holdt Biskop Arnald ud til hemimod 1150; men ved den Tid maa han have nedlagt sit Biskopsdømme og være dragen til Norge. En vis Jon Knut eller Kut blev nemlig i 1150 indviet til Garde Biskopsstol ⁴⁾. — Paa Orknøerne levede Biskop Bilialm den Gamle langt ind i det følgende Tidrum. Han var en Mand af stor Indflydelse paa Æerne. Ved Grændsen mellem begge Tidrum (1152—1155) deltog han i et Korstog eller en Pilegrimsfærd, som Æernes daværende Jarl Rognvald (eg. Kale) Kolsøn foretog i Forening med den bekjendte Erling Skakke og flere norske Høvdinge. — Paa Suedøerne synes ved denne Tid en Splittelse at have fundet Sted i Kirken mellem Biskopper, som holdt sig til Norge, og andre som holdt sig til Erkebiskopsstolen i York. Men paa disse Forholde har man ingen rigtig Rede.

30.

Overfigt over den norske Kirkeforfatning i det første Tidrum.

Vi have nu fulgt den norske Kirkes Udvikling indtil Midten af det tolfte Aarhundrede, i dens Fremstriden under Kongedømmets og overhovedet den verdslige Statsmagts Ledning. Ved denne Tid indtræder, som allerede yttret, et Hovedvendepunkt i dens Historie, og det er Hierarchiets Grundlæggelse i Forening med Nidaros's Ophøielse til den norske Kirkes Metropolitanstæde, som betegner dette. Men inden vi gaa over til det nye Tidrum, i hvilket Hierarchiet, efter først at have flaaet Rødder i den norske Kirkes Grund, hastigen og kraftigen udviklede sig, medførende efterhaanden væsentlige Forandringer i flere kirkelige Forholde, — ville vi stræbe at give en

¹⁾ Hgev c. 12—17. ²⁾ Hin. J. l. 329. ³⁾ Sol. Ann. 64. ⁴⁾ Sol. Ann. 62.

for Overføge over den norske Kirkeforfatning, saadan som den maatte antages at have faaet sig i det Tidrum, vi nu have gjenne- gaet. Meget, som tilhører den romersk-katholske Kirkeforfatning i Almindelighed, ville vi komme til at berøre; men vi ville dog først særdeles herte Opmærksomheden paa det, der forekommer os paa en eller anden Maade ejendommeligt for den norske Kirke.

Vi ville da betragte denne fra tre Hovedsider, og omhandle I. Kirken Embedsmænd d. e. Gæstligheden, Klerus; — II. Kirken religiøse Skikke; — og III. Kirken's Styrelse og statsretlige Forhold.

I. Kirken havde sin egen Embedsstand (clerus), hvoraf høit Medlem (clericus modf. laicus; klerkr, lærdr, modf. leiknadr) optoges ved en Indvielse (ordinatio, vigala). I denne Embeds- stand vare igjen forskjellige Grader (ordines), hvoraf var seks ejendommelige Indvielse. Deres Antal regnedes almindelig for otte, af hvilke de fire ringere (ordines minores), regnedes nødvendigt opad, var: Ostiarium (Dorvøgtet, Kloster, klukkari), Lector, Skolelæse, Acclimator; de fire høiere (ordines maiores) regnedes paa samme Maade: Subdiaconus (subdiakon), Diaconus (diakon), Presbyter eller Sacerdos (prest), Episcopus (biskup). For alle de høiere Grader var Tønsuren eller den røgede Jøse et Særkende. Indvielsen til en ringere Grad maatte gaa forud for Indvielsen til en høiere. Den bispoppelige Grad udfordredes til at foretage hvilken som helst gængelig Indvielse; men Bispeindvielsen udførtes af en overordnet Biskop (Erkebiskop, Metropolitan). Paven var egentlig blot Rom's Biskop, men derved, som St. Peters formeente Efter- følger, den hele romersk-katholske Kirkes Overbiskop. Hver Grad havde sin Forretningsomraade, som ikke maatte overskrides, i det mindste ikke fra den lavere til den høiere. De sex første Grader omfattede egentlig Standens tjenende Medlemmer; Prestens Grad: den lærende Medlemmer, hvorfor ogsaa Presten af Nordmæn- dene udtrykfuldt benævntes: kennimadr d. e. Lærer; Biskoppens end-elig: dens styrende Medlemmer, hvorfor ogsaa Biskoppen ofte benævntes: forstjóri kirkiunnar d. e. Kirken's Forstander, Bestyrer. Denne hele Indretning var fælles for den norske Kirke med den ro- mersk-katholske i Almindelighed.

Vi ville ikke opholde os ved de lavere geistlige Grader, hvis Indvielse i Kirken vare af en meget underordnet Betydning, men begynde med Presten og hans Embedsstilling.

Prestens Hovedpligt var Folkets Undervisning i Christendom- men og Udførelsen af Guds-tjenesten og de med den i Forbindelse værende Handlinger. For at ordne Prestens Virksomhed i denne Hen-

seende bestemtes overalt, hvor Christendommen nogenlunde var grundfæstet, en Inddeling af Landet i faste geistlige Embedskredse, hver med sin Prest som geistlig Forstander; og disse Embedskredse sluttede sig igjen hver til en Kirke, eller indviet Bygning, hvor Gudstjenesten afholdtes for den tilliggende Kredses Beboere. En saadan geistlig Inddeling af Landet kom ogsaa ved Christendommens Indførelse hastig i Stand i Norge, vist nok paa en Maade allerede i Olaf Tryggvessøns Tid, men nogenlunde fuldstændig, som det lader, i Olaf den Helliges; og den har maaskee tildeels havt sit Forbillede i en lignende, som allerede fandt Sted i hedenske Tider med Hensyn til Hofene eller Templerne. En saadan Kreds benævntes i Norge Kirkesogn (kirkiusökn), d. e. Indbegrebet af dem, der søgte en vis Kirke, i Lighed med Thingsohn (pingsökn), Indbegrebet af dem der søgte et vist Thing; og Sognets geistlige Forstander: Sogneprest (söknaprestr).

Kirkerne i Norge vare imidlertid af forskjellig Rang, og derved opstod tillige en Rangforskjel mellem de styrende Prester. De forskjellige Klasser af de norske Kirker vare fra gammel Tid tre: Fylkeskirke (fylkiskirkia), Heredskirke (heradskirkia) og Høgendeskirke (høgendiskirkia).

Fylkeskirkerne vare de høieste i Rang og uden tvivl tillige de ældste i Landet. De havde, som det lader, sit Navn deraf, at der ved Christendommens første Indførelse i Norge kun var een Kirke i hvert Fylke, i de Dele af Norge, hvor Fylkesinddelingen vedligeholdtes i sin oprindelige skarpe Begrændsning. Fylkeskirkerne havde derfor egentlig hjemme i Frostathingss og Gulathingsslagen ¹⁾, hvor der virkelig ogsaa i Regelen kun fandtes een Kirke med dette Navn i hvert Fylke, hvilken Kirke opretholdtes af alle Fylkesmændene, og oftest synes at have staaet paa samme Sted, hvor Fylkeshofet stod i Hedendommens Tider. Benævnelsen fandtes ogsaa i Viken, hvor der dog var sex Kirker af denne Rang og dette Navn, skjønt Fylkerne i det egentlige Viken kun regnedes for tre ²⁾. Paa Dplandene eller i Eidsivathingsslagen derimod brugtes ikke Benævnelsen Fylkeskirke, men til Fylkeskirkerne i de øvrige Landsdele svarede her Hovedkirkerne (höfudkirkiur), af hvilke der i de Fylker, hvor en Tredjingsinddeling fandt Sted, var een i hver Tredjing (tridjüng), altsaa tre i hvert Fylke ³⁾, — en Indretning som muligens skriver sig deraf, at Dplandene noget senere blev christnet end det øvrige Norge og strax ved Christendommens Indførelse blev forsynet med flere Kirker, end Tilfældet havde været i de øvrige

¹⁾ N. g. L. I. 7, 133.

²⁾ N. g. L. I. 343, 358.

³⁾ N. g. L. I. 386,

387, 388.

Hovedlandbøvels. Hylleskirkerne, hvor de fandtes, vare i Regelen fra Olaf Trygvædsons Tid. Hovedkirkerne eller som man kunde kalde dem: Tredjingskirkerne paa Oplandene berimod fra Olaf den Heliges. Hylleskirkerne benævntes ellers ogsaa med Navnet Hovedkirker.

Heredskirkerne vare de næste i Rang. Benævnelsen har sin Oprindelse herfra, at der i Regelen fandtes en saadan Kirke i hvert Hered (Herad) eller Underinddeling af Hyllet, hvilken Kirke var den Hereds Hovedsogneskirke. Men Navnet var ikke almindelig anvendt paa alle Hereder; det havde egentlig hjemme i Biskopen. Gulathing (Ladgen) og Val-ogaa i de Hyllet, som horte til FrelstærkingsLadgen, udenfor den egentlige Thronbjelm (Præstholm) eller de otte Thronbisse Hyllet. I Thronbjelm selv fandtes almindelig egentlige Kirker, som den Gulds Kirke, de Hylleskirkerne, i det mindste i det ved omlydende Tidrum, tillige vare Hovedsogneskirke for i sit Hyllet (eller maaske) hvor Hyllet var deelt i to Halvhytter, hvor med Hyllets Rættighed, i hvor i sit Halvhytte, hvorimod alle andre Kirker i Hyllet betragtedes som Høgendeskirker eller Ahræskkirker til Hylleskirker; og i GulstærkingsLadgen fandt uden tvivl et lignende Forhold Sted, hvor heder alle de Heredskirker nævnes, men blot Hovedkirker, som modfattes Høgendeskirke; dog kan det maaske hende, at der Benævnelser Hovedkirke anvendtes der har været ubstakt til enhver Hovedsogneskirke og saaledes indbefattet foruden Hovedkirken i hver Tredjing tillige de Kirker som andensteds benævntes Heredskirker. I de Landbøvels, hvor Benævnelsen Heredskirker fandt Sted, der ombyttedes denne ofte med Benævnelsen: Fjerdingkirker (Ardungskirkur) og Ottingskirker (Allangskirkur); alt efter som Hyllet var deelt i Fjerdinger eller Ottinger, hvilken Inddeling oprindelig sked sammen med Heredsinddelingen. Dette gjælder dog i Grunden kun om visse af de vestlige Kysthytter, berimod ikke den Vilen, hvor Benævnelsen Heredskirker ubestridt bruges om denne Klasse. Heredskirkerne maa overhovedet betragtes som yngre end Hylleskirkerne, fremkomte efterhaanden ved Christendommens videre Udbredelse og Grændseløse i Landet, da Behøvet af flere Gudhuse ved den stærkere Søgning af Almuen blev mere paatrængende nødvendig. De skrive sig dog vist for en meget stor Deel allerede fra Olaf den Heliges Tid. Heredskirkerne byggedes og vedligeholdtes af vedkommende HeredsMænd.

Høgendeskirkerne vare de sidste i Rang. Navnet betogner

1) R. g. T. 8, 9, 344, 345.

2) R. g. T. 1, 135.

3) R. g. T. 1, 368,

369, ff. Runic 1. 2. S. 635.

4) R. g. T. 4, 8.

ligefrem: Løttelseskirker, Befvæmmelighedskirker, og antyder deres Oprindelse. Det var Kirker, som enten Almuen i mere afsondrede Dele af vidtløftige Kirkesogn opførte for sin Løttelses Skyld, for at kunne have Gudstjeneste til enkelte Lieder hjemme i sin Bygd, saaledes at de ikke behøvede stedse at søge til den fjærne Sognekirke, — eller som enkelt formuende Mand opførte for sit eget hushlige Brug i samme Hensigt. De sparede altsaa til hvad man i vore Lieder kalder Annexkirker og Kapeller og betjentes enten af Hovedfognets Prest selv, eller af en anden Prest, der forrettede som hans Vicarius eller Kapellan. Af denne Klasse's Oprindelse sees let, at den overhovedet maa betragtes som den yngste af de tre nævnte Klasser. Imidlertid nævnes den i alle de ældste Christenretter, og som hørende hjemme i alle Landsdele. Indretningen af dette Slags Kirker maa sølgelig antages at have fulgt meget snart efter Indretningen af Heredskirkerne, thi den forudsætter en allerede almindelig og bestemt begrænset Sogne-Inddeling.

Af hvad allerede er sagt om disse tre Klasser af Kirker i Norge vil let kunne sluttes, at ifkun Fylkeskirkerne, og de tilsvarende Hovedkirker paa Oplandene, samt Heredskirkerne vare fuldstændige Sognekirker, hvorimod dette ikke kunde siges om Høgendeskirkerne. Ved de tvende første Klasser fandtes ogsaa altid Kirkegaard (kirkiugarðr) eller tilhørende, Kirken omgivende Begravelsesplads, hvorfor de tillige vare og kaldtes Begravelleskirker (grestrankirkjur)¹⁾, medens dette neppe stedse var Tilfældet med Høgendeskirkerne.

Kirkerne i de opløstrende Kjøbstæder synes overhovedet at have været regnede i Klasse med Heredskirkerne. Da Kathedralkirker byggedes ved Biskopsstolene bleve disse naturligviis betragtede som de ypperste i Rangen af alle Landets Kirker, over selve Fylkeskirkerne.

Med Hensyn til Sogne-Inddelingen i Norge har vist nok fra først af Kongerne Olaf Trygvessøn og Olaf den Hellige ovet megen Indflydelse. Men senere maa man antage, at denne Sags Ordning saagodtsom udeløttende har været Biskopperne overladt og udført efter Overenskomst mellem dem og Bønderne, især efterat Landet var blevet inddeelt i Biskopsdommer, og hver Biskop havde faaet sin bestemte Landsdeel til Omraade. Tiendens Indførelse forudsætter en allerede færdigkommen gennemført Sogne-Inddeling. Men denne er dog vist nok i Norge betydelig ældre end hiin og rimeligviis omtrent jævgammel med Christendommens fuldstændige Indførelse, fra Olaf den Helliges seneste Dage eller den nærmeste Tid efter hans

¹⁾ N. g. 2. I. 8, 133, 244, 245, 308.

Salb. De ældste Bestemmelser i den gamle Gulathingslovs Christenret var forudsatte allerede en Sogne-Inddeling som bestaaende 1); men disse Bestemmelser skrive sig om end ikke alle fra Dlaf den Hellige, saa dog i det mindste fra Dlaf Ryrre (1066—1093), og give saaledes af Anledning til at tro, at Sogne-Inddelingen var fuldkommen ordnet ved Midten af det 11te Aarhundrede, ved 1050. At Kirkefogede i Begyndelsen have været saare hidloftige, men efterhaanden ved flere Kirkes Opbyggelse og en lettere Afgang til at erholde tjenstgjørende Præster, ere blevne deels og saaledes mere indskrænkede, en der af Grund til at antage:

Den Forskellighed i Rang, som raadede mellem de norske Kirker og ganske naturlig over paa Præsterne, den foreskov, dem. Sigesom der var tre Klasser af Kirker, var den ogsaa tre Klasser af Præster: Fylkespræster (Fylkiprester) eller tilsvarende Hovedpræster (hovedprestar), Heredspræster (heradsprestar) og Høgendespræster (høgendisprestar). I Thronstjemen, hvor Fylkeskirken i Angelen var den eneste Hovedfognekirke i hvert Fylke, medens de øvrige Kirker blot vare at betragte som Høgendeskirker eller Annexkirker til denne, der var Fylkespræsten den eneste egentlige Sognepræst i Fylket, medens de øvrige Præster vare at anses som hændige Høgendespræster d. e. Vikarier eller Kapellaner. Dette Forhold er, saa vidt skjønes, ogsaa tydelig udtrykt i den ældre Frostathingslovs Christenret, hvor Benævnelsen prestlingr d. e. Ilden Præst, Underpræst, synes at være eenstyvende med høgendisprestr og betegne denes ganske underordnede Stilling 2). Noget lignende kan maaste Forholdet have været paa Dplandene, hvor heller ikke Heredskirker eller Heredspræster nævnes, med Hovedpræsterne, at nemlig Hovedpræsten har været den eneste egentlige Sognepræst i Fylkes-Tredjingen. Den gamle Edsvathingsslovs Christenret lader os i Uvisshed i denne Henseende. I de øvrige Landsdele derimod, hvor selvstændige Heredskirker fandtes, der vare Heredspræsterne ved disse selvstændige Sognepræster; og Fylkespræsten havde, saavidt skjønes, ingen egentlig overordnet Myndighed over Fylkets Heredspræster. Fylkespræsten var blot Sognepræst i det Sogn, som laa til Fylkeskirken, men var over Heredspræsterne i Rang. Om han maaste oprindelig har haft et Slags Tilsyn med Fylkets Heredspræster i Lighed med vor Lids Provst, er noget som ikke lader sig afgjøre ved Christenretterne. I sig selv er det ikke ganske usandsynligt. Høgendespræsterne, efter Navnet: Lettellespræster, Hjalpspræster, vare derimod aldrig selvstændige Sognepræster, men vare deels disses Kapellaner eller Vikarier, deels fornemme Folks Huskapellaner. 3

1) R. g. L. 11, 14. 2) R. g. L. 1, 136.

begge Tilfælde vare de i et Afhængighedsforhold, som Sognepresten ikke kjendte. I Høgendespresternes Tid kunde man paa en vis Maade regne Kongens Hirdprester (hirdprestar), hvilke imidlertid paa Grund af deres Stilling til Kongen nøde en fortrinlig Anseelse, skjønt de i Grunden ikke vare andet end hans Huskapellaner. Til hvilken som helst af de nævnte tre prestelige Stillinger udfordredes een og samme prestelige Bielse, ligesom Embedsdragten ved kirkelige Forretninger var den samme, nemlig: hvid, fodsid Messesfjorte (alba, messusørkr), berovenpaa den saakaldte Stola (stola), et hvidt med Kors betegnet Baand hængende om Halsen ned til Knæerne, og endelig under selve Messeseembedet yderst: Messeshagel (casula; hokull).

De norske Sognepresternes Underhold synes i Christendommens første Tider, ja vel i den større Deel af det her omhandlede Tidrum, at have været temmelig ubestemt og usikkert. I denne Henseende var der vist nok fra først af bedre sørget for Fylkespresternes og de dem sidcordnede Hovedprester end for de øvrige Sogneprester. Fylkespresternes synes nemlig at have havt sin Andeel af det til Fylkeskirkerne lige ved deres Dyprettelse henlagte Jordegods, ligesom ogsaa den bestemte Afgift fra Bøndernes Side efter Mandtallet, hvilken benævntes: Prestreide (prestreida), nærmest synes at vedkomme dem. Desuden havde de lovbestemt Betaling for de fleste geistlige Forretninger udenfor den egentlige Gudstjeneste, samt frivilligt Offer. Heredspresternes Indtægter synes derimod, med Undtagelse af den lovbestemte Betaling for geistlige Forretninger, oprindeligen at have været meget avis og for største Deel berøvet paa en Overenskomst mellem den tiltrædende Prest og hans Sognemenighed, — noget som maatte bringe ham i et besværligt Afhængighedsforhold til denne ¹⁾. Vi kjende imidlertid disse oprindelige Forholde ikkun tildeels for Gulathingslagens Vedkommende; thi kun den gamle Gulathingsslov's Christenret naar i sine ældre Bestemmelser op til en saa fjærn Tid, da derimod alle de andre gamle Christenretter ere yngre end Tiendens Indførelse. Tiendens Vedtagelse medførte nemlig en gennemgribende Forandring i Sognepresternes Underhold og frembragte saavidt skjønes i dettes Ibelsesmaade en fuldkommen Lighed mellem Fylkesprester og Heredsprester. En Fjerdedel af Tienden i hvert Kirkesogn henlagdes nemlig nu til Sognepresten; hvorimod den tidligere Prestreide bortfaldt, dog saaledes at Betaling for visse geistlige Forretninger vedligeholdtes ²⁾. Hvor gammel egentlig Udlægningen i Almindelighed af Prestegaarde (prestaból) til Sognepresternes Underhold er, vides ikke, skjønt den vist nok stiger langt op i Tiden. Høgendespresternes Underhold

¹⁾ N. g. L. I. 9.

²⁾ Om Tienden se ovenfor S. 160.

blev naturligviis, ifølge deres Stilling, altid afhængig af en Overenskomst enten med Sognepresterne, for hvilke de vikarierede, eller med de Kongmænd, hvis Huskapellaner de vare.

Med Hensyn til de norste Sognepresters Ansættelse synes i forskjellige Forhold og til forskellige Tider temmelig forskellige Regler at have gjældet. — I Gulathingsslagen bleve ifølge den gamle Christenret Fylkespresterne, som det synes, beskiftede af Biskoppen uden at Sognemenigheden derved havde nogen Stemme. Ansættelsen af Heredspresterne derimod, hvis Underhold tildeels ahang af en Overenskomst mellem dem og Sognemenighederne, blev for en stor Deel afhængig af vedkommende Menigheds Ønske. Fremgangsmaaden synes ifølge den gamle Christenret at have været den, at naar en Prest ved en Heredskirke skulde ansættes, da ansattes han af Biskoppen, men kun paa eet Aar. Kunde han nu i Løbet af dette Aar faa ordnet sit Forhold til Menigheden tilfredsstillende for begge Parter, anfaas han efter Aarets Forløb for fast ansat, og da kunde Biskoppen mod hans egen og Bøndernes Villie ikke flytte ham fra hans Sted, med mindre han gjentagne Gange forsøgte de ham paa-
 holdende Pligter. Derimod maa det antages, at hvis han ikke i Aarets Løb kunde faa sluttet nogen fast Overenskomst med Menigheden, og selgelig han og Menigheden ved Aarets Udgang ikke vare gjenfædig fornøiede med hinanden, da paalaa det Biskoppen at ansætte en anden paa samme Billaar ¹⁾. Hvor længe denne Beskiftelsesmaade med Hensyn til Heredspresterne har staaet ved Magt, vide vi ikke; dog har den temmeligviis været anvendt gennem hele det her omhandlede Tidrum, eller i det mindste indtil Tiendens Indførelse. — Hvad Biken angaar, da kan ikke af den gamle vilste Christenret sees, om nogen særegen Fremgangsmaade har fundet Sted ved Presters Ansættelse til Fylkeskirkerne; men om heredskirkerne heber det, at Bønderne (Sognemenigheden) skulde vælge Prest til sin Heredskirke og have den, som de vilde. Biskoppen kunde da ikke lovliggen affætte ham fra denne Kirke, med mindre der laffedes Bidnesbyrd af de tvende nærmeste Sogneprester for, at han paa Grund af Bantundighed var udygtig til at forestaa Kirken ²⁾. I Biken var altsaa Menighedernes Ret til at kalde sine Sogneprester, forsaavidt i det mindste disse forestode Heredskirker, en ved tvenden afgjort Sag. — Frostathingsslagens Christenret have vi ikke mere i dens gamle, oprindelige Form; men selv dens nyere Bearbejdelse, der er yngre end det her omhandlede Tidrum, synes henpege paa en gammel Menighedernes Ret ogsaa i Frostathingsslagen til at have en Stemme med i Ansættelsen af sine Sogneprester. Det heber nemlig: „Biskoppen skal raade for Kirker og al Christendom og an-

¹⁾ R. g. L. I. 9.   ²⁾ R. g. L. I. 346.

sætte de Præster, som han vil; og han har lovet os det, at vi skulle have de Præster som behage os og som ret forstaa sin Tjeneste. Det er gammel Ret¹⁾. Her antydes uden tvivl, at efter gammel Ret i Frostathingslagen Sognepræsternes Ansættelse mest beroede paa Menighedernes Ønske, men at Skaldsretten siden var overdraget Biskoppen, dog imod det Løfte, at han ikke skulde paastrænge nogen Menighed en Sognepræst, som den ikke kunde lide. — Eidsivatingslagens Christenret siger, at Biskoppen skal beskikke Præster, saadanne som han ved besidde de nødvendige Kundskaber for tilbørligen at kunne røgte deres Embede²⁾. Denne Christenret er imidlertid ogsaa kun levnet i en Bearbejdelse, der er yngre end det her omhandlede Tidrum, og saaledes kan muligens Bestemmelsen om Præsternes Ansættelse ved Biskoppen være kommen ind ved en Lovforandring fra en senere Tid, da man i Hierarchiets Aand vilde have Sognepræsternes Ansættelse ubeløkkende overladt Biskopperne. — Men ved Eiden af den Ret ved Sognepræsternes Ansættelse, som de ældste Christenretter udtryffeligt indrømme dels Biskopperne dels Sognemenighederne, maa ogsaa en lignende Ret, som Christenretterne ikke omtale, have været Kongedømmets forbeholdt. Det vil nemlig under det næste Tidrum blive omtalt, at Kongerne i 1152 skulle have frivilligen opgivet sin Patronatsret (jus patronatus) til Norges Kirker³⁾, hvilket naturligtvis forudsætter, at en saadan Ret tidligere tillaa Kongedømmet. Nærmest har den uden tvivl vedrørt Hylkeskirkerne eller Hovedkirkerne, hvilke, som det lader, fra først af ere blevne byggede og udstyrede af Kongedømmets Gods og altsaa paa en Maade kunde siges at tilhøre Kongen. Rekke har dog denne Kongedømmets Patronatsret over Norges Kirker i det Hele villet sige stort andet, end at Kongedømmet tænkes at føre et øverste, Biskoppernes endog overordnet, Tilsyn med Landets Sognekirker og med Præsternes Ansættelse ved dem, — noget som ingenlunde medfører, at Kongen selv beskikkede vedkommende Præster, eller at endog blot hans Samtykke nødvendigen udfordredes ved enhver Sognepræsts Valg. — Af alt det Anførte synes det saaledes tydeligt, at i den norske Kirkes første Udviklingsstid de norske Sognemenigheder have haft en vægtig Stemme ved Ansættelsen af sine Sognepræster, medens dog vedkommende Biskop, som den der skulde prøve og indvie enhver Præst, havde Leilighed til at hindre aldeles uværdige og ufyndige Personer Indtrædelsen i den prestelige Stand, og medens Kongedømmet, som baade Statens og Statskirkenes øverste styrende Magt, førte Tilsynet med det Hele. — Hvad endelig Høgen- despræsternes Beskikkelse angaar, da, hvis en saadan Præst skulde være Annexpræst og en Sognepræstes Vikarius, som uden tvivl baade

¹⁾ N. g. L. I. 135.

²⁾ N. g. L. I. 385.

³⁾ Norsk Dipl. I. 11, 33.

denne Sides og Sognekfollets Ønske i Betragtning, ligesaavel som Biskoppens Samtykke til Beskikkelsen udtrævedes; hvor Høgendepresten derimod var enkelt Mand's Huskapellan, eller ansat ved hans Ejendomskirke, der havde denne Mand Kaldsretten, og var da den kaldede allerede prestviet, blev Biskoppens Samtykke, om det ogsaa indhæntedes, vistnok i Almindelighed en blot og bar Form.

Af hvad nu er sagt om de norske Presters Underhold og Ansættelse vil let sees, at deres Stilling i Samfundet langt fra ikke endnu kunde kaldes gunstig for Udviklingen af nogen kraftig Standsaand hos dem. Naar man derhos betænker, at Celibatet endnu ikke var indført i den norske Prestestand, men at Presterne for det meste vare familiesædrene, og ikke alene ved Fødsel men ogsaa ved Egtteskab knyttede til Landets Bønder, hvis Levemaade de, som for største Deelen Jordbrugere, i sit huslige Liv ganske maatte efterligne, — saa kan man ei undres paa, at Aaandet mellem dem og det øvrige Landsfolk endnu var for stærkt til at kunne med Let løses i den Grad som en ret hierarchisk Kirkeordning forvred; og saaledes blev Presterne's Stilling i Norge for det første en Modvegt mod Hierarchiet, som det kun langsomt lykkedes dette at overvinde.

Vi maa førstilt med nogle Ord omtale de islandske Prester, da deres Stilling havde noget vist esendommeligt ved sig, som ikke ganske svarede til hvad der var gældende i Norge. Det er forhen berørt, at paa Island den egentlige Landsstyrelse hvilede hos Godterne, hvis Myndighed i Hedendommens Tid var baade verdslig og prestelig. Ved Christendommens Indførelse søgte de saavidt muligt at opretholde den ikke alene i første men og i sidste Henseende. For dette Diemed byggede Goderne selv Sognekirker paa sin Grund og forbeholdt sig og sin Et Ejendomsretten til disse Kirker. Andre formuende og mægtige Mænd fulgte Godernes Exempel og reiste ligeledes Kirker paa sine Gaarde. Saaledes stode det, at alle Dens Sognekirker vare enkelte Mands, deels Goders, deels rige Bønders private Ejendom. Allerede herved fik Goderne og de øvrige verdslige Kirkejere stor Indflydelse i Kirkens Anliggender. Men denne Indflydelse søgtes derved, at Kirkejerne ofte lode sig selv prestvie til at forebaa sine Ejendomskirker, og saaledes forenede virkelig ofte Goderne, efter Christendommens Indførelse ligesaavel som i Hedendommen, den verdslige Embedsmyndighed med den verdslige. Og antog end ikke Kirkejeren selv Prestesalvet, saa havde han ifølge Islands Christenret lov til at lade paa egen Beføstning En oplære og indvie til Prest ved sin Kirke, hvisslen Prest da ikke maatte igjen forlade denne Kirke uden Guds Tilladelse eller uden at have oplært en anden til at træde i

fit Sted ¹⁾). Paa denne Raade kom naturligtviis Sognepresten i det strengeste Afhængighedsforhold til Kirkejeeren. Endelig, hvis Kaldet ikke besattes paa en af disse tvende Maader, saa stod endnu en tredje Besættelsesmaade aaben. Kirkejeeren sluttede nemlig en ordentlig Leieskontrakt men en prestviet Mand om at forestaa Kirken som Leieprest (leiguprestr). I dette Fald sluttedes Leien kun paa eet Aar ad Gangen, hvilket da gav Anledning til idelige Omstiftninger og Flytninger. I hvilketomhelst Fald af disse blev Prestekaldet en Indtægtskilde for Kirkejeeren, der selv tog hvad Overskud der blev af Kaldsindkomsterne, naar der var sørget for Kirkens Vedligeholdelse og Prestens betingede Lønning. Dette Forhold blev staaende ved Magt gennem hele det Tidrum, vi nu have gennemgaaet, ja strakte sig, som senere skal sees, endog langt ud over dette. At under saadanne Omstændigheder de islandiske Prester oftest maatte erholde et faare verdsligt Præg er let at begribe, hvorimod det er at forundres over, at saa mange af dem desuagtet kunde vedligeholde et Ry for theologiske Kundskaber, som de virkeligen synes efter Tidens Forholde at have fortjent. — Af det anførte sees, at Forskjellen mellem Presterenes Stilling i Norge og paa Island væsentligen laa deri, at Kirkerne i Norge for den allerførste Deel vare vedkommende Sognemenighedens Ejendom, medens de paa Island alle vare enkelte Mænds Ejendom, hvilke til dem havde Kaldsret.

De Kundskaber, der fordredes for at kunne opnaa Prestvielse og siden blive Sogneprest, vare ligesaa lidt i Norge, som andensteds paa den Tid betydelige eller dybtgaaende. Færdighed i at læse, en Smule Latin for de kirkelige Formularers og Bønners Fremsigelse i dette Sprog, Kjendskab til Kirkens Hovedlærdomme i den Stikkelse, hvori de vare af Paven stadfæstede, for deri at kunne undervise Vægfolket, Sikkerhed i Udførelsen af Gudstjenestens Skikke og Sakramenternes Meddelelse, og endelig saamegen kalendarisk Kundskab, som behøvedes for rigtigheden at tilsiige Festsdage eller Messesdage og Faster, hvilket hørte med til Sogneprestens Embedsfyldighed, — dette var det Hele, som strengt taget udfordredes for at indtræde i det prestelige Kald, og som vist nok ovenikjøbet, især i Christendommens første Tider, fordredes og maatte fordres med megen Skaansel. Disse Kundskaber erholdtes ved Underviisning deels — og det især i de ældste Tider — af Biskopperne selv, deels af de dygtigere blandt Presterne, i hvis Hus da Lærlingerne opholdt sig, og under hvem de i sin Læretid gjorde Tjeneste i Kirkens lavere Grader. Om faste Skoler til Presterenes Dannelse allerede i dette Tidrum have været oprettede ved Norges Biskopsstole, er uvisst, om end langtfra ikke usandsynligt. De vorbende

¹⁾ *Ueb. isl. Chr. c. 13.*

Prests Dplæretse for deres Kalb var dog vistnok overhovedet endnu at betragte som en privat Sag; men Biskopperne havde, som forhen omtalt, at være enhver Prestlærings Kundskab, og først naar han fandt disse tilstrækkelige, at meddele ham Prestvielse. Den Prest, som havde modtaget et Kirkesogn var i Regelen strengt bunden til dette, ikke alene saaledes, at han ei undtagen i Nødsfælde eller paa Opfordring fra Biskoppen maatte udføre prestelige Forretninger i en anden Prests Sogn, men ogsaa saaledes, at han, naar undtages paa Biskoppens Kaldelse, ei maatte reise udenfor sit Kirkesogns Grændser uden at have erholdt sin Menigheds Tilbedelse. Dette sidste foreskrives i det mindste udtrykkelig i den gamle visse Christenret ¹⁾. Var Presten forsømmelig i sine Embedsforretninger, kunde han, som forhen berørt, af Biskoppen affattes fra Kalbet.

Det biskoppelige Embede var, som allerede omtalt, Kirkens højeste Grad (ordo), Biskopperne: Kirkens Styrere. Vi have i det foregaaende oftere havt Leilighed til at omhandle Udviklingen af det biskoppelige Embede i den norske Kirke og de norske Biskoppers Stilling til Kongedømmet og Menigheden i det gjennevangne Tidrum. Efter Biskopsdømmernes Ordning i Slutningen af det 11te og Begyndelsen af det 12te Aarhundrede omfattede den norske Kirke i Norge og de fra Norge bebyggede Lande, som vi have seet, 10 Biskopsdømmer, af hvilke 4 i selve Norge. Biskoppernes Embedspligter vare i den norske Kirke de i hele den romersk-katholske Kirke almindelig vedtagne. Hver Bisshop skulde i sit Biskopsdømme (biskupsdæmi) have sine Tilfyn med Christendommen, og at Presterne rigtig besørgede sit Embede; han skulde derhos indvie eller ordinere Presterne og alle andre Kirkens Tjenere, konfirmere Ungdommen og vie Kirker, Altare, Kirkekar og Christma eller den hellige Nlie. Til Opfyldelsen af disse Pligter paalaa det ham, naar ikke meget vigtige Forsald indtraf, aarsagen eller til visse Tider at overfare eller visitere hele sit Biskopsdømme og indfinde sig ved enhver af dets Sognekirker. Forsømte han dette i noget Kirkesogn, da havde han forbrudt sine Indtægter af Kirkesognet for det Aar. Paa disse Visitsatser og ligeledes paa andre Reiser, som han foretog i Embedsforretninger, vare Bønderne paa Tilfælde skyldige at skyde ham og hans Følge, hvis Antal i Christenretten fastsattes efter Forretningernes Bestaanden og andre Omstændigheder til 10, 15 eller 30 Mand. Tiden for hans Ophold ved hver Sognekirke var ogsaa lovbestemt: efter Omstændighederne 3 eller 5 Rætter. For hans og hans Følges Underhold i denne Tid havde hans Sognemenigheden, deels Sognepresten at sørge ²⁾.

En Biskops Verdigheidsstegn var: Biskopsstaven (baculus, bagall), Ringen (annulus) og Biskopskappen (insula, mitra, mitr).

¹⁾ N. g. L. 1. 347.

²⁾ N. g. L. 1. 6, 7, 20, 145, 345, 385, 386, 387.

Ved kirkelige Forretninger bar han over Messesfjorten og Stolaen en til Knæerne naaende pragtfuld Kjortel, kaldet Dalmatica, og derudbepaa, naar han forrettede Messen, Messeshagelen (casula), eller ved andre Leiligheder en kostbar Chorkaabe (cappa, kantarakåpa).

Bisfoppens faste Indtægt for Tiendens Indførelse omtales kun i den gamle Gulathingsslovs Christenret, men maa antages at have været den samme i alle Landsdele; den kaldtes Bisfopsreide (biskopsreida) d. e. Uldredsel til Bisfoppen, og var fastsat efter Mandtallet til een Ortug (omtr. $\frac{1}{3}$ Solvspecie) for hver 40 Personer i hans Bisfopsdomme ¹⁾. Ved Tiendens Indførelse bortfaldt denne Bisfopsreide, og Bisfoppen erholdt i Stedet en Fjerdedeel af Tienden i hvert Kirkesogn ²⁾. Til faste Indtægter kan ganske vist ogsaa allerede nu regnes Landskyld af det Bisfopsstolen tilhørende Jordegods. En uvis, men sikkert ganske betydelig Indtægt var Bøder for Overtrædelse af Christenrettens Bud, hvilke Bøder, naar de ei overstred tre Mark, tilfaldt Bisfoppen alene, medens de høiere deelestes med Kongen.

At de norske Bisfoppers Valg og Ansættelse i dette Tidrum nærmest laa i Kongedømmets Hænder, medens de islandske Bisfoppers Valg udførtes af Islands verbørlige Hovdinge og Presteskab i Forening, — og at samtlige den norske Kirkes Bisfopper modtog sin bisfoppelige Indvielse af udenlandske Metropolitanbisfopper, deels af saadanne, som ingen af Paven meddeelt Metropolitanret over den norske Kirke besad, deels af den virkelige Metropolitan, nemlig først Erkebisfoppen af Hamborg eller Bremen, siden Erkebisfoppen af Lund, — dette er allerede forhen tilstrækkelig oplyst, ligesom ogsaa, at visse lovlige Metropolitaners kirkelige Indflydelse i Norge og tilliggende Lande iffun synes at have været ringe, ja næsten blot i Navnet. Baandet mellem de norske Bisfopper indbyrdes var uden tvivl i dette Tidrum endnu kun meget slapt. Hver af dem virkede, som det lader, ganske selvstændig i sit Omraade. Sit statsretlige Samholdspunkt havde de for selve Norges Vedkommende i Kongedømmet og i Kongen, der betragtedes om end ikke ganske som den norske Kirkes Overhoved, saa dog som dens mægtige Beskytter og som den indflydelsesrigeste Medgler i alle dens vigtigste Anliggender. Paven erkjendtes som den almindelige romerske Kirkes høieste synlige Overhoved; men for at han i denne Egenskab kraftigen kunde indvirke paa den norske Kirke, manglede endnu det nødvendige Mellemled, nemlig en særegen Metropolitan. Noget lovbestemt Afgift af Norge til den romerske Kirkes Hoved, som synligt Tegn paa Underdanighed, findes endnu ikke i dette Tidrum at have været indført.

Vi have nu betragtet den geistlige Embedsstands Stilling

¹⁾ R. g. L. I. 7 sfr. m. 6.

²⁾ Sfr. o. f. S. 160.

i Norge indtil Midten af det 12te Aarhundrede. Men ved Siden af dette Klerus i strengere Betydning, havde ogsaa Norge, som ovenfor viist, allerede fra Begyndelsen af det 12te Aarhundrede erholdt en Klostergeistlighed eller Ordensgeistlighed. Dennes oprindelige Kald var, som bekendt, ikke egentlig at indtræde i noget bestemt kirkeligt Embedsforhold, eller i de almindelige kirkelige Grader; men den skulde ved et affondret, strengt Liv, under idelig Andagtsøvelse og Selvbetragtning, ved rene Seer og Selvopoffrelse stræbe at vinde Guds særdeles Velbehag og tjene sine Medchristne til et lysende Exempel i alle christelige Dyder. Den dannede intet i sig afluttet Heelt, men bestod af forskjellige, indbyrdes uafhængige Samfund, der hvert for sig var underkastet visse Regler (regulæ), der altid indeholdt en Stjærpelse af de almindelige Kirkelove og en forøget Strengthed. Derfor benævntes Medlemmerne overhovedet: regulares, Regelbundne; og da deres oprindelige Maal meer var egen Fuldkommengjørelse ved Afsondring fra den øvrige Verden, end kraftig umiddelbar Indvirkning paa denne, saa benævntes i Modsatning til dem de Geistlige, hvis Virksomhed i Egenstaa af Kirkens Tjenere meer var rettet mod det Hæ: sæculares eller Verdsliggeistlige. Denne Adskillelse og de dermed forbundne Benævnelser vedbleve, skjønt i Tidens Løb Regular-Geistlighedens Aand og Stilling betydelig forandrede sig, og i visse Henseender nærmede sig Sæcular-Geistlighedens, medens paa den anden Side ogsaa denne laante adskilligt af hiins Indretninger.

Klosterlivet var paa en Maade udsprunget af Eneboerlivet; men dette var allerede traadt i Vaggrunden, da Christendommen naaede Norge, og kommer her saagodt som slet ikke til Syne. Klosteræfnet derimod vandt ogsaa for Norge sin Betydning, skjønt maalkke sammenligningsviis mindre end for de fleste andre Europas Lande. Det laa forovrigt i Indretningens Natur og den Afsondring fra alt Verstligt, som var saa nær forbunden med dens Grundidee, at det enkelte Folks Ejendommelighed her kun svagt kunde fremtræde. Den for en vis Klosterorden bestemte Regel maatte strengt følges af Ordenens Medlemmer, i hvilket Land eller blandt hvilket Følk de end befandt sig. Her fandt ei de Tillem্পninger Sted, som med Sæcular-Geistlighedens ofte vare nedventige med Hensyn til den verdslige Samfundsorden og de æltre verdslige Love, og som gave Anledning til særegne Christenretter for de enkelte Lande, ja i Norge for de enkelte Landsdele. De æltre norske Christenretter, der hvilede paa en Overeenslemu mellem Biskop og Landsfølk, berere derfor slet ikke Klosteræfnet, og af dem er saaledes ingen Opvøning at hente om dets Standpunkt i Norge. Derimod vil en kort Overføgt over Klosteræfnet i Almindelighed i det romersk-katholske Europa paa den Tid, hvorom her

handles, tillige give os en Forestilling om hvorledes det var bestaffet i Norge.

Klosterene fremstode først ved flere Eneboeres Sammenflytning i et fra den øvrige Verden strengt affluttet religiøst Broderskab. Saadanne Foreninger dannedes i Forsningen blot af Mænd; men senere fremstod ogsaa lignende af Kvinder. Indtrædelsen i dem medførte Forpligtelse til den strengeste Kydsfthed, hvortil fordreides ugift Stand, og til Afkald paa Livets verdslige Glæder. Siden udviklede sig de bestemte, mere i det Smaalige gaacnde Regler for de enkelte Foreninger, og ved disse Reglers Forskiellighed igjen flere Klosterordener. Klosterlivets Hjem var egentlig Østerlandene. I det vestlige Europa var det, som bekendt, Benedict af Nursia i Italien, der i Begyndelsen af det 6te Aarhundrede bragte et paa visse Regler grundet Klosterliv for begge Kjøn ret i Gang, og fra den Tid udbredte det sig ogsaa i Vesten med uhyre Hurtighed.

Klosterløftet, eller det Løfte man aflagde ved Indtrædelsen i et Kloster, udtrykte overalt en tredobbelt Forpligtelse: til Armød, Kydsfthed og Lydighed. En Klosterboer maatte ingen særegen Formue eje. Han skulde i ugift Stand føre et reent Levnet, hvorfor han ogsaa af Nordmændene benævntes: hreinlifsmadr. Han var endelig skyldig ubetinget at følge sit Klosters Regel. Den ældste Klosterregel i Vest-Europa var Benedict af Nursias, hvoraf Navnet Benedictinere. Men siden, da enkelte ivrige Klostervenner deels vilde opretholde den forfaldende Klostertugt, deels ved forøget Strengthed bringe Klosterlivet det dem foresvarende Helligheds-Ideal nærmere, foretoges Afændringer i den hellige Benedicts oprindelige Regel; og nu opstod efterhaanden en Mængde deels Congregationer eller afændrede Underafdelinger af Benedictinernes Orden, deels aldeles nye Ordener. Disse stræbte i Almindelighed ved deres Stiftelse at overtræffe hinanden i Strengthed. Men jo strengere en Ordensregel var, desto fortere overholdtes den som oftest i sin Reenhed, og Reformationer i de enkelte Klosters, hvorved disse med Tvang skulde bringes tilbage til Regelens noiagtige Overholdelse, kom snart til at høre til Dagens Orden. Paverne vare overhovedet ivrige Befordrere af Klosterlivets Udbredelse, da Indretningen ved sin Uafhængighed af al verdslig Magt var fortrinlig skiftet til at danne en Hovedstøtte og et kraftigt Befordringsmiddel for Pavedømmet og for Hierarchiet i det Hele.

Den indre Indretning i ethvert Kloster (monasterium, claustrum, coenobium, conventus, paa Norsk: klaustr, münklif, nunnusetr) var grundet paa Lighed og Broderskab mellem Medlemmerne (monachi og moniales, paa Norsk: münkar og nunnur). Hvilke derfor kaldte hin-

anden indbyrdes Brødre eller Søstre. De bære eens Dragt, spiste ved eet Bord og sov i Regelen i eet Bærelse. Dragten var simpel for begge Køn: en fodsid Kortel med Hætte, og en Kappe at bære udenover, naar de vare ude; derhos for Nonnerne en tætsluttende Hue og Sler. Munkene havde raget Jøse, Nonnerne kort affklippet Haar. Ethvert Klosters Forstander eller Forstanderſte valgtes almindelig af og blandt Medlemmerne, bestyrede Klosters Ejenomme, optog nye Medlemmer, paafaa Regelens Overholdelse, undersøgte sine Underordnedes Forhold og bestemte Straffen for deres Forseelser overeensstemmende med Regelens Bydende. Paa visse Dage i Ugen samlede alle Medlemmerne til et saakaldet Kapitel (capitulum) for at høre forstanderens Bestemmelser og Domme. Sin Forstander skyldte de ubetinget Lydighed ligesaavel som Klosterregelen, for hvis Overholdelse han nærmest var ansvarlig. Forsaavidt dannede ethvert Kloster saa at sige en liden monarchist Stat. Men paa den anden Side skulde det egentlig staa under et Slags Overopsyn af den Biskop, i hvis Biskopsdomme det var beliggende. Enhver Klosterforstander eller Klosterforstanderſte skulde høitideligen og med Betsignelse indsættes af vedkommende Biskop og kunde ogsaa i nogle Ordener under visse Omstændigheder affættes af ham. Imidlertid var denne Afhængighed ofte kun til i Navnet. Saare hyppig var det Tilfælde, at Paven af sin Magtfuldkommenhed fritog, eller som det kaldtes eximerede visse Klosters fra den biskoprelige Overmyndighed, saaledes at Biskoppen af denne i Grunden kun beholdt den ceremonielle Indsættelsesret, hvorimod saadanne Klosters for øvrigt paa en Maade stode umiddelbart under Kirkens øverste Hoved, og deres Forstandere saa at sige vare Biskopperne sideordnede i Rang. Flere Klosterordener vare desuden ved selve sin indre Organisation i Virkelighed eximerede. I nogle Ordener havde nemlig alle didhen hørende Klosters en styrende Centralmagt i et almindeligt Ordenskapiel (capitulum generale), som igjen kunde være forskjellig dannet, men oftest bestod af samtlige eller de vigtigste til Ordenen hørende Klosters Forstandere. I andre Ordener erkendtes alle Klosters Afhængighed af eet eller flere Moderklosters. I begge Tilfælde var den biskoppelige Overmyndighed ifkun en Skygge. Disse Omstændigheder frembragte meget ofte et spændt Forhold mellem Klosterordenerne og Biskopperne. Ikke heller var det sjældent, at der mellem Klosterordenerne indbyrdes fandt et Korporationsnid Sted, der kunde fremkalde tem forargelige Optrin.

Forstanderen for et Munkeloster benævntes forskjellig i de forskjellige Ordener: Abbed (abbas, abóli), Prior, eller sjældnere Präpositus. Abbednavnet var i dette Tidrum det almindeligste og det som medførte den høieste Rang; Abbeden gif nemlig i Rang

næst efter Biskopperne. En Abbed havde gjerne som underordnede Embedsmænd i sit Kloster en Prior, en Subprior og en Sacristan, hvilken sidste var Klosterets Seglbevarer og Statmester. Naar i Ordener, som ellers havde Abbeder, et Kloster bestyredes af en Prior som Forstander, da tilkjendegav dette som oftest, at Klosteret kun betragtedes som en Filialafdeling af et Abbedi. Men der var forresten ogsaa Ordener, hvori Abbeder ikke fandtes, og der indtoge Priorerne disses Plads. Forstandersten for et Nonnekloster benævntes: Abbedisse (abbalissa, paa Norsk: abbadis) eller Priorinde (priorissa). Til Medhjælper i Bestyrelsen af Klosterets økonomiske Anliggender havde hun en Geistlig, der af Klosteret udvalgtes med vedkommende Biskops Samtykke, og som benævntes: Prior eller Provisor, Raadsmænd (rædismadr). Det var ellers en Følge af Sagens Natur, at Nonneklostrene i Almindelighed vare den biskeppelige Myndighed strengere underordnede end Munkelostrene.

Ethvert Kloster havde sin særegne Kirke, og til at besørge Gudstjenesten i denne var ansat en Prest med underordnede kirkelige Tjenere. Presten valgtes i Almindelighed ved hvert enkelt Munkeloster, ligesom og de underordnede Kirketjenere, af og blandt Klosterets egne Munke. Da imidlertid blot i ganske faa Ordener prestelig eller i det hele kirkelig Ordination foretoges for dens Medlemmer, og følgelig selve Kloster-Forstanderen kunde være en Mand, der ikke var viet til nogen af Kirkens Grader, saa bleve i Almindelighed i ethvert Kloster nogle af Munkene udseede til at modtage den for Gudstjenestens og de egentlige kirkelige Forretningers Udførelse nødvendige Ordination af vedkommende Biskop. Nonneklostrene havde ogsaa hver for sig sin særegne Prest, der var Nonnernes Sjælesørger. Ogsaa han kaldtes af Conventet d. e. Klosterforstandersten og Klosterets Nonner; men Biskoppens Indskydelse gjorde sig dog vist nok her i Almindelighed meer gjælbende ved Ansættelsen, end Tilfælde var med Munkelostrene.

I Klostrene var der ellers foruden de egentlige Munke og Nonner en Deel Lægbrødre og Lægøstre (fratres conversi, sorores conversæ), hvilke ei havde aflagt Klosterloste. Dette var Lægfolk, som enten havde taget Tjeneste ved Klosteret, eller som for Penge gavede sig derind for at nyde en anstændig Pleie og derhos erhverve sig en Delagtighed i den guddommelige Naade, som særligen tænktes at hvile over det hellige Sted.

Svad her er sagt om Klostrene i Almindelighed gjælder da ogsaa de norske Klostere. Den Skik som i Udlandet fordømmeste var raadende, at ethvert Kloster valgte sig en verdslig Hovding til Beskytter (advocatus), synes i Norge at have været ubekjendt. Her ansaas, som

det laaber, Kongen som den naturlige verdslige Beslytter for alle Kloster inden hans Rige.

De Ordener, som vides at have havt Kloster inden den norske Kirkes Omraade allerede i det her omhandlede Tidrum d. e. for Midten af det 12te Aarhundrede, indskrænke sig til Benedictinerne Ordren med dens Congregationer Cluniacensere og Cisterciensere.

Benedictinerne Ordren i dens uafændrede Skikkelse udmærkede sig ved Ordensregler, der ei vare til Overdrivelse strenge, men opfordrede baade til legemlig og aandelig Arbeidsomhed; den regnedes derfor i senere Tider blandt de mildeste Ordener. Dens Kloster havde intet ydre Foreningspunkt. Klosterforstanderne benævntes Abbeder og Abbedisser og vare i Almindelighed temmelig indskrænkede. Ordensdragten var sort; deraf beres norske Ravn Svartmunkar. Af denne Orden vare i heromhandlede Tidrum i Norge: St. Michaels Kloster i Bergen og St. Albani Kloster paa Selja, begge for Munk, Gimsø Kloster ved Stien, St. Marie Kloster ved Oslo, og Balke Kloster ved Nidaros, alle tre for Konner; af denne Orden var ogsaa det eneste paa den Tid paa Island, nemlig Thingore Munk-Kloster.

Cluniacenserne Ordren var den ældste Congregation af Benedictinerne, stiftet 910 og benævnt efter Stamklosteret Cluny i Bourgogne. Ordensreglerne vare meget strengere end de oprindelige Benedictineres, og Ordensdragten som disses sort. Klosterforstanderne benævntes Abbeder og styldte alle Abbeden af Cluny, som Congregationens Hoved, Lydighed. Til denne Orden horte af Norges Kloster i dette Tidrum Holms Munk-Kloster ved Nidaros, der dog ogsaa undertiden nævnes som Benedictiner Kloster.

Cistercienserne Ordren endelig stiftedes 1098 og benævntes efter Citeaux (Cistercium) i Bourgogne. Den fulgte i det væsentlige den hellige Benedicts Regel, der dog ogsaa hos dem var gjort noget strengere. Ordensdragten var hvid eller hvidgraa med sort Kappe. Klosterforstanderne benævntes Abbeder. De enkelte Kloster kjendte Stamklosteret i Citeaux for Ordenens Foreningspunkt, og dettes Abbed var dens superior generalis. Under hans Forsæde skulde i Regelen alle Ordenens Abbeder samles paa visse Tider til et Capitulum generale, som afgjorde alle Ordensanliggender og besørge de enkelte Kloster visiterede ved Befuldmægtigede af sin egen Midte. Af denne Orden var i Norge i dette Tidrum: St. Marie Kloster i Lyse under Bergens Biskopsdømme og St. Marie Kloster paa Hovedøen under Oslos Biskopsdømme, begge Munk-Kloster

og stiftede ved Munkkolonier fra England imod Tidrummets Slutning, nemlig det første 1146 og det andet 1147.

Klostervæsenet var saaledes endnu kun i sin Barndom inden den norske Kirke; Klostrene i selve Norge vare kun 8 i Tallet, og ingen af dem, saavidt man kan skønne, sterkt befolkede. Sit Underhold havde de væsentligst af det Jordegods, som ved deres Stiftelse tilagdes dem, vel især af Kongerne og vedkommende Biskopper ¹⁾.

II. Kirkens religiøse Stikke havde allerede i det her omhandlede Tidrum fra en oprindelig Enfoldighed udviklet sig til et kunstigt System, paa hvilket for den hele vestlige Kirkes Vedkommende dens synlige Overhoved, den romerske Biskop, havde trykket sit Segl. Derved vare alle yderligere Forandringer gjorte afhængige af hans Bestemmelse eller Stadfæstelse, i det de enten paabødes ved umiddelbare pavelige Decreter, eller vedtoges paa almindelige, under Pavens Forsæde og Indslydelse afholdte Concilier eller Kirkemøder. Hvor en vis Folkekirke kunde gennem en ældre, uafhængig Tradition have vedligeholdt enkelte afvigende Stikke, der var det Gjenstand for Pavens ivrigste Bestræbelser at faa disse udryddede eller omformede i det egte romerske System. Forsigtig Statsklogt kunde undertiden i et eller andet Land fremkalde en Opsættelse af Systemets strenge Gjennemførelse; men dette var fra Pavens Side kun en midlertidig Eftergivenhed, der snarest muligt igjen maatte vige til Fordeel for den kirkelige Eenhed, saadan som den af Paven opfattedes og paatwanges den ham underordnede Christenhed. Tiden for det pavelige Enevældes Gjennemførelse i hele den romersk-katholske Kirke nærmede sig allerede med sterke Skridt, og Kirke-Læren saavel som Kirke-Stikken var allerede saagodt som underkastet Pavens vilkaarlige Censur. Under saadanne Omstændigheder kunne vi ikke vente i det forliggende Emne at finde væsentlige eller endog blot sterkt isinesaldende Særheder for den norske Kirke; det allermeste, som vi her komme til at afhandle, tilhører den romerske Kirke i dens Almindelighed paa det Standpunkt, den indtog ved det 12te Aarhundredes Begyndelse, ved Aar 1100.

Den norske Kirke antog de samme Sakramenter, som paa den Tid vare antagne i den almindelige romerske Kirke. Endskjønt hverken Navnet Sacramentum eller noget tilsvarende norsk Navn findes i de ældste norske Christenretter, saa betegnes de dog enkeltviis som anerkjendte. De vare, som vides, under Katholicismen syv, nemlig: Daab (baptismus), Confirmation (confirmatio), Nadvere (eucharistia), Kirkebød (poenitentia), Ordination (ordo, ordinatio),

¹⁾ Om Klostergeistligheden og Klosterne s. Lange: De norske Klosters Hist. i Riddelalderen.

Egteskab (matrimonium conjugtum), og den sidste Salvelse (unctio extrema). Men i det her omhandlede Tidrum var neppe endnu hiint Tal fuldkommen lovbestemt i Kirken, ligesom i det Hele Begrebet: Sakrament endnu var noget svævende.

Daaben (Norst: Skirn eg. Krenselse) omfattede to Handlinger: Betegnelse med Korsets Tegns (prima signatio, Norst: primsigning), og den egentlige Daab. Korsbetegnelsen gif forud og foretoges med Chrisma eller Olie indviet af Biskoppen. Daaben foregik ved tregange gjentagen Neddykning i Vand, der var indviet med Korsets Tegns, og idet den sædvanlige Daabsformular blev fremsagt: „Jeg døber dig N. i Navn Faders og Sønns og Helligaands.“ Overøsning kunde til Nød træde i Stedet for Neddykning, ligesom Spyt for Chrisma. Ethvert Barn skulde være døbt inden en vis, i Christenretten opgiven Tid; døde det uden Daab, maatte det som hedenst ikke begraves paa Kirkegaarden, eller i viet Jord. Daaben betegnedes derfor i Christenretterne som „Hævning fra Heidendommen“ (hafning or heidnum dómi). I Regelen skulde Daaben forrettes af vedkommende Sogneprest og i Kirken. I Nødtilfælde, hvis Barnets Liv svævede i Fare, kunde den dog foregaa hjemme eller andensteds og udføres af hvilken som helst, der var kommen til nogenlunde Skjels Aar og Alder, dog af Mand heller end af Kvinde, og kun i høieste Nød af selve Faderen eller Moderen paa Grund af det aandelige Slægtskab (gudsiviar), i hvilket disse derved kom til hinanden, et Forhold, der efter den almindelige Regel gjorde deres egenlige Samliv for Fremtiden utilladeligt. Derfor paalaa det Enhver, som var tolv Aar gammel, at kunne Daabsformularen. Saa- dan Hjemmedaab skulde imidlertid, hvis Barnet levede, stadfæstes af Presten, dog uden gjentagen Neddykning i Vand. En Mand og en Kvinde skulde holde Barnet til Daaben, hvilke derved indtraadte i et aandeligt Slægtskab (cognatio spiritualis, Norst: gudsiviar) ikke alene til Barnet, men ogsaa til den, som forrettede Daaben, og til hinanden iadbyrdes. Det holdtes uden tvivl allerede fra Christendommens første Indgang i Norge for Faddernes Skyldighed at sørge for, at Barnet snarest muligt lærte Troesartiklerne (Credo) og Fadervor (Pater noster), hvilket ligesom ogsaa Daabsformularen Enhver døbt i Regelen skulde kunne, naar han var tolv Aar gammel. Den hedenste Udsættelse af Børn med Forældrenes Raad blev naturligviis i den christne norske Lov forbuden, dog i den første Tid, som det laaber, ja muligen gjennem hele dette Tidrum, kun under en Bød af 3 Mark, senere under Fredløshets Straf. Et Slags Udsættelse af rene Vanskabninger tillades dog endnu i de ældste norske Christenretter. Hvis saaledes efter den gamle Gulathing's Christenret et Barn fødtes saa vanskabt at „An-

figtet vendte did, hvor Raffen skulde være, eller Hælene i Lærnes Sted," da skulde man føre det Barn til Kirke og "hæve det fra Hedenommen," lægge det derpaa ned i Kirken og lade det dø. I Biskens gamle Christenret heder det: „Man skal opføde hvert Barn, som baaret bliver til Verden, christne det og føre det til Kirke; med mindre det er født med Banstafning. Men den maa være stor paa det Menneſte, som Roder ei maa give Mad: Hælene vende i Lærnes Sted og Lærne i Hælenes, Hagen mellem Skuldrene og Raffen fremme paa Bryſtet, Leggene foran paa Benene, Dinene i Raffen, Sæls Labber og Hunds Hoved; det skal føres did, hvor hverken Menneſter eller Fæ færdes og bindes der; det er den Dødes Sted. Er et Barn belgbaaret, det er: har det en Belg i Stedet for Ansigt, faaledes at hver Mand kan see, at det ei kan tage Næring, da skal man bære det til Kirke, lade det primsigne og lægge det for Kirke-døren. Den nærmeste Frænde vogte det, indtil det er dødt. Man skal begrave det i Kirkegaarden, og bede for dets Sjæl det bedste man kan, og haabe paa Gud". Ogsaa i den gamle Eidsvathings Christenret findes en tilsvarende, dog mildere Bestemmelse. I den gamle islandske Christenret heder det blot: „man skal føre hvert Barn, som fødes, til Kirke snarest muligt, af hvad Stafning det end er" 1).

Confirmationen (norsk: serming, biskupan) omtales i alle de ældste norske Christenretter, dog kun i Forbigaaende og uden at Skikkene derved nærmere beskrives 2). Men disse have, saavidt skjønes, været de almindelige i den romerske Kirke paabudne. Confirmationen kunde ikke forrettes uden af Biskoppen alene, og meddeeltes Bornene nogle Aar efter at de vare døbt. Biskoppen gjorde, under Fremstgelsen af en vis Formular 3) og visse Bønner, alt paa Latin, Korsets Tegn i Confirmandens Pande med Christma. Derpaa gav han ham et sagte Slag paa kinden med de Ord: Pax tecum! og anbefalende ham til de Fædrene, som ved denne Handling ligesaa vel som ved Daaben maatte være tilstede (holdte undir biskups hånd). Den Confirmeredes Pande blev nu omvunden med et bredt hvidt Bånd (sermardregill), at ikke Salven skulde bortrinde, og dette Bånd blev først løst paa den syvende Dag efter.

Madveren benævntes af Nordmændene deels med det Latinske corpus domini, deels med Navnet husl, der nærmest synes hentet fra det Angelsaksiske, hvor husl eller husel egentlig betegner Offer, og

1) N. g. L. I. 12, 13, 339—341, 375—377; æld. isl. Chr. c. 1—3, jfrt. n. N. g. L. I. 131—133, 342. 2) N. g. L. I. 16, 350; æld. isl. Chr. c. 14.

3) Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine patris et filii et spiritus sancti.

derneft bruges om Alterens Sacrament; det tilsvarende gotiske Navn er hansl. Dette Sacrament var forbundet med Messen, i hvilken Brødet og Vinen indviedes af den forrettende Prest og derpaa uddeltes enten ved Presten selv eller ved den for Alteret tjenende Diaconus. Saadan var Kirkens almindelige Brug, hvilken man ogsaa maa antage at have gjældet i Norge. Nadverens Sacrament omtales ellers slet ikke hverken i de tvende ældste norske Christenretter, Gulathingss og Bifens, eller i den gamle Islands Christenret. I Eidsvathingss Christenret derimod nævnes paa eet Sted: „at lade sig meddele Nadveren“ (lata husla sik) ¹⁾. De nærmere Bestemmelser om dette Sacrament, som findes i den ældre Frostathingsslovs Christenret ²⁾, er ganske vist fra en Tid senere end det her omhandlede Tidrum, eftersom Forskrifter givne paa det fjerde lateranske Concilium i 1215 synes for dem at ligge til Grund.

Kirkebøden eller Pönitensen berøres oftere i de ældste norske Christenretter under Navnet skrifl eller i Hlt. skriflir ³⁾, et Navn som ogsaa maa antages overført fra det Angelsaksiske (socrifl). Pönitensen omfattede efter den katholske Kirkes Lære tre Dele: Anger, Syndsbekjendelse og Erstatning (contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis). At den har været saaledes opfattet ogsaa i den næste Kirke lige fra dennes Ophav viser sig deraf, at allerede i de ældste Christenretter Udtrykket: ganga til skrifla, gaa til Skrifte, hvilket nærmest betegner Angeren og Syndsbekjendelsen, idelig sættes i Aerbinding med Udtrykket: „ok bæta við Krist eller bæta við Gud, d. e. og bøde til Christ eller Gud.“ Syndsbekjendelsen, det egentlige Skriftemaal, skulde i Regelen aflægges for Sognepresten eller for en Person med prestelig Biele. Presten som modtog Syndsbekjendelsen vaalagde ogsaa Erstatningen og meddelte Afløsningen i mindre rigtige Tilfælde; i vigtigere derimod var dette forbeholdt Biskoppen, for hvem da Bekjendelsen maatte gjentages. Den i de ældste Christenretter udtrykkelig omtalte Erstatning bestod i lovvedtagne Pengebøder, der i Regelen tilfaldt Biskoppen. Men ved Siden af disse ser man tydeligen, at der ogsaa har gaaet andre Straffe, ja der omtales Tilfælde, hvor saadanne Straffe ikke have været forbundne med nogen lovbestemt Pengebød. Disse egentlige Kirkestraffe bestode da i Norge som andensteds i overordentlige Faster, i Dplæsning af Bønner, i Balsfarter til hellige Steder, og i Afheld fra visse Livets Bekvemmeligheder, sjældnere i denne Tid i anden legemlig Kæffelse (Ydften), og de vare afmaalte efter det Presten bekjendte Synders antagne Storhed. Dette Slags Pø-

¹⁾ N. g. L. I. 390 ff. 404.

²⁾ N. g. L. I. S. 144.

³⁾ N. g. L. I. 6.

11, 13, 15, 16, 340, 342; ælfr. Isl. Chr. c. 7. o. ff. S.

nitense var det, som oftere affjødtes ved Pengeydelfer til Kirken, der vel maa skjelnes fra de i Christenretterne lovbestemte Bøder. Disse vare nemlig i Grunden mere en verdslig end en geistlig Straf, og maatte i her omhandlede Tidrum i Regelen søges ved den almindelige Rettergang til Thinge; hiin Frikjøbelse derimod fra de egentlige Kirkestraffe var en reen Kirkesag, hvori den verdslige Ret ikke havde at blande sig. Den høieste reentkirkelige Straf var i hine Tider, som bekjendt, Excommunicationen eller Interdiktet d. e. Udelukkelse af Kirken, hvilken Straf paalagdes af Biskoppen. Den deelte sig igjen i to Slags: den mindre Excommunication (excommunicatio minor, paa Norst: forbod), en midlertidig Udelukkelse fra Kirken og dens Sacramenter; og den større Excommunication (excommunicatio major, anathema, paa Norst: bann, bannsógr, bann ok hölhonir), Udelukkelse af Kirken med Forbandelse. En offentlig Advarsel til den Skyldige skulde altid gaa forud; agtedes ikke denne, indtraadte og forkyndtes den ringere Excommunication, hvilken igjen var en ny Advarsel om at gjøre Kirken Fjldest, hvis man ei vilde falde i det store Ban. Dette sidste var en formelig Fredløshedsberklæring fra Kirkens Side, hvormed den Skyldige under de mest udsøgte og stræffelige Forhandelser udelukkedes ikke alene fra Kirken, men fra alle Christnes Samsund. En Løsning ogsaa fra denne store Bansættelse var alligevel mulig, naar den Skyldige gif i sig selv, gjorde Bød og gav Kirken Dpreisning; dog var naturligtvis større Bansætteligheder og større Dpoffelser forbundne med Løsningen fra den. Excommunicationen i begge Skikkelser var imidlertid endnu i dette Tidrum, saavidt skjønes, et Særsyn i Norge. Den berøres ikke ligefrem i de ældste Christenretter og kom vistnok ganske sjældent til Udsøvelse førend efter Hierarchiets Befæstelse. Dog maa man mærke sig, at den Udvisning af Kongens Land (sari or landeign konungs várs), som i den gamle Gulathing's Christenret omtales, og den Henvisning til hedensk Land, fordi man ei vil være Christen (sari á land heidit, þó vill hann eigi kristinn vera), der forekommer i den gamle vifste Christenret, begge Steder som Straf for meget store Brud mod Christendommen, hvilke Synderen ikke vil udsone ¹⁾, — at den dog i Grunden er en Bansætning, om end udtalt i meer verdslige Udtryk.

Ordinationen, paa Norst: vigsla, Biesse til geistligt Embede, forrettedes af Biskoppen alene. Skiffene dermed vare forskjellige for de forskjellige geistlige Grader, som Indvielsen gjaldt; væsentlig henhørende til Prestevielsen (prestvigsla) var: Salvelse, Haandspaalæggelse og den saakaldte inflatio eller Beaandelse, der ledsagedes af de Ord: accipe spiritum sanctum! Dette gjaldt i hele den ro-

¹⁾ R. g. L. I. 6, 12, 13, 341, 350, 351 o. fl. St.

merste Kirke, sølgelig ogsaa i den norste, skjønt Christenretterne ikke derom indeholde særlige Bestemmelser.

Egteskabet, paa Norst: hiuskapr, opfattedes endnu, i Egen- skab af Sakrament, høist usuldkomment af Nordmændene. De vare fra Hedendommen af vante til at betragte Egteskabet ganske som en retslig Overeenskomst, og denne Ansueltesmaade overførtes væsentligen i den christelige Lovgivning. Vel bragtes ved denne Eg- teskabet ind under Kirkens Omraade, forsaavidt som allerede i de ældste Christenretter strengt Forbud indførtes imod egteskabelig Forbin- delse mellem Personer inden visse Frændstabs- eller Svogerstabs-Led, — i dette Tidrum: det syvende Led for Frændskab, det femte for Svo- gerkab ¹⁾, — eller i et vist aandeligt Slegtstabs ved Daab eller Confir- mation, — hvilket Forbud det tilkom Geistligheden at see overholdt. Men ikke i nogen af de ældre Christenretter, ligesaa lidt som i den verdslige Lov, omtales Kirkens Velsignelse eller en ordentlig Biesse som Betingelse for Egteskabets Gyldighed. Ikke heller findes her no- gen udtrykkelig Bestemmelse, der gjør Egteskabets Ophævelse afhængig af nogen Kirkens Dom, uden forsaavidt Spørgsmaalet var om Slegt- skab mellem Egteskabsfolkene i forbudne Led. Fleerfoneri er vistnok for- budet allerede i de ældste Christenretter ²⁾; men aabenbare meer af verdslige Grunde, navnlig af Hensyn til Arveretten, end af Grunde hentede fra Egteskabets religiøse Hellighed.

Den sidste Salvelse, paa Norst benævnt *ölean*, omtales of- tere i de ældste norste Christenretter ³⁾. Den skulde, efter den romerste Kirkens almeengjældende Vedtægt, kun meddeles Døende ved en Prest. Denne salvede med Christma alle de Lemmer paa den Syge, hvilke ansaas for Sandfernes ydre Organer, under den Bøn, at Gud ved denne Salvelse og for sin Barmhertigheds Skyld vilde tilgive den Døende de Synder, han i sin Sandfeligbed havde begaaet.

Hvorledes der for Gudstjenestens Afholdelse ligesaa Chri- stendommens første Indførelse var sørget ved Kirkers Opbygning, er allerede ovenfor paa flere Steder omtalt, ligesom ogsaa disse Kirkers forskjellige Stilling og Rang er udviklet. Angaaende deres Bed- lige- holdelse eller Gjenopbyggelse i Tilfælde af suldkomment For- fald findes i de ældste Christenretter omhyggelige Bestemmelser.

Ved Fylkeskirkerne eller Hovedkirkerne paalaa Vedlige- holdelsen og Gjenopbyggelsen, som allerede forhen berort, samtlige Fylkesmænd; og tiltrængtes en Gjenopbyggelse, da skulde denne via Stevning være udført inden eet Mars Forløb, under Straf af li Mars Bod for alle Fylkesmændene, hvilken Bod — i Gulathingss-

¹⁾ N. g. L. I. 15 (jfr. 147), 355.

²⁾ N. g. L. I. 16.

³⁾ N. g. L. I. 14,

347 o. ß. St.

inger i det mindste — selv tilfaldt Kongen, halv Biskoppen, og Ar-
beidet skulde ligesåledes strænge udføres ¹⁾). Biskopens gamle Christenret afs-
noger noget som de øvrige med Hensyn til denne Bestemmelse, og har
derfor et mærkeligt Tillæg hvilket muligen i den ældre Tid ogsaa
har gjældet for de øvrige Landsdele. Den fastsætter Stevnetiden for
Fylkeskirkens Opbyggelse til to Aar. Forsømmelsen bødes med 15
Mark. Stevningen skulde da atter gjentages med samme Bød for
Overdrøjelighed, og saaledes ogsaa den tredje Gang. Men da skulde
gjøres Fylkesmændene den fjerde Stevne, og den skulde være paa blot
fire Maaned; og være de endda ulydige, „da — heber det — ind-
træder det eneste Tilfælde, i hvilket det er Kongen tilladt at herje i
sine Lande, naar det nemlig gjælder om at tvinge Folket ved Baa-
benmægt til Christendommen. Han skal ikke dræbe Mænd og ikke
krænte Hus, men deres Gods og deres Kvæg skal han tage og be-
holde som Krigsbytte. Men saasnart som de æde nyt Korn, da skulle
Stevningerne gjentages paa samme Maade som før“ ²⁾). Bestemmelsen
bærer Præget af at skrive sig fra Christendommens aller første Tider.
Forsømmelse af Bidrag til Fylkeskirkens Bygning fra en enkelt Fyl-
kesdeels, eller enkelt Bondes Side straffedes med forholdsvis mindre
Bøder.

Skulde en Herredskirke opbygges, havde samtlige Herredets
Bønder at udføre dette inden eet Aar, under Straf af 3 Marks
Bød til Biskoppen, og være dog ligesuldt skyldige til at opføre den ³⁾).
Ogsaa her er Biskopens gamle Christenret strengere. Den fastsætter vel
Stevnetiden til to Aar, under samme Bød af 3 Mark for Forsøm-
melse; men naar Stevningen derpaa endnu tvende Gange frugtesløst
var gjentagen, da skulde gjøres Herredsmændene een Maaneds Stevne,
og hvis da ikke Kirken var opbygget, skulde hver Bonde i Herredet
bøde 3 Mark ⁴⁾).

Hvad Høgendeskirkerne angaar, saa, hvis de vare fra først
af oprettede af et heelt Bygdelaag, og vare dettes Ejendom, gjaldt for
deres Gjenopbyggelse samme Regel som for Herredskirkernes; men var
en Høgendeskirke oprettet af enkelt Mand, og var den enkelt Mandes
Ejendom, da blev Forholdet noget anderledes. Laa Kirken paa Kirkeje-
rens egen Odelsjord, og han paa Stevning ikke opbyggede den inden eet
Aar, skulde han bøde 3 Mark, og ligesaa det andet og tredje Aar.
Men lod han Tomten staa øde i hele tre Aar, da havde han forbrudt
den Jord, paa hvilken Kirken var bygget, til Kongen. Kongen skulde
nu have Kirken opført inden eet Aar; skede dette ikke, kunde Bonden
tage sin Jord tilbage. Men den gamle Skyldighed paalaa ham da

¹⁾ N. g. L. I. 7.

²⁾ N. g. L. I. 344.

³⁾ N. g. L. I. 8.

⁴⁾ N. g. L.

atter, og opfyldte han den heller ikke nu inden eet Aar, da var Jorden kongens for stedse. Denne Bestemmelse findes vel egentlig kun saadan i den gamle Gulathingsslovs Christenret; men meget nær tilsvarende Bestemmelser findes ogsaa i den gamle visse og i Eidsvaathingsslovens Christenretter, saa at man har fuld Grund til at antage den Regel for almindelig, at langvarig Forsømmelse af en Kapellkirkes Gjenopbygning medførte for Kirkeherren Forbrydelse af den Jord, paa hvilken Kirken stod, hvis den var hans Ddel. Gledes derimod Kirken af een Mand, men Jorden, paa hvilken den stod, af en anden, da paalaa Opbygningsforpligtelsen Kirkeherren, og i Tilfælde han ikke var istand til at opfylde den, skulde han være landsflygtig saalænge indtil han fandt Midler dertil ¹⁾).

Derhovedet seer man af de ældste Christenretter, at det var en altsædnt Grundsætning, at hvor en Kirke først var bygget, der maatte Tomten aldrig lægges øde. Derfor var med Hensyn til Kapellkirkerne hine strenge Bestemmelser tagne, hvorved man saavidt muligt søgte at binde Opholdelsesforpligtelsen til den Jord; paa hvilken de vare byggede.

Betligeholdelsen af den enhver Sognkirke tilliggende Kirkegaard (Kirkegaard) eller Begravelsesplads paalaa de samme Personer, hvem selve Kirkens Vedligeholdelse paalaa.

Enhver Kirke skulde indvies af vedkommende Biskop, hvilket foregik med mangfoldige Ceremonier. Ogsaa Klokker og Altare, af hvilke der oftest vare flere i hver Kirke, bleve særskilt indviede af Biskoppen. Om Kirken siden ved Jdsvaade eller paa anden Vis led nogen Skade, behøvede den efter sin Istandsættelse ingen ny Indvielse, med mindre Ddelæggelsen, som var overgaaet den, havde været saa voldsom, at selve Hovedalteret eller Hsialteret havde været nedbrudt og forstyrret.

Kirke og Kirkegaard vare fredhelige Steder, hvor ingen Voldsgjerning maatte øves eller Blod udgydes med siendelig Hu. Skee de saadant, da var den Skyldige falden i stor Straf, der kunde stige til Fredløshed, og Stedet var besmittet, indtil Biskoppen havde ved Bønner og Bestænkning af viet Vand rensset det ²⁾). Kirkerne betragtedes ogsaa som Fristeder, hvor Forfulgte og Forbrydere kunde være sikre, indtil Loven havde dømt dem. Man sporer ellers ikke i Christenretterne fra dette Tidrum med Hensyn til Kirkernes Fredhelighed den Forskiel i Rang, som senere gjorde sig gjældende.

Vi see saaledes, at der paa mangehaande Maader i de gamle Christenretter var sørget for, at Folket i Norge ikke skulde mangle indviede Kirker, i hvilke Guds tjeneren regelmæssigen kunde foregaa.

¹⁾ N. g. L. I. 8, 344, 368. ²⁾ N. g. L. I. 352.

Kirketjenesten, hvilken man i hine Tider stræbte at omgive med al den Glæde og Pragt, som Forholdene gjorde mulig, bestod væsentlig i Psalmesang, Forelæsning og Messe.

Hvad der i Kirkerne blev sunget var deels Oversættelser af Davids Psalmer, deels Hymner til Christi, Marias og Helgenernes Pris, Alt i det latinske Sprog. — Hvad der oplæstes var Stykker af den hellige Skrift, baade af det gamle og nye Testamente, af Kirkesædrene og af Helgeners Levnet. Oplæsningen foregik i det latinske Sprog; men her synes det og at have været brugeligt overalt i den norske Kirke, at Presten tilføiede et Slags Forklaring af det Oplæste paa Norsk. Ogsaa Prædiken holdtes ved særdeles Anledninger paa Norsk. Sjældnere var dog, som det lader, disse Prædikener originale Foredrag; oftest vare de Oversættelser eller Efterligninger af latinske Homilier. Man har endnu en saadan norsk Homiliesamling, hvis Alder ubestemt maa antages at stige op til det her omhandlede Tidrum. — Messen (missa, messa) i Navnets strengeste Betydning var den Deel af Kirketjenesten, i hvilken den hellige Nadvere indviedes, og Christi Legeme og Blod fremstilledes for Menigheden (Messeofferet). Den var at ansee som Kirketjenestens høieste Glædespunkt. Navnet Messe brugtes imidlertid ogsaa ofte om Gudstjeneste i Almindelighed. Vi have ikke fra dette Tidrum levnet nogen Forskrift for Ordenen i Kirketjenestens Afholdelse i Norge, men maa antage, at her Kirkens almindelige Bedtægter have gjældet, nemlig, at der ved enhver Sognekirke skulde paa hver Sønd- og Helligdag samt paa hver Dag i Langesfasten, i Julefasten (for Juul) og i Kvatemberfasterne holdes tre Gange Gudstjeneste: Dttefang (óttusöng) i den tidligste Morgensfund, Høimesse (hámess) henimod Middagen og Aftensfang (aplansöng) om Eftermiddagen ¹⁾. Ved Klostrene og vel ogsaa ved Kathedralkirkerne iagttoges dagligen de saakaldte horæ canonicæ, eller Gudstjeneste med Sang paa visse Dagens Tider. De vare somme- steds 7, somme steds 8 i Døgnet. En Oversættelse af det latinske horæ er det gammelnorske tidir, Tider, hvilken Benævnelse almindelig brugtes om Kirketjenesten udenfor den egentlige Messe, altsaa Kirkestjeneste, som ikke var forbunden med Nadverens Indvielse. Til Vejledning ved Messen og Kirkesangen var der ved hver Kirke Messesbøger (messubók, missale, breviarium), hvori indeholdtes hvad der skulde oplæses og affynges; og at disse Bøger fandtes og vare i Orden, var en af de Ting, som det paalaa Biskopperne at paasee.

De gamle norske Christenretter ere meget strenge med Hensyn til Helligholdelsen af Søndage og Helligdage ved Dphør af alt Arbeide. Søndagshelgen tog sin Begyndelse Løverdags Eftermiddag

¹⁾ Uldr. tel. Chr. c. 13; Finn 3. I. 161.

ved Ron d. e. omtrent Kloften 3, og varede til Mandags Morgen i Otten d. e. ogsaa omtrent Kloften 3. Hvo som foretog sig noget Arbejde i denne Tid skulde i Regelen straffes med Bøder til Bistoppen. Helligdagene udenfor Søndag opregnes ogsaa i Christenretterne, og de ere allerede i dette Tidrum mange, skont der siden blev flere. De vare af forskjellig Betydning, idet Helgen ved nogle af dem begyndte den foregaaende Dag, ligesom Tilfældet var med Søndagen, ved andre derimod ikke straffe sig udenfor selve Dagen. Arbejde paa hine straffedes ogsaa med større Bøder end Arbejde paa disse. Foran de allerførste gif en kortere eller længere Faste ¹⁾. Forresten ansaas Helligdagene selv som Glædesdage, paa hvilke, udenfor Gudstjenesten, Glæde og Lyfthighed intet Anstødeligt medførte. De ældste Christenretter gjorde det endog til Pligt — som allerede forhen er berørt — at fejre de største christelige Høitider s. Ex. Julen med Gilder, der fik Offentlighed og en forøget Høitidelighed derved, at flere Bønder forenede sig til deres Afholdelse, ligesom forhen ved de hedenske Offergilder, og under dem mindebedes Kristus og Helgenerne i sine Skaaler. Saa danne Gilder ved Jul og Allehelgensmesse omtales i den gamle Gulathingelovs Christenret under Navnet Olgerd d. e. Anstilling af Drickelag, og Ollet, hedder det, „skal signes Christ og St. Maria til Tak, til gode Aaringer og Fred“ ²⁾. I Frostathingelovens Christenret omtales et lignende Gilde ved Jonsmesse under Navn af Jonsmesse-Øl ³⁾. Undladelse straffedes med Bøder til Bistoppen.

I den nærmeste Forbindelse med Kirketjenesten stod Processioner eller geistlige Optog. Af disse lægger allerede de ældste norske Christenretter megen Vægt paa een, nemlig den som skulde finde Sted aarligen paa Christi Himmelfarts Dag, eller som den ogsaa kaldes: den hellige Thorødag (helgi þorsdagr), og de tre næst foregaaende Dage. Da skulde efter almindelig Kirkeskik hver Prest gaa med Kors og brændende Kjerter foran sig, under Bønner og Udskærmning af Bievand, omkring sin Kirke og dens Kirkegaard, ledsaget af hele den forsamlede Menighed; ligesaa vandrede enhver Husbonde, fulgt af Familie og Lyende med Korset omkring sit Hus, og over sin Ager og Eng, nedbedende Guds Betsignelse over sin Ejendom. Af disse Stik fik disse Dage af vore Forfædre Navnet: Gangdagar d. e. Processionsdage.

De lovbestemte Faster ere i de gamle norske Christenretter de almindelige: 1, Langefasten (långa fasta), der varede i syv Uger nemlig fra Asteonsdag indtil første Paaske-dags Morgen. 2, Kvateemberfasterne (ymbrudagar), der vare fire om Aaret, hver paa

¹⁾ R. g. L. I. 9—11, 138—143, 348—350, 377, 379.

²⁾ R. g. L. I. 6.

³⁾ R. g. L. I. 137.

og lignende fromme Handlinger foretoges deels som paalagt Bod deels ifølge Køfter, som man i Farens Stund havde gjort, for at erholde Guds eller Helgeners Hjælp, deels endelig ifølge den Tanke, at de som Sjælen tilgode efter Døden og forfortede Skjærsildens Plager. Dette sidste Niemed havde ellers fortrinligen de saakaldte Sjæle messer (sålumessa), der bleve holdne for de Afsøde, enten paa deres egen foreløbige Foranstaltning i levende Live, eller paa Foranstaltning af deres nærmeste Efterlevende. Naar de vare saaledes indstiftede, at de skulde aarligen gjentages paa den Afsødes Dødsdag, benævntes de: *Artidier* (årtidir, anniversaria).

Om Begravelsesskikkene i Norge i dette Tidrum indeholde de ældste Christenretter mange Oplysninger. I viet Jord, d. e. paa Kirkegaarden, skulde alle Christne begraves, med Undtagelse af de groveste Forbrydere, Banskatte og Selvmordere; alle disse skulde begraves i Stranden, i Flodmaalet, der hvor Sø og grøn Loro mødtes. At begrave nogen Christen i Haug eller Steenros d. e. paa hedenske Wiis straffedes med Bøder til Biskoppen; Liget skulde igjen opgraves og føres i viet Jord. Intet Lig maatte uden hoieste Nødvendighed staa ufjordet længer end i 5 Dage. Naar Liget kom til Kirke, skulde Presten gaa det imøde og synge over det de vedtagne Bønner imod en i Loven fastsat Betaling. Var Presten ikke hjemme, skulde Liget alligevel begraves; naar han da kom hjem, skulde man sætte en Stor igjennem Jorden ned paa Ligisten, Presten skulde gyde Bierand i Hullet og synge Ligsang over Graven. At grave Lig i andre Gravsted, hvorved den før begravnede Levninger forstyrredes, var forbudt, ligesom at kaste død Mand's opgravede Been udenfor Kirkegaarden. Fundne Lig og Betleres skulde føres til nærmeste Kirke, og Presten maatte ikke negte dem Begravelse. Havde nogen i sit eget Hus ei Koffehjælp nok til at bringe Lig til Kirke, da skulde han tilkalde sine Naboer, og disse vare skyldige at hjælpe ham. Hver skulde i Regelen begraves ved sin Sognekirke. Begravelse inde i selve Kirken var endnu en Sjældenhed, hvortil endog i langt sildigere Tid Biskoppens særdeles Tilladelse ufordredes. I det her omhandlede Tidrum, da man endnu i den verdslige Lov strengt skjelmede mellem visse Klasser i Statssamfundet, fremtraadte denne Adskillelse i al sin Skarphed ogsaa med Hensyn til Begravellespladsen paa Kirkegaarden. En vis Deel af den var bestemt for Lendermand, en anden for fribaarne Bønder og deres Børn, en tredie for Frigivne og deres Børn, en fjerde endelig for Tralle og ubekjendte af Søen optrævne Lig, som man paa Haarsturden kjendte for at være af Nordmænd. Den fornemste Plads var nærmest Kirken — efter Biskops gamle Christenret: under Tagdryppen fra Kirketaget; den ringeste nærmest Kirkegaards-

begnet. Med Begravelsen var almindelig forbunden et Gjestebud eller Arvesøl (erfiöl, erðaöl), hvorved den Afdodes Arving tog Arven efter ham i Besiddelse. Dette holdtes almindelig enten paa den syvende eller paa den tredivte Dag (paa Uge- eller Maanedsdagen) efter hans Død. Stikken var nedarvet fra Hedendommen. Den gjordes kristelig derved, at Arvesøllet tillige betragtedes som, eller forbandtes med et Sjælesøl (sáluöl), et Gjestebud for den Afdodes Sjæl, der altsaa var forenet med kirkelige Forbønner for denne. Naar Gjestebudet var af sidste Bestaafenhed, da var det Sogneprestens Embedspligt at være tilstede derved, og da skulde „Presten og hans Kone sidde i Høisædet“ ¹⁾. Saa lovligt ansaa man endnu dengang i Norge Presternes Egteskab for at være.

I den nærmeste Forbindelse med Kirkens religiøse Stifte stod ifølge den Tids Love tvende Rets handlinger, nemlig Eden (eidr) især Renselses Eden, og Gudsdommen (gudskirslir = Gudsrenselse, Renselse fra Beskyldning ved Guds Hjælp); begge vare nemlig byggede paa en religiøs Anskuelse og foretoges ved Kirkens og dens Embedsmænds Bistand, og den sidstnævnte derhos under Kirkens umiddelbare Opsyn og Ansvar.

Eden afslagdes, forsaavidt den var Renselsesed, i Kirken, og i ethvert Tilfælde med Haanden paa en Bog, indeholdende Guds Ord, hvad enten det nu var Bibelen, eller Evangeliet, eller Messiebogen, eller paa Korset, eller paa en eller anden Helligdom (f. Ex. Strin med Helgenlevninger). Det første var det almindeligste, og en saadan Ed kaldtes Bog=Ed, bókareidr ²⁾. Den ældste kristelige Edsformular synes at have været den: „Hjælp mig Gud i dette som i hiint Lys!“ ³⁾. Senere var den følgende: „Dertil lægger jeg Haand paa den hellige Bog (eller paa Helligdommen), og det skyder jeg til Gud at o. s. v. — Gud være mig huld om jeg siger sandt, vred om jeg lyver“ ⁴⁾. For Meened var i den ældre Christenret en stor Bod fastsat ⁵⁾.

Af Gudsdomme omtales kun tvende i de gamle norske Christenretter som gjældende ifølge Loven, nemlig: Jærnbjurd (jærnbjurd) og Kjedeltag (ketilfang, ketiltak) ⁶⁾.

Jærnbjurd, eller rettere Proven med det gloende Jærn, foregik paa to Maader. — Den almindeligste, som Lovene egentlig forudsætter, og som nærmest svarer til Navnet Jærnbjurd, var, at den, som skulde rense sig fra en Beskyldning, bar i sin Haand et gloende Jærn et vist Antal Skridt, hyppigst ni. Naar han ved Maalet havde bort-

¹⁾ Om Begravelse: N. g. L. I. 13—15, 135, 136, 345, 390—392. ²⁾ N. g. L. I. 18. ³⁾ Islands Graagaas. ⁴⁾ N. g. L. I. 264, II. 30. ⁵⁾ N. g. L. I. 17. ⁶⁾ N. g. L. I. 20, 152, 318, 376 o. fl. St.

fastet Jærnet, blev Haanden strax forbunden, og Vaandet forseglet. Efter tre Dages Forløb aabnedes Forbindingen, og fandtes da Haanden uskadt, ansaaes den Bestyldte frifunden, i modsat Fald Bestyldningen mod ham bevist, begge Dele ved Guds egen Kendelse. — Den anten Raade var, at den, som skulde rense sig, gif med bare Fodder, over et vist Antal, almindelig ni, gloende Plogjærn. Naar han var kommen til Enden, fastede han sig i en opredt Seng, og efter tre Dages Forløb undersøgtes hans Fodder. — Proven skulde paa Landet færgaa i vedkommende Fylkestirke eller Hovedkirke, og i Byerne ved en bestemt dertil udseet Kirke. Den ved Kirken ansatte Prest forrettede den nødvendige Tjeneste ved Provens Udførelse, og under hans nøie Tilsyn forberedte den Bestyldte sig flere Dage forud til Proven ved Faste og Bønner. Den samme Prest havde at løse Bindet og med andre tilstedeværende geistlige Vidner bedømme, hvorvidt Haanden eller Fodderne vare uskadede.

Kjedeltaget bestod deri, at den Bestyldte optog med blottet Arm en Steen af en syvende Kjedel; var Haanden uskadt, var han frifunden. Denne Prøve synes efter Christenretterne at have været ijaer for Kvinder, og mest i Tilfælde af Bestyldning for Trolddom.

Begge Slags Gudbedomme ere upaatvivelig indførte til Norge med Christendommen, og nærmest fra England, i hvis Retsystem de fra æltgammel Tid vare vedtagne.

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Forhold var endnu ikke bygget paa faste, af Ideen om en almindelig ytre Kirke udsprungne Grundsætninger. Dette er noget, som i den forutgaaende historiske Fremstilling oftere er antydet. At dette skulde vare anderledes, var heller ikke at vente. Hiin Idee levede vistnok allerede i den ældste christelige Kirke, og den var Aarhundreder før den Tid, hvorom her handles, fremtraadt som kraftig virkende til Paretømmets Udvikling og til Sammentrængningen af den høieste kirkelige Wyndighed over hele Vesten i den romerske Biskops Person. Alligevel stillede Ideens statsretlige Gjennemførelse sig neppe ret klart for Pavernes Tid, før Gregorius VII i Slutningen af det 11te Aarhundrede (1073—1085) udtænkte og udtalte en bestemt og konsekvent Theori for den almindelige Kirkestyrelse, hvorved Kirken baade skulde erholve den forønskede ydre Eenhed, og tillige blive ikke alene uafhængig af al verdslig Magt, men endog Staten overordnet iæretfor underordnet. En klart udviklet Theori for Kirkestyrelsen i Almindelighed var altsaa ikke til, da den norske Kirke grundlagdes; og etærat den var fremfat, behøvedes naturligtviis Tid, før den kunde blive bekjendt i det sære Norge, og end længere Tid, før den der kunde rigtigten opfattes. Dette faldt saameget vanskeligere, som Gregors

hierarchie Theori strax fandt en almindelig Modstand, og det ikke blot hos alle verdslige Magthavere, men ogsaa hos en Mængde af Kirkens baade høiere og lavere Embedsmænd, — en Modstand, som gjorde, at den kun langsomt og deelviis blev sat i Udøvelse. I sin Heelhed blev den som bekjendt, aldrig gennemført, maaskee fordi den i sig selv var en praktisk Umulighed. — Til dette Savn af en inden den romerske Kirkes Dmraade almindelig Theori for Kirkestyrelsen kom ogsaa, at ikke engang en fuldstændig, systematisk ordnet Samling af den romerske Kirkes ældre og yngre Love endnu fandtes, til hvilken de enkelte Statskirker kunde støtte sig med Hensyn til sin Ordning som til en useilbar og ufravigelig Rettesnor. En saadan Samling kom først i Stand netop ved Udgangen af dette Læsestykke, da den italienske Munk Gratian (1151) fuldbragte sin Samling af Decretaler (decretum Gratiani), der kom til at danne Grundlaget for den senere af Paven stadfæstede og af den romerske Kirke anerkjendte kirkelige Retsamling (corpus juris canonici). Den norske Kirke savnede altsaa endnu de væsentligste ydre Betingelser for klart at kunne opfatte baade sin egen statsrettlige Stilling som et Lem af den almindelige romerske Kirke, og dennes statsrettlige Stilling overhovedet stemmende med Pavedømmets Idee; — men begge Dele vare uomgængelig fornødne for at den norske Kirkestyrelse kunde blive skarpt formet efter almindelig-kirkelige Grundsatninger.

Hertil kom, at Nordmændene i Hedendommens Tid ikke ansaa Afatroens Prester for en egen Stand i Statssamfundet. Som en saadan vilde de ogsaa nødvendig betragte den kristelige Kirkens Tjenere. Men at man betragtede dem som en egen Stand var dog i Grunden nødvendigt, hvis man skulde indrømme Kirken en fuldkommen selvstændig Styrelse, hvilende paa almindelig-kirkelige, uden for Folkets ejendommelige Statsret liggende, Grundsatninger. Kongedømmet var efter Norges gjældende Statsret den hele Landsstyrelses Middelpunkt, i hvilket Folkets Selvstyrelse fandt en sammenfnyttende og ledende Kraft. Kongedømmet i Norge havde ogsaa ved Christendommens Indførelse der ovet en gennemgribende Virksomhed, hvilken baade i Folkets og dets egen Mening nødvendig maatte stadfæste dets Overhøihed ligesaavel med Hensyn til Kirkens som til Statens Styrelse. Men en saadan Overhøihed maatte det for Kirkens Vedkommende give Slip paa og overlade den til en udenfor Norge staaende Magt, hvis Kirkestyrelsen efter Tidens Begreb skulde være fuldkommen selvstændig og indpasset i den almindelige Kirkes Idee, som den udtalte sig i Pavedømmet. Saaledes laa der ogsaa i baade det norske Folks og det norske Kongedømmes Anskuelse af Fædrelandets Statsret en mægtig Hindring for at indrømme den

norſke Kirke den ſtådtrettlige Stilling, ſom fremmede med Pavebømmets Grundfætninger, forudſat ogſaa at diſſe, indklæbte i et ordnet og klart Syſtem, havde været beſtendte i Norge.

Kirken ſkulde iſølge Pavebømmets Grundfætninger i hvert enkelt Statsſamfund være begavet med ſaadaane Friheder og Rettigheder, der gjorde det muligt og let for den, at holde Vaandet, ſom bandt den til de øvrige rettroende Statskirker og fremfor alt til den almindelige romerſke Kirkes Hoved, ſterkt og ſtraminet, ſaaledes at ikke ejendommelige ſtatsrettlige Henſyn ſkulde hemme dens lokale Virkſomhed, eller gjøre denne betinget af nogensomhelſt Magt uden den kirkelige, der var ſammenbrøngt i Pavebømmet. Dette var Kirkens ſaameget paaberaabte Immuniteter og Privilegier.

Den norſke Kirke beſad viſtnok allerede i dette Tidrum, ſa ſaa godt ſom fra ſin forſte Oprindelse, enkelte Særrettigheder; men diſſe vare ſaa ringe, ſaa ſaa og ſaa lidet iſineſaldende, at de knap kunne nævnes i Sammenligning med dem, ſom den romerſke Kirke nu anerkendte for ſig og ſin Geiſtlighed ſom Stand. De ſaaledes fordrede Særrettigheder vare: 1. Kirkens Uafhængighed med Henſyn til Beſtikkelsen af ſine Embedsmænd og Geiſtlighedens Afſondring ſom en egen Stand i Staten. — 2. Kirkens uafhængige Beſtyrelſe af ſit Guds. — 3. Den kirkelige Lovgivningsmyndigheds Afſondring fra den verdslige og Henlæggelse til Geiſtligheden og Kirkens Hoved, Paven. — 4. Kirkens ſelvſtændige Dommermyndighed. — 5. Kirkens og dens Perſoners Fritagelse fra Statens Byrder. Vi ville lidt nærmere betragte hver enkelt af diſſe Særrettigheder med Henſyn paa Norge, og vi ville da ſnart ſee, i hvor ufuldkommen en Grad den norſke Kirke endnu var i Beſiddelse af dem.

1. Kirkens Embedsmænd ſkulde beſtikes ved Kirkens egen Myndighed: — Biſkopperne ſkulde vælges af Geiſtligheden, eller dens Repræſentanter, — Preſterne igjen beſtikes af Biſkopperne inden hver Omraade, — Geiſtligheden i det Hele danne en Kirken alene opoffret Stand, ved Celibatet udreven af de almindelige Familienforholde og verdslige Forbindelser. Men vi have allerede ſeet, at i Norge var det Kongerne, der udvalgte Biſkopperne, og at paa det under den norſke Kirke hørende Jøland, deelte Lægfolkene, iſær de verdslige Høvdinger, Valgretten med Geiſtligheden. Og hvad Preſterne angaar, da er det viſt, at deres Beſtikkelse inden den norſke Kirke ingeniſt var en ubelukkende Ret for vedkommende Biſkop, men meget meer i de fleſte Tilfælde aſhang af Sognekæmighedernes eller de private Rikejeres Valg og Dvereenſtomſt med de Valgte, medens der i det Høieſte levedes Biſkoppen en Fortæſtel-

sesret, et Veto. Geistligheden i det Hele erkendtes iffe som nogen egen Stand i Staten; den var hverken ved Cölibat eller nogen anden særegen Leveviis adskilt fra det øvrige Folk, men tværtimod knyttet til dette med Familielivets og det huslige Livs stærkeste Baand; og de Geistlige havde iffe som saadanne nogen særskilt Ret paa sin Person, med mindre en høiere Embedstilling i Kirken satte dem i Rang med Statens verdslige Høvdinger og gav dem i Lighed med disse en høiere personlig Ret, end den som ifølge deres Fødsel tilkom dem. I det her omhandlede Punkt svarede altsaa ingenlunde den norste Kirkes statsretlige Stilling til det romerske System og Pave-dømmets Fordringer.

2. Kirkens Formue skulde ene bestyres af vedkom-mende Kirkens Embedsmænd under Biskoppernes Tilsyn og udelukkende anvendes til Bedste for Kirken og dens Personer, eller til Niemed som vedkom Kirken, f. Ex. fattiges Understøttelse, eller som Kirkens Forstandere bestemte. Dette var en ældgammel kristelig Vedtægt, hvilken dog i Aarhundrebernes Løb havde undergaaet mangfoldige Afændringer, for en stor Deel paa Grund af det indvirkede Forhold, som paa de fleste Steder i Europa var indtraadt ved Lensvæsenet, iffe alene mellem Kirkens og Statens, men ogsaa mellem Kirkens og Privates Ejendom. Den gamle Grund-sætning var neppe nogensteds længer overholdt med Strenghed; og skjønt enkelte Paver, især Gregorius VII, forsegtede den med Iver, saa lod den sig dog vanskelig under de da bestaaende europæiske Forholde gennemføre, især fordi en Mængde af Kirkens Prælater nød- rige verdslige Forleninger, der mangefold overveiede deres kirkelige Indkomster, og som de maatte give Slip paa, hvis Staten eller de Verdslige skulde slippe den Indblanding i Bestyrelsen og Anvendelsen af Kirkens Formue, hvilken gammel Sedvane eller Misbrug hjemlede dem. Her maatte nemlig gjensidig Dpoffrelse til, ligesaavel fra Geist- lighedens som fra Rægsfolkets Side, hvis Sagen skulde komme i den rette Gang. Denne Sageres Stilling fast overalt i Europa gjorde, at der ved den norste Kirkes første Grundlæggelse iffe for denne blev indrettet eller udtryffeligt betinget nogen selvstændig Økonomi. Dens ydre Dpætholdelse hvilede fortrinsviis, som vi ovenfor have seet, i det her omhandlede Lidsrum deels paa lovlig vedtaget Bidrag fra Folkets Side, deels paa aldeles frivillig privat Godgjørenhed; den hvilede i forholdsviis ringe Grad paa selvstændig Formue, især Grundejendom. Hvor Biskopperne, Presterne og Kirkerne havde hver for sig sit nød- vendige tarvelige Underhold, og det for største Deelen ved Menighe- dernes Bidrag, der kunde iffe blive Tale om en oplagt Kirkefor- mue, om en de nødvendigeste Udgifter overskydende Indtægt, om en

Ejendomsbestyrelse i det Hele saa vidtløftig og indviklet, at der kunde næres nogen Frygt for, at den laa over Kirkens Forstanderes Eynes, saaledes at den verdslige Statsmagt deri skulde behøve at indblande sig, eller see nogen Fordeel ved en saadan Indblanding. Ifte engang Tiendens Indforelse kunde siges heri at gjøre nogen væsentlig Forandring. Dens Fordeling var nemlig lovbekemt¹⁾. Biskop og Sogneprest havde naturligviis hver for sig fri Raadighed over sin Andeel. Da videre Biskopperne skulde have Indseende med Kirkebygningernes Opretholdelse, saa laa den Andeel af Tienden, som for dette Vierned var bestemt, selvstreven under vedkommende Biskops Bestyrelse. Hvad nu endelig angaar den Deel af Tienden, som tilfaldt Sognets Fattige, saa tilfaldt denne dem i Egenkab af Kirkens Almisselemmer, og Sognepresten var saaledes selvvaldet til Uddeler, i hvilken Forretning han imidlertid understøttedes og kontrolleredes af Sognets Bønder. Saaledes synes Sagen med Kirkeskonomien overhovedet at være drevet i Norge; og dette lettedes derved, at Sogneskirkerne der sælben ejedes af enkelte private Lægmand, men hver af sin Sognemenighed, forsaavidt denne var pligtig til dens Opretholdelse, og for øvrigt saa at sige ejede sig selv. I saa Naade nød altsaa Kirken i Norge i sin Formues Bestyrelse sin fulde Ret. — Anderledes stillede Sagen sig dog i det Tilfælde at Kirkerne vare enkelte private Lægmands Ejendomme, der opretholdtes paa deres Beføstning og Ansvar imod at Ejerne oppebar de dertil flydende Indtægter, som Tilfældet var med flere Høgendeskirker i selve Norge, og med alle Kirker paa Island, — eller naar faste Ejendomme vare henlagte til Kirkerne Opretholdelse af Lægmand under den Forudsætning, at Giverne eller deres Efterkommere skulde vedblive at styre Ejendommene til Kirkerne Bedste. Her blev Forholdet mere indviklet; thi her blev Bestyrelsen af Kirkens Ejendom afhængig af Personer udenfor Kirkens Embedsstand, altsaa uoverensstemmende med Kirkens Grundsætninger. Men Kirkens egen fordeel gjorde her, at den maatte see igennem Fingre med det ukirkelige i Bestyrelsesformen; thi streng Gjennemførelse af den kirkelige Grundsætning vilde i saadanne Tilfælde have grebet paa en saa stotende Naade ind i de gældende Begreber om privat Ejendomsret, at kirker Opførelse ved private Lægmand, og private Gaver til Kirker i faste Ejendomme, strax vilde have standset. Da imidlertid, som allerede omtalt, det sidste Forhold endnu var mindre almindeligt i selve Norge, saa kunde Bestyrelsen af Kirkens Formue der overhovedet siges at være stemmende med, eller i alle Fald ikke i mærkelig Mon stridende med Hovedommet Grundsætninger. Paa Island derimod maa man lade den daværende Bestyrelse af Sogneskirkerne Gods efter Tidens

¹⁾ Se ovenfor S. 160.

Anskuelse ukirkelig, da den saa at sige udelukkende laa i Rægsfolks Hænder.

3. Kirkens selvstændige, uafhængige Lovgivningsmyndighed skulde ifølge Pavebømmets Grundsætninger fremtræde deri, at ingen verdslig Statsmagt skulde have Ret til at foreskrive Kirken Love; hvorimod al almindelig Kirkeret skulde udgaa alene fra Kirkens geistlige Forstandere under Pavens Samtykke, eller fra Paven som Kirkens jordiske Hoved; medens den enkelte Statskirkes geistlige Ret skulde lempes efter den almindelige Kirkeret ved samme Statskirkes geistlige Formænd, uden Indblanding af nogen verdslig Statsmagt, hverken Kongedømme eller Folk. Dette skulde ikke alene gjælde med Hensyn til den rene religiøse eller rituelle Deel af Kirkeretten; men ogsaa med Hensyn til den Deel deraf, som bestemte Kirkens og dens Personers Stilling i Statssamfundet, eller deres verdslige Stilling. Thi ogsaa denne skulde fastsættes, ikke ifølge Dvereenkomst mellem begge angjældende Parter, Kirke og Stat, men eensidigen ifølge Bestemmelser, som fra ældre Tid af Kirken eller rettere Paven vare vedtagne. Dette var i streng Slutningsfølge Pavebømmets Paastand i dette vigtige Punkt, der imidlertid var og blev et stadigt Stridspunkt mellem Kirke og Stat over hele Europa. Man var fast overalt villig til at indrømme Kirken den forlangte Lovgivningsmyndighed i rene-kirkelige Sager, vedkommende Tro og Kirkesikke; men man benegtede den i dens forlangte uindskrænkede Form i Sager, som angik Kirkens og dens Personers verdslige Stilling. Her vilde de verdslige Statsmagter, om ikke vilkaarlig raade, saa dog have en vægtig Stemme med i Ordningen. Og om der end fra Kirkens Side stundom viste sig en Tilbøielighed til i det sidste Stykke at komme den verdslige Statsmagt noget imøde, saa blev dog Grændsen mellem det Reen-kirkelige og det Kirkeligverdslige altid vanskelig at opdrage med Skarphed, — hvoraf Dvergreb snart fra den ene snart fra den anden Side blev en uundgaelig Følge. Da enhver enkelt Statskirke ved sin første Begrundelse meer eller mindre trængte til den verdslige Statsmagts Bistand, var den ogsaa nødsaget til i Førstningen at gjøre denne Indrømmelser; men naar den havde vundet Fasthed, vilde den gjerne tage disse tilbage og under Pavebømmets Ledning nærme sig dettes Grundsætninger saavidt muligt.

Hvorledes i Norge den ældste Kirkelovgivning, den ældste Christenret, fremgik, have vi allerede seet. Den fremgik af en Samvirken mellem Kirkens Forstandere, Kongedømmet og det lovgivende Folk, i hvilken Samvirken det sidste, i det mindste i

Formen, gjorde Udslaget. Dette var nu ikke aldeles stemmende med Rædsommets Grundsatninger, men det maatte paa Grund af de forhaandenværende Forhold taales. De første norske Biskopper synes heller ikke at have været saa gjennemtrængte af Rædsommets Forbønne, at de fandt hin Samvirken i nogen særdeles Grad stridende mod deres egen eller Kirken's Verdighed; de synes tværtimod at have indseet, at en saadan Fremgangsmaade baade var christelig og Kirken gunstig, og derved at have handlet i god Tro, uden noget listigt Forbehold for kommende Tider. Veien var saaledes affstukken, som i den kirkelige Lovgivning gennem hele dette Tidrum strengt synes at have været fulgt. Alle Bestemmelser i de norske Christenretter udgik fra Folkets lovgivende Forsamlinger, ved en Samvirken mellem Biskop og Bønder, og som det synes under Kongedømmets stadige Ledning og Regjering. Hvad som angik Kirken's Lære og religiøse Stifte synes man, med tilbørlig Høielse af det Rette, meer og meer at have overladt til Biskoppernes egen Raadighed; men hvad som berørte Staten, hvad som greb ind i den verdslige Ret og blev Gjenstand for verdslig Dommermyndigheds Afgjørelse, som verdslige Straffe og Bøder for Overtrædelser af Christenrettens Bestemmelser, det fastsattes efter Overenskomst mellem Biskop og Bønder. Christenretterne vare, som forhen er viist, lige fra først af forskjellige for de forskjellige Lagdommer, hvori Norge den Tid var inddeelt — en Følge af Raaden, hvorpaa de fra først af bleve givne. Fra de forskjellige Lagthing udgik ogsaa de senere Tillæg eller Forandringer i dem, og Folket eller Bønderne ere næsten altid de talende. Væsentlig for Christenrettens Skyld indfandt vedkommende Biskop og saamange af Lagdommets Præster, som han tilnærvede, eller oprindelig endog alle Sognepræster, sig paa det aarlige Lagthing, og her savnedes saaledes aldrig sagkyndige Geistlige, hvis Mening kunde høres, naar Kirkesager kom under forhandling. Ogsaa omtales Prestemøder (prestamót) eller Diöcesan-Synoder, hvilke Biskopperne aarligen afholdt, hver i sit Biskopdomme, i Regelen uden tvivl samtidigen med Lagthinget, og paa samme Sted som dette ¹⁾. I disse Møder kunde da reentkirkelige Sager afhandles, medens tillige de geistlige Sager, der siden maatte forebringes Lagthinget til Afgjørelse, kunde foreløbigen særskilt overlægges af Biskop og Presteskab. Med en saadan Indretning seer man let, at Biskop og Presteskab havde fuld Anledning ei alene til at faa gjort sine Raad og sin Stemme gjældende i al kirkelig Lovgivning, men ogsaa til i denne at øve en overveienende moralsk Indflydelse, om nu end de paa Lagthinget samlede Bønder i Formen gjorde, det eneste Udslag.

¹⁾ R. g. 2. I. 378.

Bist nok var denne Lovgivningsorden for Kirkens Bedkommende ikke som den burde være efter Pavedømmets Anskuelse og ikke gunstig for Hierarchiets Opsving; men den hvilede paa frisindede Grundsatninger, stemmede med Folkets almindelige Retsorden og passede godt til Norges daværende Forhold. Man finder heller ikke i dette Tidrum noget bestemt Spor til, at Biskopperne have stræbt efter at forskaffe den norske Kirke en meer selvstændig Lovgivningsmyndighed, end den, som ved den beskrevne Orden var den indrømmet. Det eneste som maaskee kunde tyde herhen er den Sætning, hvormed den gamle visse Christenret slutter: „Nu er Christenretten fremsat, saadan som vi kunne erindre den; storter noget deri, da bøde Biskopperne derpaa ifølge sin Ret (med sinum réttlyndum; el. med sinum bodordum ok réttlyndum 3: med sine Bud og Rættigheder)“¹⁾. Men hermed kan dog neppe forstaaes andet, end, at man, for det Tilfælde at den lovtagne Christenret ved en enkelt foresaldende Leilighed skulde vise sig ufuldstændig, indrømmede Biskoppen en provisorisk Myndighed til midlertidig at fuldstændiggjøre den, indtil dette ad den almindelige Lovgivningsvei kunde skee. — Paa samme Maade som det gif til med Kirkelovgivningen i Norge, gif det ogsaa til i den islandske Fristat. Den islandske Christenret udgif fra Islands Althing ganske som de norske fra Norges Lagthing. Paa det aarlige Althing var foruden Landets Biskop, eller senere tvende Biskopper, ogsaa et betydeligt Antal Prester tilstede, og af disse Geistlige forberedtes og foresloges alle kirkelige Lovarbejder, hvilke siden forhandlede og vedtoges i den lovgivende Forsamling, Lagretten, hvor Biskopperne havde Sæde.

Den mest iøinefaldende Mangel ved den her skildrede Kirkelovgivningsorden i den norske Kirke er den, at fuldkommen Eenhed i Kirkelovgivningen vanstelig kunde tilveiebringes og heller ikke tilveiebragtes. Den norske Kirkes Biskopper virkede nemlig, som allerede før bemærket, uafhængige af hinanden indbyrdes hver i sit Omraade paa den Maade som ham syntes bedst, og som han bedst kunde enes med Lagthinget i det Lagdømme, til hvilket hans Biskopsdømme hørte. Ingen national Metropolitanverdigthed dannede Sammenknytningspunktet for deres Virksomhed; og den fremmede Metropolitan, under hvem de hørte, stod ikke i et saa bestemt udpræget statsretligt Forhold til det norske Rige, at han med Kraft kunde gjøre sin Myndighed gjældende. Men hiin Mangel paa Eenhed var dog i Virkeligheden ikke saa væsentlig, som man ved første Biekast let kunde ledes til at antage. Thi sjønt de i den norske Kirke gjældende Christenretter, den islandske iberegnet, vare fem i Tallet, saa vare de dog alle byggede paa samme Grundlag, nemlig paa det af den hellige Olaf

¹⁾ N. g. L. 1. 352.

og Biskop Grimtel ubarbejdede, og stemmede derfor med hinanden i alle de vigtigste og selve Religionen og dens Udøvelse mest væsentlige Punkter. Desuden var Mangelen paa Eenhed i den norske Riksforsamling en Mangel, som den delte med den verdslige Lovgivning, og som derfor Nordmandene hverken saant paafaldende eller folke som et Døde.

4. Kirkens selvstændige Dommermyndighed skulde ytre sig deri, at enhver Rets sag, der paa nogen Maade angik Kirken, ikke alene dens Lære og Ritus, men ogsaa dens Ejendom og dens Personer, fort enhver Rets sag, der i det pavelige System var betegnet som hørende under Kirkens Omraade, den skulde paakjendes og dømmes af geistlige Dommere, nemlig i første Instans af vedkomende Biskop, og i Appellationsinstans af Metropolitane, fra hvem den endelig i sidste Instans kunde føres ind for Paven. Angik Sagen en Biskop, skulde den umiddelbart paadømmes af hans Metropolitane; angik den selve Metropolitane, skulde den umiddelbart paadømmes af Paven eller dennes Tilforordnede (Judicis delegati). Denne Retsorden var endnu ganske ukjendt i den norske Riksforsamling. De gjældende Christenretter kjende ikke nogen anden selvstændig Dommermyndighed hos Kirken, end den som stod i Forbindelse med Retten til at paalægge Pönitens, hvorunder man saa tænke sig indbefattet Retten til at paalægge Interdikt, samt dette ikke udtryffeligt nævnes, — altsaa kun den Dommermyndighed, som angik Samvittigheds sager, især de der aabenbares i Skriftemaal, og hvilke den verdslige Dommermyndighed egentligen ikke kunde naa. Udenfor disse Sager gjorde hverken en Sags Bestaffenhed som henhørende under Christenrettens Bestemmelser, eller en Personens Stilling som Geistlig eller Kirkens Embedsmand, eller en Ejendoms Bestaffenhed som Kirkegods, nogen Undtagelse med Hensyn til Rattergangen. Dommermyndigheden var i alle Tilfælde hos Folket, hvad enten Sagen efter gjældende Retsorden skulde paakjendes ved Boldgiftsdommere, eller paa Heredsthing eller paa Lagthing. Rattergangsordenen var den, at hvor Sagen laa under Christenretten, der var Biskoppen eller hans Udbudsmand, og i enkelte Tilfælde Sognepresten, Sagsøgeren, ligesom den idømte Død enten heel eller for en Deel tilkom Biskoppen, kun i enkelte saa Tilfælde Sognepresten. Anklageretten hvilede saaledes i alle de Sager, hvilke Christenretten betegnede som geistlige, hos Kirkens Forstandere, men Dommermyndigheden hos de almindelige Domstole. Naaste var dog ikke herved Geistligheden ganske ude-

luftet fra al Indskydelse paa Dommen i geistlige Sager. Paa Hereds-thingene var vistnok i Almindelighed geistlige Personer tilstede, især naar Kirkesager der skulde søges; og paa Lagthingene vare, som ovenfor bemærket, baade vedkommende Biskopper og enten alle Sogneprester, eller visse af Biskopperne tilnævnte, skyldige forfaldsløst at indfinde sig. Der var saaledes ved begge Leiligheder fuld Anledning til at høre Geistliges Mening, før den endelige Dom faldt i en Kirkesag. Da det synes at have været almindelig Vedtægt, at meer vanskelige Sager paa Heredsthingene foreløbig undersøgtes og paakjendtes af et mindre Udvalg af Thingmændene, før den endelige Dom fældtes af samtlige, saa er det rimeligt, at i Kirkesager tilstedeværende Geistlige fortrinnsviis ere nævnte eller i det mindste hørte i dette Udvalg. Paa Lagthinget var Lagretten den egentlige Domstol, til hvis Dom de øvrige Thingmænd gave sit Samtykke. Men i Lagretten var intet til Hinder for at ogsaa Geistlige kunde nævnes; og i ethvert Fald var, som før sagt, rimeligviis i Regelen Prestemødet samt idigt med Lagthinget, og hiin geistlige Forsamlings Mening om en geistlig Rets sag var da neppe uden Indskydelse paa den dømmende Lagrettes Afgjørelse. Paa det islandiske Althing gaves foruden de almindelige Retter (dómar) ogsaa en Presteret (preladómr), bestaaende af tolv Prester, udnævnte af vedkommende Biskop, hvilken Ret havde at dømme i de Christenrets sager, hvor Biskoppen optraadte som Sagsøger mod en af sine underordnede Prester¹⁾. Presteretten synes dog at have været en overordentlig Domstol sat for det enkelte Retsstilsfælde. Om en lignende Domstol paa de norske Lagthing, tie vore gamle Love, og den norske Rettergangsborden paa Lagthingene synes ogsaa vanskeligen at have kunnet tilstede nogen saadan overordentlig Ret. — Af det her anførte vil overhovedet sees, at der ved den norske Rettergangsborden vel var sørget for, at de under Christenretten hørende og Kirken eller dens Personer vedkommende Sager kunde blive retfærdigen paadømte; men dette skulde stee ved de almindelige Domstole og uden Indrømmelse af nogen somhelst lovbestemte Særrettigheder.

5. Kirkens Fritagelse fra verdslige Statsbyrder, hvad enten nu disse bestode i Skattebidrag eller i personlig Tjeneste, ydet Staten i verdsligt Diemed, — var en Fordring, der naturligviis grundedes paa Kirkens aandelige Væsen, og som skulde sigte til at gjøre dens aandelige Virksomhed saameget kraftigere, naar den befriedes fra verdslige Sorger og verdslige Sysler. Gjennemdrivelsen af denne Fordring skulde sætte Kronen paa Kirkens Selv-

¹⁾ Uld. Isl. Chr. r. c. 15.

sandighed, og gjøre dens Uafhængighed af Staten til en haandgribe-
 lig Kjendsgjerning. Men for at dette kunde skee, maatte ogsaa Kir-
 ken frægt overholde sin Karakter som reen aandelig, og undgaa al
 Indblanding i verdslige Anliggender, der paa den ene Side bortdrog
 den fra dens egentlige Maal, og paa den anden Side bragte den ind
 under den verdslige Statsmagts lovlige Omraade. Her maatte en saa
 fæp Grændse optrædes mellem det Aandelige og Timelige, som vel
 neppe nogensinde vil blive mulig, saalænge det Aandelige
 fremtræder i det Timelige, saalænge Kirken omfatter Mennesker. Al-
 lemindst kunde en saadan Grændse optrædes under det her omhand-
 lede Tidrum's forvilede Forholde, da ved en lang Række af Misgreb,
 og det især i Vest-Europa, Kirke og Stat havde i Aarhundreder gaet
 ind paa hinandens Omraade, og derved en Forvirring i Begreberne
 om begge's Ret var opstaaet, der vanskelig ved nogensomhelst Theori
 lod sig løse, i al Fald ikke uden de voldsomste Omveltninger. Over
 den allerførste Deel af det vestlige Europa var det blevet almindeligt,
 at baade de enkelte Statskirker og de enkelte Geistlige for timelig
 fordeels Skyld vare indtraadte i Lensforhold til den verdslige Stats-
 magt, hvilke pligtede dem baade til Skatteydelse og personlig Tjeneste
 for Statens verdslige Diemed. At træde ud iglen af disse Forhold
 vilde være forbundet med økonomiske Dpoffrelser baade for Kirken i
 dens Heelhed og for dens indflydelsesrigeste Forstandere, Dpoffrelser
 som disse sidste vare høist uwillige til at indrømme. Gregorius VII
 førdte af sine Standsbrødre dette Offer til Kirken's Forberligelse og
 til Begrundelse af dens afgjorte Herredømme; men hans Fordring
 blev ikke paaagtet af den alt for verdsligfindende, egenlystige og kort-
 syede Mængde af Geistligheden. Kirken's Kettigheder i det her om-
 handlede Punkt vedblev saaledes at være en bestandig aaben Kilde til
 de voldsomste Tvistigheder i alle Europas Stater, der løde under den ro-
 marke Stol. Thi saalænge Kirken for sin timelige Fordeels Skyld overtog
 Styrelsen og Benyttelsen af Statens Ejendomme og indtraadte i dens
 verdslige Sysler, kunde den ikke med noget Skin af Ret unddrage sig
 for de Forpligtelser til Staten, som deraf flode, hvad enten disse be-
 stode i personlig Tjeneste eller i Skatteydelse. Og naar den alligevel
 prøvede herpaa, saa kunde ikke Misnøie og Ofengjæld fra de verdslige
 Statsmagters Sider udeklive. Desuden syntes det under en saa-
 dan Sammenblanding af det Kirkelige og Verdslige, af Kirken's øko-
 nomiske Anliggender og Statens, ikke at være stemmende med almin-
 delig Billigheds Grundfætninger, at Kirken ei skulde bidrage noget til
 Statens Formaal, da den dog i saa mange verdslige Forhold nød
 Gødet af Statens Beskyttelse. Udveien, man under disse Omstændig-

heber i mange Stater sandt, var den, at man vel ikke ligefrem indrømmede Kirken Frihed fra Deeltagelse i Statens Byrder, men at man indrømmede Geistligheden som Stand, paa Kirkens Begne, en særegen Selvbefattingsret med Hensyn til Staten, hvilket vist nok var en stor Imødekommen fra Statens Side, men som dog ikke fornegtede den Rettsgrundsætning, at Geistligheden var skyldig til at yde sit Bidrag med til det Statsfamsunds Opretholdelse, til hvilket den hørte. Forresten var denne Sag i nogle Stater bedre og fastere ordnet end i andre, dog overalt ved et Slags Overeenskomst mellem Stat og Kirke, der ikke udestengte Misforstaaelser og Overgreb og deraf følgende idelig Spending.

Den norske Kirkes Stilling i det her omhandlede Punkt var, sammenlignet med mange andre, ganske fordelagtig. Den maatte nemlig endnu regnes for fattig, — i det mindste for saavidt at den ingen overflødige Formue ejede, om den end havde sit nødvendige tarvelige Underhold, — og kunde saaledes ikke give den verdslige Statsmagt nogen særegen Opfordring til en Befattning. Desuden vare Grundsaetningerne for Statsbyrdernes Fordeling i Norge saare simple, og i Formen, hvori de fremtraadte, Kirken ganske gunstige. Lenssystemet i sin sydgemaniske Skikkelse var ukjendt i Norge; der var saaledes ingen Anledning til de Forviklinger, som opstode derved at Kirken eller Geistligheden modtog verdsligt Len og dermed tillige verdslige Lensforpligtelser. Istedet herfor gjaldt i Norge Ddelsystemet, ifølge hvilket Jorden var Hauldernes eller Ddelsbøndernes fri Ejendom, til hvilken Staten eller Kongedømmet ingen Overejendomsret havde, og hvilken den derfor heller ikke kunde besatte; — derimod var enhver Nordmand skyldig til ved personlig Tjeneste at bidrage til Opnaaelse af Statens Diemed og dertil at understøtte Kongedømmet. Alle Ildelser til Staten gif derfor i Norge ud fra Person, ikke fra Jordbesiddelse eller anden Formue. Den væsentligste og man kan sige eneste egentlige Statsbyrde var Bidrag til Landevernet, hvilket igjen efter Norges Beliggenhed og daværende Forhold i Grunden blev Bidrag til Søforsvaret. Dette Bidrag ydedes i alle Kystfylkerne ved den saakaldte Leding (leidangr), hvilken deels bestod i personlig Krigstjeneste, deels i Udrustning af Krigsskibe, og deels endelig i Ildelser af Penge eller Penges Verd, naar egentlig Krigsrustning ikke behøvedes. I de indre Landsdele, som ei laa under Ledingsloven, der traadte en fast Afgift af hver Husholdning, den saakaldte Bisøre (visseyrir) istedet. Men i begge Tilfælde var dette Bidrag til Staten personligt, ydet enten strengt efter Mandtal, eller efter Husholdningernes Størrelse, ikke efter Formue eller Jordejendom. Forsaavidt altsaa Kirken ejede Jord, hvilede paa denne i n g e n

Statsbyrde; den kunde selv bruge den eller leie den bort og deraf tage Landsskyld, ganske paa samme Maade som Kongedømmet gjorde med sin vidtløftige Jorbesjendom; Kirken bidrog i Egenkab af Jorbejer ligesaa lidt til Staten som enhver anden Bonde. Dens Formue i Lovene var ligeledes efter den almindelige Samfundsborden ubetydet. Indtraadte den i Leilændingsforholde enten til Kongedømmet eller til privat Mand, var den underkastet den almindelige Leilændingslovgivning, og dette var en aldeles privat Sag. Der kunde altsaa ikke efter Norges Statsret blive Spørgsmaal om nogen Kirkenes Beskatning efter Jorbesjendom og Formue, da en saadan Beskatningsmaaade overhovedet ikke i Loven erkendtes. Spørgsmaalet kunde da blot blive om Kirkenes Personer. Men her opstillede sig ganske naturligt den Betragtning, at forsaavidt personlig Krigstjeneste angik, da var denne haade upassende for og uforenelig med Prestens Embedsskilling; og hvad de svrige Ledingsydelser vedrørte, da var disse Dømmet oprindeligen et krigersk, og med Krig og Feide burde Presten intet have at staae. Derfor indrømmedes — og det rimeligvis ligesaa Christendommens Indførelse — Geistligheden i denne Henseende en efter Forholdene hoist billig og hensigtsmæssig Frihed. Enhver Biskop var ledingsfri for sig selv, sin Prest og sin Degn, og enhver Sogneprest for sig, sin Kone og een Klerk ¹⁾. Men videre end til disse Personer strakte heller ikke Ledingsfriheden sig, saaledes at Biskoppen og Sognepresten, hvis han ellers havde Familie eller Lynde, maatte for disse yde Leding efter Mandtallet. At en tilsvarende Lettelse har været Geistligheden indrømmet i de Dele af Landet hvor Biskoppe ydedes, maa antages, skjønt vi ei vide saa noie hvorledes den har været ordnet. Hvad Klosterfolket angaar, da er ingen udtrykelig Oplysning at hente fra vore gamle Love. Klostersvæsenet laa, som før bemærket, egentlig udenfor dem. Men just derfor har man al Grund til at antage, at det egentlige Klosterfolk, som havde aflagt Klosterløftet, og derved var udtraadt af alle verdslige Forhold, var for deres Person fri for alle Bidrag til Staten. En anden offentlig Byrde, men som i hine Tider snarere maatte kaldes en Menighedsbyrde end en Statsbyrde, var Bidrag til Lagthingenes Opretholdelse, det saakaldte Thingfarefæ (Þingsfarafé) eller Thingfarekjøb (Þingsfarakaup), nemlig Bidrag (efter Mandtallet?) til de Mænds Underhold, som paa de aarlige Lagthing nævntes til Fortrædere for hvert enkelt Lagdømmes Bønder, de saakaldte Rævndermænd (nefndarmenn). Men med Hensyn til dette Bidrag gjaldt den Retregel, at de som enten selv vare nævnte til

¹⁾ R. g. L. I. 97.

Lagthinget, eller var selvstændige til det at indfinde sig, ikke deeltog deri. Nu vare Biskopperne og Sognepresterne efter Loven selvstændige at møde paa vedkommende Lagthing, og saaledes vare de ifølge hiin Regel for sine egne Personer befrie fra Tilfud til Thingfareydelser, hvilken forøvrigt ogsaa ubelukkende synes at have hvilet paa Bønderne. Paa Island, hvor ingen Ydelse til Landevernet udfordredes, og hvor forøvrigt de saa verdslige Statsbyrder vare ordnede efter samme Grundsætninger som i Norge, nemlig efter Person og ikke efter Formue, og hvor desuden Presternes huslige Selvstændighed ifølge deres Forhold til Kirkejerne var langt mindre end i Norge, — der kunde ligesaa lidet blive Spørgsmaal om nogen Kirkes Bestatning ved den verdslige Statsmagt. Vi see saaledes, at selve Bestaffenheden af Statsydelse i de Lande, som hørte til den norske Kirke, og Maaden hvorpaa disse Ydelse uprebedes var saadan, at de vanskelig kunde falde Kirken til nogen Byrde, helst med den ovennævnte Rettelse for de geistlige Personers Vedkommende. Der kunde ikke med ringeste Skin af Villighed inden den norske Kirke reises Klager over Tryk fra den verdslige Statsmagts Side med Hensyn til Statsydelse; og Spor til saadanne Klager findes heller ikke i nærværende Tidrum, — de fremkom først i en senere Tid under forandrede Stats- og Kirkeforholde.

Sammenfatte vi nu i Korthed hvad ovenfor er udviklet om den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Stilling, saa bliver Slutningen, som deraf kan udbrages, følgende: — Den norske Kirke stod til den norske Stat i et naturligt, efter Tidsaand og ydre Omstændigheder ganske vel afpasset Forhold. Den nød ingen store og sterkt iøinesaldende Særrettigheder, men Norges simple Samsfundsorden paakaldte ei heller saadanne. Der var sørget for dens ydre Opretholdelse under Statens Vern, og den øvede fuld Raadighed i sin Formues Bestyrelse for Statens Vedkommende, og for Privates, al den som kunde bestaa med den gjældende private Ret; — den besad den nødvendige Indflydelse paa Lovgivningen for frit at kunne udvikle sig i reen-kirkelig Retning og for ikke i sin verdslige Stilling at undertrykkes af Staten eller nogen verdslig Magt; — den nød med Hensyn til Domstolene al den Retsfikkerhed, som den bestaaende Retsorden formaaede at afgive; — den var endelig fritagen for enhver Statsbyrde, der kunde siges at hemme dens rette Virksomhed. I alle disse Stykker maa man sige, at den norske Kirkes Stilling var upaaflagelig, ja vel endog, efter Tidens almindelige Forholde, god. Den var rigtignok med Hensyn til sine Forstanderes og Embedsmænds Bestikkelse i en vis Afhængighed af Kongedømmet, af Menighederne og

af private Kirkefjere, der neppe strengt taget var nødvendig og i flere Henseender heller ikke var gavnlig; — men den synes ikke selv endnu at have følt sig synderlig besværet ved denne Afhængighed, og end mindre at have beklaget sig over den som en Uretfærdighed. Man kan saaledes sige, at Forholdet mellem Kirke og Stat, for den norske Kirkes Vedkommende særskilt betragtet, endnu ikke indeholdt i sig nogen værfom Spire til indbyrdes Spending og Tvist. Men paa den anden Side var den norske Kirke, baade ifølge Oprindelse og egen Erkjendelse, et Lem af den almindelige romerske Kirke, lydende under dennes Hoved, Paven. Som et saadant Lem maatte den indpasses i det romerske Kirkelegemes Heelhed under Jagttagelse af de Love, dets Organisme efter dets Hoveds Skjon paafaldte. Til en saadan Indpassning var den norske Kirke med sin daværende Forfatning ikke endnu ret stiftet; dertil maatte den først bearbejdes baade fra uden og fra inden. Den maatte i sin Embedsstand egges til at efterstræbe en Løsning fra Staten og Afslutning i sig selv, der kunde forberede det fuldkomne Afhængigheds-Forhold til den romerske Stol, som Pavebømmet fordrede. Dens Styrelse, Lovgivning og Rettergangsorden maatte for den kirkelige Eenheds Skyld omstøbes i den romerske Form. Den maatte endelig gøres rig, for ved Hjælp af en uafhængig og derhos overflødig Formue at kunne forsvare sin ydre Selvstændighed over for Staten, og desuden kunne afgive noget af sit Overflud til den almindelige romerske Kirkestyrelses, eller rettere Pavebømmets Bedste. Alt dette skulde drives igjennem trods de Hindringer, dens allerede naturligt udviklede statsretlige Stilling maatte lægge i Veien. Her aabnede sig da en fast udtømmelig Kilde til Spending og Splid mellem den og Staten. Den norske Kirke, som hidtil roligen og jævnt havde udviklet sig i Fædrægtighed med de verdslige Statsmagter, og under disses kraftige Bærn havde indtaget en ordnet, hædret og virksom Stilling i Statssamfundet, blev snart, paa Roms Bink, fordringsfuld, stridig, underfundig, herskesyg, stræbende efter Afsondring fra Staten, drøimende endogsaa for en Stund om Statens Uoverkastelse. Men dens Forstandere, opmuntrede ved gunstige ydre Omstændigheder, og stolende paa Roms mægtige Bistand begyndte Kampen mod den verdslige Statsmagt, førend de endnu ret havde indøvet sine egne underordnede Kræfter, førend de endnu tilfulde havde affret sig det lavere Prestestabs levende Medvirkning, førend de havde indblæst sin Geistlighed den hierarchiske Standsaand, der udfordredes, for at den med ubetinget Lydighed og fast Fædrægtighed kunde slutte sig nær til sine Anførere for Tilhjæmpningen af disses dristige Formaal. Da de nu desuden snart stødte paa en baade kraftig og klog Mod-

staud fra Statens Side, saa gif de vel Glep af den afgjørende Seier, og maatte afflaa meget i sine første overmodige Fordringer; men den begyndte Kamp fortsatte de med vrelende Held, dog under stadig skont langsom Fremstriden, og den Brand, som fra Rom af var kastet ind i det norske Statssamfund, udsluffedes ikke ganske, før ved Paveaagets fuldkomne Afsættelse. Det er denne Kamp mellem Kirke og Stat inden den norske Kirkes Omraade, som vil blive den vigtigste Gjenstand for den nærmest følgende Skildring, — en Kamp, der noget nær kan siges at begynde ved det norske Metropolitanæbets Oprettelse.

Andet Tidrum.

Den norske Kirkes Ophvielse til selvstændig Kirkeprovins. Dens Udvikling i hierarchisk Retning under Kamp med Kongedømmet. 1152—1263.

21.

Cardinal Nikoland i Norge. Nidaros's Erkebol oprettet. Jon Birgerdson første Erkebiskop. Nye kirkelige Indretninger.

Det var under Brødrene Eysteins, Sigurds og Inges, Harald Gille's Sønners, Fælleskongedømme i Norge, at den norske Kirke fik sin egen Metropolitan, efterat den paa det nærmeste i et halvt Aarhundrede havde, ligesom ogsaa den svenske Kirke, staaet under den danske Metropolitan i Lund. Denne vigtige Foranstaltning udgik naturligtvis fra Paven, som øverste Styrer af den høiere Kirkeledning i den almindelige romerske Kirke.

Hyad der har givet den nærmere Anledning, er hverken i indenlandske eller fremmede Kilder udhævet. Den Tanke ligger imidlertid nær, at den norske Kirke, i Følelsen af sin indre Kraft, og Nordmændene overhovedet, i Følelsen af sin folkelige og statsretlige Selvstændighed, have haft en Spore til at søge sig frigjorte fra en fremmed Metropolitanmyndighed, der, om den end ikke i de kirkelige Forholde ertraakte trykkende, dog altid i sit Væsen kunde synes saarende for Nationalfølelsen; — og man maa saaledes gjette, at Forestillinger i den norske Kirkes, det norske Kongedømmes og det norske Folks Navn have været indbragte for Paven, udtalende Ønsket om den norske Kirkes Udsøndring fra dens Provinsialforhold under Lunds Metropolitankirke til en særskilt kirkelig Provins. Det samme Ønske maa ved denne Tid ogsaa være fremsat fra den svenske Kirke. Hver af disse Kirker, og især den norske, strakte sig over vide Landstrøg, og kunde saaledes vel tiltrænge et særskilt kirkeligt Overopsyn. Hver af dem omfattede desuden allerede det fulde, og den norske meget mere end det fulde Antal Biskopsdemmer, hvilket gammel Vedtægt fastsatte som det mindste for at danne en egen Provins, nemlig fem. Begge havde endelig for længst antaget Prøget af Nationalkirker, ligesom de og om-

fattede selvstændige og politisk uafhængige Stater. Selv deres Stilling, i Forening med Hensyn til Christendommens Bedste, talte saaledes for deres Udfondring af det ældre Metropolitanforhold og Frigjørelse fra Provincial-Afhængigheden til den lundske Kirke, der desuden i de danske Biskopsdommer alene maatte synes at have en Metropolitanvirksomhed, som den havde nok med at bestride.

Til disse Betragtninger af vedkommende Kirkers eget Bedste, Betragtninger, der let maatte paatrænge sig, eller lade sig gjøre gjældende hos den romerske Stol, kom endnu Pavedømmets egen Politik. Det havde nemlig længe været en Grundsætning i den pavelige Statskunst, at Metropolitanmyndigheden til Pavedømmets Fordeel burde svæffes. Derfor taaltes ikke vel altfor vidtløftige kirkelige Provinser, hvilke, især naar de vare vidt fjærnede fra Rom, let kunde fremfalde hos de styrende Metropolitaner Uafhængighedstanker, der stode i Strid med Ideen om Pavens Magtfuldkommenhed og den romerske Kirkes ved Pavedømmet repræsenterede ydre Eenhed. Ogsaa dette politiske Hensyn maatte stemme den romerske Stol gunstigt for Nordmændenes og Svearnes Ønske, og drive den til at komme dette med Velwillie imøde. Paverne maatte endelig ad flere Veie være komne til Erfaring om, at den norske og svenske Kirke hver for sig nu havde udviklet sig til den Grad af indre Kraft, at det var gavnligt ja nødvendigt for den romerske Stol at sætte sig i en mere umiddelbar Forbindelse med dem, haade for at kunne itide give deres Udvikling den Retning, som stemmede med det romerske System, og for at kunne drage de mere materielle Fordele af dem, som Paverne aldrig lode sig gaa ganske ud af Sigte. Tiden var altsaa kommen for Pavedømmet, at optræde i sin Magtfulde hos Europas tvende nordligste Folkesæd, og ved at laane deres Kirker et Gjenstrik af sin egen jordiske Glands, sikkre sig deres stadige Underkastelse og Lydighed.

Hvilke Underhandlinger der ere gangne forud for det Skridt, som Pavedømmet nu gjorde, hvilke Ansøgninger der ere blevne det forelagte fra Norges og Sveriges Side, og hvilke Modforestillinger der rimeligvis ere gjorde fra den lundske Erkebiskops, — det vide vi ikke. Vi have kun for os selve Kjendsgjerningen, at Skridtet blev gjort, og at det for Norges Vedkommende ingen væsentlige Vanskeligheder mødte.

Det var Pave Eugenius III, der indtog den romerske Stol fra 1145 til 1153, som istandbragte Berket. At Reidar os, hvor den hellige Olaf hvilede, blev valgt til Sæde for den norske Kirkes Metropolitan, fulgte af sig selv. Den første Plan for Norges Vedkommende var, at den daværende Biskop i Nidaros, Reidar ¹⁾, skulde beklædes med den nye Verdighed i Rom af Paven selv. Reidar drog ogsaa virke-

¹⁾ Se ovenfor S. 169.

lig derhen og blev indviet; men paa Hjemveien døde han i Sydlandene i 1151 og kom saaledes ikke til sin Stol. Han nævnes imidlertid i den ældste Biskopsfortegnelse som „den første Erkebiskop i Norges Konges Rige“; og han kaldes ligeledes „Erkebiskop“ i Annalerne, hvor disse omtale hans Død¹⁾. Men skønt saaledes ved Reidars Indvielse til Erkebiskop Sagen angaaende den norske Kirkes særegne Metropolitan allerede i Grunden var afgjort, saa valgte dog Pave Eugenius, da Reidar var død, en ny Vei til Sagens Fuldbringelse. Han besluttede nemlig nu at affærdige til Norden en Legat, beklædt med fuld apostolisk Myndighed, for at ordne ikke alene den norske men ogsaa den svenske Kirkes Forholde, og for at træffe alle nødvendige Forholdsregler med Hensyn til Oprettelsen af særskilte Metropolitanverdigheder for begge, ja for strax paa Pavens Vegne at meddele de Personer, han til disse maatte udsee, deres Verdighedstegn, Pallium. Valget af Legaten gjorde Pave Eugenius Vre. Det var Kardinalen Nikolaus, Biskop af Alba, ogsaa kaldet, maaſkee med et Familienavn, Brekspere. Han var af Fødsel en Engelsemand, og havde, som det heder, fra en Tiggerdreng af gennem alle Kirkes Grader opsvunget sig ved sine udmærkede Gaver, sit rene og strenge Levnet, sit nsie Kjendskab til alle Kirkes Anliggender, og sin kraftige hierarchiske Aand, til at blive Kardinal-Biskop, fra hvilken Verdighed det var ham beskiftet senere at opstige paa selve St. Peters Stol. Hans Kraft og Klogskab udpegede ham som en virksom Arbejder i Kirkes Sag; hans hierarchiske Grundsætninger lovede Pavedommet en tro Talsmand; og den Kjendskab han, som født og opdragen i England, havde til de nordiske Forholde og især til Norge, der stod i saa megen Berøring med England baade i det Kirkelige og Verdslige, — alt dette sikrede hans Bestræbelser en Fremgang, som neppe en Mand af mere fremmed Nationalitet havde kunnet haabe. Nikolaus søg ikke den Tillid Paven skænkede ham. Han begyndte sin Legation i Norge, hvorhen han ankom søveis, rimeligviis fra England, den 20de Juli 1152²⁾.

Af de Brødre som dengang vare Norges Konger havde iffun den ældste, Eysteinn, naaet en fultmoden Alder af noget over 25 Aar; den anden Sigurd, der fordi hans Mund var noget isde dannet, kaldtes med Dgenavnet: Mund, var neppe 20 Aar; og den tredje Inge kun henved 17 Aar gammel. De skildres som ulige af Sinrelag. Eysteinn var klog og skarpsindig, men derhos gjerrig og paa-beltende. Sigurd var letsindig, fremfusende, lettroende og vankundig, men derhos veltalende, behagelig i Dmgang og ligesaa mild mod sine

¹⁾ Norsk Idkr. V. 41; Jøl. An. 62.

²⁾ En. S. 3. og G. S. c. 24; Dl. S. c. 260.

Benner som han var grim mod sine Fiender. Begge disse Brødre lignede hinanden ellers deri, at de vare ærgerrige, voldsomme og stiv-sindige. Inge var blid i Tale og Væsen, gavmild og modtagelig for sine Raadgiveres Forestillinger. Inge var den af Brødrene, som besad de elstværdigste og mest vindende Sindets Gaver, men med et smukt Ansigt, bar han paa et vanført, visst og fryplet Legeme, medens hans tvende Brødre vare, om ikke saa smukke af Ansigt, velstabe, sterke, vaadenføre og vaabenøvede Mænd. Eysteinn og Sigurd oversaa Inge og nærede vistnok allerede den Gang Tanken om at udelukke ham af Kongedømmet som legemlig udygtig til at opfylde dettes Pligter. Men Inge sad fastere i sit Kongesæde end hans Brødre troede. Lendermændene gjaldt paa denne Tid i Norge meer end maaskee nogenfinde. De havde under den svage Harald Gille og under hans Sønners Mindreaarighed ført den hele Landsstyrelse paa Kongedømmets Vegne. De havde i henved 20 Aar været vant til at raade i Kongedømmets Navn og havde nu ondt ved at vende tilbage i sit gamle Lydighedsforhold under et selvstændigt Kongedømme. Dette fordrede imidlertid de selvraadige og stiv-sindige Brødre Eysteinn og Sigurd, der gjerne vilde øve sin kongelige Myndighed i den størst mulige Udstrækning. Inge derimod, i Bevidstheden om sin personlige Svagheit og sin Trang til Hjælp for at kunne opfylde sit kongelige Kald, betragtede Lendermændene — og det vist nok ganske i den norske Samsundsordens Aand — som sine naturlige Raadgivere, der skulde udfylde hvad han selv manglede i Modenhed og Styrrdygtighed. Herved hendroges Landets viseste, mægtigste og rigeste Mænd paa Inges Side, medens de frygtede de tvende andre Konger som fiendtlig stemte mod Lendermandsvældet. Men Lendermændene havde ogsaa, ifølge sin ved gammel nedarvet Bedragt og Samsundsordenens hele Væsen befæstede patriarchalske Anseelse, den mest afgjorte Indflydelse paa Landets Bønder og Almue. De vare paa det nøieste bundne til Hauldernes eller Ødelsbøndernes Klasse og saa at sige Folkets Ledere og Talsmænd. Paa den Side de stode, ordnede sig ogsaa Kjernen af Folket. Saaledes havde Inge, sin legemlige Vansørighed uagtet, i Lendermændenes Raad og Folkets Kjærlighed og Medfølelse en Støtte, der gjorde hans Kongedømme baade sikkrere og kraftfuldere end hans Brødres, trods disses Foragt for ham og indbildte Overlegenheit i Styrrdygtighed. Denne Kongebrødrenes indbyrdes Stilling medførte ganske naturlig en stor Spending, og en Splidens Aand ulmede i Kongedømmets Skjød, hvilken truede med et nærførestaaende voldsomt Udbrud.

Saaledes stode Sagerne i Norge ved den pavelige Legats Komme. Den kloge Nikolaus synes strax at have gjennemskuet Forholdene og derefter bestemt sin Fremgangsmaade. „Han lagde — heber det i

Sagaen — stor Brede paa Kongerne Sigurd og Eysteinn, og de maatte gaa til Forlig med ham; men med Kong Inge som han særdeles vel overeens og kaldte ham sin Son¹⁾. Nikolaus har baade i Kong Ingés Karakter og i hans Stilling seet en sikker Vorgen for, at glemme ham Kirkens Sag bedst kunde fremmes, og Nordmændene snarest vindes for Pavebømmets Diemed. Han tog derfor, som man seer, Inge paa en Maade under sin Beskyttelse mod hans Brødre, og vandt derved virkelig hans og hans Tilhangs fuldkomne Tiltro og Hengivenhed. Man maa af Sagaens Ord slutte, at Kongerne Eysteinn og Sigurd ikke strax have vidst sig saa søielige mod Legaten, som denne kunde tænke, men at han har vidst at overvinde deres Modstand; og dette kunde neppe falde saa vanskeligt, naar han i sin egen ærefrygtgheds Stilling, som den der var iflædt hele den romerske Stols Myndighed, tillige havde Kong Inge og dennes mægtige Parti blandt Hovdingerne og Folket paa sin Side. En Overeenskomst blev nu sluttet mellem de tre Konger og Kardinal Nikolaus, hvorved visse Indrømmelser fra Kongebømmets Side gjordes Kirken. Overeenskomsten blev ved Beskæft af Brødrene, og den ældste af disse, Kong Eysteinn, udskedte derom et Brev. Dette er imidlertid nu ikke længer til, og heller ikke kendes andenstedesfra Overeenskomstens Punkter i det Enkelte; men at den i Hovedsagen har vedkommet de nye Indretninger af Kardinalen, hvorom strax nedenfor vil blive Tale, maa antages for høist rimeligt, ligesom ogsaa, at den har indeholdt en Opgivelse fra Kongernes Side af Kongebømmets Ret til at udkaare Biskopper og bestikke Sogneprester²⁾. „Da nu — heder det videre i Sagaen — alle Kongerne vare blevne forligte med ham, søiede han dem i, at vie Jon Birgersøn til Erkebiskop i Thronhjem, og overgav ham det Klæde, som kaldes Pallium, og bestemte, at Erkebiskopsstolen skulde være i Nidaros, der hvor den hellige Kong Olaf hviler; men før havde der kun været Lybbiskopper i Norge³⁾. Den Jon Birgersøn, der modtog Pallium af Kardinal Nikolaus, var forud Biskop i Stavanger, og forflyttedes altsaa nu herfra til Nidaros, hvis Biskopsstol just var ledig efter Biskop Reidars Død i foregaaende

¹⁾ En. S. G. J. S. c. 23. ²⁾ Om Underhandlinger mellem Nikolaus og de tre Konger tales i Kong Haakon Everterersøns Brev: „Jeg indrømmer den hellige Kirke og de Gæstlige al den Frihed, som den bør have efter som de hellige Skrifter bømme mellem mig og dem, og den hellige Kirke har havt fra ny og gammel Tid, mit Kongedømme usfadt og al min kongelige Verdighed, overeensstemmende med det, som Kardinal Nikolaus forordnede, og de tre Konger, Eysteinn, Sigurd og Inge indrømmede og svore, og R. Eysteins Brev vidner“. N. g. L. I. 446; jfr. Magn. Erls. Brev, N. g. L. I. 444, og Pave Gregorius IX's Brev af 5te Octbr. 1234, norsk Diplom. I. 11. ³⁾ En. S. G. J. S. c. 23.

Aar 1151¹⁾). Et nyt Biskopsdomme blev desuden indstiftet, hvis Sæde var Hamar ved Miosen, og til hvilket blev henlagt største Delen af Dplandene. Herved blev Oslo Biskopsdommes Omraade betydelig indskrænket, da det, som nu underlagdes Hamars Stol, forhen havde tilhørt Oslo. Biskopperne i Oslo sees i senere Tider, ganske vist med Hensyn til dette ældre Forhold, at have paaastaet Stemme for sig og sit Kapitel ved de hamarste Biskoppers Valg. Om noget ved nærværende Leilighed har været beskemt, hvortil hin Paaastand kunde støttes, vides ikke. Den blev i senere Tider ikke ubestridt, som vi længere henne i Historien skulle see.²⁾ Til første Biskop i Hamar blev beskiftet den tidligere omtalte Arnald, der havde været Biskop paa Grønland. Saaledes var der nu fem Biskopsdommer i selve Norge; og disse tilligemed de to paa Island samt Biskopsdommerne paa Orknøerne, Færøerne, Grønland og Suderøerne bleve den nyoprettede Erkestols Provins, Provincia Nidrosiensis. Den norske Kirke var herved ubløst af sit Underdanighedsforhold til Erkestolen i Lund og havde erholdt sin egen Metropolitan, hvis Omraades Grændser vare fastsatte. Nogen Fundations-Bulle synes ikke Legaten at have medbragt. Sagen skulde vel ved hans Fuldmagt være ganske ordnet, og Legaten selv have aflagt Veretning i Rom om sin Missions Udfald, før en saadan Bulle udstedtes.

Dyrettelsen af Nidaros's Erkestol var den vigtigste Frugt af Kardinal Nikolaus's Legation til Norge; men den var ikke den eneste. Han efterlod sig flere Spor af sin Virksomhed, hvilken vi dog desværre ikke kjende i dens fulde Udstrækning.

Sagaerne nævne et Forbud mod Vaabenbyrd i Kjøbstæderne, som han fik istandbragt: „at ingen her — heder det — skulde ustraffet bære Vaaben undtagen tolv Mænd, som udgjorde Kongens Følge“³⁾, — et Forbud, som imidlertid synes snart at være blevet slappet eller at være gaaet i Forglemmelse.

Af andre Rilder kjende vi flere Indretninger af ham, der i kirkelig Henseende vare af større Vigtighed, og længer bleve staaende ved Magt. Først og fremst maa nævnes Dyrettelsen af Kapitler ved alle Kathedralkirkerne i selve Norge, en Indretning, som sigtede til at bringe Biskoppernes Valg i fuldkommen canonisk Orden. Den gamle Vedtægt i Kirken, at Biskopperne skulde udvælges hver af sit Biskopsdommes Geistlighed, havde siden det 9de Aarhundrede i de fleste til den romerske Kirke hørende

¹⁾ Se ovenfor S. 219. ²⁾ Der forekommer mig ingen tilstrækkelig Grund være til at antage med Munch, at Dplandene, eller en stor Deel af disse, før havde ligget under Thronbjæms Biskopsdomme. Munch II. 867. ³⁾ Sn. S. 3. og G. S. c. 23.

Landet givet Plads for en anden Valgmaade, der af Pavebønnen havde vundet Stadfæstelse. Der oprettedes nemlig ved Kathedralskirkerne Kollegier af Geistlige, hvilke som et Slags Repræsentanter for det samtlige Klerus skulde vælge vedkommende Biskopper og tillige staa disse ved Siden som kirkeligt Raad. Et saadant Kollegium eller Kapitels Medlemmer kaldtes: Canonici, Kanniker, og kunde enten henhøre til en vis Klosterorden, og i saa Fald almindelig til en eller anden Congregation af Prest- Munk af St. Augustins Regel, — eller de kunde være Prester, der ikke hørte til nogen Klosterorden. I første Tilfælde benævntes de: Canonici regulares, regelbundne Kanniker, og bandede et ordentligt Convent; i det andet Tilfælde kaldtes de: Canonici sæculares, verbsliggeistlige Kanniker, og havde Presteskab til Bestyrelse og Underhold (Præbender), men skulde dog leve sammen i et Slags klosterlig Forening og have fælles Bordhold, mensa communis. Antallet af ethvert saadant Kollegiums Medlemmer var ubestemt og beroede paa, hvilke Underholdningsmidler der stode til Kapitelets Raadighed. Dette var Indretningen ved Domkapitlerne i Almindelighed; og saadanne skulde nu indføres i Norge. En Bevæggrund som herfor anførtes var naturligtvis, at den bestaaende Maade, paa hvilken Biskopperne bestilledes, nemlig af Kongebønnen, i sig selv var ucanonisk, ikke stemmende med den romerske Kirkes Love. Men at skaffe denne Bevæggrund i og for sig Indgang var ikke saa ganske let; thi det gjaldt her om at faa Kongebønnen til at opgive et vigtigt Prærogativ. De for Liebliffet raadende Forholde maatte tages til Hjælp. Det blev udvejet, hvor farligt det i Grunden var, at Biskopperne bestilledes af Kongebønnen, under en Statsforfatning, der indrommede dettes Deelbarhed. Naar der, som nu netop var Tilfældet, raadede tre Konger i Landet under en fuldkommen ligelig Samstyrelse og uden nogen Landsdeling, og der mellem dem herskede Meningsulighed om et Biskopsvalg, saa var man udsat for at tre forskjellige Personer kunde blive udnævnte til een og samme Biskopsstol, hvorved den farligste Ærtyrrelse kunde opstaa i Kirken. Det var derfor nødvendigt at indrette ved Kathedralkirkerne geistlige Valgkollegier, der, i det mindste i Tilfælde af Uenighed mellem de samstyrende Konger, kunde gjøre Utslag i Biskopsvalget og saaledes forebygge en Splittelse i Kirken, hvoraf stor Forargelse og Skade kunde reise sig. Paa denne Anskuelse søges Kongerne at være gangne ind og at have vedtaget Dyrrettelsen af Kapitler ved alle Biskopsstole i Landet, — dog med det Arbejde, eller i det mindste i den Mening, at derved ikke noget Skaar gjordes i Kongebønnen's ældre Ret, naar kun de samstyrende Konger vare indbyrdes enige med Hensyn til Bi-

skopsvalget. Saaledes seer man i det mindste, at Bestemmelsen senere er blevet fortolket fra Kongedømmets Side. Legaten har med egne romerst Statskunst lempet sig efter en Betragtningssmaade, som for Diebliffet støttede ham i Gjennemførelsen af sin Plan; og han har sikkert haabet, at naar Kapitterne først vare oprettede, og den egne hierarchiske Aand var dem indblæst, saa vilde de nok i Fremtiden selv vide at give sin Valgret den sande canoniske Betydning. De nødvendige Midler bleve nu skaffede til Veie for Kapitternes Underhold ved Præbenders Henlæggelse til Biskopsstolene, og Kanniker, eller som de i Norge paa Grund af deres Tjeneste i Choret kaldtes, Chorsbrødre bleve beskaffede. De vare overalt i Norge Canonici sæculares eller verdsliggeistlige, nemlig Prester, der havde sine Sognekald, hvilke de, naar disse ikke vare ganske i Kathedralkirkens Nærhed, bestyrede ved Vikarier, for selv at være ved Biskopsstolen og opfylde sit Kald som Biskoppens Raadgivere og Biskopsdømmets Bestyrere i Tilfælde af Biskoppens Fraværelse eller Stolens Ledighed. De beskaffedes af vedkommende Biskop og fyldte ham Lydighed. Indretningen kom, som vi senere skulle see, til at spille en vigtig Rolle i den norske Kirkeforfatning. Foruden ved Kathedralkirkerne i selve Norge finder man ifkun Kapitter ved Kathedralkirkerne paa Ørknøerne og Suderøerne ¹⁾).

En Bestemmelse blev ogsaa istandbragt med Hensyn til Sognepresterens Ansættelse, saaledes at denne meer udelukkende end forhen lagdes i vedkommende Biskoppers Hænder. Man finder nemlig, at Paven og Biskopperne senere hen paastode, at Kongerne ved denne Leilighed „frivilligen opgave sin Patronatsret til Norges Kirker“, altsaa overdroge til Kirkens egne Forstandere den Ret til at beskikke Sogneprester, eller det Dvertilsyn med disses Ansættelse, som ældre Vedtægt havde hjemlet Kongedømmet. Man seer vel ogsaa, at denne Paastands Rigtighed femti Aar efter kaldtes i Tvivl fra Kongedømmets Side, og at dette i ethvert Fald erklærede Dpgivelsen for ugyldig. Men at noget er udvirket i denne Retning af Kardinal Nikolaus til Geistlighedens Fordeel, er fuldkommen klart; kun at man ikke veed med Sikkerhed, hvorvidt Kongernes Føielighed har strakt sig, — om Dpgivelsen har været ubetinget, som Geistligheden paastod, eller om Biskopperne have fortolket den i en videre Udstrækning end Kongerne oprindelig have tænkt sig ²⁾). At der med

¹⁾ Om Oprettelsen af Domkapitter i Norge see: „Afs handling om den norske Kirkes Forhold til Staten“, udg. som Anh. til Kongespeilet Christiania 1848, S. 186.

²⁾ Gregorius IX's Br. af 5 Octbr. 1234 i norsk Diplom. I. 11, og Innocentius IV's Br. af 19 Decbr. 1247, jfrt. m. ovenn. Afs handling og S. 178 ovenfor.

det Samme har været gjort Skridt til ogsaa at udvirke af Sognealmu-
eræ et lignende Afskald paa deres Ret til Stemme ved deres Sogne-
prestens Valg, er høist rimeligt, ligesom og at dette har lykkets.

En anden Ting af stor Bigtighed for Hierarchiet, hvilken Kar-
dinal Nikolaus fik sat igjennem, var en Forandring i den verbøslige Lov
med Hensyn til Retten at gjøre Gaver. Denne Ret var efter
den ældre norske Lovgivning yderst indskrænket. Formue, især fast
Ejendom, betragtedes meer som tilhørende Vitten end enkelt Mand; Be-
sidderen, der egentlig kun var Bruger, var sølgelig ude af Ret til i
nogen større Maalestok at afhænde Formuen; dette kunde i alle Fald
ikke skee uden nærmeste lovlige Arvings Samtykke. Nogen Ret til at
gjøre Testamente udenfor den forømtalte Hovedtjende¹⁾ erkjendte
Loven strengt taget aldeles ikke; thi naar slet ingen i Loven nævnet Arving
var til, arvede Kongedømmet. Dette var til stor Hinder for alle betydeli-
gere Gaver til Kirken. Kardinal Nikolaus fik nu vedtaget — som det heber
— „med Raad af alle Biskopper i Landet og tolv de viseste Mænd af hvert
Biskopsdømme“, at det skulde staa Enhver frit, Kvinde som Mand, at
betovgive en Tiendebedel af det Land og det Løssore, som han havde modtaget
ved Arv, men en Fjerdedeel af hvad han selv havde erhvervet, og dette
maatte han bortskjenke til hellige Steder, eller til Frænder, eller til Ubesleg-
tede, alt efter egen fri Villie“. Retten til at gjøre Gaver eller Tes-
tamente blev vel endnu, som sees, nogenlunde indskrænket; men den
var dog stor i Sammenligning med den tidligere, og at den især kom
til at yttre sig i Sjælegaver, i Gaver til Kirken, er, naar man ser
den til Tidens Aand, let begribeligt. Legaten fik her aabnet en Rig-
domskilde for Kirken, som snart viste sig at overtræffe alle andre, og
som efterhaanden indbragte den en uafhængig Formue, paa hvilken
som en Hovedpille den kunde støtte sin Selvstændighed. Diebliffelig
har maaskee Bestemmelsen mindre rige Frugter; thi den var ikke frem-
gaaet under de lovedtagne Former og tiltrængte for at blive almene-
gjældende Lov at samtykkes paa hvert enkelt af Landets Lagthing.
Men den havde dog allerede i sin Fremtræden vistnok en kraftig Me-
ning for sig, og dens lovlige Vedtagelse udeblev ikke. I Frostathings-
og i Gulathings-Loven synes den strax at være optagen; i Eidsva-
things- og Borgarthings-Loven skeede det vel formeligen først i 1224,
men dette forhindrer dog neppe, at den ogsaa i disse to Lagdommer
ædligere har øvet Indflydelse og i alle Fald lettet Arvingernes Samtykke,
især til Sjælegaver inden de ved Bestemmelsen optrukne Grændser²⁾.

Endnu et Verk af Kardinal Nikolaus var Indførelsen af den

¹⁾ Se ovenfor S. 160. ²⁾ Norges gl. Love I. 447, sft. m. tilsvarende
Steder i den ældre Gulathings- og Frostathings-Lov, sft. 55 (G. L. c. 129),
209, 213 (F. L. IX. c. 4, 18).

saakaldte Romerskat eller Peterspengen (Ruma skattr, denarius sancti Petri), en Skat til den romerske Stol, der i Norge udrededes aarligen med een tallet Penning (peningr talinn) af Enhver som ejede i det mindste tre tallede Mark foruden Vaaben og Klæder ¹⁾. Vel findes der neppe noget udtrykkeligt Udsagn for at denne Skat blev vedtaget i Norge netop efter Nikolaus's Forslag eller Dpfordring; men flere Omstændigheder gjør dog dette i høieste Grad sandsynligt. Man ved nemlig af sikkre Kilder, at Nikolaus under sin Legation i Sverige fik den indført der; og man finder den ikke omtalt i de to ældste Christenretter, der ere ældre end Nikolaus's Mission, medens den omtales som vedtagen i Frostathingenslovens Christenret, der i Hovedsagen striver sig fra anden Halvdeel af det 12te Aarhundrede. Dette synes nogenlunde sikkert at knytte dens Indførelse til Kardinal Nikolaus's Legation i Norge. Skatten var af Bigtighed, især for den derved udtalte og bestandig hos Folket opfriskede Erkjendelse af Roms og Paven's kirkelige Overhoied.

Man finder ogsaa at Kardinal Nikolaus har bragt Geistlighedens Celibat, eller ugifte Stand, paa Bane i Norge, ligesom han vides at have gjort det samme senere i Sverige. Men paa ingen af Stederne lykkedes det ham at drive nogen Celibatslov igjennem. Presterne i Norge paastrøede endogsaa senere, da deres Celibat igjen bragtes paa Bane, at Kardinal Nikolaus under sin Legation havde tilladt dem at indgaa Egtekab ²⁾. Skjønt der, som det lader, ikke herfor fandtes noget skriftligt Beviis, saa er det dog i sig selv ganske rimeligt, at Nikolaus har fundet Modstanden i Norge mod Celibatsloven altfor afgjørende, og at han har ladet den falde eller givet en Dispensation fra den, fordi han mærkede, at Tiden endnu ikke var kommen til at gjennemtvinge den.

Endnu en Ting maa til Slutning omtales. Kardinal Nikolaus skal have givet Nordmændene og Svearne en Katechismus, hvis Indhold siden fulgtes, saalænge Katholicismen varede ³⁾. Medfører denne Beretning Sandhed, da maa man uden tvivl forstaa den saaledes, at Nikolaus har meddeelt den norrske Geistlighed en af ham forfattet, med den dagældende romerske Lære noie stemmende, forklarende Fremstilling af Trosaartiklerne til Brug ved Christendoms-Undervisningen; og er dette rigtigt, saa er der igjen al Sandsynlighed for, at det er denne Nikolaus's Fremstilling, der i norssk Oversættelse findes indført som Begyndelse til Christendomsbollen i de nyere Landslove for Norge og Island fra Midten af det trettende Aarhundrede.

¹⁾ N. gl. 2. I. 137.   ²⁾ Se Gregorius IX.s Brev til Erkeb. Sigurd af 16de Mai 1237, Norss Dipl. I. 15.   ³⁾ Suhm D. G. VI. 135; Munch II. 871 Not. 3; begge efter Manrique ann. Cisterc. II. 48.

De ydre Former, under hvilke Kardinal Nikolaus har udført sin Legation i Norge, findes ingensteds bestemt omtalte. Et Par Bink giver dog det allerede ovenfor anførte. Man seer paa den ene Side, at en Sammenkomst har fundet Sted mellem ham og de tre samstyrende Konger, og paa den anden, at ogsaa et stort Møde har været afholdt, til hvilket, „alle Landets Biskopper og tillige tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdomme“ have indfundet sig for at raadslaa med Legaten. Dsin Sammenkomst mellem ham og Kongerne maa antages at have faldet sammen med dette store Møde, og det Hele har da været et Rigs-møde, der er blevet sammenkaldt i Anledning af Legatens Komme, og paa hvilket hele Rigets bedste Kræfter, baade verdslige og geistlige, have været forenede og sammenvirkende. Det har været et Hovdingemøde (höfvingialundur) af samme Slags som man senere ved forskellige vigtige Leiligheder trefter paa i Norges Historie, en Blanding af et almindeligt norsk Kirkesmøde og en almindelig verdslig Raadsforsamling, hvad man senere undertiden betegne ved det fremmede Navn Parliament (parlamentum, parlamentum). Et saadant Møde var efter Norges Statsforfatning og Samfundsforhold det bedste Organ, gennem hvilket Legaten kunde virke for sit Viemod. Hvor det har været afholdt findes ikke udtrykkelig angivet; men man feiler neppe, naar man antager Nidaros for Stedet. Mødet stod nemlig i den nærmeste Forbindelse med Nidaros's Opvoelse til Metropolitanstæde, og Overværelsen og Jførelsen af Pallium kunde ikke nogensteds mere passende foregaa end just i den Kirke, hvor Norges Skytshelgen hvilede, og som var bestemt til at være for Fremtiden Norges Metropolitankirke.

Kongerne have altsaa i Anledning af Kardinal Nikolaus's Legation til Norge sammenkaldt et almindeligt Rigs-møde i Nidaros, til hvilket alle Biskopper i Landet og tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdomme have indfundet sig. Paa dette Møde er Overenskomsten mellem Kongerne og Legaten kommen i Stand, og den sidste Bestemmelser Kirken vedkommende blevet antagne. Under dette har ogsaa Nikolaus høitidelig ifklædt Biskop Jon Birgersøn Pallium og derved ophoiet ham til Erkebiskop og den norske Kirkes Metropolitan, — hvilket da har gaaet for sig i Christkirken i Overvær af alle tre Konger, af Norges Biskopper, nemlig: Sigurd af Bergen, Willalm af Oslo og den nytilsatte Arnald af Hamar, samt af de mange paa Mødet tilstedeværende Hovdinger. Ved denne høitidelige Leilighed og i denne glimrende Forsamling var det ogsaa, at den islandiske Stald, Freyri Einar Skulesson, paa Kong Eysteins Opfordring, fremlagde sit Kvad om den hellige Olaf, der er bekjendt under Navnet Geisli d. e. Straalen, og anset for et af den Tids ypperste

Skaldestykker ¹⁾). Intet blev saaledes forsømt, der kunde gjøre Høitideligheden saa hertig som muligt.

Vi have nu udhævet de Træk af Mikolaus's Legationsværk, som ere os bekendte, eller til hvilke vi med nogenlunde Sikkerhed kunde slutte. Betragte vi hans Virksomhed i det Hele med Hensyn til den norske Kirke, saa kunne vi ikke andet end tilkjende ham Hierarchiets Grundlæggelse i Norge. Han ordnede den norske Kirkes selvstændige Provinzialforhold, — aabnede Afgangen for canoniske, af Kongedømmet uafhængige Biskopsvalg, ligesom og for Sognepresternes ordentlige Ansættelse ved Biskopperne, — ryddede den væsentligste Hindring af Veien for Kirkens Berigelse ved testamentariske Gaver, — og bevirkede endelig det hele Folks tydelige Aerkjendelse af den romerske Stols Overhøiighed ved Indrømmelsen af Romerskatten. Dette var alt sterke Hjørnesteene, paa hvilke under gunstige Omstændigheder af dygtige Biskopper kunde reises en fast hierarchisk Bygning. Han havde hermed udrettet, hvad han for Tiden formaaede at udrette for sin Legations Niemed, og vist nok ogsaa hvad han for Tiden fandt nødvendigt. Han kunde nu ansee sin Legation i Norge fuldendt, og forlod Landet med en gunstig Stemning for Nordmændene og ledsaget af deres Hoiagtelse og Kjærlighed. „Han udbedrede — siger Saaen — i mange Maader Nordmændenes Seber, medens han var i Landet. Ikke har nogen udenlandsk Mand været i Norge, som alle i saa hoi Grad have agtet, eller som har formaaet saa meget hos Almue, som han. Han for tilbage til Syden med store Vennegaver og erklærede, at han skulde i Fremtiden være Nordmændenes bedste Ven“ ²⁾).

Mikolaus drog fra Norge til Sverige, hvorchon han skal være kommen imod Slutningen af Aaret 1152. I Anledning af hans Komme holdtes — som man tror — et Kirkemøde i Linkjøping, paa hvilket flere Bestemmelser bleve vedtagne i Lighed med hvad der var skeet i Norge. Alligevel lyffedes det ham ikke at faa den svenske Kirkes Provinzialforhold endeligen ordnet. Aarsagen var den Splid, som raadede i Sveriges Indre. Det svenske Rige omfattede nemlig tvende indbyrdes avindsyge Folkfærd: Svear og Gauter; og disse kunde ikke enes om, hvilket af begge skulde nyde den Ære at have Erkestolen i sin Midte. Følgen blev, at Sagen henstod uafgjort, da Legaten forlod Sverige for at vende tilbage til Rom over Danmark. Her besøgte han i 1153 Erkebiskop Askel eller Eskil i Lund. Han overgav til denne det for Sveriges Metropolitan bestemte Pallium med

¹⁾ Morfinfinna i Form. s. VII. 355, jfr. Munch II. 866.

²⁾ En. S. J.

Paalæg at klæde dermed den vorbende svenske Erkebiskop, naar Svearne og Gauterne vare komne til Enighed om, hvor Erkestolen skulde være. Han skal ved denne samme Keilighed have lovet Askel som en Erstatning for det Skaar, der var gjort i hans Metropolitanmyndighed ved Udsøndringen af den norske og svenske Kirke til selvstændige Kirkeprovinser, at udvirke for Lunds Erkestol Primatet over den svenske Kirke, hvilket inbefattede Ketten til paa Pavens Begne at meddele dens vorbende Metropolitaner Pallium. Ved en senere Paavehulle blev ogsaa Erkebiskoppen af Lund virkelig udnævnt til den svenske Kirkes Primas, og meddeelte i denne Egenstabs den første Erkebiskop af Upsal paa Pavens Begne hans Pallium i Aaret 1164.

Den norske Kirke derimod blev fuldkommen unddragen al Afhængighed af Lunds Erkestol. I den egentlige Fundationsbulle nemlig for Erkestødet i Aidaros, udstedt af Eugenius den 3die Eftermand, Pave Anastasius IV (1153—1154), i November 1154 og medundertegnet af Biskop Nikolaus af Alba selv som Cardinal, erklæredes, at den norske Metropolitan skulde staa umiddelbart under Paven; og dette blev stedse siden overholdt. Om Cardinal Nikolaus have vi kun at tilføie, at han strax efter Anastasius IV's Død den 2den December 1154, blev udvalgt til Pave med Navnet Hadrianus IV, og beklædte St. Peters Stol med stor Ansæelse til sin Død, den 1ste September 1159. Han skal efter vore Sagsaars Vidnesbyrd stedse have viist en Forkjærlighed for Nordmændene, som til Gjengæld holdt ham saa høit i Ære, at Folkemeningen erklærede ham for en hellig Mand, skjønt Kirken ikke indførte ham i Helgentallet. „Saa sagde de Mænd — heder det — som i hans Dage kom til Rom, at aldrig havde han saa magtpaaliggende Ting at tale med Nogen, at han jo talede først med Nordmændene, naar disse henvendte sig til ham. Han var ikke længe Pave, og nu er han anset for en hellig Mand“¹⁾.

22.

Harald Gille's Søners Død. Eysteinn Erlendsson anden Erkebiskop i Aidaros. Hans Forhold til Erling Skakke. Overenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnús Erlingssons Kroning.

Cardinal Nikolaus's Ophold i Norge havde for Diebliffet dæmret den ulmende Tvist mellem de norske Konger; men det varede ikke lang Tid før den igjen livnede op og endelig slog ud i lys Lue. Eysteinn og Sigurd, skjønt selv ikke i den bedste Forstaaelse, forneede sig endelig afgjørende om at udelukke Inge fra Kongedømmet. Men denne,

¹⁾ En. S. J. G. S. c. 23.

Skaldestykker ¹⁾). Intet blev saaledes forsømt, der kunde gjøre Høitideligheden saa hertlig som muligt.

Vi have nu udhævet de Træk af Mikolaus's Legationsverf, som ere os bekendte, eller til hvilke vi med nogenlunde Sikkerhed kunde slutte. Betragte vi hans Virksomhed i det Hele med Hensyn til den norske Kirke, saa kunne vi ikke andet end tilfjende ham Hierarchiets Grundlæggelse i Norge. Han ordnede den norske Kirkes selvstændige Provinzialforhold, — aabnede Udgangen for canoniske, af Kongedømmet uafhængige Biskopsvalg, ligesom og for Sognepresternes ordentlige Ansættelse ved Biskopperne, — ryddede den væsentligste Hindring af Veien for Kirkens Beriggelse ved testamentariske Gaver, — og bevirkede endelig det hele Folks tydelige Anerkjendelse af den romerske Stols Overhøiighed ved Indrømmelsen af Romerskatten. Dette var alt sterke Hjørnesteene, paa hvilke under gunstige Omstændigheder af dygtige Biskopper kunde reises en fast hierarchisk Bygning. Han havde hermed udrettet, hvad han for Tiden formaaede at udrette for sin Legations Niemed, og vist nok ogsaa hvad han for Tiden sandt nødvendigt. Han kunde nu ansee sin Legation i Norge fuldendt, og forlod Landet med en gunstig Stemning for Nordmændene og Iedsaget af deres Høiagtelse og Kjærlighed. „Han udbedrede — siger Sagaen — i mange Maader Nordmændenes Seder, medens han var i Landet. Ikke har nogen udenlandsk Mand været i Norge, som alle i saa høi Grad have agtet, eller som har formaaet saa meget hos Almue, som han. Han for tilbage til Syden med store Vennegaver og erklærede, at han skulde i Fremtiden være Nordmændenes bedste Ven“ ²⁾).

Mikolaus drog fra Norge til Sverige, hvorhen han skal være kommen inod Slutningen af Aaret 1152. I Anledning af hans Komme holdtes — som man tror — et Kirkemøde i Linkjøping, paa hvilket flere Bestemmelser bleve vedtagne i Tighed med hvad der var skeet i Norge. Alligevel lykkedes det ham ikke at faa den svenske Kirkes Provinzialforhold endeligen ordnet. Aarsagen var den Splid, som raadede i Sveriges Indre. Det svenske Rige omfattede nemlig tvende indbyrdes avindsyge Folkfærd: Svear og Gauter; og disse kunde ikke enes om, hvilket af begge skulde nyde den Ære at have Erkestolen i sin Midte. Følgen blev, at Sagen henstod uafgjort, da Legaten forlod Sverige for at vende tilbage til Rom over Danmark. Her besøgte han i 1153 Erkebiskop Askel eller Eskil i Lund. Han overgav til denne det for Sveriges Metropolitan bestemte Pallium med

¹⁾ Norrlinfinna i Form. s. VII. 355, jfr. Munch II. 866.

²⁾ En. G. J.

Paalæg at tilkæde dermed den vordende svenske Erkebiskop, naar Svearne og Gaurterne vare komne til Enighed om, hvor Erkestolen skulde være. Han skal ved denne samme Keilighed have lovet Askel som en Erstatning for det Skaar, der var gjort i hans Metropolitanmyndighed ved Udsøndringen af den norske og svenske Kirke til selvstændige Kirkeprovinser, at udvirke for Lunds Erkestol Primatet over den svenske Kirke, hvilket indbefattede Retten til paa Pavens Begne at meddele dens vordende Metropolitaner Pallium. Ved en senere Paavehælle blev ogsaa Erkebiskoppen af Lund virkelig udnævnt til den svenske Kirkes Primas, og meddeelte i denne Egenkab den første Erkebiskop af Upsal paa Pavens Begne hans Pallium i Aaret 1164.

Den norske Kirke derimod blev fuldkommen unddragen al Afhængighed af Lunds Erkestol. I den egentlige Fundationsbulle nemlig for Erkesædet i Nidaros, udstedt af Eugenius den 3dies Eftermand, Pave Anastasius IV (1153—1154), i November 1154 og medundertegnet af Biskop Nikolaus af Alba selv som Cardinal, erklæredes, at den norske Metropolitan skulde staa umiddelbart under Paven; og dette blev stedse siden overholdt. Om Cardinal Nikolaus have vi kun at tilføie, at han strax efter Anastasius IV's Død den 2den December 1154, blev udvalgt til Pave med Navnet Hadrianus IV, og beklædte St. Peters Stol med stor Ansæelse til sin Død, den 1ste September 1159. Han skal efter vore Sogaers Vidnesbyrd stedse have viist en Forskærlighed for Nordmændene, som til Gjengjæld holdt ham saa høit i Ære, at Folkemeningen erklærede ham for en hellig Mand, skjønt Kirken ikke indførte ham i Helgentallet. „Saa sagde de Mænd — heder det — som i hans Dage kom til Rom, at aldrig havde han saa magtpaaliggende Ting at tale med Nogen, at han jo talede først med Nordmændene, naar disse henvendte sig til ham. Han var ikke længe Pave, og nu er han anset for en hellig Mand“ ¹⁾.

22.

Harald Gille's Sønners Død. Eysteinn Erlendsson anden Erkebiskop i Nidaros. Hans Forhold til Erling Skakke. Overeenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnus Erlingssøns Krøning.

Cardinal Nikolaus's Ophold i Norge havde for Diebliffet dæmpet den ulmende Tvist mellem de norske Konger; men det varede ikke lang Tid før den igjen livnede op og endelig slog ud i lys Lue. Eysteinn og Sigurd, skjønt selv ikke i den bedste Forstaaelse, forenede sig endelig afgjørende om at udelukke Inge fra Kongedømmet. Men denne,

¹⁾ En. S. J. G. S. c. 23.

eller rettere hans kloge og kraftige Raadgivere, som Brødrenes Placner i Forskjøbet. Sigurd blev dræbt 1155 i Bergen, Eysteinn havde to Aar efter 1157 den samme Skjebne i det østlige Viken, og Inge Haraldsøn var nu Norges Enkonge.

Under denne uhyggelige Brødre-Strid fremtræder en Kjendsgjerning, som vedrører Kirken, og som viser paa den ene Side, at den udhævede Fare ved Biskopsvalgenes Afhængighed af et deelbart Kongedømme, ikke var greben af Luften, — og paa den anden Side, hvor lidt Kongerne i Birkeligheden ansaa sig indskrænkede i sin Bestikkelsestret ved de nys indførte Domkapitler. Da nemlig Biskop Sigurd i Bergen døde 1156 ¹⁾, bestikkede Kong Eysteinn sin Kapellan Paal til hans Eftermand; men hermed var Kong Inge ikke fornøiet, og da Kong Eysteinn var faldet, drev han Paal egenmægtigen fra Biskopsstolen og indsatte en Nikolaus Peterssøn fra Sogn til Biskop i hans Sted. Paal kom vel senere igjen til sin Ret, men dette er dog neppe skeet før efter Kong Ingés og maaste ogsaa Mobbiskoppens Nikolaus's Død. En lignende Vilkaarlighed udviste Inge, da Erkebiskop Jon døde, hvorom lidt nedenfor skal tales ²⁾.

Inge Haraldsøn havde ved sine Brødres Fald hævet sig til at blive Norges Enkonge. Men under den forudgaaende Kamp havde der af hans Brødres Tilhængere dannet sig et fastsluttet Parti, som vel ikke strax var stærkt nok til at omstyrte Ingés Kongedømme, men som dog altid havde det i sin Magt at uro ham i hans Enevælde. Dette Parti satte i sin Spids Sigurd Munds unge Son, Haakon med Tilnavnet Herdebred. Det fandt en Støtte i Thronderne, der blandt Nordmændene havde været gunstigt stemt mod Ingés Brødre, og det lykkedes Haakon ved et uformodet Tog til Thronhjem at blive tagen til Konge her 1159, dog saaledes at kun den Trediepart af Kongedømmet tilkjendtes ham, som hans Fader havde besiddet. Det er høist tvivlsomt, om dette Skridt kunde anses for lovtigt, saalænge Inge endnu var i Live ³⁾; — vist er det, at denne sidste ikke i nogen Maade vilde erkjende Haakons Ret. En blodig Kamp mellem de to Partier tog nu sin Begyndelse. Overmagten var vist nok endnu afgjørende paa Ingés Side; men der indsneg sig Avind og Misforstaaelse mellem hans to fornemste Raadgivere, de mægtige Høvdinge Gregorius Dagsøn og Erling Ormsøn med Tilnavnet Skaffe, en Omstændighed der svækkede Partiets Kraft. Inge var lidt senere uheldig nok til at miste sin sikreste Støtte, Gregorius Dagsøn, der faldt i et Slag i Nærheden af Konghella mod Haas

¹⁾ Isl. Ann. 64.

²⁾ Afhandling om den norske Kirkes Forh. til Staten,

Anh. t. Udg. af Rigsb. S. 186.

³⁾ Se ovenfor S. 137.

lens Parti den 7de Januar 1161; og ikke fuldt een Maaned efter faldt Inge selv den 3die Februar i et Slag paa Isen ved Oslo.

Haakon Sigurdsøn Herdebred var nu for Diebliffet den eneste som bar Kongenavn i Norge, en uerfaren Yngling paa 14 Aar, som desuden ikke nød det Held at være omgivet af Raadgivere, der vare sit vanskelige Kalb vorne. Istedetfor med Alvor at søge en oprigtig Udførelse med Høvdingerne for Inges fremdeles mægtige men nu kongeløse Parti, vakte Haakon strax biskes Mistanke og eggede dem derved til en Fortvivlelsens Modstand. I Spidsen for Inges Parti stod, efter Gregorius Dagsøns Død, dennes Medbeiler Erling Skalle, der ikke havde sin Lige blandt Norges Høvdinge i Kraft og Klogskab. Erling hørte baade paa Fæderne og Moderne til Norges mægtigste og anseeligste Lendermandsætter, og derhos var han gift med Kong Sigurd Jorsalfarers egtesødte Datter Kristin. Han havde, som ovenfor er berørt, i Forening med Orknoernes Jarl, Rognvald Rake og flere Høvdinge, gjort et Tog til Jerusalem (1152—1155)¹⁾, hvilket høieligen hævede ham i hans Landsmænds Agtelse, og efter sin Hjemkomst til Norge havde han stadigen holdt sig paa Inges Side som en af dennes indflydelsesrigeste Raadgivere. Da Erling var kommen til Bisped om, at han af Modpartiets Høvdinge kun havde Dødt at vente, fattede han den dristige Beslutning at opretholde Inges Parti og selv blive dets øverste Leder. Han samlede strax til Bergen Inges fornemste Tilhængere og fik deres høitidelige Tilfagn om at ville holde Partiet sammen. Men for at dette kunde give sin Modstand Begt i Folkets Dine maatte det have en Konge i sin Spidse. Man kjendte for Tiden ingen Kongesøn, som man kunde eller vilde sætte op mod Haakon. Da fik den slue Erling ledet Valget hen paa sin egen Søn, Sigurd Jorsalfarers Dattersøn, Magnus, et Barn paa fem Aar, i hvis Navn Erling selv, som hans naturlige Berge, skulde føre Styrelsen. Det var noget aldeles nyt og hidtil ukjent i Norge, at man gav En Kongenavn, som ikke i mandlig Linie stammede fra Harald Haarfager og ikke var Kongesøn; men saa stor var Erlings Indflydelse og saa vel vidste han at benytte sig af den Ærefrygt og Kjærlighed, som endnu knyttede sig til Sigurd Jorsalfarers Minde, at Sagen havde Fremgang. Magnus blev paa et Thing i Bergen i 1161 tagen til hele Norges Konge, med Tilfidesættelse af Norges gamle Konge-Arvefølge, og imod en Konge, hvis Arveret efter Loven var utvivlsom.

Erling sølte sig dog endnu for svag til at vove en Kamp mod Haakon og besluttede først at styrke sig ved udenlandsk Hjælp. Han drog til den danske Konge Valdemar I, for at søge hans Under-

¹⁾ Se ovenfor S. 170.

støttelse og han fik den imod hemmeligt Løfte om, at Viken skulde blive Danefongen afstaaet, naar Magnus blev befæstet i Norges Kongedømme. Med dansk Forsterkning vendte han nu tilbage til Norge, hvor imidlertid Haakon Herdebred var tagen til hele Landets Konge i Throndhjem. Det lykkedes Erling efter nogle heldige Kampe at overrumple Haakon og fælde ham i et Slag ved Den Sæl i Raumsdalsfjorden 1162. Erling drog nu strax til Throndhjem, hvor han fik sin Søn Magnus paa Dretthing tagen til Konge over hele Norge, skønt ikke ganske med Throndernes gode Villie. Hovdingerne for Haakons Parti stillede vel Sigurd, en anden Søn af Sigurd Mund, i sin Spidse med Kongenavn; men Rigets bedste Kræfter stode allerede til Erlings Raadighed. Sigurds Parti blev uden synderlig Banffelighed splittet, og Sigurd selv fangen og henrettet 1163.

Der var nu for Diebliffet ingen Hovding af Indflydelse i Norge, som aabenslydt vovede at høre sin Stemme mod Magnus Erlingsøns Kongedømme. Alligevel sølte ikke Erling det sikret. Han vidste vel, at det ikke var grundet paa gammel Lov og Landsret; han vidste at Norges Almue og især Thronderne holdt fast ved den gamle Arvesølgeorden i Harald Haarfagers Mandslinie, og han forudsaa, at ligesaa snart som en Kongesøn viste sig, vilde denne finde Tilhang, og Magnus's Kongedømme atter svæve i Fare. Under disse tvivlsomme Omstændigheder var det, at Erling vendte sig til Kirken for i dens Bistand at finde en Støtte for sin ærgjerrige Stræben, — et Skridt, som drog de vigtigste Følger baade for Stat og Kirke efter sig.

Jon Birgersøn var uidentvivel allerede en aldrende Mand, da han blev ophøiet paa Nidaros's Erkesæde. Han havde nemlig forud lige fra omkring 1135 (hans Formands Reinalds Dødsaar) været Stavangers Biskop. Hans Erkebiskopsdømme varede ikke meer end fem Aar. Det eneste Spor, der, saavidt bekjendt, er efterladt af hans kirkelige Virksomhed, er en Bestemmelse optagen i den ældre Frostathingenslovs Christenret Daaben vedkommende. Hvis en Kvinde er ganske ene, naar hun føder, og Barnet er saa svagt, at det ei kan føres til Prest, og ingen anden er i Nærheden, som kan hjælpe det til Daaben, da skal Moderen selv døbe det, heller end at det skal dø udøbt. Hun skal døbe det i Vand, hvis det er til; hvis ikke byppe det tre Gange i Dug, eller i Sne, eller i Sø; eller hvis ingen af Delene ere til, da gjøre Kors-tegn med Spytt paa dets Bryst og Skuldre under Fremsigelse af Daabsordene, og give det Navn. Barnet kan da begraves i viet Jord, og Konen behøver ei at stilles fra sin Mand. I Begyndelsen af denne Bestemmelse heder det: „Saa har Erkebiskop Jon sagt og tilladt“ ¹⁾. Jon Birgersøn døde i 1157 ²⁾.

¹⁾ R. g. L. 131, jfr. ovenfor S. 180.

²⁾ eller 1158. Jøll. Ann. 64.

Hans Eftermand var Eysteinn Erlendsson. Denne blev ikke valgt til Erkebiskop paa den Raade, som nu, efter at Nidaros's Kirke havde faaet sit Kapitel, maatte anses for lovlig eller canonisk: ved dettes Valg. Han udnævntes derimod af Kong Inge Haraldsson, hvis Kapellan og Statmester (Sékirdir) han forud var, paa en aldeles villaarlig Raade uden Hensyn til Chorsbrødrene i Nidaros ¹⁾. Men i Eysteinn fik ligesuldt Kirken og Hierarchiet en Forkæmper, som i Dristighed og hoiitstræbende Planer neppe fandt sin Overmand blandt Nidaros's følgende Erkebiskopper. Eysteinn Erlendsson stilledes som en Mand, der med stor Veltalenhed ²⁾ og et myndigt Væsen forbandt stor Dygtighed ³⁾. Om hans aandelige Gaver og hierarchiske Sindelag vidner noksom hans senere Færd. Han hørte desuden til en af Thrøndelagens mægtigste Hætter, langt ude paa Kvindesiden beslegtet og bebovret med selve Kongeætten, en Omstændighed, der lagde en ikke ringe Begt til den Anseelse, som hans hoiie Plads i Kirken i og for sig medgav. Endelig maa hans foregaaende Stilling som Kong Inges Statmester og Kapellan, hvilket sidste vil sige det samme som senere Tidens Kansler, have gjort ham fortrolig med alle Kongedømmets Anliggender, baade offentlige og hemmelige. Alt dette, især under den norske Stats daværende mislige indre Stilling, under den verdslige Magts Søndersplittelse, maatte forud betegne Eysteinn som den, hvem en mægtig Indgriben i Fædrelandet Fremtidsstjebne var forbeholdt.

Imellem Eysteins Udnævnelse til Erkebiskop ved Kong Inge og hans virkelige Tiltrædelse af Erkestolen synes en temmelig lang Tid at være forløben. Hans Udnævnelse synes at maatte være foregaaet 1157 eller 1158, men hans Indvielse og Tiltrædelse henføres med Bestemthed til 1161. Hvad Aarsagen har været til denne Henstand finde vi ingensteds angivet. Vi kunne dog her maafee opstille nogle rimelige Gjætninger. Først er det heel sandsynligt, at den kloge Eysteinn har villet sikke sig Kapitlets eller Chorsbrødrenes Stemme i Nidaros, for at han ikke af Paven skulde blive anseet som paatrængt Erkestolen paa en aldeles ucanonisk Raade, ved et blot og bart kongeligt Magtsprog. Men til at ordne dette er vel nogen Tid hængaaet. Derpaa maa det antages, at han har begivet sig til Rom. Hertil maatte han føle en dobbelt Opfordring: som den der ikke i Forveien var Biskop, maatte han dertil indvies, — og dernæst skulde han modtage sit Pallium. Erkesædets Fundationsbulle udtaler tydeligen, at den vordende Metropolitan skulde indfinde sig personligen

¹⁾ Afhandlingene i Udg. af Kongesp. S. 186.

²⁾ „sniallr madr mikill“

Skrif. 179.

³⁾ „skörungur mikill“ Snorre Magn. Erl. S. c. 16.

hos Paven for af ham at modtage Indvielsen og med det samme forpligte sig til bestandig Underkastelse under ham og den romerske Kirke ¹⁾. Regelen ansaa vist nok ogsaa stedse at være den: at den valgte Erkebiskop, forsaavidt han endnu ikke havde Biskopsvielse, skulde modtage denne af Paven selv tilligemed Pallium, og hvis han allerede var Biskop, dog hos Paven skulde personlig søge og af ham iflædes sit Pallium. Undtagelse fra denne Regel kunde gives, det vidste sig ved senere indtrædende Tilfælde, saaledes at Pallium nemlig oversendtes fra Rom; men det er ikke rimeligt, at noget saadant med Hensyn til Eystein fandt Sted, lige i Erkestolens første Tilværelse, og da det uden tvivl maatte være Eystein selv magtpaaliggende at træffe sammen med Paven, som ved hans Udnævnelse ganske vist endnu var den alle Nordmænd saa vel bekendte Hadrianus IV. Eystein har saaledes, efter at have bragt sit Valganliggende i Norge i Rigtighed, tiltraadt en Reise til Rom. At nu igen hans Ophold her er blevet langvarigere end maaskee paaregnet, dertil kunne vi let i de daværende romerske Forholde finde tilstrækkelig Grund. Hadrianus IV døde hastigen d. 1ste Septbr. 1159, maaskee før Eysteins Ankomst, i ethvert Fald før hans Indvielse. Men efter Hadrianus's Død indtraadte et deelt Pavevalg: Hiertallet af Kardinaler valgte Alexander III, et Mindretal derimod Victor IV, og Europas Riger deelte sig mellem disse Paver. Victor erkjendtes af Keiser Fredrik den 1ste, Alexander af de fleste andre europæiske Fyrster. Victors Parti fik for en Tid Overhaand i Italien, og Alexander maatte i April 1161 tage sin Tilflugt til Frankrige. Disse Tvistigheder maa ganske vist have forsinket Eysteins Indvielse, da han naturligtvis først maatte erklære sig for een af Paverne. Han synes at have traadt paa Alexanders Side, da man finder Norge omtalt blandt de Riger, som erkjendte denne; og der er al Sandsynlighed for at han af Alexander er bleven indviet og iflædt Pallium enten ganske tidlig i Aaret 1161 i Italien, før Paven flygtede herfra, eller længer ud paa Aaret i Frankrige, efter Alexanders Ankomst did. I hvorledes nu end dette forholder sig, saa er det sikkert, at Eystein i Slutningen af 1161 var kommen indviet til sit Erkesæde; thi en Indskrift viser, at han den 26de November dette Aar, hvilket udtrykkelig kaldes hans Biskopsdømmes første (regnet fra hans Indvielse), i Egenkab af Erkebiskop indviiede et Alter i Nidaros's Kathedralkirke ²⁾. Et nu den Forudsætning rigtig, at Eystein eet Aars Tid eller mere har opholdt sig i Syden i Pave

¹⁾ „Successores autem tui ad Romanum pontificem tantum recepturi donum consecrationis accedant, et ei simili modo et Romanæ ecclesiæ subjecti semper existant“, N. g. L. I. S. 440. ²⁾ Suhms og Schønings Forbedringer S. 415.

Alexander III's Nærhed, saa har han havt en god Skole at uddanne sig i, og har vist ikke heller ladet Tiden ubenyttet. Alexander var som bekendt en af sit Aarhundredes kraftigste, statsklogeste og meest hierarchiffindende Paver, af hvem Eysteins ret kunde lære hvorledes Kirkens Forstandere skulde bekæmpe den verdslige Magts Indflydelse, og derhos kunde see dette i Gjerningen udført i Striden mellem Alexander og Keiser Fredrik. Desuden havde Eysteins under et saadant Ophold den bedste Anledning til grundigen at studere den canoniske Ret og gjøre sig bekendt med det nye System af denne, som først for 10 Aar siden var opstillet i Decretum Gratiani. Fra Eysteins Tid af finder man ogsaa denne almindelige Kirkelov hyppig paaberaabt i den norske Kirke under Navnet Guds Lov (guds lög), og som saadan modstillet den verdslige Landslov (lög maana eller landslög).

Da Erkebiskop Eysteins i 1161 tiltraadte sit Embede blev han modtagen med Bevillie af alt Folket, dog fortrinnsviis af Thronderne; thi alt Storfolket i Throndelagen var deels beslegtet deels besvogret med ham, og alle vare de hans fuldkomne Venner. Eysteins benyttede strax denne sin Venkærlighed til Kirkens Fordeel. Han talte med Bønderne om hvor fattig Erkestolen var i Forhold til sin Verdighed, og hvor meget den trængte til at ophjælpes, saafremt den nu skulde vise sig i saa meget større Glands end forhen, da den blot var et Biskopsæde. Han foreslog, at Folket skulde understøtte den ved at indrømme Erkebiskoppen Ret til at opbære den ham ifølge Christenretten tilkommende Sagore, d. e. de ham tilhørende Bøder, i Dre Sølvverd i (eyrir silfrmetinn d. e. Dre i gangbar Sølvmynt), istedet for at den hidtil betaltes paa samme Maade som Kongens Sagore, nemlig i den saakaldte Lovore (lögeyrir eller sex alna eyrir d. e. Dren beregnet til sex Alen Badmel), der kun udgjorde Halvdelen. Ved denne nye Beregningsmaade vilde altsaa Erkestolens Indtægt af Sagoren blive det dobbelte af hvad den hidtil havde været. Tilgrebet var sterkt; men saa stor Fremfærd var der hos Eysteins, og saa vel blev han understøttet af sine mægtige Frænder og Venner, at han fik brevet Sagen igjennem. „Det blev — heder det — dømt efter Loven (o: lovligen rettaget paa Frostathinget) for hele Throndelagen og i alle de Fylker, som horte til hans Biskopsdømme (altsaa ogsaa i begge Nørefylkerne, Raumsdalafylke, Raumsdalafylke, og Haalepygiafylke)“¹⁾.

Dette var allerede et vigtigt Skridt fremad, men det fulgtes snart af andre, langt mere dristige og betydningsfulde. Ikke længe efter som Erling Skaffe til Thronhjem, — rimeligviis Vaaren 1162, da hans Søn Magnus efter Haakon Herrededs Fald blev tagen til

¹⁾ En. Mag. Erl. S. c. 16; Egff. 179.

Ronge paa Dretning ¹⁾). Der var nu mange som klagede for Erling over hvad Erkebiskoppen havde drevet igjennem. Alt var jo vistnok gaaet lovligen til, forsaavidt det var indrømmet af Folket til Thing; men en vigtig Forandring var dog gjort i Lovens udtryffelige Bestemmelser uden Kongedømmets Vidende og Samtykke; og hvorvidt dette var i sin lovlige Orden kunde være meget tvivlsomt, især da Forandringen gjaldt et Punkt, der vedkom Landsretten eller den offentlige Ret og ikke den private, og da Kongedømmet derved paa en Maade var stillet i et ugunstigere Forhold end Erkesædet. Erling gav for det Første intet Svar paa den forebragte Klage, men førte sig den dog i Stilhed til Minde.

Der var, som let kan tænkes, meget vedkommende Landsstyrelsen, hvorefter Erling behøvede at raadslaa med Erkebiskoppen, og de havde ofte Samtaler i Centrum. Ved en saadan Leilighed bragte Erling paa Bane den nylig skeede Forsøgelse i Erkebiskoppens Sagore og lod sig forlyde med, at denne ei stemmede med Kong Olafs Lov. Eysteinn svarede hertil, at Forsøgelsen var indrømmet af Bønderne med fri Villie til Guds Ære og Erkesædets Ophjælpelse. Den hellige Olaf havde selv givet Loven som han dengang fik Almuens Samtykke til; men der stod ingensteds i den, at det skulde være forbudt at forsøge „Guds Ret“. Erling yttrede da, at hvis Erkebiskoppen vilde forsøge sin Ret, saa burde han ogsaa hjælpe Erling til at faa Kongedømmets Ret forsøget i samme Mon (at Kongedømmet nemlig skulde erholde sin Sagore beregnet paa samme fordeedlagtige Maade som Erkesædet). Men hertil svarede Erkebiskoppen, at Erling allerede noksom havde sørget for sin Søns Navn og Magt. Havde Erkebiskoppen beregnet sin Sagore af Thronderne anderledes end Loven bød, saa troede han dog, at Loven langt grovere var overtraadt deri, at der var en Ronge over Landet, som ikke var Kongesøn; dette lod sig ikke forsvare ved Loven, og var uden Exempel i Landet. Da denne Ordverling havde været en Stund, bemærkede Erling, at heller end at bebreide hinanden, burde de gjensidigen understøtte hinanden. Han var villig til at hjælpe Erkebiskoppen at styrke Kirkens Magt, hvis denne til Gjengjæld vilde styrke hans Søns Kongedømme. Hvad dette manglede i Retmæssighed efter Landsloven, det kunde Erkebiskoppen udfylde ved Guds Lov, om han nemlig vilde salve og krone Magnus til Norges Ronge. Denne Handling, ved hvilken Kirken optraadte som indviende og velsignende, skulde altsaa efter Erlings Mening borttvætte det Ulovlige, som klagede ved Magnus's Kongedømme, og gjøre ham i Folkets Dine til en verdig Stamfader for en ny Kongeæt. Erling haabede vel saameget mere paa dens Virk-

¹⁾ Hgrsk. 179; se ovenfor S. 232.

somhed, da Salving og Kroning hidtil havde været uanvendt i Norge, og saaledes vilde sprede en ganske ny Glands over hans Sønns Kongenavn. Erkebiskoppen mærkede let, hvo der mest trængte til den anden; han saa, at han, som Sagerne stode, uden Vanskelighed kunde foreskrive Erling sine Betingelser, og Forbundet mellem disse tvende Ratskloge Mænd blev sluttet.

Før endnu disse Underhandlinger vare komne til fuld Modenhed, saa at de i sin Udførelse kunde fremtræde for Almeenheden, indtraf en Omstændighed, som ubetwivl paastynkede deres endelige Afsluttelse. I Aaret 1163, rimeligviis mod Aarets Ende, ankom til Norge en pavelig Legat, Magister Stefanus, udsendt af Alexander III. Man kjender ikke det egentlige Niemed for hans Sendelse; men at hans Komme saaldt beleilig for begge de underhandlende Parter, kan neppe omtvovles. Et stort, almindeligt Rigs møde, paa een Gang et Biskops møde eller Provinzial-Concilium og et Hovdingemøde, blev i denne Anledning, i Sommeren 1164, afholdt i Bergen, til hvilket foruden Erkebiskoppen Landets Biskopper, en Mængde lavere Geistlige, og en stor Deel verdslige Hovdinger indfandt sig. Erling Staffe, som just om Vaaren havde udryddet de sidste Levninger af Sigurd Sigurdsøns Parti i Bifen, kom naturligviis til Mødet med den unge Konge. Da Erkebiskoppen nu havde indviet Legaten i sit og Erlings Førehavende og med Lethed vundet hans Samtykke, blev Sagen foreslagt de øvrige Biskopper og Geistlige, der uden Modsigelse sluttede sig til sin Metropolitan. Derpaa blev den otteaarige Magnus Erlingsøn med al den Pragt, som kunde opdrives, salvet og kronet i (Christkirken ¹) i Bergen af Erkebiskop Eysteina i Dvervær af den pavelige Legat og fem Biskopper, fire norske og een islandsk; de norske utvovl: Thorstein af Oslo, Billialms Eftermand, Orm af Hamar, Arnalds Eftermand, Paal af Bergen og Peter af Stavanger, Jons Eftermand; den islandske: Brand Sæmundsøn af Høle, der efter Bjørn Gilsøns Død i 1162 var bleven valgt og nu netop var bleven indviet af Erkebiskoppen. Erling og tolv Rædermænd aflagde med den unge Konge Kroningsæden, hvis Indhold man ikke kjender, men som maa have været affattet sterkt til Gunst for Kirken, da senere Konger ei vilde indlade sig paa at aflægge den som skadelig for Kongedømmets Ret ²).

¹) Ever. S. c. 97 (Ret. 10). ²) Om disse Forhandlinger mellem Erling Staffe og Erkebiskop Eysteina findes tvende i Hovedsagen stemmende, men i Enkelthederne lidt afvigende Beretninger, nemlig i Hagrflinna S. 179, 180, og i Snæres Magnus Erlingsøns Saga c. 16, 21, 22. Ved nøie at sammenholde begge, forekommer det mig — hvad ogsaa i sig selv er rimeligt — at Forhandlingerne have været brevede i længer Tid, paa forskjellige Steder og ved forskjellige Leiligheder, hvilket Hagrflinna antyder, da derimod Snorre

Ved Magnus Erlingsøns Kroning havde Erkebiskop Eysteinn opfyldt sin Deel af Overeenskomsten. Hvorledes Erling Skaffe og Kong Magnus opfyldte sin, derom tie vel vore Sagaer; men af andre Kilder vide vi med Sikkerhed, at Magnus's Krone blev kjøbt dyrt, ja man kan sige: med Kongedømmets Idmygelse under Kirken. Der hviler vist nok nogen Dunkelhed over denne Sag, dog mindre med Hensyn til det virkelige Indhold af de fra Kongens Side indgaaene Forpligtelser, end med Hensyn til Tiden, da disse offentlig bleve udtalte, ved Brev stadfæstede og i Landsloven indførte. Hvad der fra Kongedømmets Side indrømmedes var i Hovedsagen følgende: — Norges Rige skulde for evindeligen Tider tilhøre Gud og den hellige Olaf, under hvis Overhøihed (dominium) Kongen skulde forestaa det som hans Vicarius og Vasfal (samqvam suus vicarius et ab eo tenens); og til Tegn paa Kongedømmets bestandige Underkastelse skulde ved enhver Konges dødlige Afgang hans Krone offres paa Metropolitankirke's Alter. Erkebiskoppen skulde videre have Ret til Reeludførsel til Island for et vist Læstetal. Alle Pilgrimer til den hellige Olaf skulde paa det Strengeste beskyttes, og Bold mod dem straffes med Fredløshed. Besmittelse af Metropolitankirken og andre Kathedralkirker skulde straffes med forhoiede Bøder. Kongen og alle hans Mænd skulde rigtig yde Tiende. De Særrettigheder, der allerede vare Metropolitanens indrømmede til Værelse for Pallium, skulde være stadfæstede ¹⁾. Biskopsvalgene og Kirkerne's Besættelse skulde

lader alt blive afgjort i Bergen strax før Kroningen. Jeg har antaget med Fgrst., at Forhandlingerne ere begyndte i Nidaros engang da Erling der var tilstede, og da forekommer mig det rimeligst, at dette har været om Vaaren 1162, da Magnus Erlingsøn paa Dretthing blev tagen til hele Norges Konge. Man har som mig synes al Grund til at tro, at Erkebiskoppen og med ham Geistligheden i sig selv har været gunstlig stemt mod Erling, som den der stod i Eidsen for Inges gamle Parti, — at Erling har tiet stille med de Besværligheder han kunde have at fremsætte mod Erkebiskoppen, indtil Magnus var tagen til Konge paa Dretthing, at ikke den indflydelsesrige Erkebiskop skulde lægge Hindringer i Veien for denne vigtige Handling, — men at han, da den lykkelig var fuldbragt, har vovet sig til at gjøre Erkebiskoppen Forekilling, rimeligvis især for at søle ham paa Lænberne, og at dette nu strax har ledet til friere Forklaringer fra begge Sider. Grundlaget for Overeenskomsten er nu blevet udkastet i Nidaros, men Pagten er først bleven fuldbommen afgjort paa Mødet i Bergen 1164, kort før Magnus's Kroning virkelig foregik. Munch er i enkelte, dog mindre væsentlige Dele, af en anden Mening om Forhandlingernes Gang; se det norske Folks Historie II. 926—939. ¹⁾ „Præterea dignitates et privilegia huic ecclesiæ propter honorem pallii concessa et legibus confirmata, sc. de augmento eorum et de farina ducenda xxx lest, et de hereditate advenarum clericorum . . . annuo et confirmo. R. g. L. I. C. 443 f.

endelig foregaa uden nogensomhelst Indblanding fra Kongedømmets Side ¹⁾.

I den nærmeste Forbindelse med disse Kirken indrømmede Retigheder, stod en Bestemmelse med Hensyn til Kongearvefølgen og Kongens Udnævnelse, der ogsaa letteligen vil sees at være væsentligen til Kirkens Fordeel, om end derved tillige tilsigtes en Stabsfæstelse af Magnus Erlingsøns Kongedømme og Udelukkelse af alle fremtidige Fordringer, som kunde blive dette farlige. Bestemmelsen gaar ud paa Følgende: — Den skulde være Norges Konge, der var Norges Konges ælteste egtefødte Søn, med mindre Dødsfald eller Uforhaand gjorde ham udygtig til Kongedømmet, da isaafald den af hans samfødte Brødre skulde træde i hans Sted, hvem Erkebiskoppen, Lydbiskopperne og tolv af dem tilnævnte Mænd af hvert Biskopsdømme dertil fandt skiftet. Var ingen egtefødte Søn forhaanden, da skulde den være Konge, som var nærmest i Arv efter de Tilnævntes (tilnævnte Bælgeres) Døds, hvis han syntes dem skiftet. Opstod Meningsulighed mellem de Tilnævnte, da skulde Fleerheden raade, naar Erkebiskop og Biskopper stode paa samme Side (fylgia). Efter Kongens Død, skulde alle Biskopper, Abbeder, Hirdstyrere og hele Hirden samt tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme, tilnævnte af Biskoppen, inden een Maaned søge til den hellige Olaf for at raadslaa med Erkebiskoppen, og ved denne Leilighed skulde den afdøde Konges Krone offers for hans Sjæl og hænges der (hos St. Olaf d. e. over hans Altar i Kathedralkirken) evindeligen Gud og den hellige Kong Olaf til Hæder ²⁾. Men hvis nogen paa anden Maade lod sig tage til Konge, da skulde han have Guds og Freds forbrudt, ligesom og enhver som dertil understøttede ham, og være i Guds og alle Helgenes, Pavenes, Erkebiskoppens og alle Lydbiskoppers Bøn. De som Biskopperne tilnævnte med sig til den Færd, men som unddroge sig for den, skulde være i Interdict (i forbudum), brødige 40 Mark til Kongen, og ikke begraves ved Kirken, hvis de døde i Interdictet ³⁾.

¹⁾ Med Hensyn til denne sidste Artikel heber det i Dokumentet: „Et præter hoc de electionibus faciendis et ecclesiis disponendis, in quibus olim regius consensus abolutus est et abjuratus, scilicet regibus irrequisitis et episcopatus darentur et ecclesiæ, et reliqua tunc concessa, in honorem dei et meimet salutem his literis et annuo et confirmo“. (M. g. L. I. S. 444). Er her Tale om en forudgaaende Affvergelse fra Kongedømmets Side gjort paa Magnus Erlingsøns Begne? eller om en endnu ældre? — hvilken da maatte være en Affvergelse af Kongerne Gylfein, Sigurd og Inge Haraldsønner, og da rimeligvis den hvortil Kong Haakon Sverresøns Brev sigter; se ovenfor S. 221, 224. ²⁾ „eptir því sem iátti Magnus konungr, hinn fyrsti koronadr konungr i Noregi“ — tilføies her i selve Grundteksten. ³⁾ Eld. G. L. c. 2, i M. g. L. I. 3. f.

Betragter man nu denne Overenskomst mellem Kongedømme og Kirke i dens Helhed og Konsekvens, maa man finde, at den medførte en gennemgribende Forandring i hele Norges Statsforfatning, idet denne, saa at sige med et eneste Slag, formedes til et Ideal af hvad en Stat efter Pavedømmets Grundsætninger skulde være; — og man maa for saavidt beundre Erkebiskop Eysteins Klogt. Kirkens enkelte Særrettigheder træde her i Baggrunden som nødvendige Følger af den store Hovedsætning: Norges Kongedømme er et Len af St. Olaf, — hvilken Hovedsætning igjen paa en klog Maade er praktisk gennemført i et af Kirkens Dom afhængiggjort Kongevalg. Grundsætningen paa hvilken den hele hierarchiske Bygning hvilede skulde anskueliggjøres ved Kronens Dffring paa St. Olafs Alter. Den hellige Olaf skulde være Norges virkelige men usynlige Konge, — en Forestilling, der allerede var Nordmændene tilvant. Han repræsenteredes synligen af tvende Personer: af Norges Erkebiskop, som den af ham stiftede norske Kirkes Forstander, — og af Norges Konge, som Landets verbodlige Styrer ifølge St. Olafs Forlening. Men Kongens Verdigthed eller Uverdighed til Lenet bedømtes af Norges Erkebiskop med hans norske Lydbiskopper, hvilke herved, ifølge en høiere mystisk Bemyndigelse kun udtalte Lensherrens, St. Olafs, Dom over sin Vasal. Kongedømmet blev saaledes underordnet Erkesædet, og Erkebiskoppen St. Olafs nærmeste Repræsentant, hvilken dog naturligviis ikke derfor unddroges det Lydbighedsforhold, hvori han stod til St. Peters Repræsentant og Efterfølger, Paven. Dette var en hierarchisk Bygning saa god som nogen Pave kunde forlange.

Den gamle Kongearvesfølge var den: at hver Kongesøn, ligemeget om egtesødt eller uegtesødt, var efter sin Fader berettiget til Kongedømmet eller Deel i samme, og hvorvidt denne allerede ved Fødselen givne Ret var tilstede hos den enkelte Person, det bedømtes af Bønderne eller Folket til Thinge, som efter at have undersøgt dette og fundet det i Orden, tildømte Bedkommende Kongedømmet ved en høitidelig Retshandling og meddelte ham Kongenavnet ved En af sin egen Midte. Denne Kongearvesfølge indskrænkedes nu paa den ene Side ved den egte Fødsels og Førstefødsels Forret; — dette maatte synes hver, som tænkte noget dybere over Norges hidtilværende Forhold, gavnligt, da derved Kongedømmets sande Eenhed vandtes, og den Rilde til indre Splid stoppedes, som Kongedømmets Deelbarhed mellem flere Kongesønner og de uegtesødte Kongesønners lige Arveret med de egtesødte altid holdt aaben, og det efter Erfaringens Vidnes-

byrd til Landets store Ulykke. Paa den anden Side udvidedes Kongearvesfølgen derved, at den ikke udelukkende og udtrykkelig bestedes ved Kongesønner af Harald Haarfagers mandlige Linie, men udstræktes til den nærmeste Mand i Arv¹⁾, selvsagt ogsaa til Mand, som havde sin Arveret gjenueem Kvinde. Men i begge Tilfælde skulde Arvingens Ret ikke som forhen afgjøres ved en Dom af Bønderne til Thing; den blev derimod ligeaa vel som den Arveberettigedes moralske Verdighed til Kongedømmet gjort afhængig af en Dom, der skulde udtales af Mand, tilnævnte af Biskopperne, en Dom som desuden fordrede Erkebiskoppens og Biskoppernes Tiltrædelse eller Samtykke for at være fuldgyltig. Man kunde ikke vel under de tilstedeværende Forhold, naar Kongedømmets Arvelighed skulde opretholdes og et Stik af Stemme ved Kongens Antagelse levedes Folket, paa nogen klogtigere Maade tilføre Kirken Kongedømmets fuldstændige Underkastelse og Afhængighed.

Man kan undres over, at Erling Skaffe med sin Klogskab og Vrgjerrighed var istand til at indgaa paa Bestemmelser, der i saa høj Grad nedverdige Kongedømmet og undertrykte dets Selvstændighed som Statsmagt. Men man maa herved betænke, hvad allerede er antydet, at Bestemmelserne ogsaa indeholde meget, der aabenbare maatte agtes at være til Gunst for Magnus's Kongedømme og tjene til dets Befæstelse. Ifølge den nyopstillede Statsret var Magnus, som den af Kirken samtykkede, Norges ene lovlige Konge; egtesødte norske Kongesønner af Harald Haarfagers Mandslinie fandtes ikke mere, hvilket Kirken ifølge dens udtalte Grundsatning om den egtesødte Kongesøns Fortrin kunde have foretrukket for ham, og de uegtesødte kunde, netop paa Grund af deres uegte Fødsel, ikke komme i Betragtning, naar Kirkens Dom havde udtalt sig til den egtesødte (egtesødt Søn af egtesødt Kongedatter), om end ikke kongebaarne, Magnus's Fordeel. Som Herrens Salvede og den hellige Olafs Vasal stod han desuden omgivet af et Helligdommens Vern, hvilket Ingen kunde angribe uden derved tillige at optræde som Kirkens og St. Olafs aabenbare Fiende, der ved et saadant Skridt selv udelukkede sig af Kirkens Samfund, som i Kirkens Van. Lægges man nu hertil, at Erling engang havde sat sin Sønns Dphøielse som sin Livsoppgave, gjort den til Maalet for al sin Virksomhed, og at den Vrgjerrighed, som var Drivhjulet i alle disse Forhandlinger fra Erlings Side, var reen personlig, — saa

¹⁾ Thi at her ei kan ogsaa tænkes paa Kvinde forbyde baade Ordene i Lovbødet og i det Hele den i Norge almindelige og endnu længe efter herskende Anskuelse, at Kongedømmet ei kunde bestyres ved nogen Kvinde.

vil man ikke saameget undres over, at denne forresten saa kraftige og dybtseende Aand i sin egennyttige Stræben fæstede sig ved Diebliffets Fordeel og greb efter den med begge Hænder, om han end nødvendig maatte føle, at de Dpoffrelser, hvormed han kjøbte denne Fordeel, i sine sandsynlige Følger vilde bringe Idmyggelse over hans Sønns Afkom, hvis dette — som han maatte forudsætte — arvede det for Stamfaderen saa dyrt kjøbte Kongedømme. Erkebiskop Eystein staar her i et langt fordelagtigere Lys end Erling. Eystein arbejdede nemlig til et Maal, der gik langt ud over den personlige Værgjerrighed, et Maal, hvilket hans Anstuelse, hans Stilling i Kirken og hans Forhold til Rom maatte i hans egne Dine hellige og derhos udmale som herligt og frugtbringende, ikke for ham og hans Tid alene, men for kommende Slegter og de fjærreste Tider.

Indholdet af denne mærkelige Overenskomst er her fremstillet efter tvende Kilder: et Brev udstedt af Kong Magnus Erlingssøn til Erkebiskop Eystein¹⁾, og en Artikel i den ældre Gulathingsslov²⁾; — det første udtaler Rigets Overdragelse til St. Olaf samt opregner de øvrige af Magnus skjænkede eller stadfæstede Særrettigheder for Kirken, — den anden fremstiller den nye Kongearvefølge og Reglerne for Kongernes Antagelse.

Hvad den sidste Kilde angaar, da har der aldrig været og kan vel ikke heller med Grund blive opfattet nogen Tvivl om dens fuldkomne Paalidelighed; dens Indhold kan man vist uden ringeste Betænkelighed antage for at være, hvad det i Overskriften udgives for, nemlig: »Nye Bestemmelser (nymæli), som bleve vedtagne ifølge Kong Magnus's, Erkebiskop Eysteins og Erling Jarls og alle de viseste Mænds i Norge, deres Overlægning (umrædum)».

Med Hensyn til Egtheden af det forstævnte Dokument derimod har der været fremfat Tvivl, hvilke man ikke kan negte finde nogen Støtte i dets eget Indhold under den Stiftelse, hvori det er blevet os bevaret. Men dette er, vel at mærke, ifkun i en Afskrift fra det 17de Aarhundrede, hvilken aabenbare paa flere Steder er feilfuld og utydelig, samt vidner om at være tagen, neppe efter Originalen selv, men snarere efter en Afskrift, ja maastee Afskrifts-Afskrift af samme. Man har bemærket, at det har en Datering, som nødvendig maa være urigtig, — og at dets Hovedindhold, nemlig Rigets Overdragelse til St. Olaf, i senere Dokumenter, hvor der dog kunde være fuld Anledning til at omtale det, ikke udtrykkelig nævnes før end i det første Udskrift til Overenskomsten mellem Kong Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon af 1273; — og paa Grund heraf har man troet, at hele

¹⁾ N. g. L. I. 442—444.

²⁾ *Ud. Gul. L. c. 2* (N. g. L. I. 3 f.)

Brevet er et Dypspind af den norske Geistlighed fra det 13de Aarhundrede. Hvad det første angaar, nemlig den urigtige Datering (1276, x Kal. Aprilis d. e. 23de Martis, hvilken Dag i Brevet selv nævnes som Paaskebad), da kan Dateringen's Urigtighed og Umulighed ikke afvises. Men paa den anden Side kan dette paa Grund af den Stillelse, hvori vi nu have Brevet for os, let forklares som en senere Afstiver-Feil, uden at man behøver at erklære hele Dokumentet af den Grund for et Falskeri. Hvad den anden Indvendning angaar, da gjendrivés den ligestrem derved, at netop Hovedsagen i Brevet, Rigets Overdragelse til St. Olaf, bekræftes ved den omtalte Artikel i den ældre Gulathingsslov, hvor Kronens Dffring efter Kongens Død udtrykkelig nævnes. Thi denne Dffring skulde jo netop være et Symbol paa Underkastelsen; og at der siges, at den skulde offres „for den Afsødes Sjæl“, kan ikke gjøre nogen Forandring i denne Anskuelse, da Artikelens hele Indhold noksom viser, hvad Dffringen egentlig skulde betegne, om det end er udtrykt paa en mindre tydelig Maade end i Brevet — muligén med Forsæt, for at undgaa et alt for sterkt Anstød. At en Overeenskomst netop af det ovennævnte Indhold har været afsluttet mellem Kongedømmet og Kirken, mellem Erling Staffe paa det første, og Erkebiskop Eysteín paa den anden's Vegne, maa saaledes antages for utvivlsomt. Det Eneste, som en usiegaende og tvivlende Sammenligning mellem de tvende Rikder kunde give Anledning til at formode, er i det høieste det, at begge Parter i Overeenskomsten, og især Erling, gjerne have villet for det første holde denne noget hemmelig, i det mindste i dens fulde Udstrækning. Om dette har været Tilfælde, er Grunden ikke vanskelig at optrage. Erkebiskoppen har frygtet mulig Indsigelse mod det Hele fra Folkets Side, hvis Overeenskomsten fik fuld Dffentlighed, for Folkemeningen varsomt var forberedt; og Erling maatte vel føle ikke alene Frygt men ogsaa Skamsfuldhed ved strax aabenlyst at vedgaa, hvorledes han, for at sikke sin Søn Kongedømmet, havde opoffret dets Selvstændighed og ældgamle Ret. Noget ganske lignende fandt fra Erlings Side Sted med Hensyn til Bifens Afstaaelse til Danefongen for at erholde dennes Hjælp. Den var ogsaa længe en dyb Hemmelighed, indtil endelig Erling ved Valdemars paatrængende Fordringer blev nødt til at aabenbare den for Bifværingerne, hvis Misnøie den da ogsaa i høieste Grad vakte; og den Sag blev kun med Vanskelighed udjævnet saaledes, at Afstaaelsen blev omgaaet derved, at Erling tog Bifen til Len af Kong Valdemar med Jarlsnavn, medens forøvrigt Forholdene bleve ved det Gamle, og Danefongens Overhøiighed over Bifen kun var til i Navnet. Om Erling kan have havt en lignende Tanke i Baghaanden med Hensyn til Overeenskomsten med Er-

kebiskop Eystein, nemlig ved gunstig Leilighed at faa den fuldfæstet ved Hjælp af Folkets Stemme, — det er noget, som vist altid bliver umuligt at afgjøre, skjønt det ikke er uligt Erlings øvrige Slæde og samvittighedsløse Statsklogt. Bist er det imidlertid, at noget aabenbart Skridt af ham i denne Retning ingensteds med Bestemthed antydes¹⁾. Erling trængte ogsaa i hele sin Levetid alt for meget til Erkebiskoppens Understøttelse, til at han skulde have ovøvet at bryde med denne; og hans Søn Kong Magnus var af en altfor aaben og ridderlig Karakter til at have villet i sin myndige Alder indlade sig paa sig Underfundighed, der vilde have skjændet baade hans eget og hans Faders Navn ved at stemple dem som Løstebrydere, ja som Menedere imod Kirken.

Det kan saaledes være høist rimeligt, at baade hiint Brev og Artikelen i Gulathingssloven ere noget yngre end den egentlige Dverenskønst, om end begge Dele ere fuldkommen egne. Maafee tænker man sig rettest Gangen i det Hele paa følgende Maade: En Dverenskønst mellem Erling Skaffe og Erkebiskop Eystein, aldeles stemmende med hvad ovenfor er anført, er bleven afsluttet umiddelbar før Kong Magnus Erlingsøns Kroning; men denne Dverenskønst har — som endnu dengang i Norge var det almindeligste — været afsluttet mundtlig i den pavelige Legats, de norske Biskoppers og maafee enkelte andre paalidelige Vidners Dvervær, i hvis Vidnesbyrd, ligesom i de fra begge Sider svorne Eder, den havde sin lovlige Sikkerhed. Først efter dens Afsluttelse er Kroningen foregaaet, og Kroningsøden, som Erling og tolv Lendemænd med den umyndige Konge aflagde, har været saaledes indrettet, at ogsaa den indeholdt en Betyggelse for Dverenskønstens Fasthed. Senere — uvist naar — har Erling benyttet sin Indflydelse i Gulathingssagen, hvor han havde de mest udbredte Forbindelser, til at faa den ovenanførte Artikel om Kongens Antagelse vedtagen paa Gulathing og indført i Gulathingssbogen; det var den Deel af Dverenskønstens, som var ham mest magtpaaliggende, og den blev vedtagen med en Barfomhed i Udtryksmaaden, som paa den ene Side kunde gjøre den nogenlunde smagelig for Thingmændene, og paa den anden Side maafee tilstede i enkelte Dele en gunstigere Forflaring for Kongedømmet, end egentlig af Erkebiskoppen var paatænt. Erkebiskoppen har atter længere hen fundet Kirkens Sag ved den brugte Fremgangsmaade mindre betrygget end ønskeligt var, og fordret en skriftlig Erklæring fra Kongedømmets Side; og denne fik han ved Kong Magnus's ovenomtalte Brev. Dettets aabenbare forvanskede Datering læs

¹⁾ Det eneste skulde muligens være i Kong Haakon Sverrersøns Brev, paa det Sted, som nedenfor vil blive anført i Anledningen af Legaten Sibentius.

der sig med storst Lethed og Sandsynlighed berigtige til 1174 den 24de Marts, som er Paaskefestdag. Netop paa denne Tid truedes Magnus's Kongedømme ved et Parti, det reiste sig i det østligste af Bøden paa Sverriges Grændse, de siden saa berømte Birkebener, der havde i sin Epidse en Kongesøn, nemlig Eysteinn med Tilnavnet Repla, en Søn af Kong Eysteinn Haraldssøn. Partiet viste sig om Vinteren mellem 1173 og 1174, eller i den allerførste Begyndelse af Høstmonate Aar. Denne Omstændighed har drevet Kong Magnus og hans Fader til at søie Erkebiskoppens Ønske. Ifølge dette har da Magnus, som nu selv var fuldmyndig til Landsstyrelsen, nemlig 18 Aar gammel, i Nidaros's Kathedralkirke, paa Paaskefestdag 1174, i egen Person offret sin Krone til St. Olaf og ledsaget denne høitidelige og offentlig Handling med Udstedelsen af hiint mærkelige Brev, der skulde tjene til ubrodelig Sikkerhed for den tidligere mundtlig afflutede Overenskomst. I Brevet nævnes Erling aldeles ikke; det er udstedt af Magnus som selvstyrende Konge og er fallet til „Eysteinn, af Sætes Raade Thronernes Erkebiskop, det apostoliske Sædes Legat, og alle Biskopper, Geistligheden og alt Folket i Norge“¹⁾. Hvad ellers Udstyket: „det apostoliske Sædes Legat“ angaar, da kan det ikke af Brevet sees, enten dette er en Titel for Erkebiskop Eysteinn, eller derved antydes en særegen pavelig Legats Nærværelse. Kong Haakon Sverrersøns oftere-forhen nævnte Brev omtaler: „Ede, som bleve svorne for Legaten Fidentius, dengang da Jarlen (Erling Skaffe) trattede (hól deilu) med Erkebiskop Eysteinn om den helige Kirkes Frihed“²⁾. Man har almindelig antaget, at Navnet Fidentius er feilagtigt for Stefanus, og at med de nævnte Ede menes dem, som bleve aflagte i Anledning af Magnus's Kroning 1164; og man har til Beskyttelse derfor anført, at Fidentius først kom som Legat til Norden i 1196 og døde i Begyndelsen af 1197 i Lund i Danmark uden at komme til Norge. Men muligt kunde det dog ligesuldt være, at Fidentius engang tidligere, omkring 1174, har været affient i pavelige Erinder til Norden, at han dengang har været tilstede i Nidaros, da Magnus offrede sin Krone, og at det saaledes virkelig kan være ham, som i Brevet er meent ved „det apostoliske Sædes Legat“. Kong Magnus's Handling og Brev var i dette Tilfælde end mere betydningsfuldt og forbindende.

¹⁾ „Magnus dei gratia rex Norvegiæ Augustino eadom gratia Thronensium archiepiscopo, apostolicæ sedis legato et universis episcopis, clero et omni populo per Norvegiam constitutis salutem“²⁾ N. g. L. I. 445.

Jeg skylder dog at bemærke, at Navnet Fidentius kun findes i det ved Udgaven benyttede Hovedhaandskrift, medens i det andet blot læses: Legaten uden Navns Tilføielse.

Vi have saa udførligen handlet om Overeenskomsten mellem Erkebiskop Eysteinn og Erling Skakke, fordi den staar som en hoist mærkelig Kjendtgjering, oplysende ikke alene Norges kirkelige Forholde i Middelalderen, men ogsaa Pavedømmets hierarchiske Grundsaetninger i det Hele, hvor farlige de vare for Kongemagten, og paa hvilken naergaaende Maade for denne de gjordes gjældende, naar Keilighed tilbød sig. Det er et Træk, som klarligen viser, til hvilket Maal den Tids Hierarchi stræbte, og hvor klogt og kraftigen Omstændighederne benyttedes for at naa det.

82.

Manqlerne ved den mellem Kongedømme og Kirke sluttede Overeenskomst. Erling Skakkes Karakter og Virksomhed.

Saa vel som nu for menneskelige Dine den norske Kirkes Overhoiheid over det norske Kongedømme syntes grundfæstet, og Magnus Erlingssøns kongelige Verdighed sikret under Kirkens og St. Olavs hellige Vern, — saa viste dog begge Dele sig meget snart at være ligesaa ubestændige som ethvert andet Verk af menneskelig Klogskab, der ikke er bygget paa Sandhedens og Retfærdighedens Grundvold. Det Hierarchi, for hvilket Erkebiskop Eysteinn, rimeligiis i god Tro, kjæmpede, var et glimrende men skuffende Gjøggebillede, udsprunget af falske Begreber om Christi Kirkes Væsen; og Magnus's Kongedømme var reist med underfundig Statsklogt paa et Grundlag af Lovbrud og Blod. Det hele var en Bygning af indbildske og ærgjerrige Menneskers dristige Aumæsselser, en Bygning der faldt — som Kong Evertter senere sagde med Hentydning paa sig selv — „da Gud sendte fra nogle Udfjær en liden og lav Mand for at styrte deres Hovmod“ ¹⁾.

At Hierarchiet, i den Stikkelse, hvori det af Pavedømmet forfegtedes og af Erkebiskop Eysteinn i Norge søgtes gennemført, var fremmed for den sande Christendom, det er her ikke Stedet til noiere at udvise; den almindelige Kirkehistorie udhæver dette til Fulde. Her maa vi derimod dvæle et Øjeblik ved Ulovligheden af det hele ovenfor skildrede Foretagende med Hensyn til Norge.

Den lovgivende Myndighed hvilede i Norge, som allerede oftere yttret, hos Folket, der som lovgivende Statsmagt repræsenteredes af Landets fire Lagthing. Kongedømmet kunde blot siges at have Deel i hiin Myndighed forsaavidt dets egen Ret angik, der var fastsat ved en ældgammel Overeenskomst, og saaledes ikke eensidigen kunde forandres. Vilde Kongedømmet, opfordret eller uopfordret, til Folkets Fordeel eftergive noget af sin ved Loven

¹⁾ Evert. S. c. 99.

hjemlede Ret, da maatte dette naturligviis tilfænde gives paa Lagthingene, og modtoges da med Tak. Vilde Kongedømmet udstrække sin Ret, da maatte Folkets Samtykke hertil ad samme Vej vindes, ellers var det løsløs Anmasselse. Vilde en af de tvende Parter bortstjænte noget af sin lovlige Ret til tredie Mand, da kunde dette ikke heller ske uden en Forandring i Loven med begges Vidende og Samtykke, navnligens hvis Gaven gjaldt en Rettighed for Giveren, der i nogen Maade berørte den anden Parts Stilling.

Ku maatte vel af enhver Upartist indrømmes, at Kongedømmets Uafhængighed var noget, som ikke vedkom Kongedømmet selv alene, men ogsaa Folket i Egenkab af frie Undersaatter (Begnaar). Om Kongedømmet erkjendte en jordist Magt over sig, kunde ikke være Folket ligegyldigt; og en jordist Magt blev dog altid den norske Kirke, repræsenteret af Erkebiskoppen og hans Lydbiskopper, om disse end skjød St. Olaf foran sig som den usynlige Overfonge. At Kongedømmet blev taget til Len af St. Olaf d. e. af Nidaros's Ertesæde, var saaledes en Statshandling, der medførte en Forandring i Kongens lovbestemte Stilling i Staten, og maatte derfor nødvendig stadfæstes af den anden Statsmagt, Folket, for at være fuldgjældig efter Landets Lov og Ret. Man kunde saameget man vilde skyde sig ind under en høit hædret Folkehjelgens mystiske himmelske Magt, — Folket, i det mindste dets meer oplyste Ledere, indsaar dog nok, at en jordist Magt med det samme sneg sig imellem.

End mere aabenbart og for Folket fatteligt var det, at en gjenemgribende Forandring i den ved gammel Overenskomst mellem Folk og Kongedømme fastsatte Kongearvesfølge og Kongeantagelse maatte have Folkets Stadfæstelse for at være lovgjældig. Ogsaa med Hensyn til mange af de særlige Indrømmelser, der vare Kirken gjorte, — navnligens de, som medførte en Forandring i de ældre Christenretters Bestemmelser — da maatte man med Grund betvivle deres lovgjældighed uden Folkets Samtykke.

Spørgsmaalet bliver nu: hvorvidt tilveiebragtes et saadant Folkets Samtykke gjennem Lagthingene til de nye Bestemmelser? — Hertil tør man vist med Sikkerhed svare, at det aldrig blev tilveiebragt. De verdslige Lovbøger, Christenretterne og den nærmest naafølgende Historie vidner derimod. Det Æneste, som med Grund kunde paaberaabes for et saadant Samtykke — og dog blot med Hensyn til den forandrede Kongearvesfølge og Kongeantagelse —, er den oftere berørte Artikel i Gulathingloven. Men hvad denne angaar maa man vel mærke sig, at den blot gjælder Gulathing's Lagdømme og ikke indeholder det ringeste Beviis for, at a lignende Samtykke er vundet paa Landets øvrige Lagthing. Man

har tværtimod Grund til at slutte, at dette ikke har fundet Sted, netop deraf, at det med Tausshed forbigaaes. Var nemlig Sagen samtykket ogsaa paa de øvrige Lagthing, saa havde man ganske vist ikke undladt at tilføie i Gulathingssloven en Ytring som den: „at Bestemmelsen var vedtagen af Landets Almue paa alle Landets Lagthing“ og ikke blot benævnt den: „en ny Bestemmelse tagen ifølge Kong Magnus's, Erkebiskop Eysteins, Erling Jarls og alle de vise Mænd i Norge deres Overlægning“. Thi ved alle de vise Mænd i Norge betegnes ifkun efter gammel Talebrug: Kongens naturlige Raadgivere, hans store Raad, nemlig Lendermændene, Hirdstyrerne og vel ogsaa allerede nu Biskopperne; men alle disse havde blot en raadgivende, ikke lovgivende Myndighed. Desuden viser det sig klart af den følgende Historie, at Thrønderne, som ifølge gammel Vedtægt havde paa Drething den første Stemme ved Kongernes Antagelse, og hvis Stemme i saa Henseende paa en Maade gjaldt for hele den norske Almue, — at de netop holdt fast ved den gamle Arvesølge, og derfor aldrig vare Magnus Erlingsføn rettro, men modtog med aabne Arme den første Kongeføn af Harald Haarfagers Mandslinie, der viste sig, og tildømte ham Riget som dets rette Arving, og det uagtet al den Magt og Indflydelse som Erkebiskop Eystein blandt dem øvede.

Man kan saaledes med fuld Sandhed paasta, at de ved Overeenskomsten mellem Erkebiskop Eystein og Erling Skaffe fattede Bestemmelser, saalangt fra forud at have Norges Lantslov eller senere det norske Folks Samtykke for sig, — tværtom vare stridende mod den første og aldrig vandt det sidste, idetmindste ikke i fuld Udstrækning. Men heri laa netop den store Brøst ved det hele Foretagende fra verdsligt Standpunkt betragtet. Thi Nordmændene holdt endnu strengt paa Loven og Lovens Former og havde sund Forstand nok til ikke blindt hen ved et mystisk Gjøglebillede at lade sig fralocke Nettigheder, som de fra sine Forfædre havde arvet, som strakte sig op lige til det norske Riges Stiftelse, og paa hvilke deres hele Samfundsorden var bygget. Vi ville i det Følgende see, at det her omhandlede Foretagende vist nok fremkaldte en forvirret Vasken i Folkets Begreber om Kongedømmets, Kirkes og dets egen gjensidige Stilling, — en Vasken, som ikke bar de bedste Frugter for den gamle Folkfriheds søvne og naturlige Udvipling; men hvad Overeenskomsten selv angaar, da lykkedes det blot dens bedre Grundbestanddele i Tidens Løb at gjøre sig gjældende, medens den i sin Heelhed var en glimrende Boble, der brast ligesaa snart som den var fremblæst.

Erling Skaffes øvrige Færd som Statsmand og Landsstyrer tilhører ubelukkende den verdslige Historie; alligevel kunne vi ikke for

Sammenhængens Skyld lade den ganske ubetvøret. Med alle denne Rands store Egenheder og den opoffrende Kjærlighed han viste mod sin Søn — en Kjærlighed saa om, at den skulde synes at vidne om en naturlig Hjertets Godhed, — saa var der dog i andre Henseender, og især naar det gjaldt at styrke denne Sønns Kongedømme, en kolbt beregnende Underfundighed og en samvittighedsløs Grumhed udbredt over hans Handlemaade, der maa gjøre et høist uhyggeligt Indtryk og give et usordeelig Begreb om hans Hjertelag. Det var som om en misforstaaet, ærgjerrig Faberkjærlighed havde opslugt alle andre hvidere Følelser i hans Sjæl. Overalt hvor en Fare viste sig, der kunde true hans Sønns Høiherd, var han rede til at kvæle den med hvilke somhelst Midler, med Trosløshed og med Grumhed. Haakon Herdes herds Drab i Slaget ved Sel var en underfundig og trosløs Tilskjæning af Erling. Den unge Konge havde i Haab om at redde sit Liv gaaet over paa Erlings eget Skib, havde overgivet sig til Stavnsboerne, var tagen under deres Vern og havde faaet Erlings Tilfagn om Fred; men ligesuldt blev han under en paa Erlings Bud fremledt Forrydelse af Kampen dræbt, tilsyneladende usorvarende, men i Grunden efter Erlings Anstiftelse. I samme Slag blev ogsaa en Datter søn af Harald Gille, Nikolaus Simonsøn, en ung Dreng, der maatte ansees for at staa Kongedømmet ligesaa nær, om ikke nærmere end Magnus, ryddet af Veien. Erling havde ladet ham bringe ombord paa sit eget Skib, og under Slagets Lummel blev han, som der sigtes og det uden tvivl med Rette, dræbt af Erlings Mænd. Da den unge Sigurd, Sigurd Munds Søn, var falden i Erlings Hænder, lod denne ham — som allerede forhen berørt — staaanseløst henværet. Da Gutbrandsøn, en Datter søn af Kong Eysteinn Magnussøn, altsaa gjennem sin Moder ligesaa nær berettiget til Kongedømmet som Magnus Erlingsøn, blev da han reiste en Flok mod denne, overvunden af Erling, og undgik kun en voldsom Død ved at flygte til Danmark, hvor han endte sine Dage i Fred. Meest Medfølelse hos Nordmændene synes dog den unge Harald Sigurdsøns Skjebne at have vakt. Han var en Søn af Kong Sigurd Mund, avlet med Erlings egen Hustru, Kongedatteren Kristin, i en i dobbelt Henseende fortryderlig Forbindelse, nemlig under et Elegtstabsforhold mellem Forældrene, som efter Kirkens Love ei tillod deres Forbindelse (de vare Søskendebrødre), og derhos i Egtstabsbrud fra Kristins Side. Hans Færd synes i Begyndelsen at have været en Hemmelighed, som dog Erlings skarpe Blik gjenneuskuede, Anglingen blev opsporet og bragt til Erling i Bergen. Der var intet Skridt gjort til at danne noget Parti for Haralds Sag, og han selv var en fljøn og haabefuld Dreng, der valte Alles Deelagelse. Den unge Kong Magnus fattede endog

Godhed for ham og vilde ved sin Forbøn hos Erling redde den Ustydiges Liv. Men Erling svarede sin Søn kort, at dette var en Sag, han ikke forstod, og hvori det ikke kunde nytte at handle efter et godt Hjertes Tilskyndelser; blev Harald i Live, vilde snart Alle have ham til Konge, men Magnus under Drens Eg. Harald blev paa Erlings Bud halsbuggen paa Nordnæs, en Gjerning som almindelig dadledes. Dgsaa til Kongedøttrene af Harald Haarfagers Et havde Erling et mistænksomt Die. Han selv havde, ved sin Søns Valg til Konge, aabnet en Udsigt for deres Sønner til Norges Kongedømme, og Olaf Gudbrandsøns Optraeden havde vist, at denne Udsigt kunde lofte til et Hovedstykke. Sigurd Mund efterlod sig en anerkjendt Datter Cecilia. Gift med en norsk Høvding kunde hun føde Sønner, der kunde blive Magnus farlige. Derfor giftede Erling hende mod hendes Willie ud af Landet med en svensk Lagmand, Folkvid, for at den udenlandske Fædreneet kunde gjøre hendes Sønner, hvis hun fik nogen, fremmede for Nordmændene. Under en saadan Fremfærd formaaede Erling vist nok at tiltvinge sig af sine Landsmænd en vis ydre Agtelse, — man beundrede hans Dygtighed og man frygtede hans Strengthed; men Nordmændenes Kjærlighed og Hengivenhed magtede han aldrig at vinde.

Al Erlings blodige Statsklogt var dog utilstræffelig til at skænke hans Søn en fredelig Besiddelse af Kongedømmet. Han havde verget dette i Magnus's Barndomsalder og under hans Opvært mod mange farlige Storme, og bevaret det for ham, indtil han havde naaet Ynglingens Alder, den Alder i hvilken Nordmændene vare vante til at see sine Konger selvstyrende. Men just da Tiden var kommen, at Magnus selv skulde udfolde sine mange gode Sindets og Legemets Gaver, Egenskaber der muligen kunde tilsløre Mindet om hans Faders uretfærdige og grusomme Fremgangsmaade, — just da reiste sig det Parti i Norge, som af Forsynet var bestemt til at fuldkaste Erlings hele misfommelig flabte Verk. Det var de allerede ovenfor nævnte Birkebener.

Dette Parti dannedes fra først af ved en Sammenflokning af dristige unge Mennesker, der paa en eller anden Maade havde lidt under Erlings Strengthed, der havde sine nærmeste Brænders Drab eller Tab af al sin Ejendom at hevne, — Mennesker der Intet meer havde at miste undtagen Livet, paa hvilket de i sin fortvilede Stilling satte liden Pris. De fandt en Høvding i Eysteinn Meyla, der holdtes for en Søn af Kong Eysteinn Haraldsøn, en ganske ung og uerfaren Mand; og ham gave de Kongenavn 1173—1174. I Forstningen flakkede de om som Skovrovvere, under bestandige Farer og under en saadan Mangel paa Livets Fornødenheder, at de maatte binde

Birkeøver om Venene istedetfor Sto. Deraf Ogenavnet Birkeben-
ner, som gaves dem af Bønderne for Spot, men som siden blev et
Hædersnavn, hvilket Norges bedste Mænd fandt ærefuldt at bære. I
to Aar færbedes de i det Østlige af Bifen, vandt undertiden ved sin
Kasthed nogle Fordele, men kunde dog ikke bringe noget større Fore-
tagende i Stand. Men om Sommeren 1176 lyffedes det dem at naa
til Søstypen og der skaffe sig Skibe. Nu vovede de et dristigt Skridt,
som vidner om, at de med al den Fremfusenhed og Ubetænksomhed,
der vistnok med Grænd tillægges dem, dog ikke vare ubekjendte med
Folkestemningen i Norge. De styrede med sin hele Magt til Thrønd-
hjem, og kom ddt saa uventet, at de saa godt som uden Modstand be-
mægtigede sig Ridaros og sældede Hovdingen for Kong Magnus's
Folk. Det viste sig strax, at Magnus's Kongedømme endnu blandt
Thrønderne havde mange Modstandere. Ikke nok med at Eysteins paa
Drething blev tagen til Konge, naturligtviis ifølge den gamle Kongearv
og med Tilfidesættelse af Erlings og Erkebiskop Eysteins Bestemmelse,
— men, hvad tydeligere viser Stemningen der nord i Landet, mange
af de bedste Bøndesønner i hele Thrøndelagen sloge sig til Birkebe-
nernes Parti og fulgte Eysteins Hær over Opslandene tilbage til det
sydsøstlige Norge. For dette Sinde var dog Birkebenernes Hælv af
fort Barighed; thi i Begyndelsen af det følgende Aar, 1177, bleve de
i et Slag paa Re i Nærheden af Lunsberg, skjønt mandsterkere, over-
vundne af Kong Magnus selv. Deres Konge Eysteins blev dræbt af en
Bonde, hos hvem han paa Flugten søgte Skjul, og Flokken blev saa
gøtt som ganske adspillett.

Denne Seier syntes for Kong Magnus og hans Parti at være
af den høieste Vigtighed. Thi baade var en farlig og dristig Fiendes-
skof opreven, og, som det lod, tilintetgjort, — og derhos var dette ud-
rettet under den unge Kong Magnus's egen Anførsel, uden at hans
Fæder, som hidtil altid havde været den handlende, havde været til-
nære eller i Nærheden. Dette vakte naturligtviis Folkets Tillid til den
forhen uprøvede Konge, og en høi Mening om hans personlige Tap-
ferhed og Dygtighed. Den Bønsælhed, Magnus allerede forud ved
sit blide indtagende Væsen havde vundet, blev herved bestyrket.

24.

Zverrer Sigurdsøns Optræden. Hans Grundsetninger med Hensyn til Konge-
dømmets Forhold til Kirken.

Birkebenernes Flok var dog ikke ganske tilintetgjort. Dens, rig-
tig nok yderst ringe, Levninger samlede sig igjen i Skovbygderne paa
Sveriges Grændse, og Kong Eysteins Fald gav Pladsen for en ny Hov-

ding, hvem det var bestemt snart at sprede en uventet Glands over det for ødelagt anseede Parti.

Denne nye Høvding var den berømte Sverrer. Over hans Fødsel og Ungdomsliv hviler en Dunkelhed, som vel aldrig fuldkommen lader sig sprede. Han kaldte sig Søn af Kong Sigurd Mund. Mange af hans Samtidige og meer end Een af den følgende Tids Historiegrandstere have betvivlet Sandheden af dette Udsagn, og anseet ham for en flog, dygtig, af Lykken begunstiget Usurpator¹⁾. Fuldgyltige Beviser for eller mod hans Paastand kunde neppe hans Samtid fremlægge, og end mindre vil det vistnok lykkes Eftertiden. At drøfte denne Sag noiere hører dog ikke til det os foreliggende Emne. Det være mig blot tilladt her at yttre som min personlige Mening: at langt mere synes at tale for end imod hans Paastands Sandhed.

Sverrer skal være født 1151, og i sit 5te Aar af sin Moder Sunhild og sin Stiffader Unas være ført over til Færøerne, hvor den sidste havde en Broder Roe, som senere blev Dernes Biskop. Hvem der var hans rette Fader — heder det — blev holdet hemmeligt, i Begyndelsen uvidt af hvilken Grund, senere vel for at unddrage ham Erling Stalkes Efterstræbelser; og han gik for at være Unas's Søn. Hvad der maa ansees sikkert er, at han paa Biskop Roes Foranstaltning fik en geistlig Opdragelse, og allerede havde gennemgaaet de lavere Grader og var viet til Prest, da han i sit 24de Aar af sin Moder fik Oplysning om sin virkelige Fader. Han drog nu i 1176 til Norge for at udspeide, hvad Fremtids Udsigter der kunde være for ham. Til Fremgangen af Birkebenernes Rejsning satte han ingen Lid og vilde derfor ikke slaa sig til dem. For Erkebiskop Eysteins, til hvem Biskop Roe havde raadet ham at henvende sig, vovede han ikke at aabenbare sin Hemmelighed, da han hørte, hvor fast Benflabet mellem ham og Kong Magnus var knyttet. Af Erling og Magnus selv kunde han naturligtvis ingen Anerkjendelse vente af sin Ret. Han fandt i Forholdene, som de dengang vare i Norge, og hvilke han noie eftersporede, ingen Opmuntring, ligesaa lidt som i Erlings og Kong Magnus's Sindstemning, hvilken han under en personlig Nærmelse grandstede uden at være kjendt af dem. Han drog derfor, med Opgivelse af alle Forhaabninger om at vinde sin Ret, til sin Søster Cecilia i Vermeland, der modtog ham som sin Broder.

Retop ved den Tid kaldt Kong Eysteins Meyla paa Re, og Birkebenernes Parti var berøvet sin Høvding. Et Rygte havde udbredt sig i Norge om hvo Sverrer var, og man vidste hvor han var at

¹⁾ Werlauffs Anecdoton XVIII: „usurpator felix, virtutibus et vitiis æque insignis.“

finde. Den søge Levning af Birkebenerne opsogte ham, tvang ham paa en Maade til at sætte sig i deres Spidse, og gav ham, saasnart de vare komne paa norsk Grund, Kongenavn d. 13de Marts 1177.

Hermed var da Sverrer stude frem — som han selv paastod, og som i sig selv er rimeligt — mod sin Villie paa den farlige Bane, der førte ham til Hæder og Høihed, men ogsaa til et stormfuldt Liv, fra Begyndelsen til Enden uden Ro og uden Hvile.

Vi kunne her ikke i det Enkelte forfølge Sverrers Kamp med Magnus Erlingsøn om Norges Kongedømme. Vi maa blot udhæve: at han ved sin Klogskab og Fasthed bandede Birkebenerne fra en fortvivlet Flot af Fredløse til en Hær af sande Helte, — at han endnu samme Aar, som han under de uheldigste Udsigter var traadt i deres Spidse, saa sig istand til at føre dem til Throndhiem, hvor han paa Drething blev tagen til Konge, — at han efter tvende Aars Kamp under vrelende Krigslykke fældede Erling Skaffe i et Slag ved Nidaros 1179, — og at han endelig ogsaa fældede Kong Magnus Erlingsøn 1184 i et blodigt Søslag ved Himreite i Sogn.

Sverrer havde under hele denne Kamp med Magnus de største Banfælgeligheder at overvinde, — Banfælgeligheder som ifkun hans Uforsagthed, Udholdenhed, rigt begavede Aand og den Tillid til Guds Bistand, som i det mindste af hans egne Yttringer fremlyser, kunde sætte ham i Stand til at møde. Man har vist nok i disse hans ofte gjentagne Yttringer af Tillid til Guds Bistand for hans retfærdige Sag villet see mere List, ja vel Hyffleri, end Dyrigtighed; — men det er svært for menneskeligt Nie at læse hvad der staar i Ens Hjerter; og naar Sverrer paaberaabte sig det guddommelige Forsyns Hjælp, der havde frelst ham af saa mangen truende Fare, som et siensynligt Bevis for sin Ret, saa kan man i alle Fald ikke negte, at hiin Hjælp i Sandhed var virksom tilstede, og at Sverrer i det mindste var et ublaaret Medskab i Forsynets Haand til at møde Hierarchiets Dvergreb i Norge og styrte det fra den farlige Høide, til hvilken det havde opsvunget sig, og paa hvilken det var i Færd med at sætte Fod, vist nok ligesaameget til den sande Christ-Kirkes som til Statens Fordærvelse.

De Banfælgeligheder Sverrer havde at bekjempe lade sig let fatte. Først havde han i Erling Skaffe en Modstander ligesaa prøvet i Statsklogt som i Hærførerdygtighed, og i Kong Magnus en Fiende, der vel ikke i hine Egenstaber kunde maale sig med sin Fader, men som igjen havde sin Fordeel deri, at Fleertallet af Folket elskede ham og var ham oprigtig hengivet. — Dernæst havde Sverrer fast uden Undtagelse Norges indflydelsesrige Lændermænd imod sig. Disse havde nemlig knyttet sin Sag til Kong Magnus's og saa i hans, den ved dem fremhjulpne Lændermandsøns, Kongedømme en Sikkerhed for Dyrretholdelsen af sin

egen nedarbejde Ret til, som Kongens naturlige Raadgivere, at gribe ind i Landstyrelsen og lede denne til egen Hæder og Fordeel; medens de derimod i Sværrer saa en Konge, der støttende sig til en af deres Stemme uafhængig Arveret, til Baabnens Magt og sit eget Krigerheld, vilde lægge strenge Baand paa deres Selvrædighed, og rimeligviis have sine egne Tilhængere, næsten ubelukkende Folk af en lavere Stand, men udmærkede ved Mod og Dygtighed, over deres Hoveder. — Videre havde Sværrer første Delen af Almuen mod sig. Den var, som før sagt, indtagen for Magnus's elskverdige Personlighed, kunde vanskeligen ved haandgribelige Beviser overtydes om Sandheden af Sværrers Kongebyrd, og nærede Fordomme mod ham, hvilte omhyggeligen vare den indblæste af dens verdslige og aandelige Ledere. Den saa i Sværrer en Forstyrret af den fremblomsfrende indre Fred og deraf følgende Velstand, og den saa i hans Tilhængere Ransmænd, der kun stundede efter „at feie Bondens Gjemmer med sine skidne Hænder“ 1). Dog gjorde Thrønderne herfra en Undtagelse, idet de bestandig yttrede Forkjærlighed for Sværrer, strax erkjendte hans Ret og understøttede ham, saavidt hans Modstanderes Overmagt og Erkebiskop Eysteins Indflydelse tillod dem. — Endelig, hvad der var det farligste af Alt, Sværrer havde i den norske Kirkes indflydelsesrigeste Forstandere dødelige Fjender. Han havde vovet at søge Kongedømmet i Følge en Arvelov, som Kirken troede sig at have affattet; han havde vovet at sætte sig op imod den af Kirken laarede og indviede Konge, og erklære bennes Kongedomme for en ulovlig Anmasselse; han havde ved dette Skridt noksom viist, at han agtede den hele Overenskomst mellem Kong Magnus og Erkebiskoppen for ugyldig, at han, med Tilside sættelse af St. Olafs Lenshøiher over Norge, vilde forsegte Kongedømmets Uafhængighed af Erkesædet; og med det samme vakte han grundet Formodning om, at han ogsaa vilde underkjenne alle de øvrige Særrettigheder, som ved hiin Overenskomst vare Kirken hjemlede. I alt dette maatte Kirken's Forstandere, i det mindste enkelte af dem, og deriblandt den mest formaaende, Erkebiskoppen, finde Grund mere end nok til at stille sig mod Sværrer med al sin Magt og Indflydelse, til at forfølge ham med det bitterste Had. De forsømte derfor ifft baade i og udenfor Norge at ubraabe Sværrer for en frafalden Prest, der havde forsyndet sig mod Guds Kirke ved at udtræde af den geistlige Stand, — for en Bedrager, der tillod sig Kongebyrd, — for en ugudelig Trøldmand, der skylde Djævelen og sine Troldkunstner alt sit Held og saadant mere 2). De udtalte selv og lærte

1) Sv. S. c. 96.

2) Sv. S. c. 33, 34, 60, 90, 99, 122; Sax. Gram. l. XIV; Guilh. Neubrigensis l. III. 6; Rogor de Hoveden, ed. Savillo. p.

Folket at udtale Forbandedser over Sverrer og hans Mænd i Livet og i Døden, medens de sikkert lovede Magnus's Tilhængere, som faldt for dennes Sag, at deres Sjæle skulde være i Paradis, for deres Blod var blevet koldt paa Jorden ¹⁾).

Saa stærk en Fiendemagt havde Sverrer at stride mod i sin Kamp med Magnus Erlingsøn om Kongedømmet. Og han førte Kampen ligesaa vel med aandelige som legemlige Vaaben. Mod Erlings Klogt og Krigerdygtighed satte han sin egen Overlegenhed i begge Henseender, og mod Magnus's Bønselighed hos Folket i det syblige og vestlige Norge satte han Thyrondernes Hengivenhed og sine Virkebeneds Trofasthed. Mod Lendermændenes Had stillede han sine egne Krigshovdingers Hærgjerrighed, som han smigrede og opeggede ved at love dem deres fældede Modstanderes Hædersnavne og Rigdomme ²⁾. Almuens Uvillie og Fordomme søgte han at bekjæmpe ved staaansom Overbærenhed, ved de fredelige Hæringsveies Beskyttelse, ved belærende Tale og ved bitter Spot. Sine Fiender i Kirken mødte han helst med kirkelige, eller i alle Fald aandelige Vaaben, med Kirkens egen Lære og kandslovens Bestemmelser, — og heri kom utvivlsomt hans geistlige Opdragelse, der ikke synes at have været overfladisk, ham høieligen til Gode.

Sverrer med sit Skarpsyn gennemskuede ubentvivl' meget snart det hierarchiske System, som Erkebiskop Eysteinn ved Overeenskomsten med Erling Skakke havde søgt gennemført i Norges Statsret, og paa hvilket, som paa en Grundsteen, Retmæssigheden af Magnus Erlingsøns Kongedømme hvilede. Han indsaa de vigtige, for Kongedømmet forderkelige Slutningsfølger, som deraf kunde udbrages; men han opfattede ogsaa dets indre Brøst og svage Sider. Han saa, at det støtte sig paa Grundsatninger, der havde et vist Medhold i den romerske Kirkes allerede udtalte Paastaaender, men som dog overalt i Europa bekjæmpedes med vigtige Grunde, hente fra Kirkens ældre Forhold og tidligere Lære; og han saa derhos, at det var ganske stridende mod Aanden i Norges gamle Samfundsorden i dennes hele indre Sammenhæng. Denne Samfundsorden, med sit af Lendermændenes patriarkaliske Myndighed ledede Folke- eller Bondevælde og sit af begge temmelig indskrænkede Kongedømme, fandt Sverrer ubentvivl' i mange Dele forældet, rystet ved de forudgaaende indre Uroligheder, og uoverensstemmende med de statsretlige Anskuelser, som nu havde gjort sig gjældende fast over hele det vestlige Europa. Her var først — og det tidlig — det oprindelige germaniske Folkevælde blevet kvælt af et gennem Rensvæsenet udviklet Adelsvælde; og for at holde dette Stanspunkt havde igjen Kongemagten meer og meer støttet sig til en guddom-

¹⁾ Ev. S. c. 38, 99.   ²⁾ Ev. S. c. 35.

melig Ret, til den Christendommens Lære, at al Dyrighed er af Gud, hvilken anvendt paa den høieste verdslige Dyrighed, Kongedømmet, opstillede dette som en Gave af Gud, og Ighænderen som Konge af Guds Raade. Pavedømmet vilde fortolke dette som eenstyvende med: Konge af Kirkens eller Pavenes Raade og vilde see dette betegnet i Kongens Salving og Kroning, ved hvilken kirkelige Handling, udført af Kirkens Forstandere, den guddommelige Bemyndigelse først meddelees Kongen gjennem Kirken af dennes frie Billie. Men herimod gjorde Kongerne den kraftigste Indsigelse, idet de paastode at have sin Kongemyndighed umiddelbart af Gud og ikke igjennem Kirken og dens Forstandere paa Guds Begne; hvad enten saa Kongen var Konge ifølge lovligt Valg eller Arveret, var altsaa den guddommelige Bemyndigelse strax tilstede, og Salvingen og Kroningen kom kun til som en symbolsk Handling, hvorved Kirken fremstillede og tydeliggjorde hiin allerede givne guddommelige Bemyndigelse for Almenhedens Øine, og som Kirken følgelig i Grunden ikke kunde negte at udføre, naar Kongen paa lovlig Raade havde erhvervet sit Kongedømme. I Norge havde man før Magnus Erlingsøns Kroning intet Begreb om en guddommelig Oprindelse af Kongedømmet. Man saa dettes Oprindelse ifkun i en gammel allerede under Hedendommen afsluttet Dverenskønst mellem Folket paa den ene Side og Harald Haarfagers Æt paa den anden. I Magnus sit man først en Konge af Guds Raade, men i den Betydning som Pavedømmet og Hierarchiets Tilhængere vilde have Udtrykket fortolket: af Kirkens eller St. Olafs Raade. Sverrer forfastebe aldeles et saadant Kongedømme. Dog vilde han paa den anden Side ikke vende tilbage til Nordmændenes gamle Anskuelse af Kongedømmet som oprundet af en blot og bar retslig Dverenskønst. Kongedømmets guddommelige Ret vilde han ikke slippe; men han opstillede imod den hierarchiske Anskuelse heraf, som Erkebiskop Eysteinn havde gjort gjældende, den ovenomtalte kongelige Anskuelse — om jeg saa maa kalde den —, som allerede var paa god Vei til at staae sig almindelig Indgang i de europæiske Rigers Statsret.

Vi kunne danne os et klart Begreb om den Anskuelse, Sverrer i ovennævnte Henseende opstillede, af tre Kilder: af de flere Taler, som i Sverrers Saga forekomme, hvilke upaatvivlelig paa det nærmeste ere ordret optegnede som de fløde af Sverrers Mund; — af et Stridskrift om Kirkens Forhold til Staten, som er forfattet i Sverrers Regjeringstid, fuldkommen i hans Aand, og ganske vist efter hans umiddelbare Tilfagn; — og endelig især af Kongespeilet, dette mærkelige Skrift, der skjønt det ikke, som Enkelte have troet, kan være forfattet af Sverrer selv, dog sienesynligen er fra hans Tid,

skrevet af en af hans Tilhængere, og i alt, hvad angaar Kongedømmet og Kirken, støttet til hans Meninger. Ifølge disse Kilder tør man udhøve som Sverrers Anskuelse i Hovedsagen Følgende:

Gud har umiddelbart indstiftet tvende Myndigheder her paa Jorden: den kongelige og den biskoppelige, eller Kongedømmet og Kirken. Hver har sit af Gud givne Omraade: Kongedømmet omfatter alle verdslige Ting, Kirken alle aandelige. Den ene af disse Myndigheder kan ikke gaa ind paa den andens Enemærker, uden at Gud, af hvem de hver især ere indstiftede, derved fortørnes. Thi begges Omraade er Guds Eiendom, og Biskoppen ligesaa vel som kongen ifkun jordist Bestyrer af hvad der tilhører Gud alene. Baade Konge og Biskop ere derimod, som Guds hinanden sideordnede Tjenere, skyldige at understøtte hinanden gjensidigen i deres guddommelige Embeder. Kongedømmet er et Billede af selve den guddommelige Høihed, og kongen af Gud bestiftet i det høieste Dommersæde paa Jorden. Hver Konge, som bærer fuld kongelig Verdighed, kaldes med Rette Herrens Salvede; og Kristus, medens han var paa Jorden, gav Exemplet paa hvorledes man bør ære og lyde Kongen, idet han baade selv betalte Kongedømmet Stat og bød St. Peter, som han dog satte til den prestelige Verdigheds Hoved, at betale den. Idet man hædrer kongen for det Navns Skyld, som han har af Gud, hædrer man Gud selv, og den som ikke bærer Resfrygt for Kongens Høihed, han frygter ikke Gud. Gud selv har givet Kongen i Hænde sit skarpe Sverd til al Slags legemlig Nøvselse. Det bider altid saart, endog saa naar dermed hugges uretteligen; dog har Kongen for Brugen at gjøre Gud alene Regnskab, men et strengt Regnskab, der gjælder evig Fortømmelse. Med samme Sverd har Kongen ogsaa at verne om Kirken, hvis Biskoppen ei fuldkommen seer sig istand dertil. Thi Biskopperne har vistnok ogsaa af Gud erholdt et Nøvselsens Sverd; men det er kun et Ordets Sverd, der hviler i Munden og ikke i Haanden, med hvilket han blot kan negte den, der vanærer Kirken, den aandelige Føde, som denne meddeles (d. e. excommunicere ham), og hvilket, hvor saart det end bider — saarende end Kongens, — naar dermed retfærdigen hugges, dog aldeles ikke bider, hvis det bruges uretteligen, men tværtimod da hugger den selv til Meen, som svinger det ¹⁾.

Man indseer let, at denne Lære, idet den stiller Kongedømmet og Kirke som sideordnede Indstiftelser af Gud, alligevel, paa en ingenlunde utydelig Maade, stiller Kirken i dens Fremtræden paa Jorden under Kongedømmet og indskrænker Biskopperne i forskjellige Forhold den samme Lydighed mod deres Konge, som enhver anden Undersaat skylder ham; — at den lægger en ubegrændset

¹⁾ Rigsb. c. 44 og 45, jfrt. m. c. 69 og 70.

fordiſt Myndighed i Kongens Hænder, hvilken Myndighed Kongen har af ſelve Gud, ſom hans Salvede ifølge ſin kongelige Verdigheſed, uden Kirkens eller Biſkoppernes Mellemkomſt, og for hvis Benyttelſe han ſtaar Gud ene til Anſvar; — at den endelig ved en ſimpel Følgeſlutning endog undbrager Kongens Perſon, ſom hellig ved den Verdighed Gud umiddelbart har betroet ham, fra Kirkens Dommermyndighed i aandelige Sager, hvilken den forreſten indrømmer Biſkopperne at udøve endog ved Excommunication.

Hvorledes Esverrer af en ſaadan Lære kunde ulede et Forſvar for ſit eget Kongedømme imod Kirkens Paafandte til Fordeel for Magnus Erlingsſons, er ikke vanſkeligt at begribe. Esverrer paafod at være Konge ifølge Rigets lovbefæmte Arvefølge og en loyformelig Antagelſe, overhovedet ifølge en lige ſiden Rigets Stiftelſe tilværende og aldrig retlig ophævet Lov; — medens Magnus derimod var Konge ifølge en nyere ſeldgjort Beſtemmelſe, der aldrig ad retslig Bei havde vundet Gyldighed ſom almindelig Landslov, og ſom man desuden maatte give tilbagevirkende Kraft for deri at finde nogen Støtte for Retmæſſigheden af hans Kongedømme. Esverrer var alſaa ifølge ſelve ſin lovlige Adkomſt til Kongedømmet den ſande Herrens Salvede, medens Magnus ifkun var den fordifte Kirkes Salvede ifølge en Anmæſſelſe af Biſkopperne. Hos Esverrer hvilede den guddommelige Ret i al ſin Fylde, og den kunde ingen Excommunication eller Vanſættelſe fra Kirkens Side udſlette. Kirkens Sverd var mod ham uvirksomt og vendte ſig kun mod Biſkopperne ſelv, ſom vovede ulovligen at hugge med det. Enhver Reiſning af hans Underſaatter mod ham var et Dyrer mod Gud ſelv, hvilket han var berettiget til, ja pligtig at reyse; og for Maaſden, hvorpaa han reysede det, ſtod han kun Gud til Anſvar.

Læren gjennemført i ſtreng Følgerigtighed var farlig ikke for Kirkens fordifte Magt alene, men ogsaa for Folkets Frihed og gamle Ret. Den ſammenbrængte nemlig al mulig Statsmyndighed i Kongedømmet, ſom den eneſte af Gud beſtittede Dyrighed i jordifte Ting, og erkendte ingen anden Statsmagt. Den ſtillede i Grundden Kongen over alt fordift Anſvar, over enhver ældre ſtatsretlig Dvereenſomſt mellem Kongedømme og Folk, paa hvilken Norges Samfundorden hidtil hvilede, og kunde ſaaledes, ſtrengt fulgt, lede til det meſt uindſtrænke og utaaleligſte Kongedespoti. Det var ogsaa paa denne Lære, med dens Miſforſtaaenſe af det chriſtelige Begreb om Dyrighed — der naturligviis ikke ubeluffende betegner Kongedømmet, men enhver lovlig indſtiftet Statsmagt —, at det uindſtrænke Kongevelde byggedes, ſom i mange af

Europas Lande under de følgende Aarhundreders Løb stræbte, at indsnige sig, hvad ogsaa efterhaanden tildeels lykkedes. I Norge fandt vi snar og ogsaa Læren hastig Anslang; men baade Sverrer selv, som her først benyttede den, og hans Tilhænger paa Norges Kongestol, der alle bejendte sig til den i større eller mindre Udstrækning, formildede den høieligen i dens Anvendelse baade med Hensyn til Kirken og med Hensyn til Folket. Alligevel ledede den, — understøttet af Tidsaandens Retning, af de gamle Samsfundsforholdes Rystelse ved de indvortes Uroligheder, af de gamle folkelige Statsformers Utilstrækkelighed for en fremskridende Tids Krav, — til en uformærket Udvidelse af Kongemagten paa Folkemagten's Beføjning. Efter noget meer end eet Aarhundredes Forløb var Folkemagten saa at sige kun til i Formen, medens i Virkeligheden al Statsmyndighed var sammentrængt i Kongedømmet, som vel benyttede sin Magt mildt og forsigtigt og derfor var Folket hørt, men som dog viste sig under senere Forvillinger og Norges Indtræden i et videre Statsforbund, at være skikket til alene, uden nogen det norske Folk repræsenterende Statsmagt, at opretholde det norske Riges Selvstændighed. Saaledes var uden tvivl den Lære om Kongedømmets Bæsen, som Sverrer nærmest opstillede til sit eget Kongedømmes Forsvar mod Hierarchiets Anmælselser, kraftig medvirkende til en gradviis Forandring i Norges Samsfundsorden, der i sine fjærnere Følger var uheldbringende for Riget.

25.

Erkebiskop Eysteins øvrige Virksomhed og Død.

Erkebiskop Eystein var, som man vel kan tænke, ikke uvirksom under Kampen mellem Magnus og Sverrer, men stod den første bi baade i Raad og Daad. Han søgte saa meget det stod til ham at opildne Modet hos Magnus's Tilhængere i Thronbjæm og afværge de skadelige Følger af den thronbistte Almues Fortjærlighed for Sverrer. Erkebiskoppen øvede især stor Indflydelse paa Bymændene i Nidaros; han ledede i 1178 deres Modstand mod Sverrer, da denne kom did, og i det Slag ved Hattarhamar strax udenfor Byen, som Vorgerne holdt med ham, var det Erkebiskoppens vel rustede og vel bemandede Langflib, der afgjorde Seieren til Bymændenes Fordeel¹⁾. Erkebiskoppen synes dog ligesaa lidt i dette Slag som i noget andet selv at have været tilstede, eller baaret Vaaben — noget som hans Standsbrødre andensstedes just ikke vare bange for at gjøre trods Kirkelovens utryffelige Forbud. I saa Henseende lader Eystein til at have holdt itængt paa sin egen og Kirkens Verdighed. Da Erling Skaffe var

¹⁾ Ev. S. c. 28.

salben 1179, og hans Død havde nedslaget Mødet paa mange af Magnus's Tilhængere, var det Eysteinn der især trostede dem og Kongen, idet han paa et Thing i Bergen yttrede, at Tabet af Erlings Klogskab og Krigserfarenhed vel var føleligt, men at Erling ved sin Haardhed havde vendt Ranges Sind bort fra Magnus's Sag, hvilke nu med Glæde vilde offre Liv og Gods for en Konge, de af Hertet elskede ¹⁾. Han fulgte ogsaa Kongen det følgende Aar 1180 paa hans Tog til Thronbhjem ²⁾, men blev her kun Bidne til Magnus's store Nederlag i Slaget paa Flevoid. Da Magnus efter dette Uheld for til Danmark for at søge Hjælp hos Kong Valdemar, drog Erkebiskop Eysteinn over til England, hvorfra han lystede Ban over Sverrer ³⁾.

Eysteinn forblev i hele tre Aar i England fjærnet fra sit Sæde. Han og hans Følge synes her at have udspreedt mange af de uforbeelagte Rygter om Sverrer, hvilke vi gjenfinde hos samtidige og fort efter levende engelske Historiefriivere ⁴⁾. Om Aarsagen til at han saalænge holdt sig borte fra sin Biskopsstol findes ingen sikkre Oplysninger. Man maa formode, at han fandt sin Stilling i Thronbhjem, midt imellem Sverrers Tilhængere, ubehagelig og farlig, og at han maaffee ogsaa, efter at have lært Sverrers Dygtighed bedre at kjende, begyndte at misvivle om den heldige Udgang af Magnus's Sag. I det Sidste maa man bestyrkes ved hans Færd, efterat han endelig i 1183 var vendt tilbage til Norge. Magnus's Sag syntes netop dengang at have faaet et Dypsving ved nogle vundne Fordelse; men strax efter blev han overrumplet i Bergen af Sverrer, mistede sin hele Flaade og flygtede atter til Danmark. Efter denne Hendelse sluttede Erkebiskoppen, som var tilstede i Bergen, Førlig med Sverrer og vendte derpaa tilbage til Nidaros til sit Sæde ⁵⁾.

Angaaende Vilkaarene for dette Førlig vide vi Intet. At et af de væsentligste har været Sverrers Løsning af det Ban, Eysteinn havde udtalt over ham i England, har man al Grund til at antage; sjiønt det altid maa synes besynderligt, at Sverrers ellers saa ubørlige Saga ikke med et Ord omtaler denne Banskættelse, hvilken dog engelske Stribenter kjende. Aarsagen kan maaffee være den, at Banskættelsen, som var forkyndt i et fremmet Land, og som desuden, anvendt paa en norsk Konge, var noget for Nordmændene ganske nyt og usædvanligt, ikke er bleven almindelig bekendt i Norge, — og at Sverrer derfor ikke heller har villet give sin Afløsning nogen iøinesaldende Offentlighed. Han har tværtimod fundet sig bedst sjiønt med at lade en Hemmelighed hvile over det Hele, hvilken det heller ikke kunde være

¹⁾ Sv. S. c. 39.   ²⁾ Sv. S. c. 44.   ³⁾ Sv. S. c. 48, 78; Roger de Hoved. ed. Savillo. p. 600.   ⁴⁾ Nemlig de ovenfor anførte: Wilhelm af Newbury og Roger af Hoveben.

⁵⁾ Sv. S. c. 78.

Erkebiskoppen til noget Gavn at bortrybde, naar han paa den ene Side saa Banskattelsen uden Virkning, og paa den anden Side selv af Hjertet onskede et Forlig med Sverrer, hvilket kunde igjen bringe ham i rolig Besiddelse af Erkestolen. Hvad de øvrige Tvistepunkter angaar som kunde og maatte være mellem Erkebiskoppen og Sverrer angaaende Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold, da har det maaskee forekommet begge tjenligt at lade dem for Øjeblikket hvile. Jaaskanden om St. Olavs Lensshøihed var allerede i Gjærningen af Sverrer tilbageviist, og man kan vel sige, af Eystein selv opgiven ved hans Erkjendelse af Sverrers Kongedømme. De andre Kirken og Erkestødet af Magnus Erlingsøn indrømmede Privilegier har Sverrer uønskbare aldrig samtykket og end mindre stadfæstet; men om han end har bestemt udtalt deres Ugyldighed, har han maaskee ikke villet yppe nogen offentlig Strid herom med den altid høit anseede og magtige Erkebiskop, helst naar denne fra sin Side helde til Estergivenhed. Han har ikke ved at hobe et Overmaal af Udmygelse paa den allerede ydmygede Kirkehøvdings Hoved villet drive ham til et muligt fortvovet Stridt, der endnu kunde blive ødelæggende for Sverrer selv. Uden tvivl have begge Parter fundet det fordeelagtigt for det Første i forstilt Rolighed at see Tiden an. I Hjertet kunne de vist aldrig have troet hinanden oprigtigen eller stolet paa Fredens Varighed. Da Magnus det følgende Aar 1184 for sidste Gang angreb Sverrer, sporer man ikke, at Erkebiskoppen har sat sig i Bevægelse til den første Undsætning; og Magnus's Fald i Slaget ved Fimreite samme Aar har vel fulkommen bestyrket Erkebiskoppen i hans allerede valgte, Tiden iagttagende Statsløst. Erkebiskop Eystein optraadte ikke meer paa den verdelige Statsvirksomheds Stueplads; her havde han — og det sølte han sikkert selv — nu udspillet sin Rolle, da han i Sverrer havde fundet sin Overmand.

Den Virksomhed, i hvilken vi hidtil have betragtet Erkebiskop Eystein, kan snarere kaldes Statsmandens end Prestens. Det var i det mindste Kirkens verdslige Løb og Vælde han i denne Virksomhed nærmest havde for Øie. Og dog tør man ikke negte, at et høiere aandeligt Formaal hos ham, som hos flere af dens Tids fremragende Kirkefyrster, kan have ligget i Tankens Baggrund, et Formaal; til hvis Opnaaelse Kirkens verdslige Vælde ifkun skulde tjene som Middel. Saa meget er vist, at Eystein ikke benyttede sin Indflydelse hos Thronerne og hos Nordmandene i det Hele alene til Gjennemdrivelsen af sine hierarchiske Planer, men ogsaa til Samsundsordenens forbedring og Bestyrkelse. Derom vidne flere Bestemmelser i Lovbogen, især i Frostathingsloven, hvilke udtrykkelig tillægges hans Medvirken, og som bleve vedtagne under Magnus Erlingsøns Reger

domme. De angaa Regler for Thingstiftene paa Frostathinget, Indskærpelse af Thingfreden, Overholdelse af No, Ret og Orden i Rigets Indre, samt Straffe for Overtrædelsen heraf og for Brud paa sældet Dom og givne Tryghed ¹⁾). Her sees Erkebiskop Eysteins paa en saare hæderlig Maade at have laant Kongedømmet og Erling Skattes Landsstyrelse en hjælpsom Haand.

Nærmere Eysteins geistlige Rald ligger imidlertid hans Virksomhed for Christenrettens Ordning og Fuldstændiggjærelse, skjønt vistnok heri hans hierarchiske Aand nødvendig maatte fremlyse. Eysteins sammensatte og fik Thronderne til at vedtage en ny Christenret, som det rimeligviis har været hans Mening med Tiden at faa indført i hele sin Kirkeprovins. Vi have ikke denne Christenret levnet aldeles saadan som den udgik fra Eysteins Haand; men der er al Grund til at tro, at dens væsentlige Indhold er bevaret i den Christenret, som findes i den endnu tilværende ældre Frostathingsslov ²⁾). Man maa af de Forhandlinger mellem Kong Sverrer og Eysteins Eftermand, som senere skulle omtales, slutte, at Eysteins Christenret har, om end i det Væsentlige bygget paa den ældre af den hellige Dlaf, indeholdt mange Forandringer og nye Bestemmelser til Biskoppens og Geistlighedens Fordeel. Det var jo vistnok ogsaa en Selvfølge, at Eysteins maatte stræbe at føre de Særrettigheder, som Erling Skatte og Magnus Erlingsføn havde tilfagt Kirken, i Brug og Sebvane, ved at faa dem optagne eller gforte gjældende i Christenretten. Den ovennævnte Frostathingsslovens Christenret er vel, sammenlignet med den ældre Gulathingsslovs og den ældre visste, gunstigere for Geistligheden end disse, og man mærker vistnok i enkelte Artikler en mere hierarchisk Aand; men man maa alligevel i denne Henseende finde den meget maadeholden og maadeholdnere, end den af Eysteins kunde ventes. Da man derhos savner Bestemmelser, som Eysteins synes at maatte have indeholdt, faa er det rimeligt, at den nu tilværende er en i enkelte Dele omarbejdet og tilsempet Udgave af hiin, fra den tidligere Halvdeel af det 13de Aarhundrede, hvori det ved sin hierarchiske Retning mest støbende er blevet bortskaaet. Eysteins Christenret findes, hvor den omtales, benævnt Guldfjeder (Gullhödr) ³⁾, et Navn, som egentlig synes at have været tillagt selve Haandskriftet, hvori den fremlagdes, eller muligens en heel Frostathingsslovbog, som Eysteins har ladet affrive, og hvori hans Christenret var indført i den gamle Sted tilligemed de øvrige Forandringer i Frostathingssloven, som Eysteins havde faaet udvirket. Denne Lovbog, hvilken Udstrækning den nu end maa have havt, modsættes

¹⁾ N. g. L. I. 128 ifr. 182, 183 og 19.

²⁾ N. g. L. I. 129—156.

³⁾ Sv. S. c. 117.

den ældre Lovbog, der kaldes Graagaas (Grágás), hvilken var for-
 anskaltet skreven af Kong Magnus den Gode. Muligen ligger i denne
 Nedsættning mellem tvende Haandskrifter af Loven, — eller
 Lovbøger i den mest indskrænkede Betydning, — Anledningen til
 de tvende besynderlige Navne. Graagaasen har været en allerede
 gammel og dertil simpelt skreven og uanselig Bog, Eysteins Gulds-
 fjed er derimod en Bog, der var ny, skreven med større Kunst og
 navnligen prydet med Farver og Forgylbinger; den sidste skjelnede
 sig fra den første som en Fugl med guldfinnende Fjedere fra en uan-
 selig mørkfarvet Wildgaas. Eysteins Virksomhed for at ordne Frost-
 tingslovens Christenret paa en til Tidens og Hierarchiets Fordringer
 svarende Maade er saaledes utvivlsom, sjønt man ei længer er i Stand
 til at paaage Enkeltighederne ved denne Ordning.

En af Grundene til Eysteins Stræben for Udvidelse af Erkebis-
 dets Indtægter, var, som allerede ovenfor berørt, hans Ønske, at lade
 den norske Metropolitanverdigthed fremtræde i en forsøgt ydre Glænde.
 Dertil hørte naturligviis, at Kathedral- eller Metropolitan-Kirken var
 en stor og pragtfuld Bygning. Eystein maa have fundet, at den
 gamle Christ- eller Trinitatis-Kirke fra Olaf Kyrres Tid ikke
 ganske svarede til denne Fordring, at den derfor maatte udvides og
 forskjønnes. Hermed synes han at have sysselsat sig gjennem en stor
 Deel af sin Embedstid. For at skaffe den nye, udvidede Kirke bedre
 Rum lod han nedtage den tætved liggende Marie-Kirke, som Kong
 Harald Haardraade havde bygget ¹⁾, og lod den flytte over paa den
 anden Side af Nidelven og reise igjen som Kirke for Elgesæter
 Kloster, hvilket han selv havde oprettet for regulære Munkener af
 St. Augustins Orden ²⁾. Af Eysteins Tilbygninger til den ældre
 Christkirke og hans Estermands Fortsættelser af det af ham paabe-
 gyndte Verk fremstod ved Midten af det følgende Aarhundrede den
 store og pragtfulde Bygning, hvis Ruiner man endnu i Thronbjæms
 Domkirke beundrer.

Med Hensyn til Eysteins egentlige Metropolitanvirksomhed kom
 det naturligviis ikke lidet an paa den Medvirkning, som hans Lyb-
 skopper ydede ham. Men disse kjende vi desværre for selve Norges
 Bekommende ikke stort meer end af Navn. — I Bergen varede
 den fornævnte Paals Biskopsdomme ligesaa 1156 og til 1194.
 Hvorlænge han har havt Nikolaus Petersøn til Modbiskop ³⁾,
 vides ikke. To for hans Kirke mærkelige Begivenheder indtraf i hans
 Embedstid, i hvilke han utvivlsomt har været Hovedmanden: Kathe-
 dralkirken, den store Christkirke, i Bergen blev fuldbendt, rimeligviis for

¹⁾ Se ovenfor S. 136.

²⁾ Sn. Har. Haarb. S. c. 39; Fornm. s. VI. 267;

Ågrip c. 36; sft. Munch III. 38.

³⁾ Se ovenfor S. 230.

1164 ¹⁾), og derved Biskopsædet fuldkommen fæstet ved denne By; — og den hellige Sunnivas Levnninger bleve i 1170 overflyttede til denne samme Kirke fra Selia, hvor de hidtil havde været bevarede ²⁾). Der gives forresten Paal det Bidnesbyrd, at han var en driftig og myndig Mand (skörungur mikill) ³⁾). — I Stavanger fulgtes Jon Birgersson af en vis Peter, om hvem vi intet vide. Hans Eftermand var igjen Amunde, som maa have neblagt sit Embede før 1172 ⁴⁾), uvist af hvilken Grund, men som ikke døde før 1183 ⁵⁾). Ham fulgte Erik, en Søn af den Ivar Strauthanke eller Strauthanske, der tidligere er nævnt blandt Nidaros's Biskopper. Erik var en af Kong Magnus Erlingsføns ivrige Tilhængere og viste sig som saadan især i 1181, efterat Magnus havde taft Slaget ved Nordnæs i Bergen ⁶⁾). Denne Biskop kom senere, som vi skulle see, til at spille en vigtig Rolle, da han havedes paa Metropolitansædet. — I Oslo var Thorstein bleven Vilhjalsms Eftermand i 1157 eller 1158; hans Virksomhed er ubekjendt, og han døde rimeligviis i 1169. Hans Eftermand Helge maa have været en fremragende Personlighed. I 1170 nemlig, da han endnu kun var udvalgt Biskop, var han Kong Magnus's og Erling Staffes Sendemand hos Kong Baldemar i Danmark og indledede der Fredsunderhandlingerne mellem dette Rige og Norge ⁷⁾). Han døde i 1190. — I Hamar vare Biskopperne den Tid: først en Orm, Arnalds Eftermand, og derpaa en Ragnar; disse tvendes baade Embedetid og Virksomhed er ubekjendt. Ragnars Eftermand var Thoror, som senere skal omtales. — Paa Drkøerne levede Biskop Vilhjalms den Gamle ligetil 1168, da han døde efter 66 Aars virksomme Styrelse. Hans Eftermand hed ogsaa Vilhjalms og døde i 1188, samme Aar som Erkebiskop Eysteins ⁸⁾). — Paa Færøerne døde Biskop Mathæus i 1157 ⁹⁾). Hans Eftermand Roe, der ser er omtalt, blev indviet i 1162 ¹⁰⁾). Med dennes Datter, Astrid, synes Sverrer at have været gift, før han kom til Norge. Roes Dødsaar kjendes ikke. — Paa Grønland skal Arnalds Eftermand, Jon Knut ¹¹⁾), have været Biskop i hele 37 Aar, nemlig fra 1150 til 1187, i hvilket Aar han døde. Hans Eftermand hed ogsaa Jon med Tilnavn Sverrer's fostre og skal være indviet i 1188 eller maastee rettere i 1187 ¹²⁾).

Paa Island døde Staalholts Biskop Klæng Thorsteins søn i 1176. Tre Aar forud, da han allerede følte sig svag af Alderdom, havde han ansøgt Erkebiskop Eysteins om Tilladelse til at neblægge sit Embede og faa en Anden valgt i sit Sted. Erkebis

¹⁾ Se ovenfor S. 237. ²⁾ Isl. Ann. 70. ³⁾ Biskop Thorlafs S. f. Werl.

anecd. XXV. ⁴⁾ Munch III 129. ⁵⁾ Isl. Ann. 74. ⁶⁾ Ev. S. c. 58.

⁷⁾ Munch III. 30. ⁸⁾ Isl. Ann. 68, 76. ⁹⁾ Isl. Ann. 64. ¹⁰⁾ Isl. Ann. 66.

¹¹⁾ Se ovenfor S. 170. ¹²⁾ Isl. Ann. 76; Sturl. S. p. 3 c. 4, 6.

foppen tillod, at en Anden maatte vælges, hvilken han lovede at indvise; dog skulde Kong forestaa Gudstjenesten og Undervisningen, saalænge han dertil var i Stand, om han end ikke formaaede at oversætte sit Biskopsdomme. Kong bad nu paa næste Althing Jælands Høvdinger om at vælge en Biskop; men de henstjode Balget til ham selv, og nu valgte han den høit anseede Thorlak Thorhalls søn. Denne havde i sin Ungdom efter at være bleven viet til Prest studeret i Udlandet i fyr Aar, først i Paris og siden i Lincoln. En Stund efter sin Tilkomst blev han Prior og siden Abbed i det nyoprettede Kloster i Thyrnabø for regulære Kanniker af St. Augustins Orden. Da han nu var bleven valgt til Biskop, skulde han reise til Norge for at modtage sin Indvielse; men dette blev, uvidt af hvad Grund, udtruffet saa længe, at Kong imidlertid døde, og et Brev indtraf fra Erkebiskoppen, der paastjændede den nye Biskops Valg. Thorlak reiste da endelig i 1177 til Norge. Han blev, som det heder, vel modtagen af Erkebiskoppen; men Erling Skaffe var ham imod, og Erkebiskoppen vadede ikke indvie ham, uden at han dertil havde Kongens og Erlings Tilladelse, — en Omstændighed, som synes vise, at Erling gjerne har villet udstrække det norske Kongedømmes Myndighed ogsaa til Jæland, som dog var ganske uafhængigt af Norge, — at han har grebet denne Leilighed for at vise Jælandingerne hvad han magtede, — og at Erkebiskoppen har endnu følt sig i det Afhængighedsforhold til Erling, at han nodig har villet handle reent ud mod dennes Duster, selv om det var i en Sag som nærværende, med hvilken Norges Konge egentlig intet havde at skaffe, deels fordi den var en reen Kirkesag, og deels fordi den angik et Land af Erkebiskoppens Provins, hvilket ikke var Norges Kongedømme undergivet. Man seer, at Eysteин endnu lige over for Erling har troet at maatte benytte sine nyerhvervede Rettigheder med Barsomhed. Erkebiskoppen fik dog endelig udvirket Kongens og Erlings Samtykke til Thorlaks Indvielse, og denne gik nu for sig den 2den Juli 1178 i Dvervær af Biskopperne Paal af Bergen og Erik af Stavanger ¹⁾. — Paa Hole Stol sad den gudfrygtige og høibyrdige Brand Sæmunds søn, der var indviet i 1164, ligetil sin Død i 1201.

Af Eysteins Metropolitanvirksomhed med Hensyn til Jæland findes Spor i tre endnu bevarede Skrivelser til Jælandingerne ²⁾. Den første af disse, omtrent fra 1176, er stilet til Jælands Biskopper, Høvdinger og Almue. Erkebiskoppen ivrer her først mod den Voldsomhed, mange Mænd der i Landet have vist mod Geistlige, hvilke de have saaret ja endog dræbt, samt mod den Vosagtighed, som der

¹⁾ Høngro. c. 19; Finn Joh. I. 287—289; Werl. aneed. XXIII—XXV.

²⁾ Finn Joh. I p. 236—244.

gik i Svang, — Uordener, som Biskopperne burde paatale med Kraft, og ved sine Advarsler søge at standse, eller i Tilfælde af Modvillie straffe med Ban. Dernæst gør han følgende Bestemmelser: Præster, som have begaaet Manddrab, forbydes at forrette nogensombest Gudstjeneste. — Præster forbydes at paatage sig Udførelsen af Retsager, undtagen for sine fattige Frænder, eller faderløse Børn, eller vergeløse og tillige fattige Kvinder. — Hver, som mishandler eller dræber en Præst eller Munk, skal være i Guds og Havens Ban, og kan for Drab eller Lemlæstelse ikke modtage Afløsning uden af Paven selv, men for Saar og Slag ikkun af Erkebiskoppen.

Den anden Skrivelse handler om Kirkefreden, hvorledes den strengt bør overholdes ogsaa for dem, som søge Tilflugt i en Kirke mod Voldsomhed, og hvorledes Brud herimod skal straffes med Ban. Den samme Fred bør hvile over alle Geistlige og Munk samt Pilegrime til hellige Steder indenlands eller udenlands. — I den tredie Skrivelse belægges Kvinderan og Voldtægt med Ban.

Disse Skrivelser finde tildeels Sidestykker i visse allerede ovenfor antydede Bestemmelser i den ældre Frostathingss og den ældre Gulathingss-Lov, til hvilke Erkebiskop Eysteinn deels udtrykkelig nævnes, deels maa ansees som Ophavsmanden ¹⁾. At han altsaa har stræbt gienem Lovgivningen at virke for Sedeligheden baade i Norge selv, og i alle de Lande, over hvilke hans Metropolitanmyndighed strakte sig, er tydeligt, — ligesom ogsaa at han har troet, at den kirkelige Bannsstraf, ved grove Forbrydelser mod Sedeligheden samt mod Kirken og dens Personer, burde gaa ved Siden af den Straf af Bøder eller Fredløshed, som den verdslige Lov fastsatte. Forresten seer man tydeligen i de Punkter, som angaa Præsterne, en Bestræbelse paa den ene Side for at verne om Præsteembedets Verdighed ved derfra at udelukke Personer, der havde begaaet isinesfaldende Volds handlinger, samt forbyde Præsterne ufornøden Indblanding i verdslige Retsager, — og paa den anden Side for at give Præstens Person al den Beskyttelse, som Kirken formaade særligen at give den, ved nemlig at bestemme Bannsstraf for grovere Volds handlinger mod ham, altsaa en Bestræbelse for, saavidt Kirken ved egne Midler magtede, at priviligere Præsteembedet og Præstens Person.

Idet Erkebiskop Eysteinn paa denne Maade stræbte at nærme sig eet af den canoniske Rets Hovedformaal, viser det sig af andre For handlinger med Islænderne, at han ogsaa havde et andet stadigen for Øie, nemlig at unddrage Kirkens Guds Rægsfolks Bestyrelse for at stille det til Kirkens egen og dens Personers udelukkende Raadighed. At han her vendte sit Blik fortrinsviis paa Island, var en

¹⁾ R. g. 2. I. 19, 182.

naturalig Folge af allerede forhen paapegede islandske Forhold, nemlig at der, med Undtagelse af Kathedralkirkerne og de faa Klosterkirker, saft alle Kirker vare private Mænds Ejendom, og deres hele Økonomi bestyret af disse verdslige Ejere. Da Eystein i Aaret 1178 havde indviet den niðkjære og hierarchiskfindebe Thorlak Thorhalls søn til Biskop af Slaaholt, paalagde han denne efter sin Hjemkomst at vakte for det nævnte Niemed. Dette fremmede ogsaa ganske med Thorlaks eget Sind; og kort efter at han var kommen til sit Sæde, begyndte han ved Indvielsen af nogle nye Kirker, at negte Ejerne Beskyttelsesretten af disse Kirker og deres Gods. Herved vakte Misnoie og Spending. I Forstningen syntes det dog som Biskop Thorlak, der støttede sig til Erkebiskoppens Bud og den canoniske Ret (Guds Lov, som han kaldte den), skulde have Fremgang. Men da netop indtraf i Norge Virkebenernes Seire over Magnus Erlings søn, Erling Stalkes Fald, og kort efter Erkebiskoppens Reise fra Norge og længere Ophold i England. Biskop Thorlak følte sig berøvet sin Metropolitanas kræftige Understøttelse, medens hans Modstandere saa sig beskyttede ved de norske Forholde og muligens ogsaa ophidsedes fra Norge; han fandt det derfor nødvendigt at give efter, og lade Kirkegodsets Bestyrelse blive ved det Gamle ¹⁾.

Man har al Grund til at tro, at Erkebiskop Eystein i Norge, hvor Keilighed gaves, har handlet i fuld Overensstemmelse med hvad han paalagde Biskop Thorlak med Hensyn til Island. Men Sagen havde i Norge, efter de herværende Forholde, ikke den indgribende almene Vigtighed som paa Island, og vakte derfor i Begyndelsen mindre Opsigt. Vi ville imidlertid senere faa at see, at denne Sag indtog sin Plads iblandt Tvistepunkterne mellem Sværrer og Eysteins Eftermand paa Erkesædet.

Som henhørende til Eysteins Metropolitanvirksomhed maa vi ogsaa nævne den Lettelse, som han af Pave Alexander III (1159—1181) til Fordeel for den norske Almues Næringsdrift fik udvirket i de ældre strenge Bestemmelser mod Arbejde paa Helligdagene, idet nemlig Sildetøstteri, med Pavens Intremmelse, blev tilladt paa enhver Tid, naar Eiden søgte Land, kun med Undtagelse af de allerførste Helligdage ²⁾.

At Eystein har yndet Videnskaberne og navnlig haft Smag for Fætrene Landets Historie, maa man slutte deraf, at hans Samtidige, Munkens Thiodref (Theodoricus monachus), en Nordmand og rimeligvis en Thronder, tilegnede ham en kort norsk Historie, skreven paa Latin og omfattende Tiden fra Harald Haarfager indtil Sigurd Jorsalfarers Død ³⁾. Denne lille Bog, der kan sees at være forfattet

¹⁾ Finn Joh. I. 289—295; Berl. anecd. XXIII—XXXII est. den haandskr. Thorlaks-Saga. ²⁾ Wib. Frithl. II. c. 26, i R. g. L. I. S. 139. ³⁾ Scr.

r. dan. V. 311—341.

efter 1176, er især mærkelig ved den omfattende Læsning, den rober, af latinske Verker, ikke alene af Middelalderen, men og af den klassiske Oldtid. Hvis man ei vil antage, at hans Citater ere Uddrag af visse Verker, gjorde under tidligere Ophold i Udlandet, hvilket ikke er synderlig rimeligt, saa maa man fatte et godt Begreb om den Bogsamling, som allerede i Eysteins Tid har været i Nidaros, ubestvølv ved Kathedralkirken.

Den sidste biskoppelige Handling af Eystein, der i Sagaen omtales, synes ikke antyde noget særdeles bittert Sindelag mod Sverrer og hans Slegt. Den angif Sverrers Søster Cecilia. Denne var, som forhen fortalt, af Erling Skaffe, imod sin Villie, bleven giftet ud af Norge med den svenske Lagmand Folkvid. Da Sverrer var kommen til Magten, forlod Cecilia sin Husbonde og reiste tilbage til Norge, hvor det nu var Sverrers Hensigt at gifte hende med den anseede og mægtige throndiske Hovding, Baard Guttormsøen af Rein. I Forstningen satte Erkebiskop Eystein sig imod Giftermaalet, som stridende mod Kirkens Lov, da Folkvid, Cecilias første Mand, endnu var i Live; Eystein paastod, at hun skulde vende tilbage til ham. Men da Cecilia med Vidner godtgjorde, at Egteskabet med Folkvid havde været tvunget, og folgelig netop efter Kirkens Lov, som fordrede Brudens Samtykke, var ugyldigt, — saa gav Eystein efter og tillod hendes Egteskab med Baard 1184 el. 1185 ¹⁾.

Om Høsten 1187 blev Erkebiskop Eystein syg i Nidaros, og holdtes ved Sengen udover Julen. Da han mærkede Dødens Nærme, kaldte han til sig Kong Sverrer, som just var tilstede i Thronhjem. Han og Kongen havde nu en lang Samtale, som det lader, uden Vidner. Da de stiles, skal Erkebiskoppen — saa paastod i det mindste Sverrer — have bedet denne om Tilgivelse for hvad han muligens, under Kampen mellem ham og Magnus, kunde have forseet sig mod ham; og Mødet endtes med et fuldkomment Forlig og en gjensidig Tilgivelse. Eystein døde den 26de Januar 1188, efterat han i henved 27 Aar havde øvet Metropolitanmyndigheden over den norske Kirke. Han blev begravet i Christkirkens Sakristi (skrudhus). I en Tale, som Sverrer strax efter holdt i samme Kirkes Chor, berettede han, hvad der var foregaaet mellem ham og Erkebiskoppen under deres sidste Sammenkomst, og lagde naturligviis megen Vægt paa den Tilstaaelse, Erkebiskoppen ved denne Leilighed skulde have gjort: „at han i sin Modstand mod Sverrer var gaaet videre, end som han vidste var ret for Gud; men Aarsagen dertil havde været, at han ei syntes, han kunde unddrage Magnus sin Bistand“ ²⁾. Rigtigheden af dette Udsagn beror vist nok paa Sverrers Sanddrubed alene, og denne kunde her være noget tvivlsom; — alligevel er det, saavidt os bekendt, i Eysteins Fremfærd i hans senere

¹⁾ Sv. S. c. 100; Peter Clausen (Udg. 1757) S. 557. ²⁾ Sv. S. c. 107.

Leveaar Intet, som bestemt modfiger, at hans tidligere Dom om Sverrer og dennes Kongedømme jo i mange Maader kan være bleven formildet.

Et Tilbageblik paa Eysteins Embedslev i det Hele kunde af den overfladiske Betragter let fremkalde den Dom: at hans Metropolitanstyrelses Slutning ei holdt, hvad dens Begyndelse i Hierarchiets Sag lovede, og at hans senere Aar røde Lunkenhed eller Svagthed. En saadan Dom vilde dog uden tvivl være høist overilet. Man maa her vel mærke sig, at det Kæmpestrid, som Hierarchiet i 1164 gjorde, ikke var Frugten af en længe næret Plan og ikke forberedt gjennem Aarræfter ved hidhen sigtende lempelig Tilnærmelse. Det var pludseligt, usorudseet, fremkaldt ved et Sammenstød af gunstige Omstændigheder, hvilke det neppe stod i nogen menneskelig Aands Magt forud at beregne. Eystein greb de givne Forhold med Dristighed og tilvendte Hierarchiet en Seier, hvorom Ingen fem Aar i Forveien kunde have drømt. Men i al sin Dristighed var ganske vist Eystein klog nok til at indsee, at denne Seier, netop fordi den var usorberet, fordi den kom Geistligheden ligesaa vel som Rægfolket aldeles uventet, maatte befæstes med stor Varsomhed og derfor nyttedes med meget Naadehold. Et ligesaa pludseligt Dmslag kunde ellers lettelig indtræde, naar Folk og Styrelse fik roligen besindet sig. Og Forsigtighed var saa meget mere nødvendig, som neppe alle Biskopper i Norge, meget mindre det lavere Prestestab, endnu ret vare gennemtrængte af Hierarchiets Aand, saaledes at de fattede Vigtigheden af Eysteins Strid og Nødvendigheden af at slutte sig om ham i en stærk Fylking til dets Forsvar. Under slige Forholde, og især efter det indtraadte Kongesliste, vilde det have været en Daarlighed af Eystein, ved hensynsløs Benyttelse af de vundne Fordele at udæfte den verdslige Statsmagt. I sig selv langt klogere og mere stemmende med den fine romerske Statskunst var det, at lade Folk og Kongedømme for det Første føle Virkningen af den sluttede Overenskomst saa lidet som muligt, ja endog holde dens Indhold i det Enkelte i en vis Dunkelhed, — for siden efterhaanden, altsom god Leilighed gaves, at bringe dens Bestemmelser i virkelig Udøvelse. Betragtes Sagen fra dette Standpunkt, maa man i Eysteins senere Naadehold see velberegnet Klogskab, ikke Lunkenhed for Hierarchiets Sag eller Vakklen i Grundfætninger og Svagthed i Karakteren.

Eysteins Virksomhed baade som Statsmand og Biskop henfører ham utvivlsomt blandt de mærkeligste og mest begavede Personligheder, som Norges Historie har at opvise. Hans virkelige Fortjenester af den norske Kirke, og vel endnu meer hans Stræben for Hierarchiet paa skjønnes senere af den norske Kirke derved, at den i Aaret 1229 erklærede ham for en Helgen ¹⁾.

¹⁾ Jøel. Ann. 104.

Ordf Sværten trued Erkebiskop. Begyndelsen af hans Strid med Kong Sværter.
Erkebiskoppen flygter til Danmark.

Sværter og hans Biskoppers Optræden imod Magnus Erlings-
son havde, som ovenfor viist, fremkaldt i Norge en Spending mellem
Kongedømmet og Kirke. En Kamp mod Hierarchiet var ingenlunde
fra først af Diemeter før Sværter's Reising. Han vilde blot til-
kjæmpe sig det Kongedømme, hvortil han ifølge sin Fødsel, efter Lan-
dets gamle Kongesættelse, var berettiget. Magnus's Kongedømme
var imidlertid saa en Naade Kirkens Vert og maatte forsvares af
Kirken, hvis egen Magt og Høihed dertil knyttede sig. Saaledes
som Sværter, viist nok ganske mod sin oprindelige Plan og Villie, til
at blive anset for Kirkens Fiende. Men alt efter som Lykken meer
og meer begunstigede hans dristige Foretagende, alt efter som det blev
ham klart, at Kirken havde benyttet Magnus's Stilling til at paa-
lægge det norske Kongedømme et ufordrageligt Aag, havde ogsaa den
Tanke udviklet sig hos ham, at dette Aag maatte brydes, og at det
Kongedømme, han med saa meget Besvær havde tilkæmpet sig, maatte
forsvares mod Hierarchiets Anmasselser. Vi have tidligere omhandlet
den Anskuelse af Kongedømmets umiddelbare guddommelige Ret,
hvilken Sværter havde tilegnet sig i Modsatning til den Paastand,
som Hierarchiets Forfegtere stræbte at gjøre gjældende, nemlig at Kon-
gedømmets guddommelige Ret var middelbar, givet gennem Kir-
kens Forlening. Hvin Anskuelse kom vist nok kun efterhaanden til
fuldkommen Modenhed hos ham, og udtaltes rimeligviis ikke endnu
i sin fulde Skarphed, medens Kampen med Magnus Erlingsson stod
paa, og maaskee ikke heller strax efterat den mægtige Modstander var
fæstet, medens endnu den høit anseede Erkebiskop Eysteinn levede og
ved sit eget floge Naadehold ligesom tvang Sværter til at udvise et
lignende. Derfor kunde det lade sig gjøre, at de vigtigste Tvistepun-
ter, som stode Kongedømmet og Kirken imellem, kunde, som det synes,
ved en stilltende Overeenskomst mellem Sværter og Eysteinn, lægges
til Hvile, fordi Lidet ikke forekom nogen af Parterne skiftet for deres
Udfjæmpelse. Sværter havde desuden fremdeles verdslige Modstan-
dere at bekæmpe i Ruslungernes Parti (1185—1188), hvilket om
end ikke saa farligt som Magnus Erlingssons, dog voldte ham Uro.
Men Erkebiskop Eysteins Død og siden Ruslungernes Tilintetgjørelse
i samme Aar forandrede denne Sagens Stilling. Nu troede Sver-
ter at kunne meer uforbeholdent lade sine Grundsætninger med Hen-
syn til de kirkelige Forholde træde i Lyset. Eysteins Efterfølger vilde
han ei vise den samme Føielighed, som han havde vist Eysteinn, —
derpaa var han uden tvivl allerede forlængst bestemt.

Sverrers første Skridt med Hensyn til Kirkens Anliggender efter Erkebiskop Eysteins Død, da det nemlig gjaldt om at bestemme dens Eftermand, bærer Præget af Maadehold. Nidaros's Erkestol burde nu vel ifølge de canoniske Regler besættes ved frit Valg af de ved Metropolitankirken ansatte Chorsbrødre. Dette stede imidlertid ikke, og deres Kapitel synes ikke engang at have fremsat nogen bestemt Paastand i denne Henseende, — et Beviis paa hvor lidet anerkjendt endnu Kapitlernes Valgret i Virkeligheden var, og hvor lidet de endnu selv følte sin Stillings Vigtighed. Paa den anden Side synes heller ikke Kong Sverrer at have trostet sig til ganske paa egen Haand og af egen Magtfuldkommenhed at bestikke en ny Erkebiskop. Han valgte imidlertid en Fremgangsmaade, som baade i sig selv var fornuftig og rimeligviis tildeels har stemmet med den gamle Sedvane ved Biskopperes Ansættelse i Norge. Han lod Landets Biskopper og andre Hovdinge samle sig til et Møde i Bergen om Sommeren 1188, altsaa samme Aar som Eystein var død i Januar, og paa dette Møde, ved hvilket han selv var nærværende, lod han Valget af en ny Erkebiskop komme under Overlægning.

Den som nærmest kom paa Tale var Erik Ivarsson, Biskop af Stavanger. Denne havde Erkebiskop Eystein anbefalet til sin Eftermand, især vel fordi han i ham sporede Emnet til en djærv Hierarchiets Forsvarer. Kongen derimod var ikke for Eriks Valg. Grunden hertil kunde netop være den samme, som rimeligviis gav ham Eysteins Anbefaling, nemlig hans hierarchiske Sindelag; desuden havde Erik, hvilket vi allerede tidligere have berørt, som Biskop i Stavanger vist sig at være en ivrig Tilhænger af Kong Magnus Erlingssøn¹⁾. Imidlertid findes ikke Sverrer at have paaberaabt sig nogen af disse Omstændigheder mod Eriks Valg; derimod anførte han Eriks Rundhaandethed eller Dbselhed, der gjorde ham, efter Kongens Mening, uskiftet til at bestyre Kirkens Gods. Men hertil indvendtes af Mange, at man just trængte til en Erkebiskop, som vidste at bruge Erkestolens Gods, hvilket desuden var saa meget, at det neppe vilde komme til at storte, — et mærkeligt Vidnesbyrd om Erkesædets glimrende Opsving under Eysteins Styrelse. Sverrer gav efter; Erik blev valgt til Erkebiskop og forlod endnu samme Sommer Landet for at søge sin Stadsfæstelse i Rom²⁾. Han modtog den tilligemed Pallium af den daværende Pave Clemens III (1187—1191). Han vendte først tilbage til Norge den følgende Sommer 1189 og begav sig til Nidaros til sin Stol, hvor han — som der siges — blev vel modtagen af Chorsbrødrene³⁾.

Erkebiskop Erik viser sig strax at have udviklet en ikke ringe geist-

¹⁾ Ev. S. c. 58.

²⁾ Ev. S. c. 108.

³⁾ Ev. S. c. 112.

budne Slegtffabsløb. Dette viser sig af de flere endnu levende Breve af ham til Island¹⁾, i hvilke han med Navn og Navneffelse beskjæder flere af de mægtigste blandt Dens Hovdinge for at give sine Landsmænd i denne Henseende det fletteste Exempel og opfordrer Biskopperne, i Medfør af deres Embede, til at gjøre Alt hvad der stod i deres Magt for at hemme saadant Uvæsen. Hvad han her paaanler hos Islændingerne, har han vist ikke forsonet at paaanle i selve Norge, hvor ligesaavel som paa Island Sedeligheden i dette Punkt synes paa den Tid at have været i høi Grad slappet.

I alt dette viser sig intet andet end en høit rosværdig kirkelig Nidkærlighed fra Erkebiskop Eriks Side. At han derhos søgte at verne om Kirkenes og Presternes Uforkrænkelighed ved at opstille Brud paa de førstes Fredhellighed og Boldshandlinger mod de sidste som Bandedgjerninger, var baade stemmende med den almindelige romerste Lov og med Tidens Anskuelse; det var desuden stemmende med det, som allerede var udtalt af Erkebiskop Eysteinn. Kong Sverrer maa ogsaa have billiget dette sidste, da han rakte Haanden til at give det fuldkommen Lovskraft. Dette skee paa et Møde, rimeligviis i Bergen, i Aaret 1190, ved hvilket Kongen selv var tilstede, og hvor Erkebiskop Erik var samlet med alle sine daværende norske Lydbiskopper, nemlig: Paal af Bergen, Helge af Oslo, Niall²⁾ af Stavanger og Thorer af Hamar, samt flere Abbeder og en Mængde Prester, — alt saa et Slags Provinzial-Concilium. Her blev nemlig en Bestemmelse udfærdiget, ligesaavel i Kongens som i de forsamlede Geistliges Navn, til Advarsel mod visse Handlinger, som droge Banskættelse til Følge: Forstyrrelse af Kirkes Fred, Forgribelse paa Prests Person, Kvinders Boldtægt og utilladelig Baa-benbyrd i Kirkefærd eller Thingfærd³⁾. Bestemmelsen blev sat som Indledning i Spidsen for en paa samme Møde vedtagen, eller i det mindste udkastet Christenret, endnu bevaret under Navn af Kong Sverrers Christenret⁴⁾. Denne er i den Form, hvori vi nu besidde den, egentlig en Gulathing's-Christenret, og har været indtagen i en Gulathing's-Lovbog. Man skulde imidlertid tro at Hensigten med den har været at gjøre den til en almindelig Christenret for hele Norge, noget som den dog aldrig er bleven; — tvivlsomt er det om den engang er bleven virkelig indført som gjældende i Gulathing'slagen. Sandsynligt er det, at Lovudkastet, fra hvem det nu nærmest skrives sig — det er egentlig kun en daarlig Sammenstobning

¹⁾ Finn 3. I. 244—255.

²⁾ Saalebes i N. g. L. I. 409. Munch tror, at her bør læses: Nikolås. Forandringen forekommer mig ikke nødvendig; herom nedenfor.

³⁾ N. g. L. I. 409, ifrt. m. Finn 3. I. 254.

⁴⁾ N. g. L. I. S. 409—434.

af de ældre Gulathing- og Frostathing-Christenretter, den sidste rimeligvis i Erkebiskop Eystens Bearbejdelse i Guldfjæder, dog ubentvivt noget mildnet til Kongedømmets Fordeel —, har været et Hastværksarbejde, som hverken har fundet Kongens eller Biskoppernes fuldkomne Bifald, og derfor ikke er bleven ophøiet til virkelig Lov ¹⁾. Hvad nu de her opstillede Bansgjærninger angaar, da maa man ikke betragte disse som de eneste Handlinger, der droge Kirkens Ban efter sig; thi allerede de ældste Christenretter, om de end ikke udtryffeligt nævne Bannet, opstille dog Forbrydelser, der medføre en Udelukkelse af Landskirken, en Henviisning til hedensk Land. Man maa derimod betragte dem som Forbrydelser, der tidligere belagdes med den verdslige Lovs almindelige Straffe eller Bøder, og derhos maaskee tildeels for Kirkens Bedkommende med en ringere Kirkebod, men som nu paa Grund af den om sig gribende Lovløshed og Ufidelighed anfaas baade af Kongedømme og Kirke at burde straffes paa en, ogsaa i moralisk Henseende, mere affrækkende Maade. Forresten var Bestemmelsen om Bansgjærninger udstedt for hele det norske Rige. Den sendtes af Erkebiskoppen ogsaa over til Island med Paalæg til Biskopperne der at see den efterkommet ²⁾.

I disse offentlige Forhandlinger spores ingen Mistemning mellem Kongen og Erkebiskoppen. En saadan ulmede imidlertid ligesuldt allerede dengang under det freblige Ndre, og den brød ud i aabenbare Strid, før man skulde vente det, og med en Voldsamhed, hvortil man i Norge ikke før havde seet Mage. Vi skulle først fremstille dette Udbrud saaledes som Sverrers Saga fortæller det.

Strax da Erkebiskop Erik var kommen til sit Sæde i Nidaros, prædikede han i Christkirken Chor og brugte mange haarde Ord mod Birkeneerne. Flere af disse fandt sig stødt herved og lagde Erkebiskoppen for Had. Snart reiste sig ogsaa Tvistemner mellem ham og selve Kongen. Endnu stode de i Erkebiskop Eystens Tid fattede Bestemmelser ved Magt om Bøernes Beregning i Christenretten inden Nidaros's Biskopsdømme efter sølvvurderet Dre, hvorved de Erkebiskoppen tilfaldende Bøder fordobledes, uden at de Kongen ifølge den verdslige Lov tilkommende Bøder i samme Mon vare forøgede. Sverrer forlangte nu af Erkebiskoppen, at han skulde vende tilbage

¹⁾ Hvordan det egentlige Forhold er med den saakaldte Sverrers Christenret, er ikke let at finde. At der i den findes enkelte Bestemmelser faldes med Frostathing-Christenretten, hvilkede ere yngre end Sverrers Tid, forekommer mig indlysende, f. E. Bestemmelserne om Alterens Sakramente. Dette forhindrer imidlertid ikke, at Loven jo i sine Hovedbestanddele kan være sammensat i Sverrers Dage og som et Udtaft fremlagt paa Mødet i 1190. Senere Tillæg kunne i den være gjorte ligesom i Frostathing-Christenretten, og i en saadan forøget Form er den bleven os levnet. ²⁾ Jfr. Flinn Job. I. 254.

igjen til den gamle Beregningsmaade, da den nye i Grunden var en Lovløshed, som Erling Skakke i sin Tid havde tilladt af blot egenlystige Grunde, før derved at kjøbe Erkebiskoppens Understøttelse for sin Søns Kongedømme, og som det var lykkets Erkebiskop Eysteinn ved sin Magt og Anseelse at drive igennem hos Bønderne. Men vilde ikke Erkebiskoppen gaa ind herpaa, saa maatte han tillade Kongen at føre sine Ret i samme Maal, og Erkebiskoppen maatte da paatage sig Ansvaret baade for Gud og Folket. Erkebiskoppen negtede reent ud at opfylde Kongens Forlangende baade i den ene og den anden Henseende. Guds Ret — sagde han — burde stedse være og aldrig minke. Men Kongen havde den Ret og den Lov, som han selv havde besvoret, med den deri for Kongen fastsatte Beregningsmaade af ham tilkommende Bøder; og vilde han ikke overholde den, da fik han selv bære Ansvaret for sit Eddrud baade for Gud og Mennesker¹⁾.

Til dette vigtige Tvistepunkt kom snart et andet. Det var gammel Lov og Sedvane, at Kongen og Bønderne kunde lade bygge Kirker paa egen Kostning paa sine Gaarde, og at de i dette Tilfælde raadede for disse Kirker og satte Prester til dem (sevede fuld jus patronatus). Nu derimod tog Erkebiskoppen enhver Kirke, saasnart som den var indviet, under sin Raadighed, og gjorde dette med alle Kirker, i hvilke han tillod Gudstjeneste. Kongen fordrede, at Lovens Bestemmelser skulde heri overholdes, men Erkebiskoppen negtede det.

Endelig tillod Erkebiskoppen sig at have et langt større Følge paa sine Embedsreiser, end fastsat var i den gamle Frostathingeløvs Christenret, og overhovedet at holde langt mere Folk, endog bevæbnet Folk, end Kongen vilde taale.

I disse Tvistigheder henkjøb Kongen altid sin Sag til Landslovene, som den hellige Olaf havde fastsat dem, og til Thrøndernes Lovbog, den saakaldte Graagaas, hvilken Kong Magnus den Gode havde ladet skrive. Erkebiskoppen derimod fremlagde den Lovbog, som kaldtes Guldfjæder, og som Erkebiskop Eysteinn havde ladet skrive, og paaberaabte sig derhos den canoniske Ret (den romerske Gudslov) samt Pavens Boller.

Sverrer tog Sagen alvorligen fat under sit Ophold i Throndhjem 1191, rimeligviis paa Frostathinget, som holdtes ved Midsommerstid. Han hestede sig fortrinnsviis ved Punktet angaaende Erkebiskoppens Følge, og lod paa Thinget Lovbogen oplæse, hvori det stod, at Erkebiskoppen paa sine Embedsreiser, skulde have med sig 30 Mænd og 12 Skjolde, alle hvide, hvilket vel vil sige: af de 30 Mænd kun 12 bevæbnede, og disse med hvide Skjolde (Freds-skjolde) for at antyde, at de trods deres Bevæbning dog ikke egentlig vare Krigsmand, hvis

¹⁾ Sv. S. c. 112.

Mærke, naar de vare i Kongens Tjeneste, var røde Skjolde. Kongen forlangte Loven opfyldt i dette Stykke. Erkebiskoppen — sagde han — behøvede ikke at holde Hird eller Hærmænd eller fuldrustet Krigsskib. Han gif nu saavidt udenfor Lovens Bydende, at han for med en tyvebænket Snekke besat med 90 eller flere fuldvæbnede Mænd, — det Kongen og Birkene selv ved et Par Veiligheder havde faaet føle, da de havde havt med Erkebiskop Eysteins Skib og dets Besætning at gjøre. Det syntes ham meere kirkeligt, at Erkebiskoppen ikke holdt nogen Hird, da dog Ingen øvede Ufred paa ham eller hans Sæde, — men heller anvendte, hvad der paa det væbnede Følge bortodstredes, til Steenhugning og Steenarbejde for Domkirken, hvortil det i Grunden var bestemt. — Hertil svarede Erkebiskoppen, at Paven havde sat ham til Forstander for Nidaros's Kirke og dens Gods; derfor maatte han vel raade for dette, der ene tilhørte Gud og Helgenerne. Det var Sandhed, at flere brave Mænd, nu da Faa fik sidde hjemme i No, syntes bedre om at være hos Erkebiskoppen i Fred, end hos Kongen i Ufred og Misgjerninger. Havde hans Mænd Baaben og gode Klæder, da vare de komne til dette paa en ærlig Maade, og de fore frem med Fred hvor de kom. Det vilde synes underligt at høre i fremmede Lande, at Erkebiskoppen ikke skulde frit raade for, hvem han gav Mad eller Klæder, medens Kongens Sysselmænd, Folk, som Sverrer havde høvet fra Betskerstaven, skulde have saa stort Følge som de vilde, og lægge sig ind paa Bønderne og ulovligen afstvinge dem baade Mad og M — Tak til, at de ikke frarandede dem mere. — Kongen blev imidlertid staaende paa Sit, krævede Loven opfyldt og fordrøede, at Bønderne skulde domme efter Landsloven, hvor mange Huskarle Erkebiskoppen skulde have. Dette stæede; og nu bestemte Kongen fem Dages Frist for dem, der vare flere hos Erkebiskoppen end Lovbogen udsagde, — at de skulde fratræde hans Tjeneste, ellers skulde de være fredløse og have Gods og Liv forbrudt. Da Erkebiskoppen saa, at Kongen tog Sagen med sliq Alvor, forlod han i Skynding Nidaros med alle sine Mænd og alt det Gods, de kunde faa med sig, drog først til Bergen og derfra til Danmark, hvor han fandt en ventlig Modtagelse hos Erkebiskop Absalon af Lund ¹⁾).

Denne Fremstilling af Sagen maa egentlig ansees for at være udgangen fra Kong Sverrer og hans Tilhængere. Noget forskjellig er den, som Erkebiskop Erik fra Danmark af lod tilstille Paven. Da Erkebiskoppen — heder det her — efterat have modtaget Pallium af Paven, var kommen tilbage til Norge ²⁾, lod Kong Sverrer, der havde

¹⁾ Sv. S. c. 117.

²⁾ „Anno præterito, pallio a vestra sanctitate suscepto, cum fuisset in terram nostram regressus“ dette „anno præterito“ oversætter Munch: „ifjor“, og slutter, at Eriks Afreise fra Norge og Stri-

anmaasjet sig Kongenavn og Rige, ham kalde til sig og forlangte, at han skulde krone ham. Dette Forlangende vilde Erkebiskoppen, af Afgjættelse for Paven samt for sin egen Sjæls Saligheds Skyld, ikke opfylde, førend han ved sine Udsendinge havde indhentet det apostoliske Sædes Samtykke. Herover forbittrede Kongen og hele hans Hær; de paastode nemlig, at denne Sag ikke var afhængig af nogen det apostoliske Sædes Gunst, da andre Konger node den Frihed at modtage Salvelsen hvor og naar og af hvem de selv vilde. — Videre, da den Biskopsstol (Stavangers), som Erkebiskoppen selv havde beklædt, men som ved hans Valg til Erkebiskop var bleven ledig, paa ny skulde besættes, faldt baade Geistlighedens og Folkets enstemmige Duffe og Samtykke paa en Person, der baade ved sit Levnet og sine Kundskaber dertil var stiftet. Men dette Valg forfæstede Kongen, fordi han ei selv deri havde taget Deel, og dertil først givet sin Stemme; og det uagtet sliq sedvanmæssig Ret af hans Forgængere i Norges Rige var edeligen opgiven, og denne Opgivelse stadfæstet ved deres befeglede Breve og ved Pave Adrian IV's og den nuværende Paves Privilegier ¹⁾. Da nu Kongen paastod, at Erkebiskoppen heri havde gaaet Kongedømmets Hoihed for nær, saa valgte han, uden at raadføre sig med Erkebiskoppen og tværtimod dennes Indsigelser, en anden Person til at beklæde samme Biskopsstol, tvang Geistligheden og Folket til heri at samtykke, og bød nu Erkebiskoppen at indvie denne isigt valgte. Men da et saadant senere Valg af Pave Adrian, ifølge apostolisk Myndighed, var forbudet i den norske Kirke, saa vovede ikke

velse til Paven isølge heraf skulde falde i 1190, og Paven vare Clemens III, som døde den 27de Marts 1191 og ikke, som ellers har været antaget, Erkelvelsen vare af 1192 og den tilskrevne Pave, Cælestinus III. Erks Brev er nemlig, som vi have det i Script. rer. Dan. VI., ubateret, og Pavens Navn kun betegnet med Begyndelsesbogstaven C. (Munch III. 267. Not.). Men mon ikke „anno præterito“ her kan og bør oversættes: „forleden Aar“ eller „forgangen Aar“? da behøver man ikke at fravige Sværrets Sags Tidberegning, der tydelig sætter Erks Flugt til 1191, hvilket ogsaa før har været det almindelig antagne. ²⁾ „instrumentis — — sel. mem. Adriani P. et vestræ sanctitatis privilegiis roboratis“. Munch tror, at ved disse Ord nødvendig maa sigtes til Clemens III og en Bulle af ham fra 1189, hvilken dog ikke nu kan paavises (III. 257. Not., 260. Not. 2.). Men skulde det ikke være muligt, at Cælestinus III, der valgtes den 30te Marts 1191, kunde, maaskee paa Grund af tidligere indkommet Forlangende fra Erkebiskop Ersk, have udstedt en saadan Privilegie-Bulle strax i Begyndelsen af sit Pavedømme? og denne være kommen Ersk til Hænde, endog maaskee før han forlod Norge? At Cælestinus i 1194 udstedte en omfattende Bulle angaaende Nidaros's Kirkes Privilegier — om hvilken Bulle vi siden skulle tale — kan dog neppe være til Hindre for at antage, at han allerede tidligere kunde have givet en lignende mindre omfattende; og denne kan ligesaalet tænkes forkommen som den af Munch antagne Clemens III's.

Erkebiskoppen at foretage Indvielsen ¹⁾). — Endvidere forlangte Kongen tværtimod de hellige Fædres Decreter og al Kirkes Sedvane, at Geistligheden i sine Retsager skulde stille sig for de almindelige verdslige Domstole og dømmes af Kongens Tjenere. — Endelig paastod Kongen, at de Sognekirker (ecclesiæ baptismales sive parochiales), der laa til hans Gaarde, vare kongelige Kapeller, som han kunde bortgive naar og til hvem han selv vilde, uden Erkebiskoppens Tilladelse, — noget som var ganske imod den i Kirken gjældende almindelige Sedvane. — Da nu Erkebiskoppen ikke i nogen af ovennævnte Stykker vilde lyde Kongens Bud, saa optændtes dennes Vrede mod ham i den Grad, at han lod alle Erkebiskoppens Indtægter optage lige til den sidste Skilling, og indstævnedes ham derpaa for Paven, i den Tro, at Erkebiskoppen, berøvet Alt, skulde være ude af Stand til at foretage Reisen til Rom. Erkebiskoppen erklærer imidlertid, at han har sendt paa sine Begne paalidelige Mænd til Paven, hvilke han beder denne modtage naadigen, for at han af dem kan erholde de Dplysninger, som kunde lade ham optræde til den norske Kirkes Forsvar. Selv har Erkebiskoppen forladt Norge og er dragen til Danmark, hvor han har fundet en ærefuld Modtagelse og en hjærlig Understøttelse i sin trængende Tilstand hos den iundste Erkebiskop ²⁾).

¹⁾ Ordene i Brevet, hvori Erkebiskoppen nærmere forklarer den egentlige Grund, hvorfor han ikke vilde indvie den af Kongen tilnævnte Biskop, ere dunkle og have været forskjellig fortolkede. De lyde i Originalsproget saaledes: „*Quia vero clamabat, Regiæ Majestati nos super hoc intulisse læsionem, nobis inconsultis, nobis reclamantibus, in personam aliam, quæ bigamam in ipsa, si dici debeat, electione ducebat uxorem, clerum et populum coegit consentire, et nobis obtulit consecrandum. Quia vero prædictus — — — Adrianus P. bigamam in clero in nostra regione apostolica auctoritate damnaverat, non præsumpsimus in factum procedere, ne videremur in irritum ducere, quod Sanctus prædictus observandum in clero præceperat.*“ Euhm (D. S. VIII. 275) forklarer hiint Udtryk „bigamam — — uxorem“ billedligt, som om Stavangers Biskopsstol eller Kirke derved er meent: „en anden Person, der, om saa maa siges, havde i Valget selv taget en tvende Gange gift Kone“; og senere: „Adrianus havde foreemt en to Gange giftet Klerk“. Erif skulde altsaa ikke have været at indvie den af Kongen valgte Biskop, forbi denne modtog en Biskopsstol, der allerede ved lovligt Valg var besat med en anden (tog en allerede gift Brud), da Pave Hadrianns havde fordømt en saadan Fremfærd (at en modtog et allerede lovlig besat Embede) i Kirken. Munch derimod (III. 260) forklarer Udtrykket bogstaveligt: at den af Kongen Valgte „netop paa den Tid han blev valgt, havde taget en i Bigami skyldig Kone til Hustru“ og „da Pave Hadrian udtrykkelig har fordømt Tvegift indeen Geistligheden“. — Jeg kan for min Deel ikke andet end holde paa den første Fortolkning, skjønt jeg vistnok erkjender, at Grunde kunne anføres ogsaa til Forsvar for den sidste. ²⁾ Brevet findes blandt Abbed Wilhelm af Gbelholts Breve (Wilhelm synes selv at

Sammenholder man denne Erkebiskop Eriks egen Beretning med den i Sverrers Saga, saa seer man let, at begge i Virkeligheden, saalangt fra at modsige hinanden, tværtimod bestyrke og fuldstændiggjøre hinanden, — kun at man lægger Mærke til, at hver af de stridende Parter, hvad der er ganske naturligt og almindeligt, fremstiller sin egen Sag fra den lysteste Side og tier med de Punkter, hvorimod mest kan indvendes. Erkebiskoppens Fremstilling er utvivlsomt den fuldstændigste, og mod de deri anførte Kjendsgjerningers Sandhed kan ikke med Grund noget indvendes. Man faar her et klart Begreb om de væsentligste Stridspunkter mellem Kongen og Erkebiskoppen, og man seer, at disse ikke vare Ubetydeligheder eller af blot personlig Natur — hvilket man let kunde fristes til at tro ved alene at holde sig til Sverrers-Sagas Fremstilling —, men dreiede sig om Grundsætninger for Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold, hvilke for begge Parter vare af den allerhøieste Bigtighed, — Grundsætninger, som Kardinal Nikolaus (Pave Adrianus IV), og efter ham Erkebiskop Eysteinn, havde forfegtet og paa en Maade saacet gjorte gjældende i Norges Statsret, men som nu Kong Sverrer, ifølge sine Begreber om Kongedømmets Natur, vilde tilbagestøde og sætte ud af Kraft.

Hovedtvistepunkterne seer man saaledes have været: 1) Kongens Ret til at erholde Kroningen; en Ret, der efter Kongens Paastand tilkom ham som den af Folket anerkjendte lovlige og virkelige Konge, altsaa paa Grund af selve Kongedømmets Væsen, medens Erkebiskoppen paastod, at den blot kunde erhverves gennem en Indrømmelse eller et Samtykke af Paven, som Kirkens Hoved, altsaa af Kirkens Naade. — 2) Biskoppernes Valg; hvori Kongen efter den ældre norske Sedvane forbrede den første og afgjørende Stemme, medens Erkebiskoppen, støttende sig til den canoniske Ret og nyere Privilegier for den norske Kirke, vilde have det gjort uafhængigt af Kongedømmet. — 3) Geistlighedens Stilling med Hensyn til Rettergangen; da Kongen vilde, at Geistlige, efter Landets gamle Christenret, skulde svare for de almindelige Domstole eller for den almindelige dømmende Myndighed, medens Erkebiskoppen, efter den canoniske Ret, forbrede dem unddragne den verdslige Dommermyndighed og henviste til den reen geistlige. — 4) Presters Beskikkelse til Landets Kirker eller Patronatsretten (jus patronatus) til disse; hvilken Erkebiskoppen ifølge den strenge canoniske Ret forbrede at skulle tilhøre udelukkende vedkommende Biskop, medens Kongen ifølge gammel Sedvane paastod en Undtagelse heri til Gunst for sig

selv og private Kirkeejere med Hensyn til Kirker, som vare byggede paa Kongens eller enkelte private Mænds Gaarde og paa deres Besøstning. — 5) Erkebiskoppens Ret til ved Dverenskømt med Bønderne eensidigen, uden Kongens Medvirkning eller Samtykke, at forhøje de ham tilkommende Bøder i Christenretten; hvilken Kongen benegtede, men Erkebiskoppen paa- stod. — 6) Erkebiskoppens Ret til selv at bestemme Antallet af sit væbnede og uvæbnede Følge; hvilken Ret Kongen, i Henhold til den ældre Christenrets Bestemmelse, negtede.

Disse Tvistepunkter finder man først ved denne Leilighed ret tydeligen udsatte; de bleve senere — som vi skulle see — mange Gange gjenoptagne og gjorde til Gjenstand for varme Forhandlinger mellem Kongedømmet og Kirken.

Af Sagaens Fremstilling viser sig, at Kong Sverrer mest har gjort de tre sidstnævnte Tvistepunkter, nemlig: Patronatsretten til Kirkerne, de Erkebiskoppen tilkommende Bøder, og Erkebiskoppens Følge, til Gjenstand for Almeenhedens Vedømmelse, og det ganske naturligt af den Grund, at dette var Punkter, som kunde siges at røre ligesaa fuldt Landsfolket som Kongedømmet. De øvrige derimod forties i Sagaens Fremstilling, uden tvivl fordi disse mere vare Kongedømmet alene og Kirken imellem, og vanskelige kunde opfattes af Almeenheden i sin fulde Betydning. Erkebiskoppen derimod lægger i sin Fremstilling fortrinlig Vægt netop paa dem, som Sagaen forbigaar, fordi de vare Livsspørgsmaal for Hierarchiet, og af den Grund fortrinlig maatte opfordre Paven til en virksom Mellemkomst. Erkebiskoppen holder sig til de Punkter, hvori han aabenbare havde Hierarchiets Aand, den canoniske Ret og de pavelige Privilegier paa sin Side, men fortier de to Tvistepunkter om Bøderne og Folkeholdet, der vare den canoniske Ret og Hierarchiet i Almindelighed mindre vedkommende og i Grunden nærmest angif hans egen Biskopsstols verdslige Fordeel og Anseelse. Fra begge Sider sporer man saaledes her den største Klogskab og Dmgtanke; og paa Kong Sverrers Side fortrinlig deri, at han, da han endelig besluttede sig til at slaa et afgjørende Slag, netop fæstede sig ved det mest verdslige Tvistepunkt, nemlig Erkebiskoppens overdrevne Folkehold, i hvilket Punkt Landets gjældende Christenret aabenbare gav Kongen Medhold, og hvilket, efter Norges bestaaende Retsforfatning, ganske eguede sig til Afgjørelse ved en Lagthingsdom, der igjen nødvendig maatte falde i Dverensstemmelse med Lovbogens tydelige Ord. Meer Maadehold fra begge Sider, og især, som det lader, fra Kongens, under dette Stridens første Udbrud kunde maaskee have forebygget mange paafølgende Ulykker. Men at det engang før eller senere,

maatte komme til et aabenbart Brud mellem Kongedømmet og Kirken i Norge, det var vist alligevel uundgaaeligt, saameget Usamdrægtigheds Lønder som nu i meer end een Menneſkealder havde ſanket ſig ſammen ved en hoiſtrabende Kirkeſtyrelſes hierarchiſke Annæſſer og ved et, paa Grund af ſin ulovlige Oprindelse, valende Kongedømmes tungne Indrømmelſer.

27.

Stridens Fortgang mellem Kongedømmet og Kirken. Biſkop Nikolaus Arneſen af Oslo optræder i den ſom en Hovedperſon.

Skjønt Striden mellem Kong Evertter og den norſke Geiſtlighed allerede i ſit Udbrud viſte ſig voldsom, ſaa bar den dog ikke endnu det Hadſhedens, Skadefrydens og Uforſonligheds Præg, ſom ſenere yttrede ſig i den, og det iſær, maa man tilſtaa, fra Geiſtlighedens, eller rettere fra enkelte Geiſtliges Side, og meſt mod Kong Evertters Perſon. Erkebifkop Eriks Fremſtilling af Sagen for Paven er overhovedet meer maadeholden, end man næſten ſkulde vente ſig, og med Undtagelſe af Hentydningen paa Evertters ulovlige Annæſſe af Kongedømmet, og hans Henſigt at berove Erkebifkopen Midlerne til at kunne ſvare paa hans Indankning af Sagen for Paven, indeholder den ingen i hoi Grad bittere og ſaarende Udfald mod hans Perſon. Det er egentlig meer en Hørefpørgſel til Paven, om hvad Erkebifkopen med Henſyn til de vakte Tviftepunkter har at gjøre ¹⁾, og en Begjæring om Pavens Beſtyttelſe, — end en afgjørende Fordømmelſe af Evertters Fremfærd, før denne af Paven var underſøgt. Sagen var overhovedet i den Gang, ſom begge Parter anſaa for den lovlige; den var nemlig af begge ſtevnet for Pavens Domſtol. Men ſnart blandede ſig lavere Lidenſkaber i Striden, der gav den et uverdiger Præg; og dette ſkyldtes udentvifl for en ſtor Deel en ny Hovedperſon, ſom optraadte i den. Dette var Biſkop Nikolaus Arneſen, hvis Valg til Biſkop netop ſtod i Forbindelſe med et af Tviftepunkterne mellem Kongen og Erkebifkopen, og derfor findes i Erkebifkopens Fremſtilling til Paven berørt, uden dog at Perſonens Navn nævnes.

Nikolaus var en Søn af Høvdingen Arne af Stodreheim eller Stofrheim i Fyrdafylke (nuv. Staarum i Eids Preſtegiæld i Nordfiord) og af Dronning Ingerid Rognvaldsdatter, af den ſvenſke Kongeæt, Kong Harald Gilleſ Enke og Kong Inge Haraldſøns Moder, der i ſjerde Egteſkab havde egtet Arne. Nikolaus var ſaaledes paa Føderne af en mægtig Høvdingeæt i Fyrdafylke og paa Moderne af ſvenſk Kon-

¹⁾ „super his omnibus, quid nobis sit agendum, rogamus humiliter Sanctitatem vestram literis prosequendum“.

geet samt dertilmed Halybroder til Kong Inge Haraldsøn. Han stod sølgelig ved sin Byrd i den nærmeste Forbindelse med de ypperste Vetter baade i Norge og i Sverige, og var saa at sige født til at indtage en isinesfaldende Plads blandt Norges raadende Stormænd. Hans Aands-gaver maa ganske vist have været udmærkede; derom vidner mangfoldige Træk i hans Levnetsløb. Men han brugte dem samvittighedsløst som Redskaber for en ærefyld, hevngjerrig, falsk og underfundig Aands Indskydelse, og han blev en Forbandelse for sit Fædreland, hvis Hæder han kunde være bleven. Fødsel og vel ogsaa senerehen Tilbøielighed stillede Nikolaus paa Erling Staffes og Magnus Erlingsøns Side, hvilke opretholdt Kong Ingens Parti i Kampene om Kongedømmet efter denne sidste Død; og paa Magnus's Side optraadte han ogsaa i dennes Kamp mod Sverrer. Hans Virksomhed omtales først i Sagaen i 1180, da han, rimeligviis født omkring 1150, var en tredive Aar gammel. Han var da i Slaget paa Jlevold ved Nidaros Anfører for en Afdeling af Kong Magnus's Hær. Slaget fik et for Magnus saare uheldigt Udfald, og blandt de Faldne paa hans Side var Nikolaus's yngre, eneste Broder, Filippus af Hertla ¹⁾. I det følgende Aar findes han som Underhandler fra Magnus's Side ved et unyttigt Forligsforsøg ²⁾. Siden nævnes han i flere Aar ikke. Allerede før denne Tid maa det vel antages, at han er indtraadt i den geistlige Stand, om han end ikke har modtaget Prestvielsen, ligesom han rimeligviis fra Ungdommen af har faaet en geistlig Opdragelse, — Alt noget som i hine urolige Tider ikke forhindrede, at han jo kunde optræde med Vaaben i Haand som Deeltager i Partikampen. Næste Gang man finder ham omtalt, er som udvalgt Biskop.

Sammenhængen med hans Valg fremstilles i Sverrers Saga paa følgende Maade. Da Erkebiskop Erik var kommen tilbage fra Rom, og en ny Biskop til Stavanger skulde vælges, saa faldt Alles Valg paa Nikolaus Arnesøn af Stodheim. Men Kong Sverrer gjorde Indsigelser herimod. Da Nikolaus mærkede dette, skrev han et Brev til Sverrers Dronning, Margreta, den svenske Konge Erik den Helles Datter, og den daværende svenske Konges Knut Erikssøns Søster, hvori han overøste baade Kongen og hende med Smiger og derhos berørte sit Frændskab til hende; Nikolaus og hun vare nemlig Nærfofensdebørn ³⁾. Dronningen talte nu hans Sag hos Kongen og forebragte denne Nikolaus's gode Løfter. Kongen erklærede, at han ingen Lust havde til at gjøre Nikolaus til større Mand end han allerede var; fik han nogen Magt i Norge, vilde ikke hans Sindelag til Sverrer derved forandres, eller hans Trofaste vore. Dronningen trængte imid-

¹⁾ Sv. S. c. 46, 48.

²⁾ Sv. S. c. 60.

³⁾ Knytl. S. c. 82; jfr. Munch III. 260.

lertid stærkere ind paa Kongen, foreskille ham, hvormeget Nikolaus havde tabt i Kampen mellem Kongerne, og at Sværrer nu kunde hode ham herfor ved at gjøre ham til Biskop ¹⁾; Nikolaus vilde ingen Utkost af vise, naar han først havde nedlagt sine Vaaben og var bleven en til Kirken viet Mand. Kongen gav da endelig efter for hendes Benner og sagde, at han vilde foie hende: „men det venter jeg — yttrede han — at iffe langt vil henlide, førend baade du og mange andre angre dette“. Kongen udsædte da sit Brev, hvorved han forordnede, at Nikolaus skulde vies til Biskop, og Erkebiskoppen udførte Vielsen. Ved denne Tid døde Biskop Helge af Oslo, og Nikolaus udrørkede nu af Erkebiskoppen, at han fik denne Biskopsstol; til Biskop i Stavanger blev da Nial indviet ²⁾.

Denne Sværrers-Sagas Fremstilling er imidlertid neppe fuldkommen usiagtig og trænger til at belyses noget nærmere af andre Kilder. I Indledningen til den ovenomtalte saakaldte Sværrers Christenret, der maa antages at være given paa et geistligt Møde 1190, opregnes de deeltagende norske Biskopper saaledes: Erkebiskop Erik, Biskop Paal, Biskop Helge, Biskop Nial, Biskop Thorer. Nu er det vist, at Paal dengang var Biskop i Bergen, Helge i Oslo og Thorer i Hamar. Nial maa altsaa have været Biskop i Stavanger, da han deeltog i dette Møde, og dermed ere de daværende Indbehavere af alle norske Biskopsstole opregnede, uden at Nikolaus blandt dem forekommer. Nial var sølgelig Biskop af Stavanger allerede før Biskop Helge af Oslo døde, medens man af Sagaens Udtryk skulde slutte, at Nial blev først valgt til Biskop af Stavanger, efter at denne Stol atter var bleven ledig ved Nikolaus's Forslyttelse til Oslo efter Helges Død. At Sagaen her er den usiagtige synes ogsaa fremgaa af Erkebiskoppens tidligere omtalte Fremstilling til Paven. Den Biskopsstol, om hvis Besættelse han siger, at Tvist havde været ham og Kongen imellem, og hvor Kongen indtrængte en anden Biskop i Stedet for den, Erkebiskoppen med Geistlighedens og Folkets eenstemmige Samtykke havde udkaaret, er utvivlsomt Stavangers, den nemlig, som Erik før han blev Erkebiskop selv havde beklædt, og de tvende Biskopper maa da antages at have været Nikolaus og Nial. Nu seer man af Sagaen, at Nikolaus først valgtes og havde alle Bedkommendes Stemmer for sig undtagen Kongens, som gjorde Indsigelser mod hans Valg. Sølgelig var Nikolaus den, som Erkebiskoppen i sin Fremstilling nævner som sin Ud-

¹⁾ „gera hann tignarmann innanlands“, er egentlig Sagaens Ord. Biskopperne regnes allerede den Gang i Norge blandt tignarmenn eller fyrkelige Personer, blandt hvilke af Verdelige Ingen henregnedes, der var mindre Mand end Jarl. ²⁾ Sv. S. c. 111.

Niaal derimod den, som Kongens indtrængte og tvang ~~den~~ og Folket til at samtykke, men som Erkebiskoppen ~~af det~~ af det ucanoniske Valg ikke vovede at indvie. Imidlertid ~~den~~ Kongens Magt og Indflydelse, da ovennævnte geistlige ~~der~~ holdtes i 1190, have været saa overveieude, at Nikolaus ~~der~~ har været erkjendt som Stavangers Biskop, men Niaal, rimeligvis dog kun som Udvalgt, er optraadt paa denne Biskopsstols Begne. Men senere samme Aar døde Biskop Helge af Dslo, hvilket ogsaa berettes af de gamle Annaler ¹⁾; og nu fik Nikolaus med Kongens Samtykke denne Biskopsstol. Sagens rette historiske Gang har altsaa formentlig været følgende: — Erkebiskop Erik valgte med Stavangers Biskopsdommes Geistligheds og Bønders eenstemmige Samtykke, dog Kongen uadspurgt, Nikolaus Arnessøn til sin Efterfølger paa Stavangers Stol, maaskee allerede i 1189. Men Kongen gjorde Indsigelse mod dette Valg — især af Mistro til Nikolaus's Sindelag — og valgte paa sin Side, Erkebiskoppen igjen uadspurgt, Niaal, hvem han vidste at forskaffe Geistlighedens og Folkets Samtykke ved sin verbale Indflydelse. Erkebiskoppen vovede rimeligvis ikke ligefrem at ugyldiggjøre dette Kongens Valg, og fandt sig derfor i, at Niaal optraadte paa Mødet i 1190 som Stavangers Biskop, men vilde dog ikke uden videre indvie ham. Baae Nikolaus og Niaal vare saaledes uidentvisl kun Udvalgte (Electi) til Stavanger, da den oslofte Biskop Helges Død aabnede en Afgang til at faa Tvisten afgjort. Imidlertid var Kongen ved sin Dronnings Forbøn bleven bevæget til at give sit Samtykke til Nikolaus's Valg, og Erkebiskoppen foiede sig nu efter Kongens Dnske med Hensyn til Niaal. Erkebiskoppen indviede derpaa baae Niaal og Nikolaus, den første, overeensstemmende med Kongens Valg, til Stavanger, og den anden, til Dslo, efter selv at have tilladt hans Forslyttelse herhen fra den Stol, til hvilken han først af Erkebiskoppen var bleven valgt. Sandsynligt er det da, at ogsaa Thorer til Hamar kun har været Electus, valgt efter Biskop Ragnars Død, da han var tilstede paa Mødet i 1190, efter som han nævnes efter Niaal ²⁾. De følgende Begivenheder viste forresten altfor snart, at Kong Sverrer ikke havde feilet i sin Dom om Nikolaus Arnessøn.

Er dette den sande Sammenhæng i den omhandlede Valgsag, saa finder man deri et nyt Bevis for, at Erkebiskop Erik ikke i Eet og Alt var skyldig i det Stivsind og det Dvermod, som man aluini-

¹⁾ Jol. Ann. ved 1190 (S. 78.)   ²⁾ Munch tror, at Gangen i denne hele Valgsag har været noget anderledes end her fremstillet, hvilket staar i Forbindelse med hans Mening, at Erkebiskop Erik allerede forlod Norge med Slutningen af 1190. See hans Norg. Hist. III. 259—262, 267, 268.

delig vil tillægge ham, skjønt Sverrers Fremgangsmaade vist ikke heller ubetinget bør fordommes. Begge Parter handlede efter modstridende Grundsætninger, men som de dog hver for sig ansaa for rigtige, og Erkebiskoppen var maaske ikke den, som ubviste mindst Naadehold. Thi naar man sætter sig for Die den Stilling, i hvilken Kongedømmets og Kirkens gjensidige Forhold nu engang var kommet i Norge, og Alt hvad der ligesiden Kardinal Nikolaus's Legation herhen var gjennemdrevet og stadfæstet til den hierarchiske Kirkeordnings Fremme, saa kan man neppe andet end finde Kong Sverrers Tilbagestræben mod det ældre Standpunkt noget voldsom og overilet, om den end var fuldkommen velmeent og sigtede til Landets Gavn, ja endog i visse Maader berettiget. At Erkebiskoppen i sin Fremstilling til Paven oprippede hiin Balgsag, hvilken maa anses for at have været bitaget før han forlod Norge, kan ikke saa meget dables, da den angik et Princip-Spørgsmaal, som vel for Tilfældet var løst i Mindelighed, men som ved enhver Ledighed af en Biskopsstol kunde vækkes paa ny, og altsaa trængte til en formelig Afgjørelse.

Erkebiskop Eriq forlod, som allerede fortalt, i Aaret 1191, rimeligvis strax efter Midtsommer, sit Sæde og drog efter et kort Ophold i Bergen til Danmark, til Erkebiskop Absalon. Den 20de October samme Aar, finder man, at han var tilstede ved Indvielsen af Gumlose Kirke i Skaane ¹⁾. Kort efter sin Ankomst til Danmark rammedes han af en Dienesvaghed, der ganske berøvede ham Synet ²⁾. Desuagtet var han og hans Beskyttere, Absalon og den indflydelsesrige Abbed Wilhelm af Ebelholt, ikke uvirksomme, og den før omtalte Fremstilling af Erkebiskop Eriqs Sag for Paven var Frugten af deres Samvirken. Naar den er affendt vides ikke, dog er det vel skeet ikke meget længe efter Erkebiskoppens Komme til Danmark og rimeligst i 1192 ³⁾.

Den daværende Pave var Celestinus III (1191—1198), en Elding, der ved sit Valg allerede var 83 Aar gammel. Man har af ham en Bulle, udstedt den 15de Juni 1194 til Erkebiskoppen, hvori han tager denne og den nidaroske Kirke i St. Peters og sin Beskyttelse, bekræfter alle dens ældre Privilegier og tilføier nye Bestemmelser. De Friheder og Rettigheder, som heri deels stadfæstes deels gives, ere følgende: 1) Kirkens lovlige erhvervede Gods skal forblive for Erkebiskoppen og hans Efterfølgere uangrebet og ubeskaaret. — 2) Alle Friheder skænkede Kirken af Norges Konger, især af Kong Magnus (Erlingsøn), stadfæstes. — 3) Erkebiskoppen og hans Efterfølgere skulle have Ret til at bestikke Prester uden Kongens Sam-

¹⁾ Scr. rer. Dan. V. p. 377.

²⁾ Ev. S. c. 117.

³⁾ Suhm D. S. VIII.

alle eller færre til alle kongelige Kapeller og alle andre Kirker og
 Klostre i sin Provins, ifølge de tidligere Kongers Opgivelse af deres
 Retsmæssighed. — 4) I Valget af Biskopper og Abbeder i hans Pro-
 vins, skal hverken Kongen eller nogen verdslig Hovding blande sig,
 eller deres Samtykke udfordres. — 5) Ingen Geistlige skulle være
 forpligtede til at drage i Leding eller udrede Leding, undtagen de have
 kongelige Forleninger. — 6) Erkestolens Ret til en vis aarlig Korn-
 udførsel til Island stadfæstes. — 7) Pilgrimer til St. Olaf skulle til
 enhver Tid nyde sikker Fred. — 8) Geistlige maa ikke i Sager, hvor
 den canoniske Ret forbyder saadant, underkaste sig verdslig Domstol. —
 9) Ingen indviet Kirke maa nedlægges eller flyttes uden vedkommende
 Biskops Tilladelse. — 10) Ingen Konge eller Fyrste maa, uden Bi-
 stoppernes Samtykke og de viseste Mænds Raad, forandre Landets
 vedtagne og skrevne Love, eller de deri bestemte Bøder til Kirkerens
 og Geistlighedens Skade, ikke heller maa han af nogen Biskop eller
 Abbed, som ikke har kongelige Forleninger (regalia), fordre, enten før
 eller efter deres Indvielse, nogen Trostabsed. — 11) I Tjendens
 Udbredelse skulle Kongerne med Hensyn til sine Jorder og Gaarde følge
 de almindelige canoniske Bestemmelser. — 12) Erkebiskoppen skal have
 Ret til at købe Falke. — 13) Ingen maa paa nogen Maade for-
 rette Nidaros's Kirke, eller borttage, forholde, indskrænke eller betynge
 dens Ejendomme, men Alt skal bevares dem til Brug og Nytte, til
 hvis Bestyrelse og Underhold det er skænket. — Hvis — heder det
 derpaa til Slutning — for Fremtiden nogen Geistlig eller Verdslig,
 der kjenner denne pavelige Bestemmelse, vover at handle mod den, og
 gjentagende paamindet ikke opretter sin Brøde ved en passende Fyldest-
 gjørelse, saa skal han være berøvet sin Magt og sin Verdighed, vide
 sig skyldig for Guds Domstol, berøves Gjenløserens hellige Legeme
 og Blod og være underkastet den guddommelige Straf i den yderste
 Dom ¹⁾).

Idet denne Bulle samlet fremstiller den norske Metropolitankirkes
 og Erkebiskops Friheder og Rettigheder, saaledes som Paven god-
 kendte og stadfæstede dem, afgjør den med det samme i pavelig Magt-
 fuldkommenhed de forhaandenværende Tvistepunkter mellem Kongen og
 Erkebiskoppen til den sidste Fordeel, samt sælger Bans Straf paa den
 Overhørig. Bullen maatte for Diebliffet være af den høieste Big-
 tighed, da den indeholdt en Dom af en kirkelig Myndighed, som
 Sværrer ikke vovede at benegte eller unddrage sig; — og den blev
 ogsaa for den følgende Tid et vigtigt Afstykke, idet den afgav et sikkert
 Grundlag for den norske Kirkes fremtidige Forordninger ligeoverfor Kon-

¹⁾ Norsk Diplom. II. 2—4.

gedømmet, — Fordringer, hvis Dynaaelfe nu blev dens Strøbens beſtemte og fuldtbevidſte Maal og Meed.

Uagtet denne Bulle ſaaledes maa anſees ſom Hoveddokumentet fra Pave Coeſtinius's Side i den her omhandlede Tvift, ſaa var dens Udfærdigelfe dog neppe det forſte Skridt, Paven gjorde for at komme Erkebifkop Eriſ til Hjælp i hans betrængte Stilling. Man maa af Sværrers Saga ſlutte, at Coeſtinius allerede tidligere (1193?) har udfærdiget en Skrivelfe til Erkebifkopen, hvori han har givet denne Ret mod Sværrer, og belagt Kongen med Ban, hvis han ikke gav Erkebifkopen fuld Opriſning. Nævnte Saga fortæller nemlig vedkommende denne Sag følgende:

Erkebifkopperne Eriſ og Abſalon lode Sendemænd fare til Rom med Breve til Paven, hvori det hele Forhold mellem Kong Sværrer og Eriſ for denne ſidſtes Vortfærd fra Norge var fremſtillet efter Erkebifkoppens eget og hans Mænds Vidneſbyrd (altsaa den Fremſtilling, ſom allerede oftere er omtalt). Fra Paven blev ſvaret ganſte efter Erkebifkoppens Forventning, nemlig at Paven lyſte Ban over Kong Sværrer, hvis han ikke indrømmede Erkebifkopen dennes fremſatte Fordringer. Pavebrevet, ſom indeholdt dette Svar, lod Erkebifkopen oplæſe i Danmark og lyſte hver Søndag i Choret Ban over Sværrer. Da Kongen ſpurgte dette til Norge, bragte han ofte den Sag paa Bane paa Thingene og fremſtillede det Hele ſom et Opſpind alene af Danerne og ingenlunde Pavens Ord. Det ſkulde ikke lykkes Eriſ Blinde — ſagde han — at fralyve ham hans Kongedømme. Den Forhandelfe, han lyſte over Kongen, havde ſlaaet ſig paa hans egne Dine. „De monne være i Ban — tilføiede han — ſom ove Bannſverf, men jeg er Kongeføn og ret kommen til dette Land og Rige, og jeg har taalt ſaa meget Dndt, før jeg vandt det, at jeg ikke vil opgive det for denne Sags Skyld. Eriſ kan endnu fare til ſin Stol, ſkjønt han er blind, naar han kun vil holde Landets Lov. Men om han end havde begge ſine Dine i Behold, ſom han nu er blind paa begge, og paa Forſtanden med, at han ei kan ſee hvad der er ret, ſaa vil jeg dog ikke bryde den hellige Kong Olaf's Lov for hans Skyld, hvor megen Forhandelfe han end lyſer“¹⁾.

Denne Bannſættelfe, ſom her omtales, maa være lyſt for Sværrers Kroning, ſom foregik i Slutningen af Juni Maaned 1194 (hvad ſenere ſkal fortælles), efterdi Anklagen mod de Biſkopper, der kronede ham, netop ſtøttedes dertil, at de havde kronet en, ſom var i Kirken's Ban. Altsaa kan Bannſættelfen ikke have været ubvirket ved den ovenomtalte Bulle af 15de Juni 1194, da denne umulig kunde være ſaa tidlig beſkjendt i Danmark end ſige i Norge, at den kunde ſtaa i

¹⁾ Sv. S. c. 121.

Veien for Kroningen. Der maa selvfølgelig i den anførte Sagaberetning være Tale om en tidligere Pavestrivelse, ved hvilken Erkebiskop Erik fandt sig bemyndiget til at lyste Ban over Sverrer, rimeligviis allerede i 1193, eller i alt Fald en god Stund før Midtsommer 1194.

Man seer af Sagaens Fortælling, hvorledes Sverrer søgte at møde Bansættelsen og gjøre den uvirksom i det mindste for sine Undersaatters Vedkommende, nemlig ved at fremstille den af Paven givne Bemyndigelse som et Døspind, — Erkebiskoppens Banlysning selvfølgelig som uberettiget, — og endelig den sidste Blindhed som en Guds Straf over ham for hans, efter Sverrers Fortolkning, ulovlige Fremfærd. Kongen støttede sig, som man seer, fremdeles til Landsloven, St. Olafs Lov, og paastod, at intet var i Veien for at Erkebiskoppen kunde vende tilbage til sin Stol, naar han kun vilde holde sig paa Lov efterrettelig. At en saadan Fremstilling ikke var i alle Dele strengt sandru, og at Kongen fremdeles holdt de væsentligste Stridspunkter udenfor det norske Lægfolks Kundskab, er klart. En saadan Fremgangsmaade kunde visseelig ogsaa have den forønskede Virkning, ganske at lamme Bansættelsens Kraft, saalænge Kongen kunde holde den lavere Geistlighed, ikke at tale om Landets Lydbisopper, paa sin Side, eller i en nogenlunde gunstig Stemning; og dette var, som det lader, hidtil fuldkommen lykkets ham, skjønt det ikke saaledes skulde være til Enden.

Sverrers Stilling var virkelig paa denne Tid saadan, at han tiltrængte al sin Klogskab og Kraft for at kunde holde sig oppe. Allerede 1192 havde nemlig Østjæggernes Parti dannet sig mod ham. Det havde til egentlige Førere tvende af Magnus Erlingsøns fordrums Klogeste og driftigste Partihøvdinger, hans Svoger Lendermanden Halkel Jonsøn, og hans uegte Halbroder Sigurd Erlingsøn, almindelig kaldet Jarlsøn, hvilke begge efter Magnus's Død vare tagne til Naade og Forlig af Sverrer, men desuagtet nu spandt Rænker mod denne; og i Partiets Spidse stilledes en ung Son af Kong Magnus, ved Navn Sigurd. Den som hemmelig pusede til Oprørsflammen var Biskop Nikolaus Arnesøn, der vist aldrig havde meent noget alvorligt med sine fledeste Løfter, og nu begyndte det troløse Spil, som han siden fortsatte gjennem sit hele Liv. Østjæggernes Parti optraadte med Kraft, og det var kun med megen Anstrængelse, at Sverrer endelig i Vaaren 1194 fik det underfuet, da han vandt et afgjørende Slag over det i Florevaag ved Bergen, i hvilket den unge Sigurd Magnusøn faldt tilligemed sin fornemste Leder Halkel Jonsøn.

88.

Sverrer leder sig krone af de norske Biskopper. Disse bansattes af Paven og kronet af Erkebiskop Eric til Danmark. Biskop Nikolus undviger fra Norge og Rister Baglernes Parti mod Sverrer.

Med Østjæggernes Tilintetgjørelse var ingenslunde Partistriden i Norge udfjæmpet; dette var noget som Sverrer selv bedst indsaar. Alligevel indtraadte efter den en midlertidig kort indre Rolighed, hvilken han vilde benytte til at see gjennemdrevet et længe næret Dulle, nemlig at vorde kronet. Sagen var ham af Vigtighed, uidentvøl især for Folkets Dmdømme. Kroningen nemlig havde paa en Maade tjent til at hellige hans Formands, Magnus Erlingsøns Ret; den havde ganske vist i en stor Deel af Almuens Dine givet Magnus et Fortrin for Sverrer, og kun ved at have opnaaet den troede den sidste i Almuens Dmdømme at være stillet ganske lige med Magnus.

Det er ovenfor viist, hvorledes Sverrers første Underhandlinger om sin Kroning, nemlig med Erkebiskop Eric, ganske mislykkedes. Nu optog Kongen igjen Planen, og Udsigterne for ham vare efter Sagaens Beretning i Forstningen ganske lovende. Da han om Vaaren 1194, idet han forfulgte de sidste Levninger af Østjæggernes Hær, kom til Konghella, indtraf sammesteds en pavelig Legat med Folge. Hverken hans Navn eller hans Grunde er i Sagaen opgivet ¹⁾, men Norden blev allerede dengang hyppigen besøgt af saadanne pavelige Udsendinger, der under Skin af at tilsee Kirkens Forfatning, havde til Hovedformaal at skraabe Penge sammen baade for det pavelige Skatkammer og for sig selv. Dette var en Sag, som ikke længer var nogen Hemmelighed, og som Sverrer ogsaa vel kjendte. Han besluttede nu at henvende sig til Legaten angaaende sin Kroning. Kunde han bevøge Legaten til at udføre den, saa havde han vundet en uberegnelig Fordeel over sine baade verdslige og geistlige Modstandere. Han indbød Legaten til sig, bevertede ham i flere Dage, og havde

¹⁾ Man har gjettet paa en Cardinal-Presbyter, Cinthius, der var Legat i Norden omkring denne Tid (Suhm D. S. VIII. 285). Men for det første er det meget tvivlsomt, om Cinthius's Legation i Norden strakte sig ud over Maret 1192, og dernæst, selv om dette fulde have været Tilfældet, saa er det vist, at Cinthius den 15de Juni 1194 var i Rom og medundertegnede den omtalte Bulle af denne Dag. Nu drog Sverrer fra Bergen kort efter Paaske (i 1194 den 10de April), og hans Sammentraf med Legaten i Konghella kan saaledes umulig have fundet Sted før allerstidst i April eller Begyndelsen af Mai. Fulde nu Legaten have været Cinthius, maa denne have reist overordenlig hurtigt, efter de Tidens Maade, for at være i Rom inden Midten af Juni. Den Tid, som levnes for Rejsen, bliver allerhøist taget 1½ Maaned. Umuligt er det ikke, men neppe rimeligt. Jfr. Munch III. 269, 275.

under dette jævnlige Forhandlinger med ham, for at overtale ham til at forrette Salvelsen og Kroningen. Legaten — heder det — optog dette ret godt og viste sig villig til at opfylde Kongens Ønske. Men nu blandede andre Geistlige sig hemmeligen i Sagen og forestilte Legaten, hvilke Hindringer der stillede sig i Veien for det paatænkte Forretagende. De fremhævede Kongens endnu uafgjorte Strid med Erkebiskoppen, at Sverrer tidligere var viet til Prest, at han havde taget en Egtehustru, Dronning Margreta nemlig, skønt han havde en anden lovlig giftet i Forveien (Astrid, Biskop Roes Datter?), og begge Hustruer vare i Live, samt andet Mere lignende, hvorfor de fraraadede Legaten at opfylde Kongens Forlangende. Legaten lod sig ogsaa herved omstemme. I en senere Samtale negtede han Kongen Kroningen, idet han paalagde ham at forlige sig med Erkebiskoppen, som da havde at forrette hiin Handling. Kongen blev yderst forbittret over dette Afslag, og bød Legaten strax at forlade Landet. Han saa — sagde han — hvad Legatens Erinde til Norge var, det samme som mange andre Bedrageres, der kom hid fra fremmede Lande for at frarane Folk Penge, og siden, naar de igjen vare dragne bort, drive Spot med hans Rige. Legaten fandt det ogsaa bedst at reise sin Vej med saa forrettet Sag ¹⁾.

Det er rimeligt, at Kongen i disse Underhandlinger har sat sit fornemste Haab til Legatens Bestikkelighed; og dette var neppe saa lide beregnet. Under Pave Coelestinus III's Styrelse var nemlig den romerske Kurie berygtet for de mange Underflød og Bedragerier, som gik i Svang med Bestikkelser, falske Buller og lignende, rimeligviis især paa Grund af Pavens Alderdomssvækkelse. Sverrer har vistnok med sit Skarpsyn snart opdaget, at Manden, han her havde for sig, ikke var trykket af den sømmeeste Samvittighed, og herefter indrettet sine Forslag og Løfter. Legaten har været paa Veie til at lade sig friste, skønt Sverrers Forhold til Erkebiskoppen neppe kunde være ham ubekjendt, da han netop synes at være kommen nærmest fra Danmark. Imidlertid har han, paa hemmelige Forestillinger af norske Geistlige og ved nærmere Betragtning, fundet Sagen for farlig at indlade sig paa, og har derfor til Slutning meer af Frygt end af Samvittighedsfuldhed afflaaet Kongens Forlangende.

Da saaledes Kong Sverrers Forsøg paa at tilvende sig Kroningen ved Hjælp af den pavelige Legat slog Feil, greb han til et andet Middel, som bedre lykkedes. Han drog fra Konghella længer Nord i Biken og hentede her Biskop Nikolaus til sig. Han lod i en Samtale under fire Dine Biskoppen vide, at han vel kjendte dennes forræderste Forbindelser med Østjæggernes Parti, og at det hele Dyr

¹⁾ Ev. S. c. 122.

fra først af var reist efter Biskoppens underfundige Raad. Nikolaus vilde benegte; men Sverrer holdt ham Bøviserne for Dine, kaldte ham en Høiforræder og truede ham paa det Haardeste. Nikolaus, som just ikke havde Ord for at være synderlig modig, blev yderst forfærdet, og bad Kongen om Raade i de ydmyggeste Udtryk, lovede ham atter Tro, skab, tilbød sig at bekræfte dette med Ed, og erklærede sig beredt til at bøde alt hvad han havde forbrudt ganske efter Kongens Willie. Sverrer tog ham paa Ordet og førte ham med sig til Bergen.

Hid kaldte han nu ogsaa Biskopperne Thorer af Hamar og Nial af Stavanger, som begge kom. Biskop Paal af Bergen var nemlig død om Vinteren forud den 2den April, og Bergens ledige Biskopsstol skulde besættes. Da Sverrer nu havde samlet om sig de Biskopper, som for Tiden vare i Norge, bragte han først under Overlæguing Valget af en ny Biskop til Bergen. Udentviul paa Kongens Anbefaling og ved hans Indflydelse valgtes hertil en vis Martin, hidtil Kongens Hirdprest, en Engellmand af Fødsel, og en udmerket Klerk¹⁾; og paa Sverrers Raad blev han indviet strax af de øvrige tilstedeværende Biskopper, som altsaa her udførte Erkebiskoppens Hverv. Derpaa lod Kongen berebe et stort Gjestebud, og det blev afgjort, at de fire Biskopper skulde salve og krone Kongen. Dette gif ogsaa for sig paa Petri og Pauli Dag, den 29de Juni 1194. Ligesom Biskop Nikolaus i de forudgaaende Forhandlinger havde været den virksomme i Kongens Raad, og ligesom han udentviul havde efter Kongens Ønske, hvilket han nu ei vovede at modsætte sig, gjort sit for at bejnalte de øvrige Biskopper, saaledes var han ogsaa Formanden ved selve Krønningens Udførelse. Da Sverrer havde drevet dette igjennem, skiltes han og Biskopperne som de bedste Venner²⁾.

Dette er Sagaens Fremstilling af Omstændighederne ved Sverrers Krøning, og den synes at være fuldkommen nøiagtig. At Røgtet derom kom til Udlandet med Tilfætninger, som vare mindre gunstige for Kongen, kan ikke vække nogen Forundring. Den samtidige engelske Historiestriver William af Newbury (Guilielmus Neubrigensis) fortæller, at Sverrer modtog Kronen af en Biskop, hvilken han tvang til at forrette denne Handling ved at true ham med Døden³⁾. Hvad dette Udsagn angaar, da er det ganske troligt, at Sverrer kan have ladet en saadan Trubsel falde til Nikolaus, da han forekastede denne hans Høiforræderi. Et bestemtere Præg af Udsmykkelse bærer derimod den noget yngre Roger af Hovedens Fortælling. Da Erkebiskoppen — siger han — havde forladt Norge for ikke at krone Sverrer imod Paven's Forbud, befalede Kongen, at alle Norges Biskop-

¹⁾ „forkunuar góðr klerkr“ Ev. S. c. 123.   ²⁾ Ev. S. c. 123.   ³⁾ Nor. fon. sǫgur. fol. IV. p. 431.

per flutte møte i Bergen til Petri og Pauli Dag for at krone ham. I blandt Biskopperne var ogsaa Nikolaus, Biskop af Biken. Han erklærede, at han ikke vilde overvære Kroningen paa Grund af sin Erkebiskops Graværelse. Sværrer lod da denne Biskop gribe og binde paa et Skjær i Havet, saaledes at Vandet næsten løb ham ind i Munden, og tvang ham paa denne Maade til at give efter, saa at han kronede Kongen i de øvrige Biskoppers Nærværelse og med deres Samtykke ¹⁾. Her have vi ganske vist for os et Rygte grundet paa den legnagtige Nikolaus's Dødsind. Da han nemlig havde indladt sig paa at være Formand ved Kroningen, og dette, som snart vil sees, snart reagerede ham høieligen til Døde, har han ikke noksom kunnet undgå Sværrers tyranniske Afsæd for at tvinge ham. Jo frygteligere han allerede den aftenbte Dvang, des lettere vilde han finde Dødsstrafning for sin egen Eftergivenhed.

Sværrer havde nu opnaaet Kroningen. Men et stort Spørgsmaal er det om han derved vandt nogen sand Fordeel, eller om han ikke derved forsværet sin Sag. For hans Undersaatter kunde det neppe være mere skidt, paa hvad Maade Kroningen var udvirket, nemlig — hvad aldrig kunde negtes — ved en vis Dvang; og var dette først bekendt, havde Handlingen tabt væsentlig i sin Betydning. I Havens, den legnagtige Erkebiskops og alle dennes Tilhængeres Dine, dannede den kun en ny Brode paa Kongens Hoved og gjorde en Udformning sundeligere end nogenstunde før. At Sværrer alligevel endnu har været sig et mindeligt Forlig med Erkebiskop Erik muligt, og at han derved endnu har behandlet ham med en vis Agtelse og et vist Henblik til hans erkebiskoppelige Ret, det viser Kongens Dødsfærd i Anledning af et Biskopsvalg paa Island.

Her døde i Slutningen af 1193, den 23de December, den gudfrygtige og nidkjære Biskop Thorlak Thorhallaes son i Skaalholt. Hans Ansæelse paa Island var saa stor, at han strax efter sin Død af Folket blev betragtet som hellig, og allerede i 1198 den 20de Juli blev hans Lig høitideligen optaget, strinlagt og henstillet i Skaalhølt's Katedralkirke. Aaret efter blev det paa Althinget bestemt, at hans Dødsdag skulde høitideligholdes som stor Festsdag med forudgaaende Faste; og fra den Tid af blev han under hele Katholicismens æret af Islændingerne som en Helgen, uagtet han ikke vides nogenstunde at være bleven af Paven høitidelig anerkjendt som saadan. Både hans Dødsdag (translatio), den 20de Juli, og hans Dødsdag, den 23de December, bleve helligholdte ²⁾.

Om Sommeren 1194 blev der, uden tvivl paa Althinget, raadslaaet om Valget af en ny Biskop til Skaalholt. Sagen blev længe

¹⁾ Nor. ton. ssg. fol. IV. p. 432.

²⁾ Finn Joh. I. 287—300.

overveiet; og Enden blev, at man enedes om at overlade Afgjørelsen til Biskop Brand af Hole. Denne valgte nu Paal Jonsson, en Søn af den mægtige Høvding Jon Loptsson i Odde og af den afdøde Biskop Thorlafs Søster, altsaa en saare storøttet Mand i sit Fædreland, og derhos beslegtet med den norske Kongesæt, idet hans Farmoder var Magnus Barsfods erkjendte om end uegte Datter; han var saaledes Sverrers Nærsløfdebarn. Paal havde i sin Ungdom reist udenlands, havde opholdt sig en Tid paa Drifuserne hos Harald Jarl Raddadson, og havde studeret i England. Han havde bragt det til at blive en af de lærdeste blandt sine Landsmænd og var der tilmed almindelig agtet. Han var 39 Aar gammel, men kun Diaconus af Bielse. Efter nogen Modstand modtog Paal Valget og skulde nu indvies. Han drog i den Anledning endnu samme Aar til Norge, rimeligviis fordi ingen Skibsleilighed gaves, hvormed han kunde komme lige til Erkebiskop Erik i Danmark, og vel ogsaa fordi han forud onskede at kjende noget til de kirkelige Anliggenders Stilling i selve Norge. Han blev Julen over (1194—1195) i Nidaros, og drog derpaa til Oplandene, hvor han traf Kongen, og blev af denne modtaget med den største Opmærksomhed. Han blev, ubetvivl paa Kongens anbefaling, viet til Prest af Biskop Thorer i Hamar Kjøbstad. Kongen udrustede ham derpaa med alt hvad han kunde behøve paa sin Reise til Erkebiskoppen og udvirkede ham ovenikjøbet fra alle Biskopperne i Norge anbefalingsbreve under deres Segl ¹⁾.

I denne Sverrers Omhu for Biskop Paal kan man vel tildeels see Venstak for ham som en Frænde, og Agtelse for Mandens personlige Egenstaber, ligesom man jo ogsaa maa betænke, at han ikke var den norske Konges Underfaat og følgelig strengt taget ikke dennes Bud underkastet; alligevel synes ved Siden heraf andre Planer at skimte igjennem. Ved den uviste venstabelige Behandling nemlig af en Biskop, der søgte sin Bielse hos Erkebiskop Erik, og som han utvivlsomt havde i sin Magt at kunne forhindre heri, samt ved den deri for Dagen lagte Erkjendelse af og Agtelse for Erkebiskoppens Metropolitanret, har Kong Sverrer villet vække hos Erkebiskoppen en mildere Stemning mod sig selv; hvorhos man vel ogsaa tør formode, at han i Paal har ventet at finde en dygtig og ikke uvirksom Underhandler og Mægler hos sin Modstander. Paal kom tidlig om Vaaren 1195 til Danmark, til Lund, hvor han blev vel modtaget af Erkebiskop Absalon, og hans Indvielse blev endog paastyndet af den danske Konge Knut Valdemarsøn. Da Erik paa Grund af sin Blindhed ikke kunde udføre Bielsen, blev den forrettet den 23de April af Absalon i Eriks Dvervæer og med hans Raad, og allerede i Begyndelsen af Somme-

¹⁾ Paal Biskops Saga c. 3 og 4, Istr. m. Sv. S. c. 124.

~~fra Kongen~~ Biskop Paal vende tilbage til Norge, hvor han endnu traf ~~den~~ Sverrer i Bifen og fulgte ham derfra til Bergen ¹⁾.

Skulde hemmelige Erinder nu end Biskop Paal kan have havt fra Kongen til Erkebiskop Erik, saa maa disse antages at være blevene uden Virkning. Erkebiskoppens personlige Onsker kjender man ikke; men i ethvert Fald stod han paa Grund af sin Blindhed i en fuldkommen Afhængighed af de danske Prælater, under hvis Beskyttelse han engang havde givet sig, og disse vare nu mindre end nogenstunde forsonlig stemte mod Sverrer. Hans Kroning havde bragt deres Forbittrelse til det Høieste. De havde strax den rygtedes i Danmark gjort Indberetning derom til Pave Coelestinus, og denne havde samme Aar, 1194 den 18de November, høitideligen i selve St. Peters-Kirken lyst Ban over de Biskopper, som havde vovet at foretage en Handling, hvilken — saa udtrykte Sverrers Modstandere sig — var uhort i Christenheden, nemlig at salve en bansat Prest til Konge ²⁾. Efterretningen herom havde rimeligviis allerede naaet Danmark, for Paal forlod dette Land, og han havde saaledes kun daarlige Tidender at bringe Kongen ved sin Tilbagekomst til denne. Erkebiskop Erik havde ogsaa sendt Breve til Norge, hvorved han stevnede alle Landets Biskopper til sig i Danmark. Under disse betænkelige Omstændigheder kaldte Kongen, hvem det naturligviis var høieligen om at gjøre, at Erkebiskoppens Stevning ikke skulde blive adlydt, alle Biskopperne til Møde med sig i Bergen endnu samme Sommer 1195. Mødet fandt Sted; alle de norske Biskopper indfandt sig, desuden Biskop Paal af Skaalholt og Biskop Bjarne Kolbeinsøn af Orknoerne, der havde efterfulgt den i 1188 afdøde yngre Vilhjaln ³⁾. En Deel verdslige Høvdinger vare ogsaa tilstede, blandt hvilke Harald Jarl af Orknoerne, der var indstævnet for Kongen i Anledning af flere Klagepunkter mod ham. Mødet var altsaa i Grunden, en baade geistlig og verdslig Rigsforsamling, skjønt det i Sverrers Saga kaldes et Biskopsmøde (biskupalundr) d. e. et Provincial-Concilium. Udfaldet af Høvdingernes Overlægninger blev, at man skulde sende Mænd til Paven for at tale Kongens Sag og overbringe ham et Brev under Kongens og alle de tilstedeværende Biskoppers Segl. Til Sendemænd udvalgtes Biskop Thorer af Hamar og Rikard, kaldet Svartameistari d. e. den sorte Magister, rimeligviis fordi han har hørt til en af de forfærdte Munkeordener (Benedictinerne?) ⁴⁾.

Før Sverrer efter Mødets Oplosning skiftes fra Biskopperne, foreholdt han dem med Alvor den Bei, som, efter hans Mening,

¹⁾ P. A. S. I. c.; Ev. S. I. c.   ²⁾ Script. rer. Dan. VI. 34.   ³⁾ Ze

c. f. S. 264.   ⁴⁾ Ev. S. c. 124.

baade Fligt og Klogskab bød dem at følge. Han opfordrede dem til at forestaa det Omraade, hvortil Gud havde beffikket dem, med Wiisdom, idet de stedsse havde for Die, at det ikke var deres Arvelod. Han forestillede dem ogsaa, at hvis „Erl Blinde“ drog dem ud af Norge i Landsflygtighed, saa havde han lidet Godt at hyde dem i Stedet for hvad de i sit eget Hjem tabte, da Erkebiskoppen selv istaan havde det knapt, blot ni eller ti Mænd om sig, og diise endog paa en Andens Bekostning. Vilde de derimod slutte sig fast til Kongen, da skulde han nok sørge for deres fælles Sag. Alle lovede — heber det — Godt, og at de ei vilde stilles fra Kongen ¹⁾. Det viste sig imidlertid snart, at Biskopperne deels manglede oprigtig Willie deels behørig Fasthed for at holde sit Løfte til Enden.

Biskop Nikolaus har man vist nok al Grund til at bestynde for begge Dele; thi i hans Karakter aabenbarer sig heel igennem Ustabighed og Slubed, Trosløshed og Hevngjerrighed, Praleri og Logagtighed, parret med en fuldkommen Mangel paa Mod og Landsnærvarrelse i Farens Stund. „Nikolaus er glattunget — sagde Sverrer senere om ham — men har et Hare-Hjerte og Trofskab som Røven“ ²⁾. Den uindskrænkede Føielighed, han i den senere Tid havde vist mod Kongen, var kun fremkaldt af Frygt; den var en paatagen Maffe, under hvilken han søgte personlig Sikkerhed, medens han i Hemmelighed sammenspandt de mest forræberiske Planer. Kongen havde vist nok aldrig fattet nogen sand Tillid til ham, trods al hans Estergivenhed, al hans Stedsfæd og alle hans besvorne Trofsabsløfter. Alligevel kunde det synes, som om Nikolaus nu havde indviklet sig saaledes i Kongens Sag, at hans egen Fordeel tilfagde ham at holde fast ved den; og derfor har maaskee Kongen holdt noget mindre skarpt Die med ham efter Mødet i Bergen. Men om Høsten samme Aar 1195 fandt Nikolaus Leilighed til at slippe bort fra Norge, og for nu til Danmark, hvor han — som det lader uden synderlig Bansteligbed — blev tagen til Raade og Forlig af sin Erkebiskop og af Absalon. Han fastede nu Massen og optraadte fra denne Stund aabenbare som Sverrers hadfæste og uforsonligste Fiende.

Sverrer indsaa fuldtvel Betydningen af Biskop Nikolaus's Optræden i Danmark blandt de fiendtlighedsindede Prælater, ved den landsflygtige Erkebiskops Side, og som dennes indflydelsesrigeste Raadgiiver. Han sølte et lveir nærme sig. En vis Reidar, kaldet Sendemand, en Biskværing, som havde været i Constantinopel, var om Sommeren 1195 kommen til Norge med den græske Keisers Skrivelse til Sverrer om at overlade Krigere i Keiserens Tjeneste; og Kongen havde, rimeligvis med Hensyn til den Kiolighed, som for Diebliffet var indtraadt i

¹⁾ Ev. S. c. 126.   ²⁾ Ev. S. c. 133.

Norge efter Østjæggernes Tilintetgjørelse, lovet at skulle tænke paa den Sag. Men da Reidar om Baaren efter (1196) æskede en Afgjørelse af Kongen, svarede denne, at det ikke saa ganske fredeligt ud i hans eget Land; han havde Nys om, at Danerne gjerne vilde skaffe ham Ulve paa Halsen, og indenlands fandtes der ogsaa Folk, som han ikke ret troede; under saadanne Omstændigheder vilde han ikke give Slip paa sine Stridsmænd. Han tillod imidlertid Reidar, paa dennes Forlangende, at hverve Frivillige blandt Bondesønner og Kjøbmænd. Reidar samlede sig virkelig ogsaa en Flok og for med den om Sommeren af Landet. Men hvad enten det nu var et længe forud anlagt Forræderi, eller en Virkning af Indskydelse fra Sverrers Fiender i Danmark efter Ankomsten hid, — vist er det, at Reidars Hvervninger ikke kom den græske Keiser tilgode, men derimod blev en Forsterkning til den Fiendeflok, som var ved at danne sig i Danmark for at styrte Sverrer.

Da nemlig Reidar med Følge var kommen til Haaleyre (Helsingør?) i Danmark, hvor den Gang var Kjøbstad og Marked, saa indtraf der Biskop Nikolaus med mange Nordmænd, mest Biskvæinger, i Følge. De havde med sig en Dreng ved Navn Inge, som de udgave for en Søn af Kong Magnus Erlingsøn, men som Virkebenene paastode var dant af Fødsel og hed Thorgils. Til dem slog sig nu Reidars Følge, og tilsammen bandede de en Krigersflok, der bestemte sig til at angribe Norge. Sjælen i det hele Foretagende var Biskop Nikolaus; derfor blev ogsaa Flokken kaldet Bagler af bagall, en Biskopsstav. Ved Siden af ham stod som Hærens Anfører den ovede Krigsmænd Sigurd Karlsøn, og senere optraadte ogsaa Reidar Sendemand blandt Flokkens Høvdinge. Flokken satte sig strax i Bevægelse allerede i Sommeren 1196, rimeligviis for at komme paa Sverrer saa uforsvarende som muligt. Erkebiskop Erik billigede Foretagendet; ja en Bearbejdelse af Sverrers Saga udtrykker sig end ogsaa, som om han fulgte med Flokken paa dens første Tog. Dette er dog neppe rimeligt, i alt Fald har han meget snart igjen vendt tilbage til sit sikkre Tilflugtssted i Danmark ¹⁾.

Dette var da Oprindelsen til Baglernes Parti, der siden i meer end 20 Aar dannede en Modsetning til Virkebenernes. Det var et Parti, som aldrig manglede Tilstød i Norge, især i Viken og paa Opplandene, medens det havde sin anden Fod i Danmark og der stedse fandt Tilflugt, naar Lykken i Norge var dem imod, — et Parti, som talte mange tappre Krigere og flere duelige Anførere i sine Rekker, og som derhos opretholdtes ved den samvittighedsløse Nikolaus's uendelige Rænker. Det var det farligste af alle de Par-

¹⁾ Ev. S. c. 129.

tier, mod hvilke Sverrer i sin Styrelsestid havde at kjæmpe, og det bragte ham meer end engang paa Afgrundens Rand. Skønt det væsentlig stødte en Biskop sin Oprindelse og var reist tildeels under Skinnet af at forsegte den undertrykte norske Kirkes Sag, saa viste det sig dog lige fra Begyndelsen af høist verdsligfundet i sin hele Fremfærd, ligesaa verdsligfundet som dets geistlige Leder selv var; og det for — især netop paa hans Tilskyndelse — frem med en Skaanselskøhed mod Kirker og Prester samt mod Landets fredelige Befolkning, som aldrig den fordomte og bansatte Sverrer udviste, hvem endog hans Fiender maatte indrømme, at han viste Mildhed og Skaansel mod alle dem, der ikke forte Vaaben mod ham, ja selv ofte mod sine aabenbareste Fiender, naar de saldt til Joie og bade om Naade, — og som havde gjort Overholdelsen af Kirkefred og Kvindesfred til en fast Regel blandt sine Birkene.

I Kampen mellem Birkene og Bagler, traadte, som sagt, Kirkens Sag meget snart ganske i Baggrunden. Biskop Nikolaus sparede vist nok ikke paa bittere Ord mod „Gudnidingen (Apostaten) Sverrer“, som han kaldte ham. Skjoldet — sagde han om sig selv — var nu hans prestelige Haandlin, Sverdet hans Krumstav og Hjælmen hans Biskopshue, hvilke Vaaben han bar paa Pavens Bud og skulde bære, indtil Sverrer var dræbt eller dreven af Riget. Ja han var endog saa fræk nok til engang i sit Præleri at ætse Sverrer til Enkamp med sig: da skulde man see, om Apostelen Peter og den bellige Halvard ikke vilde hjælpe ham bedre, end den Trolddom vilde hjælpe Sverrer, paa hvilken denne stolede. Til det første yttrede Birkene, som rimeligt kunde være, at Nikolaus selv var en Niding, og de Vaaben, han nu bar, skulde han frembære paa Dommens Dag. Og Udæstningen besvarede kun Sverrer med Spot¹⁾. Saadanne Mundhuggerier, i hvilke Nikolaus med forargelige Ord pralede af, at han segtede for Kirkens Sag, bidrog naturligviis ikke i ringeste Maade til at gjøre hans Standpunkt i Sandhed mere kirkeligt. Nikolaus opførte sig fra først til sidst som en verdslig Partihøveding; og de store Fordele, som det meer end engang lykkedes Baglerne at vinde over Sverrer, kunde vel bringe denne i Forlegenhed og Fare, — men Kirkens Sag gavne de ikke. Kampen mellem Birkene og Bagler bliver saaledes i sine Enkeltheder den norske Kirke uvedkommende. Sine egentlige kirkelige Modstandere havde Sverrer i Danmark og i Rom.

¹⁾ Ev. S. c. 131.

22.

Sverrerø Underhandlinger med den romerske Kurie. Pave Innocentius III fordommer ham. Alle Norges Biskopper drage af Landet.

For at formilde sine Modstandere i Rom havde Sverrer, som forhen fortalt, efter Overlæg med sit Riges fornemste verdslige og geistlige Høvdinge besluttet at sende Befuldmægtigede til Paven, nemlig Biskop Thorer af Hamar og Mester Mikard. De ere rimeligviis dragne afsted allerede i 1195 ¹⁾, og maa have opholdt sig i Rom et Aars Tid. Først om Vinteren mellem 1196 og 1197 finder man dem paa Tilbagereisen i Danmark. Om Udfaldet af deres Sendefærd og Sendemændenes egen Skjebne har Sverrerø-Saga følgende Fortælling: — Om Vinteren kom Biskop Thorer og Mester Mikard fra Rom til Danmark og i Følge med dem en Kardinal; men de bleve alle pludselig syge og døde. Der kom ikke hastigen nogen Underretning til Norge om Udfaldet af deres Erinde. Men da en Stund var leden, bragte nogle Danske Kong Sverrer Breve med Pavens Segl, og underrettede Kongen om, at hans Sendemænd havde pantsat dem disse Breve for Penge, som de havde modtaget til Laans. Kongen udløste Brevene, og lod dem siden oplæse i Kirkens Chor, idet han tillige lod forevise Pavens Segl. Deres Indhold var, at Paven, saasnart han var bleven oplyst om Sandheden, at Kongen nemlig i Striden med Erkebiskoppen havde Retten paa sin Side, havde løst Kongen og hele hans Rige fra al Banskættelse. Kongen forkyndte derhos, at han havde erholdt sikker Underretning om, at hans Sendemænd tilligemed Kardinalen havde været i Gjestebud hos en Prest, og at der om Aftenen var kastet Gift i deres Drik, hvoraf de alle døde ²⁾.

Denne Fortælling i Sverrerø-Saga har givet enkelte nyere Historikere Anledning til at fremkaste en Mistanke eller saagodt som Beskyldning mod Sverrer, hvilken, hvis den medførte Sandhed, vilde kaste en mørk Skygge paa hans Karakter, om end Tidsalderens underfundige og samvittighedsløse Statskunst i Forbindelse med den farlige Stilling, hvori han befandt sig, kunde tale lidt til hans Undskyldning. Man har nemlig udtalt den Mistanke, at de norske Sendemænds Død var Sverrerø eget listige Verk, og de pavelige Breve, som han siden bekendtgjorde, opdigtede eller forfalskede ³⁾. Man maatte da tænke sig Sagens Sammenhæng saaledes, at Sverrer allerede før Sendemændenes Komme til Danmark paa Tilbagereisen, havde faaet Nys

¹⁾ Sv. S. c. 124.

²⁾ Sv. S. c. 128. Her fortælles det, som om Sendemændenes Død var indtruffen Vinteren 1195—96; men rigtigere tilhører Begivenheden den følgende Vinter s. Suhm D. S. VIII 385, 396 f.

³⁾ Berl. Anecdoton LVI.

om, at den hele Sendefærds Maal var forfeilet, at Paven havde erklæret sig mod ham, og at Banskættelsen var bleven skærpet. Han har villet forhindre dette Budskab fra at naa Norge, har derfor besørget baade sine egne Sendemænd og den med dem følgende Kardinal forgivne i Danmark, og derpaa selv sammensmedet den hele Forsættelse om Brevenes Panskættelse, for at skaffe de af ham fremlagte forfalskede eller opdigtede Breve desto mere Tiltro. Det Hele skulde da være et med ligesaa stor Samvittighedsløshed som Fjendehed udført Statsstrek af Sverrer.

Mistanken er imidlertid i sin Heelhed neppe støttet paa sikre Grunde. At Sverrer skulde have ladet Kardinalen og sine egne Sendemænd forgive i Danmark, er en Beskyldning, som ikke findes hverken udtalt eller antydet i nogen ældre historisk Beretning, ikke heller i nogen af hans Modstanderes Fremstillinger, eller i nogen af de tordnende Pavebullaer, som et Aarstid senere af Pave Innocentius III, Celestinus's Eftermand, udstedtes mod ham; — og dog vilde denne Beskyldning have været saa nedtrygende, man kan næsten sige saa tilintetgjørende for Sverrer, at man umuligen kan antage, at hans hadsfe Modstandere vilde have ladet den ubestridt, om de end blot kunde støtte den til den svageste Mistanke. Det er det saa, at de omtalte pludselige Dødsfald synes uafviselig at maatte tilskrives Forgiftning; men paa den ene Side lader det usandsynligt, at Sverrer skulde have kunnet finde Midler til at iverksætte denne i et fremmet og fiendtligt Land, hvor han sikkert havde saa eller ingen paalidelige Venner, og paa den anden Side gives der en langt rimeligere Maade at forklare sig Begivenheden.

Den pavelige Legat, med hvem Sverrers Sendemænd fulgte, var Kardinal-Presbyteren Hidentius, som af andre Kilder vides at have indfundet sig i Danmark i Vinteren 1196—1197, og som døde d. 19de Februar 1197 i Lund, hvor han blev begravet. Hans vigtigste Forretning i Danmark synes at have været Penges Udpressning af den danske Geistlighed, og heri for han frem med saadan Begjærlighed og Staaanselighed, at det vakte almindelig Forbittrelse. Han vovede, endogsaa at bruge de mest nærgaaende Trudsel mod de mægtigste og meest anseede Prælater, naar de ikke strax vilde komme hans uforklammede Duster imøde. Selv en saa hierarchifundet Prælat som Abbed Vilhelm af Ebelholt tadler hans Fremfærd i et af sine Breve til Erkebiskop Absalon i de aller bittreste Udtryk, og erklærer at ville modsætte sig hans Fordringer til det Yderste ¹⁾. At under saadanne Omstændigheder et eller andet Medlem af den danske Kirke, der muligens personlig har lidt eller frygtet for at lide af Legatens Rovgjerrighed,

¹⁾ Scr. r. Dan. VI. 21—23.

og hørte sine Standsbrødres Klager og kjendte deres Stemning, har troet sig opfordret til at befri den danske Geistlighed fra dens Plage-
 aand ved et fortvivlet Middel, og at Legatens Udsagere ere blevne
 Offere for den samme Gift, som nærmest var ham alene bestemt, —
 dette maa synes langt rimeligere, end at Sverrer skulde have havt sin
 Haand med i Spillet ¹⁾). Deraf, at Forbrydelsen maatte paa en vis
 Maade kan siges middelbart at være kommen Sverrer til Gode, maa
 man dog ikke tage Anledning til at paabyrde ham den.

Hvad derimod Pavebrevenes Forfalskning angaar, da lader vist-
 nok Mistanken mod Sverrer sig vanskeligere fuldkommen bortrydde.
 Man finder nemlig, i en af Innocentius III's Skrivelser, som senere
 skal omtales, den Bestyldning mod Sverrer udtryffeligt fremsat, „at
 han ikke har frygtet for at forfalste Pave Coelestinus's Bulle (d. e.
 Segl) og dermed besegle forskjellige Breve“ ²⁾). Der yttres ogsaa
 imod Slutningen af samme Pavebrev, „at Kongens Sendebud intet
 hos Paven erholdt (neml. til Kongens Fordeel); hvorfor, saafremt de
 have foregivet at have erholdt noget saadant for ham, de maa have
 faaet det hos Falsknere, af hvilke en Mængde i Begyndelsen af Pa-
 vens Regjeringsstid vare opbagede, der havde befattet sig med at for-
 færdisge falske Buller“ ³⁾). Her er Bestyldningen for et beganget Falsk-
 neri klar nok. Men deels kunde man tænke sig Muligheden af, at
 den nye Pave paa denne Maade har villet ugylbiggjøre et Skridt af
 sin Formand, som han hoieligen misbilligede; deels — hvis man ei
 tiltror den store Innocentius et saadant Kunstgreb, og saaledes antager
 Falskneriet for virkeligen beganget — bliver det endda et Spørgs-
 maal, om det er beganget af Sverrer selv, eller af hans Sen-
 demænd. Udtrykkene i Innocentius's Brev aabne i Grunden Ud-
 gang for begge Formodninger, og man skulde næsten tro, at Paven
 selv ikke ret har vidst, til hvilken han snarest skulde helde. At Sver-
 rer kunde have benyttet et estergjort paveligt Segl for et Brev eller
 flere, som han selv i Pave Coelestinus's Navn kunde have ladet skrive,
 — er i sig selv ikke umuligt, sjønt det altid var saare dristigt. At
 han derimod kan have givet sine Sendemænd det hemmelige Hverv,
 hvis de ei ad den rette Wei' kunde udvirke noget til hans Fordeel hos
 Pave Coelestinus, da at benytte enhver Udvei, hvortil det daværende
 pavelige Hof's berygtede Bestikkelse gav dem Anledning, selvgelig
 ogsaa til at erhverve falske Breve, hvis det lod sig gjøre, — det bli-
 ver altid langt sandsynligere. Sverrers Karakter, som den i Historien
 viser sig, forbyder ingenlunde, at han jo kunde have villet benytte sig
 af et slikt Kneb, hvis Leilighed gaves; og denne Fremgangsmaade

¹⁾ Jfr. Suhm D. S. VIII. 394—397. ²⁾ Berl. Anecdoton LVII. ³⁾ Berl. Anecdoton LVIII

maa synes at have været langt sikkrere, end selv at vove en Forfalskning. Kardinal Hidentius kan muligens have været vidende om Bedrageriet, og have faaet sin Løn for at fremme det; — hans øvrige egennyttige Fremfærd tillader en saadan Mistanke. Men er Sagen gaaet til paa den sidst antydede Maade, da kan Sværrer, efter Omstændighedernes Medfør, selv have været usikker om de ham tilhændekomne Brevstavers Egthed eller Uegthed; og om han endogsaa kjendte Bedrageriet, have troet sig i sin gode Ret, om han, end i Kampen mod uredelige Modstandere benyttede deres Uarlighed og lave Bindsøge til sin egen Fordeel. For Anstiftelse af eller Deeltagelse i Leगतens og de norske Sendemænds Forgiftning, maa saaledes, efter min Formening, Sværrer aldeles friskendes, — om end en stærk Mistanke om Hædbrevens Forfalskning eller Medvidende herom, maa forblive hvilende paa ham. Mistanken om hans Deelagtighed i Forgiftningen har været hans Samtid udkendt; om Forfalskningen af Hædbrevene derimod har baade Mistanke været næret, og aabenbare Beskyldninger udtalte af hans Samtidige.

Medens saaledes Sværrers Stilling til den romerske Stol i Grunden blev meer og meer forviklet, vandt Baglernes Parti stedse større Fodfæste i Norge. Under Sværrers Ophold i Thronhjem Vinteren 1196—97 fik Baglerne Drengen Inge tagen til Konge paa Borgarthing, og Biskop Nikolaus vovede af og til at opholde sig ved sin Stol i Oslo, medens Flokke af hans Tilhængere streifede over Dplandene, ja endog dristede sig nord over Dovrefjeld ¹⁾. Den følgende Sommer (1197) lyfftedes det Sværrer at vinde en Seier over Baglerne i Oslo og at fordrive dem herfra ²⁾; men deres spredte Flok samlede sig snart igjen paa Dplandene, overrumplede Nidaros, fik endogsaa den faste Borg paa Steenbjerget ved Fjoræderi i sin Magt og lod den i Bund og Grund ødelægge ³⁾. Forgjæves gjorde Sværrer Jagt paa dem baade til Søs og Lands; de vidste at undgaa ham, og udbredte imidlertid sine Ødelæggelser til alle Dele af Landet. Mod Aarets Udgang lyfftedes det Birkebenerne atter at faa Nidaros i sine Hænder; men de beholdt Staden kun en Maanedes Tid i sin Magt, da en Hær af Bagler fra Dplandene anden Gang indtog Staden i Januar 1198. Baglerne havde denne Gang Inge Magnussøn med sig, og lode ham nu give Kongenavn paa Drething. Sværrer kom i Begyndelsen af Vaaren Nidaros til Undsætning fra Bergen og besatte efter et tvivlsomt Søslag ved Thorsbjerget Staden. Men i hans Fraværelse angreb en anden Flok af Bagler Bergen, indtog den og beleirede den faste Borg ved Byen. Hese Sommeren igjennem kæmpede begge Partier med hinanden i og ved Bergen med værlende Held; det

¹⁾ Sv. S. c. 132, 133.   ²⁾ Sv. S. c. 133—136.   ³⁾ Sv. S. c. 137.

lyffedes ikke Baglerne at vinde Borgen, men heller ikke Birkebenerne at fordrive sine Modstandere. Biskop Nikolaus fattede endelig det grusomme Raad at afbrænde hele Bergens By, og derpaa forlægge Kjøbstaden et andet Sted hen paa Hordaland. Den skjændige Plan blev udført Natten til den 10de August under Biskoppens eget Opsyn, der ikke engang sørgede for at spare Kirkerne. Disse, erklærede han, vare besmittede derved at bantsatte Mænd havde været i dem, og de vare nu ikke helligere end Ripper. Den største Deel af Byen og ikke mindre end sex Kirker blev lagt i Aske. Men denne Udaad bragte ogsaa et Had over Nikolaus fra Bergensmændenes Side, hvilket han senere havde vanskeligt ved at udslukke; og sit Hovebøiemed, nemlig ved Branden at tvinge Borgen til Overgivelse, opnaaede han ikke. Sværrer havde under disse Kampe seet sin Flaade ødelagt, og han drog sig om Høsten landvejs til Throndhjem, der nu var saagodt som den eneste Deel af Landet, hvor Folket var ham fuldkommen tro. Baglerne spillede imidlertid Herrer paa Havet og herjede paa begge Sider af Throndhjemsfjordens Munding, medens Sværrer maatte holde sig i Nidaros om Vinteren uirksom af Mangel paa Flaade ¹⁾.

Sværrer havde aldrig efter Magnus Erlingsøns Død været i en saa fortvølet Stilling, som paa denne Tid; og just nu tog hans Forhold til Paven og Kirken en meer farefuld Retning end nogensinde før. Pavens og Erkebiskoppens Trudsel vare ikke blevne uden Virkning paa de norske Biskopper, som hidtil havde vist sig Sværrer tro. Biskop Nial af Stavanger havde allerede forladt Norge og begivet sig til sin Erkebiskop. I var Skjalge (den skjælende), der var rimeligviis under Baglernes Indflydelse, valgt til Biskop i Hamar efter Thorers Død, blev uidentvøl viet i Danmark og forblev der; han ansaa bestandig for en stor Fiende af Sværrer og Sværrers Æt, ligesom af Birkebenerne i det Hele ²⁾. Nikolaus af Oslo var rigtignok i Norge men havde ganske andet at tage Vare end sine biskoppelige Pligter. Alene Martin af Bergen var endnu Sværrer tro og fulgte ham. Den norske Kirke var saaledes for Diebliffet saagodt som berøvet alle sine Forstandere, og som Folge heraf i den misligste Stilling. Nu kom hertil et Pavestifte, der heller ikke var til Sværrers Fordeel.

Den 5de Januar 1198 døde den alderdoms svage Celestinus III, og til hans Eftermand valgtes samme Dag den kloge, kraftige og hierarchiffindende Innocentius III, der bragte Pavetømmet til det høieste Punkt af Magt og Anseelse, som det nogensinde har indtaget. Hans skarpe Blik opdagede hastigen ethvert Indgrib paa Kirkens og Hierarchiets Omraade, og hans utrættelige Virksomhed var strax rede

¹⁾ Ev. S. c. 138—154.

²⁾ Haaf. Haaf. S. c. 3.

til Hjælp med de kraftigste Foranstaltninger. Han har uden tvivl allerede som Kardinal under sin Formands Styrelse skaffet sig et Indblik i de norske Forholde og dvælede ikke længe med at komme den lidende og, efter hans Begreb høist forurettede norske Kirke til Undsætning. Endnu samme Aar som han tiltraadte Pavebønnen udstedte han den 6te October ikke mindre end fem Breve i denne Sag, alle mod Kong Sværrer, hvis fuldkomne Tilintetgørelse, eller i al Fald dybeste Admørgelse, Innocentius synes at have anseet nødvendig for den norske Kirkes Redning.

Det ene Brev er stilet til den nidarøfste Erkebiskop og alle øvrige norske Biskopper og Prælater. Det indeholder de heftigste og skarpeste Udfald mod Sværrer. Han tror — siger han — at Gud, for at straffe den norske Geistligheds og det norske Folks Synder, har tilladt, at Sværrer med tyrannisk Grumhed og affyelig Voldsomhed har bemægtiget sig Riget, uden at have — efter hvad der er Paven forebragt — hverken Hovdingernes Valg eller Blodets Ret for sig, — og at han, der selv tilforn skal have været Prest, nu raser mod Geistligheden, undertrykker Kirkerne, forfølger Klerkerne, plager de fattige og farer grumt affted mod de Mægtige. Det maa ansees for at være en Guds Dom, at han, der paa Grund af sin uegte Fødsel ei havde burdet forfremmes til de geistlige Grader (ordines), efterat han dog imod de canoniske Bestemmelser deri er bleven optagen, raser imod de samme, som ved at indvie ham ikke have iagttaget hine Bestemmelser. Efter at Paven derpaa har fremkastet mod ham den allerede omtalte Betskyldning for at have forfalsket Pave Celestinus's Bulle, gaar han over til at forkynde Sværrers Banskættelse: „For at ikke hans Dandskab — siger han — længer skal rase mod de Ustyrbige, befaler jeg Eder at paaminde paa det omhyggeligste det norske Folk, at det ei maa understaa sig længer at følge ham, eller yde ham nogen Hjælp eller Hyldest. I andet Fald skulle I erklære alle hans Tilhængere excommunicerede, lukke Kirkerne, ikke tillade i nogen Deel af Norge, der adlyder ham, noget kirkeligt Sacrament at forrettes, undtagen Børns Daab og Døendes Penitens, og negte hans Tilhængere kirkelig Begravelse.“ Til Slutning advarer han — som forhen berørt — mod at sætte Lid til forfalskede Brevskaber til Sværrers Fordeel. — I dette skarpe Brev er da Banskættelsen over Sværrer ikke allene udstrakt til alle hans Tilhængere, det vil sige til hele Birkenebørnes Parti, men ogsaa udvidet til et almindeligt Interdikt over enhver Deel af Norges Land, hvor Folket maatte vove at yde Sværrer underfaattlig Lydighed.

Innocentius's andet Brev er til Erkebiskop Eric. Han roser deri først Erkebiskoppens rene Tro og standhaftige Iver, „hvilkens hver-

ten Forfølgelse eller Sverd eller Hunger eller langvarig Landflygtighed har kunnet stikke fra Christi Kjærlighed, eller afholde fra at forsvare Kirkens Frihed; hvem heller ikke hverken Frygt har tvunget, eller Trudsel bevæget, eller Smiger forlokket, eller Løfter formaadet at forlede til hemmelig at billige, eller aabnbare begunstige Sværrer, den Kirkesfænder og Grafaldne, der med Blodsudgydelse og Bold har bemægtiget sig Norges Rige, idet han til sin Moders Skjændsel paa-skaar at nedstamme fra den kongelige *Wt.*“ Dernæst ytrer han sit Misshag over, at Bergens Biskop, tværtimod Pave Coelestinus's Befaling og Erkebiskoppens eget Forbud, fremdeles følger Sværrers Leir, forretter Gudstjeneste for den Bannsatte, og i hans Nærværelse udfører alle Kirkens Sakramenter, og sjønt han oftere har været kaldet af Erkebiskoppen, dog ikke har villet fremstille sig for denne. En saadan Driftighed fortjener en strengere Røffelse. Derfor paalægger han Erkebiskoppen, saafremt Dvønnævnte medfører Sandhed, at suspendere omtalte Biskop fra hans Embede og ikke have denne Suspension, før han har fremstillet sig for Paven selv, samt, hvis han sidder denne Dom overhørig, da at belægge ham med Anathema. Angaaende Sværrer erklærer han til Slutning, at han ikke vil løse ham, med mindre han giver en Fyldestgjørelse, der er fuldkommen antagelig.

De tre øvrige Breve ere indbyrdes overensstemmende og stiledes til Kongerne af Danmark og Sverige, Knut VI og Sverker Karlsøn, samt til Sveriges Jarl (Birger Brosa). Heri opfordrer Paven hver især af disse Fyrster til „at ruste sig for at verge Kirkerne, beskytte Geistlighedens Frihed, befri Ringe og Mægtige fra denne Forfølgers Haand, ja til at styrte dette Uhyre (monstrum), som alene skaaner dem, han ei kan naa“, de ville da gjøre sig fortjente til Guds evige Belønning og Pavens Raade. De skulde understøtte Sværrers Forfølgere og modstaa hans Tilhængere, „saa at dette Djævelens Lem ikke længer skal kunne rase i Norges Rige, eller drive sin Forfølgelse mod Kirken videre“.

Mange haarde Udtryk i disse Breve maa nu vist nok skrives paa den romerske Kurialstils Regning; alligevel fremtræder heel igjennem i dem en saa truende Tone og en saa alvorlig Bitterhed, at det fuldkommen klart viser sig, at Innocentius i Sværrer saa en meer end almindelig Kirkens eller Hierarchiets Fiende, hvilken han maatte nedslaa med den apostoliske Myndigheds mest tordnende Røst, og mod hvem han maatte reise hele Nordens baade verdslige og geistlige Magt. I Norge selv skulde al geistlig Overbestyrelse ved Biskoppernes Fjærnelse fra Landet undrages Folket, og dette derhos bortstrømmes fra sin underføgtelige Lydighed mod Sværrer ved det frygtelige Interdikt. De allerede landflygtige norske Biskopper skulde styrkes ved kraftig Op-

muntring, saa at de med Standhaftighed taalte sine Savn, og med Taalmodighed oppebiede Kirkens endelige Scier, som maatte blive den sidste Følge af deres Utholdenhed. Fyrsterne i Nordens øvrige tvende Riger skulde endelig egges til at laane den norske Kirkes Sag sin verdslige Arm. Dette var Alt vel beregnet af Paven; men havde dog ikke saa langt nær de Birkninger, som han uden tvivl havde foresillet sig. Nordens Fyrster rejste sig aldeles ikke mod Sverrer. Kong Knut i Danmark gav vel fremdeles baade de landflygtige norske Biskopper og Baglernes Parti Tilhold i sit Rige; men forresten var han indviklet i altsor mange Stridigheder med de nordtydske og vendiske Fyrster, til selv at kunne foretage noget Angreb paa Norge, om han end dertil havde fundet sig opfordret ved noget særdeles bittert Had mod Sverrer, hvilket ikke synes at have været Tilfælde. Sverriges Konge og Jarl bød sig ganske rolige; de nærede ingen Uvillie mod Sverrer; Birger Jarl var desuden besvognet med ham, og begge havde nære Frænder i Birkebenernes Flok. Det lykkedes vist nok Paven at berøve Norge ganske dets geistlige Overbestyrelse. Selv Biskop Martin af Bergen yovede tilsidst ikke andet end at følge sine Brødres Exempel og drage til Erkebiskop Eric i Danmark, i hvis Omgivelse og Raade man finder ham i 1199 ¹⁾. Den norske Kirke kunde saaledes nu siges at være berøvet alt biskoppeligt Overopsyn, medens Kathedralkirkernes Demkapitler uden tvivl endnu vare for usultkomment indrettede og vel tilige for lidet selvstændige til at kunne med tilbørlig Kraft overtage deres Biskoppers Hverv i de Punkter hvor dette lod sig gjøre, om deres Medlemmer end af velvilligt Sindelag imod Kongen og Landet dertil havde fundet sig opfordrede. Til samme Tid bleve ogsaa de norske Klostergeistlige af sine Overordnede stræmmede fra at yde Sverrer nogen kirkelig Tjeneste. Saaledes blev i et Generalkapitel af Cisterciensers-Ordenen i Cîteaur 1200 strenge Straffe af Faste paa Vand og Bred og Piskning fastsatte for de Munkke af Ordenen i Norge, som havde holdt Messe for den bansatte Sverrer, ja endogsaa for dem, som blot havde spist eller venstabelig omgaaets med ham eller hans Tilhængere ²⁾.

Men tvende Ting kom dog under Alt dette Sverrer i høi Grad til Gode: først nemlig at det lavere Presteskab i Norge endnu ikke var blevet gjennebrængt af sine høieste Forstanderes hierarchiske Mand, og derfor heller ikke synes at have deelt deres Frygt for og Had imod Sverrer; og dernæst, at den norske Almue ikke før havde seet Banzættelsen anvendt paa nogen af sine Konger, og derfor ikke ret fattede dens Betydning i nærværende Tilfælde, helst da ingen bestemt Banzgjerning maatte forekomme dem at være tilstede; thi Biskopperne fe-

¹⁾ Suhm. D. 6. VIII. 481.   ²⁾ Suhm. D. 6. VIII. 566.

refom vel de fleste usødtvungne at have forladt Landet, og ingen aabenbar Volds handling af Kongen imod Kirke eller geistlig Mand kunde paavises. Det almindelige Interdikt var derhos noget ganske nyt i Norge, hvis egentlige Bæfen og hele Frygtelighed neppe var ret klar for det lavere Presteskab, som skulde sætte det i Udøvelse, og end mindre for Lægfolket, paa hvilket det var beregnet at virke. Man finder saaledes ikke omtalt, at nogen almindelig Lukning af Landets Kirker eller noget Ophør af Gudstjenesten har fundet Sted; og ikke heller sporer man, at Interdiktet voldte noget større Frafald af Folket fra Sverrers Sag, end det som allerede før dets Udstedelse var indtraadt. For Indholdet af Pave Innocentius's Skrivelser kunde blive ret bekendt og komme til at øve nogen Virkning i Norge, havde desuden Sverrers fortrovlede Stilling med Hensyn til Baglerne taget en afgjort Vending til det Bedre.

Thronderne holdt fast ved sin Trostaa mod Kongen, og ved deres overordentlige Anstrængelser lykkedes det ham baade at forsvare sig Binteren over i Thronhjem mod Baglernes Angreb, og under Løbet af Vaaren 1199 at faa bygget i Nidaros og sat paa Sven 8 meget store Skibe. Med denne Flaade tvang han Baglerne til et Søslag paa Strindsø, og vandt her den 18de Juni en afgjørende Seier. Biskop Nikolaus var i behørig Kraastand Vidne til sit Partis Nederlag og flygtede itide fra Slaget med den unge Konge, Inge Magnusson. Efter dette Slag finder man ham ei meer i Sverrers levende Rive optrædende i Baglernes Hær. Da Sverrer nemlig forfulgte sin Seier lige til Bifen og nu her, ligesom overalt ellers i Norge, paa ny vandt Dverhaand, maa man antage, at Biskop Nikolaus har fulgt de Baglerflokke, der, som sædvanlig naar Lykken gik dem imod i Norge, søgte og fandt Tilflugt i Danmark, og at han siden er forbleven der hos sin Erkebiskop. Maastee har han fundet det Krigerliv, han i nogle Aar havde ført, vel farligt og trættende; rimeligt er det ogsaa, at Erkebiskoppen og hans Brødre i Danmark ikke have tilladt ham længer at beskæmme deres og Kirkens Sag ved en Udsærd saa lidet kirkelig som den han oftere havde udviist i Baglernes Spidse, og fremfor alt ved Bergens Afbrændelse. At han ligesuldt har havt en virksom Haand med i Baglernes senere Foretagender mod Sverrer, lader sig ikke omtvise.

Skjønt nemlig Sverrer efter Slaget paa Strindsø atter vandt Dvervegten i Norge, saa havde han dog dermed ingenlunde underdunget Baglerne. Disse vedbleve at forurolige ham med idelige Angreb, og i Bifen, som altid heldede til deres Side, lykkedes det dem flere Gange at vinde Dverhaand, skjønt de nu ikke mere formaaede at sætte sig for længere Tid fast i nogen anden Deel af Landet.

I Bifen vakte i Begyndelsen af 1200, tildeels ved deres Anstiftelse, en yderst færlig Opstand af hele Bifens Almue, der ifølge hemmelig Aftale paa en bestemt Tid flokkede sig fra alle Sider sammen til Oslo, hvor Kongen-just opholdt sig, og angreb ham ganske uforvarende med en uhyre Overmagt. Sverrer reddede sig imidlertid ved Kæfthed og Klogskab ud af denne truende Fare. Ved mesterlige Besættelser hindrede han de fiendtlige Flokkes Forening, mødte dem enkeltviis og slattede med at vinde en glimrende Seier over dem alle. I Bifen havde han desuagtet meget ondt ved at vinde fast Fod, lige indtil ogsaa her Lykken syntes at erklære sig afgjørende for ham, idet han i Januar Aaæneb 1202 tvang en stærk Flok af Bagler, som under Reidar Sendemands Anførsel havde befæstet sig paa Bjerget ved Lunsberg og der haagdnakket udholdt en lang Belæiring af Birkebeerne, til at overgive sig.

30.

Forsvarsskrift for Kong Sverrer om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold.

Krigsbegivenhederne have maattet forteligen berøres for at tydeliggjøre det Farefulde i Sverrers Stilling og den Kraft og Klogskab, med hvilken han under saa mislige Omstændigheder vidste at opretholde sit Kongedømme, Vaaben mod Vaaben. Men under alt dette forsømte han heller ikke at nytte Ordets Magt for at møde sine firkelige Modstandere paa Kirkens egen Grund og belære sine Under-saatter om den skjæve Stilling, Kirkens Forstandere havde indtaget ikke alene mod hans Person, men ogsaa mod Landets Styrelse, Kongedømmets Væsen, den almindelige Samfundsorden, ja mod selve Christendommens sande Aand. Fra denne Tid skriver sig nemlig en mærkelig Fremstilling af Kongedømmets og Geistlighedens indbyrdes Forhold i Norge, til Forsvar for det første og til Anklage mod den sidste. Afhandlingen er endnu til. Den er forfattet i det norske Sprog, og er ganske vist udgangen fra Kongens eget Tilfagn, om end maaskee en med Kirkeloven fortrolig Geistlig har staaet ham bi med sine canonistiske Kundskaber og ført Pennen; — og den viser sig at have været bestemt til at oplæses rundt om i Landet, for at imødegaa de Virkninger, som Kongens og hans Mænds Banskættelse, samt det almindelige Interdikt kunde have paa Folket.

Efterat Forfatteren først forteligen har fremhævet Anledningen til sit Skrift, nemlig, at den store „Sygelighed, som er paakommet Landet“ gjør det nødvendigt at oplyse Almuen med Sandrube og Æktsomhed om den sande Aarsag til Fordærvelsen, hvilken de Geistlige paastaar, at maatte tilskrives Kongen og hans Mænd, — skildrer

han bilsedligen, hvorledes det Regeme er bestaffet, „hvis Hoved er Christus og hvis Bul er Kirken.“ Dets Dine skulde være Biskopperne, der skulle anvise de ringere Lemmer den rette, farefri Vej og vogte dem fra alle Bildstier; — dets Næse: Arsbidatoner, der skulle indaande og igjen udsprede Retfærdighedens og Troens Bellugt; — dets Øren: Dekaner og Provster, der skulle høre Christendommens vanstelige Anliggender; — dets Tunge og Læber: Presterne, der skulle meddele gode Lærdomme og foregaa med godt Exempel; — dets Hjerte og Bryst: Kongen, der skal raade med Forstand og verne med Djærvedet det hele Regeme; — dets Skuldre og Ryg: Storhøvdingerne, der skulle bære de Byrder, som kunne paafomme det; — dets Arme: Lensdermandene, der skulle være usvigelige Støtter baade for Bryst og Skuldre; — dets Hænder: Hirdmænd og Krigere, der skulle være et Bern for de øvrige Lemmer; — dets Mave og Indvolde: Munke og Klostermænd, der skulle optage og bearbejde den (aandelige) Føde, hvoraf det hele Regeme skal næres og styrkes; — dets Fødder: Bønder og Almue, der med sit Arbejde og sin Nædringsdrift opholder Regemet. Men nu virke mange af disse Lemmer tværtimod sin Bestemmelse: Vinene skjæle og omtaages og see alle Ting som i en Sovnvidelse, isædet for med Klarhed; — Næsen indaander og udspreder kun Stank istedet for Bellugt; — Ørene ere tunghørte til at opfatte Sandheden. Bindebygge, Umaadeholtsenhed, Værgerrighed, Overmod og Uretfærdighed forblinder Biskopperne og de andre Høvdinger, som skulde være Christendommens Vogtere. Man bliver krævet Tiender og fromme Gaver med Trudsel om Interdikt og Ban. Man bliver tvungen til at bygge Kirker, og naar de ere opførte, drives man bort fra dem som Hedninger. Man har Beføstningen men ikke Tilsynet. Synder og Forseelser forfølges med Bansættelser og ikke med ret Røffelse; men betales der Penge, saa tier man med dem. Det Guds, som Geistligheden med Ret og Uret skraber sammen, bliver ført udenlands for dermed at drive en slet Handel: det sendes til Rom for at kjøbe Bansættelser, hvilke føres tilbage i Landet til Gjengjæld for Dpfyldelse af Christendommens Pligter og Kirkers Indvielse, til Gjengjæld for Tiender og Gaver; og saaledes bliver der Folket „skjæntet Galde for Vin.“ Presterne tie, eller tale høvd der er værre end Intet, og give det sletteste Exempel ved Kvinders Forførelse, løgnagtige Vidnesbyrd, falske Ede, rænkesuld Rettergang og uretfærdig Trods; og naar man forlanger Dpreisning af dem, svare de, at de ikke have at stande til Rette for verdslig Domstol eller bøde ifølge dens Dom. Nogle syde med Bansættelser, andre med at samle Krigsfolk for at berøve Folket Guds og Frihed og vække Manddrab i Landet; de ville saaledes fordærve Folks Regeme saavel som deres Sjæl. Men de

Straffe, der dikteres af Paven og Kardinalerne i Rom, komme i Grunden ikke fra dem, thi de ere uvidende om hvad der foregaar i et saa langt bortliggende Land; det er kun Biskopperne og Geistligheden, der vilke sigt ved at høre Sladder og Logn for Paven, som tror, at de fare med Sandhed, da de dog kun fare med falske og lognagtige Ord.

Om den Konge, som er i Landet, er det Alle bekendt, at saa konger have givet Geistligheden bedre Ret, eller holdt bedre sin Haand over de hellige Steder, — hvis man vil lade ham nyde Sandhed. Men forholder det sig saa, da maa det være klart for Alle, at hvis de Geistlige have forebragt ondt om ham for Paven, da er det gjort med Logn og Kneb, Kongen og alt Folket til stor Skade, men Geistligheden selv til intet Gavn. Og hvis Paven har fældet nogen Forbyggelsesdom, da rammer den hverken Kongen eller nogen uskyldig Mand i Landet; thi Gud dommer altid retfærdig, men ikke efter lognagtige og svigfulde Menneskers Dyrspind. Dekreterne selv erklære jaadanne uretfærdige Domme og Bannsættelser for magtesløse (hvilket Forfatteren ved flere Beviissteder godtgjer); derfor er det vist, at de Bannsættelser, som i nærværende Tilfælde ere udtalte, enten falskeligen ere tillagte den kristelige Kirkes vise Styrere, i hvilket Fald de som Hælfnerier ere ugyldige, eller ogsaa, hvis de virkelig skrive sig fra Kirkes Styrere, da ere de udvirkede ved Uretfærdighed og Ondskab, og komme over dem, som have utvirket dem, ikke over de Uskyldige, med hvem de ere udtalte. Dog — bemærker Forfatteren — skjønt han her taler i Almindelighed som til alle Geistlige, saa angaa hans Ord egentlig kun dem, der kjende sig igjen i hans Skildring; paa Alle passer den ikke, men dog paa flere, end gavnligt kunde være for nogen af Parterne. Dem, som ei gjentkjende sig i den, heter han, at de ikke vilde samtykke dem, der have betraadt Biltfarelsens Vej; de andre advarer han, at de aflade Biltfarelsen og ikke stifte sig saaledes, at baade i denne Verden alle Fornuftiges Had, og i hiin Verden Sjælens Fortabelse og Guds Fordommelse skal vorte deres Lod. Alle skulle vite — lægger han til — baade Lærde og Læge, at geistlige Lektore ere Folket givne ikke for at træde det paa Næffen eller tilseie det saarende Bestjæmmelse, eller for at plyndre det, og end mindre for at vise det fra Gud til Helvede ved Ban og forvildende Tale, men for at vogte det med Kjærlighed og lede de Biltfarende med Blicthed tilbage paa den rette Vej. Dette lærer selve Evangeliet, og derom kan ingen Prest paastyde sin Uvidenhed, naar han forstaar hvad han selv i Kirken læser og synger.

Forfatteren gaar dernæst over til at omtale „den Biltfarelse, som nogle Geistlige befinde sig i, at de tro det hører til en god Handle-

maade og Religionens Jagttagelse, at oversee sin Konge og hans Medhjælpere i Rigsstyrelsen, og lægge ham for Had, som om han skulde være stillet imod Gud og den hellige Kirke". Forfatteren viser af Skrifterne og Decretalerne, „at Konger og verdslige Høvdinge ingenlunde ere satte imod Gud og den hellige Kirke, men at tværtom Gud selv sammenføier det verdslige Herredømme og Kirkens Tjeneste, saaledes at Kongerne have Magt og Varetægt over Kirken, og derfor kunne kræve megen Understøttelse af dens Embedsmænd". Kristus havde selv her paa Jorden vist Keiseren Lydighed og paalagt Apostelen Peter det samme, „Peter, fra hvem den geistlige Stand uledes"; og Keiseren var dog den Gang hedenst. Hvad kunne da de paabe- raabe sig, som nu foragte Kongen, da han er Christen? Gud vilde jo ikke, at Kongedømmets Høihed skulde ringeægtes, selv medens Kongerne vare hedenste. „Det er derfor aabenbart, at hver den staar færdig for at forspilde sin Sjæl, som ikke viser Kongedømmet fuldkommen Trofasthed og Ærefrygt og Lydighed. Thi Kongedømmet er indstiftet ifølge Guds Bud og ikke ifølge Menneskenes Paafund. Ingen modtager Kongedømmet uden efter det guddommelige Forsyns Tilstiftelse. Kongen skulde ikke være sterkere og mægtigere end andre Mennesker, hvis ikke Gud havde stillet ham høiere i sin Tjeneste end Andre; thi Gud tjener han i sit Kongedømme, ikke sig selv". Forfatteren kan derfor ikke stigge paa hvad Grund de Geistlige ville udelukke Kongen fra det Indseende, som han bør have med den hellige Kirke, for hvilken Gud har paalagt ham Ansvar, — og det saa meget mindre som ringere Mænd end Kongen, Ridderne, Hirdmand ja Bønder have nogen Myndighed i Kirken, idet de skulle have Indseende med de Kirker, hvis Dyrrelholdelse paaligger dem. Dette kan finde Sted i tre Tilfælde: 1) naar en Mand arver en Ejendom, hvilken en Kirkes Dyrrelholdelse følger; — 2) naar en Mand kjøber en saadan Ejendom; — og 3) naar en Mand opbygger en Kirke paa egen Bekostning og siden lægger Ejendomme til dens Dyrrelholdelse. Beviis herfor anføres af Decretalerne, ligesom ogsaa for det, at hvis vedkommende Prest fradager en saadan Kirke noget af dens Gods, eller anvender det til anden Bestemmelse end den af Giveren fastsatte, da har først Biskop eller Erkebiskop at paasee dette berigtiget, men hvis de forsømme at opfylde sin Pligt, da skal Sagen forelægges Kongen. Her er altsaa Kongen — slutter han — stillet som øverste Dommer over baade Biskop og Erkebiskop selv med Hensyn til Kirkens Styrelse og Varetægt, — hvormegen Magt maa da ikke være ham givet i reen verdslige Sager? Tilsvarende anføres Steder af Decretalerne, hvori der tillægges en Kirkes Grundlægger (hvilket Forfatteren ogsaa udstrækker til dens Dyrrelholder eller Berge) Ret til at vælge en dvelig Prest til samme,

hvilken da Biskoppen ikke maa undslaa sig for at antage eller indvie. En Kirkes Stifter eller lovlig Berge har altsaa — efter Forfatterens Mening — ifølge selve Decretalerne Ret til ikke alene at føre Tilsyn med og bestyre denne Kirkes Ejendom, naar han kun ikke bortgiver eller bortselger eller anvender noget af den til sin egen Nytte, — men ogsaa til at udsee en Prest for den.

Overveier man — siger Forfatteren nu — hvad her er anført med Hensyn til den Sag, som verserer mellem Kongen og Geistligheden, saa ville fornuftige Mænd let indsee, paa hvis Side Retten er, og hvo som voldes Christendommens Forpildelse i Landet. De Beskyldninger, der ere gjorte Kongen, gaa nemlig ud paa at drage fra ham de Rettigheder, hvilled de hellige Bøger selv tillægge ham, ja dem som ere ringere af Magt end Kongen. Og naar han vil holde paa og see til med det, som Gud selv byder ham tilsee, og han skal bære Ansvar for, hvis han forsømmer det, saa siger man, at det er Christendommens Udælgelse, og paastaar, at Kongen vil gjøre alt Landet bedensf.

Han har imidlertid hørt — siger Forfatteren fremdeles —, at hans Modstandere ideligen anføre som Støtte for sin Sag, at Kongerne have givet hiin Magt fra sig og under Geistligheden. Hvad det angaar, saa kunne alle fornuftige indsee, at om end Kongerne vilde give den fra sig, saa kunne de dog ikke gjøre det, eftersom det paaligger dem at svare for den for Gud. Thi for Alt hvad Gud har henlagt under Kongedømmet fordrer han Ansvar af dette, ligesaa vel som af Biskopsdømmet for hvad han har henlagt til det. Men om Kongerne havde været saa uvidende, at de ei kjendte hine Bestemmelser, og af den Grund havde indrømmet, hvad de ei maatte bortgive, da var Broden og Synden hos den, som forlangte hvad der var mod Guds Anordning, skönt han forud viste, at hverken hans egen Begjæring eller Kongens Indrømmelse kunde bestaa med den guddommelige Anordning og den hellige Bestemmelse. Alligevel tror han sikkert, at Kongerne aldrig have indrømmet, hvad de ei have Ret til at indrømme, men at Kongernes Indrømmelser, der i sig selv kunde være store nok, være blevne udgivne for langt større, end de i Virkeligheden vare.

Han kjender Landets gamle Sedvane, og den var: at Kongerne, naar de vilde, beskikkede Prest til enhver Kirke, ligeledes valgte de Biskopper og Abbeder og anviste Biskopperne Biskopsdømmer efter eget Tykke uden nogetsomhelst Overlæg med Geistligheden; dengang var der ved de fleste Biskopsstole ikke heller nogen Overfod af Geistlige eller Chorsbrødre, med hvilke Kongerne kunde overlægge saadant. Dette var Sedvane alt fra Christendommens Indførelse; saa var det

i Dlaf den Helliges Dage og stedse siden lige til Kongerne Eysteins, Sigurds og Inges, Haralds Sønners Dage. Men da under deres Styrelse Erkestolen blev oprettet i Norge, da bleve ogsaa Chorsbrødre beskiftede ved Biskopsstolene; og da blev den Begjæring gjort til Kongerne, at de med Hensyn til Kirkebestyrelsen og Valgene vilde lade forholdes saavidt muligt overeensstemmende med hvad de hellige Skrifter (den canoniske Ret) udviste. Dette Forlangende blev gjort især af den Grund, at der dengang var tre Konger i Landet, mellem hvilke let Uenighed kunde opstaa med Hensyn til en Biskopsstols Besættelse, saaledes at flere Personer kunde blive valgte til een og samme Stol. Nu kunde det vel være, at Kongerne havde gjort en eller anden Indrømmelse i denne Henseende for den Tid, da de alle vare samstyrende og for det Tilfælde, at de ei vare enige om Valget, at da nemlig vise Mænds og Geistlighedens Stemme skulde høres. Men dog blev sikkerligen mindre indrømmet, end som blev begjæret, og det uagtet dog heri intet blev forlangt, som var imod de hellige Skrifter eller andre Rettigheder. Det kunde jo ogsaa tjene til Vidnesbyrd om, at Kongerne ikke frasagde sig sin Magt i noget Punkt, hvori de vare enige, at da Inge var Enefonge efter sine Brødres Fald og Erkebisshop Jon i Nidaros døde, saa valgte Inge sin Kapellan og Fehirde Eysteint til Erkebiskop uden at adspørge nogen Geistlig i Throndbjæm, hverken Chorsbrødrene eller andre; ligeledes drev han Paal fra Bergens Biskopsstol og indsatte Nikolaus Petersson i hans Sted.

Man har paaberaabt sig, at Konger have stadfæstet hiin Indrømmelse, og at pavelige Privilegier have bekræftet Stadfæstelsen. Dette tror han dog ganske vist er Usandhed. Men findes nogen gyldige Beviser herfor, da lade hans Modstandere disse fremlægge offentligen og lade deres Bestaafenhed ransages. Findes det, at saadanne Breve ere retteligen erhvervede, og at deres Indhold i alle Henseender stemme med Decreterne og de hellige Love, saa bør Kongerne den ene efter den anden overholde dem. Men ere de udvirkede imod de hellige Loves Bestemmelser eller andre hellige Skrifter, eller med bebragerst Sluheit eller med fordærvelig Begjærighed, da er det Ret, at Sømmelighed og Sandhed tilbagedriver Falskhed og Usømmelighed. Saadan — siger han — er selve de hellige Loves Forstrift, og beviser derpaa ved en Mængde Anforsler af Decretalerne, at de Særrettigheder, som ere stridende mod Lovene, eller udvirkede paa en svigfuld Maade og ved løgnagtige Angivelser, ere ugyldige og magtesløse, og ovenikjøbet er den, som udvirker dem, straffylsdig.

Er det altsaa Geistligheden, som her griber ind i Kongedømmets Omraade og Verdighed, og den deraf følgende Uro muligen kan ud-

erte til Branglære og Christendommens Fordærvelse, da reiser sig Branglæren fra den samme Kant, hvorfra den giennem alle Tider har pleiet reise sig. Thi der gives ikke mange Exemppler paa, at Branglære har været affødtkommen af Kongerne; derimod have Kongerne ofte udryddet den Branglære, som Biskopper have vaakt. Herfor anføres derpaa Kjendsgjerninger af Kirkehistorien.

Til Slutning erklærer Forfatteren, at han har sammensat dette Skrift, ikke for at Geistligheden deraf skulde have nogen Skam, eller den hellige Kirke svækkes eller omstyrtes, — men for at de Uoplyste, som forhen svævede i Bilsfarelse med Hensyn til de Gjenstande, som her omhandles, kunne hente fuld Underviisning om hvorledes de ere fassatte i de hellige Skrifter. Hvad det angaar, der er skrevet om Indrømmelser og Gaver, som Geistligheden paastaar at være den gjorde, da kan enhver nu forstaa, hvorledes saadanne Indrømmelser og Gaver skulle udvirkes, for ikke at kendes ugyldige. Dette have vise Hovedinger fassat, fordi det ikke gaar an, at enhver drager til sig af Kongedømmet, hvad han formaar med svigfulde Mænder, og siden tilægger sig det, som om det var erhvervet redeligen; „Kongedømmet vilde paa den Maade snart blive berøvet sin Selvstændighed.“ Det uretfærdig forkyndte Ban og Interdikt, det kunde man vel frygte for sine Synders Skyld og for den Skam, som man lider i andre Folks Dine paa Geistlighedens Anstiftelse; „men man behøver ikke at frygte nogen uretfærdig Dom af Gud, thi han dommer ikke uden retfærdigen, og hans retfærdige Dom er enhver Mand desto nærmere til Hjælp, jo mere han bliver plaget af Menneskenes uretfærdige Domme.“

Sammentrængt i muligste Korthed bliver Fremstillingens Slutningsfølge omtrent denne: — Kongedømmet har af Gud ikke alene Myndighed i alle verdslige Ting men ogsaa et Overtilsyn med Kirken. Dette Overtilsyn maa og kan Kongedømmet aldrig frastrive sig. Paastaas saadan frastrivelse at være steet, da er enten Paastanden falsk og af den Grund ugyldig, eller hvis frastrivelsen virkelig er foregaaet, da er den selv en magtesløs Handling, som stridende mod Guds egen Anordning. Naar følgerig Geistligheden, der selv ikke epyster sin Skyldighed, anklager og bansætter Kongen, fordi han ever det Tilsyn med Kirken, hvilket Gud har overtaget ham, saa gaar Geistligheden ind paa Kongedømmets hellige Omraade og forsynder sig derved mod Guds Anordning. Dens Ban rammer altsaa ikke Kongen, der i sin Fremgangsmaade er i sin gode Ret, men kommer over Geistligheden selv, fordi det er anvendt uden retfærdig Grund og tværtimod Guds Bestemmelse. — Det Hele slutter sig, som let vil sees, paa det noieste til den Anstuelse af Kongedømmets umiddelbare

guddommelige Oprindelse, som Sværter havde gjort til sin, og som han, lige fra sin første Optræden mod Hierarkiets Overgreb, havde fremholdt som sit fornemste aandelige Vaaben.

31.

Sværrers sidste Anstrengelser og Død. Hans og Erkebiskop Eriks Indbyrdes Stilling.

Det er utvivlsomt, at denne velberegneede Fremstilling, oplæst af Sværrers Tilhængere paa Thingene og i Kirkerne rundt om i Landet, maa, i Forening med hans tilbagevendende Vaabenheld, have bidraget uendelig meget til at opretholde og hæve hans Sag i Folkemeningen. Det er aabenbart, at Sværrers Sag fra Sommeren 1199 i selve Norge igjen tog en afgjort Vending til det Bedre, og at Baglerne, endogsaa i Bifen, efter at Sværter havde kuet den store Bondeopstand i 1200, følte sig mindre sikre og mindre kunde stole paa Almuens Medfølelse end forhen. Selv den Omstændighed, at Biskop Nikolaus efter 1199 ikke meer optraadte i Norge i Baglernes Spidsse, synes antyde, at Sværrers geistlige Modstandere i Danmark have mistvivlet om, at deres Sag ved en almindelig Reising af Norges Almue imod Sværter til Baglernes Gunst og Gæstlighedens Fordeel, skulde vinde Overhaand, og at de derfor have fundet det rigtigst at trække sig, i det mindste for Offentlighedens Øine, noget tilbage fra Baglernes Parti, for at ikke Forbindelsen med disse Forstyrreere af Norges indre Ro, maaftede skulde ned sætte deres Sag hos Nordmændene i Almindelighed. Hertil kom, at de ved denne Tid tabte sin ivrige og kraftige Beskytter i Danmark, Erkebiskop Absalon af Lund. Han døde nemlig den 12de Marts 1201¹⁾ efter at have i sit Testamente betænkt hver især af sine landsflygtige norske Brødre, og først og fremst Erkebiskop Erik, „der — efter Testamentets Ord — var landsflygtig paa Grund af sin Retfærdighed“²⁾. Sværrers Stilling var saaledes ved denne Tid paa langt nær ikke saa fortvivlet, som den havde været to Aar i Forveien, hverken med Hensyn til hans Riges indre Forhold, eller til de landsflygtige norske Biskopper, af hvilke flere, som Nial af Stavanger og Martin af Bergen, maa antages meer af Frygt for Paven, end af Had mod sin Konge at være optraadte paa dennes Fienders Side.

Alligevel maa man høieligen betvivle, at en fuldkommen Udsoning mellem Sværter og den romerske Kurie nu længer var udførlig. Paa den ene Side var Sværter gaaet saa vidt, at de for en Udsoning nødvendige Tilbagestrid vilde sætte hans hele kongelige Ansæelse og Myndighed i Fare, idet han da havde maattet gjøre Afkald paa og for-

¹⁾ Sæhm D. S. VIII. 580.

²⁾ Absalons Testamente i Script. rer. Dan.

negte Grundsætninger, om hvis Retfærdighed han ubentvivl var overbevist, og for hvilke han havde sat baade sit eget og saa mange tro Tilhængeres Liv og Velfærd paa Spil; han havde ogsaa maattet undersøge sig Ydmygelses, hvilke han saa ofte havde erklæret aldrig at ville taale. Og paa den anden Side stod Pave Innocentius III, der i sit hierarchiske Overmod vist nok ansaa det for sin ufravigelige Skyldighed ikke at give et Haarsbred efter for en Modstander, som saa dristigen havde vovet gennem en Kette af Aar at byde Kirkens frygteligste Vaaben Trods, at foragte dens Banskættelser mod sin egen Person og berøve dens Interdikt over sine Undersaatter dets Virksomhed. Innocentius maatte, for sin egen Væres, for den pavelige Høiheds Skyld, paaafaa Sverrer ydmyget til den yderste Grændse, hvortil en Konges Ydmygelse kunde naa, om han ogsaa kunde eller vilde indremme ham at beholde Kongedømmet. Men disse — som det synes fast uovervindelige — Hindringer for en Udsoning mellem det norske Kongedømme, repræsenteret i Sverrers Person, og den norske Kirkes bisfoppelige Myndighed, forfægtet af Innocentius III, bortrydtedes hastigere end man kunde vente det ved Kong Sverrers Død.

Indtagelsen af Baglernes Befæstning ved Tunsberg i Januar 1202 var den sidste Vaabendaad i Sverrers bevægede Liv. Han var endnu i sin kraftfulde Alder, ikke meer end 51 Aar gammel, men hans legemlige Styrke var ubentvivl undergravet af voldsomme Anstregelser og store Betyrninger. Allerede under sit Ophold i Tunsberg blev han syg, men lod sig dog ei derved forhindre i, saasnart muligt, at rejse til Bergen. Om bord holdt han for det meste Sengen, og saasnart han kom til Bergen, lod han sig føre op paa Borgen. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, lod han de Breve om Rigsstyrelsen erklæse og besegle, hvilke han sendte Haakon, sin Søn, der paa den Tid var i Throndhjem, og erklærede for alle de Tilstedeværende, at han ingen anden Søn end Haakon efterlod sig. En anden Søn, Sigurd med Tilnavnet Lavard, var nemlig død henved to Aar i Forveien, i 1200. Deraa blev Presteskabet hentet fra Staden for at meddele ham den sidste Væle, og ingen Banskættelse findes at være gjort herved, skjønt Kongen var i Kirkens Ban. Før den sidste Salvelse blev ham meddelt, lod han sig hæve op i sit Høisæde med de Ord, at han der vilde vente Forbedring eller Døden. „Dør jeg her — sagde han — i mit Høisæde, omgiven af mine Venner, da gaar det anderledes end Biskop Nikolaus Arnessøn venter, der har sagt, at jeg skulde blive nedbuggen som et Bytte for Hunde og Ravnene. Lovet være Gud! han har beskyttet mig i mange Farer for mine Fjenders Vaaben.“ Han blev derpaa salvet. Hans sidste Begjæring var, at man efter hans Død skulde lade hans Ansigt blottet, og saa lade baade hans

Benner og hans Uvenner see, om der i nogen Maade paa hans Lege-
geme viste sig Spor af det Kirkens Forbud eller den Forhandelse, som
hans Fiender havde lyst paa ham. „Jeg har havt mere Moie og
Ufred i min Rigshjerselse — sagde han — end No og Lyst. Jeg tror,
at jeg har havt mange Avindsmænd, der havde ladet mig føle sit fulde
Fiendskab, hvad Gud tilgive dem alle. Nu domme Herren os imel-
lem og hele min Sag!“

Sverrer døde den 9de Marts 1202. Hans Ansigt blev ladet
blottet efter hans Død, som han selv havde forlangt. Liget blev siden
med stor Pragt baaret ned til Christi-Kirken og der begravet i selve
Kirken ved at indsættes i Muren efter Tidens Brug. Intet Spor
findes til, at ved Begravelsen noget Hensyn er blevet taget til det
Ban, hvori Kongen befandt sig ved sin Død, — uden tvivl et temmelig
sikkert Beviis paa, at den lavere Geistlighed i Norge, idetmindste Ber-
gens Bys Presteskab, ikke har billiget de norske Biskoppers og Pa-
vens haarde Fremfærd mod Sverrer. „Han døde — efter Sagaens
Bidnesbyrd — begravt af sine Mænd og Venner; og selv de, som
havde været hans Uvenner, sagde, at slig Mand ikke havde været i
Norge i deres Dage som Sverrer“¹⁾. Engelsmanden William af
Newbury, som forovrigt viser sig at være indtagen af mange Fortom-
me mod Sverrer, beretter om ham, at han førte i sit Segl Omstrif-
ten: „Sverus rex Magnus, ferus ut leo, milis ut agnus“, og tillæg-
ger i denne Anledning følgende i hans Mund mærkelige Ord: „han
viste nemlig Mildhed mod sine Undersaatter (subditos), og var Ure-
frygt for Kirker og Klostre“²⁾. Dette Bidnesbyrd af en Udlanding
og Uven lægger Vægt til Sverrers egen Paastand, naar han i sin
ovenomtalte Fremstilling af sin Sag siger med Hensyn til sig selv.
„Om den Konge, som er i Landet, er det Alle bekiendt, at faa Konger
have givet Geistligheden bedre Ret, eller holdt sin Haand bedre over
de hellige Steder.“ Hvad Navnet Magnus angaar, som Sverrer
findes baade i sit Segl, og paa sine Mynter, og i offentlige Brevstaa-
ber at have tilføiet sit egentlige Navn, — da skriver dette sig rime-
ligviis ikke af Praleri, men af et Ønske om faa sit ellers i Norges
Kongeæt usebvanlige Navn ombyttet med eller stillet ved Siden af
et mere brugeligt og i Folkets Øre mere velklingende. Den danske
Saro Grammaticus giver i det mindste Tingen en saadan Udtal-
ning³⁾.

De ti sidste Aar af Sverrers Kongedømme maa have været for
den norske Kirke en Forvirrings- ja næsten en Dødsnings-Tid. At
Sverrer gjorde hvad der stod i hans Mægt for nogenlunde at holde

¹⁾ Ev. S. c. 180—182.

²⁾ Nor. kon. sog. fol. IV. 431.

³⁾ Saxoniæ

Gr. hist. Dan. Lib. XIV.

den sammen og i en vis Orden, derom kan man neppe tvivle; og det laante muligen til en Deel lade sig gjøre for ham, endog saa efter Erkebiskoppens Bortreise, saa længe han endnu havde Biskopper i Landet, hvilke vilde opfylde sin geistlige Skyldighed. Men da Landet efter 1199 blev aldeles biskopsløst, og den Mængde vigtige Forretninger i Kirken, som paalaa Biskopperne, og som efter de dagjældende Kirkelove umulig kunde udføres af nogen anden end en Person med biskoppelig Vielse (s. Er. Prestevielse, Kirkevielse, Confirmation m. m.), saaledes af sig selv maatte standse, — kan man vistnok vanskeligt gjøre sig for mørke Forestillinger om de aandelige Savn, de Samvittighedens Tængstelser og de pinlige Tvivl, der maa have nedtrykt den gudfrygtigere Deel af Folket, medens de Leffindige og Onde, der saa sig fritagne for Kirkens Tugt, gave sine Lidenskaber og sin Begjærlighed frit Raaderum, og ikke betænkte sig paa at vende Kirken Ryggen, naar de saa Kirkens Overhyrder forlade den dem betroede Hjord.

Saa bittere vare for det norske Folk den første Frugt af den ulykkelige Strid mellem Kirken og Kongedømmet, hvilken — man kan ikke negte det — Kirkens Forstandere ved sine umaadeholdne hierarkiske Overgreb paa den verdslige Statsmyndigheds Omraade fra først af havde fremkaldt. Det var Overgreb, der maatte mødes, der maatte inddømmes fra den verdslige Statsmyndigheds Side, hvis de ikke skulde gjøre denne til et udselt Skyggebillede, medens de med det samme bortdroge Landskirken fra dens sande Virksomhed og omskabte den til en Lumleplads for verdsligindet Uergjerrighed, der dækkede sig med Christendommens Kappe og brugte Kirkens Sag som sit Effeld. Man handlede uden Tvivl fra begge Sider med for megen Hensynsløshed, med for stort Trods. Men saadant var vanskeligt at untgaa deels paa Grund af Tidsalderens lidet opklarede Ideer om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold, deels paa Grund af de politiske, reent verdslige Forviklinger, der lige fra først af indslængede sig i Striden og hemmede dens naturlige og meer befindige Gang.

Efter Alt hvad forhen er udviklet tør man neppe tillægge nogen af de tvende Fortjæmpere, hverken Kong Evert eller Erkebiskop Erik, uredelige Hensigter; — hver af dem kæmpede for sin Idee, og uden tvivl med Overbeviisningen om at han i Hovedsagen kæmpede, den ene for Kongedømmets den anden for Kirkens virkelige Ret. Hvad dem selv personligen angaar, er der ogsaa, som allerede ved flere Leiligheder antydet, Grund til at tro, at Tanken og Onsket om en Udsoning ved nogen gjensidig Eftergivenhed ikke har været dem ganske fremmet. Men andre Personligheder traadte imellem, hvis Hadstthed, Egennytte og hierarkiske Overmod udvidede Uenighedens Kløft til et uoverstigeligt Svælg. Man kan ikke an-

det end føle Medlidenshed med den blinde, landsflygtige Erkebiskop, der — om end ikke ganske uden egen Skyld — i ti Aar maatte leve i et fremmet Land af Udlændingers Raade, og derhos maatte til Slutning med den Overbeviisning, at han i Grunden kun var et villieløst Medskab i ærgjerrige Standbrøders og et strengt og stolt Kirkehoveds Haand. Og paa den anden Side maa man beklage Sverrer, som efter et Liv fuldt af Uro, Kamp og Misfjendelse døde i sin Alders Kraft, vel uovervunden af sine Fiender, men dog uden at have seet anden Frugt af sin Møie og sine Anstrængelser, end en voxende Forvirring i sit Riges indre Forhold, en Forvirring, der truede med at undergrave baade Stat og Kirke og Folkets Sedelighed. Med al sin Aands Kraft og Willies Fasthed maatte han dog ved sit Livs Ende føle, hvor lidet han havde magtet at udrette for sit Folks Lykke, hvor lidet han med al sin skarpe Forstand og al sin utrættelige Virksomhed havde formaact at opføre en fast og velgrundet Bygning paa Ruinerne af de Misbrug og Fordomme, han havde været at omstyrte. Hvad der kunde trøste ham, og virkelig ogsaa synes at have trøstet ham i hans sidste Timer, var Forvisningen om, at han havde handlet med rebelig Willie og forresten været et Medskab i Forsynets Haand til at berede noget Godt for sit Fædreland, om han end ikke selv skulde opleve at see Spiren fremstjude af det Fros, der ved ham var nedlagt.

Denne høitbegavede Konges Birken skulde heller ikke sporløst udslukkes med hans Liv, og Sporene efter den, skjønt de for Diebliffet vistnok maatte synes de fleste at henpege paa idel Forvirring, skulde dog ved Guds Ledelse ordne sig til Fremstribt mod det Bedre baade i Kirkens og Statens Udvikling. Sverrers Aand nedrøvedes paa hans mandlige Efterkommere lige til den sidste af dem paa Norges Kongestol; og den havde, saa at sige, meddelt sig til og gienemtrængt hele Birkebenernes Parti, som efter Sverrers Afgang forblev at være det egentlig raadende i Norge, indtil det omsider omfattede hele Folket. Sverrers Styrelsesgrundsaetninger holdt sig, vandt efterhaanden større og større Anklang i Folkemeningen, og gjorde sig endelig — vist nok desværre ikke alene i sine Fuldkommenheder men ogsaa i sine Mangler — gjældende gennem Lovgivningen; og den Dømming, han havde reist mod Hierarchiets Overgreb, lykkedes det ikke Geistligheden, saalænge Riget bestod i fuld Selvstændighed, ganske at gienembryde, om Dømmingen end ikke paa Grund af Tidsaaendens almindelige Retning kunde vedligeholdes i al sin Fasthed. Sverrers Kamp mod Hierarchiet, skjønt den i hans levende Live ikke frembragte nogen bestemt Ordning af Statens og Kirkens indbyrdes Forhold, øvede dog, som snart vil vise sig, indflydelse paa dette Forholds Ud-

villing og Besættelse længer ud i det 13de Aarhundrede, da den store Gjæring, som hiin Kamp fremkaldte i den hele Samsundsorden, havde faaet behørig Tid til at sætte sig.

33.

Ang Haakon Sverrerønsen. Hans Forlig paa Kongedømmets Begne med Kirken.

Udsagnet om Sverrers Død blev tilligemed de Breve, han havde skrevet til sin Søn, i største Skynding bragt til Nidaros og, for nogen anden viste det her, meddelt Haakon Sverrerønsen. Denne blev derpaa strax hylbet af den tilstedeværende Hird og kort efter, om Vaaren 1202, paa Dre-Thing af Thronderne tagen til Konge over hele Norge ¹⁾). Sverrer havde vistnok foruden Haakon havt en anden Søn, Sigurd med Tilnavnet Lavard, der var død før Faderen i 1200; og denne Sigurd havde igjen efterladt en Søn, Guthorm, et spædt Barn. Til ham blev imidlertid for dette Sænde intet Hensyn taget i Kongearven, uidentvis ifølge den Grundsaetning, som allerede havde gjort sig gældende ved Haakon Magnuønsens Tilbesættelse for Olaf Kyrre ²⁾), og fordi Loven dengang fastsatte, at i den private Arvegang Søn udelukkede Sønnensøn ³⁾).

Haakon havde allerede i Faderens levende Live ved flere Leiligheder vist en Tapperhed og Besindighed, der skænkede ham Birkebarnernes Tillid; derhos var han smuk, veltalende, blid, nedladende og af gode Seber ⁴⁾). Han manglede ved Siden heraf ikke Alvor og Strengbed, naar det gjaldt om at holde sit Krigsfolk i Awe og beskytte Bønderne mod Bold og Uret fra deres Side ⁵⁾). Alt dette gjorde ham snart venfæl over hele Landet. Den Aandsdannelse og Smag for Kærdom, som udmærkede hans Fader, var ogsaa en Tilgift til Haakons øvrige gode Egenskaber, og at han har besiddet en for den Tid og for en verdslig Hovding ganske ualmindelig lærd Dannelse, derom vidner et større bogligt Arbejde af ham, som endnu er os levernet, nemlig den norske Bearbejdelse af den berømte religiøse Fortælling om Barlaam og Josaphat, hvilken han overførte fra Latin ⁶⁾). Om han end ikke fuldkommen har naaet sin Fader i ubøielig Kraft — noget hvorom man dog vanskeligt af hans korte Styrelse kan dømme —, saa overgik han ham maaskee igjen i dyb religiøs Følelse, kristelig Mildbed og Forsonlighed. Haakon besad saaledes utvivlsomt en Karakter, som netop Norges mislige Stilling fordrede hos dets Konge; og han svigtede ikke sit Folks Haab.

Den Udsoning mellem Kongedømme og Kirke, som Sverrer for

¹⁾ Fornm. s. IX. 1, 58—60.

²⁾ S. o. f. S. 137.

³⁾ Norg. gl. I. I.

48, 205.

⁴⁾ Fornm. s. IX. 4, 76.

⁵⁾ Fornm. s. IX. 64—68.

⁶⁾ Barlaams of Josaphats Saga. udg. Christiania 1851. Fort. XII, XIII.

sin egen Deel vel maatte mistvise om at gjennebrive, den ansaa han for udførbar ved sin Søn. Derfor skal han have raadet denne til Forlig ¹⁾; og dette Raad, ledsaget af de nødvendige Anvisninger, har ganske vist udgjort det væsentlige Indhold af de Skrivelser, Sverrer paa sit Yderste udfærdigede til sin Søn. Raadet fandt en god Anklang i Haakons Hjertelag og Forstand. En af hans første Styrelses-handlinger, maaskee den allerførste, var at tilbagekalde de landsflygtige norske Biskopper. Disse lode, som det synes uden Betænelighed, hans Kaldelse. Allerede om Sommeren 1202 indfandt de sig alle i Norge, og efterat de havde forliget sig med Kongen, og Erkebiskoppen havde løst ham, hans Tilhængere og Landet af det paahvilende Bån og Interdikt, drog Biskopperne hver til sit Biskopsæde ²⁾. Den Hast, i hvilken Forliget kom i Stand, vidner tilfulde om hvor paatrængende nødvendigt det fra begge Sider foltes at være.

I Anledning af dette Forlig udstedte Kong Haakon Sverrerssøn, rimeligviis i 1202, et Brev, som endnu er levnet. Det er paa Norsk og stilet til „Erkebiskop Erik, alle de øvrige Biskopper og lærde Mænd (d. e. Geistlige), alle Bønder og Bøtægner“, altsaa til hele det norske Folk. Det lyder som følger: „Gud forunde mig at tale til Eder Biskopper hvad mig er til Gavn og Lykke, til Fred og Hæls for Landet, hele Landsfolket til Befrielse, os Alle til Glæde og Nytte nu og stedse. Større Glendighed og Ulykke og sorgelig Strid har længe tynget paa os og paa vort Land, end være burde, hvis Lykken var med os; og man kan desto værre næsten sige, at det er reent forbi med dette Land, hvis ikke Gud af sin hellige Misundhed snart kommer det til Hjælp. Thi saagodt som de Fleste ere frasaldne, som med Retfærdighed vilde vogte Landet og Landslovene, og elske Gud og den hellige Kirke; de derimod leve efter, der lade sig beherske af Overmod og Branghed, Avind og ond Villie, og som idelig ville øve alskens Uretfærdighed. Nu frygte hverken Lærde eller Læge Gud og gode Mænd; tværtimod lever nu hver som ham lystet i Lovløshed. Loven foragtes, men Man raader; Ufædelighed voxer, og Sedelighed gaar til Grunde; Kvinder bliver skammeligen krænkede og Kirker opbrudte; og al Christendom staar for Fald, hvis ikke Gud og gode Mænd give Raad, saa at det kan blive bedre. — Men for at vende min Tale til Eder Biskopper angaaende vor Sag, da er den store Uenighed Eder bekendt, der har fundet Sted mellem Kongedømmet og Eder. Næsten Alle paaftaa, at de Ulykker, som en Tid lang have rammet dette Land, have reist sig af denne Uenighed. Da nu disse Trætter og Ulemper os imellem have længe varet, os til meget Besvær og stor Ulykke, og de m dog næsten allerneest, som mindst Deel have havt deri, nem-

¹⁾ Foram. s. IX. 2.

²⁾ Foram. s. IX. 2, 64.

lig Bonden, som Landet bygger, — saa ville vi nu gjøre en Ende paa dem for Guds og den hellige Kirkes Skyld og ikke længer lade Trods eller Avind herse mellem Kirken og Kongedømmet. — Nu vil jeg, at alle Mænd skulde vide, at jeg opgiver hele denne Strid og Trætte, som har været mellem Kongedømmet og Biskopsdømmet, og indrømmer jeg den hellige Kirke og Geistligheden al den Frihed, som den tilkommer, efter hvad de hellige Skrifter udvise mellem mig og dem, og som den hellige Kirke har havt fra ny og gammel Tid, mit Kongedømme og min fulde kongelige Verdighed ubeskaaret, — overeensstemmende med det som Kardinal Nikolaus forordnede, og de tre Konger Eystejn, Sigurd og Inge indrømmede og svore, og Kong Eysteins Brev vidner, og Kong Magnus stadfæstede, og ligesaa min Fader med sit Brev, og som de Eder vidne, der bleve svorne for Legaten Fidentius, den Gang da Jarlen yppede Trætte med Erkebiskop Eystejn om den hellige Kirkes Frihed. — Men Kirken og alle lærde Mænd (Geistlige) indrømme derimod mig, at de skulde yde mig al den Hæder og Ære (lign ok sæmd), som de have at yde den lovlige Konge, og som de hellige Skrifter og Landsloven udvise, at mig tilkommer. — Nu har jeg gjort Gud og den hellige Kirke denne Indrømmelse mig til Fred og Held, til Gavn og Lykke, og alt Landsfolket til Glæde, nu og stedse¹⁾.

Her er med sterke og mørke Farver skildret den ulykkelige Stilling, hvori Norge ved den forudgaaende Strid var kommet. Under saadanne Omstændigheder kan man ei undres over, at ikke mange Banskeligheder gjordes ved fastsættelsen af Forligets Betingelser, og at disse i Grunden bleve vaflende og ubestemte. Ved en nyere Droskelse af dem i det Enkelte har man fra begge Sider frygtet for at rage i ny Tvist. Forliget maatte uden Opsættelse istandbringes, — det var begge Parter's Mening. Men dette kunde blot skee, naar Betingelserne opstilledes i muligste Almindelighed, naar man for Diebliffet undgik alle Enkeltheder og nærmere Forklaringer og med en stiltiende Overenskomst henstjød saadanne til kommende Tider. Begge Parter havde da i Grunden med Hensyn til disse forbeholdt sig sin lovlige Ret, som de imidlertid ikke nu yderligere vilde paatale. Alt fattes i Birkeligheden tilbage i den Stilling, hvori Sagen stod ved Tvistens Ophav. En saadan Fremgangsmaade var meer end eengang forhen med Fordeel benyttet af Paverne i deres kirkelige Statskunst, og i den norske Kirke var den ei heller fremmed efter Kardinal Nikolaus's og Erkebiskop Eysteins Dage. Paa den anden Side havde ganske vist

¹⁾ N. g. L. I. 444 f.

ogsaa Kong Sverrer fundet den ved flere Leiligheder anvendelig til Kongedømmets Bedste, og det er heel sandsynligt, at han udtryffeligg har udpeget den for sin Søn. At nærværende Forlig bærer det her antydede Præg derom vil man lettelig overbevise sig ved lidt nærmere at betragte de Betingelser, som Kong Haafons Brev for begge Parter's Bedkommende opstillir.

Fra Kongedømmets Side gjøres Kirken aldeles ingen nye Indrømmelser, og de ældre, som stadfæstes, nævnes ikke enkeltviis; men deels antydes de i almindelige Udtryk: „al den Frihed, som den (Kirken) tilkommer efter de hellige Skrif- ters Udvisende“, og „som den har havt fra ny og gammel Tid“, samt med det betydningsfulde indskrænkende Tillæg: „mit Kongedømme og min fulde kongelige Verdighed ubeskaaret“, — deels bliver med Hensyn til dem henviist til ældre Forhandlinger og Dvereenksomster, hvilke opregnes, dog uden at deres Indhold giengives, paa en Maade som viser, at Brevets Udsteder har tænkt sig dem som et Slags Rettefnor for Udtydningen af den forud givne almindelige Indrømmelse. Disse ældre Forhandlinger indskrænke sig i Grunden til tvende.

Den første er Kardinal Nikolaus's Forordning, besvoren af de tre daværende Konger og bekræftet ved Kong Eysteins Brev, samt senere stadfæstet ved Breve udstedte af Kong Magnus Erlingsøn og Sverrer. Hvad denne Forhandling angaar, da maa den, efter hvad forhen er paavist, næst alt hvad der staar i Forbindelse med Nidaros's Erkestols Dpret- telse, have dreiet sig om Presters Beskikkelse til Landets Kirker, Domkapitlers Dpret- telse ved Kathedralkirkerne og Biskoppernes Valg. Men med Hensyn til alle disse Punkter, og især det sidste, maa der i Hoveddokumentet (Kong Eysteins Brev?) have fundet nogen Utydelighed. Sted, siden Geistligheden, under Stri- den med Sverrer, fortolkede det som indeholdende en fuldkommen Dp- givelse af Kongedømmets gamle Ret til at blande sig i Presters Bes- kikkelse og Biskoppers Valg, medens Sverrer, der dog selv skulde have stadfæstet Brevet, paastod, at hiin Kongedømmets Ret kun paa en saare betinget Maade var opgiven, — nemlig blot for det Tilfælde, at flere samstyrende Konger ved enkelt Leilighed ikke indbyrdes kunde enes i bemeldte Rets Udøvelse. Naar nu altsaa i Haafons Brev in- gen yderligere Fortolkning tilføies, men den ældre Indrømmelse stad- fæstes i sin ældre utydelige Form, saa lobes naturligtviis begge Parter fremdeles Afgang til at forklare den hver paa sin Maade.

Den anden Forhandling, som paaberaabes, er de Ede, der bleve svorne for Legaten (Fidentius) under Jarlens (d. e. Erling

Staffes) Tvist med Erkebiskop Eystein. Hvad hermed menes er ikke ganske sikkert; men om ogsaa dermed skulde være meent den Akt, hvorved Kong Magnus Erlingsøn offrede sin Krone til St. Olaf og nærmere bestemte den norske Kirkes Særrettigheder, hvilket dog ingenlunde er ganske sikkert ¹⁾, saa indskrænkes dog ogsaa Birkmængen af denne Indrømmelse ved det forudgaaende: „mit Kongedømme og min fulde kongelige Verdighed ubeskaaret;“ thi ubeskaaret kunde jo aldrig Kongedømmet kaldes, naar det fra selvstændigt forvandledes til et Ven af Kirken.

Fra Kirkens Side er Indrømmelsen eller Tilfagnet ligesaa almindeligt og ubestemt, nemlig „at den skulde yde Kongen al den Hæder og Ære, som den havde at yde den lovlige Konge, og som de hellige Skrifter (den canoniske Ret) og Landsloven udviser, at ham tilkommer.“ Her er nemlig slet ikke talt om, hvorledes skulde forholdes i Tilfælde hvor den canoniske Ret og Landslovene ikke stemmede med hinanden; og Sverrer havde desuden viist, at af selve den canoniske Ret kunde udbrages Forstrifter, der tydeligen talte for Kongedømmet imod de vigtigste af Geistlighedens tidligere Fordringer. Det Dokument, som med størst Klarhed og Bestemthed udtaler Kirkens Ret, nemlig Pave Gøsestinus III's foromtaltte Bulle af 15de Juni 1194 ²⁾, nævnes mærkelig nok ikke med et eneste Ord i Kong Haafons Brev; og den maa dog antages at have været begge Parter vel bekendt. Man skulde næsten tro, at dette Dokument er forsættelig ladet uberørt, netop fordi det var altfor bestemt til Geistlighedens Fordeel, og Kongen af den Grund ikke ved nogen Stadfæstelse vilde godkende det, medens det paa den anden Side altid stod Geistligheden frit for igjen at drage det for Lyset, naar gunstig Anledning gaves.

Det Forlig, som sluttedes mellem Kong Haafon Sverrersøn og den norske Kirke, var saaledes i Grunden ingen endelig Fred men blot en Vaabenhvile. Denne blev imidlertid baade langvarig og ligesaavel for Stat som for Kirke høist gavnlig. Under en alvorlig Strid havde baade Kongedømme og Kirke erfaret, hvad en saadan Strid vilte sige, og i en lang Narrække styede man nu omhyggeligen fra begge Sider at berøre de Tvistepunkter, fra hvilke den havde reist sig. En vis Spænding mellem begge Magter spores vistnok ved meer end een Leilighed, men man undgik at sætte Sagen paa Spidsen. Geistligheden indsaa, at den ved klog Barsomhed og ved efterhaanden at forbedrede Folkemeningen, sikkrere nærmede sig sit Maal end ved fremtvingende Magtsprog; og Kongedømmet, der selv var rystet under den udfandne Kamp, og endnu langtfra ikke var sikkreret for indre Split-

¹⁾ Se ovenfor S. 245.

²⁾ Se ovenfor S. 285 f.

telse, fandt sig bedst tjent med at gaa forsvarets viis frem, medens det igjen samlede Kræfter og befæstede sig paa det Grundlag af nye statsrettlige Anskuelser, som Sværrer havde udpeget.

Ved det afsluttede Forlig synes man aldeles ikke at have raadført sig med eller engang taget noget særligt Hensyn til Paven, og denne synes ikke at have erholdt nogen Underretning derom, førend efterat Alt var bragt i Rigtighed. Dette var ikke efter Innocentius III's Sind, og man sporer tydelig i den første Skrivelse fra ham til Norges Erkebiskop og Biskopper efter Forligets Afsluttelse, en Skrivelse udstedt fra Anagnia d. 24de Januar 1204, at han sølte sig stødt ved Erkebiskoppens Fremfærd. Han yttre vistnok sin Glæde over den Forandring, der var foregaaet i Norge ved Sværrers Død: „Vort Hjerte — siger han — har frydet sig i Herren, og vi have, med verdig Tak til den almægtige Gud, følt en levende Glæde over det Klarveir, som han har skænket efter Mørket, over Roligheden efter Stormen. Vi have nemlig hørt, at Sværrer er død, han som voldeligen havde anmasset sig Norges Rige, og ved hvem almindelig Forvirring og Udelæggelse truede det hele Land — — —, og at hans Søn har fulgt ham i Kongedømmet uden at fortfare i hans Forsætter, idet han har kaldet de Landflygtige tilbage, elsker og hædrer Kirken og Geistligheden og styrer Land og Folk i fuldkommen Fred og Rolighed“. Men han yttre derhos sin Forundring over Erkebiskoppens ubefindige Selvraadighed: at løse dem paa egen Haand, som Paven selv havde banlyst. „Vi ere forresten — siger han — ei lidet forundrede over, at Du, Broder Erkebiskop, i din egen Ubefindighed ikke har betænkt Dig paa at løse ham (den afdøde Sværrer eller Kong Haakon?) og hans Tilhængere fra den Excommunication, hvori de ved vor Myndighed vare bundne. Du har derved anmasset Dig hvad der ikke tilhørte og ingenlunde tilkom Dig; og paa Abens Viis, der efterligner Menneftets Lader, har Du givet Dig Udseende af at ville gjøre hvad Du ikke kan eller med Nette bør gjøre; og Du maa vide, at Du baade derved selv er salden i en Wildfarelse, og har gjort, at de, som fremdeles befinde sig i Ban, fælskeligen ansee sig for løste“. Han paalægger derfor Erkebiskoppen at gjenkalde denne sin overlede Afløsning, hvilken han da igjen senere, ifølge pavelig Bemyndigelse, kunde meddele dem, efter modtagen edelig Forsikkring; hvorpaa han havde at sende nogle af dem, paa egne og de øvriges Begne, til Paven og medgive disse sin anbefalingskrivelse ¹⁾. Da dette pavelige Paamindelesbrev udstedtes, var imidlertid — som senere skal fortælles — allerede Kong Haakon død, og det kunde saaledes for hans Person ingen

¹⁾ Werf. Anecdota LXIII.

Følger drage efter sig. Om det forøvrigt har fremkaldt nogen særlig Forholdsregel fra Erkebiskoppens Side er ubekendt.

Udsoningen mellem Kong Haakon og Kirken syntes at ville drage en Udsoning mellem de fiendtlige politiske Partier i Landet efter sig. En Bevægelse, som Baglerne strax efter Sverrers Død gjorde fra Viken for at angribe Birkebenerne i det vestlige Norge, blev tilbage-
slagen, og deres Stilling i det østlige Norge blev meer og meer usik-
ker, da Almuen overalt begyndte at helde over til den vensle Haakon. Deres unge Konge Inge Magnusson, hvilken Birkebenerne aldrig have villet erkjende for den han udgav for, tyede til Oplandene og tog sit Sæde paa Helgesen i Njosen. Men her blev han om Høsten 1202 overfalden af de oplandske Bønder og tagen af Dage. Da nu ogsaa Biskop Nikolaus lod til at ville opgive Partiet — i det mindste kunde han nu strax efter Geistlighedens Forlig med Kongen ikke aabenlyst tage sig af det —, saa opløste Baglernes Flok sig, og de som ikke søgte Haafons Tilgivelse, flygtede til Danmark eller Sverige. Haakon kunde saaledes i Sommeren 1203 betragte hele Norge som fredet, og paa sin Færd gjennem Landet lige til Gantelø blev han overalt tagen til Konge uden Modsigelse.

Haakon Sverrerssons Rigsstyrelse begyndte saaledes under de lyse Udsigter for Gjenoprettelsen af Norges indre Rolighed. Men hans Kongedømme skulde kun blive af kort Varighed. Allerede 1204, den første Januar, døde han uventet i Bergen under Omstændigheder, som vakte Mistanke om, at han var bleven forgiven af sin Stifmoder, Sverrers Enke, Dronning Margreta.

33.

Kong Guttorm Sigurdson. Kong Inge Baardson. Baglernes Parti vaffes igjen til Livet. Erkebiskop Eril fratræder. Thorer Gudmundson fjerde Erkebiskop i Nidaros.

Haafons Død gav Tegnet til de gamle Partistridigheders fornyede Udbrud. Haafons eneste, uegte Søn, der har Faderens Navn og længe efter blev Norges Konge, var endnu ikke født, og den Forbindelse, hvori han var avlet, nemlig med en fornem Kvinde i Viken ved Navn Inga, var kun enkelt af den Af dødes fortroligste Venner bekendt. Nærmest arveberettiget til Kongedømmet var da en Brodersen af Haakon, Guttorm, en Søn af Sigurd Lavard, Sverrers tidligere afdøde Søn, et Barn paa fire Aar; og ham toge de i Bergen tilstedeværende Hovdinge til Konge to Dage efter Haafons Død. Han var vel ikke hvad Loven egentlig fordræde: Kongesøn; men hvad der maatte agtes nogenlunde ligegjældende, naar saadan ikke gaves: en Kongesøn

Med det samme blev en mandlig Kinie af den gamle Kongeæt. Med det samme blev ogsaa Sverrers Søstersøn, Haakon Galin, en Søn af Sverrers med den yndigste Lagmand Folkvid, en tapper og ærgjerrig Mand. Der allerede under Sverrer havde udmærket sig blandt Birkebeineres Hædinger, skulde med Jarlsnavn styre Riget i Kongens Rædselsråd, medens hans Halvbroder, den unge Inge Baardsen, en yngre Søn af Cecilia med den ætstore Thronerhøvding Håart Gutormsøn af Mein, skulde forestaa hele Thronhjem. Disse Herantællinger bleve længer ud paa Aaret stadfæstede paa Drething af Thronerne.

Imidlertid var ikke saasnart Kong Haakons Død bleven bekendt over Landet, før Baglernes Parti atter reiste Hovedet. Flere af dets Anførere, som den milde Haakon havde tilladt at forblive i Norge, frygtede en strengere Medfart af de nye Landsstyrere og skyndte sig derfor til Danmark, hvor deres landsflygtige Staldbrodre vare isærd med at faare sig en ny Høvding i en vis Erling, kaldet med Tilnavnet Steinvæg, der udgaves for en Søn af Magnus Erlingsøn. En Baglerhær var allerede før Vinterens Udgang rustet, og den danske Konge Baldemar II, der havde fulgt sin Broder Knut VI i Regjeringen, havde givet dem Haab om Bistand.

Ogsaa Biskop Nikolaus i Oslo begyndte nu igjen sit rænskesulte Spil og haabede dennegang ved at forbinde sig med Baglernes Parti ikke alene at styrte eller i det mindste svække Birkebeinerne og Sverrers forhadte Æt, men endogsaa at hæve en af sine egne nærmeste Frænder til Magten i Norge. I det han nemlig viste sig gunstig stemt mod Baglerne ved disses Ankomst til Viken og tilsyneladende ogsaa mod deres Anfører Erling, da denne henvendte sig til ham med Begjæring om at faa bevise sin Fødsel ved Jærnbyrd, arbejdede han hemmeligen paa at faa ham skudt tilside, og sin egen Søstersøn, Filippus Simonsøn, i hans Sted sat i Baglernes Spids. Han havde i al Stilhed faaet Kong Baldemar vunden for sine Hensigter og sit under forskjellige Paastub Jærnbyrden udsat, indtil Kongen i Juni Maaned kom til Tunsberg med en sterk dansk Flaade og Filippus i sit Følge. Men da Nikolaus nu rykkede frem med sin Hensigt og foreslog Baglerne Filippus til Anfører istedetfor Erling, mødte han en afgjort Modstand baade hos Hæren og Baglernes Tilhang blandt Bønderne. Alle erklærede, at de kun vilde tjene Magnus Erlingsøns Søn. Nikolaus maatte da, af Frygt for at Partiet ellers skulde opløse sig, give sit Samtykke til at Erling blev Baglernes Konge; men han benyttede listigen den Afhængighed, hvori Erling stod til ham med Hensyn til Jærnbyrden, for hemmelig at aftvinge ham det Løfte, at han skulde gjøre Filip-

pus til sin Jarl, da Biskoppen igjen skulde hjælpe ham, saa Jærnbyrden fik et heldigt Udfald. Saaledes blev Erling efter heldig overstaact Jærnbyrd ved Midsommers Tid 1204 tagen til Baglernes Konge, og Filippus til hans Jarl. Baglernes Parti var atter reist i Bifen under den danske Konges Beskyttelse, og Biskop Nikolaus var paa ny som i Fordumsdage Sjælen i alle dets Foretagender.

Under det at Baglerne indtog en truende Stilling i Bifen, døde den unge Kong Guttorm hastigen i Throndhjem den 11 August 1204, kort efter at han var bleven antagen paa Dretthing. Dgfaa ved hans Død yttrede sig Mistænkte om Forgiftning, og denne Gang var den Mistænkte en svensk Frue, Kristin Nikolausbatter, Dronning Margretas Søsterdatter, der stod i stort Venstreb med Haakon Galin og senere blev hans Hustru.

Endnu var det ikke bekjendt, at Haakon Sverrersøn havde efterladt sig en Søn, og der var saaledes ingen i mandlig Linie nedstammende fra Sverrer eller den gamle Kongeæt, hvilken Virkebenerne kunde tage til Konge i den Afvædes Sted. Man maatte da vende sig til den kvindelige Sidelinie fra Kong Sigurd Munds Datter, Sverrers Søster, Cecilia, og her frembød sig da hendes tvende Sønner: Jarlen Haakon Galin, den ældre og upaatvilelig den dygtigere, men af svensk Fædreægt, og Inge Baardsøn, der kun var henved 16 Aar gammel, men paa fædrene Side af den bedste Æt i Throndelagen. Bøndernes Villie, der understøttedes af Erkebiskop Erik, gjorde Udslaget til den sidste Fordeel, og Inge blev tagen til Konge paa Dretthing, dog saaledes at Haakon med Jarlsnavn skulde dele den styrende Myndighed med ham og være Hærens Anfører. Norge fik saaledes fire styrende Hovdinge, nemlig tvende Konger, hver med sin saagodt som sideordnede Jarl: Kong Inge og Haakon Jarl paa Virkebenernes Side, og Kong Erling og Filippus Jarl paa Baglernes.

Den gamle Kamp mellem Virkebenere og Bagler begyndte nu paa ny med ligesaa stor Voldsomhed som nogensinde, og med afværende Lykke. Denne Gang var den imidlertid Kirken uedkommende. At Biskop Nikolaus stod paa Baglernes Side var nemlig nu aldeles ikke for Kirkens Skyld, men, som før er yttret, deels af gammelt Had til Virkebenernes Hovdinge og Sverrers Slegt, deels af verdslige egennyttige Hensigter, for at have sin egen Søstersøn Filippus. Biskop Invar af Hamar var uidentvild ligeledes, paa Grund af Uvillie med Sverrers Æt og Virkebenerne, gunstig stemt for Baglerne ¹⁾. De øvrige Biskopper derimod: Nial af Stavanger og Martin

¹⁾ Se ovenfor S. 302.

af Bergen synes at have indtaget en rolig, upartist og mæglende Stilling; Erkebiskop Erik skal endogsaa have været en særdeles Ven af Kong Inge, skjønt han ikke var gunstig stemt mod Haakon Galin ¹⁾. Denne sidste var for Tiden Virkebenernes egentlige Hoved og den, som vel nærmest udtalte og forfægtede Sverrers Grundsatninger. Heri maa man ubentvivt for en Deel søge Grunden til Erkebiskoppens mindre gunstige Stemning mod ham, skjønt ogsaa andre Aarsager antydes, blandt hvilke Haakons Forhold til den svenske Fru Kristin udtryffeligt nævnes, dog uden at der angives hvad der i dette Forhold egentlig mishagede Erkebiskoppen ²⁾. At noget kirkeligt Spørgsmaal af større Vigtighed afgav Stridsemne mellem de kjæmpende Partier, eller engang ved denne Tid var paa Bane, omtales ikke i de gamle Beretninger. Kampens Gang i det Enkelte hører selvfølgelig ikke hjemme i nærværende Fremstilling.

Erkebiskop Eriks Blindhed maatte naturligtvis i mange Henseender være ham til Hinder i hans Embedspligtens Opfyldelse. Dette følte han selv, og derfor fattede han allerede i 1205 den Beslutning frivillig at fratræde Erkestolen, som han nu under megen Modgang havde indtaget i omtrent 16 Aar, af hvilke 10 vare henlede i Landsflygtighed. Han kaldte til sin Eftermand Thorer, Gudmund Flates Søn, Thorsbroder af Oslo, som derpaa drog til Rom, hvor han blev viet og modtog sit Pallium ³⁾. Erik overlevede sin Fratrædelse i flere Aar; endnu i 1213 nævnes han som medvirkende ved en offentlig Forhandling, som senere skal omtales; men samme Aar angives ogsaa i Annalerne som hans Dødsaar ⁴⁾. Han havde, saavidt skjønes, i sin Embedstid vist sig som en ivrig Kirkens Tjener, og skjønt hierarchist findet og handlende i Hierarchiets Aand fortjener han neppe ganske de Vebredelser for Overmod og Umaadeholdenhed, som flere baade ældre og nyere Sverrers Beundrere have gjort ham. Den forudgaaende Fremstilling vil — som jeg tror — derom bære Vidne. Omtrent samtidig med Erkebiskop Eriks Fratrædelse døde Biskop Nial af Stavanger enten i 1204 eller i 1207 ⁵⁾. Hans Eftermand var Henrik, om hvis forudgaaende Stilling intet vides. Nogle Aar forud i 1201 den 6te August var Biskop Brand Samundssøn af Hole død ⁶⁾ og havde samme Aar faaet til Eftermand Gudmund Aréssøn, om hvem vi senere komme til at tale.

Erkebiskop Thorer Gudmundssøn siges at have været en vis og vensæl Mand, der øvede stor Myndighed og nød megen An-

¹⁾ Fornm. s. IX. 8, 96.

²⁾ Fornm. s. IX. 96.

³⁾ Fornm. s. IX.

142; Jøsl. Ann. 84 (u. A. 1205).

⁴⁾ Jøsl. Ann. 90.

⁵⁾ Jøsl.

Ann. 84 og 86. De samme Annaler henføre underlig nok hans Død til

begge Aar. ⁶⁾ Finn Joh. I. 330—335.

seelse i Norge ¹⁾. Han kom efter sin Indvielse i Rom tilbage til Norge i 1207 og tiltraadte sin Erkestol. Skjønt udgangen fra Oslo Domkapitel, der, at domme efter dets Biskops Sindelag, neppe kunde være ganske upartist i Striden mellem Birkebener og Bagler, optraadte han dog strax som en Mægler mellem Partierne ²⁾. I sin Stræben for Fredens Oprettelse i Norge fik han ganske uventet en Medhjælper i Biskop Nikolaus.

Blandt Baglerne var nemlig indtraadt en vigtig Forandring, der gav Nikolaus's Virksomhed en meer fredelig Retning. Lige i Begyndelsen af 1207 døde Baglerkongen Erling i Tunsberg. Han efterlod sig tvende unge Sønner, af hvilke Baglerhæren utvetydig ønskede sig den ene til Konge. Men Biskop Nikolaus fik ved sine Rænker og sin Indflydelse paa Bikens Bønder brevet igennem, at Erlings Sønner bleve tilfidsatte, og Kongenavnet derimod givet Filippus Jarl ³⁾. Da Nikolaus nu havde opnaaet sit længe nærede Ønske, at faa sin Frænde hævet til Kongedømmet, men Baglernes Sag alligevel stod paa en høist usikker Fod, saa synes han at have vendt sit Sind til Fred, i den Tanke ved et forlig at sikkre Filippus en Deel af Norge, hvilken siden under gunstige Omstændigheder let kunde udvides. I Sommertiden 1207, medens Birkebener og Bagler kæmpede med velende Held i det vestlige Norge, drog Nikolaus til Throndhjem til Erkebiskop Thorer og aftalte med denne, at de begge af al Magt skulde arbejde for en Fred. Hovedbetingelserne for Freden bleve ogsaa udfastede af dem. Nikolaus fik derpaa ved en Sammenkomst med Filippus i Tunsberg om Vaaren 1208 denne lettelig overtalt til at gaa ind paa sine Planer, og om Sommeren indsendt baade Erkebiskoppen og Nikolaus sig i Bergen for her at drive Underhandlingerne med Kong Inge og Haakon Jarl. Nikolaus var herved Hovedmanden og for frem med sin sedvanlige List og Tvetungethed. Hans Forslag var, at Filippus skulde faa en Trediepart af Riget, nemlig Dplandene og Viken, uafhængig, og derhos Kong Sverrers Datter Kristin til egne. Forslaget modte heftige Indsigelser fra Birkebenernes Side, der ikke vilde indrømme Filippus Kongenavn. Alligevel fik Nikolaus ved sin sletste Tale drevet igennem, at et Fredsmede blev vedtaget fra begge Sider, at holdes om Høsten ved Hvitingsø. Mødet gif for sig paa den bestemte Tid. Erkebiskop Thorer indsendt sig i Folge med Kong Inge og Haakon Jarl; Biskop Nikolaus med Filippus. Erkebiskoppen og Biskoppen vare Underhandlerne. Birkebenerne vilde ikke paa nogen Maade gaa videre end til at indrømme Filippus Dplandene og største Delen af Viken, nemlig Landet

1) Fornm. s. IX. 142.

2) Fornm. s. IX. 156.

3) Fornm. s. IX.

mellem Svinesund og Nygiarbit, samt Kristin til egne; derimod skulde han nedlægge sit Kongenavn og som Jarl sværge Kong Inge Trofskab og Lydighed. Nikolaus og Filippus, der for Diebliffet vare de svagere, saa sig omsider nødsagebe til at gaa ind herpaa, og Forliget blev bekræftet ved Ed fra begge Sider.

Det blev imidlertid ikke troligen opfyldt af Baglerne. Filippus nedlagde nemlig ikke sit Kongenavn; men da han lovede i Øvrigt at ville overholde Forliget, kom det ikke til noget nyt Brud, og Egettskabet mellem ham og Kongedatteren Kristin blev fuldbyrdet i 1209. Saaledes fik da endelig Norge ved Biskoppernes Mægling den indre Fred, hvortil Lyndet saa høieligen trængte; men en Fred, der var kjøbt ved Rigets Splittelse, og som kun vilde have lovet liden Varighed, om ikke Kong Inges milde, eftergivende og redelige Sindelag havde støttet den mod den stolte og stridbare Haakon Jarls Misnoie. Filippus var vistnok ikke heller nogen stivfindig, trættehær Mand, men han synes at have slettet sin Nørrebroder vel meget paa i Hang til Rænker og Sluher, hvis ikke maastee hans tvetydige Fremfærd ved mangen Leilighed har været Frugten af den overlegne Nikolaus's vel beregnede og uimodstaaelige Indsydelsler. Noget har det ganske sikkert ogsaa bidraget til Fredens Opretholdelse, at Filippus, uidentvivel paa Nikolaus's Raad, underkastede sin Sag Paven's Kjendelse, medens Birkebenernes Hovdinge undslog sig herfor. Pave Innocentius III, der var vant til at optræde som Dommer Keisere og Konger imellem, greb denne Appel med Begjærlighed og udstedte under 7de Juni 1211 et Brev til Erkebiskop Thorer, hvori han paalægger ham og hans Lydbiskopper at undersøge, hvo der havde mest Ret til Norges Rige, Filippus eller Inge¹⁾. Om en saadan pavelig Fuldmagt end ikke levede til nogen endelig Afgjorelse af Tvisten Birkebener og Bagler imellem eller til at have Splittelsen af Norges Rige, saa er det dog klart, at den i høi Grad maatte forsterke Erkebiskoppens og Biskoppernes Indsydelse til den indre Freds Opretholdelse, naar de selv, hvilket nu var Tilfældet, vare gunstig stemte herfor.

En anden Tvist, der ubelukkende vedrørte Birkebenernes Parti, men som let kunde have havt farlige Følger, blev ogsaa ved Biskoppernes Mellemkomst bilagt. Den ærgjerrige og urolige Haakon Jarl var ikke tilfreds med at dele Landsstyrelsen og Rigets Indtægter med sin Halvbroder Kong Inge; han vilde ogsaa have Kongenavn. For dette Viemed indgif han hemmelig Forbindelse med flere af Landets mægtigste Hovdinge, der heller ikke viste sig uwillige til at staa ham bi. Men da Inge kom under Veir hermed og gjorde den hele Sag offentlig, viste den almindelige Mening sig saa afgjort til

¹⁾ Samh. D. 5. IX. 197 f.

hans Fordeel, at Haakon maatte afstaa fra sit Forsæt, som var: at tvinge sin Broder til i levende Live at dele Kongenavnet med ham. En anden vigtig Bestemmelse fik han imidlertid ved Biskoppernes Hjælp drevet igjennem, der skulde sikke ham og hans Afkom Kongedømmet efter Inges Død. Han fordrøede nemlig, at en Dverreenskomsf komst skulde afflattes med Hensyn til Rigsarvegangen, og at i denne et Fortrin skulde gives den egte Fødsel. Heri maatte naturligtvis Biskopperne staa paa hans Side; thi haade var det Kirkens Sag i Almindelighed at verne om Egteskabets Hellighed, og følgelig i Kongearven som i al anden Arv at opretholde den egte Fødsels Forret, og desuden faldt Haakons Vaastand sammen med Hovedanskuelsen i den Rigsarvefølge, som i sin Tid Erkebiskop Eysteinn og Erling Skaffe havde opstillet, — en Rigsarvefølge, som vist nok ikke havde vundet fuld Lovskraft, men hvis Grundsætninger dog Kirken maatte finde sig opfordret til at understøtte. Haakon vilde, som det lader, først gjøre Grundsætningen om den egte Fødsels Forret gjældende med Hensyn til sit eget og Inges indbyrdes Forhold. Han foreskaffede nemlig Inge, at denne selv ikke var egtefødt, eftersom hans Moder Cecilia havde giftet sig med Baard Guttormsøn, medens hendes første Mand Folkvid, Haakons Fader, endnu var i Live; det senere Egteskab burde kjendes ugyldigt, men det første at staa ved Magt. Dette gjendrev imidlertid Inge ved at paaberaabe sig Erkebiskop Eysteins Tilladelse til Baards og Cecilias Egteskab. Alligevel kunde han ikke forhindre, at Grundsætningen blev gjort gjældende for Rigsarvefølgen efter hans Død, da Biskopperne haardnakket paastod, at den burde være Konge, som foruden at nedstamme fra Kongeætten tillige var egtefødt. Et Forlig og en Dverreenskomsf mellem Inge og Haakon blev saaledes under Biskoppernes Mægling affluttet i Ribarø 1213, hvorved bestemtes, at den længstlevende af dem skulde arve den andens Rige; men efter begges Død, skulde den af deres Sønner, der var egtefødt, være Norges Konge. Dette Forlig blev skriftlig opsat og beseglet ikke alene af Kong Inge og Haakon Jarl, men ogsaa af Erkebiskop Thorer og den fra traadte Erkebiskop Erik, samt af Biskopperne Nikolaus af Oslo og Martin af Bergen¹⁾. Det Hele var aabenbare til Haakon Jarls Fordeel; thi han havde en egtefødt Søn, Knut, medens Inge kun havde en uegtefødt Søn, Guttorm.

Endnu betydningsfuldere blev denne Dverreenskomsf derved, at slet intet Hensyn blev taget til den, som utvivlsomt efter Lovens gamle, aldrig lovlig ophævede Kongearvefølge havde nærmere Ret til Kongedømmet end baade Kong Inge og Haakon Jarl eller deres Afkom.

¹⁾ Fornm. s. IX. 198—200; Haaf. h. S. c. 5.

Dette var den unge Haakon Haakonsøn, Sverrers Sønneson, født i 1204 efter sin Faders Kong Haakon Sverrersøns Død. Han opholdt sig nu blandt Birkebenerne, snart hos Haakon Jarl og snart hos Kong Inge; og disse vare saa langt fra at nære ringeste Tvivl om hans Kongebyrd, at Jarlen endogsaa ved forefaldende Feilighed havde ladet sig forlyde med, at begge Brødrene i Grunden sad inde med hans Fædreneary¹). Mængden af Birkebenerne hang ved ham som den eneste mandlige Spire af Sverrers Æt med den inderligste Kjærlighed og ansaa hans Ret til Kongedømmet for uomtvistelig²). Ja endogsaa blandt Baglerne havde flere formaaende Hovdinge i sin Tid kastet Vinene paa Haakon Haakonsøn, som den der, hvis de toge ham til sin Konge, vilde sikkre deres Parti Dvervegten i Landet, da han utvivlsomt efter den hellige Olafs Lov havde den nærmeste Ret til Kongedømmet³). Men, alle disse Omstændigheder uagtet, blev Haakon Haakonsøns Ret ved det omtalte Forlig ganske skudt tilside, ja man kan næsten sige af Biskopperne fuldkommen fradømt ham som uegtesfødt. Man feiler vistnok ikke, naar man heri seer en veloverlagt Plan fra Geistlighedens Side, til ganske at bortstøde den forhadte Sverrers mandlige Linie fra Kongedømmet, i det man med det samme omstyrkede den af ham forfegtede gamle Kongearvesfølge, og fastsatte en ny, der saa meget muligt kunde nærme sig den af Erkebiskop Eysteinn ved Magnus Erlingsøns Valg opstillede, og give et friere Spilserum for Kirkens Indflydelse. Af Haakon Jarl, til hvis Fordeel den hele Foranstaltning nærmest syntes at tjene, haabede Geistligheden ganske vist Gjentjenester, naar den havde hjulpet hans Uergjerrighed til at overvinde de Følelser for Ret og Pligt, som endnu kunde røre sig hos ham.

Efter dette Arveforlig synes virkelig et fortroligere Forhold end nogenstunde før at være indtraadt mellem Erkebiskop Thorer og Haakon Jarl, og denne deres Fortrolighed lader til for en Deel at have været rettet mod Kong Inge. Denne skjønt endnu ung af Aar var allerede plaget baade af Legemsfvagthed og især af tiltagende Tungvind. Til det sidste hidrog vistnok meget det spændte Forhold, hvori han følte sig at staa til sin herkesyge Halvbroder, Haakon Jarl. En farlig Opstand af Bønderne i Thronbjæm tilstredes Jarlens og Erkebiskoppens hemmelige Rænker⁴). Det er ikke usandsynligt, at de ved at vække Inge Uro havde villet drive ham til at frastige sig Kongedømmet. End mere ængstende og nedtrykkende for Kongen maatte et snigmorderisk Forsøg være, der gjordes mod ham ved en af hans

¹) G. S. S. c. 5. ²) G. S. S. c. 9 o. ff. Et. ³) G. S. S. c. 4. ⁴) Fornm. s. IX. 202—204.

mest fortroede Mænd. Ogsaa for Anskiftelsen heraf synes en sterk Mistante at have hvilet paa Haakon Jarl ¹⁾).

Alle Haakons ærgjerrige Bestræbelser bleve imidlertid snart standse. Han overlevede ikke et Aar Forliget til Ridaros, og hans uventede Død i Bergen lige i Begyndelsen af 1214 gav Kong Inge Enefyrelsen over den nordlige og vestlige Deel af Norge ²⁾).

Af hvad allerede er fortalt sees, at Erkebiskop Thorer virksomt greb ind i de daværende Statsrørelser i Norge og paa en Maade, som uidentvilt maatte bidrage meget til igjen at have Erkestolens Magt og Anseelse. Man sees ham i al den Tid optræde i Biskoppernes Spidse som en Mægler mellem de stridende Partier i Staten, vist nok væsentlig i Fredens Tjeneste, men neppe uden stadigt Sidehensyn til Kirkens verdslige Fordele. Et af verdslige Hensyn mindre paavirket kristeligt Sindelag udviste de norske Biskopper i disse urolige Tider ved at erklære sig med Bestemthed og Kraft imod Nordmændenes ikke endnu ganske udsulte Hang til Vikingetog i fremmede Lande. Da nemlig efter Forliget til Hvitingsø mellem Virkebenner og Bagler mange Krigshøvdinge af begge Partier og meget Krigsfolk vare komne ud af sin længe tilvante og ofte ret fordeelagtige Virksomhed, foretog flere Flokke af dem et Tog til Vesterlandene, for der under de Stridigheder, som rasede mellem de sudersiske Konger, at herje og vinde Bytte. Paa dette Tog blev megen Bold udøvet endogsaa mod hellige Steder. Toget gav dog ikke det glimrende Udbytte, som Deeltagerne havde forestillet sig, da der opstod Splittelse mellem Vikingeflokkene selv indbyrdes, og flere af dem bleve slagne. Men de, som vendte tilbage til Norge, bleve efter Hjemkomsten strengt irettesatte af Biskopperne for sin uchristelige Afsærd ³⁾).

Ved den Tid da Thorer tiltraadte sin Erkestol blev et nyt Kloster af Cistercienser-Ordenen stiftet i Throndbjem, nemlig paa Tautra (nuv. Tutterøen). Det blev grundet af Munkene fra Lysø-Kloster i Bergens Biskopsdomme og indviet den 25de Martii 1207, rimeligviis af Thorer ⁴⁾).

Forholdene paa Island gave ogsaa Erkebiskop Thorer Anledning til der at optræde i Kraft af sin Metropolitanmyndighed som Mægler i en Kirken vedrørende Strid. De islandse Biskopper havde, som oftere forhen antydet, gennem hele det 12te Aarhundrede, ligesom ogsaa tidligere, indtaget en saare hæderlig og indflydelsesrig Stilling i deres Fædrenees Statsforholde. De havde længe ved sin kloge og verdige Afsærd været Støtter for den indre Fred, og da denne fra Aarhundredets Midte var bleven rokket ved de verdslige Høvdingers

¹⁾ Fornm. s. IX. 204—206.

²⁾ Fornm. s. IX. 206 f.

³⁾ Fornm.

s. IX. 188 f.

⁴⁾ Lanqe. Klosth. S. 373.

Ærgjerrighed og indbyrdes Misundelse, havde Biskopperne holdt sig udenfor al virksom Deeltagelse i Partikampene og kun stræbt at mildne diæses uhyggelige Følger ved sine Advarsler og sin Rægling. De havde i det Hele staaet sig godt med baade Hovdinge og Almue, og den Agtelse de nøde havde bidraget til mægtigen at styrke Kirken. De verdslige Hovdingers mangehaande Berørelser med Kirkestyrelsen — en Folge af Forhold, der streve sig lige fra Christendommens Grundlæggelse paa Den — gav imidlertid Anledning til mange Misbrug, som allerede tidligere ere paaapegede, og som let kunde virke Brydningsger mellem den geistlige og verdslige Magt, hvis ikke Biskopperne i Modarbejdelsen af hine Misbrug udviste tilbørligt Hensyn og Maadehold. Dette yttrede sig først — som allerede forhen berørt — da Biskop Thoralf Thorhallsen i Staalholt (1178—1193), ansporet af Erkebiskop Eysteinn, søgte at indstrænke de verdslige Kirkeejeres Raadighed over deres Kirker og sammes Gods. Thoralf maatte give efter for Rægfolkets Modstand, og derved stillebes for dette Sinde den ubbrydende Storm¹⁾. Hans Eftermand, den før omtalte Paal Jonsen (1195—1211), der selv stod i den nøieste Slegtstabs- og Venstabsforbindelse med Dens mægtigste verdslige Hovdinge, vogtede sig under sin Embedstid vel for at vække den nedbæmpede Strid paa ny. Den med begge diæse staalholtske Biskopper samtidige Biskop af Hole, Brand Sæmundsen (1164—1201), iagttog den samme forsigtige Fremgangsmaade som Paal og opretholdt det fredelige Forhold mellem den geistlige og verdslige Magt i Staten, skjønt han flere Gange med Kraft og tildeels med heldig Virkning traadte mellem de stridende Hovdinge paa Nordlandet og paatalte begangne Voldsomheder²⁾.

Men en Forandring indtraadte ved Brands Død. Til hans Eftermand valgtes den 1ste September 1201, efter Islands Sedvane af Biskopsdømmets Menighed eller rettere af Nordlandets Hovdinge med Landets anden Biskops Raad og Samtykke, Presten Gudmund Aresen, en Mand af fattig og ringe Fødsel, men geistlig lærd efter den Tid's Maalestok. Han havde hidtil flasket meget om i Landet og havde erhvervet sig et stort Ord for Hellighed og rene Sæder. Gudmund var da han valgtes 41 Aar gammel, drog til Norge og blev 1203 den 21de Februar, indviet i Nidaros af Erkebiskop Eirik. Saasnart han var kommen hjem igjen til sin Stol, begyndte han at vise megen Selvraadighed. Han stødte Storfolkene, selv dem, som mest havde bidraget til hans Ophøielse, ved at gribe ind i deres hævdede Rettigheder; og han bebyrdede Bondealmuen ved at flasse om med et stort Folge, tildeels af Liggere ja Ugjerningsmænd, hvilke paatogte

¹⁾ Se ovenfor S. 267. ²⁾ Finn Joh. I, 330—335.

sig en Helligheds Mafte, der behagede den i sin egen Hellighed forgabede og dertil ganske vist noget taabelige og høist forfængelige Biskop. Det kom snart til voldsomme Dptrin mellem ham og enkelte af Nordlandets mægtigste Høvdinge, og Biskoppen slog hensynsløst om sig med Banskættelser, ligesom han ogsaa lod sine Mænd forsvare Biskopsstolens Ret med Vaaben. Slagsmaal mellem Biskoppens Følk og Tiggerfølge paa den ene Side og hans Modstandere paa den anden blev Dagens Orden, og Drab og Voldsomheder den naturlige Følge. Nordlandets mægtigste Høvding, Kolbein Tunesøn, en af Biskoppernes Venner, tilfattede endog i 1208 Livet i en af disse Kampe. Uvillien hos den bedre Deel af Nordlændingerne mod Biskoppen var i Grunden saa stor, at Striden snart vilde have været afgjort til hans Modstanderes Fordeel, hvis der ikke under de raadende Partiuroligheder altid havde været enkelte Høvdinge, der fandt det gavnligt for sin egen Sag at tage sig af den ufornuftige Hellige og opretholde ham, skjønt de selv ikke kunde billige hans Paastand, at geistlige Personer endog i ganske verdslige Sager skulde være undbragte den verdslige Dommersmyndighed.

Da Rygtet om disse blodige og forargelige Dptrin naaede til Norge, kunde Erkebiskop Thorer ikke andet end indskride med sin Myndighed. Efter at han først forgjæves havde søgt at stille til Rette mellem de Stridende ved Skrivelser, udfærdigede han i Aaret 1212 et Brev til Island, hvori han stævneede 8 af Landets Størhøvdinge, der havde optraadt i Striden deels mod deels med Biskop Gudmund, til sig i Norge, hvor da ogsaa Biskoppen skulde indfinde sig, og den bele Sag underkastes Erkebiskoppens Undersøgelse og Dom. „Det som er øvet mod Biskop Gudmund — yttres Erkebiskoppen — er mod alle Guds Love, hvis det forholder sig saa som mange sige, at Lægmænd have fordømt ham — da dog ingen har Ret til at dømme ham uden Paven, og vi paa Pavens Vegne —, og han er affat fra sit Embede, og nogle af hans Mænd og Prester dræbte“¹⁾. Denne Stævning havde til Følge, at virkelig tvende af Gudmunds fornemste Modstandere indfandt sig i Norge i 1213; Gudmund selv derimod kunde først komme i 1214. Sagen kom imidlertid ikke til nogen Afgjørelse paa Grund af Erkebiskoppens i samme Aar indtrufne Død.

Et Par Biskopsstifter indtraf i den norske Kirke, under Thorer's Styrelse, hvilke ikke ovenfor ere berørte. I 1209 døde Grønlands Biskop Jon Sverrers søstre og havde til Eftermand en vis Helge, der dog ikke før i 1212 kom til sin Stol²⁾. Biskop Paaal Jonsøn af Skaalholt døde i 1211 den 29de November. Den til

¹⁾ Brevet paa Norff i Eurlunga S. p. 4 c. 8 (l. 2. S. 14); Finn Joh. I. 255 — 257. ²⁾ Se ovenfor S. 264; Isl. Ann. 86, 90.

hans Eftermand udvalgte Leit Berfessøn døde i Norge i 1214 for sin Indvielse; og nu blev i 1215 Magnus Gissursføn valgt ¹⁾. I 1212 endelig døde Biskop Svein af Færøerne, der i Biskopsrefferne opføres som Roes Eftermand, uvisst fra hvilket Aar. Sveins Efterfølger var Sverker eller Sorkver ²⁾.

34.

Erkebiskop Thorer's Død. Guttorm sendte Erkebiskop i Ribarod. Kong Inge Baardsføn's Død. Paakon Paakonsføn bliver Norges Konge.

Erkebiskop Thorer Gudmundsføn overlevede ikke Haakon Jarl meer end et halvt Aars Tid. Han døde den 8de August 1214. Til hans Eftermand valgtes Guttorm, hvis Slegt og Fadersnavn ingensteds findes omtalt ³⁾. Guttorm drog endnu samme Aar til Rom, hvor han det følgende Aar 1215 modtog sin Indvielse ⁴⁾. Rime- ligviis har han under sit Ophold i Rom overværet det fjerde late- ranse almindelige Concilium, som paa Pave Innocentius III's Kal- delse holdtes fra den 11te til den 30te November 1215, og paa hvil- ket ikke mindre end 412 Biskopper skulle have været personligen til- stede. Blandt de mange vigtige Bestemmelser, som ved denne Leilighed fattedes, maa især mærkes den, hvorved Væren om Transsubstan- tiationen, eller Forvandlingen i Nadverens Sakramente, fastsattes som en Trosartikel i den romerske Kirke. I Forbindelse hermed ga- ves ogsaa noiere Forstrifter med Hensyn til det nævnte Sakrament, der nu nærmere sammenknyttedes med Skriftemaalet, end hidtil havde været Tilfælde. Der bestemtes nemlig: at enhver Christen, Mand eller Kvinde, som var kommen til Skjelsaar, skulde strifte alle sine Synder for sin Sogneprest mindst een Gang om Aaret og opfylde den Kirkebod (Pönitens), der blev ham paalagt. Ligesaa skulde enhver i Paasten, i det mindste, modtage den hellige Nadverens Sakrament, saa- fremt han ikke ifølge sin Sogneprest's Raad fandt sig befoiet til at afholde sig derfra for en Tid. Forsømtes dette skulde han udstødes af Kirken og berøves kirkelig Begravelse. Paa dette Concilium blev ogsaa de i Egteskab forbudne Slegtstabsgrader indskrænkede fra siette til fjerde Led, saaledes at Egteskab nu blev tilladt mellem Brønder i femte Led ⁵⁾. — Saafremt Erkebiskop Guttorm har været tilstede paa Conciliet, maa han antages, at have bragt de fattede Bestemmelser hjem med sig. I 1216 kom han tilbage til Norge og tiltraadte sin

¹⁾ Biskop Paals S. c. 17; Finn Joh. I. 306, 307.

²⁾ Jøsl. Ann. 90, 92. ³⁾ Suhm D. S. IX. 250; Fornm. s. IX. 208; Jøsl. Ann. 90.

⁴⁾ Jøsl. Ann. 90, 92. ⁵⁾ L'art de verifier les dates I. p. 321 (ed. Paris 1750).

Erkestol. Samme Aar indviede han Magnus Bisfurðsøn til Biskop af Skaalholt og Sorkver til Biskop af Færøerne¹⁾.

I Aaret 1216 døde Biskop Martin af Bergen, og til hans Eftermand valgtes Haavard, Chorsbroder ved samme Biskopsstol. Han var en lærd og sebelig Mand og eenstemmig udkaaren baade af Kong Inge og af Geistligheden og Folket i Bergen. Alligevel vovede ikke Erkebiskop Guttorm, Paven uadspurgt, at indvie ham; thi han var Søn af en Prest og avlet, medens Faderen var i sit prestelige Embede; og under disse Omstændigheder var han efter den strenge canoniske Ret at betragte som uegtesødt, og som udygtig til endog at modtage prestelig Biesse uden pavelig Dispensation. Det er første Gang, at en saadan canonisk Mangel ved en Biskops Valg findes at være gjort gjældende i Norge; og at den nu blev fremhævet, var naturligtviis et Forbud paa en nær forestaaende Indførelse af den allerede i de fleste romersk-katholske Lande paatvungne Colibatölov. Haavard kunde følgerigen ikke betragtes som valgt (electus), men kun som ønsket eller foreslagen (postulatus); og Erkebiskoppen med Chorsbrødrene henvendte sig til Paven om den nødvendige Dispensation, med den Erklæring, at de ingen anden dygtig Mand vidste at foreslaa til den ledige Biskopsstol. Deres Ansøgning kom ikke til Innocentius III's Afgjørelse. Denne store Pave døde nemlig den 16de eller 17de Juli 1216. Den 18de i samme Maaned blev Honorius III valgt til hans Eftermand; og han meddelte under 1ste April 1217 den forlangte Dispensation. Samme Aar blev Haavard indviet til Bergens Biskop²⁾.

Den virksomme Innocentius III havde i sine seneste Regjeringsaar vist sig meget ivrig for at bringe et Korstog istand til det hellige Lands Undsætning og havde for dette Diemed sendt Opmuntringsskrivelser omkring til fast alle Europas Fyrster. Kong Inge maa ogsaa have modtaget en saadan. Han har rimeligtviis givet et lovende Svar og maaskee ogsaa virkelig havt i Sinde at bidrage enten personligen eller ved Hjælpetropper til den hellige Krig. Man har nemlig en Skrivelse til Kongen fra Pave Honorius III af 6te Martz 1217, hvori Paven, der deelte sin Formands Over for Korstoget, takker Inge, fordi han har lyttet til dennes Opfordring, og nu iler, om ikke selv, saa dog ved sine Krigsmænd og Skibe til det hellige Lands Undsætning. I Anledning heraf tager Paven Korssarerne og deres Egenomme under sin Beskyttelse og stadfæster det Forlig, som ved Erkebiskop Thorer's og flere norske Prælaters og Høvdingers Mægling var sluttet mellem Inge og Filippus; idet han forbyder Alle at foruvolge

¹⁾ Jøsl. Ann. 92. ²⁾ Norst Dipl. I. 5; Jøsl. Ann. 92; Euhm D. G. IX. 299.

Inge og hans Rige ¹⁾. Men ihvad nu end Inge virkelig kan have havt i Sinde med Hensyn til Korstoget, saa hindrede Døden ham fra at udføre det, ja endog saa fra at modtage det omtalte Pavebrev. Udentvivel stod inidkærtid hermed i Forbindelse en Reise til det bellige Land, som samme Aars Sommer blev foretagen af en blandt Birkebe- nernes Hovdinge, Roar Kongsfrænde, med et Skib, og af Erlend Thor- bergsøn med et andet, hvilket sidste Lunsbergsmændene havde udrustet. Roar kom til Afersborg eller Prolemais og Erlend til Damiat eller Damiette, og begge, heder det, havde Held med sig paa Reisen ²⁾. Dette var dog vistnok snarere at betragte som en Pilegrimsreise end som noget Korstog.

Efter en langvarig Sygelighed døde Kong Inge Baardsøn i Nidaros den 22de April 1217 i sin bedste Alder. Hans Død blev især beklaget af Bondealmuen, mod hvilken han havde vist sig mild og venlig, hvorfor den og sammenlignede ham med Sigurd Jorsalfarer.

Kong Inges Død truede med at vække nye Splittelser i Birkebe- nernes Parti til Forstyrrelse af den indre Fred, som nu i flere Aar til Landets Held havde bestaaet. Spiren til disse Splittelser laa i den Forvirring, som nu engang havde indfueget sig i Begreberne om Kongearvesfølgen, og som ikke saa let lode sig høre, da den allerede skrev sig fra Magnus Erlingsøns Valg i 1161 og var bleven for- søget ved Inge Baardsøns og ved Arveforliget af 1213 mellem Inge og Haakon Jarl; den næredes desuden omhyggeligen af en Mand, der nys var fremtraadt paa Begivenhedernes Stueplads, en Mand, der med Klogskab og Krigerdygtighed forbandt megen Ærgjerrighed, og som rugede over høitstræbende Planer. Denne Mand var Skule Baardsøn, Kong Inges yngre Halvbrøder, en Søn af Vaard Guttormsøn i dennes senere Egteskab, indgaaet efter Cecilia Konges- datters Død. Skule var paa denne Tid i sin Alders Kraft, 28 Aar gammel. Han havde taget en virksom Deel i alle vigtigere Begiven- heder under Inges senere Regjeringsaar, og havde især efter Haakon Jarls Død øvet megen Indflydelse over den svagelige Konge. Han havde vundet mange hengivne Venner blandt de yngre Birkebenere og havde ikke forsømt at indbynde sig baade hos Erkebiskoppen og hos Chorsbrødrene i Nidaros. Paa sit sidste Sygeleie havde Kong Inge givet ham Jarlsnavn og overdraget ham hele Hirdstyrelsen. Skule var tilstede i Nidaros ved Inges Død og begyndte strax at sætte sig i Virksomhed for at drive sine ærgjerrige Hensigter igjennem ved det nu forestaaende Kongevalg.

Skule havde allerede i Inges levende Live i al Hemmelighed stræbt at udforske Stemningen hos de mest formaande Hovdinge

¹⁾ Korsk Dipl. I. 4; Suhm D. S. IX. 298.   ²⁾ S. S. S. c. 30.

blandt Birkebenerne med Hensyn til Valget af en Konge efter Inges Død. Det skulde synes, at den ligeste Wei var at holde sig til Arvesølfølgforliget af 1213, ifølge hvilket den unge Knut, Haakon Jarls Sen, utvivlsomt skulde arve Kongedømmet. Men dette laa ikke i Skules Plan, og Omstændighederne havde derhos meget forandret sig efter den mægtige og indflydelsesrige Haakons Død. Dennes Enke Kristin havde forladt Norge med sin Sen og havde taget sit Tilhold med ham i Sverige hos den vestgetiske Lagmand Askel, som hun senere egtede. Erkebiskop Thorer, som havde understøttet Haakon Jarls Planer, var ikke mere, og Knut havde, som det lader, ikke længer en eneste kraftig Talsmand for sin Ret. Skule fremholdt Inges uegtefødte Søn Guttorm, hvem, som han yttrede, Birkebenerne vel helst vilde tjene efter Faderens Død; men han hentydede ved Siden heraf paa sit eget Slegtstabsforhold til Inge: at han nemlig var dennes samfædre egtedefødte Broder, og følgelig efter den private Arvelov hans Arving, idet nemlig egtedefødt samfædre Broder i den private Arvegang udelukkede uegtefødt Søn. Hvor urimelig end denne Skules Hentydning i sig selv maatte forekomme enhver, der gif ud fra den eneste strengt lovlige Anskuelse, at Kongedømmet var en Ddel for Harald Haarfagers Æt, og altsaa slet ikke kunde arves af en Mand, der hverken paa fædrene eller mødrene Side stammede fra hiin Æt, men kun var kommen i et Slags Svogerstabsforhold til den, som gjorde ham til en af dens gennem Kvinde stammende Ætlingers private Arving, — saa var den dog listig nok og medede paa Gæstlighedens Understøttelse. Thi vilde denne gjøre Kirkens Anskuelse om den egte Fødsels Fortrin i Kongearven gjældende, hvilket den havde gjort ved Magnus Erlingsens Valg ligesom og ved Arveforliget af 1213, og vilde den derhos gjøre den private Arvegang gjældende ogsaa for Kongearvesfølgen, hvortil den aabenbar heldede, — saa var det klart, at den nu, naar den gif ud fra Inge som Kongedømmets virkelige og lovlige Ejermand, maatte, hvis den vilde handle følgerigtigt, give hans egtedefødte Broder Fortrinnet for hans uegtefødte Søn. Men alle Skules listige Hærestillinger og Hentydninger fandt ingen Anklang hos de ældre og indflydelsesrigeste Birkebener, der havde tjent under Sverrer, holdt ham i kjærligt Minde og hang fast ved hans mandlige Æt ligesom ved hans Anskuelser om Kongearvesfølgen, at den nemlig maatte rette sig efter St. Olafs Lovs Bestemmelser. De erklærede aabenslydt, at den unge Haakon, Kong Haakons Søn, var den eneste og utvivlsomme Arving til Kongedømmet, naar Inge faldt fra. Skule havde saaledes her ikke fundet nogen Trøst; men hans ærgjerrige Forhaabninger vare ikke dermed tilintetgjorte, eller hans rænkefulde Virksomhed afstaaen.

Albrig for var Kong Inge død, før de tvende Partier begyndte at arbejde hvert for sin Sag, først hemmeligen siden aabenbare. De gamle Birkebener-Høvdinge og Flertallet af Hirdeu erklærede sig eenstemmig og afgjørende for den trettenaarige Haakon Haakonsøn, der ligesom Skule var tilstede i Nidaros, hvor han var sat i Skole for at faa en geistlig Opdragelse. Skule Jarls Venner og Tilhængere vare derimod paa sin Side ikke saa ganske enige indbyrdes: Skule selv, for et Syns Skyld, og mange Andre, vistnok for Alvor, erklærede sig for den elleveaarige Guttorm Ingesøn; men Nogle, der vare dybere indviiede i Skules hemmelige Hensigter, forsvarede dennes egen Ret til Kongedømmet, som den afdøde Konges egtesfødte Broder. Blandt Bønderne, som i Mængde kom til Byen fra hele Throndhjem, vare ogsaa Meningerne deelte. Alle de Eldre erklærede for sig og sine Søner, „at de kun vilde have den til Konge, som kongebaaren var paa fædrene Side, lige op til Hedendommen, saaledes at intet Kvindeløb var kommet inellem.“ Mange af de Ingre erklærede sig derimod for Skule Jarl og Guttorm.

Under denne tvivlsomme Stemning fandt Skule det tjenligst at faa Sagens Afgjørelse uddragen. Erkebiskop Guttorm var nemlig fraværende paa Haalogaland, og hans Tilstedeværelse vilde Skule gjerne afvente, da han haabede, at Erkebiskoppen vilde slaa sig paa de Chorsbrødres og Geistliges Side, der gjerne saa Sverrers Æt aldeles tilintetgjort. Erkebiskoppens Tiltrædelse til Skules Parti vilde naturligviis faae et vægtigt Lod i Skaalen til Skules Fordeel. Men da Haakons Tilhængere af Hirdeu mærkede denne Udbragelse, fordrøede de haardnakket af Jarlen, at han strax skulde holde et foreløbigt Thing og paa dette lade Haakon erklære for Kongeemne (vordende Konge), og saaledes skulde han benævnes, indtil Drething kunde blive afholdt. Vilde Jarlen ikke opfylde dette Forlangende, truede de med at føre Haakon til Gulathingssagen og der faa ham tagen til Konge. Skule maatte give efter; men paa Thinget fremkom han nu med den Indvending, at Haakons Kongebyrd ei var bevist, uagtet, som før er sagt, denne ingensinde tilforn var dragen i ringeste Tvivl. Haakons Tilhængere beraabte sig herpaa, men erklærede tillige, at de med Glæde vilde underkaste sig Jærnbjrd, og Haakons Moder Inga beredte sig endogsaa til Jærnbjrd. Men da det kom til Stykket, blev Jærnet bortgjemt og desuden Erkebiskoppens Fraværelse paastuuet, uden hvis Samtykke Chorsbrødrene ei turde lade Proven foregaa. Nu tabte Haakons Tilhængere Taalmodigheden og lode, alle Udflugter fra Modstandernes Side uagtet, Drething stevne over hele Throndelagen med en Halvmaaneds Frist. De bleve i høi Grad opmandede ved Sendebud og Breve fra Bergen, hvorved endogsaa den udvalgte Bergens-

Biskop Haavard og flere Geistlige aabent erklærede sig for Haakons Rets til Kongedømmet: „thi hans Rets havde stedse raadet for Norge Mand efter Mand“.

Haakons Sag havde saaledes allerede taget en meget god Vending, da Dretting paa bestemt Tid traadte taltrigt sammen. Blandt Thingmændene synes ingen Tvivl at have raadet med Hensyn til Haakons Rets, og hans Antagelse til Konge kunde saaledes nu forud regnes for afgjort. Alligevel greb Modstanderne til et sidste Middel for at hindre eller udsætte den. Det var gammel Skik, at paa den Dag en Konge skulde tages paa Dretting blev St. Olafs Skrin udbaaret paa Thinget, for at den antagne Konge paa denne Helligdom kunde aflægge sin Konge-Ed. Nu lode Chorsbrødrene Skrinet indlæse, og da de Mænd kom, som skulde hente det til Thinget, fandt de Kirken stængt og mødte derhos den Trubsel fra Chorsbrødrene, at hver den skulde være i Ban, som vovede at opbryde Kirken eller udbære Skrinet. Al Bøds blev fra Thingets Side klogeligen undgaaet. Men man gav ligesuldt Haakon Haakonsøn Kongenavn efter gammel Skik ved en tilstedeværende Bonde, og tildømte ham Land og Tjegner (Undersaatter), med den Erklæring, at Thrønderne tilsagde ham Lydighed og underjaatlig Skyldighed (lydskylde, þegnaskylde) ligesaa fuldstændigen, som en baade Kongen havde svoret Bonterne Ed, og de ham. Dagen efter aflagde Hirten paa en Hirdstevne sin Ed til Haakon som Konge og til Skule som Jarl, og modtog af dem de Navnbøder (Embedsskillinger), som hver havde havt af Kong Inge.

Haakon Haakonsøn var saaledes Norges lovlige Konge, og ved hans Antagelse var den gamle Kongearvesfølge hævdet netop i den Stund, da den efter længere Vællen stod fare for ganske at opgives og levne Pladsen for en ny, af Geistligheden begunstiget og fra først af anlagt til Hierarchiets Fordeel. Strax efter fore Kongen og Jarlen til Bergen. Her havde imidlertid Chorsbrødrene i Nidaros ved Breve stræbt at ophidsse Biskop Haavard og Domkapitlet mod Kongen, og det havde lykkets dem at vække nogen Vællen hos den bergenske Geistlighed ved Trubsel om Erkebiskoppens Brede. Men da kongen selv ankom til Byen, lod Geistligheden al Betænkelse fare, erklærede sig aabenlydt for ham og modtog ham med de største Hædersbeviisninger. Paa det i Bergen afholdte Gulathing blev Kong Haakon uden Indsigelse antagen af alle Gulathingmændene. Skule Jarl saa nu nok, at hans Udsigter med Hensyn til Kongedømmet, i det mindste for Diebliffet, vare tilintetgjorte, og han maatte nøies med at nytte sine Rænker til at udstrække sit Omraade som Jarl saa vidt som muligt. Sin første Fordring paa Halvdelen af det hele Rige lykkedes det ham ikke at drive igjennem; men han erholdt alligevel en

Trediedeel af Norge og Skatlandene, og fik denne Deling vedtagen og befvoret paa Thinget.

Bagler-Kongen Filippus havde imidlertid ogsaa sat sig i Bevægelse, rimeligviis paa Biskop Nikolaus's Raad og ifølge forudgaaende hemmelige Underhandlinger med Skule, der, medens han endnu selv havde Haab om Kongedømmet, synes endog med Døffrelser at have villet drage Filippus paa sin Side. Denne troede vel ogsaa, efter Omstændighedernes Medfør, at Skule, enten i sit eget eller i sin Brodersøns Navn, vilde blive den raadende for Kongedømmet, og henvendte derfor til ham sin Fordring paa Halvdelen af Norge, uden at nævne Haakon Haakonsøn eller tage noget Hensyn til ham. Skule afflog ikke reent ud Filippus's Fordring, men gav ham Løfte om, at han skulde for det næste Aar beholde den Deel af Riget, han allerede havde inde, og imidlertid skulde deres Sag blive afgjort paa et Møde, til hvilket Biskopperne og de bedste Mænd i Landet skulde indfinde sig. Men før dette Svar naaede Filippus, døde denne ved Lunsberg uden at efterlade Børn. Baglerhøvdingerne søgte at holde hans Død hemmelig, indtil de kunde faa sat en ny Konge i sin Spise, og dertil havde de udseet Sigurd, en Søn af deres forrige Konge Erling Steinvæg. Birkebenerne i Viken kom alligevel under Veir med Hemmeligheden og gjorde i største Hast Kongen og Jarlen bekendte med den vigtige Tidende. Disse skyndede til Viken med al den Krigsmagt, de kunde opdrive, det lykkedes dem at komme sine Modstandere i Korstjebet, og — som det lader ved Biskop Nikolaus's Hjælp — at bevæge Mængden af Baglerne deels til Underkastelse deels til at slutte en Vaabenstilstand. Kong Haakon blev nu tagen til Konge og Skule til Jarl paa Thingene i Viken lige til Gautels.

Bed sine Tilhængeres Iver og et Sammenstød af flere heldige Omstændigheder var saaledes den unge Haakon Haakonsøn i Løbet af Aaret 1217 bleven erkjendt for Konge over hele Norge, og det af baade Birkebener og Bagler. Men meget Gjæringsstof fandtes rundt om i Landet. Skule Jarl havde langt fra ikke ganske opgivet sine ærgjerrige Hensigter og aflod ikke heller sine hemmelige Krænker for at bestyrke det mægtige Parti, han havde blandt Birkebenerne, og for at drage Geistligheden paa sin Side. Erkebiskop Guttorm havde endnu ikke erkjendt Haakon som Konge, og hans Døffersel under de forudgaaende Begivenheder var høist tvetydig. Under Forhandlingerne i Nidaros havde han, som før sagt, været borte, enten af Tilfælde eller med Plan. Ved de senere Forhandlinger i Aaret 1217 nævnes han slet ikke, og maa antages at have holdt sig udenfor dem. Men da Kongen og Jarlen om Vaaren kom til Trondhjem, modtog han Kongen med en paafaldende Kulde ja næsten For-

agt, medens han viste Jarlen al Forekommenhed og Fortrolighed. Da Kongen æstede en Forklaring over denne Opførsel, rykkede Erkebiskoppen ud med Sproget, og erklærede, at han saavel som de øvrige Biskopper ikke kunde lade upaagtet de tvivlende Rygter, der løb omkring med Hensyn til Haakons Byrd; denne Tvivl maatte være hævet, før Erkebiskoppen fuldeligen kunde erkende ham. Men til samme Tid som Erkebiskoppen aabenlyst førte denne Tale, yttrede han i lønlig Samtale med Haakons fornemste Raadgiver, Dagfinn Bonde, at han i sit Hjerte var Kongens Ven, og at Kongen med Taalmod burde finde sig i de mødende Vanskeligheder, hvilke vist vilde ende sig til hans Ære og hans Modstanderes Skam. Et stort Rigs-møde blev da afsluttet til Bergen om Sommeren, og her skulde denne Sag afgjøres.

Til fastsat Tid 1218 mødte i Bergen alle Norges Biskopper: Erkebiskop Guttorm, Biskopperne Nikolaus af Oslo, Ivar af Hamar, Henrik af Stavanger og Haavard af Bergen, samt Bjarne af Orknoerne; desuden mange andre Geistlige, alle de fornemste verdslige Høvdinger i Landet og de bedste Bønder. Strax før dette Møde blev fra Erkebiskoppens Side det Første fremsat, at Haakon nu vilde lade den Jærnbjerd foregaa, som forhen fra hans Side var tilbuden, for at derved al Tvivl om hans Byrd kunde blive hævet. Mange af Haakons Raadgivere lode haant om dette Føreløsende, og Dagfinn Bonde yttrede endog, at hvis noget Jærn nu skulde bæres i denne Sag, da maatte det være koldt Jærn mod Kongens Uvener. Jærnbjerden blev alligevel antagen af Kongen. Med Jagttagelse af de almindelige Stikke bar Kongemoderen, Inga, Jærnet, og uagtet Kæmper synes at have været spillede fra Jarlens Side lige til den sidste Stund, lykkedes dog Jærnbjerden fuldkommen. Paa det strax efter afholdte Thing bekendtgjorde Erkebiskoppen selv Provens heldige Udfald, og Ban blev forkyndt for hver den, som fremtidig yttrede nogen Mistro med Hensyn til Haakons Byrd. Dette var den sidste Gang Proven med det gloende Jærn blev anvendt i Norge til Beviis for Kongebyrd; og ikke meget længe efter blev den, som senere skal fortælles, med alle andre Gudsdomme, afsluttet i den norske Rettergang. Paa Rigs-mødet i Bergen blev Forliget mellem Kongen og Jarlen stadfæstet, og Udsigterne til Enighed mellem dem syntes nu at blive bedre.

35.

De Partier reise sig mod Kong Haakon. Stort Rigs-møde i Bergen. Erkebiskop Guttorms Død.

De fornemste Baglerhøvdinger havde vist nok, som forhen fortalt, sluttet en Vaabenstilstand med Kong Haakon og Skule Jarl efter Kong

Filipus's Død, men ganske var dog ikke Oprørsaanden udslukt i det sydsøstlige Norge. Dette viste sig allerede Vinteren mellem 1217 og 1218, da en Flok Landsstrygere samlede sig i Skovbygderne paa den svenske Grændse og tog til Hovding en vis Bene eller Benedikt, der tidligere havde optraadt først som Leieprest og siden som Gjøgler, men nu udgav sig for en Søn af Magnus Erlingsøn og kaldte sig Magnus. Hans Flok betragtedes i Forsningen med Foragt, og man tillagde den for dens Uæselheds og Fattigdoms Skyld Øgenavnet *Slitunger*; men den vakte dog efterhaanden meer og meer Ugaavn i Biken ved sine Myndringer, og da den blev understøttet af enkelte blandt de mere anseede Bønder, tiltog dens Dristighed, og den begyndte at blive farlig. *Slitungerne*s Optræden havde imidlertid for det Første en gavnlig Virkning. Thi de Baglerhøvdinge, som endnu sad i Biken i et Slags Uafhængighed, men som dog ikke vilde slaa sig til en saa foragtelig Oprørsflok, nærmede sig nu afgjørende Virkebenerne og kaldte disse til Hjælp. Kongen og Jarlen indfandt sig ogsaa i Biken strax efter Forliget til Bergen, *Slitungerne* bleve angrebne i alle sine Tilflugtssteder, og maatte endelig igjen ty til Grændsefjeldene. I denne Kamp fode Virkebener og Bagler paa een og samme Side; og Folgen heraf var, at efter *Slitungerne*s Fordrivelse gif de Baglerhøvdinge, som forrige Aar havde sluttet Vaabensstilstand med Virkebenerne, formelig Haakon og Skule til Haande, og nedlagde sit Partinavn. Hermed endtes da den store og langvarige Splittelse mellem Virkebener og Bagler, som nu i meer end tyve Aar havde voldet Norge Ulykke; og Baglernavnet forsvandt.

En Afledning af denne store Splittelse var imidlertid et nyt Parti, vistnok af underordnet Betydning, men dog mægtigt nok til i flere Aar at forstyrre Roligheden i det sydsøstlige Norge. En Baglerhøvding, Gudolf af Blakastad, der fandt sig tilfredsat af Virkebenerne, lod om Vinteren 1219—1220 hente fra Danmark en Søn af Bagler-Kongen Erling Steinvæg ved Navn Sigurd og satte denne i Spidsen for en Flok, som han i Hast havde dannet. Partiet blev kaldet *Ribbunger* d. e. Ransmænd og vandt snart Styrke, idet Bene med Levingerne af *Slitungerne* slog sig sammen med dem. Biskop Nikolaus af Oslo synes ikke at have gaaet ganske fri for Mistanke om tidligere at have staaet i hemmeligt Ledtog med *Slitungerne* ¹⁾, og nu troede man, og det ganske vist ei uden Grund, at *Ribbungerne* i ham havde en hemmelig Støtte. De bleve imidlertid med saadan Kraft angrebne af Kongen og Jarlen, at de i 1222, efter at den ene af deres Høvdinge, Bene, var dræbt, saa sig nødt til at ty mod Sveriges Grændse. Deres Parti vilde nu rimeligiis være

¹⁾ S. S. S. c. 46.

blevet ganske oprykket, hvis Biskop Nikolaus havde fulgt Skules Opfordring og hjulpet ham til dets Udryddelse. Men dette stemmede ikke med Nikolaus's Planer. Han arbejdede derimod paa at bringe et Forlig istand mellem Sigurd Ribbung og Jarlen, og det kom omsider dertil, at Sigurd gav sig og sin Flok i Jarlens Bøld, i det han opgav sit Kongenavn, imod at Jarlen tog ham under sin Beskyttelse.

Rolighed var saaledes igjen for Diebliffet tilveiebragt i Norges Indre. Men Skule Jarl rugede fremdeles over ærgjerrige Planer, og mellem ham og Kongen raadede atter en Spending, som hvert Dieblif truede med at bryde ud i aabenbar Kamp. Vel havde Fredens Benner bragt en Trolovelse i Stand mellem den unge Konge og Skules Datter Margreta for saaledes at knytte dem nærmere sammen, og det kunde heller ikke være Skule ubekendt, at hele Norges Almue var Haakon af Hjertet hengiven; hans Ærgjerrighed lyste desuagtet alt for meget til de geistlige og verdslige Hovdinge, som ønskede at tilintetgjøre Sverrers Æt, og derfor ideligen blæste ham i Dret, at han som Kong Inges egtefødte Broder dog var den retmæssige Arving til Kongedømmet¹⁾. Flere Omstændigheder tyde paa, at Skule ved denne Tid omgiffes med forræderiske Anslag. Allerede i 1220 eller tidligere havde han henvendt sig til Paven og søgt dennes Beskyttelse. Frugten heraf var et Brev af Pave Honorius III af 5te December 1220, hvorved denne tog ham og hans Ejendele, haade dem han befød og dem han kunde senere erhverve, under sit og St. Peters Vern²⁾. Senere havde han paa egen Haand udstrakt sit Omraade videre end ved Forliget til Bergen var fastsat. Nu, da han havde faaet Sigurd Ribbung i sin Magt, gjorde han om Vaaren 1223 en Rejse til Danmark for at besøge Kong Valdemar II. Urentviol var det hans Hensigt at drage denne mægtige og ærgjerrige Kyrste ind i sine Planer og faa hans Bistand til deres Udførelse. Men da han kom til Kjøbenhavn, fik han høre, at Valdemar just var tagen til Fange af Greve Henrik af Schwerin, og at der fra denne Side altsaa ingen Hjælp var at haabe. Han vendte derfor hastig tilbage til Norge.

Kong Haakon havde imidlertid besluttet at lade sin Ret til Kongedømmet endnu engang paakjende af en Forsamling, der maatte ansies for at udtale det hele norske Folks Stemme. Han sammenkaldte fra alle Rigtis Dele de fornemste verdslige og geistlige Hovdinge, alle Ragsmænd samt nogle af hvert Fylke udnævnte Bønder til et Møde i Bergen om Sommeren 1223. Dette Rigsmode, eller Hovdingemøde (høfdingialundr) som Sagaen kalder det, aabnedes den 29de Juli. Den norske Kirke var stærkt repræsenteret. Fra Nidaros's Biskops-

¹⁾ S. S. E. c. 85.

²⁾ N. Dipl. I. 6; Suhm. D. S. IX. 274.

dømme mødte: Erkebiskop Guttorm, Aågaut Abbed af Holm, Sigurd Abbed af Lutra, Svein Prior af Elgefetr, Mester Bjarne, Peter af Husastad og Eysteinn Raadsmand, de tre sidste uidentvial paa Nidaros's Kapiteles Vegne. Fra Bergens Biskopsdømme vare tilstede: Biskop Haavard, Mikolaus Erkebiskop og Sigurd Abbed (af Munkeliff?); fra Stavangers: Biskop Henrif. Fra Oslo's Biskopsdømme mødte: Biskop Mikolaus, Askatin Abbed af Hoveds, Drm Abbed af Tunsberg, Provsterne Ivar Gesling af Oslo, Jofreyr af Tunsberg, Amunde af Grenland og Olaf af Konghella. Fra Haamars Biskopsdømme mødte: Thorgeir Erkebiskop, Mester Thoreif og Provst Baard; derimod nævnes ikke den daværende Biskop Halvard, der i 1221 havde fulgt Ivar Skjalge, som samme Aar var død ¹⁾). Desuden vare tilstede Biskop Sorkver af Færøerne og Biskop Bjarne af Orknoerne, hvilken sidste var kommen i Følge med Dernes Jarl Jon ²⁾. Kongen var allerede i Bergen fra Vinteren af. Skule Jarl indfandt sig fra Viken med Sigurd Ribbung i sit Følge; ligesaa var Guttorm, Kong Inges Son, tilstede, og Sendemænd fra Junker Knut (som han kaldtes), Haakon Galins Son, der opholdt sig i Vester-Gautland. Efter mange forudgaaende Forhandlinger holdtes den afgjørende Sammenkomst i Kongehallen Søndagen den 20de August.

Erkebiskop Guttorm aabnede paa Kongens Opfordring Forhandlingerne, i det han fremskillede hvilke de vare, som paaftode Arveret til Norges Rige, og hvorpaa hver især støttede sin Paaastand. Kong Haakon var allerede i Besiddelse af Riget, og hans Ret støttedes derpaa, at han var Arving dertil efter sin Fader og alle sine Forsædre, „der havde raadet for dette Land Mand efter Mand, saaledes at aldrig noget Kvindeled var kommet imellem.“ Skule Jarl paaftod at være Arving til Riget efter Kong Inge, sin Broder. Guttorm, Kong Inges Son, fordrede Riget efter sin Fader. Sigurd Ribbung paaftod at være berettiget til Riget efter Kong Magnus Erlingsson, som han kaldte sin Farfader. Endelig paaberaabte Junker Knut sig ved sine Sendemænd Arveforliget af 1213, ifølge hvilket han som Haakon Jarls egtesødt Son var baade dennes og Kong Inges Arving. Efter denne Fremstilling opfordrede Erkebiskoppen de Tilstedeværende til at sige deres Mening.

Forhandlingerne førtes først med nogen Hefstighed baade fra Jarlens og Kongens Side, idet den første paaftod, at han som Kong

¹⁾ Isl. Ann. 96.   ²⁾ De Geistlige opregnes i Haak. S. E. c. 86. Biskop Bjarne af Orknoerne kan saaledes ikke være død i 1222, som det heter i Annalerne (Isl. Ann. 96), men er dog rimeligvis død under eller strax efter Rigsmedet s. n. f.

Inges samfædre og egtesødte Brøder var dennes Arving i videste Udstrækning efter St. Olafs Lov; medens Kongen blot indrømte, at Skule var Inges Arving til alt det Gods, som de Brødre med Kette havde arvet efter sin Fader. Bekreidelser fremkastedes ogsaa fra Kongens mod Jarlens Tilhængere for de Raad, som disse havde givet sin Herre, — Raad hvilke inidlertid nu Ingen vilde vedkjende sig. Omfider henvendte Kongen sig til Lagmændene og æstede deres Kjendelse. Den gamle Gunnar Orjonbak, Lagmand af Throndelagen, og den ældste af Lagmændene, ansat allerede i Sverrers og Erkebiskop Eysteins Dage, erklærede nu først uforbeholdent og klart, at ifølge St. Olafs Lov Kong Haakon alene af dem, der gjorde Fordring paa Riget, havde Ret dertil; og alle de øvrige fem Lagmænd gave den samme Kjendelse.

Da Lagmændene havde talt, erklærede Erkebiskoppen, at deres Mening ogsaa var hans, og at Haakon ifølge ret Arv var ene berettiget til hele Norge. Alligevel ønskede han, at det Forlig, som var oprettet mellem Kongen og Jarlen med Hensyn til Landets Deling, skulde forblive ved Magt til Befordring af Enigheden mellem dem. Han haabede ogsaa, at Kongen vilde vise sig god mod sin frænde Guttorm. Om Sigurd Ribbung kunde han intet sige.

Efter denne Afgjorelse af Hovedsagen, kom Landstiftet mellem Kongen og Jarlen paa Tale, og ved Erkebiskoppens Mægling kom ogsaa denne Sag i Rigtighed. Derpaa hævedes dette mærkelige Rigsmøde, hvorved den gamle Kongearvefølge, for hvilken Sverrer i sin Tid havde kæmpet, ikke alene af Landets verdslige Høvdinge og det hele Folks Talsmænd stadfæstedes, men endogsaa af den norske Kirke gjennem dennes Hoved Erkebiskoppen erkjendtes ¹⁾.

Erkebiskop Guttorm overlevede ikke længe det store Høvdingsmøde. Han døde det følgende Aar 1224, den 6te Februar ²⁾. Niere af den norske Kirkes Biskopper døde omtrent samtidig med ham. Biskop Bjarne Kolbeinsson af Orknerne, en af sin Tids berømteste Skalde, døde i det næst foregaaende Aar 1223, enten under eller strax efter Rigsmødet i Bergen, ved hvilket han var tilstede. Dette maa sluttes deraf, at hans Estermands, Jofreyrs, Indvielse henses til det nys nævnte Aar ³⁾, og altsaa maa være udført af Guttorm. Samme Aar som Erkebiskoppen, men rimeligviis længere ud paa Aaret, døde ogsaa Haavard Biskop til Bergen og Henrik

¹⁾ Om Rigsmødet i Bergen se Haak. H. S. c. 85—98. ²⁾ Suhm. D. H. IX. 485. ³⁾ Jøel. Ann. 98, jfr. o. f. S. 346. Bjarne havde været Biskop fra 1188 se ovenfor S. 294. Hans mest bekjendte Skaldeverk er Jomsvikinga-Drapa, hvilken endnu for største Parten er levnet. Fornm. s. XI. 163—176.

Biskop til Stavanger ¹⁾. Guttorm havde forestaaet Erkestolen omtrent i 8 Aar, og i denne Tid, som vi have seet, ved meer end een Keilighed grebet ind i Statsbegivenhedernes Gang. Hans Færd i Tvisten mellem Kong Haakon og Skule Jarl viser sig oftere tvetydig, og det er ikke let at see, hvilken af de tvende Fyrster han i Hjertet var mest hengiven; dog maa man tro, at han i det mindste mod Slutningen har afgjørende heldet til Kongens Side, om han end maa see for gammelt Benstabs Skyld har troet ogsaa at maatte paasee Jarlens Tare, saameget mere som han derved ubentvivl har troet at fremme Landets indre Ro.

Om Guttorms egentlige geistlige Virksomhed ere kun faa Oplysninger levnede. Nogle Pavebreve til ham kjendes, men de angaa mindre vigtige Gjensande. I et af 25de Juli 1216 opfordrer Pave Honorius III ham og hans Lydbiskopper til at bestyrke dem, som i deres Biskopsdommer have modtaget Korset, saa at de ikke skulde lade sin Iver kjølnes ved Efterretningen om hans Formands Innocentius's Død ²⁾. — Under 12te Januar 1221 taffer Pave Honorius III ham for en oversendt Pengesum, en Deel af den til den romerske Kirke skyldige Skat. — Under 1ste Februar samme Aar gav Paven ham Fuldmagt til at løse dem af Ban, som formedelst Bold (mod Geistlige?) vare faldne deri, og som vare forhindrede fra selv at søge Afløsning i Rom, dog kun forsaavidt deres Forseelse ikke var altfor grov. — Under tredie Februar samme Aar formanede Paven Erkebiskoppens Lydbiskopper til at modtage ham vel paa hans Visitationsreiser, lade ham faa den skyldige Underholdning og staa ham bi i Indsamlingen af Peterspengen ³⁾. Af det sidste Brev maa man slutte, at de norske Lydbiskopper ikke altid have modtaget Erkebiskoppen med den skyldige Velvillie og Opmærksomhed, naar han ifølge sin Metropolitanret og Metropolitanpligt visiterede i deres Biskopsdommer. Man seer ogsaa, at han af Paven maa være bleven bemyndiget som Overindsamler af Peterspengen i Norge.

En paa de Tider vigtig Rettighed erholdt Erkestolen under Guttorms Beskyrrelse, nemlig Ret for Erkebiskoppen til at lade slaa Mynt. Denne Ret er Erkebiskop Guttorm og alle hans lovlig valgte Efterfølgere tilstaaet ved et Brev af Kong Haakon, hvilket almindelig, dog uden tilstræffelig Hjemmel, henføres til 1220. Den Mynt, som det herved tilstaaes Erkebiskoppen at slaa „til St. Olafs Kirkes Bedste“, skulde være af samme Godhed som Kongens Mynt ⁴⁾. Rettigheden forblev ubestridt indtil 1281, da den af Kongedømmet tilbagekaldtes.

¹⁾ Jøsl. Ann. 98.

²⁾ Norff Dipl. I. 2.

³⁾ Suhm D. S. IX. 391.

⁴⁾ N. g. S. I. 446.

36.

Peter siette Erkebiskop. Biskop Nikolaus af Oslo dør. Thoror Throndeste Erkebiskop.

Efter Guttorms Død valgte Chorsbrødrene i Nidaros og Skule Jarl, som just der opholdt sig, Sigurd Abbed af Tautra til Erkebiskop. Sigurd var dengang udenlands, som det synes i Rom eller paa Reisen dithen ifølge pavelig Indstevning. Jarlen og Chorsbrødrene underrettede ved Breve Kongen, som dengang var i Oslo, om det foretagne Valg, og bade ham skrive til Paven med anbefaling for Sigurd. Kongen var imidlertid ikke denne gunstig, og Biskop Nikolaus, der for Tiden havde meget at sige i Kongens Raad, synes heller ikke at have yndet ham. De indvendte mod Sigurd, at han havde en Sag at svare for vedkommende det Embede i Kirken, han for havde bestyret, — at han ikke var stiftet til et saa høit Kald som det, hvortil han var valgt, — og at han ikke var Kongens Ven. Kongen var derfor saalangt fra at følge Opfordringen fra Nidaros, at han tværtom, i Forening med Biskop Nikolaus, skrev til Paven mod Sigurd, og anbefalede i hans Sted Peter af Husastad (Husstadi i Inderøen i Throndhjem), der var Overbringer af Jarlens og Chorsbrødrenes Budskab, og skulde bringe deres anbefalings-Breve for Sigurd til Rom ¹⁾. Peter var af den i Throndhjem anseede Standalsæt og uidentviol selv Chorsbroder ved Christkirken i Nidaros. I denne Egenstadi maa han nemlig antages at have været tilstede paa Rigsmødet i Bergen i 1223 ²⁾. Peter for da til Paven og blev endnu samme Aar 1224 indviet til Erkebiskop ³⁾. Det følgende Aar kom han igjen til Norge.

Imidlertid havde Ribbungernes Parti atter reist sig i det østlige Norge. Fra Høvdingemødet i Bergen havde Sigurd Ribbung fulgt Skule Jarl til Throndhjem, og Jarlen havde paataget sig at bevogte ham. Men den følgende Sommer 1224 lykkedes det Sigurd at undkomme fra Nidaros. Han flygtede over Østredalene til Vermeland, hvorhen Levningerne af Ribbungernes Flok ved Kong Haakens Virksomhed vare fortrængte, satte sig atter i Flokkens Spids, og begyndte at herje paa Opplandene. Kongen, som paa denne Tid førte Styrelsen i det sydlige Norge, medens Jarlen styrede Throndhjem, maatte paany gribe til Vaaben mod dem. Han forfulgte dem utrættelig og trængte endog dybt ind i Vermeland for at affrække Vermerne fra at yde dem Bistand; men han kunde dog ikke ganske bringe dem, da deres Flokke vare vidt spredte, og Skule Jarl desuden kun lunkent understøttede Kongen, som dog om Vaaren 1225 havde øgtet Skules Datter Margreta.

¹⁾ S. S. S. c. 100.

²⁾ Se ovenfor S. 346.

³⁾ Isl. Ann. 100.

Det var dog neppe Skules Kunstenhed alene, som denne Gang svækkede Virkningen af Kong Haakons raske Færd. Og saa Biskop Nikolaus af Oslo gjorde Sit for at lamme Kongens Foretagender. Nikolaus havde vist nok i den senere Tid givet sig Mine af at være Kongens oprigtige Ven, især efterat denne havde overtaget Styrelsen af Rigets sydlige Deel; han havde indsnegnet sig i Haakons Fortrolighed og var bleven en af hans fornemste Raadgivere. Sin Indsydelse viste han ikke alene ved Erkebiskopsvalget i 1224, hvilket allerede er omtalt, men ogsaa ved en Kirken nær rørende Foranstaltning, som samme Aar blev gjennemdrevet. Kongen og Biskop Nikolaus fik nemlig lovtaget og i Lovbogen indført paa Borgarthing og, som det lader, ogsaa paa Eidsvathing Kardinal Nikolaus's Bestemmelser om Gaver eller Testamenter, hvilken maa antages for den Tid ikke at have nyt fuldkommen Lovskraft i Bifen og paa Oplandene ¹⁾. Alligevel afholdt ikke Kongens Tillid og Fortrolighed denne Ræfnesed fra underhaanden at hjælpe Sigurd Ribbung deels ved hemmelige Underretninger, deels ved usformækt at lægge Kongen Hindringer i Veien.

Men Nikolaus nærmede sig nu med sterke Skridt sin Banes Ende. Under et uophørligt Spil med Løgn og Svig var han bleven gammel uden at have naaet noget for sin Urgjerrighed, Hevnløst og Had tilfredsstillende Maal. Han stod paa Gravens Rand, da han endnu maatte erfare, at Kongen var kommen under Veir med hans forræderste Forbindelse med Ribbungerne, og havde faaet Breve i Hænde, som paa det klareste vidnede mod ham. Samvittigheden synes nu endelig at have rørt sig i den gamle Synder. Allerede meget syg sendte han Kongen Bud og bad ham komme til sig i Oslo. Kongen kom til hans Sygeleie, men kunde ikke undlade at bebreide ham hans sidste Forræderi. Biskoppen tilstod det, og bad kun Kongen om Tilgivelse. Kongen skjænkede ham den med Bliidhed og forblev hos den Døende, indtil hans Liv var endt. Han lod derpaa Nikolaus med sømmelig Pragt stæde til Jorden, og fulgte ham selv til Graven, idet han yttrede, „at Nikolaus neppe havde fundet sin Lige i denne Verdens Klo og Skab“ ²⁾. Saaledes døde da i 1225 Biskop Nikolaus Arnes søn af Oslo i en Alder af over 70 Aar, efterat have beklædt sin Biskopsstol i 35, i hvilken Tid han kan siges at have været en fredsforskyrende Plageaand for sit Fædreland.

Medens Kongen i 1225 havde fuldt op at gjøre i det sydsøstlige Norge med at bekjæmpe og forfølge Ribbungerne, kom Erkebiskop Peter om Høsten tilbage fra Rom. Han synes at være landet ved Bergen, hvorfra han sendte Kongen den Anbefalingskrivelse, han med-

¹⁾ N. g. L. 447, jfr. o. f. E. 225.   ²⁾ H. H. E. c. 138.

bragte fra Paven, idet han udbad sig Kongens Venfkab og lovede at være ham tro. Paa samme Tid indlob til Kongen Breve fra Nidaros fra Chorsbrødrene og Skule Jarl, i hvilke der fores heftig løs mod Peter. De kaldte ham en Ferræder, bestyldte ham for at have kjøbt Erkebiskopsnavnet med St. Olafs Guds og bade Kongen paagræbe ham som en Bedrager mod den hellige Kirke. Kongen sendte med sin sedvanlige Oprigtighed disse Breve til Erkebiskoppen og tilbød ham med det samme enten at komme øster til Kongen eller at oppebie denne i Kongsgaarden (i Bergen?), da Kongen saa selv skulde følge ham til Nidaros ¹⁾. Heraf blev imidlertid intet. Hvad enten nu Kongen er bleven opholdt for længe i Biken, hvor han maatte forblive over Julen 1225—26, til at Erkebiskoppen kunde bte paa ham, eller, hvad vel er rimeligere, Erkebiskoppen har foretrukket uden Kongens Mellemkomst at forlige sig med Jarlen, der for Tiden var Styret i den Landsdeel, som udgjorde hans Biskopsdømme, og med sine Chorsbrødre, hvis Venfkab var ham saa vigtigt i hans biskoppelige Embedes Udvøelse; — nok er det, Erkebiskoppen drog uden Kongens følge til Nidaros, og snart efter finder man ham i fuldt Venfkab med Jarlen og Chorsbrødrene. Forliget synes ikke at have mødt nogen Banffeligbed. Peter var ingen paalidelig Mand, ligesom Standals-Øtten, af hvilken han var, i det hele ikke havde noget godt Ord paa sig for Trofasthed ²⁾. Han synes ikke at have gjort sig nogen Samvittighedsstrupel ved at opgive Kongens, sin Velgjørers, Sag for at slutte sig til Skules og de ham hengivne Chorsbrødres; og dermed var Forsoningen mellem dem let udvirket. Dette viste sig snart aabenbart.

Medens nemlig Kongen i Begyndelsen af Aaret 1225 var i Bergen for at samle friske Stridskræfter mod Ribbungerne, skrev Sigurd Ribbung fra Opplandene til Nidaros til Jarlen og Erkebiskoppen med Bøn om, at de vilde stæffe ham forligt med Kongen; og derpaa kaldt han, uden at oppebie Svar, ind i Biken med stor Hærmagt og bemægtigede sig Oslo. Erkebiskoppen og Jarlen optog Sigurd Ribbungs Begjæring med Velvillie og skrev strax til Kongen, at han maatte slutte Forlig med Ribbungerne. Erkebiskoppen lod endogfaa den Trudsel følge, at hver den skulde være i Ban, som øvede nogen Ufred, før et Forligsmøde var blevet afholdt. Dette Brev og Budfkaab kom først til Biken, hvor man i Nidaros troede, at Kongen endnu opholdt sig, og det virkede her hemmende paa Virkebenernes Virksomhed, da de nødvendig vilde udsætte sig for Ban ved at angribe Ribbungerne, fjent Anledningen var god. Men da Brevet naaede Kongen i Bergen, blev han, som rimeligt var, yderst opbragt paa Erkebiskoppen, og skrev ham tilbage i de bitterste Udtryk, i det han blandt

¹⁾ S. S. E. c. 131.

²⁾ S. S. E. c. 143.

andet yttrede følgende: „J skrev til os i Høst, Herre Erkebiskop, da J kom til Landet, at J og Chorsbrødrene ikke vare hinandens Venner; men nu gaar det som Ordsproget siger: Krage søger Mage, og Forrædere slutte sig sammen. Det sande J Fæller! Dog i hvorledes det nu er, saa skal Gud skifte mellem mig og Sigurd Ribbung, ikke Biskopperne“¹⁾). Kongen fortsatte ogsaa sine Rustninger for snarest muligt at komme Birkebenerne i Viken til Undsætning. Men da sit han uventet Budskab om Sigurd Ribbungs Død og derhos Opfordring til at hindre Ribbungerne fra at skaffe sig en ny Hovding i Junker Knut, Haakon Galins Søn.

Sigurd Ribbung døde i Oslo 1226. Hans Mand holdt hans Død hemmelig saalænge som muligt, og sendte imidlertid Bud til Gautland til Junker Knut med Indbydelse at sætte sig i Ribbungernes Spids. Knut modtog Indbydelsen paa sin Moders Raad, for strax til Norge, før Kongen kunde hindre det, og lod sig paa Raunariske give Kongenavn. Men Mængden af Biskøperingerne vare ham imod, og da Kong Haakon selv kom til Viken, maatte Ribbungerne undvige til forskjellige Kanter. Kongen fór frem med megen Mildhed og stræbte med det Gode at bringe Knut til Underkastelse; Ribbungerne holdt sig imidlertid endnu en Stund paa Oplandene, og først det følgende Aar 1227 blev Flokken ganske tilintetgjort, efterat Junker Knut havde givet sig i Haakons Bold og var bleven tagen til Raade af denne. Knut blev siden sit hele Liv Kong Haakons tro.

At Erkebiskoppen og Skule Jarl have havt visse forræderiske Hensigter med sin tvetydige Optræden til Sigurd Ribbungs Fordeel i Begyndelsen af 1226, er altfor sandsynligt. Man finder, at Skule paa denne Tid har havt Planer fore til et Kørstog, at han derom har underrettet Paven og erholdt dennes Opmuntring. Man har nemlig tvende Breve af Honorius III denne Sag vedkommende. — Det ene er af 3die Novbr. 1226 til Archidiaconus af Hjaltsland, hvori det heber, at Paven baade ved den norske Jarl Skules og ved den nidarosiske Erkebiskops Breve er bleven underrettet om, at Jarlen ifølge guddommelig Indskydelse stunder det hellige Land til Undsætning, og at han for dette Viemed gjør prægtige Forberedelser og har tilbudt Alle, som ville følge ham, fri Overfart. Derfor har Paven, der gjerne vil hjælpe ham i hans gudsfrygtige Forhavende, tilstaaet ham den Tyvendedeel af de geistlige Indtægter i bemeldte Erkebiskops og hans Lydbiskoppers Diocesser, hvilken paa det almindelige Concilium (det fjerde lateranske i 1215?) er bestemt til det hellige Lands Hjælp; hvorefter han underretter Archidiaconus som Indsamler. — Det andet Brev af

¹⁾ G. S. E. c. 142, 143.

Ade November s. A. er stilet til Erkebiskoppen af Nidaros og indeholder en Dypfordring til denne i Anledning af Skules forestaaende Korstog, at prædike og lade prædike Korset i sin Proviinds, hvorhos Paven giver ham Fuldmagt til at meddele Excommunicerede, der lade sig forse, Absolution ¹⁾. — Da man af begge Breve seer, at Erkebiskoppen ligesaavel som Jarlen har skrevet om denne Sag til Paven, og at dette maa være steet i Slutningen af 1225 eller Begyndelsen af 1226, saa kan man neppe undgaa at tænke sig det Hele som steet efter Erkebiskoppens Tilskyndelse, og at denne ved at indskyde Skule en Plan, hvorved Jarlen baade fik Paastud til at foretage Rustninger og derhos Udsigter til Pengebidrag af Kirkens Midler, har indsmigret sig hos ham og afvendt hans Brede. Naar man betragter de daværende Forhold i Norge bliver det vist meer end tvivlsomt, om Skule har meent det alvorligt med Korstoget. Det vil senere sees, at han ved flere Leiligheder, netop naar Forholdet mellem ham og Kongen var spændt, gav sig Mine af at ville foretage et eller andet helligt Tog, uidentvigt for derunder at dække sine mistænkelige Rustninger; og at dette ogsaa var Tilfældet nu, er der god Anledning til at formode. Erkebiskop Peter har da været Jarlen en tjenstfærdig Haandlanger, og Sigurd Ribbung har af dem begge været udsæet til ogsaa at spille en Rolle i det forræderiske Anslag. I Forbindelse hermed stod ligeledes ganske vist den Reise, som Jarlen og Erkebiskoppen foretog til Bergen i Vaaren eller Sommeren 1226. Men hvillike nu end deres Planer kunne have været, saa synes disse at være blevne forstyrrede ved Sigurds uventede Død. Da Kongen frurgte Jarlens og Erkebiskoppens Komme til Bergen, sendte han strax Bud didhen fra Viken og bad dem oppebie hans Ankomst, da han snarest muligt vilde indfinde sig. Forholdene paa Opplandene og i Viken vare ingenlunde fredelige, og Junfer Knut indtog endnu en fiendtlig og truende Stilling; alligevel maa Kongen have anseet et Møde med Jarlen og Erkebiskoppen for saa paatrængende nødvendigt, at han for den Sags Skyld vilde vove at forlade Krigens Skueplads i de sydøstlige Landsdele. Erkebiskoppen, der havde en ond Samvittighed, vovede ikke at afvente Kongens Komme, men drog tilbage til Nidaros, overladende til Jarlen at jævne deres Sag. Mødet mellem Jarlen og Kongen synes at være løbet af i al Venstabelighed. Hvorvidt det er blevet talt om Jarlens Korstog, vides ikke; men saameget er vist, at det aldrig gif for sig. Heller ikke veed man hvad der er blevet forhandlet med Hensyn til Erkebiskoppen. Han og Kongen saa hinanden aldrig meer; thi Erkebiskop Peter døde endnu samme Aar efter sin Tilbagekomst til Nidaros.

¹⁾ N. D. I. 8, 9.

Hvad der er meddelt om Erkebiskop Peters Virksomhed i Norges Statsanliggender giver os intet fordeeligt Begreb om hans Virksomhed. Hvad hans kirkelige Virksomhed angaar under hans korte Metropolitanstyrelse, da vides derom meget lidt. Flere norske Biskopsstole stode ledige ved hans Tiltrædelse til Erkestolen, eller rettere maaskee, de til dem udvalgte Biskopper havde endnu ikke, paa Grund af Erkesædets Ledighed, modtaget sin Indvielse. Dette skeede i Løbet af 1226, idet Arne blev indviet til Bergen, Askel, som tilforn var Kong Haafons Kapellan eller Kansler, til Stavanger, og Drm til Oslo, maaskee den samme, der blandt de paa Rigsmødet i Bergen nærværende Geistlige, nævnes Abbed af Tunsberg. Samme Aar blev ogsaa Simon indviet til Biskop af Suderøerne ¹⁾. Alle disse Biskopsvielser forrettedes naturligviis af Erkebiskop Peter. En Sigurd med Tilnavn Biskopsøn, der allerede i 1239 og senere flere Gange nævnes blandt Norges fornemste Lendermand, angives at have været en Søn af Erkebiskop Peter ²⁾, naturligviis, efter Tiden at domme, avlet længe før dennes Valg til Erkebiskop. Peter har altsaa været gift; om han var det som Erkebiskop vides ikke. Han døde den 9de Oktober 1226 ³⁾.

I Peters Sted valgtes Thorer, der kaldes med Tilnavn: hin Throndske ⁴⁾, uden tvivl fordi han var Thronder af Fødsel, og desuden vel ogsaa for at skjelne ham fra den ældre Erkebiskop Thorer. Han for efter sin Udvalgelse til Rom. Hans Indvielse henføres til 1227 ⁵⁾. Da Pave Honorius III døde dette Aar den 18de Marts, er det rimeligt, at Thorer er bleven indviet af Gregorius IX, der valgtes Dagen efter sin Formands Død. I Aaret 1228 om Baaren kom Thorer som indviet igjen tilbage til Norge og blev meget venstabeligen modtaget af Kongen Haafon og Skule Jarl, hvilke han traf i Oslo ⁶⁾.

Under Thorer's Metropolitanstyrelse, der ligesom hans Formands var forvarig, blev den forlængst afdøde Erkebiskop Eysteins Erlendsøn høitidelig erklæret af den norske Kirke for Helgen. Dette skeede i 1229 ⁷⁾, og ganske vist paa det Møde eller Provincialconcilium i Nidaros, til hvilket Erkebiskop Thorer findes at have kaldet alle de norske Biskopper om Sommeren i det nævnte Aar ⁸⁾. Ved denne Beilighed maa da Optagelsen og Skrinlægningen af Eysteins Been have foregaaet. Om Kongen og Jarlen ved denne høitidelige Handling have været tilstede, kan ikke sees af de gamle Efterretninger. Eysteins eller St. Augustini kostbare Skrin blev siden forvaret i Christ-

¹⁾ Jøsl. Ann. 100; jfr. Haaf. S. c. 86.   ²⁾ Haaf. S. c. 196. Not.

³⁾ S. S. c. 159.

⁴⁾ S. S. c. 159.

⁵⁾ Jøsl. Ann. 102.

⁶⁾ S. S. c. 160.

⁷⁾ Jøsl. Ann. 104.

⁸⁾ S. S. c. 162.

kirken i Nidaros ligetil Reformationen. At denne Hierarchiets Forhæmper i Norge nu, 41 Aar efter sin Død, blev erklæret for Helgen, var naturligtvis et betydningsfuldt Skridt fra den norske Kirkes Side, et Bink om dens fortvarende hierarchiske Stræben paa den af Eysteins lagte Grundvold. Det var imidlertid en Helgenophøielse, som maa være foretagen uden Pavens foreløbige Samtykke. Der findes nemlig et Brev af Pave Gregorius IX af 20de April 1241 til Abbederne af Tautra og Holm samt Prædikebrødrenes Prior i Nidaros, hvortil der paalægges disse at anfille nøiagtig Undersøgelse om Eysteins Liv og Undergjerninger, og derom gjøre Indberetning til Paven, for at han siden kan bestemme sig med Hensyn til den nidsøiensiske Erkebiskops (da Sigurds) og dennes Bysbiskoppers samt den norske Konges Haakons fremsatte Ønske, at Paven vilde lade Eysteins indskrive paa Helgenernes Liste ¹⁾. Og ikke engang ved den Leilighed blev hans Canonisation afgjort, thi man finder endnu et yngre Brev af Clemens IV, af 26 Septbr. 1268, hvori en lignende Undersøgelse paalægges Biskoppen af Bergen og Abbederne af Tautra og Holm ²⁾. Om den pavelige Stadfæstelse nogensinde er indtruffen, og i saa Fald naar, vides ikke.

37.

Sigurd Eindridesøn ottende Erkebiskop. Kong Haakons Tvist med Biskop Paal af Hamar. Spændingen mellem Kongen og Skule Jarl tiltager.

Erkebiskop Thorer hin Thronðiske døde Paaske dag, den 7de April 1230. Til hans Eftermand valgtes Sigurd Eindridesøn, der benævnes paa nogle Steder med Tilnavnet Sine eller Sim, paa andre: Tasse ³⁾, uden at Betydningen eller Anledningen til noget af Navnene opgives. Hans Fader Eindride, kaldet med Tilnavnet Peine, hørte til Birkebenernes Parti, og nævnes blandt de „gode og tappre Mænd“, der faldt for Sverrers Sag i Bergen, i Aaret 1198 ⁴⁾. Dennes Broder, Eysteins Raadsmand, nævnes blandt de Kirkens Mænd fra Thronðhjem, der vare tilstede paa Rigsmødet i Bergen 1223 ⁵⁾. Man har heraf Grund til at slutte, at Erkebiskop Sigurd har været en Thronder af Æt, og i det mindste mellem 30 og 40 Aar gammel, da han valgtes. Han drog den samme Sommer til Rom ⁶⁾, og efter at være bleven indviet af Pave Gregorius IX, kom han tilbage til Norge om Høsten 1231 og tog Erkestolen i Besiddelse ⁷⁾.

¹⁾ N. Dipl. I. 18.   ²⁾ Euhm D. S. X. 623.   ³⁾ S. S. S. c. 165; Jøf. Ann. 104.   ⁴⁾ Sv. S. c. 151.   ⁵⁾ Sv. S. I. c. jfrt. m. S. S. S. c. 86.   ⁶⁾ S. S. S. c. 165.   ⁷⁾ S. S. S. c. 168.

Sigurd tiltraadte Erkestolen paa en Tid, da indvortes Rolighed nogle Aar havde hersket i Norge. Kong Haakon og Skule Jarl stode paa en venskabelig Fod med hinanden, og Junker Knut Haakonsøn havde sluttet sig til begge ved at egte i 1227 Jarlens yngre Datter Ingerid, Dronning Margretas Søster. Venstabet mellem Kongen og Jarlen hvilede imidlertid ikke paa nogen fast Grundvold. Den sidste begyndte snart igjen at vække Mistanke ved sin tvetydige Fremfærd, og saasnart først Spending mellem ham og Kongen var indtraadt, satte der aldrig blandt Lendermændene og Landets Hovdinge tjenstfærdige Aander, der af Had til den ene eller anden af Fyrsterne, forogede Misforstaaelsen mellem dem ved sine aabenbare og hemmelige Indskydelsler. Blandt disse var ogsaa Junker Knut, der havde været Skules Ven i Forstningen, efterat han havde egtet hans Datter, men efter hendes tidlige Død optraadte som hans bittere Fiende ¹⁾. Denne Omstændighed taler ikke til Skules Fordeel; thi Knut viste sig ellers som en tro og rebelig Mand, og det er ikke usandsynligt, at han nu optraadte mod Jarlen, netop fordi han under deres tidligere venskabelige og fortrolige Forhold var kommen under Veir med ærgjerrige Planer, som mishagede ham.

Der var virkelig ogsaa i Jarlens Fremfærd baade før og paa denne Tid meget som let kunde udtydes til det Onde. Med Kong Valdemar II af Danmark stod han fremdeles i den venskabeligste Forbindelse; og i Aaret 1228 havde han i Følge med Junker Knut besøgt den danske Konge i Kjøbenhavn. Ved denne Leilighed havde han havt mange hemmelige Underhandlinger med Valdemar og havde ved Afsteden erholdt det halve Halland i Len. Dette Besøg var nu vist nok foretaget med Kongens Vidende og Minde; men mærkeligt er det dog, at Junker Knut netop efter Tilbagekomsten fra Kjøbenhavn drog til Kongen i Bergen, istedet for at følge sin Svigerfader til Throndhjem, og siden synes han meer og meer at have fjærnet sig fra Skule ²⁾. I 1232 voldte det Dpfigt og Dmtale, at Jarlen lod bygge mange Skibe og foretog andre Ting, som vakte Mistanke om forræderiske Hensigter mod Kongen ³⁾. Dette staar ganske vist i Forbindelse med en paatænkt eller paastudt Pilegrimsreise, som Jarlen skulde gjøre til England, til den hellige Thomas af Kanterburys Grav. Man finder, at han i denne Anledning havde udvirket den engelske Konges Henrik III's Leiebrev af 25de Juni 1232, hvilket skulde gjælde til næste Paaske ⁴⁾. Sligt kan let tænkes at have været sat i Gang for at give Rustningerne en antagelig Grund, og derved kaste Kongen

¹⁾ S. S. S. c. 174.

²⁾ S. S. S. c. 161.

³⁾ S. S. S. c. 174.

⁴⁾ Rymor. I. I. 205.

Blaar i Dinene; og man fristes saa meget lettere til at formode dette, som intet Spor findes til at Jarlens Pilgrimreise virkelig er gaaet for sig. I ethvert Fald var Jarlens Fremfærd mistænkelig, og stiftet til at bringe onde Nygter i Omløb.

Udentviøl har det tildeels været med Hensyn til denne vorende Spending mellem Kongen og Jarlen, hvilken Erkebiskop Sigurd ønskede om muligt at bilægge, at han om Vinteren 1232—33 stævtede alle Norges Biskopper til et Møde med sig i Bergen den paafølgende Sommer ¹⁾. Da nu ogsaa Kongen kaldte Jarlen til at møde sig i Bergen til samme Tid, saa blev Mødet der i 1233 et baade geistligt og verdsligt, eller et Provincialconcilium forbundet med et almindeligt Rigs- eller Hovdingemøde. Kongen havde med sig alle de fornemste Lendmænd og Sysselmænd fra Bifen og stævtede ogsaa til sig Lendmændene af Gulathingelagen. Skule lod længe vente paa sig, men indtraf dog til Mødet ledsaget af Lendmænd og Sysselmænd fra Thronthjem. Baade i forløbige Samtaler og paa selve Thinget, der holdtes paa Christkirkegaard, vankede bitre Ubladelser fra begge Sider, og det gik saavidt at baade Kongen og Jarlen forlode Thinget uforligte. Men nu gik Erkebiskop Sigurd og Biskopperne imellem og fik endelig et Forlig bragt istand, for hvis Betingelser Kongen synes at have raadet. I det Ydre blev nu atter Forholdet mellem Kongen og Jarlen venstabeligt; men den gjensidige Tillid var i Bund og Grund rokket og indtraadte aldrig mere efter denne Stund ²⁾.

Allerede Aaret efter opstod en ny Spending mellem begge, og denne Gang foranlediget af en Kirken vedkommende Sag. I 1231 døde Biskop Halvard af Hamar og til hans Eftermand valgtes Paal, som det følgende Aar 1232 blev indviet. Mellem ham og Kongen reiste sig under den sidste Ophold paa Oplandene om Vaaren 1234 en Tvist om Besiddelsen af Helgesen i Miosen. Denne D havde i sin Tid Inge Baglerkonge givet til Hamars Biskopsstol. Men Biskobenerne havde altid paastaat, at Inge var en Betrager, og dette var ogsaa Kong Haakons Mening. Som Følge heraf troede Kongen, at Inge havde været uberettiget til at bortgive noget af Kongedømmets Gods, og fordrøede nu Den som sin Fædrearsv tilbage af Biskop Paal. Men denne negtede reent ud at oplade den. Da Kongen var dragen bort, skrev Paal til Nidaros til Erkebiskoppen og Skule Jarl for at indhente deres Raad, og ifølge dette indstævtede han sin Sag for Paven og drog selv over Sverige, Danmark og Lybskland til Rom ³⁾.

¹⁾ S. S. S. c. 174.

²⁾ S. S. S. c. 175—177.

³⁾ S. S. S. c. 178.

Pave Gregorius IX tog sig strax med Iver af Biskop Paals Sag og udfærdigede endnu samme Aar 1234 den 5te October fra Perugia en streng Skrivelse til Kongen. Af denne sees, at Biskoppens Klage har omfattet følgende Punkter: — Kongen havde mod Biskoppens Billie bygget en Befæstning (castrum) paa en Grund, som længe havde tilhørt Hamars Kirke; — han havde antaget sig Fjoll, som han vidste havde forurettet samme Kirke, og derfor vare excommunicerede; — han havde stræbt at bortdrage Fjolltet i Hamars Biskopsdømme fra deres Hengivenhed for Kirken; — han unddrog sine Mænd fra den samme Kirke skyldige Tjeneste, forbød Bønderne at bygge dens Jorder, angreb dens Patronatsret, „uagtet han og hans Forfædre sagdes frivilligen at have opgivet denne“, og han yttrede offentlig, at de, som fortrædige Biskoppen og hans Mænd, ikke derfor skulde frygte Kongens Unaade, hvilket havde havt til Følge, at flere havde tilføiet Biskoppen og andre kirkelige Personer mange ufortjente og haarde Forurettelser ved at indtrænge sig paa Kirkens Jord, slaa Biskoppens Tjenere, gjøre Brud paa Kirkens Frihed, borttage hvad der var givet i dens Forvaring, rane dens Tiender, og drage Geistlige i Kirkesager for verdslig Ret; — han havde befalet at dræbe nogle af Biskoppens Mænd, og da dette ikke lykkedes, havde han ladet dem berøve alt deres Gods; — endelig da Biskoppen var bleven nødt til at forlade sit Fædreland og havde appelleret til Paven, sagdes Kongen, med Forsigt for denne Appel, at have tilrevet sig Helgeven efter Biskoppens Afreise. — Paa Grund heraf formaner nu Paven Kongen, at give Biskop Paal den skyldige Dyrkning. Men for det Tilfælde, at dette ikke steer, da har Paven, „hvormegit han end elsker Kongen“ budet sin ærværdige Broder Erkebiskop Uffe af Lund og sine kjære Sønner Erkebegnen af Lund og Abbeden af Heresvad i Lunds Biskopsdømme, at tvinge Kongen, efter forudgaaende Paamindelse, ved Kirkens Straf, uden Appel, og derhos i fornødent Fald paaafalde den verdslige Arms Hjælp ¹⁾. Et Brev af samme Dag angaaende denne Sag er udstedt til de ovennævnte danske Prælater; og ved et Brev af 10de October anbefaler Paven Sagen ogsaa til Skule Jarl, „eftersom han tror, at denne er Gud og det apostoliske Sæde hengiven og stræber efter Kirkens Dphoielse“. Paven underretter ham om, at han i denne Sag har tilskrevet de nævnte danske Prælater, og disse skal Skule paa Dyrking adlyde „paa det at hans Fortjenesters Masse kan forøges i Himmelen og Paven finde sig besøiet til hvar Gjengjældelse“ ²⁾. Jarlen var altsaa den, som Paven havde i Sigte, naar han opfordrer de danske Prælater til i fornødent Fald at paaafalde verdslig Hjælp mod Kongen. Denne Omstændighed er mærkelig og tillige det, at den pa-

¹⁾ Norst Dipl. I. 11.

²⁾ Suhn D. S. IX. S. 644.

velige Bemyndigelse er overdragen tre udenlandske Prælater og ikke den, som maatte synes at være den rette Mand, nemlig Erkebiskoppen af Nidaros. Man maa heraf slutte, at Biskop Paal, fra hvem naturligtvis Paven's Foranstaltninger nærmest udgik, ikke har stolet ganske paa Erkebiskop Sigurds ivrige Bistand i denne Sag, og heller ikke af ham egentlig er bleven ophidset mod Kongen; men at Skule Jarl har været den, som mest skyndede Biskoppen til at indanke sin Sag for Paven, og at Skule ogsaa under denne sin Fremfærd har skult forræderiske Planer, hvori Erkebiskoppen neppe har været indviet. Biskop Paal maa forøvrigt have fremstillet i stærke Farver den Fare, hvori han svævede; thi under 11te October udstedte Paven ikke alene et Beskyttelsesbrev for Hamars Kirke og Esendomme, stilet til Biskoppen og Hamars Kapitel ¹⁾, — men ogsaa et til Kong Valdemar af Danmark, hvori han beder denne om at tillade Biskoppen af Hamar at opholde sig i hans Land, da han af Frygt for sine Forsølgere ei vovede at opholde sig i sit Fædreland, — og endelig et til Erkebiskop Sigurd og hans Lydbiskopper, hvori han opfordrer dem til at staa Paal bi, og betænke, at Forsølgelsen ogsaa kunde ramme dem ²⁾.

At Biskop Paal foruden sit eget Grinde ogsaa har havt hemmelige Grinder paa Skules Begne at foredrage Paven, derom kan man heller ikke tvivle, da man finder, at Gregorius under samme 11te October 1234 ogsaa tilskrev Erkebiskop Sigurd, samt Biskopperne Arne i Bergen og Drm i Oslo et Beskyttelsesbrev for Skule. Paa Norges Jarls Skules Begne — heber det her — er det blevet Paven forebragt, at da der havde været nogen Tvist mellem Kong Haakon og bemeldte Jarl om Norges Riges Deling, var denne Tvist bleven besluttet ved en vennsabelig Dverenskønst. Nu har Jarlen ydmygeligen bedt Paven, at han vil sørge for denne Dverenskønst's strenge Iagttagelse. Derfor paalægger Paven de Tilskrevne, at de skulle paasee Dverenskønst'en nøiagtigen overholdt fra begge Sider under kirkelig Straf uden Appel. Dog skulle de ikke forkynde Excommunication eller Interdikt over Norges Rige, uden dertil at have indhentet Paven's særlige Befaling ³⁾.

Man kan intet andet end i Alt dette see et konstigt Rænkespind, hvis Hovedtraade laa i Skule Jarls Haand, og som var anlagt paa at vække Splid mellem Kongen og den norske Kirke, for at Jarlen selv, under en optaaende indre Forvirring i Norge og Kongens mulige Vansættelse, kunde fiske i rørt Vand, ja maafee finde den længe forønskede Leilighed til at støde Haakon fra Kongedømmet. Sagen mellem Kongen og Biskoppen var nemlig fra kirkelig-statsretligt Standpunkt bragtet ingenlunde ubetydelig eller uvigtig, naar den først blev stev-

¹⁾ Norsk Dipl. I. 12.

²⁾ Suhm D. S. IX. 644.

³⁾ Norsk Dipl. I. 13.

net for Paven's Domstol. Den vedrorte jo — som af Pavebrevet sees — baade Biskoppernes Patronatsret og den geistlige Dommermyndighed, og vakte saaledes paa ny tvende af de Hovedstridspergemaal mellem Kongedømmet og Kirken, der tidligere havde voldet saamegen Ura i Landet, men nu, ved siltende Samtykke, som det synes, fra begge Sider, i længere Tid havde hvilet, skjønt de ingenlunde vare afgjorte. Grebes de nu igjen an med Hestighed og Haardnakthed af begge Parter, kunde der være god Udsigt til en Fornyeelse af Optrinene fra Sværrers Tid.

Men det gif denne Gang som oftere: Skules underfundige Anslag strandede paa Kong Haakons Sindighed og svigelse Klogskab, der ogsaa synes at have fundet en Støtte i Erkebiskop Sigurds oprigtige Iver for Vedligeholdelsen baade af den indre Fred i Landet og af Freden mellem Kongedømmet og Kirken. Thi vist nok var Sigurd neppe meer fri for hierarchiske Fordomme, eller meer tilbøielig til at lægge Kirkestyrelsen under Kongedømmet, end de fleste af hans Forgjængere; men han var aabenbare en maadeholdende Mand, der styede alle fremsusende og voldsomme Skridt, og som kun ad den fredelige Underhandlings og den kloge Tillemplings Vej stræbte mod det hierarchiske Maaal, Kirken engang havde sat sig. Udsigterne vare imidlertid for Diebliffet truende, dog mere paa Grund af Skules uventede Fremfærd, end paa Grund af de Virkninger, Pave Gregors Straffebreve fremkaldte. Dises Virksomhed var naturligtvis væsentligen betinget af den norske Erkebiskops og de øvrige norske Biskoppers kraftige Understøttelse. Men naar denne — som her ganske vist var Tilfældet — udeblev, saa kunde de udenlandske Prælater, i hvis Hænder Gjennemdrivelsen af Paven's Straffedom var lagt, intet udrette, om de end hos sig selv havde følt Opfordring til at blande sig i et fremmet Riges og en fremmet Metropolitan- Provinse's Anliggender. Biskop Paal var for afmægtig til at slaa et Slag mod Kongen, naar han ikke alene ikke havde noget sikkert Rygstød i sin egen Metropolitan og sine norske Embedsbrødre, men endogsaa maatte — hvad der er ganske sandsynligt — havde vaakt deres Uvillie ved at bevæge Paven til at overdrage fremmede Prælater i en norsk Kirkesag en Straffemyndighed, hvilken aabenbar nærmest tilkom den norske Kirkes egne Forstandere. Man finder derfor heller ikke det ringeste Spor til, at nogen af de opfordrede Geistlige, eller engang Biskop Paal selv, har gjort noget yderligere Skridt til at see Paven's Vantrudsel udført. Under disse Omstændigheder maatte Skule Jarl mistvile om sine ærgjerrige Planers Gjennemførelse ved Kirkens umiddelbare eller middelbare Hjælp. Han var henvist til sine egne Hjelpe-midler af Slægt samt verdslig Magt og Indflydelse; og dem lavede

han sig til at benytte, dog vistnok ikke uden stor Betænkelighed og Uengstelse for Udfaldet af sine forræderiske Anslag.

Om Sommeren 1234 vare Kongen og Jarlen sammen i Bergen, og denne Sammenkomst lod endda nogenlunde venstabeligt af, i det mindste i det Ydre. Men om Vinteren efter, da Kongen var i Bilen og Jarlen i Throndhjem, udbrod Uenigheden aabenbart og vdt med stor Hestighed. Sagaen siger, at mange Lovstykke havde reist sig mellem dem, uden dog nærmere at forklare hvilke ¹⁾. Man finder imidlertid Tegns til, at Jarlen maa have foretaget mistænkelige Rusninger, og det ubetvivel atter under Stin af at ville gjøre en Pilegrimsreise, denne Gang til det hellige Land. Man har nemlig et Brev af den engelske Konge Henrik III, givet den 22de Juni 1234 i Wobstod, hvorved der meddeles Skule Leide at komme til England paa en Pilegrimsreise til det hellige Land og opholde sig i England paa Frem- og Tilbagereisen; og skulde denne Leide vare til Midskeldag, 29de Septbr., næste Aar ²⁾. En saadan Reise, om den end blot maatte vare en Pilegrimsreise og intet Korstog, kunde naturligviis ikke foretages af en fyrstelig Person uden store forudgaaende Rusninger baade af Skibe og væbnet Følge, og kunde saaledes bekvemt tjene til Paastrud for en Sammendragning af Stridskræfter, der engang samlede vel lode sig bruge i et ganske andet Diemed end det opgivne. Desuden maa det antages, at under Løbet af Vinteren 1234—35, eller henimod Vaaren sidstnævnte Aar, Biskop Paals Virksomhed i Rom er bleven bekendt for Kongen, og har forøget dennes Mistanke til Jarlens Hensigter. Kongen stevnede Skule til et nyt Møde med sig i Bergen om Sommeren 1235. Skule vaskede nu i sine Beslutninger. Han rustede sig vel til Mødet og gav sig endog paa Veien fra Throndhjem; men underveis blev han liggende ved Sunnmøre og lod Kongen forgesøves vente sig. Om Høsten samlede Haakon en Hær af Gulathingelagen og sendte Skule Bud, at han vilde komme til denne i Throndhjem, hvis Jarlen ei kom til ham. Atter vaskede Skule, men bestemte sig omsider til at vende tilbage til Throndhjem. Da Kongen nu virkelig fulgte efter ham didhen, saa forlod Jarlen Nidaros og drog med sin betydelige Hær over Dovressæld til Dplandene.

Dette var at ansee som et aabenbart Brud paa Freden fra Skules Side, idet han med væbnet Magt var dragen ind i en Deel af Riget, der tilhørte Kongen alene. Haakon havde ved nye Budsendinger, der traf Skule inden han gif over Dovressæld, søgt at afvende ham fra dette Skridt; men forgæves. Krigen var nu saagodt som erklæret af Skule. Alligevel forsøgte Kongen, paa Erkebiskop Sigurds Bøn, endnu at hindre dens Udbrud. Ved Bjørn, Abbed af Holm,

¹⁾ S. S. S. c. 181.

²⁾ Rymor. I. I. 218.

Lob Kongen gjøre Jarlen det Tilbud, at han skulde have Tredieparten af alle Syssler paa Opplandene og i Viken mod at holde Fred indtil et endeligt Forlig kunde blive bragt istand. Skule antog dette Tilkaar, og alt blev roligt Vinteren over; dog benyttede Skule Stilstanden til at hverve sig Tilhængere i det sydlige Norge og danne et væbnet Parti, som man tillagde det allerede fra Sverrers Tid bekendte Øgenavn: Barbelger (farlige Kroppe, Skjelmer, som man maa være sig for?).

Man enedes vel om en Sammenkomst i Bergen den paafølgende Sommer 1236; men hvor overveiende Mistilliden nu var bleven mellem Kongen og Jarlen viste sig deri, at Gidsler i Forveien maatte stilles fra begge Sider. Og endda havde nær Mødet gaaet overstyr i den sidste Stund. Jarlen nemlig, der allerede var kommen Bergen ganske nær med sine Skibe, negtede at lægge ind til Byen, med mindre Kongen vilde tilfikkre ham, at hans eneste Son Peter, der var uægtefødt, skulde arve hans Deel af Riget. Dette afflog Kongen paa det bestemteste. Da optraadte igjen Erkebiskop Sigurd, der ogsaa var kommen til Bergen, som Mægler, og formaaede Jarlen til ligesuldt at drage ind til Staden. Et Forlig kom nu atter i Stand ved Erkebiskoppens Mellemkomst. Ved dette blev bestemt en ny Landsdeling mellem Kongen og Jarlen, bygget paa en anden Grundvoft end den tidligere. Jarlen havde nemlig hidtil havt en vis Deel af Riget at styre, hvilken regnedes for en Trediedeel af det Hele, og dette havde først været Opplandene og Viken, siden, og det den længste Tid, hele Frostathingslagen tillige med Sunnmøre, altsaa alle de Fylker, der udgjorde Nidaros Biskopsdomme. Nu derimod indrettedes Delingen saaledes, at Jarlen skulde have en Trediedeel af hver Sysjel i hele Norge ¹⁾. Dette var vel i en vis Maade hensigtsmæssigere for Enighedens Opretholdelse; en Fælledsstyrelse i ældre Tidens Aand gjenvattes derved, og det forebyggedes, at en heel Hovedlandsdeel skulde reise sig mod det øvrige Rige paa Grund af Uenighed mellem Styrrerne. Men paa den anden Side, maatte Rioninger let opstaa og opstode virkelig mellem Kongens og Jarlens Sysselmaand, som nu i hver Sysjel kom til at staa hinanden ved Siden, og naturligviis hver havde sin Herres Anliggender og Tard at paasee. Som en Medvegt mod dette bestemtes imidlertid ogsaa, at Kongen og Jarlen for det Første skulde opholde sig paa samme Sted ja endog holde fælles Bord, paa det at Vogn og Bagtalelse vansteligere kunde faa Indpas mellem dem, og Misforstaaelser, naar de opkom, lettere og snarere kunde afgjøres. Denne Ordning var ikke ilde udtænkt. Den virkede for Dic-

¹⁾ G. G. S. c. 187 ffvt. m. 192.

bliffet et Slags Enighed mellem Fyrsterne og tilbageholdt Stridens aabne Udbrud endnu et Par Aar.

For disse vigtigere Anliggender synes Biskop Paals Sag ganske at være traadt i Skyggen; i det mindste finder man den hverken i Brevskaber eller i Sagaen omtalt i 1235 og 1236. Man veed ikke engang, hvor Biskoppen i disse Aar har opholdt sig, om i Danmark eller et Sted i Norge. Men da nu en midlertidig Rolighed igjen var indtraadt, synes Erkebiskop Sigurd at have fremtruffet Paals Sag for at faa den i Mindelighed bilagt. Da nemlig Kongen og Jarlen, efter at have overvintret tilsammen i Bergen, begge tidlig om Vaaren 1237 droge til Thronbhjem og der toge sit Sæde, blev paa Erkebiskoppens Raad Bud sendt efter Biskop Paal, at han skulde komme did nord til et Forligsmøde med Kongen. Biskoppen maa da rimeligviis have været ved sin Stol; thi han indfandt sig endnu samme Aar i Nidaros. Der blev holdt Moder i Anledning af Sagen mellem ham og Kongen; men det gif ikke saa ganske let med Forliget, og man mærkede, at Biskoppen altid var stivere paa de Moder, ved hvilke Jarlen var tilstede. Endelig kom det dog til en Forening, saaledes at Kongen beholdt Helgesen, men gav Hamars Stol andre Eiendomme i Stedet ¹⁾. Dermed var den Sag afgjort uden at have havt videre ubehagelige Følger for Kongen end det truende Pavebrev og Gregorius IX's snart overgaaende Unaade. Et Par Aar senere finder man, at Kongen atter har nydt den romerske Stols fulde Yndest.

38.

Krig mellem Kong Haakon og Hertug Skule. Dennes Fald.

Haakon har uden tvivl troet at kunne muligen binde sin Svigers fader fastere til sig ved at imødekomme hans ærgjerrige Ønsker saavidt som det, Kongedømmets Ret ubestaaren, lod sig gjøre. Samme Aar 1237 gav han nemlig Skule paa Dretthing Hertugsnavn, hvilket Tjenesten før ham i Norge havde baaret. Denne Dphøielse synes ogsaa virkelig for Diebliffet at have tilfredsstillet Skule, thi hans sande Magt og Omraade, som det lader, ikke derved blev forøget; og et venstabeligere Forhold indtraadte atter mellem ham og Kongen. Men det viste sig snart at være altfor meget afhængigt af deres sande Samvær. Aldrig saasnart ophørte dette, før ogsaa Venstabet kjøledes. I henved to Aar havde de altid opholdt sig paa samme Sted, da om Vaaren 1238 Hertugen drog til Thronbhjem, medens Kongen tog sit Sæde i Biken. De stiftes som Venner, men da de først vare

¹⁾ G. S. C. c. 188.

ffærnebe fra hinanden, begyndte den gamle Misforstaaelse atter at indsnige sig mellem dem.

Skule var herlig udrustet baade paa Sjæl og Legeme; han besad baade Landsdannelselse og Klogskab og Mod. Men med alt det manglede der ham sand Nedelighed og en fast Villie. Hans Værgjerrighed havde vundet for stort Raaderum i hans Hjerte; den havde engang forespeilet ham Kongebønnen som hans Stræbens Maal, og dette Billede kunde det aldrig lykkes ham at faa udsløttet, skjønt han meer end een Gang synes at have været paa god Veie dertil. For at fyldestgjøre sin Værgjerrighed loffedes han af sin indre Drift letteligen hen paa uærlige Veie, og det saameget meer, som hans Dre altid var aabent for egennyttige, listige og sødtalende Smigreres Indskydelser. Han var da dristig, ja vel endog fremfusende i at udfaste underfundige, forræderiske Planer; men naar det kom til deres Udførelse, da vakkede han, vistnok ikke af Mangel paa Mod til at mødegaa den ydre Fare, men fordi hans bedre Følelse i det afgjørende Dieblif stræmte ham tilbage fra en vanærende Ribingsdaad. Naar Kongen havde hans Dre, boiede han sig for dennes aabne, ærlige og kraftfulde Sindighed, idet han flammede sig for sin egen Underfundighed ligeover for Haafons ufrømtede Velvillie. Men naar han ffærnet fra Kongen var omringet af dennes hemmelige Arveskender blandt Norges geistlige og verdslige Høvdinge, da lyttede han igjen altfor gierne til disses Forestillinger, som smigrede hans Værgjerrighed ofte meer af sieblikkelig Egennytte end af sand Hengivenhed. Paa den anden Side var der Høvdinge, som fandt sin Fordeel i at helde Splittelsen mellem ham og Kongen stadigen aaben, og som, naar Kongen ikke kunde lufte Pinene for Skules tvetydige Færd, dyngede Steen paa Byrden og fremstillede hvert af hans Skridt med de mørkeste Farver. Under saadanne Forhold maatte, med Skules Karakter, Venfkapet mellem ham og Kongen stedse hvile paa en huul Grund; og med sterke Skridt nærmede sig nu det afgjørende Dieblif, da denne Grund skulde styrte sammen og Forræderiet knuses i Sammenstyrningen.

Endnu engang samledes Kongen og Hertugen om Sommeren 1238 i Bergen, og deres gjensidige Forhold ved denne Leilighed, skjønt ingenlunde som i deres Venfkaabs bedste Dage, syntes dog at vække noget Haab ¹⁾. Men det var ogsaa det sidste Glimt. De skulde aldrig meer mødes i Fred. Da Hertugen i Begyndelsen af Vinteren var dragen tilbage til Thronhjem, medens Kongen forblev i Bergen, forværredes Tilstanden kjendelig, og Hertugen og hans Tilhængere brugte de bitterste og fiendtligste Ytringer mod Kongens Mænd og Raadgivere. Dette kunde ikke blive skjult for Haafon, og denne ind-

¹⁾ S. S. c. 194.

bød om Vinteren Hertugen til et nyt Møde i Bergen den følgende Sommer 1239. For at Bønderne ei herved skulde betynges bestemte Kongen, at de begge kun skulde have nogle lette Skibe til Sammenkomsten. Desuagtet spurgtes det nordenfra om Vaaren til Biken, hvor Kongen da opholdt sig, at Hertugen udrustede sine stærke Skibe. Kongen udbød da ogsaa Folk og samlede til sig en betydelig Hærmagt. Om Sommeren kom Hertugen til Bergen med ikke mindre end tyve, for det meste meget store Skibe. Men da han nu hørte, at Kongen nærmede sig østenfra med en Flaade paa 40 Skibe, saa satte han paa sine Mænds Raad den Beslutning ikke at afvente Kongens Komme, men drog tilbage til Throndhjem med hele sin Hær.

Kort efter at han havde forladt Bergen, indtraf Kongen der, og fandt Erkebiskop Sigurd, som ogsaa var kommen nordenfra for at overvære Forligsmødet. Erkebiskoppen syntes, at Udfigterne til Fredens Dyrholdelse vare daarlige, men bad Kongen alligevel at gjøre for den hvad han kunde. Det blev nu bestemt, at Erkebiskoppen skulde paabyde Vaabenstilstand Vinteren over, og hertil modtog han Kongens Fuldmagt. Han skrev ogsaa strax til Hertugen med Bøn om, at denne ikke vilde bryde Freden, for Erkebiskoppen kunde træffe ham. Erkebiskop Sigurd drog derpaa for det første til Sunnmøre i sine Embedsforretninger, og Kongen gav sin Hær Hjemlov. Begge stode paa, at Hertugen skulde agte Stilstanden, saa meget mere som Erkebiskoppen senere paa Høsten ved et nyt Møde med Kongen i Bergen, i Dvervør af Hertugens Sendemænd, forkyndte Bøns Straf for den som brød den. Kongen havde ogsaa skrevet til Hertugen om alt dette, og opfordret ham til at holde Freden eller og lade Kongen det vide, om han ei antog den ¹⁾.

Men Skule gif en ganske anden Ve. Da han var kommen til Throndhjem forsøgede han sin Hær og udpressede Skat af Thronderne til dens Underhold tvertimod Kongens udtryffelige Bud. Han erklærede nu i Nidaros for sine Mænd, at han var til Sinds at lade sig give Kongenavn. Enkelte gjorde svage Modforestillinger, medens de fleste bestyrkede ham i hans Forsæt. Det sidste var ogsaa Tilfælde med en Deel af Chorsbrødrene, blandt hvilke han nu som tidligere havde ivrige Venner; disse forelæste ham endog Lovsteder, som skulde bevise hans Ret til Kongedømmet. Tilskyndet „af egen Værgerrighed og sine Raadgiveres Forestillinger“ ²⁾, tog han nu en afgjørende Beslutning, og lod Dretting sterne.

Thinget holdtes den 6te November 1239, som var en Søndag. Medens det sammenblæstes kom Skule ind i Christkirken under Messen, gif op i Choret, lod der Chorsbrødrene kalde til sig og forlangte,

¹⁾ S. S. S. c. 196, 205.

²⁾ S. S. S. c. 198.

at St. Olafs Strin skulde udbæres paa Thinget. Dette blev ikke strax indrømmet; thi skjønt flere af Chorsbrødrene vare hans Venner og vilde søie ham, saa var dog Eysteins Sure, hvem Erkebiskoppen havde beskiftet til deres Formand i sin Fraværelse, herimod. Da Skule trængte stærkere ind paa dem og forlangte en Afgjørelse, svarede Eysteins, at det var bedst, at hele denne Sag beroede til Erkebiskoppens Hjemkomst. Skule bebreidede Eysteins, at han altid var ham imod, selv naar de øvrige Chorsbrødre vilde søie ham, — og forlod Kirken. Men Peter Skules Søn og flere af hans Mænd bleve tilbage, og disse nærmede sig nu Høialteret for at borttage Strinet. Da Eysteins saa dette, traadte han frem for Alteret og erklærede, at de skulde være i Van, som vovede at udbære Strinet uden Chorsbrødrenes Samtykke. Peter gjorde kun Spot af hans Ord. Han bød sine Mænd ligesuldt tage Strinet, og da det var tungt, løb han selv op paa Alteret og skjød efter med sine Knæ for at faa det af Sted. Ogsaa det hellige Kors, „hvori var lignum domini“ (d. e. en Spaan af Christi virkelige Kors), blev udbaaret tilligemed St. Olafs Dre og Spyd. Imidlertid var Thinget samlet, og da Helligdommene vare bragte did, og Skule selv var kommen med sin væbnede Hird, blev hans Ret til Kongedømmet forklaret af et Par af hans Tilhængere, og Ivar Lagmand gav ham Kongenavn.

Da dette driftige Stridt var gjort, sendte Skule sin Hær ud til forskellige Sider. En Deel Skibe lod han afgaa mod Bergen for at overrumple Kongen, der havde ganske faa Folk om sig; de øvrige Barbelger spredte sig til alle Sider og dræbte uden Skaansel Kongens Mænd hvor de kom over dem. Dverfaldet paa Kongen selv mislykkedes imidlertid. Han fik i Tide Underretning om Skules Oprør ved en af sine Hirdmænd, der lige efter Dretthinget havde forladt Nidaros og havde reist i største Skynding. Strax lod Haakon Hæren udgaa og var omgivet af en Mængde væbnede Tilhængere, længe for Barbelgernes Skibe, der bleve noget sinkede ved Mobbør, naaede frem. Disse opgave da Dverfaldet paa Kongen og gave sig i Stedet til at plyndre og dræbe Kongens Tilhængere paa Møre og i Raumsdal.

Kongen sad Julen over i Bergen med en betydelig Stridsmagt og overdrog ved sine Breve Vikens Forsvar til Junker Knut. Skule havde strax henvendt sig til denne og søgt at drage ham over paa sin Side ved Løfte om Jarlsnavn; men Knut havde ikke villet indlade sig paa noget Forræderi mod Kongen. Nu lod denne ham give Jarlsnavn, og sandt ogsaa i ham en tro Tilhænger ¹⁾. Allerede før Jul havde Kongen sendt nogle af sine Mænd forud mod Norden for at iagttage Barbelgerne, og havde givet dem den Forstrift, som lige fra Sværrens

¹⁾ S. S. c. 204, 213.

Lid havde gjældet blandt Birkebenerne, at de skulde vel overholde Kirkefred og Kvindefred. I Begyndelsen af Februar 1240 seilede han selv med 40 Skibe efter til Throndhjem. Skule vovede ikke at oppebie ham, men for med sin Hær syd over Fjeldet til Dplandene. Da Kongen kom til Nidaros gif Erkebiskoppen og Chorsbrødrene ham i Procession imøde og modtog ham med al Hæder; men han syntes dog mærke, at ikke Alle mente ham det oprigtigt. Der var ogsaa de, som under de paafølgende hyppige Raadslagninger fremkom med det Forslag, at Haakon og Skule skulde forliges paa det Vilkaar, at hver skulde have det halve Rige og begge Kongenavn; men det forfaste Kongen — som rimeligt var — med Misbilligelse. Erkebiskop Sigurd var imidlertid ikke blandt dem, som nu bar Rappen paa begge Skuldre. Han indskrænkede sig — saavidt skjøntes — til at bede om Fred for dem af Skules Frænder og Tilhængere, som havde søgt Fristed i Kirkerne; og dette var let udvirket, da Kongen i det Hele før frem med den største Mildhed og Skaansel, hvorved han ogsaa vandt den almindelige Mening paa sin Side. At Erkebiskoppen for sit Vedkommende mente det oprigtigt med Kongen, viser sig end meer deraf, at han allerede tidligere banskede Bjørn, Abbed af Holm, der havde været i Ledtog med Skule og indviet i hans Planer, og som havde spillet et saare faldt Spil den foregaaende Høst i Egenstøb af Skules Sendemand og Underhandler hos Kongen. Bjørn blev yderst forbitret herover og appellerede til Paven. Men da han nu efter oplagt Raad med Skule, skulde fare i dennes Erinder og med hans Breve til Danmark, Tydskland og den pavelige Kurie, blev han om Vinteren paa sin Reise over Dplandene fangen i Hamar af Kongens Syselmænd og ført til Bergen, hvor han blev sat i Forvaring paa Vorgen, indtil videre ¹⁾. Ikke stort bedre gif det en anden af Skules Sendemand, Jatgeir Skald, som skulde fare med hans Breve og Erinder til Sverige; han blev efterfat af Kongens Mænd og paagreben i Helsingialand. Brevene bleve ham fratagne, men han selv undslap med Nød ²⁾.

Skules Underhandlinger, hvorved han tilsigtede at fremme sin Sag i Udlandet, gif saaledes overstyr. Men bedre syntes i Førstningen hans Krigsforetagender at ville lykkes. Efterat have samlet sin Magt paa Dplandene, rykkede han mod Syden. Knut Jarl vilde hindre hans Fremgang, men blev i Marts Maaned 1240 aldeles slagen ved Laka paa Raumarike. Skule bemægtigede sig Oslo, og Barbelgerne spillede Mester paa Dplandene og i Bifen.

Dette Skules Vaabenheld var dog kun af kort Varighed. Vel udbredte hans Seier ved Laka, da den med store Overdrivelser rygte-

¹⁾ S. S. S. c. 215, jfr. Langes Klosth. S. 322—328. ²⁾ S. S. S. c. 216.

des i Nidaros, nogen Forknyttelse blandt Birkebenerne, og Erkebiskop Sigurd tilbød endogfaa Kongen, for større Uheld indtraf, at ville ride syd over Fjeldet og forsøge Fredsunderhandlinger. Men Kongen afflog hans Tilbud med Lat for hans gode Billie, idet han henstjød sin Sag til Gud og den hellige Olaf. Kongen lod i Hast stævne Dretthing, og paa dette lod han, i Overvær af Erkebiskoppen og de bedste Mænd i Throndelagen, sin otteaarige Søn Haakon give Kongenavn. Derpaa forlod han Nidaros i største Skynding med sin Flaade. I Bergen gjorde han en kort Stands og undersøgte da de Breve, med hvilke Bjorn Abbed havde fareet, og til hvis Affattelse denne ganske vist selv havde gjort Udkastet. De befandtes at være af saa undersundigt og forræderisk Indhold, at Abbeden vel kunde have fortjunt Døden; men Kongen gav ham dog Fred ¹⁾. Efterat Kongen ogsaa paa et Thing i Bergen havde ladet sin unge Søn give Kongenavn, skyndede han til Viken, i det han paa Veien stedse drog friske Stridskræfter til sig, og nærmede sig Oslo, for Skule, som her holdt til med Barbelgernes Hovedmagt, havde nogen Tanke derom.

Den 21de April naaede Kongen, efter en overordentlig hurtig Rejse, Staden, og angreb den uforsvarende fra tre Sider. Det kom til en blodig Strid i Gaderne. Skule blev slagen og flygtede nu med de svage Levninger af sin Hær over Dplandene til Throndhjem.

Her fandt imidlertid Skule Stemningen mod sig meget forandret til det Bærrer. Man havde under Kongens seneste Dphold der faaet et ganske andet Bys i Skules hele Sag, end det som dennes Tilhængere havde udsprebt, da han paa Dretthing blev tagen til Konge ²⁾, og man vilde nu aldeles ikke hjælpe ham i hans Dyrer. Skule selv viste sig nedslagen og ubestemt, og traf ingen virksomme Foranstaltninger for at møde sine Fiender. Hans Venner advarede ham forgjæves; han vistes ikke af sin Slovhed for det allerede var for sildigt. Kongen havde strax efter Seieren i Oslo sendt Asulf af Austraaf, Skules Frænde og tidligere hans Ven, men nu hans bitre Fiende, med en Deel Skibe nord til Nidaros; og Asulfs Færd gif saa rask, at han tidlig om Morgenen den 21de Mai ganske uventet løb ind til Nidaros og uden Dphold angreb Barbelgerne. Skule vaagnede først ved Stormklokkens Lyd; han søgte forgjæves at samle sine Mænd; disse søgte under Forvirringen sin Redning i Kirker og andre Fredessteder. Skule flygtede over Nidelven ud af Byen og skjulte sig med faa Mænd i to Dage i en nærliggende Skov. Didhen bragtes hemmeligen Chorfapper fra det nærliggende Elgesæters Kloster; og da Munkene Dagen for Christi Himmelfartsdag, eller Onsdagen i Gangdagene, foretog sin sedvanlige Procession, optog de Hertugen og

¹⁾ S. S. S. c. 225.

²⁾ S. S. S. c. 238.

hans Mand i sit Følge og førte dem ind i Klosteret. Her toge de Plads i Klosterskirkens Taarn. Birkebenerne, som imidlertid havde dræbt Skules Søn Peter, fik strax Nys om Hertugens Tilflugtssted og omringede Klosteret, hvor han og hans Mand nu stræbte at forsvare sig.

Saa snart Erkebiskop Sigurd hørte hvad der var paa Færde, skyndte han sig med en Mængde Geistlige og Bymænd over til Klosteret. Han forbød først Birkebenerne at angribe dette; men de svarede, at de vare nødte hertil ved Omstændighederne, og maatte gjøre det, hvad enten det tyktes Erkebiskoppen vel eller ilde. Da bød Erkebiskoppen Guds for at Hertugen skulde faa fare i Fred til Kongen; men heller ikke herpaa blev agtet. Imidlertid havde Nogle i sin Hefstighed sat Ild paa Klosteret, og den greb om sig, trods de Forsøg Andre gjorde paa at slukke den. Da gif Skule ud med sine Mænd og faldt med flere af disse for Birkebenernes Vaaben den 23de Mai 1240. Han var da 51 Aar gammel. Erkebiskop Sigurd, som forgjæves havde søgt at redde Skules Liv, gav kun med Banskælighed Asulf og hans Mand en midlertidig Afløsning for den Bold, de havde udøvet mod Klosteret, hvilket ganske nedbrændte. Erkebiskoppen var ogsaa tilstede ved Skules Ligfærd, da han med sømmelig Pragt blev jordet i Christkirken i Nærheden af sin Broders, Kong Inges Grav.

Dette var det sidste blodige Optrin i de voldsomme Partikampe, som nu i meer end 100 Aar havde sønderslidt Norges Indre. Skule efterlod ikke nogen Søn eller noget mandligt Afkom, og hans eneste gjentlevende Datter var Kong Haakons Dronning og den unge Kong Haakons Moder. Der var saaledes ingen Arving til Skules formeente Ret til Kongedømmet, uden ene Kong Haakons Afkom; de seneste tvende Partiers Fordringer vare sammensmeltede, og denne Rilde til indre Splid var derved stoppet.

Et Parti blandt den norske Geistlighed, og især af Chorsbrødrene i Nidaros, med hvilke Elgesæter Kloster, som en Volig for Kanniker af St. Augustins Regel, stod i den nærmeste Forbindelse, understøttede — som vi have seet — lige til det Sidste Hertug Skule. Men dette Parti synes efterhaanden at være blevet svagere og svagere, og til Slutningen vovede det ikke engang at virke for hans Sag uden ganske i Smug. At Kong Haakon har kjendt vel til disse lønlige Rænker, er aabenbart; dog da de tilsidst alligevel bleve uirksomme, og da Erkebiskoppen og Kapitlets af denne beskiftede Formand ikke alene holdt sig udenfor dem, men endogsaa efter Evne synes at have modarbejdet dem, saa maa man tro, at Kongen, efter Skules Fald har ladet al videre Forfølgelse af den Sag fare, og taget de Skyldige

til Raade; i det mindste findes intet Spor til det Modsatte. En saadan Mildhed var ogsaa stemmende med Haakon's Karakter og hans skaansomme Fremfærd mod flere Andre, som havde staaet paa hans Fjendes Side, men efter dennes Fald underkastede sig og søgte Tilgivelse. Endogsaar Abbed Bjørn af Holm, der dog saa dybt havde indviklet sig i Skules Sag, og — som det lader tildeels for hans Skyld — havde bragt sit Kloster nær Udelæggelsen, endogsaar ham behandle Kongen med Overbærenhed.

Denne Abbed Bjørn var uden tvivl i sin Tid en af den norske Geistligheds fremragende Personligheder. Han synes at have besiddet ualmindelige Evner og dertilmed en ikke ringe videnskabelig Dannelse. Derfor var han Skule en saare brugbar Hjælper i hans Underhandling og Brevverling, hvilken sidste han i de seneste Aar synes at have forestaaet, og derfor vel fik Navnet Rita-Bjørn d. e. Skriver-Bjørn. Han blev Abbed i Nidarholms Cluniacenser-Kloster 1232 ¹⁾, og kom snart ind i den politiske Kæde. Først synes han at have holdt til Kongens Side, og at have været benyttet af denne som Underhandler i Tvistighederne med Skule. I det mindste optraadte han som saadan i 1235 og 1236 ²⁾. Men siden viste han sig som Skules afgjorte Tilhænger og som en af hans fornemste Raadgivere under hans sidste ulykkelige Opstand. Hans Indblanding i de forviklede Statsager var imidlertid hans Kloster til liden Baade. Dets Midler bleve forødede, og hans ovenomtalte Banfættelse ved Erkebiskoppen var, som det lader, ligesaavel fremkaldt ved hans daarlige Klosterstyrrelse som ved hans høiforræderiske Færd. Da han lovede sig til at fare til Rom i sin egen og Skules Sag, pantsatte han endogsaar Klosteret med alle dets Ejendomme for at skaffe sig de nødvendige Penge. Hans Reise blev imidlertid, som forhen fortalt, dengang ferhindret ved hans Fangenskab. Af dette blev han dog løsladt ved Kongen, og maa endogsaar have faaet dennes Tilladelse til at drage til Rom for at føre sin Sag. Her synes han at have opholdt sig i et Par Aar og at være bleven løst af Bannet. I 1244 kom han tilbage til Norge med et naadigt Pavebrev til Kongen, hvilket senere skal omtales; og nu lader det til, at Haakon ganske har tilgivet ham og samtykket i, at han igjen skulde overtage Klosterstyrrelsen i Nidarholm. Men da han i den Anledning reiste nordover fra Bergen, døde han samme Høst 1244 i Klosteret paa Selia ³⁾. Holms Kloster var imidlertid ved hans uforvarselige Fremfærd kommet i saadan Forvirring og var blevet saa udarmet, at det iffun ved en fuldstændig Reformation i 1248 igjen kunde bringes paa Fode. ⁴⁾.

¹⁾ Jøf. Ann. 106.

²⁾ H. H. C. c. 184—186.

³⁾ H. H. C. c. 246.

⁴⁾ Scr. rer. Dan. IV. 415; Eufm D. H. X. 115, jfr. Langes Klh. 321—328.

39.

Underhandlingar om Kong Haakons Kroning.

Da Hertug Skule faldt og de indre Partistridigheder i Norge sandseede, vare 38 Aar henledne, efterat den norske Kirke ved Kong Everters Død var traadt ud af den største Forvirringstilstand, hvori den nogenstunde havde været lige siden sin Grundlæggelse. Tiden var ikke lang, ikke stort længer end een Menneskealder. Men alligevel havde Kirken nu, saavidt skjønes, allerede gjenvundet sine fulde Kræfter, og stod, om end ikke i den samme hierarchiske Hersterglands som i Erkebiskop Eysteins Dage, saa dog ganske vist paa en langt sikrere Grundvold af sand kirkelig Myndighed. Dens Formænd vare vaagnede af hine forsængelige Dromme om en hierarchisk Rigsstyrelse, øvet i St. Olafs Navn ved en Konge, som offentlig erkjendte sig for hans Vasal og derved forpligtede sig til at gaa i den nidarøiske Kirkes Ledelse, — om et norsk Kongedømme, der kunde bortskændes og tilbagetages af Nidarøs's Erkebiskop paa St. Olafs Vegne, — om en saa udstrakt Myndighed baade i det Geistlige og Verdslige, at den følgerigtigt gjennemført, neppe engang havde kunnet billiges af selve Pavenømmet. Thi dette modsatte sig med opmærksom Skinsyge Metropolitanernes altfor store Selvstændighed. Derimod havde den norske Kirkes Forstandere nu vundet en langt klarere Indsigt i sin sande Stilling til det norske Kongedømme og det norske Folk; de havde opfattet baade hvad der lod sig gjennemføre af deres hierarchiske Planer, og den rette Maade at søge det gjennemført; de havde fattet, at Maatshold, i det mindste tilsyneladende Maatshold, og klog Tillempling forenet med Taalmodighed var langt at foretrække for stivsinde Trods og fremfusende Kraftyttringer; de havde lært ikke at overvurdere sine egne Kræfter, ikke at maale disse alene efter Biskoppernes og de høie Prælaters fremragende Stilling i Samsundet, men meget mere efter den Aand, som gjennemtrængte Presteskabet og Geistligheden i dens Heelhed; de vare endelig ved sin senere hyppige Samfærdighed med Rom og ved sine Erkebiskoppers længere Ophold der, naar de modtog Pallium, blevene indviede i den egte hierarchiske Statskunst og havde faaet udpeget, hvorledes denne lod sig med Fordeel anvende paa de norske Forholde. Saaledes var den norske Kirke nu utvivlsomt langt sterkere end da den traadte i Kampen mod Evertter, og derhos langt forsigtigere. Den indsaa, at den ligeoverfor en Konge af Haakon Haakonsøns Karakter intet kunde udrette med Paasaaelighed og Trods; men at den kun ved en klog og lempelig Benyttelse af indtrædende gunstige Omstændigheder, kunde nærme sig sin Stræbens Maal, idet den snarere i Stilhed rustede sig til en mulig Kamp i Frem-

tiden, end aabenbare udæstede til en saadan. At den imidlertid aldrig tabte sit hierarchiske Maal af Sigte, viste noksom de Forhandlinger, som i Haakons senere Regjeringsaar førtes mellem Kirken og Kongedømmet i Anledning af Kongens Ønske om at blive kronet.

De Vanskeligheder, Haakon fra først af havde mødt i at faa sin Ret til Kongedømmet erkjendt, — Skule Karls senere uafslavelige Krænker for at styrte ham derfra eller i det mindste opfaste sig til hans Medkonger, — endelig den Vællen i Begreberne om Kongearvesfølgen, som fra Magnus Erlingsøns Valg havde indsneget sig, og som vedligeholdtes ved Kirkens Ansvuelse om den egte Fødsels høie Betydning, — Alt dette havde tidlig maattet vække hos Haakon Ønsket om at see sit Kongedømme fuldkommen befæstet ved den efter Tidssalderens Mening saa betydningsfulde Kroning. Især synes Haakon selv at have følt visse Strupler med Hensyn til sin uegte Fødsel. Biskop var denne i Følge gjældende Lov og ved gammel Bedtægt ikke til Hinder for hans Kongearvesfølge; dette var ogsaa tydelig nok udtalt af rette Bedkommende baade ved hans Antagelse til Konge paa Dretthing i 1217, og senere end yderligere paa Rigsmødet i Bergen 1223, ved hvilken sidste Velilighed endogfaa hans Arveret kunde siges at have faaet den norske Kirkes Stadfæstelse ved Erkebiskoppens Erklæring. Alligevel kunde det ikke undgaa Haakons Opmærksomhed, at den gamle Bedtægt, som i Kongearvesfølgen satte egtefødte og uegtefødte Kongesønner i lige Ret, ikke var i sin fuldkomne Orden. Den stred baade mod Kirkens Lov og mod den private Arvegang; og den havde derhos unegtelig bidraget sit, og det ikke mindst, til de indre Uroligheder, som i lang Tid havde voldet Norges Ulykke. Men helbede han nu til Kirkens Ansvuelse, at den egte Fødsel i Kongearven burde for Fremtiden have en Forret, og at der ved hans egen Fødsel virkelig fløede en Mangel, — saa laa den Tanke nær, først at faa denne Mangel hævet gennem Kirkens antagne Magtfuldkommenhed, hvilket da kunde bedst see i Forbindelse med hans kirkelige Indvielse til Kongedømmet ved Salvingen og Kroningen, og siden, naar han selv paa denne Veie var bleven indsat i den Egtefødtes fulde Ret, da at faa den egtefødte Kongesøns Forret for den uegtefødte erkjendt i Landets Lov.

Haakon havde ogsaa gjort et betydningsfuldt, man kan næsten sige afgjørende, Skridt mod dette Maal, idet han i 1240, da Skules Opstand tog en truende Vending, havde ladet sin ældste, egtefødte, otteaarige Søn Haakon, give Kongenavn først paa Dretthing og derpaa i Bergen, uagtet han havde en ældre, uegte Søn, Sigurd, født før 1225, altsaa før hans Egteskab med Margreta Skulesdatter, og saaledes dengang mindst 15 Aar gammel ¹⁾. Derved havde han tydelig

¹⁾ G. S. c. 109, jf. m. c. 223, 225.

nok udtalt sin Hensigt: at gjøre den egte Fødsels Forret glædelig i Kongearvefølgen efter sin Død; og da der ei er Tale om nogenformigt bestemt Indsigelse fra Thingmændenes Side mod den unge Haafons Antagelse, maa man slutte, at de ere gangne ind paa Kongens Anskuelse, der vistnok ogsaa er bleven kraftig understøttet af den tilstedeværende Erkebiskop Sigurd.

Man kan saaledes neppe være i Tvivl om Haafons Bevæggrunde i sin Stræben efter at opnaa Kroningen. Man kan det saa meget mindre, som man finder, at Spørgsmaalet om hans Fødsel i vedkommende Underhandlinger er indblandet som noget ganske væsentligt, og derhos at disse Underhandlinger ere blevene førte umiddelbart mellem Kongen og den romerske Stol, som den eneste Magt, der efter Tidens Begreber med fuld Gyldighed kunde udfylde den uegte Fødsels Mangler.

Man veed ikke, naar Haafon har gjort det første Skridt for at opnaa Kroningen, ei heller om han først derom har henvendt sig til den norske Erkebiskop. Dette er dog i sig selv ganske rimeligt, og det er da vel flest strax eller kort efter Rigsrådet i Bergen 1223. Men Erkebiskop Guttorms snart paafølgende Død har rimeligviis i saa Fald bevirket en Stands i Sagen. Med hans Eftermand Peter stod Kongen, som forhen viis, efter hans Tiltrædelse til Erkestolen, i et spændt Forhold; og hvis Kongens Dnske da har været fremsat, har det rimeligviis mødt Banfælsigheder. Hvis imidlertid disse have været hentede fra Kongens uegte Fødsel, da har vistnok Haafon, efter hvad før er sagt, lettelig gaaet ind paa at søge dem hævede ved Paven's Magtfuldkommenhed; og dette har da givet Anledningen til at Kongen nu bestemte sig til derom at handle umiddelbart med den romerske Kurie. Fra nu af ere Oplysninger om Sagens Gang at hente af de da vedkommende Pavebreve.

Saavidt man af disse kan slutte, har Haafon først henvendt sig med sin Begjæring om Kroningen til Pave Gregorius IX, og det i 1227 (samme Aar som Gregorius blev Pave) eller i Begyndelsen af 1228. Begjæringen havde til Følge, at Paven ved Skrivelse til Erkebiskoppen af Lund i Danmark og Biskoppen af Skara i Sverige overdrog disse at anstille de nødvendige foreløbige Undersøgelser om „Kongens Udvælgelse og personlige Stilling, hans Riges Tilstand, og alle de øvrige Omstændigheder, som kunne være nødvendige at kjende med Hensyn til hans Forfremmelse til Kroningen og hans Sags Fortgang“, og derom gjøre Indberetning til Paven, for at denne med større Sikkerhed kunde tage sine Bestemmelser. Med dette Skridt af Paven fandt imidlertid ikke Kongen sig tilfredsstillet af den Grund, at han havde Erkebiskoppen af Lund mistænkt for at være sig imod. Han sendte derfor en Befuldmægtiget (procurator) til Rom, der foredrog

Paven Kongens Ønske om, at det paalagte Hverv maatte blive Erkebiskoppen frataget og overladt en Anden. Kongens yttrede Mistanke synes at have været understøttet ved Oplysninger, hvilke Paven har fundet fyldestgjørende ¹⁾; og den maa uden tvivl have staaet i en eller anden Forbindelse med Skule Jarls Besøg i Danmark og Underhandlinger med den danske Konge i 1228. Det kom dog ikke til noget Skridt fra Pavens Side mod Erkebiskoppen af Lund, da den norske Besuldmægtigede kort efter kunde meddele Paven, at baade Erkebiskoppen af Lund ²⁾ og Biskoppen af Skara i Aarets Løb vare afgangne ved Døden.

Nu overdrog Paven ved Brev af 13de Febr. 1229 Undersøgelsen til Erkebiskop Thorer af Nidaros og Biskop Arne af Bergen ³⁾. Men heller ikke dette ledede til Maalet, da Erkebiskop Thorer døde i Begyndelsen af det følgende Aar, vist ikke meget længe efter Modtagelsen af Pavens Brev, og Biskoppen af Bergen ikke ansaaes bemyndiget til at foretage Sagen alene. Da Kongen nu herom underrettede Paven, udnævnte denne ved Skrivelse af 9de Septbr. 1231 Biskop Askel af Stavanger og Cistercienser-Abbeden af Stanley i England til i Forening med Biskop Arne af Bergen at undersøge Kongens Sag ⁴⁾. Hvad disse nye Besuldmægtigede have foretaget vides ikke. Sagen kom nu i Langdrag, og i næsten 10 Aar findes den ei omtalt. Aarsagen hertil har uden Tvivl været dels den mellem Kongen og Paven indtraadte Spending i Anledning af Biskop Paal af Hamars Sag (1234—1237), dels Urolighederne mellem Kongen og Skule.

Forst efterat disse ved Skules Død vare stillede, synes Sagen igjen at være sat i Gang, og det ved Erkebiskop Sigurd og de norske Biskopper, naturligviis efter Overlæg med Kongen og paa dennes Begjæring. Kongen var nu nemlig igjen optagen i Pave Gregorius IX's fulde Raade, saameget mere som han havde modtaget Korset. Erkebiskoppen og Biskopperne skrev til Paven, at Haakon overensstemmede med Norges Lov og Sedvane havde efterfulgt sin Fader, sjønt han var hans uegte Søn, i Kongedømmet, efterdi ingen egtesødte Sønner gaves og heller ikke andre nære Elegtninger, der med Rette kunde følge; derfor anholdt de nu om Pavens Samtykke

¹⁾ „cum idem rex haberet prefatum archiepiscopum ex rationabili causa suspectum.“ N. Dipl. I. 9.   ²⁾ 3 Norsk Diplom. I. 9 og 10, udfyldes det aabne Rum for Erkebiskoppens Navn med: Andree; det antages altsaa at have været Andreas Sunessøn. Men denne frasagde sig Erkebiskopsverdigheeden allerede 1224 paa Grund af Sygellighed, og havde til Eftermand Peter Saresøn forhen Domprovst ved Lunds Kirke. Andreas døde rigtignok først 4de Juni 1228, men det er dog ikke rimeligt, at den her omhandlede Undersøgelse overdrages ham efter hans Resignation. Rimeligere er det, at her menes Peter Saresøn, hvilken døde 1228, 10de Juli. Euhm D. 6. IX. 475, 565, 571.   ³⁾ N. Dipl. I. 9.   ⁴⁾ N. Dipl. I. 10.

til at Kong Haakon, uanseet Mangelen ved hans Fødsel, maatte salves og krones, især da han ingensomhelst verdslig Fyrste var underkastet. Denne Forestilling bevirkede, at Paven igjen under 8de Juli 1241 overdrog Benedictiner-Abbeden af St. Michaels Kloster i Bergen samt Prædikebrødrene (Dominicanernes) Provincialprior i Norge at undersøge Kongens Sag og gjøre Indberetning om den. Thi uagtet han — som han yttrede — særdeles elskede Kongen som en katholsk Fyrste og det apostoliske Sæde hengiven, og han gjerne vilde fremme Kongens Ære, saameget han med Gud formaade, saa kunde han dog ikke i nærværende Ansiggende gaa letfindigen frem¹⁾.

Kroningsagen var rigtignok saaledes nu igjen kommen i et Slags Gang, men Udfigterne til en endelig Afgjørelse fjærned sig atter, da Pave Gregorius IX samme Aar 1241 den 21de August døde. Hans Eftermand Celestinus IV regjerede kun ganske kort, og derpaa stod Pavestolen ledig næsten i to Aar, indtil endelig den kraftfulde Innocentius IV udvalgtes den 25de Juni 1243. Nu varede det ikke længe, før Underhandlingerne om Kroningen tog en for Kongen heldigere og rasere Vending.

Den østere forhen omtalte Abbed Bjørn af Holms Kloster opholdt sig ved denne Tid i Rom for der at føre sin Sag angaaende Klosterets mislige Bestyrelse. Han synes at være kommen i Indest hos Innocentius, og da han i Aaret 1244 vendte tilbage til Norge, medbragte han et Pavebrev til Kongen affattet i de naadigste og vensabeligste Udtryk, „saaledes at neppe slikt Brev fra nogen Pave var kommen til Norge“²⁾. Haakon led ikke denne Pavens gunstige Stemning hengaa ubenyttet. Det følgende Aar 1245 indbød han Erkebiskop Sigurd og Norges Biskopper til et Møde, som det lader i Bergen, og bad dem nu skrive med sig til Paven og søge om Tilladelse til at krone Kongen.

Forhandlingerne paa dette Møde vise tydeligen, at den hierarchiske Aand endnu var ved fuldt og friskt Liv hos den norske Kirkes Formænd, og den sande Grund skinter maaskee her igjennem, hvorfor Kroningsagen hidtil havde gaaet saa trægt, hvilket neppe kunde have været, hvis Biskopperne strax havde laant den sin oprigtige og kraftige Bistand. Men Tingen var just, at denne vilde de ikke yde omsonst. Her frembød sig en Leilighed, hvor Geistligheden muligen kunde afstvinge eller afløste Kongedømmet vigtige Fordele; og en sliq Leilighed maatte ikke lades unyttet til Hierarchiets Bedste. At en saadan Tanke har gjort sig gjældende hos Biskopperne ligesaa den Tid Haakons Kroning serst kom paa Bane, er hoist rimeligt, ligesom og at deres hierarchiske Duffer ikke have været uden Indflydelse paa Sa-

¹⁾ R. Dipl. I. 20.   ²⁾ G. H. E. c. 246.

gens tidligere langsomme og besværlige Gang. Nu traadte den frem i klare Ord. Da Kongen nemlig fremkom med sit Forlangende, svarede Biskopperne strax, at de gjerne vilde opfylde det; men da ventede de ogsaa, at Kongen vilde forøge Kirkens Ret. Ja de erklærede derhos, at Haakon skulde sværge den samme Kroningsed, som Kong Magnus Erlingsføn havde aflagt, da han blev kronet. Denne Forbring afviste imidlertid Kongen med Uvillie. „Kongerne — sagde han — have allerede indrømmet Eder saa store Rettigheder, at jeg vanskeligen formaar at lægge noget til; og ovenijøbet have I udstrakt dem videre end de i sig selv medføre. Men sværger jeg en saadan Ed, som Kong Magnus svor, da forekommer det mig, at min Fæder ved Kroningen mindstes istedetfor at øges; thi han agtede ikke hvad han gjorde, naar han kun fik det, hvortil han ingen Ret havde. Med Guds Hjælp haaber jeg ikke at skulle behøve at modtage eller købe af Eder, hvad Gud retteligen har kaaret mig til efter min Fæder og mine Forfædre; og det skulle I sandeligen vide, at med Guds Naade skal jeg frit erhverve min Krone, og bære den uden alle byrdefulde Baand, eller ogsaa skal den aldrig komme paa mit Hoved.“ Hermed afbrød Haakon Forhandlingerne om sin Kroning med Biskopperne. Men kort efter aabnede han dem igjen umiddelbart med Paven. Han sendte nemlig til denne sine Befuldmægtigede Cistercienser-Abbeden Laurentius af Hoveds og Bjarne Chorsbroder af Nidaros, hvilke havde at frembære Kongens Brev med Bøn om, at Paven vilde sende en af sine Kardinaler til Norge for at salve og krone ham ¹⁾).

Pave Innocentius IV laa paa denne Tid i aabenbar Feide med Keiser Fredrik II, og havde i 1244 maattet flygte for ham fra Rom til Lyon, hvor han i flere Aar tog sit Sæde. Her holdt han i 1245, i Juli Maaned, et almindeligt Concilium, paa hvilket han høitidelig bansatte Fredrik og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden. Det var nu Innocentius om at gjøre at ophidsede mod Fredrik alle Europas Fyrster, ja at bringe et Slags Korstog istand mod ham som Christendommens Fiende, og derhos at faa samlet saa mange Penge som muligt for at understøtte dette sit Diemed. Kong Haakon havde allerede dengang vundet et Navn i Europa. Han havde ved Sendemænd sat sig i Forbindelse med flere af dets Fyrster, og blandt disse ogsaa for lange siden med Keiser Fredrik, der havde gjengjældt hans Venstabsyttringer og Gaver med lignende, saaledes at et meget fortroligt Forhold var opstaaet mellem dem ²⁾. Paven havde desuden gjennem Abbed Bjørn og andre norske Geistlige, der i egne eller Kirkens Anliggender opholdt sig i den romerske Kurie, haat Anledning til at erfare,

¹⁾ G. G. S. c. 247; N. Dipl. I. 25.   ²⁾ G. G. S. c. 191.

at Haakon var en kraftfuld og klog Konge, der raadede over vidtloftige Lande og et stridbart Folk, at han utvivlsomt, efter den danske Baldemar Sejers Død 1241, var den dygtigste som den mægtigste af Nordens Fyrster, samt endelig, at han, hvilket senere nærmere skal omtales, havde modtaget Korset til det hellige Lands og Christendommens Udsætning. Det maatte saaledes forekomme Innocentius at være en Binding, hvis han kunde faa Haakon dragen over fra Keiserens Side paa sin, eller i ethvert Fald ved Tjenester faa gjort ham den romerske Stol forbunden og saaledes udvirke af ham hans Neutralitet i den store Strid, og maaskee derhos velkomne Pengegaver. Paven optog derfor Haakons Ansøgning med udmærket Belvillie. Han skrev ham tilbage fra Lyon under 30te October 1246, at han til Opfyldelse af Kongens Ønske vilde sende Kardinal, Biskoppen, Wilhelm af Sabina, til Norge som sin fuldmyndige Legat ¹⁾, og — hvad der udentvivl var Haakon allermeest magtpaaliggende — han havde ved Brev til ham af næstfølgende 8de November Mangelen ved hans Fødsel, saaledes at den hverken skulde gjøre noget Skaar i hans egen kongelige Verdighed, eller i hans egtefødt Arvingers Ret til at følge ham i Kongedømmet.

Brevets Indhold er i det Hele mærkeligt og omtrent følgende: — „Den evige Guds forunderlige Godhed har paa mangfoldige Maader hædret sin Dronning-Brud Kirken, men deri har han især gjort dens Stilling lykkelig, at han har tildeelt den en saadan Magtfylde, at den kan hjælpe ikke alene de Ringe men endog de Høitstaaende til et berømt Navn og en forøget Magt. At betragte de Fortjenester af reen Guds frygt og Tro, hvorved Norges Konger, af berømmelig Ihukommelse, have glimret blandt Verdens katholske Fyrster, forskaffer Paven og Kirken en stor Glæde. Derfor opstaar i hans Sjæl et levende Ønske, at Kongen, der er det apostoliske Sæde saa kjær, maa for sine udmærkede Fortjenester saaledes beriges med samme Sædes Naade, at, med Guds Bisland, for ham og hans Arvinger en stor Ære deraf udspringer og hans Lykke derved foreges. Da nu Kongens Fader, Haakon Norges Konge, berømmelig Erindring, efter hvad erfares, har avlet ham, selv ugift med en ugift Kvinde, saa viser Paven hans Høihed den særdeles Belvillie, med sine Brødres Naad, af apostolisk Myndighed, at dispensere ham i denne Henseende, saaledes at han uden Hinder af hiin Mangel stedes til den kongelige Stols Verdighed og til alle Kongedømmets lovlige Handlinger, samt at hans legitime Arvinger succedere ham i hans Herredømme og Ære. Paven haaber, at Kongen og hans Arvinger fæste denne saa store Naade saaledes i sin Erindring, at han og de finde sin Glæde i at behage Alles Skaa-

¹⁾ N. Dipl. I. 25.

ber ved et dydigt Levnet, og hans hellige Kirke ved en stedse vorende oprigtig Hengivenhed" ¹⁾).

Pavens Diemed med Biskop Vilhelms Sendelse var dog ikke alene Kong Haakons Kroning. Som det apostoliske Sædes Legat skulde han desuden undersøge den norske Kirkes Tilstand, og hans Legation strakte sig ogsaa til Sverige. Dette tilkjendegav Paven ikke alene ved ovennævnte Brev til Kongen af 30te October, hvori han anbefaler denne „med Erbødighed at modtage Legaten“ og „see hans fromme Raad satte i Kraft,“ — men ogsaa ved sin Anbefalings Skrivelse af 3die Novbr. s. A. „til Erkebiskopper, Biskopper, Abbeder, Priorer, Decaner, Archidiaconer, Provster og andre Kirkens Prælater samt den hele Geistlighed, Jarler, Lendermand og Almue i Norge og Sverige.“ I denne sidste opfordres de Tilstrevne til at modtage Legaten, naar han kommer, „som en Frelsens Engel med Glæde og Udfrygt,“ og „i ham efter yderste Evne hædre Pavens egen Person,“ i det de saaledes adlyde hans gavnlige Befalinger og Paamindelser, at han maa glæde sig ved at have fundet i dem ærefrygtfulde Sønner. I modsat Fald vil Paven stadfæste hans Dom over de Dødsfættige, og lade den ubrodelig iagttage indtil passende Dødsstraf gives ²⁾. —

I Fuldmagtsbrevet til Legaten af samme Dag ytrer Paven, at han ifølge sine Brødres Raad meddeler ham Myndighed til at sammentale den norske og svenske Provinses Prælater samt de verdslige Hovdinge, som han finder passende, — at han efterat have indhentet deres Raad (i Norge) skal paa Pavens Begne krone hans „kjære Søn i Christo Norges berømmelige Konge,“ — og endelig at han har at udføre det ham overdragne Hverv klogeligen og rosværdigen, saaledes at Guds Ære og Kirkens og Kongens Hæder derved kan befordres og ved Guds Bistand en gavnlig Forfatning for hine Provinser kan fremspire ³⁾.

Man sees, at Legatens kirkelige Myndighed i Norge og Sverige var meget udstrakt, og at ved hans Sendelse Forbedringer i begge Landes Kirkeforfatning tilsigtedes. Men ved Siden af sit offentlige Hverv skal han ogsaa have haft det hemmelige, overalt paa sin Reise at vække Reiseren Hiender og at skraabe Penge sammen for det pavelige Skatkammer ⁴⁾. Legaten var forresten en Mand, der om han end ikke havde besøgt Norge, dog maatte anses for at have meer end almindeligt Kendskab til de nordiske Landes Forholde. Thi ligesaa 1225 havde han næsten uafbrudt, først som Biskop af Modena og siden som Kardinal-Biskop af Sabina, opfyldt en Legats Forretninger ved Liver-

¹⁾ N. Dipl. I. 29.

²⁾ N. Dipl. I. 26.

³⁾ N. Dipl. I. 26.

⁴⁾ Subm.

D. S. X. 89 (efter Mathaus Westmonasteriensis 335).

nes og Frenshernes Omvendelse og ved Ordningen af Kirkevæsenet hos dem; og under denne Virksomhed var han kommen i jævnlig Besørelse baade med de Danske og Svenske, ja han havde endog i geistligt Erinde besøgt den svenske *D* Gotland.

40.

Kardinal Vilhelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens vorige Virksomhed.

Da Kongen ud paa Vinteren fik Budskab om Kardinal-Legatens Komme, gjorde han strax Forberedelser til hans Modtagelse og indbød alle Rigets Biskopper og Prælater, Lendermænd, Lagmænd, Sysselmænd og de bedste Bønder til at møde i Bergen næste Sommer 1247 for at overvære Kroningen. Denne skulde altsaa sættes i Forbindelse med et almindeligt Rigs- eller Hovdingemøde¹⁾. Kardinalen lagde sin Bei over England, ankom til Norge den 17de Juni og blev modtaget af Kongen i Bergen. Paa et Thing paa Christ-Kirkegaard talde han for det forsamlede Folk og forkyndte den Fuldmagt, som var ham givet af Paven. I de derpaa følgende Samtaler mellem ham og Kongen gik alt paa det Venstabeligste. Imidlertid samledes Biskopperne, og tilsidst kom ogsaa Erkebiskoppen. Nu bleve særskilte Forhandlinger holdte mellem Kardinalen og Biskopperne. Men efter disse Forhandlinger mærkede Kongen, at Kardinalen ikke var ganske saaledes stemt mod ham som i Hørningen, og snart kom han ogsaa under Veir med hvad det var, Biskopperne havde indblæst ham.

En Dag da Kongen og Kardinalen havde en Samtale i Christkirken, yttrede den sidste, at efterdi Kongen nu skulde modtage en større Hæder af Kirken, end nogen norsk Konge før ham havde nydt, da var det at vente, at Kongen ogsaa fra sin Side vilde gjøre Kirken de Indrømmelser, som andre Konger havde gjort for ham, og at han vilde sværge en saadan Ed, som Kong Magnus havde svoret, der først blev kronet i Norge. Hertil svarede Kongen, at han vel mærkede, at disse Ord meer kom fra Andre end fra Kardinalen selv. Han vilde gjerne indrømme Kirken og dens Tjenere den Frihed, som den besad i andre Lande, hvor Forholdet mellem den og Kongedømmet var ordnet paa en for begge hæderlig Maade. Men om nogen Konge havde indrømmet for bestandig, hvad han ifkun kunde indrømme for sin egen Person, da vilde ikke Kongen nu ved en lignende Fremfærd skade baade sin egen og sine Efterkommeres Sag. „Vil I — sluttede han — gjøre Kroningen til Gjenstand for nogenformigt Handel, da være det i Korthed sagt, at før vil jeg ingen Krone bære, end derved

¹⁾ S. S. C. c. 248.

paabyrde mig nogen Ufrihed; og I behøver ei oftere at tale herom". Dette Kongens bestemte Svar havde sin gode Virkning. Kardinalen gav strax efter. For Kongen erklærede han, at han vilde rette sig efter dennes Driste, og til Biskopperne yttrede han endogsaa, at Kongen havde Retten paa sin Side, og derfor vilde han ikke oftere bringe denne Sag paa Bane ¹⁾).

Herved blev det. Haakon's Kroning foregik paa St. Olafs Dag den 2de Juli 1247 i Christkirken, Bergens Kathedralkirke, med megen Pragt. De tilstedeværende og med Kardinalen forrettende Biskopper vare: Erkebiskop Sigurd, Arne af Bergen, Askel af Stavanger, Paal af Hamar, Thorkel af Oslo (der havde fulgt den i 1244 afdøde Drm) ²⁾ og Henrik af Hole. I den udførlige Beretning om Høitideligheden, som Haakon Haakonssøns Saga meddeeler, er ikke Tale om nogen Kroningsed, skønt vel en saadan, men i almindelige Udtryk, maa antages at være aflagt ³⁾).

Da Kroningshøitidelighederne og de dermed forbundne Festsigheder vare tilendebragte, og Kardinalen begyndte sine Forhandlinger med Biskopperne om de kirkelige Forholde, kom Biskopperne frem med den Begjæring, at Kardinalen skulde udvirke af Kongen, at han skænkede noget af sin Leeding til Kirken. Men hertil svarede kun Kardinalen, at hvis de vilde have, at Kongen skulde indrømme dem noget af de kongelige Indtægter, saa maatte de til Gjengjæld ogsaa byde ham noget af Geistlighedens; og siden blev der ei meer talt herom. Kardinalen har ganske vist indseet, at en Overdragelse til Geistligheden af Andeel i Leedingen eller Krigsstyret ifkun vilde bringe den ind i et nyt verdsligt Afhængighedsforhold til Kongedømmet og i en ny verdslig Birketreds; og Skabeligheden heraf havde andre Landes Exempel i lang Tid altfor tydelig godtgjort. Desuden maa han ved nærmere Undersøgelse have fundet, at den norske Geistlighed allerede var ret godt udstyret med Indtægter, og at dens Overhoveder meget vel vidste at udstrække sin Andeel af disse ikke alene saa vidt som Ret og Billighed paa nogen Maade kunde medføre, men endogsaa lidt videre. Dette viser flere Bestemmelser, som han under sit Ophold i Bergen fattebe.

Her blev nemlig hver Dag Overlægninger holdte mellem Kongen, Kardinalen og de tilstedeværende geistlige og verdslige Høvdinger om Landets og Kirkens Tarv, og ved disse Overlægninger bragtes paa Bane flere Ankeposter mod Geistlighedens Hoveder, dels fra Bøndernes dels fra de lavere Geistliges Side, hvilke Kardinalen fandt sig befoiet at afgjøre til Ugunst for sine Standsbrødre. — Saaledes klagedes der over, at Biskopperne, naar Kirkerne stode ledige, tilegnede sig

¹⁾ S. S. S. c. 251.

²⁾ Isl. Ann. 116.

³⁾ S. S. S. c. 252—254.

selv Sogneprestens Indkomster. Dette forbød Kardinalen. Biskoppen skulde i saadant Tilfælde bestikke en Udbudsmand ved den ledige Kirke, der havde at opbære de faldende Indtægter til de følgende Presters eller til Kirkens Nytte. Særligen forbød han i nogen Maade at gjøre Skaar i den Fjerdepart af Tienden, som tilkom Sognekirken. — Videre paaanfedes, at enkelte Biskopper tilegnede sig Kirkernes Ejendomme, og dermed forøgede sine egne Indtægter. Dette forbød han for Fremtiden, og hvor det var skeet, skulde det borttagne tilbagegives med den imidlertid deraf faldne Rente. — Blev en Kirke ganske inddragen, da skulde dens Ejendom deles mellem de fattigere Rabofirker efter Biskoppens Skjon. — Presterne klagede over, at Biskopperne toge Gjesteri af dem, uagtet de ikke selv kom paa Bisstads i Fylket. Dette forbød Kardinalen, undtagen naar Sygdomsforfald, eller Reiser paa Grund af Kongens eller Erkebiskoppens Kaldelse hindrede dem. — Endelig klagede ogsaa Bønderne over de Bøder, som paalagdes dem, naar de bjergede sit Hø eller Korn paa Helligdage eller fiskede Silb, naar den paa saadanne Dage søgte til Land. Angaaende dette bestemte Kardinalen, der selv havde overbevist sig om Beirligets Ustabighed i Norge, med Prælaternes Samtykke, at det skulde være tilladt at tage Silb naarsomhøest Leilighed dertil gaves, samt at bjerge Jordens Afgrøde ogsaa paa Helligdage, naar Beiret var ugunstigt paa Sognedagene; dog skulde, hvor Tvivl om Nødvendigheden af saadan Bjerkning reistes, dette afgjøres ved Biskoppens Dom ¹⁾.

Blandt de Bestemmelser, som Kardinal Wilhelm gjorde under sit Ophold i Bergen, nævnes ogsaa Ophævelsen af Jærnbjurd eller overhovedet af Gudsdomme anvendte som Beviismidler for Retten, om hvilke han skal have erklæret, „at det ei sommede Christne at besværges Gud til noget Vidnesbyrd om mennekelige Anliggender“ ²⁾. Disse Gudsdomme vare uden tvivl allerede komne i Ringeaagt blandt Nordmændene, da Mistanke var opstaaet om, at naturlige Midler havde Indflydelse paa deres Udfald. Deres Affjæffelse maa betragtes som et stort Gode ikke alene med Hensyn til den private Ret, men ogsaa til den offentlige. Dmvtvistet eller tvivlsom kongelig Byrd var nemlig, som vi have seet, hyppigen i Norge ved Jærnbjurd beviist, og det til den allerstørste Skade for Landets indre Ro. For Fremtiden afskares da denne Udvei for dristige Bedragerere og Lykkesøgere til at gjøre sine opdigtede Fordringer paa Kongedømmet gjældende.

af Vigtighed for Vedligeholdelsen af den indre Fred var det

¹⁾ H. H. E. c. 255, jfr. med Kard. Vilhelms Br. af 17 Aug. 1247, N. g. L. I. 453, og Pave Innocentius IV's Bekræftelse af 7 Septbr. 1248, sst. 457.

²⁾ H. H. E. c. 255.

ogsaa, at Kardinalen erklærede alle dem i Ban, som forsøgte at gjøre Oprør mod Norges Konge eller Rige, eller at forstyrre dets Rolighed; — og for Oprøholdelsen af Klostersugtten, at han belagde hver den med Ban, som forførte en Nonne ¹⁾).

Med Hensyn til alle de Bannsstraffe, som han fastsatte i Norge, da overdrog han Biskopperne for bestandig sin og følgerig ogsaa Pavenes Fuldmagt, at afløse dem, der vare faldne i nogen saadan Bannsstraf, naar de omvendte sig og gjorde Fyldest for sin Synd ²⁾).

Men fremfor alt mærkelig er en Erklæring, som Kardinal Wilhelm afgav i sit Brev af 16de August 1247. Da han — heder det her — opfyldte sin Legation i Norge til Guds Ords Fremme og for Kongens Kroning, holdt han for de sammenfaldte Biskopper og øvrige Prælater og Geistlige, samt for Rigets Baroner (Lendmænd) mange offentlige Prædikener, ligesom han med Kongen og alle de ovennævnte afhandlede ja endog disputerede om mange Punkter (capitulis). Men alle Ting overveiede, fandt han den norske Kirke „i fuld rolig og fredelig fri Besiddelse af Dommermyndighed i alle aandelige (geistlige) Sager, imellem hvilke som helst saadanne verserede, og over alle Geistlige, hvad enten Sag reistes mod dem i geistlig eller verdslig Henseende (spiritualiter sive temporaliter), i Anledning af Forbrydelse eller i Anledning af Kontrakt (ex delicto vel quasi, ex contractu vel quasi)“. — Ligeledes fandt han den norske Kirke „frit, ubeskaaret og fredeligen at besidde Patronatsret til alle Kirker og Kapeller,“ med Undtagelse af trende Kapeller, om hvilke der var Spørgsmaal mellem Norges Dronning og Biskoppen af Stavanger, hvilket Spørgsmaal af Kardinalen var afgjort saaledes, at Dronningen i sin Levetid og hendes Sømmers efter hende skulde have Patronatsretten til dem, hvorpaa den skulde falde tilbage til Stavangers Biskop og Kirke. — Endelig fandt han, at „Biskoppers og alle Prælaters Valg foregik frit, uden Lægfolks Tilfaldelse (nullis requisitis laicis), ved de Geistlige alene, hvem Valgretten efter den canoniske Ret tilkom“. — Derfor paamindede han i en offentlig Prædiken, i Overvær af Kongen, Erkebiskoppen, Biskopperne og Rigets øvrige Prælater, det hele Folk om, „at hvis nogen havde Sag at fore mod Erkebiskoppen, da skulde han henvende sig til Paven eller hans Legat, — mod en Biskop, da skulde han klage for Erkebiskoppen, — mod en ringere Geistlig, da skulde han indanke Sagen for hans Biskop. Hvis der mod en Lægmand reistes Klage angaaende en geistlig Sag (de spirituali

¹⁾ Kard. Wilh. Br. af 16de Aug. 1247 i R. g. L. I. 451, 452.

²⁾ Kard.

causa), skulde der klages for hans Biskop. Men forovrigt, hvis der angaaende en verdslig Sag reistes Sogsmaal mod en Lægmand, saa hvad enten Klageren var Lægmand eller Geistlig, skulde den forfølges for Kongen eller de af ham bestilte Dommere“. Hvis nogen, med Tilfidsættelse af nævnte Dommer og Domstol, voldeligen gjorde Indgrib i Andres Ejendom eller Ret, skulde han være bansat ¹⁾).

Kardinalen erklærer altsaa her, at han har fundet den norske Kirke i fri og fuld Besiddelse af de trende Hovedrettigheder, hvorom hidtil saa megen Tvist have været mellem den og Kongedømmet, nemlig: selvstændig Dommermyndighed, ubestaaen Patronatsret og fri Valgret; og han udtrykker sig herom som en vitterslig Kjendsgjerning. At dette virkelig var saa, har man imidlertid al mulig Grund til at omtvile; eller rettere man veed med Visshed, at Kardinalen ei havde nogen saadan fuldent Kjendsgjerning for sig. Thi de gjældende norske Christenretter erkendte endnu ikke sær egne geistlige Domstole; — Patronatsretten viser sig ogsaa efter denne Tid at have været en omtvistet Sag, om end ganske ikke saameget i selve Norge, saa idetmindste paa Island, som dog hørte til den norske Kirke; — og endelig var Kongens Ret til at ytre et Ord med i Biskopsvalgene ingenlunde saa ubetinget opgiven, som man af Brevets Udladelse skulde tro. Har Kongen været fuldkommen bekiendt med, og har han billiget Brevets Indhold, da maa man antage, at det hele støtter sig til et Løfte fra Kongens Side, at han med Tiden skulde bevirke ad Lovens Bei, og især gjennem en Samarbejdelse af de gjældende Christenretter, en saadan Tingenes Orden, som Kardinalens Brev omtaler som allerede tilværende. Men muligt er det ogsaa, ja maaskee rimeligere, at Erklæringen ligesom det hele Brev har været et hemmeligt Dokument, nedlagt af Kardinalen i Biskoppernes Hænder til Brug for kommende Tider, for dertil at støtte senere Forordringer paa en mere gennemført hierarchisk Orden i Kirkestyrelsen. Med et saadant Dokument i Haanden kunde nemlig Geistligheden efter et Par Mennefsalderes Forløb paasta at alt hvad der i Kirkeordningen stred mod Legatens Erklæring, var senere indkomne eller ifkun ved Uopmærksomhed taalte Misbrug, hvilke man paa Grund af hiin Erklæring med fuld Ret maatte fortre affskaffe. Kardinalens Fremgangsmaade var da et Træk af romersk Statskunst, til hvilket man neppe vil have vanskeligt for at finde Sidestykker.

Betragter man Kardinal Vilhelms Optræden i Norge overhovedet, da maa man indrømme, at han med Finhed og Klogt regtede sit dobbelte Hverv: paa den ene Side at gjøre Kong Haakon alle de Indrømmelser, der kunde vække hos ham en gunstig Stemning mod

¹⁾ Kard. Vilh. Br. af 16 Aug. 1247 i R. g. L. I. 450.

den romerske Stol og Paven's Person, samt aabne hans Kasse for dennes Pengetrang, — og paa den anden styrke og ophjælpe den hierarchiske Kirkeorden. Hans Eftergivenhed mod Kongen er i vor Sagatildes Skildring sterkt udhøvet, medens der ikke nævnes noget om Lønnen for den. Men en samtidig udenlandst Historieforfatter, Mathæus Paris (Parisius), Cluniacenser-Munk af St. Alban i England ¹⁾, en Mand, som baade var vel kendt i Norge ved personligt Ophold der, og som desuden besad Haafons Indest og Fortrolighed, — han veed at fortælle, at Pave Innocentius for sin Føielighed mod Kongen lod sig betale den for hine Løder og Norges Hjælpegifter fast utrolig store Sum 15000 Mark Sterling (over 120000 Spd.); hvorhos hans Legat, foruden de uvurderlige Gaver han modtog, udpresede af den norske Kirke 500 Mark Sterling ²⁾. Er der end i Mathæus's Opgave nogen Overdrivelse, hvilket man maaste kunne formode af hans sterke Uvillie mod de gjængse pavelige Pengeudpresninger i Almindelighed, saa lader den dog med Sikkerhed slutte, at Paven's Føielighed mod Haakon er bleven rundeligen godtgjort i klingende Mynt, og at den norske Kirke ligeledes har maattet betale sin Skjerv til Legaten for hans mod den uvisste Tjenester, hvilke dog neppe svarede til Biskoppernes hierarchiske Forventninger.

At imidlertid Kardinal Vilhelms Legation i Norge var en baade for Kirke og Stat vigtig og følgerig Begivenhed, kan ikke omtvies. Den hierarchiske Kirkeorden, som Kardinal Nikolaus under sin Legation henved hundrede Aar i Forveien havde grundlagt, blev uuegtelig ved Kardinal Vilhelm, under hans Legation, befæstet. Og ved Siden heraf blev Kongedømmet i Norge, ved Paven's Gunstbevisninger mod Haakon, i høi Grad styrket, idet nemlig baade fornede Udbrud af de fordærvelige indre Uroligheder, gennem Jærnbyrdens Affkæffelse og Paven's Bantrudsel mod Oprørere, hindredes, — og derhos gennem Haafons kirkelige Legitimation Veien aabnedes for en bedre, Rigets Enhed og Selvstændighed mere betryggende Ordning af Kongearvesfølgen. Man maa hos Kardinal Vilhelm, som hos Kardinal Nikolaus, erkende et vist Maadehold i hans hierarchiske Fordringer, hvilket dog hos begge meer synes at have havt sin Kilde i en rigtig Opfattelse af Nordmændenes Folkarakter og Norges Samsundsforholde, end i nogen Fornegtelse af den romerske Stols hierarchiske Grundsaetninger. Hertil kom, hvad Kardinal Vilhelm angaar, at han i Haakon Haafonsøn fandt for sig en Konge, der baade var klog og villigfast, og som vel ikke sparede sine Skatte, naar det gjaldt at kjøbe den romerske Stols Bistand til et vigtigt Diemed's Opnaaelse, men som

¹⁾ Deb 1259. Hans Hovedverk: Historia major. ²⁾ Mathæus Paris. v.

741, hos Terfæns IV. 253; Euhm D. S. X. 94.

heller ikke for den Sag bortgav et Haarsbred af sit Kongedømmes velbegrundede Ret. Haakon hantlede som den der vel vidste, at der mellem Paven og ham fandt gjensidig Forbindtlighed Sted, og at den pavelige Legat havde sin Herres Forskrift til ikke fra hans Side at krænke denne Forbindtlighed ved overlede og haardnakkede Paaastande, men tværtimod befæste den fra Kongens Side ved Eftergivenhed og velvillig Imødekommen af dennes rimelige Ønsker.

Kardinal Wilhelm opholdt sig i Bergen fulde to Maanedes, og forlod først Staden efter den 17de August, for søveis at drage øster i Norge og derfra til Sverige. Han og Kongen stilles som de bedste Venner. Kardinalens Reise østerefter gif ikke hurtig paa Grund af Modhør, og han opholdt sig en Stund i Stavanger. Derfra for han til Lunsberg, og saa ind til Oslo ¹⁾. Der udstedte han den 29de Septbr. et Brev til Beskyttelse for Hovedøens Kloster ²⁾. Siden tog han Veien til Konghella, hvor han stevnedes et Thing, paa hvilket han tog Afsted med Nordmændene, idet han takkede Gud — heder det — fordi han var kommen til Norge. Han synes, ligesom fordem Kardinal Nikolaus, at have vundet Nordmændenes Velvillie og selv fattet Godhed for Folket. I Konghella vare mange Mænd fra Gautland komne ham imøde, og med dem drog han nu over Rigsgrænsen ind i Sverige ³⁾, hvor man finder ham at have været tilstede i Linsjøeping i Øster-Gautland den 19de November samme Aar ⁴⁾.

Et mærkeligt Modstykke til Kardinal Wilhelms gunstige Erklæring i hans ovenomtalte Brev af 16de August 1247 om den tilfredsstillende Forfatning, hvori han fandt den norske Kirke, — er hans Ittrinnger om Tilstanden i Sverige ved hans Komme dit. „Han fandt — siger han — dette Rige baade i verdslig og geistlig Henseende i en ganske forunderlig og ynkværdig Forvirring“ ⁵⁾. For at raade Bod derpaa holdt han i Slutningen af Februar og Begyndelsen af Marts 1248 det i den svenske Kirkes Historie saa bekendte Kirkemøde eller Provincialconcilium i Skenninge i Øster-Gautland, hvor han den 1ste Marts udstedte den saakaldte Skenninge Mødes Beslutning, der af de Svenske regnes for en af deres Kirkes vigtigste Grundlove under det katolske Tidsrum ⁶⁾. Ved denne Beslutning paalagdes blandt andet Celibetet den svenske Prestestand. En tilsvarende Bestemmelse af Kardinal Wilhelm for Norges Bedkommende findes ingensteds omtalt. Dette maa vistnok forklares deraf, at et Celibats-Paabud for de norske Prester allerede ti Aar forud var blevet udstedt af Pave Gregor IX

¹⁾ G. G. S. c. 258. ²⁾ N. Dipl. I. 30. ³⁾ G. G. S. c. 258. ⁴⁾ Svenskt Dipl. I. 243. ⁵⁾ Sv. Dipl. I. 330, Br. af 1 Marts 1248, indeholdende Skenninge Mødets Beslutning, i Indledning. ⁶⁾ Sv. Dipl. I. 330—333; Reuterbahl: Svenska kyrkans historia II. 1. S. 273—278.

ved Brev af 16de Mai 1237 ¹⁾, hvorum senere skal tales. Bishelm har maaskee paa Grund heraf ikke fundet det fornødent at gjøre nogen ny Bestemmelse om denne Sag i Norge. Kardinal Wilhelm findes at have opholdt sig i Sverige paa forskjellige Steder over den 5te Juli 1248, ja han er maaskee forbleven der endnu længere. Den 27de Juli 1249 var han i Lund, rimeligviis paa sin Hjemrejse til den pavelige Kurie. Den 3die Marts 1251 finder man ham i Lyon hos Paven, og samme Aar døde denne for Norge mærkelige Kardinal-Biskop i Ky for Hellighed ²⁾.

41.

Underhandlinger angaaende Kong Haakons Korstog.

Jævnfides med de nu omtalte langvarige Underhandlinger angaaende Kong Haakons Kroning, hvilke, som vi have seet, omsider førte til det forønskede Maal, — blev der ogsaa underhandlet mellem Paven og Kongen om et Korstog, som denne sidste havde lovet. Det er tidligere fortalt om Skule Jarls Korstogsløfte, hvorledes dette blev uopfyldt, uagtet det gjentagne Gange bragtes paa Bane. Stort mere kom der ikke heller ud af Kong Haakons, og man kan vist om hans, som før er yttret om Skules, nære Tvivl, hvorvidt det var saa ganske oprigtig meent, og om det ikke snarere var aftalt for at holde Paven i en gunstig Stemning, end for at tilfredsstille en dybere Andagts levende Dpfordring. Korstogsiveren var i det mindste paa denne Tid hos Europas fleste Fyrster betydelig kjølnet, og hvor ikke Kamp mod hedenske Rabofolk tjente Fyrsternes og Folkenes egen Fordeel, der var Korstogsløftet oftest at betragte som et lidetfigende Andagtsstegn eller endog som et Middel til Dpnaaelsen af visse verdslige Diemed. En sand, opoffrende Iver for det hellige Lands Gjenerobring rørte sig kun hos Fa. At et eller andet Statshensyn ogsaa har bevæget Haakon til at tage Korset, er høist sandsynligt, skjønt ingen nærmere Underretning derom gives.

Det skal efter de gamle Annalers Udsagn have været i 1237 at Haakon lod sig forse ³⁾, altsaa samme Aar som han gav Skule Hertugsnavn og forligede sig med Biskop Paal af Hamar. Dette Sammentræf kan vække den Formodning, at Kongen ved at tage Korset deels har villet have den Spending, som Biskop Paals Sag havde frembragt mellem ham og Paven, deels sætte sig paa samme Fod hos den sidstnævnte som den allerede langt tidligere forstegnede Skule. Ved Antagelsen af Korset stillede man sig nemlig under den romerske

¹⁾ Norff Dipl. I. 15 f. ²⁾ Reuterb. II. 1. S. 273; Suhm D. G. X. 197, 198.

³⁾ Jol. Ann. 110.

Stols særlige Beskyttelse. Hvad den første formodede Bevæggrund angaar, da bliver det altid mærkeligt, at da der ti Aar senere blev alvorligen handlet om et Korstog, som Kongen skulde gjøre, da omtales netop Biskop Paal af Hamar som den der beredte sig til et lignende.

Men hvilken nu end den sande Bevæggrund til Haakons Korstagen har været, saa kunde der ikke blive Tale om noget virkeligt Korstog i de nærmest paafølgende Aar under Spendingen og siden Krigen mellem ham og Skule. Aldrig saasnart var dog Haakon kommen i rolig Besiddelse af Norges Rige, før han, paamindet eller upaa mindet af den romerske Stol, virkelig tænkte paa at gjøre nogen Gyldest for sit Løfte, om end ikke ved virkelig at drage det hellige Land til Undsætning. Han indsaa nemlig at han paa een Gang baade kunde befordre Christendommens Tarv og udvide sit eget Herredomme ved at tage sig af Nordmændenes hedenske Naboers Omvendelse, og at et foretagende i den Retning vel kunde træde i Stedet for et langt besværligere og hans Rige lidet gavnligt Tog til Palæstina. Han henvendte sig herom til Pave Gregorius IX, uidentvøl samtidig med sin Ansøgning om Kroningen, og opnaaede hvad han ønskede. Under 6te Juli 1241 udsædte nemlig Gregorius et Brev, hvori han tillader Kongen at forandre sit Løfte om at drage det hellige Land til Undsætning til et Løfte om at frige mod de Hedninger, der vare hans Lands Naboer. „Da Kongen — siger Paven — ved at tage Korset har lovet at drage det hellige Land til Undsætning, men han, som han forsikrer, paa Grund af den lange Frastand, sine Undersaatters Fattigdom og deres Ubekendtskab med de mellemliggende Folks Sprog, ikke vel kan opfylde dette Løfte, saa indrømmer han paa Kongens Bøn denne Tilladelse til at forandre hiint Løfte til et Løfte om at ville kjæmpe mod de Hedninger, der ere hans Lands Naboer. Derfor beder Paven og opmuntrer ham til at opfylde sit Løfte mod disse Hedninger saaledes, at han derved kan fortjene Belønning af Gud og et godt Navn blandt Menneffene. I Tillid til den almægtige Guds Miskundhed og Apostlerne Petri og Pauli Fuldmagt tilstaaer han Kongen, naar han udfører dette Løfte, den samme Syndsforladelse, som han vilde erholde ved at undsætte det hellige Land“. Gregorius lod med dette Brev følge et andet af 8de Juli, hvori han tog Kongen, hans Familie og Gods under St. Peters og sin særdeles Beskyttelse, medens han foretog sit Tog mod Hedningerne, „saaledes at det alt skal blive urørt og sikkert, indtil vis Efterretning indløber om hans Tilbagekomst eller Død“; og ved et Brev af samme Dag underrettede Paven Erkebiskop Sigurd og Biskop Arne af Bergen om sin Bestem-

melse og sin tilfagte Beskyttelse, hvilken sidste han paalægger dem at see overholdt ¹⁾).

Det er aabenbart, at Haakon ved de her omtalte hedenste Naboer af hans Rige nærmest har sigtet til de dengang endnu hedenste Finner i Finmarken. At han imidlertid, ifølge sit Løfte, foretog noget Krigstog mod dem, findes ikke nogensteds fortalt. Derimod gjorde han andre Foranstaltninger til Christendommens Udbredelse blandt dem, som senere skulle omtales; og derved har han vist nok — og det med Rette — troet at have gjort Fyldest for sit Løfte.

Ogsaa Knut Jarl maa ved denne Tid have lovet et Korstog til det hellige Land, men ligesom Kongen fundet Vanskeligheder ved at udføre det. Man har nemlig et Brev af Pave Innocentius IV under 3die August 1243 til Erkebiskop Sigurd, hvori der siges, at hans elskede Son, den forstegnede Knut, Norges Jarl (dux), har ansøgt om, at Paven, da der for Nærværende intet almindeligt Korstog forestaar, vil forandre hans Løfte til en Hjælp for Ungarn mod Tartarernes Raseri. Paven forordner i denne Anledning Erkebiskoppen, at han, saafremt Tartarerne, inden et Aar efter Modtagelsen af Brevet, atter angribe Ungarn, paa Pavens Begne skal tilstede Jarlen hvad han har ansøgt om. I andet Fald skal Erkebiskoppen opbære af Jarlen hvad denne skulde have kostet paa sit Tog til det hellige Land, sit Ophold der og sit Tilbagetog, og derhos en Godtgjørelse for Rejsens Besværlighed, — og derpaa løse ham fra hans Løfte med Indrømmelse af den Syndsforladelse, der tilstaas Korsfarere. Erkebiskoppen skal noie paasee, at Jarlen betaler den bestemte Løsesum, og deponere denne paa et sikkert Sted for at oversendes Paven til det hellige Lands Undsætning ²⁾. — Knut Jarl kom ikke til at gjøre noget Tog mod Tartarerne, og maa altsaa antages at have løskjøbt sig fra Korstogsloftet paa den af Paven betegnede Maade.

Under Kong Haakons Forhandlinger med Pave Innocentius IV om Kroningen finder man, at hans Korstog atter er blevet bragt paa Bane, hvad enten nu Kongen for at vinde Pavens Gunst har gjort et nyt Løfte, eller Innocentius har opfrisket det ældre, som endnu ikke tilbørligen opfyldt. Ved denne Leilighed er der paa een Gang Tale fra Pavens Side baade om et Tog af Kongen til det hellige Lands Undsætning og om hans forehavende Bestræbelser for Christendommens Udbredelse blandt hedenste Nabofolk. I Anledning af det første tog Paven ham ved sit Brev af 6te November 1246 under den hellige Peters og sin Beskyttelse ³⁾, — og i Anledning af de sidste, skjænkede Paven ham ved Brev af 7de November s. A., paa hans

¹⁾ Norff. Dipl. I. 19, 20.   ²⁾ Norff. Dipl. I. 21.   ³⁾ Norff. Dipl. I. 27.

Begjæring, for ham selv og Efterkommere, Patronatsret til alle af ham byggede og udstyrede Kirker i de fra Hebningerne vundne Lande ¹⁾).

Hvad Korstoget angaar til det hellige Land, da var upaatvilelig Meningen, at dette først skulde gaa for sig efter Kongens Kroning. Paven har ganske vist troet, at der denne Gang skulde blive Ulvor af Sagen; thi han tilskod Kongen en Tyvendedeel af alle kirkelige Indkomster i hans Rige for tre Aar, naar han havde tiltraadt Toget. Under 19de November 1247 var det at Innocentius gjorde Kongen denne Indrømmelse, som dengang dog undtog Hamars Biskopsdomme ²⁾. Thi af dette indrømmede han under samme Dag Biskop Paal af Hamar, der ogsaa havde taget Korset til det hellige Lands Undsætning, den samme Hjælp for fem Aar ³⁾. Den sidste Bestemmelse blev dog ved et senere Brev af 8de Decbr. s. A. forandret derhen, at ogsaa af Hamars Biskopsdomme Tyvendebelen af de kirkelige Indkomster skulde udredes til Kongen for tre Aar, naar han havde tiltraadt sit Tog ⁴⁾; Biskop Paal, maa man altsaa formode, er paa en eller anden Maade bleven forhindret fra selv at deeltage i Toget.

Der gik et Slags Ny i Europa af Haafons forestaaende Hærfærd. Det var paa denne Tid at Kong Ludvig IX af Frantrige rustede sig til sit Korstog. Han opfordrede Haafon til at forene sig med ham og tilkøb endogsaa den norske Konge, som en erfaren Sømand, Anførelsen over de forenede Flaader. Men Haafon undskyldte sig for at modtage dette Tilbud, da der let under en saadan Forening kunde opstaa Splid mellem de Franse og Nordmændene til Skade for det hele Foretagende; det var efter hans Mening tjenligere, at Kongerne drog hver for sig. Ludvig var saa langt fra at føle sig stødt ved dette Afslag, at han tværtimod udstedte Befaling til alle sine Embedsmænd at yde den norske Konge al mulig Hjælp, naar han paa sit Tog til Palæstina anløb Frantrige ⁵⁾. Ludvig tiltraadte i August 1248 sit Korstog, der, som bekjendt, havde et saare uheldigt Udfald og endte med Kongens Fangenskab i Ægypten. Af Haafons Tog blev derimod Intet hverken nu eller senere; sjønt man af Innocentius IVs Breve seer, at der endnu i 1252 har været Tale deels om et Omvendelses-tog af Haafon mod de hedenske Sambiter, deels om et Korstog til det hellige Land. Ved Sambiterne, hvis Navnet ellers er rigtigt, forstaaes maaſtee fun Finnerne, (i deres eget Sprog Same); og med Hensyn til dem lovede Paven ved Brev af 18de November 1252, at de, hvis de omvendtes til Christendommen, skulde underlægges Haa-

¹⁾ Norff Dipl. I. 29. ²⁾ Norff Dipl. I. 31. ³⁾ Norff Dipl. I. 31. ⁴⁾ Afstr. i det norske Rigsarchiv. ⁵⁾ Torsæi hist. Norv. IV. 253, 254. (Mathæus Paris's Fortælling. Mathæus overbragte selv i 1248 Haafon Kong Ludvigs Brev).

kon ifølge dennes Dufte, faafremt Ingen anden havde erhvervet sig Ret over dem ¹⁾). Med Hensyn til Haafons forestaaende Korsfærd tog Paven ham ved Breve af 12te Decbr. s. A. under den romerske Stols Beskyttelse ²⁾). Endog Innocentius's Eftermand, Alexander IV (1254—61) bragte i 1255 igjen Haafons Korstog paa Bane, og vilde have det forandret til et Korstog, i Forening med Kong Henrik III af England, imod Fyrst Manfred af Tarent, Keiser Fredrik's Søn. Men ogsaa denne Opfordring blev uden Virkning ³⁾).

At Haafons Løfte om Korstog saaledes den ene Gang efter den anden gif uopfyldt hen, og at den forresten saa myndige og stolte Pave Innocentius IV lod slikt upaataalt, ja desuagtet ved enhver given Leilighed viste Haafon den mest smigrende Belvillie, — dette lader sig ganske vel forklare af Tidsforholdene, af Pavens Stilling til Keiser Fredrik II, dennes Søn Konrad IV, og det hohenstauifste Hus og dets Parti i det Hele. Da Innocentius i 1245 bansatte Fredrik og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden, var det Paven om at gjøre at ophidse alle Europas Fyrfter mod ham, og at faa en Keiser udvalgt og opretholdt i hans Sted. Dette faldt ikke let, da Fredrik var mægtig, havde et stort Tilhang og derhos i Statsklogt og Mod vel kunde maale sig med Innocentius. Paven sit i 1246 udvalgt Landgreve Henrik af Thüringen til Modkeiser; men denne blev slagen af Fredrik's Parti og døde det følgende Aar. I hans Sted valgtes i 1247 Wilhelm af Holland. Men ogsaa han laa under for Hohenstaufferne, og maatte ty til sine Arvelande. Under disse vanskelige Forhold kastede Innocentius sit Blik paa Kong Haafon af Norge, om hvis Magt og Dygtighed han, som før sagt, synes at have næret store Tanker. Ifølge den samtidige og vel underrettede Mathæus Paris havde Paven allerede ved Forhandlingerne om Kongens Kroning gjort denne Tilbud om Keiserkronen; og Haabet om at faa ham opstillet som Fredrik's Modstander bidrog sit til den Føielighed og Forekommenhed, Paven ved hiin Leilighed udviste. Haafons Korstog til det hellige Land havde han vistnok da med Fornøielse forandret til et Korstog mod Keiser Fredrik som Pavens Fiende. Men han bedrog sig i sit Haab. Da Haafon havde opnaaet Kroningen, og, som forhen er viist, havde betalt den med drøie Pengesummer, saa erklærede han, efter Mathæus's Udsagn, ligefrem, at „han altid var villig til at stride mod Kirkens Fiender, men derfor ikke mod alle Pavens Fiender“; og dette, siger Mathæus, havde Kongen under en drøi Ed erklæret for ham selv ⁴⁾). Dette har ganske vist fundet Sted i 1248,

¹⁾ Norff Dipl. I. 35. 320, sft. 316—318.

²⁾ Norff Dipl. I. 35, 36.

³⁾ Rymer V. I. P. I.

⁴⁾ Torknei hist. Norv. IV. 265. hvor Stedet af Mathæus anføres.

da Mathæus opholdt sig i Norge, hvorhen han som Benediktiner- eller Cluniacenser-Munk af St. Alban i England var kaldet for at reformere det forfaldne Kloster paa Nidarholm. Han var yndet af Haakon, hvem han paa sin Side ogsaa roser og kalder en „veltalende, maadeholdende og meget videnskabelig dannet Mand“ (vir disertus et modestus atque bene literalus) ¹⁾. Han havde saaledes god Anledning til at kjende Kongens Sindelag, især da Haakon synes temmelig uforbeholdent at have udtalt sine Meninger for Mathæus, der ingenlunde var nogen ubetinget Tilhænger af Innocentius eller af den da raadende pavelige Statskunst i det Hele. Haakon vedligeholdt sin venstfæbelige Forbindelse med Keiser Fredrik, saalænge denne levede; og skjønt efter hans Død 1250, Venstabsforbindelsen med hans Søn, Konrad IV, var mindre varm ²⁾, saa var dog Haakon alt for klog til at ville indlade sig paa det farlige Skridt at gribe efter Keisertronen. Innocentius har imidlertid, som det synes, ikke ganske opgivet Haabet herom. Han søgte derfor fra sin Side ved smigrende Forekommenhed at holde Haakon i en gunstig Stemning mod sig, medens Kongen, der engang havde gennemstuet Pavens egennyttige Diemed, vistnok mindst af alt fandt sig opfordret til noget Korstog, hvilket Paven uden tvivl vilde have rettet mod sine egne Fiender, om han end nævnte det hellige Lands Undsætning som dets Maal. Haakon modtog derfor Pavens smigrende Opfordringer med Høflighed, men uden at lade sig bestikke af dem, og Paven taug til Haakons Udflugter og Forhalinge, fordi han indsaa, at han her intet kunde udrette ved Trusler og Tvang, og nødvendig vilde skaffe sig flere Fiender paa Halsen, end han allerede havde. Naar man betragter Forholdene fra dette Standpunkt, indseer man let, hvorledes Haakon kunde vove, og ustraffet vove, at lade sine Korstogsplaner dø ganske hen, efterat derom i meer end 10 Aar Underhandlinger vare drevne med den romerske Stol.

For sin egen Samvittighed kunde Haakon saameget hellere forsvare denne sin Fremfærd, som hans Løfte om Korstog til det hellige Lands Undsætning, efter hvad allerede er fortalt, engang af Pave Gregorius IX (i 1241) var blevet forandret til et Løfte om at kjæmpe mod de Hedninger, der vare hans Lands Naboer. Dette sidste Løfte lod Haakon heller ikke upaaagtet, om man end ikke finder, at det har ledet til noget egentligt Korstog. Det er allerede yttret, at Haakon ved hine Hedninger nærmest har sigtet til Finnerne i den norske Finmark, ligesom ogsaa at disse rimeligviis have været meent ved de bedenske Sambit'er, som Pave Innocentius i 1252 bød at skulle underlægges Haakon, hvis de af ham kristnedes. Finnerne lige hen til Gandsviken eller det hvide Hav betragtedes vistnok fra ældgammel Tid

¹⁾ Torf. IV. 254.   ²⁾ S. S. C. c. 275.

som statskyldige under Norges Kongedømme; men Forholdet mellem disse halvvilde Nomader og Norges Rige var ganske løst og ubestemt. Ingen Forsøg synes hidindtil at have været gjorte til Christendommens Udbredelse blandt dem. Med Malanger-Fjorden regnedes Finmarken at tage sin Begyndelse, og nord for den fandtes endnu ikke nogen Kirke. Den lidt sydligere liggende Kirke i Lengiovit (Lengvik) var da den nordligste i Norge, og ansaas for den nordligste i Verden ¹⁾. Kong Haakon udstrakte først Christendommen længer mod Nord. Han lod nemlig bygge en Kirke i Trums (Tromsø), christnede Folket deromkring og dannede saaledes det første Kirkesogn af Finner paa disse Kanter ²⁾. Denne St. Mariae Kirke i Trums regnedes siden blandt de kongelige Kapeller, til hvilke Kongerne havde Patronatsret, og den kan paa en Maade betragtes som Moderkirke i Finmarken.

Det var paa denne Tid, at Mongolerne eller, som de ogsaa kaldtes, Tartarerne begyndte sine Herjetoge i Gardarike eller Rusland, hvilke endte med de russiske Fyrstendømmers Underkastelse. Mange tschudiske Bjaæner — et med Finnerne nær beslegtet Folk — flygtede ved den Leilighed til det norske Finmarken, og bleve modtagne af Haakon, der lod dem christne og gav dem Bopæle i Malanger ³⁾. Den Kirke, som det heder at han byggede i Ofote ⁴⁾, har rimeligviis ogsaa været reist med Hensyn til de i det Indre af Fjorden bosatte eller omvandrende Finner. Tiden da Haakon foretog dette, angives ikke med Bestemthed, men af de før nævnte Pavebreve maa man slutte, at det har været omkring 1250. Det egentlige Norges Grændser udvidedes saaledes mod Norden til Kvænangerfjord.

At Erkebiskoppen af Nidaros herved har staaet Kongen kraftigen bi, kan ikke betvivles. Det nychristnede Landstrøg lagdes ogsaa — som naturligt var efter dets Beliggenhed — under Nidaros's Biskopsdømme, og Finmarkens Indordning under dettes Omraade fik først fra nu af nogen egentlig Betydning. Om Fremgangsmaaden ved denne Christendomsudbredelse er forresten ingen Oplysninger levnede. At hovedsageligen Evang har været anvendt, og at Omvendelsen har været heist overfladisk, er der al Grund til at antage. De benyttede Christendoms lærere have naturligviis været norske, der lidet eller intet have forstaaet af Finnernes Sprog. Hedningernes Daab har uden tvivl været Hovedsagen i Omvendelsesverket, og de Døbtes Nærvarrelse ved den af de norske Prestes forrettede Gudstjeneste Tegnet paa, at de vedligeholdt sin Christendom. Grundvolden var imidlertid lagt til Evangeliiets Udbredelse blandt Finnerne, og med det samme til en

¹⁾ Rimbegla 330.   ²⁾ S. S. S. c. 333.   ³⁾ S. S. S. c. 333.   ⁴⁾ S. S. S. c. 333.

fæstere Sammenknytning mellem dem og Nordmændene. Haakons Foretagender i denne Retning ere saaledes mærkelige, om end mange Aarhundreder siden maatte hengaa, før nogen sand Christendomskundskab blev Finnerne til Deel, eller deres Sammenknytning med Nordmændene kom til at øve nogen kjendelig Indflydelse paa deres Dannelsesstand.

Kong Haakon Haakonsøns Forhandlinger med Kirken i Anledning baade af hans Kroning og hans Korsløste vise, at han var gjennemtrængt af sin Farsfaders, Kong Sverrers, Aand og Anskuelse. Han stod strengt paa Kongedømmets Selvstændighed ligeoverfor Kirken. Han udlevede dets Høihed og Ret umiddelbart fra Gud og flyede ethvert Stridt, der kunde rydes hen til en Erkjendelse af Kirkens eller Pavenes Overhøihed. Han lagde Vægt paa Kongens Indvielse til sit ophøiede Kalb ved Kirkens Velsignelse, ligesom og paa det, at Kongearvefølgen ikke skulde stride mod Kirkens Lov og franske berettigede og fornuftige Anskuelse med Hensyn til Egtefødselens Forret der som i anden Arvegang. Men han vilde ikke, at hiin Indvielse i Almindelighed, eller, for hans egen Person, hans Fødsels mangels Udsettelse ved Kirkens eller Pavenes Magtfulde skulde kjøbes ved nogensomhelst Kongedømmets Fornedrelse. Han viste Kirken som Paven al tilbørlig Agtelse og Ærbødighed samt var rundhaandet i sine Gaver til begge. Men han stred til samme Tid mod enhver hierarkisk Anmasselse, der vilde gjøre Indgreb eller Skaar i den Dyndighed, som han ansaa for at være Kongedømmet ved Guds og Landets Lov hjemlet til Befordring af Undersaatternes Bedste. Han vidste endelig paa en fornuftig Maade at skjelne mellem Pavenes personlige og Kirkens almindelige Gavn, at befordre dette uden at lade sig blende ved hint, og overhovedet at sætte en besteden men hæderlig Virksomhed for sit Folks sande Larv og sine hedenste Raabers Omvendelse over en meer glimrende Optræden i en tvivlsom Kamp enten for det fjerne hellige Lands Befrielse, hvilken Europa ikke længer med nogen sand Iver omfattede, eller for en Keiserkrone, hvilken Paven i sin Heventorst frembød til hver den Fyrste, som maatte ville laane ham sin Arm mod de forhadte Hohenstaufere. Og i hele denne sin Modstand mod Hierarkiets Overgreb og Pavenes Egennytte udviste Haakon en Klogskab, et Maadehold og en sin Følelse for Ret og Samvirkelse, der gav ham Seiren uden at paabyrde ham Kirkens Brede og Forsølgelse.

42.

Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds kirkelige Lovgivningsvirksomhed.

Medens Erkebiskop Sigurd stod i Spidsen for den norske Kirke blev ved hans og Kong Haakons Samvirken visse vigtige Bestemmel-

ser gjorde med Hensyn til den norske Christenret. Dette kan sluttes deraf, at det i en Retterbod (Forordning), udfædt den 14de Septem-ber 1327 af Kong Magnus Erifsøn, eller rettere paa den umyndige Kon-ges Begne af hans Drotsete Erling Bidfunson, heder: „at den Christen- ret, som den verdelige Herre Kong Haakon den Gamle, vor For- fader, og Her Sigurd, Erkebiskop i Nidaros, med de bedste Mænds Raad og Samtykke, som dengang vare i Riget, forordnede at skulle gjælde, — den skal nu holdes alle Mænd imellem“ ¹⁾. Det er tydeligt, at med denne Christenret forstaaes den samme, som i en ældre Retterbod af Kong Erik og Hertug Haakon, Magnus La- gabeters Sønner, af 14de Mai 1290 kaldes: „den gamle Christen- domsbolk“, og om hvilken der siges, at den var gjældende før Over- eenkomsten i Lunsberg (9de Aug. 1277) mellem deres Fader Kong Magnus og Erkebiskop Jon ²⁾, — og den samme, som i Kong Haa- kon Magnussons Retterbod af 28de Juli 1316 nævnes: „den Chri- stendomsret, som fra gammel Tid har gjældet, dog hverken den, som Kong Magnus vor Fader lod sammensætte, eller den, som Erkebiskop Jon lod sammensætte, men den som før var“ ³⁾. Men hermed kan da ingen anden Christenret menes end den, der udgjør anden og tredje Part i Kong Haakon Haakonssons Bearbejdelse af den ældre Frostathingslov ⁴⁾, og som ligeledes findes tilføiet flere gamle Haandskrifter fra det 14de Aar- hundredes Begyndelse af Kong Magnus Lagabeters Landslov. Det er altsaa denne Christenret, som Kong Haakon og Erkebiskop Sigurd med de bedste Mænds Raad og Samtykke forordnede som den gjældende.

Man bør dog ikke forstaa dette, som om Haakon og Sigurd have forfattet den fra ny af. Næsten alle dens vigtigere Bestemmelser fin- des allerede i den saakaldte Sverrers Christenret ⁵⁾, et Udkast, som det laaber, istandbragt, hvad det væsentligste Indhold angaar, i 1190 og da forelagt Kong Sverrer, Erkebiskop Erik og de øvrige daværende norske Biskopper ⁶⁾. Men dette Udkast er atter intet andet end en løs Sammensikning af tvende ældre Christenretter, nemlig: den Gulathingss Christenret, der udgjør Christendomsbolkten i den ældre Gulathingss- Lov ⁷⁾, og en Frostathings-Christenret, hvilken sidste man igjen har af Grund til at antage for at være i Hovedsagen Erkebiskop Eysteins Guldfæder, det vil sige: den nye Christenret, Eysteim fik vedtagen i Thrøndelagen istedetfor den gamle, Daaf den Helliges, der fandtes indført i den Frostathings-Lovbog, som Kong Magnus den Gode lod skrive, og som kaldtes Graagaas ⁸⁾. Man maa uidentviø forklare sig dette indviklede Forhold paa følgende Maade. Kong Sverrer har i

¹⁾ N. g. L. III. 153.

²⁾ N. g. L. III. 17.

³⁾ N. g. L. III. 117.

⁴⁾ N. g. L. I. 129—156.

⁵⁾ N. g. L. I. 409—434.

⁶⁾ E. c. f.

E. 273 f.

⁷⁾ N. g. L. I. 3—20.

⁸⁾ E. c. f. E. 262 ifrt. 273.

fra Tid været saa langt fra at finde Erkebiskop Eysteins Christenret fuldkommen forfæstelig, at han tværtimod i mange Stykker, i Alt hvorved der intet utilbørligt Indgreb gjordes i Kongedømmets Ret, har billiget den, ja endogsaa ønsket den med visse Afændringer gjort gjældende i alle Norges Fagdømmer, hvilket sidste vel ogsaa allerede forud har været Erkebiskop Eysteins Hensigt. Hermed er man imidlertid ikke kommen paa det Reue i Eysteins Dage, rimeligviis fordi Kongen har villet have bortskaaet af den, som uforenligt med Kongedømmets Ret, mere end Erkebiskoppen har villet tillade. Neppe er man heller kommen til noget afgjørende Stridt paa Mødet i 1190; og den saakaldte Sverrers Christenret blev — i hvo der end nærmest har istandbragt den: Kongen eller Biskopperne — aldrig, som det synes, nogen ordentlig vedtagen Lov. Den blev, høiest taget, en Antydning til, hvorledes den ældre Christenret muligen kunde forenes med Erkebiskop Eysteins yngre Guldfæder, til en fuldstændigere, mere tidssvarende og for hele Norge gjældende Christenret. Som dette Udkast fremstillede et Slags ufuldkommen Sammenlemning af Eysteins og den gamle Gulathingeløvs Christenretter for Gulathingelagens Vedkommende, saaledes har man maaskee tænkt sig, at lignende skulde istandbringes for de øvrige Fagdømmer, og paa en Maade en omfattende Forbedring af alle Landets Christenretter ad Lovgivningens almindelige Veie forberedes. Muligt kan man ogsaa tænke sig, at Kong Sverrer virkelig gennem det fremlagte Udkast havde antydnet, hvad han af Eysteins Christenret var villig til at stadfæste, og hvad han fordrede bortskaaet. En saadan Fremgangsmaade i det Hele maatte ansees for stemmende med Norges Statsforfatning, og vilde have kunnet lede til et baade for Stat og Kirke gavnligt Endemaal. Men om nu end et saadant Forsæt kan have været i Sjæle, — vist er det, at det strax efter indtrædende voldsomme Brud mellem Kongen og Erkebiskoppen standsede den hele Plans Udførelse, og under den kirkelige Forvirring, som raadede i Sverrers følgende Regjeringsaar, gaves ingen Leilighed til paa ny at bringe den i Gang.

Da den norske Kirke efter Sverrers Død igjen kom i Rolighed og Orden, har ganske vist en stor Ubestemthed raadet i dens Lovgivning. De gamle Christenretter maatte forekomme Geistligheden kun lidt at fyldestgjøre den canoniske Rets Fordringer; og Erkebiskop Eysteins Christenret, som nogenlunde kunde agtes at gjøre det, blev sikkerligen ikke nu meer end for i alle Stykker godkendt af Kongedømmet. Imidlertid havde den sidste vundet et Slags fortrinlig Anseelse dels som den i Frostathingelagen, og i Erkebiskoppens eget Biskopsdømme ved Brugen — om end med nogle Afændringer — bevedede, dels som den, Kong Sverrer havde erkjendt for den fuldkomneste og

willet i Hovedsagen lægge til Grund ved den paatænkte Forbedring af det hele Riges Kirkelovgivning. Dette har vel gjort, at den ogsaa i de øvrige Lagdommer tidlig har været benyttet som en Hjælperet, naar de ældre Christenretter ved indtrædende Tilfælde fandtes ufuldstændige; og der bliver saaledes stor Sandsynlighed for, at en Frostathings Christenret, i Hovedsagen stemmende med den, som endnu i den ældre Frostathingslov er os bevaret, ikke alene har været til, men ogsaa nydt en meget udbredt Anvendelse i Norge, med Kongedømmets udtryffelige eller stiltiende Samtykke, dengang da Haakon, efter at være bleven Norges Enestyrer, begyndte sin kraftigste Styrelsesvirksomhed.

I denne indtog Forberedelsen af en gennemgribende Forbedring i Norges Love en vigtig Plads ¹⁾. Meget i Lovene var blevet forældet, stemmende ikke meer med Tidens Aand og passede ikke meer paa de bestaaende Forhold, saaledes især som disse under de indre Uroligheder havde udviklet sig. Betydelige Forandringer maatte foretages; men det laa i Haakons sindige Karakter, at han kun vilde lade dem langsomt og paa en forfatningsmæssig Maade indtræde. Først og fremst heftede han sin Opmærksomhed paa Frostathingsloven, der uden tvivl har udmærket sig fremfor de øvrige Landslove ved Fuldstændighed. Han fik vedtaget vigtige Forandringer i og Tillæg til denne, og ordnede desuden hele Lovbogen paa en ny Maade. I Forbindelse hermed maatte naturligtvis fastsættes, hvorledes den Christenret skulde formes, som i den nye Lovbog blev at optage. Dette var ikke alene Kongens, men ogsaa Erkebiskoppens Sag. Nærmest laa dem Erkebiskop Eysteins Christenret, saadan som den i Sverrers Tid uden tvivl var bleven tillempet, og som den ved længere Tids udbredte Anvendelse allerede havde vundet et Slags Herd. Den maa de have enets om at indføre i den nye Frostathingsbog, og det efter al Rimelighed saa godt som uforandret, kun med enkelte nødvendige Tillæg. Vedtægen tilligemed den nye Lovbog af Frostathingsmændene efter Kongens og Erkebiskoppens Forslag, fik den nu fuldkommen Lovgyltighed for Frostathingslagens Vedkommende.

Men derved er man rimeligvis ikke bleven staaende. Kongen og Erkebiskoppen have ad lovlig Wei faaet dens Anvendelse udvidet til alle Norges Lagdommer, saaledes at den der blev sideordnet eller endogsaa paa en Maade tilset over de ældre Christenretter. Det er nemlig ifølge senere stedfindende Forhold rimeligt, at de ældre Christenretter, udenfor Frostathingslagen, vel ikke ganske sattes ud af Kraft ved den nye, men at en Tillem্পning og Fuldstændiggjørelse af dem efter denne vedtoges. Mange af de ældres særegne Bestemmelser

¹⁾ S. S. C. c. 332, jfrt. m. R. g. 2. I. 124—127, II. 174, 175.

kunde saaledes blive staaende ved Magt, navnlig i Punkter af mindre kirkelig Bigtighed, naar de kun ikke paafaldende strede mod de i Frostathing-Christenretten opstillede væsentligere kirkelige Grundsætninger. Denne Christenret, der i det Hele maa kaldes maadeholdende hierarkisk, blev saaledes paa Kongens og Erkebiskoppens Foranstaltning gjort til et Slags Normal-Kirkelov for hele Norge.

Paa denne Maade bør man uden tvivl i det Hele forklare sig Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Virken for Kirkelovgivning. Kongen har da i Kirkeloven stræbt at forberede og tilvejebringe den Eenhed, der vistnok allerede foresvævede ham som ønskelig og udforbar med Hensyn til Landsloven i Almindelighed, og for hvis Gjennemførelse i denne Udstrækning han maaskee har tænkt sig den forbedrede Frostathingsslov som den, der skulde danne Grundlaget. At vigtige Forarbejder til en saadan gennemgribende Lovreform har været i Gang allerede under Haakons Styrelse, er sikkert; dens fuldtomne Istandbringelse var imidlertid forbeholden hans Søn og Eftermand.

Med Hensyn til Tiden, da Kong Haakon og Erkebiskop Sigurd gjorde hiin Anordning om Christenretten, synes een Omstændighed veiledende. I Frostathingsslovens Christenret, saadan som den findes i Haakons forbedrede Frostathingssbog, omtales Jærnbyrd som endnu staaende ved Magt ¹⁾. Men dette Beviismiddel blev, som før sagt, affattet af Kardinal Vilhelm i 1247. Hiin Bearbejdelse af Christenretten ligesom den hele Haakons Frostathingssbog maa følgerig være ældre end 1247, og dens Affattelse falder da sandsynligviis mellem 1240 og 1247; thi at den skulde have gaaet forud for Hertug Skules Død, er lidet rimeligt. I 1244 var Kongen hele Sommeren i Thronds hjem ²⁾ og da er muligen den forbedrede Frostathingssbog og med den Christenretten lovtagen paa Dretthing eller Frostathing ³⁾.

48.

De islandske Biskopsstole besattes fra Norge, og Islands Underkastelse under Norges Konge forberedes herved.

Under Sigurds Metropolitanstyrelse, indtraadte for første Gang det Tilfælde, at begge Islands Biskopsstole bleve besatte fra Norge og med Nordmænd, da de tidligere, som ovenfor er viist, ligesom Biskop Isleifs Tid, udelukkende havde været besatte ved Islændingernes eget Valg og med Indfødte. Denne Afvigelse fra den gamle Skik stod i nær Forbindelse med Kong Haakon Haakonssøns allerede fra hans tidligere Regjeringsaar af nærede Plan, at undertaste Island Norges Kongedømme, — en Plan, som de indre Fejder mellem Dens

¹⁾ R. g. L. I. 145.

²⁾ S. S. S. c. 246.

³⁾ R. g. L. I. 126.

Høvdinge, og disses mangen Gang høist lovløse og voldsomme Fremfærd fra først af synes at have vaakt, og hvis Udførelse virkelig lyffedes mod Slutningen af Haakon's Styrelse. For ret at tydeliggjøre os de Forhold i den islandste Kirke og i den islandste Forfatning i det Hele, som fremkaldte den antydede Forandring med Hensyn til de islandste Biskoppers Valg, maa vi gaa noget tilbage i Tiden.

Den seneste her berorte Begivenhed i den islandste Kirke, var de forargelige Stridigheder mellem Biskop Gudmund Aresøn af Hole (fra 1203) og flere af Nordlandets Høvdinge. Striden gik saa vidt, at de sidste bemægtigede sig Biskopsstolen og saa godt som berøvede Gudmund al hans Myndighed. Gudmund maatte i den Anledning, som forhen er fortalt, ifølge Erkebiskop Thorer's Støvnig, begive sig til Norge i 1214, og her forblev han i flere Aar, uden at hans Sag kom til nogen bestemt Afgjørelse. Det synes nemlig som om baade Thorer og hans Eftermand Erkebiskop Guttorm have fundet Gudmunds Fremgangsmaade i flere Stykker uforsvarlig eller i alle Fald høist uforsigtig, og derfor følt Betænkelighed ved at stride ind med Kirkens fulde Myndighed til hans Fordeel. Imidlertid maa dog Erkebiskop Guttorm have jævnet nogenlunde paa Sagen; thi i 1218 kunde Gudmund atter vende tilbage til Island og tage Hole Stol i Besiddelse.

Men aldrig saasnart var dette sket, før de gamle Døtrin fornyedes, og Hovdingerne Arnor Tumesøn og Sighvat Sturlasøn forbreve ham fra hans Biskopsstol. Da Arnor kort efter 1221 forlod Island og døde i Norge, vendte vel Gudmund tilbage til Hole. Men han var ikke af Stade bleven klog; han fremturede i sin gamle uforsnuftige Adfærd, og gav en saadan Mængde af alskens Paf Tilhold ved Biskopsstolen, at ikke alene dennes Forraad snart fortæredes, men endog de omkringboende Bønder begyndte at føle sig usikre og frygte Overlast. Disse henvendte sig til Tume, den ovennævnte Sighvats Søen, en raast men overmodig Yngling; og da han var traadt i deres Epidse, lode de Biskoppen sige, at denne skulde bortvise den unyttige og farlige Menneskehob, der omgav ham, eller ogsaa vilde Bønderne reise sig og jage den afsted. Paa dette Budskab flygtede Biskoppen selv med hele sit Slæng fra Hole, og Tume tog der sit Sæde. Gudmund tyede med sit Følge til Malmø, en Ø i Skagafjorden. Herfra gjorde en Deel af hans væbnede Folk i en mørk og stormfuld Vinternat et uventet Angreb paa Hole, tvang Tume Sighvatsøn til at give sig i deres Hænder og dræbte ham (Febr. 1222). Dette sidste skede vistnok mod Gudmunds Villie; men han havde dog givet Anledning til Drabet og maatte nu frygte Alt af den mægtige Sighvat Sturlasøns Hevn. Biskoppen flygtede derfor længer ud i Havet til den

ffærne Grimso, fulgt af 80 beværnede Mænd og 30 Tiggere af begge Kjon. Men Sighvat opsogte ham med 300 Bærnede, tog ham fangen efter en blodig Kamp og tvang ham til at drage over til Norge.

Gudmund ankom did i 1222, og forblev der flere Aar i Landflygtighed. Han klagede for Erkebiskop Guttorm; men denne fandt hans Sag saa mislig, at han endogsaa erklærede, at Gudmund maatte suspenderes fra Embedet, hvis han ikke erholdt Paven's Dispensation. Gudmund henvendte sig da til Paven og lod denne ved en Prest overrække en skriftlig Fremskilling af sin Sag. Men heller ikke Paven fandt Gudmund's Adfærd som Biskop tilbørlig, og han skal have givet hans Sendebud det Svar: „si vult cedere, cedat“ (vil han vige, da vige han), hvorved Paven naturligtvis har villet tilraade Biskoppen frivilligen at nedlægge sit Embede, hvortil da Paven paa Forhaand lovede sit Samtykke. Gudmund vilde dog ikke lytte til dette Raad, og da det imidlertid ogsaa havde lykkets ham at stemme Guttorm's Eftermand, Erkebiskop Peter, gunstigere for sin Sag, saa vendte han under dennes Beskyttelse i 1226 tilbage til Island. Her fandt han nogen Understøttelse hos Sighvats tvende Brødre Snorre og Thord Sturlasonner, og ved den sidste velvillige Mellemkomst fik han i 1228 Sighvats og dennes Søn's Sturlas Tilladelse til at vende tilbage til Hole. Herfra blev han dog strax efter igjen fortrængt af Kolbein Unge, en Søn af hans gamle Fiende Arnor Tumesen. Nu gav han sig til at rejse om paa Visitation i sit Biskopsdømme, men dvælede længe paa hvert Sted og var som sedvanligt ledsaget af en Mængde Løsgjængere af alle Slags. Da Bønderne knurrede og klagede over det meget Besvær, som denne Biskoppens Omflakken voldte dem, tog Kolbein heraf Anledning til med Magt at afsprede hele hans Følge og indespærre ham selv paa Hole med tvende Klerker til Selskab. Dette skeede i 1229, og i denne Tvang blev Gudmund holden i to Aar. Deraa begyndte han igjen at streife om med sit sedvanlige Følge endogsaa udenfor sit Biskopsdømme; men meer end eensgang blev han tvungen deels af enkelte Høvdinge til at stille sig fra det Slæng der fulgte ham, deels af de sammenrottede Bønder til at lade sine paatænkte Besøg fare.

Ved Erkesædet i Nidaros var man ikke uopmærksom paa disse Uordener i Hole Biskopsdømme. Medens Erkestolen stod ledig efter Thorer den Thronbiskops Død 1230, udfærdigede Nidaros's Chorsbrødre en Stevning til Gudmund, og Kong Haakon samt Skule Jarl en lignende til hans verdslige Modstandere, at indfinde sig i Norge; men dette Skridt synes ingen Følger at have havt. Da Sigurd var bleven Erkebiskop, gjentog han i 1232 Stevningen i strenge Udtryk, og

suspenderede tillige Gudmund fra hans Embede. Uagtet Gudmund ikke indfandt sig i Norge, og ikke heller opgav sit Embede, saa virkede dog Erkebiskoppens Mellemkomst sit til, at et Forlig kom i Stand mellem Gudmund paa den ene Side og Sigvæt og dennes Søn Sturla paa den anden, og Gudmund havde den Tilfredsstillelse, at den stolte Sturla paa sine egne og sin Faders Begne, for at udfone deres begges Brøde mod Kirken, underkastede sig i 1233 en Pilegrimsreise til Rom, hvor han i Pönitens lod sig pibe ved de fornemste Kirker, og hvorfra han først kom hjem til Island i 1235. Biskop Gudmund fristede imidlertid en sørgelig Tilværelse. Allerede længe ilde anseet af de fleste Hovdinge, og ikke stort bedre af Bondealmuen, derhos ved det almindelige Misnoie hindret i de vigtigste Dele af sin biskoppelige Virksomhed, og nu til Overmaal gammel, svagelig og blind, klyngede han sig alligevel med haardtattet Egenfind fast ved et Embede, som han var aldeles ude af Stand til endog blot nogenlunde forsvarligen at bestyre. Han tilbragte sin Tid med Bøn og Sang og med at høre Helgeneres Levnetsbeskrivelser forelæste. Han nød vel ogsaa den forfængelige Glæde, at høre sin egen Hellighed lovprikt af enkelte taabelige Beundrere i sin nærmeste Omgivelse. Men til Opsyldelsen af sit Kalds Pligter var han saa uskiftet, at han ikke engang kunde forrette de ham paaliggende geistlige Vielser uden paa den Maade, at en Doktor maatte oplæse Vielsesordene, medens han selv meddeelte Haandspaalæggelsen. Dette var i den Grad stridende imod de canoniske Regler, at Paven, da han ved Erkebiskop Sigurd blev underrettet derom, ikke alene maatte befale Gudmund selv midlertidig suspenderet fra Embedet, men endogsaa de Klerker, der paa den anførte Maade havde modtaget sin Indvielse, ligeledes suspenderede fra de med Ordinationen følgende Forretninger. Man stred i hine Tider meget nødigen uden i Tilfælde af de groveste kirkelige Forbrydelser, der medførte Bansstraf, til en Biskops Suspension, end sigte til hans Affættelse, da man nemlig frygtede det for Kirken skadelige Anstød, som derved kunde gives, og man stræbte gjerne at formaa Betkommende til en frivillig Fratrædelse. Men en saadan Vemfæltighed havde allerede eengang og maaskee oftere paa den halstarrige Gudmund viist sig uvirksom. Nu maatte der gribes til det haardere Middel for at hindre større Forargelse og forebygge Høje Biskopsstols fuldfomne Udelæggelse. Sagen var allerede, som for er sagt, i 1232 forberedt fra Erkebiskop Sigurds Side; og Pave Gregor IX udstedte endelig under 11te Mai 1237 tvende Skrivelser til Erkebiskoppen, hvori det paalagdes denne, hvis Gudmund slet ikke kunde formaaces til fri-

1) Norff Dipl. I. 14, 15.

villig at fratræde, da at suspendere ham uden Appel og forordne ham en dueelig Medhjælper ¹⁾).

Gudmund oplevede dog ikke Udførelsen af denne pavelige Befaling. Allerede før den var udstedt, døde han i Hole den 16de Marts 1237, 77 Aar gammel, efterat have været Biskop i 34 Aar. Han havde altid sagt, at enhver Christen Mand burde dø paa den bare Jord; overeensstemmende hermed blev han i sin Dødsstund lagt blottet paa en afestroet Gsæl, og der udaandede han ²⁾. Vi have dvælet noget længer ved Biskop Gudmund Aresøns Levnet, deels fordi det i flere Henseender er betegnende for Tidsalderens Tænkemaade, deels fordi denne Mand's mange Misgreb upaatvovselig virkede sit til den islandste Kirkes paafølgende større Afhængighed af Moberkirken i Norge. Saa uskiftet Gudmund havde vist sig til at føre den biskoppelige Styrelse, og saamange bittere Modstandere han ved sin uforstandige Færd havde vaakt sig i og tildeels ogsaa—udenfor sit Fædreland, saa havde han dog vedligeholdt et Helligheds Ry lige til sit Sidste. Sigghvat Sturlasøn og Kolbein Arnorsøn Unge havde begge været hans bitterste Fiender; men da det kom til Strid mellem dem, ønskede dog begge at have den hellige Mand i sin Flok, og Gudmund, som her ikke var sin egen Herre, men maatte vælge een af to, fulgte Kolbein. Dette Ry for Hellighed forøgedes, som sedvanligt i flige Tilfælde, efter hans Død, saaledes at han snart blev en sand Folkehelgen, hvis Undergjæringer fandt Tiltro ikke alene overalt paa hans Fædrenes, men ogsaa hos mange i Norge. I 1314 bleve hans Been optagne og skrinlagte som Gjenstand for offentlig Tilbedelse. Han var den tredie islandste Biskop, som nød denne Ære. Jon Gummundson af Hole og Thorlak Thorhallsen af Skaalholt havde nydt den før Gudmund ³⁾. Begge hine stode dog som Biskopper langt over denne.

Meget forskjellig fra Gudmund var hans Samtidige i Skaalholt, Biskop Magnus Gissursson. Denne var selv en rig Høvding og derhos hørende til en af sit Lands mægtigste Ætter. Han var bleven oplært af den hellige Thorlak, havde i 1201 været Gudmunds Medbeiler til Hole Stol og havde besøgt Rom i 1202. Da Magnus, efter at være bleven indviet i 1216 af Erkebiskop Guttorrn ⁴⁾, havde tiltraadt Skaalholt's Stol, fulgte han ganske de tidligere islandste Biskoppers Afsærd, blandede sig ikke, ved at tage Parti, i nogen af

¹⁾ R. Dipl. I. 14, 15.

²⁾ Om Biskop Gudmund se Finn Joh. hist. eccl. Isl. I. 335—361, efter Sturl. S. p. 3—5 paa forskjellige Steder, og den vidtløftigere Biskop Gudmunds Saga. „Vir omnium judicio officio par, nisi id gessisset“ Finn Joh. I. c. 358. ³⁾ S. o. f. S. 163 og 292. ⁴⁾ S. o. f. S. 337.

de indenlandſke Stridigheder mellem Høvdingerne, men optraadte overalt hvor han kunde ſom Mægler mellem de Stridende, og det med al den Indflydſe, ſom baade hans mægtige Af forbindelſer ſamt perſonlige Rigdom, og hans biſkoppelige Verdighed ſkjænkede ham. Han viſte ſig i Eet og Alt ſom den fødte Høvding, der vidſte at opretholde ſin Anſeelse ligesaa vel blandt ſine verdſlige Standsbrødre, ſom hos ſit underordnede Preſteſkab, og afgav ſaaledes en Modſætning til den hellige Gudmund med hans lidenſkabelige Kjærlighed til Tiggere og hyfflerſke Løsgjængere ſamt med hans ſtridige Opſættighed mod de raadende Høvdinger.

Alligevel gav ogſaa Biſkop Magnus Anledning til Erkebiſkoppens Indblanding i hans Embedsførelſe. Han foretog i 1224 paa egen Haand nogle Forandringer i Meſſetjenesten i ſit Biſkopsdømme ¹⁾, over hvilke der blev ført Anke for Nidaros's Erkeſtol, rimeligviis af Biſkop Gudmund, ſom dengang opholdt ſig i Norge i Landflygtighed. Denne Anke havde til Følge, at Erkebiſkop Peter, Gudmunds Beſtytter, med denne, da han i 1226 vendte tilbage til Iſland, ſendte Magnus Breve, ved hvilke han ſuspenderedes fra ſit Embede og ſtevnedes for Erkebiſkoppen ²⁾. Magnus forhaſtede ſig dog ikke med ſin Reife, og Aaret efter 1227 døde Erkebiſkop Peter. Men da Peters Eſtermand, Erkebiſkop Thorer, gjentog Stevningen, maatte Magnus adlyde og drog i 1229 til Norge, hvor hans Ophold, paa Grund af Thorer's mellemkommende Død, forlængedes i flere Aar. I denne Magnus's langvarige Fraværelſe fra ſin Stol maa man uden tvivl ſøge Grunden til, at Gudmund paa denne Tid findes oftere at have beſøgt forſkjellige Dele af Skaalholts Biſkopsdømme, omgivet paa ſin ſedvanlige Viis af et talrigt og for Bønderne byrdefuldt Tiggerfølg. Men da Sigurd Eindridesſøn var bleven Erkebiſkop, vendte endelig Bladet ſig atter til Biſkop Magnus's Fordeel, idet denne blev igjen inſat i ſit biſkoppelige Embede og i 1232 vendte tilbage til ſin Stol, medbringende Biſkop Gudmunds Suspension.

Forholdet mellem diſe tvende iſlandſke Biſkopper maa ſaaledes heelt igjennem have været ſpændt eller endog fiendtligt, — noget ſom nødvendigviis maatte have en ufordeelig Indflydſe paa Kirkens Tilſtand paa Iſland. Man faar ogſaa ved at læſe den ſamtidige Sturlunga-Saga det Indtryk, at ſkjønt Iſland ikke manglede Preſter, der, ligesom begge Biſkopperne, vare vel oplærte i den Tids geiſtliche Kundſkaber, ſaa var dog de fleſtes Adfærd og Levnet højt ukirkeligt og anſtødeligt, ligesom Sedeligheden hos det hele Folk, baade Høie og Lave, var i det yderligſte Forfald. Den ſtorſte Løſagtighed og Tilſedſættelſe af Egteſkabets religiøſe Hellighed gif Haand i Haand

¹⁾ Iſl. Ann. 100.   ²⁾ Iſl. Ann. 100.

med Eddrud, Løftebrud og al den Grumhed i Overfald, Ran, Drab, Nordbrand, Lemlæstelse, som utoilede indre Fejder mellem stolte, hersekyge og underfundige Høvdinge i hine Tider naturligen medførte. Ved Siden af en forunderlig men derhos ubændig, sig selv fortærende Kraft aabenbarer sig en fast utrolig Sedernes Fordærvelse og Mangel paa sandchristelige Livsgrundsætninger; og man støder i hiin Saga, der stiller os saa mange Personligheder, og det ypperlig begavede Personligheder, for Die, kun paa yderst saa, hvis Karakter og Vandel viser sig blot nogenlunde uplettet. Man føler, at man her læser en Fristats Historie, med hvis sande Frihed det i Grunden allerede er forbi, og hvis ydre Selvstændighed, fordi den ikke længer støttes af indre Orden, rebelig Almeenaand og moralsk Kraft, raver sin Undergang imøde. En enig og fornuftig Samvirken af Kirkens Formænd, af de tvende Biskopper, kunde muligen endnu have stillet sig hemmende mod Fordærvelsen; men en saadan Samvirken, seer man, manglede. Biskop Magnus Gissurssøn døde den 14de August 1237. Der bemærkes om ham, at han var den sidste egtegifte islandske Biskop i det katolske Tidsrum ¹⁾.

Begge Islands Biskopsstole stode saaledes paa een Gang ledige. Begge de sidste Biskoppers Alderdom og tillige den enes, Gudmunds, Suspension havde foranlediget, at man allerede i deres levende Live havde været betænkt paa at udsee enhver af dem en Efterfølger. Man havde i 1236 til Skaalholt valgt Magnus Gudmundssøn, til Hole Bjørn Hjaltesøn, og begge havde samme Aar i hinandens Følge begivet sig til Norge, for at erholde sit Valgs Stadfæstelse og derpaa sin Indvielse af Erkebiskoppen ²⁾.

Ingen af dem kom imidlertid til at opnaa dette. Beslutningen til en Forandring i de islandske Biskopsstoles Besættelsesmaade synes nemlig nu at være kommen til Modenhed, og at være fremskyndet ved de Planer til Islands Indordning under Norges Kongedømme, hvilke meer og meer havde udviklet sig hos dette Riges Styrere.

Tanken om at lægge Island under Norges Kongedømme opstod først hos Skule Jarl i de første Aar af Haakons Styrelse. I Aarene 1217 og 1218 havde paa Islands Sønderland adskillige Voldsomheder været øvede af de mægtige Oddverjer, Efterkommere af Sæmund Sigfusson i Odde, imod norske Kjøbmænd, i Anledning af Fornærmelser, der vare tilføiede en af hiin Æt i Bergen. Over disse Voldsgerninger blev Skule saa forbitret, at han havde i Sinde at sende en Hær til Island. Dette Forsæts Udførelse blev afvendt ved den mægtige islandske Høvding, Sturlungen Snorre Sturlasson, som paa den

¹⁾ Finn Joh. I. 307—312; Jøf. Ann. 110; Sturl. S. p. 5. c. 50. ²⁾ Jøf. Ann. 110; Finn Joh. I. 313, 361.

Tid opholdt sig i Norge (1218—1220). Han fik nemlig gjennem den indflydelsesrige Dagfin Bonde, den unge Konges fornemste Raadgiver, Kongen overtalt til at fraraade Toget som altfor farligt; og Jarlen opgav det virkelig. Men i Stedet bragte Skule nu paa Bane for Snorre, at denne skulde bringe Island under Norges Kongedømme. Snorre fik i den Anledning Lendermandsnavn og blev Kongen haandgangen, samt paatog sig først og fremst at frede om de norske Handlende, der besøgte hans Fædrenes, og dernæst ogsaa ved sin Indflydelse at bringe sine Landsmænd til frivilligen at underkaste sig Norges Styre.

Da Snorre i 1220 var kommen hjem, ændsede han imidlertid ei videre det sidste Løfte; hvad enten han nu strax stødte paa Banskelligheder, som han sandt uovervindelige, eller maaskee snarere, fordi han aldrig havde meent noget alvorligt med hvad han lovede ¹⁾). Thi hvor berømt Snorre er bleven som Sagamand og Skald, saa klæber dog mærke Pletter af Falskhed som af Herksesygge, Egennytte og Pengjerrighed ved hans Karakter. I dette Tilfælde bør man dog vistnok ikke dømme ham for haardt. Han havde paa den ene Side at redde sit Fædreneland fra en stor for Diebliffet overhængende Fare, men kunde paa den anden, som en af Islands dengang mest raadende Magthavere, umulig ønske den gamle islandste Statsforfatnings Omstyrkelse eller Opgivelsen af den islandste Stats Selvstændighed. Der blev saaledes for det første intet udrettet til Skules Hensigtens Fremme. Snorre som hele Sturlungaætten styrkede sig med Voldsomhed ind i de indre Fejder mellem Hovdingerne paa sin Fædrenes, og disse Fejder bleve Aar for Aar vildere og mere om sig gribende. Sturlungaætten selv var splittet ved indre Tvist, og Snorre havde tidt og ofte med sine nærmeste Frænder at stride.

Imidlertid synes Kong Haakon meer og meer med sin modnende Alder at have tilegnet sig Skule Jarls Planer; og Begivenhedernes Gang bragte ham endelig i Berøring med en af Islands Hovdinger, som syntes fortrinlig stiftet til at gjennemdrive Planen. Denne Hovding var den, tidligere som Biskop Gudmunds Modstander nævnte, Sturla Sigvatsøn, Snorres Brodersøn og oftest hans Fiende. Sturla var en paa Aand og Legeme herlig udrustet ung Mand, tapper og dertil høihjertet, naar ikke hans utæmmelige Herkselyst og Hevngjerrighed henrev ham. Han og hans ligesaa ærgjerrige men findigere Fader, Sigvat Sturlasøn, havde ved forenet Anstrengelse erhvervet sig en afgjørende Overmagt i Islands nordlige og vestlige Fjerding, hvor ikke engang den slu Snorre og hans voldsomme og grumme Søn, Urofia, formaaede at holde dem Stangen. Da Sturla,

¹⁾ S. S. S. c. 55 59; Sturl. S. 4 p. c. 25.

til Bod for sin og sin Faders voldsomme Afsærd mod Biskop Gudmund, i 1233 foretog sin Pilegrimstrejde til Rom, lagde han Veien over Norge. Skules Tilhængere forsøgte at drage Sturla paa Jarlens Parti; men han holdt sig til Kongen og vandt derved dennes Indsest. Paa Hjemreisen fra Rom besøgte Sturla atter Kongen om Høsten 1234 og var Vinteren over i Norge. Kongen fik nu af ham nøiagtig Underretning om al den Ufred, som herskede paa Island; og i det han beklagede Folkets uylfkelige Tilstand, spurgte han, om det ikke kunde være muligt at faa indført et Enevælde paa Den: Freden vilde da blive bedre, naar En raadede mest. Sturla troede, at den Sag ikke skulde være saa vanskelig, naar en Mand med nogen Magt overtog den. Enden paa deres Overlægning blev, at Sturla selv, paa Kongens Anmodning, erklærede sig villig til at gjøre et Forsøg under Kongens Ledning, og mod at erholde den Hæder i Løn, som maatte synes passende, hvis Foretagendet lykkedes. Haakon foreholdt ham, at han ikke skulde søge det udført ved Drab, men at han, om han fandt det nødvendigt, skulde fange sine Modstandere og sende dem til Norge, eller paa anden lignende Maade uden Blodsudgydelse sætte sig i Besiddelse af deres Magt. Da man saaledes var kommen over eens, drog Sturla i 1235 tilbage til Island ¹⁾).

Sturla Sigvatsson var vistnok i de fleste Henseender vel stiftet til at udføre det Hørv, han havde paataget sig, naar han blot havde kunnet styre sin Hestighed og sit Overmod. Men han gav begge Dele altfor fri Toile, trods sin kloge Faders Advarsel; og ligeledes glemte han at iagttage den Mildhed, som Kong Haakon havde anbefalet ham. I Fjendskningen havde han Lykken med sig, og han tvang sin Farbroder Snorre og dennes Sen Urofia til at forlade Island og drage til Norge, hvor de dog søgte sin fornemste Støtte hos Hertug Skule. Men Sturla viste sig snart saa overmodig og voldsom, at han opbragte mod sig næsten alle islandste Høvdinge. To af disse, Kolbein Arnorsøn, kaldet hiin Unge og Gísfur Thorvaldsøn forenede sig mod Sturla og hans Fader. Det kom til et Slag mellem begge Partier ved Orlygstad i Skagaffjorden den 21de August 1238, og i dette faldt baade den gamle Sigvat og Sturla ²⁾).

Det var saaledes netop paa den Tid, da Sturla Sigvatsson med Kraft og, som det syntes, med Held var optraadt paa Island til Enevældets Indførelse og Dens Underkastelse under Norges Konge, — at begge de udvalgte islandste Biskopper, Magnus og Björn, i 1236 kom til Norge for at modtage sin Indvielse. At de efter Hjemkomsten til sin Fædrenes skulde ville samvirke kraftigen med Sturla for

¹⁾ S. S. S. c. 180; Sturl. S. p. 5. c. 23; p. 6. c. 18.   ²⁾ S. S. S. c. 180, 187, 195; Sturl. S. p. 5. c. 42—50; p. 6. c. 1—18.

Kongedømmets Sag, maa rimeligviis have forekommet Haakon tvivlsomt, ligesom maaskee Erkebiskop Sigurd paa sin Side har fundet dem mindre stikke til at gjenoprette Orden og Tugt i det for Liden sterkt rystede islandske Kirkevæsen. I ethvert Fald tilbød sig nu en gunstig Leilighed til, ved en ny Besættelse af de islandske Biskopsstole at see baade det norske Kongedømmes og den nidarosiske Erkestols Fordele paa Island ret kraftigen iagttagne; og dette har man haabet bedst iværksat ved at indtrænge norske Mænd til Biskopper i de tvende udvalgte Islandingers Sted, for derved at fjærne de engere fædrelandske Følelser, som muligens hos disse sidste kunde gjøre sig gjældende. Heri kan man saaledes antage, at Kongen og Erkebiskoppen have raft hinanden Haanden, om end den sidste maatte være den, som her optraadte handlende.

Vaastud til at underkjennde de tvende Biskoppers Valg, og i det Hele til at gjøre en Forandring i den Maade, hvorpaa Biskopperne hidtil vare valgte paa Island, manglede ikke. Først, hvad Magnus Gudmundsøn angaar, da var han valgt i Magnus Gissurssøns levende Live, vistnok, som det lader, paa dennes Ubefaling, men dog, saavidt skjønnes, uden at Magnus Gissurssøn forud havde erholdt høiere (Erkebiskoppens eller Pavenes) Tilladelse til at fratræde sit Embede; heri laa en canonisk Mangel ved Magnus Gudmundsøns Valg til Staalholt. Dernæst fandt, hvad Bjørn Hjaltesøns Valg til Hole angaar, utvivlsomt derved en lignende Mangel Sted. Biskop Gudmund var vel af Erkebiskoppen suspenderet, og Hole Biskopsstol saaledes paa en Maade ledig, men Erkebiskoppen havde, da Bjørn valgtes, ganske vist ikke givet Befaling til noget nyt Valg, og kunde ikke heller vel dette, da han først en god Stund efter kan have modtaget Pave Gregorius IXs ovenomtalte Brev af 11te Mai 1237, hvorved han formelig befalede at suspendere Gudmund og forordne ham en Eftermand; Bjørns Valg var af denne Grund ogsaa at agte for uregelmæssigt og ugyldigt. Endelig var overhovedet den hidtil paa Island brugelige Valgmaade efter de nyere kirkelige Anskuelser ucanonisk. De to islandske Biskopper valgtes, som allerede oftere antydet, hver af sit Biskopsdømmes Presteskab og Bønder i Forening, dog saaledes, at de verdslige Høvdinge, hvad tydeligt sees, derved vare de egentlig raadende og gjorde Udslaget, — noget der faldt ganske naturligt under en Statsforfatning som Islands. Men dette var i aabenbar Strid med Pavenes og den canoniske Rets Bud, som indskærpede, at ved Biskoppernes Valg ingensomhelst verdslig Myndighed maatte indblande sig, eller gjøre sig gjældende.

Man kunde nu tænke sig Valgmaaden canonisk ordnet paa tre Maader: — enten saaledes, at et Domkapitel af Chorsbrødre eller

Ranniser oprettedes ved hver af de islandfste Biskopsstole og Valgretten overdroges dette; — eller saaledes, at man lod hvert Biskopsdommes Prestefab, med Udelukkelse af al Stemme og Indflydelse fra de verdslige Hovdingers Side, danne det berettigede Valgkollegium; — eller endelig saaledes, at man henlagde Valget til Erkestolen i Nidaros, til Metropolitanen og hans Chorsbrødre. De to første Maader udfordrede foreløbige Foranstaltninger, som ikke i Hast vare at istandbringe fra Metropolitanens Side, især da Island endnu var en ganske uafhængig og selvstændig Stat. Den tredje derimod, som mest stemmede med Erkestolens Fordeel, lod sig strax anvende i de to forhaanden værende Tilfælde, hvor netop paa Grund af et mangelfuldt Valg, Valgretten for det givne Tilfælde aldeles canonisk kom under Metropolitanen; og et første Skridt, der var ret isinesfaldende, kunde her være af yderste Bigtighed for Fremtiden. Saaledes har Erkebiskop Sigurd uidentivsel fra hierarkisk Standpunkt opfattet Sagen, og derfor negtet begge de islandfste Valg sin Stadsfæstelse. Strax skred han imidlertid ikke til noget nyt Valg, maaskee fordi de tvende Valgte have skudt sin Sag under Hæven. I det mindste lader det, som om Bjørn Hjaltesøn har villet personlig drive den i Rom; men paa Hjemreisen døde han, som det synes, uden at have udrettet noget. Magnus Gudmundsøn traadte, uidentivsel frtvillig, tilbage, drog hjem igjen til Island og drukkede der et Par Aar senere. Da Erkebiskoppen saaledes havde faaet fuldkommen frie Hænder, udvalgte og indviede han i 1238 tvende norske Mænd, nemlig Sigurd Thetmarsøn, forhen Abbed af Selia, til Staalholt, og Botolf, en Augustiner-Munk af Elgesæter Kloster ved Nidaros, til Hole. Ved disse Biskopper droge det følgende Aar 1239 over til Island og toge, som det lader uden al Modsigelse, sine Biskopsstole i Besiddelse ¹⁾).

Islands Biskopsstole vare saaledes for første Gang besatte umiddelbart af Nidaros's Erkebiskop, og det med Mænd, som ikke vare Islændinger. Exemplet var givet; og hvad der i dette Tilfælde kunde af Islændingerne betragtes som en Undtagelse, blev snart Regelen. De islandfste Biskopsstole vare fra nu af indbragne i et engere, forhen ukendt Afhængighedsforhold under Nidaros's Erkebiskop og Kapitel, et Forhold, der blev bestaaende saalænge som Katholicismen stod ved Magt. Den kirkelige Selvstændighed, som Island hidtil havde nydt, var dermed i Grunden tilende, og dens Undergang trak meget snart ogsaa den verdslige Selvstændigheds efter sig. De norske Biskopper paa Island svigtede ikke det Haab man i denne Henseende havde sat til dem.

Biskop Sigurd Thetmarsøn af Staalholt optraadte snart

¹⁾ Finn Joh. I. 313, 314, 361, 362; Isl. Ann. 110, 112.

med Kraft som Mellemmand i de indre Stridigheder og tildeels ogsaa som Befordrer af Kong Haafons Planer med Hensyn til Island. Urolighederne der vare ingenlunde endte med Sturla Sigvatssons Død. Da Kongen havde mistet denne dygtige Forkjæmper for sin Sag, kastede han sine Dine paa hans Modstander, den mægtige Gísfur Thorvaldsøn, som den meest skikkede til at arbejde for hans Hensigter. Kongen var for Tiden især forbittret paa Snorre Sturlasøn, deels fordi han havde modarbejdet sin Brodersøn Sturla Sigvatsøn, og deels fordi han, efterat være af denne fordreven til Norge, havde i 1239 staaet sig paa Skules Parti, og siden havde forladt Norge tværtimod Kongens udtryffelige Forbud. Som Kongens Lendermand, og saaledes ham haandgangen, skylte han Kongen Lydighed, og denne regnede derfor Snorre hans Dpførsel som Forræderi og Dødsfag. Haakon opfordrede Gísfur ved sine Bud og Breve til at sende Snorre til Norge med eller mod hans Villie; men hvis dette ei lod sig gjøre, da skulde han dræbe ham. Gísfur, der var Snorres hemmelige Fiende, greb den sidste Udvei. Han overfaldt lamfeliggen Snorre paa hans Gaard Keyholt i Borgarfjorden den 2de Septbr. 1241 og fældede den 6aarige Dding, uagtet han ligesaa let kunde have taget ham til Fange. Kong Haakon, der vistnok har stattet Snorre høit som Skald og Sagamand, var ikke ganske tilfreds med dette Udfald; i det mindste erklærede han, da han fik Budskab om Snorres Død, at han ei skulde være bleven dræbt, hvis han var kommen til ham ¹). Da nu Urofia Snorres søn reiste sig mod Gísfur Thorvaldsøn for at hevne sin Faders Død, optraadte Biskop Sigurd paa Gísfurs Side, men dog som Mægler mellem de Stridende; og da det alligevel kom til et Slag, standsede Biskoppen dette ved modiggen i fuld Embedsdragt, fulgt af sine Klerker, at kaste sig mellem de Kjømpende. En Stilstand blev sluttet og befvoren, og et Forligsfæstevne fastsat. Begge de stridende Parter mødte efter Aftale 1242, og Biskop Sigurd var selv tilstede. Men her havde han den Sorg, at Gísfur med meenederft Troløshed lod Urofia fange, og det trods Biskoppens Modforestillinger lige for hans Dine. Gísfur og Urofia Snorres søn drog begge til Norge, og den sidste endte her nogle Aar efter (1245) sine Dage under Kong Haafons Beskyttelse ²).

Da Sturlungen Thord Sigvatsøn kaldet Rakale kom til Island i 1242 under Gísfurs Fraværelse i Norge og samlede en Hær mod dennes Venner og Tilhængere, tog Biskop Sigurd sig af disses Sag, og søgte først ved forsiktede Underhandlinger og siden ved Bansk Trubsel at hindre Thords Foretagender. Thord vilde dog ikke herved

¹) Sturl. S. p. 6. c. 26, 31; G. S. S. c. 243, 244.

c. 32—36; G. S. S. c. 244; Isl. Ann. 116.

²) Sturl. S. p. 6.

have ladet sig afkræfte fra at angribe Gissurs Tilhæng, hvis alle andre gode Mænd havde mæglet en Stilstand. Denne var dog kun for Diebliffet. I de senere blodige Kampe mellem Thord Rakale paa den ene Side og Kolbein Unge samt Gissur paa den anden fik Biskoppen ingen synderlig Veilighed til at indblaae sig som Medlemmand. Striden endtes efter Kolbeins Død i 1245 for det første dermed, at Thord og Gissur i 1246 enedes om at underkaste sig Kongens Dom og droge samme Aar til Norge ¹⁾.

Om det end ikke hidtil havde lykkets Biskop Sigurd af Skaalholt at udrette noget Stort for Kongens Planer eller for Islands indre Rolighed, saa havde han dog ved at understøtte Gissur lagt Villie og Birkfomhed for Dagen. Biskop Botolf af Hole derimod synes at have holdt sig udenfor Partikampene og at have ladet de stridslystne Hovedinger skotte sig selv. I 1243 forlod han sin Stol og drog til Norge overladende Sigurd af Skaalholt Indvendingen med Hole Biskopsdomme. Botolf kom ikke mere tilbage til Island, men bede i Norge 1246 ²⁾.

Kong Haakon var ved denne Tid betænkt paa at sætte nye og virksomere Kræfter i Bevægelse for at vinde sit Maal med Hensyn til Island. Til Botolfs Eftermand paa Hole Biskopsstol fik han, man maa antage ved Erkebiskoppen og Nidaros's Kapitel, i 1247 udvalgt og indviet en norsk Mand, Henrik Raarssøn, af en kraftig Karakter og stor Birkfomhed. Denne indgik et nøie Venstabskab med Thord Rakale, og til dem begge i Forening overdrog Haakon sit Hverv paa Island. Herforuden udvirkede han af Kardinal Wilhelm en Dpfordring til Islændingerne, at disse skulde undergive sig Kong Haakon, da Kardinalen, heber det, erklærede det for urigtigt, „at Island ikke tjente under en Konge, ligesom alle andre Lande i Verden“. Med denne Dpfordring og med det Erinde til Landsfolket, at dette skulde underkaste sig Haakons Kongedomme og indrømme ham den Skat, som man kunde enes om, — droge nu Biskop Henrik og Thord Rakale i 1247 over til Island, medens Gissur Thorvaldsøn derimod maatte forblive i Norge ³⁾.

Biskop Henrik og Thord Rakale grebe den dem overdragne Sag an med megen Kraft og Fremgang. Vel kom der snart Uenighed mellem dem, og Henrik drog i 1249 til Norge, hvor han hos Kongen bewirkede Thords Tilbagekaldelse, og Gissur paa ny oversendt til Island. Siden kom der Uenighed mellem Henrik og Gissur, og denne maatte atter for en Stund opgive sin Stilling som Kongens Ombudsmand ⁴⁾. Men med Alt dette, med al denne Stiften af de paa Kon-

¹⁾ S. S. S. c. 248; Finn Joh. I. 314—317. ²⁾ Finn Joh. I. 382. ³⁾ S.

S. S. c. 256, 257. ⁴⁾ S. S. S. c. 257, 276, 282, 283, 297, 300, 311.

gens Begne handlende islandste Hovdinge, saa gif dog fra Biskop Sigurds Komme til Skaalholts Stol, og især fra Biskop Henriks Komme til Holes, Kongens Sag paa Island frem med Kjæmpeskridt, — en Omstændighed, som fuldeligen godtgjør det Velberegne i den Foranstaltning, at saa Islands Biskopsstole besatte fra Norge og med norske Mænd, der uden at hendrages af nogen særlig islandst Nationalsælselse, kunde anvende sin Embedsstillings hele Vægt til Kongens Sags Fremme og Nidaros's Metropolitankirkes Forherligelse.

44.

Nye Klosterordener indføres i Norge. Erkebiskop Sigurds Metropolitanærelse og Død.

I Erkebiskop Sigurds Styrelsestid blev Klostersænen i Norge betydelig udvidet ved Indførelsen af de tvende nyistiftede Tiggerordener, Dominicanerne eller Prædikebrødrene og Franciscanerne eller Minoriterne. Den første Orden var stiftet 1216 af Spanieren Dominicus Gusman († 1221), den anden var stiftet 1215 af Sværmeren Franciscus af Assisi i Italien († 1226), men først stadfæstet af Paven 1223. Begge disse Ordener udbredte sig med fast utrolig Hurtighed og vare inden Midten af Aarhundredet hjemme i Norge.

Prædikebrødrene (predikarar) bleve uden tvivl først bekendte der, idet en danskfødt Broder af denne Orden ved Navn Salomon i 1220 paa en Reise fra Flandern til Danmark, blev drevet ind til det nordlige Norge. Han kom til Nidaros og blev af Skule Jarl hjulpen hjem til Danmark, hvor han 1222 stiftede det første Dominicanerkloster i Lund. At denne Salomon siden ogsaa har virket for Ordenens Udbredelse til Norge, er høist rimeligt. Sikker er det, at Prædikebrødrene allerede i 1240 havde Klostere og vare i fuld Virksomhed i de tre norske Hovedbyer og Biskopsæder: Nidaros, Bergen og Oslo. Dette og derhos den Omstændighed, at man finder, at de have erholdt Plads for sine Boliger eller Klostere paa alle de nævnte Steder ganske i Nærheden af selve Kathedralkirkerne, — viser uden tvivl, at de fra først af ere blevne modtagne med aabne Arme og begunstige af Biskopperne og disses Domkapitler. Det gif imidlertid med Ordenen i Norge som i flere Lande, at den snart kom i Strid med Sæcularæstligheden. Anledningen gav den Ordenen af Paven tillagte Prædikesfrihed og Ret at høre Skriftemaal, hvorved dens Brødre forekom Sognepresterne at gjøre Indgreb i disses Rettigheder. I Norge finder man, at det var Chorsbrødrene især, der betragtede Prædikebrødrene med skjæve Øine og lagde dem saavidt muligt Hindringer i Veien i

Udøvelsen af deres Kalb. Den sandsynlige Grund var, at Chorsbrødrene i Almindelighed vare Sogneprester og havde Sognekirker i Byerne som Præbender; med dem kom saaledes Præbifebrødrene lettest og snarest i uvenstabeligt Sammenstød. Pave Innocentius IV tog ved en Skrivelse, af 17de September 1245 til Prælaterne i alle de tre nordiste Riger Ordenen i Forsvar mod de Verdsliggeistliges Undertrykkelse¹⁾. Ifte bestomindre yppedes ved den Tid en forargelig Strid mellem Præbifebrødrene i Bergen og Chorsbrødrene samstedts, hvilke sidste paa den meest nærgaaende og upassende Maade søgte at foruleiliggø hene. Præbifebrødrene tyede til Kardinal Wilhelm, som just paa den Tid var i Bergen, og fik ham til at tage sig af deres Sag baade hos Biskoppen og Kongen. Tvende Breve af Kardinalen i denne Anledning af 13de og 15de Aug. 1247 ere endnu levnede²⁾. Men om end Striden for denne Gang og paa dette Sted ved Kardinalens Mellemkomst nogenlunde bilagdes, saa var dog dermed ei i Almindelighed Tvistsens ovenfor paapegede Hovedgrund bortryddet, og Chorsbrødrenes samt den øvrige Seculargeistligheds Misnøie med Præbifebrødrene gav sig senere ved meer end een Leilighed Løst i Angreb paa dem, hvilke de fra sin Side igjen ikke lode upaaankede³⁾.

Minoriternes Orden skal være kommen til Norge ved 1260 og inden Midten af Aarhundredet have havt tre Kloostere, nemlig i Konghella, Tundberg og Bergen. De benævntes i Norge almindelig Barfodbrødre (berfællabrødr), da de efter Ordensregelen skulde gaa uden Fodbedækning kun med en Træskaale under Foden. Denne Orden havde den samme Prædikeret og Ret at høre Skriftemaal som Præbifebrødrene; de kom derfor ogsaa med Tiden her i Norge, som andensteds, i et spændt Forhold til Seculargeistligheden. Man fjender imidlertid mindre til disse Stridigheder, end til dem, som angif Præbifebrødrene⁴⁾.

Af hvad allerede er fortalt om den norske Kirkes Stilling under Erkebiskop Sigurds Styrelse, vil sees, at Forbindelsen mellem den og det pavelige Sæde paa den Tid var meget levende, og man har Anledning til at tro, at fast intet Aar forløb, uden at Sendebud og Skrivelser fore mellem Nidaros og Rom. Vi have omtalt de Underhandlinger af en mere statsretlig Natur, som dreves med den romerske Kurie; det staar tilbage at betragte de Anliggender af reen kirkelig Bestaanden, som under Sigurds Metropolitanstyrelse afhandlede og afgjordes mellem ham og Paven.

Et Brev af Pave Gregorius IX, givet 11te Mai 1237, viser, at Erkebiskop Sigurd har forespurgt sig hos ham, hvorvidt det i visse af

¹⁾ Norff Dipl. I. 23.   ²⁾ Norff Dipl. II. 8, 9.   ³⁾ Langes Klosth. 99—105, 516—524.   ⁴⁾ Langes Klosth. 91—99, 530—537, 691—694, 735.

hans Eybiskoppers Kirker, kunde tillades, at meddele Folket i Nadverens Sakramente, naar Korn manglede, en simpel Oblat af hvilkensomhelst Materie, og Al eller anden Drik i Steedet for Vin, da denne i hine Egne sjældnen eller aldrig fandtes. Hertil svarede Paven, at hverken det ene eller det andet paa nogen Maade kunde tilstedes. I dette Sakramente skulde nemlig Brød af Korn, og Vin af Druer være den synlige Form, der indviet ved Prestens Tjeneste (per sacerdotis ministerium consecrata) utvivlsomt indeholdt virkeligt Kjød og Blod. Man kunde imidlertid, som Skik var i nogle Egne, meddele Folket simpelt hen velsignet Brød (panis simpliciter benedictus) ¹⁾. — Denne Erkebiskoppens Forespørgsel har ganske vist nærmest gjældet Grønland. Farten mellem dette Land og Norge synes nemlig ingenslunde at have været jævn og stadig, men ofte afbrudt ved flere Aars Mellemrum. Man kan blandt andet slutte dette af den lange Tid, der ofte forleed mellem den ene grønlandske Biskops Død og den andens Bestikkelse, da Dødsfaldet og Biskopsstolens Levlighed ved gjentagne Velsigheder først blev bekyndt i Norge efter flere Aars Forløb, og da atter igjen Aar hengik, før den bestiktede Eftermand kunde naa sit Sæde. Under saadanne Omstændigheder indsees let, at der paa Grønland ikke saa sjældnen kunde blive fuldkommen Mangel paa Korn eller Meel, endogsaa til Nadverbrød, ikke at tale om Mangel paa Vin. Man finder, at i 1230 Biskop Helge af Grønland døde, og at i 1234. en vis Nikolaus blø indviet til hans Eftermand ²⁾. Det har maastee været i Aaledning af hans Overreise og af de nødvendige Forholdsregler, han har uddet sig, at Erkebiskoppen om denne Sag henvendte sig til Paven. Man maa antage, at Pavens Svar har bevirket Foranstaltninger til den paapegede Mangels Afhjælpelse, forsaavidt dette var muligt. Yttringen i Pavens Brev om det „simpelt velsignede Brød“, som kunde meddeles, paapeger rimeligvis en Udvei for det Tilfælde, at Vin slet ikke kunde opdrives, — at da nemlig, naar paa Grund af denne Mangel en fuldstændig Indvielse af Nadveren, hvilken ifkun maatte stee under begge Skikkelser, ikke kunde foregaa, en blot Velsignelse af Brødet skulde finde Sted, og det velsignede Brød meddeles.

Et andet Brev af samme Pave, givet den 16de Mai 1237, oplyser, at Erkebiskop Sigurd har gjort sig Umage for at gennemdrive den norske Geistligheds Colibat, men i denne Sag stødt paa store Vanskeligheder og megen Modstand. Paven siger, at Erkebiskoppen har indgivet Forestilling om den affyelige Misbrug, som havde rodfæstet sig i hans Biskopsdømme og i hele den nidarøfiske Provins, at de derværende Prester indgaa Ektekab, og leve deri ligesom Rægfolk.

¹⁾ Norsk Dipl. I. 14.

²⁾ Isl. Ann. 104, 108.

Erkebiskoppen havde ifølge sit Embedes Skyldighed strengeligen forbudt dette. Men mange Præster søgte en tom Undskyldning for sin Synoderi, at Pave Adrianus, den Gang Biskop af Alba, da han opfyldte en Legats Forretninger i Norge, skulde have tilladt saadant; og kjønt de ikke kunde fremlægge noget Dokument af ham for denne Sag, saa vilde de, idet de paaberaabte sig den længe hevdede Sedvane, heller gaa til Grunde i Fordærvelsen end adlyde. Paven erklærer, at Barigheden ikke formindsker men tværtimod forøger Synden; og han forordner Erkebiskoppen at see denne Misbrug udryddet, og mod dem, der vise sig gjenskrivige, anvende Kirkenes Straf ¹⁾. — At Kardinal Nikolaus af Alba under sin Legation i Norge ikke indførte Geistlighedens Colibat eller sit nogen Lov desangaaende drevet igjennem, er sikkert. Uvisere er det derimod, om han virkelig skulde have ved nogenlads formelig Dispensation tilladt de norske Præsters Egteskab ²⁾. Dette synes altså meget stridende mod hans Stilling i den romerske Kirke, hvor Geistlighedens Colibat allerede dengang var ved Lov paabudet, og desuden mod hans egen hierarchiske Karakter. En anden Sag er det, at han har fundet sig i, at lade en Tilstand for det første vdblive, som han efter de i Norge bestaaende Forholde rimeligviis fandt det umuligt for sig strax at bortrydde. Hans Lemfældighed i denne Henseende har det norske Presteskab ikke unbladt at fortolke som en Dispensation, og denne Anskuelse har vundet Hevd, da, som det lader, intet Pavebud i Mellemtiden havde indskræpet den norske Geistligheds Colibat, og de norske Biskopper ikke havde trængt paa dets Indførelse. Men ihvorledes end dette har forholdet sig, saa var nu, ved det her omhandlede Pavebrev, Colibatsbudet bestemt udtaalt særligen for den norske Prestestand, og ethvert Paaskud for de norske Præsters Egteskab for Fremtiden afftaaret. At Colibatsbudet har givet Anledning til isinesfaldende voldsomme Dyrtrin inden den norske Kirke, findes ikke omtalt; rimeligviis er det lempeligen og langsomt drevet igjennem. Naaden hvorpaa det sattes i Kraft beroede naturligviis meget paa de enkelte Biskoppers større eller mindre Zver for Sagen. Biskop Henrik af Hole tog den s. Ex. saa alvorlig, at han omtrent tyve Aar efter det omtalte Pavebrevs Udstedelse kun med stor Vanskelighed vilde tillade en gift Præst at betrede Hole Rathesdrakkirke ³⁾. De fordærvelige Følger med Hensyn til Presteskabets Sedelighed undløde forresten ligesaa lidet i Norge som andensheds at pttre sig.

Ved tvende Breve af samme Dag som det sidstnævnte stadfæstede Pave Gregorius, paa Erkebiskop Sigurds Forlangende, alle de Friheder og Immuniteter, som af hans Forgjænger Adrian IV og andre ro-

¹⁾ Rom. Dipl. I. 15.

²⁾ Jfr. o. f. S. 226.

³⁾ Sturl. S. p. 8. c. 15.

merste Biskopper, samt af Konger og Fyrster vare indrømmede Norges Riges Kirker, overeensstemmende med de derom udfærdigede autentiske Dokumenter ¹⁾).

I et Brev af 15de Oktober 1240 opfordrer samme Pave Norges Erkebiskop og Biskopper til at indfinde sig til forstkommende Paaske dag ved det apostoliske Sæde for at raadslaa med Paven angaaende Kirkens mangehaande Trængsler, især ved Keiser Frederik II's Ulydighed og Angreb ²⁾). Dette maa naturligviis betragtes som et Slags Circular-Skrivelse til alle den romerske Kirkes Biskopper. Men noget Kirkemøde i Rom til den foreskrevne Tid findes ei at have været afholdt. Hvad de norste Biskopper angaar, da vilde det vel ogsaa paa det nærmeste have været en Umulighed for dem at møde frem til den fastsatte Tid paa en saa sildig udfærdiget Kaldelse. Erkebiskoppen kan vel neppe have modtaget Pavens Skrivelse før Aarets Udgang, og nogen Tid udfordredes der atter, for at han kunde bringe den til sine Bysbiskoppers Kundskab, og disse afgive Svar og gjøre sine Forbedelser.

Et Brev af Gregorius IX, givet den 8de Juli 1241, meddeler en Anvisning med Hensyn til Daabens Udførelse. Erkebiskoppen havde underrettet ham om, at det undertiden i hans Provins havde hændt sig, at Børn, naar Vand manglede, vare blevne døbt i M. I Anledning heraf erklærer Paven, at de som paa denne Maade vare døbt, ikke burde anses for virkelig døbt, eftersom de ifølge Evangeliets Være skulde gjenfødes af Vand og den hellige Aand ³⁾).

Der maa under Sigurds Metropolitanstyrelse og maaffee allerede tidligere have fundet nogen Urede Sted med Hensyn til den suderoiske Biskopsstols Forhold til Nidaros's Erkestol, hvilket i det Hele er temmelig dunkelt. Et Brev af Pave Innocentius IV, dateret 15de Februar 1244, til Erkebiskoppen af York kaster noget, skjønt langt fra ikke tilstrækkeligt, Lys over denne Sag. Paven siger her, at Abbeden og Klosteret af Furnes, af Cisterciensernes Orden, i Yorks Dioces, havde indgivet til ham en Forestilling, der gif ud paa følgende: Efter gammel og hidtil ubestridt iagttagen Sedvane tilkom det nævnte Abbed og Kloster at udvalge Biskop til Kathedralkirken paa Man, og paa Grund heraf havde de ogsaa, naar Kirken blev ledig, udvalgt en stiftet Person til dens Hyrde. Men da den udvalgte for at modtage sin Indvielse, hvilken efter forskjellige Tidens Medfør havde været meddeelt undertiden af Erkebiskoppen af York, men ellers af Erkebiskoppen af Nidaros, i sidste Tilfælde maatte fare over et stort og farligt Hav, saa fandtes der sjælden eller aldrig nogen, som vilde modtage Valget; hvoraf fulgte, at Kirken blev staaende ledig til stor

¹⁾ Norst Dipl. I. 16.   ²⁾ Norst Dipl. I. 17.   ³⁾ Norst Dipl. I. 21.

Stade i aandelig Henseende. Derfor havde Abbeden og Klosteret ansøgt om, at Paven vilde hjælpe paa denne Ulempe. Da Paven nu erkjender, at stor Stade pleier flyde af saadanne Vacanser, saa beder og opfordrer han Erkebiskoppen af York, at han, hvis det forholder sig som i Fremstillingen yttret, vil, med den nidarosiske Biskops Samtykke, hvem Paven herom har tilskrevet, saa ofte et Valg præsenteres ham af bemeldte Abbed og Kloster, stadfæste Valget, hvis han finder det canonisk og Personen stiftet, samt meddele den Udvalgte Indvielse ¹⁾. — Man kjender kun dette ene Dokument i Sagen og ved saaledes ikke hverken paa hvad Maade Paven har tilskrevet Erkebiskop Sigurd, eller hvilke Modforestillinger denne kan have gjort. Hensættelsen af den suderøiske (sodoreniske) eller maanske Biskopskole under Nidaros's Metropolitan var vistnok ikke ganske naturlig. Den skyldes utvivlsomt Statshensyn og er bleven gjennemdrevet af de norske Konger, som regjerede ved Nidaros's Opvoikelse til Erkesæde, paa hvilkken Tid Suderøerne og Man, efter Magnus Barfods store Tog til Vesterlandene, erkjendte Norges Overhøiheid, og de derværende Konger Norges Konge for sin Lensherre. At Forbindelsen med Erkebiskoppen af Yorks Provins var naturligere, er let isinefaldende, og det kan vel være muligt, at en saadan Forbindelse har været den oprindelige, om end ikke stadfæstet ved noget Brevbud ²⁾. Det i Brevet anførte om Furnes Klosters Ret til at vælge Biskoppen taler sterkt herfor. Men i Pave Anastasius IV's Bulle, hvorved Nidaros's Provinses Omraade bestemtes, var Suderøernes Biskopsdomme udtryffeligt nævnt som til den Provins hørende, og Nidaros's Erkebiskops Ret til at stadfæste den suderøiske Biskops Valg og til at indvie ham maatte saaledes ansees for uomtvistelig. Biskop Simon af Suderøerne blev ogsaa efter Annalerne indviet i Norge i 1226 ³⁾. Det har rimeligviis været ved dennes Død, der maa have indtruffet i 1243, skønt i de islandske Annaler henført til 1249 ⁴⁾, at ovennævnte Forlangende fra Furnes Kloster har været reist, og det maaskee ifølge Tilskyndelse af selve Yorks Metropolitan, som paa denne Maade har villet indsnige sig i den nidarosiske Metropolitans Ret. Dette Forsøg maa dog den Gang være mislykkets, uden tvivl i Følge kraftig Indsigelse fra norsk Side. Thi endnu ved Arhundredets Slutning, da dog allerede Norges Konges Lenshøiheid over Suderøerne og Man var afstaaet til Skotland, og al Statsforbindelse mellem Norge og disse Der i verdenslig Henseende derved hævet, finder man ikke alene at det nidarosiske Erkesædes Metropolitanret over Dernes Biskopsæde er hevdet, men endogsaa at Nidaros's Erkebiskop og Kapitel har øvet Valgretten til

¹⁾ Norsk Dipl. I. 22. ²⁾ Jfr. ovenfor S. 158. ³⁾ Jøl. Ann. 100. ⁴⁾ Jøl. Ann. 120 jfr. m. Scr. rer. Dan. III. 232 Not.

kanthede Biskopsæde ligesaa vel som til de to islandste, Færøernes og Orkneylands Biskopsæder ¹⁾. Abbediet Furnes's Balgret maa følges og antages i Mellemtiden at være bleven underkjennt.

Et Brev af Pave Innocentius IV, givet den 29de Dec. 1247, meddeeler den til Orknoerne postulerede Biskop, Henrik, Dispensation med Hensyn til canonisk Mangel ved hans Fødsel. Henrik var nemlig Søn af en Prest med en ugift Kvinde; men da han af det orknoiske Kapitel var eenstemmigen forlangt (postulatus) til Biskop, og han var anbefalet ikke alene af den pavelige Legat, Cardinal Wilhelm, af Erkebiskop Sigurd og af dennes Lydbiskopper, men ogsaa af Norges Konge, saa dispenserer Paven ham, saaledes at han kan modtage Biskopsædet ²⁾. — Man lærer af dette Brev, at Orknoernes Biskopsæde har havt sit Domkapitel ligesom de norske Biskopskole, og at Kisten at vælge Biskoppen har tilligget dette. I nærværende Tilfælde kunde Kapitlet, paa Grund af Personens canoniske Mangel, ikke vælge (eligere) men kun begjære eller forlange (postulare), da Paven ved sin Dispensation gjorde Udslaget. Den her omtalte Biskop Henrik (ogsaa kaldet: Hervi) var ellers Eftermand af Biskop Jostreyr, der døde i 1246 efterat have været Biskop fra 1223 ³⁾. Henrik blev indviet om Høsten 1248 i Biken, under Erkebiskoppens og Kongens Dphold her. ⁴⁾.

Bed Brev af 19de December 1247 meddeelte samme Pave Kong Haakon Raldsret til de Kirker, han paa egen Bekostning havde bygget og udstyret, eller fremtidig kunde ville bygge og udstyre paa sine Gaarde. Det var — heder det — Paven forestillet, at Kong Haakon paa trende af sine Gaarde havde Kirker, af hvilke tvende Steenkirker, hvilkede deels han deels hans Forfædre havde opbygget, og at han havde i Sinde at bygge flere lignende. Forudsat nu, at Kongen af sit eget Gods tilstrækkelig udstyre dem, forordner Paven vedkommende Biskopper, at modtage de Prester, som Kongen til disse Kirker præsenterer dem. Dette, tillægges der, indrømmes, fordi Kongens Forfædre af fri Villie skulde have afstaaet Patronatsretten til det norske Riges Kirker ⁵⁾. — Man seer af dette Brev, at Kong Haakon maa have godkjendt en saadan Afstaaelse fra Kongedømmets Side med Hensyn til Landets Sognekirker i Almindelighed, men at han derhos har ønsket, at enhver Patronatsretten til de Kirker, han oprettede paa sine Gaarde som private Kæstet, og at Paven har indrømmet ham dette. Fra denne pavelige Indrømmelse, ligesom fra en lignende tidligere til Haakons Dronning

¹⁾ Kong Erik Magnussøns Brev af 28de Juni 1297. Norsk Dipl. III 44; Thorkel. Dipl. II. 194. ²⁾ Norsk Dipl. I. 32. ³⁾ Isl. Ann. 118, 120; H. o. f. S. 347. ⁴⁾ Haaf. G. S. c. 264. ⁵⁾ Norsk Dipl. I. 33.

Margreta, skriver sig Oprindelsen til de saakaldte kongelige Kapeller i Norge, hvilke, som siden skal vises, i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede erholdt sin særskilte geistlige Formand.

Ved Breve af 3die og 21de December 1250 forordnede Pave Innocentius Cistercienser-Abbeden af Tautra, Augustiner-Prioren af Elgeseter og Prædikebrødrenes Prior af Nidaros at besørge Afskrifter tagne af Nidaros's Kirkes Privilegier og indsende disse Afskrifter i bekræftet Form til Rom, for at de kunde modtage Pavens Stadfæstelse. Dette skede paa Erkebiskoppens og Kapitelets Ansøgning, da hine Privilegiens Originaler begyndte at lide af Ælde og truedes med Udslæggelse ¹⁾).

Erkebiskop Sigurd indlagde sig Fortjeneste ved en bedre Ordning, end før havde bestaaet, i Nidaros's Kapitels økonomiske Forhold. I 1244 blev nemlig, efter hans Foranstaltning eller med hans Medvirking, en Landskyldebog optagen over alle de Ejendele, som tillaa Kapitelets Præbender, saaledes at hver Præbendes Ejendomme bleve bestemte og i Bogen indførte, ligesom og forordnedes, at hver Chorsbroder ved Siden skulde holde sin særegne Landskyldebog for det eller de ham meddeelte Præbenders Vedkommende, hvilken skulde forvares i Kommunens Kiste eller Arkiv ²⁾). Herved skulde naturligviis forhindres en Sammenblanding af de forskjellige Præbenders Gods og en deraf følgende vilkaarlig Bestyrelse af samme, enten fra Erkebiskoppens eller Ihænderhavernes Side. Tilsynet med Præbendernes Fordeling blev ogsaa herved betydelig lettet, og en nyttig gjensidig Kontrol i saa Henseende mellem Erkebiskoppen og Chorsbrødrene indført.

Under Skildringen af Erkebiskop Sigurds Metropolitanstyrelse maa til Slutning omtales den Udvidelse eller rettere Fremstriden mod Fuldvendelse, som ved hans Medvirken blev Nidaros's Kathedralkirke, den store Christkirke, til Deel. Han lod — som det heder — om Sommeren 1248 „sætte Grundvolden for Christkirken saa langt Vest som den nu (d. e. ved Sagaens Afslutningsstid omfr. 1265) er“ ³⁾). Herved menes enten, at han lod lægge Grundvolden til Kirkens hele vestre Kors, eller gav samme den Udvidelse mod Vesten som det siden har havt. Ved Fuldvendelsen af dette Korses Bygning kunde den hele pragtfulde Kirke siges at være fuldført; men hvorvidt der med dette Arbejde er skredet frem i Sigurds Tid, vides ikke. At det har været fuldført i de tre til fire Aar han siden efter levede, lader sig vel neppe antage.

De Biskopper, som under Sigurds temmelig lange Metropolitanstyrelse virkede i den norske Kirke, ere forstorstedelen allerede nævnte,

¹⁾ Norff Dipl. I. 33, 34.   ²⁾ Vidnesbyrd optaget 10de Martz 1298. Norff Dipl. II. 38.   ³⁾ S. S. S. c. 264.

men vi vilk dog her paa eet Sted opregne dem. I Bergen var Biskop Arngræn Arn 1226 og overlevede Erkebiskop Sigurd. I Stavanger var det samme Tilfælde med Askel. Denne havde, som for nævnt, været Kong-Haafons Kapellan eller Kansler, før han blev Biskop, og Kongen synes at have baaret megen Godhed for ham. En af Kongens foregaaende Konger Magnus, rimeligviis Magnus Ervingsson, havde i sin Tid skænket Stavanger By til den derværende St. Svithund (St. Sveltonii) Kathedralkirke; men Gaven var igjen faaet hkommen fra Kirken. Kong Haakon stadfæstede den imidlertid paa ny -ifølge Biskop Askels, sin Vens, Vens¹⁾. I Oslo levede Biskop Erni til 1244 og havde til Eftermand Thorkel, som igjen døde 1247 eller tidlig i 1248. I hans Sted kom Haakon, som for var Skattemester, og blev indviet om Høsten 1248 under Kongens og Erkebiskopens Ophold i Bifen²⁾. I Hamar blev, som ovenfor nævnt, i 1233 Paal Biskop. Han døde i 1251³⁾, og hans Eftermand Peter fik ikke sin Indvielse af Erkebiskop Sigurd. Paa Drkneserne fulgtes, som nylig berørt, Biskop Jofreyr i 1248 af Henrik, der blev indviet samtidig med Haakon af Oslo. I Staalholt var Magnus Gissfursøn Biskop til 1237 og efter ham Sigurd Hjertmarsson fra 1238. I Hole blev Botolf i 1238 Gudmunds Eftermand og døde i 1246; hans Eftermand var Henrik Kaarsson, indviet i 1247. Paa Færøerne var Sorkver Biskop til 1237, og hans Eftermand Bergsvein til 1243⁴⁾. Paa Grønland endelig var den før nævnte Nikolaus Biskop til 1240; og her i 1246 blev Olaf indviet til hans Eftermand⁵⁾.

Erkebiskop Sigurd Eindridessøn døde i Throndhjem 1252 som St. Martii⁶⁾ efter at have i noget over 21 Aar indtaget Nidmø's Metropolitanstæde. Hans Styrelsestid maa anses for et vigtigt Børum i den norske Kirkes Historie deels paa Grund af de mange store Statsbegivenheder, som under den indtraf, og i hvilke den tog sin virksomme Deel, deels paa Grund af den indre Fastholdelse af den hele norske Kirkeforfatning viensynligen vandt under hans Ledelse. I sin Kirkestyrelse viste han sig, efter hvad der af det Forskjellige her været Anledning til at bemærke, som en virksom, vist og dygtig Mand, men derhos maadeholden Mand, der i det Hele havde besiddet baade Pavens og sin Konges Tillid.

1) E. L. 448. 2) Haaf. G. S. c. 264; Jøsl. Ann. 118. 3) Jøsl. Ann. 120. 4) Jøsl. Ann. 110, 116. 5) Jøsl. Ann. 114, 118. 6) Haaf. G. S. 276; Jøsl. Ann. 122.

45.

Sørle niende, og Einar Gunnarsson tiende Erkebiskop. Rigshandbogens i Norge, ordnet under Kirkens Medvirking.

I Sigurds Sted udvalgte Nidaros's Chorsbrødre om Aar 1252, Sørle, Chorsbrøder af Hamar, hvis Æt og Forhold forøvrigt ikke kjendes. Som Archielectus, rimeligviis strax efter sin Udvælgelse, udsendte Sørle i Nidaros et Brev, hvorved han indstiftede et sælligt Borchhold for Chorsbrødrene og dertil skænkede Grund og Gaard, samt Biskopstjenden af tre Sogneskirker i Nidaros's Biskopsdomme, nemlig af tvende Kirker i Byen og af een paa Landet ¹⁾. Man maa af Tiden, paa hvilken denne Gave gjordes, og af baade de forhaandenværende og senere Forhold nære nogen Mistanke om, at Sørles Brev ikke har været ganske upaavirket af egennyttige Forhaabninger Chorsbrødrenes Side; og vi finde her maaskee det første Spor til Stræben hos det nidarosske Kapitel efter større Selvstændighed deraf følgende virksommere Indgriben i den hele erkebiskoppelige Ervelse. Eftertiden viste i det mindste, at en saadan Tanke næredes Chorsbrødrene, og at det lykkedes dem i fuldt Maal at virkeliggjøre den. At de benyttede et Slags Valgkapitulationer som Middel, høist sandsynligt. Sørle drog samme Sommer 1252 til Rom og modtog — som det synes — i Begyndelsen af 1253 sin Indvielse af Pave Innocentius IV. Dennes Brev til Sørle „Nidaros's Erkebiskop“, hvorved Erkestolen stadfæstes i sine Metropolitanrettigheder, er givet i Perugia den 25de Februar 1253 ²⁾. Paa denne Dag, eller strax forud er saaledes uden tvivl Indvielsen foregaaet. Tvende Nidaros underordnede Biskopsstole bleve ved samme Leilighed besatte, idet nemlig Sørle under sit Ophold ved den pavelige Kurie indviiede Peter, en Prædikebrøder, til Biskop af Hamar, og en vis Nikard, maaskee en Engelsmand, til Biskop af Sudersøerne ³⁾. Den sidste Indvielse ved Nidaros's Erkebiskop, man kan sige under selve Pavens Dine, ligesom og den Omstændighed, at Pavens sidstomtalte Brev udtrykkelig nævner Sudersøernes Biskopsstol som hørende under Nidaros's Provins, viser tydeligen, at ingen Misforstaaelse fra Kurien Side i Henseende til bemeldte Metropolitanforhold nu fandt Sted. Af hvem Nikard er bleven valgt, siges ikke; men det fortælles i den gamle Biskopskrønike, at Sudersøernes Biskopsstol, efter Biskop Simons Død i 1243, stod ledig i sex Aar, saa at siensynlig en eller anden Urede med Valget af hans Eftermand maa have fundet Sted. Det er ikke usandsynligt, at i Anledning af Biskop Nikards Indvielse Abbediet Furnes's Ret til at vælge den sudersøiske Biskop, paa Sørles

¹⁾ Norsk Dipl. II. 9; jfr. III. 6—8. ²⁾ Norsk Dipl. III. 3—6. ³⁾ S. 86. S. c. 276.

Forestillinger, er bleven af Paven overført til Nidaros's Erkebiskop og Kapitel.

Sorle kom i 1253 tilbage til Norge og tog Erkesædet i Besiddelse. Samme Aar bekræftede han, som virkelig Erkebiskop, den Gave, han som Udvalgt havde skænket til Chorsbrødrenes fælles Bord i Nidaros ¹⁾. Som nærværende og samtykkende nævnes i det derom udstedte Brev femten Chorsbrødre med Erkepresten (Archipresbyter) Ottar i Spidsen. Nidaros's Kapitel har altsaa allerede den Gang været et sterkt besat Collegium.

Den omtalte Besættelse af Hamars Biskopsstol ved Broder Peter var forbunden med Omstændigheder, der kaste Lys over Forholdet mellem denne Biskopsstol og Dslos. Da den oftere nævnte Biskop Paal var død i 1251 ²⁾, stred Hamars Kapitel til at udnævne ham en Eftermand. Valget faldt paa een af dets egne Chorsbrødre, hvis Navn ikke vides, men som formedelt en eller anden canonisk Mangel ikke blev virkelig valgt, men kun foreslaaet for Paven eller postuleret. Ved denne Handling havde imidlertid Kapitelet forset sig paa to Maader. Det havde undladt at tage Dslos Biskop og Kapitel med paa Raad ved Valget, hvilket, ifølge disses Vaastand „efter gammel, hevdet og hidtil ubestridt tagtagen Sedvane“, burde have været gjort; og de havde forsomt at indhente Kongens Samtykke til Valget, hvilket denne forbrede. Paven forkastede den af Kapitelet postulerede Biskop, uvisst paa hvilken Grund, men neppe paa nogen af de nævnte; — og han besatte af egen Magtfuldkommenhed, ved den saakaldte Provision, Biskopsstolen med den ovennævnte Prædikebroder, Peter. Alligevel indkom Dslos Biskop og Kapitel med Klage til Kurien over den Tilsidefættelse af deres Ret, hvori Hamars Kapitel havde gjort sig skyldig, og hvori de frygtede et Præjudicat for Fremtiden. Kongen paa sin Side lagde ogsaa Kapitelet for Had, da han fandt, at det havde gaaet hans Ret for nær; og han kunde heri paaberaabe sig Eidsiva-thing's Christenret, i hvilken det udtryffeligt siges: „den skal være Biskop til Stolen (Hamars Stol), som Kongen vil, og som hertil er ret valgt“ ³⁾. Pave Innocentius laante forsaavidt Dre til Dslos Biskopsstols Klage, at han ved Brev af 23de October 1253 erklærede, at den stedfundne Postulation og Provision ikke i nogen Maade skulde være den osloffe Kirkes Ret til Præjudice i Fremtiden ⁴⁾. Hvad derimod den mellem Hamars Kapitel og Kongen indtraadte Spending angik, da fandt Paven, paa Kapitelets Forestilling, at han maatte tage dette i Forsvar. Ved Brev af 2den Januar 1254 tilkjendegav derfor Innocentius Biskop Peter af Hamar, at han paa ingen Maade

¹⁾ Norst Dipl. III. 6. ²⁾ Zol. Ann. 120. ³⁾ N. g. L. I. S. 401. ⁴⁾ Norst Dipl. I 37.

fulde taale, at Kapitelet, hverken i sin Heelhed eller i sine enkelte Personer, led nogen Ulempe paa Grund af at have undladt at indhente Kongens Samtykke ved sit Valg, „eftersom det hertil hverken ved Sedvane eller Ret var forpligtet“. Dem, som maatte af nævnte Grund uleilige Kapitelet, fulde Biskoppen holde i Ave ved Kirkens Straf, med Tilfsdefættelse af al Appel; dog fulde Kongens Person herfra være undtagen ¹⁾).

Man lærer af disse Forhandlinger, at Hamars Biskopsstol har, rimeligviis lige fra sin Drettelse, været betragtet af Oslos Biskopsstol som staaende i et Slags underordnet Forhold til denne. Oprindelsen hertil forklares let deraf, at Oslos Biskopsdsomme oprindeligt omfattede baade Bisen og Dplandene. Da nu ved Hamars Biskopsstols Drettelse i 1152, den osloske Stols Omraade blev saa betydelig formindsket, derved at største Delen af Dplandene unddroges den, saa har den, idetviol som et Slags Erstatning, gjort Paastand paa en saadan Deeltagelse i Hamars Biskoppers Valg, som den hvorom her er Tale ²⁾. Hvorvidt denne Paastand nogensinde er bleven indrommet fra Hamars Stols Side eller godkændt af Erkebiskop eller Pave, er hoist tvivlsomt, ja neppe sandsynligt ifølge senere Erklæringer i den Sag, hvilke i sin Tid skulle omtales. Men paa den anden Side kan det vel hende, at Paastanden ikke heller tidligere er bleven udtrykkelig og kraftigen afvist, og at Oslos Stol deri har seet en Dpfordring til at holde fast ved den. Pave Innocentius's ovennævnte Brev, skjønt i sig selv uafgjørende hvad Paastandens Gyldighed eller Ugyldighed angaar, kunde dog muligen senere anvendes til Støtte for den, og maatte derfor være Oslos Biskopsstol hoist velkommen. Hvad Forholdet mellem Hamars Kapitel og Kongen angaar, saa seer man, at denne sidste ingenlunde har villet vedkjende sig en saa fuldkommen Dpgivelse af Kongedømmets Ret til Indflydelse paa Biskoppernes Valg, som Kardinal Vilhelms foromtalte Brev af 16de August 1247 synes at forudsætte. Men man seer ogsaa, at Paven i dette Stykke har staaet strengt paa Kirkens Valgfrihed, skjønt han her, som sedvanligt, tager Anledning til at vise Kong Haakon en personlig Dpmærksomhed. Sagen har forresten, saavidt skjønes, ingen videre følger havt.

Erkebiskop Sorles Metropolitanstyrelse blev ganske kort. Han døde den 1ste Mai 1254. Til hans Eftermand valgte Ridaros's Kapitel en Chorsbroder af sin egen Midte Einar Gunnar's søn med Tilnavnet Smjørbak, en Søen af den i sin Tid, i Aarhundredets første Fjerdedeel, hoist anseede throndiske Lagmand, Gunnar Orjoubak. Einar var saaledes af en agtet throndisk Æt, om end ikke, som det

¹⁾ Rorff Dipl. I. 37.

²⁾ Jfr. o. f. S. 222.

lader, af nogen egentlig Hovdinge- eller Lendermands-Æt, da Gunnar nævnes, og uden tvivl ogsaa var, blot Bonde. Einar selv regnedes rimeligviis for Bonde, da han 14 Aar tidligere, i 1240, gav den unge Haakon, Kong Haakons Søn, Kongenavn paa Dretthing¹⁾. Ved sit Valg var Einar udenlands, i Paris, rimeligviis ved det derværende berømte Universitet, og Valget blev ham der tilkjendegivet ved Kapitelets Brev, som overbragtes af Chorsbrødrene Magister Ottar og Magister Haakon. Alt dette skeede uden at Kongen derved blev adspurgt, skønt Kapitelets Udsendinge skulle have forebragt Einar, at Valget var skeet ogsaa ifølge Kongens Willie. Einar drog derpaa fra Paris lige til Kurien. Innocentius IV døde ved denne Tid i Neapel den 7de December 1254, og til hans Eftermand valgtes allerede i samme Maaned Alexander IV. Af ham blev Einar indviet i Begyndelsen af det følgende Aar (før 10de Marts) 1255, rimeligviis i Neapel, hvor Alexander dengang opholdt sig²⁾.

Ved denne Leilighed udvirkede Einar af Paven Stadfæstelse paa det saakaldte subsidium pallii, eller Bidrag til Omkostningerne ved den nidarøfste Erkebiskops Reise til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium. Alexander IV's Brev herom til Einar er givet i Neapel den 10de Marts 1255. Efter hvad Erkebiskoppen — heder det heri — for Paven har anført, have den nidarøfste Kirkes Lydbiskopper, i Betragtning af Erkestolens ringe Indtægter og de store Omkostninger, som voldes den ved de udvalgte Erkebiskoppers Reise til det apostoliske Sæde for at erholde deres Indvielse, — med sine Kapittelers Samtykke eendragtigen besluttet, at enhver af dem skal betale til Bestridelse af hine Omkostninger en vis Sum Penge (certam pecuniæ quantitatem). Paven bekræfter, paa Erkebiskoppens Ansøgning, af apostolisk Myndighed denne Beslutning, i Dvereenstemmelse med hvad hans Formand, Pave Gregorius IX tidligere har gjort³⁾.

Skjønt dette Pavebrev er det første hidtil bekjendte, der omtaler subsidium pallii for Norges Bedkommende, saa seer man dog af samme, at Indførelsen af denne Lydbiskoppernes Skat til Nidarøs's Metropolitankirke er ældre, at den fra først af er vedtagen ved en Beslutning af selve Lydbiskopperne — rimeligviis dog kun de norske —, og at den, som det synes, først har faaet pavelig Stadfæstelse af Gregorius IX (1227—1241), altsaa i Anledning enten af Erkebiskop Thorers Indvielse i 1227, eller af Erkebiskop Sigurds i 1230 eller 1231.

I Anledning af Einars Indvielse udstedte Pave Alexander under 11te og 12te Marts 1255 Forkyndelseskrivelser til Kong Haakon, til

¹⁾ G. G. S. c. 223.

²⁾ G. G. S. c. 281; N. Dipl. I. 40.

³⁾ Norst

Dipl. I. 39.

Nidaros's Bys og Biskopsdommes Geistlighed, til Folket sammesteds og til den nidarofske Kirkes Suffraganbiskopper, i hvilke Skrivelser den nye Erkebiskop anbefales hver især af de tilstrevne til en gunstig og hæderlig Modtagelse ¹⁾). Dette er det ældste Pavebrev af saadant Indhold vedkommende Norges Erkestol, som, saavidt vides, er os bevaret. Rimeligt er det imidlertid, at lignende ved enhver Erkebiskops Indvielse af Paven have været udstedte allerede fra Erkestolens Oprettelsestid.

Om Sommeren 1255 kom Erkebiskop Einar tilbage til Norge. Han kom under Land ved Den Alba udenfor Søndfjord, ikke meget langt nord for Bergen, hvor Kong Haakon dengang opholdt sig. Men i Stedet for at drage til Bergen og fremstille sig for Kongen, drog han strax nordest for til sit Sæde i Nidaros. Dette forekom Kongen underligt, og det med saameget mere Grund, som han, efter hvad før er sagt, ei var bleven afspurgt ved Einars Valg ²⁾). Erkebiskoppen synes dog ikke at have haft nogen ond Hensigt med sin Afsærd, og da han hørte, at denne havde mishaget Kongen, drog han strax syd til Bergen og blev her vel modtagen af Haakon.

Strax efter bragte Einar en høist vigtig Sag paa Bane for Kongen. Han forestillede nemlig denne, at han i levende Live burde foretage en Landsdeling mellem sine tvende egtesødte Sønner, den unge Kong Haakon og Junker Magnus, paa en saadan Maade at Folket dermed kunde være tilfreds, og saaledes at hans Sønner selv lovede at overholde Delingen. Hermed tilsigtedes, som snart viste sig, en ny indgribende Forandring i Kongearvefølgen. Da Haakon i 1240 havde faaet sin egtesødte Søn tagen til Konge med Forbigaaelse af sin ældre uegtesødte, var der saavel fra Kongens som fra Folkets Side indrømmet Egtesødselen en Forret i Kongearven. Den Eneste, hvis Ret derved kunde siges at være krænkert, var den forbigaaende ældre, uegtesødte Søn, Sigurd; han kunde ganske vist paa staa, at den Kongearvefølge, som gjaldt ved hans Fødsel, og ifølge hvilken hans Fader selv var bleven tagen til Konge, hjemlede ham en Andeel i Kongedømmet efter Faderens Død, som ingen senere Lov, med tilbagevirkende Kraft retteligen kunde berøve ham. Men den Banfælgelighed, som ved en mulig Indsigelse fra hans Side kunde opstaa, var allerede hævet, da Sigurd i Vaaren 1254 var død ³⁾). Egtesødselens Forret i Kongearven kunde saaledes siges allerede at staa uryggelig vedtagen. Nu gjaldt det om at faa givet Førstesødselen en lignende Forret, hvorved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed vilde for Fremtiden være fuldkommen stadfæstet. Erkebiskoppens Forslag gif ud paa, at en Bestemmelse skulde fattes i den

¹⁾ Norf. Dipl. I. 40, 41. ²⁾ S. S. E. c. 283. ³⁾ S. S. E. c. 282.

benåbte Biskopsæde ligesaavel som til de to islandste, Færøernes og Grønlands Biskopsæder ¹⁾). Abbediet Furnes's Valgret maa følgerig antages i Mellemtiden at være bleven underkjendt.

Et Brev af Pave Innocentius IV, givet den 29de Dec. 1247, meddeleer den til Ordnørerne postulerede Biskop, Henrik, Dispensation med Hensyn til canonisk Mangel ved hans Fødsel. Henrik var nemlig Son af en Prest med en ugift Kvinde; men da han af det ordførte Kapitel var eenstemmigen forlangt (postulatus) til Biskop, og han var anbefalet ikke alene af den pavelige Legat, Cardinal Wilhelm, af Erkebiskop Sigurd og af dennes Lydbiskopper, men ogsaa af Norges Konge, saa dispenserer Paven ham, saaledes at han kan modtage Biskopsdommen ²⁾ — Man lærer af dette Brev, at Ordnørernes Biskopskol har havt sit Domkapitel ligesom de norske Biskopskole, og at Retten at vælge Biskoppen har tilligget dette. I nærværende Tilfælde kunde Kapitlet, paa Grund af Personens canoniske Mangel, ikke vælge (eligere) men kun begjære eller forlange (postulare), da Paven ved sin Dispensation gjorde Udslaget. Den her omtalte Biskop Henrik (ogsaa kaldet: Hervi) var ellers Eftermand af Biskop Jofreyr, der døde i 1246 efterat have været Biskop fra 1223 ³⁾. Henrik blev indviet om Høsten 1248 i Biken, under Erkebiskoppens og Kongens Dphold her. ⁴⁾.

Ved Brev af 19de December 1247 meddeelte samme Pave Kong Haakon Raldsret til de Kirker, han paa egen Bekostning havde bygget og udstyret, eller fremtidig kunde ville bygge og udstyre paa sine Gaarde. Det var — heder det — Paven forestillet, at Kong Haakon paa trende af sine Gaarde havde Kirker, af hvilke tvende Steenkirker, hvilke deels han deels hans Forfædre havde opbygget, og at han havde i Sinde at bygge flere lignende. Forudsat nu, at Kongen af sit eget Gods tilstrækkelig udstyrer dem, forordner Paven vedkommende Biskopper, at modtage de Prester, som Kongen til disse Kirker præsenterer dem. Dette, tillægges der, indrømmes, fordi Kongens Forfædre af fri Villie skulde have afstaaet Patronatsretten til det norske Riges Kirker ⁵⁾. — Man seer af dette Brev, at Kong Haakon maa have godkjendt en saadan Afstaaelse fra Kongedømmets Side med Hensyn til Landets Sognekirker i Almindelighed, men at han derhos har ønsket, at erhverve Patronatsretten til de Kirker, han oprettede paa sine Gaarde som private Kapeller, og at Paven har indrømmet ham dette. Fra denne pavelige Indrømmelse, ligesom fra en lignende tidligere til Haakons Dronning

¹⁾ Kong Erik Magnussons Brev af 28de Juni 1297. Norff Dipl. III. 44; Thorkel. Dipl. II. 194. ²⁾ Norff Dipl. I. 32. ³⁾ Isl. Ann. 118, 120; ifr. o. f. S. 347. ⁴⁾ Haak. S. S. c. 264. ⁵⁾ Norff Dipl. I. 33.

Margreta, skriver sig Oprindelsen til de saakaldte kongelige Kapeller i Norge, hvilke, som siden skal vises, i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede erholdt sin særskilte geistlige Formand.

Ved Breve af 3die og 21de December 1250 forordnede Pave Innocentius Cistercienser-Abbeden af Tautra, Augustiner-Prioren af Elgeseter og Prædikbrodrenes Prior af Nidaros at besørge Afskrifter lagte af Nidaros's Kirkes Privilegier og indsende disse Afskrifter i bekræftet Form til Rom, for at de kunde modtage Pavens Stadsfæstelse. Dette skede paa Erkebiskoppens og Kapitlets Ansøgning, da hine Privilegiens Originaler begyndte at lide af Ælde og truedes med Udslæggelse ¹⁾).

Erkebiskop Sigurd indlagde sig Fortjeneste ved en bedre Ordning, end før havde bestaaet, i Nidaros's Kapitels økonomiske Forhold. I 1244 blev nemlig, efter hans Foranstaltning eller med hans Medvirking, en Landshyldsbog optagen over alle de Ejendele, som tillaa Kapitlets Præbender, saaledes at hver Præbendes Ejendomme bleve beskrevne og i Bogen indførte, ligesom og forordnede, at hver Chorsbroder ved Siden skulde holde sin særegne Landshyldsbog for det eller de ham meddeelte Præbenders Vedkommende, hvilken skulde forvares i Kommuneens Kiste eller Archiv ²⁾). Herved skulde naturligviis forhindres en Sammenblanding af de forskellige Præbenders Gods og en deraf følgende vilkaarlig Bestyrelse af samme, enten fra Erkebiskoppens eller Ibhænderhavernes Side. Tilsynet med Præbendernes Fordeling blev ogsaa herved betydelig lettet, og en nyttig gjensidig Kontrol i saa Henseende mellem Erkebiskoppen og Chorsbrødrene indført.

Under Skildringen af Erkebiskop Sigurds Metropolitanstyrelse maa til Slutning omtales den Udvidelse eller rettere Fremstriden mod Fuldvendelse, som ved hans Medvirken blev Nidaros's Kathedralkirke, den store Christkirke, til Deel. Han lod — som det heder — om Sommeren 1248 „sætte Grundvolden for Christkirken saa langt Vest som den nu (d. e. ved Sagaens Afvattelsestid omfr. 1265) er“ ³⁾). Herved menes enten, at han lod lægge Grundvolden til Kirkens hele vestre Kors, eller gav samme den Udvidelse mod Vesten som det siden har havt. Ved Fuldvendelsen af dette Korsets Bygning kunde den hele pragtfulde Kirke siges at være fuldført; men hvorvidt der med dette Arbejde er skredet frem i Sigurds Tid, vides ikke. At det har været fuldbragt i de tre til fire Aar han siden efter levede, lader sig vel neppe antage.

De Biskopper, som under Sigurds temmelig lange Metropolitanstyrelse virkede i den norske Kirke, ere forstørstedelen allerede nævnte,

¹⁾ Norff Dipl. I. 33, 34. ²⁾ Vidnesbyrd optaget 10de Martz 1298. Norff Dipl. II. 38. ³⁾ S. S. S. c. 264.

men vi ville dog her paa eet Sted opregne dem. I Bergen var Arne Biskop siden 1226 og overlevede Erkebiskop Sigurd. I Stavanger var det samme Tilfælde med Askel. Denne havde, som før nævnet, været Kong Haafons Kapellan eller Kansler, før han blev Biskop, og Kongen synes at have baaret megen Godhed for ham. En af Norges foregaaende Konger Magnus, rimeligviis Magnus Erlingsføn, havde i sin Tid skænket Stavanger By til den derværende St. Svithuns (St. Svetonii) Kathedralkirke; men Gaven var igjen senere kommen fra Kirken. Kong Haafon stadfæstede den imidlertid paa ny „ifølge Biskop Askels, sin Vens, Bon“ ¹⁾). I Oslo levede Biskop Orm til 1244 og havde til Eftermand Thorkel, som igjen døde 1247 eller tidlig i 1248. I hans Sted kom Haafon, som før var Skolemester, og blev indviet om Høsten 1248 under Kongens og Erkebiskoppens Dphold i Biken ²⁾). I Hamar blev, som ovenfor omtalt, i 1232 Paal Biskop. Han døde i 1251 ³⁾, og hans Eftermand Peter fik ikke sin Indvielse af Erkebiskop Sigurd. Paa Ormsøerne fulgtes, som nylig berørt, Biskop Jofreyr i 1248 af Henrik, der blev indviet samtidig med Haafon af Oslo. I Staalholt var Magnus Gissursføn Biskop til 1237 og efter ham Sigurd Thetmarsføn fra 1238. I Hole blev Botolf i 1238 Gudmunds Eftermand og døde i 1246; hans Eftermand var Henrik Raarsføn, indviet i 1247. Paa Færøerne var Sørkver Biskop til 1237, og hans Eftermand Bergsvein til 1243 ⁴⁾. Paa Grønland endelig var den før nævnte Nikolaus Biskop til 1240; og først i 1246 blev Olaf indviet til hans Eftermand ⁵⁾).

Erkebiskop Sigurd Eindridesføn døde i Throndhjem 1252 den 6te Marts ⁶⁾) efter at have i noget over 21 Aar indtaget Nidaros's Metropolitanstæde. Hans Styrelsestid maa ansees for et vigtigt Lidsrum i den norske Kirkes Historie deels paa Grund af de mange store Statsbegivenheder, som under den indtraf, og i hvilke Kirken tog sin virksomme Deel, deels paa Grund af den indre Fasthed, som den hele norske Kirkeforfatning viensynligen vandt under hans Ledelse. I sin Kirkestyrelse viste han sig, efter hvad der af det Forfattede ostere har været Anledning til at bemærke, som en virksom, vistnok hierarkifundet, men derhos maadeholden Mand, der i det Hele synes at have besiddet baade Paven's og sin Konges Tillid.

¹⁾ N. g. & I. 448.   ²⁾ Haaf. S. S. c. 284; Jøsl. Ann. 118.   ³⁾ Jøsl. Ann. 120.   ⁴⁾ Jøsl. Ann. 110, 116.   ⁵⁾ Jøsl. Ann. 114, 118.   ⁶⁾ Haaf. S. S. c. 276; Jøsl. Ann. 122.

45.

Sørle niende, og Sinar Gunnarsson tiende Erkebiskop. Rigsdarveslignen i Norge ordnet under Kirkens Medvirking.

I Sigurds Sted udvalgte Nidaros's Chorsbrødre om Vaaren 1252, Sørle, Chorsbroder af Hamar, hvis Æt og Forhold forøvrigt ikke kjendes. Som Archielectus, rimeligviis strax efter sin Udvælgelse, udstedte Sørle i Nidaros et Brev, hvorved han indstiftede et sælsk Dordhold for Chorsbrødrene og dertil skænkede Grund og Gaard, samt Biskopstienden af tre Sognekirker i Nidaros's Biskopsdømme, næmlig af tvende Kirker i Byen og af een paa Landet ¹⁾. Man maa af Tiden, paa hvilken denne Gave gjordes, og af baade de forhaanden værende og senere Forhold nære nogen Mistanke om, at Sørles Valg ikke har været ganske upaavirket af egenyttige Forhaabninger fra Chorsbrødrenes Side; og vi finde her maastee det første Spor til en Stræben hos det nidarosske Kapitel efter større Selvstændighed og deraf følgende virksommere Indgriben i den hele erkebiskoppelige Styrelse. Eftertiden viste i det mindste, at en saadan Tanke næredes af Chorsbrødrene, og at det lykkedes dem i fuldt Maal at virkeliggjøre den. At de benyttede et Slags Valgkapitulationer som Middelet, er høist sandsynligt. Sørle drog samme Sommer 1252 til Rom og modtog — som det synes — i Begyndelsen af 1253 sin Indvielse af Pave Innocentius IV. Dennes Brev til Sørle „Nidaros's Erkebiskop“, hvorved Erkestolen stadfæstes i sine Metropolitanrettigheder, er givet i Perugia den 25de Februar 1253 ²⁾. Paa denne Dag, eller strax forud er saaledes udentviol Indvielsen foregaaet. Tvende Nidaros underordnede Biskopsstole bleve ved samme Leilighed besatte, idet næmlig Sørle under sit Ophold ved den pavelige Kurie indviiede Peter, en Prædikebroder, til Biskop af Hamar, og en vis Nikard, maastee en Engelsmand, til Biskop af Sudersørerne ³⁾. Den sidste Indvielse ved Nidaros's Erkebiskop, man kan sige under selve Pavens Dine, ligesom og den Omstændighed, at Pavens sidstomtalte Brev udtrykkelig nævner Sudersørernes Biskopsstol som hørende under Nidaros's Provins, viser tydeligen, at ingen Misforstaaelse fra Kuriens Side i Henseende til bemeldte Metropolitanforhold nu fandt Sted. Af hvem Nikard er bleven valgt, siges ikke; men det fortælles i den manste Biskopskrønike, at Sudersørernes Biskopsstol, efter Biskop Simons Død i 1243, stod ledig i sex Aar, saa at siensynlig en eller anden Urebe med Valget af hans Eftermand maa have fundet Sted. Det er ikke usandsynligt, at i Anledning af Biskop Nikards Indvielse Abbediet Furnes's Ret til at vælge den sudersøiske Biskop, paa Sørles

¹⁾ Norsk Dipl. II. 9; jfr. III. 6—8. ²⁾ Norsk Dipl. III. 3—6. ³⁾ S. 46. S. c. 276.

Forestillinger, er bleven af Paven overført til Nidaros's Erkebiskop og Kapitel.

Sorle kom i 1253 tilbage til Norge og tog Erkesædet i Besiddelse. Samme Aar bekræftede han, som virkelig Erkebiskop, den Gave, han som Udvalgt havde skænket til Chorsbrødrenes fælles Bord i Nidaros ¹⁾. Som nærværende og samtykkende nævnes i det derom udstedte Brev femten Chorsbrødre med Erkepresten (Archipresbyter) Ottar i Spidsen. Nidaros's Kapitel har altsaa allerede den Gang været et stærkt besat Collegium.

Den omtalte Besættelse af Hamars Biskopsstol ved Broder Peter var forbunden med Omstændigheder, der kaste Lys over Forholdet mellem denne Biskopsstol og Dølos. Da den østere nævnte Biskop Vaal var død i 1251 ²⁾, stred Hamars Kapitel til at udnævne ham en Eftermand. Valget faldt paa een af dets egne Chorsbrødre, hvis Navn ikke vides, men som formeddelt en eller anden canonist Mangel ikke blev virkelig valgt, men kun foreslaet for Paven eller postuleret. Ved denne Handling havde imidlertid Kapitelet forset sig paa to Maader. Det havde undladt at tage Dølos Biskop og Kapitel med paa Raad ved Valget, hvilket, ifølge biskops Vaastand „efter gammel, herdet og hidtil ubestridt sagtagen Sedvane“, burde have været gjort; og de havde forsømt at indhente Kongens Samtykke til Valget, hvilket denne forbrede. Paven forfæstede den af Kapitelet postulerede Biskop, uvisst paa hvilken Grund, men neppe paa nogen af de nævnte; — og han besatte af egen Magtfuldkommenhed, ved den saakaldte Provision, Biskopsstolen med den ovennævnte Prædikebroder, Peter. Alligevel indkom Dølos Biskop og Kapitel med Klage til Kurien over den Tilfidsættelse af deres Ret, hvori Hamars Kapitel havde gjort sig skyldig, og hvori de frygtede et Præjudicat for Fremtiden. Kongen paa sin Side lagde ogsaa Kapitelet for Had, da han fandt, at det havde gaaet hans Ret for nær; og han kunde heri paaberaabe sig Eidsvathing's Christenret, i hvilken det udtrykkelig siges: „den skal være Biskop til Stolen (Hamars Stol), som Kongen vil, og som hertil er ret valgt“ ³⁾. Pave Innocentius laante forsaavidt Bre til Dølos Biskopsstols Klage, at han ved Brev af 23de October 1253 erklærede, at den stedfundne Postulation og Provision ikke i nogen Maade skulde være den osloffe Kirkes Ret til Præjudice i Fremtiden ⁴⁾. Hvad derimod den mellem Hamars Kapitel og Kongen indtraadte Spending angik, da fandt Paven, paa Kapitelets Forestilling, at han maatte tage dette i Forsvar. Ved Brev af 2den Januar 1254 tilkjendegav derfor Innocentius Biskop Peter af Hamar, at han paa ingen Maade

¹⁾ Norff Dipl. III. 6. ²⁾ Jøsl. Ann. 120. ³⁾ N. g. L. I. S. 401. ⁴⁾ Norff Dipl. I 37.

skulde taale, at Kapitelet, hverken i sin Heelhed eller i sine enkelte Personer, led nogen Ulempe paa Grund af at have undladt at indhente Kongens Samtykke ved sit Valg, „eftersom det hertil hverken ved Sedvane eller Ret var forpligtet“. Dem, som maatte af nævnte Grund uleilige Kapitelet, skulde Biskoppen holde i Ave ved Kirkens Straff, med Tilfidsættelse af al Appel; dog skulde Kongens Person herfra være undtagen ¹⁾).

Man lærer af disse Forhandlinger, at Hamars Biskopsstol har, rimeligviis lige fra sin Dpretelse, været betragtet af Oslos Biskopsstol som staaende i et Slags underordnet Forhold til denne. Oprindelsen hertil forklares let deraf, at Oslos Biskopsdomme oprindeligt omfattede baade Bisen og Dplandene. Da nu ved Hamars Biskopsstols Dpretelse i 1152, den oslostes Stols Omraade blev saa betydelig formindsket, derved at største Deelen af Dplandene unddroges den, saa har den, uden tvivl som et Slags Erstatning, gjort Paastand paa en saadan Deeltagelse i Hamars Biskoppers Valg, som den hvorom her er Tale ²⁾. Hvorvidt denne Paastand nogensinde er bleven indrømmet fra Hamars Stols Side eller godkjennt af Erkebiskop eller Pave, er hoist tvivlsomt, ja neppe sandsynligt ifølge senere Erklæringer i den Sag, hvilke i sin Tid skulle omtales. Men paa den anden Side kan det vel hende, at Paastanden ikke heller tidligere er bleven udtrykkelig og kraftigen afvist, og at Oslos Stol deri har seet en Dpfordring til at holde fast ved den. Pave Innocentius's ovennævnte Brev, skjønt i sig selv uafgjørende hvad Paastandens Gyldighed eller Ugyldighed angaar, kunde dog muligen senere anvendes til Støtte for den, og maatte derfor være Oslos Biskopsstol hoist velkommen. Hvad Forholdet mellem Hamars Kapitel og Kongen angaar, saa seer man, at denne sidste ingenlunde har villet vedkjende sig en saa fuldkommen Dpgivelse af Kongedømmets Ret til Indflydelse paa Biskoppernes Valg, som Kardinal Vilhelms førømtalte Brev af 16de August 1247 synes at forudsætte. Men man seer ogsaa, at Paven i dette Stykke har staaet strengt paa Kirkens Valgfrihed, skjønt han her, som sedvanligt, tager Anledning til at vise Kong Haakon en personlig Dpmærksomhed. Sagen har forresten, saavidt skjønes, ingen videre Følger havt.

Erkebiskop Sorles Metropolitanstyrelse blev ganske kort. Han døde den 1ste Mai 1254. Til hans Eftermand valgte Nidaros's Kapitel en Chorsbroder af sin egen Midte Einar Gunnar's søn med Tilnavnet Smjørbaek, en Son af den i sin Tid, i Aarhundredets første Hjerdedeel, hoist anseede throndiske Lagmand, Gunnar Orjoubak. Einar var saaledes af en agtet throndisk St, om end ikke, som det

¹⁾ Norff Dipl. I. 37.

²⁾ Jfr. o. f. S. 222.

lader, af nogen egentlig Høvdinge- eller Lendermands-~~Art~~, da Gunnar nævnes, og uidentivl ogsaa var, blot Bonde. Einar selv regnedes rimeligviis for Bonde, da han 14 Aar tidligere, i 1240, gav den unge Haakon, Kong Haakons Søn, Kongenavn paa Dretthing ¹⁾. Ved sit Valg var Einar udenlands, i Paris, rimeligviis ved det derværende berømte Universitet, og Valget blev ham der tilkjendegivet ved Kapitelets Brev, som overbragtes af Chorsbrødrene Magister Ottar og Magister Haakon. Alt dette skeede uden at Kongen derved blev adspurgt, skønt Kapitelets Udsendinge skulle have forebragt Einar, at Valget var skeet ogsaa ifølge Kongens Billie. Einar drog derpaa fra Paris lige til Kurien. Innocentius IV døde ved denne Tid i Neapel den 7de December 1254, og til hans Eftermand valgtes allerede i samme Maaned Alexander IV. Af ham blev Einar indviet i Begyndelsen af det følgende Aar (før 10de Marts) 1255, rimeligviis i Neapel, hvor Alexander dengang opholdt sig ²⁾.

Ved denne Leilighed udvirkede Einar af Paven Stadfæstelse paa det saakaldte subsidium pallii, eller Bidrag til Omkostningerne ved den nidarosliske Erkebiskops Reise til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium. Alexander IV's Brev herom til Einar er givet i Neapel den 10de Marts 1255. Efter hvad Erkebiskoppen — heder det heri — for Paven har anført, have den nidarosliske Kirkes Lydbiskopper, i Betragtning af Erkestolens ringe Indtægter og de store Omkostninger, som voldes den ved de udvalgte Erkebiskoppers Reise til det apostoliske Sæde for at erholde deres Indvielse, — med sine Kapitlers Samtykke eendragtigen besluttet, at enhver af dem skal betale til Bestridelse af hine Omkostninger en vis Sum Penge (certam pecuniae quantitatem). Paven bekræfter, paa Erkebiskoppens Ansøgning, af apostolisk Myndighed denne Beslutning, i Dvereensstemmelse med hvad hans Formand, Pave Gregorius IX tidligere har gjort ³⁾.

Skjønt dette Pavebrev er det første hidtil bekendte, der omtaler subsidium pallii for Norges Bedkommende, saa seer man dog af samme, at Indførelsen af denne Lydbiskoppernes Skat til Nidaros's Metropolitankirke er ældre, at den fra først af er vedtagen ved en Beslutning af selve Lydbiskopperne — rimeligviis dog kun de norske —, og at den, som det synes, først har faaet pavelig Stadfæstelse af Gregorius IX (1227—1241), altsaa i Anledning enten af Erkebiskop Thorer's Indvielse i 1227, eller af Erkebiskop Sigurds i 1230 eller 1231.

I Anledning af Einars Indvielse udstedte Pave Alexander under 11te og 12te Marts 1255 Forkyndelseskrivelser til Kong Haakon, til

¹⁾ G. S. S. c. 223.

²⁾ G. S. S. c. 281; R. Dipl. I. 40.

³⁾ Norsk

Dipl. I. 39.

Nidaros's Bys og Biskopsdommes Geistlighed, til Folket sammesteds og til den nidarosske Kirkes Suffraganbiskopper, i hvilke Strivelser den nye Erkebiskop anbefales hver især af de tilstrevne til en gunstig og hæderlig Modtagelse ¹⁾). Dette er det ældste Pavebrev af saadant Indhold vedkommende Norges Erkestol, som, saavidt vides, er os bevaret. Rimeligt er det imidlertid, at lignende ved enhver Erkebiskops Indvielse af Paven have været udstedte allerede fra Erkestolens Oprettelsestid.

Om Sommeren 1255 kom Erkebiskop Einar tilbage til Norge. Han kom under Land ved Den Alda udenfor Søndsfjord, ikke meget langt nord for Bergen, hvor Kong Haakon dengang opholdt sig. Men i Stedet for at drage til Bergen og fremstille sig for Kongen, drog han strax nordest for til sit Sæde i Nidaros. Dette forekom Kongen underligt, og det med saameget mere Grund, som han, efter hvad før er sagt, ei var bleven adspurgt ved Einars Balg ²⁾). Erkebiskoppen synes dog ikke at have havt nogen ond Hensigt med sin Afsærd, og da han hørte, at denne havde mishaget Kongen, drog han strax syd til Bergen og blev her vel modtagen af Haakon.

Strax efter bragte Einar en høist vigtig Sag paa Bane for Kongen. Han foreskillede nemlig denne, at han i levende Live burde foretage en Landsdeling mellem sine tvende egtesødte Sønner, den unge Kong Haakon og Junker Magnus, paa en saadan Maade at Folket dermed kunde være tilfreds, og saaledes at hans Sønner selv lovede at overholde Delingen. Hermed tilsigtedes, som snart viste sig, en ny indgribende Forandring i Kongearvesfølgen. Da Haakon i 1240 havde faaet sin egtesødte Søn tagen til Konge med Forbigaaelse af sin ældre uegtesødte, var der saavel fra Kongens som fra Folkets Side indrømmet Egtesødsfelen en Forret i Kongearven. Den Æneste, hvis Ret derved kunde siges at være krænket, var den forbigaaede ældre, uegtesødte Søn, Sigurd; han kunde ganske vist paa staa, at den Kongearvsfølge, som gjaldt ved hans Fødsel, og ifølge hvilken hans Fader selv var bleven tagen til Konge, hjemlede ham en Andeel i Kongedømmet efter Faderens Død, som ingen senere Lov, med tilbagevirkende Kraft retteligen kunde berøve ham. Men den Vanffelighed, som ved en mulig Indsigelse fra hans Side kunde opstaa, var allerede hævet, da Sigurd i Baaren 1254 var død ³⁾). Egtesødsfelens Forret i Kongearven kunde saaledes siges allerede at staa uryggelig vedtagen. Nu gjaldt det om at faa givet Førstesødsfelen en lignende Forret, hvorved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed vilde for Fremtiden være fuldkommen stadfæstet. Erkebiskoppens Forslag gif ud paa, at en Bestemmelse skulde fattes i den

¹⁾ Korr. Dipl. I. 40, 41. ²⁾ H. S. S. c. 283. ³⁾ H. S. S. c. 282.

Retning, at efter den ældre Kong Haakon's Død, den yngre Kong Haakon, som ældste egtesødte Søn, alene skulde være Konge, medens den yngre Broder, Magnus, skulde lade sig nøie med et ringere Høihedsnavn og en vis Deel af Riget, naturligviis under Kongens Overhøiheid. Kong Haakon gav utvivlsomt et Forslag, hvorved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed tilsigtedes, i selve Grundsaetningen sit Bifald; men han havde Betæneligheder ved Gjennemførelsen under de forhaandenværende Omstændigheder. Thi Magnus kunde jo unegtelig paastaa, at han, efter den gjældende Kongearvesfølgesov, var født til fuldkommen lige Andeel i Kongedømmet med sin ældre Broder efter Faderens Død; og hvilken Bestemmelse man nu end vilde fatte, kunde denne retligen ikke have nogen tilbagevirkende Kraft paa hans allerede længe forud ved Fødselen givne Ret. Af denne Grund maatte det synes Kongen, som han senere yttrede, en Samvittighedsfag, at stifte ulige mellem sine jævnbaarne Sønner. Han foredrog imidlertid Sagen for sine Raadgivere. Men det viste sig, at ogsaa disse vare af deelte Meninger. Nogle holdt for, at Magnus burde have en Trediedeel af Landet med Hertugsnavn; Andre, at Landet burde deles lige mellem Brodrene, skjønt Haakon den Unge ene bar Kongenavn. Men saa var der ogsaa Nogle som erklærede, at de ingen Deel vilde tage i en Bestemmelse, der opstillede nogensomhelst Forskjel mellem Brodrenes Ret. Erkebiskop Einar stemte for en af de trende førstnævnte Meninger — for hvilken siges ikke udtrykkeligt —; og han med flere af den unge Konges Venner bade Kong Haakon at ordne Sagen ved en bestemt Afgjørelse i et Brev med sit og de øvrige Hovdingers Segl. Mange saa i Erkebiskoppens Iver for denne Sag en Partisthed fra hans Side for den unge Kong Haakon, hvem han selv i sin Tid havde givet Kongenavn, og for hvem han nærede det varmeste Venstreb. Endogsaa den gamle Konge var ingenlunde fri for at give en saadan Tanke Rum. Hvad der fornemmelig ledede Erkebiskoppen var dog vist nok, som han senere for Kongen yttrede, det Ønske, at der kun skulde være een Konge ad Gangen i Norge, — og denne Bevæggrund har man Ret til at falde baade stafslog og fædrelandskjærlig. Kongen, som allerede fra først af var tvivlsraadig i denne Sag, blev det udentviol end mere ved at høre, hvor usamstemmige hans Raadgivere vare i sine Meninger om den. Efterat have med Belvillie hørt deres Raad, erklærede han tilsidst, at det var bedst Gud stiftede mellem hans Sønner; og hermed faldt Sagen for denne Gang hen ¹⁾.

Gud stiftede ogsaa mellem Kongesønnerne snarere end Rogen havde ventet. Den unge Kong Haakon døde i sin kraftfuldeste Ung-

¹⁾ S. S. S. c. 284 jfr. m. c. 291, (S. 79 Not. 5.)

dom, i sit 25de Aar, den 30te April 1257 ¹⁾). Han efterlod sig vist nok en egtesødt Son, Sværrer. Men for det første var denne endnu et spædt Barn. Dernæst hjemlede gammel Sedvane, der var iagttagen baade ved Olaf Kyrræs og ved Haakon Sværrersøns Tiltrædelse til Enevældet over Norge, at Kongedømmet arvende Brødre alle maatte være døde, før nogen af deres Sønner kunde retteligen komme i Betragtning ved Kongearven ²⁾). Endelig var den unge Kong Haakon, sit Kongenavn uagtet, aldrig bleven erklæret eller anset for sin Fædres sønberettigede Medstyret af Riget. Alt dette gjorde, at den unge Sværrer Haakonsøn ingenslunde kunde sættes ved Siden af sin Færbroder Magnus, som var den virkelig styrende Konges Son, og det saameget mindre som ogsaa den gjældende private Arvelov lod Son i Arvegangen ubelukkede Sønnesøn ³⁾). De Hensyn vare saaledes næi længer for Haanden, der hidtil havde hos Kong Haakon valet Bestænkelse ved at gøre Forstæfelsesens Forret ligesaavel som Egtesøfelsesens gjældende i Kongearven; og det varede ei heller længe, før en Lovbestemmelse derom fattedes.

Den unge Kong Haakons Død indtraf paa en Tid, da den gamle Konge beredte et Ledingsstog mod Danmark, paa hvilket han havde opfordret Erkebiskoppen og Biskopperne til at følge sig, ifte, som det lader, for at deeltage i Krigen, men for at være tilstede som Kongens Raadgivere i de Fredsunderhandlinger, hvortil Toget maatte give Anledning. Da Kongen havde sin Flaade samlet ved Gautelvens Munding og her var omgivet af sit Riges bedste Mænd, besluttede han efter disses Raad at lade sin Son Magnus give Kongenavn for at Norge ifte skulde være kongeløst under Haakons Fravær i Danmark. Dette skede paa et talrigt Ting paa Ekerøe den 24de Juni 1257, og Erkebiskop Einar var den, som meddeelte Magnus Kongenavnet. Magnus skulde da blive tilbage for at vogte og styre Landet, medens den gamle Konge var borte paa sit Krigstog ⁴⁾).

Erkebiskop Einar fulgte Kong Haakon, da denne drog til Drensfund og lagde sig for Kjøbenhavn; men han var en ivrig Talsmand for Fred mellem Rigerne Norge og Danmark, i Modsætning til Erkebiskop Jakob Erlandsen af Lund, der stod i et spændt Forhold til sin Konge, Christoffer af Danmark, og derfor gjerne saa denne indviklet i Krig med Norge. Freden kom, trods Erkebiskop Jakobs hemmelige Bestræbelser, istand paa en Sammenkomst mellem Kongerne ⁵⁾).

¹⁾ H. H. S. c. 288.   ²⁾ Se ovenfor S. 137 og 319.   ³⁾ N. g. L. I. 48, 205.   ⁴⁾ H. H. S. c. 291, 292. Det følgende Aar, under begge Kongers Dyrhold i Thronhjem Vinteren 1257—58, blev Magnus's Antagelse til Konge fornyet paa Dretthug. Jøsl. Ann. 126.   ⁵⁾ H. H. S. c. 298.

Efter den unge Kong Haakons Død sluttede Erkebiskop Einar sig til Kong Magnus med det samme inderlige Venkab, som han før havde baaret for dennes Broder. Med den gamle Konge stod han derimod undertiden paa en noget spændt Fod. Paa den ene Side kan det vel hende sig, at Kongen har fundet hans Forkjærlighed for sine Sønner noget vidtbreven, — at han har mistænkt Erkebiskoppen for herunder at skjule egennyttige hierarchiske Hensigter; paa den anden Side fandt rimeligviis Erkebiskoppen sig undertiden noget indskrænket i, hvad han ansaa for sit lovlige Omraade, ved den gamle Konges myndige Adfærd. Haakons Begreber om Kongedømmets Forhold til Landskirken havde vistnok et sterkere Anstrøg af Sverrers Grundsætninger, end som vel kunde hve en Erkebiskop med Einars, utvivlsomt meget kraftige, Karakter; hvorimod denne hos de unge Konger, og især vel hos den blide, forstandige, fredelstende Magnus, har sporet Tilbøielighed til at komme Kirkens Ønsker imøde i Alt, hvad Tidsaanden syntes at fordrø, og Kongedømmets Verdighed paa nogen Maade kunde indrømme. Haakon var opporen og havde henlevet hele sit tidligere Liv under Forholde, der havde gjort ham det nødvendigt, at see Geistligheden skarpt paa Fingrene. Han havde i en stor Deel af sin Styrelsestid maattet betragte Biskopperne og Kirkens Overhoveder som sin Vets naturlige Fiender. Han havde endelig i den senere Tid været vant til at begunstiges i høi Grad af den romerste Stol, især af Pave Innocentius IV, endogsaa i Tilfælde, hvor det gjaldt Hierarchiets Sag, og hvor Biskopperne skulde synes at kunne vente Pavens kraftige Understøttelse imod Kongen for at drive sine hierarchiske Planer igjennem. Alle disse Omstændigheder maatte nødvendig samvirke til at give hans hele Styrelsesvirksomhed et vist Præg af Modstræben ligeover for Kirkens, af Tidsaanden begunstige, Krav paa Selvstændighed og Uafhængighed af den verdslige Statsmagt. Kirken havde paa den anden Side, endog under Haakons opmærksomme og iverfyge Indseende, gjort saa sikkre og store Fremstridt inod hiint Maal, at det for Tiden var vanskeligt eller snarere umuligt at tvinge den tilbage paa dens gamle Standpunkt af Underdanighed mod Kongedømmet. Dette forbrede vistnok heller ikke Haakon i fuld Udstrækning; saa blind for Tidens Fordring var han ingensunde. Men enhver Indrømmelse, den være sig udtryffeligg eller stilliende, fremkaldte hos ham en vis Følelse af Uvillie, som ikke engang Overbevisningen om dens Nødvendighed ganske formaede at undertrykke. Saaledes kan man let skjønne, at en Spending kunde opstaa mellem ham og Erkebiskop Einar, om han end hos denne erkjendte baade Hengivenhed for Kongeaften og sandt Fædrelandslind.

Sterkest fremtraadte denne Spending ved Besættelsen af Hamars

Biskopsstol efter Biskop Peters Død i Vinteren 1259—1260 ¹⁾. Chorsbrødrene vare indbyrdes uenige i Balget af hans Eftermand, og dette kom herved til at henstaa saa længe, at Balgretten efter de canoniske Love faldt fra dem under Erkebiskoppen. Men denne overlod dem atter Balget, idet han dog foreslog en Chorsbroder ved Navn Lodin, der ikke var Kong Haafons Ven ²⁾. Da nu Kongen om Sommeren 1260 kom til Nidaros og der traf hos Erkebiskoppen Lodin, der virkelig var bleven udvalgt til Hamars Stol, blev han Erkebiskoppen vred, og det kom til en alvorlig Tvist imellem dem, da Einar forsvarede Lodins Valg, Kongen derimod haardtakket forfaste det. Det gik saa vidt, at Kong Haafon endog skjød sig ind under Paven. Kong Magnus optraadte nu som Mægler, understøttet af flere, der baade vare Haafons og Erkebiskoppens Venner. Lodin blev overtalt til at undslaa sig for at modtage eller til at frasige sig det paa ham salbue Valg. Derpaa kom det til et Møde mellem Kong Haafon og Erkebiskoppen, ved hvilket ogsaa Magnus var tilstede tilligemed Gillebert, Kong Haafons Klerk, der havde været Archidiaconus paa Hjalteand. Ham vilde Haafon have til Biskop af Hamar; og Enden blev, at Erkebiskoppen ogsaa virkelig udvalgte ham. Men da Sagen engang var appelleret til Paven, blev Gillebert sendt til den romerske Kurie med Breve baade fra Kongen og Erkebiskoppen, hvori de erklærede det for deres begges Ønske, at han skulde blive Biskop ³⁾. I Begyndelsen af 1263 kom Gillebert tilbage til Norge med Pavens Brev, hvori Balget af Biskop til Hamar overdroges Erkebiskoppen, dog med Tilfjendegivelse, at han skulde vælge Gillebert overensstemmende med Kongens Ønske. Gillebert blev nu strax efter valgt og indviet af Einar i Nidaros den 4de Marts 1263; og dermed var denne Tvist tilende ⁴⁾.

Den Uenighed, som i 1260 fandt Sted mellem Kongen og Erkebiskoppen, forhindrede dog ikke, at netop denne samme Sommer den vigtige Sag angaaende Førstefødselens Forret i Kongearven kom til Afgjørelse ved begges forenede Samvirken. Under sit Ophold i Throndhjem for Kong Haafon til Frostathing, hvor han — som det heder — „med Raad og Samtykke af Kong Magnus, sin Søn, Erkebiskop Einar og alle Lydbiskopper, Lendermænd og lærde Mænd (Geistlige), Stallarer, Pagemænd og alle tilstedeværende haandgangne Mænd, samt alle Frostathingsmænd, fastsatte og lod i Lovbogen indføre, hvo som efter ret Arvesølge skulde være Norges Konge overensstemmende med den hellige Kong Olafs Lov“. Den saaledes vedtagne Lovbestemmelse gik ud paa følgende: „Den skal være Konge i Norge,

¹⁾ Jøf. Ann. 130.

²⁾ S. S. E. c. 299.

³⁾ S. S. E. c. 302.

⁴⁾ S.

S. E. c. 315.

som er Norges Konges ældste egtefødte Søn, obelsbaaren til Land og Tegner (Underfaatter). Men hvis ikke egtefødte Søn er til, da skal Kongens Søn være Konge, om han end ikke er egtefødte. Men hvis Ingen af disse er til, da være den Konge i Norge, som (vertid) er obelsbaaren og nærmest i Arv og derhos af Kongernes *Æt*. Efter Kongens Død, skulde Kongemnet (Arvingen til Kongedømmet), alle Biskopper, Abbeder, Hirdstyrere og Lagmænd med hele Hirden være selvstevne til Nidaros, til den hellige Kong Olaf „hans (d. e. den afdøde Konges) Frænde“, og skulde Hirdstyrerne nævne med sig tolv de viseste Bønder af hvert Bispodømme. De skulde alle have givet sig paa Reisen inden en Maaned, efterat de havde spurgt Kongens Død. Kongemnet skulde derpaa lade stevne Dretthing, og der vorde tagen til Konge, og sværge sine Tegner Lov og Kettigheder, men de ham Land og Tegner. Hvis Nogen lod sig anderledes tage til Konge, skulde han have forbrudt Guds og Fred og være i Pavens og alle Helgenes Bann (forbød), og saaledes Enhver som hertil understøtter ham. Men hvis Hirdstyrere eller Hird forsømte denne Færd, uden fuld Nødvendighed, da være de Høiforædere; og hver tilnævnt Bønde, som forsømte den, skulde bøde til Kongen 40 Mark. Denne Lovbestemmelse — heber det videre — „forkyndte siden Kong Magnus, hans Søn, paa Thingene i alle Dele af Landet, og samtykte heri alle Norges Mænd for sig og sit Afkom med ret Thingtag, at denne Bestemmelse skulde staa evindeligen“ ¹⁾.

Saaledes var da endelig i Norges Kongearvfølge foruden den mandlige Linies og den egte Fødsels Forret, ogsaa Førfødselsens Forret gjort gjældende, og derved Kongedømmets Eenhed og Udelighed fastsat. Det seede, som sees, ad fuldkommen lovlige Veie, idet Bestemmelsen, efter at være udfattet af Kongen i Samraad med hans Raadgivere, Landets geistlige og verdslige Høvdinger, paa en Rigsforsamling eller et Høvdingemøde i Nidaros, vedtoges som Lov af Folket først paa Frostathing og siden i de øvrige Landsdele, uden tvivl ogsaa paa deres Lagthing. Den sværende Tilstand, hvori Kongearvfølgen havde befundet sig i næsten hundrede Aar, nemlig fra Magnus Erlingsøns Tid, var derved hævet, og en Tingenes Orden indført, som lovede Riget for Fremtiden en af Tvistigheder om Kongedømmet og samstyrende Kongers gjensidige Avindsyge uforstyrret indre Ro. Den fastede Lovbestemmelse udgaves, som af dens Udtryk sees, for stemnende med den hellige Kong Olafs Lov. Den kunde vistnok ogsaa siges væsentligen at støtte sig til denne, forsaavidt som den strengt holdt paa Kongedømmets Arvelighed i den gamle Kongæt fra Mand til Mand, uden Tilstedelse af noget Kon-

¹⁾ N. g. l. S. 263, ifet. m. S. S. c. 303.

gevalg; ja den kunde endog ved sine vigtige Afenbringere i den ældre Kongearv paa en Maade siges netop at virkeliggjøre den Tanke, der havde foresvævet den hellige Olaf, nemlig at forhindre det norske Riges fremtidige Søndersplittelse, hvilken maatte blive en uundgaelig Følge af Harald Haarfagers Arvesølgelov. Men paa den anden Side maa ogsaa indrømmes, at Haakons Lov har laant ikke saa ganske lidet af den Lov for Kongearven, som til Magnus Erlingsøns og Kirkens Fordeel blev istandbragt af Erkebiskop Eysteinn og Erling Staffe, og som utvivlsomt især var udtænkt af Eysteinn, hvilken dog vistnok kun er benyttet saaledes, at Alt, hvad der kunde give Geistligheden nogen umiddelbar Indflydelse paa Lovens Anvendelse, eller antyde nogen Kongedømmets Underkastelse under Kirken, paa det omhyggeligste i Haakons Lov er bortffærnet. Man kan selvfølgelig med Sandhed sige, at den norske Kirke havde sin betydelige Andeel i den indførte Forbedring, idet Erkebiskop Eysteinn i sin Tid havde forberedt den, og Erkebiskop Einar nu væsentlig medvirkede til dens Gjennemførelse. Lovens Uryggelighed maatte forresten anses saa meget mere sikket, som den næste Person af Kongeaften, der kunde tænkes mulig i en modnere Alder at ville gjøre Indsigelse mod den, nemlig Kong Haakon den unges Søn, Junker Sværrer, døde Binteren efter Lovens Antagelse 1261 ¹⁾).

Dette samme Aar blev den unge Kong Magnus gift med Ingebjørg, en Datter af den i 1250 afdøde danske Konge, Erik Baldeмарsøn (Bløppenning). Biskop Haakon af Oslo afhentede Kongedatteren og førte hende til Bergen, hvor Brylluppet stod. I Anledning af samme Giftermaal blev det bragt paa Bane, at Kong Haakon skulde lade sin Søn, Kong Magnus, tilligemed hans unge Dronning krone. Mange fraraadede dette, da Magnus — sagde man — let derved kunde blive overmodig og forglemme den Undergivenhed, han skyldte sin Fader, hvoraf igjen Uenighed kunde opstaa mellem Kongerne. Men Mange talede ogsaa kraftigen herfor, og blandt disse især Biskop Haakon. Paa hvilken Side Erkebiskop Einar stod, siges ikke udtrykkelig; men da han just paa denne Tid levede paa den allervensfabeligste og fortroligste Fod med Magnus, saaledes at de hele Sommeren gjennem havde opholdt sig sammen, ja endogsaa holdt eet Bord, saa kan man ikke tvivle paa, at Erkebiskoppen gjerne saa den unge Konge saameget hædret som muligt. Kong Haakon, der kjendte og paastjønede Magnus's fromme, redelige og sønlige Sindelag, erklærede sig ogsaa for hans Kroning. Strax Bryllupsgjæstebudet, der varede i tre Dage, var tilende, blev den unge Konge og hans

¹⁾ S. S. S. c. 303.

Dronning den 14de September 1261 begge salvede og kronede med stor Pragt i Bergen af Erkebiskop Einarr ¹⁾).

46.

Begivenheder under Einarrs Metropolitankyrelse. Hans og Kong Haakon Haakonssøns Død i 1263.

Lige mod Slutningen af sin Rigsstyrelse saa Kong Haakon sit længe nærende Ønske, Islands Underkastelse under Norges Kongedømme, opfyldt. Ingen havde arbejdet herfor med større Iver end den før omtalte Biskop Henrik af Høle. Denne havde i Aaret 1256, i Forening med Kongens Sendemand, Ivar Englesøn, og den islandske Høvding Thorgils Bødvarðsøn med Tilnavnet Skarde, bragt det dertil, at Bønderne i Skagafjord og Gyafjord paa Islands Nordland gave sig under Kongen og lovede at betale ham Stat ²⁾. Biskop Henrik fratraadte rigtignok hermed sin Virksomhed paa Island for Kongens Sag. Han drog nemlig samme Aar til Norge og kom ikke meer tilbage til sin Stol. Han døde 1260 i Tunsberg, efterat han i de fire sidste Aar jævnlig havde ledsaget Kongen, og ganske vist kjent denne i de islandske Anliggender med sit Raad. Haakon paaskønte Henriks Fortjenester og den Hengivenhed, han altid havde viist sin Konge. Han fulgte selv Biskoppen til Graven og talede paa Gravbakken med fagre Ord til hans Ros ³⁾. Henrik oplevede saaledes ikke Islands fuldkomne Underkastelse. Men denne lod, efter den af ham gjorte Begyndelse, ei længe vente paa sig. Kong Haakon sendte i 1258 Gísur Thorvaldsøn over til Den, efterat han denne Gang havde givet ham Jarlsnavn og taget det Løfte af ham, at han skulde udvirke Fred i Landet og bringe Folket til at betale Kongen Stat. Gísur selv greb ikke Sagen an med synderlig Varme; men han blev idelig drevet frem af de Mænd, som Kongen atter og atter sendte over for at føre Tilsyn med ham. Paa Althinget i 1262 svore endelig alle Islændinger paa Østfyrdingerne nær Kongen undersaatlig Trofskab og lovede ham Stat ⁴⁾. Østfyrdingerne fulgte først efter i 1264, Aaret efter Kong Haakons Død ⁵⁾. Dermed var Islands Undergivelse under Norges Konge fuldendt, dog paa Betingelser, der skulde sikkre Den Selvstændighed og Selvstyrelse. Hvormegit Geistligheden havde hidraget til denne Udvidelse af den norske Konges Herredømme, er noksom paaviist.

Høle Biskopsstol paa Island stod efter Henriks Død ledig i et

¹⁾ G. G. S. c. 306, 308—310. ²⁾ G. G. S. c. 283. ³⁾ G. G. S. c. 301; Isl. Ann. 124, 130. ⁴⁾ G. G. S. c. 313, Isl. Ann. 130. ⁵⁾ Isl. Ann. 134.

Var Aar. Den besattes først iglen i 1263, og denne Gang med en Islænding. Aaret i Forveien var nemlig Brand Jonsøn, siden 1247 Abbed til Augustiner-Klosteret i Thykkvabø (eller Ver, Alptaver), kommen til Norge paa Erkebiskop Einars Kaldeelse. Brand var en lærd og høit agtet Mand, af god Æt og af stor Indflydelse paa sin Fædrenes. Ham valgte nu Einar, efter Overlæg med sine Chorsbrødre, og med begge Kongers Samtykke, om Vaaren 1263 til Biskop af Høle, og han blev indviet i Nidaros samtidig med den før omtalte Biskop Gillebert til Hamar ¹⁾. Erkebiskoppen og hans Kapitel forbeholdt sig altsaa fremdeles Valgretten til de islandste Biskopsstole, om de end for Tilfældet lode Valget falde paa en indfødt Islænding.

Ogsaa til Grønlands Underlægelse under Norges Kongedømme blev Geistlighedens Tjeneste benyttet. Nordmændene paa Grønland danne, som allerede før omtalt, i sin Adspredthed og Afsondring fra den øvrige Verden en uafhængig Stat, og siden Begyndelsen af det 12te Aarhundrede et særegent Biskopsdømme under Nidaros's Provins. Først under Haakons Styrelse blev der Tale om dette fattige Lands Underkastelse under Norges Konge. Da just Biskopsstolen i Garde, som var bleven ledig i 1240 ved Biskop Nikolaus's Død, atter var bleven besat i 1246 med en vis Olaf, og denne Aaret efter 1247 skulde drage til sit Sæde, fik han af Kongen, og rimeligviis ogsaa af Kardinal Wilhelm, det Hverv, at bringe Grønlænderne til at give sig under Norge og betale dets Konge Skat ²⁾. Senere blev dette Forlangende, som det synes, indskærpet ved Kongens Udsendinge, der fore derhen i 1257; og da disse, efter fire Aars Fraværelse, i 1261 vendte tilbage til Norge, medbragte de det Budskab, at Grønlænderne havde lovet Skat til Kongen, samt at bøde ham alle Manddrab, hvorved de altsaa erkjendte sig for hans Thegner eller Undersaatter ³⁾. Skjønt det ikke siges udtrykkelig hvad Andeel Biskop Olaf har havt i denne Folkebeslutning, maa man dog af det ham forhen paalagte Hverv slutte, at han og hans underordnede Presteskab ikke har derved forholdt sig uvirksom.

Kongen Urede maa ved denne Tid have fundet Sted i Hamars Biskopsdømme med Hensyn til Liendeydelsen og Biskoppens Rettigheder, og herpaa seer man, at Kong Haakon, rimeligviis i Anledning af Klager fra den tiltrædende Biskop Gillebert, har villet raade Bod. Ved Brev, givet i Bergen den 9de Juni 1263, opfordrede Kongen alle Mænd i Hamars Biskopsdømme til at udrede sine Liender rigtigheden, samt opfylde sin Skyldighed i alt, hvad Biskoppen paa

¹⁾ S. S. S. c. 313, 315; Finn. Joh. 1. 368—372. ²⁾ S. S. S. c. 257; jfr. o. f. S. 418. ³⁾ S. S. S. c. 311.

Christendommens Begne har lovligen at fortre, navnlig med Hensyn til Skyds. Kongen forbød derhos Enhver at forgribe sig paa Christkirkens (Kathedralkirkens) Ejendom i Hamar, under sliq Straf som om man havde forgrebet sig paa Kongedømmet sels eller Kongens Ejendomme. Kongens haandgangne Mænd skulde med al sin Magt styrke Biskoppen og hans Tjenere (Sysselmænd og Alarmænd) til at Biskoppen kan erholde sin Ret. Brevet er skrevet til „alle Lendemænd, Sysselmænd, Hirdmænd og Kjertersevende, Bønder og Bothegner i Hamars Biskopsdømme“ og indeholder i Begyndelsen følgende mærkelige Uttring: Alle christne Konger skulle fremme Guds Bud med den Magt, som Gud har givet dem. „Men Alle have hørt, at det fra Verdens Ophav er paabudet at erlægge Tiende af al ret Erhverv, som Gud giver Mennesket“. Derfor vil nu Kongen, som gode christne Konger have gjort for ham, bede og byde alle Mænd i Hamars Biskopsdømme, at udrede deres Tiender vel og retteligen: „af al Slags Sæd, Fiskeri og Julefangst, saa og Hovedtiende, Jærntiende og Skinttiende, og af alt Beidestab, og af alt det, som de vilde have nogen Nytte af“ ¹⁾. Man seer, hvor vidt allerede Tienden var udstrakt med Hensyn til Gjenstandene, af hvilke den erlagdes, og hvorledes den fremsilledes som en Ret, Kirken havde havt alt fra Verdens første Tider. Den sidste Lærdom fremsattes ogsaa i et andet Brev af Kong Haakon, uvist fra hvilken Tid, til Folket i Viken, og i dette Brev udhæves som den fornemste Grund for Tiendens samvittighedsfulde Erlæggelse: „at Mennesket ved den skal ljebe sig Tiendedelen af Himmerige, hvortil det oprindelige var stabt, men hvorfra det siden var udtrængt ved Djævelens Lissyndelse“ ²⁾. I sidstnævnte Brev er ogsaa Tale om en Afgift til Kirken, som Folket i Viken frivilligen havde paataget sig, nemlig en „tællt Pening“ for hvert Kvægstykke, hvilken de bedste Bønder i Bygden skulde opbære og stifte saaledes, at de to Trediedele gif til den hellige Olafs Kirke i Throndhjem, til dens Bygning, og een Trediedeel til den hellige Halvard i Dslo. Denne Afgift benævntes Olafs skot og Halvards skot; og man maa af Udtrykkene i Brevet slutte, at den er bleven indført under Kong Haakon og ifølge hans Medvirkning. Deraf at saadanne kongelige Formaningsfrivelser, som de her omtalte, behevdes, maa man med Grund slutte, at Nordmændene ikke overalt saa ganske godvillig have underkastet sig de stedsse vorende Byrder, som i Kirkens Navn paalagdes dem, og at Kirkens Formænd vel trængte til den kongelige Myndigheds Bistand for at saa sine Krav paa Folket indrommede og inddrevne.

Erkebiskop Einar synes ikke at have staaet paa en ganske venstabelig Fod med sit Kapitel. Han yndede uidentviwl ikke dettes Stræben

¹⁾ N. g. L. I. 462.   ²⁾ N. g. L. I. 459.

efter Selvfændighed og taalte ikke at indskrænkes i nogen væsentlig Grad af dette Kollegium, der egentligen blot skulde danne hans Raad. Man finder, at Einar har misbilliget sin Formands, Sorles, Gave til Chorsbrødrenes fælles Vord. Disse havde faaet Sorles Gave stadfæstet af Pave Alexander IV. Stadfæstelsesbrevet blev udstedt den 27de Februar 1255, altsaa medens Einar selv opholdt sig i den pavelige Kurie for at erholde sin Indvielse ¹⁾. Men ligesom han i Brevet ikke nævnes, saaledes har han næppe heller dertil givet sit Samtykke. Da han var kommen til sit Sæde, fratog han Chorsbrødrene ikke alene de til deres Vordhold henlagte Biskopstiender men ogsaa den dem skænkede Gaard og Grund; og dette berøvede han dem som det heder, „deels ved List og deels ved Magt“ ²⁾. De nærmere Omstændigheder herved kjendes ikke; men Erkebiskoppen maa dog vist nok have havt en eller anden nogenlunde antagelig Grund for sin Fremfærd, da man ikke finder, at Sagen har været paaanfet i hans levende Live.

Nogle Forhandlinger angaaende Korstog fandt under Einars Metropolitanstyre Sted mellem det pavelige Sæde og Norge. Da de saakaldte tydske Riddere havde begyndt med Kraft og Fremgang at tage sig af de hedenske Preusers og Livs Omvendelse til Christendommen, vilde Pave Alexander IV gjerne komme deres Bestræbelser til Hjælp ved at vække de nærmest boende kristne Folkesjæl til deres Bistand. Ved et Brev af 11te Marts 1256 til Prædikebrødrenes Provincial-Prier i Ordens-Provinzen Dacia, der omfattede Danmark, Sverige og Norge, befalede han denne, at lade sin Ordens Brødre i de tre nævnte Riger prædike Korset til de Christnes Udsætning i Preusen og Lifland, og overdrog for dette Niemed Brødrene en udstrakt Prædikefribed og Ret til at meddele store Venaadninger (Indulgenfer) og Afløsninger (Absolutioner) ³⁾.

Senere hen vakte Tartarernes Fremstrid i Ungarn og Polen Alexanders store Bekymring. I den Anledning lod han Sendeskrivelser udgaa til alle Europas Konger, Fyrster og Prælater med Opfordring til dem at overveie, ved hvilke Midler man skulde modstaa den fælles Fiende, og hvad Bidrag enhver hertil kunde yde. Naar de havde overveiet dette, skulde de sende sine Besultmægtigede til det apostoliske Sæde for at handle om denne Sag inden 6te Juli 1261. For Rødet blev afholdt, døde imidlertid Alexander IV den 25de Mai 1261, og hans Eftermand, Urbanus IV, blev først udvalgt den paafølgende 3de August. I Mellemtiden var en Mængde Besultmægtigede fra forskjellige Lande komne til det pavelige Sæde, men da Kardinalerne nu vare spjessfattede med Pavevalget, kunde de ikke behørigt overveie

¹⁾ Herff Dipl. III. 7, 8. ²⁾ Herff Dipl. III. 10. ³⁾ Herff Dipl. I. 41—43.

Sagen og gave derfor Sendebudene Affked for ikke at volde dem unyttigt Ophold, idet Sagens Overlægning udsattes indtil en ny Pave var valgt. Dgsaa fra Norge indfandt sig Sendebud i denne Anledning, og disse vare af de sidst komne, saaledes at Urbanus enten ved deres Ankomst allerede var valgt, eller i det mindste strax efter blev det. Efter at have givet dem Afgang til sig og læst deres medbragte Breve, tilbagesendte han dem med det apostoliske Sædes Raade og med Paamindelse til Norges Konge og hans Søn, at de fremdeles skulde lægge sig det omhandlende Anliggende paa Hjerte, da det ei var opgivet, men dets Afgjorelse kun udsat. Pave Urbanus's Brev herom til Kongen er givet den 9de Juni 1262 ¹⁾, saa de norffe Sendemænd synes længe at have opholdt sig ved den pavelige Kurie.

Den Korstogsprædiken, som naturligtvis var forbunden med denne udvidede Korstogsplan, havde Alexander og ligeledes Urbanus, som det laaber, i Lighed med hvad før var steet i Anledning af Udsættningen til Preusens og Visslands Omvendelse, overdraget for de nordffke Nigers Bedkommende til Prædikebrødrene. Denne pavelige Bestemmelse behagede imidlertid ikke Kong Haakon, og det saavidt skjønnes især af den Grund, at Prædikebrødrenes Provincialprior, i hvis Hænder den øverste Bestyrelse af Korstogsprædikenen var lagt, for Tiden var en dansk Mand og havde sit Sæde i Danmark, imellem hvilket Rige og Norge et spændt Forhold fandt Sted. Kongen ønskede derimod, at Korstogsprædikenen i Norge skulde forestaaes af dette Riges egne Prælater. At hele den norffe Sæculargeistlighed heri samstemmede med Kongen, begribes let, da den overhovedet, som før er omtalt, saa Prædikebrødrene med fljeve Dine. Kongen fremsatte ved et særligt Sendebud og sine Breve sit Ønske for Pave Urbanus, og denne viste sig strax villig til at føie Haakon. Ved Breve af 21de og 23de October 1263 til Erkebiskop Einar, dennes Lydbiskopper og Norges øvrige Prælater overdrog han Erkebiskoppen det Indsendte med Korstogsprædikenen i Norge, som han før havde paalagt Prædikebrødrenes Provincialprior, dog saaledes at hvad Brødrene maatte hidtil have udrettet skulde forblive i fuld Kraft ²⁾

Denne pavelige Anordning naaede dog hverken Erkebiskop Einar eller Kong Haakon i Live. 3 Juli Maaned 1263 tiltraadte Kong Haakon med en stor Hær og Flode sit bekendte Tog til Skotland for at opretholde det norffe Kongedømmes Overhoiighed over Suderseerne, hvilke de stoffke Konger i længere Tid havde ønsket at underlægge sig. Biskopperne Thorgils af Stavanger og Gillebert af Hamar fulgte ham paa Toget med flere høiere og ringere Geistlige. Kong Magnus blev tilbage i Norge for der at føie Lands-

¹⁾ Norff Dipl. I. 43—45.   ²⁾ Norff Dipl. I. 45—47.

Hyretsen i sin Faders Gravær. Det lyttedes vel den gamle Konge at bittige Hyretterne paa Nerne til at erkende ham som sin Lensherre; men i Landgangen paa Skotlands Vestkyst var han uheldig, og hans Flode led ved de indtrædende Høststorme. Han drog til Orknøerne, hvor han vilde overvintre, før atter at fornye sit Angreb paa Skotland det næste Aar. Men under sit Ophold i Kirkjwaag blev han syg og døde der den 15de December 1263, nær sexti Aar gammel, efter sex og fireti Aars Rigshyrelse.

Samme Aars Høst, altsaa ikke længe før Kong Haalons Død, afled Erkebiskop Einar Gunnarsson efterat have i otte Aar forestaaet den norske Kirke ¹⁾, efter alt at bømme, med Klogskab og Ridhærbhed. De med ham samtidige Biskopper i den norske Kirke vare: — I Bergen Arne siden 1226; han døde Aaret efter Einars Tiltrædelse, 1256 ²⁾, og havde til Eftermand Peter. — I Stavanger døde Biskop Askel i 1254 ³⁾ og havde til Eftermand Thorgils, som dog neppe er bleven indviet før Einar var bleven Erkebiskop; Thorgils fulgte, som allerede nævnt, Kong Haakon paa hans sidste Tog og var tilstede ved hans Dødsleie i Kirkjwaag ⁴⁾. — I Dølo var fra 1248 Biskop Haakon, om hvem forhen er talt, og som ligeledes senere vil blive nævnt. — I Hamar var den oftere omtalte Peter indtil 1260. Han fulgte i 1257 Kong Haalons Datter Christina til Spanien, da hun blev giftet didhen, og han kom det følgende Aar tilbage til Norge ⁵⁾. Hans Eftermand Gillebert, der ogsaa forhen er omtalt, ledsagede, som nys sagt, Kong Haakon til Skotland, og var ligesom Thorgils nærværende ved Kongens Dødsleie. — I Skaalholt paa Island var fremdeles Sigurd Thetmarsson, der overlevede Einar, og i Hole, Henrik, der døde i 1260, og dennes Eftermand, den før nævnte Brand Jonsson, der blev indviet af Einar i dennes sidste Leveaar. — Paa Orknøerne var Henrik siden 1248; han var ogsaa nærværende ved Kong Haalons Død ⁶⁾. — Paa Grønland var den før nævnte Olaf, der overlevede Einar. — Paa Færøerne nævnes som Bergsveins Eftermand en Peter eller Nikolaus, og efter ham Gaute, hvilken sidste overlevede Einar ⁷⁾. — Det samme var ogsaa Tilfælde paa Suderøerne med den i 1253 indviede Biskop Rikard ⁸⁾.

47.

Norges Stilling under Haakon Haakonssons Styrelse.

Kong Haakon Haakonssons Styrelses Tid, især dens senere Halv-

¹⁾ Fram. s. X. 155. ²⁾ Isl. Ann. 124. ³⁾ Isl. Ann. 122. ⁴⁾ Haal. S. S. c. 329, 330. ⁵⁾ S. S. S. c. 290, 294. ⁶⁾ S. S. S. c. 329. ⁷⁾ Norsk Tidst. V. 42, 44. ⁸⁾ Se ovenfor S. 419.

deel, er et Glædespændt i Norges Historie, ikke alene med Hensyn til den udvortes hæderlige Stilling, Norge indtog blandt Europas Riger, men ogsaa med Hensyn til indre Velvære, Næringsveienes Fremskridt, den retslige Ordens Befæstelse, Sædernes Afflibning og fremfor alt den aandelige Dannelses Udvikling. Videnskab og Kunst var da blandt Nordmændene, i Forhold til Tidsalderens Fremskridt overhovedet, i frodig Blomstring. Kongen selv var, efter Mathæus Paris's forhen aaførte Dom, bene literatus, det vil sige: en Mand indviet i sin Tids Videnskabelighed og Literatur. Haakon flegtede i saa Henseende sin Fader og Farfader paa. Han havde i sin Barndom faaet en Slags geistlig Skole-Oppdragelse ¹⁾, og denne har han utvivlsomt i sin Unglingsalder vedligeholdt og udvidet. Han forstod Latin, saaledes at han endog i sin sidste Sygdom kunde finde Underholdning i at høre geistlige latinske Bøger forelæse. Han yndede Fædrelandets Historie, og hans Tid er den egentlige Sagaskrivnings gyldne Alder, da den norske Fagrstinna og den islandsk Heimskringla, de mest omfattende Optegnelser af Norges Saga, samt Rnytlingsa-Saga om de danske Konger bleve førte i Pennen, ganske vist ikke uden Kongens og hans Svigerfaders, Hertug Skules Medvirkning og Tilskyndelse. Haakon og muligen end mere Skule yndede desuden den gamle norrøne Skaldkunst, og deres Indest for den fremfaldte ikke alene det bekjendte Lovkvad til deres Ære af Snorre Sturlasson, hvori de forskjellige Digteformer (bragarhættir) fremstilles, men ogsaa maaskee den hele, til Oplysning af den hedenske Asalære og den ejendommelige norsk-islandsk Skaldkunst saa vigtige, Yngre eller Snorres Edda. Og ved Siden heraf deelagtiggjorde Haakon Nordmændene i det øvrige Europas den Tid mest yndede Landsfrembringelser, i den anglonormanniske eller nordfranske og vel ogsaa tydske Romantik. Han lod nemlig en Mængde franske versificerede Romancer oversætte paa Norsk i ubunden Stil; og den Bearbejdelse af oldtydske romantiske Sagn i det norske Sprog, hvilken i Didrik af Berns Saga er os levnet, skriver sig fra hans Tid og er udført i Norge, om det end ikke med Sikkerhed kan siges, at den er tilbleven paa Haakons Foranstaltning. Rivet i hans Hird blev opfrisket ligesaavel ved høiere aandelig Nydelse som ved selfabelig Glæde. Haand i Haand med Sandisen for Videnskab og Poesi gif Smag for Kunsten. Det var Bygningskunsten, som dengang blandt Kunsterne indtog den meest isinesaldende Plads i Europa; og de Bygninger fra Haakons Tid, af hvilke Levninger end staa tilbage, som Nidaros's Kathedralkirkes vestre Kors, Kongehallen i Bergen, Olavs Kirke sammesteds, Kirken paa Dgvaldsnæs o. fl., vidne om, at Nordmændene med Jær

¹⁾ Haak. S. E. c. 5, 13.

stræbte i denne Green af Kunsten at følge det øvrige Europas og især Englands Fremskridt. Haakon byggede meget og pragtfuldt, baade Kirker, Kongehaller og befæstede Slotte. Senere ugunstige Tidsforholde have jævnet de fleste af hans Bygningsværker med Jorden; men selv ved den nøgne Plads, hvor mange af dem have staaet, heste endnu Minder om hans Tidsalders Glænde.

At Kirkens Personer under saadanne Forhold ikke kunde blive uberørte af den almindelige aandelige Bevægelse, lader sig let begribe. De norske Geistlige vise sig netop at have været de virksomste Medlemmænd ved den almindelige europæiske Dannelses Forplantning paa Norges Grund. Deres stadige Forbindelse med den romerske Kurie, med det slebne Italien, med de berømteste lærde og videnskabelige Indretninger der samt i Frankrige, England og tildeels ogsaa Tydskland satte dem i Stand dertil. Ved Gesandtskaber til fremmede Lande vare hoie Geistlige i Almindelighed Formændene, og lavere Geistlige fulgte som Skrivere og Tolk. Deres ved Skoleopdragelse og Rejser erhvervede Sprogkundskaber gjorde dem stiftede til at virke som Oversættere. Vi vide at enkelte Geistlige, f. Ex. Munken Broder Robert, gif Kong Haakon til Haande med Oversættelse af franske Romaner. For de egentlige theologiske Videnskabers Standpunkt paa denne Tid i Norge og paa Island have vi vel ikke nogen ganske sikker Maalestok; men den Omstændighed, at flere Helgenlegender findes ved den Tid at være overførte i det norske Sprog, berettiger os til at formode, at ogsaa norske Oversættelser af andre theologiske Skrifter f. Ex. Gregorius Magnus's Dialoger, Meuinus's Bog de virtutibus et vitiis, Elucidarius m. fl., hvilke man veed have været til ere blevne da istandbragte, ligesom at enkelte endnu bevarede Homiliesbøger eller Prædikensamlinger deels ere blevne oversatte deels forfattede. Hjemme, ved Underviøning i de ved Kathedralkirkerne stiftede Skoler, i Klostrene og i lærdere Geistliges Huse, var der allerede Keilighed til at erhverve flere theologiske Kundskaber, end de som strengt taget udfordredes til at blive en efter Tidens Krav upaaklagelig eller endog-jaa god Prest. Men de som stræbte efter at naa til Kirkens hoiere Stillinger, segte almindelig i Udlandet, især ved Pariser-Universitetet, at bygge videre paa den i Hjemmet lagte Grundvold, at tilegne sig hvad man kan kalde den hoiere theologiske eller geistlige Dannelse. Dette stede især ved at studere den scholastiske Filosofi og den canoni- ske Ret. Den Tids Nordmænd og navnlig den norske Geistlige synes i det Hele at have havt mindre Smag for Videnskaben fremtrædende i Granskning af abstrakte Gjenstande, end for Videnskaben virkende til et bestemt Mæd i det ydre Liv. De norske Geistlige synes derfor ikke at have ladet sig saameget hændrage af den scholastiske Filosofi, der kunde gjøre

dem til lærde Theologer efter Tidens Maalestok, og sætte dem istand til at virke for det christelig Kærebegrebs Udvikling. Men med desto større Begjærlighed kastede de sig paa Studiet af den canoniske Ret, der aabnede dem den hierarchiske Styrelsesfunks Hjemmeligheder og lovede at danne dem til bygtige Ordner af Kirkens ydre Forhold, til indflydelsesrige Biskopper og Prælater. Det viser sig tydeligt, at der paa Haafons Tid allerede fandtes i Norge et godt Forraad af canonistiske Kundskaber, maastee et større Forraad end tjenligt var for Kirkens sande Gavn. Den norske Geistlighed blev saaledes visstelig ikke staaende tilbage men optraadte snarere som ledende Anførere under de Fremstridt i almindelig europæisk Dannelselse og Bidskabelighed, som Norge i Haafons Styrelsestid gjorde.

Det anførte fremstiller Lysfiden af Norges Tilstand under Haakon Haafonsøn. Tilstanden havde dog ogsaa sin Skyggeside, om man end ikke kan paavise denne saa ganske umiddelbart af foreliggende Kjendsgjerninger fra Tiden selv, men snarere maa slutte sig til den middelbart fra senere indtrædende mislige Forholde, der dog usejlsomt udsprang af allerede nu tilværende Brøst i Samsundslivet. Den Glands, der omstraaled Norge i Haafons Styrelsestid, havde allerede i dens senere Halvdeel naaet sit Høidepunkt. Den forsøgedes ikke videre, tværtimod den omtaagedes meget snart, og gik, før man skulde ventet det, under i et uhyggeligt Mørke. Dets uheldige Omstændigheder hidroge aabnbare Sit hertil, men Hovedsagen var dog ganske vist den, at Staten i flere Henseender manglede den indre Kraft og Frihed, som skulde sætte den i Stand til at opretholde hiin Glands ogsaa under ydre Omstændigheders Tryk. Man ledes saagodt som usiviligt ind paa den Formodning, at den ydre Verdhed og de Fortringer med Hensyn til det øvrige Europas Stater, hvormed Norge under Haakon optraadte, ikke har været understøttet af en tilsvarende Udvikling i Landets materielle Hjelpekilder. Man har en dunkel Følelse af, at Folkets Velstand skjønt i kjendeligt Stigende, ikke har ganske svaret til den glimrende Stilling, Norge antog ligeover for Udlandet, eller at den i det mindste, om end for Diebliffet tilstræffelig, ikke har været bygget paa et saa fast Grundlag, at den under let indtrædende mindre gunstige Forhold kunde være nogenlunde sikret for en pludselig og stærk Tilbagegang. I en saadan Mangel ledes man altsaa til at søge en af Hovedsagerne, hvorfor hiin glimrende Stilling ikke i Længden kunde opretholdes uden efterhaanden meer og meer at tære paa Landets Marv og saaledes forberede sin egen Sammenstyrtning.

Nu kom hertil, at Norges Samsundsorden ved de indre Krige var bleven rystet i sit Grundvæsen. Vel kom Statsverket igjen under

Haakon i en tilsyneladende jævn og rolig Gang; men enkelte af dens gamle Drivhjul vare komne i Ulag, og det saadanne, som ikke saa let lode sig istandsætte eller erstatte med nye. Lendermandsmagten, den ældre Samsundsbordens patriarchalsk-aristokratiske Grundstof, og Folkets Selvstyrelse inden dets engere Kredse og lovgivende Myndighed paa Lagthingene, den ældre Samsundsbordens egentlige demokratiste Grundstof, havde under de indre Uroligheder tabt sin oprindelige Styrke og Betydning. Lendermændenes gamle overveieende Stilling som Bondealmuens naturlige Høvdinge og dens Talsmænd i Kongens Raad var saagodt som ganske gaaen op i deres Stilling som Kongens haandgangne Mænd og Kongedømmets Embedsmænd; og Folkets Selvstyrelse i dets engere Kredse, inden Hered og Fylke, havde ved denne Forandring, ved dets naturlige Hovdingers Dvergang, saa at sige, fra Folk til Konge, tabt sin gamle Holdning, — medens de fire store Lagthing som lovgivende Folkeforsamlinger fremstillede en splittet Statsmagt, som netop ved sin Splittelse var usiftet til at optræde med ret indgribende Kraft. Den gamle Statsorden bestod saaledes med Hensyn til hine tvende Hovedbestanddele i sine ydre Former uforandret, men i sit Indre forældet og svækket, og ligesom stundende mod en Gjenfødselse i Tidens Aand til fornyet Kraft. Baade Folk og Konge syntes at føle dette. Men overeensstemmende med Sverrers Grundsatninger søgte man Statsordenens Gjenfødselse saagodt som udelukkende i Kongemagtens Bestyrkelse, i Kongedømmets Eenhed og den kongelige Myndigheds Udvidelse; medens man forsøgte at tænke paa Vidler til, ved Siden heraf, ogsaa at give Folket et passende almeent Organ og derved Folket som Statsmagt Eenhed, Kraft og Indflydelse paa Statens Anliggender. Den politiske Indsigt, som her skulde have ledet, manglede; og ikke mindre manglede et Forbillede fra Nabolandene, eller i det Hele fra Ulandet, der skulde have kunnet lade sig anvende paa Norges Forhold. Overalt i det nordlige og vestlige Europa var Folkemagten gaaen op i et Aristokrati, der var blevet lige trykkende baade for Almue og Konge, og mod hvilket Kongedømmet først nu begyndte en med Dverlæg ordnet Kamp. En saadan Statsforfatning maatte synes Nordmændenes baade Folk og Kongedømme lidet eftertragtelssværdig. Men en ordnet Folkerepresentation fandtes ingensteds. Kun i England var juu paa den Tid, i Kong Henrik den Tredies seneste Regjeringsaar, den første Spire til den tagt, men endnu neppe kommen til Syn. Der fandt saaledes allerede under Haakons Kongestyrelse, trods den ydre Rolighed, en indre Gjæring Sted i Norges Samsundsborden, der nødvendig maatte fremkalde Forandringer, hvis Retning naturligvis maatte bestemmes af den Aand, som hos Folket havde gjort sig

gjældende, og af den politiske Udvikling, det havde naaet, i Forbindelse med tilstødende ydre Omstændigheder. Den kunde gaa til det Bedre, og den kunde gaa til det Verre; og det Sidste blev i mange Maader Tilfælde.

Hertil kom endelig som noget ganske Væsentligt, at de store Tvistepunkter mellem Kirken og Staten, som allerede oftere paaapeget, ingenlunde vare afgjort ordnede, men kun midlertidigen stillede i Bero, i fuld Følelse af sin Magt ventede Kirken kun paa gunstige Omstændigheder for at drive sine Krav igjennem. Kongedømmet kunde vel holde den noget tilbage i dens hierarkeiske Fremstræben eller til en vis Grad begrænse Bidden af dens Dvergreb; men ganske at stække Geistlighedens Dvermod, eller at hindre Indrømmelsen af mangfoldige Kirkens Forbringere, det stod ikke i Kongedømmets Magt, allermindst naar en mindre kraftig Mand end Haakon Haakonsøn blev Rigets Styrer.

Saaledes dækkede visse Haakons personlige Dygtighed og store Anseelse baade inden og uden sit Riges Grændser over mange Brost i det norske Stateliv, hvilke efter hans Tid, da de paaatvædede Forandringeres uudsættelige Time slog, paa en beklagelig Maade traadte i Dagens Lys, varslende om Norges Forfald.

48.

Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det andet Tidrum.

Der er fra dette Tidrum levnet os en Fremstilling af Christendommens Troslære, saadan som den i den norske Kirke af dens Lærere var fremsat i det norske Sprog, stemmende med den almindelige romerske Kirkes af Paverne gødtjendte Trosbekjendelse, samt vedtagen af Konge og Folk og indført i Landsloven som Christendomsfolkens Begyndelse. Vi have den vistnok ikke i nogen ældre Lovbog, end i den saakaldte Haakonarbof, der er fra Kong Haakon Haakonsøns seneste Rigsaar, og indeholder en Frostathingslov tilkommet af Kongen for hans nye Underfaatter, Islænderne. Fremstillingen findes imidlertid gjentagen i Kong Magnus Haakonsøns (Ragaboters) omarbejdede Lovbog, baade i den almindelige Lands- og By-Lov for Norge, og i den Lov, han fik indført paa Island. Den maa altsaa antages allerede i Kong Haakons Tid at have været erkjendt som Rettefior for Christendomsundervisningen i hele den norske Kirke. Men denne norske Trosbekjendelse er ganske vist ikke først opsat i Haakons seneste Styrelsesaar, eller endog i hans Tid, om den end muligens da først har faaet Plads i Lovbogen. Den skriver sig utvivlsomt fra en ældre Tid, fra det her omhandlede Tidrumms Be-

gyndelse; og det er, som forhen yttret, heel sandsynligt, at den egentlig er opstillet og stadfæstet af Kardinal Nikolaus i 1152 som en i fuldkommen rettroende Udtryk affattet Bekjendelse af Christendommens Hovedlære, paa hvilken Presterne i den norske Kirke skulde grunde sin Christendomsundervisning, og hvilken enhver Nordmand skulde tilegne sig, for at blive tællt blandt Kirkens rettroende Medlemmer. Er denne Anskuelse rigtig, at den egentlig er Kardinal Nikolaus's Werk, da maa man antage, at den af ham er oprindelig forfattet paa Latin og siden, paa hans Bud og muligen endog under hans Opsigt, overført i det norske Sprog til Forhindring af al Branglære. Dette er da den Katekismus for Nordmændene, som det er Tale om, at Nikolaus i sin Tid skulde have forfattet ¹⁾.

Stedet i Lovbøgerne, hvor Trosbekjendelsen udtales, lyder som følger:

„Det er vor Lovs Ophav, som er Ophavet til alt Godt: at vi skulde holde og have den christelige Tro. Vi skulle tro paa Gud Fader, Himmelens og Jordens almægtige Staber. Vi skulle tro paa vor Herre Jesum Christum, hans eenbaarne Søn, som avlet er af den Hellige Aands Kraft og født af Jomfru Maria, pint under Pilatus's Belde, korsfæstet, dødet og begravet; nedsteg til Helvede at løse derfra alle sine Benner; paa den tredie Dag efterat han var døbet i sin Manddom, sin Guddom ufortrænkter, opsteg han af Døden og var siden hos sine Læresvende i 40 Dage, fra Paaskestag og til Himmelfartsdag, og steg da op til Himmelen, og derfra skal han komme paa denne Verdens yderste Dag at domme Enhver efter hans Fortjeneste. Vi skulle tro paa den Hellige Aand, at han er sand Gud som Fader og Søn, og de tre Begreber er een Gud. Vi skulle tro alt det, som alt christent Folk (den hele Christenhet) tror, og alle bellige Mænds Samfund og den hellige Kirke forhen har samtykt med ubrodelig Fasthed. Vi skulle tro, at Synderne forlades i Daaben og Anger og Skriftegang, ved vor Herre Jesu Christi Legeme og Blod, der helliges i Messen, ved Bøn, ved Almisser og Faster og ved alt andet Godt, som man gjør, tænker eller siger. Vi skulle tro, at Enhvers Legeme, som er kommen i Verden eller komme kan til Døddedag, skal da opstaa; og derpaa skulle de, som ilde gjorde og ikke angrede med Bed i denne Verden, have endeløs Kval med Djævelen og hans Erindsvende i Helvede; men de, som godt have gjort i denne Verden, skulle da faa og have evindeligt Glæde med Gud og hans Hellige i Himmerige“ ²⁾.

¹⁾ S. o. f. S. 226.   ²⁾ I det gamle norske Sprog: Þæt er upphaf laga vǫrra, sem upphaf er allra góðra lita, at vör skolum hallda ok hafa kristiliga trú. Vör skolum trúa á Gud föður allsvaldanda (almáttan Hb.) skapara himins ok iartar. Vör skolum trúa a vörn dróttin Jesum Chri-

Efterat have gjengivet denne gamle norske Trosbekjendelse, gaa vi til Kirkeforfatningen i det nu omhandlede Tidrum, og ville betragte den under de samme tre Hovedaffnit, som vi have gjort ved det første Tidrums Slutning.

I. Den væsentligste Forandring, som i nærværende Tidrum foregik med den norske Kirkes Embedsmænd og Geistlighed i det Hele, var den, at Vaandet mellem den Overordnede og Underordnede blev strammere knyttet, og at den norske Kirke som Enhed blev meer fremtrædende. Sognepresten blev meer afhængig af sin Biskop, da hans Betskifte ifølge Loven lagdes i dennes Haand. Biskoppen var ikke længer i sit Biskopsdømme saa eneraadende i kirkelige Anliggender som tidligere, fra den Stand han paa den ene Side fik et Samfund af Chorsbrødre, et Domkapitel, til sit Raad, og paa den anden Side fik sit nærmeste Overhoved i en norsk Metropolitan. Nidaros's Erkebiskop endelig blev det Hoveddrivhjul, hvorom hele den norske Kirkes Bevægelser fra nu af dreiede sig; og han stod umiddelbart under Paven og modtog fra selve den romerske Kurie aabne Forkrifter og hemmelige Indskydelser med Hensyn til sin Metropolitanvirksomhed. Den norske Kirkes hierarchiske Ordning var saaledes for det kirkelige Embedsvæsens Vedkommende fuldbendt.

stum hans einga son, er gelinn er af krapri heilags anda ok sæddr, af Mariu mœy, pindr undir Pilats valldi, krosfestr dœyddr ok grafinn, steig (fôr Hb.) niðr til helvtis at læysa þadan alla sína vini (menn Hb.), þriðja dag eptir er hann var dœyddr í sínum manndómi, óskóddum sínum guddomi (í sínum mannd. o. f. v. mgl. Hb.), reis hann upp af dauða ok var sítan með lærisveinum sínum. xl. daga frá páskadegi ok til uppstigningardags (helga þórsdags Hb.), ok steig þá til himna upp ok þadan ákal hann koma á efsta degi þessa heims at dæma hvern eptir sínum verbleika. Vêr skolum trúa a helgan anda, at hann er sannr gud sem faðir ok sonr, ok þær þriár skilningar er einn gud. Vêr skolum þat allt trúa er trúr öll kristileg þjóð ok allra (mgl. Hb.) heilagra manna samhand ok heilög kirkia hefir samþykkt adr (mgl. Hb.) með óbrigðiligri staðfestu. Vêr skolum trúa at syndir firrlátast í skirn ok (í sk. mgl. Hb., som þerimod tilf: með sanni) idran, ok skriptagang, með holddi ok blöði várs herra Jesu Christi (várs drottins Hb.) er í messunni helgæzt, með bænahaldi, með ólmuggerðum ok fóstum ok með öllum ótrum göðum lutum er menn gera ok hugsa eða mæla. Vêr skolum trúa at hvers manns likamr er í er kominn heiminn eða koma kan til dóma dags skal þá upp rísa, ok þadan af skolu þeir er illa gerðu (gera Hb.) ok eigi idrubuzt með ifirbót (ok eigi o. f. v. mgl. Hb.) þessa heims hafa endalausán ósagnad með standanum (diöslinum Hb.) ok hans erendrekum (englum Hb.) í helviti, en þeir sem gott hafa gert þessa heims skolu þá fá ok hafa eilífan sagnad með gudi ok hans helgum í himinríki.⁴ Hovedtexten er tagen af Magnús's Landselev, men de smaa Fersjelligheder i Haakenarbof ere indskudte i ( ) og betegnede Hb. N. gl. L. I. 261, II. 22.

Vi have allerede omtalt, at Præsters Bestielse til Norges Sogneskifter maa antages at være ifølge Kardinal Nikolaus's Anordning i 1152 overdraget Biskopperne, hver i sit Omraade, og at den Rettighed, som i foregaaende Tidrum deels Sognemenigheden deels Kongedømmet i saa Henseende udøvede, er bleven godvilligen opgivet, om end maaske ikke ganske paa een Gang, saa dog efterhaanden og i Løbet af det tolvte Aarhundrede ¹⁾). I den norske Christenret, der nærmest fremstiller de nu gjældende kirkelige Forhold, den gamle Frostathingsslovs nemlig, udtales udtrykkelig Biskoppens Ret til at bestikke Præster; og med den stemmer i dette Stykke baade den ældre Eidsivaathingss Christenret og den saakaldte Everters Christenret ²⁾). I de Lande udenfor selve Norge, hvilke hørte til den norske Kirke og stode under det norske Kongedømme, er sandsynligviis den samme Regel indført, skjønt man derom intet sikkert ved. I Kun Island gjorde en Undtagelse; thi der paa Den synes de ældre Forhold med Sogneskifternes Besættelse ved disses Ejeres Valg ³⁾), at have vedligeholdt sig ogsaa gjennem hele nærværende Tidrum, om end ikke ganske upaataalt fra Erkebiskoppens Side.

De samme tre Klasser af Præster, som i foregaaende Tidrum fandtes i Norge ⁴⁾), synes, efter Christenretterne at dømme, ogsaa i nærværende at have holdt sig, i det mindste i Navnet. En væsentlig Forskjel mellem dem maatte imidlertid bortfalde ved den nye Bestielsemaade, da Menighedens Indflydelse paa Heredspræsternes Valg og Kirkeejernes paa Høgedspræsternes eller Kapelpræsternes ophorte. Dem tillagdes alle Titelen: Sira, der ganske vist er af udenlandsk Oprindelse og egentlig det franske sire, Herre.

Præsternes Underholdning forblev uidentvilt i Hovedsagen hvilende paa det samme Grundlag, der i Slutningen af foregaaende Tidrum var lagt. Overalt hvor Tjenden var vedtagen, og det var ganske vist nu den aller største Deel af Landet, tilkom en Hjerdepart af den Sognepresten, hvorhos han opbar Betaling for visse kirkelige Forretninger, hvilken dog, ligesom Offeret betragtedes som en frivillig Hjælp. I de enkelte Landsdele derimod, hvor den almindelige Tjende ikke endnu var vedtagen, havde Sognepresten sit Underhold af Sogneskiftets løbbestemte personlige Hjælp (prestreida), samt af den ligeledes løbbestemte Betaling for kirkelige Forretninger; der havde han ogsaa Andeel af den saakaldte Hovedtjende, om hvilken forud er talt ⁵⁾). Sogneprestens Underholdning var saaledes overalt sikret og vistnok manglesteds rigelig. For de Præster, som intet egentligt Kirkesogn

¹⁾ E. c. f. E. 178, 224, 310, 322.

²⁾ N. g. L. I. 135, 385, 416; jfr. c.

f. E. 177.

³⁾ Jfr. c. f. E. 179. f.

⁴⁾ E. o. f. E. 172—176.

⁵⁾ E. c. f. E. 160, 176.

havde, men forrettede Kapellans og Bisarius's Tjeneste, var naturligviis Indtægterne afhængige af Overeenskomst, og oftest vel heel tarvelige.

For Presternes Opdragelse og Undervisning til deres kirkelige Kalb har der aabenbare i dette Tidrum været sørget med ikke saa ganske ringe Omhyggelighed. Ved Kathedralkirkerne's Oprettelse og Biskopsstolenes Henlægning til disse, samt senere hen end meer ved Domkapitlerne's Indstiftelse har der tillige været sørget for Skolers Indretning i Forbindelse med hine Kirker og under Biskoppernes og Kapitlerne's umiddelbare Opsyn. En Skole omtales saaledes at have været i 1217 ved Christkirken i Nidaros ¹⁾; og en maa have været i 1248 ved Kathedralkirken i Oslo, da Haakon, som i dette Aar valgtes til Biskop der, siges forud at have været Skolemester ²⁾. Man tør nu slutte for vist, at ikke Kathedralkirkerne i Nidaros og Oslo alene have havt Skoler, men at saadanne have været oprettede ved alle Norges og den norske Kirkes Biskopsstole, og det ubetvøiel lige fra det her omhandlede Tidrum's Begyndelse, ja sammesteds allerede før. Paa Island omtales Skole i Staatholt allerede under den første islandske Biskop Jøseif (1056—1080) ³⁾, og den første Høle-Biskop, Jon Dgmundsøen (1106—1121) indrettede en Skole ved sin Biskopsstol og satte tvende Lærere ved den: en i latinsk Grammatik og en i latinsk Poesi og Musik ⁴⁾. At Kathedralkirken i Nidaros har i Erkebiskop Eysteins Tid ejet en ikke ganske ubetydelig Bogsamling, derom synes Thiodrek Munks Norges Historie at bære Vidne ⁵⁾. Den Forbring paa geistlige Kundskaber, som man i Norge gjorde til en dygtig Prest, kan saaledes nu ikke længer have været saa ganske ringe. Dette bestyrkes ogsaa, naar man seer hen til den videnskabelige Dannelse, Kong Evertter lagde for Dagen, skjønt han kun var oplært i Hjemmet og til at vorde Prest.

Biskopperne havde vel i dette Tidrum de samme Pligter og de samme Rettigheder som inden Udgangen af det næst foregaaende var fastsat ⁶⁾; men deres Stilling ikke alene i Kirken men og i Staten blev efterhaanden langt mere indflydelsesfuld og fremragende, end den tidligere havde været. Deres personlige Ret stillede over Lendermandens, jævnt med Jarlens ⁷⁾; en Biskop var saaledes efter Nordmændenes Begreb tigginn madr eller tignarmadr, det vil sige: fyrstelig Mand af Verdighed, og hans Stilling blandt Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, lige med Jarlen, om en saadan fandtes, og

¹⁾ Haaf. H. S. c. 13.

²⁾ Haaf. H. S. c. 263.

³⁾ Hungrov. c. 2.

⁴⁾ Finn. Jeh. I. 326.

⁵⁾ S. c. f. S. 267, f.

⁶⁾ S. c. f. S. 181, f.

⁷⁾ Saaledes baade i den ældre Gulathingss- og den ældre Frestathingss Lov. R. gl. L. I. 71, 244.

over Lendermændene, var dermed given. Han skrev sig ogsaa paa almindelig udenlandsk Viis: af Guds Naade (dei gratia, med guds miskunn) og tiltaltes allerede nu: Herre. Biskopsindtægterne, skjønt flydende af de samme Kilder som ved Slutningen af foregaaende Tidrum, bleve dog uidentvivelig nu rigere, og det maaskee væsentligen ved stadig Forøgelse af Biskopsstolenes Jordegods.

Det er allerede oftere berørt, at Oprettelsen af Domkapitler eller Samfund af Chorsbrødre ved de norske Kathedralkirker istandbragtes lige i nærværende Tidsums Begyndelse ved Kardinal Nikolaus. Det er ogsaa paaapeget, at Hovedsiemeden med denne Indsættelse var at gjøre Biskoppernes Valg uafhængigt af Kongedømmet og af enhver verdslig Magt i Staten, idet fra nu af Valget skulde lovligen og canonisk stee ved enhver Kirkes Chorsbrødre uden nogen som helst verdslig Indflydelse. Men det vil derhos, af hvad forud er fortalt, være indlysende, at disse geistlige Kollegier ingenlunde strax kom i uomtvistet og udeelt Besiddelse af den Valgret, som var dem tilstænk. Kongernes Opgivelse af deres Ret blev indskrænkende fortoilet, deels som om den kun gjaldt det Tilfælde, at flere samstyrende Konger gaves i Landet, og disse ei kunde komme til Enighed om Valget af en Biskop; og deels, selv om den egentlige Valghandling indromtes vedkommende Kapitels Chorsbrødre, forbeholdtes dog som Kongedømmets Ret Kongens baade foreløbige Tilladelse til at Valget foretoges ved Kapitlet, og hans efterfølgende Samtykke til den Valgtes Indsættelse. Fra førstnævnte Side synes allerede baade Kong Inge Haraldsøen og Erling Skaffe paa sin Søn Kong Magnus's Begne, at have taget Sagen, — ikke at tale om Kong Sverrer, som i tydelige Ord udtalte denne sin Afskuelse ¹⁾. Fra den anden Side toges aabenbare Tingen af Kong Haakon Haakonsøen ved meer end een Leilighed ²⁾. Sverrer synes, da han ei fandt det tilraadeligt eller passende at bestikke Biskopper ganske efter eget Valg, at have villet opstille den Regel, at Kongen i Forening med sine Raadgivere, deriblandt naturligviis de værende Biskopper fortrinnsviis medregnede, valgte til den ledige Biskopsstol; og deri har han uidentvivelig høyt gammel Vedtægt, ældre end Kardinal Nikolaus's Sendelse, for sig ³⁾. Haakon Haakonsøen derimod synes mere at have hældt til Indrømmelse af de enkelte Kapitlers Valgret, ifkun med Forbehold af Kongens Samtykke til Valget baade i Form og Virkelighed ⁴⁾. Uidentvivelig findes denne hans Grundsatning nærmest udtalt i den gamle Eid-

¹⁾ S. o. f. S. 222—224, 233, 271, 282—284, 312.   ²⁾ S. o. f. S. 349.

³⁾ Saaledes baade ved Valget til Stavanger og til Bergen; f. o. f. S. 271, 282—284, 291.   ⁴⁾ Saaledes ved Erkebiskopvalgene i 1224 og 1254, samt ved Valgene til Hamar i 1251 og 1260; f. o. f. S. 349, 420, 422, 423, 427.

svatnings Christenret, naar det her heber: „Den skal Biskop være til Stolen, som Kongen vil, og som ret er valgt dertil, og som her (i Norge) er viet til Forretningen og Stolen (el. til Stav og Stol ifølge en anden Læsemaal)“¹⁾. Med Alt dette er det dog tydeligt, at Kapittelernes Valgret under Tidrummets Løb stedse meer og meer blev en Virkelighed, medens Kongens foreløbige Tilløbelse og paafølgende Samtykke i samme Ron blev af underordnet Betydning²⁾.

Ved Biskopsvalgets Henlæggelse til vedkommende Domkapitel blev altsaa under det nu omhandlede Tidrum den Sag ordnet for den norske Kirkes Vedkommende overensstemmende med den canoniske Ret eller Paveoven. Kapitlerne bleve naturligtvis med det samme underkastede de almindelige i den romerske Kirke vedtagne Valgregler. Til disse hørte: — Valget skulde være foretaget inden tre Maanedere vare hengangne fra den Tid Biskopsstolen blev ledig, da i modsat Fald Valgretten overførtes paa vedkommende Metropolitan³⁾. Valgerne skulde enes og ikke splitte sig i Partier, i hvilket Tilfælde det ogsaa tilkom Metropolitanen at raade for Valget⁴⁾. Ved den Valgte maatte ingen canonisk Mangel findes, f. Ex. at han var uægtefødt, Prestesøn, eller Lægmand. I saadant Tilfælde var Valget ikke fuldgyldigt, men kun at betragte som en Ansøgning, der gennem Metropolitanen indsendtes til Kurien og der afgjordes ved Pavens Indvilligelse eller Afslag. Den Valgte benævntes da i Kirkesproget ikke: Electus, men Postulatus (Forlangt, Foreslaet⁵⁾). Klostermænd regnedes blandt dem, som ikke fuldstændigen kunde vælges, men maatte postuleres. Grunden hertil var deels den, at en Klostermand ikke altid tillige havde den nødvendige foreløbige geistlige Vielse, og derfor strengt taget ikke hørte ind under de geistlige Grader (ordines ecclesiastici), deels og især den, at en Klostermand var bunden ved sit Klostersløfte, hvilket kun Paven kunde løse ham fra. — Endelig maa bemærkes, at Paven allerede dengang forlængst havde udtalt sin saakaldte Provisioneret (jus provisionis), det vil sige: Retten til selv, hvis han fandt det hensigtsmæssigt, umiddelbart eller ved særlig ubnævnte Befuldmægtigede, „at forsyge“ den ledige Biskopsstol med en Forstander⁶⁾. Af denne Ret benyttede Paverne sig imidlertid endnu sparsomt og almindeligvis kun naar særegne Grunde vare tilstede.

Naar Biskoppens Valg var foregaaet, skulde dette ved Kapitlets befuldmægtigede Sendebud og dets Skrivelse forkyndes Metropolitanen, som derpaa havde at undersøge dets Gyldighed, og ifald han fandt det canonisk, stadfæste det. Den Valgte blev derpaa ordentlig-

¹⁾ N. g. L. I. 385. ²⁾ Saalebes ved Erkebiskop Einars Valg, f. o. f. S. 422, 423. ³⁾ Decr. P. I. Dist. 63. c. 35; jft. o. f. S. 427. ⁴⁾ Decr. P. I.

63. c. 36. ⁵⁾ S. o. f. S. 337. ⁶⁾ S. o. f. S. 420.

viis høitideligen indviet (consecratus) af sin Metropolitan paa Tid og Sted, som denne bestemte, og i Dørvær af mindst tvende Biskopper af samme Provins. Først efter at dette var seet, kaldtes han: Biskop (episcopus); indtil da blot: udvalgt Biskop (electus eller postulatus, i det gamle norske Sprog biskupsefni d. e. Biskopsemne). Fra hans Indvielsesdag regnedes hans Biskops dømmes: Aar.

Der fandtes, som allerede forhen yttret ¹⁾, ikke ved alle Biskopsstole i den norske Kirke, eller Nidaros's Provins (provincia Nidrosiensis), som den nu i Kirkesproget kaldtes, Domkapitler. Dette var kun Tilfældet ved de fem i selve Norge, samt ved Ordnernes og Suderøernes; derimod ikke ved de to islandske, den grønlandske og færøiske. Men med Hensyn til disse bragtes dog ogsaa Biskopsvalget efterhaanden i et Slags canonisk Orden, idet nemlig Nidaros's Metropolitankirke og dens Kapitel tilvendte sig samme. Vi have seet, hvorledes dette gif til med de islandske Biskopsstole henimod Midten af det 13de Aarhundrede. Med den grønlandske og færøiske er det udentvivel indtraadt tidligere og strax efter Erkestolens Drettelse. Hvad den færøiske angaar, finder man dog, at der senere, som paa sit Sted bliver at omtale, opkom Tvist mellem Erkestolen og Bergens Biskopsstol, der ogsaa gjorde Paastand paa Valgretten.

Alle de fem Domkapitler i selve Norge dannedes af saakaldte Canonici sæculares, det vil sige: Medlemmerne vare Verdsliggelige, ikke Klostermænd af nogen vis Munkeorden. De kaldtes almindeligt Chorsbrødre (Kørsbrædr) og havde sit Underhold deels af visse Kapitelet tillagte Præbender eller Prestekald, som de bestyrede enten personligen eller ved Vikarier, deels af det saakaldte Fællesbord, mensa communis, hvilket var udstyret med ikke ubetydelige Ejendomme, deels endelig af en vis Andeel af det til Kathedralkirken faldende Dffer. De havde sine særegne Boliger i Nærheden af Kathedralkirken. Deres Antal var forskjelligt ved de forskjellige Kirker og til forskjellige Tider; det afgang nemlig meget af de tilliggende Præbenders Mængde og Rigdom. Nidaros's Kapitel sees saaledes i 1253 at have havt i det mindste 15 Chorsbrødre ²⁾; i det største Velmagt henimod Reformationen skal det have havt 24 ³⁾. Bergens Kapitel havde 12 Chorsbrødre ⁴⁾. Antallet ved de øvrige tre Kathedralkirker i Norge kjendes ikke, men formodes ligeledes at have været 12 ⁵⁾. De fornemste Medlemmer af Domkapitlerne vare andensteds: Provst (præpositus), Erkebedegen (Archidiaconus), Erkeprest (Archipresbyter), Dekan (Decanus), og Sanglærer (Cantor), hvilke ansaas paa en Maade for Kapitlets Embedsmænd

¹⁾ E. o. f. S. 224.

²⁾ E. o. f. S. 420.

³⁾ Schøn. Thronb. Domf.

Beskr. 229—245.

⁴⁾ Bergens Kalvff. 102.

⁵⁾ Munck II. 879.

og kaldtes fortrinnsviis Prælater. Man kan imidlertid ikke paavise alle disse Embedsmænd ved hvert enkelt af de norste Kapitler og mindst i heromhandlede Tidrum. I Spidsen for Nidaros's Kapitel synes ved denne Tid en Erkeprest at have staaet ¹⁾, senere synes Erkebeggenen at have været regnet som den fornemste. Den fornemste i Oslo's Kapitel synes altid at have været en Erkeprest; i de øvrige tre Erkebegner. Til Kapitelets Medlemmer regnedes udentviol altid den ved Kathedralkirkens Skole ansatte Skolemester. Alle til et Kapitel hørende Chorsbrødre vare udentviol kun sjældnen samtlige tilstede ved Kathedralkirken, idet nogle af dem jævnlig synes at have opholdt sig ved sine Prestekald, nogle at have studeret i Udlandet, nogle endelig at have været borte i Kirkens Erinder. Men de Tilstedeværende bandede Biskoppens Raad og havde en vigtig Stemme med ham i Kathedralkirkens og Biskopsstolens Anliggender. Naar Biskopsstolen var ledig, eller Biskoppen fraværende, hvilede dens Bestyrelse i Kapitelets Hænder. Ligesom Chorsbrødrene valgte Biskoppen, saaledes besatte denne igjen de i Kapitelet ledigblivende Pladse og bortgav Præbenberne; dog paastod og udvirkede Chorsbrødrene allerede tidlig, at deres Raad ved saadan Besættelse af Biskoppen skulde høres. Kapitlerne stræbte overhovedet tidlig efter at indtage en selvstændig Stilling ved Biskoppernes Side, og vi ville i det følgende see, at dette næsten overalt, sjønt under en kjendelig Modstræben af Biskopperne, lykkedes dem. Med de norste Domkapitlers indre Organisation ere vi forresten lidet bekendte. Om Orknøernes Kapitel vide vi, at en Erkebeggen stod i Chorsbrødrenes Spids, og at denne jævnlig havde sit Sæde paa Hjalland for at holde Tilsyn med Kirkevæsenet der ²⁾.

Erkebiskoppen af Nidaros var fra 1152 den norste eller nidarosfiste Kirkeprovinsses Hoved, Forstander for dens ti Lydbiskopper, og nød som saadan alle efter Tidens Begreber en Metropolitan tilkommende Rettigheder, ligesom ogsaa alle sammes Pligter paalaa ham. Han skulde have Indseende med sine Lydbiskoppers Valg, at det stode paa canonisk Maade, skulde stadfæste det og derpaa indvie de Valgte; — han skulde af og til visiterer sine Lydbiskoppers Biskopsdømmer enten personlig eller ved befuldmægtigede Visitatorer; — han skulde endelig, saa ofte som muligt, samle sine Lydbiskopper til Provincial-Concilier for at overveie Provinssens almindelige Kirkeanliggender, og han skulde ved disse Møder føre Forsædet. Nidaros's Erkebiskops Valg foregik, som enhver anden Biskops, ved Erkestolens Kapitel. Men Valget skulde stadfæstes umiddelbart af Paven selv, og den biskoppelige Indvielse meddeles ham af denne, saafremt den Valgte ikke allerede i Forveien var Biskop. I ethvert Fald skulde

¹⁾ S. o. f. S. 420. ²⁾ Munch II. 879.

han af Paven modtage Metropolitanverdighebens Særkjende, det saakaldte Pallium, et tre til fire Finger bredt, hvidt, med sorte Kors indvirket, uident Baand, hvilket han bar rundt om Skuldrene, med den ene Ende nedhængende over Brystet indtil Knæerne, dog kun naar han selv forrettede Messeseembedet paa visse af de største Kirkehøitider, og da udenover alle Messeskæderne. For at modtage dette Verdighedstegn, hvilket fulgte ham i Graven, skulde i Regelen enhver Erkebiskop af Nidaros saadnart som muligt efter sit Valg personlig indfinde sig i den pavelige Kurie. Undtagelse kunde dog skee, idet Paven oversendte Pallium, med Fuldmagt til visse af Provinsens Lydbiskopper, at iflæde den valgte Erkebiskop dermed paa Pavens Vegne. Indtil denne høitidelige Iflædning var foregaaet, benævntes han kun Archielectus (paa Norsk: Erkebiskupsefni). Som Tegn paa sin Metropolitanverdighebed havde han ogsaa Ret til at lade bære et Kors foran sig i høitidelige Optog inden sin Provinses Grændser. Erhvervelsen af Pallium var en kostbar Sag ikke alene paa Grund af Romerreisen men ogsaa formedelst andre Omkostninger, som dermed vare forbundne. Til Dækning heraf indbrev Erkebiskoppen efter sin Hjemkomst en Hjælp af sine Lydbiskopper, kjendt under Navnet: subsidium eller subventio pallii ¹⁾. Forresten synes Nidaros's Erkebiskop, i det mindste i dette Tidrum, ingen Indtægter at have nydt udenfor hvad hans Biskopsbømme afgav; men disse have vi seet, at allerede Erkebiskop Cypstein søgte at strække saavidt som muligt, idet han paaberaabte sig Dpretholdelsen af Erkestolens Verdighed.

I Maaden, hvorpaa Nidaros's Erkebiskop modtog sin Metropolitanverdighebed og dennes ydre Mærker, laa allerede en isinesfaldende Hentydning paa hans, og gjennem ham den norske Kirkes umiddelbare og sterkt bindende Afhængighed af den romerske Biskopsstol, af Paven. Og end mærkbarere blev dette Afhængighedsforhold nu for det hele norske Folk, fra den Høieste til den Laveste, ved Indførelsen af den saakaldte Romerskat (rumaskatt) eller Peterspenge (denarius S. Petri), der uidentviol skede samtidig med Erkesædets Dpretelse og istandbragtes ved Kardinal Nikolaus ²⁾. Man finder den først paabuden i den gamle Frostathingsslovs Christenret, hvor det heber: „Romerskat (rumaskatt), een tallet Pening aarlig, skal Enhver udrede, den som eier Verdi for tre tallede Mark foruden Baaben og enkelt Klædning; baade Karl og Kvinde skal udrede den, eller bøde en Dre for Penningen (D. e. 30 Peninger for hver Pening, som udebliver)“ ³⁾. Afgiften var personlig i strengeste Betydning, ligesom for Alle, rige eller fattige, naar de kun vare i den lovbestedte Formuesstand.

¹⁾ Jfr. o. f. S. 422.   ²⁾ S. o. f. S. 226.   ³⁾ R. g. L. I. 137.

I dette Tidrum stoder man først ved enkelte Leiligheder paa Embedsnavnet Provst (præpositus, prófestr¹⁾), uden at man dog finder nogen Dplysning om, hvad dengang egentlig derved forstodes. Senere, og rimeligviis allerede nu, gaves der i Norge to Slags Provster. Det ene Slags vare Forstanderne for visse større Kirker, der, i Lighed med Kathedralkirkerne, hver for sig underholdt et Kollegium af Kanniker eller Chorsbrødre, i hvis Spidse da stod en Provst, der tillige var Kirkens Sogneprest. Saadanne Kirker kaldtes Kollegiatkirker (ecclesiæ collegiatæ). Det andet Slags udgjorde et vigtigt Hjul i Kirkens Embedsverk, et Mellemled, kan man næsten sige, mellem Biskop og Prest. Disse Provster var paa en Maade Biskoppens Ombudsmænd i visse Dele af hans Biskopsdømme og havde baade med hans kirkelige og verdslige Anliggender at gjøre, dog som det lader mest med de sidste, nemlig Søgemaal for Retten, Opdræving af Indtægter og saadant lignende. I ældre Tid lader det til at have været Lægfolk, som udførte deslige Forretninger paa Biskoppens Vegne, og de kaldtes da, i Lighed med Kongens Forretningsmænd af samme Slags: Biskoppens Armænd (biskups armadr). Men senere hen toges dertil Prester inden Biskopsdømmet, eller i alt Fald Mænd med kirkelig Bielse; og fra den Tid synes Provstenavnet egentlig at være blevet dem tillagt. I det paafølgende Tidrum ville vi oftere komme til at tale om denne sidste Klasse af Provster, der da ikke betragtedes med synderlig gunstige Øine. I nærværende Tidrum er det maastee oftest Provster af første Slags, der menes, naar Navnet forekommer.

Klostergeistligheden og Klostersæfenet, der i foregaaende Tidrum ifkun var i sin Begyndelse i Norge, gjorde i dette Tidrum betydelige Fremstridt. Til de allerede indførte ældre Klosterordener: Benediktinere, Cluniacensere og Cisterciensere, der havde sine Klostre i Norge, kom nu flere nye, nemlig: Augustinere eller regelbundne Kanniker (canonici regulares), Præmonstratensere, Prædikebrødre (fratres prædicatores) eller Dominicanere og Minoriter, (fratres minores) eller Franciskanere.

Af de nævnte ældre Ordener var det, saavidt bekjendt, ifkun Cisterciensernes, som i dette Tidrum forsøgte sine Klostre i Norge. Omkring 1150 blev nemlig et Kloster for Bernhardiner-Nonner stiftet i Bergen, det saakaldte Nunnusetr, og i 1207 blev Cistercienser-Klosteret paa Tautra i Throndhjemsfjorden oprettet ved Munke fra Lysø i Bergens Biskopsdømme. De nyindførte Ordener viste sig virksommere.

Augustiner-Ordenen har Navn efter sin foregivne Stifter,

¹⁾ C. o. f. S. 348.

den hellige Augustinus, Biskop i Hippo i Afrika († 403), men havde egentlig sin Oprindelse fra Chrodegand, Biskop af Metz, som i Slutningen af det ottende Aarhundrede udfastede en egen Ordensregel for de Geistlige af sit Biskopsdømme, hvilke han formaaede til at flytte sammen ved sin Kathedralkirke under et klosterligt Liv, og hvilke siden fik Navnet: Canonici regulares. Hans Indretning var Begyndelsen til de før omtalte Domkapiteler, der ogsaa paa mange Steder vedbleve at dannes af saadanne regelbundne Kanniker, medens paa andre Steder det egentlige Klosterbaand mellem deres Medlemmer betydelig løsnedes, og disse gik over til at blive saakaldte Canonici sæculares, som vare Verdsliggeistlige, der strengt taget ikke hørte til nogen egentlig Klosterorden. Af disse sidste dannedes, som allerede omtalt, de norske Kathedralkirkers Kapitler. De rette Augustinere eller regelbundne Kanniker (Canonici regulares secundum regulam sancti Augustini) delte sig igjen i mange forskjellige Afdelinger, eller efter Kirkesprogets Udtryk: Congregationer, og flere Klostre af dem oprettedes i Norge. Det var i Begyndelsen af nærværende Tidsrum, at denne Orden fik Indgang her, og den fremhjælpedes, som det lader, af Biskopperne, til hvilke, ligesom til Domkapitlerne, deres Klostre synes at have staaet i et nøiere Afhængighedsforhold end de øvrige Ordners. Augustinerklostre i Norge vare: Elgesæter- eller Helgesæter-Kloster ved Nidaros, oprettet af Erkebiskop Eysteinn omkring 1170 ¹⁾, — Kastelloster i Konghella, oprettet før 1180, i Oslo Biskopsdømme, men dog, i det mindste i senere Tid, ligesom Elgesæter, underlagt Erkebiskoppen og Kapitlet i Nidaros ²⁾, — Halsnø Kloster paa Sunnhordaland, — Jonskloster i Bergen for Augustinere-Varfodmunke, begge under Bergens Biskopsdømme og omtrent fra samme Tid som de førstnævnte, — Utsteinøkloster i Kygiasylke under Stavangers Biskopsdømme fra Tidsrummets Slutning eller vel endog det trettende Aarhundredes sidste Hjerdebeel, — og endelig maaskee Reins Nonnekloster, stiftet af Skule Jarl omkring 1230 ³⁾. Paa Island oprettedes af denne Orden: Thykkvabos- eller Berskloster ved 1168, — Helgafelløkloster omkring 1180, — Vidøkloster 1226 — og Mødruvoldøkloster ved Udgangen af det trettende Aarhundrede ⁴⁾. Augustinerklostrene forestodes af Priorer. Ordensdragten var sort med hvid Chorfforte over.

Præmonstratenserne udgjorde i Grunden iffun en Congregation af Augustinerne, udmærket ved en strengere Regel. Ordenens

¹⁾ S. c. f. S. 263, jfr. Munch III. 38.   ²⁾ Munch III. 39.   ³⁾ Lange Kl. S. 61, 344, 387, 507, 561, 589, 729.   ⁴⁾ Flan Joh. IV. 55, 65, 82, 96.

Stifter var den hellige Norbert (1122), og den havde sit Navn af Stamklostret Premontre i Champagne. Medlemmerne vare Prestmunk og Ordensdragten hvid. Klosterforstanderne benævntes deels Provster, deels Abbeder og vare alle afhængige af Abbeden af Premontre, hos hvem de skulde indfinde sig paa visse Tider til Generalkapitel. Af denne Orden fandtes tvende Klostre i Norge. Det ene i Tunsberg var stiftet umiddelbart fra Premontre, forestodes af en Abbed og var allerede til omkring 1190. Det andet i Dragømark, i det østligste Viken, blev oprettet af Kong Haakon Haakonsøn ved Midten af det trettende Aarhundrede og forestodes ligeledes af en Abbed ¹⁾.

Men baade disse sidstnævnte og alle de tidligere omtalte Klosterordener fordunkledes snart af de i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede stiftede tvende Tiggerordener (strates mendicantes): Prædikebrødrene eller Dominicanerne og Minoriterne eller Franciscanerne, baade ved disses Medlemmers Talrigbed og ved den Indflydelse, de vandt ikke alene i Kirken men ogsaa i det borgerlige Liv. Begge Ordener bleve, som før er sagt, stiftede omtrent saantidig (1215 og 1216 ²⁾); og da de vare byggede paa samme Grundtanke, fik de, uden nogen Overenskomst mellem Stifterne, en paaafaldende Lighed i sin hele indre Indretning. I Modsætning til de ældre Klosterordeners Stræben efter Rigdom — noget som forresten ogsaa var ganske stridende mod den oprindelige Tanke med dem — opstillede Tiggerordenerne som den første Grundsatning, at de, foruden sine Boliger (domus), ingen faste Ejendomme skulde besidde, men at deres Medlemmer stedse skulde være sande Tiggere, der sammenbettede det Nødvendige for hver Dag. De skulde derhos foredrage den rene af Paven godkendte katholske Tro og ivrigen stræbe for dens Udbredelse. Alt var beregnet paa at nærme dem, saameget muligt, til Folkets lavere Klasser og skaffe dem Indflydelse hos disse, samt overhovedet paa at knytte Løgsfolk til dem. Hertil sigtede den Ret, som tillagdes begge Ordeneres Medlemmer: at prædike og høre Skriftemaal. Hertil sigtede og den nye Indretning ved dem begge, at de udenfor sine Klostere kunde optage under Navn af sine Ordeneres Tertiariere (tertiarii sti. Dominici, sti. Francisci) alle de Løgsfolk, som maatte ønske sig deelagtiggjorte i Ordenernes Betsignelse og Fordele, uden at de saaledes optagne behøvede at aflægge noget Klosterløfte eller i nogen som helst Maade forandre sin borgerlige eller huslige Stilling; de vare kun forpligtede til, hver i sin Kreds efter Evne at virke for Ordenen og forresten adlyde dennes Foresatte. Med Hen-

¹⁾ Scr. r. D. IV. 418, 419; Langes Klosth. 78—83, 681—690, 719—728.

²⁾ S. o. f. S. 410.

syn til disse Ordners Styrelse var i begge monarkiske og republikanske Former paa en klog Maade blandede. I Spidsen for hver af dem stod en Ordensgeneral med ubstrakt Myndighed, hvis Embede ei var forbundet med Bestyrelsen af noget vist Kloster, men hvis Sæde var i Rom. Han havde et Raad ved sin Side, og i hans Valg deeltog ikke alene Ordensens høiere Embedsmænd, men og den hele Rængde af Ordensbrødre gennem sine Befuldmægtigede. Ved deres Generalkapitler indfandt sig ligeledes saadanne Befuldmægtigede, valgte af de enkelte Klosters Medlemmer. Disse Indretninger gave begge Ordener en indre Fasthed og en ydre Indflydelse, som ingen af de ældre Ordener havde ejet. Om deres hurtige Udbredelse, ogsaa til Norge, og om det mindre vensfabelige Sammenstød, der her som andensheds snart indtraadte mellem dem og Sæculargeistligheden, i hvis Virksomhed de grebe ind, — derom have vi ovenfor talt ¹⁾. De bleve meget hastigen næsten overalt anseede med ugunstige Dine baade af ældre Klosterordener og af Prestestanden; men ligesuldt fremblomstrede de med forunderlig Hurtighed, for en stor Deel vistnok af den Grund, at Paverne, der fuldelig satte deres Verd for Hierarshiet, understøttede dem paa det Kraftigste.

Hvad de Særegenheder angaar, der udmærkede Prædikebrødrene (*fratres prædicatores*, predikarar), da vare Ordensens Huse eller Klosters fordeelte i Provinser (*provinciae*). Bestyrerne af de enkelte Klosters benævntes: Prioer (af Nonneklostrene: Priorinber). I Spidsen for enhver Provinz stod en Provincialprior (*prior provincialis*). Alle stode under Ordensgeneralen (*superior generalis*) i Rom, og til dennes Valg sendte hver Provinz to Befuldmægtigede. Provinsernes Antal var forst otte, senere tolv. En af dem var Dacia eller *provincia daciana*, der omfattede Rigerne Norge, Sverige og Danmark med tilliggende Lande. Ordensdragten var hvid med sort Hatteskappe. I daglig Tale benævntes de hyppigen, især i Danmark: Sortebrødre. De erholdt i det sydlige Europa en frygtelig Navnkundighed som Inkvisionens Forstandere. I Norge havde Ordenen Klosters i de vigtigste Stæder: Nidaros, Bergen og Oslo; derimod synes den ikke at have havt Klosters i Landskbygderne, og heller ikke, saavidt vides, i Norges Biler ²⁾.

Minoriterne (*fratres minores*) vare endnu strengere i Begrebet om Ordensmedlemmernes Armod end Prædikebrødrene. Minoriten skulde intet eje uden de allernødvendigste Klædningsstykker: et Par Buxer og en Kjortel med Hætte, alt af grovt, askefarvet Løi; hans Belte var en Strikke, og hans Fodtøi en Træklovs under den bare

¹⁾ S. o. f. S. 410, 411.   ²⁾ Langes Kloft. 99—106.

Fodsaaie. Heraf benævntes Ordenen i Norge hyppigen: Barfodbrødre (berføllabrødr), ligesom ellers i Norden: Graabrødre. De enkelte Klosterses Forstandere benævntes Guardianer (guardiani); Nonneklosteres Forstanderker: Priorinder. Ordenen var inddelt i Provinser, hver under Opsyn af en Provincialminister (minister provincialis), og Provinserne igjen i Custodier (custodiæ), hver under en Custos. Blandt Provinserne var Dacia, der omfattede de tre nordiske Riger; og under den udgjorde Norge et eget Custodi. Ordensgeneralen, der havde sit Sæde i Rom, benævntes: Generalminister (minister generalis). Minoriternes Orden havde Klosters i alle Norges vigtigere Kjøbstæder: i Bergen, Stavanger, Tunsberg, Oslo, Marstrand og Konghella, men, som det lader, ikke i Landsbygderne. Af de nævnte Klosters vare vistnok ikke alle til i det her omhandlede Tidsrum, men sikkert de tre: i Bergen, Tunsberg og Konghella. Ordenen nærmede sig end mere end Prædikebrødrene til de laveste Klasser og optog en Mængde Tertiariere ¹⁾.

At Klosterstiftelserne i Norge under dette Tidsrum have tiltaget i Rigdom som i Antal, derom kan man ikke tvivle; men at ogsaa Ordenen i den indre Bestyrelse ligesom Klostertugten allerede har begyndt at slappes, derom synes det tidligere fortalte om Nidarholms Kloster og dets Abbed Bjørn at vidne ²⁾.

II. Kirkens religiøse Skikke undergik neppe i Norge under nærværende Tidsrum nogen væsentlig Forandring. Man stræbte kun i alle Stykker, hvor noget Mangelagtigt endnu kunde findes, at nærme sig de bestaaende canoniske Forskrifter saameget som muligt, medens man forresten fulgte de nyere pavelige Bestemmelser med Opmærksomhed og ligeledes søgte at tilegne sig dem saa hastig det lod sig gjøre.

Begrebet om Sakramenterne vandt i nærværende Tidsrum større Bestemthed, og diæses Fastfattelse til de tidligere nævnte syv ³⁾ blev efterhaanden godkjendt i den hele romersk-katholske Kirke. Alligevel finder man dem ikke endnu udtryffeligen opregnede i de norske Christenretter, som kunne anses for nærmest at skildre dette Tidsrums Forhold — hvilket navnlig er Tilfælde med Frostathingsslovens Christenret ⁴⁾ —, idet Sakramenterne i dem, ligesom i de ældre, kun tilfældigviis omtales.

Med Hensyn til Daaben findes i Frostathingsslovens Christenret den Bestemmelse, at hvert Barn, som fødes, skal opfores samt christnes og føres til Kirke „hvis der er Mandshoved paa det“. Ingen særlige Bestemmelser om Misfostere findes, som i de ældre Christen-

¹⁾ Langes Klosth. 91—99.

²⁾ S. o. f. S. 370.

³⁾ S. o. f. S. 188.

⁴⁾ S. o. f. S. 393—397.

retter ¹⁾). Erkebiskop Jons Bestemmelse, hvorved selve Madveren i Nødsfald tillades at døbe sit Barn, uden at hun derfor behøver at skilles fra sin Mand, — er ovenfor omtalt ²⁾); ligeledes Pave Gregorius IX's Forbud mod at døbe Børn i D, hvis Vand ikke var ved Haanden ³⁾).

Ved Confirmationen vides ikke i dette Tidrum nogen Forandring at være foregaaet.

Begrebet om Madveren blev, som ovenfor omtalt ⁴⁾), ved Pave Innocentius III nærmere fastsat paa det fjerde lateranske Concilium i 1215, samt dette Sacrament ngiere forbundet med Skriftemaalet eller Pönitensen end tidligere var Tilfældet. Conciliets Bestemmelse herom findes i Hovedsagen gjengiven i Frostathingenslovens Christenret, naar det her heder: „Enhver ældre end syv Aar skal aarligen paa Paaskebad tage corpus domini, hvis han kan komme til Kirke, eller i andet Fald den første Dag, han er i Stand til at besøge Kirken eller træffer Presten. Men hvis han er femten Aar gammel eller ældre, og det ikke er ham paalagt i Skrift at afholde sig fra Madveren (husl), og han hensidder tolv Maaneder uden at tage Madveren, og derhos æder Kjød før han har taget den, da falder han første Aar i en Bod af tre Mark og ligesaa det andet og tredje; men han være utlæg (fredløs) om han hensidder længer. Men hvis Presten ikke vil meddele ham Madveren paa Grund af hans Ufornuft (öskil), da skal den, hvem Madveren negtes, henvyde sin Sag til Biskoppen eller til Chorsbrødrene, hvis Biskoppen ikke er tilstede, og æde ikke Kjød strafloft, førend han har faaet sin Sag afgjort“ ⁵⁾). Den udviklede Lære om Transsubstantiationen eller Forvandlingen i Madveren medførte, som bekjendt, snart at Vinen i samme blev Lægfolk forholdt. Men naars Meddelelse blot i een Skikkelse er bleven indført i den norske Kirke, vides ikke. At dette endnu ikke var skeet, da Pave Gregorius IX i 1237 udstedte sit Brev om Madveren til Erkebiskop Sigurd, synes tydeligt af Brevets Indhold ⁶⁾).

Kirkebodens eller Pönitensens Sacrament blev ogsaa i dette Tidrum bestemtere udviklet af Kirken. Paa det lateranske Concilium i 1215 forordnedes nemlig, at man skulde skrifte alle sine Synder for sin Sogneprest mindst een Gang om Aaret, og at Presten skulde noie undersøge den Skriftenes Tilstand og derefter bestemme Bøden; men selve Skriftemaalet skulde han holde hemmeligt. Ninesligviis er dette Paabud meget hastig blevet gjort gjældende i Norge ligesaaavel som det om Madveren. I Frostathingenslovens Christenret

¹⁾ N. g. L. I. 130; jfr. o. f. S. 189, 190.   ²⁾ S. o. f. S. 232.   ³⁾ S. o. f. S. 414.   ⁴⁾ S. o. f. S. 236.   ⁵⁾ N. g. L. I. 144.   ⁶⁾ S. o. f. S. 412.

findes Bestemmelse for, hvorledes Skriftbrud skulde straffes. „Det er Skriftbrud (skriptros) — heber det — naar en Mand falder tilbage til den samme Synnd, som han før har begaaet, i det som Straf rammer og til Skrifte blev baaret, eller naar han ikke har forladt Landet efter som i Skrift var ham paalagt.“ Der skal i dette Tilfælde bødes Biskoppen tre Mark første, anden og tredje Gang; men hvis det oftere skeer, er Angjældende udlæg d. e. fredløs, og hans Gods forbrudt til Biskoppen ¹⁾). Vi have forresten i de forudgaaende Skildringer seet, at Nordmændene under dette Tidrum lærte Bansættelsen i dens forskjellige Former tilstræffelig at kende, endog i dens for Statssamfundet frygteligste Form: som Interdikt over alle en bansat Konges Underfatter, der ei vilde opfige ham Lydighed. Bansættelsen i Almindelighed omtales ogsaa i den gamle Frostathingsslovs Christenret, hvor det heber: „Hvis Biskoppen bansætter en Mand, da skal denne have tre Maaneders Frist til at rette paa sin Sag. Men paa det at Folk ikke længer (end denne Frist varer) skal indvillige sig i hans Ulykke, saa stevne (efter dens Forløb) Biskoppens Armand ham Thing og gjøre ham udlæg, med mindre han strax paa Steedet retter sin Sag. Biskoppen have alt hans Gods, men Kongen Ret til at kjøbe hans Jord (landkaup)“ ²⁾). Denne Bestemmelse maatte naturligviis give Bansættelsen over den private Mand forøget Kraft.

De tre øvrige Sakramenter: Ordinationen, Ektefabet og den sidste Salvelse, opfattedes uden tvivl inden den norske Kirke i dette Tidrum ganske fra samme Synspunkt som i foregaaende; og hvad Ektefabet særligen angaar, da blev dette neppe nu meer end for betragtet af Nordmændene i Almindelighed som en, strengt taget, religiøs Forbindelse. I Lovene savnes fremdeles Fordringen af Kirkens Velsignelse for Ektefabet's Gyldighed, og heller ikke gjøres det's Ophævelse udtrykkelig afhængig af nogen Kirkens Dom, uden som forhen i Tilfælde af forbudet Slegtsskabsforhold mellem Ektefællerne. Med Hensyn til dette Forhold opstiller Frostathingsslovens Christenret endnu den gamle Regel, at Ektefæb først er tilladt i syvende Led Slegtsskab og femte Led Svogerskab ³⁾, uagtet, som vi ovenfor have omtalt, det lateranske Concilium i 1215 tillod Ektefæb mellem Brønder i femte Led ⁴⁾.

Med Hensyn til Kirkerne, deres Rang, Vedligeholdelse, Ojenophbyggelse og Fredhellighed, finder man i dette Tidrum de ældste Bestemmelser i alt Væsentligt vedligeholdte. De gamle tre Klasser af Kirker omtales fremdeles ligesom og den Almuen paaliggende Vedligeholdelses- og Ojenreidningsforpligtelse. Et Slags Tilfyndelse til

¹⁾ N. g. L. I. 152. ²⁾ N. g. L. I. 154. ³⁾ N. g. L. I. 147. ⁴⁾ C. o. f. C. 336.

at bygge Fylkeskirkerne af Steen findes i Frostathingslovens Christenret i den Bestemmelse, at hvis Almuen er uenig om, af hvilken Materie Kirken skal bygges, „da skulle de raade, som bedre ville og de skonsommeste ere ¹⁾“. I samme Lov finder man og først Forstfjel gjort mellem Straffen for Brud paa Kirkes og Kirkegaards Fredhelighed i Forhold til Kirkens Anseelse. „Hvis — heter det — en slaar en anden med hadesfuld Haand, hvad han saa slaar ham med, eller saarer eller traaber i Christkirke eller i Marielkirke (begge i Nidaros) eller paa deres Kirkegaard, da har han, som over Drabet, forbrudt Gods og Fred, Land og Løsøre. Men det Gods eier halvt den hellige Kong Olaf og halvt den jordiste Konge. Men den som er slagen eller saaret tage i Forveien sin Ret dobbelt af det Gods. . . . Men hvis en gjør det samme i Fylkeskirke eller paa Fylkeskirkegaard med hadesfuld Haand, da bøde han 15 Mark Solv, halvt til Kirken, halvt til Biskoppen og komme ikke i Landet igjen, før han har bødet til Kirken. Men hvis slikt gøres i Høgendeskirke eller paa dens Kirkegaard med hadesfuld Haand, bøde 7½ Mark sølvvurderet, halvt til Kirken, halvt til Biskoppen og komme aldrig i Landet før til Kirken er bødet. Saa skal være overalt, hvor Kirkefreden bliver brudt“ ²⁾). Bestemmelsen her gjælder nærmest Frostathingslagen; men man kan ikke tvivle paa, at tilsvarende Bestemmelser ogsaa ere blevne fattede for de øvrige Landsdeles Vedkommende, saaledes at overalt Kathedralkirkerne og Fylkeskirkerne, eller de Kirker, som traadte i disse sidste Sted, ere blevne anseede for meer hellige end de ringere Kirker ³⁾).

Kirketjenesten maa overhovedet antages i dette Tidrum at være bleven pragtfuldere end før, ligesom det viser sig, at Fæsttagenes Antal er blevet forøget, og nye Faste synes at være bleven indførte foran visse store Helligdage. Saaledes paabydes i Frostathingslovens Christenret „Faste ved Salt og Brød“ om Eftermiddagene forud for den tidligere Marie-Messe (15de August) og Allehelgens-Messe (1ste November), hvilken Faste alle, som ere tolv Aar gamle eller ældre skulle iagttage „til godt Aar, og Fred og Helse for alle Mænd“, under en Bod af 6 Ører til Biskoppen. Den Mad, som Husbonde og Husmoder paa den Dag skulde have fortæret, den skulde paa selve Messedagen uddeles til de Fattige efter at være ført til Kirken og der indviet ⁴⁾. En ligedan Faste paabydes Eftermiddagen før Olafs-Messe (29de Juli) ⁵⁾. I Begraavelsskikkene foregif, som det lader, ingen væsentlig Forandring ⁶⁾.

¹⁾ N. g. L. I. 133.   ²⁾ N. g. L. I. 134.   ³⁾ Jfr. Best. i Everters Chr. r. c. 18 og 19, N. g. L. I. 416, 417.   ⁴⁾ N. g. L. I. 141.   ⁵⁾ N. g. L. I. 144.   ⁶⁾ N. g. L. I. 135, 136.

Eden vedblev at staa under Kirkens Opsyn. Gudsdomme nævnes endnu i Frostatingslovens Christenret ¹⁾; men de affskaffedes ganske i Norge ved Kardinal Vilhelm af Sabina i 1247 ²⁾.

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsrettlige Forhold stred i dette Tidrum sterkt frem mod det af Pavebømmet opstillede hierarchiske Maal, om end under megen Kamp og jævn Modstand. Det er dog ikke saameget i Tidrummets Kirkelove, — hvortil vi fortrinsviis regne Frostatingslovens Christenret, den saakaldte Sverrers Christenret og Eidsvathingslovens Christenret, — at Fremskridtet i denne Retning aadenbarer sig. Christenretterne bære endnu et Præg af det foregaaende Tidrums Kirkeforfatning, som næsten maa forundre Jagttagerne, og som ifkun lader sig forklare af deres fortsatte Fremstaaen og Udvikling ad den almindelige Lovgivnings Vej, gennem en Overeenskomst mellem Almue, Biskopper og Konge, hvorved de verdslige Statsmagter havde saa at sige det afgjørende Ord, og hvorved man fra deres Side længst mulig holdt paa det Gamle og ifkun med den største Barsomhed og halv modvilligen tilseiede det Nye. Man tør maaskee endog sige, at hine Christenretter, næsten i selve deres Tilblivelse, vare i flere Stykker forældede i Sammenligning med hvad Brugen allerede havde hevdet. Det er derimod Tidrummets ovenfor stildrede kirkelige Begivenheder, der maa vise os Omfanget og Betydningen af Hierarchiets Fremskridt. Man maa dog heller ikke, hvad forhen paa sit Sted er bemærket, af Kardinal Vilhelms Brev af 16de August 1247 slutte, at den norske Kirke i Sandhed og Virkelighed allerede dengang var i ubestridt Besiddelse af alle de Fordele, der nævnes ³⁾. Den skulde i saa Fald allerede da have saagodtsom haft sit Maal inde, idet de to vigtigste af dens fem ovenfor omtalte hierarchiske Fordringer vare den fuldkommen indrømmede, nemlig: uforstyrret Beskikkelse af sine Embedsmænd og selvstændig Dommermyndighed. Saa vidt var den ganske vist endnu ikke kommen, skjønt dens Fordringer paa de af Pavebømmet opstillede Særrettigheder stedsbleve bestemtere og meer høilydende, og i Virkeligheden ogsaa havde modt Eftergivenhed fra de verdslige Statsmagters Side i meer end eet væsentligt Punkt. — Vi ville gienfalde os i Erindringen hine fordrede Særrettigheder, hvilke vi tidligere have opregnet ⁴⁾, og see hvad der med Hensyn til hver enkelt af dem var opnaaet.

I. Kirken skulde selv beskikke sine Embedsmænd, og Geistligheden danne en affondret Stand i Staten. Denne vigtige Fordring var i Gjærningen indrømmet for nærværende Tids-

¹⁾ N. g. L. 1. 145.   ²⁾ E. o. f. S. 381.   ³⁾ E. o. f. S. 382.   ⁴⁾ E. o. f. S. 203.

rum's Udgang. Biskoppernes Valg ved Domkapitlerne var blevet den gjældende Regel, og Sognepresternes Ansættelse ved Biskopperne var godkjendt af Kongedømmet og bestemt i Christenretterne. Endelig var Geistlighedens Ælshat indført i den norske Kirke. Vel finder man ei endnu nogen udtryffeligg Bestemmelse om dette sidste i Tidstrummets Christenretter; men Pave Gregorius IX's tidligere omtalte Brev til Erkebiskop Sigurd ¹⁾ af 16de Mai 1237, sætter det ligesuldt udenfor al Tvivl, at et afgjørende Skridt i denne Sag allerede da var taget, og at Biskopperne ligesaa lidt som Paven nu længer heri vilde høre paa Udflugter og Indvendinger, men have den romerske Kirkes Paabud sat i Kraft. Noget Eftergivenesshed er efter al Rimelighed viist med Hensyn til de allerede forud gifte Prester; men for Fremtiden maatte man ansee Presterne's Indtrædelse i Ægteskab for en afgjort Ulovlighed, der egnede sig til Straf fra Kirkens Side. Geistlighedens Afsondring fra Lægfolket ved en Oplosning af Familielivets stærkeste Bånd var saaledes ogsaa gjennemdrevet. Den norske Kirke kan selvgelig siges ved dette Tidstrums Udgang at have i Hovedsagen opnaaet den saameget eftertragtede Frihed i sine Forstanderes og Embedsmænds Valg og Bestikkelse, ligesom dens Geistlighed nu virkelig havde antaget Præget af en særskilt Stand i Staten.

2. Den samme Uafhængighed i sin Formues Bestyrelse, som vi have seet, at den norske Kirke i foregaaende Tidstrum besad, beholdt den uangreben ogsaa i nærværende; dog, vel at mærke, ogsaa med de i forrige Tidstrum gjældende Indskrænkninger: i Norge for det Kapellkirkerne tilhørende Jordegods's Bedkommende, forsaavidt Private vare disse Kirkers Ejere; samt paa Island for Kirkegodsets Bedkommende i Almindelighed, da alle Sognelirkerne der fremdeles vare Privates Ejendom og deres Patronatsret underkastet. Anledning til Anker fra Kirkens Side i dette Punkt manglede saaledes ikke ganske, ja var, hvad Island angik, endog i høi Grad tilstede ²⁾. Vi ville ogsaa i det følgende see, at dette Punkt der paa Den i næste Tidstrum afgav et Hovedemue til Tvist mellem Geistlighed og Lægfolk.

3. Kirkens Lovgivningsmyndighed forblev i nærværende Tidstrum ganske paa samme Standpunkt som i det foregaaende; det vil siges: den gif ind under Statens Lovgivningsmyndighed i alt hvad som rørte den verdslige Samfundsborden, og kunde blot i reenskirkelige Anliggender siges at eje Selvstændighed ³⁾. Imidlertid var med Erkestolens Oprettelse ogsaa Udgangen aabnet til Afholdelsen af norske Provincialconcilier; og i disse var atter et passende Organ givet for en selvstændig, hele den norske Kirkeprovinc omfattende, kirkelig Lovgivning, naar Staten blot kunde bringes til at er-

¹⁾ E. o. f. E. 412, 413. ²⁾ E. o. f. E. 204—206. ³⁾ E. o. f. E. 296—209.

fiende Provincialconciiliernes Ret i denne Henseende. Her var da atter et aabent Tvistemne mellem Kirke og Stat i Norge, som man ikke undlod at optage i det næstfølgende Tidrum.

4. Kirkens selvstændige Dommermyndighed, øvet i ret canonisk Form efter Pavedømmets Forrifter ¹⁾, skulde ifølge Kardinal Vilhelms fort ovenfor nævnte Brev allerede før Midten af det 13de Aarhundrede have været fuldkommen indrømmet i Norge. Men i denne Kardinalens Paastand maa ganske vist stikke enten en Misforstaaelse fra hans Side af de bestaaende norske Statsforhold, eller og en flu Fordølgelse af Kjendsgjerninger til Hjælp for Kirkens Fordringer i kommende Tider. Norges Love nemlig fra nærværende Tidrum, de verdslige ligesaalet som Christenretterne, indeholde intet Spor til Erkjendelsen af selvstændige geistlige Domstole, men forudsætte tværtimod paa det Bestemteste, at kirkelige Sager, forsaavidt de kom til Rettens Afgjørelse, paadømtes ved de almindelige verdslige Domstole. En gjennemgribende Forandring gjærede imidlertid allerede i det norske Retsvæsen, forberedt ved faste Lagmænds Ansættelse som Retsbestyrere, hvem tillige et Slags dømmende Myndighed var indrømmet, for det Tilfælde at de tvistende Parter foretrak at underkaste sig deres Kjendelse (orskudr) istedetfor Thingets Dom. Denne Indretning, der strev sig fra Slutningen af det 12te Aarhundrede, indskrænkede vist nok, hvis den benyttedes, Geistlighedens ældre Udgang til selv at øve Indflydelse paa Kirkesagers rettlige Afgjørelse, idet den derved overlodes til en enkelt Lagmand istedet for paa de underordnede Thing til Thingmændene, blandt hvilke ogsaa Geistlige kunde være, eller paa Lagthinget til Lagretten, fra hvilken Geistlige neppe vare udelukkede ²⁾. Man maa rigtignok vel mærke sig, at Loven ikke endnu opskillede Retsagers Afgjørelse ved Lagmænds Kjendelse som nogen Nødvendighed, men overlod til de tvistende Parter eget Godtykke at vælge mellem den og Thingets Dom. Alligevel er det sikkert, at Geistligheden, udentviol forudsæende en snart indtrædende, for sig mindre gunstig Forandring i den norske Rettergangsorden, har i dette Tidrum meer og meer tydeligt krævet særegne kirkelige Domstole, indrettede efter den canoniske Lovs Forrifter. Allerede Striden mellem Kong Sverrer og Erkebiskop Erik viser dette ³⁾. Sagen har dog aabenbare endnu ikke i det her omhandlede Tidrum faaet det for Kirken gunstige Udfald, som Kardinal Vilhelms Brev synes forudsætte. Den har derimod faaet som et Krav, tydeligen udtalt fra Geistlighedens Side, som et Tvistens Emne mellem Kirke og Stat, hvilket vi snart skulle see spiller en Hovedrolle i det næste Tidrums store Kamp.

¹⁾ S. o. f. S. 209.   ²⁾ S. o. f. S. 210.   ³⁾ S. o. f. S. 278, 286.

5. Kirken's fritagelse for verdslige Statsbyrder fandt fremdeles Sted i samme Udstrækning som i foregaaende Tidrum. Men neppe var dette nu længer fyldestgjørende for Kirken's høiere Førefatte, der gjerne maatte ønske Ledingsfriheden udstrakt til alle de mange Geistlige og Verdslige, de holdt i sin Tjeneste, og til hvilke denne Frihed efter Loven ikke strakte sig. Paa den anden Side betragtede Kongedømmet med Hæve Dine den norske Kirkes allerede betydelige og stedse vorende Formue, af hvilken intet Bidrag ydedes til Statens Diemed, og som det gjerne ønskede paa en eller anden Maade at see beskattet til sin egen Fordeel, saameget heller, som det saa, at den romerske Stol, at Paverne nu begyndte at skatlægge den paa flere Maader, som det hed, til den almindelige Kirkes Bedste. Vi have seet, at det for enkelt Tilfælde, hvor Christendommens Fremme kunde paastydes, lykkedes Kong Haakon Haakonsøn gjennem Paven at udvirke Bidrag af Kirken's Indtægter ¹⁾. Men til at gjøre disse Bidrag stadige og faste, til at overføre dem paa Kirken's rørlige og urørlige Formue, dertil gav endnu Landslovens Bestemmelser om Stattepbelsen i Almindelighed ingen Anledning. Men ogsaa i denne Henseende var en stor Forandring i Gjære, hvilken det var det følgende Tidrum forbeholdt at see istandbragt, og som afgav en Tilvært til de allerede før omtalte Tvistsens Emner mellem Stat og Kirke.

Dpfatte vi nu endelig i et kort Overblik den norske Kirkes Tilstand under det Tidrum, vi nu forlade, saa finde vi den at udfolde et kraftigt Liv og en mangesidig Virksomhed. I Ordningen af sin indre Styrelse og af sit Embedsvæsen gjør den Kæmpestridt fremad. Dens Indflydelse spores i alle Retninger: i Samsundsordenens Udvikling, — i Sedernes Formildelse og Afslibning, navnlig i Bisingelivets og Trældømmens Forsvinden, — i de fredelige Næringsveies Udvidelse og Opblomstren, — i den aandelige Dannelses Opving, ikke alene ved Fremdragning og Frugtbargjørelse af Nordmændenes ejendommelige Kundskaber, Erfaringer og Landsfrembringelser, men ogsaa ved Belæring hentet fra Udlandet og Tilegnelse af almindelig europæisk Videnskabelighed og Kunst. Den norske Kirkes Selvstændighed grundes fastere og fastere deels gjennem dens Indretninger, deels gjennem dens allerede store Formue, til hvis stadige Forøgelse Loven fra 1152 om Gaver og Testamenter aabnede vide Udsigter ²⁾. Men ved Siden heraf mærke vi ogsaa let Brøst og Mangler at fremtræde ved Kirken, som tidligere ei fandtes eller i det mindste ei saa sterkt aabenbarede sig. Dens Higen og Tragten vender sig øiensynligen meer og meer mod verdslig Glands og Magt og Høihed, hvorved dens rette Maal, Christendommens Fremme, om just ikke strax tabes af Sigte,

¹⁾ S. o. f. S. 389.

²⁾ S. o. f. S. 225.

dog maa befrygtes snart at ville træde i Baggrunden. Dens hierarchiske Stræben antager en mod Kongedømmet og den ældre Statsorden uventlig Retning, idet den vil kue hiint og forme denne efter egne eenfaldige og egenyttige Ønsker, — idet den, i samme Mon som den knytter sig selv fastere til Roms Biskop, ogsaa vil paatvinge det hele hjemlige Statssamfund den romerske Kuries Ledelse, — idet den endelig for at vinde sin Geistlighed Standsfordele drager den ud ikke alene af det medborgerlige Livs Baand, men ogsaa af Familielivets. Banen at herste uindskrænket i det Aandelige, forenet med Høielsen af den Magt, overlegen Dannelse og Kundskab giver, indblæser overhovedet den norske Kirkes Styrere en Længsel efter ogsaa at herste i det Verdslige, som hverken stemmer med Kirkens egen eller med Statens Lær, men som kun egger til en gjensidig Modstand, der fortsat i Længden maa splitte Samfundet og gennem den hele Stats Svækkelse til Slutning ogsaa drage Statskirkens Forfald efter sig. Som i det Tidrum, vi nu forlade, den norske Kirkes hierarchiske Glans, saa langt fra at fordunkles i den i sit nærmeste Udfald ingentunde heldige Kamp mod Kongedømmet, tværtimod stedse tiltager, saaledes skulle vi see denne Glans i det næste Tidrum, efter en gjentagen Kamp af lignende Udfald som den første, at naa sit Høidepunkt, medens dog, under Kirkens glimrende Ydre, og tilsyneladende Virkekraft, dens allerede paapegede indre Meen stadigen udvikle sig til en Hensygnen, der snart ogsaa i det Ydre skal vise sig.

Forste Binds Indhold.

Forste Tidrum.

Christendommens Kamp med Asatroen og Seier over denne. Den norske Kirkes Stiftelse og tidligste Udvikling under Kongedømmets Ledning indtil det romerske Hierarchies Grundlæggelse ved Midten af det tolfte Aarhundrede.

1. Christendommens Kæmpe til Nordens Grænser. S. 1—3. 2. De nordiske Høstfærds Maaud i Hedendommen. Asatroen. S. 3—8. 3. De frankiske Kyrters Driftarbejder for Christendommens Indførelse i Norden. Den hamburgsk-bremiske Erkebiskops Oprettelse. Anegars og hans Efterfølgers Birkfømhed i Danmark og Sverrige. S. 8—19. 4. Christendommen naar Norges Grænser. Kong Haakon den Godes mislykkede Forsøg paa at indføre den. S. 19—25. 5. Harald Graafeld. Haakon Jarl. Den tidste Missions ringe Betydning med Hensyn til Norge. S. 25—33. 6. Christendommen i England. S. 33—37. 7. Kong Olaf Trygvessons Ankomst fra England og helbige Optraeden som Christendommens Førfører i Norge. S. 37—50. 8. Olaf Trygvessons Birkfømhed for Christendommen udenfor selve Norges Grænser. Hans Død. S. 50—61. 9. Christendommens Tilstand i Norge nærmest efter Olaf Trygvessons Død, under Jarlerne Erlig og Svein Haalonsønner. S. 61—65. 10. Olaf Haraldssons, den Helliges, Optraeden. S. 65—71. 11. Kong Olaf Haraldsson beels befætter beels indfører Christendommen i Norge og beels Biskaber. S. 71—90. 12. Olaf Haraldsson som den norske Kirkes Ordner og Lovgiver. S. 90—102. 13. Kong Olaf Haraldssons Kamp med den danske Konge, Knud den Magtige. Olafs Død og Opførelse til Helgen. S. 102—116. 14. Det norske Omvendelsesverks Karakter. S. 117—121. 15. Norge gjenvinder sin Uafhængighed. Kong Magnus Olafsson bin Gode. S. 122—129. 16. Kong Harald Sigurdsson Haarbraade; hans Livslighejder med Bremens Erkebiskop. S. 129—137. 17. Den norske Kirkeforfatnings fremstribende Udvikling under Olaf Kyrrer. S. 137—148. 18. Kong Magnus Barfod og hans Søner. Lunds Kirke faar Metropolitanbisheden over Norden. Store Fremstribt i det norske Kirkenæsen. S. 148—166. 19. Slutningen af det forste Tidrum under Kongerne Magnus Sigurdsson (Blinde), Harald Gille og dennes Søner. S. 167—170. 20. Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det forste Tidrum. S. 170—216.

Andet Tidrum.

Den norske Kirkes Opførelse til selvstændig Kirkeprovins. Dens Udvikling i hierarkisk Retning under Kamp med Kongedømmet. 1152—1263.

21. Kardinal Nikolaus i Norge. Ahdarod's Erkestol oprettes. Jon Bligerdson forste Erkebiskop. Nye kirkelige Indretninger. S. 217—229. 22. Harald Gilles Søners Død. Gystein Erlendsson anden Erkebiskop i Ahdarod. Hans Forhold til Erling Skalle. Overenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnus Erlingssons Kroning. S. 229—246. 23. Mangler ved den mellem Kongedømme og Kirke sluttede Overenskomst. Erling Skalles Karakter og Birkfømhed. 246—251. 24. Everrer Sigurdssons Optraeden. Hans Grundsatninger med Hensyn til Kongedømmets Forhold til Kirken. S. 251—259. 25. Erkebiskop Gystein's øvrige Birkfømhed og Død. S. 259—269. 26. Erlig Ivarsson tredje Erkebiskop. Begyndelsen af hans Strid med Kong Everrer. Erkebiskoppen flygter til Danmark. S. 270—281. 27. Stridens Fortgang mellem Kongedømmet og Kirken. Biskop Nikolaus Arneson af Oslo ekstrader i den som en Hovedperson. S. 281—288. 28. Everrer lader sig krone af de norske Biskopper. Disse danfattes af Paven og staves af Erkebiskop Erlig til Danmark. Biskop Nikolaus undviger fra Norge og stifter Baglernes Parti mod Everrer. S. 289—297. 29. Everrer's Underhandlinger med

den romerske Kirke. Pape Innocentius III fordommer ham. Alle Norges Biskopper drage af Landet. S. 308—307. **30.** Forvarskrift for Kong Everters om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. S. 307—314. **31.** Everters sidste Anstrengelser og Død. Hans og Erkebiskop Erils indbyrdes Stilling. S. 314—319. **32.** Kong Haakon Everters søn. Hans Forlig paa Kongedømmets Begne med Kirken. S. 319—325. **33.** Kong Guttorm Sigurds søn. Kong Inge Baart søn. Baglernes Parti vaffes igjen til Kde. Erkebiskop Eril fratræder. Ldorer Gudmunds søn fierde Erkebiskop i Nidaros. S. 325—336. **34.** Erkebiskop Thorer's Død. Guttorm semte Erkebiskop i Nidaros. Kong Inge Baart søns Død. Haakon Haalons søn bliver Norges Konge. S. 336—343. **35.** Nye Partier reise sig mod Haalen. Stort Rigmøde i Bergen. Erkebiskop Guttorm's Død. S. 343—348. **36.** Peter sjette Erkebiskop. Biskop Alfolaus af Oslo dør. Thorer Thronstke syvende Erkebiskop. S. 349—355. **37.** Elgurd Eindrides søn ottræde Erkebiskop. Kong Haalons Livst med Biskop Paal af Hamar. Spendingen mellem Kongen og Erlue Jarl tiltager. S. 355—363. **38.** Krig mellem Kong Haakon og Erlue. Tennes Fald. S. 363—370. **39.** Underhandlinger om Kong Haalons Krøning. S. 371—379. **40.** Kardinal Vilhelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens øvrige Virksomhed. S. 379—396. **41.** Underhandlinger angaaende Kong Haalons Krøstog. S. 396—398. **42.** Kong Haalons og Erkebiskop Sigurds Kirkeelige Lovgivningsvirksomhed. S. 398—397. **43.** De islanbste Biskopskole besattes fra Norge, og Jølands Underkærlse under Norges Konge forberedes herved. S. 397—410. **44.** Nye Klosterorden indføres i Norge. Erkebiskop Sigurds Metropolitankærlse og Død. S. 410—418. **45.** Eric Alende, og Einar Gunnars søn tiende Erkebiskop. Rigsarvesøgen i Norge ordnet under Kirkens Medvirkning. S. 419—430. **46.** Begivenheder under Einars Metropolitankærlse. Hans og Kong Haakon Haalons søns Død i 1263. S. 430—435. **47.** Norges Stilling under Kong Haakon Haalons søns Stærlse. S. 435—440. **48.** Overligt over den norske Kirkeforfatning i det andet Ldorum. S. 440—462.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

Activity - 2022-2023

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen

af

A. Repper,

Profesor ved Universitetet i Christiania.

Andet Bind.

Christiania.

Chr. Tønsbergs Forlag.

1858.

kjende Provincialconciiliernes Ret i denne Henseende. Her var da atter et aabent Tvistemne mellem Kirke og Stat i Norge, som man ikke undlod at optage i det næstfølgende Tidrum.

4. Kirkens selvstændige Dommermyndighed, øvet i ret canonisk Form efter Pavebømmets Forrifter ¹⁾, skulde ifølge Kardinal Vilhelms fort ovenfor nævnte Brev allerede før Midten af det 13de Aarhundrede have været fuldkommen indrømmet i Norge. Men i denne Kardinalens Paaastand maa ganske vist stikke enten en Misforstaaelse fra hans Side af de bestaaende norske Statsforhold, eller og en flu Fordølgelse af Kjendsgjerninger til Hjælp for Kirkens Fordringer i kommende Tider. Norges Love nemlig fra nærværende Tidrum, de verdslige ligesaa lidt som Christenretterne, indeholde intet Spor til Erkjendelsen af selvstændige geistlige Domstole, men forudsatte tværtimod paa det Bestemteste, at kirkelige Sager, forsaavidt de kom til Rettens Afgjørelse, paadømtes ved de almindelige verdslige Domstole. En gjennemgribende Forandring gjærede imidlertid allerede i det norske Retsvæsen, forberedt ved faste Lægmands Ansættelse som Retsbestyrere, hvem tillige et Slags dømmende Myndighed var indrømmet, for det Tilfælde at de tvistende Parter foretrak at underkaste sig deres Kjendelse (orskudr) istedetfor Thingets Dom. Denne Indretning, der streg sig fra Slutningen af det 12te Aarhundrede, indskrænkede vist nok, hvis den benyttedes, Geistlighedens ældre Afgang til selv at øve Indflydelse paa Kirkesagers rettlige Afgjørelse, idet den derved overlodes til en enkelt Lægmand istedet for paa de underordnede Thing til Thingmændene, blandt hvilke ogsaa Geistlige kunde være, eller paa Lagthinget til Lagretten, fra hvilken Geistlige neppe vare udelukkede ²⁾. Man maa rigtignok vel mærke sig, at Loven ikke endnu opstillede Retssagers Afgjørelse ved Lægmands Kjendelse som nogen Nødvendighed, men overlod til de tvistende Parter eget Godtykke at vælge mellem den og Thingets Dom. Alligevel er det sikkert, at Geistligheden, uden tvivl forudseende en snart indtrædende, for sig mindre gunstig Forandring i den norske Rettergangsorden, har i dette Tidrum meer og meer lydeligt krævet særegne kirkelige Domstole, indrettede efter den canoniske Lovs Forrifter. Allerede Striden mellem Kong Sverrer og Erkebiskop Erik viser dette ³⁾. Sagen har dog aabenbare endnu ikke i det her omhandlede Tidrum faaet det for Kirken gunstige Udfald, som Kardinal Vilhelms Brev synes forudsætte. Den har derimod staaet som et Krav, tydeligen udtalt fra Geistlighedens Side, som et Tvistens Emne mellem Kirke og Stat, hvilket vi snart skulle see spille en Hovedrolle i det næste Tidrums store Kamp.

¹⁾ S. o. f. S. 209.   ²⁾ S. o. f. S. 210.   ³⁾ S. o. f. S. 278, 286.

5. Kirken's fritagelse for verdslige Statsbyrder fandt fremdeles Sted i samme Udstrækning som i foregaaende Tidrum. Men neppe var dette nu længer fyldestgjørende for Kirken's høiere Førefatte, der gjerne maatte ønske Ledingsfriheden udstrakt til alle de mange Geistlige og Verdslige, de holdt i sin Tjeneste, og til hvilke denne Frihed efter Loven ikke strakte sig. Paa den anden Side betragtede Kongedømmet med Hjøve Dine den norske Kirkes allerede betydelige og stedse vorende Formue, af hvilken intet Bidrag ydedes til Statens Diemed, og som det gjerne ønskede paa en eller anden Maade at see bestattet til sin egen Fordeel, saameget heller, som det saa, at den romerske Stol, at Paverne nu begyndte at skatlægge den paa flere Maader, som det hed, til den almindelige Kirkes Bedste. Vi have seet, at det for enkelt Tilfælde, hvor Christendommens Fremme kunde paastydes, lykkedes Kong Haakon Haakonsøn gjennem Paven at udvirke Bidrag af Kirken's Indtægter ¹⁾. Men til at gjøre disse Bidrag stadige og faste, til at overføre dem paa Kirken's varlige og urørlige Formue, dertil gav endnu Landslovens Bestemmelser om Skattepbelsen i Almindelighed ingen Anledning. Men ogsaa i denne Henseende var en stor Forandring i Gjære, hvilken det var det følgende Tidrum forbeholdt at see istandbragt, og som afgav en Tilværet til de allerede før omtalte Tvistsens Emner mellem Stat og Kirke.

Dpfatte vi nu endelig i et kort Overblik den norske Kirkes Tilstand under det Tidrum, vi nu forlade, saa finde vi den at udfolde et kraftigt Liv og en mangefaldig Virksomhed. I Ordningen af sin indre Styrelse og af sit Embedsvæsen gjør den Kjømpesfrit fremad. Dens Indflydelse spores i alle Retninger: i Samsundsordenens Udvidelse, — i Sebernes Formildelse og Afslibning, navnlig i Bisingellivets og Trælldømmens Forsvinden, — i de fredelige Næringsveies Udvidelse og Opblomstren, — i den aandelige Dannelses Opving, ikke alene ved Fremdragning og Frugtbargjørelse af Nordmændenes ejendommelige Kundskaber, Erfaringer og Landsfrembringelser, men ogsaa ved Belæring hentet fra Udlandet og Tilegnelse af almindelig europæisk Videnskabelighed og Kunst. Den norske Kirkes Selvstændighed grundes fastere og fastere deels gjennem dens Indretninger, deels gjennem dens allerede store Formue, til hvis stadige Forøgelse Loven fra 1152 om Gaver og Testamenter aabnede vide Udfigter ²⁾. Men ved Siden heraf mærke vi ogsaa let Brøst og Mangler at fremtræde ved Kirken, som tidligere ei fandtes eller i det mindste ei saa sterkt aabenbarede sig. Dens Higen og Tragten vender sig øiensynligen meer og meer mod verdslig Glands og Magt og Høihed, hvorved dens rette Maal, Christendommens Fremme, om just ikke strax tabes af Sigte,

¹⁾ S. o. f. S. 389.

²⁾ S. o. f. S. 225.

dog maa befrygtes snart at ville træde i Baggrunden. Dens hierarchiske Stræben antager en mod Kongedømmet og den ældre Statsorden uvenlig Retning, idet den vil kue hiint og forme denne efter egne eensidige og egennyttige Ønsker, — idet den, i samme Mon som den knytter sig selv fastere til Roms Biskop, ogsaa vil paatvinge det hele hjemlige Statssamfund den romerske Kuries Ledelse, — idet den endelig for at vinde sin Geistlighed Standsfordele drager den ud ikke alene af det medborgerlige Livs Vaand, men ogsaa af Familielivets. Vanen at herste uindskrænket i det Aandelige, forenet med Høielsen af den Magt, overlegen Dannelse og Kundskab giver, indblæser overhovedet den norske Kirkes Styrere en Længsel efter ogsaa at herste i det Verdslige, som hverken stemmer med Kirkens egen eller med Statens Laro, men som kun egger til en gjensidig Modstand, der fortsat i Længden maa splitte Samfundet og gjennem den hele Stats Svælfelse til Slutning ogsaa drage Statskirkens Forsald efter sig. Som i det Tidrum, vi nu forlade, den norske Kirkes hierarchiske Glæds, saa langt fra at forbunkles i den i sit nærmeste Udfald ingenlunde heldige Kamp mod Kongedømmet, tværtimod stedse tiltager, saaledes skulle vi see denne Glæds i det næste Tidrum, efter en gjentagen Kamp af lignende Udfald som den første, at naa sit Høidepunkt, medens dog, under Kirkens glimrende Ydre, og tilsyneladende Virkekraft, dens allerede paapegede indre Meen stadigen udvikle sig til en Hensygnen, der snart ogsaa i det Ydre skulde vise sig.

Første Bindes Indhold.

Første Tidrum.

Christendommens Kamp med Afsatzen og Seier over denne. Den norske Kirkes Stiftelse og tidligste Udvikling under Kongedømmets Ledning indtil det romerske Hierarchies Grundlæggelse ved Midten af det tolfte Aarhundrede.

1. Christendommens Karmesse til Nordens Grændser. S. 1—3. **2.** De nordiske Høstefarbs Tilstand i Hedendommen. Afsatzen. S. 3—8. **3.** De frankiske Kyrters Beskræbelse for Christendommens Indførelse i Norden. Den hamburgsk-bremiske Erkebiskops Dyrettelse. Angars og hans Efterfølgeres Virksomhed i Danmark og Sverige. S. 8—19. **4.** Christendommen naar Norges Grændser. Kong Haakon den Godes mislykkede Forsøg paa at indføre den. S. 19—25. **5.** Harald Graafeld. Haakon Jarl. Den norske Missions ringe Betydning med Hensyn til Norge. S. 25—33. **6.** Christendommen i England. S. 33—37. **7.** Kong Olaf Trygvessens Ankomst fra England og helbige Optræden som Christendommens Forkynder i Norge. S. 37—50. **8.** Olaf Trygvessens Virksomhed for Christendommen udenfor selve Norges Grændser. Hans Død. S. 50—61. **9.** Christendommens Tilstand i Norge nærmest efter Olaf Trygvessens Død, under Jarlerne Erik og Svein Haalonsønner. S. 61—65. **10.** Olaf Haraldsøns, den Helliges, Optræden. S. 65—71. **11.** Kong Olaf Haraldsøn deels besæfter deels indfører Christendommen i Norge og deis Bllande. S. 71—90. **12.** Olaf Haraldsøn som den norske Kirkes Ordner og Regjører. S. 90—102. **13.** Kong Olaf Haraldsøns Kamp med den danske Konge, Knud den Magtige. Olafs Død og Dødsstælle til Helgen. S. 102—116. **14.** Det norske Omvendelsesværks Karakter. S. 117—121. **15.** Norge gjenvinder sin Uafhængighed. Kong Magnus Olafsøn bin Gode. S. 122—129. **16.** Kong Harald Sigurdsøn Haardraabe; hans Livsligbeder med Bremens Erkebiskop. S. 129—137. **17.** Ten norske Kirkeforfatnings fremskribende Udvikling under Olaf Trygve. S. 137—148. **18.** Kong Magnus Parfob og hans Søner. Lunds-Kirke faar Metropolitanholbeden over Norden. Store Fremstrid i det norske Kirkevæsen. S. 148—166. **19.** Slutningen af det første Tidrum under Kongerne Magnus Sigurdsøn (Blinde), Harald Gille og dennes Søner. S. 167—170. **20.** Døvsigt over ten norske Kirkeforfatning i det første Tidrum. S. 170—216.

Andet Tidrum.

Den norske Kirkes Ophævelse til selvstændig Kirkeprovins. Dens Udvikling i hierarchisk Retning under Kamp med Kongedømmet. 1152—1263.

21. Kardinal Nikolaus i Norge. Albaros's Erkestol oprettes. Jon Birgersøn første Erkebiskop. Nye kirkelige Indtæmninger. S. 217—229. **22.** Harald Gilles Søners Død. Eysteir Erlendsson anden Erkebiskop i Albaros. Hans Forhold til Erling Skakke. Overeenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnus Erlingsøns Krønning. S. 229—246. **23.** Mangler ved den mellem Kongedømme og Kirke stuttede Overeenskomst. Erling Skakkes Karakter og Virksomhed. 246—251. **24.** Sverrer Sigurdsøns Optræden. Hans Grundfømninger med Hensyn til Kongedømmets Forhold til Kirken. S. 251—259. **25.** Erkebiskop Eysteins øvrige Virksomhed og Død. S. 259—269. **26.** Erik Ivarssøn tredje Erkebiskop. Begyndelsen af hans Strid med Kong Sverrer. Erkebiskoppen flygter til Danmark. S. 270—281. **27.** Stridens Fortgang mellem Kongedømmet og Kirken. Biskop Niklaus Arnesøn af Oslo optræder i den som en Hovedperson. S. 281—289. **28.** Sverrer lader sig krone af de norske Biskopper. Løse banskattes af Paven og frevnes af Erkebiskop Erik til Danmark. Biskop Nikolaus undviger fra Norge og stifter Baglernes Parti mod Sverrer. S. 289—297. **29.** Sverrers Underhandlinger med

den romerske Kirke. Pape Innocentius III forbømmer ham. Alle Norges Biskopper drage af Landet. S. 307—314. **30.** Forjærskrift for Kong Everters om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. S. 307—314. **31.** Everters sidste Anstregelser og Død. Hans og Erkebiskop Erks indbyrdes Stilling. S. 314—319. **32.** Kong Haakon Everters søn. Hans Forlig paa Kongedømmets Begne med Kirken. S. 319—325. **33.** Kong Guttorm Sigurdson. Kong Inge Baartson. Baglernes Parti vækkes igjen til Live. Erkebiskop Erik fratæder. Lærer Gudmundson bliver Erkebiskop i Aitharos. S. 325—336. **34.** Erkebiskop Thorer's Død. Guttorm sende Erkebiskop i Aitharos. Kong Inge Baartson's Død. Haakon Haalonsøn bliver Norges Konge. S. 336—343. **35.** Nye Partier reise sig mod Haakon. Stort Rigs-møde i Bergen. Erkebiskop Guttorm's Død. S. 343—348. **36.** Peter slette Erkebiskop. Biskop Nikolaus af Oslo dør. Lærer Thrandse bliver Erkebiskop. S. 349—355. **37.** Sigurd Einridson øt-terde Erkebiskop. Kong Haalons Tvist med Biskop Paal af Hamar. Spændingen mellem Kongen og Erluk Jarl tiltager. S. 355—363. **38.** Krig mellem Kong Haakon og Erluk. Tennes Fald. S. 363—370. **39.** Underhandlinger om Kong Haalons Krøning. S. 371—379. **40.** Kardinal Bihelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens øvrige Virksomhed. S. 379—386. **41.** Underhandlin-ger angaaende Kong Haalons Krøstog. S. 386—393. **42.** Kong Haalons og Erkebiskop Sigurds Kir-kelege Lovgivningsvirksomhed. S. 393—397. **43.** De islandske Biskopsstole besættes fra Norge, og Jølends Underkærlighed under Norges Konge forberedes derved. S. 397—410. **44.** Nye Klosterorden indføres i Norge. Erkebiskop Sigurds Metropolitankyrelse og Død. S. 410—418. **45.** Eric urude, og Einar Gunnarson tiende Erkebiskop. Rigsarvefølgen i Norge ordnet under Kirkens Medvirking. S. 419—430. **46.** Begivenheder under Einar's Metropolitankyrelse. Hans og Kong Haakon Haalonsøns Død i 1263. S. 430—435. **47.** Norges Stilling under Kong Haakon Haalonsøns Etyrelse. S. 435—440. **48.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det andet Aarhund. S. 440—462.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

1

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through. The word "Handwritten" is clearly visible in the center.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen

af

H. Reyfer,

Profesor ved Universitetet i Christiania.

Andet Bind.

Christiania.

Chr. Tensbergs Forlag.

1858.

Andet Bind's Indhold.

Erchie Bidsrum.

Hierarchiets senere store Kamp mod Kongedømmet. Den hierarkiske Kirkeordens bedste Tid i Norge. 1263—1350.

40. Magnus Haakonson Norges Konge. Haakon skrevte og Jon Raabe tolfte Erkebiskop. Kong Magnus's Lovforbedring fornyer Spændingen mellem Kongedømmet og Kirken. S. 1—12. **50.** Forholdene paa Island. Biskop Arne Thorlakson af Skalholt. S. 12—17. **51.** Provinzialconcillium og Erkebiskopsmøde i Bergen 1278. En Overenskomst mellem Kirken og Statens slutted, men ikke indført. S. 17—20. **52.** Strømningen i Norge og paa Island i Anledning af Overenskomsten til Bergen. Ny Overenskomst til Lunenburg 1277. Kongens Indrømmelser. S. 24—30. **53.** Erkebiskop Jens Birkfombød i Kong Magnus's sidste Regeringsaar. Kong Magnus Haakonsons Død. S. 30—34. **54.** Ersk Magnusson bliver Konge. Provinzialconcillium i Bergen 1280. Strid mellem Kongens Raadgivere og Erkebiskop Jon. Dennes Landflugtighed og Død. S. 34—45. **55.** Ribarø's Erkehof naar lange Tiedig. Herre forsløres Forsøg paa at faa den besat. Forund trettende Erkebiskop, S. 46—53. **56.** Kirken's Kamp paa Island under Biskop Arnes Ledning. S. 53—58. **57.** Erkebiskop Torunds første Embedsvirksomhed. Hans Hevnforsøg mod Erkebiskop Jens Forsølgere lykkes ikke ret. Striden mellem Kirke og Kongedømme hender. Provinzialconcillium i Ribarø 1290. S. 59—68. **58.** Lovligheeder inden den norske Kirkes eget Omraade. Strid mellem Chorbredrene og Prædikebrødrene i Bergen, og mellem Chorbredrene og Minoriterne i Oslo. Strid mellem Erkebiskop Torund og hans Kapitel. Foreningen til Lauria. Den skaldste Biskop Arnes seneste Virksomhed og Død. S. 68—83. **59.** Strid mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Striden i Ribarø mellem Erkebiskop Torund og Kapitlet opløses paany. Kong Erik Magnusens Død. S. 83—91. **60.** Haakon Magnusson bliver Norges Konge. Kirkestriden i Stavanger og Ribarø ender. S. 91—103. **61.** Jemtlandingerens Kirkeforhold. Biskopskifter. Provinzialconcillium i Oslo 1306. S. 103—106. **62.** Norges ydre og indre Statsforhold, da Haakon blev Konge. Hans Arvefølge- og Formynderstyrelse. Han trosloer sin Datter Ingebjerg med Hertug Erik af Sverige. Dennes Indblanding i Norges Statsager og Forbindelse med Rigets geistlige og verdslige Stormænd. S. 106—116. **63.** Kong Haakon morder og luer det opkræbende Stormændes Raad. Hans Foranstaltninger i den henseende, vedrørende baade den verdslige og den geistlige Styrelse. En kongelig Kapelgeistlighed dannes. S. 116—124. **64.** Brud mellem Kong Haakon og Hertug Erik. Spænding mellem Kongen og Erkebiskop Torund. Dennes seneste Leveaar og Død. S. 124—132. **65.** Ersk Arneson valgt til fjortende Erkebiskop. Biskop Arne Sigurdsen af Bergen, hans Virksomhed og Strid med Lybterne i Bergen. S. 132—145. **66.** Biskop Arne Sigurdsens Lov med Erkehølen angaaende Besættelsen af Herrens Biskopsstol samt hans Angreb paa Kapelmagisterens Embedsmyndighed. S. 145—153. **67.** Erkebiskoppens Jarsverdigheed ophæves. Concillium i Bienne. Erkebiskop Ersk indvies. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Inddrivelsen af Vallstjalspen. S. 153—165. **68.** Hædelig Pengestrav paa den norske Geistlighed. Provinzialconcillium i denne Anledning i Ribarø. Kongens Omfang for Hæerne. Biskopskifter i Norge. Nye Pengestrav fra den pavelige Kurie. S. 165—174. **69.** Kong Haakon's sidste Dødsforhold paa Geistligheden og de hertelige Forhold. S. 174—180. **70.** Norges Statsforhold i den senere Halvdel af Haakon's Kongedømme. Kongens Død. S. 180—192. **71.** Magnus Erikson bliver Norges og Nylige Sverriges Konge. Det norske Styrelsesraad. Hertuginde Ingebjergs Indflydelse. S. 192—195. **72.** Lov mellem Biskop Knudsen i Bergen og den kon-

gelige Kapelmagister. Provinzialconclium i Bergen 1320. Biskop Bjelshelm af Orknerne tilkalt. Trædten mellem Biskop Kubfinn og Kapelmagisteren afsjoret. S. 196—213. **73.** Biskopstifter i den norske Kirke. Hr. Erling Birkunson bliver Kongens Drotsete og Rigsforstatter. Svandt forhold mellem ham og Geistlighed, især Biskop Kubfinn i Bergen. S. 213—222. **74.** Provinzialconclium i Bergen 1327. Bestemmelser fattede paa samme, hvilke sigte til Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. En Raader tilkaldt Drotseten ved Siden. Fortsat Spending mellem Drotseten og Biskop Kubfinn. S. 222—234. **75.** Ahdarod's Kathedralkirkes Brand. Biskop Kubfinns Birkfombed og Død. Hiere Biskopstifter. Erling Birkunson afgaar som Drotsete, og den unge Kong Magnus Eriksson optræder som selskyyrende. Erkebiskop Gillsø Død. S. 235—243. **76.** Paal Haardesen fremtende Erkebiskop. Et paveligt Erndebud i Norge. Erkebiskop Paals Birkfombed. Provinzialconclium i Ahdarod 1334. Trætte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbeden af Ulfkein. S. 243—250. **77.** Provinzialconclium i Lunsberg 1336. Naadsmøde og Forhandlinger i Oslo om Kirkens Forhold. Den bergenske Biskop Haalons Indskydelse. S. 251—256. **78.** Provinzialconclium tilfagt i 1336, men igjen affagt. Mission med Rigsstyrelsen i Norge. Karfagerne hertil. Mangler ved Statsforeningen mellem Norge og Sverige. S. 257—270. **79.** Missionet i Norge med Rigsstyrelsen kommer til Udbrud, men dampes dog igjen tilfølelabende. Erkebiskop Paal og end mere Biskop Haalon af Bergen øre Indskydelse paa Statsverlets Gang i Norge. Provinzialconclium i Ahdarod 1341. Biskopstifter. S. 270—284. **80.** Norges og Ederiges Udskillelse forberedes og fastsættes, idet Kong Magnus's yngre Son Haalon tages til vorrende Kong i Norge, og hans ældre Son Erik vælges til Fæderens Eftermand i Sverige. S. 284—294. **81.** Den foretagne Forandrings Indskydelse paa Norges Statsstyrelses Gang. Uenighed mellem Erkebiskop Paal og Erkebiskoppen af Upsal. Ny Pavestens paakbydes. Erkebiskop Paals Død. Et mærkeligt Hordbeder af ham. S. 294—302. **82.** Arne Arnesen Vade fremtende Erkebiskop. Uordner paa Island. Endervernes Biskopstift tilkaldt fra den norske Kirkeprovins. Kong Magnus kriger mod Russerne. Erkebiskop Arnes Opdræber. Den store Mandedød raser i Norge 1349 og 1350. Erkebiskop Arnes Død. S. 302—313. **83.** Overagt over den norske Kirkeforfaling i det tredje Tidrum. S. 313—326.

Fjerde Tidrum.

Den hierarkiske Kirkeordens Forsald efter den store Mandedød og under Kalmarforeningen. Dens Omstyrkelse ved Reformationen 1350—1550.

84. Den norske Kirkes fette Tilstand ved Mandedødens Opbor 1350. Claf sttende Erkebiskop. De øvrige letige Biskopstole besattes. Provinzialconclium i Ahdarod 1351, i Bergen 1352. S. 329—350. **85.** Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Raag ved Anvendelse af sin Provisioneret. Pavestenden optræder, og Kongen faar et Raad af den til Krigen mod Russerne. Uordner i Kirke- og Landestyrelsen paa Island. S. 350—359. **86.** Styrelsesforandring i Norge i 1350. Orm Styrelsen bliver Drotsete. Rigtens indre Historie 1350—1355. S. 359—366. **87.** Haalon Magnusens overtager Rigsstyrelsen som Norges Konge. Statørsrelser i Norden mellem 1355 og 1374. Kong Magnus's Stilling i Sverige. Han maa tage sin Son Erik til Meblenge. Tennes Død. Oprør mod Magnus. Haalon af Norge bliver for en kort Tid ogsaa Sveriges Konge, men feitrænges af Albrekt af Mellenborg. Magnus's Fangenkab, Løskøbelse og Død 1374. S. 367—379. **88.** Det nafferiobne tovaarige Tidrum's ubestbringende Indskydelse paa Norges Etat og Kirke. Begivenheder i Kirken mellem 1375 og 1380. Uordner paa Island. Biskopstifter. En pavelig Runtius, Guibo, i Norge. Erkebiskop Claf Død i 1372. Thronat tænde Erkebiskop. Kong Haalons seneste Regeringsaar. Hans Son, Claf, bliver Danmarks Konge. Haalons Magnusens Død 1380. S. 379—386. **89.** Claf Haalonsen Norges Konge. Hans Meber, Margareta Baldermardatter af Danmark. Dgmund Arnesen Drotsete. Biskopstifter. Erkebiskop Thronat bor 1381. Mikolaus nitende Erkebiskop. Binalte Henrikson tvende Erkebiskop. S. 396—410. **90.** Lenning Margareta vælges til Norges Riges Forstatter, og terpaa Erik af Pommern til Norges Konge i 1389. De norske Biskoppers Birkfombed berred. S. 410—422. **91.** Trenning Margareta vinder ogsaa Indskydelse i Sverige, især efterat have fanget Kong Albrekt. Rigsstyrelsen i Norge. De norske og Islandts Biskoppers Birkfombed i de sidste ti Aar af det fjerde Tidrum's. Ivedoris af Alene Vidnesdyrd om Norges Geistlighed ved den Tid. Et Birgitta i Sverige og Birgittinerne Klosterorden. S. 423—439. **92.** Foreningen mellem Norge, Sverige og Danmark til Kalmar 1397. S. 439—444. **93.** Kong Erik bliver myndig. Erkebiskop Binalte bor 1402. Køl en og tvende Erkebiskop. Stort Møde af Biskop-

dre i Bergen 1406. **Biskopstifter.** Dronning Margretas sidste Leveaar og Død 1412. S. 444—455.
94. Kong Erik Knudsøn. Landshyrtiens daarlige Tilstand i Norge. Fædetsmets Ekstremte. U-
 maaeliggende Conciller i Pisa og i Koptis. Biskopper i den norske Kirke. S. 155—165. **95.** Erkebiskop
 Hales Død 1426. Hales Døds og tyrante Erkebiskop. Hans første Embedevirksomhed. Christendoms
 anden Brand. Kong Eriks Bilsaalrigbed ved Biskopsstoles Besættelse. Hans Valg falder paa uverdige
 Personer. S. 165—177. **96.** Virginitinerordenens Udbredelse over de tre nordlige Nigter. Munklige Be-
 nediktinerkloster i Bergen ombaanet til Virginitinerkloster. Anklage mod Virginitinerne. Kongen og Biskop-
 perne tage sig af deres Sag. S. 176—185. **97.** Erkebiskop Hales Stræber at gjenoplive Provinzialcon-
 cillierne. Concillium i Bergen 1435, i Oslo 1436. S. 185—195. **98.** Mission med Kong Eriks Gy-
 relse i alle hans tre Nigter. Klager fra Norge i Karene 1421—1424. Uroligheder i Sverige 1432—1438.
 Uroligheder i Norge 1436—1437. S. 195—213. **99.** Kong Eriks Uffærelse og Kristoffer af Bayerns
 Valg til Konge, først i Danmark, saa i Sverige, og endelig i Norge 1442. Tilbagekald paa den norske
 Stats og Kirkes Forhold under Erik. S. 213—227. **100.** Kristoffer af Bayerns Konge fra
 1442—1448. S. 228—232. **101.** Dobbelt Kængervalg i Norge. Kamp mellem Karl Knudsøn og Kri-
 stian af Oldenburg. Den sidste sejrer. S. 232—246. **102.** Erkebiskop Hales Død 1450. Tredobbelt
 Valg til Rikard's Erfølge. Olaf Thronsdon entelig tre og tyvende Erkebiskop 1459. S. 246—261.
103. Kong Kristian skaffes Overenskomsten til Lundberg. Biskopstifte i den norske Kirke. Er-
 kbiskop Olaf Thronsdon dør 1474. Gaute Jærsøn fire og tyvende Erkebiskop. Kristian 1's stærke Re-
 gieringsaar og Død 1481. S. 261—270. **104.** Uroligheder i Norge efter Kristian 1's Død. Erkebiskop
 Gaute Rigsvaldarius. Dr. Jon Emor Rigsforhandler. Hans Kristian 1's Søn, vælges til Konges Konge
 i Halmstad 1483 og krones samme Aar i Rikard's. S. 270—281. **105.** Norge under Kong Hans's
 Styrelse indtil 1503. Stemningen i Norge. Partier der. Anut Alfson og Henrik Krummedisse. Anut
 Alfsons Død. S. 281—293. **106.** Kong Hans's seneste Regjeringsaarit. Hans Søn, Christen Kristian,
 Norges Styrrer paa Kongens Vegne. Hertog Høfufalts Lysand. Biskop Hans af Hamar. Erkebiskop
 Gaute dør 1510. Erik Wallendorf fem og tyvende Erkebiskop. Kong Hans dør 1513. S. 293—315.
107. Kristian II bliver Danmarks og Norges Konge. Hans første Styrelsesaar. Erkebiskop Erik Wal-
 lenderf. Biskop Høfolt af Stavanger og Abbed Henrik af Ustved. Biskop Anders Mus i Oslo og Na-
 gløse Hans Mule. Erkebiskop Eriks Virksomhed i Kongens og Kirken's Tjeneste. S. 315—331. **108.** Er-
 kbiskop Eriks Fald og Flugt fra Norge. Han dør i Rom 1522. Førfølgelse med Biskop Anders Mus.
 Trane resignerer til Fortælle for Hans Mule. Biskop Anter af Bergen. Seland's Biskopper. Kristian II's
 Forhold til Kirkeformationen i Iddfland. Hans Flugt fra sine Nigter i 1523. S. 331—351. **109.**
 Frederik I vælges til Danmarks Konge 1523. Mellemrige i Norge, under hvilket de ledige Biskopdommer
 besaues. Olaf Engelbrektson fire og tyvende Erkebiskop. Henrik Krummedisse. Henrik Krummedisse Lunge. Kri-
 stian II opsiges, og Frederik I vælges i 1524. Frederiks norske Haaftandsaaiting. S. 351—371. **110.** De
 første Aar af Frederik 1's norske Styrelse. Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge. Angreb paa Kirken
 og dens Voks. Luthers Lære forlyntes i Bergen. Fælte mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. Hr.
 Ege Vilke afstier i 1529 Hr. Vincentius som Hovedmand paa Bergenhus. S. 371—395. **111.** Christen
 Kristian, Frederik 1's sidste Søn, kommer i 1529 til Oslo. Hensigten med hans Hæfte opnaars ikke. Strid
 mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge. Forlig i 1530. Kirker nedbrudte og Alostre seculariserede.
 S. 395—409. **112.** Kong Kristian II's Oprøden i Norge 1531—1532. Erkebiskop Olaf og flere Bi-
 skoppers antage sig hans Sag. Kristians Foretagende mislykkes, og Norges Herold bringes i sin gamle
 Ekil. Kong Frederik I dør 1533. S. 409—437. **113.** Mellemrige efter Kong Frederik 1's Død. Konge-
 valget udfættes i 1533. Grevens Fælte begynder i Danmark. Kristian III vælges af den jydsk Adelt til
 Danmarks Konge i 1534. Erkebiskop Olaf som Hermand ser Norges Raad tvædet med sin Erklæring.
 S. 437—449. **114.** Norge fremdeles uden Konge. Rejseorder i 1535. Hr. Riso Vølles Døde.
 Uenskab med Erkebiskop Olaf og Hr. Vincentius Lunge opblusser paanu. Et paatankt Rigsode i
 Idrondhjem gaar ertvædet. S. 449—459. **115.** Hr. Riso Vølles Jængeling. Erkebiskoppen sender Kri-
 stian Thronsdon til Oslo. Underhandlinger der. Det søndensjeldste Raad nærmer sig endnu meer end
 før til Kong Kristian III. Hvalgerne Frederik optræder som Kristian II's Svigerfar med Fædringer. Re-
 vender sig til Erkebiskop Olaf om Hjælp i Norge. S. 459—473. **116.** Kristian III begynder med storre
 kraft at drive paa sit Valg i Norge. Eender Klaus Vilke deiden som sin Underbantzler. Vincentius
 Lunge vil have Kongens Erinde afsjort i Oslo; men Klaus Vilke vil have en Sammenkomst i Idrond-
 hjem med Erkebiskop Olaf. Ræde af de søndensjeldste Raadmedlemmer selge ham did. S. 473—485.
117. Herremødet i Idrondhjem. Riso Vølles og Vincentius Lunges Død, og de sønjelige Sendemands
 Jængaling. Erkebiskoppens Rigsforetagender med Aleshus og Bergen mislykkes. Han leelader sine
 Raager og søger Udsoning med Kristian III. S. 485—497. **118.** Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf og
 de frigitne sønjelige Sendemænd. Erkebiskoppen gjør Kong Kristian III Uldud. Klaus Vilke underbantzler
 i Danmark til Erkebiskoppens Fortælle. Ege Vilkes og Erkebiskoppens indbyrdes Forhold i Norge; den

Forste Velder herft til Kong Kristian Eide. S. 797—810. 110. Kjobenhavns Overgivelse i August 1536. Kristian III beslutter at bruge Magten mod Norge. Rigsdag i Kjobenhavn i October 1536. Norges Indordning under Danmark som Provins besluttet, og Biskopvæmmet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Claus stikke Biskopsbed i Norge. Hans Flugt til Nederlandene i April 1537. Straxvikholm opgives i Mai. Trud Ulfstads Tog til Thronhjem. Norge underlæder sig. S. 811—826. 120. Norges Underkastelsesforhold til Danmark og dets Kirke-reformation samtlig ordnede af Kristian III. Evangeliske Superintendenters Beskikkelse i Norge. De Personers senere Eljæbne, som spillede Hovedrollen i Norge ved den kirkelige og politiske Forandring i 1537. S. 826—843. 121. Katholikernes sidste Tid paa Soland. Biskopperne Ogmund Paalsen af Ekaalholt og Jon Aresen af Hole, dens forrige Dyrreholdere. Reformationens fuldkomne Seier ved Jon Aresens Død i 1550. S. 844—876. 122. Overfigt over den norske Kirkeforfating i det fjerde Tidrum. S. 876—881.

Credie Tidrum.

Hierarchiets senere store Kamp mod Kongedømmet. Den hierar-
kiske Kirkeordens bedste Tid i Norge.

49.

Ragnus Haakonson Norges Konge. Haakon eneste og Jon Rande tolfte Erke-
biskep. Kong Ragnus's Lovforbedring fornyer Spændingen mellem Kongedømmet
og Kirken.

Med Haakon Haakonsons Død i Slutningen af 1263 gik Nor-
ges Kongedømme uden al Rystelse over til hans eneste gjenlevende
Søn Magnus. Denne havde siden 1257 baaret Kongenavn, siden
1261 været kronet Konge og siden sin Faders Tog til Vesten om Som-
meren 1263 Norges Riges Styret. Hertil kom, at der Ingen fandtes,
der med ringeste Skin af Ret kunde gjøre ham Kongedømmet stridigt.
Siden Sigurd Jorsalfarers og hans Brødres Regjeringsstiltrædelse
havde ingen norsk Konge saa rolig og uimodsagt taget Kongedømmet
i Besiddelse. Dette skede ogsaa, som det laader, uden nogen fornyet
hoitidelig Antagelse; og Kong Magnus regnede sin Regjeringsstiltræ-
delse fra sin Faders Dødsdag.

Ikke saa let og hurtig gik det med Erkestolens Besættelse efter
Einars Død, der som allerede sagt indtraf noget før Kong Haakons,
om Høsten 1263. I Valget af hans Eftermand gik Chorsbrødrene i
Nidaros udenfor sin egen Kreds og kastede, uvidt af hvilken Grund,
sine Bine paa Birger, Abbed af Cisterciensers-Klosteret paa Tautra,
der ogsaa modtog Valget. Dette skede enten i Slutningen af 1263
eller i Begyndelsen af 1264. At Kongen herved har været adspurgt,
omtales ikke. To Hindringer vare imidlertid i Veien for Birgers
ordentlige Valg: han var Prestesøn og Klostermand. Han
kunde derfor af Chorsbrødrene ikkun postuleres til Erkestolen; det til-
kom Paven at dispensere ham for de canoniske Mangler og derpaa
fuldbyrde Valget ¹⁾. Allerede som Postulatus eller Erkebiskopsæmne
synes Birger at have stræbt at indbynde sig hos Chorsbrødrene, deels

¹⁾ Fornm. s. X. 155.

ved at bekræfte Erkebiskop Sorles Gave til deres Kommune, hvilken, som før sagt, Erkebiskop Einar havde underkjendt og frataget dem ¹⁾, — deels ved at bilægge ved Forlig en af de gjængse Tvistigheder mellem dem og Prædikebrødrene i Nidaros ²⁾. Man fristes til at antage, at foreløbige Løfter, især med Hensyn til det første Punkt, ikke have været uden Indflydelse paa Chorsbrødrenes gunstige Stemning for Birgers Udvalgelse. Om Kong Magnus har betragtet den med samme gunstige Bine, er meget at betvivle. Den afdøde Erkebiskop Einar havde, som før er sagt, stedsse vist sig som Magnus's hengivne Ven, endog saa i den Grad, at det havde vaft Kong Haakons Utilfredshed, og Magnus havde gengjældt denne Hengivenhed med en lignende. Var nu, hvad der er høist rimeligt, Birgers Valg et Berf af et med Einar utilfreds Parti blandt Chorsbrødrene, saa laader sig deraf let forklare, at Kong Magnus ikke just optog det med ubetinget Bisalb. Da Birger — heber det — om Sommeren 1264, paa sin Reise til den pavelige Kurie, fandt Kongen i Bergen, var Forholdet mellem dem kolbt. Birger fortsatte imidlertid sin Reise til Rom ³⁾.

Hans Valg fandt dog ikke den af Chorsbrødrene ønstede pavelige Stadfæstelse. Pave Urban IV døde den 2den October 1264. Hans Eftermand Clemens IV blev først udvalgt i Begyndelsen af det følgende Aar og kronet den 22de Febr. 1265. Dette Pavestifte maa for det første have forsinket Afgjørelsen af Birgers Sag. Men derhos maa der have været Grunde tilstede, hvorfor Paven betænkte sig paa at stadfæste hans Postulation, hvad enten disse Betæneligheder ere vakte ved Forestillinger fra Kong Magnus, eller ved oplyste Omstændigheder ved hans Udvalgelse, der havde kastet Skygge paa Chorsbrødrenes Fremgangsmaade ved denne Leilighed. Vist er det, at Birger ei meer nævnes — maaskee er han død under sit Dphold i Kurien —, og at Pave Clemens stred til den, i det mindste for Norges Bedkommende, hidtil usedyvanlige Fremgangsmaade, at overdrage Valget af en ny Erkebiskop til fire norske Klostermænd, nemlig Cistercienser-Abbeden af Lysse, Cluniacenser-Abbeden af Holm, Prædikebrødrenes Prior i Nidaros og Minoriterbrødrenes Custos i Norge. Dette var en Suspension af Chorsbrødrenes Valgret, der tyder paa en begangen Feil fra deres Side, der havde paadraget dem Pavens Misnøie. De fire befuldmægtigede Vælgere valgte nu i 1265 Biskop Haakon af Oslo til Erkebiskop ⁴⁾. Han var paa den ene Side Kongens særdeles Ven, og havde paa den anden Side vist sig meget gavmild mod Oslo Biskopsstols Chorsbrødre ⁵⁾, en Omstændighed, som muligens har indgivet

¹⁾ N. Dipl. III. 10.   ²⁾ N. Dipl. I. 49.   ³⁾ Fornm. s. X. 155.   ⁴⁾ Jøl. Ann. 134.   ⁵⁾ N. Dipl. III. 9.

Ridaros's Chorsbrødre Forhaabninger om, at han ogsaa vilde vise sig gavmild mod dem, og saaledes har kunnet nogenlunde forløse dem med hans Bælg uden deres Medvirkning.

Det varede dog endnu over eet Aar før Haakon modtog sit Pallium og dermed sin egentlige Metropolitanverdigheid. Skønt Pallium ifølge Fundations-Bullen for Ridaros's Erkeføde skulde søges personlig i den romerske Kurie af den valgte Erkebiskop, saa gjordes dog Undtagelse fra denne Regel, især for det Tilfælde, at den Valgte allerede forud havde biskoppelig Bielse, og saaledes ikke behøvede at modtage denne af Paven; da kunde Pallium oversendes den Udvalgte, ligesom allerede havde været Tilfælde med den første Erkebiskop i Ridaros, Jon Birgersson, der forud havde været Bisshop af Stavanger. Haakon søgte det heller ikke i egen Person; men det overbragtes ham ved Chorsbroderen Jon, der rimeligviis i denne Anledning har været affendt paa Biskoppens og Kapitlets Vegne til Kurien. Jon kom med Pallium til Norge den 6te Januar 1267, og den paafølgende 14de April, som var Skærtorsdag, blev Haakon isort det i Ridaros. Dette stede med stor Høitidelighed. Kong Magnus og Dronning Ingebjørg vare tilstede; Biskopperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger, hvilke dertil af Paven vare bemyndigede, lagde Pallium over Haakon, og tvende andre Biskopper, Olaf af Grønland og Gaute af Færøerne, stode hos. Derpaa viede Erkebiskoppen Andreas, der var valgt til hans Eftermand paa Oslos ledige Stol, og Torund Thorsteinsson, til Bisshop af Hole, hvilken Stol han var bleven valgt til at beklæde, da Brand Jonsson efter et kort Biskopsdomme var død i 1264 ¹⁾).

Haakons Metropolitanstyrelse blev af kort Varighed, og det eneste Brev, man kjender, udstedt af ham som Erkebiskop, er et Gavebrev af 16de August 1267, hvorved han skænker St. Andrea Kirke paa Haug til sine Chorsbrødres fælles Bord, paa Grund — som det i Brevet heber — af deres Præbenders Ringhed. Elleve Chorsbrødre af Ridaros nævnes som nærværende ved og samtykkende Gaven, og blandt dem den ovennævnte Jon ²⁾). Gaven skulde vel være en Løn fra Haakons Side for Chorsbrødrenes Belvillie. Han overlevede denne Handling kun tvende Dage, da han nemlig døde den paafølgende 18de Aug. 1267 ³⁾). Han efterlod, rimeligviis af et Egteskab indgaaet før han blev Bisshop, en Søn, Thorer Haakonsson eller Biskopsen, der allerede i Kong Magnus's Regjeringstid optræder som en af Norges meest anseede verdslige Høvdinger.

Til Haakons Eftermand valgtes den 28de October samme Aar Chorsbroderen Jon, som havde bragt Haakon hans Pallium fra

¹⁾ Jøsl. Ann. 134, 136. ²⁾ R. Dipl. I. 50. ³⁾ Script. r. Dan. II. 514.

Rom ¹⁾. Han kaldes med Tilnavnet: Raudr eller Raudi, d. e. den Røde. Han drog strax til Kurien, blev der indviet af Pave Clemens IV i 1268, kom tilbage til Nidaros lidt før Jul samme Aar og holdt sin første Messer i Christkirken paa Juledag ²⁾.

I denne Tiden eller Johannes fik den norske Kirke en dygtig og for Hierarchiets Fremme høist iøvrig Forstander, hvis Navn, som Forsøger af Kirkens Høihed ligeover for Kongedømmet, vel fortjener at stilles ved Siden af Erkebiskopperne Eysteins og Eriks. Man kjender ikke hans Æt, og veed heller ikke meer om hans tidligere Liv end hvad allerede er anført; men hans Metropolitanvirksomhed vidner i høi Grad ligesaa vel om Aandskraft og Kløgt, som om grundige Kundskaber i den canoniske Ret. Man kan neppe betvivle, at han har følt hos sig selv et levende indre Kald til at optræde som Talsmand for hvad han ansaa for Kirkens Rettigheder, og at han i god Tro og med rebelig Villie har kastet sig ind i en Kamp, som han aabnede under de bedste Forhaabninger, men som endtes med hans personlige Udmønstelse, om end ikke ganske uden Fordeel for Hierarchiet.

Lønderet til denne anden store Kamp mellem Kirken og Kongedømmet i Norge var, som allerede gjentagende paavist, fra gammel Tid tilstede, — en Arv saa at sige lige fra Erkebiskop Eysteins og Kong Sverrers Dage. Den ubestemte Stilling, hvori begge Magter stod til hinanden, skulde endnu engang forsøges bragt til endelig Afgjørelse, og Opfordringen hertil gav ubetvivel nærmest Kong Magnus's Lovgivningsvirksomhed.

Magnus besad vistnok ikke paa meget nær sin Faders Mod og Villiekraft, men Haakons Rebelighed, lyse Aand og oprigtige Stræben for sit Folks Vel havde han i fuldeste Maal arvet, ligesom han og lignede ham i Dannelsen og Sands for Videnskab og Kunst. Mildhed og Forsonlighed udmærkede hans hele Færd som Konge og Mennekte; han var gennemtrængt af Agtelse for Christendommen og den christelige Kirke; og han sølte sikkerligen dybt det store Ansvar for Gud og Mennektene, som hans kongelige Kald paalagde ham. Hans Hu stod til Freden, den vilde han sikke sit Rige baade fra Uden og i dets Indre, og paa dens Goder vilde han bygge sine Undersatters Lykke.

Striden med Skotland, som han havde arvet fra sin Fader, søgte han strax efter sin Regjeringsstiltrædelse bilagt. Dette lykkedes ogsaa, skjønt først efter mange Forhandlinger, ved Freden til Perth den 2den Juli 1266 ³⁾. Norge afstod til Skotland Overhøiheden over Sunderserne mod en Pengesum og en aarlig Afgift; — en Afstaelse, som forresten blev dabled af mange Samtidige, og ligeledes

¹⁾ Sol. Ann. 136 Kol. a.

²⁾ Sol. Ann. 136—138.

³⁾ Torf. hist. Norv.

er bleven af flere senere Historikere lagt Magnus til Last, som uoverdig for Norge, og som den der gav Stødet til den norske Somagts Forsald. Man maa imidlertid, for her at domme retfærdig, erindre, at Norges Overhøshed over hine Der i sig selv var mindre naturlig baade paa Grund af deres Belliggenhed og paa Grund af deres Beboeres Følleslegtstrib, — og at den norske Somagts paafølgende Forsald egentlig havde sin Grund i mange samstodende langt dybere liggende Omstændigheder, med hvilke hine Ders Besiddelse lidet eller intet havde at gjøre. Søfart og Krigsvæsen tog ved denne Tid en ny Retning i Europa, en Retning paa hvilken ikke Norge, med sine mere indskrænkede Hjelpekilder, frax var istand til at staa ind, og hvilken senere uheldige Begivenheder saagodt som spærrede for det i lange Tider. Det ligger imidlertid udenfor vort Maal her nærmere at ubvilke dette. Her maa vi kun bemærke, at den nidarøfste Kirkes Ret med Hensyn til Suberserne i Freden udtryffelig blev forbeholdt, og at den nidarøfste Erkebiskops Metropolitanhøshed over den suberske eller manste Kirke og dens Biskopsstol blev staaende ved fuld Magt endnu i lang Tid, efterat den norske Konges Overhøshed over Dorne var opgivet. Efter at Krigen med Skotland var endt, indlob ikke Kong Magnus sig i nye krigeriske Foretagender, uagtet hans Forhold baade til Danmark og Sverige meer end eengang dertil kunde synes at give Dpfordring. At optræde som Megler i Sveriges indre Uroligheder, og at søge de med Danmark værende Tvistepunkter afgjorte paa Underhandlingens Bei, — det var en Fremgangsmaade, som stemmede med Magnus's Sindelag; og gav dette end Anledning til, at han ved enkelt Leilighed maatte gjøre betydelige Udruftninger, saa stede disse dog kun for at han derved kunde give sit Ord en større Vægt, og sin Dptræden en større Verdighed.

I det han paa denne Maade opretholdt Norges Fred med dets Nabolande, var hans Dpmærksomhed uafsladelig henvendt paa at haandhæve og styrke Freden i sit Riges Indre. Dette var Hovedmaalet for hans omfattende Lovgivningsvirksomhed, hvilken har hos Esterverdenen skjænket ham det hædrende Tilnavn Lagabøter d. e. Lovbøderen, Lovforbedrer.

De voldsomme indre Uroligheder, som i det tolfte og trettende Aarhundrede havde raset i Norge og rystet alle dets ældre Samsundsforhold, havde aabnet baade Kongens og Folkets Dine for Nødvendigheden af en Lovforbedring, der kunde hele Samsundsordenens Brøst og tilstoppe for Fremtiden Kilben til lignende uheldsvangre indre Bevægelser. Det er omtalt, at Haakon Haakonsøn allerede havde lagt Haand paa Berket, og at han rimeligviis havde vidtløftigere Planer i Sigte, end som han i sin Regjeringstid fik bragt til Udfø-

relse ¹⁾). Magnus, der ganske vist var nøie indviet i sin Faders Hensigter, traadte med Iver i hans Fodspor. Der er, efter de Berter af Faders og Søns Lovgivningsvirksomhed, hvilke ere os levede, al Grund til at tro, at Haakon har havt en langsommere og meer tillempende Fremgangsmaade for Die. Magnus derimod bestemte sig til en mere gjennemgribende Forandring, der saagodt som med eet Slag skulde indføre den paatænkte nye Orden i Stats- og Retsvæsenet. Der skulde bringes Eenhed og Samstemmighed i Landets Love, og det hele Lovgivningsværk bygges paa de Grundsætninger, som allerede i den almindelige Mening havde vundet Hevd, om de end ikke i selve Lovene vare gennemførte. Og disse Grundsætninger vare med Hensyn til Kongedømmets Stilling i den norske Stat væsentligen de af Kong Sverrer i sin Tid udtalte.

Men heri laa just Anstødsstenen med Hensyn til Kirken og Geistligheden. Vel fandt Magnus sig ikke beseiet til at udtale i saa tydelige Ord, som Sverrer og hans ligesindede Samtidige havde gjort, Kongedømmets Beskikkelse af Gud for at have Overopsynet ogsaa med Kirken; dog stillede man det paa en Maade ved Siden af den biskoppelige Magt i denne Henseende, om end i mindre bestemte Udtryk. Allerede Haakon Haakonsøn havde, rimeligviis efter Overlæg med Geistligheden, sammensat en Indledning til den Deel af den forbedrede Lov, som skulde omhandle Kongedømmets Ret under Eet med Kirkens, i hvilken Indledning han udtaler denne lempeligere Anskuelse. Efterat Christendommens Hovedlærdom er fremstillet i de efter Kirkens daværende Lære udviklede Trosartikler, heber det: „Efterdi Guds Miskunhed seer, at det er det utallige Folks og den forskjelligartede Mængdes Lary, har han bekliffet tvende sine Tjenere til at være sine synlige Ombudsmand med Hensyn til denne hellige Tro og hans hellige Lov, gode Mænd til deres Rettigheders Bevarelse, men onde Mænd til Renselse og Renselse. Disse tvende ere: den ene Kongen, den anden Biskoppen. Kongen har af Gud verdslig Magt til verdslige Ting, men Biskoppen aandelig Magt til aandelige Ting; og har den ene af dem at styrke den andens Magt til hvad der er ret og lovligt, og de have at erkjende hos sig, at de have Magten og Herredømmet af Gud, og ikke af sig selv. Og fordi de ere Guds Ombudsmand, og for det andet fordi Alle see, at man ingenlunde kan undvære dem, og for det tredje fordi Gud selv verdiges at kalde sig med deres Navne, — da er den sandelig i stor Fare med Hensyn til Gud, som ikke styrker dem, der bære saa stor Omhu for Landsfolket, og saa stort Ansvar for Gud, med fuldkommen Kjærlighed og Hærfrygt i den Magt, hvortil Gud har bekliffet dem, aller-

¹⁾ Se ovenf. I. 386.

helt i de Stykker, som Loven bestemmer med skarpe Grændser, — saaledes at hverken Hovdingerne, hvis de iagttage det, kunne plage eller betyngne Folket, eller taabelige Mænd negte Hovdingerne lovlig, undersøgtlig Styrbidighed af Trods eller forfrynnet Uforstand“. Denne Indledning blev ordret optagen i Magnus's forbedrede Lovbog ¹⁾. I selve denne maadeholdne Erklæring kunde ikke Geistligheden finde noget Ansæp. Kongedømmets guddommelige Oprindelse var ogsaa Kirkens Lære, ligesom at Kirken i det Verdslige skulde støtte sig til Kongedømmet, benytte den verdslige Arm. Men Erklæringen havde dog ikkun nogen sand Bøgt ligeover for Folket, som ved den indskærpedes en streng Lydighedspligt baade mod Kongedømme og Kirke; — med Hensyn til Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold var den derimod ubestemt og ikke stort bedre end et tomt Mundsvær. Den kunde nemlig fortolkes, og fortolkedes ganske vist ogsaa, fra begge Sider med siltende Forbehold, — af Kongedømmet med Sverrers Ansæelse i Baggrunden, nemlig: Kongedømmets Overhoiighed over Kirken; og af Geistligheden, eller i det mindste af dens hierarchifundede Ledere, med et Sideblik til Erkebiskop Cysteins anmasende Grundsatninger: Kirkens Overhoiighed over Kongedømmet. Begge Magters tilsyneladende Sideordning var kun et Blendverk, saalænge det ikke var afgjort, hvor Grændsen var mellem det Aandelige og det Verdslige, og derved hver enkelt Magts Omraade i Virkeligheden anviist. Herom havde Striden før dreiet sig, og her var Stridsnemnet endnu aabent. Det kunde først afgjøres ved Lovens og især Christenrettens nærmere enkelte Bestemmelser.

Kong Magnus's religiøse, fredelige og eftergivende Sindelag indskjød ham vistnok i mange Henseender en gunstig Stemning mod Kirken. Denne Stemning viste han allerede i Begyndelsen af sin Rigsstyrelse ved at stadfæste og indskærpe sin Faders for Geistligheden meget gunstige Forordning om Tienden ²⁾, og ved at udstede en Forordning, ganske i Kirkens daværende Aand, imod Ager, det vil sige, mod at tage Rente af dødt Gods, hvilket fremstillede som en dødelig Synd ³⁾. Han gjorde dette efter Overlæg og i Samstemmighed med Biskopperne. Men alligevel synes han at have været stærkt gjennemtrængt af sin Oldesaber Sverrers og sin Faders Ansæelse med Hensyn til Kongedømmets Hoihed og Magtfulde ogsaa i Kirkens Anliggender, forsaavidt disse berørte den verdslige Stat. Han ansaa det derfor sikkerligen som en afgjort Sag, at den nye almindelige Lov, paa hvilken han arbejdede, skulde omfatte efter gammel

¹⁾ Norg. gl. Love I. 262; II. 23, 193, 307.

²⁾ N. g. L. II. 453—455.

³⁾ N. g. L. II. 484 f.

Blis og saa Christenretten, og at Kongedømmet med Hensyn til dens Ordning skulde have den afgjørende Stemme.

Magnus's Fremgangsmaade i Lovforbedringen var ganske i den gamle norske Statsforfatnings Aand. I fuldkommen Erkjendelse af Folkets lovgivende Myndighed, og dets Ret til paa sine Lagthing at handle som øverste lovgivende Magt, og med Erkjendelse af de fire Lagthings selvstændige Lovgivningsmyndighed drog han først omkring paa alle Norges Lagthing, gjorde Folket bekendt med de Forbedringer, han troede Landets Love tiltrængte, hørte dets Ønsker i saa Henseende og modtog endelig dets Fuldmagt til at gjøre de Forandringer i Landets Lovbøger, som han fandt tjenlige. Dette skeede i 1267 paa Gulathing, i 1268 paa Dølændingernes og Wisverjernes Thing, d. e. Edsvathing og Borgarthing, og i 1269 paa Frostathing ¹⁾). Ved denne Leilighed er der al Sandsynlighed for, at ogsaa den udvidede Kongearvesfølgeslov, som Magnus havde bestemt til Optagelse i sin Lovbog, foreløbig er bleven antagen.

Ved denne vigtige Forberedelse, hvorved en udstrakt og overordentlig Lovgivningsmyndighed nedlagdes i Kongens Haand, omtales for de tre forsmævnte Lagthings Bedkommende ingen Undtagelse og intet Forbehold at være gjort med Hensyn til Christenretten eller den nye Lovbogs Christendomsbolk. Magnus har derfor uden tvivl paa Grund af hiin de tre Lagthings uindstrænkede Fuldmagt, allerede for Bemyndigelsen for Frostathings Bedkommende var indhentet, lagt Haand paa Verket og udarbejdet en Landslov, indrettet til at være almindelig for det hele Land, dog med Værelighed af de fire gamle Lagthing. I denne Lov synes han at have indført den Christendomsbolk som endnu er bevaret under Navn af Magnus's Christenret ²⁾). Den er væsentlig formet efter de ældre Christenretter, men har ogsaa Tillæg af flere vigtige nyere Bestemmelser f. Ex. om Geistlighedens Celibat inden dens høiere Ordensgrader, om den meer udvidede Tiendeydelse, om Ager, om Indstrækning af det Slegtskab, der forhindrede Giftermaal, inden det 5te Led (istedetfor det 7de) og flere lignende. I Spidsen stillede den ovenomtalte Udsvikling af Christendommens Troslærdomme ³⁾ og af Kongedømmets og den biskoppelige Magts Forhold indbyrdes og til Folket ⁴⁾, samt endelig den nye forud af Landsfolket vedtagne Kongearvesfølgeslov. Denne fastsatte Kongearvesfølgen, i det Tilfælde at Mand af Mand ikke fandtes til at arve, ogsaa for Mand af Kvinde inden visse Led, og udstrakte saaledes Arveretten til Kongedømmet videre og ordnede den nøiagtigere,

¹⁾ Søl. Ann. 136, 138, jfrt. m. Indl. og Slutn. af Landsloven, N. g. L. II. 7, 178. ²⁾ N. g. L. II. 291—338. ³⁾ S. e. f. I. 441. ⁴⁾ S. e. f. II. 6.

end ved Haakon Haakonssøns Arvesølgelov var stæet. Den opstillede derhos Regler for Kongens Valg i Tilfælde af at ingen i Lovens nærværet Arving fandtes. Hertug og Jarl, hvis de gaves, alle Biskopper og Abbeder, alle Lendermænd og Hirdsyrere med hele Hirden skulde da være selvstændige til Nidaros „til den hellige Kong Olaf, til Overlægning med Erkebiskoppen“; og skulde af hvert Biskopsdomme Biskoppen og de dervedværende Kongens Syssemænd desuden nævne til Rødet tolv de viseste Bønder. Alle disse skulde have givet sig paa Reisen inden en Maaned fra den Tid, de havde spurgt den sidste Konges Frasald, dog saaledes at Biskoppen og Syssemændene forud tilfagde saamange af Lendermændene og Syssemændene at blive hjemme i hvert Lagdomme, som fordreides til Ordens Opretholdelse. Naar de vare komne til Nidaros, skulde de stride til Valget, efterat de længe Bælgere havde aflagt Ed paa, at ville tage den til Rønge, som dem synes for Gud bedst dertil stiftet. I Mangel af Eenstemighed skulde de raade „som blive flere sammen og ere de fornuftigere, og hvem Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper følge“. Hvo som anderledes lod sig tage til Rønge havde Guds og Fred forbrudt og var i Van.

Magnus's Christendomsbolk maa vistnok, især i sin egentlige kirkelige Deel, agtes for at være temmelig mangelfuld — rimeligvis en Folge af Kongens Ungslighed for at støde an, paa den ene Side mod Kongedømmets gamle Ret, og paa den anden Side mod Geistlighedens Fordringer —, men den var dog, sammenligningsviis med de ældre Christenretter, Geistligheden gunstig. Navnligen hjemlede den, som sees, Erkebiskoppen og Biskopperne ved indtrædende Kongevalg en vægtig, og man kan sige, afgjørende Stemme. Artikelen om Kongevalget har aabenbare sit nærmeste Forbillede i hiin under Magnus Erlingsføn istandbragte Lov¹⁾, og holder sig til den saameget som Omstændighederne og Kongedømmets Uafhængighed paa nogen Maade tillod.

Alligevel viste det sig snart, at Magnus's Christendomsbolk ingenlunde fyldestgjorde det hierarchiske Partis Duffer og Forhaabninger. Erkebiskop Jon var imidlertid ved Udgangen af 1268 kommen til sin Stol fra Rom. Han maa ganske vist allerede før sin Udfærd have gjort sig vel bekendt med den paatænkte nye Lovbogs Indhold og navnlig med den af Kongen udfastede Christendomsbolk; og det kan neppe omvridles, at han under sit Ophold i den pavelige Kurie har pleiet Underhandlinger angaaende denne Sag og modtaget Forstrifter for hvorledes han skulde fare frem. Ved sin Hjemkomst maa man antage, at han strax har gjort Indsigelse mod Kongens og enhver verbølig Dvirigheds Ret til at indblande sig i Kirkens Lovgivning,

¹⁾ E. o. f. I. 239.

hvilken det forbeholdtes Kirken selv at ordne paa den canoniske Rets Grundlag. Følgen heraf var uden tvivl den Indskrænkning, som i det følgende Aar findes paa Frostathing at være gjort i den Kongen tidligere af de tre øvrige Lagthing meddeelte Fuldmagt til at ubedre og omforme Landsloven. I 1269, heder det nemlig, var Kong Magnus og Erkebiskop Jon begge tilstede paa Frostathing, og der modtog Kongen alle Frostathingsmændenes Samtykke til at ordne Frostathingbogen i alle de Dele, som vedkom det Verdslige og Kongedømmet, saaledes som ham tyktes bedst være ¹⁾). Herved henvistes Kongen i den ham meddeelte overordentlige Lovgivningsmyndighed til den verdslige Ret alene, og med det samme maatte hans Udfast til den nye Lovbogs Christendomsbolk anses for henlagt. Men uagtet denne saaledes i sin Helhed ikke for Tiden vandt Lovgyldighed, saa synes dog paa dette samme Frostathing de enkelte nye Bestemmelser om Kongearvesfølge og Kongevalg at have opnaaet ikke alene Frostathingsmændenes men ogsaa Erkebiskoppens Stadfæstelse ²⁾).

Erkebiskop Jons Plan var, som det snart viste sig, selv at udarbejde en ny Christenret for Norge ³⁾), i hvilken den canoniske Rets Grundsatninger skulde gjenneføres. Men at faa en saadan indrettet saaledes at den under Et med den almindelige Landslov, og som en Afdeling af denne, kunde vinde Kongedømmets og Folkets Samtykke, var en vanskelig Sag. Anskuelse om Kirkens Forhold til Staten vare endnu altsfor delte til at de i en Hast kunde forliges, og Længselen efter den nye Lovbog synes dog at have været almindelig. Under disse Omstændigheder fandt Erkebiskoppen sig i, at den nye Lovbog udgik, dog uden fuldstændig Christendomsbolk, idet nemlig under denne Titel ifkun optoges Trossbekjendelsen, den fornævnte almindelige Erklæring om Kongedømmets og Biskopsdømmets Forhold indbyrdes og til Folket, samt den nye Kongearvesfølgelov og hvad dermed stod i Forbindelse. I denne Form fik da den nye af Magnus sammensatte Lovbog Folkets afgjørende Samtykke paa de fire Lagthing, og derved fuldkommen Lovskraft som almindelig for hele Norge. Dette skeede som det synes i Lobet af Aarene 1272—1276 ⁴⁾). Til Fuldstændiggjørelse af den verdslige Lov, der nærmest var indrettet for Landboerne, udarbejdedes og vedtoges siden en tilsvarende Bylov for Rigets fire vigtigste Kjøbstæder: Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg.

I denne hele Fremgangsmaade var allerede en ikke uvigtig Indrømmelse gjort Kirkens eller rettere Hierarchiets Forjæmpere. Der var bestemt skjelnet mellem den geistlige og den verdslige Lovgivning,

¹⁾ Jøf. Ann. 138.

²⁾ N. g. L. II. 24 Note 36.

³⁾ Wp. Arnes E. c. 10.

⁴⁾ N. g. L. II. 7 Not. 1, jfrt. m. 178 N. 18.

som forhen havde været saa nøie sammennyttede i den norske Statsforfatning, og det var — i det mindste stiltiende — erkjendt, at den kirkelige Lovgivning, endog i hvad der angik Kirkens ydre Forhold, dens Forhold til Staten, ikke kunde og burde udgaa ganske fra den samme Kilde og paa den samme Raade som den verdslige Lov. Hvorledes og af hvem Kirkeretten skulde ordnes, var imidlertid ikke dermed afgjort; og herom viste sig snart, at stor Meningsulighed raadede mellem den verdslige og den geistlige Magt. Landets verdslige Hovdinge gjorde paa den ene Side fælles Sag med Kongen, og saa endog saa Erkebiskoppens hierarkiske Færd i et ugunstigere Lys og med mere hadefulde Dine, end den gudsfrygtige og fredelystende Magnus selv gjorde. Paa den anden Side stod Erkebiskop Jon heller ikke ene i den Kamp, som truede med at udbryde. Geistligheden i den norske Kirke, især den høiere, var nu besjælet af en ganske anden Standsaand end for hundrede Aar siden. Den slattede sig med Enighed om sin dygtige Hovding, og flere af dens Formænd lignede ham ikke alene i Ansigtet, men ogsaa i Nidjærhed, Kraft og Indsigter.

De med Erkebiskop Jon samtidsige Biskopper i den norske Kirke maa her nævnes: — I Bergen levede Biskop Peter ¹⁾ til 1270. Til hans Eftermand valgtes og indviedes samme Aar Presten Askatin, der nærmest forud var Kong Magnus's Kansler, og som endnu tidligere havde været Kong Haakon Haakonsøns Kapellan og i 1250 samme Konges Sendemand til Keiseren, ligesom han i Aarene 1264 — 1266 havde været Kong Magnus's Underhandler i Skotland og som saadan deeltaget i Afslutningen af Freden til Perth ²⁾. Askatin døde i 1277 og havde til Eftermand Prædikebroderen Narve, der blev indviet 1278 ³⁾. — I Stavanger levede Biskop Thorgils ⁴⁾ til 1276. Hans Eftermand var Arne, der blev indviet 1277 ⁵⁾. — I Hamar var Gillebert ⁶⁾ Biskop indtil henved 1278, i hvilket Aar Thorsinn blev viet til hans Eftermand ⁷⁾. — I Oslo var, som nys er omtalt, Andreas Biskop siden 1267 ⁸⁾. — Paa Orkøerne døde Biskop Henrik ⁹⁾ i 1269. Hans Eftermand Peter blev indviet 1270 ¹⁰⁾. — Paa Færøerne døde Biskop Gaute 1268 og havde til Eftermand Erlend, Chorsbroder af Bergen, der blev indviet 1269 ¹¹⁾, og som i henved 40 Aar styrede Biskopsstolen. — Bi-

¹⁾ E. o. f. I. 435.   ²⁾ Fornm. s. X. 48, 155; Torf. h. N. IV. 343—345; Jøsl. Ann. 140. Hvorvidt han, som flere antage er samme Person som den Askatin, der i 1223 nævnes som Abbed af Hovebo, forekomme mig tvivlsomt. E. o. f. I. 346. jfr. Langes Klh. 626.   ³⁾ Jøsl. Ann. 154, 156. ⁴⁾ E. o. f. I. 435.   ⁵⁾ Jøsl. Ann. 146, 154.   ⁶⁾ E. o. f. I. 427, 435. ⁷⁾ Jøsl. Ann. 156.   ⁸⁾ E. o. f. II. 3.   ⁹⁾ E. o. f. I. 435.   ¹⁰⁾ Jøsl. Ann. 138, 140.   ¹¹⁾ Jøsl. Ann. 138; Bp. Arnes E. c. 5.

Dlaf af Grønland ¹⁾ levede til 1280 ²⁾. — Paa Island døde, allerede er omtalt, Biskop Brand Jonsøn af Hole i 1264, hvis Sted valgtes Þorund Þorsteinsøn, der blev indviet 1267; — og i 1268 døde Biskop Sigurd Thetmarsøn i Skaal, der havde til Eftermand Arne Þorlaksøn, indviet 1269 ³⁾. — Paa Suderoerne endelig døde Biskop Rikard 1274, og havde til Eftermand Markus, en Skotte af Galovay, der styrede længe. — Af de nævnte Biskopper i selve Norge var Askatin af Bergen uden tvivl den af Kong Magnus mest fortroede og ham mest hengivne, hvilket lader gjette, at han har været blandt de meer maadeholdne Hierarchiets Tilhængere. Det samme synes ogsaa at gjælde om hans Eftermand Narve. Derimod vil det følgende vise, at Andreas af Dslo og Þorfinn af Hamar vare Erkebiskoppens ivrigste Hjælpere og holdt fastest ved hans Sag. Af den norske Kirkes Biskopper udenfor Norge udmærkede ingen sig meer i det hierarchiske Parti end Biskop Arne af Skaalholt, der med Hensyn til Island gaaft traadte i sin Metropolitans Fodspor. Da netop paa Island den ulmende Strid mellem Geistligheden og Lagsfolket først kom til aabent Udbrud, maa vi foreløbigt kaste et Blik paa denne Ds Tilstand ved den Tid, hvorom her handles, helst i kirkelig Henseende.

50.

Forholdene paa Island. Biskop Arne Þorlaksøn af Skaalholt.

Islands Underkastelse under Norges Kongedømme var i 1264 fuldenbt. Gísfur Þorvaldsøn, som fra 1258 bar Jarlsnavn, førte et Slags Bestyrelse af Den paa den norske Konges Vegne, men blev heri meget indskrænket baade ved misundelige, fiendtligsinde og selvraadige Hovdinger blandt sine Landsmænd og ved Kongens Udsendinge, der jævnlig indfandt sig for at føre Tilsyn med Gísfurs Fremfærd, og ved saadan Leilighed oftest røgtede Kongedømmets Erinder uden Jarlens Mellemkomst, og uden at tage synderligt Hensyn til ham. Gísfur maa omsider have følt Lede ved sin ubehagelige Stilling, og han havde bestemt sig til at gaa i Kloster, da han uventet døde 1268. Siden fik Island ikke meer nogen Jarl. Kong Magnus overlod Dens Bestyrelse til tvende indfødte Hovdinger, Ragn Oddsson og Orm Ormsøn, af hvilke den første ved den sidste snart paafølgende Død for en Stund fik Styrelsen alene, og siden førte den i Forening med en anden af Kongen bestiftet islandsk Hovding, Þorvard Þorarinsson. Men ogsaa disse indskrænkedes ligesom forhen Gísfur ved Kongens Sendemænd, der fast aarligen besøgte Den,

¹⁾ S. o. f. I. 431, 435.

²⁾ Jol. Ann. 158.

³⁾ Jol. Ann. 138.

overbragte kongelige Befalinger og besørge dem satte i Kraft uden altid at berømte de egentlige kongelige Ombudsmands Medvirkning. Sendemændene havde ved saadanne Leiligheder gjerne Anbefaling til Dens Biskopper og fandt hos dem kraftig Understøttelse.

Islands tvende Biskopsstole havde, som allerede er omtalt, i længere Tid været besatte ved Valg af Erkebiskoppen og hans Ehborsbrødre, og med Nordmænd. Biskopperne havde derved vundet i Selvstændighed ligeoverfor de verdslige islandfke Hovdinge, men tabt endnu meer ligeoverfor den norske Kirkes Metropolitan og den norske Konge, idet de nu i Grunden maatte vise sig som lydige Tjenere for disses Onsker og Villie i Alt hvad Kirkesyrelsen og Kongedømmets verdslige Omgreb angik. Dette Vaand, især med Hensyn til Norges Konge, syntes nu at løses noget, da under Magnus's Regjering begge Biskopsstole atter bleve besatte med Indfødte. Allerede i Kong Haakons sidste Dage havde, som før er fortalt, Hole 1263 faaet en indfødt Biskop i den lærde og dygtige Brand Jonsen; men han døde allerede det følgende Aar. Hans Plads blev dog, efterat have staaet ledig i et Par Aar, atter i 1267 besat med en Indfødt, den før nævnte Torund Thorsteinsen; og da ved denne Tid den skaalhøllste Biskop, den norffødte Sigurd, der havde beklædt den skaalhøllste Stol siden 1238, var bleven gammel og affældig, saa overtog Torund ogsaa Indseendet med dette Biskopsdømme, og satte Sigurd til Medhjælper den allerede meget anseede islandfke Prest Arne Thorlaksen. Islands Kirkesyrelse var saaledes atter i indfødte Mænds Hænder, der maatte antages at kjende sit Fædrelands Forhold og Lær bedre end de forudgaaende norske Biskopper, og af hvem man saaledes maatte vente meer Sind for Islands Selvstændighed baade i det Verdslige og det Kirkelige.

Den nævnte Arne Thorlaksen var født 1237 af anseet islandf Hovdingeæt. Han fik en efter Tidens Forhold omhyggelig geistlig Opdragelse og udmærkede sig tidlig ved let Begreb, stærk Forstand og megen Lærelyst. I 1262 fulgte han som Diaconus sin Lærer Abbed Brand Jonsen til Norge, da denne blev valgt og viet til Biskop af Hole. Han tiltrak sig ved denne Leilighed baade Kong Haakons og Kong Magnus's Opmærksomhed; han traadte endog i et Venstabsforhold til den sidste, som ikke de senere Stridigheder mellem Stat og Kirke formaaede at bryde. Han ledsagede Biskop Brand tilbage til Island, og da Brand kort efter døde, blev Arne af Biskop Sigurd af Skaalhøll, der midlertidig overtog Indseendet ogsaa med Hole Biskopsdømme, viet til Prest og indsat til at forestaa Hole Biskopsstol under dens Ledighed. Allerede i denne Stilling gav Arne Prøve paa sin Ridfærthed og Villiefasthed. En rig Mand Døde, der var Diaconus

af Bielse, vilde indgaa Egteffab, uaget den pavelige Colibatflov, der under Erkebifkop Sigurds Metropolitanfftyrelfe (1231—1252) var bleven gjort gjældende i den norffe Kirke, forbød Subdiaconer og alle, fom vare høiere end de i kirkelig Bielse, at gifte fig. Befemmelfen var vel ikke endnu paa lovlig Raade indtagen i de beftaaende Chri- ffenretter, men den havde den canoniffe Rets udtryffelige Bud og allerede faft hele det romerff-katholiffe Europas Vedtægt for fig, og var desuden bleven indffærpet af begge de nærmefte foregaaende Hole- Bifkopper, Henrik og Brand. Ddde vovede at tilffidesætte den, deels vel paa Grund af at Befemmelfen endnu ikke paa Iøland havde vundet fuldkommen Lovffraft, deels fordi hans paatænkte Giftermaal underfføttedes af Gifsur Jarl. Arne gjorde imidlertid Indffigelfe mod hans Forehavende; men dette agtedes ikke. Brylluppet holdtes og Jarlen var felfv nærværende. Da Arne hørte dette, lyfte han Forbud over Ddde og alle dem, fom havde været tilffede i Brylluppet; og Jarlen fandt til fin Forundring, da han kom hjem til fit Sæde paa Stad paa Reynisnæs, at Kirken der var luftet. Det kom til et Møde mellem ham og Arne, ved hvilken Keilighed Jarlen beraabte fig paa gammel Landsffik og paa fit eget Exempel, da han, uaget Diaconus af Bielse, havde været gift, for at bevife, at Ddeds Giftermaal var lovligt; Arne derimod beraabte fig paa Pavens Bud, hvilket Alle vare ffyldige at lyde. Enden blev, at Jarlen maatte give efter, og Ddde igjen ffille fig ved fin Huftru. Gifsur yttrede dengang til Arne, at han troede denne vilde blive paaftaaelig mod dem, med hvilke han havde Sag, fiden han ikke havde været for Jarlen; og deri tog han ikke Feil ¹⁾.

Da Bifkop Jorund Thorffteinsfon i 1267 kom til Hole Stol med Befiffelfe ogfaa at have Indffæende med Skaalhøltis Bifkopsdømme paa Grund af Bifkop Sigurds Alderdomffvaghed, faa fendte han, fom allerede fagt, Arne til Skaalhølt for at underfføtte Sigurd i hans Embedfførelfe. I denne fin nye Stilling vandt Arne baade Bifkop Sigurds og Landsffolkets Bifald, faaledes at, da Sigurd i 1268 døde, beffluttede Skaalhøltis Bifkopsdømme med Bifkop Jorunds Raad at forefflaa ham til den Afdødes Effermand. Brev blev da i denne Anledning udfærdiget til Erkebifkop Jon, der erkjendtes for at være den fom raadede for Balget, med Bøn om, at han vilde vælge Arne, og denne drog til Norge med Anbefalingsbrevet.

Med Arnes Komme til Norge i 1268 var Erkebifkop Jon endnu ikke hjemvendt fra Rom. Men da han efter fin Tilbagekomst traf Arne og blev beffkendt med Iølfændingernes Duffte, vifte han fig for Diebliffet ikke villig til at opffylde dette. Grunden anføres ingen-

¹⁾ Dp. Arnes S. c. 1—4.

stedt. Man kan gætte paa en dobbelt: — deels at han ved at gaa Islændingernes Ønske forbi, ret kraftigen har villet indprente dem, at Retten at vælge en Biskop til Staalholt, hvilede aldeles uindskrænket hos ham og hans Kapitel; — deels at han paa Grund af det Venstabsforhold, han maatte vide fandt Sted mellem Kong Magans og Arne, har frygtet for at den sidste som Biskop skulde blive soieligere mod Kongen i de islandste Forhold, end Kirkens formeente Lary kra- vede. Bist er det, at Erkebiskop Jon den 4de Martz 1269 valgte til Staalholts Biskop en vis Thorleif, en Prest, og ubentvøl den samme, som nævnes i Brev af 1267 blandt Nidaros Kirkes Chorsbrødre 1). En uorffødt Prælat skulde altsaa atter, efter Jons Mening, paatrænges Islands vigtigste Biskopsstol. Men denne Thorleif døde allerede inden Martz Maanedes Udgang, uden at være bleven indviet. Inden Er- biskoppen stred til et nyt Valg, er han ubentvøl bleven bedre bekendt med Arnes faste Karakter og Nidkærlighed for Kirkens Sag, og tog nu ikke i Betænkning at opfylde Islændingernes Ønske og laare ham. Arne blev valgt den paafølgende 21de Juni og indviet den 30te i samme Maaned. Da han skildes fra Erkebiskoppen for at drage til sin Stol, forærede Jon ham et Exemplar af Decretalerne, en betydningsfuld Gave under nærværende Omstændigheder, og Erkebiskoppen saavel som Kongen medgav ham de mest smigrende anbefalingsbreve. Arne kom tilbage til Island inden Udgangen af August og drog strax i Følge med Biskop Jorund til Staalholt, hvor begge Biskopper holdt Stevne med Presterne og Bønderne. Ved denne Leilighed blev det Budskab oplæst, som Arne medbragte fra Erkebiskoppen, hvilket indeholdt følgende fem Punkter: 1) At Alle skulde knæle med oprakte Hænder, naar Christi Legeme og Blod blev havet i Messen, og ligesaa naar det blev baaret til Syge. — 2) Ingen maatte gifte sig før efter tre Ganges Lysning i Kirken. — 3) Mænd, som holde Friller forbydes at tage Alterens Sakramente i Paaasteugen, med mindre de egte fine Friller eller stilles aldeles fra dem. — 4) Alle Kirker med Gode og Tiender skulde gives i Biskoppernes Bøld. — 5) Ingen skulde ublaane dødt Gode paa Rente 2).

Disse fem Artikler maa antages allerede at være forkyndte og paabudne i Norge, uden at man ved, hvorledes de der i det Hele ere blevene optagne. Med Hensyn til Island heber det, at de tre første Artikler bleve vel optagne af Almuen, men de to sidste med Uvillie. Biskop Arne sendte siden Erkebiskoppens Budskab over hele sit Biskopdomme, og det blev overalt optaget næsten paa samme Maade som paa Mødet i Staalholt. Bestemmelsen om Kirkegodssets Overdragelse til Biskopperne greb, som allerede tidligere paa flere Steder

1) N. Dipl. I. 50.

2) Op. Arnes S. c. 5.

bemærket, saa overordentlig ind i de bestaaende islaandske Forhold, da fast alle Landets Kirker vare Lægfolks Ejendom, at det let kan fattes, at den ikke kunde drives uimodsaagt igjennem. Alligevel bleve virkelig mange af de mindre Kirker med deres Guds for Diebliffet givne i Biskoppens Bold. Men med de større var det en anden Sag. De vare i de rigeste og mægtigste verdslige Hovdingers Hænder, og disse holdt fast paa hvad de efter gammel Landsret ansaa for sin lovlige Ejendom.

Dette var især Tilfælde med Odde og Hitarðal, tvende af de betydeligste Kirker paa Island, hvis mægtige Ejere ingenlunde vilde give dem i Biskoppens Bold. Arne lod sig dem alligevel tilsdømme paa Althinget 1270 og truede Ejerne med Ban, hvis de ei opgave dem. Nu begyndte flere af Kirkeejerne aabenlydt at gjøre Indsigelser mod Biskoppens Fremfærd, og mange, som fra først af havde vist sig eftergivende mod hans Fordringer, erklærede nu, at de holdt hans Fremgangsmaade for ulovlig og skød sin Sag under Kongens Dom. Denne negtede heller ikke Arne at adlyde, forudsat at Erkebiskoppen tilligede den. Stormen mod Biskoppen blev imidlertid heftigere og heftigere, især da Rasmus Odde søn traadte paa hans Modstanderes Side og forfikkrede Almuen, at Kongen ikke vilde give sit Samtykke til, at Bønderne saaledes bleve berøvede sin Ejendom. Biskoppen strev nu baade til Kongen og Erkebiskoppen og fremstillede for dem sin vanskelige Stilling. Den sidste opfordrede ham til at holde frem, som han havde begyndt. Kongen gav ham ogsaa venstabeligt Svar og lovede ham sin Beskyttelse, hvis Biskoppen til Gjengjæld vilde tjene Kongen ved af al Kraft at befordre Indførelsen paa Island af den nye Lovbog, som for Den var udarbejdet efter norsk Mønster, men som Almuen gjorde Vanskeligheder ved at antage i dens fulde Udstrækning. Da i denne nye Lovbog, som allerede bemærket med Hensyn til den norske, Christendomsbolken var ubeladt, saa havde Arne ingen Betænkelse ved at understøtte Kongens Sag i det forlangte Stykke; og ved sin store Indflydelse paa Almuen drev han virkelig igjennem, at største Deelen af den oversendte Lovbog paa Althinget 1272 blev antagen. Fra nu af holdt Arne fast og ufravigelig ved den Grundsætning, idrigen at befordre Kongedømmets Sag paa Island i alle Dele, som ikke berørte Kirkens Ret; men hvor det gjaldt denne, var han uroffeligg i dens Forsvar, selv om han derved noksaa meget kom til at støde an mod Kongedømmets Fordringer. Ved sin modige og aabne Færd lykkedes det ogsaa Arne efterhaanden at vinde selv sine Modstanderes Agtelse; og heri var han heldigere end sin Medbiskop Torund af Hole, der ved sin forsigtige Kryben mellem de stridende Partier forspildte begges Tilltro og paadrog sig fortjent Dabel for sin Underfundighed.

Da det havde lykkedes Biskop Arne efter Magnus's Døds at bringe den nye Lovbogs Antagelse paa god Glid, og Kongen havde indbuddet ham at være tilstede ved de vigtige Overlæggninger om Kirkens Anliggender, som forefaldt, saa drog Arne om Sommeren 1272 til Norge. Derhen drog ogsaa ved samme Tid Rasmus Oddsson og de i Kirkefaget indvilligede fornemste islandske verdslige Høvdinge. Kongens og Erkebiskoppens Dom skulde nu afgjøre den for Island saa vigtige Sag om Kirkerues og Kirkegodsets Bestyrelse ¹⁾.

51.

Provincialsconcilium og Hovdingemøde i Bergen 1273. En Overeenskomst mellem Kirken og Staten slutted, men ikke Kaldet.

Sagen om Kirkerne synes dengang for selve Norges Bedkommende at have høvt en underordnet Vigtighed. Den var der i det Besættelige allerede tidligere afgjort til Kirkens Fordeel. Paa den ene Side havde nemlig Kongerne opgivet sin Patronatsret til Landets Kirker i Almindelighed, og paa den anden Side havde Sogneralmuerne, der for det meste selv ejede sine Sognestier, frivilligen lagt sin Ejendomsret til dem i Biskoppernes Hænder ²⁾. Men der var ellers andre Sager i Mængde, der stode uopgjorte mellem Kirke og Stat, Sager som det nu laa i Erkebiskop Jons Plan at fremdrive til en Afgjørelse. Han indsaa nemlig, at den nye Christenret, som han havde i Tanken at faa indført i den norske Kirke, maatte grundlægges paa en forudgaaende Overeenskomst med den verdslige Statsmagt, hvori Kirkens Omraade nærmere bestemtes, og en saadan Overeenskomst, saa fordelagtig som muligt for Kirken, var det ham for det første om at gjøre at istandbringe og give behørig Fasthed. Rimeligviis har herom allerede været handlet paa et talrige besøgt Møde mellem Kongen og Erkebiskoppen, der omtales at være holdet i Bergen 1271 ³⁾, men uden at Sagen der synes at være kommen til nogen Afgjørelse. Snart efter indtraadte imidlertid Forhold i den pavelige Kurie, som maatte styrke Erkebiskoppen i hans Forehavende og have hans Haab om dettes lykkelige Udfald.

Efter Pave Clemens IV's Død den 29de November 1268 stod Pavestolen i flere Aar ledig paa Grund af Kardinalernes Uenighed i Valget af hans Eftermand. Endelig valgtes i 1271 Gregorius X, og saasnart denne i Begyndelsen af 1272 havde tiltraadt Kirkens Bestyrelse, udsædte han Kaldelse til et almindeligt Concilium, hvortil ikke alene Kirkens høie Prælater, men ogsaa Konger og Fyrster indbødes at møde enten i Person eller ved befuldmægtigede Sendemænd.

¹⁾ Ny. Kræst. S. c. 6—10. ²⁾ S. o. f. I. 443, 450. ³⁾ Det. Num. 140.

Liden før Sammenkomsten fassattes til 1ste Mai 1274, og Stedet ved en senere Skrivelse til Eyo n. Kalbessbrevene, som udgik til Erkebiskopperne, og sælgelig ogsaa til Erkebiskop Jon, indeholdt Opfordring til at anmelde de Punkter, hvori der inden enhveres Omraade kunde tiltrænges Forandring og Forbedring.

Denne Kalbelse og medfølgende Opfordring var naturligtvis Erkebiskop Jon en velkommen Anledning til at røre op for Alvor i Kirkestyrelsens Anliggender: til at fremdrage alle de Privilegier, den norske Kirke fra gammel Tid havde erholdt, for at see dem gjorte gjældende, — og til at undersøge, hvilke Friheder den manglede, der dog ifølge den canoniske Ret tilkom den. Herved kom han — som han selv erklærede — til Bisped om, at Kirken var bleven i mange Maader forurettet baade i sin almindelige Ret og Frihed, og i de den tilstaaede Særrettigheder. I første Henseende fremhævede han, at Kirken ikke var i Besiddelse af den samme tilkommende Dommermyndighed, idet næsten alle til Kirken hørende Sager paadomses af Lagfolk i Egenstaa af Kongedømmets Ombudsmænd. Herved sigtede han upaatvivelig til den dømmende Myndighed, som ved den nye Landslov udtrykkelig var tillagt Lagmændene, hvilke bestilledes af Kongen, — og vel ogsaa til den ubvidede Myndighed i Kettergangens Bestyrelse, der var lagt i de kongelige Sysselmænds Hænder, hvorved i det Hele den gamle Kettergangsorden betydeligen forandrede, og Folkets dømmende Myndighed til Thinge i Birkeligheden ikke uvæsentlig Indskrænkede. Det er, som forhen omtalt, heel sandsynligt, at i den gamle Kettergangsorden, under Dommermyndighedens Udøvelse ved Folket, Geistligheden har havt bedre Anledning til at indvirke paa Afgjørelsen af de Kirken vedkommende Sager, end nu da Kongens Ombudsmænd deels optraadte som Dommere, deels som Rettens erklærede Bestyrere. I alt Fald synes den verdslige Dommermyndighed ved geistlige Sagers Behandling ved den nye Orden at have ligget meer for Dagen og vaft større Opmærksomhed. — I Henseende til Kirkens almindelige Friheder paapegede han det ringe Antal Folk, for hvilke Erkebiskoppen havde Levdingsfrihed. — Hvad endelig Kirkens Privilegier angik, da udhævede han, som let kan tænkes, Kong Magnus Erlingsøns Indrømmelser: Rigets og Kronens Offring til St. Olaf, og Kirkens Ret med Hensyn til den norske Konges Udvalgelse, om hvilken han endog ved en dristig Fortolkning af Magnus Erlingsøns Bestemmelse yttrede, at den henpegede paa, at Norges Konger burde udvælges, og at i Udvalgelsen Erkebiskoppen og Rigets Biskopper skulde have den fornemste Stemme.

Man gjenkender de to første Anteposter allerede fra Striden mellem Kong Sverrick og Erkebiskop Erik. Hvad den tredje angaar, da

var den utvivlsomt fremsat mere til Skramsel, og for i andre Stykker maaskee, ved Estergivelse af den, at udvirke bedre Billaar, — end fordi Erkebiskoppen har ventet, at kunne gjøre et saadant Privilegium gjældende. Derom vidner en vis Usikkerhed i selve Erkebiskoppens Udtryk ved denne Artikels Fremstilling ¹⁾.

Om ovennævnte Pøster erklærede Erkebiskoppen, at det var hans Agt paa forestaaende almindelige Concilium at indhente Paven's nærmere Bestemmelse. Dog for at ikke deraf en farlig Tvist skulde reise sig mellem Kongedømmet og Kirken, udvirkede han dem først for Kong Magnus, med Bøn om, at denne vilde indgaa paa en foreløbig Ordning af Sagen. Kongen erklærede vel, at han havde tilstrækkelige Grunde at anføre imod hine Paaastande af Erkebiskoppen, og navnlig mod Kongevalget og Kronens Dffring. Det kunde — erklærede han — om dette Privilegium neppe bevises, at Nidaros's Kirke nogensinde havde været i virkelig upaataalt Besiddelse deraf. Det kunde derfor synes en ny Fordring, at dette nu forlangtes af ham, især da der handlede om intet mindre end en Underkastelse af Kongedømmet, hvilket han ved Arveret efter sin Fader og sine Forfædre havde modtaget frit, saaledes som han ogsaa havde i Sindet ved Guds Naade at overgive det frit til sine Arvinger og Estersølgere. Desuagtet fandtes Kongen villig til at indgaa paa Underhandlinger med Erkebiskoppen om en nøiere Bestemmelse og Udvidelse af den norske Kirkes Rettigheder; og i denne Anledning fastsattes et Provincialconcilium forenet med et Hovdingemøde eller Parlament i Bergen, til Sommeren 1273.

Forsamlingen holdtes paa det bestemte Sted i Løbet af Juni og Juli Maaneder, tildeels altsaa samtidigt med Gulathing (17de Juni). Den var talrig besøgt baade af verdslige og geistlige Hovdinger, og blev forherliget derved, at Magnus under dens Samvære den 2den Juli lod sin ældste femaarige Søn Erik give Kongenavn, og sin yngre toaarige Søn Haakon Hertugsnavn, idet han paa denne Maade vilde sikke dem Arvefølgen for alle indtræffende Tilfælde ²⁾.

Af de kirkelige Ansiggender kom først Sagen mellem Biskop Arne af Staalholt og de islandske Kirkeejere under Erkebiskoppens Dom. Kongen havde først søgt at faa denne Sag indbragt for Paven, men herfor havde Arne undslaaet sig. Kongen befalede da tvende af Norges mest anseede Lendemænd, Thorer Haakonson, der var vel kundig i Kirkeloven, og Audun Hugleikson, der ansaas for den viseste Mand i den verdslige Landslov, at være tilstede ved Rettergangen for at paasee, at Løgsolfet ei blev forurettet. Sagen drejede sig nærmest om to af Islands betydeligste Kirker, Odde Kirke og Vats-

¹⁾ N. g. L. II. 457.

²⁾ Fornm. s. X. 162, 163; N. g. L. II. 430 f.

ffjordens Kirke, der begge forbreedes som Arvegods og Ejendom af tvende af Islands rigeste og mægtigste Hovdinge. Men uagtet det viste sig, at Kongen hældte til disses Side, saa søgte dog Biskop Arne Kirkens Sag med saadan Kraft og Ryndighed, at Erkebiskoppens Dom, der affagdes den 24de Juli, faldt ganske til Fordeel for Biskoppen. De verdslige Kirkeejere adløde Dommen og opgave for Diebliffet sit Krav ¹⁾).

Kort efter kom ogsaa Foreningen mellem Kongedømmet og Kirken istand — som det heter — efter mange Forhandlinger fra begge Sider. Dens Indhold var følgende:

1) Erkebiskoppen affød i Nidaros's Kirkes Navn for bestandig al Ret med Hensyn til Kongedømmets Underkastelse og Kronens Dsfring samt ligesaa til Kongens Udvælgelse, saalænge som nogen efter Loven arveberettiget var tilstede; hvorimod der, i Tilfælde at ingen saadan fandtes, forbeholdtes Erkebiskoppen og Biskopperne, blandt de øvrige Vælgere, den første og bedste Stemme.

2) Kongen affød for sig og Efterfølgere al Ret til at afgjøre Sager Kirken vedkommende, og forbød sine Ombudsmand og Rægmænd at dømme i saadanne eller paa nogen Maade indblande sig i dem, hvorimod alle disse Sager skulde frit afgjøres ved geistlige Dømmere. Dette gjaldt om alle Sager, der angik Geistlige, hvad enten det var Trætter mellem dem indbyrdes, eller de sagsøgte af Rægsfolk, Sager der angik Egteskab, Fødselsret, Patronatsret, Tiender, Løfter, Testamenter, især til geistlige Stiftelser, Beskyttelse af Pilegrime, Kirkers Ejendom, Bændverk ²⁾, Meened, Ager, Simoni, Rjætter, alskens Utugt, og alle andre Sager, der ifølge den almindelige (canoniske) Ret henhørte under Kirkens Dom.

3) Erkebiskoppen og Biskopperne skulde have Ret til at bestikke Prestere til de af Kongerne grundede og doterede Kapeller ligesom til alle andre Kirker og Kapeller, hver i sit Biskopsdømme, uden at indhente Kongens eller andre Rægmænds Samtykke, eller følge deres Forslag (Præsentation).

4) Biskoppers og Abbeders Udvælgelse skulde Kongedømmet ikke indblande sig, men Valget stee frit af dem, hvem det efter Kirkens Lov tilkom.

5) Kongen skulde ikke forandre Landets vedtagne og skrevne Love og deri fastsatte Pengebøder til Kirkens eller Geistlighedens Skade.

6) Erkebiskopperne skulde som hidtil have Ret til at kjøbe Falke.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 11.

²⁾ I den latinske Original: sacrilegium, hvilket Ord i den gamle norske Overtættelse gjængedes ved: bannavork.

7) I Erlæggelse af Liende skulde Kongerne for sine Ejenndommes Vedkommende ganste følge de canoniske Bestemmelser.

8—9) Erkebiskoppens ældre Ret med Hensyn til Kornudforsel til Jæland og Told af eet derfra kommende Kjøbslib hvert Aar stadfæstedes.

10) Alle Pilegrime skulde nyde Sikkerhed, og Forurettelser mod dem straffes ifølge geistlige Dommeres Afgjørelse.

11) Erkebiskoppen skulde have hundrede Mænd frie for kongelige Dybud og Kaldelser og navnlig fra Vedingsstat, og denne Frihed skulde for dem af disse Hundrede, som bare Skutillsyends Navn, udstrækkes til tvende Personer af deres Husfolk, og for de øvrige til een foruden dem selv. De fire norske Lydbiskopper skulde hver især have samme Frihed for fireti Mænd. Hver Sogneprest skulde med to Personer af sit Hus være fri for Vedingsstat og have een Person undtagen fra kongeligt Udbud til Krigstjeneste.

12) Erkebiskoppens Mænd skulde, hvis de forurettede hinanden indbyrdes paa hans Skibe eller i hans Følge, være underkastede hans Dom og bøde til ham, forsaavidt som Drab eller Lemlæstelse ikke fandt Sted; thi i saa Fald skulde de dømmes af Kongen eller hans Dommere. Forsaavidt de forbrode sig andetsteds end for nævnt, havde den Skadelidte frit Valg mellem Kongens eller Erkebiskoppens Dom, og Boden skulde da deles lige mellem Kongen og Erkebiskoppen.

13) Fra alle kongelige Forbud med Hensyn til Kjøb, Salg, Flytning o. s. v. skulde Biskopper og Klerker samt Lægfolk i deres Ejeneste være undtagne, hvis ikke Erkebiskoppen og Biskopperne gave sit Samtykke til det Modsatte.

14) Erkebiskoppen skulde have Myntret overensstemmende med tidligere (Kong Haakon Haakonssøns) Indrømmelse.

Denne for Geistligheden saa gunstige Overenskomst blev den 1ste August 1273 skriftlig opsat og beseglet af Kongen, Erkebiskoppen, Biskopperne Thorgils af Stavanger, Andreas af Dølo og Askatin af Bergen, af syv Lendermænd og af Kongens Kansler Thorer; fem Chorsbrødre af Nidaros nævnes ogsaa som nærværende, naturligvis i Egenstaa af Nidaros's Kapitels Fuldmægtige ¹⁾).

Overenskomsten var imidlertid efter begge Parteres Anskuelse blot endnu at betragte som foreløbig, som et Udkast, der skulde have pavelig Stadfæstelse, og hvis denne udeblev, ingen bindende Kraft havde for nogen af Parterne ²⁾). Magnus sendte den ledsaget af en anbefalende Skrivelse, givet i Bergen den næstfølgende 15de August, til Paven's Stadfæstelse ³⁾). Erkebiskop Jon gav sig en Stund efter (i Begyndel-

¹⁾ N. g. L. II. 457—461.

²⁾ Sft. 456, 461.

³⁾ N. g. L. II. 461.

sen af 1274? ¹⁾ paa Veien til det almindelige Concilium i Følge med Biskopperne Andreas af Oslo og Askatin af Bergen, hvilken sidste, der synes at have nydt Kong Magnus's særdeles Fortrolighed, maaffec har havt dennes Fuldmagt til Kirkemødet. Biskop Arne af Skaalholt derimod, der først var udseet til ogsaa at møde paa Conciliet, var allerede tidligere af Erkebiskoppen fritagen for at indfinde sig personligen paa Grund af hans Uundværlighed hjemme paa Island; hvorefter han overgav sin Fuldmagt til en Chorsbroder af Nidaros ved Navn Sigvæt. Han drog derpaa kort efter Mødet i Bergen tilbage til Island, hvor nu for det Første Alt syntes at gaa efter hans Ønske ²⁾.

Det almindelige Concilium i Lyon, ved hvilket Erkebiskop Jon og de tvende ovennævnte norske Biskopper vare tilstede, aabnedes den 7de Mai 1274 og sluttedes den paafølgende 17de Juli. Fem hundrede Biskopper, sytti Abbeder og tusinde andre Prælater skulle have været tilstede. Mange vigtige Bestemmelser bleve der fattede med Hensyn til Biskoppernes og Pavenes Valg. Der blev ogsaa vedtaget, at Geistligheden i de næste 6 Aar skulde erlægge Tiende af alle sine Indtægter til det hellige Lands Undsætning ³⁾. Strax efter Conciliets Slutning kom Overenskomsten mellem Kong Magnus og Erkebiskop Jon til Pave Gregorius's Afgjørelse, og ved Brev af 26de Juli 1274 gav Paven den sin Stadfæstelse, dog med det Forbehold, at denne først skulde træde i Kraft, naar Kongen fuldkommen havde antaget og ratificeret visse Punkter, hvilke det pavelige Stadfæstelsesbrev udhævede, som noget der burde tilføies Overenskomsten. Dette bestod i Følgende: — 1) Hvis Kongen eller hans Efterfølgere skulde aabnbare handle mod Foreningen, og Erkebiskoppen med sine Lydbiskoppers Raad forlange herfor en passende Fyldestgjørelse, og samme fra Kongedømmets Side negtes, da skulde Erkebiskoppen og den nidarosiske Kirke derved (eo ipso) gjenerholde den Ret med Hensyn til Kongens Valg og dennes samt Norges Riges Underkastelse, som den havde før denne Forenings Afsluttelse. Men hvis paa den anden Side Erkebiskoppen og Lydbiskopperne handlede mod Foreningen og afflog Kongedømmet Fyldestgjørelse, naar de dertil opfordredes, da skulde de have aldeles fortabt den Frihed, som var dem tilstaaet, Erkebiskoppen for 100 og hver af Biskopperne for 40 Mænd. Alt dog saaledes at Foreningen i sine øvrige Artikler blev staaende ved Magt. — 2) Hvis nogen Tvivl kunde opstaa angaaende en eller anden Artikel i Foreningen, da skulde til dens Forklaring tvende Personer udnævnes, den

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 13: um vārit eptir þenna vetr (1273—74). ²⁾ Jøl. Ann. 142; Bp. Arnes S. c. 10. ³⁾ Jøl. Ann. 144; Bp. Arnes S. c. 11.

ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, hvilke iglen, hvis de ei kunde blive enige, skulde have Myndighed til at tilkalde en tredje, hvorpaa den Forklaring skulde gjælde, som alle tre eller tvende af dem afgav. — Endelig 3) Dersom det af en eller anden gyldig Grund skulde blive nødvendigt at bestikke Formyndere eller Kuratorer for Norges Konge, og dette skulde skee ved Valg, da skulde Erkebiskoppen og hans Efterfølgere i dette Valg have den første Stemme (unicam et primam vocem ?) 1). I dette Forbehold i den pavelige Stadfæstelse kan man ikke vel andet end see en Virkning af Erkebiskop Jons Indskydelse.

Efter udrettet Erinde lagde de norske Udsendinge Hjemveien over Paris. Den franske Konge, Philip den tredje, der gjerne vilde vise Kong Magnus en Opmærksomhed, greb denne Leilighed og oversendte ham med Erkebiskoppen et Stykke af Christi Tornekrone, en efter den Tids Tro meget kostelig Relikvie. Erkebiskop Jon kom i October Maaned 1274 tilbage til Norge; den medbragte Relikvie blev modtagen i Bergen, og den 9de November, Dagen for dens høitidelige Hensættelse i det kongelige Kapel, Apostel-Kirken, blev siden høitideligholdt som en kirkelig Festdag 2).

For at den bergenske Overenskomst kunde træde i fuld Kraft, skulde nu Kongen vedtage og stadfæste de af Paven tilføiede Artikler. Den første og den tredje af disse kunde imidlertid, som let begribeligt, ikke smage Kongen og Lendermændene i hans Raad. Den første maatte jo synes at holde Nidaros's Kirke en Afgang aaben til atter ved given Leilighed at faa sit Krav paa Kongedømmets Underkastelse draget frem for Dagens Lys; og dette Krav vilde Kong Magnus, i Gjengæld for Indrømmelserne fra sin Side, eengang for alle have erklæret paa den bestemteste Maade for dødt og magtesløst. Den tredje Artikel omslyrte aabenbart Norges Lendermænds gamle, ved Sedvane hevdede Ret, som Kongedømmets selvstreyne Raadgivere, ogsaa at føre Rigshjælpen i Kongens Navn, naar denne var mindreaarig eller ude af Stand til selv at føre den. Der blev heller intet af den forlangte Vedtagelse fra Kongens Side; og da denne med Rette kunde paastaa, at Overenskomsten, i den Form, hvori den var affuttet, ikke havde vundet Pavens Stadfæstelse, saa var den derved, ifølge Slutningsbestemmelsen i samme, iglen hævet, og begge Parter satte tilbage i den Stilling, hvori de befandt sig før dens Afsluttelse. Saaledes synes Sagen virkelig fra Kongens Side at have været opfattet, og Erkebiskoppen kunde ikke herimod gjøre nogen grundet Indsigelse, skjønt denne Bending vistnok ikke var stemmende med hans Ønske og Haab. Begge Magter stode da atter i det gamle spændte Forhold.

1) R. g. 2. II. 455—457.
hist. Norv. IV. 359.

2) Sol. Ann. 144; Sp. Arnes C. c. 14; Torf.

52.

Stemningen i Konge og paa Island i Ualeedning af Overeenskomsten til Bergen.
 Ny Overeenskomst til Lundberg af 1277. Kongens Indrømmelser.

Efter Conciliet og Hovdingemødet i Bergen i 1273 og efter Afslutningen der af den foreløbige Overeenskomst, synes saavel Erkebiskoppen som alle hans Tilhængere at have været fittre paa Kirkens Seier. Biskop Arne af Staalholt havde derfor, efter sin Hjemkomst til Island, udarbejdet en Christendomsbolk bygget paa de Grundsætninger, hvorom han med Erkebiskoppen var bleven enig, og som denne agtede at benytte ved Udarbejdelsen af den almindelige norske Christenret; og ved sin store Indflydelse paa Islands Almue drev Arne virkelig igjennem, at denne Christendomsbolk om Sommeren 1275 blev løstagen paa Althinget, dog med det Forbehold, at den kun skulde anses for midlertidig, indtil Kongens og Erkebiskoppens Stadfæstelse blev given. Samme Sommer blev det almindelige Conciliums Bestaatning med Hensyn til Korstogsprædiken og Geistlighedens Tiende til Jerusalems Undsætning bragt til Island, og Biskop Arne tog sig af begge Dele med sin sedvanlige Iver. Ved Korstogsprædiken bleve betydelige Gaver indsamlede, og Indkrævelsen af Geistlighedens Tiende blev ordnet for Islands Vedkommende. Mange, vel især blandt Landets Hovdinger, vare imidlertid misfornøiede med Biskop Arnes Fremfærd og misundte ham desuden hans store Indflydelse paa Landets Almue, ikke alene i geistlige men ogsaa i verdslige Anliggender. Da derfor om Høsten 1275 Christendomsbolkenes betingede Antagelse indberettedes til Kongen og Erkebiskoppen, lod de Misfornøiede Kongen tillige underhaanden tilstille flere Klagepunkter mod Islands Biskopper. Disse forbød — hedte det — sine Husfolk at udrede de almindelige Skatte, paalagde Bønderne nye Afgifter og Byrder f. Ex. Madgaver, ja det var end ikke frit for, at man lagde Biskopperne til Last, at de fordrede Bidrag til det hellige Lands Undsætning, ikke alene Tiender af Kirkens Indkomster, men ogsaa Almisser af Lægfolket. Disse Klager vare vist nok for en stor Deel bevirkede derved, at de islandske verdslige Hovdinger vare komne under Veir med, at Foreningen til Bergen var bleven forstyrret, og som Følge deraf den gamle Misstemning mellem Kongedømmet og Kirken igjen indtraadt. Kong Magnus fandt det ogsaa nødvendigt, sit personlige Beskaf for Biskop Arne uagtet, at laane Øre til de forebragte Klager. Han tog imidlertid Sagen med sit sedvanlige Maadehold og lod om Sommeren 1276 en Skrivelse udgaa til Islændingerne, hvori han paa en lempelig Maade søgte at styre til Rette i Tvisten. Han bad Almuen nøie betænke sig, før den indvilgede nogen Lov, som ikke Kongen selv forordnede, enten i det Geistlige eller Verdslige, saalænge ingen Over-

eenskomst var istandbragt mellem Stat og Kirke om hvad der skulde gjælde. Han ansaa det nemlig for sit og Erkebiskoppens Rald og ei nogen Andens, at forordne Christenret og andre Love i Landet. Han yttrede imidlertid derhos, at det som skeet var visnok var gjort i en god Mening. Med Hensyn til de Byrder, som Biskopperne sagdes at paalægge imod Ret og gammel Sedvane, forbød han Vægfolket at underkaste sig nogetsomhelst saadant, om end nok saa ringe, og bad dem heller indskyde sig under Kongen end indvilge det. Men med Hensyn til de frivillige Gaver til Korstoget, der blev prædiket efter Davens Bud, erklærede han, at han var saa langt fra at ville forbyde saadant, at han meget meer vilde opmuntre dertil; kun at man ei hidrog, fordi man ansaa det for en Skyldighed, eller paa Grund af Tvang. Ligesaa syntes han vel om, at Enhver frivilligen gjorde Almisse for sin Sjæls Bedste, efter som den guddommelige Raade indskjød ham. Nye Bestemmelser burde man imidlertid blot underkaste sig, forsaavidt de udgif fra Kongen. Vel ublagde Biskoppernes Tilhængere disse Kongens Yttringer, som om de havde sin Grund deels deri, at han, saalange Forsalstienden stod paa, ikke vilde lade Folket paatrænge nye Udredelser, hvilte siden kunde blive anseede som Skyldighed, deels deri at han vilde afvendte en almindelig Overeenskomst mellem Kirken og Kongedømmet. Men Biskoppernes Modstandere saa Sagen anderledes og troede, at Fordelen nu begyndte at helde til deres Side. De lagde heller ikke Dølgemaal paa denne sin Synsmaade, men gav den aabenbar Luft ved Sidehug til Biskop Arne for hans Nidkærhed. Men Arne lod sig ikke herved foruroelige, saameget mindre, som han til samme Tid modtog Breve fra Erkebiskoppen, hvori denne opfordrede Biskopperne til efter bedste Evne at opretholde Kirkens Ret; og desuden Kongen i andre Breve, der angik Islands Bestyrelse, omtalte Arne med den største Agtelse. En af Biskoppens ivrigste Modstandere, den ene af Islands Bestyrere, Thorvard Thorarinson, kunde heller ikke i sine Skrivelser til Kongen give ham andet end det bedste Bidnesbyrd i Alt hvad Kongedømmets Anliggender angik, skjønt han tillige yttrede, at hans Indskydelse hos Landsfolket var saa stor, at Kongens Mænd vanskelig kunde hamle op med ham ¹⁾.

Hvad her er sagt om Sagerne Gang paa Island giver et temmelig klart Indblik i Forholdene i selve Norge efter Erkebiskop Jons Hjemkomst fra Conciliet i Lyon. Man seer tydeligen, at Foreningen til Bergen fra Kongens Side har været betragtet som hævet, og det skimter derhos igiennem, at Norges verdslige Stormænd berover i Grunden have glædet sig; — thi de islandste Hovdingers Stemning

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 14—19.

var i denne Henseende en blot Gjenlyd af de norske. Man sees imidlertid ogsaa, at Kong Magnus har havt en ny Forening i Sigte, og at han kun betragtede den nærværende Spending mellem sig og Erkebiskoppen som forbigaaende. Man har saaledes ganske vist i Løbet af Aarene 1275 og 1276 atter gjensidigen nærmet sig hinanden, om end Tilnærmelsen gik noget langsomt. Kongen har fundet efter en Afgjorelse og har intet havt imod en ny Forening bygget paa samme Grundlag som den bergenske; og Erkebiskoppen har rimeligviis indseet, at den fredelige, godmodige og gudsfrygtige Magnus's Rigsstyrelse var den rette Tid til at faa en Forening bragt istand, hvorimod en saadan, hvis han saaldt fra, vilde henseslydes i det Uvisse. Erkebiskoppen har derfor troet at burde give Slip paa de pavelige Forbringinger, til hvilke han dog selv utvivlsomt havde givet Anledning, og som havde været Anstødsstenen, paa hvilken den ældre Forenings Stadsfæstelse var strandet. Han kunde dette saameget bedre, efterat Pave Gregor X, der havde udtalt hine Forbringinger, var død den 10de Januar 1276. Med en saadan Stemning fra begge Sider kunde en ny Forening ikke møde særdeles store Vanskeligheder, og den kom ogsaa virkelig i Stand.

Dette skeede om Sommeren 1277 i Tunsberg, som det lader paa et blandet verdsligt og geistligt Hovdingemøde, ved hvilket foruden Kongen og Erkebiskoppen tvende af Norges Biskopper, Andreas af Oslo og Arne af Stavanger (Bergens og Hamars Biskopsstole stode dengang ledige), Befuldmægtigede fra Nidaros's og de øvrige norske Kathedralkirkers Kapitler, samt flere af Rigets Lendmænd vare tilstede. Her blev da en Forening affluttet mellem Kongedømmet og Kirken, hvilken har faaet Navn efter Stedet hvor den affluttedes: den tunsbergske Forening, men i den ældre Tid almindelig blot benævntes: *compositio*, eller paa Norsk: sættargerð (Forliget). I alt Væsentligt er denne stemmende med den tidligere, i Bergen affluttede, for største Delen endog ordlydende; dog vil man ved noie Sammenligning mellem begge Dokumenter finde enkelte Afvigelser, som fortjene at mærkes.

I den historiske Indledning til nærværende Forening, hvor Hovedtræfpunkterne i Almindelighed opstilles, er ikke Tale om nogen Henvendelse fra Erkebiskoppens Side til Paven eller til noget Concilium, ei heller nævnes med et eneste Ord den tidligere Forening til Bergen. Der tales blot om Erkebiskoppens Anker og Kongens Indvendinger imod samme; hvorpaa der siges, at Erkebiskoppen, — der paa den ene Side ikke uden Samvittighedsstrupel kunde lade sine Forbringinger falde, og paa den anden Side ved at fremholde dem kunde vække en farlig Strid mellem Kongedømmet og Kirken —, har henvendt

fig til Kong Magnus's prøvede Raade, med Begjæring om, at der maatte fattes Bestemmelser i denne Anledning, som kunde tjene Gud til Ære, Kirken til Gavn og deres egne og det dem betroede Folks Sjæle til Held. • Efter mange Forhandlinger bestemte da — heber det ydere — Kongen sig til at slutte den Forening med Erkebiskoppen, som følger.

Den første Artikel er saagodt som ordlydende med den tilsvarende i den bergenske Forening, kun med det Tillæg, at Erkebiskoppen og Biskopperne ved at afgive den første og vægtigste Stemme (voces primas et potissimas) ved indtrædende Kongevalg, — „skulde erklære paa Samvittighed, at de rebesigen skulde arbejde til dens Valg, hvem de ansaa for den mest skikede for Riget og Rigets Indbyggere“.

Den anden Artikel, indeholdende Kongens Afskab paa Dommermyndighed i geistlige Sager, er ordlydende, kun at her til Slutning gjøres det ikke uvigtige Tillæg: — „forbeholdet bestaabig Kongens Ret i disse Sager, overalt hvor der efter Vedtægt og Rigets Love er at betale Pengebod“ d. e. med Forbehold for Kongedømmet til den Pengebod eller Andeel i samme, hvilken i saadanne Sager efter Loven tilkom Kongen.

Den tredje Artikel er ligelydende.

Den fjerde Artikel om Biskoppers og Abbeders fri Udvælgelse har faaet det Tillæg: — at Valgerne, for Valgets Stadfæstelse (confirmationem), skulde meddele Kongen Valget, enten selv, eller ved et passende Sendebud; eller den Valgte skulde selv, idet han reiste for at modtage sin Stadfæstelse, efter Skik og Brug fremstille sig personligen for Kongen.

Herefter indskjedes en Artikel, som ifølge Kongens egen Erklæring i hans Brev til Paven, hvori den tidligere Forening anbefalede, var bleven forglemt i denne, nemlig: — Biskopper, Abbeder og Geistlige skulde ikke være forpligtede til at drage paa Krigstog med Kongen, eller dertil bidrage noget af deres, med mindre saa stor Nødvendighed var forhaanden, at saadant tilstodes af vedkommende Biskop og de visere Geistlige. I det første Udkast heber det: Biskopper, Abbeder eller Geistlige, „naar de ikke have regalia“ d. e. kongelige Forleninger.

Femte til og med niende Artikel ere ordret optagne.

I tiende Artikel om Pilegrimes Sikkerhed, er blot en Undtagelse gjort „forsaavidt de maatte mistænkes for at være Speidere“.

Den ellefte Artikel er uforandret optagen, kun med det Tillæg, at den Frihed, som er Erkebiskoppens Skuttilsvende indrømmet, er „i Righed med den, Kongens Mænd (Skuttilsvende) pleiede have og havde paa den Tid, Foreningen blev affluttet“.

Den tolfte er blot lidt tydeligere og bestemtere fremsat.

Den trettende og ffirtende ere i det Væsentlige uforandrede.

Derpaa kom en Tillægsartikel, hvis Rilde man finder i Pave Gregorius X's Stadfæstelsesbrev af 1274, dets anden Artikel, nemlig: — Hvis nogen Tvivl skulde opstaa om nogen Artikel i denne Forening, da skulde til dens Fortolkning tvende stikede Mænd udvælges, den ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, hvilke, i Tilfælde at de ei kunde enes, skulde have Magt at tilkalde en tredie, og da skulde det gjælde som af dem alle, eller tvende af dem erklæredes for Ret.

Til Slutning hebet det, at Foreningen fra begge Sider blev besvoren, og Eidsformularen indføres, saaledes som den blev aflagt, paa den ene Side, paa Kong Magnus's og Efterfølgeres Begne, af Rigets Hovdinge, hans verbdlige Raadgivere, og paa den anden, paa Erkebiskop Jons og Efterfølgeres Begne, af Prælaterne og Kapitternes Fuldmægtige. Kongens og Erkebiskoppens, samt de i Brevet nævnte Biskoppers, Pendermænds (Baroners) og Kapitters Segl bleve vedhængte Forenings-Dokumentet, hvilket blev udstedt i Minoriternes Kirke ved Lundsbergs Slot den 9de August 1277¹⁾.

Lægger man vel Mærke til de udhævede Forandringer i nærværende Forening, fra det som fandtes i den tidligere, saa maa man vistnok indrømme, at disse Forandringer, hvor ubetydelige de end ere, dog maa ansees for i det Hele at være til Kongedømmets Fordeel. Det fortsener ogsaa at mærkes, at af de tre i Pave Gregorius's Skrivelse forlangte Tillægsartikler til den tidligere Forening, i nærværende ifkun den uskyldige og hensigtsmæssige om Dymænds Udnævnelse er bleven indført, medens de tvende andre for Kirken langt betydningsfuldere og vigtigere ere ladne upaaagtede. Endelig maa der ogsaa lægges Vægt paa, at denne Forening ikke som den foregaaende gjordes afhængig af Pavens Stadfæstelse, men i Folge sit Indhold maatte ansees som i sig selv affluttet og ubetinget gyldig. Men uagtet den saaledes med Hensyn til Kongedømmet kunde betragtes som noget gunstigere end den foregaaende, saa indeholdt den dog saa mange og store Indrømmelser til Kirken, at Hierarkerne maatte ansee sig vel hjulpsne med den, og i Hovedsagen ved den at have naaet sit Maal. At Rigets verbdlige Stormænd derimod i det Hele vare util-

¹⁾ N. g. L. II. 462—477.

fredse med den, maa man af senere Begivenheder slutte; og at mange af dem for Dieblisset samtykkede og beseglede den, var uden Tvivl meer en Følge af deres Hengivenhed for og Føielighed mod Kong Magnus, end af deres Overbevisning om Foreningens Villighed og Gavnlighed. Man finder, at Kong Magnus i dette samme Aar 1277, og maaffet paa dette samme Hovdingemøde i Tunøberg, har givet Lendermændene det nye Verdigheidsnavn: Baroner (bárunar), og Hirdstyrerne (d. e. Hirdembedsmændene og Skuttilsvendene) Verdigheidsnavnet: Riddere (ridðarar), og begge Klasser derhos Navn af Herrer¹⁾. Det er ikke urimeligt, at dette tildeels har været gjort for noget at mildne de verdslige Stormænds Stemning med Hensyn til de Begunstigelser, som i Foreningen vare Geistligheden og især Biskopperne indrømmede.

Meer Misstemning end selve Foreningen synes en i Forbindelse med samme mellem Kongen og Erkebiskoppen sluttet Overenskomst om Tienden at have vakt. Tiendebødselen bestemtes herved notere end tilførs og udstraffes saagodtsom til alle mulige Næringsgrene. Tiende skulde erlægges af al Slags Leie: navnlig af den Leie som opbares af Gaarde, Bryggerier, Møller, Stove, Bagerier, Badstuer, Saltkjæder, Net og Rot, Skibe, Kreature; derhos af Ud af Udgangsaar og af al Frugt, foruden hvad der havde været Brug, nemlig af al Slags Sæd, hvorunder ogsaa indbefattes: Rug og Hvede, Lin, Hamp, Røper og Erter, — samt endelig af Streid, Sæler, Hval, Haifisletter og af allslags Fisk²⁾. At denne nye, udstrakte Tiendebødselse strax har vakt Uvillie, synes vise sig deraf, at i selve Bestemmelsen en Undtagelse maatte gjøres for Dplændingernes, Raumarifingernes og Soløpingernes Bedkommende, og deraf at Kongen, ved en særegen Skrivelse til Dplændingerne og Biværingerne af 22de September 1277 fra Bergen, maatte paa en Maade bønfulde om, at man vilde underkaste sig den tunøbergste Tiendebestemmelse „for at en større Enighed mellem Rægsfolk og Geistlige kunde opnaaes, end hidtil havde fundet Sted“³⁾.

Biskopperne søgte Kongen imidlertid at vinde fuldkommen ved endnu at straffe sine Indrømmelser til dem videre; end allerede ved Foreningen var skeet. Ved et Brev fra Bergen af 13de September 1277 eftergav han blandt andet Erkebiskoppen den halve Bød, som i visse Tilfælde tilkom ham for Fredbrud beganget af Erkebiskoppens Mænd, og de øvrige Biskopper indrømmede han i lignende Sager halv Bød med sig, hvilket de efter Foreningen ikke havde Ret til. Ligeledes fastsatte han for Uvillighed i at møde paa Erkebiskoppens og Biskoppernes Stevninger samme Bød, som i Lovbogen var fastsat for Ulydig-

¹⁾ Isl. Ann. 154; Sp. Arnes S. c. 20.

²⁾ R. g. L. II. 474 f.

³⁾ R.

g. L. II. 483.

hed mod Stevninger i Kjøbstæderne. Han bestemte endelig nærmere Erkebiskoppens Myntret, og indrømmede ham Ledingsfrihed for de Arbejdsfolk, han stadigen havde i sin Gaard og til Christkirkens Bygning ¹⁾). Magnus synes overhovedet nu at have villet gjøre alt, hvad der stod i hans Magt, for at befæste den sluttede Forening og bortrydde al Grund til Klage fra Geistlighedens Side. Han vilde, idet han paa den ene Side opretholdt Kongedømmet i dets fuldkomne Frihed, paa den anden knytte Kirkens Forstandere til det ved Fordelens og Taknemmelighedens Baand, saaledes at al Spending mellem begge Magter for Fremtiden kunde være hævet. Magnus's Mening var god, men hans Bestræbelser viste sig dog til Slutning at være frugtesløse.

53.

Erkebiskop Jons Virksomhed i Kong Magnus's sidste Regeringsaar. Kong Magnus Gaafonfønt Død.

To Biskopsstole vare ved denne Tid ledige i Norge: Bergens ved Biskop Askatins Død 1277, og Hamars ved Biskop Gilleberts Død. Disse bleve begge, som forhen omtalt, besatte i 1278: Bergens med Narve, Munk af Prædikebrødrene's Orden, og Hamars med Thorfinn. I Anledning af den sidste Valg kom igjen den gamle Tvist mellem Dslos og Hamars Biskopsstole paa Bane, idet den førstnævnte paa stod sig berettiget til at have Indseende med Biskopsvalget i Hamar. Erkebiskop Jon dømte heri paa Tunsbergs Slot til Fordeel for Hamars Stol og paalagde Dslos Biskop og Kapitel evig Tausshed ²⁾).

Ved Foreningen til Tunsberg syntes Veien banet for Erkebiskoppen til at bringe en norsk Christenret i Stand, stemmende med hans og Geistlighedens Fordringer. Al væsentlig Modstand fra den verdslige Magts Side var for Diebliffet forstummet baade i Norge og paa Island. De kongelige Sendemænd til sidstnævnte D havde Kongens Bud: at vise Estergivenhed mod Biskop Arne og gjøre denne Indrømmelser med Hensyn til Sogsmaal af geistlige Sager; og Biskoppen viste igjen sin Erkjendtlighed ved at arbeide med Iver for Gjennemdrivelsen af Kongens verdslige Forordninger og Lovforslag ³⁾). Erkebiskoppen lod i Tide en Stevning udgaa til alle sin Provinser Biskopper, at møde til Bergen i 1280 til et Provinzialconcilium ⁴⁾), og paa dette var det aabenbare hans Hensigt at fuld-

¹⁾ N. g. L. II. 481—483.

²⁾ Eufm D. G. X. 779 (est. Barth. Mscr. IV. E. 748—749); Br. af 21de Octbr. 1305, N. Dipl. I. 94; jfr. e. f.

I. 222.

³⁾ Wp. Arnes C. c. 20—22.

⁴⁾ Wp. Arnes C. c. 20.

stændiggjøre sit Vert ved at faa sin nye Christenret, der var bygget paa Lundsberg-Foreningens Grundlag, anerkjendt af den verdslige Magt og derpaa lovtagen. Kong Magnus var fra sin Side opmærksom paa Erkebiskoppens Forehavende og frevnde, som det laader, et Hovedingemøde at afholdes i Bergen samtidigen med Provinzialconsiliet, hvilket ogsaa var stemmende med gammel norsk Brug. Han erklærede tillige, at han paa dette Møde vilde ved St. Hans Dags Tid lade sin ældste Søn, Erik, krone¹⁾.

Man har vistnok fra alle Sider med spændt Forventning seet denne Forsamling imøde, og gjort sine Forberedelser med Hensyn til hvad der antoges at ville komme paa Bane. Erkebiskoppen synes — som rimeligt kunde være — fremsfor Alle at have været virksom, og man har fra Begyndelsen af Aaret 1280 et betydningsfuldt Dokument, der vidner herom. Han lod nemlig den 14de Marts, — efter forudgaaende Undersøgelser anstillede paa et Møde i Erkebiskoppens Auditorium (Maalsstue?) i Nidaros af Kathedralkirkens Kapitel, Abbederne af Lautra og Holm, Prioren af Elgefeter, tvende befuldmægtigede Brødre fra hvert af de nævnte Kloster, tvende Brødre af Prædikebrødrene's Orden, samt 20 navngivne Sogneprester og Vikarier, for største Delen af Nidaros By, — udstede et Vidnessbyrd af samme Mænd, hvorved de erklærede: — „At Kirkerne's Ejendomme i Throndhjem havde fra umindelige Tider og lige til dette Aar været frie for al Skat, Told og hvilkesomhelst Ydelse og al Byrde; at disse Ejendomme vare gangne over til Kirken under det Vilkaar, at Leiglænderne, med Hensyn til Jorden, hverken vare Kongen eller nogen anden i nogen Henseende pligtige, men blot havde at udrede den aarlige Landskyld til dem, af hvem de leiede Jorden.“ Og i Indledningen til dette Vidnessbyrd heder det, at et saadant, udstedt af nogle faa, maatte kunde synes overflødig, da det var alle vitterligt: „at Kirkerne's og alle Geistliges Ejendomme og Gaarde, ligesom og Lægfolkets, i Throndhjem til denne Stund havde været frie for Skatte og hvilkesomhelst Ydelse“²⁾.

For at forstaa dette og overhovedet fatte Vidnessbyrdets Betydning maa man mindes, at hvor Lebing udrededes — og dette var Tilfælde i Throndhjem og den aller største Deel af Erkebiskoppens Biskopsdømme — der var denne efter gammel Lov og Ret, hvad enten den fremtraadte i Skikkelse af personlig Krigstjeneste eller Skat, den eneste ordentlige og lovlige Ydelse til Kongedømmet. Men Lebingen havde lige fra sin Oprindelse af været en personlig Ydelse, hvilken, endog som Skat, udrededes efter Mandtallet uden Hen-

¹⁾ Brev til Kong Edvard af England, givet i Bergen, den 6te Mai 1280. Rymer V. I. P. II. 579. ²⁾ R. Dipl. II. 16, jfrt. m. 20.

syn til Jordbesiddelse eller Formue. Geistlighedens ældre Ledingsfrihed, ligesom og den nyere, ved den tunsbergiske Forening ubvidede, var bygget paa nævnte Grundsætning og løb derfor paa Personer, ikke paa Jordbrug eller Formue. Nu aabenbarede sig derimod i den nye Lovbog ganske tydeligen en Stræben for at overføre Ledingen fra Personerne paa Jordbrug og Formue; ja man kan vel sige, at en saadan Maalestok allerede i den nye Lovbog var opstillet som Lovens Fordring ¹⁾, om endogsaa den nye Grundsætning efter al Rimelighed langtfra var almindelig gjennemdrevet. Det forholdt sig hermed som med saamange andre af den nye Lovbogs Bestemmelser, at de udtrykte den lovgivende Magts Ønske, hvilket dog ikke tænktes voldsomt og pludseligen, men lempeligen og efterhaanden gennemført. Nu kunde en Forandring, som den her tilføjede, aabenbare blive Kirken og Geistligheden til Gavn eller Skade, alt efter som den fortolledes og tillempedes paa de ældre Forholde. Overførtes den Kirken og Klerkerne indrømmede Ledingsfrihed i fuld Udstrækning fra Personerne — Kirken som en abstrakt Personlighed med iberegnet — paa deres Jordegods og Formue, saa var det klart, at en stor Fordeel for Kirken deraf udsprang. Thi da blev ikke alene al Kirkens faste og rørlige Ejendom ledingsfri, d. e. skattefri til Staten, kunde altsaa leies bort til høiere Landshold og Leie, end den, hvoraf Brugeren skulde svare Leiding til Kongedømmet i Forhold til Brugets Størrelse, — men det samme blev ogsaa Tilfælde med al Ejendom, som tilhørte Kirkens Personer og Tjenestefolk, forsaavidt Leidingfrihed ved den tunsbergiske Forening var samme tilstaaet. Men paa den anden Side kunde Sagen ogsaa stilles saaledes, at Foreningens Indrømmelse toges strengt efter Ordene, at den ved samme givne Leidingfrihed var blot og bar personlig, og da kom den, ved den forandrede Udelsesmaade, ene og alene de i Foreningen nævnte Personer til gode, hvilket da blot kunde blive i Egenkab af Frihed for personlig Krigstjeneste, medens Leidingen, som Skat, kunde kræves ikke alene af dem der brugte Kirkens og de Geistliges Jordegods og Ejendom efter Brugets Størrelse, hvorved naturligtvis Leien nedfattes, men ogsaa af de Geistlige selv, forsaavidt de vare Brugere af egen privat Ejendom. Ved den sidste Fortolkningsmaade kunde letteligen Kirken og Geistligheden komme til at tabe, især i Fordeleie; og i ethvert Fald vilde den vigtige Fordring: Kirkens Frihed for Statens Vyrder, da ikke være opnaaet. Før havde dog Kirkens Jord, rigtignok kun i Lighed med al anden Odelsjord, været fri for Skatteydelse til Kongedøm-

¹⁾ Nyere Landol. III. c. 6, i N. g. 2. II. 38.

met; nu derimod kunde Sagen let tage den Vending, at Kirkens Jord med Landets øvrige Jordejendom kom til at blive lagt i Stat til Staten.

Under saadanne Forhold var det ganske naturligt, at Erkebiskoppen beredte sig paa at møde mulige Krav fra den verdslige Statsmagts Side med en Indsigelse, stættet paa det her omtalte Vidnesbyrd med Hensyn til tidligere Lov og Sedvane. Han havde, saavidt skjønnes, tvende Udsigter for Die: — enten at opretholde for Kirkens Bedkommende den gamle Ydelsesmaade af Lebingen, hvorved denne udrededes efter Mandtallet af de Tjenestefolk og Leiglændinger, som vare udenfor den ved Tunsbergs-Foreningen indrømmede Frihed; herved var intet tabt, men derimod Kirkens og Kirkejordens Skattefrihed i Formen bevaret; — eller ogsaa at faa ubvirket for Kirkens (maaskee ogsaa for Geistlighedens private) Jordegods og Ejendom en fuldkommen Frigjørelse fra Lebingssydelsen, ikke alene for Jorden og Ejendommen selv, men ogsaa for dens Brugere (Leiglændinger eller andre Leiere). I dette sidste Tilfælde vilde en stor Forøgelse i Indtægter kunne vinde, og Kirkens Skattefrihed med Hensyn til Staten være gennemført i videste Udstrækning.

Hvorledes nu den verdslige Landsstyrelse har tænkt sig den nye Lebingssydelsesmaade gennemført for Kirkens Bedkommende, vides ikke med Sikkerhed; men at man har villet gjøre det paa den Viis, som Erkebiskoppen synes helst at have ønsket, er ingenlunde sandsynligt. At Erkebiskoppen optog det her omhandlede Vidnesbyrd, var altsaa en Hentydning paa den Fortolkning, han med Hensyn til Lebingssydelsen vilde have gjort gjældende for Kirkens Bedkommende, og hvilken han utvivlsomt agtede at bringe paa Bane og, om muligt, faa godkjendt paa det foreskaaende Hovdingemøde.

Den samvittighedsfulde og fredelstende Kong Magnus nærmede sig imidlertid sterkt sit Livs Ende. Han synes at have været af en svagelig Helbred. Om Vinteren 1271—1272 havde han været saa syg, at man havde ventet hans Død, og den sidste Salvelse allerede var ham meddeelt. Den Gang kom han sig igjen. Men den megen Befymring, som Tvisten mellem Staten og Kirken voldte ham, har rimeligviis tæret paa hans Livskraft, ligesom den nedstemte hans Sind og uidentvivel angstede hans Samvittighed. Man har en mærkelig Fortælling, der vidner om den Uro og mørke Forubsolelse med Hensyn til Fremtiden, der omslyede ham i de sidste Aar af hans Liv. Engang — heber det — nogle Aar før sin Død, da Magnus sad med faa Mænd i sit Herberge, yttrede han, at Livet var fuldt af Tvang og Sorger og Moie, og at Døden var en Lykke. De Tilstedeværende, der kun agtede paa den ydre Ro og Fred og Lykke, der fulgte ham, kunde ikke forstaa dette og spurgte, hvorfor han talede

faaledes. Han svarede: „Det kan maaffee tyffes Eder, som om jeg har liden Noie og Vanffelighed at overvinde i min Rigsfftyrelfe; men mig synes den mangfoldig og ffor. Det er i det Hele vanffeligt at ffyre paa den rette Maade et ffort Rige; men den fførffte Vanffelighed ffinder jeg dog er den, at ffyre til Rette i Twiffen mellem Geiffiffgheden og Lægffolket, uden at gjøre mig ffylbig i ffore Misgreb“. De andre yttrede, at dette iffe foreffom dem faa vanffeligt. „Jo — ffagde Kongen — den Vanffelighed tyffes mig faa ffor, at lyffeligere ere de døde end de levende“. „Naar dette Hoved — lagde han til, idet han fftrög ffig over Vandden — har hvilet tre Aar i Jordden, da monne I fee, hvad jeg har havt at ffjæmpe med“¹⁾. Man kan godt foreffille ffig, hvorledes en Konge med en om Samviffiffghed og iffe uffilbet af Tidens Fordomme, men ogffaa med et levende Blik for Kongedømmets Verdigffhed og Underffaaternes Lary, hvorledes han, i en Stiffing som Norges daværende, med en tidlig Død for Die og med umyndige Sønner til Efferffølgere, maatte være ængffelig ffemt, og fee Fremffiden med Uro imøde. Magnus oplevede iffe Høvdingemødet i Bergen. Han døde nemlig i denne Stad den 9de Mai 1280, 42 Aar gammel, efter 16 Aars Rigsfftyrelfe²⁾. De paaffølgende Begivenheder viffte, at Magnus's mørke Anfelfer iffe vare grebne af Luftten, men vare grunbede i et ffart Inbbliff i Norges daværende Forffhold.

54.

Erik Magnusfføn bliver Konge. Provincialconffillum i Bergen 1280. Strid mellem Kongens Raadgivere og Erkebiffop Jon. Dennes Landfflygtiffghed og Død.

Erik Magnusfføn, der allerede ffiden 1273 har Kongenavn, var ved ffin Fadereff Død ffun tolv Aar gammel, og hans Broder Haakon Magnusfføn, der fra ffamme Tid har Hertugsnavn, ti Aar. Rimeliffgt er det, at Kong Magnus allerede havde forordnet, hvorledes Rigsfftyrelffen ffulde deles mellem diiffe Brødre; men paa hviffken Grundffætning Delingen var bygget, viffes iffe. Man ffulde næffen tro, at Forffholdet mellem Kong Haakon Haakonfføn og Skule Jarl har været taget til Følge: at Hertugens Deel har været beffemt til en Tredieffpart af Riffget og omffattet Dplandene, den nordlige Deel af Biffen og rimeliffgviffis noget mere. Deres Regjering viffser ffig ellers i det Væffentlige som en Fællesfftyrelfe, der iffe synes at have været ffpliffttet ved nogen indbyrdes Twiff mellem Brødrene. Kong Erik var vel i den Alder, som man efter gammel norffk Vedtægt synes at have anffet for en Konges Myndiffghedsalder; men det indffees let, at hans Selvfifftyrelfe endnu blot kunde være i Navnet, og at den viffkkelige Stffyrelffes-

¹⁾ Sp. Arnes S. c. 32. ²⁾ Jøf. Ann. 156.

ighed for det Første maatte hvile hos hans Raadgivere. De
 rnmænd, som vare tilstede i Bergen ved Kong Magnus's Død,
 ogsaa strax, ifølge deres selvskrevne Ret, og vel ogsaa den unge
 :s Tilnævnelse, i Egenkab af hans Raad at have overtaget
 tyrelsen. Ved Siden af dem søvede dog ogsaa Kong Magnus's
 den danske Ingebjørg, som Kongens Moder og kronet Dronning,
 r Indflydelse.

Tiden for det store Hovdingemøde og Concilium nærmede sig
 rtid. Man samlede fra alle Kanter til Bergen, baade Verds-
 og Geistlige, og den 16de Juni, som var Trinitatis Søndag, an-
 Erkebiskop Jon. Hans Optraaden ligeoverfor den nye Rigssty-
 synes ikke at have været mindre myndig, end den viste sig lige-
 for hans egne geistlige Embedsbrødre. I sidste Henseende er det
 rende, at han i Begyndelsen endog fastede sin Unaade paa Kir-
 trofasteste Tjener, Biskop Arne af Staalholt. Arne havde efter
 omme til Norge om Høsten 1279 opholdt sig i Bergen hos Kong
 us og var af denne efter Sedvane bleven hæderligen og venfka-
 n behandlet. Dette Forhold, og vel ogsaa enkelte Træk i Arnes
 gaende Fremgangsmaade paa Island, vakte Erkebiskoppens Mis-
 om, at Arne stillede Kongens Sag over Kirkens; og Mistanken
 æret ved hemmelige Indskydelse af Biskoppens Fiender. Denne
 de var imidlertid kun forbigaaende. Erkebiskoppen kom snart ved
 ligt Samvære til bedre Dverbetviisning og stænkede Arne igjen
 lunst og Tillid. Af Biskopper vare foruden ham nærværende:
 :as af Dølo, Jorund af Hole, Erlend af Færøerne, Arne af
 anger, Narve af Bergen, Thorfinn af Hamar og Martus af
 roerne. Erkebiskoppen optraadte altsaa her i Spidsen for ikke
 re end otte Lydbiskopper foruden de mange øvrige Geistlige, som
 tilstede ¹⁾; og alle disse bandede, saavidt man kan skjonne, en
 ttet og sterk Hær om sin Formand. Faa eller intet Provinsial-
 ium i Norge synes at have været sterkere besøgt; og det var ikke
 dres, at Erkebiskop Jon, omgivet af en saadan geistlig Magt,
 nære dristige Forhaabninger om at skræmme og fue en nydannet
 tyrelse med en tolvaarig Dreng og en Kvinde i Spidsen.

Kong Eriks Kroning var, som sagt, fastsat til St. Hans Dag,
 Ade Juni ²⁾). Høitideligheden blev imidlertid forhalet i nogle
 paa Grund af Uenigheder, som strax reiste sig mellem Erkebi-
 n og Kongens Raad med Hensyn til Kroningsøden. Men hver-
 nes Raadet endnu at have ordnet sin Modstand, eller ret at være
 sig sin egen Kraft bevidst. Erkebiskoppen gif derfor i denne første
 af med en let og som det lod fuldstændig Seier. Kroningsøden
 Bp. Arnes S. c. 25. ²⁾ Rhm. V. I. P. II. 580.

blev ikke alene vedtagen, men i Forbindelse hermed det foreløbige Løfte givet af Kongens Raadgivere, at enkelte Lovbestemmelser, der syntes ugunstige for Kirken og dens Tjenere, skulde bortfalde. Uden tvivl har Kroningen forekommet Raadet under Sagernes nærværende Stilling saa vigtig for Folkets Skyld, at de ei have været at udsætte Kongen for de farlige Følger af et Forbud fra Erkebiskoppens Side mod dens Udførelse. Kroningen gik derpaa for sig ved Erkebiskoppen understøttet af de tilstedeværende Biskopper i Bergens Kathedralkirke, den 2den Juli 1280. Eden, som den unge Konge paa Evangeliet aflagde, lød saaledes: „Det lover jeg Gud og hans Helgene, at jeg skal opretholde Fred og Ret for den hellige Kirke og det Folk, over hvilket jeg uverdlig er sat. Biskopper og Geistlige skal jeg yde tilbørlig Hæder efter min Skyldighed og efter den Forstand, Gud giver mig, og jeg skal ubrødelig overholde hvad der af Kongerne er Kirken givet eller gengivet, overensstemmende med den Forening, som er sluttet mellem Kirken og Riget. Brange Love og onde Sedvaner, navnlig dem som ere imod den hellige Kirkes Frihed, skal jeg afskaffe, og forordne bedre, eftersom jeg bedst bliver raadet af mine troeste Mænd“ ¹⁾ Det findes ellers, mærkeligt nok, ikke omtalt, at nogen af Kongens Raad eller Rigets Lendmænd har svoret denne Ed med ham, hvilket dog i andre Tilfælde ved Edsafleggelse fra Kongens Side var sedvanligt. Muligen kan dette blot være en Forglemmelse i Beretningen fra deres Side, som opsatte Vidnesbyrdet om Kroningen og Kroningseden; men let tænkeligt er det ogsaa, at Kongens Raadgivere have undslaaet sig for et saadant Ansvar, som en Meded vilde paabyrde dem, og at af den Grund Kongen virkelig har svoret ene og følgelig som fuldmyndig Konge ²⁾. At Eden forresten er indrettet ganske til Kirkens Fordeel, og at den indbefatter en Forpligtelse til at overholde den tunsbergste Forening samt efter den at tillempe Landsloven, — falder let i Sinene.

Men syntes nu end Erkebiskoppen under Kroningen at staa som Seierherre med den verdslige Statsmagt for sine Fødder, saa var dette dog i Virkeligheden et Blendverk. Aldrig før var Kroningen forbi, før det viste sig, at Kongens Raad i sin Eftergivenhed kun havde raadspurgt Diebliffets Fordringer, at det havde holdt gode Møner med hvad det ikke uden Fare kunde forhindre, og at det ingenlunde

¹⁾ N. Dipl. I. 62. ²⁾ Naafte kunde dog Udtrykket i Have Henricus's Formaaingskrævelse (Sinn Joh. I. 406) fortælltes som en Hævnegning paa, at Kongens Raad svor Kroningsæden med ham, skjønt det formæntlig ligesaa vel kan sigte til, at flere Lendmænd, som nu vare i Erls Raad, havde i sin Tid, som Kong Magnus's Raadgivere været med at besverge den tunsbergste Forening.

var til Sinde i det Enkelte at indrømme, hvad det i almindelige ubeskrevede Udtryk havde lovet, og ladet Kongen love. Erkebiskoppen stod uventet ved Grændsen for sine feierrige Fremstridt, og mødte pludselig en afgjort Modstand i alle sine hierarchiske Planer.

Hvad der ganske vist har bidraget meget til at aabne Kongens Raadgiveres Sind for disse Planers Farlighed, og til at gjøre dem Modvendigheden af en hastig og kraftig Modstand indblysende, — var uendtvivl Kundskaben om de Bestemmelser, som Erkebiskoppen paa det forsamlede Provinzialconcilium tilligemed de tilstedeværende for nævnte Biskopper ¹⁾ havde vedtaget, og hvortil han aldeles ikke synes at have betyret sig om at indhente den verbøslige Styrelses Samtykke. De angif Kirken's Ban og opstillede de Tilfælde, i hvilke dette indtraadte, baade efter ældre Bestemmelser Norge særligen vedkommende, og i Almindelighed ifølge den canoniske Ret. Bestemmelserne ere mærkelige:

1. Kardinal Vilhelms Forordning fornyes, at hver som forgriber sig paa Andens faste Ejendom og drager den under sig med Vold, skal være i Ban; hvortil føies, at hvis Kirken eller Geistlige heri forures, da hører Sagen under Kirkens Dom.

2. Alle, der med ond Villie nedbryde den hellige Kirkes Rettigheder i Nidaros Provins, ere bansatte.

3. Sagsøgninger og Domme maa ei foregaa paa Søndage eller Helligdage under Straf af tre Maaneders Forbud (Interdict).

4. Kirkerne maa ikke benyttes som Opbevaringssteder for Verbøsliges Gode, uden i Nødstilfælde som Ufred eller Ildsvaade; Overhørig og Modvillige i denne Henseende falde i Forbud.

5. Den som ikke holder offentligt Bryllup inden 1 Aar og 3 Maaneder efter Egtstabs Indgaaelse, skal være i Forbud indtil han har givet Opreisning.

6. Hvilken Lægmand, der befatter sig med Afgjørelsen af Retsager henhørende under Kirkens Dom ifølge den mellem Kongedømmet og Kirken afsluttede Forening, eller drager slige Sager eller Geistlige for verbøslig Dom, falder i Ban.

7. Hvo, som handler imod den Bestemmelse i Foreningen, at Geistligheden og dens Tjenere ere undtagne fra kongelige Forbud, falder i Ban, indtil Opreisning gives.

8. Ligesaa den, som berøver Kirkens eller Geistlighedens Arbeidsfolk og Tjenestefolk deres Frihed ved at paalægge dem en eller anden almindelig Skyldighed, eller hindre deres Færd.

9. Biskopperne skulle, til Forebyggelse af at Nogen uvidende skal falde i Bansstraf, aarligen ved alle Biskopsstole og i de største He-

¹⁾ Markus af Sunderserne nævnes dog ikke blandt Udstederne.

rebstirker lade oplæse de hellige Fædres (d. e. den canoniske Rets) Bestemmelser om de Tilfælde, der paadrage fuldkomment Ban; og disse ere: — Hensalden til ældre Kjetteri. — Opfindelse af nyt Kjetteri samt al Fortolkning og Lære, der ikke stemmer med hvad den hellige romerske Kirke fastsætter med Hensyn til Kirkens Sakramenter. — Tro paa Kjetteres Lære, eller Kjetteres Beskyttelse. — Benægtelse af den Sætning, at Roms Kirke er Christenhedens Hoved, hvem der skyldes almindelig Lydighed. — Bold mod Klerk eller Klostermand, eller Forsømmelse i at hjælpe ham i saadant Tilfælde. — Kirkens eller dens Klerkers ulovlige Betyngelse fra verdslige Hovdingers Side, ligesom Samtykke og Bistand hertil. — Udstedelse af Forordninger stridende mod Kirkens Frihed og Fred, eller Forsømmelse i at ophæve saadanne Forordninger, hvis de i Lovbøgerne findes, eller Samtykke og Bistand til at saadanne Forordninger gjøres gjældende. „Men Kirkens Frihed — lægges her til — grunder sig paa de Privilegier, som deels ere den givne af selve Gud (som dens Ret til at løse og binde, dens Klerkers Ret over dens Ejenomme, dens Forstanders Ret til at give Love i aandelige Ting og domme derover, og mere andet), deels af Paven, deels ogsaa endelig af Keiseren“. — Opbrændelse af Kirke eller helligt Sted eller Hus inden Kirkegaard eller i Kirkens Vern. — Forfalskning af Pavebrev, eller Hjælp hertil, eller vidende Benyttelse af saadant. — Tilførsel til Saracenerne af Krigsfornödenheder, eller Bistand ydet dem til at uro Jerusalem og de Christne. — Ran øvet mod romerske eller christne Kjøbmænd, eller Skibbrudnes Plyndring. — Anvendelse af Tvang mod Biskop eller Klerk for at bringe dem til at løse Bantsatte, eller gjenindsætte affatte Geistlige, eller tillade Gudstjeneste paa Steder, der ligge under Interdikt. — Anvendelse af Tvang fra Rægmænds Side mod Klerker for at faa dem til at forkynde den Lov, at Kirkens faste Ejenomme skulle gives under Rægmænds Bestyrelse.

10. Endelig forkyndtes af Conciliet Ban over hver den, som søgte at vække Opstand mod Norges Konge Erik og hans Rige, eller med Ugjæringer eller Svig at forstyrre dets Fred ¹⁾).

Man ser lettelig, at den allerførste Deel af disse Conciliebestemmelser ere rettede paa at sikke den norske Kirke Overholdelsen af den tunsbergste Forening fra Kongedømmets Side, ved nemlig at fremstille dens vigtigste Artikler — og det endogsaa i den videste Fortolkning, Kirken til sin Fordeel formaade at give dem — som Forstrifter, der vare grundede i den almindelige romerske Kirkelov, og hvis Overtrædelse ifølge denne belagdes med Kirkens Ban. Dette opstilles siensynlig som et Skræmmemiddel mod Kongens Raadgivere

¹⁾ N. g. L. III. 229—237.

ved ethvert Skridt, disse maatte foretage enten til at opretholde den allerede givne og af Landet vedtagne verdslige Lov i Stykker, som Kirken fandt stridende mod sine paaستااede særlige og almindelige Friheder, — eller til at give nye verdslige Lovbestemmelser, som ikke fandt Geistlighedens Bifald. At Kongens Raadgivere heri saa et utaaleligt Vaand paa den verdslige Styrelse, kan ikke vække Forundring.

Erkebiskoppen har uden tvivl troet sig saa meget meer opfordret til at istandbringe hine Conciliebestemmelser, som Raadet allerede i Kongens Navn havde ladet udgaa en vidtløftig Retterbod, indeholdende blandt flere hensigtsmæssige, reent verdslige Bestemmelser ogsaa nogle, som ligesvem vedrorte Geistlighedens Forhold i Staten, og neppe kunde siges at være ganske stemmende med den tunsbergste Forenings hverken Aand eller Ord ¹⁾).

Saaledes fastsattes der, at kun de Præster skulde have Provstedomme (det vil sige: være Biskoppens Ombuds mænd til Sogsmaal af geistlige Sager og Dpbørsel af hans Indtægter), som ei havde Sognekister eller horte lønligt Skriftemaal. — Skønsumme og vederhæftige Bønder indensogns skulde have Tilsyn med Kirkegodset, dog med Sogneprestens Vidende, og gjøre aarligt Regnskab for Biskoppen, eller i hans Fravær for Chorsbrødrene. — Dlafstolden skulde selges i det Kirkesogn, hvor den opbares, saafremt Dpbærerne vilde selge den. — Haandgange Mænd, Præster og Biskops mænd skulde gjøre Udfareleding og det saakaldte Skipase ligesom Andre. — For Egteskab skulde tre Gange lyses i Kirken; de Børn, som efter saadan Lysning avledes, vare egtesødte, om end siden noget kunde komme for Dagen, der var hinderligt for Egteskabet. — Ingen skulde tvinges til ved Ed at love at egte den Kvinde, han før havde havt til Frille, om han end havde havt Samleie med hende efter at have gjort Skrift og Bod ²⁾).

Alt dette var unegtelig Sager, som efter den tunsbergste Forening maatte betragtes som henhørende under Kirken, og hvorom efter Foreningens Aand den verdslige Styrelse ei kunde fatte Bestemmelser. Men Tingen var ligesvem den, at Kongens Raadgivere slet ikke agtede Foreningen og kun søgte Leilighed til at omslyrte den; og fra dette vilde Erkebiskoppen stramme dem ved Udfærdigelsen af de ovennævnte Conciliebestemmelser, og den deri indholdte Vanstrudsel, der havde sin Hjemmel i den almindelige canoniske Ret.

Raadet var imidlertid nu efter Kroningens Fuldbyrkelse bestemt paa kraftig Modstand, og Kongemoderen Ingebjørg traadte med af sin naturlige Indfyldelse over sin unge Søn ganske paa Raadets Side. Erkebiskoppens Dnske var først og fremst at faa affkaffet alle Lovbes

¹⁾ Kong Eriks store almindelige Retterbod, N. g. L. III. 3—11.

²⁾ N.

g. L. III. 5.

stemmelse, der strede mod den Frihed fra Statens Byrder, som han vilde bevise, at Kirken, dens Embedsmænd og Tjenere fra umindelige Tider havde nydt. Derom henvendte han sig til Kongen, Dronningen og Raadet, idet han beraabte sig paa det før Kroningen givne Løfte og bad dem betænke, at de der paalagde Geistligheden eller dens Ejendomme utilbørlige Byrder, vare faldne i Dens Straf. Raadet var imidlertid saa langt fra at søie Erkebiskoppen i denne Fordring, at de meget mere forsvarede Lovens Bestemmelser. Erkebiskoppen antog da en tilsyneladende meer maadeholden Tone og foreslog Eet af To: enten skulde de omhandlede Bestemmelser ved et aabent Brev under Kongens og Erkebiskoppens Segl, eller ved et eget Kapitel i Lovbogen erklæres for ikke gældende, indtil Kongen naade en modernere Alder, og da, med vise Mænds Raad, ifølge sin Kroningsed, kunde søie gavnligere Foranstaltninger; — eller begge Parter skulde ved sikkre Bud sende de omhandlede Love til Paven og lade hans Dom gjøre Udslaget. Raadet vilde heller ikke antage noget af disse Forslag, men affordrede derimod Erkebiskoppen en Gjenpart af de paa Provinzialconciliet vedtagne og ovenfor omtalte kirkelige Bestemmelser eller Statuter. Denne Fordring blev opfyldt ¹⁾. Men Statuterne fandt, som let begribes, ingenlunde Raadets Bifald; de vakte tværtimod dets bitterste Klager mod Kirkens Forstandere, som de der krævede Kongedømmets Rettigheder, og betyngede Folket med utaalelige Byrder ²⁾.

Denne afgjorte Modstand fra Rigshøjrets Side synes at være kommen Erkebiskoppen noget uventet, efterat han havde faaet gjennemdrevet Kroningseden, og modtaget Raadets foreløbige Løfter om Føielighed; og netop hans Forbløffelse over Raadets kraftige og bestemte Optræden har rimeligviis skrækket ham fra strax at vove et afgjørende Skridt mod den udviste Trods. Han lod imidlertid til sin Sikkerhed et Vidnesbyrd om Kroningseden opsætte den 25de Juli og besegle af alle de tilstedeværende Biskopper ³⁾. Derpaa hævdede han Conciliet og for den 29de Juli fra Bergen tilbage til sit Sæde ⁴⁾. At hans allerede fuldt udarbejdede nye Christenret under de forhaandenværende Omstændigheder ikke fik kongeligt Samtykke og Stadsfæstelse eller vandt Lovs Kraft, var noget som fulgte af sig selv.

De norske Lendmænd og Høvdinge, som i Egenstaa af Kongens Raad paa Kongedømmets Begne stillede sig i Spidsen for Modstanden mod Erkebiskoppen, vare især følgende: Bjærne Erlings søn af Bjarks og Giska, uden tvivl den mægtigste, rigeste og højbyrdigste af alle Norges daværende Hovdinge, Gaut af Tolga,

¹⁾ Vidnesbyrdet om denne Forhandling af 17de Martz 1281. N. Dipl. III. 21.

²⁾ Blun Joh. I. 406, 407. ³⁾ N. Dipl. I. 62. ⁴⁾ Vp. Arnes S. c. 25.

Andres Plytt, Kongens Kansler Bjarne Lodvinsøn, Erik Dugaldsøn af den suderske Kongeæt, Halkel Dgmundsøn, Thorer Haakonsøn eller Biskopsøn, Jon Brynjulfsøn, Erling Alfsøn og Audun Hugleiksøn, hvilke tvende sidste stode i Frandskabsforhold til Kongen. Raadets Sindelag aabenbarede sig yderligere, da det lod Kongen udstede Forbud mod Geistlighedens Indkjøb af Sølv samt mod de Penges Udførsel af Landet til Rom, hvilke vare samlede til det hellige Lands Understøttelse ifølge Conciliet's Beslutning i Lyon ¹⁾ af 1274. Dette Forbud var saameget dristigere, som det paa en Naade kunde siges at være rettet mod Paven selv. Det fremkaldte ogsaa flere pavelige Formaningskrivelser, som dog for det første, under den tiltagende Dphtidselse, ikke bleve agtede. Derhos begyndte Kongens Raadgivere, ligesom og Sysselmændene omkring i Landet, meer og meer i selve Gjærringen at lægge for Dagen, hvoribet de brode sig om Geistlighedens Fordringer paa Skattefrihed og Uafhængighed af de verdslige Domstole.

Da dette stode i selve Thronhjems, lige under Erkebiskoppens egne Dine, kunde han ikke længer forblive en rolig Tilstuer. Man var her ifærd med at indføre den nye Opkrævningsmaade af Ledingskatten efter Jordebud og Formue, og trods Erkebiskoppens før omtalte Indsigelse og optagne Vidnesbyrd, gjorde man ingen Undtagelse for Kirkens og Geistlighedens Vedkommende. Efter sin Hjemkomst til Nidaros indkaldte da Erkebiskoppen den 5te October 1280 for sig i sit Consistorium Lendermændene Hr. Halkel Dgmundsøn og Hr. Jon Brynjulfsøn, samt Sysselmanen Erlend, og paaminde dem — som det heder: paa en venstabelig og mild Naade — om ikke at frænte Kirkens Frihed eller betyngte dens og Geistlighedens Ejendomme, da de herved vilde paadrage sig det af Paven bestemte Van. Han erklærede derhos, at han paa ingen Naade og ingensinde vilde give sit Munde til, at Kirkens Ejendomme i Thronhjems Biskopsdomme undertastedes hidtil uvante Afgifter og Skatter, imod Pave Gregorius's Bestemmelse paa Conciliet i Lyon, saameget mindre som den indgangne og besvorne Forening mellem Kirken og Kongedømmet udtrykkelig fastsatte: „at Kongerne ei maatte forandre Landets skrevne Love og de vedtagne Pengeboder, hverken for Klerker eller Lægfolk, mod gammel Sedvane, til Kirkens eller Klerkerne's Skade“. Han tillagde, at han strax den her omgjældende Bestemmelse i Lovbogen blev ham bekendt, havde gjort Indsigelse hos Kong Magnus, og at denne da havde svaret ham: „Hvis saa bedre behager Eder, da lad det være som forhen“. Ved denne Erkebiskoppens Paamindeelse vare tilstede foruden hans Chorsbrødre ogsaa Abbederne af Lutra og Holm samt

¹⁾ Enghm D. S. X. 832, 858.

Prioren af Elgefæter, hvilke medforseglede det herover optagne Vidnesbyrd ¹⁾).

Dette Skridt af Erkebiskoppen maa imidlertid have vilst sig frugtesløst; thi kort efter finder man, at han virkelig lystte Hr. Halkel i Ban ²⁾, og Hr. Jon Brynjulfsøn seer man i det Følgende optræde blandt Erkebiskoppens virksomme Modstandere. Man synes dog endnu fra begge Sider at have næret nogen Betænkelighed ved at lade Sagen komme til det Yderste, og saaledes led det endnu en god Stund ind i det følgende Aar, før Tvisten tog en afgjørende Vending.

Noget har det vel ogsaa bidraget til denne Hensand, at Kongens Raad i Begyndelsen af 1281 var sysselsat med at stæffe sin unge Herre et Giftermaal. Det var Margreta af Skotland, Kong Alexander III's Datter, man udsaa til hans Brud. Ingen af de norske Biskopper vare herved Underhandlere. Hr. Bjarne Erlingsøn stod i Spidsen for Sendefærden, og som hans geistlige Rædsagere nævnes kun Biskop Peter af Drkøerne og Minoriter-Munken Mauricius. Kansleren Magister Bjarne (Bernhardus), som ogsaa fulgte med, havde maastee ligeledes geistlig Vielse, men var i alle Fald ikke Erkebiskoppen og hans Parti god. Man maa heraf slutte, at Kongens Raadgivere ved denne Ektekabsunderhandling ikke har taget noget særdeles Hensyn til Erkebiskoppens og de i Norge værende Biskoppers Mening. Ektekabet kom i Stand. Bruden ankom til Norge den 14de August 1281, og kort efter holdtes Brylluppet i Bergen mellem den fjortenaarige Erik og den tyveaarige Margreta ³⁾.

Kongens Bryllup samlede, som man let kan forestille sig, mange af Norges fornemste baade geistlige og verdslige Hovedinger i Bergen, og Erkebiskoppen selv var blandt dem. Det var imidlertid saalangt fra, at denne Sammenkomst mellem begge de stridende Partiers Hovedmænd tilveiebragte en Udsoning, at den meget meer fremkaldte et voldsomt og afgjørende Brud. Ved selve Bryllupsgjæstebudet viste der sig umiskjendelige Forbud herpaa. Da nemlig Erkebiskoppen blandt Bryllupsgjæsterne saa den banfattede Halkel Ogmundsson, erklærede han, at han ikke vilde deeltage i Gjæstebudet, med mindre Halkel fjærned sig; og denne maatte virkelig finde sig i at spise paa et andet Sted ⁴⁾.

Men seirede end Erkebiskoppen i denne mindre vigtige Sag, saa kunde han dog ikke stoppe Munden paa Kongens Raadgivere i vigtigere Forhandlinger, hvortil Sammenkomsten gav Anledning. Raadets Udbrud mod Geistlighedens Anmasselser bleve stedse heftigere og lydligere, til Trods for alle Erkebiskoppens Advarsler og Trusler; og til Slutning appellerede det paa Kongens Vegne til Paven. De verds-

¹⁾ N. Dipl. III. 20.

²⁾ Bp. Arnes E. c. 75.

³⁾ Suhn D. h. X.

827—831.

⁴⁾ Bp. Arnes E. c. 75.

lige Hovdingers Forbittrelse havde imidlertid naaet en saadan Høide, at den ei tillod dem at afvente den romerske Kuries Dom. Samme Dag som Erkebiskop Jon forlod Bergen for at fare hjem til Nidaros, udvirkede Hr. Bjarne Erlingsøn hos Kongen en Tilbagekaldelse af det Brev, hvorved Rynthret var givet Nidaros's Kirke ¹⁾. Da Efterretningen herom naaede Erkebiskoppen, bansatte denne Hr. Bjarne til igemed en anden af Raadet Hr. Andres Plytt. Men Bannet blev ikke agtet. De tvende bansatte Herrer forbleve i samme Anseelse som før, og da Hr. Andres strax efter døde i Bannet, blev han alligevel høitidelig begravet i Kongens eget Kapel, Apostel-Kirken i Bergen. Man negtede at ringe ved Begravelsen med Kirkeflokkerne i Staden; men Kansleren Hr. Bjarne lod Christkirkens Taarn opbryde for at faa Ringningen i Gang, og nu blev der ringet ikke alene i Kathedral-kirken men over den hele By, tværtimod Geistlighedens Forbud.

Kongens Raadgivere satte nu alle Hensyn til Side. Stadens Præster bleve stævnedes for Kongen, og tvende Raar bleve dem forclagte: enten at forlade Landet, eller og forrette al Gudstjeneste efter gammel Sedvane, i hvad saa Biskopperne sagde. De valgte det sidste. Hr. Audun Hugleiksføn, som paa den Tid skal have havt allermest at sige i Kongens Raad ²⁾, holdt Thing paa Marie-Kirkegaard og erklærede den stavangerste Biskop Arnes Mænd utlæge, fordi de ei vilde udrede Kongens Leiding; de flygtede af Landet, og Hr. Gaut af Tolga lagde deres Guds under sig. Ligedan for man frem i Thronbhjem mod Erkebiskoppens Mænd uden at bryde sig om hans Advarsler eller Banskættelser ³⁾. Bjarne Erlingsøn holdt et Møde paa Brudarberg i Baagen paa Haalogaland og forbød her alle nye Tiender, som vare indførte efter Erkebiskop Sigurds Tid, og erklærede tillige, at den Christenret skulde gjælde, der gjaldt i samme Erkebiskops og Kong Haakons Dage. Han bød, at Kongens Ragsmænd skulde sige Dom vedkommende Christenretten ligesaa vel som vedkommende den verdslige Landslov, affstafte Provsteembedet og gjorde mange flere Bestemmelser til Inskrænkning af Geistlighedens Nøttigheder ⁴⁾. Alt dette viste noksom, at Kongens Raadgivere ansaa den hele tunsbergste Forening som død og magtesløs, at de ikke vilde vide noget af Erkebiskoppens Udkaft til en almindelig norsk Christenret, og endelig, at de, i hvorelendes end deres Appel paa Kongens Vegne til Paven kunde løbe af, vilde paa Forhaand ved egen Kraft befrie Kongedømmet fra de Baand, som Erkebiskop Jon, efter deres Mening idetmindste, havde paalagt det.

¹⁾ N. Dipl. III. 29—31 (Vitnesbyrd af 9de Marts 1291).

²⁾ Wp. Arnes

§. c. 31.

³⁾ Wp. Arnes §. c. 32 og 36; N. Dipl. III. 30.

⁴⁾ N.

Dipl. III. 30.

Ifølge Appelen til Paven indfandt sig imidlertid fuldmægtige Sendemænd baade fra Kongens og fra Erkebiskoppens Side i Rom. Pave Martinus IV, som bekræftede Pavestolen siden 22de Februar 1281, henviste Sagens Undersøgelse til et Udvalg af tre Kardinaler, og for disse fremførtes da begge Parter's gjensidige Besværginger. Men den første Forbring fra Kongens Side var den, at Paven skulde sende en Legat til Norge for at tilbagekalde alle de Byrder, som Biskopperne havde paalagt Folket, hvilket vel med andre Ord vilde sige: ophæve den tunsbergske Forening med alle dertil støttede erkebiskoppelige Forordninger. Skede ikke dette, erklæredes, at Kongen tog sin Appel tilbage. Denne vist nok meget bjærve Forbring blev afflaaet fra Pavens Side; og nu standfede, som det lader, hele Underhandlingen, idet de kongelige Sendemænd traf sig tilbage. Men da dette blev kundbart i Norge, steg det kongelige Partis Forbittrelse til det Høieste. Kongens Sendemænd kaldtes hjem fra Rom, og de strengeste Forholdsregler toges mod de gjensidige Geistlige.

Til denne Tid hører uden tvivl et strengt Brev, der endnu er os levnet, udsærdiget i Kongens og Hertugens Navn til deres Syselmænd og haandgangne Mænd, navnlig Hr. Erling Alfsson og Hr. Thorer Biskopsøn, hvilke begge synes at have havt Landsstyrelsen i Bifen, eller i det mindste i Landets østlige Deel. Efter at Fyrsterne her først have takket de Tilskrevne for al ubvist Trostaa mod Kongedømmet, baade mod deres Farsfader og Fader og mod dem selv, yttre de, at de have hørt et Rygte, som de dog neppe ville tro, at nogle Geistlige, og vel ogsaa Lægmand i Biskoppernes og andre Geistliges Tjeneste, have villet unddraget sig den undersaaftlige Skyldighed mod Kongedømmet, som fra gammel og ny Tid har bestaaet, med Hensyn til Bøder, som mellem dem falde, hvilke de sige, at de ei have at svare Kongedømmets Ombudsmand, — saa og med Hensyn til de almindelige Udbud til Landets Nødtorft, hvilke de aldeles negte at underkaste sig. Hvis saadant virkelig er Tilfældet, da lader det „som om man snart ikke skal savne Ræskonger igjen i Norge,“ og derfor finder Kongen og hans Raad, at hvis de ville opretholde „Kongensnavnet og Kronens Hæder,“ da maa de tillade dem alene Ophold i Riget, som iagttage sin undersaaftlige Lydighed og rette sig efter Kongens Bud. „Men de som unddrage sig derfor, fare didhen, hvor de ingen behøve at lyde uden sig selv,“ i hvad Mænd de saa ere. Man skal vide, at Kongen, saalænge han det formaar, vil have og opretholde sig Frihed i alle Henseender, baade i Forhold til Lærde og Læge, som hans Fader og Farsfader have besiddet, om han end nu i mange Dele er meer forurettet, end de fleste Konger før ham have været ¹⁾.

¹⁾ R. g. L. III. 32. f.

Opraabet blev ikke uden Virkninger. Biskoppernes Ombuds- mænd, hvad enten de vare Provster, Klerker eller Lægmand, bleve sængslede eller drevne af Landet, naar de ei vilde rette sig efter Kongens og hans Raadgiverses Bud. Det var forgjæves, at Erkebiskop Jon optraadte med al sin Embedsmyndighed for at gjøre Modstand. Det kongelige Parti havde nu en afgjort Dvermagt og tvang i 1282 Erkebiskop Jon selv og hans tvende ivrigste Tilhængere blandt Biskopperne, Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar, til at flygte af Landet ¹⁾. Som en af de virksomme ved Erkebiskoppens Forbrivelse nævnes den allerede før omtalte Lendermand Jon Brynjulfsson, der ogsaa fik Beskyrelsen af Erkestolens Gods og tillige underlagde sig alle Thorsbrødrenes Ejendomme. Han tog sin Bolig i Biskops- gaarden i Nidaros, og, hvad der hos mange af Geistlighedens Venner vakte en ikke ringe Forargelse, — han sov med sin Kone i Erkebis- koppens egen Seng ²⁾.

Erkebiskop Jon tog sin Tilflugt til Sverige, hvor dengang Ma- g- nus Birgersson (Ladelaas) regjerede. Han har rimeligviis fun- det Underhold i sin Nød hos den svenske Geistlighed, men man finder intet Spor til, at enten denne eller Kong Magnus, som ellers var en Ven af Geistligheden, har gjort noget Skridt til Fordeel for hans Sag hos den norske Rigsstyrelse. Kampen havde faaet et Udfald, som Erkebiskoppen rimeligviis ikke ventede, og i sin Idmygelse synes han at have tænkt paa et Forlig med sine Modstandere. Der siges i det mindste, at han igjen agtede sig tilbage til Norge ³⁾ mod Slut- ningen af Aaret. Men for han fik dette iwerkfat, døde han i Skara i Vester-Gautland den 21de December 1282 ⁴⁾. Hans Beneret hæv- rede ham med Tilnavnet: den Standhaftige (hinn stadfasti) ⁵⁾. Hans Modstandere derimod synes at have udstrakt sin Forsølgelse mod ham endog til hans affjælede Legeme, idet de ei vilde tillade, at hans Lig fik hvile ved hans Kathedralkirke; og Jon blev derfor først begravet i Skara ⁶⁾. Men snart indtraadte dog en mildere Stemning hos dem. Jons Lig blev i 1283 ført til Nidaros og der jordet ⁷⁾. Han havde i tretten Aar bekladt Norges Erkesæde. De tvende Biskopper, som havde deelt hans Landflygtighed, Andreas og Thorfinn, drog til Rom for søge Paven's Beskyttelse ⁸⁾.

¹⁾ Finn Joh. I. 408—410; Vp. Arnes S. c. 36; Jøsl. Ann. 158. ²⁾ Vp. Arnes S. c. 47. ³⁾ Finn Joh. I. 410. ⁴⁾ Jøsl. Ann. 158; Vp. Arnes S. c. 36. ⁵⁾ Jøsl. Ann. 158. ⁶⁾ Vp. Arnes S. c. 47. ⁷⁾ Jøsl. Ann. 158. ⁸⁾ Finn Joh. I. 410.

55.

Ridaros's Erkekol naar længe ledig. Hiere forgiævet Forløb paa at faa den besat. Forund trettende Erkebiskop.

Det kongelige Parti synes at have vundet sin Seier lettere end det fra Begyndelsen selv havde troet; og meget har dertil uidentviol bidraget den Uvillie, som den nye Tiendeberegning havde vaakt mod Geistligheden hos Rægsfolket i Almindelighed. Den blottede paa den ene Side Standens Havesyge og rammede paa den anden alle Næringsdrivende udenfor Geistlighedens egen Kreds. Den kunde saaledes bekvemst paaaberaabes for at drage Almuen bort fra Erkebiskoppens Sag, ja opbyde den mod ham; imedens Menigmand mindre forstod at vurdere Farligheden af hans øvrige Anmaaselser og Fordringer paa Kirkens Vegne. Men det var ikke alene den nye forhadte Tiendeberegning, som Kongens Raadgivere havde sat ud af Kraft; den hele tunsbergste Forening var rokket i sit Grundlag og i Virkeligheden omstyrret. Herpaa agtede rimeligviis Almuen mindre; thi Foreningen var endnu kun en Sag mellem Kirkens Formænd paa den ene Side og Kongedømmet med dets raadgivende Hovdinger paa den anden, medens Folket i dets Heelhed paa en Maade stod udenfor samme, saalænge som den ei var ingaaet i Landsloven, og de i denne dertil nødvendige Tillem্পninger efter Foreningens Grundsaetninger vare istandbragte og paa lovlig Viis vedtagne af Folket til Thinge. At dette, hvilket Erkebiskop Jon ved sine Fordringer paa Hovdingemødet i 1280 aabenbart tilsigtede, ikke var drevet igjennem, var en stor Fordeel for det kongelige Parti, som nu kunde fornegte Foreningen uden derved at støde an mod Landsloven eller Folkets lovgivende Myndighed. Man tør vist nok ogsaa antage, at de kongelige Raadgivere ikke have ladet denne Synsmaade uberørt, i hvilke andre Grunde, reelle eller formelle, de forøvrigt have vidst at anføre til Forsvar for sit Brud paa en fra begge Sider samtykket og besvoren Overeenskomst. Men ihvorledes nu end dette har forholdt sig, — Kongedømmets Seier over det hierarkiske Parti var for Diebliffet afgjort; det gjaldt nu at benytte den vundne Overmagt rigtigheden.

Maalet for det kongelige Partis Reisning var aabenbare Omstyrtingen af alle de nye Bestemmelser, som til Hierarchiets Fordeel vare fatte i Kong Magnus's Styrelsested, og derhos Erkebiskop Jons fuldkomne Idmyggelse, hvilken man vel har anseet uundgaaelig nødvendig for hiint Tiendens Opnaaelse. Begge Formaal vare opnaaede; men vistnok ikke uden store Kystelser og uden megen Forvirring i de kirkelige Forhold. At bringe Orden igjen tilbage i Kirkens Anliggender, maatte nu være Styrelsens første og fornemste Raad, hvilket den heller ikke lod upaaagtet, om det end dermed gif noget langsomt.

Dybrusningen i Folkets Sind kunde nemlig ikke med Føt lægge sig, og de Angreb, som mange Rægmænd, under Skin af at forfægte Kongedømmets Sag, imod Ret og Billighed, visnøf og af egenyttige Hensyn, havde tilladt sig mod Kirkens Eiendomme og Personer, fortsattes uidentvøl endnu en Stund, efter at Seieren havde erklæret sig for Kongepartiet.

Nidaros's Erkestol maatte ganske naturligt i denne Henseende være mest udsat, deels paa Grund af Styrelsens Had mod Erkebiskoppen, og deels paa Grund af dens Forsvarsløshed efter hans Flugt og paa følgende Død. For at raade Bod herpaa blev et Beskyttelsesbrev af Kongen og Hertugen udstedt i Bergen 1283, hvorved begge Fyrster tog Nidaros's Kirke, dens Chorsbrødre og al dens Eiendom, fast og løs, under sit Bern, idet de forbød enhver uvedkommende at forgribe sig paa Kirkens Gods, for hvilket Chorsbrødrene havde at raade, saa længe indtil Gud gav en ny Erkebiskop. Derhos paabød de Alle, „at de skulde være skaansomme og velvillige mod de Geistlige og lade disse rigtig erholde sine Tiender og svrige Rettigheder, efter som gammel Christenret vidner“¹⁾. Dette var allerede under de nærværende Omstændigheder en vigtig og betydningsfuld Meningsytring fra Styrelsens Side. Den tilkjendegav herved, at den erkjendte og overtog sin Skyldighed, at verne om Kirken i verdslig Henseende, og at føre Landsfolket tilbage til Jagttagelse af Kirkens Ret; — men ogsaa ved Siden heraf, at denne Ret ikke skulde være den, som ved Tunsbjergs-Foreningen og de i Kong Magnus's Regjeringstid fattede Bestemmelser var opstillet, men den, som den ældre før Magnus's Tid gjældende Christenret medgav. Styrelsen forkyndte altsaa tydeligen, at den vendte tilbage til den Kirkeorden, som bestod i Kong Haakon Haakonssøns Dage, og vilde have den baade fra Geistlighedens og fra Rægfolkets Side overholdt. Geistligheden var i sin overvundne Stilling ude af Stand til herimod at gjøre nogen Indsigelse, og dens Modstandere af Rægfolket fandt sig uidentvøl ved hiin Erklæring tilfredsstillede. Rimeligt er det ogsaa, at mange af disse sidste, da deres første Dphidjelse havde givet Rum for roligere Eftertanke, selv have følt sig angstede i sin Samvittighed over den Haardhed, de havde udvøist mod Landskirkens Hoved, og den Forvirring, de havde affledt kommet i Kirkens Stilling, og at denne Stemning har opfordret dem til kraftigen at arbejde imod videre Udskielser fra Rægfolkets Side.

Hertil har det ganske vist og bidraget Sit, at forskellige Ulykker paa denne Tid rammede baade Landet og Kongen, hvilke troligen mange flere end blot Erkebiskoppens Venner og Tilhængere have anset og fremstillet som en guddommelig Straf for den Ufskaansomhed,

¹⁾ R. Dipl. II. 20.

der var udyist mod Kirkens Formænd. Sygdomme baade blandt Menneſter og Kvæg udbrod ſaavel i Norge ſom paa Island; hermed forenede ſig Uaar og Hungersnød; og diſſe Plager varede, ſom det lader, i flere Aar. Den unge Dronning Margreta døde den 9de Juni (el. 9de April) 1283, og flere af Norges meſt anſeede Hovdinge aſlede ligeledes ved diſſe Lider. Kong Erik ſelv havde nær ſat Livet til, da hans Heft løb ud med ham og kaſtede ham af; hans Fødder bleve hængende i Stigbøilerne og Hovedet ſlæbtes over Steen og Grus. Hans Følge ſandt ham næſten død. Han kom ſig vel igjen ved omhyggelig Pleie, men følte dog ſtedſe noget Meen af de Stød han havde ſaaet. Ikke længe efter hendte det ſig, at en Herbergſvend (Kammerſvend) uforvarende løb ind paa Kongen med ſaadan Heftighed, at denne brød ſit ene Been. Ogsaa denne Skade lægedes, men Uagtsomhed ved Forbindingen voldte, at det brudte Been for beſtändig blev ſtevt og fortere end det andet. Den der havde voldet Ulykken flygtede ſtrar i ſin Rødsel ind i en Kirke, men Kongen tilgav ham hans Forſeelfe. Saadanne Uheld vare i hine Lider betydningsfulde i den ſtore Mængdes Dine, og de kunne viſt nok ogsaa have valet hos den unge Konge ſelv alvorlig Eſtertanke med Henſyn til de Beſtemmelſer i Kirkens Sager, ſom hans Raadgivere hidtil i hans Navn og paa hans kongelige Anſvar havde fattet.

At den norſke Geiſtlighed, iſær Biſkopperne og Prælaterne, følte ſig utilfreds med den Bending, Striden mellem Stat og Kirke havde taget, er let fatteligt; men Kongedømmets Overmagt var for Diebliffet ſaa ſtor, at Geiſtigheden maatte i Landet ſelv ty til dets Naade, iſtedet for at puffe paa ſin egen Net. Dens Forhaabninger maatte, under de forhaandenværende Omſtændigheder, ganſke naturlig vende ſig mod Rom og den pavelige Kurie, ſom det eneſte Sted hvorfra den kunde vente ſig kraftig Hjælp. Paa den romerſke Stol ſad imidlertid ingen Gregorius VII eller Innocentius III. Med Gregorius X ſyntes for en Stund den gamle romerſke biſkoppelige Land at være indſlurret, og overhovedet vare Tegne allerede forhaanden, ſom klart antydede, at Pavedømmet havde naaet ſit Hødepunkt, og at dets Dalen foreſtod. Efter Gregorius X's Død den 10de Januar 1276 fandt haſtige Paveverlinger Sted, idet fire Paver, Innocentius V, Adrianus VI, Johannes XXI og Nikolaus III, i noget Mere end eet Aar fulgte hinanden. Den ſidſte af diſſe, Nikolaus III, valgt den 25de November 1277, efter at Paveſtolen havde ſtaaet ledig i meer end ſex Maaneder, regjerede rigtignok lidt længer end ſine nærmefte Forgjængere, nemlig til 22de Auguſt 1280; men han var under ſit Pavedømme mere ivrig for at fremhjælpe ſine Slegtninge end for at paafæe Kirkens Lurv. Efter ham valgtes den 22de Februar 1281

Franskmændene Martinus IV, som imidlertid synes at have havt altsformegget at skaffe med de daværende sicilianske Uroligheder, der truede med at omskyrte hans Landsmænds, de Franskes Herredømme i Nedre-Italien, til at kunne alvorlig tage sig af den norske Kirkes Anliggender.

For Martinus var det, at de to landflygtige norske Biskopper Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar fremskillede sig for at søge Beskyttelse mod Kongedømmets Overgreb i Norge. Men hvad enten nu Paven har frygtet for at sætte sine egne Indtægter fra Norge paa Spil ved en streng Fremgangsmaade mod den norske Konge, eller det har Lykkets dønnens Udfendinge at fremskille Erkebiskop Jons Sag for Paven i et mindre gunstigt Lys, — nok er det, at de norske Biskopper udvirkede af ham, isædetfor hvad man skulde have ventet, en torbnende Banbulle, ifkun en saare lemfældig Formaningskrivelse til den norske Konge ¹⁾, — og det endog først efter et Par Aars Ophold i Rom. Udfædelsen af denne Formaningskrivelse blev atter forsinket, da Pave Martinus døde pludseligen den 29de Marts 1285, før den var færdig fra det pavelige Kanselli, og en ny Paves Valg maatte opbies, før den kunde afgaa. Da Honorius IV var valgt den næst paafølgende 2den April, blev endelig Skrivelsen af ham vedtagen og affendtes med Biskop Andreas. Biskop Thorfinn, som rimeligviis forlængst mistvilde om nogen virksom Hjælp fra den pavelige Kurie, havde allerede det foregaaende Aar givet sig paa Hjemveien, uden tvivl for at ty til sin Konges Raade; men han kom ikke længer end til Flandern, hvor han døde i Cistercienser-Klosteret Doest den 8de Januar 1285, efterat han sammesteds den 22de August i foregaaende Aar havde gjort sit Testamente ²⁾. Biskop Andreas kom lykkelig til Norge med Pavens Formaningskrivelse. Han synes uden Banfælgighed at være bleven tagen til Forlig af Kongen, hvorpaa han igjen overtog sin Biskopsstol og holdt sig siden rolig ³⁾.

Hvad Pave Honorius IV angaar, da synes det at have været ham, ligesom hans Formand Martinus, meer magtpaaliggende at faa sine tilbageholdte Indtægter af Norge, end at styre til Rette i Striden der mellem Kirke og Stat. De kongelige Raadgiveres Forbud i Aaret 1280 mod Ophjøb af Sølv og dets Udførsel fra Norge havde standset Forsendelsen af den indsamlede Tiende til det hellige Lands Udsætning, og Pave Martinus havde forgæves i flere Skrivelser beklaget sig herover og forlangt Forbudets Ophævelse ⁴⁾. Ved den besuldmægtigede Indsamlers, Erkebiskop Jons, Død var denne for Pavens Stakammer ikke vigtige Sag kommen i en endnu misligere

¹⁾ Skrivelsen findes paa Norsk hos Finn Joh. I. 404—410. ²⁾ Suhm D. S. X. 1026—1028. ³⁾ Jøsl. Ann. 160; Bp. Krues S. c. 54; Suhm D. S. X. 908—910. ⁴⁾ R. Dipl. I. 63—66.

ende ledig. Dog synes nu alle geistlige Forretninger igjen at være komne i sin ordentlige Gang, og Biskop Andreas af Oslo, som den ældste i Embedet af Norges Biskopper, forrettede under Erkestedets Ledighed de Ordinationer, som af Erkebiskoppen ellers skulde udføres. Han indviede saaledes i 1286 Jørund til Biskop af Hamar efter Thorfinn og Dolgfinn til Biskop af Drknøerne, hvis Biskop Peter var død i 1284¹⁾. Dette viser, at Andreas maa være tagen fuldkommen til Raade igjen af Kongen. Han døde ikke længe efter den 2den Mai 1287. Kort i Forveien, den 26de Marts samme Aar, døde Kongens Moder, Dronning Ingebjørg²⁾, der under sin Søn havde taget saa virksom Deel i Rigsstyrelsen i det Hele og navnlig i Modstanden mod Erkebiskop Jon og hans Tilhængere. Det synes, som om hun af denne Grund en Tid har været belagt med Interdikt i Eighed med flere af Kongens fornemste Raadgivere³⁾.

Et nyt Forsøg var imidlertid gjort paa at faa Erkestolen i Nidaros besat. Da Biskop Narves Balg, som nys fortalt, af de pavelige Befuldmægtigede var forkastet, og disse ifølge sin Fuldmagt havde paalagt Nidaros's Kapitel at stride til et nyt Balg, saa kaaredes i 1286 eenstemmigen en vis Eindride (Arnes søn?)⁴⁾. Denne var selv nidarosist Chorsbroder; men var efter Stridens Udbrud mellem Kongens Raad og Erkebiskop Jon, som en ivrig Tilhænger af den sidste, flygtet fra Norge og havde siden opholdt sig i Bologna i Italien. Mod dette Balg satte sig, som man let kan tænke, Kongens Raadgivere alle som een, og de lode forstaa, at Eindride vilde komme til at fare samme Veie som Erkebiskop Jon. Alligevel sendte Chorsbrodrene fire af sin Midte, den foromtalte Sighvat (Lande) Bigfusson⁵⁾ og Audun (Røde) Thorbergsøn⁶⁾ samt Jon (Elg?) og Thorer, for at frembære Balgdekretet og erholde dets Stadfæstelse af det apostoliske Sæde. Der meddelees derhos disse Udsendinge Myndighed til, saafremt Eindride ikke modtog Balget, eller dette af anden Grund blev forkastet, da at vælge eller postulere til Erkebiskop enten en af sin egen Midte eller en anden, som dem syntes mest skiftet. De henvendte sig naturligviis først til Eindride. Men denne kendte Stemningen hos de Raadende i Norge og afflog klogeligen Balget. Da drog de Sendemændene til Rom, foreholdt Pave Honorius den farlige Stilling, hvori den norske Kirke befandt sig, bade ham forsørge den med en vel skiftet Hyrde, og udpegede for ham som en saadan Jørund, der Aaret forud var bleven viet til Biskop af Hamar. Deres (og især — som man i Norge troede — Sighvats)

¹⁾ Isl. Ann. 160.

²⁾ Isl. Ann. 162; Bp. Arnes S. c. 61.

³⁾ Bp.

Arnes S. c. 36.

⁴⁾ N. Dipl. III. 43.

⁵⁾ Eft.

⁶⁾ Eft. Finn Joh.

II. 154.

refillinger havde til Følge, at Honorius af sin Magtfuldkommenhed (per provisionem) den 15de Februar 1287 udvalgte Jorund Erkebiskop af Nidaros, det han af apostolisk Myndighed løste ham fra det Baand, hvormed han var bunden til Hamars Kirke. Samme Dag udstedte ogsaa Paven de sedvanlige Anbefalingsbrevbrev for den valgte til Norges Konge, Nidaros's Kapitel, Stadens og Biskopsmets Geistlighed og til den nidarosske Kirkes Lydbiskopper ¹⁾.

I Norge ventede man intet andet, end at Eindrige skulde blive Erkebiskop; men da Sighvat kom tilbage med Efterretningen om Jorunds Valg, synes dette ingen Indsigelse at have modt fra Kongens hans Raadgiveres Side. Jorund antog Biskopskappen af Erkebiskop som Udvalgt (electus), og det overdroges den samme Sighvat søge hans Pallium i Rom. Pave Honorius IV var imidlertid den 3die April 1287, og ved Sighvats Komme til Kurien var endnu ikke nogen ny Pave udvalgt. Denne Omstændighed udtraf sig i Sagen. Pavestolen stod ledig i meer end 10 Maaneeder. Da endelig den 15de Februar 1288 Nikolaus IV, og han overdrog Jorunds Pallium til Sighvat for af ham at bringes til Norge. Den 10de October 1288 blev Jorund i Nidaros høitideligen indviet til sit Metropolitanembedes Verdigheidsstegn ved Biskopperne Arne Stavanger og Eyvind af Dølo, Andreas's Eftermand, ikke dertil af Paven vare befuldmægtigede, og Erkebiskoppen stode op i den samme Messe Thord til Biskop af Grønland, ved samme Handling Biskopperne Arne af Skaalholt og Thorstein Hamar vare ham behjælpelige ²⁾. Saaledes blev da endelig Nidaros's Erkestol igjen besat, efterat den i meer end sex Aar havde været ledig.

56.

Kirkens Kamp paa Jøland under Biskop Arnes Ledning.

Den Strid mellem Stat og Kirke, som siden Kong Magnus's Tid i otte Aar havde raset i Norge, strakte sig ogsaa til Jøland, hvor den endte til den, som forhen er viist, ikke manglede, og hvor Biskopperne af Skaalholt med Nidkjærhed og Klogskab vebblev at kæmpe for Kirkens Sag uden at tabe Modet selv under de misligste Omstændig-

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 58, jfrt. m. Honorius IV's fem Breve af 15de Febr. 1287, Afskrifter i norske Rigsarch. ²⁾ Bp. Arnes S. c. 58, 61, 67, 69, jfrt. m. Nikolaus IV's ubat. Skr. Afskr. i norske Rigsarch.; Jøsl. Ann. 164. Jorund maa tidligere som Biskop og Archielectus have indviet de tvende Biskopper, Eyvind af Dølo og Thorstein af Hamar, den sidste hans egen Eftermand paa Hamars Stol.

heder. Af alle Erkebiskop Jons Lybbiskopper synes overhovedet ingen saa inderligen som Arne at have tilegnet sig sin Metropolitans Aand, eller saa klart at have opfattet det hele Stridsæmnes Grundlag, eller saa stabigen og sikkert at have forfulgt den engang udpegede og bestaaede Dei.

Arne havde, som forhen fortalt, tilligemed Biskop Torund af Hole været tilstede paa Provinzialconciliet i Bergen 1280 og deeltaget i de der forefaldende Forhandlinger. Han vendte strax efter dets Slutning tilbage til Island, vistnok med en Forudfølelse af den Storm, som vilde reise sig mod Erkebiskoppen, men neppe af den Boldsomhed, til hvilken denne Storm vilde stige, eller den for Kirkens Sag uheldige Vending, den vilde medføre. Kort efter hans Hjemkomst indtraf ogsaa til Island den norske Rigsfyrstelses Udsendinge, Ridderen Hr. Lodin Lepp og den islandste Lagmand Jon Einarsson, med et dobbelt Erinde. De skulde nemlig først og fremst modtage Islændingernes Trostaktsed til Kong Erik og Hertug Haakon, og dernæst faa lovtaget heel og holden og i fuldt udarbejdet Stand den nye islandste Lovbog, af hvilken hidtil, saavidt kjønnes, kun enkelte Afdelinger efterhaanden paa Althinget vare vedtagne. Det sidste Erinde maatte udsættes til næste Aars Althing, da Sendemændene først kom ud, efterat Althinget for 1280 var sluttet; derimod gennemreiste de Den om Høsten og den følgende Vaar og modtoges Folkets Trostaktsed. Heri mødte de ingen Vanskelighed, saameget mindre som Biskop Arne, sine gamle Grundsætninger tro, tog sig af den Sag med Varme. Indførelsen af den nye Lovbog gif derimod ikke let. Folket, som i Løbet af Vinteren havde Anledning til at gjøre sig bekendt med den, fandt den ikke i alle Maader stemmende med sin Tarv, og Geistligheden, ledet af Biskop Arne, havde især meget at udsætte paa den, navnlig paa den Ret, den medgav Lagmændene, at dømmes ogsaa i geistlige Sager. Den almindelige Mening var, at man ei skulde antage Lovbogen ganske uforandret, og man optegnede de Punkter man ei vilde samtykke.

Paa Althinget om Sommeren 1281 deelte Lovbogens Modstandere sig i tre Partier: Geistligheden med Biskop Arne som Ordfører, — Bønderne, der i Grunden ogsaa levedes af Biskoppen igjennem dennes Søstersøn, Popt Helgesøn, — og endelig de haandgangne Mænd, der dog meer end de tvende andre Partier synes at have heldet til Kongens Side. Alle fremsatte de i Lagretten sine Indvendinger mod Lovbogen. Den stolte og heftige Lodin vilde først tilbagetrænge Modstanden med store og truende Ord. Men dette lykkedes ikke, især da Biskop Arne beraabte sig paa Erkebiskoppens Brev, udsærdiget paa Conciliet i Bergen, hvori det udtrykkelig forbødes at antage visse af Lovbogens Bestemmelser, — og Almuen gav Biskoppens Paastand ly-

deligt Bifald. Lodin greb da til et andet Middel. Han tog af Arnes Indvendinger Anledning til at bringe Tienden paa Bane og at skildre dennes Ubillighed, saaledes som den ybedes paa Island. Herved lykkedes det ham at drage største Parten af Lægfolket bort fra Biskoppen og i det Hele at splitte Modstandskraften. Udfaldet blev som han kunde ønske. Lovbogen blev antagen paa enkelte Kapitler nær, som de haandgangne Mænd vilde lade henstaa til Kongens og Erkebiskoppens nærmere Betænkning, og hele Almuen gav sit Samtykke ved Haandtag foruden ni Mænd med Biskoppens Søstersøn i Epidsen, hvilke vedbleve sin Negtelse. Saaledes blev da, trods Biskop Arnes Indsigelser, den nye Lovbog vedtagen, hvilken kaldtes Jonsbog (Jónsbók) efter Lagmanden Jon Einarsson, som overbragte den fra Norge.

Dette var i sig selv et tungt Slag for Biskop Arne, og endnu tungere blev det ved den Hestighed og Bitterhed, hvormed Hr. Lodin forfulgte Popt Helgesøn og de øvrige Bønder, som havde modsat sig Lovbogen til det Sidste, idet han kaldte dem Hsiforrædere og styrede dem til Norge. Biskoppen kunde med Nød skaffe dem ufortrænkelede bort fra Thinget i sit eget Følge, og maatte finde sig i, at de for at blive tagne til Fred af Lodin, maatte give sin Sag under Kongens Dom, og Popt love at drage til Norge. Enkelte af de islandste Stormænd saa med Glæde Uvenskabet mellem Biskoppen og Lodin; men flere vare dog de, og blandt dem Hr. Rafn Oddsson, som ønskede at styre til Rette mellem dem. Dette lykkedes ogsaa nogenlunde, idet endelig hver gav noget efter fra sin Side, og de stilles som Venner.

Bed Lodins Fremfærd var imidlertid de norske Magthaveres Stemning mod Geistligheden bleven bekendt paa Island, og Biskop Arnes Fiender blandt de islandste Høvdinge, som nu troede sig at have en Rygstød i Kong Erik og hans Raad, betænkte sig ikke længer paa at give sit Had mod Biskoppen frit Løb. I Epidsen for dennes Modstandere traadte nu Hr. Asgrim Thorsteinsøn, Kongens Syssemand over en Deel af Islands søndre Fjerding. Han forbrede Stat og Thingfarens Job af Biskoppens Husfolk i Skaalholt og tvang dem til at betale trods deres Herres Forbud. Asgrim tvang ogsaa Popt Helgesøn, der gjerne vilde undrage sig fra Reisen til Norge, til at fare didhen, og beredte ham ved sine Skrivelser til Kongens Raad den uvenstabeligste Modtagelse, uagtet Biskop Arne havde anbefalet ham til Kongen selv. Dette Medhold, som Hr. Asgrim fik i Norge, gjorde ham naturligtvis end mere overmodig i sin Dpførsel mod Biskoppen. Bedre blev det ikke, da Hr. Rafn Oddsson i 1283 kom tilbage til Island, efterat han det foregaaende Aar havde opholdt sig i Norge og der taget virksom Deel i Forfølgelsen mod Erkebiskop Jon. Med ham fulgte Hr. Erlend Olafsson, kaldet hin Sterke, norsk af Fødsel,

men paa mødrene Side af islandst Met, der ogsaa havde været blandt Erkebiskoppens Forfølgere, men nu var af Kongen udnævnt til Lægmand paa Island. Disse tvende Herrer, Rasn og Erlend, medbragte Kongebreve til Gavnst for Lægfolkene imod Biskopperne. Alt det Kirkegods, som uretfærdigen var frataget Lægmand, skulde gjengives disse; og den Christenret skulde gjælde, som var i Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage. Kirken skulde altsaa paa Island, ligesaa vel som i Norge, sættes tilbage i den Stilling, hvori den befandt sig før Kong Magnus Haakonsøns Regjeringsstiltrædelse. Den slu Biskop Jorund af Hole boiede sig strax for Magten; men Arne besluttede efter nogen Vælsen at forsvare Kirkens Rettigheder til det Yderste, i hvor truende end Forholdene for Diebliffet viste sig ¹⁾.

Nu udspandt sig en Række af Tvistigheder mellem Biskop Arne paa den ene Side og Kongsmændene med Rasn Oddson i Spidsen paa den anden. Flere Gange kom det vel til Forlig mellem begge Parter, men Forliget brødes igjen, da det altid viste sig, at Biskop Arne udtydede Betingelserne for meget til Kirkens Fordeel og kom tilbage til sine gamle Fordringer paa Skattefrihed og den ubelukkende Bestyrelse af Kirkegodset. Hvad der undertiden bragte ham til at give en Smule efter for sine Modstandere, var aabenbare kun Ønsket om at faa Lovtømmets Afgjørelse udtrækket, indtil den norske Kirke igjen havde faaet en Erkebiskop, i hvem han kunde finde en Stotte. Og herpaa lagde Arne i Grunden heller ikke Dølgemaal; thi han fornegtede aldrig sit Bærvæ, aabne Stabelag, der vandt ham selv hans Modstanderes Agtelse, medens disse langt fra ikke nærede en lignende for den underfundige Biskop Jorund af Hole, uagtet al dennes tilsyneladende Eftergivenhed og Føielighed. Rasn pleiede sammenligne Arne med en Bjørn, Jorund derimod med en slu Ræv. I 1285 og 1286 blev endelig Tvisten saa voldsom, at Kongsmændene gjentagende aabenlydt truede med at lade Arne vederfares samme Behandling, som var bleven Erkebiskop Jon til Deel i Norge: at man vilde overdrage Bestyrelsen af Biskopsstolens Gods til Lægmand, forbyde hans Bispedatsreiser og dømme dem utlagte, som han satte over Kirkegodset imod Kongens Brev. Hvad der for det første udhalede Opfyldelsen af denne Trusel, var deels Rasn Oddsons Betænkelighed ved at lade Sagen stride saa yderlig, og deels Biskop Arnes bestemte Erklæring, at han for sin Part vilde holde sig rolig indtil Kongens og den vorde Erkebiskops Dom kunde afgjøre Tvisten.

Imidlertid var, som allerede fortalt, en noget mildere Stemning mod Geistligheden indtraadt hos Rigsstyrelsen i Norge, og man gjorde sig her alvorlig Umage for at faa den ledige Erkestol igjen besat.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 26—27, 30, 32—36.

Dette blev ikke Biskop Arne ubekendt og vakte atter hans Forhaabninger. Hertil søiede sig andre for Biskoppen gunstige Omstændigheder. Norge var blevet indviklet i en meget besværlig Krig med de vendiske Stæder, eller som de senere kaldtes Hansestæderne; derhos stod Riget paa en spændt eller fiendtlig Fod med Danmark; det truedes tilmed for en Stund med et Angreb ogsaa fra Sverige. Jarlen Alf Erlingsøn, der paa denne Tid gjaldt mest i Kongens Naad, vilde, at Isøendingerne skulde bære sin Deel af Krigens Byrder og fik af Kongen udvirket et Ophud til Den: „at 40 Mænd af hver Hjerding samt alle haandgangne Mænd skulde indfinde sig i Norge“, naturligtvis for at deestage i Landets Forsvar. Dette Ophud bragte den isølandske Prest, Gudmund Hallson, i Begyndelsen af Sommeren 1286 til Isøland og havde Anbefalingsbreve med fra Kongen baade til Rask Odbøson og til Biskop Arne. Hos den første mødte han Uvillie; Biskoppen derimod tog sig strax med den største Iver af Sagen og fik virkelig Bønderne i de Dele af Den, hvor hans Indflydelse var størst, til at underkaste sig Ophudet, skjønt dette i Almindelighed blev ilde modtaget som en ganske ny Fordring, der syntes at stride mod Vetingelserne for Isølands Forening med Norge, og desuden mistænkes for at være unødvendigt og blot Paaskud for at afstvinge Folk Penge. Det faldt ogsaa virkelig hen; men den Nidkjerhed, Biskop Arne havde vist for Kongens Bud, blev hotelligt rost af Gudmund Hallson ved dennes Tilbagekomst til Norge, og vandt ham Kongens Velvillie. Hertil, at Biskoppen nu ogsaa i Hirten havde en varm Talsmand i sin Søstersøn Popt Helgesøn, der efter megen Modstand og mange Banffeligheder endelig havde faaet Afgang til Kongen og vundet dennes Naade og Gunst. Alt dette havde ved Biskoppens Mod, og da han derhos, ifølge de Efterretninger han fik fra Norge, havde Grund til at tro, at Erkestolen var bleven besat med en Mand, der ivrigt vilde tage sig af Kirkens Sag, nemlig Ehorsbroderen Eindride, saa begyndte han atter at slaa sig løs, at fremsætte sine Fordringer paa Kirkegods og excommunicere de Læg-mænd, som havde taget det i Besiddelse.

Men nu satte ogsaa Lægfolket sig i Bevægelse med Rask Odbøson og Erlend Olafson i Spidsen, og den første lod paa Althinget om Sommeren 1287, med samtlige Thingmænds Samtykke, alle de Mænd domme utlægge, der af Biskoppen lode sig overdrage Kirkegods, som efter gammel Ret tilhørte Lægfolk. Han erklærede ogsaa offentlig, at de, som Biskoppen havde bansat, fordi de — som denne udtrykte sig — havde ranet Kirken, vare sagløse; og for at høre Almuens Fordom mod bispe, omgiffes han dem selv uden al Sky. Biskoppen besvarede denne Afsærd ved at fortsætte sine Banlysninger

og ved at erklære baade Rasn og Erlend for selv at være faldne i Bandsstraf, skjønt han endnu udsatte den egentlige Bannlysning for ikke alt for meget at ophidsse dem.

Rasn lavede sig nu til paa næste Aars Althing 1288 at stride end videre i Dpfylbelsen af sine Trudsler mod Biskoppen, da han fik vide, at Kongens Sendebud vare komne til Island. Rasn blev glad herved, da han nemlig sikkert ventede at finde hos de Ankomne det samme Sindelag, som længe havde raadet hos Kongens nærmeste Dmgjivelses, og saaledes saa i dem en Støtte for sig i det Stridt, han var beredt at gjøre mod Biskoppen. Heri tog han dog Feil. Sendemændene vare Stallaren Hr. Olaf Raguheidsøn, en meget rig Nordmand, og Iskændingen Hr. Sigvæt Halsdansson. De fulgte Rasn til Althinget. Men da Rasn foreholdt dem Sagernes Stilling paa Den og Nødvendigheden af at lægge Vaand paa Geistligheden, fandt han til sin Forundring langt fra ikke det Medhold, han havde ventet; og da han lod sig forlyde med sit Forsæt, at forholde Biskoppen hans Tiend, erklærede Hr. Olaf sig ligesrem herimod og fik det afvendt. Da Biskop Arne kom paa Thinget, blev han venligt modtaget af Stallaren, der overrakte ham et naadigt Brev fra Kongen, hvori denne anbefalede ham sine Sendemænd. Senere da Sagen om Kirkegodsset kom paa Bane, og Biskoppen og Rasn hver forfegtede sine Paastande med Stridighed, optraadte Hr. Olaf som Megler og formaaede, overeensstemmende med Kongens Forskrifter, begge Parter til at fæste deres Trætte til Kongens og Ercebiskoppens Dom. Indtil den faldt, skulde Kirkerne og Kirkegodsset styres af de nuværende Besiddere, og Biskoppen skulde løse de i denne Sag bansatte. Biskoppen og Rasn bestemte sig begge til om Høsten at drage til Norge.

Før de gave sig paa Reisen ankom Breve til Arne fra den valgte Ercebiskop Torund, i hvilke denne stadfæstede sin Formands, Jons, Dom angaaende Kirkegodsset, og opfordrede alle Lægmand under Bann Straff at opgive det til Biskopperne; ligesaa bød han at den Christenret, som Arne havde givet, skulde gjælde paa Island. Mange foreskillede nu Arne, at han burde opgive Reisen til Norge, og derimod forblive paa Island for at paasee Ercebiskoppens Bud satte i Kraft. Men paa Hr. Olafs indtrængende Forestillinger blev dog Biskoppen ved sin Bestemmelse at underkaste sin Sag Kongens og Ercebiskoppens Dom og fulgte Olaf om Høsten til Norge, hvor han ankom saa tidlig, at han kunde overvære Ercebiskop Torunds Iklædelse med Pallium, som før omtalt ¹⁾.

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 37—69.

57.

Erkebiskop Jorunds første Embedsvirksomhed. Hans Bevsningsforløb mod Erkebiskop Jons Forsølgere lykkedes ikke ret. Striden mellem Kirke og Kongedømme hændes. Provinzialconcilium i Nidaros 1280.

Allerede som Udvalgt havde Erkebiskop Jorund ved sine nysnævnte Befalinger til Biskop Arne viist hvad han førte i sit Skold: at han ikke agtede at lade Hierarchiets Sag falde, men at han var bestemt paa igjæn at optage Striden mod den verdslige Statsmagt. Jorund var, ifølge en saagodt som samtidig Sagas Udsagn, „en stor Høvding, god Klerk, fast i sit Vensteb, meget gavmild mod sine Mænd og anseelig i sit Ydre“ ¹⁾. Han synes ellers at have været en stolt Mand, der søgte sig i sin nye Verdighed og gjerne vilde lægge sin Magt til Skue; men hans Aandskraft og Evner svarede, som senere Begivenheder antyde, vissest ikke til hans Værgerrighed og Herkeslyst. Ved sit Sammentræf med Biskop Arne yttrede han i Forskningsgen Misnøie med, at denne ikke strax havde bansat Rasn Oddsson og de øvrige Kirkeranere — som han kaldte dem — paa Island. Men Arne vidste at overtøge ham om Nødvendigheden af den Eftergivenhed, der var udviist; og siden lader det til at Jorund fuldkommen har forstaaet at flatte i Arne den kloge og ivrige Forsægter af Kirkens Sag. Begges Tragten faldt desuden for Diebliffet sammen i et særligt Punkt. Erkebiskoppen vilde gjerne sin Formands værste Forsølgere til Livs, om ikke for andet saa for Erkestolens og sin egen Væres Skyld, der fordreede, at de i det mindste erkjendte det Brodefulde i sin Fremfærd og underkastede sig Bod. Men blandt disse Forsølgere var netop Rasn Oddsson, som ogsaa Biskop Arne vilde have dragen til Ansvar for hans Fremfærd i Kirkens Anliggender paa Island. Mod ham, som nu var i Norge, forenede begge Biskopperne sig; paa ham vilde de lade det første Slag af Kirkens Straf falde og til en Begyndelse prøve sine Vaaben, før Erkebiskoppen skred videre i sine Dypreisningskræver.

Rasn havde begivet sig til Bergen, hvor han blev vel modtagen af Kongen, og opholdt sig om Vinteren 1288—1289. Her traf den dobbelte Stevning ham: Erkebiskoppens, som løb paa, at han skulde indfinde sig i Nidaros, at svare og bøde for sin Deeltagelse i Forsølgelsen mod Erkebiskop Jon; — og Biskop Arnes: at han sammesteds skulde stande til Rette for sin Fremfærd mod Kirken og dens Tjenere paa Island. Da Rasn ikke adløb disse Stevninger, tilstrev begge hans Modstandere tidlig om Vaaren 1289 Biskop Narve af Bergen, at han skulde banlyse Rasn; og dette skeede, uden at Kongen lagde Hindringer i Veien eller for det Første tog ham i Forsvar. Kort efter gif Erkebiskoppen endnu et Skridt videre, idet han selv i Nidaros,

¹⁾ Biskop Laurentius's Saga. (Mfr.) c. 8.

den 3die Mai, banlyste den tidligere omtalte Hr. Jon Brynjulfsson, ligeledes fordi han havde medvirket til Erkebiskop Jons Fordrivelse ¹⁾).

Til en anden Tid vilde rimeligviis disse Banskættelser have vaft en ikke ringe Bevægelse blandt Norges verdslige Stormænd. Men nu vare deels disse vante til at betragte dem med Ligegyldighed, deels vare alles Tanker optagne med og alles Bine henvendte paa det Tog, Kongen stod færdig til at foretage mod Danmark, og for hvis Skyld han havde samlet en stor Flaade i Bergen. Paa dette Tog skulde Kongen ledsages af Erkebiskoppen og flere af Norges Biskopper. Biskop Arne af Staalholt drog ogsaa i Begyndelsen af Sommeren til Bergen, men for at udvirke Kongens Tillæbelse til at vende hjem til Island. Kong Erik modtog ham venstabelig og meddeelte ham det forlangte Orlov. Men aldrig før fik Rasn dette at vide, før han henvendte sig til Hr. Audun Hugleiksson og bad denne indstændigen at faa Arnes Orlov tilbagekaldt, da nemlig Rasn, der selv maatte følge Kongen, frygtede for at Arne i hans Fraværelse fra Island skulde faa en afgjort Overvegt der. Audun, der ligesom de øvrige norske Stormænd ikke havde noget godt Die til Arne, benyttede sin Indflydelse til at faa Kongen omstemt, og Biskoppen fik nu ganske uventet Befaling til at følge efter Kongen øster i Landet og ei vende tilbage til Island, før Sagen mellem ham og Rasn var afgjort. Denne sidste blev i Lunsberg midlertidigen løst af Erkebiskoppen fra Bannet, og da Biskop Arne indhente de Flaaden ved Gautelevens Munding, blev rigtignok Rasns Sag tagen fore, men uden dog at komme til nogen endelig Afgjørelse. Biskoppen bad atter om Tillæbelse til at vende hjem til Island, men fik den ikke. Han maatte følge Kongen til Danmark og forblive hos ham paa hans Skib, endogsaa efterat Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper i Dresund havde faaet Hjemlov og havde forladt Flaaden med sine Skibe. Arne maatte mod sit Ønske blive med paa det hele Tog, og behandlede ikke altid just med den største Opmærksomhed af de norske Høvdinge, hvorimod Rasn viste ham Agtelse; og ligesaa gjorde Kongen, der endogsaa benyttede ham i sine Underhandlinger med de Danske ²⁾).

Efter Tilbagekomsten til Lunsberg fra dette Tog maatte Biskop Arne følge Kongen og Hertug Haakon paa en Pilegrimsfærd, som de om Høsten foretog over Dplandene til Nidaros til St. Olaf. Biskoppen forlangte, at Rasn skulde følge med, for at Sagen mellem dem ved denne Leilighed kunde blive endelig afgjort; men Rasn var paa Toget bleven saaret, og tog heraf Anledning til at blive tilbage i Lunsberg. Biskoppen ansaa det for en Udflugt, men Rasns Saar, skønt i Forstningen ubetydeligt, var virkelig blevet farligt, og en Stund

¹⁾ Sp. Arnes S. c. 70.

²⁾ Sp. Arnes S. c. 70, 73, 74.

efter Kongens Afreise til Nidaros, døde han den 22de November 1289 ¹⁾).

Det ufrivillige Ophold i Kongens nærmeste Omgivelse havde imidlertid skaffet Biskop Arne en ikke ringe Indflydelse hos Kongen. Dette viste sig under Pilegrimsfærdten til Nidaros. Paa Ringsaker paa Hedemarken befandt sig den bansatte Lendermand Jon Brynjulfs- søn og havde beredt et Gjestebud for Kongen og hans Følge. Om Kvelden, da man skulde sætte sig til Bords, var der paa den ene Side af Kongen bestemt Plads for Biskop Arne, paa den anden for Jon. Men da Biskoppen saa dette, bad han Kongen lade Jon gaa ud og spise et andet Sted, ellers vilde Biskoppen fjerne sig. Kongen, heber det, rødmede og bad, til Kongsmændenes store Forundring, Jon forlade Bordet, hvilket og denne gjorde. Under hele Opholdet i Nidaros havde Arne Værelse i Kongsgaarden.

Hr. Erlend Olafsson havde paa Biskoppens forudgaaende Stevning begivet sig til Norge for at staa til Rette i Kirkegodsagen; han var nu i Nidaros, var bleven løst af Erkebiskoppen fra det Ban, hvori han havde været sat, og hans Sag blev foretagen i Kongens, Hertugens og Erkebiskoppens Overvær. Biskop Arne var Sagsøger, og af ham lod Erkebiskoppen sig ganske lede, da han selv kun lidet Kendskab havde til de islandiske Forhold. Arne vidste nu saaledes at fremstille den hele Sag, at alle Dommerne helvede til hans Side, og Erlend saa ingen anden Udvei end at tage Ravn Oddssøns Fraværelse til Paastud for at faa Sagen udsat. Ravn's Død var endnu ikke bekendt i Nidaros, og Sagen blev virkelig udsat til næste Aar, da Erlend forpligtede sig til atter at møde for Erkebiskoppens Domstol ²⁾). Denne Forpligtelse opfyldte han dog ikke, og blev derfor atter belagt med Forbud, indtil han endelig forligte sig med Abbed Kunolf af Ber eller Thykkvabø, der var Biskop Arnes Ombudsmand under hans Fraværelse i Norge. Arne forblev her hele Aaret 1290 og kom ikke før end i 1291 tilbage igjen til sin Stol, uden at dog endnu Sagen angaaende det islandiske Kirkegods (af Islændingerne almindelig kaldet: stadamál) var bleven fuldfkommen afgjort ³⁾).

Meget af hvad her er sagt om Biskop Arnes Færd paa Island og i Norge kan maastee synes ubetydeligt; men det tjener dog alt til at kaste Lys over Forholdet mellem de stridende Parter, mellem Stat og Kirke. Det viser sig klart, at Kong Erik fra den Stund af at han kom til en modnere Alder, og især, som det lader, efter sin Moders Død 1287, da han var nitten Aar gammel, aldeles ikke har væ-

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 75, 78.   ²⁾ Bp. Arnes S. c. 75, 77.   ³⁾ Bp. Arnes S. c. 79, 80. Ordet stadr, eg. Stad eller Sted, brugtes i det gamle norske Sprog til at betegne Kirke med tilliggende Hovedjord og Prestefæde.

ret ugunstig stemt mod Kirken og dens Forstandere, men tværtom heldet til Estergivenhed og stræbt at bringe Orden tilbage i de forvirrede Forhold. „Han raadede nu — heder det ved denne Tid om ham — meer end før, og hvad han bestemte, syntes alt at være Folk til Frembring“¹⁾. Men hvorledes end Kongens personlige Stemning kunde være, saa sit denne ikke altid gjort sig gjældende for de raadende Stormænd. Disse havde som hans Raadgivere og Landsfyrelsens Inderbehavere i hans yngre Aar erhvervet et Herredømme over ham, som han gjennem sit hele Liv aldrig synes ret at have kunnet aflaste, deels maaskee fordi han sølte sig at skylde dem Taknemmelighed for udviist Trofasthed under farlige Omstændigheder, deels maaskee ogsaa, og det mest, paa Grund af en vis godmodig Svaghed i Karakteren, der lod ham meer end tilbørligt paavirket af enhver kraftig Personlighed, som optraadte i hans nærmeste Omgivelse. Herom vidner netop hans Forhold til Biskop Arne under dennes Ophold i Norge 1288—1291, ligesom ogsaa hans Yttring til Erkebiskop Jorund, da denne engang ved given Leilighed spurgte ham, om han virkelig havde budet Raskn Oddsson at handle i den islaandske Kirkesag som han gjorde. Kongen svarede gemlig, som for at undskylde sig selv, „at man (de verdslige Stormænd) vendte hans Breve efter egen Villie“²⁾. Kong Erik viser sig overhovedet i Kampen mellem Stat og Kirke ingenlunde som den kraftige Styrrer, hvortil nyere Historikere i Almindelighed have villet gjøre ham, som den uroffelige Forsvarer af Kongedømmets Ret imod det anmasende Hierarchies Overgreb; — han viser sig heller som en vaklende Aand, der maaskee endog kunde have været i Stand til at indrømme alle Biskoppernes Forbringere, hvis det havde lykkets disse at fortrænge en Bjarne Erlingsøn, en Audun Hugleikson, en Alf Erlingsøn og lignende Mænd af hans Raad og nærmeste Omgivelse og selv indtage deres Plads. Det var utvivlsomt de mægtige Lendermænd, der i Virkeligheden styrede Norge i Kong Eriks Tid, og det var dem, som væsentlig opretholdt Kongedømmets Verdigheed imod det paatrængende Hierarchi og tilbageviste dette inden rimelige Skranter; medens man neppe kan tilregne Kongen selv meer end maaskee en forsonende Reglers Virksomhed mellem de ophidsede Iderligheder — en Fortjeneste, som imidlertid ogsaa tilfulde bør paastjønnes.

Ligesom Erkebiskop Jon og Biskop Arne, saaledes indsaar ogsaa Erkebiskop Jorund fuldt vel denne Sagernes sande Stilling, og det var, som allerede viist, mod Magthaverne blandt Norges Lendermænd og verdslige Hovdinge, ikke mod Kongen selv, han rettede sine Revselsler. Men medens han ved at forfølge hine med Kirkens Straffe stræbte at opretholde i det mindste Skinet af den kirkelige Myndig-

¹⁾ Bp. Arnes S. c. 61 Snt.

²⁾ Bp. Arnes S. c. 71.

hed, hans Forgjænger en Tid havde øvet, og Erkestolens ydre Verdighed, maatte han opgive Kirkens Forbringere i et langt vigtigere Punkt; og, hvad der maatte være mest ydmygende, han maatte derved med det samme paa en Raade godkjende Bestemmelse, fattede til Ugunst for Hierarchiet i Kongedømmets Navn netop af de Mænd, han forfulgte.

Det er allerede fortalt, at der i 1283 blev af Rigsstyrelsen i Kongens og Hertugens Navn udstedt et Bestyttelsesbrev for Nidaros's Kirke og dens Chorsbrødre, hvori Følgfolket, med Hensyn til sine Skyldigheder mod denne Kirke, henvises til den ældre Christenret; — ligeledes at Kongebreve i Anledning af Striden om Kirkegodssets Bestyrelse paa Island erklærede den Christenret, som gjaaldt i Kong Haafons og Erkebiskop Sigurds Dage, for at være den, efter hvilken man havde at rette sig. Dette var dog allsammen kun at betragte som eenfaldige Bestemmelser af den verdslige Statsmagt, hvilke først da fik fuld Gyldighed, naar de tiltraadtes af den største Kirke gennem dennes lovlig valgte Formand, Erkebiskoppen af Nidaros. Den stolte Erkebiskop Jorund har ganske vist kun saare nødigen kunnet behøve sig til et saadant Skridt; — men det beviser, hvor mislig han nu maa have anseet Hierarchiets Stilling for at være ligeoverfor Kongedømmet, da han dog fandt sig deri. Under 14de Mai 1290 udstedte Kong Erik og Hertug Haafon et Brev fra Bergen, hvori de, efter en Indledning, der omtaler, at lige siden deres Regjeringstiltrædelse Almuen ideligen har klaget over de Tyngsler i Tiender og andre nye Bestemmelser, som Provster og andre lærde Mænd (Geistlige) havde paabyrdet dem mod gammel Sedvane, — kundgjøre, at de ere komne overeens med Erkebiskop Jorund og de øvrige Biskopper i Landet om, at den gamle Christendomsbolk, som gjaaldt for Foreningen i Tunøberg, skal staa ved Magt med Hensyn til Tiendeydelse og Bøder og alt andet Geistligheden tilkommende. Herhos opfordres alt Folket, af hvad Stand og Verdighed hver er, til at gjøre den hellige Kirke og Geistligheden Ret; men det bydes ogsaa de haandgangne Mænd noie at paasee, at intet yderligere paalægges Almuen, end Kongen og Biskopperne nu have samtykket ¹⁾.

Vist nok erklæres ikke i dette Brev, ligesaa lidt som i det ovenomtalte ældre af 1283, den tunøbergste Forening udtrykkelig for ophævet; men naar man betænker, at den i Gjærningen allerede tidligere var tilfaldsat i flere af sine Hovedpunkter, og at der her intet Forbehold er gjort med Hensyn til dens eller den derpaa byggede nye Christenrets Lovgyldighed i nogetsomhelst Stykke, — saa tør man vist nok ansee

¹⁾ R. g. E. III. 17 f.

den her omhandlede Dverenskønst for at indeholde en stiltiende Henslæggelse af begge Dele. Thi skulde der, efter det nærmest forudgaaende Artis-Tildragelser, endnu have været indbrømt den tunsbergste Forening nogen Lovskraft, da synes den, enten i sin Heelhed eller i enkelte Artikler, nødvendig at maatte være bleven paa ny stadfæstet fra Kongedømmets Side ved en Veilighed som denne. Men hverken blev den det nu, eller den blev det nogensinde senere i dette eller i det paafølgende 14de Aarhundrede, medens tværtimod i samme Tidsløb flere Bestemmelser gjordes, der ligesom strede mod dens Indhold og det uimodsiget fra Kirkens Side. Og hvad Erkebiskop Jons Christenret angaar, hvilken er os fuldstændig bevaret, da blev heller ikke den, trods sit ubestridelige Fortrin i flere Henseender for de ældre Christenretter, nogensinde løsligen erkjendt som fuldgyldig norsk Kirkeret, men, høist taget, betragtet som et Hjelperet, til hvilken man ikke sjælden nødtes at henty paa Grund af de virkelig gjældende Christenretters Ufuldstændighed og Utidsmæssighed. Disse sidste findes derfor tilføiede Magnus's Landslov i mange gamle Haandskrifter, saaledes, at man tydelig seer, at hvert Lagdømme fremdeles har beholdt sin særskilte, og det den ældre kun noget tillempede, Christenret, ligesom i det forbigangne Lovgivningstidsrum, da hvert endnu havde sin særegne Lov i det Hele.

Man feiler neppe meget, naar man forestiller sig Sagens Sammenhæng omtrent paa følgende Maade: Erkebiskoppen har ikke villet see sin Formands Vert ved en aabenbar og udtrykkelig Erklæring fra sin Kirkes saavel som fra Kongedømmets Side tilintetgjort; dette har han fundet altsor nedverbigende og ydmygende. Han har foretrukket at lade det hends i Stilhed, da han ikke længer saa sig i Stand til at opretholde det. Hverpaa er Kongedømmet gaact ind, da det nu alligevel i Gjærningen havde løstrevet sig fra de mest trykkende af de Baand, som Erkebiskop Jon havde paaført det, og desuden ikke kunde onste ved usødvendigt Dvermod at drive Geistligheden til det Yderste og derved vanskeliggjøre en heldbringende Forsoning. Desuden har man maastee for Diebliffet fra begge Sider tænkt sig en ny Dverenskønst mellem Stat og Kirke som onstelig og mulig, ja vel endog som snart forestaaende, hvilken da uden Anstød kunde formeligen afløse den tunsbergste Forening, efter at have optaget i sig af denne, hvad der kunde synes begge Parter, efter de senest vundne Erfaringer, hensigtsmæssigt.

Have saadanne Bevæggrunde fra begge Sider ved nærværende Veilighed gjort sig gjældende, da vidner det baade om Maadehold og om Klogskab. Men en ny Forening af samme Omfang som den tunsbergste kom aldrig i Stand; den er maastee ikke heller nogensinde

forsøgt, da rimeligviis en modnere Dverveielse har hos begge Parter vaft Frygt for, at de nødvendige forudgaaende Forhandlinger skulde oprive de gamle kun slet lægede Saar og lede tilbage til en Forvirring; som den, hvoraf man lykkeligen var undsluppen. Man gik frem paa samme Naade, som man havde gjort ved Narhundredets Begyndelse, strax efter Kong Sverrers Død; og Følgen var, at en Forfæining, hvilken man oprindeligen tænkte sig som blot midlertidig, blev vedvarende for lange Tider. Men derfor var den ogsaa behæftet med alle en saadan ubestemt Tilstands Mangler, med al dens Spire til Lovtrækket, Trætter ja endogsaa gjensidige Dvergreb, alt efter som Omstændighederne begunstigede den ene eller den anden Magt. Imidlertid kan man ansee den anden Hovedkamp mellem Stat og Kirke, hvilken Erkebiskop Jon ved sine anmassende Forbringelser maa siges at have vaft, for endt i 1290; og en lignende reiste sig ikke oftere i Norge for ved den store Kirkeformation.

Erkebiskop Torund vedblev vistnok endnu en Stund at anstille kirkelig Forfølgelse mod enkelte af de Mand, som havde staaet i Spidsen for Reisingen mod hans Forgjænger. Vi have allerede seet, hvorledes dette var Tilfælde med Herrerne Jon Brynjulfsson, Rasmus Ddbsson og Erlend Olafsson. I 1290 kom Radeu ogsaa til den magtige Hr. Bjarne Erlingsson, hvem Erkebiskoppen den 5te November formeligen indstævnte for sin Domstol, at stande til Rette for sin Dpførsel mod Kirken, medens han var i den unge Konges Raad. Bjarne aablød imidlertid ikke Stevningen. Da lod Erkebiskoppen den 9de Martz 1291 optage et Vidnesbyrd om Bjarnes Fremfærd, hvori der fortrinlig lagdes Bøgt paa, at han havde bevirket Nidaros's Kirkes Myntret hævet, og at han havde forbudt Folk at erlægge Tiende efter Bestemmelsen af 1277¹⁾. Om det sidste var der imidlertid nu lidet eller intet at sige, da Erkebiskoppen selv, ved sin nys forud indgangne Dvereenkomst med Kongedømmet havde opgivet den nævnte Tiendebestemmelse og var vendt tilbage til den ældre; og hvad Myntretten angik, da kom denne ind under den magtesløse tunsbergiske Forening, og blev fremdeles, saavidt man kan skjønne, for meere end eet Narhundred Nidaros's Erkestol berøvet. Den hele Sagsføging mod Bjarne synes saaledes i Grunden at have været betydningsløs og har neppe ledet til nogensomhelst kirkelig Dpreising for Kirken. Rigtigsaalidet finder man Spor til at dette har været Tilfælde med den tidligere kirkelige Forfølgelse mod Jon Brynjulfsson. Begge Herrer have rimeligviis i det Høieste underkastet sig en let Strift eller Bød, hvorved Kirkens Vre for Verdens Dine kunde synes nogenlunde fyldstgjort, og ere dermed blevne løste og tagne til Naade. Man

¹⁾ R. Dipl. III. 29 ff.

finder i det mindste Bjarne Erlingsson efter denne Tid som før i Kongens Raad og Fortroende og deeltagende i Statens vigtigste Anliggender.

En verdigere og gavnligere Virksomhed udviste Erkebiskop Jorund ved at holde et Provinzialconcilium i Nidaros samme Aar som hans Overeenskomst med Kongedømmet blev offentliggjort, nemlig i 1290. Paa dette Concilium vare tilstede foruden Erkebiskoppen selv Biskopperne Erlend af Færøerne, Arne af Staalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Dølo og Thorstein af Hamar; og her bleve flere vigtige, reenkirkelige Bestemmelser fattede, hvilke den 29de August bleve vedtagne, skriftlig opsatte og paabudne til Efterlevelse. De ere følgende:

1) Alle Prester, som have curam animarum (d. e. ere virkelige Sjælesørgere eller Sogneprester) skulle prædike for sit Sognefolk hver Søndag om Troen og dens Artikler, om Daaden og om Confirmationen, samt lære baade Unge og Gamle Credo, Vaternoster og Ave Maria, jævnligen prøve dem heri, især i deres Skriftegang, og straffe dem, som ei ville lære det.

2) Prester, Provster og andre Kirkes Forstandere skulle flittigen undervise Bøge og Lærde om at tro paa og hædre Christi Legeme og Blod. Naar det opløstes i Messen, eller bæres til Syge, skal man falde paa Knæ med blottet Hoved og oprakte Hænder. Presterne, som bære det til Syge, skulle være iforte Messesert og bære det under en reen Dug, og have foran sig Kors, Klokke og brændende Kerte, med mindre Veiens Længde forhindrer saadant, i hvilket Fald de skulle bære det i en reen Pung om Halsen.

3) Presterne skulle af sine Overmænd undervises om sine Pligter, om Kirkesang, Daab, Salvelse og Vigfang, og heri ofte prøves.

4) Presten skal kun læse een Messe om Dagen, undtagen i de Tilfælde, som i Loven ere bestemte, nemlig paa Juledag, Paafestdag, Pinksedag, Søndag, og paa de største Fester (in festo dupplici), eller naar Vig kommer til Kirke, eller naar Biskoppen har givet ham Bestyrelsen af to Kirker; da maa han nemlig med Biskoppens Orlov synge to Messer paa een Dag. Ingen skal forresten synge Messe, uden at en Klerk er tilstede, der tjener med brændende Kerte og andre Ting som tilhøre.

5) Chrisma og Eucharistia (det viede Brød) skulle Presterne glemme under Laas og paasee, at Kalk, Sacramentum (det Glemme i Alteret, hvor Eucharistia opbevaredes), Vandfad, Døbefad, Messesklæder og Corporale (Klædet, hvormed Nadveren dækkedes) ere rene.

6) Ingen Prest skal meddele anden Prests Sognemand Sakramenterne, uden fuld Nødvendighed er forhaanden.

7) For at Sakramenternes Meddelelse kan stee med fuld Reen-

bed, forbydes enhver Prest at forlange Penge, eller indlede nogen Kontrakt, eller forevende nogen usand Forhindring, førend han forretter Salvelse, Rigfang, Brudevielse eller andet presteligt Embede. Men hvis nogen efter modtaget Sacrament ikke vil fyldestgjøre Presten efter Stedets Bedtegt, da skal han tvinges hertil af Bistoppen eller dennes Ombudsmand (officialis).

8) Da Herredskirkerne vide omkring lide Tab paa sit Gods og sine Tiender, saaledes at de ikke alene maa undvære Bøger og Inventarium, men ogsaa forfalde, saa forbydes den, der er sat til at selge Kirketienden, at gjøre dette uden Kirkens Hovedprests og tvende andre skjellige Mænd af Kirkesognet, deres Vidende, og skal Selgeren ikke selv tage sig nogen Fordeel.

9) Hovedpresten ved Begravelseskirken skal saavidt muligt have sig en Vikarius, for at, naar den ene er borte i nødvendige Erinder, den anden da kan forrette for ham; saadanne Kirker have nemlig som oftest et vidløstigt Sogn.

10) Ethvert Collegium af Klerker, og især af Chorsbrødre ved Biskopskolen, skulle bestandig have Læsning af hellige Skrifter ved deres Bord, for at deres Dren mindre skulle lytte til Sladder og Forsængelighed.

11) Hver Prest skyldig i sit Sogn at lyse aabenbare i Kirken paa tre Helligdage til Egtteskab, for at de, som have nogen lovlig Indsigelse at fremføre, kunne komme med denne, og Presten overveie om det forholder sig rigtigt, i hvilket Fald Egtteskabet skal udsættes, indtil Sagen er afgjort for Kirkens Dommere. De som slutte lønligt Fæstemaal skulle straffes efter Fortjeneste, og Børn avlede i saadan Forbindelse være ubelukkede fra alle geistlige Grader. Men de Prester, som ei forbyde Forbindelsen, eller ikke lyse den paa rette Maade, eller ei afholde sig fra at overvære saadanne Bryllupper, skulle miste sit Embede i tre Aar og kunne derhos yderligere straffes efter Omstændighederne ¹⁾.

Disse for Religionsunderviisningen, Kirkeordenen og Kirketugten vigtige Bestemmelser, maa vist nok for en stor Deel anses som Indskjærpelse af allerede tidligere i den norske Kirke bestaaende Regler; men i nærværende Erkebiskop Jorunds Statuter ere de, saavidt vides, først sammensatte til et Heelt og fremsatte som kirkeligt Paabud for hele den nidaroske Provins under et Provincialconciliums Autoritet. Man maa erkjende, at Kirkens Foresatte her ikke i noget Punkt stride udenfor sit kirkelige Omraade, men vise sig fuldkommen at have opfattet og iagttaget Grændserne for et Provincialconciliums lovgivende Myndighed. Dette Concilium spores ei heller at have været sat i

¹⁾ R. g. L. III. 241—243.

Forbiadelse med noget verdsligt Høvdingemøde, men synes at bære et reent geistligt Præg, — noget man ikke kan sige om det af Erkebiskop Jon i 1280 affholdte. Vel kan det samme muligen have været Tilfælde med enkelte ældre, men de paa dem fattede Bestemmelser ere os ikke levnede, og have maastee ikke heller været skriftlig affattede i Statutform. Fra 1280 af derimod har man bevaret en, som det laader, fuldstændig Række af kirkelige Statuter for Nidaros's Kirke-Province, affattede og udstedte paa dennes Provincialconcilier i Tidsløbet af de næstpaafølgende 70 Aar, — Statuter, som kaste et fortrinligt Lys over den norske Kirkes daværende indre Forfatning. De vise hvilkken vigtig Indflydelse hiin kirkelige Indretning under det nævnte Tidsrum har øvet til Kirkeordenens Opretholdelse og Udvikling, og hvorledes Kirkens lovgivende Myndighed i dem fandt sit rette Organ med Hensyn til alle reentkirkelige Anliggender. Provincialconciliet i 1290 danner paa en Maade et Forbillede for de senere norske Provincialconciliers Virksomhed.

58.

Tilfældigheder inden den norske Kirkes eget Omraade. Strid mellem Chorbbrødrene og Prædikebrødrene i Bergen og mellem Chorbbrødrene og Minoriterne i Oslo.

Strid mellem Erkebiskop Jorund og hans Kapitel. Forening til Tantra. Den kaalholste Biskop Arnes seneste Virksomhed og Død.

Den Strid, som den norske Kirke havde udholdt mod Kongedømmet, og som nu lykkeligvis var neddæmpet, afløstes ved Stridigheder i Kirken selv, hvilke ganske vist ei lidet have bidraget til den Eftergivenhed, der fra Biskoppernes Side i den næstfølgende Tid vistes mod den verdslige Statsmagt. Disse Stridigheder angik, som stedse i hiin Tid var Tilfælde i Norge, ifkun Kirken i dens ydre Former, ikke Christendommens Være. Deres Gjensand var deels Forholdet mellem den verdslige Geistlighed og visse Munkeordener, deels Forholdet mellem Biskopperne og deres nærmeststaaende Underordnede. I begge Slags var det Kathedraalkirkernes Chorbbrødre der spillede Hovedrollen.

Det er allerede tidligere paaviist, hvorledes de tvende Tiggerordener, Prædikebrødrene og Minoriterne, fast ligesaa deres Indførelse i Norge, der som andensteds bleve betragtede med avindsyge Øine af den verdslige Geistlighed. Biskopperne kunde i Almindelighed ikke vel lide dem, fordi de vare frigjorte fra alt biskoppeligt Overtilsyn og løde umiddelbart under Paven. Prestestanden kunde endnu mindre lide dem paa Grund af den dem tillagte Prædikeret, ved hvilken de jævnlig gjorde Afbræk i Sognepresternes Indflydelse paa sit Sognesfolk, og derved tillige i deres og deres Kirkes Indtægter. Sogne-

presterne ansaa overhovedet Alt, hvad der gaves og offredes hinc Ordensbrødre paa Grund af deres Prædikevirksomhed, for at være sig selv, saa at sige, fraranet. Men Chorsbrødrene vare de dog især blevne forhadte, da de i Norge havde sine Conventer eller Klostre i de samme Stæder, hvor Biskopperne og Kapitterne havde sit Sæde, og hvor netop Chorsbrødrene for en stor Deel havde sine Præbende-Kald.

Det var Prædikebrødrene, som i Norge tidligst og oftest kom i fiendelig Berøring med den verdslige Geistlighed. Baade i Bergen og Ahdarø havde de allerede oftere, som forhen fortalt, været udsatte for Chorsbrødrenes Forfølgelse¹⁾. Men ved denne Tid, omkring 1290, fandt dette i højere Grad end for Sted i Bergen. Chorsbrødrene der havde nemlig faaet istandbragt et Forbud mod Prædikebrødrene: at Ingen inden Bergens Biskopsdomme, som nød kirkelige Indtægter, maatte give dem Smøly eller Mad eller Almisse. Den bergenske Biskop Karve, der selv havde været Prædikebrøder, fandt, som rimeligt kunde være, dette ubilligt og uchristeligt, og paa en Synode eller et Prestemøde søgte han at faa Forbudet tilbagekaldt. Men da reiste de tilstedeværende Chorsbrødre sig med de heftigste Beskyldninger mod Ordenen og forhindrede ikke alene den af Biskoppen forsøgte Tilbagekaldelse, men sit endog, mod hans Villie, en Bestemmelse derved igennem, hvorved enhver Prest, som viste Prædikebrødrene noget Venfkab, skulde være berøvet sit Embede. Alle de nærværende Prester forpligtedes derhos under Trudsel om Ban og Afsettelse, at holde denne Synodalbeslutning fuldkommen hemmelig. At Biskoppen her intet kunde udrette, viser noksom, i hvilken Afhængighed han allerede var bragt af sit Kapitel. Den fiendtlige Synodalbeslutning blev imidlertid Prædikebrødrene bekendt, og disse tovede nu ikke med at henvende sig til Kongen om Beskyttelse. I sin mærkelige Bønsskrivelse fare de med Hestighed løs paa sine Modstandere og erklære til Slutning, at de skrive bristigen, fordi de vide, at deres Brev ikke vil komme over i deres Fienders Hænder²⁾. De have altsaa sikkert stølet paa Kongens Velvillie og Hjælp, hvilken efter al Sandsynlighed ikke heller har ladet denne dengang saa meget yndede Orden i Stikken. Hans Forholdsregler kjende vi imidlertid ikke. Kapitlet har ganske vist maattet give noget efter; men Tvisten fortsattes dog endnu i mange Aar og kom først en Stund hen i det følgende Aarhundrede til et Slags Afgjørelse³⁾.

En ikke mindre Hadshed udvistes ved samme Tid af Kapitlet i Oslo mod Minoriterne. Hertug Haakon, til hvis Omraade Staden Oslo hørte, havde, ifølge Kongens Villie og Folkets Vnske did-

¹⁾ S. o. f. I. 411, 453, II. 2.

²⁾ Brevet af Jull Naaned men uden Aar,

R. Dipl. II. 26. f.

³⁾ Langes Rkhist. 518 ff.

hen indkaldt en Deel Minoriter-Brødre og havde skjenket dem en Tomt for derpaa at opføre en Kirke og andre nødvendige Bygninger. Da nu Brødrene begyndte at bygge et Bedehus (oratorium) paa den dem givne Grund, forbød Dslos Kapitels Erkeprest (archipresbyter), Simon, dem dette, som han sagde, ifølge Bemyndigelse af Biskop Eyvind. Brødrene paaberaabte sig sine Privilegier, der fritog dem for al bispøsselig Overhøiheid og stillede dem umiddelbart under det apostoliske Sæde; de forlangte paa Grund heraf det udstedte Forbuds Gjenkaldelse. Erkepresten vilde imidlertid ikke høre paa disse Forestillinger. Brødrene appellerede til Paven; men Erkepresten foragtede denne Appel og forkyndte endogsaa Ban over Brødrenes Arbeidsfolk ved hiint Bygningsværk. Ja han gif saa vidt, at han lod Herjulf, Kapitulets Skolemester (scholasticus) og en Deel andre seculære Klerker, ledsagede af bevæbnet Folk, nedrive til Grunden alt hvad der var opbygget af Bedehuset. Brødrene henvendte sig nu til Biskoppen selv; men denne, saa langt fra at tage dem i Beskyttelse, truede dem meget meer med at ville offentlig lyse Ban i sit Biskopsdommes Kirker over Brødrene selv samt deres Velgjørere og Belyndere. Brødrene paa sin Side paastode, at Erkepresten og Skolemesteren ved den udøvede Vold vare falbne i Ban, og henvendte sig ifølge sit Privilegium umiddelbart til det apostoliske Sæde. Den daværende Pave, Nikolaus IV, hørte selv til Minoriternes Orden og maatte paa Grund heraf finde sig saa meget mere opfordret til at tage sig af de Forurettede. Han udstedte den 11te November 1291 en Skrivelse til Erik, Abbed af St. Michaels Benediktinerkloster i Bergen, samt til Provsten og en Chorsbroder ved Apostelkirken sammesteds, hvori han bød disse at indstævne Biskop Eyvind personlig eller ved Fuldmægtig, Erkepresten og Skolemesteren personlig, samt Dslos Kapitel ved Fuldmægtig, at møde for Paven inden fire Maaneder fra Indstævningen for „at gjøre og modtage, hvad Kettens Orden tilfagde“¹⁾. De nærmere Omstændigheder ved Kettergangen kjendes ikke; men vist er det, at Biskop og Kapitel maa have givet efter, thi i 1298 finder man Minoriter-Conventet i Dslo i fuld Stand²⁾.

Det er mærkeligt ved disse omtrent samtidige Tvistigheder mellem de tvende Tiggerordener og Kapitterne, at Minoriterne henvendte sig lige til Paven om Bern, medens Prædikebrødrene foretrak at ty til den verbøslige Statsmagt. Det synes antyde, at de sidste, under den foregaaende Strid mellem Kirke og Kongedømme, have gjort sig dette paa en eller anden Maade forbundet og derfor staaet høit i dets Gunst. Det kan vel ogsaa hende, at Prædikebrødrene, paa Grund af den Spending, som allerede dengang fast overalt i Europa var indtraadt

¹⁾ R. Dipl. III. 31—33.

²⁾ Langes Kihist. 677.

mellem dem og Minoriterne, mindre have stølet paa Jave Mikolaus's Hjælp, end dennes egne Ordensbrødre, Minoriterne. Pavernes Partistfthed for enkelte Klosterordener var nemlig ved mange Leiligheder kjendelig.

De her omtalte Stridigheder vare dog af mindre Indflydelse paa den norske Kirke, end de, som til samme Tid udsprandt sig mellem et Par af Norges Biskopper selv og deres Kapitler.

Kapitlerne ved alle Norges Kathedralkirker vare i Lobet af dette Aarhundrede blevene rige ved Gaver, tildeels af Biskopperne selv. De viser paa dette sidste ere allerede givne med Hen syn til Nidaros's Kapitel. For flere andres Vedkommende ligger det samme godtgøres af endnu tilværende Gavebreve ¹⁾. Med den vorende Rigdom uvilfulde sig ganske naturligen hos visse Collegier en vis Selvstændighedsfølelse, og denne tiltog meer og meer alt efter som deres Ret til at vælge vedkommende Biskopper lidt efter lidt erkjendtes af Kongedømmet. Men deres Stilling som Valgcollegier ved Biskopsstolenes Besættelse aabnede igjen en Udvei for dem til at gjøre sig Biskopperne forbundne, ja vel endogsaa til foreløbigen at afsætte den, paa hvem de vilde lade sit Valg falde, Betingelser til deres egen Fordeel, f. Ex. en Deeltagelse i Udøvelsen af den biskoppelige Embedsmyndighed, der gik ud over deres egentlige medgivne Ret som Biskoppens Raad, Deelagtighed i visse af Biskopsstolens Indtægter, og andet lignende. Hertil kom, at Kapitlet under vedkommende Biskopsstols Ledighed var sammes Bestyrer og havde alt dens Gods under sine Hænder; ogsaa deri var en Anledning til at paasee eget Lær. Endelig maa betænkes den Lethed, hvormed visse Grundfæstninger i saadanne stedsevarende Collegier kunne forplantes og paaholdes, noget som giver dem en ikke ringe Fordeel ligeover for stiftende Embedsmænd, som Biskopperne vare. Alt dette samvirkede til at hæve Kapitlerne i Almindelighed til en høj Betydning og en stor Magt i Norges Kirke, som i andre Landes. Vi have allerede seet Exempel paa, hvorledes Bergens Kapitel vovede at trodse sin Biskop og vidste at sætte Synodalbeslutninger igjennem, der ganske stred mod hans Anskuelse og Ønske; vi skulle ogsaa see Beviser paa andre Kapitlers dristige Opførelse.

Erkebispestolens Kapitel var, som let kan tænkes, fortrinlig udstyret baade med Indtægtsskilder og Rettigheder, og var derhos et talrigt Collegium. Allerede under Kampen mellem Kong Haakon Haakonsson og Hertug Skule have vi seet det optræde med en vis Selvstændighed, og det ikke altid i fuldkommen Samklang med sin Erkebiskop (Sigurd). Det er viist, hvorledes Erkebiskop Einar stræbte at beskippe

¹⁾ For Oslo: Bisk. Haakens Brev af 1264, N. Dipl. III. 9; — for Stavanger: Bisk. Thorgille's Brev af 1266, N. Dipl. II. 11, Op. Arnes Br. af 14de Septbr. 1283, N. Dipl. II. 21.

dets Indtægter, men hvorledes det siden benyttede Erkebiskopsvalget til at gjenvinde alt det Tabte. Den ellers saa myndige Erkebiskop Jon synes at have handlet i fuldkommen Cendrægtighed med sit Kapitel, hvis Præbender han endog forøgede ¹⁾. I de sex Aar Erkestolen stod ledig efter Erkebiskop Jons Død havde Kapitelet dens Bestyrelse i sine Hænder og forsømte da neppe Veiligheden til at bestyrke sine egne Rettigheder, ligesom det og ret sit Smag paa Magtens Udøvelse. Nu blev endelig Jorund Erkebiskop. Hans Udvælgelse kunde vistnok ikke siges at være foregaaet uden Kapitelets, i det mindste visse af dets Medlemmers, Indflydelse; men i Formen var den dog fremgaaet ved pavelig Provision, altsaa umiddelbart fra Paven egen Magtfuldkommenhed. Kapitelet kan vel neppe heller have havt Anledning til at paabinde ham nogen foreløbig Valgbetingelse. Man maa uidentvølst tænke sig Stillingen noget nær saaledes: Jorund har paa sin Side betragtet sig som aldeles ubunden ved nogensomhelst Erkjendtlighed mod Kapitelet, som Hænderhaver af sin biskoppelige og erkebiskoppelige Myndighed ved Guds og Paven Raade alene, uden nogen Mellemkomst af Kapitelet, han har derfor troet sig at staa til dette i en overordnet Formands ubetingede Forhold, og selgelig at kunne fordrø af det fuldkommen Lydighed; — Kapitelet derimod har holdet fast ikke alene paa sin i selve Institutionen medgivne almindelige Ret, men ogsaa paa alle de Særrettigheder, som det troede sig hjemlede ved længere Tids Sedvane og ved forudgaaende Erkebiskoppers lydelige eller siltiende Indrømmelser. Desuden have ganske vist de af Kapitelets Medlemmer, som for Paven havde bragt Jorund i Forslag, troet sig at eje et selvstrevet Krav paa hans Erkjendtlighed, om end ikke mod Kapitelet som et Heelt, i hvis Fuldmagt de dog kun havde handlet ved at foreslaa ham, saa dog i det mindste mod dem personligen; hvorfor man ogsaa netop gjensfinder flere af dem som hans bitterste Modstandere. I dette gjensidige Forhold laa naturligtviis en frugtbar Spire til Uenighed: — en Dpfordring til Erkebiskoppen at gjøre sig uafhængig og adlydt; til Kapitelets Chorsbrødre, at vise ham Modstand for at gjøre sin egen formeente Ret gjældende. Følgen blev en langvarig, forargerlig og for Hierarchiet selv farlig Strid.

Allerede i 1291 skal denne Strid have taget sin Begyndelse ²⁾. Den dreiede sig deels om Ribaros's Kapitels Ret til visse Præbender og Indtægter, deels om dets Forhold til Erkebiskoppen i Udøvelsen af dennes Embedsmyndighed. Hvad Kapitelets Chorsbrødre i begge Henseender paastode som høvdet Ret udvise flere, deels i 1293, deels maa skee noget senere, til deres Fordeel optagne Vidnesbyrd. Disse forklare Chorsbrødrenes Ret til en Deel Præbendefirker, som maa være

¹⁾ R. Dipl. III. 14.

²⁾ Isl. Ann. 186; Op. Laurentino's S. (Mfr.) c. 5.

blevne dem forneente af Jorund, samt til visse Indtægter af Kathedralkirken og Fordele af Erkebiskoppens Gaard, hvilke ligeledes maa have været dem forholdte. Desuden gives Forklaring over mange Rettigheder, de havde nydt lige til Jorunds Tid, og navnlig under Erkebiskop Jon. De havde bestyret og opbaaret Indtægterne af alle dem tilkommende Præbender ogsaa under disses Ledighed, og Erkebiskoppen havde aldrig Ksat samme uden efter Overlæg med og Samtykke af Chorsbrødrene. Med deres Raad og Samtykke havde Erkebiskoppen stadfæstet vedkommende Kapitlers Valg af Biskopper, Abbeder og Abbedisser, eller beklædet saadanne Der, hvor ingen Kapitler fandtes, som f. Ex. Priorerke af Kasteel-Klosteret i Konghella og Elgesæter Kloster ved Nidaros, — ligesaa beklædet Embedsmænd ved Kathedralkirken, og det ikke alene de vigtigere, som Raadsmand i Erkebiskoppens Gaard, Stolemester, Statmester, Penitentiarius (uden som horer Striftemaal og paalægger Penitens) og Sakristan (Seglbevarer og Sekretær samt Tilsynsmand med det hellige Inventarium), men ogsaa de lavere Bestillingsmænd lige ned til Kloftere, — endelig foretaget Ordination og bestemt Skrift. Ingen Mand læg eller lærd var lyst i Ban uden Chorsbrødrenes Raad og Billie. Erkebiskoppen havde aldrig vifiteret Kirker eller Kloftere uden at have havt to eller flere af Chorsbrødrene med sig. Naar Erkebiskoppen ei var ved sit Sæde, havde Chorsbrødrene øvet al biskoppelig Dommermyndighed samt besat ledige Kirker, tilsat Vikarier, holdt Prestemoder, givet Dispensationer og saadant mere. Endogsaa i Erkebiskoppens Nærvarelse havde de ofte ladet paagribe, fængsle og straffe urolige Klerker. Endelig havde de med Erkebiskoppen ført Tilsyn med Kirkens Inventarium¹⁾. Man seer hvilken Magt Nidaros's Kapitel havde vidst at tilegne sig, og kan let begribe, hvor bunden en stolt og myndig Erkebiskop maatte finde sig ved at have et saadant Collegium ved sin Side, der ikke alene paastod at være hans Raad, hvilket skulde høres af ham ved Udøvelsen af hans Embedsmyndighed, men ligefrem fordrede at dele denne med ham i flere vigtige Stykker.

At Jorund, ledet af sit heftige, herskesyge Sindelag, har i mange Maader forgaaet sig imod Chorsbrødrene ved at frænke deres hvedede Rettigheder, er utvivlsomt, ligesom og at han har behandlet dem paa en usorgtig, udfordrende Maade uden billigt Hensyn til den vigtige Plads, Kapitelet canonisk retligen indtog i Kirken; men ligesaa vist er det ogsaa, at Chorsbrødrene i sin Modstand gav ham Lige for Lige uden synderlig at agte hans erkebiskoppelige Høihed og sit eget underordnede Forhold. Erkebiskoppen, som naturligtviis helst vilde kue dem

¹⁾ Tre Vidnesbyrd, det ene af 20de Febr. 1293, og de andre to udaterede, R. Dipl. III. 34, 36—41.

ad Lovens Bei, søgte dertil en lovfyndig Hjælper og Raadgiver, og fandt denne i en udenlandsk Geistlig, i en vis Jon Flæming (Johannes af Flandern), der længe havde studeret i Paris og Orleans en god Klerk og en saa-bygtig Lovfyndig, at hans Magt i den Henseende ei skal have været at finde i Norge. Han var rigtignok ikke det norste Sprog mægtig, og dette var ham i Begyndelsen et til liden Hinder i at virke for Erkebiskoppens Sag hos Rægsfolket; men ogsaa denne Mangel blev afhjulpen, da den bygtige og velstuderede Islænding, Presten Laurentius Kalfsøn, der i 1294 var kommen til Norge, det følgende Aar traadte i Erkebiskoppens Tjeneste. Laurentius var en ung, kraftig og driftig Mand, dengang 28 Aar gammel; han sluttede et noie Venstabs med Jon Flæming og nød af ham Underviisning i den almindelige Kirkeret, hvorimod han til Gjengæld tjente Jon som Tolk, og knyttedes af Erkebiskoppen i de vigtigste Grinder. Jon og Laurentius vare Jorund en stor Støtte i hans Forhandlinger med Chorsbrødrene ¹⁾. Men paa den anden Side vare heller ikke disse blottede for Hjælpe midler. Deres største Styrke synes at have ligget deels deri, at de virkelig, i det mindste i Formen, havde Retten paa sin Side, og deels i deres indflydelsesrige Forbindelser i Rom og i den pavelige Kurie. Man maa nemlig vel mærke, at to af de Chorsbrødre, der udtrykkelig nævnes som Hovedmændene for og Lederne af Kapitelets Modstand lige fra Begyndelsen af, Sigghvat Lande og Audun Thorbergsøn Raude ²⁾ havde begge været Kapitelets Fuldmægtige i Rom baade i Anledning af Narves Valg i 1284, og i 1286—1287 dengang da Jorund blev af Pave Nikolaus IV valgt til Erkebiskop. Sigghvat for sin Deel havde desuden været der tidligere, ligesom ogsaa senere, da han i 1288 søgte Jorunds Pallium. Han især maa saaledes antages at have knyttet Forbindelser i Kurien, og det var, som forhen fortalt, egentlig hans Indflydelse hos Paven man i Norge tilskrev Jorunds Valg ³⁾. Den tredje navngivne Formand for Reisingen var Gilif Kortin eller Korte, Arnes søn ⁴⁾, der siden blev Jorunds Eftermand paa Erkestolen, og selvfølgelig maa have nydt stor Anseelse blandt sine Brødre. Endelig finder man ogsaa Jon Gudmundsøn Elg mellem Forkjæmperne for Kapitelets Sag; men han er ganske vist den samme Chorsbroder Jon, som tilligemed Sigghvat og Audun havde Kapitelets Fuldmagt ved Kurien, da Jorund valgtes. Chorsbrødrene havde saaledes Anførere, som ikke alene vare noie kendte med den pavelige Kurie og vidste, hvorledes denne bedst skulde paavirket, men ogsaa efter al Sandsynlighed havde høitstaaende Venner der, paa hvis Hjælp de kunde lide. Det var der-

¹⁾ Bp. Laur. C. c. 7—11.

²⁾ Bp. Laur. C. c. 12.

³⁾ Bp. Arnes C.

c. 58.

⁴⁾ Br. af 18de Aug. 1303, N. Dipl. II. 60.

for intet Under, at de førte et bjærvt Sprog mod Erkebiskoppen, naar denne vilde behandle dem som sine i Et og Alt undergivne Klerken, og at de besvarede hans Forbring paa Bøder for deres Ulydighed og hans Trudsel om Fængsel og Ban med Appæl til det pavelige Sæde.

I 1294 maa det rimeligviis allerede været kommet temmelig vidt med Striden, og Erkebiskoppen have frebet til, eller i det mindste truet med at bruge verdslig Magt imod Chorsbrødrene. Dette maa man formode deraf, at Kongen under 29de Juni dette Aar udsædte et Brev fra Bergen til Hr. Erlend Amundesson og Lægmandene Nikolaus og Eilif, at de skulde hjælpe Chorsbrødrene i Nidaros til Lov og Ret, hvis de kunde behøve det, saaledes at Lægmand ei skulde tilføie dem nogen Vold enten paa deres egen Person, eller paa deres Evende eller deres Gods¹⁾. Erkebiskoppen nævnes vel ikke her, men man har efter Omstændighederne Grund til at tænke paa et eller andet Spil fra hans Side til Chorsbrødrenes Skade, hvori visse Lægmand skulde række Haanden til Udførelse af hans fiendtlige Hensigter. I alt Fald forudsætter Brevet, at Chorsbrødrene maa have følt sig truede fra en eller anden Kant, og ikke stolet paa Erkebiskoppens Beskyttelse, siden Kongen har fundet sig opfordret til at tage sig af dem.

I 1295 viser Striden sig tydelig at være i fuld Opblussten. Erkebiskoppen havde under et Ophold paa Haalogaland kaldet Chorsbrødrene eller disses Ombudsmand til sig der for at afgjøre visse Sager. Denne Kaldelse havde Chorsbrødrene ikke adlydt, da de fandt det ubilligt, at de eller deres Ombudsmand mod Sedvane skulde fare en saa lang Vej, og det ovenikjøbet uden Sikkerhed om at træffe Erkebiskoppen, der ikke havde fastsat hverken bestemt Tid eller Sted. For denne og maastee ogsaa for anden før udvist Ulydighed havde Erkebiskoppen ved sit Brev tilkjendegivet dem, at de vare forfaldne i en Bød af ikke mindre end 1000 Mark Sølv, og havde, som det synes, tillige erklæret dem for midlertidig bansatte, indtil Bøden udrededes, en Bansættelse som dog Chorsbrødrene af egen Myndighed underkjendte. Hertil kom, at Erkebiskoppen ei vilde erkjende den for Kapitelets Ombudsmand, som Chorsbrødrene dertil havde udset af sin Midte, og det uagtet de gavede ham Valget mellem tvende: Jon (Eig?), som de fortrinnsviis ønskede og vel allerede havde beskiftet, og en ved Ravn Askel; — hvorimod Erkebiskoppen havde taget paa Raad med sig en vis Helge, som senere var død, hvilken han erklærede for Kapitelets Ombudsmand, men som Chorsbrødrene ikke vilde erkjende i denne Egenkab.

Da Erkebiskoppen var kommen tilbage til Nidaros, søgte Chorsbrødrene at opnaa et Forlig med ham og formaade Lægmanden Eilif,

¹⁾ R. Dipl. II. 31.

Nikolaus af Husabø og Bishjalm af Torg til at optræde som Med-
lere. Disse gif da den 4de Juni for Erkebiskoppen, fremsatte Chors-
brødrenes Undskyldning for at de ei have aflydt hans Kaldelse til
Haalogaland, og derhos deres Ønske om, at Erkebiskoppen nu vilde
ubdele de Præbender og Beneficier, der vare ledige, da han herved
kunde tage enten samtlige Chorsbrødre paa Raad, eller deres Om-
budsmand, Jon eller Askel, hvilken han selv vilde. Til det sidste
svarede Erkebiskoppen, at de nu kom for seent; han havde allerede
anordnet meget efter Overlæg med den afdøde Helge, Kapitelets for-
henværende Ombudsmand, og siden havde Chorsbrødrene ikke indfun-
det sig personligen eller ved Ombudsmand paa hans Kaldelse inden
15 Dage. De Udsendte bemærkede, at Stevnedagen, der var Chors-
brødrene forkyndt, havde været senere, og at Chorsbrødrene nu til-
høde at afgjøre hvad der endnu var uafgjort. Men hertil svarede
Erkebiskoppen: „nei! ikke ere de Chorsbrødre; i Van ere de, og ei
ville vi have med dem at gjøre.“ De Udsendte bragte det imidlertid
ved sine Bønner dertil, at Erkebiskoppen indgif paa en Sammenkomst
med Brødrene næste Dag.

Til denne Sammenkomst indfandt sig da, i Følge med de tre
Mellemmand, fem Chorsbrødre: Erlend Styrtarsson ¹⁾, Magister
Oblaud Begardsøn ²⁾, Audun (Kaude), Jon (Eig) og Askel Kolbeins-
søn ³⁾, paa Kapitelets Begne. Der blev da talet adskilligt mellem
dem med Rolighed, og blandt andet tilbøde Chorsbrødrene sig, hvad
de allerede længe før havde tilbudt, at antage Askel til Ombuds-
mand, dog med den Erklæring fra Jons Side, at han i ingen Deel
erkjendte sig uegnet til Ombudet, og fra de øvrige Brødres Side, at
de indrømmede Askels Valg „for Fredens Skyld.“ Hertil svarede
Erkebiskoppen som tidligere, at dette nu kom for seent; han havde
allerede forordnet alt i Overeenskomst med Helge. Askel vilde han
kun antage paa det Vilkaar, at Alt skulde forblive ved Magt, som
forhen var bestemt. Chorsbrødrene erklærede da reentud, at de ei
erkjendte Helge for at have været en Chorsbroder af deres Midte,
eller for at have havt deres Kapitelets Ombud. De erklærede derimod
alt det for ugyldigt, som Erkebiskoppen i Overeenskomst med ham
havde bestemt foregaaende Vinter og Vaar, ligesom og alt andet, som
Erkebiskoppen havde forordnet uden Chorsbrødrenes Samtykke, forsa-
vidt som de havde Ret til heri at raade med. Denne usforbeholdne
Erklæring synes at have slaaet Erkebiskoppen, og han erklærede sig
omfjerd tilfreds med, at Askel var Kapitelets Ombudsmand. Jon har
han altsaa ikke kunnet taale.

Men nu fremkom Chorsbrødrene med Anke over det Brev, de

¹⁾ N. Dipl. III. 43.   ²⁾ Cf.   ³⁾ Cf.

havde modtaget fra Erkebiskoppen, hvori han paalagde dem en Bød af 1000 Mark. De havde, sagde de, strax appelleret i denne Anledning for hans Udbudsmand; de forelæste nu paa Stedet Appellen, og overleverede den til Erkebiskoppen. Denne lod dem da vide, at han fremdeles ansaa dem for bantsatte, da de ikke, imod hans Samvittighed, havde kunnet dømme dem frie for Dan, som han havde bantsat. Hertil svarede Chorsbrødrene, at da de havde appelleret til Paven, var Bantsættelsen ugyldig; hvis Erkebiskoppen vilde nyde Dom for sit Vedkommende, maatte han og finde sig i, at samme Ret kom dem til Gode. Erkebiskoppen erklærede da, at han ei vilde lade sig dømme af sine Undermænd. Chorsbrødrene vare faldne i Straf, fordi de ei vare komne paa hans Raabelse. Han troede sig berettiget til at kalde sine Klerker for sig, og hvis de ei kom, eller ubredede hvad han paalagde dem, da til at lade dem strax sætte fast. De tilstedeværende Rægmænd søgte at jævne paa Sagen og bringe Parterne til et mindeligt Forlig, — men, som det lader, forgæves¹⁾. Den hele Forhandling bærer Vidne om begge Parter's ophidsede Sindstemning samt om den Hadshed og det Dvermod, hvoraf Erkebiskop Jorund i denne Sag lod sig lede.

Ikke mindre viste sig dette hans Sindelag i en anden Sag, hvori han nærmest havde med en Enkelt af Kapitlet at gøre, nemlig den oftere nævnte Jon Elg. Erkebiskoppen havde affat Presten til Olveshaug (Alshaug i Skogn), Jon med Tilnavnet Dvidius, som det lader, fordi han var en Tilhænger af Chorsbrødrene²⁾, og havde bestiftet i hans Sted en vis Paal med Tilnavnet Bjert. Over dette var blevet anset for Kurien, og Bonifacius VIII, der var bleven Pave den 24de December 1294³⁾, overdrog Chorsbroderen Jon Elg, som det apostoliske Sædes for Tilfældet bestiftede Dommer (judex delegatus), at dømme i Sagen, — en Omstændighed, som viser, hvor anset denne Chorsbroder maa have været i den pavelige Kurie, og hvilke mægtige Forbindelser han der fra ældre Tider maa have havt. Jon dømte Paal Bjert til at vige Olveshaugs Kirke, og da han ikke vilde lyde Dommen, lyste han ham, ifølge pavelig Bemyndigelse, i Dan for hans Halsarrighed.

Denne Bantsættelse, der naturligvis var høist krænkende for Erkebiskoppen, meddeelte Jon i en Skrivelse af 21de Februar 1296 ni

¹⁾ Se tre Underhandleres Brev om denne Sag, N. Dipl. III. 41. ²⁾ Jon af Olveshaug er blandt Udsæderne af et Vidnesbyrd til Chorsbrødrenes Fordeel, N. Dipl. III. 38. ³⁾ Pave Nikolaus IV døde den 4de April 1292. Efter ham stod Pavestolen ledig i 2 Aar paa Grund af Kardinalernes Uenighed. Først den 5te Juli 1294, valgtes Celestin V, hvilken dog igjen nedlagde Pavedømmet den 23de Decbr. samme Aar; og nu valgtes Dagen efter den bekjendte Bonifacius VIII.

Sogneprester i Nidaros By, med det Paalæg, at de, under Banns Straf over dem selv i Tilfælde af Ulydighed, skulde forkynde Paal banfat i sine Kirker hver Sondag under Messen med Klokkeringen og slukkede Lys, indtil han aflød Jons og Kirkens Befalinger. Sognepresterne kom herved i den første Forlegenhed, da de maatte frygte alt af Erkebiskoppens Forbittrelse, hvis de opfyldte Paalægget. De henvendte sig derfor til Erkebiskoppen og forlangte hans Raad. Denne udfærdigede da under 24de Februar en Skrivelse til dem, hvori han erklærede, at han ved at undersøge de pavelige Breve, til hvilke Jon Elg støttede sig, havde overbevist sig om, at de vare ubvirkele ved Fordreielse af Sandheden og falske Angivelser. Der var nemlig sagt, at Paal Bjert imod al Ret havde fortrængt Jon Dvidius fra hans Kirke, da dog Paal var canonisk indsat af Erkebiskoppen, og den anden affat med Rette paa Grund af sine Forseelser. Da nu veduden Paal havde stillet sig og alle sine Eendomme under det apostoliske Sædes Beskyttelse, saa erklærede Erkebiskoppen hele Jon Elgs Fremgangsmaade for ganske ubesøiet og forbød Sognepresterne at foretage sig noget imod Paal.

Sognepresterne vidste nu ingen anden Udvei end i en Skrivelse af 1ste Marts at meddele Jon Elg Erkebiskoppens Forbud. Som enfoldige Mænd -- sige de -- og ukyndige i Retten ere de ganske tvivlsraadige om hvad de i denne indviklede Sag skulle gjøre; men da de see, at Straf og Fare fra en af Siderne vanskeligen kan undgaas, saa have de troet helst at burde tilside sætte Jons Befaling, da de hos ham lettere vente at erholde Tilgivelse. Da det altsaa er deres ordentlige Dommers Forbud og Trubsel med Ugunst, som har bevæget dem til at være Jons Befaling overhørig, hebe de ham ydmygeligen ansee deres Handling med Mildhed og holde dem deres Ukyndighed til Gode ¹⁾. Man kan let sætte sig ind i de her omhandlede Sognepresters ubehagelige Stilling, da de saaledes vare satte mellem tvende Ilde. Tonen i deres Brev vidner om deres Frygt for Erkebiskoppens Hestighed og lader skimte igjennem en vis Tiltro til Jon Elg, af hvem de idetmindste ventede en mildere Bedømmelse af deres Overhørighed mod hans Befaling.

Omtrent samtidig med disse Forhandlinger finder man, at Kapitlet har indgivet Klage til Paven over en Prest ved Navn Nikolaus Golia, der forurettede Chorsbrødrene med Hensyn til deres Præbendekirke Mæren (i Sparboen). Ogsaa heri maa Erkebiskoppen have havt Haand med, da Kirken hørte til Nidaros's Biskopsdomme. Klagen fremkaldte en Skrivelse fra Pave Bonifacius af 16de December 1296,

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 170.

hvortil denne forordner Abbeden af Holm til Dommer i Sagen uden Appel ¹⁾. Abbed Arne af Holm optraadte senere som en erklæret Tilhænger af Kapitlet og var det utvivlsomt allerede nu. Man sees saaledes ogsaa i hans Ud nævnelse til Dommer i nærværende Sag et Beviis paa, hvorledes den romerske Kurie begunstigede Kapitlet, og i Grunden var Erkebiskoppen imod.

Kapitlets almindelige Appel til det apostoliske Sæde i den før omtalte større Sag havde imidlertid nydt Fremgang. Ikke mindre end 14 Chorsbrødre nævnes som Appellanter, og blandt disse findes paa Eilif Kortin nær alle de Personer, der før ere betegneede som Hovedlederne af Modstanden mod Jorund: Sigvæt Bigfusson (Kande), Mgr. Oblaud Begardsson, Audun Thorbergsson (Kaude), Jon Elg og Astele Kolbeinsson. Ved Skrivelse af 1ste Februar 1297 forordnede Pave Bonifacius Baard Serks son, Chorsbroder af Bergen, til Dommer i Sagen, med Yaabud at kalde Parterne for sig, høre dem og derpaa domme uden Appel og see Dommen udført med pavelig Myndighed ²⁾. Denne Baard Serks son var en Mand af stor Anseelse, Chorsbroder ved Kongens Kapel Apostelkirken i Bergen og for Tiden Kongens Kansler ³⁾. Før denne kom til at stride ind, synes dog Kongen at have fundet det nødvendigt at tage sig af Sagen, og allerede i 1296 lader det til, at han ved sin Indskydelse har faaet et foreløbigt Forlig bragt i Stand mellem de stridende Parter. For yderligere at see dette stadfæstet begav han sig om Sommeren 1297 til Thronbjæm, og her blev nu paa Lautra den 23de Juni en Overenskomst mellem Erkebiskop Jorund og hans Chorsbrødre vedtagen fra begge Sider og skriftlig opsat.

Denne Forenings Bestemmelser ere følgende: — 1) Chorsbrødrene skulle vise Erkebiskoppen al skyldig Ærbødighed og Lydighed, men han være dem en mild Fader og behandle dem hæderligen i alle Dele. — 2) Chorsbrødrene skulle være paa Raad med Erkebiskoppen og give sit Samtykke ved Valg af Biskopper til Island, Grønland, Færøerne og Suderøerne, samt ved Stadfæstelsen af Rigets øvrige Biskopper, samt af Abbeder, Abbedisser og Priorer i Erkebiskopsdommet. — 3) Med deres Raad og Samtykke skulle bortgives alle Kirker i Staden, alle Præbender, alle Beneficier ved Christkirken, alle Weltsekirker (til Erkestolens Gods eller Indtægter hørende Kirker?) i Herederne og de Beneficier, hvortil ikke er Sogn; alle andre Kirker paa Landet maa derimod Erkebiskoppen besætte uden deres Samtykke. — 4) Al Dommermyndighed skal Erkebiskoppen udøve med Chorsbrødrenes Raad,

¹⁾ R. Dipl. II. 33.   ²⁾ R. Dipl. III. 43.   ³⁾ Som saadan har han beseget flere kongelige Breve mellem 1294 og 1298. R. g. L. III. 26; R. Dipl. II. 31, 37, I. 81 o. f. Et.

ikke skal han interdicere eller bansætte Lærd eller Læg, eller foretage andre saadanne vigtige Ting uden deres Raad eller Samtykke. — 5) Med deres Raad og Samtykke skal Erkebiskoppen bestikke Skolemester, Sakristan, Statmester, Vikarier og Diakonier. — 6) Kirkens Gods og Piggendefæ skal glemmes med Chorsbrødrenes Vidende, og en eller tvende af dem dertil have Nøglerne. — 7) Alle Testamenter, der gives til Nidaros Kirke uden nærmere Bestemmelse, skulle veles lige mellem Erkebiskoppen og Kapitelet; hvad før er givet, holdes efter gammel Sedvane. — 8) Tilladelse til at begraves paa Kirkegaarden (til Christkirken) skal først begjæres af Erkebiskoppen, hvis han er tilstede, siden af Chorsbrødrene; de sidste Tilladelse er tilstrækkelig, hvis Erkebiskoppen er fraværende; i Kirken selv skal ingen begraves uden begges Samtykke. — 9) Hver Chorsbroder skal af Kirkens Offer og Gods have een Mark reent Sølvs og et Pund Bør om Aaret. — 10) For det Tab, Chorsbrødrene have lidt ved ikke at erholde den sidstnævnte Indtægt, siden Erkebiskop Torund kom til Embedet, samt for det Tilgodehavende, de forøvrigt kunne have at fordræ af Erkebiskoppen, skænker denne til deres Kommun Kirken paa Stein med alle de Indtægter, som Erkebiskoppen deraf opbærer, med Ret til at bestikke Prest til samme Kirke, dog med Erkebiskoppens Samtykke. — 11) Han skænker dem ogsaa sin Halvdeel af St. Olavs Kirke (i Nidaros), saa at de for Fremtiden skulle have denne heel, og ligeledes Haugs Kirke. — 12) Skatmesteren skal gjøre Regnskab for Erkebiskoppen og Chorsbrødrene hvert Aar. — 13) Inventarium skal stedse optages ved en Erkebiskops Død. — 14) De Kirker og andre Beneficier, hvilke Erkebiskoppen paa egen Haand, eller Chorsbrødrene paa egen Haand have bortgivet, skulle forblive efter den engang gjorte Bestemmelse for næste Aar; men de Beneficier, som fra nu af blive ledige, skulle besættes efter de ovenfor givne Forskrifter. — 15) Denne Forordning skal staa ubrødeligen i Erkebiskop Torunds Dage, ubeskaarne for begge Parters Vedkommende Sedvaner og Rettigheder, som een af dem eller begge kunne ville underkaste Prøve af sin Dommer (Paven?). — Foreningen blev sluttet i Dvervær af Kong Erik, Hr. Bjarne Erlingsøn, Hr. Jon Rognvaldsøn og Hr. Baard (Serksøn) Kansler, hvilke alle satte sine Segl med Erkebiskoppens og Kapitelets Segl under Brevet, der blev udfærdiget tredobbelt, eet for Kongen, eet for Erkebiskoppen og eet for Chorsbrødrene ¹⁾).

Jævnfører man dette Forlig med hvad før er udhævet angaaende Kapitelets Forbringinger og Stridspunkterne under den forudgaaende Trætte ²⁾), saa indsees letteligen, at Fordelen i det Hele bliver paa Kapitelets Side. Man faar af dette Aftestykke et tydeligt Begreb om, hvad der

¹⁾ R. Dipl. III. 44—46.

²⁾ S. o. f. II. 72, 73.

har været dømt som Kapitelets uomtvistelige Rettigheder. Disse ere i Sandhed meget store og lægge et ikke ringe Vaand paa Erkebiskoppens Myndighed baade som Metropolitan og Biskop. Den sidste Artikel er noget uklar og synes at udtale et Forbehold, som let kunde give Anledning til ny Tvist, i det mindste i kommende Erkebiskoppers Dage. Imidlertid maa vel denne Forening, der blev afsluttet i Overvær ikke alene af Kongen men ogsaa af Paven's delegerede Dommer, nemlig Kansleren Baard Serkesøn, i alle sine udtrykkelige optagne Artikler være anseet som endelig; og man har vel tænkt sig, at dermed den hele forargelige Strid skulde være sluttet, — noget hvori man dog, som det Følgende vil vise, hoieligen bedrog sig.

Foreningen til Lutra sluttedes under Frostathingets Afholdelse. Paa dette var ogsaa Kongen og Erkebiskoppen tilstede, og der gjorde Erik med Torunds Raad og Samtykke flere Anordninger, hvis Indhold dog ikke nærmere opgives ¹⁾. Uden tvivl var det ved denne samme Feilighed, at Kongen gjorde Erkebiskop Torund til sin Jarl og lod ham som saadan sverge sig Trostid ²⁾, — et Skridt, som er uden Sidestykke baade før og siden i den norske Historie. Hvilke Bævæggrundene hertil have været, siges ingensteds. Kun saameget med de senere Oplysninger, at Kongen gjorde det „paa nogle af sine Raadgiveres Tilskyndelse,“ — at det skeede „uden Paven's Vidende og særlige Tilladelse,“ — at Erkebiskoppens Ed betragtedes som „homagium“ d. e. han blev derved Kongens haandgangne Mand, eller om man saa vil: Vasal, — og at der „fra begge Sider, fra den ene under Kongens Segl og fra den anden under Erkebiskoppens og det nidarosiske Kapiteles, blev udstedt aabent Brev angaaende visse Rettigheder, som meddeltes Erkebiskoppen i Egenkab af Jarl til Gjengjæld for hans Ed“ ³⁾. Rimeligviis har Erkebiskop Torund i sin mislige Stilling følt, at han trængte til Kongedømmets kraftige Beskyttelse, og Kongen eller rettere hans indflydelsesrige Raadgivere have med Glæde grebet Leiligheden til at bringe den norske Kirkes Overhoved i et verdsligt Underdanighedsforhold til Kongedømmet, — et Forhold ganske modsat det, hvorom Erkebiskop Eysteinn i sin Tid, og vel ogsaa Erkebiskop Jon engang havde drømt. Fra hvem end dette Raad har havt sin Oprindelse ⁴⁾, tør man vissefælgelig betegne det som ubefindigt og farligt. Tænkte man sig det som en Udvei til at affjære al videre

¹⁾ Jøf. Ann. 172. ²⁾ Eft. ³⁾ Brev af 13de Jan. 1310, hvorved denne Forantaltning efter Torunds Død gjenkaltes, R. Dipl. I. 113. ⁴⁾ Som af Foreningen til Lutra viser sig være Herrerne Bjarne Gellingsøn og Jon Ragnvaldesøn samt Kansleren Baard Serkesøn derved tilstede; de samme Herrer have mulligen ogsaa med Hensyn til Erkebiskoppens Jarledømme været hans Raadgivere.

Halvdelen eller mere ejedes fra gammel Tid af Vægfoss, skulde overgives til diøses Bestyrelse, frie for alt Paaskrav af Bistoppen; men for alle de øvrige Kirker skulle han ene raade. Denne Overeenskomst blev affluttet og ved et kongeligt Brev, forkyndt paa Dgvaldsnes den 2den Mai eller den 13de September 1297¹⁾. Udsaldet var neppe ganske stemmende med den øvrige Hierarchs Dnske; men han har vist nok indseet, at bedre Kaar for nærværende ikke var at opnaa, helst da han vel fandt, at han i Erkebistoppen ei havde nogen ret kraftig Støtte, deels fordi denne ei var inde i de islandske Forholde, og deels fordi han nu havde ganske andre, for ham personligen meer magtpaaliggende Sager i Hovedet.

Biskop Arne vendte ei meer tilbage til sin Fædrene. Han blev Vinteren over i Norge og døde her i Bergen den 17de April 1298 i sit 62de Aar efterat have beklædt sin Biskopsstol i 29 Aar²⁾. Han var utvivlsomt baade med Hensyn til Værdom, Aandskraft og Standhaftighed en af sin Tids meget udmærkede Geistlige. I den hele Strid mellem Kongedømmet og Kirken have vi seet ham spille en fremragende Rolle, som de hierarchiske Grundsætningers Forsegter. Han vakte sig mange og magtige Modstandere, men selv disse kunde ikke negte hans aabne Færd og velmeente Iver deres Agtelse. Arne Thorslafsens Eftermand paa Skaalhøls Stol blev, efterat denne i flere Aar havde staaet ledig, hans Søstersøn, Arne Helgesøn, der først indviedes i 1303.

59.

Strid mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Striden i Nidaros mellem Erkebiskop Torund og Kapitlet opblinder paa ny. Kong Erik Magdons Død.

Under det at den føromtalte Strid mellem Erkebiskop Torund og det nidarøfiske Kapitel var i fuld Gang, udbrod en ikke mindre alvorlig Tvist mellem den stavangerfke Biskop Arne og hans Kapitel. Tvisteemnet var ganske af samme Beskaffenhed i denne som i hiin, og den førtes ogsaa paa en lignende hensynsløs og for Bistoppen lidet hæderlig Maade.

Biskop Thorgils af Stavanger (1255—1276) havde i 1266 med Kong Magnus's Samtykke skænket sit Kapitel Biskopsstolens Tiende af Finnø³⁾, og derved tilkjendegivet samme Kapitel sin Yndest. Da Arne i 1277 var viet til hans Eftermand, synes han i Begyndelsen at have staaet sig godt med Chorsbrødrene, til hvis Kommune han

¹⁾ Brevet findes hos Finn Joh. I. 401, ffet. II. 39; men der er Urede med Hensyn til Tiden.

²⁾ Bp. Arnes S. c. 80, ffet. n. Isl. Ann. 172

og Jon Geppollns Aarb. b. 4. c. 10—13. ³⁾ R. Dipl. II. 13.

endog den 14de September 1283 skænkede Gaarden Farkad i Sands Prestegjæld ¹⁾). Men siden forandrede Forholdet sig, uden at man kender den første Anledning. Allerede i 1292 skulde man næsten tro, at en eller anden Spending var indtraadt, der har foranlediget et endnu bevaret Brev af Hertug Haakon af 12te Mai nævnte Aar, hvorved han tager Stavangers Chorsbrødre, „sine kjære Venner og Klerker“, samt deres Svende, Ejendomme og Indtægter, navnlig Tiender, under sin Beskyttelse, og derhos fritager den samtlige Kommunes Tjenere fra al Told og Paalæg fra Syselmændenes Side, ligesom og fra Rævninger og Ledingsfærd, undtagen paa hans eget Krav ²⁾). En Deel af Stavangers Biskopsdomme, eller maaffee det hele, maa nemlig antages at have hørt til Hertugens Andeel af Riget, og i Kraft heraf har han kunnet træffe en Forsjøining som den her omhandlede og andre lignende, som senere i Anledning af nærværende Tvist skulle berøres.

Men dette Beskyttelsesbrev uagtet angreb Biskop Arne Chorsbrødrenes Ret til Tienden af Finns, og fradømte dem den 10de Decem-ber 1294 samme, ifkun paa den Grund, at den af hans Formand var hørtskænket fra Biskopsstolen til dennes store Skade, og at Gaven var gjort efter Verdsliges (Kong Magnus's?) Raad, hvilket stred mod de canoniske Bestemmelser. Chorsbrødrene kunde med Rette kalde denne Dom uretfærdig. De appellerede under 11te Januar 1295 til det apostoliske Sæde, og Biskoppen kunde ikke negte at antage deres Appel, som derpaa ved en vis Nikolaus Hvide overbragtes til deres Fuldmægtige ved Kurien, deres Medchorsbroder Gaute ³⁾).

Pave Bonifacius VIII ubnævnte Hertugens Kansler Aake, Chorsbroder ved Apostel-Kirken i Bergen, til Dommer i Sagen, og denne tildømte Chorsbrødrene den omtvistede Tiende, idet han tillige udtalte Bandsstraf for den, som mod Dommen forurettede Kapitelet, — hvis det var Biskoppen: Forbud mod Indgang i Kirken (Interdictum quoad ingressum ecclesiae), hvis det var nogen ringere: fuldt Forbud (excommunicatio). Men uden at bryde sig herom, lod Biskoppen strax efter Dommens Afgjelse sine Mænd optræde Tienden af Finns, og erklærede derhos aabenlydt, at han ei vilde agte Dommen ⁴⁾).

Baade Hertugen og hans Kansler kom nu Chorsbrødrene til Hjælp. Hertugen stabskæbte ved sit aabne Brev, givet i selve Stavanger den 24de November 1296, Aakes Dom og erklærede dem for utlæge, der hjalp til at forholde Chorsbrødrene Tienden ⁵⁾). Aake selv forkyndte ved et aabent Brev af 25de November, ogsaa givet i Sta-

¹⁾ N. Dipl. II. 21.

²⁾ N. Dipl. I. 73.

³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 157.

⁴⁾ Aakes Brev af 25de November 1296, Dipl. Arn. Magn. II. 182. ⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 181.

vanger, at Biskoppen var falben i det ved Dommen udtalte Interdikt, samt paaminde ham om iffe at forurette Chorsbrodrene imod Dommen, i modsat Fald suspenderer han ham fra hans biskoppelige Embede, og hvis Biskoppen endda otte Dage efter Suspensionen vedbliver i sin Forhærdelse, lyster han, ifølge apostolisk Bemyndigelse, Excommunicationsstraf over ham, idet han tillige erklærer enhver Dom lydende paa Interdikt, Suspension eller Excommunication, hvilken Biskoppen maatte have fældet over nogen af Kapitlet eller nogen Vægmand, for hævet og magtesløs ¹⁾.

Men heller iffe dette synes til Gavns at have hjulpet. Biskop Arne maa allerede forud — ved hvilke Lovneib kjendes iffe nu — have vidst paa ny ved en Appel at bringe Sagen ind for Kurien; i det mindste finder man, at han selv har paaftaaet dette, om end hans Modpart betvivlede det ²⁾. Desuden havde han imidlertid tilføiet Kapitlet nye Forurettelser paa dets Indtægter og Ejendomme, hvilket havde fremkaldt fra dets Side en ny Appel til Paven, som under 20de Januar 1296 havde bemyndiget Biskopperne Gyvind af Oslo og Thorstein af Hamar samt Broder Halle, Abbed af Hovedøens Kloster, til at indkalde begge Parter til Oslo og der domme mellem dem og uden videre Appel bringe Dommen i Udøvelse ³⁾. Disse Omstændigheder gav udenviis Biskop Arne Paastud til, under et Skin af formel Ret, at sidde Akes Dom overhørig; og imidlertid fremturede han i sine Angreb mod Kapitlet med forøget Voldsomhed. Han berøvede det endnu flere Tiender, bemægtigede sig Afgroden paa visse der til hørende Markar og tillegnede sig Varer, som Kapitlet paa lovsig Waads havde indkøbt, og alt dette trods Hertug Haalons gjentagne Beskræbelses for at verne om Chorsbrodrenes Ret ⁴⁾.

I disse Volds handlinger blev Biskoppen understøttet alle alene af sine egne læge og geistlige Tjenere, blandt hvilke nævnes Skolemesteren Magister Steinar, men ogsaa af en Deel af sit Biskopsdommes Præster ⁵⁾. Foruden Kapitlet i det Hele forfulgte han ogsaa et enkelt af dets Medlemmer, Chorsbroderen Ingemund, med stor Hæbhed, søgte ham under det Paastud, at han blandede sig i verbellige Sager, og havde begaaet Udsteielses, der som Stavangers Kirke til Stam og Stads, og bømte ham fra Embede og Beneficium. Ogsaa Ingemund appellerede til Paven ⁶⁾, som under 11te November 1296 gientog sin Fuldmagt til de ovennævnte bestiftede Dommere (judices delegati) og tillige henvisse Ingemunds Sag til deres Afgjørelse ⁷⁾.

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 182.

²⁾ Brev af 13de Juni 1298, Dipl. Arn.

Magn. II. 218, 220. ³⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 169. ⁴⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 188, 201, 203, 211, 214, 233.

⁵⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 229, 234—239.

⁶⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178. ⁷⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 178, 179, 184.

3 1297: satte de bestfittede Dommere sig for Alvor i Bevægelse. Den 27de Mai udgik deres Stevning, som blev Biskoppen forkyndt ved de dertil forordnede Mænd: Abbeden af Ulstein, og tvende Sogneprester af hans Biskopsdomme. Han skulde møde selv eller ved Fuldmagt i Oslo næste Sognedag efter Mariæ nativitas (9de Septem-ber) næstfommende ¹⁾. Kapitelet afslød Stevningen og indsendt sig ved rette Befuldmægtigede; ligesaa gjorde Chorsbroder Ingemund personligen; Biskoppen dertimod mødte hverken selv eller ved Fuldmægtig. En ny Stevning udgik, ubentviol lydende paa en vis Dag efter Midten af April Maaned 1298; ogsaa denne gang mødte Kapitelets Befuldmægtigede og Ingemund, men ingen paa Biskoppens Begne, naaget man udsatte Retten i flere Dage. Dommerne drømte nu Biskoppen til at erstatte Modstanderne deres Omkostninger, men lode ham dog — saa hed det — „i Betragtning af hans Verdigheid og Person“ tredie Gang peremptorisk sive. Denne Stevning var udsedt den 11de April 1298, og blev Biskoppen forkyndt den 7de Mai ved tre dertil udnævnte Sogneprester af hans Biskopsdomme. Den paalagde ham at møde for sine Dommere første Sognedag efter Trinitatis, d. e. den 2den Juni, næstfommende i det biskoppelige Consistorium i Oslo, og det tilkendegaves ham, at hvad enten han kom eller ikke, vilde Sagen paa den bestemte Tid blive foretagen og afgjort ²⁾.

Men under det Dypbold, som den tredie Stevning foranledigede, medens Retten midlertidig havde udsat sine Forhandlinger, og en af Dommerne ligesom og Kapitelets Fuldmægtige havde skærnet sig fra Oslo, indtraf i Slutningen af April Maaned to Fuldmægtige paa Biskop Arnes Begne, dog kun for at føre Klage over den hele Rets-tergang og for at indlevere Biskoppens Indsigelser samt en Appel til det apostoliske Sæde, støttet paa allehaande Udsugter og Retsforvridninger, blandt hvilke ogsaa den, at det urigtigen var i Havens Fuldmagtæsbrev opgivet, at Biskop Arne havde i Rom ved sin Befuldmægtigede givet sit Samtykke til de bestfittede Dommeres Udnævnelse, da een og samme Person havde uden Biskoppens Vidende underfundigen ageret Befuldmægtiget for begge Parter, — en Tilstelning, som han sagde, af Kapitelets List og Dnskab. Appellen blev oplæst og afgiven i Kathedralkirkens Chor den 7de Mai, hvorpaa de Befuldmægtigede igjen afreiste uden at opbie den nær forestaaende tredie Stevnedag.

Da denne kom, udeblev som sedvanlig Biskoppen, medens hans Modparter rigtig indsendt sig. Ifølge deres Forlangende og paa de af dem anførte Grunde blev først den af Biskoppen indgivne Appel afsøkt som ugyldig, og derpaa frede Dommerne til Sagens Afgjørelse. Deres Dom af 13de Juni faldt ganske i Gunst af Kapitelet og Inge-

¹⁾ Dipl. A. M. II. 191.

²⁾ Dipl. A. M. II. 206, 208, ifrct. m. 215—221.

mund. Den løb paa, at Biskoppen for sin Gjenstridighed skulde bøde Kapitelet dets Omkostninger med en bestemt Sum (15 Mark gangbar Mynt) og igjen sætte det i Besiddelse af Alt, hvad han havde berøvet det, forsaavidt Sagen derom dreiede sig; ogsaa Ingemund frifandtes for Biskoppens Bestyldninger og Van og skulde have tilbage hvad der var ham berøvet. En Forklaring over den hele Rettergang blev Paven tilskillet, og det blev tre Sogneprester, Thorkel af Kimsarv af Bergens Biskopsdomme, samt Baard af Dgvaldenes og Eri af Gond af Stavangers Biskopsdomme, paalagt at drage til Stavanger, der sammenkalde Klerker og Bøgsfolk, forelæse og forklare Dommen, og erklære alle dem bansætte, som i Anledning af denne Sag tilføiede eller lode tilføie Kapitelet eller Ingemund nogen Bødd. Disse Prester skulde og paaminde Biskop Arne om at holde sig Dommen efterrettelig under Straf af Suspension fra det biskoppelige Embede ¹⁾).

En endelig Dom var nu faldet i denne forargelige Sag. Men at faa sat Dommen i Udøvelse, mødte igjen ikke saa Banfælgeligheder, hest da Dommerne i ægte canonisk Aand synes saalænge som muligt her til at have villet benytte Kirkens egne Midler alene uden at paafalde den verdslige Magts Indskriden, — en Fremgangsmaade som naturligviis ganske faldt i den myndige og hierarchifissindede Pave Bonifacius's Smag. Dommerne havde beskiftet de tre ovennævnte Sogneprester til Executorer paa sine Begne, og disse strede virkelig ind med Kirkens Baaben for at fremvinge Dommens Iversættelse i alle dens Punkter og revse de Modvillige. Flere Excommunicationer bleve udtalte over Prester, der havde været Biskoppens Haandlangere i hans Bøddsomheder, eller af ham vare indsatte i Chorsbrødrenes Præbendekald og nu ikke vilde vige. Men disse mødte med Appeller og vedbleve imidlertid at forrette sit prestelige Embede, som man troede, med Biskoppens Tilladelse, ja vel endog ifølge hans Befaling ²⁾. Chorsbrøderen Ketil, som var blandt Kapitelets Fuldmægtige i Oslo, blev, rimeligviis paa Biskoppens hemmelige Anstiftelse, krenket ved allehaande Bestyldninger og forfulgt af en Prest i Biskopsdommet, Arne med Tilnavnet Cuculla, saaledes at han maatte klage for Paven, der under 22de November 1298 paalagde Abbed Erik af St. Michaels Kloster i Bergen at domme imellem dem ³⁾. Da nu desuden Biskoppen selv ifølge Executorernes Indberetning ikke alene sad Dommen overhørig, men endog øvede nye Forurettelser mod Kapitelet og Ingemund, saa

¹⁾ Fire Breve, alle af 13de Juni, Dipl. A. M. II. 214—223, og desuden med Hensyn til Ingemund Brev af 12te September s. A., hvori Dommen for hans Bedømmende af 13de Juni indeholdes, Eft. 226—229. ²⁾ Breve af 12te og 13de September 1298, Dipl. A. M. II. 226—229. ³⁾ Dipl. A. M.

nedtes Dommerne (af hvilke Abbed Baard af Hovedøens Kloster var traadt i sin imidlertid afsøde Formand Halles Sted) til at gaa strengere frem.

Den 11te April 1299 tilskreve de Sognepresterne Thorkel af Rinsarvit, Arnbjørn af Thjore og Jon af Hjalmland, de tvende Abde af Stavangers Biskopsdomme, at da de forrige Executorers Excommunication over de modvillige Prester af Biskop Arnes Tilhang, ei havde frugtet, saa skulde de Tilskrevne fare til Stavanger, og uden Hensyn til Bedkommendes Appel, hvilken dømtes ugyltig, forkynde og lade dem forkynde høitideligen bansatte paa alle Søn- og Helligdage, indtil de havde gjort sig fortjente til Afløsning af Dommerne. Og ikke nok hermed: de Tilskrevne skulde, hvis de fandt de fornævede Klager over Biskop Arne at være sande, ogsaa offentlig forkynde ham at være falden i Interdikt og Suspension ¹⁾. Man seer, at i dette Brev tvende nye Prester af Stavangers Biskopsdomme ere tilforordnede med Thorkel af Rinsarvit som Executorer. Aarsagen er aabendbare, den, at de tidligere, Baard af Dgvaldsnes og Erik af Gond, ikke have formaet at gjøre sin Stilling som Executorer fyldest paa Grund af Biskoppens Trudsel og Forfølgelser. Han var nemlig deres Overordnede og var som saadan endnu i Stand til at skade dem, hvorimod han ei kunde naa Thorkel af Rinsarvit, der hørte til et andet Biskopsdomme. At dette har været Tilfældet bliver klart deraf, at Biskop Arne virkelig berøvede Erik af Gond hans Kirke og overdrog den til en anden, Ivar, der netop var en af dem, som ifølge Dommernes Bemyndigelse vare excommunicerede. Et større Beviis paa overmodig Trods fra Biskoppens Side kunde vel neppe gives. Eriks Klage til Dommerne fremkaldte et Brev fra disse af 18de Juni 1299 til Thorkel af Rinsarvit og Arnbjørn af Thjore, hvori det paalagdes dem igjen at indsætte Erik og paa ny forkynde Ivar excommuniceret ²⁾. Erik døde før Sagens Afgjørelse, og Biskoppen lod hans Gods tage i Forvar, men indrømmede hans lig Begravelse ved Kirken ³⁾. I et andet aabent Brev af 19de Juni s. A. indskærpede Dommerne derhos sin forudgaaende Dom mod Biskoppen, idet de tillige, i Tilfælde af dennes Overhørighed, opfordrede den verdslige Magt til at hjælpe og forsvare Kapitelet ⁴⁾; og ved et Brev af samme Dag til Presterne Arnbjørn af Thjore og Jon af Hjalmland paalagde de disse gien-tagende, i Forening med Thorkel af Rinsarvit, under Straf af Excommunication i Tilfælde af frivillig Forsømmelse, at udføre deres Domme, naar paakrævedes af Kapitelet ⁵⁾.

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 234—239.

²⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 243.

³⁾ R.

Dipl. III. 48.

⁴⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 244—246.

⁵⁾ Dipl. Arn.

Magn. II. 247, 248.

Saget var betænket med denne Sag i Konge Erik Magd nusens Begjæringstid. Det synes nu, som om Biskop Hone rædelyg var bragt i den Stilling, at hans Modstand mod et lovlig Dom maatte opgives, eller i alt Fald forvandlede enten til en magtelos Indsigelse, eller til en aabenbar Opstand mod al baade geistlig og verdelig Magt. Og dog maa han alligevel have fundet paa nye Udflugter; thi Sagen blev ikke tilendebragt forend under den paafølgende Regjering.

Men forend den stavangeriske Kirkestrid var bragt til dette Punkt, var den nidarøfiske igjen opblusset med fornyet Hestighed. At Erkebiskop Torund ikke fandt sig tilfredsstillt ved Forliget til Lauertra, kan man let forstaa, ligesom og at Jarledømmet, som nu var forenet med hans Erkebiskopsdomme, ikke hidrog til at neddæmpe hans naturlige Overmod. Det lader til at have været fort med hans Jagtagelse af det sluttede Forlig. Han gif atter ind paa Kapitelets Ret, og en fornyet Appel til det apostoliske Sæde blev Følgen. Kongen synes nu at have opgivet Erkebiskoppens Sag og overladt ham at styre sin egen Kurs. At han derimod fremdeles har omfattet det nidarøfiske Kapitel med sin Velvilje, maa sluttes af hans Brev fra Bergen af 13de November 1298. Ved dette nemlig kundgjør han, at han har tilstaaet Chorsbrødrene af Nidaros, „sine egne Klæder“ Dommerrret over sex Kommunens daglige Svende og Bøder af dem i alle Sager med Undtagelse af Drab, Bemæktelse og Ubodemaal, dog ufortrænklet Erkebiskoppens Frihed og Len. Han meddeleer dem derhos fuld Begjæring til at søge og bllægge alle de Sager Kongen bestemte ved sine Svende, som kunde forefalde i Kommun og Præbender Gaardene, i Hospitalsgaarden og paa Kirkegaarden nord for Christkirken; saaledes at de skulde have alle Bøder i løst Gods, men Kongen faste Ejenomme. Denne Frihed skulde de have, saalænge som det behægede Kongen ¹⁾. Man sees heraf, at Chorsbrødrene utvivlsomt havde nydt Kongens Gunst, om han end vilde, at Erkebiskoppens nyttig tilstaaede Rettigheder som Kongens Jarl ikke derved skulde formindskes.

Appellen til det apostoliske Sæde bevirkede imidlertid, at Bonifacius VIII udnævnte Biskop Narve af Bergen og Peter Mata Chorsbroder sammesteds til Inkvistører og delegerede Dommere i Sagen. Disse drog i 1299 til Nidaros, og her fremskillede sig for dem Kapitelets Fuldmægtige med Begjæring, at de skulde afhøre Vidner angaaende Kapitelets Anklagepunkter mod Erkebiskoppen. Klagen angif noget nær det samme, hvorom Striden før havde dreiet sig, og desuden det, at Erkebiskoppen havde berøvet Kapitelet dets Segl, Privilegier, Bøger, Prydelsler, og alt det Gods, som tilhørte baade

¹⁾ R. Dipl. I. 80.

Kommunen og de enkelte Chorsbrødre. Dommerne fandt ved at forhøre de fremstillede Vidner, at Klagen i Fet og Alt medførte Sandhed, og det Tab, Kapitelet havde lidt ved Erkebiskoppen, vurderedes til 276 Mark gangbar Mynt. Erkebiskoppen udeblev gjenstridigen fra Retten. Alligevel stred Dommerne, efter at have hørt flere lydige Nænds Raad og selv noie overveiet Sagen, til dennes Afgjørelse, som om Erkebiskoppen selv havde mødt. Dommen blev affagt den 10de Juni 1299: — Erkebiskoppen skulde betale Kapitelet den ovennævnte Sum, — erstatte det, hvad der var det forholdt af Doffer og Gaver, — ifkun med Kapitelets Samtykke indsatte og affatte Raadsmanden i sin Gaard, Sakristan, Skatmester, Penitentiarius og Skolemester, — lade Kapitelet nyde den Dommermyndighed og de Rettigheder, det var vant til at nyde baade i hans Fraværelse og Nærværelse, — tage det med paa Raad ved Beneficiers og Prestefalbs Bortgivelse, ved Provinsens Biskoppers Stadfæstelse eller Udvoelgelse, og Abbeders og Abbedissers Indsættelse og Affættelse, — tilhæggive Kapitelet Nærens Kirke, — og endelig lade Chorsbrødrene nyde Bespisning i Erkebiskopsgaarden i Julen, Paasten og paa de øvrige sædvanlige Dage. — Dommerne paamindede derhos „med skyldig Erbødighed“ Erkebiskoppen peremptorisk om, at have Dommen opfyldt i alle dens Artikler inden 8de September; i modsat Fald erklærede de ham for at være falden i Interdikt, og hvis han endda fortfor i sin Haardnakenhed indtil den 29de September, saa erklærede de ham for excommuniceret fra den Stund, i det de i saa Fald opfordrede alle Prester i Nidaros's Biskopsdømme, i Kraft af deres Lydighedspligt mod det apostoliske Sæde, og under Straf af Suspension fra deres Embede, til, naar det nidarosfiske Kapitel maatte forlange det, at forkynde Erkebiskoppen excommuniceret, og gjøre dette offentlig paa alle Son- og Helligdage med Lys og Klokkeringning. Denne Dom blev affagt og forkyndt i selve Nidaros's Kathedralkirke i Dørvær af Arne Abbed af Holm, tvende Chorsbrødre af Bergen og en utallig Mængde Klerker og Lægmand ¹⁾.

Sammenligner man denne Dom med hvad tidligere er fortalt,

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. II. 240—243. Fortællingen i Biskop Laurentius's Saga c. 12 synes medføre, at Erkebiskop Jørund i 1297 skulde have været frevnet for Kurien, at han gav sig paa Velen, men blev fng i Paris og maatte ved Sendebud lade sin Sag føre i Rom, at han fik „sin Herder tilbage“ og kom hjem igjen efter et Mars Fraværelse 1298. Men hermed kan det neppe efter de forhaandenværende autentiske Breve forholde sig rigtigt. Sagaskriveren maa have løbet vild i Tidregningen og henført fællagtigen til 1297 og 98 hvad der skeede i 1301 og senere skal fortælles. Da var nemlig Erkebiskop Jørund ganske fillert i Paris; men om hans Dyheld der ved den Tid veed Sagaen igjen intet.

il man see, at den tilkjendte Kapitelet flere Rettigheder paa Er-
 oppens Befostning og i det Hele var det endnu gunstigere end
 jet til Laurita. Den godkjendte i Grunden alle Kapitelets For-
 er fremsatte i 1293. Havde Erkebiskoppen ved hiint Forlig sølt
 ænket og brostholden, maatte han end mere søle det ved nærvæ-
 Dom. Og det var da heller ikke hans Agt, at lade det med
 ero. Et nyt Uveir traf op, men dets Udbrud forhalede noget
 en Forandring, som just nu indtraadte i den norste Rigsstyrelse.
 Tidt over en Maaned efter den sidstomtalte Doms Affigelse, alt-
 a god Stund forend Terminen for dens Iverksættelse var udlo-
 øde Kong Erik Magnusson i Bergen den 13de Juli 1299
 11te Aar efter at have i 19 Aar været Norges Konge. Om
 Karakter er ovenfor sagt hvad der formeentlig kan siges, lige
 gsa om hvorledes hans Forhold til Kirken bør bedømmes. Til-
 et Prestehader, som i sildigere Tider er blevet ham tillagt,
 ster min Mening udslættes af Historien som ufortjent, hvad enten
 maatte ville regne ham det til Ros eller Dadel. Han var aaden-
 for sin Person hverken Kirkens eller Geistlighedens Fiende, end ikke
 s hierarchiske Dyræden, naar kun Kongedømmets Ret ikke derved
 meget kuedes. Han viste sig tvertimod som en forsonende Megler
 n Geistlighed og Lægsfolk fra den Stund af, hans Alder tillod
 at have en selvstændig Mening, og forsaavidt som hans indsy-
 rige Omgivelser levne ham fri Raadighed. Man finder heller
 Spor til, at han — i det mindste af egen Drift — stræbte at
 te den indre Splid ved tvende af Landets Biskopsstole til at be-
 deres Selvstændighed og udvide Kongedømmets Indflydelse over
 Han gjorde Sit for at de stridende Parter i Mindelighed skulde
 es, men da dette var forgjæves, lod han dem frit indbringe deres
 for deres rette kirkelige Overdommer. Alt dette vidner om Vel-
 mod Geistligheden, ikke om Had.

60.

Haakon Magnusson bliver Norges Konge. Kirkestriden i Stavanger og
 Ribarød ender.

Kong Erik Magnusson efterlod sig af sine tvende Egteskaber —
 Margareta af Skotland, og med Isabella Grevinde af Carril,
 r af Robert Bruce af Carril, og Søster til den som Skotlands
 e saa berømte Robert Bruce — ingen Søn, men kun af det
 en Datter, Ingebjørg. Ifølge Kong Magnus's Rigsarvefølgelov
 ltsaa hans Broder, Hertug Haakon, Arving til Norges Kon-
 me. Han havde allerede under sin Broders Regjering taget en

virksom Deel i Statsstyrelsen, og det ubentvivl ikke alene som næsten selvstændig Styrer i den Deel af Riget, der var henlagt til hans Hertugdømme, men ogsaa som Kongens stadige Raadgiver, og man kan næsten sige Medstyrer, i alle Kongedømmets almindelige Anliggender. Da det af Alt maa sluttes, at Haakon i Kraft og Karakterfærdighed har staaet langt over sin Broder, er det høist sandsynligt, at han, fra den Tid han kom til sine myndige Aar, stedse har øvet stor Indflydelse paa Kong Erik, med hvem han uafbrudt synes at have levet i den bedste Forstaaelse.

Haakons Arveret var efter Lovet uomtvistelig og lader heller ikke til at have mødt nogen Modstand. Han blev tagen til Konge i Midten af August Maaned 1299, fra hvilken Tid han findes at have regnet sit Kongedømmes Aar. Efter al Sandsynlighed er dette skeet paa St. Laurentii Dag den 10de August, paa Dretting i Nidaros; og troligen er han samme Dag bleven kronet i Christkirken af Erkebiskop Torund ¹⁾. Er denne Formodning om Stedet for Haakons Ansigelse til Konge og Tiden for hans Kroning rigtig, saa er det rimeligt, at han har hastet med den sidste Ceremoni, for at ikke senere Indtrædelsen af Interdiktet over Erkebiskoppen ifølge Dommen af 10de Juni næst forud skulde lægge Hindringer i Veien. Nu var det vel ogsaa Erkebiskoppen, i den mislige Stilling, hvori han befandt sig, om at gjøre at vinde den nye Konges Gunst, og derfor har han neppe fra sin Side gjort nogen Vanskelighed med Hensyn til Kroningsed eller andet lignende.

I hvordan nu end dette er, saa findes udtryffeligt fortalt, at Kong Haakon under sit Ophold i Nidaros i Anledning af Kroningen sit istand et Slags Forlig mellem Erkebiskoppen og hans Kapitel ²⁾, hvilket vel ogsaa, om end blot for Diebliftet og for et Syns Skyld, maatte til, for at Kroningen med fuld Høitidelighed kunde udføres. Forliget, heder det, stod dog ikke længer ved Magt end til Kongen havde forladt Byen, da den gamle Trætte igjen udbrod ³⁾. Spørgsmaal er alligevel, om dette er skeet saa ganske strax. Erkebiskoppen

¹⁾ Rigtignot angives i yngre Annaler den 1ste November (Allehelgens Dag) 1299 for hans Kroningsdag, hvorimod de ældre Rilder ikke nævne Dagen. Det har imidlertid store Vanskeligheder at ferene hans Ophold i Nidaros paa den Tid — og i Nidaros samstemme alle Rilder om at Kroningen er foregaaen — med Dateringsstedet for flere af hans i dette samme Aar udfærdigede Breve. Se Isl. Ann. 174, Bp. Laur. S. c. 12, ifrt. m. Kongens Breve af 1299 og 1300, der lade os see ham i Bergen 23—28 August, i Hvitingsøerne udenfor Stavangerfjord den 3die September, i Oslo den 24de November og paa Dylandene i Gudbrandsdalen i Februar 1300. Er mulig en gammel Kæsefell i en Annal af en Forfortning (allraheilagra messu s. á Laurentius messu) Karfagen? ²⁾ Bp. Laur. S. c. 13 ³⁾ Bp. Laur. S. Sfs.

findes nemlig at have forladt Nidaros paa samme Tid som Kongen, eller i al Fald ikke meget lange efter; thi i Midten af November Maaned var han i Oslo. Det er rimeligt, at han har fulgt Kongen paa dennes Reise syd efter til Bergen, hvor Haakon findes at have været i Slutningen af August Maaned (23de—28de August), at der Biskop Narve har slaaet sig i Kongens Følge, da denne drog længer syd efter, at ogsaa Biskop Arne af Stavanger senere er kommen til, og at nu alle biske Biskopper ere dragne med Kongen til Oslo, hvor han findes at være ankommen før 24de November ¹⁾. I ethvert Fald er det vist, at Erkebiskoppen og de to nævnte Biskopper i den første Halvdeel af November vare samlede i Oslo med Biskopperne af Oslo og Hamar. Alle Norges Biskopper vare saaledes samtidigen der tilstede, efter al Sandsynlighed nærmest i Anledning af Haakons Antagelse til Konge i den sydsørlige Deel af Riget.

Under denne Sammenkomst blev Sagen mellem den stavangerste Biskop og hans Kapitel atter bragt paa Bane. De belegerede Dommeres Brev af 19de Juni næst forud var blevet Biskoppen forkyndt af de tilnævnte Executorer i hans Gaard i Stavanger den 23de September i flere Klerkers og Lægmands (blandt de sidste Lægmandens, Sigurd af Randes) Nærværelse ²⁾; og samme Dag stævnedes Kongen fra Hvitingsøerne ti af Biskoppens Tilhængere til at møde for sig een Maaned efter Stevningens Forkyndelse og staa til Rette, fordi de havde siddet de pavelige Dommeres og Kongens tidligere Breve overhorige ³⁾. Det maatte nu blive Biskop Arne tydeligt, at ikke alene Dommerne, men ogsaa Kongen var bestemt paa at gribe Sagen an med Alvor, og dette har bevæget ham til at indfinde sig i Oslo. Her optraadte, som det laader, Erkebiskoppen og Biskop Narve af Bergen, muligens paa Kongens Opfordring, der har villet have en Ende paa den langvarige Strid, hvori ogsaa den verdslige Magt var bleven paaskaldet, som Reglere mellem Parterne, og udvirkede, at disse formeligen underkastede sin Sag de belegerede Dommeres Afgjørelse med høitidelig Forpligtelse til at holde sig denne efterrettelig under Straf af en Bod paa 20 Pund Sterling for Overtræderne. Dette Compromis, som det benævnes, blev indgaaet den 13de November 1299 og forkyndt ved et aabent Brev udstedt af Erkebiskoppen og Biskop Narve ⁴⁾. Herved var altsaa Biskop Arne den tidligere Udflugt afflaaren, at han ikke erkendte Dommerenes Berettigelse, da han ikke havde givet sit Samtykke til deres Udnævnelse. Ifølge dette Compromis affagde nu Biskop Eyvind af Oslo og Abbed Baard (Biskop Thorstein af Hamar var forhindret fra at møde) den næstfølgende 1ste December en ny

¹⁾ R. Dipl. II. 49.

²⁾ Dipl. A. M. II. 248, R. Dipl. II. 48.

³⁾ R.

Dipl. II. 48.

⁴⁾ Suhn D. S. XI. 932—934, ifrt m. 358.

Dom, hvorved alle forhen saldne Domme og Banskættelser hævedes, og Biskop Arne tilpligtedes at lade Chorsbrødrene nyde deres Beneficier, og deres Halvdeel af Testamenter, givne Kathedralkirken i Stavanger uden nærmere Bestemmelse, samt andre opregnede ringere Indtægter. Dog bleve nogle Posters Afgjørelse udsat til næstkommande 15de Mai¹⁾). Dommen blev imidlertid, som det lader, ikke fuldstændig færdig før den 14de Juni 1300, da der tildømtes tvende Lægmand, den ene Kongens Hirdmand, den anden Lægmandens Udbudsmand, en Bod af en Deel Prester i Stavangers Biskopsdomme, fordi disse uretfærdigen havde excommuniceret de nævnte Lægmand paa Grund af at de tidligere havde, ifølge Dommernes og Kongens Bud, borttaget fra Biskopsgaarden en Deel Korn, som var Chorsbrødrene frarøvet²⁾).

Med Opfyldelsen af den nye Dom gif det imidlertid ikke bedre end med Opfyldelsen af de tidligere. Endnu ved Udgangen af 1301 var Striden saa langt fra at være til Ende, at Dommernes, Biskop Eyvind og Abbed Baard, ved et Brev af 18de December fra Oslo maatte paalægge tvende Chorsbrødre af Bergen, Peter Mata og Nikolaus Pila, at drage til Stavanger og der ved Banskættelse bringe Dommen af 14de Juni 1300 til Fuldbyrkelse, da hverken Biskop eller Kapitel vilde rette sig efter den, men tværtimod vare ragede i end større Strid med hinanden end forhen³⁾). Dette er det sidste Dokument, som er os levnet i denne haardnakkede Tvist. Hvad de nævnte bergenske Chorsbrødre have udrettet, vides ikke. Alt blev vel neppe bilagt før ved Biskop Arnes Død. I 1302 den 16de September var han tilstede paa et Hovdingemøde i Oslo⁴⁾), og det følgende Aar 1303 døde han⁵⁾). Da hans Eftermand var af Kapitelets egen Rivde og en af hans fornemste Modstandere, maa, om ikke før, saa ved dette Valg Freden ved Stavangers Biskopsstol antages at være gjenoprettet. Kong Haakon viser sig under den hele Strid at have vedligeholdt et velvilligt Sindelag mod Kapitelet, hvilket han ved sit Brev af 1ste Juni 1300 tog under sit kongelige Vern og tilsikrede de samme Friheder, han tidligere som Hertug ved sit Brev af 12te Mai 1292 havde skænket det⁶⁾).

Striden i Nidaros's Kirke var imidlertid bleven voldsommere end nogeninde før. Den Stilstand, der var indtraadt i Anledning af Kongens Kroning, var, som allerede sagt, blot fremkaldt ved den øjeblikkelige Nødvendighed, og ganske vist ligesaa lidet fra den ene som fra den anden Side alvorlig meent. Man finder ikke Spor til, at

¹⁾ Euhm D. S. XI. 358.   ²⁾ Euhm D. S. XI. 379, ifrt. m. 397.   ³⁾ E. D. S. XI. 397.   ⁴⁾ R. g. L. III. 46.   ⁵⁾ Jæl. Ann. 182.   ⁶⁾ N. Dipl. I. 82.

Erkebiskop Jorund har gjort noget Skridt for at opfylde Dommen af 10de Juni 1299. Snarere skulde man tro, at han er faren efter i Landet til Døds, for at have et Paaskud til at sidde den overhørig. I midlertid udlob de fassatte Terminer for dens Opfyldelse (8de og 20de September s. A.), og han var nu ifølge Dommen at anset som excommuniceret. Han kan maaskee ved Retskneb, ved sin Indflydelse paa sit Biskopsdommes Presteskab og de Riddere, som hans Metropolitansmyndighed gav ham i Hænde, have forhalet Excommunicationens høitidelige Forkyndelse; men derved var Dommens Virkning ifkun udsat, ikke tilintetgjort.

Uagtet han nu selv var i denne meer end tvivlsomme Tilstand med Hensyn til Kirken og sin Embedsmyndighed, dristede han sig dog til at erklære Kapitelet i Interdikt, hvis det ikke inden en vis Termin opgav de Præbender og Privilegier, som han, trods den faldne Dom, frakendte det. Han forkyndte ogsaa den oftere nævnte Chorsbroder Jon Gudmundsøn Elg, Kapitelets daværende Skatmester, for affat fra Embede og Beneficium, hvis han ikke inden en bestemt Tid afgav til Erkebiskoppen de til Kathedralkirkens Bygning skænkede Gaver, hvilke det dog tilkom Kapitelet ligesaavel som Erkebiskoppen at forvare og bestyre ¹⁾. At under saadanne Omstændigheder Chorsbrødrene viste sig ulydige og opsættige mod Erkebiskoppen efter dennes Tilbagekomst til Nidaros (maaskee i Slutningen af Aaret 1299), var ikke at undres over. De have naturligviis dertil fundet god Grund i hans Overhørig- heden af den sidst fældede Dom, og de have ganske sikkert ikke undladt at fremstille ham som en Excommuniceret, hvem de, saalænge han var i denne Stand, ei skyldte Lydighed. Mængden baade af Lærde og Læge i Nidaros maa heri have givet Chorsbrødrene Ret; thi baade den hele Skole, og Abbeden af Holm, og alt Byfolfket erklærede sig aabenbare paa Kapitelets Side, og af Geistligheden fandtes der fast ingen, som vilde eller turde frembære noget Budskab, der var Chorsbrødrene imod ²⁾. Erkebiskoppen havde sin eneste Støtte i sine bevæbnede Svende og i Jon Flæming samt Presten Laurentius Kalfsøn, hvilken sidste han i 1296 havde givet Diakonstirken i Nidaros ³⁾, ganske vist uden Chorsbrødrenes Samtykke og aldeles mod deres Villie.

Erkebiskoppen, heder det, for først frem mod Chorsbrødrene med Naamindeiser, men da dette ikke hjalp, lod han Jon Flæming opsætte et Brev over de Opsættiges Formænd, Sigvæt Lande, Audun Raude og Eilif Kortin. Dette paalagde Erkebiskoppen Laurentius at

¹⁾ Dom af 11te April 1302, N. Dipl. III. 55.

²⁾ Bp. Laur. S. c. 12.

Man har saa meget mindre Grund til at tvivle om denne almindelige Stemning i Nidaros mod Erkebiskoppen, som den bevidnes af en Saga, der ellers aabenbare er partilff for Erkebiskoppen.

³⁾ Bp. Laur. S. c. 9.

oplæse i Christkirken den følgende Dag, som var en stor Høitid (hvælken siges ikke), under Gudstjenesten. Laurentius forudsaa, at han her ved vilde gjøre sig Chorsbrødrene, der allerede vare uvenlig stemte mod ham, til uforsønlige Fiender; men han troede ikke at burde være sin Herrs og Velgjører ulydig og paatog sig det farlige Hverv. Dagen efter, under Høimessen, da alle Chorsbrødrene vare samlede i Choret, traadte Laurentius op over Choret og læste der med høi og klar Røst Bantsættelsesbrevet, og bad, at Messen skulde ophøre, hvis ikke de tre Bantsatte fjærnede sig. Sighvat Lande sagde blot: „Du behøver ikke at strige saa høit Islænding! vi høre nok hvad Du siger“. Derpaa forlode de Bantsatte Kirken og gif hjem. Prestens Dristighed synes at have overrasket dem. Men fra denne Stund af kunde Laurentius — siges der — aldrig vise sig offentlig uden at være udsat for Chorsbrødrenes Efterstræbelser, endogsaa i sine Embedsforretninger ¹⁾.

Engang blev han paa Gaden overfalden af Skoleklerkerne, der vilde fange ham. Han flygtede for dem op til Christkirken og fik grebet fat i Kirkedørens Ring. Men hans Forfølgere lagde ligefuldt Haand paa ham, revde Skortelen af ham og vare i Færd med at drage ham bort fra hans Fredesked, da Erkebiskoppens Svende paa hans Rodraab kom ham til Hjælp og friede ham af Faren.

En anden Gang skulde en anseet Husfrue af Staden begravet ved Nlaas Kirke, til hvilken hun søgnede. Laurentius sang Sjæle-mesjerne med sine Klerker under megen Høitidelighed, omgiven af en Mængde Blus og Kjerter. Da kom Skoleklerkerne til i overlegen Mængde, borttoge Blus og Kjerter og afbrød hele Begravelses-tjenesten. Laurentius og hans Medhjælpere maatte vige for Magten, og først den følgende Dag fik han under Dækning af Erkebiskoppens Svende forrettet Sjæle-mesjerne og liget jordet ²⁾.

Disse Træl af Voldsomhed tale vist nok ikke til Fordeel for Chorsbrødrenes Tilhang; men man maa vel mærke sig, at de ere fremstillede af en af Erkebiskoppens Venner, der helst dvæler ved hans Modstanderes Misgreb uden tillige at omtale de Udfordringer fra Erkebiskoppens Side, som ganske vist vare gangne forud og havde fremkaldt dem. Een Ting er klar: at Erkebiskoppen havde den almindelige Mening, i det mindste i Nidaros, imod sig; og det havde han utvivlsomt forstyldt ved sin Ubesindighed, sit Overmod og sin Herkesøge, hvilket Alt i Striden med hans Kapitel meer ledede ham end oprigtig Retsfølelse og Embedsiver.

Erkebiskoppens Sag stod i Grunden ikke godt. Dommen af 10de Juli 1299 hvilede paa ham. Saalænge han ikke havde opfyldt dens Bestemmelser, kunde Chorsbrødrene med Rette ansee ham for bantsat

¹⁾ Sp. Laur. S. c. 13.

²⁾ Sp. Laur. S. c. 14.

og suspederet fra sin Embedsmyndighed, og sølgelig den Banskættelse, han under saadanne Omstændigheder havde udtalt over dem, for ugjældig. Han sølte vistnok ogsaa selv det mistelige i sin Stilling og Afdømtværdigheden af at advarte Paven kraftige Mellemkomst for at røde sig ud af den. Han gav sig tidlig i 1301 paa Rejsen til Rom; men kom ikke længer end til Paris. Her blev han syg, og led, som det heder, ved Faldmægtig sin Sag foredrage for Paven, medens han selv i Paris afsøntede Udsaldet. Dette skal have været til hans Fordeel — i det mindste maa han selv have foregivet noget saadant¹⁾; og ud paa Sommeren tiltraadte han Hjemreisen.

Chorsbrødrene havde imidlertid heller ikke faldet voldsomme. Det gjaldt her om at møde Erkebiskoppens Tilfæstninger ved Curien i Lide, og i dette Niemed havde de affønt Jon Gudmundson Elg for at føre deres Sag. Da Jon kom til Brügge i Flandern, var Erkebiskop Jorund netop der paa sin Hjemreise. Erkebiskoppen har ganske naturlig frygtet Følgerne af Jons Nærværelse i Rom, og for at hindre den, tog han sin Tilflugt til det voldsomme og retskrænkende Middel, at lade Jon den 30te Juli 1301 gribe paa Gaden i Brügge og med Magt læbe i Fængsel. Jon blev dog, da ingen bestemt Beskyldning var fremsat mod ham, den følgende Dag sat i Frihed, efterat han havde stillet Borgen for at ville møde for Retten. Men da han den 1ste August, i Følge med Provsten til St. Marie Kirke i Brügge, gik til Erkebiskoppens Herberge for at spørge om Grunden til sin Fængsling, holdt Erkebiskoppen Huset lukket og negtede at give noget Svar paa hans Forespørgsel. Derimod henvendte Erkebiskoppen sig den 3die August med en Skrivelse til Officialen for Biskopsdommet Tournai, under hvilket Brügge henhørte, og bad, at han vilde befale Defanen af Brügge at sætte Jon Elg fast eller idetmindste sikkre sig hans Person. Som Grund angav kun Erkebiskoppen, at Jon i Biskopsdommet Tournai havde begaaet visse Forbrydelser, hvorom Officialen senere skulde blive underrettet. Han ønskede nu Jon fastholdt, indtil Officialen med det Første selv kom til Brügge, for at da Erkebiskoppen for hans Døpstel kunde faa Ret over den Anklagede.

Officialen, som uden tvivl fandt Erkebiskoppens Færd noget mistænkelig, sendte strax (4de August) hans Brev til Defanen af Brügge og paalagde denne at gjøre sig noie bekendt med dets Indhold, og saakremit han havde Sikkerhed for, at Jon storligen havde forbrudt sig der i Biskopsdommet, da opfylde Erkebiskoppens Førlangende. I Kraft af dette Paalæg gik Defanen til Erkebiskoppen og tilkaldte ogsaa Jon Elg. Erkebiskoppen maatte nu rykke frem med sin Beskyld-

¹⁾ Bp. Laurentius's S. c. 12, sft m. Jsl. Ann. 180.

ning, og denne lod paa, at Jon der i Biskopsdommet havde bestjaaet ham; Erkebiskoppen fordrede sig det Stjtaalne gjengivet, og indtil dette stede, den Anklagebe fastholdt. Jon negtede reent ud Beskyldningen, hvilken dog Erkebiskoppen tilbød sig at bevise. Defanen fastsatte da en Dag, paa hvilken Erkebiskoppen skulde fremføre sine Beviser, for at Sagen derpaa kunde have sit videre Gaaenge. Dagen var den 11te August; men den hengif uden at Erkebiskoppen lod høre fra sig. Derimod rygtedes det, at han imidlertid havde efterstræbt Jon Elg for at fange ham og føre ham med sig til Norge paa det Skib, han havde fragtet til Hjemreisen. Efterstræbelsen mislykkedes, og Erkebiskoppen seilede affted fra Brügge uden at oppebie Afgjørelsen af den Sag, han med saa megen Ophævelse havde reist. At det Hele var et nedrigt Paaskud af Erkebiskoppen for at faa Jon Elg i sin Magt og saaledes hindre hans Reise til Rom, er tydeligt nok. Efter hvad der var foregaaet, kunde naturligviis Defanen af Brügge intet Videre gjøre ved Sagen, helst da Jons Ufkyld nu maatte være ham indlysende. Han opsatte den 19de August, efter Erkebiskoppens Afreise, en Rundgjørelse, hvori Sagens Gang fremsilledes ¹⁾, og dette Dokument, kan man vel begribe, blev et vigtigt Indlæg i Kurien mod Erkebiskoppen, da Jon Elg endelig naaede Rom.

Erkebiskop Torund kom imidlertid lykkelig hjem til Norge, forinden hans Sammenstød med Jon Elg hid havde kunnet rygtes i sit sande Sammenhæng. Han undlod naturligviis ikke at fremstille Udfaldet af sin Reise i det for sig selv fordeelagtigste Lys, hvad enten han nu virkelig havde udvirket nogen gunstig Kjendelse af Kurien eller ikke. Men Chorsbrødrene lode sig — som det synes — ikke blende ved hans Fremstilling; de vilde opbie Udfaldet af sin egen Budsending i Rom, førend de underkastede sig. Under Erkebiskoppens Fraværelse havde Abbed Arne af Holm, ifølge pavelig Besskiffelse, den 1ste Juli 1301, tilbømt dem Indtægterne af den meget omtvistede Mærens Kirke ²⁾. Den samme Prælat havde ogsaa, ligeledes ifølge pavelig Bemyndigelse, bansat en vis Ingalb, Chorsbroder af Hamar, og en Prest Audun med Tilnavnet Jofa, ganske vist Erkebiskoppens Tilhængere, fordi de havde lagt voldsom Haand paa det nibarossiske Kapitels Medlemmer, — en Bansættelse, der senere voldte Abbeden Ubehageligheder, da de tvende Bansatte, og flere med dem, tilsoiede ham Overlast i selve Christkirken, da han der den 29de October 1301 forrettede sin Andagt ³⁾. Den sidste Volds handling foregif rimeligviis efter Erkebiskoppens Hjemkomst og neppe uden hans Vidende og Billie. I ethvert Fald formildede saadan Fremfærd ikke Chorsbrødrenes

¹⁾ Dokumentet findes udg. N. Dipl. III. 51—53. ²⁾ N. Dipl. II. 55. ³⁾ N. Dipl. III. 53.

forbittrede Stemning, og hine gunstige Domme maatte naturligvis bestyrke dem i deres Modstand mod Erkebiskoppen. Da de saaledes fremturede i sin Ulydighed, besluttede endelig Jorund at tage sin Tilflugt til Kongedømmet for ved Hjælp af dets verdslige Magt at tvinge dem. Og han har rimeligvis hastet hermed saameget som muligt, for at faa udvirket et afgjørende Slag i Sagen fra denne Side, førend ugunstige Oplysninger om hans Færd mod Jon Elg, og derhos Efterretninger om dennes muligen heldige Bestræbelser i Rom kunde indløbe til Norge.

Kong Haakon havde hidtil, saavidt skjønes, været en rolig og upartisk Tilskuer af Striden. Havde han maaste i Anledning af sin Kroning vist Erkebiskoppen en eller anden Velvillie, saa havde han ogsaa tydeligt givet Kapitelet Prover paa sin Indest, idet han ved tvende Breve, af 28de August 1299 fra Bergen og af 10de Februar 1300 fra Lo (i Dypdal?), havde taget Chorsbrødrene med Alt hvad deres var under sit kongelige Vern¹⁾. Nu lykkedes det imidlertid Erkebiskoppen, uvist ved hvilke Midler og hvilke Forestillinger, at drage Kongen for Diebliffet over paa sin Side. Erkebiskop Jorund — heber det — stod sig paa den Tid meget godt hos Kongen og tilskrev ham derfor om den Uro Chorsbrødrene voldte ham, idet han tillige bad Kongen at komme selv til Nidaros for at tugte dem med sin kongelige Magt. Haakon opfyldte Erkebiskoppens Bøn og for — rimeligvis om Vaaren 1302 fra Bergen, hvor han havde havt sit Vinterfæde²⁾ — til Thronhjem med et stort Følge af Lærde og Læge, blandt de første ogsaa — som det lader — en eller flere Biskopper.

Da Kongen var kommen til Nidaros, blev et Thing stevnet der i Kongsgaardens Sommerhal, og Erkebiskoppen og Chorsbrødrene tilfagte at møde for Kongen. Forsamlingen, heber det, var talrig, og mange Fremmede, som opholdt sig i Byen, vare tilstede. Kongen sad i sit Høisæde og hos ham Erkebiskop Jorund; ud fra Kongen sad Rigets verdslige Høvdinge og Riddere, ud fra Erkebiskoppen sad de tilstedeværende Lydbiskopper, Chorsbrødre og Prestere; Almuen sad yderligere i Hallen paa Gulvet. Foran Høisædet var reist en Talestol. Paa den fremtraadte Kongens Kansler, Magister Aake, en lærd og veltalende Klerk, der længe havde studeret i Udlandet. Han skulde føre Ordet paa Kongens Vegne. Efter lydeligen at have opfordret Forsamlingen til Tausked, talede Aake først paa Latin, og udviklede vidløftigen, hvorledes Høvdingerne paa en rigtig Maade havde at benytte sin aandelige saavel som sin verdslige Magt. Derpaa gik han over til at udvikle i det norffe Sprog med megen Vel-

¹⁾ R. Dipl. II. 47, 51.

²⁾ Jnl. Ann. 178, 180. — Breve fra Bergen af 5te October og 13de December 1301.

talenhed Undermænds Skyldighed mod deres Overordnede, hvorledes de skulde lyde disse, endog om der kunde være et eller andet at udsætte paa deres Fremfærd. Han vendte sin Tale med Skarphed mod Chorsbrødrene, viste hvor usømmelig deres Dpførsel mod Erkebiskoppen havde været, og erklærede, at de havde fortjent Revselse af den verdslige Arm, ved Kongens Sverd.

Chorsbrødrene bleve forfnytte ved denne haarde Tiltale; men endnu værre bleve de til Møde, da Kongen selv reiste sig og talde først paa Latin og siden paa Norsk i samme Mening som Kansleren. Kongen forelagde dem tvende Kaar: enten at de, som bantskte af Erkebiskoppen, skulde være utlæge af Norge med alle sine Tilhængere, eller og at de strax paa Stedet skulde falde Erkebiskoppen til Fode og lægge sin hele Sag i hans Vold med Kongens og de bedste Rånds Raad. De skulde uophødelig forlade Mødet, hvis de ei opfyldte dette Kongens Bud. Chorsbrødrene saa nu intet andet Raad for sig end at gjøre som Kongen bød. De stode op, faldt Erkebiskoppen til Fode og lagde sin Sag i hans Vold.

Den følgende Dag blev Forliget mellem dem og Erkebiskoppen forkyndt, og gjensidigt Løfte aflagt om Fred og Tilgivelse ¹⁾.

Dette ved Kongens kraftige Mellemkomst istandbragte Forlig har man dog, de forudgangne Trubler uagtet, al Anledning til at antage for støttet paa, og væsentlig stemmende med Forliget af 1297, og sælgelig for ret gunstigt for Chorsbrødrene. Det gav imidlertid for Diebliffet Erkebiskop Jorund Skinnet af at være Seierherre; og dette har det vel ogsaa været Kongens fornemste Ønske at udvirke for Erkestolens egen Verdigheds Skyld. At gjøre noget virkeligt Skaar i Chorsbrødrenes hjemlede Rettigheder til Erkebiskoppens Fordeel, derpaa har han neppe nogenfinde tænkt. Jorund synes at have ledsaget Kongen fra Mødet i Nidaros tilbage til Bergen, hvor han i Aaret 1302 indviede den nye Apostelkirke, Kongens Kapel, til hvilken Kong Magnus Haakonson havde i 1274 lagt Grundvolden i sin Urtegaard (grasgaard). Den ældte Apostelkirke i Kongsgaarden blev da nedreven ²⁾.

Medens Erkebiskop Jorund i Nidaros ved Kongedømmets Hjælp fejrede et Slags Triumf over sine Chorsbrødre, vandt disse en langt væsentligere Seier over ham i den pavelige Kurie. Jon Eig havde efter sin Ankomst til Rom arbeidet med Kraft og Held for sine Brødres og sin egen Sag. Han fik gjort en gjentagen Appel mod Erkebiskoppen gjældende og udvirkede, at Pave Bonifacius overdrog Sagens Undersøgelse og endelige Afgjørelse til sin Kapellan, Magister Baltram af Mailand, Archipresbyter og auditor causarum apostolici

¹⁾ Op. Laur. S. t. 14, 15.

²⁾ Jol. Ann. 144, 180.

palatii. Denne frevne paa lovlig Maade gjentagende Parterne til at møde for sig personligen eller ved Fuldmagt. Erkebiskoppen hverken mødte selv eller lod møde for sig paa de første Stevninger, hvorimod til enhver Termin Kapitelet og Jon Elg lode møde ved sin Prokurator, Frederik af St. Severino. Endelig mødte, som det synes paa fjerde Stevning, Thorstein, Chorsbroder af Hamar, med Erkebiskoppens Fuldmagt, og siden som hans Prokurator, Andreas af Npernum. Da Sagen nu fra begge Sider var foredragen og af Dommeren undersøgt, og Erkebiskoppens Prokurator „per contumaciam“ udeblev fra det endelige Møde, saa fældte Baltram omsider den 11te April 1302 den Dom: at Erkebiskoppens Anklage og Domme (deri iberegne hans Bannsættelser) mod Kapitelet, ligesom og hans Suspensionsdom mod Jon Elg, — Alt var ugyldigt og magtesløst, og Erkebiskoppen skyldig at udrede Sagens Omkostninger efter senere Burdering ¹⁾).

Denne Dom blev samme Aars Sommer bragt til Norge og strax paa Kapitelets Foranstaltning ved bekræftede Affskrifter udbredt over hele Landet. En Affskrift blev udstedt i Bergen den 14de August af Kathedralkirkens Kapitel og Official samt Minoriternes Convent og Guardian ²⁾. En anden blev udstedt i Oslo den 28de August af Biskopperne Narve af Bergen, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar ³⁾. Erkebiskop Jorund, som selv var tilstede i samme Aars September Maaned i Oslo paa et der afholdt Hovdingemøde af Geistlige og Verdslige ⁴⁾, maatte saaledes her for Kongen, Rigets Lydbiskopper og Stormænd staa som overvunden af sit Kapitel, — vistnok en ikke ringe Nbyggelse for den stolte Metropolitan.

Endnu synes dog Jorund en Tid at have kampet imod Dommen, dog vistnok kun i magtesløs Fortvivelse. Det følgende Aar 1303 maatte nemlig en med pavelig Fuldmagt udrustet Executor til Norge for at indsætte det nidarosfiske Kapitel og Jon Elg i deres Ret. Denne Executor var Everard, Dekan af Upsal. Ifølge hans Paalæg og Bemyndigelse kundgjorde Biskop Narve af Bergen, hans Official og Kapitel ved Brev af 6te September 1303 den til Fordeel for det nidarosfiske Kapitel og Jon Elg fældede Doms Bestemmelser, samt at intet Interdikt, ingen Excommunication og ingen Suspension hvilede paa dem, men at de tværtimod vare af ubesmattet Rygte og lydige Sønner af den hellige Moder, Kirken. Denne Kundgjørelse blev oplæst samme Dag under Gudstjenesten i Bergens Kathedralkirke for den samlede Mængde og siden i alle Stadens og Biskopsdommets Kirker ⁵⁾. Den 7de September blev en Kundgjørelse af lignende Indhold, med Trudsæl om Ban for dem, som handlede derimod, udstedt i Nidaros

¹⁾ Demmen i N. Dipl. III. 55—59

²⁾ N. Dipl. III. 59.

³⁾ N. Dipl.

III. 60.

⁴⁾ N. g. L. III. 46.

⁵⁾ N. Dipl. III. 62, 63.

af Abbederne Kristian af Lutra og Arne af Holm ¹⁾. I dette sidste Brev paaberaabes Biskopperne af Oslos og Hamars Bemyndigelse ved Siden af Dekanen af Upsals. Man maa saaledes antage, at den pavelige Doms Fuldbyrkelse er bleven stillet under i det mindste tre af de norske Bysbiskoppers Tilsyn, og at Dommen derhos har faaet den størst mulige Offentlighed over hele Norge baade blandt Lærde og Læge. Mod saadanne kraftige Foranstaltninger har vel Erkebiskoppen omsider maattet give tabt, saa meget meer som han nu ikke længer synes at have fundet nogen Støtte i Kongedømmet. Man sporer heller ikke nogen fortsat Gjensidighed fra hans Side. Løvtimod synes Forund i sin hele følgende Embedstid at have maattet bøde sin fiive Række under sit Kapitels vistnok ikke lette Aag.

Udfaldet af de nu omtalte Kampe ved tvende af Norges Biskopsstole maa nødvendigviis have bidraget uendelig meget til at have de norske Domkapitlers Anseelse og befæste deres Selvstændighed. Deres Ret til at staa sine Biskopper ved Siden ikke alene som Raadgivere, men ogsaa som virkelige Deeltagere i Udøvelsen af flere den biskoppelige Myndigheds vigtigste Forretninger, ja for Erkestolens Vedkommende endog i Erkebiskoppens Metropolitanvirksomhed, — var nu afgjort ved gjentagne Domme, udgangne fra og stadfæstede af selve det apostoliske Sæde, og denne Ret kunde vanskeligen igjen røffes ved nogen enkelt Biskops villkaarlige Herstølyst, saalænge som Kapitlernes Valgfrihed blev staaende ubestaaen. I Domkapitlerne vare ogsaa paa denne Tid, ligesom i den næst foregaaende og næst paafølgende, oienlynligen den norske Kirkes bedste aandelige Kræfter sammentrængte. Deres Medlemmer vise sig danne ved Studier baade i Hjemmet og ved de udenlandske Høiskoler, og derhos i en stadig Forbindelse ligesaaavel med disse som med den romerske Kurie. De maa derfor ansees for at have været sit Kald som Biskoppernes Raadgivere og Medhjælpere, baade i Kirkens Styrelse og Presternes Underviisning, fuldkommen vorne efter Tidens Fordringer.

Hvad ellers Pavens Optræden i hine Tvistigheder angaar, da følger sig neppe visse Spor af den Avindsyge, hvormed allerede gennem lang Tid den romerske Kurie havde betragtet ikke alene Metropolitanmyndigheden, men ogsaa den biskoppelige Myndighed i den under Rom lydende Kirke. I Metropolitanerne frygtede Paverne Medbeilere i den almindelige Kirkestyrelse og saa dem derfor gjerne ydmyge. Biskopperne vilde de gjerne, saavidt muligt, gjøre til sine umiddelbare Tjenere og saa afhængige af Kurien som muligt. Af den første Stræben kan man uden tvivl for en stor Deel forklare sig den Omstændighed, at i den stadangerste Kirkestrid, som dog efter Kirkens

¹⁾ R. Dipl. III. 64.

Love og de af Kardinal Wilhelm i sin Tid opstillede Grundsætninger burde have været nærmest paadømt af Erkebiskoppen, saavidt skjønes, aldeles unddroges dennes Dommermyndighed og afgjordes ved ham underordnede Prælater, der umiddelbart af Paven vare bestillede til Dommere; — og ligeledes den Omstændighed, at i den nidaroske Kirkestrid Paven satte en af Erkebiskoppens egne Lydbiskopper samt en Chorsbrøder til hans Dommere, noget som neppe kunde ansees ret stemmende med en Metropolitans høie Stilling i Kirken. Af den sidste Stræben, nemlig efter at holde Biskopperne i stadig Afhængighed af Rom, seer man en Ittring i den aabenbare Gunst, som i begge Stridigheder fra Kirkens Side vises Chorsbrødrene. Grundsætningen: divide et impera! var forlængst en Hovedregel i den sine, for ikke at sige underfundige, pavelige Statskunst; den afprøvede sig ogsaa i denne Statskunsts Virksomhed paa det fjærne Norges Kirkeforhold.

§1.

Jamtlandingernes Kirkeforhold. Biskopskifter. Provinzialconcillium i Oslo 1808.

I Løbet af Kong Haakons tidligere Regjeringsaar blev visse Bestemmelser fattede med Hensyn til Kirkevesenet i Jamtland. Dette Landskab hørte, som tidligere bemærket, til Norges Rige og stod under Norges Konge, men laa i kirkelig Henseende til Upsals Biskopsdomme og erkendte Erkebiskoppen der for sit geistlige Overhoved¹⁾. Et saadant Forhold kunde neppe undlade oftere at fremkalde en og anden Forvikling, skjønt nærmere Underretning derom mangler. Jamterne lode i alt Berdsligt under den norske Frostathingslov, skjønt de havde sit eget Lagthing; men om de ogsaa lode under denne Lovs Christenret, eller de i kirkelig Henseende rettede sig efter den svensk-uplandske Lovs Kirkeboik, er ikke paa det Klare. Naaskee have de havt sine egne Bedtægter, ordnede mellem dem og Biskoppen af Upsal fra gammel Tid, og dette har ganske vist især været Tilfælde med Hensyn til de kirkelige Udredslær. Paa den Tid, hvorom her er Tale, havde Erkebiskoppen af Upsal en Provst i Jamtland, der besørgede de kirkelige Anliggender paa hans Vegne. Imidlertid, hvorledes det nu end med Christenretten forholdt sig, tilfom det naturligtvis Norges Konge at paasee sine Undersaatters Lær her som i enhver anden Deel af hans Rige, og dertil hørte da ogsaa at afverge alt ubilligt Tryk fra Geistlighedens Side i dens Krav paa Rægsfolket, samt at iagttage, at den opfyldte sin Skyldighed. Haakon var i dette Stykke en noiesende Landsstyrer, og han har rimeligvis fundet, at i de nævnte Punkter Forholdene i Jamtland ikke vare tilstrækkelig bestemt ordnede. Han

¹⁾ S. o. f. I. 89.

sendte derfor i 1303, da Erkebiskop Nikolaus Allesøn af Upsal i Begyndelsen af Aaret besøgte Jamteland, den norske Prest Erlend Styrlarsøn paa sine Begne til Nødes med ham; og en Overeenskomst blev nu mellem dem afluttet, hvorved Tiendeudrebbelsen, Betalingen for de vigtigste prestelige Forretninger, Ibdelserne til Biskoppen paa hans Bisitatsreiser, Sognepresternes Skyldighed i forskellige Retninger, Provstens Dommerpligter og mere lignende fastsattes. Denne Overeenskomst blev senere, 1305 den 31te Mai, stadfæstet af Kong Haakon ved et Brev udstedt i Lunsberg, dog kun midlertidigen, indtil Kongen kunde faa Tid til nøiagtigere at granske Jamternes Forestillinger og fatte Bestemmelser, der fyldestgjorde dem. Overeenskomsten blev dog, som det laader, saadan som den var, staaende ved Magt ikke alene i Kong Haakons Regjeringsstid, men ogsaa længe efter hans Død ¹⁾.

Strax ovenpaa de nye ovenfor omtalte Kirkestridigheders Udsvæning fulgte et næsten almindeligt Biskopsstifte i den norske Kirke. — Den skaalholtste Biskopsstol paa Island, der havde staaet ledig lige siden Arne Thorlaksøns Død i 1298, blev endelig i 1303 igjen besat med den Afdødes Søstersøn, Presten Arne Helgesøn, en Islandsbøing af Anseelse og Dygtighed ²⁾, samt derhos en frebeligstet Mand, der ikke optog det gamle Stridsenem, for hvilket hans Forgjænger og Frænde længe saa haardt og havde kæmpet. At Skaalholtst Biskopsstol saaledes i hele fem Aar stod ledig, var ubentviol for en stor Deel Følge af Striden i Nidaros mellem Erkebiskoppen og hans Kapitel, hvilke ved forenet Valg skulde besætte den.

Samme Aar 1303 døde den ovenfor ofte omtalte Biskop Arne af Stavanger ³⁾. I hans Sted valgtes af Kapitlet Ketil, ganske vist den samme Chorsbroder, som under Sagen mellem Biskop Arne og Kapitlet havde været dets Fuldmægtig, og derved paadraget sig Ubehageligheder af Biskoppens Tilhængere. Ketil blev den 1ste Mai 1304 ved tvende stavangerste Chorsbrødre fremstillet for Erkebiskop Torund i Bergen som Electus ⁴⁾ og uden tvivl strax efter indviet.

Ligeledes døde i 1303 Biskop Markus af Sudersøerne og Biskop Eyvind af Oslo, den sidste i Slutningen af Aaret ⁵⁾. I Markus's Sted kom en Allan af Galloway; i Eyvind's Sted valgtes Helge, forud Chorsbroder i Oslo, der blev indviet samtidig med Ketil af Stavanger om Sommeren 1304 ⁶⁾.

I 1304 døde Thorstein, Biskop af Hamar, til hvis Eftermand valgtes en vis Ingsald, Chorsbroder ved samme Kirke ⁷⁾, og uden-

¹⁾ Ev. Dipl. II. 694—696.   ²⁾ W. Arnes E. c. 80; W. Laur. E. c. 16; Isl. Ann. 184.   ³⁾ Isl. Ann. 182.   ⁴⁾ N. Dipl. II. 63.   ⁵⁾ Isl. Ann. 184; Eml. t. d. norske Hist. II. 180.   ⁶⁾ Isl. Ann. 186, Eml. t. d. norske Hist. II. 181.   ⁷⁾ N. Dipl. I. 94.

tvivl den samme, som i 1301 var i Nidaros blandt Erkebiskoppens Tilhængere og paa Grund af Volds handlinger mod Kapitelet blev bansat af Abbeden af Holm ¹⁾, men som senere maa være tagen til Raade af Kirken.

Endelig døde i 1304 den 16de October Biskop Narve af Bergen. I hans Sted valgtes den 14de December samme Aar den bergenske Chorsbroder Arne Sigurds søn, der modtog sin Stadfæstelse den 14de September 1305, og indviedes tillige med den ovennævnte Inggjald af Hamar af Erkebiskop Torund den 5te December næst efter i Jonskirken i Bergen. Biskopperne Erlend af Færøerne og Ketil af Stavanger ydede sin Bistand ved Indvielsen, og Kong Haakon, hans Dronning Eufemia af Rygen, samt Dronning Isabella, Kong Eriks Enke, vare nærværende ved Høitideligheden ²⁾.

I Anledning af Inggjalds Valg til Hamar oprippedes den gamle Tvist mellem Hamars og Oslos Biskopsstole, idet nemlig Biskop og Kapitel i Oslo paastode, at det ifølge gammel Ret tilkom dem at tage Deel med det hamarske Kapitel i Valget af Biskop til Hamar. Da nu tvende Fuldmægtige fra sidstnævnte Kapitel, Chorsbrodrene Botolf og Halvard, den 20de September 1305 havde fremstillet sig i Bergen for Erkebiskoppen og ubbedet sig hans Stadfæstelse paa Inggjalds eenstemmige Valg, saa fremtraadte nogle Dage senere, den 24de September, Archipresbyter Simon og Thorkil Gunnars søn, Chorsbroder af Oslo, med en Skrivelse, som udtalte den osloffe Biskops og hans Kapitels Paastand. Denne blev dog den følgende 21de October af Erkebiskoppen paa det bestemteste forkastet. Biskopsvalget til Hamar — erklærede han — tilkom ifølge den almindelige Ret det hamarske Kapitel; og den osloffe Biskop og hans Kapitel vare saa langt fra at kunne bevise Gyldigheden af sin Paastand, at det meget meer var vittetligt, at da den samme i 1278 var fremsat for Erkebiskop Jon, saa havde denne frifundet Hamars Kapitel for ethvert saadant Krav fra den osloffe Biskopsstols Side, og paalagt denne i den omhandlede Sag evig Tausheb. Og denne Dom havde i hele 27 Aar været upaaanket. Derfor afviste Erkebiskoppen nu den osloffe Biskopsstols Paastand som intetfigende. Imidlertid opfattede han en Indberetning om den hele Sag til Paven, hvori han erklærede sig beredt til at overlade dens Undersøgelse og Afgjørelse til andre lovlige Dommere, saafremt Oslos Biskop og Kapitel skulde ville itide og med gyldige Grunde gjøre Indsigelse mod hans Berettigelse ³⁾. Noget saadant findes ikke at være gjort fra den osloffe Biskopsstols Side, og Erke-

¹⁾ S. o. f. II. 98.   ²⁾ Bartholinste Mfr. Tom. IV (E). 383, 751.   ³⁾ M.

Dipl. I. 94, jfr. e. f. II. 30.

bisshoppen indviiede — som allerede fortalt — Jngjald den paafølgende 6te December.

I det næste Aar 1306 tilsagde Erkebiskop Jorund et Provinzialconcilium at samles om Sommeren i Oslo. Den fastsatte Tid synes at have været omkring St. Johannes Baptista (24de Juni). Man finder i Anledning af dette Concilium den første Antydning om, at til disse Kirkemøder flere Prælater end blot Biskopperne, og navnlig at Domkapitlerne have været kaldede, samt om at det ikke alene var Domkapitlerne — hvilket var naturligt — men ogsaa de tilfaldte Biskopper og andre Prælater tilladt at lade møde for sig ved Fuldmægtige. Man har nemlig Breve af den bergenske Biskop Arne, udstedte fra Grønningasund strax syv for Bergen den 11te Juni 1306, til Erkebiskoppen og Conciliet i Oslo, hvori han fortæller, at han selv „med sit Kapitels og de øvrige med Rette tilfaldte Prælaters Fuldmægtige (procuratores)“ i betimelig Tid havde forladt Bergen, men var bleven liggende paa ovennævnte Sted for Modvind i otte Dage, hvorfor han beder sig undskyldt, om han skulde blive forhindret fra selv at komme, for hvilket Tilfælde „han giver sin Fuldmagt til Hr. Peter Haakonson, Chorsbroder af Bergen, og Hr. Botolf, Chorsbroder af Hamar, at møde og handle for sig paa Conciliet“¹⁾. Hvad enten nu dette imidlertid er blevet udsat for Biskop Arnes Skyld, eller dennes Reise siden er gaaet hurtigere, saa kom dog Biskoppen personligen tilstede og nævnes som deeltagende i Conciliets Forhandlinger og Beslutninger.

Conciliets Bestemmelser (statuta) ere udfærdigede i Oslo den 6te Juli 1306 af Erkebiskop Jorund og Biskopperne Erlend af Færøerne, Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Jngjald af Hamar.

Den første Artikel fornyer og stadfæster de ældre Statuter, navnlig Erkebiskop Jons, ligesom og Jorunds tidligere; og for at holde dem i Hævd paabydes, at de eengang om Aaret skulle offentlig forkyndes i enhver Kathedral- og Hovedkirke, samt at vedkommende Prælater skulle straffe deres Dvertrædere saaledes som i selve Statuterne er foreskrevet.

De nærmest følgende Artikler omhandle Klosterne og Klosterskolen: — I Betragtning af den Skade, som Klosterne i Nidaros's Provins lide baade i aandelig og verdslig Henseende ved de deri levende Brødres Ukyndighed og Mangel paa lærd Dannelses, bydes, at vedkommende Biskop skal af ethvert Kloster udvælge stiftede Personer, hvilke paa dets Beføstning skulle sendes til Udlandet for at studere. — Da det er bragt i Erfaring, at Konner, imod gode Sæder og de hellige Fædres Dekreter, optage Mænd som Brødre, og omvendt, Munk

¹⁾ Barthl. Mfr. E. 308, 309.

Kvinder som Søstre i sine Klostre, saa forbydes dette strengeligen for Fremtiden, under hvilketfømhelst Paaaskud det end skeer ¹⁾. — Da stor Skade affedkommnes derved, at en altfor stor Mængde Personer optages i Munke- og Nonne-Klostere, „hvilket i sig selv ingen Gode medfører, men derimod under Paaaskud af Fattigdom, foranlediger Simoni og andre Uordener“, — saa bydes, at Klostrenes Ejendomme, faste og rørlige, skulle nøie beregnes af vedkommende Biskop, og i Forhold dertil et vist Antal Medlemmer bestemmes, hvilket Antal ikke maa udvides, med mindre Klostrenes Eyrer forsøges, og dog ikke uden vedkommende Biskops særlige Tilladelse.

Den sidste Artikel byder endelig, at da det paaligger Biskopperne, „som Sjælens Læger at sørge for sine Undergivnes aandelige Helbred“, saa skal i enhver Kathedralkirke ansættes en kyndig, skicket og paalidelig Prest, hvilken paa bestemt Sted til passende Tid kan være til Tjeneste i Kirken for dem, der ønske at strifte for ham.

Ligesom ifkun de tilstedeværende Biskopper nævnes i Begyndelsen som disse Concilienstatuters Udstedere, saaledes siges i Slutningen ifkun de samme at have vedhængt Dokumentet, der indeholder dem, sine Segl ²⁾. Dette findes at have været i Norge paa denne Tid den sædvanlige Form for Concilie-Statuters Udstedelse, hvilken Form lader slutte, at om end, foruden Biskopperne, andre Prælater eller geistlige Corporationer vare tilstede paa Provincialconcilierne, eller der ved Fuldmægtige repræsenterede, saa betragtedes dog endnu Biskopperne alene som Ihændehavere af den egentlige besluttende Myndighed.

Man kan ikke andet end høieligen rose Anden ogsaa i dette Provincialconciliums Bestemmelser, hvilke, forsaavidt de ere nye, ikke i noget Punkt gaa ud over det reentirkelige Omraades Grændser. Ifkun den første Artikel synes at have maattet vække nogen Betænkelse hos den verdslige Statsmagt. Den stadfæster nemlig udtrykkelig Erkebiskop Jons Statuter, hvorved ikke kan menes andre end de bekjendte af 1280, hvori de forskjellige Bantilsælde opstilles paa en for den verdslige Statsmyndighed nærgaaende Maade, hvilke derfor

¹⁾ Herved maa sigtes til de saakaldte præventumenn og præventukonur, om trent svarende til fratres conversi og sorores conversæ, nemlig Lægfolk, som for Betaling lagde sig ind i Klostre, beels før der at nyde Ro og Pleie, og beels tillige for at nyde godt af Klosterlivets formeentlige Fortjenstfuldhed uden egentligen at underkaste sig noget Klosterløfte eller indtræde som Ordensmedlemmer. Den her anførte Bestemmelses Hensigt er da at affkaste den hidtil herskende Sedvane, at Kvinder kunde indtages til Pleie i Munkeklostere og Mænd i Nonneklostere som Lægøstre eller Lægbrødre paa ovennævnte Maade, — en Skik, som naturligtvis let kunde bringe Livet i Klostrene i ondt Ord. Lægøstre — vilde man have — skulde blot optages i Nonneklostrene og Lægbrødre i Munkeklostrene. ²⁾ R. g. E. III. 243—245.

ogsaa — som paa sit Sted fortalt — bleve saa ilde optagne af den daværende Rigsstyrelse ¹⁾, og hvilkte ikke nævnes som stadfæstede af Provinzialconciliet i Nidaros i 1290 ²⁾. Man kan her med Rette spørge, hvorledes Kong Haakon nu optog deres Fornælse og Stadfæstelse paa nærværende Concilium, og om han ikke heri har seet et Skridt fra Biskoppernes Side, sigtende til atter at bringe Norges Kongedømme under det hierarchiske Aag, som Erkebiskop Jon i sin Tid havde arbeidet paa at sammensmebe, men som dengang Rigsstyrelsen ved en overordentlig Kraftanstrengelse havde brudt. Herom give de forhaandenværende Kilder ingen bestemt Oplysning. Imidlertid vise kort efter indtrufne Begivenheder, som nu ret snart skulle fortælles, at Kongen med mistænksomt Øie betragtede visse Foretagender af Erkebiskoppen og Geistligheden, at han tog Forholdsregler, der ikke vare den biskoppelige Myndighed ret gunstige, og at der i det Hele i de næstfølgende Aar indtraadte en Spænding mellem Kongen og Erkebiskoppen, der dog heldigviis ikke blev af nogen lang Varighed. Men før at see disse Forhold i det rette Lys, maa vi kaste et Blik paa Haakons verdslige Styrelse og følge den indtil det Tidspunkt, vi nu have naaet.

63.

Norges ydre og indre Statsforhold, da Haakon blev Konge. Hans Arvefølge: og Formynderstyrelseslov. Han trolover sin Datter Ingebjørg med Hertug Erik af Sverige. Dennes Indblanding i Norges Statssager og Forbindelse med Rigets geistlige og verdslige Stormænd.

Paa den Tid Haakon modtog Norges Kongedømme, paa Grændsen mellem Aarhundreberne, mærkedes en Gjæring i hele Norden, der spaaede store Omveltninger i Statsforholdene.

I Danmark var Erik Eriks søn (Menved) Konge, en ung, virksom, men ærgjerrig og glimrelysten Fyrste. Han havde i sit Riges Indre et Parti at bekjempe af Landets mægtigste geistlige og verdslige Stormænd, der i Egenstaaelse af Kongens Bølgere og Kongedømmets Raad allerede dannede en selvstændig Magt i Staten, — der trodsede Kongedømmet og undertrykte Almuen, — og af hvilket flere indflydelsesrige Medlemmer endog laa i aabenbar Feide med Kongen, hvis Faders Død de havde voldet, og med hvis Fiende, Norges Konge, de havde ligefrem forbundet sig. Og alligevel stod hele den unge Konges Hu til at grunde en dansk Lenshøiheid over sine sydlige Naboer, de smaa nordtydske Fyrster, uanset disses gamle Lensforhold til det tydske Rige og Lybskyldighed under den tydske Konge og ro-

¹⁾ S. o. f. II. 37—40.

²⁾ S. o. f. II. 66.

merste Keiser, — en forføngelig Stræben, der ganske naturlig maatte svække hans Riges sande Kraft og bringe det i Forvillinger med Lybskand, hvis Færlighed for Danmarks Rationalitet og Selvstændighed kun altfor snart viste sig.

Sverige havde tre unge, saagodt som fæderneede Styraner, Kong Birger Magnussøn og hans Brødre, Hertugerne Erik og Baldeemar. Den svage Konge levedes ganske af sine Raadgivere, blandt Sveriges Stormænd og af sin Dronning, den danske Konges Søster. Hans tvende ærgjerrige Brødre stræbte i Forening efter at gjøre hans kongelige Myndighed til en Skygge, eller vel endog fortrænge ham ganske fra den. Og under denne sig meer og meer uvillende Spænding inden Kongerættens arbejdede de svenske Stormænd til samme Maal som de danske: Kongedømmets fuldkomne Udmyggelse under et Stormændsvalde, der paa een Gang i Kongens og Folket Ravn, men i Virkeligheden med Undertrykkelsen af begges lovlige Ret, kunde styre Riget og med det samme befordre sine Medlemmers personlige, egenyttige Hensigter. Noget af dem troede at opnaa sit Maal ved at holde fast ved den svage Konges Sag, — Andre ved at understøtte de ærgjerrige Hertuger i deres oprørte Stræben. Et kongeligt og et hertugeligt Parti blandt Landets Store begyndte allerede at fremtræde, og en voldsom indre Splittelse truede Sveriges Fred.

Imidlertid havde de frodigt opblomstrende nordtydske frie Handelsstæder sit lurende, vindesygge Blis skarpt heftet paa hele Norden. De vogtede ufraendt paa de nordiske Rigers indre Splittelse og gensidige Avindsyge, og paa deres Styresmands Eidenfædelighed, Egemytte og Kortsynthed, for først umerkbart at trænge sig ind i de nordiske Handelsforhold, siden grundlægge et Kjøbmandsherredømme, og endelig, naar de havde befæstet sit Handelsaaag paa de nordiske Landes Kasse, vel ogsaa, om Lykken var dem god, forandre dette til et Statsaaag.

Og hvorledes var nu Norges ejendommelige Stilling under disse det øvrige Nordens Forholde? — Kong Haakon havde arvet efter sin Brøder en Krig med Danmark. Denne fortsatte han nogenlunde heldigt, i det mindste uden Tab. Den afløstes snart ved Vaabensstilstande og Underhandlinger og Forlig, hvori Sverige steds indblandedes, — Overenskomster, som brødes ligesaa snart som de vare sluttede, og hvis hele Historie kun efterlader det Indtryk, at man fra alle Sider hylde en underfundig, men derhos vællende og kortsyuet Statskunst. — Haakon havde videre arvet et spændt, næsten fiendtligt, Forhold til de nordtydske Handelsstæder. Dem betragtede han under sin hele Regjerings tid med mistænksomme Øine, og ved kloge Underhandlinger, i hvilke han steds førte et bestemt og kraftigt Sprog, søgte han at hindre

deres videre Dvergreb i Norge, ja vel endogsaa at indskrænke det de allerede havde vundet, — noget som vel tildeels lykkedes ham, dog ikke stort længer end for hans egen Levetid. — Fra Norden begyndte Norge meer og meer at foruvoliges af Russerne, og de med dem forbundne eller dem underliggende Kareler. Det lykkedes vel Haakon at tilbagevise deres gjentagne Angreb, dog først efterat ikke alene Norges Statland Finnmarken, men ogsaa det nordlige Haalogaland havde lidt betydelig ved deres Herjninger. — Endelig vare ogsaa Forvillinger med England tilstede, der deels reiste sig fra Norges Indblanding under Kong Erik i de skuffe Uroligheder, deels fra uvensfabelige Sammenstød mellem begge Rigers Undersaatter i Handelsanliggender.

Norges Stilling til Ulandet var saaledes, om end ikke i nogen høj Grad truet, saa dog ingenlunde fredelig. Men hvad der var værre, — Rigets indre Tilstand synes ikke at have været ganske beroligende. Det maa ansees utvivlsomt, at der ved Haakons Regjeringsstiltrædelse fandtes et Parti af norske Stormænd, hvilke med de ovenbestrevne danske og svenske, ja vel og de daværende eller nylig forudgaaende engelske og skotske Forhold for Die, stræbte at grundlægge ogsaa i Norge en selvstændig aristokratisk Statsmagt. Denne skelnede sig fra den gamle, nu forfaldne patriarkalske Lendermandsmagt deri, at den, meer uafhængig baade af Folket og Kongedømmet, skulde væsentligen hvile paa et Forbund mellem hine Stormænd selv, deels til gjensidig Dpretholdelse mod Indgreb baade fra oven og fra neden i den Styrelsesmyndighed, de som sluttet Samfund i Staten kunde tilvende sig paa Kongedømmets Beføstning, — deels ogsaa uidentvilt til yderligere Indskrænkning af den Rest af gammel Folkeskied, som endnu var Nordmændene levnet. Man kjender vistnok, paa Grund af de historiske Rilders Utilstrækkelighed, ikke de nærmere Omstændigheder ved hiint Partis Dannelse og Henfigter; men saameget sees, at Lendermændene have af Kongen været mistænkte for at udgjøre dets Kjerne, og at de Stormænd fortrinsviis have været anseede for dets Ledere, som i Kongens og hans afdøde Broders Mindreaarighed havde ført Rigsstyrelsen i deres Navn, og som under hele Kong Eriks Regjering havde vidst at vedligeholde den engang vundne Indflydelse. Spor til oprørske Bevægelser eller voldsomme Henfigter kunne ikke bestemt paavises; — og dog synes Hr. Audun Hugeliksøns Henrettelse ligesom Hr. Bjarne Rodinsons og enkelte andre Stormænds Fængsling eller Flugt af Landet i de første Aar af Haakons Regjering at tyde paa Skridt fra deres Side, hvilke af Kongen ere tolfede og straffede som høiforræderiske. Maaskee gif det omtalte Partis Stræben for Diebliffet nærmest ud paa at holde den Magt fast, som tidligere heldige Forhold havde lagt i dets Hænder; — men selv dette maa have forekommet

Kongen formeget, og han har været Kærpsynet nok til derunder at skimte meer høitflyvende Planer, hvilke kun ventede en gunstig Leilighed for at fremtræde i Handling. Wiſt er det, at Haakon frygtede og habede hitint Parti med al dets ærgjerrige Virksomhed, og at han opdøb sin hele Næbbs og Bitties Kraft for at tilbagebringe dets Henſigter, — hvilket og i Hovedſagen kan ſiges at have lykkes ham.

Hvad der under diſſe Forhold iſær maatte angſte Kong Haakon var den Umſtændighed, at han ſtod ſom det næſte tilbageværende Sted af Harald Haarfagers mandlige Stamme. Hans Broder havde kun eſtøladt en Datter. Han ſelv havde kun tvende Døttre: den ene, Ingebjerg, egtfødt af hans Dronning Eufemia, Hertug Biſlafs Datter af Nogen, den anden, Agnes, uegtfødt. Skjønt Haakon ſelv endnu var ung af Alder — han var ved ſin Regjeringsſtiltrædelse 20 Aar gammel — synes han tidlig at have opgivet Haabet om at ſaa nogen mandlig Arving. Ingen af hine Kvinder kunde iſølge Kong Magnus Haakonsſons Rigsarvefølgelov arve Kongedømmet. Thi den udelukkede udtrykkeligen enhver Kvinde fra Arven, ſkjønt den inden diſſe Led ſtedede Mand af Kvinde til den; men alle de nævnte Kvinder vare endnu Børn af Alder, og der var lange Udſigter til at nogen af dem kunde blive gift og i ſit Giſtermaal maatte føde en arveberettiget Son. Iſær var dette Tilfælde med hans egtfødte Datter, der forſt var født i 1301. Imidlertid kunde Haakon dø, og da vilde efter Loven — da ingen lovbeſteemt Arving var forhaanden — et Kongevalg indtræde med alle dets Uviligheder.

De norſke Konger havde ſtedſe frygtet et ſaadant. Magnus Erlingsſons Valg i ſin Tid, og dets fordærvelige Følger, synes ſtedſe at have foreſvævet Kong Sværrers Mænd ſom et advarende Exempel, og Kong Haakon Haakonsſons ligesom Magnus Lagaboters Beſtræbelſer havde ved deres Arvefølgelove netop gaaet ud paa at ſiærne ſaameget ſom muligt et ſaadant Tilfælde. Nu ſtod det alligevel, efter ikke ſkort meer end een Menneſkealders Forlob efter Haakon Haakonsſons Død, truende forhaanden; og Kong Haakon Magnusſon havde for ſit Folks Skyld ei mindre Grund til at frygte det end nogen af hans Forfædre. Han havde nemlig for Dinene den Fordærvelse for Folk og Rige, hvortil Kongedømmets Valgbarhed baade i Danmark og Sverige havde ledet. Hvis det kom til et Kongevalg i Norge, maatte han forudſee ikke alene at Kongedømmet for Diebliffet kunde gaa ud af hans Linie, ja vel af hans Hæt, men ogsaa at det ham forhadte ariſtokratifſindede Parti af Rigets Stormænd vilde nytte Leiligheden til at gjøre Kongedømmets Valgbarhed ſtadig, og derved tillige begrunde ſin egen Selvſtændighed ſom en Kongedømmet ſideordnet Statsmagt, — ſom et Rigsraad. Og det var meer end ſandſyn-

til det fyldte tyvende Aar, istedet for at før det tolvte Aar synes at have været Kongens ved gammel Vedtagt hervede Myndighedsalder, eller i alt Fald, hvis man vilde henholde sig til den private Lov, da det femtende. Men idet Mindreaarighedsalderen saaledes forlængedes, saa ophævedes paa den anden Side den gamle selvstevne Formynderstyrelse ved Rigets Lendermænd. Der bestemtes nemlig en Formynderstyrelse ved et saakaldet Rigets Raad, nemlig tolv Mænd, blandt hvilke altid Kansleren og Merkesmanden skulde være, men som forøvrigt uden tvivl tænkes tilnævnte af den sidste Konge, ligesom de ved senere muligens indtrædende Afgang selv udfyldte sit Tal. Af disse tolv skulde igjen fire, hvortil blandt Kansleren og Merkesmanden, stadigen være om det Umyndiges Person, og nærmest føre Rigsstyrelsen, dog saaledes at tvende Biskopper udenfor de tolv, skulde staa dem ved Siden i Tilsynet med Kronens Stat. De øvrige otte skulde være fordeelte omkring i Landet, men i foresaldende vigtigere Rigsanliggender, og i ethvert Fald eengang aarligen, samles med de fire og de tvende tilforordnede Biskopper til fælles Overlægning. Disse Indskrænkninger vare fastsatte i dette Formynderraads Styrelsesmyndighed, idet nemlig enkelte Regjeringsagers Afgjørelse forbeholdtes at henstaa til Regenten selv blev myndig. Endelig vare Bestemmelser opstillede for det særlige Tilfælde, at Rigets Arving var en Kvinde og endnu ugift, nemlig angaaende hendes Giftermaal, hendes Mandes Forhold til Formynderraadet og saadant mere ¹⁾).

Begge de nævnte Forordninger vidne om en for den Tid sælden Omtanke og Statsklogskab hos Haakon; — og det at han sit dem vedtagne af sit Riges verdslige og geistlige Hovdinger, aabenbare imod disse egne, engere Standsfordele, tyder paa hans Evner og Kraft som Styret. Men et Misgreb var det dog, hvis Haakon — hvilket mange Omstændigheder synes vise — forsømte, eller ansaa det for overflødig, eller endogsaa ganske ikke fandt det passende, at forelægge Folket de ovenansførte Bestemmelser til Samtykke og Vedtagelse paa Lagthingene. Derved unddrog han dem nemlig den Støtte og Beskyttelse, de vilde have erholdt ved formeligen at indtages i Landloven i den ældre Kongearvesfølgeovs Sted, — noget som ikke findes at være skeet. Angaaende hans Bevæggrunde og Hensyn i denne Fremfærd kan vist nok Et og Andet gjettes; men ligesom hiin Forsømmelse neppe kom til at have de særdeles indgribende Følger, den muligens kunde have havt, saaledes ligger formeentlig en nærmere Undersøgelse heraf ganske udenfor Kirkes Historis. De omtalte Foranstaltninger ere kun her berørte til Dplysning af Haakons Stilling som

¹⁾ Waabe Arve- og Formynder-Loven findes i N. g. L. III. 44—55.

Konge i det Hele, — en Stilling, hvoraf naturligtviis hans særlige Forhold til Kirken i mange Henseender blev paavirket.

Uagtet nu Haakon ved den omtalte Rigsarvefølge- og Rigsfor-mybterstabs-Lov kunde synes at have sikret sin Datter og hendes Afkom Kongedømmet, og Norge for, i det mindste i den nærmeste Fremtid, at blive et Valgrige, — saa maatte det alligevel være ham magtpaaliggende ogsaa itide at udsee sin Datter et passende Giftermaal. Dette blev nu det næste Maal for hans politiske Virksomhed.

Blandt Nordens daværende Fyrster stod uden tvivl Hertug Erik Magnus søn af Sverige høiest med Hensyn til glimrende Egenstaber. Med Skjønhed, det mest indtagende Væsen og ridderlig Færd forenede han tidlig en Statsmands skarpe Blik. Men Ridderligheden, maa man vel mærke sig, var i Ridderstabs Forsaldstid (og den var allerede indtraadt) en hul Glands, og det ffortende Aarhundredes Statskunst var renkefuld og samvittighedsløs. I begge Henseender var Hertug Erik en egte Søn af sin Tid. For at tilfredsstille sin Lyst til at glimre ved ridderlig Pragt blandt Sveriges Store tog han ikke i Betænkning at udsue Landets Almue ved de tungeste Byrder, og for at gjennemdrive sine ærgjerrige Planer brød han gjerne baade Tro og Love, og dækkede siden sit Brud med pralende og listige Ord. En saadan Karakter var ikke let at gjennemstue for den Tids Nordmænd, hos hvem Ridderstabet i sin egte anglonormanniske og tydske Betydning aldrig ret var indtrængt, og som meer kjendte det af overdrevne Ridderromaner, end fra det virkelige Liv. Dens glimrende Ydre blendede baade Norges Konge og Folk; og det var derfor intet Under, at Haakon, efterat have lært Hertug Erik personligen at kjende, fortrinnsviis ønskede ham til vordende Sviger søn. Hertug Erik paa sin Side greb med Begjærighed en Forbindelse, der lovede ham et Nygthed for sine ærgjerrige Planer med Hensyn til Sverige, aabnede ham Udfigter til en indflydelsesrig Indblanding i Norges Anliggender og overhovedet forespejlede ham Opfyldelsen af hans mest levende Ønske, at komme til at spille en glimrende Hovedrolle i hele Nordens Statsværelser. Paa et Møde ved Solberg i Gautelvens Munding omkring Michaelsmesse den (29de September) 1302 fæstede den tyveaarige Hertug Erik den ikke stort meer end aarsgamle norske Kongedatter Ingebjørg til sin Brud. Sin uegte men ældre Datter Agnes trolovede Haakon samme Aar til en af Norges indfødte Stormænd, H a f t h o r Jøns søn, som ogsaa egtede hende nogle Aar senere.

Hertug Erik havde ikke bedraget sig i sine Forhaabninger. Fra den Stund af at Kong Haakon havde kaaret ham til sin Sviger søn optraadte han i hele Nordens Anliggender med forøget Kraft og Virksomhed, og meget snart blev han, hvad han ønskede: det Driv-

hjul hvorom de nordiske Rigers politiske Bevægelser væsentlig drejede sig. Hvad Norge angaar, da vidste han strax ved sin Nærværelse der at indsmigre sig ikke alene hos Kongen og end mere hos den smukke og bandede Dronning Eufemia, men ogsaa hos Folket, baade Stormænd og Almue; og i flere Aar lykkedes det ham paa den ene Side at finde en Støtte i Norge under den Opstand, som han i Forening med sin yngre Broder Valdemar reiste mod Kong Birger, — og paa den anden Side at holde Venligheden mellem Norge og Danmark aaben for saaledes at hindre den danske Kong Erik fra at komme sin Svoger Kong Birger med fuld Kraft til Undsætning. Hans Bevægelse mellem Nordens Fyrster var et uophørligt djævt Spil med List og Renfer, hvilket neppe stod tilbage for noget andet lignende paa samme Tid i Europa.

Hertug Eriks mange Statskneb og især den Trodsøhed, hvormed han overrumplede og fangede sin Broder, Kong Birger, den 2de September 1306, synes dog endelig at have valet hos Kong Haakon nogen Mistillid til ham og at have skølnet Kongens Iver for hans Sag. Men Hertugen, som nu meer end nogenfinde trængte til Norges Understøttelse for at kunne afvende eller svække den med Birger forbundne Danske Konges Angreb, var ikke raadvild. Han henvendte sig fra Badstena ved Brev af 25de November 1306 til Norges geistlige og verdslige Stormænd, „Torund Erkebiskop af Nidaros, Biskopperne Erlend af Færverne, Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingjald af Hamar, Abbeder og Baroner, hans kjæreste Faders Kong Haakons Raadgivere, til Riddere, Bøbnere og øvrige Lærde og Læge i Norge“, med den Opfordring, at de skulde raade og bevæge deres Herre, Kong Haakon, til at beskytte Hertugens Venner — nemlig de for Deeltagelse i Kong Erik Glippings Mord fredløse danske Herrer —, om end derved gjordes Brud paa den nylig mellem Norge og Danmark sluttede Vaabensstilstand ¹⁾. Siden da Hertugen under en personlig Sammenkomst med Kongen i Oslo havde overvundet dennes Betænkeligheder, henvendte han sig atter ved Brev af 14de Februar 1307 til de samme Rigets Stormænd med Opfordring til dem, at de vilde tro Alt hvad Kongen, paa hans Begne, forebragte, og kraftigen understøtte Kongen i hvad han bestemte til Forsvar for Norges og de svenske Hertugers Ret ²⁾. Hertug Erik opnaaede ved denne Fremgangsmaade virkelig for Diebliffet hvad han onskede. Kong Haakon drog til Thronbhjem, og efterat have raadslaaet, som det lader, med Erkebiskoppen og maastee flere der forsamlede Stormænd, udstedte han den 2den Mai 1307 en Erklæring, hvorved han, som det heder, „ifølge Hertug Eriks, sine Biskoppers og øvrige Raad-

¹⁾ Thorkel. Anal. 97.²⁾ N. Dipl. II. 73.

giveres Raad“, tog de danske Fredløse under sin Beskyttelse, og derved med det samme erklærede Stillstanden med Danmark hævet ¹⁾).

Disse mærkelige Forhandlinger hentyede uden al Tvivl paa en tidligere aabnet umiddelbar Forbindelse mellem Hertug Erik og Norges Stort, — en Forbindelse, som neppe har været uden egenyttige Betsyn fra begge Sider, og i saa Fald rettet mod Kong Haakon selv og mod Kongedømmet i Norge. Hertug Eriks Karakter og hans Adfærd ved saa mange andre Leiligheder giver god Grund til at slutte, at han for at skaffe sig et Tilhæng i Norge uafhængigt af Kongen, har hemmeligen pustet til det aristokratiskfjendende Partis Planer og derhos tillige smigret den høie Geistligheds hierarchiske Forhaabninger. Eftedes det ham at svælte Kongedømmet ved at faa skillet det en selvstændig aristokratisk geistlig, verdslig Statsmagt ved Siden, saa havde han i Norge skabt sig et Feldt for sine Kæmper lig det, han allerede havde at virke paa i Sverige og Danmark; og han kunde da, selv under Kong Haakons Modstræben, ved hin Magts Hjælp drive mangt og meget igennem til sine egne ærgjerrige Planers Fremme. Af de her fremstillede Forhold kan man maaskee ogsaa forklare sig, at Provinzialconcliet i Oslo i 1306, skolede paa den i Norge allerede saa indflydelsesrige Hertug Eriks hemmelige Bistand, har vovet, hvad Provinzialconcliet i 1290 ikke vovede, — at fornye og stadfæste Erkebiskop Jons Bestemmelser af 1280, et Skridt, som umulig kunde være Kongedømmet hjært, eller stemme med Kongens personlige Ansættelser.

62.

Kong Haakon møder og fuer det opkræbende Stormandsvalde. Hans Foranstaltninger i denne Henseende, vedrørende baade den verdslige og den geistlige Styrelse.
En kongelig Kapel-Geistlighed dannes.

Skønt Kong Haakon under de nys fortalte Forhandlinger endnu viser sig at gaa i den listige svenske Hertugs Ledebaand, saa kan man dog neppe omtvøse, at just disse Forhandlinger have aabnet hans Bine for den farlige Stilling, hvori det norske Kongedømme var indledet ved Forbindelsen mellem Hertugen og Landets Stort. Han maatte indsee, at disse sidste gjorde sterke Skridt mod Selvstændighed, og at Hertugens Indflydelse i Norge var paa god Veie til at være hans egen over Hovedet. Haakon biede nu heller ikke længe med at tage kraftige Forholdsregler for at møde Faren i Tide. Endnu i hele Aaret 1307 vedligeholdtes vel i det Udvortes et nogenlunde venstabeligt Forhold mellem Kongen og Hertugen; men den første viste

¹⁾ Thortel. Anal. 91—94.

sig ikke længer villig til ubetinget at opfylde alle den sidste Forordninger, og denne igjen lod fra sin Side et Overmod til Syne, som ikke kunde andet end krænte Kongen. Fortroligheden mellem dem var siensynuligen rokket, om end ikke Kongen strax vovede eller formaade at sprengte de Garn, hvori det havde Lykkes Hertugen at indvillige ham. Men i det følgende Aar 1308 kom det endelig til et aabenbart Brud mellem dem, og omtrent samtidigt hermed udstedte Haakon en høist mærkelig Forordning, rettet mod de norske Stormands Selvstændighedsstræben og skiftet til at knække denne i dens Fremspiren.

Denne Forordning er udstedt i Oslo den 17de Juni 1308 og omfatter de væsentligste Dele af den indre Styrelse. I Indledningen erklærer Kongen, at den er fremfaldt „ved adskillige Mænds Fremfærd mod Kongens Tegner, ikke alene i hans og hans Broders Barndom, men ogsaa senere, da nemlig Kongen, siden han modtog under sin Styrelse hele Norges Rige, sin Fædreearv, ved sine mangfoldige Regjeringsforretninger er bleven hindret fra at tage sig saaledes af disse Anliggender, som hans Skyldighed og Dnske var.“ Ved Forordningens første Artikel indbrages alle Sysler under Kongen, saaledes at denne altsaa forbeholder sig fra ny af at besætte dem efter eget Lykke. Ved den anden Artikel bestiller han flere Hirdemandsmænd: Mærkesmand, Vicekansler, Fehirde og Drotsete. Ved den tredje og mærkeligste forordner han, at Jarlsnavn og Lendermandsnavn for Fremtiden ikke meddeles Nogen, dog saaledes at for Jarlsnavnets Vedkommende Undtagelse gjøres med Kongesønner og Jarlen af Ortnsørne. De for Tiden værende Lendermænd beholde for Livstid deres Hæder og Ret. For sande Høiforædere erklæres de, som tilraade en mindreaarig Konge at taale flere verdslige Hovdinger i Norges Rige, end de, som ere komne af den rette Kongegæet. De øvrige Artikler omhandle udførligen Hirdens og Ridbernes Skyldighed og Ret samt Embedsvæsenet i det Hele, hvilket sidste ordnes paa en saadan Maade, at paa den ene Side Folkets Bedste derved sikres, og paa den anden Side Embedsmændenes Ansvarlighed for Kongedømmet stærkes, og deres Afhængighed af samme forøges. Forordningen slutter med en Dpforbring i Guds Navn til alle haandgangne Mænd: „ikke at tale isde om Kongen eller samtykke dem, som gjøre det,“ men strengt opfylde sine Pligter, sin Skyldighed mod Kong Magnus's Afkom, og sin Trostid mod Kongens Datter Ingebjørg, — samt med en Dpforbring til det hele Folk, „Hird og Almue“ at overholde den Forordning, som er givet om Rigsstyrelsen „saaledes som de ville forsvare for Gud paa Dommens Dag“¹⁾).

¹⁾ R. g. L. III. 74—81.

hudsmand overtræder hvad nu er nævnt og betynger Kongens Tegner med Van eller anden Gaardhed for at faa dem til at underkaste sig nye Paalæg, da skal Lagmand eller Sysselman, hvem som Bønden opfordrer, være skyldig til at hjælpe ham til gammel Top; men har paa den anden Side Provsten ret Sag mod Bønderne, da skal Lagmand eller Sysselman ogsaa pligte disse sidste til at gjøre Kirken Ret. — Lyfkes det Lagmand eller Sysselman, at Provsterne forurette Kongens Tegner, og ville Provsterne paa ingen Maade lyde hine Aboarsler, men trænge Bønderne med Van og andre Lyngler til at underkaste sig deres Paalæg, da fortjener ei den at nyde Ret, som ei vil forunde Andre den, og skal Lagmanden eller Sysselmanen i saa Tilfælde erklære Provsterne eller deres Dombudsmand dette, og derpaa forbyde baade Kvinder og Karle at arbejde for dem, eller tjene dem, eller leie af dem Gaarde, Huse eller Stibe.

Dette var i Grunden et Tilsvær fra Kongens Side i rene og klare Ord paa det osloffe Provinzialconciliums Fornævelse af Erkebiskop Jons Statuter med Hensyn til Banns Anvendelse, da Kongen jo her tydeligen opstiller den Grundsætning, at Bannet ei maa anvendes til at fremvinge noget, der strider mod gjældende Landslov, og at følgende Geistlighedens Ret til at anvende Bannfættelsen er betinget af Landets loven. Forordningen kan ogsaa paa en Maade siges at indeholde en Erklæring af Kongen om hvad han af Lunsbergforeningen agtede for beskaende, eller rettere hvilke Bestemmelser han vilde lade træde i hin Forenings Sted, hvilken altsaa ved nærværende Forordning end yderligere, end for var skeet, fra Kongedømmets Side betegnedes som ophævet, magtesløs og intetfigende.

Det var ikke nok, at Haakon, som ved sidstnævnte Forordning skeede, henviste Geistligheden til den samme Lydigbed mod Landets Love, som Kongens Undersaatter i Almindelighed skyldte disse; — han arbejdede ogsaa ved denne Tid paa at gjøre Kongedømmet, saavidt muligt, uafhængigt af Biskoppernes og den af dem ansatte høiere Geistligheds Vistand i verbøslige Regjeringsanliggender.

Den europæiske Statskunst og de europæiske Staters indbyrdes Forhold var nemlig allerede saaledes beskaffet, at der til deres Ledning udfordredes en videnskabelig Dannelse, navnlig en Kjendskab ikke alene til den canoniske Ret, men ogsaa for en Deel til den civile romerske, som det endnu var sjældent at træffe udenfor den høiere Geistligheds Kred. Denne spillede derfor i de fleste politiske Underhandlinger Staterne imellem Hovedrollen, om ikke altid just som Formænd i Røvet, saa i det mindste i Virkeligheden, i Egenkab nemlig af Skrivere, Tolkere og saadant mere. En lignende Dannelse krævedes ogsaa i Bestyrelsen af de indre Statsanliggender, i det mindste forsaavidt

Satte Kongen ved denne Forordning det fremstræbende verdslige Hovmandsbælde en stærk Skranke, saa satte han ogsaa Hierarchiet en lignende ved en Forordning udstedt noget senere, i den anden Halvdeel af 1308, eller den første Halvdeel af 1309¹⁾. Den er i Form af en Befaling til Syselmænd og Lagmænd, og dens Bestemmelser ere følgende:

Ingen Bøder maa paalægges udenfor den gamle Christenrets Bestemmelser. — Testamenter, om ogsaa gjorte til Fordeel for Kirker og Klosters, skulde ei holdes videre end Lovbogen vidner. — Landverns Segl og Udrustning skal forvares i Kirken efter gammel Sedvane. — Lagmænd skulle arve Klerker og Prestes efter gammel Skik. — Alle Mænd skulle gjøre Leeding efter Jordebbrug og Formue overensstemmende med Loven. — De Fattiges Hjerdedeel tages af alle Tiender. — Alle Klerkesvende skulle staa i samme Lydspligtighed til Kongedømmet som andre Tjegnere med Hensyn til Bøder, Sagsføging, Skat, Styk, Told og alle Paalæg, undtagen de Mænd, som ere Bisopperne indrommede. — Disse ere: for Erkebiskoppen hundrede Mænd, hvillde skulle være frie for Leedingsubredelse, Skuttisvende for tre Personer, Huskarle for to; de skulle og være frie for Rævninger, Leedingsfærd med Kongen og Skibdraging. — Tilseledes for hver Bisop iudlands fireti Mænd. — Hvis Erkebiskoppens Mænd slaaes sig imellem i hans Nærvar, i hans Gaard eller paa hans Skib med tvende andre Skibe, da dele Kongen og Erkebiskoppen Bøden, undtagen i Tilfælde af Manddrab eller Lemlæstelse, da Kongen tager den alene. — Men hvis de slaaes udenfor Erkebiskoppens Nærvar, sig imellem eller med Andre, har Erkebiskoppen ingen Bød derfor. — Ingen Bøder ere indrommede de svrige Bisopper, hverken paa deres Mænd eller Andre, udenfor den gamle Christenrets Lydende. — Fornævnte Erkebiskops- og Bisopsmænd nyde kun ovennævnte Ret, forsaavidt som de alle ere opgivne ved Navn i et Brev ved hver Bisopsstol. — Det forbydes at indvilge Provsterne eller bispes Ombudsmænd nogensomhelst almindelige Afgifter. — Det er forbudt at betale for Begravelse, Barnebaab, Salvelse, Vor Herres Legeme eller deslige aandelige Ting, med mindre man gjør det af egen gode Villie; thi Presterne ere pligtige at yde Folk saadant frit. — I det Tilfælde, at Folks Forfædre have ladet bygge Kapeller, eller Bønderne selv have studdt til for at faa Gudsstjeneste, og Bisoppen ei vil sætte Prest til efter gammel Sedvane, da er det billigt, at Bønderne heller ikke betale for den Gudsstjeneste, de ikke erholde udført. — Hvis Provsterne eller deres Om-

¹⁾ Kemlig i Kongens 10de Regeringsaar, d. e. mellem 10de August 1308 og samme Dag 1309; Udstedelsesdagen er ingensteds angiven. Forordningen findes trykt i R. g. L. III. 81—85.

Embedsmænd optræder hvad nu er nævnt og betynger Kongens Tegner med Dan eller anden Haandhed for at faa dem til at underkaste sig nye Paalæg, da skal Lagmand eller Sysselmand, hvem som Bønden opfordrer, være skyldig til at hjælpe ham til gammel Løp; men har paa den anden Side Provsten ret Sag mod Bønderne, da skal Lagmand eller Sysselmand ogsaa pligte disse sidste til at gjøre Kirken Ret. — Lykkes det Lagmand eller Sysselmand, at Provsterne forurette Kongens Tegner, og ville Provsterne paa ingen Maade lyde hinek Bøværter, men trænge Bønderne med Dan og andre Lyngler til at underkaste sig deres Paalæg, da fortjener ei den at nyde Ret, som ei vil foruinde Andre den, og skal Lagmanden eller Sysselmanden i saa Tilfælde erklære Provsterne eller deres Udbudsmand dette, og derpaa forbyde baade Kvinder og Karle at arbejde for dem, eller tjene dem, eller leie af dem Gaarde, Huse eller Skibe.

Dette var i Grunden et Tilsvær fra Kongens Side i rent og klart Ord paa det osloffe Prævinzialconcilliums Forsyelse af Erkebiskop Jons Ståttær med Hensyn til Dans Anvendelse, da Kongen jo her tydeligvis opstiller den Grundsaetning, at Bannet ei maa anvendes til at fremtvinge noget, der strider mod gjældende Landslov, og at folkelig Geistlighedens Ret til at anvende Bannsaetelsen er betinget af Landloven. Forordningen kan ogsaa paa en Maade siges at indeholde en Erklæring af Kongen om hvad han af Lunsbergforeningen agtede for bestaaende, eller rettere hvilke Bestemmelser han vilde lade træde i hin Forenings Sted, hvilken altsaa ved nærværende Forordning end yderligere, end for var skeet, fra Kongedømmets Side betegnedes som opbevret, magtesløs og intetfigende.

Det var ikke nok, at Haakon, som ved sidstnævnte Forordning skeede, henviste Geistligheden til den samme Lybighed mod Landets Love, som Kongens Undersaatter i Almindelighed skyldte disse; — han arbejdede ogsaa ved denne Tid paa at gjøre Kongedømmet, saavidt muligt, uafhængigt af Biskoppernes og den af dem ansatte høiere Geistligheds Bistand i verdslige Regjeringsanliggender.

Den europæiske Statskunst og de europæiske Staters indbyrdes Forhold var nemlig allerede saaledes bestaaet, at der til deres Ledning udfordredes en videnskabelig Dannelse, navnlig en Kjendskab ikke alene til den canoniske Ret, men ogsaa for en Deel til den civile romerske, som det endnu var sjældent at træffe udenfor den høiere Geistligheds Kredse. Denne spillede derfor i de fleste politiske Underhandlinger Staterne imellem Hovedrollen, om ikke altid just som Formænd i Rådet, saa i det mindste i Virkeligheden, i Egenkab nemlig af Skrivere, Løkke og saadant mere. En lignende Dannelse krævedes ogsaa i Bestyrelsen af de indre Statsanliggender, i det mindste forsaavidt

skriftlige Udfærdigelse angik, selv om diøse, som i Norge var admindelig, stode i Landets Sprog. Kongens Kansler, der besørge de diøse Udfærdigelse og havde Kongens Segl i Forvaring, maatte saaledes være en Mand af geistlig Dannelselse, om han end ikke derfor nødvendigvis behøvede at være Geistlig af Biele. Biskopperne og diøse Eghorsbrodre, eller og de høiere Ordensgeistlige, Abbeder, Priorer og deres Lige, vare altsaa de, til hvem Kongedømmet i de nævnte Afgørelsesanliggender var nærmest henviist. Men alle diøse geistlige Herrer havde sin særlige Standsinteresse, der ikke altid stemte med Kongedømmets Anskuelser.

De norske Rånger havde allerede længe indseet dette. Skont de ofte havde været nødt til at benytte Biskopperne og andre høie Prælater i Underhandlinger med Udlandet, saa havde de dog altid undgaaet at benytte dem ved skriftlige Udfærdigelse i Landets indre Anliggender, eller som Bevarere af det kongelige Segl. Hertil havde de altid valgt en af sine Hirdprester, Geistlige, hvilke i Egenkab af sin Stilling i Kongens Hird stode i et engere Afhængighedsforhold til Kongedømmet, og paa en Maade vare unddragne den biskoppelige Myndighed, om end ikke aldeles i Formen, saa dog noget nær i Virkeligheden. Den af diøse, hvem Seglet var betroet, kaldtes Kongens Kapellan (kapallin). Efterat det anseeligere, høit vigtige Rådlerembede var oprettet, hvilket synes at være stæet ved Kong Magnus Haakonson, saa var dette, til hvilket Udfærdigelse af alle kongelige Breve og Bevaringen af det kongelige Segl nu blev henlagt ¹⁾, aldrig blevet overdraget nogen Biskop, men var blevet besat deels med en eller anden af Kongen beroende Geistlig f. Ex. en Provst eller Eghorsbroder ved et kongeligt Kapel, deels, som det lader, undertiden med en vel studeret Lægmand ²⁾.

Forholdsreglen var klog og havde saa at sige vundet Hævd som en Grundsætning i den norske Statsstyrelse. At overholde, bestyrke og udvide den, var Kong Haakon magtpaaliggende, helst nu da han mistænkte Biskoppernes aristokratisk-hierarkiske Hensigter; og for dette Diemed foretog han sig at udvirke oprettet en egen anseelig og talrig Klasse af Geistlige, hvilken saameget som muligt skulde undrages den biskoppelige Diocesamyndighed, og derimod knyttes til Kongedømmet, — et Slags kongelig Hirdgeistlighed, om man saa maa kalde

¹⁾ Hirdskraa c. 21, R. g. L. II. 409.

²⁾ I Sverige og Danmark findes jævnlig, ja maaskee oftest, Biskopper at have været Kongernes Kanslere. I den norske Hirdskraa siges ikke engang udtrykkelig, at Kansleren skal være en Geistlig; og det synes han virkelig ikke altid at have været. Saaledes var vel neppe Kansleren Hr. Bjarne Robinson (Bernharbus Lubovici) i Kong Erik Magnussons Mindreaarighedstid nogen egentlig Geistlig.

hos hvilken Kongen kunde finde al den geistlige Hjælp, han i sine sleringsaanliggender tiltrængte, uafhængig af Biskopperne og deres Kilder.

Emnet til en saadan Indretning fandtes heldigvis allerede i 1080, dels i de omtalte Hirdprester, hvilke dog i Regelen kun vare ibe ¹⁾, dels og især i de saakaldte kongelige Kapeller. Disse vare de anseelige Kirker i forskjellige Dele af Norge, hvilke efterhaanden og byggede og rigeligen udstyrede af Kongerne, og med hvilke den, Biskopperne med Kongernes Indrømmelse havde erhvervet sig Paratretten til Landets øvrige Kirker, var gjort en Udtagelse til af Kongen, saaledes at Ketten at kalde eller præsentere Prester ringere Geistlige til dem blev ham overladt, kun at den canoniske sættelse forbeholdtes vedkommende Biskop, ligesom og den øvrige besaaenmyndighed over dem. Disse kongelige Kapeller vare forværende fforten i Tallet, og de fire fornemste: Apostelkirke i Bergen, Marielkirke i Oslo, Michaelkirke i Lunsberg og Olafskirke paa Osaldnes, — vare Kollegiat-Kirker, d. e. ved hver af dem underholdtes Kollegium af Ranniser (canonici) eller Chorsbrødre, i hvis Spidsse en Provst (præpositus) som Kirkeens Bestyrer ²⁾. Kunde Kongen med disse Kapeller med deres Geistlige til et eget Heelt under en Formand, som Kongen kaldte, og som i alt Bøsentligt var den øppelige Myndighed undbragen, saa kunde han siges at have øpet sit Formaal.

Dg dette lyffedes ham virkelig ved Havens Hjælp. Den øvrige og haardnakkede Bonifacius VIII var død den 11te October 3. Hans Estermand Benedictus XI, valgt den paafølgende 22de øber, døde allerede den 6te Juli 1304, og nu valgtes, efterat

¹⁾ Hirdstaa c. 21, R. g. L. II. 409 f. ²⁾ Ved Apostelkirken i Bergen var Provst og Chorsbrødre indsatte under Kong Magus Haakonsøns Regjering 1273 (Sø. Ann. 142, Fornam. s. X. 159). Marielkirken i Oslo havde Provst og Chorsbrødre før Haakons Regjeringsstiltredelse, og blev af ham rigeligen begavet og privilegeret (Haakons Brev af 22de Juni 1300, R. Dipl. I. 83—86). Michaelkirken paa Lunsberghus havde i 1317 Provst, fire Chorsbrødre og to Diakoner (R. Dipl. III. 107). Olafskirken paa Osaldnes var en meget stor Bygning, som dens Levninger endnu ubvisse; Kong Haakon erhvervede sig Patronatsret til den i 1305 af Biskop Ketil af Stavanger (R. Dipl. I. 94). De ti øvrige kongelige Kapeller vare: St. Peters Kirke paa Saarb, St. Laurentius Kirke paa Eiker, St. Laurentius Kirke i Gifundabund, alle tre i Stavangers Biskopsøomme, Hellig Korsets Kirke med Hospital paa Fane, St. Katharina og Mhelgens Kirker med Hospitaler i Bergen, St. Ludovicus Kapel paa Thyfoss, St. Nicolaus Kapel paa Herbla, alle fem i Bergens Biskopsøomme, St. Marie Kapel paa Trams „nær Hebningerne“ i Albaros Biskopsøomme og St. Stephanns Kapel med Hospital i Lunsberg i Oslo Biskopsøomme.

Havesholen i næsten et Aar havde staaet ledig paa Grund af Kardina-
lerues Uenighed, endelig den 5te Juni 1305 Clemens V, forhen
Bertrand de Got, Erkebiskop af Bordeaux. Hans Valg bevirkedes
ved den franske Konges, Phillip IV's, Røster, og en af de hemmelige
Betingelser for Valget var som bekendt, at Paven skulde tage sit
Sæde i Frankrige. Clemens opfyldte den, og med ham begynder Ha-
vesholens Forskyttelse fra Rom til Avignon, — en Begivenhed, der i
høi Grad medvirkede til Havesimmets hastige Forfald.

Clemens V var en uverbilig Biskop, der ved mange Midler lod
sig paavirke, — noget som hans hele Forhold til Phillip af Frankrige
noksom viser. Kong Haakon vidste at stemme ham gunstig for sig og
sin ovennævnte Plan, og den 5te Februar 1308 udsendte Paven fra Poitiers
et Brev, hvori han, som det heder „paa Grund af Kongens Fortjenester,
der gjøre ham verdig til det apostoliske Sædes Belvillie, gunstigen ind-
vilger hans Ønsker, især naar disse siensynligen fremgaa af hans
brændende Gudsdyrkt“. Han bestemmer „paa Kongens Begjæring,
af sin apostoliske Myndighed“, at Provsten ved Apostelkirken i
Bergen for Fremtiden skal forestaa (præsiti) alle de fjorten i Brevet
opregnede, kongelige Kapeller, og benævnes: „magister capellarum
regis“. Det skulde derhos være ham tilladt at benytte i sit Kapel,
Apostelkirken, Biskopsstav (baculo pastorali), Biskopshue (mitra) og
Kling i Kongens og dennes Efterfølgeres Rørværelse, at uddele bi-
skoppelig Betsignelse sammesteds, naar ingen Biskop var tilstede, at
visitere samtlige kongelige Kapeller og endelig at straffe de ved dem
ansatte Geistlige i mindre betydelige Tilfælde — vedkommende Biskop-
pers Ret dog i alt andet forbeholdet ¹⁾.

Ved et andet Brev af samme Dag og Sted indrømte Paven,
at enhver Biskop i Kongens Rige, skulde være bemyndiget til at pro-
movere til alle geistlige Grader (ordines) de kongelige Klerker, hvilke
Kapelmagisteren personligen eller ved sit Brev præsenterede ham, naar
de vare duelige, om de ogsaa vare af et andet Biskopsbømme ²⁾.
Ved et tredie Brev meddeelte han samtlige fjorten Kapeller udstrakt
Indulgens, idet nemlig Enhver, som med sand Anger og Betsendelse
aarligen besøgte et af dem paa dets største Festsdag, skulde have efter-
givet eet Aars paalagt Pönitens, og Enhver, som forrettede sin An-
dagt ved et af dem de otte umiddelbart efter hiin Fests følgende Dage,
skulde have Estergivelse for hundrede Dages Pönitens ³⁾. Endelig
ved et fjerde Brev meddeelte han „paa Kongens Bøn“ Biskopperne af
Oslo og Bergen Fuldmagt til at dispensere 60 Klerker, hvilke Kon-
gen tilnævnte, og deriblandt endogsaa 10 Prestesønner, fra uegte Fød-
sel, saaledes at de kunde beforders til geistlige Grader og erholde kir-

¹⁾ R. Dipl. I. 100.

²⁾ R. Dipl. I. 102.

³⁾ R. Dipl. I. 101.

keligt Beneficium endogsaa med Sognefyrelse (cura animarum), kun at de ei vare avlede af Klostermand, eller i Hor eller i Forbindelse inden forbudne Led (in incestu)¹⁾. Det sidste vedkommer ikke umiddelbart Kapellerne, men viser, hvorledes Pave Clemens begunstige Haakon endogsaa i Ting, som ubelukkende horte under Kirkens Omraade, og hvori den verdslige Magt ellers ikke havde at indblaae sig. Med Paven paa sin Side torde nok Kongen vove en Dyst med sine Biskopper. Den første Kapelmagister var Finn Haldorsen, der allerede i flere Aar forud havde været Apostelkirkens Provst eller Præpositus.

Saaledes krydsede da Kong Haakon, ved nogle Foranstaltninger ad Lovgivningens og Underhandlingens Vej, sit Riges baade verdslige og geistlige Stormænd i deres aristokratiske og hierarchiske Planer, og det lykkedes ham virkelig ikke alene at opretholde Kongedømmets Uafhængighed, men endogsaa at sammentrænge i det hele Landsfyrelse fastere end nogensinde før i Norge havde været Tilfælde. Leudemændenes eller Baronernes Verdighed og Ravn forsvandt meget snart af den norske Samsundsorden, og dermed det fremstræbende Stormandsvældes egentlige Grundlag og Hovedstøtte. Ridderverdigheden, som nu kom til at indtage den første Plads næst Kongedømmet i den verdslige Stat, ikke alene meddeeltes ubelukkende af Kongen, men knyttedes ogsaa, som en Hirdverdighed, paa det næreste til hans Person. Landsfyrelsen i de engere Kredse lagdes væsentlig i en Embedsstands Hænder, som udgik fra Kongedømmet, og efter Haakons Plan, paa det skarpeste skulde tilsees af dette. Geistligheden, der ikke længer i Tæt og Alt kunde underlægges Kongedømmet, blev i det mindste paa det verdslige Felt henviist til undersaatlig Lydighed mod Landsloven i alle de Dele, hvorpaa ikke Fritagelse var dem ubestryktelig hjemlet af Kongen, idet derhos den almindelige Geistligheds Benyttelse i Statens Anliggender gjordes overflødig ved den til Kongedømmets særlige Tjeneste skabte Kapelgeistlighed. Almuen endelig tilstødes det at bevæge sig nogenslunde i de gamle, om Folkefrihed og Folkemagt mindende Former, dog under en stærk Indslydelse af Kongedømmet gennem dets Embedsmænd, — en Indslydelse, der under den vedligeholdte splittede Thingorden synes ikke at have levet stort meer end en Skygge af den gamle, betydningsfulde Statsmagt tilbage. I Korthed og i vor Tids Talebrug: den Styrelsesform, som Haakon, for at møde det fremstræbende Aristokrati, vilde begrunde i Norge, og som det ogsaa i det Væsentlige lykkedes ham, i det mindste for sin Levetid, at istandbringe, var et i Kongedømmet centraliseret

¹⁾ Enghm D. S. XI. 903.

Bureaukrati, tilsat, dog kun svagt, med demokratiske og tildeels ogsaa aristokratiske Bestanddele.

64.

Brud mellem Kong Haakon og Hertug Erik. Spending mellem Kongen og Erkebiskop Jorund. Brunen svenske Leveaar og Død.

De nu omhandlede Stridt af Kong Haakon maatte nødvendigviis misgaae mange af Norges Stormænd, baade verdslige og geistlige. Heraf den Spending, som man just paa denne Tid sporer tuellem dem og Kongedømmet, og som giver sig tilkjende i Hertug Eriks aabenbare Brud med Kongen, i enkelte verdslige Stormænds Dyræben paa hans Side mod deres eget Fædreland ¹⁾, og endelig i Erkebiskop Jorunds Lunkenhed i at hjælpe Kongen til Rigets Forvar.

Det fuldkomne Brud mellem Haakon og Hertug Erik fremkaldtes i 1308 ved den Sidstes overmodige Afslag paa Kongens Forbring, at han skulde tilhænge Norge Vardbergs og Konghellas Fæstninger, hvilke Kongen tidligere havde overladt ham som Støttepunkt for hans krigeriske Foretagender mod den svenske og den danske Konge, — en Tilbagegivelse, som Hertugen ikke vilde indlade sig paa, før Egteskabet mellem ham og Haakons Datter Ingebjørg var fuldbyrdet. Følgen var, at den aftalte Egteskabsforbindelse hævedes, og at Haakon nærmede sig den danske Konge med Fredsforslag. En foreløbig Overenskomst tilveiebragtes ogsaa mellem Norge og Danmark ved Fuldmægtige fra begge Riger i Kjøbenhavn den 2de August 1308, og ved den lovede Kong Haakon sin Datter Ingebjørg til Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn; den danske Konges Søstersøn. Den endelige Fred mellem Rigerne skulde afsluttes ved et Møde mellem Kongerne selv, der aftaltes at skulle finde Sted den følgende Sommer ²⁾.

Nu optraadte Hertug Erik som den norske Konges aabenbare Fiende. Enkelte misfornøiede norske Stormænd havde, som sagt, allerede forladt sit Fædreland og vare traadte i hans Tjeneste; flere Overløbere har han rimeligviis ventet sig, naar han først med en Hærmagt havde vist sig inden Norges Grændser. Han gjorde midt i Vinteren mellem 1308 og 1309 et ødelæggende Indfald i Biken, trængte frem lige til Oslo, og beleirede, skjønt forgjæves, det stærkt befæstede Akershus. Man synes i Norge ikke at have været forberedt paa et hastigt Angreb; alligevel samlede Bønderne sig fra flere Kanter til Fæstningens Undsætning, og Erik fandt det raadeligst i Begyndelsen af 1309 at trække sig tilbage igjen til Sverige. En alvorlig Krig

¹⁾ Hr. Bjarne Kobinson og Hr. Thord Unge nævnes udtrykkelig som saadanne Overløbere. ²⁾ Thorkel. Anal. 98—103.

truede imidlertid Norge fra denne Side, nye Angreb kunde ventes, og Haakon skyndte sig at opbyde sit Riges Krigsmagt ogsaa fra Landets vestlige og nordlige Dele for at kunne have en stærk Flaade og Hær samlede ved Rigsgrændsen i sydøst, hvilken var nærmest udsat for Fiendens Indfald.

I denne Anledning henvendte Kongen sig ogsaa med sit Dypbud til Norges Erkebiskop og Biskopper, af hvilke han vel med Grund kunde vente, at de ei under de nærværende farlige Omstændigheder vilde unddrage sig for at komme Fædrelandet til Hjælp efter yderste Evne. Men Erkebiskop Jørund havde den 11te September 1308 fra Nidaros laabet udgaa en Kaldelse til alle Norges Biskopper at indfinde sig hos ham i Nidaros til et Provincialconclium, der skulde aabnes den 9de Marts 1309¹⁾, men senere udsattes, som det laaber, til en Dag i April eller Førstningen af Mai. Denne Kaldelse var vel tidligere end det kongelige Udbud, dog synes Kongen at have næret Mistanke om rænkfulde Hensigter; og heri maatte han bekræftes, da Erkebiskoppen, anmodet af Kongen og dennes Raad om at tilbagekalde Concliet, var saa langt fra at rette sig efter denne Dpfordring, at han meget meere drev endnu stærkere paa det. Da nemlig Biskop Arne af Bergen havde begjæret Udsættelse af det berammede Conclium, eller bedet sig undskyldt for at møde dertil personligen, saa gjentog Erkebiskoppen i Skrivelse af 6te Februar 1309, paa en Tid, da han utvivlsomt havde modtaget Kongens Udbud, sin Kaldelse til Biskoppen, hvis Nærværelse, han siger, han paa ingen Maade vil savne, og hvem han opfordrer til at sørge for, at Kongens Raad ei hindrer dette og andre Kirkens Anliggender²⁾. Biskop Arne lod sig stemme til at lyde Erkebiskoppen, og det samme var Tilfælde med Biskop Ketil af Stavanger.

Da Kongen nu den 20de Marts 1309 kom til Bergen for personligen at drive paa sine Rustninger, fandt han der begge Biskopperne, Arne og Ketil, rede at drage til Concliet i Nidaros. Kongen optog, som naturligt var, denne Afsærd meget ilde, og endnu samme Dag forkyndte han, efter Overlæg med sit Raad og i mange tro Mænds Nærværelse, Forbud mod Biskoppernes Reise. Han paalagde dem i Kraft af sin kongelige Myndighed, „under Fortællelse af deres Guds, Friheder og Rettigheder“ ikke at lyde Erkebiskoppens Kaldelse, men derimod følge Kongen didhen, hvor Rigests Vel udtrævede deres Nærværelse. Skulde Erkebiskoppen i denne Anledning foretage sig noget imod dem, saa skulde Kongen forsvare deres Sag for Paven eller hvilken som helst gyldig Dommer³⁾.

¹⁾ R. Dipl. III. 79. ²⁾ Erkebiskoppens tvende Breve R. Dipl. III. 81—83 og Bp. Arnes af 4de Marts 1309 Ests. 82, af 16de Marts 1309 Ests. 85 og af 23de Marts 1309 Barth. Nr. E. 509—511. ³⁾ Om disse Forhandlinger i det Hele see Kong Haalons Brev af 20de Marts 1309, R. Dipl. I. 106.

Dagen efter indgav virkelig ogsaa Kongen forskjellige Appeller til det apostoliske Sæde angaaende flere Ulemper (hvilke vides ikke), der paaførtes ham samt hans Klerker og Lægmand af Erkebiskop Jorund og nogle andre hans Rigets Biskopper; — og herom underrettede han ved Brev af 26de Marts Magisteren for sine Kapeller med Provster, Kapellaner og øvrige Klerker ved samme, idet han tillige erklærede at skulle med det Første sende Fuldmægtige til Nidaros for at tilskendegive Erkebiskoppen dette. De Domme, som muligens imidlertid kunde affiges i omhandlede Sager af en eller anden Prælat mod hans Klerker eller mod Lægmand under hans Besyttelse, skulde ikke agtes ¹⁾. Der blev nu intet af de to ovennævnte Biskoppers Reise til Nidaros; og da Biskopperne af Hamar og Oslo ligeledes maa antages at være udeblevne ifølge Kongens Forbud, saa maatte af den Grund det tilfagte Provincialconcilium have faldet bort, om end ikke Erkebiskop Jorunds strax efter i April Maaned indtrædende Død havde forhindret dets Afholdelse. Alle de fire Biskopper, Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingvald af Hamar, findes derimod, ligesom og Kapelmagisteren Finn Haldorsen, at have fulgt Kongen om Sommeren paa hans Tog til Rigsgrændsen, og at have været tilstede ved Mødet mellem den norske og danske Konge i Kjøbenhavn, hvor Freden mellem Norge og Danmark sluttedes den 17de Juli 1309 ²⁾ paa de i forrige Aar aftalte Betingelser ³⁾.

Erkebiskop Jorunds sidste Leveaar synes hverken at have hængaet ganske rolige, eller at have været for ham selv behagelige. I Striden med sit Kapitel havde han, som allerede fortalt, været den Tabende, og han synes siden lige til sin Død at have været meer afhængig af sine Chorsbrødre end en saa stolt Prælat uden Græmmelse kunde taale. Chorsbrødrene sees at have været begunstigede af Kongen, og det rimeligviis i saa meget høiere Grad, som Erkebiskoppen begyndte at blive ham mistænkt for hemmeligt Samhold med Hertug Erik og Rigets opfættige Stormænd. Man finder, at Kongen under sit Ophold i Nidaros i 1307 skænkede Chorsbrødrenes Kommune 100 Mark til bestandigt Aartidhold (aarlige Sjælemedser paa Dødsdagen) for sig og sin Dronning Cufemia ⁴⁾, og at han den 10de April 1308 ved et Vernebrev fra Dgvaldsnes i de allersterkeste Udtryk tog Chorsbrødrene og Alt deres, baade Kommunen og hver enkelt af dem tilhørende, under sin kongelige Besyttelse ⁵⁾. Erkebiskoppen vilde nu gjerne vinde dem, rimeligviis for at nyde lidt Føielighed af dem paa

¹⁾ N. Dipl. I. 107.

²⁾ Thorkel. Anal. 103—110.

³⁾ S. o. f. II. 142.

⁴⁾ Chorsbrødrenes Brev af 21de September 1307, N. Dipl. II. 75, jfrt. m.

Kong Haakons Brev af 12te April 1308, Esb. 77.

⁵⁾ N. Dipl. III. 77.

sine gamle Dage, og vel muligens især for ikke at frydes af dem i de Planer, han, som før omtalt, hemmeligen nærede mod Kongedømmet. Derfor var det ubetvibet, at han ved Brev af 15de Mai 1308 skjænkede deres Kommune (ad mensam eorum commanem) den forhen saameget omtvistede St. Michaels Kirke paa Stein¹⁾. Alligevel havde Chorsbrødrene endnu hans tidligere Afsærd mod dem i friskt Minde og undlode ikke at lade ham føle det, naar Leilighed gaves. Herom vidner deres strenge og vistnok ikke i Alt billige Dypførsel mod hans Ven, den oftere nævnte Prest Laurentius Ralfsøn.

Laurentius var fremdeles i stor Yndest hos Erkebiskop Jørund og blev af denne endog saa beskikket til Pönitentiarus og til at glemme St. Olafs Offer, en Gunst som misundtes ham af Mange. Det hørte til Erkebiskoppens Metropolitananskyldighed skundom at visiterer, personligen eller ved Fuldmægtige, i sine Lybbiskoppers Omraade. En saadan Visitation var bestemt for Jølands Vedkommende, og Erkebiskoppen besluttede efter Chorsbrødrenes Raad at sende Laurentius did som Bisitator, et Hverv hvortil han maatte synes særdeles stiftet baade formevelst sin Dygtighed og formevelst sit Kjendskab, som født og opbragen paa Jøland, til de derværende Forhold. Laurentius paatog sig det ogsaa, men udbad sig til sidsordnet Medhjælper en vis Broder Bjørn af Præbisebrødrenes Orden, der skulde præbise for Landsfolket. Erkebiskoppen fraraadede ham dette, baade fordi — som han sagde — en deelt Magt indesluttede i sig Spiren til sin egen Udelæggelse, og fordi han ikke havde nogen god Tro til Præbisebrødrenes Paalidelighed i det Hele. Chorsbrødrene derimod bifaldt hans Forlangende og skyndede ivrigt til dets Dpfyldelse — som man troede — af gammel Uvillie mod Laurentius. Enden blev, at Erkebiskoppen gav efter, og Laurentius og Broder Bjørn udnævntes til Bisitatorer med lige Myndighed. Erkebiskoppen viste dog Laurentius den særlige Gunst, at han overgav denne tre ubestrevne Pergamenter, alle med det erkebiskoppelige Segl under, hvilke det tilstodes ham at udfylde, naar Leiligheden krævede det, efter eget Lykke. Han maatte imidlertid iforveien sverge, ikke at ville indføre i disse Breve noget, som kunde være Erkebiskoppen eller hans Kirke til Glæde. Dette foregik hemmeligen, ifkun i Dvervær af tvende Erkebiskoppens For- trolige.

Begge Bisitatorerne fore nu i Følge til Jøland i 1307, medførende Erkebiskoppens Anbefalingsbreve til begge Landets Biskopper, Jørund af Hole og Arne Helgesøn af Skaalholt. De landede ved Cyrar (Drebatte) paa Sønderlandet kort før Thorlaks- messe om Sommeren (20de Juli) og drog strax til Skaalholt, hvor

¹⁾ N. Dnl. III. 79.

de blev vel modtagen af Biskop Arne. Allerede her reiste sig en liden Uenighed mellem Bisfitorerne, da Laurentius vilde, at Bjørn skulde prædike paa Thorlaksmesse om denne hellige Mand's Fortjenester, men Bjørn negtede dette og gjorde Spot af Helgenen. Men denne Uenighed, heder det, blev snart blisagt, da nemlig Broder Bjørn samme Aften blev heftig syg, ansaa Sygdommen for en Straf, og nu fandt sig i at prædike paa Messedagen. Siden gik det godt med Bisfitationen i Staalholts Bisfopsdomme; nogle Præster bleve affatte paa Grund af Uhyndighed, men den søielige Biskop Arne gjorde derved ingen Vansteligheder.

Mindre godt gik det, da Bisfitorerne om Høsten kom til Hole Bisfopsdomme. Biskop Torund havde nu i hele 40 Aar forestaaet Holestol, og havde i denne lange Embedstid vidst at erbyrve sig en overordentlig Indflydelse paa Nordlandet baade hos Geistlighed, Hovdinge og Bønder. Men om end hans flue Aand havde bevaret sin gamle Smidighed, saa vare hans Lemmer ved Alderen slivne. Han havde i den senere Tid unbladt at visitere saa flittigen, som ubfordredes, og han saa gennem Fingre med Uordener, som fandt Sted alleene rundt om i Bisfopsdommet, men ogsaa ved selve Bisfopsædet, lige under hans Vine. Han var derfor ikke synderlig vel stemt for Bisfitationen i det Hele, og dertil kom, at han oversaa Laurentius, hvem han i Forbumsdage havde fremhjulpet, og hvem han nu ikke kunde lide at see paa en Naabe som sin Overmand. Torund modtog begge Bisfitorerne tilsyneladende vel, men viste dog strax Broder Bjørn større Dymærksomhed og beholdt ham hos sig om Vinteren paa Hole, medens derimod Laurentius maatte skaffe sig Vinterophold et andet Sted.

Strax i Begyndelsen af 1308 opkom der Uenighed mellem Biskoppen og Laurentius; og da Broder Bjørn altid holdt sig paa Biskoppens Side, kom der ogsaa alvorlig Misforstaaelse mellem Bisfitorerne selv. Laurentius blev udsat for uverdlig Behandling af Abbeden af Thveraa, der vovede at sønderrive et af hiin forfattet Domsbrev lige for hans Vine; og Biskoppen med Broder Bjørn tog Abbeden til Forlig uden engang at tilkalde Laurentius. Endelig erklærede Broder Bjørn ganske egenraadigen, at han ikke vilde visitere de nordstlige Udlanter af Bisfopsdommet, og begav sig tidlig om Sommeren paa Hjemreisen til Norge.

Laurentius's Bemærkninger raadede nu denne, at han ogsaa skulde vende hjem, og det paa samme Skib som Bjørn, for at Bjørn ikke skulde faa Anledning til i hans Fraværelse at bagtale ham. Men Laurentius vilde fuldende sin Bisfitation i den nordlige Fjerding og blev tilbage. Folket lagde imidlertid nu alle mulige Hindringer i Vejen for

ham, og Biskoppen selv erklærede, at han ikke længer agtede ham for Biskop, da hans Nedsbroder havde forladt ham. Laurentius maatte da søge den videre Biskopation og berede sig til Hjemreisen. Biskoppen gjorde Forsøg paa at forlige sig med ham i Forsølen, men da Laurentius intet vilde give efter, skiltes de i Uvenskab. Laurentius gik den 20de August ombord fra Gaaseyre i Epassfjorden, og kom efter en lang og haard Rejse til Thronbhem ved Slutningen af September Maaned 1308.

Broder Bjørn havde imidlertid vundet Forspranget for ham og var kommen til Nidaros allerede den 8de September med Biskop Jorunds Brev og Budskab til Erkebiskoppen og Chorsbrodrene. Hverken Bjørns Ord, eller Biskoppens Skrivelse lod til Laurentius's Fordeel. Desuden havde Biskoppen noget senere om Sommeren sendt en Præst ved Navn Gudmund Halsdorsfson til Erkebiskoppen og Chorsbrodrene med mange Penge og Breve, der ligeledes indeholdt Beskyldninger mod Laurentius. Ogsaa dette Budskab var kommet Laurentius i Forskjøbet. Bjørn lagde i sine Klagemaal fortrinlig Bægt paa det, at Laurentius paa Island havde oplæst flere Erkebiskopsbreve, som han ikke vidste, hvortledes han var kommen til. Det var naturligviis de forhen omtalte blanke Breve, som Erkebiskoppen hemmeligen havde givet ham, hvilke Laurentius havde udfyldt og benyttet; men Chorsbrodrene, uden hvis Vidende dette var skeet, havde god Grund til at anke derpaa og at fremstille den brugte Fremgangsmaade som et Falskneri. Stemningen hos Chorsbrodrene var selvfølgelig høist fiendtlig mod Laurentius, og Ulykken var derhos, at Erkebiskoppen, som skulde være hans Støtte, paa denne Tid var bragt i en fuldkommen Afmagtsstilstand. Han havde nemlig tidligere haft Bæst i Foden; men denne slog nu op i Bugen, og Chorsbrodrene havde — heber det — taget Anledning af hans Sygdom til at berøve ham al Magt baade i verdslige og aandelige Ting. De overlode ham til hans Tjeneste tvende Svende og en Kof, og fjærned forresten fra ham alle hans Venner og fordums Tilhængere. I denne sorgelige Stilling kunde Erkebiskoppen kun lidet udrette for sin hengivne Tjener.

Ikke før kom Laurentius paa Bryggen i Nidaros, før Chorsbrodrenes Svende med bevæbnet Følge grebde ham og kastede ham i det værste Fængsel, som i Byen fandtes. De bemægtigede sig derpaa hans Gods og Brevskaber, som vare ombord, og bragte det alt under Chorsbrodrenes Forvaring. Dagen efter holdt Chorsbrodrene paa egen Haand Kapitel og havde i denne Forsamling mange hemmelige Overlægninger. I Spidsen for dem stod ved denne Tid Eilif Arnesfson Kortin, som nu var Official, og Audun Thorsbergsfson Raude, der stod i stor Anseelse hos alle Hovdingerne;

hans tredie Hovedstænde, Sigghvat Lande, var dengang bod. Den eneste Geistlige af Betydning, der siges at have taget sig lidt af hans Sag, var Presten Salomon Thoraldesen, der ogsaa var hjemvendt fra sine Studier i Udlandet, og siden blev Biskop af Oslo; men han kunde dengang ingen væsentlig Hjælp yde den arme Fange, da alle Chorsbrødrene vare imod ham. Reer Medfølelse vakte den haarde Behandling, der vederfores Laurentius, hos Erkebiskoppens Svende, hvilke kendte ham og holdt af ham fra ældre Tid. De samlede sig og yttrede aabenbare, at det var uforsvarligt saaledes at gribe, fængsle og mishandle en Mand, hvis Forbrydelse ikke var bevist, og som ikke var domfældet. Men hertil svarede Chorsbrødrene, at det virkelig var bevist, at han havde havt falske Breve med sig til Island og havde tilsneget sig Erkebiskoppens Segl for dem. Mange spurgte da, hvorfor Laurentius ikke maatte stilles for Erkebiskoppen selv. Man svarede, at Erkebiskoppen, efter at have hørt Broder Bjørns Fremstilling og læst Biskop Jorunds Breve, var bleven Laurentius saa vred, at han ikke vilde see ham. Dette sidste var dog — heber det — aabenbar Usandhed; thi Chorsbrødrene havde selv modtaget baade Bjørns Udsagn og Biskoppens Breve, medens Erkebiskoppen under sin Sygdom ikke havde det ringeste at raade.

Det synes dog ikke at have varet ret længe, før Chorsbrødrene foretog sig Behandlingen af Laurentius's Sag i et Kapitel eller Røde, som de holdt paa egen Haand uden at Erkebiskoppen var tilstede. De lode Laurentius tilkalde, og modtog ham sidende i al sin Herlighed paa kostbare Hynder, medens han, svag som han var efter den haarde Behandling, han havde lidt, blev sat lænket paa Gulvet. Da han med svag Stemme hilfede dem, var det saa langt fra at de gengjældte hans Hilsen, at meget mere en af dem spottende sagde: „Hoiere freg du Laurentius, da du læste Banskrevet over os.“ Der blev nu fremsat to Beskyldninger mod ham fra Chorsbrødrenes Side: først at han havde skrevet falske Breve i Erkebiskoppens Navn, — dernæst at han havde begaaet Underlæg med St. Olaf's Offer, medens han havde at oppebære dette, en Beskyldning — heber det — som aldrig havde været gjort for han drog til Island. Endelig bleve de Breve oplæste, som Biskop Jorund af Hole havde skrevet for at klage over ham. Chorsbrødrene opfordrede ham derpaa til at vedgaa de fremsatte Beskyldninger; men dette afflog han paa det bestemteste. Et stoiende Dyrkin fulgte. Endelig forelagde Kapitlet Laurentius tvende Billaar: enten at modtage sig Skrift i Norge, som Officialen maatte bestemme, — eller at fare tilbage til Island i Biskop Jorunds Bodd, og indtil sin Afreise være i Fængsel. Laurentius valgte — som det laaber mod Fordømming — det sidste. Alt hvad Guds, han havde

ført med sig, tilegnedes Nidaros's Kirke; han selv blev sat i et noget mildere Fængsel, dog i Lænker.

I hans Fængslingstid hændte det sig engang, at han uden Chorsbrødrenes Vidende, ved sine Bogteres Godhed fik Lov til at komme med Lænker paa ud af Fængslet og hen til det Bærelse, i hvilket den syge Erkebiskop laa. Han var allerede kommen i Døren, da han blev bemærket af nogle Chorsbrødre, der strax lode ham med Vold flæbe bort. Erkebiskoppen blev opmærksom paa Varmen og fik vide, at det var Laurentius, der havde villet tale med ham, men var bleven draget bort. Da udbrød han i Klager over deres begges Stilling: — han selv var saa langt fra at raade noget i vigtigere Anliggender, at han ikke engang raadede for hvad han skulde æde og drikke dagligen; og paa alle dem, som havde været hans hengivneste Tilhængere, kastede Chorsbrødrene sit bitterste Had. Laurentius blev fra denne Stund strengere bevogtet end før, og led meget om Vinteren, indtil han om Vaaren 1309 blev sendt i Lænker over til Jøland ¹⁾.

Hele denne Skilbring stiller de nidarosske Chorsbrødre i et ugunstigt Lys og maler med mørke Farver Erkebiskop Jorunds Afmagt og sorgelige Stilling i hans sidste Levedage. Man maa imidlertid erindre, at hvor oplysende og underholdende end Skilbringen kan være, saa er den dog given, ligesom Laurentius's Saga i det Hele, af en Mand, der var Erkebiskoppens Tilhænger og Ven, og derfor ikke stemt mod Chorsbrødrene. Man kan neppe ganske friskende den for Partisthed og Dverdrivelse. Laurentius havde kanske handlet i god Tro og efter sin bedste Overbeviisning. Men baade var Sagen med de blanke Breve under Erkebiskoppens Segl noget, hvorover Chorsbrødrene med Grund kunde føre Anke, naar de ei dertil havde givet sit udtryffelige Samtykke; og hvad Laurentius's Bestyrelse af Offeret til St. Olaf angaar, da er det let tænkeligt, ja hoist rimeligt, at han, ganske uden personlig Egennytte, kan have vist større Føielighed mod Erkebiskoppen end tilbørligt, og derved have krænket Chorsbrødrenes Ret til Medvidende om og Deelagtighed i Offerets Anvendelse. Om Retmæssigheden af Høle-Biskoppens Klager, kan ikke dømmes, da man ei kender deres Indhold. Hvad endelig angaar den Umyndigheds-tilstand, i hvilken Erkebiskoppen holdtes, da kan denne vanskeligen have været fuldt saa streng, som Laurentius's Saga skildrer den; thi det er forhen viist, at Erkebiskoppen netop den sidste Høst og Vinter, han levede, bestræbte sig ivrigt for at faa et Provinzialconcilium samlet om sig, og i denne Henseende endogsaa trodsede Kongens Ønsker og vel grundede Forestillinger. Og der findes dog intet Vink om, at det var Chorsbrødrene, som her handlede i Erkebiskoppens Navn, da

¹⁾ Bp. Laurentius's S. c. 17—26, Geopol. Narr. I. c. 18—20.

de tvertimod synes at have staaet paa den bedste Fod med Kongen. Erkebiskoppen har derfor neppe i det Hele været saa aldeles svag og afhængig, som Sagaen siger, om end maaskee Chorsbrødrene i Laurentius's Sag have havt et stærkt Saand paa ham, og vel ogsaa have benyttet sig af hans legemlige Svagheit til at forhindre hans Mellemkomst til deres Fiendes Laurentius's Bedste. Dette kunde falde tungt nok for den stolte og egenraadige gamle Mand, og hans sidste Dage vare derfor ganske vist ikke de blideste.

Erkebiskop Torund døde, inden Laurentius var bleven affendt til Island, den 11te April 1309, efterat han i noget meer end 20 Aar havde forestaaet den norske Kirke. At hans Metropolitanstyrelse ikke var uden Fortjeneste, og at han navnlig paa de tvende af ham holdte Provinzialconcliever udvirkede flere for Kirken gavnlige Bestemmelser, er paapeget. Han synes tilmed hverken at have manglet Kunnskaber eller Embedsdygtighed eller Virksomhed. Men de gode Egenskaber hos ham vare blandede med mange Svagheder og Feil. Stoltthed, Egenraadighed, Boldsomhed, Mangel paa sand Retfærdighedsfølelse og streng Rebelighed, Underordnen af Kirkens Gavn under personlige snart ærgerrige snart hebngerrige Hensyn, — dette er alt Pletter paa Erkebiskop Torunds Karakter, hvilke klart fremlyse af hans hele Embedsfærd.

65.

Eilif Arneson valgt til fiortende Erkebiskop. Biskop Arne Sigurdson af Bergen, hans Virksomhed og Strid med Lybkerne i Bergen.

Kongen havde i Bergen før den 8de Mai, og inden han endnu havde tiltraadt sit Tog til Gautelven, Underretning om Erkebiskoppens Død, i hvilken Anledning han tog en Deel Erkestolen tilhørende og i Jonskirken under Abbed Peters Tilsyn hensatte Penge, nemlig en Riste indeholdende Offer til St. Olaf, under sin Forvaring, idet han lod Pengesiften, efterat dens Indhold var optalt, henflytte til Apostellirkens Sakristi¹⁾. Kort efter, paa Reisen sydover, tog han ved Brev fra Dgvaldsnes paa sebvantlig Maade, i Erkestolens Ledighed, Nidaros's Kirke og dens Chorsbrødre under sit kongelige Vern²⁾.

Ved det dernæst foretagne Valg paa en ny Erkebiskop, kaarede Chorsbrødrene af sin egen Midte den oftere før nævnte, Eilif Arneson med Tilnavnet Kortin eller Kortti, der uden tvivl dengang var det mest anseede Medlem af Kapitlet, og i den seneste Tid Erkestolens Official. Laurentius's Saga giver ham det Vidnesbyrd, at han var en stor Hovding og af gode Seber³⁾. Han an-

¹⁾ Kongens Brev af 8de Mai 1309, N. Dipl. II. 82.

²⁾ N. Dipl. III. 86.

³⁾ „var hann mikill höfdingi ok góðsáugr madr“. W. Laur. S. c. 26.

som som Electus til Bergen den 1ste September, uidentviol for derfra at tiltræde sin Reise til Kurien. Reisen blev imidlertid udsat til næste Aar paa Grund af den silbige Aarstid ¹⁾.

Blandt Norges daværende Biskopper udmærkede sig Arne Sigurdsøn af Bergen ved stor Embedsiver men ogsaa ved en vis haardnakket Paastaahed paa sin Stols Bedste, som han undertiden drev vel vidt, og som indlebede ham i mere end een Strid baade med Overordnede og Underordnede. Strax ved sit Embedes Tiltrædelse søgte han at bringe Orden i en af Biskopsstolens Indtægter, nemlig det saakaldte Cathedralicum, hvilket ved denne Leilighed først omtales i Norge, skønt Afgiften maa antages der allerede tidligere at have været i Brug. Cathedralicum var en vis aarlig Afvendelse af hver Kirke i Biskopsbønnen, Klosterne alene undtagne, „til Moderkirken, ved hvilken Biskopsstolen er“. Af Biskop-Arnes Brev af 16de Martii 1306 til Presterne paa Sunnhordaland seer man, at den ifølge flere Dioecesan-Synoders Anordning skulde udredes med $\frac{1}{4}$ Løb Smør af hver Prest (Sogneprest?), Bisparierne (Chorsbrødrenes Bisparier?) undtagne, og med $\frac{1}{4}$ Løb af hver Kirke, liden eller stor. Han indskærper Afgiftens ordentlige Indbetaling til hans Udbudsmand, der ogsaa har at have alt Efterstaaende siden sidste Synode i Bergen ²⁾.

Arne tog sig ogsaa med Iver af Kirketugten, og henvendte i saa Henseende især sin Opmærksomhed paa Colibates Overholdelse blandt Presterne. Man kan skønne, at paa denne Tid Colibetet for saa vidt har været gjennemdrevet i Norge, at Presterne ikke meer vovede at indgaa noget ordentligt Egteskab; men desto almindeligere har det ganske vist været, at de holdt Friller, undertiden aabenbare, men oftest under Navn af Husholderster (lat. focariæ, i Danm. benævnte: Prestedeier). Denne Forargelse stræbte Arne at bortrydde ved Advarsler og Straffe. Paa en Synode i Bergen i 1307 varslede han tvende Prester om at forlade deres offentlige Friller inden een Maaned efter deres Hjemkomst ³⁾. Siden finder man, at han har truet flere Sogneprester med Affættelse fordi de holdt aabenbare Friller eller andre mistænkelige Kvinder i sit Hus; dog seer man ogsaa, at han har taget dem til Raade igjen, naar de rettede sig efter hans Befaling og skilte sig ved hine Kvinder ⁴⁾. Ogsaa over Egteskabets Hellighed holdt han med Strengthed og taalte ikke, at Egteskabet af Letfærdighed eller uden lovgyldig Grund skiltes ad ⁵⁾.

Biskop Arne førte omhyggeligt Tilsyn med de Klosters, der laa i

¹⁾ Salm D. S. XI. 631, (est. Bartholinste Mstr.).

²⁾ N. Dipl. III. 71.

³⁾ Salm D. S. XI. 565.

⁴⁾ N. Dipl. III. 88, 89.

⁵⁾ N. Dipl.

III. 87.

hans Biskopsbomme og ikke vare erimerede, d. e. med Paven's Utladelse undtagne hans biskoppelige Overopfigt. Dette Tilsyn var rettet ikke mindre paa Klostrenes Formuesforfatning og indre Orden, end paa Jagtagelsen af Biskopsstolens Rettigheder over dem. De ovenomtalte Concilliebestemmelser af 1306 vise, at ikke Alt i de norffe Klostre var som det burde være, og at Klosterlugten i visse Dele var slap. Biskoppernes Indblanding i deres Bestyrelse var derfor tugenslunde overflødig.

Augustiner-Klosteret ved Jonskirken i Bergen var paa denne Tid udmærket, især, som det lader, derved at det havde optaget for mange Proventfolk. For at hjælpe herpaa tillod Biskop Arne i 1306, at Klosteret udsendte nogle af sine Brødre for at indsamle Gaver ogsaa i andre Biskopsbommer. Man har hans Anbefalingsbrev af S. Die Martii 1306 til Biskop Ketil af Stavanger for en saadan Indsamler ¹⁾. Med de Under, som stode af det nævnte Klosters Fattigdom, fulgte ogsaa indre Uordener. Nogle af dets Noviser havde ikke alene lagt velbsom Haand paa hinanden indbyrdes, men ogsaa paa andre af Klosterets Folk samt paa enkelte Seculargeistlige, og havde herved, som og ved Udydighed mod Abbeden Peter samt sine øvrige Foresatte paa-braget sig Baus Straf. Desuden havde Flere ved Kjøb og Bestillelser sneget sig ind i Klosteret og erhjoldt prestelig Bielse. Herom henvendte Abbed Peter sig til Paven, og dennes Pontificarius, Cardinal Berengar, meddeelte ved Brev af 4de Februar 1308 Abbeden de Forholdsregler, han havde at følge ved at bestemme Straf over de Skyldige, ligesom han og befalede ham, saafremt nogen af Brødrene eller Conventerne befandtes at eje noget personligen, da at fratage dem dette og anvende det til Klosterets almindelige Bedste ²⁾. At Biskop Arne har medvirket baade til at disse Bestemmelser ere givne, og til at de siden bleve satte i Kraft, er høist sandsynligt.

Endnu klarere viser sig hans Virksomhed i visse Anliggender vedkommende Klosteret i Halsna paa Sunnhordaland. Ogsaa dette Kloster horte til Augustinerne's Orden, og dets Munkene vare regulære Kanoniker. Abbeden Jon og Munkene havde udstødt af Klosteret en Brøder, Eric den Færøiske, paa Grund af dennes Udydighed, og forlangte Biskoppens Stabsfæstelse paa Udstøelsen. Biskoppen overlagde Sagen med sine Chorsbrødre, og man var enig om, at den Udstødte vel havde høieligen forseet sig, men at Straffen dog var for haard, især da Abbeden ikke, førend han stred til at uddrive ham, havde sat ham nogen Pönitens og afventet hans Dpfyldelse af denne. Biskoppen lod Abbeden og Brødrene dette vide i en Skrivelse af 17de Februar 1307, hvori han tillige yttrede, at den udviste Fremfærd vidnede om Brødres-

¹⁾ N. Dipl. I. 96.

²⁾ Ranges Kth. 510, 511; Suhn D. S. XI 601.

tes eget Overmod, da den hverken var støttet paa Guds eller Men-
nestenes Lov. Han bød Abbeden for Fremtiden afholde sig fra saa-
dan Fremfærd, og ikke foretage slikt, om end større Forbrydelser vare
regangne, uden forud at have indhentet Biskoppens Raad ¹⁾). Erif
den Færoiske blev atter optagen i Klosteret, som af det Efterfølgende
vil sees.

Allerede denne Sag viser, hvilken stor Myndighed Biskoppen for-
værede og virkelig øvede over Klosteret. End meer lagdes dette kort
efter for Dagen i Anledning af en ny Abbeds Valg. Fornævnte Jon
bød nemlig den 12te Februar 1308, og tvende af Klosterets Ransker,
Erif (ikke den Færoiske) og Arne henvendte sig nu til Biskoppen som
Klosterets Diocesan for at erholde hans Veiledning med Hensyn til
Valget af en ny Formand. Biskoppen svarede dem imidlertid undvi-
sende, at da Klosterets lovbestemte Frist til at vælge eller postulere en
Abbed endnu ikke var udløben, hverken kunde eller vilde han blande
sig i Valget, saalænge ikke dette formeligen var ham overdraget. Her-
ned drog de tvende Brødre bort. Den 1ste Juni næst efter over-
bragte tvende Brødre Biskoppen et Brev, der forkyndte, at Conventets
Valg var eenstemmigen faldet paa den sidstnævnte Broder Erif. Bi-
skoppen, der synes at have ventet, at Valget, efter det forud givne
Bink, skulde have været formeligen overladt ham, var nu ikke tilfreds
med hvad der var skeet, og hang sig ved den Omstændighed, at de
vende Fuldmægtige intet ordentligt Valgbrev havde at fremvise. Han
underkastede derfor Valget tvende sine Chorsbrødres Undersøgelse, og
følge deres Indstilling erklærede han den 12te Juli med sit Kapitels
Samtykke det stede Valg for ugyldigt, og Valget nu hjemfaldet til
ham, eftersom den lovbestemte Frist for samme var udløben ²⁾). Bi-
skoppen valgte imidlertid „per provisionem“ den samme Broder Erif.
Det Hele opløste sig saaledes i en blot og bar Formalitetstvivl, som
og tjener til at betegne Biskop Arnes strenge Paaholdenhed paa Bi-
skopskolens Ret, endog hvor det gjaldt Formerne alene ³⁾).

Klosteret i Halsna gav snart Biskop Arne meer at tage Vare.
Den gjenindsatte Broder Erif den Færoiske gjorde nye Optøier, og
Klage førtes desuden baade over Abbed Erifs og over Brødrenes
lette Forhold. Biskoppen maatte i 1310 sende Inkwisitorer til Klosteret,
og flere slemme Ankeposter opstillede baade mod Abbeden og Brø-
drene, hvilke Ankeposter vise, at det stod meget slet til med Klosterlug-

¹⁾ Barth. Mfr. E. 314; Langes Klh. 563. ²⁾ N. Dipl. I. 106. Havde
nemlig ikke et Klosters Medlemmer inden en vis i Regelen bestemt Tid kun-
net endes en Formands (Abbeds eller Priors) Valg, saa tilkom det
vedkommende Biskop per provisionem at bestikke dem en saadan. ³⁾ Lan-
ges Klh. 563, 564.

ten der ¹⁾). Om Brødrenes urolige Mand og uklosterlige Færd vidner ogsaa den voldsomme Afsæd, som nogle af dem i 1310 tillod sig mod et Par af den stavangerste Biskops Leilændinger, hvilke de næsten sloge til Døde. Biskop Ketil kunde ikke faa Ret af Abbeden, for Kongen selv i 1313 maatte blande sig i Sagen ²⁾). Biskop Arne synes paa Grund af alle disse Misligheder at have havt en Reformation af Klosteret for Die; i det mindste lod han Ord falde om en saadan. Dog er det sandsynligt, at der ved et Besøg, som Biskoppen selv gjorde i Klosteret i 1311 og maastee ogsaa ved et senere i April 1313 er blevet i Mindelighed raadet Bob paa de værste Uordener, ligesom og at Abbeden og Brødrene ved at love Bedring for Fremtiden have formidlet Biskoppens vrede Stemning mod dem ³⁾).

Med de tybste Handelsmand og Haandverkere i Bergen havde Biskop Arne en alvorlig og langvarig Strid angaaende Tiendens Hævelse. Under den fra Midten af det 13de Aarhundrede stedse tilstaaende Handelsforbindelse mellem Norge og de nordtybste Handelsstæder, havde flere Tybtere taget Bolig i Norge, især i Bergen. De kunde hentreignes til to Klasser. Den ene var de saakaldte Sutere (salarar, sutorea, eg. Stomagere), Haandverksmænd, der havde sine Boliger i Baagobunden. Den anden var de saakaldte Winterstidbere (vetrsetar), Handelsmand, der forbleve Winteren over i Byen og der ejede Hus eller havde leiet saadant for det hele Aar. De første synes at have staaet under Kongens særlige Beskyttelse, rimeligvis imod at betale ham derfor en vis Kændelse. Med Hensyn til de sidste gjorde Lovens ingensomhelst Undtagelse, at de jo skulde yde de samme Udredelser til Kongedømmet som Byens indfødte Husbønder ⁴⁾). At nu alle disse Udlandinger i Bergen ogsaa betalte sin Tiende i Righed med de øvrige Bymænd, var i sig selv rimeligt, ligesom og at man dert fulgte den almindelig gjældende Vedtægt, at der hvor en Mand havde sit faste Bosted Julenat, der skulde han i Regelen yde sine offentlige Udredelser for det følgende Aar ⁵⁾).

Slig Tiendeydelse af de i Norge for længere Tid bosatte Udlandinger havde dog neppe tidligere været strengt overholdt. De tybste Handelsstæders Undersaatter vare overalt hvor de nedsatte sig i fremmede Lande tilbøielige til at umdrage sig saavidt muligt de almindelige horgertlige Skyldigheder, hvorimod de søgte at danne et eget Sam-

¹⁾ Evende udaterede Breve af 1310, og By. Arnes Br. af 9de November f. A. Barth. Rfr. E. 405—407.   ²⁾ By. Ketils Br. af 26de Februar 1311, Kongens Br. af 14de October 1313.

³⁾ By. Arnes Br. af 25de April 1313. Barth. Rfr. E. 409—10. Jfr. i det Hele Langes Rth. 564—569. Man har et Brev af Arne af 1ste April 1313 udsendt fra Galena, Barth. Rfr. E. 539.   ⁴⁾ Nyerø By-L. III. c. 6, N. g. 2. II. 203.   ⁵⁾ Sth. c. 7.

fund, der bestyretes af den Stad, hvorfra de vare udgangne, og som vedblev, selv i det fremmede Land, at vise Moderstaden Lydighed frem for Landets Styrelse. — En saadan Tilbøielighed viste sig ogsaa stærkere og stærkere hos Lydernes i Bergen, altsom de tydste Stæders Handel paa denne By udvidedes, og hine Stæders Magt og Selvfærdighed med raste Stridt gik fremad. Udentviul have Forsøg i denne Retning allerede i Kong Eric Magnufsons Tid fremkaldt den Bestemmelse i hans Ketterbød for Bergen af 9de Marts 1295, at det under Straf som for Høiforræderi forbydes baade Indenlandfke og Udenlandfke „at danne Foreninger (take sér nokor samheldni), eller oprette Samfund (gere nokor samhlæff var. samlag), eller forfatte Love og Bestemmelser for sig“ ¹⁾. Dsin Tilbøielighed viste sig ogsaa — som det laader — tidlig, netop i Uvillie til at erlægge Tiende efter de i Norge gældende Regler. Naaste har man i Begyndelsen viist sig mindre nøiesænde med dem heri, da deres Antal endnu ikke var ret betydeligt, og deres Ophold i Byen temmelig ustadigt. Men nu, da deres Tal bestandig var i Tiltagende ligesom ogsaa udentviul deres Formue, blev Tiendetravet strengere og vakte fra deres Side aabenbar Modstand.

Dette kunde ikke den ivrige Biskop Arne lade hengaa upaatakt. I Aaret 1307 blev det ham af Tiendesamlerne tilkendegivet, at alle Suterne i Baagbunden havde undladt at betale sin Tiende for det forløbne Aar for Paaste (9de Marts), hvortil de — som det heder — efter Ret og gammel Sevvane vare pligtige. Biskoppen kaldte dem for sig, paaminde dem om deres Skyldighed og erklærede, at han vilde fremfare mod dem paa Rettens Bei, hvis de ikke inden en vis Termin betalte. Suterne synes at have hensfudt sin Sag under Kongen, og at have paaberaabt sig det Ansvar, hvortil denne kunde drage dem, hvis de ydede Tienden uden hans Tilladelse. Biskoppen tilbød dem nemlig, at hvis de frygtede nogen Paatale fra Kongens Side, da skulde Tienden indtil dennes Ankomst til Byen blive nedfat hos Biskoppen under Laas og Luffe, saaledes at de selv havde Roglen. Herpaa vilde de imidlertid ikke inblade sig, men vedbleve i sin Modvillighed.

Nu blandede nogle af Kongens Raad sig i Sagen og bade Biskoppen om at udsætte Betalingsterminen, indtil han havde faaet tale med Kongen. Herpaa indgik Biskoppen. Men da han havde været sammen med Kongen (udentviul i Nidaros i Slutningen af April og Begyndelsen af Mai 1307) ²⁾, og denne ikke havde talt et Ord til ham om Suterne og disses Anliggende, saa kaldte han dem efter sin Hjemkomst atter for sig, foreholdt dem paa ny gjentagne Gange at opfylde deres Skyldighed, og lod, da det intet frugtede, løse i Stadens

¹⁾ N. g. 2. III. 24.   ²⁾ S. o. f. II. 115.

Kirker, at de paa Grund af Ubeblivelse med Tiendens⁴ Betaling vare forskyldne i den Straf, som Landets Love fastsatte. Derpaa kaldte han dem endnu en Gang den 10de September samune Aar for sig i sit Consistorium, hvor hans Ehbrosdrene og flere gode Mænd vare forsamlende, og opfordrede dem her baade selv og ved Andre til Udydighed, det han lovede dem Estergivelse af Straf og Bod, hvis de affode fra deres Modvillighed. Men da de fremdeles trodsede, saa forbød han dem høitideligen alle tilsammen Indgang i Kirken, og lod denne sin Dom skriftlig opsætte¹⁾.

Man savner bestemt Underretning om de nærmeste Følger af dette Skridt fra Bisfoppens Side. At i det mindste nogle af Suterne have givet efter, er rimeligt; men Modvillien hos dem var ikke ganske undertrykt. Dette viste sig tydeligen deri, at de kort efter gjorde sælles Sag med Vintersidderne i disses Udydighed med Hensyn til Tiendebydelsen.

I Aaret 1309 maatte nemlig Bisfop Arne atter optræde mod de forsømmelige Tiendebydere i Bergen. Denne Gang seer man, at de skyldige vare „somme Husbønder og andre Kjobmænd“, men især „de udenlandske Vintersiddere og Suterne i Baagsbunden“. „Det synes ham underligt — siger han i sit Brev af 4de Mai 1309 — hvi Vintersidderne og Suterne meer unddrage sig for sin Skyldighed mod Kirken end de øvrige indfødte Bymænd, da dog Christenretten paabyder alle Mænd i Landet Tiendebydelse af alt ret Erhverv paa det Sted, hvor Enhver befinder sig Julenat“. „Det er ogsaa — lægger han til — gammelt Løfte og Tilfagn af Bergensmændene, siden de lede den store Skade ved Byens Brand²⁾, at erlægge ordentlig sin Tiende efter den gamle Christenret; og det er at befrygte, at de Mænd, som ei ville holde dette Løfte, lidet betænke, hvad Staden kan overgaa, hvortil og Sandsynlighed har viist sig“. Bisfoppen opfordrede alle Geistlige i Bergen, og navnlig Sognepresterne, hver i sit Kirkefogd at kræve Tiende af de fornævnte Vintersiddere, blandt hvilke han udhævede tre ved Navn: Jon og Godif i Bredegaard og Engelbrikt Gamle Koning, at de skulde have betalt inden en vis kort Frist. I Tilfælde af Overhørighed erklærede han dem udstødte af den hellige Kirke og forbød dem Indgang i nogen som helst Kirke, indtil de underkastede sig Bod og bedrede sig. Denne Udstødelse af Kirken skulde lyses hver Helligdag, saalænge de fremtræde i sin Udydighed³⁾. Opfordringen blev udstedt under Kongens

¹⁾ Barth. Mfr. E. 388—391, jfr. Enhm D. S. XI. 565. ²⁾ Herved menes uden tvivl den store Brand, som overgik Bergen i 1248 om Sommeren, 14 Dage efter Jonsmesse. Haaf. Haakonss. S. c. 260; Jøl. Ann. 118. ³⁾ R. Dipl. II. 81.

Ophold i Bergen ¹⁾, og man saaledes formodes at være fæet med dennes Vidende og Samtykke, skjønt han ikke yndede Geistlighedens Brug af Bannet for at tilvinge sig sin Ret, og desuden fort i Forveien ved sit Brev af Høi Marts havde nævnt Externe blandt de Løsgjeld, som stode under Kongens Beskyttelse, og som af Geistligheden ikke maatte straffes, medens hans Appel til det apostoliske Sæde angaaende forskjellige Gjenstande stod uafgjort ²⁾. Sagen var maaskee, at denne Appel siden af Kongen var opgivet, som Følge af Erkebiskop Jorunds mellemkommende Død.

Bischoffens Opfordring frugtede som det lader paa de indfødte Bymænd, maaskee ogsaa paa Externe, som i den næste Tid efter ikke udtrykkelig nævnes i denne Strid, — men ikke paa dem, den fortrinsoviis gjaaldt, nemlig de tydske Winterfiddere. Disse fremturede i sin Rødvillighed, og de tre Hovedmænd, som Bischoffen tilforn navnlig havde afhøvet, bleve virkelig forbudne Indgang i Kirken. Men de foragtede Forbudet, og modtoges i Prædikebrødrenes og Minoriternes Kirker, under det Paaskud, at disse tvende Ordener vare underdragne den bischoffelige Myndighed. Allerede den næstfølgende Aite Mai udstedte nu Arne en ny Skrivelse i denne Sag til alle Geistlige i Bergen, Ordensgeistlige saavel som Verdseliggeistlige, i hvilken han advarede disse i strenge Udtryk mod at stede dem, som vare af Bischoffen erklærede i Forbud, Afgang til sine Kirker, og tillige udstrakte sit Forbud til alle de overhørige Winterfiddere.

De udenlandske Winterfidderes Trods — yttre Bischoffen i sin Skrivelse — nøder ham til at gribe haardere til efter Kirkelovene, end hans Ønske ellers var. Han har ofte med megen Staausel fordret, at de skulde opgive, hvad Værn de havde for sig, idet de ei vilde yde Tiende som Landets Indfødte, da dog udenlandske Winterfiddere i Bisshop Peters (1257—1270) og Bisshop Askatins (1270—1277) Dage betalte Tiende som Indfødte, ja endog i Bisshop Narves Tid (1278—1304), skjønt somme da unddroge sig fra sin Skyldighed. Dette kunde gamle Folk bevidne. De havde imidlertid hidtil kun svaret Bischoffen med korte og store Ord, ja saaledes at det ei bør gjentages for gode Christne. Bischoffen havde forbudt tre af dem, Formændene for den udviste Opsætsighed, de ovennævnte Engelbrukt, Gødit og Jon, paa Grund af deres Ulydighed, Indgang i den hellige Kirke. Men desuagtet hørte han, at disse Mænd gif i Kirke som Andre, idet de sagde, at de ikke vare udelukkede af de Kirker, over hvilke Bischoffen ingen Raadighed havde, nemlig Prædikebrødrenes, Minoriternes og visse andre. De lebede herved ensfoldige Christne i stor Wildfarelse, da de bragte dem til at tro, at den hellige Kirke er i sit Indre søndret, og

¹⁾ Kongen var der endnu den 8de Mai, s. o. f. II. 132. ²⁾ E. o. f. II. 126.

at den, som er udeluftet af een Kirke, ikke derfor er udeluftet af alle, — medens det dog er de Christnes Tro og saar i Credo: at een er den hellige Kirke, et Forbund af gode Christne over hele Verden, saa vidt som Christendommen strækker sig, — hvoraf følger, at hver, som af Kirken er udeluftet, ikke maa lovligen gaa i nogen Kirke, hvor han end er stædt. Nu da de førnævnte Vintersiddere, skjønt udeluftede fra Indgang i den hellige Kirke, fremture i sin Dndskab og Ulydighed, paaminde dem om ikke at gaa i nogensomhelst Kirke, førend de have forbedret sig. Handler nogen af dem herimod, da sætter Biskoppen ham i Forbud og Ban, forbydende ham fra samme Stund al guldelig Betjening af Kirken og al Omgang med Christne i Mad eller Drikke, i Tale eller Handel. De Geistlige forbyder Biskoppen paa det Strengeste at lade nogen af dem Afgang til sine Kirker; indfæde de sig alligevel der, skal Kirkens Formand lyse Ban over dem med Udflutning af brændende Kjerter og under Klokkeringning. Ingen Geistlig maa meddele dem „det hellige Embede“ inden Kirken, thi man skal vide for vist, at hver Geistlig som vidende meddeler bansat Mand dette, er selv udeluftet fra Indgang i den hellige Kirke, i hvad Slags Geistlig han end er, Klostermand eller Verdsliggeistlig, ja Prædikere og Barfodbrødre (Minoriter) saavel som Andre. Dette er overensstemmende med Pavenes egen Forordning. Biskoppen yttre vider, at han nu med fuld Taalmodighed har ventet paa at andre udenlandske Vintersiddere (han nævner ved Navn tretten) skulle komme og bøde Kirken. Men da dette ikke er skeet, forbyder han ogsaa dem Indgang i Kirken, indtil de bedre sig og gjøre Bod ¹⁾. — Den her paaanførte Fremførd af Prædikere og Minoriterne maa ganske vist agtes at have været høist uforsvarlig, dog var den slet ikke ualmindelig. Den maatte naturligviis give Biskopperne og Soznesprekerne den gyldigste Grund til Anke mod hine Ordener.

Men heller ikke det Skridt, Biskop Arne nu havde gjort, levede til det forønsede Maal. Da Vintersidderne rimeligviis oftest kun vare et Slags Handelsfuldmægtige eller Faktorer for større Handelshuse i tydske Stæder, og som saadanne let kunde omflyttes, saa maa man formode, at dette deres temmelig løse personlige Forhold til Bergens By har givet dem Leilighed til at komme bort derfra i Sommertiden med de tydske Handelskibe, og saaledes unddrage sig de videre slemme Følger af den dem personligen paalagte kirkelige Straf, med hvilken de vanskeligen kunde forfølges i deres fjærne Hjemstavn. Denne Omstændighed har uden tvivl gjort dem djærvere i deres Trods, især saalænge de, hvad vist ikke manglede, dertil havde sine Foresattes Bisfal. Man seer, at Sommeren 1309 er hengangen, uden at Biskoppen fik

¹⁾ N. Dipl. II. 83—85, sfr. 88, 89.

Ret paa sin Fordring, og at Vintersidderne stadigen have besvaret hans Krav med den Paastand, at det aldrig havde været Sedvane i Bergen, at de derværende Tybskere betalte Tiende. Denne Paastand maatte Biskoppen søge at tilbagevise, og hertil valgte han den Tid, da Erkebiskop Eilif, som Archielectus, opholdt sig i Bergen om Høsten 1309.

Den 18de September blev nemlig et Vidnesbyrd optaget i Sagen. En Deel tybske Vintersidder, hvoriblandt dog ingen af de tre tidligere banskatte Formænd nævnes, indkaldtes til Møde i den udvalgte Erkebiskops Herberge, og der, i dennes, samt flere kongelige Raadgiveres Dvervær, krævede Biskop Arne atter Tiende af dem. Han forklarede derhos, hvad han før havde gjort i denne Sag, og lod derpaa oplæse tvende Breve af Kong Haakon, hvori denne bød, at alle udenlandske saavel som indenlandske Mænd, i hvad Stilling de end monne være, skulde yde ret Tiende og al anden Skyldighed til Kirken og dens Ombudsmænd efter Guds Ret og Landslov og gammel Sedvane. Da svarede paa de andre Vintersidderes Begne Bernif Jungmeister, at det hidtil aldrig havde været Sedvane i Bergen, at Tybskerne betalte Tiende; han og hans Brødre havde været der meer end 30 Vintre og havde aldrig tiendet. Biskoppen lod strax oplæse et Brev, der udviste, at i Aaret 1296 den daværende Lagmand i Bergen, Hr. Peter Gudleiksføn, og tre Mænd med ham havde gaaet i Borgen for en Deel naangivne Tybskere, hvilke vare blevne satte i Ban, fordi de ei vilde gjøre sin Tiende, at de skulde betale inden en vis Frist. Nu vedgif Bernif, at han rigtignok for ni Aar siden havde betalt Tiende, men da tvang Kongens Ombudsmand i Bergen, Hr. Basse Guttormsføn, ham dertil med kongelig Magt. Baade Bernif og alle de øvrige tilstedeværende Tybskere erklærede atter reent ud, at de aldrig skulde yde nogen Tiende, førend Kongen tvang dem dertil; thi det havde aldrig — sagde de — været Sedvane.

Biskoppen derimod vedblev sin Paastand, at det var gammel Sedvane. Dette — sagde han — var under Ed vidnet for Biskop Narve, og han var derfor ikke pligtig til atter at optage Vidnesbyrd herom. Alligevel for Sikkerheds Skyld fremførte han to gamle Prester som Vidner, og spurgte Tybskerne, om de havde noget mod dem at indvende? Tybskerne svarede nei; men stode med det samme op og gif alle bort, uagtet Biskoppen forbød dem at gaa, førend Vidnerne vare afhørte. En Prest, med tvende andre Geistlige som Vidner, gif strax paa Biskoppens Bud efter dem og steynede dem tilbage; men de lode ikke Stevningen. Biskoppen lod da Vidnesbyrdene ligesuldt fremføre. Det ene af Vidnerne erklærede, at han for femti Aar siden, medens Peter var Biskop, samlede Tienden i Bergen, og da betalte de Tyb-

flere, som vare Vintersiddere, ligesaa vel som de Indfødte. Han opgav tre ved Ravn, dog lagde han til, at dengang var der faa Vintersiddere i Bergen. Det andet Bidne udsagde, at han havde været tilskede og hørt paa, at en Husbonde i Bergen havde klaget for Kong Haakon Haakonsøn over, at Presten ved Peters Kirke vilde udstøde af den hellige Kirke en Tybster, der boede hos ham, fordi Tybsteren negtede at gjøre ret Tiende. Hertil svarede Kongen: „Efterdi du leier til ham Hus paa tolv Maaneder som til vore Landsmænd og tager af ham den samme Skyldighed som af dine indenlandske Husfolkere, da ville vi, at han skal staa i samme Forpligtelse til Gud og den hellige Kirke med Hensyn til Tiende og anden Udveksel, som vort Lande Mænd.“ Bidnet udsagde fremdeles, at en Tybster laa syg, men Presten ved Korskirken vilde ikke meddele ham den sidste Salvelse, fordi han negtede at gjøre ret Tiende; da lod den Syge med Bidner betale Presten en halv veiet Mark i Tiende og modtog siden Sacramentet. Bidnet opregneede endelig ved Ravn tre Tybsterne, som dengang betalte Tiende, og det var for femti Mark siden eller længer. Begge Bidner erklærede, at de for otte Mark siden havde aflagt dette samme Bidnesbyrd for Biskop Narve i mange gode Mænds, indenlandskes og udenlandskes, Dørvær ¹⁾).

Dette optagne Bidnesbyrd godtgjorde i det mindste, at Tienden til forskjellige Løder havde været ubredt af tybste Vintersiddere, og at dens Opkrævelse af dem havde meer end een Gang været billiget af Kongerne. Det lod vel tillige den Sandhed skimte gennem, at Tybsterne oftest havde været uwillige til at ubrede Tienden, at de havde deels ved kirkelig deels ved kongelig Magt maattet tvinges dertil, og endelig at de i lange Mellemrum have undladt det. Dette kunde imidlertid i og for sig ikke hjælpe dem, saalænge det ikke bevistes, at deres Modstand eller Undblivelse havde Medhold i Lov eller Privilegium, hvilket ei var skeet. Saaledes opfattede Kongen Sagen, da den kom for ham. Thi Aaret efter 1310 udgav han tvende Breve af 10de og 30te November til Vintersidderne, hvori han siger, at det ved Bidner er bevist, at de i gamle Dage have betalt Tiende; og derfor befaler han dem at ubrede den efter gammel Viis, idet han tillige byder sin Sagmand og Syssemand i Bergen at staa den hellige Kirke og dens Ombudsmænd bi til at erholde Ret ²⁾).

Støttende sig til disse Kongebreve opfordrede Biskop Arne den 12te Januar 1311, i flere anseede Mænds Paahør, Kongens Fehirde (Statmester) i Bergen, Presten Botolf Haakonsøn (Chorsbroder af Ortnøerne), at hjælpe Kirken til at erholde sin Tiende af Vintersidderne ³⁾. Hvad Fehirden i Anledning af Biskoppens Opfordring har

¹⁾ R. Dipl. I. 109—112. ²⁾ R. Dipl. II. 90, 91. ³⁾ R. Dipl. III. 94.

foretaget sig, vides ikke; men saa meget seer man, at Vintersidderne strax efter gif saa vidt i sin Forbittrelse mod Biskoppen, at de mellem sig kom overeens om ingen Handel at have med Biskopsgaardens eller med andre Geistlige hverken i Kjøb eller Salg. Suterne i Baagshunden gjorde heri fælles Sag med dem, og nogle nys tilkomne tydske Kjøbmænd vovede paa Grund af dette Forbund heller ikke at handle med de Geistlige. Hvad der blev dem til dette Stridt var — som det heder — at Biskoppen havde ladet lyse Ban over den før omtalte Engelbrift Loning og hans tvende Kammerater (Gødit og Jon i Bredegaardens), hvilke altsaa fremdeles maa have været Formændene for Sammenrottelsen. Biskoppen lod da den 6te Marts 1311 forkynde for dem, at han for denne Gang, paa Kongens Bøn, ikke vilde foretage noget imod dem i Anledning af Tiendepbelsen, førend Kongen selv kom hid. Men alle Vintersidderne, som vare i Byen, skulde inden otte Dage indfinde sig hos Biskoppen og bøde ham, hvad de havde forbrudt mod ham og Geistligheden ved den fattede Bestemmelse, og have tilbageladit denne inden samme Tid. Gjørde de ei dette, da vare de faldne i Ban, og det „ikke i den bergenske Biskops eller hans Thorsbrøders Ban, men i den romerske Paves Ban, hans, som er den almindelige hellige Kirkes Forstander og alle Christnes sande Dommer“. Og dette Ban vilde blive lyst over dem meget snart, efterat den givne Frist var udløben.

Vintersidderne maa for det første have siddet Paamindelsen overhørig; thi den 20de Marts 1311 blev den gjentagen ¹⁾. Senere maa de dog sandsynligviis have hævet Handelsforbudet, om ikke før saa da Kongen kom til Bergen. Ved Midten af Mai Maaned 1311 finder man ham der tilstede ²⁾, og da et Forbud, som det Vintersidderne havde istandbragt, maatte ansees for indgribende i Kongedømmets Ret, har han ganske vist, med det Gode eller med Tvang, bragt dem til at opgive det. Ved Kongens Indflydelse maa det vel ogsaa være bevirket, at begge Parter fandt sig i at lade selve Tiendesagen komme til Afgjørelse for verdslig Dom. Man seer nemlig, at Vintersidderne have skudt sig under Landsloven, og at Biskoppen, skjønt saadant ganske vist ikke stemmede med hans Begreber om Kirkens Dommermyndighed i geistlige Sager, har modtaget Borgene af Husbonderne i Byen for at Vintersidderne skulde møde paa Stevne for Lagmanden i Bergen, Eindride, til dennes lovlige Drskurd eller Kjendelse.

Paa Mødet indfandt sig Biskoppens Ombudsmand fra den ene Side, og tvende af de udenlandske Vintersidderne, Jon Lybek og Ertman i Knausen, fra den anden, desuden Kongens Ombudsmand i Byen og mange andre gode Mænd. Biskoppens Ombudsmand fremførte Sogs-

¹⁾ N. Dipl. III. 96.   ²⁾ N. g. L. III. 80.

at indgive under næstfølgende 4de Marts i Forening med sit Kapitel en Appel til det apostoliske Sæde mod Lodins Valg. Han udhøvede heri den nævnte Omstændighed med de tre foregaaende færøiske Biskopper. Den første af disse, Peter, — sagde han — var for sin Bestikkelse til Færøernes Kirke den bergenske Biskops Kapellan og senere den Bergens Biskop (1257—1270); men i Mellemtiden bestyrede han Færøernes Biskopsstol i 10 Aar eller længer (1247—1257?). Næst efter ham toges Gaute, Chorsbroder af Bergen, til Færøernes Biskop og havde dette Sæde i 6 Aar eller længer. Hans Efterfølger var igjen den i forrige Aar afdøde Erlend, ligeledes forud Chorsbroder af Bergen, hvilken i meer end 37 Aar havde bestyret den færøiske Biskopsstol ¹⁾). Til at overbringe Erkebiskoppen og siden retligen forfølge denne Appel udnævntes samme Dag af Biskop og Kapitel Chorsbroderen Peter Haakonson den ældre, hvis Bemyndigelse hertil gjentoges i Rundtgjærelse af 23de Marts, under hvilken Dag samme Peter ogsaa bestikkedes til, som Biskoppens og Kapitlets Fuldmægtige, at møde paa det forestaaende Provinzialconcilium, hvis et saadant skulde blive afholdt inden Himmelfartsdag næstkommende (den 8de Mai). Han skulde efter Skik og Brug udbede sig Erkebiskoppens Følgeskrivelse (apostolos) med Appelen, som han derpaa, saavidt skjønes, skulde bringe til den pavelige Kurie ²⁾).

Biskop Arne havde tidligere, i en Skrivelse til Erkebiskoppen af 16de Marts i Anledning af Conciliet, meddeelt denne Appelen underhaanden og i Afskrift, og med det samme yttret, at han inden en Maaned efter Appelens Udstedelse agtede at lade sine Fuldmægtige tiltræde Reisen til Kurien ³⁾). Denne kom imidlertid ikke til at gaa saa hastig for sig. Thi endnu den 10de April var Peter Haakonson i Bergen. Paa nævnte Dag og Sted udstedte nemlig Biskop Arne og hans Kapitel, blandt hvis nærværende Medlemmer Peter nævnes, en Rundtgjærelse, hvori Appellen omtales som oplæst, og tillige Undskyldning anføres for det at Biskoppen ikke saa sig i Stand til at sende flere Fuldmægtige til det apostoliske Sæde i Anledning af Appellens Forfølgelse. Der var — heber det her — ved Bergens Kirke kun et bestemt Antal Chorsbrødre, nemlig 12 og ikke flere; og af disse vare for Tiden to i Paris for at studere, een i England, to i Kong Haakons bestandige Tjeneste, een i Erkebiskoppens Forretninger, saaledes at kun sex vare virkelig „residerende“ d. e. tjenstgjørende ved selve Kathedralkirken, af hvilke oven i Kjøbet een ved Løfte havde forpligtet sig til

¹⁾ Tvende Rundtgjærelser af 4de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 501—503, 509, ifr. Suhm D. S. XI. 627; og o. f. I. 435, hvilket sidste Sted ved nærværende kan fuldstændiggjøres.

²⁾ Brev af 23de Marts 1309, Barth. Mfr. E. 500—511; ifr. Suhm D. S. XI. 627.

³⁾ R. Dipl. III. 85.

at besøge St. Thomas i England, og da han allerede stod færdig til at tiltræde Reisen, ikke heller kunde anses for residerende. Dette ringe Antal hjemmeverende Personer til at tjene Kathedralkirken, og desuden de fiendtlige Indfald, hvormed Norges Rige netop forstyrres, var Aarsagen til, at Biskoppen ikke kunde affende flere Procuratorer i den Hæft, som Anliggendet fordrer ¹⁾).

Under denne Udhaling indtraf Erkebiskop Jorunds Død den 11te April 1309 ²⁾), og allerede den 17de i samme Maaned udstedte Nidaros's Kapitel, i Kraft af sin Myndighed medens Erkestolen stod ledig, Brev til Biskop Ketil af Stavanger (som den ældste af Norges daværende Lybbiskopper), hvori han underrettedes om Lodins lovlige Valg samt opfordredes til at indvie ham, efterat have tilfaldt tvende andre den nidarosiske Kirkes Lybbiskopper, og modtage paa samme Kirkes og dens Kapitels Begne hans Troskabs- og Lydighedsed (fidelitatis et obedientie juramentum) ³⁾. Først en Stund efter indtraf den bergenske Kirkes Appel og blev formeligen forkyndt i Nidaros, skjønt den, som ovenfor viist, allerede en Maanedstid forud der var underhaanden bekendt. Den lader ikke til at have gjort synderligt Indtryk paa Chorsbrødrene. De opfyldte uden Banfælgighed Biskop Arnes Forlangende om en Følgekrivelse (apostoli), hvilkens de udstedte den 10de Mai, affattet i Form af en Gjendrivelse (litoræ resulatoriæ). Efterat have omtalt Lodins Valg ved Nidaros's Erkebiskop og Kapitel samt den bergenske Kirkes Appel herimod af 4de Marts, erklærede de, at da Kirkerne og især Kathedralkirkerne Provision og Valg ifølge den canoniske Ret burde være fuldkommen fri, saa, om end den nidarosiske Kirke har besat Færøernes Biskopsstol engang af sit eget Skjød, en anden Gang af en anden Kirkes, — havde den dog derved hverken indbrømt eller havt i Sinde at indbrømme den bergenske eller nogen anden Kirke nogensomhelst Ret med Hensyn til Provisionen ⁴⁾).

Imidlertid havde, som sagt, det nidarosiske Kapitel, allerede før Appellens Modtagelse, givet Befaling til den udvalgte Lodins Indvielse, og Lodin synes nu, uagtet Appellen var ham bekendt, at have drevet paa at hiin Befaling skulde bringes til Udførelse. Da Biskop Arne hørte dette, tilskrev han den 31te Mai 1309 sine tre norske Medbiskopper, meddeelte dem sin Appel, og bad dem paa det instændigste at udsætte Indvielsen, indtil han selv havde faaet dem i Tale. Handlende de anderledes, yttrede han, vilde det være farligt for dem

¹⁾ Brev af 10de April 1309, Barth. Mfr. E. 512—14; jfr. Suhm D. S. XI. 628. ²⁾ S. o. f. II. 132. ³⁾ Brev af 17de April 1309, Barth. Mfr. E. 519. ⁴⁾ Brev af 10de Mai 1309, Barth. Mfr. E. 526—28.

selv, som det var fornærmeligt mod ham ¹⁾). Han skrev ogsaa den paafølgende 4de Juni til Kapitelet i Nidaros, og idet han bevidnede Chorsbrødrene sin Sorg over Erkebiskop Torunds Død, opfordrede han dem tillige, hvis de med Hensyn til den færøiske Kirkes Anliggender maatte have noget ham ubekjendt at indvende, at de da derom maatte underrette ham, før Sagen gik til Kurien. Thi saafremt han maatte finde, at nogen canonisk Indvending af dem med Beviser kunde anføres mod hans Forehavende, da vilde han derfra affaa og indvilge hvad dem syntes rigtigt ²⁾). Kapitelet havde i Grunden allerede afgivet Svaret paa denne Opfordring i det Appellen tilfældede Folge- og Gjendriveselsbrev, og rimeligviis har det ikke indladt sig paa nogen udførligere Beviisførelse for Biskoppen.

Lodins Indvielse blev dog for det første udfat. Man finder, at han, tilligemed Norges fire Lydbiskopper, har fulgt Haakon paa dennes Toa til Danmark i Juli Maaned 1309, og at han paa Tilbageveien Modet i Kjøbenhavn har været samlet med dem ved Eterøerne i tselvns Munding. Her forlangte han den 26de Juli af Biskop af Stavanger og Hamar at blive indviet ifølge det nidarøiske els Mandat. Men da foreviste Biskop Arne ham sin Appel i sinl og kundgjorde den selv i de øvrige Biskoppers Paahør. n maatte nu for det første opgive sin Paastand om at blive ind- og den appellerede Sag gik til Kurien, hvor den omtales som hen- staaende den 17de September 1310 ³⁾). Man ventede, at Lodin personligen skulde begive sig til Kurien for der selv at forsvare sin Sag, og Biskop Arne har, som det lader, formeligen opfordret ham dertil. Han undskyldte sig imidlertid med en gammel Fodskade, hvilken dog Modparten paastod allerede for længst var læget. Rimeligviis har Lodin fundet det unyttigt at paatage sig den besværlige og kostbare Reise, saameget mere, som den udvalgte Erkebiskop Eilif allerede havde overdraget ham den færøiske Kirkes Gods, saa at han indtil Sagen afgjordes havde tilstrækkeligt Underhold for sig og sit Folk ⁴⁾).

I Kurien henstod Sagen længe, og den var endnu uafgjort, da det almindelige Concilium, som siden nærmere skal omtales, i 1311 traadte sammen i Vienne. Men strax efter Slutningen af dette Concilium, ved hvilket baade Erkebiskop Eilif og Biskop Arne samt Fuldmægtige fra Nidaros's og Bergens Kapitler vare tilstede, blev

¹⁾ Brev af 31te Mai 1309, Barth. Mfr. E. 515—16. ²⁾ Brev af 4de Juni 1309, Barth. Mfr. E. 517—18. ³⁾ Om alt dette oplyser Brev af 26de December 1310 eller 26de Januar 1311, Barth. Mfr. E. 551—555, og af 30te Januar 1311, Sfs. 555—56. ⁴⁾ Vidnesbyrd af 1ste Februar 1311, Barth. Mfr. E. 556—58. Om det Hele jfr. Suhm D. S. XI. 676.

Sagen igjen bragt paa Bane, og det paa den Maade, at Erkebiskop Eilif paa egne og den fraværende Lodins Begue, samt Nidaros's Kapitel ved sin Fuldmægtige, paa den ene Side, og Biskop Arne selv samt Bergens Kapitel ved sin Fuldmægtig paa den anden, valgte til Boldsgiftsmand Erkebiskop Nikolaus (Ketilsøn) af Upsal, som ogsaa havde været ved Conciliet, og som tidligere under et Ophold i Bergen 1309, rimeligviis paa Tilbagereisen fra Kurien, hvor han havde søgt sit Pallium, var bleven noget bekendt med den omhandlede Sag ¹⁾. Dette skede i Vienne den 10de Mai 1312. Det bestemtes, at Boldsgiftsdommen skulde være affagt inden 30 Dage, efterat Erkebiskoppen af Upsal og begge Parterne vare komne til Brügge i Flandern, naturligviis paa sin Hjemreise; og Parterne skulde holde sig Dommen efterrettelig under en drøi Straf af 400 Florener i Guld ²⁾. Dette er den sidste Dplysning der gives om Sagens Gang. Erkebiskop Nikolaus's Dom er, saavidt vides, ikke bevaret; men man maa antage, at den er falden til Gunst for det engang skeede Valg, og at derpaa Lodin endeligen er bleven indviet. Thi baade findes Lodin opført i Rækken af færøste Biskopper ³⁾, og han nævnes som Færøernes Biskop i Annalerne der hvor disse omtale hans Død i 1316 ⁴⁾. Biskop Arnes Paastand synes ogsaa virkelig, efter alt hvad der af det nys anførte om denne Sag kan dømmes, at have været ganske blottet for gyldige Grunde; og hans Fremfærd ved denne Leilighed giver saaledes uidentvivel et Beviis blandt flere paa denne Prælats Stridbarhed og haardtakkede Fastholdenbed paa sin Kirkes Rettigheder, de være sig virkelige eller indbildte.

Det lader sig let begribe, at for en Biskop af Arnes Karakter maatte Kapelmagisteren og den hele Indretning med de kongelige Kapeller være en Torn i Diet. Alle Norges Biskopper følte vistnok nogen Uvillie mod Indretningen; thi om end ikke de kongelige Kapeller, med samt deres Forstandere og øverste Formand, ved de tidligere omtalte pavelige Bestemmelser vare aldeles unddragne den biskoppelige Myndighed, saa var det dog altid en ikke uvigtig Indstrækning i denne, at Kongen kunde bestikke Kapelmagister, og han igjen, eller og Kongen selv, de enkelte Kapellers Provster eller Prester. Rigstignok skeede Bestikkelsen under den mildere Form af en Præsentation eller et Forslag, men det laa dog i Sagens Natur, at vedkommende Biskop var forpligtet til at antage og indvie eller indsætte den Foreslagene, hvis ikke afgjørende canoniske Grunde kunde anføres mod hans Person. Ogsaa Kapelmagisterens Visitationss og Straffe-

¹⁾ Erkebiskop Nikolaus's Brev af 4de Martz 1309; Bergen, i Barth. Mfr. 503—504, jfr. Suhm D. S. XI. 627. ²⁾ Sv. Dipl. III. 62—64. ³⁾ Langes Eidskrift V. 44. ⁴⁾ Jol. Ann. 210.

ret med Hensyn til Kapellerne, skjønt den som ovenfor viist var tilstaaet med et vist Forbehold til Gunst for den biskoppelige Myndighed, maatte ikke bestomindre betragtes som et Indgreb i dennes Omraade. Netten endelig for Kapelmagisteren ved visse Leiligheder at optræde i biskoppeligt Skrud og forrette Gudstjenesten paa biskoppelig Viis kunde i hine Tider ikke gjælde for noget uvæsentligt, men maatte fortolkes som et Tegn paa, at denne Prælat i ydre Verdigheid paa en Maade sibeordnedes Biskopperne; saaledes vilde Kongen i det mindste ganske viist have det forstaaet.

Men maatte alt dette gjøre et ubehageligt Indtryk paa de norske Biskopper i Almindelighed, saa var dog utvivlsomt Bergens Biskop den, som det allermeest vedrørte. I hans Biskopsbomme var nemlig sammenligningsviis de fleste kongelige Kapeller beliggende, og hvad der var saarest, han havde Apostelkirken og Kapelmagisteren lige under sine Vine i samme By, hvor han havde sit Sæde og sin Kathedralkirke. Her laa altsaa Anledning til fiendtlige Rivninger nærmest.

Til at fremkalde saadanne hidrog ogsaa den Ubestemthed, som endnu i mange Stykker raadede med Hensyn til Kapelmagisterens firkelige Stilling. Hans af Paven udtalte Forstanderskab for alle de kongelige Kapeller kunde forklares i en videre og i en engere Udstrækning. Kongen og Kapelmagisteren selv foretrak det første, Biskopperne naturligviis det sidste.

Strax efter Indstiftelsens Grundlæggelse kom det derfor til Tvist om dens Fortolkning. Man seer, at Kongen og Kapelmagisteren, viist nok med Uret, forklarede Pavens Udtryk: „fore st a a (præsit)“ saaledes, at Kapelpræsterne vare ganske undbragne vedkommende Biskoppers Dommermyndighed, — at det tilkom Kongen at foreslaa eller præsentere dem for Kapelmagisteren, og at det tilkom denne at ind- og afsætte dem, uden at adspørge Biskoppen, — og endelig at Kapelmagisterens Visitationstret over Kapellerne udelukkede Biskoppens. Sagen var aabenbar den, at Kongen ansaa Indstiftelsen, som den fra Paven var udgangen, ifkun for et Grundlag, hvorpaa der efterhaanden til Kongebømmets Fordeel skulde bygges videre. Biskopperne følte dette og fandt det bedst i Tide at rykke frem med sine Indsigelser og meddele Paven sine Ankeposter. Hvo af dem der har gjort det første Skridt, vides ikke sikkert, men ganske rimeligt er det, at det netop har været Biskop Arne.

Maaskee have allerede i 1308 Forespørgsler været gjorte i Kurien angaaende Udstrækningen af den Kapelmagisteren indrømmede Myndighed, og i Forbindelse hermed Klager forte og Dplysninger meddeelte. Pave Clemens V synes ogsaa nu at have seet, at den Indstiftelse, til hvilken han havde givet sit Minde, lettelig kunde op-

fattes paa en Maade, der var anstødelig for den biskoppelige Myndighed, og ubvædet saaledes, at den muligen kunde komme til at svække denne i utilbørlig Grad ligeoverfor Kongedømmet. I 1309 udstedte han derfor en Skrivelse, som nærmere fortolkede hans Indsigtelsesbrev af 5te Februar forrige Aar, og navnlig fremførte hans Mening med Udtrykket: „forestaae (præsint)“. Dette Ord, yttrede han, maatte ikke tages i en saa vid Mening, at Kapelpræsterne skulde være undtagne den biskoppelige Jurisdiction derved at Kongen præsenterede dem, eller Kapelmagisteren have Ret til at indsætte og afsætte dem, Biskopperne uadspurgte. Kongen — siger han — havde Ret at præsenterere, men Biskopperne til at ind- og afsætte. Nogle Kapeller vare desuden ei stiftede af Kongen eller hans Forsædre, og med Hensyn til dem havde Kongen og hans Kapelmagister aldeles ingen Ret¹⁾. Forbi Kapelmagisteren kunde vifitere, derved betoges ei Biskopperne deres Visitationeret. Med Hensyn endelig til de mindre Forseelser, i hvilke der var tilstaaet Kapelmagisteren dømmende Myndighed over Kapelpræsterne, da var dermed kun meent deres Forseelser vedrørende den canoniske Gudstjeneste (horæ canonicæ) og deres Overtrædelse af de for dem særligt givne Bestemmelser²⁾.

At denne pavelige Fortolkning ikke stod i nogen egentlig Strid med hans Indsigtelsesbreve, er klart; men alligevel har den ganske vist ikke været efter Kongens og Kapelmagisterens Sind. Om Kongen strax har gjort nogen Indvending imod den, vides ikke; saameget er dog vist, at alle Tvistepunkter ei dermed vare afgjorte. Allerede det følgende Aar 1310 opstod Trætte mellem Biskop Arne og Kapelmagisteren, Finn Halvorsen. Den første beskyldte nemlig Kapelpræsten ved Allehelgens Kirke og Hospital i Bergen for at tilegne sig andre Sognekirkers Lig, Offer og Tiende tvertimod Biskoppens Forbud. Han kaldte den 31te Martis Præsten for sig og truede ham med Ban, hvis han ikke afstod hermed. Næste Dag bragte Præsten Biskoppen et Brev fra Kapelmagisteren, hvori denne paastod, at Præsten var i sin gode Ret, naar han meddeelte de geistlige Sakramenter til dem, som boede paa Grunde i det omhandlede kongelige Kapels Sogn, og henstod Sagens Afgjørelse til Kongen, naar denne kom til Bergen. Tvisten har altsaa angaaet Grændsen for Allehelgens Kirkens Sogn. Da Biskoppen imidlertid ikke vilde laane Dre til Kapelmagisterens Forsikling, saa appellerede Finn til Paven og udbad sig Biskoppens Føl-

¹⁾ Man skulde heraf næsten formode, at der har været gjort Forsøg paa at udstrække Kapelmagisterens Myndighed over alle Landets Kapeller, ikke blot de 14 kongelige; eller have maastet Biskopperne vplyst, at ikke alle de 14 vare virkelig sunderede af Konger? ²⁾ Suhn D. S. XI. 626 giver Indholdet af Bavebrevet, hvis Datering ei anføres, efter Barth. Rskr. E. 523.

gebrey (apostolos), hvilket Arne den 14de April meddeelte, idet han dog erklærede Appellen for ugrundet ¹⁾. Sagen var i sig selv ubetydelig, men viser hvor spædt Forholdet var mellem de to Prælater.

Biskopperne, og ganske vist især Arne, greb enhver Anledning til at bringe Kapelmagisteren og Kapelpræsterne i Forlegenhed. En saadan Anledning fandt de deri, at Kapelmagisteren, som ikke havde biskoppelig Biele, ikke selv kunde forrette, til Tjeneste for de ham undergivne Kapeller, visse kirkelige Handlinger, hvilke kun en virkelig viet Biskop kunde udføre, f. Ex. at indvie den hellige Olie og Chrisma, som Præsterne skulde benytte ved Sakramenterne, rens Kirketegaarde, naar disse vare blevne besmittede, og saadant lignende. Hermed gjorde Biskopperne Vanskeligheder, naar det gjaldt Kapellerne, naturligviis paa Grund af det uafhængige Forhold disse paastode at indtage i andre Henseender. Men paa denne Maade stod det i Biskoppernes Magt at lægge Kapelpræsterne væsentlige Hindringer i Veien for en fuldstændig Udførelse af de gudstjenstlige Handlinger ved deres Kirker. Forestillinger imod en saadan Fremgangsmaade bleve naturligviis gjort til Paven, og denne nødtes herved til atter at indstride med sin Magtfuldkommenhed, denne Gang dog til Fordeel for Kapellerne og Kapelgeistligheden.

Ved Brev af 12te Marts 1311 fra Avignon bød han de norske Biskopper, at de skulde meddele „hans kjære Søn“ de kongelige Kapellers Magister, hans Efterfølgere og deres Vikarier Chrisma og hellig Olie for de Kapeller, som fandtes i deres Biskopsdømme, rens disse Kapeller, deres Kirker og Kirkegaarde, samt velsigne deres Altare og Billeder, saa ofte som saadant tiltrængtes eller fordredes af Magisteren eller hans Vikarier. Og for det Tilfælde, at Ulydighed skulde blive udviist mod dette hans Bud, overdrog han Abbederne af Lysø og Hovebø fuld Myndighed til at tvinge de trodsige ved Kirkens Straffe til at efterleve det ²⁾. Ved et andet Brev af 13de Marts forkyndte Paven, at han, paa Kong Haakons Begjæring, havde udvidet sin tidligere Bestemmelse angaaende Kapelmagisterens Brug af biskoppeligt Strub og Net til at uddele biskoppelig Belsignelse i Apostel Kirken i Kongens Nærværelse, derhen, at han skulde være berettiget til begge Dele paa hver af de større (dobbelte) Festsdage og ved Kapellernes Visitation, samt overalt hvor han forrettede Gudstjeneste i Kongens Nærværelse ³⁾.

Man mærker tydeligen, at Pave Clemens af de norske Biskopper er bleven gjort opmærksom paa de skadelige Følger for den biskoppelige Myndighed, som Kapel-Indretningen i Norge kunde drage efter

¹⁾ Suhm D. G. XI. 654, est. Barth. Mstr. E. 530.

²⁾ R. Dipl. I. 115.

116. ³⁾ R. Dipl. I. 116, 117.

sig, og at han derfor nu klogeligen ved nærmere Fortøllinger gjorde at den Indskrænkning i Kapelmagisterens virkelige Selvstændighed, som hans første Instruktionsbrev paa nogen Maade kunde tillade, medens han dog paa den anden Side ikke alene med Strengthed tilholdt Bistopperne at opfylde deres Skyldighed mod Kapellerne, men ogsaa, for at smigre Kongen, foregode Glandsen ved Kapelmagisterens ydre Optræden. Kong Haakon var visstelig altfor klog til ikke at skjønne Forskjellen mellem den sande Indflydelse og den tomme udvortes Glimler; men han maatte her lade det forblive ved Paven's Bestemmelser og troste sig med, at Grundlaget dog var der, og at heldigere Omstændigheder vel med Tiden kunde tillade Bygningens Fuldendelse. Det gik imidlertid her som med næsten alle Haakons med sandt Statsmandsblik udfastede Planer til den norske Samsundsordens Fornygelse: han døde for tidlig til selv at see dem grundigen gennemførte; og den Tilstand, som ved hans Død indtraadte i Norge, var saa langt fra at begunstige en Fremstriden i den af ham udpegede Retning, at den tværtimod virkede hemmende paa al videre Fremgang til det Bedre; og om den end ikke formaaede at lede Samsundsordenen tilbage i den Udviklingsgang, som Haakon saa kraftigen havde afbrudt, gav den alligevel Statsforfatningen et Ustøhedens og Forvirringens Præg, som altfor snart førte Rigets Selvstændighed Undergangen imøde.

67.

Erkebiskoppens Jarlsvoerdighed ophæves. Concilium i Bienne. Erkebiskop Eilif indvies. Strid mellem ham og Biskop Arne af Bergen om Inddrivelsen af Palliehjælpen.

Under alle de senest fortalte Begivenheder, i hvilke Biskop Arne af Bergen optræder som Hovedpersonen, var den udvalgte Erkebiskop Eilif Arnesøn endnu i Norge og havde ikke tiltraadt sin Reise til Kurien. Han var, som forhen ¹⁾ fortalt, den 1ste September 1309 ankommen til Bergen, og forblev der lige indtil henimod Aarets Slutning. Her indfandt sig hos ham kort efter hans Komme to Fuldmægtige fra det orknøiste Kapitel, Stefan og Anafol, hvilke meddeelte, at Kapitlet efter Biskop Dolgfinns Død (1286—1309?) havde valgt sin Archidiaconus, Biljalm, til hans Eftermand, paa hvilket Valg de udbade sig Erkebiskoppens Stadfæstelse. Eilif underrettede ved Brev af 12te September Biskop Arne herom, idet han opfordrede ham til, i Geistlighedens og Folkets Nærværelse, i Kirken at indstævne Alle, som maatte have noget imod den Valgte, Valgerne eller Valgmaaden at indvende ²⁾. Dette maa antages at have været en almin-

¹⁾ S. o. f. II. 133.

²⁾ Suhm D. S. XI. 630 (efter Barth Aft. E. 520).

delig Form, der iagttoges før Metropolitanen udtalte sin Stadsfæstelse af Biskopsvalg. Viljalm selv er rimeligviis først senere, efterat Stadsfæstelsen er foregaaet, ankommen til Norge. Hans Indvielse sættes nemlig i Annalerne til det følgende Aar 1310 ¹⁾, og maa da vel antages at være udført ved den ældste af Norges Lydbiskopper, Ketil af Stavanger, eftersom den udvalgte Erkebiskop selv endnu ikke havde modtaget biskoppelig Indvielse.

Endnu den 26de November sees Eilif at have været i Bergen. Paa denne Dag udstedte nemlig Biskopperne Thord af Garde paa Grønland, som just i dette Aar var kommen til Norge ²⁾, Ketil af Stavanger og Arne af Bergen, ifra sidstnævnte Stad, et Bidnesbyrd om, at den udvalgte Erkebiskop i behørig Tid efter sit Valg havde forladt Nidaros for at drage til Kurien, at han den 1ste September var kommen til Bergen, var der bleven opholdt længe af Modvind, og maatte nu opsætte sin Reise til Baaren, da ingen torde betro sig til det store Hav om Vinteren ³⁾.

Ifte meget længe efter synes Eilif at være dragen øster i Landet, uden tvivl for at finde Kongen, som denne Vinter havde sit Sæde i Viken. Det er rimeligt, at den udvalgte Erkebiskop selv har været tilstede i Oslo den 13de Juni 1310, da Kong Haakon ophævede det Lensforhold til Kongedømmet, i hvilket den afdøde Erkebiskop Torund var indtraadt, idet han af Kong Eric i 1297 modtog Jarlsverdighed ⁴⁾. I det Brev, som Kongen i denne Anledning udstedte i sit Kapel, Marie Kirke, i Oslo, heber det, at han anseer hiin Handling af Erkebiskop Torund og det nidarosiske Kapitel for ugylbig, og at han tilintetgjør og gjenkalder som magtesløs den hele Overenskomst. Han gjorde dette — heber det — „ifølge Retfærdigheds Krav, til Guds og den hellige Moders, Kirkens, Ære, og især for Jomfru Marias Skyld og den hellige Olafs, sin Frændes, Norges Riges Patronens og særdeles Beskytters“, — idet han af kongelig Myndighed „ved nærværende offentlige og pragmatiske Sanktion“ bestemmer, „at den nidarosiske Erkebiskop ikke er skyldig at gjøre meer for Kongedømmet og Kronen, end hans Forgængere have været tilvante efter de canoniske Love og Norges Riges Love og de fra umindelige Tider vedtagne Sedvaner“ ⁵⁾.

Kongens Udtryk falde som om han ved denne Bestemmelse befriede Nidaros's Erkestol fra en upassende Byrde og Indskrænkning. Fra den Side kan vistnok ogsaa Sagen sees; men neppe har dog den Anskuelse været den ene ledende i Kongens Fremgangsmaade. Det feiler ikke, at han jo har indseet, at det hele Forhold var ligesaa skadeligt for Kongedømmet og Landets Vel i det Hele, som stridende mod

¹⁾ Jøf. Ann. 200.

²⁾ Jøf. Ann. 196.

³⁾ Euhm D. S. XI. 631 (efter

Barth. Mfr. E. 317).

⁴⁾ Jfr. o. f. II. 81.

⁵⁾ Thersel. Anal. 110.

Kirkens Kald og Verdighed, og at han ikke mindre af den første end af den anden Grund har søgt det ophævet saasnart passende Leilighed dertil gaves. Et Gode for Norge var det utvivlsomt, at denne Kilde til mangfoldige Forviklinger snarest muligt tilstoppedes. Ligesom det udtrykkelig i det omhandlede Brev siges, at hiin Overeenkomst i sin Tid var sluttet „uden Paven's Vidende og særlige Tilladelse“, saaledes findes heller intet Spor til, at Paven ved dens Ophævelse er bleven adspurgt, eller i mindste Maade har blandet sig i den Sag.

Kort efter finder man Gilis i Lunsberg, hvor han den 20de Januar 1310 modtog Paven's Kaldelse til et forestaaende almindeligt Concilium ¹⁾. Pave Clemens V havde ved den franske Konges, Philip den Smuckes, Indskydelse ladet sig bevæge til at laane sin Haand til den rige og mægtige Tempelordens Undertrykkelse. Denne Volds-handling begyndte i 1307 med alle Tempelherrers Fængsling i Frankrige. Den blev billiget af Paven i 1308; og ibet nu denne ved en Rundskrivelse af 12te August samme Aar underrettede alle den romerske Kirkes Prælater i hele Europa og ligeledes alle Konger og Fyrster om de store Forbrydelser, for hvilke Ordenen bekyldtes, og paa Grund af hvilke dens Medlemmer skulde fængsles og dens Ejendomme lægges under Beslag, indbød han tillige til et almindeligt Concilium i Vienne, der skulde afholdes i October Maaned 1310 deels for denne Sags Skyld, deels for andre Christenheden magtpaaliggende Sager, blandt andre Christendommens Forsvar mod de Bantroende ²⁾. Det var uden tvivl dette Brev, som Gilis modtog i Lunsberg den 20de Januar 1310. Beskyldningerne og den haarde Fremfærd mod Tempelherrerne vedrørte ikke særligen Norge eller dets Skatlande, da Ordenen der hverken visdes at have havt Medlemmer eller Ejendomme. Men paa Conciliet maatte ligesuldt den norske Kirke repræsenteres. Conciliet blev imidlertid udsat til October det følgende Aar, og en ny Kaldelse udgif i denne Anledning den 4de April 1310, hvilken findes at være bleven Biskop Arne af Bergen forkyndt den 15de Juni samme Aar ³⁾.

Det er sandsynligt, at Kaldelsen til Conciliet i Forbindelse med dets Udsættelse har bevæget Gilis til ogsaa at udsætte sin Reise til Kurien, da nu hans Indvielse og hans Møde paa Conciliet hensigtsmæssigt kunde stee under Eet, og en dobbelt Reise derved spares. Foruden den udvalgte Erkebiskop vare Biskopperne Helge af Oslo og Arne af Bergen udsæede til at overvære Conciliet ⁴⁾, ligesom ogsaa Befuldmægtigede (procuratores) fra Nidaros, Bergens og rimeligviis

¹⁾ Jøf. Ann. 198.   ²⁾ Suhm D. S. XI. 597, (efter Barth. Mstr. E. 584), jfr. Sv. Dipl. II. 544—552, hvor Paven's Breve i denne Anledning til Sveriges Geistlighed og til Sveriges Konge findes.   ³⁾ Suhm D. S. XI. 654.   ⁴⁾ Suhm D. S. XI. 597.

de øvrige norske Kathedralkirker Kapitler ¹⁾, samt muligens ogsaa fra de Biskopper, som ikke personligen mødte, vare der tilstede. Entelte af de gamle Annaler sige, at Eilif tiltraadte Reisen til Kurien allerede i 1310 ²⁾; men da man finder, at Biskop Arne endnu ved Udgangen af Martis Maaned 1311 befandt sig i Bergen ³⁾, og det vel er rimeligt, at alle de tre norske Biskopper gjorde Reisen i Følge, saa kan man med Grund antage, at Eilif først om Vaaren eller Sommeren 1311 har forladt Norge. I dette Aar blev han indviet af Pave Clemens ⁴⁾, rimeligviis i Avignon eller Vienne, kort før eller under Conciliet, altsaa hele to Aar efter sin Udvælgelse.

Conciliet i Vienne aabnedes den 16de October 1311, holdtes i tre Sæssioner og sluttedes den 6te Mai 1312. Meer end 300 Biskopper vare tilstede foruden ringere Prælater og mange fyrstelige Personer. I anden Sæssion den 3die April 1312, blev Tempelordenens Dphøvelse forkyndt, og i den tredie og sidste Sæssion en ny Tiende af alle geistlige Indtægter vedtagen til Understøttelse af et Korstog mod Christendommens Fiender i Osten. Om Sommeren 1312, rimeligviis mod dens Slutning, kom Erkebiskoppen og de tvende Biskopper igjen tilbage til Norge, efterat have lagt Hjemveien over Brügge ⁵⁾. Biskop Arne finder man hjemkommen til sin Stol før 12te September ⁶⁾, og Erkebiskop Eilif var i Oslo den 8de October ⁷⁾.

Reisen til og det langvarige Ophold ved Conciliet faldt, som let kan tænkes, de deeltagende norske Biskopper kostbart. Da Biskop Arne var kommen hjem til Bergen, klagede han strax over den megen Gjæld, hvormed han og hans Kirke (Kathedralkirken) i hiin Anledning var bleven betyngtet, og hvilkens var saameget byrdefuldere, som Kirken selv til sin Istandsættelse fordrede store Udgifter. Han gjorde derfor den 12te September 1312 med sit Kapitels Samtykke den Bestemmelse, at det første Aars Indtægter af de Præbender og andre Beneficier (Præstefald ⁸⁾) i Staden eller hans Biskopsdømme, som i de næste fem Aar bleve ledige, skulde indeholdes til Afbetaling af ovennævnte Gjæld og til Kirkens Istandsættelse ⁹⁾.

I Forbindelse, som det lader, hermed gjorde han samme Dag en Bestemmelse med Hensyn til Besættelsen af de ledige Præbender ved hans Kirke. De ældre Medlemmer af hans Kapitel havde nemlig paastaet, at der ved denne Besættelse tilkom dem den saakaldte Optiøn, hvorved forstaaes, at naar en Præbende blev ledig, havde hver af Chorbødrene efter Embedsalders selvskreven Ret til at erholde denne Præbende, om han onskede den, istedetfor den han tidligere havde.

¹⁾ Sv. Dipl. III. 62—64; jfr. o. f. 149.   ²⁾ Jørl. Ann. 200.   ³⁾ S. o. f. II. 143.   ⁴⁾ Jørl. Ann. 200.   ⁵⁾ S. o. f. II. 149.   ⁶⁾ N. Dipl. I. 121.   ⁷⁾ N. Dipl. II. 97.   ⁸⁾ N. Dipl. I. 121.

Denne Paastands Rigtighed vilde Arne imidlertid ikke indrømme, fordi det, som han sagde, var usikkert, om en saadan Sedvane havde raadet ved Kirken i ældre Tid, og fordi den i ethvert Fald oftere var bleven tilfidesat i den nyere. Han erklærede derfor, i Nærværelse af alle sine for Tiden residerende (ved Kirken tilstedeværende) Chorbredre og med deres Pluralitets Samtykke, bemeldte Option for bestandig ophævet og ugyldig, idet han bestemte, at Bortgivelsen af de nu ledige og for Fremtiden ledighblivende Præbender i Kirken, frit og fuldt skulde udøves af Biskoppen med Kapitelets Samtykke, uden at Hensyn skulde tages til de ældre Chorbredres Ønsker, men Besættelsen stee alene efter personlig Fortjeneste og afhænge af Giverens (d. e. Biskoppens) Naade ¹⁾. Man seer at Biskop Arne har vidst at holde igjen med sit Kapitel og noie har paaseet sin Ret ogsaa ligeoverfor dette. — Hvorvidt forøvrigt Biskop Helge af Oslo har truffet lignende Forsøining i sit Biskopsdomme for at faa sine Reiseomkostninger erstattede, vides ikke.

De største Omkostninger i hiin Anledning faldt dog naturligtvis paa Erkebiskoppen, helst da denne, ved Siden af hvad Opholdet ved Conciliet kostede, ogsaa havde sin Indvielse og sit Pallium at bestride. Til det sidste havde han ifølge gammel sedvansmæssig og af Paven stadfæstet Ret, som før er omtalt ²⁾, at hævde den saakaldte Palliehjælp (subventio pallii) af sine Lydbiskopper, i det mindste af dem i selve Norge. Denne Hjælp har, som det laader, ifølge ældre Sedvane været ydet med en vis Pengesum af hver Biskopsstol i Norge, saaledes at det altsaa var vedkommende Biskop overladt at staffe Pengene tilveie inden sit Biskopsdomme paa den Maade, ham bedst syntes, eller hvis ogsaa Maaden var nærmere bestemt, Dpkrævningen i alt Fald var ham betroet ³⁾. Erkebiskop Gillf gif derimod en anden Wei, hvad enten han nu deri har havt ældre Exempel at følge, eller han selv dermed har gjort Begyndelsen. Han fordrede nemlig — som han sagde, ifølge pavelige Privilegier — i Palliehjælp af de norske Biskopsdommer Halvdelen af eet Mars Kirketiende, det er af den Fjerdepart af Tienden, som tilkom enhver Sognetirke til dens Dpretholdelse, og paastod derhos selv at opkræve den ved sine egne Fuldmægtige.

Maaden at staffe Bidraget tilveie er efter al Sandsynlighed bleven aftalt mellem Erkebiskoppen og hans norske Lydbiskopper om Høsten 1312 strax efter Hjemkomsten fra Conciliet, paa et Møde i den sydlige Deel af Landet (i Oslo eller Tunsberg?), ved hvilket ogsaa Kongen har været tilstede ⁴⁾. Om Dpkrævningen, ved hvem den nær-

¹⁾ N. Dipl. I. 122.

²⁾ Jfr. o. f. I. 422, 449.

³⁾ Jfr. Pave Alexander IV's Brev af 19de Marts 1255, N. Dipl. I. 39; s. o. f. I. 422.

⁴⁾ Jfr. Bp. Arnes Br. til Kongen af 1ste April 1313, Barth. Nr. E. 539.

mest skulde skee, er rimeligviis slet ikke, eller kun løseligen handlet ved denne Leilighed. I alt Fald findes intet Forbehold fra nogen af Biskoppernes Side dengang at være gjort ligesaaalidet angaaende Opkrævningen som angaaende Tilveiebringelsen. Men senere, da Biskop Arne af Bergen var kommen hjem til sin Stol, og Opkrævningen skulde tage sin Begyndelse, fik sidstnævnte Prælat pludselig Betænkeligheder ved Sagen i det Helt.

Tingen synes at have været den, at Erkebiskoppen til sin befuldmægtigede Indsamler i Bergens Biskopsdomme ikke udvalgte Biskop Arne-selv eller nogen af hans Kapitel — hvilket Biskoppen ubetvivelig havde ventet —, men derimod Provsten ved Apostelkirken, Kapelmagisteren Finn Haldorsøn, med hvem vi have seet at Arne stod paa en meget spændt, ja vel endog uvenstabelig Fod, og hvis hele Embedsstilling var Biskoppen et Anstød. Dette var meer end den stivsinde Prælat kunde taale, og nu styrte han sig ind i en Strid med Erkebiskoppen og hans Fuldmægtige, hvilken han paa sin sædvanlige Viis førte med skarpe Indsigelser og Appaller.

Striden synes at have taget sin Begyndelse seent paa Aaret 1312 (i October eller November), da Erkebiskoppen paa sin Hjemreise til Nidaros fra det sydsøstlige Norge maa have opholdt sig en Stund i Bergen og maaskee netop da har meddeelt Kapelmagisteren sin Fuldmagt. Biskop Arne kom nemlig nu frem med Begjæring om at faa see de Pavebud, som Erkebiskoppen maatte have for sig i sin Fremgangsmaade, hvilken Biskoppen ellers fandt stridende mod gammel Sedvane og frænkende for hans Biskopsstols Rettigheder. Erkebiskoppen agtede imidlertid ikke paa dette Biskoppens Forlangende, hverken da det fremsattes for ham i Bergen, eller senere da det gjentoges for ham efter hans Hjemkomst til Nidaros; og under dette begyndte Finn Haldorsøn Opkrævningen. Men nu lod Biskop Arne ikke længe vente paa sin kraftigere Indstriden. Den 29de December 1312¹⁾ udstedte han nemlig i Bergen en Appel mod Erkebiskoppen til Paven, og samme Dag lod han en Rundskrivelse udgaa over hele sit Biskopsdomme, hvori han underrettede Folket om den foretagne Appel og under Vanstrubsel forbød Tiendens Betaling til Finn paa Erkebiskoppens Begne.

I sin Appel-Skrivelse paaanfer Biskop Arne især, at Erkebiskoppen havde overdraget Tiendens Opbørsel til Finn. Han selv havde — siger han — medens Erkebiskoppen opholdt sig i Bergen ostere tilbudet

¹⁾ Brevene ere rigtignok i de Barth. Afskrifter daterede Themasmedse Dag i Julen (d. e. 29de December) 1313; men hele Sammenhængen viser, at her menes 1312, og at Biskoppen maa have regnet Aarets Begyndelse fra Juledag, den 25de December.

sig, at ville tjene ham og Nidaros's Kirke i Henseende til subventio pallii med alt det samme som de øvrige Lybbiskopper indvilgede efter gammel Sebvane. Men desuagtet havde Erkebiskoppen overdraget Dphørselsken til Finn, da dog aldrig forhen nogen Erkebiskop havde overdraget den til nogen anden end vedkommende Biskop selv ¹⁾.

I sin Rundskrivelse til Folket i sit Biskopsdømme siger han, at han har spurgt for Sandt, at Provsten til Apostelkirken i Bergen, Hr. Finn Halvorsen, har, ifølge Brev og Budskab fra Erkebiskoppen, afhændet og solgt til Forskellige Halvdelen af de Tiender, som tilhøre Kirkerne til deres Vedligeholdelse. Da Erkebiskoppen — vedbliver han — sidst var i Bergen, tilbød han denne paa egne og Kirernes Vegne at den Tjeneste, som syntes de øvrige Rigets Biskopper passende, — saa og, hvis Erkebiskoppen kunde bevise nogen videre Sebvane, hvilken hans Formænd havde fulgt, da med de andre Biskoppers Raad, at ville rette sig efter denne; men saafremt Erkebiskoppen havde for sig noget Bud af Paven i denne Sag, saaledes at Paven havde paalagt ham eller hans Formænd at indsamle den halve Kirketiende paa den Raade, han nu gjorde, bad han ham og lod ham bede, baade under hans seneste Dphold i Bergen og efter hans Komme til Thronhjelm, at han vilde vise Biskoppen eller hans Udbudsmand de Pavebreve, hvorpaa han paaistaar at dette grunder sig. Da nu Erkebiskoppen lod dette hengaa uden at fremvise de forlangte Breve, — da han for det andet ei vilde høre Arnes Bøn og Tilbud, — og da han for det tredje ved sine Breve tilegnede sig Kirkegods i Arnes Biskopsdømme, hvortil han ei for Biskoppen havde godtgjort sin Ret; — saa erklærede Arne, at han, paa Grund af den Betyngelse og Uretvisshed, som synes ham af Erkebiskoppen at være tilføiet Kirkerne i hans Biskopsdømme, har appelleret denne Sag fra Erkebiskoppen til Paven. Derfor er det Biskoppens Raad og Villie og fuldkomne Bud til alle dem, der have modtaget eller kjøbt Tiende af Hr. Finn, at de skulle betale alt det modtagne til de Personer, som Biskoppen eller hans Udbudsmand have bestiftet til Dphørselen, og for Fremtiden ikke udbrække sine Hænder efter Kirketienden. Dog skal — siger han til Slutning — Halvdelen af Kirketiendens Verd ligge urørt hos Kirernes Udbudsmand, Erkebiskoppen til Haande, hvis denne senere vil eller kan bevise sin fulde Ret til den. Han paaminder endelig alle Angjældende at handle efter dette Brev, hvis de ei vilde udsætte sig for hans Ban ²⁾.

Dette Skridt af Biskoppen fremkaldte strax en Modappel til Paven fra Hr. Finns Side af 2den Januar 1313, i hvilken der anbedes over, at Arne havde truet dem med Ban, som kjøbte eller solgte Tienderne.

¹⁾ Suhn D. S. XI. 716 (efter Barth. Mfr.).   ²⁾ N. Dipl. III. 100; Suhn D. S. XI. 917 (eft. Barth. Mfr. E. 571—573).

Og nu udspandt Striden sig i en langvarig Skriftverling mellem de angjældende Parter.

Den 3die Januar gav Biskop Arne Thorstein, Sogneprest til St. Peters Kirke i Bergen, sin Fuldmagt til at overgive Erkebiskoppen Appellen af 29de December, og den 22de Januar tilskrev Biskoppen Paven, idet han fremsendte til denne Kapelmagisterens Appel. Den 31te Januar overrakte Presten Thorstein Erkebiskoppen Biskop Arnes Appel i Bidners Dørvær. Ved samme Tid modtog Elisif ogsaa Kapelmagisterens Klager over de Hindringer, Arne lagde ham i Veien i Tiendens Indsamling. Erkebiskoppen tilskrev derfor den 12te Februar Biskop Arne og gjorde ham bekendt med Hr. Finns Klage. Erkebiskoppen — heber det i Brevet — havde saavel ifølge sit personlige Kjendskab til Arne, som ifølge dennes aflagte Ed (nemlig til Metropolitanen), sikkert troet i ham at finde den ivrigste Forsvarer af Ridaros's Kirkes Rettigheder. Nu bød han Biskoppen under Suspensions Straf at ophæve alle de Hindringer, han havde lagt i Veien for de erkebiskoppelige Tienders Opbørsel, da det tilkom Ridaros's Kirke, saavel efter gammel Sedvane, som efter pavelige Privilegier, at lade dem indtræve ved sine egne Fuldmægtige. Et Brev af lignende Indhold blev samme Dag af Erkebiskoppen udsærdiget til Finn Haldorsøn for af ham at meddeles Biskoppen, og heri opfordres denne til inden fem Dage efter Brevets Meddelelse at afstaa fra alle Hindringer imod Tiendeindsamlingen ved Finn, og gjentagde de Breve, han i den Anledning maatte have ladet udgaa, under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken. Den 2den Marts tilskrev Erkebiskoppen Paven med Klage over Arne: han gjendrev Grunden for dennes Appel og paastod at det tilkom ham selv i eet Aar at lade de omhandlede Tiender optræve.

Erkebiskoppens Brev til Finn Haldorsøn blev Arne forelæst den 15de Marts, men fremkaldte fra dennes Side ifkun en fornyet Appel til Paven af 19de samme Maaned. I denne Appel gjentog Biskoppen, at han forlængst havde bedet Erkebiskoppen vise sig de paabe- raabte Privilegier, uden at dette var skeet. Hvad Suspensionen angik, da ansaa han den for ugyldig, eftersom den var udstedt ikke alene efter at han havde indgivet sin første Appel, men endogsaa efterat denne var i rette Tid bleven Erkebiskoppen foreviist. Hertil kom, at ingen Erkebiskop af Ridaros i Løbet af 40 Aar havde hævet den omhandlede Tiende, og aldrig betjent sig til at have Penge i Bergens Biskops- domme af nogen anden end den bergenske Biskop selv. Dette var Grunden til at han paa ny appellerede.

Samme Dag, som Biskop Arne udstedte Appellen, udnævnte han sin Chorsbroder Magister Paal til sin lovlige Fuldmægtig og særlige

Sendemand for at overrække Erkebiskoppen den og forlange hans
 Folgeskrivelse. Han tilskrev ogsaa Erkebiskoppen et Brev, hvort
 han vel erkendte, at han ved sin Ed er forpligtet til at forsvare
 Nidaros's Kirkes Ret og Friheder, men — siger han — naar Bergens
 Kirkes Nødtigheder og Friheder staa paa Spil, maa det heller ikke reg-
 nes ham til Ulydigged, at han efter Evne forsvarer disse; og han
 tror ikke, at han forgriber sig paa Metropolitankirkens Friheder, men
 at han værtimod verner om dem, derved at han har befalet, at den
 omhandlede Halvdeel af Kirketienden, som skulde være Palliehjælp,
 bliver at forvare hos den bergenske Biskopsstols Udbudsmand, indtil
 Samsling af Prælaterne finder Sted. Han har heller ikke paa an-
 den Maade hindret Hr. Finn i Indsamlingen, end ved at indlægge en
 af den Grund, at de af det apostoliske Sæde givne Privilegier, paa
 hans og hans Mænds Fordring, ei bleve dem foreviste. Han beder Gud
 tilgive dem, der ophidsede Erkebiskoppen mod ham „til en Ratter for
 Folket, til Geistlighedens Skam og Guds Kirkes Forargelse“, da han
 dog stedse med Trostid har sluttet sig, og skal fremdeles slutte sig til
 Nidaros's Kirke. Han bønfaller endelig Erkebiskoppen indstændigen
 om, at han vil indrømme hans Ansøgning i dette Anliggende, og
 desangaaende fæste Lid til Overbringeren af nærværende Brev (Ma-
 gister Paal), i hvad han paa Biskoppens Vegne fremsætter ¹⁾.

Man maa af dette Brevs Form, der heel igiennem er meer und-
 skyldende end angribende, formode, at Biskop Arne nu i Grunden helst
 har ønsket et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, og at han for dette
 Siemod har givet sit Sendebud, Magister Paal, hemmelige og mundt-
 lige Forfrister; men for Verdens Dine og for sin egen Væres Skyld
 har den stivsinde Prælat ikke troet, at kunne lade den engang ind-
 appellerede Sag falde, uden at der gjordes et inødeføkkent Skridt
 fra Erkebiskoppens Side.

Muligen kan i denne Henseende Kongens Indblanding i Sagen
 have øvet nogen Virkning paa Arne. Man finder nemlig, at Kong
 Haakon har opfattet Striden paa en for Biskoppen ugunstig Maade,
 hvortil vel den Omstændighed har bidraget sit, at den af Kongen be-
 styttede Kapelmagister, Finn Haldorsøn, var som Part i Sagen ble-
 ven angreben af Arne paa en Viis, som viduede om denne sidste
 personlige Uvillie mod ham og hans Stilling. Det kan ogsaa vel
 hende, at Kongen under sit Ophold i Nidaros i Slutningen af Vin-
 teren (man seer af Breve, at han var der før 13de Marts og over
 den 2den Mai) har ladet sig undervise om Sagens Sammenhæng af
 Erkebiskoppen selv, og har fundet Arnes Fremgangsmaade upasfende
 og uretmæssig. Viis er det, at Kongen skrev til Bergen med streng

¹⁾ Barth. Nr. E. 538—39.

ialling, at Halvdelen af Kirketjenden skulde under Straf af Brev-ud (d. e. under Straf som for modvillig Overtredelse af Kongens Ordninger) udbetales til Finn Halvorsen som Erkebiskoppens Domsmand. Han bød tillige, at dette hans Brev skulde offentlig foreses. Biskoppen vovede ikke at modsætte sig Kongens Bud, og ret blev virkelig oplæst paa et almindeligt Thing i Bergen den 10de Marts.

Man seer dog, at dette ikke har affholdt Biskoppen fra tre Dage efter, som forhen fortalt, at fornøye sin Appel. Men samtidigt hermed skrev han den 10de Marts et undskyldende Brev til Kongen. Han yttrede heri, at han indsaa hvilken Fare og hvilket Pengetab de udsatte sig for, der handlede mod Kongens Bud, og at han derfor ikke kunde formene nogen at rette sig efter dette. Alligevel fandt han sig ulovligen behandlet, da man ei havde villet forevise ham eller hans Dombudsmænd de paaberaadte Privilegier, saa ofte han end havde forlangt det. Skeer dette — siger han — saa er han rede som skyldig til at gjøre alt efter gode Mænds Billie, ligesom han og er rede til at yde Nidaros's Kirke al gammel sedvansmæssig Ret, og byder den i dette Stykke al den Tjeneste, som de øvrige Rigets Biskopper ville underkaste sig. Han beder til Slutning sin „gode Herre“ lægge et godt Raad til, at ikke af denne Sag skal reise sig videre Forvilling og Sjælesfare¹⁾.

Men allerede før Kongen havde modtaget dette Brev, havde han tilskrevet Biskoppen et nyt, hvori han med et Slags Vebredelse yttrede, at det forekom ham underligt, at Biskoppen ikke den foregaaende Høst havde talt med ham om den Sag, hvorover han nu gjorde saa store Dphævelser. Denne Kongens anden Skrivelse blev sendt med den samme Prest Thorstein, som den 31te Januar havde overbragt Erkebiskoppens Arnes første Appel; Skrivelsen har altsaa været udfærdiget i Nidaros. Den kom Arne til Hænde den 30te Marts, og blev besvaret af Biskoppen fra Halsna den 1ste April. I sin Svarskrivelse undskylder han sin Taushed forrige Høst dermed, at han dengang ikke troede det nødvendigt at tale videre om den Sag, eftersom man sagde, at Privilegier vare Forhaanden, hvilke paa Forlangende kunde fremvises. Nu — vedblev han — kunde ikke hans Modparter sige, at saadant jo var blevet senere forlangt baade i Bergen om Høsten og i Throndhjem i Vinterens Løb, hvilket er vidnesfast. Maaffee har Kongen seet hine Privilegier, men Biskoppens Bon er ikke bleven fyldestgjort, endstjønt det ikke var meer end skyldigt, at man oplyste, hvad Ret man havde til det man fordrøde, helst da den omhandlede Hjælp søges paa en ny Maade, medens man kun har gamle og i

¹⁾ Barth. Mfr. E. 538—39.

lang Tid tilfidesatte Privilegier for sig. Biskoppen under sin Erkebiskop og Nidaros's Kirke al Hæder, Lydighed, Tjeneste og sevsansmæssig Ret, men til ingen nye Paalæg vil han, hvis han raader, pligte Bergens Kirke i sine Dage ¹⁾. — Man mærker, at Tonen i dette sidste Svar er noget skarpere og mere trodsig end i det tidligere. **M** meligviis har den pirrelige Biskop stødt sig over Kongens Vebredelse og har svaret i en ophidset Sindsstemning.

Har det virkelig, som ovenfor formodet, været Biskop Arnes Hensigt, ved Magister Paals Mellemkomst, at faa istandbragt et mindeligt Forlig med Erkebiskoppen, hvilket kunde gjøre den senere Appels videre Fremme overflødig, — saa er dette ganske vist dengang aldeles mislykkets. Da Magister Paal kom til Nidaros, var Kongen der tilstede. Hvilke Underhandlinger Paal har haft med Erkebiskoppen, og hvad Deel Kongen har taget i disse, er ubekjendt; men at Erkebiskoppen ikke har gjort Biskop Arne noget imodkommende Stridt, maa slutes deraf, at Magister Paal den 22de April virkelig overgav Erkebiskoppen den fornyede Appel og udbad sig hans Følgekrivelse til Paven. Dette skeede i Erkebiskoppens Kammer i Dvervær af flere Vidner, blandt hvilke var Kongens Læge, Remundus Calmeta, og hans Notarius (Sekretær), Halvard ²⁾. Erkebiskoppen besvarede Anmodningen derved, at han den 10de Mai udfærdigede en ny Følgekrivelse til Paven over Biskop Arne, af samme Indhold som hans tidligere af 2den Marts, og denne Skrivelse, vilde han, skulde gjælde som Følgekrivelse med Biskoppens fornyede Appel. Magister Paal maa imidlertid ikke have fundet sig tilfredsstillt hermed; thi den 12te Mai, siden den 14de, og endelig den 22de Mai gjentog han for Erkebiskoppen sin indstændige Begjæring om Følgekrivelse, hver Gang i flere Vidners Dvervær, og senest i Dvervær af tvende Kongens Rappellaner, hvilket gjør det rimeligt, at Kong Haakon endnu da opholdt sig i Nidaros. Paals gjentagne Begjæring synes dog ikke at have udvirket nogen Forandring i Erkebiskoppens engang tagne Bestemmelse.

Paa dette Sagens Standpunkt slippe pludselig alle Dplysninger om dens videre Gang. Om den virkelig er kommen for Kurien, og hvad Udfald den i dette Tilfælde der har faaet, eller om Striden maa skee ved Kongens virksomme Mellemkomst er bleven sillet i Bero, — dette er aldeles ubekjendt. Det sidste er maa skee det rimeligste, helst da Sagen jo i Virkeligheden allerede ved Kongens Bud var afgjort til Erkebiskoppens Fordeel, idet den omtvistede Tiende var ham ikke alene tilkjendt men og paa Kongens Bud virkelig udbetalt til hans Ombudsmand Finn Haldorsøn. I Midten af August Maaned synes

¹⁾ Barth. Mfr. E. 539—40. ²⁾ N. Dipl. III. 98.

de Kongen og Erkebiskoppen at have været tilstede i Bergen ¹⁾); ingen kan da en Mægling have fundet Sted, der ledede til mindre Forlig. Der findes intet Spor til at nogen af Norges andre Biskopper har gjort Indvending enten mod Tienden selv, eller mod den hvorpaa den af Erkebiskoppen optrævedes. Heller ikke synes Grunde, Biskop Arne anførte for sin Modstand, at have nogen jano Begt. De robe snarere usømmeligt Embedsnag og haardnakkethed Stivind end varm Næsfærdighedsfølelse og nidkær Omsorg for Biskopsstolens Bedste ²⁾).

Hvad der tvivrigt ved denne Strid, som ved saamange andre for omtalte Tvistigheder mellem Kirkens Personer indbyrdes, især maa tildrage sig Dymærksomhed, er deels den Tvivrighed, man kan sige Forskæmthedsfølelse, hvormed de Stridende appellerede til den pavelige Kurie, og deels den ubesindige Dødsen med Bannet, rigtignok som oftest i deets midbeste Grad, nemlig Forbud mod Indgang i Kirken (suspensio ab introitu in ecclesiam), — og begge Dele, skjønt Striden aldrig angik Kirkens Lære, men blot ydre kirkelige Forhold, som Embedsindtægter, Embedsrettigheder og Embedsmyndighed.

Appellerne til den pavelige Kurie vare vistnok smigrende for denne og skaffede derhos uden tvivl flere af dens Embedsmænd en god Indtægt; — men for den norske Kirke vare de baade betoselige og som oftest unyttige, idet de kun yderst sjældent synes at have frembragt nogen endelig Afgjørelse af de indappellerede Sager. De egnede sig derimod ypperlig til at fremkalde alle Slags Lovtrækkier, til at forvirre og derved udbrage Sagerne fast i det uendelige, til at svække Lydighedsforholdet mellem Kirkens forskjellige Embedsgrader, især de høiere, og Kirkens Personers Samhold i det Hele, og endelig til at nære Paasaaelighed, Trættelyst og Mærkespind hos Geistligheden ³⁾. Det er aabenbart, at mange af de her omhandlede Trætter, ja man kan næsten sige alle, langt hurtigere og lettere havde kunnet lade sig afgjøre ved en kraftig Metropolitannagts Indskriden, eller ved Kongedømmets oprigtige og faste Mæglen, end ved Indstevninger for Kurien, der enten i sin Fjernhed, paa Grund af uindagtigt Kjendskab til de for Norge ejendommelige Forhold, vel ogsaa af Partisthed for enkelte Personligheder, som havde vidst at gøre sig gjældende, dømte vrangt,

¹⁾ Af 7de August 1313 haves et Brev udstedt af Erkebiskop Gills i Bergen (Suhm D. S. XI. 720), og af 12te August s. A. (Kjens. 15de Riges Aar) og s. Et. et Brev udstedt af Kong Haakon (R. g. L. III. 106—108). ²⁾ Om denne hele Strid jfr. Suhm D. S. XI. 716—720, hvor Udteget leveres af alle den vedkommende Dokumenter efter Barth. Mstr. E. 536—580. ³⁾ Allerede Bernhard af Clairvaux beklager i Midten af det 12te Aarhundrede det Misbrug, som brevedes med Appellerne til Rom (de consideratione l. III. ed. Mabillon Venet. 1750 II. 431—442, jfr. Gibbon T. XII. Cap. 69 Not. 7).

— eller saa sig nødsaget til alligevel at overdrage sin Dommermyndighed til Fuldmægtige i Landet selv, hvilke havde kunnet udvandes uden den lange Omvei om Kurien. Men Sagen var, at Pavebømmet var avindbygt ikke alene paa den verdslige Statsmagt, men ogsaa paa Metropolitanmagten og paa de nationale Kirkers Selvstændighed. Deraf de mange af Paverne selv fremkaldte Brud paa den engang opstillede Orden for den kirkelige Dommermyndighed og senere ogsaa paa Kirkens Valgfrihed. Et Gode var dog forbundet med det omtalte Appelvæsen, skjønt det blev dyrt betalt, — og det var den uafbrudte levende Forbindelse med Rom, eller med de sydlige Lande, hvor Paven havde sit Sæde; thi derved naaede ganske vist mangen Lysets Straale, om end ikke ublandet med Forbærvelse, med Hast til det skærne Norden, hvilken ellers langt senere, maaskee først efter Aarhundreder, havde kunnet finde Veien did.

Hvad angaar den øbste Anvendelse af Bannet inden Kredsen af selve Kirkens Personer, da falder det let i Minde, hvor farlig denne Misbrug var for Kirkens egen Anseelse, og hvor undergravende for den hele hierarchiske Bygningss Fasthed. Bannets Anvendelse paa Geistlige i Sager, som hverken angik Lære eller Sæde, men ene og alene reent verdslige Ting, maatte jo ganske naturligt svække dets Betydning i Almuehedens Munde, give det Udseende af et blot og bart retsligt Tvangsmiddel, af en Omvei til at opnaa Niemed, hvis Lovlighed, ja Christelighed ofte var høist tvivlsom. Og naar nu dertilmed Bannet, netop paa Grund af dets ubesindige Anvendelse, meget ofte blev underkjendt for en høiere Domstol, eller ganske frugtesløst paa Grund af Udstedernes Magtesløshed til at sætte det igjennem, — saa maatte jo dette end yderligere svække dets Virksomhed ikke alene inden, men ogsaa udenfor Geistlighedens Kreds. Man kan da ikke undres over, at den verdslige Landsstyrelse tidt og ofte haardnakket modsatte sig dets Anvendelse i Sager mellem Geistlige og Læggfolk og overhovedet betragtede det som et Slags Voldsmiddel i Geistlighedens Haand, hvilket man nøie maatte paasee, ikke blev anvendt paa Almuen blot for at aftvinge denne stedsse vorende Bidrag til Kirkens jordiske Rigdom og Vælde.

88.

Pavelige Pengekrav paa den norske Geistlighed. Provinzialconcilium i denne Anledning i Ribaros. Kongens Omfarg for Finerne. Biskopskifter i Norge. Nye Pengekrav fra den pavelige Kurie.

Saagodtsom i Hælene paa de fra Conciliet i Wienne hjemvendende norske Prælater kom ogsaa Pave Clemens V's Pengekrav til

i norske Kirke. Allerede før Conciliet i Vienne samledes, havde mænd bragt et nyt Korstog paa Bane og seet sig om efter Penge-
rag dertil. Korstogsivoren havde siden den franske Konge Ludvig
3 Død i 1270 mærkeligen tabt sig i Europa. Men da Ptolemaï's
r Aere, den sidste Besiddelse af Betydenhed, som den latinske
ristenhed endnu ejede i Palæstina, faldt den 16de Januar 1291 efter
en fortvovet Kamp i den ægyptiske (babylonske) Sultans Hænder,
væstes der igjen nogen Bevægelse i Vesten. Denne var dog kun øie-
bliffelig. Den svandt hen, da den ikke længer understøttedes af Pave
Nikolaus IV's Iver; og efter hans Død i 1292 var der i flere Aar
ingen alvorlig Bestræbelse for det hellige Lands Udsætning. Under
Clemens V's Pavedomme blev imidlertid Johanniter-Riddernes, Kongen
af Cyprens og Kongen af Armeniens Krav paa Understøttelse saa
høitlydende, at Paven ikke kunde lade det upaaagtet.

I Forbindelse med sin første Kaldelse til Conciliet i Vienne lod
Clemens en Rundskrivelse af 11te August 1308 udgaa fra Poitiers over
hele Europa, hvori Geistligheden opfordres til at understøtte hans Be-
stræbelser ved Prædiken, Indsamling af Gaver og Bidrag af dens
egne Indtægter. Saaledes skulde alle Prestere bidrage med eet Aars
Indkomst. Det Indsamlede skulde anvendes til et Korstog paa fem
Aar, i hvis Spids Johanniter-Ridderne vilde stille sig ¹⁾. Derfor over-
droges Bidragenes Indsamling til denne Ordens Fuldmægtige. Saa-
danne indfandt sig ogsaa i 1311 og 1312 i Danmark og i Sverige ²⁾,
og disses Fuldmægtige strakte sig ligeledes til Norge ³⁾. Da imidlertid
en almindelig Tiende som før omtalt ⁴⁾ var bleven bevilget paa Conciliet
i Vienne den 6te Mai 1312, tog Paven Indsamlingen meer umiddel-
bart under sig ⁵⁾. Allerede samme Aar skulde i denne Anledning pa-
velige Sendebud være komne til Norge ⁶⁾, og den 1ste December ud-
gik fra Avignon Pave Clemens's Skrivelse til Erkebiskoppen af Nidar-
os og alle hans Lydbiskopper, hvori de paamindeedes om, at der paa
Conciliet var vedtaget, som Hjælp for det hellige Land, en Tiende i
sex Aar af alle geistlige Indkomster, og at dennes Udelse skulde tage
sin Begyndelse i Norge med 1ste April næstfølgende Aar. En lignende
Skrivelse udgik ogsaa til alle Klosterordener, de ridderlige undtagne ⁷⁾.
Paven havde vel i disse Skrivelser givet nærmere Forskrifter for Op-
krævningsmaaden, men disse vare for Norges Bedkommende ikke i alle
Dele udførbare. Derfor sammenkaldte Erkebiskop Eilif for noiere at

¹⁾ Jfr. den pavelige Cirkular-Bulle i Sv. Dipl. II. 534—542 og flere dithen-
hørende Breve Ests. 542—544; jfr. Suhm D. S. XI. 570, 605. ²⁾ Suhm
D. S. XI. 671; Sv. Dipl. III. 52, 69—72. ³⁾ Suhm D. S. XI. 720.

⁴⁾ S. o. f. II. 156.

⁵⁾ Suhm D. S. XI. 720.

⁶⁾ Jøf. Ann. 202.

⁷⁾ Suhm D. S. XI: 693, 720, efter Barth. Mfr. E. 368—69, 640—49.

overlægge Sagen et Provincialconcilium i Nidaros, hvilket blev afholdt den 24de November 1313, og hvis Bestemmelser bleve udfærdigede den 1ste December næstfølgende.

Paa Concillet vare tilstede, foruden Erkebiskoppen selv, Biskopperne Helge af Oslo, Ingalb af Hamar og Audun af Sole. Arne af Bergen nævnes ikke; rimeligiis har enten Uvillie mod Erkebiskoppen i Anledning af den nys førte Strid angaaende Palliumshjælpen afholdt ham, eller og maaskee snarere Sygdom hindret ham fra personligt Møde. Da de forsamlede Biskopper mellem sig noie havde overveiet — heber det —, hvorledes den apostoliske Befaling (mandatum) ved dem kunde udfæres paa den virksomme Maade, saa da det var umuligt, hvad Formen angik, at iagttage den i Alt, især for visse Dele af den nidarøfste Provins, bestemte de sig til at følge en Fremgangsmaade, hvorved de troede at komme Befalingen saa nær som muligt. De fatte de Bestemmelser vare i Hovedsagen følgende:

Enhver Biskop skulde i sit Biskopsdømme udvælge to paalidelige Indsamlere, for at sammenbrage Tienden af Biskoppens, Chorsbrødrenes og Kapitelets Indtægter. — I Kirkefognene og paa Landet skulde ligeledes bestiftes Indsamlere, hvilke paa eget Ansvar skulde opbære Tienden og bringe den til Staden (nemlig hvor Biskoppen havde sit Sæde), og der skulde bestiftes Fuldmægtige (procuratores), som i Biskoppens og Kapitelets Navn skulde modtage den i hele Biskopsdømmet indsamlede Tiende under noiaagtigt Regnskab og nedlægge den i sikkert Forvar. — Saavel Biskopper, Abbeder og andre Klostermænd, som Chorsbrødre, Sogneprester og andre Bestyrere af Kirker og Kapeller skulde af alle de Indkomster, der erlægges i Gjenstande, som ei kunde bevares, udrede Penge efter bestaaende Verdi og rimelig Burdering; hvis Indtægterne solgtes for en vis Pris, skulde Tienden deraf retteligen erlægges. — Vikarier skulde i Regelen ikke erlægge Tiende af sine Vikariatet, da selve Præbendens Indehaver her skulde være den Ydende. — Af Begravelser og andre uvisse Indtægter skulde Enhver betale efter fornuftigt Skøn, og hvis Indsamlerne ei dermed vilde noies, efter den Overordnedes Dom. — Af Testamenter i Penge eller Løssore skulde Tiende simpelt hen udredes (af selve Kapitalen); men af testamenteret urørligt Gods eller Kvæg, skulde Tienden erlægges af de deraf faldende Indtægter (af Renten). — Af Jorder, som Geistlige dyrke for egen Regning, skal Tiende udredes af deres Jordskyld (census?). — I ethvert Biskopsdømme skulde Tienderne for Udredelsen fastsættes af Biskoppen selv, dog saaledes at Tienden for hvert Aar kunde være fuldkommen betalt inden 1ste October¹⁾.

¹⁾ N. Dipl. I. 123—125 (est. Orig. Br. paa Pergament i den Arne Magn. Dipl.-Samf. fasc. 31, No. 5); jfr. Suhm D. S. XI. 720.

Efter disse Regler blev altsaa i den nidarosfiske Provins den vedtagne Pavetiende at opbære. Det paastubte Diemed, det hellige Lands Udsætning, kom den forøvrigt lidet eller intet til Gode; den slugtes i det pavelige Statskammers bundløse Svælg, for at bortsløses til et uverdigt Pavehofs obste Forlystelser.

Den Skattepædselse til Pavebømmet, som i Lighed med den her omtalte, foregik i Form af geistlig Tiende, saldt vist nok ikke, som Tilfældet var med Peterspøngen, Almeenheden umiddelbart til Byrde; men middelbart gjorde den det dog, og det ganske sikkert i en ikke ringe Grad. Thi netop saadanne Udbredelser benyttedes nu af Geistligheden som Paastub til ikke alene at udpresse af Almuen Gaver — frivillige i Navnet, men dog som oftest i Virkeligheden afvørgne med en moralsk Dvang, — men ogsaa til at udstrække Kirkens Net med Hensyn til Indtægter af Vægfolket saavidt, som dette paa nogen Maade, lod sig gjøre. Kongebømmet maatte derfor uafslædig holde et skarpt Nie med Geistlighedens Fremfærd i denne Henseende, at den ikke skulde øve et altfor utilbørligt Tryk paa Almuen. En saadan Omsorg fremlyser, som af flere Kong Haakons allerede omtalte Forordninger, saaledes ogsaa af en, som han udgav fra Bergen den 12te August 1313 til Bedste for sit Riges nordligste Dele, for Haaløgaland og for de dertil nærmest grændsende Finner. I denne Forordning bestemmer han nemlig blandt mere, som nærmest vedkommer den verdslige Styrelse, følgende Kirken anvørende:

De Prestere, som høre lønligt Skriftemaal, skulle ei have Provstedømme, overeensstemmende med hvad allerede var paabudet i Kong Eric's Nætterbod ¹⁾. — Alle skulle udrede sine Tiender vel og redeligen, men Kongen vil paa ingen Maade, at nogen ny Tiende skal paalægges, eller at den skal kræves strengere end fra gammel Tid har været. — Paa Grund af Finners Trang og store Fattigdom, baade med Hensyn til Fortjeneste og Livets Nødvendigheder, har han gjort den Formildelse, at de i tyve Aar fra det de have antaget Christendommen, ikke skulde, hvad enten de falde i Sag til Kongebømmet eller til Christenretten eller Erkebiskoppen, betale meer end en Trediedeel af den Bod, som Lovbogen bestemmer. Men naar disse tyve Aar ere forledne, skulle de svare fuld Bod, som andre „Bomænd“ (hümenn d. e. norske Beboere af Landet), dog med Skaansel og Miskunhed, hvor saadant sommer. — Han advarer baade Kongebømmets og Erkebiskoppens Aarmænd (Ombudsmænd), at de ei maa sagsøge Finnerne uretfærdigen, eller naar de komme til dem i Fjordene, stramme dem til at betale efter Aarmændenes Villie. Men hvorsomhelst saadant bliver besvigeligt, der skulle Sysselmænd eller Lagmænd, eller hvo der er stedd

¹⁾ S. o. f. II. 39.

i Nærheden see til, at der gjøres ikke alene Kongen men ogsaa Finnerne Ret, efterdem Vedkommende ville svare for Gud og Kongen, samt saaledes at det kan tjene til Advarsel for dem, der fordrifte sig til Sligt ¹⁾).

Forordningen er mærkelig, deels fordi den giver et let forstaaeligt Bink om Geistlighedens Fremfærd i hine fjærne, under Erkebiskoppens umiddelbare Omraade hørende Egne, — deels fordi den saavidt bekendt er den første, som giver et Indblik i Christendommens Tilstand blandt de Norges Kongedømme underfaste Finner. Man seer nemlig, at Omvendelsesverket vist nok endnu vare i fuld Gang blandt dem, men at kirkelige Udpresninger ogsaa have gaaet Haand i Haand med Omvendelsen; og man maa slutte, at Frygten for hine mangen Gang har været hinderlig for dennes Fremgang. Kong Haakons Bestemmelser til deres Lærere ere ligesaa viste, som de ere menneskekærlige, og rigtig overholdte maatte de sikkert lede til Christendommens Fremme blandt Finnerne, ligesaavel som til Befæstelsen af disses Forbindelse med Norges Rige. Og det sidste var nu saameget meer paatrængende nødvendigt, som allerede i Løbet af det næstforgangne halve Aarhundrede, og især under Haakons egen Rigsstyrelse, flere haandgribelige Tegn havde viist, at Russerne og de med dem forbundne tschudiske Folkets færd hige efter Herredømmet over Finnerne, ja vel ogsaa efter at udbrede sin Magt over det til Finmarken nærmest grændsende Haalsgaland ²⁾).

I Aarene fra 1313 til 1317 fandt mange Biskopsstifter Sted i den norske Kirke, og Omstændighederne ved disse ere ogsaa næsten det eneste af Bigtighed, som for de nævnte Aar, foruden hvad allerede er fortalt, lader sig øse af de gamle Kilder til Oplysning for Kirkens Historie. — Først døde nu den østere omtalte Biskop Torund Thorsteinsøn af Hole den 1ste Februar 1313 i en meget høj Alder, efterat han i hele 46 Aar havde forestaaet Holes Stof ³⁾). Han skildres som en slu og verdensflog Mand, der i den for Islands Kirke saa stormfulde Tid ved Slutningen af det 13de Aarhundrede vidste at suo sig mellem de stridende Parter, saaledes at han uden egentlig at tage nogen isinefaldende virksom Deel i Kampen, dog som oftest fik drevet sine Ønsker igjennem. Han havde Lykken med sig og var en Hovding i sit Bæsen, pragtfuld, gavmild og vensæl; derhos roses han for den Omhu han skænkede Undervisningen ved sin Biskopsstol, idet han drog til sig dygtige Lærere ⁴⁾). Han fik før sin Død Keilighed til at vise en Forsonligheds- og Retfærdigheds handling mod sin for dums Uven, Presten Laurentius Kalfsøn. Om denne er senest for-

¹⁾ N. g. L. III. 106—108.

²⁾ S. o. f. II. 110.

³⁾ Bp. Laur. S. c. 20.

⁴⁾ Gøvel. Aarb. p. I. c. 24.

t, at han om Vaaren 1309, paa de nidarøsske Chorsbrødres Bud, i Lenker sendt over til Island i Biskop Torunds Bold ¹⁾. Saa-rt Kjøbskibet, der førte ham, var kommet til Havs, brøde Kjøb-ændene Lenkerne af Laurentius og behandlede ham godt paa Overfarten. Da han kom til Hole og for Biskop Torund, saldt han denne til Fode; men Biskoppen reiste ham strax, satte ham ved sin Side og samtalede med ham paa det blideste, og det uagtet Biskoppen allerede havde modtaget Chorsbrødrenes mod Laurentius ugunstige Skrivelse og tillige deri var bleven underrettet om hans varme Beskytters, Erkebiskop Torunds, Død. Han lod Laurentius for det første at udhvile sig nogle Dage paa Hole og derpaa frit opholde sig, hvor han vilde, paa Island. Presteligt Embede — sagde Biskoppen — turde han ei give ham for Chorsbrødrene; men Laurentius kunde lige-fuldt gjøre stor Nytte med sin Undervisning. Laurentius opholdt sig ogsaa i forskjellige Kloster, hvor han underviste Brødrene; og her- med vedblev han, uagtet Chorsbrødrene skrev over til Island og til- kjendegave sit Misnoie med at Laurentius behandlede saa vel, da han dog burde være Skrift (Penitens) underkastet. Dette Bink lod nemlig Biskop Torund upaaagtet. I Torunds seneste Alderdomsdraghed be- stiftedes Presten Rodran Raunesøn ham af Erkebiskop Eilif til Med- hjælp eller som det kaldtes: Coadjutor ²⁾. Da Biskop Torunds Død om Sommeren 1313 blev indberettet til Erkestolen, saa udvalgte Erke- biskop og Kapitel til hans Eftermand af Kapitlets egen Midte den oftere før nævnte Audun Thorbergssøn Raude, som paa den Tid var den mest anseede af Chorsbrødrene. Han var — heber det — meget yndet af Kongen, og havde i lang Tid været dennes Fe- hirde (Skatmester) i Thronbhjem; han var en meget mægtig Mand og havde længe været Prest til Thrandarnes Kirke paa Haalogaland ³⁾. En Datter af ham ved Navn Dlof omtales ⁴⁾, hvilket viser, at han enten har været gift, før han indtraadte i den geistlige Stand, eller ogsaa, hvad maaskee er rimeligere, at han ikke har holdt sig Celibats- loven saa strengt efterrettelig. Audun blev indviet i Nidaros den næst paafølgende 25de November, altsaa under det før omtalte Provinzial- conciliums Samvær, i hvis Forhandlinger han derpaa som Biskop deeltog ⁵⁾. Først i 1315 kom han over til Island til sit Sæde ⁶⁾.

Om trent et Aar efter Torund døde Biskop Arne Sigurds søn af Bergen i 1314. Han har ofte været omtalt i det Foregaaende, og Træk ere der meddeelte, som kunne tjene til at bedømme hans Karakter og Embedsvirksomhed. Efter hans Samtids Ansuelser og

¹⁾ S. o. f. II. 131.

²⁾ Casolin p. I. c. 21—24.

³⁾ Bp. Laur. S. c.

30. ⁴⁾ Sks.

⁵⁾ S. o. f. II. 167.

⁶⁾ Casolin p. I. c. 26; Finn

Joh. II. 156; Isl. Ann. 204.

Maalestof har han ganske skikket været betragtet som en udmærket nidkær og dygtig Bisshop, trods hans umiskjendelige Stridbarhed og Stivind. Han drev sin Kathedralkirkes, Christkirkes, Bygning med megen Iver. Dette viser sig af et mærkeligt, udateret latinsk Brev, rimeligviis skrevet mellem 1307 og 1309, til hans Broder Audfinn Sigurdson, senere Chorsbroder af Bergen, som dengang opholdt sig i Udlandet (rimeligviis i Paris, og nærmest for sine Studiers Skyld), og som havde i Sinde ogsaa at besøge den pavelige Kurie. Bisshoppen beder nemlig Audfinn, hvis han kommer til Kurien, da der at overlægge med Mikolaus Gysonis (Bisshoppens Commissionær sammesteds?), om det skulde være muligt at udvirke hos Paven, at af den Tiende-Hjerdepart, som tilkom Kirkerne i hans Bisshopdomme, Halvparten, eller en anden bestemt Deel, eller en vis Sum, f. Ex. 40 Mark Sterling, maatte aarligen til en vis, nærmere bestemende Tid tilstaa hans Kirke til dens Istandsættelse (pro reparatione fabricæ). Audfinn skulde ogsaa skaffe ham en brav ung Mand, der forstod Tællningskunsten og at berebe Steenheller til Tæfning af Bygninger, samt om muligt ogsaa forstod Malning og Forsærdigelsen af Glasvinduer (fenestras vitreas); dog skulde han, før han antog Manden, lade Bisshoppen vide, hvor kostbar han gjorde sig (quam carum aut difficilem se facial). Brevet indeholder forøvrigt ogsaa andre Erinder, der ikke ere uden Interesse til Oplysning af Tidens Forholde. Audfinn skulde, hvis Kurien for Dieblisset var gunstigt stemt for Uegtesødtes Dispensation, udvirke Bisshoppen af Paven Fuldmagt til at dispensere en 20 eller 30 dygtige Personer for deres uegte Fødsel, endogsaa om de maatte være Prestesønner (nemlig saaledes at de kunde erholde prestelig Bielse og Embede). Kunde han lettere erholde denne Dispensation af en eller anden Kardinal, vilde Bisshoppen dermed være tilfreds. Audfinn skulde desforuden raadføre sig med Kurien om, hvorvidt de Eximerede (exempti) f. Ex. Prædikebrødrene, naar de i nogen Deel overstrebe sine Privilegier, kunde holdes i Aye af Stedets Ordinarus (regelmæssige geistlige Dommer, d. e. Bisshop) med kirkelig Straf (per censuram ecclesiasticam), og hvis de ikke agtede denne, da kunde paagribes og holdes i Fængsel af Ordinarus. Bisshoppen vil ikke raade Audfinn at drage til Kurien paa Grund af Reiens Længde og Reisens Kostbarhed, medmindre Kurien holder sig meer i Nærheden end tilforn (i en fransk By, istedetfor i Rom?). Dog hvis Kurier er naadig (si curia est graciososa), skal han ikke betænke sig paa at drage did, og Bisshoppen sender ham en Membran (en beseglet ubestreven Blanket?) for at han kan opsætte sig en Fuldmagt for hans Erinder i Kurien (ad faciendum tibi procuratorium ad negocia in curia). Mikolaus Gysonis skal han betale i Salarium efter nærmere Overeenskomst.

sine Udgifters Bestridelse skal Audfinn have de 10 Pund Sterling, som Biskoppen har sendt ham, og derfor intet kjøbe til Kirken. Hvis Audfinn selv var forhindret fra at reise (occupatus), skulde Ivar (?) fare, og ham skulde Audfinn da overdrage Membranen ¹⁾. — Man sporer disse Arnes Forfrister et ikke ringe Kjendskab til Kurien, og til aden, hvorpaa man der skulde drive sine Anliggender. Man faar ogsaa et yderligere Vidnesbyrd om den livlige Forbindelse, der ved disse Tider fandt Sted mellem den norske Kirke og det apostoliske Sæde, samt om Arnes flegge Benyttelse af denne Forbindelse til sin Biskopsstols Gavn.

Arne havde, da han døde, været Biskop i noget over otte Aar; Biskoppernes Embedetid regnedes nemlig fra deres Indvielse, og Arne maa være død i Begyndelsen af 1314. Thi endnu i Løbet af dette samme Aar blev hans Eftermand baade valgt og indviet. Denne Eftermand var den Afdødes nys omtalte Broder, Audfinn Sigurds søn (Audinnus Sigvardi), Chorsbroder af Bergens Kathedralkirkes Kapitel, der som saadan i Egenkab af Kapitulets Fuldmægtig i 1311—12 havde mødt ved Conciliet i Vienne ²⁾.

Samme Aar 1314 døde Biskop Ingvald af Hamar ³⁾. Han synes at have været en i Kirken mindre fremtrædende Personlighed. Hans Eftermand var Botolf, rimeligviis den Samme, der i 1306 nævnes som Chorsbroder i Hamar, og som uden tvivl har været en Prælat af ikke ringe Anseelse allerede den Gang, efterdi man finder, at Biskop Arne af Bergen udnævnte ham, ved Siden af et Medlem af sit eget Kapitel, til sin Fuldmægtig ved Provincialconciliet i Oslo ⁴⁾. Tiden for Botolfs Valg og Indvielse kjendes forresten ikke.

Ligeledes døde i 1314 Thord, Biskop af Garde i Grønland. Han var i 1309 kommen til Norge, uvisst i hvilken Anledning, og havde, som det synes, siden opholdt sig der, hvor han ogsaa døde. Til hans Eftermand valgtes en vis Arne, der endnu samme Aar skal være dragen til sit Sæde ⁵⁾.

I 1316 drøfnede Biskop Lodin af Færøerne ⁶⁾, som i latinske Dokumenter benævnes: Ludovicus, — den samme, hvis Valg faa Aar forud havde voldet saamegen Strid mellem Biskopsstolen i Bergen og

¹⁾ Barth. Mfr. E. 315—16 (hvor Brevet findes mellem tvende andre, af hvilke det første er af 1307, det andet af 1309) jfr. Suhm D. S. XI. 631. ²⁾ Jæl. Ann. 204, 206; jfr. o. f. II 155, samt Sv. Dipl. III. 62—64. ³⁾ Jæl. Ann. 206; jfr. Suhm D. S. XI. 743.

⁴⁾ S. o. f. II. 106. Det kan nemlig ikke have været den Botolf Haakonsen, der i 1311 og 1313 i Brevet omtales som Chorsbroder af Tring og Kongens Tjehnde eller Skatmester i Bergen (se R. Dipl. III. 94 og Suhm D. S. XI. 716); thi denne nævnes endnu i samme Stilling i Brev af 1322 (R. Dipl. I. 143). ⁵⁾ Jæl. Ann. 196—198, 206; Suhm D. S. XI. 763. ⁶⁾ Jæl. Ann. 210.

Erkebispedet i Ahdars. Som hans Eftermand nævnes i den færøiske Bispeopdræfte en vis Signar, om hvem intet videre oplyses. Han skal dog først have været indviet i 1320 ¹⁾, saaledes at, hvis ingen Bispe har været mellem ham og Rodin, den færøiske Stole maa have staaet ledig i flere Aar, hvilket da muligen er foranlediget ved en eller anden ny Urede med Hensyn til Valget.

Endelig døde i 1317 Bispe Ketil af Stavanger ²⁾. Han havde i sin Embedstid paa sit Kapitels Begne havt meget ude- staaende med Abbederne Jon og Erik samt Brødrene i Halsna angaaende et omtvistet Lareffiske ved Færstad i Suladal, — en langvarig Strid, hvori Klosteret paakalbede Kongedømmets og den verdslige dom- mende Myndigheds Indblanding, medens Bispen hertimod gjorde Ind- sigelse, da Sagen var Klerker imellem og saaledes, efter hans Paastand, ikke kunde afgjøres ved Lægmands Dom eller for verdslig Domstol. Sa- gen, som tog sin Begyndelse strax efter Bispe Ketils Tiltrædelse i 1304, blev ikke afgjort i hans Levetid, men synes først at være endt ved en Læg- mandsbom i 1322, hvorved begge de stridende Parter tilkomtes Deel i Fisset ³⁾. Dette er et yderligere Exempel paa, hvorledes Retsager i den Tid kunde udtrækkes fast i det uendelige, og hvorledes geistlige Stiftelser og Personer i sine indbyrdes Trætter deels indskøde sig un- der og deels nødtes at ty til verdslig Domstol for at faa sit Mellem- værende afgjort, i hvor meget end Bisperne satte sig imod en saa- dan, som de kaldte det, ucanonisk Afgjørelsesmaade. Til Ketils Efter- mand paa Stavangers Bispestole valgtes en vis Haakon, om hvis tidligere Stilling intet vides, og hvis Indvielsestid er ubekendt, und- tagen for saavidt at den findes at ligge før 16de Juli 1318 ⁴⁾.

Den foromtalte Tiende til det hellige Lands Udsætning var alle- rede en streng Skat paa Kirken; men skønt den lidet eller intet kom det allerede forlængst tabte hellige Land til Gode, saa var den dog ikke tilstrækkelig for det øfle Pavehofs Behov. De avignonste Paver vare udmærket opfindsomme og virksomme baade i at efterspore nye Indtægtskilder og i at holde de ældre i god Gang. Den norske Kirke blev i denne Henseende heller ikke sparet.

Pave Clemens V døde i Frankrige den 25de April 1314. De i Carpentras forsamlede Kardinaler kunde ikke enes om et nyt Valg, da det romerske og det franske Parti blandt dem stod alt for skarpt mod hinanden, og Følgen blev, at Pavestolen stod ledig i meer end to Aar. Endelig gif de franske Kardinaler af med Seieren. Frankmanden Jo-

¹⁾ Jøf. Ann. 216. ²⁾ Jøf. Ann. 210. ³⁾ Bp. Ketils Br. af 21de Septbr. 1310, Orig. i d. N. M. S. jfr. Langes Kth. 562, 563, 564—570. ⁴⁾ Br. af denne Dag, hvor Haakon nævnes som Stavangers Bispe, Suhm D. G. Xf. 837.

Johannes XXII blev valgt i Lyon den 7de August 1316 og kronet samsteds den næst paafølgende 3die September. Derved var Pavestols Forbliven i Frankrige for en lang Tid sikret. Allerede den 3de December samme Aar lod Pave Johannes fra Avignon udgaa en Skrivelse til Erkebiskoppen af Nidaros og alle Geistlige under ham, baade Verbsliggeistlige og Ordensgeistlige, hvori paabødes, at det første Aars Indkomster af alle geistlige Embeder (beneficia) i Nidaros's Provins, hvilke nu vare, eller i de næstkommende tre Aar bleve ledige, skulde, paa Grund af trængende Nødvendighed for det apostoliske Sæde, henlægges til dets Skatkammer. Undtagelse gjordes dog med Hensyn til de erkebiskoppelige eller biskoppelige Kirker (Kathedralkirkerne?), de regulære Abbedier (?), geistlige Embeder (beneficia), hvis aarlige Indtægt var under 6 Mark Sølv, samt Bispiater og Kapellanier, — til hvilke samtlige Afgiften ei skulde udstrækkes. Paven vilde besørge dette indsamlet ved Collectorer og Subcollectorer. Modsatte skulde tvinges ved kirkelige Straffe, Forbud og Ban ¹⁾. Ved et andet Brev af samme Dag overdrog Paven Erkebiskoppen af Nidaros og dennes Bysbiskopper samt de tvende Thorsbrødre af Nidaros, Magistrerne Halvard og Thorkel, at bestikke de nødvendige Indsamlere og Underindsamlere i Nidaros's Provins; og maatte det Indsamlede ikke anvendes til noget andet Brug end det opgivne, men troligen indbetales til det apostoliske Kammer ²⁾. Dette er det første hidtil bekjendte Spor til de saakaldte Annaters (annata) Dpbærelse i den norske Kirke og Henlæggelse til Pavestolen for en vis Tid. I Begyndelsen af det følgende Aar, den 3die Februar 1318, meddelte Pave Johannes fra Avignon Erkebiskoppen og Kapitelet i Nidaros Fuldmagt til herefter at indsamle Peterspengen i den nidarosske Provins, samt til at inddrive det tilbagestaaende af denne Skat fra forbigangen Tid ³⁾.

69.

Kong Haakons stadige Opmærksomhed paa Geistligheden og de kirkelige Forhold.

Imellem den norske Kirke og Kongedømmet synes Alt i de senere Aar af Kong Haakons Styrelse at have været fredeligt, i det mindste i det Ydre. Man finder intet Spor til nogen større Tvist eller Spænding. Alligevel mærker man tydeligen, at Kongen fremdeles har fulgt Geistlighedens Foretagender med den største Opmærksomhed, at han har troet det nødvendigt at have et skarpt Die med hvert dens Skridt, der tydede hen paa Indgreb i Kongedømmets Ret, og at han stod fast paa de Grundsætninger med Hensyn til Kirkens statsrettlige Forhold i

¹⁾ Suhm D. S. XI. 788; samme Skrivelse for Sveriges Vedkommende, Sv. Dipl. 289—293. ²⁾ Suhm D. S. XI. 789. ³⁾ Suhm D. S. XI. 811.

Norge, hvilke under hans Broders og hans egen Landstyreelse vare udvalte af den verdslige Statsmagt, men dog neppe i Gæt og Alt havde vundet tilstrækkelig Fasthed.

Dette fremgaar af en Forordning udstedt i Bergen den 15de Mai 1311, vedkommende Ledingen. Kongen yttre heri, at det er kommet til hans Kundskab, at haandgangne Mænd, Geistlige og Biskopsmænd unddrage sig denne Skyldighed for sine Jorders Vedkommende. Han vil ikke taale, at en saa vigtig Ret undrages Kronen i hans Dage, men han vil paa den anden Side heller ikke paa nogen Maade indskrænke sin Hirds og Geistlighedens gamle Friheder. Han fastsætter derfor, at hver Ridder, Prest og Hirdmand skal selv tredie, og hver Gjest og Kjertervend, selv anden, være fritagen for Leding paa de af dem beboede Gaarde (i abælum peirra); hvad derimod de nævnte Personer forøvrigt skyldte Kronen (af sine faste Ejendomme), paalægges det strengeligen Kongens Syselmænd og biskes Ombudsmand at søge „med Thing og Indforsel (med pingum ok atferdum),“ forsaavidt Modvillighed udvises. Ligesaa paabydes Syselmændene, hver i sin Embedskreds, at opgjøre noiagtigen alt fra forløbne Aar tilbagestaaende og paa samme Maade indkræve dette ¹⁾).

Man seer her, at Kongen slaar Verdslige og Geistlige sammen, deels vel for at gjøre Forordningen mindre anstødelig for de sidste, deels uidentivl fordi den omhandlede Frihed var bleven de nævnte Personer samtidigen indrømmet af Kongedømmet, nemlig i Anledning af den tunsbergste Forenings Afsluttelse i 1277. Det viser sig nemlig, at den Ledingsfrihed, her nævnes som tilkommende Presterne, netop er den samme, der indrømtes dem i hiin Forening ²⁾, og som altsaa maa antages at være bleven overholdt fra Kongedømmets Side — i Lighed med enkelte andre Punkter af Foreningen —, skønt denne i sin Helhed agtedes for ophævet. Denne Ledingsfrihed, hvilken var reent personlig, vilde Kongen holde ved Magt; men han vilde ikke, at nogen saaledes personligen begunstiget heraf skulde tage Anledning til at frigjøre sin Jord (eller anden faste Ejendom) fra den samme efter den nyere Lovgivning paahvilende Skyldighed til Kongedømmet. Hans Mening har altsaa, saavidt skjønes, været den: at Leding i Almindelighed skulde udredes, overeensstemmende med Loven, af Jorderbrug paa Landet og af Kjøbskab samt Gaardeleie i Kjøbstæderne ³⁾, kun at for de nævnte Privilegeredes Vedkommende et Fradrag skede svarende til det opgivne Personstall, — et Fradrag, som da maatte beregnes efter den ældre Maake-

¹⁾ R. g. L. III. 90. ²⁾ S. o. f. II. 21, 28. ³⁾ Nære Landf. III. c. 7 (R. g. L. II. 38).

L. d. Ibt medens den hele Røding var reen personlig, eller med
 ed, udredtes efter Mandtallet.

en lignende Omfigt fra Kongens Side i en anden Retning, nem-
 med Hensyn til Dommermyndighedens Udøvelse, frem-
 er af en senere Forordning, udgiven i Bergen den 28de Juli 1316.
 Kongen har erfaret — heber det i denne — at hans Ragsmænd ei
 ville „sige Lov“ (løg segia d. e. udsige Lovens Bestemmelse, eller af-
 ge Kjendelse efter Loven) i de Sager, som angaa Kirken, og om
 vilke Christenretten gjælder, af den Grund, at der ingen Christendoms-
 bolf er i den Lovbog, som hans Fader, Kong Magnus, lod sammen-
 sætte, og heller ikke Kongen, Erkebiskoppen og Biskopperne siden have faaet
 Tid til at ordne Christenretten saaledes som dem synes. Kongen vil
 dog ingenlunde, at den hellige Kirke eller dens Formænd skulle miste
 sine Retti er. or byder han sine Ragsmænd; at de og alle Geist-
 lige lde følge den Christendomsret, som har gæl-

d. i „ gammel Tid, „dog hverken den som hans
 „ng Magnus, lod sammensætte, eller den som Er-
 „Jon lod sammensætte, men den som tilforn var“;

„ vn yan skal gjælde, og at Ragsmændene efter den skulle dømme og
 ge Kjendelser, — dog saaledes, at al der nævnet Bod (sekt) fal-
 „er til en Trediedeel (ligesom Tilfældet var i den nyere verdslige Lov).
 Hvis noget i denne ældre Christenret maatte befindes mangelfagtig,
 eller at burde udgaa, da skulle Ragsmændene, med Vidende og Sam-
 tykke af Biskopperne, de Geistlige samt Kongens haand-
 gangne Mænd (Embedsmænd), hvilke vide hvad Landet er nyttigt,
 skrive til Kongen herom og derhos meddele ham sit Raad og sin
 Mening.

Man kan let tænke sig, at der, med Hensyn til Christenretten,
 har paa denne Tid raadet en stor Forvirring. Kong Magnus's og
 Erkebiskop Jons særskilte Forsøg paa at skabe en ny tidsvarende Chri-
 stenret, hvilken kunde egne sig til at optages i den nye, forbedrede
 Lovbog, eller i det mindste nogenlunde staa i Samklang med denne,
 vare, som ovenfor viist, mislykkede. Begge Udfast vare blevne un-
 derkjendte, og Folket var blevet henviist til de ældre bestaaende Chri-
 stenretter, hvilke dog baade vare forskjellige for Landets fire Ragsdom-
 mer, og dertilmed i mange Maader forældede og usamstemmende med
 den nye Lovbog. Under en saadan Tingenes Tilstand var det ikke un-
 derligt, at Ragsmændene, hos hvem efter den nye Retsorden den dom-
 mende Myndighed i Birkeligheden væsentligst hvilede, ofte vare i For-
 legenhed med sine Domme, hvor det gjaldt Kirken og dens Personer,
 og at de derfor gjerne, hvor det var muligt, unddroge sig for at af-
 sige Dom i saadanne Sager. Men dette maatte paa den anden Side

ikke være Geistligheden saa ganske uvelkommen, da den netop under en saadan Retsuvisethed kunde haabe at faa gjort sin egen uafhængige Dommermyndighed saa meget meer gældende, sa nemlig saa givet den en saadan Udstrækning, som den tunsbergste Forening havde tilsigtet, — hvilket var dens høieste Ønske. Kong Haakon har indseet det i mange Maader farlige i denne Tilstand; og han har ved den ovennævnte Forordning søgt at raade Bod paa den. Man sees, at han, med sin sædvanlige Kløgskab, har indrettet Forordningens Ord saaledes, som om den nærmest gjaldt Kirkens og Geistlighedens eget Lær, — hvilket da ogsaa fra en vis Side betragtet kunde være ganske sandt. Men med det samme affaar han dog ved selve den opstillede Bestemmelse Geistligheden al Udgang til eensidigen at benytte den raadende Retsuvisethed til sin egen Dommermyndigheds Udvidelse og Selvstændiggjørelse.

Udentvivel har Haakon kun næret ringe Haab om at faa, i eensdrægtig Samvirken med Biskopperne, en ny Christenret, med hvilken Kongedømmet og Staten kunde være tjent, paa een Gang istandbragt. Han vilde da, i Mangel heraf, give den gamle fuld Kraft for det Første, men tillige aabne Udgang til Omændringer og Forbedringer i samme, hvilke efterhaanden kunde fremgaa ved Overlæg og Samvirken af baade den geistlige og verdslige Embedsmyndighed, og under Kongedømmets stadige Tilsyn og omhyggelige Reglen. Man sporer her Haakons sædvanlige Statskløgt; og høist sandsynligt er det, at mange — om ikke endog de fleste — Ændringer og Tillæg, der findes i de ældre Christenretter, saadanne som de nu ere tilstede, forbundne med den nyere Landslov, netop skrive sig fra Haakons Bestræbelser for, i denne Lovgivnings-Retning, at udjævne det Ældre med det Nyere, og efterhaanden fremkalde en kirkelig Retsorden for Norge, hvilken paa den ene Side kunde være frigjort for alt, hvad der bar Forældelsens Præg, og paa den anden Side ikke gav Hierarchiet og den geistlige Begjærlighed alt for fri Toile, — en kirkelig Retsorden, som i det Hele var bygget paa en fast historisk Grundvold. Dog i dette Stykke, som i saa mange andre, skinte vi kun Haakons gode og kloge Hensigter, uden at kunne med Sikkerhed bedømme hans Foranstaltningers sande Verd af deres Følger. Thi disses rolige Udvikling blev desværre afflaaren ved senere Omstændigheders Magt, som det ikke stod til Haakon at forudsee, langt mindre at afværge.

Det er ovenfor omtalt, hvorledes Kong Haakon stræbte til Kongedømmets Tjeneste at skabe en egen Afdeling af den norske Geistlighed, nemlig en kongelig Kapelgeistlighed, under en særskilt Formand, en Kapelmagister, der skulde være Biskopperne saagodt som fideordnet. Det er ogsaa viist, at dette kun tildeels lykkedes.

m, og ganske sikkert i en langt mere indskrænket Maalestof, end han onsket. I den nærmeste Forbindelse med denne Stræben stod hans Foranstaltninger med Hensyn til Kanslerembedet, hvis vigtigsmæssige Indretning maatte ligge ham saa meget meer paa Hjertet, jo klarere han indsaa dets Bigtighed for Kronen, og jo mindre fuldstændigt han fandt sin Hensigt med Kapelmagisterens Embede opnaaet.

Som Hertug havde Haakon havt sin egen Kansler, nemlig den oftere omtalte lærde Magister Aake, der da var Chorsbroder til Apostelkirken i Bergen. Denne vedblev at være hans Kansler ogsaa efterat han var bleven Konge, og beskaffedes tillige — maaskee ved Haakons Kroning — til Præpositus eller Provst ved Marie Kirke i Oslo, en Kollegiat-Kirke og det blandt de kongelige Kapeller, som Kongen mest synes at have yndet, og hvilket han ved et Brev af 22de Juni 1300 rigeligen begavede med Guds og Rettigheder. Til disse sidste hørte ogsaa den, at Provsten skulde have Lendermands Ret, de der ansatte Prester, Ridderses Ret, Vikarierne og Diaconerne, Hirdmands Ret, og de lavere Klerker Ret som Hjertesvende ¹⁾. Hermed gjorde Haakon sin Kansler til et hvisttaende Medlem af Kirken, idet han dog tillige holdt ham som kongelig Kapel-Propst, bunden til Kongedømmets Sag. For at ikke Aakes dobbelte Stilling, paa den ene Side som Provst og en stor Kirkes Bestyrer, og paa den anden som Kongens Kansler og Seglbevarer, skulde volde nogen Uleilighed, beskaffede Haakon ham senere, ved den foromtalt mærkelige Forordning af 17de Juni 1308 ²⁾, til Medhjælp en Vicekansler, nemlig Ivar Olafsson, Chorsbroder ved Apostelkirken i Bergen, en Mand, til hvem Kongen findes at have sat stort Fortroende, og hvem han benyttede i de vigtigste Statsanliggender. Vicekansleren skulde egentlig have Kongens mindre Segl (secretum) i Forvaring, men Ivar synes dog saagodt som lige fra sin Ansættelse at have udført alle en virkelig Kanslers Hovedforretninger.

I 1314, som det lader, døde Magister Aake, og nu fulgte Ivar Olafsson ham i begge hans Embeder, baade som Kansler og Provst ved Marie Kirke, hvilken sidste Stilling imidlertid, ved den pavelige Forordning om de kongelige Kapeller af 5te Februar 1308 ³⁾, var gjort end mere afhængig af Kongedømmet end forhen. Nu udstedte Haakon, rimeligviis netop i Anledning af Ivars Forfremmelse, den 31te August 1314 i Oslo et Brev, hvorved han bestemte: — At hver den, som Kongen beskaffede til Marie-Kirkens Forstander, tillige skulde være Kongens Kansler „med al den Hæder, som til Kanslerembedet har ligget fra gamle og nye Tider“. Men da han oftest bør sidde

¹⁾ N. Dipl. I. 84—86. ²⁾ S. o. f. II. 117. ³⁾ S. o. f. II. 122.

ved sin Kirke, med mindre Kongen kalder ham, da skal den af Kongens Hirdprester, være Vicekansler, som Kongen med Kanslerens Raad finder dertil bedst stiftet. Dette tilfikkrede Haakon Marie Kirk for evindelige Tider, idet han kundgjorde, „at hver den, som herimod handler, falder i det haardeste Pave-Ban (pavabann), overeenskomme med det Privilegium Kongen har for sine Gaver til hellige Steder“, ligesom og hver den, som bryder eller lader bryde denne Forordning, erklæres for fuldbommen Ubodemand, og dertilmed „visse- ligen vil møde Himmeriges Dronnings Brede“¹⁾. Kongen indleder sit Brev med den Ytring, at den efterfølgende Bestemmelse er gjort til Hæder for hans Kapel, den hellige Marias Kirke i Oslo, „til evig Afmindelse, sig og sin kæreste (da asdøde) Hustru, Fru Eufemia, Dronning, samt alle sine Forsædte og Efterkommere til Sjælebod“. Han giver altsaa ogsaa her sin Bestemmelse den Bending, at den er til Kirkens, navnlig en enkelt Kirkes, Hæder og Forhyrligelse. Man bør ikke betvivle, at et saadant gudsfrygtigt Ønske kan have været en medvirkende Drivkraft til Haakons Foranstaltning; men at det skulde have været den eneste, eller endog blot den fornemste, kan ikke den opmærksomme Jagttaget af Haakons Karakter og Styrelsesgrund- sætninger tillade sig at tro.

Bigtigheden af Kanslerembedet for den hele Rigsstyrelse, og især under en Formynderregjering, som den der ved Forordningen af 16de September 1302 var forefrevet, stod Haakon klart for Die. Han indsaa, at en høitstaaende Kirkens Mand dertil udfordredes; men denne, som maatte blive Sjælen i en rimeligvis snart indtrædende Formynderstyrelse, vilde han gjøre saa uafhængig som muligt baade af det egentlige Hierarchi, der repræsenteredes af den biskoppelige Magt, og af Aristokratiet, der repræsenteredes af de endnu tilværende Lendermand, men derimod knytte til Kongedømmet ved de sterke Baand, han formaaede at istandbringe. Og dette troede han at kunne opnaa ved uadskilleligt at forene hiint Embede, — som ellers let kunde falde i en af Standsfordomme opfyldt Biskops, eller i en ærgjerrig for Stormandsvælde indtagen verdslig Hovdings Hænder, — med en bestemt, udmærket og indbringende kirkelig Stilling, for hvis Besættelse dog Kongen ene raadede.

At forevrigt Haakons Ytringer om sin Hengivenhed for Kirken og om sit Ønske at befordre dennes Hæder og Velvære, og navnlig hans sterke Forsikringer om sin Ærefrygt og Belvillie for sine Kapeller, — at dette ikke var hyfflerste Ord og tomt Mundsvævir, hvorunder han alene skjulte politiske Hensigter, derom vidner noksom den Rundhaandethed, hvormed han begavede Kirker og kirkelige Stiftel-

¹⁾ N. Dipl. I. 127.

ser i Almindelighed og især sine Kapeller. Om hans Gavnlighed mod Nidaros's Kirke er allerede talt ¹⁾; og af de kongelige Kapeller var det ikke Marie-Kirken i Oslo alene, som rigeligen blev fra hans Haand gjentagende udslyret ²⁾. Til den hellige Mikhaels Kirke paa Tunsberghus skænkede han ved Gavebrev af Oslo, den 3die Decem-ber 1317, paa eengang i Fordegods ikke mindre end 110 Markbol (som trent ligesaamange Skippund Tunge efter senere Beregningsmaade ³⁾); og af det Brudstykke, der er levnet af Haakons Testamente, sees, at han rigeligen havde betænkt flere, og rimeligviis alle, sine Kapellkirker efter sin Død ⁴⁾. Mod Gavnligheden for Kirke og Stat af saadanne overflodige Gaver kan vistnok de mest grundede Indvendinger opstaa; men Haakons oprigtige Mening med dem, nemlig at han derved forbedrede Kirken og befordrede sin og sinnes Sjælsalighed, kan ikke drages i Tvivl. Det var Tidens Aand, som her ogsaa hos ham gjorde sig gjældende.

70.

Norges Statsforhold i den senere Halvdeel af Haakons Kongedømme. Kongens Død.

De vigtigste Begivenheder i den norske Kirke under Kong Haakon Magnus's Rigsstyrelse ere nu fortalte, saavidt som de af de gamle Kilder lade sig udtrække. Det staar nu tilbage at give en kort Udsigt over Statsbegivenhederne i den sidste Halvdeel af Haakons Kongedømme.

Med Freuden til Kjøbenhavn den 17de Juli 1309 ⁵⁾ var der vendt op og ned paa de hidtil bestaaende politiske Forhold i Norden. Kongerne i Norge, Danmark og Sverige havde sluttet sig sammen og gjort fælles Sag mod de svenske Hertuger; Trolovelsen mellem Hertug Erik og Ingebjørg Haakonsdatter af Norge var hævet, og Kongedatteren derimod bortlovet til Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn og den danske Konge Eriks Søstersøn; de svenske Hertuger vare saaledes prisgivne paa engang ikke alene for det kongelige Parti i selve sit Fædreland, men ogsaa for Norges og Danmarks fra tvende Kanter sig nærmende Stridkræfter. Men aldrig viste sig Hertug Eriks overlegne Aand, hans Mod og Klogskab, i et herligere Lys end netop i denne farefulde Stilling. Og Hertugerne gif ogsaa uskadede, sa man kan vel sige som Seierherrer, ud af den.

Med en frygtelig Hær faldt den danske Konge om Høsten 1309

¹⁾ S. o. f. II. 126. ²⁾ Saaledes ogsaa ved Brev af Tunsberg 28de Juli 1318, N. Dipl. II. 114, 115. ³⁾ N. Dipl. III. 107. ⁴⁾ Thorkel. Analecta 165—169.

⁵⁾ S. o. f. II. 126.

ind i det sydlige Sverige og trængte gjennem de gotiske Landskaber frem lige til Nyköpning i Södermanland. Men Angrebet løb frugteløst af. Hertugerne undgik Overmagten ved kloge Bevægelser og et forsigtigt Tilbagetog, der omsider havde til Følge, at den danske Hær dybt inde i et fiendeligt Land, blev udsat for den største Mangel midt under en ganske usædvanlig kold Vinter. Hæren blev næsten ganske opreven uden Kamp, af Elendighed og Mytteri, og Kong Erik maatte prise sig lykkelig ved igjen at kunne undslippe med dens svage Levninger til Skaane, hvor han ankom i Aarets sidste Dage. Kong Haakon paa sin Side angreb Konghella Slot, som endnu var i Hertugernes Hænder, og vandt det ved Overgivelse. Men han tabte det igjen inden Aarets Udgang. Ved Begyndelsen af 1310 stode saaledes Hertugerne Erik og Baldemar som fuldkomne Rester over Sveriges Rige.

Hertug Eriks overmodige Opsørsel havde tidligere gjort det paa en Maade til en Uresssag for Kong Haakon at bryde med ham, i hvormeget end Kongen vistnok i Hjertet maatte erkjende hans overlegne Dygtighed. Haakon har rimeligviis ikke selv gjort det uden med en viss indre Modstræben; og hans Dronning Eufemia skal have følt den største Sorg over et Brud, der berøvede hende en Svigersøn, i hvem hun var saa indtagen. Den skarpsynede, su Hertug Erik gennemskuede ganske vist disse hemmelige Følelser hos det norske Kongepar og vidste at benytte sig af dem med sin sædvanlige Behændighed. Strax efter at han havde gjenerobret Konghella indledede han i al Stilhed Underhandlinger med den norske Konge, havde en Sammenkomst med denne og synes endog foreløbigen at være kommen overeens med ham om en Fornyeelse af det gamle Venstabs- og Svogerstabs Forhold. Kong Haakon var sikkerligen ingen Ven af Krig i det Hele; og han havde en afgjort Affty for den Maade, paa hvilken den nu for Tiden baade i Sverige og Danmark førtes, nemlig ved Hjælp af leiede Krigsfolk, næsten udelukkende Udlændinger, især Tydskerne. Hertugerne havde et stort Antal af dem i sin Tjeneste; og hvad der meget afstræffede Kongen fra paany at nærme sig Hertug Erik, var aabnbare Frygten for, at de fremmede Leiesvende ved ham skulde faa Indpas i Norge og tjene hans ærgjerrige Hensigter. Før Kongen derfor ved denne Leilighed vilde indlade sig med Hertugen, gjorde han det til Betingelse, at denne skulde skille sig af med de mange Udlændinger, af hvilke han var omgivet, og som Kongen ansaa for at være en stadig Fred i Veien. Heri indvilgede Erik, og det rimeligviis saameget lettere, som han neppe af det sterkt medtagne og udflugede Sverige stort længer kunde haabe at opdrive Midler til deres Underhold og Lønning. Først efterat Erik havde lovet at afskedige sine Leietropper blev

tilbud om en hemmelig Underhandling modtaget; og Hertugen ved denne Gang sit Veste, idet han virkelig ved Paasketid 1310 opførte sin Hær. Ved Underhandlingerne blev forresten, som det lader, ikke alene Fornypelsen af Hertug Eriks Trolovelse med Ingebjørg Kong Haafons Datter aftalt, men ogsaa Planen udtastet og Betingelserne fastsatte for et Egteskab mellem Eriks Broder, Hertug Valdemar, og Haafons Broderdatter, der ogsaa hed Ingebjørg, Kong Erik Magnusens efterladte Datter ¹⁾).

Da Hertug Erik aftaffede sine Veietropper, havde han allerede temmelig sikkre Udsigter til ogsaa at opnaa et Forlig med den danske Konge. Denne solte sig uden tvivl sterkt svækket ved det sidste uheldige svenske Tog, og var desuden vel meer og meer kommen til den Overbevisning, at hans Svoger, den svenske Konge Birger, ved sin Udygtighed selv forspildte sin Sag og ikke forjente de store Dypprester, som den danske Konge allerede længe havde gjort for ham. Kong Erik er hertilmed ganske vist selv bleven smittet af den almindelige Beundring for den glimrende svenske Hertug, og kan af mange Grunde, have ønsket at drage ham til sig, naar dette kunde skee uden at Kong Birger og hans Sen derved ganske opgaves. Dette fordrede nu ikke Hertug Erik. Han har neppe fundet Tiden moden for at han selv kunde gribe efter Sveriges Krone; men sin Magt i sit Fædreland havde han saaledes grundfæstet, at han for det første en Stund kunde taale en elendig Skyggekonge ved sin Side. Større Vanskeligheder afstedkom den i Kjøbenhavnfreden bestemte Trolovelse mellem den norske Ingebjørg og Junker Magnus Birgersøn. Hertug Erik vilde nu igjen gjerne selv have Kongedatteren, og Kong Haakon havde intet imod en Fornypelse af den gamle Trolovelse; men Hertugen maatte da — fordrede han — selv bevirke Ingebjørgs Trolovelse med Junker Magnus paa en ærefuld Maade hævet. Dette var derimod ikke efter den danske Konges Ønske. Deels fandt han sig nemlig forpligtet til at paasee sin Søstersøns Junker Magnus's Lære, deels havde han vel allerede opgjort hos sig en anden Egteskabsplan for Hertug Erik, hvorved denne ved nær Svogerstab kunde knyttes til ham selv.

Under disse Omstændigheder synes Hertug Erik, som oftere, at have spillet et høist tvetydigt for ikke at sige troløst Spil, om hvilket muligen Kong Haakon ikke har været ganske uvidende. Hertugen gav tilspyneladende efter for den danske Konges Ønske med Hensyn til Egteskabsagen, og Fredsunderhandlinger aabnedes nu om Sommeren 1310. De dreves først i Kjøbenhavn, hvor Kong Haakon personlig var tilstede, og de fuldendtes i Helsingborg. Her sluttedes den 17de Juli en almindelig Fred mellem Nordens Riger og Fyrster, hvorved

¹⁾ Enhm D. S. XI. 672, ff. Sfs. 647.

Kong Birger gjenindsattes i Sverige; og den 20de Juli næstefter opgjordes ligeledes i Helsingborg, under den danske Konges Medling, en bestemt Deling af Riget mellem Kongen og Hertugerne. En af Artiklerne i Freden var, at Hertug Erik frasagde sig alle Fordringer paa Kongebatteren Ingebjørgs Haand og paa Norges Rige; hvorimod han lovede at egte den danske Konges Søsterdatter, Jomfru Sofia af Werle (i Mecklenborg). Til Gjengjæld forlænte Kong Erik de svenske Hertuger paa Livstid med Nørre-Halland, der var et dansk Len og før Tiden i Hertugernes Hænder, men dog egentlig den norske Konges Ejendom, da Haakon havde kjøbt det i 1305 af dets daværende Besidder, Greve Jakob. Kong Haakon havde imidlertid i Kjøbenhavn givet sit Samtykke til Forleningen ¹⁾, og Hertugerne lovede nu i Freden til Gjengjæld at opgive ham Konghella Slot ²⁾.

Kong Haakon synes kun med en vis Modstræben at have samtykket i denne Fred, hvorved han maatte afstaa sin egen Ret til det danske Len Nørre-Halland til Fordeel for de svenske Hertuger, uden at derfor Hertug Erik blev hans Svigerføn. Men troligen har denne i al Hemmelighed beroliget ham med det Løfte, at Forbindelsen med Sofia af Werle ligesuldt ikke skulde komme til Fuldbjyrdelse, men derimod Trolovelsen med Ingebjørg igjen blive fornyet, — og det uagtet Hertugerne i Freden udtrykkelig havde forpligtet sig til at bidrage efter yderste Evne til, at Egtteskabet mellem Ingebjørg og Junker Magnus Birgersøn kunde komme i Stand. Imidlertid sporer man, trods hine ganske vist mellemkommende hemmelige Forsikringer, en vis Mistænksomhed hos Haakon imod Hertugerne, som ogsaa kunde have sin gode Grund i deres tvetydige Fremfærd i det Hele, og som maatte bestyrkes ved deres Udsættelser med den lovede Opgivelse af Konghella Slot. Det er aabenbart, at den listige Hertug Erik vilde beholde dette vigtige Sted for ethvert Tilfælde, dels som et Baand paa Kong Haakon, hvis denne engang skulde vakte med Hensyn til Opfyldelsen af deres hemmelige Overenskomst, dels som Udgangspunkt for et Angreb paa det sydlige Norge, isald Omstændighedernes Gang skulde tvinge ham til at egte Sofia, og saaledes bringe ham i et afgjort fiendskligt Forhold til Norges Konge. Haakon kunde umuligt, med det Kendskab han allerede havde til Hertug Eriks Vrgjerrighed og hemmelige Rænker, lufte Dinene for den farlige Stilling, hvori han ved sin Eftergivenhed for Hertugens underfundige Tilskyndelser havde indledet sig selv.

Hertug Eriks Plan var dog nu virkelig den, ifkun for Diebliffet at blende den danske Konge ved Løftet om Egtteskab med hans Søsterdatter, medens den langt fordeelagtigere Forbindelse med Norges Ar-

¹⁾ Suhn D. S. XI. 694.
D. S. XI. 648—651.

²⁾ Sv. Dipl. II. 624—626, 627, jfr. Suhn

ving fremdeles stod ham fast for Die. Der var mellem ham og Sofia et Slegtstabsforhold, der ikke tillod deres Egteskab uden efter forudgaaende pavelig Dispensation; men denne havde han i Freden paataget sig at udvirke. Et lignende Forhold fandt Sted mellem Junker Magnus Birgersøn og Ingebjørg af Norge, hvilket ogsaa en pavelig Dispensation maatte have, og denne tilkom det Magnus at udvirke. Endelig er det høist sandsynligt, at man desuden fra flere Sider har anseet Ophævelsen af den ældre Forlovelse mellem Hertug Erik og Ingebjørg for ligeledes at kræve en pavelig Tilladelse. Hertug Erik synes at have givet sig Mine af at ville ved sin personlige Underhandling jævne alle disse Anstød, og under dette Paaskud at have foretaget en Reise til Kurien i Slutningen af 1311. Rimeligviis har han truffet Pave Clemens i Wien under det almindelige Concilium; men neppe har han for Alvor arbejdet paa at erholde de ovennævnte Dispensationer. Snarere har han arbejdet i lige modsat Retning, nemlig for at Dispensationerne maatte negtes, og saaledes hans seneste Egtstabsforpligtelse vorde hævet. Men i hvorledes end hermed er tilgaaet, saa maa Forhandlingerne og deres Udfald have været en dyb Hemmelighed for den danske Konge, der endnu i Begyndelsen af 1312 lader til at have fastet fuldkommen Tro til den hjemvendende Hertug Erik ¹⁾. Jomfru Sofia var ogsaa allerede sendt til Sverige eller i det mindste til Norr-Halland, et sikkert Tegn paa, at den danske Konge ingen Tvivl nærrede om Egtstabsets hastige Fuldbyrkelse ²⁾. Men om Høsten samme Aar lod Hertug Erik pludselig Massen falde. Han og hans Broder Baldemar droge til Norge og holdt her i Oslo, den 29de September, med megen Pragt sit Bryllup med de tvende norske Kongedøttre, af hvilke Ingebjørg Haakonsdatter dengang var elleve Aar gammel, og Ingebjørg Eriksdatter sytten. Først i det følgende Aars September offentliges dog de tvende Brude til Sverige til sine Egteherrer.

Hvorvidt Kong Haakon i dette hele Rænkespind har været Hertug Eriks Medvider, ja vel hemmeligen spillet under Dække med ham, er af de forhaandenværende Rilder umuligt at udfinde med Sikkerhed. At han skulde være ganske uvidende om det Spil, der dreves af Hertugen, er efter hele Sagens Gang neppe tænkeligt; og utvivlsomt synes det at være, at Udfaldet af det Hele ganske stemmede med Kongens og endnu meer med Dronning Eufemias i mange Aar nærrede Ønske, skjønt den sidste ikke oplevede det saameget attraaede Egtstabs Fuldbyrkelse, idet hun døde den 1ste Mai 1312. Usikkert er det derimod, om Haakon selv har laant en virksom Hjælp, med Raad og

¹⁾ Suhm D. S. XI. 680 (Hertug Eriks Forpligtelsesbrev til den danske Konge, dateret Søborg paa Sjælland den 18de April 1312). ²⁾ Suhm D. S. XI. 697, 698 (Fredesforedrag til Helsingborg af 19de Juni 1313).

Daad til Hertugens snebige Fremførd. Skulde dette have været Ulfældet, da ligger den Gjetning ikke fjærn, at en eller anden af de paa Concilliet i Bienne tilstedeværende norske Geistlige kan have paa Haakons Begne hemmeligen samvirket med Hertugen i hans Underhandlinger med Kurien. Dog dette bliver altid en løs Formodning. Ganske vist maa dog Kongen i længere Tid have været forberedt paa den endelige Udgang, Sagen tog, siden han med saa stor Skyndsomhed, som lader til at have fundet Sted, kan have afgjort sin Datters Bryllup. Ved dette har forresten efter al Sandsynlighed Erkebiskop Eilif været tilstede, eftersom han findes at have opholdt sig Oslo i Begyndelsen af October Maaned 1312 ¹⁾.

Man kunde nu vente, at en ny Krig skulde have udbrudt i Norden; thi baade Kong Erik af Danmark og Kong Birger i Sverige — ikke at tale om Nikolaus af Werle, den fortabte Sofias Fader — maatte ansee sig som hvieligen fornærmede og grovt bedrøgnede ved de svenske Hertugers, og tildeels ogsaa den norske Konges Fremførd. Men Omstændighederne vare Hertug Erik gunstige. Hans Broder Kong Birger og dennes Søn vare for Dieblisset altfor asmagtiggende til at vove en Kamp mod ham paa egen Haand. Den danske Kong var, efter et befokseligt Tog mod Rostof, fra hvilket han ventte tilbage til Danmark i October Maaned 1312, kommen under Veir med en farlig Sammensværgelse i Jylland, hvilken det først lykkedes ham det følgende Aars Høst at underkue ²⁾. Han var sølgelig for Dieblisset ude af Stand til at begynde en Krig mod Hertugen og dennes Medforbundne. Hvad endelig Nikolaus af Werle angik, da var han en Ubetydelighed, der overladt til sig selv og sine egne Kræfter, Intet formaaede mod Hertug Erik. Alt dette havde Hertugen utvivlsomt for Die, da han gjorde sit afgørende Skridt; og Følgerne viste, at han ingenlunde havde forregnet sig i sit Valg af Tiden. Istedetfor at gribe til Sverdet, sloge hans Modstandere ind paa Underhandlingernes Vej, og den 19de Juni 1313 kom en ny og endelig Fred istand til Helsingborg mellem den danske og den svenske Konge samt Nikolaus af Werle, paa den ene Side, og Kong Haakon og de svenske Hertuger paa den anden. Herren af Werle affandtes med en Pengesum og en Erkeerklæring ³⁾ for den hans Datter tilsoiede Fornærmelse, og Hertugerne bleve stadfæstede af den danske Konge i Forleningen af Nørre-Halland.

Det falder let i Minene, hvorledes Hertug Erik ved alle disse

¹⁾ S. o. f. II. 156. ²⁾ Suhm D. S. XI. 679—684, 704—708. ³⁾ Næmlig at han ikke for nogen Udyds Skyld havde forladt Jomfru Sofia, eller gjort det hendes Forlovere til Spot, men ikkun for den Sag, at han ikke efter Guds Lov maatte tage hende. Suhm D. S. XI. 697—699.

Handlinger breiede baade Benner og Giender efter sit Lyfte, — orledes han udviste en glimrende Landsfærdighed, men ogsaa en uvigtighedsløs Underfundighed, hvilket tilfammen stempler ham som af Livens verdigste Repræsentanter for den sig udvikkende nyere atskloget. Man kan ikke betvivle, at han nu, efter at have med sit rpe Blik til Bunds gjennemtrængt alle Nordens Statsforhold, nærrede de mest hvitstræbende Planer. Den korte Tid af Fred mellem Nordens Riger og Fyrster, hvilken indtraadte efter det sidstnævnte Forslig til Helsingborg, benyttede han til at befæste sin Indflydelse paa alle Sider. Over sin yngre Broder, Hertug Baldemar, synes han at have øvet en uindskrænket Magt; hans Villie var Baldemars, — de vare som een Sjæl; og det lyffedes dem nu meer end nogenstunde for at fordunkle deres Broder Kong Birger. Hos den danske Konge søgte Hertug Erik at indsmigre sig paa alle Maader, og det med Held. Det var ham især — som det lader — om at gjøre at have en Støtte i Baghaand hos den danske Konge for det Tilfælde, at Kong Haakon i Norge skulde dø, førend han selv fik en Arving med dennes Datter. Thi Haakons Bestemmelse om Formynderstyrelsen i Norge maatte være ham bekjendt, og han indsaa, at hvis den strengt blev hevdet, vilde der blive ham, som Ingebjørgs Egtfælle alene, kun levnet liden Regjeringsmyndighed i Norge. Hensyn hertil maa antages at have ledet ham til en Dverenskønst med den danske Konge til Rølding af 19de Juli 1314, ved hvilken denne sidste lovede at hjælpe ham til Norges Rige efter Kong Haakons Død, imod at han siden til Gjengjæld skulde tjene den danske Konge imod hvemsomhelst med hele det norske Rige og dets Indbyggere ¹⁾. Denne Dverenskønst maa naturligviis være sluttet Kong Haakon ganske uafvidende og være holdet i dyb Hemmelighed for ham. Men saagodt som umiddelbart efter dens Afsluttelse, drog Hertug Erik til Norge, hvor man finder ham i Oslo den 11te August ²⁾, og hvor han med sin Hustru opholdt sig Vinteren over 1314 — 1315 ³⁾, ganske vist for at betage Kong Haakon al Mistanke, og fæste sig i hans Yndest. Siden skal han i 1316 have fornyet hiin Dverenskønst med Kong Erik af Danmark ⁴⁾. Det er saaledes klart, at Hertug Erik bedrog Kong Haakon paa hans Bag, medens han smigrede ham i hans aabne Dine, og at han i al Hemmelighed forbedte sig paa at omspyrte Haakons Rigsformynderstabslov, saasnart Kongen var død, for derpaa selv — ved fremmed Hjælp om udfordres

¹⁾ Sv. Dipl. III. 174, jfr. Suhm D. S. XI. 731—733. ²⁾ Sv. Dipl. III. 175. ³⁾ Jøsl. Ann. 208. Han nævnes først igjen som nærværende i Sverige i Brev af 26de Juni 1315, Sv. Dipl. III. 217. ⁴⁾ Suhm D. S. XI. 777, 778.

des — at tilrøbe sig Styrelsen i Norge i sin Hustrues eller sit eget Navn.

At Kong Haakon under Alt dette, om han end ikke tilfulde kendte Hertug Eriks hemmelige Rænker, dog med det Kendskab han havde til hans Slæde og Værgerrighed, maatte ængstes for Norges Fremtid, — er let begribeligt. Det vakte derfor en overordentlig Glæde ved det norske Hof, da Kongens Datter, den femtenaarige Hertuginde Ingebjørg, i 1316 fødte en Søn, der fik Navnet Magnus ¹⁾. Nu var der da en mandlig Arving til Norges Rige, og Arvesølgen var for Diebliffet sikret. Ogsaa Hertug Erik sølte ganske vist ved denne Begivenhed sin Stilling i Norge meere befæstet. Thi at han som Fader til en mindreaarig norsk Konge nok skulde formaa at bringe Rigets Styrelse i sine Hænder, derom har han neppe næret den ringeste Tvivl. Den danske Konges Venstabs og Understøttelse blev ham nu mindre magtpaaliggende, ja forekom ham maaskee, efter de indgangne Forpligtelser, at være en Byrde, som han maatte søge at afkaste. De svenske Hertuger synes virkelig at have i 1317 indladt sig i hemmelig Forbindelse med Kong Eriks oprørske Underaatter, i hvis Spidsse dennes egen Broder, den nedrige og ubuellige Hertug Christoffer, samt Erkebiskop Esger af Lund stode; og Forbundet var høist rimelig stilet ikke mod den danske Konge alene, men og mod Kong Birger, der berøvet den Støtte, han hidtil havde havt i Danmark, vilde være let at styrte ²⁾. Alt tyder paa at Hertug Erik ved denne Tid nærrede vidtvidsende Planer, for hvilke en ny almindelig Røre i Norden skulde bane Veien. Hvorvidt Kong Haakon har været villig at laane ham Haanden hertil, eller tværtimod har stillet sig fiendtlig ligeover for hans Anslag, laaber sig ikke afgjøre ved de gamle Annalers høist forvirrede Fremstilling ³⁾.

Men hvad nu end Maalet har været for Hertug Eriks ærgjerrige Stræben, saa var det ikke Forsynets Villie, at han skulde naa det. Alle hans Planer bleve pludselig afflaarne ved det uventede, stræffelige Slag, som rammede ham og hans Broder i den sidste Maaned af Aaret 1317. Begge Hertugerne bleve nemlig af Kong Birger og hans Dronning under Venstabs og Forsonligheds Masse lumsteliggen lokkede til det faste Nykjøpings Slot, der horte til Kongens Besiddelser. De modtoges ved sin Ankomst den 10de December med tilspjeladende Gjæstfrihed; men den paafølgende Nat bleve de grebne af Kongens Mænd og under haard Behandling fastede i et Fangetaarn. Her henlaa de en Stund, idetmindste over een Maaned, indtil de i det følgende Aar 1318 aafede ⁴⁾, ganske sikkert ved en voldsom Død. Et over hele

¹⁾ Jøsl. Ann. 208. ²⁾ Suhm D. S. XI. 815, 818. ³⁾ Jøsl. Ann. 210 (Slats Ann. Beretning under 1317). ⁴⁾ Deres Testamente, som endnu er levnet, er udstedt i Hængselet den 18de Januar 1318 (Sv. Dipl. III. 345), da vare

den almindelig ubdæbt og troet Folkerygte sagde, at de bleve fuld-
ihjel paa sin Broders Kong Birgers Bud.

Ved denne Nidingsdaad tænkte Kong Birger at sikkre sig alene
eriges Rige; men han bedrog sig hoieligen. Saagodt som hele
Sverige reiste sig imod ham, og sluttede sig til de dræbte Hertugers
Parti, hvis Anførere vare dygtige Mænd og Hertuginde samt deres
Børn oprigtigt hengivne. Den danske Konge Erik lovede vel af yderste
Egne at understøtte sin Svoger i hans Nød, og sendte ham ogsaa
virkelig Hælsetropper; men disse bleve slagte af de Hertugelige, og
Birger flygtede i sin Forvirring til Gotland. Hertugindeernes Til-
hængere indgik aabentlyst Forbund med de danske Oprørere, Hertug
Christoffer og Erkebiskop Esger, slog den danske Hær i Slaane den
26de October 1318 og oversvømmede derpaa hele dette danske Land-
skab. Allerede tidligere havde de fæste Slotte, som endnu holdt Bir-
gers Parti, maattet overgive sig, og Kongens Søn Magnus var fal-
den i de Hertugeliges Hænder.

I hvordan end Kong Haakons Stemning mod de svenske Hertu-
ger kan have været i den seneste Tid af deres Liv, saa kunde han na-
turligviis efter deres Fængsling og skrækelige Død ikke andet end un-
derstøtte deres Parti med al sin Magt. Det gjaldt jo nu for ham om
at opretholde sin egen Datters og Dattersøns Ret i Sverige. Et Tog
af ham til Gautelven med en Fløde omtales ved denne Tid i de gamle
Annaler ¹⁾, men paa en saa utydelig Maade, at man ikke ret kan see
hvem det har gjældet. At han derimod har havt alle sit Riges Bis-
kopper, og rimeligviis ogsaa dets fornemste verdslige Høvdinge,
samlede om sig i Juli Maaned 1318, i Tunsberg, er sikkert. Man
finder nemlig, at Kongen den 22de, 26de og 28de Juli har udsærdi-
get Breve fra Tunsberg, og i det første af disse nævnes Erkebiskop
Etilf og Biskopperne, Helge af Oslo, Audfinn af Bergen og Botolf
af Hamar som de der have medforseglet Brevet ²⁾. Af et Brev ud-
stedt et Par Dage tidligere, som strax skal omtales, seer man, at ogsaa
Biskop Haakon af Stavanger har været sammesteds tilstede. Man
maa da antage, at Overlægninger om Norges Opdræden i de svenske

de bestemt endnu i Live. I et Brev af 20de April f. A. omtales de af sine
Tilhængere som fænglede, men endnu levende (Ev. Dipl. III. 361), da var
man altsaa i alt Fald ikke sikker om deres Død. Men af paafølgende 26de
Mai skal der være et Brev, hvori Hertugindeerne kalde sig deres Efterleverster
(Suhm D. S. XI. 821; jeg har dog ikke fundet det i Ev. Dipl.); og er
dette rigtigt, maa deres Død dengang have været almindelig bekjendt. Fra
1ste August og senere, har man en heel Deel Breve, hvori Hertugindeerne
nævnes: „relictæ dominorum Eriki et Valdemari quondam ducum Sveo-
rum“ (Ev. Dipl. III. 370—373, o. f. Et.) ¹⁾Jøl. Ann. 210. ²⁾Thorfel.
Anal. 112, 113; N. Dipl. II. 114, 115.

Uroligheder have været Mødets Gjenstand. Formodningen bestyrkes derved, at netop ved denne Leilighed Dypfordring skede fra svensk Side til Erkebiskop Gillef, om at tage Upsals Kirke under sit Vern mod mulig Overlast.

Den tidligere indre Strid i Sverige mellem Kongen og hans Brødre, havde, som let kan tænkes, frembragt megen Uro og Ustillehed i Landet, og selv i den senere Fredens Tid var denne Ustillehed ei ganske forvunden. Hertil kom, at alle de tre Fyrster trængte til Penge og derfor bebyrdede sine Undersaatter med haarde Paalæg. Kirken gik heller ikke fri for det almindelige Tryk, og der blev ikke altid saa nødt begnet om dens Ret af de forskjellige Styrere, thi de tre Brødre vistnok i det Ydre alle gave sig Mine af Gudsfrygt og Arbejdighed for Gætteligheden. Kirkens Personer, især dens Prælater, vare desuden selv for en stor Deel Partimænd, der enten holdt med Kongen eller med Hertugerne, og som paa sine Partimodstanderes Befordring søgte at tilvende sig hvad Fordeel de kunde. Hensyn til denne den svenske Kirkes mislige Stilling maa have bevæget den udvalgte Erkebiskop af Upsal, Olaf Björnsson, til at paakalde Paven's Bestyttelse for sig og sit Kapitel; og Johannes XXII udstedte i denne Anledning den 3die Februar 1317 fra Avignon en Skrivelse, hvori han paalagde Erkebiskoppen af Nidaros, samt de svenske Biskopper af Skara og Westeraas at verne om den upsalske Kirkes Lære og Frihed ¹⁾, — et Paalæg som forresten, for Erkebiskop Gillefs Bekommende, vidner om den Anseelse og Tillid, han nød baade i Kurien og hos den svenske Geistlighed. Den 16de Juli 1318 finder man, at Mag. Nikolaus Sigfastsson, Canonicus af Upsal og Paven's Sendebud i Sverige (summi pontificis . . ad partes regni Sveciæ nuncius deputatus), har i Præmonstratensernes Kloster i Lunsberg personligen foreviist Erkebiskop Gillef, i Dørvær af Biskopperne Helge af Oslo, Audfinn af Bergen og Haakon af Stavanger, samt Eysteinn Klosterets Abbed, Finn Halvorsen kongelig Kapelmagister, Ivar Olafsson Kongens Kansler og flere troværdige Mænd, hiint pavelige Brev i Original, over hvilken Handling et Notarial-Dokument, indeholdende Afskrift af Brevet, blev optaget ²⁾. Dette kan ikke forklares anderledes, end at den svenske og særligen Upsals Kirke herved har forlangt den norste Metropolitan's Bistand og Bestyttelse, og det paa Grund af den Forvirring, som efter de svenske Hertugers Død og den almindelige Dypstand mod Kong Birger var indtraadt i hele den svenske Rigsstyrelse. Det bliver saaledes saagodt som utvivlsomt, at baade Kirke og Stat i Sverige have henvendt sig til Norge om Bistand; og om ikke kraftigere og meer umid-

¹⁾ Sv. Dipl. III. 308—310.

²⁾ Sv. Dipl. III. 369 (est. Barth. Rfr. E. 674), ft. Enhm D. G. XI. 837.

er Hjælp fra norsk Side i Sommerens Løb er bleven ydet det igelige Parti, saa maa det dog altid antages, at Sikkerheden fra Kant har bidraget ikke væsentligt til de Hertugeliges Held og Ugang om Høsten i Skaane.

Deres Seier der var tiintetgjørende for den ulykkelige Kong Birgers Sag. Da de Hertugelige nemlig raadt benyttede den vundne deel og strax rykkede løs paa Helsingborg, tabte den danske Konge det og hastede med at slutte en Vaabenstaaelse for Helsingborg, sken allerede den 11te November næst efter afløstes ved en Fred til Skide. Den sluttedes mellem Kong Erik af Danmark og Kong Birger af Sverige paa den ene Side, og Kong Haakon og de svenske kongerens Mænd og Tilhængere paa den anden, og skulde for det hele vare i 3 Aar, men siden forlænges. Birger og hans Børn vilde i denne Tid ikke opholde sig inden Sverige undtagen paa Gotland, derom Indbyggerne der tillode ham det, og hans Son Magnus skulde blive i Fængsel, dog fikker paa Liv og Lemmer. Dette sidste Tilfald imidlertid kun slet overholdt. Da nemlig Magnus, endog som Fange, blev frygt hos det i Sverige raadende Parti, lod dette ham i 1320 den 21de October offentlig henrette i Stockholm. Kong Birger, der om Gotland var tyet til Danmark og der levede som Landsflygtig, blev ved ham kun kort. Han døde paa Holbæk Slot i Sjælland den 1ste Mai 1321.

Da Kong Birger i 1318 i Virkeligheden var afdød, og de Hertugelige havde fuldkommen Overhaand i Sverige, laa den Mulighed ganske nær, at Hertug Eriks unge Son, den norske Haakons Dattersøn og Arving, kunde blive valgt til Sveriges Konge i den forhadte og foragtede Birgers Sted, med Forbigaaelse af dennes Son, der nu desuden var en Fange i det hertugelige Partis Hænder. Noget bestemt Skridt i saadan Retning blev dog neppe gjort fra de svenske Magthaveres Side i Haakons levende Live; og troligt er det, at denne Konge, om han anede en sliq Begivenhed, ikke har seet den i Møde uden Angstelse. Hertugernes stræffelige Død har ganske vist gjort et smerteligt Indtryk paa ham, og ikke mindre den betænkkelige Stilling, i hvilken hans Datter og Broderdatter befandt sig midt inde i en Borgerkrigs vilde Lummel. Skjønt nu vel deres Parti, hastigere end ventet kunde, fik Overmagten, saa stod dog meget tilbage at ordne i Sverige og mange Vanskeligheder der at udsjævne. Under en sliq Sagernes Stilling kunde vel neppe Haakon med Rolighed tænke sig Norges mulige Forening med Sverige under et Barn som begge Rigers Konge.

Usandsynligt er det ikke, at i disse for hans Æt og for Norge betænkkelige Omstændigheder Sorg, Uro og Belymringer kunne have fremstjyndet Kong Haakons Død. Rimeligviis har han følt den stærkt

nærme sig, da han den 20de April 1319 paa Lundsberghus i samlet om sig Kansleren Ivar Olafsson, Høftborer Jønsøn sin Svigersøn, hvem han i 1302 havde trolovet ¹⁾ og før 1312 ²⁾ giftet med sin uegte Datter Agnes, sin Merkesmand Paal Eriksson og fem andre norske Herrer, alle ganske vist høitfortroede Mænd. Disse udsvære Kongen med de dyreste Eder paa Korsæt og andre Helligdomme, at ville holde hans Bestemmelser om Kongearven og Rigsstyrelsen, styrke Rigets Arving med forenet Kraft og ikke indbrage Udlandinger i Norge til Befalinger, Syller, Raad eller Embeder, hverken i Rigets Arvinges Umyndighed, eller efter at han var bleven myndig. Herpaa udstedte de sit Forpligtelsesbrev ³⁾. Disse otte Mænd vare naturligviis af Haakon udseede til at danne Grundlaget for det Rigets Raad, som efter hans Bestemmelse skulde overtage Rigsstyrelsen i den vordende Konges Umyndighed ⁴⁾; og man seer, hvorledes han, saagodt som allerede staaende paa Gravens Rand, har været omhyggelig for sit Lands Selvstændighed. Den næstfølgende 8de Mai 1319 døde han, ikke meer end 49 Aar gammel. Haakon endte Harald Haarfagers Mandstamme, en værdig Vælling baade af Norges mange forudgaaende dygtige Konger, og af Kong Sverrer, Stamfader til den Vægren, han nærmest tilhørte.

Det er tidligere paa flere Steder bemærket, at den Higen efter Kundskaber og Sands for Videnskabelighed, som sees at have besaaet Kong Sverrer, gif i Arv til den Vællinie, som udsprang fra ham, ligesom til dens sidste Mand. Om Haakon Magnussøn gjælder dette uden tvivl ligesaameget som om nogen anden af Sverrers Vællinger. Om hans videnskabelige Skoledannelse vidner allerede den Vælling han besad i Latinen, saa at han endog kunde holde Tale i dette Sprog ⁵⁾, men endmere dog den Bearbejdelse paa Norsk af en stor Deel af det gamle Testaments Bøger efter den latinske Vulgata, som han foranstaltede, og som han besørgeede udstyret med Jævnforelser og Tillæg af flere den Tids berømteste historisk-theologiske Skrifter. Verket blev, som Fortalen viser, udført under hans eget Tilsyn og Tilfagn; og dets nærmeste Bestemmelse var — hvilket næsten er det mærkeligste — at tjene til Forelæsning for Kongen og hans Omgivelse over Vorde paa Søndagene. Verket bærer Navnet: Stjorn d. e. Styrelse (neml. Guds Styrelse) og udmærker sig ved et i det Hele taget fortrinligt Sprog ⁶⁾. Af Fortalen til dette Verk sees ogsaa, at Haakon allerede tidligere havde foranstaltet en Oversættelse eller Bearbejdelse af en latinsk Bog om Helgenernes Levnet, under Titel: Hellige Mænds Blomster,

¹⁾ Jøl. Ann. 182.   ²⁾ N. Dipl. I. 118.   ³⁾ N. Dipl. I. 138.   ⁴⁾ Jfr. o. f. II. 113.   ⁵⁾ S. o. f. II. 100.   ⁶⁾ En Udgave ved Lector Unger er under Arbejde, af hvilken tre Hefter allerede ere udfomne.

i ligeledes var bestemt til Forelæsning i Hirten over Verde paa forskjellige Helgeners Høitider og Messedage. Og medens Kongen iv faaledes tog sig af de historisk-theologiske Kundskabers Udbredelse Norge, især ved sin Hird, var hans Dronning Eufemia ligesaa virksom for Udbredelsen af sin Tids anglonormanniske eller franske Roman-Literatur, ved at besørge norske Oversættelser af flere af dens Frembringelser. Ja hun gav endog, uden tvivl ved sin Indflydelse paa og jævnlige Dngang med den aandrige svenske Hertug Erik, Stødet til mange af de samme Verkers Oversættelse paa Svensk, som det lader mest i en rimet Form, der nærmede sig Originalernes. Alt dette kan ikke andet end give et efter Tidens Forhold saare fordeelagtigt Begreb om den religiøse Følelse og det aandelige Liv i det Hele, der raadede ved den norske Kongehird i Haakon Magnussons Dage.

71.

Magnus Erikson bliver Norges og tillige Sveriges Konge. Det norske Styrelsesraad. Hertuginde Ingebjørgs Indflydelse.

Kong Haakon Magnusson havde, som ovenfor sagt, før sin Død, udnævnt de Mænd, der skulde føre Rigsstyrelsen i Norge under hans Efterfølgers Mindreaarighed. De otte af disse, Kansleren og syv verdslige Personer, kendes som nærværende hos Kongen i Tunsberg kort før hans Død. De fire øvrige derimod kendes ikke, ligesaa lidt som det vides med Sikkerhed, hvilke de tvende Biskopper have været, der ifølge Forordningen af 16de September 1302 skulde bistaa Styrelsesraadet i Indseendet med Rigets Stat. Nærmest maa man dog gjette paa Erkebiskop Eilif og Biskop Haakon af Stavanger, eftersom disse tvende kort efter Kongens Død findes at være tilstede i Oslo og der deeltage i de mellem de norske og svenske Herrer aabnede Underhandlinger.

En Aftale angaaende Norges og Sveriges indbyrdes Stilling maatte nemlig, paa Grund af de stedfindende Forhold, snarest muligt træffes mellem begge Rigers styrende Høvdinge. Norges Rige havde vistnok i den afsøde Konges Datterson, den treaarige Magnus Erikson, sin lovbestemte Arving; men baade var denne for Diebliffet udenfor Rigets Grændser, og desuden havde Kong Haakon i sin Forordning om Rigsstyrelsen ingen Bestemmelse gjort for det Tilfælde, at hiin Norges Arving ogsaa kunde blive et andet Riges Konge. Haakon var i sin Rigsstyrelseslov gaaet ud fra den Forudsætning, at hans umyndige Efterfølger ifkun skulde bære Norges Krone; og de seneste Umveltminger i Sverige, forsaavidt Haakon oplevede dem, havde endnu ikke ganste tumet rokke hiin Forudsætning. Thi om end Kong

Birgers Affættelse maatte agtes for ugentalddelig ubtalt, for en rede indtraadt Kjendsgjerning, saa havde dog hans Søn, I..... Ragnus, skjønt for Diebliffet det hertugelige Partis Fange, ingen lunde ved sin Faders Brøde fortabt sin egen Ret, som tidligere valgt til sin Faders Eftermand. Men Stemningen hos det feirende Part i Sverige var nu saa ophidsset, at det ligesaa lidet vilde vide af Ragnus Birgersson, som af Birger selv til Sveriges Konge; hvorimod det med een Mund fordrede Hertug Eriks Søn, som det havde i sin Midte, hævet paa Sveriges Trone. Denne Svenskernes Beslutning, som Haakon ikke med Sikkerhed havde kunnet forudsæe, kom saaledes strax efter hans Død til Modenhed, og sattes uophødelig i Værk med den største Bestemthed og Kraft, idet Folkets almindelige Stemme laarede Norges Arving til Sveriges Konge.

Dette Tilfælde laa, som sagt, udenfor Haakons Formynderkabslov, hvilken de af ham udnævnte Rigsstyrere havde edeligen forpligtet sig til at overholde, og fra hvilken deres hele styrende Myndighed udgik. Under saadanne Omstændigheder synes det norske Styrelsesraad ikke at have trostet sig til at handle paa egen Haand med den fulde kongelige Myndighed, som Haakon havde lagt i dets Hænder, saa meget mindre da det ikke havde den unge Konge, i hvis Navn det skulde styre, i sin Midte. Maa skee har det heller ikke fundet Stemningen i Norge, helst blandt Rigets øvrige Stormænd, saa gunstig for sig som det kunde ønske til ene at optræde afgjørende i en saa vigtig Sag. Vist er det, at Norges og Sveriges indbyrdes Stilling i den foreslaaende Forening under een og samme Konge bestemtes fra norsk Side ikke ved det norske Styrelsesraad, men ved en større Forsamling af Norges fornemste Stormænd, der kaldede eller uafaldede havde indfundet sig til et Raadsmøde ikke længe efter Kong Haakons Død.

Medens ogsaa i Sverige de geistlige og verdslige Høvdinge samlede sig i Upsal til en Herredag eller Rigsdag for at vælge sin Konge, afgik i Juni Maaned et svensk Gesantskab til Norge med Biskop Karl af Linkjøping i sin Spids. Dette traf sammen i Oslo med ovennævnte Rigsforsamling. Tredive norske Herrer, nemlig Kansleren Ivar Dlafsson og 29 deels Lendemænd deels Ridderne, nævnes som tilstedeværende, samt desforuden Erkebiskop Gilis, der rimeligviis i Egenkab af et Slags Rigsviskar har indtaget Forsædet, og Biskop Haakon af Stavanger, maa skee som den anden Rigsstyrelsesraadet tilforordnede Biskop. Andre norske Biskopper nævnes ikke udtrykkelig som nærværende. Underhandlingerne mellem de svenske fuldmægtige Sendemænd og de norske Herrer dreves den 26de, 27de og 28de Juni i Oslos Biskopsgaard og ledede til en Overenskomst, der beedigedes

befegledes fra begge Sider. Ved denne forpligtede Sveriges Mænd til snarest muligt at vælge den unge Magnus Eriksson til Konge over hele Svea og Gota-Rige. Derpaa skulde de føre ham til Norge, hvor han da ogsaa skulde tages til Konge efter Norges Lov. Han skulde stiftetvis opholde sig i begge Riger, og ikke ledsages af det enes Mænd længer end til det andet's Grændser. Rigerne skulde forresten være fuldstændig adskilte, og Norges Indtægter alene anvendes efter Hertuginde Ingebjørgs og det norske styrende Rigsraads Skjon ¹⁾).

Da dette var afgjort hastede de svenske Sendemænd tilbage til Sverige, og her blev nu paa den i Upsal forsamlede Rigsdag Magnus Eriksson valgt til Svea og Gota-Konge den 8de Juli. Kort efter gav man sig paa Veien med ham til Norge, hvor han ankom i den senere Halvdeel af August, og blev, som det lader, modtagen i Baahus (Baughus) af Norges geistlige og verdslige Høvdinge.

Alle Norges Biskopper synes der at have været tilstede. Den 23de August havde nemlig Norges Prælater ²⁾ paa Baahus Slot en Sammentøft med de svenske Biskopper Karl af Linköping og Benedikt af Skara for at overlægge om Pavetienden, baade den af Clemens V og den af Johannes XXII udskrevne ³⁾). Der fattedes ved denne Reilighed en Deel vigtige Beslutninger, sigtende til at gjøre hiin Stat til den pavelige Kurie mindre byrdefuld for begge Rigers Geistlighed: En Fjerdepart skulde frabrages alle Prælaters og Klerkers Midler, for Tienden fastsattes og betaltes. Af Offer skulde ingen Tiende ydes. Indbragte en ledig Kirke meer end 6 Mark Sterling, da skulde Tienden først frabrages til det hellige Lands Undsætning, derpaa 6 Mark Sterling afholdes til dem der forrettede Tjenesten ved Kirken, og saa skulde Resten gaa til det pavelige Skatkammer. Afstod en sit Beneficium for at faa et bedre i Stedet, saa skulde det første ei ansees for ledigt, medens Paven tog Indtægterne af det andet ⁴⁾).

Strax efter at dette geistlige Møde var afholdt, førte de norske Herrer Magnus over til Tunsberg, hvor rimeligviis allerede forud Haugathing var stevnet, og paa dette Thing blev Magnus Eriksson høitideligen taget til Norges Konge den 26de August ⁵⁾). Derpaa for-

¹⁾ M. g. R. III. 146—149.

²⁾ Prælati de solida terra regni Norwegie

convenientibus. ³⁾ S. o. f. II. 166 f., 173 f. ⁴⁾ Ev. Dipl. III. 417, Suhm

D. S. XI. 857 (est. Barth. Mstr. E. 558). ⁵⁾ Magnus's Regjeringsaar i

Norge regnes fra en Dag efter 23de og før 27de August. Man kan her

gjette paa enten den 24de (Bartholomæus Dag, en Apostels Dag og alt-

faa en større Fest) eller paa den 26de (Søndagen næst efter). Da nu

Biskopperne, der rimeligviis ikke have stilt sig fra den unge Konge ved en

saadan Reilighed, endnu den 23de vare i Baahus, saa synes Tiden at vare

vel knap for at de og Kongen allerede Dagen efter kunde være paa Hauga-

thing ved Tunsberg. Søndagen den 26de bliver altsaa den Dag, som har

blev han Vinteren over i Norge tilligemed sin Moder Hertuginde Ingebjørg.

Ingebjørgs Stilling som Kongens Moder, og den Indbrydelse der var gjort paa Rigsmødet i Oslo, at hun i Forbindelse med Styrelsesraadet skulde tjilsee Anvendelsen af Norges Indtægter, aabnede hende en Indflydelse paa Rigsstyrelsen, som ingen egentlig Hjemmel havde i den afdøde Konges Formynderslov. Ung som hun var, og dertilmed som det lader temmelig letfindig, misbrugte hun snart denne Afgang til Indblanding i Regjeringens Anliggender. Hun tilfidsatte Styrelsesraadet og lod sig paavirke af udenforstaaende Indlinger, af hvilke den mest fremtrædende endogsaa var en Ublænding. Det var den unge danske Ridder Knut Porse, en urolig og ærgjerrig Eventyrer, der havde været en ivrig Tilhænger af Hertug Erik og efter dennes Død en af Hovedmændene for det hertugelige Parti.

Knut Porse havde sine egennyttige Hensigter, der især vare rettede paa Danmark. Her døde Kong Erik den 19de November 1319, og dennes Broder Kristoffer blev den 25de Januar 1320 valgt til hans Eftermand, tildeels, som det synes, ved Knut Porses indflydelsesrige Bistand. Kristoffers Uduellighed og Danmarks indre Sønderplittelse aabnede nu en vid Mark for Knuts Herksesygge; og i at tilfredsstille denne, hjalp Ingebjørg ham baade ved egenmægtigen at benytte Norges Kongesegl mod Kanslerens og Styrelsesraadets Vidende og Villie, og ved at bortbøfle til hans Fordeel Kongedømmets Skat og Indtægter.

Snart vakte Hertugindens Egenmægtighed og Styrelsesraadets Afmagt Opsigt i Norge, og et Parti synes at have dannet sig mod hende og hendes fremmede Tilhang, maaskee allerede i Slutningen af 1319. En anseet ung Nordmands, Ulf Saxesøns, Fangenskab, som man i Norge troede paa svensk Anstiftelse, gav Anledning til Klager fra Norge til det svenske Rigsraad. Men dette oplyste, at Ulf var bleven fangen ved Ublændinger fra Bardberg i Nørre-Halland, hvor Knut Porses Tilhængere, med Ingebjørgs Vidende, havde sit Hovedsæde, og det svenske Raad opfordrede endog det norske til at have strengere Indseende med Hertugindens Fremfærd. Imidlertid havde hun ganske vist endnu mange Tilhængere blandt Norges Stormænd, og Rigsstyrelsen i Norge gik et Par Aar sin skæve Gang under hendes uforumsfærdige Ledning.

Norsk Sandsynlighed for sig. At Magnus blev tagen til Norges Konge paa Sangathus siges udtrykkelig i Brev af 20 Februar 1323 (Saml. til Norges Hist. V. 534—541).

Troist mellem Biskop Audfinn i Bergen og den kongelige Kapelmagister. Provin-
salconcilium i Bergen 1320. Biskop Bilhjalme af Ortnæerne tiltalt. Trætt
mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren afgjort.

Under denne Sagernes Stilling var det ganske naturligt, at den
norste Geistlighed, befriet fra den Tvang, der under Haakons kraftige
Styre havde hvilet paa den, igjen reiste Hovedet i Veiret, søgte sin
Betydning som en Magt i Staten, og søgte at gjøre sin Indflydelse
gjældende.

Erkebiskop Eilif var en flog og maadeholdende Mand, be-
sjælet, som det lader, af et oprigtigt Fædrenelandsfæle, der forbød ham
at misbruge sin ophojede Stilling, til nu at fremkomme med hierar-
chiske Fordringer, der ifflum vilde have fremkaldet nye Splittelser og
gjort Rigets Tilstand miøligere end den allerede var. Hans Optra-
den var fredelig og meglende, dog, saavidt man kan skønne, ingen-
lunde blottet for den nødvendige Kraft. Den Omstændighed, at han
i Mellemtiden mellem Kong Haakons Død og Magnus's Antagelse
til Konge var paa en Maade bleven anerkjendt som Rigsvisarius,
maatte give ham en fastere Holdning og stille ham over de opbukkende
Partier.

Hos en anden af Norges Prælater raadede derimod en mere
uroelig og hierarchisk Mand. Biskop Audfinn af Bergen var uden-
tvivl den første af sine daværende norste Standsbrødre i canonisk
Lærdom og i Embedsiver. Han lignede heri sin Broder og Formand,
Biskop Arne, ligesom og i Kraft og Dygtighed; men han var besin-
digere end denne, og, som det synes, mindre haardnakket i uvæsentli-
gere Ting. For ham, som tidligere for Arne, var den kongelige
Kapelmagister og den hele Kapelinbredning en skarp Torn i Diet,
og han ansaa nu uden tvivl Omstændighederne gunstige for at komme
den til livs. Han tilbagekaldte i 1319 Gaven af Fane Kirke, som
Biskop Narve i sin Tid havde skænket Apostelkirkens Chorsbrødre ¹⁾
og kom derved i en heftig Strid med disse, især tvende af dem, Jo-
han Eriksson og Grimar Drmsøn, hvilke appellerede til Erkebiskoppen
og Paven ²⁾. Hertil sluttede sig uden tvivl ogsaa den forargelige Tvist,
han i Begyndelsen af 1320 havde med Botolf Haakonsøn, Chors-
brøder af Nidaros, hvilken havde i Apostelkirken øvet Haandgribeligh-
heder mod en Prest, som der paa Biskoppens Vegne skulde oplæse
nogle Breve, indeholdende Forbud mod visse overtroiske Balsarter i
Bergen. Botolf appellerede til Erkebiskoppen, men blev alligevel sat

¹⁾ N. Dipl. III. 113. ²⁾ Breve af 13de October — 21de November 1319.
Suhm D. S. XI. 858 (efter Barth. Mfr. E. 15—22.

i Ban af Audfinn ¹⁾). Endelig tog Audfinn sig af Sognepresterne i Bergens By, der førte Klage over Presterne til Aposfellkirken og visse Klostermænd, fordi disse trængte sig ind i deres Embedsreds ved at meddele deres Sognemænd Kirkens Tjeneste, og derved tilfnege sig det Offer og den Skyldighed, som tilkom Sognepresterne. Audfinn forbad ved Kundgjørelse af 27de Marts 1320 saadant strengeligen under Banns Straf og fastsatte med det samme Grændsen for visse af Byens Kirkefogne ²⁾).

Alt dette voldte ikke ringe Optøier i Bergen, om hvilke Erkebiskoppen baade af Audfinn selv og af Andre blev underrettet ³⁾). Erkebiskoppen synes ingenlunde i Et og Alt at have billiget Audfinns Fremfærd; men hans Brev til denne af 18de April vidner om hans Raadehold og sunde Sands. Han synes ikke — siger han — om den Støi og Uro, som finder Sted i Bergen; men det er hans Raad, at de, som ville bedre sig og med Ydmygghed bede om Raade, ogsaa blive tagne til Raade, paa det at den hellige Kirkes Uvenners Flok maatte blive saa meget mindre, som Biskoppen viser Folket større faderlig Kærlighed, hvortil Erkebiskoppen veed, at Gud har givet Audfinn baade Bid og Billie. Forresten lover Erkebiskoppen at styrke Kirkens Ret og revse dens Fiender efter Evne og Skyldighed. Han agter at komme til Bergen til Pindse (18de Mai) og venter der at træffe Kongen ⁴⁾).

Paa den anden Side bleve Klager over Biskop Audfinns Fremfærd indbragte for Kongen og dennes Moder, som om han havde gjort Indgreb i Kongedømmets Ret med Hensyn til de kongelige Kapeller. Ophavsmanden til disse Klager er ikke vanskelig at gjette; det var selve Kapelmagisteren, Finn Haldorsson ⁵⁾). De fremkalbte irettesættende Kongebreve til Biskoppen, hvilke denne imidlertid besvarede med Negtelse af de gjorte Beskyldninger, Anker over Bagvaskelse og Forsikringer om sin Frefrygt og Hengivenhed for Kongen ⁶⁾).

I al denne Trætte indtraadte en Stands ved et Provinzialconciliums Samling i Bergen. Et saadant synes allerede længe at have været paataant af Erkebiskoppen. I 1318 havde han udstedt Raadvise

¹⁾ Alterne i bene Sag af 20de Marts 1320 i Barth. Nr. E. 36—51, jfr. Suhm D. S. XII. 29—31. ²⁾ Suhm D. S. XII. 30, 337. ³⁾ Suhm D. S. XII. 31, 338. ⁴⁾ Barth. Nr. E. 61. ⁵⁾ Biskop Signar af Fætserne hans Brev til Audfinn, rimeligvis af April Maaned 1320 (Barth. Nr. E. 61): Signar har erfaret, at nogle af Biskoppens Avtidsmænd, hvoriblandt især Finn, skrive meget til Forskjellige mod Biskoppen. Men Erkebiskoppen er Audfinns og Sandhedens Ven; og omendkjønt man taler om, at mange Sager skulle opryppes mod Audfinn i de svrige Prælaters Nærvar, saa behøver han dog ikke at frygte. ⁶⁾ Breve af Marts? 1320 til Kongen og Hertuginde, Saml. t. d. N. S. S. og S. I. 525.

til de islandste Biskopper ¹⁾), ifølge hvilken den staalhøltste Biskop Arne Helgesøn i 1319 drog til Norge, medens derimod Audun af Hole, der ogsaa havde tiltraadt Reisen, blev drevet tilbage til Island ²⁾). Kongestiftet i Norge har rimeligviis voldet Udsættelse af Conciliet, og i Mellemtiden døde Biskop Arne Helgesøn i Norge den 12de Januar 1320. Han havde i sin Embedstid havt den Sorg, at Staalhølt's Kathedralkirke, en stor og pragtfuld Tømmerbygning, afbrændte i 1309 ved Lynild; men han havde viist stor Virksomhed for at faa en ny Kirke reist, og havde dertil modtaget stor Hjælp ved Gaver baade fra Island og Norge ³⁾). Han havde viist sig som en fredelig men dog nidkjer Kirkens Forstander. — Omtrent ved samme Tid, i 1319 eller Begyndelsen af 1320 døde ogsaa Biskop Botolf af Hamar, til hvis Embedsforelse lidet eller intet kendes. I hans Sted valgtes en vis Magister Halvard. Han omtales som Electus nærværende i Bergen den 19de Juni 1320 ⁴⁾), men som Biskop den næst paafølgende 7de Juli ⁵⁾). Mellem disse Dage falder altsaa hans Indvielse, hvilken maa være foregaaet i Bergen lige under Provinzialconciliet. — Broder Signar skal ogsaa i dette samme Aar være indviet til Biskop paa Færøerne ⁶⁾); men dette maa være steet tidligere paa Aaret, eftersom han allerede falder sig Biskop i et Brev af April Maaned, og uden tvivl i Nidaros ⁷⁾).

Provincialconciliet var af Erkebiskop Eilif berammet at samles til St. Hans, 24de Juni, 1320 i Bergen ⁸⁾); og allerede før den Tid havde Hertuginde Ingebjørg med den unge Konge og en heel Deel verdslige Stormænd indfundet sig sammesteds. Conciliet har saaledes rimeligviis staaet i Forbindelse med et almindeligt Høvdingemøde eller Rigsmøde. Som tilstedeværende Biskopper nævnes foruden Erkebiskop Eilif: Helge af Oslo, Vilhjaln af Orkno, Audfinn af Bergen, Haakon af Stavanger, Halvard af Hamar og Signar af Færøerne, altsaa alle Biskopper af selve Norge og tvende af Skotlandene. Paa dette Biskopsmøde fattedes en heel Deel vigtige kirkelige Bestemmelser, hvilke af samtlige Biskopper vedtoges og udfærdigedes den 9de Juli. De mærkeligste ere i Korthed følgende:

1) Klostrene vedkommende:

Ingen Klosterformand maa, under Straf af Udsættelse, indtage Nogen i Klosterregelen ved Kjøb eller Overeenskomst.

Hver Biskop skal i sit Biskopsdomme paasee, at der i Klostrene ikke indtages flere Personer end som Klosterets Gods tilsteder; Antallet

¹⁾ Jøsl. Ann. 214. ²⁾ Jøsl. Ann. 212. ³⁾ Jøsl. Ann. 194, 198. ⁴⁾ Brev af denne Dag Nr. ⁵⁾ Suhm D. S. XII. 33. ⁶⁾ Jøsl. Ann. 216. ⁷⁾ See hans Brev til Audfinn omtalt o. f. II. 197. ⁸⁾ Erkebiskoppens Kaldelsesbrev til Biskop Audfinn af 7de Januar s. A. Suhm D. S. XII. 28.

af Klosterets Beboere skal ei forøges uden dets Rigdom vorer, og selv da ikke uden Biskoppens Samtykke.

Jungen Klostermand, der efter aflagt Klosterløfte ejer noget for sig selv, maa tages til kirkelig Begravelse, med mindre han forud har bødet for sit Brud.

2) Bannsstraffen vedkommende:

Alle foregaaende Biskoppers Forordninger om Troens Bestyrkelse, om Krefrygt for de hellige Ting og om gode Seeder stadfæstes; men alle ulovlige Bannsstraffe (bannspinur), Suspensioner og Interdikter, som ere bestemte af tidligere Biskopper, tilbagefalder.

Hvis de Mand, der ere udstødte af Kirken, forlige sig med den før sin Død, skal deres Lig føres til Kirken, med Undtagelse af dem, som efter gammel Landskik ei maa begraves ved Kirke, som Tyve og Røvere eller lignende domfældte Forbrydere, hvilket stæde til Afstræfelse (et hoc ad terrorem).

Forlanger bansat Mand i Livsfare Prest, og tilbyder sig under Ed at bøde til Gud og Kirken efter sin Biskops Dom, da skal Presten lade ham love dette for Vidner; løse ham derpaa, hvis Døden er overhængende, og yde ham Tjeneste som en anden Christen. Bliver han maaløs, før Presten kommer, men lovlige Vidner beedige, at han var rede til det før nævnte, da løse Presten ham. Kommer han sig efter Afløsningen, da søge han snarest muligt til sin Biskop og være hans Dom underkastet. Bryder han hvad Andre have svoret paa hans Begne, straffes han som om han havde svoret selv. Den som er falden i Paveban af selve Bertet, skal, før han løses, sverge at fare til Paven eller Erkebiskoppen, med mindre Biskoppen anderledes vil ordne Sagen. Men hvis bansat Mand dør uløst, da maa ingen løse ham uden den, som havde Magt dertil, medens han var i Live, og selv det kun paa Vilkaar, at Alt, hvad han har forbrudt, forud er bødet, og det derhos er beviist, at han selv vilde have forliget sig, hvis han havde kunnet. Ikke maa den kaldes løst, som ei er løst af den, som dertil har Magt.

3) Vedkommende de geistlige Personer, deres Stilling til Kirke og Stat, samt deres Skyldighed med Hensyn til kirkelige Forretninger:

Hver Klerk, som med Raad eller Daad hjælper Noget imod den hellige Kirke til Nedbrydelse af dens Frihed, skal være af selve Bertet suspenderet fra Embede og Indtægt (ab officio et beneficio). I samme Straf falde de Klerker, som med Vidende og Villie underkaste sig nye Baand eller Vaalæg (tolla), eller give sig under Lægmands Bøld, og derved tilintetgjøre Klerkernes Privilegier. Hver den, som overbevises om aadenbar Sammenrottelse mod det biskoppelige Sædes

Lov og Frihed eller mod den bispoppelige Verbighed, skal ikke kunne faares til nogen Plads ved den Biskopsstol eller blive Canonicus der, hans Straf efter Loven forovrigt uformindsket.

Alle Klerker skulle holde sig fra Strid og Trætte og al Usedelighed, holde sig til Dyd og Guds Tjeneste, som deres Stand tilkommer.

Enhver Prest eller Klerk af de høiere Grader (infra sacros), af hvad Stilling han end er, skal afholde sig fra Frilleliv. Hvis han har Frille aabenbare i sit Hus eller paa sin Befostning een Maaned efter at have hørt nærværende Forordning, da bøde han Biskoppen: hvis han er Hovedprest, 4 Mark, hvis han er Kapelprest eller Diaconus, 2 Mark. Holder han siden Frille to Uger, bøde han det dobbelte. Ketter han sig ikke herpaa inden 10 Dage, har han forbrudt Kirke eller Beneficium. Paasee ikke Hovedpresterne dette overholdt af sine Underprester, da være de selv samme Straf underkastede.

Naar en Biskop dor, skal hver Prest (i hans Biskopsdomme) i de næste tolv Maaneder synge syv Sjælemesser for hans Salighed; for hver Prestes Sjæl skal synges tre.

Efter som Born ofte do udøbte, naar man ei kan faa Prest, paa Grund af deres Ulyndighed som ere tilstede, da skal Sognepresten ofte og noie underrette sit Sognefolk om Afværdien med Daaben i saadant Tilfælde. — Det skal ogsaa ofte lyses for Folket, at Egteskab er forbudt mellem Frænder nærmere end i 5te Led, og mellem aandelig Beflegtede.

Aflags Frilleliv og Hor er forbudet af den hellige Kirke. Hver som har fæstet sig en Kvinde efter Guds Lov, skal holde Bryllup med hende inden tolv Maaneder efter Fæstemaalet, dog saaledes at det bliver lyst i Kirken tre Søndage før Brylluppet, paa det at den, der ved lovlige Forhindringer, derom kan vidne. De Born, der avles efter en saadan Lysning, ere at betragte som egtesøbte, om end Hindringer for Egteskabet siden aabenbares, hvormod, hvis Lysningen ei er forudgangen, Børnene ere uegtesøbte.

Prestene skulle holde sine Døbefunter rene, tatte og vel luffede. De skulle tage (af Biskoppen) ny Chrisma (viet Salve), hver tolvte Maaned og gjemme den, ligesom og Nadveren (eucharistiam) omhyggeligen i Kirken, saa at intet ureent kommer dertil, i modsat Fald skal Presten suspenderes fra Messesang i tre Maaneder.

Presten skal være tilstede hver Tid, han lovligen bliver kaldet for at døbe Barn eller til syg Mand; og dor ved hans Skyld Barnet udøbt, eller den Syge uskristet, da være han af selve Biskoppen suspenderet fra Embede og Indtægt, og have forbrudt til Biskoppen alt det Guds, han af Kirken har erhvervet. Dog skal Presten hentes ordent-

liges, ~~hvis~~ enten det er til Lands eller ~~Søs~~, med ~~hans~~ ~~hendes~~ frem
 og tilbage, eller med ~~hans~~ ~~hendes~~, saaledes at han ei selv behøver at ro.

Presten skal lyse for sit Sognefolk, at hver Mand eller Kvinde,
 som dertil har Skjønns Alder, skal i det mindste een Gang om Aaret
 gaa til Skrifte for sin Sogneprest, og kun med dennes Tilladelse for
 nogen Anden. Hvis Udensogsmænd, med mindre det er en Pilgrim
 eller Langveisfarende, kommer uden Orlov til en Prest, da skal denne
 strax sige ham, at han hverken har Magt til at løse eller binde ham,
 og vise ham tilbage til hans Sogneprest.

Ingen Prest skal høre den Mand's Skriftemaal, som han ved er
 i Van, førend han heraf er løst ved den, der har at løse ham efter
 Loven. Herom skal Presten allerførst spørge i Skriftemaalet, og der-
 næst om den Skrifteende kan sin Religionslærdom: Crebo, Paternoster,
 Ave Maria og Abfærden ved Barnebaab; kan han ei dette, skal Presten
 paalægge ham at lære det saasnart som muligt.

Ingen Prest skal i Skriftemaalet opfordre nogen til at sverge,
 at han aldrig oftere skal begaa den skrifteede Synd; thi hvis den Skrifte-
 tende siden bryder sin Ed, forsynder han sig dobbelt.

Presten skal undervise sine Skriftebørn om hvorledes de retteligen
 skulle gaa til Skrifte: at de skulle aabenbare sin egen Synd, uden ders-
 for at navngive nogen anden, samt at de uden Fordølgelse skulle skrifte
 alle sine Synder med Anger. Han skal videre opmuntre den Skrifte-
 tende til at afholde sig for Fremtiden fra de skrifteede Synder; vise
 ham paa den ene Side den Løn, han derfor kan vente af Gud, og
 paa den anden Side den store Straf, han vil paadrage sig, om han
 dør i disse Synder. Og hvis han med Anger lover Forbedring, skal
 Presten sætte ham Pönitens (skrift), lægge Haand paa hans Hoved
 og udgive Absolutionen: „Et ego absolvo te auctoritate domini nostri
 Jesu Christi et beatorum apostolorum Petri et Pauli et officii mihi
 commissi ab iis peccatis, quæ confessus es, et ab omnibus aliis,
 quæ oblitus es; in nomine patris et filii et spiritus sancti. amen.“
 d. e. „Jeg løser dig af vor Herres Jesu Christi og de salige Apost-
 les Peters og Paals og det mig betroede Embedes Myndighed fra de
 Synder, som du har bekjendt, og fra alle andre, som du har forglemt,
 i Navn Faders og Søns og Helligaands. Amen.“ Men hvis No-
 gen siger, at han ikke vil aflade en eller anden Synd, da skal Presten
 høre hans Skriftemaal og give ham følgende Raad: „Om du end
 ejede hele Verden og vilde give den i Almisse, og om du end fastede
 dit hele Liv, da erhvervede du dig dog ikke derved Himmerige, saa-
 længe som du ligger i en Hovedsynd, eller har Villie til fremdeles at
 begaa den. Dog raader jeg dig til at faste, give Almisse og udføre
 andre gode Gjerninger, samt stedse bede; thi desto før mon Gud op-

lyse dit Hjerte og vække dig til Anger og Bod". Men Presten skal ikke meddele ham nogen Absolution, med mindre han følger hans Raad, og kommer som først tilbage til ham. Ikke heller skal Presten give Nogen Absolution for enkelt striftet Synd, med mindre han skrifter alle og vil bøde dem.

Enhver Prest skal iagttage, at han ikke sætter Nogen en saadan Skrift, som denne erklærer, at han umulig kan holde; thi hans Synd bliver større, hvis han ei holder den.

Presterne skulle ogsaa noie lægge Mærke til, at der er visse Synder, f. Ex. Tyveri, Ran og Besiddelse af u hjemlet Gods, hvilke ei kunne bødes, med mindre Eieren eller hans Arvinger faa Sit tilbage om end lønligen. Lader dette sig ikke gjøre, da gives Almisdser efter Prestens Raad. Har Synderen ei Gods til Erstatning, da sætte Presten ham Skrift og give ham Absolution med Paalæg at give fuld Erstatning, saasnart han formaar.

Alle Prestes, som have Kirker efter Guds Lov og have taget Sjælesforsorgelse (curam animarum) af Biskoppen, have fuld Magt, hver i sit Sogn, til at sætte Skrift og løse sine Sognemænd fra alle lønlige Synder, som de skrive for ham. Men i følgende Tilfælde skal henvises til Biskoppen, og ei Afløsning gives af nogen anden: — først hvis Nogen er falden i det Ban, som Loven giver Biskoppen alene Ret til at løse af, nemlig, om Nogen har lagt hadefuld Haand paa Klerk eller Klostermand; — og for det andet, om nogen Geistlig, Prest, Diaconus eller Subdiaconus, har udført nogen Tjeneste i Kirken under en større Excommunication (in majori excommunicatione), eller om Nogen har overstrebet eller forglemt sine Vielser, eller orlovsløst taget Vielse af nogen Anden end sin egen Biskop, Undtagelse kan dog finde Sted, om den er Døden nær, som skrifter; thi da maa enhver Prest løse ham af alle skriftede Synder, dog paa den Betingelse at han skrifter dem for Biskoppen, hvis han kommer sig igjen.

Hvis en Prest „bryder Skrift“ (rykr skript: bryder den Pönitens, som er ham paalagt? eller: bryder Skriftemaalets Hemmelighed?) da være han berøvet sine Vielser, have forbrudt sit Gods til Biskoppen, og hensættes i det strengeste Kloster for der bestandig at bøde med sin Anger. — Syg Mand skal man ikke sætte nogen Skrift men høre hans Skriftemaal og sige: „Du skal have fuld Tro og Haab og Paafaldelse til den almægtige Gud, at han verbiges at tilgive dig alle dine Synder, og du skal kalde Dig til Forbon Jomfru Maria og alle Guds Helgene, og give for din Sjæl til Kirker og Fattige, hvad Gud indblæser dig; men ingen anden Skrift sætter jeg dig, med mindre du kommer dig. Indfind dig da hos mig saasnart som muligt.“

Presten skal foreholde ham at angre, lægge Haanden paa hans Hoved og give ham Absolution.

Ingen Prest maa nogen Dag sige Messe, førend han i Forveien har holdt ordentlig Ottesang og Prima.

Ingen Prest, der ved sig stedt i nogen Hovedsynd, fordrifte sig til at sige Messe, førend han rebeligen har skrifet denne Synd for den Prest, han først naar; med mindre Nødvendighed er forhaanden, da skal han angre Synden med det Forsæt at ville skrifte og bøde den, saasnart han naar en Prest.

Presten skal paa det omhyggeligste tilsee, at ingen Urenhed kommer til den indviiede Vin eller det indviiede Brød i Alterens Sakramente, og at intet deraf spildes: Kommer en Draabe af „Christi Blod“ ved Uagtsomhed paa Corporalet eller Alterbugen, skal Presten to det af over selve Kalken, paa Alteret, i tre Vand og selv drikke Vassvand. Kommer den paa noget Træ, skal han omhyggeligen afflikke Draaben, siden skave Træet, brænde Spaanerne og kaste Asken i Alteret, saaledes at den ei bliver traadt under Fodder. Finder han en heel eller bruden Oblat og er i Uvisshed om den er indviet, skal han nyde den efterat have nydt Vinen (post receptionem Sangvinis). Presten skal, naar han farer i Herredet til nogen Syg have med sig det viiede Brød (viaticum) reenligen gjemt. Han skal selv bære det paa Brysket til og fra Kirke og ikke give det nogen anden i Hænde, som ei er Prest eller Diaconus af Bielese.

Presten skal ikke betjene nogen anden Prests Sognemand uden Fornødenhed under Bod af tre Mark til Bistoppen.

Han skal holde Messklæder og Alterklæder og alt hvad som hører til Gudstjenesten reent, og Vaskningen skal forrettes med den største Omhu, tildeels i selve Kirken. Hvad der af indviiede Klæder eller Redskaber er ubslidt, skal brændes i Kirken og Asken lægges under Altergulvet.

Enhver skal begraves ved sin Sognkirke, med mindre han frivilligen har valgt sig Gravsted ved en anden Kirke; da skal han begraves ved denne, men hans Sogneprest skal have Hjerdeparten af alt Offer, som følger Liget. Skeer derimod saadant paa Grund af Løften eller Overtalelse, da være Kirken, hvor han begraves „i Pavens Forbud“, saaledes at der hverken Lig maa begraves eller Messe synges, indtil Sognekirken har sin fulde Ret. Hver Prest, som har loffet en andens Sognemand til at vælge sig Begravelse ved hans Kirke, er skyldig at føre Liget tilbage til den Dødes Sognkirke tillige med alt Offer, som følger Liget. Pilegrime, Reisende og Udsændinger maa med Kette begraves i det Kirkesogn, hvor de dø, med mindre de gjøre en anden Anordning for sig.

Lig skal ikke ned sættes paa Skjærtorsdag efter Messen, paa Langfredag, paa Paaskefasten efter Messen og paa Paaske dag.

Hvis en Mand bliver dræbt, som er i store Synder, eller i Van, eller i Forbud af den hellige Kirke, maa hans Lig ei ned sættes i Kirkegaard. Gjøres dette med Vold, da skal ingen Tjeneste forrettes ved denne Kirke, før man har henvendt sig til Biskoppen. Imidlertid skal Presten yde sit Sognefolk al Tjeneste (udenfor Kirken), og hvis han behøver at indvie Sakramentet til Syge, da tillades ham at sige Messe i den samme Kirke lønligen med een Mand eller tvende.

Den hellige Kirkegaard skal negtes Alle, som ere i Van, eller udelukkede af den hellige Kirke (excommunicerede), med mindre de paa Dødsengen ere løste af Presten, eller med Anger forlangte Afløsning uden at kunne erholde den, og bøde i denne Anger; da skal Presten løse den Afdøde og derpaa begrave ham.

Aabenbare Magerkarle, Rjettere eller Selvmordere skulle ei jordes paa Kirkegaard, med mindre Biskoppen selv tillader det.

Den sidste Salvelse (olean) skal ikke negtes nogen Egtehufru i Barselseng; men en Frille skal den negtes, med mindre den, som holder hende, lover at fæste hende, eller og hun lover at stilles fra ham, hvis hun kommer sig.

Gjør en Kone Barsel tre Uger før Paaske, være det hende tilladt at gaa i Kirke paa Paaske dag og der tage Tjeneste (Allerens Sakramente).

Friller, Horkvinder og de Kvinder som avle Børn med Frænder i forbudne Led, skulle ei ledes i Kirke efter sin Barselseng; hvo der leder dem bøde til Biskoppen en halv Mark.

Ingen Prest maa stifte, give eller selge bort noget af den Indtægt eller de Messesklæder, som ligger til Prestekaldet, eller af andet Gode, som fra gammel Tid ligger til Prestebordet, uden med sin Biskops Naad; ellers er Kjøbet ugyldigt, det dobbelte tilbagebetales, og 3 Mark bødes til Biskoppen. Samme Straf er den underkastet, der ved Efterladenhed og Vanrøgt lader Jord eller andet Gode gaa fra sin Kirke, medens han bestyrer den. De „Kirke-Kjor“, som tilhøre Prestebordet, eller gives dertil i hans Embedstid, skal han tage Nyttens af eller bortleie, medens han forestaar Kirken; men han eller hans Arving skal overlevere dem alle til Eftermanden, eller bøde fuld Erstatning til denne og desuden i Sogemaalssald 3 Mark til Biskoppen.

Den Prest, som modtager en Kirke efter Gudstov, bortbygse de Ejendomme, som ligge til Presteinntægten paa saa mange Aar, som skønnsomme Mænd finde tjenligt for Jorden. Har han fuldt Vold (skullt åbøli, fuld Prestegaard) og leier sig en anden Jord til, saaledes at

han derved lægger Bolet øde, da bøde han som sex skønsumme Mænd vurdere. Ødelægger han Jorden ved at betinge sig større Landstyld af den, end den kan bære, erstatte han efter sex Mænds Burdering og bøde 6 Ører til Biskoppen. Forøvrigt skal Presten med Hensyn til Prestafjordens Benyttelse og Bebyggelse samt Bortflytningen fra den være samme Bestemmelser underkastet, som Landsloven opstiller for Leilændingen (naturligviis saaledes, at Estermanden træder i den tilflyttende Leilændings Sted, og Biskoppen paa Kirkens Vegne betragtes som Landsdrotten).

Af enhver Jordens Grøde skal Tiende gjøres i det Sogn, hvor den vorer, hvor saa Ejeren opholder sig.

Alle Geistlige (lærdir menn) skulle opføre sig sommeligen og vogte sig for al Slags nye, isinesaldende Moder i Klædebragt, baade hvad Snit og Farve angaar. De skulle i Dverklæder have eenfarvet Løi, dog ikke gult, grønt eller rødt; sit Skjæg og sin Krone (Jøse) skulle de lade rage saa ofte som behøves, og have Haaret rundt afflaaret om Hovedet saa kort, at Ørelappen sees, eller og bøde een Mark. Alt usømmeligt Erhverv er dem forbudet, nemlig at indkjøbe noget for igjen at selge det dyrere.

De skulle ei tage Ombud af Rægsfolk til nogen Sagforsel, eller møde paa Stevne for Rægmands Dom, undtagen de søge sin eller sin Kirkes Ret, eller og dens Ret, som Loven tillader dem at søge, nemlig Frænders, Enfers eller faderløse Børns. Det er alle Klerker under Bansstraf forbudet at sidde i nogen Dom, skrive Breve eller Domme, eller være i noget Raad eller Samtykke i Sager, hvor det gjælder Mænds Liv eller Lemmer; heller ikke skulle Geistlige bære Vidne eller aflægge Ed for Rægmand, eller underkaste sig eller sine Sager disses Dom uden sin Biskops Orlov. Det er dem forbudet at deeltage i Bryllupper, som ei i Forveien ere lovligen lyste, under Straf af tre Mars Suspension og yderligere Knevselse, hvis Biskoppen saa synes.

Det er Presterne forbudet under Suspensions Straf at synge Egtefæls-Messe (pusanar messu) for Enfer, naar de giftes; det maa kun skee for Jomfruer.

Presten maa ikke, under Bans Straf, forud gjøre nogen Handel eller noget Vilkaar eller kræve Betaling for Egtevielse (pusan), Begravelse, den sidste Olies Meddelelse (olean), eller for nogen prestelig Tjeneste; thi enhver er skyldig at yde dette uden Tingen (kauplaust). Men efterat det er forrettet, tillades at kræve gammel Skyldighed (sorna skyldu) og at modtage med Tak hvad Enhver godvilligen vil give. Den Prest, som uden lovlig Grund forholder Nogen Tjeneste

(Alterens Sakramente) paa Vaasfedag, bøde til Biskoppen 3 Mark og være suspenderet fra Messesfang i tre Maaneder.

Alle Hovedprester og Kapelprester, som have Sogn, skulle prædike Troen (tella trå) for sit Sognesfolk hver Søndag.

Hovedpresterne skulle under Straf af Suspension fra Embedet selv synge Messe, navnlig paa alle Høitidsdage, og høre sine Sognemænds Striftemaal ligesaa vel som Vikarierne.

Presten, som synger Messe, skal selv blande Vand med Vin i Kalken, men ikke Klerken; der skal være meer Vand end Vin.

Ingen Prest skal tillade at sætte i Kirken Rister, Husgeraad eller Skibsredskab. Saabant maa indflyttes til Redning for Fiendehaand eller Jdsvaade, men skal igjen bortføres saa snart som muligt under een Marks Bød.

Gjør Nogen Almisse til en anden Kirke end sin Sognetirke, men hans Sogneprest anvender den anderledes end Giveren bestemte, da bøde Sognepresten til hiin Kirke og dens Prest det dobbelte, men til Biskoppen to Mark.

Ingen Prest maa synge Messe uden i Messeskæder, med Messesbog foran sig, og med Kors og brændende Kjerter paa Alteret; en Klerk skal svare ham. I andet Fald bøde Presten til Biskoppen een Mark for hver Ting som mangler; med mindre der er nødvendigt Forsald, som f. Ex. at hans Klerk er død. Ganske er det forbudet, at nogen Kvinde maa tjene Presten for Alteret i Messen.

Det er ei Lægmand tilladt at staa i Choret (Sanghuset) hos Klerkerne, medens disse forrette Gudstjenesten (flytia tidir), undtagen dem alene, der læse og synge med.

Prester skulle ei uden i Nødsfald bære Kampvaaben (sølvvapn) under Bød af en halv Mark.

Alle Apostelmessesdage skulle holdes dobbelt (dupplex festum).

Naar en Prest dør, ere alle de nærmest værende Prester skyldige at indfinde sig og lade læse Psalmer for hans Sjæl, eller bøde Biskoppen en halv Mark.

Ingen Prest skal paa Vaasfedag indvie mere Tjeneste, end han siden uddeler; det tiloversblivende skal være nydt inden en halv Maaned, eller bøde tolv Drex.

Presterne skulle paa Vaasfedag eller de andre Dage, da de skulle meddele Guds Legeme, undervise sit Sognesfolk om, at man skal gaa med Rolighed og Belansthændighed til denne hellige Tjeneste; hver skal falde paa Knæ foran Alteret og ikke staa op, før han har nydt Guds Legeme og skyllet sin Mund vel med Vin eller Vand. Klerken skal have tilrede et reent Kar med Vand og give enhver, som tager Tjeneste.

Ligger en Prest syg, da sende han Bud efter en anden Prest, og

den som er ham nærmest, er skyldig at hjælpe ham og hans Sognemænd.

Hvis en Prest bagtaler Nogen for Kongen eller Biskoppen, bøde slikt som hiin skulde, hvis Beskyldningen var sand. Men hvis en Geistlig bagtaler en Biskop for Kongen, da skal han fæste for sig Setter-Ede (ser Mænds Ed) af Geistlige og selv være dem syvende; men bliver han overbevist derom, da være alt hans Gods, baade i Land og Løsøre, ligesom og hans Embede og Indtægter i Biskoppens Vold.

Med Ede skulle Geistlige verge sig i saadanne Sager, som Kirkelovene nævne, men ikke med andre Renselser.

Alle Prester, som have Kirker, skulle sidde ved dem og være inden Sognet, og forlade det ikke uden fuld Nødvendighed. Det er dem aldeles forbudt at fare i Pilegrimsfærd eller nogensteds udenfor Biskopsdommet uden sin Biskops Orlov.

Udenlandske Mænd og saa alle andre skulle erlægge sin Tiende af al Næring og Erhverv der, hvor de have sit Vintersæde og hvor de ere Julenat; medmindre de da ere i Gjestebud et andet Sted, i hvilket Tilfælde Tienden gaar efter Vintersædet.

4) Vedkommende Prestemøderne (Diocesan-Synoderne):

Hver Geistlig, som bliver nævnt til Prestemøde, indfinde sig forfaldsøst, eller bøde Biskoppen tre Mark; saa bøde og den, som møder ufaldet, med mindre han har Sag at søge eller verge.

Hovedpresterne skulle nævne Geistlige til at fare og til at sidde hjemme, saaledes at heri verles; og skal hver Hovedprest, der undlader at nævne Prester til Prestemødet hvert Aar, naar Prestemøde skal være, bøde som før sagt, og ligesaa hvis han ei indfinder sig selv, saafremt ikke gyldigt Forfald volder hans Udeblivelse, og da nævne han en af de Kapelprester (kapellu-prestar) som nærmest ere, til at møde for sig for den Gang.

Hver Prest skal, førend han farer hjemme fra, skifte og berette (husla) enhver Syg og bøde Børn i sit Sogn; men de Geistlige, som ere hjemme, skulle uden Godtgjørelse røgte alle Kirkefognene under deres Sognepresters Fraværelse. Enhver bortreisende skal, næste Søndag for sin Afreise hjemme fra, lyse i Kirkebøren, hvo der skal betjene Sognet, medens han er borte.

Hver Prest skal have med sig til Synoden Stola, Haandbog og Overkjole (yfirsløppr); bøde een Dre for hvert, som han ikke har. Den Prest, der har sunget (været i Embede) fem Aar, skal eje Messeskæder og Tidebøger (tidabækr d. e. de til Gudstjenesten hørende Bøger), og fremvise dem paa Prestemødet.

Hvis en Prest paa sin Reise til Prestemødet kommer i en andens

Sogn, medens denne er fraværende i samme Erinde, da maa hiin ustraffet forrette den Tjeneste, som forlanges af ham; han maa ei derfor kræve Løn, men vel modtage, hvad frivilligen gives ham, dog saaledes at den fraværende Sogneprest's Indtægter ei derved formindskes.

Der skal ringes til Prestemødet efter at Evangelium er læst i Kathedralkirken og indtil Sanctus synges. De Geistlige skulle indfinde sig fastende og være samlede i Choret, naar Biskoppen indtager sit Sæde, eller bøde een Dre. Hver Prest skal paa Mødet sidde i Overkloster (i yårsloppi) under Straf af een Dres Bød, og Høgendepresterne sidde hver hos sin Hovedprest.

Naar Mødet er sat, og Biskoppen, eller den som holder Mødet, har forrettet Tjenesten, undersøges om alle Prester ere tilstede. Den, som er i Byen og ikke forfaldslost indfinder sig til Forhandlingerne, bøde tre Mark; men den som forfaldslost gaar fra Mødet uden Tilladelse bøde to Drer.

Indtræder nogen Uvedkommende i Kirken orlovslost, bøde han een Dre.

De Prester og Diakoner, som ikke have Kirker og ikke have Sag at forsvare eller søge, skulle ei være paa Mødet uden Tilladelse, og heller ikke de Prester, som ville fare af Biskopsbømmet, under en Bød af tre Drer.

Paa Mødet skal undersøges, om Presterne i det forløbne Aar have ret tilfagt Messedage eller Festsdage; ogsaa skal lyses naar Fasten og Advent indtræder i det kommende Aar.

Alle skulle opføre sig ordentligen paa Mødet, lytte opmærksomt til Biskoppens Tale, og andre Geistliges, som have noget at foredrage; Ingen begynde noget Ræremaal uden Biskoppens Tilladelse; hvis Noget gjør dette eller paa anden Maade voldet Forstyrrelse, bøde han hver Gang een Dre.

Ingen skal gjøre Anden falsk Betskyldning paa Prestemøde; den som det gjør, bøde som hiin skulde, om Betskyldningen var sand; med mindre han sander med enkelt Eed, at han troede sig at søge en ret Sag.

Paa Mødet skal oplæses Navnene paa alle de Geistlige, som i det forløbne Aar ere bøde; hver Hovedprest skal gjøre det for sit Fylke. En Dag under Mødet skal Biskoppen selv synge Sjælemesse, og i den skulle alle paa Mødet tilstedeværende Geistlige offere hver en engelst Penning eller en halv Ortug Sølv, hvilket Offer skal stiftes mellem de Fattige.

Hvo som aabenbarer Sager, forhandlede paa Mødet, hvilke Biskoppen vil have hemmeligholdte, han bøde tre Mark til Biskoppen og

være suspenderet ved selve Gjæringen fra Indtægt og Embede i sex Maaneder. Biskoppen stille Bodene mellem de Fattige.

Den Prest, som bryder hvad Biskoppen vedtager paa Prestemødet, og de Geistlige der enes om, bøde tre Mark.

Hver Fylkesprest skal ordentligen bringe med sig til Prestemødet Komerskatten af hele sit Fylke, eller bøde en halv Mark; hvis nogen Kapelprest modvilligen unblader at udrede den til Fylkespresten forinden, da bøde han det samme.

Alle ere og skyldige at betale „Preste-Solv“ (presta silfr) paa Prestemødet: hver Chorsbroder og Fylkesprest een Dre, hver Hjerdingeprest en halv Dre, og hver Kapelprest een Drtug.

Hovedpresterne ere skyldige, inden een Uge efter sin Hjemkomst fra Prestemødet, at underrette de Kapelprester, som hjemme sidde i Heredet, om hvad der paa Mødet er blevet forhandlet og vedtaget. Hvad heraf rører Lægfolkene, det skal baade de som vare paa Mødet, og de som sad hjemme, lyse og forklare for sit Sognekfolk i Kirkebogen inden en halv Maaned efterat det bliver hver bekendt, og siden saa ofte som det synes nødvendigt ¹⁾).

Disse provinzialconciliebestemmelser for den norske Kirke ere de vidtloftigste af det Slags, hvilke ere os levne. De ere hovedsageligen udtagne af de pavelige Decretaler, og ere ganske vist for den allerførste Deel at betragte ikke som Nyheder i den norske Kirke, men som en Samling af kirkelige Sedvaner, der forlængst og efterhaanden allerede vare indførte og havde vundet Hevd, hvilken Samling, idet den nu stadfæstedes og udgaves af et Provinzialconcilium, fik fuldkommen Lovkraft i hele den norske Kirkeprovins.

Bestemmelserne om Klostrerne ville sees at stemme i det væsentligste med hvad allerede tidligere var forordnet paa Provinzialconciliet i Oslo 1306 ²⁾. Bestemmelserne om Bannet ere, som det lader, Indprentning af ældre Brug. Med en vis Forsigtighed ere de selskrevne Banstilsælde antydede, maaskee for ikke ligefrem at støde an mod den

¹⁾ Disse Conciliebestemmelser ere os bevarede i tre forskjellige Dokumenter, af hvilke det ene mest opholder sig ved Bestemmelserne angaaende Klosterlivet, det andet ved de Geistliges Stilling med Hensyn til deres Stand og ved den Afsæd, de have at iagttage med Hensyn til Bannet; det tredje, som er det vidtloftigste, ved Presternes Forhold til deres Menigheder og til Gudstjenesten og de dermed forbundne Handlinger, samt ved Prestemøderne eller Diocessanssynoderne, om hvilke sidstnævnte desuden udførligen handles, især med Hensyn til Albaros's Biskopsdomme, i et eget Tillæg. Bestemmelserne, der rimeligviis, som alle Statuter givne paa Provinzialconcillier, egentlig have været affattede paa Latin, ere levne i en uidentisk samtidig Oversættelse, og findes trykte i N. g. L. III. 246—270 og 307. I nærværende Udtog ere de for en bedre Oversigts Skyld ordnede nogenlunde efter Indholdet. ²⁾ S. o. f. II. 106.

verdselige Styrelse, der i Kong Haakon Magnussons Land havde Bannet, navnlig anvendt som et Middel til at søge Kirkens Rettigheder uden Lovens Mellemkomst, samt til at aftrvinge Løgsfolket Jvelser, hvortil det ikke ifølge Loven var udtryffeligt forpligtet. Hvad endelig de talrige Bestemmelser om Presterne og Prestemøderne angaar, da vidne disse alle om en virksom Stræben efter at overholde streng Orden baade i Kirkestyrelsen og Gudstjenesten og Sogneforholdet, hvilken Stræben sikkert maa have baaret sine gode Frugter. Det bergenske Provinzialconcilium af 1320 maa overhovedet agtes for et af de mærkeligste for det Indblik, dets Bestemmelser give i den norske Kirkes daværende indre Forholde, hvilke med Hensyn til Eidsalderen vise sig i et gunstigt Lys.

Mod Biskop Bilhjalm af Orknoerne ¹⁾, der var en af de i Conciliet deeltagende Prælater, fremsattes under hans Ophold i Bergen flere Klagepunkter fra Erkebiskoppens Side.

Da Biskop Bilhjalm, beder det, i hele Provinzen havde et ondt Rygte, saa havde Erkebiskoppen tidligere ladet hans Biskopsdømme visitere ved Kormak, Archidiaconus af Suderøerne og Grimar Ormsøn Præbendarius af Nidaros. Disse havde under sin Visitation eller strax efter dennes Fuldenelse afgivet en Indberetning til Erkebiskoppen, der var til Biskop Bilhjalm's Fordeel. Han havde, sagde de, modtaget dem med Førekommenhed og understøttet deres Visitation. De havde paa denne erfaret, at Manglerne ved Kirkerne meer havde sin Grund i hans Formænds Efterladenhed, end i hans egen; han havde ikke i kort Tid kunnet bøde paa disse Mangler, men havde lovet at det skulde skee og anvist Midler dertil af sine Indkomster. Hvad de onde Rygter om hans Opsørsel angik, som Erkebiskoppen især havde paalagt dem at undersøge, da kunde de forsikre, at de vare usande; og især var dette Tilfælde med de Bestyrdninger, der vare ham gjorte for Ulydskehed ²⁾.

Men ganske anderledes maa Visitatorerne senere have forklaret sig for Erkebiskoppen, hvad enten dette nu er skeet ifølge nye dem tilkommende Oplysninger, eller fordi de i sin første Indberetning have ladet sig utilbørligen paavirke af Biskoppen og dennes Venner, til hvilke Magnus Jarl af Nerne og hans Brud Catharina synes at have hørt. De sees nemlig nu at have udsagt, at de ved noiagtig Kansgning havde fundet, at Biskoppen, til Skade baade for Kathedralkirkens og de biskoppelige Bygningers Vedligeholdelse og for Presterne's Underhold, havde formindsket Stolens Gods ved Afhændelse og Forlening; — at han ei canonisk havde bortgivet noget geistligt Embede, men antaget

¹⁾ Indviet 1310, f. o. f. II. 153 f.

²⁾ Cuhm D. S. XII. 37 (efter Barth. Mfr. E. 134—136.

paa visse Aar, ja Maaneder, Fremmede, Dmøphere, og Grafalrne mod en vis Afgift til Biskoppen; — at han havde tilfidesat den biskoppelige Anstændighed ved at overlade sig til stœiende Jagtforlystelser, for at sie med andre Ufømmeligheder; — at han havde været ligegyldig i sit Embede og ikke søgt at rette paa sine Underhavende, der vare Afgudsbyrkere, Troldkarle, Kjettere og i andre Maader Ugubelige, han havde endog blandt sit Lyende holdt aabenbare Banskætte. — Paa Grund af alle disse Beskyldninger affatte Erkebiskoppen ham ved Brev af 17de Juli fra Biskopsogodssets Bestyrelse, idet han formanede ham til Forbedring.

En anden Anklage mod Biskop Bilhjaln var, at han havde fængslet en Canonicus af Drfnørne, Ingilbert Lynning, hvilken Erkebiskoppen havde sendt til ham for at forhøre om Peterspængen, ja havde frataget Ingilbert hans Præbende og alle hans Ejendomme, og havde dem endnu i sin Besiddelse, trods Erkebiskoppens Advarsel. Bilhjaln havde desuden i 15 Aar hemmeligen tilegnet sig selv en Deel af Romerskatten indtil et Beløb af 53 Mark Sterling. Erkebiskoppen forelagde ham i denne Anledning ved Brev af 20de Juli, en Frist af 3 Maaneder, inden hvilken han under Bansk Straf skulde udrede hine 53 Mark og gjenindsætte Ingilbert i hans Præbende.

Endelig beskyldtes Bilhjaln for at have tilbageholdt paa Drfnørne en nys afdød Frues Lig, uagtet hun havde erklæret at ville begravnes i Nidaros's Kirke (Kathedralkirke?). Ved saaledes at bryde den Afdødes sidste Villie var han falden i Zunderdift efter Kirkeloven, hvorfra Paven alene kunde løse ham. Erkebiskoppen paalagde ham imidlertid ved Brev af 28 Juli paa egen Bekostning, og under Straf af Suspension fra Indgang i Kirken, at føre Liget til Throndhjem, og forbeholdt sig desuden at paalægge ham anden Straf for hans Ulydighed.

Disse tre Erkebiskoppens Breve bleve, rimeligviis efterat denne selv havde forladt Bergen, den 5te August oplæste af den fornævnte Grimar for Biskop Bilhjaln i den bergenske Biskops Consistorium. ¹⁾

Biskop Bilhjaln maa uden tvivl have været en Prælæt af det Slags, hvorpaa det syblige og vestlige Europa ved denne Tid afgav saa mange Exempler, — meer verdslig og fri i sin Levemaade, end Kirkeloven tillod, og den norske Kirke endnu havde vant sig til at taale. Han har vel taget sig enkelte engelske og skotske Biskopper til Mønster, og hans Afsærd har maaskee vaakt mindre Anstød paa Drfnørne, hvor den megen Berøring med Skotterne allerede tidlig synes at have givet Folkets Seber Præget af en vis Bildhed og Toilesløshed. Men Erkebiskop Gilif har ikke villet see gjennem Fingre med sligt; og man maa for-

¹⁾ Suhm D. S. XII. 33—35, efter Barth. Nr. E. 137—145.

mode, at Biskop Bithjalm har lovet Bedring og i det mindste for det første rettet paa sin Dpforsel og affhulpet de væsentligste Ankeposter. Imidlertid seer man, at Erkebiskoppen fremdeles har holdt et vaagent Die med ham. Thi i 1321 finder man, at Erkebiskoppen atter har havt Visitatorer over paa Orknoerne, nemlig de førnævnte Grimar og Ingilbert. Disse indgave dengang hver for sig en Indberetning, der havde saadanne Besynderligheder ved sig, at Erkebiskoppen ved Brev af 25de Marts 1322 opfordrede Biskop Audfinn af Bergen til, paa sine Begne, at kræve af dem en canonist og rigtig Underretning, navnlig om Processen med den orknoisse Biskop, ja endog paalægge dem Ban for deres Forsømmelighed ¹⁾.

En anden Sag, som ganske vist under de norske Biskoppers Samvær i Bergen har været bragt paa Bane, var Tvisten mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren.

Audfinn havde allerede gjort alle Forberedelser til at forfølge denne Sag for den pavelige Kurie. Han havde bestiftet sin Chorsbroder, Paal Baardsøn, der studerede i Paris, til sin Fuldmægtig og havde oversendt ham rigelige Pengesbidrag for dette Niemed ²⁾. Alligevel har sandsynligviis den fredeligsinde Erkebiskop ved sin personlige Nærværelse omstemt ham. Sagen undergaves nemlig nu fra begge Sider Erkebiskoppen, Biskop Halvard af Hamar og Salomon Thoraldbesøn, Chorsbroder af Nidaros, som Boldsgiftsdommere til endelig Afgjørelse. Dette er rimeligviis skeet i Bergen; men Boldsgiftsdommen blev affagt i Tunsberg den 16de August samme Aar (1320). Efterat nemlig Mødet i Bergen var sluttet, drog Kongen og hans Moder, efter den 19de Juli ³⁾, øster i Landet, og ledsagedes didhen af Erkebiskoppen og flere af de paa Provinzialconciliet samlede Prælater. Under alle disses Ophold i Tunsberg blev rimeligviis den nævnte Boldsgiftsdom fældet.

Dommen løb paa Følgende: 1) Alle, som „endog i tvivlsomme Ting“ havde stødt an mod Biskop Audfinns Verdighed, skulde bede ham om Tilgivelse, hvilken denne uden Banffelighed „naadigen“ burde skænke dem. Alle Banfættelseserklæringer (sentenciæ), der fra den ene eller anden Side vare affagte, skulde være tilbagekaldte, alle Boldsomheder og Forurettelser glemte, og Biskoppen skulde uden Banffelighed løse eller lade løse alle dem, som i denne Anledning trængte til Afløsning. — 2) Begrænsningen af Kirkesognene i Staden Bergen og Betroelsen af Sjæle-Dmsorgen burde fremdeles som forhen umid-

¹⁾ Suhm D. S. XII. 64.   ²⁾ Suhm D. S. XII. 147 (efter Barth. Nr. E. 107).

³⁾ Paa denne Dag var nemlig Kongen endnu i Bergen, da en Stabsfættelse paa denne Dags Rettigheder blev udsjædt og beseglet i hans Dverver, N. g. 2. III. 149—151.

delbart høre under Biskoppen, dog med den Tillem্পning for den forbigangne Tid, at af alle de Tiender, som uden Biskoppens Anordning ere ydede, skulde Halvdeelen erstattes, men den anden Halvdeel naadig eftergives „for Fredens Skyld.“ — 3) Fane Kirke skulde nu som tidligere tilhøre Apostelkirken, med al Ejendom, hvilken inden een Maaned efter Dommens Udsning skulde gjenerstattes. — 4) Hvis Kongen, Dronningen og deres Børn maatte ønske at modtage i Apostelkirken Herrens Legeme, da skulde det og være tilladt deres Følge af Ridder og Svende der at communicere, for saavidt ingen af dem var i Kirkens Forbud. I Kongens og Dronningens Fraværelse skulde det samme være tilladt Fehirden, „der sidder i Kongens Gaard,“ hans Kone og Børn. Alle samme kongelige Kapels Klerker skulde det være tilladt at begraves der i Kirken eller paa dens Kirkegaard, og ligesaa alle Andre, som der frit vælge sin Begravelse, dog med Forbehold af den Ret, som i slikt Tilfælde tilkom Sognepresten. I Apostelkirken maatte Kongens Børn døbes, og de som Kongen, Dronningen eller deres Børn selv holdt over Daaben, og skulde til en saadan Forretning Chrisma og Olie leveres fra Kathedralkirken. I Apostelkirken maatte endelig ogsaa de Egtefolk vies, hvis Bryllup Kongen eller Dronningen holdt i sin Gaard eller paa sin Beføstning. — 5) Provst, Chorsbrødre og Prestes af omhandlede Kapel skulde forøvrigt aldeles ikke befatte sig med Uddelingen af Sakramenter eller med Administration af hvad Sognepræsterne tilkommer, med mindre Biskoppen af sin Raade dertil gav særlig Fuldmagt. — 6) Hvis nogen Tvivl kunde vækkes med Hensyn til nogen Artikel i Dommen, da forbeholdtes Boldgiftsmændene Afgjørelsen og den nærmere Fortolkning ¹⁾.

Denne Dom, der i det Hele bærer Upartiskhedens Præg, synes at være bleven adlydt af begge de stridende Parter, skjønt den neppe fuldkommen behagede nogen af dem. Om Parterne selv vare tilstede i Lunsberg, siges ikke. Den paafølgende 18de September var Biskop Audfinn i Bergen, hvor han afgjorde et tvivlsomt Abbedisvalg i Nonneklosteret (Nunnuset) ²⁾.

73.

Biskopskifter i den norske Kirke. Hr. Erling Bidlundson bliver Kongens Drotsete og Rigsforstander. Spøndt Forhold mellem ham og Geistligheden, især Biskop Audfinn i Bergen.

I den norske Kirke var der nu i de nærmest følgende Aar roligt. Imidlertid foregik flere Biskopskifter.

¹⁾ Nr. i den Arn. Magn. Dipl. Sml. jfr. Suhm D. S. XII. 35—37. ²⁾ R. Dipl. III. 115. (Der var 36 vælgende Nonner).

I den skaalholtffe Biffop Arne Helgesføns Sted, der døde i Norge i Begyndelsen af 1320 ¹⁾, kom den islandffe Prefst Drm Thorsteinsføn paa Valg og reifte til Norge; men han døde samme Aar før sin Indvielse. Derpaa valgtes en vis Drm Steinsføn, men han frasagde sig i 1321 Valget, lovede en Pilegrimsreise til Rom og døde kort efter ²⁾. Nu valgtes Grimar Skutesføn, Abbed af Holm, til Skaalhøltts Biffop tidlig i 1321. For at spare sine Eydbiffopper en besværlig Reife til Nidaros for at overvære hans Indvielse, lod Erkebiffoppen ham drage til Bergen, og bemyndigede ved Brev fra Nidaros af Bde Mai Biffop Audfinn til at indvie ham i Dvervær af Biffop Signar af Færøerne, der alfsaa endnu ikke var dragen til sin Stol, og Biffop Haakon af Stavanger ³⁾. Audfinn udførte Indvielsen den 28de Juni, modtog Grimars Ed, og gjorde Indberetning om det Hele til Erkebiffoppen ⁴⁾. Grimar kom imidlertid ikke til Skaalhølt; thi medens Kjøbskibet, der skulde føre ham over til Island, laa i en norff Havn og ventede paa Bør, døde han. De islandffe Annaler fige, at han kun var Biffop i tre Maanedet, men i denne Tid havde han i Gjestebud og Dverdaad bortødet meget af sin Biffopsstols Gods. Han havde derfor intet godt Lov af Islænderne, der, fordi han lod slagte en Mængde Fæ til sine Gjestebuder, gav ham Dgenavnet Skurdgrimar, det vil fige Slagtergrimar ⁵⁾. Nu traf endelig Erkebiffoppens og Chorsbrodrenes Valg en Mand, der virkelig kom til Skaalhøltts Stol. Det var en norff Prædikebroder Jon Haldorsføn, eller som han ogsaa kaldes efter sin Moder: Freygerdsføn, en redelig, veltalende og meget lærd Mand, der før sine Studiers Skyld længe havde opholdt sig ved Univerfiteterne i Paris og Bologna. Der bemærkes om ham, at han talede Latin med samme Færdighed som sit Modersmaal. Jon blev indviet den 1ste August 1322 og kom til Island til sin Biffopsstol det følgende Aar ⁶⁾.

I Aaret 1322 døde Biffopperne Haakon af Stavanger og Helge af Oslo. Den første døde før 30te Mai ⁷⁾. Begge synes at have været meget anseede Mænd. I deres Sted valgtes og indviedes samme Aar: Erik til Stavanger, og Salomon Thoraldsføn, Chorsbroder af Nidaros, til Oslo. Om den sidste veed man, at han havde studeret i Udlandet, og var allerede i 1305 Chorsbroder i Nidaros ⁸⁾. Han er oftere ovenfor nævnt. Maastee ere begge disse Biffopper indviiede samtidig med Jon Haldorsføn, alfsaa den 1ste August 1322.

¹⁾ S. o. f. II. 198. ²⁾ Isl. Ann. 216. ³⁾ Finn Joh. II. 60, 61. ⁴⁾ Suhm D. S. XII. 55, 347. ⁵⁾ Isl. Ann. 216. ⁶⁾ Isl. Ann. 218, Finn. Joh. II. 61, 62. ⁷⁾ Suhm D. S. XII. 64 (eft. Barth. Mstr. E. 171). ⁸⁾ Eml. II. 192.

Ved denne Tid bøde endelig ogsaa Biskop Audun Thorbergs-
 søn Raude til Hole. Uagtet han i sin Embedstid havde adskillige
 Stridigheder med enkelte af Nordlandets Præster, og i Begyndelsen
 ikke var saa ganske vel anseet, fordi han var en Ublænding og ikke
 ret vant ved Landets Skik, saa erhvervede han sig dog efterhaanden
 et godt Lov af Folket baade for Embedsvirksomhed og for Gudsfrygt,
 geistlig Kærdom og Veltalenhed. Han holdt Skolen ved sin Kirke
 i god Stand og forsørgede den med velstiftede Lærere. Allermest blev
 han dog priset for sit Hovdingesind, sin Pragt og Gjæstfrihed. Han
 byggede meget baade paa sin Kathedralkirke og paa sin Biskopsgaard,
 og ved sin Gjæstfrihed gjorde han sig mangen Modstander til Ven.
 Det fortælles om ham, at naar han, som ofte kunde ske, havde Stev-
 nemøde hjemme paa Hole med sine Venner, og der saa under deres
 Forhandlinger meldtes, at Maaltidet var rede, pleiede han at sige
 til sine Modstandere: „Lader os nu gaa til Bords! vi skulle ikke give
 Maden Skyld for, at I ere utilfredse med mig.“ Naar han da med
 Munterhed havde bevertet dem rigeligen, havde han tillige som oftest
 omstømt deres Sind, saa at de forligede sig med ham og lagde sin
 Sag i hans Vold. Hans Adfærd mod sin forunds Modstander
 Laurentius Ralsføn viser ogsaa hans Sindelag fra en fordeelagtig
 Side. Laurentius holdt dengang til i Thingore Benedictiner-Kloster,
 hvor han i 1316 endogsaa lod sig vie til Munk, samtidig med sin unge
 Søn Arne, som han havde avlet i Norge, og som kort forud var
 kommen over til ham. I Forstningen gav Biskop Audun kun liden Agt
 paa ham, men siden drog han ham meer og meer til sig, forligede sig
 fuldkommen med ham og satte sin Datter søn Eystejn Raude i Skole hos
 ham i Thingore. Audun kom ikke til Provinsialconcliet i 1320; men
 senere samme Aar, eller ogsaa i det følgende drog han til Norge og
 opholdt sig i Nidaros hos Erkebiskop Eilif den sidste Vinter af sit
 Liv. I Julen 1321 holdt han et herligt Gjestebud, som varede i
 mange Dage, og i hvilket Erkebiskoppen selv var tilstede. Men
 under dette Gjestebud blev Audun syg, og hans Sygdom tog til under
 Lægebehandlingen. Længe stred han ind og var hver Dag hos
 sine Gjæster og deeltog i deres Glæde. Men før Gjestebudet var
 sluttet, blev han saa svag, at han maatte gaa til Sengs, hvilket han
 gjorde efterat have taget en vaffel Afsted med sine Gjæster, og paa-
 lagt dem at forblive der Gjestebudet til Ende, hvorledes det end gik
 med ham. Hans Sygdom tiltog nu, og da han nærmede sig Døden,
 kom Erkebiskop Eilif til ham for at raadspørgge sig om hvo der helst skulde
 faares til hans Eftermand. Audun anbefalede da fremfor alle Andre
 Broder Laurentius Ralsføn baade paa Grund af hans Guds-
 frygt og hans Kærdom og Dygtighed. Erkebiskoppen gjorde nogle

Indvendinger, idet han mindede om ældre Forhold og Laurentius's Opførsel imod dem begge under Striden mellem Erkebiskop Jorund og Chorsbrødrene. Men Audun vilde ikke høre noget herom; han talte for Laurentius med saadan Varme, at det fremkaldte Laarer hos alle Omkringstaaende. Han døde derpaa den 27de Januar 1322 og blev begravet i Marie Kirke i Nidaros.

Erkebiskop Eilif fulgte hans Anbefaling, og paa et kort efter holdt det Kapitelsmøde blev Laurentius Kalfsøns søn kaaret til Biskop af Høle. Tidenden om Valget kom samme Aar til Island; men Laurentius drog først det følgende Aar til Norge, hvor han led Skibbrud ved Haalogaland og blev Vinteren over hos Erkebiskoppen i Nidaros under den venstabeligste Behandling. Da han kom for Erkebiskoppen, heder det, faldt han denne til Fode og bad om Tilgivelse for hvad han havde forseet sig mod ham. Men Erkebiskoppen gif ham imøde, reiste ham, udbad sig selv hans Tilgivelse og bød ham velkommen som sin Gæst. Laurentius blev indviet St. Hans Dag, den 24de Juni, 1324 i Overvær af Biskopperne Audfinn af Bergen og Bilhjalme af Drifnoerne; Stedet nævnes ikke, maaskee har det været i Bergen. Samme Aar seilede han over til Island, tog sin Stol i Besiddelse og holdt den første Biskopsmesse paa Allehelgenesdag, den 1ste November¹⁾.

I noget over tre Aar stod den Rigsstyrelse ved Magt i Norge, som efter Kong Haakon Magnussons Død havde dannet sig. Maaskee har den i Formen nogenlunde svaret til denne Konges Bestemmelse; men i Gjærningen levedes den, som allerede bemærket, af Hertuginde Ingebjørg og hendes Yndlinger, — og det paa en meget mislig Maade. Uvillien over hendes Fremfærd tiltog imidlertid baade i Sverige og Norge, og da Sveriges misnoiede Stormænd i Juli Maaned 1322 havde i Skara indgaaet en Forbindelse til Indskrænkning af hendes Anmasselser, begyndte ogsaa Utilfredsgheden at give sig Luft i Norge.

Ønsket om en Forandring i Rigsstyrelsen synes at være blevet almindeligt i Norge og deelees, saavidt man kan sjonne, ogsaa af Styrelsesraadet, der sølte sig tilfidsesat og asmægtigt. Man henvendte sig i denne Spending til Erkebiskop Eilif. Han kom ogsaa paa Opførsel om Vinteren 1322—23 til Oslo, hvor efter hans Kaldelse, Rikets fornemste verdslige Store og Kongens haandgangne Mænd, samt Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Oslo og Jon af Skaalholt samlede til et Møde den 20de Februar 1323. Efterat her bittere Klager vare førte mod den hidtilværende Rigsstyrelse i Norge, over-

¹⁾ Jøsl. Ann. 218, 220, 226; Bp. Laur. S. c. 34, 35; Finn. Joh. II. 163, 164, 178; Gæspol. Karb. p. I. c. 26, 32, 34, 37.

drog man ved eenstemmig Beslutning Erkebiskoppen at udvælge Riget en Formand, hvem de Forsamlede paa Forhaand lovede at lyde, saalænge han overholdt sin Trostaaelse mod Kongen og Riget. Ifølge denne Fuldmagt faarede Erkebiskoppen Hr. Erling Bidkunsøn til Rigets Formand. Valget blev samtykket paa et almindeligt Thing i Oslo, hvor Erling lovede i sit Formandskab at paase Kongens og Rigets Hæder og Gavn ¹⁾. Hermed var da den af Kong Haakon indsatte Rigestyrelse ved et Raad af 12 Mænd hævet, og een enkelt Rigsforstander sat i Stedet.

Diemedet med denne Forandring var aabenbare deels at give Rigestyrelsen større Kraft og Eenhed, deels og især at udfænge Hertuginde Ingebjørgs og hendes Indlingers Indflydelse. Dette sidste lykkedes ogsaa. Vel finder man endnu en Stund Hertuginde en og anden Gang optrædende ved Siden af Rigsforstanderen og det norske Raad i vigtige Statsforhandlinger; men dette er mest i Tilfælde, hvor hendes Stilling som Kongens Moder nødvendig maatte fordrø saadant. Paa den egentlige Statsstyrelse øvede hun ei meer nogen Indflydelse, skjønt hun stedse synes at have været behandlet af Nordmændene med Agtelse og Dymærksomhed. Efterat hun i 1327 havde egtet Knut Høse, der tidligere var ophøiet til Hertug af Søndre-Halland og Samso, blev hun stedse meer og meer fremmed for sit Fædreland. Hun blev atter Enke i 1330, men havde fremdeles sit stabige Ophold i sine danske Besiddelser, udenfor Norge, som hun kun ganske enkelte Gange synes at have besøgt.

Erling Bidkunsøn, som nu i henved ni Aar, stod i Spidsen for Norges Rigestyrelse med Navn af Drotsete, var en Mand i sin kraftigste Ungdomsalder, uden tvivl den rigeste af alle Landets verdslige Høvdinger og af en Æt, som altid havde været agtet næst Kongeætten for Landets første. Han var nemlig af Arnsmødlinge eller Arnunga-Ætten, af dens bjarkske Linie, som i forrige Aarhundrede havde ved Giftermaal erhvervet alle den samme Æts giftske Linies Ejendomme. Han havde arvet sin Farbroder, den oftere før nævnte Hr. Bjarne Erlingsøn af Gissa, der døde i 1313, og var nu den eneste Repræsentant for den mægtige og indflydelsesrige Æt. Hans Farbroder Bjarne var i sin Tid, som vi have seet, en af de virksomste Forsvarere af Kongedømmets Ret imod Erkebiskop Jons Anmasselser, og Bjarne's Grundsætninger angaaende Kongedømmets og Kirkens gjensidige Forhold synes at være blevne optagne af Brodersønnen. Erling maa alligevel have staaet sig godt med den maadeholdne Erkebiskop, hvis Raad og Bistand i Landsstyrelsen han ogsaa senere sees jævnligt at have benyttet. Erling var nemlig ingenlunde

¹⁾ Smk. til R. S. og S. V. 534—541.

aldeles uindskrænket i sit Rigsformandskab. Man finder, at han jævnligen har havt Samtræde og Overlægninger med de Rigets Stormænd, som efter ældre Anskuelse betragtedes som Kongedømmets naturlige og selvstændige Raadgivere, og blandt disse indtog Erkebiskoppen og Biskopperne fremdeles, som allerede i meer end eet Aarhundrede havde været Tilfælde, den første Plads.

Norge stod, som allerede før er berørt, ved denne Tid i et fiendtligt Forhold til det russiske Rige i Novgorod og de dette underlagte tschudiske Fjokkefærd. Landets nordlige Dele havde i Kong Haakons Tid været udsatte for Kusfers, Finners og Karelers Herjetog, og efter hans Død blev det hermed endnu værre ¹⁾. Da Angriberne deels vare, som det lader, virkelige Hedninger, deels hørte til den græsk-russiske Kirke, hvilkede den romersk-katholske ansaa som fjættersk, og hvis Tilhængere den ikke regnede for bedre end Hedninger, — saa var det ganske i sin Orden, at den norske Styrelse henvendte sig til Paven for at erholde dennes Bestemmelse for, at Nordmændenes Kamp mod hine Fjænder skulde ansees for en hellig Krig til Christendommens Forsvar. Pave Johannes XXII udstedte ogsaa fra Avignon den 10de Februar 1323 et Brev til alle Troende i Norge, i hvilket han meddeelte alle dem, som døde i Kampen til Norges Forsvar mod de hedenske Finner og Bjærmer, den samme Syndsforladelse, som Enhver sit, der drog det hellige Land til Undsætning ²⁾.

En saadan Dymuntring fra Kirkens Side kunde ogsaa høielig tiltrænges. I dette samme Aar 1323 stede nemlig et ødelæggende Indfald af Kusferne paa selve Haalogaland, hvor de brændte Bjærte, Drotsetens egen Gaard ³⁾. Dpfordringen til Erling, at tage sig Kraf-tigen af Rigets Forsvar paa disse Kanter, blev saaledes, endog af private Hensyn, saa meget meer paaatrængende. Men der maatte foruden de pavelige Løfter ogsaa overordentlige Pengesbidrag til for at gjøre Forsvaret virksomt, og Rigets Skat var ved Hertuginde Ingebjørgs ufornuftige Ddslen udtømt. Under disse Omstændigheder fastede Drotseten sit Blik paa den norske Kirke, som den der i en Sag, hvilkede saa nær angik Christendommens Dpretholdelse i Norge, var skyldig at hjælpe Staten efter Evne med Pengemidler. Han indlede Underhandlinger herom med Norges Biskopper, og, da han fandt i det mindste enkelte af disse uvillige til at komme hans Onsker imøde, ogsaa med selve den pavelige Kurie. Udentviol har han handlet herom allerede paa et Raadsmøde i Bergen i September eller October Maaned 1324, ved hvilket Erkebiskoppen og Biskopperne Salomon af Oslo og Audfinn af Bergen vare tilstede ⁴⁾; senere paa et Raadsmøde i Nidaros

¹⁾ Suhm D. S. XII. 148. ²⁾ Suhm D. S. XII. 82 (efter Bjoerius og Raynald).

³⁾ Jøf. Ann. 218. ⁴⁾ Suhm D. S. XII. 94; Smf. V. 543—547.

i Marts 1325 ¹⁾, samt endelig paa et lignende i Bergen, maaske ogsaa i Bisen. Men paa alle har han mødt Indsigelse fra Geistlighedens Side. Biskop Audsinn af Bergen, der efter Erlings Indfattelse til Rigets Formand synes at have sluttet sig nærmere til Hertuginde Ingebjørgs Parti, var hans skarpeste Modstander. Erkebiskop Giss derimod synes, ledet af fædrenelandsfinde Hensyn, at have været meer villig til at imødekomme Drotsetens Forlangende, da denne gjen-tagende skriftlig henvendte sig til ham i denne Sag, i hvilken Drotseten forresten ganske vist understøttedes af Raadets verbdlige Medlemmer ²⁾).

Der fandt paa denne Tid en liden Spending Sted mellem Erkebiskoppen og Biskop Audsinn. Anledningen var Tiendeforhold. En Knar (et stort Handelskib) kom fra Grønland til Bergen med Ladning af grønlandste Varer. Audsinn fordrede Tiende af Kjøbmændene; men nogle af disse, som det lader de fornæmste, havde hjemmet i Thronbhjem, og paaastede, at de der havde at betale Tienden. Audsinn stod paa sin formeentlige Ret, opbar Tienden, men viste-dog Erkebiskoppen den Dymærksomhed at lade den henligge i Erkebiskoppens Gaard i Bergen til videre Dpgjør og tilskrev ham herom den 24de Juli 1325 ³⁾. Erkebiskoppen paaastede i sit Svar af Ste August samme Aar, at Tiendeydelsen skulde rette sig efter Sogneforhold og Vintersiddet, at Thronderne, som fore paa Grønland, ifølge gammel Skik, havde tiendet til Erkebiskoppen og hans Prester, og at deres Gods ogsaa, saavidt han vidste, havde sin Oprindelse og Tilvert fra Thronbhjem. Han udtrykte sig forresten med meget Raadehold og taffede endog Biskoppen for den Dymærksomhed han havde vist ved at henlægge Tienden i Erkebiskoppens Gaard til nærmere Dpgjør ⁴⁾. Man hører ikke videre til denne Sag, og rimeligvis er den bleven bilagt i Mindelighed. Den forhindrede heller ikke, at Erkebiskoppen i Slutningen af 1325, som det lader fortrinsviis, henvendte sig til Biskop Audsinn om hans Raad og Hjælp med Hensyn til Drotsetens Forlangende.

Audsinn's Svar fra Begyndelsen af 1326 kaster meget Lys baade over hans egne Tanker om Sagen og over de daværende norske Forhold i det Hele. Han og hans Chorsbrødre — siger han — tro, at der, paa Grund af det Aaar, som nogen Tid har hvilet over hans Biskopsdomme, og som rammer Geistligheden et mindre end Lægfolket, ingen Hjælp fra dets Geistlighed kan ventes til noget Krigsuddud; saa meget mindre, som den Tiende, Paven selv har paalagt, ikke uden

¹⁾ R. Dipl. III. 134. ²⁾ Se Bp. Audsinn's Brev til Erkebiskoppen fra Begyndelsen af 1326 (Eml. 550—553), hvilket strax nærmere skal omtales. ³⁾ Eml. V. 547. ⁴⁾ Eml. V: 548—550.

for Nød erholdtes formedelst Fattigdommen. Erkebiskoppen ved desuden bedre end han, hvor strengt Paven forbyder Kirkens Bestatning og Betyngelse ved den verdslige Dyrighed. Det tyktes Folk underligt, hvor der bliver af Kronens Gods i Norge, hvilket dog skulde spares for saadanne Landets høist vigtige Anliggender. Det synes ham farligt nu at indrømme slige Forlangender, der eensang indrømmede, letteligen blive gjentagne, — Forlangender, som selve Norges Konger aldrig fik brevet igjennem, hvormedet de end stræbte derved. Kunde endogsaa Biskoppen og hans Brødre samtykke dette, hvilket de ikke kunde, saa troede han, at den øvrige Geistlighed i Biskopsdommet aldrig godvilligen indrømmede det. Erkebiskoppen — lægger han til — har vistnok ogsaa erfaret af Magister Paals (Paal Baardsøns) Brev, at der i Kurien ivrigen ansøges (fra den norske Styrelses Side) hos Paven om, at Geistligheden over hele Norge maa blive skatlagt. Det kan da omfærd blive tungt nok for fattige Klerker, naar de først af Biskopperne i selve Norge, og siden af Paven skulde lægges under slig Tvang. Han beder til Slutning Erkebiskoppen indstændigen, at han ei vil lade sig det mishage, at Audfinn, af anførte Grunde, ikke har skaffet denne Sag nogen Fremgang hos sin Geistlighed ¹⁾. — Her ytrer sig fra Biskop Audfinns Side en bestemt Modstand mod Drotseten og hans Styrelsesmaade; og da Biskoppen heri ganske vist ikke stod ene, men i det mindste i sin Stand fandt meer end een Tilhænger, saa maa man deraf slutte sig til en allerede fremtrædende Spænding mellem den verdslige og geistlige Magt i Staten.

Zmidlertid vare den norske Regjerings Sendebud (ambaxiatores) ved Kurien, Bertrandus de Suciolis og Raymund de Lamena (den sidstnævnte havde i sin Tid været Kong Haakon Magnusøns Læge) heldige i sine Underhandlinger. Pave Johannes XXII udstedte fra Avignon den 13de August 1326 et Brev til sine Nuntier, Prædikebroderen Johannes de Senone og Bernardus de Ortolis, hvilke han var i Færd med at sende til Norden for i Norge og Sverige at opkræve og berigtige den ser Mars Pavetiende, der var indrømmet paa Conciliet til Vienne, — at de paa Grund af de ved Kong Magnus's Sendemænd fremførte Klager over den Nød Kongens Riger, og især Norge, led ved Indfald og Herjninger af de hedenske Kareler og Russer, skulde overlade Kongen Halvdelen af den i hans Riger indkomne Pavetiende til Landets Forsvar ²⁾. Dette var en Hjælp, der maatte agtes for

¹⁾ Eml. V. 550—553. ²⁾ Sv. Dipl. III. 728, 729, jfr. Suhm D. S. XII. 148 (begge Steder efter Raynalbus). Mon ikke den her nævnte Erkebiskop af Carbonne, der med tvende af sine Lydbiskopper skulde føre de nærmere Anordninger om Dellingen, er kommen ind ved en Feiltagelse eller Feilskrøning af Raynalbus isæbet for Erkebiskoppen af Narros?

ganske betydelig; kun Skade, at den kom for seent. Thi allerede en god Stund før Pavens Brev udsnedtes, og endnu meget længer, før dets Indhold kunde blive bekendt i Norge, var Fred mellem dette Rige og Novgorod sluttet i sidstnævnte Stad den 3die Juni 1326 ved Kong Magnus's Sendebud, en vis Haakon¹⁾. Der blev saaledes rimeligviis for det Første ikke videre Tale om nogen særskilt Pengebetvilgning af den norske Geistlighed til Landets Forsvar.

Dermed var dog ikke den paa ny opstændte Tvist mellem Rigsstyrelsen og Kirken nebbæmpet. Lvertimod begyndte just nu den gjensidige Uvillie mellem Drotseten og Biskop Audfinn at træde klarere for Dagen, og det lyfftedes den sidste meer og meer at drage de øvrige norske Biskopper med ind i Striden. Saaledes pustede han aabenbare til den Uenighed; som ved denne Tid opstod mellem Biskop Salomon i Oslo og de kongelige Klerker, der besyttedes af Raadet, i det mindste af visse Medlemmer af dette og blandt dem Drotseten.

En af Salomons Chorsbrødre, en Magister Arne, havde om Sommeren indgaaet i Cistercienserklosteret paa Hovebo, og havde strax efter opgivet i Biskoppens Hænder sin Præbende i Kapitlet. Men efter en meget kort Tids Forsløb gif han atter ud af Klosteret og traadte i Drotsetens Tjeneste. Herover klagede Klosterets Abbed for Biskop Salomon, der fandt sig opfordret til først at advare Arne, og derpaa sælde en Excommunicationsdom over ham. Arne appellerede til det apostoliske Sæde og forlangte af Biskoppen Følgestrivelse (apostolos). Men da Biskoppen meddeelte ham denne i Form af en Gjenrivelseskrivelse, vilde han ikke modtage den. Arne blev imidlertid betragtet som Kongens Klerk, havde sit Tilhold i Kongsgaarden, og erklærede aabenlyst, at han gav Biskoppens Bud eller Ban en god Dag, og at han uden Hensyn dertil vilde omgaaes hver brav Mand. Biskoppens Fremfærd blev derimod udstregen som fornærmelig mod Kongen, skjønt i Virkeligheden ingen Uærbødighed mod Kongen af Biskoppen var udviist. Om denne Sag tilskrev Biskop Salomon Audfinn og søgte hans Raad, idet han tillige erklærede, at hvis Audfinn fandt, at han havde baaret sig urigtigt ad, da vilde han gjerne gjøre sin Feil god igjen²⁾.

I sin Svarskrivelse gav Audfinn ham fuldkommen Ret i hvad han havde gjort, og bestyrkede ham ved forskjellige Anførsler af Decretalerne. Hvad det angaar — yttrede han videre — at Arne nu kaldes sig Kongens Klerk og kryber i Stjul under den verbørlige Magt for at erholde Hjælp i sin Ulydighed mod Kirkens Lov, og ikke vil rette sig efter Biskop Salomons Bud og Ban, da er han derved selvbanfat. Biskopperne i Norge skulde have lidet at gjøre, hvis Kongens

¹⁾ Sml. V. 553—555.

²⁾ Brev af 28de September, Barth. Nr. E. 195.

Klerker skulde drive alt det igjennem, som de ønskede, og der ingen skulde være, som over dem kunde domme. Gud mon heller ikke ville, at Paven skulde give dem saa stærke Privilegier. Kapelmagisteren og hans, det vil sige Kongens, Klerker, ere ikke undtagne den biskoppelige Myndighed uden alene i de Punkter, som udtrykkeligen ere nævnte i Pave Clemens V's Privilegium. Herunder hører ikke det forhaandenværende Tilfælde; og Biskoppen har derfor her med Rette anvendt sin straffende Myndighed. Biskop Salomon kan ogsaa — siger han til Slutning — hvis ham og hans Chorsbrødre tykkes raadeligt, forlange af Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper, at de hver i sine Kirker offentlig erklære Arne excommuniceret, indtil han vender tilbage til sin Skyldighed ¹⁾).

Man kender ikke videre til denne Sags Gang eller Udfald; men der er Anledning til at tro, at den er bleven mindeligen bilagt, helst da Biskop Salomon ingeniunde i sin Skrivelse lægger den Paastaaethed for Dagen, som fremlyser af Audfinns Svar; Salomon træffes desuden i det følgende Aar som den eneste norske Biskop ved Hr. Erling Bidlunssøns Side ved Fredsslutningen mellem Norge og Danmark til Konghella den 14de Juni 1327 ²⁾. Men hvad Biskop Audfinn angaar, da seer man tydeligen af hans Optræden som Raadgiver i *h*in Sag, hvor dybt han bevarede Naget til Kapelgeistligheden, og hvor gjerne han vilde Drotseten til Livs.

74.

Provincialconcilium i Bergen i 1327. Bestemmelser fattede paa samme, hvilke sigte til Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. En Kansler stilled Drotseten ved Siden. Fortsat Spending mellem Drotseten og Biskop Audfinn.

At Biskop Audfinns og Tilhængeres Modstræben mod Drotseten og hans Styrelse ikke blev uden vigtige Følger, viiste sig snart. I 1327 om Høsten sammentraadte i Bergen et Provincialconcilium under Erkebiskop Eilifs Forsæde, paa hvilket Biskopperne Vilhjaln af Drknoerne, Audfinn af Bergen, Halvard af Hamar og Erik af Stavanger nævnes som tilstedeværende. Samtidig indfandt sig der Drotseten, som det lader i Følge med den unge Konge, og „andre Kongens bedste Mænd“, til et større Raadsmøde.

De af Conciliet fattede Bestemmelser bleve vedtagne og beseglede den 1ste September:

1) Først og fremst fornyes udtrykkeligen Erkebiskop Jons Forordning (udfærdiget paa Conciliet i 1280), hvorved han advarer mod de Bansgjerninger, der ere bestemte i Kirkens Love, og paabyder, at disse

¹⁾ Barth. Mfr. E. 197—199. ²⁾ Eml. V. 555—557.

Banstilsfælde eengang om Aaret skulle oplæses ved Biskopsstolene og i de større Kirker paa Landet; i det han tillige paaminder Biskopperne om at opføre sig saaledes, at de ikke med Rette skulle beskyldes for ufornuftig Tausshed, idet de ikke ville eller tør sige Menneskene deres Synder og Forbrydelser ¹⁾).

2) Presterne skulle undervise Folket i Credo, Paternoster, Marie Vers (Ave Maria) og Vrefrygt for Gudstjenesten, navnlig den Messen, og for Helgenerne, forklare dem de syv Hovedsynder og Storheden af Helvedes Pine, som man ved dem paadrager sig, „paa det at Folket kan fly Djævelens Snarer og List og tjene Kristus med Hjertets og Legemets Reenhed“.

3) Paa det at de verdslige Magthavere, der ikke bruge sin Magt, ei skulde tilbæfte sin Ondskab med Uvidenheds Røppe, forordnes, at en Deel Bestemmelser af Pave Bonifacius VIII's Decretalens 6te Bog skulle oversættes paa Norsk, skrives paa en Tavle og ophænges ved Biskopsstolene og i de større Kirker paa Landet, for at hver, som vil, kan læse og affrive dem. Disse Bestemmelser gaa ud paa Følgende: — Ingen Geistlig af hvilken som helst Biesse eller Stand maa indrømme nogen Lægmand Afgift under hvilken som helst Navn; men Keisere og Konger, eller andre Hovdinge, Hertuger, Jarler, Baroner, Drotseter, eller verdslige Magthavere, hvilke paalægge Kletter eller Kirke Afgifter, eller bemægtige sig deres Guds eller byde Andre gjøre det, eller hjælpe dem dertil, de falde i Ban formedelst selve Gjerningen, og af dette Ban kan Ingen løse dem uden med det pavelige Sædes særegne Fuldmagt og Tilladelse ²⁾. Ingen maa forhindre eller forbyde, at de Sager, som efter Lov og gammel Sedvane ligge under Kirkens Dom, virkelig undertastes denne; hvo som gjør det er falden i Ban af selve Verket. Ligesaa de verdslige Styrere, der forbyde sine Undermænd at drive Handel med eller arbejde for Kirkens Personer.

4) Alle Biskopper i Nidaros's Provins skulde paa passende Steder have sine Officialer for at ransage og tillægge de Sager, der høre under Kirkens Omraade.

5) For at indskrænke den blinde Begjærlighed, som mange Geistlige vise, og den upassende Kjærlighed, de bære til sine Frænder, især til sine „i utilladeligt og fordomt Frillesliv avlede Børn“, i det de,

¹⁾ S. o. f. II. 37 f.; jfr. N. g. L. III. 232. ²⁾ Denne Artikel findes i Decretalerne VI. lib. III. tit. XXIII. c. 3 (Bonifacius VIII Anno 1296). Der er intet Verbigheidsnavn, som egentlig svarer til det norske drøttseti, skjønt denne Verbigthed vistnok maa tænkes indbefattet under de af Paven opregnede: „imperatores, reges seu principes, duces, comites vel barones, potestates, capitanei, vel officiales vel rectores, quocunqve nomine cencantur.“

naar de, hævende fra Fattigdom, ere blevne fede og mægtige af Kirkens Guds, dog ikke betænke denne efter sin Død, men give al sin af Kirken erhvervede Ejendom til sine Frænder, — saa stadfæstes en Forordning af Erkebiskop Jon, hvorved bestemmes, at Prester og Klerker, der have Kirker og Beneficier, skulle tillægge disse en Tiendebeel af det Guds, de af Kirken have erhvervet. Den Prest, som ikke iagttager dette, skal ei tage Kirkens Tjeneste og ei begraves ved Kirke, om han ei bøder for sin Død, og skal han adspørges herom i sit Striftemaal.

6) Christi Korsmarke, „som Alle bør hævde efter Evnd“, maa ikke anbringes paa Steder, hvor det fodtrædes eller forurennes, under den tungeste Straf.

7) Dobbelt Fæstemaal eller dobbelt Egtestab medfører Ban af selve Gjærningen.

8) Ingen Mand eller Kvinde maa fare i andet Biskopsdømme for at slutte Egestab, med mindre de have til Bevistlighed sin Biskops Brev. Ellers maa ingen Prest, under Straf af Embeds og Indtægts Fortabelse, sammenvie dem eller være tilstede ved deres Bryllup. Undtagelse maa dog finde Sted med Mænd, der ere saa fornemme, fornuftige og mærkelige, at ingen Frygt kan opstaa for at Rogen skal gjøre Indsigelse mod deres Egestab.

9) Den Ustik har længe fundet Sted i Norge, at der, af de Chorsbrødres Indtægter, der med sine Formænds Tilladelse ere fraværende (i Udlandet) for at studere (ibrott at studium), udredes Godtgjørelse til enhveres Vikarius og andre Skyldigheder til Kirken, medens dog de hjemmeværende, om de ikke gjøre Tjeneste i Kirken, alligevel opbære sin Andeel af Kommunens Indtægter. Da nu Følgen heraf er, at saa eller ingen Chorsbrødre findes ved Biskopsstolene, der ere i Stand til at fare udenlands for at studere, — saa forordnes, at hine Chorsbrødre skulle nyde den fulde Indtægt af sine Præbender; men Betalingen for Vikarius og anden Skyldighed til Kirken skal tages „af det Kommune, som ligger til Samtliges Bord“.

10) Ingen Kirkens Formand eller Styreer maa overdrage Kirkens Ombud eller Guds til rogen Lægmand, hvis han kan saa en Klerk som er brugelig dertil.

11) Hver den Klerk, som aabenbarligen indgaar i Sammenrottelse mod Kirkens Ret og Frihed eller den biskoppelige Verdighed, skal blot af den Grund ikke kunne befordres til nogen Hæder i den biskoppelige Kirke, hvortil han hører ¹⁾.

Man skjælnet let i disse Conciliebestemmelser mellem de Artikler, der

¹⁾ N. g. L. III. 270—277.

angaa Kirken, og de, der have en statsretlig Betydning og ere stillede mod den styrende verdslige Statsmagt. Blandt de første findes flere, hvis Hensigtsmæssighed ikke lader sig benegte, saaledes navnlig den der angaar Chorsbrødre, der studere i Udlandet. De sidste antyde en Tilbagenærmelse fra Geistlighedens Side til Erkebiskop Jons Grundsatninger, hvilken maatte synes den verdslige Styrelse høist betænkelig og farlig.

At man ved den første Artikel, Fornævelsen af Erkebiskop Jons Bannsbestemmelser, og ved den tredje Artikel, Indskjærpelsen af Pave Bonifacius's Bud angaaende Kirkens Immunitet: dens Fritagelse for Beskatning ved verdslig Statsmagt, og dens Unddragelse fra verdslig Dommermyndighed, — har havt for Die Drotsetens nye forud omtalte Bestræbelser, at skaffe Staten Pengedrag af Kirken, og i det Hele hans Fremfærd ligeoverfor denne i Udøvelsen af sin styrende Myndighed, det er saameget mindre tvivlsomt, da man endogsaa har faaet hans Verdighedsnavn ind i den norske Oversættelse af Pave Bonifacius's Forordning ¹⁾. Man tager neppe heller synderlig Feil, naar man heri seer en Virkning af den overveiende Indflydelse, som Biskop Audfinn ved sin Kraft og canoniske Lærdom øvede paa sine Standsbrødre.

Men Erling Bidskunsøn var paa den anden Side ikke den Mand, som uden Modstand lod det Kongedømme i Stikken, hvis Ret han var sat til at forsvare; og han har ganske vist havt de verdslige Stormænd i Raadet paa sin Side. At en skarp Tvist mellem begge Partier har fundet Sted i Anledning af de senest udbævede Conciliebestemmelser, har man fuld Grund til at antage, ligesom og at Trudsel mod Biskopperne ere blevne udtalte fra den verdslige Statsstyrelses Side. Forholdene lignede paafaldende dem, der fandt Sted i Kong Eric Magnus's tidligste Regjeringsaar, og Striden kunde vel ogsaa nu have taget en ligesaa voldsom Bending som dengang, hvis den hierarchifundede, stridige Audfinn havde været den norske Kirkes øverste Forstander, istedet for den maadeholdende forsonlige Tiliif, og hvis ikke den tidligere Strids forærvelige Følger endnu havde været mange af de ældre baade geistlige og verdslige Høvdinger i friskt Minde. At begge Partier for dette Sinde endelig maa være komne hinanden i Møde, og et Slags Overenskomst bragt i Stand, kan med Sikkerhed sluttet af den Forordning, som næstfølgende 14de September, altsaa fjorten Dage efter Conciliebestemmelsernes Udfærdigelse, blev udstedt i Kongens Navn.

Kongen forkynder i denne, at han med Raad og Samtykke af „den verdslige Herre og aandelige Fader, sin kjæreste Ven“, Erkebiskop

¹⁾ S. o. f. II. 223.

Liff og de Herrer Biskopper Audfinn, Halvard og Erik, samt andre hans bedste Mænd, som da vare tilstede hos ham, har gjort følgende Bestemmelse: — at den Christenret, som Kong Haakon den Gamle og Erkebiskop Sigurd gave og samtykkede med de bedste Mænds Raad og Samtykke, som da vare i Riget, den skal nu holdes alle Mænd imellem, saaledes som den dengang gif. Derfor byder Kongen sine Lagmænd at affige Kjendelse (leggia orskurd á) efter dens Udsagn i alle de Sager, som Lagmænd dengang havde at dømme og kjende i¹⁾).

Forordningen lader med temmelig Sikkerhed formode, at Biskopperne atter have fremstuffed Erkebiskop Jons Christenret som den Kirkesov, der burde gjælde i den nidarøsske Provins, og dermed naturligtvis fordret dens Bestemmelser baade med Hensyn til Geistlighedens Skattefrihed, selvstændige dømmende Myndighed, Tienderet o. s. v. tage til Følge. Men den verbdlige Styrelse har svaret dem paa samme Raade, som Tilfælde havde været i Kongerne Erik Magnussons og Haakon Magnussons Dage, nemlig med at frastjende hiin Christenret al lovlig Gyldighed og henvise til den ældre Christenret, som den eneste gjældende. Og Biskopperne maa omsider have fundet sig i ikke alene at opgive sin Forbring, men have endog saa givet sit formelige Samtykke til den ældre Christenrets Opretholdelse som den norske Kirkes fremdeles gjældende Lov.

Men paa den anden Side bærer ogsaa selve den omtalte Forordning Spor af, at Biskopperne ikke have gjort den nævnte Indrømmelse uden at erholde af den verbdlige Styrelse en modsvarende, der gif ud paa en Afændrig i den bestaaende Styrelsesform, hvilken Afændring er bleven udtolket Geistligheden til Fordeel. Forordningen slutter nemlig saaledes: „Dg til sandt Vidnesbyrd om, at vort (Kongens) Raad har samtykket dette, fatte med vort (Kongens) Segl Hr. Erling Bidkunsøn, vor Drotsete, sit Segl for dette Brev . . . . Hr. Paal Baardsøn, vor Kansler, beseglede (fatte Kongeseglet for), Ivar Audunsøn skrev“.

Her optræder efter flere Aars Forløb igjen en Kongens Kansler, der er det kongelige Segls Bevarer og den som dermed besegler de i Kongens Navn udsærdigede Breve. Ligesom Hertuginde Ingebjørg, i de Aar hun paa en Maade anmasjede sig Rigsstyrelsens Ledning, havde studt Kansleren, Ivar Dalsøn, tilside og efter eget Godtykke benyttet det kongelige Segl, — saaledes havde ogsaa Drotseten Erling Bidkunsøn i sit hidtilværende Rigsforstanderskab, efter alle kongelige Brevstaber at dømme, som fra den Tid ere levnede, ikke benyttet nogen Kansler, men selv bevaret det kongelige

¹⁾ N. g. 2. III. 153.

Segl, og dermed beseglet de Breve, som udferdigedes i Kongens Navn. Derfor maa man visseligen ikke tro, at han førte Rigsstyrelsen ganske uindstrænkter, uden Raadets Raad. Man seer tydelig — som allerede forhen paapeget ¹⁾ — at han jævnlig har traadt sammen med Rigets verdslige og geistlige Støre og raadfort sig med dem, som Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, om vigtige Regjeringsanliggender. Ja det synes endydermere, som han endogsaa har havt stadig ved sin Side til daglig Raadsførsel et engere Raad, nogenstunde svarende til det af Kong Haakon indsatte Styrelsesraad, i hvilket han dog selv har havt den afgørende Stemme. Men i dette Raad har ingen Kansler, neppe engang nogen høiere Geistlig været, i det Ivar Dlafstøn fremdeles er bleven fjærnet fra Kanslerforretningerne, og efter hans rimeligviis i Mellemtiden indtrufne Død, baade Kanslerembedet og Viceskanslerembedet ja vel muligt endog Provstiet ved Marielirken er ladet ubesat, og underordnede kongelige Klerker ere blevene benyttede til at opsætte Styrelsens skriftlige Udfærdigelser. Formen for disse sees at have været den, at de udstedtes i Kongens Navn, om end ikke Kongen selv var tilstede, og at Drotseten selv satte Kongeseglet for samt sit eget ved Siden, som et Vidnesbyrd om, at Udfærdigelsen havde hans og Raadets Samtykke.

Paa denne Maade ubeluffede — som det lader — Drotseten den høiere Geistlighed ganske fra Indseende med og Deelagtighed i Rigsstyrelsens daglige Gang, om han end ikke kunde ubeluffe Biskopperne fra Forhandlingerne i Kongedømmets større Raad, naar dette samledes; — og i denne sin Fremfærd er han ganske vist bleven understøttet af en stor Deel af Rigets verdslige Stormænd, der helst ønskede Geistligheden saa meget som muligt udenfor Statsstyrelsen. Slig Styrelsesform var imidlertid ikke efter Biskoppernes, og allermindst efter Biskop Audfinns Sind. Man seer jo netop, at han i Forhandlingerne om Geistlighedens Bestatning til Landets Forsvar mod Russerne anker over, at Folk ingen Bested vidste om Anvendelsen af Rigets Pengemidler ²⁾. At saa indstødt igjen et fast geistligt Medlem i det engere Styrelsesraad, der stadigen kunde staa Drotseten, i det mindste controlerende, ved Siden, maatte være deres høieste Ønske, — og det nærmeste Middel fremhød sig i Kanslerembedets fornøiede Besættelse med en høi Geistlig, og Kanslerens Overtagelse af Kongesegllets Bevaring. Drotseten kunde nemlig da ikke uden hans Vidende og Samtykke saa udstedt noget som helst Brev i Kongens Navn. Dette Ønske maa det være lyklets Biskopperne, rimeligviis under Audfinns Ledning, at drive igjennem paa det store Rigsmøde i Bergen; — og først da dette var opfyldt, have de gaaet ind paa den ovennævnte Bestemmelse angaaende

¹⁾ S. o. f. II. 218.   ²⁾ S. o. f. II. 220.

Christenretten. Indstjærpelsen af Erkebiskop Jons og Pave Bonifacius's Forordninger til Kirrens Beskyttelse mod verdslige Magthaveres Bold har saaledes fra Provinzialconciliets Side været et Strømmemiddel mod Drotseten og det verdslige Raad, der ikke blev frugtelst. Formen for de i Kongens Navn udstedte Breve blev fra nu af den, at Kansleren i Slutningen nævntes, som den, der befeglede dem med Kongens Segl, altsaa var ansvarlig for dettes Anvendelse, medens Drotseten forud nævntes som den, der satte sit Segl ved Siden af Kongens, til Vidnesbyrd om, at Kongens Raad samtykkede Udfærdigelsen. Hvad Geistligheden saaledes ved Forordningen af 14de September 1327 paa den ene Side tabte i hierarchisk Selvstændighed, vandt den paa den anden Side ved en forøget Indflydelse paa Statsstyrelsen i Kongens Mindreaarighed.

Den Mand, som nu optraadte i det vigtige Kanslerembede, var ganske vist særligen udseet dertil af de paa Conciliet samlede Biskopper. Paal Baardsøn havde i længere Tid været Chorsbroder ved Bergens Kathedralkirke. Uden tvivl er han den Magister Paal, der i 1313 nævnes som Biskop Arnes Fuldmægtige i dennes Tvist med Erkebiskoppen ¹⁾). Allerede tidligere maa han have studeret i Udlandet og der erhvervet sig Magistergraden. Senere havde han i flere Aar studeret baade den civile og canoniske Ret i Paris og Orleans. Han stod paa en fortrolig og venstabelig Fod med Biskop Audfinn, der i 1320, under hans Ophold i Paris, havde udseet ham til sin Fuldmægtige ved Kurien i Anledning af Sagen med Kapelgeistligheden, hvilken Sag dog, som forhen fortalt, blev bilagt hjemme ²⁾). Biskoppen havde baade i den Anledning, og siden da Paal erholdt Doktorgraden i Orleans, rigeligen understøttet ham med Pengemidler ³⁾). Han var kommen hjem til Norge i Begyndelsen af 1326, var ogsaa bleven Chorsbroder ved Nidaros's Kathedralkirke og benævntes nu: utriusque juris doctor et professor ⁴⁾). Paals Lærdom og især Retsskyndighed maa, efter alt dette at domme, have været almindelig erkendt, og en yderligere anbefaling for ham i Biskoppernes Dine maa det ganske vist have været, at han ei hørte til de kongelige Kapellere, men derimod var og længe havde været biskoppelig Chorsbroder. Om Paal Baardsøn, idet han blev Kansler, tillige, ifølge Kong Haakon Magnussons Bestemmelse, er bleven Provst til Marie-Kirken i Oslo, er uvist. Han nævnes aldrig, saavidt vides, i sidste Egenkab.

Den Forandring, som Biskopperne havde — man kan vel sige —

¹⁾ C. o. f. II. 160.   ²⁾ C. o. f. II. 212.   ³⁾ Suhm D. S. XII. 147 (est. Barth. Mfr. E. 107).   ⁴⁾ Suhm D. S. Est.: Brev i Barth. Mfr. E. 160 jfr., Sml. V. 353.

fremtvunget i Styrelsesformen, forsøgede for Diebliffet Spendingen mellem dem og Drotseten, der ikke savnede et mægtigt Tilhang blandt Løgfolket, især blandt de verdslige Stormænd. Man sporede allerede dette om Høsten og Vinteren næst efter Provinzialconciliet i adskillige Optrin i Bergen, hvor Drotseten og muligens ogsaa den unge Konge forblev Vinteren over 1327—1328 ¹⁾. De verdslige Store bare, som let kan tænkes, især Rag til Biskop Audfinn, hvilken de vistnok, og det med Grund, ansaa for Sjælen i det hierarchiske Modstandsparti; og de synes at have villet prøve hans Stanbhastighed ved at vække Uvillie og Opsætsighed mod ham hos Folket i Bergen.

Man valgte til Udgangspunkt Tiendespørgsmaalet, der endnu i mange Henseender maatte ansees som uafgjort, saalænge der fandt en Vasken Sted mellem ældre og nyere Grundfætninger for Tiendes Hjælp, især med Hensyn til Tiende af Gaarbleie. En vis Svein Sigurdsøn ²⁾ Klerk, Underfehirde eller Underkatmester i Bergens Kongsgaard, altsaa en af Kongedømmets Embedsmænd, vegrede sig haardnakket for at erlægge Tiende af sine Gaarde i Byen, hvilken Tiende, i Følge Biskoppens Paastand, nu udrededes af de bedste Mænd ordentligen og godvilligen. Hvergang Biskoppen tiltalte ham i denne Sag, svarede han kun trodsende, at han aldrig havde betalt og aldrig heller skulde betale Tiende af sine Gaarde; og da han mærkede, at Biskoppen om Høsten 1327 agtede at gribe til alvorligere Midler mod ham, satte han hele Byen op mod Biskoppen og Kirken, og fik Drotseten samt Lagmanden i Kongens Gaard, Hr. Guttorm Kolbjørnsøn ³⁾, til at deeltage i Stemplingen. Biskoppens Modstandere holdt i denne Anledning mange Møder hos Prædikebrødrene, hvilke altsaa nu som oftere forhen maa have optraadt fiendtlighedsindede mod den verdslige Geistlighed; og man tilkaldte til et saadant Møde alle Herremænd (herramenn), som dengang vare i Staden og alle Husbønder. Guttorm Kolbjørnsøn førte Ordet paa Mødet og yttrede blandt andet, at Biskopperne og deres Chorsbrødre ei vilde standse, før der blev

¹⁾ At Drotseten og Kansleren begge vare i Bergen den 14de September 1327, seer man af det ovenfor Anførte; at de ogsaa vare der den 12de Marts 1328, sees af et Beshyttelsesbrev for Michaels Kloster i Bergen af denne Dag, udstedt i Bergen af Kongen og hans Raad med følgende Slutningsformular: „Til sandt Vidnesbyrd, at vort (Kongens) Raad har saa samtykket, satte med vort (Kongens) Segl Hr. Erling Biblunsøn, vor Drotsete, fik Segl for dette Brev — — — Hr. Paal Baardsøn, vor Kansler beseglede, Ivar Audunsøn skrev“ (Munkelivsbogen). At begge have været i Bergen Vinteren over, synes allerede heraf klart, og bestrykes fuldkommen ved den nu følgende Beretning, der egentlig skriver sig fra Biskop Audfinn. Den unge Konges Nærværelse hos Drotseten og Kansleren ved denne Tid er usikkert, men dog ganske sandsynlig. ²⁾ Suhm D. S. XII. 172, 198. ³⁾ Om denne see Eml. I. 160—164.

spillet dem et saadant Puds, som Lybekerne for ikke længe siden havde gjort sin Biskop og sine Kanniker, idet de forviste dem fra Staden og nedbrøde deres Huse ¹⁾.

Det kom nu saa vidt, at alle de tilstedeværende med Haandtag indgik den Dverreenskomst, at Ingen i Bergen heben af skulde erlægge Gaardetiende (gardatiund), men kun en godvillig Ydelse, der ei skulde bære Navn af Tiende. Herom udsærdigede man endogsaa et Brev til Erkebiskoppen, hvorunder de fleste Huusbønder satte sit Segl. Men nu krævede man Kongens og Drotsetens Stadsfæstelsesbrev herpaa. Drotseten, der vel fra først af havde pustet til Ilden, men, som det lader, ikke selv deeltaget i de omtalte Møder, i det mindste neppe i det sidste, kom ved dette Forlangende i en vanskelig Stilling. Han havde ubentvivl paa den ene Side Betænkelighed ved ligesrem at bisfalde et Skridt, der kunde synes Mange oprørsk og ulovligt; og han kunde paa den anden Side ikke længer raade for Kongens Segl uden Samtykke og Medvirken af Kansleren, som ganske vist, baade af Hensyn til Sagen selv og til sit personlige Forhold til Biskop Audsinn, kraftigen har modsat sig det Hele. Det forlangte Stadsfæstelsesbrev blev ikke givet, hverken under Kongens eller Drotsetens Segl.

Dette var en Streg i Regningen for de Opsættige, som de neppe havde forudsæet, da de fattede sin Beslutning. De havde aabenbare foretaget det dristige Skridt, de gjorde, i fuld Forventning om høiere Stadsfæstelse, hvilken vel Hr. Guttorm paa Forhaand havde lovet dem; men da den udeblev, ræddedes de for sin egen Dristighed, og hver enkelt af det omtalte Brevs Udstedere rev igjen sit Segl fra Brevet og tilintetgjorde derved den hele Dverreenskomst.

Imidlertid fremfor Biskop Audsinn, uden at lade sig stræmme af Stemplingen, imod Svein Klerk med de almindelige Vaamindelser og satte ham omsider i Ban for hans Trodsighed (den 29de Januar 1328). Svein tabte Mødet. Han henvendte sig til Biskoppen og tilbød denne først en godvillig Ydelse, der dog ikke maatte kaldes Gaardetiende; men da dette Tilbud ikke modtoges, gav han fuldkommen efter, forligede sig med Audsinn og blev løst af denne (den 8de Februar) ²⁾.

¹⁾ Hermed sigtebes til Uroligheberne, som havde fundet Sted i Lybek i Aaret 1299 mod den myndige og aamaende Biskop Burchard, der efter flere blodige Dvtrin virkelig forjoged fra Byen med sit Kapitel. Eml. V. 356 Not. 1.

²⁾ Men ikke denne Svein Klerk, Kongens Underseherde, er samme Person som den Svein i Grisen (Sveinn bondi i Grisenom), hvilken Biskop Audsinn i et Brev af 10de Januar 1328 (Barth. Mfr. E. 241) paa-lægger Presten Sigurd at advare om at betale Tiende af sine Gaarde i Byen, hvilken han i Brev af 29de Januar (Eml. 242) paa-lægger samme Prest at banlyse, og hvilken han endelig ved Brev af 8de Februar s. A. (Eml. 244) afløser af det Ban, hvori han er sat af Biskoppen?

Men skjønt saaledes Guttorm Kolbjørnsøns Anslag blev forstyrret, og Svein Klerk underkastede sig Biskoppen, saa var dog ei dermed Stormen neddæmpet. Drotseten havde ikke vovet eller formaæet at give den af Guttorm istandbragte Beslutning kongelig Stadfæstelse, men han var, som tydelig skjønes, nødig vejen tilbage, og hans Stemning mod Biskopperne var i Grunden usforandret. Han havde engang, da han indfandt sig for at understøtte Svein Klerks Sag, ligefrem yttret i Chorsbrødrenes Paahør, at Biskopperne vel ikke vilde aflade med sine Annasfæller, for man igjen gjorde dem sliq Leg, som blev gjort med Erkebiskop Jon; og der tør vel have ligget nogen Mening i denne Trudsel. I alt Fald gjorde det almindelige Kjendskab til Drotsetens Stemning Biskop Audfinns Modstandere dristigere. Paa en Hirdstevne i Kongens Gaard stadfæstede de sig imellem, at hverken Tiende eller anden Kirkens Rettighed herefter skulde søges med Van, — en Beslutning som i Grunden stemmede med en ældre, for omtalt kongelig Forordning af Haakon Magnussøn ¹⁾, — og de reiste en formelig Forsølgelse mod Svein Klerk for den Estergivenhed, han havde viist mod Biskoppen. Guttorm Kolbjørnsøn, Lagmanden i Kongens Gaard, paastod at Svein skulde dømmes Ubødemand, fordi han havde forliget sig med Biskoppen; men saa vidt vilde dog ikke Hr. Baard Petersøn, Gulathings-Lagmand ²⁾, og de andre tilstedeværende Lagmænd gaa. De dømte derimod Svein i 13 Marks og 8 Drtugers Bød, den almindelige Bød for Dreobrud, d. e. for Overtrædelse af Kongens Forordninger, og Svein, der herved blev stræmmet, erklærede nu paany, for at behage Hr. Guttorm, at han ingen Gaardtiende vilde yde.

Biskop Audfinn holdt alligevel sit Mod oppe og lod oversætte paa Norsk saamange af de paa sidstafholdte Provinzialconcilium vedtagne Bestemmelser, som særligen angik Twistens Ojensstand, — naturligvis for derved, til Lægfolkets Advarsel, at gjøre dem almindelig bekjendte. Han understøttedes ogsaa troligen af Kansleren, som imidlertid herfor havde meget at sige af Drotseten. Mellem disse tvende høie Rigs-embedsmænd raadede i det Hele en saare bitter Stemning, navnlig fordi Kansleren negtede at sætte Kongens Segl for flere Breve, som Drotseten vilde have udstedt; og Lægmandene i Raadet lagde ikke Dølgemaal paa sit Dulle, at saa Seglet igjen fra Kansleren tilbage i sine egne Hænder. De søgte at volde ham Bryderi paa alle Maader. Saaledes, da han krævede af Fehirden Penge for at reise øst i Landet, bleve disse ham negtede, i det man paastod, at han selv skulde koste sin Reise. Man satte al sin Hu til at bringe ham i Forlegenhed ved saadanne Anslag, for igjen at saa Fingre paa Seglet og saa

¹⁾ S. o. f. II. 119.

²⁾ Om ham see Sml. II. 201 Not. 3.

Kansleren stødte ud af Raadet. Da kunde de opnaa sit Duffe, atter at aade ene for Kongedømmets Gods og Rigsstyrelsen ¹⁾).

Den her givne Skildring af Forholdet mellem Kongens daglige Raad og Biskop Audfinn, samt inden Raadet selv mellem Drotseten og den nys bestfittede Kansler, skriver sig fra en Part i Sagen, nemlig Biskop Audfinn selv, der saaledes fremsillede den for Erkebiskop if. Man kan mistænke Skildringen for at være noget eenfaldig, men fremsatte Kjendsgjerninger har man ikke den ringeste Anledning til betvivle. Audfinn opfordrede i sin Indberetning Erkebiskoppen til at hjælpe ham med sit Raad og mage det saa, at alle Biskopper i den nidaroske Kirkeprovins kunde gaa frem paa een og samme Maade. Audfinns Hensigt var, som man klarligen seer, at skabe en fast ordnet geistlig Modstandskraft til Hierarchiets Fordeel mod den verbøslige Rigsstyrelse.

Biskop Audfinns fiendtlige Forhold til Drotseten og Raadets verbøslige Medlemmer viser sig end yderligere i den Stilling han ved denne Tid indtog til Hertuginde Ingebjørg og Hertug Knut Porse. Benflabet mellem disse tvende var som allerede antydet blevet meer og meer fortroligt. Den 14de Juni 1327 var en Fred kommen i Staud til Konghella mellem Norges Rige og Kong Baldemar Eriksøn af Danmark, rimeligviis ved den da i Danmark saa indskyldselrige Hertug Knuts Medvirkning ²⁾); og Dagen efter, den 15de Juni, blev sammesteds et Forlig sluttet mellem Hertugen selv og „Norges Riges Mand“, hvori Drotseten dog ikke udtrykkelig nævnes blandt Forligsbrevets Medstedere ³⁾. Derpaa fulgte efter ganske saa Dages Forløb Knuts og Ingebjørgs Egetskab den 22de Juni, ganske vist uden Drotsetens Samtykke og mod hans Duffe. Ingebjørg havde naturligviis ikke ubetydeligt Gods i Norge, hvilket hun og hendes Mand ei vilde give Slip paa. Men Drotseten og hans Parti synes, i sin Uvillie over hendes Egetskab, ikke at have agtet hendes Krav; ja de have vel endogsaa inddraget en Deel af hendes norske Gods under Kongedømmet. Herover opstod Tvist mellem Hertug Knut og den norske Rigsstyrelse, og under denne Tvist finder man, at Biskop Audfinn tog sig af Hertugindens Sag ⁴⁾, ligesom det var til ham og Bergens Bymænd Hertugen henvendte sig i Breve af 6te April og 14de October 1328 om Bistand for at faa gjennemdrevet sin Hustrues formceente Ret mod Drotseten ⁵⁾. Dette viser i alt Fald, hvilke Tanker Hertugen og Hertuginde have havt om Audfinns Sindelag mod Drotseten og Raadet. Man kjender

¹⁾ Brev fra Biskop Audfinn til Erkebiskoppen af første Halvdeel af 1328. Sml. V. 352—354. ²⁾ E. o. f. II. 222. ³⁾ Sml. V. 557. ⁴⁾ Audfinns Brev til Hertuginde (af Halland og Samsø) af 18de April 1328. Barth. Nrfr. E. 122. ⁵⁾ Thorkel. Anal. 79; Sml. V. 558.

forresten intet til Audfinns Virksomhed i denne Sag; men hvad enten den nu har været stor eller ringe, saa maa den ikke have ledet til noget Tilfredsstillende for Hertug Knut. Denne findes nemlig at have feidet paa Norge i Slutningen af 1328 eller Begyndelsen af 1329, dog, saavidt kjennes, uden derved at opnaa nogen Fordeel ¹⁾.

I en eller anden Forbindelse med Striden mellem Biskop Audfinn og Drotseten stod identivis nogle Trætter, som Biskoppen i 1328 havde med Bønderne i Sogn og Firdafylke, der viste sig ulydige og opsætsige mod ham. Til Sogningerne klagede han i Brev af 25de Juli over, at adskillige af dem havde ført et ondt Levnet, og vilde dog ei underkaste sig Skrift af den, som havde Biskoppens Fuldmagt til at løse, nemlig Hovedpresten paa Stebsja. Der var ogsaa nogle, der ophidsede Bønderne og forbad dem at søge Provstestevne eller Møde af Kirkens Mand. Slig Ulydighed — siger han — maa ikke taales, og derfor kundgør han, at Presten Thorer paa Stebsja har hans Fuldmagt til at afgjøre alle Sager, som der kunde forefalde, og til at anvende Bannsraf, hvis sligt maatte behøves ²⁾. — I et Brev til Folket i Firdafylke af 21de September, klagede han over den Ulydighed, somme udviste i ikke at ville erlægge ret Tiende af sit Erhverv, navnlig af Nodder, som af anden Grode, skønt Gud gav dem hiin Frugt uden nogetsomhelst Arbejde og Beføstning fra deres Side. Han byder sine Provster at søge de Ulydige efter Christenretten og Kirkens Lov ³⁾. — Det er klart, at Opsætsigheden mod Biskop Audfinn i Bergens By har smittet paa Landbefolkningen sammesteds i hans Biskopsdomme, og det er rimeligt, at hans Hovedmodstandere ei derved have været virksomme. Men Biskoppen synes at have været heldig nok til at kvæle denne Landfolkets Opsætsighedsaand saagodt som i Fødselen.

Der var saaledes paa denne Tid Stof nok forhaanden til Splid mellem Stat og Kirke i Norge, og urolige Hoveder fandtes, som man seer, paa begge Sider, hvilke pusede til den ulmende Jld. Det er ogsaa vanskeligt at sige, hvorvidt det kunde have gaaet, isald en heftig og stivsinnet Mand, som Biskop Audfinn, havde staaet i den norske Kirkes Spids i stedet for den fredelige og maadeholdne Erkebiskop Eilif, — og hvis ikke Drotseten og Kansleren, uagtet det spendte Forhold dem imellem, alligevel, som det lader, havde underordnet sin gjensidige Uvillie Hensyn til Fædrelandets Gavn. Den i 1327 indførte Styrelsesorden, hvorved Kansleren stillede ved Drotsetens Side i Rigsstyrelsen, forblev, uagtet de paapegede truende Tegn, staaende ved Magt i flere Aar, og Landet har ganske vist dermed fundet sig vel tjent.

¹⁾ Jøl. Ann. 226. ²⁾ Barth. Nr. E. 235. ³⁾ Barth. Nr. E. 236.

Udentviol har ogsaa den af Paven udviste Føielighed, i det han, som før sagt, indrømmede Kongen Halvdelen af Pavetienden i Norge Landets Forsvar mod Russerne ¹⁾), bidraget sit til at stemme Drotseten og Raadet mildere mod Geistligheden. Uagtet nemlig Freden til Novgorod for Diebliffet havde gjort denne Pengehjælp mindre nødvendig, finder man ikke, at de pavelige Nuntier og Oerindsamlere, Johannes de Senone og Bernhardus de Ortulis, der allerede i Besiddelsen af 1327 befandt sig i Norge ²⁾), have gjort nogensomhelst Uanselighed ved at oplade den ³⁾). Under sit Ophold i Norge i det nævnte og følgende Aar paaslyndede de Pavetiendens Indsamling, men afgav tillige, efter hvert som den indkom, den for Kongedømmet bestemte Andeel, hvilken Erkebiskoppen og Biskopperne modtog paa Kongens Vegne ⁴⁾). Ogsaa efterat Nuntierne selv havde i 1328 forladt Norge ⁵⁾), vedbleve deres Fuldmægtige at udvise den samme Opmærksomhed mod Kongedømmet, og baade Erkebiskoppen og Biskop Audfinn, hvilken sidste var særligen bemyndiget af Erkebiskoppen og Landets Store (Kongens Raad) til at opbære Kongens Deel, paasaa i denne Henseende med den største Nidkjærhed Kongedømmets Lærd ⁶⁾). Pavetienden synes for de fem norske Biskopsdømmers Vedkommende alene at have udgjort henved 5000 Mark Sterling, hvortil for Orkneyernes og Grønlands Biskopsdømmer kom 256 Mark Sterling. Kongedømmets Halvdeel kan altsaa i det Hele — de islandske Biskopsdømmers Tiende medtagen — regnes for at have udgjort omtrent 3000 Mark Sterling, en for den Tid ganske anseelig Sum ⁷⁾).

I hele denne Forhandling aabenbarer sig — som man seer — ikke det ringeste Misnoie fra Biskoppernes Side med den Gæmildhed, Paven havde vist mod Kongedømmet; og man maa heraf slutte, at de daværende norske Biskopper langt fra have været saa ganske forblindede af sin hierarchiske Aand og af sin Vrefrygt for det pavelige Sæde, eller saa ganske blottede for Fædrelandsfind og Hengivenhed for Kongedømmet, at de jo gjerne saa, at noget kom Kongen og Landsstyrelsen til Gode af hvad Paven udpressede af deres Kirker, heller end at dette skulde kastes i det bundløse umættelige Svælg, som det apostoliske Skatkammer forlængst viste sig at være.

¹⁾ C. o. f. II. 220.   ²⁾ Deres Brev dateret Hamar 18de Martz 1327. A. Dipl. II. 137.   ³⁾ Bernhards Kvittring til Erkebiskoppen dateret Bergen 11te August f. A. Suhm D. S. XII. 160.   ⁴⁾ Suhm D. S. XII. 173—175.   ⁵⁾ Suhm D. S. XII. 173.   ⁶⁾ Erkebiskoppens Breve af 26de December 1328 (el. 1329) Suhm D. S. XII. 198, 200.   ⁷⁾ Suhm D. S. XII. 173—175. Beregningen der skjenner jeg imidlertid ikke. Jeg har beregnet omtrent 3 Mark norsk Mynt i Vægt at udgjøre 1 Mark Sterling. Pavetienden i Sverige, hvoraf ogsaa Kongen eybar Halvdelen, var, mærkeligt nok, mindre end den i Norge.

75.

Nidaros's Kathedralkirkes Brand. Biskop Audfinns Virksomhed og Død. Flere Biskopskifter. Erling Biddundson afskaar som Drotsete, og den unge Kong Magnus Eriksson optræder som selvstyrende. Erkebiskop Ellifs Død.

Paa denne Tid hendte i Nidaros en stor Ulykke. Den pragtfulde Kathedralkirke, Christkirken, afbrændte den 4de April 1328, som var den Paaske dag. Ikke alene alt Træverket i den brændte, men ogsaa meget af Murverket, Steenpillarer og Steenbuer baade foroven og forneden, tog Skade, ligesom Klokker og mange andre Kleinodier delagdes. Erkebiskop Ellif udstedte den 12te August fra Nidaros Rundskrivelse til alle sine Lydbiskopper, hvori han forkyndte dem denne Ulykke. Christkirken — siger han deri — kunde kaldes en Krone og Prydelse ikke alene for Norge men og for flere Lande, paa Grund af den hellige Olafs Anseelse, „der hædrede den ved sin Nærverelse, og med sine herlige Tærtegn og sit Forbønsord (årnadarord)“. Han kildrer Udølgelsen paa Murene som saa stor, at man kunde vente sig end større Skade, hvis de ei snartligen bleve istandsatte. Men her til havde han ei selv Tvivl. Derfor henvendte han sig til alle „Guds, den hellige Olafs og sine Venner“ med Bøn om Hjælp til Kirkens Gjenopbyggelse, idet han minde om den Ære og Sjælehjælp, hvori de derved kunde vorde deelagtige, og særligen om de Indulgenfer, om Paven havde forundt alle dem, der bidroge til dens Opførelse¹⁾. Dette Erkebiskoppens Dpraab havde til Følge, at der overalt i Provinsen blev hedet for Nidaros's Kirke, og at store Gaver til den bleve samlede²⁾.

Biskop Audfinn af Bergen havde, samtidigen med sin ovenomtalte Tvist med Drotseten og Raadet, mange andre vigtige Sager at tage Bæret paa, og hans Udfærd med Hensyn til disse vidner, ligesom det tyder paa, at den Prælat er berettiget, om hans Virksomhed og Nidkjærlighed for sin Biskopsstols Ære og Ære.

I 1325 kom for Audfinns Domstol i Bergen en Heresag. Den om Anvendelse af Trolddom besyldte var en Enke, Magnhild med Ægteskabet Tregagaas. Hun havde allerede i sin Mandes levende Live havt en tilladelig Omgang med en vis Baard, skjønt hun var beslegtet med ham i forbudne Led. Af Kjærlighed til ham og for at forstyrre hans ægteskabelige Forbindelse med en Bergliot havde hun nu indladt sig paa at øve overtroiske Trolddomsgjerninger og fremsige visse „kjetteriske“ Besværgelser, hvilke hun havde lært i sin Ungdom. Da Rygtet herom blev meer og meer udbredt, steynede Biskoppen hende for sig den 28de Januar, men kunde da ingen Tilstaaelse faa af hende. Hun blev imid-

¹⁾ Sml. V. 561—563; Bp. Laur. S. c. 57; Isl. Ann. 224. ²⁾ Bp. Laur. S. c. 57. At dette ikke alene skeede paa Island, følger af sig selv.

lertid fængslet, og tilstod endelig ved et nyt Forhør den 8de Februar, fræmmet ved Sysselemændens Trudsel, alle de mod hende gjorte Beskyldninger. Da hun imidlertid siden yttrede overordentlig stor Anger, og det desuden erfarede, at hun under Udøvelsen af sin Forbrydelse ikke havde været ved sin fulde Forstand, saa dømte Biskoppen hende, efterat hun havde affvoret sin Bildfarelse, til en meget streng livsvarig Pönitense i Fæster, samt til en syvaarig Pilegrimsfærd til hellige Steder udenfor Norge¹⁾.

Under Audfinns Biskopsstyrelse — Aaret vides ikke — kom et Forlig og en Dvereenkomst i Stand mellem Bergens Prestestab og Prædikebrødrene sammesteds, der sigtede til at gjøre en Ende paa de mange forargelige Tvistigheder, som næsten uafbrudt i en lang Række af Aar havde været yppede fra begge Sider. Dvereenkomsten sluttedes ved en Boldgift, i det Sagens Afgjørelse overgaves visse af og blandt begge de stridende Parter udvalgte Mænd; — paa Prestestabets Side: Biskop Audfinn og tvende af hans Chorsbrødre, paa Prædikebrødrenes Side: Prioren Olaf og tvende Ordensbrødre, alle af Conventet i Bergen. Blandt Dvereenkomstens Artikler maa udhæves: — at Prædikebrødrene skulde beholde et omtvistet Legat af Biskop Narve; — at Chorsbrødrene og Prædikebrødrene ikke skulde forstyrre hinandens Begravelser og Sjælmeser, men holde disse i en vis bestemt Orden; — at Prædikebrødrene skulde strengeligen agte de Bannsættelser, som ved Bergens Biskop eller hans Official forkyndtes, og ikke styrke eller hjælpe den bergenske Kirkes Fiender eller arbejde til dens Skade, saalænge ingen Uret øvedes mod dem af Biskoppen eller hans Kapitel; — at Prædikebrødrene i sine Skriftemaal og sine Taler skulde formaa Folket til retteligen at yde Tiende; — endelig at alle forhenværende Tvistigheder hermed skulde være for evig glemte og nedbysede, og at Prædikebrødrene skulde udvirke nærværende Dvereenkomst stadfæstet af sin Provinzialprior i Aarets Lob²⁾.

I 1328, i Begyndelsen af Aaret, havde Audfinn en Trætte med Abbed Arnald og Klofretet i Halsna angaaende Forsømmelse i Udredningen af Kathedraticum (den aarlige Afgift til Biskopsstolen) samt om visse Tiendeforholde. Efter nogen Brevverling i Marts og April, endtes denne Trætte dermed, at Abbeden, som først havde vist sig noget stridig, lagde hele Sagen i Audfinns Bold, hvis Kjendelse af 24de April faldt meget lempelig for Modparten³⁾.

Siden efter afgav han den 8de Juni samme Aar Kjendelse i en Trætte mellem Nonneklosteret i Bergen og Abbed Arne af Lysø om et

¹⁾ Smf. V. 479—484. ²⁾ Barth. Mfr. E. 165—171; Langes Rth. 520—523.

³⁾ Breve herom af 1ste og 21de Marts, 11—13, 24de April, 1328 i Barth. Mfr. E. 228—231, jfr. Langes Rth. 571.

fareffte i Dø¹⁾). Kjendelsen var til Nonneklosterets Fordeel. Abbeden var dog hermed utilfreds, appellerede den 12te Januar 1329 til Erkebiskoppen og forlangte Følgeskrivelse (apostolos) af Audfinn. Denne skvæmede ham for sig, men Abbeden erklærede, at han ikke havde at møde eller svare for Biskoppen ifølge sit Klosters Immunitet, og fortsfor med sin Appel. Audfinn gjendrev den 1ste Marts Appellen som ugyltig foruden af andre Grunde saa især af den formelle, at den forfildig var indgivet, nemlig hele 7 Maaneder efter Biskoppens Kjendelse, istedet for at det skulde være skeet inden 10 Dage. Med saadan Følgeskrivelse kom Sagen for Erkebiskoppen, som den 26de Juni 1329 skadsfæstede Bisshop Audfinns tidligere Dom²⁾).

Den sidste Trætte Audfinn vides at have havt var med selve Erkebiskoppen, og angif Besættelsen af Dals Kirke i Bergens Biskopsdømme³⁾. Erkebiskop Eilif havde erfaret, at denne Kirke havde staaet saa længe ledig (over et halvt Aar?), at Bortgivelsen af den, ifølge det lateranske Conciliums Statuter, var lovligen gaaen over til Erkebiskoppen. Han gav den derfor den 6te October 1329, i Dvervær af sine Chorsbrødre, til en af diøse, Baard Einarsson, og meldte dette ved et Brev fra Nidaros af 10de samme Maaned til Bisshop Audfinn med Begjæring, at Biskoppen vilde oplade Kirken til Baard, naar denne med det første indfandt sig⁴⁾. Hermed var dog Audfinn ingenlunde tilfreds, helst da han allerede havde bortgivet Kirken til en af sine egne Klerker, og desuden efter hans Paastand Erkebiskoppen havde feilet i sin Fremfærd paa Grund af mangelfuld Underretning. Da han den 2den November havde modtaget Erkebiskoppens Brev, svarede han denne tilbage i en hofflig Skrivelse, at han gjerne, af Hensyn til Erkebiskoppen, skulde have samtykket Kirkens Bortgivelse til Baard, hvis han ikke allerede længe i Forveien, nemlig den 27de September næst forleden, under sin Visitation paa Stedja i Sogn, havde bortgivet Dals Kirke til sin egen Klerk Arnfinn, som for Tiden stude-rede i Canterbury. Biskoppen kunde og vilde saaledes ikke berøve Arnfinn den Ret, han ved sin Bestikkelse havde erholdt. Hvad det angif — vedblev han — at Bortgivelsen af Kaldet, paa Grund af det halve Aars Forløb, skulde være tilfalden Erkebiskoppen, da medførte dette ikke Sandhed, om end saadant var berettet Erkebiskoppen af Folk, som ikke vidste ret Vædd. Thi Formanden, Biskoppens Chorsbrøder, Hr. Haakon Thoresson, havde først indgivet sin Resignation den 13de August. Han beder Gud forlade dem, som ville sætte Splid

¹⁾ Breve herom af 8de Juni, Barth. Mstr. E. 255, 256.

²⁾ Langes Rth.

551—556. ³⁾ Der var i Bergens Biskopsdømme flere Kirker af dette Navn; her er rimeligvis meent den i Sogn, nemlig nuværende Lyster Kirke. Munchs Norg. Væstr. i Middelalderen 105.

⁴⁾ Barth. Mstr. E. 269.

mellem Erkebiskoppen og ham, og besverger Erkebiskoppen ikke at sætte sig i Bevægelse for denne Sags Skyld, da hans Tiltale, hvis Ret skal fremfare, liden eller ingen Grundvold har. „Men hvis saa kan falde, siger han til Slutning, som I talede med os i Sommer i Tunnsberg, at nogen af Eders Venner skulde ville tækses et eller andet Beneficium hos os, for hvilket vi kunne raade, da ville vi gjerne heri opfylde Eders Billie, saavidt vi kunne efter Loven“ ¹⁾. Dog udsædte Audfinn ved Siden af dette saa forsonligt lydende Brev, i sit Confistorium i Bergen den 7de November en formelig Appel til det apostoliske Sæde, under hvis Beskyttelse han — som han siger — stiller sig, for at ikke Erkebiskoppen ved Excommunicationsdom eller anden Straf skal søge at indtrænge Hr. Vaard i det omhandlede Beneficium; — og til denne Appel forlængte han Erkebiskoppens Følgestrivelse (apostolos) ²⁾. Erkebiskoppen svarede ham herpaa fra Nidaros den 6te December, idet han opfattede Tvivl, om Dals Kirkes Ledighed skulde netop regnes fra Hr. Haakons Resignation ³⁾. Forresten er dette Brev affattet i en ligesaa forsonlig Tone som Biskoppens, saa at det lader som denne Sag, om hvis Gang intet videre findes, er bleven bilagt i Mindelighed ⁴⁾.

Det følgende Aar 1330 døde Biskop Audfinn af Bergen. Der findes Breve af ham fra dette Aar af 15de Mars ⁵⁾ og 24de April ⁶⁾; han har altsaa overlevet den sidstnævnte Dag. Om hans Karakter, Virksomhed og høie Anseelse blandt de samtidige norske Biskopper er allerede tilstrækkelig talt i det Foregaaende.

Til hans Eftermand valgtes og, som det lader, indviedes i dette samme Aar Magister Haakon ⁷⁾, maaskee den samme Chorsbroder af Bergen, Haakon Thoresøn, der nævnes i Anledning af Striden mellem Audfinn og Erkebiskoppen angaaende Besættelsen af Dals Prestekald. Haakons Magistertitel viser, at han har studeret i Udlandet, og den Samling af Breve, der er levnet fra ham ⁸⁾, og som for en meget stor Deel ere af privat Natur og i det norske Sprog, vidner om at han har været en meget skolelærd Mand, der dog ved Siden af det latinske Sprog ogsaa benyttede Modersmaalet i sin Skriftverling, og det med en Smag og Reenhed, som minder om det bedste Tid.

I 1330 døde ogsaa den i det Foregaaende ofte omtalte Provst til Apostelkirken i Bergen og kongelig Kapelmagister Hr. Finu Halsdorsøn ⁹⁾, Biskopperne Arnes og Audfinns virksomme Modstander.

¹⁾ Barth. Mfr. E. 269—270.

²⁾ Barth. Mfr. E. 271—72.

³⁾ Barth.

Mfr. E. 272.

⁴⁾ Jfr. Suhm D. S. XII. 199.

⁵⁾ N. Dipl. I. 171.

⁶⁾ Suhm D. S. XII. 218.

⁷⁾ Jøf. Ann. 232.

⁸⁾ Iblant Barth.

Mfr. ⁹⁾ Jøf. Ann. 232.

Efter Voldgiftsdommen af 16de August 1320 ¹⁾ synes han at have holdt sig rolig og ikke oftere oprippet Tvisten med Bergens Bisshopstol. Han har uden tvivl følt, at de store Forhaabninger, der engang knyttede sig til Kapelmagisterens Embede, med Kong Haakon Magnusson vare udsuffede, og at Stemningen hos den norske Rigsstyrelse ikke længere var for deres Gjenvækning. Hans Eftermand som Provst ved Apostelkirken var Guttorm Paalsfson. Titelen af kongelig Kapelmagister findes efter denne Tid sjældent anvendt, sandsynligvis et Tegn paa, at man nu ansaa den geistlige Embedsmyndighed, som den egentlig skulde betegne, for mindre betydningsfuld, end den fra først af var paaregnet at skulle blive.

Det følgende Aar 1331 døde Bisshop Laurentius Ralsfson af Hole paa Island den 16de April, 63 Aar gammel ²⁾. Som Beviis paa hans ualmindelige Skolelærdom (klerkdóm) anfører hans Saga, at han gjorde latinste Vers ligesaa let og hurtigt som den flinkeste ellers talede det latinste Sprog ³⁾. Om hans canonistiske Lærdom er tidligere berettet. Dertilmed havde han altid viist sig som en meget gudfrygtig, retsaffæ og i sin geistlige Stilling, baade da denne var underordnet og i sit Bisshopdomme, nidkær Mand. Under sit Ophold i Norge havde han stiftet Bekendtskab med en vis Thurid Arnesdatter af Borgund og avlede med hende, skønt allerede dengang forlængst Prest af Bielse, Sonnen Arne, som han vedskendte sig, og som siden samtidig med Faderen gif ind i Thingøre Benedictinerkloster paa Island ⁴⁾. Den samme Thurid havde senere en Son, Daard, med Presten Salomon, ganske vist den samme nidarosiske Chorsbroder, som i 1322 blev Bisshop af Oslo ⁵⁾. Dette, i Forbindelse med hvad før er fortalt om Bisshop Audun Raude ⁶⁾, viser hvorledes Celibatets loven overholdtes, og hvortil den ledede. Naar selv en Mand af Laurentius's almindelig priiste strenge Seder kunde vitterligen forsynde sig mod den, og saa høitstaende Prælater som de tvende andre ovennævnte kunde gjøre sig skyldige i samme Overtrædelse, uden at dette findes at have lagt den mindste Hindring i Veien for deres videre Forfremmelse, eller endog skadet deres Rygte, saa indseer man let, hvor daarligt det i Almindelighed maa have været bevendt med Celibatets Sag, og hvor lemfældig den offentlige Mening baade i og uden for Kirken maa have været i sin Dom om deslige Overtrædelser. Broder Arne, Laurentius's Son, siges forresten at have slettet sin Fader paa med Hensyn til Hoved og Lærdom; men trods sit Klosterløfte

¹⁾ S. o. f. II. 212. ²⁾ De fleste Annaler sætte hans Død til 1330, men de ældste, de saakaldte kongelige Annaler, til 1331, og disses Angivelse synes at burde gives Fortrinet. Isl. Ann. 228. ³⁾ Bp. Laur. S. c. 3. ⁴⁾ S. o. f. II. 215. ⁵⁾ Bp. Laur. S. c. 16. ⁶⁾ S. o. f. II. 170.

og Faderens Paamindelser forfaldt han til Drukkenstab og andre Udsketelser, der voldte hans Fader megen Sorg ¹⁾. Paa sit Yderste lod Biskop Laurentius skikke et Brev til Erkebiskop Gilif, hvori han foreskillede denne, hvormegit bedre det vilde være for Hole Kirke at have en islandsk Biskop end en norsk, fordi den første kjendte bedre til Landets Stik; og han anbefalede som sin Eftermand Presten Egil Eyjolfsson ²⁾. Denne reiste ogsaa samme Sommer til Norge, var Vinteren over der og blev virkelig valgt af Erkebiskoppen og hans Kapitel, ifølge Laurentius's Anbefaling. Han blev indviet paa Trinitatis Søndag, den 14de Juni 1332. Erkebiskoppen kunde ei selv paa Grund af Sygdom forrette Indvielsen, men denne blev udført af Biskop Haakon af Bergen, altsaa efter al Rimelighed i denne Stad. Samme Sommer for Egil til Island, hvor han ankam i August og holdt sin første Biskopsmesse den 9de September ³⁾.

Imidlertid var en vigtig Forandring foregaaet i den norske Rigsstyrelse. Endnu paa et Raadsmøde i Oslo den 9de August 1331, ved hvilket Erkebiskop Gilif og Biskop Salomon af Oslo udtrykkelig nævnes som tilstedeværende, finder man Hr. Erling Bidkunsøn optrædende som Kongens Drotsete ved Siden af bemeldte Biskopper „og det øvrige Rigets Raad, som her nu var samlet“, ved Udstedelsen af en Forordning om Udlændingers Handel og Rigtetid i Kjøbstæderne; og i Forordningens Slutning anvendes den siden 1327 almindelig vedtagne Formel: „Til sandt Bidnesbyrd om at vort (Kongens) Raad har saa samtykket med os, satte med vort Segl Hr. Erling Bidkunsøn, vor Drotsete i Norge, sit Segl for dette Brev. . . . Hr. Paal Baardsøn, vor Kansler, beseglede (satte Kongens Segl for Brevet), Paal Klerk skrev“ ⁴⁾. Dengang var Drotseten altsaa endnu i fuld Udøvelse af sin Embedsmyndighed som Rigsstyrelsens Formand. Men i et Kongebrev af 24de April 1332, hvori Kongens Raad dog nævnes, omtales ei Drotseten, idet Paal Baardsøn, Kongens Kansler, alene nævnes ved Slutningen som den beseglende, og Paal Klerk som den

¹⁾ Geyol. Arb. p. I. c. 49. ²⁾ Vp. Laur. S. c. 59; Geyol. Arb. p. I. c. 50.

³⁾ Isl. Ann. 234; Geyol. Arb. p. I. c. 52. De Annaler, som satte Laurentius's Død i 1330, satte Egils Indvielse i 1331, og dette antager haard Finn Johnsen i sin Kirkehistorie (II. 182) og Geyolin i sine Marsger. I Tilfælde at Egils Indvielse virkelig er foregaaet i 1331, falder Trinitatis Søndag paa den 26de Mai. Er Egils Indvielse, som af mig antaget, foregaaet i 1332, da har den Sygdom, der hindrede Erkebiskop Gilif i at indvie ham, rimeligvis været den samme, af hvilken Erkebiskoppen med Slutningen af 1332 døde. Er derimod Indvielsen foregaaet i 1331, maa Erkebiskoppen igjen have kommet sig af sin Sygdom, da man finder ham, som strax skal omtales, den 9de August dette Aar samlet med Drotseten og Rigets Raad i Oslo. ⁴⁾ N. g. L. III. 157—159.

skrivende ¹⁾, og efter denne Tid omtales Hr. Erling ingensteds som Drotsete, skønt hans Navn ellers i Brevsaber ofte forekommer. I Slutningen af 1331 eller Begyndelsen af 1332 maa han selvfølgelig være aftraadt fra sin Stilling som Formynderstyrelsens Formand, og da ingen Anden findes at være kommen i hans Sted som saadan, men derimod alle kongelige Breve i de nærmeste Par Aar efter ere udstedte under Kongens Segl alene, maa man antage, at Erlings Aftrædelse er bevirket derved, at Kongen selv har overtaget Rigsstyrelsen som myndig.

Kong Magnus var født i 1316 ²⁾, selvfølgelig fyldte han i Løbet af 1331 sin 15de Aar. Med denne Alder, det fyldte 15de Aar, indtraadte, ifølge den før Magnus Lagaboters Tid gjældende Lovgivning, i det private Liv Myndigheden ³⁾, og den samme Regel har vist nok ogsaa gjældt for Kongen, om ikke hans Myndighedsalder, i det mindste i den ældste Tid, endogsaa er indtraadt med det fyldte 12te Aar. Heri var nu vistnok ved Magnus Lagaboters Lovgivning gjort en Forandring, idet nemlig det fyldte 20de Aar opstilledes som Myndighedsalderen i det private Liv ⁴⁾, hvortil ogsaa Kong Haakon Magnusson havde holdt sig i Forordningen af 16de September 1302 ved at bestemme Kongens Myndighedsalder ⁵⁾. Men denne Forordning var, som vi have seet, allerede i saa mange andre Henseender tilfældesat, at man vel ei heller har anseet sig synderlig bunden ved dens Bestemmelse om Kongens Myndighedsalder, naar de mest raadende i Rigsstyrelsen fandt sig bedre tjent med at fravige den. Uagtet nu Drotseten, efter alle Mærker at dømme, havde ført Rigsstyrelsen baade med Kraft og Klogskab, saa havde han, som forhen viist, mægtige Modstandere ikke alene inden Rigets store Raad i Biskopperne, i det mindste enkelte af dem, men ogsaa inden det mindre, saakaldte daglige Raad, i Kansleren. Desuden maa formodes, at Landsfolket i Almindelighed har stundet efter at see sin Konge som selvstyrende saasnart som muligt; dette var et fremtrædende og betegnende Træk i Folkeandaen allerede fra ældgamle Tider. Alle disse Omstændigheder have ganske vist i høiere eller ringere Grad gjort sig gjældende til at virke den indtrædende Forandring i Rigsstyrelsen; og Drotseten maa have fundet sig opfordret til at vige for dem, hvad enten han nu har gjort dette selvskaldet, eller ifølge Forordninger, som han ikke har seet sig istand til at afvise. Spørger man, hvo der ved Forandringen vandt den største Indflydelse paa Rigsstyrelsen, da synes Svaret at maatte

¹⁾ Orig. Dipl. i det norske Rigsarchiv, indeholdende Kongens Stabskæstelse paa en ældre Lagmandsdom. ²⁾ S. o. f. II. 187. ³⁾ M. G. L. c. 190 (M. g. L. I. 69); M. F. L. IV. c. 34 (M. g. L. I. 168) o. fl. Et. ⁴⁾ M. L. V. c. 22 (M. g. L. II. 90). ⁵⁾ M. g. L. III. 60; jfr. o. f. II. 112, 113.

re: Kansleren. Han beholdt nemlig, som man seer af Kongevene for de næst følgende Aar, Kongeseglet i sit Berge, og maatte, længe dette vedblev, unegtelig kaldes den mest raadende i den unges daglige Raad, hvad enten Kongen selv var tilstede i Landet, og Raadet under hans Fraværelse i Sverige førte Rigsstyrelsen i Navn.

Ilken Virksomhed Erkebiskop Gilif har øvet ved denne Forandringes ikke med Sikkerhed; men da han som et Slags Rigsvisitarius havde i sin Tid kaaret Hr. Erling Bidtanson til Rigsformandskabet, maa man antage, at han ogsaa først og fremst maatte adspørges ved dette Rigsformandskabs Ophævelse, og at han dertil har givet sit udtrykkelige Samtykke. Det er derfor ogsaa rimeligt, at Forandringen er besluttet og iverksat under hans Fraværelse i Oslo og paa Raadsmødet der i August Maaned 1331, ikke længe efter at den ovenomtalte Forordning af 9de August var udfærdiget.

Det er forøvrigt høist sandsynligt, at Kong Magnus, omtrent samtidig med sin Optræden i Norge som myndig Konge, ogsaa i samme Egenkab selv har overtaget Rigsstyrelsen i Sverige, hvor siden 1322, en Drotsete ligesom i Norge stod i Styrelsens Spids paa Kongens Vegne. Dette maa sluttet deels deraf, at den siden 1322 værende svenske Drotsete, Knut Johansøn, just ved denne Tid findes at have ophørt at bære Drotsetenaavn, uden at nogen ny forekommer i hans Sted, — deels deraf, at Kongen ved de i 1332 forefaldne Forhandlinger angaaende Erhvervelsen af Skaane, hvilke breves af ham udelukkende i Egenkab af Sveriges Konge, findes at handle selvstyrende uden at noget Raad nævnes ¹⁾). Maaskee staar ogsaa i Forbindelse med hans ved denne Tid indtrædende Myndighedsalder et Brev af Pave Johannes XXII, udfærdiget i Avignon den 20de August 1331, hvilket indrømmer Kongen den Begunstigelse, at maatte af sin selvvalgte Striktesfader meddeles den fuldkomne Syndsforlæelse i Dødsstilsælbe, hvilken Paven undertiden ved særligt Privilegium pleiede meddele høitstaaende Personer ²⁾).

Erkebiskop Gilif overlevede ikke meer end et Aars Tid den omtalte Forandring i Rigsstyrelsen. Han døde den 2den November 1332 ³⁾ efter at have i 21 Aar, fra sin Indvielse at regne, og 23 Aar, fra sit Valg, forestaaet Nidaros's Kirkeprovins. Den norske Kirke synes under hans virksomme, kloge og milde Styrelse at have trivets vel baade i det Aandelige og i det Verdslige; der herskede for det meste Fred i dens Indre, ligesom ogsaa dens Forhold til Staten i det Hele forblev fredeligt, uagtet det, som vi have seet, eengang i det mindste, var temmelig spændt. Under Erklifs Styrelsestid synes den norske

¹⁾ Lagerbr. III. 262, 263.

²⁾ N. Dipl. II. 156.

³⁾ 3el. Ann. 236.

Kirke at have faaet paa Toppunktet af indre Orden, og ydre Glæde og Belysning, hvad den katholicke Tid angaar.

76.

Paal Baardsøn femtende Erkebiskop. Et paveligt Sendebud i Norge. Erkebiskop Paals Diktomsbed. Provinzialconcilium i Nidaros 1334. Traktat mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbeden af Utslein.

I December Maaned var Ellifs Død bekendt i Oslo, hvor Kong Magnus ved Aarets Udgang synes at have opholdt sig. Herfra udsædtes nemlig den 27de December 1332 et Brev i Kongens Ravn, beseglet ved Kansleren, i hvilket alle de Friheder, som Kirkens „Tjenestemænd“ havde nydt af Kongedømmet i Erkebiskop Ellifs Tid, stadfæstedes for eet Aar ¹⁾. Derpaa synes Kongen lige i Begyndelsen af 1333 at være dragen til Nidaros i Følge med Kansleren. Man finder ogsaa, at nogle af Kongens Raad have været der tilstede, om ikke en større Raadsforsamling har været afholdt.

Man finder nemlig, at der i Nidaros den 29de Januar 1333 er blevet udsædt et Brev til Kongens Ravn, beseglet ved Kansleren Paal Baardsøn, til Fordeel for Nidaros's Kapitel under Erkestolens Ledighed. Det siges heri, at Kapitel og Chorsbrødre havde beslægtet sig for Kongens Raad over at forskjellige Personer efter Erkebiskop Ellifs Død vare blevne sidde i den nidarosiske Kirkes Ombud, havde søgt dens Sager og opbaaret dens Indtægter, uden at være dertil særligen beskaffede af Kapitelet. Da nu Kirkens Lov vidner, at saasnart Erkebiskoppen dør, tilfalder al Kirkens Ret Kapitelet og Chorsbrødrene, saa forbyder Kongen Alle fra denne Stund at udføre Kirkens Ombud eller opbære dens Indtægt, førend de udtrykkelig af Kapitelet dertil ere beskaffede. De som i Mellemtiden kunne have opbaaret noget, skulle have betalt det til Kapitelet inden een Maaned efter at have hørt nærværende Brev forkynde under Straf af Bod for Brevbrud (Overtrædelse af Kongens Forordninger) og desuden fuld Erstatning ²⁾.

Uagtet Kongens personlige Nærværelse ikke i Brevet udtrykkelig nævnes, saa er det dog ganske sandsynligt, at den unge Konge, som maaskee slet ikke i sin Umyndighedstid havde været i Throndhjem, nu som myndig har villet vise sig for Thrønderne. Maaskee har man ogsaa havt for Øie ved Kongens personlige Nærværelse i Nidaros at virke underhaanden til at det forestaaende Erkebiskopsvalg maatte falde i den Retning, som Kongens nærmeste Raadgivere ønskede.

Til Ellifs Eftermand valgtes Kansleren Paal Baardsøn, der uden tvivl ogsaa stod høiest blandt Norges daværende Prælater i

¹⁾ N. Dipl. III. 154.   ²⁾ Orig. i d. N. N. Dipl. C. fasc. 2 No. 12.

dom og Anseelse. Valget er maaskee foregaaet under hans Op-
 id i Nidaros, og hvis Kongen virkelig paa samme Tid har været
 tilstede, har Paal rimeligviis umiddelbar efter Valget overgivet det
 kongelige Segl i Magnus's egne Hænder. Det nys omtalte Brev af
 29de Januar 1333 er nemlig det sidste, for hvilket han siges at have
 sat Kongeseglet. Endnu samme Aar for han til Kurien, modtog sit
 Pallium og blev indviet den 15de December¹⁾. I det næste Aar 1334
 kom han hjem igjen til Norge og indtog sit Sæde.

Imidlertid var atter et paveligt Sendebud (*apostolicæ sedis nun-
 tius*) ankommet til Norge, nemlig Petrus Gervasii, *canonicus Vivarien-
 sis* (Vevey ved Genfer Soen i nuværende Kanton Waadt i Helvetien).
 Hans Erinde var det samme, som alle pavelige Nuntiers i den senere
 Tid havde været: at indkræve og bringe Rede i de pavelige Indtæg-
 ter af Norge og Sverige. Pave Johannes den XXII's Fuldmagt-
 og Instruktionsbreve for ham, ser i Tallet, bleve udfærdigede fra
 Avignon den 29de Januar 1332²⁾.

Man lærer af dem, hvilke de pavelige Indtægter vare, som det
 var ham paalagt at besørge indsamlede: — 1) Det endnu tilbage-
 staaende af den paa Conciliet i Bienne paabudne serraarige Pavetiende
 til det hellige Lands Understøttelse. — 2) Det tilbagestaaende af den
 visse Skat (*certus census*) eller Peterøpengen (*denarius beati Petri*)
 af Norge og Sverige til det apostoliske Sæde; herom skulde han fore-
 løbigen underhaanden indhente de fornødne Underretninger. — 3) Det
 tilbagestaaende Beløb af de for tre Aar det apostoliske Skatkammer
 forbeholdne første Aars Indtægter af ledige Beneficier. — 4) Ligele-
 des Beløbet af de samme, som senere vare Paven forbeholdne for to
 Aar. — 5) Det tilbagestaaende Beløb af hvad frivilligen var skienet
 Paven til Kirkens og den katholske Tros Forsvar i Italien mod Op-
 rørrere og Rjettere. — 6) Det tilbagestaaende af forskellige andre det
 pavelige Skatkammer tilkommende Bidrag, hvorom Nuntien foreløbig
 i al Stilhed skulde indhente Oplysninger. Alt dette var det Peter
 overdraget at indkræve, idet han derhos fik Fuldmagt til, at fremsare
 mod de Trodsende med kirkelige Straffe (*per censuram ecclesiasticam*),
 al Appel tilsidesat.

Peter gif først til Sverige, hvor han fra Skara, den 13de Fe-
 bruar 1333, tilskrev de norske Biskopper, Kapittler, Kloostere, Kirkefor-
 standere o. s. v. underrettende dem om sit Erinde og om den ham af Pa-
 ven overdragne Myndighed³⁾. Da han ikke længe efter kom til Norge,

¹⁾ Jøl. Ann. 238. — Indvielsesdagen maa sluttes efter den Drgivelse (*Scr. r.*
D. III. 616), at han var Erkebiskop 12 Aar 1 Maaned og 15 Dage, og bede
 1346 1ste Februar. ²⁾ *R. Dipl. II. 158—164, 168—170*; jfr. *Euhm D.*
§. XII. 233. ³⁾ *R. Dipl. II. 168—170.*

ia han have optraadt med Strengbed og store Forbringere, hvorved n er kommen i ubehageligt Sammenstød med flere af Landets Biskopper. Man finder nemlig omtalt, at Biskop Salomon af Oslo var sat i Interdikt af ham ¹⁾, og dette staar uidentivt i Forbindelse med et retsligt Sagsmaal, som Nuntius sees at have anlagt mod Oslos kathedralskirkes Kapitel i Begyndelsen af 1333 i Anledning af Regnbet for den serraarige Pavetiende. Dette Sagsmaal blev imidlertid hævet af Peter under hans Ophold i Oslo den 6te Juli samme Aar ²⁾, og ved den Leilighed er da sandsynligvis ogsaa Interdiktet over Biskoppen blevet tilbagetaget. Tilsees findes omtalt, at han i 1333 var communiceret af Biskop Erik af Stavanger, eller i det mindste truede med Excommunication. Men Biskoppen søgte strax Forlig med ham og opnaaede uidentivt dette ³⁾. For de islandske Biskopsdomstols Bedkommende overdrog han Biskop Haakon af Bergen sin Fuldmagt til Regnskabsopgjøret, og i denne Anledning bleve begge Biskopperne stevnede til Norge, hvor ogsaa Jon Halvorsen af Staalholt fandt sig i 1334, og Egil af Høse i 1335 ⁴⁾.

Det er saaledes aabenbart, at Petrus Gervasio ved sit Errende og sin Myndighed, hvormed han udførte det, ikke har vaakt saa ganske en Rørelse i den norske Kirke og mellem dens Biskopper, der vistnok for største Delen ikke have været synderlig gunstigen stemte for de velige Udpresninger og Efterregninger. Maa skee har Erkebispeens Ophold i Kurien givet Petrus en bedre Anledning til ret at bære sin Myndighed til Skue. Hvor længe han har opholdt sig i Norge vides ikke; maa skee har han allerede igjen forladt Landet i 1334.

I denne pavelige Nuntius's Sendelse og i de ham meddeelte Fuldmagter aabenbarer sig tydeligere end ved nogen tidligere den Nuntius's Begjærlighed, som raadede i den pavelige Kurie under Johannes XII's Regjering. Man sees, hvorledes det var Petrus Gervasio's Afagt, at efterspore i Norge og Sverige alle Indtægtskilder for det apostoliske Skatkammer, paa hvilke det fra ældre eller nyere Tider kunde have noget Krav; og han skulde, om han fandt dem i nogen Hensigt, bringe dem ved sin virksomme Indstriden i fornyet Angang og til at flyde rigeligen. De tvende første avignonste Pavers Regjeringstid var, saavidt man kan skønne, en haard Udpresningstid

¹⁾ Jørl. Ann. 240, 242. Her er vistnok Salomons Interdikt ved Peter henført til 1335; men dette er rimeligvis en Feiltagelse, da Peter neppe opholdt sig saa længe i Norge eller Sverige, og desuden Interdiktet over Salomon rimeligvis stod i Forbindelse med hans Proces med Oslos Kapitel. ²⁾ Orig. i d. N. S. fasc. 62 No. 13. ³⁾ Langes Rth. 591, 593, jfr. Suhm D. S. XII. 256, 257 ⁴⁾ Jørl. Ann. 240, 242.

for den norske Kirke, og det er vel tænkeligt, at det ikke har været Billighedsønsyn alene, der bevægede Pave Johannes til i 1326 at dele den sereaarige Pavetiende af den norske og svenske Kirke med Kongedømmet, — men ogsaa Forsigtighed. Han havde nemlig vistnok al Grund til at frygte, at den norske og svenske Styrelse, hvis han ikke vandt den for sig ved en saadan Indrømmelse, ved en Deling af Bystet, kunde, ligesom den norske i Kong Erik Magnussons Tid, lægge kraftige Hindringer i Veien for den nævnte Tiendes Ophørsel, og i denne Henseende vel tilmed vinde den saa tungt skatlagte Geistlighed for sine Anskuelser. Pave Johannes XXII døde ellers den 5de December 1334 i en Alder af over 90 Aar; og til hans Eftermand valgtes allerede den 20de i samme Maaned Benedictus XII. Dette var en reuelig, velindet Mand, der, sjønt fransk af Fødsel og valgt ved det franske Partis Indflydelse, dog havde Billie til at gennemdrive Forbedringer. Men han formaaede intet synderligt at udrette mod sine mægtige Omgivelsers Dnske. Han skal imidlertid ved Sendebud til Norge i 1336 have tilbagefaldt et nyt Skattepaalæg paa Kirker og Kirkegods, hvilket hans Formand havde faaet i Stand under Paastud at understøtte et Korstog, som den franske Konge vilde gjøre. Da der ikke blev mere af dette Korstog, end af tidligere forkyndte, har uden tvivl Pave Benedictus stammet sig ved yderligere at skatlægge Kirken ¹⁾.

Den nye Erkebiskop, Paal Baardsøn, synes strax at have udvirket megen Virksomhed i sin Metropolitanstyrelse. Allerede i September 1334 holdt han i Nidaros sit første Provincialconcilium, paa hvilket vare tilstede Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Dølo og Erik af Stavanger. Om et større Raadmøde dermed har været forbundet, vides ikke med Sikkerhed, kun seer man, at Ivar Dgmundsøn, som ved denne Keilighed kaldes Kongens Drotsete i Norge, og saaledes maa antages at have for Tiden repræsenteret Kongens Person, rimeligviis under dennes Ophold i Sverige, har samtidig med Conciliet været tilstede i Nidaros ²⁾, — en Omstændighed, der synes hentyde paa, at idetmindste flere af Kongens Raad have været samlede.

Conciliets Bestemmelser, der fornemmelig angaa Kirketugten, bleve vedtagne og udfærdigede den 22de September:

1) Det paalægges Klerkerne at leve ærbart og afholdende; i denne

¹⁾ Jøf. Ann. 244.   ²⁾ Dom af 20de September 1334 i en Testamentskratte mellem Erkebiskoppen paa den ene Side og Wigleik af Lyng paa den anden, hvilken Tvist, ifølge begge Parters Voldgift, afgjordes ved Biskopperne af Hamar, Dølo og Stavanger samt Ivar Dgmundsøn „Kongens Drotsete i Norge“, Baard Petersøn, Bøhirde i Nidaros, og Olaf Hermansøn, Lagmand sammesteds, som valgte Dommere. N. Dipl. III. 161.

Henseende stadfæstes tidligere Erkebiskoppers Bestemmelser, og navnlig Erkebiskop Eilifs paa Conciliet i Bergen^{udstedte}, medens alle ældre Bestemmelser, der stride mod „canones“, sættes aldeles ubaf Kraft.

2) Intet Kloster maa, mod Betaling eller paa nogetstomhøist Bilkaar, optages som „Præbendarier“ Mænd eller Kvinder uden vedkomende Biskops Samtykke. Skeer dette alligewel, da skal den, som optager dem, ved selve Gjerningen have forbrudt den hele Bestyrelse og sin Prælatverdigheb, og baade de som give og samtykke skulle straffes efter Biskoppens Forgødtbefindende. Abbeder og Abbedisfer skulle i sin Indvielse, og Rouner idet de velsignes (in suis benedictionibus) aflægge corporlig Ed paa, at de ei vilde samtykke saadant.

3) Alle Klerker af hvilkensomhøist Stand og Stilling, som misbruge det pavelige Sædes Privilegier, eller anmæse sig Sager, der af Biskopper eller Synoder ere forbeholdne Andre, eller af egen Myndighed estergiver Pilegrimsløfter eller formilde Pønitenser, ere ved selve Gjerningen underkastede Excommunication.

4) Hvilkenomhøist Klerk, der hemmeligen eller aabenbare forstæfser sig Bestyttelse af Kongen eller af den verdslige Magt for at undgaa Straf af sin geistlige Dommer, paadrager sig ved selve Gjerningen Excommunication.

5) Kardinal Vilhelms Statuter skulle noie iagttages og aarligen forkyndes paa Synoderne (Prestemøderne).

6) Under Straf af evig Forbandelse forbydes, at Kongen forkynder ugrundede Indulgenfer (indiscretas indulgentias).

7) Nonneklosterne skulle være under streng Bevogtning og fast Luffelse, især om Natten, saaledes at det ei tillades hyerken Geistlige eller Læge at komme derind efter Vesper (post earum vesperas), med mindre paatrængende Nøvendighed fordrer det.

8) Biskopperne, hver i sit Biskopsdømme, og Erkebiskoppen i den hele Provins kan fritage fra eller formilde Bestemmelser med Hensyn til Dverholdelse af Faster og Helligdage.

9) Erkebiskop Eilifs Bestemmelse, at ingen Prest eller beneficieret Person maa stedes til Pønitens, med mindre han efterlader Kirken Tiendebelen af det Gøds, han ved Kirken har erhvervet, fortolkes derhen, at den blot skal forstaaes om Pønitens, hvorved han for den Sag erholder Absolution; for andre Synder kan han ligesuldt afsløveres.

10) Ingen Prest eller Klerk, inden de hellige Ordensgrader (d. e. de høiere), hvilken befindes indtil sit Livs Slutning at have levet i aabenbart Frilleliv, maa begraves inden Kirkens Vegge eller i dens Indgange, i hvor stor Pønitens han end har underkastet sig; den som

ende tilstøder en saadan Begravelse, er derved suspenderet fra Embedet og Indtægt.

11) Overensstemmende med de canoniske Forrifter skal der paalægges samme Klerkers Frihed Pönitens som for Hor og Helligdomsbrud (sacrilegium), hvis deres Samliv er lønligt; men hvis det er aabenbart, og de ikke aflade sin Synd, skulle de excommuniceres, og hvis de endnu fremture, skal deres Excommunication offentlig forkyndes i Kirken.

12) Biskopperne og deres Officialer skulle have edsvorne Klerker til Skrivere.

13) Provfteembede eller dermed forbundne geistlige eller verdslige Sager skulle ikke overdrages til nogen Lægmand.

14) Provfsterne's Ombudsmand eller Indkrævere skulle ikke opbære nogen Pengesbød uden Sogneprestens Vidende, saaledes at dennes skriftlige Bevidnelse om det opbaarne paa Biskoppens Forlangende kan fremlægges.

15) Det forbydes Biskopper, Abbeder, Abbedisser og Kirkers Bestyrere at overdrage eller indromme Nogen sine Kirkers Ejendomme; er dette nogensteds skeet, erklæres det for ugyldigt¹⁾.

Disse Conciliebestemmelser vise, at Celibatsloven maa have øvet en fordærvelig Indflydelse paa Geistlighedens Seder²⁾, en Indflydelse, som man nu ved strenge Lovbestemmelser søgte at betvinge, men som ligesuldt viser sig at være bleven større og større. Ligeledes give de anførte Bestemmelser Formodning om, at Tugten i Nonneklostrene har begyndt at komme i Forsald, siden deres Luffelse indskræpes. Ingen Bestemmelse kan siges at være ligefrem rettet mod den verdslige Statsmagt; det skulde være den 4de Artikel, som kanskee kunde synes paa en vis Maade at berøre den. Det her omhandlede Provincialconcilium synes saaledes i Grunden at have blot kirkelig Betydning.

Ved denne Tid førtes en forargelig Trætte mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbed Erik, Forstander for Augustinerklosteret i Utstein i Stavangers Biskopsdømme, — en Trætte som lader os kaste et Blik ind i Klosterlivet i Norge paa denne Tid. Den 5de September 1333 indfandt Biskop Erik sig ved Utsteins Kloster i Abbedens Fravær, og da han fandt Klosteret omhyggelig lukket, hvilket Abbeden havde foranstaltet for ei at modtage Biskoppens Besøg, lod han Portene aabne med Magt og holdt Gudstjeneste i Klosterets Kirke. Grunden til Besøget maa antages at have været onde Nygter om Abbeden, hvis Sandhed Biskoppen ved en Visitation nærmere har villet

¹⁾ N. g. L. III. 277—281, hvor Bestemmelserne findes baade i latinsk Original og i norsk Oversættelse. ²⁾ Celibatsvængen underkastede vare de fire saakaldte ordines sacri eller majores, nemlig til og med Subdiaconer; nyere Borgth. Chr. c. 17 (N. g. L. II. 300).

ransage, hvorfor Abbeden nødigt saa hans Ankomst did. Abbeden undlod ikke at fremstille Biskoppens Fremgangsmaade som en ulovlig Boldshandling, hvorover han indgav Klage i Nidaros. Biskoppen forlangte Afstrif af Klagen, hvilken negtedes ham, og da Abbeden heller ikke paa Biskoppens Stevning hverken mødte selv eller ved Fuldmægtig, dømt Biskoppen ham den 21de October 1333 „in contumaciam“, til at have sin Ret forbrudt, om han end havde havt nogen, og paalagde ham bestandig Tausked i denne Sag.

Men hermed lod ikke Abbeden sig nøie. Han appellerede til Erkebiskoppen, fremdeles uden at meddele Biskoppen nogen Afstrif af Appellen, og fremsatte en Deel Klagepunkter mod denne. Da han imidlertid ikke førte Beviis for sine Paastaaende, fandt Erkebiskoppen sig besøiet til at dømme Appellen ugyldig og tom. Dette synes at være skeet under Biskop Eriks Dophold i Nidaros i 1334 i Anledning af Provincialconciliet der og en Stund før dets Afholdelse; og, som Følge udentvivel af Erkebiskoppens Dom, erklærede derpaa Biskoppen fra Nidaros Abbeden for excommuniceret. Nu ikke alene fornøiede Abbeden sin Klage til Erkebiskoppen, men appellerede ogsaa den 20de October 1334 til Paven idet han indgav sine Besværinger over Biskoppen. Disse gik ud paa: — at Biskoppen, som før omtalt, havde brudt ind i Klosteret; — at han samme Dag havde holdt Gudstjeneste med Munke, som Abbeden havde excommuniceret, og det uagtet Biskoppen selv var excommuniceret af den pavelige Nuntius; — at han forholdt Abbeden Klosterets Gendomme m. m. — Til Forsvar for at han ei havde mødt for Biskoppen paa dennes Stevning, anførte han, at Biskoppen havde truet ham med Arrest, og at han derfor ei havde turdet indfinde sig. Han protesterede mod Biskoppen som sin Domsmer, idet han anraabte om, at hans Sag maatte blive paadømt af upartiske Mænd; og han paastod endelig Erstatning for Overlast og Tab.

Denne Abbedens Appel blev den 13de November næst efter foreviist Biskoppen ledsaget af Begjæring om Følgeskrivelse (apostolos). Biskop Eriq meddelte ogsaa den 12de December det Forlangte, men som man let kan tænke, i Form af en Gjendrivelse, hvilken tillige indeholdt svære Klagemaal mod Abbeden. Biskoppen svarede paa de af denne fremsatte Ankposter blandt andet: — at han, før han holdt Gudstjeneste med de af Abbeden bansatte Munke, havde absolveret dem, da han havde fundet deres Straf for haard; — at han selv ikke havde været excommuniceret af den pavelige Nuntius, da han paa dennes Erubsel havde forligt sig med ham; — forresten benegtede han Sandheden af de øvrige Klagepunkter, som Abbeden havde fremsat mod ham. De Bestyldninger han derpaa fremsatte mod Abbeden gik ud

paa: — at Abbeden, efter egen Tilstaaelse i Nidaros for Erkebiskoppen og Biskopperne, havde i flere Aar ført et usømmeligt Levnet i natlig Svir med en fornem ung Pige; — at han havde overdraget denne samme Kvinde Brugen af betydelige Klosterjorder; — at han var berøgtet for en ung Piges Mord; — at han havde behandlet sine Munkes med umenneskelig Strengbed; — at han selv i Kapitelet havde aabenbaret for alle Brodrene hvad tvende af disse havde betroet ham i Skriftemaalet, og at han med Nis havde tvunget den Skriftefader, som Biskoppen havde beskiftet Munkene, til at aabenbare de Synder, som Munkene havde skriftet for ham, hvorpaa han offentlig og grov somt straffede flere af dem; — at han havde bortsløset meget af Klostersets Gods og forødet samme udenfor Klosteret i natlige Driftelag og anden Overdaadighed, medens Brodrene „der sad hjemme og tjente Gud“ knap havde anstændigt Livsophold. Om Alt dette, paaafod Biskoppen, var Abbeden ved edelige Vidnesbyrd overbevist. Biskoppen paaafod videre, at Abbedens senere Appel til Erkebiskoppen var ugyldig, fordi han havde negtet Biskoppen Afskrift af den; og derhos gjorde han opmærksom paa, at Abbeden var excommuniceret i Nidaros, og sjønt dette var ham bekjendt to Maaneder førend han apellerede til det apostoliske Sæde, var dog ikke denne Biskoppens Bånddom nævnt i hans Appel.

Hvad Udfald denne Sag til Slutning har faaet, vides ei med Sikkerhed. Hvis Biskop Eriks Beskyldninger mod Abbeden have medførte den rene Sandhed, maa den sidste have været en høist uverdlig Prælater, hvem Kirken ikke burde eller kunde taale som et Klosters Forstander. Abbed Eriks findes ikke desto mindre i flere Aar efter — endnu i 1341 — at have været i Besiddelse af sin Abbedverdigbed og fremdeles havt Tvistigheder med Biskop Erik, der endogsaa kun med Pengetab kom ifra dem ifølge en pavelig eller paa Paven's Foranstaltning fældet Dom. Dette lader formode, at Abbeden, sjønt vistnok i Grunden sin Stand uverdlig, dog er bleven forfulgt med haardere Beskyldninger, end som Biskoppen, trods sin Paastand, kunde tilstrækkeligen godtgjøre. Den hele Strid, som rimeligen fra Forst af har havt sin Oprindelse fra Usikkerbed med Hensyn til Grændsen for den biskoppelige Myndighed over Klostrene, vidner for øvrigt baade om store Udskeielse inden det daværende norske Klosterliv, — hvad enten nu disse Udskeielse have været meer eller mindre almindelige, — og om en Trods og Hadshed hos visse af den norske Kirkes Prælater i deres indbyrdes Tvistigheder, hvilken gjør deres Sindelag og deres Agtelse for kirkelig Sømmelighed liden Værd 1).

1) Om denne Sag see Ranges Klh. 591—596, jfr. Suhm D. S. XII. 256—259.

Provincialconcilium i Lunsberg 1336. Raadsmøde og Forhandlinger i Oslo om Kirkens Forhold. Den bergenske Biskop Haakons Indbydelse.

I 1336 i Juli Maaned holdt Erkebiskop Paal sit andet Provincialconcilium i Lunsberg. Biskopperne Halvard af Hamar, Salomon af Oslo og Erik af Stavanger nævnes som tilstedeværende, hvorimod paa Biskop Haakon af Bergens og hans Kapitelets Begne tvende fuldmægtige Chorsbrødre mødte. Conciliets Bestemmelser bleve udfærdigede den 19de Juli og befeglede ikke alene af de tilstedeværende Biskopper, men ogsaa „til Vidnesbyrd“ af de bergenske Fuldmægtige „med Biskoppens og Kapitelets Segl“. De fleste af disse Bestemmelser gaa ifkun ud paa at stadfæste tidligere af Erkebiskopperne Jon, Jorund og Eilif samt af Paal selv paa hans første Provincialconcilium, idet dog tillige bestemte Bøder tilføies visse af dem for deres Overtrædelse eller Forsømmelse.

Som nye maa udhæves: — 1) Forbud mod Sogneprestens Omstaaften udenfor deres Kirkesogne, saaledes at Sognefolket for længere Tid maatte undvære den dem tilkommende Tjeneste. Ingen Sogneprest maa fjærne sig fra sin Sognekirke saa lang Tid, at det kan bemærkes, uden sin Biskops Orlov, med mindre han stifter i sit Sted en anden antagelig Prest, der imidlertid kan forrette for ham. Men den Prest, som overbevises om at være en halv Maaned i Træk borte fra sit Kirkesogn uden antagelig Grund, skal bøde en halv Mark Norst, og har Biskoppen Ret til at straffe ham yderligere efter Omstændighederne.

2) Gjentagelse af ældre Forbud mod, at nogen Prest maa indlede „Handel eller Betingelser“ forinden han meddeler de hellige Sakramenter. Hver den Prest, der om slikt bliver overbeviist, skal først miste den Betaling, hvormed han efter Stedets lovlige Sedvane hædres efter Sakramenternes Uddeling, og dernæst ikke alene tilbagebetale hvad han uretmæssigen ifølge den forbudne Afford modtog, men ogsaa bøde til Biskoppen ligesaa meget af sit eget Gods.

3) De tidligere Bestemmelser om studerende Chorsbrøders Ret til at opbære Indtægten af sine Præbender ubeskaaren stadfæstes. Derimod gjentaldes den Artikel i Erkebiskop Jorunds Statut af 1306, hvorved paabydes, at af ethvert Kloster skulle nogle Personer, hvilke Biskoppen vælger, udsendes for at studere ¹⁾, — ligesom og en Bestemmelse af Erkebiskop Eilif, at de, som falde i Van af selve Gjerningen, siden skulle aabenbare forkyndes bansatte med Kjerters Udslukning og Klosters Ringning.

4) De Chorsbrødre ved Biskopsstolene, som ere Sogneprester,

¹⁾ S. o. f. II. 106.

skulle selv synge Medse og prædike for sit Sognesfolk, i det mindste een Gang om Aaret forfaldsloft, nemlig paa Aarebdagen for Sogneskirkens Indvielse (kyrkiudagr), eller paa Kirkepatronens Festsdag (d. e. den Helgens Dag, til hvem Kirken er indviet), eller paa en af de største Høitider.

Alle tidligere Provinzialstatuter, nemlig: Vilhelm af Sabinas, Erkebiskop Jons af 1280, Jorunds af 1290 og 1306, Eilifs af 1320 og 1327, Paals af 1334, skulle, tilligemed de paa nærværende Concilium udfærdigede, indføres i Statutbøger (skipanar hækr) og oplæses offentlig i det mindste een Gang aarligen af selve Biskoppen, eller af dem som i hans Sted ere, i enhver Kjøbstads Hovedkirke, men af Provsterne eller deres Vikarier i andre større Kirker, og forklares for Læge og Lærde i alle de Artikler, som dem kunne vedkomme ¹⁾.

Man lærer af disse Conciliebestemmelser, blandt mere, hvilke Provinzialstatuter af samtlige norske Biskopper have været godkendte som Regel for den hele Provinses Kirkestyrelse.

Der findes i de paa dette Provinzialconcilium fattede Bestemmelser, ligesaa tidt som i Paals tidligere af 1334, nogen Artikel, der kan siges ligefrem at være rettet mod den verdslige Statsstyrelse, — hvis man ikke vil søge det i den gjentagne Stadfæstelse af Erkebiskop Jons Bestemmelser af 1280. Heri kunde man imidlertid — det maa indrømmes — see en bestandig fornyet Protest fra de norske Biskoppers Side mod ethvert Skridt af den verdslige Styrelse, der kunde agtes stridende mod de i hine Bestemmelser umiddelbart eller middelbart udtalte Grundfætninger, — stridende mod hvad i dem umiddelbart eller middelbart opstilledes som Kirkens Friheder og Rettigheder. Det er ogsaa rimeligt, at Biskopperne med fuld Bevidsthed altid stræbte at holde sig denne Dør aaben, for muligen ved given Leilighed gennem den at gjøre et eller andet Udfald til Hierarchiets Bedste. Men dette Baghold havde udentviøl ogsaa Statsstyrelsen endnu aabne Dine nok til at see, og Kraft nok til nogenlunde at møde, naar Angreb derfra truede. Beviis herfor gav en mærkelig Forhandling, som fandt Sted i 1337.

Overeenskomsten af 14de September 1327 mellem Kongedømmet og Biskopperne angaaende Christenretten var ingenlunde saa bestemt affattet, at den for en kommende Tid ganske kunde udestænge Tvivl og Tvistemaal vedrørende Udstrækningen af Kirkens dømmende Omraade. Man maa derhos mærke sig, at siden hiin Overeenskomst sluttedes, var Kong Magnus's Myndighedsstyrelse indtraadt, der udentviøl har givet Biskopperne Haab om at kunne af den unge og svage Konge udvirke Fordele, som det ikke havde lykkets dem at gennemdrive, da de havde

¹⁾ N. g. L. III. 281—284.

ied Formynderskyrelsen at gjøre. Det maa nu antages, at Erkebiskop paa sin ophoiede Stilling i den norffe Kirke og Stat, muligen ogsaa paa et forudsat velvilligt Sindelag hos Kongen, vis Kansler han havde været i hans første Myndighedsaar, — har gjort visse Skridt til at udvide sit dømmende Omraade i Nidaros By, er stød i en saa nær Forbindelse med Erkestolen, og desuden laa i en affides Deel af Riget, hvor Kongen og hans Raad i senere Tid er kun sjælden var tilstede. Men Erkebiskoppens Overgreb, hvorefter nu end have bestaaet, vakte strax Kongens Raadgiveres Opmærksomhed, og bleve Gjenstand for Raadslagninger paa et større Høvedsmøde, der holdtes i August Maaned 1337 i Oslo, eller paa det tæstebed liggende Slot Akersborg, det nuværende Akershus.

Her var — som det heber — tilstede hos Kongen Rigets Raad, og af Biskopperne nævnes udtrykkelig som nærværende, foruden Erkebiskoppen, Halvard af Hamar og Haakon af Bergen. Ved denne Leilighed blev paa en Sammentkomst paa Akersborg den 30te August handlet om den Uenighed, der var opkommen mellem Kongen og Erkebiskoppen med Hensyn til Paadømmelsen af Sager, for hvilke Bøder vare bestemte i Christenretten, nemlig angaaende hvem af de nævnte Parter denne Paadømmelse tilkom i Nidaros. Og blev der da, med Raad og Mægling af de tvende ovennævnte Biskopper og med Samstemme af det hele tilstedeværende Rigets Raad, sluttet følgende Overenskomst og Anordning:

Alle de Bøder, som i Christenretten forekomme, skulle dømmes og kjendes i Kongsgaarden i Nidaros, saaledes at derved baade Erkebiskoppens Official og Lagmanden ere tilstede og affige Dom verelst, enten efter Dagskifte, eller paa den Maade, at de, den ene efter den anden, afgive lige mange Kjendelser i Raad. Men hvis saa vigtige Sager kunne forekomme, at Officialen og Lagmanden finde, at de ikke paa egen Haand kunne afgjøre dem, da skulle Officialen, Fehirden ¹⁾ og Lagmanden gaa til Erkebiskoppens Gaard, og skal da Erkebiskoppen sælbe Dommen i deres Overvær, paa begge (Kongedømmets og Kirkens) Vegne. Denne Anordning skal staa ubrødeligen ved Ragt fra begge Sider, indtil Kongen kan komme til Nidaros, og han og Erkebiskoppen med deres bedste Mænds Raad saa fattet en varig Bestemmelse i denne Sag; og skal ved denne Overenskomst intet Staar

¹⁾ Hermed menes Fehirden i Nidaros's Fehirdste. Norge var paa denne Tid deelt i fem Fehirdter eller Overopbørselsdistrikter, nemlig: Nidaros's, Bergens, Oslos, Lundsbergs og Elvefjøsels (Ellarsysla ok Ranriki), hvert under en Fehirdte eller Statmester (Munch Norg. Beskr. 9). Fehirden var en høitbetroet Embedsmand, og ved denne Leilighed er det tydeligt, at han paa en Maade har skullet repræsentere Kongen, og at han har været betragtet som høiereftaaende end Lagmanden.

gjøres i den Ret, som hver af Parterne forud havde med Hensyn til den omhandlede Domsaffigelse. — Kongens og Erkebiskoppens Segl bleve satte for Bestemmelsen ¹⁾).

Skjønt denne Dverenskomsf er affattet i de mest forbeholdne Udtryk fra Erkebiskoppens Side og dertilmed erklærer sig for at være blot midlertidig, — og skjønt den i Grunden synes at være Erkebiskoppens Dommermyndighed gunstig, idet den overlader ham Domsaffigelsen i de vanskeligste og vigtigste Sager, saa maa den dog uden tvivl have forekommet Erkebiskoppen at medføre en Indstrømning i den Myndighed, han forud udøvede, eller efter den kanoniske Ret burde udøve, og har derfor vakt Betæneligheder hos ham med Hensyn til hans Ansvar i denne Anledning for Kirken. Man finder nemlig, at de tvende Biskopper, Halvard og Haakon, før sin Afreise fra Oslo, der have den 4de September næst efter udsendt et Brev, hvori de offentlig vedkjendes at have raadet Erkebiskop Paal til at indgaa omtalte Dverenskomsf med Kongen „for Freds, Kjærligheds og Roligheds Skyld og for at vise deres Herre, Kong Magnus, Hæder og Fjælielighed“ ²⁾. Erkebiskoppen synes altsaa at have fordret en formelig Erklæring af de tvende Biskopper, at de dekte hans Ansvar for den udviste Eftergivenhed mod Kongedømmet, ja vel endog ved sin Raad havde fremkaldt den.

Det er ogsaa høist rimeligt, at i det mindste Biskop Haakon af Bergen ved denne Leilighed optraadte som en Megler mellem Kongedømmet og Erkebiskoppen, og ved sin Indflydelse hos begge væsentligen har virket til Dverenskomsften. Haakons egne Breve vise nemlig, at han paa denne Tid ikke alene har staaet vel anstreden hos Erkebiskop Paal, men ogsaa at han har nydt Kong Magnus's og hans franske Dronnings særdeles Indst ³⁾. I 1335 havde den nittenaarige Kong Magnus egtet Blanca, eller som hun i Norge almindelig kaldtes Blans, en Datter af Greve Johan af Namur og fjærnt beslegtet med den da regjerende franske Konge, Philip VI af Valois, — en smuk og aandrigh Fyrstinde, der snart fik stor Indflydelse paa sin Egeteherre, dog, som det lader, ikke altid til det Gode. Hun var med Kongen i Norge under det omtalte Høvdingemøde i 1337, og Biskop Haakon synes ved denne Leilighed at være kommen i stor Gunst hos hende og hendes franske Damer, rimeligviis paa Grund af sin smidige Dpførsel og sine slesne Seder. Thi Alt vidner om, at han, foruden at være en lærd og dygtig Biskop, tillige har kunnet optræde som en sin Hofmand, der uden tvivl ogsaa af sine Studier i Udlandet har høstet den Fordeel at være det franske Sprog fuldkommen mægtig.

¹⁾ N. g. 2. III. 161. ²⁾ N. Dipl. II. 184. ³⁾ Bp. Haakons Breve, Eml. t. N. 6. og 8. V. 95—165.

Haakon stod tilmed i fortroligt Venstabsforhold og stadig Brevverfing med næsten alle Norges daværende mægtigste og mest indflydelsesrige geistlige og verdslige Hovdinge, blandt andre med den forbums Drotsete Erling Bidskunsøn, med hans Søn den unge Bjørne Erlingsøn, der lader til at have været en af Kongens og Dromingens særdeles Indflydere, — med Brødrene Jon og Sigurd, Kongens Fætttere, Sønner af Hafthor Jonsøn († i 1320) og af Kong Haakon Magnussons uegte Datter Agnes, — med Brødrene Ivar og Finn Ogmundssønner, der lige siden Magnus's Antagelse til Norges Konge havde været blandt de første Mænd i Konges Raad, og af hvilke Ivar endog, skønt vistnok kun for en ganske kort Tid, havde været Kongens Drotsete i Norge¹⁾. Haakon synes med Omtidighed, og dog med Rebelighed, at have bevæget sig mellem Hovedmændene for de forskellige Partier, der utvivlsomt havde dannet sig i Kongens eller Rigets større Raad; og han har derfor været fortrinlig fitted til at virke som Megler, naar Partispendingen truede med at tage en alvorlig Retning.

Et Beviis paa Bisshop Haakons Indflydelse ved denne Tid er hans Optræden i en slem Sag, der stod Bisshop Halvard af Hamar og Ridderen Hr. Ulf Saresøn imellem. Denne Ulf var et uroligt Hoved. Han havde allerede tidligere deeltaget i voldsomme og, som det lader, oprørske Handlinger. Nu havde han groveligen forseet sig mod Bisshoppen af Hamar og dennes Kirke — hvori vides dog ikke — og var derfor bleven sat i Ban. Siden gav han efter, søgte Forlig med Bisshoppen og blev af denne løst i Oslo, foran St. Halvards Kirkes Dør — rimeligviis under det sidst omtalte Hovdingemøde —, efterat han paa Forhaand havde svoret at ville lyde Bisshoppens Dom. Til denne Tid havde Bisshop Haakon været Bidne. Den Dom, Bisshop Halvard derpaa fældede, var meget streng. Den paalagde blandt andet Ulf at udrede til Kirken i Hamar 12 Marktebol Jord og at gjøre en Pilegrimsfærd til den pavelige Kurie, begge Dele i Løbet af det følgende Aar. Ulf fandt Dommen ubillig og alt for tung, ja vel umulig at opfylde. Han tilstrev herom Bisshop Haakon, der, som sagt, havde været Bidne til hans Forligsbed, og forlangte Bisshoppens Erklæring angaaende dennes Lydende, idet han — som det lader — lagde fortrinlig Vægt paa det Udtryk i Eden, at han skulde holde den hellige Kirkes og Bisshoppens Dom „i Alt hvad der var ham muligt“. Han oversendte tillige Bisshop Haakon en Fortegnelse over alt det, som Bisshop Halvard havde paalagt ham i Skrift eller Pönitens for desangaaende at høre hans Mening.

Man har tvende Breve af Bisshop Haakon, som han i denne An-

¹⁾ S. o. f. II. 246.

ing udfærdigede fra Bergen den 20de December 1337, det ene til det andet til Biskop Halvard, — begge vidnende om Haafons mude Sindelag og hans Lyst til at stifte Fred.

I Brevet til Ulf beklager han dennes ubehagelige Stilling, hvilken han ønsker af Hjertet at lindre; hvilket han og efter Evne skal stræbe, dog saaledes at det er den hellige Kirke til Ære og Ulf's Sjæl til Gavn. Han indrømmer, at Ulf's Ed virkelig indeholdt de Udtryk „i Alt hvad der var ham muligt“; men han maa alligevel ansee den paalagte Skrift for lovlig i det Hele, navnlig fordi deri ikke forbydes Ulf at fremkomme med lovligt Sogsmaal, men kun at foretage uretfærdige Angreb paa den hellige Kirkes Gods, Ret eller Friheder. Han beder Ulf indstændigen, ei at finde det formeget, som er ham paalagt i Bonner, Gudstjeneste, Fæster, Offer og Almissegydelser; thi Heiligheden dermed er fortværende og forbigaaende, men Belønningen og Fortjenesten evig velsørende. Han finder, at det virkelig maa falde Hr. Ulf tungt at skaffe Jorder og Kostbarheder til Veie til samme Tid som han i slig Hast skal berede sig til en Pilegrimsgang, og derhos gjøre alle dem Ret, som have lovlige Kæremaal paa ham. Men Kurien har aldrig været og vil aldrig worde misfundslos mod dem, som Mistund ville søge. Han opfordrer Ulf til at søge Raad hos Kongen, Erkebiskoppen og sine øvrige Venner. Haakon skal gjerne gjøre Forben for Ulf hos Biskop Halvard i denne Sag; han haaber ogsaa, at Biskoppen vil vise sig desto føieligere, jo villigere Ulf viser sig til at lyde hans Bud i Alt hvad der er ham muligt: „det er vist — tilføier han — at Gud ei paabyder noget Umuligt, og end mindre skulle Menneskene gjøre det.“

I Brevet til Biskop Halvard ytrer Haakon: at meget af hvad Halvard havde paalagt Ulf i Skrift er faderligt og ret, men hvad angaar Pilegrimsfærd og den store Udredelse af Jordegods til Hamar Kirke samt det øvrige, som dermed staar i Forbindelse, da tror han det vil falde Ulf tungt at opfylde begge Dese paa eet Aar. Han erindrer Halvard om, at Ulf svor, at lyde Kirkens og Biskoppens Dom „saavidt det var ham muligt“, og beder derfor Biskoppen indstændigen at lempe og udtalde de nævnte Artikler, ligesom og andre, hvilke Biskoppen selv maatte finde at kunne formildes, saaledes som det efter hans eget Skjøn er bedst for begge Parter, havende ham for Die, om hvem der er skrevet „hans Mistundhed overgaar alle hans Gjerninger“. Saaledes haaber han, at Biskoppen vil handle ¹⁾. — Biskop Haafons Medling i denne Sag har vistnok ikke været frugtesløs; thi allerede den 7de April i det følgende Aar 1338 kan han i et Brev til Bjarne Ertingsen fortælle, at Biskop Halvard og Hr. Ulf med deres Venner paa begge Sider nu vare fuldkommen forligte ²⁾.

¹⁾ Eml. V. 106—109.

²⁾ Eml. V. 117.

78.

Provincialconcilium tilfagt i 1338, men igjen affagt. **Erkænnde med Rigskyrelsen i Norge. Marsagerne hertil. Mangler ved Statsforeningen mellem Norge og Sverige.**

I 1338 udstedte Erkebiskop Paal Kalbelse til et nyt Provincialconcilium, der skulde holdes i Nidaros den 20de August. Biskopakon af Bergen undskyldte sig paa Grund af Sygdom for at møde personligen, hvorimod han skulde sende Fuldmægtige. Han udnævnte ogsaa den 28de Juli tvende Chorsbrødre for at møde i sit og Kapitelets Sted. Erkebiskoppen affagde imidlertid igjen Conciliet, udi et af hvilket (Grund¹⁾).

I dette samme Aar overdrog Pave Benedictus XII Erkebiskopkonen et Hverv vedkommende den svenske Kirke. Her var Uenighed staaet mellem Erkebiskop Peter Filippusson af Upsal og Minoritinerne. Peter havde tidligere været Prior af Prædikebrødrenes Orden, synes som Prædikebroder ikke at have havt noget godt Ord til Minoritinerne, hvilke han ved flere Leiligheder fornærmede i sit Biskopskammer, ja endogsaa berøvede et Kloster i Upsal. Herover klagede Ordrene af Stockholm, Gentofping og Upsal til Kurien, idet de fremtøede mange Beskyldninger mod Erkebiskoppen og paastode, at denne ardt forfulgte dem. Paven tilskrev nu fra Avignon den 1ste September Erkebiskop Paal og gav ham Fuldmagt til at indkalde de stridende Parter for sig og afgjøre Tvisten²⁾. At han betroede Paal til Hverv vidner udentvivel om den Agtelse han bar for denne Aal.

Udpaa Hosten 1338 kom Biskop Jon Haldorsson af Skaalk til Norge ifølge Erkebiskoppens Kalbelse. Han var syg ved Ankomsten til Bergen, fristnede siden noget til, men blev atter syg og døde den 2den Februar 1339. Han blev begravet hos Prædikebrødre i Bergen, til hvis Orden han, som før sagt, hørte³⁾. Annaerne givde ham, idet de anføre hans Død, det Vidnesbyrd, at han

¹⁾ Bp. Haakons Breve, Sml. V. 117, 119, 120, 123, 125, 126. Man ser af det nævnte Brev, at Erkebiskoppen har i sit Brev sabet Haakon vide: „at han paa Grund af forskjellige Tilfælde, som man snarere kunde kalde Uheld“ ikke kunde holde det bestemte Concilium; og Biskoppen „heder Gud bede og bedre alt hvad Erkebiskoppen tyktes mangelagtigt.“ Sigtet hermed til de i dette Aar senere Halvdeel udbrydende Uroligheder, hvorom senere? og have disse foranlediget Conciliet Afsigelse? Dgsaa i et Brev til Biskop Salomon af Oslo (af 1338, Aarets senere Halvdeel), hvori Talen ligeledes er om Conciliet Afsigelse, snæver Haakon, „at Gud maatte bede og bedre hvad Salomon endnu tyktes mangelagtigt“. Sml. V. 128. ²⁾ Ev. Dbl. IV. 622--624; jfr. Suhm D. 6. XII. 303. ³⁾ S. o. f. II. 214.

var en mærkelig Prædikat, en stor Lærd og hæderlig i sit Levnet ¹⁾. I hans Sted blev samme Aar valgt Jon Eindrides søn, Abbed af Benedictiner-Klosteret i Selia, der modtog sin Indvielse den 25de Juli og kom til Island til sin Stol den 23de August ²⁾.

Annalerne fortælle, at i 1339 Biskopperne Salomon af Dölo og Halvard af Hamar bleve fangne og randede af nogle norske Hovdinge, blandt hvilke Ulf Saresøn nævnes som den ene ³⁾. Er dette rigtigt og ikke at henføre til et tidligere Aar og at sætte i Forbindelse med den foromtalte Tvist, der fandt Sted mellem Biskop Halvard og Hr. Ulf i 1337 ⁴⁾, — saa seer man, at Forliget mellem de to sidstnævnte ikke har været saa ganske alvorlig meent fra Ulf's Side, og at denne ved given Leilighed har kaldet gammel Fiendskab igjen til Live. Da flere Personer her udtryffeligt nævnes, end i Tvisten af 1337 — sjønt ogsaa der er Tale om begge Parter's Benner eller Tilhang — er det ikke ganske usandsynligt, at en ny Volds handling af verbøslige Hovdinge vedrørende Kirken kan have fundet Sted; men om denne gives i saa Fald ingen nærmere Oplysning. Voldsgjæringen maa, hvis den virkelig tilhører dette Aar, ganske vist have paa en eller anden Maade staaet i Forbindelse med den Gjæring i Norges Indre, som ved denne Tid spores, og som havde sin Grund i et, som det lader, almindelig udbredt Misnoie med Maaden paa hvilken Rigsstyrelsen fra Kongedømmets Side førtes.

Kong Magnus Erik's søn havde tilsyneladende en Magt at raade over, som ingen af hans Forgængere hverken i Norge eller Sverige gennem flere Aarhundreder havde eiet. Som spedt Barn var han bleven tvende Rigers Konge, og lige ved den Tid, da han som myndig — sjønt kun femten Aar gammel — selv tiltraadte Styrelsen i begge sine Riger, havde heldige Omstændigheder, for hvilke i Grunden hverken han eller hans Styresmænd raadede, ogsaa bragt det danske Landskab Skaane under hans Herredømme (1332). Han fik sig og var: Norges, Sveriges og Skaanes Konge (Norges, Svias ok Skånes konungr). Men Magnus besad ikke de Egenheder, der krævedes for rigtigheden at benytte og for at opretbolde den Magt, hvilken Forsynet, man kan næsten sige ved den blinde Lykke, havde lagt i hans Hænder.

Uldre svenske Historieforfattere have skildret Magnus's Karakter og Seber fra den allermørkeste Side. Fra den Stund af — sige de — da han

¹⁾ Jøsl. Ann. 246, 248; Sml. V. 134; Finn Joh. II. 65. ²⁾ Jøsl. Ann. 248, 250. ³⁾ Jøsl. Ann. 250. Gjærningemændene nævnes: Groar, Sigurd og Ulf. Det første Navn er maaffet feilskrevet for Ivar og betegner da muligens Hr. Ivar Egmunds søn; ved det andet forståes ganske vist Sigurd Hafthors søn og ved det tredje Hr. Ulf Saresøn. ⁴⁾ E. o. f. II. 255.

begyndte at raade sig selv, hengav han sig ganske til Forlystelser og Ufædelighed, til Svir og Overdaad, ja til unaturlige Kaster. Han lagde sine ældre, klogere Raadgivere for Had, foragtede deres Advarøler og fjærne dem fra sig, medens han derimod omgav sig med og lod sig lede af unge Mennesker, ligesaa fordærvede som han selv. Af hans usædelige Forhold til dem har man villet udlede Øgenavnet *Smek*, hvilket i Sverige tillagdes ham, og maaskee betyder: den Læsende, Smidkænde. For at tilfredsstille sin Øbselsked og Pragtløst betyngede og udsugede han Landet. Han var desuden som Styrer letfindig, upaalidelig og taabelig. Hans Styrelse saavel som hans Levnet paadrog ham almindelig Uvillie og Foragt. — Saaledes udtale svenske Oldskrifter sig om Magnus.

Man har imidlertid al Grund til at tro, at disse Skildringer i mange Stykker, helst med Hensyn til hans Seber, ere farvede af Partihad, og tildeels have sin Oprindelse i ondskabsfulde Rygter, udsprede af herskesyge Stormænd, der søgte at nedværdige Kongen, og med ham Kongedømmet i den almindelige Mening, for selv desto lettere at kunne raade for Rigsstyrelsen. Der findes Antydninger til, at den svenske Almue har bedømt hans Karakter mildere, da den senere hen i Tiden, efterat have prøvet Kong Albrekts og hans Tybsteres Overmod og Haardhed, ønskede sig »den ærlige og gode Herre, Kong Magnus« igen til Styrer. Hvad Nordmændene angaar, da spores hverken i de gamle Annaler eller i de os levnede samtidige Breve nogen Anklage fra deres Side mod Magnus's Seber, ei heller at de have tillagt ham noget som helst vanærende Øgenavn. Man seer tværtimod, at der i Norge og paa Island fandtes Mænd, der betegnede ham med Titavnet: den Gode¹⁾, og at der endog gaves Samtidige, som efter hans Død ansaa ham for hellig²⁾, — en Omstændighed, der synes vidne om, at en skaansommere Opfatning af hans Karakter som Menneske, ja en ikke ringe Hengivenhed for hans Person i disse Lande har været raadende.

Maaskee kommer man i sin Dom om Magnus Sandheden nærmest, naar man antager, at han, ved Siden af mange og store Brøft baade paa Aand og Seber, har eiet et godmodigt og mildt Sindelag samt et blidt og indtagende Væsen. Ved de sidstnævnte Egenskaber, som mest traadte for Dagen i Magnus's offentlige Liv, bestebde man i Norge fortrinsviis sin Opmærksomhed, idet man lod dem dække over hans private Livs, mere anede end vitterlige, Afsteelser. I Sverige derimod blottede man netop disse, og gav dem for Almsæenheden det mest hadefulde Anstrog; og det gjorde de ærgjerrige Store af egennyttige Statsøiemed, for derved at modarbejde og udslette ethvert gunstigt Indtryk,

¹⁾ Hatesbogen; Fornald s. II. 15.   ²⁾ Isl. Ann. 326.

som Kongen i sin offentlige Fremtræden kunde gjøre paa Føddet ved sin Personlighed.

Men hvorledes det nu end i Virkeligheden kan have forholdt sig med Magnus's Seber, — vist er det, at han manglede den Mandens og Villiens Kraft, den Smidighed, Standhaftighed og Virksomhed, der kunde gjøre ham til en dygtig Styrrer. Dette synes Nordmændene at have erkjendt ligesaa vel som Svenskerne; og jo mere Skyld Kjendelsen heraf efterhaanden vandt, desto lydeligere maatte ogsaa Riksdaget med den bestaaende Tingenes Orden yttre sig.

Alligevel tør man nok paastaa, at ikke Magnus's Karakterfejl eller Uforstand have været den eneste, eller endog den væsentligste Aarsag til Riksdaget med hans Styrelse. Dette havde uden tvivl sin dybere Grund i indviklede og vanskelige Forhold, hvilke Magnus ei fra først af havde fremkaldt, og hvilke rimeligviis en langt dygtigere Konge ikke havde magtet fuldkommen at betvinge, — nemlig i Norges og Sveriges gjensidige Stilling og i hvert enkelt Riges indre Forfatning.

Den fælles Konge var det eneste statsretlige Foreningsbaand mellem begge Riger, og dette Baand havde Tilfældighed spærret end Plan eller Statsløst knyttet. Det var saa langt fra, at man fra nogen af Siderne tænkte sig Foreningen som et Gode, at man tværtimod fandt den at være et Onde, der for Dieblisset var nødvendig, men som man dog burde søge snarest muligt at blive af med. Aarsagen til denne Anskuelse var atter ingenlunde nogen hadsk eller avindsyg Stemning mellem de tvende Folk, Nordmænd og Svensker, indbyrdes, — dertil findes ved denne Tid, og man kan sige under den hele Forening, ikke det minste Spor. Men Grunden laa i hvert enkelt Riges indre statsretlige Forhold og den ringe Udvikling disse endnu havde opnaaet.

I Sverige var Kongedømmet en ved Lov og Bedtægt erkjendt, uundværlig Statsmagt, den første i Rang og Hæder; og det besattes ved Valg: ved Folkets Valg, som det hed. Man havde dog derhos allerede vant sig til at fideordne denne første Statsmagt en anden: en selvsluttet Forening af Rigets geistlige og verdslige Stormænd, et Raad, hvad enten man nu benævnte det Rigets eller Kongens, og dette havde tiltaget sig den Ret at handle for Folket, endog ved Kongens Valg. Ifølge sin Stilling, paa den ene Side som en af det selv valgt Konges selvskrevne Raad, og paa den anden som Almuens Formynder, var det den sande Sjæl i Sveriges Rigsstyrelse. Det maatte føle sig kaldet til ikke alene at vejlede og understøtte Kongen som Raadgiver, men ogsaa til at træde midlertidig ind i Kongedømmets Virksomhed,

naar tilfældige Omstændigheder maatte kræve dette, ja til at optræde mod Kongedømmet i eget og Folkets Navn, naar det selv maatte finde, at Kongen misbrugte sin Myndighed. Sverige kunde altsaa ikke siges gaae an at mangle en styrende Statsmagt, om det end ikke havde en Konge i sin Midte.

I Norge derimod var Forholdet — som allerede oftere forhen paapeget — ingenlunde det samme. Kongedømmet var her, ikke alene i Følge Lov og Vedtægt, men ogsaa i den almindelige Mening, baade i Hovdingernes og Almuens, af endnu høiere Betydning end i Sverige. I Norge tænkte man sig vistnok ogsaa altid Kongen som styrende med gode eller de bedste Mænds Raad; og ved disse gode Mænd, der dannede Kongens Raad i videre Betydning, tænkte man sig fortrinnsviis samtlige Rigets geistlige og verdslige Stormænd eller øiere Embedsmænd. Men dette Raad opfattedes aldeles ikke af den almindelige Mening, som en Folket repræsenterende, eller paa en Raade Folket umyndiggjørende, Statsmagt, der i sig Egenkab var Kongedømmet sideordnet. Det gjorde ikke engang selv Krav paa at opfattes saaledes. Det havde heller ikke den ringeste Indflydelse med Hensyn til hvornår det skulde være Konge, saalænge nogen lovlig Kongedømmets Arving fandtes; thi Norges Kongedømme var, som vi vide, strengt arveligt efter visse i Loven foreskrevne Regler. Raadet kunde iøvnen ifølge Lov eller Vedtægt handle uden i Forening med Kongedømmet, som raadende og styrkende samme, og det endda kun — jaavidt skjønes — ifølge Kongens særlige Kaldelse. Det kunde, naar en lovlig og myndig Konge gaves, ikke med Retskraft træde i Kongedømmets Sted eller overtage dets Virksomhed, uden i alt Fald ifølge Kongens særlige Bemyndigelse. Det var, da det for største Delen bestod af Kongens haandgangne Mænd, indbefattet i hans Kongeed, og saaledes pligtigt til at understøtte ham med Raad og Daad ja vel og med Advarsler til hiin Eds Overholdelse — til Overholdelse af den deri besvorne Landets og Folkets lovhjemlede Ret; men det havde ingen ved Lov eller Vedtægt hjemlet Afgang til selvkaldet at optræde ligeoverfor Kongedømmet i Egenkab af Folkets Repræsentant, eller endog i Folkets Navn bruge Tvangsmidler mod Kongen, om og denne forsømte sin kongelige Skyldighed. I sin Tid, for et Par Aarhundreder tilbage, da Lendermandsøverdigheden endnu var i sin fulde Kraft, og Kongens første selvskrevne Raadgivere vare Lendermændene, der væsentlig støttede sig til Folket, skjønt de tillige vare Kongens haandgangne Mænd og Medhjælpere i Landsstyrelsen, — da kunde man lige, at Lendermændene i Kongens Raad udtalte Folkets Ønsker og Villie, ligesom Bønderne selv udtalte den paa Thingene. Da vare Lendermændene virkelig Folkets stadige Repræsentanter ved Kon-

gens Side. Men denne Tingenes Stilling var først ved Lendermændenes næsten fuldkomne Overgang i Kongedømmets Tjeneste, og senere ved Lendermandsverbighedens endelige Ophævelse i 1308 ganske forrykket. Raadet i Norge var nu, hvad dets verdslige Medlemmer angik, — især som Følge af Kong Haakon Magnussons Foranstaltninger — ifølge Retten ifkun at at ansee som en Deel af Kongedømmet, som en Medhjælp for dette i Rigsstyrelsen, som en Magt, der, udsprungen fra Kongedømmet, i dette alene havde sin Holdning, ikke i nogen Overdragelse eller udtryffeligg Erkjendelse fra Folkets Side, ligesaa lidt som i nogen hebet arveligg Selvstreenhed; den første fandt nemlig aldrig Sted, og den sidste forsvandt med den i Grunden arveligg Lendermandsverbighed. Alle de verdsligg Medlemmer af Raadet: Riddere, Hirdstyrere, Svende, Syselmænd, Lagmand, eller hvorledes de nu kunde nævnes, — vare blot selvstreenne til sine Raadsplads gennem en Verbighed eller en Embedsstilling, som Kongedømmet, eller i de fleste Tilfælde endog Kongen i egen Person, alene kunde meddele dem. Ifkun Bisopperne kunde, som uomtvistelligg Repræsentanter for en baade af Kongedømme og Folk erkjendt mægtigg Stand i Staten, siges at være fuldkommen selvstreenne, af Kongens Valg uafhængigg Raadsmedlemmer. Og deres Stilling i Kongens Raad var ikke alene paa Grund af dens fulde Selvstreenhed af høi Betydning. Kong Magnus Lagaboters Lov havde desuden, som tidligere omtalt, ved indtrædende Kongevalg hjemlet dem en afgjørende Stemme blandt Valgerne, — noget som let kunde udtydes og virkelig ogsaa synes at have været udtydet som en Indrømmelse af deres bestandigg Forrang i Kongedømmets større Raad. Endelig havde lige fra Kong Magnus Erlingssons og Erkebiskop Eysteins Forhandlinger, ja vel endog fra ældre Tider, den Forestilling efterhaanden meer og meer rodfæstet sig hos Norges Almeenhed: at den helligg Olaf var det norsske Kongedømmes, ligesom den norsske Lovgivnings og den norsske Kirkes Dybhav og Kilde, — samt at han, endog efter sin Død, fra sin Helligdom i Nidaros styrede Norge som dets usynligg Overkonge. Den raadende jordistigg Konge, Hellig Olafs Frænde, var hans nærmeste arveligg Repræsentant og Bisarius. Men fandtes ei denne, stod Kongedømmet af en eller anden Grund ledigg, saa var Nidaros's lovligg valggte Erkebiskop midlertidigg Hellig Olafs Repræsentant ligesaa vel i Staten som i Kirken, og i sligg Egenstabs selvstreenen til øverste Rigsbisarius, ligesom altid til den første i Kongedømmets Raad. Denne Anstuelse havde tydeligg aabenbaret sig og gjort sig gjældende, ja den var saa at siges bleven til en Kjendsgjerning, først ved Underhandlingerne med Sverigges Raad i Anledning af Magnus Erikssons Valg til Sverigges

Konge, ved hvilke Underhandlinger Erkebiskoppen var første Mand fra norsk Side, — og senere end meer ved Bestikkelsen af en Formand for den norske Rigsstyrelse i Kongens Mindreaarighed, hvilken Bestikkelse eenstemmig overdroges Erkebiskoppen, og det upaatvivlelig som en Selvfølge af dennes Stilling ¹⁾). Skulde der altsaa for Norges Bedkommende paa denne Tid være Tale om en anerkjendt Statsmagt, der selvstreven kunde midlertidig træde i Kongedømmets Sted, maatte det være Nidaros's Erkebiskop. Saaledes vil man ogsaa finde, at Sagen virkelig stillede sig senere hen i Tiden, da Norges Kongedømme gjentagne Gange maatte ansees for fuldkommen ledigt. Men herom kunde nu naturligtviis ikke blive Spørgsmaal, da en lovlig og myndig norsk Konge gaves, i hvis Hænder Kongedømmets hele Magtfulde ubestaaeren hvilede. Man kan folgelig sige, at efter Norges da bestaaende Statsforhold Kongedømmet her ifølge Ret og Vedtægt ikke alene var en uundværlig Statsmagt, men meget meer den eneste i Lov og Folkemening erkjendte Kilde for al verdslig styrende Myndighed.

Sveriges og Norges indre Statsforhold vare altsaa for Tiden, i Korthed sammenstillede, følgende: — I begge Riger forbreedes et Kongedømme og en Konge, styrende med Raads Raad, i Samfundsordenens Spidsse. Men i Sverige besattes Kongedømmet ved Valg, og Kongevalget var væsentlig i Raadets Hænder. I Norge derimod var Kongedømmet arveligt. I Sverige var Raadet voret baade Kongedømme og Folk over Hovedet, saaledes at der blot udfordredes et Skyggekongedømme, for at Statslivet kunde gaa sin Gang, medens Raadet egentlig, og det ifølge godkjendt Selvtægt, havde Landsstyrelsen i sine Hænder. I Norge derimod var Kongedømmet Landsstyrelsens eneste Thændehaver, for hvilket baade Raad og Folk var traadt i Skyggen. I Sverige repræsenteredes Rigets Selvstændighed nærmest ved Raadet; i Norge ved Kongedømmet. Man seer strax, i hvilket af Rigerne Kongedømmet lettest kunde udfyldes ved en anden Statsmagt, og i hvilket af dem derimod et kraftigt, selvstændigt, altid inden Landets egne Grændser værende Kongedømme mest udtrævedes.

Men skjønt i Sverige Kongedømmet, efter de indre Statsforholdes Natur, lettere end i Norge kunde, i det mindste for kortere Mellemrum, undværes, uden at derfor Statsverkets Gang stod Fare for at komme i Ulag, saa var man dog dengang, der ligesaavel som her, vant til at have en Konge inden Rigets egne Enemærker. Den svenske Almue satte endnu Pris paa, at vide en Konge altid i Statssamfundets Spidsse, hvem den kunde henvende sig til umiddelbart inden sit eget

¹⁾ S. o. f. II. 193, 216 f.

Land, naar vel undertiden Herrevældet forekom den noget trykkende; og Raadet, om det end fuldkommen var sig sin egen Magt bevidst, og gjerne i Et og Alt udøvede Kongedømmets Myndighed paa en saa selvstændig Maade som muligt, maatte for Almuens Skyld opretholde Skimmet af en kongelig Styrelse. En Konge fordredes altsaa i begge Riger, og det helst en, der saa stadigen som det lod sig gjøre var inden hvert enkelt's egne Grændser. Vi have seet, at dette Krav allerede gjorde sig gjældende i Overenskomsten mellem Rigerne i Anledning af Magnus Erikssøns Valg til Sveriges Konge. Thi dens væsentligste Bestemmelse gik ud paa at fordele Kongens personlige Nærværelse ligeligen paa begge Riger. Dette gik nu endda nogenlunde an under Kongens Mindreaarighed, da hans personlige Styrelse alligevel af Alle og Enhver maatte skjønnes at være et blot og bart Skin, og da hvert af Rigerne havde sin Formynderstyrelse, der, aldeles uafhængig den ene af den anden, ifølge lovlig Bemyndigelse, handlede i Kongedømmets Navn. Men allerede den før omtalte Paaskyndelse af Kongens Myndighed, skjønt dog Formynderstyrelsen i begge Riger synes at have opfyldt sin Skyldighed, hentyder paa et Savn, som begge Steder føltes af Folket, især uidentvivel af Almuen; — og dette var Savnet af en selvstyrende Konge. Man fik det afhjulpet. Men nu kom ogsaa Foreningens Brost ret tydelig for Dagen. Nu opstod aabenbart en Veddestrid mellem begge Riger, om hvilket af dem nærmest kunde tilegne sig Kongens Person, som nu meer end før hvert af dem tiltrængte i sin Midte.

Man finder, at der i Norge, meget kort efter Magnus's Dødsden som selvstyrende Konge, nemlig allerede i 1333 har reist sig Uroligheder. Anstifterne vare den afgangne Drotsete Erling Bidkunsøn, Kongens Systrunger (Fættene paa Mødrene), de unge Hafthorsønner Jon og Sigurd, samt den før omtalte Ulf Saresøn. Disse forholdt Kongen det faste Tunsberghus. Uroligheden blev dog dengang snart dæmpet, idet Erling og Hafthorsønnerne gave sig i Kongens Vold mod fuldkommen Tilgivelse, men den trodsige Ulf midlertidig forlod Landet, enten frivilligen eller til Følge en Fredløshedsdom ¹⁾. Maaskee har denne oprørste Bevægelse fundet Sted i Anledning af Kongens langvarige Dødsbold i Skaane og Sverige under Sommeren og Høsten i det nævnte Aar ²⁾, og er bleven stillet under Kongens Nærværelse i Oslo i Mai Maaned 1334, da Biskop Salomon og Kongens Raad ogsaa der var

¹⁾ Jøel. Ann. 238. ²⁾ Suhm D. S. XII. 235—238. Han var i Helsingborg den 10de Juli, i Lund 12te Juli, i Trebro 22de August, i Stekholm 20de September, i Sigtuna 29de September, i Skallvik 12te November og 8te December. Sv. Dipl. IV. 325, 326, 331, 333, 335, 342.

tilstede ¹⁾). Det er heller ikke usandsynligt, at ved sidstnævnte Veilighed ligeledes Hr. Ivar Dgmundsøns Bessikfelse til Kongens Drotsete i Norge har fundet Sted, nemlig for at Rigsstyrelsen under Kongens Gravværelse i Sverige ikke ganske skulde savne en Formand ²⁾; men Bessikfelsen har neppe været for længere Tid, end indtil Kongen atter indfandt sig i Norge, hvilket skede den følgende Sommer 1335 ³⁾. Dengang seer man, at han, før han forlod Sverige, udnævnte til sin Drotsete der Hr. Nikolaus Abjornssøn og bemyndigede ham til i Forening med Raadet at afgjøre alle Kongedømmet vedkommende Sager efter bedste Skjøn ⁴⁾).

I 1336 om Sommeren var Magnus igjen i Sverige, hvor han tilligemed sin Dronning Blanka blev kronet i Stokholm den 12te August ⁵⁾. Efter norske Beretninger skede dette „uden Erkebiskoppens og de øvrige Hovdingers Raad i Norge“ ⁶⁾, og Nogle lægge til, at Erkebiskoppen og de norske Hovdinger gjorde sig Umage for at afholde ham fra at drage til Sverige og der modtage Riget og Kronen ⁷⁾. Man skulde af disse Ubladelser næsten slutte, at man dengang har stræbt at beholde Magnus for længere Tid hos sig i Norge, ja vel endog overtale ham til ganske at opgive Sveriges Rige. Bist er det i alle Fald, at Nordmændene have været misnoiede med, at Kongen lod sig kronc i Sverige; og ubentvivl lededes de heri af en vis Frygt for, at han ved Kroningen knyttede sig fastere til Sveriges Rige end stemmende var med Norges Lærv. Erkebiskoppen og Raadet maa have gjort Kongen Forestillinger i denne Anledning, men som ikke have frugtet. Mærkeligt er det ogsaa, at det intet Sted, saavidt hidtil bekendt, findes omtalt eller i mindste Raade antydet, at Magnus er bleven kronet i Norge. Maa skee har man anseet hans Kroning her, efterat han allerede var kronet i Sverige, for stridende mod det norske Riges Verdighed og derfor ganske ladet den fare. I alt Fald vidner den hele Forhandling om Misstemning i Norge, dog ingenlunde mod Kongens Person, men mod hans dobbelte Kongedømme.

¹⁾ Man har et Brev af Magnus af 1ste Mai 1334, givet i Oslo, (Dr. perg. i det norske Rigsarkiv), hvilket synes forudsatte hans og hans Raads Nærværelse sammesteds; af Raadet nævnes dog blot Biskop Salomon udtrykkelig ligesom en Hr. Haakon Dgmundsøn har forshynet Brevet med Kongens Segl, altsaa fungeret som Kansler. ²⁾ Jfr. o. f. II. 246. ³⁾ Han har den 27de Aug. og 25de Septbr. 1335 udstedt Breve i Lunsberg, hvilke siges at være beseglede i hans Nærvær. ⁴⁾ Udnævnelses- og Fuldmagtsbrevet, der er udstedt „med hans kjære Raadgiveres eenstemmige Raad og Samtykke“, er givet i Stokholm den 18de Mai 1335. Sv. Dipl. IV. 440. ⁵⁾ Brev af denne Dag til Fordeel for Lübeckernes Handel i Sverige, hvori Kongens og Dronningens Kroning udtrykkelig nævnes, Sv. Dipl. IV. 514; Lappenberg II. 347. ⁶⁾ Isl. Ann. 242. ⁷⁾ Peder Clausens Norske Retskr. Krønike 836.

Om Sommeren 1337 var Kongen med Dronningen atter i Norge, og hele Raadet var, som forhen fortalt, samlet om ham i Oslo og paa Akersborg i August Maaned. Alt synes her at være lobet af i Enighed og Venfkab, uagtet de Forhandlinger, som førtes Kongen og Erkebiskoppen imellem angaaende Dommermyndigheden i geistlige Sager ¹⁾. Endnu den 27de September var Kongen i Oslo ²⁾, og den 10de Marts 1338 var han i Lunsberg ³⁾. Man maa saaledes tro, at han har opholdt sig hele Vinteren over i Norge. Lidt senere i Aaret 1338, nemlig den 12te April, drog han til Baahus ⁴⁾, og der var han endnu den 2den Juni ⁵⁾, skjønt i Norge, dog ved Grændsen af begge sine Riger. I September var han i Upsal og mod Aarets Slutning i Skane ⁶⁾. Den paafølgende Vinter 1338—1339 maa han have opholdt sig i Sverige, hvor han den 13de Februar 1339 var i Skara i Vester-Götland ⁷⁾.

Man seer, at Magnus, i de første syv Aar efter sin Optraeden som myndig og selvstyrende Konge i Norge, virkelig har opholdt sig meget ofte i dette Rige; — om fuldkommen ligesaa megen Tid som i Sverige, kunne vi ikke afgjøre, men Forskjellen kan i ethvert Fald ikke have været betydelig, da der saagodt som er Visshed for, at han har opholdt sig i Norge en Stund hvert Aar, eller i det mindste at ikke stort meer Tid end eet Aar kan have ligget imellem hver Gang han besøgte dette Rige. I saa Henseende kunde der selvfølgelig ikke være nogen synderlig Grund til Anke fra norsk Side over hans Fortjærlighed for Sverige. Men ligesuldt maa Nordmændene have fundet Kongens Besøg i deres Land sjældnere og kortvarigere end deres Lary frævede. Og saa ufuldstændig ordnet som Rigsstyrelsen dengang var, kunde de have fuldkommen Ret.

En Fællestyrelse for begge Riger ved Kongen med et Raad af begges Mænd stred ligefrem mod Foreningens Natur og hvert enkelt Folks Selvstændighedsfølelse. At Kongen under sit Ophold i det ene Rige havde visse Raadgivere af det andet hos sig og med deres særskilte Raad styrede dette skjønt fraværende, det var ogsaa ikke alene stridende mod Foreningens Aand i det Hele men tillige udtryffeligen hindret ved den Artikel i Overeenskomsten, der bestemte, at det ene Riges Mænd ikke maatte følge Kongen længer end til det andet Riges Grændse. Om ingen af disse Styrelsesmaader kunde der altsaa

¹⁾ S. o. f. II. 253.   ²⁾ Brev af denne Dag i N. Dipl. II. 187.   ³⁾ Br. af d. D. Dr. perg. i A. N. Sml. fasc. 52 No. 3.   ⁴⁾ Sp. Haafens Br. af 15de Mai, Sml. V. 117.   ⁵⁾ Br. af d. D. Dr. perg. A. N. S. fasc. 2 No. 13.   ⁶⁾ Brev af ham fra Upsal af 22de September, og fra Helsingborg af 15de November 1338. Sv. Dipl. IV. 627, 637; jfr. Subm. D. S. XII. 206; Rappens. II. 357.   ⁷⁾ Sml. V. 564; Sv. Dipl. IV. 649.

ilve Tale, saameget mindre, som de forudsatte en høiere politisk Udvi-
 kling end den, der endnu var bleven noget af de tvende Folk til Deel.

Der gaves imidlertid endnu andre Udveie at vælge mellem for
 Norges Bedkommende. — En var, at Kongen, hver Gang han for-
 lod Landet, overdrog sit Raad, eller et Udvalg af dette, eller en enkelt
 Mand som Rigsforstander med Raad ved Siden, en midlertidig Ud-
 velse af Kongedømmets fulde Myndighed i Kongens Navn og under
 hans norske Segl. Dette vilde da omtrent være den samme Styrelse,
 om fandt Sted i Kongens Mindreaarighed. Men en saadan Rigs-
 styrelse, naar en myndig Konge gaves, var, som forhen udvirket,
 ikke stemmende med den i Norge raadende Anskuelse af Kongedømmets
 Bæsen og Verdighed. Styrelsen ved et Raad, hvorledes nu end
 dette var sammensat, uden nogen bestemt, med overveiende Myndighed
 udstyret Formand, havde allerede engang vist sig magtesløs, og vilde
 sikkert heller ikke nu finde sin tilbørlige Støtte i Folkets Agtelse og Lybighed.
 En med fuld kongelig Myndighed udstyret Rigsforstander, hvad
 Navn nu end denne bar, kunde maaskee noget bedre fyldestgjøre Fol-
 kets Ønske. Men var en saadan Mand, hvilket nødvendig udfordres
 ves, dygtig og Folket kjær, og var han saa dertilmed ikke ganske fri
 for Egoistiskhed, kunde han, saaledes som i Norge al styrende Myn-
 dighed engang var sammentrængt i Kongedømmet, let blive Kongen
 selv farlig. Han kunde, med Folkegunsten i Ryggen, sætte Raadet
 ganske tilside, udstrække sin Indflydelse ogsaa til den Tid Kongen selv
 var i Riget, tilvende sig et afgjort Herredømme over ham og saa
 blive den sande Styret under Skyggen af en villieløs Konges Navn.
 Noget slikt synes Magnus og hans nærmeststaaende Indlinger at have
 rygget; derfor synes han at have stude den fordoms Drotsete, Erling
 Bidfunson, der maatte synes nærmest selvstreven til en midlertidig
 Rigsforstanders Post, til Side, og den ene Gang, da han i 1334,
 vistnok kun for en ganske kort Tid, beklædede en Drotsete i Norge,
 havde han dertil valgt en Anden. Kongen kunde have stillet en geist-
 lig Kansler, som ansvarlig Seglbevarer og Medlem af Raadet, ved
 Rigsforstanderens Side, ligesom Tilfældet havde været i de sidste Aar
 af Høymyndersstyrelsen. Dette vilde have været et Vaand paa Rigs-
 forstanderens mulige Vilkaarlighed og Herskelyst. Men baade kan det
 være, at Kongens verdslige Raadgivere, nu som tidligere, nødvendig have
 været en saadan Magt i en Geistligs Hænder, — og desuden antyder
 nær end een Omstændighed, at Magnus selv i det Hele ikke har øns-
 ket nogen høiere staaende Seglbevarer, netop for at have Kongeseglet
 til saa meget friere Raadighed.

Efter Vaal Baardsøns Fratrædelse fra Kanslerembedet i Anled-
 ning af hans Valg til Erkebiskop i 1333 findes nemlig i et Tidstrum

af meer end ti Aar aldrig nogen Kansler nævnt i Kongens Breve, ligesaa lidt som ellers omtalt, og det uagtet en Provst ved Marielirken i Oslo i denne lange Tid nødvendigviis, maa have været, og virkelig ogsaa med dens Slutning (i 1340) udtryffeligt omtales, nemlig Hr. Erling Gullesøn¹⁾. Kun een Gang, i 1334, rimeligviis ved den Tid da Kongen, som ovenfor omtalt, bestilte Hr. Ivar Ogmundsson til sin Drotsete i Norge, findes en Mand med Herrenavn, altsaa en hoiere staaende Høvding, et Medlem af Raadet — om geistlig eller verdslig vides ikke, dog snarest maaskee det sidste —, Hr. Haakon Ogmundsson nemlig, at have handlet som Kongens Seglsbevarer dog uden at nævnes Kansler²⁾. Derimod nævnes stadigen i Kongens Breve Presten Paal Styrsaarsøn, Kongens Klerk, som den der baade skrev og beseglede dem. Heraf maa man slutte, at Magnus i al denne Tid ingen Kansler har villet udnævne, men at han selv har havt sit Kongesegl i Forvar og ladet sine Breve dermed besegle ved en af sine underordnede Klerker, hvilken han benyttede paa engang baade som Striver og som Vicekansler, dog uden engang at tillægge ham denne sidste Titel.

Dette maa, saavidt skjønnes, noksom godtgjøre, at Magnus har været lidet tilbøielig til at betro nogen af Raadet sit Kongesegl, end ogsaa under sin Rærværelse i Norge, da han dog personlig kunde have Indseende med dets Brug. End mere uvillig maatte han da vel være til en saadan Overdragelse under sit Fravær. Men Kongeseglet maatte, ifølge Tidens Anskuelse, en midlertidig Regjering nødvendig have i Hænde for at kunne handle i Kongens Navn med fuld kongelig Myndighed. En Styrelsesmaade som den her bestrevne var altsaa ikke efter Magnus's Sind, ligesom den vel neppe, under hvilkensomhelst af de antydede Former, ganske fyldeliggjorde den norske Almenhed, eller i dens Dine udfyldte Savnet af Kongens personlige Rærværelse. Den kom ikke heller i den her omhandlede Tid til Anvendelse, i det mindste ikke stadigen eller tilbørlig gennemført.

Men vilde man nu — af de ovenfor gietningsviis anførte Grunde, eller af andre ubekjendte — ikke slaa ind paa denne Udvei, hvilken maa forekomme os at ville have været den naturligeste og mest tidsvarende, saa laa kun tvende andre aabne, der dog begge vare forbundne med store, let isinefaldende Misligheder. Enten maatte Kongen under sin Fraværelse fra Norge vedblive at træffe de for dette Rige fornødne Regjeringsforanstaltninger, ligesaafuldt som om han der var personlig tilstede, og saaledes udfærdige Breve og Forordninger Norge vedkommende og under sit norske Segl fra et fremmed Land, og fjærnet fra alle sine naturlige Raadgivere. Eller ogsaa maatte alle i hans Fraværelse forekommende Regjeringsager henstaa

¹⁾ N. Dipl. I. 212.

²⁾ S. o. f. II. 265, Not. 1.

uafgjorte, og Rigsstyrelsen saa at sige ligge i Dvale, indtil han igjen indfandt sig i Norge. Det første ansaaes vist nok, og det efter hine Tidens Forhold ikke uden Grund, for høist betænkeligt og som noget der let kunde give Anledning til Misbrug og Paavirkning af udenlandsk Indflydelse, ligesom det jo ligefrem streb mod den Grundfætning, at Kongen altid skulde styre med Landets bedste Mænds Raad. Det andet, som i Grunden kan kaldes en Dypgivelse af enhver rimelig Udvei, frembragte uundgaaelig en yderst stabelig Sinkelse og Lammelse i hele Statsstyrelsens Gang.

Der findes Beviis for, at Kong Magnus i den her omhandlede Tid, i det mindste ved een Leilighed, har benyttet den første af disse senest nævnte Udveie. Man finder nemlig, at han i 1336 under sit Ophold i Sverige har havt baade det norske Kongesegl og sin norske Klerk, Paal Styraarsøn, hos sig, og benyttet samme ved Udfærdigelsen af et Kongebrev for Marie Kirke i Oslo, altsaa Norge alene vedkommende, givet i Stokholm den 8de September ¹⁾. Men han synes selv ved denne Leilighed at have sølt nogen Betænkelighed ved Udfærdigelsesmaaden, idet han i Brevets Slutning tilføier, at den indeholdte Bestemmelse „skal staa ved Magt, indtil han selv kommer til Oslo og med de bedste Mænds Raad yderligere kan stadfæste den“. Han har altsaa dengang, som det lader, tænkt sig en Benyttelse af sit norske Segl udenfor Norge ifkun anvendelig til midlertidige Forordninger, hvilke han siden i selve Norge, med sit norske Raads Samtykke, agtede at see stadfæste. Han har følgelig her vallet ogsaa i Brugen af denne Fremgangsmaade og ikke vovet at anvende den i fuld Udstrækning, naturligviis fordi han har frygtet, at den skulde vække Nordmændenes Misshag. Exemplet er desuden — saavidt vides — enestaaende, og man maa saaledes med fuld Føie slutte, at heller ikke den Styrelsesmaade, selv med den Indstrækning Exemplet udviser, er bleven stadig Regel.

Alt synes derimod hentyde paa, at den anden af de senest paapegede Fremgangsmaader har været den stadigst benyttede, — at nemlig Styrelsen i Norge, naar Magnus var udenfor Riget, oftest har været, saa at sige, hovedløs, har enten gaaet sin egen skæve Gang uden nogen høiere Anordning, eller ligget ganske i Dvale. Et Raad var der af Navn, men uden tilstrækkelig Myndighed, og som det lader næsten aldrig ordentligen samlet. Imidlertid handlede Kongebømmets Embedsmænd, hver i sit Omraade, som dem selv bedst tyktes, uden Samhold, og sikkert ogsaa uden stadigt Hensyn til det hele Statslegemes Lary. Naar saa Kongen atter kom til Landet, vaagne de Styrelsen

¹⁾ Dr. Berg. i A. N. S. fasc. 52 No. 2.

for et Dieblit af sin Død. Der holdtes gjerne et større Raadsmøde, en eller anden Regeringsſag blev afgjort, nogle Overlægninger fandt maatte Sted om Rigsſtyrelsens bedre Ordning, hvilke dog ikke ledebe til nogen gennemgribende Forandring, — og derpaa, naar Kongen igjen forlød Riget, ſant Alt tilbage i den gamle Søvn eller Forvirring.

Saaledes tør man viſt, uden at gaa Sandheden for nær, forſtille ſig den indre Tilſtand i Norge under den første Tid af Magnus's Selvſtyrelſe. Et ſtort Gode under denne Tingenes Forfatning var det, at dog den norſke Kirke var vel ordnet, at dens Erkebifkop og Biſkopper vare dygtige og redelige Mænd, og derhos at deres Stilling i Staten og Raadet var ſaadan, at de ved ſin Indflydſelſe haade paa Hovdinger og Almue, ſa paa Kongen ſelv kunde forſtandre meget Dndt, om de end ikke for det første, udenfor ſit egentlige Omraade, Kirken, kunde drive nogen væſentlige Forbedringer igjennem. Erkebifkoppen, ſom Hellig Olaf's kirkelige Repraſentant og den første Mand i Riget næſt Kongen, frembød altid en Magt, ſom man ſaa op til med Frefrygt, og ſom var i Stand til at danne et Slags Samholdskraft i Statſlivet, naar Kongedømmet aldeles glippebe. Et ſtort Gode var det ogſaa under diſſe Omſtændigheder, at den dommende Myndighed i Norge var ſelvſtændig ordnet og ikke tillængte Kongedømmets ſlabige Indblanding for at gaa ſin lovlige og ædvelige Gang; ligesom og at Loven for det private Livs Vedkommende, overhovedet ſynes at være holden i Agt og i Ære af de norſke Stormænd, der endnu ikke havde vant ſig til at ſtille ſig over den, til at anſee den givne for at rette Bønder og Almuesmænd imellem, men ikke for ſig, — noget der paa det nærmeste var blevet raadende Anſuelse i Sverige og Danmark.

79.

Riksdagiet i Norge med Rigsſtyrelſen kommer til Udbrud, men dæmpes dog igjen tilſyneladende. Erkebifkop Paal og end mere Biſkop Paakon af Bergen ſee Indbydſelſe paa Statſberet's Gang i Norge. Provinſialconcilium i Ahdarø i 1241. Biſkopsliſter.

Var nu den indre Tilſtand i Norge ſaadan ſom den næſt ovenfor er ſkildret, var Rigsſtyrelſen ſaa ſlav og magtesløs, — maatte viſt nok de bydere Tænkende blandt Folket med Grund frygte en mørk Fremtid, hvis der ikke ſnarligen blev raadet Bod paa den herſkende Uorden. Men det var, ſom allerede udviklet, ikke ſaa let at finde en henſigtsvarende Raade, der paa eengang kunde forbeſtgiøre haade Konge, Raad og Menigmand.

Vi have ſeet, at flere Udveie bleve forſøgte, men at Forſøgene,

der levedes af en famlende Haand, steds kun bleve halv gennemførte, og derfor nødvendig maatte strande. Heri aabensbarede sig, meer og meer Magnus's Mangel paa Styrekraft og Bestemthed. Det er klart, at han med en vis Ihardtighed holdt paa den abstrakte Kongedømmets Myndighed, som i Norge baade Lov og Follemening tilkjendte ham; men han foreskød ikke at benytte den til at indføre nogen sædlig Styrelsesorden. At han ikke — hvad man i Norge i 1336 mest synes at have ønsket — opgav Sveriges Krone og Rige for ganske at ofre sig til Norge, det kan af flere Grunde undskyldes. Han vilde nemlig paa den Raade ikke alene have sluppet sig af Hænder en Magt, som det maatte smigre hans Forsængelighed at eje, men han vilde ogsaa ligesom have søget sin Forpligtelse mod hiint Rige, som dog ved Valg havde betroet sit Kongedømme til ham, medens han endnu var et Barn, som endog havde i sin Tid mod Tro og Love opoffret Kongesønnen Magnus Birgersøn for at afkøbe Magnus Eriksson Kronen¹⁾. Men skød han fast paa at beholde begge Riger, saa maatte han ogsaa sørge for, at Norges billige Krav paa en ordentlig Styrelse bleve opfyldte. Dette ventede man, som det lader, forjævedes under Kongens Ophold i Norge i 1337—1338; han forlod igjen Riget uden at have søiet nogen Foranstaltninger for Rigsstyrelsen under sin Fraværelse.

Men havde man hidtil baaret over med Magnus's Vallens og Raadvildhed med Hensyn til Rigsstyrelsens Ordning, saa gav sig nu endelig det ulmende Misnøie Lust, og det netop paa en Tid, da det var uroligt baade i Sverige og Skaane²⁾. Der var et Parti blandt de norste verdslige Hovdinge, der synes at have i Stillehed nærret den samme Aand, som lod sig tilsyne i Urolighederne i 1333; og dette Parti satte sig nu i Bevægelse baade med Ord og Handling. Som dets Hovedmænd optraadte atter begge Høfthorsønnerne, Jon og Sigurd, den sidstnævnte yngre Broder uidentivt virksomt, og ved Siden af dem Brødrene Ivar og Finn Ogmundssønner. Erling Bidkunsøn synes derimod denne Gang at have holdt sig tilbage; men hans Søn, den unge Bjørne Erlingsøn, der ellers var Kongen meget hengiven, stillede sig paa de Misfornøiedes Side, dog rimeligviis mest for ved sin personlige Indskydelse hos Kongen at virke til Fred. Man seer ogsaa at Biskop Haakon af Bergen, hvis oprigtige Velvillie for Kongen fremlyser af alle hans Breve, ikke misbilligede Bjørnes Virksomhed, men anbefalede ham Klogskab og at have sin hæderlige Slegts Ære for Die³⁾. I Slutningen af

¹⁾ S. o. f. II. 190.

²⁾ I Brev af 15de Mai 1338 fra Biskop Haakon til Hr Erling Bidkunsøn siger Biskoppen, at han fra Biskoppen af Samar har faaet skrift Underretning om, „at det skaar meget ilde til i Sverige og end værre i Skaane.“ Sml. V. 117.

³⁾ Sml. V. 133.

August 1338 holdt de misforniede Hovdinger et Røde i Lundberg, og derpaa for Bjarne Erlingsøn i Følge med en Gunnar holdt paa deres Alles Begne til Kongen, uidentivl for at gjøre denne alvorlige Forstillinger. Men dermed ubrettedes Intet. Kongen synes endog at have optaget deres Andragende meget ilde; thi han lod Gunnar sætte i Fængsel, hvorfra dog Bjarne snart befriede ham ¹⁾.

Denne Kongens Afsærd maa have forøget den oprørske Bevægelse. De misforniede Hovdinger manglede ikke Hjelpeindler, og Sigurd Hafthorsøn havde det vigtige Slot Alersborg i sine Hænder. I Begyndelsen af 1339 maatte Kongen finde sig i at underhandle med dem, snarere som Egemænd end som Underfaatter. Et Røde fandt den 13de Februar Sted i Clara i Bistergoiland mellem Kongen, som just da havde en Deel af sit svenske Raad samlet hos sig, og Sigurd Hafthorsøn. Her blev en Stillsand sluttet, ganske som mellem tvende Partier, der laa i aabenbar Feide. Kongen lovede den næstkommende 15de August at indfinde sig paa Baahus Slot, ligesom samtidig Ivar Dgmundssøn og Sigurd Hafthorsøn skulde komme til Konghella By; og da skulde de underhandle om at gjøre en Ende paa Fjendtlighederne dem imellem. Fra begge Sider skulde man ogsaa i Mellemtiden sørge for, at „alle Kongens Raadgivere og andre de Fornemste af Norges Rige, baade Lærde og Læge“ samledes til denne Underhandling. Det tilstedeværende svenske Raad var Forlover for Kongen ved denne Stillsands Afsluttelse, ligesom og for et Leide, Kongen samme Dag tilstod Ivar Dgmundssøn og Sigurd Hafthorsøn, hver med 30 Følger, at indfinde sig hos Kongen, hvor og naar de selv vilde, for at underhandle med ham, hvilket Leide skulde gjælde fra Udstedelsesdagen indtil næstkommende 29de September ²⁾.

I Martis Maaned 1339 drog Bjarne Erlingsøn til Kongen, som rimeligviis endda har opholdt sig i Sverige ³⁾. Bjarnes Hensigt hermed har maaskee været den, at hindre mulige Misgreb af den letfædige Magnus under de nuværende spendte og farlige Forhold. Længer ud paa Aaret finder man Magnus i Skaane, hvor han var i Helsingborg den 1ste Mai ⁴⁾. Samme Afsra udstedte han den 9de Mai et Brev vedkommende Norge, nemlig et Vernebrev for sin Moders, Hertuginde Ingebjørgs, Gods i Bergens Fehirdsle. Dette er skrevet af en Nordmand, rimeligviis en af Kongens Klerker, og beseglet i Kongens Nærværelse. Altsaa maa Magnus dengang have haft sit norske Segl med sig udenfor Riget ⁵⁾.

¹⁾ Smf. V. 129 ifrt. m. 133; Udtrykkene i Bisshop Haakons Brev ere dog noget dunkle. ²⁾ Smf. V. 564—567. ³⁾ Bp. Haakons Br. af 11te April 1339. Smf. V. 187. ⁴⁾ Sv. Dipl. IV. 657; Lappend. II. 357. ⁵⁾ R. Dipl. II. 196; Sv. Dipl. IV. 659.

Imidlertid udgik, ifølge hvad aftalt var i Stara, Kalbelse fra Kongen og Ivar Dgmundsson til Norges fornemste geistlige og verdslige Hovdinger, at de skulde indfinde sig til Underhandlingerne i Baahus den 15de August. Biskop Haakon af Bergen modtog Kongens og Hr. Ivars Kalbelsesbrev allerede den 12te orts. Kongen yttrede i sit, at Mødet var berammet „til Almuens Vn og Nytte,“ og han bad Biskoppen indstændigen at komme „saamt han vilde gjøre noget for Kongens og Rigets Skyld“. Dgsaa var „had og raadebe“ ham i sit Brev til at møde¹⁾ Dertil opdrædes han ligeledes paa det mest indtrængende af Bjarne Erlingsson, der var Biskoppen meget hengiven, ligesom denne igjen nærede Gudhed for Bjarne²⁾. Det lader saaledes som om man fra Sider har bestet sine Dine paa Biskop Haakon, og ventet sig noget af hans meglende Optraeden, da han besad Kongens særdeles lid og paa den anden Side stod i Venstabsforbindelse med de mest vendende af Modstandspartiets Hovdinger. Bjarne Erlingsson især, selv var optraadt som en Fredsmægler, maatte ønske den indflydelige Biskops personlige Medvirken. Den kloge Biskop synes imidlertid ikke at have lovet sig særdeles store Følger af det Hele, og nok at have villet indblande sig i Sagen, skønt han til Bjarne ercedede, „at han gjerne vilde indfinde sig, om han kunde stifte noget Vn, Bjarne til Behag og Norges Rige til Ære“³⁾.

Kongen kom til Baahus til den bestemte Tid. I det mindste ser man, at han har været der tilstede den 23de August, da han fra udstedte et Brev for Chorsbrødrene i Nidaros, der er bestet i hans Nærværelse⁴⁾. Man maa ogsaa antage, at det opsættede Partis Hovdinger og flere Stormænd have indfundet sig, da det er, at „Thingsstevne“ holdtes paa Baahus fra 8de til 29de September (fra senere Mariemesse til Michaelsmesse)⁵⁾. Er den heri vænte Tid rigtig, da maa det store Raadsmøde være blevet udsatger end først var bestemt; og Anledningen hertil har da igjen rimeligt været, at hverken Erkebiskoppen eller Biskop Haakon naaede til den fastsatte Tid, men endnu den 28de August laa veirfaste i rgheden af Lindesnæs⁶⁾. Hvorledes forresten Underhandlingerne i Baahus løb af, vides aldeles ikke. At de have ført til noget kommen tilfredsstillende Endemaal, derom maa man tvivle. Vi-

¹⁾ Bp. Haakons Brev af 29de Marts 1339, SmI. V. 136. ²⁾ Bp. Haakons Brev til Bjarne af 11te April 1339, SmI. V. 137. ³⁾ SmI. V. 137.

⁴⁾ Orig. perg. i A. M. SmI. fasc. 2 No. 2 C. ⁵⁾ Jøf. Ann. 250. ⁶⁾ Bp. Haakons Brev af 28de August til Erling Vidkandsen, SmI. V. 140. Biskoppen var da i Ulvøysund (ved Ulvø noget øst for Christianssand) og Erkebiskoppen i Selsøerne (Selsø, strax vestenfor Lindesnæs), begge finkede ved Modvind.

naa, og blandt dem Biskop Haakon. Erling Bidkunsøn var blandt de Tilfaldte; men da han ikke kunde indfinde sig for ved den 2de Juli, fandt man det uhensigtsmæssigt at afsente hans Komme, og i Slutningen af Juni Maaned begyndte Erkebiskoppen Forhandlingerne om Mynten med de Raadgivere, som vare komne tilstede. En Forringelse af Mynten blev af Forsamlingen besluttet, „dog med Forbehold af Kongens høieste Afgjørelse“; og Beslutningen blev af Biskop Haakon ved Brev af 1ste Juli tilsendegivet Kongen med Anmodning om dennes hastige Stadfæstelse. Biskop Haakon meddeelte ogsaa under samme Dag Erling den fattede Bestemmelse med et Slags Undskyldning for, at man ikke havde opbiet hans Komme. Det Hele var aabenbare en af den Lids daarlige Finansoperationer, nemlig ved Myntforringelse og tvunget Myntverd at drøie Pengene i Kongens Kasse. Biskoppen tilsendegav selv dette i sit Brev til Kongen, idet han lægger ham paa Hjerte at stadfæste Bestemmelsen: „ellers — siger han — tro vi, at det vil falde Eders Fehirde vanskeligt at gjøre store Udbetalinger af liden Indtægt“ ¹⁾.

De her omtalte Forhandlinger oplyse godt Bestaffenheden af Kongens Fuldmagt til Erkebiskoppen og Maaden hvorpaa den er bleven fortolket af dem, der uidentvivel vare bedst indvieede i Kongens Anskuelser. Fuldmagten angik for det første ikke Rigsstyrelsen i Almindelighed, men blot Afgjørelsen af visse navngivne Styrelsesanliggender; og dernæst fortolkedes den som forbeholdende Kongen den endelige Stadfæstelse af de fattede Bestemmelser. Den var altsaa i tvende vigtige Stykker indskrænket. Man kan passende stille Kongens Fremgangsmaade heri ved Siden af hans ovenberørte Fremgangsmaade, naar han benyttede sit norske Segl udenfor Norge ²⁾, og deraf udbrage Kongens egentlige Mening med den Erkebiskoppen givne Fuldmagt: — Kongen skulde have Ret til, udenfor Norge, at udstede midlertidige Anordninger dette Rige vedkommende under sit norske Segl, dog saaledes at de kun fik blivende Gyldighed, naar hans norske Raad senere under hans Dphold i Norge samtykte dem; Raadet derimod, eller dets Formand eller enkelte af dets Medlemmer, skulde, dog kun ifølge Kongens særlige Bemyndigelse, og for de af ham opgivne Tilfælde, have en lignende Ret under Kongens Fraværelse, saaledes nemlig, at Kongens senere Stadfæstelse forbeholdtes, for at det Anordnede kunde saa varig Gyldighed. Man seer let, at denne Ordning af Rigsstyrelsen, om end et Stridt paa Forbedringens Bane, alligevel holdt Kongen Wien aaben til mangehaande Vilkaarligheder, ligesom den ingenlunde afgav

¹⁾ Bp Haakons Brev til Kongen og Erling, Eml. V. 148—151.

f. II. 269.

²⁾ E. c.

et tilstrækkeligt Forebyggelsesmiddel mod Slappelse og Standsning i Statsverfets Gang.

Effent Erkebiskoppen ved denne Feilighed egentlig var den, som Kongen i Navnet betroede Ledningen af Kongedømmets Anliggender, saa synes dog Biskop Haakon at have været den Mand blandt Norges Hovdinge, til hvem Kongen med størst Tillid henvendte sig, for at søge Raad og Understøttelse i Regjeringsager. Der synes ikke at have manglet avindsyge Personer, der stræbte at nedfælde Biskoppen i Kongens Dømmeme. Men Kongen var — som det lader — i dette Stykke ikke saa let at besnaffe, og Biskoppen vidste at forsvare sig. I et Brev til Kongen af 1ste Marts 1340 nævner Biskoppen udtrykkelig Guttorm Paalsøn, Provst til Apostelkirken i Bergen, som den der havde travlt med at sætte ondt for ham hos Kongen ved at fortælle denne meget og mangt om Uret, som Biskoppen og Kirken i Bergen skulde gjøre sig skyldig i. Biskoppen figter imidlertid Provsten ligefrem for heri at vise Egnagtighed og Brangvisshed og yttre, at Gud nok engang vil lade det komme for Dagen, hvorledes det egentlig faar til med den Trost, Guttorm hyllter mod Kongen og dennes Benner ¹). Magnus viste hvorlidet Indtryk Provstens Snat gjorde paa ham derved, at han længer ud paa Aaret befalede denne, der maa have bestyret Bergens Fehirdsle, for Gunnar der blev Fehirde, at aflægge Regnskab for Indtægterne af nævnte Fehirdsle til visse af Kongen opgivne Mænd, saaledes at Biskop Haakon førte Overtillsyn med Dpgjøret, — noget som denne dog bad sig fritagen for, da han, som han sagde, var ukyndig i flige Sager, men vel egentlig ikke har villet have noget hermed at gjøre i dette Tilfælde paa Grund af sit Forhold til Provsten ²). Senere undlod nemlig ikke Biskoppen at give Kongen gode Raad med Hensyn til de omtalte Indtægter, med hvis Opbørsel i det Hele det stod saare ilde til.

Under Bergens Fehirdsle laa flere Dele af Riget end netop Bergens Biskopsdømme, saaledes Haalogaland og de vestlige Staklande; og de kongelige Indtægter af disse skulde selvfølgelig med Rette afgives til Kongens Fehirde i Bergen. Men nu var det Tilfælde, at Kongen, rimeligviis for at omgaa det Indseende, Raadet burde have med Kongedømmets Indtægters Anvendelse til Rigets eget Gavn, havde befalet de underordnede Opbørselsbetjente i hine Rigets Dele at bringe Indtægterne umiddelbart til ham selv og ikke aflægge Regnskab til nogen Anden. Og uagtet han saaledes unddrog Bergens Fehirdsle en Deel af de Indtægter, som burde tilflyde den, synes baade han og Dronningen at have gjort store Fordringer paa samme. Dette indfaa

¹) Eml. V. 147. ²) Bp. Haakens Brev til Kongen af 21de Juli 1340, Eml. V. 151—153.

Bisdommen var galt og til Skade for Kongen selv, som det ved en saadan Fremgangsmaade var let at bebrage. Allerede i sit Brev til Kongen af 1ste Juli 1340 angaaende Ordningen af Mynten bad han ham overveie, hvorledes en bedre Indretning kunde gjøres med Bergens Fehirdse ¹⁾; og i et senere Brev af 8de August samme Aar udtalte han sig bestemt om de Misgreb, som fandt Sted. Kongen — siger han — var ubetvivel af Gunnar (Fehirden) underrettet om, hvorledes det skod til med de kongelige Indtægter i Bergens Fehirdse. Næsten alle Opbørselsmænd, som komme baade nordensfra (fra Haalogaaland) og vestensfra (fra de vestlige Skatlande), paaspyde, at Kongen har budet dem at bringe det Opbaarne til ham selv og ikke staa nogen Mand Regnskab eller Ansvar derfor uden ham. Dette finde de sig vistnok fortræffelig tjente med, da det jo er Kongen ubekjendt, hvor store Indtægter der falde paa hvert Sted og hvori de bestaa; han maa tro dem paa deres løse Ord, og da kommer det an paa, hvor rebelige de selv ville være. Bisdommen skulde ansee det for langt tjenligere, at disse Opbørselsmænd aflagde fuldt Regnskab for Fehirden, og denne igjen bragte det Indkomne til Kongen paa hans nærmere Bud. Skal Fehirden ikke tage meer end som falder i Bergens Bisdomsdomme alene, vil det falde ham vanskeligt at tjene Kongen og Dronningen som ret og sømmeligt kunde være. Brevet ender med det Ønske, at Kongen om dette og Andet vidste saa god Bested som maatte behøves ²⁾.

I samme Retning yttrede Bisfop Haakon sig i et senere Brev til Kongen af 3die November 1340. Bisdommen skulde tro — heder det her — at det var bedst, at Indtægterne fra ethvert Sted afgaves til Kongens Fehirden i Bergen, som derfor skulde gjøre fuld Rigtighed og Regnskab, saaledes at Kongen deraf kunde erfare, naar hans Indtægter minke eller vore. Fehirden skulde da siden lade det komme an paa Kongens nærmere Bestemmelse, hvorledes Indtægterne skulde anvendes. Bisdommen kan med Sandhed sige, at Gunnar (Fehirden) har vist sig i Kongens Trinder som en brav Mand, og han har nu et Kjendskab til Forholdene i sin Fehirdse, som er Kongen nyttig. Derfor tror Bisdommen, at det vil være skadeligt at omstifte ham med en anden. Thi Kongen bør i dette Embede beholde een og samme Mand, saalænge han har Tiltro til denne, og Manden viser sig Tiltro verdig ³⁾.

Man seer altsaa, at Bisfop Haakons Raad til Kongen i denne ganske vigtige Styrelsessag har været, at han skulde lade alle Opbørsler af Kongedømmets Indtægter nærmest gaa til vedkommende Fehirdse, og lade Fehirden, som forstod samme, gjøre noie Regnskab

¹⁾ Smf. V. 149—151.

²⁾ Smf. V. 153.

³⁾ Smf. V. 157.

for det Modtagne og derpaa besørge Anvendelsen efter Kongens Bud, Det vides ikke, om Magnus har fulgt Biskoppens Raad; men hvad enten han har fulgt det eller ikke, saa var Raadet i sig selv godt, og Biskoppen ogsaa derved et flarsomt Statsmands Raad, end da han tilroede eller samtykte Rytternes Forsiggelse. Og dog findes han ogsaa med Hensyn hertil sin Undskyldning i Landslovens vænge Begreber om Rytternes og Rytretternes sande Betydning.

Denne Indskyldelse Biskop Haakon har ovet paa Landstyreffen, i det mindste inden for Biskopsdømmets Grænser, og hvilken ovennævnet Rytterighed Kongen der maa have betrukket ham, efter ogsaa disse Forhandlinger i det følgende Aar 1341. Lybakterne fandt, at deres andre Handeltrettigheder i Norge ikke bleve ret overholdte, at de bleve belængede med u tilbørlige Afgifter, og at deres Handlande blevs forvættede af Kongens Mand. De indgave Klage herover til Kongen under denes Ophold i Sverige. Kongen svarede dem, først, ved et Brev fra Stockholm af 4de Mai 1341, at han intet herover kunde afgjøre, for han selv kom til Norge, hvor de da maatte henvende sig til ham; men senere under 10de Mai anbefalede han dem, at sandske Fuldmægtige til Bergen ved næstkommande St. Hans, da Kongen skulde byde sin Ridder Hr. Erling Bidfunson og sin Fehiden i Bergen at træde sammen med dem for at underhandle og træffe Overenskomst med Hensyn til de indgivne Klagepunkter ¹⁾.

To lybteffte Sendebud indfandt sig ogsaa i Bergen ved den bestemte Tid med Anbefalingsbrev af 14de Juni fra Raadet i Lybel til Biskop Haakon ²⁾. Men hverken Hr. Erling eller Fehiden vare tilstede, og man skulde næsten tro, at de ei have modtaget nogen bestemt Befaling fra Kongen med Hensyn til Underhandlingen. Biskop Haakon, som ved Brev af 13de Juli underrettede Erling om Sendemændenes Ankomst, yttreer nemlig heri, at Erling selv maa vide Besteb, om hvad der er ham paalagt i denne Sag. Han finder det paaefligt for Kongens Skyld, at der blev handlet i Overensstemmelse med hvad han havde tilskrevet Lybakterne, eller at der i det mindste blev gjort en høflig Undskyldning, paa det at man ikke allfor meget skal klage over Kongens Glemsomhed ³⁾. For det første blev der saaledes intet af Underhandlingen.

Biskoppen meldte Kongen ved Brev af 23de Juli de lybteffte Sendemænds Andragende, samt at hverken Hr. Erling eller Fehiden vare tilstede i Bergen, og udbad sig Kongens nærmere Bestemmelse ⁴⁾. Da nogen saadan senere er indløben, og om tilfølgte samme Underhandlingen er kommen i Gang, vides ikke. Men om saa har været, har den

¹⁾ Lappenberg II. 372. ²⁾ Smil. V. 572. ³⁾ Smil. V. 573. ⁴⁾ Smil. V. 162.
⁵⁾ Smil. V. 163.

neppe ledet til nogen endelig Afgjørelse af Sagen. Thi i 1342 findes der at have været aabenbar Fejde mellem Kongen og de nordtydske Stæder, blandt hvilke ogsaa Lybet ¹⁾, og under samme Aar fortæller en Annal, at mange Tydskere i Bergen bleve dræbte af Hr. Bjarne, der neppe kan være nogen anden end den oftere omtalte Bjarne Erkingsson ²⁾. Fejden sluttede først ved en Fred til Helsingborg den 17de Juli 1343 ³⁾.

Ogsaa her aabnes os et Indblik i den norske Rigsstyrelses uordentlige Gang, og vel tillige i Kongens letfindige og skjodesløse Færd i de vigtigste Statsanliggender, — en Færd, som vi see Biskop Haakon gjerne efter Evne vilde dække.

I 1341, om Høsten, holdt Erkebiskop Paal atter et Provinzialconcilium i Nidaros. Biskop Haakon af Bergen modtog Raldelse den 31te Juli, men synes ikke at have mødt personligen; i det mindste udnævnte han ved Brev til Erkebiskoppen af 20de August tvende af sine Chorsbrødre til at møde for sig, hvis det skulde blive umuligt for ham selv at komme ⁴⁾. Ingen Bestemmelser ere levneble fra dette Concilium. Man ved kun, at det der blev afgjort, at Erkebiskoppen det næste Aar skulde visitere det hele Rige. Ved Brev af 27de Januar 1342 underrettede han Biskop Haakon af Bergen herom, samt om at han til Sommeren vilde visitere Bergens Biskopsdomme og begynde med Firdafylke, hvor han vilde indfinde sig den 1ste Mai. Haakon forkyndte igjen dette ved en Rundskrivelse til sin Geistlighed af 4de April og ved en lignende af 17de samme Maaned til Geistligheden i Firdafylke ⁵⁾. Allerede forud, i 1341, havde Erkebiskoppen affendt en af sine Chorsbrødre ved Navn Aslak til Island for at visitere begge dets Biskopsdommer, og denne kom tilbage fra sin Visitation i 1342 ⁶⁾.

I Forbindelse med sin Visitationsreise satte Erkebiskoppen uden tvivl et nyt Provinzialconcilium, hvilket han ved Raldelse fra Nidaros af 18de Januar 1342 sammenkaldte til Bergen den 1ste August, ved hvilken Leilighed ogsaa den udvalgte Biskop til Staalholt skulde indvies ⁷⁾. Men hverken kom Visitationsreisen til at gaa for sig, eller Conciliet til at afholdes saa tidlig som bestemt var. Den 4de Mai var nemlig Erkebiskoppen endnu i Nidaros, hvorfra han udstedte en Skrivelse, der udsatte Tiden for Conciliet til omkring samme Aars 15de August, og bestemte Konghella til Samlingssted. Dette stede — som i Brevet siges — af Hensyn til Kong Magnus's Dnske, paa samme Concilium at forhandle adskillige vigtige Sager Norges Rige

¹⁾ Suhm D. S. XIII. 66.   ²⁾ Isl. Ann. 260.   ³⁾ Lappent. II. 373.

⁴⁾ Bp. Haakons Breve af 13de og 20de August 1341, Sml. V. 163, 164.

⁵⁾ Suhm D. S. XIII. 59 (eft. Barth. Mfr. E. 488).   ⁶⁾ Isl. Ann.

256, 258.   ⁷⁾ Suhm D. S. XIII. 60 (efter Barth. Mfr. E. 493).

vedkommende. Forresten tilfagdes Biskopperne at møde personligen, og deres Kapitler ved Fuldmægtige, og paamindebes de særligen om at indfinde sig, som havde forestaaet Indsamlingen af Peterspen- gen, for at aflægge Regnskab. Kalbessesbrevet til Biskop Haakon af Bergen er bevaret i den Mebbelelse af paafølgende 2de Mai, hvilkten han derom gjorde sit Kapitel ¹⁾).

Med denne Tid indtraf igjen Biskopskifte ved flere af de under Nidaros's Provins hørende Biskopsstole. — I 1341 den 16de Marts døde Biskop Jon Eindridesøn ²⁾) af Staalholt efter en kort Em- bedsforelse, under hvilkten intet synderlig mærkeligt findes at være fore- gaaet ³⁾). I hans Sted valgtes det følgende Aar 1342 en Klostermand, Broder Jon Sigurdsøn, der synes at have været en Jøslænding, og altsaa vel paa en eller anden Maade har været anbefalet fra sin Fædrenes til at blive den afgangne Biskops Eftermand ⁴⁾). Det var denne Jon Sigurdsøn, hvis Indvielse Erkebiskoppen havde bestemt at skulle foregaa paa det tilfagte Concilium i Bergen ⁵⁾). Dog maa med Conciliet ogsaa Indvielsen være bleven udsat; thi den findes først at være foregaaet det følgende Aar.

Ligeledes i 1341, den 12te August, døde Biskop Egil Gyolfs- søn af Hole ⁶⁾). Annalerne give ham det Vidnesbyrd, at han var en forstandig Mand haade i aandelige og verbølige Anliggender, streng i Seber og Levemaade, samt omhyggelig for at berige sin Kirke uden dog derfor at betyngte sin underordnede Geistlighed. Der bemærkes endog udtryffeligt om ham, at han paa sine Visitationkreiser ingen Gaver vilde modtage, hvilket ellers var Biskoppernes Sedvane og til- ladt ifølge Kirkens Lov. Til hans Eftermand valgtes, naturligtviis af Erkebiskoppen og Nidaros's Kapitel, i 1342 Dm Aðlak'søn, Thorsbroder af Stavanger ⁷⁾), hvis Indvielse heller ikke foregik før i det paafølgende Aar. Med Biskopperne Jons og Egils Død i eet og samme Aar blev Jøsland aldeles biskopsløst, og det netop som Erkebi- skoppens Visitator, Aðlak, ankom did ⁸⁾). Derfor skal der heller ikke være blevet noget af dennes Visitation, og han drog som før fortalt allerede i 1342 igjen tilbage til Norge ⁹⁾).

I 1342 døde den i mange Henseender mærkelige Biskop Haakon af Bergen ¹⁰⁾). I ham tabte hans Kirke en lærd og nidkær Forstan- der, ligesom Kongen en tro, oplyst og dygtig Raadgiver. Hans ofte anførte Breve have i det sidste Aarti afgivet en uvurderlig Rilde til

¹⁾ Barth. Afr. E. 293—295, jfr. Suhm D. S. XIII. 60. ²⁾ S. o. f. II. 258. ³⁾ Jøsl. Ann. 252; Finn. Joh. II. 97—99. ⁴⁾ Jøsl. Ann. 256, 260; Finn. Joh. II. 99. ⁵⁾ S. o. f. II. 280. ⁶⁾ S. o. f. II. 240; Jøsl. Ann. 256; Finn. Joh. II. 194. ⁷⁾ Jøsl. Ann. 250; Finn. Joh. II. 196. ⁸⁾ S. o. f. II. 280. ⁹⁾ Finn. Joh. II. 97, 194. ¹⁰⁾ Jøsl. Ann. 258.

Landets og Kirkens Historie, som de ogsaa afprøve Forfatterens egen Karakter, i hvilken Mildhed, Dverbærenhed, Forligelighed og Oprømt-
hed synes at have udgjort Hovedtræk. Hans Dødsdag kendes ikke. Det sidste Brev af ham, som er bevaret, er af 28de Mai 1342 ¹⁾; den Dag har han altsaa overlevet. Til hans Eftermand valgtes, rimeligviis inden det bergenske Kapitels Midte, en vis Magister Thorstein, om hvis foregaaende Levnetsomstændigheder intet vides, undtagen at han ifølge sin Magistertitel maa have studeret i Udlandet ²⁾. Tiden for hans Valg kendes ikke, hvad enten det nu er foregaaet i 1342, eller først i det følgende Aar, i hvilket sidste han blev indviet.

I samme Aar 1342 døde ogsaa Biskop Erik af Stavanger. Til hans Embedsvirksomhed kendes lidet foruden hans tidligere omhandlede Strid med Abbed Erik af Ulstein, hvilken stiller Biskoppens Karakter i et noget tvetydigt Lys ³⁾. Til hans Efterfølger valgtes i samme, eller i Begyndelsen af det næstfølgende Aar, den oftere for omtalte Guttorm Paalsøn, Provst til Apostelkirken i Bergen.

Ved denne samme Tid maa ogsaa Færøernes Biskopsstol have været ledig, rimeligviis ved Biskop Signars Død ⁴⁾. Men Aaret for denne vides ikke. Kun finder man, at i 1342 eller 1343 en vis Halvard ⁵⁾, til hvem man forresten intet kender, maa være valgt til Færøernes Biskop, eftersom han regnes blandt de Biskopper, som i sidstnævnte Aar indviedes.

I 1343 foregik nemlig, som allerede antydet, alle de ovennævnte fem nye Biskoppers Indvielse, uden at dog Tiden eller Stedet opgives ⁶⁾. Ogsaa en siette Biskop blev dette samme Aar valgt og indviet, nemlig til Garde paa Grønland, en vis Jon Eriksson med Tilnavnet Skalle, som maa have tilhørt en eller anden Klosterorden, da man senere finder, at han kaldte sig: „Broder Jon“. Med denne sidste indtraf dog et ganske underligt Tilfælde. Da han indviedes troede Erkebiskoppen, naturligviis paa Grund af Underretninger, som han ansaa for fuldkommen paalidelige, at Biskop Arne, der i 1314 indviedes til Grønlands Biskopsstol ⁷⁾, var død. Men siden spurgtes det, at Arne endnu levede ⁸⁾. Jon Skalle kom saaledes ikke for det første i Besiddelse af den Biskopsstol, til hvilken han var valgt og viet, men forblev i Norge.

¹⁾ S. o. f. II. 281. ²⁾ Jørl. Ann. 260. ³⁾ S. o. f. II. 248—250. ⁴⁾ S. o. f. II. 173. ⁵⁾ I den gamle Biskopverste i Langes Tidstr. V. 44 nævnes Signars Efterfølger: Casuarbr, men rimeligviis er dette kun en Feilskrivning for Halvard, hvilket sidste har Annalerne selv sig (Jørl. Ann. 260). Naar forevrigt her nævnes blandt de i 1342 døde Biskopper ogsaa en Halvard, saa er dette uden tvivl feilagtigt. I ethvert Fald kan dermed ei være ment Halvard af Hamar; thi ham finder man nævnt i flere Breve lige til 1349. ⁶⁾ Jørl. Ann. 260. ⁷⁾ S. o. f. II. 172. ⁸⁾ Jørl. Ann. 260.

Om de tvende norske Biskoppers, Haakons og Erifs, Død eller andre mellemkommende Hændelser kan have bevirket en Udsættelse af det til 15de August 1342 berammede Provinzialconcilium i Konghella, lader sig ikke afgjøre. Men at en Udsættelse har fundet Sted, bliver høist rimeligt, da man ingensteds Dplysning finder om dets Afholdelse, eller om hvad der er blevet forhandlet, uagtet det, som ovenfor sagt, hed sig, at Kongen paa Conciliet vilde foredrage vigtige Sager. Den lange Henstaaen ikke alene med den nye skattholtske Biskops, men med alle de senest valgte Biskoppers Indvielse gjør ogsaa en saadan Udsættelse trolig. Man ved heller ikke den ringeste Besteb om, hvorvidt Erkebiskoppens almindelige Visitation er kommen til at gaa for sig, og om han i den Anledning om Sommeren 1342 har været syd i Landet. Den paafølgende Vinter er det sikkert, at Paal har været nord i sit eget Biskopsdømme; thi den 1ste December 1342 (1ste Søndag i Advent) finder man, at han har visiteret Steins Kirke i Drkholafylke. Han var ved denne Leilighed i Følge med tvende Chorsbrødre af Nidaros, Thorstein Eriftsøn og Sigurd Andresøn, samt havde en Notarius eller Skriver, Thorer Gunnarsøn, med sig. Erkebiskoppen spurgte „efter gammel Sedvane“ de Bønder, som vare komne til Kirke og med deres Børn til Fjerning eller Confirmation, om de havde nogen Ting at klage paa „Provster, Prestes, Klerker eller andre hans Tjenestemænd,“ da han i saa Fald vilde gjøre Ret for, hvad de kunde have forset sig, og straffe den Skyldige. Men Bønderne svarede, at de ei havde paa Noget at klage, og havde ei heller klaget paa Noget, „hverken de som paa Frostathing vare i Sommer, eller andre,“ men Alle takkede Erkebiskoppen og sagde, „at hans Prestes og Mænd vare dem til Hjælp i alle gode Ting“¹⁾. Man lærer her at kjende en ikke uvigtig Forretning, som „ifølge gammel Sedvane“ paalaa Biskopperne ved deres Kirkevisitationer, nemlig offentlig at indhente Sognemændenes Erklæring om, hvorvidt de havde noget at klage paa de geistlige Embedsmænds Fremfærd imod dem.

Hvad forresten angaar Provinzialconcliets videre Udsættelse, da er den i sig selv ganske rimelig ifølge de i 1342 stedfindende Forhold. Gjøringen truede nemlig paa den Tid baade i Norge og Sverige med et Udbrud, uden at dog endnu i August Maaned, da Conciliet var samlet, Alt synes at have været ganske forberedt fra Hovdingernes Side til det afgjørende Skridt. Under en saadan Spænding har vel neppe Kong Magnus fundet sig oplagt til at forhandle med de norske Biskopper, og disse fra sin Side kunne vel ogsaa have ønsket at see

¹⁾ Kundgjørelse, udstedt af de tre førstnævnte Mænd samt ni andre, Dr. perg. A. M. S. fasc. 10 No. 5.

en mere bestemt Bending af Sagernes Gang, især i Sverige, før de valgte sit Parti i Norge. Det forventede Udbrud lod imidlertid ei længe vente paa sig.

Missionet med den bestaaende Lingenes Orden havde, som det lader, i de seneste Aar været i stadig Tilvæxt baade i Norge og i Sverige, og i begge Riger synes de mest raadende Hovdinge efterhaanden at være komne til den Overbeviisning, at det ikke var Kong Magnus's Ubuelighed alene, som voldte Styrelsens uordentlige Gang, men ogsaa selve de tvende Rigers Forening, idet denne, under de stedfindende Forhold og Statsindretninger, ikke tillod Kongedømmet at indtage sin rette Plads i noget af dem. Og saaledes kom omsider det Forfæt til Rodenhed i begge Lande, at udvirke eller i det mindste forberede en Ophævelse af Foreningen.

80.

Norges og Sveriges Afvikelse forberedes og fastsætted, idet Kong Magnus's yngre Søn Haakon toges til vordende Konge i Norge, og hans ældre Søn Erik vælget til Faderens Eftermand i Sverige.

Vi have seet, at den Styrelsesforanstaltning Magnus i 1339 eller 1340 traf for Norges Bedkommende, idet han paa en Maade stillede Erkebiskop Paal i Landsstyrelsens Spids, hverken i sit Anlæg eller i sin Udførelse rammede Maalet, skjønt maaskee selve Tanken, som laa til Grund, kan have været rigtig. Foranstaltningen, som den fremtraadte for Dagens Lys, var en halv Forholdsregel, hvilken, utilstrækkelig som den var i sig selv, Kongen ovenikjøbet hverken forstod eller magtede at gennemføre. Den opgaves uden tvivl ogsaa næsten ligesaa snart, som den var traadt i Virksomhed, og det er blot i 1340 man finder det enkelte svage Spor af den, som tidligere er paaapeget ¹⁾.

Det er ovenfor yttret, at Kong Magnus muligens i April Maaned 1340 for en ganske kort Tid har været i Oslo ²⁾; men naar dette undtages, saa findes intet Tegn til at han har besøgt Norge, hverken i det nævnte Aar, eller i de tvende paafølgende. Han synes i denne Tid uafslædig at have opholdt sig deels i selve Sverige, deels i Skaane og deels i Nørre-Halland, hvilket sidste Land egentlig var en Arv efter hans Fader, et oprindeligt dansk Len, som ikke kunde regnes hverken til Norge eller Sverige, men hvor han var ganske nær Grændsen af begge. Under denne hans lange Fraværelse fra Norge finder man ingen ordentlig indrettet eller fuldkommen bemyndiget almindelig Rigsstyrelse i Norge, der kunde paa Kongedømmets Vegne endelig afgjøre foreskabende Regjeringsfager, meget mindre handle i Kongens Navn,

¹⁾ S. o. f. II. 274—277.   ²⁾ S. o. f. II. 275.

eller, hvad der var det samme, udfædte Anordninger under hans norske Segl. Dette synes tværtimod Kongen den hele Tid selv at have havt i Forvaring, og at have benyttet det udenfor Norge i norske Anliggender med større Frihed og Egenraadighed end nogenstunde før. I 1341 finder man ham den 2de Juni i Stofholm udfædte tvende Breve for den nederlandske Stad Kampen angaaende dens Borgerefs Handelsfriheder i Norge, hvilke maa have været beseglede med hans norske Segl, uden at dog hverken norsk Kansler eller norsk Raad nævnes ¹⁾). I 1342 den 18de Januar forordnede han ved et Brev fra Kalmar Hoitideligholdelsen af den hellige Eriks Fæst ved Marielirken i Oslo; hans Klerk Sira Arne Aslaksøn beseglede i Kongens Dvervør Brevet, hvilket en anden Klerk Helge Ivarssøn havde strevet ²⁾). Den 2de Januar 1343 udfærdigede han fra Bardberghus Brev angaaende en Gave til Marielirken i Oslo; Brevet var beseglet i hans Dvervør ³⁾). Den 2de Mai samme Aar gav han ligeledes fra Bardberg en Forordning Bergens Byvæsen vedkommende, beseglet af den fornævnte Klerk Arne Aslaksøn ⁴⁾). I ingen af disse Kongebreve, af hvilke dog det første og det sidste ere temmelig vigtige, gøres, som tidlige ⁵⁾, noget Forbehold med Hensyn til det norske Raads senere Samtykke. At heller ikke den som Seglbevarer handlende Arne Aslaksøn den Tid var Kansler og som saadan Medlem af Raadet, viser noksom den Omstændighed, at han kun nævnes paa den for Presterne almindelige Maade: Sira, — ikke som Kansleren tilkom: Herre. Han har altsaa høiest taget været Vicekansler, og i denne Egenkab kunde han neppe ansees som kongelig Raadgiver i Ravnets høiere Betydning. En saadan Styrelsesmaade kunde ikke andet end nære og forse Misnoiet i Norge.

I hvilket af begge de forenede Riger Ønsket om Adskillelsen først har givet sig Luft i offentlig udtalt Ord, lader sig ikke med Bestemthed afgjøre. Vel synes det utvivlsomt, at Magnus for sin Person var meer forhadet i Sverige end i Norge; men denne Omstændighed var her ikke den, der gjorde Udslaget. Norge var det af Rigerne, der ifølge sin Statsforfatning og Folkets gamle Anskuelser mest savnede Kongens stadige Ophold inden Landets egne Grændser, — det Rige, som altsaa led, eller troede sig at lide mest ved Foreningen; i Norge maa man derfor snarest gjette, at dens Ophævelse er først kommen paa Tale. En Udvei til at hæve den paa en nogenlunde lempelig Maade tilbød sig. Kong Magnus havde allerede i sit Egteskab med Dronning Blanka tvende Sønner. Den ældre, Erik, var uidentivt

¹⁾ Rappenh. II. 367.

²⁾ N. Dipl. I. 221.

³⁾ Drlg. perg. i A. N. S.

fasc. 53 No. 4.

⁴⁾ N. g. L. III. 162.

⁵⁾ S. o. f. II. 269.

født 1338, den yngre, Haakon, 1340¹⁾). Her havde da hvert af Rigerne sin egen vordende Konge, hvis de derom kunde enes; og saafremt begge Kongesønner naaede Myndighedsalderen, og hver af dem overtog sit Riges Styrelse, da var dermed Foreningen mellem Norge og Sverige paa en fredelig Maade opløst. Man skulde næsten tro, at en saadan Lante er opstaaet i Norge strax efter Haakons Fødsel, at Kong Magnus, meer eller mindre frivillig, har indgaaet paa den, og derfor har sendt Haakon i hans spedeste Alder til Norge for der at opfores. Thi man seer, at de norske Høvdinge, da de — som vi strax skulle see — fort efter udtalte som et forud næret Duffe, og gav sit Samtykke til, at Haakon bestemtes til Norges Konge, anførte som en Grund: „at samme Haakon har været opdragen hos os i Norges Rige“²⁾).

Før imidlertid et saadant Forsæt fra Nordmændenes Side kunde iværksættes, udfordredes naturligtviis Overlægninger med Svensterne. Thi ikke at tale om mange andre Spørgsmaal, som kunde fordrø en foreløbig Afgjørelse, saa var det jo aldeles nødvendigt at erfare, hvilken af Kongesønnerne man i Sverige vilde udsee til sin vordende Konge. Sverige var nemlig et Valgrige, Norge et Arverige. Skulde Norge strengt holde sig til sin Kongearvesfølge, da maatte den ældste Søn blive Faderens Eftermand i Kongedømmet; og kun en foreløbig Sifferhed om at Sverige netop vilde vælge den ældste, kunde berettige Nordmændene, naar de vare bestemte paa at ville have sin egen Konge og see den hidtil bestaaende Forening opløst, til at fravige den i Loven opstillede Arvesfølgeorden. Naar hine Overlægninger først have taget sin Begyndelse, hvor og paa hvad Maade de have været drevne, samt naar de endelig have frembragt en endelig Beslutning, — derom vides intet paalideligt³⁾. Man maa imidlertid antage, at Nord-

¹⁾ Dette tør man med temmelig Sikkerhed slutte deraf, at Biskop Haakon af Bergen i et Brev af 11te April 1339 til Bjarne Erlingsføn omtaler Underretninger, han fra denne har medtaget, om Dronning Blanca og hendes Søn, Junker Erik, hvem han ønsker, at Gud vil give Lykke (Eml. V. 137). Erik maa altsaa være født en Stund forud. Derimod kan Haakon neppe dengang have været født; thi ellers vilde der ganske vist ogsaa have været Tale om ham ved samme Leilighed. Men paa den anden Side skal Haakon, ifølge temmelig gamle svenske Efterretninger, have været omtrent et Aar yngre end sin Broder (Claus Petri svenska Chron. i Ser. r. Sv. I. 2. 269), og hans Myndighedsalder (15de Aar) synes at være indfalden i Aaret 1355 (da han nemlig i eget Navn overtog Kongedømmet i Norge). Disse Omstændigheder sammenstillede maa lede til den Slutning, at Erik ei kan være født før end i Slutningen af 1337 eller 1338, og Haakon ikke før i Slutningen af 1339 eller, hvad der er rimeligst, i 1340. ²⁾ Eml. V. 576. ³⁾ Fortællingen om en svensk Rigsdag til Skenninge i November 1342 (Ragerbr. III. 293; Subm D. S. XIII. 63. ifr. Werlauff i Nord. Tidsskr. III. 337), paa hvilken

mændene ved Udgangen af 1342, eller senest inden August Maaned 1343, have erklæret sig den fornævnte Biskop om Guds Rikes Hensigt, at de virkelig agtede at vælge Erik til Sveriges Efterfølger i Sverige, og at kongen Dithmarskens og Kong Magnus om Brevet til Kongen om dets Afhængighed for Kongens Medbestemmelse.

Man finder, at Kong Magnus først har modtaget sig samlet med Norges Prælater, hvilket vil vil sig, ved Kongens Biskopper og Kapitlernes Guldmægtige forsamlede paa et Concillium. Men naar og hvor denne Overlægning har fundet Sted, derom gives i vore gamle historiske Bøger ingen Oplysning. Et den skulde ligge sig langt tilbage som i August Maaned 1342 og have foregaaet paa det til den Tid kaldede Concillium i Konghella, som da virkelig skulde have været afholdt ¹⁾, — dette er ingenlunde sandsynligt, og i saa Fald vil helst der maatte være henledet fra den Tid Kongen med Prælaterne Raad fattede sin endelige Beslutning og indtil han foretogte samlet for sine verdslige Raadgivere. Næmligere er det, at et nyt Concillium har været tilføjet til Midten af 1343 eller henimod den Tid, og været afholdt enten i Konghella, eller et andet Sted ganske nær Nidaros, hvor Kongen med Lethed kunde indfinde sig fra Bardberg som paa den Tid synes at have været hans sædvanlige Opholdssted. Ved denne Overlægning blev da besluttet, at Kongen skulde give sin yngre Søn, Junker Haakon, Norges Rige, og et Brev blev udfærdiget af Kongen og Prælaterne, hvilket kundgjorde Kongens Beslutning og de samme tilføiede nærmere Bestemmelser.

Dette Brev, der maatte have komet oplyse meget, er desværre nu, saavidt vides, ikke længer til ²⁾; men det blev fremlagt ved det Raadsmøde, som Kongen senere, den 15de August 1343, holdt paa Bardberg Slot i Norre-Halland, med Norges fornemste verdslige Hovdinge, og ved hvilket ingen Biskopper eller andre Geistlige nævnes som tilstedeværende. De her optrædende Hovdinge, der navngives, ere elleve i Tallet, nemlig Ridderne (militæ): Erling Bidskunsøn, Ivar Dg-

skal være bestemt, at Erik skulde blive Sveriges og Haakon Norges Konge, er meget mistænkelig; den findes først omtalt hos en yngre svensk Historiker (Resenius). Snarere skulde man tro, hvis det forresten forholder sig ganske rigtigt, hvad vedkommende Dokument udsiger, at nemlig ved Fredens Afslutning med Hansæbberne den 13de Juli 1343, „Kongens Raadgivere af Sverige, Norge og Slaane“ vare tilstede (Sv. Brings Saml. I. 186—189), — at da ogsaa noget mellem Norges og Sveriges Raad kan være forhandlet angaaende de tvende Kongesønners Valg til vorde Konger, og at ved den Leilighed det norske Raad har modtaget det svenske Raads Forskrift om hvilken af dem det agtede at vælge. Usikkerheden ved sidstnævnte Dokument's Udsagn ligger egentlig deri, at ingen af de svenske, norske og skaanske Raadgivere nævnes ved Navn undtagen Erkebiskoppen af Lund. ¹⁾ O. o. f. II. 280, 283. ²⁾ Berlauff i Nord. Tidsskr. III. 521, 537.

mundsson, Jon Hafthorsen, Haakon Ogmundsson, Ogmund Gutormsson, Ulf Saresen; og Svendene (armigeri, Bøvære): Sigurd Hafthorsen, Bjarne Arlingsson, Ogmund Hinnsson, Gerd Smidsen og Ulf, Erlifsson. Muligens har Hr. Finn Ogmundsson, den nævnte Ivars Broder og Ogmund Hinnssons Fader, skullet være den talste i Raadet; men er det forud afgaart ved Døden, eller ved sin Ungdom bleven forhindret fra at møde. Annalerne henføre nemlig hans Død netop til dette Aar.¹⁾

Ifølge deres egen Raadgjærelse, erfarede de, da de paa Warberg Flot samlede sig til Raadslagning med Kong Magnus, at denne efter eget Overlæg havde besluttet at udføre, „hvad de i Forveien havde i Ginde indskærpedigen og samdrægtigen at bede ham om“. Han vilde nemlig gjøre sin yngre Søn, Junker Haakon, til Konge over Norges Rige, „uopgøet hvortil de heiligen stunde“. Ifølge heraf „før at en fastere Fredens Dag mellem hans Sommer og mellem Sveriges og Norges Rige aftræde kan vedligeholdes“, beklædte han i deres Overvær samme Haakon til Konge over Norges Rige med tilliggende Lande, og gav ham Kongenavn „med al Hæder og alt Herredomme, alle Rettigheder og Fordele, al Tjeneste og Lenshøiheb, som ifølge Ret og Skvane tilhører Norges Konge“. De indgik med Glæde paa denne Foranstaltning, overeensstemmende med „hvad Kong Magnus og Norges Riges Prælaters Brev herom fuldstændigere udbiiser“, og tog strax paa samme Tid og Sted, paa egne og Arvingers, paa Bøværs og Tilhængeres Vegne, Junker Haakon „sig til ret Konge“, med Løfte om troiligen at ville tjene ham, saameget mere som den samme Kong Haakon var opdragen hos dem i Norges Rige. Dog forbeholdtes Kong Magnus Ret til at forestrive, forordne og beslutte med Hensyn til dem, hans Underfaatter, og Rigets Anliggender, hvad han fandt tjenligt for Riget og sin Søn, „indtil denne var kommen til Skjæls Aar og Alder“. De lovede, aldrig at tillade, at nogen anden, saalænge Haakon levede, toges til Norges Konge imod hans Villie. Skulde Junker Erik, hans Broder, som ældre Søn, tværtimod Faderens Foranstaltning ville tilrive sig Norge, da forpligtede de sig til at modstaa ham af yderste Evne, ligesom de ogsaa haabede at Sveriges Riges Høvdinger og Herrer vilde love i saadant Tilfælde ikke at tjene ham. Skulde det paa den anden Side hende, at Haakon vilde trænge sig ind i Sveriges Rige, medens Erik og hans Børn levede, saa forpligtede de sig til deri ikke at hjælpe ham. Skulde det endelig hende, at begge Brødrene, eller een af dem vilde handle imod den nu af deres Fader gjorte Bestemmelse, og dertil benyttede udenlandsk Hjælp, da skulde begge Riger eendrægtigen og af al Magt mod-

¹⁾ Jol. Ann. 262.

maa sandt foretagende, hvilket af dem saa først kunde komme i dette Tilfælde. De lovede derhos, at hvis Kong Magnus herefter fik flere Børn, der da skulde blive forset for disse overensstemmende med begge Rigers Lov og Sebvane. Alt dette ovennævnte skulde endnu kraftigere fastsættis, naar begge Rigers, Norges og Sveriges, Raad kom sammen, „da de Bedste og Kløgeste“ i begge saameget modnere kunde overveie og bestemme, hvad der var mest helbringende for Kong Magnus's Børn og for begge Riger, „paa det at sand Enighed kunde trives mellem Brødrene og stadig Fred bestaaes mellem Rigerne.“ — En Kundgjørelse om denne Forhandling blev paa samme Sted og Dag (Vardberg Sted den 15de August 1343) udsærdiget under de elleve ovennævnte norske Herrers Segl¹⁾.

At den i Kundgjørelsen omtalte forestaaende Sammenkomst mellem det norske og svenske Raad virkelig har gaaet for sig, er det ingen antagelig Grund til at omtvile, helst da den Samfremmighed, der findes Sted i alt Bæseligt mellem de af begge Riger fastsatte Beslutninger, bestemt antyder en forudgaaende fælles Overlægning, ved hvilken det svenske Raad for Sveriges Bedkommende maa have i Hovedsagen gaaet ind paa de i den værdberste Kundgjørelse opstillede Artikler, kun med de Lillepaainger, som de særegne svenske Forholde nødvendigt udkrævede. Men hvor og naar dette Samtræde mellem Raadene har fundet Sted, vides ikke. Sandsynligt er det imidlertid, at det er gaaet forud for den bekjendte Kundgjørelse fra Vardberg af 18de November samme Aar, hvorved Sveriges og Skaanes Prælater med Erkebiskopperne af Lund og Upsal i Spidsen erklærede Sveriges og Skaanes Forening til eet Rige for fuldkommen afluttet. Thi i det herom udsærdigede Brev indeholdes tillige en Erklæring, at de samme Prælater vælge Erik, Kong Magnus's ældste Son, til Sveriges og Skaanes Konge, samt love ham al Lydighed og Trofskab, dog med det Forbehold, at Kong Magnus, saalænge han lever, skal føre Rigsstyrelsen. Døde han forinden Erik blev myndig, skulde en Indfødt vælges til Formynder. Forresten indeholder Brevet netop de samme Bestemmelser, som den norske Kundgjørelse, for det Tilfælde at den ene af Brødrene, Haakon eller Erik, skulde ville indtrænge sig i den andens Rige, eller begge skulde ville omstyrte Kong Magnus's Foranstaltning ved udenlandst Hjælp, — ligesom og det samme Løfte om at ville forsørge Kong Magnus's øvrige Børn, hvis han fik flere, overensstemmende med Rigers Lov og Sebvane. Til Slutning gives det Forbehold, at ved den gjorte Foranstaltning Sveriges og

¹⁾ Denne Kundgjørelse findes aftrykt efter Origin. i N. Dipl. H. 215—217; jfr. Smi. V. 575—579; Samh. D. S. XIII. 98, 788—791.

Skaanes gamle Ret til at vælge Konge skulde blive ufortrænet og træde igjen i fuld Kraft efter Kong Eriks Død ¹⁾).

Denne de svenske og skaanske Prælaters Kundgjørelse synes — som den bestemt forudsætter en Godkendelse af den norske Beslutning af 15de August — ogsaa at lade slutte til en lignende særskilt Kundgjørelse fra det svenske Raads verdslige Medlemmers Side. At en stor Deel af disse netop til samme Tid vare tilstede hos Kong Magnus i Wardberg, beviser det Fredsdokument, som samme 18de November fra Wardberg blev udsærdiget af Magnus, i Anledning af den da sluttede Fred med den danske Konge, Baldemar Christoffersen, og som er medbefeglet, foruden af en Deel Prælater, ogsaa af nitten svenske og skaanske verdslige Herrer ²⁾. Hvorfor man isvrigt ved denne Leilighed baade i Norge og Sverige har brugt den ellers, som det lader, paa den Tid usædvanlige Fremgangsmaade, at Raadets geistlige og verdslige Medlemmer have udstædt hver sit særskilte Erklærings- og Forpligtelsesbrev, — lader sig nu neppe afgjøre; maaffter har dette været anset for meer bindende og betryggende i en saa vigtig Sag.

Prælater og Raad i begge Riger havde nu vedtaget den Foranstaltning af Kong Magnus, hvorved hans tvende Sønner erklæredes for Konger hver i sit Rige, og hvorved saaledes Norges og Sveriges fuldsomme Adskillelse i en ikke fjærn Fremtid udtaltes. Endnu manglede imidlertid i begge Lande Folkets Vedtagelse af det gjorte Skridt, uden hvilken ei dette havde den fulde Lovligheds Præg. I Norge maatte denne Vedtagelse fremtræde under Formen af Haakons høitidelige Antagelse eller Hylbning, i Sverige ved Eriks Valg. Begge Dele fandt Sted i Løbet af det følgende Aar.

I Norge var dog Fremgangsmaaden ved denne Leilighed, som det synes, noget usædvanlig. En Konges Antagelse skulde der foregaa paa et af de større Thingsteder, hvor den vorbende Konge personlig fremstillede sig. Her tilkomtes Riget ham efter Arveloven, og en af de anseligste tilstedeværende Mænd, geistlig eller verdslig, meddeelte ham nu høitideligen Kongenavn paa alt Folkets Begne, hvorpaa de gjensidige Ede bleve aflagte. At denne gamle Sedvane ved Haakons Antagelse blev iagttaget, siges ingensteds; og muligen har den paa Grund af de særegne Omstændigheder været tilfidsesat. Hvad vi med Sikkerhed vide er, at Bymændene af Norges fire vigtigste Kjøbstæder, Nidaros, Bergen, Oslo og Lunsberg, samt Bønder og Almue af Stjordslafylke, Gauldølafylke, Raumdølafylke, Sunnmøre og Gulaathingelagen under sine Stads- og Bygdefegl udstædt et Brev paa

¹⁾ Man har, saavidt vides, kun Svibtsfelds Oversættelse af denne Statsakt, see Suhm D. S. XIII. 78—83. ²⁾ Suhm D. S. XIII. 73—75.

Baahus den 17de Juli 1344, i hvilket de erklærede: — at paa Grund af, at deres Herre Kong Magnus „med Rigets Raads Samtykke“ har givet sin yngre Søn Haakon Kongenavn „med en Deel af Norges Land“ paa saadan Betingelse, som nævnes i de desangaaende udfærdigede Breve, — saa love de alle „paa sin Tro, Sandhed og Hæder“, at de skulle være sin Herre Kong Haakon „tro Tjenestemænd til al Hæder, Lydighed og Fæielighed, som de skyldte sin rette Norges Konge, saasnart som han selv modtager Rigsstyrelsen i Norge efter sin Faders Anordning, forbeholdt og ukrænket indtil den Stund alt deres førnævnte Herres, Kong Magnus's, rette Vælde og Styrelse baade over Land og Tjehner i Norge“. Skulde Kong Haakon falde fra uden egtesødt Søn, da „fare efter ret og gammel Kongearv i Norge.“ De love derpaa det samme, som Raadet i sit Brev havde lovet, for det Tilfælde, at „Junfer Erik, hans Broder, som efter sin Faders Forordning og alt Rigets Raads i Sverige dets Samtykke der skal vælges til Konge efter sin Faders Frisald“, skulde ville indtrænge sig i Norges Rige, medens Haakon eller hans egtesødt Søn lever, — eller Haakon skulde ville indtrænge sig i Sverige, — eller de begge eller een af dem skulde ville bryde deres Faders Anordning ved Ublændingers Hjælp, — nemlig da at ville modstaa af al Magt. De love endelig, hvis Magnus kunde faa flere Børn, at skulle forsørge disse „efter som Lov og Landsret anviser og efter god og samtykket Forordning og Sedvane.“

Der er med Hensyn til dette Hyltingsbrev flere Dunkelheder: først deri, at langt fra ikke alle norske Landskabers Bønder ere nævnte som Udstedere, — og dernæst deri, at der er Tale om „en Deel af Norges Land“, som med Kongenavnet er Haakon givet. Det første kan man muligens forklare deraf, at flere lignende Hyltingsbreve ere blevne udstædt til forskjellige Læder, eftersom Almuens Fuldmægtige ere komne til Baahus, eller maastee endog fra forskjellige Steder; — det andet deraf, at maastee visse Dele af Norge ere blevne den unge Haakon anviste, for at Indtægterne af dem kunde anvendes til hans særskilte Hofhold i Norge, medens Indtægterne af det øvrige Rige fremdeles skulde opbæres af Magnus for at komme den almindelige Rigsstyrelse til Gode, saalænge som han vedblev at forestaa denne. Man kan ikke heller andet end fæste nogen Dømmarksheds ved den Sætning i nærværende Hyltingsbrev, som ikke findes i Raadets: at der, hvis Haakon dør uden at efterlade egtesødt Søn, da skal fremfares efter ret og gammel Kongearv. Heri ligger nemlig et tydeligt Bink om, at den norske Almue ingenlunde har luffet Dinene for det Ullovsmæssige i den her anvendte Fremgangsmaade, i

det den yngre Søn fremdroges for den ældre til Norges Konge. Den har derfor gjort det nævnte Forbehold, paa det at ikke det nu foretagne Skridt senere skulde kunne paaberaabes som en Ophævelse af den gamle Arvesølgelov, eller endog som en Anordning, hvorved Norge for Fremtiden gik over til at være et Valgrige istedetfor et Arverige, — en Forandring, som Almueheden i Landet baade nu og længer hen i Tiden slet ikke vilde indgaa paa. Men i hvorledes end med alt dette kan have forholdt sig, saa maa man betragte Foranstaltningen til Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse som fuldbragt for Norges Bedkommende i Haakon's Hyløning.

Den fuldbragtes ogsaa for Sveriges Bedkommende, da Magnus's Søn Erik den 6te December 1344 i Upsal sømnelig valgtes til dette Riges Konge ¹⁾. Man maa tro, at Valget her er slet under det samme Forbehold, som i det ovenomtalte de svenske og skaanske Prælaters Brev indeholdes, — nemlig, at Kong Magnus saalænge han levede, skulde vedblive at føre Rigsstyrelsen.

Der var altsaa den væsentlige Forskiel mellem Foranstaltningen i begge Riger: — at i Sverige Erik i Grunden kun valgtes til sin Faders Efterfølger, i det der dog, for des kraftigere at betragte dette, tillagdes ham Kongenavn, noget der var stemmende med Landets ældre Brug; — i Norge derimod toges Haakon til Konge under den Forudsætning, at han, saasnart han blev myndig, skulde overtage den hele Rigsstyrelse i Faderens Sted. Forresten fremgaar af de anførte Afstykker tydelig nok, hvor alvorligt det fra begge Sider har været meent med Rigerne's Adskillelse, da man gjensidigen har forpligtet sig til at modstaa med al mulig Kraft ethvert Forsøg af de unge Konger paa at omstyrte den vedtagne Anordning.

De ældste svenske Historiefriivere ere uvisse om, enten Kong Magnus gjorde det her omtalte Skridt for Sveriges Bedkommende frivillig, eller tvungen dertil af sit svenske Raad, der sølte sig oprørt over hans lastefulde Levnet ²⁾. Hvad Norge angaar, da viser Raadets Kundgjørelse tydelig nok, at Magnus har givet efter for et af Landets Stormænd eendrægtigen udtalt Ønske, men at man dog for Høstigheds Skyld har givet Sagen en Bending, som om Tanken var udgangen fra Kongen selv, fra hans Omsorg for sine Rigers og for sine Børns Bedste. Ganste frivillig har altsaa her Magnus neppe handlet; han har uden tvivl kun grebet Initiativet, da ingen anden Udvei stod ham aaben, og forresten gjort gode Miner til slet Spil. Men er nu, hvad der formeentlig har stor Sandsynlighed for sig, Tanken om Rigerne's

¹⁾ Bløb. Ann. i Script. r. D. I. 258; jfr. Suhm D. S. XIII. 121; Lagerbr. III. 370, 371. ²⁾ Ericus Dial, Olaus Petri, i Scr. rer. Svec. I. 1. 104, II. 2. 289.

Adskillelse først udgangen fra Norge og derfra forplantet til Sverige, og er den bleven billiget af dette Riges Stormænd med særdeles Hensyn til Nordmændenes Ønske, saa er det ganske rimeligt, at Kong Magnus, da han først havde fundet sig nødsaget til at komme Nordmændenes Krav imøde, virkelig for Sveriges Vedkommende har handlet meer frivilligen. Hans Fremgangsmaade i det ene Rige, drog nemlig en lignende i det andet paa en Maade med Nødvendighed efter sig. Den af de svenske Historiefrivere antagne Bevæggrund hos Sveriges Store til at tvinge ham i dette Stykke falder saaledes bort, eller bliver i alt Fald overflødig for at forklare Kongens og deres Handlemaade ved nærværende Leilighed. At forresten Nordmændene, ved det de her gjorde, skulde have tilfigtet nogen personlig Fornærmelse mod Magnus, er ikke sandsynligt, end mindre beviseligt.

Det er verd at lægge Mærke til, at Kong Magnus, den Tid Forhandlingerne dreves paa det ivrigste om hans Sønners Udnævnelse til Konger, nemlig fra Udgangen af 1342 til Midten af 1344, stadi-gen synes at have havt sit Sæde paa Bardberg Slot i sit fædrene Arvelen Nørre-Halland. Dette har neppe været uden Hensigt. Her var han nemlig, som allerede før bemærket, udenfor baade Norge og Sverige, paa en begge Riger vedkommende Grund, men dog lige ved deres begges Grændse. Han har ubentviol her følt sig tryggere end midt inde i selve Gjæringen, meer udenfor de raadende norffe og svenske Stormænds umiddelbare Paavirkning; medens denne Stilling paa den anden Side gav hans fattede Beslutninger et Udseende af Frihed, der maatte forvisse dem, han underhandlede med, om hans Til-sagns Oprigtighed og derhos tilfredsstille hans egen Verdighed. Han vedblev ogsaa, medens Folkets Stadfæstelse af den besluttede Foranstaltning endnu ikke var udtalt, fra Bardberg at afgjøre Styrelsesanliggender Norge vedkommende med fuld kongelig Myndighed og under sit norffe Rigssegel. Saaledes finder man, at han i Bardberg den 9de Septem-ber 1343 udstædte under Norges Riges Segl en Forordning om de tydske Hansestæders Told i Norge ¹⁾. Den 21de September samme Aar modtog han sammesteds Regnskab af Sigurd Gautsøn for Ind-tægter af Tunsbergs Fehirdse ²⁾. Den 28de September s. A. ud-stædte han der et Brev vedkommende Marielirke i Oslo, hvilket hans Klerk Sira Arne Aflakfsøn beseglede i Kongens eget Dvervær ³⁾. Den 3die Januar 1344 gav han, ligeledes i Bardberg, en Forordning om de udenlandske Haandværkere og Kjøbmænd i Bergen, hvilken ogsaa Arne Aflakfsøn, Kongens Klerk, beseglede ⁴⁾. Og ved ingen af

¹⁾ Dreyer. spec. jur. publ. Lub. 104, jfr. Lappenb. II. 373. ²⁾ Orig. perg. i A. N. S. fasc. 65. No. 1. ³⁾ Orig. perg. Transkr. A. N. S. fasc. 53 No. 5. ⁴⁾ N. g. l. III. 163.

disse Magnus's Regjeringshandling er der med et eneste Ord Tale om hans norske Raads Nærværelse, eller om nogetfømhelst Forbehold af dettes senere Samtykke.

81.

Den foretagne Forandring's Indflydelse paa Norges Statsstyrelses Gang. Henighed mellem Erkebiskop Paal og Erkebiskoppen af Upsal. Ny Pavetiende paabydes. Erkebiskop Paals Død. Et mærkeligt Brev af ham.

I 1344, da det norske Folk havde stadfæstet Haakon's og det svenske Folk Erik's Udnævnelse til Konge, — var da endelig Rigernes Adskillelse en fuldkommen afgjort Sag. Spørger man nu om, hvilken Indflydelse den trufulde Foranstaltning havde paa Rigsstyrelsens Gang i Norge, saa maa man, naar man seer hen til de forhaandenværende Kilder, vistnok ved et løseligt Dietast svare, at denne Indflydelse for det første ikke synderlig mærkes. Alle Regjeringshandling vedblive at gaa i Kong Magnus's Navn, og Haakon nævnes neppe engang som Konge. Men undersøger man Tingen lidt noiere, vil man dog uden tvivl finde Antydninger til, at en noget bedre Orden maa være kommen i Styrelsen.

Samme Dag, som Magnus's Son Erik blev valgt til Sveriges Konge i Upsal, nemlig den 6te December 1344, udstædte Magnus i samme Stad en Kundgjørelse, hvorved han, efter Overlæg med sit svenske og skaanske Raad, indsatte Erkebiskoppen af Upsal og tre verdslige svenske Herrer til at føre Landsstyrelsen i Sverige, medens Kongen opholdt sig i Norge, hvorhen han agtede at reise for at ordne dette Riges Anliggender ¹⁾. Dette tyder hen paa, at Magnus agtede at træffe Foranstaltninger i Norge, til hvilke et længere Ophold der muligen udfordredes. I Begyndelsen af 1345 findes han ogsaa vistnok at være dragen til Norge, hvor han troligen endnu i Vintertiden har havt et Sammentræde med sine norske geistlige og verdslige Høvdinger, rimeligviis i Oslo. Der seer man nemlig, at Erkebiskop Paal har været tilstede den 25de Januar ²⁾; og den 9de Marts gaves sammesteds et Kongebrev, der er beseglet af „Hr. Arne Aslafs søn, vor Kansler“ ³⁾. Her træffer man altsaa atter, efter meer end ti Aars Mellemrum, en Kongens Kansler, som Magnus's norske Seglsbevarer. Rimeligviis er Arne, som allerede i flere Aar sees at

¹⁾ Hadorffs Rimfrøn. II. 30—31, jfr. Suhm D. S. XIII. 121, Lagerbr. III. 371—373. ²⁾ Erkebiskoppens Brev af denne Dag i N. Dipl. I. 232. Den 2den April var Erkebiskop Paal hjemkommen igjen til sit Sæde, da han ved Brev fra Albaros af denne Dag kundgjør, at Biskop Gutorm af Stavanger, ved sin Ghorsbroder Andres Aslesøn, har besøgt (visitasse) Albaros Kirke og Erkebiskoppen. Orig. perg. A. N. S. fasc. 34 No. 9. ³⁾ Transkr. paa Papir i b. N. Rigearkiv.

have forrettet en Slags Vicekanslers Tjeneste, under det ovennævnte Raadsmøde i Oslo bleven udnævnt til virkelig Kansler og Medlem af Raadet, i hvilket man herefter stadigen finder ham. Heraf maa vi igjen slutte, at det norske Raad ved samme Feilighed har modtaget en meer udvidet Bemyndigelse, og at Kongen har givet Kansleren sin Fuldmagt til at besegle Forordninger, udstedte af Raadet i Kongens Navn under hans Fraværelse, med Rigets store Segl.

Naar Styrelsen først saaledes var nogenlunde fast ordnet, naar Raadet med en Kansler i sin Midte kunde handle med fuld kongelig Myndighed, havde man lettere for i Norge at undvære Magnus's stadige Ophold der; og han synes ogsaa, kort efter at dette var afgjort, igjen at have forladt Landet, idet han over Jamteland drog tilbage til Sverige. I Jamteland finder man, at Magnus har udstedt Brev vedkommende dette Landstabs den næstfølgende 15de og 16de Marts, hvilke ere beseglede i Kongens Overvær, og det ene skrevet af hans Klerik Helge Ivarsson, der altsaa har fulgt Kongen paa hans Reise¹⁾. Lægges man Mærke til disse Dateringer, maa man formode, at de to sidstnævnte Breve ere forseglede med Kongens mindre norske Segl, hvilket Helge har forvaret, medens det førstnævnte Brev af 9de Marts har været beseglet efter Kongens Afreise fra Oslo med det store Segl, hvilket Kongen da har efterladt i Kanslerens Verge. Af senere endnu tilværende Kongebreve, beseglede ved Arne, maa man ogsaa tro, at enkelte ere udstedte i Kongens Fraværelse²⁾. — Saaledes sporer man virkelig paa denne Tid en bedre og fastere Ordning af Rigsstyrelsen i Norge, end i de sidste ti Aar havde fundet Sted. Foranstaltningerne af 1343 og 1344 vare folgeligen ikke ganske uden gode Virkninger for sidstnævnte Rige.

Der findes intet sikkert Spor til, at den norske Kirke i væsentlig Møn er bleven forstyrret eller har lidt ved de Kærelser i Norges Indre, som senest ere omhandlede. Thi hvad angaar Boldshandlingerne mod Biskopperne Halvard og Salomon i 1339, bliver det, som ovenfor berørt³⁾, altid høist uvisst, hvorvidt disse have staaet i nogen Forbindelse med de større Anslag til Rigernes Adskillelse. Det er imidlertid, af hvad der nu om hine Kærelser er fortalt, tydeligt nok, at Geistligheden ikke ved den Feilighed har været ganske uvirksom, men at Biskopperne tværtimod have spillet en vigtig Rolle, og det uden tvivl fortrinvis som en meglende Magt mellem Kongen og de verbale Store. Vi see jo Biskopperne forene sig med Kongen i dennes første

¹⁾ Brev fra Berg af 15de Marts, og fra Brekke af 16de Marts (begge Steder i Jamteland), det første i de Beringskaldske Samlinger VII. E. 10. i b. Sv. Rigsart. i Stoff. og det andet Orlg. perg. Sfs. ²⁾ Saaledes bestemt et af 10de April 1350 fra Oslo, om hvilket senere vil blive Tale. ³⁾ S. o. f. II. 258.

Erklæring om Haabens Udnævnelse til Norges Konge, hvilken Erklæring lagdes til Grund for det verdslige Raads Kundgjørelse af 15de August 1343, som atter denne sidste for Almuens Hylding af 17de Juli 1344. Man kan vanskelig forklare sig dette anderledes, end paa den Raade, at Biskopperne, da de havde overtydet sig om Sjæringen i Landet og de verdslige Stores Ønske, samt havde fundet dette retmæssigt, — først have taget Bladet fra Munden og ved sine Forsiklinger bevæget Kongen til at foregribe Hovdingerne i deres Hensigter, og til at gjøre det Skridt tilspyneladende frivillig og uopfordret, som han ellers meget snart vilde blive tvungen til at gjøre. Og forholder dette sig saa, da havde Folket og Kongen utvivlsomt Biskopperne at takke for, at Alt gik fredeligen af, og at Kongen staaedes for store Krænkelse, som ellers neppe havde kunnet undgaaes.

Der herskede paa denne Tid nogen Uenighed mellem Biskopsstolene i Nidaros og Upsal i Anledning af de Svenskes Gaver til Hellig Olaf. Sammenhængen hermed var, som det laader, følgende. I de nordlige Dele af Upsals Biskopsdømme, til hvilket, som forhen omtalt, ogsaa det norske Landskab Jamteland hørte, havde det fra ældgammel Tid været Stik, at Indbyggerne hyppigen gjorde Løfter til den hellige Olaf i Nidaros; og som Følge heraf kom jævnlig betydelige Gaver fra disse Kanter til Helgenens Grav. Dette var blevet saa almindeligt, at de nidarosske Erkebiskopper i Tidens Løb synes, ligesom Tilfældet var mange Steder i selve Norge, at have faaet forvandlet disse oprindelige aldeles frivillige Gaver til en aarlig Skat, kaldet Olafsskat. Denne udrededes, ifølge den nidarosske Kirkes Paastand, i flere Egne af Sverige, og navnlig i Angermanland og Helsingland, som begge laa under Upsals Biskopsstol, i Form af en personlig Skat deels i Penge deels i Varer, hvilken af Indbyggerne bragtes til Nidaros som en Skyldighed.

Da Sagen først havde taget denne Vending, var det ganske naturligt, at den vakte den upsalske Kirkes Uvillie, ja betragtedes som et Indgreb i denne Kirkes Indtægter. Upsals Erkebiskop og Kapitel fik da oprettet et eget Alter ved sin Kathedralkirke for St. Olaf og St. Erik, ansatte derved en tjenende Prest, og paastod, at Olafsskatten af de svenske Landskaber skulde henlægges til hans Underholdning. Som Følge heraf blev der lagt Hindringer i Veien for den omtalte Stats fremtidige Udredelse til Nidaros, og flere baade geistlige og verdslige Personer viste sig herved fra svensk Side virksomme.

Dette synes at have taget sin Begyndelse ved den Tid da Paal tiltraadte Nidaros's Erkestol. Han biede ei længe med at indgive Klage herover til den pavelige Kurie, og Benedictus XII udstædte den 8de Januar 1336 fra Avignon en Bulle til den nidarosske Kirkes

Fordeel, idet han forbød, at lægge nogensombest Hindring i Veien for at denne Kirke kunde komme i Besiddelse af hiin Indtægt ¹⁾). Denne pavelige Bulle maa imidlertid ikke have øvet forønsket Virkning paa Upsals Erkebiskop og Kapitel; thi man finder, at Erkebiskop Paal ved Skrivelse fra Nidaros af 25de Marts 1344 har henvendt sig til den daværende Erkebiskop af Upsal, Heming (1342—1351), med Forretstillinger om den samme Sag, ja endog saa, skjønt i høflige Udtryk, truet med en Rettergang, hvis ikke hans Anse blev afhjulpen ²⁾). Dog saa Nidaros's Kapitel satte sig i Bevægelse og tilskrev det upsalske Kapitel i dette Anliggende. Men baade Erkebiskop og Kapitel i Upsal gjensvarede med Modforestillinger, Kapitlet i Brev af 21de og Erkebiskop Heming i Brev af 22de April samme Aar. Kapitlet gjorde i sit Brev iblandt andet opmærksom paa, at det netop var til den hellige Olafs Ære, jo videre hans Dyrkelse strakte sig, og at det var i sin rette Orden, naar et Alter var oprettet for ham ved Upsals Kathedralkirke, at da den Stat, som betaltes til ham i Sverige, dertil henlagdes. Erkebiskoppen udtværede, at naar man gjorde Løfte om at hævde en eller anden Helgen ved Gave, da forpligtede man sig ei derved til at bringe denne just til det Sted, hvor Helgenen hvilede, hvis ikke saadant udtrykkelig i Løftet indeholdtes ³⁾).

Det er vanskeligt, af de Breve, som i denne Sag ere os levnede, nu at gjøre sig en fuldkommen klar Forestilling om, paa hvis Side den strenge Ret var. Fra Upsals Side paastodes dog ingenlunde, at Svenske jo nu som før maatte bringe sine frivillige Gaver til St. Olaf til Nidaros; det var kun den aarlige faste Skat til ham af Landstaber i Upsals Biskopsdomme, som paastodes henlagt til St. Olafs Alter i Upsals Kathedralkirke; og herfor kan vel ei negtes, at i det mindste Billigheden sterkt talte. Maaskee har ogsaa Nidaros's Erkebiskop og Kapitel til Slutning selv følt dette og derfor opgivet Sagens videre Forfølgelse. Nidaros's Kirke synes i alle Fald ikke at have faaet drevet sin Paastand paa Skatten igjennem.

Medens Pave Benedictus XII indtog det apostoliske Sæde, synes der at have været en Stands i Kuriens Udpresninger af den norske Kirke. Men Benedictus døde den 25de April 1342, og til hans Eftermand valgtes den næstpaafølgende 7de Mai Clemens VI, og saa en Frankmand, af mindre strenge Grundsætninger end Benedictus, men fin og verdensklog. Han begyndte strax at sætte de gamle Driuhjul i Bevægelse for at skaffe Penge i det pavelige Statskammer, og valgte til Paastud et forehavende treaarigt Korstog mod Tyrkerne, hvilket skulde udføres af Paven i Forening med Kongen af

1) R. Dipl. I. 189. 2) R. Dipl. III. 192. 3) R. Dipl. III. 193—196; jfr. om denne Sag Suhm D. S. XIII. 115.

Bypern, Johanitter-Ridderne, Venetianerne og flere. I den Anledning gik i 1343 Skrivelses om til Erkebiskopperne, hvorved Korstogsprædiken, forbunden med Løste om Syndsforlædelse for dem, der lode sig betegne med Korset, paabødes, og Indsamling af frivillige Bidrag aabnedes ¹⁾.

I Forbindelse hermed sattes siden en treaarig Liende af alle geistlige Indtægter. Et paveligt Mandat med Hensyn til denne for Nidaros's Provinses Vedkommende indløb ogsaa til Erkebiskop Paal, og blev tagen under Overveielse paa et Provinzialconcilium i Bergen den 15de September 1345, ved hvilket nævnes som tilstedeværende foruden Erkebiskoppen: Biskop Thorstein af Bergen og Biskop Gultorm af Stavanger. Biskopperne Halvard af Hamar og Salomon af Oslo maa have ladet møde ved Fuldmægtige. Man fandt, at Mandatet i dets enkelte Punkter umuligen kunde bringes i Udførelse i den nidarøiske Provins, og besluttede derfor nærmere at raadføre sig med det apostoliske Sæde. Til Beskrivelse af de hermed forbundne Omfoftninger vedtoges en Udredelse af Biskopsstolene, Abbedierne og Domkapitlerne, saaledes at Nidaros's Erkebiskop skulde udrede sex Hund Sterling, Biskoppen af Hamar tre Pd. St., Biskoppen af Oslo sex Pd. St., de øvrige Biskopper i Nidaros's Provins (de af Garde paa Grønland og Færøerne undtagne) hver fire Pd. St., Abbeder, Abbedisses og Domkapitler hver ti Skilling St. ²⁾. Man kan af denne Bestemmelse see, hvorledes de forskjellige norske Biskopsstole indbyrdes taxeredes med Hensyn til Rigdom.

Det følgende Aar 1346, den 1ste Februar, døde Erkebiskop Paal ³⁾, efterat have bestyret Metropolitanembedet i noget over tolv Aar ⁴⁾. Han synes at have været en virksom Metropolitan, der jævnlig samlede med sine Lydbiskopper paa Provinzialconcilier og holdt god Orden i sin Kirkeprovins. Man har af Erkebiskop Paal, foruden de allerede omtalte Conciliebestemmelser, vedtagne under hans Forsæde, ogsaa en mærkelig Forordning, eller snarere et Slags Hvrdebrev for den hele Provins, uden Angivelse af Udstædelsesdagen.

Brevet aabnes med en kort og fattelig Trosbekjendelse, ved hvis Slutning det heder: „Hvo som anderledes tror, og ei holder denne Tro, som nu er fremsagt, foruden Tviol, han farer til Helvedes Kvalet“. Der tilføies følgende Bemærkning: „De eenfoldige Mennefter, som ei kunne saa nøiagtigen opfatte og gjøre Rede for denne Tro, og

¹⁾ Clemens VI's Brev af 30te September 1343 fra Villeneuve ved Arignen til Erkebiskoppen af Lund og hans Lydbiskopper. Subm D. G. XIII. 87. ²⁾ Kundgjørelse af ovenn. Dag og Sted, Orig. perg. A. M. E. fasc. 34 No. 8.

³⁾ Jæl. Ann. 268.

⁴⁾ 12 Aar, 1 Maaned og 15 Dage, Ser. rer. Dan. VI. 616.

som ei ere skyldige dertil paa Grund af sin Vielse eller af sine Kundskaber, have nok med at tro, hvad den hellige Kirke tror; og om de end tro anderledes end de skulle tro, da ere de ei derfor Kjettere, hvis de tro det i den Formening, at Kirken tror det, og de have det faste Forsæt at ville tro, hvad den tror."

Der advares mod de syv Hovedsynder: Hoymod, Gjerrighed, Legems Belyst udenfor Egteskab, Had, Dvernydelse af Mad og Drikke, Avind og Ulyst til Gudstjeneste; "hvo som lever i nogen af disse Synder uden at striftbære eller bøde dem, skjønt han dertil har Frist og Kraft, og dør i dem, han farer til Helvedes evige Kvaler."

Der advares videre mod Trolddom (lyst), Runer og Galbre; "thi det er ikke uden Djævelens Forvildelse."

Ligesaa advares mod Ager, af hvilken Synd ingen kan løses, med mindre han fuldkommen erstatter hvad han har taget i Ager. Kan ikke Erstatning foregaa til den Skadelidte, da anvendes den til Almiser efter Biskoppens Bestemmelse; "thi ingen mindre Mand end Biskop har Magt til at gjøre Forandring heri, eller at løse fra denne Synd."

Dernæst opregnes omstændeligen alle de Tilfælde af Dvertrædelser, fra hvilke ingen Prest eller Broder magter at løse, med mindre Biskoppen meddeler ham dertil særlig Fuldmagt. Hvis saadanne Synder ikke striftbæres for selve Biskoppen, men Skriftefaderen udvirker sig dennes Orlov til at afløse dem, da er det bedst, "at Skriftefaderen udbeder sig Tilladelse af Biskoppen uden at nævne Manden." Til Lettelse ved saadanne Skriftemaal skal ved hver Biskopsstol være beskiftet en Pönitentiarius, som af Biskoppen er bemyndiget til at afløse i de fleste af saadanne Tilfælde.

Herpaa følger Advarsel mod at spille det aandelige (det ved Daaben eller Confirmationen stiftede) Frændskab (gudsliar); "thi dette er ligesaa farligt og farligere end at spille det naturlige Frændskab." Alle saadanne aandelige Slegtskabsforhold (tyve i Tallet) opregnes, og nærmere Bestemmelser tilføies vedkommende Daab og Confirmation. Saa faa som muligt burde (som Faddere) holde Barn til Daab eller Confirmation (under Biskops Haand) for det aandelige Slegtskabs Skyld, som derved stiftedes; og der bemærkes, at der efter Kirkens Lov udfordres ikke flere til at holde Barnet end een Mand og een Kvinde. Det kunde til Nød taales, at den samme holdt Barnet baade til Daab og Confirmation. Det maatte iagttages, at skjønt Egteskab spildtes ved aandeligt Slegtskab, som var for det sluttedes, saa ophævedes dog ikke Egteskabet, fordi et aandeligt Slegtskab indtraadte efter dets Afsluttelse, hvad enten dette skeede mod eller med Vidende; dog skulde de underkastes Skrift, som gjorde det vidende,

eller uvidende paa Strømt. Dør Barn før det bliver confirmeret, da tage Forældrene Skrift, som om det var døet udsøbt, hvis deres Forsømmelse er Grunden. Børn skulle ei døbes uden i Kirke, hvor der er Runt til Daaben; Kongebørn og andre Storhøvdingers Børn kunne dog faa Tilladelse til at døbes hjemme. Fire Slags Mennesker maa ei være Faddere, nemlig: Klosterfolk (alskyns reinliks folk), Hedninger eller Udsøbte, Uconfirmerede eller som ei kunne Credo og Paternoster, fordi Gudfaderen skal lære den han holder Credo og Paternoster og andre christelige gode Ting (gödindi), og det kan hverken Hedningen eller den Uconfirmerede, hvilken sidste ikke kan kaldes fuldkommen Christen, — endelig to Egtefolk. Ingen Mand, som er 14 Aar eller ældre, og ingen Kvinde, som er 12 Aar eller ældre, modtage Confirmationen uden fastende og skriftet; thi intet Sakrament skal meddeles, uden at baade den som giver og modtager er fastende. Er Karl eller Kvinde tilstede, hvor Kone pines i Barnefødsel, og det ser ud til, at hun ei skal blive forløst, men et eller andet Lem af Barnet kommer tilsyne og viser sig af menneskelig Stabning og levende, da skal den Tilstedeværende for Sikkerheds Skyld øse Vand paa det Lem og sige: „Jeg døber dig, Guds Stabning! i Navn Faders, Sønns og Helligaands“. Kommer Barnet da levende til Verden, skal det døbes og gives Navn som andre Børn, om hvis Daab der er Tvivl.

Det paabydes videre, at hvert Menneske, som er kommet til Sjæld Aar og Alder, skal strife sine Synder mindst een Gang om Aaret for sin Sogneprest, opfylde den Skrift, som bliver ham paalagt, og tage faa Herrens Legeme og Blod hver Vaasse, med mindre hans Sogneprest af en eller anden antagelig Grund raader ham til at holde sig fra „dette Guds Embede“ nogen Tid; ellers skal han udelukkes af Kirken.

Ingen maa tage Guds Legeme, Salvelse eller Egtevielse af nogen anden end af sin Sogneprest, med mindre han har dennes særlige Tilladelse. Men hvis nogen Broder eller Klostermand meddeler Nogen disse Sakramenter uden Sogneprestens Orlov, da falder han i Van af selve Verket, og Paven kan kun deraf løse ham. Den som modtager saadant af ham, er heller ikke uden Fare for at falde i samme Straf, især naar Forbudet forud er bekendtgjort.

Paven forbyder under Trudsel af evig Forbandelse alle Brodre at tale ilde om Kirkens Formænd i sine Prædikener, eller forlede Vægmand til at vanrøgte sine Sognekirker og derimod komme til dem, eller at bekendtgjøre urimelig Afsad, eller, naar de ere tilstede ved Testamenters Afsluttelse, at overtale den Testamenterende til at gjøre Gaver til Brødrenes Kirke og Convent, Andre til Skade. De skulde ei heller anmasse sig at høre noget Skriftemaal videre end Sognepresten er

skabt; og selv dette kun paa den Maade, at Præstebroderenes Provincialpriorer og Barfodbroderenes (Minoriternes) Ministre, eller hines Biskarier og biskes Cusodes, henvende sig til Biskopperne med yndig Begjæring for sig selv eller for de Brødre, som de ansæe dertil at blive, at de, naar de blive dertil valgte i deres Biskopsdommer, maa høre Skriftemaal og sætte Skift.

Det forbydes baade Brødre og Præster at forlede Nogen ved Løfter eller Trusler til at vælge Begravelse ved anden Kirke end sin Sognekirke. Gjør Nogen det, erklærer Paven Valget ugyldigt. Men hvis de samme Geistlige eller Klostermænd driste sig til at begrave dem, som kun ifølge deres Løftelse valgte saaledes, i sine Kirker eller Kirkegaarde, da paalægger Paven dem at udlevere de begravede Lezemer, hvis det forlanges, inden ti Dage fra Begravelsesdagen, ligesom og alt det, som de i Anledning af Begravelsen have modtaget. I andet Fald lægger Paven Interdict paa Kirke og Kirkegaard, saaledes at der hverken maa synges eller begraves.

Formel gives til Lysning for Ektekab: „I Guds Navn, Amen. Det være alle Mænd vitterligt, at den Mand N. agter at søge sig lovligt Ektekab med den Kv (eller Kone) N. efter Guds og den heilige Kirkes Lov. Men hvis der er Nogen, som veed Hindring (einhveria meindugi) for, at dette Ektekab dem imellem lovligt maa sluttes, da have han aabenbaret det og lovligt vist det for Kirkens Dommere inden saa mange Dage. Giv Jesus Kristus disse gode Folk (sit Ektekab) saaledes at slutte, fuldkomme, fremholde og ende, at det vorder Gud til Hæder og Ære, dem selv til Gavn og Nytte, deres Venner og Frender til Glæde og Hygge“.

Endelig gives visse omstændelige Regler for Udfærdigen ved Confirmation (serming): — Ingen maa holde eget Barn eller Stifsbarn under Biskops Haand. Ingen skal holde til Confirmation, som ei selv er confirmeret. Ingen tage Confirmation meer end een Gang. De, som holde Børn eller Børne til Confirmation skulle vel agte paa hvo disse ere paa Grund af det aandelige Slegtstak (gudsiviar), som der ved stiftes ligesom i Daaben. De skulle nøie huse Bedkommendes Døbenavn, og nævne dem, naar de holdes under Biskoppens Haand, med det samme Navn, med mindre Nogen ved denne Leilighed vil stifte Navn; thi efter Confirmationen maa Navnet ei forandres. Alle som ere tolv Aar ¹⁾ eller ældre skulle modtage Confirmationen fastende med stor Ærefrygt og Guds frygt; „thi dette er Christningens Stadsfæstelse mod Dævelens Anfald“. Confirmationen maa ei meddeles uden af den, som retteligen har Biskops Viesse. Ingen skal fordrifte sig til at fremgaa til Confirmation, som veed sig at være i Van eller behæftet

¹⁾ Sfr. hvad står ovenfor (S. 300) er sagt herom.

med nogen dødelig Synd. Først skulle Mænd fremgaa, siden Kvinder. De som lede Børnene skulle have i sin høire Haand et recent, pøsfelig langt Vaand (dregill), og saasnart de komme frem for Biskoppens Knæ, skulle de give dette Vaand til den, som skal binde det om Barnets Pande, hvor den hellige Chrisma er paalagt. Disse Vaand skulle være om Børnens Hoveder i tre Dage og tre Nætter. Siden skulle Mænd løse dem af Drengbørnene, Kvinder af Pigebørnene, to Panden i varmt Vand og derpaa faste baade Vaand og Vand i Ilden. Den ene maa ved Confirmationen ikke trænge sig frem foran den anden. Saasnart Barnet er confirmeret, skal det ledes ud gennem Chorsdøren og ind igjen i Kirkens ydre Deel, hvor de alle skulle bide indtil de have modtaget Biskoppens Velsignelse ¹⁾.

Dette er Hovedindholdet af Erkebiskop Paals Brev, der synes at have været en Omgangsskrivelse, som baade har gjældt Kærde og Løge, ffjont maaffee nærmest de forste, og rimeligviis har været bestemt til at oplæses i Sognekirkerne.

88.

Arne Einarsson Både sextende Erkebiskop. Uordener paa Island. Sundersøens Biskopsstol stilles fra den norske Kirkeprovinc. Kong Magnus kriger mod Russerne. Erkebiskop Arnes Hyrdebrev. Den store Mandebød raser i Norge 1340 og 1350. Erkebiskop Arnes Død.

Til Erkebiskop Paals Eftermand udvalgte Arne Einarsson med Tilnavnet Både, en Søn af Erkebiskop Eilifs Søster Ingebjørg ²⁾. Han havde i længere Tid været Chorsbroder af Nidaros, og stod, medens han var i den Stilling, i fortrolig Brevverling med Biskop Haakon af Bergen. Han reiste efter sit Valg om Sommeren 1346 til Kurien ³⁾, og blev, som det lader, endnu samme Aar, i Slutningen af Aaret, der indviet og modtog sit Pallium ⁴⁾. Han kom tilbage igjen til Norge henimod St. Hans Tid 1347 ⁵⁾.

Kort efter sin Hjemkomst var Erkebiskop Arne tilstede i Vødsøe i Bester-Gøtland, da Kong Magnus og Dronning Blanka der, den 15de Juli 1347, gjorde sit Testamente for Norges Bedkommende. Et større norsk Raadsmøde synes ved denne Leilighed at have været afholdt, uden at man kjender Anledningen til, at det samledes udenfor Norges

¹⁾ R. g. L. III. 284--294.

²⁾ R. Dipl. III. 164.

³⁾ Jøf. Ann. 268

⁴⁾ De fleste Annaler, og blandt dem Blats-Annalerne, sætte hans Indvielse til 1347; kun een sætter den til 1346 (Jøf. Ann. 272). At det sidste imidlertid er det rigtigste, synes at kunne sluttes deraf, at der tillægges Erkebiskop Arne en Embedstid af 3 Aar 1 Maaned og 1 Dag (Scr. r. D. VI. 816), og han døde i Slutningen af 1349.

⁵⁾ Jøf. Ann. 272.

rændser, i en svensk By, der rigtignok laa Norge ganske nær¹⁾.
 ed Erkebiskop Arne vare alle de norske Biskopper: Salomon
 Oslo, Halvard af Hamar, Thorstein af Bergen og
 uttorm af Stavanger tilstede, og befeglede tilligemed Kon-
 1 og Dronningen Testamentet. Det samme gjorde Hr. Arne (As-
 sson, Kansler?), Chorsbroder ved Hamars og Oslos Kirker, samt 6
 ddere: Hr. Erling Bidfunsson, Jon Hafthorsson, Ivar Dgmunds-
 1, Dgmund Guttormsson, Dgmund Finnsson, Halstein Simonsen,
 7 Svende: Bjarne Erlingsen, Sigurd Hafthorsson, Eilif Eilifs-
 1, Drm Eysteinson, Gunnar Hvit, Olaf Alfson, Thord Kra-
 fson. Til Testamentets Executorer udnævntes: Erkebiskoppen, Bi-
 pperne af Oslo og Hamar, to Riddere, Ivar Dgmunds-
 1 og G-
 und Guttormsson, og to Svende Bjarne Erlingsen og Drm E-
 yinson²⁾. Den 14de August samme Aar var Erkebiskop Arne kom-
 n til Ribaros³⁾.

I 1348, i Februar Maaned holdt Kong Magnus atter et Raads-
 de i Oslo, ved hvilket Erkebiskop Arne, samt Biskopperne
 Hamar og Oslo vare tilstede. En Dom blev ved denne Leilig-
 ), paa Kong Magnus's Dpfordring, den 16de Februar fældet af de
 vnte tre Biskopper, tolv Riddere, (hvoriblandt Kansleren nævnes)
 tre Svende mellem Kongen og Almuen af Heidmarken og Rauma-
 e angaaende Jbelsesmaaden af Bisøre og Leding af de nævnte Land-
 ber⁴⁾. Flere vigtige Forordninger og Breve bleve desuden givne⁵⁾.

Paa Island var der paa denne Tid uroligt som Følge af Folkets
 isnøse med de tvende norske Biskopper der. Baade Jon Sigurds-
 n i Skaalholt og Drm Aólaksson i Hole viste sig strax ved
 Komme til Landet i 1343 haarde saavel mod Lærde som Læge.
 skop Jons Strenghebd mod tre Munte i Lyfkvabø Kloster, blandt
 iffe den berømte Skald Eysteinn Aógrimsen⁶⁾, lader sig ret-

¹⁾ I Begyndelsen af samme Aar, den 12te Januar, synes et Raadsmøde at have været afholdt i Oslo, hvorved Biskop Salomon, Kansleren Arne Aólaksson, ni Herrer og tvende Lagmænd have været tilstede. Dom af 12te Januar 1347, N. Dipl. I. 240, Eml. V. 588. ²⁾ Eml. V. 579—588. ³⁾ Kvittering af nævnte Dag og Sted for Remerskatten af Stavangers Biskopsdemme ser Aarene 1345 og 1346. Orig. perg. N. N. Eml. fasc. 34 No. 13. ⁴⁾ N. g. L. III. 171. ⁵⁾ Nemlig: den 18de Januar Stadsfæstelsesbrev paa Mariekirkenes Friheder, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. II. 240); af samme Dag en Forordning om Handelen i det nordlige Norge og Skatlandene, befeglet i Kongens Overvær (N. g. L. III. 170); af samme Dag en Forordning med Raadets Samtykke om Meened, Snigmord og Rølvting (N. g. L. III. 172); af 19de Febr. et Brev om Betaling af Skyld til Lundsbergs Provstedsomme, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. I. 246); af 20de Febr. et Brev for Marie Kirke i Oslo, befeglet i Kongens Overvær (N. Dipl. II. 240). ⁶⁾ Forfatter af det bekjendte endnu tilværende Digt Lilla.

færdiggjøre, hvis det er sandt, at de havde banket sin Abbed, Thorlak, samt at de vare overbeviste om løssagtigt Levnet. Biskoppen lod dem, i 1343 tage til Fange og sætte i Jærn. Det samme gjorde Biskop Drm med tre Brødre i Nødruvolds Kloster i Hole Biskopsdømme, dog, som det lader, paa mindre grundede Beskyldninger. Denne Strengthed var det dog neppe, som vakte den første Uvillie mod Biskopperne; det var deres Pengebegærighed og Udpresninger man især dablede. Klagerne over Biskop Drm af Hole vare især hæftige, idet man tillige beskyldte ham for at bortbøde sin Kirkes Gods ¹⁾. Biskoppernes Udpresninger vare saameget meer utaalelige, som der paa den Tid var Uaar og megen Elendighed paa Island. Biskop Drm synes at have staaet sig godt hos Kong Magnus, og han troede maaskee at kunne saameget tryggere udsuge sit Biskopsdømmes Bønder, da han i 1346 havde udvirket af Kongen et strengt Vernebrev for sig og sine Tjenere, givet i Oslo den 10de Marts 1346 og beseglet af Kansleren Arne Aislafson i Kongens Dørvær ²⁾. Men Nordlændingerne tabte omsider Taalmodigheden, og i 1347 gjorde de Opstand mod Biskoppen og indgave Klage over ham til Kongen. Drm nødsagedes til samme Aar at drage til Norge for der at tale sin Sag, og Biskop Jon af Skaalholt, der ikke var synderlig meer afholdt i sit Omraade, gjorde Følge med ham, saaledes at Landet Vinteren over var uden Biskop. Drm synes ikke for det første at have voyet sig tilbage til sit Sæde. Jon derimod kom igjen til Island den følgende Sommer 1348. Han forsøgte under Drms Fraværelse at megle for ham hos Nordlændets Bønder og drog i denne Hensigt til Hole. Men han maatte vende tilbage til Skaalholt med usorrettet Sag og døde kort efter, strax før Jul 1348. Island var nu atter for en Stund uden Biskop ³⁾. Dette Aar døde ogsaa Biskop Haavard af Færøerne ⁴⁾.

Paa Suderøerne havde siden Biskop Markus's Død i 1303 ⁵⁾ været fire Biskopper: Alan af Galovay, der døde 1320, Gilbert Mac Lelan, ligeledes af Galovay, der styrede 2½ Aar, Bernhard en Skotter, der styrede 4 Aar, og endelig Thomas, ogsaa en Skotter, der styrede i 18 Aar. I 1348, den 20de Septemher, døde Biskop Thomas, og i hans Sted valgtes af Mans Geistlighed, i St. Germanus's Kathedraalkirke der paa Den, William Russel, Abbed af Cistercienserklosteret i Russin paa Man. Han drog til Avignon og blev her indviet af Pave Clemens VI ⁶⁾. Forholdet mellem Suderøernes Biskopsdømme og Nidaros's Erkestol synes altid at have været

¹⁾ Jøf. Ann. 262, 264.   ²⁾ Finn Joh. I. 431.   ³⁾ Jøf. Ann. 272, 274, 276; jfr. Gæpel. Aarb. p. I. c. 58-62; Finn Joh. II. 99-102, 196-198.

⁴⁾ Jøf. Ann. 276.   ⁵⁾ S. e. f. II. 104.   ⁶⁾ Jehnstene: antiquitates cello-normannicæ (Chronicon Manniæ) 46.

løst og noget ubekemt ¹⁾). At dette blev værre og ikke bedre, efterat den norske Overhøiheid over Derne afflodes til Skotland i 1266, var naturligt, uagtet rigtignot ved denne Veilighed Nidaros's Erkestols Metropolitanrettigheder udtryffeligt forbeholdtes ²⁾, og uagtet man seer, at Nidaros's Erkebiskop og Kapitel endnu i 1297 regnede Balget og Indvielsen af Suedsernes Biskop for en sig tilkommende Ret ³⁾. Vi have seet, at i 1280 den suederske Biskop Markus var i Norge tildelede ved Kong Erik Magnussons Kroning ⁴⁾; men dette er ogsaa den sidste Gang, at nogen suedersk Biskops Nærværelse i Norge findes omtalt i norske Kilder. Alligevel bemærker en gammel Biskopskrønike, at ovennævnte William Kusfel var den første udvalgte suederske Biskop, der blev stadfæstet og indviet af det apostoliske Sæde (per selem apostolicam); „thi alle hans Forgængere vare vante til at stadfæstes og indvies af den nidaroske Metropolitan“ ⁵⁾. Heraf synes man at maatte slutte, at de fire suederske Biskopper, som nævnes mellem Markus og William, endnu ere blevne indviede i Nidaros. Men efter Williams Indvielse ved Paven selv, antages Nidaros's Kirke at have tabt sin Metropolitanhøiheid over den suederske Biskopsstol. Thi ogsaa Williams Eftermand, Jon Donkan, blev i 1375 indviet i Avignon af Pave Gregorius XI ⁶⁾, og sidenefter regnedes Suedsernes Biskopsdomme til Yorks Kirkeprovinz, hvis Erkebiskop vi have seet allerede tidligere gjorde Erkebiskoppen af Nidaros hiin Høiheid stridig ⁷⁾. Noget Pavebulle i Anledning af denne Formindskelse i den nidaroske Erkebiskops Omraade kendes ikke, ei heller vides nogen Indsigelse eller Forestilling fra hans Side derimod at være gjort. Den norske Kirke var, som vi snart skulle see, efter Midten af det fjortende Aarhundrede, i en stadig Tilbagegang, og den Afmagt og Uvirkosomhed, i hvilken den snart hensank, forklarer vel rigtigst dens Mangel paa Iver i at forsvare sin Ret med Hensyn til Suedserne.

Opkrævningen i Norge af den treaarige Pavetiende, der rimeligvis er bleven noget udsat paa Grund af den i 1345 besluttede Forestilling til den pavelige Kurie ⁸⁾, var nu kommen i Gang, men vakte nogen Spænding mellem Kongen og Indsamlerne. Hvilke disse fra Begyndelsen have været vides ikke med fuldkommen Sikkerhed, men rimeligvis var det de samme Personer, der senere omtales som Indsamlere, nemlig Johannes Guilaberti ⁹⁾, Decanus af Dørpt eller Dor-

¹⁾ S. o. f. I. 414 f.   ²⁾ S. o. f. II. 5.   ³⁾ S. o. f. II. 79.   ⁴⁾ S. o. f. II. 35.   ⁵⁾ Johnst. 46.   ⁶⁾ Johnst. 47.   ⁷⁾ Jfr. om denne Forandring: Sc. r. D. III. 238. not. 1.; Usserii Britann. eccl. primordia 645; Pontoppidan II. 171; Suhm D. S. XIII 201; Munter Rgesch. II. 99.   ⁸⁾ S. o. f. II. 298.   ⁹⁾ Saalebes læses Navnet overalt i Norsk Dipl., hvortil Suhm og Lagerbring læse det: Glulaberti.

pat (decanus Tarbatensis), det apostoliske Sædes Nuntius i Danmark, Sverige og Norge, og hans Fuldmægtige for sidstnævnte Riges Vedkommende, Arnulf, Abbed af Hovedø, og Ingalb, Munk i samme Kloster. De fordrede Pavetienden, under Trubsel af kirkelig Straf, ligesaa vel af Bestyrerne for de kongelige Kapeller, som af andre med Beneficier udstyrede Klerker. Kapelforstanderne besværede sig herover for Kongen og denne henvendte sig igjen først mundtlig til Erkebiskoppen samt Biskopperne af Oslo og Hamar med sin Anke, siden til Indsamlerne med en skriftlig Forestilling, udstædt paa Vaarhus Slot den 13de April 1349. Heri paastod han, at det pavelige Mandat kun angik Indtægterne af reenkirkelige Beneficier og ikke vedkom de kongelige Kapeller. Disse vare stiftede af Kongens Forsædre, og de Indtægter, som de ved dem ansatte Klerker nødte, vare kun at ansee som en Løn for deres Tjeneste, anvist af Kongen efter hans Godtfindende, i det nemlig den egentlige Ejendomsret til Kapellernes Gods var Kongen og Norges Riges Krone forbeholdt, ligesom Valget af deres Prælater og Provster tilhørte Kongen. Derfor har han udtrykkelig forbudt alle Provster og Klerker ved sine Kapeller, under Straf af Verdigheds og Indtægts Fortabelse, at betale den omhandlede Tiende og derved gjøre Kapellerne skattefyldige, da han ligesom hans Forsædre vil have dem frie for al saadan Skat. Han bad Indsamlerne at lade alt Krav i denne Henseende fare, og agte den norske Kronens Rettigheder og Friheder; han ventede, at det apostoliske Sæde i saa Maade vilde imødekomme hans Dnske, hvortil han som en lydig Sen vilde gjøre sig fortjent ¹⁾.

Man maa vel antage, at Kong Magnus i denne sin Indsigelse har fulgt ældre Exempler fra sin Morfaders, Kong Haakons, og fra Formynderstyrelsens Tid. Hvorvidt Forestillingen har frugtet, vides ikke; men til nogen storre Uenighed med Kurien kom det sikkert ikke denne Gang. Man finder nemlig, at Pavens Sendebud omkring denne Tid eller lidt senere har tilstaaet Kong Magnus et betydeligt Laan af de i hans Riger faldende apostoliske Indtægter til Hjælp i Krigen mod Russerne ²⁾; og det vidner om, at det venstabelige Forhold mellem Kongen og Kurien, trods hins Anker over Kapellernes uretmæssige Beskatning, er blevet uforstyrret for det første.

Kong Magnus var som sagt ved denne Tid kommen i en ny Krig med Russerne, hvilken saameget meer havde Krav paa det apostoliske Sædes Understøttelse, som Magnus skal have begyndt den tildeels i Haab om at „christne Folket i Rusland“, det vil sige: tvinge dem under Pavens kirkelige Overherredømme. Det var Magnus's

¹⁾ Orig. Berg. A. M. Sml. fasc. 53 No. 11.

²⁾ Lagerbr. III. 393; Subm D. S. XIII. 200.

Plan at angribe det nougorodske Rige ifra Østersøens Kyster. Nordmændene skulle have gjort Vanskeligheder ved at følge ham „til Angreb paa en anden Konges Rige“. Men dog synes de at have ydet ham Understøttelse til Krigen, da denne fik Udseendet af en hellig Krig ¹⁾). Magnus foretog Toget ved Midsummers Tid 1348 med en Hær af Svenske og af tydske Leietropper. At han benyttede de sidste var mod Svenskernes Ønske, og skal have givet Anledning til Uenighed inden Hæren selv, hvilket igjen virkede, at Kongen ingen synderlig Fremgang gjorde, uagtet Lykken i Førføningen var med ham. Efterat Magnus om Høsten havde forladt Rusland, tog Russerne alt det tabte tilbage og fore meget grumt afsted i de nærmeste Dele af Finnland. I det næste Aar 1349 fik ogsaa Norge sin Løb af Krigen's Under; thi da faldt Russerne ind i de nordlige Dele af Riget og herjede Haalogaland lige syd til Bjarks ²⁾). Krigen, som Magnus begyndte under store Forhaabninger, ledede ikke til andet, end at norske og svenske Landstæder bleve haardt hjemløst af Russerne, og Magnus selv blev meer forhadet i Sverige, end han før havde været ³⁾).

At Erkebiskop Arne under sin Metropolitanstyrelse har udfærdiget et Statut, eller en Samling af kirkelige Bestemmelser, hvori alle tidligere saadanne vare optagne i en forkortet Form, eller — som det heber — med Bortskjærelse af hvad der var overflødig, dette vide vi af hans Eftermands Udsagn ⁴⁾); men hverken er hiint Arnes Statut levnet, eller det er bekjendt, hvor det Provinzialconcilium har været holdet, paa hvilket Statutet har været udstædt. Derimod er os levnet af Erkebiskop Arne en Forordning eller et Hvrdebrev af samme Slags som det senest omtalte af Erkebiskop Paal, men hvis Udstædelsestid heller ikke kjendes.

Dette Skrift aabnes med et Slags Indledning, hvori læres, at der er tre Slags Folk i Christenheden, hvilke Gud har udvalgt sig til Tjeneste „under Kirkens Lydighed og under usvigeligt Haab om evig Salighed“. Den første Klasse er de Mænd og Kvinder, som ugifte alle sine Dage bevare sit Legeme og sit Hjerte reent fra al Besmittelse. „Denne Klasse er Gud den velbehageligste, saasom den ligner Englene i al Skjønhed“. Den anden er de som leve i Enkedom, „i Afholdenhed efter sin legemlige Besmittelse sig til Anger og Bød“. Til en af disse tvende Klasser hører Mængden af dem, som have bun-

¹⁾ Jøsl. Ann. 276, 284. ²⁾ Jøsl. Ann. 280. ³⁾ Om denne Krig se Suhm D. G. XIII. 200, 201, 218; Lagerb. III. 388—400. Her er imidlertid hos begge en Vildfarelse med Hensyn til Fredslutningen. Den Fred som der omtales, tilhører den tidligere Russerkrig og Aaret 1326. Naar nærværende Krig endtes, vides neppe med Sikkerhed. ⁴⁾ Erkeb. Dlaf's Statut, N. g. 2. III. 303.

det sig under Klosterlevnet, i Guds og Kirkes Tjeneste. Den tredie Klasse er Folk, „som leve i Ektekab med Kjærlighed til Gud og sine Medchristne, i Lydighed mod den hellige Kirke og sine lovlige Overmænd baade aandelige og verdslige, og navnlig overholde ubrødelig ektefællig Trofasthed indbyrdes, idet de forresten tilbringe sit Liv med Almisfeydelse og andre Nødsnødsdygninger“. Til disse er det Erkebiskoppen især henvender dette Brev, idet han minder dem paa Guds Begne om at holde de ti Guds Bud og vogte sig for de syv Hovedsynder og alt det, som den hellige Kirke og dens Formænd forbyde og have forbudet. „Nu hvo, som lever udeyfor noget af disse trede Slags Levnet, han er uden Guds Naade“.

Brevet handler nu først om Ektekabet og hvad dermed skaar i Forbindelse: Frieri, Fæstemaal, Lydning, Ektevielse (püsan) i Kirken ved Presten og Bryllupsgjæstebud. Ingen, som engang har været ektetviet, maa vies oftere af Presten, men denne maa vel synge en Messe paa Bryllupsdagen. Vielsen gjør saa meget, at om senere nogen Hindring for Ektefolkernes Samliv kommer for Dagen, saaledes at de maa stilles, da ere dog deres Børn arveberettigede og de selv frie for Straf, naar ordentlig Lydning i Forveien har fundet Sted. Ingen Prest maa være ved et Bryllup, som holdes uden forudgaaende Lydning.

Dernæst handler Skriftet om Barnefødsel, Daab og Confirmation. Den frugtfulde Kvinde skal ti eller tolv Dage før hun venter sin Nedkomst gaa til Skrifte og anbefale sig Guds Naade og Jomfru Marias Forbøn. Ved Fødselen skal sørges for, at Vand er tilstede, saa at Barnet strax kan blive døbt, hvis det fødes meget svagt. „Di Ingen — heder det — kommer i denne Sorgedal uden Smerte, Graad og Elendighed, saaledes at mange dø haade til Liv og Sjæl, førend de naa Christendommen og den hellige Daab, uden hvilken ingen kan frelles fra Helvedes Pine formedelst vore første Forældres Synd og Ulydighed“. Faderen maa døbe Barnet, hvis ingen anden er til, ja Moderen maa gjøre det, heller end at Barnet skal dø udebt; og Ektekabet skal ikke hæves paa Grund af det aandelige Slegtskab, i hvilket Ektefolkene derved komme til hinanden ¹⁾). I ingen anden Bødsel maa døbes end i Vand ²⁾). Fødes Barnet saa sterkt, at man ei behøver at døbe det hjemme, da føre Fadderne det til Kirke, en Karl og en Kvinde i det mindste, og Presten skal døbe det, som hans Embede medfører.

Man skal lade Barnet confirmere (serma), saasnart man kan komme til Biskoppen ³⁾); „thi i denne hellige Forretning gives Styrke mod Djævelen og hans Svig; den er en Fuldbyrkelse og Stadfæstelse

¹⁾ Jfr. o. f. I. 232.

²⁾ S. o. f. I. 414.

³⁾ Jfr. o. f. II 301.

af Daaben, og den, som ei har modtaget den, kan ei hjælpes“. Derpaa udvikles det aandelige Slegtstak, som ved Daab og Confirmation stiftes, med Advarsel mod at krænke det. Afsnittet slutter med de Ord: „Dette er Kirkens Lov og de hellige Fædres Forordning, hvilket Alle skulle overholde som de ti Guds Budord“.

Næst efter følger Forskrifter for, hvorledes man retteligen skal søge Gudstjeneste. Man skal ideligen besøge sine Sognkirker; „thi det er Ens Pilegrimsfærd“. Man skal berede sig til Kirkegangen i Hjemmet ved at bortlægge alt Had, al Ondskab og Avind. Naar man træffes ved Kirken, maa man vel tale med hinanden om sine Anliggender, men ei komme frem med noget Gjældsstrav eller nogen Sagsøgning. Naar man kommer til Kirke, skal man først falde paa Knæ foran Kirke døren og kysse den, siden gaa omkring Kirken og saa ind i den og besprengte sig med viet Vand. Derpaa knæle man for det hellige Kors, bede om Guds Naade og mindes hans Pine, hvorved han løste de fortabte Mennesker fra Djævelens Bold; fremsige sit Vater noster og hilse Jomfru Maria med Marie-Vers (Ave Maria), eller hvis man ei kan saa meget, da slaa man sig for Brystet og sige: „Gud den Almægtige være mig syndige Mand naadig og miskundelig“; dog, lægges der til, er hver Mand skyldig at kunne Crede, Vater noster og Marie Vers. Man skal derpaa signe sig med Korsets Tegn og sige: „jeg signer mig i Navnet Faderens og Sønnens og den hellige Aands“. Hvis Presten ei er kommen eller endnu ei ferdig til Messen, da er det smukt, at hver, idet han gaar omkring Kirken, besøger sine Frænders og Venners Grave og der fremsiger sit Vater noster, eller og gjør det samme efter Messen, før han forlader Kirkegaarden.

Nu begynder Presten den hellige Messe; da falde Alle paa Knæ. Siden maa de staa, indtil Gloria in excelsis begynder; da skulle Alle igjen falde paa Knæ og slaa sig for Brystet, saa ofte som de i Messen høre de Ord læste eller sjungne: Jesus, Christus, Maria. Siden kunne de siddende høre Messen, indtil Evangeliet begynder; da skulle Alle staa op, blotte sine Hoveder og blive barhovedede, medens det oplæses. Dernæst bringe man sit Offer til Alteret „og hævde dermed det hellige Messeembede“. Men naar Presten opløfter „Guds Tegeme og dernæst hans Blod“, da falde hver christen Mand paa Knæ med blottet Hoved og oprakte Hænder, og slaa sig tre Gange for Brystet; „thi paa tre Maader synder man mod Gud: i Tanke, Ord og Gjerning“. Man skal erkjende, at det er den samme vældige Gud, der skabte Himmel og Jord og Alt hvad imellem er, baade over og under, og som løste alle sine Venner af Djævelens Bold, og som skal domme hele Menneskestegten paa den yderste Dag, enhver efter hans Gjerninger. „Det er og alle christne Menneskers usvigelige Tro, at

medens Guds Legeme helliges, opløstes og nydes i den hellige Messse, at da, ved de guddommelige Ords Kraft og Prestens Forretning, Himlene opluftes, og Guds Engle fare ned at høie sig for sin høie Staber, saaledes at da samles de himmelske og jordiske Skabninger i al Idmyghed og Glæde for at tjene den sande Gud, skjønt vi syndige Menneſter formedelst vor mangfoldige Udselthed og Legemsstrøbelighed ei formaa at see det med legemlige Øine“.

Man skal med Ærefrygt gaa at tage Guds Legeme paa Paaske- dag, og ved den Heilighed iagttage god Orden. Man skal staa i Kirken eller ligge paa Knæ, medens Vaternoster synges. Naar „Pax“ er givet fra Alteret, da skal Mændene kysse hinanden og ligesaa Kvin- derne indbyrdes; „og dette Kys skal være af fuld Kjærlighed; hvo som giver det med Svig eller ond Villie er Judas's Medskyldige“. Dernæst skal man med Knæfald tage Guds Velsignelse under Prestens Haand, og fare saa med Fred, hjer til Sit.

Man skal af Agtelse for Gud selv være velvillig mod sine Sog- neprester, især saalange de ere retfærdige i Levnet og lydige mod Gud og Biskoppen; thi Presten er skyldig at give dem aandelig Hjælp, naar de komme i Verden, medens de ere her, og naar de fare herfra; det er og Presterne paalagt at være dem hjælpsomme og velvillige som sine aandelige Børn. De maa dog ikke modtage nogen Prest, der siger sig at være nybestiftet, med mindre han forud i Kirken har forkyndt og oplæst sit aabne Bestiftelsesbrev med Biskoppens hængende Segl.

Alle Fuldvorne skulle komme fastende at høre den hellige Messse, være stille i Kirken og paa Kirkegaarden, og mindes hvilken Sjælesfar det er at begaa Synder der, hvor man skal sine Synder bøde.

Man vogte sig for bansatte Mænd „som for de værste Edder- orme“; ligesaa for Murer, Galder og Trolddom, for al Dvertro og Tro, som den hellige Kirke eller dens Formænd og Tjenere ei lære. Hvo som anderledes gjør, han er som en Kjætter i Guds Ban.

Hver som er kommen til den Alder, at han kan synde, og ved sig at være falden i nogen, navnlig dødelig Synd, han skrifte med Anger. Især skal man gaa til Skrifte i Langesfasten; „thi hver Faste- dag, Ven, Almisse og Godgjørenhedshandling er det retskristede Men- neste til Sjælehjælp“, men alle disse Ting komme ei dem til nogen Hjælp, som ikke med Anger og Ven ville skrifte sine Synder og i Fremtiden vogte sig for dem. I Sygdom tilfaldt man betimelig den Presten, skrifte og tage Guds Legeme og den hellige Salvelse, „for at man kan være forligt med Gud og Menneſkene, og med god Samsit- tighed stilles fra dette Liv“. Man skal da og helst gjøre sit Testa- mente: give Gud sin Sjæl, den hellige Kirkegaard sit Legeme, mindes Sognepresten, sine Frænder og Venner med nogen Trost efter Evne;

„men ingen fattig Mand egges dertil, naar han ejer saa lidet, at det neppe er nok til Bornenes, navnlig de egtesødtes Underhold“.

Man skal for Guds Skyld vogte sig for Tyveri, Ager og ulovligt Erhverv, betale redeligen sin Tiende af alt ret Erhverv baade paa Sø og Land, saa og anden ret Skat og Told efter Lov og Landskif.

Endelig opfordrer Skriftet til at vise de Døde Agtelse. Man skal vise kristelig Kjærlighed mod de døde Menneskers Legemer og følge dem med Velvillie til deres hellige Leiested, ligesaavel de Fattiges som de Riges; „thi Alle ere da fattige“. Og man skal mindes det, „at skjønt Menneskets Legeme nu i sin Død er noget frastødende at se, da have dog Menneskenes Legemer det forud for andre Dyr, at i dem skal Sjælen komme tilbage paa Dommehag til evig Dplivelse efter Guds Dom, og siden skulle de aldrig skilles“.

Brevet sluttet med det Puske: „Giv Gud den Alvældige, at I maatte agte paa dette Brev, saa at I derved kunne erhverve Eder Guds og Fred, gode Aaringer og Glæde, Lykke i denne Verden og evindeligt Fryd med selve Gud i Himmerige. Amen“¹⁾.

Pave Clemens VI havde allerede i sit Paveedømmes første Aar, nemlig 1343 den 27de Januar, udstedt den bekjendte Bulle, som efter Begyndelsesordene kaldes: „Unigenitus dei filius“, hvorved han forkortede den af Pave Bonifacius VIII fastsatte Tid mellem Jubelaarene fra 100 til 50 Aar, og følgerlig paabød et saadant Jubelaar til 1350. Alle troende Christne, som i dette Aar bekjendende og angrønde sine Synder indfandt sig i Rom ved Petri og Pauli Kirker og ved den lateranske Kirke, og søgte disse Kirker dagligen, i det mindste i 15 Dage, skulde erholde den fuldkomne Tilgivelse for alle sine Synder. Da nu Jubelaaret nærmede sig, udstædte Clemens Skrivelser til alle Kanter, for at bringe i Erindring den store Fest, der var beregnet paa at drage Starer af Pilegrimme og med dem en Masse af Penge til Rom og det pavelige Skatkammer. En saadan pavelig Skrivelse, givet i Avignon den 18de August, blev ogsaa affendt til Erkebiskop Arne og hans Lydbiskopper. Bullen Unigenitus var deri indtagen, og det paalagdes Erkebiskoppen og Biskopperne at offentliggjøre den og forklare den for Lærde og Læge, paa det at man med Guds Bistand skulde gjøre sig rede til at fortjene den store Indulgens²⁾. Pavens Brev maa man antage at være kommet til Norge henimod Slutningen af Aaret 1349. Hvad Virkning det her har øvet, vides ikke. Alles Opmærksomhed var ellers ved denne Tid fortrinnsviis hestet paa den store Landeplage, som netop da rasede.

I 1349 kom nemlig „den store Mandebød“ til Norge, efterat den i et Par Aar forud havde herjet det sydligere Europas Lande. Et

¹⁾ R. g. L. III. 295—301.

²⁾ R. Dipl. I. 251.

sterkt bemandet Handelsflåde fra England, der lagde ind paa Bergens Vaag, førte Smittesøden med sig. Før det fik udloset sin Ladning, døde alt Mandeskabet; og da Varerne bleve opførte i Byen, begyndte Dødeligheden ogsaa der med en rasende Hurtighed at gribe om sig. Siden gik Søden over hele Norge, og udryddede efter de gamle Annalers Udsagn de to Trediedele af Landets Befolkning. I Bergen — heber det — rasede den saa frygtelig, at der paa een Dag ikke kom mindre end 80 Lig til een Kirke, og deriblandt 14 Præster og 6 Diaconer. Handelsflådene paa Havnen kunde ikke blive løsede, og mistede sit Mandskab; og flere af dem sank med Ladningen eller drev om, uden at nogen skjattede dem. Paa Agder skulle syv Kirkesogn paa en ganske kort Tid være blevne ødede, og de Geistlige, som Biskoppen af Stavanger sendte derhen, døde alle af Søden. Den gik ogsaa over Hjøland, Drønerne, Suderøerne og Færøerne; men den kom ikke til Island. Den var af en saa voldsom Natur, at Folk, som angrebtes af den, ikke levede meer end et halvt eller heelt Døgn; de havde først svært Sting, og derpaa fulgte en Blodbrækning, der medførte Døden. Geistlige synes imængdeviis at være blevne borttryffede; — uden tvivl et hæderligt Vidnesbyrd om, at de ei ved Smittens Færelse lode sig afholde fra sin Skyldighed som Sjælesørgere. Erkebiskop Arne døde af Søden, og som der siges alle hans Thorsbrødre paa een nær. Ligesaa døde ved denne Tid Biskopperne Thorstein af Bergen, Guttorm af Stavanger og Halvard af Hamar, saaledes at af Norges Biskopper ifkun den gamle Salomon i Oslo overlevede Plagen. For at standse Sygdommen, fortælles der, indførtes en ny Mæsse og en ny Bøn, hvilke Pave Clemens selv havde forordnet og sammensat; og fra den Stund aftog den ¹⁾. Hvor længe Søden har raset, opgives ikke, men rimeligviis har den været ind i det følgende Aar 1350, da den ogsaa gik over Sverige og Danmark med lignende Ødelæggelse.

Det er ikke alene de noget nær samtidige islandske Annaler, der have bevaret Mindet om denne skrækkelige Farsøts Rase i Norge; Sagnet rundt om i Landet ved endnu at fortælle, hvorledes i den store Mandedød hele Bygdelag bleve ødede for Mennesker, og velbyrket Land i Tidens Løb overgroet med Skov, hvorledes Kirker længe efter gjenopbyggedes skulde i Bildnis, og hvorledes endnu Husstomter og Algerrener sees i mange Afdale og Fjeldheider, som efter Mandedøden ei have været nyttede uden til Betesmark og Sætergang. Møget er nu vistnok heri, ligesaa vel som i de samtidige Optegnelser, overdrevet, og det i Annalerne angivne Forhold mellem de af Farsøden bortrevne og de Gjenlevende faar staa ved sit Ord, som noget Sam-

¹⁾ Isl. Ann. 278, 280.

tiden med sine ufuldsomne statistiske Kundskaber umuligen kunde beregne, og vor Tid end mindre udgrandske. Men isinesfaldende ere ligefuldt de fordærvelige Følger, som Landeplagen drog efter sig for Norge, ikke alene i en nær, men ogsaa i en fjærnere Fremtid. Den rammede nemlig her et Land, der af Naturen var sparsomt udstyret med Hælspekilder, og desforuden, hvad der var meget værre, allerede befandt sig i en kjendelig Stillestaaen eller rettere Tilbagegang baade i aandelig og materiel Retning. Folkeaanden var begyndt at svækkes, Folkelivet at hensyngne, Samsundsordenen at slappes, og Vandskyrelsen at forvirres. Folkets livlige Søfart og friske Handelsrørelse var begyndt at synke i Dvale, medens et udenlandsk Handelsaaag sluttede sig tættere og tættere om dets Skuldre, og fremmed Kjøbmandsgridskhed begyndte at binde dets næringsdrivende Hænder og tære paa dets Marv. Dets Foretagelsesaaand var svunden, og dets Selvtillid paa Veien til at følge den. Paa et Land og et Folk, der forud befandt sig i en saadan Forfatning maatte naturligtviis en Plage som den store Mandedød virke høist fordærvelig.

Vist er det, at fra Midten af det fjortende Aarhundrede, eller man kan gjerne sige fra 1350 af, skyder Norges allerede før indtraadte sagte Dalen en ganske forunderlig Fart, der for menneskelige Dine skulde synes at varsle dets Selvtændigheds fuldsomne Undergang. Og med den norske Stat gaar den norske Kirke Haand i Haand i dens Dalen. Ogsaa for Kirken er Aaret 1350 et sørgeligt Vendepunkt.

88.

Overfigt over den norske Kirkeforfatning i det tredie Tidrum.

Den norske Kirkeforfatning havde allerede inden Udgangen af næst foregaaende Tidrum — det vi her have betegnet som det andet — i de fleste Stykker, navnlig i indre Styrelse og Embedsvæsen, vundet en Fasthed, der gjorde videre gjennemgribende Forandringer overflødige. Det Nye, som kan siges under det tredie Tidrum at være indført, er bygget deels paa de Anskuelser, som Erkebiskop Jon gennem sin ofte nævnte Christenret søgte at gjøre gjældende, og som fra den tildeels, dog under flere Afændringer, gik ind i de, egentlig ældre, Christenretter, der sattes i Forbindelse med den af Magnus Lagabøter omarbejdede almindelige Landslov, — deels paa Bestemmelser af Provincialconcilierne, hvilke Forsamlinger i det her omhandlede Tidrum spillede en saa vigtig Rolle, og ved hvilke vi derfor i den forudgaaende historiske Fremstilling have bvalet med Udførlighed.

I. En af de vigtigste Nyheder med Hensyn til den norske Kirkes Embedsmænds Stilling er Colibatets lovlige Vedtagelse. Vi have seet det indført ved Pavebud allerede i foregaaende

Tidrum ¹⁾). Men først i det her omhandlede finde vi det udtryffeligen foreffrevet i de norske Christenretter, og det i Overensstemmelse med den canoniske Ret, for alle Geistlige inden Kirkens høiere eller saakaldte hellige Bielsesgrader (ordines majores v. sacri), nemlig til og med Subdiaconus ²⁾). Hermed var Geistlighedens Standsafflutning fuldbendt.

At Presternes Bestikkelse til Norges Kirker skulde ske ved Biskoppen alene, var nu at ansee som en afgjort Sag. Iffun med de kongelige Kapeller fandt en Undtagelse Sted, som forhen udførligen er berørt ³⁾). Jons Christenret byder: „Biskop skal raade for Kirker og Christendom og tilsætte de Prester, han vil; og som han seer kan udføre Tjenesten“ ⁴⁾); og hermed stemmer i det Væsentlige alle øvrige den Tids Christenretter ⁵⁾). Thi naar disse udtryffe sig lidt vidløftigere: „Vor Biskop skal raade for Kirkerne, eftersom den hellige Kong Olaf indrømte Biskop Grinkel paa Møster Thing, og som vi siden bleve forligte om. Vor Biskop skal sætte til alle Kirker saadanne Prester, som han ved kunne forrette Gudstjeneste og anden Tjeneste rigtig for Gud og Menneskene“, — saa ere Tillæggene egentlig kun Talemaader fra en ældre Tid, hvilke ingen Hindring lagde i Veien for en Udydning ganske i Erkebiskop Jons Aand. Endogsaa paa Island blev nu ved Biskop Arne Thorlaksson den samme Grundsaetning gjort gjældende, idet hans Christenret siger: „Prester og Geistlige skal Biskoppen bestikke til Kirkerne overeensstemmende med disses Kontraktforhold (svå sem mældagar standa til)“ ⁶⁾). Thi det sidste Tillæg sigter ganske vist iffun til de Indtægter, som ifølge gammel Kontraktforhold laa til de enkelte Kirker, og af hvilke Presten ifølge den nye Bestikkelsesmaade for en Deel skulde tage sit Underhold. Dgfsaa paa Island ophorte saaledes fra nu af Prestens Bestikkelse og Underhold ved Kirkejeeren, idet den første gif over i Biskoppens Haand, og det andet udrededes af Kirkens Ejendom og Indtægter.

Hvad der i dette Tidrum fordredes af Sognepresten som Sjælsførger: baade som Almuens Lærer og Udfører af de gudstjenstlige Handlinger, var ubetvivelst noget mere end tidligere. Derom synes forskjellige Conciliebestemmelser, og navnlig de af 1320 ⁷⁾), tydeligen at vidne. Der var ganske vist ogsaa nu aabnet fuld Afgang for de unge Klerker til at lære ved Kathedralkirkernes Skoler alt hvad man fordrede, at en Prest skulde vide til sit Embede.

Det viser sig ogsaa af samme Conciliebestemmelser, at Sognepresterne i Norge nu havde Prestegaarde (prestaból), og at der var sætget for, at disse ikke skulde misbruges eller den dertil hørende Ejendom

¹⁾ E. v. f. I. 459. ²⁾ N. g. L. II. 300, 320, 333; Bp. Arnes isl. (Chr. c. 17.

³⁾ E. v. f. II. 120—122, 150—152. ⁴⁾ N. g. L. II. 346. ⁵⁾ N. g. L. II. 296, 313, 329. ⁶⁾ Bp. Arnes Chr. c. 4. ⁷⁾ E. v. f. II. 66, 199—207, 223.

forødes" 1). Der blev ogsaa ved flere og gjentagne Bestemmelser paa Provinzialconcilierne indstærket, at hver Sogneprest strengt skulde holde sig til sit Sogn og ikke ukaldet forrette i nogen Andens og derved gjøre Indgreb i dennes Myndighed eller Indtægter 2). Ligeledes stræbte man saameget som muligt at hindre de med Prædikeret udstyrede Munkeordener fra at falde Sognepresterne til Besvær og utilbørligt indtrænge sig i deres Rettigheder 3).

En saare gavnlig Indflydelse paa den hele norske Prestestands Embedsfærd og Dannelse maatte nødvendig Prestemøderne eller Diöcesansynoderne (prestamót) have, helst naar disse afholdtes med den Orden og paa den Maade, som i Conciliebestemmelserne af 1320 forestrives 4). Man seer af disse, at Prestemøderne have været holdte aarligen, enten paa en vis Tid eller maaskee saaledes at vedkommende Biskop nærmere bestemte Tiden; — at de have været holdte, istedetfor tidligere, som det synes, i Forening med Lægtingene 5), nu ved Kathedralkirkerne i biskes Chor og i Regelen under selve Biskoppens Forsæde; — at Hovedpresterne (d. e. Kystespresterne, hvor saadanne fandtes, eller de Prester, som indtog en lignende Stilling) 6) have havt mest at sige paa Mødet, og at de have været paa en Maade selvstevne til at indfinde sig der, medens af de ringere Prester (Høgendespresterne og uidentviol ogsaa Heredspresterne) kun de mødte, som dertil af Hovedpresterne udnævntes, og da paa Mødet havde Plads hver hos sin Hovedprest; — at hvilken Hovedprest, som var hindret fra at møde personligen, skulde nævne en Høgendesprest til Mødet i sit Sted; — at de Prester, som ifølge Hovedpresterens Bestemmelse bleve hjemme, skulde besørge de Mødendes Forretninger under biskes Fraværelse uden særegen Beføstning for Sognefolket; — at Hovedpresten havde at modtage af sine underordnede Prester og medbringe til Mødet Romerskatten af hele sit Omraade; — at der paa Prestemødet undersøgtes, hvorledes Sognepresterne i Aarets Løb havde bestyret sine Embeder, og forordnedes hvad der for dem var nødvendigt at vide for det kommende Aar; — at Kirken eller Geistligheden vedkommende Sager der keredes og rimeligviis ogsaa paakjendtes; — endelig at de paa Mødet tilstedeværende Hovedprester, naar de kom hjem igjen, skulde inden syv Dage efter Hjemkomsten underrette alle de hjemmesiddende Prester om hvad der paa Mødet var forhandlet og besluttet; og var dette noget, som ogsaa vedkom Lægfolket, da skulde hver Prest lyse det i Kirkeøren for sit Sognefolk inden en halv Maaned. — Af Forhandlingerne i Striden mellem Erkebiskop Torund og hans

1) E. o. f. II. 204 f.   2) E. o. f. II. 66, 201, 203.   3) E. o. f. II. 300 f.

4) N. g. E. III. 307—319; ift. o. f. II. 207—209.

5) E. o. f. I. 207.

6) E. o. f. I. 172—175.

Kapitel sees, at naar Biskoppen ikke var tilstede, forestod Kapitelet Prestemødet ¹⁾; og at Kapitelets Chorsbrødre altid have været selvskrevne Medlemmer af dette og paa sammes Forhandlinger øvet en stor Indflydelse, viser sig af hvad før er fortalt om Striden i Bergen mellem den verdslige Geistlighed og Prædikebrødrene under Norges Biskopsdømme ²⁾, ligesom det forøvrigt af Forholdene maa sluttes.

Biskoppernes tidligere Anseelse og Indflydelse, baade som Kirkens Forstandere og som Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, blev i dette Tidrum ikke alene befæstet, men ogsaa udvidet. Erkebiskop Jons høitstræbende Planer strandede vistnok paa den verdslige Styrelses kraftige Modstand; men den hierarchiske Kirkeorden stred ligesuldt frem i Udvikling og Fasthed, og med den Biskoppernes Magt.

Biskopsvalgenes Uafhængighed af den verdslige Styrelse var nu en ubestridt Kjendsgjerning, og man sporer ikke, at Kongedømmet under Tidrummets Løb har øvet eller fordret at øve nogen umiddelbar Indflydelse heri. Paa den anden Side var vedkommende Domkapitlers Ret til at vælge Biskopperne fuldkommen erkjendt fra alle Sider, og den Tid var endnu ikke kommen, da Pavedømmet selv undergrov denne Ret. Vi have seet, at Kapitlerne vidste at benytte sin Stilling som Valgkollegier til at udvide sin egen Magt og Selvstændighed, og at deres Indblanding i den biskoppelige Embedsmyndigheds Udøvelse til en Tid afstærkom Spending og Uenighed inden Kirkens egne Egmærker mellem enkelte af dem og deres Biskopper. Men dette var dog ifkun forbigaaende; og ved en nærmere Bestemmelse af Kapitlernes Rettigheder ligeover for Biskopperne bragtes Ro og Orden i denne Henseende igjen tilveie. Tidrummets senere Halvdeel frembyder ingen isinesfaldende Exempler paa en saadan forargelig Tvist som den, der ved Overgangen fra det 13de til det 14de Aarhundrede opblusede ved Nidaros's og Stavangers Kathedralkirker.

Domkapitlerne indesluttede utvivlsomt paa denne Tid i sig den norste Kirkes bedste aandelige Kræfter, og for deres Medlemmers videnskabelige Uddannelse til Kirkens høieste Embeder var sørgt derved, at der gaves dem Understøttelse til at fortsætte sine Studier ved udenlandske Høiskoler ³⁾. Biskopperne, som paa ganske faa Undtagelser nær, selv udgif fra dem, maatte indsee, at Enighed og oprigtig Samvirken fra begge Sider til Kirkens almindelige Beste og navnlig til den hierarchiske Ordens Opretholdelse var begges naturlige Opgave. Derfor sluttede de sig vistnok i Almindelighed til hinanden. Biskoppen søgte sin fornemste Støtte i sit Raad, ligesom dette igjen hentede Glands og Magt fra sin Formands høie Verdighed. Det var kun en Jorunds og en Arnes Egenraadighed og Havesyge, der gjorde dem

¹⁾ E. o. f. II. 73.

²⁾ E. o. f. II. 69.

³⁾ E. o. f. II. 224.

blinde for deres eget og deres Biskopsstoles sande Lær, og skilte dem fra deres Chorsbrødre. Ved deres Afgang indtraadte igjen Eigevegt og Enighed ved Biskopsstolene. Den biskoppelige Magt straalede atter i sin fulde Glans, og den Fare for Hierarchiet var bortfjernet, som med Grund maatte frygtes, saafremt lignende Stridigheder mellem Biskopperne og deres Domkapitler havde oftere gjentaget sig og vare komne til at blive Dagens Orden.

Et Vidnesbyrd om ikke alene den norske Kirkes men og den biskoppelige Magts fremstridende Udviikling i dette Tidsrum afgive de temmelig jævnt holdte Provinzialconcilier eller Biskopsmøder (biskupamót) under den nidarøiske Erkebiskops Forsæde. Disse Forsamlinger dannede nemlig et Middelpunkt for Landskirkens Styrelse og et Organ for den kirkelige Lovgivningsmyndighed; begge Dele vandt herved Eenhed. Men det var de tilstedeværende Biskopper, som her egentlig vare de besluttende, og i hvis Navn Conciliebestemmelserne udstædtes, medens de øvrige tilstedeværende Geistlige, hvoriblandt maa udhæves Domkapitlernes Fuldmægtige, paa en Maade kun vare at betragte som Forsamlingens raadgivende Medlemmer, der tillige skulde stadfæste og bevidne de fattede Beslutninger. Ikke engang de Fuldmægtige, som en Biskop kunde sende i sit Sted, naar han selv var lovligen forhindret fra at møde paa Provinzialconciliet, og som almindelig vare Chorsbrødre af hans Kapitel, synes strengt taget at have havt nogen besluttende Stemme. Thi kun de Biskopper, som personligen mødte, nævnes i Conciliebestemmelserne eller Statutterne som disses Medbestændere ¹⁾. Statutterne tillægges forøvrigt fortrinnsviis den paa Conciliet ordførende Erkebiskop og benævnes efter ham. Rimeligiis har ogsaa Erkebiskoppen havt Forslagsretten med Hensyn til de kirkelige Bestemmelser, som kom under Overveielse paa Provinzialconciliet; men fuldgjeldige for den norske Kirkeprovinc bleve de sikkert ikke uden de tilstedeværende Biskoppers udtrykkelige Samtykke og Vedtagelse, — men da ogsaa, saavidt skjønnes, i alle Provincens Biskopsdommer, ligesuldt om disse havde været repræsenterede paa Conciliet eller ikke. Hvad Islands Biskopsdommer angaar, synes dette aldeles klart, da næsten alle de norske Provinzialconciliers Statuter, — og deriblandt visse, om hvilke man med Sikkerhed ved, at ingen islandsk Biskop personlig var derved tilstede, — findes optagne i de udførligere Haandskrifter af den islandsk Lovbog. Om Suedøernes Biskopsdomme kunde Tvivl i denne Henseende med størst Grund reises; men dette Biskopsdommes nærmere Forhold til Nidaros's Metropolitansæde er i mange Stykker dunkelt. Mod Tidsrummets Slutning udgif det, som tidligere fortalt, af den norske Kirkeprovinc ²⁾. Hvorvidt Provin-

¹⁾ E. o. f. II. 107.

²⁾ E. o. f. II. 304 f.

fiatconciliernes lovlige affattede Statuter ogsaa trængte til Kongedømmets Stadfæstelse for at blive fuldgyltige i den norske Kirke, er ikke ganske klart. At saadant har været paastaet fra Kongedømmets Side, aabenbarer sig i de kongelige Raadgiveres Færd i Anledning af Conciliet i 1280. Men her var der ogsaa Tale om Gjenstande, der paa det føleligste berørte Kongedømmet og derhos dybt grebe ind i den almindelige Lov og Landsret. Naar derimod Provincialconcilierne i sine Forhandlinger og Bestemmelser holdt sig inden sit reentkirkelige Omraade, naar de holdt sig ved Ordningen af det kirkelige Embedsvæsen og Politii samt af Troslæren og Kirkefikkene, — da synes ikke Kongedømmet at have fordret nogen Stadfæstelsesret; eller maaskee rigtigere udtrykt: da betragtedes dets Stadfæstelse som forud stiltiende givne, og dets Hjælp til Bestemmelsernes Opretholdelse, for saavidt en saadan Hjælp behøvedes, som noget, der simpelt hen fulgte af dets Stilling og Skyldighed som øverste styrende Statsmagt og Landskirkens naturlige Berge. Saaledes indseer man, hvorledes en selvstændig lovgivende Myndighed i kirkelige Sager kunde, i en ikke ringe Udstrækning, af Kongedømmet indrømmes Provincialconcilierne, uden at derfor disses Myndighed til eenfaldig at bestemme Landets Christentet i dens Heelhed erkjendtes.

Om de norske Biskoppers store verbdlige Magt og deres virksomme Indflydelse paa Norges hele Statsudvikling, derom vidner klart nok det hele Tidsums Historie. Det var inden Tidsummets Slutning kommet dertil, at Biskopperne noget nær vare at ansee som de mest formaerende Medlemmer af Kongens Raad, i hvilket fra Kong Haakon Magnussons Tid de verbdlige Stormænds Stilling var langt mindre fast og selvstændig end Biskoppernes. Den afgjørende Stemme, som Magnus Lagabøters Landslov indrømmede disse i Tilfælde af et indtrædende Kongevalg ¹⁾, var en vigtig Udmærkelse, der nødvendig maatte brede Glands over deres Forhold til Staten i Almindelighed. Høist betegnende var det ogsaa, at Kongevalget, hvis et saadant maatte udkræves, ved samme Lov stilledes under Landets første Biskops, Erkebiskoppens, St. Olafs Repræsentants, umiddelbare Bestyrelse ²⁾. Endnu vigtigere var den Folgeslutning, som heraf let maatte kunne udbrages og virkelig uddroges: at Nidaros's Erkebiskop, naar Kongedømmet var ledigt, efter Loven var dets selvstyrene Biskop og Rigets øverste midlertidige Forstander, indtil Kongedømmet var atter besat ³⁾. Biskopperne vare altsaa paa en Maade, haade ifølge Lovens Ord og ifølge dens virkelige Anvendelse, erkjendte for en Magt i Staten, og det den Magt, som kom Kongedømmet nærmest. Hvad dette havde at sige, sees let. Norges Be og Vel hvilede meer end een gang, næst i

¹⁾ E. o. f. II. 8, 9.

²⁾ Eft.

³⁾ E. o. f. II. 193, 216, 262.

Guds, i de norffe Biskoppers Haand. Det fuldbendte Lidsrum har allerede antydet dette; i det følgende vil det klarere vise sig.

I Forhold til den verdslige Magt og Indflydelse, som Norges Erkebiskop og Biskopper nu vare sig bevidste at øve, udviklede de ogsaa en stedse stigende verdslig Pragt i al sin Opdræden. Deres Leve-maade og Folkehold var som Fyrster egnede. Man seer af den tunsbergste Overenskomst, at Erkebiskoppens Tjenere vare mindst hundrede, og at de fornemste af disse, i Lighed med hvad Tilfældet var ved Kongens Hird, benævntes Skuttilsvende¹⁾. Hver Biskop havde i Regelen mindst fireti Svende²⁾. Og ved disse Erkebiskoppens og Biskoppernes Mænd forstodes egentlig Vaabenføre og Bænebe, saaledes at deres talrige geistlige Betjening ikke deri var medregnet, ligesaa lidt som ringere Arbejdsfolk i deres Tjeneste. Deres mange Forretninger og deres store Husholdning krævede Hjælp i Bestyrelsen af begge Dele. I dette Lidsrum er ogsaa hyppig Tale om tvende overordnede Embedsmænd ved Biskopskolene, som skulde være Biskoppen til Vættelse, nemlig Officialen (officialis) og Raadsmænden i Biskoppens Gaard (rædismadr i biskupsgardi). Officialen gif Biskoppen til Haande i Udøvelsen af hans kirkelige Dommermyndighed; Raadsmænden var hans Hushovmester og Bestyrer af Biskopsgaardens økonomiske Anliggender. Hertil kom endnu den saakaldte Pönitentiarus, der udførte Biskoppens Forretninger i Skriftemaalsfager, og havde Opsyn med de deraf flydende Indtægter. Disse Embedsmænd vare Præster eller Geistlige. Biskopperne vare dog ikke eneraadende ved deres Beskikkelse, men maatte heri høre sine Kapitler³⁾. Officialen synes ogsaa oftest at have været en af Kapitlets Chorsbrødre. En Officials og en Pönitentiarus's Ansættelse ved hver Biskopskol findes forestrevet ved Provinzialconciliers Bestemmelser⁴⁾.

Det var Lidsaanden i Forening med tiltrædende gunstige ydre Omstændigheder, der væsentlig hævede den biskoppelige Magt i Norge til hin Høide. Kongedømmet rakte imidlertid ogsaa Haanden til dens Forherligelse, om end, som vi have seet, oftest kun henrevet af Strømmen, eller endog sterkt modstræbende og med kjendelig Følelse af den Fare for dets egen Myndighed, der laa truende i Baggrunden. Kongedømmets Modstand paa en Kant var gjerne ledsaget af Eftergivenesshed paa en anden. Havde det stridt imod, ja endog maaskee vundet Seier over en farlig Grundsatning, saa vilde det igjen gjerne ved en eller anden Opoffrelse forsones eller vinde en agtet og dygtig Personlighed, der havde lidt under Kampen. Havde det vilst sig paaholdende paa sin egen lovhjemlede Ret ligeover for Biskopsdømmets anmasende

¹⁾ S. o. f. II. 21, 118. ²⁾ S. o. f. II. 118. ³⁾ S. o. f. II. 73. ⁴⁾ S. o. f. II. 107, 223, 299.

Forbringere, vilde det siden gjerne lægge for Dagen, at det ikke var fattig i sine Pengegaver og sin ydre Ærbødighed mod Kirkens Forstandere. Kongerne frygtede overhovedet hvert Stik af Ulydighed mod Christendommen og den christelige Kirke, hvis sande Bæsen dog kun dunkelt foresvævede dem, idet de sammenblandede Christi Bud med Paven, og den sande Kirke med den Indstiftelse, som udgik fra Roms Biskop. Og denne Frygtsomhed vidste de i den romerske Statsklogt oplærte Biskopper mesterlig at benytte for at lamme selv de dristigste og bedst beregnede Strid af Kongerne til den geistlige Magts Indstrækning. Paa den anden Side solte Kongerne hvert Dieblit, at de trængte til Raad og Hjælp af Biskoppernes høiere videnskabelige Dannelse baade i den indre og i den ydre Rigsstyrelse, og høiede sig her for deres aandelige Overlegenhed. Lægger man nu til alle disse Omstændigheder endnu den, at Tidrummets norske Biskopper for største Delen vare, baade som Kirkestyrere og som Kongedømmets Raadgivere, nidjære, virksomme og dygtige Mænd, der nøde Almeenhedens Agtelse, og at de, opdragne i den romerske Kuries Grundfætninger, ikke vare bange for at benytte sin egen anseede Stilling og den store Mængdes religiøse Overtro til at befordre hvad de ansaa for Kirkens Lære, — saa begriber man let, at Kongedømmet i sine Kampe mod den biskoppelige Magt, trods al Kraft og Forsigtighed, dog endnu til Slutning oftest maatte drage det fortere Straa. Hvad der imidlertid i denne betænkkelige Stilling støttede det norske Kongedømme, og frelste det fra ganske at bukke under, ja endog, sammenligningsviis med hvad der fandt Sted i mange andre af Europas Riger, lod det endnu vedligeholde en vis ikke ganske ringe Selvstændighed, endog i visse kirkelige Anliggender, ligeover for Biskopperne, — var deels Kongernes og deres verdslige Raadgiveres Agtelse for og Vedhængen ved Sverrers Grundfætninger, deels den dermed i Forbindelse staaende Sammentrængningen af al verdslig Statsmagt i Kongedømmet, hvilket saaledes blev stærkere til at møde Kirkehøvdingeres aabenbare og bemmelige Angreb.

Blandt Kongedømmets Planer til den biskoppelige Magts Indstrækning er der ingen, som tilbrager sig større Opmærksomhed, end den af Haakon Magnusson istandbragte Dannelse af en kongelig Kapelgeistlighed, hvilken under en egen af Biskopperne uafhængig og dem paa en Maade sideordnet Formand, Kapelmagister (magister capellarum regis), skulde gaa Kongedømmet til Haande med sine geistlige Kundskaber, — af hvis Midte det vigtige Kanslerembede skulde besættes, — og som skulde gjøre Biskoppernes Indblanding i Rigsstyrelsens Anliggender mindre nødvendig, ja vel endog med Tiden overflødig. Vi have seet, hvorledes den Sag dreves, hvorledes Planen til en vis Grad lykkedes, idet Kapelgeistligheden og Kapel-

magisteren virkelig fik Havens Stabfæstelse; — men vi have ogsaa seet, hvorledes Bergens Biskop modarbejdede den hele Indstiftelse, og hvorledes det lykkedes den biskoppelige Magt at afflumpe dens Brød og gjøre Indretningen i det Væsentligste uskadelig for sig ¹⁾. Men skønt den kongelige Kapelgeistlighed ingenlunde tilfulde blev hvad Kong Haakon havde tilfattet, saa er det dog klart, at den i meer end een Henseende støttede Kongedømmet og ikke var et ganske uvigtigt Led i det norske Statsverk og i den norske Kirke.

Hvad de norske Lydbiskoppers Forhold til sin Metropolitan, Erkebiskoppen af Nidaros, og til Paven angaar, da blev dette i nærværende Tidrum i alt Væsentligt uforandret. Pavernes Indflydelse paa den norske Kirke maa ansees for at have været i Stigende gennem hele Tidrummet, og Geistligheden fik den at føle i de Pengeudpresninger til det pavelige Statskammers Fordeel, der nu begyndte at høre til Dagens Orden, og som dreves under forskjellige Vaastud og paa forskjellige Maader ²⁾.

I dette Tidrum omtales ofte Provsterne som Embedsmænd i Kirken. Om Betydningen i Norge af Navnet Provst have vi tidligere talt ³⁾, og viist, at tvende forskellige Slags kirkelige Embedsmænd derved forstaaes, nemlig deels Forstandere for Kollegiatkirker, saadanne Provster vare i dette Tidrum Forstanderne for flere af de kongelige Kapeller ⁴⁾, — deels Biskoppernes Ombudsmand. Dette sidste Slags Embedsstilling synes, som tidligere yttret, egentlig først ved denne Tid at have antaget sin bestemte Karakter som geistlig eller kirkelig, idet Biskopperne nemlig i Hierarchiets Rånd søgte at fjerne Vægfolk fra Bestillinger vedkommende Kirkens Retsomsraade, Ejendomsbetyrelse og Dpørfler, hvilke Bestillinger alle fode under deres Overtilsyn, og derimod besatte samme med sine underordnede Geistlige ⁵⁾. En saadan af Biskoppen bekliftet geistlig Ombudsmand fik sin Embedskreds, omfattende flere Kirkesogne, i hvilken han, foruden at besørge de nævnte meer verdslige Forretninger, ogsaa uden tvivl paa Biskoppens Vegne førte et Slags Tilsyn med Sognepresterens Embedsferelse. Som foresat denne Kreds af Biskoppen førte han Embedsnavnet: præpositus, hvoraf prófastr, Provst, er dannet. Hans Embede og Omraade benævntes Provstedomme (prófastdømi, Provsti). En bestemt Inddeling af hvert Biskopsdømme i visse Provstier maatte synes med Tiden at skulle følge af denne Indretning. Man veed ogsaa med Bestemthed at en saadan Inddeling ved det 14de

¹⁾ S. o. f. II. 120—122, 150—153, 177—179, 196, 212, 239. ²⁾ S. o. f. II. 22, 156, 165—168, 220, 234, 244—246, 298, 305. ³⁾ S. o. f. I. 450. ⁴⁾ S. o. f. II. 121. ⁵⁾ Erkebiskop Paals Forbud mod, at provstelig Embede eller Forretning maatte overdrages Lægmand. S. o. f. II. 248.

Trediveendes Udgang fandt Sted for Oslos Biskopsdommes Vedkom-
 mende, da dette var deelt i ti Provstedsommer. Men man veed ikke
 hvorvidt den har været gennemført i hele Norges Land ¹⁾. Da
 Provsten i flere Henseender skulde være Sognepresterne overordnet, var
 det i sig selv ganske rimeligt, at Biskoppen udvalgte ham blandt disse;
 han var da egentlig kun den første blandt sine Lige og kunde ved St-
 den af sit Provsteembede tillige bestyre og nyde Indtægterne af sit
 Prestelad, saaledes at ingen særegen betydelig Lon udfordredes. Men
 som det geistlige Provsteembede i det Hele var ikke anseet af den
 norske Statsstyrelse, der endog til en Tid talte Mænd i sin Midte,
 hvilke ligesom vilde have det affasset, — saa var det især dets Be-
 sættelse med Sogneprester, der vakte Paataale. Man seer nemlig, at
 det i Kong Eric Magnussons Tid var en af Raadets Fordringer, at
 ingen Præst, der var Sogneprest og som saadan Sjælesørger, maatte
 tillige have Provstedomme ²⁾; et Forbud herimod kom ogsaa ind i Kong
 Eric Magnussons store Retterbød, og det samme fastsatte ligeledes
 senere Kong Haakon Magnusson for det nordligste Norges Vedkom-
 mende ³⁾. Man veed dog ikke om Forbudet i Tidens Løb blev agtet.
 Det var Sogneprestens Stilling som Skriftefader, der især vakte Be-
 tænkelighed ved at forene hans Embede med Provstedsømmet. Da det
 nemlig var Anledning til i Skriftemaalet at øve Indflydelse paa den
 Skriftendes Samvittighed, forsaavidt Tvivl kunde raade om Lovligheden
 af visse Fordringer, som det netop tillaa Provsten paa Biskoppens
 Vegne at indbringe, — og da desuden den i Skriftemaalet paalagte
 Penitens kunde bestemmes afgjort ved Pengesbøder til Kirken eller dens
 høiere Foresatte, — saa har man uden tvivl frygtet, at hiin dobbelte
 Stilling kunde give Biskoppernes, og vel ogsaa Provsternes egen, Be-
 gjærlighed for stort Spillerum. At det overhovedet var Provsternes
 Strengbed og Nærgaenhed i Egenkab af biskoppelige Sagsøgere og
 Dødsstraffesbøder, der gjorde dem saa ilde anskrevne hos Rigsstyrelsen
 og uden tvivl hos Løgfolket i det Hele, er tydeligt ⁴⁾. Men hermed
 paatrænger sig med det Samme uvilkaarligen den Tanke, at muligen
 Kirkens og Biskoppens tidligere Bestillingsmænd, medens disse vare
 Løgfolk, igjen paa sin Side have været alt for ligegyldige i Hen-
 seende til Kirkens Tare, og derhos ikke heller frie for Egennytte, samt
 for at begunstige til Kirkens Skade de verdslige Stormænd, der over
 dem kunde have noget at sige.

Klostergeistlighedens Stilling i Norge undergik i dette
 Tidsrum ingen mærkelig Forandring. — Af de ældre i Landet væ-
 rende Klosterordener, oprettedes i dette Tidsrum kun faa nye Klostre,

1) Munch, *Norg. Hist.* 14. 2) S. o. f. II. 39, 43. 3) S. o. f. II. 168.

4) S. o. f. II. 118, 119, 248.

og disse næsten alle i dets Begyndelse. Augustiner-Klosteret paa Utstein i Stavangers Biskopsdømme er muligens stiftet efter 1263 ¹⁾. Minoriternes Kloster i Oslo blev oprettet omkring 1290 ²⁾; og sandsynligvis bleve den samme Ordens Klosters i Nidaros og Marstrand heller ikke stiftede førend i Begyndelsen af det her omhandlede Tidrum ³⁾. Dyprettelsestiden for Prædikebrødrenes Kloster i Hamar kendes aldeles ikke; det kan være ældre end dette Tidrum, men maaskee ogsaa først blevet til i det næste ⁴⁾. Paa Island oprettedes omkring 1295 i Hole Biskopsdømme ved Biskop Þorund Thorsteinsøn et Kloster for Augustinermunke paa Rødrusold ⁵⁾, og et Nonnekloster af St. Benedictus's Regel paa Reynisnes ⁶⁾.

Den eneste nye Klosterorden, der synes i dette Tidrum, og det i dets første Begyndelse, at have fundet Indgang i Norge var Johanniterenes. Denne Orden, oprindelig Hospitalbrødrenes Munkeorden i Jerusalem, var stiftet allerede i 1048; men den omdannedes under Korstogene 1113 til en geistlig Ridderorden, der dog ogsaa overtog Pilegrimes og Syges Pleie, og forresten iagttog St. Augustinus's Regel, af hvilken Orden den altsaa egentlig var en Congregation. Johanniterordenens Medlemmer vare deelte i tre Klasser: Riddere, hvis Skyldighed egentlig var Kamp mod de Bantro, Prestmunke, der forestode Religionstjenesten samt Hospitalet, og tjenende Brødre, der gif de tvende høiere Klasser tilhaande. Ordenens Overhoved var en Stormester, der først havde sit Sæde i Jerusalem, siden paa Cypern og fra 1309 af paa Rhodus. Ordenen udbredte sig snart vide om i Europa, og indbeelttes efter Nationaliteterne i otte Tunger (lingvæ). En af disse var den tydske Tunge (lingva allemannica), der igjen deelttes i fire Priorater (prioratus, ogsaa kaldte Provinser, provinciæ) hvert under Forstanderskab af en Prior eller rettere Generalprior. De enkelte Klosters Munke havde til Forstander en Prior (prior domus hospitalis). Blandt den tydske Tunges 4 Priorater var Dacia (prioratus Daciæ), der omfattede Danmark, Sverige

¹⁾ Jfr. o. f. I. 451.   ²⁾ Jfr. o. f. II. 90.   ³⁾ Langes Klh. 2den Udg. 45.

⁴⁾ Langes Klh. 2den Udg. 50.   ⁵⁾ Finn Joh. IV 97.   ⁶⁾ Finn Joh.

IV. 106. -- Jeg benytter her Anledningen til at berigtige et Par Feil, som have indfæget sig i 1ste Deel, i Beretningen om Klostrene i Norge. S. 451, hvor Taler er om Augustinerordenen siges, at dens Klosters forestodes af Priorer. Det her lstedet herfor hede: af Abbeder eller Priorer. Halsna, Jonskloster og Utstein havde Abbeder; Elgesäter og Kastelloster dertil med forestodes af Priorer. -- S. 453, hvor Taler er om de Stæder i Norge, hvor Prædikebrødrene havde Klosters, bør Hamar tilføies; og S. 454, hvor de Ridskader opregnes, i hvilke Minoriterne havde Klosters, bør Nidaros tilføies, men Stavanger udgaa.

og Norge. Ethvert Johanniterkloster behøvede imidlertid ikke at have Medlemmer af alle de tre ovennævnte Klasser. I mange Kloster synes ingen Ridderer at have været, men kun Munk og tjenende Brødre; og af dette Slags var altsamt det eneste Kloster af denne Orden, som fandtes i Norge.

Det var Klosteret eller Hospitalet paa Barua (Barns) i Bergen bysaa under Døls Biskopsdomme. Det blev sandsynligvis oprettet af Kong Magnus Haakonson ved Tidrummets Indgang, og, som det lader, fortrinnsvis til et Hospital eller Tilflugtssted for udtjente, fattige og svagelige Medlemmer af Kongens Hird ¹⁾.

De norske Klosterer gik forresten ogsaa i dette Tidrum fremad i Rigdom. Det er imidlertid nu ligesom tidligere yderst sjældent, at vore gamle historiske Efterretninger nævne Klosterforstandere, der spillede nogen ret fremtrædende Rolle i Kirken eller Staten. Man sees ligeledes, at Biskopsholene, i det mindste i Norge selv, kun undtagelsesvis bleve besatte med Klostergeistlige, uagtet der dog paa Provincialconciellet i 1306 fattedes Bestemmelse for at deelagtiggjøre disse i den høiere videnskabelige Dannelse, som maatte søges ved Ublænders Høiskoler ²⁾. Berøsliggeistligheden var fremdeles den indflydelsesrigeste i den norske Kirke, og selv de andensteds saa virksomme og værdige Tiggerordenes synes i Norge ikke at have kunnet maale sig med Forstanden, der havde sit stadige Værn i Biskopperne og Domkapitlerne, — noget som den forudgaaende Historie paa mange Steder viser. Om Klostartugten og Ordrenens Forsald i flere af den Tids Klosterer vidner hvad der er fortalt om Tvistighederne mellem Forstanderne for Haldø og Ulstein Klosterer paa den ene Side og vedkommende Biskopper paa den anden ³⁾, ligesom og enkelte Bestemmelser af Provincialconciellierne ⁴⁾.

II. Saa fast som den norske Kirke nu var indlemmet i den almindelige romerske, saa levende som Samfærdselen var bleven mellem den norske Kirkeprovincs Erkebiskop og Biskopper paa den ene Side og deres anerkjendte Hoved, Paven, paa den anden, og saa ivrigt endelig som den romerske Stol fremdeles vedblev at virke for den hele Kirkes ydre Eenhed, — begribes let at der næsten ikke meer kan blive Tale om Ejendommeligheder i nogen enkelt under Rom lydende Kirke, — ikke at nævne med Hensyn til Troslære, hvilken man uden Indsigelser modtog saadan som den romerske Kirke havde stemplet den; men ikke engang med Hensyn til religiøse Skikke, endog saadanne, som maatte agtes for mindre væsentlige. Kirkelære og Kirkesikke — Alt

¹⁾ Om Johanniterordenen se Langes Kl. (Udg. 1) 85—90, 702—718; jfrt. Udg. 2. 35—39. ²⁾ S. o. f. II. 106. ³⁾ S. o. f. II. 133—136, 248—250. ⁴⁾ S. o. f. II. 107, 108, 247.

vifer sig nu i Norge at være støbt i den egte romerske Form, der ingen Afvigelse tillod.

Der findes i de Udkast til norske Christenretter, som i dette Lidsrum udgik under Kong Magnus Lagabøters og Erkebiskop Jons Fødsning, flere Bidrag til at lære den norske Kirkes Opfatning af Sakramenterne noget nærmere at kende.

Om Daaben udtrykke hine Christenretter, især Erkebiskop Jons, sig i flere Dele bestemtere end de ældre. De forbyde al Daab undtagen i Vand, „hvad enten det er Sø eller andet Vand“. Der tilføies: „Spyt gjør ingen Daab, heller ikke Is eller Sne, med mindre det optøes, saa at deraf bliver Vand“. Det paalægges udtrykkelig Barnets Fædrene som en Pligt at lære det „Credo og Pater noster;“ og Jons Christenret byder, at Enhver syv Aar gammel eller ældre skal kunne „Credo, Pater noster og Ave Maria“. Bliver Nogen femten Aar gammel uden at kunne det, og Aarsagen er Skjodesløshed og ikke Mangel paa Forstand, da er han skyldig Bod til Biskoppen ¹⁾. Det er denne samme Børnelærdom, som vi have seet, at Provinsialconciilierne efter Erkebiskop Jons Dage idelig omtale, idet de indskræmpe Sognepresterne nøie at prøve sit Sognefolk deri ved Skriftemaalet ²⁾. Om Daab af Barnet, før det endnu er kommet heelt af Moders Liv, hvilken i Nødsfald kunde tillades, indeholdes Bestemmelse i Erkebiskop Paals Hyrdebrev, som ovenfor er omtalt ³⁾.

Om Confirmationen udtaler Jons Christenret sig med følgende Ord: „Næst Daaben er det Sakrament (helgan, eg. Helligelse, hellig eller helligende Handling), som heber Firming, og nogle kalde: Biskupan (d. e. Confirmation). Det er Stadsfæstelse i den modtagne Tro. Alle Christne skulle efter Daaben i denne Stadsfæstelse modtage den hellige Aand ved Biskoppens Haandspaalæggelse med Chrisma. Disse Sakramenter (helganar): Daab og Confirmation, ere saaledes sammenbundne, at det ene ei kan undvære det andet, uden Døden kommer imellem. Thi som den hellige Aand, der falder fra Himmerige ned over Mennesket med heldbringende Tilkomst, giver fuld Renselse fra Synderne i Funten (Døbefadet), — saa er for Alle i denne Troens Stadsfæstelse en fortvarende Styrkning til Naaden. Og skjönt Christningen (kristnin d. e. Daaben) er tilstrækkelig for den, der bør uden at have syndet (nægezt meinlausum framfarande), til den evige Salighed, saa er dog dette Sakramentes Hjælp nødvendig for de levende Mennesker til Bestyrkelse og Kamp mod Djævelen, da det vækner os med den syvfoldige Dyds ⁴⁾ Naade. Skulle alle Christne,

¹⁾ N. g. L. II. 341, 342, jfrt. m. 294, 311, 327, 327, og med de ældre Bestemmelser. S. o. f. I. 189, 232, 454, 455. ²⁾ S. o. f. II. 66, 223.

³⁾ S. o. f. II. 300. ⁴⁾ Møbsat de 7 Hovedsynder. S. o. f. II. 299.

som dertil have Skjensomhed og Alder, fastende og skriftebe modtage dette Sakrament med stor Frefrygt, og ikke oftere end een Gang. Det kan ikke meddeles af Nogen uden af Bisoppen¹⁾.

Med Hensyn til Nadværen og Skriftemaalet blive dette Tidrums Christenretter i Hovedsagen staaende ved det, som allerede i foregaaende Tidrum var vedtaget, og som i den ældre Grosfathingslovs Christenret var indført²⁾. Begge Sakramenter sættes fremdeles i den nærmeste Forbindelse, saaledes at det sidstnævnte altid maa gaa forud for det første, og med Skriftemaalet skal desuden Betalingen af Nadværen eller Peterspengen følge, saaledes at hver, der gaar til Skrifte, med det samme erlægger denne til sin Sogneprest³⁾. At Nadværens Meddelelse skal lægges blot i een Skikkelse, nemlig i Drottets, nu har været gjældende i den norske Kirke, derom findes vel, saavidt vides, hverten i norske Christenretter eller norske Conciliebestemmelser noget udtrykkeligt Paabud; men det lader sig dog indviesbart slutte af flere enkelte Forrifter i de sidste angaaende den Frefrygt, man skal vise Nadværens Sakrament og den Omhu hvormed det skal behandles⁴⁾. Om Bannet og dets Anvendelse i nærværende Tidrum have vi under selve Fremstillingen af Begivenhederne og ved at omhandle de forskjellige Provincialconciliers Beslutninger hyppigen høvt Anledning til at tale⁵⁾. Paa Grund af Misbrug i dets Anvendelse begynde ganske vist dets Kraft allerede nu meget at tabe sig.

Ordinationens Sakrament er ligesaa lidet i dette Tidrums Christenretter som i de ældre omhandlet. Heller ikke finder man derom Forrifter i Provincialconciliernes Statuter. Aarsagen er vel, at dette Sakrament agtedes for at være saa ubelukkende Geistligheden vedkommende, at ingen af de derom gjældende Forrifter behøvede at komme til Almenhedens Kundskab gennem nogensomhelst Lov.

Egteskabet er endnu i Magnus Lagaboters Landslov betragtet fra den blotte borgerlige Side, idet ikke kirkelig Indvielse opstilles som nogen Fordring med Hensyn til dets Lovlighed. I alle dette Tidrums Christenretter derimod sporer man en bestemt Stræben efter at faa det opfattet af Almeenheten i dets religiøse Betydning, at faa det betegnet som Sakrament og indbragt under Kirkens Omraade. Egteskabet, — hedder det — er, hvis det ret overholdes, Jagttagelse af en hellig Regel (heilagt regluhald eg. helligt Regelhold); thi Gud

¹⁾ R. g. L. II. 344; jfr. Op. Arnes 161. Chrr. c. 3, hvor hele denne Betragtning ogsaa findes. ²⁾ S. o. f. I. 455, 456. ³⁾ R. g. L. II. 384, jfr. m. 299, 318, 332, jfr. o. f. II. 201. ⁴⁾ S. o. f. II. 66, men især Conciliebestemmelserne af 1320, der ogsaa ere meget oplysende med Hensyn til Skriftemaalet. S. o. f. II. 201—207 (navnl. 206). ⁵⁾ S. o. f. II. 37, 38, 107, 165, 199, o. s. St.

selv forordnebe det i Parabis mellem Mand og Kvinde, før end de faldt i Synden. Derfor synder den saare, der ikke farer rettelig med det og overholder det omhyggeligen“. Egteskabet skulde forberedes ved et ordentligt Frieri og derpaa følgende Fæstemaal, hvorved Kvinden selv i Vidners Overvær skulde give sit lydelige Samtykke til Forbindelsen, „efterdi det af Gud er forbudet, at nogen Mand fæster en Me eller Kone mod hendes Billie“. Derpaa skulde Presten tre Søndage lyse Fæstemaalet i Sognekirken, for at de, der maatte vide nogen Hindring for Egteskabet kunde anmeldte dette. Først herefter skulde Brylluppet holdes ¹⁾. Et Egteskab, ved hvis Afsluttelse ikke de anførte Formaliteter og fremfor alt Pysningen var iagttaget, betegnedes i Christenretten som et lønligt Egteskab (leynilegr hiuskapr) og som ulovligt ²⁾. Den egentlige Vielse paabydes kun i Erkebiskop Jons Christenret og i Biskop Arnes islandste, hvilken sidste næsten i Tæt og Alt femmer med den første. Det heber nemlig: „Før Brylluppet skulle de (Brudfolkene) fare til Kirke og lade sig vie (püsa, af det Latinske sponsare gennem det Franste épouser) og tage med god Billie og Ydmyghed hoitidelig Velsignelse (blessan) af Presten“. Dette gjaldt dog kun det Egtepar, af hvilket hverken den ene eller anden før havde været viet og velsignet ³⁾. Et andet Egteskab var det Presterne forbudet at velsigne, skjønt det vel var dem tilladt at synge en Messe paa Bryllupsdagen ⁴⁾. Var Egteskabet overeensstemmende med Kirkens Lov i alle Henseender fuldbyrdet, da erklæredes det for uoplofselig, undtagen i det Tilfælde, at en af Egtefallerne, forinden de havde havt legemlig Dmgang, gif i Kloster, da det var den anden tilladt at indgaa et nyt Giftermaal; — eller og paa Grund af Hor, da vel den Part, som var uskylbig, havde Ret til at fordre Skilsmisse, men ikke til at gifte sig igjen. Biskoppen skulde i alle saadanne Sager være Dommer, og alene ifølge hans Dom kunde Skilsmissen efter Kirkens Anskuelse lovligen foregaa ⁵⁾. Dispensationer kunde imidlertid i enkelte saadanne Tilfælde erholdes enten hos Biskoppen eller hos Paven. Med Hensyn til legemligt og aandeligt Slegtstak som Hindring for Egteskab bleve fremdeles de gamle Regler staaende ved Magt, kun at det femte Slegtstaks- og Svogerstakstak led nu i alle Christenretterne opstilles som det første, i hvilket Egteskab var tilladt, i Overeensstemmelse med det fjerde lateranste Conciliums Bestemmelse ⁶⁾. Christenretterne nævne nu udtryffelg de Mænd,

¹⁾ N. g. L. II. 299, 318, 333, 367; Bp. Arnes isl. Chr. c. 16.   ²⁾ N. g. L. II. 369, 370; jfr. o. f. II. 301.   ³⁾ N. g. L. II. 369; Bp. Arnes isl. Chr. c. 16.   ⁴⁾ S. o. f. II. 205.   ⁵⁾ N. g. L. II. 301, 320, 334, 371; Bp. Arnes isl. Chr. c. 18.   ⁶⁾ N. g. L. II. 302, 322, 334, 372; Bp. Arnes Chr. c. 20; jfr. o. f. II. 336, 456.

som efter Kirkens Lov ikke maatte indgaa Egetskab, nemlig: Klostermænd, Præster, Diaconer, Subdiaconer, Vanvittige, Gildinger, Forgjorte og Saadanne, som ere udygtige til legemlig Dmgang med Kvinder; heller ikke maatte Hedninger faa kristne Koner ¹⁾).

Angaaende den sidste Salvelse findes ingen nye Bestemmelser fra dette Lidsrum.

Kirkernes og Kirkegaardenes Fredhellighed indskræpes i dette Lidsrums Christenretter end yderligere end i de tidligere, det deres Asylret som Tilflugtssteder, der beskyttede Forfulgte, udbrødes. „Efter hellige Fædres Forordning og de guddommelige og menneskelige Loves Bud, — heber det i Erkebiskop Jons Christenret — skulle vi skaane Kirker og Kirkegaarde, saaledes at, hvad end En har gjort, naar han for sin Rødning flygter til Kirke eller Kirkegaard, skal han fredhellig være for hver Mand, medens han er der; dog ere de her, fra udtagne, som dræbe Foll for at vinde Guds, eller begaa Drab, eller tilføie Saar i Kirke eller Kirkegaard . . . . . Men den Præst, som forretter ved Kirken, skal hjælpe den, der søger Fristed, saa at han ikke bær af Frost eller Hunger, hvis Venner eller Venner ei formaa at hjælpe ham. Men hvo som hindrer Præsten eller Andre at yde ham denne Hjælp, eller drage ham ud af Kirke eller Kirkegaard med Ligt eller Magt eller nogenstømsk Svig, skal være skyldig som om han havde dræbt ham i Kirken, og være i Ban, indtil han bliver løst efter Biskoppens Raad. Biskoppen eller andre den hellige Kirkens Styrrer skulle erholde for den, som flyr til en Kirke, Fred paa Liv og Lemmer, medens han isøvrigt skal bøde for sine Misgjerninger efter Lovens ²⁾).

Efter Jons Christenret udfordres Biskoppens Tilladelse til Opførelsen af nye Kirker, og den som agter at opføre en saadan, skulde forud bestemme den et saadant Udstyr, som Biskoppen fandt tilstrækkeligt for dens og dens Tjeneres Underhold. Biskoppen skulde derpaa mærke Tomten og reise Kors paa den og lægge den første Steen til Bygningen. „Til Gud — tilføies der — og hans Helgene skal man bygge enhver Kirke ei sig selv til Fordeel eller nogenstømsk Raadighed“ ³⁾. Der skulde saaledes affjæres Enhver, som byggede en Kirke, Afgang til at indblande sig i dens og dens Indtagters Bestyrelse. Til visse Kirkers Opkomst anvendtes ellers i dette Lidsrum hyppigen de saakaldte Indulgenfer (indulgentiæ) eller Benaadninger, nemlig et Slags Afslad, som tillagdes dem af Biskopperne eller

¹⁾ N. g. l. II. 300, 320, 333; Bp. Arnes Isl. Chrr. c. 17. At Forbudet mangler i Jons Chrr. maa hidrøre fra en Ferglemmelse af Conciliet eller Afkrivere. ²⁾ N. g. l. II. 347, jfrt. m. 296, 314, 329; Bp. Arnes Isl. Chrr. c. 6. ³⁾ N. g. l. II. 345.

laven. Disse bestode i Befrielse for et vist Antal Dages (f. Ex. undrede Dages) paalagt Faste eller anden Kirkebod for dem, der paa isse Fester besøgte den begunstigebe Kirke, horte Gudstjeneste i den, og i Forbindelse hermed offrede til den. Dette gav vedkommende Kirke Anseelse, og var derhos i Regelen en god Indtægtskilde for den.

Kirketjenestens Pragt maa antages at have været fremdeles Tilvæxt, i samme Forhold som de enkelte Kirker gik fremad i Rigdom, og Antallet af de ved dem tjenende Geistlige i det Hele forøgedes. Et Biskopperne viste Omhu for Gudstjenestens verdige Udførelse og de Kirkesøgendes sømmelige Forhold, — derom vidne flere Forskrifter aade i Conciliesstatuterne af 1320 og i Erkebiskop Arnes Hvrdebrev ¹⁾. Forøvrigt blev Kirketjenestens Stifte, saavidt vides, aldeles indrettebe efter de Forskrifter, som fra gammel Tid vare udgangne og senere Tid efter anden udgit fra den romerske Biskop, og som vare temmelig eenstemmig vedtagne i den hele vestlige Kirke.

Nu som før lagde den romerske Kirke særdeles Vægt paa saakaldte gode Gjærninger, som virkende til Lykke her i Verden og evig Salighed hiøset ²⁾. Løfter om slige Gjærninger bleve hyppig afslagte ved anstellige Foretagender og i farlige Tilfælde. „Løfter (heit) — siger Jons Christenret — ere af tvende Slags. De som Alle love i Daaden: at forsaage Djævelen og holde den Christelige Tro, iagttagende Guds Bud; — og de som man lover af fri Billie: at give eller jøre de Ting, som man ikke forud var skyldig til, f. Ex. Indtrædelse i Kloster, eller Pilegrimsfærd, eller andre Gjærninger for Guds Skyld, om Almiser. Skjønt det staar til Alles fri Billie at gjøre disse Løfter, saa er det dog nødvendigt at holde hvad der er lovet, og det : Ingen tilladt selv at bryde eller forandre det. Thi derved sætter man sin Sjæls Salighed paa Spil; med mindre det skeer med Orlov af Biskoppen, hvem det tilkommer at overveie Nødvendigheden og Aarsagen, om han nemlig maatte finde, at Løsningen er bedre og Gud mere behageligere end selve Løftet“ ³⁾.

Almisseydelse (Ölmosogerd) anbefaler samme Christenret i et Par Udtryk. „Almisseydelse — siger den — er den største Miskundhedsgjærning (miskunnarverk). Skeer den retteligen og med god Billie, da nedbeder og nedbetler den af Gud Naade over Giveren, og afkøber hans Synder, som Vand slukker Ild“ ⁴⁾. Almisserne kunde bestaa dels til Fattige, dels til Kirken eller kirkelige Stiftelser.

I den nærmeste Forbindelse med Almisseydelsen sattes Testamenter, til hvilke ogsaa Erkebiskop Jons Christenret høieligen opvænter. „Den Anordning — heber det — som man gjør i sine

¹⁾ S. o. f. II. 205—207, 309. ²⁾ Jfr. I. 198, 199. ³⁾ R. g. 2. II. 365 f.

⁴⁾ R. g. 2. II. 366.

sidste Levedage, kaldes Testamente. Det er Aabenbarelse af og Vidnesbyrd om hvad der skydes En i Hu (hugskotsens); og det er befalet af de hellige Fædre i Guds Lov, ligesom af Keiseren og Kongerne i den verdslige Lov, saa vide som Christendommen stræffer sig, at Ens sidste Villie skal være fri og i alle Henseender overholdes. Og efterdi Sjælen er verdifuldere og herligere end alle verdslige Ting, bør den ikke berøves sit Gode, — og efterdi intet er Mennesket meer magtpaaliggende, end at han frit faar sørget vel for sin Sjæl med Gavnildheds Berter, — saa er det fastsat, at den Bestemmelse, som man i sine sidste Dage gjør for sig lovligen, i Overvær af to eller tre stonsonomme Mænd, for Presten, hvis han kan være tilstede, det skal fra nu af staa ved Magt og ubrødeligen holdes ligesom et Lovbud¹⁾. Det var alfsaa Erkebiskop Jons Mening, at Retten at gjøre Testamente, skulde, i Overhold af den canoniske og civile romerske Ret, og navnlig til Kirkens Fordeel, gøres saa fri som mulig, og at følgende den ældre Lovbestemmelse fra Cardinal Nikolaus's Ophold i Norge, der først indførte Testamenter, dog med den Begrænsning, at ei mere maatte borttestamenteres end en Trediedeel af arvet Godt og en Fjerdedeel af erhvervet²⁾, — den skulde ophæves. Noget Indskrænkning vilde Jon vistnok tilstede i Testamentsretten, nemlig ved nærmere at bestemme deels hvo der havde den, deels hvorvidt den maatte strække sig i Forhold til den Testamenterendes Arvinger; men Indskrænkningen var dog høist ubetydelig i Sammenligning med den som tidligere i Loven var vedtagen. Udelukkede fra Testamentsretten skulde, overensstemmende med den canoniske Lov, følgende være: „Tralle Banvittige, Døvstumme, Umyndige, Sønner, som ei vare udløste af Fædrenehuset og Klostermænd“, om hvilke sidste det heder, at „den har givet Alt, som har offret sig selv til Gud“. Alle andre derimod „Frie og Myndige og som ere ved sin fulde Forstand“ kunde i sine sidste Dage gjøre Bestemmelse om sin Formue, „hvad enten han vil gjøre eller give sin Hovedtiende, eller paa anden Maade vil stifte den til Kirker, Klosters, Frender eller Fattige“. Med Hensyn til de lovlige Arvinger, hvis saadanne fandtes, var Indskrænkningen følgende: — Var Arvingerne fem eller flere egne Børn, maatte kun Halvdeelen af Formuen borttestamenteres, den anden Halvdeel skulde tilfalde dem; var det fire eller færre, da maatte de to Tredieparter borttestamenteres, og Børnene skulde nøies med den ene Trediepart; var der ingen Børn, men kun stærnere Arvinger, da kunde de tre Fjerdeparter borttestamenteres og Arvingerne beholdt een Fjerdepart. Trods mod lovligt Testamentets Udførelse og Brud paa dets Bestemmelser, skulde ifølge Davens Bud drage Ban til Følge, og Biskoppen, paastodes der ifølge

¹⁾ R. g. L. II. 349 f.; Bp. Arnes Isl. Chr. c. 9. ²⁾ S. o. f. I. 225, 350

den canoniske Ret og Overenskomsten i Lundberg, var Dommer i alle Testamentsager ¹⁾. Saadan var den Indflydelse af Testamentsretten og den Lov om sammes Udstrækning, som Erkebiskop Jon vilde faa gjort gjældende, idet han fuldstændig indsaa, hvor umaadelig en større Testamentsret vilde bidrage til Kirkens Berigelse. Men hans hierarkeiske Stræben mislykkedes i dette som i flere Stykker. Hans Bestemmelse om Testamenter findes ikke optagen i nogen af de tillæmpede Christenretter; den forekommer kun i selve Jons Udfast og i den dermed i alt væsentligt ligegyldende Arnes islandiske Christenret. Det kunde heller ikke paa nogen Maade staa ved Magt, med mindre den verdslige Lovs Bestemmelse om samme Gjenstand forandredes; og dette skæde aldrig. Overimod hos Kong Haakon Magnusson i sin Forskrift angaaende Kirkens og Geistlighedens Ret udtrykkelig: at Testamenter, om ogsaa gjorte til Fordeel for Kirker og Kloster, ei skulde holdes videre end Lovbogens Vidner ²⁾. Retten og Lyften til at berige Kirken med Gaver for Ens egen og Andres Sjæls Sælighed var stor nok; den trangte ei til at udvides og ansporet ved nye Lovbud.

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Forhold i det her omhandlede Tidrum er i den forudgaaende historiske Fremstilling allerede skildret. Thi alle de Bevægelser i Kirken, som udgjøre denne Fremstillings Gjenstand, ere netop i større eller mindre Grad rettede paa hine Forholds Udvikling. Man kan ogsaa sige, at den norske Kirke i nærværende Tidrum naaede sit Hødepunkt af hierarkisk Orden og statsretlig Selvstændighed. Det som endnu i begge Henseender muligen kunde fattes, lykkedes det den neppe senere at udfylde.

1. Geistlighedens Stilling som afsondret Stand med Embedsmænd, i hvis Balg ikke nogen verdslig Statsmagt indblandede sig, var opnaaet. Biskopsdommerne befattedes paa fuldstommen canonisk Maade, ved Domkapitlets fri Balg, hvor saadant gaves, eller ved Erkebiskoppens og hans Domkapitels, hvor Biskopsstolen selv intet eget Kapitel havde. Biskoppen bestilte Sogneprester og ringere Geistlige i sit Omraade, og styrede dette i kirkelig Henseende med al den Myndighed, som den canoniske Ret tillagde ham, og hvori ikke den pavelige Magtfuldstommenhed selv gjorde Indtagelser. Udviklingsforholdet til Paven blev iagttaget, og den romerske Kuries Mand havde gennemtrængt det hele Kirkesamfundes Geistlighed fra den Øverste til den Nederste. I dette Stykke var saaledes Alt som det efter Hierarchiets Krav burde være.

2. Kirkens Uafhængighed i sin Formues Bestyrelse var ligeledes fuldstændiggjort, og det ikke alene i Norge selv men og-

¹⁾ R. g. L. II. 349, 350 (see Not. 30), 354 (Not. 1); Sp. Arnes isl. Chr. c. 9, 10. ²⁾ E. o. f. II. 118.

faa paa Island, hvor de i Begyndelsen af Lidsrummet endnu bestaaende Uregelmæssigheder efterhaanden synes at være blevne hævede.

3. Hvad Kirkens Lovgivningsmyndighed angaar, da er det ikke let at afgjøre med fuldkommen Sikkerhed, hvorvidt de ivrigste Hierarkers Paastand eller Ønsker egentlig strakte sig. Biskop Arne Thorlaksøn af Skaalholt udtalte i sin islandste Christenret den Grundsætning, hvilken han paastod var bleven lovligen erkjendt paa Island: „at der hvor Guds Lov og Landets Lov ikke stemmede med hinanden, der skulde Guds Lov raade“ ¹⁾. Grundsætningen havde sin Berettigelse, hvis man ved Guds Lov forstod Christi Lære. Dette var dog ikke Tilfælde; thi ved Guds Lov forstodes den canoniske Ret, den af Paven stadfæstede almindelige Kirkelov. Altsaa skulde ifølge hiin Grundsætning al Lovgivning, den verdslige ligesaa vel som den geistlige, udgaa fra den canoniske Ret; alt hvad der i de ældre Love ikke stemte med denne maatte bortskæres, og ingen ny Lov gives, uden at den i Forveien var raadspurgt. Nu var Fortolkningen og Fuldstændiggjørelsen af den canoniske Ret Paven forbeholdt, og hans Bud udgik igjen til de forskjellige Statskirker gjennem Biskopperne. Følgelig maatte disse, hvis Grundsætningen skulde følgerigtig gennemføres, i al Lovgivning have den afgjørende Stemme, og i alt, hvad der efter deres Dom paa nogen Maade angik Kirken, være de ene raadende, kun at Pavens Stadfæstelse indbentedes. En saadan Tanke udtalte sig virkelig ogsaa under den norske Lovforandring i Erkebiskop Jons hele Afsærd ligeover for Kongedømmet, om man end ikke finder hiin Grundsætning opstillet med klare Ord i den af ham udtastede Christenret. Men antog man den nævnte Grundsætning, saa var jo i Virkeligheden baade Kongedømmets og Folkets Lovgivningsmyndighed derved berøvet al Selvstændighed og gjort afhængig af Biskoppernes og Pavens Indvilgelse. Det var da ikke nok, at Lovene skulde stemme med Christendommens Lære og intet Uchristeligt indeholde, hvilket naturligtvis laa i Begrebet: Christelig Lov; — de skulde ogsaa stemme med det af Paven anordnede Forhold mellem Kirke og Stat, baade som dette allerede var opstillet, og som det i Tiden kunde blive. Paven var da i Grunden den øverste og eneste Lovgiver baade i Stat og Kirke, og Biskopperne Bogtere af denne hans Ret. Til en saadan Høide formaaede imidlertid ikke det

¹⁾ Wp. Arnes S. c. 28; Wp. Arnes isl. Ghr. c. 9. Man har tillagt Islands første indseede Biskop, Isleif, Gjennemdrivelsen af denne Bestemmelse (Kinn Joh. I. 133, 263), men neppes med tilstrækkelig Hjemmel. Wp. Arnes Christenret og ligesaa hans Saga paa de oven citerede Steder anseere Aaret 1253 som Tiden, da denne Grundsætning blev lovtagen, altsaa medens Sigurd Thetmarsøn var Biskop i Skaalholt og Henrik Biskop i Høle.

romerske Hierarchy at opstige sig. I hvor megen Begt end Tidstiden lagde paa den ydre Kirke og paa den romerske Biskops Stilling som Kirkens synlige Hoved, saa var dog alle den sunde Sands ganske ubesult hos Folkene, som tilfagde dem, at Biskopperne ja selv Paven, hele sin ubemærkede Stilling uagtet, dog kun være Mennesker, — at Gud alle havde lagt Fjellens Styrelse udelukkende i deres Hænder, men at den verdslige Samfundsover og saa var et Indblik af Gud og som saadan havde sin Ret uafhængig af Paven's Bud, — endelig at Kirkens Amaal var et aandeligt, hvorfra dens Styrelse stammede sig ved alformøget at indblende sig i det Verdslige, som Staten af Gud var sat til at styre gennem sine Styrelser. Dette var ogsaa i Hovedsagen hvad den nye norske Lov udvalte i Afsnittet om de to af Gud indstiftede Overordnede Magter: den kongelige og biskoppelige. Erkebiskop Jon maatte, som vi have seet, for nogenstunde at opnaa sit Dømed, Kirkens Frigjørelse fra Statens Lovgivningsmyndighed. Saa ind paa den almindelig nyttede Vej, først at istandbringe en Overenskomst mellem Stat og Kirke, mellem Kongebomme og Biskopper, angaaende hvilke Sager, ifølge den canoniske Ret, hørte under hver af disse Magters Omraade; og naar dette var afgjort, da at tilfønde Kirken fuld lovgivende Myndighed i Alt, hvad den var tilkommet. Overenskomsten blev, som vi vide, sluttet. Men vi vide ogsaa, at just som Kirken paa den skulde til at bygge sin selvstændige Lovgivning, faldt hele Grundvolven sammen, — Overenskomsten fratogtes al Kraft og Gyldighed, og Kirken henvistes atter i dette Stykke til de ældre Forhold. En selvstændig Lovgivningsmyndighed i den Betjening og det Omfang, som Erkebiskop Jon havde tilset, fik den ikke, men maatte formdeles finde sig i at lyde de af Staten givne Love i alle Dele; hvor Stat og Kirke berørte hinanden, kun at maafee Biskoppernes raadgivende Stemme heri vandt større og større Vegt. Imidlertid have vi ogsaa seet, at den lovgivende Myndighed, som de norske Biskopper gennem Provincialconcilierne øvede i kirkelige Anliggender, ikke var ringe, helst da den verdslige Statsmagt afholdt sig fra at Indskride paa hine Forsamlings naturlige og lovlige Omraade, — nemlig Ordningen af Kirkens indre Anliggender, dens Embedsvæsen, Lære og religiøse Skikke. Nød altsaa Kirken i nærværende Tidrum fuld Lovgivningsmyndighed i alle de sidstnævnte Stykker, og havde den en vægtig om end ikke afgjørende Stemme i Alt hvad som angik dens Forhold til Staten, — saa maa man vist erkende, at den i sin Lovgivning ejede al den Selvstændighed, som Statsfundet, uden ligesom at arbejde mod sin Opløsning, kunde indbringe den.

1) E. n. f. N. 6.

Alligevel sølte den sig ikke hermed fyldestgjort, og kunde heller ikke dette med de overspendte hierarqviske Ideer, som dens Forstandere fremdeles vedbleve at nære. Man sporer dette især deri, at det ei vilde lykkes at faa istandbragt en ny, almindelig norsk Christenret, der kunde svare til Tidens Fordringer, uagtet Trangen til en saadan maatte være indlysende baade for Lærde og Læge. Geistligheden foresat den svævende Stilling, hvori Kirkelovgivningen befandt sig, fremfor en bestemt Retstilstand, hvorved den rimeligviis vilde blive nødt til at indrømme den verdslige Statsmagt meer, end det hierarqviske Ideal, der foresvævede den, tillod ¹⁾.

4. Med Hensyn til Kirkens Dommermyndighed raadede en ligesaa stor Ufikkethed. Man havde vistnok for sig de canoniske Bestemmelser om de kirkelige Rettsinstanser: Biskoppen, Erkebiskoppen, Paven ²⁾. Man havde Kardinal Vilhelms Brev for, at disse Instanser vare vedtagne i Norge ³⁾. Man havde endelig i den tunsbergste Overenskomst udtrykkelig opgivne alle de Sager, som ifølge den canoniske Ret hørte under Kirkens Domstol, og i hvis Afgjørelse den verdslige dommende Magt ikke maatte indblande sig ⁴⁾. Men Ulykken var, at den tunsbergste Forening i dette Stykke, var, som i alle dens øvrige Artikler, sat ud af Kraft under Begivenhederne i 1280 og 1281; og Mængden af de der, som geistlige, opregnede Sager var igjen dragen ind under de verdslige Domstole ifølge ældre Retsfædvaner og Lovbestemmelser. Kongerne Eriks, Haakons og Magnus's Forordninger af 1283, 1290, 1316 og 1327, om den ældre Christenrets Gyldighed ⁵⁾, vise alle, at en stor Deel Sager Kirken vedkommende endnu paafjendtes af Lagmændene, altsaa for verdslig Domstol, og at Kongerne tilstyrkede denne Fremgangsmaade. Den midlertidige Overenskomst mellem Kong Magnus Eriksøn og Erkebiskop Paal af 1337 leder til samme Slutning, om end ved den tilsyneladende Indrømmelse gjøres Erkebiskoppen for hans Vedkommende ⁶⁾. Rettergangen mellem Biskop Ketil af Stavanger og Klosteret i Halsna viser, at selv Retsfager geistlige Stiftelser mellem, naar de angik verdslig Gjenstand, stundom ifølge den ene Partis Paaastand afgjordes ved Lagmands Dom, endog uagtet den anden Partis Indsigelse ⁷⁾. I de store Kirkesager mellem Erkebiskop Torund og hans Kapitel, og mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel, seer man vel ogsaa undertiden den verdslige Magt optræde, — dog her vistnok, naar det stæer, ikke som Dommer, men som tilfaldt Boldgiftsmand, eller som Fuldbyrder af en allerede fældet geistlig Dom.

¹⁾ S. o. f. II. 176, 177.   ²⁾ S. o. f. I. 209.   ³⁾ S. o. f. I. 382   ⁴⁾ S. o. f. II. 20, 27; jfr. Jons Chr. i N. g. II. 377.   ⁵⁾ S. o. f. II. 47, 63, 176, 226.   ⁶⁾ S. o. f. II. 253, 254.   ⁷⁾ S. o. f. II. 173.

hine Sager førtes fornyet i det Hele taget for geistlig Domstol¹⁾; Ifølge Boldgift var det ogsaa, at blandede geistlige og verdslige Dommere afgjorde Testamentstræften mellem Erkebiskop Boal og Biskop paa Lyng²⁾. Sagen derimod mellem Biskop Erik af Stavanger og Abbed Erik af Utstein førtes for Kirkens Dommere³⁾. At der gaves Sager, og det ikke ganske saa, hvilke erkendtes at høre ubelukkende under Kirkens Dommermyndighed, som f. Ex. geistlige Personers Forbrydelser mod Kirkeordenen (som Celibatsovertrædelser, uforvarselig Udførelse af Gudstjenesten, sjædestos Dmgang med Sakramenterne, Underflod med Kirkens Gode o. s. v.), Penitens- og dermed forbundne Bandsager, Egteskabs- og Skilsmisfesager, i det mindste naar Egteskabet var af Kirken indviet, og flere lignende, — derom kan ikke tvivles. Men overhovedet raadede ganske vist en stor Usikkerhed med Hensyn til Grændsen mellem den sirlige og verdslige Dommermyndighed; og i mange Tilfælde, især hvor Sagen, skont geistlig eller Kirken vedrørende, angik Ejenomstræft, der skulde man næsten tro, at det har kommet meget an paa Parternes eget Valg, for hvilken Domstol, verdslig eller geistlig, de vilde have Sagen indstævnet, — eller at man mangen Gang har redet sig ud af Banskeligheden ved at lade Sagen paaskende af en blandet Boldgiftsret. Kirken undlod rimeligviis ikke i saadanne Tilfælde, eller overhovedet hvor dens efter egen Mening canonist-grundede Dommermyndighed tilfidesattes, at puffe paa sin Ret og at fremkomme med sine formelle Indsigelser, — men Enden blev ligesuldt som oftest, at den i Gjærningen gav efter, om den end erklærede, at dette skede „for Fredens Skyld“, og „dens Ret i Fremtiden forbeholdt“, eller andre lignende Reservationer. Saalænge Kongedømmet stod fast paa sine gamle nedarvede Grundsatninger, havde Biskopperne saars vanskelig for at skaffe Kirken dens fulde canoniske Dommermyndighed, men maatte finde sig i, at gammel Retsfødvane fra Tiden før Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon i det Væsentligste fulgtes. At Kirkens Dommermyndighed under Tidrummets Løb i visse Retninger udvidedes, er høist sandsynligt; men nu at fremstille en nogenlunde klar Grændse mellem dens og den verdslige Dommermyndigheds Omraade, er, som jeg tror, en Umulighed, saameget mere som Samtiden selv neppe var sig nogen saadan Grændse klart bevidst.

5. Hvad endelig angaar Kirkens Fritagelse fra de almindelige Statsbyrder i det sidst omhandlede Tidrum, da hersker dette Stykke stor Dunkelhed. At Kirken med Hensyn til hine Byrder burde og skulde have nogen Lettelse, — det var almindelig erkendt. At dens geistlige Embedsmænd, eller overhovedet Geistlige af

1) S. o. f. II. 72—80, 83—90, 92—103. 2) S. o. f. II. 246, Not. 2.

3) S. a. f. II. 248—250.

de høiere eller hellige Vielsesgrader, skulde gjøre personlig Krigstjeneste, eller deeltage med personlig Haandkræftning i alle Arbejder, som Staten af sine verbøslige Medlemmer havde Ret til at fordrø, — faldt det vistnok ikke nu, meer end i lange Tider forud, Noget ind at paasaa. Neppe tænkte heller Noget paa at berøve Geistligheden den Frihed, som allerede forlængst var indbrommet dens Personer ogsaa med Hensyn til Ledings Udøvelse som Skat. Men ved den Forandring, som i dette Tidrum foregik med Statteydelsens Grundlag, idet samme blev Jordebrug og Formue, istedet for at det før havde været Mandtallet, kunde der, som vi have seet, nu blive Spørgsmaal, enten om at lade Kirkens Indtægter af Jordebrug og Næringsdrift sætte til Staten, i Righed med hvad der i Almindelighed fandt Sted, eller om at erklære al Kirkens Ejendom skattefri. Unegtelig var Spørgsmaalet af største Bigtighed for Kirken, med Hensyn til dens ydre Velvære, ligesom det var for Staten, med Hensyn til dennes Hjælpe midler. Vandt Kirken Skattefrihed for alt sit Jordegods, havde den derved opnaaet en uberegnelig Fordeel, idet Kirkens Leilendinger da, naar de ingen Skat ydede Staten, kunde sættes i desto høiere Landsskyld til Jordebrotten, nemlig Kirken, og Borthyggslingen af Jorden blive saameget meer indbringende. De Geistlige, som forhen havde nydt Ledingsfrihed for sin Person, kunde desuden da gjøre sig Haab om muligen at faa samme Frihed overført paa sin private Ejendom. Men paa den anden Side vilde Staten, ved en saadan Indbrommelse til Kirken, give Slip paa en stor Indtægt, som i modsat Fald var at vinde. Vi have seet, at Spørgsmaalet indtog sin fremtrædende Plads blandt Tvistepunkterne mellem Stat og Kirke i Tidrummets Begyndelse; men hvorledes det er blevet endelig afgjort, vide vi ikke med fuld Sikkerhed. At Spørgsmaalet stod paa en Maade svarende i Kong Eriks Tid, ligesom og i Kong Haakons tidligere Styrelse, synes rimeligt. I den første Retterbod af 1280 hedder det, at Prestre og Biskopsmænd skulde gjøre Udfareleding som Andre (d. e. efter Jordebrug og Formue)¹⁾, og det samme forudsætter Kongens og Hertugens senere strenge Brev²⁾. I Kong Haakons Forordning Geistligheden vedkommende af 1308 eller 1309 hedder det ogsaa, at Alle skulde gjøre Leding efter Jordebrug og Formue overeensstemmende med Loven³⁾. Derimod tilsiger denne sidste Forordning Erkebiskoppen og Biskopperne Ledingsfrihed for et vist Antal Tjenestemænd, svarende til det i Lunsbergsforliget fastsatte⁴⁾; og i samme Konges Forordning af 1311 vedkommende Ledingen hedder det, at Kongen vist nok ikke vil taale, at „Geistlige og Biskopsmænd“, unddrage sig Ledingspligten for sine Jorders Vedkommende, men at han

1) E. o. f. II. 39.

2) E. o. f. II. 44.

3) E. o. f. II. 118.

4) E. o.

heller ikke vil indskrænke deres gamle Frihed, og at derfor „hvor Profet selv anden (d. e. for egen Person og for een Person til) skal deres fæltagen for Leeding paa sin paaboende Gaard, men forovrigt udrede sin Styrbighed (nemlig af sit Jordebrug og sin Formue) til Kronen“¹⁾. Sammenholder man nu med Opmærksomhed disse Forordningers Udtryk, saa maa man, synes mig, komme til den Slutning, at det af Kong Haakon opstillede og godkendte Forhold var følgende: — Lovbudet, at Leeding til Kongedømmet skulde udredes af og efter Jordebrug og Ræringsdrift, gjaldt ligesaa vel de Geistlige som Statens øvrige Medlemmer; men de forsvarede, der, i Righed med enkelte Verdslige, fra ældre Tid, da Leedingen udrededes efter Wandskallet, nød i denne Henseende en Frihed for visse Personer, skulde beholde denne i gammel Udstrækning, saaledes nemlig, at et til de fritagne Personers Antal svarende Fradrag skede i deres Leeding af Jordebrug og Ræringsdrift. Kirkenes Jordegods eller Ejendom derimod, forsaavidt samme ikke brugtes af Geistlige paa Grund af disses Embedsfilling, men bortbygledes eller bortleiedes, kan neppe, efter det Anførte at slutte, have været tilkendt nogensomhelst Leeding-frihed eller Leedingslettelse, da det var Bruyktelsen, der ved Leedingen skatlagdes, og Skattens Udredelse saaledes nærmest hvilede paa Brugeren eller Leieren, ikke paa Eieren eller Odelsmanden. Er den her fremsatte Anskuelse rigtig, saa skattede Kirken umiddelbart til Staten af det Gods, den selv brugte, dog med en vis personlig Lettelse for de geistlige Brugeres Vedkommende; medens den af al Leilændings- eller Bygselford, samt af al anden bortleiet Ejendom, i Righed med alle andre Ejendoms herrer, kun skattede middelbart, nemlig gjennem Leilændingen eller Leieren (d. e. ved den Formindsfælle i Leiens Beløb, som var en naturlig Følge af den Leietageren paaliggende Forpligtelse at skatte til Kongedømmet i Forhold til Størrelsen af hans Brug), — men i dette Tilfælde heller ikke nød nogen særegen Lettelse. Saaledes synes Forholdet med Kirkenes Skattefrihed ligeover for Staten at stille sig under Kong Haakon Magnussens Regjering, og er det rigtig opfattet, da kan Kirkenes Fremskridt i dette Stykke neppe regnes for at have været synderlig stort, eller paa langt nær at have svaret til dens Forstanderes Ønsker eller de af Erkebiskop Jon muligen i sin Tid nærede Forhaabninger²⁾. Om nogen Forandring i det under Kong Haakon Bestaaende har været udvirket til Kirkenes Bedste under hans Eftermand, vide vi ikke; bestemte Antydninger til noget saadant ere i det mindste neppe endnu bragte for Dagen. — Hvad hidtil er sagt gjælder imidlertid kun Kirkenes faste Formue. Hvad dens øvrige Indtæg-

¹⁾ S. o. f. II. 175.   ²⁾ S. o. f. II. 31—33.

ter angaar, som Tiende, Doffer, Bøder og saadant lignende, hvilke udgjorde meget store Summer, da sees Statsstyrelsen vist nok at have arbejdet paa at sætte en Grændse for disses altfor ubillige Udvidelse: men intet Spor findes til, at det har faldet den ind, uden i alt Fald med Bistoppernes fri Indvilligelse, eller ifølge Paven's særlige Demyndigelse, umiddelbart at skatlægge dem til Statens Fordeel. Disse Indtægter bleve desuden, som vi have seet, idelig skatlagte af den romerske Kurie, som det hed, til den almindelige Kirkes Bedste; og ofte var stikkerligen denne Skat for den norske Kirke saare byrdefuld. Saaledes som Forholdene i Europa for Tiden vare ordnede, formaaede ikke den norske Statsstyrelse at hindre saadan Udpresning fra Kurien's Side. Den søgte kun, hvor nogenlunde antageligt Paastud gaves, at faa Deel med i Udbyttet, og glædede sig da ganske vist over den Udvei, som paa den Maade aabnedes den til engang imellem at faa afsvanget Geistligheden lidt af dens Overflod ¹⁾. Den norske Statsstyrelse fulgte heri andre Regseringers Exempel. Denne Fremgangsmaade hørte med til Tidsalderens, i saa mange Stykker uretvis og usunde, Statslovt.

¹⁾ E. o. f. II. 218 f., 220, 224, 306.

Fjerde Tidrum.

**Den hierarchiske Kirkeordens Forsald efter den store Mandedøds
og under Kalmar-Foreningen. Dens Omstyrteelse ved Re-
formationen.**

§4.

Den norske Kirkes fette Tilstand ved Mandedødens Døds 1350. Olaf syttende
Erkebiskop. De øvrige ledige Biskopskole besattes. Provinzialconcillium i Rib-
ros 1351, i Bergen 1352.

Vi have seet den norske Kirke ubvilke sig til et høit Trin af Kraft og Orden. Vi have seet den ved Midten af det 12te Aarhundrede indtage sin Plads i det romerske Hierarchies Kreds, — ved Midten af det 13de at vinde en fast og selvstændig Stilling, — i den første Fjerdedeel af det 14de at naa sin Glandses Hødepunkt, og at holde sig paa dette endnu ved den Tid, hvorom nærmest forud har været Tale. Men skjønt den norske Kirke under sin Velmagt, saavidt vi kunne skjønne, arbejdede sig frem til en fastere Styrelsesorden end den norske Stat, saa manglede den dog meget af den indre aandelige Kraft, som skulde give dens ydre Ordning Varighed. Den havde unegtelig Kom meget Godt at takke, men den kunde heller ikke være gangen ganske fri af den Fordærvelsens Smitte, som derfra, og det især siden det 14de Aarhundredes Begyndelse, udbredte sig over hele det romersk-katholske Europa. Den romerske Kuries Pengebegjærlighed og Udpresninger af Kirkens Personer opfordrede disse kun alt for meget, til at tage sin Mon igjen af Vægfolkets og til at anvende sin Stærksindighed for at udfinde Paaskud, under hvilke dette kunde skee uden for stort Anstød. Og den Sedernes Ryggesløshed, der vitterligen herskede ved Pavernes Hof og mellem deres nærmeste Omgivelser, blandt de avignonste Kardinaler og høie Prælater, og som man næsten ikke engang længer brød sig om at dække ved en ydre Anstands Raabe, afgav Exempel og Undskyldning for lignende Udsteielser i Kirkens lavere Kreds. Hertil kom, at den norske Kirke kun altfor vel havde tilegnet sig de romerske Anstuelser med Hensyn til de ydre Kirkeformers Vigtighed, for hvilke Christenlæren maatte

staa ganske i Skyggen. Kirkeloven, det vil sige den canoniske Ret, var Kirkens Forstandere et vigtigere Granskningsemne end Evangeliet, og vi have allerede før havt Anledning til at bemærke, at canonistiske Kundskaber langt mere end theologiske banede Veien til den norske Kirkes høiere Embeder. Formen havde saa at sige dødt Anden, og den hele Kirkebygning skjulte under et glimrende, vel samstemmende Ydre en stor indre Svagthed og en Mængde farlige Brøst.

Alligevel, som den norske Kirke havde hidtil fremskredt fremad under Ledning af flere kristeligsinde, begavede, dannede og virksomme Forstandere, hvis Exempel og Bestræbelse havde virket nedad, og indgydt den norske Geistlighed paa dens forskjellige Trin Sands for kirkelig Orden, for Kundskaber efter Tidens Maalestof, og for Embedsnidjærhed, — saa holdt den sig endnu opret under en lignende Indflydelse af verdige Erkebiskopper og Biskopper, Efterleverere fra en ældre og bedre Tid, dog med et vist Præg af Stillestaaen, der lod frygte en Tilbagegang. Men nu kom den store Mandedød og bortrev, som vi have seet, hine ledende Kræfter i den norske Kirke, hine Støtter for den ydre Bygning: Mængden af Landets Biskopper, Mængden af dets Domkapitlers Medlemmer, Mængden endelig af dets ældre Prester og Geistlige, — fast alle de Kirkens Formænd og Tjenere, hos hvem Mindet om den gamle Tingenes Orden endnu var levende, og i hvem den var indtrængt med Opdragelsen. En Skare af yngre Geistlige traadte med eet i de Aflednes Sted. Ifølge den canoniske Ret maatte i Regelen Ingen vies til Prest før end han havde fyldt sit 30te Aar, og kun i Nødsfald maatte det ske tidligere, dog ikke under det fyldte 25de ¹⁾. Men ved denne Tid, sige Annalerne udtrykkelig, bleve attenaarige Mænd vieede til Prester ²⁾. Trangen til Prester omkring i Landet, nærmest efter Mandedødens Ophør, har altsaa været uerordenlig stor, siden Biskopperne i den Grad nødtes til at overskride de canoniske Bestemmelser. Og hvad prestelige Kundskaber kunde man nu vel i hine Tider vente af attenaarige Ynglinger, som i Hast vare forfremmede gjennem de lavere geistlige Ordensgrader? eller hvad presteligt Væsen, eller hvilken Karakterens Fasthed, eller hvilken Indflydelse paa Sognekollet kunde man vente af saadanne unge Mennesker, hvis Opdragelse ligesaavel med Hensyn til Livet som med Hensyn til Skolen maatte agtes aldeles ufuldendt? Den pludselige Forfremmelse af saadanne Personer til gode Indtægter og en fri Livsstilling maatte nødvendig lede dem i mangehaande Fristelser, og, naar det behørigt strenge Indseende fra oven manglede, hvilket nu netop var Tilfældet, da ogsaa Biskopsstolene og Chorsbrødrepladsene for største Delen vare blevne ledige og

¹⁾ Decr. I. Dist. LXXVIII.

²⁾ 361. Ann. 282.

befattes med nye Mænd, uvante med Forretningernes Gang, — blev naturligtvis Anledningen saameget større for hine unge Prestes til at tage sig sine geistlige Forretninger let og til at slappe Kirketugten baade for eget og Sognefolkets Vedkommende. I det saaledes Mandedøden berøvede Kirken dens mest erfarne Forkandere og Tjenere, fra de høieste ned til de laveste, og med det samme bragte nye, u prøvede, i Hast sammensøgte Personer ind i hines vigtige og ansvarsfulde Stilling, maatte nødvendigvis den ydre Kirkens Orden lide et høist forbærreligt Knef. Men forenede sig først Uorden i Kirkens ydre Liv med Svagheden i dens indre aandelige, tilfidesattes Loven ligesaameget som Evangeliet forsømtes, da maatte almindeligt Forsald og Hensygnen blive dens uundgaaelige Lod. Vel var det saa, at den maatte netop nu, meer end nogensinde før, beriges ved Overtroens Gaver, ved Offer og Testamenter af Folk, der tænkte sig det muligt paa den Maade at kjøbe sig Redning fra den overhængende Død, eller hvis de bukkede under for denne, Sjælens Salighed. Men den forsøgte Rigdom var saa langt fra at være Kirken i dens daværende Forfatning til Vaade, at den tværtimod tjente til dens yderligere Fordærv; den fremkaldte legemlig Lædighed og aandelig Søvn der hvor just et forynget Liv, og en Opvaagnen til anstrengt Virksomhed saa høieligen krævedes.

Saaledes var Forholdet inden den norske Kirkes egen Kreds, medens den udenfra kun lidet havde at vente til Stødnings i sin Svaghed eller til Raad og Trøst i sin Ulykke. Den norske Stat var, som vi have seet, selv et Bytte for al den Usmagt og Raadløshed, som en slet Landsstyrelse og et hensøvnende Folkeliv medfører; den havde selv nok med at holde sig nogenlunde opret efter Farsøttens haarde Slag. Og den romerske Kurie, verdsligstundet som den da var og blottet for sand kristelig religiøs Kraft, kunde ingen anden aandelig Trøst meddele end nye Messer og nye Bønner ¹⁾, der saa langt fra at vække noget friskt kristeligt Liv, kun nærede Overtroen. Et Sammenstød af mislige Omstændigheder gjorde saaledes den store Landfarsot dobbelt fordærrelig for den norske Kirke. Den sank under Ulykkens Begt, og indhullede hastigen i et tæt og trykkende Mørke, der længe blev hvilende over den.

Under den store Mandedød bleve, som allerede fortalt, Erkestolen i Nidaros og tre norske Biskopsstole ledige. Det laaber, som om Thorstein, Biskop af Bergen, er død først, og som hans Estermand Gilsbrikt eller Gisbrikt er bleven valgt i 1349 inden Erkebiskop Arnes Død, og Valget er fastet af denne. Gisbrikt skal have været en Engellmand af Jødjel, men var dog uidentivl Thorsbroder i

¹⁾ S. o. f. II. 312.

Bergen, da han valgtes. Erkebiskop Arne havde ogsaa valgt Gyrd Ivarsson, Abbed af Jonstirken i Bergen, til Biskop i Staalholt efter Jon Sigurdsøn. Ingen af disse Biskopper kom han imidlertid til selv at indvie, men han skal før sin Død have truffet Foranstaltninger til at deres Indvielse kunde skee ved en af hans Lydbiskopper. Den blev udført, dog sandsynligviis ikke før langt ude i det paafølgende Aar 1350, ved Biskop Salomon i Oslo, og i Dvervør af Biskopperne Drm af Hole og Jon Skalle, som var viet i 1343 til Gårde paa Grønland. Disse vare, heber det, de eneste Biskopper i Norge, som havde overlevet Landfarfotten ¹⁾). Hvad Erkebiskop Arnes Dødstid angaar, da veed man kun, at han gjorde sit Testamente den 2de September 1349, og at han endnu levede den 17de October samme Aar ²⁾). Hans Død falder sølgelig henimod Aarets Slutning. Han havde været Erkebiskop i 3 Aar, 1 Maaned og 1 Dag ³⁾), regnet fra hans Indvielse. Som allerede nævnt skulle alle Chorsbrødre af Nidaros's Kapitel ligesom Erkebiskoppen være blevne borttrøene af Sotten paa een nær. Denne hed Lodin, og han skal som Repræsentant for Kapitlet have valgt til Arnes Eftermand: Olaf, Abbed af Holms Kloster ⁴⁾).

Hvorledes det end kan have forholdt sig med dette Erkebiskopsvalg, der i alt Fald ikke kan have været andet end en Postulation, eftersom den Valgte var Klostermand, — saa er det sikkert, at Pave Clemens VI betragtede det som ugjort. Aarsagen hertil har dog ikke været hverken Formfeil eller den Udvalgtes Uverbighed, men en tidligere af samme Pave truffen Foranstaltning. Clemens havde nemlig, som han selv sagde, medens Arne endnu forestod Nidaros's Kirke, forbeholdt sig, naar denne Kirke igjen blev ledig, at staffe den en dygtig Forstander ved det apostoliske Sædes Forsorg, eller med andre Ord, ved pavelig Provision; og derfor havde han paa Forhaand erklæret ethvert paa anden Maade udført Valg, af hvemsomhelst dette foretoges, eller ifølge hvilkensomhelst Autoritet, Pavens Foranstaltning bekjendt eller ubekjendt, — for magtesløst. Nu, da den nidaros'ske Erkestol virkelig var bleven ledig, kunde altsaa ingen uden Paven selv igjen besætte den. Efter noie at have overlagt Sagen med sine Brødre (Kardinalerne) har han endelig, som han udtrykker sig, kastet sine Øine paa Olaf, Abbed af den hellige Marias Kloster af Holm, om hvis Sedelighed, Klogskab i aandelige og verdslige Ting, og mangfoldige andre store Dyder han har tilforladelig Underretning, og forsørger af apostolisk Myndighed Nidaros's Kirke med hans Person, som dens Erkebiskop og Hyrde. Vi see, at Paven saa

¹⁾ Jøf. Ann. 280. ²⁾ R. Dipl. II. 250. ³⁾ Scr. r. D. VI. 616. ⁴⁾ Jøf. Ann. 280.

ledes vistnok tilintetgjorde ethvert Valg, forsaavidt noget saadant havde fundet Sted, men at han dog ved sin Provision beskikkede den samme Mand, om hvem det i vore Annaler siges, at han var bleven valgt eller postuleret af det eneste tilbageværende Kapitelsmedlem. Pave Clemens VI's Brev, hvori han forkynder Olaf dennes Beskikkelse, er givet i Avignon den 3die November 1350. Af samme Dag ere ogsaa Pavens Anbefalingsbreve for Olaf til Kongen, det nidarøfste Kapitel, den nidarøfste Kirkes Lydbiskopper, Geistligheden i Nidarøs's Stad og Biskopsdømme og Folket sammesteds ¹⁾). I alle disse Breve kaldes imidlertid Olaf ifkun „Electus“. Denne Omstændighed hentyder paa, at han den Gang ikke har været tilstede ved Kurien, eller i alt Fald at hans Indvielse først er foregaaet senere, og da muligens ikke før i det paafølgende Aar 1351. Men i Begyndelsen af dette maa den i det sidstnævnte have fundet Sted; thi den 10de April 1351, Ratten efter Palmesøndag, kom Olaf fra Kurien til Norge med Pallium. Da var i Følge med ham Hr. Erling Bidskunsøn, der havde redet til Rom med to Svende, ganske vist i det foregaaende Aar for at nyde godt af Jubelafsluden ²⁾).

Hvor snart Hamars og Stavangers ledige Biskopsstole ere blevene besatte, vides ikke med Sikkerhed. En gammel Biskopskrælle nævner som Halvards nærmeste Eftermand paa Hamars Stol en Olaf ³⁾); men han findes ikke andensteds omtalt, og hvis det med ham forholder sig rigtigt, og han virkelig har været indviet, maa hans Biskopsdømme have været af ganske kort Varighed. Thi sikkert er det, at i August Maaned 1351 var Haavard Hamars Biskop og deeltog som saadan i et Provinzialconcilium i Nidarøs, hvorom strax nedenfor skal tales.

Biskop Guttorms Eftermand paa Stavangers Stol var Sigfrid. Han synes endnu ikke at have været Biskop i August 1351, da han ikke nævnes som nærværende paa det da afholdte Provinzialconcilium og ei heller som repræsenteret der ved nogen Fuldmægtig. Men at han var indviet før 1ste Juni 1352, sees af et Brev udstædt denne Dag af Erkebiskoppen, hvorved Sigfrid i Egenkab af Stavangers Biskop kaldes til et Provinzialconcilium i Bergen. Han findes imidlertid ikke opført blandt de stavangerfke Biskopper i den ovennævnte gamle Biskopskrælle ⁴⁾), hvortil vel Grunden maa søges deri, at han kun beklæbte denne Biskopsstol en kort Tid, og fra den blev overflyttet til en anden, hvilket senere skal omtales.

Samme Aar som Erkebiskop Olaf kom fra Kurien til sit Sæde holdt han i Nidarøs et Provinzialconcilium, ved hvilket vare tilstede

¹⁾ N. Dipl. I. 254—256.

²⁾ Isl. Ann. 282.

³⁾ N. Tidkr. V. 44.

⁴⁾ Smfto.

Biskopperne Gisbrikt af Bergen, Haavard af Hamar og Jon Eriksson Skalle af Garde paa Grønland, samt, som Fuldmægtig for Salomon af Oslo, Arne Ketilsøn. Conciliets Bestemmelser bleve udfærdigede den 23de August 1351 og beseglede foruden af Erkebiskop Olaf og de ovennævnte Biskopper og Biskop Salomons Fuldmægtig, tillige af Fuldmægtige fra alle de norske Kapitler: to fra det nidarosfiske, een fra det oslofke, to fra det bergenske, to fra det stavangerfke og een fra det hamarske. Noget i disse Bestemmelser er nyt; men det Meste Gjentagelse af hvad paa ældre Concilier var bestemt:

1) Klerkerne skulle udmærke sig ved Kydsfthed, Beseidenhed, Frbarhed, Hedruelighed, Naadehold og alle øvrige Dyder; de skulle hengive sig til Betragtning og Prædiken, men ei befatte sig med Strid, Retsfager og Trætter, paa det at de verdigen kunne tjene Gud. En forbrøderst Sedvane maa med Sorg omtales: at nemlig den norske Provinsses Prester og andre Klerker forglemme sit eget Vel og sin Ed, idet de ikke alene antage Husholderfker (focarias) og holde dem offentlig i sine Huse, men endogsaa, „hvad der er end afføeligere og fordommeligere, paa Lægfolks Viis, forene sig med dem ved Dverteenskomster, Gaver og Trostabsløfter. i Dvervær af Kvindernes tilfaldte Frænder.“ Tidligere Erkebiskopper have ved Advarsler og paa anden Maade søgt at modarbejde og afflasse dette, „men uden at nogen synderlig Frugt af deres Arbeide viser sig.“ Man vil desuagtet atter gaa „denne indgroede Ondskab“ imøde med nye Midler, og derfor bydes: at hvilkensomhelst Prest eller Klerk inden de hellige Vielsesgrader (in sacris ordinibus constitutus), især naar han har kirkeligt Beneficium (beneficium ecclesiasticum), efterat være mindet af sin Biskop, alligevel holder i sit Hus eller paa sin Befostning en Frille, — han skal, overeensstemmende med Erkebiskop Gilifs Statut, straffes med en Pengebød, og hvis han ei retter sig, med Suspension, Excommunication eller Affættelse fra Beneficiet (privatio). Men de, som forbinde sig med sine Friller ved Dverteenskomster eller Gaver (pactis vel donationibus), skulde bøde Halvdelen af sine aarlige Indtægter af Beneficierne, og straffes end haardere, hvis det saa synes Biskoppen.

2) Afbøde Beneficiaters Gods, naar det ei er adskilt fra Kirkens, skal noie bevares af Biskoppen eller hans Fuldmægtige, indtil en retfærdig Deling mellem Kirken og den Afbødes Arvinger kan finde Sted. De Lægmand, som støttende sig til verdslig Domstol ville tilægne sig saadant Opsyn, skulle, hvis de ei inden en Maaned efter Biskoppens Opfordring aflade sligt, være forbudne Indgang i Kirken, og hvis de endda fremture, være forfaldne i Excommunications Straf.

3) Prester, der have Sjælesørgertald (d. e. Sogneprester), forbydes at forlade sit Sogn for længere Tid end fem Dage uden sin Biskops Tilladelse, med mindre den Vortreisende har en anden duelig Prest af samme Biskopsdømme til at forrette for sig. Dvertrædelse heraf straffes med Bød af 1 Mark norff. Reiser han under samme Omstændigheder udenfor Biskopsdømmet, bøde han 1 Mark reent Søl.

4) Alle Klerker forbydes at bære offentlig „stribede eller flerfarvede Klæder.“

5) „Da der i disse Tider, hvilket er sørgeligt at omtale, paa Grund af Mangel paa geistlige Personer, ofte tages til Sjælesørgere Enfoldige og Uvidende (simpliciores et ignari),“ saa paalægges det de høiere staaende Prester (superiores presbyteros, Hovedpresterne) at undervise de yngre i deres Embedsforretninger og især om Messens Regel (de canone missæ), om Daabens og den sidste Salvesses Sakrament, om Begravelsens Forretning og om andet henhørende til Prestens Embede, samt oftere nøie examinere dem i disse Ting.

6) Erkebiskop Arnes Statut bekræftes, „i hvilket saa at sige alle de foregaaende Erkebiskoppers Statuter ere samlede med Vortskærelse af det Overflødige.“ Dog vil Erkebiskoppen forsøge enkelte Artikler af det med et og andet nyttigt.

7) Det paalægges Presterne nøie at undervise Klerker og Lægsfolk om den Hrefrygt, de skyldte at vise Naveren (eucharistia).

8) Ingen Prest eller Klerk af de hellige Grader, der har levet i Frilleliv, maa begraves inden Kirkens Mure uden Biskoppens Dispensation.

9) De Prester, som have Sjælesørgertald, skulle undervise eller lade undervise sine Sognemænd i Trosartiklerne, Fadervor, Marias Hilsen, om Daaben og dens Virkninger, om de øvrige Sakramenter, om de syv Dødsyndes og om Helvedes Straffe.

10) Hvilken som helst Klerk, der søger Bestyttelse af verdslig Magt for at undgaa Straf af sin geistlige Dommer, er af selve Bertet excommuniceret.

11) Hvilken som helst Klerk, der imod Kirkens Ret og Frihed paaskalder verdslig Magt (advocaverit?) eller conspirerer, falder i Excommunication.

12) Nonneklostrene skulle være strengt lukkede.

13) Ufornuftige Indulgenser maa ikke forkyndes.

14) Præbendarier maa ikke optages i Klostrene uden vedkommende Biskops Samtykke.

15) Lægmand, der vidende, „mod den Overenskomst, som forud (olim) mellem Kongedømmet og Kirken er indgangen og fra begge Sider bevoren“ (den tunsbergste af 1277), tiltager sig Behandling

og Afgjorelse af Sager, der høre under den geistlige Domstol (*causas ad ecclesiasticum forum spectantes*), eller drager Klerk, imod hans Villie, for verdslig Domstol, eller dømmer angaaende Klerkers eller Kirkers Ejendom uden vedkommende Geistliges Opfordring eller mod deres Forbud, — falder i Excommunications Straf af selve Berket.

16) Den som lægger eller lader lægge voldsom Haand paa Klerk eller Klostermand, og den som adlyder Bud om saadant, er falden i samme Straf.

17) Ligesaa den, der ei forsvarer Klerk under saadanne Omstændigheder.

18) Ligesaa de Embedsmænd, der paalægge Kirker, Klerker eller deres Ejendom utilbørlige Byrder (*angarias et exactiones indebitas*).

19) Ligesaa disse's Eftermænd, hvis de ikke inden to Maanedes rette Forgjængernes Feil.

20) Ligesaa de, der udstede Forordninger imod Kirkens Frihed, med mindre de inden to Maanedes tilbagefalde dem.

21) Ligesaa de, der føre saadanne Forordninger i Pennen, og de Embedsmænd, som dømme efter dem.

22) Hemmeligt Egteskab paadrager treaarig Penitens; Presten, som ei forhindrer det, suspenderes for tre Aar.

23) Den som i sin Egteskælles levende Live vidende indgaar Forbindelse med en anden, falder i Excommunication af selve Berket, og kan ei løses, med mindre der hødes som for Hor.

24) Andet Egteskab skal ikke velsignes af Presten under Suspensions Straf for denne.

25) Klerker, der have Beneficium, skulle testamentere Kirken den tiende Part af det ved Kirken erhvervede Gods.

26) Chorshvødre, der studere i Udlandet (*existentes in studio*), skulle nyde Indtægterne af sine Præbender ubeskaarne; Biskopieringen lønnes af det fælles Bords Indtægter.

27) De canonisk bestemte Sager, hvorved En falder i Excommunications Straf af selve Berket, skulle eengang om Aaret forkyndes i Mødersmaalet (*in vulgari*) i Kathedralkirkerne og andre større Kirker, og derpaa skulle de, som maatte være faldne i saadanne Sager, i Almindelighed erklæres excommunicerede med slagne Klokker og tændte (men derpaa slukkede) Lys.

28) Klerk, som yder Noget Beskyttelse mod Kirken, eller under støtter dens Fiender, er falden i Excommunications Straf.

29) Ligesaa hver den, som ved Tyveri eller Ran borttager hvad der i Kirke eller paa Kirkegaard er hensat i Forvaring, eller paa anden Maade forgriber sig paa Kirkens Immunitet¹⁾.

¹⁾ N. g. L. III. 301—306.

Hvad der i disse Conciliebestemmelser fortjener at udhøves er især følgende. — Man seer af deres første Artikel, hvor ilde det fremdeles blandt den norske Geistlighed stod til med Overholdelsen af Celibatsloven, og hvorledes det endog var Sedvane, at Klerker, der ifølge sin Vielsesgrad vare hiin Lov underkastede, indgik ordentlige vidneskafte Overeenskomster med sine Friller, saaledes at deres Forbindelse fik et for den verdslige Ret nogenlunde lovligt Præg og blev et Slags borgerligt Egteskab, medens den i kirkelig Henseende ved sin Bitterlighed netop blev desto meer affyelig og for dømmelig. Tingen var, uagtet den ei udtryffeligt omtales i ældre Conciliebestemmelser, ingenlunde ny. Mangen Biskop, hos hvem en finere moralisk Følelse overbøvede den slaviske Lybighed mod Pavebømmets Bud, kan vel antages i sit stille Sind at have dømt Forbindelser som de her omtalte mildere end de meer uordnede men mindre vitterlige, og derfor at have seet saa meget som muligt gennem Fingre med en sliq Sagens Gang, uagtet de vare nøbte til offentligten at fordømme den. Men om end i Virkeligheden saaledes et mindre Onde afløste et større, saa var det dog aabenbart, at den hele Celibatslov derved blev et reent Spilfegteri. At Erkebiskop Olaf nu optraadte skarpt imod hiin saakaldte „afskyelige og fordømmelige Sedvane“ i Særdeleshed, nyttede ligesaa lidt som tidligere Biskoppers Bestræbelser for at hindre Celibatsovertrædelser i Almindelighed. De ovenomtalte Forbindelser vedbleve at have sin Gang og bleve i det følgende Aarhundrede, som det lader, snarere almindeligere end sjældnere.

Man finder videre i femte Artikel en Bekræftelse paa hvad ovenfor er sagt om Sjælesørgereembedets mislige Bestyrelse nærmest efter Mandebødens Dphør. Det var tildeels — som Erkebiskoppen selv erkjender — lagt i Hænderne paa „enfoldige og uvidende“ Personer; om disse ved hans visnok velmeente Foranstaltning bleve forvandlede til dygtige og oplyste Prester, er der al Grund til at tvivle.

Mærkelig er endelig den Maade, paa hvilken i den femtende Artikel den tunsbergiske Overeenskomst omtales; thi at den og ingen anden menes, er aabenbart. Den omtales nemlig som værende ved fuld Magt og Gyldighed. At den ikke var dette i 1337, viser noksom de ovenomtalte Forhandlinger i nævnte Aar mellem Kongen og Erkebiskop Paal ¹⁾. At den i Mellemtiden mellem 1337 og 1350 skulde være bleven anerkjendt og stadfæstet af Magnus, dertil findes ingensteds noget Bink. Der er saaledes Grund til at antage, at Erkebiskop Olaf, idet han paaberaaber sig hiin Overeenskomst som gjældende, ikke har støttet denne Paastand paa nogen af Kong Magnus formelig udtalt Stadfæstelse af Overeenskomsten, men kun anvendt

¹⁾ S. o. f. II. 253.

den nidarosiske Erkestols gamle Fremgangsmaade i den Sag: aldrig at erkjende Overeenskomstens Ophævelse — noget den saameget mindre behøvede at gjøre, som Kongedømmet virkelig aldrig ved nogen Forordning udtryffeligen havde ophævet den i dens Heelhed —, men tage sig dens Bestemmelser til Indtægt i den største Udstrækning, som Tidforholdene og Omstændigheder maatte tillade. Nu var aabenbare den norske Kirkes Stilling ligeoverfor Kongedømmet gunstigere under den søge Kong Magnus's Styrelse end i lange forudgaaende Tider, under kraftigere Konger og en kraftigere Rigsstyrelse. Det maa derfor betænkes, at mange af den tunsbergiske Overeenskomsts enkelte Bestemmelser i Tidens Løb, med større eller mindre Afændringer, og med Kongedømmets siltende eller udtryffelige Samtykke, virkelig vare indgaaene i den norske Kirkes Ret. Man tør maaskee endogsaa sige, at Erkebiskop Jons Christenretsubstans, der jo heel igjennem var bygget paa Overeenskomsten til Tunsberg, ved denne Tid gjaldt mere i den virkelige Brug i Norge, uagtet den ikke var formeligen vedtagen af Folket eller samtykket af Kongen, end de ældre Christenretter, der vare godkjendte ved gjentagne kongelige Forordninger. Dette var en naturlig Følge deels deraf, at Jons Christenret i Hovedsagen var tidsvarende, medens de andre i mange Stykker vare forældede og nødvendigtviis maatte fuldstændiggjøres af hiin, — deels deraf, at Provincialconcilierne stedse havde meer eller mindre aabenlyst anerkjendt Erkebiskop Jons i Overeenskomsten og i Christenretten udtalte Grundsætninger som nøie stemmende med den canoniske Ret, og ved en klog og tildeels maadeholden Anvendelse af dem i sine egne Bestemmelser havde gjort dem efterhaanden meer og meer smagelige for den norske Almue og ved sin Anseelse uformærket givet dem næsten Lovlighedens Præg. Under saadanne Omstændigheder kunde nok Erkebiskop Olaf vove, saagodtsom ligefrem og i tydelige Ord, at paaberaabe sig den tunsbergiske Overeenskomst som gjældende Retskilde. Og han har rimeligviis ikke gjort det uden Virkning. Thi efter alt Udseende udvidede den norske Kirke virkelig fra denne Tid af sin Myndighed i den Retning, for hvis Skyld Overeenskomsten her paaberaabes, nemlig med Hensyn til de geistlige Domstoles Omraade.

Forøvrigt synes de her fattede Conciliebestemmelser i det Hele at vidne om Erkebiskop Olafs Iver for igjen at bringe nogen Orden i den ved Mandedøden haardt rystede norske Kirke, samt især for at indprente de nye Biskopper og Kapitler de hierarchiske Grundsætninger, de i sin Kirkestyrelse havde at følge.

Biskop Salomon af Oslo var, som allerede anført, ikke selv per-

sonlig tilstede paa Provinzialconciliet i Ribaros, men lod møde ved Fuldmægtig. Årsagen hertil har rimeligviis været hans Alderdomsvagthed; thi han maa paa denne Tid have været betydelig gammel, eftersom han allerede i 1305 var Chorsbroder i Ribaros, hvilket synes forudsætte, at han har været født mellem 1270 og 1280. Han døde i Slutningen af 1351 eller i Begyndelsen af 1352, efter at have i henved 30 Aar forestaaet Oslos Biskopsdømme. Til hans Eftermand valgtes af Kapitelet Gyrd eller Giurd, Chorsbroder ved Oslos Kathedralkirke, ganske vist den samme, som i Brev af 5te November 1351 benævnes Giurd Aslessøn (Giurderus Aslonis), Officialis og Canonicus ¹⁾. Gyrd's Indvielse maa være foregaaen inden 11de September 1352; thi i et Brev af denne Dag benævnes han: med Guds Raade Biskop i Oslo ²⁾.

At Erkebiskop Olaf havde et aabent Die for Provinzialconciliumernes Bigtighed, viser den Omstændighed, at han allerede det næste Aar 1352 sammenkaldte et nyt til 16de August samme Aar, og denne Gang i Bergen. Man har hans Kaldelsesbrev til Biskop Sigfrid af Stavanger, givet den 1ste Juni. Han paaberaaber sig her „de hellige Fædres Decreter,“ der forpligte Metropolitanerne til „hvert Aar“ at holde Provinzialconcilier med sine Lydbiskopper; og han opfordrer Biskoppen til ogsaa at lade sit Kapitel og sine Chorsbrødre møde ved Fuldmægtige (syndicos vel procuratores) til den bestemte Tid, under den Straf, som den canoniske Ret bestemmer for dem, der paa Kaldelse ei indfinde sig til Provinzialconcilium ³⁾. Conciliet er ogsaa ganske vist blevet afholdt paa det bestemte Sted om end maastee lidt senere end i Kaldelsesbrevet var antydet. Man finder nemlig, at i September Maaned 1352 Erkebiskop Olaf og de fleste norske Biskopper: Haavard af Hamar, Gislebrikt af Bergen og Gyrd af Oslo, have været tilstede i Bergen. Af Biskop Haavard af Hamar har man Brev af 3die September fra Bergen ⁴⁾, af Erkebiskoppen af 19de September sammestedsfra ⁵⁾, og Biskop Gyrd af Oslo nævnes tilligemed sin Chorsbroder Arne Ketilsøn som nærværende der den 11de September ⁶⁾. At Bergens egen Biskop Gislebrikt ogsaa har været tilstede, kan man saa meget mindre betvivle, som man af et Brev seer, at han den næstforegaaende 30te Juni var ved sit Sæde ⁷⁾. Den eneste norske Biskop, om hvis Nærværelse paa Conciliet man kan tvivle, er Sigfrid af Stavanger, der muligens paa denne Tid kan have

¹⁾ N. Dipl. I. 259. Af dette Brevs Udtryk maa man slutte, at Biskop Salomon endnu paa Udledelsesdagen, den 5te Novbr., var i Live. ²⁾ N. Dipl. II. 256. ³⁾ Brev af 1ste Juni givet „in Capelluvaghom.“ Dr. perg. A. N. Eml. fasc. 35. No. 3. ⁴⁾ N. Dipl. I. 261. ⁵⁾ N. Dipl. I. 263. ⁶⁾ N. Dipl. II. 256. ⁷⁾ N. Dipl. I. 261.

været bortreist til den pavelige Kurie. Der er forresten ingen Beskæmmelser levede fra dette Concilium i Bergen; man finder kun, at flere Biskopper og Kapitler under den Sammenkomst have gjort Reguskab for den treaarige Pavetiende.

85.

Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Valg ved Anvendelsen af sin Provisiionsret. Pavetienden opdræves, og Kongen faar et Laan af den til Krigen mod Ruskerne. Ordener i Kirke- og Landstyrelsen paa Island.

Det havde nu i henvend halvandet hundrede Aar gaaet meget regelmæssigt til ved de norske Biskopsstoles Besættelse, idet overhovedet Kapitlerne frit og uden kjendeligt Indgreb fra Pavens eller Kongedømmets Side søvede sin Valgret overeensstemmende med de canonicke Regler. De enkelte Undtagelser, der for Erkestolens Bedkommende havde fundet Sted, vare for Ubetydeligheder at regne og havde desuden for det meste sin Grund i særegne Omstændigheder, som næsten gjorde en Afvigelse fra Regelen nødvendig. Men ved denne Tid begyndte Paven selv at forstyrre den gode Orden i Biskoppernes Valg.

Allerede Pave Clemens VI's Fremgangsmaade ved Biskopsstiftet paa Suderøerne i 1348, da han selv indviede den nye Biskop William¹⁾, og derved gav Anledning til at Suderøernes Biskopsdømme unddrog sig Nidaros's Metropolitanhøihed, var et vilkaarligt og forstyrrende Indgreb i sidstnævnte Erkestols Ret, hvilket dog maasket i Omstændighederne, i de forandrede Statsforhold mellem Norge og Suderøerne, kan finde en Undskyldning. Værrer var det med Erkebiskop Olaf's Bestikkelse. Pavens Adfærd i denne Anledning tydede aabenbar ikke paa noget godt. Idet han nemlig, medens Erkebiskopsstolen endnu var besædt af Erkebiskop Arne, erklærede, at han havde forbeholdt sig, naar den blev ledig, at besætte den ved Provision, altsaa uden at lade Kapitlet øve sin Valgret, og han derpaa ifølge dette Forbehold bestikkede Olaf, — saa gav han derved temmelig utvetydig tilkjende, at en saadan Bestikkelsesmaade vel for Fremtiden kunde blive Regelen med Hensyn til Nidaros's Erkestol.

Men endnu langt videre gif Pave Clemens, idet han forbeholdt sig Provision og Disposition af alle ledige og ledigblivende Biskopsdømmer, og forordnede, at enhver Besættelse, som paa anden Maade iverksattes, skulde være ugyldig. Man finder vel ikke, at dette Forbehold er blevet gjort gjældende ved Besættelsen af de første under Mandedøden ledigblevne norske Biskopsstole:

¹⁾ S. o. f. II. 304—305.

Bergens, Hamars og Stavangers; men da Dølos blev ledig efter Salomon, stede det. Gyrd blev, som vi have seet, regelmæssigen valgt af Dølos Kapitel og modtog ligesaa regelmæssig sin Stadsfæstelse og Indvielse af Erkebiskop Olaf. Om alt dette blev Pave Clemens underrettet. Naagtet han nu maatte indrømme, at det maaskee var foregaaet uden-at hverken Kapitel eller Erkebiskop kjendte hans Forbehold, og at Kapitel og Erkebiskop altsaa rimeligviis havde gjort hvad de gjorde i den Formening, at de handlede fuldkommen canonisk, — saa underkjendte han dog ligesuldt Valget, fordi det, som han paastod, i Virkeligheden var ucanonisk. Denne Kjendelse af Pave Clemens blev rimeligviis afgiven om Høsten 1352. Biskop Sigfrid af Stavanger var da netop tilstede i den pavelige Kurie, uvist i hvilket Erinde; og ham udnævnte nu Paven med sine Kardinalers Raad til at beklæde Dølos ledige Biskopsstol.

At Sigfrid selv paa en eller anden Maade har virket til denne Sagens Afgjørelse, omtales vel ingensteds, men er dog ikke ganske usandsynligt. Dølos Biskopsstol var langt rigere end Stavangers, og Sigfrid stod sig saaledes vel ved Byttet. Man finder ikke, at hverken Biskop Gyrd, eller Dølos Kapitel, eller Erkebiskop Olaf har nedlagt nogen Indsigelse mod den pavelige Foranstaltning; og de kunde vel ei heller godt gjøre det, skønt den aabenbar greb ind i deres alles canoniske Ret. Gyrd veg, som det lader, uden Modsigelse sit Sæde for Sigfrid, og denne havde allerede den 6te Mai 1353 taget Dølos Stol i Besiddelse ¹⁾, medens Gyrd i et Brev af 18de Juli samme Aar benævnes: fordm udvalgt til Dølos Biskop (olim in episcopum osloensem electus) ²⁾. Imidlertid var Clemens VI død i Avignon den 6te December 1352, og den 18de i samme Maaned blev Innocentius VI, ogsaa en Fransmand, valgt til Pave. Innocentius havde som Kardinal taget Deel i Sigfrids Udnævnelse; men han havde dog Medsyn med den haardt behandlede Gyrd, om hvis Dygtighed han var overbevist, og beklædede ham den 8de Januar 1354 med sine Kardinalers Raad til Stavangers ledige Biskopsstol ³⁾. Innocentius godkjendte saaledes sin Formands Fremgangsmaade og fulgte den. Det stavangerste Kapitel maatte naturligviis, uden at kunne øve sin Valgret, modtage Gyrd som sin Biskop.

Hvor forstyrrende saadanne pavelige Provisioner maatte virke paa

¹⁾ N. Dipl. II. 261.   ²⁾ N. Dipl. I. 268.   ³⁾ Hele denne Sags Gang findes oplyst i Pave Innocentius VI's Udnævnelsesbrev for Gyrd, givet i Avignon den 8de Januar 1354, bevaret i Transcript paa Pergam. ved „frater Johannes ep. Gardensis (Jon Skalle)“ dat. Dølo in vigilia ascensionis Domini (21de Mai) 1354 A. N. Eml. fasc. 35. No 4. Allerede før den Dag var altsaa Pavens Brev af 8de Januar kommet til Norge, og Gyrd bleven bekendt med sin Beskikkelse til Stavanger.

været bortreist til den pavelige Kurie. Der er forresten ingen Beslømmelser leevnede fra dette Concilium i Bergen; man finder kun, at flere Biskopper og Kapitler under den Sammenkomst have gjort Regnskab for den treaarige Pavetiende.

85.

Pavens Indblanding i de norske Biskoppers Valg ved Anvendelsen af sin Præstefjordret. Pavetienden opkræves, og Kongen faar et Laan af den til Krigen mod Russerne. Ordener i Kirke- og Landstyrelsen paa Island.

Det havde nu i henved halvandet hundrede Aar gaaet meget regelmæssigt til ved de norske Biskopsstoles Besættelse, idet overhovedet Kapitlerne frit og uden kjendeligt Indgreb fra Pavens eller Kongedømmets Side øvede sin Valgret overeensstemmende med de canonicke Regler. De enkelte Undtagelser, der for Erkestolens Bedkommende havde fundet Sted, vare for Ubetydeligheder at regne og havde desuden for det meste sin Grund i særegne Omstændigheder, som næsten gjorde en Afvigelse fra Regelen nødvendig. Men ved denne Tid begyndte Paven selv at forstyrre den gode Orden i Biskoppernes Valg.

Allerede Pave Clemens VI's Fremgangsmaade ved Biskopsstiftet paa Suderøerne i 1348, da han selv indviede den nye Biskop William ¹⁾, og derved gav Anledning til at Suderøernes Biskopsdømme unddrog sig Nidaros's Metropolitanhøiheet, var et vilkaarligt og forstyrrende Indgreb i sidnævnte Erkestols Ret, hvilket dog maaffet i Omstændighederne, i de forandrede Statsforhold mellem Norge og Suderøerne, kan finde en Undskyldning. Værrer var det med Erkebiskop Olaf's Bestiftelse. Pavens Afsærd i denne Anledning tydede aabenbar ikke paa noget godt. Idet han nemlig, medens Erkebiskopsstolen endnu var beskæftiget af Erkebiskop Arne, erklærede, at han havde forbeholdt sig, naar den blev ledig, at besætte den ved Provision, altsaa uden at lade Kapitelet øve sin Valgret, og han derpaa ifølge dette Forbehold bestiftede Olaf, — saa gav han derved temmelig utvetydig tilkjende, at en saadan Bestiftelsesmaade vel for Fremtiden kunde blive Regelen med Hensyn til Nidaros's Erkestol.

Men endnu langt videre gif Pave Clemens, idet han forbeholdt sig Provision og Disposition af alle ledige og ledigblivende Biskopsdømmer, og forordnede, at enhver Besættelse, som paa anden Maade iverffattes, skulde være ugyldig. Man finder vel ikke, at dette Forbehold er blevet gjort gjældende ved Besættelsen af de første under Mandedsøden ledigblevne norske Biskopsstole:

¹⁾ S. o. f. II. 304—305.

Bergens, Hamars og Stavangers; men da Dølos blev ledig efter Salomon, fæde det. Gyrd blev, som vi have seet, regelmæssigen valgt af Dølos Kapitel og modtog ligesaa regelmæssig sin Stadfæstelse og Indvielse af Erkebiskop Olaf. Om alt dette blev Pave Clemens uinderrettet. Aagtet han nu maatte indrømme, at det maaskee var foregaaet uden-at hverken Kapitel eller Erkebiskop kjendte hans Forbehold, og at Kapitel og Erkebiskop altsaa rimeligviis havde gjort hvad de gjorde i den Formening, at de handlede fuldkommen canonisk, — saa underkjendte han dog ligesuldt Valget, fordi det, som han paaastod, i Virkeligheden var ucanonisk. Denne Kjendelse af Pave Clemens blev rimeligviis afgiven om Høsten 1352. Biskop Sigfrid af Stavanger var da netop tilstede i den pavelige Kurie, uvisst i hvilket Erinde; og ham udnævnte nu Paven med sine Kardinalers Raad til at beskæde Dølos ledige Biskopsstol.

At Sigfrid selv paa en eller anden Maade har virket til denne Sagens Afgjørelse, omtales vel ingensteds, men er dog ikke ganske usandsynligt. Dølos Biskopsstol var langt rigere end Stavangers, og Sigfrid stod sig saaledes vel ved Byttet. Man finder ikke, at hverken Biskop Gyrd, eller Dølos Kapitel, eller Erkebiskop Olaf har nedlagt nogen Indsigelse mod den pavelige Foranstaltning; og de kunde vel ei heller godt gjøre det, skjønt den aabenbar greb ind i deres alles canoniske Ret. Gyrd veg, som det lader, uden Modsigelse sit Sæde for Sigfrid, og denne havde allerede den 6te Mai 1353 taget Dølos Stol i Besiddelse ¹⁾, medens Gyrd i et Brev af 18de Juli samme Aar benævnes: forudm udvalgt til Dølos Biskop (olim in episcopum osloensem electus) ²⁾. Imidlertid var Clemens VI død i Avignon den 6te December 1352, og den 18de i samme Maaned blev Innocentius VI, ogsaa en Franskmænd, valgt til Pave. Innocentius havde som Cardinal taget Deel i Sigfrids Udnævnelse; men han havde dog Medsynd med den haardt behandlede Gyrd, om hvis Dygtighed han var overbeviist, og beskikkede ham den 8de Januar 1354 med sine Kardinalers Raad til Stavangers ledige Biskopsstol ³⁾. Innocentius godkjendte saaledes sin Formands Fremgangsmaade og fulgte den. Det stavangerste Kapitel maatte naturligviis, uden at kunne øve sin Valgret, modtage Gyrd som sin Biskop.

Hvor forstyrrende saadanne pavelige Provisioner maatte virke paa

¹⁾ N. Dipl. II. 261.   ²⁾ N. Dipl. I. 268.   ³⁾ Hele denne Sags Gang findes oplyst i Pave Innocentius VI's Udnævnelsesbrev for Gyrd, givet i Avignon den 8de Januar 1354, bevaret i Transcript paa Bergam. ved „frater Johannes ep. Gardensis (Jon Skalle)“ dat. Dølo in vigilia ascensionis Domini (21de Mai) 1354 A. N. Eml. fasc. 35. No. 4. Allerede før den Dag var altsaa Pavens Brev af 8de Januar kommet til Norge, og Gyrd bleven beskikket med sin Beskikkelse til Stavanger.

Kirkeordenen, er let at indsee, ligesom ogsaa hvilken Afgang herved aabnedes for ærgjerrige Prælater til at indsnige sig paa ulovlige Bete, ved Hjælp af Besiddelser og Smiger, i Biskopsembederne. Men Provisioner vare nu engang komne i Mode ved den pavelige Kurie, hvilken ved denne Besættelsesmaade af Biskopsstolene udentvivi især tilføjede tvende Ting: først at lægge den pavelige Magtfuldkommenhed i Kirken ret klarligen for Dagen; og dernæst at skaffe det apostoliske Skatskammer en Indtægt. Thi enhver Biskops umiddelbare Afhængighed af Paven blev ved Provisionen paa det haandgribeligste tydeliggjort, og Provisionen gaves dertilmed sjelden gratis. Førresten gik Paverne med Hensyn til den norske Kirke samme Vej som med de øvrige Rom undergivne Kirker. De løste først Metropolitanforholdet i selve Kirken, idet de formindskede Metropolitanens Ret over hans Eybiskopper, naturligviis for at han ikke skulde blive for selvstændig i sit Metropolitanraade til Skade for deres egen Myndighed. Dernæst understøttede de Kathedralkirkernes Kapitler mod deres Biskopper og tillod dem paa en Maade at sidsordne sig disse i Biskopsdømmets Bestyrelse, — dette var for at give Biskoppernes Myndighed i deres Omraade en Modvegt, som Pavedømmet, naar det gjaldt at ydmyge en opsætsig Biskop, kunde benytte til sin Fordeel. Endelig indtrængte de sig i Kapitlernes Valgret for ogsaa til egen Fordeel at svække disse betydningsfulde Kollegiers Indflydelse, der vel kunde tænkes under visse Omstændigheder at kunne blive Pavedømmet farlige. Ved denne Adfærd troede vistnok Paverne at befordre Pavedømmets Magtfulde, idet de indordnede under den umiddelbart alle Kirkens Kræfter. Men Tidten viste, at de høieligen bedrog sig, og at de ved egenmægtigen at gribe forstyrrende ind i den fra gamle Tider grundlagte, og af ældre Paver med saa stort Skarpsind og med saa megen Omsigt uddannede hierarchiske Kirkeorden, netop undergrove Hierarchiets Grundvold og fremkaldte Pavedømmets Fornedrelse og Afmagt.

Hvad den norske Kirke angaar, da tør man vel ikke paasta, at dens Biskopsstoles Besættelse ved pavelig Provision fra denne Tid af blev Regelen; thi ogsaa senere synes dog Kapitlerne at have faaet benytte sin Valgret. Men allerede den uafviselige Kjendsgjerning, at Paven, uden canonisk Grund, blot ved en vilkaarlig Anvendelse af sin kirkelige Magtfulde, tillod sig, naar ham saa lystede, at omstyrte Kapitlernes Valg og sætte sin Provision i Stedet, — allerede denne Kjendsgjerning maatte fratage det saa vigtige Valgsystem en stor Deel af dets Holdning og gjøre Kapitlerne lunkne i Opfyldelsen af deres Vælgerkald.

Imidlertid breves Indsamlingen af den treaarige Pavetiende i Norge med Iver. Den pavelige Runtius i de tre nordiske Riger for

dette Anliggendes Skyld, Overindsamlere, Johannes Guilaberti, Dekanus af Dorpat, var personlig tilstede i Sverige i Slutningen af 1350 ¹⁾, og under hans Overopfsigt dreve Abbed Arnulf af Hovedo og Broder Ingsald af samme Kloster som hans fuldmægtige Underindsamlere (subcollectores) Sagen i Norge, saaledes at de ogsaa modtog Peterspengen. Biskopperne samt Kapitterne besørgede den umiddelbare Indkrævning af begge Dele i de forskellige Biskopsdommer og afgave igfsen det Opbaarne under Regnskab til hine Indsamlere. Den 20de August 1351 vare de to Indsamlere i Bergen og modtoge her af Kapitlet en Deel af hvad dette havde opbaaret, nemlig 431 Mark norssk Mynt, 50 Pbd. Sterk. og noget meer i anden Mynt. Alt havde ikke kunnet inddrives paa Grund af den store Dødelighed, som havde raaset ²⁾. Den 31te October næst efter modtog de i Oslo 500 Mark norssk Mynt af den stavangerste Biskop Sigfrids og hans Kapitels Fuldmægtige paa Stavangers Biskopsdommes Begne ³⁾. Den paafølgende 5te November udbetaltes dem ligeledes i Oslo, paa Oslos Biskopsdommes Begne, den betydelige Sum 4757 Mark norssk Mynt i Pavetiende og 478 Mark i Peterspenge ⁴⁾. I 1352 den 3die September modtog de i Bergen af Biskop Haavard af Hamar paa dennes Biskopsdommes Begne 750 Mark norssk Mynt i Pavetiende, men kun 15 Mark i Peterspenge ⁵⁾. Den næstfølgende 18de September modtog de af Bergens Kapitel i yderligere Afbetaling 250 Mark norssk Mynt, 11 Pbd. St. og noget mere i andre Myntsorter samt lidt over 27 Mark norssk i Peterspenge; dette var med Vanskelighed indbrevet paa Grund af den store Dødelighed, som havde østflet ⁶⁾. Endelig Dagen efter, den 19de September, betalte Erkebiskop Olaf, som det lader ogsaa i Bergen, til Kong Magnus's Embetslid, ifølge de tvende Indsamleres Forlangende, for sig og sin Ritte i Pavetende 2100 Mark norssk Mynt, hvilket Kongen skulde modtage til sit Brug ifølge Overenskomst mellem ham og den påvelige Kunitus ⁷⁾. Det følgende Aar 1353, den 18de Jull, i Oslo, afslagde Indsamlerne Abbed Arnulf og Broder Ingsald for selve Kunitus, Johannes Guilaberti, i flere Vidners Dørvær, blandt hvilke Biskop Sigfrid af Oslo og Gyrd, fordm. Electus til Oslo, — sit Hovedregnskab for Alt det i Norges 5 Biskopsdommer Indsamlede, Peterspengen med beregnet. Det udviser: for Nidaros's Biskopsdomme 2100 Mark, for Oslos 5256 Mark, for Bergens 1396 Mark, for Stavangers 531 Mark, og for Hamars 765 Mark, tilsammen 10028 Mark, alt norssk Mynt, af hvilken 7½ Mark gif paa 1 Pund Sterling, folgelig 1337 Pbd. (el. Mark?)

¹⁾ Sæhm D. S. XIII. 245. ²⁾ N. Dipl. I. 258. ³⁾ N. Dipl. I. 260. ⁴⁾ N. Dipl. I. 259—260. ⁵⁾ N. Dipl. I. 261. ⁶⁾ N. Dipl. I. 262. ⁷⁾ N. Dipl. I. 263.

Sterling d. e. godt Solv. Men hele denne Sum havde Indsamlerne, ifølge den pavelige Nuntius's udtryffelige Befaling, overgivet Kong Magnus eller hans Fuldmægtige, og derfor modtaget Tilstaaelsesbrev med Kongens Segl. Over det Hele blev et Notarialinstrument udfærdiget¹⁾.

Forholdet mellem Pavetienden af de forskjellige Biskopsdømme er paafaldende: af Dølos meer end dobbelt saa stor som af Nidaros's, meer end tre Gange saa stor som af Bergens, omtrent sex Gange saa stor som af Hamars og næsten ni Gange saa stor som af Stavangers. 3 Dølos Biskopsdømme maa altsaa have været en forholdsvis stor Mængde rige Beneficier, ligesom vi have seet før, at Dølos Biskopsstol vurderedes lige med Nidaros's i Rigdom²⁾. Af Peterspengens Størrelse kunne vi med mindre Bestemthed slutte noget, da vi ikke vide for hvor mange Aar den var samlet; men er de 478 Mark for Dølos Biskopsdømme Peterspengen for samme Tid som den for Bergens Biskopsdømme var 143 Mark og for Hamars kun 15 Mark³⁾, saa saa vi ud, at Dølos Biskopsdømme efter den store Mandedød har haft en tre Gange saa stor Befolkning som Bergens, og en meer end tredive Gange(!) saa stor Befolkning som Hamars; thi Peterspengen udrededes efter Mandtallet. Udentvivl maa Dølos Biskopsdømme have lidt forholdsvis ringe ved Mandedøden, uagtet dog ogsaa der ved Sygdommens Slutning, eller strax efter dens Ophør i 1350 (om Vaaren), klagedes over Folkemangel, „saaledes at man ei kunde saa Folk til at trefte Tiendefornet“⁴⁾. Hamars Biskopsdømme (Dylandene) skulde derimod have lidt mest. Ellers er der fra Bergens Biskopsdømme alene udtryffeligt klaget over Vanskeligheden ved at inddrive Pavens Tilkommende paa Grund af den Udælæggelse, Farsotten havde voldet⁵⁾.

Det er allerede antydet, at de Penge Johannes Guilaberti indbrev i Norge for det pavelige Skatkammer, bleve overdragne Kong Magnus, og det samme var ganske vist ogsaa Tilfælde med de Summer, han samlede i Sverige og Skaane. Grunden hertil var, at Magnus fremdeles laa i Krig med Russerne, og da Krigen sagdes at gjælde disses Omvendelse fra deres schismatiske og fjætterske Tro til den romerske Kirkes Lære, paakaldte han Pavens Hjælp. Efter Krigsbegivenhederne i 1348 og 1349, hvilke ovenfor ere berørte⁶⁾, indtraadte, som det synes, en Stands i Krigen Førelse, bevirket ved

¹⁾ N. Dipl. I. 264—268.   ²⁾ S. o. f. II. 298.   ³⁾ N. Dipl. I. 266, 267.

⁴⁾ Kongebrev af 3die Aug. 1350 fra Lunenberg, i Anledning af Biskoppen af Dølos Klage over Folkets Sjædesløshed i at udbrøde Tiende. Dr. perg. i N. N. Eml. fasc. 35 No. 13.   ⁵⁾ S. o. f. II. 353.   ⁶⁾ S. o. f. II. 306 f.

Wantedebud, der ikke alene hertebe Norge og Sverige, men ogsaa udbredte sig med al sin Udelæggelse til Rusland, og saaledes rammede begge de forløbende Riger. Magnus havde imidlertid ei dypgivet sin Plan, end at skrive til Rige og berøse den romerske Stilles Dantale mod Osten og paa de novgorodske Rusfers Beforsning, og han fik fra sit første Tog at have vedligeholdt sine Forbindelser med de det svenske Rige nærmest grændsende Kareler og Ingerer. Nu var det saa meget større Grund til at søge Paven's Hjælp, som Pesten havde svækket hans Riger og sat ham ud af Stand til at modstaa med Kraft Rusfernes Indfald og Udelæggelser i de ved hans tidligere Tog vundne Landstaber. Han lod Pave Clemens VI dette Udeby og Clemens tilskrev den 15 Mars 1351 fra Avignon Erkebiskopperne af Lund, Upsal og Ahdaros samt deres Bysbiskopper med Opmuntdag til at lade prædike Korstog mod Rusferne i de tre nordste Riger, og formaa Nordmændene og Danerne at komme Sverige til Hjælp, der ved Pesten var udtomt for Folk.¹⁾

Før denne pavelige Skrivelse blev udstedt, havde allerede Magnus sat sig i Bevægelse og var dragen til den russiske Grændse med en Hær, til hvilken ogsaa Norge gav Bidrag. Han skal efter de norske Annaler i 1351 have vundet nogle Fordere, dog ikke af Betydning²⁾. Magnus var, som af Breve viser sig, den 17de Februar 1351 i Riga og den næste Uden April i Hapsal i Lifland³⁾. Paa denne Tid maa altsaa ganske vist Toget have fundet Sted, og er maaskee paabegyndt allerede i Slutningen af foregaaende Aar. Men den 15de Mai 1351 var han igjen i Aabo i Finland og den 8de Juni i Stockholm⁴⁾. Toget var da, som det lader, allerede til Ende, og det for Virkningerne af den pavelige Korstogsopfordring kunde have vist sig. Rimeligvis bleve disse Virkninger heller ikke store, da de nordste Rigers Lande endnu altfor meget maatte føle det haarde Slag, Pesten havde tilføiet dem. Magnus's sidste Tog havde desuden, efter alt Udseende, ikke havt et Udfald, der kunde opmuntre Folk til at stunde efter et nyt.

Men Sveriges Stilling var farlig: Rusferne kunde ville hevne sig, Forsvarsmidlerne mod dem vare ganske vist daarlige, og Kongens Skatkammer tomt. Da nu just Indsamlingen af Pavetienden var i fuld Gang, og den pavelige Nuntius personlig tilstede i Sverige, saa var det, under de forhaandværende Omstændigheder ganske naturligt, at Magnus henvendte sig til ham om Pengehjælp. Pavetienden var jo bestemt til Christenhedens Forsvar; om den auventes mod Tyrkerne eller Rusferne kunde gjælde lige meget, da begge vare Paven's, for

¹⁾ Sahn D. S. XIII. 259; Lagerbr. III. 397—398. Den sidste henfører Paven's Brev rigtigten til 1350. ²⁾ Jol. Ann. 284. ³⁾ Lagerbr. III. 413, 414. ⁴⁾ Lagerbr. III. 414; Lappenb. II. 412.

selig og saa Christendommens Fjender. Johannes Guiliaberti havde ogsaa godt ved ganske at afsøise Kongens Ansøgning, og bevilgede ham, rimeligvis efter nærmere Overlæg med Kurien, en Sum af 15000 Florenet eller Gylden, dog kun som et Laan, hvilket Kongen senere skulde tilbagebetale det apostoliske Skatkammer ¹⁾. Denne Sum har rimeligvis været Udbyttet af den hells Pavetiende af Norge, Sverrige og Slaane, og den har, som det lader, gaaet i Kongens Rådse efterhaanden som den blev indkrævet.

Laanet blev dog neppe anvendt efter Bestemmelse. Man finder nemlig ikke Spor til at Magnus har foretaget flere Tog mod Rusland, end de allerede gjorde; og Tøngene ere rimeligvis blivne for største Deelen bortsklede af den letfindige Konge paa andre Foretagender, som ingen Betydning havde for den romerske Kurie. Krigen med Rusland synes at være døet hen af sig selv paa Grund af det vestlige Riges daværende Afmagt, og Kong Magnus's Eiggjældighed. Men vi skulle senere see, i hvilken Forlegenhed Kongen kom, da Laanet efter flere Aars Forløb fordrøedes gjenbetalt.

At der ved denne Tid ikke overalt var den bedste Orden i den norske Kirke, viste sig især paa Island. Vi have seet, hvor forhadte de toende norske Biskopper Jon Sigurds søn og Drm Aklaks søn det havde gjort sig ved deres Strengthed og Udsugelser, og hvorledes Drm, da Nordlænderne gjorde aabenbar Dystand mod ham, i 1347 havde maattet ty til Norge for at søge Bessyttelse hos den mod ham gunstig stemte Konge ²⁾. Drm trøstede sig i flere Aar ikke til at vende tilbage til sit Sæde, og da imidlertid Jon Sigurds søn af Staalholt døde i 1348, og hans Eftermands Indvielse forsinkedes ved Mandebøden ³⁾, var Island i over to Aar uden Biskop. I 1350 lykkedes det Biskop Drm at udvirke af Kongen, under dennes Ophold i Bergen, et nyt Vernebrev af Paven Zuni, (en halv Maaned før Botulfsmesse) beseglet af Kansleren Arne Aklaks søn i Kongens Overvær. Det var endnu strengere end det tidligere af 1346, indeholdt truende Ord mod de opsætsige Bønder og stevne de otte af biskes Formænd, alle anselige Hovdinger til Norge for der at forsvare sin Sag for Kongen eller hans Drotsete ⁴⁾.

Forsynet med dette Vernebrev drog endelig Drm den følgende Sommer 1351, efter henvendte fire Aars Fraværelse tilbage til sit Biskopsdomme, uden tvivl noget tryggere derved, at den nye Biskop af Staalholt, Gyrd Ivars søn, samtidigen fór til Island og indtog sit Sæde. Men Drm fandt den gamle Opsætsighedsaand hos Nordlænderne endnu i fuldt Liv, og han dæmpe de ikke ved at banskætte

¹⁾ Egbr. III. 393, 394.

²⁾ E. o. f. II. 303 f.

³⁾ E. o. f. II. 304, 342

⁴⁾ Finn Joh. I. 433—435.

i 1352 en af sine Hovedmodstandere, Benedikt Kolbohusen, og fængsle dennes Enevælde for at paatvinge dem en streng Yonstens ¹⁾. Hans Modstandere gavede dog for saavidt efter, at de adlade Kongens Stadsning og droge til Norge for at tale sin Sag. Denne tog en biddes Bending for dem, end Biskoppen rimeligvis havde ventet. De indsees mede Bønder skulle nemlig i 1368 være komne tilbage til Island med Kongebrev, der bøde Biskopperne at aflade alle nye Fordringer, og Biskop Drm at løse dem af sine Modstandere, som han havde bannsat ²⁾.

Men Biskop Drm synes ikke at have været tilfreds med disse Sagens Udfald. Han vilde atter prøve sin Indflydelse hos Kong Magnus og fór i 1354 paa ny til Norge ³⁾. Hans Stræben synes denne Gang især at have gaaet ud paa at udvirke en kongelig Bestemmelse for, at den Christenret, som gjaldt i Staatholts Biskopsdomme, ogsaa skulde gjælde i Høles, navnlig med Hensyn til Udbyende og Biskoppens Visitations-Rettighed. Dette lykkedes ham ogsaa. Thi den 19de October 1354 blev af Kong Magnus, efter hans Navn, i Bergen udstedt et Brev, befuldmægtiget af Hr. Drm Gyssensson, der her kaldes Kongens Sekretar, hvori bødtes, at den Christenret, der gjaldt paa Islands Sydlank, ogsaa skulde gjælde paa Nordlandet, og at ingen Sag skulde søges efter nogen anden ⁴⁾.

Denne Forordning har almindelig været forklaret saaledes, at Biskop Arne Thorlaksens Christenret af 1274, hvilken i Hovedsagen var den samme som Erkebiskop Jons, der ved sit kongelig Stadsfæstelse som den ene gjælvende paa Island, da den tidligere kun havde gjældet for Staatholts Biskopsdomme ⁵⁾. I Forordningen nævnes dog ingen Christenret udtrykkelig, og Gyldigheden af Arne Thorlaksens for Staatholts Biskopsdommes Bestemmelser kan neppe med Nætte paastaas at have været nogensteds tidligere godkendt af Konges Konge. Maaskee forklarer man rettest Forordningen saaledes, at den Christenret, som i Brugen havde vundet Heyd paa Sydlank, nu ogsaa skulde gjælde paa Nordlandet; og dermed mentes identisk i Grunden den ældre, Thorlaks og Ketils Christenret, hvilken dog nu i Brugen var bleven betydelig afsværet efter Arnes. Det er da gaaet til paa Island med Arnes Christenret ligesom i Norge med dens Forbillede, Erkebiskop Jons, — at den uden nogen egentlig kongelig Stadsfæstelse, ved at anvendes til Bestemmelse og Fuldstændiggjørelse af den forældede og utidsvarende ældre, egentlig lovvebtagne og Stadsfæstede, efterhaanden og saagodt som uskrænkkelig har overstejet denne og vundet Heyd i Brugen.

¹⁾ Isl. Ann. 284, 286.   ²⁾ Isl. Ann. 286.   ³⁾ Gmbl.   ⁴⁾ Finn. 305. I. 436.   ⁵⁾ Finn. 305. I. 539, 540.

gelig ogsaa Christendommens Fiender. Johanne iffe godt ved ganske at afvise Kongens Ansøgning rimeligvis efter nærmere Overlæg med Florener eller Gylben, dog kun som et Skulde tilbagebetale det apostoliske Statk rimeligvis været Udbyttet af den hele og Skaane, og den har, som det haanden som den blev indtrævet.

Laanet blev dog neppe nemlig iffe Spor til at ferne end de allerede gjørte største Delen bortodfled gendex, som ingen med Rusland syn tusfiste Niges Men vi skul net efter nor de uendelige Hverdinger, vare de mægtige Stotter for det almindelige Bedste baade og god Billie, der stræbte om de end iffe altid havde Indfødtes Landets Tary og Landets Prost. Men Jon Sigstadson af Staalholt og Orm Alstaksøn af Hole vare for en lang Række af Biskopper, der med Udlandingers almindelige Uhyndighed om Landets Skik forenede verdsligt Sindelag, for sit geistlige Kald og for sine Undergivnes Tary, samt som oftest en hoi Grad af Egennyttighed. Fra nu af seer man isærligen de islandfke Biskopper kappes med Landets verdslige Hordinger i Hærflyst, Trættefærhed og Almuens Udfugelse. Og den norfke Styrelse gav dem heri ved sin Eigealddighed og Kortsynthed frie Hænder. Norges Konger begyndte nu og vedbleve i lang Tid at ansee Island som et Skatland i Ordets egentligste Betydning, som et Land, der løb under Norges Kongedomme blot for at skaffe dets Indtægter en Smule Forøgelse, iffe for at nyde dets kraftige Vern til indre Freds og Ordens Opretholdelse. Det bedste Beviis paa Kong Magnus's Anskuelse af sit Forhold til Island og paa hans Eigealddighed for dets sande Vel er det Stridt, han i 1354 gjorde, idet han bortleiede alle kongelige Indtægter af Den, faste og uvisse, ligesaa vel Skat og Skuld som Sagore, for tre Aar til en vis Ivar Sigfusøn Holm, hvem han for samme Tid udnævnte til Hirdstyrer

1) Baa de Finn Jonsson (II. 199) og Espolin (p. 1 c. 56) antage, at han er bød i Norge; de islandfke Annalers Udtryk (288) er imidlertid utydeligt og kunde vel forklares som om Mentagen var, at han bøde i Hole, hvilket dog ligesom deres senere Boretning (290) synes at modsiges. 2) Finn Joh. II. 199, 200; Espol. Aarb. p. 1. c. 56.

Salingsmand over Landet¹⁾. Denne Fremgangsmaade blev
 i mange Gange gentagen, og man kan let tænke sig de gamle
 Billaarligheder den maatte give Anledning. Og med
 Henslendingerne dog at have baaret Gudhed for Magnus
 og været ikke hans Udygtighed eller Mangel paa gode
 og gamle Stormænds Egennytte de Eddelser, de maatte

86.

Norge i 1350. Orm Espelinson bliver Drotsfets. Rigets
 indre Historie 1350-1355.

Ma nu igjen kaste et Blik paa Norges verdslige Styrelse og
 hvilken Bending den havde taget i de senest omtalte Aar. Det er
 ovenfor paaviist, hvorledes Forandringen af 1343 og 1344, hvorved
 Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse under hver sin Konge ved-
 toges, synes at have virket til mere Orden i den norske Rigsstyrelse,
 navnlig derved at Kanslerembedet efter flere Aars Fortløb igjen blev
 besat, Raadsmøderne hyppigere, og Raadets Myndighed til at handle
 i Kongens Navn og ved Kansleren benyttet. Hans norske Segl i hans
 Graværrelse fra Norge ubvidet²⁾. I Tiden fra 1345 til 1350 maatte
 Kansleren, Hr. Arne Askafson, antages at have været den ledende
 Kraft i Styrelsen, som den der, i Egenkab af det norske Kongesegls
 Bogter, paa en Raade repræsenterede Kongen, naar denne et Se-
 gel var tilstede. Men i 1350 foregik atter en Forandring i Rigsstyrelsen,
 der ikke synes at have været af ganske ringe Betydning. En Drot-
 ssete blev nemlig i dette Aar atter udnævnt for Norge, og det norske
 Kongesegl givet ham i Berge.

I Begyndelsen af 1349 var Kong Magnus i Norge, hvorfra
 han maa være dragen ikke længe efter sin Tilbagekomst til Sverige
 fra det russiske Tog³⁾. Fra Oslo udstedte han den 27de Februar
 1349 et Brev, hvori han stadfæstede Nidaros's Kirkes Privilegier og
 Friheder, hvilket Brev blev beseglet i hans eget Overvær⁴⁾; og den
 1ste Marts udstedte han sammestedsfra tvende Breve: det ene an-
 gaaende en Almennig i Gudbrandsdalen, beseglet med hans Sekret
 (mindre Segl) i hans eget Overvær⁵⁾, det andet angaaende Mariæ
 Kirken i Oslo, beseglet af Kansleren Arne Askafson, ligeledes i Kon-
 gens Overvær⁶⁾. Den 13de April s. A. var han paa Baahus Slot,
 hvorfra han udstedte det før omtalte Brev angaaende de kongelige

¹⁾ Jørl. Ann. 286. ²⁾ S. o. f. II. 204 f. ³⁾ S. o. f. II. 307. ⁴⁾ R.
 Dipl. II. 246. ⁵⁾ Dr. perg. i Bergens Museum. ⁶⁾ Dr. perg. i A.
 R. S. fasc. 53 No. 10.

Hvad forresten Biskop Drm angaar, da vendte han, som det la-
der, ei meer tilbage til sit Sæde i Hole, men døde i Norge den 1ste
November 1356 ¹⁾. Islænderne sørgede ikke over hans Død. Af
de 14 Aar, han havde været Biskop, havde han tilbragt henved Halv-
delen udenfor Island, sysselsat med de Stridigheder, han havde med
sine Undergivne, og der bemærkes om ham, at man ei finder Spor
til at han paa nogen Maade har opfyldt sit Biskopsdomme enten i
aandelig eller i materiel Henseende ²⁾.

Desværre bleve Biskopper som Drm efter denne Tid ikke længer
nogen Sjældenhed paa Island, og Misgreb fra den geistlige og verdslige
Styrelses Side forenede sig med Uaar og Landplager til Folkets
Fordærvelse. Saalænge Biskopperne der vare indfødte Mænd, der
nok kjendte Landets og Folkets Leilighed, og desuden tildeels i Slegt-
forbindelse med dets verdslige Høvdinger, vare de mægtige Støtter
for den indre Orden og Talsmænd for det almindelige Bedste baade
i Hjemmet og hos Norges Konge. Flere af de tidligere norske Bi-
skopper der vare ogsaa Mænd af Duellighed og god Villie, der stræbte
at opfylde sin Skyldighed, om de end ikke altid havde Indfødtes
aalne Vilje for Landets Lære og Landets Brost. Men Jon Sig-
urdsøn af Slaaholt og Drm Aslaksøn af Hole vare
Forløbere for en lang Række af Biskopper, der med Ublændingers al-
mindelige Ukyndighed om Landets Skik forenede verdsligt Sindelag,
Eigegyldighed for sit geistlige Kald og for sine Undergivnes Lære,
samt som oftest en høi Grad af Egennyttighed. Fra nu af seer man
jævnlig de islandiske Biskopper kappes med Landets verdslige Høvdin-
ger i Herkælyst, Trættekjerhed og Almuens Udsugelse. Og den norske
Styrelse gav dem heri ved sin Eigegyldighed og Kortsynthed frie
Hænder. Norges Konger begyndte nu og vedbleve i lang Tid at
anse Island som et Skatland i Ordets egentligste Betydning, som et
Land, der løb under Norges Kongedomme blot for at skaffe dets
Indtægter en Smule Forøgelse, ikke for at nyde dets kraftige Bern
til indre Freds og Ordens Opretholdelse. Det bedste Beviis paa
Kong Magnus's Anskuelse af sit Forhold til Island og paa hans Ei-
gegyldighed for dets sande Vel er det Skridt, han i 1354 gjorde,
idet han bortleiede alle kongelige Indtægter af Den, faste og uvisse,
ligesaa vel Stat og Skyld som Sagore, for tre Aar til en vis Ivar
Bigfusson Holm, hvem han for samme Tid udnævnte til Hirdstyret

¹⁾ Baade Finn Jonsøn (II. 199) og Gæpolin (p. 1 c. 56) antage, at han er
død i Norge; de islandiske Aanaalers Udtryk (288) er imidlertid utydeligt og
kunde vel forklares som om Meningen var, at han døde i Hole, hvilket dog
igjæn deres senere Beretning (290) synes at modsiges. ²⁾ Finn Joh. II.
199, 200; Gæpol. Aarb. p. 1. c. 56.

eller Befalingsmand over Landet ¹⁾. Denne Fremgangsmaade blev senere mange Gange gjentagen, og man kan let tænke sig til hvilke Udsugelser og Vidskaarligheder den maatte gøde Anledning. Og med alt det synes Islandingerne dog at have baaret Godhed for Magnus og at have kistrevet ikke hans Udygtighed eller Mangel paa gode Blikke, men sine egne Stormands Egennytte de Kdelsler, de maatte udstaa.

86.

Styrelsesforandring i Norge i 1350. Orm Espinosen bliver Drotsfete. Rigets indre Historie 1350—1355.

Vi maa nu igjen kaste et Blik paa Norges verbøslige Styrelse og see hvilken Bending den havde taget i de senest omtalte Aar. Det ovenfor paavist, hvorledes Forandringen af 1343 og 1344, hvorved Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse under hvert sin Konge vandt toges, synes at have virket til mere Orden i den norske Rigsstyrelse, navnlig derved at Kanslerembedet efter flere Aars Fortøb igjen blev besat, Raadsmøderne hyppigere, og Raadets Myndighed til at handle i Kongens Navn og ved Kansleren benyttet hans norske Segl i hans Fraværelse fra Norge udbudet ²⁾. I Tiden fra 1345 til 1350 udnævntes Kansleren, Hr. Arne Axlafson, antages at have været den ledende Kraft i Styrelsen, som den der, i Egenkab af det norske Kongesegls Bogter, paa en Raade repræsenterede Kongen, naar denne et Sted var tilstede. Men i 1350 foregik atter en Forandring i Rigsstyrelsen, der ikke synes at have været af ganske ringe Betydning. En Drotsfete blev nemlig i dette Aar atter udnævnt for Norge, og det norske Kongesegl givet ham i Berge.

I Begyndelsen af 1349 var Kong Magnus i Norge, hvorhan han maa være dragen ikke længe efter sin Tilbagekomst til Sverige fra det russiske Tog ³⁾. Fra Oslo udstedte han den 27de Februar 1349 et Brev, hvori han stadfæstede Nidaros's Kirkes Privilegier og Friheder, hvilket Brev blev beseglet i hans eget Dvervær ⁴⁾; og den 1ste Marts udstedte han sammestedsfra tvende Breve: det ene angaaende en Almending i Subbrandsdalen, beseglet med hans Sekret (mindre Segl) i hans eget Dvervær ⁵⁾, det andet angaaende Mariæ Kirken i Oslo, beseglet af Kansleren Arne Axlafson, ligeledes i Kongens Dvervær ⁶⁾. Den 13de April s. A. var han paa Baahus Slot, hvorfra han udstedte det for omtalte Brev angaaende de kongelige

¹⁾ Jøf. Ann. 286.   ²⁾ S. o. f. II. 284 f.   ³⁾ S. o. f. II. 307.   ⁴⁾ N.

Dipl. II. 246.   ⁵⁾ Dr. perg. i Bergens Musæum.   ⁶⁾ Dr. perg. i A. N. S. fasc. 58 No. 10.

Opellers Frihed for Husetinden ¹⁾). Senere paa Aaret, maaskee da den store Mandebød var udbrudt i Bergen, synes han at være dragen til Sverige og at have opholdt sig der, medens Farsotten rejsede som vorst i Norge. Han var i det mindste i Bøckeraas i Begyndelsen af Høsten, den anden Uge i Februar 1350, da han derved forordnede Beskold for sig i Jamteland, hvor han vilde opholde sig udever Høsten paa en Rejse til St. Blas. Brevet blev beseglet med hans Segret i hans eget Dørvær ²⁾). Men medens Kong Magnus maa antages at have været paa Rejsen over Jamteland til Nidaros — thi Paaften faldt dette Aar den 28de Marts —, udstedtes i Oslo den 10de April et Brev i Kongens Navn (Stabsstykke af en privat Gave), beseglet af Kansleren Arne Aelafson ³⁾). Denne Omstændighed betragtes, hvad ovenfor er sagt ⁴⁾, at Kansleren havde Kongens store norske Segl i Forvar og benyttede dette for Breve udfærdigede i Kongens Navn i hans Fraværelse, medens Kongen selv havde sit norske Segret eller mindre Segl med sig under sit Ophold udenfor Riget.

Udenfor har Magnus's Rejse til St. Blas været en Pilgrimsfærd i Anledning af den store Farsot, der nu uidentygt havde naaet Sverige og der var ved at udbrede sig, medens den i Norge begyndte at aftage, eller vel endog i Landets vestlige og nordlige Del, som den først synes at have angrebet, allerede var ophørt. Hvad Kongen foretøen under sit Ophold i Throndhjem har foretaget, vides ikke; man har ingen Breve af ham, som derved ved denne Leilighed ere udstedte. Ud paa Sommeren drog han til Bergen, hvor han var ved Begyndelsen af Juni Maaned og havde da sin Kansler hos sig. Thi den 1den Juni (en halv Maaned før Botolfsmesse, som er 17de Juni) udstedte han fra Bergen det før omtalte Vernebrev for Biskop Drm af Hole, hvilket blev beseglet af Kansleren i Kongens Dørvær ⁵⁾); og den 7de Juni udstedte han sammestedsfra et Frihedsbrev for Ridsmandene af den tydske Hanse, ligeledes beseglet i hans eget Dørvær ⁶⁾).

At under dette Kong Magnus's Ophold i Bergen noget meget vigtigt er foregaaet, antydes i de gamle Annaler. Her heber det nemlig under Aaret 1350: „Kong Magnus og Dronning Blang kom til Bergen; gav han sin Son Erik Sverige, men Haakon Norge med Haanddræbing (med handlögum) og satte dem i Kongesæde og forordnede dem Hvid; men sig selv forbeholdt han (en siallum sér ættadi hann til rikis) Haalogaland, Island, Færøerne og Hialland“. Og

¹⁾ S. o. f. II. 308. ²⁾ Br. til Folket i Masund og Sambrudal. Dr. perg. i den beringsholmske Samling i det svenske Rigsarkiv. ³⁾ Dr. perg. i A. N. S. Ino. 53 Ra. 14. b. ⁴⁾ S. o. f. H. 295. ⁵⁾ S. o. f. H. 356. ⁶⁾ N. Dipl. III. 225 (af Andre urigtigen henført til 1357).

fort efter siges der: „Dum Eysteins søn blev Drotsete i Norge, bestykket af Hr. Haakon den Unge“ ¹⁾.

Man seer, at de gamle islandfse Annalstevvere, der ikke tale noget om Forhandlingerne i 1343 og 1344, ved hvilke egentlig Erik og Haakon antoges til vorbende Konger i Sverige og Norge, — have troet, at denne Sag først blev afgjort i Bergen 1350, og at Dronning Blanka og begge Kongesønnerne derved have været tilstede. Hvad det sidste angaar, da har man ingen særlig Grund til at nægte Rigtigheden deraf. Har Rejssen til Norge fra først af høvt et religiøst Formaal, været en Pilgrimsreise til St. Olaf, og har den derhos været foretagen for at fly Smitsfeitten, der nu rasede i Sverige, medens den var opført i det nordlige og vestlige Norge, — saa er det i sig selv ganske sandsynligt, at Magnus har taget sin Dronning og sine Børn med sig. Men hvad Forhandlingerne i Bergen angaar, da maa Annalstevverne uden tvivl have tillagt dem en noget større Betydning, end de virkelig havde. Sagen angaaende Erik og Haakons Kongedømme var som sagt allerede for flere Aar tilbage afgjort, medens Liden for Norges Riges virkelige Overdragelse til Haakon endnu ikke var kommen, eftersom han ei havde naaet Rydighedsalderen. At en saadan Overdragelse heller ikke ved denne Leilighed har fundet Sted, viser noksom den Omstændighed, at Haakon først som Kæiser senere optræder som styrende og med Kongenaavn.

Noget saant ligger ikke desto mindre vist nok til Grund for Annalernes Udsagn, kun at den rette Sammenhang er bleven misforstaaet. Magnus har uden tvivl, da han med sin hele Familie var i det nordvestlige Norge, der paa en høitidelig Raade kundgjort og stadfæstet dem i 1343 fattede Beslutning med Hensyn til sine Sønner. Raadene har han først gjort dette i Nidaros paa Drotning, skjønt herom intet er beretnet. Men i Bergen, hvor rimeligviis et Raadsmøde med det samme er blevet holdt, er Stadsfæstelsen foregaaet med størst Høitidelighed, og der har Magnus, for ret at udhøve sine Søners Rydighed, sat dem ved sin Side i det kongelige Høisæde, medens han lod de tilstedeværende Raadgivere og Høiden med Haandtag forpligte sig til Overholdelse af den tidligere Beslutning. Hvad de Lande angaar, som han siges at have forbeholdt sig selv, da kan dette ogsaa gjerne være rigtigt, for saa vidt som Forholdet henføres til Bestemmelsen i dens Heelhed. Det er nemlig ganske rimeligt, at visse Dele af Norges Rige kunne have været udtrykkelig hjemlede Kong Magnus til hans særlige Underhold, naar han engang overgav Rigsstyrelsen til Haakon; og Skatteandene, til hvilke Haalogaland den Tid begyndte at høre, regnes, uden tvivl paa Grund af dets Forbindelser med det virkelige

¹⁾ 3ol. Ann. 282.

Skotland Finnmarken, ere fortrinsviis blevne valgte, fordi de ikke anfaaes henhørende til Rigets egentlige Kjerne, hvilken man ikke vilde splitte. Om nu forresten dette Skridt af Magnus er gjort fuldkommen frivilligt, eller paa Raadets Tilskyndelser, hvilket derved kunde tænkes at have villet yderligere sikke den vordende fuldkomne Adskillelse mellem Norge og Sverige, og derhos give Rigsstyrelsen i Norge en forøget Fastsæthed; — dette er noget, som umulig lader sig afgjøre.

Udnævnelser af en norsk Drotsete ved samme Tid staar aabenbare i Sammenhæng med Magnus's Stadfæstelse af Beslutningen fra 1343. Vi have for seet, at de verdslige Medlemmer af Kongens norske Raad heller vilde have en verdslig Drotsete i sin Spidse, som Kongens Repræsentant, end ledes af en geistlig Kansler. Dette viste sig jo klart under Formynderstyrelsen, først da Kansleren Jvar Olafsson stødtes tilside for Drotseten Erling Bidkunsøn ¹⁾, og senere da Kansleren Paal Baardsøn, der paa en Naade af Biskopperne var Erling paatvungen som Sidemand, havde heel vanskelig for at holde sig i Raadet mod Drotsetens og de verdslige Raadgiveres Angreb ²⁾. Kongen paa sin Side synes, som før er udhævet, ikke egentlig at have yndet noget af de tvende Embeder ³⁾; men naar han nødvendig maatte vælge en af to, have vi seet, at han foretrak at beskikke en Kansler; og en saadan, der, efter Alt at domme, var Kongen fuldkommen tro og hengiven, stod nu i Raadets Spidse. Men heri kunde Raadet ønske en Forandring, og maaskee fandt det ved nærværende Tid Feiligheden dertil gunstig.

Man maa stille sig for Die hvorledes det i 1350, strax efter den store Mandedøds Dødsophør, forholdt sig med Norges Biskopper. Erkebiskoppen og tre Lydbiskopper vare døde under Sotten; Døds gamle Biskop Salomon var den eneste overlevende Biskop i Norge, og han havde endnu neppe dengang, da de ovenomtalte Begivenheder foregik i Bergen i Juni Maaned, indviet Biskop Gisbert ⁴⁾. Har der nu ved denne Tid, som formodet, været holdt et Raadsmøde sammesteds, saa er det aabenbart, at de verdslige Raadgivere, hvilke disse nu have været, ingen overveiende geistlig Modstand have havt at frygte, og derfor vel kunne have gaaet den svage Magnus paa Livet for at faa sit Ønske om en verdslig Formand drevet igjennem. Annalernes Udsagn, at „Drotseten beskikkedes af den unge Haakon,“ synes ogsaa at tyde hen paa, at dennes Stilling som snart vordende Konge, er bleven udhævet til Forsvar for Nødvendigheden af en Drotsete, da Haakon maatte selvstændig repræsenteres i Raadet, og hans Repræ-

¹⁾ S. o. f. II. 217, 227. ²⁾ S. o. f. II. 231. ³⁾ S. o. f. II. 267. ⁴⁾ S. o. f. II. 342.

stant var nærmest til at være Bestyrelsens Formand, naar Kong Magnus var tilstede. Alt dette giver vistnok nogen Anledning til at formode, det senest omtalte Skridt af Kong Magnus ikke har været saa ganske villigt, og navnlig at Bestikkelsen af en Drotsete i Grundens erken har været efter hans eller Kanslerens Sind.

Men om det end muligen saaledes forholder sig med Styrelsesforanngen i 1350, at Kong Magnus's Medvirken til samme har havt sin grund i en ikke fuldkommen frivillig Høielighed mod det norske Raad, — savnes der paa den anden Side ikke ganske Grund for den Gætning, Personen, der udnævntes til Drotsete, har været Magnus's naturlige Valg, har været en Yndling af Kongen, om hvilken denne har haabet, at han som Kongesørmets Repræsentant i Raadskulde i Tæt og Alt tjene Kong Magnus's Sag, uanset at Raadets Lante med hans Udnævnelse muligen kunde have været, at han som dets Formand nærmest skulde træde i Stedet for Quater Haakon. Had der taler for den sidste Gætning, skal strax udenfor udvies, om vi komme til at omtale den Udnævntes Personlighed og Stilling.

Hvad der imidlertid i al denne Uklarerhed og Famen er ganske klart er: at en Drotsete blev udnævnt. Dette maa være enten, eller idetmindste foreløbigen bestemt, allerede for den 2den Juni, da Bernebrevet for Biskop Drm af Hole blev udstedt; thi hertil styvnes Biskoppens Modstandere til at møde „for os (Kongen) her vor Drotsete i Norge“ og til at svare „for Kirkens Formand i Nidaros og for vor Drotsete og Rigets Raad, hvis vi selv ei ere indenlands“¹⁾. Kansleren Arne Aslaksøn er imidlertid besejlet dette Brev, ligesom ogsaa et andet givet af Kongen den 14de Juni i Karmsund (Karssund), altsaa efter at Forordningerne i Bergen vare sluttede, og paa Kongens Rejse derfra er i Landet²⁾. Følgelig har ikke Udnævnelser af en Drotsete strax sirket Kanslerens Fratræden. Men denne maa have fulgt snart efter; thi det nævnte Brev af 14de Juni er det sidste, der kendes, hvilket Arne Aslaksøn som Kansler har sat Kongens Segl³⁾, senere finder man, at Seglet har været i Drotsetens Hænder, — Kansleren følgelig har været funden overflødig. Arne Aslaksøn svinder efter den Tid af vore gamle Kilder. Han maa enten have mistet sig ganske tilbage fra det offentlige Liv, eller snart efter sin

¹⁾ Finn Joh. I. 434. ²⁾ R. Dipl. II. 252. ³⁾ J. N. g. L. III. 175 findes rigtig nok en Forordning af Magnus dat. den 8de Jan. „á áttánda áro ok xx ríkis varð“ d. e. 1357, besejlet ved Hr. Arne Aslaksøn; men hert er aabenbar en Hælskrift og „áttánda“ maa læses for „áttíánda“, altsaa „otte og tyvende“, for „atten og tyvende“, hvilket givtes 1347; og her passer Arne Aslaksøns Navn.

Afgang som Ransler være død. Der findes ligesaalet med Hensyn til ham som med Hensyn til Paal Baardsøn i hans Tid ¹⁾ nogen Anledning til, at han med Ranslerembedet har forbundet Profficiet ved Marielirken i Oslo. Arne benævnes, selv efter at han var bleven Ransler: Chorbrosder ved Hamars og Oslos (Kathedral) Kirker ²⁾.

Den som i 1350 udnævntes til Kongens Drotsete i Norge, var Hr. Drm Eysteinsøn. Han nævnes, saavidt vides, første Gang blandt Kongens Raadgivere i en Dom af 12te Januar 1347 ³⁾, og i Kong Magnus's og Dronning Blankas norske Testamente af 18de Juli samme Aar ⁴⁾. I det sidste nævnes han endnu Svend eller Sværter, men dog blandt Testamentets Executores ⁵⁾. Det paafølgende Aar deraft, 1348 den 16de Februar, nævnes han: Ridder ⁶⁾. Han har saaledes efter alt Udseende hørt til de yngre af Raadsmedlemmerne, og maaskee været omtrent jævnaldrende med Bjørne Erlingsøn, ved hvis Side han flere Gange nævnes, og samtidigt med hvem han synes at være bleven Ridder. Den Omstændighed, at Drm, skønt blandt de Yngre i Raadet, udnævntes af Kongen og Dronningen til een af deres Testaments Fuldbyrdere, synes antyde, at han allerede dengang, i 1347, har faaet høit i Indest hos Magnus og Blanka; og denne Indest har, som ogsaa ovenfor gjættingsvolds er paaet, muligens tre Aar senere væsentlig hjulpet ham til Drotseteverdigheden ⁷⁾.

Det første Brev, hvor, saavidt hidtil bekjendt, Drm Eysteinsøn nævnes: Drotsete, er fra Lunsberg af 3die August 1350 og angaar Kirken. Anledningen er nemlig en Klage fra Biskoppen af Oslo (Salomon) over at Folk undlod at gjøre sin rette Tiende, idet man paaflød som Grund, at man et kunde faa Folk til at tørste Kornet. Og alligevel førte man dagligen Korn til Salgs i Kjøbstaden, og laa førstest i mere Druftenskab, end før havde været Tilfælde. „De glemme — heber det — derover Guds Ret og den hellige Kirke i sine Tiendepdelfer, foruden at Landet lægges øde, uploiet og utilsaart, paa Grund af Folks Uvornhed og mangfoldige Usebelighed.“ Man

¹⁾ S. o. f. II. 228.

²⁾ Eml. V. 587; jfr. o. f. II. 303.

³⁾ N. Dipl.

I. 240.

⁴⁾ Eml. V. 585, 587.

⁵⁾ S. o. f. II. 303.

⁶⁾ N. g. L.

III. 171.

⁷⁾ Det er ellers vel verd at mærke, at Drm Eysteinsøns Dphstelse i Norge var paa det nærmeste samtidigt med den bekjendte Benedikt Algotsons Dphstelse i Sverige, hvilken der vakte saa stor Uvillie mod Kongen og Dronningen, og gav, som vi senere skulle see, Anledning til saa mange Krænkelser for dem begge. At der har været en vis Lighed mellem Dems og Benedikts Stilling, og at disse Mandes senere Etjebne ikke har været uden gjensidig Indvirkning, — dette er en Gjættning, der har tilstøttet sig Indgang hos mig, og som jeg vover at fremsætte, uden at jeg dog formaar at belægge den med nogetformhelt Bevis.

arer i denne Klage de endte Virkninger, Mandebøden efterlod, baade moralisk og økonomisk Hensende. De samme Klager lyde her fra Norge, som ogsaa lode fra andre Lande: at Folket, Hæderfor ved den ættelige Pæst, at kaldes til Eftertanke og Forbedring, værtimod, baade der den og næst efter den, overlod sig til et toilslofere og usebete Levet end nogenstunde for. Der erklæres i Brevet, at Kongen vil vide af nogen saadan Ust, hvorved Kirkens Ret loder Skær; Boder og Straf sættes for dem, som ikke yde sin Tiende ordentlig, samt for de kongelige Eyselmænd, som vise sig luntue i at flasse irken Ret. Brevet er udferdiget i Kong Magnus's Navn og beseglet af „Dr. Dr. Cypsteinsøn vor Drotsete“ ¹⁾. Kongen var, da dette Brev udstedtes, i Stockholm ²⁾. Vi see ogsaa her Dr. Cypsteinsøn's Fraværelse som Drotsete forordnet i hans Navn og selv beseglet brevet med Kongens norske Segl.

Fra denne Tid af og indtil Midten af 1355 finder man en Række Kongebreve vedkommende indre Anliggender udstedte paa samme Maade fra forskjellige Steder i Norge ³⁾, medens man kun har et par, udstedte fra Baahus, beseglede i Kong Magnus's eget Drotsete, uden at Drotseten nævnes ⁴⁾. Storre Raadsforsamlinger holdtes iblandt, ved hvilke Magnus selv var tilstede, men hvor ogsaa Dr. Cypsteinsøn nævnes først blandt de verdslige Raadgivere. Et saadant Raadsmøde omtales som afholdt i Baahus i Mai Maaned 1353, da Magnus den 6te Mai „med sin Son Haakon og alt sit Rigets Raad i Norge, dets Samtykke“ ombyttede Dronning Blankas Morgengave, unsbergs Fehirdle, med Landskaber paa Fjeldens østlige Side ved Lautelven og Sveriges Grændse. Brevet herom blev beseglet af Magnus og Haakon, samt af Erengisle Jarl af Ordnørne, Erkebiskop Olaf, Biskopperne Sigfrid af Oslo, Bisbrift af Bergen, og Haabard Hamar, Arnulf Abbed af Hoveds, Dr. Cypsteinsøn, Erling Vidnæsøn, Jon og Sigurd Hafthorsønner, Ogmund Finnsøn, Ellif Hilsøn, Jon Bryniulfsøn, Peter Erikson, Provst til Marielirke i Oslo, og tre Andre, som Forlovare ⁵⁾. Tilføjedes vare i August 1354 flere geistlige og verdslige Stormænd samlede i Baahus med Kong Magnus, uidentivt ogsaa til et Raadsmøde, og her foregik et Magefte af en Deel Jordegods mellem Kongen og Erkebiskop Olaf. 3

¹⁾ Dr. perg. A. N. S. fasc. 53 No. 13.   ²⁾ Brev af ham fra Stockholms Slot dat. 4de Aug. 1350, Lagbr. III. 596.   ³⁾ 1352 u. D. Tunsberg. Dr. perg. Deichm. Sml.; 1353. 10. Septbr. Thronbjem. Dr. transfer. perg. A. N. S. fasc. 11 No. 1; 1354. 19. Octbr. Bergen. Finn Joh. I. 436; 1355. 21. Jan. Oslo. N. Dipl. II. 269; 1355. 19. Juni. Agvaldønes N. g. L. III. 174. not. 6.   ⁴⁾ 1352. 23. April. Baahus. Dr. perg. A. N. S. fasc. 54. No. 1; 1354. 27. Juli Baahus. Dr. perg. A. N. S. fasc. 54 No. 2 a.   ⁵⁾ N. Dipl. II. 260.

des: Berom af Erkebiskop Olaf udfærdigede Brev af Iden August nævnes som de, der satte sine Segl med Kongens og Erkebiskoppens for Brevet: Biskopperne Sigfrid af Oslo og Gyrd af Stavanger, Hr. Drm Eysteinsøn Drotsete i Norge, Hr. Jon Hafthorsøn, Hr. Dagmund Guttormsøn, Hr. Sigurd Hafthorsøn og Hr. Peter (Eriksøn), Provst til Marielirken i Oslo ¹⁾. Her nævnes Drm: Drotsete, uagtet Kongen selv var tilstede.

I disse fem Aar synes saaledes Drm Eysteinsøn som Drotsete og Seglbevarer at have været Norges egentlige Styre med Hensyn til dets indre Anliggender, i Kong Magnus's Navn; medens denne selv næsten kun befattede sig med de udenrigste Anliggender, som vedkom begge hans Lande. Magnus lader heller ikke i al denne Tid til at have været længer nord i Norge end i Baahus og Marstrand ²⁾. En overordentlig Myndighed har ganske vist været lagt i Hr. Drm: Hænder, skønt han, som vi see, havde Rigets Raad ved sin Side. Vi finde endnu ældre, indflydelsesrige Mænd blandt dets Medlemmer, Mænd, der sikkert have kunnet lægge et kraftigt Ord ind med, saa at Drotseten neppe var fuldkommen eneraadende, om ogsaa Kong Magnus for sit Vedkommende maaffte lod ham styre som han selv lystede. Ellers døde Erling Bidkonsøn i Aaret 1355 ³⁾, efterat han et Par Aar i Forveien havde mistet sin eneste Son, den oftere nævnte Bjarne Erlingsøn ⁴⁾, som i 1347 eller 1348 var bleven Ridder. Bjarne havde ingen Børn efterladt, og Erling endte saaledes den berømte Arnmødlinge-Aets mandlige Linie. Af hans Døtre var Ingebjørg, der arvede Giska, gift med Hr. Sigurd Hafthorsøn.

Drm Eysteinsøns Styrelse tog en Ende ved Midten af 1355. Det sidste Brev, der vides af ham som Drotsete at være beseglet er af 19de Juni dette Aar ⁵⁾, og siden findes, saavidt hidtil bekendt, hans Navn hverken blandt Raadets Medlemmer eller forresten i noget offentligt eller privat Brev. Hans Afgang fra Drotseteverdigheden staar udentviol i en ganske naturlig Forbindelse med den Forandring i Norges Rigsstyrelse, som netop strax efter Midten af 1355 indtraadte, idet den allerede forlangt til Norges Konge udseede Haakon Magnusson virkelig antog Kongedømmet, og Rigsstyrelsen begyndte at føres i hans Navn.

¹⁾ N. Dipl. II. 265—268. ²⁾ Br. fra Marstrand af 14de Juli 1352, Rappend. II. 422. ³⁾ Jørl. Ann. 288. ⁴⁾ Erlings Brev af 23de Jan. 1354, N. Dipl. II. 263. ⁵⁾ S. o. f. II. 365.

27.

Haakon Magnusen overtager Rigskyresken som Norges Konge. Statsrevolte i Norden mellem 1355 og 1374. Kong Magnus's Stilling i Sverige. Han maa tage sin Søn Erik til Medkonge. Dennes Død. Oprør mod Magnus. Haakon af Norge bliver for en kort Tid ogsaa Sveriges Konge, men fortrængtes af Albrecht af Mecklenborg. Magnus's Dødssteds og Døds 1374.

Vi have for omtalt, at Haakon Magnusen efter al Rime-
lighed var født i 1340 ¹⁾. Han fyldte altsaa i Løbet af 1355 sit
15de Aar. Ligesom for hans Faders Vedkommende denne Alder var
bleven antagen som Myndighedsalderen, saaledes fandt det samme nu
Sted med Sønnen; og ifølge hvad der i 1343 var blevet fastsat,
skulde Haakon nu overtage Norges Kongedømme i sin Faders Sted.
At dette er skeet ved en eller anden høitidelig Handling, kan ikke om-
tvivles, naaget hverken Annaler eller Brevstaber derom give nogen
Oplysning. Hvad der er fuldkommen sikkert er, at Haakon fra en
Tid, som ligger mellem den 8de og den 26de August 1355 regner sit
Riges Aar; og paa en Helligdag derimellem, maaskee den 15de Au-
gust, Mariæ assumptio, er han bleven høitidelig tagen til Norges
Konge. Fra nu af førtes ogsaa Regjeringen i Norge egentlig i
Haakons Navn, skjønt han deels vel paa Grund af sin Ungdom,
deels af sønlig Kjærlighed og Hengivenhed for sin Fader, vedblev at
betragte Magnus, saalænge denne levede, som sin Medkonge, for-
trinnsviis i alle Regjeringsager vedkommende Udlandet. Forresten
havde Haakon sit norske Raad ved sin Side, og man finder neppe
nogen vigtigere Regjeringshandling afgjort af ham, uden hans eller
Rigets Raad udtrykkelig nævnes som medvirkende. Men da Norge
nu havde sin særskilte selvstyrende Konge, ophørte naturligtviis Røds-
vendigheden af en styrende Drotsete, og Drm Eysteinsøn afgif
som saadan.

At Sr. Drm ikke senere forekommer nævnt i nogen offentlig For-
handling, har sin utvilsomme Grund deri, at han strax, eller i det
mindste meget kort efter sin Afgang fra Drotseteembedet, kom under
Anklage, vistnok for en eller anden større Statsforbrydelse, som man
dog aldeles ikke kjender. Annalerne fortælle nemlig, at han i 1358
blev fængslet ²⁾, og i 1360 halsbuggen „paa Kongernes Bud“ ³⁾.
Det sidste Tillæg synes antyde, at ogsaa Kong Magnus har samtyk-

¹⁾ S. o. f. II. 286.

²⁾ Jøf. Ann. 294; „turnsettr Eysteinn Ormsson“
d. e. Eysteinn Drm'søn sat i Laarnet; at Eysteinn Drm'søn her er en blot
Jællskrivning for Drm Eysteinsøn, er aabenbart. ³⁾ Jøf. Ann. 296:

„Ormr Eysteinson dróttseti var afsleginn undir konunganna budi;“ i
andre: „Högginn Ormr dróttseti;“ Aaret angives noget forskjelligt: 1360,
1358 og 1359, men Flats-Annalerne og tvende andre have det første.

ket hans Død, og at Orm saaledes, om end maaskee tidligere hævet ved Magnus's Hæder, under sin Drottetskyrrelse maa have forspildt det ene og af Kongen være givet til Pris.

Damtrent samtidig med Orms Afgang som Drottets maa Kong Haakon have overdraget sit Segl til Dr. Peter Eriksøn, Provst til Mariakirken i Oslo, som man finder at have besejlet et Brev af Kong Haakon udstedt i Oslo den 3die Januar 1358, og som siden i en Række af Aar benævnes: Kongens Kansler. Provstiet ved Mariakirken i Oslo og Kanslerembedet bleve saaledes nu atter forenede overeensstemmende med den ældre Kong Haakon Magnus's Bestemmelse af 1314, noget som ikke kan paavises at have været Tilfælde hverken da Paal Baardsson eller da Arne Aislafson vare Kanslere¹⁾.

Man sporer i det Hele fra Haakons Regjeringsstiltrædelse i 1355 en langt anden og bedre Orden i den indre Styrelses Gang, end som havde fundet Sted under Magnus's Regjering. Med Hensyn til de ydre Forholde derimod, paa hvilke Magnus fremdeles, som allerede sagt, vedblev at øve megen Indflydelse, da hvilede over dem den samme ulykkelige Stjerne, der fra nu af endnu meer end for syntes at ledsage hvert af denne svage Konges Skridt. Og de uheldbringende Forviklinger, i hvilke han deels ved egen Skyld deels ved Andres Ledning bragtes, forspildte ikke alene hans egen og Sveriges No og Bykke; — deres Følger rammede ogsaa Kong Haakon paa en saare følelig Maade, og berovede Norge den Fordeel, dette Rige kunde have høvt ved at nyde Fred og sanke Kræfter under en Konge, der snart blev Folket kjær, og som med den bedste Villie synes at have forenet alle ringe Evner. Vi maa i en kort Overblik opfatte hine Forviklingers Gang, der uden just umiddelbart at virke paa den norske Kirkes Tilstand, dog maaskee middelbart, især gennem deres endelige Løsning, have virket ikke lidet til dens yderligere Forsald.

Den Forandring, som i 1355 fandt Sted i Norge, var en fuldstændig Virkeliggjørelse af hvad der i 1343 var besluttet for dette Riges Vedkommende. Magnus havde overdraget sin Søn Haakon Kongedømmet, da denne naaede den myndige Alder; dermed var Nordmændenes længe nærede Dnske opfyldt, og deres Uvillie mod Magnus, om de end forud med Grund havde næret nogen saadan, udslettet. Haakon, der maa antages at have været opdragen i Norge, bro som nu har forestaaet hans Opdragelse, havde her øjensynligen i sin Barndom og Ungdom kun lært at elske og agte sin Fader, og dette sønlige Sindelag svigtede ham neppe nogensinde i hans senere Liv, — maaskee det sikreste Bevis for at Magnus aldrig har været almindelig hædet og foragtet i Norge.

¹⁾ Jfr. o. f. II. 228, 364.

Med Magnus's ældre Søn, Erik, der var opdragen i Sverige, forholdt det sig derimod anderledes. Han var ingenlunde hjertlig og sønlig fremt mod sin Fader; og dette kan man neppe forklare sig anderledes end deraf, at han tidlig faldt i svenske Stormænds Hænder, der indpøbede ham det samme hadefulde Sindelag, hvilket de selv nærede mod hans Fader, den samme Opsættigheds, Ustyrligheds og Uergjerrigheds Aand, hvøraf de selv blev sjælede. I Sverige blev det, som før fortalt, saavidt man af de os levende Afskifter kan slutte, ved Foranstaltningerne i 1343 ikke gjort den Bestemmelse, at Magnus skulde overdrage Erik Riget, saasnart denne kom til sine Myndighedsaar. Erik valgtes kun der til Sveriges vorbende Konge med Forbehold, at hans Fader skulde vedblive at føre Rigets Styrelsen for sine Levedage. Magnus var altsaa ingenlunde skyldig til i Sverige at gøre det samme med Hensyn til Erik, som han i Norge havde gjort for Haakon. Hermed synes imidlertid Erik at have været utilfreds, og en Spending mellem Fader og Søn indtraadte, der snart levede til sørgelige Optrin.

Hvad der fremstyndede Udbrudet var den overordentlige Indest haade Kong Magnus og Dronning Blanka paa denne Tid viste en svensk Herre, Benedikt Algots søn, der i 1353 var bleven ophøiet til Hertug af Halland og Finnland, og tilmed havde faaet Bestyrelsen af Slaane. Man talte om, at Magnus og Blanka elskede ham høiere end sin egen Søn, og at det vel kunde hende, at Magnus vilde gjøre ham til Sveriges Konge med Forbigaaelse af Erik. Dette var nu ganske vist et ondskabfuldt og tomt Kygte, opspundet af Kongens Fiender og Benedikts Misundere; men det fandt let Indgang hos de urolige Stormænd, udfredtes blandt Almeenheden og hvistedes uden tvivl ogsaa den unge Erik i Dret.

Endnu i Februar Maaned 1356, da Magnus var samlet med begge sine Søner i Stokholm¹⁾, synes alt at have været roligt. Men noget længer ud paa Aaret blev Uenigheden mellem Fader og Søn aabenbar, efterat Erik havde besøgt Kong Valdemar Kristoffers søn af Danmark i Kjøbenhavn. Erik havde noget i Forveien egget dennes Søsterdatter, Beatrix af Brandenburg, og de Indskydelser, han af Valdemar under Besøget modtog, have neppe tjent til det Gode, skjønt den underfundige danske Konge vidste at forstille sig som Magnus's Ven og som den der arbejdede til hans Bedste. Da Erik var kommen tilbage til Sverige, udfædte han den 19de October 1356 fra Kalmar et yderst fiendtligt Brev mod Benedikt Algots søn, hvori han kaldte sig Sveriges Konge, anklagede Benedikt for det hele Folk som

¹⁾ Br. af 23de Febr. 1356, udfædt i Stokholm af Magnus og befeglet tillige af hans Søner Erik og Haakon. Dr. perg. A. N. S. fasc. 54 No. 4.

Riget's Fiende, opfordrede Alle til at staa sig bi mod ham og undsagde ham med samt hans Hjælpere. Eriks gav saaledes sin første Reising Udseende af at være rettet mod Hertug Benedikt. Men den var i Grunden ligesaavel rettet mod Kong Magnus, der for det første ikke kunde overtale sig til at lade sin Yndling i Strikken og derhos synes at have sølet paa Hjælp baade fra Norge og fra Kong Baldemar i Danmark. Annalerne omtale ogsaa i 1356 et Vedingsstog af Magnus fra Norge til Gautelven ¹⁾, hvilket antyder, at han med en norsk Hær har søgt at komme Benedikt til Hjælp; og den uunderrundige Baldemar har ganske vist gjort Miner, som om han helvede til Magnus's Side, skønt i Grunden intet var ham kjærere og for hans listige Planer meer tjenligt, end at puste til Striden mellem Søn og Fader og vedligeholde den saa længe som muligt. Eriks paa sin Side forbandt sig med Greverne af Holstein og Hertugerne af Mecklenborg, og drog tydske Leietropper til sig, med hvis Hjælp han bemægtigede sig Hertug Benedikt's Slotte. Den almindelige Stemning i Sverige synes ogsaa at have været Eriks gunstig, og saaledes fik hans Parti snart Overhaand. Den 28de April 1357 kom i Jönköping et Forlig i Stand mellem Fader og Søn, hvorved Sveriges Rige deelttes mellem dem, og Magnus forpligtede sig til ikke igfen at indkalde den under Krigen fordrevne Benedikt Algotsøn.

Der indtraadte nu en kort Rolighed i Sverige, og Magnus var den næstfølgende 18de Mai samlet med begge sine Sønner i Lund ²⁾. Men endnu inden Aarets Slutning synes nye Uroligheder fra Eriks Side at have været i Gjære, hvis Udbrud dog forebyggedes ved Magnus's Estergivenhed, da han den 27de November opgav til Eriks paa to Aar en betydelig Deel af hvad der var ham selv tilkjendt ved Forliget i Jönköping ³⁾.

Paa en oprigtig Fortrolighed mellem Begge var imidlertid ikke at tænke, saa meget mindre som Magnus og Dronning Blanka stedse sluttede sig nærmere til Kong Baldemar af Danmark, medens Eriks i 1358 erklærede denne Krig og forenede sig mod ham med flere tydske Fyrster. Magnus mistænktes for at have hemmelig lovet Baldemar at spille Skaane i dennes Hænder imod at faa Understøttelse imod sin Søn. Om Mistanken havde fuld Grund, lader sig vanskelig afgjøre; men den vandt visse Styrke ved Magnus's Udfærd. Thi tidlig i 1359, medens hans Søn Eriks, som det lader, var paa en Reise i den nordlige Deel af Sverige, gjorde han fra Skaane i Følge med Dronning Blanka og sin Søn Haakon et Besøg hos Kong Baldemar i Kjøbenhavn, og ved denne Leilighed blev en Trolovelse istandbragt

¹⁾ Jørl. Ann. 288.

²⁾ Suhm D. 5. XIII. 344.

³⁾ Suhm D. 5. XIII. 355.

mellem den nittenaarige Haakon og Valdemars seraarige Datter Margreta. Og, hvad der var endnu mistænkeligere, — strax efter dette Besøg gjorde Valdemar et Indfald i Slaane, som egentlig hørte til Eriks Deel af Riget, og indtog der flere Slotte. Rigtig nok besatte han disse i Magnus's Navn, men Sagen blev i Grundten kun derved saa meget mistænkeligere. Valdemar lader nemlig sig at have villet paa denne Maade gjøre Brudet mellem Fader og Son fuldstændigt, imedens han til samme Tid vandt fast Fod i det Landskab, som han saa gjerne vilde gjenforene med Danmarks Rige. Erik samlede imidlertid paa Nygdet herom i første Skynding en betydelig Hær i Sverige, og var allerede i April Maaned i Slaane, som Valdemar da atter forlod. Et nyt Forlig skal nu efter Rogles Sigende være slutet mellem Fader og Son; men om dette saa har forholdt sig er usikkert, og i alt Fald har Forliget neppe fra nogen af Siderne været oprigtig meent.

Kong Eriks Dødsdag tog en hastig Ende. Samme Aar 1359, rimeligviis i Juli eller August Maaned, døde han uventet ikke meer end 22 Aar gammel, og hans Dronning Beatrix og deres tvende Børn fulgte ham inden ganske kort Tid i Graven. Der opstod et Rygte om Forgiftning, hvilket dog ikke de ældste svenske Efterretninger stadfæste. Man blandede endogsaa senere Eriks Forældre ind i denne Sag. Man talte om, at Blanka havde raft Erik Giftbøgeret, og at han i sin sidste Sygdom, der dog varede i 20 Dage, selv skulde have udfagt, at det var hans Forældre, som voldte hans Død. Men saadan strækkelig Bestyldning blev dog ikke fremsat af Magnus's Fiender, da de nogle Aar senere samlede sammen alle de Anker, de kunde finde imod ham, for at retfærdiggjøre sit Frasald; og man maa saaledes tro, at det Hele kun har været løst Folkesnak, som et Aarhundrede efter har fundet Indpas i de svenske Historiekrivers Dpategnelse¹⁾.

Magnus tilegnede sig efter sin Sønns Død igjen hele Sveriges Rige, og Ingen vovede sig for det Første til at gjøre Indsigelser herimod. Stemningen i Landet var imidlertid ikke Magnus gunstig, trods de gode Løfter han fra Søderkjøping den 18de November 1359 gjorde. Deriblandt var ogsaa, at han skulde fjerne Benedikt Algotsøn, — noget som forudsætter, at han kun slet havde overholdt sit tidligere Løfte herom, eller at han i det mindste senere havde ladet ham igjen nærme sig. Denne forhadte Kongegunstling var ved denne Tid i Slaane og synes ikke at have været synderlig lystet paa at forlade Magnus's Rige. Men hans Avindsmænds Hevn rammede ham uventet. Nogle svenske Herrer af Kong Eriks fordums Venner og Tilhængere, overfaldt i 1360 Benedikt paa Rygnaholm (Rønneholm i Slaane) og dræbte ham, uden at mindste Bod eller Straf derfor synes at have rammet

¹⁾ Hos Ericus Olai og i Rimkrøniken.

dem. En saadan Handling af Had og Selvtægt viste, at Opsættighedsaanden hos Sveriges Store ikke var udsuft ved Eriks Død, og at Magnus endnu havde megen Modstand at frygte af dem.

Hvad der end mere forværrede hans Stilling var det mislige Forhold, hvori han var kommen til den pavelige Kurie. Det er forhen fortalt, at han under Krigen med Russerne havde af den pavelige Nuntius og Liendeindsamler Johannes Guilaberti modtaget til Laans 15000 Gylden af de for Pavens Skatkammer indsamlede Penge ¹⁾. Dette Laan vilde Pave Innocentius VI. efter nogle Aars Forløb have tilbagebetalt og sendte tildeels i den Anledning Johannes Guilaberti atter som sin Nuntius til de nordiske Riger ²⁾. Paven skrev ogsaa for ham et Anbefalingsbrev af 24de Februar 1356 til Dronning Blanka med Begjæring om, at hun vilde tage sig af ham og anvende sin Indflydelse hos Kongen, for at han kunde faa sit Errende udført ³⁾. Dette mødte imidlertid Banskæligheder, maaskee dog mindre i Magnus's Uvillie til at betale sin Gjæld, end i hans Pengemangel, der gjorde ham det umuligt, helst i saa korte Terminer, som Guilaberti synes at have fordret. Følgen blev, at den pavelige Nuntius erklærede Kongen for at være falden i Interdikt ved sin Forsømmelighed. Paven tog imidlertid ikke Sagen saa strengt. Thi paa Kongens Ansøgning blev Interdiktet ved Pave Innocentius's Skrivelse af 18de Mai 1360 udsat til det følgende Aars Paaske, under den Forudsætning, at Kongen inden den Tid gjorde Rebe for sig. Og skjønt dette vistnok ikke stede, saa synes dog ingen høitidelig Banskættelse nogensinde at være bleven forkyndt ⁴⁾. Sagen var saaledes ikke i sig selv saa meget farlig; men af Kongens Fiender i Sverige blev den fremstillet fra den mørkeste Side. De paastrøbe nemlig, og anførte senere som et Hovedanklagepunkt mod ham, at han i hele fem Aar stod i Interdikt uden at bryde sig derom og uden at afholde sig fra Deeltagelse i Gudstjenesten, — noget som naturligvis, naar det troedes af Almeenheden, maatte nedsætte Kongen i dens Dine, ja vække Afsty for ham som en Kjætter, der var falden fra Kirken.

Men det, som satte Topmaalet paa de svenske Stormænds Had mod Magnus og Misnøie med hans Styrelse, og det, som bragte den ulmende Oprørsild til nyt Udbrud, var Tabet af Skaaene. Dette for Sverige saa vigtige og med store Pengeopofrelser erhvervede Landskab blev i Sommeren 1360 indtaget af den danske Kong Valdemar, og det, som det lader, i stor Hast, og uden at han mødte nogen al-

¹⁾ S. o. f. II. 356. ²⁾ Pave Innocentius's Pas for ham er udstedt i Avignon den 21de Decbr. 1355. N. Dipl. III. 236. ³⁾ Egb. III. 444, 445 Not. 5.; Suhn D. S. XIII. 320. ⁴⁾ Egb. III. 459—461, 620—623; jfr. Suhn D. S. XIII. 404.

vorlig Modsignd. De Svenske paastode, at dette var skeet med Magnus's Vidende og ifølge hemmelig Aftale mellem ham og Valdemar; og denne Besskyldning blev ganske vist almindelig troet. Det følgende Aar 1361 bemægtigede Valdemar sig om Sommeren ogsaa Vland og Gotland, samt indtog og ødelagde den rige Stad Bisby. Og saa heri saa de Svenske et Forræderi af Magnus, skønt han virkelig findes at have truffet Foranstaltninger til Gotlands Forsvar. Hvorledes den rette Sammenhæng med disse store Tab for Sverige har været: om Magnus virkelig paa en landsforræderisk Raade har spillet under Dække med Valdemar for at hevne sig paa det svenske Rigsraad og de svenske Store for alt det Onde, han af dem havde boiet, — eller om det kun var hans Udygtighed, hans Mangel paa Omfagt og Raffhed, som her gjorde ham til et Offer for Valdemars Underfundighed og Snarraadighed, — det er noget, som nu er fast umuligt at afgjøre med Sikkerhed. Det første har stedse havt den almindelige Mening for sig; og vist er det, at meget findes til Støtte for en saadan Mistanke. Men paa den anden Side, hvo borger vel ogsaa for, at de svenske Store understøttede Magnus kraftigen til Skaanes og Gotlands Forsvar? Det Modsatte synes virkelig at have været Tilfældet. Stemningen var allerede saa slet i Sverige, at Magnus intet Skridt meer kunde gjøre, uden han af de Store mødtes med Mistanke og Brangvillie; og vel kan det hende, at mangen svensk Stormand i sit stille Sind glædede sig over hvert politisk Feiltrin, Magnus gjorde, fordi han deri fandt en ny Grund til at besmykke sin egen Selvraadighed og sit eget Frafald med.

Vist er det, at fra den Stund Skaane og Gotland gik tabt for de Svenske, var Fordsømmelsesdommen i Sverige uigjentaldelig fældet over Magnus, idetmindste af Raadet og de Store. Forgjæves stillede hans Son Haakon sig ved hans Side for at hjælpe ham med Raad og Daad; forgjæves søiede de det svenske Raads Ønske og sluttede i Gripswald den 9de September 1361 et Forbund med Hanseslæderne mod Valdemar af Danmark, — et Forbund, til hvilket ogsaa det norffe Raad for Norges Vedkommende gav sit Samtykke i Slutningen af samme September Maaned paa et Raadsmøde i Baahus, hvor foruden de to Konger og Dronning Blanca, ogsaa Erkebiskop Olaf, de fire øvrige norffe Biskopper samt Jon og Sigurd, Hafthorsønner, og Dgmund Finnsøn vare tilstede¹⁾; — det svenske Raad troede ikke, eller lod som det ikke troede, mere paa Magnus's Oprigtighed i noget af hvad han foretog. Fra Haakon bortvendte dog de svenske Herer sig endnu ikke ganske, uidentvøl fordi de haadede at

¹⁾ N. Dipl. II. 293 viser, at alle de nævnte vare samlede paa Baahus den 29de September.

kunne drive ham til den samme Udfærd mod sin Fader, som Erik for havde vist. Det syntes ogsaa som om det skulde lykkes dem. Haakon lod sig virkelig bevæge af det svenske Rigsraad til at tage sin Fader fangen i Kalmar den 11te November 1361 og derpaa optræde som Sveriges Fyrste og Styrrer. Dog dette Skridt, der var saa uligt Haakons øvrige Færd mod sin Fader, gjorde han rimeligvis meer for at bringe Magnus i Sikkerhed end for at fyldestgjøre sin egen Herfselyst. Det førte ham imidlertid til Sveriges Kongedømme. Hans Valg hertil foregik med Jagttagelse af alle lovlige Former, i Magnus's og det svenske Raads Overvær, i eller ved Uppsala, den 15de Februar 1362, og fra den Tid kaldte Haakon sig i sine norske Brev: Norges og Svearnes eller Sveariges Konge.

Snart kom de svenske Herrer under Veir med, at Haakon ei behandlede sin Fader som Fange og som affat, men tværtimod visste ham al sønlig Hengivenhed og lod ham raade med sig. Og for at gøre Ende paa de voldsomme Dyrin, der endnu fandt Sted mellem de tvende Partier i Sverige, Magnus's Tilhængere og hans Modstandere, hvilkte sidste nys havde høvet Haakon til Kongedømmet, — offentliggjorde Fader og Son ved et Brev, udstedt i Lødöse den 27de April 1362, at de havde indgaaet et Forklig, der sommeede deres naturlige Kjærlighed, og derfor forbød sine Underfaatter herefter at rane og fange hinanden ¹⁾. Dette var ganske vist ikke efter de svenske Stormænds Sind; men de synes dog for det Første at have tiet dertil, helst maaskee fordi Krigen med Valdemar af Danmark just nu var ved at komme i fuld Gang fra Hansestædernes og begge Kongernes Side, og det svenske Raad har frygtet, at en ny Indstriden mod Magnus fra dets Side, kunde gøre Haakon og Magnus lunkne med Hensyn til Krigsførelsen. Derimod gjorde Raadet sig, da det bestandig mistænkte Magnus for at staa under Valdemars hemmelige Indflydelse, al Umage for at faa udvirket et fuldkomment Brud mellem disse. Midlet hertil skulde være Tilintetgjørelsen af den i 1359 sluttede Egteskabspagt mellem Kong Haakon og Valdemars Datter Margreta, ved at bringe et Egteskab istand mellem den første og Elisabet, den holsteinske Greve Henrik's Søster.

Det kom ogsaa virkelig dertil, at tolv svenske Herrer, de fornemste Mænd af Raadet, med Magnus's Fuldmagt, drog til Holstein for at underhandle om det sidstnævnte Giftermaal. Trolovelsen blev sluttet paa Slottet Plön i Sommeren 1362 under strenge Betingelser fra begge Sider, dog helst for Kong Magnus's Vedkommende. Brød Henrik den indgangne Egteskabsovereenskomst — siges der — skulde han bøde Kalmar Slot, som han havde i Pant, og 60,000 Mark;

¹⁾ Sæm D. S. XIII. 461.

brød derimod Magnus den, skulde hans Undersaatter være løste fra sin Trofskab og Sveriges Rige tilhøre Grev Henrik. Saaledes heder det i gamle tydske Skrifter ¹⁾, der udforkligt vide at berette herom. Men de tale ikke med et eneste Ord om Haakons Fuldmagt, om hvilken der dog nærmest maatte blive Spørgsmaal. Der siges kun, at en blandt de Udsendte, Ridder Herman von Bigen, forestilte ved Kingenes Berling Kong Haakons Person. Hvad Deel Haakon selv har taget i disse Forhandlinger, vides saaledes aldeles ikke, ligesaa lidt som hvorledes det egentlig har været fat med Magnus's paaberaabte Fuldmagt, eller hvorvidt de svenske Udsendinge have holdt sig troligen til den. Det Hele har et mistænkeligt Udseende og tyder i hvert Fald paa et Hastverk fra Sendemændenes Side, der uden tvivl var beregnet paa strax at gjøre det foretagne Stridt ugjenkaldeligt for Magnus og Haakon.

Men hvor klogt nu end Alt syntes anlagt fra de svenske Stormænds Side, saa gik dog deres Planer op i Røg. Efterat Krigen med Baldemar i Sommertiden 1362 var ført med verlende Held og uden noget egentlig afgjørende Udfald, blev i November Maaned en Stillsand sluttet mellem ham og Hanseskæderne, og Kongerne Magnus og Haakon i den optagne. Kort efter, skønt det var Vintertid, gik Elisabet den 17de December til Søs fra Traven for at drage til Sverige. Men Skibet drev i Storm ind paa den skaanske Kyst, paa den lundske Erkebiskops Grund. Erkebiskop Niels, som stod sig godt ned med Kong Baldemar, og som desuden skal have misbilliget Brudet paa Haakons tidligere Trolovelse med Margreta, fandt sig opfordret til at anholde Elisabet og tage hende under sin Bevogtning i et Slags sammeligt Fangenskab. Denne heldige Omstændighed vidste den nu Baldemar mesterligen at benytte. Medens Elisabet holdtes fangen, indlevede han Underhandlinger med Magnus, Blanka og Haakon om en Sammentomst. De fulgte alle tre Baldemars Indbydelse, og foretog Begyndelsen af 1363 til Sjælland, hvor en stor Fektlighed var beredt i Roskilde. Under Opholdet her maa man antage, at den gamle Forbindelse mellem Kong Haakon og Margreta er bleven fornyet. Derpaa drog de alle til Kjøbenhavn, og her stod Haakons og den elleveaarige Margretas Bryllup den 9de April i Dvervær af Erkebiskoppen af Lund, flere danske Biskopper og mange andre geistlige og verdslige Stormænd. Først en Tid efter blev Elisabet løsgiven og gik siden i Kloster. Under Bryllupshestidighederne i Kjøbenhavn søgte Dronning Blanka og blev begravet i Ringsted. Et Rygte om Forgiftelse kom ogsaa ved denne Leilighed i Gang og naaede lige til Jylland; men hvem Udaaden tillagdes, nævnes ikke. At Baldemar

¹⁾ Cornet og Granzius.

skulde have været Dphavsmanden, er kun en Gjetning fra langt nyere Tider. Rimeligviis har det hele Rygte havt sin Rilde i løst Folksnaaf, som reiste sig af det Uventede ved Dødsfaldet, maaffee ogsaa af den Omstændighed, at en fornem norsk Frue i Blankas Følge, Herdis Thorvaldsdatter, døde paa den samme Tid som Dronningen ¹⁾.

Saaledes kom da ved Valdemars Sluhed Egteffabet istand mellem Haakon og Margreta, hvilket drog saa store Følger efter sig for Nordens tre Riger. Det er Kjendsgjerningerne, som her ere givne, saadanne som de lade sig opstille efter de dunkle og ufuldstændige Rilder; Bevæggrundene, der levede de handlende Personer, kunne blot løseligen gættes. Om Valdemar skulde man tro, at han saa dybest i Sagen; men alligevel bliver det et Spørgsmaal, om han i ringeste Naade anede, hvor skjæbnsvanger for Norden den Forbindelse var, som han sit istandbragt, eller om han, da den afluttedes, havde nogensomhelst Tanke paa, at den kunde blive Middelet til de nordiske Rigers Forening; — om han derimod ikke snarere fremskyndede den blot for at splitte et mægtigt Forbund, der truede hans Rige med Undergang, og for med det samme at knytte to af Forbundets Medlemmer til sig med det nærmeste Søgerstabs Vaand. Hvilke Fordele han kan have forestillet, og hvilke Løfter han har kunnet gjøre den svage, vægelsindede og lettroende Magnus, samt den rimeligviis baade forfængelige og mod det svenske Raad hadefulde Dronning Blanka, — derom er sagt og kan siges meget, men som dog i Grunden kun bliver Gidninger, for største Delen grebne af Luften, som f. Ex. den, at Skaane skulde være lovet i Medgift med Margreta. Haakons Afsærd har man allervanskeligst for at tyde; thi ham kan man, efter det Kjendskab til ham, som Historien ellers giver, hverken tiltro Taabelighed eller Samvittighedsløshed. Man maa fristes til at antage, at den hele Trolovelse med Elisabet af Holstein har været et underfundigt Spil af det svenske Raad, hvortil dette maaffee har tvunget eller loffet Magnus at laane sit Navn, men som har været udført Haakon uafvidende, eller i alt Fald uden at han dertil gav sit Samtykke, og uden at han kjendte de Betingelser, som de svenske Underhandlere gavede sig Udseende af at antage ifølge høiere Fuldmagt. De svenske Underhandlere befyldtes senere, og det ubentviid med god Grund, for at have gjort sig skyldige i en Overtreden af sin Fuldmagt og Misbrug af Kongernes Segl ved Afsluttelsen af Forbundet med Hanseslæderne i 1361;

¹⁾ Isl. Ann. 312. Naar det norsk-Islandske Rygte ogsaa indbefatter Hertug Kristoffer, Valdemars Sen, i de ved denne Leilighed forgiftedes Tal, da maa dette strax vække Mistanke med Rygtets Paalidelighed; thi Blankas Død maa være indtruffen i April Maaned, og Kristoffer døde først den 18de Juni samme Aar (Suhm D. S. XIII. 495).

en lignende Uredelighed have de troligen ogsaa øvet ved Afsluttelsen af Ektekabsoverenskomsten mellem Haakon og Elisabet, og muligens har den flu Valdemar aabnet begge Kongers Dine for Raadets fælle Spil. Har dette været Tilfældet, da har Haakon ved at egte Margreta kun holdt sig sin ældre Forpligtelse tro, og med det samme erklæret det svenske Raads hele Giftermaalstilfælsning for et uberettiget og forbryderisk Stridt. Haakons Adfærd kan paa den Maade, i det mindste fra Redelighedens Side, nogenlunde retfærdiggjøres, om end altid et stærkt Stik af Svaghed og Kortsynethed bliver klæbende ved den.

Hvad der end meer maa bestyrke Formodningen om det svenske Raads uredelige Færd ved den omtalte Leilighed, er den Forsølgelse, som netop nu brød løs mod det fra Kongernes Side. Magnus drev nemlig 24 af Sveriges Stormænd, hvoriblandt flere, som udtrykelig nævnes mellem Underhandlerne ved den holsteinske Giftermaals Sag, i Landflygtighed. Efter de svenske Beretninger blev det især lagt dem til Skyld, at de i sin Tid havde foreholdt Magnus hans flette Styrelse, og overtalt Haakon til at tage sin Fader fangen; men det kan vel være, at de meer fælbende Beskyldninger mod dem, nemlig at de havde overstredet Kongernes Fuldmagt og misbrugt deres Segl baade ved Underhandlingerne med Hanseskæderne og ved Afsluttelsen af den holsteinske Giftermaals Sag, ere af de mod Magnus partiske Historieforfattere fortiede. Dog dette Stridt af Magnus, om det end muligens kan have været retfærdigt, vendte sig til hans yderligere Ulykke. Thi de landflygtige svenske Herrer drog om Vaaren 1363 til Mecklenborg, til Hertug Albrekt, der var gift med Magnus's Søster Eufemia, og tilbød deres anden Søn, der ogsaa hed Albrekt, Sveriges Krone. Tilbudet blev modtaget. Et Forbund blev sluttet mellem Hertugerne af Mecklenborg og Greverne af Holstein samt flere tydske Fyrster for at hjælpe den unge Albrekt til Sveriges Rige. Hanseskæderne vare foretagendet gunstige, og de landsforviste Herrers mægtige Venner i Sverige sørgede for at holde Oprørerne Afgang aaben. Saaledes kunde Albrekt den 29de November 1363 drage ind i Stokholm, hvor han den følgende Dag af de der forsamlede Raadsmedlemmer foreløbigt valgtes til Sveriges Konge. Den ordentlige Valgdag fastsattes til Begyndelsen af det følgende Aar i Upsal. Til den skal Kong Magnus være bleven indstævnet for at forsvare sig. Men da han ikke mødte, blev han erklæret affat, og Albrekt den 17de Februar 1364 valgt og hyllet.

Begyndelsen var for Albrekt heldig; men dermed var ei Sveriges Rige vundet. Kongerne Magnus og Haakon havde endnu mægtige Tilhængere der, de fleste Slotte synes at have været i deres Hænder,

Almuen, i det mindste i nogle Landstæder, lader ikke til at have været ugunstig stemt for dem, og Nordmændene vare villige til at understøtte hvad de holdt for at være sine Kongers Ret. Disse bragte saaledes i Begyndelsen af 1365 en anfælig Hær paa Fode, bestaaende af Nordmænd, Vest-Gøter og Danste, med hvilken de ryttede ind i Svealand imod Stofholm. Men Albrekt, der ogsaa havde samlet en Hær af Svensker, Ost-Gøter og Lydfkere, mødte dem uventet i Nærheden af Esköping og angreb dem den 3die Marts, for de havde faaet samlet sine under den hurtige Fremrykning spredte Krigsmænd. Slaget var blodigt, men tog snart en uheldig Vending for Magnús og Haakon. Den første blev fangen og sat i Stofholms Slotstaarn; men Haakon undkom ved Flugten.

Dette var et haardt Slag; dog var ei derfor Magnús's Sag ganske haabløs. Haakon havde endnu Tilhængere i Sverige og sønste Sløkte i sin Magt; han havde desuden Norge at støtte sig til og en Forbundsallie i Valdemar af Danmark. Han var saaledes endnu Albrekt faldkommen voren og for den Sags Skyld vel i Stand til at vove en ny Kamp for sin Faders Befrielse. Men Ulykken var, at Hansesæderne nu, af Had til Valdemar, sluttede sig fastere til Kong Albrekts Sag. De overvældede næsten aldeles Danmark, saa at Valdemar endog for en Tid fandt det raadeligt at forlade sit Rige. Alt Haab om Hjælp fra Danmark blev derved Haakon affaaet. Og det var ikke nok hermed; Hansesæderne behandlede selve Norge som et fuldkommen fiendtligt Land, herjede i 1368 dets Kyster paa flere Steder og anrettede stræffelige Udelæggelser. Til Gjengæld bleve vel de tykkeste Kjøbmænd udjagede fra Bergen; men en langvarig Kamp mod Hansesæderne oversteeg paa den Tid Norges Kræfter. Haakon maatte i 1369 søge en Vaabensstilstand hos dem, hvilken ogsaa kom istand til Lybet den 3die August. Nu kunde han med større Alvor tænke paa sin Faders Befrielse. Han indlod sig først i Underhandlinger med Kong Albrekt. Men da disse glippede, gjorde han om Sommeren 1371 et Tog ind i Sverige, trængte med en sterk Hær frem lige til Stofholm og slog sin Leier for Staden.

I Sverige var Folket allerede forlængst kjed af Kong Albrekts og hans Lydfkeres Udsugelser og overmodige Færd. Opsvearne havde endogsaa reist sig i Masse, negtet Kong Albrekt Lydighed og forlangt „den ærlige, gode Kong Magnús“ igjen til sin Herre. De havde opfordret Sveriges Almue til at gjøre det samme og Raadet til at sætte sig i Spidsen. Hvis Raadet havde fulgt Opfordringen, vilde det utvivlsomt have været forbi med Albrekts Kongedømme. Men det foretrak at handle som Megler og at benytte Albrekts Forlegenhed til at bringe Rigsstyrelsen fra hans i sine egne Hænder. Medens

Haakon med sin Hær laa leiret for Stokholm, blev i Staden selv en Overeenskomst sluttet den 9de August 1371 mellem Albrekt og Raadet, idet den første lovede en bedre Styrelse for Fremtiden, og opgav saagodt som hele den kongelige Myndighed i Raadets Hænder. Da nu dette ubønsigt allerede i Forveien havde vidst at berolige Almuen, saa bleve Udfigterne for Haakon atter tvivlsomme. Dog Hovedsagen for ham synes denne Gang at have været hans Faders Befrielse for hvilkensomhelst Pris, og han indlod sig i Underhandlinger iftedet for at lade det komme an paa Vaabenlykken. Den 15de August blev et Forlig sluttet, hvorved Magnus efter 7 Aars Fangenskab frigaves imod en Løsepenge af 12000 Mark lødigt Sølv. Han og Haakon frasagde sig Sveriges Krone, men Magnus skulde have de kongelige Indkomster af Vester-Götland, Bermeland og Dal til sit Underhold. Fader og Søn droge derpaa begge til Norge. De vedbleve, saalænge de levede, at bruge Titelen: „Norges og Sveriges Konge,“ uden dog, saavidt skjønnes, derpaa at grunde nogen Forbring mod Albrekt.

Haakon behandlede fremdeles sin Fader som sin Medregent i Norge de saa Aar, denne endnu levede. Kong Magnus Eriksson drakuede den 1ste December 1374 paa Bumsfjord i Sunnhordaland nær ved Lyngholm. Han var da 58 Aar gammel, og havde baaret Kongenavn i 55 Aar.

88.

Det næstforløbne tyveaarige Tidrum uheldbringende Indflydelse paa Norges Stat og Kirke. Begivenheder i Kirken mellem 1375 og 1390. Uordener paa Island. Biskopskifter. En pavelig Kuntius, Guldo, i Norge. Erkebiskop Olaf Død i 1372. Thronat attende Erkebiskop. Kong Haakons seneste Regjeringsaar. Hans Søn, Olaf, bliver Danmarks Konge. Haakon Magnussons Død 1390.

Af den korte Udfigt, som er givet over Statsrørelserne i Norden i Tidrummet fra 1355, da Haakon Magnusson tiltraadte Norges Kongedømme, indtil 1374, da hans Fader Magnus Eriksson endte sit urolige Liv, vil man allerede kunne slutte, at dette tyve Aars Tidrum ei just var nogen gylden Alder for Norge. Bistnok er det saa, at Norge paa langt nær ikke led, hvad Sverige maatte lide ved indre Splid, ved de Stores Oprørsaad og Herksesygge, ved Almuens Undertrykkelse, ved Fremmedes Inddragelse i Landet, ved ustyrlige Krigersflokkes Færd igjennem det fra den ene Ende til den anden, kort ved Lovløshed og Selvtægt i mangfoldige Retninger. I Norge raadebe, saavidt vides, i al denne Tid fuldkommen Enighed mellem Folk og Konge; ingen Undertrykkelse af de Store omtales at have fundet Sted mod Almuen, heller ingen Kenker fra deres Side at være spændte mod

Kongedømmet; ingen Klager føres over, at Loven jo har været holden i Agt og Ære ligesaavel af Høvdinger som af Bønder; ingen Antydning findes til, at de første, som en egen Stand i Staten, har tilegnet sig Særrettigheder paa de sidste Beføstning; Landsstyrelsen synes at have gaaet sin regelmæssige Gang, Kongen styrede med Raads Raad, og i hans Forfald Raadet med Kansleren eller stundom en Drotsete i sin Spidse; Rettergangen havde, efter alt hvad man kan domme, sit lovlige Gjænge; — Alt stod i disse Forholde, som det lader, ganske vel til. Men ved Siden heraf medførte Haakons Stræben for at hjælpe sin Fader mod dennes Fiender i og udenfor Sverige, og for at opretholde sig selv som Konge i sidstnævnte Rige, da han dertil var bleven valgt i 1362, oienfynlige store Anstrengelser og Opoffrelser fra Norges Side baade i Leding og i overordentlige Pengetilskud, hvilket alt, omendffjont det lader til at have været godvilligen givet af Kjærlighed til Haakon, nødvendigtvis maa have faldet Landsfolket til stor Byrde, og hemmet dets Velstands og Næringsveies Udvikling. Saa kom hertil Krigen med Hanseslæderne, — den heraf følgende Fortyrrelse i Landets Handelsforholde og Herjning af dets Kyster, — Fredens Kjøb ved Gjentagelse af ældre og Tilstaaelse af nye Handelsrettigheder for Hansens, — hvilket tilsammen efterhaanden aldeles lammede Nordmændenes egen Handel og Søfart. Videre maatte Løsesummen for Magnus's Frigivelse udredes af Norge, og man finder, at Kongerne i den Anledning have i 1371 henvendt sig til Bønderne med Begjæring om et drøit overordentligt Tilskud, nemlig fem Mark (naturligtvis norsk Mynt) af hver fuld Bonde og tre Mark af hver Halvvirkesbonde, at udrede inden Jul¹⁾. Saadanne Tyngsler paa et Land af indskrænkede Hjælpekilder, og som nys forud paa det skrækkeligste var blevet herjet af Pesten, efter at det i en Række af Aar havde vantrivets under en uordentlig, slay og ødsel Styrelse, — kunde umuligen andet end virke nedtrykkende, ja næsten ødelæggende.

Men det værste af Alt var dog den Hendoen af Folkeanden, den Stillestaaen i Statslivet, som sterkere og sterkere spores, og det maaskee ikke mindst netop i den døsigle Rolighed, der hvilede over Land og Folk, ret som et Forbud paa den sig nærmende Dødsdøvn. Bønderne, tilfreds med at see sin huslige Virksomhed hver i sin nærmeste Kredss nogenlunde beskyttet af en mild og velstændende Konge, tabte Staten ganske af Sigte; de gjorde sig neppe engang den Møie at iagttage de Former for en friere Selvstyrelse, som Loven fremdeles hjemlede dem, men de overlode Alt til de kongelige Embedsmænd. Bymændene fandt sig som oftest med Laalmodighed i det

¹⁾ Suhn D. S. XIII. 690 (Br. af Magnus og Haakon til Bønderne af Haringer og Bors af 10de Septbr. 1371).

fremmede Handelsaag, der vistnok tyngede haardt paa deres Skuldre, men som de manglede Kraft og Bestemtbed til at afdaste, selv naar gunstig Leilighed syntes at tilbyde sig. Hos Hovdingerne, de geistlige som de verdslige, der dannede Kongens og Rigets Raad, viste sig sjælden eller aldrig nogen alvorlig og kraftig Fremadstræben, ikke engang nogen personlig Urgferrighed eller Herkælyst; de lagde, naar Kongen ikke saa at sige tvang dem frem paa Statslivets Tumleryds, Hænderne i Skjødet og foretrak at nyde sin Dverflood i No fremfor at uleilige sig med en selvstændig Statsvirksomhed, hvortil dog deres Livsstilling og Tidsalderens almindelige Anskuelse kaldte dem. Litterær eller videnskabelig Virksomhed spores næsten ikke meer, hverken i national norsk, eller i almindelig europæisk Retning; og ikke nok med, at den frembringende Kraft i saa Henseende lidt efter lidt gik til Grunde, — ogsaa Sandfen for at nyde og bevare Forsædrenes aandelige Frembringelser, tabte sig. Selv det saa herligt udviklede og engang saa flittig dyrkede Landssprog begyndte sterkt at forvanstkes, og det netop i de høiere Kredse, hvor Striftsproget især skulde finde sin Støtte.

Fæster man alt dette skarpt for Die, saa vil man vel neppe prise Norges Tilstand ved denne Tid, trods den indre No og Drøden, der synes at have raadet i Landet, som nogen lykkelig og for Fremtiden lovende. Neppe vil man kanske engang, vel overveiet, regne den for herligere end Sveriges Tilstand med al dennes Splid og Forvirring. Thi i Sverige seer man dog Livskraft, skjønt denne yttrede sig paa en vild, lovløs, næsten statsopløsende Maade; — der seer man dog Birken, skjønt denne viser sig uordnet, selvraadig, oprørsk, usamdrægtig, blottet for sand Statsklogskab og, hvad værre er, ogsaa ofte for Retssind og Sandhedskjærlighed; — der seer man, skjønt Folket selv sjælden fremtræder, dog en Hovdingestand, udsprungen af Folket, der handler i Folkets Navn, og er Rigets Raad, der er nidkjær, som oftest kanske meer end tilbørligt, for sin Stilling som Magt i Staten, og for sit Lands Opretholdelse som selvstændigt Rige, om end med saare egennyttige Sidehensyn. For Staten er dog altid Liv og Birken, om end i visse Retninger udskeiende, at foretrække for en dødblignende Søvn. Det er ogsaa en Kjendsgjerning, som aldrig maa forglemmes, at i Sverige, ret modsat af hvad der fandt Sted i Norge, just paa denne Tid, da saamegen Tummel og Uorden herskede i Landets Indre, den aandelige Virksomhed først begyndte at fremtræde i en national Litteratur, der benyttede Folkets Sprog, uddannede dette og gav det den Karakter, som det indtil denne Dag har vedligeholdt.

Men spores en Hensøen i den norske Stat, saa ~~spores~~ en

ikke mindre Hensøen i den norske Kirke. Hvad enten man vender sig til Tidens Aarbøger eller til dens Brevstaber, da finder man ligetil det Tegnet til Liv og Kraft i Kirken. Underretningerne om dens Areteller blive meer og meer magre; Provincialconcilier omtales saa godt som aldrig, endnu mindre ere Bestemmelser af saadanne Levede; endog ogsaa Biskopskræfterne lade sig kun med Banskellighed fuldstændiggjøre, og med end større Banskellighed lader de enkelte Biskoppers Styrelsetid sig bestemme. Man begynder at samle i et næsten ugennemtrængeligt Mørke, og splittes dette stundom af en Lysstraale, da er det man seer sjælden eller aldrig opmuntrende.

De første Efterretninger Kirken vedkommende, der møde os i Læsrummet efter Kong Haakons Regjeringstiltrædelse i 1355, angaa Begivenheder paa Island, hvilke tydelig vise, at der nu i den norske Kirke, og navnlig i den islandske, skete baade paa god Aand og god Orden. Da den østere omtalte Hole-Biskop Orm Aolaksføn drog til Norge i 1354 ¹⁾, satte han Arngrim, Abbed af Thingvare Kloster, hvem han et Par Aar i Forveien havde indviet som saadan, til Official i Hole Biskopsdomme under sin Fraværelse. Denne Abbed Arngrim var en ilde berygtet Mand; og Presterne i Hole Biskopsdomme negtede ham Lydighed paa Grund af de mange slemme Klager, som førtes mod ham. Det gif ogsaa paa et Prestemøde i Stagafjorden i 1357 saa vidt, at Arngrim maatte frastige sig Officialembedet, til hvilket en Prest, Thorstein Hallfson, blev beskiftet i hans Sted. Arngrim blev ligeledes affat fra sin Abbetsverdigbed ²⁾.

Imidlertid døde, som allerede fortalt, Biskop Orm imod Slutningen af 1356 i Norge ³⁾. Dengang opholdt sig endnu der Jon Eriksson Skalle, som i 1343 var ved en Feiltagelse bleven viet til Biskop paa Gronland, medens Biskop Arne der endnu levede ⁴⁾. Senere var vel Arne død omtrent ved 1350 ⁵⁾; men hvad enten nu hans Dødsfald ikke var blevet bekjendt i Norge, eller Jon Eriksson ingen Lyst havde til at fare til Garde Stol, — nok er det, Jon eftertragtede nu den ledige Hole Biskopsstol. Det lader til, at Erkebiskop Olaf ikke har havt noget mod den af ham attraaede Forskyttelse; men da Jon allerede var indviet til en anden Biskopsstol, stod det ikke i Erkebiskoppens Magt at opløse det Bånd, som bandt ham til denne, og derfor maatte Sagen overlades Paven's Afgjørelse. Jon ilede da i 1357 til Kurien i Avignon, udvirkede, som han i det mindste selv paastod, Innocentius VI's Løfte om Hole Stol, og vendte derpaa tilbage, uden dog at have kunnet erholde sit Beskiffelsesbrev,

¹⁾ S. o. f. II. 357.

²⁾ Isl. Ann. 290.

³⁾ S. o. f. II. 358.

⁴⁾ S.

o. f. II. 282. ⁵⁾ Isl. Ann. 318, hvor det heber, at i 1368 havde Gronland i 19 Aar været uden Biskop.

hvilket skulde sendes efter ham til Flandern, og der udløses af ham med en bestemt Pengefum. Et Hærebrev indløb ogsaa efter Tilfald, hvilket Jon hjembragte til Norge. Men, at domme efter det Stykke af Brevet, hvis Indhold er os levnet, har det neppe været et egentligt Bestiftelsesbrev for Jon, men kun et Fuldmagtsbrev til Erkebiskoppen at bestikke Hole-Biskopsstol en verdig Forstander, om han end dertil valgte en, der allerede før var Biskop ¹⁾. Da imidlertid Erkebiskop Olaf, ifølge denne pavelige Fuldmagt, skal have valgt Jon, saa synes i Grunden Bestiftelsen at have været i sin Orden, og Jon Holes lovlige Biskop.

Efterretningen om Jons ordentlige Bestiftelse naaede til Island allerede i 1358 ²⁾, men han selv drog først derover i 1359. Han led Skibbrud ved Kysten, og Skibet ødelagdes; dog reddedes hele Besætningen. Da Jon kom til Hole, opgav Presten Thorstein strax, uden at raadføre sig med Prestefabet, sit Officialembede i hans Hænder; alle Nordlændinger, læge og lærde, gave sig under ham uden Indsigelse, og da han den 1ste November holdt sin første Biskopsmesse i Hole, modtog han et rigt Offer. Det synes dog snart at have bakt nogen Dmærksomhed, at de Breve, som skulde bevise hans Ud næv nelse, ei efter Sedvane bleve oplæste i Choret; og det varede ei længe før det Rygte udbredte sig i Biskopsdommet, at Jon ei var paa lovlig Maade kommen til sit Embede, og at han ingen Bevisligheder fra Paven havde at fremlægge ³⁾. Jon synes virkelig at have manglet saadanne, hvad enten han nu aldrig havde erhvervet dem, eller han havde tabt dem i Skibbrudet.

Da den forrige Official, Thorstein Hallsson, kom under Weir hermed, bragte han i 1361 alle Prestere i Biskopsdommets østlige Deel i Oprør, og drog med dem og mange Lægmand til Hole for at affordre Biskoppen hans Bevisligheder. Ved deres Komme vilde Biskoppen ikke tale med dem; de derimod paa sin Side yttrede, at han var Grønlands men ikke Holes Biskop, og Thorstein krævede tre Gange Bevisligheder af Jon for at han var Holes lovlige Biskop, uden at Jon besvarede Kravet. De oprørste Prestere toge da alt Stolens Guds i den østlige Deel af Biskopsdommet under sit Forsvar. Biskoppen, som havde en Deel af de vestlige Prestere paa sin Side, erklærede de Dyr sætfige for affatte fra deres Embede. Men Thorstein og hans Parti brød sig ei herom, forrettede ligesuldt Tjeneste i sine Kirker, og tillod sig adskillige Voldsomheder mod Jons Undergivne ⁴⁾. Et Forklig skrevne om Vaaren 1362 i Hole løb frugtesløst af ⁵⁾, og da Oprøret mod Jon greb om sig, fandt denne det sikkrest endnu samme Høst at

¹⁾ Isl. Ann. 288—290.   ²⁾ Isl. Ann. 292.   ³⁾ Isl. Ann. 294.   ⁴⁾ Isl. Ann. 300.   ⁵⁾ Isl. Ann. 302.

ty til Norge for at søge Hjælp hos Erkebiskoppen. Han opholdt sig hos Olaf om Vinteren, men fik, som det heder, ingen Trøst hos ham ¹⁾, — en Dmstændighed, der, hvis den forholder sig rigtig, gjør Jons Sag mistænkelig.

Nedens der saaledes i Hole Biskopsdomme herstede en fulblommen kirkelig Uorden, fød det ogsaa i Skaaholts Biskopsdomme heel mislikt til. Biskop Gyrd Ivarsson, som i 1351 havde taget Skaaholts Stol i Besiddelse ²⁾, synes at have været en ganske virksom Mand, dog gif hans Virksomhed, som det lader, mest ud paa verbørlige Ting, paa at sikke og brugbaregjøre Biskopsstolens Gods og Rettigheder ³⁾. I de første Aar af sin Embedsstyrelse synes han at have staaet paa en venstabelig Fod med den for nævnte høit begærede og anseede, men derhos urolige og opsættige Augustiner-Munk af Lykkvabs Kloster; Eysteinn Asgrimsen ⁴⁾, og at have benyttet hans Hjælp i Embedsanliggender. Siden reiste sig derimod Uenigheder mellem dem, som skulde have voldet Biskoppen megen Ærgrelse og meget Bryderi. I Aarene 1355—1357 var Gyrd i Norge samtidig med Broder Eysteinn ⁵⁾; og under dette Ophold synes den sidste at have indyndet sig hos Erkebiskop Olaf og Kapitelet i Nidaros. I 1358, Aaret efter at Gyrd var kommen tilbage til sin Biskopsstol, indsendt Broder Eysteinn sig paa Island i Følge med en vis Eyolf Brandsen, Chorsbroder af Nidaros; de vare beskiftede til Visitatoren paa Erkebiskoppens Vegne. I denne Egenkab fore de meget egenmægtigen frem, indsatte blandt andet den for nævnte, i forrige Aar affatte Abbed Arngrim igjen i hans Verdighed i Thingvære Benedictiner-Kloster, trods alle de Klager, der førtes mod ham, og uagtet han havde svoret sig ind i Prædikebrødrenes Orden i Bergen. De udpressede ogsaa Penge af Løge og Lærde paa alle mulige Maader. Herved opstod der Spending mellem dem og Biskop Gyrd, og det fortælles, at Broder Eysteinn skal have digtet Rid om Biskoppen, som denne tog sig meget nær. Tvisten mellem dem gif saa vidt, at Eysteinn stevnede Gyrd for Erkebiskoppen, men Gyrd satte Eysteinn i Ban. Begge beredte sig i 1359 til at fare til Norge; dog kom før Afreisen et Forlig i Stand, og Broder Eysteinn modtog af Biskoppen Officialembedet i Islands vestlige Fjerding. Eysteinn erkjendte, heder det, den Brøde, han havde begaaet ved at digte Rid om Biskoppen, og for at udsone den digtede han det berømte religiøse Kvad *Lilia* (*Lilien*), som endnu er levnet, og med Kette holdes for et af den norrøne Skaldkunstis fortrinligste Frembringelser. I 1361 gif endelig Begges Reise til Norge for sig. Det Skib, paa hvilket Biskop Gyrd var,

¹⁾ Jøf. Ann. 308.

²⁾ E. o. f. II. 356.

³⁾ Finn Joh. II. 103.

⁴⁾ E

o. f. II. 303.

⁵⁾ Jøf. Ann. 288.

forgik med ham og hele den øvrige Besætning. Broder Eyslein dertil kom til Norge og drog til Helgefoster Augustiner-Kloster ved Nidaros, til hvis Broderskab han i den senere Tid synes at have hørt, men døde der henimod Paaske 1362 ¹⁾.

Udpressningene, der paa denne Tid øvedes af Biskopper og Bisfitatorer, maatte falde Islænderne saa meget tungere, som de tillige udsugedes af de kongelige Embedsmænd, til hvilke Landets Indtægter bortleiedes. Vi have allerede omtalt, at denne Skik indførtes af Kong Magnus Eriksson i 1354, da han bortleiede Landet paa tre Aar til Ivar Bigfusson Hofm. Efter ham kom i 1358 fire Hirdsyrere, der atter havde leiet alt Landet af Kongen paa tre Aar, og viste sig ligesaa anmassende som til samme Tid de tvende kirkelige Bisfitatorer ¹⁾. Nordlænderne gjorde Opstand mod den af Hirdsyrerne, der synes at have været den værste, Jon Guttormsson med Tilnavnet Ekraaveifa, mødte ham mandsterke og dreve ham i 1360 bort fra den nordlige Fjerding ²⁾. Selve Hirdsyrerne vare indbyrdes uenige, og i 1361 sloges deres Mænd paa Althinget ³⁾. Bedre blev det ikke, da de Fires Embedstid var forbi, og Kongen i sidstnævnte Aar udnævnte Smid Andresson, en Nordmand, til Hirdsyrer over hele Landet, atter for tre Aar, med Bortleining af alle kongelige Indtægter. Smid vilde i Forening med Jon Guttormsson straffe Nordlænderne for deres Opstand, og de drog i 1362 med en Flok fra Sydlandet nord i Eysfjorden. Men her mødte Nordlænderne dem ved Gaarden Grund, og det kom den 8de Juli til en blodig Kamp mellem begge Flokke. Nordlænderne seirede; og baade Smid og Jon Guttormsson med mange flere bleve dræbte ⁴⁾. — Man sees, hvorledes Uordenen i den verdslige Styrelse paa Island gif Haand i Haand med Uordenen i Kirken; og naar man hertil regner de Uaar og Landplager, som samtidigen rammede Landet, saa maa man indrømme Sandheden af Islændernes Paastand, at Kong Magnus Erikssons Regjeringstid var en af de værste Ulykkesperioder for Island ⁵⁾.

Efter Gyrð Ivarsson blev Thorarin Sigurdsson, der troes at have været norsk, valgt og indviet til Staalholt. Da han i 1363 drog over til sit Sæde, fulgte Biskop Jon Eriksson med ham og søgte at komme i fuld Besiddelse af Hole Stol. Men da Jon ingen Beviisligheder havde at fremlægge nu meer end tilforn, mødte han den samme Modstand af Eysfiringerne som tidligere ⁶⁾, men erkjendtes dog af de Fleste i Biskopsdømmets vestlige Hereder, uaftet

¹⁾ Isl. Ann. 292, 294, 296, 298, 302.

²⁾ Isl. Ann. 292.

³⁾ Isl.

Ann. 296.

⁴⁾ Isl. Ann. 298.

⁵⁾ Isl. Ann. 304—310; Gæpol. Arb.

I. p. c. 70—72.

⁶⁾ Gæpolin Arb. p. I. c. 73.

⁷⁾ Isl. Ann. 310.

han, besynderlig nok, ikke heller i de nærmest paafølgende Aar var i Stand til at erhverve tilstrækkelige Bevisbreve enten fra Kurien eller fra Erkebiskoppen ¹⁾. I 1366, da Styrelsen paa Island tildømtes Kong Haakon, naturligtviis paa Grund af hans Faders, Kong Magnus's, Fangenskab, udkom et Brev af Haakon, hvori en hoi Bod til Kongen fastsattes for hver den Lægmand, som ikke erkjendte Jon for lovlig Biskop til Høle ²⁾. Men heller ikke dette formaaede at neddæmpe Opsætsigheden mod ham. Da besluttede Jon sig endelig til selv at søge sine Bevisligheder i Kurien. Han drog did i 1371, erholdt hvad han ønskede, og kom i 1372 atter til sin Sæde med de fornødne Brevbreve. Nu først erkjendte alle Eyringingerne ham for sin Biskop, og fra den Tid var Jon i uforstyrret Besiddelse af sin Biskopsstol ³⁾.

Hvad Thorarin Sigurdsøn i Skaalholt angaar, da var han ikke længe Biskop. Hans Dødsaar angives i Annalerne forskelligt: 1364, 1368 og 1369 ⁴⁾; det første antages af nyere islandske Historikere for det rette ⁵⁾. Hans Eftermand var Oddgeir Thorsteinsøn, der ogsaa troes at have været en Nordmand og tidligere Chorsbroder ved Bergens Kathedralkirke ⁶⁾.

Hvad vi i dette samme Tidrum (1355—1375) vide om Biskopperne og andre høie Prælater i den øvrige norske Kirke, er ubetydeligt. I 1358 døde Biskop Sigfrid af Oslo ⁷⁾. Hans Eftermand var Halvard, om hvem man kun ved, at han maa have tiltraadt Oslos Stol før Udgangen af September Maaned 1361 ⁸⁾.

Ved samme Tid finder man ogsaa en ny Biskop af Stavanger, nemlig Botoolf ⁹⁾. Biskop Gyrd maa altsaa for den Tid være død, men Dødsaaaret kjendes ikke.

Som Biskop paa Færøerne nævnes i 1365 en Arne Svæla, om hvem dog intet andet vides, end at han i det nævnte Aar paa en Reise fra Færøerne blev dreven nord til Island, hvor han opholdt sig Vinteren efter hos Biskoppen af Skaalholt ¹⁰⁾. Om denne Arne har været en umiddelbar Eftermand af den Biskop Halvard eller Haavard, som ifølge Annalerne døde i 1348 ¹¹⁾, lader sig ikke afgjøre. Biskopsrekken for Færøerne nævner her tvende Biskopper efter hinanden med Navnet Arne, af hvilke den sidste gives Tilnavnet Svæla ¹²⁾.

¹⁾ Jørl. Ann. 314.   ²⁾ Jørl. Ann. 316.   ³⁾ Jørl. Ann. 320, 322.   ⁴⁾ Jørl.

Ann. 318.   ⁵⁾ Finn Joh. II. 117; Gævel. p. I. c. 73.   ⁶⁾ Jørl. Ann.

320; Finn Joh. II. 122. En Chorsbroder af Bergens Kirke af dette Navn

forekommer blandt dem, der vare tilstede ved Provinzialconciliet i Niðareð

1351. N. g. L. III. 306.   ⁷⁾ Jørl. Ann. 294.   ⁸⁾ N. Dipl. II. 292

(Brev af 29de Septbr. 1361).   ⁹⁾ Sfs.   ¹⁰⁾ Jørl. Ann. 314.   ¹¹⁾ Jørl.

Ann. 276.   ¹²⁾ N. Tidst. V. 44.

Med Besættelsen af Grønlands Biskopsstol havde det altid gaaet noget uordentligt til, forsaavidt oftest et temmeligt langt Mellemrum fandt Sted mellem den ene Biskops Afgang og den næstes Tiltrædelse, — en uundgaaelig Følge af Landets Fjernhed fra Norge og den ustabile Forbindelse mellem begge. Og denne Forbindelse var, efter alt hvad man kan skønne, endogsaa meer afbrudt nu end i ældre Tider, medens Norges Søfart var i sin Blomstring. Den store Maaledsdød kan desuden hertil have virket sit, skønt det ikke findes omtalt, at den naaede Grønland. Det er saa langt fra, at man kan antage en aarlig Samsærsel mellem dette Land og Norge at have fundet Sted paa denne Tid, at man tværtimod har al Grund til at tro, at mangen Gang en heel Flotte af Kar led hen, saa at intet norsk Skib kom til Grønland; og af andre Folkfærds Handlende besøgte ei Landet, ligesaa lidt som Folket selv der længere med egne Skibe udførte sine Handelsvarer, hvilke forresten vare verdifulde. Under saadanne Omstændigheder kunde lettelig en lang Tid henlide, før en grønlandsk Biskops Død blev bekendt i Norge, og dernæst atter lang Tid, før en ny kunde faa Veilighed til at komme derover. Vi have seet ovenfor, at Biskop Arne, som i 1343 faldseligen sagdes at være død, virkelig døde omkring 1350, men at Jon Eriks søn Skalle, der tidligere var indviet til Garde Stol, ligesuldt forblev i Norge, og siden foretrak Hole Stol paa Island for hin. Nogen Lunkenhed fra Erkebiskoppens Side maa dog dertilmed have fundet Sted. Thi det varede ligetil 1365, før en ny Biskop til Grønland blev indviet, nemlig en vis Alf¹⁾; og han kom ikke til sit Sæde i Garde før i 1368, da det bemærkes, at Biskopsstolen havde staaet ledig i hele 19 Aar²⁾. Naar man tænker sig, hvor uundværlig en Biskop i hine Tider maa have været til Kirkeordenens Opretholdelse i et saa affidesliggende Land, maa man næsten undres over, at Christendommen der ikke reent gif til Grunde.

Paa Hamars Biskopsstol efterfulgtes Haavard af Magnus, der skal have været død³⁾. Der findes neppe af Biskop Haavard noget Brev senere end fra 1363⁴⁾, og inden 1369 maa han være død; thi i et Brev af sidstnævnte Kar, 19de Mai, nævnes Magnus som Hamars Biskop⁵⁾.

Biskop Gisbrigt i Bergen døde i 1370. Hans Estermann var en Broder Benedikt, altsaa en Munk. Denne havde allerede tiltraadt Biskopsstolen den 21de Februar 1371, da han udstedte et Brev i Bergen, hvorved han stadfæstede, paa Kong Haakons Opfordring, visse Apostelkirkes Rettigheder. Ved samme Brev er den Bemærk-

1) Jæll. Ann. 314.

2) Jæll. Ann. 318.

3) Hultfeld.

4) 3die Febr.

1363, N. Dipl. I. 291.

5) Lappenb. II. 670.

ning gjort, at Benedict kun foreskød Bergens Kirke i eet Aar, at han betjenede Kirken og Kapitelet deres Privilegier, og at hans Bestemmelser blede erklærede ugyldige ¹⁾). Hvorledes Sammenhængen hermed har været, vides forøvrigt ikke, ligesaa lidt som hvorvidt han efter sin korte Styrelse er død, eller er bleven nødt til at fratræde. Hans Eftermand var Jakob, kaldet med Tilnavnet: den Gamle eller den Eldre, død af ~~1372~~ og tidligere Prædikebroder. Han skal være bleven indviat i 1372 ²⁾).

I 1371 eller omkring den Tid døde den nye forud nævnte Biskop Halvard af Oslo. Det sidste Brev, hvori han nævnes, er af 14de November 1370 ³⁾). Hans Eftermand var Jon, der førte Gang, saavdt. vides, nævnes som Biskop i et Brev af 31te Juli 1373 ⁴⁾).

Dea Ordnoerne vare i Tiden mellem 1310 og 1383 tvende Biskopper af Navnet Billaum; men hvor længe hver af disse har styret, vides ikke. Om den første af dem er forhen talt. Den anden var det uidentvial, som den 25de Mai 1369 i Kirkevagg stuttede et Forlig med „den velbaarne Mand Haakon Jonsøn“ ⁵⁾).

Peter Eriksson, Provst til Marie Kirke i Oslo og Kongens Kansler, findes endnu i 1369 virksom ved Underhåndlinger, som dreves med Hansfestæderne ⁶⁾. I Aarene 1365 og 1366 nævnes dog ogsaa oftere Hr. Binalde Henriksson, Chorbroder i Oslo og Kongens Klerk, som den der har beseglet med Kongens Segl og selvfølgelig har havt dette i Forvaring ⁷⁾. Denne Mand har altsaa dengang forrettet som Vicekansler; vi skulle siden see ham i høiere Stillingen i Kirken. Peter Eriksson maa være død inden Udgangen af 1373; thi i et Brev af 21de December dette Aar nævnes Henrik Henriksson som Provst ved Marie-Kirken ⁸⁾. Rimeligviis har han med denne Stilling tillige modtaget Kongens Segl, som senere i en Række af Aar var ham betroet. — Som Provst ved Apostel-Kirken i Bergen nævnes i 1373 Hr. Thorstein Halgrimsøn ⁹⁾).

Af alle disse Prælaters kirkelige Virksomhed i det her omhandlede Tidrum findes saagodt som intet Spor, ligesaa lidt som af selve Erkebiskop Olaf. Ved sin Embedstiltraedelse synes Olaf,

¹⁾ N. Dipl. I. 313. Brevet viser forresten, at Biskop Gisbrikt dengang maa være død eller astraadt, og at saaledes Annalerne uidentvial felle, naar de henføre hans Død til 1371, 72 eller 73. Jøf. Ann. 324. ²⁾ Jøf. Ann. 324. ifrt. m. Björgvinar Kalfskinn 6. ³⁾ N. Dipl. II. 322. ⁴⁾ N. Dipl. III. 286. ⁵⁾ N. Dipl. I. 308. ⁶⁾ Kg. Haakons Brev af 5te Septbr. 1369, Rappend. II. 673—74. ⁷⁾ N. g. L. III. 186; N. Dipl. II. 307; Jøf. Ann. 316. ⁸⁾ N. Dipl. II. 333. ⁹⁾ Br. af 23de Juli 1373, N. Dipl. III. 284.

som før omtalt, at have følt Provinsialconciiliernes Vigtighed; men efter det, som maa antages at have været holdt i 1352 ¹⁾, er intet saadant antydet. Vel finder man undertiden flere af de norste Biskopper samlede; men dette synes altid at have været i Egenkab af Kongens Raadgivere, som Medlemmer af Rigets Raad, og, i det mindste i Hovedsagen, for verdslige Anliggendes Skyld. Saaledes vare den 2de September 1361 Erkebiskop Olaf, og Biskopperne Halvard i Oslo, Gisbrikt i Bergen, Haavard i Hamar og Botolf i Stavanger samlede med begge Kongerne, Dronning Blanka, Jen og Sigurd Haffhørsønner og Ogmund Finnsøn paa Baahus, uidentificeret i Anledning af Forbundet med Hanseskæderne mod Kong Valdemar ²⁾. I 1366 den 2de Juni nævnes Erkebiskop Olaf samt Biskopperne Botolf af Stavanger og Gisbrikt af Bergen tilligemed de tre fidskævante verdslige Herrer som de, til hvilke Hanseskæderne havde henvendt sig i sine Anliggender med Norge ³⁾. I 1369 den 19de Maj vare Biskopperne Halvard af Oslo og Magnus af Hamar blandt dem, der paa Akershus Slot befeglede Kong Haakons Fuldmagt til Fredsunderhandlinger ⁴⁾. I 1370 den 1ste Juli vare paa Baahus Slot Biskopperne Botolf af Stavanger og Halvard af Oslo med blandt Forloverne for Stillstanden mellem Kong Haakon og Hanseskæderne ⁵⁾; og samme Aars 19de Juli vare Erkebiskop Olaf, og Biskopperne Halvard af Oslo og Magnus af Hamar i Marstrand Medbefeglere af Kong Haakons Brev om Rustninger mod Kong Albrekt ⁶⁾. At Biskopperne ved saadanne Sammenkomster som de nævnte i 1361 paa Baahus og 1370 i Marstrand kunne tilligemed de verdslige Overlægninger ogsaa have afhandlet kirkelige Sager, lader sig vel ikke benegte; men lidet sandsynligt er det dog, at de da have været samlede til noget egentligt Provinsialconcilium.

Af Kong Haakon kjendes kun ganske faa Foranstaltninger Kirken vedkommende, alle af underordnet Vigtighed. Man finder, at han, i Uighed med sin ældre Navne, har taget sig særdeles af Mariakirken i Oslo og udstedt flere Breve til Fordeel for den og dens Forstander ⁷⁾. Man finder ogsaa, at han under et Ophold i Ridaros har den 2de September 1366 med sit Raad stadfæstet de Vernebreve, som hans Fader og Oldefader havde givet Chorsbrødrene ved Christkirken der ⁸⁾. Endelig har man et Brev af ham til Folket i Oslos Biskopsdomme,

¹⁾ S. o. f. II. 349.   ²⁾ N. Dipl. II. 292; s. o. f. II. 373.   ³⁾ Epb. II. 592.   ⁴⁾ Epb. II. 670.   ⁵⁾ Epb. 703—705.   ⁶⁾ N. Dipl. 320.   ⁷⁾ Br. af 1360 5te Febr., N. Dipl. II. 288; af 1364 22de Septbr., Dr. perg. A. N. S. fasc. 54 No. 2 b.; af 1368 30de Novbr., ss. fasc. 58 No. 4; af 1372 eller 1373 ss. fasc. 55 No. 6; af 1370 14de Novbr., N. Dipl. II. 322.   ⁸⁾ N. Dipl. II. 307.

givet i Oslo den 26de April 1365, hvori han indskærper den ordentlige Udredelse af den aarlige Skat til St. Olaf og St. Halvard — „een tallet Pening af hvert Kreatur, der synes i Boet bedre at have end at undvære“ —, hvilken i hans Forfædres Dage frivilligen paa Alles Vegne var lovet under Navn af Olafsfot, men som i seneste Tid tilbageholdtes eller betaltes forsømmeligen; en Bod til Kongen af 6 Ører bestemmes for den som ikke rettede sig efter dette Kongens Brev og udrede den omhandlede Skat hvert Aar ¹⁾).

Legn til det apostoliske Sædes Birkfomhed i Norge paa denne Tid see vi kun i dets Pengetrav. Den 31te August 1361 beskiftede Pave Innocentius VI fra Avignon Biskop Bertrand af Lybel til sin Nuntius i Danmark, Sverige og Norge med Fuldmagt til at modtage og kvittere for alle den romerske Stol tilkommende Penge ²⁾. Hans Fuldmagt har rimeligviis ogsaa omfattet Tilbagebetalingen af det Kong Magnus tilstaaede Laan, hvilken dog neppe paa den Tid har kunnet fyldestgjøres. Den 12te September 1362 døde Innocentius VI, og til hans Eftermand valgtes i Avignon, den 23de i samme Maaned, Urbanus V. Denne udnævnte den 6te August 1363 fra Avignon Guido de Cruce af Nirepoir's Biskopsdomme til sin Nuntius i de tre nordiske Riger ³⁾; men ogsaa hans Erinde var, som af Udnævnelsesbrevet erfares, at opbære det pavelige Tilgodehavende. Den 25de Juni 1364 var Guido i Stavanger, hvor han kvitterede Biskop Botolf for Peterspengen af Stavangers Biskopsdomme for de skidsforløbne 7 Aar, samt for Resten af den ved Pave Clemens VI paalagte fireaarige Pavetiende ⁴⁾. I Bergen var han den næstfølgende 20de Juli, da han indsatte Ivar Holm til Underindsamler af de pavelige Indtægter af Islands Biskopsdommer ⁵⁾. Denne Gang gjaldt hans Sendelse forresten ogsaa en ny treaarig almindelig Pavetiende ⁶⁾. Kong Haakon paastod ved denne Leilighed, efter ældre Skik, Frihed for de kongelige Kapeller og deres Bestyrere og Klerker, hvilken ogsaa den pavelige Nuntius ved deres Sammenkomst i Tunsberg indrømmede. Men alligevel maa Indsamlerne i Bergens Biskopsdomme, Abbederne Mathias af Munkeliv og Peter af Lysc, have forsøgt at opdrive Tienden ogsaa af de derværende kongelige Kapeller. Dette Skridt fremkaldte et Brev af Kongen, givet i Aalborg i Danmark af 8de Juni 1365, hvori han strengeligen forbyder Indsamlerne at fordre noget af hans Kapeller og Kapelgeistlige, samt underrettede

¹⁾ N. g. L. III. 186.

²⁾ Suhm D. S. XIII. 447.

³⁾ N. Dipl. III.

262. ⁴⁾ Notarial-Transcr. perg. N. N. S. fasc. 35 N. 13. ⁵⁾ N. Dipl. III. 266.

⁶⁾ Br. af 14de Jan. 1365 af tvende Cherabrødre i Stavanger. „generales collectores decime triennalis“ i dette Biskopsdomme. Dr. perg. N. N. S. fasc. 35 No. 15.

m om Nuntiusens Indrømmelse i denne Henseende ¹⁾. Sagen omles ikke videre, og Kongen har saaledes rimeligviis drevet sit Dnsse ennem. Urbanus V døde den 19de December 1370, og den 30te i nne Maaned valgtes Gregorius XI til hans Eftermand. Gregorius skænkede ved et Brev fra Avignon af 3die December 1371 re Indulgenser og Aflad til Nidaros's Kathedralkirke i Anledning en befoielig Istandsættelse, som den tiltrængte, og skulde denne vrens Gave gjælde i det mindste i tyve Aar ²⁾.

Efterat havde i meer end tyve Aar forestaaet Nidaros's Kirke dse Erkebiskop Olaf, rimeligst i Slutningen af 1372 ³⁾. Til at bedømme ns Karakter som Metropolitan og Menneſte savnes tilstræffelige Op- ringer; kun saameget kan man sige, at ingen større Splid inden den rste Kirke selv, eller mellem den og Kongedømmet i hans Styrel- tid synes at have fundet Sted, — noget der muligen kan antages n Beviis paa hans maadeholdende og fredelige Sindelag.

Til Olafs Eftermand valgtes Thron d, om hvis tidligere Stil- g intet vides. Han er rimeligviis indviet i Avignon af Pave Grego- is XI. Den for hans Valg og Indvielse er ligesaa lidet sikker, som den for hans Formands Død. Den første Gang Thron d nævnes n Metropolitan er i Anledning af en Dom, affagt i Bergen den de Juli 1373 af ham, Dgmund Fimmsøn og Haakon Jønsøn, til- vunte af Kong Magnus ⁴⁾. Han kalder sig ved denne Leilighed: ed Guds Raade Erkebiskop i Nidaros, hvilket viser, at han alle- de da var indviet; thi ellers maatte han efter almindelig Brug have det sig Electus, Postulatus eller Erkebiskopsøemne. Hans Indvielse Kurien kan altsaa ikke være foregaaet senere end i Begyndelsen af 73. Den 9de October 1374 finder man, at han har været i Luns- rg, da han skænkede Indulgenser til St. Laurentius's Kirke sam- steds ⁵⁾.

Ved sin Fader Magnus's Død i December 1374 var Haakon agnussøn bleven Cnestyrer i Norge med alle tilliggende Lande;

¹⁾ R. Dipl. I. 296. ²⁾ R. Dipl. I. 316. ³⁾ Hans Dødsaar opgives for- skjelligt i forskjellige Annaler, nemlig 1371, 72 og 73, men efter alle i et Aar, da en stor Mandedød herskede i Norge (Jøll. Ann. 324). Efter en gam- mel Biskopsreſte skal han have været Erkebiskop i 23 Aar (Scr. r. D. VI. 616). Denne Angivelse kunde nogenledes passe paa Dødsaaet 1373, og dette Døds- aar har ogsaa Flats-Annalerne, der ere skrevne før 1400. Alligevel maa han ganske vist være død tidligere. Sidste Gang han nævnes er ved det fortyntalte Raadsmøde i Marstrand den 19de Juli 1370 (f. o. f. II. 389); men ved Nilsommers Tid 1373 maa, som vi strax skulle see, hans Efter- mand allerede være indviet i Kurien og hjemkommen derfra. Denne sidste Omstændighed synes bestemt at antyde Olafs Død som indtruffen senest mod Slutningen af 1372. ⁴⁾ R. Dipl. III. 294. ⁵⁾ R. Dipl. I. 324.

og med Hæret 1375 kan man sige, at et nyt Vendepunkt indtraadte i Udviklingen af Norges Statsforhold, ligesom og i Retningen af Haakon's Styrervirksomhed. I dette Aar begyndte nemlig først de politiske Følger af hans Giftermaal med Margreta, Baldemars Datter af Danmark, for Alvor at fremtræde.

Da deres Egtekab i 1363 sluttedes, var Margreta 11 Aar gammel, og i denne Alder kunde hun naturligviis ingen Indflydelse øve paa sin Egteherre eller paa hans Rigers Anliggender. Men da hun naaede en modnere Alder, vidste snart hendes kraftige og slu Aand, en Aand, der fuldkommen betegne hende som Baldemars Datter, at gjøre sig gjældende i begge Retninger. Naaskee kan hendes Indflydelse allerede regnes fra 1370 eller 1371, da hun i Oslo fødte Haakon Sønnen Olaf ¹⁾: og det er ikke usandsynligt, at den ved den Tid lod sig tilsyne i den danske Jakobs Befordring til Bergens Biskopsstol ²⁾. Men i 1375 aabuede sig en videre Kreds for hendes Virksomhed. Den 24de October i dette Aar døde nemlig hendes Fader, Kong Valdemar Kristoffersøn, paa Gurre Slot i Sjælland uden at efterlade sig nogen Søn. Vel var Danmark et Valgøje; men i Valget holdt man sig dog der, ligesom i Sverige, helst inden den kongelige Æt. Baldemars tvende Døttres Aftom stod saaledes nærmest. Den ældre Datter, Ingebjørg, der havde været gift med Henrik af Mecklenborg, Søn af Hertug Albrekt den ældre og Broder til Kong Albrekt af Sverige, var død, men efterlod en Søn Albrekt. Den yngre Datter var Margreta, som ogsaa havde en Søn, Olaf.

Den unge Albrekt af Mecklenborg, ansaa, som Søn af den ældre Datter, sit Valg for sikkert, kaldte sig strax Danmarks Konge, optog det danske Rigsvaaben og lod sig i Wismar den 6te November af Keiser Karl IV meddele et Anbefalingsbrev til det danske Riges Stænder. Haakon og Margreta derimod tillode sig ingen saadanne foreløbige Anmaaselser, men droge med deres Søn Olaf saa hastig som mulig selv til Danmark og vare der tilstede i Kallundborg allerede den 10de November. Paa det danske Rigsraad kom Kongevalgets Udfald an; og hos dettes vigtigste geistlige og verdslige Medlemmer vidste Margreta nu at indvinde sig, især hos de geistlige, samt hos Rigets Drotsete og Forstander, den mægtige og af Valdemar høit fortroede Henning Putbusch eller Pødebust. En Herredag til Odense, der holdtes inden Hærets Udgang, løb frugtesløs af paa Grund af de forskellige Meninger, der søgte at gjøre sig gjældende. Et Parti ønskede nemlig Olaf til Konge, et andet Albrekt af Mecklenborg, et tredie endelig paa-

¹⁾ Isl. Ann. 320, 322; Lagerbr. III. 685, 686; Suhm D. 6. XIII. 679.

²⁾ S. o. f. II. 388.

od, at da Kongens Mandelinie nu var udbød, en indfødt dansk Ildsmænd burde vælges ¹⁾). Kongevalget blev saaledes udført.

I Mellemtiden arbejdede de forskjellige Partier hvert for sin Sag; og synes det tredie hastigen at være traadt i Skyggen for de tvende førstnævnte. Disse Virksomhed yttrede sig dog paa en høist forskjellig Raade. Næstenborgerne søgte at styrke sig ved Forbund med Greverne af Holstein, hvem de paa Forhaand lovede betydelige Dele af et dansk Rige; derved stødte de imidlertid ganske vist mange af de rene danskfødte Rigsraader bort fra sig, hvilke frygtede, at Tydskehedens Overvegt i Danmark, der allerede var stor nok, under et næstenborgers-holsteinsk Herredømme skulde blive fuldkommen afgjørende. Margreta derimod søgte under sin personlige Rædselsøvelse i Danmark at vinde den almindelige Stemning i Landet selv for sig og sin Son. Til Hansetædernes Bistand beilede begge Parter; men de floge Røjsnænde fandt det sikkest at see Tiden an, og udsatte under forskjellige Aarsagssind sin Erklæring.

Det viste sig snart, at Margreta havde slaaet ind paa den rette Vej; og hendes Fader, Baldemar, havde været mindre end effekt for Folket og de Store i Danmark, saa begyndte dog meget snart den almindelige Mening, oprørt uventvovl ved Næstenborgernes Aarsagssind, at træde paa hendes Side. Jyderne erklærede sig først for Dlaf og indbød Skaaningerne til at forene sig med dem for at vælge ham. Skaaningerne gif den 4de Marts 1376 ind herpaa, og snart tiltraadtes denne Forening af flere danske Landstæder. Førgjæves stræbte det næstenborgerske Parti imod denne Beslutning, og førgjæves lovede Keiseren den unge Albrekt sin kraftigste Bistand. Paa en Rigsdag i Slagelse valgtes Dlaf Haakonsøn den 3die Mai 1376 til Danmarks Konge og vedtog den ham forelagte Haandfæstning, for hvis Overholdelse hans tilstedeværende Forældre, Haakon og Margreta, erklærede sig som Forlovere ²⁾). Den næstfølgende 14de August holdt Kong Haakon med sine norske Raadgivere — 4 Riddere og 5 Sende — et Møde med Hansetædernes Fuldmægtige i Kallundborg, og her blev en endelig Fred sluttet mellem Norge og Stæderne ³⁾), medens samme Dag i Korsør mellem Stædernes Fuldmægtige og det danske Raad blev afgjort, at den Fred, som allerede mellem Baldemar og Stæderne var sluttet, skulde af Kong Dlaf og det danske Rigsraad iadfastes ⁴⁾).

Ganske vist var det egentlig Meningen, at begge Dlaf's Forældre skulde føre et Slags Formynderskab for ham som Danmarks Konge i hans Mindreaarighed; men saavidt man kan skjønne, overlod Haakon

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 2—7.   ²⁾ Suhm D. S. XIV. 11—20.   ³⁾ Suhm D. S. XIV. 22—24.   ⁴⁾ Suhm D. S. XIV. 24.

denne Virksomhed ganske til Margreta, der ogsaa nu saagodt som stadigen synes at have opholdt sig med sin Søn i Danmark, medens Haakon i Norge sysselsatte sig med dette Riges Anliggender. Heri fulgte han baade Klogskabs og Villigheds Forordninger, og de Danste kunde ei andet end dermed være høist tilfreds, helst da Margreta fuldkommen var sit Kalb voren.

I Haakons seneste Regjeringsaar finder man, at Samtelands kirkelige Tilstand har paakaaldt hans Opmærksomhed. Vi have før oftere omtalt Samtelands særegne Stilling, idet Landet udgjorde en Deel af Norges Rige og i alt Verdsligt lød under Norges Lov og Styrelse, men dog i kirkelig Henseende hørte til Upsals Biskopsdomme og under den upsalske Erkebiskops geistlige Omraade. Vi have ogsaa ovenfor seet, at dette indviklede Forhold i 1303 havde fremkaldt en Overeenskomst mellem Erkebiskop Olaf Alessen af Upsal og den ældre Kong Haakon Magnussøns Fuldmægtige, Presten Erlend Styrkaarsøn, hvilken samme Kong Haakon i 1305 ved sit Brev havde midlertidigen stadfæstet ¹⁾. Ved denne Overeenskomst var det, saavidt vides, siden forblevet. Men nu i den yngre Kong Haakons senere Dage maa Klager være ham forebragte fra Samterne over Krav fra Geistlighedens Side, hvilke ingen Hjemmel havde i den omtalte Forening. I denne Anledning udstedte Kongen den 16de Juni 1378 fra Bergen et Brev til Samterne, hvori han erklærer, at han, efterat have med sit Raad gransket den Overeenskomst mellem dem og Erkebiskop Nikolaus, hvilken hans Oldefader Kong Haakon havde samtykket, nu byder, at denne stadig skal overholdes, indtil han selv og hans Raad kan anordne noget bedre. Han forbyder navnlig Provsten hos dem og andre lærde Mænd at betyngte dem over hvad bestemt er i Overeenskomsten, og paalægger Samterne ikke at underkaste sig nogen Tynghel, der gaar ud over den Ret, de hidtil have havt i kirkelig Henseende ²⁾.

I 1378 døde Biskop Alf af Garde, og saa ringe var Forbindelsen dengang mellem Norge og Grønland, at hans Død først 6 Aar efter, nemlig i 1383, blev bekendt i Norge ³⁾. Efter Alfs Død begik saaledes flere Aar før Gardes Stol igjen besattes. Men Aaret efter 1379 omtales for første Gang et større Herjetog af Estimoerne, hvilke Nordmændene kaldte Skrælinger, paa Grønland, hvorved atten af de norske Indbyggere siges at være blevne dræbte og to Drenge at være bortførte i Trældom ⁴⁾. For den Gang synes Angrebet ikke at have havt videre Følger; men siden gjentoges disse Skrælingetog oftere og ledede endelig til de norske Indbyggers Udryddelse.

I 1378 tog den langvarige Splittelse (det store Schisma) i Na-

¹⁾ G. o. f. II. 103.

²⁾ N. g. L. III. 201.

³⁾ Jørl. Ann. 330, 334; jii.

o. f. II. 387.

⁴⁾ Jørl. Ann. 330.

vedømmet sin Begyndelse, en Splittelse, der forargede Christenheden og undergrov det apostoliske Sædes Vælde. Fra mange og forfjellige Sider havde allerede længe yttret sig stort Misnoie med Pavernes Dophold i Avignon og Hjærnelse fra deres rette Sæde i Rom. Urbanus V havde givet efter for den almindelige Stemme og var i 1367 flyttet til Rom; men allerede i 1370 lod han sig af sine Kardinaler bevæge til at vende tilbage til Avignon, hvor han, som før fortalt, samme Aar døde. Hans Eftermand, Gregorius XI, kunde heller ikke i Længden modstaa de Dpfordringer, som stormede ind paa ham, og drog i 1377 til Rom for der at tage sit stadige Sæde; men han døde den 27de Martz 1378. De i Rom tilstedeværende Kardinaler valgte nu den 9de April Urbanus VI, en Italiener. - Han vakte imidlertid snart ved sin Streng-
hed Misnoie hos et stort Parti af Kardinalerne, især hos de franke, der udgjorde Kardinalkollegiets overveiende Deel; disse fjærnede sig til Fondi, gjorde her en høitidelig Indsigelse mod Urbanus's Valg, som fremtvunget, efter deres Foregivende, ved Romernes Trudsel, og valgte den 21de September samme Aar, 1378, Clemens VII, en Franskmænd, som det følgende Aar med sit Anhang af Kardinaler flyttede til Avignon. Det lyffedes Clemens at blive anerkjendt af en Deel europæiske Staters Styrere, i Frankrige, Spanien, Skotland, Sicilien, og flere mindre, medens dog den overveiende Deel erkjendte Urbanus, og blandt dem de nordiske Riger. Kong Haakon af Norge hilfede ham med en Lyfskningskrivelse ¹⁾. Saaledes var da den romersk-katholske Christenhed splittet mellem tvende Paver, der gjensidigen banlyste hinanden, og i hele 40 Aar fandtes ingen almindelig anerkjendt Pave. Urbanus's Banskrev over Clemens kom ogsaa til Norge og blev der oplæst i Kirkerne overalt omkring i Landet ²⁾. Man kan let tænke sig hvad Indtryk slikt maatte gjøre paa Lærde og Læge, og hvorledes Troen paa Pavens Hellighed og Ufeilbarhed derved hos de mere Tænkende maatte svæffes.

Om Erkebiskop Thronds Virksomhed vides kun meget lidet. Han holdt et Provinzialconcilium i Bergen, rimeligviis om Høsten 1376, og han var endnu tilstede der i Byen den 4de December dette Aar ³⁾. Et andet Provinzialconcilium skal han have holdt i Hamar i Midten af Aug. Maaned 1380 ⁴⁾. Men ingen Efterretning findes om hvad der paa disse Concilier er forhandlet, og end mindre ere Statuter fra dem levned.

Kong Haakon Magnusson den Yngre, eller, som han ogsaa

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 54 (efter Bjovli Annaler). ²⁾ Jøsl. Ann. 334. ³⁾ Br. af denne Dag, hvori Erkebiskoppen nævnes som nærværende i Bergen, og et Concilium omtales, for nylig holdt sammesteds. N. Dipl. I. 332. ⁴⁾ Br. skal være udfærdiget af ham den 17de Aug. i Hamar under bemeldte Concilium. Suhm D. S. XIV. 92.

faa kaldes: den sjette, overlevede sin Fader kun i noget over fem Aar. Døden bortrev ham i 1380 i hans bedste Alder, ikke meer end 40 Aar gammel. Han døde i Oslo ¹⁾, men Dødsdagen vides ikke. Saameget er kun sikkert, at han den 11te Juni endnu var i Live, og da opholdt sig i Lunsberg ²⁾, hvorimod hans Død ved Mittelmeesse Tid d. e. den 2de September var almindelig bekendt ³⁾. Vist er det ogsaa, at et Par gamle Breve findes, hvilke ere daterede fra hans 26de Riges Aar, som først begyndes efter Midten af August 1380 ⁴⁾. Man kunde heraf ledes paa den Formodning, at han ikke er død før i Slutningen af August eller Begyndelsen af September det nævnte Aar ⁵⁾.

Gaante og troværdige Efterretninger give Haakon et meget godt Lov. De næsten samtidige nedskrevne islandske *Flato-Annaler* sige, idet de omtale hans Død: „man holder ham for en god (hellig?) Mand“ ⁶⁾; og den vel underrettede Historieforfatter *Aeneas Sylvius Piccolomini* (Pave under Navnet Pius II fra 1458—1464) ytrer om ham, at „han skal have været en guddommelig (d. e. hellig) Mand, overordentlig elsket og afholdt af sine Undersaatter“ ⁷⁾. Hvad vi af norske Kilder vide om ham, synes at bestyrke disse rosende Vidnesbyrd. Det betegner ham som en hjærlig Son og som en Konge, der vilde sit Folks Vel, om han end ikke formaadede at vække dets hendsende Kraft til et fornyet Liv.

88.

Olaf Haakonsøn Norges Konge. Hans Moder, Margreta Valdemarsdatter af Danmark. Ogmund Finnsøn Drotsete. Biskopskister. Erkebiskop Thrond dør 1391. Nikolaus nittende Erkebiskop. Binalde Henriksøn tyvende Erkebiskop.

Kong Haakon efterlod, saavidt vides, ikke andre Børn end Sønnen Olaf, henved 10 Aar gammel, allerede siden 1376 ved Valg Danmarks Konge og nu ved sin Faders Død lovlig Arving til Norges Rige. Baade han og hans Moder Margreta vare uidentvivel ved Haakons Død i Danmark; og det er en mærkelig Omstændighed, til

¹⁾ *Bisbys Annaler* i Sc. r. D. I. 260; *Græus Olaf* i Sc. r. Sv. II. 112.

²⁾ *N. Dipl.* II. 360, 361.

³⁾ *N. Dipl.* III. 327.

⁴⁾ *N. Dipl.* I. 345,

III. 326. ⁵⁾ Saameget er i ethvert Fald fuldkommen sikkert, at den Døds-

dag, som *Gyttfeld* angiver, og som flere efter ham have antaget, nemlig 11te Mai 1380, ikke er rigtig. ⁶⁾ *Jel. Ann.* 330—332. ⁷⁾ *Aeneas Sylvius's*

Orb i hans *Cosmographia* c. 33 ere følgende: „In hac terra (Dania) patrum nostrorum memoria Valdemarus regnavit, in Svecia Magnus, Aquinas in Norvegia, quem serunt divinum fuisse hominem, miro provincialium amor et obsequio cultum, huic conjux Margareta fuit Valdemari filia.“ *Ifr. Egbr.* III. 412 Not. 1, *Suhm D. G.* XIV. 82 (paa sine *Sleb* citeres urigtigen *Aeneas Sylvius's* Skrift *de Frederico III.* c. 25).

hvis Oplysning endnu af Afgang savnes, — at nagtet Haakon maa være død senest i Begyndelsen af September 1380, alligevel hverken Margreta eller Olaf findes at være optraadt i Norge før i Begyndelsen af det følgende Aar, og da er det først Margreta alene, som der offer sig. Den 11te Januar 1381 var hun nemlig paa Akershus, hvor hun ved sit Brev kundgjorde, at hun, „efter sin kjæreste Herres, Kong Haakons, Død og Grafald ifølge Guds Vilde, med Rigets Raads Raad og Samtykke, paa sin kjære Søn, Kong Olaf, og paa sine egne Begne,“ havde stadfæstet alle Marie-Kirkens Privilegier, „indtil Gud af sin Raade har forundet hende, at hendes kjære Søn, Kong Olaf, selv kommer.“ Hun kalder sig i dette Brev: „Norges og Svearnes Dronning,“ altsaa med den Titel, der tilkom hende som den afdøde Konges Hustru ¹⁾. Olaf var den Tid endnu i Danmark, hvor han den 19de Januar findes at have holdt Rætterthing i Slagelse ²⁾. Først længer ud paa Aaret kom han til Norge, hvor han i Nidaros (paa Dretting?) den 29de Juli, St. Olafs Dag, blev tagen til Norges Konge, ved hvilken Leilighed „hans Drotsete Dgmund Finnsøn og flere gode Mænd af Rigets Raad, paa hans Begne, tilsvore Almuen over hele Norge gammel Ret og Lov at holde og holdes lade.“ Blandt dem, som her vare tilstede, nævnes udtrykkeligen „Kongens Frænde, Hr. Sigurd Hafthorsøn,“ der tilligemed Drotseten har sat sit Segl under et Vernebrev for Indbyggerne af Jamtland ³⁾, udstedt samme Dag i Kongens Navn og med hans Segl. Olaf kalder sig i dette Brev, som i alle sine senere norske Breve: Norges, Daners og Goters Konge (Noregs, Dana og Gota konongr). Dronning Margreta kan ikke have været tilstede ved Olafs Antagelse til Konge i Nidaros; thi man har Brev af hende udstedt paa Wardberg Slot den 28de Juli ⁴⁾. Rimeligviis har Underhandlinger og Frygt for Angreb fra den svenske Konge Albrekts Side gjort Margretas Ophold i Nærheden af Godelven nødvendigt.

Allerede før Olafs heitidelige Antagelse til Norges Konge har rimeligviis Bestemmelse været fattet af Rigets Raad angaaende Styrelsen i Norge under Olafs Mindreaarighed. Man finder, at den har været ordnet omtrent paa samme Maade som under Magnus Erikssøns Mindreaarighed i Aarene 1323—1332, idet nemlig Hr. Dgmund Finnsøn, med Titel af Kongens Drotsete, stod i Styrelsens Spids og satte sit Segl med Kongens under de i dennes Navn udfærdigede Breve, medens Provsten ved Mariekirken i Oslo, Hr. Henrik Henrikson, Kongens Kansler ⁵⁾, havde hans norske Segl i Forvar og svarede for dets Benyttelse. Ved begge Side

¹⁾ Dr. berg. i A. M. S. fasc. 54 No. 2 d.

²⁾ Suhm D. S. XIV. 93.

³⁾ N. g. L. III. 213.

⁴⁾ Suhm D. S. XIV. 95.

⁵⁾ Jfr. o. f. II. 388.

stod Kongens eller Rigets Raad, af hvis Medlemmer idetmindste nogle vare tilstede ved alle vigtigere Regjeringsfagers Afgjørelse. I Raadet sad endnu mægtige verdslige Høvdinger fra den ældre Tid, som Brodrene Jon og Sigurd, Hafthorsønner, Kongens Frænder, hvorhos Erkebiskoppen og Biskopperne der indtog sin ældre Plads, ligesom og Provsten ved Apostelkirken i Bergen, nu den førnævnte Binalde Henriksson ¹⁾ oftere nævnes blandt dets Medlemmer, og det under den fra ældre Tider bekendte Titel: kongelig Kapelmagister (Magister cappellarum regis). I Formen var der, saavidt skjønes, ikke levnet Dronning Margreta nogen bestemt Plads i Norges Styrelse; men hendes Indflydelse paa samme spores dog vissest i meer end een Retning, og det ikke alene i de udenrigske Forhold, hvor hun altid viser sig som den levende Kraft, men ogsaa ofte i de indenrigske ²⁾.

Omtrent saamtidigen med Kongekiftet i Norge, indtraf ogsaa flere Biskopskifter i den norske Kirke. — I 1380 døde Biskop Magnus af Hamar ³⁾ og havde til Eftermand Sigurd. — I samme Aar døde ogsaa Biskop Boto lf af Stavanger ⁴⁾. Til hans Eftermand valgtes Halgeir Asmundsøn og blev, som det heder, indviet af Erkebiskop Thronb. Men fort efter kom en vis Olaf fra Kurien i Rom, og havde der opnaaet at blive indviet til Stavanger. Han maa uden tvivl have haft formaerende Anbefalinger hjemmefra, maaskee Dronning Margretas, og benyttet de schismatiske Forhold for at drive sit Vuste igjennem hos Pave Urbanus, som kun behøvede at nytte sin Provisionsret. Den lovlig valgte og viede Halgeir maatte naturligvis vige for sin af Paven Stavanger Stol paastrængte Medbeiler ⁵⁾; men han beholdt dog sin Biskopstitel og synes en Tid at have været Biskop Olaf paa en Maade tilforordnet som Bifarius ⁶⁾.

Ved denne Tid døde ogsaa Biskop Oddgeir Thorsteinsøn

¹⁾ Jfr o. f. II. 388. ²⁾ Det er saaledes urigtigt, naar nyere Historikere (i Gr. Suhm D. S. XIV. 199) omtale Margreta, som den, der efter Kong Haakons Død styrede Norge i Egenskab af sin Søn Olafs Formynderske. ³⁾ Jørl. Ann. 332. Om Magnus's Udvælgelse s. o. f. II. 387. ⁴⁾ E. o. f. II. 386. Aaret angives forskjellig: 1379, 80, 81, Jørl. Ann. 332; det andet af disse Aar synes at have mest Rimelighed for sig, da Beføls valgtes Eftermand skal være indviet af Erkebiskop Thronb, der, som snart skal sees, døde i 1381. ⁵⁾ Jørl. Ann. 332. ⁶⁾ Brev af 1392 i den A. M. S. fasc. 38 No. 2; ligeledes kalder han sig selv: „med Guds Naade Biskop“ i et Transscript, som han i Forening med Abbed Mathias af Laurtra udstedte i Midtøst den 14de Juni 1384. N. Dipl. III. 343. Det er vel ogsaa ham som nævnes sidst blandt Biskopperne, uden at noget Sæde tillægges ham, i 1388 den 16de Febr. ved Raadeforsamlingen i Oslo, da Erik af Pommern erklæredes for Margretas Arving (Paludan Müller, observ. crit. 105—108). Muligen er det ogsaa ham som i 1392 bliver nævnt: „Halgeir Biskop i Nærperne“ (Suhm D. S. XIV. 568).

Skaalholt¹⁾). Han synes at have været en af de bedre og sommere Biskopper paa Island i den senere Tid. Han var i 19 Aar dragen til Norge og døde der i Bergen 1381 den 18de August i et Ulykkestilfælde, idet han nemlig, rimeligvis under Forberedelse til sin Tilbagereise, faldt fra Skibsdækket ned i det dybeste af Isbrummet og slog sig ihjæl. Han blev begravet i Christkirken i Bergen²⁾). Skaalhølt's Stol stod efter Oddgeirs Død ledig i et Par Aar og blev i denne Mellemtid bestyret af en Prest Paal som Officer³⁾.

Det mærkeligste Dødsfald blandt den norske Kirkes Biskopper var dertid Erkebiskop Thronb's. Han døde i 1381; Dødsdagen er uvis, ides ikke, kun saameget veed man, at han endnu levede den 18de Februar i det nævnte Aar⁴⁾). Af hans Metropolitansvirksomhed er der allerede antydet, saa Spor levede. Til Thronb's Eftermand valgtes af samtlige Chorsbrødre Presten Haakon Ivarsson, udenfor en af Kapitelets egne Medlemmer. Haakon begav sig i 1382 i Veien til Kurien for at søge sin Stadfæstelse og sit Pallium. Men da han kom i Tydskland, fik han vide, at en dansk Mand ved Navn Mikolaus allerede var indviet i Kurien til Erkebiskop af Aarhus⁵⁾.

Dette var Mikolaus Jakobsøn Finkenoghe, ogsaa kaldet Russer eller Rusare, en dansk (maaskee egentlig tydsk?) Abelsmand,

¹⁾ S. o. f. II. 386. ²⁾ Finn Joh. II. 122, 123; Jøsl. Ann. 332. Dødsaaaret 1381 antages af Finn Jonsen; Annalerne vakte mellem 1379, 80 og 81.

³⁾ Jøsl. Ann. 336; jfr. Finn Joh. II. 123. ⁴⁾ Br. af 18de Febr. 1381, hvori Thronb nævnes som værende i Elve, i R. Dipl. II. 364; Jøsl. Ann. 332. Annalerne vakte mellem 1379, 80 og 81; men at det sidste er det rigtige, viser det anførte Brev. Naar en gammel Biskopsstiftelse siger om Thronb, at han var Erkebiskop i 13 Aaar mindre end 2 Aaender, 2 Uger og 3 Dage (Sc. r. D. VI. 616), saa stikker heri ganske vist en Vildfarelse eller Feilskrivning. Er han, som rimeligt er (s. o. f. II. 391) bleven indviet i Begyndelsen 1373 og død tidlig i 1381, saa har hans Etyrrelsestid været omfrent 8 Aar, og en Fjællædning af XIII for VIII kunde da tænkes mulig, fjønt de manglende 2 Aaender ic. vanffellig i saa Fald lade sig forklare, da Tiden snarere synes at overstige 8 Aar end modsat. Turde man maaskee gjætte, at i den nævnte Biskopsstiftelse ikke alene XIII var en Fjællædning for VIII, men ogsaa „minus“ indkommet urigtigt, saaledes at Stebet i sin Heelhed skulde lyde: Thronderus annis VIII, duobus mensibus, duabus septimanis et tribus diebus, d. e. Thronb i 8 Aar, 2 Aaender, 2 Uger og 3 Dage?

⁵⁾ Jøsl. Ann. 334, hvor der dog vales mellem Aarene 1380, 81 og 82. For i 1381 kan umulig Haakon Ivarssøns Valg være foregaaet, da Erkebiskop Thronb, som ovenfor sagt, først døde efter 18de Febr. i dette Aar. Da Mikolaus, som strax vil sees, i November 1382 var i Danmark, rimeligvis paa Tilbageveien fra Kurien, saa synes sidstnævnte Aar at maatte have fortrinet, hvilket Aar ogsaa de fleste Annaler antage.

der synes at have været vel anstrevet baade hos Kong Baldemar Kristoffersen, medens denne var i Live, og siden hos Dronning Margreta. Det maa nemlig ganske vist være denne samme Nikolaus Ruger, til hvem i Føreløbet med hans Broder, Peter Rutenhoy, Baldemar i sine senere Regjeringsaar havde overladt Slottene paa Den Als at bestyre ¹⁾. Dengang skulde man tro, at Nikolaus endnu var Bøgmænd. I 1379 nævnes han i et Brev: Nikolaus Ruser, Canonicus af Røskilde ²⁾, og maa da selvfølgelig være gangen ind i den geistlige Stand. Af et senere Brev, som nedenfor nærmere skal omtales, seer man, at han af Kong Olaf paa Livstid havde faaet et Par Gaarde og en Rolle i Danmark. Da denne Kong Olafs Søer maa antages gjort paa Dronning Margretas Tilskyndelse eller ved hendes, lader sig deraf slutte, at Nikolaus paa en eller anden Maade har gjort sig fortjent af Dronningen. Naar man nu lægger alle disse Omstændigheder tilsammen, kan den Gætning neppe synes overilet, at Margreta har havt en virksom Haand med i Spillet ved Nikolaus's Udvælgelse til Nidaros's Erkebø, og at hun, da hun ei har formaaget at faa ham valgt paa lovlig Maade ved Nidaros's Kapitel, har uden dettes Vidende skyndsomt sendt ham til Paven med sin Anbefaling og udvirket hans Bestikkelse ved pavelig Provision, for Haakon Jvardsøns Balg rygtes til Kurien. Da Urbanus VI i Rom var den Pave, hvem Kong Haakon før sin Død paa Norges og Danmarks Vegne havde erkjendt ³⁾ maa Nikolaus's Provision og Indvielse være steet ved ham, og det vel tildeels af statskloge Hensyn, for nemlig ved Fjædelighed i slige Dele, der intet kostede ham, at holde Dronningen fast ved sin Sag ⁴⁾. Hvorledes det senere er gaaet med Haakon Jvardsøn, vides ikke. Nikolaus derimod kom som Erkebiskop af Nidaros tilbage til Danmark, hvor han var den 8de November 1382 da han ved sit Brev aftraadte til Dronning Margreta de Ejendomme, som Kong Olaf tidligere havde skænket ham. Han kalder sig i dette Brev: „Nikolaus af Guds og det apostoliske Sædes Raade Erkebiskop af Nidaros (Dei et Apostolicæ sedis gratia Archiepiscopus Nydrosiensis)“, og Hr. Johan Rut, Ridder, samt hans egen Broder, Peter Jacobsen „kaldet Finkenoghe“ beseglede med ham til Bitterlighed ⁵⁾. Maaske

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 11.

²⁾ Suhm D. S. XIV. 65.

³⁾ S. o. s. II.

395. ⁴⁾ Finn Jønsen i sin Kirkehist. I. 454 siger rigtignok, at Nikolaus var indviet i Avignon; men i de islandske Annaler nævnes kun „pöslagarðr“ d. e. Kurien, hvorved ganske vist den i Rom er meent. ⁵⁾ Brevet paa Latin findes aftrykt i Suhm D. S. XIV. 529; Udstedelsesstedet nævnes ikke, men kan neppe betvivles at have været i Danmark, jfr. Suhm D. S. XIV.

113. Denne hans Broder Peter Jacobsens Finkenoghe er da ganske vist den samme, som tidligere kaldes Peter Rutenhoy

har Nikolaus ved denne Overdragelse skuldet vise Dronningen sin Eghedslyst, thi han havde hjulpet hvar til Erkebiskopsværdigheden.

Overledes Nikolaus's Balg er blevet optaget af den norske Skiklighed og det norske Raad, siges intet Sted udtrykkelig; men Maas den hvorpaa Annalerne udtale sig herom lader en vis Forargelse sig igennem; der Allet er en Ønskuang af den daværende almindelige Mening i Norge. Flere af dem sige nemlig, at han var en dansk Pægmand ¹⁾, og at han ved Ankomsten til Norge ikke havde Pallium ²⁾. Ingen af Delene synes at medføre Sandhed; thi var han tilforn, som vi have seet, Canonicus i Roskilde, maa han vel have været geistlig, — og var han, som Annalerne selv indrømme, viet i Kurien, maa han vel ogsaa med det samme have modtaget Pallium. Men Ublabelsen tjener dog til at vise, hvor lide anset blandt Nordmændene hans Balg og hans Personlighed har været.

I 1383 kom Erkebiskop Nikolaus til Norge ³⁾, og samme Aar i August Maaned finder man ham i Lunsberg samlet med alle Norges daværende Biskopper: Jon i Oslo, Jakob i Bergen, Olaf i Stavanger og Sigurd i Hamar. En Raadsforsamling blev nemlig paa nævnte Tid og Sted afholdt, ved hvilken Kong Olaf selv synes at have været tilstede, og en Forordning angaaende Hans delen blev udstedt den 2de August. Af Raadet nævnes efter Sedvane Erkebiskoppen og Biskopperne først, dernæst blandt de Berdøilige de tvende Herrer (Riddere) Dgmond Finnsøn (Drotseten) og Sigurd Haftborssøn og endelig fem Andre (Svende) med Haakon Jonsøn i Spidsen ⁴⁾. At det nærmest har været i Egenkab af Raadsmedlemmer, at alle disse Biskopper denne Gang vare forsamlede, maa antages; men om de tillige have ved samme Leilighed holdt et Provinzialconcilium, lader sig ikke afgjøre. Dog er dette mindre rimeligt ifølge hvad der senere vil blive anført om Erkebiskop Nikolaus's Metropolitanvirksomhed.

Sætter Nikolaus's Bestikkelse til Nidaros's Erkestol den Tids Kirkeforhold i et ufordeeligt Lys, saa er det ikke mindre Tilfælde med Besættelsen af en anden Biskopsstol inden den norske Kirke. Vi have seet, at Skaalhølt's Biskopsstol paa Island i 1381 blev ledig ved Biskop Ddgeirs Død ⁵⁾. Hvad der er blevet gjort af Nidaros's Kapitel til dens Gjenbesættelse, vides ikke; rimeligvis har Kapitlet, under Erkestolens Ledighed, intet Balg kunnet foretage. Af denne Hensand synes en dansk Mand, ved Navn Mikael, der senest skal have været Penitentiarus i Rom, at have benyttet sig. Han udvirkede i 1383, at han i Kurien blev ubnævnt og indviet til Biskop

¹⁾ Sol. Ann. 334.

²⁾ Sol. Ann. 336.

³⁾ Sfs.

⁴⁾ R. g. 2. III.

216—218.

⁵⁾ S. o. f. II. 398.

af Staalholt 1)). Man maa antage, at dette er sket deels ved hans Forbindelse med indflydelsesrige Personer af Havens Omgiwelse, deels, paa Grund af Landsmandskabet, ved Dronning Margretas Anbefaling. Her blev da atter Aibaros's Kirkes Ret tilskrevet ved en passende Provision, og en Mand valgt til Biskop, der som dansk maatte forudsees at have endnu mindre Kjendskab til de islandste Forhold end en Nordmand, for ikke at sige en Islænding, kunde have. Mikael synes ikke at være kommen til sit Sæde for i 1385 2)).

Denne uordentlige Besættelse af den norske Kirkes Erkestol og flere af dens Biskopsstole i Løbet af ganske faa Aar har, som allerede anstødet, neppe gaaet for sig uden Dronning Margretas hemmelige eller aabenbare Indflydelse; thi hvorfor skulde det ellers netop være danske Mænd, der bleve fremdragne og indtrængte, da dog tidligere den norske Kirke og den norske Styrelse havde vist sig omhyggelig for at see Kirkens vigtigste Embeder i Indfødtes Hænder? Sagen har ganske vist været den, at den kloge og herksesyge Margreta gjerne har villet tilvende sig en Indflydelse paa Norges Regjering, som den beskaende Styrelsesform ikke egentlig hjemlede hende. Hun har fuldt vel indseet de. Drost, der fandtes ved det norske Raad, — hvor lidt grundfæstet de verdslige Raadgiveres Stilling i Virkeligheden var, hvor lidt Kraft, der i Grunden fandtes hos dem til at opretholde Rigets Selvstændighed i Egenkab af Folkets Repræsentanter, og hvor let det lod sig gjøre at overfløie deres fædrenelandste Bestræbelser, om de med Varme nærede nogen saadanne, ved at indbringe fremmede, hende hengivne og af hende afhængige Personer i Raadet, hvilke kunde arbejde for hendes Hensigter, der utvivlsomt allerede dengang gik ud paa en fastere og varigere Sammenknytning mellem Norge og Danmark. Men at bringe verdslige danske Høvdinge ind i det norske Raad, det var endnu en vanskelig Sag. Saamegen Kraft og Selvfølelse var vel endnu levet hos de norske Stormænd, i det mindste hos nogle af dem, at de med al Magt vilde have strødet herimod. Mænd som Dgmund Finnsøn og begge Hastbørsønnerne, Jon og Sigurd, mindedes endnu bedre og ærefuldere Tider, og sølte sig ved sin høie Byrd saa fast knyttede til Norges Selvstændighed, at de ei vilde lade sig paatrænge som Sidemænd i Raadet verdslige udenlandste Herrer, der vare fremmede for Norges ejendommelige Lary. Med Raadets geistlige Medlemmer forholdt det sig derimod anderledes. Under den Slaphed, som for Tiden raadede i alle kirkelige For-

1) Jøsl. Ann. 334; dog er ikke fuldkommen Enighed med Hensyn til Aaret, idet nogle Aunaler ogsaa angive 1381 og 1382. Finn Jønsøn antager 1383. II. 132. 2) Jøsl. Ann. 336; nogle angive 1383 og 1384; det sidste antager Finn Jønsøn II. 132.

hold, lige fra det splittede Pavebømme af og ned til de laveste kirkelige Embedsstillinger, — kunde hun virke for de norske Biskopsstoles Besættelse med Mænd efter sit Sind, ligemeget om danske eller norske; og ligesaamange af sine Tilhængere som det kunde lykkes hende at faa indtrængt paa Biskopsstolene, ligesaamange vægtige Stemmer havde hun med det samme vundet i Rigets Raad, til hvis Medlemmer de som Biskopper vare selvstrevne. Denne Vej valgte hun altsaa for efterhaanden at gjøre det norske Raad til et Medstaa for sine Planer; og den kunde allerede nu siges at aabne de mest lovende Udsigter for hendes Uergjerrighed. I den danske Biskop Jakob af Bergen havde hun fra ældre Tid, som det laader, en varm Tilhænger; det samme maa antages om Biskop Olaf af Stavanger, der, om han end ikke var dansk, dog efter al Rimelighed var befordret efter hendes Anstiftelse; saa kom dertil selve Nidaros's Erkebiskop, hvis umaadelig vigtige Stilling i Norge ogsaa i verdslig Henseende allerede oftere er fremhævet; og endelig fik hun ogsaa i Mikael en dansk Biskop paa Island, som der kunde befordre hendes Ønsker. Saaledes var aabnbare den herskende Uorden i den norske som i den hele romerske Kirkes Styrelse Margreta til stor Hjælp i hendes Plan: først at skaffe sig selv Indflydelse i Norges Regjering og derpaa at udvirke en stadig Forening mellem dette Rige og sit Fædreland Danmark.

I 1383 blev paa Drifværerne svædet en stor Ulgjerning, idet Biskoppen der, Bilialin, blev dræbt ¹⁾; men hvad Aarsagen var til Drabet, og hvo Gjerningsmanden var, siges ikke.

I 1385 døde Biskop Jon af Oslo ²⁾. Ogfaa ham synes Dronning Margreta at have regnet blandt sine Tilhængere, eller idetmindste at have gjort sig Umage for at vinde. Man finder nemlig, at hun, medens hun i Vinteren 1384—1385 med sin Søn Kong Olaf opholdt sig paa Akerøhus og i Oslo ³⁾, ved et Brev givet i denne Stad den 14de Januar 1385 skænkede „den hæderlige Herre, vor gode Ven“ Biskop Jon af Oslo, Frihed for hans Landbo paa hans Gaard Folkestad i Bettahered (i Ranrike) fra al Slags Leding, Skat og Told i Biskoppens Levetid ⁴⁾. Jon nød dog ikke længe godt af denne Dronningens Gave; thi han døde, som sagt, endnu samme Aar. Han maa mod Slutningen af sine Dage have været svagelig og udygtig til at opfylde sine Embedspligter, eftersom man seer, at en Coadju-

¹⁾ Jøsl. Ann. 336. Ogfaa her finder Usikkerhed Sted med Hensyn til Aaret, idet nogle Annaler anføre 1383, andre 1382 og atter andre 1381. Jfr. Suhm D. 5. XIV. 130. ²⁾ Jfr. o. f. II. 398. ³⁾ Et Brev af Kong Olaf til Fordeel for Marie Kirke i Oslo, givet den 6te Decbr. 1384 paa Akerøhus og befuldet i hans eget Overvær, findes i N. Dipl. II. 378. ⁴⁾ N. Dipl. II. 379.

tor eller Medhjælper har været ham tilførdnet, hvis Navn dog ikke opgives, og at denne i Forening med Biskopsstolens Official har besigtet den østlige Kirkes Anliggender ¹⁾. Han døde i September Maaned 1385 ²⁾. Hans Eftermand var Eysteinn Aðlafs son, der allerede i 1371 omtales som Chorsbrøder i Oslo ³⁾, og 1383 som Provst i Oslos Provstedsomme ⁴⁾. Det er et usandsynligt, at han netop har været sin Formands Hjælpebiskop, og i saa Fald allerede før denne Stilling har modtaget biskoppelig Indvielse uden dog at bruge den biskoppelige Titel. At han er bleven indviet af Erkebiskop Nikolaus, kan ikke antages, ifølge hvad strax nedenfor om denne vil blive fortalt. Rimeligvis er han enten indviet af en norsk Bpiskop ifølge Erkebiskoppens Fuldmagt, eller ogsaa i Rom. Af 22de September 1386 har man Brev udstedt af ham i Oslo som Biskop ⁵⁾; man ved altsaa med Sikkerhed, at han før den Tid har tiltraadt sit Embede.

Om Erkebiskop Nikolaus's Embedsvirksomhed give de gamle Annaler et høit ufordeleligt Bidnesbyrd. Han udførte, siges der, medens han var i Norge, ingen biskoppelig Forretning, ingen vielse og ingen Confirmation ⁶⁾. Og dog var han i fire Aar Erkebiskop. Naar undtages den ene Feilighed, Raadsmødet i Tunsberg i 1383, da han omtales som nærværende ⁷⁾, finder man ikke det ringeste Spor til hans Ophold eller Virken i Norge, saaledes at vi ikke engang vide, om han nogenstunde har besøgt sit Sæde i Nidaros. I 1386, fra 15de til 29de Juli, var han i Danmark og der tilstede paa den af Kong Olaf og Dronning Margreta holdne Rigsdag i Nyborg, hvor han, med Erkebiskoppen af Lund og flere danske Biskopper, deltog i Forhandlinger det danske Rige alene vedkommende ⁸⁾. Ved denne Feilighed blev af de forsamlede Biskopper Indulgenfer givne til forskjellige danske Kirker, og blandt Udstederne nævnes sidst ogsaa en Biskop

¹⁾ Br. af 18de og 23de Aug. samt af 19de Septbr. 1385 i N. Dipl. II. 381, 382, III. 348. ²⁾ Ifølge Indskriften paa hans Ligsteen, som ikke ser meget lang Tid tilbage endnu fandtes udenfor et Hus i Oslo. De la Gardie'ske Arkivet III. 8, sft. med Sjøborgs Eml. I. 131. ³⁾ Br. af 25de Novbr. 1371. N. Dipl. II. 328; ligesaa i Br. af 14de Marts 1372, N. Dipl. III. 290; af 23de Marts 1374, sammest. II. 334; af 5te Novbr. 1376, sammest. II. 344; af 7de Aug. 1377, sammest. II. 347. ⁴⁾ N. Dipl. III. 341 (Br. af 23de Novbr. 1383). ⁵⁾ N. Dipl. II. 384, ligesaa af 3die Decbr. f. A. samst. I. 369. ⁶⁾ Jørl. Ann. 338. Naar Finn Jonsen i sin Jølands Kirkehistorie (I. 454) ved at berette dette lægger til: „utpote omnino indoctus et literas ignorans,“ saa er Tillægget ubentvivt hans egen Slutning deraf, at han antager de Annalers Udsagn for fuldkommen rigtigt, der kalde Nikolaus en Lægmand. ⁷⁾ S. o. f. II. 401. ⁸⁾ Suhm D. S. XIV. 159—162, 172. Blant andet forleenes paa denne Rigsdag Grev Nikolaus af Holstein og hans Brodersønner, Gerhard, Albert og Henrik arveligen med Hertugdømmet Sønderjylland, som kort forud var hjemfaldet til den danske Krone.

Henrik af Garde¹⁾. Den grønlandske Biskopsstol var altsaa da igjen besat, efter at have staaet ledig siden Biskop Alfs Død²⁾; men hvorledes det er gaaet til med denne Besættelse, fortælles ingensteds. Alfs Død blev, som før sagt, just bekendt i Norge i 1383, altsaa efterat Nikolaus var bleven Erkebiskop. Men nu heber det om ham, at han, medens han var i Norge, ingen Bielse forrettede. Spørgsmaalet bliver da, hvor og af hvem denna Henrik er bleven viet til Biskop af Garde. Da han just nu var tilstede med Nikolaus i Danmark, ligger den Formodning nær, at han under den omtalte Sammenkomst af Biskopper er bleven indviet af Nikolaus, skønt udenfor dennes Provins. Dette var vist en stor Uregelmæssighed, men som vel Nikolaus, hvis hele biskoppelige Forhold selv synes at have været en Uregelmæssighed, ikke bekymrede sig synderlig om³⁾. Hvor længe forresten Nikolaus den Gang havde været i Danmark, veed man ikke; men man veed, at han havde med sig en heel Deel Sager, Bøhave og kostbare Menudier. Nidaros's Biskopsstol tilhørende, ja endog dens større og mindre Segl⁴⁾. Deraf skulde man næsten slutte, at han fandt sig bedre tilfreds i Danmark end i Norge, og at han agtede i førnævnte Land at tage sit stadige Ophold og fortære sine rigelige Indkomster, medens han derfra styrede sit Biskopsdømme og sin Provins. Skjønt sligt hidtil var usøgt i Norge, var det ikke sjældent andensteds i den romerske Kirke; og Paverne havde jo selv givet Exempel paa det samme Lovbrud ved i en lang Række at tage sit Ophold i Avignon og aldrig engang besøge deres egentlige Sæde i Rom.

Naar man ret overvejer de Træk, der ere os bevarede og ovenfor fremskillede af Erkebiskop Nikolaus's Færd, kan man umulig andet end i ham see en uverdig Prælat og en for sin Provins fordervelig Metropolitan, der vissest havde mange Sidestykker blandt samtidige Biskopper andensteds i Europa, men hvis Mage ei hidtil havde beklædt Nidaros's Erkestol. Det bedste var, at hans Styrelsestid kun varede kort. Han døde i 1386⁵⁾, under Opholdet i Danmark.

1) Suhm D. S. XIV. 172. 2) S. o. f. II. 394. 3) Henriks Indvielse til Grønland henføres rigtignok i Annalerne til 1387, 88 eller 89 (Jøl. Ann. 344, jfrt. m. Grøn. hist. Mindesm. III. 34, 62, 127—130); men de omtalte Indulgenzbrevne af 1386 vise formeentlig tilstrækkelig, at dette er en Tilbærelse; havde han dengang blot været Electus, vilde han ikke uden at dette var tillagt være opregnet blandt Biskopperne. 4) Br. af 8de Septbr. 1387 i R. Dipl. I. 371. 5) Jøl. Ann. 338; at de øvrige i den opgivne Række, 1384 og 1385 ere urigtige, viser det næst ovenfor anførte. Naar Erkebiskopsfortegnelsen i Scr. r. D. VI. 616 siger, at han indehavde sit Biskopsæde i fem Aar, saa er dette usandt; thi hans Styrelsestid kan kun regnes for omtrent fire Aar, hvis han ikke maatte skulde være indviet til Erkebiskop, medens Thronen endnu levede?

Endnu samme Aar valgtes til Nikolaus's Eftermand Binalde Henriksøn. Denne skal efter en gammel Opgivelse have været svensk af Fødsel ¹⁾, hvilket Nogle have troet burde egentlig forklares saaledes, at han var fra det Sydligste af Bifen eller Baahus Len, altsaa fra en af de norske Bygder paa Sveriges Grændse ²⁾.

Men om han ogsaa virkelig var født i Sverige, saa er det alligevel klart, at han i en Maaning Alder er kommen til Norge og bleven optagen i den norske Kirke, at han ikke kunde regnes for en Udlandtning. Det tidligste, man ved om ham, er, at han af Biskop Salomon (1322—1352) beskiftedes til Prest paa Thjorn, og at han strax efter den store Mandedød, da der var saa stor Mangel paa Prester, ifølge samme Biskops Foranstaltning bestyrede flere nærliggende Kirkesogn. Imellem Aarene 1365 og 1375 nævnes han oftere i Breve som Chorsbroder i Dølo, hvilket vil sige: ved Dølos Kathedralkirke; men tillige finder man, at han i Aarene 1365 og 1366 har været Kong Haakons Klerk og Seglforvarer samt forrettet som hans Vicekansler, thiønt han ei udtrykkelig nævnes saa ³⁾. I 1375 kaldes han Chorsbroder i Nidaros og Dølo. I 1381 var han Provst til Apostelkirken i Bergen og Kapelmagister samt Medlem af Raadet ⁴⁾, altsaa i en af de høieste Stillinger, som den norske Kirke og Stat havde at frembyde. Af alt dette maa man med Grund slutte, at Binalde Henriksøn har været en af den norske Kirkes daværende dygtigste og virksomme Prælater, samt at han har nydt Kong Haakons og vel ogsaa Dronning Margretas særdeles Tiltro. At han var denne sidste hengiven synes hans senere Færd som Erkebiskop at vise, og man tør saaledes maaskee antage, at hendes Indflydelse har virket med til hans Valg, thiønt Binaldes Stilling vistnok alligevel var saa fremtrædende, at neppe Nogen kunde synes mere egnet til den norske Kirkes høieste Verdighed end han. Han kan, efter hvad allerede er sagt om hans tidligere Forfremmelse, ikke være født senere end i 1330, og var saaledes ved sin Udnævnelse mindst omkring 60 Aar gammel ⁵⁾.

Da Erkebiskop Nikolaus først kan være død i den senere Halvdeel af 1386, og nogen Tid maatte hengaa, inden hans Død i Danmark kunde blive forkyndt i Nidaros, saa maa Binaldes Valg, forudsat at Alt dermed gif lovligt og ordentligt til, være foregaaet henimod Aarets Slutning, og han har vel neppe givet sig paa Reisen til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium før i Begyndelsen af 1387. Det maa antages, at han er bleven indviet i Rom ved Pave Urbanus VI. I August Maaned samme Aar finde vi Binalde i Danmark

¹⁾ Scr. r. D. VI. 616.   ²⁾ Emf. IV. 580.   ³⁾ S. o. f. II. 388.   ⁴⁾ N. Dipl. I. 347—48.

⁵⁾ Om Binalde Henriksøns tidligere Levnetløb see Emf. IV. 579—582 Not.

paa Hjemreisen, just ved den Tid, da den unge Kong Olaf Døb indtraf, — en Begivenhed, der truede med at fremkalde nye Forvillinger i Norden, og som for Norges Selvstændighed havde de vigtigste Følger.

Vi have seet, hvorledes Styrelsen i Norge ordnede sig ved Olafs Tiltrædelse, som en Formyndersstyrelse ved Rigtets Raad med en Drottsfete og en Kansler i Spidsen, hvilke tvende, og først og fremst Drottsfeten, vare de egentlige Udøvere af Kongedømmets Myndighed i den unge Konges Navn, hvad enten denne selv var tilstede i Norge eller ikke. Da Kong Olaf var født i 1370 eller 1371¹⁾, maa han antages at have allerede i 1385 eller 1386 naaet den Alder af 15 Aar, i hvilken baade hans Fæder og Farfæder synes at have tiltraadt Selvestyrelsen i Norge som myndige. Til nogen Forandring ved denne Tid i den ovenfor skildrede Styrelsesorden viser sig dog intet bestemt Spor. Man finder idetmindste Hr. Ogmund Finnsøn endnu den 8de October 1386, som „Kongens og Rigtets Drottsfete i Norge“ handle i Forening med Raadet paa Kong Olaf Vegne²⁾. Efter den Tid maatte altsaa Forandringen være foregaaet, og da rimeligvis under Kong Olafs personlige Ophold i Norge. At han har været der tilstede i Marts Maaned 1387, er ikke usandsynligt, skjønt et Stevningssbrev af 13de Marts udstedt i hans Navn i Oslo og besejlet af Kansleren Hr. Henrik Henriksøn ikke er fuldkommen tilstrækkeligt Bevis for Olafs personlige Nærværelse³⁾. Saadanne Breve kunde Kansleren ifølge sin Embedsmyndighed udstede i Kongens Navn og med hans Segl ogsaa i hans Fravær. Endskjønt det saaledes kan synes paa-faldende, og ikke let lader sig forklare, at Kong Olafs Mindreaarighed uddroges længer end Tilfældet havde været med de tvende næst foregaaende norske Konger, saa maa man dog indrømme, at den Mindstændighed, at der ingen Breve af 1387 nu findes, udstedte af Ogmund Finnsøn som Drottsfete, eller hvori han nævnes som saadan, meget vel kan være en reen Tilfældighed, og at der intet egentligt Bevis gives for at Olaf nogenstunde har overtaget Selvestyrelsen i Norge som myndig Konge. Neppe lader dette sig heller godtgjøre om ham

1) Jørl. Ann. 320, 322; Fornald. Sög. II. 15; jfr. Suhm D. 5. XIII. 679.

2) Brev af denne Dag, givet i Bergen. N. Dipl. I. 366. 3) N. Dipl. II. 366. Eigesaa liden Sikkerhed har man deri, at Pontoppidan i sin Kirkehistorie omtaler i 1387 et Concilium i Lunsberg af alle Norges Biskopper, paa hvilket Kong Olaf var tilstede (II. 231). Pontoppidan anfører et sin Kilde, og til et saadant Concilium findes ellers, saavidt hidtil bekendt, intet Spor. Hvad mere er, det kan ikke have været noget egentligt Concilium (Provincialconcilium), da dengang ingen Erkebiskop var i Landet; det maatte have været et Raadsmøde, ved hvilket alle Landets Biskopper vare samlede. Rimeligvis er dog hele Beretningen en Misfarelse.

med Hensyn til Danmark, hvor Dronning Margreta ubentvivt har foreskrevet Styrelsen paa hans Begreb ligetil hans Død.

Song: Olaf døde paa Falkerbod Slot i Skaane den 3die August 1387¹⁾. Dødsdagen er maaskee mindre sikker, men ganske paalideligt synes det at være, at hans Lig den 4de August blev ført til Soro, hvor Begrebet blev begravet, medens Indvolbene bleve jordede i Sunds Rathedralskirke²⁾. Han var da 16 eller 17 Aar gammel³⁾, altsaa endnu i en saa ung Alder, at man vel vanskeligt kan have søgt nogen sikker Dom om hans Karakter og Dygtighed, heller da han siden eller ingen Anledning synes at have havt til personligen at udøve Kongedømmets Skyldighed. Naar derfor Hvitfeldt siger om ham, at „han var en god og from Konge, stille og bydelig“, saa er dette vel snarere en Mening, han selv har dannet sig om Olaf, end en Dom, han har fundet udtalt i sine Kilder. Naar han lægger til, at „Olaf holdt god Fred i sin Tid, holdt hver Mand ved Lov og Ret, og havde gjættet nogen af sit Raad med sig hvor han for frem, samt hørte gjerne Sager“, — saa kan dette for Norges Bedkommende gælde forsaavidt den indre Fred i Olafs Tid ikke synes at have været i nogen mærkelig Maade forstyrret; hvorimod Landets nordlige Dele i Aaret 1385 eller 1386 paa ny bleve hjemsogte af Russerne, der „dræbte Mandfolket, fangede Kvinder og Børn og randede Gods“⁴⁾. Hvad Island angaar, da var neppe den indre Fred der synderlig at rose; thi det heder udtrykkelig i Annalerne ved 1382, at „Ufredsflotte og Usikkerhed der tiltog“⁵⁾. For Danmarks Bedkommende synes vistnok paa nogle Vondeuroligheder nær i Skaane,

¹⁾ Scr. r. D. I. 135, VI. 229. Olaf sees den 29de Juli at have været i Skaane, nær ved Falkerbod; der gives nemlig et Brev, udstedt i Nåd i hans Navn paa St. Olafs Dag. S. C. Behrmann: Beretn. om K. Olaf Hagensens Død 10. Kbh. 1846. S. 3—4. ²⁾ Ifølge en omtrent samtidig latinsk Aanal Scr. r. D. VI. 534, jfr. Hvitfeldt ved 1387 og Suhm D. S. XIV. 180—183. Naar Behrmann i sit ovennævnte Skrift S. 6—7 forklarer den paa alle hine Steder opgivne Begravelsesdag „dominica ante festum beati Laurentii,“ d. e. Søndagen før St. Laurentii Dag, ved den 7de August, da maa han, trods den Sikkerhed, hvormed han fremsætter sin Forklaring, dog nok have feilet; thi baade efter Beregningen i „L'art de verifier les dates“ og i „Pilgrams Calendarium“ falder bemeldte Søndag i 1387 paa 4de August, ligesom Aarets Søndagsbogstav er F, ikke som Behrmann angiver B. Olafs Dødsdag den 3die Aug., hvis Dagen er fuldkommen rigtig, bliver altsaa Eversdagen, den næste Dag før Begravelsesdagen, ikke som Behrmann antager: Onsdagen, fire Dage før. Det Paafaldende ved den flyndsome Begravelse, saafremt Dødsdagen ellers er rigtig, er sølgelig ikke bertrædet ved Behrmanns Paastand. Denne Behrmanns Feiltagelse er forresten ikke bemærket i Langes Anmeldelse af Skriftet i Literaturtidsende 1845—1846 No. 17 og 19, S. 298—304 og 317—320. ³⁾ Jfr. hvad strax ovenfor er sagt om hans Fødselsaar. ⁴⁾ Isl. Ann. 338. ⁵⁾ Isl. Ann. 334.

hvilke med Strengbed blev væmpede, Fred og indre Retfærdighed i Olafs Tid at have været god i Sammentilning med hvad det var i Kong Valdemar Kristoffersens stormfulde Dage. Men dette var dog maaskee ganske lidet den unge Olafs personlige Egenheder og Dygtighed at tilregne.

Smidlerød, hvilke meer eller mindre glimrende Forhaabninger Nordmændene end have sættet ved Kong Olafs Person, er det sikkert, at hans Død kom dem heel uventet; og ganske vist voldte den hos Mængden af Folket en ufrømtet Sorg. Thi Nordmændene hang med usædvanlig hengivenhed ved det ardelige Kongedømme og ved sin gamle Kongæt. Tengang var dennes mandlige Stamme i Løbet af Aars hundrebet uddøet; men gennem et kvindeligt Led var en ny Gren atter fremstødt, hvilken man havde faaet Hør, og med hvis fremtidige Blomstren man forbandt Haabet om Fædrenelandets Selvstændighed, Ro og Lykke. Nu var denne nye Grens mandlige Linie igjen uddøet, og det kunde være tvivlsomt, om nogen lovbekræftet Kongedømmets Arving gaves, med hvem Folket kunde finde sig tjent. En stor Misstemning hos Nordmændene viste sig unegtelig i deres Tvivl om Kong Olafs virkelige Død. I de samtidige islandste Annaler angives den ved 1387 med det korte og utydelige Udtryk: „Kong Olaf Haakonsens Forvinden (hvarf)“¹⁾; senere hen under 1393 anføres: „da sagde somme Mænd, at Olaf, Margretas Søn, var dragen udenlands (helski utgengit, var dragen i Pilegrimsfærd?)“²⁾; og i Flatøbogen, en Sagasamling, der er fuldendt før 1395, heder det ved Slutningen af en Fortegnelse paa Norges Konger fra Olaf tilbage til Harald Haarfager: „Et Aar senere end før er sagt (1387) forsvandt (hvarf) Kong Olaf Haakonsen. Danerne sagde, at han var død, men Nordmændene vilde ei tro det“³⁾. Man tror nemlig paa Tabet af det, man ugjerne vil miste; saa gif det ved denne Feilighed Nordmændene, ligesom det i langt ældre Tider var gaaet dem, da Kong Olaf Tryggvesen faldt ved Svolder.

Der maa have været visse særegne, gaadefulde Omstændigheder forbundne med Kong Olaf Haakonsens Død, hvilke ikke alene have kunnet befordre hin Mistro blandt Nordmændene med Hensyn til dens Virkelighed, men som ogsaa have kunnet vække og vedligeholde den andensheds, samt netop udenfor Norge gjøre det muligt for en Bedrager 15 Aar efter at udgive sig for Olaf og, som det lader, finde Tiltro hos Mange i sin Paastand⁴⁾. Nogle have gættet paa en Hemmelighed

¹⁾ Isl. Ann. 340. ²⁾ Isl. Ann. 358. ³⁾ Fornald. Sög. II. 16. ⁴⁾ Den svenske Ericus Olaf, der skrev sin Sveriges Historie kort efter Midten af det 15de Aarhundrede, udlæber sig om Olafs Død paa følgende Maade: „Hvor det blev af hans (Haakons) Søn Olaf, eller hvor og paa hvad Maade han

helse af Dlaf's Død i nogen Tid, for at Stemningen imedens kunde bearbejdes til Fordeel for Margretas Udnævnelſe til Rigernes Bestyrerinde ¹⁾). Andre have tilladt sig at udtale den høist æretrængende Mistanke mod Margreta, at hun af Herksesygge skulde have ryddet sin Søn afveien, enten ved strax hemmeligen at lade ham dræbe, eller ved i lang Tid at holde ham fangen, medens hun udgav ham for død, og derpaa, da han kom løs og fremtraadte med sit Krav paa Riget, lade ham brænde som en Bedrager ²⁾). Den sidste Gjætning sættes hos Margreta en saadan Blanding af Umoderlighed, Grumhed og Herksesygge, som man ikke bør og ikke kan antage uden ifølge de haandgribeligste Beviser; og disse ere her aldeles ikke forhaanden. Men negtes kan det forøvrigt heller ikke, at den Omstændighed, at en foregiven Dlaf senere kunde vove at fremstaa, og at han kunde finde Tilro hos Mange baade i og udenfor Norges Rige, vidner om, at Margretas Rygte hos hendes Samtidige ikke har været det bedste, og om at man almindelig nærrede Mistro til hendes Karakter's Reenhed og hendes Statsklogts Redelighed.

●●●

Dronning Margreta vælges til Norges Riges Forstanderſke, og derpaa Erik af Bommern til Norges Konge i 1380. De norske Biskoppers Birtfomhed herved.

Strax Kong Dlaf's Død var bleven bekendt, satte Margretas i Skaane tilstedeværende Venner sig i Bevægelse for at sikke hende Rigestyrelsen i Danmark, og allerede den 10de August 1387, altsaa ikke meer end 6 Dage efter at Dlaf's jordiske Levninger vare førte til Graven, blev Margreta i Lunds Kathedralkirke og paa Lunds Lands-thing valgt til „fuldmægtig Fru og Husbonde og det ganske Danmarks Riges Formynder“, saaledes at man ikke skulde vælge nogen til Konge, som var hende imod, eller uden hendes Raad og Billie ³⁾).

døbe, vides ikke; undtagen at hans Moder har laabet en vis Dlaf, der kaldte sig hendes Søn, opbrænde.“ Ericus Olai i Scr. r. Sv. II. 112. 3 Preuen og maaskee ogsaa andenkeds maa det Rygte have været udbredt, at Dlaf var kommen paa Søen i en Storm, medens dog flere af Skibsmandskabet redede sig, og nogle ogsaa raastobe, at Kongen var slurven derfra med Livet (den vrenſſte Skribent Henneberger fra det 16de Aarh. fortæller dette i Anledning af den foregionne Kong Dlaf, jfr. Suhm D. 5. XIV. 181, Behrman 16—18. ¹⁾ Gram, Suhm, Lagerbring og fl. jfr. Suhm D. 5. XIV. 180. Egbr. III. 695. Behrman har i sit ovenn. Skrift S. 9—11 anfert vegtige Grunde mod en saadan Hemmelighedsbælse; dog sveffes disse noget ved den Kell han har begaaet med Hensyn til Bestemmelsen af Begravelsesdagen s. o. f. ²⁾ Den svenske Mesenius og Flere efter ham. ³⁾ Suhm D. 5. XIV. 189, 190.

I det Brev, som ved denne Leilighed udstedtes, nævnes: „Erkebiskopper og Lydbiskopper, Riddere og Svende, og flere Rigets-Mænd og Menighed af alle Danmarks Lande“ som nærværende ved og samtykkende Valget; men som Brevets Udstedere nævnes kun: Binalde Erkebiskop af Nidaros, Peter Biskop af Aarhus, Henning Podesbust, Danmarks Riges Drotsete og 10 Riddere og Svende¹⁾. Det er ligesaa paafaldende, at her Erkebiskop Magnus af Lund ikke nævnes, som at den norske Erkebiskop Binalde nævnes i Spidsen, hvilken sidste dog intet havde med Danmarks Riges Anliggender at sige. Ihvordan man forklarer sig den første Omstændighed, saa er den sidste et haandgribeligt Bevis paa Binaldes Hengivenhed for Margreta og Billigelse af hendes, ham ganske vist vel bekendte Planer til Danmarks og Norges nærmere Forening; thi uden dette vilde han vel aldrig være optraadt i det danske Rigsraads Midte. Man maa forsvrigt formode, at Erkebiskop Binalde har været det vigtigste Drevhjul i dette hele Skridt til Margretas Fordeel, og at det har været det lille Parti af det danske Rigsraad, som her saa dristigen spies at være optraadt, om at gøre, at saa en Valgbeslutning i Stand til Fordeel for Margretas Rigsformynderskab i Danmark, før den meklenborgske Albrekt, hendes Søster søn, der tidligere havde været paa Valg til Danmarks Konge, kunde saa fremsat sit Krav og muligens dannet et Parti for sig blandt de danske Stormænd.

Det Hele var aabenbar et Hastverksstridt, hvis Gyldighed uden tvivl let paa Grund af Formen kunde have blevet benegtet. Men Margretas Parti i Danmark var sterkt, og det varede ikke længe før det stede Valg blev tiltraadt af andre danske Landstaber. Den 21de August blev Margreta valgt, med samme Udtryk som i Lund, paa Sjællands Landsting i Ringsted, under Ledning af Henning Podesbust, og den 26de October næst efter i Odense, paa Fyens Landsting. Dagen før hendes Valg i Sylland vides ikke; men hvad enten det er foregaaet før eller efter hendes Valg i Fyen, saa stede det utvivlsomt inden Aarets Udgang. Ved alle angaves som Grund: at hun var Kong Baldemars Datter og Kong Dlaf's Moder, samt at man i mange Maader havde prøvet hendes gode Billie, Indest og Velgjerninger²⁾. Man ser let, at disse Valg lagde Kongedømmet og Rigsstyrelsen i hendes Hænder, uden at derfor Navnet af Danmarks Dronning tillagdes hende. Den Titel, hun fra nu af brugte var: „Margreta med Guds Raade Norges og Sveriges Dronning (hvilken Titel hun bar efter sin Mand), og Danmarks Riges rette Arving og Fyrstinde“.

¹⁾ Brevet findes paa Danst hos Hvitfeld IV. 45—47.

²⁾ Hvitfeld IV. 47—

50; jfr. Suhm D. S. XIV. 190—192.

Ligesom Erkebiskop Binalde i Danmark var virksom for at hjælpe Margreta til Rigsstyrelsen, saaledes maatte man vente, at han ogsaa i Norge vilde arbejde for hendes Sag. Det kan vel neppe heller være nogen Tvivl underkastet, at han var Manden, som Dronningen særligen havde udseet til at bane sine Planer der Veien. Men før han forlod Danmark, havde han et Anliggende sin Erkestol vedkommende at udrette, og det var at sammensamle og tilbageføre det den tilhørende Possore, hvilket, som før sagt, Erkebiskop Nikolaus, hans Formand, havde slæbt med sig til Danmark. Dette mødte imidlertid ingen Banffelighed. Ridderen Johan Rut, Dronningens Embedsmand paa Bordingborgs Slot, havde paa hendes Vegne taget Godset under Forvar og oplod det paa hendes Bud til Binalde imod dennes Kvittering for de modtagne Sager, givne i Bordingborg den 8de September 1387. Kvitteringen er i det nedertydste Sprog, som den Gang brugtes meget i Danmark, og tillet til Dronning Margreta og det menige Danmarks Rige; og Erkebiskoppen lover deri, at han ogsaa skal skaffe sit Kapitels Kvittering for Modtagelsen, hvilken enten skal overdrages Dronningen, „saasnart hun kommer med ham til Norge“, eller, hvis dette ikke skeer, blive tilsendt den Hovedsmand paa Bordingborg, som da er ¹⁾. Sagerne, som i Kvitteringen opregnes, ere forresten af meget forskjelligt Slags og for det meste verdifulde, helst efter den Tids Maalestok.

Om Dronning Margreta har begivet sig i Følge med Erkebiskop Binalde til Norge, eller den sidstnævnte er dragen i Forveien for at bearbejde Stemningen til hendes Fordeel, det vide vi ikke; men i Begyndelsen af det følgende Aar 1388, allerede i de første Dage af Februar, finde vi dem begge i Oslo eller paa Akershus Slot, samlede med det norske Raad og ivrigt sysselsatte med Ordningen af Norges Anliggender i Overensstemmelse med Margretas Planer.

At Dlaf's Død maatte være kjendt i Norge længe før Udgangen af 1387, lader sig ikke betvivle; thi om det ogsaa maaskee varede en god Stund, før den der blev formelig kundgjort, saa var det neppe muligt andet, end at et Rygte om, hvad der inden August Maaned's Midte var kjendt over hele Danmark, ogsaa maatte naa til Norge senest i Løbet af September Maaned. Men dette Rygte modtoges uidentivt, efter hvad før er sagt, med Mistro; og rimeligviis har Margreta ikke fundet det tjenligt for sine Hensigter at sprede Mistroen for hastig, paa det at ikke Raadet i Norge muligen skulde tage noget afgjørende Skridt, førend hun selv eller Erkebiskop Binalde kom tilstede. Hermed havde det dog, som det lader, i Grunden ingen synderlig Fare; thi neppe var det norske Raad dengang besjælet af nogen virk-

¹⁾ N. Dipl. I. 371—373.

som Forretagelsesaaend, og desuden traf det sig for Margreta saa heldigt, at Erkebiskoppen af Nidaros, der her skulde optræde som Rigsviskar ¹⁾, var hos hende i Danmark og under hendes personlige Paa-virkning. Drottarens Embedsmyndighed, som udgaaen fra Kongedømmet, tænkes ganske vist ophørt ved Kongens Død, og det maatte synes stemmende med Loven, at i nærværende Tilfælde, hvor der aabendbare kunde blive Spørgsmaal om et Kongevalg i egentligste Betydning, Erkebiskoppens Komme maatte afventes, da han ved et saadant skulde være den ledende Formand, eller paa en Maade Hellig Daa's Repræsentant. Intet Spør findes heller til nogen offentlig Bevægelse i Norge under den Mellemtid, da Landet var uden nogen overste Styrelse; baade Hovdingerne og Folket synes i Stilhed, om end ikke uden Ængstelse, at have ventet hvad der vilde indtræde, naar Erkebiskoppen kom i Landet.

Da Norge var et Arverige med en i Loven bestemt Arvefølge, saa blev naturligvis der det første Spørgsmaal, om der fandtes nogen saa nær Frænde efter den uden Børn afdøde Konge, at han ifølge Frændskab kunde kaldes Kongedømmets lovlige Arving. Der gaves, som allerede forhen berørt, tvende Love for Kongearvefølgen i Norge: Magnus Lagaboters, der ikke synes formeligen at være sat ud af Kraft, men havde beholdt sin Plads i de fleste Afskrifter af Lovbogen, — og Haakon Magnussons af 1302. Ifølge begge disse skulde Arveretten regnes efter Frændskabets Nærhed med den sidst afdøde Konge, dog i Grunden med den Indskrænkning, at Arvingen altid skulde være af Kongeaften, enten gjennem Mand eller Kvinde ²⁾.

Den afdøde Daa's nærmeste Frænde var hans Sysstrung (d. e. Mofers Søn), den unge Albrekt af Meklenborg, Søn af Hentil af Meklenborg og Ingebjørg af Danmark, Daa's Moder, Margretas, ældre Søster, den samme Albrekt, som havde været paa Valg til Danmarks Konge med Daa efter Baldemars Død. Sysstrung var udtrykkelig nævnet i begge Arvefølgelovene, i Magnus Lagaboters i 12te, i Haakon Magnussons i 11te Arv. Begge Steder gjordes dog de Betingelser, at Mødrene skulde være samsædrene, egtesødte og komme af ret Norges Kongeaft ³⁾. Den sidste af disse Betingelser kunde vistnok ikke siges med Hensyn til Albrekts Moder at være forhaanden; thi Ingebjørg var ligesaa tidt som hendes Søster, Dronning Margreta, af Norges Kongeaft. Men af denne var dog virkelig Albrekt selv paa fædrene Side, skjønt gjennem tvende Kvindeled: nemlig sin Farmoder Eufemia og hendes Moder Hertuginde Ingebjørg, den ældre Kong Haakon Magnussons Datter; og denne Omstændighed kunde bøde paa Mangelen ved hans Moders Byrd.

1) S. o. f. H. 318.

2) R. g. 2. H. 27, Hl. 48.

3) Smta.

Nærmest ham stod hans Fæderbroder, Kong Albrekt af Sverige, Dlaf's Faders Søstendebarn (Fæderfaders Søsters Søn). Denne Slegtssabsgrad var ikke udtryffeligen nævnt i nogen af Konge-Arvefølgelovene; men den kunde komme ind under den private Arveløvs Ildre Arv¹⁾; og i begge Konge-Arvefølgelovene fandtes til Slutning den Bestemmelse, at: naar ingen opnævnt Arving fandtes, skulde det private Arvefølgefølges, naar kun Arvingen var af den rette Kongegæt²⁾, hvilket sidste gjaldt om Kong Albrekt, som Eufemias Søn, ligesaa vel som om hans fremtalte Navne, hendes Sønsøn.

Hjærnere Brøder af Kong Dlaf vare de tvende Brødre, Adberne Jon og Sigurd, egtesfødte Sønner af Haffhor Jonsøn og af Agnes, Kong Haakon Magnussøn den Eldres uegte Datter. Disse Brødre vare altsaa Systrunger, eller samfædre Møsters Sønner, til Dlaf's Fæderbroder, Kong Magnus Erikssøn, derhos af den norske Kongegæt gennem blot eet Kvindeled, Nordmand paa Fæderne som paa Modrene, og Hovdinge af største Anseelse blandt sine Landsmænd. Hvis det gjaldt om at faa den gamle norske Kongegæts med Haakon Magnussøn udsøde Mandslinie nær, saa kunde Ingen da levende gjøre hine tvende Brødre Rangen stridig, hvilke vare Kong Haakons Datterfønner og i sin Tid, som egtesfødte Sønner af uegte Datter, vilde have været hans utvivlsomme Arvinger, hvis hans egne Datter Ingebjørg og hendes Søn ikke havde været³⁾. Men nu, da Frændskabet skulde regnes fra Kong Dlaf, kunde de ikke komme ind i Arvetallet, om man ogsaa tog dette efter den private Arvelov, end mindre efter Kongearven. Begge Brødrene vare desuden ved denne Tid meget gamle Mænd, over de syvti og fantske nærmere de otteti⁴⁾, saa at Tanken paa Graven maatte ligge dem nærmere end Lyften til Kongedømmet, om end muligen Folkets Valg kunde have villet byde en af dem Norges Krone. De maatte i saa Fald have tænkt meer paa sine Efterkommere end paa sig selv; de havde nemlig begge egtesfødte Sønner: Haakon Jonsøn og Haakon Sigurdsøn⁵⁾. Den forste

¹⁾ N. g. L. II. 83.

²⁾ N. g. L. II. 27, III. 48.

³⁾ N. g. L. III. 47

(Ildre Arv). ⁴⁾ Deres Fæder Haffhor Jonsøn, bede i 1320 (Jøf. Ann. 216), og da begge Brødrene allerede i 1333 optraadte selvstændigen i Forbindelse med Erling Vidkunsøn og Ulf Saresøn imod Kong Magnus (s. o. f. II. 264), saa maa man antage, at de ere fødte en god Stund før 1320; rimeligviis i det seneste omkring 1315.

⁵⁾ Om Haakon Sigurdsøn er det aldeles sikkert, at han var Sigurd Haffthorsøns Søn. Om Haakon Jonsøn, siges, saavidt bekjendt, ingensteds i vore gamle Kilder udtryffeligen, at han var en Søn af Jon Haffthorsøn, og der har været Historikere, der have antaget ham for Søn af Kong Magnus Erikssøns (uegte?) Datter, Ara, Aasa eller Anna, med en svensk Herre, Jon Magnussøn af Lama Elegten (Lgbr. III. 698, Ser. r. Sv. II. 166). Men alle Omstændigheder vel overveiede, saa er dog Sandsynligheden for denne sidste Mening langt ringere end for den

nævnte af disse maa, skont endog kun Svand eller Bøvner af Berdighed Crimelligheds fordi hans Fader, som var Ridder, endnu levede, allerede have været en Mand af modnere Alder og ikke rings Anseelse; thi før 1369 var han kongelig Sysselmænd og fra 1370 af nævnte han oftere som Medlem af Kongens Raad. Og hãm maa ganske vist, som af det følgende vil sees, et Parti af Nordmændene have havt i Sigte som Kongeemne for det Tilfælde, at et vitteligt Kongevalg skulde indtræde.

Ingen af de her opregnede Personer stode altsaa i et saadant Slegtskabsforhold til den sidst afdøde Konge, at dette hjemlede ham nogen fuldkommen uomtvistelig Arvesølge efter Kongearvelovene. En noiere Overveelse af den Sag i Rigets Raad maatte selvfølgelig erkendes nødvendig, før Folket ved en høitidelig Konge-Antagelse sældte den afgjørende Dom.

Hvad der i Mellemtiden fra Kong Olaf Ddb indtil Dronning Margretas Komme til Norge kan have været talt inden det norske Folks engere Kredse angaaende det ledige Kongedømmes Besættelse, lader sig ikke oplyse; men til nogen større Forsamling af Høvdinger eller Almue findes i denne Mellemtid intet Spør. Først da Dronningen og Erkebiskoppen allerede vare tilstede, sees Raadet samlet i Oslo, uden at man ved, om det er sammentraadt uopfordret eller paa Erkebiskoppens Kaldelse; og den 2den Februar 1388 udstedte det sin Kundgjørelse, at have valgt Dronning Margreta til Norges Riges Forstanderke.

I Spidsen for Kundgjørelsesbrevets Udstedere nævnes Erkebiskop Binalde og næst ham Biskopperne Eysteinn af Oslo, Olaf af Stavanger, Sigurd af Hamar og Henrik af Grønland samt Henrik Henriksøn, Provst til Marie Kirke i Oslo, Rigets Kansler i Norge. Efter disse geistlige Herrer opregnes tyve Verdselige, af hvilke dog kun de tvende først nævnte, Alf Holmgeirson og Alf Jonson kaldes Riddere, og de øvrige, blandt hvilke Haakon Jonson staar først, følgerigen blot maa have været Svende eller Bøvnere. Kundgjørelsen er stilet til „alle Mænd over hele Norge og dets Skatlande“. Udstederne erkende, at de, — paa Grund af at deres kjære Frue, Fru Margreta, „af Guds Naade Norges og Sveriges Dronning, og ret Arving og Fyrstinde til Riget i Danmark“, var Kong Haakons Husfru og den nylig afdøde Kong Olafs Moder, — og paa Grund af den Gunst og gode Billie, de altid af hende have befundet og end

i Teksten fremsatte, hvilket ogsaa nyere Historiegranskere have i Almindelighed hylket (Eml. I. 39, Not. 3; IV. 124—130, 583—591, hvor udsærlige Oplysninger gives om hele den her omtalte Tid).

haabe af hende, — have endbrægteligen med god Billede udvalgt og antaget hende til sin og det ganske Norges Riges ærgste Frue og rette Husbond. Hun skal være bemyndiget til at foreskaa og raade Riget i Norge, baade Land, Slot, Fæste og Tjægner, „baade sydlig og nordlig over hele Norge og dets Staa-lande, i alle hendes Livsdage“. De have paa sine egne og paa alt Norges Riges Begne tilfagt, lovet og svoret hende „huldt Mand- skab og tro Tjeneste, imedens hun lever“. De have samtykket ikke at holde flere Huskarle og fæste Svende (setosveima) end som Lovbogen og Hirdskraa vidne. De have samtykket, at Almuen over hele Norge skal, paa Grund af Rigets Krav, udrede for et Aar fuld Almæning. Hun har lovet dem og Folket, at hun i alle sine Levendage skal holde dem Lov og Landsret. Derfor bede og raade de, at Almuen skal gjøre Dronningen den samme Trostabsed, og at hver Syssemand i sin Sysse skal modtage denne Ed, samt at man skal være hendes Om- budsmænd hjælpsomme og lydige i Alt hvad der estet Lov og Landets gamle Sedvane skyldes Rigets rette Hovding ¹⁾.

Saaledes var da ved en Raadsbeslutning Norges overste Styrelse og Kongedømmets fulde Myndighed for første Gang lagt i en Kvindes Haand. Om Raadet herved har fortrinsviis støttet sig til den private Arvelov, ifølge hvilken Moder i tredje Arv tog Arv efter egtesødt Søn ²⁾, eller det har betragtet sin Håndling som et frit Valg, ved hvilket det nærmest tog Hensyn til Margretas prøvede Styreedygtighed, — lader sig ei med Bestemthed udlæde af Kund- gjørelsesbrevets Ord. Disse hentyde virkelig paa begge Betragtning- maader, og Grundene for Valget ere saa ubestemt udtalte, at det synes, som om man med Forsæt har villet undgaa en noiere Udvikling, der muligen ifkun vilde have gjort deres Uholdbarhed indlysende. Thi vanskeligt kunde det følges, at hvis man støttede sig til Margretas Arveret som Moder, da var baade hendes Fortrin for begge de ovennævnte meklenborgske Fyrster høist tvivlsomt for ikke at sige ubevisteligt, og desuden manglede den da en for Kongearven uundværlig Betingelse, nemlig den, at hun skulde være af den rette Kongeæt. Men paa den anden Side, hvis man erklærede Margreta kaaret til Rigshyrelsen ved et fuldkommen frit Valg, da opstod Spørgsmaalet, om de i Loven for et saadant Valg fore- skrevne Former vare i Tæt og Alt iagttagne ³⁾, hvilket man neppe turde paasta. Man fandt sig derfor uden tvivl bedst tjent med at

¹⁾ N. Dipl. III. 357. ²⁾ Magn. L. L. V. c. 7, N. g. L. II. 81. ³⁾ Magn. L. L. II. c. 6, N. g. L. II. 27—28, jfrt. m. Haakon Magnussøns Forordn. af 1320, N. g. L. III. 47.

lade Grundene for det første hvile i Dunkelhed, og prøve hvorvidt det gjorde Balg vilde tale for sig selv.

Neppes har dog dette, da det blev videre bekendt, vundet den norske Almenheds udeelte Bifald. Nordmændene vare fra ældgammel Tid vant til at vide en Konge, om det saa end var blot i Navnet, som Rigets Hoved, og det er høist rimeligt, at den store Mængde ikke har fundet sig fyldestgjort ved den mægtige Frue og rette Husbonde, som Raadet havde givet dem i Stedet. Ytringer af en saadan Stemning omkring i Landet have uden tvivl snart trængt frem til Dronningens og Raadets Dren, og det er derfor høist sandsynligt, at den unge Hertug Albrekt af Mecklenborg og muligens ogsaa Haakon Jonsøn have været nævnte af de Misnoiede som Mænd, der egnede sig til Kongedømmet. Dette har da opfordret Dronningen og det fremdeles i Oslo forsamlede Raad til et andet Skridt, som skulde forsone Almenheden i Norge med Margretas Balg, derved at Udfigten aabnedes til at erholde en Konge, der baade var af hendes Slekt og tillige kunde siges at stamme fra den gamle norske Kongeslægt, og saaledes passende kunde danne Udgangspunktet for en ny Kongereffe.

Allerede den 16de Februar samme Aar 1388, paa Aftershus, udsædte Erkebiskop Binalde, Biskopperne Gysteim i Oslo, Olaf i Stavanger, Sigurd i Hamar og Halgeir (der i sin Tid havde været valgt og indviet til Stavanger Stol men havde maattet vige for Olaf¹⁾), Henrif, Provst til Mariakirken i Oslo samt tretten Verdslige, blandt hvilke Haakon Jonsøn nævnes først, og som ellers alle paa to nær ere nævnte blandt Udskederne af Kundgjørelsen af 2den Februar, — i Egenkab af „Norges Riges Raadgivere“ en ny Kundgjørelse af følgende Indhold: — Efterat de havde udvalgt og antaget Dronning Margreta „til deres og hele Norges Riges hære og rette Frue og mægtige Fyrstinde, at raade, styre og forestaa Riget i Norge alle hendes Livsdage“, da spurgte hun dem alle „og Rigets Mænd i Norge“, hvo der var næst Arving til Norges Riges Kongedømme, naar hun forlod dette Liv. Hun nævnte Hertug Albrekt af Mecklenborg, sin Søstersøn, som den hun selv havde seet som sin Eftermand i Norges Rige. Men da viste Raadet „skjelligt og retteligt med Loven“, at Hertug Albrekt og hans „fædrene Forældre“ havde været imod Norge og dets Konger, og med ingen Ret kunde blive dette Riges Arvinger. Derimod var „Kong Olafs Moders, Dronning Margretas, Søsterdatters ældste Søn, som er Hertug Bratislav af Pommerns Søn“, den retteste Arving til Riget, og skulde være dets Konge, og efter hans dødelige Afgang hans rette

1) S. o. f. II. 398.

Arvinger: hans Søn, om han er til, dernæst hans Broder, og dernæst hans fædrene Brøder, „hvilke fornævnte, den ene efter den anden, skulle være rette Arvinger og Konger i Norges Rige efter det Kongetal, som nu begynder med denne Kong Olafs Moders, Dronning Margretas, Søsterbatters Søn“. Og skulde denne hendes Søsterbatters Søn og hans Benner af hende fortjene, at hun vilde have ham til Konge i Norge i sit levende Live, da er det Udstedernes gode Villie, at det bliver fuldbyrdet med Dronning Margretas Raad og Villie, — dog med det Vilkaar, at hun skal være „fuldmyndig i al Maade, som før er sagt, at raade, forestaa og styre Norges Rige alle sine Levedage“. Alt dette havde de besluttet paa egne og paa Norges Riges Mænds Begne og bekræftet ved at forhænge Brevet sine Segl ¹⁾).

I den nærmeste Forbindelse med denne vigtige offentlige Handling staaer en anden kun to Dage efter følgende. Den 18de Februar udstedtes atter paa Afershus en Kundgjørelse, hvorved Erkebiskop Binnalde, Biskopperne Olaf af Stavanger og Sigurd af Hamar samt sex verdslige Medlemmer af Raadet vidnede: — at de samme Dag og Sted havde været nærværende, seet og hørt, at Haakon Jonsen for Dronning Margreta, for dem og for andre Norges Riges Raadgivere personligen var tilstede og med Haand paa Bogen (Evangeliets) aflagde den Ed: „at han aldrig har stræbt efter at blive Konge i Norges Rige“, og erklærede: „at han ingen Ret eller Paatale havde til Norges Rige i nogensombest Maade, og aldrig vilde trage dertil efter og aldrig paa nogen Maade indtrænge sig deri“. Men han svor og erklærede uden Tvang, fuldfommen frivillig: „at han aldrig i sit Livs Dage vilde blive Konge i Norge“. Udstederne bekræftede sit Vidnesbyrd ved at forhænge sine Segl ²⁾).

Dronning Margreta havde saaledes af det norske Rigsraad faaet en fornyet Bekræftelse paa sin egen livsvarige styrende Myndighed, medens tillige Arvesølgen efter hende fradømtes den hende forhadte Albrekt af Mecklenborg, — som forresten ved denne Tid, i Slutningen af 1387 eller Begyndelsen af 1388, døde barnløs ³⁾, — og derimod tilkomtes en Fyrste, som endnu var et Barn, og for hvis personlige Jubblanding i Regjeringsanliggenderne hun saaledes for lang Tid kunde vide sig sikret. Hun havde ogsaa faaet et fuldstændigt og, som det lader, aldeles oprigtigt Afkald paa alt Medbejlerskab til Kongedømmet af Haakon Jonsøn, en Mand, som ganske vist havde et stort Parti blandt sine Landsmænd, og som, hvis han havde havt Uergjerrighed, let kunde blevet hendes Herredømme farlig.

¹⁾ Paludan-Müller: observationes criticae 105—108.

²⁾ R. Dipl. III.

358.

³⁾ Suhm D. S. XIV. 202.

Men nægtet alt dette besæfede Margreta i Nagten, saa maatte dog, efter hvad man kan slutte, Folkets Ønske om en Konge, idet der var ingen forstummethed; og den fluge Margreta maatte have fundet det allersidst at indestemme det, saameget mere som Raadets Erklæring af 16de Februar paa en Raade opfordrede hertil. Den Mand, der var frembragt som lovlig Arving til Norges Rige efter Margreta, og hvilken hun selv maatte antages at have udfæst, idet hun lod Raadets Raad hendes egen Villie som dets og Folkets Dom, — var den saa gamle Erik, en Søn af Hertug Bratislav af Pommern med Maria, en Datter af Margretas ældre Søster Ingebjørg og Henrik af Mecklenborg, altsaa en Søstersøn af den forbigaaende og imidlertid afdøde Adbrekt af Mecklenborg.

Denne Erik blev da det følgende Aar 1260, udfæst paa hvilken Dag og paa hvilket Sted, af det norske Raad, formelig taget til Norges Konge. Rundgjørelsesbrevet herom er udfæst af Erkebiskop Binalde, Henrik Sniaker, Jarl i Orkneyerne, Biskopperne Sogob, af Bergen, Espen af Oslo og Olaf af Stavanger, Ridder Malt Sparre (af Orkneyerne) og florten andre verdslige Mænd, blandt hvilke Haakon Jonsson nævnes først. De have — heder det — næst gransket Norges Lovbøger og af dem udfundet, at Erik, Hertug Bratislavs Søn af Pommern, er ret Arving til Norges Kongedømme, og efter hans Død bør hans Søn arve Riget, eller hans Broder, hvis Søn ei er til, eller hans Færbroder, hvis hverken Søn eller Broder gives, eller, hvis ingen af de førnævnte leve, da den som er den nærmeste Frænde efter Kong Erik af hans Slegt og fra ham at regne. Ifølge heraf tage de, paa egne og paa hele Norges Riges Begne, førnævnte Erik, „og hans rette Arvinger efter ham, som før strevet staar“, til sin og Norges Riges Konge og rette Herre. Dog skal Dronning Margreta ubestaaet nyde al sin Ret inden Norges Rige, og navnlig sin Morgengave, som er Raahus med Alt hvad dertil ligger, og skal hendes Testamente holdes, og skal hun raade over alt Riget Norge, baade Hus og Fæste og Land, Fogeder og Syselmænd ind- og afsætte og Riget styre efter sin Villie med et alt Regnskab, indtil Kong Erik eller hans rette Arving kommer til Myndighedsalder. Til Betræffelse herpaa have de paa egne og paa Norges Riges Begne med god Villie hængt sine Segl for dette Brev ¹⁾.

¹⁾ Original paa Norsk aftr. i Paludan-Müllers observationes 108—111; — den latinske Original, aftr. i R. Dipl. III. 362—364, indeholder blot Eriks Antagelse til Konge, men ikke Slutningsartikelen vedkommende Dronning Margreta. I begge mangler Dag og Sted. Malt Sparre findes i det latinske Brev ikke nævnt blandt Udfæsterne.

Man ser, at ved denne Raadsbeslutning ikke alene Erik toges til Norges Konge, men ogsaa Margretas Rigsstyrelse indskrænktes til hans Almyndighedsaar, medens den efter Erklæringen af 16de Februar 1388 burde, selv om Erik toges til Konge, vedblive alle hendes Levedage. I denne vigtige Hænding tør man vel see en ny Eftergivelse fra Dronningens Side for Almenhedens Døds. Om den har været aldeles frivillig, lader sig nu ikke afgjøre; men tilfugt af Statsklogt var den ganske vist, hvad enten den nærmest adgik fra Dronningen eller fra Raadet, hvilket sidste dog synes ganske at have ladet sig lede af Margreta. Hvis rimelig har denne skarpsynede Kvinde ved nærmere at prøve Stemningen blandt Nordmændene fundet, at det vilde falde hende høit vanskeligt, om ikke umuligt, at udøve Riksdømmets Myndighed over dem i sit eget Navn alene. Hun har derfor foretrukket den sikrere Vej, at udøve den i en uafvendig Konges Navn, understøttet af paatidelige Theodore og Haandlangere. Og da hun først havde slaact ind i denne Dødsring, blev hun ikke staaende paa Halvveien, men søgte at gøre Eriks Rigsdømme i Norge saa lovligt, almenerkendt og folkeligt som muligt. Hun hentede den unge Erik til sig i Danmark og behandlede ham der som Norges Konge, idet hun lod ham sætte sit Segl med hendes for et Brev, som hun den 29de Juni 1389 i Helsingborg afsendte til Fordeel for Biskop Jakob af Bergen¹⁾. Derpaa lod hun ham føre op til Norge, hvor han i samme Aars September Maaned blev efter gammel Stif høitidelig tagen til Konge paa Dretthing i Throndhjem, og det var den oftere nævnte Haakon Jonsen, som her gav ham Kongenavn²⁾. Saaledes havde nu Norge atter sin Konge efter at have været kongeløst i to Aar.

Eriks Valg og herte Margretas Afsærd ved denne Leilighed var dog endnu langt fra at fyldestgøre den norske Almenheds Døds og Anstuelser. Herom vidne de mærkelige Udtryk, hvori de samtidige statiske Annaler fortælle Sagen. Efter nemlig at have fortalt, at „den

¹⁾ N. Dipl. II. 395.   ²⁾ Isl. Ann. 350. Annalerne valse med Hensyn til Aaret (1388—91); men at dette er virkelig 1389, og at Antagelsesdagen ligger mellem 11te og 25de September (maaskee 14de September, Korsmesse?), lader sig tilfælde bevise af en Rængde gamle norske Breve, der alle regne Eriks Rigs Aar fra den Tid. N. Dipl. I. XXXI. At Erik personlig var tilstede i Throndhjem, da han der toges til Konge, viser sig ulmødbageligen af et Brev af 3die Septbr. 1440 udsendt af Erkebiskop Nislas Bolt til Beridnelse af et Frihedsbrev for Almuen i Dydal, givet af Erik med Rigtets Raad paa Reisen til Throndhjem for der at antages til Konge. Man ser af dette Brev ogsaa, at Erik dengang ledsagedes af Erkebiskop Binalde, Biskopperne Gyslein af Oslo og Sigurd af Hamar, Haakon Jonsen, Hr. Amund Bell, Hr. Alf Haraldson, Haakon Stumpe og andre flere af Rigtets Raad i Norge. N. Dipl. III. 549.

Mand, som hedder Erik, Barn af Alder" blev tagen til Konge, lægge de til: som denne Mand blev sagt, at han var en Søster søn (Søsterdatters Søn) af Dronning Margreta, men at hans Fader var i Tybsland. Alle Norges Mand syntes lidet om denne Adfærd (som på breittni), og især Folket i Slatlandene¹⁾. Her fremstifter aabenbare ikke alene Misnoie med den Forandring, som var foregaaet i Norges Statsforhold derved, at under Margretas Ledning et Barn og dertilmed en Udlandning var hævet til Kongedømmet, men ogsaa den samme Mistillid til Margretas Redelighed, som spores i de før omtalte Ytringer med Hensyn til Kong Olafs Død²⁾. Det lyder som om Fortælleren paa en forblømmet Maade vil beskyldne Dronningen for at have paaløst Nordmændene Erik til Konge under den falske, eller i det mindste tvivlsomme Paastand, at han var hendes nære Frænde; og dette skulde da vel igjen være gjort for ganske at stænge Veien til Norges Kongedømme for hendes egen Søn Olaf, hvis denne ellers kunde fremstaa fra sin Forsviaden. Alt viser, at underlige og høit ufordelagtige Rygter have været i Omloeb blandt Nordmændene om Margretas Færd; men de gamle Efterretninger sige alt for sparsomme til, at man af dem skulde formaå at udrydde den sande Sammenhæng med hine Rygters Indhold og Oprindelse, Men en Misstemning mod Dronningen kunde maaskee ogsaa den Omstændighed hentyde, at i de Forhandlinger, der angaa hendes Dyphøielse til Rigsstyrelsen og Eriks Antagelse til Konge, hverken Kong Olafs Drotsete, den høit formaående Hr. Dgmund Finussøn, eller de kongeættede Brødre Jon og Sigurd Hafthors sønner nogenstunde nævnes som deltagende, uagtet de dog alle endnu dengang vare i Live. Dgmund vides af gamle Breve at have levet den 14de April 1388, men at være død inden den 1ste August 1392³⁾; Sigurd Hafthors søn levede uden tvivl endnu i 1391, og hans Broder Jon synes endog at have levet efter 1395⁴⁾. Var det virkelig af Mistillid til Margreta og Misnoie med Sagernes Gang i Norge at disse høitverdige, anseede og med Norges politiske Forholde gjennem et langt og virksomt Statsliv fortrolige Hovdinge ved denne Leilighed holdt sig tilbage, saa maa ganske vist Dronningens Forsetagender have høvt et stort og mægtigt Parti imod sig blandt Nordmændene. Hvad Dgmund Jons søn angaar, der i alle hine Forhandlinger optræder som en seielig Understøtter af Margretas Sag, og som synes at have godvilligen opgivet sine egne glimrende Udfigter til Magten for at tjene hendes Planer, — da sige Annalerne om ham, idet de fortælle, at

1) Isl. Ann. 350.

2) S. o. [II. 409.

3) Utrykte Breve.

4) Sml.

han paa Drething gav Erik Kongenavn, at han kort efter døde¹⁾; ligesom om Forfatteren skulde ville have antydet, at han i Grunden fortrød den Rolle, han havde spillet, og at Græmmelse fortorpede hans Liv.

Men har der end blandt en stor Deel af Nordmændene herket en ugunstig Stemning mod Margreta og den af hende opskillede Konge og nye Kongedæt, og har end denne ugunstige Stemning maaffet straffet sig til enlætte af Norges anseeligste og høibyrdigste Hovdinge, saa synes det dog tvivlsomt, at Mængden af det daværende Raads Medlemmer, blandt hvilke vistnok en heel Deel nye Ravne vise sig, virkelig har tjent hendes Ønsker og arbeidet for hendes Planer. Og fortrædelses gjælder dette om Erkebiskop Binalde, de øvrige norske Biskopper og Kansleren Henrik Henriksøn, hvilke alle, og især Erkebiskoppen med sin uaaadelige Indskydelse, synes at have virket efter yderste Ende for at hævde hende til Rigsstyrelsen og hendes unge Frænde til Kongedømmet. Margretas Gave af 100 Mark Sølv til Kathedralkirken i Oslo den 6te Marts 1388²⁾, hendes Betræffelse af Mariestiftens Privilegier af 13de Marts samme Aar³⁾, og hendes Brev udsendt i Helsingborg den 29de Juni 1389 til Fordeel for Biskop Jakob i Bergen⁴⁾, vidne ogsaa om, at hun i den mest farlige Tid ikke undlod at opstraffe de høie geistlige Herrers Hængivenhed for sig ved Gaver og Gunstbevisninger. Af det sidstnævnte Brev fremgaar desuden, at hun i sit allerede tidligere gjorte Testament⁵⁾ havde betænkt Bergens Kirke med 100 Mark Sølv; og hvis hun i samme Forhold — hvorom neppe kan være nogen Tvivl — havde betænkt de øvrige norske Kathedralkirker og større geistlige Stiftelser efter sin Død, saa laa ogsaa heri en kraftig Opfordring for de norske Prælater til at antage sig hendes og hendes Slegts Ophevelse med Varme. At hun og Kong Erik, uvist paa hvilken Tid, overlod Erkebiskop Binalde Sparbyggia Fylke som Len paa Levetid⁶⁾, skulde vel ogsaa betragtes som en Gunstbevisning, dog meer personlig, mod Erkebiskoppen for udviste politiske Tjenester. Man tør saaledes vistnok uden Betænkning sige, at Norges Biskopper og høie Geistlighed ved sin Indskydelse har givet det kraftigste Stød til den vigtige, gennemgribende Forandring, der ved Margretas Antagelse til Rigsforstanderske og Erik af Pommerns Antagelse til Konge foregik i Norges Statsforhold.

¹⁾ Jøel. Ann. 350. Gaalon Jonassøn troes at være død 1391 eller 1392. Sml. IV. 589. ²⁾ R. Dipl. I. 373. ³⁾ Orig. i Arn. Magn. Sml. ⁴⁾ R. Dipl. II. 395, jfr. o. f. II. 420. ⁵⁾ S. o. f. II. 419. ⁶⁾ Dette oplyses af Dronningens Instruktion for Kong Erik paa hans Rejse til Norge i 1405 (Ny. D. Mag. VI. 259), hvorom senere skal tales.

Dronning Margreta vinder ogsaa Indflydelse i Sverige; især efter at have fanger Kong Albrekt, Rigsraadet i Norge. De norske og islandske Biskoppers Birk-somhed i de sidste ti Aar af det fiordende Aarhundrede. Theodorik af Roms Bid-nesbyrd om Norges Selskabelighed ved den Tid. St. Birgitta i Sverige og Birgittinerens Klosterorden.

Endnu før Erik af Pommern var formelig antagen til Norges Konge, var det isse Margreta at ydmyge sin farlige Fjende, Kong Albrekt af Sverige, og at afskræke sin Indflydelse ogsaa over dette Rige.

Albrekts Kongedomme havde længe staaet paa svage Fødder. Hans og hans yndste Leefsaagers Overtroelse og Foragt for det svenske Følk havde tidlig reist et stort Parti mod ham blandt dette. En næsten uafsluttelig Spænding fandt Sted mellem ham og Raadet. Undertiden nødtes han ved dets truende Skilling til at ydmyge sig og gjøre flere Indrømmelser; men aldrig saa snart troede han sig uden Fare, før han fortfør med sit gamle Uvæsen og opvildede Sveriges Stormænd mod sig paa ny. I Riget herskede den største Lovløshed og Undertrykkelse, og Følkets Leed frygtelig. Efter de Svenskes Fremstilling laa al Skylden herfor paa Kongens Side. Der er intet Grund til at tro, at denne Fremstilling ikke er ganske upartisk. Opsættighedsaanden hos de svenske Store, deres egen Lovløshed og indbyrdes Splid var ogsaa tiltaget i en mærkelig Grad; og det er ikke usandsynligt, at det herskesyge og utaalige Sindelag, der for- dum havde reist dem mod Magnus Eriksson og Haakon Magnusson, og bragt dem til at gjøre disse Konger mange overdrevne og usandsfærdige Beskyldninger, ogsaa kan have ladet dem male Kong Albrekt med mørkere Farver, end han i Virkelighed fortjente. Albrekt var ganske vist ligesaa lidt en klog som en kraftig eller god Konge, og han synes ikke at have vist det svenske Følk hverken den Agtelse eller den Omhu, som han skyldte sine Underfaatter; men Raadet paa sin Side synes heller ikke at have gjort sig oprigtig Umag for at oplære hans feilagtige Forestillinger eller vise ham den rette Vej til at vinde Svenskernes Kjærlighed. Det synes tværtimod ikke ugjerne at have seet Kongens Feiltrin, hvilket gav det Anledning til at klage, og med det samme tiltrøve sig selv den hele styrende Myndighed, — den det dog, formedelt indre Usamdrægtighed og egen Foragt for Almuens Ret og Bedste, ikke formaade at øve til det Heles Gavn. Men hvad øndt de Store selv deels anrettede deels medvirkede til, derfor kastede de Skylden paa Kongen alene, idet de med det samme satte denne ganske ud af Stand til at afhjælpe det. Den Konge maatte næsten være et

Bidunder af Kraft og Klogskab, som dengang skulde have funnet fyre Sverige til en nogenlunde almindelig Tilfredshed.

Den slu Margreta holdt Die med disse Forhold og var beredt til at fiske i det rørte Vand. Hun knyttede Forbindelse med de opsættelige svenske Store, smigrede dem med gyldne Løfter, lovede dem sin Hjælp, og bragte det endelig saavidt, at et Parti af de mægtigste svenske Herrer den 20de Mai 1388 fra Nykjøping formelig tilfagde hende sin Tjeneste. Følgen af dette Skridt var naturligtviis en aabenbar Krig mellem Albrekt og Margreta. Man rustede sig paa begge Sider, og den 24de Februar 1389, medens Dronningen opholdt sig i Norge paa Baahus Slot, kom det i Nærheden af Falkjøping i Vester-Gøtland til et Slag mellem Margretas Hær, bestaaende af Nordmænd, Danse og Svenske, hver som det lader under sin Anfører, og Kong Albrekts, bestaaende af Svenske og Tydskere. Albrekt blev slagen og selv fangen med sin unge Son Erik og flere fyrstelige og høie geistlige Personer, der fulgte hans Hær. Efter at være blevne fremstillede for Margreta paa Baahus, bleve Fader og Son førte i et haardt Fængsel paa Linholm Slot i Skaane.

Efter denne Seier fik Margretas Parti Overhaanden i Sverige. Men flere Slotte vare dog besatte af Albrekts Tilhængere, der fik Understøttelse fra Mecklenborg; og Stofholm især blev med Kraft og Uholdenhed forsvaret af Tydskerne. Margreta havde saaledes i den nærmeste Tid efter Eriks Antagelse til Norges Konge nok at gjøre med de svenske Anliggender samt Underhandlinger med de tydske Magter, der arbejdede for den fangne Albrekts Sag. Hun maatte oftest opholde sig i Danmark og Sverige og synes sjælden at have besøgt Norge.

Dette Rige styredes imidlertid i Kong Eriks Navn. Ingen Drotsete findes at være tilstiftet, men Kansleren synes at have staaet i Spidsen for den indre Styrelse, naturligtviis med Raadet ved sin Side. Om den unge Konge er forbleven i Norge efter sin Antagelse i Rindarps, eller om Margreta siden har ladet ham føre til sig igjen i Danmark, vides ikke. Thi at Breve, norske indre Anliggender vedkommende, udstedtes i Norge i hans Navn og med hans Kongesegl, beviser ikke hans personlige Nærværelse; Kansleren som Seglbevarer kunde gjøre dette. Kansleren Hr. Henrik Henrikssøn nævnes saavidt vides ikke senere end i 1388; rimeligviis er han ved den Tid død. I hans Sted kom, baade som Provst ved Marie Kirke i Oslo og som Kansler, Hr. Arne Sigurdsøn, der findes at have havt Kongens Segl i Forvar allerede den 12te Juni 1390¹⁾. Men uagtet den indre Styrelse saaledes i Regelen førtes uden at Margretas Navn derved nævntes, viser hun sig dog selv optrædende og hand-

¹⁾ N. Dipl. III. 367.

leude i eget Navn ved vigtigere Bestemmelser. Saaledes findes man, at hun den 2de Marts 1392 var i Oslo tilstede paa en Raadeforsamling, hvor en vigtig Forordning udstedtes. I denne Forordning nævnes, høvsten Kong Erik eller Randverns, men blot Margreta med Titelen: „af Guds Raade Sveriges, og Romes Dronning og Danmarks rette Arving og dets Hystinde.“ Som Samtykkende nævnes; Erkebiskop Binalde, Biskopperne Jakob af Bergen, Eystejn af Oslo, Sigurd af Hamar, og Halgeir af Hæroerna, samt katten Wardstige¹⁾. De udenlandste Anliggender synes hun fremdeles tænkte at have levet ligesaavel for Norges som for de tvende andre Rigers Vedkommende.

Med Hensyn til de norske Biskoppers Virksomhed ved denne Tid nærmest efter Eriks Antagelse til Konge, vides kun om Jakob af Bergen og Eystejn af Oslo noget, der tyndere særlig Opmarksomhed.

Biskop Jakob sees snart at have talt mod Bergensmændenes yggeløse Levnet. I et Brev af 1kte Marts 1390 til alle Mænd i Bergen „indelandste og udenlandste“, besvarer han sig over det lasterfulde og syndige Liv, „som nu der føres meer end nogenstinde til Orm.“ Frillelevnet gaar — siger han — i den lille Stod meer i Svang end i nogen anden af samme Størrelse i den hele Christenhed. Jomfruer, gode Mænds Døtre, vanæres og frantes, og Egetskabs Sakramente, som Gud stiftede i Paradis mellem Mand og Kvinde, vrages. Men derfor komme ogsaa utakelige Mænd til Skade baade paa Sø og Land, idet Ulykken ikke alene rammer de Skyldige, men og Uskyldige med dem; Herredet lægges øde, og Landet kommer i stort Banrygte. Biskoppen gjør nu i Kraft af sit Embede en tredobbelts Naamindelse, med otte Dages Frist mellem hver, om at afskade dette yndefulde Levnet; og de, som ikke ville lyde Naamindselen, forbyder han at modtage Guds Legeme, ligesom han ogsaa forbyder alle Sogneprester i Bergen at meddele dem, som ligge i et saadant Levnet, herrens Legeme til næstkommende Paaske, da de ei kunne gjøre fuld Skrift eller Bedring. Dette Brev var bestemt til at oplæses i Byens Sognekirker af vedkommende Prest hver Søndag indtil Paaske²⁾. Hvorvidt Biskop Jakobs Advarsler og Trusler have virket til Sederens Forbedring, vides ikke.

Biskop Eystejn lod mellem Aarene 1388 og 1401 optage en Fortegnelse over Kirkerens Jordegods i Oslos Biskopsdomme, hvilken Fortegnelse endnu i Original er til og kendt under Navnets den røde Bog, saa kaldet af Bindets Farve. Man har ogsaa af ham en vidløftig

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 293, 566—569. ²⁾ N. D. 113. 365. Paaske kaldt dette Aar paa 3de April; der var altsaa netop 3 Søndage mellem Udstedelsen og første Paaske.

Stiftelse, et Slags Hvirdebrev, til Bønderne i den Deel af Vore Uthenslæften, som lod under Oslos Biskopsdomme: Hvitesæds Sogn, Eyræsdal, Niosesdal, Fyresdal, Skaffe og No. Brevet er udstedt fra Oslos, den 11te November 1306. Det er mærkeligt baade for dets gode Stil og rene norske Sprog, og tillige for det Ry, det kaster over de kirkelige Forhold i hine affidsliggende Fjeldbygder.

Sidt da Biskoppen var hos dem — hedet det — for ni Aar siden fandt han meget mangelfagtig hos dem i flere Henseender, til Fare for dets Sjæle: — baade Mangler med Hensyn til deres Sæder, og forskjellige Tvivls punkter saavel i deres Forhold til Biskoppen som i Presternes Forhold til Almuen. Det er Biskoppens Pligt at rette paa Alt hvad angaar Christendommen hos dem, og han foringer derfor nu den Bestemmelse, som han gjorde med Raad og Samtykke af sine Chorsbrødre, og de bedste og ældste Bønder, som da var hos ham, — en Bestemmelse, som desværre hidtil kun ikket har frugtet.

Først fandt han hos dem Mangel i hvad der er det vigtigste, i deres Kjærlighed til hinanden indbyrdes. Thi Mandbrab oves mer det end i noget andet Bygdelaag, og deraf kunde mærkes, at Kjærligheden var tynd mellem dem. Bøder betales efter dræbte Frænder; men besværgtet hevnet man sig ligefaldt. „Og dog er det den værste Afgjættning, som være kan, at love Fred og Grib, og siden bære Avind og ond Billie i sit Hjerte til den, som man før forfagte sig med“. Saadanne maa kaldes Gribnibinger og fuldkomne Herrensfrigere, deelagtige i Helvedes evige Pine med selve Djævlene, der ere fulde af Avind og Ondskab, og med den fule Judas, der søg sin Herre med et Kys, som sulde være Fredens Mærke.

Biskoppen fandt ogsaa, at de ei noksom varede sig for Omgang med bansatte Mænd, eller for dem, som ere i Kirkens Forbud. Saadanne maatte de for Fremtiden sty som de værste Ederorme. Som disse skade Legemet, saaledes hine Sjælen. Thi hver den, som omgaaes Bansmand, falder i Ban med ham.

Den Kirkens Tjeneste, som de have at tage i Paasken, skulle de modtage med al Idmyghed og Urefrygt een Gang om Aaret. Thi hver den, som i tre Aar forsømmer dette, han er ifølge Christenretten fredløs (üllægr). De skulle ei modtage den af nogen anden end sin Sogneprest, uden med dennes Tilladelse; og ei modtage den, naar de ere i Forbud, thi dette er værre end ikke at modtage den.

De skulle alle være lydige mod Gud og Biskoppen; men forbryder nogen sig, da bøde han snarest muligt. Kirken, og Biskoppen paa dens Begne, tager gjerne Alle til Raade, som til Raade ere verdige.

Efterdi Biskoppen sjælden har faret paa Bisittats hos dem, ere Mange i Tvivl om, hvorledes de skulle udrede ham hans Tilkomende.

I den Anledning maa de vide, „at der hvor Tjender udvædes, skulle Presterne tage mod sin Bisshop, saaledes at Kirken af sit Gods (oppheldis gotske) dertil ikke understøtter dem. Men der hvor Tjenderne ikke vdes, skulle Bønderne udrede Bisshopen Kost og Hestefoder, uden at noget tages af Kirkens Gods“. Og efterdi Bønderne i Thelemarken have forpligtet sig til at gjøre Bisshopen Slaf hvort Aar, og Reide (reida), naar han farer at confirmere Bønnen, og Presten Reide for de to Dele af Tjenden, og med den tredie holde sine Kirker istand, — saa skulle Bønderne erlægge hinni Reide (nl. den som tilkommer Bisshopen) til dem, som sørge for Bisshopens Underholdning; reffer det ei til, da skulle de tillægge saa meget, at Modtagerne (vidrökumenn) ere slædesløse. Kirkerne maa nemlig ingenlunde tynnes. Den som ikke vil rette sig efter dette, ham vil Bisshopen have Tjeneste negtet af den hellige Kirke. Bisshopens Reide Kal, til den Tid Bisshopen byder, leveres med Presterne Bændt til de udnævnte Modtagere, to eller tre Kirkeverger (kirkiuárhaldsmenn) eller Andre, som Bønderne dertil vælge, og den Kal leveres til dem i den Kirken nærmeste Gaard, hvor sammelige Huse findes, saaledes at Alt kan være samlet, naar Bisshopen kommer til Gaarden. Gaar overgiver det da til den, som videre Kal sørge for Bedømmingen. „Bisshopen der noget tilovers af det til Kosthold leverede, naar Bisshopen forlader Gaarden, da skulle Bønderne selv have det tilbage, — dog saaledes, at Bisshopen deraf først under Modtagerne saa meget for deres Umag, som ham synes passelig. Men reffer det leverede ei til, da ere Bønderne skyldige at tilskyde det fornødne. Bisshopen vil dog fare frem med Overbærenhed, naar han blot spører god Villie baade hos Modtagerne og hos Almenen. Naar blot Provsten farer paa Bisshoptats, da skal han have Tilhold hos Presterne og være paa deres Kost, hvor de have Sæde; men hvor dette ikke er Tilfælde, der udrede Kirkevergerne (kirkiuárhaldsmenn) ham sammelig Kost og Hestefoder efter gammel Sedvane, saaledes at Kirken ei bliver tynget.

Bisshopen vil, at for Fremtiden hver Prest for fuld Udfærd (skalla úllerd b. e. Begravelse og de dermed forbundne religiøse og kirkelige Ceremonier) lader sig nøie med en Ko eller Kølverd. Ere Mand saa egenfindige, at de ei ville sende Bud efter Presten, eller ei tage den hellige Salvelse, saa skal derfor ei Prestens Ret minke. Men er Nogen ufornuende, da skal Presten uden Løn, for Guds Skyld bestene ham; og de, som ei formaa at give fuld Udfærd, give halv eller mindre, efter Evne. For hvert Varne-Lig under tre Aar skulle de ei negte Presten „en Ugemad Smør“ (vikumat smörs), men siden indtil det er tolv Aar: „en halv Løp“, og siden, indtil en Mand kommer i Bøndestilling (i bonda lög): „een Løp eller to forngæde Dorer“, efter

som hidtil har fundet Sted i alle Bygdelaag. I Indgang (i isnaar-göngu, d. e. Barfkelvinders Indledning i Kirken ved Presten) gives „en Hæmad Smør“, eftersom brugeligt har været over hele Thelemarken efter Storebøden, om end i andre Bygdelaag, hvor Tiende udredes og „anden Offerdag“ iagttages, gives mindre. Omendskiont Presten er skyldig at yde dem al Tjeneste frit, saa ere de dog pligtige at holde ham dette. Men er der Rogen, som ei vil udrede Presten dette, efterat Presten har ydet sin Tjeneste, eller som forholder Presten hans Reide, da maa Presten gaa i Kirkebøden og sætte ham tre Femter (sint. d. e. Tid af fem Dage) til at gjøre sin Skyldighed, og sidder han disse overhørig, da maa Presten forholde ham al Kirkens Tjeneste. Dog vogte ogsaa Presterne sig vel for at nægte Rogen vænangeligen Tjeneste; thi derfor skulle de staa til Rette og betale Bisshoppen Bøder og desuden vente sig stor Røvselse.

Bisshoppen opfordrer alle Prester til at være velvillige mod sine Sognemænd, ligesom disse til at hædre sine Prester som sine Fædre for Guds og deres Embedes Skyld, at være dem lydige og føielige, optage deres Værdom med Kjærlighed, holde de ti Guds Bud med rei Tros og vogte sig for de syv Hovedsynder. De skulle hædre Gud og alle sine Medchristus, paa det at Gud kan elste dem i denne Verden og i hiin hædre dem med Himeriges Løn.

For at lade dem alle nyde godt af Bisshoppens Komme til dem, vil han hædre deres Kirker med Afsad (afgiltum, Indulgenser), dem og deres Efterkommere til Sjælehjælp og alle retskristede Mænd til Syndsafsløsning, naar de besøge Kirkerne paa visse Dage eller hjælpe dem med sine Almisser: til Hviteseids Kirke 40 Dages Afsad (afsal), til Vo Kirke 20 Dages, til Tھےita Kirke 20 Dages, og til Kirken paa Roholt, og den i Thridiungen hver 10 Dages Afsad, paa hver Juledag, Ottendedag (Nyaarsdag), Trettededag (Helligtrekonger), fire Mariemesfedage, Paasfedag, Helligthorsdag (Christi Himmelfartsdag), Pinsedag, Trinitatismesfedag, Jonsmesfedag, begge Dlafsmesfedage, Michaelsmesfedag og Allehelgensmesfedag, „Kirkesmesfedage og Kirkedrottensdage“ (kirkiuressudaga ok kirkiudrottinsdaga d. e. Karødagene for vedkommende Kirkes Indvielse og Kirkens Skytshelgens Festsdage?), — saa ofte som Guds Ord bliver dem foredraget ved Prædiken, og saa ofte som de hjælpe Kirkerne med Almisse. Men alle de, som paa hvilkensomhelst Maade fratage Kirken dens Guds, løst eller fast, eller tilegne sig hvad der er lagt til Prestebordet (prestbordsens, Prestens Underhold) eller til Kirkens Forbedring, eller og forholder Bisshoppen hans Skat, — de skulle vide sig at være i Van og under Guds, St. Peters og St. Paals Brede, og snart at ville blive straffede, baade i denne og hiin Verden.

Alle skulle de og omhyggeligen iagttage, at yde Romerskat (Pæterpængen), som kaldet Pening, den mildste, som falder af Kongens Hænder, som heder Mand, som Tjeneste (ombold) tager. Disse Penge ejer St. Peter i Rom, derfor kaldes de Romerskat.

Efterd det er Bisshoppen sagt, at Bønderne i Nidlands Bøge og i No byde sig til Bedring og God for det Oplob, de gjorde sig. Bisshoppen visiterede, saa vil han gjerne tage dem af Raade, naar de komme for ham, og han vil have deres Skifte med 20 Dages Afstand til hver af dem paa de ovennævnte Dage. Men Bønderne af Klasse have selv gjort sig uverdige til nogen Raade, da deres Trods og Ondskab vorer Megetfor at afstige.

Saa byder Bisshoppen dem og Alle at holde helligt paa Hellig Legems Dag (festum corporis Christi) og faste forud med hvid Mad (den ringere Faste, da Nydelse af Mellemad var tilladt). Den Dag er Treugersdagen efter Helligthorsdag (Christi Himmelfartsdag) om Vaaren, og paa den Dag vil Bisshoppen unde hver af deres Kirker Afslad som paa de tidligere nævnte ¹).

Man seer af hele Brevets Tone, at fra Bisshoppens Side udfordredes baade gode Ord og Trudsel, baade Mildhed og Strengbed for at holde hine stridige Fjældbønder under Kirkens og Geistlighedens Nag. Man seer, at Tjenden i Thelemarken langtsfra endnu ikke overalt var i fuldkommen Orden og Gang, — at visse Afgifter og Godtgjørelser efter ældre Skik ²) i flere Bygder endnu gif istedet for Tjenden, og at Thelerne ikke vare rædde for at gjøre Oplob, endog i Bisshoppens Nærværelse, naar de af Kirken paalagte Byrder syntes dem for tunge. Brevet synes forøvrigt at karakterisere Bisshop Eysteim som en kraftig og klog Mand, og efter Tidens Maalestok nidkær for sin Kirkes Tary baade i det Aandelige og Verdslige.

Dette er det Vigtigste vi vide om Kirkens Tilstand i selve Norge i det sidste Aarti af det 14de Aarhundrede. Hvad Island angaar, da ere heller ikke Efterretningerne synderlig rige.

Da den danske Bisshop Mikael i 1385 var kommen til sit Sæde i Skaalholt ³), begyndte han snart med en heel Deel Forandringer, som ikke fandt Landsfolkets Bisald. Mange Prestere mistede sit Embede ⁴), naturligviis ved Bisshoppens Medvirkning, og dette blev ham, som det lader, regnet til Last, — om med Rette eller ei, er nu umuligt at afgjøre. At i 1388 Palliehjælp (Subsidium pallii) blev frævet paa Island ved Thorkel Prest og Hall Magnusson paa Erkebiskoppens Begne, har rimeligviis ei formildet den utilfredse Stemning blandt Presterne, over hvem det til Slutning gif ud, især da dette

¹) Munchs og Ungers sknorste Læse. 133—136; Buntopp. Ann. 11. 244—248.

²) E. v. f. 1. 160, 176. E. v. f. 11. 401. E. v. f. 11. 400.

Krav synes at have været usædvanligt der paa Den ¹⁾. Den følgende Sommer 1389 brød Misnoiet mod Biskop Mikael ud paa en heist alvorlig Maade, idet der paa Althinget blev læst et Oprørsbrev mod ham, hvori mange Beskyldninger fremførtes, hvis Rigtighed i Et og Alt dog synes at have været tvivlsom, selv efter visse Islændingers Skjøn. Foretagendet havde imidlertid den Virkning, at Mikael samme Aar forlod Landet, og da det tillige heder, at mange Prestere af Skaalholts Biskopsdomme gjorde det samme, saa maa man antage, at Urolighederne have været alvorlige, og at baade Biskoppen og hans Modstandere have agtet at føre sin Sag for en høiere Domstol: enten Erkebiskoppens eller Kongens. Mikael forordnede for sin Afreise Presten Are Gunlogsson til Official og Beshyrer af Skaalholts Biskopsdomme; men da denne samme Aar døde, var Biskopsdommet overladt til sig selv ²⁾.

Leiligheden der i 1390 beskrives som meget daarlig. Der var hverken Biskop eller Official, al Christendom stod paa flette Fodder, mange Prestere døde, mange vare drevne bort fra Landet, og de fleste, som vare tilbage, vare berøvede sine Embeder ³⁾. Mikael synes for det første at have havt i Sinde at styre sin Biskopsstol fra Danmark, og da han der havde indviet en vis Thorstein Snorressøn til Abbed af Helgafell, stiftede han denne til Official over hele Skaalholts Biskopsdomme ⁴⁾. Thorstein viste sig heller ikke sit Kald uverdig. Han gjorde sig ved sin Hjemkomst Umag for, saavidt muligt, at skaffe dygtige Prestere til de ledige Kirker, og disse bleve indviiede af Hoies Biskop ⁵⁾. Mikael kom ikke meer tilbage til Island; han resignerede samme Aar som han havde udnævnt Abbed Thorstein til Official ⁶⁾. Om det er steet godvilligen eller nødtvunget, siges ikke; heller ikke kan man af de islandste Annalers korte Beretninger fuldkommen skjønne, hvorvidt Dadelen for den i Skaalholts Biskopsdomme i Mikael's Styrelsestid herskende Uorden alene bør falde paa ham, eller om ikke den underordnede Geistlighed har havt sin betydelige Andeel deri. Hævedsagen har maaskee været, at Mikael, som fremmed for Islands Indretninger og Skikke, har stødt an mod disse og derved paadraget sig en Uvilie baade fra Geistligheds og Lægsfolks Side, hvilken ikke i alle Henseender har været fortjent ⁷⁾.

Efter Mikael's Frasigelse stod Skaalholts Biskopsstol, som det lader, en lang Stund ledig, indtil en vis Bilkin blev hans Efter-

¹⁾ Isl. Ann. 340. jfr. Finn Joh. I. 454, II. 133. ²⁾ Isl. Ann. 342; Finn Joh. II. 133. ³⁾ Isl. Ann. 344. ⁴⁾ Isl. Ann. 348. ⁵⁾ Finn Joh. II. 133. ⁶⁾ Isl. Ann., 350. ⁷⁾ Finn Jonsen siger om ham: „episcoporum inutilissimum fuisse certum est“ (II. 133); dette kan være sandt,

men end ikke Mikael derfor erklæres for nogen aldeles uverdig Biskop.

mand. Han skal ogsaa have været dansk af Fødsel, men var nærmest forud Prior for Prædikebrødrene Kloster i Bergen ¹⁾). Noget Anna-ler sige, at Bilkin blev viet til Staalholts Stof i Rom ²⁾), altsaa af Pave Bonifacius IX, som i 1389 havde fulgt Urbanus VI; — andre, at han blev indviet af Erkebiskop Binalde ³⁾). Maaskee kunne disse Udsagn forenes saaledes, at Paven ved Provision har valgt ham, men alligevel overladt hans Indvielse til hans lovlige Metropolitan. Bilkin kom til Staalholt i 1394 og holdt sin første Bispeesmisse samme Aars 14de September, Korsets Ophvielsesdag, og Annalerne omtale med et Slags Berømmelse, at han i denne Anledning gjorde et overordentligt stort og pragtfuldt Gæstebud, ved hvilket de fleste af Dens verdslige og geistlige Stormænd vare tilstede ⁴⁾). I Bilkin fik Staalholts Stof en dygtigere og virksomere Bispe, end den i lang Tid havde havt.

I Hole Bispedømme sad Bispe Jon Eriksson Skalle i Rolighed, efterat han endelig i 1372 var af alle Nordlandinger erkjendt som lovlig Bispe ⁵⁾). Ved 1390 maa han have været en meget gammel Mand. Naar man nemlig betænker, at 47 Aar allerede vare ledne, siden han i 1343 modtog Bispevielsen til Grønland, og at han da vel maa have været mellem 30 og 40 Aar gammel, saa maa han nu have været i en Alder af 80 til 90. Dette gjorde, som det lader, at man regnede hans Embede for saa godt som allerede ledigt, og at der sandtes Folk, der uden at afvente Jons Dødelagde sig ud for at erholde det. Det lykkedes en dansk Prest eller rettere Munk, Peter Nikolausson ⁶⁾), at blive udnævnt til Holes Bispe i den romerske Kurie, af Bonifacius IX, og sammesteds at blive indviet. Annalerne synes at misbillige, og det med Rette, denne Besættelse af Bispestolen, før den endnu var bleven ledig. Men Jon Eriksson overlevede ikke længe sin Eftermands Valg. Han døde den 10de August enten 1391 eller 1392, efterat han i 33 eller 34 Aar havde forestaaet Hole Stof, og været Bispe i 48 eller 49 Aar ⁷⁾).

Hans Eftermand Peter kom til Island i 1392 med en heel Deel Danske, Geistlige og Verdslige, i sit Følge. Han foretog dog ingen Forandringer af Betydning i Hole Bispedømme; det bemærkes tværtimod udtrykkelig, at han lod alle Prester forblive i deres Em-

¹⁾ Finn Joh. II. 134; Isl. Ann. 378. ²⁾ Isl. Ann. 350. ³⁾ Isl. Ann. 364. ⁴⁾ Emsk. ⁵⁾ S. o. f. II. 386. ⁶⁾ Annalerne kalde ham Prest, men i Breve, der ere levned fra ham, kalder han sig selv: Broder (Finn Joh. II. 219, 220). Han maa følgelig have været Ordensgeistlig, rimeligvis Augustiner eller canonicus regularis med prestelig Viesse. ⁷⁾ Isl. Ann. 348. Her angives 1391 som Jons Dødsaar; men der skal findes et Brev, som viser, at han endnu levede i Paaskeugen 1392, i hvilket Fald dette Aar maa være Dødsaaet. Finn Joh. II. 205; Geopol. Arb. p. I. c. 85.

afsløg det ganske, og synes at være blevet kvædet
Maafket kan den Villie med Drønningen, som ved
sig tilsyne, tilveels være bevirket ved det Rygte,
at have været i Omløb, nemlig, at Kong Dlaf
ragen af Landet¹⁾.

Enges Vidnesbyrd om den norske Geistlighed
tages nærmest at sigte til Eiden ved det
derfor mest passende omtales her.

Teodorik eller Didrik af
Abbreviator eller Sekretær i
af Berden, og endelig Biskop

af det Nemus unionis yttre
Norge og paa Irland, hvilke
de yderste mod Norden og mod Deaa-

eden der er i Almindelighed tarvelig i Klæ-

der Gudstjenesten med saa Ceremonier og uden
kast heller ikke i nogen udmærket Grad videnskabelig

den i Norge drifte efter Skik og Sedvane Klæder og Læg-

ge sterkt, og hvis En ikke over Maal og Maade kan beruse sig

Ol, tror han sig ikke lyffelig. Den Ene fordrer af den Anden, at

han skal gjøre ham Bested ved at drifte ligesaameget som han; og

Jngen, som ikke saa det, skulde tro, hvormeget begge Kjøen der kunne

drifte paa en Gang; og man gjentager dette, indtil man salder druk-

ten til Jorden. Den som bedst kan tømme sit Bæger, ansees for at

øbergaa de Andre i legemlig Styrke og i Raahed. I de samme Egne,
Irland og Norge, er det tilladt Biskopper og Prester offentlig at
holde Friller (concupinas); og naar Biskoppen to Gange om Aaret
visiterer de ham undergivne Prester, og Sognekirkers Bestyrere, fører
han sin Elskede med sig til samme Presters Huse. Frillen selv tillæ-

der ikke sin bisloppelige Elsker at visitere uden hun er med ham, veets
forbi hun da lever høit hos Presterne i Selskab med biskes Friller
og ovenikøbet faar Gaver af de Visiterede, veets forbi hun vil paafe
paa sin Elsker, at han ikke skal forelske sig i nogen Anden, som han
maatte finde smukkere, og saaledes forurette sin egen Elskede. Da

tilsædsvigtis nogen af de visiterede Prester ingen Frille har, da be-
tragtes han som en Forræder mod nedarved Skik og maa udrede den
visiterende Biskop dobbelt Røsthold. Saa er det og Liffelbs, at Pre-
sternes Friller eller Husfruer i hine Lande nyde Forrangten i Rode og til
Bords, i Gang og i Sæde fremfor andre Fruer, endog saa Adberes²⁾.

Skilbringen er ikke gunstlig; men dog uden tvivl — muligens paa

¹⁾ Jøll. Ann. 362. ²⁾ S. o. f. II. 409. ³⁾ Nemus Unionis Tract. VI. c. 35, jfr. Pontoppidan II. 26.

beder, og beholdt den samme Raadsmand ved Hole Stol, som hans Formand havde havt. Det bemærkes ogsaa, at Biskopsdømmet da holdtes for at staa sig meget godt, — en Bemærkning ¹⁾, der viser, at Jon Skalles Styrelse ikke har været uden Fortjeneste, og at dette har været erkjendt af hans Efterfølger. Biskop Peter maa være kommen til Island seent paa Aaret 1392; thi der siges, at han sang sin første Messe Mikælsdag (29de September) 1393 og feirede ved samme Leilighed sin Tiltrædelse ved et herligt Gjæstebud ²⁾. Han viste strax en rosverdig Virksomhed ved at sætte Stolen i god Gang og tilstifte den en Skolemester; og da Skagholts Stol dengang var ledig, udførte han ogsaa ved den de Vielser, som udfordredes, indtil Biskop Billin det følgende Aar ankom og tiltraadte sit Embede. Peters Biskopsdomme begyndte ellers med en stor Mykke, idet nemlig, 1393 4de Juledag, Hole Kathedralkirke nedstyrtede aldeles; dog omkom ved dette Tilfælde kun eet Menneske, en Diaconus ³⁾. Biskoppen var siden virksom for atter at faa den opbygget. Paa sin første Visitationsreise i 1394 sørgede han for, at Fortegnelse over Kirkerne og Ejendomme blev optagen ⁴⁾.

Island havde saaledes i Begyndelsen af Kong Eriks Regjeringstid faaet tvende Biskopper, der, sjønt Udlændinger, dog synes baade at have været sit Kald vorne, og at have havt fuld Villie til at regie det tilbørligen. At Isøendingerne ikke fuldkommen have likt dem, paa Grund af at de vare danske, fremlyser af Annalernes Udtryk. Men dette var dog maaskee helst Tilfælde lige i Begyndelsen af deres Embedstid; siden synes man at have fundet sig ganske vel tjent med deres firkefælige Styrelse.

Med den verdslige Styrelse derimod herkede der paa Island Månoie, og det er af Annalerne klart, at Dronning Margreta der paa den Slet ikke var yndet. Det omtales, at hun i 1392 paa-
~~bød en~~ ~~hver~~ Skat: at nemlig hver Mand (hvorev naturligtvis vel maa forstaaes: hver Bonde) skulde betale hende en halv Mark efter gammel Beregning (halmørk forngilda d. e. $\frac{1}{2}$ Mark godt Sølv eller Sterling?). Hertil blev i Forstningen svaret med Uvillie; men siden, ~~beder det,~~ gif mange af Landets bedre Mænd ind herpaa ⁵⁾. Dog ~~lader det som om~~ Dronningen ikke fik drevet sit Dunke igjennem i fuld Udstrækning. Thi da Hirdstyreren Bigfus Ivarsson det følgende Aar 1393 fremførte Dronningens Forlangende paa Althinget, blev af de bedste Mænd blot indrommet hende 8 Alen Badmel af hver, og det ovenikøbet, som det udtrykkelig tillagdes: for Bigfus's Skyld og paa den Betingelse, at det ei skulde kaldes Skat og ikke oftere kræ-

1) Jol. Ann. 352.

2) Jol. Ann. 356.

3) Jol. Ann. 362.

4) Finn

365. 16 217; ~~Copul.~~ p. T. c. 92.

5) Jol. Ann. 352.

ves. Eysfiringerne afflog det ganske, og synes at være blevne staaende ved sit Affslag ¹⁾). Maaſkee kan den Avillie mod Dronningen, som ved denne Leilighed lod sig tilſyne, tildeels være bevirket ved det Rygte, som juſt dengang ſees at have været i Omlob, nemlig, at Kong Dlaf endnu levede, men var dragen af Landet ²⁾).

Vi beſidde en Ublændings Vidnesbyrd om den norske Geiſtlighed's Liv og Sæder, hvilket maa antages nærmest at ſigte til Tiden ved det 14de Aarhundredes Slutning, og derfor meſt paſſende omtales her. Fortælleren er den lærde Geiſtlige Theodorik eller Didrik af Niem, der mellem 1378 og 1410 var Abbreviator eller Sekretær i de romerſke Pavers Kurie, ſiden Biſkop af Berden, og endelig Biſkop af Cambray, død i 1417. I ſit Verk kaldet *Nemus unioinis* ytrer han ſig et Sted om Geiſtligheden i Norge og paa Irland, hvilke Lande han omtaler under Et ſom de yberſte mod Norden og mod Occident, ſaaledes: — „Geiſtligheden der er i Almindelighed tarvelig i Klæder og Pynt og forretter Gudstjenesten med ſaa Ceremonier og uden Pomp; den er juſt heller ikke i nogen udmærket Grad videnskabelig dannet. Men i Norge drikke efter Skik og Sedvane Klerker og Lægefolk lige ſterkt, og hvis En ikke over Maal og Maade kan beruſe ſig i Al, tror han ſig ikke lykkelig. Den Ene fordrer af den Anden, at han ſkal gjøre ham Beſted ved at drikke ligesaameget ſom han; og Ungen, ſom ikke ſaa det, ſkulde tro, hvormeget begge Kiøn der kunne drikke paa en Gang; og man gjentager dette, indtil man falder drukken til Jorden. Den ſom bedſt kan tømme ſit Væger, anſees for at overgaa de Andre i legemlig Styrke og i Maſked. I de ſamme Egne, Irland og Norge, er det tilladt Biſkopper og Preſter offentlig at holde Friller (concupinas); og naar Biſkoppen to Gange om Aaret viſiterer de ham undergionne Preſter, og Sognekirkers Bekyrere, fører han ſin Eiſkede med ſig til ſamme Preſters Huſe. Frillen ſelv tillader ikke ſin biſkoppelige Eiſker at viſitere uden hun er med ham, deels fordi hun da lever høit hos Preſterne i ſelſkab med biſkes Friller og oveniſjodet ſaar Gaver af de Viſiterede, deels fordi hun vil paſſe paa ſin Eiſker, at han ikke ſkal forelſte ſig i nogen Anden, ſom han maatte finde ſmukkere, og ſaaledes forurette ſin egen Eiſkede. Da tilfældigviis nogen af de viſiterede Preſter ingen Frille har, da beſtragtes han ſom en Forræder mod nebarved Skik og maa udrede den viſiterende Biſkop dobbelt Koſtkold. Saa er det og Tilfælde, at Preſternes Friller eller Huſtruier i hine Lande mude Forrangt i Riſde og til Væds, i Gang og i Sæde fremfor andre Fruer, endog ſaa Alderes ³⁾).

Skilbringen er ikke gunſtig; men dog uidentvøl — muligens paa

¹⁾ Jøll. Ann. 362. ²⁾ S. o. f. II. 409.

³⁾ *Nemus Unioinis* Tract. VI.

c. 35, ſfr. Pontoppidan II. 26.

Idet Overdrivelse nær — sand for Norges Bedkommende. Theodorik havde ogsaa i sin Stilling som Sekretær i den romerske Kurie den bedste Anledning til at øse sin Kundskab fra baade mundtlige og skriftlige Beretninger af Folk, der noie kjendte Forholdene. Man seer, at det er tvende Udyder, som her bebreides den norffe Geistlighed: Drukkenstab, hvilken Laast den deelte med Folket i det Hele; — og Ringesagt for Celibatsloven. Hvorledes denne, allerede ligesaa dens første, vistnok ikke ganske lette, Indførelse i Norge, blev omgaaet, og hvorledes hermed maatte sees gjennem Fingre, naar kun altfor stort offentligt Anstød undgikkes, — er ovenfor paapeget ¹⁾. Men, efter Theodoriks Beretning at dømme, maa imod Slutningen af det 14de Aarhundrede den ældre Dmhu fra Biskoppernes Side for Overholdelsen ibetmindste af den ydre Anstand meget være slappet. Her fremstilles Biskopperne selv som de, der foregif sine underordnede Prester med Exemplet, ja endog paa en Maade opmuntrede til Brud; og Presterne Samliv med deres Friller fremstilles som noget, der i meer vakte nogen Forargelse eller fastede nogen Banære paa de sidst. Dette kom uden tvivl deraf, at man meer og meer begyndte at betragte sige Forbindelser som et Slags borgerlige Egteskaber. Men disse vare de eneste, som den verdslige Landsloy udtrykkelig omtalte, idet den ingensteds gjorde Kirkens Indvielse til Betingelse for Egteskabets Fulgdyldighed efter den almindelige Ret. En Kvinde, der med sine nærmeste Frænders Samtykke og ifølge lovlig Overenskomst indtraadte i en saadan Forbindelse med en Prest eller anden, ikke regelbunden, Geistlig, kunde saaledes i borgerlig Henseende vanskeligt siges at have begaaet noget, der gjorde hende Skam. Og naar det nu oveniud var Tilfælde, at Forbindelsen, paa Grund af den Geistiges hæderlige Stilling og rigelige Udkomme, ansaas for fordelagtig, og folgelig attraades selv af bedre og fornemmere Kvinder, — saa begribes let, at det snart, under Kirketugtens tiltagende Slappelse, maatte komme dertil, at de høiere Geistliges Friller kunde indtage en Plads i det selskabelige Liv, der svarede til deres Elskeres Stilling eller deres egen Byrd. Kirken eller rettere Paven maatte naturligtviis i sine almindelige Forordninger, for Konsekvensens Skyld, paa det strengeste fordomme det hele Væsen, og de enkelte Biskopper maatte embedsmæssig gjøre det samme; men i det Private saa de gjennem Fingre baa med sig selv og sine Underordnede, — ofte vistnok af Svagbed og moralst Slappelse, men ofte maaskee ogsaa af den indre Overbevisning, at det mindre Onde maatte taales for at større kunde undgaaes.

Angaaende den norffe Kirkes Forhold til Paven mod det 14de

¹⁾ S. o. f. II. 347.

Aarhundredes Slutning vide vi kun meget lidet. At Norge med de tvende andre nordiske Riger under Pavedømmets Splittelse underordnede sig den Pave, som var i Rom, er allerede ovenfor vist. Pave Bonifacius IX (1389—1404) var hverken en klog eller verdig Kirkens Forstander, men desto mere berygtet for sin Jær og Ubluher i at udpresse Penge af de Laude, som erkjendte ham. Han indbragte Annaterne paa Forhaand af dem, han gav Lofte paa høie geistlige Embeder, naar de bleve ledige, og han bestyldtes for ligesuldt at have bortgivet dem til Andre. Vi see ubentviveligt Spor til denne Fremgangsmaade i hvad ovenfor er fortalt om de islandiske Biskopskoles Besættelse med Wilkin og Peter Nikolausson. Aaret 1390 var bestemt til Jubelaar, og i den Anledning udsendte han til alle Ranter Afslædfræmmere, der skulde have solgt Afsladen for den blotte Betaling af hvad Reisen til Rom vilde have kostet, og ikke engang have gjort Penitens til Betingelse for Syndsforladelsen. Hans Sendebud kom ogsaa til de nordiske Riger og skulde der af de enfoldige Indbyggere have ubloffet store Pengesummer. Det fornemste af disse Sendebud var en Benediktiner, Antonius af Rom, der efter sin Hjemkomst hængte sig i Bologna. Rimeligviis frygtede han for at blive dragen til Regnskab for begangne Underslæb, hvilke, som man let kan tænke sig, ideligen fandt Sted. I 1398 sendte Pave Bonifacius en Rjebmand fra Perugia, Ludovicus de Ballionibus, for sin Begjærighed kaldet den perusinske Jæger (venator perusinus), som sin fuldmægtige Pengeindkræver til de nordiske Riger. Han var samme Aar den 1ste September i Rjebenhavn, hvor just dengang en stor Raadsforsamling af alle tre Riger holdtes, ved hvilken fra Norge Erkebiskop Binalde og Biskopperne Olaf af Stavanger og Eysteinn af Oslo samt Anbjørn Provst af Bergen og Arne Sigurdsøn (Arold, den samme, som aar densteds ogsaa kaldes: Arnt) Provst af Oslo vare tilstede. Man finder, at en Hr. Svein, Chorsbroder af Stavanger, blev bestiftet af Ludovicus til at indsamle de pavelige Penge i Stavangers Biskopsdømme mod selv at beholde Trediedelen for sin Umag. Han skulde inddrive saa meget som muligt i Guld og Sølv, dog heller ikke foragte andre Varer; og Beløbet skulde han sende til Lybek, Stralsund eller Brügge. Saadanne Udpresninger sysfælsatte dengang fortrinnsviis den romerske Kurie, og Norge fik, som vi see, yde sin Skjerv med ¹⁾.

Før vi forlade dette Aarhundredes norske Kirkeforholde, maa vi i Kortshed omtale en ny Klosterorden, som i Aarhundredets senere Halvdeel opstod, og som er mærkelig, fordi den var den eneste, som udgik fra det skandinaviske Norden, og som, skjønt Norge ikke var dens egentlige

¹⁾ Pontoppb. II. 18, 19, 254; Suhm D. 6. XIV. 464, 466.

Fosterland, dog yttrede sin Virksomhed i dette Rige ligesaa vel som i Sverige og i Danmark. Denne Orden var Birgittinernes.

Dens Stifter var den hellige Birgitta, eller, som Svenskerne almindelig kalde hende: Brita, en svensk Frue, der levede paa Kong Magnus Erikssøns Tid. Hun stammede fra Sveriges høibyrdigste Vætter. Hendes Fader, Birger Persøn af Fimstab, var Lagmand i Upland og hørte til den Hæd, som senere benævntes Brahe; hendes Moder, Ingeborg Bengtsdatter, var af Folkunge-Vættene, og paa denne Side var Birgitta i Frændskab med Kong Magnus. Hun var født 1303 eller 1304 og blev allerede i sit 13de Aar gift med Alf Gudmarsøn af Ulfåsa, Lagmand i Nerike, som kun var 18 Aar gammel. Allerede fra Barndommen af skal Birgitta have udmærket sig ved Gudsfrøgt, som efter Tidens Stil især yttrede sig i strenge Andagtsøvelser, og hun skulde, som det senere heb, allerede da have været benaadet med heftige Aabenbaringer. Med sin Mand, der ogsaa roses for Gudsfrøgt, levede hun i et lykkeligt Ektekab, og havde fire Sønner og fire Døttre. Ektefællerne gjorde begge tilsammen en Pilgrimsfærd til St. Jakob i Compostella. Paa Tilbageveien blev Alf syg i Arråd i Frankrige og gjorde i sin Sygdom det Beslut at ville gaa i Kloster. Dette opfyldte han ogsaa med Birgittas Tilskyndelse efter sin Hjemkomst, idet han gav sig ind i Alvastra Kloster, hvor han ikke meget længe efter døde i Aaret 1344. Som Enke overgav Birgitta sig meer end nogenstunde før til Bøds- og Andagtsøvelser, og troede sig nu hyppigen at have guddommelige Aabenbaringer, Samtaler med Christus og Jomfru Maria, — noget, hvorom Mængden af hendes Samtidige ikke heller synes i ringeste Maade at have tvivlet. Hendes Byrd og glimrende Kygte satte hende i Forbindelse med Hoffet, og hun skal en Tid have indtaget en høi Stilling der i Dronning Blankas nærmeste Omgivelser. Hun kunde, heder det, ikke fordrage den Daarskab og de Vakter, som ved Hoffet gik i Svang, og holdt skarpe Straffetaler for Kongen og hans Mænd, idet hun tillige fortalte, hvad der var hende aabenbaret om de Lastefuldes Rejselse. Kong Magnus skal have drevet Spøg med hendes Tale og ofte spurgt hvad hans Frænde vel havde drømt om ham i Nat. Men desto meer fandt ubentvivl hendes Ord Indgang hos Andre, og der er stor Sandsynlighed for, at Birgitta, maaskee sig selv ubevidst, har været et virksomt og farligt Medskab i de urolige og misnoiede Stores Hænder til at nedbryde Kong Magnus's Kygte i Sverige, stemme Almenheden mod ham og nære Oprørsaanden i Landet. Da hun mærkede, at hendes Advarsler ikke frugtede paa Kongen og hans Omgivelser, trak hun sig tilbage fra Hoffet til sine Øjendomme, hvor hun en Stund levede under de strengeste Bødsøvelser, men ogsaa under Udøvelsen af mange

Belgjørenheds handlinger ¹⁾). Hun blev imidlertid kun to Aar efter sin Mand's Død i Sverige. Ifølge en Aabenbaring, hun troede sig at have havt, forlod hun i 1346 sit Fædreland for at drage til Rom. „Der var — som Christus skulde have sagt hende — Gaderne belagte med uforgjængeligt Guld, nemlig de hellige Martyrers Blod; der kunde man gjennem Helgenernes Fortjeneste og Paven's Afslad komme den gjeneste Vej til Himmelen.“ Siden gjensaa hun ei mere Sverige. I Rom overvar hun Jubelaaret i 1350, og levede der siden i mange Aar. Hun gjorde derfra Balsfarter omkring til hellige Steder, og tilbrog sig overalt Dymærksomhed ved sin Gudsfrøgt, Gæmildhed og strenge Levevis. Hun skal have ivret meget for Paven's Tilbageflytning fra Avignon til Rom, og da Urbanus V havde opfyldt dette almindelige Ønske i 1367, men derpaa i 1370 af Estergivenhed mod sine Kardinaler igjen lavede sig til at drage til Avignon, skal Birgitta ved sin Skriftefader, Spanieren Alfonsus, have ladet ham sige, at Jomfru Maria havde aabenbaret hende, at Urbanus, hvis han ivertsatte sit Forehavende, snart skulde dø. Paven reiste alligevel til Avignon, men døde samme Aar, — en Omstændighed, der i høt Grad skal have bidraget til Birgittas Anseelse. I 1372 tiltraadte hun, som det hed paa guddommelig Befaling, en Pilgrimsfærd til Jerusalem, ledsaget af sine tvende Sønner, Birger og Karl, sin Datter Katharina samt adskillige geistlige Personer. Hun naaede sit Bestemmelsessted og kom igjen tilbage til Rom. Men paa Reisen var hun bleven syg og døde ikke længe efter sin Tilbagekomst til Rom den 23de Juli 1373. De hellige Aabenbarelser, hun troede sig at have havt, skal hun Tid efter anden have opskrevet eller dikteret paa Svensk og ladet en af de hende omgivende Geistlige oversætte paa Latin. De ere endnu til under Navnet: *revelationes Sæ Birgittæ*. I 1391 blev hun af Pave Bonifacius IX med megen Høitidelighed erklæret for en Helgen, og Dagen, da dette skede, den 7de October, blev siden hendes Festsdag ²⁾).

Denne Birgitta havde tidligen fattet Tanken om at oprette et Kloster med en egen Regel, der nærmede sig den hellige Augustins, men dog ogsaa i væsentlige Stykker skjelne sig fra den. Hun troede, at Christus selv havde aabenbaret hende Regelen, og Ordenen skulde derfor hede Frelserens (*sanchi salvatoris*). Den kaldtes imidlertid senere i Almindelighed efter Stifterinden: Birgittinerens Orden. Det mest ejendommelige ved den var det, at Klosteret skulde omfatte

¹⁾ Beretningerne om Birgittas Ophold ved Kong Magnus's Hof have neppe Støtte i de ældste Kilder; hendes Villie mod Kongen og hans Issaglige Sæder er ndtalt i hendes Aabenbaringer, om hvilke Strax nedenfor skal handles. ²⁾ Egdr. III. 626, 641; Fryxells Berätt. I. 7de Ber.

baade Munk og Nonner, hvilke skulde bo under samme Tag og dog naturligtviis i den strengeste Affondring. Nonnernes Antal skulde være 60 (sorores), dertil kom 13 Prest-Munke (d. e. Munke med prestelig Bielse, fratres presbyteri), 4 Diacon-Munke (fratres diaconi) og 8 Lægbrødre (fratres laici). De 13 Prester skulde være et Billede paa de 13 Apostle (Paulus medregnet), og de 4 Diaconer paa de 4 Hovedkirkefædre: Ambrosius, Augustinus, Hieronymus og Gregorius. Disse sidste i Forening med de otte Lægbrødre og de 60 Nonner udgjorde 72, og skulde være et Billede paa Jesu 72 Disciple. Det hele Personale skulde være afhængigt af en Abbedisse, den hellige Moders Billede. Nonnerne skulde altsaa være Klosterets egentlige Kjerne, Munkene skulde være der for hines aandelige Pleie, for at besørge Gudstjenesten, samt for at passe Klosterets ydre Anliggender. Blandt Prest-Munkene valgte det hele Convent en Confessor generalis, en Skriftefader, som tillige var Abbedissens Raadgiver og Sekretær. Nonnerne deelede i 2 Klasser, af hvilke den ene (sorores ad infra) havde fortrinnsviis at syse med Andagtsøvelser og Læsning, den anden (sorores ab extra) havde tillige at arbejde for Klosteret. I den sidste kunde høitstaende Kvinder, der havde gjort sig forfiente af Ordenen, optages uden derfor at blive klosterbundne eller underkastede Klosterreglen. Ligeledes kunde Ordenen under lignende Omstændighed optage i sit Broderskab og i Nydelsen af sine Fortjenester enkelte udenfor Klosteret staaende Lægmand, hvilke da kaldtes: fratres ab extra. Ordensdragten skulde være graa, lignende Minoriternes; men de forskjellige Klasser af Medlemmer skulde derhos udmarke ved et eget Ordensstegn. For Søstrene var dette et Slags Hovedbind eller Krone, som skulde betegne dem som Christi Brude. Klausuren eller Indestængelsen fra den øvrige Verden skulde være meget streng, og ingen Gæster eller Fremmede maatte bevertes i Klosteret uden undtagelsesviis og ifølge høiere Tilladelse. Selv i Kirken skulde Søstre og Brødre have fuldkommen affondrede Pladse. Derimod vare Reglerne for Fast og Levemaade ikke overdrevet strenge. Biskoppen i det Biskopsdømme, hvor Klosteret var beliggende, skulde have Overopsynet med det og regelmæssigen visiteret det, dog uden at betrage Søstrenes Boliger.

Dette er Grundtrækkene af den hellige Birgittas Klosterregel, hvilken hun ganske vist havde udkastet før sin Afreise fra Sverige i 1346, ligesom ogsaa allerede da Kongsgaarden Badstena i Vinkjöpings Biskopsdømme i Øster-Götland maa have været udseet og indrømmet til Dyrettelsen af det første Kloster. Forberedende Skridt til de fornødne Klosterbygninger maa derhos tidlig være gjorte, og en Deel Søstre og Brødre synes at have samlet sig ved Indretningen en god Stund førend Regelen endnu ved pavelig Stadfæstelse fik sin Gyldig-

hed. Dette Reede først ved Birgittas Bestræbelser hos Pave Urbanus V i Rom, idet han nemlig gav sit Samtykke til, at et Kloster for Nonner og Munke oprettedes i Badstena, og i 1370 stadfæstede den af Birgitta ham forelagte Regel for dette Kloster. Men hverken Badstena Kloster eller Ordenen i det Hele kom i fuld Stand og Virksomhed i Birgittas levende Live. Først i 1379 blev Ordenen, som almindelig Klosterorden, stadfæstet af Pave Urbanus VI, og i 1384 fandt Sostrenes og Brødrenes høitidelige Indsættelse i Badstena Sted ved Biskop Nikolaus af Linköping i Övervær af Erkebiskop Henrik af Upsal og Biskop Thord af Strengnäs. Den Gang synes imidlertid endnu ikke det bestemte Antal af Sostre og Brødre at have været til, og denne Omstændighed har maaskee forarsaget, at ikke førend i 1388 den første Abbedisse blev indviet, nemlig Ingegerd Knutsdatter, en Datterdatter af den hellige Birgitta.

Badstena Kloster, ved hvilket Birgittas Vig hvilede, blev anseet som den hele Ordens Moderkloster, fra hvilket meget snart flere Birgittiner-Klostere stiftedes baade i og udenfor de nordiske Riger. Det Usædvanlige ved Ordenens Indretning og Stifterindens Helgenlands bragte den nemlig snart i Ry baade fjært og nær, saaledes at man oversaa baade det Banfelige i at vedligeholde det talrige Personale, som Regelen fordrer for et fuldstændigt Kloster, og den forargelige Glæde, hvortil Munkenes og Nonnernes Samliv altfor let maatte give Anledning. Til Norge kom først Ordenen i det følgende Aarhundrede og dens Skæbne her i Riget vil senere blive omtalt ¹⁾.

99.

Foreningen mellem Norge, Sverige og Danmark til Kalmar 1397.

Inden det 14de Aarhundrede var ledet til Ende havde Dronning Margareta naaet det store Maal, hvortil hun i længere Tid havde stræbt, nemlig at forene de tre nordiske Rigers Styrelse i sin Haand og deres Kroner paa sin Fostersons Hoved. Efter Kong Albrekts og hans Sønns Fangetagelse havde vel Margareta erholdt en afgjort Overvegt i Sverige; men den fangne Konges Tilhængere gjorde hende dog endnu en Stund, med Hjælp fra Mecklenborg, Rigets fuldkomne Besiddelse stridig. Den stærkt befæstede Stad Stokholm var endnu i deres Hænder, og Albrekt var trods sit Fangenskab ikke at formaa til en fuldkommen Afstivelse af Sveriges Kongedømme. Hansfæstæderne i Almindelighed vilde ikke for Albrekts Skyld indlade sig paa en Krig mod de nordiske Riger, og deres Bestræbelser

¹⁾ Egbr. III. 655—661; Reuterbahl Sv. kyrk. hist. II. 2. 519—529; Langes Rth. 112—120, 2den Udg. 53—65.

til Bedste for den fangne indskrænkede sig til gjentagne Meglingsforsøg. Men de tvende Steder af Forbundet Rostok og Bismar, der erkjendte meklenborgsk Lands høiher, undlode ikke paa egen Haand at understøtte de meklenborgske Fyrster. I disse Stæder udrustede sig de saakaldte Vitaliebrødre eller Vitaliner, der i Egenkab af et Slags privat Selskab forsynede de Lybste i Sverige med Levnetsmidler, og snart udstrakte sin Virksomhed til et ødelæggende Sørøveri i de nordiske Farvande. Deres kraftige Vistand var det fortrinlig at takke, at Stokholm Aar efter Aar kunde holde sig mod alle Angreb og en streng Beleiring. Men de hjemsøgte ogsaa fjærrere Dele af Margretas Riger. I 1393 i April Maaned gjorde deres Flaade et uventet Overfald paa Bergen og anrettede der en ubodelig Skade ¹⁾).

Vitalinernes Sørøvierer faldt imidlertid snart Hansfæstæderne selv ligesaa besværligt som Margretas og Eriks Undersaatter, og desto større Umage gjorde hine sig for at bringe et Forlig mellem Dronningen og Albrekt i Stand. Det lykkedes ogsaa i 1395 den 8de September at faa en Vaabensstilstand paa tre Aar sluttet til Helsingborg, ved hvilken Albrekts og hans Søns Befrielse blev lovet, imod at de inden tre Aars Forløb skulde opgive Stokholm og al Ret til Sverige, eller betale den uhyre Løsesum: 60,000 Mark Sølv. Den fangne Konge gik ind herpaa, Hansfæstæderne erklærede sig som hans Forlovere, og han drog med sin Søn til Lybssland.

Margreta indsaa, at hun hermed havde vundet Spil, da Løsesummens Udredelse inden den bestemte Tid vilde være Albrekt en Umulighed. Hun oppebiede derfor ikke Stokholms Overgivelse, men satte sig strax i Bevægelse for at berede Veien til de tre Rigers Forening. Lige i Begyndelsen af Aaret 1396 fik hun Erik valgt og hylbet til Konge i Danmark under sit Formynderskab. Derpaa drog hun til Sverige for her at bearbejde Stemningen, hentede saa Erik til sig, fik ham i Skara den 11te Juni samme Aar valgt af Raadet til Sveriges Konge, og fik ham siden den 23de Juli hylbet paa Morastene ved Upsal.

Imidlertid havde Margreta, især i Anledning af de Underhandlinger, som drevs om Albrekts Løsgivelse, — Underhandlinger, hvilke naturligtviis angik alle tre Riger, — stræbt at nærme disses Raad saameget som muligt til hinanden og vænne dem til, idetmindste ligeoverfor Udlandet, at virke tilfammen som en Heelhed. Saaledes var i August Maaned 1394 ved en Herredag og Underhandling med Hansfæstæderne i Helsingborg Raadsmedlemmer af alle tre Riger nærværende. Af de geistlige nævnes i et Indulgenzbrev af 10de August udtryffeligt: Erkebiskoppen af Lund, to danske Biskopper, to svenske og

¹⁾ Isl. Ann. 360—362.

en norske, nemlig: Eysteinn af Oslo, Henrik af Orknoerne og Birkhold af Færøerne¹⁾. Ved Forhandlingerne i Skaaene i Mai 3 Juni Maanedet 1395, hvilke ledede til Albrechts endelige Bøsgjælse, vare ganske vist ogsaa Medlemmer af alle tre Rigers Raad tilstede; thi Dronning Margretas Brev fra Lindholm af 17de Juni er udfærdiget af hende i Forening med de tre Rigers Erkebiskopper, samt tre danske, tre svenske og to norske Biskopper²⁾.

Nu, da Kong Erik af Norge ogsaa var valgt til Danmarks og Sveriges Konge, samlede Margreta i 1397 den berømte Herredag eller Rigsdag til Kalmar, hvor Raadgivere af alle tre Riger mødte. Under dette fælles Raadsmøde blev den nu omtrent femten Aar gamle Erik paa Trinitatis Søndag, den 17de Juni, kronet til alle tre Rigers Konge af Erkebiskopperne Jakob af Lund og Henrik af Upsala, hvorom den næst paafølgende 13de Juli (Fredagen næst efter St. Annas Konges Dag) et Vidnesbyrd blev udfærdiget af 67 geistlige og arvelige Raadgivere af Danmark, Sverige og Norge³⁾. Derhos blev forhandlet om en nærmere og stadig Forbindelse mellem de tre Riger, som nu vare komne under een Konge, og en Bestemmelse herom blev tagen, hvis Hovedpunkter bleve skriftlig opsatte paa St. Margarete Dag (enten den 13de eller 20de Juli). Deres Indhold er i Korthed følgende:

1) De tre Riger skulle evindeligen have een Konge, og aldrig gjen adskilles. — 2) Denne Konge skal vælges eendragtigen af alle tre Riger. — 3) Efterlader den sidst afdøde Konge Sønner, skal man vælge een af dem. — 4) Efterlader han ingen, da vælge Rigerne Raadgivere og Mænd efter bedste Skjøn og Samvittighed. — 5) Alle tre Riger skulle staa som et Heelt ligeoverfor Udlandet, og hjælpe hinanden troilgen og af al Magt i Tilfælde af Krig. — 6) Hvert Rige skal derimod med Hensyn til sine indre Forhold være selvstændigt og uafhængt af Kongen, hvert efter sin Lov og Ret. — 7) Naakommer der Krig af Rigerne, skulle de tvende andre, paa Kongens Opbud, komme til Hjælp, dog saaledes, at det egentlig krigsførende Rige bærer det af de andre opbudne Krigsskold Koste og Foder. Ingen skal påstaa, at han ei er tjenstpligtig udenfor sit eget Lands Grændser, men følge i hvilket af de tre Riger Behov gjøres, „efterdi de nu alle tre som eet Rige“. — 8) Al Feide og Tvedragt, som mellem Rigerne forud har været, skal nedlægges. — 9) Bliver Een i noget af

¹⁾ Pontoppid. II. 243, jfr. Suhm D. S. XIV. 332 og 357. Navnet Birkhold, eller Bigleb, som Pontoppidan strax i Forveien nævner, er usikkert; Suhm gjer det til Birkhold; i en Afskrift i Diplom. Kabinet. skrives han Birkhold. Efter Langebek fulde Brevet være af 1395.   ²⁾ Suhm D. S. XIV. 339.

³⁾ Suhm D. S. 406—409.

Rigerne fredløs, da skal han være det i dem alle. — 10) Hvis nogen Underhandling paakommer med fremmede Fyrster eller Stæder, eller og disses Sendebud komme til Kongen, da, i hvilket Rige han end opholder sig, have han og hans der tilstedeværende Raad, hvilket dog bør være „Rogle af hvert Rige“, Magt til derom at bestemme, hvad gavnligt synes for Kongen og de tre Riger. — 11) Alle disse opnævnte Stykker skulle holdes; og handler nogen derimod, da skal man af alle tre Riger understøtte Kongen og hans Embedsmænd med god Tro og af al Magt til „derover at rette, som ret og tilbørligt er“. — 12) Dronning Margreta skal ubindret i sine Levedage besidde og styre med al kongelig Ret efter egen Villie Alt hvad hendes Fader og Søn havde givet hende i levende Live og i deres Testamenter; ligesaa i Sverige sin Morgengave og hvad Andet Rigets Mænd have indrømmet hende; ligesaa i Norge sin Morgengave og hvad hendes Egteherre, Kong Haakon, og hendes Søn, Kong Olaf, have givet hende baade i levende Live og ved Testamente; ligesaa skal det Testamente, hun selv maatte gjøre, holdes, dog saaledes at Land og Slotte igjen komme under Kongen ved hendes Død. — 13) Til større Sikkerhed for, at alle disse Artikler skulle ubrødeligen og evindeligen holdes, skulle de indføres i Breve, skrevne paa Pergament, af hvilke Breve to skulle gjemmes i hvert Rige, beseglede med Kongens og Dronningens samt Rigerens Raads, Mænds og Rjbstæders Segl¹⁾.

Som tilstedeværende paa Norges Begne ved dette vigtige Møde i Kalmar nævnes i Vidnesbyrdet om Eriks Kroning kun tvende geistlige Raadgivere, nemlig Jon Biskop af Drknsøerne (der i et andet Brev kaldes: Broder Jon og altsaa har været af en Klosterorden)²⁾ og Arne Sigurdsson, Provst til Mariekirke i Oslo og Norges Kansler (Arent, Provst i Oslo), derimod tolv Riddere, altsaa i det Hele fjorten af de 67 Udstedere. Følgelig har hverken Erkebiskop Binalde eller nogen af Biskopperne i selve Norge været tilstede, hvad nu Aarsagen dertil har været, da dog Biskopperne fra de øvrige to Riger findes at have mødt meget talrigt. Som Udstedere af Brevet om Rigerens Forening nævnes kun sytten af de forsamlede Raadgivere med Erkebiskopperne af Lund og Upsal, og Biskopperne af Roskilde og Linköping i Spidsen; og blandt disse sytten nævnes paa Norges Begne Provsten i Oslo og tre Riddere. Udstederne vare altsaa i det Hele fem geistlige og

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 410—415, 630—634; Ny Danske Mag. III. 64 ff.; Paludan-Müller observ. crit. 53—62. ²⁾ Indulgenzbrev af 23de Juni 1397, givet paa Parlamentet i Kalmar, Suhm D. S. XIV. 423; jfr. De-

regningen af de tilstedeværende Biskopper i Diarium Vadst. Scr. r. Sv. I. 110.

tolv verdslige Herrer, af hvilke imidlertid kun ti findes at have beseglet Brevet.

Dette Brev er forresten i det danske Sprog, skrevet paa Pappir, og de ti Segl ere nedenunder paatrykte, ikke, som ved Breve paa Pergament brugeligt, vedhængte i Remmer eller Snorer. Der er saaledes, efter det Ydre at domme, al Rimelighed for, at Brevet blot er et Slags Udkast, for hvis Overensstemmelse med det, som under Mødet var mundtlig forhandlet og besluttet, Udstederne paa en Maade borge; ved at overføres paa Pergament, eftersom i den sidste Artikel bestemmes, og i sex Exemplarer besegles af alle rette Vedkommende, skulde Dokumentet erholde sin sande lovlige og bindende Form. Men dette sidste synes aldrig at have været bragt i Udførelse, og Brevet følgerig heller aldrig at have erholdt nogen strengt bindende Kraft som retsligt Dokument, — en underlig Omstændighed, som man hidtil ei har formaaet fyldestgjørende at forklare. At Margreta selv har villet det saa, derom kan neppe tvivles; men hendes Bevæggrunde hertil blive rimeligviis for steds en Gaade, til hvis Løsning kun en og anden Gjetning lader sig anføre. Muligen har hun paa den ene Side frygtet, at naar Foreningsbrevet skulde vedtages og besegles paa den i sammes sidste Artikel foreskrevne Maade, Banskeligheder og Indsigelser kunde reise sig, hvilke vare istand til at splitte Foreningen lige i dens Tilblivelse, — og paa den anden Side har muligen en Forening, som den Udkastet opstillede, ingenlunde tilfredsstillet hendes langt videregaaende Planer, og derfor har hun ikke villet lade Udkastet fremtræde i Form af en Lov, der bandt hende og Kong Erik for det Tilfælde, at senere indtrædende Omstændigheder kunde aabne dem Udgang til at lade Foreningen gaa op i en Sammensmeltning, hvilket maa ansees for at have været Margretas egentlige, om end uudtalte, Viemed. Hvad der er sikkert er, at Brevet i de nærmeste 28 Aar kun var kjendt af Faa; og det er derfor ogsaa høist sandsynligt, at de deri indeholdte Bestemmelser slet ikke, eller i det mindste kun saare ufuldstændigt ere komne til Almenhedens Kundskab i de tre Riger. Man har uden tvivl vidst, at en noiere Forening mellem disse i Kalmar var affluttet; men nogen ret Rede paa Betingelserne har man ikke havt.

Statsforeningen selv var nu imidlertid en Kjendsgjerning, og Dronning Margretas paafølgende Styrelsesvirksomhed gif ligefrem ud paa at styrke den. At hun heri, som det virkelig lader, netop har fulgt den Retning, som det skriftlige Udkast paapeger, var uden tvivl en Fremgangsmaade, som hendes Klogskab tilsagde hende at anvende i Foreningens første Tid. Ufuldkommenhederne ved Foreningsudkastet falde let i Dinene; men umiskjendelig er ligesuldt en for den Tid ual-

mindelig stærk politisk Omtanke hos den Person, der var det drivende Hjul i Verket, hos Dronning Margreta nemlig, — og det især, hvis man tør antage, at det hele i Indhold som i Form saa ubestemte og ufuldkomne Foreningsudkast iffun i hendes Dine var en Forberedelse til noget ganske Andet, end dets Ord udtalte ¹⁾).

Næret efter at den kalmarste Forening mellem de tre nordiske Riger var sluttet, kom Margreta i fuldkommen Besiddelse af Sveriges Rige, idet Stofholms Stad og Slot overgav sig til hende den 2de September 1398.

93.

Kong Erik bliver myndig. Erkebiskop Binalde dør 1402. Afsel een og tyvende Erkebiskop. Stort Røde af Biskopper i Bergen i 1405. Biskopskifter. Dronning Margretas sidste Leveaar og Død 1412.

I 1397 var saaledes Norges Rige indtraadt i et nyt Statsforhold, — i et Statsforbund med Danmark og Sverige. Dette var steet uden isinesfaldende og dybtgaaende Forberedelser, uden nogen forelobig Indhentning af Almenhedens Billie i de tre Riger, og, som det lader, uden at endog Folket der, paa et ringe Antal mægtige Hovdinge nær, blev gjort bekendt med Forbundet eller dets Betingelser, selv efter dets Afsluttelse. Man seiler neppe ved at antage, at dette allermindst var Tilfældet i Norge. I de andre to Riger gif nemlig et Kongevalg, Eriks Valg, umiddelbart forud, hvilket nødvendigen maatte tilbrage sig, i det mindste i nogen Grad, Almenhedens Opmærksomhed; Norge derimod erkjendte allerede siden otte Aar Erik som sin Arvekonge, og da denne nu i et Par Aar havde været udenfor Rigets Grændser, lagde Nordmændene neppe synderlig Mærke til, at han under sit Fravær ogsaa blev Konge i Danmark og Sverige. At Erkebiskop Binalde af Nidaros ikke var tilstede ved hans Kroning i Kalmar, uagtet denne, som i Vidnesbyrdet udtryffeligt siges, gjaldt alle tre Riger ²⁾, bliver altid en gaadefuld Omstændighed ligesom i det Hele den svage Repræsentation af den norske Kirke ved samme Leilighed. Men maaskee viser selv denne Omstændighed, hvor liden Bøgt det norske Raads indflydelsesrigeste Medlemmer lagde paa Margretas Foretagende, og hvor liden Indsigt de havde i dettes egentlige og dybere Betydning. Havde den formelige Udstedelse af Forbundsbrevet virkelig gaaet for sig, maatte vel et noget klarere Lys have gaaet op for dem; men da denne

¹⁾ Om denne hele Materie jfr. fortrinnsvis Valudan-Müller: *observationes criticæ de foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis Margarete reginæ icto*. Havn. 1840. ²⁾ *Suhn D. S. XIV. 408.*

udeblev, kom det hele Statsforbund til at forepæve dem i en vis Halvdunkelhed, som ganske vist ogsaa den kloge Margreta for Tidens har fundet det hensigtsmæssigt at vedligeholde.

Uagtet Erik var kronet Konge til alle tre Riger, vedblev Dronning Margreta dog at betragte ham som umyndig og selv at lede Styrelsens Gang, om ogsaa hans Navn benyttedes. At hendes Plan var, for det første paa en Raade at sammensmelte Rigerne's Raad og saaledes danne en sand Fællestyrelse, er meer end sandsynligt. Dog gif hun heri frem med Forsigtighed og Lempe. Man seer, at hun om Høsten 1398 har havt alle tre Rigers Raad samlet om Kong Erik i Kjøbenhavn i Anledning af vigtige Forhandlinger med Udlandet. Men da det gjaldt en Fornæelse af Hans festædernes Privilegier i Norge, var det dog kun „Norges Riges Raadgivere og Mænd“ som derved optraadte. Kong Eriks Brev af 29de August, der tilfiger Stæderne deres gamle Rettigheder i Norge, er nemlig medforseglet af Erkebiskop Binalde, Biskopperne Olaf af Stavanger og Eysteim af Oslo, Hr. Anbjørn Provst til Apostelkirken i Bergen, Hr. Arne (Arold) Provst til Marielirken i Oslo, fire norske Riddere og otte norske Svende, altsaa kun norske Raadgivere; og Margreta gav selv sin særegne Stadfæstelse paa Brevet, — et Tegne paa den Styrelsesmyndighed, som hun endnu tillagde sig selv, og som tillagdes hende baade af Udlændinger og Indlændinger ¹⁾. Freden derimod, som sammesteds den 1ste September sluttedes mellem Kong Erik og den tydske Ordens Høimester, blev medbeseglet af alle tre Rigers Raad, nemlig de tre Erkebiskopper, ti Biskopper, — hvoriblandt de ovennævnte to norske, — de tvende norske Provster, samt 63 Riddere og ti Svende af alle Riger ²⁾. Her gjaldt det nemlig et for Rigerne fælles Anliggende, hvorimod ved den første Sag Spørgsmaalet var om et for Norge særegent. Skjønt Rigerne's Raad saaledes vare samlede paa et Sted, skjeldnede man dog mellem Omraadet for deres fælles og hvert enkelt's særskilt Virksomhed, ganske i det udløste Statsforbunds Aand.

At denne Tilnærmelse mellem de tre Rigers Raad ogsaa maatte medføre en Tilnærmelse mellem deres Kirker, var en Selvfølge, imedens Biskopperne og de høie Prælater indtog en saa vigtig Plads i Raadet. At Margreta selv har havt dette Bihensyn er ingenlunde urimeligt, og at hendes ivinsældende Bestræbelser for at bringe geistlige Personer af det ene Land ind i vigtige geistlige Embeder i det andet tildeels kan have havt sin Grund i et saadant Ønske, og ikke udelukkende i hendes Fortjærlighed for de Danske, lader sig neppe rønt ud negte. Særligheden af en nærmere Sammenlutning

¹⁾ Suhm D. S. XIV. 447.

²⁾ Suhm D. S. XIV. 447 f.

mellem de tre nordiske Kirker, naar den istandbragtes paa en fornuftig Maade, kunde ogsaa let fremstille sig for den bybere tænkende, især under hiin Tids splittede og forvirrede Kirkeforhold. Men om end noget saadant kan have foresvævet Margreta, saa har hun dog vist ikke deri været ledet af nogen sand Omhu for Bækkelsen af det kristelige Liv hos sine Undersaatter, — dertil synes hun i Eet og Alt at have været for verdsligsinde, for meget behersket af sin Tids underfundige og dog kortsynede Statsklogt. Har hun ønsket en nærmere Forening mellem de tre nordiske Kirker, har det vel især været af Statshensyn, deels for at styrke Forbundet mellem Rigerne, deels for at lette Kongedømmets Indblandingen i og Indvirkningen paa de kirkelige Anliggender til Fordeel for dets egen Myndighed. Men hvorledes dette end kan have forholdt sig, — saameget synes vist, at den Tilnærmelse mellem de tre Kirker, som Kalmarforbundet fremkaldte, kun var en ydre Tilnærmelse, der ingen Forbedring i hver enkelt Kirkes indre Forhold drog til Følge. Tvertimod er det, i det mindste for Norges Vedkommende, aabenbart, at Kirken under Statsforbundet gif tilbage istedetfor fremad, og at den Smule religiøse og kirkelige Sands, som maaffee endnu ved det 14de Aarhundredes Udgang kunde være levnet fra ældre og bedre Tider hos den norske Geistlighed, i Løbet af det 15de næsten ganske tabte sig i rastløs vildlig Stræben, der sjældnest endog dreiede sig om Standshensyn, men oftest blot om Tilfredsstillelsen af lav personlig Egenytte og Ergjerrighed.

Omkring 1400 havde Kong Erik naaet en Alder af 18 Aar, var altsaa kommen til den Alder, da han, idetmindste for sine Undersaatters Dine, maatte optræde som selvstændig styrende. Han overtog virkelig mod Slutningen af 1400 Rigsstyrelsen i Sverige og gjorde det følgende Aar 1401 sin Hyltingsreise eller Eriksgata omkring i Landet ¹⁾. Hans Myndighed er uidentvivel ogsaa omtrent ved denne Tid bleven erkjendt i de to andre Riger, og sandsynligviis har den store Herredag, som i August Maaned 1401 holdtes for alle tre Riger, hermed staaet i Forbindelse. Man finder nemlig, at den 27de August 1401 de tre Rigers Raad have været forsamlede i Helsingborg og der med Kong Erik udstedt et Stadfæstelsesbrev paa Dronning Margretas Gaaver til Kirker og Kloostere i Danmark og Sverige. Som Medforseglere nævnes i Alt 176 Raadgivere, nemlig Rigerens tre Erkebiskopper, 17 Biskopper, 2 Provster, 114 Riddere og Resten Svende. Af norske Geistlige nævnes: Erkebiskop Binalde, Biskopperne Eysteinn af Oslo, Sigurd af Hamar, Peter af Hole, Wilkin af Skaalholt, Jakob af Bergen og Olaf af Stavanger, altsaa alle Norges og Islands Biskopper, og desuden Provsterne An-

¹⁾ Ragerb. IV. 8—9.

bjørn af Bergen (til Apostelkirke) og Arne (Andarin) af Oslo (til Marielirke) ¹⁾. En saa talrig almindelig Raadsforsamling forudsætter en vigtig Anledning, og denne har uden tvivl været Kong Eriks Hylдинг til alle tre Rigers myndige og selvstyrende Konge. I det nævnte Brev er ogsaa han den, der stadfæstet Margretas Bestemmelser, — det Modsatte af hvad vi før have seet: at hun stadfæstede hans ²⁾. Men denne Myndighedserklæring uagtet vedblev dog Margreta, fremdeles som forud, at være den egentlige Sjæl i Rigsstyrelsen ³⁾, kun at hun nu optraadte under det beskedne Navn af Kongens Moder og første Raadgiver istedetfor tilforn som hans Formynderske.

I Slutningen af 1401 eller Begyndelsen af 1402 døde Biskop Olaf af Stavanger ⁴⁾. Til hans Eftermand valgtes Haakon, der synes at være indviet før 21 Juli 1402. Som indviet Biskop var han i Al i Haddingadal i Midten af August Maaned ⁵⁾.

I 1402 døde Erkebiskop Binalde Henriksøn ⁶⁾: Hans politiske Virksomhed har uden tvivl været af megen Betydning; hans kirkelige Virken har derimod ikke efterladt sig noget kjendeligt Spor. Til hans Eftermand valgtes den 20de December samme Aar Askel eller — som han ogsaa paa dansk Viis kalder sig — Eskil, en Gudbrandsdøl ⁷⁾, om hvis forudgaaende Livsstilling intet vides. Med hans Indvielse gif det i Langdrag, uvist af hvilken Grund. Endnu i Slutningen af Januar 1404 var han blot Electus ⁸⁾; men senere samme Aar foregif hans Indvielse, uden tvivl i Rom ved Pave Bonifacius IX. Den 30te November 1404 var han hjemkommen til Nidaros og sang der sin første Biskopsmesse ⁹⁾.

Biskop Peter Nikolausøn af Hole ¹⁰⁾ var omkring 1400

¹⁾ Ny Danske Mag. V. 1—8. Brevet nævner egentlig: Jakob af Stavanger, men dette maa vist være en Feilskrivning. Enten maa den daværende Biskop af Stavanger have været Olaf, eller og maa Stolen dengang ved Olaf Død have været ledig, og saaledes ingen Stavangers-Biskop tilstede paa Herredagen. ²⁾ S. o. f. II. 445. ³⁾ Dette siges ogsaa udtrykkelig i Diarium Vadstenense under Aar 1400: „ad illud tempus sicut et postea per reginam Margaretham . . . ista tria regna regebantur.“ Jfr. Lgbr. IV. 8. I de islandske Annaler heber det: „héllt hun sinnu rikistiörn til dauðadægrs yfir Noreg, Svíaríki ok Danmörk.“ Jól. Ann. 336, jfr. Ny Danske Mag. VI. 246 Not. 2. ⁴⁾ Fra 1380, f. o. f. II. 398. ⁵⁾ Langes Hbfr. Optegn. ⁶⁾ Bjørn af Starbdaas Ann. I. 12; fra 1387 f. o. f. II. 406; han skal, ifølge Fortegnelsen i Scr. r. D. VI. 616, have indtaget Nidaros's Stol i 17 Aar og 2 Maaned, hvilket dog neppe kan være rigtigt, om man end regner hans Erkebiskopsømme lige fra hans Valg, der muligens er foregaaet i 1386; maafee er her en gammel Feilskrivning eller Feilæstning, hvorved XV er blevet forvansket til XVII. ⁷⁾ Scr. r. D. VI. 616. ⁸⁾ Langes haandfr. Opt. ⁹⁾ Jól. Ann. 376. ¹⁰⁾ Fra 1391 f. o. f. II. 431.

dragen fra sin Stol til Ulandet og var i August 1401 tilstede, tillige med Biskop Bilkin af Skaalholt, paa den almindelige Raadsforsamling i Helsingborg. I 1401 var der saaledes biskopsløst paa Island. Om Biskop Peters senere Skæbne vides intet sikkert. Noget tro, at han er kommen tilbage til sin Stol, og er død i 1402¹⁾; men muligt er det dog ogsaa, at han slet ikke har gjenseet sit Sæde, og er død i Ulandet, maaskee flere Aar senere. Der synes nemlig ingen Biskop at have været ved Hole Stol fra 1403 eller tidligere indtil 1415 eller endog 1419, uden muligens en vis Beiner, om hvem man dog intet sikkert ved. Derimod finder man, at Biskopsdommet i den største Deel af Mellemtiden har været bestyret ved Officialer og Vikarier. Den rette Sammenhæng med denne Hole Stols Ledighed kjendes aldeles ikke²⁾.

Forresten blev Island, der havde gaaet fri for den store Mandedød i Midten af det 14de Aarhundrede, nu i Begyndelsen af det 15de hjemsogt af en ligesaa frygtelig Smitsot. Den udbrod om Sommeren 1402, efterat Biskop Bilkin af Skaalholt var lykkelig kommen tilbage fra sin Udenlandsreise, og den rasede i de tvende følgende Aar 1403 og 1404 paa den mest ødelæggende Maade. Skaalhøls Stol skal tre Gange af Sotten være bleven ganske ødet for Tjenestefolk, og en Mængde Mennesker døde over det hele Land³⁾.

Biskop Bilkin⁴⁾ overlevede dog Sotten og drog Aaret efter dens Ophor 1405 til Norge, efterat have overdraget sit Biskopsdommes Bestyrelse under sit Fravær til tre Officialer, een for hver af de tre under Skaalhøls Stol hørende Hjerdinge. Han gjensaa ei meer Island; thi samme Aar døde han i Bergen og blev der begravet. Annalerne sige, at over hans Grav stod syv Lydbiskopper og Erkebiskop Askel. Bilkin sees at have været en dygtig og virksom Biskop. Han lod i sin Embedstid optage et Register over alle Kirkeejendomme og Kirkeindtægter i Skaalhøls Biskopsdomme, og udstedte i 1396 et Synodal-Statut om Regnskab for Kirkegodsets Bestyrelse⁵⁾. Efter Bilkins Død stod Skaalhøls Biskopsstol i omtrent 3 Aar ledig.

Hvad der fortælles om Biskop Bilkins Begravelse i Bergen viser, at der paa den Tid maa have været afholdt et talrigt Møde af norske Biskopper, da Erkebiskop Askel og ikke mindre end otte Lydbiskopper (Bilkin medregnet) var der tilstede. Man maa formode, at et Provinzialconcilium da har været holdt, efter forudgaaende Tilsigelse fra den nye Erkebiskop, og at dette har været Anledning til Biskop Bilkins Reise til Norge. Hvad der paa dette Møde har været

¹⁾ Geol. p. I. c. 97.

²⁾ Finn Joh. II. 572—74.

³⁾ Isl. Ann. 372

374, 376; Geol. p. I. c. 97—99.

⁴⁾ Fra 1384 f. o. f. II. 430.

⁵⁾ Isl. Ann. 376; Finn Joh. II. 134—137.

ret afhandlet, vides imidlertid ikke, da ingen paa det udsærdigede Bæstemmelse ere levnede. Man seer af et gammelt Brev, at Erkebiskoppen har været i Bergen den 2de August ¹⁾; rimeligvis har altsaa Mødet omkring den Tid været holdt. Muligen har det staaet i Forbindelse med et Rørre Raadsmøde, og dette igjen paa en eller anden Maade med Kong Eriks Ophold i Norge samme Aar og hans forventede Bryllup med Filippha, Kong Henrik IV's Datter af England, hvilket var bestemt at foregaa i Bergen om Sommeren 1405, men dog, paa Grund af en Udsættelse med Kongedatterens Reise fra England, først kom til at holdes mod Slutningen af det følgende Aar 1406 i Lund.

Det er, som før sagt, uvist hvor længe den unge Erik efter sin Antagelse til Norges Konge i 1389 har opholdt sig i Norge. Saa meget er vist, at der intet Spor findes til, at han i Tiden mellem 1394 og 1405 har været der. Norge havde saaledes ikke seet sin Konge siden han blev myndig, og det kunde i saa Fald være paa høj Tid, at han nu engang optraadte blandt Nordmændene. Dette skede i 1405, da han i Februar Maaned synes at være kommen fra Sverige paa norsk Grund, og den 8de Marts var paa Alerhus ²⁾. For denne Reise medgav Dronning Margreta ham en skriftlig Instruktion, som endnu er til, og som tydelig viser, hvor indskrænket han fremdeles holdtes af sin Fostermoder, skønt han allerede var 23 Aar gammel. Der var foreskrevet ham noie hvad han for visse Tilfælde skulde sige og handle; — det var forbudet ham at yttre noget Afgjørende om Norges Riges Anliggender, men han skulde henvise dem, som derom kunde spørge ham, til sin Moders snart forventede Komme, da hun kendte Sagerne bedre end han; — han maatte ikke engang modtage Regnskab eller give Kvittering for Syssler eller Len ³⁾. Meningen har rimeligvis været, at Dronningen skulde komme efter Erik til Norge og der overvære hans Bryllup i Bergen og med det samme en større Raadsamling der. Men da Filippha ikke indtraf, og Brylluppet saaledes for denne Gang maatte udsættes, saa kom ikke heller Margreta, ligesaa lidt som hun i de nærmest følgende Aar synes at have besøgt Norge. Det seer forresten efter Instruksen ud, som om Kong Eriks norske Reise har skullet ansees som et Slags Hyltingsreise gennem Landet. Det heder nemlig, at Kongen alle Steder, hvor han for frem, skulde lade Almuen hylde sig og sverge, at ville med Guds Hjælp holde ham for deres Konge af Guds Raade, og gjøre ham alt det, som dem hør deres Konge at gjøre; og han skulde sige dem igjen, der gjorde ham dette, at han vil holde dem ved Fred,

¹⁾ N. Dipl. I. 436, 437.   ²⁾ N. Dipl. II. 342.   ³⁾ Instruksen findes trykt med en lærerig Indledning i Ny Dan. Mag. VI. 241—264.

Lov og Ret efter sin bedste Magt¹⁾). Hvorvidt imidlertid Reisen har krafft sig, om han er kommen til Bergen og der været tilstede ved noget Raadsmøde, eller i det Hele hvad han under sit Ophold i Norge har foretaget sig, vides ikke. At der har været paa den Tid nogen Anke fra Nordmændenes Side over, at Rigets Segl ikke var inden Landet, og at Dronning Margreta har paatænkt en Forandring med Hensyn til Kansler, saaledes at dertil skulde beskiftes en anden end Provsten til Marielirken, og som det lader En der ventedes fra Ublandet, og maastee en Lægmand, da han omtales som Foged, — dette er klart af den nævnte Instruktion, skønt den nærmere Sammenhæng dermed ikke udvikles, ligesaa lidt som vedkommende Personers Navne nævnes²⁾). Den 5te August 1405 var Kong Erik igjen med Margreta i Danmark i Helsingborg³⁾).

I 1407 døde Biskop Eysteinn af Oslo⁴⁾, og i samme Aar maa ogsaa den gamle Biskop Jakob af Bergen⁵⁾ enten være død eller have fratraadt sit Embede. Til Eysteins Eftermand valgtes og indviedes endnu i samme Aar Aslak Harnikssøn Bolt af en anseet norst Hovdingeæt⁶⁾; medens til Bergens Biskopsstol allerede tidligere maa være valgt eller udseet en vis Jakob Knutsøn, en dansk Mand, der rimeligviis forud (omtr. 1400) havde været Provst i Roskilde og Kong Eriks Kansler. Dronning Margreta istandbragte imidlertid strax en Omskiftning mellem disse to Biskopper, fordi — siges der — hun undte Jakob som Dansk det bedre Biskopsdømme⁷⁾). Maastee kan vel ogsaa ved Siden heraf den Grund have gjort sig gjældende, at Jakob allerede var, eller idetmindste var udseet til at være, Kongens Kansler i Norge, og derfor onskedes til Oslo, som paa den Tid fortrinnsvis ansaas for den norste Styrelses Sæde, hvor paa Alershus Slot Rigets Katabur eller Arkiv var⁸⁾, og hvor man var vant til at Kansleren opholdt sig. Omflytningen maa være skeet i stor Hast; thi allerede den 14de Januar 1408 tiltraadte Biskop Aslak Bergens Biskopsstol, „efterat — som det heder — de tvende Biskopper Jakob havde fratraadt: den gamle af Prædikebrødrenes Orden, og Jakob Knutsøn Biskop i Oslo“⁹⁾). Denne sidste findes baade

¹⁾ Ny D. Mag. VI. 248.   ²⁾ Ny D. Mag. VI. 253—54. Arne Sigurdsøn vides ikke at være nævnt som Provst ved Marielirke senere end 24de Aug. 1402 (N. Dipl. II. 433).   ³⁾ Ny D. Mag. VI. 244.   ⁴⁾ Fra 1386 f. o. f. II. 404. Endnu den 25de Febr. 1407 var han i Live og paa Helten Præstegaard (Langes hbfr. Dpt.)   ⁵⁾ Fra 1372 f. o. f. II. 388.   ⁶⁾ Om Aslak Bolts Æt see Smf. V. 333—351 og Ny D. Mag. I. 1—8. Flere Anslægtigheder paa sidste Sted findes berigtigede paa førnævnte.   ⁷⁾ Jøl. Ann. 382.   ⁸⁾ Ny D. Mag. VI. 247.   ⁹⁾ Bjergv. Kalfsff. 6. Disse to Jakober have af Mange fællagtigen været forverlede med hinanden og gjorte til een Person.

i 1407, som Bergens Biskop, og 1408, som Oslo, at have været i Danmark ¹⁾, og som hans Foged i Oslo nævnes den 20de Januar 1408 Jesse Krabbe ²⁾. Den 21de Mai 1409 var han med Dronning Margreta som Raadgiver paa Baahus ³⁾. Den gjensidige Forskytning af Biskopperne Aslat og Jakob viser med hvilken villaarlig Myndighed Dronning Margreta handlede i den norske Kirkes Anliggender, og hvor stor Indflydelse hun maa have havt i den pavelige Kurie i Rom, uden hvis Indrømmelse en Omstiftning som den ovennævnte ganske vist ikke kunde finde Sted.

Ved denne Tid blev Staalholts efter Billings Død ledige Biskopsstol ⁴⁾ endelig igjen besat med Jon, tilforn Abbed i Munklifs Benediktiner-Kloster i Bergen. Han kom til Island i 1408 og sang sin første Biskopsmesse i Staalholt den 8de September ⁵⁾. Han besøgte det følgende Aar efter Løfte Hole Biskopsdømme, der endnu var uden Biskop, og blev vel modtagen. Efter Hjemkomsten til Staalholt stiftede han gjentagne Gange strax efter hinanden Stolens Raadsmand uden synlig Grund, noget der blev anseet for Tegn paa et ustabigt Sindelag ⁶⁾.

Den tidligere omtalte Biskop Henrik af Garde paa Grønland ⁷⁾ var død eller fratraadt, uden at man ved, om han nogenfinde har besøgt sit Biskopsdømme. I disse Aar nævnes en Berthold som Grønlands Biskop. I 1407 vifiterede denne paa Erkebiskop Askels Begne i Herdalen, og i 1408 var han hos Erkebiskoppen og beseglede med ham et Afkadsbrev for en Kirke i Nidaros's Biskopsdømme. Endnu i 1409 sees han at have været borte fra sin Stol, da man finder denne bestyret ved en Official. I 1411 maa han være fratraadt; thi imod Slutningen af dette Aar nævnes Jakob som Biskop til Garde „af Guds og det apostoliske Sædes Raade“, men tillige som forrettende i Danmark i Egenkab af General-Bisarius for Biskop Peter af Roskilde, i hvilken Stilling han endnu findes omtalt i Aarene 1417 og 1421, medens Biskop Berthold nævnes som Medudsteder af et Brev, givet i Nidaros den 25de April 1420 af Erkebiskop Askel ⁸⁾. Man har ingen Rede paa, hvorledes egentlig Forholdet har været med disse tvende samtidige Biskopper til Garde. Kun saameget seer man, at rimeligvis hverken den ene eller anden har nogenfinde været ved sin Stol. Man maa altsaa formode, at begge Biskopsdømme ikke har været stort andet end en tom Titel,

¹⁾ D. Mag. III. 179, 188, V. 38. ²⁾ N. Dipl. I. 443. ³⁾ N. Dipl. I. 449.

⁴⁾ S. o. f. II. 448. ⁵⁾ Isl. Ann. 382, jfr. Finn Joh. II. 465. ⁶⁾ Isl. Ann. 382, 384. ⁷⁾ S. o. f. II. 405. ⁸⁾ Grøn. Hist. Mitadesm. III. 142—145, 146, 148—151, 154—155, 890—893, 909, 910.

og at den grønlandſke Kirke, i lang Tid berøvet alt biſkoppeligt Tilſyn, maa have været i en høit ynſverdig Stilling.

... Dronning Margreta var den egentlige Styrrer i de tre nordiſke Riger, ſaalænge hun levede, og Eric ſynes, ſkjont han laante Kongedømmet ſit Navn, at have med Laalmodighed høiet ſig under ſin Forældermøders ſtarpe Forſtand og kraftige Willie. Og ligesom han, endog i ſine myndige Aar, og eſterat han var erkjendt for ſelvſtyrende Konge, ſandt ſig i hendes Formynderskab, ſaaledes ſynes ogſaa Indbyggerne i alle de tre Riger, roligen eller i det mindſte uden aabenbar Modſtand at have adlydt hendes Styrelſe, om end denne undertiden kan have været trykkende og vilkaarlig. Det eneſte Spor til noget Forſøg paa at rokke Margretas Myndighed — hvad enten nu dette udgik fra miſſionds Undersætter, eller fra udenrigſke Fiender, eller maaſtee rimeligt fra begge i Forening — viſer ſig i den foregionne Kong Olafs Optræden i 1402.

Nogle danſke og norſke Kjøbmænd havde i Begyndelſen af 1402 i en Flekke ved Graubens i Preuſen truffet en fremmed ſvagelig Mand, der forekom dem at have en paafaldende Lighed med den længe for død anſeede Kong Olaf. Paa deres Foreſpørgſel, om han virkelig var denne, negtede han det i Forſikningen; men da Flere kom til og erklærede at gjenſende i ham Kong Olaf, og hiſtede ham ſom ſin Herre, ſaa modsagde han ei længer deres ihærdige Paaſtand. Der udbredte ſig nu den Tale, at Dronning Margreta for 16 Aar ſiden havde villet lade ſin Sen forgive; men en Anden var bleven Offer for Mordplanen, og Olaf var flygtet ud af Landet. Nu ſkulde han da være gjenfundet. Kjøbmændene førte ham til Danzig, og der vilde man ham ikke alene al kongelig Være, men underſtøttede ham endog med de nødvendige Penge. Alt dette gjorde Manden djærvære. Han paaſtod nu ſelv at være Kong Olaf, lod ſig grave et Segl og udfærdigede under dette Breve, ſom han ved ſine Bud ſendte til Dronning Margreta. Han lod hende ſige, at han var hendes Søn; han vilde viſtnof gjerne have henlevet ſit Liv i Fattigdom, men Paven havde paalagt ham at vende hjem til ſine Riger og fordre diſſe tilbage. Dronningen blev forbauſet over hans Foregivende, lod ſtrar optage et Bidneſbyrd af flere danſke Riddere og Stormænd om hendes Sønns Død og Begravelſe, hvorledes dermed var tilgaaet og hvo derved havde været tilſtede, og dette ſendte hun ved den danſke Ridder Folmar Jakobsſon, i hvis Arme Olaf erklæredes at være død, og den ſtraſſundſke Borgemeſter Wolf Wolfſam til Heimeſteren for den tydiſke Orden i Preuſen, med Bøn om, at han vilde udlevere hende Manden til nærmere Ranſagelſe. Heimeſteren opfyldte hendes Begjæring og ſendte den Ulykkelige, ledſaget af nogle Ordensriddere og Sende-

bud fra Stæderne til Kalmar, hvor Dronningen selv saa ham. Men nu blev det ved naiere Ransagning oplyst, at han ingen Indlænding var og ei engang tyndig i Landets Sprog. Han selv bekendte ogsaa, at han var født i en Landsby ved Eger, at hans Fader hed Wolf og hans Moder Margreta, og at han først, da de danske og norske Kjøbmænd og siden Danzigs Borgere hjæpede ham som Konge, var falden paa at forestille Olaf. Flere Beretninger, som ikke omtale hans Ulyndighed i det danske Sprog, sige, at da han kom for Dronningen, vadede han at fortælle hende mange hemmelige Ting, som Ingen kunde hende uden at have staaet i det nærmeste Forhold til hende, ja nogle lægge endog til, at hun en Stund selv var i Uvisshed. Men til Slutning lod Dronningen undersøge, om der fandtes paa ham et Fødemærke, som hun paastod Olaf havde, en Borte mellem Arterne, eller efter Andre en Knude paa Navlen; og da dette ikke fandtes, blev han erklæret for en Bedrager. Hans Kjendskab til Margretas Hemmeligheder og Kong Olafs Barndomstildragelser skulde da have skrevet sig derfra, at han var bleven oplært af Olafs Amme, eller endog var denne Ammes Søn. Men hvorledes det nu egentlig hermed har hængt sammen, saa sit Lykkesøgeren — thi for andet kan man ei ansee ham — dyrt undgjalde sit Bedrageri. Dronningen lod ham nemlig føre fra Kalmar til Skaane, til det Sted, hvor de fleste Kjøbmænd vare samlede. Her blev han dømt til Døden og derpaa i Paasyn af alt Folket levende brændt mellem Skaanør og Falskerbod den 28de September 1402, efterat man til Spot havde sat ham en Krone paa hans Hoved og behængt Baalet med alle de Breve, han i Olafs Navn havde skrevet til Dronningen. Hans Klenodier bleve givne til et Kloster, og hans Segl sønderbrudt ¹⁾.

Om den foregionne Olaf har havt Margretas Leide, da han kom til Danmark, og Dronningen saaledes ved hans Henrettelse har gjort sig skyldig i et stort Løstebud, — det er ikke klart af de gamle Kilder og Beretninger. At den tydske Ordens Høimester, der just paa den Tid stod paa en spændt Fod med Margreta, kan have havt en Finger med i Bedragerens Optræden, er ikke saa ganske usandsynligt, heller ikke, at han kan have ladet sine Sendebud følge ham til Danmark, for, om muligt, at hjælpe ham; men det er vel ogsaa rimeligt, at disse Sendebud, da Bedrageren var faldet ved sin egen Tilstaaelse, have opgivet ham til Dronningens Hevn for ikke at blotte sin Herre.

¹⁾ Volgt: Geschichte Preussens VI. 227—230 efter de bedste gamle Kilder; jfr. Behrmanns ovennævnte Skrift om Kong Olafs Død, Hvitfeldt under 1402, Albert Krants Dan. I. VIII., Jahn, Danmarks politisk-militære Historie under Unionkongerne 39—40

Regen Dunkelhed hviler forresten, og vil vel altid blive hvilende, over denne Tilbragelse.

Et Spil som det med den foregivne Kong Dafs Fremtræden kunde neppe have ladet sig drive saa vidt som skede fra Anstifternes Side, i hvo nu disse egentlig vare, med mindre en vis Mistillid til Margreta, en vis Uvillie mod hendes Styrelsesmaade havde lønligen ulmet hos en stor Deel af hendes Undersaatter. Umiskjendelige Spor hertil ere allerede paaviste hos Nordmændene; og at det ingenlunde var bedre hos Svenskerne, derom vidne tydelig de mange Anker mod hende, som efter hendes Død reistes i Sverige. At Aarsagen hertil for en Deel har ligget i hendes Forkjærlighed for sine Landsmænd Danerne, og i en ilde fordulgt Bestræbelse for at bane Danmark Veien til en Overhøihed over de tvende andre Riger, eller idetmindste til den ledende Myndighed i Statsforbundet, — lader sig neppe negte af den, der med Opmærksomhed og Upartisthed gransker Begivenhederne og Forholdene i Norden paa hendes Tid. Endnu meer har vel Aarsagen til Uvillien mod hende ligget i de vanskelige og indviklede Omstændigheder, under hvilke hendes Styrelse bevægede sig, — Omstændigheder, som ofte nødte hende til at paalægge sine Undersaatter tunge Skattebyrder og Udredelser, ligesom vistnok ofte til at handle egenmægtigen og fatte sine Bestemmelser uden tilbørligt forudgaaende Samraad med hvert enkelt Riges Mænd. Aller mest har den dog maaskee ligget i den Mangel paa sand Karakterens Eftverdighed, som altid kleber ved en mandhaftig, herkesyg, statsflog, haard og rænsfuld Kvinde, der saa at sige fornægter sit Køn for at spille Mandens Rolle, og om hvem man opfordres til at sige, hvad Kong Waldemar netop skal have sagt om sin Datter: „Naturen har faret vild med hende; hun skulde blevet en Karl, men blev et Kvindfolk“ ¹⁾. Margreta var ifølge sin Karakter neppe stiftet til at vinde hos sine Undersaatter nogen sand, paa Kjærlighed grundet Hengivenhed. Men hendes Virksomhed, Hastighed, Mod og Klogskab, forenet med Hensynslosigkeit i Valget af de Midler, hvorved hun fremmede sine Planer, — det var Alt Egenstaber, der fornaaede at indgyde Folket en med Frygt blandet Agtelse, der opretholdt hendes Magt, hvor sand Hengivenhed stortede, og som bragte Uvillien eller Hadet, hvor det fandtes, til at forstumme i Uvirksomhed. Derfor indskrænkede ogsaa Misnoiet blandt Nordmændene sig til en dump Murren, der aldrig synes at have lagt Margretas Styrelse nogen alvorlig Hindring i Veien; og de svenste overmodige Herrer, som i meer end eet Aarhundrede hvert Dieblis, i Tide og Utide, havde reist sig med Mund og Haand mod sine Konger, boiede sig i taus Lydighed for den kraftfulde, strenge

¹⁾ Hvitfeld ved Slutn. af Margretas Historie.

Kvinde, over hvem de først vovede at høre sine Klager, da hun laa i sin Grav.

Hvad ellers Forholdet mellem Margreta og Kong Erik angaar, da har man vistnok formodet, at i hendes sidste Leveaar Forhaaelsen mellem dem har været mindre god: at Erik har fundet sig trykket ved Dronningens Herksesygge, og at det navnlig har været for at give sit Misnoie med hende Lust, at han i 1410 lod henrette Abraham Brodersøn, en svensk Herre, der stod høit i hendes Yndest. Men disse Gætninger have neppe nogen gyldig Grund, og hvad Abraham Brodersøns Henrettelse angaar, da er der Beviser for, at han ved mangehaande Forbrydelser havde forskyldt sin Død, og at Erik kun opfyldte et Retfærdighedens Krav ved sin Handling, hvilken Margreta neppe kunde ganske misbillige, hvor meget hun end kan have yndet den henrettede ¹⁾.

Dronning Margreta drog seenhøstes i Aaret 1412 til Flensborg, for, om muligt, at rede de Forviklinger, der vare opstaaede mellem Kong Erik og de holsteinske Grever i Anledning af disses Fordringer paa Hertugdømmet Søndre-Jylland, eller, som man nu begyndte at kalde det, Slesvig, til arveligt Len. Efter et kort Ophold i Flensborg, hvor hun intet havde kunnet udrette i den omtvistede Sag, lavede hun sig til at vende tilbage og var allerede kommen ombord paa sit Skib i Havnen, da hun her hastigen døde Natten mellem den 27de og 28de October, 60 Aar gammel.

94.

Kong Erik Snekfyrer. Landsstyrelsens daarlige Tilstand i Norge. Pavebøms-
mets Splittelse. Almindelige Coucillier i Wisa og i Rosknit. Biskopper i den
norske Kirke.

Nu overtog da Kong Erik i sit tredivte Aar den Rigsstyrelse i Virkeligheden, som han hidtil næsten kun havde ført i Navnet. Tre og tyve Aar vare allerede henledne, siden han antoges til Norges Arve-Konge, og siden alle norske Brevstaber betegnedes efter hans Riges Aar; men Norge havde i al denne Tid seet lidet til ham, og lidet eller ingen Gavn havt af hans Kongedømme. Heri foregik, saavidt man kan skønne, ingen væsentlig Forandring i den nærmest følgende Tid. Erik vedblev saagodt som stadigen at opholde sig i Danmark, — noget som hans stedsse vorende Strid med de holsteinske Grever og tildeels ogsaa med Hanseskæderne paa en Maade gjorde nødvendigt. I Norge spores under hans stadige Fraværelse ingen almindelig styrende Magt, hvilken kunde træde i Kongedømmets Sted,

¹⁾ Jahn, Danmarks Historie under Unionskongerne 473—478.

at være af ham indsat. De kongelige Embedsmænd handlede hver i sit Omraade, paa hans Vegne, uden noget inden Landet værende stadigt Overhoved, hverken Drotsete eller Rigsforstander. Rigsraadet synes at have været uvirksomt og magtesløst, og til større norske Raadsmøder findes sjælden Spor. En Kansler lader der til at have været, den før omtalte danske Mand, Biskop Jakob Knutsen af Oslo. Han findes nemlig som Kansler i 1416 den 8de Mai paa Teige Biskopsgaard ved Tunøberg at have besejlet et i Kongens Navn udstedt Landsvistebrev ¹⁾, og at dette er gjort i Egenstaaelse af norsk Kansler, maa slutes dels af Brevet's Bestaaelse, dels deraf, at Biskop Peter af Roskilde samtidig var dansk Kansler. Men om Biskop Jakob stadigen har haft Kongens norske Segl i Forvaring, eller i hvad Udstrækning han var bemyndiget til at benytte det, vides ikke. Med Landsstyrelsen i Norge kan man saaledes vistnok med fuld Føje sige, at det paa denne Tid stod daarligt til.

I den romerske Kirke havde nu Forvirringen naaet en saadan Høide, at den umulig længer kunde taales. Den store Splittelse i Pavebømmet var, som forhen fortalt, indtraadt i 1378, da Paverne Urbanus VI i Rom og Clemens VII i Avignon af tvende stridende Partier i Kardinalkollegiet opstilledes mod hinanden. Urbanus var i 1389 bleven efterfulgt af Bonifacius IX, og Clemens, trods al den Umage man ved hans Død fra forskellige Sider gjorde sig for at hindre et nyt Pavevalg af hans Parti, havde i 1394 faaet til Efterfølger Benedictus XIII. Denne sidste havde vel ved sit Valg gjort det edelige Løfte at arbejde af yderste Evne for Kirkefredens Gjenoprettelse, og til den Ende i Nødsfald at nedlægge sit Pavebømme. Han havde ogsaa senere, skjønt nedtvungen, gentaget dette Løfte, med Tilføielse at ville fratræde, hvis Bonifacius døde før ham, eller ligeledes vilde fratræde. Men med disse Løfter var intet alvorligt meent. Da nemlig Bonifacius IX døde den 1ste October 1404, negtede Benedictus reent ud at opfylde sit tidligere Tilfagn. Følgen heraf blev, at de romerske Kardinaler strede til nyt Valg, der faldt paa Innocentius VII, — og Splittelsen vedblev. Innocentius døde allerede i 1406 og havde til Eftermand den ottiaarige Gregorius XII, hvem de romerske Kardinaler netop havde valgt paa Grund af hans høie Alder, da de troede ham fri for al Uergjerrighed, som kunde være til Hinder for Kirkens Enhed. Men dette var ikke saa. Gregorius holdt ligesaa fast paa sit Pavebømme som Benedictus, deres Underhandlinger med hinanden vare frugtesløse, og ingen af dem vilde fratræde. Begges Kardinaler kjædedes imidlertid ved deres Halstarrighed, forlode dem for største Delen, og udstrepte i

¹⁾ Langes haandskr. Opt.

Endrægtighed et almindeligt Concilium i Pisa til 1409 for at bringe den Orden tilbage i Kirken, som fra alle Sider med høj Røst fordredes.

Kaldelsen til Conciliet kom ogsaa til de nordiske Riger; men Jaagen mødte herfra ¹⁾. Forsamlingen, skjønt temmelig talrig besøgt, udbrettede heller ikke noget for det, som skulde have været dens Hovedsiemed: Kirkereform og Kirkefred. Den sammentraadte den 25de Marts 1409, indstevnede de tvende Paver for sig, og erklærede dem, da de ikke mødte, for affatte. Men isædetfor nu strax at tage fat paa Kirkereformen, skred man først til et nyt Pavevalg ved de tvende Partiers Kardinaler, og Valget faldt den 26de Juni paa Alexander V. Denne var imidlertid ingen Ven hverken af Kirkereformer eller Kirkemøder, og nyttede sin Myndighed til, saasnart som muligt og før nogen Reform kom i Stand, at høre Conciliet den 7de August under Paaskud af nødvendige Forberedelser til et nyt, der skulde holdes om tre Aar. Ei heller Kirkefreden blev ved denne Forsamling gjenoprettet. Thi de tvende gamle Paver erklærede Conciliets Affættelsesdom for ugyldig, og fandt begge hver for sig et Tilhang: Gregorius i Neapel, hvorthen han havde begivet sig, og i en Deel af Lybland, — Benedictus i sit Fødeland Spanien, hvor han havde taget sin Tilflugt. Kirken havde saaledes kun opnaaet at faa tre Paver for to; og alle bansatte de hinanden gjensidig.

Alexander V havde vist nok den langt overveiende Deel af Europas Fyrster paa sin Side, men i mange Staters Kirker raadede dog en stor Usikkerhed med Hensyn til hvilken Pave det var rettest at adlyde. En saadan Usikkerhed spores ogsaa i de nordiske Riger, i det mindste er det vist, at den fandt Sted i Sverige. I det nemlig Kong Erik og Dronning Margreta, Erkebiskoppen af Upsal, flere svenske Biskopper og de fleste Kapitler, samt i det Hele Rigets Raad endnu erkjendte Gregorius XII, erklærede Linköpings Biskop og Kapitel samt Biskopperne af Skara og Westeraas sig ved Slutningen af 1409 for Alexander V, — hvilken Splittelse voldte megen Uorden ²⁾. Hvad Parti den norske Erkebiskop og Kirke tog: Gregorius's eller Alexanders, vides ikke; man kan blot formode, at de have rettet sig efter Kongen og Dronningen, hvilket og de danske Biskopper synes at have gjort. Rimeligvis har dog snart Erik og Margreta, i Lighed med største Deelen af Europas Fyrster, gaaet over paa Alexanders Side.

Alexander V var en gammel og yderst svag Mand, der ganske lod sig lede af den berygtede, ryggesløse og underfundige Kardinal Balthasar Cosca, hvem det lykkedes, da Alexander allerede den 4de Mai 1410 døde i Bologna, at blive den 17de i samme Maaned valgt

¹⁾ Egbr. IV. 286—287.

²⁾ Egbr. IV. 287—88.

til dennes Eftermand af de i Bologna tilstedeværende Kardinaler. Han antog Navnet Johannes XXIII. At denne Pave ogsaa erkjendtes af de nordiske Riger, og at altsaa Erik og Margreta efter 1409 maa have opgivet Gregorius XII, — det viser sig tydeligen deraf, at Pave Johannes ved sin Nuntius og Indsamler, den tidligere nævnte Ludovicus de Ballionibus, i 1413 opbar det Apostoliske Sædes Indtægter af Danmark, Norge og Sverige. Den 20de Januar i det nævnte Aar kvitterede Ludovicus's Underindsamler, Johannes Scunemann i Bergen Stavangers Biskop Haakon og dennes Kapitel for Romerskatten af Stavanger Biskopsdømme ¹⁾. Længe stræbte Pave Johannes ved allehaande Rænker at undgaa den sterkt paatrængte Indkaldelse af et nyt almindeligt Concilium, eller i det mindste at bringe det dertil, at Samlingsstedet blev Rom, hvor han bedst kunde øve sin Indflydelse. Men da han virkelig havde udskrevet et almindeligt Concilium til 1412 i Rom, mødte kun nogle faa italienske Prælater, og det Hele betragtedes med Foragt. Han maatte da endelig finde sig i at udskrive et nyt til 1414 i Constans eller Kostnits.

Hans Kaldelse til Erkebiskoppen af Lund udgik den 12te December 1413 ²⁾, og lignende Kaldelser maa samtidigt være udgaaede til Norges og Sveriges Erkebiskopper og til Kong Erik. Denne lod ogsaa møde paa Conciliet Repræsentanter for sine tre Rigers Kirker. Paa den danske Begne mødte Biskopperne Peter af Ribe og Johannes af Slesvig; paa den svenske derimod ingen Biskop, men en Archidiaconus af Skara og en Canonicus af Linköping; paa den norske Begne endelig skal ifkun en Abbed have mødt. Denne Abbeds Navn er forvansket i Fortegnelserne over Conciliets Medlemmer; men flere sammenstødende Omstændigheder gjør det utvivlsomt, at det har været den daværende Abbed ved Munklivs Benediktiner-Kloster i Bergen, Stein ³⁾.

Conciliet aabnedes den 5te November 1414. Det ene Hovedformaal, at hele Splittelsen i den romerske Kirke, lyffedes. Pave Johannes XXIII, der indfandt sig personlig paa Conciliet, blev først truet til at love Fratrædelse, og da han siden flygtede og gjentog sit Løfte, blev der af Conciliet, som nu erklærede sig Paven overordnet, anlagt Sag mod ham, og den 20de Mai 1415 blev han ved Dom

¹⁾ N. Dipl. III. 444. ²⁾ Pontop. II. 510. ³⁾ Pontop. II. 511, Eqbr. IV. 289, og især Grams Noter til Meursius 559. Det aabenbar forvanskede: „Abbas Stoxii pro rege Norvagiæ et monasterio suo et episcopo Lincolpensi,“ bør vel læses, som ogsaa Gram har formodet: „Abbas Steyn etc.“ og da kan man neppe gjette paa nogen anden end den ovenfor nævnte, der ogsaa netop ved den Tid var borte fra sit Kloster og i Begyndelsen af 1414 findes at have opholdt sig i Danmark. Dette antager ogsaa Lange i sin Kbhst. 2den Udg. 282—284.

affat. Gregorius XII aftraadte frivilligen under hæderlige Betingelſer den 4de Juli næſt efter. Den haardnakkede Benedictus XIII vilde ei godvilligen vige; men han forlodes til Slutning af Alle og affattes af Conciliet den 26de Juli 1417. Hindringen for at bringe Enhed tilbage i Pavedømmet var ſaaledes bortryddet. Mange vilde nu, at Conciliets andet Hovedformaal, en gennemgribende Kirkeformation, ſkulde ifandbringes, før nogen ny Pave udvalgteſ. Denne Mening vandt imidlertid ikke Overhaand, og Conciliets Fuldmægtige i Forening med Kardinalerne ſtrede til Valget af en Pave, hvilket den 11te November 1417 ſaldt paa den flogte Romer, Martinus V. Denne var ganſke beſjælet af de ældre Pavers hierarchiſke Aand. Han frygtede baade Kirkeformationen og Conciliet. Derfor ſik han liſtigen den forſte udfat og ilede derpaa med at hæve Conciliet den 22de April 1418.

Der findes intet Spor til, at man inden de nordiſke Kirker nærede nogen ſærlig Interesſe hverken for Conciliet eller for Kirkeforbedringen, ei heller ved man, at deres Fuldmægtige, der henregnedes til den tydiſke Nation, spillede nogen iſineſalbende Rolle paa Kirke-mødet. Umiddelbare Virkninger paa de nordiſke Kirkers Stilling ſynes Conciliet heller ikke at have øvet. Det mindede dem om ſin Tilværelſe ved at opkræve det apoſtoliffe Sædes Indtægter i ſit eget Navn, medens ingen af det erkjendt Pave fandtes. Den før omtalte Ludovicus de Ballionibus ſees nemlig i 1417 paa dets Begne at være optraadt ſom Indſamler i de tre nordiſke Riger. Hans Underindſamler, Johannes Tiberici, kvitterede den 29de October i nævnte Aar i Bergen Biſkop Haakon af Stavanger med Kapitel for Romerſtatten af Stavanger Biſkopsdømme ¹⁾).

Imidlertid var Biſkop Jon af Skaalholt ²⁾ død i 1413 ³⁾, og da Hole Stol endnu ikke var beſat, var Iſland atter uden Biſkop. Men denne Gang varede ikke Skaalholti Stols Ledighed længe, ſa Jon havde maatte ſin Eſtermand beſtiffet i Danmark, før han var død. En Iſlænding ved Navn Arne Olafſøn, der maa have hørt til en eller anden Munkeorden, da han altid kaldes: Broder Arne, opholdt ſig omkring Aarhundredets Begyndelſe i Norge, hvor han blev Kapellan hos Haakon Sigurdsſøn af Biſka, en Søn af Sigurd Haſthorſſøn, Norges daværende rigefte, høiſtyrdigſte, ſamt for

¹⁾ N. Dipl. II. 480. ²⁾ Fra 1408, ſ. o. f. II. 451. ³⁾ Iſl. Ann. 390; Finn Joh. II. 466. Frebagen efter Thorlaksmæſſe (hvoreb her uden tvivl maa forſtaas den tidligere, neml. 20de Juli), den 21de Juli 1413 var han endnu i Live; men fort efter maa han efter al Rimelighed være død, da hans Eſtermand beſtemt var udnævnt og vel endog indviet for Aarets Udgang. Iſl. Ann. 388, 390, jfr. Finn Joh. II. 227.

Dygtighed og Uegennyttighed mest anseede Hovdinge. Hos denne og hans Hustru Sigrid, Datter af den ligeledes høit agtede Hovding Erlend Filippusson af Vosna, om hvem der berettes, at han aldrig vilde blive Ridder, — synes Broder Arne i høi Grad at have indyndet sig. I 1404 eller 1405 ledsagede han Sigrid paa en Pilegrimsfærd i Udlandet (til Aachen?) og skal her have nydt den Udmærkelse at beklives til Penitentiarius for alle Nordmænd. Da Haakon i 1407 døde — samme Aar som hans Svigerfader Erlend — forblev Arne i Sigrids Tjeneste, endogsaa efterat hun i 1410, paa Dronning Margretas Anstiftelse, havde egtet Magnus Magnusson, en velbaaren Svend eller Bæbner af Sverige, der havde tjent Margreta og stod høit i hendes Yndest. Arne blev ogsaa Magnus's Kapellan og fulgte denne i 1412, da han aflagde et Besøg hos Kong Erik i Helsingborg. Ved denne Leilighed er uden tvivl Arne bleven bekendt med Kongen. Arne var efter gamle islandste Udsagn en Mester i alle Egenskabigheder, dygtig og raff i Alt hvad han foretog sig, og ligesaa pragtfuld og gavmild til Yderlighed, som han var driftig til at strabe Penge sammen. Han laeder i det Hele til at have været en af hiin Tids saa hyppig forekommende smidige, verdenslighebde og verdensflogte Geistlige, der gjorde sin Lykke i Kirken ved alt andet end sande kirkelige Dyder og Fortjenester. Saadanne Geistlige synes just at have faldet i Eriks Smag, og han fattede en særdeles Yndest for Arne. Rimeligvis har denne allerede da faaet Løste af Kongen paa Skaalhølt's Biskopsstol, naar den blev ledig. I 1413 drog Broder Arne til Kurien og traf om Sommeren Pave Johannes i Florens, da han var fordreven fra Rom ved Kong Ladislaus af Neapel. Paven har uden tvivl i Arne fundet en Aandsbeslegtet og derfor stadfæstet hans Udnævnelse til Biskop. Han blev imidlertid ikke indviet strax eller af Paven selv, men Indvielsen foregik først paa Hjemreisen, i Lybek, og ved denne Stads Biskop, dog ifølge Pavens Bud. Maaskee har Pavens Bemyndigelse til hans Indvielse været betinget, saaledes at den ikke maatte foregaa før den værende Biskop til Skaalhølt var afgang; men Arne har faaet Underretning om Jons Død i Lybek, og har da ikke dvælet et Dieblit med at gjere Brug af de Anbefalingsbreve, som Paven maa have medgivet ham. Han maa efter al Sandsynlighed have været indviet inden Aarets Udgang; thi den 30te Januar 1414 findes han som „Arne med Guds Raade Biskop af Skaalhølt“ i Helsingborg, i Forening med Stein Abbed af Munkli i Bergen, at have udstedt Transcript af et vigtigt Brev ¹⁾. Kongen har aabenbare fuldkommen billiget hans Dphøielse og Fremgangsmaade; thi han gav Arne strax efter hans

¹⁾ N. Dipl. I. 462, jfr. Pontop. II. 612.

tilbagekomst det mest isinesaldende Bevis paa sin Yndest, idet han nævnte ham til Hirdstyrer over hele Island med Stat og Skyld og kongelig Ret.

Før Biskop Arne var faren til sin Stol, blev ogsaa endelig det lang Tid ¹⁾ ledige Hole Biskopsdomme besat med Jon Love-son. Hvad Landsmand denne har været vides ikke; men uden tvivl er han været en Yndling af Kongen, i hvis Tjeneste han rimeligvis er været før sin Udnævnelse til Biskop, ligesom han en Stund efter blev at være. Thi Kongen — heder det — beholdt Jon hos sig, forimod denne, som maa være bleven indviet, rimeligvis af Erkebiskop Askel, i 1414 eller ganske tidlig i 1415, overdrog Arne af Staalholt sit biskoppelige Ombud over Hole Kirke og Stol.

Hvor uregelmæssigt det end synes at være tilgaaet med Biskop Arne Nafssøns Valg og Indvielse, saa maa dog Erkebiskop Askel have fundet det nødvendigt at gjøre gode Minder til det Spil og bidrage sit til den kongelige Yndlings yderligere Forfremmelse. Han beskikkede nemlig denne ogsaa til Bisitator paa sine Begne over hele Island. Arne kom nu i 1415 til Island beklædt med den højeste rade geistlige og verdslige Embedsmyndighed, en Embedsmyndighed saa stor, som ingen før ham, hverken Lærd eller Ræd der havde havt. Han var kongelig Hirdstyrer (d. e. Stattholder) over hele Den, Biskop i Staalholt og biskoppelig Vicarius til Hole, General-Bisitator i alle Biskopsdommer paa Erkebiskoppens Begne, og desforuden, heder det, var han Ombudsmand for Munklig Kloster med Hensyn til den rette tilhørende Tiende af Westmannøerne, og for mange bergenske Jøbmænd med Hensyn til deres Tilgodehavende. Der var saaledes abnet en vid Mark for ham, ikke alene for hans Virksomhed men ogsaa for hans Pengegridskæb og Herkesyge. Og han skal ikke have det den gode Keilighed unyttet.

Han kom til sin Stol den 2de Juni. Han red saa først til Skthinget og lod der oplæse alle sine Fuldmagtsbreve i Lagretten. Alle baade Læge og Lærde af alt Landet tilfagde ham Lydighed. Da dette var gjort, sang han sin første Biskopsmesse i Staalholt den 2de Juli. Derpaa drog han nord i Landet til Hole og blev der modtaget af Nordlændingerne som deres retmæssige Biskop. Endelig vendte han tilbage til Staalholt med en Mængde Gods, som han havde strakt sammen paa sin Reise, deels i Penge deels i alslags Varer. Han lod siden foretage kostbare Bygningsarbejder paa Kirken og ved Biskopstolen samt anstaafe kostbart Bohave. Han sparede ikke, og derfor gav man ham Tilnavnet: den Gavmilde. Men hvad han gav med rund Haand, det tog han igjen paa sine Bisitatsreiser over

¹⁾ Elge fra 1403? s. o. f. II. 448.

det hele Land, fra hvilke, det heber, at han altid vendte hjem med mange Penge. Isøendingerne vare i hans Embedstid overvældede af Pengefordringer. I Aaret 1417 opholdt sig en Broder af St. Antonius's Orden, en vis Ivent Sæsse, paa Island og tiggede Penge paa den hellige Antonius's Begne, hvis Undergierninger prises¹⁾; hans Bøn mødtes af Indbyggerne med Velvillie. Men i det næste Aar 1418 bleve Kravene flere. Da fremkom først Krav fra Kongen, ved Biskop Arne, saa Spøselmands-Krav, saa Provste-Krav og mange andre Krav paa Almuen, hvilke for største Delen skreve sig fra Biskoppen. Disse Krav fremkom alle i Form af Bøn; derfor kaldte man spotvis Aaret: Bønneaaret (bónar vetr). Og med alt det synes dog ikke Biskop Arne at have været i nogen høj Grad forhadet. Folket saa igjennem Fingre med hans Gridskhed paa Grund af hans Pragt, Gæmildhed, Virksomhed og mandige Færd. Arne Olafsson var ret en Biskop i sin Tids Smag, hos hvem den verdslige Stormand fremstinnede i hvert hans Skridt, medens Kirkens Læret og aandelige Forstander ganske traadte i Skygge. Han var — som Finn Jonsøn udtrykker sig — en bedre Hofmand, Skattekræver, ja vel Rytter end Biskop. Neppe var han dog den eneste i sit Slægt blandt den norste Kirkes daværende Biskopper.

I 1419 for Biskop Arne Olafsson til Bergen og gjensaa ikke senere Island. Rimeligvis har han begivet sig til Kong Erik for at aflægge denne Regnskab. I 1420 finder man, at Biskop Arne har været Kongen den betydelige Sum af 3000 Nobler skyldig, for hvilken Biskopperne Aelak af Bergen og Anbjørn af Hamar samt nogle danske Herrer, i Brev givet ved Vestenstog Kirke paa Lolland den 22de Juni, erklærede sig som Forlovere, og hvilke han skulde betale inden Michaels Dag samme Aar²⁾. Hvorledes han er kommen fra denne Gjæld, og om han er forbleven ved Eriks Hof, vides ikke. Naar og hvorledes han døde, er ogsaa høist usikkert. Nogle sige, at han under Opholdet hos Kongen døde i 1420 og lægge til, at han ved Gift eller paa anden svigfuld Maade blev myrdet af Kongens Hofmænd, der bare Avind til ham. Andre derimod, og det vistnok med større Rimelighed, antage, at han har levet indtil henimod 1430, men horte fra sin Biskopsstol, af hvilken han kun opbar Indtægterne, medens han led den bestyre ved sine Ombudsmænd. Vist er det, at indtil 1430 ingen

¹⁾ Om St. Antonius af Wiennes Orden, en Congregation af regulære Munkene, der tillige regnedes blandt Liggermunkene, see Langes Alhist. 2den Udg. 65 — 67. En Ufsending af denne Orden ved Navn Theoderik, der gav sig ud for at helbrede Sygdemme og uddele Afsat ved Hjælp af St. Antonius's Been, kom for første Gang i 1403 til Norden og ertraadte i Vadstena i Sverige. En Underordnet eller Efterfølger af ham maa Ivent Sæsse have været.

²⁾ Ny D. Mag. I. 2.

Biskop findes omtalt ved Skaalholts Stol, men dens Anliggender be-
redes deels ved Official og Raadsmænd, deels ved Holes Biskop ¹⁾).

Biskop Jon Lovessøn af Hole havde, medens Biskop Arne
d Enemynndighed styrede Island, opholdt sig udenfor samme deels
Danmark hos Kong Erik, deels maaffter ogsaa andensteds. I 1415
i 5te September udstedte Kongen i Slagelse et Vernebrev for ham
Hole Kirke ²⁾. Først i 1419 beredte han sig at drage til sit Sæde,
var i denne Anledning i Bergen den Gang da Biskop Arne kom
. Begge de islandske Biskopper mødtes i al Venstabelighed, og
ne forærede Jon et prægtigt Kors, hvilket dog, som den gamle For-
ller bemærker, neppe kunde kaldes Gave. Jon naaede lykkelig Is-
id med mange Danste i sit Følge og tiltraadte samme Aar sin Stol,
n opdagede da, heder det, at Biskop Arne havde gaaet ham vel
r ³⁾).

I 1419 var Biskop Sigurd af Hamar ⁴⁾ død, og til hans
termand valgtes Anbjørn, om hvis tidligere Forhold intet vides.
:n 22de Juni 1420 var denne, som før fortalt, i Egenstøb af Ha-
:rs Biskop, altsaa allerede indviet, tilstede ved Vestenstog Kirke
a Holland ⁵⁾).

Bed denne Tid døde ogsaa Biskop Jakob Knutssøn af
slo ⁶⁾. Sidste Gang han vides at være nævnt er den Juli 1419 ⁷⁾;
3 er han neppe død før i 1420 eller Begyndelsen af 1421. Hans
termand var Jon (ellers almindeligere paa dansk Viis kaldet: Jøns,
:nes, Jens; paa Latin altid: Johannes), ligesom sin Forgjæm-
; en dansk Mand ⁸⁾. Udentvivel har han forud staaet i Kong
ifs Tjeneste, og været godt anskreven hos ham. Maaffter har dette
ilpet ham til Biskopsdømmet, ligesom det maa antages for et Bevis
a Kongens Yndest og Tiltro, at denne, rimeligvis ved samme Lei-
hed, gjorde ham til sin Kansler i Norge, i hvilket Embede han
tes at være forbleven saalænge som Eriks Styrelse varede. I de
ste Aar af sit Biskopsdømme lader dog ikke Jon til at have været
idetmindste ikke stadigen — ved sit Sæde, men derimod at have
holdt sig hos Kongen i Danmark. Den 23de Februar 1422 findes

¹⁾ Om Biskop Arne Olafssøn see Jøsl. Ann. 376, 378, 382, 384, 386, 388,
390, 392, 394; Finn Joh. II. 466—470; Gevol. p. 2. c. 6—10. ²⁾ Finn
Joh. II. 226. ³⁾ Jøsl. Ann. 394, 396; Finn Joh. II. 573—575. ⁴⁾ Fra
1381 f. o. f. II. 398. ⁵⁾ S. o. f. om den skaalholtske Biskop Arnes Gjalb.
Spittfeld i sin Biskopstrenike sætter hans Valg til 1419. ⁶⁾ Fra 1407
f. o. f. II. 450. ⁷⁾ Eml. V. 345. ⁸⁾ Eml. III. 513. I den gamle
Biskopstrelse for Oslo i Cod. Arn. Magn. No. 309 fol. nævnes han: Joon
secundus (Jon den anden eller Yngre). Jon har uden tvivel været det Navn,
med hvilket han af den norske Almue almindelig betegnedes, og hvilket derfor
her sidenest er altid bruges, hvor Taler er om ham.

han at have i Helsingborg, som „Bisshop i Oslo og Kongens Kansler“, beseglet et i Kongens Navn udstedt norst Landsvisitbrev ¹⁾); den 15de Juni 1423 var han, tilligemed Bisshopperne Anbjørn af Hamar og Thomas af Drnsøerne, blandt mange andre geistlige og verdslige Herrer af Danmark og Sverige tilstede i Kjøbenhavn ved Afsluttelsen af et Forbund mellem Kong Erik og Hansestæderne ²⁾); den 7de September 1424 var han paa Gorgehus (Gurre) i Sjælland og beseglede som Kansler et norst Landsvisitbrev ³⁾). Den 11te September 1425 var han tilstede i Kalundborg ved Udstedelsen af en Gjenpart af det kalmarske Forenings-Udcast ⁴⁾). Først i 1426 finder man ham i Oslo, hvor han den 15de April affagde en Dom, og senere i Forening med sit Kapitel udstedte flere Breve ⁵⁾). Den 29de Juli samme Aar var han tilligemed Bisshopperne Abla af Bergen, Anbjørn af Hamar og Thomas af Drnsøerne, som Kongens fuldmægtige Sendebud, i Bergen ved Afsluttelsen af en fornyet Overenskomst med Kongen af Skotland angaaende Afgiften af Sudersøerne ⁶⁾); og den 19de December 1426 var han igjen i Oslo, hvor han som Kansler beseglede et i Kongens Navn udstedt norst Landsvisitbrev ⁷⁾). Omkring 1426 synes han saaledes først stadigen at have overtaget sine egentlige bisshoppelige Forretninger og fæstet Sæde ved sin Kirke. I Mellemtiden, medens Jon opholdt sig i Danmark, findes en vis Bisshop Severinus, at have været hans Generalvikarius ⁸⁾), hvilken ogsaa opføres i Bisshoppefortegnelserne deels med Navnet Severinus ⁹⁾ deels med Navnet Sveri ¹⁰⁾). Han har rimeligvis været en af den Tids Titular-Bisshopper, hvilke almindelig anvendtes som Vikarier i de virkelige Bisshoppers Forsaldstilsælde. Han kjendes forøvrigt ikke, med mindre han muligens kunde være samme Person som den Severinus eller Söfren, der senere, i 1434, var Bisshop paa Færøerne.

Efter den Bisshop Bilhialm af Drnsø, som blev dræbt i 1383 ¹¹⁾), fulgte først paa denne Bisshoppstol en Henrik, der nævnes i 1394 som tilstedeværende paa Mødet i Helsingborg ¹²⁾), og dernæst en Broder Jon, en Engelsmand, der var nærværende paa Rigsdagen i Kalmar 1397 ¹³⁾). Denne sidste sees at være død en god Stund før 25de October 1419 ¹⁴⁾). Hans Eftermand var Thomas af Trolak eller Tulloch, der troes at være bleven Bisshop i 1418 ¹⁵⁾).

1) N. Dipl. I. 487. 2) Hvitfeldt under 1523. 3) N. Dipl. I. 500. 4) Valudan-Müllers observ. 61. 5) N. Dipl. I. 511, II. 511, 512, III. 492. 6) Hvitfeldt under 1426. 7) N. Dipl. III. 493. 8) Nævnes ifølge Kanges haandskr. Emil. saaledes i et Brev af 4de Decbr. 1422 og tillige „episcopus Tranquilliensis.“ 9) Hvitf. Bisshopp-kronike. 10) Emil. V. 345. 11) S. o. f. II. 403. 12) S. o. f. II. 441. 13) S. o. f. II. 442. jfr. Hvitf. Bisshopp-kronike. 14) N. Dipl. I. 478. 15) Runcks „Symbolæ ad historiam etc.“ (Chr. 1850) 51.

Thomas maa rimeligvis ogsaa have været en af de Biskopper, som vidste ved verdselig Dygtighed at vinde Kong Eriks Indest; thi han blev af denne udnævnt til et Slags Bestyrer af Drknørerne, i hvilken Anledning han ved sit Brev, udstedt ved Vestenstogs Kirke paa Laaland den 17de Juni 1420, forpligtede sig for det ham betroede Land til Kong Erik og hans Efterfølgere, Norges Konger ¹⁾). Thomas var længe Biskop og nævnes oftere som tilstedeværende ved vigtige Statsforhandlinger især Drknørerne vedkommende, baade i Norge og Danmark ²⁾).

Biskop Haakon af Stavanger ³⁾ var bleven gammel og svagelig, saaledes at han ei vel kunde længer forestaa sit Embede. Dette foranledigede hans Kapittel til i 1424 at ansøge Paven om, at Audun Eivinds søn, Kong Eriks Kapellan, Kannik i Oslo og Provst i Eidsberg ⁴⁾, maatte blive beskikket til hans Hjelpebiskop og vel til lige Eftermand ⁵⁾. Naar Biskop Haakon er død, vides ikke; men Audun Eivinds søn var endnu i Marts 1427 ifkun Electus ⁶⁾, og først den 18de Mai samme Aar blev han indviet til Stavangers Biskop. Indvielsen foregik, uvidt af hvilken Grund, i Badstena Klosterkirke og udførtes af tre svenske Biskopper, nemlig af Linköping, Skara og Veris ⁷⁾. Den 24de Juli samme Aar var han i sit Biskopsdomme, nemlig i Balbers paa Gaarden Kemmen ⁸⁾. Udentvivel var Biskop Haakon dengang død.

I 1426 stal Peter, en Danst, om hvis tidligere Stilling forresten intet vides, være bleven udvalgt til Biskop af Hamar ⁹⁾. Om Formanden Biskop Anbjørn ¹⁰⁾ dengang var død, eller om han havde resigneret, er ikke sikkert.

55.

Erkebiskop Askel dør 1424. Askal Bolt to og tyvende Erkebiskop. Hans første Embedsvirkomhed. Christirkens anden Brand. Kong Eriks Villkaarlighed ved Biskopsstoles Besættelse. Hans Valg falder paa uverdige Personer.

Erkebiskop Askel ¹¹⁾ nævnes sjældn i Historien, og de Breve, som ere levne fra hans Embedsførelse, angaa alle mindre vigtige Gjenstande. Der findes ei Spor til, at han har holdet noget Provinzialconcilium, med mindre det skulde have været i 1405 i Bergen,

¹⁾ N. Dipl. II. 489, jfr. Pontop. II. 531. ²⁾ Svittf. ved 1423, 1426 og 1434; N. Dipl. II. 503, 512. ³⁾ Fra 1402 f. o. f. II. 447. ⁴⁾ Langes hdbfr. Sml. est. Brev i N. N. S. fasc. 40 No. 5. ⁵⁾ Pontop. II. 535. ⁶⁾ Langes hdbfr. Sml. est. Br. i N. N. S. fasc. 88 No. 7. ⁷⁾ Diarium Vadst. Scr. r. Sv. I. 146, 147. ⁸⁾ N. Dipl. II. 520. ⁹⁾ Svittf. Biskopskrønike. ¹⁰⁾ Fra 1419 f. o. f. II. 463. ¹¹⁾ Fra 1404 f. o. f. II. 447.

som ovenfor er berørt. Man maa af alt dette slutte, at Askel lige-
 saalidet i Kirken som i Staten har spillet nogen fremtrædende Rolle.
 Han døde den 11te Marts 1428 ¹⁾). Han var ved sin Død indvil-
 let i en Proces for den pavelige Kurie, foranlediget derved, at Erke-
 biskoppen vilde opretholde sin Chorsbroder, Sigvalde Jonsøn, i Thron-
 barnes Præbende og Sognekald imod en vis Johannes Borsfow, en
 pavelig Klerk, som der vilde indtrænge sig. Bersvein Mikolaussøn,
 ligeledes Chorsbroder af Nidaros, var i denne Sag Erkebiskoppens
 og Sigvaldes Fuldmægtig i Rom, men maa ikke have formaaet at ud-
 rette noget til deres Fordeel. Derimod nødtes han til at indgaa
 Forlig om en Erstatning til Johannes Borsfow for det Tab, denne
 paaastod at have lidt. Da imidlertid ikke Bersvein erholdt hjemmefra
 de til Erstatningen fornødne Penge, og følgelig ikke kunde opfylde
 Forligets Vilkaar, blev han sat i Ban. Men nu indtraf baade
 Erkebiskoppens og Sigvaldes Død, og denne Omstændighed bevægede
 endelig Pave Martinus V til at overdrage, ved Brev fra Rom af
 9de Marts 1430, Bisfop Audun af Stavanger at løse Bersvein af
 Bannet ²⁾). Man seer hvorledes Paven paa denne Tid i Norge lige-
 saavel som i andre Lande, vidste at indtrænge sine Folk i gode Præ-
 bender imod de nærmest Vedkommendes Ret og Dnsfe. Erkebiskop
 Askel var ogsaa, da han døde, i en ganske betydelig Gjæld til Kong
 Erif, hvilken hans Eftermand i 1431 maatte betale ³⁾). Hvorledes
 denne Gjæld har været paadrægen, oplyses ikke. Muligen har det
 været tilbagestaaende Afgifter af verdslige Len, der have været Erke-
 biskoppen indrømmede. Man seer i det mindste, at i 1405 har Spar-
 byggia Fylke, som Erkebiskop Binalde tidligere havde havt i Forle-
 ning, været Askel tilbudet ⁴⁾); men man ved ei om han har modtæ-
 get det.

Man har al Grund til at tro, at blandt Norges daværende Bi-
 stopper, den i Bergen, Askak Harniktsøn Bolt ⁵⁾, maa have
 været en af de dygtigste og af Almenheden mest agtede; og dette gode
 Dømmeme har uden tvivl virket, at Nidaros's Kapitel allerede to Dage
 efter Askels Død, den 13de Marts, postulerede eller udbad sig af
 Paven Askak til hans Eftermand ⁶⁾). Rimeligvis har Kapitelet ba-
 flet saa meget med denne Postulation, for at ikke Kong Erif skulde
 komme imellem og paatrænge Nidaros's Stol en af sine Gunstlinger,
 hvilke man seer, at han altid vilde hjælpe til ledige Bisfopsstole.
 Pave Martinus havde imidlertid ogsaa, medens Askel endnu levede,
 forbeholdt sig selv, at forsørge eller ved Provisjon besætte Nidaros's

¹⁾ Scr. r. D. VI. 616   ²⁾ N. Dipl. I. 523, 526.   ³⁾ Ny Danske Mag. I. 35.   ⁴⁾ Ny Danske Mag. VI. 259; jfr. o. f. II. 422.   ⁵⁾ Fra 1408, f. o. f. II. 450.   ⁶⁾ Scr. r. D. VI. 616.

Erkeftol, naar den næft blev ledig. Denne Omftændighed har uden-
tvivl forfinket Arlaks Udnævnelfe. Endnu den 22de Februar 1429
kaldeſe han Biſkop i Bergen og ifkun Poſtulator til Erkeſædet ¹⁾.
Men endelig erklærede Pave Martinus ved ſit Brev fra Rom af 27de
Januar 1430, at han valgte den poſtulerede Arlak til Erkebifkop,
og derfor gav ſit Samtykke til Løsningen af det Vaand, ſom bandt
denne til Bergens Kirke, idet han forflyttede ham til Forſtanderſkabet
for Nidaros's ²⁾. Arlak Bolt var den første Erkebifkop i Nidaros,
ſom ſtadigen førte Navn af: „det pavelige Sædes Legat,“ hvilket blev
almindeligt for hans Efterfølgere.

Skjønt det ſaaledes traf noget i Langdrag med den pavelige
Stadsfættelfe af Arlak Bolts Valg til Erkebifkop, ſaa findes dog denne
allerede i Begyndelfen af 1429 at have flyttet ſit Gods fra Bergen
til Nidaros ³⁾, og maaffee har han ogſaa allerede da foreløbig over-
taget Erkeftolens Beſtyrelſe. Dennes økonomiſte Stilling ſynes ved
Arlaks Tiltrædelfe ikke at have været i den bedſte Drden. Thi for-
uden den allerede omtalte Gjæld til Kongen, der heftede paa den,
var der ogſaa, uviſt af hvilken Grund, indtraadt hos Almuen en
Uvillie i at udrede viſe Ydelſer, ſom fra gammel Tid tiſkom den,
men ſom nu mangedeſts vare ſtandsede. Allerede i den gamle Fro-
ſtatbings Chriſtenret findes vedtagen en aarlig Ydelſe til Erkeftolen
under Navn af Dlafskorn og en anden under Navn af Mikjals-
korn, den ſidſte at udrede paa Mikaelſmeſſedag med en Skjeppe af
hver fuld Bonde, en halv Skjeppe af hver Envirkesbonde (einvirki)
og een Pening af hver løſ og ledig Mand (einleypr). Bøder til
Erkebifkoppen vare faſſatte for Unbladelfen heraf. Det ſamme Paa-
læg findes gjentaget i Jons Chriſtenret ⁴⁾. I diſſe tvende Ydelſer,
ligefom og i en tredie, der kaldeſe: Erkebifkops-Gave (erkibi-
skups giöl), hvis Velde ikke kjendes, var det, at der var kommet en
Standſning, hvilken Arlak lod ſig det være meget magtpaaliggende
haſtigt muligt at bortrydde. Allerede i 1430 og 1431 var han virk-
ſom herfor i ſelve Throndhjem, i 1432 under ſin Viſitation paa Haa-
logaland i Mai og Juni Maaneder ſit han Bønderne der til at un-
derkaſte ſig den gamle Ydelſe efter en viſ Beregningsmaade i Fiſt,
og i 1433 ſynes han at have bragt Sagen i fuldkommen Drden for
Throndhjems Vedkommende. Han ſees at have taget ſig af denne
for Erkeftolen udentvivil vigtige Sag med Kraft og Raſkhed, og han
drev derfor ogſaa ſit Dnſte igiennem ⁵⁾.

3 Forbindelfe med Arlaks Stræben for at bringe de ovennævnte

¹⁾ Ny D. Mag. I. 3. ²⁾ N. Dipl. I. 521. ³⁾ Ny D. Mag. I. 3. ⁴⁾ N.
g. L. I. 142, II. 366. ⁵⁾ Arlak Bolts Fordebog 1, 2; Ny Danſke Mag.
I. 33—38.

Erkebiskopens Indtægtskilder i deres gamle Gang stod ogsaa Dptagelsen af et nyt Register over dens Jordegods. Ved hans Postulation fandtes ved Stolen iffun en saadan Fortegnelse paa Papir, hvilken ovenihsbet lader til at have v8re agtet for ufuldst8ndig. Men A8laf begyndte strax at lade paa Pergament opskrive „Alt det Gods, han kunde opsp8rge, at Erkestolen for ejede,“ og ligesaa det, som kom til under hans Styrelse. Dette Register, almindelig ben8vnt: A8laf Bolts Jordebog, er endnu til, og giver mange Dplysninger ¹⁾).

I Begyndelsen af Erkebiskop A8lafs Metropolitanstyreelse indtraf Nidaros's Kathedralkirkes anden Brand lidt meer end hundrede Aar efter den f8rste under Erkebiskop Eilif ²⁾). Tiden s8ttes almindelig til den 2den eller 10de Juli 1431 ³⁾; men den nys omtalte Jordebog, der maa anses som den 8ldste tilv8rende Kilde, synes at h8npege paa 1432 ⁴⁾. Branden skal v8re forarsaget ved Lynild. Hvor stor 8del8ggelsen har v8ret, vides ikke. At Kirken skulde have br8ndt af til Grunden, som en Beretning udsiger, er aabenbare en stor Overdrivelse, s8jont forresten Skaden kan have v8ret f8lelig nok. Den dristige Erkebiskop har ganske vist truffet overordentlige Foranstaltninger til dens Istands8ttelse, derfor borger hans 8vrige Embedsvirksomhed. Men noget skriftligt Dokument til Dplysning herom findes ikke, saavidt hidtil kendt.

Paverne havde siden lang Tid foregaaet med det sletteste Exempel ved at indtr8nge sig i Kapitlernes Valgret, og ved vilkaarligen at bes8tte Biskopsstolene gennem Provision, ikke alene uden at h8re Kapitlernes Forslag, men endog tværtimod deres udtryffeligg udtalte Duffe eller mod deres bestemte Indsigelse. Det kan derfor ikke v8kke saamegen Forundring, at de verdslige Fyrster under den store Kirkesplittelles Forvirring fulgte Exemplet, deels ved ulovligen, Kapitlerne uafvidende, eller med Foragt for deres Fordring, at udvirke umiddelbart gennem Paven sine Indligger bef8rrede til Biskopper, — deels ved, baade Kapitel og Pave uadspurgte, at indtr8nge paa Biskopsstolene dem, som de selv 8nskede og for sine Stats8iemed fandt stiffe. Vi have ogsaa allerede seet Spor til, at baade Dronning Margreta i sin Tid og ligeledes senere Kong Erik greb forstyrrende ind i de norske Kapitlers Valgfrihed. Allertydeligg viser det sig dog med Kong Erik netor ved denne Tid, deels i Anledning af Skaalholts Stols Bes8ttelse, deels i Anledning af en ny Biskops Beskiffelse til Bergen.

Paa Island stod, som f8r er sagt, Skaalholts Biskopsstol, efter at Biskop Arne Olafsson var dragen af Landet, l8nge for-

¹⁾ Udgivet af Professor Munch efter Originalen i det norske Rigsarkiv. (Christiania 1852. ²⁾ S. o. f. II. 235. ³⁾ Pont. II. 562; Høttf.; Kinn Joh. II. 339; Sch8n. Domf. Bestr. 314—316. ⁴⁾ A8laf Bolts Jordeb. 1.

ladt ¹⁾); og til samme Tid stiftedes ved Hole Stol ideligen Biskopper. Jon Lovessøn af Hole døde allerede 1423 ²⁾). Han fik til Eftermand en vis Jon Jonsøn, der dog først i 1427 kom til Hole. Han skal være bleven, uvisst af hvilken Grund, modtagen paa en ublid Raade af Nordlænderne, hvilket havde til Følge, at han ikke engang tog sin Stol i Besiddelse, men strax drog til Sønderlandet, hvor han skal have viet nogle Prester og Diaconer i det ledige Staalholts Biskopsbømme, og derpaa have seilet bort igjen fra Island endnu samme Aar som han var kommen did ³⁾). Efter ham fulgte i 1429 en Jon Vilhjalmsøn, der nærmest kom fra England, men derfor vel ei bør antages for at have været engelsk. Han sang sin første Biskopsmesse den 15de August og forblev nogle Aar paa Hole Stol. Det lidet, man ved om ham, synes at betegne ham som en haard og begjærlig Mand ⁴⁾). Under alle disse Omstiftninger synes Forvirring og Lovløshed paa Island at have raadet baade i kirkelig og verdelig Styrelse. Paa Kysterne ranebe engelske Vikinger, og ikke stort bedre synes de kongelige Lensmænd eller Hirdstyrere, Hr. Hannes Paalsøn og en Baltazar, at have faret frem fra sin Side, og disse vare oveniisøbet indbyrdes uenige. I 1425 blev Klosteret og Kirken i Helgafell besmittet af Hr. Hannes Paalsøns Svende, der opbrøde med Vold baade Kloster og Kirke, vanhelligede begge ved Blodsudgydelse, og ihjelskjøde en Mand paa selve Kirkegaarden. Denne Volds handling havde til Følge, at Kirken, paa Grund af at ingen Biskop var i Landet, stod uden Gudstjeneste i henved fire Aar, indtil Biskop Jon af Hole i 1429 rensede den. De Skyldige undslap fra Landet i samme Aar som Ugjerningen blev begangen, da ogsaa begge Hirdstyrerne selv bleve fangne af Engelmændene i Vestmännerne og bortførte til England ⁵⁾). Saadanne skrækelige Uordener skalde synes at maatte opfordre Kongedømmet til den alvorligste og kraftfuldeste Indstriden, og til at skjænte Landet og dets Kirke dygtige og velmenende Forstandere. Men iskedet herfor skikkede Kong Erik Islænderne paa Halsen en Biskop, der beskrives som den værste og ryggesløseste, Island nogensinde har seet.

Blandt Eriks meget yndede Hofflerker var en Jon Gerkssøn (Johannes Jerechini), der skal have været af dansk adelig Slegt og en Tid Kongens Kansler. Denne indtrængte Erik i 1408, altsaa endnu i Dronning Margretas Levetid, paa Upsals Erkestol, tværtimod Kapitelets Billie, der allerede havde lovligen valgt sin Provst, An-

¹⁾ S. o. f. II. 462.   ²⁾ Isl. Ann. 398.   ³⁾ Isl. Ann. 400.   ⁴⁾ Isl. Ann. 402, jf. m. Finn Joh. II. 577—586. At Annalerne paa anførte Sted nævner ham Jon Jonsøn, er maaskee blot en Skrivfejl; at han heb Jon Vilhjalmsøn, vise de hos Finn Jonsøn gjengivne Breve.   ⁵⁾ Isl. Ann. 398, 402.

breas, hvilken dog af Kongen og Dronningen lod sig overtale til at trække sig tilbage og modtage Strengens Biskopsstol istedet for Upsals. Jon blev nu under Kongens særlige Beskyttelse en Stund i Besiddelse af Erkestolen, indtil der i 1417 reistes heftige Klager mod ham for aabenbare Voldsgjerninger, han havde udøvet, og over hans yderst lastefulde Levnet. Kongen kunde ikke forhindre, at Sagen kom for Paven's Domstol, og Martinus V gav ikke alene Klagen Bifald, men nedsatte ogsaa en overordentlig Ret over Jon i Sverige under Forsæde af Erkebiskoppen af Niga. Kongen var selv tilstede ved Rettergangen, som foregik omkring 1ste November 1421 paa Slottet Rone i Øster-Göthland. Her trængte man saaledes ind paa Jon med de haardeste Betydninger, at han fandt det raadeligt at opgive sit Sæde og nedlægge sin Verdighed. Han gjorde dog ikke dette ubetinget; thi han forbeholdt sig, og fik som det lader indrømmet, en Sum af 300 Nobler for det første Aar og siden 300 Dukater aarlig af Erkebiskopsstolen, og det uagtet han under sin Embedstid skal have forødt for denne Type tusinde Dukater¹⁾. Efter sin Fratrædelse har han rimeligvis opholdt sig ved Eriks Hof, indtil det endelig faldt denne ind at forserge ham paa Island med Skaalholts ledige Biskopsstol.

At Jon Gerikssøns Ansættelse her skulde have gaaet for sig ved et slet og ret Magtsprog af Kong Erik, uden at dette fik i det mindste et lidet Skin af Lovlighed ved en høiere geistlig Myndigheds Samtykke, — er ikke ganske troligt. Men rimeligvis har den Omstændighed kommet Kongens Ønske til Gode, at Nidaros's Erkestol fra 1428 til 1430 var at ansee som ledig; og netop i denne Tid blev Jon beskiftet til Skaalholts Biskop. Han skal have opholdt sig i England om Vinteren mellem 1429 og 1430, og kom derfra den 28de Juni sidstnævnte Aar til Skaalholt ledsaget af tvende Præster, Nikolaus og Matheus, samt en Skare af fremmede Svende, der, som det heder, udgave sig for Danse²⁾, men for en stor Deel skulle have været Irer, ryggesløse Mænd og dertilmed saa selvraadige, at Biskoppen neppe formaaede at styre dem. De Uordener, disse Svende voldte, gjorde dem strax yderst forhadte af Folket, og Hadet gik snart over paa deres Herre selv. Paa hans Visitationsreiser øvede de altsens Voldsgjerninger, og vare saa langt fra at faa Landets mægtige og høiættede Mænd, at de tværtimod helst valgte dem til Gjenstand for sine Drillerier og sin Selvtægt, saafremt de ikke vilde foie sig i Alt.

Der fortælles, at to af Islands daværende bedste og mest anseede yngre Mænd, Leif Gunnløgsson fra Vesterlandet og Thorvard, en Søn af Popt Gudmundsson den Mægtige paa Modruvold paa Nordlandet, bleve uden skjellig Grund tagne til Fange af disse Udaads-

¹⁾ Lagerb. IV. 339—333.   ²⁾ Isl. Ann. 404.

mænd, førte til Skaalholt og der indesperrede under den haardeste og mest beffjemmende Behandling. Det lyffedes dem imidlertid begge efter nogen Tids Fortløb at undkomme af deres Fængsel; og nu sendte de hinanden Bud og aftalte at ville hevne paa Biskoppen den Skam, han havde tilføiet dem. Kort i Forveien havde Magnus, Rjøgemeester i Skaalholt, og Anfører for Biskoppens Svende, om hvem det hed, at han var Biskoppens Frillesøn, friet til Dens høibyrdigste Kvinde, Margreta Bigfusdatter, hvis Fader forud havde været Landets Hirdsstyrer, — men faaet Afslag. Forbittret herover samlede Magnus en Skare af Biskopsfvende og Løsgjængere, drog til Gaarden Kirkiubol, hvor Margreta boede, ihjelskjød hendes Broder, Ivar Bigfusson, der vilde forsvare sin Søster, og antændte Huset for at brænde Margreta inde. Hun fik imidlertid under Branden brudt et Hul paa Beggen i Badstuen, undslap derigjennem og red paa en treaarsgammel Fole nord til Gyafford. Her kundgjorde hun, at hun ingen anden Mand vilde egte, end den som havde Mød og Billie til at hevne hendes Broders Død og Dverfsaldet paa hende selv. Biskoppen og hans Mænd mærkede nu, at et Uveir traf op over dem, og Magnus unddrog sig den fortjente Revselse ved snarest muligt at flygte af Landet. Biskoppen troede, at ved hans Hjærnelse den truende Storm skulde lægge sig; men heri bedrog han sig. Den fornærmede Thorvard Loptfsøn havde allerede erklæret sig at ville optræde som Margretas Hævner og Veiler til hendes Haand, og Teit Gunløgsøn havde lovet ham Bistand. Thorvard samlede i Stilhed Mænd i Gyafford, og Teit ligesaa paa sin Kant af Landet; Aftalen var, at de skulde mødes i Skaalholt om Sommeren 1433 ved Thorlaksmesse Tid, i den senere Deel af Juli Maaned. Thorlaksmesse høitideligholdtes i Skaalholt med stor Pragt, og en Mængde Menneffer pleiede ved den Keilighed at samle sig did fra alle Dele af Landet; og Kathedralkirken og Biskops-gaarden vare omgivne af de Besøgendes talrige Telte. Det vakte saaledes ingen Opsigt, da Thorvard om Natten før Messedagen, den 20de Juli, kom med sin Flok og satte sine Telte udenfor de øvrige. Selve Messedagens Morgen ankom ogsaa Teit med sine Mænd.

Dette gif ei af saa stille, at det jo rygtedes for Biskoppen. Strax han hørte, at Teit kom, sagde han, at det gjaldt hans og hans Mænds Liv, gif til Kirken med alle sine Klerker og Svende og lod stænge Kirkens Døre. Han og hans Klerker iførte sig derpaa sit fulde Strud. Biskoppen lod Messen begynde og stillede sig selv for Alteret med Kalken i den ene Haand og en viet Oblat i den anden; alle Prester og Klerker omgav ham. Imidlertid havde, saasnart Teit kom til Gaarden, ogsaa Thorvard og Nordblånderne givet sig tilkjende, og begge Flokke fore nu i Forening og i fuld Rustning til Kirken. De

sprængte ikke Kirkens Døre, men lettede ved Hjælp af store Træer
 Lommerbygningen op paa den ene Side, og gennem den saaledes
 aabnede Indgang trængte 50 af de raskeste Mænd. En vis Arne
 Magnusson fra Dal i Eyaafjord var i deres Spids. Biskoppen stod
 ubevægelig for Alteret med Oblaten i sin Haand; men Arne sagde
 kun: „her er stor Stads paa Færde“, og gif hurtig hen til Alteret,
 hvor hans Mænd strax lagde Haand paa Biskoppen for at lede ham ud.
 Biskoppen vilde ei følge, og da de omgivende Klerker tillige holdt fast
 i ham, blev han med Magt slæbt fra Choret og gennem Kirken ud i
 Taarn-Indgangen. Klerkerne hængte sig fremdeles fast ved ham og
 bleve slæbte med lige til Indgangen; der slap de ham og traf sig til-
 bage til Choret. Den viede Oblat var falden af Biskoppens Haand
 midt i Kirken og laa der paa Gulvet; men Kirkepresten, som saa det,
 krøb hen og tog den op med Munden. Da de havde faaet Biskoppen
 ud i Taarnet tillod de ham at hvile et Dieblis og at læste sig paa
 en Skaal Mjød; men derpaa førte de ham til sine Telte. Nu gjorde
 man Jagt paa Biskoppens Svende, dræbte og nedskjød dem, hvor man traf
 dem, om det ogsaa var i Kirken selv, og kastede siden en Steenhob sammen
 over deres Lig. Biskoppen bad for sit Liv, men man brød sig ei om
 hans Bønner. De fore med ham til den i Nærheden løbende Bruaraa,
 lode ham der i en Sæk, ved hvilken de bandt en Steen, og druknede
 ham i Aaen. Liget drev siden op og blev jordet i Skaalholts Kirke.

Der var to Mænd, en Jon og en Olaf, som især viste sig virk-
 somme ved Biskoppens Drab, idet de hjalp ad at putte ham i Sæk-
 ken og kaste ham i Aaen; men om dem heder det, at de siden ingen
 Lykke havde med sig, og at de kun levede kort. Om den første var
 det Almuetro, at han efter sin Død gif igjen; og ikke sit man Ro for
 ham, før man havde opgravet hans Lig og sænket det med en Steen
 om Halsen i et Ferssvand, hvor da om Morgen efter al Fisken fandtes
 død opdreven. Disse Fortællinger vise, at Folket i Almindelighed,
 hvormegit det end kan have hadet Biskoppen, dog solte Gru ved den
 Gjerning, som var øyet mod en saa høitstaende Kirkens Mand.
 Imidlertid omtales ikke, at nogen Straf fra Statens eller Kirkens
 Side har rammet dem, som vare Hovedmændene for Drabet, uagtet
 Kathedralkirken paa deres Anstiftelse var besmittet og en stor Kirkefest
 var forstyrret. Man maa vistnok tro, at Thorvard og Teit ikke have
 sluppet for Bøder og Pønitenz; men man finder, at de begge have
 levet længe i stor Ansæelse paa deres Fædreens, og at Thorvard har
 faaet Margreta Vigfusdatter til Egte ¹⁾. At Kong Eric ikke har med
 Kraft forfulgt Sagen, synes aabenbart, og kan maaskee bedst forklares
 af de Banffeligheder og Farer, som ved denne Tid begyndte at optaarne

¹⁾ Gæspol. p. l. c. 18, 22; Flan Joh. II. 471—475.

sig om ham hjemme i selve hans Hovedblænde. Det kan vel heller ikke feile, at han maa have følt nogen Udsæelse ved sin Gunstlings uverdige Fremfærd, og at han har maattet tilstaa for sig selv, at Biskop Jon Geriksføns skrækelige Død ikke var ganske ufortjent.

Et Sideskifte til Jon Geriksføn afgiver den Prælat, som Kong Erik vilde have til Afsat Volts Eftermand paa Bergens Biskopsstol; men om ham ere Efterretningerne noget meer forvirrede og dunkle. Arne Klemetsøn, ogsaa benævnt Arnt og Arnoldus, var ligeledes en af Eriks Kapellaner eller Hofflerker. Om han var dansk eller norsk af Fødsel vides ikke med Sikkerhed, men alt viser, at han har staaet høit i Kongens Indest, thi hans Sæder skulle have været ryggeløse, og, ifølge den svenske Rimronikes Udsagn: „en ærgere Sjælm var ikke dengang Præst“¹⁾. Ogsaa ham søgte Kongen først at fremdrage til Upsals Erkebiskopsstol. Johan Haafonsøn, der i 1421 var bleven Jon Geriksføns Eftermand paa denne, døde i 1431; og nu foreslog Kongen Upsals Kapitel at vælge Biskop Thomas af Strengnæs til Erkebiskop. Men uden at agte Kongens Forslag valgte Kapitlet sin Provst Olaf Larsøn, og denne drog lige til Kurien for at erholde Paven's Stadfæstelse, uden at oppebie Kongens Samtykke eller gjøre ham sin Opvartning. Over alt dette blev Kongen yderst forbittret, og nu var det, at han, som det synes næsten paa Trods, vilde paatvinge Kapitlet Arne Klemetsøn. Kapitlet gjorde imidlertid Modstand, og Olaf Larsøn blev i Begyndelsen af 1432 valgt af Eugenius IV, der efter Martinus V's Død den 20de Februar 1431 havde besteget Pavestolen den 3die Marts samme Aar.

Eugenius meldte Kongen i Brev af 7de Mai 1432 det skede Valg og anbefalede ham den nye Erkebiskop. Men Kongen fremtræde i sin Forbittrelse og formaaede Erkebiskoppen af Lund samt en Deel andre Biskopper, blandt hvilke ogsaa hans norske Kansler Biskop Jon af Oslo, til at skrive til Paven den 9de Juni 1432 mod Olaf, idet de tillige i sit Brev udviklede Kongens Rettigheder med Hensyn til Biskopsvalg paa en mindre sandfærdig Maade. Denne Fremstilling gjorde i Forstningen det Indtryk paa Paven og Kardinalkollegiet, at man næsten var til Sinds at forsørge Olaf med et andet Biskopsdømme; men Olafs egen Standhaftighed, det upsalske Kapitels gjentagne Forestillinger gjennem sine Jultmægtige i Rom, og endelig det baselske Conciliums Indblanding i Sagen til Olafs Fordeel, — Alt dette gjorde, at dennes Valg blev staaende urokket, om det end varede en Stund før han kom i rolig Besiddelse af sit Sæde. Kongen var imidlertid ubøielig i sin Modstand mod Olaf; dog saa han

¹⁾ „argare bofwer var ei tha präst.“ Ser. r. Sv. I. 2, 66.

udentvivel tillige, at, som Sagerne stod, var det en Umulighed at fremtrænge Arne Klemetsøn, saa udfregen som hans Ryggesløshed var bleven i Sverige. Han opgav derfor ham og forsøgte paa at opstille mod Olaf en andeg af sine Kapellaner, en Nordmand ved Navn Thorleif. Men da nu netop Uroligheder udbrod i Sverige, hvilke bragte Eriks Kongedømme der til at vasse, trak Thorleif sig i Tide tilbage fra den farlige Stilling, hvori Kongen havde sat ham, og forlod Sverige. Olaf Larsøn kom da endelig, begunstiget af hine Uroligheder, i Besiddelse af Upsals Erkesæde ¹⁾.

Imidlertid har vel Kongen fundet, at Arne Klemetsøn, da han gif Slip af Upsals Stol, maatte forserges med et andet Biskopsdømme; og her tilbød sig Bergens, som endnu var ledigt efter Aslaf Bolts Forslyttelse til Nidaros's Erkestol. Hvad Midler Eriks har brugt for at drive Arnes Valg igjennem, vide vi ikke; men i 1432 maa det dog paa en eller anden Maade være lykkets. Den 28de October 1432 finder man nemlig Arne Klemetsøn, som Confirmeret til Bergen, i Kallundborg, hvor han med flere Danske og Svenske, paa Kongens Begne, underhandlede med den engelske Konges Sendemænd ²⁾. Da maa han altsaa have havt Stadfæstelse, dog muligen kun af Kongen, paa et forud foregaaet Valg til Bergens Biskop. Det følgende Aar 1433, den 1ste August var han, som Electus og Confirmatus til Bergens Kirke, i Kjøbenhavn, hvor han udstedte til Kongen et Gjældsbevis paa 100 engelske Nobler i Guld, at betale inden næstkommande Vaasse ³⁾. At han næsten et Aar efter sin Stadfæstelse endnu ikke var indviet, synes antyde, at hans Tiltrædelse bar med sig Vanskeligheder, enten fra Erkebiskop Aslafs Side, hvem det egentlig tilkom at forrette Indvielsen, eller fra Paven, eller fra det baseliske Conciliums; og hvis hans Sæder vare, som de stilledes i Sverige, var saadant ingenlunde at undre. Det kan endog være nogen Tvivl underkastet, om Arne nogensinde er bleven indviet eller har tiltraadt sin Stol. Vel nævner Kongen ham i en Skrivelse til Paven af 1434, hvor hans Død omtales: Bergens Biskop ⁴⁾; men om han end var dette efter Kongens Begreb, er det ikke just sagt, at han ogsaa var det efter Kirkens. De Breve, som omhandle hans Eftermands Valg, nævne ham slet ikke, men udtrykke sig kun som om Bergens Biskopsstol længe havde staaet ledig: „i Enkestand og saa at sige forladt“ ⁵⁾. Arne døde, som det lader, tidlig i 1434, uvist hvor ⁶⁾.

¹⁾ Egbr. IV. 335—339. ²⁾ Hvitt. ³⁾ N. Dipl. I. 536. ⁴⁾ N. Dipl. I. 541. ⁵⁾ „utilitas diu viduatæ et quasi desolatæ ecclesiæ Bergensis“ N. Dipl. I. 540. ⁶⁾ At han, som de fremste Historikere sige (Nimrod og en Biskopskrøn.), døde paa Arns Slot i Upland (sfr. Egbr. IV. 337), har kun liden Sandsynlighed for sig.

I Begyndelsen af Juli Maaned 1434 var allerede Arnes Eftermand paa Bergens Stol udvalgt, nemlig Olaf Nikolausson el. Nielsøn, i Forveien Kannik i Hamar, Sognepræst til Gran og Kong Eriks Kapellan. Med dette Valg gif det, saavidt skjønnes, meget formeligt til. Kong Erik holdt for flere vigtige Stats- og Kirke-Anliggendes Skyld i Sommeren 1434 en stor almindelig Herredag i Danmark, der begyndte i Bordingborg, og, som det laaber, fortsattes, i det mindste for Norges Bedkommende, i Kjøbenhavn. Den synes at være begyndt i Juni og at have været lige ind i August. Ved denne Herredag vare, foruden en Deel danske, svenske og tydske Biskopper, næsten alle de daværende norske tilstede, nemlig: Erkebiskop Aðlaf af Nidaros, Biskop Jon af Oslo, Peter af Hamar, Audun af Stavanger, Thomas af Drknoerne og Severin (Søffren) af Færøerne; og under den foregik Olafs Valg. Det synes vistnok som Kongen allerede havde udseet sin Kapellan til Arnes Eftermand og i den Anledning tilstrevet Pave Eugenius IV for at udvirke hans Provision¹⁾; men Bergens Kapitel og Erkebiskoppen, om de end med Hensyn til Personen, vare villige til at søie Kongens Ønske, vilde ikke — og kunde vel ikke heller paa Grund af Baseler-Conciliets Bestemmelse, hvorom senere skal tales — undlade de Former, der skulde betegne Valget som frit, og Erkebiskoppens Stadsfæstelse som skeet efter forudgaaende nsiagtig Kansagning.

Valget foregik ved et Slags Compromis, idet nemlig den i Bordingborg nærværende Olaf Jonsøn, Kannik af Bergen, handlede paa det hele Kapitels Vegne ifølge Bemyndigelse af Erkebiskoppen og vel ogsaa af Kapitelet selv. Denne Olaf Jonsøn indfandt sig den 4de Juli i St. Andreas's Kirke i Bordingborg og forkyndte, i Overværelse af Biskopperne af Skara og Strengenæs, af de norske Biskopper Audun af Stavanger og Peter af Hamar samt af den keiserlige Notarius publicus, for Olaf Nikolausson, at han var valgt til Bergens Biskop, og udbad sig hans Samtykke til Valget. Olaf modtog det, idet han dog — naturligvis af Beskedenhed — erklærede sig dertil uverdigg og udygtig. Umiddelbart derefter blev et allerede færdigt aabent Brev, forsynet med Erkebiskoppens store Segl, og tillige understrevet og forseglet af Notarius publicus, opslaaet paa St. Andreas-Kirkens Dør, i hvilket Brev de, som havde noget mod Valget at indvende, opfordredes til at fremkomme med sine Indvendinger inden 9 Dage fra Opflaget.

Efter Jagttagelsen af denne Form og Udløbet af den bestemte Frist foregik den høitidelige Stadsfæstelse ved Erkebiskoppen den 13de Juli i samme Kirke. Erkebiskop Aðlaf sad i et Høisæde foran Høialteret, og til begge Sider af ham hans tvende Lydbiskopper Jon af

¹⁾ N. Dipl. I. 541.

Dølo og Audun af Stavanger. En Mængde Biskopper, Prælater, Klerker og Lægfolk omgave ham. Den Udvalgte indtraadte, ledet ved Haanden paa hver Side af Thorleif, Provst i Bergen (til Apostelkirken), og af den fornævnte Kannik, Olaf Jonsøn, nærmede sig Altertrinen og knælede. Olaf Jonsøn oplæste nu en Begjæring om at Erkebiskoppen vilde stadfæste det gjorte Valg. Hertil svarede Erkebiskoppen først ved at lade læse sit aabne Bærlingsbrev af 4de Juli. Derpaa efter et lidet Ophold sagde Erkebiskoppen: „Ifølge Bemyndigelse af den almægtige Gud og hans Apostle, den hellige Peter og den hellige Paal, samt ifølge det hellige almindelige baselfte Conciliums Bestemmelse, da vi see, at eders Valg er lovligen og canonist foregaaet, og ikke af Nogen er blevet bestridt, stadfæste vi det i Navnet Fæderens og Sønnens og den hellige Aands, og beslutte, at der skal stribes videre, Hr. Electus! med Overdragelsen af Embedet.“ Nu modtog Erkebiskoppen den valgte og stadfæstede Biskop (electum et confirmatum) til Fredskys, hvilket strax efter de ovennævnte Herrer Lydbiskopper ogsaa gjorde. Endelig blev et Notarial-Brev optaget over den hele Handling ¹⁾, som forresten udviser den strenglovsformelige Fremgangsmaade paa den Tid ved et Biskopsvalgs Confirmation. Olafs Indvielse maa være foregaaet under Opholdet i Danmark og vel ogsaa paa en Maade i Løbet af den samme Herredag, i det mindste som norsk Raadsmøde betragtet. Thi da Kongen den næstfølgende 9de August, i Kjøbenhavn, høitidelig udnævnte William af Sinclair (de Slo Claro) til Jarl af Orknoerne, og denne udstedte sit Forskriftingsbrev til Kongen, nævnes blandt de derved tilstedeværende norske Raadgivere — nemlig Erkebiskoppen, fem Biskopper og syv Vertslige — ogsaa Olaf Biskop af Bergen ²⁾. Da var han selvfølgelig ikke længer blot „Electus et Confirmatus“ men allerede viet Biskop.

At Alt gif saa formeligt til ved Biskop Olafs Valg, har uden tvivl, som allerede antydte, været en Følge af den Urefreygt, som det baselfte Concilium i Begyndelsen af sit Samvære vidste at indgyde, og som gjorde, at dets Bestemmelser med Hensyn til Kirkestyrelsens Forbedring fandt et aabent Øre baade hos Kyrster og Biskopper vide om i Europa. Dette almindelige Concilium var lovet og tilfagt allerede af Pave Martinus V, men kom først til at træde sammen under hans Eftermand Eugenius IV. Det aabnedes i Basel den 22de Juli 1431 og udtalte, til Pavens store Uergrelse, meget snart den samme Grundfætning, som tidligere Concilierne i Pisa og Kostnits: at et almindeligt Concilium var Paven overordnet. Det vidste ogsaa en Tid lang med Dygtighed og Held at forsvare og opretholde denne Grundfætning. Kaldelse til at afgive Møde ved Conciliet udgif na-

¹⁾ R. Dipl. I. 540—542.   ²⁾ Hvitfeld.

turlignvis ogsaa til de nordiske Rigers Konge og Biskopper. Men det varede, uvisst af hvilken Grund, længe, førend Noget paa deres Vegne mødte; Kongen maatte endogsaa paaminde ved en Skrivelse fra Conciliet, inden noget alvorligt foretoges. Endelig i 1433 eller 1434 mødte for Danmarks Vedkommende Biskop Peter af Ribe samt Johan Ivarssøn, Archidiaconus af Aarhus, og for Sveriges: Nikolaus Nagvaldsøn, Biskop af Veris¹⁾. Ingen nævnes paa Norges Vegne ved den Leilighed; men senere, i 1437, var dog Johannes Krabbe, Rannik af Nidaros, og Alf (Abolfus), Rannik af Oslo, som Sendebud fra den norske Kirke ved Conciliet²⁾.

Udentviil før hines Komme fattede Conciliet den 13de Juli 1433 en vigtig Bestemmelse om geistlige Embeders og navnlig Biskopsdommernes Besættelse, hvorved de ældre, saa vilkaarligen tilfidesatte, canoniske Regler indskræpedes, og især Kapitlernes fri Valgret paabødes opretholdt i fuld Kraft³⁾. Denne Concilie-Bestemmelse er det, som man ved Biskop Olaf Valg til Bergen havde for Die, og hvis Autoritet Erkebiskop Abslak paaberaabte sig ved sin Stadfæstelse af Valget. Conciliet i Basel var saaledes for Diebliffet ikke ganske uden Indflydelse paa Nordens og navnlig Norges Kirkeforhold. Men nogen vidstrakt og gjennemgribende Kirkeforbedring, blev som bekjendt, ligesaa lidt paa det som paa det tidligere i Kostnits ubvirket. Paverne arbejdede det imod ved alle Slags Renker, fik først dets Kraft splittet ved sine Indsigelser og Forslyttelsesbud, og dernæst dets bedste Kræfter dragne over paa sin Side, indtil Conciliet saa at sige hændte af sig selv. Oplosningen af dets Levning i Lausanne den 16de April 1449 var ikke stort andet end en Form. Dets sidste egentlige Kraftyttring var, da det den 25de Juni 1439 affatte Pave Eugenius IV og den 5te November samme Aar valgte Nibypaven Felix V i hans Sted. Men dette sidste Skridt formaaede man ei at forsvare med Eftertryk, og det ledede saaledes til Conciliets eget Forfald og Undergang. Dets Pave blev kun af ganske Faa erkjendt. Man frygtede en ny Kirkesplittelse, og opgav efterhaanden meer og meer Conciliets Sag, idet man i samme Mon nærmede sig Pave Eugenius og hylkede ham i gammel Underdanighed. Pavedømmet gif ogsaa denne Gang seierrikt, om end ikke usvækket, ud af Kampen mod Dplysningens og Religiøsitetens Fordringer.

¹⁾ Lagbr. IV. 317, 318; jfr. Pontoppb. II. 552. ²⁾ Pont. II. 568; Gylff. under 1437. ³⁾ Decretet findes hos Pontop. II. 556—561.

96.

Virgittinerordenens Udbredelse over de tre nordiske Riger. Konklis Benedictinerkloster i Bergen ombannet til Virgittinerkloster. Anklager mod Virgittinerne. Kongen og Biskopperne tage sig af deres Sag.

Det omtalte store Møde i Bordingborg af Biskopper fra alle de tre nordiske Riger synes for en Deel, om just ikke nærmest, at være foranlediget ved Virgittinerordenens Stilling; i det mindste fandt paa Mødet vigtige Forhandlinger Sted angaaende den nævnte Orden. Denne havde nemlig nu udbredt sig til alle tre Riger, men havde ogsaa paa den anden Side fundet heftige Modstandere, som ivrede mod dens Grundvæsen og de deraf, som paastodes, oprundne Uordener inden dens Samfund. Dog før vi gaa over til at berøre disse Anklageposter mod Ordenen, maa vi omtale dens Indførelse i Norge.

Dronning Margreta havde i sin Tid næret megen Indest for den hellige Virgittas Orden og for Badstena Kloster. Hun lod sig endog i 1403 optage i Ordenens Broderskab som soror ab extra ¹⁾. Baaede Kong Erik og Dronning Filippa fulgte senere sin Fostermoders Exempel og viste sig yderst gunstig stemte mod Ordenen; ogsaa Filippa lod sig optage som verdslig Søster i Badstena. Imidlertid varede det dog en god Stund, førend noget ret alvorligt Skridt blev gjort for at faa oprettet Klosters af St. Virgittas Regel i Danmark og Norge. En ejendommelig Banskælighed laa i det store Antal Medlemmer af begge Kjøen, der efter Regelen fordredes til et fuldstændigt Kloster, hvorved naturligtvis Oprettelsen af ethvert saadant fra Ny af blev saare kostbart, især paa en Tid, da Svermeriet for Klosterlivet i det Hele var begyndt i høi Grad at kjølnes. Badstena Kloster i Sverige synes desuden længe selv at have tiltrængt de Gaver, som Ordenens Belyndere i alle tre Riger maatte ville yde. Dronning Margreta havde dog i sine sidste Levedage lovet et Virgittinerklosters Opførelse i Danmark og skænket Grund dertil i Skjæminge paa Laaland i Odense Biskopsdomme. Kong Erik gjentog dette Lofte under et Ophold i Badstena i 1413 ²⁾, og lagde strax kraftig Haand paa Verket ved at begynde de nødvendige Bygninger paa den af Margreta skænkede Grund, og ved i 1417 at opfordre i Christi Navn til at yde milde Gaver til Arbejdets Udførelse ³⁾. Saaledes opstod Mariibo Kloster paa Laaland, der snart efterfulgtes af Mariager Kloster i Aarhus Biskopsdomme i Jylland. Udsendinge fra Klosteret i Badstena, Ordenens Moderkloster, forestod Indretningen af det i Mariibo, og baaede dets første Befolkning; men det varede længe, før denne naaede det foreskrevne Tal, og før Klosterets Bygninger bleve fuldendte.

¹⁾ Diar. Vadst. i Scr. r. Sv. I. 116.   ²⁾ Sammeft. 132.   ³⁾ Pontop. II. 514—516.

Det var ganske naturligt at Kong Erik, ved Siden af sin Omhu for Maribo Kloster i Danmark, ogsaa maatte tænke paa et Virgittinerklosters Oprettelse i Norge. Men hvad som nu end fra Først af dertil kan have været Aarsagen, — her arbejdedes ikke for Oprettelsen af noget Kloster fra ny af, men for Omdannelsen af et ældre Kloster til Bolig for Virgittinere. Det Kloster, som man dertil ud-
saa, og som virkelig ogsaa blev omdannet, var Munklifs Benedictinerkloster i Bergen, et af Norges ældste og rigeste. Ganske uden Modstand skede imidlertid ikke denne Forandring, skjønt den længe i Stilhed synes at have været forberedt, og det med megen Slughed.

Da Jon Abbed af Munklif ved 1408 blev Staaholts Biskop ¹⁾, fulgte en vis Stein ham i Abbedverdigeheden, en, som det laader, slog og hos Kong Erik vel anstreden Mand. Denne Stein var uden tvivl selv en Ynder af Virgittinerordenen, og kan derfor muligens hos Kong Erik have fremkaldt den første Tanke om en Forandring med det Kloster, hvis Forstander han var, — en Forandring, til hvilken ogsaa Klosterets samtidige Forsald og flette Tilstand kan have givet yderligere Opfordring. 3 Januar Maaned 1414 var Stein i Danmark, i Helsingborg, og har der uden tvivl holdt Overlægninger med Kong Erik om det antydede Niemed. For samme Sags Skyld synes han fra Danmark at have begivet sig til Vadstena, hvor han findes at have været i Marts 1414. Hvis sandsynlig staar ogsaa i Forbindelse med Kongens og Steins Plan, at denne sidste netop blev udseet af Kongen til at møde for Norges Bedkommende paa Conciliet i Rostnits. Det heder nemlig, at han indfandt sig der „for Norges Konge, sit Kloster og Vinkjøpings Biskop“ ²⁾, hvilken sidste var Vadstena-Klosterets Foresatte. Han maa altsaa antages at have været sat istand til at underhandle med Paven og Conciliet som Fuldmægtig for dem, som den paatænkte Forandring nærmest angik.

Imidlertid blev intet Afgjørende ved denne Velighed udrettet, maaskee paa Grund af det indtrædende Pavekiste ³⁾, og i 1418 sees Abbed Stein atter at have været hjemme ved sit Kloster. Først omkring 1420 traadte Planen aabenlystere for Dagen. Ved den Tid seer man, at Virgittinermunke med Abbed Steins Indrømmelse havde Tilhold i Klosteret, og at de havde en Haand med i Bestyrelsen af dette Egenomme. Ved samme Tid mærkedes det ogsaa, at Stein ikke alene ingen nye Benedictinermunke optog i Klosteret, men end-
ogsaa arbejdede af al Magt paa at faa de ældre, som vare der tilbage, bortfjærne, saaledes at han endog til Slutning kunde paasta, at Benedictinerconventet der blot bestod af ham selv og een gammel og skrøbelig Broder. Da det nu ved Steins Slughed var bragt saa-

1) S. o. f. II. 451.

2) S. o. f. II. 458 Not. 3.

3) S. o. f. II. 559.

vidt, og Benedictinerconventets Forfald var blevet vitterligt, bragtes, som det lader, Sagen under nærmere Overveielse paa et Møde i Juni 1420 paa Laaland, hvor Kongen havde samlet hos sig flere af den norske Kirkes Biskopper, og blandt disse Aslaf Bolt, der som Bergens daværende Biskop skulde have et Slags Tilsyn med Munklifs Kloster. Biskop Aslaf maa ved denne Leilighed være bleven inddragen i Kongens Plan, om han ikke allerede tilforn har været vunden for den. Fra nu af optræder nemlig han som en Hovedtalsmand for den paatænkte Forandring. Efter Hjemkomsten til Bergen tilstrev Biskop Aslaf den 10de September 1420 Pave Martinus V, at det norske Folks Hu stod til den hellige Virgittas Orden, og at det var et almindeligt Ønske at see den indført i Landet. Nu var Munklifs Benedictinerkloster, paa Grund af flere sammenstødende Uheld, næsten øde. Alles Dine, Kongens, Raadets og Almuens, vare henvendte paa dette som et passende Sted for Virgittinerne; to Munke af denne Orden fra Maribo, som Kongen havde ladet reise om i Norge, havde fundet det i alle Maader hensigtsmæssigt; Abbeden og den eneste i Klosteret gjenværende Benedictinermunk havde endelig med Glæde samtykket i at ville indtræde i Virgittinerordenen, naar Pavens Tilladelse dertil udvirkebes. Biskoppen ansøgte derfor Paven om, at Munklif med sine Indtægter maatte overgaa til den nye Orden. Ansøgningen blev understøttet af Biskopperne Arne af Skaalholt og Anbjørn af Hamar, der vare nærværende paa den Tid i Bergen; og disse beræbte sig ligeledes paa Nordmændenes eenstemmige Ønske samt paa Umuligheden af at opretholde Munklif for Benedictinerne. Samtidig hermed gav Biskop Aslaf ligesom og Abbed Stein og hans Convent sit Samtykke til at Munklif overdroges til Virgittinerne, saafremt Paven bifaldt dette.

Med disse Breve afreiste Abbed Stein samme Høst til Kong Erik, fik dennes Anbefalingsbrev for Klosterets Overgang til Virgittinerne og ligeledes, paa hans Anmodning, et lignende af Keiser Sigismund, hvorpaa han begav sig til Rom. Ansøgningen blev nu foredraget for Pave Martinus, og denne gav den 26de November 1421 et gunstigt Svar. Paven erklærede sig tilbøielig til at føie Kongens Ønske og paalagde vedkommende Biskop, nemlig Aslaf Bolt i Bergen, saafremt Benedictinerklosteret ikke ved Abbeden og Munkene kunde reformeres, da at forandre det til et Virgittinerkloster, hvilket det da siden bestandig skulde vedblive at være. Klosterets Abbed og Munke af Benedictinerordenen skulde, hvis de forlangte det, optages i Virgittinerklosteret, og dette skulde for Fremtiden nyde alle de Fordele, som vare Ordenens øvrige Klosters indrømmede ¹⁾).

¹⁾ Munklifs Brevbog Udg. af Munch 17—19.

Det var nu kommet til Alvor med Munkliſtkloſterets Omfor-
 ning. Men nu fremtraadte ogsaa Modſtanderne af den forehavende Omfor-
 ning med kraftige Modforeſtillinger. Der viſte ſig at være trede
 Partier. Paa det ene, der onſtede Forandringen, ſtod Kongen, Biſkop
 Aſlak og Abbeden Stein; paa det andet, der onſtede Benedictinerconven-
 tet opretholdt, ſtod Forſtanderne for de ældre Kloſtre i Bergen og dens
 Omegn, hvilke rimeligviſ med ſjæve Dine have ſeet de nye Birgitti-
 neres Begunſtigelse paa en ældre Ordens Beføſtning. Nærmest laa
 for Diebliſket Sagens Afgjørelſe i Biſkop Aſlaks Haand; men han
 havde allerede erklæret ſig for Omformningen. Han havde i ſin Ind-
 ſtilling til Paven yttret, at da han perſonlig viſiterede Kloſteret, havde
 han der kun fundet Abbeden og een Broder, begge nedtyngede af Al-
 derdom. Ved diſſe var det umuligt at reformere Kloſteret, der allæ-
 rede havde lidt meget baade i aandelig og verdslig Henſeende ¹⁾. I
 Modſætning hertil erklærede imidlertid Abbed Thorſel af Lyſe og hans
 Ciſtercienserconvent, Prædikebrødrenes Prior Johannes, og Minoris-
 ternes Guadian Gerlak ſamt begge diſſes Conventer, i et Vidnesbyrd
 af 20de Januar 1422, at Benedictinerkloſteret Munkliſ var forſynet
 med alle fornødne Bygninger, dets Kirke med tilhørende hellige Kæ-
 og Bøger, at det havde tilſtrækkelige Indtagter af alle Slags, og at
 otte Munk, der havde aflagt Loſtet, „ſom ofteſt“ der opholdt ſig.
 Men Abbeden gjorde ſig, med Biſkoppens Hjælp, al Umag for at
 faa diſſe Munk ud af Kloſteret og den hellige Benedictus's Regel af-
 ſtaffet. Han havde indtrængt Munk af Frelſerens Orden i Kloſteret,
 og paa mange Maader viſt ſvigfuld Uvillie mod de dervedværende Brø-
 dre af Benedictus's Regel. Han havde endog bragt det dertil, at nogle
 af diſſe holdtes i Fængſel af Biſkoppen, og de øvrige frygtede at be-
 røves Kloſteret, hvis de ei ved deres Ordens Fædres Hjælp kunde
 reddes ²⁾.

Biſkop Aſlak havde dog, ſom ſagt, Pavens Bemyndigelse og
 Kongens Onſte at ſtøtte ſig til, og foretog Omdannelsen. Han loſte,
 paa Abbed Steins Forlangende, denne fra hans Loſte til den hellige
 Benedictus's Regel, eſterat han havde opgivet ſin Abbedverdighe-
 de i Biſkoppens Hænder; hvorpaa Stein af Biſkoppen modtog Birgittiner-
 ordenens Dragt og aflagde nyt Loſte overensſtemmende med den
 hellige Birgittas Regel. Og nu forandrede Biſkoppen Kloſteret til
 et St. Birgittas Kloſter, idet han indførte Brødre og Søſtre fra
 Maribo i virkelig Beſiddelse af Kloſteret med alle dets Ejendomme og
 Rettigheder ³⁾.

For at Forandringen kunde have fuld Gyldighed udtrævedes Pa-

¹⁾ Munkliſs Brevb. 21.   ²⁾ Lange's *Al.* 1ſte Udg. 770—771.   ³⁾ Munkliſs
 Brevb. 21—22.

vens endelige Stadfæstelse af hvad der var fæst; og om denne ansøgte nu Kong Erik. Men forinden den indløb, gjorde Nodhanderen endnu et Forsøg paa, om muligt, at forstyrre Foretagendet. Præbikobrødrenes Prior, Peter Oldemarket, Minoriternes Guardian, Gerlach Gruter, en Thorsbroder ved Apostelkirken, Johannes Strelov, og Johannes Leffardi, Præst til St. Peter, Alle i Bergen, udsædte den 5te Januar 1424, til Fordeel for en efter deres Paastand brostholden Broder Johannes van dem Berge af Benedictinerordenen i Munklif, en ny Erklæring, fillet til den tydske Geistlighed i Almindelighed og til visse Klosterforstandere i det nordlige Tydsland i Særdeleshed, — i hvilken Erklæring Abbed Stein og tildeels ogsaa Biskop Aslak paa det skarpeste angrebes. Stein, hed det, havde uretfærdigen udjaget sin Broder fra Klosteret, og da han af Frygt havde taget sin Tilflugt til Præbikobrødrene, havde Stein bansat baade ham og Præbikobrødrenes Prior, samt alle Andre, som hjalp den betrængte Broder. Prioren havde stevnet Abbeden for Biskoppens Domstol, men han havde ikke mødt. Forud havde Stein for Birgittinermunkenes Skyld, hvilke han forlængst havde indbragt i Klosteret, tilsat dettes Sæds og Klenodier; og han havde foretaget tre Udenlandsrejser, og engang endog været tre Aar borte for at bevirke Klosterets Ophævelse. Han havde i lang Tid ingen Broder villet optage, uagtet flere arbare Præster havde ønsket at inlemmes i Ordenen; og af de otte Brødre, der fandtes ved Klosteret, havde han fordrevet nogle ved Vogn og Faldstøb og kjøbt andre til at forlade det. Nogle havde han endog faaet Biskoppen til at fængsle, og han havde berøvet Munke, der i ni Aar havde været i Regelen, deres Dragt. Alt dette havde han gjort for at udrydde Benedictinerne af Klosteret og gjennebringe sin Villie med Hensyn til Birgittinernes Indflytning ¹⁾.

Det er meer end sandsynligt, at der i begge Parters Fremstilling findes store Overdrivelseser, og at Abbed Steins Fremfærd ingenlunde i Et og Alt har været lovlig eller redelig, ligesaalidet som Biskoppens. Pave Martinus selv maa ganske vist have næret nogen Tvivl, eftersom hans endelige Stadfæstelse paa Forandringen længe udeblev. Men omfider seirede dog Birgittinerne Parti, og den 15de Juni 1426 udsædte Martinus fra Rom sin Stadfæstelses-Bulle, hvorved Omstændingen af Munklifs Kloster fuldkommen bekræftedes ²⁾.

Munklif var da fra nu af et Birgittiner-Kloster. En Deel Brødre og Søstre vare allerede indflyttede fra Maribo, og flere kom efter fra selve Moderklosteret i Badstena. Det varede imidlertid endnu en Stund, før den nye Stiftelse kom i sin fuldkomne Orden.

¹⁾ Ranges *Alb.* 1ste Udg. 777—780, jfr. 2den Udg. 288.

²⁾ Munklifs Brevb. 19—22.

I 1427 finder man, at en Generalconfejfor allerede har været udsat og Brødreconventet istandbragt. Men først i 1434 erkjendte Munkes Klosteret i Badstena Stiftelsen som fuldendt, idet nemlig Badstenas Diarium siger: „i dette Aar begyndte Medlemmer af vor Orden at bebo Munkeliks Kloster i Bergen, hvilket før havde tilhørt Brødre af den hellige Benedictus's Orden“¹⁾. Først ved den Tid er da rimeligvis en Abbedisse bleven indviet til Klosterets øverste Forstanderisse, og Søstrenes ligesaa vel som Brødrenes Samfund blevet fuldtalligt²⁾.

Men imødens Birgittineres Orden saaledes, under Kong Eric's varme Beskyttelse, udbredte sig og slog Rod i alle de tre nordiske Riger, traf sig, som allerede yttret, et Uveir sammen over den fra uden, hvilket truede Ordenens Tilværelse i det mindste i dens oprindelige Form. Samlivet mellem Søstre og Brødre, rigtignok under paabuden streng Affsondring, men dog i eet og samme Kloster, synes tidlig at have vaakt Betænkeligheder hos En og Anden, og at have sat onde Tunger i Rørelse og onde Rygter i Omløb. Udenviis har dertil meget bidraget den Umstændighed, at den første Abbedisse af Badstena, Ingegerd Knutsdatter, skjønt hun var den hellige Birgittas Datterdatter, dog ingenlunde viste sig det hende betroede Embede verdig, men værtimod førte et saa letfærdigt Levnet, at man nødtes til at lade hende astræde³⁾. Dette kan nemlig ikke andet end have vaakt stor Opsigt, og givet Anledning til at Mange drog Slutninger fra Forstanderissens Ufærd til Livet i det hele Klostersamfund.

En Augustinermunk ved Navn Johannes fremkom endelig med en formelig Anklage mod Ordenen, idet han paastod, at Nonnernes og Munkenes Samvær i eet Kloster, trods den paabudne strenge Affsondring, forarsagede et utugtigt Levnet, og at man derfor burde iværksætte en Adskillelse af Klostrene, saaledes at hvert Rige fik sit særskilte. Denne Anklage virkede, at i 1428 en Stevning udgik fra Rom til Ordenens Forstandere at møde i Lybek for at afgive Oplysninger for den i Sagen bekliffede Dommer, en Cardinal Johannes⁴⁾. Hvorledes denne Stevning blev adlydt, og om Sagen i Lybek er bleven roget med Alvor, vides ikke; men saameget sees, at Ordenens Anklagere ikke dengang ere blevene bragte til Lausbed. Thi paa Conciliet i Basel høvede sig igjen Stemmer mod Ordenen, baade med Hensyn til de blandede Klostre og til den hellige Birgittas Aabenbaringer; og i

¹⁾ Scr. r. Sv. I. 152.

²⁾ Om hele denne Forandring see Norges Rihist.

124—126, 458—472, 775—780, 2den Udg. 280—294. ³⁾ Sgbr. NI. 851;

iffr. Mær. Vadst. Scr. r. Sv. 116, 131; i Diarier er imidlertid alle talt om Aarsagen til hendes Resignation.

⁴⁾ Pontop. H. 560 f. under 1428; iffr. m. Diar. Vadst. Scr. r. Sv. I. 147.

1433 udgik fra Conciliet en Stevning til Confessor og Abbedisse i Badstena at møde i Basel. Dette vakte Forbauselse og Ungiftighed hos den Ordenen saa hengivne Kong Erik, og har ganske vist ikke bidraget lidet til, at han paa den før omtalte Herredag i Bordingborg, i Sommeren 1434, samlede om sig saamange Biskopper. Han behøvede nemlig disses Hjælp for at kunne optræde med-Eftertryk som Birgittinerordenens Talsmand hos Conciliet, — og han fik den. Selv udsædte han den 3die Juli fra Bordingborg en anbefalings- og Forsvars-skrivelse for Ordenen, og det samme gjorde tolv af de tilstedeværende Biskopper af alle tre Riger med Erkebiskopperne af Lund og Nidaros i Spidsen ¹⁾. Indholdet af begge Skrivelser var en Lovprisning af Ordenens Stifterinde, af dens egen Fortjeneste og af dens Medlemmers verdige og opbyggelige Levnet. Hertil foiedes en Forsikkring om at Affondringen mellem begge Røn i Klostrene overholdtes med Strengthed og vernedes ved Bygningernes hensigtsmæssige Indretning, ved faste og vel vedligeholdte Mure, der adskilte Søstrenes Boliger fra Brødrenes; — noget som næsten alle Biskopperne kunde bevidne og navnlig den, som vare Birgittinerklostrenes Biskopstorer. Ogsaa den hellige Birgittas Aabenbaringers Bog anpræfies paa det varmeste.

Disse tvende Skrivelser bleve foredragne for Kirkemødet den 2de Mars 1435. Mange af de forsamlede Fædre vare allerede forud gunstig stemte mod Ordenen, og da den nu saa varmt blev forsvaret af de nordiske Rigers baade geistlige og verdslige Dyrighed, ligesom og af de nordiske Kirkers suldmægtige Sendebud til Conciliet, — saa gik Birgittinerne med Seier ud af Kampen. Ordensreglerne bleve uforandret bestaaende, og den hellige Birgittas Aabenbaringer erkjendtes for egne og guddommelige ²⁾.

Erkebiskop Aslaf var efter den store Herredag endnu den 27de August 1434 i Danmark. Paa nævnte Dag udsædte han nemlig i Kjøbenhavn en Kvittering til Kong Erik for dennes Gave af 300 Nobler til Nidaros's Kathedralkirke, til Befostning af en stadig Salmesang der. De 100 af hine Nobler udbetaltes Erkebiskoppen, medens de øvrige 200 afskittedes paa Aslafs Formands, Erkebiskop Astele, Gjæld til Kongen ³⁾. Aslaf Bolt har saaledes ikke vendt

¹⁾ Erkebiskopperne Peter af Lund og Aslaf af Nidaros, af Guds og det apostoliske Sædes Naabe, Biskopperne Rasne af Odense, Johannes af Roskilde, Jon af Oslo, Eigge af Ekara, Audun af Stavanger, Thomas af Strengene, Herman af Viborg, Peter af Hamar, Gerard af Berglum og Severin af Færøerne. Egb. IV. 319, 584—588. ²⁾ Egb. IV. 318—321; Pont. II. 565 f. ³⁾ R. Dipl. II. 537; jfr. o. f. II. 466.

gaaſte tomhændet tilbage til ſin Kirke fra ſit her omtalte Ophold i Danmark.

97.

Erkebifkop Aſlak ſtræber at gjenoplive Provinzialconcillierne. Concillium i Bergen 1435, i Oslo 1436.

Som et Beviſ paa Erkebifkop Aſlaks Sands for ſit Kalb ſom Metropolitan og for den norſke Kirkes Lary bør det regnes, at han ſøgte at bringe de norſke Provinzialconcillier igjen tillive ſom Organer for Nationalkirkens lovgivende Myndighed. Der findes viſnok enkelte Spor til, at ſaadanne Concillier have været afholdte efter Erkebifkop Dlafſ Dage, og dette er ogſaa i det Foregaaende paavift; men baade havde de, ſaavidt ſkjønnes, været yderſt ſjældne, og ingen egentlige Conciliebeſtemmelſer eller Statuter have paa dem været udfærdigede. Erkebifkop Dlafſ af 23de Auguſt 1351 fra Provinzialconcilliet i Nidaros ¹⁾ ere de ſeneste, ſom fra det 14de Aarhundrede gives; og fra det 15de findes ingen for Erkebifkop Aſlaks, hvilte aabenbare flutte ſig til hine Dlafſ ſom de nærmefl forudgaaende. Dg mellem begge ligger et Tidſtrum af ifke mindre end 85 Aar, i hvilte alſaa den lovgivende Myndighed, ſom det tilkom den norſke Kirke i kirkelige Anliggender at øve gjennem ſine Provinzialconcillier, havde været ubenyttet. Det beſteſte Kirkemødes Forhandlinger have uden tvivl været en Spore for Aſlak til atter at ſætte dem i Gang, og den Fare, der under Statsſtyrelſens ſtedſe tiltagende Forvirring i de forbundne Riger truede den norſke Kirkes Selvſtændighed, kan maaftee ligeledes have virket ſit til, at han ſøgte ved Provinzialconcilliernes Gjenvækkelfe at give Landſkirken en flørre Faſtthed.

Erkebifkoppens beſtemte ſig til at afholde i 1435 et Provinzialconcillium i Bergen, og han havde foreløbigen talt herom med nogle af ſine Lydbifkopper, hvilte fandt Tingen henſigtsmæſtig og gav den ſit Biſald. Erkebifkoppens Kalbelfe udgik, og det ifke alene til Provinſens Biſkopper og Kapitler men ogſaa til dens øvrige høje Prælater og Kloſterforſtandere. Den for Mødet faſtſatte Tid ſynes at have været Auguſt Maaned. Erkebifkoppens ventede ſikkert, at de Biſkopper, ſom gyldige Forhindringer ifke afholdt, flulde møde perſonlig. Men da han kom til Bergen, forled den beſtemte Tid uden at nogen Biſkop indſandt ſig. Fra nogle kom viſnok Fuldmægtige, der fremførte Undſkyldninger, hvilte dog Erkebifkoppens ifke for alle fandt fyldeſtgørende; andre derimod ſendte hverken Fuldmægtige eller Undſkyldning. I den ſamme Uhfliſighed eller Gjenſtridighed gforde ogſaa flere Kapitler og nogle Abbeder og Prælater ſig ſkyldige.

¹⁾ S. o. f. II. 343—347.

Om denne usømmelige Afærd var forsættelig og forud overlagt, og saaledes en Yttring af visse Biskoppers og Prælaters Uvillie og Opsættighed mod deres Metropolitan, — eller om den kun har været en Følge af den i længere Tid raadende Slaphed i Kirkestyrelsen, og Uvarttbeven med Provinzialconcilier, — dette lader sig ikke med Sikkerhed afgjøre. Det første synes imidlertid ei ganske utroligt; og Erkebiskoppen maa med Hensyn til nogle af de Udeblevne virkelig have fortøttet deres Opførsel paa hin Maade. Han udstedte nemlig den 2de August 1435 fra Bergen en Kundgjørelse, hvori han bittert beklagede sig over den mod hans Kaldelse og Befaling udviste Foragt, og tillige, ifølge Overlæg med de tilstedeværende Geistlige og med deres enstemmige Samtykke, erklærede dem, som modvilligen eller og uden at angive fyldestgjørende Undskyldning vare udeblevne, for at være faldne i Straf overensstemmende med de canoniske For skrifter. Han henvendte dette til alle dem, som havde undladt at sende Fuldmægtige, men navnlig til Biskopperne Jon af Oslo, Thomas af Drknaerne og Peter af Hamar, hvilke han betydede, at de, ifølge visse opgivne canoniske Bestemmelser, selv havde udeluffet sig af deres Medbrødres Samfund, indtil de paa en følgende Synode vare afstøtte og deri igjen optagne, — og til Sølve Abbed af Halsna, hvilken han suspenderede fra Embedet, indtil han havde givet passende Dyrkning og var bleven løst af Erkebiskoppen¹⁾.

Man seer, at Erkebiskop Aslak tog Sagen ganske alvorligt, og at han ikke vilde lade dem, som han ansaa for mest skyldige af sine Udbiskopper, slippe ganske urevsede fra deres Opsættighed. Det er ellers mærkeligt nok, at de to for Modvillighed anlagede norske Biskopper netop ere de danske fødte Jon af Oslo og Peter af Hamar. Har Erkebiskoppen maaskee især villet dem til Livs paa Grund af deres Nationalitet? eller fordi han ansaa dem som Formænd og Ledere for et dansk Parti i Norge, der arbejdede for Danernes Indflydelse i dette Riges Anliggender til Skade for dets Selvstændighed og dets egne Børns Ret? Ganske usandsynligt er det ikke, at slige eller lig-

1) Erkebiskoppens Brev, der giver Underretning om det her fortalte, findes hos Pontop. II. 563—565 (est. Afskr. i Barthol. III. 844—847?). At Bp. Olaf af Bergen ikke var tilstede, havde sin gyldige Grund deri, at han tilligemed Thorleif Provst til Apostelkirken netop dengang, i August Maaned, vare med en heel Deel af det danske Rigsraad i Kongens Grinde i Stofholm for at underhandle med de Svenske i Anledning af Urolighederne i Everige (Sadorf II. 91; Egb. IV. 104). Bp. Jon af Oslo findes vist nok ogsaa i dette Aar at have været i Stofholm, uidentivt i Kongens Grinde, og Bp. Olaf tilforordnet; men dette var senere, nemlig ved Midten af October, saaledes at dette neppe kunde undskylde hans Udeblivelse fra og Ringeaagt for det tilfagte Concilium i Bergen. Sadorf II. 98, 99; N. Dipl. II. 540.

nende politiske Bevæggrunde kunne have gjort sig gjældende hos Aelstaf ved Siden af hans Omsorg for sin Kirkes Liv. Man maa mindes, at Aelstaf i sin Tid var bleven tilfjedesat for Biskop Jans Formand paa Grund af Dronning Margretas Partilighed for sine Landsmænd ¹⁾. Den Omstændighed kan vel tænkes at have efterladt et Nag i hans Sjæl. Senere viste han sig, som man vil komme til at see, mindre end gunstig stemt for Vedligeholdelsen af Norges Forbund med Danmark, og for Antagelsen af den Konge, de Danske eenfaldigen havde udvalgt.

Uagtet saaledes ingen af Nidaros's Lydbiskopper modte personligen i Bergen, og uagtet Forsamlingen der synes at have været høist ufuldstændigen besøgt af Norges Geistlighed, saa betragtede Erkebiskoppen den ligesuldt som et lovligt Provincialconcilium og lod den raadslaa om og fatte Bestemmelser i flere ganske vigtige Sager.

Blandt disse var en, som udgik fra det almindelige Concilium i Basel. Dette havde besluttet, at i Ligbed med hvad der var paalagt i de øvrige under den romerske Kirke hørende Lande, ogsaa i de nordiske Riger Halvdelen af Tienden, eller, som det ogsaa kaldtes, den tyvende Penge (vicesimus denarius), skulde afgives til Conciliets Underholdning og visse andre af det bestemte Diener, og det havde i den Aaledning under 19de Februar 1434 udkjædet den fornødne Skrivelse, hvorved en Canonicus af Slesvig, Ericus Bundonis, udnævntes til Overindsamler ²⁾. Imod dette Valg af Overindsamler skede Indsigelse af de i Bordingborg i Sommeren 1434 samlede Metropolitaner, paa Grund af, at den Valgte, som Holsteiner var Kong Eriks og dennes Rigers Tiende ³⁾. Siden maa Sagen være bleven ordnet paa en anden Maade, og nu var for Norges Bekomvende Biskop Audun af Stavanger udnævnt til Hovedindsamler. Dennes Fuldmægtig, Gunnar Eriksøn, Chorsbroder af Stavanger, indfandt sig paa Mødet i Bergen, fremlagde der, den 22de August 1435, det baselske Conciliums Bulle, og udbad sig af Erkebiskoppen, efter Overlæg med det forsamlede Klerus, et afgjørende Svar med Hensyn til den i Bullen paabudne Halvtiende. Der blev besluttet, at hvad der allerede var samlet til Conciliets Bedste i den norske Provins skulde overleveres Indsamleren, og det tilbagestaaende være indtrævet inden Kyndelsmesse næstkommende (2den Februar 1436). Man besluttede derhos, at hele denne Sum, under Indsamlerens Opsyn, skulde deles i to ligestore Dele, hvoraf den ene skulde udbetales til Conciliet i Basel, den anden anvendes til Omkostningernes Dækkelse. Dette synes imidlertid at have gjældet en Collect, der var foranstaltet, for Bullen om Halvtienden endnu var kommen til den norske Kirkes Grundsaab.

¹⁾ S. o. f. II. 450. ²⁾ Afstr. i *Waldenss Brevbog*, slem Sæge. ³⁾ *Confr.*

Thi Erkebiskoppen og Klerus, heder det, fandt tillige, at ingen ny Collect burde paalægges den norske Kirke, førend den her omhandlede var kommen det hellige Concilium tilhænde; især da der i Bullen udtryffeligt var bemærket, at hvis nogen Collect forhen maatte være gjort i lignende Viemed, denne da skulde fradrages, — og det nu var rimeligt, at den omtalte Sum vilde findes at udgjøre ligesaa meget om ikke mere end den paabudne Halvtiende. Der maatte ogsaa tages Hensyn til de Krige, der havde uroet Norge, til hvad dette Land havde lidt ved Brænden, Ran og Pest, til de geistlige Beneficiers aarlige Aftagen og til Kirkens, Geistlighedens og den hele Menighedens ulykkelige Tilstand, der længe havde været og endnu varede. Derfor bad Klerus Erkebiskoppen, at han i den Skrivelse, han snarest muligt udsærbigede til det hellige Concilium, vilde anføre disse Grunde og andre de kraftigste, han formaade at paapege, til Geistlighedens Undskyldning ¹⁾. — Man seer, at den norske Geistlighed har følt sig opfordret til at understøtte den almindelige Kirkesamling med Pengebidrag, som den rimeligvis selv har bestemt, men at den gjerne paa en god Maade vilde unddrage sig for en fast Skat i hint Viemed efter Kirkesamlingens Paabud. Denne Sag kom imidlertid, som vi senere skulle see, under fornyet Overlægning.

Ende andre Sager kom under Raadslagning paa det heromhandlede Møde og afgjordes ved en Bestemmelse (statutum), som Erkebiskoppen udsærbigede i Skrivelse af 24de August.

Den første Sag angaar en overtroisk Helligholdelse af Løverdagen. Det var kommet Erkebiskoppen for Dre, at man paa forskellige Steder af Riget, „deels af Naturens Strøbelighed, deels af Djævelens (pükans) Forvildelse og Tilskyndelse“, havde dristet sig til at optage og holde Helger, som hverken af Gud eller den hellige Kirke ere forordnede eller samtykte, men ivertom stride mod begges Bud, „navnligen Løverdags helg, som Jøder og Hedninger pleie holde, men ei Christne“. Det er strengeligen forbudet — heder det — i Kirkeloven, at Nogen maa holde eller fra ny af optage Helligdage udenfor dem, som Paven, Erkebiskop eller Biskopper fastsatte. Søndagen helligede Gud selv paa mange Maader: da opstod han, efter at have frelst Menneskeheden ved sin Pine og Død; og paa Søndagen sendte han sine Apostle sin hellige Land. De andre Helger, som ere opførte i Christenretten, have Guds Venner siden forordnet i Kirken „Guds Hellige til Hæder og de syndige Mennesker til Retledning af deres Synder“, sjønt nu — lægges til — findes Exempler nok paa, at mange grove Synder, som alle Christne burde vogte sig for, be- drives paa disse Dage. Af den Grund har Erkebiskoppen, med de

¹⁾ Aftt. i Barthol. III. (D) 841—844.

paa Provinzialconcilium i Bergen samlede Geistlige, fastsat, „at Lov-
 verdagsheig herefter ingentunde maa tilstedes videre end som Christen-
 retten byder“. Alle skulle vogte sig for denne store Uffik under Kir-
 lens Straf. Men er der Nogen, som paa den Dag heller end paa
 andre vil af Gudsfrygt gjøre godt, „da faste han, eller gjøre sin Ra-
 thedralkirke, Klosters eller Fattige Almisse af retfærdigt Erhverv, hvil-
 ket han paa Lovdagen vinder ved Udroning eller andet skjelligt Ar-
 bejde“. — Den her omtalte og forbudne Uffik antyder vel neppe no-
 gen farlig Fortjærlighed hos Nordmændene for Jøbedommen, eller
 nogen egentlig Branglære, som blandt Almuen havde udbredt sig, men
 kun en Mistydning af Kirkelæren, hvilken let kunde give Fremmede
 Anstød og fremkalde ugunstige Domme fra deres Side om den norske
 Kirkes Rettroenhed.

Den anden Sag, der ved nævnte Skrivelse afgjordes, angaar
 uberettiget Betleri navnlig af Munke. Erkebiskoppen —
 heder det — har ligeledes erfaret, at blandt Uffikke i hans Provins,
 hvilke bør udryddes, findes ogsaa den: „at Klostermænd og Andre
 hvilkesomhelst fare og tigge Almidser hvor dem lyst, af det ene Bi-
 skopsdomme og i det andet, uden Biskops eller Kapitals Lov eller Vi-
 dende“. Heraf kan stor Avind opstaa mellem Klostrene, især deraf,
 „at det Kloster, som har mange Brødre, sender hver paa sit Steb og
 faar derved flere Penge, end det maaskee behøver, hvilket da undbra-
 ges dem, som god Ret have at bette (terminera, terminare) i Biskops-
 dommet“. Denne Uffik forbydes aldeles. Ingen maa tigge Almisse
 i noget andet Biskopsdomme end det, hvori deres Kloster er, med
 mindre de have særligt Lov af Biskop eller Kapitel der, hvor de ville
 tigge. Men Brødre, som komme i denne Hensigt fra andre Lande,
 skulle have dertil særligt Lov af Erkebiskoppen og angjældende Biskop
 og Kapitel. Dem som anderledes tigge, skulle Klerkerne eller de som
 have Provsteombud deri hindre, og det af dem Indsamlede skal halvt til-
 høre Biskoppen og halvt Presten eller Provsten, som hindrer Indsam-
 lingen. Rægmænd maa under Kirkens haardeste Straf ei hindre Al-
 misseindsamling ¹⁾. — Nærværende Bestemmelse antyder de store
 Misbrug, som ved Munkenes, og vel især Tiggermunkenes Almisse-
 betlen har gaaet i Svang, — Misbrug, som gjorde en særdeles Op-
 mærksomhed fra de Verdsliggeistliges og især Sognepresterens Side

¹⁾ Den Skrivelse af Erkebiskoppen, som indeholder de tvende her anførte Artik-
 ler, er paa Norsk og findes i Afskrift ved Arne Magnussøn i Barthol. III.
 (D) 835—838. Det maa dog herved bemærkes, at Brevet her er dateret:
 St. Bartholomæi Dag (24de August) 1438 (M. C. D. XXXVIII). Men da
 i Brevets Indhold det af ingen Lydbiskopper besøgte Concilium i Bergen be-
 stemt antydes, saa maa Aarstallet 1438 grunde sig paa en Fellskrivning eller
 Kellsønning og bør rettes til 1435 (M. C. D. XXXV).

nødvendig. Det kan imidlertid vel ogsaa hende, at heri disse Adfædts gamle Ræringssind mod Tiggermunkene skimter en Smule igjennem.

Endelig indbragtes for Provincialconciliet den 25de August en Klage af Olaf Bjørnsøn, Chorsbroder til Apostelkirken i Bergen, angaaende Canonikat, Præbende og den hellige Olafs Alter i Oslo Kathedralkirke, hvilket han i den romerske Curie havde udvirket sig tildeelt, men som Oslos Biskop og Kapitel forholdt ham. Det oplystes, at Olaf havde utvivlsom Ret til det nævnte Canonikat, Præbende og Alter, og at han var uretfærdigen behandlet ved at forholdes dem. Baade Erkebiskoppen og de øvrige paa Conciliet Tilstedeværende domte Olafs Paastand retmæssig, og at de i hans Sted indtrængte Personer skulde fjærnes, uanset de gjorde Indvendinger: at de nævnte Beneficier vare opgivne mindre end de virkelig vare, og at Præbenden var tillagt Erkeprestens Embede. Det paalagdes derfor i Erkebiskoppens Skrivelse af samme Dag Biskop Jon og hans Kapitel at optage Olaf i Oslo Kirke som Broder og Metcanonicus og overdrage ham de omhandlede Beneficier, indsætte ham eller hans fuldmægtig i deres Besiddelse og forsvare ham deri. Skulde imod Formodning den fraværende Biskop (vester dioecesanus in remontis agens), eller hans Biskop undslaa sig for at bringe dette i Udøvelse, da skulde Kapitlets Medlemmer (capitulares) paa egen Haand udføre det paabudne inden een Maaned efter Modtagelsen af Erkebiskoppens Brev, under den Straf, som den apostoliske Skrivelse indeholdt. — Man finder, at det osloffe Kapitel har adlydt. Ved Brev af næstpaafølgende 11te November erklærer det at have modtaget Olaf som Medbroder, tildeelt ham hans Sæde i Choret (stallum in Choro) og Stemme i Kapitlet ¹).

De Vanskeligheder, som vare indtrufne med Provincialconciliet i Bergen, affrækkede ikke Erkebiskop Nslaf fra kort efter at sammenskalde et nyt, og dette blev holdt i Oslo, i December Maaned det følgende Aar 1436. Vel lader det ikke til at have været ret talrigt besøgt, men Metropolitanen var dog ikke som i Bergen den eneste tilstedeværende Biskop, og Forsamlingen bar saaledes sit rette Præg. Foruden Nslaf nævnes Biskopperne: Audun af Stavanger, Olaf af Bergen og Peter af Hamar som nærværende. Denne sidste maasaa være falden til føie; hvorimod man bliver i Uvisshed om Biskop Jons Forhold, da han ikke var paa Conciliet, sjænt dette holdtes ved hans egen Kirke. Foruden Biskopperne vare tilstede fuldmægtige Rammiker fra alle de fem norske Kathedralkirkers Kapitler, nemlig to fælles for Nidaros's og Oslos, og to for hver af de tre øvrige Kir-

¹) Det osloffe Kapitlets Brev, hvori Erkebiskoppens er indtaget, findes i Afstr. i Barthol. III. (D) 838—841.

fers Vedkommende. Conciliets vedtagne Bestemmelser bleve denne Gang efter gammel Skik sammenfattede i Statutform, opfattede paa Latin og udfærdigede den 20de December under Biskoppernes og Rættens Segl. De udgjøre 21 Artikler af følgende Indhold.

Efter den sedvanlige Indledning og en Opfordring til alle Geistlige at være kyndige, fredelige og beskedne, flittige i Betragtning og Prædiken, bestemmes: 1) Den hellige Birgittas Fest skal høitidelig holdes som dobbelt (som en af første Rang) i hele den nidaroske Provins. — 2) Ligesaa den hellige Annas Fest. — 3) De ældre Straffe indskræmpes for den, der tilføier en Biskop af den næste Provins nogensomhelst Overlast. — 4) Hvo, som begaar nogen Volds handling mod en Kannik ved nogen Kathedralkirke, mod en Prælat ved nogen Kollegiatkirke, eller mod nogensomhelst Klerik af de hellige Vielsesgrader, straffes efter forudgaaende Paamindelse ved Forbud og Ban. — 5) Kjøbøres Tiende og Baretienne (varningstiend), Stibstienne og „Rudsagers“ (Nybningsagers?) Tiende i Nidaros's, Bergens og Stavangers Biskopsdømmer skulle retteligen erlægges overensstemmende med hvad der er fastsat i Foreningen mellem Kronen og Kirken (af 1277) samt i Christenretten (Tons) under Bod af to Skilling Sterling efter almindelig Burdering. — 6) Alle Kjøbmænd, af hvilket som helst Folkesærd, gifte og ugifte, naar de sidde Vinteren over, skulle betale personlig Tiende efter gammel Sedvane. — 7) Biskopstienden og Tienden til Kirkenes Bygning maa Ingen opkræve eller anvende uden vedkommende Biskops eller hans Provsters Samtykke og Befaling. — 8) Det tillades Alle og Enhver een Gang daglig at nyde Mellemad paa Onsdagene og Lørdagene i Kvatemberfasten foran Trinitatismeffe og Michaelsmeffe. — 9) Alle Sognermænd af begge Kjøn, gifte eller ugifte, som nære sig selv, skulle hvert Aar i sine Sognkirker offere paa Høialteret følgende Dage: Juledag, Omstjærrelsens Dag (Nyårsdag), Epiphania (Helligtrekongersdag), Maria's Kendsels Dag, Maria's Bedudelsesdag, Paaske dag, Himmelfartsdag, Pintsedag, Christi Legeens Dag, Johannes den Døbers Dag, Apostlerne Petri og Pauli Dag, St. Olafs Dag, Maria's Himmelfarts Dag, Maria's Fødselsdag, Allhelgens Dag, Kirkens Indvielsesdag, og Kirkens Skytshelgens Dag, — under Bod af to Skilling Sterling efter almindelig Burdering. — 10) Det forbydes under samme Bod at høitideligholde Lørdagen ved Afhold fra Arbeide paa Jødernes Vis. — 11) Ingen Mand eller Kvinde, som indtræder i andet Egtefælskab, bør modtage Kirkens Betsignelse, med mindre den ene af Egtefolkene eller begge ikke i første Egtefælskab have modtaget Betsignelsen; thi da skal den meddeles dem i det andet. De Præster, som med Vidende velsigne det andet Egtefælskab, gjøre sig skyldige til Gud-

pension fra Embedet og kunne kun løses ved sin Biskop. — 12) Hvo som uretmæssigen tilegner sig eller anvender afdøde Klerkers Gods, anderledes end fastsat i det af Erkebiskop Olaf afholdte Provincialconciliums Bestemmelser, han vide sig at være falden i den der opstillede Kirkestraf. De afdøde Klerkers uden Testamente efterladte Gods skal deles efter Rettens Medfør. — 13) Alle Manddrabere i Nidaros's Provins, af hvad Stand de end ere, falde i Ban ved selve Gjerningen, ligesom hidtil ifølge gammel Lov er iagttaget. De skulle indfinde sig ved Kathedralkirken for at modtage i Nidmyghed sin Penitens af den almindelige Penitentiarius og derhos betale sin Pengebod. Hverken de eller andre offentlig poniterende skulle indledes paa noget andet Sted end i Kathedralkirkerne paa de bestemte Tider; og ingen Provst, Klerk eller Munk maa fordrifte sig til at løse saadanne eller indføre dem i Kirken uden ifølge Biskoppens særlige Befaling. De som handle herimod falde ved selve Gjerningen i Bans Straf ifølge Erkebiskop Vaals Statut, med mindre, paa Grund af Stedets Fjernhed, anderledes forordnes af vedkommende Biskop. Manddraberne skulle uophødelig efter Drabet ile til Kathedralkirken for at erholde Afløsning. Men hvis Rogen forsætlig og uden lovligt Forsald bryder hermed, da skal den som løser ham, i samme Mon som Drabsmanden udsætter sin Færd, forsøge hans Penitens. Ingen Munk eller verdslig Geistlig maa forresten paa nogen Maade meddele en Manddraber midlertidig (ad cautelam?) Afløsning, men henvisse dem til deres Biskopper for at løses. — 14) Den canoniske Andeel (canonica portio) som kaldes „Utferd“ (Begravelse) eller med et andet Navn „Salagift“ (Sjælegave), hvilken hidtil er bevaret, ligesom og den Andeel, som pleier erlægges i Tiendens Sted, almindelig kaldet „Tidaskaup“ (Messeskjøb), tilligemed Dffring for Kvinders Indførelse i Kirken efter Barsel, kaldet „Innarganga“ (Indgang), og den anden Andeel, som kaldes „Nefreida“ (personlig Udredsel), — alle disse skulle redeligen betales Sognepresterne efter enhver Kathedralkirkes (ethvert Biskopsdommes) Sedvane, under Straf af Pengebod efter Biskoppens Forgodtbeholdende, dog i Rets Form, for den Ulydige. — 15) Egteskabsfager, og de der ere endnu større, som Sakrilegium, Simoni og lignende, skulle ikke behandles af Landsprovsterne (per præpositos rurales), men af Biskopperne og deres Officialer med Kapitlernes Tiltræde. — 16) Ubekjendte Almissefamlere af hvilken som helst Orden eller Stilling, som ikke have særlig Opfordring eller Tilladelse af vedkommende Biskop og Kapitel, eller af Biskoppens Official og Kapitel, naar Biskoppen ei selv er tilstede, skulle ikke gives Afgang, men af Provsterne og de øvrige Geistlige forhindres i sin Indsamling og arsesteres. — 17) Den gamle prisverdige Sedvane inden Provinsen for-

nyes og stadfæstes: at Erkebiskoppen og Biskopperne hver ved sin Kathedralkirke afholde de Kancellers og Klerkers Underholdning, som ere nærværende ved Kirken og deeltage i Gudstjenesten der, i Junil, Paaste og paa de øvrige Aarets store Kirkefester. — 18) De Afgifter, som benævnes „Diasstold“ og „Mikaelstorn“ stadfæstes, og de skulle udlædes retteligen under Straf af Udeluktelse fra den hellige Communion i Paasten. — 19) Den hellige Halvarvs Fests skal hvitideligheds hvert Aar paa den oprindelig bestemte Dag, og den hellige Biskops og Bekjenders Andoenus's paa Dagen efter Bartholomæus, som dobbelt Fest¹⁾. — 20) Erkebiskoppen og hver Biskop i Provinfen skal holde, efter Kirkerne's Tøne, een, to eller flere indfødte, dertil skittede Klerke ved de privilegerede Studier (Universiteter); og til Understøttelse heri, skulle de have Halvdelen af den Hjerdebeel af Tienden, der kaldes „Bøndelodden“, og ellers ifølge Christenrettens Bud skal anvendes til de Fattige. „Efterdi de geistlige Beneficier, paa Grund af det ringe Antal af indfødte Klerker i Riget, inhaberes af Udlændinger, til ikke liden Forurettelse og Byrde for Landets egne Børn, skal der af vedkommende Biskopper gjøres en hjærlig Forestilling til Menighedene og Almuen, at man indvilger og gunstigen anviser bemeldte Halvdeel af den nævnte Tiende til sine egne indfødte Sønner, der gaa til Studierne efter Biskoppernes skønsonne Bestemmelse.“ — 21) Hver Sogneprest i sit Kirkesogn skal tre Gange om Aaret advare med Navns Nævne alle de Ugifte af begge Kjøen, af hvilket somhelst Folketærd de end ere, der leve sammen i offentlig Frilleliv, om enten at adskilles eller egte hinanden. De som ikke adlyde denne gavnlige Paamindelse inden eet Aar, skulle udelukkes fra Deeltagelse i den hellige Nadver paa Paastedag²⁾.

Ved at gennemgaa denne Concilie-Årordning, træffer man adskillige nye og ganske vigtige Bestemmelser, der ikke udelukkende have til Hensigt — hvad vistnok gjælder om mange af dem — at verne om Klerkerne's store Rettigheder og rigelige Indtægter. De to Artikler, der indeholde Forbud mod Løverdagens Helligholdelse og mod det uberettigede Almissetiggeri, ere kun Gjentagelse af Bestemmelsen fra 1435, og ere i Anledning af denne ovenfor nærmere omtalte. Forresten maa udhæves Artiklen om Manddraberes Pönitens, hvilken ingensteds saa strengt paalægges som her, og hvilken man seer har været for-

¹⁾ Paa Dagen efter Bartholomæus, d. e. paa den 25de August, opføres i de almindelige Kalender Ludo vicus, hvormed menes den hellige Ludvig IX af Frankrige, hvis Dødsdag det var; men Dagen var ogsaa fra ældre Tid helliget St. Andoenus (St. Duen), der i det 7de Aarhundrede var Biskop af Rouen i Frankrige, og hvis Dødsdag den var. ²⁾ Ny. Danske Mag. II. 42—46.

hunden med en særskilt Pengebød til Kirken. Særliges mærkelig er Kritiken om Alnderstøttelse for indfødte Klerker til at drive deres Studier ved Høistolerne. Den medgiver nemlig udtrykkelig, at den norske Kirke den Tid led Mangel paa indfødte Personer, der ved Sandfæber vare skikede til at indtage Kirkens Præbender, hvorved naturligvis menes de vigtigere og følgerig rigere, som Prælaturer, Canonikater og lignende, — hvilket igjen gav Anledning til, at Udændinger indtrængte sig eller indtrængtes i disse til Nordmændenes Skam og Skade. At Erkebiskop Uslaf stræbte at afhjælpe hin Mangel, vidner om hans Skønksomhed, hans Stræben for sin Kirkes Lær og Selvstændighed, og om hans Fædrenelandsfæd. Hvorvidt den fremgangsmaade kan ansees for rigtig, at han vilde afhjælpe Mangelen ved at angribe den Deel af Tienden, der var bestemt for de Fattige, er vist nok heel tvivlsomt, og Tvivlen lader sig nu vanskelig afgjøre, da man ei kender de nærmere Omstændigheder, hvilke kunne have ledet ham til at vælge denne Udvei. Det paalaa vel, ifølge ældre Provincialconciliers Bestemmelser, Kapitlerne og andre geistlige Stiftelser at bidrage af egne Indtægter til sine Medlemmers høiere geistlige Uddannelse ved fremmede Universiteter; men muligen have disse ordentlige Bidrag været fundne utilstrækkelige for Tidens Krav, medens Erkebiskoppen maastee derhos har mødt en uovervindelig, om end lidet sømmelig, Uvillie hos sine Standsbrødre til at indvilge noget overordentligt Bidrag af deres egne Tiendeindtægter. At Erkebiskoppens Hensigt med Bestemmelsen skulde have været at vælte en Byrde, der retsligen paalaa Kapitlerne, fra disse over paa Bønderne, og det til de Fattiges Skade, er, saavidt skønnes, mindre sandsynligt. Det vidner om Maadehold og Retssølelse hos Erkebiskoppen, at han henstod Indvilgelsen af det forlangte Bidrag til rette Bedkommende selv, nemlig til Menighederne; thi disse havde efter gammel Ret ved sine Udvalgte, i Samraad med Sognepresterne, at anvende de Fattiges Hiertpart af Tienden, hvorfor den ogsaa benævntes „Bøndernes Andeel.“ Det Hele staar forresten aabenbar i Forbindelse med de paa den Tid høitlydende Klager fra Almuens Side over udenlandske og navnlig danske Embedsmænds Indtrængen i Norge, — Klager, der endogjaa, som senere skal fortælle, gav Anledning til et stort Oplob og voldsomme Optrin netop strax før og under det her omhandlede Provincialconciliums Afholdelse.

Udarbejdelsen af den nys omtalte Anordning var ikke det eneste, hvormed Conciliet i Oslo sysselsatte sig. Den af den baselfke Kirkeforsamling forlangte Halvtiende, om hvilken der paa Conciliet i Bergen i 1435 tidligere var handlet, kom atter under Dverveielse paa Provincialconciliet i Oslo. Man fandt dette Krav ogsaa her høit

byedefuldt. Derfor besluttede man senstemmigen for den norske Kirkes Bedkommende at gøre Forestillinger mod den fordrede Stet; baade „Halvtingen og de øvrige Bidrag“, og at udsende til Basel tvende Fuldmægtige, der skulde frembære den norske Kirkes Undskyldning for de samlede Fædre. Det blev med det samme bestemt, at hele den norske Geistlighed skulde bidrage til Omkostningerne ved denne Sendefærd. Da det hastede med Reisen, og man gjerne vilde have Sendebudene afsted med det første Skib, som afgik, saa synes de i Oslo tilstedeværende Biskopper at have forstudsviis gjort Udlægget, hver for sit Biskopsdømme, om ikke, hvad ogsaa kan være muligt, Biskop Audun af Stavanger, Baselerconciliets Dverindsamler i Norge, har gjort det for dem alle. Man har nemlig Erkebiskoppens Brev, udsendt i Oslo den 18de Februar 1437, til Abbeden af Utstein og Geistligheden i Stavanger Biskopsdømme, hvori gjøres Rede for Provinzialconciliets Fremgangsmaade, og hvori det under Excommunications Straf paalægges at godtgjøre Biskop Audun hans Udlæg, saaledes at Abbeden skulde betale ham 4 Arnoldus-Gylden (gelderske Gylden), og hver Kancelli og Prest i Biskopsdømmet 1 Arnoldus-Gylden¹⁾.

De til Conciliet i Basel udsendte vare Johannes Krabbe, Kancelli af Nidaros, og Adolfus (Alf?), Kancelli af Oslo, hvilke forelagde Conciliet den norske Geistligheds Undskyldningskrivelse. Den blev oplæst i et almindeligt Møde. Undskyldningen har utvivlsomt været bygget paa de af Provinzialconciliet i Bergen opstillede Grunde; men hvilke Virkninger den har havt, vides ikke. Man seer kun af en høflig Skrivelse til den norske Geistlighed, givet den 16de September 1437 af Conciliets Præsæs, Kardinal Johannes af St. Angelo, at Sagen endnu ikke den Gang var kommen under Forsamlingens Overveielse, men at Præsæs vilde paastrynde og understøtte den saa meget som muligt²⁾. Man seer, at de almindelige Concilier, ligesaa vel som Pavedømmet, faldt Kirken kostbare.

96.

Wisnøie med Kong Erik's Styrelse i alle hans tre Riger. Slager fra Norge i Harene 1420—1424. Opstand i Sverige 1432—1436. Uroligheder i Norge 1436—1437.

Conciliet i Oslo stod i Forbindelse med et stort Raadsmøde eller Rigsmøde, som holdtes sammesteds i Slutningen af 1436 og Begyndelsen af 1437, i Anledning af de Uroligheder, som Wisnøiet med Kong Erik's Styrelse ved denne Tid havde vaakt i det sydlige Norge. Thi ogsaa herhen strakte sig den Gjæring, der allerede i nogle Aar

¹⁾ Brevet findes i Ny D. Mag. I. 68. ²⁾ Pont. Nr. 407 s. 111.

1180
 om for den norske Stat, haare
 sig i Norge
 sig i Norge
 sig i Norge

og saa maatte falde de tvende andre Riger til Byr-
 af Statsforbundets Natur. Den maatte nød-
 Kævnlige Opbud af Krigsfolk baade i Sverige og
 te derhos, og det vel endau i høiere Grad, hevirkte
 to Rigers Indtægter udenfor deres egne Grænd-
 sig gjøre overordentlige Skattepaalæg der for-
 som det kunde synes, til Danmarks eensidige
 sig indvirkede endvidere de nordiste Riger
 nsestæderne og kaldte Vitalinernes Plyn-
 dele til ubodelig Stæde ligesaavel for
 umarks Handelsrørelse. En Stare
 og Stralsund, undør Anførsel af
 Boet, hjemsogte i Aarene 1428
 orde der et stort Bytte, me-

Dg til samme Tid, som den
 penge og Stridskræfter til Danmark og
 etlast fra Syden af Hanseater og Vitaliner,
 vellige Dele, Finnmarken og Haalogaland, i en bestan-
 ved Rusers og Hedningers idelige Indfald. Nordmændene
 maatte leve paa en bestandig Krigsfoed, og kunde dog, af Mangel
 paa Styrelsens kraftige Bistand, ikke afværge, at Landet blev herjet,
 og Mænd og Kvinder bortførte i Fangenskab. Almuen klagede, den
 lod endogsaa i Bergen den 5te September 1420 opfatte en Skrivelse om
 sin Nød, hvilkens tvende udsendte Mænd overbragte Kongen²⁾; men
 nogen Foranstaltninger fra dennes Side spores ikke. Han havde uden-
 tvivl alt for meget at gjøre paa Lybslands Grændse til at kunne agte
 paa Haalogalands og Finnmarkens Nødraab.

Men endnu langt fordærveligere end den flesvigste Krig virkede
 uidentviol den fuldkomne Mangel paa en nogenlunde velordnet indre
 Rigsstyrelse. Kong Erik synes, som allerede tidligere paapeget, stadigen
 at have opholdt sig i Danmark, tildeels vel paa Grund af de flesvig-
 holsteinste Anliggender, dog ogsaa maastee fordi han der, blandt den
 temmelig fortykkede danske Adels, fandt sig bedst hjemme. Til Sverige
 kom han sjældnen, efterat han aiene havde overtaget Landsstyrelsen, og
 Norge synes han efter 1405 slet ikke at have besøgt, uden om det
 skulde have været i Mai Maaned 1425, da det heber, at han paa
 Akershus den 7de Mai udstedte en Forordning om Handelen paa det

1) Jahm 96—98. Dette Angreb er udsørligt fortalt i den samtlidige Herman
 Corners Kronike, hvor det siges, at ved Angrebet i 1428 flygtede Bergens
 Biskop bert i en engelsk Baad, og at Biskopsgaarden blev plyndret og det
 derværende Bibliothek bortført. Eml. V. 633. Bergens Biskop maa den-
 gang have været Kolak Volk. ²⁾ N. Dipl. I. 482.

hadde yttret sig i de tvende svrige forenede Riger, og som endte med *Eriks* Afsættelse. En udførlig Skildring af denne mærkelige Bevægelse kan vistnok paa en Maade siges at være vort Emne uvedkommende. Thi om end i den Biskopperne, de norske saavel som de svenske og danske, spillede en saare vigtig Rolle, saa var dette dog ikke saa meget i Egenstaa af Kirkens Formænd, som i Egenstaa af deres Stilling i hvert enkelt Riges Raad. Bevægelsen i det Hele var reent verdslig, og saa var og Geistlighedens Deeltagelse i den. Det var Statens, ikke Kirkens Forhold den angik; disse sidste berørtes i det mindste af den kun middelbart. Vi kunne dog ikke undgaa fortælligen at fortælle Hovedbegivenhederne, og forsaavidt de angaa Norge, endog opholde os lidt længere ved dem, efterdt det Indblik, som derved aabnes os i den norske Stats daværende indre Forhold, lader os ane den norske Kirkes samtidige statsrettlige Stilling, ligesom ogsaa Grunden til flere af de vigtige Skridt, Norges Rige og det nordiske Statsforbund vedkommende, hvori den norske Kirkes Erkebiskop og Biskopper senere virksomt deeltog.

Skjønt Kong *Eriks* Karakter, som fortrinsvis kjendes af svenske Skildringer, utvivlsomt i disse er malet med altfor mørke Farver, — saa kan man dog aldrig et Dieblis betænke sig paa at kalde hans Rigsstyrelse i det Hele holdningsløs, slap og fordervelig. Hans forud skildrede Forhold til den norske Kirke er allerede tilstrækkeligt til at betegne den saaledes; og i det Verdslige viste den sig ingenlunde fra en fordelagtigere Side. De vanskelige Statsforhold, under hvilke han regjerede, kunne blot ubetydelig undskylde hans Færd som Konge, aldrig retfærdiggjøre den, helst da han hverken synes at have savnet god naturlig Forstand, eller andre gode Ansæg, naar han kun havde givet og villet bruge dem paa rette Maade. Det Uheld, som hvilede over næsten ethvert af hans Foretagender, var saaledes ganske vist kun sjælden ham selv utilregneligt, men oftest fremkaldt af det Letsind, den Bakken og den Mangel paa Udholdenbed og kraftig Villie, som idelig fremlyser af hans Handlinger, og som forstyrrer det Blimt af Statsklogt, der een og anden Gang aabenbarer sig i dem. Hans Styrelse var i denne Henseende et sandt Modstykke til hans Fostermoders.

De slesvig-holsteinske Forvillinger, der mødte *Erik* lige ved hans Regjeringstiltrædelse, vare vistnok i sin Oprindelse ham utilregnelige; de havde sin Rod i en fjærn Fortid, i ældre danske Kongers og deres Raads politiske Kortsynthed. Men at disse Forvillinger forbleve uløste efter en femogtyveaarig blodig, høist kostbar Krig mod en i Alt, undtagen i Mod, Standhaftighed og Statsklogskab, underlegen Fiende, — dette kan man ikke andet end for en væsentlig Deel lægge *Eriks* urigtige Forholdsregler til Last. At denne Krig, uagtet den

kun angif Danmark, ogsaa maatte falde de tvende andre Riger til Byrde, var en Selvfølge af Statsforbundets Natur. Den maatte nødvendig fremfalde jævnlige Dpbud af Krigsfolk baade i Sverige og Norge; den maatte derhos, og det vel endnu i høiere Grad, hevirkte Forbruget af disse to Rigers Indtægter udenfor deres egne Grændser; den maatte endelig gjøre overordentlige Skattepaalæg der fornødne; — og alt dette, som det kunde synes, til Danmarks eensidige Gavn. Den flevvigtte Krig indvilligede endvidere de nordiske Riger ogsaa i Stridigheder med Hansestæderne og kaldte Vitalinernes Plyndretog atter til Live, begge Dele til ubodelig Skade ligesaavel for Norges og Sveriges, som for Danmarks Handelsrørelse. En Skare Vitaliner, især fra Wismar, Rostok og Stralsund, undør Anførsel af den berygtede Sorover Bartholomæus Boet, hjemsogte i Aarene 1428 og 1429 gjentagne Gange Bergen og gjorde der et stort Bytte, medens de næsten ødelagde Staden¹⁾. Og til samme Tid, som den flevvigtte Krig drog Norges Penge og Stridskræfter til Danmark og udsatte Landet for Overlast fra Syden af Hanseater og Vitaliner, holdtes dets nordlige Dele, Finnmarken og Haalogaland, i en bestandig Uro ved Russers og Hedningers idelige Indfald. Nordmændene der maatte leve paa en bestandig Krigsfod, og kunde dog, af Mangel paa Styrelsens kraftige Bistand, ikke afværge, at Landet blev herjet, og Mænd og Kvinder bortførte i Fangenskab. Almuen klagede, den lod endogsaa i Bergen den 5te September 1420 opsætte en Skrivelse om sin Nød, hvilkens tvende udsendte Mænd overbragte Kongen²⁾; men nogen Foranstaltninger fra dennes Side spores ikke. Han havde uden tvivl alt for meget at gjøre paa Tydslands Grændse til at kunne agte paa Haalogalands og Finnmarkens Nødraab.

Men endnu langt fordærveligere end den flevvigtte Krig virkede uden tvivl den fuldkomne Mangel paa en nogenlunde velordnet indre Rigsstyrelse. Kong Erik synes, som allerede tidligere paapeget, stadig at have opholdt sig i Danmark, tildeels vel paa Grund af de flevvigtte helsteinste Anliggender, dog ogsaa maaskee fordi han der, blandt den temmelig fortyksede danske Adels, fandt sig bedst hjemme. Til Sverige kom han sjældn, efterat han aene havde overtaget Landsstyrelsen, og Norge synes han efter 1405 slet ikke at have besøgt, uden om det skulde have været i Mai Maaned 1425, da det heber, at han paa Akershus den 7de Mai udsædte en Forordning om Handelen paa det

¹⁾ Jahn 96—98. Dette Angreb er udsørligt fortalt i den samtlige Herman. Corners Kronike, hvor det siges, at ved Angrebet i 1428 flggede Bergens Bispe her i en engelsk Baad, og at Bispeboegaarden blev plyndret og det dervarrende Bibliothek bortført. Eml. V. 633. Bergens Bispe maa dengang have været Aslak Volt. ²⁾ N. Dipl. I. 482.

nordlige Norge¹⁾. Hans Foragt for og flette Tanker om Nordmændene fremlyser i den Skildring han giver af dem i et Brev til Paven af 1420, hvor det heder, at Folket er „tyngt af sine Synders Byrde, i høi Grad raat, dyrist af Sind, vilbt af Levemaade og af uslebne Seber“²⁾. Men uagtet Kongen lod Sverige og Norge stadig savne sin personlige Nærvarrelse, saa fandtes der dog i intet af de to Riger nogen styrende Centralmagt bestykket, der for dets Bedkommende kunde indtage Kongedømmets Plads. Al verdslig indre Styrelse var i Norge overladt til de kongelige Embedsmænd i de enkelte mindre Landsdele: til Hovedsmændene paa de faste Slotte, samt til Lensmænd og Fogeder, hvilke Embedsnavne nu begyndte at træde istedet for det ældre Sysselmandsnavn. De havde at sørge for Lovens Opretholdelse og Indsamlingen af de kongelige Indtægter, uden at noget Overtilsyn gaves inden Rigets eget Omraade, og det uagtet de ofte ei engang vare Landets Børn, men Ublændinger, ukyndige i Norges Forhold. Til et særskilt norsk Skatkammer, der kunde afholde Landets almindelige Behov, findes ikke Spor, ligesaa lidt som til nogen høiere Embedsmand, hvem det særlig paalaa at sørge for disse Behovs Tilfredsstillelse. Rigets Raad som Statsmagt var synligen kraftløst, uden Indflydelse og Tiltro baade mod oven og mod neden. Havde Almuen Anker at fremføre mod Kongens Embedsmænd, var ingen Hjælp at søge uden umiddelbart hos Kongen selv, der dog var fjærrn og fremmed og, hvad man vel tør paasta, temmelig ligegyldig for den hele storste Styrelse, naar han kun fik klækkelige Indtægter af Landet. Og disse vare da ikke alene de ordentlige, engang for alle fastsatte, som Leding, Vidore, Landstyk, Told og lignende, — men ogsaa overordentlige, hvilke sidste for Norges Bedkommende synes at være opdrevene mindre ved egentlige almindelige Skattepaabud, end under Form af et Slags Gaver, som vel hed sig at være frivillige Ydelser paa Kongens Andragende eller Bøn gjennem Embedsmændene, men som vist nok i Virkeligheden vare ligesaa tvungne som nogen vilkaarlig udstreven Skat, og ved hvilke desuden haarde og utroe Embedsmænd havde den bedste Anledning til at sørge for sin egen Pung fuldt saa godt som for Kongens. Ikke at omtale, at hvad først udbædes som Gave eller frivillig Ydelse, efter nogle Gange at være udredet under dette Navn, siden trævedes ligesom Kongens faste Ret³⁾. Hvad ovenfor er berettet om Island⁴⁾, giver et Fingerpeg paa hvorledes med alt dette er tilgaaet ogsaa i Norge. Om Anvendelsen af et særegent norsk Kongesegl kunde næsten ikke meer blive Tale. I alle udenrigske Anliggender stode de tre forenede Riger som

¹⁾ Hvitf. under 1425.

²⁾ Langes Rth. 2den Udg. 145.

³⁾ Brev af 12te

August 1424, R. Dipl. I. 499.

⁴⁾ S. v. f. II. 432, 462.

eet, og der brugtes et fælles Kongesegl for dem alle. Det samme Segl kensigtede nu ogsaa, som det lader, Kongen i hvert Misges særskilte indre Anliggender, naar han derom udstedte Breve. Saa danne af Kong Erik for Norges Bedkommende ere dog yderst faa. Ingen hidtilværende norsk Konge findes mindre at have betyngt sig for at opbjaelpe Norge ved nyttige Retterbøder eller Anordninger end Erik. Som allerede før omtalt var i den største Deel af Eriks Styrelsestid Biskop Jon af Oslo hans Kansler for Norge, og som saadan maa han antages at have havt det egentlige Kongesegl i Forvaring; men hans Benyttelse af dette synes blot at have indskrænket sig til Befeglingen af de saakaldte Landsvistbreve (Landsfredsbreve for Drabsmænd, der erlagde sin Bød til Kongen og den Drabtes Væ), hvilke efter gammel Skik Kansleren eller Vicekansleren udfærdigede paa egen Haand i Kongens Navn. En flattere Rigsstyrelse i det Hele end Norges ved denne Tid kan saaledes neppe tænkes; i Sammenligning med den maatte Forholdene under Magnus Eriksøn næsten anses for ypperlige.

Det er ikke forunderligt, at Misnøie hos Folket under saadanne Omstændigheder udviklede sig; meer er det at undres over, at der intet Spor til tydelige Klager findes før 1420. Men Nordmændene elskede fra gammel Tid sit Kongedømme og sine Konger; de vare vant til at betragte Kong Erik, ligesom han var et Barn, som sin lovlige Arvefonge; de havde hylbet ham som saadan, længe før han blev udvalgt til ogsaa at bære Danmarks og Sveriges Krone; de ansaa ham uden tvivl som tilhørende sig nærmere end noget af de tvende andre Folk, og drømte saaledes maaskee længe om en tilsvarende Forskjærlighed fra hans Side for Norge, hvilket han maatte betragte som sit Kongedømmes Bugge, — en Forskjærlighed, hvilken da ifkun uheldige Omstændigheder hindrede ham i at lade fremstikke i Handling. Men om nu ogsaa slige Drømme en Stund omgjølede Nordmændene, saa maatte de dog omsider vige for den sorgelige Virkelighed.

Den første Udtring og Klage over Styrelsens Vanmagt og Forsømmelse af sin Skyldighed finde vi i den ovennævnte Forestilling af 1420 fra Indbyggerne i Landets nordligste Egne. Snart fulgte flere efter. I 1424 den 1ste Juni udstedte ikke alene Kongens Landbønder i Skaun (det nuværende Rastestad) men ogsaa den hele Almue sammesteds bittere Klagebreve til Kongen over hans Fogeds, Herman Moltetes, voldsomme og lovløse Adfærd mod dem, hvilken havde gaaet dem til at udjage ham af Venet ¹⁾. Kongen maa ligesuldt have stræbt at indsætte ham igjen; thi den 15de Mai 1425 gjentog Almuens sin Klage og erklærede, at den vist vilde udrede til Kongen al sin

¹⁾ N. Dipl. II. 506, 507.

Styrbighed; men heller end at modtage Hermand igjen som sin Foged, vilde de forlade baade Fæderne og Moderne og flytte ud til et andet Len, hvor de kunde finde en bedre Øvrighed ¹⁾).

Dmtrent samtibigen med den første Klage fra Almuen i Staun udgik ogsaa den 12te August 1424 fra Tunsberg Klage af Almuen i Tunsbergs Len. Den var rettet baade til Kongen og Dronningen og gik først ud paa det „Hesteløb“ (hestaløb, Skydsferd eller snarere Hestehold²⁾), hvormed Kongens Foged besvarede dem, og „som paafortes dem med Bøn,“ men nu var udredet saalænge med god Willie, at Fogden krævede det „som vis Skat.“ Men før de vilde underkaste sig denne — erklærede de — vilde de „opgive til Kongen baade Harv og Plog og fly Lenet.“ Klagen berørte ogsaa det saakaldte „Bapnavite,“ eller Bod for manglende lovbestedte Baaben. Det hjalp dem ikke — yttrede de — at de havde sine Baaben; thi Bodden krævedes ligesuldt af dem Aar efter Aar, uden at det blev undersøgt, hvorvidt Baabnene vare tilstede, naar undtages een Gang strax efter at Rigets Raad havde bragt deres Sag for Kongen ²⁾. De skjøde sin Sag under Kongens Raade og Norges Lov, men forsikrede derhos, at hvis Kongen eller Dronningen vilde komme til Norge, vilde de gjøre dem al kongelig Ret efter Loven og sin fattige Evne ³⁾).

En mildere Stemning aander et Brev udstedt samme Aar 1424 i Oslo paa Viers Almues Vegne, hvori erklæredes, at samme Almue paa et almindeligt Thing i Vier den 12te August havde svaret til et Brev fra Dronning Filippa, som var blevet dem forelåst: — at de gjerne efter fattig Evne vilde gjøre hvad der var Kongen og Dronningen behageligt med Hensyn til Hestledning, Waarledning og andre Stykker, „som tilkom dem efter Loven, under hvilken de indskjøde sig,“ og at de intet havde paa nogen Mand at klage, ei heller over nogen Uret, som var dem tilføiet ⁴⁾. Dette Brev antyder imidlertid ogsaa, om end ikke i rene Ord, at noget krævedes af Almuen udenfor Lovens Bydende, og at, om end Lidungerne for sin Deel ikke havde nogen bestemt Klage at fremføre, saa var dog ikke Alt som det burde være.

Man maa forøvrigt mærke sig, at paa denne Tid, fra Begyndelsen af 1424 til Begyndelsen af 1425 var Kong Erik fraværende fra Danmark paa en Udenlandsreise, hvis Hensigt hovedsagelig var ved personlig Nærvarelse at faa udvirket af Keiser Sigismund en Dom i

¹⁾ N. Dipl. II. 509. ²⁾ Dette har maaskee været i 1423, da man finder, at i Juni og Juli Maaned et større almindeligt Raadsmøde har været arbejdet i Kjøbenhavn, væsentligen i Anledning af et Forbunds Afsluttelse mellem Kongen og Hanseladerne, ved hvilken Leilighed de næste Viskepper Jon af Oslo og Arnbjørn af Hamar samt Biskop Thomas af Trkneerne vare tilstede (Holtz; N. Dipl. II. 503). ³⁾ N. Dipl. I. 499. ⁴⁾ N. Dipl. II. 500.

Sagen mellem Kongen og de hollsteinske Grever. I hans Fravær førte Dronning Filippa Rigsstyrelsen ¹⁾. Det er en bekendt Sag, at hun, overalt hvor hun formaaede det, søgte at rette paa sin Mand's Feiltrin, og at hun derfor nød en almindelig Høiagtelse og Kjærlighed i hans Riger. Denne Omstændighed har uden tvivl bidraget sit til, at Nordmændene netop nu, da de kunde vente at finde et aabent og velvilligt Øre for sine Klager, ere fremkomne med disse, og det i stærke Udtryk, — dog, som man let seer, med Jagttagelse af et vist Maadehold og især med Bevidnelsen af deres Hengivenhed baade for Kongens og Dronningens Person. Klagerne gif forresten, saavidt vides, ikke ud paa at bevirke nogen gennemgribende Forandring i den hele Styrelsesmaade, eller i Rigsforfatningen, men kun paa Forbedring i enkelte Menigheders Kaar og paa at fremkalde et noiere Tilsyn fra Kongesømmets Side med dets Embedsmænds Adfærd. Hvorvidt Klagerne have frugtet, er ei bekendt. Ganste unyttige have de maaskee ikke været; i det mindste spores ikke deres Gjentagelse i de næstpaafølgende ti Aar. Sagerne gif i al denne Tid, som det lader, uden alvorlig Paatale, om end ikke til Folkets Tilfredshed, sin gamle skæve Gang.

Under denne tilfyneladende Ro fortfor dog vistnok en indre Gjæring i Norge, hvilken snart vandt Styrke ved aabenbare Ytringer af en lignende i de tvende andre forbundne Riger, især i Sverige. Almenhedens Opmærksomhed maa ved denne Tid i et eller andet af Rigerne, om ikke i dem alle, være bleven henvendt paa deres Forenings Natur, og der maa have været reist Spørgsmaal om, hvilke Forpligtelser og Rettigheder for hvert enkelt denne Forening egentlig medførte. Man maa slutte dette deraf, at just nu det gamle Foreningsudkast af 1397, der var opsat i Kalmar, blev fremdraget af en otte og tyveaarig Forglemmelse, og en Notarijlgjenpart deraf paa Pergament udfærdiget. Dette skede i Kalundborg den 11te September 1425. Kongens norske Kansler, Biskop Jon af Oslo, sees, mærkelig nok, herved at have spillet en fremtrædende Rolle. Thi ikke alene beseglede han med Biskoppen af Roskilde og Flere Gjenparten, men det var en af hans Kirke, nemlig en Thoke Nikolaussøn, Kannik af Oslo, der i Kongens Navn fremlagde Originaldokumentet for Biskoppen af Roskilde og forlangte Notarijlgjenparten. ²⁾. Det er ganske rimeligt, at deels de Bidrag til den slesvigiske Krig, som fordreides af Norge og Sverige, deels Misnoiet der med de af Kongen ansatte fremmede Embedsmænd kan have fremkaldt Tale og Spørgsmaal om, hvorledes det egentlig forholdt sig med den Forening, der var sluttet i Kalmar mellem Rigerne, — en Forening om hvis Tilværelse der var Syn for Sagen, men om

1) Jahn 81.

2) Paludan-Müller observ. 53—61.

hvis bindende Kraft og nærmere Betingelser de fleste af Rigernees Hovdinge kun havde et saare dunkelt Begreb, og Almuen, tør man vel sige, slet intet. Kong Erik, der ikke var stort meer end en Dreng da Foreningen sluttedes, og maaskee aldrig havde seet det skrevne Udfast for Betingelserne, fandt det nu fornødent at gjøre sig bekendt med dette og at have det ved Haanden i en nogenlunde lovlig Form, om han maatte behøve det for at styrke sin Ret. Nogen Offentliggjørelse eller videre Udbredelse af Dokumentet fandt imidlertid heller ikke nu Sted, og Almenheden vedblev fremdeles at være uvidende om dets Indhold, ja vel endog om dets Tilværelse.

Men en saadan Hemmeligholdelse, som Erik maaskee for Diebliffet fandt statsklog, virkede neppe uden til Skade for hans egen Sag og for selve Foreningen. Thi den gav hvert af Rigerne Anledning ja Ret til at forklare den, som med dets særlige Lærø bedst stemmede, og at betragte den, om det saa vilde, som en blot og bar Forening under samme Konge, eller endog kun for Eriks Levetid. Og var man først kommen til en saadan Anskuelse, da indsees let, at Ankeposterne mod Eriks Styrelse fra Norges og Sveriges Side kunde mangfoldiggjøres fast i det uendelige, og at den hele Statsforening maatte fremstille sig som en Byrde for hvert enkelt af de tvende nævnte Riger, ligesom i ældre Tider Foreningen mellem Norge og Sverige under Kong Magnus Eriksson.

Hertil kom en Omstændighed, som paa Stemningen i Danmark og Sverige havde stor Indflydelse, medens den for Norge var af mindre Vigtighed. Kong Eriks Egteskab var barnløst. Men dete han uden at efterlade Sønner, da skulde, selv ifølge Foreningsudkastets udtrykkelige Ord, et frit Valg af den fælles Konge foregaa. Erik ønskede imidlertid at bevare Kongedømmet i sin pommerske Ret og nærmest at overføre det efter sine Dage paa sin Færbroders Son, Hertug Bugislaw af Pommern. Han kaldte denne til sig i Danmark, og lagde sin Hensigt med ham aabenbare for Dagen allerede i 1420 og siden ved mange Leiligheder.

For Nordmændene medførte dette intet Anstød. Det norske Folk synes aldeles ikke at have havt noget Begreb om den Ting, at Norge ved Kalmarforeningen var forandret fra et Arverige til et Valgrige. Det havde i 1389 antaget Erik ifølge sin Kongearvesfølge til sin Arvesønge; ja det var ved hans Antagelse endog udtrykkelig bestemt, at Kongearven skulde regnes fra ham efter de gamle lovbestemte Regler. Dette var gammel norsk Ret, og at der heri ved Norges Forening med Danmark og Sverige var foregaaet nogen Forandring, var ikke den norske Almenhed vitterligt. I Nordmændenes Dine var sølgelig Bugislaw efter Loven Eriks nærmeste

Arving til Kongedømmet, og at Erik søgte at sikke ham dette efter sin Død kunde for dem ikke være i mindste Naade stødende.

Ganste anderledes forholdt det sig derimod med Danmark og Sverige, der begge før Foreningen havde været frie Valgriger, og for hvis Styld utvivlsomt Bestemmelserne om Kongevalget vare indførte i det skrevne Foreningsudkast. Selv om Almenheden i Danmark og Sverige kjendte Foreningsbetingelserne, maatte den betragte Eriks Bestræbelser for Bugislaf som stridende mod Rigerens Valgret, hvilken kun var indskrænket for det Tilfælde, at Kongen efterlod Søn. Men kjendte den ikke Foreningsdokumentets Bestemmelser, da maatte Eriks Fremgangsmaade i endnu høiere Grad forekomme den som en Krænkelse af hvert enkelt Riges gamle Lov og Ret. Man finder ogsaa, at baade i Danmark og Sverige Eriks Fremfærd i dette Stykke har afgivet en af Hovedankeposterne mod ham, og hvad Danmark angaar kan man næsten sige, at den var den afgjørende. Thi skjønt man i Danmark maaffee meer end i Sverige underordnede sin Valgret visse Hensyn til Arveretten, saa kunde dette i nærværende Tilfælde kun lidet hjælpe. Da nemlig Loven ikke her som i Norge opstillede nogen bestemt Arvefølge, saa maatte man i at bestemme Arveberettigelsen, hvis man vilde tage Hensyn til denne, nærmest gaa efter Slegtstabsgraden, og da var Eriks Søstersøn, Kristoffer af Bayern aabenbare een Grad nærmere end Bugislaf. Man mærker ogsaa, at det danske Rigsraad allerede omkring 1434, og maaffee langt tidligere, har fæstet sine Dine paa Kristoffer; og hans Besøg i Danmark i det nævnte Aar har neppe fundet Sted uden efter de danske Stormænds hemmelige Tilskyndelse ¹⁾. Men Erik sørgede den Gang for at faa ham fjærnet saa hastig som muligt.

Sammensatter man i Korthed de Ankeposter, som fremsortes mod Kong Erik i alle tre Riger, da Misnøiet med ham brød ud til aabenbar Opstand, da ere de i Hovedsagen følgende: — 1) Rigeegylldighed med Rigsstyrelsens Gang; — 2) Indgrib i Kirkens Rettigheder; — 3) Foragt for Rigerens Raads Forestillinger; — 4) Rigerens Indvikling i ødelæggende Krig; — 5) Rigerens Udsugelse ved overdrevene og ulovlige Stattebyrder; — 6) Indsættelsen af haarde, lovløse, rovgjerrige Embedsmænd, hvilke dertilmed jævnlig vare Ublændinger i det Rige hvor de indfattes; — 7) Anslag mod Danmarks og Sveriges gamle Ret til frit Kongevalg; — og endelig 8) Krænkelse af hvert enkelt Riges Selvstændighed og derved bevirket Forstyrrelse af Statsforeningen. — Herved maa man dog vel mærke sig, at disse Ankeposter, skjønt de vare fælles for Sverige og Danmark, ingenlunde strax i Et og Alt tiltraadtes af Norge. Der holdt man sig

¹⁾ Jahn 129.

nemlig væsentligen kun til Anker over Skattebyrderne, over Indsættelsen af udenlandske Embedsmænd, samt over de kongelige Embedsmænds Haardhed, og endelig over Tilfidesættelse af Rigets Lær og Selvstændighed.

Flere af disse Anker, i Almindelighed tagne, maa utvivlsomt anses for at have været vel grundede. Regtes kan det imidlertid heller ikke, at nogle af dem, naar man nøie og upartist betragter Statsforeningens Natur og tager Hensyn til Stifterindens oprindelige Tanke med samme, tabe meget af sin Vægt i Anklagen mod Kong Erik. Margretas Tanke var aabenbare — som allerede ovenfor paapeget — at frembringe noget meget mere end hvad man skulde tro, naar man blot holder sig til det skrevne Foreningsudkastets Ord, og glemmer, at Margreta, ganske vist med velberaadet Hu, aldrig lod dette Udcast træde for Dagen i en Form, der gav det en skreven Lovs bindende Kraft. Udcastet antyder et løst knyttet Statsforbund; men Margretas Handlinger vise klart, at hendes egentlige Tanke stiledede høiere, at den gif ud paa hverken meer eller mindre, end efterhaanden at sammensmelte alle tre Riger til eet, alle tre Folkfærd til eet eneste. Men var nu Erik fra sine tidlige Aar af indvietet i denne Margretas hemmelige Plan, — var han af hende oplyst til at see i det stiftede Statsforbund en blot Indledning til de tre Rigers og de tre Folkfærdes Sammensmeltning, hvilken en Fortsættelse af Margretas Styrelsesystem skulde forberede og fremkynde, — antog han endelig i god Tro, at denne Sammensmeltning var gavnlig ikke alene for Kongens Magt men ogsaa for Underaatternes Belysning, og at den virkelig var gjennemførlig ad den af Margreta anvisede og betraadte Vej, — var alt dette Tilfældet, hvilket med Rimelighed kan tænkes, eller i alt Fald ikke reent ud kan negtes, da intet sig formentlig meer end eet Anklagepunkt mod Eriks Styrelse i et mildere Lys, end det hvori hans Anklagere saa det eller fremstillede det.

Navnligen gjælder dette hans Bestræbelser for at faa Hertug Bugislaf, der var hans lovlige nærmeste Arving i Norge efter dette Riges Lov, antagen til sin Efterfølger ogsaa i de tvende andre Riger. Thi dermed sigtede han jo dog nærmest kun til at forhindre Statsforbundets Splittelse ved sin Død. Det gjælder ogsaa tildeels om Indfødtens Ansættelse af det ene Rige til Embedsmænd i det andet, — en Fremgangsmaade, som var begyndt af Dronning Margreta, og som dog væsentlig synes at have sigtet til en fastere Sammenknytning af Rigerne Forening og til en Forberedelse af Folkene Sammensmeltning. Det samme kan siges om den ringe Dyrkelsesbetænkning, som bestyldes for at have viist hvert enkelt Riges Raad. Thi allerede Margreta havde siensynligen stræbt at overføre de enkelte Riger Raad

Myndighed paa et større blandet Raad, for derved, som og ved at udvide det fælles Kongedømmes Magtfulde, samt ved at udnævne saa saa høie Rigsembedsmænd som muligt i hvert enkelt Rige, at svække den særskilte, Sammensmeltningen naturligtvis ugunstige, Selvstændighedsfølelse, og bringe denne til at gaa op i en for Statsforbundet fælles.

I alle disse Stykker maa man indrømme, at Erik kun fulgte Margretas Tanke paa den af hende anviste Vej, idet han desuden neppe kunde siges derved at have krænkert Foreningsudkastets udtrykkelige Ord, hvis man forresten derpaa vil lægge nogen særdeles Vegt. En anden Sag er det, at Erik maatte i sine Bestræbelser for Bugislaaf bar sig mindre klogt og lempeligt ad; — at han i Bestikkelsen af Embedsmænd ikke holdt sig til de tre forenede Rigers Børn (hvilke han med et vist Skin af Ret, og idetmindste efter sit Begreb, kunde falde Indfødte med Hensyn til Statsforbundet i dets Hælfed), men inddrog Tydsfere, hvilket ei kunde forsvares, samt at han ikke udvalgte sine Embedsmænd med Skjønsonhed og Samvittighedsfuldhed; — at han endelig maatte lod Rigerens Raad paa en utilbørlig og stødende Maade føle den Stræben mod Kongedømmets Selvstændighed, hvilken han ansaa for sin Pligt mod Foreningen. Alt dette gaar ind under Eriks personlige Feil: hans Ubesindighed og Selvflogskab, hans Mangel paa alvorlig Opfatning af sit kongelige Kald og paa sand Omhu for sine Undersaatters Lary, endelig hans mindre dybe Vlik i de ham undergivne Folks Ejendommeligheder ligesom i en høiere Statsklogets Fordringer; — det gaar ind under Anferne om slet Styrelse, uden at det nødvendig forudsætter noget troløst Brud paa indgangne Forpligtelser eller paa Foreningens klart opfattede og udtrykkelig udtalte Vilkaar, hvorfor man dog besyldte ham. Imidlertid — Anferne imod Eriks Styrelse kunde, uden at gaa ud paa noget egentligt Foreningsbrud, alligevel i andre Henseender være fuldt grundede og vegtige nok; og at Erik hverken besad den fornødne oprigtige Villie eller moraliske Kraft til at befjæmpe og tilbagevise dem, det aabenbarede sig klart nok i det for ham saa uheldige og krænkende Udfald af den vakte Folkebevægelse.

Det var uden tvivl en stor Ulykke for Kong Erik, at han netop ved den Tid, da Misnøiet med hans Styrelse modnede sig til Opstand, tabte en Støtte, som hidtil ganske vist i meer end een Maade havde opretholdt hans Kongedømmes Anseelse. Hans Dronning, den ædle og kloge Filippa af England, døde i 1430. Hun synes at have efterladt et stort Savn hos de forenede Rigers Undersaatter, der oftere havde sporet hendes velgjørende Indflydelse paa Kongen. Ved hen-

des Død gif Eriks Lyffestjerne, der dog aldrig kan siges at have skinnet ret klart, under i et fuldkomment Mørke.

Det var i Sverige, at Misnoiet med Eriks først gif over til aaben Dystand. I 1432 fremskød den berømte Engelbrekt Engelbrektsøn som Dalkarlernes Talsmand imod de kongelige Fogeders Haardhed, og da hans Klager ei tilbørligen agtedes, udbredte snart Gjæringen sig over Storstedelen af Sverige. Almuen stoffede sig overalt om Engelbrekt, og Folkets Reising under hans Ledelse gjorde saa rivende Fremstridt, at han i 1434 formaaede at tvinge det svenske Rigsraad til at sætte sig i Bevægelsens Spids, ja endog til i Badstena den 16de August at opsigte Kong Eriks Lydighed. Dette sidste Skridt havde nu vel ikke saameget at betyde som ved første Diebst kunde synes; thi det var tvunget, og et stort Parti i Raadet var Engelbrekt fiendt og misundte ham hans Indflydelse hos Almuen. Kong Eriks kom seenhøstes, i November Maaned, til Stokholm, aabnede her Underhandlinger med Raadet og enedes med dette om et Slags Voldgiftsafsjorelse i næste Aar ved tolv Rigsraader, fire af hvert Rige. Men da han efter et kort Ophold i Sverige vendte tilbage til Danmark uden at have anordnet nogen Styrelse for hint Rige i sit Fravær, brød Urolighederne, paa Engelbrekts Anstiftelse, atter ud i Begyndelsen af 1435, og Engelbrekt blev af sit Parti eensstemmig udraabt til Sveriges Hovedsmand. Kongen fik imidlertid atter Underhandlinger i Gang med Raadet og indbrømede dette, at til Rigets Bestyrelse paa Kongens Begne skulde udnævnes en Drotsete og en Marssk, hvilke Embedsmænd ikke havde været i Landet siden i Kong Albrekts Dage. Til Drotsete udnævntes den gamle sindige Kristian Nilsøn af Vasættten, til Marssk den unge duedige og virksomme, men høist ærgjerrige Karl Knutsøn af Bondeættten. Men dette hjalp kun for et Dieblis. Karl Knutsøn fremtraadte snart i Spidsen for det mod Kongen ildestemte Parti af Raadet, og da Engelbrekt for det første sluttede sig til Karl, vandt dennes Parti fuldkommen Overhaand i Sverige, og Karl selv blev i Begyndelsen af 1436 valgt til Rigets Hovedsmand eller Rigsforstander. Dette Valg fremkaldte vel en Splittelse mellem ham og Engelbrekt, der blev tilsyneladende hævedes derved, at Engelbrekt stilledes Karl ved Siden. Men den sidste blev snart befriet fra sin Medbeiler, da Engelbrekt den 27de April 1436 blev myrdet af en privat Fiende; og nu spillede Karl Mester i Sverige.

Imidlertid havde ogsaa Dystætsighedsaanden forplantet sig til Norge. Paa den Tid da det svenske Rigsraad i 1434 efter Engelbrekts Tilskyndelse opsigte Kong Eriks Lydighed, havde denne endnu

sit norffe Raad samlet hos sig i Kjøbenhavn ¹⁾. Dpfigelsesbrevet var, som før sagt, udstedt den 16de August. Allerede den 27de i samme Maaned tilstrev det norffe Raad med Erkebiskop Aslak i Spidsen, ganske vist dertil opfordret af Kongen, det svenffe Raad fra Kjøbenhavn, forestilte hvor utidig dets Dpfigelse var, og hvilke uhyffelige Følger deraf vilde komme, samt raadede til at gjentagde Dpfigelsen, helst da Kongen gjerne vilde afhjælpe hvad man med Grund kunde klage over ²⁾. Det svenffe Raad derimod eller en Deel af samme, identvivil endnu under Engelbretts Indfydelse, udstedte til Norges Raad og Almenhed en Forklaring over Tilstanden i Sverige og den der stedfundne Dpstand. Brevet var givet i Stokholm den 12te September 1434 og var aabenbare beregnet paa at stemme Nordmændene gunstig for det gjorte Skridt. En Mængde Anker mod Kong Eric fremsortes, Landets Nød udmaledes med de stærkeste Farver, og Brevet endte med en Bøn, at Nordmændene vilde hjælpe dem til at verge om Svenffernes Rettigheder ³⁾. Hvorledes dette Brev er blevet optaget i Norge, og hvilke dets umiddelbare Virkninger have været, vides ikke; men ganske uden Indfydelse paa den Reising, som fort efter fandt Sted i Landets østlige Egne, har det dog neppe været.

Bed Midfommerstid 1436 sees en voldsom Rørelse at være i fuld Gang blandt Almuen i en meget stor Deel af Oslos Biskopsdømme, især i Kystegnene, ligesaa Sveriges Grændse i Ost og ligetil Grændsen mellem Skida-Spøsel og Agder i Vest. Naar den egentlig har taget sin Begyndelse, eller hvad der har været dens nærmeste Anledning, vides ikke. Kun saameget seer man, at Almuen har ført store Anker mod Rigsstyrelsen og mod Kongen, samt at den med væbnet Haand har villet give sine Klager Bøgt. Til sin „Hovedsmand og Forsvarer“ kaarede den en vis Amund Sigurdsøn, der maa have været en Mand af Vt og Anseelse, ja som det lader endog kongelig Lensmand. Omegnen af Folden var Middelpunktet for Urolighederne, Tunsberg og Oslo de Steder, som i Begyndelsen mest truedes.

Paa Tunsberghus var dengang Endride Erlendsøn ⁴⁾ Hovedsmand, en anseet Ridder og gammelt Medlem af Norges Raad. Paa Akershus var Hovedsmanden Svarte-Jones, ogsaa Ridder og Medlem af Raadet, men rimeligvis en Danff af Fødsel. Disse to Riddere tilligemed fem andre verdslige Raadsmedlemmer samt desuden Lagmanden af Tunsberg og fire Bødnere optraadte som Forsvarere af Kongens Sag i Bifen. Dog strede de, som det lader, ikke strax til at møde Magt med Magt; hvad enten de nu dertil ikke have fundet

¹⁾ S. o. f. II. 475. ²⁾ Afstr. i Vadstena Brevbog efter Lange. ³⁾ Sadorf II. 77. ⁴⁾ Søn af Erlend Gillpusson f. o. f. II. 480.

sig sterke nok, eller de først havde villet prøve lempeligere Midler. De indløbe sig derimod i Underhandlinger med de Urolige og mødte i den Anledning Amund Sigurdson og 26 af hans Tilhang, rimeligvis Hovedmændene for de misnoiede Bønder, paa Jersø udenfor Tunsberg. Her blev den 23de Juni 1436 en Stilstand sluttet mellem begge Parter, der skulde vare til næstkommende Martins Dag den 11te November. I Mellemtiden skulde Rigets Raad og fem Lagmænd, som Kongen derom havde tilskrevet, møde i Oslo til Midten af Oktober Maaned, og da skulde Ret affiges for Alle, som havde Kæremaal mod hinanden at fremføre, fattige som Rige. Hersoff Pedersson og Jusse Thomasson skulde være indbefattede i denne Fred indtil Martinsdag, men „andre“ danske Mænd skulde kun have Fred til St. Olafs Dag (29de Juli) næstkommende; dog skulde „Ridderskabets Tjenestemænd og skjellige Arvingsmænd (Udlændinger, som vare komne til Arv i Norge) frit blive i Norge saavel som indfødte Mænd, saalænge de fore med Sjællighed.“ To eenslydende Breve udfærdiges om denne Stilstand: det ene forseglet af Amund Sigurdson og de 24 af hans Tilhængere, som lovede med ham, hvilket Brev „Rigsmændene“ skulde have, — det andet beseglet af de tolv „Rigsmænd,“ hvilket Amund skulde have ¹⁾. — Man ser tydeligen af Brevet, at Dyløbet har været rettet mod de udenlandske, navnlig den danske Embedsmænd, paa hvis Vortfiærnelse i det Hele Almue stod fast, om den end viste noget mere Lempe mod de tvende Ravn-givne, der vel maa antages at have paadraget sig mindre Had end de øvrige.

Det norske Raad samlede sig ikke, og kunde det maaskee heller ikke paa Grund af nu ubekjendte Omstændigheder, saa hurtig som i Stilstanden var tilsagt. Den 22de August 1436 var Erkebiskop Nislas tilligemed Biskopperne Olaf af Bergen og Audun af Stavanger i Bergen ²⁾, og har der muligen truffet foreløbig Aftale om Provinzialconciliet og Raadsmødet. Men muligen har Erkebiskoppen senere maattet i Kongens Erinder drage til Sverige ligesom ogsaa Hr. Endride Erlendsson; i det mindste har man Formodning om, at begge disse Herrer, som ikke vel kunde undværes ved et norsk Raadsmøde, have været i Sverige i September eller Oktober Maaned strax for Rigsdagen i Soderfjøping, for i Samraad med svenske og danske Raadgivere at udfaste en ny Lov for Rigerne's Forening ³⁾. Den Omstændighed imidlertid, at Raadet ikke samlede i Oslo til 15te Oktober, har, som det lader, paany opirret Almue og forøget Spændingen mellem den og det kongelige Parti. Der maa have været

¹⁾ N. Dipl. III. 525—527.

²⁾ N. Dipl. I. 548, 549.

³⁾ Sagbi IV

146, 163—167; Jahb 167—169.

Personer, der paa denne Tid maa have beflyldt Hovedsmanden paa Akershus, den før nævnte Svarte-Jones, for at gaa for lemsældigt tilverks mod de Dpsætsige, ja vel for at spille under Dække med disse og puste til Dyrøret; thi han fandt det fornødent, at optage den 15de Oktober et Bidnessbyrd om sit Forhold, for at retfærdiggjøre sig hos Kongen ¹⁾. Han viste sig dog som fuldkommen tro imod denne, da man fra begge Sider mod Aarets Slutning atter greb til Vaaben.

Dette stede rimeligvis dog først, efterat Stilsstanden den 11te November var udløben, uden at endnu noget Raadsmøde var kommet istand. Amund Sigurdsøn bemægtigede sig, eller besad allerede fra tidligere, den faste Biskopsgaard i Dslo. 3 December Maaned rykkede Svarte-Jones med Sigurd Jonsøn og Dslos Lagmand Simon Bjørnsøn i Spidsen for alle Dslos Borgere, der sølgelig have holdt fast ved Kongens Sag, mod Biskopsgaarden og begyndte der at beleire Amund. Denne kom herved i Forlegenhed og lyttede nu til sine Medstanderes Dpfordring, der gif ud paa, at han skulde vende tilbage til sin Lydighed mod Kongen og Rigets Raad. En Dverenskomst blev sluttet den 13de December, hvorved de tre Hovedsmænd for det kongelige Parti lovede Amund, at ville udvirke for ham Kongens Raade, eller, hvis dette ikke kunde skee, sørge for hans Sikkerhed. Han opgav derpaa Biskopsgaarden til Svarte-Jones paa St. Halvards og Kongens Vegne og lovede med sine tilstedeværende Tilhængere aldrig meer at skulle være Kongen, Riget eller Rigets Mænd imod, men tværtom for Fremtiden tjene Kongen efter bedste Evne, ligesom han gjerne vilde bede om Kongens Raade. Han udstedte herpaa sit Brev, hvilket fem af hans Tilhængere med ham beseglede ²⁾.

Det vigtigste Skridt til Rolighedens Gjenoprettelse i Norge var saaledes allerede gjort før Raadet traadte sammen i Dslo. Thi at dette ikke var skeet, eller i det mindste ikke Erkebiskoppen ankommen, da Dverenskomsten med Amund Sigurdsøn sluttedes, synes fremlyse af, at Erkebiskoppen derved ikke nævnes, hvilket vilde være uforklarligt, hvis han dengang havde været tilstede i Dslo. Strax efter maa han imidlertid have indfundet sig, og Conciliet i det mindste taget sin Begyndelse, eftersom dets Statuter, som tidligere sagt, ere udfærdigede den 20de December 1436 ³⁾. Raadet var længe samlet i Dslo uden tvivl af den Grund, at man baade fandt det nødvendigt at

¹⁾ N. Dipl. III. 528.

²⁾ N. Dipl. III. 528—529. Det forekommer mig, med Diplomatiariets Udgifter, at ved St. Magnus's Dag, her maa forståes den 17de Junil, eller Magni translatio, nemlig 13de December, ikke den almindelige Magnus-Messe, den 16de April. Hele Sammenhængen i Begivenhederne synes mig tale for, at den førstnævnte her er meent.

³⁾ S. o.

afvante nærmere Bestemmelser fra Kongen, hvis Brev Thorleif Olafsson, Provst til Apostelkirken i Bergen endelig bragte, — og desuden maatte have indfaldt Almuen's Fuldmægtige fra alle de Egne i Dølos Biskopsdømme, til hvilke Opstanden havde strakt sig. Denne Indfaldelse stede ved Erkebiskop Aslak, Biskop Audun af Stavanger, Svarte-Jones og Simon Bjørnsøn, Lagmand i Dølo. Fire og tyve Fuldmægtige nævnes fra Viken (Baahuslen), Borgasysfel, Solor, Vestfold, Skidasysfel, Næs, Vier, Dølo-Herred og Marker, saaledes at Almuen af Dølos Biskopsdømme virkelig kunde siges at være repræsenteret. Desuden var megen Almue fra mange andre Bygder af andre Biskopsdømmer fremmødt. Paa den anden Side vare, foruden de ovennævnte, otte verdslige Raadgivere tilstede, blandt hvilke Hr Endride Erlendsøn, samt desuden fem Lagmænd, nemlig af Dølo, Bergen, Tunsberg, Viken og Skidasysfel. „Gud gav da — heder det — sin vel-signede Raade til, at Rigets Raad fik bilagt den Lovdragt og Kæniqhed, som var opstaaet.“

Fortilget kom istand den 18de Februar 1437, og dets Hovedpunkter vare følgende: — 1) Almuen lovede med oprakte Hænder til Gud i Himmelen, at ville have Kong Erik til Konge alle hans Livsdage og tjene ham af al Evne efter den Ed, man havde svoret ham, og han Folket, dengang han blev tagen til Norges Konge; og ei skulde de faare sig nogen Hovedsmand uden med hans og Raadets Samtykke. Hvo som herimod handlede skulde være sand Landsforræder og have Liv og Gods forbrudt. Til Gjengjæld lovede Raadet paa Kong Eriks Begne, at denne skulde holde Folket ved Lov og Ret og have det, baade Lærde og Læge, i sin kongelige Kjærlighed. — 2) Raadet skulde med Almuen tilskrive Kong Erik med ydmyg Bøn, at Kongen vilde forlene Amund Sigurdsøn med Færøerne med al kongelig Ret: hvorimod Amund med Knæfald havde lovet og paa Bog og Helligdomme svoret Rigets Raad paa Kong Eriks Begne fuld Trostøb for hele sit Liv, og for dette hans Løfte borgebe Almuen's Fuldmægtige paa den hele Almues Begne. — 3) Raadet skulde endvidere tilskrive Kongen med Bøn om, at han vilde unde Amund Sigurdsøn Leedingen for indeværende Aar af fire Skibreder, samt desuden lade ham være frit for Alt byad han indtil nu havde opbaaret af Kongens Tilkommende; at Kongen vilde hjælpe Amund til andet Len, om denne med Uret og Vold blev dreven fra Færøerne; endelig at Kongen vilde tage Amund til Raade og Benstøb og fuldkommen tilgive alle hans Medhjælpere ligesom den menige Almue, som i deres Oplob havde taget Deel. — 4) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han herefter ei skulde indsætte i Norges Rige nogen udenlandsk Embedsmænd (valdsmenn), hverken geistlige eller verdslige. „Thi de ere nu

af os og hele Almuen med Samtykke udviste paa alle vore Thing i Norge; og vi ville dem aldrig oftere ind have til Embedsmænd for den store Uret og Byrde, de have gjort Klostre og Kirker, Lærde og Læge“. Dog undtages fra denne Forvisning „de Adlændinger, som nu ere gifte i Norge“. Dem vilde Almuen „lide og taale“ i deres Levedage „dog saaledes at de ingen Embedsmyndighed maatte have“, og forøvrigt under den Betingelse, at de svore Kongen og Rigets Mænd Huldskab og Trofskab uden Svig. Kongen skulde passe paa „med de danske og andre udenlandske Mænd, som nu ere uddrevne“, at de ingen Fiendskaber derfor øve paa Riget. — 5) Videre lovede Raadet at skrive til Kongen, at han skulde indsætte en Drotsete i Riget, og der indføre stadig Mynt, samt at han skulde lade Seglet atter komme tilbage til Norge, saa at Indbyggerne ei skulde tvinges til at løbe udenlands efter Seglet, „hvilket er kommet Landet og Rigets Raad til stor Skade og Byrde.“ — 6) Ligeledes vilde og Rigets Raad skrive til Kong Erik, at han for Guds Skyld maatte vise Raade mod Almuen i Bisen med Hensyn til de ulovlige, tunge Skatter, „som umilde Fogeder dem have paalagt foruden de rette gamle Skatter, paa det at den Landsende iffe skal aldeles lægges øde.“ — Raadet lyfte, efterat fornævnte Punkter vare antagne, med hele Almuens, Lærdes og Læges, Samtykke en evindelig Fred, og Gid, og Tilgivelse „over alt Norges Rige, som nu var i Opstand,“ og navnlig for hvad Amund Sigurdsøn og hans Medhjælpere havde gjort. Den som brød Forliget, i hvo han end var, skulde være sand Landsforræder og have Guds og Fred forbrudt. Disse Artikler skulde holdes over alt Norge „paa vor naadige Herres Kong Eriks og Norges Riges Raads Forbedring og yderligere Bestemmelse og Stadsfæstelse.“ Tre Breve om dette Forlig, alle enslydende, skulde udstedes; det ene skulde Kongen beholde, det andet Rigets Raad i Norge, det tredje „den menige Almue“¹⁾.

Samme Dag, den 18de Februar 1437, kundgjorde Erkebiskop Aftak, Biskop Nubun, Endride Erlendsøn og Erlend Endridesøn, i Egenkab af Rigets Raad, ved sit aabne Brev, at det var lykkets dem i et Møde i Biskopsgaarden at tillægge hele den Tvist, som var reist af Amund Sigurdsøn og en Deel af Norges Almue, og at bringe en evig Fred og Forening istand, stemmende med Almuens beseglede Brev. Dette skulde de trosligen fra sig sende og skrive til Kongen efter den trufne Aftale, med Bøn om, at han vil tage disse Ansigender, hvilke angaa baade ham selv og Raadet og Rigets menige Indbyggere, i alvorlig Betragtning, efter som han vil staa til Ansvar for den øverste Konge og Dommer²⁾.

¹⁾ R. Dipl. II. 544—548.

²⁾ R. Dipl. II. 548.

Det fremlyser af den hele Forhandling, at det norske Raad langt fra ikke har faret frem med Haardhed og Trudsel mod den oprørste Almue og dens Hovdinge; tværtimod har det i Hovedsagen givet den Ret i dens Klager og gaaet i kraftig Forbøn for dens Anfører, hvis Skyld det saaledes efter al Rimelighed ikke har fundet i nogen overvættets Grad stor. Raadets Fremfærd viser baade Mildhed og Kløgskab og Fædrenelandsfjnd. Erkebiskop Aslaf og Hr. Endride Erlendsøn have efter alt Udseende været Forhandlingernes egentlige Ledere; og begge disse Mænd have undentviøvl i Nærheden og med Opmærksomhed betragtet Urolighederne i Sverige og af dem lært, hvilke uberegnelige Ulykker en Folkeopstand, forbunden med indre Splid mellem de styrende Hovdinge, kunde paaføre et Land. Forliget til Oslo var hæderligt for begge de underhandlende Parter og indeholdt i Grunden heller intet, som kunde være i mærkelig Grad stødende for Kongens Ære. Det skulde være den Straffeløshed og de Fordelle, der fordrederes for Opstandens Hovedsmand; men dette var dog for ubetydeligt at regne i Sammenligning med, hvad Kongen allerede tidligere havde seet sig nødsaget til at indrømme Anførerne for Opstanden i Sverige. Det norske Raad har ligesaa vel som Almuens følt Landstyreisens Brost, og man er fra begge Sider kommet hinanden imøde for i Verbødhed at foreslaa Kongen de ønskelige Forandringer. Hvorledes Erik har optaget Forlaget, eller om han har gjort noget Alvorligt for at bringe det i Udværelse, vides ikke. Det varede endnu en Stund, før han beskikkede en Drotsete for Norge; og dog var dette undentviøvl en af de Fordringer, som lettest og snarest lod sig opfylde. Eriks Stilling i de tvende øvrige Riger var nu bleven saa indviklet og saa farlig, at han ei ret vidste hvad han skulde gribe til; og i sin Raadvildhed lod han helst alt gaa sin skjæve Gang, saameget mere, som den Tanke vel allerede var kommen til en vis Modenhed hos ham, at overgive sine Riger og kun sørge for sin egen No. Under disse uheldige Omstændigheder har han rimeligviøvl ikke med noget synnerligt Alvor antaget sig Nordmændenes Klager og Forestillinger. Skjønt disse i Grunden aandede en større Personlighed og Hengivenhed for hans Person, end han paa den Tid sporede hos sine Underfaatter i Sverige og Danmark.

Amund Sigurdson forsvinder efter Forliget til Oslo af Historien, og hans senere Skjebne kjendes ikke. Men derved at han nedlagde Baaben tilveiebragtes ikke strax en fuldkommen Rolighed i det sydlige Norge. Opsættig Regtelse af Skat samt betydelige Volds handlinger fra Almuens Side mod visse Stormænd, der dog ikke synes at have været Udlændinge, fortsattes i flere Bygdelaag. Ikat vare Thelerne og i det Hele Almuens i Skidafylke længe i Oprør.

hvilket Olaf Bui, Hovedsmand paa Afershus efter Svarte-Jones, og Biskop Jon af Oslo gjorde sig al Umage for at stille. Hovedmanden for disse senere Uroligheder var en vis Halvard Graatop, der havde været blandt Amund Sigurdsøns Tilhængere ¹⁾, og rimeligvis ei fandt sig fyldestgjort ved Forliget i 1437. Udentviol har Halvard været en Mand af mindre fremragende Stilling i Samfundet, og hans Indflydelse derfor af ringere Omfang end Amunds; men netop af den Grund har maaskee ogsaa hans og hans Tilhængeres Adfærd været meer lovløs- og voldsom. Man seer, at han ved et anstiftet Dpløb, hvori Almuen i Afersogn og Bergheims Hered (Bærum) synes at have deeltaget, havde til Hensigt at overfalde og ødelægge Oslo ²⁾. Forresten vides ikke hvor længe hans oprørste Færd har været, eller hvad Ende det har taget med ham. Mange af hans Tilhængere maatte i 1438 og 1439 med haarde Bøder affone sin Ulydighed og den Vold, de havde øvet under Dpløbet ³⁾. Dette skal først være blevet nogenlunde stille i 1440, dog ikke saa fuldkommen, at jo endnu to Aar senere kongelige Trubler og Formaning til Almuen i Thelemarken udfrævedes for at holde den i Lydighed ⁴⁾.

99.

Kong Erik's Afsettelse og Kristoffer af Bayerns Valg til Konge, først i Danmark, saa i Sverige, og endelig i Norge 1442. Tilbageblif paa den norske Stats og Kirkes Forhold under Erik.

Forliget til Oslo af 18de Februar 1437 lægger tydelig for Dagen, at man nu i Norge var kommen til den Overbevisning, at Rigets selvstændige Stilling i det indgangne Statsforbund maatte sikres, deels ved Ublændingers Udelukkelse fra Landets Embeder, deels ved nærmere Bestemmelser af Forbundsvisaarene. Til den samme Overbevisning var man ogsaa kommen i hvert af de to andre Riger, og fra Sveriges Side blev Kravet paa saadanne nøiere Bestemmelser tydeligst udtalt. En Forening mellem Rigerne som den, Margreta havde stræbt for, og Kong Erik i hendes Fodspor havde villet gjennebringe, viste sig nu, da Almenheden i hvert af dem havde faaet Dinene op, som en Umulighed, som et Tankefoster, der ikke i Virkeligheden fandt Livsnæring. Men et Forbund mellem dem ligeover for

¹⁾ Maaskee er han samme Mand som den Halvard Thoresson, der baade i Overenskomsten paa Jersø og ved Dpløvelsen af Oslos Biskopsgaard nævnes blandt Amunds Tilhængere; Graatop var utvivlsomt et Tilnavn eller Dgenavn paa ham. ²⁾ N. Dipl. III. 536. ³⁾ Breve, som oplyse dette, findes i N. Dipl. II. 554, III. 535, 539—546. ⁴⁾ Jahn 195, som han opgiver: efter Arkivdokumenter.

Udlandet, under Opretholdelse af hvert enkelt fulde Selvstændighed, var en Tanke, som endnu de mest oplyste og indflydelsesrige Mænd blandt de tre Folk nærede, i det mindste de, som ikke altfor meget blændedes af personlig Eргjerrighed og Vindesyge. For et saadant Forbund, meente man, skulde en fælles Konge være det sammenknyttende Baand og den synlige Repræsentant, medens hvert enkelt Riges Selvstændighed skulde opretholdes og repræsenteres ved dets særskilte Raad af indfødte Mænd og ved visse særegne høie Rigs embedsmænd, hos hvilke Kongedømmets udøvende Nødvendighed nærmest skulde hvile med Hensyn til Rigets indre Anliggender, naar Kongen ei personligen var tilstede inden dets Grændser. Denne Tanke og dette Ønske udtaltes ideligen af de Svenske under deres uafsluttelig afbrudte og gjenoptagne Underhandlinger med Kong Erik, efterat Utilfredsheden med hans Styrelse havde givet sig Luft i en fuldkommen Folkerejsning. Erik selv maatte, om end som det lader under en bestandig indre Modstræben, laane det almindelige Ønske Dre.. Muligen kunde han ved en fornøjet Forbundsakt, bygget paa de Grundfæminger, som den almindelige Stemme udtalte, og ved en oprigtig Overholdelse af dens Bestemmelser, have reddet sit Kongedømme; men hans Forholdsregler vare halve og vaklende, og dertilmed neppe udsprungne af nogen oprigtig Villie.

At man i alle tre Riger alvorligen har tænkt paa et nyt Forbund efter de ovenantvode Anskuelser, viser det mærkelige endnu tilværende Udcast, der fremstiller Vilkaarene for et saadant. Det er udarbejdet af sex Rigsraader, to af hvert Rige, nemlig de tre Erkebiskopper: Johannes Larmand af Lund, Olaf af Upsal og Aslaf Bolt af Nidaros, samt tre Riddere: Axel Peders søn (Thott) af Danmark, Kristian Nils søn (Basa, Drotsete) af Sverige og Endride Erlends søn af Norge. Men naar og hvor det er forfattet, vides ikke, undtagen at det maa være efter Begyndelsen af 1436 og inden Midten af 1438. Man har gjettet paa Høsten 1436, strax før eller under Rigsdagen i Søderkjøping, der holdtes i October Maaned samme Aar; men dette er, som sagt, blot en Gjetning ¹⁾.

I Indledningen omtales som Grundlag for det der opstillede Forbund den Forening, som Margveta i Kalmar havde istandbragt mellem de tre Riger ved at faa Erik valgt til deres fælles Konge. En Konge vilde de nu ogsaa have, „dog saaledes at hvert Rige skulde blive ved sin Lov og Ret“ (d. e. beholde sin fuldkomne Selvstændighed). Derpaa opstillede følgende nærmere Bestemmelser:

1) Kongen skal ikke i noget Rige „inddrage eller sætte anden Lov og Ret,“ undtagen med „menige Rigets Indbyggere's Samtykke og

¹⁾ Egbr. IV. 166; Jahn 169.

gode Billie.“ — 2) Kongen skal sætte Drotsete og Marsk i hvert Rige „efter Rigets Raads Raad,“ og overlade dem den Myndighed, de bør have: Drotseten skal i alle Domme have Myndighed, „som Kongen selv var tilstede,“ over alle andre Dommere; han skal paasee Rettens ordentlige Gang, hvori alle Indbyggere skulle paa hans Tilsigelse hjælpe ham, „som Kongen selv var tilstede.“ Marsken skal understøtte Drotseten i Haandhævelsen af Lov og Ret „i Kongens Sted,“ og sørge for Dommernes Udvøvelse; han skal ogsaa i Krigstid være Formand for den væbnede Magt og styre den med gode Mænds Raad. — 3) Kongen skal og have en Hofmester i hvert Rige at komme ham imøde og styre Kongens Gaard efter Rigets gode Sebvane. — 4) Andre Embedsmænd, „som Kongens Gaard tilhører,“ maa Kongen, om han vil, have af alle tre Riger; „og dette er ret, især fordi at et Rige ei skal sige, at det ene Rige elstes over de andre.“ — 5) Kongen skal have en øverste Kansler i hvert Rige, som har Rigets Segl, og ligeledes en Gaardskansler. — 6) Kongen skal hvert Aar besøge alle tre Riger og der udføre sit kongelige Embede. — 7) Han skal, hvis ingen særdeles Hindring indtræffer, opholde sig i hvert Rige fire Maaneder om Aaret; og naar han farer af det ene Rige i det andet, skal han have med sig af hvert Rige to af sit Raad, for at han i paakommende Tilfælde kan afgjøre Sager, der ere alle tre Riger vedkommende. — 8) Naar Krig paakommer noget af Rigerne, skulle de alle tre staa som eet; og naar det dertil kommer, skulle alle Rigers Raad overveie hvad Magt og Hjælp der til Modstand behøves. Det Rige, som kommer det andet til Hjælp, skal sørge for sit Krigsfolks Underhold, indtil det kommer i det Rige, som Hjælpen behøver; siden skal Kongen og dette Riges gode Mænd staffe Hjælpehæren det Fornødne og forestaa den, saalænge som Hjælpen udfordres, og erstatte den hvad Skade den lider. Kongen eller hvilket som helst af Rigerne skal ikke vitterligen begynde Krig uden med alle tre Rigers Samtykke; men hvad de ere komne overens om, skulle de stadigen holde hinanden. — 9) Naar Konge skal vælges, skal dette tilgaa paa følgende Maade: Drotsete og Marsk i det Rige, hvor Kongen dør, skal forkynde hans Afgang til de tvende andre Riger, og da ere Valgmænd af hvert Rige skyldige at møde i Halmstad. Men Valgmændene skulle være 40 af hvert Rige; af Sverige: Erkebiskoppen af Upsal med Biskopperne af Linköping og Skara, Drotseten og Marsken, Lagmændene af Upland, Södermanland, Östergötland, Finnland og Gotland, hver af de fire førstnævnte Lagmænd med een Ridder som „Medholdsmand (medhaldersmann),“ een Borgermester af enhver af følgende Steder: Stokholm, Visby, Åbo, Kalmar, Söderköping og Vadsø, og en-

delig to Ddelsbønder af hver Lagsaga ¹⁾); -- af Danmark: Erkebiskoppen af Lund med Biskopperne af Roskilde og Ribe, Drotsete og Marff, alle Landsdommere, nemlig: af Jylland, Skaane, Sjælland, Fyen og Laaland, med 9 Riddere som „Medholdsmænd,“ nemlig to af hvert af de fire førstkævnte Landstaber og een af Laaland, een Borgermester af hver af følgende Steder: Ribe, Viborg, Aarhus, Randers, Aalborg, Odense, Roskilde, Kjøbenhavn, Kallundborg, Lund, Malmø og Raskov, endelig to Ddelsbønder af hvert af følgende Landstaber: Jylland, Skaane, Sjælland og Fyen ²⁾); — af Norge: Erkebiskoppen af Nidaros med Biskopperne af Oslo og Bergen, Drotsete og Marff, Provsten af Marie Kirke i Oslo, Lagmændene af Throndelagen, Bergen, Tunsberg, Oslo, Borgasysfel og Biken, tolv norske Riddere efter Drotsetens og Marffens Valg, een Raadmand af hver af følgende Steder: Nidaros, Oslo, Bergen og Tunsberg, endelig to Ddelsbønder af Throndelagen, to af Bergens Biskopsdømme, to af Stavangers Biskopsdømme, to af Hamars Biskopsdømme, to af Borgasysfel og to af Biken ³⁾). Den, som disse 120 fuldmægtige Valgmænd endrægtigen vælge, han skal være alle tre Rigeres Konge. — 10) Om Kongen efterlader een egtesødt Sø, da skal denne være Valget nærmest, hvis Valgmændene vide ham dertil stiftet. Efterlader Kongen flere Sønner, da vælge de den af dem, som de helst ville, hvad enten han er yngre eller ældre; de øvrige Sønner skulle da forseees med „andet Hærskab og Len i Riget,“ som sammelig er. Har Kongen egne Datter, skal man staffe bende et passende Gifte. Efterlader Kongen ingen egtesødt Sø, da staa Valget frit til de 120 Valgmænd. — 11) Forertrække nu Valgmændene at kaare en indenlandsk Mand fremfor en udenlandsk Herre, da skal først ved Lodkastning afgjøres, af hvilket Rige man skal vælge ham. Man skal skrive hvert Lands Navn paa en Sedel, og de tre Sedler, der alle maa være lige store, lægges for et syvaars-gammelt Barn, og den Sedel, som Barnet tager, af det Rige skal man for den Gang kaare Kongen. — 12) Naar de førnævnte 120 Valgmænd komme sammen til Valget, da skulle først de tre Erkebiskopper aflægge Ed paa, „at de ville vælge uden al Partiffhed og Egennytte efter sin bedste Samvittighed til Rigerens og Indbyggernes Fart;“ og naar

¹⁾ Regner man Lagsagaernes eller Lagdommernes Tal her ti, saa kommer ved denne Epregning Antallet 40 ud; nemlig: 3 Biskopper, Drotsete, Marff, 5 Lagmænd, 4 Riddere, 6 Borgermestere og 20 Ddelsbønder. ²⁾ Altsaa: 3 Biskopper, Drotsete og Marff, 5 Landsdommere, 9 Riddere, 12 Borgermestere og 8 Ddelsbønder; men disse giver tilsammen kun 39, hvilket er een forskel. Naaskee er een Ddelsbonde for Laaland glemt. ³⁾ Dette er: 3 Biskopper, Drotsete, Marff, Stansler, 6 Lagmænd, 12 Riddere, 4 Raadmand, 12 Ddelsbønder, hvilket rigtig gjør 40.

de have svoret, „skulle de forestave Eden og modtage Ordet af alle de øvrige Vælgere.“ — 13) Kan man ei komme overens om Valget, „saa skal man ei derfor Konge miste.“ De 40 Valgmænd af hvert Rige skulle da af sin Midte udnævne fire de fornuftigste, to Geistlige og to Verdslige, saa at de tilsammen blive tolv. Disse skulle derpaa strax gjøre sin Ed paany og saa samles i eet Hus, og ei adskilles, før de ere blevne enige om Valget; og derved skal det da blive. — 14) Den som bliver „biltog“ i Sverige, „fredløs“ i Danmark og „uttlæg“ i Norge, han skal ingensteds Fred have i de tre Riger. — 15) Told og Wynt og andre saadanne Sager, hvorom det vilde blive for langt at handle i dette Skrift, henstydtes til Kongen og hans Raad i hvert Rige, at de dermed styre og raade som de finde nyttigt for Rigerne efter bedste Samvittighed og efter som de ville svare for Gud ¹⁾).

Forfatterne til dette Dokument navngives, som allerede sagt, i dets Begyndelse, og man maa af visse Ord i Indledningen tro, at de have havt et Slags Bemyndigelse af Kongen; men om de ogsaa have havt en lignende af de enkelte Rigers Raad, siges ikke. To af dem: den danske Axel Pedersøn og den norske Endride Erlandsøn havde været tilstede i 1397 paa Mødet i Kalmar og medbeseglet Vidnesbyrdet om Kong (Eriks Kroning ²⁾); de maa altsaa have kjendt nøie til de ved samme Leilighed mundtlig tagne Beslutninger om Rigerne's Forening, skjønt ingen af dem nævnes blandt Udstederne af det skrevne Udfast. Den svenske Kristier Nilssøn nævnes vel ikke blandt de ved hint Møde nærværende; men han var en gammel Mand, som alligevel kan antages at have havt nøie Underretning om de der drevne Forhandlinger. Nærværende Opsats giver saaledes, jævnført med Udfastet af 1397, et godt Indblik i det Omflag, som i de mellemliggende 40 Aar var foregaaet i Folkestemningen. Man var i 1397 indgaaet paa en svævende Forening, i hvilken Margreta lagde alt for meget, de forenede Folk næsten intet, — en Forening, hvilken man, om man vilde, kunde fortolke som Indledning til en fuldkommen Stats- og Folke-Sammensmeltning, eller hvilken man paa den anden Side, hvis man derved fandt sig bedre tjent, kunde paastaa var blot midlertidig, knyttet ved en Tilfældighed og opløselig ved en ny Tilfældighed. I 1436 var man af Erfaringen bleven belært med Hensyn til hin Forenings største Mangler, hvilke man troede laa i dens Ubestemthed, men man havde dog ikke vundet noget klart Blif med Hensyn til hvorledes en ny burde indrettes. Nu opstillede man en Forening, hvis Uopløselighed man stræbte at sikke ved de tydeligste

¹⁾ Habers II. 117—123; Hvitt. under 1436; Sahn 167—170.

²⁾ Suhm D.

Bestemmelser om Kongevalget, men i hvilken man derhos vilde strengt opretholde hvert enkelt Riges Selvstændighed, og forebygge det enes Fortrin for eller Dvervælde over det andet. Det sælles Kongedømme, der dog skulde være det Rigerne sammenknyttende Baand, blev ikke udstyret med nogen isinefaldende stor Myndighed; snarere lod Udkastet ane, at man for at afværge Vilkaarlighed fra Kongens Side gjerne vilde have Raadet og de høie Rigsembedsmænd i hvert af Rigerne paa Kongedømmets Beføstning, og gjøre dette til et Skyggebillede. Derimod opstilledes flere smaalige, formelle Bestemmelser, hvilke, idet de tænktes at afværge alt Skin af Ulighed mellem Rigerne, i Grunden vanstelliggjorde Foreningens strenge Dverholdelse. Den sidste Forening blev imidlertid ligesaa lidet som den første til meer end et blot Udkast. Bindende Lovskraft fik den aldrig, skjønt Grundsætningen, paa hvilken den var bygget, fastholdtes i de nærmeste Tider især fra Sveriges Side, med hvis historisk givne Forhold den maastee ogsaa kan siges bedst at stemme.

Hvor stor eller liden Andeel i Forfatterstabet af dette mærkelige og i flere Stykker fortjenstlige Udkast de tvende norske Deeltagere, Erkebiskop Aslaf og Hr. Endride Erlendsen, have havt, er det nu umuligt at bestemme. Hvad der sikkert maa tillægges dem er Bestemmelsen angaaende Kongevalget, forsaavidt Norge deri skulde deeltage. Og denne Bestemmelse, maa man indrømme, var vel afpasset efter de norske Forhold, — naar først Nordmændene for Alvor vilde opgive sit arvelige Kongedømme og gaa ind paa et Statsforbund med en af alle de forenede Riger i Fællesskab valgt Konge som Hoved. Men for Mængden af det norske Folk stod endnu denne sidste Tanke langt fra ikke klart og bestemt udpræget.

Eriks Kongedømme blev imidlertid alt meer og meer undergraved og vakkende baade i Sverige og Danmark. Hvad der endnu en liden Stund opretholdt det i førstnævnte Rige, var den indbyrdes Split mellem selve de styrende Stormænd og den Misundelse, som mange af disse nærede mod Karl Knuts søn. Dette gjorde, at et Parti i Sverige fremdeles holdt sig til Erik, i det mindste i Røynet, og at Underhandlinger og Overenskomster mellem ham og hans Modstandere endnu af og til kunde istandbringes. Endnu den 9de Juli 1438 blev en Overenskomst sluttet til Kalmar mellem det svenske og danske Raad, hvorved man erkjendte Erik for begge Rigers fuldmyndige Konge, og vedtog en „evig Forening“ mellem Rigerne, omtrent paa den gamle Kalmar-Forenings Vilkaar. Men denne Fornyeelse af Foreningen erkjendtes dog af begge Parter for ikke at kunne være nogen endelig Beslutning, deels fordi Fuldmægtige fra Norge ei vare tilstede, og deels fordi Tiden ikke tillod at opstille alle Vilkaarene udfærdigen. Man lod endogsaa indflyde en Slutningsartikel, hvori bestemtes, at i

Tilfælde af Kongevalg skulde det først afgjøres: om det var bedre at vælge een Konge over alle tre Riger, eller om hvert Rige skulde have sin egen Konge, dog med Forbehold, at ogsaa i sidste Tilfælde det gamle Forbund med Hensyn til gjensidig Hjælp skulde blive staaende ved Magt¹). Saaledes løsnedes Foreningen meer og meer, idet man nu næsten var kommet til det Punkt at betragte den blot som et Forsvarsforbund mellem Rigerne, hvilket ikke engang nødvendig krævede en fælles Konge.

Denne fornøiede Erkjendelse af Eriks Kongedømme var dog neppe synderlig oprigtig meent fra det svenske og danske Raads Side; og Erik selv synes heller ikke at have sat stor Lid til den. Han var allerede led og træt af al den Tummel, som omgav ham. Han var i 1437 tyet til den afsidekliggende Ø Gotland for der i noget større Ro at afvente Tingenes Gang, og han skulde udentvivel med Glæde have opgivet Kongedømmet, havde man kun i Danmark og Sverige føiet hans Ønske, at vælge Bugislaaf af Pommern til hans Eftermand. Men dette vilde man ikke. Løvtimod da Erik fremturede i sit Stidsind og ved sin Hjørnelse til Gotland syntes at have vendt Danmark ryggen, indlod det danske Raad sig i Underhandlinger med Hertug Kristoffer af Bayern og tilbød denne Rigsforstanderskabet i Danmark. Kristoffer modtog Tilbudet. I Lybet blev han i Juni 1439 mødt af det danske Rigsraad, og den 23de Juni antagen til Danmarks Rigsforstander, hvorpaa Raadet samme Dag udstedte og tilsendte Kong Erik sit Opfølgelsesbrev, hvilket denne modtog en Maaned senere paa (Gotland).

Saa snart man i Sverige spurgte dette det danske Raads Skridt ilede man med et lignende. Det svenske Raad samlede sig i September Maaned samme Aar 1439 i Telge, opsigde Erik Huldskab og Trofald og bekræftede Karl Knutsøn i hans Stilling som Sveriges Rigsforstander.

Medens man saaledes i Danmark og Sverige ganske opgav Kong Erik, var det som om man i Norge netop stræbte at slutte sig fastere til ham, hvad enten dette nu har været fordi Nordmændene følte sand Medynk med sin gamle Konge i hans Ulykke, eller fordi de frygtede for at indvikles i skadelige Uroligheder og forværre sin Stilling istedetfor at bedre den ved at følge Danernes og Svenskernes Exempel. Erik havde ikke hidtil opfyldt Nordmændenes i 1437 yttrede Ønske om en egen Drotsete. Alligevel gjorde Nordmændene i Begyndelsen af 1439, under Anførsel af Jon Ummereise og Olaf Buk, et Indfald i Sverige for at understøtte Kongens Sag der, og belejrede Elfsborg²). Toget havde ingen synderlig Virkning, men maatte

¹) Sadorff II. 124—126; Jahn 177.

²) Egbr. IV. 196 f.; Jahn 182.

dog overbevise Kongen om Norges Hengivenhed. Da nu fire Udsendinger fra Norge, to Riddere og to Lagmand, indsendt sig hos ham i Bisby paa Gotland med fornyet Begjæring om, at han vilde bestikke en Drotsete for Norge, idet de forelagde ham Raadets Forslag paa tre Personer, nemlig Olaf Haakonsøn, Erlend Endrivesøn og Sigurd Jonsøn, saa valgte han den sidstnævnte, der synes personlig at have været tilstede, og udstedte fra Bisby den 3die September 1439 sit Bestikkelsesbrev for ham, hvilket satte ham, under Kongens Fraværelse, i Spidsen for Landshyrelsen i Norge og gav ham Overopsyn over Kongedømmets Indtægter og Rettens Pleie. Han fik Fuldmagt til at tage Regnskab af alle Fogeder, og skulde sende de Indtægter, som tilkom Kongen, dithen hvor denne befalede. Alle Norges Mænd opfordredes til at være Sigurd lydige, helst fordi han havde svoret „og gjort os her sin Ed“, at ville holde alle Norges Indbyggere ved Lov og Ret og paa Opfordring hjælpe Enhver hertil i Kongens Fraværelse, — at ville styrke og ei i nogen Maade forringe Kongens og Kronens Ret, samt at ville holde dette Brev, som han vilde svare for Gud og bekjendt være for Kongen og hans Raad og menige Rigets Indbyggere i Norge. Blandt det som i Brevet paalagdes Drotseten var ogsaa, at han, i Tilfælde af Kong Eriks Død, skulde for Hertug Bugislaw af Pommern gjøre det samme som for Kongen selv, i hans levende Live¹). At Erik vovede at indføre et saadant Paalæg i Drotsetens Bestikkelsesbrev, viser noksom, hvor fuldt og fast han stolede paa, at Nordmændene endnu hang ved sit Kongedømmes Arvelighed, og hvor lidet han tiltroede dem at have sat sig ind i Statsforeningens Hovedbetingelse: en fælles valgt Konge.

Der havde dengang i meer end 50 Aar ei været Drotsete i Norge, nemlig ikke siden Hr. Dgmund Hinnsøn var det i Kong Olafs Dage. Sigurd Jonsøn var baade med Hensyn til Æt og Rigtighed en af Norges anseeligste Mænd. Hans Fader, Hr. Jon Martensøn til Sudrheim eller Sorum, havde været Ridder og Medlem af Rigets Raad, og hans Moder var Agnes, en Datter af Hr. Sigurd Hafthorsøn og Ingebjørg Erlingsdatter. Han stammede saaledes gennem sin Moder baade fra Norges gamle Kongæt og fra Giskeætten, og han var ved Arv kommen i Besiddelse af det meste af denne sidste Ætts store Jordegods. Han havde desuden selv længe været Medlem af Norges Raad og var i 1437 bleven Ridder²).

I Forbindelse med Sigurd Jonsøns Udnævnelse til Drotsete synes ogsaa en Forandring at være foregaaet med Kanslerembedet i Norge. Vi have seet, at siden Kansleren Arne Sigurdsøns Død havde dette Embede været stift fra Provstiet ved Marielirken i Oslo, og overdraget tvende

¹) Thortel. Analecta 123.

²) Sml. IV. 130, 597 ff.

efter hinanden følgende Biskopper i Oslo: Jakob og Jon. Men ved denne Tid finder man, at Biskop Jon har fratrudd hint Embede, og at Andres Mus, der allerede længe forud var Provst til Marielirke, har overtaget det i hans Sted. Sidste Gang Biskop Jon vides at have forrettet som Kansler, er ved Udstedelsen af et Landsvistibrev i Oslo den 26de Mai 1434 ¹⁾. Men Andres Mus, der allerede i 1424 nævnes som Provst til Marielirke ²⁾ og endnu i Juli 1437 bærer dette Embedsnavn alene, omtales, hvad strax efter skal sees, i Sommeren 1440 tillige som Kansler. I Mellemtiden mellem 1437 og 1440 er altsaa den Forandring foregaaet, hvorved Kanslerembedet i Norge atter fattes i sit gamle Forhold til Marielirkens Provsti.

Om Kong Erif ved at tilfætte en Drotsete i Norge, og derved give Vandskylrelsen her, under sin Fraværelse, større Fasthed og Selvstændighed, har havt fortrinsvis til Hensigt at komme Nordmændenes billige Dnster i Møde og sikke sit ældste Riges Tarv; eller om han ikke snarere har havt sin egen og sin Kets Fordeel nærmest for Die, nemlig i det tro Norge muligen at sikke sig og Hertug Bugislas et Bern og en Modvegt mod de tvende andre frasvalbne Riger, — dette er noget som vanskelig lader sig afgjøre. Det Sikke er, at han dette Skridt uagtet, og uagtet den Hengivenhed Nordmændene endnu længe vedbleve at vise ham, dog ikke benyttede med Kraft og Klogskab de Fordele, som herved aabnedes ham, men tværtimod med sit sædvanlige Vankelmød strax igjen lagde Hænderne i Skjødet og selv opgav sin Sag.

Eriks Skiebne kunde nemlig ved hans Afsættelse ingenlunde siges at være afgjort i Danmark og Sverige. I begge Lande fandtes Folk, der vare misnoiede med den nye Tingenes Orden, og som gjerne havde laant en Haand til Eriks Gjenindsættelse, hvis denne ifkun havde skredet ind med Bestemthed. Vel dvælede de Danske ikke længe med at vælge Kristoffer til Konge. Han blev som saadan hylbet allerede den 9de April 1440 paa Viborgs Landsþhing, efterat han i Forveien havde lovet at underskrive en Haandfæstning. Men at hans Valg ikke var fremkaldt ved nogen ubeest Almenvillie, det viste noksom den frygtelige Opstand, som kort efter udbrod mod ham i det nordligste Nyl-land, og som først i 1441 blev dæmpet ved Baabenmagt, tildeels af Fremmede, og straffet med oprørende Strengbed. I Sverige vare Meningerne deelte, idet Nogle onskede Foreningen med Danmark gjenoprettet ved Kristoffers Valg til Konge, Andre derimod understøttede Karl Knutsøns ærgjerrige Hensigter, og talte for en fuldkommen Adstillelse fra Danmark ved at hæve Rigsforstanderen til Kongedømmet. Karl fandt det imidlertid ved nærmere Beregning fordelagtigere for

¹⁾ N. Dipl. I. 537.   ²⁾ N. Dipl. I. 500, jfr. III. 518, 531.

Diebliffet at selge sin Stemme til Kristoffers Balg saa dyrt som muligt; og Kristoffer selv lovede Alt hvad de Svenste og Rigsforstanderen forlangte af ham. Kristoffer blev saaledes om Høsten 1441 modtagen ogsaa som Sveriges Konge og kronet i Upsal den 14de September.

Men Erik, som fremdeles opholdt sig paa Gotland, benyttede lige-
saalibet Bondeopstanden i Danmark og den indre Splid mellem Sveriges Store, som Nordmændenes Hengivenhed, til sin Fordeel. Følgen blev, at ved Udgangen af 1441 var de tvende førstnævnte Riger slupne ham ganske af Hænderne, og Norge derved fuldkommen afskaaret fra al umiddelbar Forbindelse med ham i den Aftrog af hans Riger, hvor han nu havde taget sit faste Sæde.

Det manglede imidlertid ikke paa Opfordringer til Nordmændene baade fra Sveriges og Danmarks Side, at tiltræde Opstanden mod Erik; men de vilde længe ikke indlade sig derpaa. Det norske Raad sølte vistnok, i hvilken farlig Stilling det satte Norge ved at afflaa Naborigernes Forlangende; men man haabede endnu, at Erik skulde kunne opmande sig til et kraftigt Skridt. Om Sommeren 1440 var det norske Raad samlet i Oslo, og forblev der, som det later, hele Juli og August. Der vare tilstede Erkebiskop Aslak, Biskopperne Jon af Oslo, Peter af Hamar, Olaf af Bergen, Gotstall af Hole og Gregorius af Grønland, Drotseten Sigurd Jonsen, Kansleren Andres Mus, Provst til Marielirken i Oslo, videre en Maaade verdslige Raadgivere og desuden en beel Deel af „Rigets Tjenestemænd“ (Embedsmænd). Man besluttede her at sende fire Fuldmægtige: tvende Geistlige, Biskop Jon af Oslo og Sigurd Bjørnsen Provst til Apostelkirken i Bergen, og tvende verdslige Raadgivere, Jon Ummereise og Kolbjørn Gerst, — til Kong Erik for at foreholde ham Norges mislige Stilling; og man udfærdigede tvende Breve, som disse Mænd skulde overbringe, det ene af 4de Juli, det andet af 22de August, i hvilke man eskede Kongens Raad og Bestemmelse, idet man tillige yttrede, at man, hvis Kongen ei kom dem til Hjælp, muligens kunde blive nødt til at opsigte ham sin Tjeneste og „see sig om efter andet Herskab“. Med denne Sendefærd gik det ubeldigt. Jon Ummereise døde før Afgangen fra Norge, og de tre øvrige Sendebud hverken naaede selv sin Bestemmelse eller fik de medgivne Breve afsendte til Kong Erik. De bleve nemlig anholdte i Drefund af Kong Kristoffers Udliggere, og Sigurd Bjørnsen og Kolbjørn Gerst vendte i Slutningen af September tilbage til Norge, medens Biskop Jon derimod med Breve og Dokumenter blev i Danmark. Da de tvende Sendemænd vare komne hjem igjen til Norge, havde de i November Maaened en Sammenkomst med Drotseten Sigurd Jonsen paa Aker:

hus og maa her have ført Klage over Biskoppens Afærd. Thi da en Indbydelse indtraf fra det svenske Raad til det norske at møde til en Overlægning i Lødøse i Begyndelsen af det følgende Aar, og Drotseten tilligemed Sigurd Bjørnsøn og Kolbjørn Gerst i denne Anledning den 25de November tilskrev Biskop Audun af Stavanger med indstændig Anmodning at samles med dem for at være en af dem, som skulde fare til Dagen i Lødøse, — saa lode de i samme Brev Ord falde om Biskop Jons Færd som „skadelig for Landet og dem Alle“ og „ikke gjort paa det Bedste“¹⁾. Biskop Jon blev imidlertid en Stund i Danmark og maa der uden tvivl have drevet hemmelige Underhandlinger med Kong Kristoffer. I nys nævnte Skrivelse omtales nemlig, at Biskoppen havde i Hænde et Brev fra Kristoffer til det norske Raad, hvilket han ei endnu havde villet meddele dette; og man seer af senere Forklaringer, at han aldeles ikke havde affendt Raadets Breve til Kong Erik efter deres Bestemmelse. Først henimod Jul kom Biskop Jon tilbage til Norge, men var endda ikke at formaa til at aflevere de Brevskaber — han havde i sit Forvar for den tolvte Dag Jul (den 5te Januar 1441)²⁾.

Mødet i Lødøse mellem de Norske og Svenske fandt Sted efter Aftale ved Kyndelsmesse (i Begyndelsen af Februar) 1441. Biskop Audun af Stavanger var ei, som paatænkt, der tilstede, men derimod Provst Sigurd Bjørnsøn, Kolbjørn Gerst og tvende andre Verdselige. Angaaende Kristoffers Valg blev intet afgjort, eftersom hans Sendebud til Mødet ei vare forsynede med behørig Fuldmagt. Derimod blev den 9de Februar et Forbund sluttet mellem Norge og Sverige³⁾. Strax efter Mødet, den 10de Februar, tilskrev de fire norske Sendemænd Kong Erik fra Baahus, underrettede ham om Sammenhængen med det norske Raads Sendebud og Breve til ham, foreskille ham Norges vanskelige Stilling og bad ham paa det indstændigste om at komme sine tro Undersaatter til Hjælp, eller i alt Fald tilskrive dem sin Billie⁴⁾. Man ved ikke om Brevet kom Kongen til Hænde. Sikkert er det, at hverken Undsætning eller Trøst fra hans Side blev Norge til Deel.

Et nyt Møde holdtes i Kalmar ved St. Hans Dags Tid 1441 mellem norske og svenske Fuldmægtige. Denne Gang mødte fra norsk Side Erlend Endridesson, Provsten Sigurd Bjørnsøn, Kolbjørn Gerst og fem andre. Forbundet mellem Norge og Sverige blev fornyet, men intet angaaende Kongevalget afgjort⁵⁾.

I saadan pinlig Uvished hented hele Aaret 1441. Det norske Raad udsatte saa længe som muligt sin endelige Erklæring. Men da nu ogsaa om

1) Afskr. i Vadstena Brevbog, efter Lange.

2) Jahn 519.

3) Hadorf II.

141.

4) Jahn 195, 517—520.

5) Hadorf II. 143.

Høsten i det nævnte Aar Sverige, som før er sagt, havde antaget Kristoffer til Konge, og de mest paatrængende Opfordringer til Norge fra de tvende andre Riger fremdeles indkom, saa maatte Nordmændene omfider give efter for Nødvendigheden. Et stort Møde holdtes af alle tre Rigers Raad om Sommeren 1442 i Lodöse, ved hvilket Erkebiskopperne Johannes Varmand af Lund, Nikolaus af Upsal og Åslaf af Nidaros vare tilstede, og desuden blandt de øvrige Biskopper for Norges Vedkommende: Jon af Oslo, Audun af Stavanger, Olaf af Bergen, Gottskalk af Hole, Gunnar af Hamar og Hemming af Færøerne ¹⁾). Til dette Møde indfandt sig ogsaa paa foregaaende Kaldelse Almuens fuldmægtige Ombudsmænd fra Norges Fylker i stort Antal, hvilke den 1ste Juni udstedte sit Brev paa den norske Almuens Begne, at denne var fornøiet med hvad Norges Raad paa nærværende Møde bestemte med Hensyn baade til Kristoffers Antagelse til Norges Konge og andre Rigets Anliggender ²⁾). Hermed var da Kristoffer af Bayern tagen til Norges Konge. Han drog strax efter til Oslo, hvor han blev kronet, og hvor han endnu opholdt sig den 10de Juli ³⁾).

Saaledes endte Kong Eriks Styrelse i Norge efter at have været i noget over 52 Aar. Han var dengang da han mistede sit sidste Kongerige henved 60 Aar gammel. Han overlevede sin fuldkomne Affættelse i flere Aar, først paa Gotland til 1449 og siden i Rygenvalde i sit Fædreland Pommern, hvor han døde i 1459 i en Alder af 76 Aar.

At Kong Erik ikke omfattede Kirken med nogen Kjærlighed eller Omhu, ligesaaalidet i Norge som i sine tvende andre Riger, viser hans Historie tydeligen. For Norges Vedkommende have vi i det foregaaende seet tilstræffelige Prøver derpaa. Blandt Svenskerens Klagepunkter til de Norske mod ham af 1434 heder det: „han har fordærvet Kirken og Christendommen, idet han satte uverdige og ulærde Skarnsmennesker til Biskopper, saadanne som hverken agtede Gud eller Retfærdigheden, og overdrog dem den aandelige Biskopsmagt ret lige som han var en Pave, hvilket leder til Kjetteri“ ⁴⁾; og flere lignende Beskyldninger tilføies, i hvilke der med nogen Overdrivelse laa alt for megen Sandhed, — det viser en Jon Geriksons og en Arne Klemetsøns Beskuffelse til Biskopper ved Eriks Magtsprog. Iffun visse Klosterordener findes han at have vist en varm Indst. Hvorledes han fremdrog Virgittinerne og stiftede dem Indgang i Danmark og Norge, er ovenfor udførligen fortalt. Ogsaa Karmeliternes Orden yndede han og indførte den fra Tydskland til Danmark, hvor

¹⁾ Ny D. Mag. I. 68.

²⁾ N. Dipl. III. 557; Jahrb 200, 522.

³⁾ N.

Dipl. I. 566.

⁴⁾ Sadorff II. 78.

han i 1410 oprettede et Kloster for dem i Landskrona. Til Norge kom imidlertid denne Orden ikke ¹⁾.

Mærkeligere er det Forsæt Kong Erik engang havde, at oprette en Høiskole, eller som det paa Latin hed: studium generale, etsteds i sine Riger. Dertil udfordredes, efter Tidens Begreb, pavelig Tilladelse, og Kongen henvendte sig om en saadan til Pave Martinus V. Denne opfyldte hans Bøn, og tillod i en Bulle fra Florens af 26de Mai 1418, at et Unversitet maatte oprettes etsteds i hans Riger efter Erkebiskoppen af Lund og Biskoppen af Roskildes nærmere Bestemmelse (altsaa ganske vist i et af deres Biskopsdømmer), hvilket Unversitet skulde nyde samme Friheder som Unversiteterne i Paris og Bologna, dog maatte Theologi der ikke foredrages ²⁾. Det er rimeligt, at en Høiskole for Geistlige, der vilde uddanne sig til Kirkens høiere Embeder, netop var det som Kongen og hans Raadgivere ønskede, og at Pavens Tilladelse med den nævnte Indskrænkning syntes dem at være uden synderligt Verb. Deraf kom det uden tvivl for en stor Deel, at der under Erik intet Skridt blev gjort for at bringe det udtalte Forsæt til Udførelse. Det blev først igjen optaget meer end femti Aar senere.

Uagtet det ikke lykkedes dengang at faa oprettet en Høiskole inden de forenede nordiske Riger, saa indtraadte dog ved denne Tid en Forandring med Hensyn til Stedet, hvor den nordiske og navnlig den norske Geistlighed søgte sine høiere theologiske og kirkeretlige Kundskaber. I 1419 blev nemlig et fuldstændigt Unversitet oprettet i Rostok, og dette drog snart, paa Grund af sin nærmere Beliggenhed og det lettere Samkvem, Studerende fra alle de nordiske Riger til sig. De norske Geistliges høiere Uddannelse ved Unversiteterne i England og Frankrige ophørte fra nu af, som det lader, saa godt som ganske, medens det videnskabelige Vaand derimod mellem Norge og Tydskland stedse droges fastere sammen, — noget som dog maaskee allerede kan siges at have været forberedt ved de tydske Hansestæders Overvælde i de norske Handelsforhold.

Siden Harald Haarfager, det norske Riges Grundlægger, havde, paa Magnus Eriksson nær, Ingen siddet i Norges Kongedømme saa længe som Erik af Pommern. Men som Norge under Haralds Styrelse først fremtraadte i Staternes Række, saa syntes det under Erik at være paa god Vej til atter at udslettes af den. Hans Kongedømmes Tid var for Norge et halvt Aarhundrede af Ulykke og Nedsverdiggelse. I de første tredive Aar synes Nordmændene ikke ret at have været sig sin mislige Stilling bevidste, ligesom de i det Hele

¹⁾ Daaugaard om de danske Klostre 28.

²⁾ Pontop. II. 521—526; Hvitfeldt

under 1418.

endnu lidet synes at have tænkt over den Statsforfatning, i hvilken de, saa at sige uvidende, vare blevene inddragne. Men fra 1420 af begyndte, som vi have seet, Utilfredsghedsyttringer fra Nordmændenes Side at lade sig høre, der vidne om, at de sølte Mangel ved Landsstyrelsen; og allerede fra den Tid af udviklede sig uidentvøl den Gjæring i Folket, hvilken efter 1435 gav sig aabenbar Lust.

Norge som Statsfølsomhed var imidlertid ved 1420 allerede nedfunktet i en Umyndighedsstilstand, af hvilken det havde ondt for igjen at høre sig. Naar Kongedømmet svigtede sin Pligt, fattedes Hovedbrødhjulet i det norske Statsverk; og en Statsmagt, der midlertidig kunde med Kraft indtage Kongedømmets Sted, fandtes ikke. Norges verdslige Hovdinge, gave, i Egenkab af Rigets Raad, intet Livstegn fra sig, og den norske Kirkes Forstandere, der, ifølge de forhen oftere paapegede norske Statsforhold, egentlig danne det daværende Rigsraads faste Kjerne, og vare bedst istand til at opretholde dets Anseelse, — ogsaa de vare forstummede. Den norske Kirke nemlig, der i den tidligere Halvdeel af det 14de Aarhundrede unegtelig var den bedst ordnede Indretning i det norske Statsfølsomhed; havde efter 1350 Aar for Aar tabt i Virkekraft og var under Margreta og Erif — som vi have seet — bleven en Bold for verdslig Vilkaarlighed, hvortil ogsaa dens Hjælpeled under Kongedømmets store Splittelse kun altfor meget maatte opfordre. Saalænge den var i en saadan Svaghedsstilstand, var liden Støtte for Statsfølsomheden fra dens Side at vente.

Ifke desto mindre var det dog Kirkes Forstandere, der, da det norske Folk igjen kom til lidt Besindelse og Eftertanke, først grebe den faldfærdige Stat under Armene; og uidentvøl maa Rosen derfor især tillægges Erkebiskop Aslak Bolt. Vi have seet, hvorledes han stræbte at bringe Liv ind igjen i den norske Kirke ved at sætte Provinzialconcilierne paany i Gang. Med Biskopsstolens Besættelse gif det ogsaa, da han var bleven nogenlunde fast i sin Metropolitanstyrrelse, ordentligere til end i Erifs forudgaaende Regjerings Tid. I begge Henseender fandt Erkebiskoppen en Støtte i den baselste Kirkefølsomheds gavnlige Virksomhed, der utvivlsomt lagde et ikke ganske svagt Baand paa Kongens tidligere Vilkaarlighed i Kirkes Sager. Men det var ikke i denne sin nærmeste og egentlige kirkelige Virkefølsomhed alene Erkebiskop Aslaks Indflydelse aabenbarede sig. Det var uidentvøl ogsaa han, som igjen satte Liv i Norges Raad. Han viser sig som Hovedmanden i de Raadsforhandlinger, der i 1437 bragte Amund Sigurdssen til at nedlægge Vaaben; og i alle de senere Forhandlinger i Anledning af Misnøiet med Kong Erif og med Statsfølsomheden mellem de tre Riger see vi ham blandt Hovedpersonerne. Den af Norges

Biskopper, som næst ham synes at have været virksomme i disse Statsfager, var Biskop Audun af Stavanger, hvis Navn idelig her nævnes med Erkebiskoppens. Den danskfødte Biskop Jon af Oslo derimod stod, som det lader, allerede nu i et spændt Forhold til sin Metropolitan ikke alene i geistlige men ogsaa i verdslige Forhold.

Sporer man saaledes i Eriks seneste Regjeringsaar atter noget Liv i det norske Riges Raad, sporer man hos det en Stræben efter at bringe nogen Orden i Norges forfaldne Landsstyrelse, efter at vække Nordmændenes Selvstændighedsfølelse og bringe Norge til at indtage den det tilkommende Plads i det nordiske Statsforbund, — saa er der al mulig Grund til at tro, at dette væsentlig skyldtes Erkebiskop Aslaks og de med ham enige og ligesindede norske Biskoppers Indflydelse paa Raadets verdslige Medlemmer. At Erkebiskoppen og det norske Raad i det længste holdt paa Eriks af Pommern, havde aabnbare sin Grund deri, at den almindelige Stemning hos Nordmændene var for deres gamle Arvekonge og i det Hele for Kongedømmets Arvelighed efter gammel Landslov og efter det Eriks ved hans Antagelse gjorde Tilfagn. Raadet har for sit Vedkommende ganske vist paa denne Tid indseet den Modsigelse, hvori det norske Kongedømmes Arvelighed stod til Norges, som det hed „uop-løselige“ Statsforbindelse med tvende Balgriger; det maa have indseet — og det viser jo ogsaa Udkastet til den fornyede Forbundslov, i hvis Affattelse Erkebiskop Aslak og et af de mest anseede verdslige Raadsmedlemmer tog Deel —, at Norge for at kunne blive fast ved Forbundet maatte give Slip paa sit Kongedømmes Arvelighed. Men det norske Folks Almenhed havde ikke tænkt sig ind i hint Forhold, og dens Billie gjaldt endnu alt for meget, til at Raadet i et saa væsentligt Stykke turde uden Betænkelse gaa sin egen Vej. Det norske Raads Stilling har saaledes været høist vanskelig, og hvormeget det end — og især udentvivel dets geistlige Deel — kan have været stemt for Statsforbundets Opretholdelse, saa var det kun de mest tvingende Opfordringer fra svensk og dansk Side samt Eriks fuldkomne Opgivelse af sin egen Sag, der formaaede det til at tage et afgjørende Stridt: opgive Eriks og vælge Kristoffer af Bayern, — og det endda først efterat Folket dertil havde givet sit udtrykkelige Samtykke. Ved Mødet i Lodöse, da det skede, finde vi alle de daværende Biskopper i selve Norge og desforuden Biskopperne af Høle og Færøerne tilstede, den norske Kirke var altsaa der stærkt repræsenteret.

100.

Kristoffer af Bayern Norges Konge fra 1442—1448.

Kristoffer af Bayern, der i 1442 atter forenede de tre nordiske Riger, var dengang i sin kraftigste Ungdomsalder, 26 Aar gammel. Efter hvad Historien lader domme af hans Færd, var han en klog og sindig Mand, som vel havde sat sig ind i de forviklede Forhold, hvori han indtraadte, og som havde foresat sig at agte og overholde de enkelte Rigers Selvstændighed. Forbundet mellem Rigerne lader han til at have seet fra den Side, som den daværende almindelige Mening fordrede: han opfattede det som et Forbund til fælles Forsvar og indrettede sin Styrelse derefter. Om ogsaa skundom under ham Klager lode fra Sverige, saa opretholdtes dog der den indre Rolighed; og de gjentagne Bondeopstande i Jylland, lyffedes det ham med Vaabenmagt at undertrykke. Den Omstændighed, at Kristoffer først lod sig krone i Danmark, *efterat han var kronet* baade i Sverige og Norge, og at han ved sin *danste* Kroning, der foregik i Ribe den 1ste Januar 1443, blev — som det i vedkommende Notarialdokument heder — „indviet og salvet til Danmarks Riges Erkekonge (in Archiregem regni Danicæ)“ ¹⁾, — kunde vel vække Mistanke om en skjult Hensigt — dog snarere maaste i saa Fald fra det danste Raads end fra Kongens Side — at udbære Danmark som Hovedriget i Statsforbundet, og hans Verdighed i Egenkab af danst Konge som den der ved sig selv gjorde ham til Forbundets lovlige Hoved. Men hvilken Mening man end kan have havt med det usædvanlige Erkekonge-Ravn, eller hvilken Mening end deri kunde lægges, saa maa indrømmes, at i Virkeligheden, saavidt vides, intet Krav derpaa grundedes og ingen Klager derover hortes.

Norge havde unegtelig ved at vælge Kristoffer til Konge nærmet sig Valgrigets Form. Thi om end Kristoffer kunde siges at være ifølge Norges Lov arveberettiget til dette Rige som Kong Eriks Søster søn, saa var han dog ikke den nærmest arveberettigede til Riget efter Erik; — det var nemlig, hvad før er sagt, dennes Farbroders Søn Bugislaf af Pommern saavel efter Loven som efter Nordmændenes Erklæring i 1388 og 1389, — og Bugislaf levede endnu, uden, saavidt man ved, at have gjort noget Afkald paa sin Arveret ²⁾. Om derfor Kristoffer tidligere i et Brev til Sveriges Raad af 1438 lod sig forlyde med at have Arveret til Norge ³⁾, saa er det dog ikke bekjendt, at denne Omstændighed blev i nogen særdeles Grad fremhævet ved hans Valg i Vedse. Nordmændenes Kongevalg kunde saaledes ved denne Leilighed anses som frit, og Norge som

¹⁾ Pontop. II. 587.   ²⁾ Bugislaf døde ikke før i 1447. Eml. t. N. S. III 489.   ³⁾ Lgbr. IV. 580.

med det samme indtraadt i det nordiske Statsforbund i Egenstaaelse af Valgrigt, folgelig med samme Ret som Sverige og Danmark. Saaledes betragtede ogsaa ganske vist det norske Raad Sagen, og Kongen selv lader ikke til at have næret nogen anden Anskuelse. Et andet Spørgsmaal er det derimod, om Norges Almue var istand til at opfatte Kristoffers Valg ganske saaledes, hvor vel den end dertil gav sit udtrykkelige Samtykke. Det norske Kongedømmes Arvelighed sees i det mindste senere endnu at staa de norske Bønder i Hovedet, ligesom det paaberaabtes af dem, der søgte at vinde Norges Krone.

Saa snart Kristoffer var antagen til Norges Konge, fratraadte Drotsfeten Sigurd Jonssøn, saavidt skønnes, sit Embede, uden at nogen anden befuldtedes i hans Sted. Med Kanslerembedet overholdt Kristoffer den gamle Orden, idet han nemlig lod det være forenet med Provstiet til Mariestirke i Oslo. Andres Mus, der var Provst og Kansler i 1441, lader til at være død i Begyndelsen af Kristoffers Styrelse. Hans Eftermand i begge Embeder var Gunnar Høll, der som saadan nævnes allerede i 1444. Kong Kristoffer viste de norske Statsforhold den Dymærksomhed, der kunde ventes, og holdt Rigets Raad ved den Myndighed, som tilkom det i Styrelsesantigender. I Anledning af de mange Klager over Hanseslæbneres Dregreb udnævnte han ved Brev fra Kjøbenhavn af 4de November 1444 af sit norske Raad et Undersøgelsesudvalg bestaaende af tolv Mænd, fem Geistlige og syv Verdslige. De Geistlige vare: Erkebiskop Aelaf, Biskopperne Audun af Stavanger og Olaf af Bergen, Alf Thorgardsøn Provst til Apostelkirken i Bergen og Svein Eriksøn (Erkedegn) af Throndhjem ¹⁾. Samme Aar den 10de December befuldtede han, ogsaa fra Kjøbenhavn, et Udvalg af Raadet, bestaaende af otte Mænd, nemlig: Hr. Olaf Nilssøn (eller Rifflesøn til Talge) Ridder, hvem Kongen havde stiftet „at sidde i sit Sted (i vörn stad at silia)“, Biskop Audun af Stavanger, Gunnar Høll, Provst til Mariestirke i Oslo, Svein Eriksøn, Degn af Nidaros, samt een Ridder, to Bødnere og een Lagmand, — hvilke paa Kongens Begne skulde holde „Rettetthing“ i Throndhjems, Bergens og Stavangers Biskopsdømmer og søge at hjælpe paa den Retløshed, som i mange Aar havde fundet Sted i disse Dele af Landet, og hvorover Klage var ført ²⁾. Erkebiskoppen betragtedes paa gammel Vis som Raadets Formand. I 1442 den 20de September fra Bergen udstedte saaledes Erkebiskop Aelaf, i Forening med Biskop Olaf af Bergen, Alf Provst til Apostelkirken, og Olaf Nilssøn Ridder og Hovedmand paa Ber-

¹⁾ Høllf. under 1444; Hans Eml. af Norske Love II. 259—264. Svein Erkedegn og Svein Eriksøn er samme Person, see Schön. Thr. Domf. Bestr. Anh. 62.   ²⁾ R. Dipl. I. 573.

gens Kongsgaard, et Leiebrev for Kjøbmændene af visse engelske Stæder, at handle paa Bergen. Og i 1446 den 26de September udskedte Erkebiskoppen fra Bergen et Kaldelsesbrev til Raadet at møde sammesteds til 24de Juni det følgende Aar, da ogsaa Kongen vilde indfinde sig ¹⁾. Landsstyrelsen i Norge synes saaledes under Kristoffer at have gaaet sin ordentlige Gang uden at have givet nogen Anledning til Klage paa Kongen.

I den norske Kirkes Anliggender spores heller ikke Kristoffer paa nogen ubesøjet Raade at have indblandet sig. Flere Biskopskifter vare ellers i Slutningen af Eriks Styrelsestid foregaaede, og flere foregik medens Kristoffer var Konge; men man mærker ikke ved dem, at den kongelige Myndighed søgte paa en for Kirkens Ret krænkende Raade at gjøre sig gjældende, som Tilfældet havde været i Eriks tidligere Dage.

Skaalhølt's Biskopsstol stod, som det lader, efter Jon Gerikssøns Døds i 1433 ²⁾ nogen Tid ledig, indtil den i 1436 blev besat med en vis Gotsvinn, der ei skal have været nogen Islænding, men alligevel synes at have været ret virksom i sit Embede. Han forestod Skaalhølt's Biskopsdømme under hele Kong Kristoffers Regjering ³⁾.

Biskop Jon Billialmssøn af Hole ⁴⁾ skal være død omkring 1440, men synes ikke at have været ved sin Stol fra 1438 ⁵⁾. Ved 1440 blev Gotskalk Gotskalksøn, en norsk Mand af fornem Æt valgt til hans Efterfølger. Denne forblev imidlertid flere Aar efter sit Valg i Norge, hvor han i 1441 sees at have forrettet som Vikarius for Biskop Jon af Oslo ⁶⁾. I Juni 1442 var han som Medlem af Norges Raad tilstede paa Mødet i Lødøse ⁷⁾. Sin Biskopsstol tiltraadte han ikke før end i 1444. I Ledighedstiden bestyrede den af Biskop Gotsvinn af Skaalhølt som Vikarius. Gotskalk var Biskop i over 16 Aar og har det Lov, at have været en af de bedre Biskopper paa Hole Stol i det 15de Aarhundrede ⁸⁾.

Biskop Peter af Hamar ⁹⁾ levede endnu ved Udgangen af August Maaned 1440, da han nævnes som nærværende ved Raadsmødet i Oslo ¹⁰⁾. I det følgende Aar er han rimeligvis død. Hans Eftermand var Gunnar Thorgardsøn. Denne maa være indviet før Juni 1442, da han nævnes blandt de Biskopper, der vare tilstede paa Mødet i Lødøse ved Kong Kristoffers Antagelse ¹¹⁾.

Biskop Audun Eivindsøn af Stavanger ¹²⁾ synes at

¹⁾ Thorkel. Analecta 126—135. ²⁾ S. o. f. II. 442. ³⁾ Finn Joh. II. 475—478. ⁴⁾ Fra 1429, s. o. f. II. 469. ⁵⁾ Finn Joh. II. 580. ⁶⁾ N. Dipl. I. 563. ⁷⁾ S. o. f. II. 524. ⁸⁾ Finn Joh. II. 580, 586—590. ⁹⁾ Fra 1426, s. o. f. II. 465. ¹⁰⁾ S. o. f. II. 522. ¹¹⁾ Ny D. Mag. I. 68; s. o. f. II. 524. ¹²⁾ Fra 1427, s. o. f. II. 465.

have indtaget en fremragende Plads blandt sin Tids norske Biskopper, idet han omtales som det baselste Conciliums fuldmægtige Liendesamler og desuden meget ofte nævnes i vigtige Statsforhandlinger, og, som vi nys have seet, var et af Medlemmerne i det af Kong Kristoffer tilfikkede Retsudvalg. Man finder, at han har været meget gavmild mod sit Kapitel, hvis Gæld til sig han ogsaa eftergav ved et Brev af 6te August 1445 ¹⁾. Han døde i samme Aar 1445 den 3die November. Allerede den 14de November samledes Kapitelet i Kathedral-kirkens Sakristi og valgte til Audens Eftermand af sin egen Midte Gunnar Eriksson. Valget var eenstemmigt fra de syv Prest-Chorsbrodres Side, hvilke med Gunnar selv vare tilstede, og det blev strax ved Chorsbroderen, Gunnar Haakonsson, en af Valgerne, forlyndt for det tilstedeværende Klerus og Folk. Ved Kapitelets Brev af samme Dag anbefalede den Valgte Erkebiskoppen til Indvielse ²⁾.

Som Biskopper paa Færøerne nævnes i Kongerne Eriks og Kristoffers Regjeringstid: Halgeir i 1392, Birkhold i 1394, Severinus eller Søffren i 1434, og Hemming i 1442 ³⁾; men om disses Embedstid og Embedsførelse vides forresten intet.

De Biskopper til Garde paa Grønland, hvilke ved denne Tid nævnes, kunne vist ikke ansees for andet end Titulærbiskopper, som aldrig have besøgt sit Biskopsdømme. Efter de tvende samtidige Bertold og Jakob, hvilke ovenfor ere omtalte ⁴⁾, nævnes en Nikolaus som Grønlands Biskop, ved hvis Død Pave Eugenius IV i 1433 ved Provision bestiftede en Prædikebroder, Bartholomæus de Sto. Ypolito, til hans Eftermand. Denne er rimeligvis død før 1440; thi i dette Aar nævnes en Biskop Gregorius af Grønland som nærværende paa Raadsmødet i Oslo i Juli og August ⁵⁾. Han omtales senest i 1450 som nærværende i Bergen med flere Biskopper den 4de September ⁶⁾. Forbindelsen mellem Grønland og Norge op- hørte imidlertid saa godt som ganske, og den norske Befolkning og Rike i hint Land nærmede sig meer og meer sin Undergang. De omkringboende hedenske Effimoers (Strålingernes) Angreb paa de norske Indbyggere gjentog sig under store Ødelæggelser. Omkring 1418 skal et saadant Anfald have fundet Sted, der kun levede ni Sognetirker tilbage. Efter den Tid skal Landet have savnet alt biskoppeligt Tilsyn og derhos kun nydt liben prestelig Tjeneste. Indbyggerne maa dog have fundet Veilighed til at klage sin aandelige Nød for Paven, og Nikolaus V, der i 1447 den 6te Martis fulgte

¹⁾ Dipl. i d. Arn. Magn. Smf. fasc. 42, No. 12, 13, 14, est. Langes hdbst. Dptegn. ²⁾ Pont. II. 593—595. ³⁾ S. o. f. II. 425, 441, 475, 524.

⁴⁾ Smf. 451. ⁵⁾ Smf. 522. ⁶⁾ Grøn. hist. Mind. III. 164—166, 180, 910, 911.

Eugenius IV paa det apostoliske Sæde, laante villigt Dre til deres Klage. Han udstedte den 20de September 1448 et Brev fra Rom til Biskopperne i Staaeholt og Hole, hvilke vare Grønland nærmest, og paalagde dem at sørge for Christendommens Opretholdelse der ved at indvie duelige Prester til Landets Kirker, og hvis Omstændighederne tillod det, efter Samraad med Erkebiskoppen, foreslaa en tjenlig Person til Biskop¹). Paven har altsaa neppe vidst, at en Biskop af Garde dengang levede i Norge, eller han har anseet Gregorius for udygtig til igjen at reise den saldefærdige grønlandske Kirke. Pave Nikolaus's velmente Bestræbelser vare imidlertid frugtesløse. De Biskoppers religiøse Iver, til hvilke Paven henvendte sig, har neppe været synderlig levende, og Forbindelsen mellem Norge og Grønland synes ved denne Tid ganske at være bleven afbrudt. Da Grønland efter meer end halvtredie Hundrebaars Forløb gjenfandtes, var den norske Befolkning ligesaavel som Christendommen forsvunden, og kun enkelte Ruiner af dens Kirker og Boliger tilbage.

Kong Kristoffer bøde hastig i Helsingborg den 6te Januar 1448 i en Alder af omtrent 32 Aar, efterat han i noget over fem Aar havde været Norges Konge.

101.

Dobbelt Kongevalg i Norge. Kamp mellem Karl Knutsson og Kristian af Oldenborg. Den sidste seirer.

Kristoffers korte Kongedømme kunde, sammenlignet med Cris's senere Regjeringsaar, kaldes en Fredens Tid for de nordiske Riger. Vel var Statsforbundet mellem dem paa det nærmeste opløst; men indbyrdes Enighed raadede ligesuldt, Freden med Udlandet blev ikke i væsentlig Mon forstyrret, og i hvert enkelt Riges Indre var der, med Undtagelse af Bondeoprørene i Jylland, taalelig roligt. Anderledes vendte igjen Tingene sig efter Kristoffers Død. Den ulmende Partistrid i de enkelte Riger flammede igjen op. Spørsaamaalet om der skulde fremdeles være et Statsforbund eller ikke, -- om der skulde være een Konge for alle tre Riger, eller hvert vælge sin, — vakttes paa ny og voldte en Splid mellem Rigerne indbyrdes, der snart udarte til Had mellem Folkene. Daner og Svear stillede sig snart fiendskkelige mod hinanden. „Den hjærlige Forening“ fortes fra begge Sider paa Tungen snart i Klager over dens Brud, og Strid om hvordan den først havde brudt den, snart i Duffer og Underhandlinger om dens Genoprettelse, — hvilken man dog fra ingen af Siderne, og mindst fra dansk Side, søgte, uden med den skjulte Tanke i Baghaand,

¹) Grøn. hist. Mind. III. 165—176.

at det Rige, som udtalte Dristet, skulde blive det andet's Mester, og opnaa Forrangen i Statsforbundet. Nordmændene, hvis Selvstændighedsfølelse i Eriks sidste Aar og under Kristoffers korte Regjering havde vundet en Smule Liv, nærrede for sin Part neppe noget høiere Dristelse end at bevare sin Selvstændighed, ligemeget om udenfor eller i Forbund med de tvende andre Folk. Men da først Splid mellem disse var udbrudt, og hvert af dem havde valgt sin Konge, saa stræbte ogsaa hvert af dem at bringe Norge over paa sin Side. To Partier, et svenskt og et danskt, dannede sig saaledes i Norge, og Vandet fandt sig, før det ret havde klaret sig sit Forhold, splittet ved en indre Tvist, der gjorde det til et let Bytte for den mægtigere og listigere af de tvende udenlandske Medbeilere.

Kong Kristoffer døde uventet, barnløs, og uden at have føiet nogen som helst Foranstaltning til eller givet noget som helst Bink om Valget af sin Eftermand. For Danmark og Sverige stod nu deres gamle Valgfrihed aaben; og for Norge var heller ingen anden Udvei end at gribe til et Kongevalg, efterdi ingen lovlig Arving til Kongedømmet gaves, med mindre det vilde vende tilbage til Erik af Pommern og hans tydske Hæd, eller opsøge sig en blandt Kristoffer af Bayerns ligeledes tydske og forresten Nordmændene ganske ukjendte Slegtninge. At et Samraad mellem de forbundne Riger burde findes Sted, førend hvert enkelt af dem skred til et eenfaldigt Kongevalg, laa vistnok i Forbundets Natur og var ved forskjellige Leiligheder udtrykkelig udtalt; men hverken gaves herfor strengt bindende Lovbud, eller endnu meget mindre gyldige Lovbestemmelser om hvor og under hvilke Former et saadant Samraad om fælles Kongevalg skulde findes Sted. Hvad herom var talet og bragt i Udfast havde aldrig vundet virkelig Lovskraft.

Det danske Rigsraad skal, efter Nøgles Beretning, have opfordret de tvende andre Rigers Raad til et Møde ¹⁾. Dette er dog uvisst, da Andre sige, at de Danske efter Kristoffers Død ilede med at aabne eenfaldige Underhandlinger, sigtende til at besætte den ledige danske Kongestol ²⁾. Det danske Rigsraad ønskede nemlig at benytte Leiligheden til at forene Hertugdømmet Slesvig igjen med den danske Krone og tilbød derfor denne til den slesvigiske Hertug og holskeiske Greve Adolf, en Fyrste, hvis Klogskab, Tapperhed og Styrebygtighed Danmark i den langvarige Krig mellem ham og Kong Erik havde faaet prøve. Adolf undveg imidlertid Valget, men henviste til sin Søstersøn og Arving, den tre og tyveaarige Grev Kristiern eller Kristian af Oldenburg.

¹⁾ Svitt. under 1448; Jahn 202.
Kilder.

²⁾ Lagerbr. IV. 414—414 efterh. 61.

Hvis det er rigtigt, at lige eensidige Underhandlinger fra Danmarks Side strax bleve indlebede, og hvis saadant var blevet kundbart i Sverige, saa paastyndte det uden tvivl Svenskernes Beslutning, uafhængigt af Danmarks Kongevalg, at faare sin egen Konge. Paa en Rigsdag i Stockholm, der samledes i Juni Maaned 1448, yttrede sig vel Stemmer for Kalmarforeningens Gjenoprettelse. De mægtige Brødre Bengt og Nils Jonsønner af den Art, som siden blev saa bekendt under Navnet Drenstjerna, skal have talet herfor. Men deres Stemme var mistænkt for at være fremkaldt mindre af Kjærlighed til Foreningen end af feilslaget Haab om selv at vinde Sveriges Krone, samt af Had til Karl Knutsøn, der ogsaa stræbte efter den. Større var derimod det Parti, som med Bliffet hæftet paa Karl fordrede en indfødt Konge. Dette seirede ogsaa. Karl Knutsøn blev den 20de Juni 1448 med en stor Overvegt af Stemmer valgt til Sveriges Konge og otte Dage efter hyldet paa Moraflene og kronet i Upsal.

Omtrent paa samme Tid, nemlig i Juni Maaned, holdt det danske Rigsraad et Møde i Kjøbenhavn, til hvilket Hertug Adolf indfandt sig for at virke til sin Søstersøns Bedste ¹⁾. Paa dette Møde enedes man endelig om at vælge Grev Kristian af Oldenburg; og hertil dreves man, som det heder, deels ved Hertug Adolfs Bønner og Løfter, deels ved det Skridt, Svenskerne allerede havde taget og ved Rygtet om Karl Knutsøns Rusninger ²⁾. Dog skede Valget med det Forbehold, at Kristian først skulde antage en Haandfæstning, og for at forelægge ham denne, drog Raadet til ham i Slesvig, hvor han opholdt sig. Kristian gjorde ingen Vanskeligheder. Han vedtog Haandfæstningen i Haderslev den 1ste September, blev derpaa af Raadet erklæret for Danmarks Konge og den 28de September 1448 hyldet i Viborg.

Medens saaledes Sverige og Danmark ved eensidige Kongevalg i Gjærningen udtraadte af det tidligere Statsforbund, synes i Norge en stor Ubestemthed at have raadet, dog uden endnu at vække noget indre Fredsbrud. Ogsaa der vare Meningerne aabnbare deelte, om hvorvidt Norge skulde vælge sin egen Konge, eller blive ved Færingen med begge de tvende andre nordiske Riger, eller, da Samstemmighed mellem dem indbyrdes i Kongevalget neppe syntes opnaaelig, med det ene af dem. Tanken om et ordentligt Kongevalg ved alle tre Rigers Fuldmægtige maatte man nemlig snart opgive, best naar man stillede sig for *Die Umstændighederne* med Kristoffers Valg,

de. ¹⁾ *Jah*n 208. Altsaa maa nødvendigvis Underhandlinger tidligere end Juni måned ²⁾ *Jah*n 208. være drevene mellem Rigsraadet eller enkelte Medlemmer af samme

¹⁾ *Chr.* 11. ²⁾ *Jah*n 208.

hvilke endnu vare i friskt Minde. De, som tænkte sig, at Norge burde benytte Tilfældet for at faa sin egen Konge, valgte, som det lader, mellem sin fordums Drotsete, Sigurd Jonsøn, og sin gamle Herre, Kong Erik; ogsaa Jarlen af Ordnørne (William Sinclair) skal have været nævnet ¹⁾. Af disse var dog vel Sigurd Jonsøn den eneste, om hvis Valg der kunde blive for Alvor Tale; han synes nemlig at have havt et stort Parti for sig af Norges Almue. Men han lader ikke til at have været noget sterkt Dnsfe om at vinde Norges Kongedømme, tværtimod var han snarere stemt for Dyrreholdelsen af det ældre Statsforbund.

Da ved Kristoffers Død Norges Kongedømme var blevet ledigt, skulde efter ældre norsk Lov og Sedvane Erkebiskoppen af Nidaros træde i Spidsen for Rigsstyrelsen. Men Erkebiskop Aslak var dengang, som det lader, i Nidaros ²⁾, altsaa fjærnet fra Valgbevægelses Stueplads i Sverige og Danmark. Man sporer heller ikke for det Første nogen Virksomhed fra hans Side for hastig at istandbringe et Valgmøde for Norges Bedkommende. Naastor har han ventet, at Landets Hovdinge, efter Kong Magnus's Tors Bydende, skulde selv kalde komme til Nidaros for i St. Olaf's Nærhed at foretage et Kongevalg; eller ogsaa har han gjerne seet Sagen udsat for at afvente Tingenes Gang i Sverige og Danmark, før man for Norges Bedkommende fattede sin Beslutning. Imidlertid maa de Raadsmedlemmer, der vare tilstede i Oslo, dengang Styrelsens egentlige Sæde, og i de nærliggende Landsdele, have bestemt sig til at stille Sigurd Jonsøn i Landsstyrelsens Spidse som Rigsforstander; og denne Beslutning synes Raadet i Almindelighed, og sælgelig vel først og fremst dets Formand Erkebiskoppen, at have tiltraadt. Man har i det mindste af 26de Juni 1448 et Landsvistbrev, udstedt i Oslo af Provsten Gunnar Holt, „Norges Riges Kansler“, hvilket denne siger sig at give ifølge Fuldmagt af „Hr. Sigurd Jonsøn, Ridder og Rigests Forstander og alt Rigests Raad i Norge“ ³⁾. Først ud paa Sommeren satte Erkebiskoppen sig i Rørelse, og det, som det heber, ifølge Skrivelse fra nogle af Rigests Raad, der bade ham komme til dem i Oslo. Ved denne Tid har han uden tvivl havt Underretning om Karl Knutsøns Valg til Sveriges Konge, hvilket foregik, som før sagt, den 20de Juni; og han har ganske vist strax taget sit Parti, nemlig at virke for Karls Valg ogsaa til Norges Konge, og derved for Norges Tilslutning til Sverige. Han fulgte Indbydelsen til Raadsmedet i Oslo. Men før han forlod Thronbjæm, raadforte

¹⁾ Hadorf II. 161. ²⁾ Der udstedte han ibetmindste den 20de April 1448 et Brev vedkommende sit Kapitels Kommune. Schøn. Doml. Bøkr. Nrh. 61.

³⁾ R. Dipl. I. 587.

han sig med Almuen Nordenfjælds, og maa ved denne Leilighed have bragt Karls Valg paa Bane. Bønderne vare dog iffun betingelsesvis stemte for dette. Almuen lod nemlig, som det heder, Erkebiskoppen bede, at han ingen Daaft eller Tydft vilde samtykke til Norges Konge. Helst, blev der yttret, vilde man have Sigurd Jonsson til Konge; hvis dette ei kunde skee, da vilde man have sin gamle Herre, Kong Erik, saafremt han strax kom til Norge og vilde holde Fred med Sverige; men lod heller ikke dette sig gjøre, da vilde man have Kong Karl af Sverige til Konge¹⁾. Thronderne havde saaledes da allerede Underretning om Karls Valg i Sverige, og Erkebiskoppen maa have søgt at virke for ham hos dem, idet han tillige maa have ladet Ord falde om Valgforhandlingerne i Danmark og om hvem man der havde i Sigte til Konge.

Naar Erkebiskop Aslaf er kommen til Oslo, og naar Raadsmødet der har begyndt sine Forhandlinger, vides ikke. Men sikkert synes det være, at Erkebiskoppen kom derhen med det faste Forsæt at stemme paa Karl Knutsen og for Norges Tilslutning til Sverige. Nu begyndte da ogsaa de forskjellige Partier i Raadet at træde aabnare for Lyset, især vel efterat Kristians Valg i Danmark i September var blevet bekendt. Sigurd Jonsson, der i det Hele synes at have været en maadeholden, lidet ærgjerrig Mand, har uden tvivl snart mærket, at, om han end havde Stemningen for sig blandt Norges Bønder til at worde Konge, saa var dette ikke Tilfældet i Raadet, hvis Flertal i det mindste ønskede det gamle Statsforbund gjenoprettet, eller, da dette efter de eensidige Valg i Sverige og Danmark, ikke længer var at opnaa, foretrak en Forening med eet af Rigerne frem for Norges Afsondring under en egen Konge. Sigurd har derfor kloogeligen truffet sig tilbage uden at puffe paa den Stemme, Norges Almue havde givet ham.

Raadet delte sig saaledes snart i to Partier: det ene ønskede en Forening med Sverige, og Karl Knutsen til Konge; det andet ønskede en Forening med Danmark, og Kristian af Oldenburg til Konge. Og begge Medbeilere søgte at anbefale sin Sag paa det bedste. Hovedmændene for det svenske Parti var Erkebiskop Aslaf, der ifølge sin Stilling ved et Kongevalg havde den vigtigste Stemme, samt de indflydelsesrige Riddere Olaf Nilsson af Talgø og Erik Sæmundsson, Hovedsmand i Lunsberg. 3 Episkoper for det danske Parti stod den danskfødte Biskop Jon af Oslo, gammelt Medlem af Raadet og tidligere, som vi have seet, mistænkt for falskt Spil med Kristoffers Valg, og Ridder Hartvik

¹⁾ Underretning om blaa Erkebiskoppens Overlægninger med Almuen findes i dennes senere Erklæring af 24de November 1449. Hadorf II. 167.

Krummedike, en i Norge indgiftet holsteinsk-banft Stormand, der med sin Hustru havde faaet stort Jordegods her og for Tiden, som Hovedsmand paa Akershus, indtog en af Landets vigtigste Embedsstillinger. Til dette Parti synes ogsaa Rigsforstanderen Sigurd Jonsen at have heldet, uvisst af hvilken Grund.

Det svenske Parti maatte vel for Diebliffet agtes at have Fordeel paa sin Side, da det baade havde Erkebiskoppen med sig, og desuden, efter hvad allerede havde vist sig og senere end mere blev aabenbart, Mængden af Norges Almue, især nordensjælds og paa Opplandene, var for Karls Valg. Det danske Parti havde imidlertid i Biskop Jon en saare slug Leder, og dette Parti, der sikkerligen i den Raadet selv snart blev det talrigste, vidste, sin tilsyneladende Ubeslegenhed uagtet, før man anede det, at komme sine Modstandere i Forkjøbet. Forresten nævnes ingen af Norges Biskopper foruden Erkebiskoppen og Biskop Jon som nærværende paa Raadsmødet. At Biskop Olaf af Bergen ikke var der tilstede, kan muligens forklares af Sygdomsforfald; thi ved denne Tid eller ikke meget længe efter synes han at være afgangen ved Døden. Hvorfor Biskop Gunnar af Stavanger var fraværende vides aldeles ikke, ligesaa lidt som hans Stemning med Hensyn til Kongevalget kjendes. At Biskop Gunnar af Hamar derimod hørte til det svenske Parti, viste sig senere tydeligen. Af tilstedeværende Prælater nævnes ellers Provsten Alf til Apostelkirken i Bergen og Gunnar Holm til Marielirken i Dølo samt Sigurd Bjørnsøn, Erkeprest i Dølo; men om deres Stemning lader sig intet med Sikkerhed sige, skjønt man af deres senere Opførsel snarest skulde tro, at de have heldet til den danske Side.

Aaret 1448 led til Ende uden at Raadet kom til nogen endelig Beslutning om Kongevalget. Da blev det, uden tvivl paa det danske Partis Anstiftelse, bestemt, at Biskop Jon af Dølo og Hr. Hartvik Krummedike skulde fare til Danmark for at see Freden opretholdt mellem dette Rige og Norge; dog maatte de i Forveien love og sverge, at de ikke skulde indlade sig paa noget Valg af Konge og følgelig ikke heller give den i Danmark valgte Kristian noget som helst Tilagn om Norges Krone ¹⁾. At ikke det svenske Parti erkjendte sig paa nogen Maade bundet i sit frie Valg ved denne Beslutning, det viser sig tydeligt baade deraf, at Erkebiskoppen og Hr. Olaf Riksøn ved samme Tid sendte Breve om i Landet, der raadede Almuen at samtykke Karls Valg til Norges Konge ²⁾, — og deraf, at nysnævnte Olaf Riksøn med Eric Samundsøn, Svein Eriksson Degn (Erkedegn) i Throndhjem og fire andre Medlemmer af Raadet indgif i Waahus den 26de Februar (Aftensdag) 1449 en skriftlig Forbindelse, hvorved de lovede

¹⁾ Hadorf II. 168.   ²⁾ Smits.

endragtigen at virke af yderste Evne til Norges Forening med Sverige og til Karls Valg, idet de beraabe sig paa Erkebiskoppens, flere Biskoppers, Prælaters og Ridderses samt den menige Almues Raad og Ønske ¹⁾. Disse syv Raadsmedlemmer maa næsten antages at have sondret sig fra det øvrige Raad for paa egen Haand at gribe kraftigere Forholdsregler.

De to Sendemænd, Biskop Jon og Hr. Hartvit, afgik i Begyndelsen af 1449, rimeligvis i Februar, til Danmark, kom til Kong Kristian omkring 23de Marts (Midfaste Søndag) og bleve naadigen modtagne. Trods sit forudgaaende edelige Løfte indløde de sig i Underhandlinger med Kristian og kaldte ham, som var det paa Raadets Begne, til Norges Kongedømme ²⁾. Kristians Sendebud, Hr. Eggert Frille Ridder og Aste Arekøns Bøbner, fulgte dem tilbage til Norge med en dansk Hær, der skal have udgjort vel 2000 Mand ³⁾.

Denne Hærs Komme til Oslo i Slutningen af Mai Maaned frembragte et afgjørende Omslag til Kristians Fordeel. Erkebiskoppen og det i Oslo samlede Raad blev indestrængt i Staden, saaledes at de hverken kunde komme bort til Søs eller Lands ⁴⁾. De vare her under det danske Krigsfolks og de danffindede Partihøvdingers Indflydelse, og deres Beslutninger kunde ei kaldes frie, om end saadant paastodes af de Danstes Tilhang. Under disse Omstændigheder have de forhen Vællende bestemt sig for Kristian, og Erkebiskoppen er bleven nødt til at gaa samme Vei. Et Brev til Kong Kristian blev udstedt den 3die Juni (3die Dag Pinds) af Erkebiskop Aslak, Biskop Jon af Oslo, Riggsforstanderen Sigurd Jonsøn, Alf Provst til Apostelkirken i Bergen, Sigurd Bjørnsøn Erkeprest i Oslo og fem verdslige Raadsmedlemmer, blandt hvilke Hartvit Krummedise og Kolbjørn Gerst, hvori de erklærede eenstemmigen at have samtykket hans Valg, og lovede at møde ham til videre Underhandling den 15de Juni i Marstrand ⁵⁾. Erkebiskoppen fulgte, som det lader nødvendigen, det danske Krigsfolk til dette Møde ⁶⁾, hvis Udfald blev som man kunde vente.

Kristian indsendt sig til Mødet i Marstrand, ledsaget af en Deel af sit danske Raad. Den 2den Juli udstedte han i Marstrand som valgt til Norges Konge, „af Erkebiskop, Biskopper, Riddere, Svende, Rigets Raad i Norge, haandgangne Mænd, Kjøbstadsmand og Almue“, sin Haandfæstning til Nordmændene: — Norges Indbyggere skulde nyde sin Lov og sine Friheder, Kirken sine Privilegier. Udlændinger skulde ei indbrages i Landet uden med Raadets Samtykke, og intet af Bigtighed Norge vedkommende foretages uden dets Raad. Norge skulde være et frit Valgrige. Kongen skulde besæge

¹⁾ Hadorf II. 152.

²⁾ N. Dipl. III. 582.

³⁾ Jahn 527.

⁴⁾ Haderi

II. 168.

⁵⁾ N. Dipl. III. 581—583.

⁶⁾ Hadorf II. 168.

det hvert tredie Aar. Toldfrihed mellem Norge og Danmark skulde finde Sted. Kongen skulde kun i meget magtpaaliggende Tilfælde falde det norske Raad til Overlægninger i Danmark, og da opholde det der-saa kort som muligt. — Denne Haandfæstning, som i de vigtigste Dele stemmede med den, Kristian havde givet for Danmark, blev medbeseget til Vidnesbyrd af syv danske Raadgivere, nemlig af sex Riddere, hvoriblandt Eggert Frille, og een Bøvner, nemlig Aake Arelsøn¹⁾. Dagen efter, den 3die Juli, udstedte ligeledes i Narstrand Erkebiskop Aelak, Biskop Jon af Oslo, Sigurd Jonsøn „Rigets Forstander i min naadige Herres Kong Kristians Fraværelse“, Alf og Gunnar, Provster i Bergen og Oslo, Sigurd Bjørnsøn, Erkeprest i Oslo, samt fire Riddere og fire Svende, blandt hvilke første Kolbjørn Gerst, Olaf Nilssøn og Hartvit Krummedike, i Egenstabs af „Rigets Raad i Norge“, — en Kundgjørelse til Norges Almue om Kristians Valg. Dette støttes her paa hans Slegtstabs med Kong Olafs Moder Dronning Margreta og med Kong Erik, hvilket dog gjøres langt nærmere, end det i Virkeligheden var, for at drage det ind under det i Norges Lov opstillede private Arvetal, og derved blende Almuen, der endnu antoges at hænge ved Kongedømmets Arvelighed. Den nyvalgte Konge skulde, heber det, ved næste St. Hans Tid komme til Thronhjem for der at aflægge sin Kongeæd. Imidlertid havde han, under sin Fraværelse, med Raadets Samtykke, indsat Erkebiskop Aelak og Hr. Sigurd Jonsøn til „fuldmægtige Hovedsmænd over alt Norges Rige“. Kundgjørelsen er forøvrigt kun beseget af Biskop Jon, Sigurd Jonsøn, Kolbjørn Gerst, Hartvit Krummedike, og desuden af een Ridder og to Bøvnere eller Svende. Hverken Erkebiskoppen, eller Olaf Nilssøn eller nogen af Provsterne nævnes blandt de Besegete, skjønt de i Brevets Begyndelse nævnes som Udstedere²⁾.

Svorledes man nu end om denne hele Valghandling og om den paafølgende Kundgjørelse vil domme, saa er det vist, at Folket i Norge endnu ikke godkjendte Valget. Den 19de Mai, ved den Tid da de danske Krigsfolk kom til Norge, udstedte Erik Sæmundsøn fra Tunberg et Dpraab til Almuen paa Agder, der fremstillede det danske Partis hele Færd som landsforræderst: Man vilde med Hærmagt paatvinge Norge en dansk eller tydsk Konge; men dette vilde han med Folkets Hjælp søge at afverge³⁾. Til samme Tid satte Thronderne sig i Bevægelse. Da de i Midten af Juni Maaned vare komne sammen til Frostathing, indfandt sig der som Sendebud fra Kong Karl og med hans Breve to svenske Riddere. Efter Overlæg med dem valgte Thronderne Karl til Norges Konge og udstedte herom den

¹⁾ Hvittfeldt under. 1449. ²⁾ R. Dipl. III. 563—584. ³⁾ Sahn 527.

17de Juni sit Brev „under Landets (Throndelagens) Segl“. De be-
raabte sig heri paa Erkebiskoppens Billie, indbode Karl at komme til
Throndhjem for at modtage sin kongelige Verdigthed, og bade ham
haste hermed, da Rygtet gif, at en udenlandsk Hær var under Norges
Kyst ¹⁾. Endelig reiste sig ogsaa til Fordeel for Sammenslutningen
med Sverige Almuen i Bergens Biskopsdomme, og Vorserne skrev
den 21de September et Brev til Kong Karl, hvori de gave en Magnus
Haugenfold, maaskee en svensk Udsending, Fuldmagt at underhandle
med ham, idet de yttrede sig uvillige til at bryde det gamle Forbund
med Sverige for at underkaste sig Danmarks Krone ²⁾.

Hvad Erkebiskop Aslak angaar, saa, ihvorledes end Sammen-
hængen har været med hans Samtykke til Kristians Valg i Oslo og
i Marstrand, saa er det aabenbart, at han fremdeles var i Hjertet
Karls Parti hengiven, og at det ingentunde havde lykkes Kristian,
ved at udnævne ham med Sigurd Jonsen til Rigsforstander, at
drage ham over paa sin Side. Erkebiskoppens sande Sindelag traadte
meget hastig for Dagens Lyk, da han igjen havde faaet frie Hænder.
Kristian for strax efter Mødet i Marstrand til Danmark, og derfra
med en Hær mod Gotland. De norske Raadsmedlemmer synes lige-
ledes strax at have vendt tilbage til Oslo. Paa Beien, da Stibens
laa ved Hvalerne i Korshavn ³⁾, kom det til en alvorlig Tvist mel-
lem Erkebiskoppen og Hr. Hartvik. Den Sidstes Svende havde tidli-
gere, medens deres Herre var i Danmark, anholdt nogle Erkebiskop-
pens Brevdragere og frataget dem visse Erkebiskoppen tilhørende Ting.
Dette forekastede nu Erkebiskoppen Hr. Hartvik, fordrede sit tilbage
og opgav skriftlig, hvormeget det var. Hr. Hartvik skal have vist sig
føielig og sendte Verdien af det Drogivne ved tvende Raadsmedlemmer,
Erkepresten Sigurd Bjørnsen og Bæbneren Simon Bjørnsen, til Er-
kebiskoppen, idet han lod denne venligen hilse. Men Erkebiskoppen
var ei tilfreds hermed. Han svarede, at han intet vilde modtage
uden netop de samme Ting, som han havde mistet, og lod haarde
Ord falde mod Hr. Hartvik. Han vilde, sagde han, saaledes rette
over denne, at man skulde fortælle om, hvorledes en Nordmand for
med en Holsteiner og Udlænding; „mine Tjenere skulle rette over
ham, den Holsteiner!“ — og han svor herpaa dreie Eder. Da Sen-
demændene meldte dette tilbage, blev Hr. Hartvik forfnyet og vilde
med sit Stib lige aften til Danmark. Men Hr. Sigurd Jonsen
lagde sig imellem, da han ikke vilde, at Hr. Hartvik saaledes skulde
bortdrage, og sendte de samme ovennævnte tvende Mænd til Erkebi-
skoppen for at megle. Han kunde imidlertid ikke hindre, at dennes
Svende angreb Hr. Hartviks Stib. Det kom til Kamp, men Erke-

¹⁾ Sædors II. 153.

²⁾ Smsts. 159—160.

³⁾ Sml. III. 516.

biskoppens Mænd bleve tilbageflagne. Under denne Tummel søffedes det endelig Kolbjørn Gerst og Simon Bjørnsøn at bringe en Stillstand tilveie og faa bestemt et Forligsktevne mellem de Stridende. Men før dette blev afholdt, drog Erkebiskoppen den følgende Morgon bort med sit Skib og kom ikke til Orde med Hr. Hartvold ¹⁾).

Dette fiendtlige Sammenstød mellem Erkebiskoppen og Hartvold Krummebilde maa have fundet Sted ganske kort efter den 3die Jank, da Mødet i Marstrand synes at have opløst sig. Det var før sidste Gang disse Mænd traf sammen ²⁾. Erkebiskoppen har uden tvivl gaaet lige til Nidaros for der at berebe meer afgjørende Skridt. Hvad der var foregaaet i Oslo og Marstrand med Hensyn til Kristians Valg, har han nu uden tvivl ligefrem erklæret for at være gennemdrevet med Tvang og følgerig for ulovligt og magtesløst. Og at Alt virkelig var gaaet til paa en uredelig og lovløs Maade, lader sig neppe nægte.

Saaledes opfattede ogsaa Norges Almue Sagen, og Stemningen i Landet blev i Løbet af Sommeren 1449 stedse Karl Knutssøn meer og meer gunstig. Karl maatte benytte Omstændighederne, helst medens Kristian med den danske Hær var sysselsat ved Gotland. Han drog mod Slutningen af Oktober med 500 Ryttere over Vermeland, gennem Solsr ind i Norge. Almuen af Hedemarken og videre af Dplandene (Lilkebeværende af Østerdalen og Solsr nævnes udtrykkeligen) havde samlet sig til Thing i Hamar med Biskop Gunnar af Hamar „samt flere Prælater, Klerker, Riddere og Svende“. Her indfandt sig Karl Knutssøn den 25de Oktober (Løverdagen efter 11000 Jomfruers Dag), og her blev handlet om Kongevalg. Fire bleve, som det heder, „lagte i Valg“: Kong Karl, Kong Erik, Kong Kristian og Jarlen af Orknoerne; men Karls Valg erklæredes af de Lilkebeværende „med oprakte Hænder“ for at være Rigt og Almuen nyttigt. Han valgtes da og hylledes med Forbehold af al den „Hæder og Verdighed, som Gud, St. Olaf, Nidaros's Kirke og Riget af ham tilkommer“; og et Valgbrev udstedtes, beseglet af fire og tyve Bønder paa Almuens Vegne ³⁾).

Kort efter var Romerikes Almue samlet til Thing paa Allinshof (Ullensaker) den 4de November, hvor Hedemarkingernes og Dplandernes Valgbrev blev fremlagt. Hr. Erik Sæmundsøn tilstalte Almuen og spurgte, om de nogentid havde samtykket Kong Kristian

¹⁾ Sigurd Jonsøns, Sigurd Bjørnsøns, Simon Bjørnsøns og Kolbjørn Gersts Vidnesbyrd, givet i Oslo den 9de Septemher 1449. Ny Danske Mag. VI. 31—33 og N. Dipl. III, 585. ²⁾ Det følger, som mig synes, af det nævnte Vidnesbyrds Ord, at de inden 9de Septemher ikke have truffet hin-

anden, og senere kan heller ikke, som snart vil sees, noget Møde mellem dem have fundet Sted. ³⁾ Sæborf II. 161—162.

af Danmark til Norges Konge? Hertil svarede nei. Almuen ønskede Kong Karl af Sverige til Konge og ikke Kristian, hvor meget der end var gjort for at paatrue dem denne sidste. Man havde og hørt af Erkebiskoppen, da han fór til Oslo og medens han var der, at han stemte for Karl og for ingen anden. De havde og hørt hvad Skændsel og Evang Erkebiskoppen var tilføiet baade i Oslo og andensheds siden han derfra hørte for. Ligesaa havde de hørt om Kristians ulovlige Valg. Paa Hr. Eriks Dpfordring stred derpaa Almuen til Kongevalg, og Udfaldet blev; at man „med oprakte Hænder og Baabendag affagde og udsvor“ Kristian, men samtykte og modtog Karl til Norges Konge, med det samme Forbehold, som af Dplandingerne var gjort i Hamar. Valgbrev blev udstedt og beseglet paa Almuens Vegne af syv og tyve Bønder ¹⁾).

Karl efterlod 200 af sine Ryttere paa Dplandene til Almuens Forsvar og skyndede derpaa over Gudbrandsdalen og Dovrefjeld til Throndhjem. Biskop Gunnar af Hamar fulgte ham. Da Karl nærmede sig Nidaros, drog Erkebiskoppen ham imøde og bød ham velkommen. Almuen modtog ham overalt paa Vejen med Glæde, idet de tilstrev hans Lykke den gode Høst, som var bleven dem til Del efter længere Tids Uaar. Han tog ind i Kongsgaarden, og den 20de November 1449 blev han kronet af Erkebiskop Aelak, som heri understøttedes af Biskop Gunnar af Hamar ²⁾).

Samme Dag udstedte han sin Haandsæstning som Norges Konge, indeholdende ti Artikler. I den første lovede han at ville holde Norges Lov ved Alt Landsfolk, „og skal Kirken — heder det videre — og Kirkens Formænd og al Geistligheden nyde og bruge frit alle de Privilegier, som gode Konger her i Norge have givet dem. Ei skulle vi eller vore Mænd blande os i deres Domsomme, eller indtrænge nogen Klerk i noget Kirkens Embede, eller befatte os noget med dem videre end den gamle Komposition, som gjort er mellem Kongedømmet og Kirken i Norge, udviser“. Forresten lovede han ikke at bortpante Rigets Indtægter til Udlandinger, ikke at skænke Saadanne Forleninger i Norge, ikke at føre Krig uden med det norske Raads Samtykke og Billie, og i det Hele følge dets Anvisning i Alt hvad Norges Rige vedkom. Han skulde, naar han var i Norge, styre sin Gaard med indfødte Nordmænd, og ingen ulovlige Skatter eller Byrder paalægge. Norges Rige skulde efter hans Død have sit fri Kongevalg, med mindre han efterlod en egte Søn, der til Konge kunde være stiftet. Han skulde hvert tredje Aar i det mindste selv komme til Norge og da bestikke „Slot, Land og Len“ efter Raads Raad for sin Fraværelse. Han skulde endelig ikke uden i de mest

¹⁾ Haborf II. 163—166.

²⁾ Sv. Altnor.

paatrængende Tilfælde falde Norges Raad til Sverige. Brevet blev medbeseget af elleve svenske Riddere ¹⁾. — Mange af Artisterne stemte med Kristians Haandfæstning; men hvad der lovedes Kirken i den første Artikel er eiendommeligt for Karls, og viser, at Erkebiskop Aslak har forstaaet at benytte Leiligheden til Hierarchiets Bedste. Stadsfæstelsen fra Karls Side af den tunsbergste Overenskomst af 1277 — thi ifkun den kan her være meent — er, saavidt vides, den første kongelige Stadsfæstelse, der er bleven den til Deel, siden Kong Magnus Lagabøter først indgik paa den, og Kong Erik Magnusson igjen brød den.

Fire Dage efter Karls Krøning blev den 24de November i Throndhjem (rimeligvis i Nidaros) et Brev udstedt til Kong Kristian af Danmark i Almuens Navn „baade nordensfælts og søndensfælts“, hvori paa det Bestemteste erklæredes, at man ikke vilde have ham til Norges Konge; thi de havde aldrig været tilkaldte til hans Valg efter Lovens Bydende, og de havde ikke dertil givet sit Samtykke. De vilde heller ikke bryde det Venkab, der fra gammel Tid var mellem Norge og Sverige, paa hvilket sidste Rige de havde hørt, at Kristian feidede. De fremstillede den hele Gang af Kongevalget hos dem: hvorledes baade Erkebiskoppen og Hr. Olaf Nilsøn havde anbefalet dem Karl Knutsøn, men hvorledes de ogsaa paa den anden Side havde hørt om den Medfart, Erkebiskoppen havde lidt i Oslo og senere, og om Kristians Valg paa ulovligt Sted, tvært imod Norges Lov og Almuens Vidende og Villie; de havde derfor indbudet Kong Karl, som ogsaa nu var kommen, og var bleven valgt og kronet til Norges Konge paa det Sted, hvor Loven udviser, at Kongen bør vælges og kronet, nemlig i Throndhjem. De have fornummet, at Kristian mente sig at være „ret Arving til Norges Rige“; men dette kan aldrig bevises efter ret Norges Lov. De havde og erfaret, at han til næste St. Johannes Tid agtede sig til Throndhjem; men dette var unyttigt, da ingen af Norges Almue med sin gode Villie skulde hylde ham, hvorfor han burde lade den Reise fare. Brevet blev beseget med Throndhjems Landssegl og medbeseget af syv Tilstedeværende, alle rimeligvis Bønder af Throndelagen ²⁾.

Samme Dag, som dette Brev blev udstedt, tiltraadte Kong Karl sin Tilbagereise til Sverige, efterat han havde indsat til Rigsstyrere under sin Fraværelse Erkebiskop Aslak samt de tvende norske Riddere Aslak Thordson og Einar Flug. Han for over Samteland og kom til Stockholm tolv Dage før Jul ³⁾.

Norge havde saaledes tvende Konger, der stode fiendtlige over for hinanden. Karl havde Fortrinet af et folkeligt Valg, af Erkebiskop-

¹⁾ Thortel. Anal. 136—140. ²⁾ Saborf II. 166—170. ³⁾ Sv. Riktskr.

pens Stemme og af Kroningen; den største Deel af Norges Almue var saabnære paa hans Side. Men mange Fogeder omkring i Landet synes at have hellet til Kristian, den dygtige Hartoik Krummedise stod i Baaben for hans Sag, flere andre af Raadets indflydelsesrige Medlemmer, som Sigurd Jonsen og Kolbjørn Gerst, havde erklæret sig for ham, og en Deel af Almuen i det sydsøstlige Norge lader til iffe at have været ham ganske ugunstig. Et Tog, som Kong Karl i Begyndelsen af 1450 gjorde ind i det sydlige Norge mod Oslo for at komme sine Tilhængere til Hjælp mod Hr. Hartoik og de Danske, havde ingen afgjørende Følger, og det kom snart til en Baabenhvile mellem begge Partier, hvorved bestemtes, at man skulde afvente de Beslutninger, der maatte blive fattede paa et Fredsmøde mellem Karl og Kristian, hvilket var bestemt at afholdes i Halmstad ¹⁾.

Mødet fandt Sted i Begyndelsen af Mai Maaned 1450, og Guldmægtige fra Sverige og Danmark indfandt sig. Men de svenske Sendemænd spillede et falskt Spil mod sin Konge, idet de paa hans Begne den 13de Mai indgik den hemmelige Forpligtelse, at han fuldkommen skulde opgive Norges Kongedomme og iffe hindre Kristian i at vinde dette ²⁾. Karl blev heiligen forbittret, da han hørte hvad der paa hans Begne var indromt; men da det i Arboga samlede svenske Raad gav Indrømmelsen sit Bisald, nødtes han omsider til at give efter og til at frastige sig Norges Kongedomme. Han udsædte sit Brev derpaa den 10de Juni 1450. Ifkun Titelen af Norges Konge forbeholdt han sig fremdeles at bruge ³⁾.

Nu havde Kristian af Oldenborg vundet Spil i Norge. Hans Modstandere der bleve ved Karls Tilbagetræden grebne af fuldkommen Raadløshed. Kristian dvælede iffe med at benytte de gunstige Omstændigheder. Da han i Juli Maaned 1450 kom til Norge, var Nordmændenes Modstandskraft ganske lammet. Erkebiskop Nisak, Sjælen i Modstanden, var død, det danske Parti i Raadet havde vundet afgjørende Overhaand, Hovdingerne for Folkereisningen trak sig, som det lader, tilbage eller gik over, og Almuen, der paa en Raade fandt sig forraadt, og som uden dygtige Ledere sølte sig ud af Stand til at forsvare sin tidligere fattede Beslutning, hvilken desuden ved Karl Knutsens Afkald paa Norges Kongedomme allerede var sat ud af Kraft, lod sig det kun være magtpaaliggende at fravelte sig Skylden for Karls Valg, og saa hastig som muligt erklære sig for Kristian. Denne kom til Norge med en stor Flode, og synes at have faret lige til Throndhjem, idet han optog i sit Følge alle sine fornemste Tilhængere af det norske Raad, blandt hvilke nu ogsaa Hr.

¹⁾ Ev. Rimfrøn. ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 22; Jahrb 528. ³⁾ Gad. II. 170—173, 175; N. Dipl. III. 588; Krist. I's Dipl. 23.

Olaf Nilsson nævnes, der i Mellemtiden maa være vunden for det danske Parti. Efter Ankomsten til Nidaros udstedte det tilstedeværende norske Raad: Biskopperne Marcellus af Skaalholt, Jon af Oslo, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Mathias af Hole, Olaf Abbed af Halsna, Provsterne af Bergen og Oslo, Sigurd Bjørnsøn Erkeprest af Oslo, ffjorten Riddere, af hvilke Sigurd Jonsøn nævnes først, og een Bæbner, — den 1ste August en Erklæring, hvori Kristians Valg i Marstrand erkjendtes for lovligt, tildeels paa Grund af hans Slegtstabsforhold til Kong Olaf Haakonsøn. Derimod dømtes Karl Knutssøns Valg og Kroning ulovlig og ugyldig, da Norges Lov, sagde man, fastsatte, at Erkebiskoppen ikke maatte krone Nogen til Konge uden den, der var valgt af Rigets Raad og Parlament, og uden i deres Nærværelse, og da Erkebiskoppen, som tilforn havde hyllet det Kristian- og aftagt Trostabsed til ham, var bleven tvungen til at forrette Karls Kroning. De lovede nu at skulle tjene Kong Kristian, hvilken de, til Tegnpaa sin Trostabs, havde ledsaget til Nidaros og ved nærværende Brev fremstillede som den sande Konge at krones til Norges Rige ¹⁾.

En høitidelig Stadsfæstelse af Kristians Valg fra Throndhjems Almues Side, eller noget, der til Nød kunde gjælde for en saadan Stadsfæstelse, maa man tro, har fulgt efter hin Raadets Erklæring. I det mindste synes et Vidnesbyrd, som tre Aar senere aflægges paa Thrøndernes Vegne om Kristians Valg, at tyde derhen ²⁾. Og da nu den hele Valghandling havde faaet et lovligt Præg, blev Kristian kronet til Norges Konge, uidentvøl den 3die August, paa den senere St. Olavs Messe ³⁾. Hvo der har forrettet Kroningen i Erkestolens Ledighed, hvilken i Raadets Erklæring udtrykkelig udhæves, vides ikke. Man kan med Rimelighed gætte paa Biskop Marcellus af Skaalholt, da han i Raadets Erklæring nævnes først, og derfor næsten maa antages allerede af Kongen at have været bestemt til at indtage det ledige Erkesæde, hvilket dog senere, som vi snart skulle see, fra flere Sider gjordes ham stridigt.

¹⁾ Jahn 532—534.

²⁾ Throndhjems Almues Brev af 1ste Juni 1453.

Jahn 537—539; Krist. I's Dipl. 52—54. ³⁾ Kroningsdagen har man — og det saavidt vides Alle — antaget at have været den første St. Olavs Messe, nemlig 29de Jull. Hjemmelsmanden herfor er uidentvøl hvitfælt (see. u. 1450). Slutningen af nyseævnte Raadets Erklæring af 1ste August gjør det imidlertid, som mig synes, nødvendigt at antage den som gaende forud for Kroningen, og da er det rimeligt, at hvitfælt har forværet den senere St. Olavs Dag, den 3die August, med den meer bekjendte tidligere. Jeg har derfor ovovet her at fravige den almindelige Mening med Hensyn til Kroningsdagen.

Paa Kristians Tilbagereise fra Thronbhjem holdtes et Raadsmøde i Bergen i Slutningen af August Maaned. Her blev den 17de August den bekjendte Overenskomst sluttet, hvorved bestemtes, at Norge og Danmark til evige Tider skulde blive forbundne under een Konge, dog med Jagttagelse af hvert enkelt Riges Selvstændighed. Efterlod Kongen egtesødte Sønner, skulde en af disse, efter begge Rigers Raads Lykke, paa et Valgmøde i Halmstad vælges til hans Eftermand; hvis han ingen egtesødt Søn efterlod, skulde Kongevalget være frit. De Geistlige, som ved denne Leilighed nævnes blandt det norske Raads Medlemmer, ere: Marcellus Biskop af Staalholt, Archipostulatus til Nidaros og det pavelige Sædes Legat, Thorleif Biskop af Viborg, Postulatus til Bergen, Gunnar Biskop af Stavanger, samt Provsterne Alf i Bergen og Gunnar Høik i Oslo¹⁾. Kristian opholdt sig i Bergen over den 9de September, og skjænkede under dette Ophold den kongelige Indtægt af Hardanger til en daglig Medsjetjeneste i Bergens Kathedralkirke²⁾. Den 12de Oktober var han igjen i Danmark, i Halmstad³⁾. Kristians Hylbing i Norges forskjellige Landsdele blev ikke tilendebragt under hans Ophold der i Riget. Først den 20de November afgav saaledes til Rigers Raad i Oslo Almuen paa Hedemarken, i Gudbrandsdalene og Mjerdalen ved Fuldmechtige sit Hyldingsbrev, hvorved de lovede Kristian underjaatlig Lydighed⁴⁾.

Saaledes blev med Kristian I den oldenborgske Æt båret til Norges Kongedømme, hvilket den siden besat i 364 Aar. Emilianighederne, under hvilke den gjorde sin Indtrædelse i Norge, kunne neppe kaldes hæderlige hverken for Wittens Stamsfader eller for Nordmændene. Forholdene i Norge under Kampen mellem Karl og Kristian om Norges Krone efterlade et ubyggeligt, nedstemmende Indtryk. Fra alle Sider viser sig Mangel paa retelig Kraft, Aabenbar og Ordsholdenhed. Hos det norske Raad, det geistlige Medlemmer som dets verdslige, sporer man kun Valfen og Usamdrægtighed, Uktogskab og Svagbed, medens man seer Almuen, forladt og torraadt af sine naturlige Ledere, bise sig hid og did som et Siv for Vinden. Man synes tydelig mærke, at intet kraftigt Fædrenelandsfjnd og ingen klar Selvstændighedstankte rørte sig i det norske Fjlk.

102.

Erkebiskop Helms Død 1450. Treobbelt Valg til Nidaros's Erkesæde. Olaf Throndsøn endelig tre og tyvende Erkebiskop 1450.

Valgkampen mellem de to Konger Karl og Kristian efterlod

1) Smf. IV. 344—347; Krist. I's Divl. 30—32. 2) N. Divl. I. 590—592

3) Krist. I's Divl. 33. 4) N. Divl. III 589.

en Gjæring i Norges Indre, som først langt ud i Kristians-Styrelsestid synes fuldkommen at have lagt sig; og denne Gjæring var neppe uden Indflydelse paa den Splid i den norske Kirke, som lige i den nye Konges første Regjeringsaar tog sin Begyndelse.

Erkebiskop Aelaf Bolt døde udenstids medens Kong Karls-Parti endnu havde Overvekten i Norge. Han oplevede i alt Fald ikke den Sorg og Ibmygelse, som Kong Kristians og det danske Partis Seier rimeligvis vilde have beredt ham. Kong Karls Krøning i Nidaros den 20de November 1449 er den sidste offentlige Handling, hvori man seer Aelaf optræde. Hans Død maa være indtruffen ikke længe efter, enten i Slutningen af 1449 eller rimeligt i Begyndelsen af 1450. Han havde da i hele 42 Aar været Biskop og i henved 20 Aar den norske Kirkes Metropolitan. Han maa saaledes have opnaaet en høj Alder, allermindst omkring en fem og sytti Aar. Han indtager uægtelig ved sin store og virksomme Indflydelse paa Begivenhederne i Norge en fremragende Plads blandt den norske Kirkes Erkebiskopper. Vi have seet flere Spor til hans Stræben for at have den norske Kirke fra det Forfald, hvori den under Eric af Pommerns tidligere Regjeringsaar var kommen. Denne hans Stræben var udenstids i mange Stykker heldig, og Kirken befandt sig efter alt Udseende i en bedre Stilling ved hans Død, end da han modtog Metropolitanstyrelsen. At hans Virken som Metropolitan gik i en hierarchisk Retning, var noget, som maaskee efter Tidsforholdene maatte anses for at være til Norges Gavn. De Krav, som Staten gjorde paa ham, baare ifølge hans Stilling som den første Mand i Raadet, og paa Grund af den almindelige Agtelse og Tillid, han aabenbare har nydt i den almindelige Mening, — have imidlertid givet hans Virksomhed i det Hele et langt mere verdsligt end kirkeligt Præg, og det især i de senere Aar af hans Metropolitanstyrelse, da Norges Statsbevidsthed, maaskee netop ved hans Indflydelse, igjen for en kort Tid kaldtes tilbage; og hans Statsmandsvirksomhed maa nødvendig antages at have opslugt meget af den Tid og Opmærksomhed, han nærmest skyldte Kirken. Men om saa var, kan han neppe siges selv derfor ganske at have raadet. Nidaros's Erkebiskop var nu engang baade efter Loven og i Folkemeningen Hellig Dlaf's Repræsentant ikke alene som øverste Forstander for Landskirken, men ogsaa som Kongedømmets Biskop, naar det var ledigt, eller Kongen udenfor Landets Grændser. Om hans oprigtige Fædrenelandsind er der ingen Grund til at tvivle. Hans allersjæreste Handlinger kunne vel synes antyde hos ham en vis Mangel paa Fasthed og paa moralsk Kraft. Men der hviler for stor Dunkelhed over den Tids indviklede Forhold til at man i saa Henseende tør bryde Staven over ham; og i ethvert Fald maa man her ved at domme

ham betænke, at han under Kampen mellem Karl og Kristian var en Dying, paa hvis Sjæl og Legeme Aarenes Bøgt nepvendigvis har maattet tynge.

Aslaf Bolts Død gav Anledning til en Valgstrid i Kirken, der i sit Slags ikke er mindre mærkelig end den umiddelbart forudgaaende Valgstrid i Staten. Nidaros's Kapitel valgte til Aslafs Eftermand en af sin egen Midte, Magister Olaf Throndsøn ¹⁾, som det later, i lovlig Tid og med Jagttagelse af alle lovlige Former. Hans Valg var foregaaet en Stund for Kong Kristians Komme til Nidaros i Juli Maaned 1450. Uagtet der nu i Grunden intet Væsentligt synes at have været paa Valget at udsætte, saa gjorde dog Kongen Indsigelse imod det, fordi hans Samtykke ei forud var indhentet. Heri støttede Kristian sig udentvivel til en Brug, som i Dronning Margretas og Erik af Pommerns Tid af dem var bleven gjort gjældende, uden at den for Norges Bedkommende kan siges at have nogen sikker Støtte hverken i Rigets Kirkelovgivning eller i nogen ældre Sedvane. Sagen var vel egentlig den, at Kong Kristian deels ikke har haft nogen god Tro til Olaf Throndsøns politiske Stemning og Høielighed, deels maaffee har været bunden ved et tidligere Løfte, deels endelig har villet benytte Leiligheden for at udstrække Kongedømmets Rettigheder over Kirken saa vidt som muligt. Følgen af Kongens Indsigelse var, at Erkestolen erklæredes for fremdeles at være ledig, og at Spørgsmaalet om Lovligheden af Olafs Valg bestemtes afgjort ved Voldgiftsmand, samtykkede baade fra Kongens og Kapitelets Side. Voldgiftsdommerne udnævntes den 1ste August og vare næsten alle de med Kristian til Nidaros ankomne geistlige Medlemmer af Raadet, nemlig: Biskopperne Marcellus af Staalbølt, Thorleif af Viborg, Gunnar af Stavanger, Heming af Færøerne og Matheus af Hole, samt de tvende Provster Alf af Bergen og Gunnar af Oslo. Disse affagde den 7de August i Overvær af de tre Riddere, Eggert Frille, Olaf Nilsøn og Aase Arelsøn, den Kjendelse: at ifølge det norske Kongedømmes Met Kongens Samtykke udfordredes for at et Erkebiskopsvalg kunde have Gyldighed, at Olaf Throndsøns Valg af visse Grunde, „som man for den geistlige Stands Være havde besluttet at fortie“ ikke var canonisk og lovlig foregaaet, samt, at det ikke stemmede med Rigets nærværende Løve ²⁾. I Kraft heraf erklæredes da Olaf Throndsøns Valg ugyldigt, og i hans Sted foresloges for Kapitelet at postulere til Erkebiskop Kongens Kansler

¹⁾ Han er udentvivel bleven Magister ved Universitetet i Restof og er den Olavus Trunderi, som den 19de December 1430 ved dette Universitet findes at være bleven immatrikuleret. Nor. Eml. I. 76.   ²⁾ Krist. I's Diplomatarium 26—28.

(Sekretær), Biskop Marcellus af Skaalholt, der allerede forud bar Titel af det apostollige Sædes Legat ¹⁾).

Denne Marcellus var af Fødsel en Lybster, Minoritermunk ²⁾ og gradueret i flere Faculteter ³⁾. Han synes at have været en meget brugbar Forretningsmand og som saadan benyttet af Kristian; hvis Nøds og Fortrolighed han nød. Da Biskop Gotsvinn af Skaalholt i 1448 var død eller bortdragen fra Island, blev Marcellus i 1449, ganske vist ved Kristians Bestræbelser og af Paven, beskikket til hans Eftermand ⁴⁾; dog skulde Skaalholt's Biskopsdomme aabnbare kun være en Indtægtskilde for ham, idet han forblev hos Kongen og i hans Tjeneste, medens Biskop Gotskalk af Høle bespyrede hans Biskopsdomme som Vikarius. At Marcellus nu af Kristian blev foreslaaet til Erkebiskop, skede ikke uden forudgaaende Løfter fra den forskes Side. Der gives nemlig et Notarialdokument, hvori Marcellus, der endnu ikke hævnes Postulatus til Nidaros, men blot Biskop til Skaalholt og det pavelige Sædes Legat, til Gjengæld for sin Præsentation til Erkestolen ved Kongen, forpligter sig til Følgende: — At udvirke pavelig Stadfæstelse paa den norske Konges Ret til at præsentere Erkebiskop og Biskopper; — ligesaa paa samme Ret for Kongedømmets Vedkommende i Danmark; — ligesaa paa de Privilegier med Hensyn til Geistligheden, som Kongen i Norge og Danmark for Liden ejede; — ligesaa paa de tre Rigers Danmarks, Norges og Sveriges Forening til evige Tider; — endelig at skulle udvirke af Paven Tilladelse for Kongen til at maatte af Klosters og viede Steder udtage dem, der i hans Nærverelse havde begaaet Manddrab. For at gjennebringe alt dette lovede Marcellus selv at ville drage til Rom, og havde han ikke — medmindre gylbige Forfald indtraf — udrettet hvad han havde paataget sig inden „Jul næstkommende et Aar at regne“ (Jul 1451?), kunde Kongen præsentere og tilfætte en anden Erkebiskop, uden at Marcellus derimod skulde kunne indvende noget. Han skulde desuden gjøre sig Umag for, at Paven i nogle Aar vilde overlade Kongen Peterspengen af Norge ⁵⁾. Først efterat Marcellus havde paataget sig disse Forpligtelser, hvilke rimeligvis Olaf Thronðson ikke har villet indgaa paa, er Marcellus bleven foreslaaet eller, som det hed, præsentert. Kristians Fremgangsmaade, at præsentere ham for Kapitelet, var forresten den almindelige, naar en verdølig Fyrste, uden aabenbart Anstød mod Kirkens Lov, vilde

¹⁾ Scr. r. D. VIII. 368.

²⁾ Scr. r. D. VI. 616.

³⁾ Scr. r. D. VIII.

268.

⁴⁾ Finn. Joh. II. 477, 478.

⁵⁾ N. Dipl. II. 593.

Dokumentet er paa Lybisk og udateret; jeg henfører det uden Betænkning med Lønge til ovennævnte Tid. Verlauff synes at henføre det til en senere.

St. Lit. S. S. XVI. 45 f.

fremtvinge et Biskopsvalg efter eget Duffe. Den lyffedes ogsaa i nærværende Tilfælde; thi Kapitelet, eller i det mindste en Deel af dets Medlemmer, postulerede virkelig Marcellus til Erkebiskop, og dertil skal det i Nidaros tilstedeværende Raad have givet sit enstemmige Samtykke ¹⁾. Marcellus var som Biskop af Staalholt og Archipostulatus til Nidaros første Mand ved Raadsmødet i Bergen i Slutningen af August ²⁾ og fulgte derpaa Kongen til Danmark ³⁾.

For at Marcellus's Valg kunde faa fuld Kraft udfordredes, som vi see, tvende Ting: først at han udrettede hvad han havde paataget sig for Kongen, og derved erhvervede sig dennes ubetingede Samtykke, — og dernæst at han tillige fik Pave Nikolaus V's Stadfæstelse. At udvirke begge Dele var ingen ganske let Sag; thi det var at forudsæe, at netop de Vøster, der vare gjorte Kongen, vilde støde Paven. Det er ogsaa heel rimeligt, at denne Marcellus's vrangne Stilling har beredt ham de største Banskeligheder i Rom. Om han strax har givet sig paa Reisen dithen, vides ikke. Men om han ogsaa personligen inden den bestemte Tid har indfundet sig der, saa er det vist, at han ved sin personlige Nærværelse intet udrettede. Marcellus var, sit Legationskald naaget, mindre vel anseet i Kurien; og Paven foretraf desuden nu, ligesom ved den norske Erkestols næst forudgaaende Ledighed, at besætte den af egen Magtfuldkommenhed ved Provision, saameget meer som han allerede i Erkebiskop Nslafs levende Live havde forbeholdt sig dette. Uden at bryde sig i ringeste Maade om noet af de tvende foregaaende Valg, udnævnte Pave Nikolaus den 28de Februar 1452 Henrik Kalteisen til Erkebiskop af Nidaros ⁴⁾. Denne var, ligesom Marcellus, en Tydsker af Fødsel, Prædikebroder, Generalinquisitor i Tydskland og Magister palatii apostolici. Han havde stort Ord paa sig for theologisk Værdi og Disputerkærdighed, og han havde paa Conciliet i Basel vist sig som en ivrig Forfechter af Paves demmets Rettigheder ⁵⁾. Erkestolen i Nidaros skulde vel altsaa være Henrik en Ven for tidligere udvist Nidkærlighed i det apostoliske Sædes Tjeneste.

Der var saaledes ikke mindre end tre Personer, der paastode at være valgte til Nidaros's Erkestol. Magister Claß Thronsdøsen var tidligst og paa den mest lovlige Maade valgt, han var ogsaa en Nordmand og havde, som det later, Biskopsdemmets og Landets Almue for sig; men han manglede baare Kongens og Pavens Stad-

¹⁾ Ser. 1. D. VIII. 368.

²⁾ E. v. j. II. 546.

³⁾ Werlauff i Et. Lit.

E. S. XVI. 28.

⁴⁾ N. Divl. I. 593. At Udnævnelsesbrevet er af 1452

og ikke 1451, vider Angivelsen af Nikolaus's ste Pavedømmes Aar; thi dette gik fra 6te Marte 1451 til samme Dag 1452. Aaret efter Christus er altsaa her ikke regnet hverken fra Juledag eller Pntaarsdag, men fra 2de Marte (Annunciatio Mariae).

⁵⁾ Et. Lit. E. S. XVI. 30.

fæstelse. Han maa alligevel have troet sig i sin gode Ret og sikkert haabet paa sin Sags Fremme i kommende Tider; thi han nedlagde ikke Navnet af Electus. Marcellus var egentlig Kongens Valg, og havde Løfte om hans Stadfæstelse, dog, som vi have seet, under Betingelser, hvis Opfyldelse kunde have sine store Vanskeligheder. Henrik Kalteisen endelig var indsat af Paven og, som man maa antage, ogsaa indviet af denne.

Da Henrik i 1452 kom til Danmark med Pavens sedvante Anbefalingsbreve¹⁾, vovede Kongen i Begyndelsen ikke at negte Pavens Valg sit Samtykke. Han vilde det saameget mindre, som Marcellus's Venner for Diebstiftet maa have faaet Kongen til at tro, at han havde opført sig svigaagtigen baade mod Kongen og Nidaros's Kirke. Han modtog derfor Henrik som Erkebiskop, led ham aflægge Raadsed og anbefalede ham ved sit Brev fra Kjøbenhavn af 30te August til Nidaros's Kapitel som Erkestolens lovlige Foresatte. Dog gjorde han dette paa sit danske Raads og sine danske Prælaters Tilskyndelse, uden Samraad med sine norske Raadgivere, af hvilke ingen da var tilstede hos ham²⁾. Henrik drog derpaa til Norge, og var i Februar 1453 i Bergen, hvorfra han den 12te i nævnte Maaned udstedte en Rundskrivelse til Provinsens Geistlighed angaaende Indbetalingen af den ham tilkommende Palliehjælp (subsidium pallii), hvilken skulde udrettes med Halvdelen af alle Sognekirkers Indkomster³⁾. Inden Udgangen af Mai var han ved sit Sæde i Throndhjem, hvor han med flere af Raadet, blandt hvilke Biskopperne Thorleif af Bergen og Jens af Færøerne, samt Alf, Provst til Apostelkirken, den 1ste Juni var tilstede paa et Møde, afholdt i Erkebiskopsgaardens Vorgestue, i Anledning af nogle Uroligheder, som vare vakte i Throndhjem ved den svenske Konges Udsendinger⁴⁾.

Henrik modtoges imidlertid af Nordmændene og især, som det lader, af Thronderne med Uvillie. Han var en Udlænding, ubekjendt med Folkets Sprog og Seder, desuden ved sin Alder og Svagelighed uskiftet til de Besværligheder, f. Ex. Reiser til Lands og til Bands, som hans Embete medførte. Raadet og Folket ansaa Henrik for at være sig paatrængt af Paven med Kirkens Ret, og for at være af Kongen samtykket, uden at det norske Raad derved var adspurgt, og med Overtrædelse af hvad Kongen i sin Haandsæftning havde lovet, nemlig ikke at skulle inddrage Udlændinger i Norge uden Raadets

¹⁾ N. Dipl. I. 593—596. Anbefalingsbrevene ere givne i Rom den 28de Febr. 1452 (urigtig 1451).

²⁾ Kongens Brev til Nidaros's Kapitel af 30te August 1452, Ny D. Mag. VI. 48—51; det norske Raads Skrivelse til Paven af 15de October 1453. N. Dipl. III. 598.

³⁾ Cf. Lit. C. C. XVI. 33, 157. ⁴⁾ Jahn 537—539; Krist. 1's Dipl. 52—54.

Samtykke. Hertil kom endelig, — hvad Kongen senere udhøvede, da han havde opgivet Henrik og gjerne vilde være ham lovt, — at Nidaros's Erkebiskop var, ifølge gjældende Ret, Kongens første Raadgiver og Statsholder, som i hans Fraværelse forestod Rigsstyrelsen, ja endog havde at sørge for Landets Forsvar mod dets Fiender, af hvilken Grund Erkebiskoppen maatte være en Mand af prøvet Erfarenhed, og til hvis Trostaa Kongen kunde have fuld Tillid. Men af disse Egenheder var den svageste med Land, Folk og Sprog ubehjendte Henrik ingenlunde i Besiddelse; meget meer var han Kongen mistaunet for: at have Forbindelser med hans Fiender; noget hvortil foretænkte intet Spor findes uden i Kongens løse Beskyldning¹⁾. Alt dette bidrog til at gjøre den nye Erkebiskop uvelkommen; og Misbhagssyrtingerne mod ham skulle have gaaet saa vidt, at de kongelige Embedsmænd maatte beskytte ham mod personlig Overlast. Under slige Omstændigheder kunde ikke Henrik Kalteisen selv finde sig tilfreds med sin Stilling; og han erklærede sig derfor villig til igjen at nedlægge sit Embede i Paven's Hænder. Kongen var imidlertid selv, i Anledning af Urolighederne, kommen med en Flaade til Norge, og samlede med det norste Raad i Oktober Maaned paa et Møde i Bergen. Her kom blandt mere

~~offen Erkebiskops Stilling under Overveelse; og man troede paa at~~
~~Uden at Gaae Erkebiskop Henrick's Tilbud om at ville nedlægge sit~~
~~Embede. Det tilstedeværende Raad freed under 15de Oktober 1456~~
 til Paven: Henrick's Valg fremstillede som uheldigt og skadevoldende, og han selv som uskikket til det erkebiskoppelige Hverv; man bønfaaldt derfor Paven om at modtage hans Resignation og forsørge Nidaros's Kirke med en anden Erkebiskop, idet man med det samme nævnte baade Olaf Throndsøn og Marcellus uden dog egentlig udtrykkelig at foreslaa nogen af dem. Brevet er udstedt i det norste Rikets Parliaments Navn, men kun beseglet af to geistlige og to verdslige Herrer, nemlig Biskop Mathus af Hole og Sigurd Electus til Stavanger, samt Ridderne Hartvil Krummedike og Magnus Green²⁾. Naagtet den almindelige Mening i Norge ganske vist var for Olaf Throndsøn til Henrick's Efterfølger, saa havde dog Kongen fremdeles i Sigte sin Yndling Marcellus, hvem det imidlertid var lykkeligt, man ved et hvorledes, at rense sig i Kongens Dime for al Mis-taunet; og af den Grund var det norste Raads Indsigelse mod Henrick Kalteisen's Valg, og dennes Resignation Kongen saare velkommen. Den pavelige Kurie var imidlertid ingenlunde betænkt paa at komme Kongens Onske med Hensyn til Marcellus imøde. Man var frem-

¹⁾ Jfr. Raadets Fremstilling R. Dipl. III. 599 med Kongens Udblæffer i Brev af 1456 til Kong Alfons af Aragonien Scr. r. D. VIII. 368, samt i Brev til Pave Pius II af samme Aar smst. 409. ²⁾ R. Dipl. III. 598—600.

deles ikke fremt mod denne paa Grund af Beskyldninger, hvis Beskaffenhed nu ei kjendes, og som muligens vare overbrevene, ja maaskee opdigtede ¹⁾. Og skjønt Henrik synes at have meent det fuldkommen ærligt med sin Embedsnedlæggelse, og strax efter at have forladt Norge, saa vilde dog ikke Paven godkjende hans Skridt, men betragtede ham fremdeles som Nidaros's Erkebiskop. Marcellus var saaledes, trods al Kongens Stræben for ham, ikke kommen Nidaros's Erkestol et eneste Skridt nærmere ved Henrik Kalteisens Fratræden.

Hvor Marcellus i Mellemtiden opholdt sig, og hvad han har taget sig fore, vides ikke. Til at han har været i Norge findes, saavidt bekjendt, intet Spor. Derimod synes han, ifølge Breve af 20de og 21de Mars 1453, udfærdigede for Skaalhølt's Biskopsdomme, dengang at have opholdt sig i Kjøbenhavn, ligesom han sees endnu at have ført Navn af Postulatus til Nidaros ²⁾, skjønt han ikke inden den fastsatte Tid havde udrettet i Kurien hvad han havde paataget sig for Kongen. I 1454 synes han at være dragen til Rom, maaskee for anden Gang, og det er rimeligvis i den Anledning, at Kongen den 26de Juli samme Aar har fra Kjøbenhavn tilstrevet Pave Nikolaus et anbefalingsbrev for ham ³⁾. Marcellus mødte alligevel i Rom blot Kulde og Uvillie, og maatte give sig paa Tilbageveien med uforrettet Sag. Paa Hjemreisen blev han i Köln overfalden af Borgere, plyndret og derpaa kastet i Fængsel ⁴⁾, — og dette skede ikke uden Mistanke om, at Anslaget til Volds handlingen var udgaaet fra Rom ⁵⁾. Først efter megen ubstænden Meie lykkedes det ham at komme tilbage til Danmark. Den 9de Juli 1455 finder man ham igjen i Kongens Følge og blandt hans Raadgivere i Kalfsund udenfor Gørelvens Munding, da Kristian og hans Raad her udstedte en Forordning for Norge. Ved denne Leilighed nævnes ellers, foruden Biskopperne Thorleif af Bergen, Marcellus af Skaalhølt, og Gunnar af Oslo, ogsaa Magister Olaf, „Electus til Nidaros“, blandt Raadets geistlige Medlemmer ⁶⁾. Olaf maa altsaa fremdeles have paaستاet Gyldigheden af sit Valg, og dog ikke været i Kongens Unnaade, siden denne gav ham Plads i Raadet. Marcellus derimod, som blot nævnes Biskop til Skaalhølt, har maaskee allerede nu begyndt at mistvivle om sin Sags Fremgang og derfor ophørt at bruge Titelen:

¹⁾ „Falsarius literarum Papæ“ (Forsfalter af Pavens Breve) kaldes han et Steds, Ser. r. D. VI. 616; Erkebiskoppen af Lund derimod og Biskoppen af Roskilde, til hvilke det senere af Paven overdroges at undersøge Marcellus's Sag, erklære Beskyldningerne mod ham for ubeviste. Ser. r. D. VIII. 371.

²⁾ Kmn Joh. II. 589; Cf. Lit. C. C. XVI. 170.

³⁾ Krist. 1's Dipl. 58.

⁴⁾ Ser. r. D. VIII. 361.

⁵⁾ Denne Mistanke tytter Kristian i sit Brev af Mai 1456 til Kong Alfons af Arragenten. Ser. r. D. VIII. 368.

⁶⁾ Cf. Lit. C. C. XVI. 51, 56, 172—174, ifst. m. Paus II. 270.

Postulatus til Nidaros. Men baade Kongens mange senere, rigtiguel frugtesløse, Forsøg vaa at skaffe Marcellus Opreisning for den lidte Overlast, og andre Skridt af ham, som senere skulle omtales, vise, at Kristian endnu ikke havde opgivet sin Hidsel for Marcellus eller Tanken paa at see ham ophøiet til Nidaros's Erkebistop.

Under denne Forvirring, medens den norske Kirke var uden Metropolitan, foregik flere Bistopsstifter.

Omkring 1450 døde Bistop Olaf Nikolausson af Bergen ¹⁾. Hans Eftermand blev Thorleif Olafson. Denne er før omtalt som Kong Eriks Kapellan, hvilken Kongen i 1432 vilde indtrænge paa Upsals Erkestol. Da dette mislykkedes, blev Thorleif Provst til Apostelkirken i Bergen, i hvilken Stilling han oftere findes nævnt i Aarene 1434—1437. Før 1440 blev han Bistop af Viborg; og i dette Embede var han, da han i 1450, før 29de August, blev postuleret til Bergens Bistopsstol ²⁾.

Bistop Jon af Oslo ³⁾ døde, som det lader, i Begyndelsen af 1453. Han synes at have været gjennem sit hele Liv dansk af Sindslag, som han var det af Fødsel, og at have arbejdet stadigen for at holde Norge forenet med Danmark. Han var ganske vist en uerskundig Mand og drev ved sine Renker mangt og meget igjennem, sjønt hverken Raad eller Almue i Norge havde nogen ret Tilid til ham. I hans Sted valgtes Gunnar Christoffersson Høst, der i 1439 nævnes som Rannil ved St. Halvards Kirke i Oslo ⁴⁾, men senere, under Kong Kristoffer, var Provst ved Marielirken sammekeds og Norges Kansler ⁵⁾. Provst var han uidentviol ligetil sit Balg til Bistop, hvorledes det end har forholdt sig med hans Kanslerembede efter Kristians Tillrædelse. Hans Balg maa ganske vist være foregaaet allerede tidlig paa Aaret, før Mai Maaned, 1453; thi den 12te Mai nævnes Ivar Bifingsson som Provst til Marielirke ⁶⁾. Gunnar rejste samme Aar til Rom for der at erholde sin Stadfæstelse, og blev uidentviol da ogsaa indviet. Den 24de December 1453 var han igjen kommen tilbage og nævnes: Bistop ⁷⁾.

Med samme Tid omtrent døde Bistop Gunnar Eriksøn af Stavanger ⁸⁾. Han havde i sin Styrelsestid beriget sin Kirke ved Kjøb af en Deel faste Ejendomme. Til hans Eftermand valgtes Sigurd Bjørnsøn, dengang Erkeprest i Oslo, men tidligere, som det lader, Provst til Apostelkirken i Bergen ⁹⁾, i hvilket Embede han uidentviol var Thorleif Olafsons Eftermand, men fra hvilket han

¹⁾ Fra 1434, f. o. f. II. 475.

²⁾ S. o. f. II. 546.

³⁾ Fra 1421, f. o. f.

II. 483. ⁴⁾ N. Dipl. I. 558.

⁵⁾ S. o. f. II. 529.

⁶⁾ N. Dipl. II.

800; III. 592.

⁷⁾ Eml. IV. 545 f.; Ny D. Mag. VI. 34.

⁸⁾ Fra

1445, f. p. f. II. 531.

⁹⁾ Jøhn 518. 520.

allerede i 1450 maa være afgaaet og deri være efterfulgt af Alf Thorgardsøn ¹⁾). Sigurd var allerede udvalgt for 15de Oktober, da han, som Electus, var tilstede paa Raadsforsamlingen i Bergen ²⁾). Derfra maa han være dragen til Rom, hvor han uden tvivl har modtaget sin Stadsæstelse og Indvielse. Ved et Brev fra Rom af 3die Marts 1454 anbefalede Pave Nikolaus V ham til Kong Kristian ³⁾).

Biskop Heming af Færøerne, der endnu nævnes i 1450 som nærværende i Throndbjem ved Kristians Krøning, var ogsaa død inden 1453, i hvilket Aar, den 1ste Juni, Jøns nævnes som Færøernes Biskop ⁴⁾).

Af disse nye Biskopper er Thorleif af Bergen bleven mest bekendt ved sin voldsomme Død, der indtraf under den nidarøsske Balgtvist og ikke var ganske uden Indflydelse paa denne.

I Bergen herskede en fiendtlig Spænding mellem de i Byen siddende Tydskere af Hansen og den oftere forhen nævnte ærgjerrige og voldsomme Ridder Olaf Nilssøn, der under Kong Kristoffer havde været Hovedsmand paa Kongens Gaard i Bergen, men under Kristian havde maattet vige Pladsen her for Magnus Green. I 1455 tiltvang Hr. Olaf sig igjen paa en Måade sit forrige Embede af Kristian og kom til Bergen for at tage det i Besiddelse. Da Tydskerne hørte, at deres gamle Fiende atter skulde overtage Besættelsen i Bergen, rottede de sig sammen, og angreb Hr. Olaf. Denne, der ikke trostede sig med sine saa få Folk til at forsvare sig i Kongsgaarden, søgte med sine Slegtninge og Mænd Tilflugt i Birgittinerklosteret Munklif, der var en meget fast Bygning og derhos tænkes at have et Børn i sin Hellighed.

Biskop Thorleif, der var Olafs Ven, gjorde sig først Umage for at stille Oprøret ved sin Nærværelse og sine Formaning; men da det ikke hjalp, vilde han dele Skjebne med sine Venner og gik med to Chorsbrødre og sit Tyende ind i Klosteret, uagtet Tydskerne advarede ham herimod. Nordmændene spærrede derpaa Klosters Tilgange og beredte sig til Modværn. Men nu samlede Tydskerne sig fra alle Kanter af Byen og gik meer end 2000 i Tallet, alle væbnede, løs paa Klosteret. Dette blev den 1ste September 1455 stormet og indtaget. Tydskerne dræbte hvem de fandt for sig. Biskop Thorleif blev dræbt i Kirken, idet han fra Høialteret med Sacramentet i Haanden gik Oprørerne imøde; og samme Skjebne havde hans Kapellan, de tvende Chorsbrødre, som ledsagede ham, Olaf Nilssøns Sen, Broder og to Broder sønner samt hans Tyende, i Alt 66 Personer. Hr. Olaf

¹⁾ Jahn 532, St. Lit. C. C. XVI. 152. ²⁾ N. Dipl. III. 598. ³⁾ St. Lit. C. C. XVI. 48. est. Dipl. i A. M. C. Insc. 44 No. 6. ⁴⁾ Jahn 539.

selv havde søgt Bern i Kirfetaarnet. For at faa ham ud herfra lagde Tybberne Ild om det. Olaf nødtes af Noegen til at overgive sig. Tybberne gav ham tre Timers Frist til at skrifte og gjøre sit Testamente; derpaa dræbte de ham og hug hans Legeme isønder. Imidlertid havde Ilden antændt Kirken, og det hele Kloster blev et Røo for Luerne ¹⁾).

Denne Udaad maa vistnok antages at have gaaet Kong Kristian til Hjerte, ikke saameget paa Grund af Hr. Olaf Nilsøns Drab, hvilken urolige Mand han snarere glædede sig over at være bleven kvit, — som meget meer fordi hvad der var hendet viste, hvilken Ringeagt de hanseatistiske Kjøbmænd nærede for Kongens Styrelse og hans Embedsmænd. Desuden synes Kristian at have yndet den dræbte Biskop og at have frygtet de Følger, hans Drab og Klosters Brand muligens kunde drage efter sig ²⁾. Han søgte at udvirke Dyrkning fra Udaadsmændenes Side for den begangne Voldsgjerning, medens han paa den anden Side bestræbte sig for at afvende fra Bergens norske Beboere den Ulykke, som et Interdikt over hele Staden paa Grund af Biskoppens Drab og Klosters Brand nødvendig maatte medføre ³⁾. Hans Bestræbelser i den Henseende havde ogsaa til Følge, at de tydske Kjøbmænd maatte overtage Gjenopbyggelsen af det brændte Kloster, og at Bannet kun udstræktes til Hanseaterne i Bergen, af hvilke dog mange synes lidet at have agtet det. Men naar Kongen i sine Klager til den pavelige Kurie satte den ulykkelige Hændelse i Bergen i Forbindelse med Erkestolens langvarige Ledighed, og gav Paven's Begring for at modtage Henrik Kalteisens Resignation Skylden baade for Dyrret i Bergen og for anden Ufærdighed mod den verdslige Magt, som den Gang maatte finde Sted i Norge ⁴⁾, — saa var dette ganske vist ikke stort andet end et politisk Kunstgreb, der sigtede til at give hans Bestræbelser i Kurien for sin Yndling Marcellus foreget Kraft. Og det kan ikke negtes, at Kristians Færd baade ved denne og mange andre Leiligheder bærer et stærkt Præg af Rænkesuldighed og Mangel paa Sandhedskjærlighed. Thi naar Kristian i sine Skrivelser jævnlig fremstiller Marcellus som den, der var faaret til Erkebiskop i Nidaros ved et enstemmigt Dnske ⁵⁾, da var dette en aabenbar Usandhed; thi Mængden af det norske Folk og upaatvovlelig mange af Nidaros's Kapitel hang ved Olaf Thronðsøen og gjorde ganske vist de samme Indvendinger mod Marcellus som

¹⁾ Om denne Begivenhed, dens Anledning og Følger se Werlauffs Afh. i Et. l. S. Skr. XVI. 91—120, og Langes Afh. 2den Udg. 299—301. ²⁾ Et. l. S. S. XVI. 107. ³⁾ Ser. r. D. VIII. 373. ⁴⁾ Ser. r. D. VIII. 370, 396, 410; ligesaa i hans Br. til Kg. Alfens III. 369. ⁵⁾ Ser. r. D. VIII. 368, 395.

mod Henrik Kalteisen, nemlig at han var en Ublænding og den norfke Kirke paatvungen. Naar Kristian ligeledes truede med, at Nordmændene kunde faa i Sind at falde fra den romerske og gaa over til den græsk-russiske Kirke ¹⁾, — saa kunne dette, om der laa nogen Sandhed deri, neppe gjælde andre end det nordligste Norges, Finmarkens og maaste Haalogalands Indbyggere, der stode i megen, men oftest dog fiendtlig Berørelse med Rusland; anvendt paa Nordmændene i Almindelighed, som af Kristian gjort, maa det agtes for at have været mildest talt en uhyre Overdrivelse. Noget rimeligere kunde det lyde, naar Kongen i Begyndelsen af 1456, i Anledning af Paveus gjentagne Dpfordringer til ham, som til Europas øvrige Fyrster, om at istandbringe et Korstog mod de osmanniske Tyrker, der i 1453 havde indtaget Konstantinopel, erklærede, at Christendommen i Norge havde meer at frygte af Henrik Kalteisens Indtrængen end af Tyrkerne ²⁾. Uundgaaeligt var det nemlig, at Erkestolens lange Ledighed maatte bewirke Uorden og Forvirring i den norfke Kirkestyrelse. Men Spørgsmaalet bliver, om ikke Kong Kristian her, ved sine haardnakkede Bestræbelser for Marcellus, var ligesaa skyldig som den romerske Kurie ved sin Fastholden paa Henrik Kalteisen, — og om ikke Striden baade let og snart havde ladet sig bilægge, hvis Kongen strax, da Henrik havde erklæret sig villig til at fratræde, og Kurien negtet at stadfæste Marcellus, havde understøttet den af baade Kapitel og Folk virkelig at traæde Olaf Throndsøn.

Men saa forblindet var Kongen i sin Fortjærlighed for sin Yndling og i sin Paastaenhed paa at drive sit Balg ved denne Keilighed igjennem, at han ikke alene tillod sig Usandheder for at naa sit Maal, og gjorde Marcellus's Erkjendelse til Vilkaar for enhver Høielighed, Paven krævede af ham, — men endogsaa godkjendte virkelige Anmasselser mod hans kongelige Myndighed, hvilke Kurien kunde tillade sig, naar han blot troede derved muligen at kunne bevæge den til Efsergivenesshed for hint hans Yndlingsønste. Paven igjen fra sin Side modte Kongen med Klogskab ofte endog med Smiger, men var i Hovedsagen ubøielig. Og Aarsagen var uden tvivl, deels at Kurien kjendte Forholdene i Norge bedre end Kristian troede, deels at den var overbevist om Marcellus's Uverdighed, trods alle Kongens Forsikringer om det Modsatte.

Det var ikke Pave Nikolaus V alene, der ubviste denne fiendste Stemning mod Marcellus; Calixtus III, som fulgte Nikolaus den 8de April 1455, var ham ligesaa ugunstig, og vilde ligesaa lidet som sin Formand modtage Henrik Kalteisens Resignation ³⁾. Kong Kris-

¹⁾ Ser. r. D. VIII. 369.   ²⁾ Ser. r. D. VIII. 396.   ³⁾ Kristians Brev til Keiser Frederik Ser. r. D. VIII. 366, til Kg. Alfons ff. 362.

Man stræbte at indvirke paa Paven dels ved i 1456 at sende en høj Embedsmand ved sit Hof, Italieneren Geminianus Trevisanus, i dette og andre Grinder til Rom, dels ved til samme Tid at søge Keiser Frederik III's og Kong Alfons af Aragoniens Mellemkomst. Men Alt var forgjæves. Skjønt Calixtus i visse andre Ansiggender synes at have vist sig høielig mod Kongen, og enkelte Kardinaler synes at have ladet sig bevæge til at tage sig af Marcellus, hvorfor Kongen senere takkede dem, saa vedligeholdte Paven dog sin ugunstige Stemning mod ham ¹⁾. Paven havde endog i Sine at anlægge Sag mod Marcellus i Anledning af visse Forbrydelser, der tillagdes ham, men hvis Beskaffenhed nu ikke kendes, og det paalagdes Erkebiskoppen af Lund og Biskoppen af Roskilde at optage Undersøgelser herom. Disse erklærede dog, at Bestyrdningerne mod Marcellus vare ubevistelige og for en Deel opdigtede ²⁾. Dermed synes Sagsføningen at være bortfalden. Imidlertid hjalp dette ligesaa lidt Marcellus til Erkestolen som den Høilighed, Kongen strax efter viste Paven ved Besættelsen af Bergens Biskopsstol, der ved Thorleifs Død var bleven ledig.

Paa denne søgte Kristian en dansk Adelsmand, Joachim Grubbe, Kannik i Roskilde, og han fik i 1456 udvirket hans Valg af Bergens Kapitel. Men den Valgte havde endnu ikke den lovlige Alder, og Kongen skrev til Paven om Dispensation for ham i dette Stykke og om Stadfæstelse af hans Valg ³⁾. Herpaa agtede dog ikke Pave Calixtus, men udnævnte i det følgende Aar 1457 ved Provision en Italiener af høj Byrd, Paulus Justiniani, til Bergens Biskop. Vel skal Joachim Grubbe i Mellemtiden være død ⁴⁾; men ligesuldt var det af Paven giorte Valg en Anmasselse, da Kongen ikke længe i Norge havde fra Kurien modtaget det Brev, at Paven intet geistligt Embede i hans Riger skulde bortgive uden efter Kongens Forslag ⁵⁾. Kongen havde saaledes god Grund til at være vred over det som var skeet. Alligevel da Paulus Justiniani i 1457 fremskikkede sig for Kongen, modtog denne ham venfabeligen, samtøkkede ham til Bergens Biskop og optog ham i Norges Raad ⁶⁾. Grunden til denne Eftergivenhed fra Kongens Side var, at han fandt, at den nye Biskop kunde være ham nyttig som Mellemmand hos Paven. Kristian var om Sommeren 1457, efter Karl Knutsøns Afsættelse ved et fiendtligt Parti, bleven indfaldt til Sverige og der kronet til Konge i Upsal den 29de Juni. Han var i Stockholm, da han em Høien modtog Biskoppen. Hans Lufte var nu, at Paven skulde stadfæste hans Ret til Sveriges Rige, og for at udvirke dette, skulde Paulus

¹⁾ Scr. r. D. VIII 365—370, 372, 376, 382, 384—386   ²⁾ Eft. 371

³⁾ Eft. 373.   ⁴⁾ Hvitf. n. 1455.   ⁵⁾ Scr. r. D. VIII. 374.   ⁶⁾ Scr. r. D. VIII. 378.

Justiniani drage som hans Sendebud til Rom. Men foruden dette og andre Grinder, paalagdes Biskoppen først og fremst at virke for Stadfæstelsen af Marcellus's Valg til Nidaros's Erkestol.

Biskop Paulus Justiniani gif da i Slutningen af 1457 til Rom. Men han formaade intet at udvirke for Marcellus's Sag, skjønt baade Kongen og Marcellus med indtrængende Skrivelser havde henvendt sig baade til Pave og Kardinaler ¹⁾. Calixtus var fremdeles i dette Stykke ubøielig. Det hjalp heller ikke, at der kort efter foregik Pavestifte, idet den 80 aarige Calixtus III døde i 1458 den 6te August, og den for sin Færdom og Statsklogt berømte Vneas Sylvius af Familien Piccolomini under Navnet Pius II den 27de August valgte til hans Eftermand. Thi skjønt Pius i det Hele var meget venstabelig stemt mod Kristian, saa vilde han dog intet indrømme med Hensyn til Marcellus, og det uagted denne tidligere synes at have staaet i et fortroligt Vænskab med Paven, og nu i en smigrende Skrivelse lykønskede ham til hans Dyrkelse og beklagede sin egen ugunstige Stilling ²⁾. Pave Pius maa saaledes ganske vist have dømt ugunstigt om Marcellus's Verdighed til Erkestolen.

At Paulus Justiniani intet udrettede for Opfyldelsen af Kongens tvungne Ønske, har rimeligvis virket sit til den Unaade, hvori han strax efter faldt som Gesant, skjønt en anden Omstændighed dertil gav den nærmere Anledning. I Høsten 1457 blev ved Biskop Gottskalk Gottskalksøns Død Hole Stol paa Island ledig ³⁾. Paulus benyttede nu sin Nærværelse i Kurien til at foreslaa en Engelsmand, der ogsaa hed Paulus, af Prædikebrødrenes Orden, til hans Eftermand, og Pave Calixtus udnævnte ham virkelig ved Provision. Men da Kongen fik dette at vide, erklærede han strax, at Gesanten havde overstredet sin Fuldmagt, og negtede sit Samtykke til Valget, baade fordi dette var skeet uden hans Forslag, og fordi den Valgte manglede den fornødne Dygtighed ⁴⁾. Pius II forsegtede ei yderligere sin Formants Provision, og den engelske Paulus's Valg bortfaldt. Men da Justinianis Gesantskabstid just var udløben, vilde Kongen ikke forlange den. Paulus Justiniani synes ei at være kommen tilbage til Norden, men at være bleven i 1459 forset med en anden Biskopsstol ⁵⁾. Han var saaledes, som det lader, aldrig personlig tilstede ved sit Sæde i Bergen.

Justinianis Sendelse var det sidste Forsøg fra Kongens Side paa at sætte Marcellus's Valg til Nidaros's Erkestol igjennem. Marcellus selv synes allerede tidligere at have opgivet Haabet, idet han op-

¹⁾ Scr. r. D. VIII. 384—389.   ²⁾ Scr. r. D. VIII. 388, 408.   ³⁾ Finn Joh. II. 590. Gottskalk havde været Biskop der fra 1440, j. e. f. II 530.   ⁴⁾ Scr. r. D. VIII. 404, 405.   ⁵⁾ Werlauff i *Stand. L. S. S.* XVI. 86.

horte at bruge Titelen: Postulatus til Nidaros, men nøiedes med den af Skaalhølt's Biskop. Paa den anden Side maa Kongen have nærmet sig Olaf Thronðsson, der vedblev at kalde sig Electus og stedeves til Sæde i Norges Raad¹⁾. Som Medlem af dette var Olaf, med Biskopperne Gunnar af Hamar, Gunnar af Oslo og Sigurd af Stavanger, samt Ivar Bifingsøn, Provst til Marielirke i Oslo, Svein Decanus af Nidaros og Ginnboge Archidiaconus af Bergen, ti Riddere, to Svende og fire Lagmænd, i Januar Maaned 1458 i Skara paa et Raadsmøde, som Kongen havde foranstaltet for at faa sin ældste toaarige Søn, Hans, antagen til sin Eftermand i Norge. Den 19de Januar²⁾ erklærede ogsaa det norske departement norske Raad ved sit aabne Brev „med god Villie og be- raadt Hu endrægtigen“, at det, naar Kong Kristian døde, vilde overensstemmende med Norges Lov, antage hans ældste efterlevende Søn til sin rette Herre og Konge over Norges Rige „strax efter Kongens Død“, og han skulde igjen forsørge Kongens øvrige Børn tilbørligen af Rigets Indtægter med det norske Raads Raad. Samme Dag opfordrede det norske Raad det svenske til ogsaa at hylde den ældste Kongesøn som Haverens Eftermand; og dette skete den 21de Januar³⁾. Under samme Raadsmøde blev ved de tre ovennævnte Biskopper samt Electus til Nidaros og flere norske Prælater og Klerker Overensstemmen til Lunsberg mellem Kongedømmet og Kirken i Norge Kong Kristian forelagt og modtog hans usforbeholdne Stadfæstelse den 3te Februar⁴⁾. Alt dette viser, at Olaf Thronðsson nu maa have været tagen til Raade af Kongen, og at denne maa have erkendt hans Valg for gyldigt og rimeligvis, da alle Forsøg til at frembringe Marcellus vare glippede, indtil det til Paven's Stadfæstelse. Naar denne er bleven meddelt, og naar Olaf er bleven af Paven indviet, vides ikke sikkert, men det maa være sket før Midten af det følgende Aar 1459. Thi i et Brev til Island, udstedt af Olaf fra Bergen den 28de Juni i sidnævnte Aar, kalder han sig: „af Gud's Naade Erkebiskop i Nidaros og det pavelige Sædes Legat“⁵⁾.

Marcellus vedblev at være Biskop af Skaalhølt, skjønt han aldrig indsendt sig ved sit Sæde, men lod Biskopsdømmet bestyre ved forskjellige Vikarier: Biskop Gottfalk af Hole, en Matheus, der ogsaa kaldte sig Biskop af Hole, om hvilken siden skal tales mere, og en Biskop Andreas af Grønland⁶⁾. Marcellus døde den 27de Februar 1462 ved et ulykkeligt Tilfælde, i det han druknede ved den svenske Kyst⁷⁾.

Henrik Kaltefleiter levede noget længer. Han blev, uden tvivl

¹⁾ S. o. f. II. 553.

²⁾ N. Dipl. III. 614.

³⁾ Hvitf. u. 1458: 36n 26b.

⁴⁾ Paus II. 271.

⁵⁾ Finn. Joh. IV. 175.

⁶⁾ S. S. II. 481.

⁷⁾ Ser r. D. VI. 617.

til Erstatning for Nidaros's Erkestol, Titulærerkebiskop af Casarea og døde i Koblenz den 2den Oktober 1465¹⁾.

Saaledes endtes da i 1459 den langvarige Tvist om Nidaros's Erkestols Besættelse paa en Maade, som uden tvivl var den norske Kirke ligesaa vel som det norske Folk kjær, idet Olaf Thronsfon, der baade var den af Kirken først paa lovlig Maade valgte og en Indfødt, til Slutning gik af med Seieren. At Olaf hele Tiden i den almindelige Mening inden Norge har været anseet for den rette Erkebiskop af Nidaros, derom vidner baade hans egen faste Paaholden paa Electusnavnet, og den Indrømmelse Kongen saa sig nødt til gjøre ham ved at stede ham til sig Raad, og endelig den Ubladelse om ham, som findes i en gammel Erkebiskopsrette. Her nævnes han nemlig som den tre og tyvende Erkebiskop umiddelbart efter Alsal Bolt, i det der tilføies: „hans Valg blev forhindret (impedita) ved tvende indtrængte Tybftere, af hvilke den ene var en Forsalfter af Paven's Breve (salsarius literarum Papæ) ved Navn Marcellus af Minoriternes Orden, — den anden en berømt Doctor i Theologien af Prædikebrødrenes Orden ved Navn Henrik Kalbizer (Kaltseisen). Disse to traal sig, saagodtsom tvungne af Rigets Raad (compulsi quasi per consiliarios regni), med Stam tilbage.“

103.

Kong Kristian stadfæster Overenskomsten til Tunsberg. Biskopskifter i den norske Kirke. Erkebiskop Olaf Thronsfon dør 1474. Sante Ivarsfon fire og tyvende Erkebiskop. Kristian's seneste Regjeringsaar og Død 1494.

Vi have seet, at de norske Biskopper paa Raadsmødet i Skara udvirkede af Kongen, den 5te Februar 1458, hans Stadfættelse paa Tunsberg-Foreningen. Hvorledes dette har kunnet lykkes dem, er ubekendt. Forunderligt synes det, at Kristian, der hidtil havde vist sig saa nidkær for at opretholde og udvide Kongedømmets Indflydelse paa Kirken og navnlig paa Biskoppernes Valg, baade mod Pave og Kapitul, nu skulde finde sig i at erkjende en Overenskomst, som væsentligen stred imod de Grundsætninger, han saa haardnakket havde forseglet, og hvis Gylldighed i fuld Udstrækning hans Forgængere, naar undtages Magnus Lagabøter og nyligen Karl Knutsfson, aldrig synes at have indladt sig paa at vedtage. Man tør kanske gjette, at han paa Mødet i Skara har i høi Grad tiltrængt den norske Geistligheds Bistand for at gjennemdrive sin Søn's Antagelse til sin Eftermand

¹⁾ Skand. Lit. S. S. XVI. 86, 87. Til Oplysning om den ovenfor Albrede Valgtrib i den norske Kirke tjener især Werlauffs ypperlige Afhandling i nævnte Samling XVI. 1—90.

mod Stemmer i Raadet, der have talt for Norges fri Kongevalg, — og at han derfor har vundet Biskopperne ved at stadfæste hin for Kongedømmet mindre end gunstige Overenskomst. Dette er dog kun en løs Gjetning. Biskoper er det maaskee, at Kristian ved at gjøre dette Skridt just ikke har tænkt paa at holde Overenskomsten i alle dens Punkter med den strengeste Noiaagtighed. Med Hensyn til sine Løfter var han ingenlunde den samvittighedsfuldeste; heri lignede han sin Samtids store Statsmænd. Imidlertid maa man paa den anden Side tilstaa, at der i Kristians følgende Styrelse ikke findes noget tydeligt Spor til, at han er gaaet den norske Kirkes Rettigheder for nær. Kongedømmet havde forøvrigt nu indtaget en saadan Stilling lige overfor Paven og Hierarchiet, at en Overenskomst som den, hvorefter her handles, ikke længer kunde med Hensyn til den forstærkede Statsmagt agtes saa farlig og saa trykkende som den maatte synes dengang da den udfæstedes. Mangt og Meget havde siden i Statens Forhold forandret sig, saaledes at Overenskomstens Bestemmelser ei længer derpaa passede; og selve den romerske Kuries Brug eller Misbrug havde gjort mange af dem magtesløse. At den tunsbergste Overenskomst nu erholdt kongelig Stadfæstelse havde saaledes langt mindre Betydning end om dette var skeet halvandet hundrede Aar tidligere.

Kristians øvrige to og tyve Regjeringsaar henlede uden at det norske Riges eller den norske Kirkes indre Rolighed synes i nogen mærkelig Maade at være bleven forstyrret, men ogsaa uden at nogen Virksomhed i Kirken spores. Biskopskifterne ere for dette Tidrum næsten det eneste Kirken vedkommende, som man har at fortælle.

Biskop Gottskalk Gottskalksøn af Hole øvede en stor baade geistlig og verdslig Myndighed paa Island, idet han nemlig med Kongens og Erkebiskoppens Samtykke i længere Tid var Vikarius i Skaalholts Biskopsdømme, først i dettes Ledighed efter Biskop Gotsvins Død og siden under Biskop Marcellus's Fraværelse, og saaledes saagodt som var Enebiskop paa Den. Det besynderlige Tilfælde fandt imidlertid Sted med Gottskalk, at der saamtidig med ham var en Anden, der ogsaa førte Navn af Hole Biskop. Dette var en vis Mathæus, der forekommer i hin Egenkab som Medlem af Norges Raad baade i 1450, ved Kristians Krøning i Nidaros samt ved Bedommelsen af Olaf Throndsøns Valg, — og i 1453 ved Raadets Indsigelse fra Bergen imod Henrik Kalteisens Valg ¹⁾. Hvorledes det har hængt sammen med hans Biskopsdømme er ingen let Sag at forklare. Man har gjættet paa, at han har været samme Person som Presten Mathæus, der kom til Island i 1430 med Biskop Jon

¹⁾ S. o. f. II. 545, 548.

Gerikssøn, hvilket for Tidens Styld ikke er utvilligt ¹⁾. Han maa have erholdt Hole Biskopsdømme og biskoppelig Bielse ved et Bedrageri, nemlig ved at paasaa og ved Ed betræfte, at Biskop Gottskalk var død og Hole Stol ledig. Derfor bestyldtes han i det mindste senere. Men hvor han har aflagt dette falske Vidnesbyrd og modtaget sin Bielse, siges ingensteds. Man maa næsten antage, at det er sket i Rom, og at Misbrugen af den pavelige Provisionsret har begünstiget Bedrageriet. Det er imidlertid fast uforklarligt, hvorledes han, med en saadan Afkomst til Biskopsdømmet, kunde blive optagen i Norges Raad og der, som det lader, beholde sit Sæde i tre Aar. Hans Indvielse maa, som sees, være foregaaet mellem 1440 og 1450, og Kalkneriet synes utvilsomt at maatte være blevet bekendt i Norge før 1453. Ved sidknævnte Tid seer man, at han har søgt at indtrænge sig i Staalholts Biskopsdømme som Marcellus's Vicarius, men er bleven fornegtet baade af denne og af Erkebiskop Henrik Kalteisen, hvilke begge stadfæstede Biskop Gottskalk i Vicariatet og forbød Følket at modtage Matheus, der endog saa omtaltes som en Person, der uden Embede stattede om i Norge og søgte at indtrænge sig overalt ²⁾. Alligevel maa det have lykkes ham, for Gottskalks Død, at opnaa Vicariatet i Staalholts Biskopsdømme, paa hvad Maade det nu er sket; og da Gottskalk om Høsten 1457 afdøde, var Matheus ikke seen med at fremsætte sin Fordring paa Hole Stol. Men førend han selv kom dertil, havde tredive Prestere af Biskopsdømmet paa et Møde den 12te Juni 1458 valgt den afdøde Gottskalks Søster eller Brodersøn Presten Olaf Rognvalds søn til hans Eftermand, og denne forstrax til Norge, medens Presten Jon Paalksøn, som Official, tog Stolen under sin Bestyrelse. Mellem Jon og Matheus kom det nu til en Forening, hvorved den sidste lovede ikke at ville befatte sig med Hole Biskopsdømme, for det viste sig, hvilken af de to, han eller Olaf Rognvalds søn, fik Erkebiskoppens og Paven's Stadfæstelse. Matheus oplevede imidlertid ikke denne Sags Afgjørelse. Han døde samme Aar paa en Visitationsreise, og Døden sparede ham for en stor Krænkelse. Thi ved et Brev til Island fra Bergen af 28de Juni 1459 erklærede Erkebiskop Olaf: at Matheus ei havde hans eller hans Kapitels Samtykke, der dog havde Retten til at vælge Islands Biskopper, — at han desuden var en Meeneder, efterdi han havde svoret Biskop Gottskalk at være død mange Aar før han døde, — at han endelig var en Fratfallen fra sin Regel, i Forbud og Ban; derfor var han uverdigg til noget Forstanderskab i den hellige Kirke, og havde han tilrevet sig Hole Stol eller noget af dens Gods, skulde Islændingerne hjælpe den Udvalgte, Olaf Rognvalds søn, til at fratage ham

¹⁾ S. o. f. II. 470. ²⁾ Geopol. Aarb. p. 2. c. 41.

det igjen ¹⁾). Olaf Rognvaldson var saaledes allerede ved Midten af 1459 valgt til Holes Biskop af Erkebiskoppen af Nidaros og hans Kapitel. Den for Engellmanden Paulus udvirkede pavelige Provision var dengang allerede frafalden og kunde saaledes ikke være Olafs Valg til Hinder. Naar Kongen og Paven til Valget have givet sit Samtykke og Olaf er bleven indviet, vides ikke; til sin Stol kom han ikke før i 1460. Han forestod Hole Biskopsdomme i mere end 35 Aar, men havde et slet Ord paa sig for Øferrighed og Haardhed ²⁾).

Biskop Paulus Justiniani af Bergen var, som før bemærket, neppe nogensinde ved sit Sæde. Hvad Tid han egentlig har fratraadt Bergens Stol, vides ikke ³⁾. Den første Biskop i Bergen efter ham, som man med Sikkerhed kjender, er Finboge Niklausson eller Niklessøn. Men om denne har været Justinianis umiddelbare Efterfølger, er uvist ⁴⁾. Finboge omtales i 1437 og 1442 som Chorbrosder i Hamar ⁵⁾ og 1458 som Archidiaconus i Bergen ⁶⁾. I denne sidste Stilling skal han endnu have været i 1461, og hans Valg til Biskop af Bergen først være foregaaet i 1464; dog raader heri stor Usikkerhed.

Da Biskop Sigurd Bjørnson af Stavanger ⁷⁾ døde, valgte Kapitlet i 1463 til hans Eftermand Alf Thorgardsson, Provst til Apostelkirken i Bergen og Kapelmagister, en Broder af Biskop Gunnar af Hamar ⁸⁾. Kongen samtykkede Valget og anbefalede det til Pave Pius II's Stadfæstelse. Endnu den 29de September 1463 var han blot Electus til Stavanger ⁹⁾. Naar han er bleven indviet og har tiltraadt sin Stol, vides ikke.

Da Biskop Marcellus af Skaalholt i 1462 var død ¹⁰⁾, beskiftedes endnu samme Aar til hans Eftermand Jon eller Johannes Stefansson Krabbe, rimeligvis den samme Rannik af Nidaros der i 1437 var den norske Kirkes Sendebud ved Conciliet i Basel ¹¹⁾. Nærmest før sit Valg til Skaalholt's Biskopsstol maa han have været i en høj Stilling ved Stavanger Kirke; thi han kalder sig i et Brev af 1464: Biskop af Skaalholt og „prælatuſ ecclesie Stavangren-

¹⁾ Gæpol. Aarb. p. 2. c. 44—45; Finn Joh. IV. 175. ²⁾ F. 3. II. 590—610.

³⁾ S. o. f. II. 559. ⁴⁾ Hvitfeld i sin Biskopskr. opfører som Thorleifs eller Thorleifs nærmeste Eftermand en Andor udv. 1455, dernæst en Olaf og saa Finboge, udv. 1454 (skal vel være 1464); men da er Paulus Justiniani forbigaaet, og de to, som sættes i hans Sted, ere aldeles tvivlsomme.

⁵⁾ N. D. II. 549, l. 568. ⁶⁾ N. D. III. 614. ⁷⁾ Fra 1454 s. o. f. II.

554. ⁸⁾ Alf havde studeret i Moskva, hvor han (Alverus Torgardi) blev

immatriculeret den 25de Mai 1422. Nor. Sm. I. 75. ⁹⁾ Hvitf. Bpfr.:

Scr. r. D. VIII 418; N. D. I. 630. ¹⁰⁾ S. o. f. II. 560. ¹¹⁾ S. o. f.

II. 477.

sis¹⁾. Han døde allerede den 27de Februar 1465. Til hans Eftermand ønskede Skaatholts Presteskab sig Presten Svein Peters søn, en indfødt Islænding, som i sin Ungdom havde studeret i Udlandet og der var bleven Magister. Man tilfrev Kong Kristian om dette almindelige Ønske, og Kongen gav ved sit Brev fra Segeberg af 14de Oktober 1465 sit Samtykke til Sveins Valg. Hvorledes Erkebiskoppens og Nidaros's Kapitels Ret herved er bleven tagtagen, kan ikke sees. Svein antages at være bleven indviet i 1466, da han ogsaa tiltraadte sin Stol²⁾.

Omkring Aar 1460 døde Biskop Thomas Tolak af Ordnserne efter en lang Biskopsktyrelse³⁾. Han nævnes senest i et Brev af 14de Juli 1455. Men den 7de Juni 1461 var allerede en Biskop William hans Eftermand, hvilken i et Brev til Kristian fra Kirkevaag af 28de Juni samme Aar klagede over et ødelæggende Herjetog, som var overgaaet Ordnserne af Sudereyinger, Irer og Bjergstotter⁴⁾. Denne William afslagde den 21de Juli 1462 i Kjøbenhavn sin Trostabsed til Kong Kristian og Dronning Dorothea som norsk Biskop⁵⁾, og kan saaledes dengang neppe længe have været Biskop. Ordnserne vare nu efterhaanden blevne meer og meer fremmede for Norge, hvorimod de i samme Møn nærmede sig til Skotland og kom under stoffe Indflydelse. At de styrende Jarler vare af stoffe Wt, Sinklair (de Sancto Claro), hidrog naturligvis meget hertil. Ogsaa de senere Biskopper vare uidentivt Skotter eller Engelsmænd. Hvor stor den stoffe Konges Indflydelse paa Derne allerede ved denne Tid var, viser Biskop Williams Stilling. Da han nemlig i 1467 blev overfalden og fangen af den orknøiske Jarls Søn, maatte Kong Kristian opfordre Kong Jakob III af Skotland til at tage Biskoppen i Beskyttelse⁶⁾. Det følgende Aar 1468 var Biskop William med i det Gesantskab, som Kong Jakob sendte til Danmark, og betragtedes saaledes halvt som denne Konges Undersaat. Gesantskabets Formaal var at træffe en Overenskomst om den Norges Konge tilkommende aarlige Afgift af Suderøerne, hvilken i lang Tid ikke havde været betalt, og derhos at beile paa Kong Jakobs Vegne til Kristians Datter Margreta. Egteskabet kom istand, og Kontrakten blev afsluttet i Kjøbenhavn den 8de September 1468. Den omtvistede Afgift af Suderøerne opgaves ved denne Leilighed for bestandig, og da Kristian derhos skulde betale i Medgift med sin Datter 60,000 rindse Gylden, blev det betinget, at Ordnserne skulde overdrages til Kongen af Skotland som Brugspart for 50000 Gylden, medens de øvrige 10,000 skulde udbetales, naar Bruden drog til Skotland. Men da et nyt

¹⁾ Finn Joh. II. 483. ²⁾ Kristians Br. i Scr. r. D. VIII. 426, rigtigst dateret 1462 for 1465; Finn Joh. II. 482—485; Gspol. Nær. p. 2. c. 52.

³⁾ Fra 1418 s. o. f. II. 484. ⁴⁾ Munch symbol. 51, 52; Kr. I's Dipl. 133. ⁵⁾ Kr. I's Dipl. 141, jfr. Pontop. II. 628. ⁶⁾ Svitt. under 1467.

støft Befantfab i 1469 kom til Danmark for at afhente hende, havde Kristian ei den bestemte Pengesum, og maatte nu under 20de Mai samme Aar stille Hiattland til Brugspant for det Manglende ¹⁾). Det næste Raad paastodes at have givet sit Samtykke. Derne skulde gøres Norge tilbage, naar de 60,000 Gylben udbetaltes; men Gjenløsningen fandt som bekjendt aldrig Sted. Vel kunde denne Pantfættelse ikke retsligen gjøre nogen Forandring i den ordfasste Biskopsstols Lybforhold under Nidaros's Erkesæde; men i Virkeligheden blev dog Baandet mellem begge efter denne Tid heel løst. Nidaros's Erkesædes Overhoiheid over Suderoernes Biskop var, som vi have seet, for langt gaaet tabt ²⁾); Grønlands Biskopsstol var i Virkeligheden ei meer til; og Ordnernes var fra nu af kun i Navnet henhørende til Nidaros's Provins. Af de ti Lydbiskopper, som oprindeligen stode under Nidaros's Erkebiskop, var saaledes nu egentlig kun syv tilbage i det gamle Provinzialforhold.

Omkring 1460 flyttede Birgittinerne af Munklif i Bergen til Hovedøens Kloster ved Oslo, hvorefter Cisterciensermunkene af dette Kloster flyttede til Munklif og tog det i Besiddelse. Aarsagen til denne Omflytning kjendes ikke. Muligen har Munklifs Klosters Odelæggesse i 1455 ved Lybsterne været medvirkende dertil, muligen har der ogsaa været andre Grunde. Omflytningen var dog kun midlertidig; thi ved 1480 finder man, at Birgittinerne igjen havde taget sit Ophold i Munklif, og Cistercienserne der vendt tilbage til sit gamle Kloster paa Hovedøen ³⁾).

Biskop Gunnar Thorgardsøn af Hamar ⁴⁾ døde, som det lader, i 1473 ⁵⁾). Hans Eftermand var Karl Sigurdsøn (Segerønsøn) til Grefsenng, forhen Sogneprest til Thotn.

I det følgende Aar 1474 døde Biskop Finboge Nikolausson af Bergen ⁶⁾ den 15de Mai. Næstfølgende 22de Juni, under Erkebiskop Olafs Nærværelse i Bergen, valgtes til den Afstedes Eftermand Hans eller Jon Bjørnsøn Teiste, der i 1468 var bleven Magister ved Universitetet i Kjøbenhavn, og som ved sit Valg var Archidiaconus i Bergen ⁷⁾). Da han i norske Breve kaldes og kalder sig: Hans, vil han senere blive nævnt saaledes.

I Slutningen af 1474 døde Erkebiskop Olaf Throndsøn ⁸⁾, 24 Aar efter sit Valg til Erkebiskop og hændt 15 Aar efter

¹⁾ Krist. 1's Dipl. 201—207; Torf. Orcad. 191—197; Gvittf. u. 1468 og 1469.

²⁾ S. o. f. II. 305. ³⁾ Lange Rth. 127—133, 482—485, 643—445, 2den Udg. 64, 302—304, 416—418. ⁴⁾ Fra 1442, f. o. f. II. 530. ⁵⁾ Sml. IV. 613.

⁶⁾ Fra 1464? f. o. f. II. 564. ⁷⁾ N. Dipl. II. 663; Lange's hdsfr. Dpt. efter Barthol. IV. 410; jfr. Sml. III. 375, 604. ⁸⁾ I Juni 1474 var han, som strax ovenfor er sagt, tilstedeværende ved Biskopsvalget i Bergen;

men at han er bød inden Aarets Udgang synes følge deraf, at Erkebiskop-

sin Tiltrædelse. Ingen Conciliebestemmelser ere og isøveed fra ham og hans Virksomhed har maaskee i det Hele, som hans fleste Virksomheder, havt en meer verdslig end kirkelig Retning. Fra den Tid han blev anerkjendt som Metropolitan, synes der at have været frebelighed i den norske Kirke. Til hans Eftermand valgtes samme Aar 1474 Gaute Ivarsson, Chorsbroder af Nidaros ¹⁾. Gaute havde studeret i Kjøbenhavn, hvor han var indskreven ved Universitetet i 1462 den 6te Mai, og hvor han i 1463 var bleven Magister. Han kaldtes allerede da: designeret til Erkestolen (designatus Archiepiscopus Nidrosiensis), saaledes at han længe før Olaf Thronsdons Død har været udsæet til dennes Eftermand ²⁾. At Gaute ved sin Udvalgelse har været i sin bedste Alder, viser hans ualmindelig lange Embedstid af hele 36 Aar. Hvor og naar han er bleven indviet, samt naar han tiltraadte sit Embede, vides ikke ³⁾. Han har ligesom sine nærmeste Formænd Naavn af det pavelige Sædes Legat.

Bispe Svein Petersen af Skaalholt ⁴⁾ døde i Slutningen af 1475 eller Begyndelsen af 1476. Han kaldtes almindelig af sine Landsmænd: den Visse (hinn spaki). Aarsagen var ikke hans Værdighed, thi den synes ikke at have været ganske at foragte, og ikke heller hans Verdensfjendskab, — men det Ny, han stod i, for Spaadomsøger og tildeels Tryllefyndighed. Han var forresten en daarlige Bestyrer af sin Bispestols Gods, og efterlod den i slet Forfatning. En Søn, Peter, som overlevede ham, var et uverdigt Menneske og ligesom Faderen berøgtet for Tryllefyndighed ⁵⁾. Sveins Eftermand var Magnus Eyolfsson, ligeledes en Islænding, der forud, fra 1470, havde været Abbed i Helgafells Kloster. Han havde tiltraadt Bispestolen allerede i 1477 ⁶⁾.

reften i Scr. r. D. VI. 616—617 tillægger hans Eftermand, som døde i Mai 1510, 36 Styrelsesaar, og om denne siger desuden Hvitfeld i sin Bispehistorie udtrykkelig, at han blev valgt i 1474. ¹⁾ Hvitf. Bispehist.

²⁾ Norske Saml. I. 77. ³⁾ Det ældste Brev, jeg kender, hvort han nævner sig Erkebispe, er af 1478, 6te Juli, og er udstedt i Oslo af ham, Biskopperne Gunnar i Oslo og Hans i Bergen, Brosten Ivar Viltingsen, fire Riddere og tre Lagmænd, idet de gibe Svar paa et Arvespørgemaal, hvilket Kong Kristian, som det synes personlig, forelagde dem (N. Dipl. II. 672). Skulde Gantes 36 Styrelsesaar (s. d. s.) regnes for fulde og fra hans Indvielsesdag, da maatte han allerede have været indviet inden Mai 1474, altsaa før sin Formands Død, og denne maatte altsaa have resigneret, eller antaget ham til Hjelpebispe. Dette er efter hvad nyere er sagt ikke ganske usandsynligt. Men maaskee er hans Styrelsestid regnet mindre nøjagtigt og fra hans Valg i Slutningen af 1474. Hans Indvielse maa i saa Fald rimeligvis være foregaaet i 1475 og have været udført i Rom af Pave Sixtus IV. ⁴⁾ Fra 1465, s. o. f. II. 565. ⁵⁾ Finn Joh. II. 485—488; Gæspol. Aarb. p. 2. c. 65. ⁶⁾ Finn Joh. II. 488—489; Gæspol. Aarb. p. 2. c. 67.

I 1474 gjorde Kong Kristian en Pilegrimsreise til Rom. Pave Pius II var død i 1464, og hans nærmeste Efterfølger, Paulus II, i 1471. Paa denne Tid var Sixtus IV Pave. Han modtog Kongen med mange Hæderbevisninger. Blandt flere Indbømmelser, der gjordes ham, var ogsaa den, at det tillodes ham at oprette et Universitet i Danmark ¹⁾. Den Tilladelse, der meddeltes Kong Kristian, var ikke indskrænket som den, der i 1418 var tildeelt Kong Erik af Pommern, men et var bleven benyttet ²⁾. Deene Gang gik den derimod ud paa Oprettelsen af et fuldstændigt Universitet. Tilladelsen blev ogsaa nu benyttet, forsaavidt at Kristian i 1478 den 4de October bestemte Kjøbenhavn til Universitetets Sæde og gjorde Foranstaltninger til Læreres Ansættelse ³⁾. Pengemidlerne vare imidlertid tarvelige, og derfor kom Stiftelsen ikke i nogen Flor før efter Reformationen, da meget indbraget geistligt Gods stillede sig til Universitetets Raadighed. Dette danske Universitet skulde naturligvis lette de høiere Studier, og vel især det høiere theologiske Studium, for de nordiske Rigers Sæner, saaledes at disse for at erhverve en høiere videnskabelig Dannelse ikke skulde behøve at ty til Ulandet. Hensigten opnaaedes imidlertid ikke for det første. Universitetet i Kjøbenhavn havde, som forhen omtalt ⁴⁾, siden dets Oprettelse i 1419 været det Sted, hvor de norske danske og svenske Lærde fortrinnsvis fuldente sin Skoledannelse. Og dette Forhold vedblev endnu en rum Tid.

Kristian synes undertiden i sin Fraværelse fra Norge at have overdraget visse Personer af Raadet en temmelig udstrakt Regjeringsmyndighed. Saaledes finder man i 1476 Biskoppen af Bergen, Hans Teiste, Thorstein Thorfeldsøn, Provst til Apostelkirken sammesteds og kongelig Kapelmagister, Hr. Jon Smør, Ridder, Hovedsmand paa Bergens Kongsgaard og Norges Fehirder, samt Paal, Abbed af Munkeliv (dengang Cisterciensers-Kloster), fra Bergen at tilskrive Englands Konge og sammes Raad et Klagebrev i Anledning af Voldsomheder, som Engelmænd havde øvet paa Island mod en hanseatisk Kjøbmand fra Bergen, der med kongelig Tilladelse havde handlet paa hin Ø ⁵⁾. Ligeledes har man af 7de Marts samme Aar et Slags almindeligt Anbefalingsbrev for en anden hanseatisk Kjøbmand, der handlede paa Island, imod Engelmændene, udstedt af Biskop Hans og Provst Thorstein, ogsaa i Bergen ⁶⁾. Man seer, at Biskop Hans maa have

¹⁾ Pavens Bulle herom til Erkebiskoppen af Lund blev dog først formelig udstedt den 19de Juni 1475. Kristians Ophold i Rom varede fra 7de til 29de April 1474. Werlauff: Kjøbenhavns Universitet indtil Reformationen 3.
²⁾ S. o. f. II. 525. ³⁾ Pontop. II. 672; Werlauff: Kjøb. Univ. 5. ⁴⁾ S. o. f. II. 525. ⁵⁾ Thorfel. Anal. 146—149. Den engelske Konges Navn bør være Edvard IV istedet for Henrik VI. ⁶⁾ N. Dipl. III. 665; Thorfel. Anal. 142—146.

staaet i Anseelse hos Kongen og paa den Tid haavt meget at sige i Norges Raad, noget som ogsaa bestrykes derved, at han samme Aar 1476 den 31te August, tillige med Kansleren Hr. Ivar Bifingsøn samt Ridderne Jon Smør og Alf Knutsøn, var tilstede hos Kongen som hans norske Raad i Notneby i Blesking, hvor de ovennævnte i Forening med hans tilstedeværende danske Raad medforseglede det Forpligtelsesbrev, som Kristian ved den Leilighed udstedte til de Svenske for om muligt igjen at blive indsat i Sveriges Kongedømme, hvilket dog ikke lykkedes ¹⁾.

Det sidste Biskopsstifte, som foresaldt i den norske Kirke under Kristians Styrelse, var da Alf Thorgardsøn af Stavanger ²⁾ døde, rimeligvis i 1480. Hans Eftermand var hans Søster søn, Magister Eilif Jonsøn, Kannik af Hamar ³⁾.

Provstiet ved Marielirke i Oslo forestodes næsten gjennem hele Kristians Regjeringstid af Ivar Bifingsøn, der ogsaa var Norges Kansler. Fra 1453 af findes han idelig nævnt som Provst og Kansler ⁴⁾, hvilke begge Embeder han beklædte saalænge Kristian levede. Et Par Gange omtales under denne Tid Thorsbrødre ved Marielirke som Vicekanslere, saaledes Peter Magnusson i 1461 ⁵⁾ og Gudbrand Rolsføn i 1471, 1474 og 1477 ⁶⁾. Med Kanslerembedet har det saaledes under Kristians Styrelse været holdet paa gammel Vis. Men hvormegen Indflydelse Kansleren har haavt udenfor Udfærdigelsen af de saakaldte Landsvisibreve i Kongens Navn, vides ikke. At forøvrigt Norges høiere Geistlighed og især Biskopperne i Kristians Styrelsestid øvede stor Indflydelse i Rigets Raad og paa Norges Regjeringssager, vil den forudgaaende Fremstilling have godtgjort.

Kong Kristians svenske Stridigheder først med den gjenindkaldte Konge Karl Knutsøn og siden med Rigsforstanderen Steen Sture vedkomme ikke nærværende Emne og havde heller ikke, som det laaber, nogen umiddelbar Indflydelse paa de norske Forhold. Kristian døde den 22de Mai 1481. Han var klogtig Statsmand efter sin Tids Maalestok, men uden Aandsdybde og uden Redelighed; han var virksom uden derfor at kunne kaldes nogen god Landsstyrer; han besad personligt Mod uden at være stor Hærfører; han var endelig en over-

¹⁾ Sædof II. 296—300. ²⁾ Fra 1463, s. o. f. II. 564. ³⁾ SmI. IV. 608. Han er ganske vist den Elavus Johannis, som 1458 den 25de Mai findes at være immatrikuleret ved Unversitetet i Moskø, og har da der faaet sin Magistergrad. Norske Saml. I. 77. ⁴⁾ N. Dipl. II. 600 (Br. af 12te Mai 1453), III. 597 (Br. af 29de Mai s. A.); jfr. Lange Rih. 2den Udg. 399. En Ivarus Vikingi findes i 1445 den 20de Juni at være immatrikuleret ved Unversitetet i Moskø. Norske Saml. I. 76. ⁵⁾ N. Dipl. III. 622. ⁶⁾ N. Dipl. I. 647, II. 664, III. 667.

maade slet Husholder med sine Rigers Pengemidler, saa at Svenskerne træffende kaldte ham: den bundløse Pung.

104.

Ærligheder i Norge efter Kristian 1's Død. Erkebiskop Sante Rigsboikarins. 2r. Jon Smor Rigsforstander. Hans, Kristian 1's Søn, vælges til Norges Konge i Halmstad 1448 og kronet samme Aar i Nidaros.

Kristian 1's ældste Søn Hans eller Johannes var allerede i Faderens levende Live antagen til hans Eftermand i alle de tre nordiske Riger, i Danmark 1455 ¹⁾, i Norge og Sverige 1458 ²⁾. Han havde ogsaa i Begyndelsen af 1474 været i Norge og der i Oslo under 1ste og 3die Februar udstedt et Par Breve i Regjeringsanliggender, hvorved han kalder sig: „Kong Kristians Søn, faaret Konge til Danmark, ret Arving til Norges Rige“ ³⁾. Alligevel reiste der sig strax efter Kristians Død Banffeligheder med Hensyn til hans Valg ikke alene i Sverige, hvor Steen Sture fra 1470 regjerede uafhængig af Kristian, som Rigsforstander med kongelig Myndighed, men ogsaa i Norge.

Under de mange Forhandlinger, som i Kristians seneste Regjeringsaar havde fundet Sted med Sveriges Rigsforstander og Raad om hans Gjenindsættelse i Sveriges Kongedømme, havde Kristian i 1476 den 31te August i Roneby i Bleking givet det Tilfagn, at ved hans Død de tre Rigers Raad skulde samles i Halmstad eller Kallmar for at vælge en ny fælles Konge ⁴⁾. Dette kunde ansees som en Gjenkaldelse af Hans's Valg og en Tilbagegivelse til de tre Rigers Raad af deres Valgfræed. Om det har været udtrykkelig paa-beraamt vides dog ikke. I Danmark var det Forholdet til Slesvig og Holstein, der sinkede Hans's Hylдинг, hvilken først gik for sig i Mai 1482 paa en Rigsdag til Kallundborg ⁵⁾. I Norge og Sverige var imidlertid et Møde med det danske Raad til Halmstad strax efter Kristians Død tilfagt; men Steen Sture blev paa Veien did syg eller forstilt sig saa, og Mødet, som maa have fundet Sted i Sommer-tiden 1481, stiltes ad uden at nogen Bestemmelse om Kongevalget toges ⁶⁾. Og førend et nyt Møde kunde komme istand, vare særskilte Underhandlinger mellem Norge og Sverige allerede indledede.

Erkjendtes Norge i Overensstemmelse med sin gamle Statsret, hvilken aldrig formelig var hævet, for et Arverige, og det norske Raads Erklæring og Hylдинг af 1458 for staaende ved Magt, da

¹⁾ Hvittf. u. 1458; Jahn 342 angiver 1456. ²⁾ E. o. f. II. 560. ³⁾ N.

Dipl. I. 654, III. 657. ⁴⁾ Hadorf II. 298, f. o. f. II. 569, jfr. Jahn 312.

⁵⁾ Hvittf. u. 1482; Jahn 345 f., 563, 564. ⁶⁾ Hvittf. u. 1481; Jahn 344.

var Hans's Ret til Kongedømmet uomtvistelig. Men en saadan Forvirring havde i Tidens Løb indsnæget sig i dette Riges Statsretlige Forhold ved dets Forbindelse med Danmark og Sverige, at man nu, selv uden at holde sig til Kristians Tilsagn af 1476, aldeles ikke kunde siges at være paa det Reene med, hvad enten Norge skulde anses for Arverige eller Valgrige. Denne Forvirring i Begreberne viste sig allertydeligt i de Forhandlinger, Kong Hans i 1482 havde med sin Broder, Hertug Fredrik, eller rettere med sin Moder, Dronning Dorothea, paa hans Begne, da endog saa den Paaastand kunde fremsættes, at Norge burde tilfalde Fredrik som Kædrenerarv, eller deles mellem Brødrene som andet Arvegods. Men dengang afviste Hans denne Paaastand med den Erklæring, at Norge var et Valgrige; hvilket dog ikke hindrede, at baade han selv kaldte sig Arving til Norge, og at Fredrik og dennes Efterkommere ligeledes antog samme Titel ¹⁾. Det norske Raad troede sig uidentvøl at sine en Fordel i at betragte Norge som Valgrige. Vist er det ogsaa, at holdt man paa den ene Side fast ved Tanken om de tre Rigers Forening under Jagttagelse af hvert enkelt Selvstændighed, og skulde paa den anden Side Overenskomsten til Bergen mellem Norge og Danmark af 1450 have nogen som helst Betydning, uden at det sidste Riges fri Valgret ophævedes, saa maatte man indrømme, at en Forandring virkelig var foregaaet i Norges Statsret, og at dette var blevet et Valgrige ²⁾. Saaledes tog Erkebiskop Gaute Sagen; thi han optraadte strax efter Kong Kristians Død som Rigets Vikarius og ansaa sig som Kongedømmet i Norge som ledigt. 3 August Maaned 1481 var han i Bergen samlet med flere Medlemmer af Raadet og afgjorde i Forening med dem Sager, der hørte under Kongedømmet. Saaledes udstedte Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen, Karl af Hamar og Gille af Stavanger, samt fem verdslige Raadgivere, blandt hvilke de to Riddere Jon Smør og Alf Knutsen, den 25de August Lensbrev for Thorleif Bjørnsen at være Islands Hirdsyrer i tre Aar og sætte Lensmænd i alle Sysler der paa Den ³⁾. Og den 1ste September næst efter udstedte Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Olaf af Høle, samt Hr. Jon Smør og tre Væbnere paa Norges Raads Begne et Brev til Raadet i Lybek, hvorved den Ret, som den afdøde Kong Kristian, uden Raadets Vidende, havde tilskaaet Hamborg, at handle paa Island, ophævedes, hvorimod Bergen, som tidligere, skulde være Stapelstad for den islandske Handel ⁴⁾. Erke-

¹⁾ Gultf. u. 1482; Jahn 346. ²⁾ S. o. f. II. 546. Jahn's Udbilling af Norges Stilling ved denne Leilighed (343) er uidentvøl i det Grad eenfaldig.

³⁾ Thorkel. Anal. 149. ⁴⁾ N. Dipl. III. 678.

biskoppen maa have sammenkaldt dette Raadsmøde, og man seer, at han og Raadet har handlet med selvtagen kongelig Myndighed.

Det er sagt af Hvitfeld, og det har været almindelig antaget, at Steen Sture i Sverige, strax efter at Kristians Død var kommen til hans Kundskab, traadte i Underhandling med Erkebiskop Gaute, med hvem han allerede tidligere skal have staaet i venstabelig Forbindelse; og man har derfor troet, at Gaudes og det norske Raads selvstændige Optræden i 1481 og senere var en Følge af Hr. Steens hemmelige Indstybelser ¹⁾. Hertil findes imidlertid i de gamle Brevsaber fra den Tid intet tydeligt Spor; og der synes at kunne have været i Omstændighederne Opfordring nok alligevel til Gaute at handle som han gjorde. I de første Underhandlinger med Sverige, som vi kjende noget til, fremtræder heller ikke Erkebiskop Gaute personligen. Det var Biskopperne Gunnar af Oslo, Hans af Bergen og Karl af Hamar, Paal Abbed af Hoveds, Provst og Kansler Ivar Bifingsøn samt sex Riddere, blandt hvilke Alf Knutsøn og Einar Flug, og fem Svende, der som Norges Raad sluttede i Oslo, den 1ste Februar 1482, en Overenskomst med Sveriges Raads fuldmægtige Sendebud, Sven, Rannif af Upsal, og Jens Knutsøn, Bæbner: at Norge og Sverige skulde staa hinanden hi til Opretholdelse af deres Frihed og Ret, og navnlig ved det forestaaende Kongevalg det ene Rige intet foretage uden med det andet Riges Raad. I et andet Brev af samme Dag og Sted fra de nævnte Biskopper og en Deel af de øvrige Raadsmedlemmer til Sveriges Riges Raad bedes dette udvirke, at et aftalt Møde mellem de tre Rigers Fuldmægtige til Kalmar kan blive afholdt i Lodose, og i dette Brev omtales endogsaa, at Bæbneren Guttorm Tjeld, der ellers nævnes som Medlem af Norges Raad, havde været forud som sammes Sendebud inde i Sverige hos det svenske Raad, hvorved synes antydtes, at det første Skridt til Underhandlingen var gjort fra norsk Side. Med sidstnævnte Brev fulgte nogle fra norsk Side opsatte Artikler, indeholdende Klager over de Prøst, Norges Rige meentes at have lidt i Kong Kristians Tid, og paa hvilke man ønskede raadet Bod, førend en ny Konge kaaretes til Norge. Blandt Klagepunkterne var Anse over Drkneernes og Hjaltlands Vortpantning; — over at Vaahus forholdtes Norges Raad af Kongen; — over at Kirker og Kloostere vare brændte, Biskop og Prælater, Riddere og Svende myrdede, uden at Ret derfor var opnaaet, hvorved sigtedes til Biskop Thorleifs og Hr. Olaf Riksens Drab i 1455 samt Munklifs Klosters Brand, for hvilket alt Kongen ikke havde udvirket fuldstændig Opreisning af Hansæaterne; — over at Kronens Kirker og Len overdroges Udlaantige, og mere lignende ²⁾.

¹⁾ Hvitf. u. 1481; Jahñ 347. ²⁾ Sadorf II. 302—306.

Disse Omstændigheder tilsammentagne synes vise, at det norske Raads Færd har været forud vel overlagt, og at, om end Erkebiskop Gaute har været Sjælen i den yttrede Modstand, saa har han ganske vist her ikke handlet som et blot Redskab i Steen Stures Hænder.

Erkebiskop Gaute deeltog, som sagt, ikke personligen i de nu omtalte Underhandlinger med det svenske Raad ligesaa lidet som Hr. Jon Smør. Ingen af dem kan derfor antages paa den Tid at have været søndensjælds, i det mindste ikke i Nærheden af Oslo. Men ud paa Sommeren 1482 finder man dem begge tilstede med det øvrige Raad paa denne Kant af Landet. Af et Indulgentsbrev viser det sig, at Erkebiskop Gaute og Biskopperne Gunnar af Oslo, Hans af Bergen, Karl af Hamar og Eilif af Stavanger, altsaa alle Norges Biskopper, vare samlede den 25de Juli ved Jarlso eller Jærso nær Tunsberg ¹⁾; og her var ogsaa flere af de verdslige Raadsmedlemmer samlede. Anledningen til denne Sammenkomst var uden tvivl en Hærsamling og et forehavende Tog mod Baahus Slot, hvilket man vilde tvinge Jørgen eller Jrian Parensøn til at opgive Raadet. Herfra blev nu atter underhandlet med det svenske Raad.

Om det før omtalte Møde i Halmstad i Sommeren 1481 har været besøgt af norske Fuldmægtige, og i saa Fald hvilke disse have været, vides ikke. At Erkebiskoppen ei der har været tilstede, synes hans Ophold i Bergen i August Maaned samme Aar at godtgjøre ²⁾. Mødet løb, som vi have seet, frugtesløst af. Senere var, som ogsaa ovenfor er fortalt, et nyt Møde fastsat til Kalmar, hvilket det norske Raad havde ønsket forflyttet til Lødöse. Herimod havde Kong Hans og de Danske, som det lader, intet at indvende, — ja de yttrede endog, at Mødet i Lødöse kunde finde Sted mellem de Norske og Danske, om end de Svenske ikke mødte. Men det norske Raad vilde, i Kraft af den tidligere Overenskomst med Sverige, ikke inblade sig paa noget Møde, hvor ikke tillige svenske Fuldmægtige kom; og da nu de Svenske fremdeles holdt fast paa Kalmar som Stedet, og det norske Raad blev for seent herom underrettet, saa var Følgen, at Mødet i Lødöse gik overstyr, uden at heller de Norske fik Keilighed til at søge det i Kalmar. Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Eilif af Stavanger, Jon Smør og fire andre verdslige Raadsmedlemmer oplyste disse Omstændigheder og fremsførte sin Undskyldning til Sveriges Raad i en Skrivelse fra Jarlso Havn af 1ste August ³⁾.

Mødet i Kalmar, der efter Bestemmelse holdtes ved Midten af August, levede ikke til noget Afgjørende, da nemlig de svenske Fuldmægtige den 15de August vel erklærede sig villige til at vælge Kong

¹⁾ N. Dipl. II. 681.

²⁾ S. o. f. II. 571.

³⁾ Gedorf II. 306—307.

Hans paa visse fremsatte Betingelser, men dog tillige paakode, at det endelige og formelige Valg maatte udsættes, indtil ogsaa det norske Raad kunde afgive Møde og fremkomme med sine Ansøgninger. Et nyt Møde skulde ved svenske Sendebud senere aftales i Kjøbenhavn, til hvilket da ogsaa de Norske kunde indfinde sig ¹⁾).

Imidlertid ankom til det norske Raad som Sendebud fra det danske Jakob Fris, Biskop af Borglum, og Hr. Anders Nilsson i det Erinde at underhandle om Hans's Hylsning og Antagelse til Norges Konge. Men da de ingen Fuldmagt havde til at afhjælpe de af Nordmændene fremsatte Klagepunkter, og Raadet desuden ikke vidste, hvad der i Kalmar kunde være vedtaget, saa fik Sendebudene intet afgjørende Svar paa sit Erinde ligesaa lidt som paa den Indbydelse, de medbragte til det norske Raad at mødes med det danske paa en Herredag i Kjøbenhavn, der skulde holdes den 24de August. Om denne Underhandling tilfrev Biskopperne Hans af Bergen og Gili af Stavanger det svenske Raad under 16de August ²⁾).

Men medens de danske Sendebud saaledes afferdigedes, havde Krigsforetagendet mod Baahus sin Fortgang. Her kunde dog ikke Erkebiskop Gaute, der hidtil havde vist sig som den norske Rigsstyrelses Formand, passende optræde som den Overstyrende; baade hans geistlige Stilling og Norges Sedvaner vare herimod. En verdslig Hoveding udtrævedes til Hærens Fører. Denne Omstændighed gav uden tvivl Anledning til, at en Rigsforstander (regni Norvegiæ gubernator) udnævntes, rimeligvis af Raadet, og efter gammel Skik paa Erkebiskoppens Forslag. Denne Rigsforstander var den oftere nævnte Ridder Jon Svalesøn Smør. Han var en ætstros og anseet Mand, var allerede i 1458 som Ridder og Medlem af Rigets Raad paa Mødet i Stara, og havde senere, som vi have seet, været Hovedsmand paa Bergens Kongegaard og Hæbinder eller Skatmester, en Stilling, som han synes at have indtaget siden Tiden omkring 1467 ³⁾. Han drog nu mod Baahus, ledsaget af Erkebiskoppen, Biskopperne Hans af Bergen og Gili af Stavanger samt flere verdslige Raadsmedlemmer. Almuen i Baahus Len, som havde været haardt plaget af Hovedsmanden Jørgen Larensøn, som strax „Mand af Huse“ til Raadet i Malstrand, og man begyndte med dens Bistand Baahus Slots Besættelse. Men Jørgen negtede fremdeles at opgive

¹⁾ Saderf II. 308. ²⁾ Saderf II. 309—310. ³⁾ R. Dirl. III. 614, II. 647; jfr. Eml. IV. 593. Hvad der anføres efter Ledmans Baahus Lens Beskrivelse (84), at Jon var Hovedsmand paa Baahus mellem 1451 og 1454, er maaskee mindre sikkert, naar man lægger Mærke til, at sammesteds nævnes som hans Formand: Jørgen Laurdsen, der neppe er nogen anden end den ovenfor nævnte Jørgen eller Brian Larensøn.

Slottet, idet han ventede Undsætning fra Danmark. Det tilstede værende norske Raad med Erkebiskoppen og de to Biskopper samt Rigsforstanderen i Spidsen henvendte sig nu atter ved en Skrivelse af 24de August fra Leiren for Baahus til det svenske Raad, forklarede dette Omstændighederne og bad om Hjælp fra de nærmeste svenske Landskaber for at vinde Slottet ¹⁾.

Til samme Tid skrev ogsaa Raadet til Hans, som det benævner: „den verdige unge Herren“, og til Danmarks Riges Raad, uidentificeret med Forestillinger om Opgivelsen af Baahus; og før man fik Svar fra Sverige og den forlangte Oplysning om Udfaldet af Mødet i Kalmar, kom fra Danmark nye Sendebud, nemlig Biskoppen af Odense og nogle Verdslige af Rigets Raad ²⁾, hvilke medbragte en Svare Skrivelse paa Brevet til Danmarks Konge og Raad, hvori de Norske opfordredes til at affaa fra Beleiringen af Baahus. De Norske Foretagende fremstilledes som en „Opreisning“ og som et Brud paa „den hærlige Vebindelse mellem Rigerne“. Denne Vestyldning skabte ganske naturligt det norske Raad, der fandt, at det ikke kunde opgives Beleiringen „heist for Almuens Skyld“, og at de Danske i dette Tilfælde vare de, som brøde Forbundet og „den evige Fred“. „Det var en stadelig Fred, om hvert Rige ei maatte søge sin Ret indenlands og forsvare sit eget Land og sine egne Thegner (Underaatter). Efter Forbundet skulde det ene Rige heri hjælpe det andet og ikke være det til Hinder“. Dette forestillede Erkebiskoppen og de to Biskopper samt Rigsforstanderen og fem andre verdslige Raadsmedlemmer det svenske Raad i en ny Skrivelse af 15de September fra Leiren for Baahus, idet de tillige yttrede, at, „hvis Baahus længer blev i udenlandske Mænds (de Danskes) Hænder, var det at frygte, at dette vilde komme baade Sverige og Norge til Skade, hvilket de Nærmeboende i Sverige havde erfaret“. De tilføiede endnu de mærkelige Ord: „Den Artikel blandt andre skreven, at de tre Riger skulde forbindes under een Konge til evig Tid, (hvad den angaar) tyktes os ei nyttigt at være, at det skeer saa uoverlagt (oberaad), fordi det har ingen god Fremgang havt til denne Tid, og vore Efterkommere vilke dog vide deres syneste (?), og staar til frygtende, at det da maatte komme til mere Skade og større Uenighed“. Brevet ender med den Bøn, at de Svenske vilde komme dem til Hjælp i deres reifærdige Sag, navnlig gen Bestergøterne. Førresten fortroste de sig paa Guds Hjælp og vilde vel forsvare sin Ret indenlands ³⁾.

Der var Alvor og Sandhed i denne de Norges Skrivelse, det blottede de Danskes og deres Konges eensidige Anskuelse af Forenin-

¹⁾ Hadorf II. 310—312. ²⁾ Jahn 348. De maa have været afsatte fra Danmark omkring 6te September. ³⁾ Hadorf II. 322—323.

gen. For Brevet imidlertid synes at være kommet det svenske Raad tilhænde, affærdigede dette sit Svar paa de Norskes tidligere Brev af 24de August. Om nu end ikke det norske Raads seneste Brev var blevet de Svenskes bekendt, saa skulde man dog tro, at disse, efter Alt hvad der var foregaaet i Sverige i de sidste femti Aar og især siden 1470, havde agtet paa de Norskes Opfordring om Hjælp og støtte sig aabent, fast og afgjørende til dem for at verne om de toendes Rigers Ret. Men det skede ikke. Det svenske Raads Svar, hvad endter nu Steen Sture selv havde tilfagt det eller ikke, fyldestgjorde ganske vist paa meget nær ikke det norske Raads Forventning. Det var forsigtigt, og man kan gjerne sige koldt. Det svenske Raads Sendebud havde i September været i Kjøbenhavn. Dronning Dorothea og „den unge Herre“ (Kong Hans) havde samtykket alle de i Kalmar den 16de August opsatte Artikler, og de svenske Sendebud havde heller ikke ved denne Leilighed undladt at paasee Norges Bedste. Et Møde af alle tre Rigers Fuldmægtige var aftalt at holdes i Halmstad til næste Aars 13de Januar (tyvende Dag Jul), og dette Møde bedes de Norske indstændigen ogsaa at søge for at raadslaa og beslutte angaaende „de tre Rigers og deres Indbyggeres Privilegier, Friheder, Bedste og Bestand“. Man havde givet fire af det danske Raads Medlemmer Leide gjennem Vester-gotland til Norge, og det var usikkert, om det norske Raad kunde komme overeens med dem om at faa Baahus ud af Jørgen Larentsens Hænder. Men kunde dette ingenlunde skee, saa synes det dem, at de Norske burde nøies med at sikkre sig mod hans Indgrib i Bestyrelsen af Land og Len, indtil Mødet i Halmstad var afholdt¹⁾.

Det svenske Raads kolde Svar paa Nordmændenes Bøn om Hjælp har ganske vist gjort det norske Raad modtageligere for de danske Sendemænds Forestillinger. Det er rimeligvis de samme Sendebud, der omtales i de Svenskes Brev, som de Norske omtale i sit af 15de September, nemlig Biskoppen af Odense med Følge, og disse ere, trods den Uvillie, hvormed de modtoges af det norske Raad i Leiren for Baahus, dog forblevne i Nærheden for at friste nye Underhandlinger. Saadanne kom strax efter i Gang i Lodøse i Vester-gotland lige ved den norske Grændse. De danske Sendebud gjorde sig nu al mulig Umag for at virke paa Erkebiskop Gaute og de norske Herrer, saaledes at disse skulde indgaa paa at hylde Hans og igjen tiltræde den gamle Forening med Danmark. De lovede paa Hans's Begne, at Norges gamle Friheder ikke alene skulde blive opretholdte,

¹⁾ N. Dipl. III. 685. Slutningen af Brevet mangler, saaledes at man ikke sees, naar og hvor det er udsendt; men det synes mig klart af Indholdet, at det er de Norskes Brev af 26de August, ikke det af 15de September, bekværet.

men endog saa forsøge; og angaaende de Klagepunkter, som det svenske Raad havde overgivet paa egne og det norske Begne, da skulde der ingen Banffelighed møde med deres Afhjælpelse. Det norske Raad lod sig efter længere Underhandling overtale og erklærede den 22de September i Lodøse at ville møde i Halmstad til 13de Januar næste kommende ¹⁾. Underhandlingernes Udfald blev strax berettet til Kjøbenhavn, og den 14de Oktober udstedte Hans fra denne Stad sit Ledsdebrev for Steen Sture og de andre Herrer af Sveriges Raad, som efter Lofte skulde indfinde sig i fastsat Tid til Mødet i Halmstad ²⁾.

Mødet blev holdt efter Aftale i Begyndelsen af 1483. Hans var selv tilstede og af Danmarks Raad: Erkebiskop Jens af Lund, Biskopperne Olaf af Roskilde og Karl af Odense samt tretten verdslige Raadsmedlemmer, som Fuldmægtige paa Danmarks Riges og dets Indbyggernes Begne. Af Norges Raad indsendt sig: Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen og Karl af Hamar, Jon Smør, som nu ikke meer bærer Rigsforstanders Navn men kun kaldes Ridder, samt foruden ham fem verdslige Raadgivere, nemlig tre Riddere og to Bændere ³⁾, Alle som „Fuldmægtige paa Norges Riges og dets Indbyggernes Begne“. Disse danske og norske Fuldmægtige vare tilstede ved fastsat Tid, den 13de Januar; men endnu ikke vare det svenske Raads Fuldmægtige komne. Først den 29de Januar indsendt sig paa det svenske Raads Begne fire Sendebud, to Riddere og to Bændere, hvilke dog ingen Fuldmagt havde til for Tiden at indgaa paa noget Kongevalg, men blot paa Sveriges Begne skulde forlange Mødet udsat til Sommeren og forresten stadfæste Freden og Forbundet mellem de tre Riger. De Svenskes Forlangende om Mødets og med det samme Kongevalgets Udsættelse blev ikke indrømmet; derimod besluttede de norske og danske Fuldmægtige strax, for de tvende Rigers Bedkommende, at foretage Valget, med Forbehold for de Svenske senere at kunne tiltræde dette.

Den 1ste Februar 1483 valgtes nu Hans til „en fuldmægtig Herre og Konge over Danmarks og Norges Rige“, og istedetfor at han hidindtil havde skrevet sig: „Hans med Guds Naade udvalgt Konge til Danmarks og Sveriges Rige, ret Arving til Norge, Hertug i Slesvig, Holstein o. s. v.“, antog han nu strax Titelen: „Hans med Guds Naade Danmarks, Norges Bænders og Goters Konge, udvalgt Konge til Sveriges Rige, Hertug o. s. v.“. Trods Hylvingen i Rallundsborg i 1482, ansaa han selvfølgelig ikke sit Valg til Danmarks Konge for fuldbyrdet for nu.

¹⁾ Hvitf. n. 1482; Sml. IV. 348. ²⁾ Hadorf II. 313—314. ³⁾ Blandt disse verdslige Raadsmedlemmer er hverken Alf Knutsson eller Olaf Klaga.

Jævnfides med Valget gif Kong Hans's Bedtagelse og Udste-
delse af en vidløftig Haandfæstning, fælles for Danmark og Norge,
hvilken optoges i selve Valgbrevet af 1ste Februar, og besegledes un-
der Eet med dette baade af Kongen og begge Rigers Raad. I
Haandfæstningen er tydelig nok taget Hensyn til de af det norske
Raad tidligere indgivne Ansepunkter, hvis Afhjælpelse er tilsagt. De
Artikler, som især have Betydning for Norge og navnlig den vedrør
Kirken ere følgende:

Kongen vil over alle Ting elske Gud og styrke den hellige Kirke
og dens Tjenere samt opretholde alle dens Priviliegier, hvad enten
disse er den givne af Paven eller af fremfarnne Konger og Fyrster.

Kongen skal ikke selv, eller lade Andre, besatte sig med Biskop-
pers eller Prælaters Valg, eller indtrænge Nogen i Kirkens Benefi-
cier imod dens Ret og Friheder, de Prestegjæld dog undtagne, til
hvilke Kongen og Kronen har Patronatsret; og Ingen skal have Kir-
kens Land eller Gjæld uden de ere Indfødte i hvert Rige og dertil
Riffede.

Hvad der i forgangne Aar og navnlig i Kong Kristians Tid
er Norges Rige fragaaet i Land eller Indtægt, skal Kongen paa sin
kongelige Ed snarest muligt, med Raadets Raad, skaffe Norges Krone
tilbage.

Hvad der er feregaaet mellem Kongen og Norges Riges Indbyg-
gere efter hans Faders Død til denne Tid skal være en afgjort Sag
paa alle Sider.

Mynt skal slaas i Thronhjem af Nidaros's Domkirke, ifølge
dens Priviliegier, og ligesaa i Bergen og Oslo; Mynten skal være
jævn god med dansk Mynt.

Hverken Kongen eller nogen verdslig Dommer skal have Magt
til at domme i Sager, der vedkomme Kirken, dens Personer, Tjene-
stefolk eller Gods, ifølge Privilegium eller gammel Sedvane, men
saadant skal rettes for Kirkens Dom. Heller ikke skal Kirkens Per-
soner besatte sig med nogen verdslig Dom videre end Kirkens Lov og
Privilegier utvise.

Kongen eller hans Embedsmænd skulle ikke besatte sig med at
ind- eller affatte Kirkens Personer, eller Landboer og Tjenere paa Kir-
kens Gods; ei heller skulle de paalægge Kirker eller Kloostere nogen
Skat eller Byrde.

Ingen skulle være Lagmænd i Norge uden Rigests indfødte
Mænd.

Ingen skulle optages i Rigests Raad uden Rigests indfødte Mænd
af Riddere og Svende, og det ifkun efter Rigests Raads Raad, og
under den Ed, som dertil hører.

Rigets Stat og Brevskaber skulle i Norge blive paa Kongsgaarden i Bergen; to Geistlige og to Verdslige med Kammermesteren (Skatmesteren, Kæbirken) skulle dertil have Røglerne og gjøre Kongen Regnskab en Gang om Aaret.

Rigets Klenodier, Breve, Indkomster og Overstud af bispe skulle ikke føres ud af hvert Rige uden med Raadets Raad.

Kongen skal, naar han ogsaa er antagen i Sverige, være eet Aar i hvert af de tre Riger, med mindre et Riges Læro fordrer et længere Ophold der, hvilket Rigets Raad skal afgjøre.

Naar Kongen drager af et Rige i det andet, skal han stikke fire af Rigets Raad til i hans Fraværelse at sørge for Opretholdelsen af Lov og Ret.

Kongen skal troligen tilhjælpe, at passende Bod kan udvirkes for de Tydskes ugudelige Gjerning i Bergen paa Biskop Thorleif, Hr. Olaf Nilsson med flere.

Kongen og Raadet i hvert Rige skal aarligen sende tre af Raadet, en Biskop og to af Riddereskabet, til Møde paa Rigerne's Grændse, saaledes at disse ni komme sammen verelvis eet Aar i Kongsbakke, det andet i Lodøse og det tredje i Konghella, St. Olafs Dag, for at handle om hvad Aarsager til Uvillie mellem Rigerne der maatte være opkomne.

I Norge skal hvert andet Aar Raadet samles til Overveielse af Rigets Erinder, hvad enten Kongen er inden eller uden Landet; dette Raadsmøde skal verelvis holdes i Oslo og i Bergen, og skal Erkebiskoppen af Nidaros have Magt til at sammenkalde det.

Kongen skal ingen Forandring gjøre med Lenene i Norge, for han der er kronet.

Han skal ei heller kræve nogen Rente eller Afgift, som falden er i Norge fra Kong Kristians Død og indtil han selv der bliver kronet.

Naar Sveriges Riges Indbyggere have fuldtbyrdet at tage Kong Hans ogsaa til sin Konge, skal denne Haandfæstning ogsaa gjælde for dem ¹⁾.

Denne Haandfæstning af 1ste Februar 1483 kaldes almindelig: den halmstadske Reces. Senere paa Aaret, i August Maaned, kom i Kalmar et Møde istand mellem svenske Fuldmægtige og Medlemmer af det danske Raad, hvilke ved denne Leilighed ogsaa handlede som Fuldmægtige paa Norges Vegne, og paa dette Møde vedtoges den saakaldte kalmariske Reces af 7de September 1483, hvilken i Hovedsagen var ligelydende med den halmstadske, og hvis Hensigt var at bane Kong Hans Veien ogsaa til Sveriges Krone ²⁾. Som

¹⁾ Eml. IV. 347–363; Svltfeld u. 1483. ²⁾ Saborf II. 316, 318–323; Svltf. u. 1483; Jahn 350.

bekjendt reiste sig dog nye Vanskeligheder, som fremdeles uddrog Fuldbyrdselsen af hans Hylдинг i Sverige lige til 1497.

Det havde nu lykkes Kong Hans og de Danske at sprengte Søforbundet mellem Norge og Sverige, hvilket var paa gode Veie til fuldkommen at oprive den større Forening mellem de tre Riger, og som, hvis dette end ikke var skeet, dog fast overholdt maastee kunde have sikret Norge en selvstændigere Stilling i Foreningen ligeoverfor Danmark, end nu, trods Haandfæstningens glimrende Tilfagn, i Virkeligheden blev det til Deel. At kalde den Rørelse i Norge, som ved denne Feilighed fandt Sted, og hvori Erkebiskop Gaute og et Par af Norges Biskopper siensynligen spillede Hovedrollen, at kalde den et Oprør, et Brud paa ældre Forpligtelser, hvilket Mange have gjort ¹⁾, er neppe retfærdigt. Hyldingen af Kristian I's ældste efterlevende Søn i 1458 som Faderens umiddelbare Eftermand var virkelig paa en Maade gjort magtesløs ved Kristians ovenberørte Tilfagn i 1476, og tilintetgjorde desuden ingeniunde Norges Ret til at sørge for Afhjælpelsen af sine grundede Anker, før det stedte den valgte Konge til virkelig Indtræde i Kongedømmet. Og andet var det jo ikke, det norske Raad ved denne Feilighed gjorde. At det, som i Brevet af 15de September, kunde yttre Misnoie med Foreningen mellem de tre Riger, naar Norges Ret kræntedes derved, at en vigtig norsk Fæstning beholdtes Raadet ved dansk Hjælp, — deri kan man da ikke fortænke det. Det norske Raad negtede jo forøvrigt ikke at antage Hans til Norges Konge, men det vilde blot forud sikre sig hans udryffelige Tilfagn om at afhjælpe visse Klagepunkter; og da man havde erholdt dette Tilfagn, antog man ham godvilligen. At Hans selv ikke ansaa Valget og Hyldingen i Faderens levende Live som ubetinget bindende for noget af de tre Riger, viste noksom hans egen Opførsel, idet han ikke engang kaldte sig reent ud „Danmarks Konge“ men kun „udvalgt Konge til Danmark“ ligetil Antagelsen i Halmstad var foregaaet og Haandfæstningen der vedtagen. Ligesaa lidt som Bevægelsen her kaldes et Oprør, ligesaa lidt er det rigtigt, naar man har fremstillet den som en Tilfælning af et vist Parti ²⁾, hvilken altsaa ikke skulde have fundet synderlig Deeltagelse hos den norske Almenehed. Vel er det saa, at man ved denne Feilighed ingen bestemte Prover har paa den norske Almue's Stemning, uden blot hvad Indbyggerne i Waabusen angaar. Men det norske Raad sees at have handlet med stor Endrægtighed, og ingen Splittelse spores dennegang, som den, der fandt Sted under Bevægelsen i 1449, — en Omstændighed, der noksom tyder paa, at Raadet har vidst sig at have et Nygsted i Fjelsens Danske, hvilket ogsaa dets ovennævnte Ytring i Brevet af 15de Sep-

¹⁾ Saalebes Zahn og flere danske Historikere baade før og efter ham. ²⁾ Zahn 348.

tember, at det „for Almuens Skyld“ ikke kunde opgive Beseiringen af Baahus, end yderligere bestyrker.

Da nu Vanstelighederne med Kong Hans's Valg for Danmark og Norges Bedkommende vare fuldkommen beseirede, lod han sig paa en Herredag til Kjøbenhavn frøne til Danmark's Konge den 18de Mai. Ottende Dag derefter for han til Søs til Oslo, hvor han den 3die Juli udgav Rettebøder for Norge ¹⁾, og derfra over Land til Ridasros, hvor han den 20de Juli 1483 blev fronet til Norges Konge af Erkebiskop Gaute ²⁾. Den 23de Juli var han endnu i Ridasros ³⁾. Paa Tilbageveien var han den 1ste August i Gudbrandsdalen ⁴⁾, og i Midten af samme Maaned synes han allerede igjen at have været i Danmark.

To af de verdslige Raadsmedlemmer, der ere omtalte som Deeltagere i den nys stildrede Bevægelse i Norge, Jon Svalesøn Smør, der en kort Tid havde været Rigsforsander, og Ridderen Einar Dlafsson Flugas, der ogsaa i Urolighederne i 1449 havde været en fremtrædende Personlighed, døde samme Aar som Halmstad-Foreningen kom i Stand. De drufnede begge tilsammen i 1483 ved Jarsø eller Jærø ved Lunsberg ⁵⁾.

105.

Norge under Kong Hans's Styrelse indtil 1503. Stemningen i Norge. Partier der. Knut Alfson og Henrik Krummedike. Knut Alfsons Dab.

Ingen Forandringer af Betydning synes at være foregaaede i Norge ved Kong Hans's Tiltrædelse. Et af de vigtigste Embedslistter, som uidentviølt fandt Sted i Forbindelse med Kongestiftet, var Hr. Jvar Bikingssøns Afgang baade som Kansler og som Provst ved Marielirke i Oslo. Man seer, at denne hans Afgang ikke foregik strax ved Kong Kristians Død; thi endnu i 1482, under Mellemriget, nævnes han som Indehaver af begge Embeder og Medlem af Raadet ⁶⁾. Men før den 10de October 1485 havde han faaet sin Eftermand som Provst og tillige ganske vist som Kansler. Denne Eftermand var Hr. Jon Paalsøn, som den 1ste Mai 1482 endnu blot var Kannik ved Marielirke i Oslo, men den 10de October 1485 nævnes som Provst i Oslo ⁷⁾. Høist rimeligt bliver det altsaa, at Skiftet er foregaaet i 1483 under Kong Hans's Ophold i Norge i

¹⁾ Paus II. 273—275. ²⁾ Høllf. n. 1483. ³⁾ R. Dipl. I. 672. ⁴⁾ R. Dipl. III. 689. ⁵⁾ Eml. III. 605, Not. 2, IV. 114. ⁶⁾ Br. af 1ste Febr. 1482 Hadorf II. 302, sfr. o. f. II. 572; Br. af 11te Martz s. A. R. Dipl. I. 670. ⁷⁾ R. Dipl. II. 680, 687. Han havde studeret i Roskof, hvor han blev immatrikuleret den 7de October 1486. Not. Eml. I. 78.

Anledning af Kroningen, og at Hr. Ivar har maattet vige, fordi hans Færd under Mellemriget har mishaget Kongen. Ivar, der i meer end tredive Aar havde været Provst og Kansler, findes at have overlevet sin Fratrædelse fra begge Embeder en rum Tid. Endnu i 1498 levede han i Barna Kloster eller Hospital ¹⁾, og han maa saaledes have opnaaet en meget høi Alder. Eftermanden Hr. Jon Paalsøn var Provst og Norges Kansler under hele Kong Hans's Styrelsestid, dog nævnes ogsaa i denne Tid nemlig i 1486, en Præbendatus ved Marielirke, Hr. Thorkel Jensen, som Vicekansler ²⁾.

Gunnar Thiofstolfsøn Holk, Biskop i Oslo ³⁾, viste sig, som vi ovenfor have seet, med de øvrige norske Biskopper virksomt under Mellemriget 1481—1483, og deeltog i Forhandlingerne med Sverige i 1482. Han havde dengang i næsten tretti Aar forestaaet Oslo Biskopsstol og i næsten fireti indtaget en fremragende Stilling i Norges Raad. Den sidste Veilighed, ved hvilken han nævnes, er paa Mødet ved Jarlsø den 25de Juli 1482 ⁴⁾; i de senere Forhandlinger forekommer hans Navn ikke. Han maa da have været meget gammel og er uden tvivl død i dette samme Aar ⁵⁾. Hans Eftermand paa Oslo Stol var Nikolaus Kalib, om hvis foregaaende Stilling intet vides.

Kong Hans skildres som en ærlig, ligefrem, ordholden Mand, der ikke befattede sig med Statskneb. Han viste sig ogsaa i Almindelighed mild og eftergivende, endog i sine Tvistigheder med den ham i Klogskab og Kraft uendelig meget overlegne, men mindre redbelige, svenske Rigsforstander Steen Sture, der idelig ved sine listige Underhandlinger prøvede hans Taalmodighed og forholdt ham Sveriges Krone. Men alle Kongens gode Egenskaber uagtet, synes dog Nordmændene ikke i Gæt og Alt at have været tilfreds med hans Styrelse. Allerede tidlig i hans Styrelses Tid spores en vis Gjæring i Norge, hvortil dog den egentlige Aarsag ikke kjendes. Rimeligvis har man, og det neppe uden Grund, fundet ham noget lunken i at opfylde de Løfter, han havde givet Nordmændene i sin Haandfæstning. Man har ogsaa her gjættet, at Steen Sture har haft en Haand med i Spillet, og at Erkebiskop Gaute har staaet i Forbindelse med ham; men tilstrækkeligt Bevis herfor mangler hidtil ⁶⁾.

Det er i 1486, at tydelige Spor vise sig til urolige Rørelser i Norge og et spændt Forhold mellem Kongen og Erkebiskoppen. Og Urolighederne maa ikke have været ubetydelige, det kan man slutte af Kongens alvorlige Foranstaltninger. Han havde nemlig i Begyndelsen

¹⁾ Ranges Rth. 2den Udg. 399. ²⁾ Landsbrev af 18de Juli 1486, Oslo. R. Dipl. II. 690. ³⁾ Fra 1453, s. o. f. II. 529. ⁴⁾ E. o. f. II. 573.

⁵⁾ Sml. IV. 545—546. ⁶⁾ Hvitf. u. 1486; Jahb 355, 356.

af Aaret Udbud af Danmark baade af Penene og af Kjøbstæderne. Samlingstiden for Krigsfolket fastsattes til fjorten Dage efter Paaste (dette Aar den 26de Marts), og Toget skulde gjælde Norge. En Styrelse blev i Januar Maaned udnævnt for Danmarks forskellige Landskaber under Kongens Fraværelse udenfor Riget, og denne har følgelig været tænkt at blive ikke saa ganske kort ¹⁾. Om Toget virkelig har fundet Sted i den Maalestok, som Forberedelserne lade formode, vides ikke; men hvad der er vist er, at Kong Hans om Sommeren selv var i Norge. Muligen har han ved sin personlige Nærværelse fundet Stillingen mindre farlig end Rygtet havde udbragt; og virkelig spores ikke andet, end at Sagen er bleven hastig og i Mindelighed jævnet.

3 Juli Maaned var Kongen i Bergen samlet med Erkebiskop Gaute og uidentivt med hele Norges Raad ²⁾. Man seer, at der har været Tvist mellem Kongen og Erkebiskoppen angaaende Patronatsretten til Trums Kirke, hvilken Ret Erkebiskoppen, uvisst under hvad Paastud, maa have tilegnet sig. St. Marie Kirke i Trum var fra gammel Tid et af de fjorten kongelige Kapeller ³⁾, og Kongens Patronatsret til den var saaledes uomtvistelig. Kongen lod ogsaa forelægge Erkebiskoppen Pavebrev, der bevisste hans Patronatsret til Kirken, og Gaute maatte give efter. Den 18de Juli udstedte han i Bergen under sit og sit Kapitels Segl et aabent Brev, hvori han erklærede, at da Kongens Ret ved de fremlagte Pavebreve var bevist, havde han med sit Kapitels Raad opgivet denne Patronatsretten til nævnte Kirke med al Rente og Rettighed, som dertil bør at ligge, dog paa det Vilkaar, at naar den er ledig, en dygtig indenlandsk Klerk præsenteres til den, hvilken bliver i ret Lydighed under Erkebiskoppen og hans Eftermænd ⁴⁾.

En anden Kirkesag blev af Erkebiskop Gaute afgjort paa dette samme Møde. Almuen af Nidsjøssel paa Agder klagede ved tvende Juldægtige for Erkebiskoppen over visse Byrder, som den paastod, at dens Geistlighed uden Ret paalagde den. Det ene Klagepunkt var, at der fordredes meer end Loven bestemte for Begravelser; det andet, at der vare Kirkerne fragaaet Ejendomme, som med Rette tilhørte dem. Betkommende Biskop, Cilis af Stavanger, var tilstede og svarede paa Klagen, at Almuen i Nidsjøssel selv havde opgjort Brev om Kirkerne Ejendomme og Presternes Intægt og Rettighed, hvilket Brev ikke burde overdommes; og havde han i den Anledning for et Aar siden stevnet nogle af Almuen til Nidaros for Erkebiskoppen,

¹⁾ Wolbechs nordiske Lidskrift I. 432; jfr. Jahn 365 f. ²⁾ Allerede den 5te Juli var Kongen i Bergen Hans II. 277. ³⁾ S. o. f. II. 121, Not. 2.

⁴⁾ Br. af 18de Juli 1486. N. Dipl. I. 683.

og da de ei indfandt sig, faaet Koftholdsbrev paa dem. Efter at have undersøgt Sagen fra begge Sider, gjorde Erkebiskoppen, med Biskop Eilifs Samtykke og andre gode Mænds Raad, følgende Bestemmelse: — Først angaaende Begravelser, at efter Bonde eller Hustru skal efter gammel Sedvane gives 2 Mark, mindre dog hvis Ene ei er til, eller der er mange Børn; efter ugift Søn eller Datter over 16 Aar 1 Mark, ligesaa efter Veiebrenng paa fuld Løn; efter Barn mellem 7 og 16 Aar $\frac{1}{2}$ Mark; efter yngre Barn mindre. Dernæst angaaende Kirkerens Ejendomme, da lovede Biskop Eilif, at det skulde komme tilbage til Kirkerne, som lovligen bevises at tilhøre dem. Endelig angaaende Koftholdet, hvori de vare idømte, da opgav Biskoppen dette; dog skulde Almuen for sin Ulydighed gjøre ham en venstabelig Villighed, der ikke voldte dem nogen Tynghel. Herom udstedte Erkebiskoppen den 31te Juli i Bergen sit Brev, som blev medbeseglet af Biskop Eilif ¹⁾. Kongen synes slet ikke at have blandet sig i denne Sag.

At Kong Hans's Stemning mod Nordmændene, og det norske Raads mod ham ved hans Komme til Norge ikke var den bedste, er tydeligt nok. Men under Opholdet i Bergen forsonede han sig, heder det, med Erkebiskoppen og de Norske, som tilforn syntes ham uwillige, og man gjorde hinanden gjensidigen de bedste Løfter ²⁾. At et venstabeligere Forhold var indtraadt, syntes ogsaa vise sig et Par Aar senere. Thi i Sommeren 1489 indfandt sig det norske Raad: Erkebiskop Gaute, Biskopperne Hans af Bergen, Eilif af Stavanger, Herman af Hamar, Herlog Electus af Oslo, Kristiern Provst i Bergen og Jon Paalsøn Provst i Oslo, ser Riddere (Alf Knutsøn nævnes først) og to Svende, i Kjøbenhavn, hvor det den 25de Juli, paa det norske Folks Vegne, antog og hyltede Kongens ældste, dengang ene Aar gamle Søn, Kristian, til Faderens Eftermand som Konge i Norge, med udtrykkelig Tilfidesattelse for dette Tilfælde af enhver Artikel i Kongens Haandfæstning (i Reccesserne til Kalmar og Halmstad), der kunde være den foretagne Hyltning imod. Brev om denne Handling blev udstedt og forseglet af alle de nævnte Raadsmedlemmer samt tillige af tre Abbeder, tolv Bæbnere og ni Lagmand, Alle af Norge ³⁾.

Ravnene paa de ved Kristians Hyltning tilstedeværende Biskopper vise, at nogle Biskopsstifter da vare foregaaede i den norske Kirke, og flere indtraf i de næst paafølgende Aar.

Biskop Karl Sigurdsøn af Hamar ⁴⁾ var uden tvivl en af Kong Hans hoibetroet Mand i verdslige Anliggender. I 1485 var han Hovedsmand paa Afershus; var endnu i Live og der tilstede den

¹⁾ N. Dipl. I. 684.

²⁾ Hvitf. u. 1486.

³⁾ N. Dipl. II. 703.

⁴⁾ Fra 1473, s. o. f. II. 566.

25de September 1487, men døde sammesteds for 28de December i dette Aar ¹⁾). Allerede den 16de Januar 1488 var Herman Thorsgilsøn valgt til hans Eftermand. Denne havde studeret i Moskof, hvor han blev immatriculeret den 23de Mai 1473, og var siden Rannik i Oslo og Hamar. Den 30te Juni 1488 var han i Florens i Italien, saa han synes at have personlig søgt sin Confirmation i Rom ²⁾). Den 25de Juli 1489 havde vi seet ham som indviet Biskop paa Raads-mødet i Kjøbenhavn.

Rimeligvis i Begyndelsen af 1489 døde Biskop Nikolaus Kalib af Oslo ³⁾, om hvem man næsten intet ved. Hans Eftermand var Herlog Bigleiksføn Kornyng, forud Rannik ved St Halvards Kirke i Oslo. Den 25de Juli 1489 var han, som vi have seet, Electus og Confirmatus, da han var nærværende i Kjøbenhavn ved Hertug Kristians Hylding. Naar han som indviet har tiltraadt sin Stol, vides ikke ⁴⁾).

Omkring 1490 døde Biskop Magnus Eypolfsføn af Skaalholt ⁵⁾ og havde til Efterfølger Stefan Jonssøn, ogsaa en Isø-landing, der havde studeret i mange Aar i Udlandet, baade i Frankrige og paa andre Steder, og var vel anseet for sin Værdom og sine Kundskaber ⁶⁾). Han kom til Isøland og tiltraadte sin Stol i 1491 ⁷⁾).

Biskop Olaf Røgnvaldsføn af Hole ⁸⁾ døde den 15de Juli 1495 under et Dphold i Udlandet. Han havde i sin lange Styrelsestid vist sig som en virksom og myndig Kirkens Forstander, der ingen Indgreb taalte i sit kirkelige Omraade fra de verdslige Embedsmænds Side. Hans haarde, stive og begjærlige Sindelag indlebede ham i idelige Processer, hvor han fra først af oftere var den angribende end den angrebne, og hans Jhærdighed lod ham som tiest til Slutning gaa af med Seieren. Ved saadanne Leiligheder sparede han da ikke sine Modstandere men udpressede af dem store Bøder i Jordegods og Penge, til sin Stols og sin egen Berigelse ⁹⁾). I de sidste Aar af hans Levetid, 1494 og 1495, rasede en frygtelig Mandedød paa Isøland ¹⁰⁾). Olaf havde en Brodersøn ved Navn Gotstalf Nikolausføn, hvilken rimeligvis var norss af Fødsel, men Prest i Hole Biskopsdømme. Han blev af Hole Biskopsdømmes Geistlighed i Vaaren 1497 valgt til sin Farbroders Eftermand. Valget blev paa samme Aars Althing stadfæstet, og Gotstalf drog til Norge, hvor han

¹⁾ Eml. IV. 543; N. Dipl. II. 692. ²⁾ N. Dipl. II. 693; Saml. IV. 543; Norske Eml. I. 79; Langes hffr. Dpt. ³⁾ Fra 1483, s. o. f. II. 582. ⁴⁾ Eml. IV. 541—542. ⁵⁾ Fra 1476, s. o. f. II. 567, jfr. Gspol. Aarb. p. 2. c. 82. ⁶⁾ Finn. Joh. II. 490—491; Gspol. Aarb. p. 2. c. 74. ⁷⁾ Gspol. Aarb. p. 2. c. 87. ⁸⁾ Fra 1460, s. o. f. II. 563. ⁹⁾ Finn. Joh. II. 590—610. Gspol. Aarb. p. 2. paa mange Steder. ¹⁰⁾ Gspol. Aarb. p. 2. c. 92, 94.

blev indviet af Erkebiskop Gaute. Han vendte tilbage til Island i 1499 og tiltraadte sit Sæde. Han var som sin Formand en haard og havslyg Mand, virksom i at berige ikke alene sin Biskopsstol men ogsaa sig selv, det sidste igjen til Fordeel for sine Børn, af hvilke han havde flere med en Frille, der aabentlyst levede med ham som hans Husholderste ¹).

af pavelige Foranstaltninger med Hensyn til den norske Kirke omtales ved denne Tid een, som vilde være mærkelig, om den var siffer.

I 1490 skal Pave Innocentius VIII, som i 1484 havde fulgt Sixtus IV, og som regjerede til 1492, have meddeelt den norske Kirkes Præster Tilladelse til, i Mangel af Vin, at benytte Miod eller anden Landets Drif i Nadverens Sacrament ²). Rigtigheden af denne Beretning er imidlertid, og det som det synes med Grund, bleven dragen i Tvivl. Innocentius maa, hvis Dispensationen virkelig er given, have havt ganske andre Anskuelser end Pave Gregorius IX havde, da han i 1237 erklærede sig om den Sag til Erkebiskop Sigurd ³).

Urolighederne i Norge omkring Aaret 1486, de være sig af større eller mindre Betydning, bleve, som vi nys have seet, hastigen stillede. Men ti Aar senere, henimod Aarhundredets Slutning, begyndte atter Tegn paa en indre Gjæring og paa en vis Spending mellem trede Partier i Landet at lade sig tilsyne.

De to Partier, som Kristian I's Balg for henved femti Aar siden havde fremkaldt i Norge, vare i Grunden aldrig ganske uddøde. Det ene var mere strengt norsk i indet og havde Troskoldelsen af Norges Selvstændighed, om end som Led af et nordisk Statsforbund, for Die; dette holdt paa Balgriget som en Nødvendighed for at sikke Norges Selvstændighed i Foreningen, og paa Kongens Jagttagelse af hvad han i sin Haandfæstning havde tilfagt Norge, medens det derhos var tilbøieligt til at søge en Støtte i Sverige, saaledes at Nortmand og Svensker skulde gjøre fælles Sag for at modstaa Danmarks Stræben efter en Overvegt i Foreningen, hvilken Stræben man troede de oldenborgske Konger begunstigede. Det andet Parti var mere dansk i indet og arbejdede statigen paa at knytte Norge saa fast som muligt til Danmark, for at disse to Stater ved gjensidig Hjælp kunde tvinge Sverige igjen ind i Foreningen og til at antage fælles Konge med Danmark. Dette Parti vidste klogeligen at benytte den norske Almues Forsjærlighed for Arveriget og holdt, for Norges Bedkommende, ikke saa meget strengt paa Haandfæstningens Tilfagn.

¹) Finn Joh. II. 616—628; Cævol. Aarb. p. 2. c. 96, 100.

²) Svitt. v.

1490; Pontop. II. 329, 694

³) C. o. f. I. 411—412.

navnligen med Hensyn til Landets Styrelse ved indfødte Mænd. Paa det første Parti stod, som vi have seet, i sin Tid Erkebiskop Aslaf Bolt, medens samtidig med ham Hr. Hartvig Krummedike var Hovedmanden for det danstfjendede Parti. Dette sidste gif i 1449, som vi vide, af med Seieren, og Hartvig Krummedike var længe dets Hovedmand i det norske Raad, hvor han, skjønt Udlænding og egentlig dansk Herremand og Godseier, havde vundet Sæde, da han ved et norsk Giftermaal var bleven Eier af en Mængde Jordegods i det sydlige Norge.

Imidlertid traadte fra henved 1460 en norsk Stormand op som Hr. Hartvigs Medbeiler til Indflydelsen i Norge, og dette var den ovenfor oftere nævnte Hr. Alf Knutsøn af en Æt, som man efter Baabenet (tre Roser) har kaldet Ros. Alf var paa fædrene Side Svensk, men stammede gjennem sin Moder fra Sigurd Hafsborhsøn og den norske Kongeæt, ligesom og fra Giskeatten, hvis rige Godser i Norge han for en stor Deel havde arvet. Han kunde saaledes i Rigdom fuldkommen maale sig med Hr. Hartvig, medens hans Slegtskab ligesom og den Omstændighed, at han eiede Godser ligesaavel i Sverige som i Norge, maatte gjøre ham tilbøielig til at opretholde Enigheden og Forbundet mellem disse to Riger. Alf Knutsøn var altsaa ligesaa naturlig hentrukket til det norske mod Sverige heldende Parti, som Hartvig Krummedike til det danstfjendede; og begge maatte snart blive hinandens erklærede Modstandere. Uenigheden mellem dem fremkaldte stundom blodige Oprin. Saaledes omtales, at medens Hr. Hartvig var Hovedsmand paa Akerøhus, dræbte Hr. Alf Knutsøn Laase Jensøn, hans Foged paa Hedemarken ¹⁾. Og dette har neppe været den eneste Bloddaad i deres Livst.

Man ved ikke hvad der fra Først af har givet Alf Knutsøn et Overtag over sin Modstander; men vist er det, at Hr. Hartvigs og det danske Partis Indflydelse i Norge, tildeels ved Alf Knutsøns Indflydelse, i de senere tyve Aar af Kristians Styrelse var i Dalen, medens naturligvis i samme Men det norske Parti hævede sig ²⁾. Det var ogsaa dette Parti med Erkebiskop Gaute, Jon Smør og Knut Alfsøn i sin Spidse, hvilket vi i Urolighedsaarene 1481—1483 have seet raade i Norge, medens man paa den Tid saagodtsom intet Spor finder til det danske Partis Virksomhed i Landets Indre. Dette skriver sig rimeligvis for en stor Deel derfra, at det danske Parti for Øieblikket var uden nogen fremtrædende Hoveding, da nemlig Hr. Hartvig var død omfring 1476 ³⁾. Men efterat Hans's Balg til Norge var lykkelig gjennemdrevet, synes det som det danske

¹⁾ Dette Drab omtales ganske i Forbigaaende i et Brev af 1516, 14de Marts, N. Dipl. I. 756. ²⁾ Ny Dan. N. VI. 38—39. ³⁾ Dan. N. 3die N. II. 2.

Parti lidt efter lidt igjen er kommet til Hænde. Det fik ogsaa nu snart en ny og kraftfuld Hovding i Hartvig Krummedikes eneste Søn, Henrik, der arvede alle sin Faders store Ejendomme baade i Norge og Danmark. Henrik Krummedike var vel ved sin Faders Død for ung til strax at optræde som Partihovding; men saasnart han var kommen til den mandige Alder, var bleven Ridder (før 1485), havde faaet Forleninger i Norge og var bleven Hovedsmand paa Baahus Slot (før 1490), begyndte han at træde i sin Faders Fodspor som det danske Partis Hovding i Norge og tillige som Alf Knutsøns Modstander. Da nu Alf Knutsøn omkring 1496 ¹⁾ døde, og hans Søn, Ridder Knut Alfsøn, arvede hans Rigdom og Indflydelse samt blev Hovedsmand paa Akershus, saa blev han og Henrik Krummedike de trende Førere, om hvilke de to hinanden modsatte Partier i Norge sluttede sig.

Den første Feilighed ved hvilken vi finde Knut Alfsøn og Henrik Krummedike i nogen nærmere Berørelse, var ved Elfsborgs Beleiring og Indtagelse i den senere Halvdeel af 1497, da begge de nævnte Hovdinge i Forening anførte Kong Hans's Krigsfolk. Dengang vare de vel, i det mindste tilsyneladende, Venner; muligens kan dog ved denne Feilighed hemmelig Avindsyge mellem dem som Hærførere have bidraget til Beleiringens Langvarighed, ligesom det og kan have opbragt Knut Alfsøn, at Lønnen for Slottets endelige Indtagelse synes at være bleven Henrik Krummedike alene til Deel ²⁾. Strax efter udbrød, ved Slutningen af 1497 og Begyndelsen af 1498, nogle Bønderoligheder i visse Landskaber i det sydsørlige Norge, der horte til Knut Alfsøns Ven. Bøndernes Rejsning her var imidlertid, saavidt skjønnes, ingenlunde rettet umiddelbart mod Kong Hans, men mod Knut Alfsøn selv og dennes underordnede Fogeder. Rejsningen udgik fra Nes Tretjing og Ullenshofs Tretjing paa Romerike. Almuen der underrettede ved et ubefeglet Brev Hr. Knut om, at en Engelbrekt Gunnarssøn havde slaget hans Foged ihjel under dennes Opkrævning af Kongens Bisore, og at hele Almuen paatog sig Gjærningen som øvet med dens Samtykke. Men Hr. Knut, som af Brevets Overbringer troede sig at være kommen til Erfaring om, at det ikke hang rigtig sammen med Almuens Ansvarlighed, advarede den, efter forudgaaende Overlæg med Biskop Herlog af Oslo, Provsten til Mariekirken sammesteds og flere af Raadet, ved en Skrivelse fra Akershus af 29de November 1497, og forlangte af den, hvis den virkelig vilde staa ved sin Erklæring, at sende ham denne under tolv Mænds Segl ved fire Fuldmægtige, hvilke da skulde have frit Leide frem og

¹⁾ Han var endnu i Live den 28de Oktober 1495. N. Dipl. I. 709. ²⁾ Danske Mag. 3die Række II. 5, 25.

tilbage ¹⁾). Han maa imidlertid have anseet Bevægelsen for farlig og for let at kunne udstrække sig videre; thi kort efter, den 16de December, tilskrev han Henrik Krummedike paa Baahus, og bad denne møde sig i Borgesyssel, paa det at de kunde forlige sig om tidligere Mellemværende og derpaa samle saameget Stridsfolk som muligt for at tvinge Urolighederne, hvilke han omtaler som udstrakte over hele Landet (søndenfiælds ²⁾).

Man finder ikke, at Hr. Henrik har fulgt denne Opfordring; man seer derimod, at Bevægelsen kort efter har været i Tilvæxt og antaget Præget af et stort Opløb. Almuen af Nes og Odalen sendte Budfjævlø ud over hele Akershus Len samt flere Len. Budfjævlet var, heber det, brændt i den ene Ende og med Hank i den anden ³⁾), og stevneede Bønderne til Akers Thing. Hid strømmede ogsaa den 6te Februar 1498 Almuen i Mængde, men aabenbare uden at kjende Hovedmændene for eller den egentlige Hensigt med Sammenløbet. Biskop Herlog af Oslo og Erkepresten der, Narve Thoresen, samt Borgermester og Raadmænd af Byen kom tilstede paa Thinget, og der optraadte ogsaa Knut Alfsøn paa Kongens Vegne, idet han spurgte Almuen ad, hvo der havde samlet den, og om hvad Hensigten var med dette Sammenløb. Men Almuen tilstod oprigtigen, at den ikke vidste hvad Thingbudet gjaldt, og den havde intet andet Forlangende at fremsøre end kun i Almindelighed, at Hr. Knut skulde holde den ved Norges Lov. Da han nu lovede dette og forresten tiltalte Almuen med gode Ord, saa viste ogsaa denne sig lydlig og føielig, og erkjendte, at den havde ladet sig vildelede. Biskoppen erklærede med de tilstedeværende gode Mænds Samtykke for hele Almuen, at hvo som for Fremtiden opstar et saadant Budfjævlø, skulde være Landsforræder ligesom og Enhver som løb derefter, undtagen det udgif paa Kongens Bud eller ved hans Lensmænd, naar det syntes dem magtpaaliggende. Almuen lovede derpaa at vise sig hørige og lydige i alt Lovligt mod Hr. Knut og de øvrige Lensmænd, som Kongen bestiftede ⁴⁾); og hermed opløstes, saavidt man kan skjønne, dette store Sammenløb uden videre Uorden.

At dog Almuens Stemning mod Hr. Knut og hans Fogeder ikke hermed strax er bleven ganske forsonet, det viser den formelige Klage, som Bønderne og Almuen i Gidsvolds Sogn kort efter, ved en Strævelse af 25de Mai 1498, tilstillede Kong Hans, og som var rettet mod Hr. Knuts forhenværende Foged paa Romerike, Lasse Skjol, der bestyldtes for flere særligen opnævnte uretfærdige og retskrænkende

¹⁾ N. Dipl. II. 731. ²⁾ N. Dipl. II. 732. ³⁾ En Erubsel for de ikke Mødende om Brand og Hængning. ⁴⁾ N. Dipl. I. 715—717.

Handlinger, for hvilke han og synes at have været bræbt af Almuen ¹⁾. Vi vide imidlertid ikke hvilke Virkninger denne Klage har havt.

Der findes vel intet Bevis for, at Hr. Henrik Krummedike har havt Haand med i Spillet ved disse gaadefulde Uroligheder; men tænkeligt er det, at han just ikke saa ganske ugerne har seet sin Medbeiler i sig Forlegenhed, hvilken tillige kastede en Skygge paa hans Embedsforsel i Kongens Tjeneste og mod dennes Undersaatter, og at han derfor ikke har forhaaset sig med at komme Knut Alfson til Hjaelp. I saa Fald har Begivenheden ganske vist tjent til at forøge Spændingen og Uvillien mellem de tvende Stormænd. Alligevel synes disse Uroligheder ingenlunde at have været af den Bestaaffenhed, at de kunde gjøre Knut Alfson mistænkt hos Kongen for oprørsk Sindelag. Ligesom Knut synes at maatte have nydt Kongens Tiltro, da han sattes til Henriks Medansfører ved Elfsborgs Beleiring, saa finder man heller ikke strax efter de omtalte Uroligheder Spor til nogen Mistanke fra Kongens Side mod ham. Men i 1499 viser det sig tydeligen, at en alvorlig Tvivl om Knuts Trofskab var vakt hos Kongen, og af Breve fra denne til Henrik Krummedike af 29de September og 23de Oktober i nævnte Aar sees, at Kongen da har fundet Knut Alfsons Færd mistænkelig, at han har frygtet hans Stemning, og at han har overdraget sin Fortrolige at have et opmærksomt Øie med hans Foretagender ²⁾. Vi kunne, ved at see dette, neppe tvivle om, at Henrik har pustet til Kongens Uvillie mod den mægtige norske Hovding; og det kan vel hende, at en Fælelse hos Knut af at være mistænkt af sin Konge og bagtalt hos denne af en Mand, der nu maa antages at have været hans vitterlige og erklærede personlige Uven, og som stod paa et modsat Parti i Norge af det, til hvilket Knut selv havde sluttet sig, kan have draget den sidnævnte ind i den Forbindelse med Kong Hans's Fiender i Sverige, der, hvad vi nu strax skulle see, voldte hans Død.

Kong Hans var endelig i 1497 bleven erkjendt for Konge i Sverige, og Steen Sture havde fraτραadt sit Rigsforstanderskab der. Men ikke før havde Kongen i 1500 lidt det bekjendte Nederlag i Ditmarsken, før Sverige igjen blev uroligt, og Steen Sture atter optraadte i de misnøiede Svenskes Spidse. Da Gjøringen i Sverige i 1501 begynte at blive alvorlig, var Knut Alfson der tilstede, og traadte uden Dølgemaal paa Hr. Steens Side. Om han ved denne Leilighed har havt nogen, om ogsaa blot hemmelig, Indflydelse

¹⁾ N. Diyl. II. 734. Læse Ejkel omtales i et Brev fra Kongen til Henrik Krummedike af 22de Juli 1499 som død, og det beder tillige, at Henrik Krummedike raa Kongens Vegne havde erbaaret Boden efter ham. Danske Mag. 3die Række II. 32. ²⁾ Danske Mag. 3die Række II. 33, 34.

fra det norske Raads Side, eller har handlet efter Tilskyndelse fra enkelte af dets Medlemmer, eller om han har gaaet sin egen Vej, stolende paa sin personlige Indflydelse i Norge, hvilken han har troet vilde sætte ham i Stand til senere at forsvare det gjorte Skridt, — derom ere vi uvidende. Men vist er det, at han i Egenkab af norsk Raadsmedlem deeltog i de misnoiede svenske Herrers Forhandlinger i Vadstena i August og September Maaned 1501, og at disse Herrer derfor i sine Klagebreve af 1ste August og 27de September kalde sig Sveriges og Norges Raad. I det sidstnævnte Brev findes endog en egen Artikel, hvori Knut Alfson siger sig at have klaget for Kongen og Rigets Raad over den Uret og Overvold, som ham og Norges Indbyggere af Hr. Henrik Krummedike og flere navngivne Mænd var tilføiet, og dagligen tilføies af Kong Hans's Embedsmænd, Rigets og hans hadfeste Fiender, uden at der dog gjordes ham Lov eller Ret paa hans Kæremaal ¹⁾. Allerede i Forveien havde Hr. Knut tilsendt Kongen sit Undsigelsesbrev, hvilket gjorde, at Kongen for 9de September havde erklæret ham for at have forbrudt sit Ven og tillige budet sine Embedsmænd i Norge at lægge hans Arvegods under Kronen ²⁾.

I Slutningen af 1501 brød Opstanden ud i Sverige under Steen Stures Anførsel, og efter Overlæg med ham, som det lader, drog nu Knut Alfson til Norge for ogsaa at reise dette Rige mod Kongen. Det lykkedes ham med en Deel af det sydløstlige Norge, hvor Akershus synes at være forblevet i hans Hænder, og hvor han, trods Bondeopløbet med ham i 1498, maa have havt stort Tilhang blandt Almuen. Ogsaa i det norske Raad har han utvivlsomt havt Venner, om end disse ikke vovede aabenbare at erklære sig for ham; og deraf har vistnok Raadets Uvirkosomhed reist sig, hvorover Kongen undrer sig og klager i et Brev til Henrik Krummedike af 28de Oktober 1501, og som han senere synes at have villet overvinde ved at tilskrive i Januar Maaned 1502 Raadet og Lagmændene baade Nordenfjælts og Søndenfjælts, at de skulde dømme efter Norges Lov, hvad Ret Kongen, paa Norges Krones Vegne, kunde have til Knut Alfsons Gods for den Utrofskab, denne havde vist ³⁾. Man seer alligevel intet Spor til at Raadet har rørt sig for Kongens Sag, og Knut Alfson indtog i Begyndelsen af 1502 en virkelig truende Stilling. Anførerne for Kongens Tilhængere Henrik Krummedike, Hovedsmand paa Baahus, og Mathias Olafson, Hovedsmand i Tunøberg, kunde med de Folk, de selv havde, og med Udskudet af sine Ven intet afgjørende udrette mod ham. Knut spillede Mester paa Opplandene.

¹⁾ Hadorf II. 375, 379, 381. ²⁾ Danske Mag. 3die Række II. 38. ³⁾ Danske Mag. 3die Række II. 9, 39, 42.

Bisshop Herman af Hamar, tog sig her af Kongens Sag, men blev fangen, og, som det hed, haardt medhandlet ¹⁾. Et Angreb af Henrik Krummedike i Juni Maaned paa Akershus blev tilbageslaget ²⁾. Epstken vendte sig imidlertid igjen snart paa det danske Partis Side. Henrik Krummedike fik Forsterkning fra Danmark og drog igjen for Akershus fra Søsiden, medens Mathias Olafsson nærmede sig fra Land- siden. Knut Alfsson indløb sig i Underhandlinger og fik fri Leide af det danske Partis Anførere til et Møde, ved hvilket ogsaa Bisshop Herlog af Oslo og Kansleren Jon Paalsøn skulde være tilstede. Han begav sig ombord paa Henriks Skib, men her kom det til en Ordstrid, der ubartede til Slagsmaal, og nu blev Knut Alfsson dræbt, og hans Lig siden kastet i Søen. Dette skede den 18de (eller 25de?) August 1502.

Kort efter, den 26de August, blev et Slags Forklaring optagen over Drabet ved Lagmændene af Oslo og Lunsberg paa et offentligt Møde paa Torvet i Oslo, og godtgjordes det, som det hed, af Hr. Henrik og hans Tilhængere, at Knut Alfsson i Forveien havde brudt Leiden i flere Stykker, og at han havde havt i Sinde den paaafølgende Nat at brænde Oslo By; hvorfor Drabsmændene dømtes sagløse, men Hr. Knuts Gods forbrudt til Kongen og Norges Krone. Et Dokument blev ogsaa udstedt ved samme Leilighed over den afgivne Forklaring og den fældede Dom. Men hele Sammenhængen med Knuts Drab er og bliver ligesuldt høist dunkel, og megen Lid til det afgivne Udsagn, har Samtiden aabenbare ikke sat ³⁾.

¹⁾ Danske Mag. 3die Kofte II. 49; Hvitf. u. 1502. ²⁾ D. M. 3die R. II. 46. ³⁾ Dette Dokument, der skulde afgive den sikreste Kilde til Oplysning om Sagen, findes efter Originalen aftrykt i Danske Mag. 3 R. II. 48--50, og ligeledes hos Hvitfeldt u. 1502; men det stemmer ikke ganske paa begge Steder og bærer i det Hele Præget af at være et med Usiagtlighed og Stjedesløshed affattet Stykke. Den flibyske Krenike, hvis Efterretning om Knut Alfsson jmes freven i 1524, altsaa ikke stert meer end 20 Aar efter hans Død, siger om ham, at han var meer ensfoldig end ond, og at nogle svenske „Ferreradere“ benyttede sig af hans Ensfoldighed; og om hans Drab siger den, at Johannes Jakobsøn, Bisshop af Roskilde, og Henrik Krummedike loffede ham ombord paa sit Skib ved offentlig Leide, „som burde have været holden endog det grumme Tyrk“, og dræbte ham, da han intet ondt ventede sig, paa en Maade, „som kunde semme troløse Ferreradere, og ikke Begytere af Dre og Ged“ (Ser. r. II. 562). Og dette er dog en dansk Mand, som demmer saa. Sjældt Hvitfeldt, som dog kansee her følger den flibyske Krenike, siger om Knut, at han ellers var en „from ensfoldig Mand, men af Hr. Steen ilde forført“, og at han blev „ihjelslagen paa den Leide, ham var givne; dog Andre ville sige, at som han havde druffet med Gesanterne (de danske) paa Skibet og vilde trine over Skibberbet og stige i Vaaden, skal han være falden og have faaet sig ihjel“ (Hvitf. u. 1502). Det sidste viser, at man i Forretningen, i Følelsen af det Urigtige og Uverbige i Drabet, har villet give Sagen den Vending, at

Vel kom Akerhus efter Knut Alfsøns Drab i det danske Par-
tis Hænder, og Henrik Krummedike fik Ros af Kong Hans for sin
Færd ¹⁾). Men Gjæringen i det sydlige Norge var dermed ikke stil-
let; tværtimod Opstanden tiltog endogsaa for det Første paa en foru-
roligende Maade, især efter Tilskyndelse af den Drabtes Enke Fru
Mereta ²⁾), der siden egtede Hr. Svante Nilsson Sture i Sverige.
Først i det følgende Aar 1503 lykkedes det Kongens Søn, den unge
Hertug Kristian at dæmpe den for Djæbliffet ³⁾). Naar undtages Bi-
skop Herman af Hamar, der, som allerede fortalt, stod paa Kongens
Side, og Biskop Herlog af Oslo, der dog kun synes at være optraadt
som Megler, vides ingen af Norges Biskopper at have været indvul-
let i disse Uroligheder. Kansleren Jon Paalsøn synes under det
Hele at have nydt Kong Hans's fuldkomne Tiltro ⁴⁾).

106.

Kong Hans's seneste Regjeringstid. Hans Søn, Hertug Kristian, Norges Styret paa
Kongens Vegne. Herlog og Hofadvokat Opstand. Biskop Karl af Hamar. Erkebiskop
Gaute dør 1510. Eric Walkendorff fem og tyvende Erkebiskop. Kong Hans
dør 1513.

Gjæringen i det sydlige Norge var dog kun usfuldkommen stillet.
Den brød snart ud i en fornyet Opstand, og denne Gang komme
tvende høitstaaende norske Geistliges Navne i nær Berørelse med den.

I 1503 eller 1504 døde den nysnævnte Biskop Herman Thor-
gilsøn af Hamar, og i 1504 valgtes til hans Eftermand Karl
Jønsøn ⁵⁾). Dennes Tilnavn Jemta antyder, at han var fra
Jamteland; han havde i 1486 studeret i Moskva og var mellem 1493
og 1497 Kannik i Hamar og Sogneprest til Thon ⁶⁾). Endnu i Juli
1505, da han tilligemed Erkebiskop Gaute og Kansleren Jon Paals-
søn var med Kongen i Kalmar ved den mod Svante Sture anlagte
Rettergang, var han blot Electus ⁷⁾). Dog er han uden tvivl inden Aa-
rets Udgang bleven stadfæstet og indviet. Der spores ikke, at der

Hr. Knut var kommen af Dage ved sin egen Uforsigtighed, og at først, da
denne Paastand ikke kunde opretholdes, har man strebet til Udfærdigelsen af
hint Dokument, hvorved Hr. Knuts Drab skulde gives Udseende af at være
aldeles lovligt. At dette ikke forholdt sig rigtigt, har man sølt ligesaa vel
fra de Danske, som fra Nordmændenes Side. Senere hen siger Svithfeldt:
„for denne Hændelses Skyld med Hr. Knut Alfsøn, var der Estertale en
Lid lang. Hans Lig blev liggende over Jorden i tolv Aar paa Akerhus.
Hans Jordegods blev annammet (indbraget) dog siden lovgivet for nogen Un-
derhandlings Skyld, som skee af de svenske Sendebud 1504.“ ¹⁾ Danske
Mag. 3 R. II. 50. ²⁾ Sft. 51. ³⁾ Jahrb. 404. ⁴⁾ Danske Mag. 3 R.
II. 41, 42. ⁵⁾ R. Dipl. II. 752. ⁶⁾ Norske Saml. I. 80. ⁷⁾ Svith-
f. 1505.

hængang har hvilet nogen Mistanke paa Karl for oprørst Sindelag eller hemmelig Forbindelse med Kongens Fiender i Sverige; i saa Fald havde vel neppe Kong Hans samtykket hans Valg, og end mindre gjort ham, som der fortælles, til sin Fortrolige og sin Sønns Raadgiver. Men senere blev Karl, som vi snart skulle see, mistænkt og beskylt for landsforræderiske Hensigter, og undergik paa Grund heraf flere Lidelser.

Bed denne Tid døde ligeledes Biskop Herlog Bigleiksson af Oslo. Han levede endnu den 29de Mai 1505, men synes at være død inden samme Aars Udgang ¹⁾. Til hans Eftermand valgte Kapitlet af sin egen Midte, Kongen uafspurgt, Thorkel Jonsson, der ogsaa erhvervede Paven's Stadfæstelse. Men ham vilde Kong Hans, uvist af hvilken Aarsag, ikke erkjende; hvorimod han ubnævnte i hans Sted Anders Mus, en dansk Mand, der troes at have forhen været Provst i Viborg, og indsatte ham i 1506 med Magt i Embedet. Den forstodte Thorkel flygtede til Sverige for at søge Hjælp hos den svenske Geistlighed og hos Rigsforstanderen Svante Nilsson Sture, Steens Eftermand. Udentvivl har han for de Svenske skildret Stemningen i det sydlige Norge som oprørst mod Kong Hans, og han skal have forsikret, at, hvis Svante vilde sende Krigsfolk derhen, vilde mange af Indbyggerne slaa sig til ham ²⁾. Thorkels senere Skæbne kjendes ikke.

Svante Sture havde allerede om Vinteren 1505—1506 ved Berend Siggesson, Kapellan i Mora i Dalarne, udspiedet Stemningen paa Opplandene og fundet, at Almuen der endnu var forbittret over Knut Alfsøns Drab, at den var tilbøielig til Opstand, at Biskop Karl af Hamar var fredelig stemt mod Sverige, men derimod maadelig til Vens med Kongens Embedsmand paa Akerhus, og at Almuen holdt med Biskoppen ³⁾. En Opstand mod Kong Hans i Norge vilde, som let kan tænkes, være det sureste Parti i Sverige til Her Hjælp og maatte derfor af dette ivrigt ønskes istandbragt. Men Svante synes ikke, paa Grund af Stillingen i selve Sverige, for det Første at have kunnet affee Krigsfolk til Norge, og Misnoiet der maatte saaledes endnu en Stund gjære i Stilhed.

Urolig over Stemningen i Norge havde imidlertid Kong Hans sendt sin Søn, Hertug Kristian, did med den mest udstrakte Fuldmagt til at forestaa Riget paa sine Vegne. Men Kristian maa snart have mødt Uvillie og Ulydighed hos Almuen og mærket, at denne led sig lede af Mænd, som rugede over oprørstke Planer. Han har forstaaet, at Raahed og Strengthed maatte til, hvis et Udbrud skulde forekommes. Den 13de Mars 1507, paa Raadstuen i Oslo, i et Slags domnende Forsamling, bestaaende af Biskopperne Karl af Hamar og

¹⁾ Eml. IV. 542. ²⁾ Jahñ 450, 451, 582. ³⁾ Jahñ 451, 583.

Anders Mus af Oslo, Kansleren Jon Paalsøn, en Kammit af Oslo og en af Hamar, Embedsmændene paa Lunsbergshus og Akerhus, Kristian Dagge og Jørgen Westenn, tre Bøhnere, tre Lagmand og to svorne Lagrettesmænd, fremsatte Kristian Klager og spurgte de Forsamlede om, hvad Straf den burde lide, som handlede imod hans Breve og Bud, da dog Kongen havde indsendt ham „som fuldmægtig Herre over Norges Rige, ligesom han selv var tilstede“, — og ligeledes om, hvad Dom og Pine dem tilkom, „som raadede Land og Thegn fra Kongen?“ Herpaa svarede, at de første efter Norges Lov vare fribløse og havde forbrudt sit værlige Gode; de sidste havde forbrudt Liv og Gode, Land og Løsøre og maatte, om de rømte, aldrig komme i Norges Rige igjen uden ifølge Kongens Naade. Denne Erklæring blev skriftlig udfærdiget og beseglet af ovennævnte Udfærdigere. En Notarialgjenpart blev ogsaa tagen af den ved Eric Walkendorff, Provst af Roskilde ¹⁾. Med denne Erklæring i Ryggen har nu uden tvivl Kristian troet ikke længer at burde bruge Skaansel, og rimeligvis har nu hans Strengbed paaskyndet Opstandens Udbrud.

Ved Nytaars Tid 1508 vare Opønderne i fuld Rejsning, og i deres Spidsse stod en vis Herlog Høsubfat (ogsaa kaldet Hudsat eller Hyddesfat), til hvem man forresten intet kjender, og som ganske vist heller ikke har været nogen ætstor eller ved sin Stilling udmærket Mand. Det havde saaledes ikke lykkes Kristian at hindre Opstandens Udbrud; men han gif den strax med Raskhed imøde, og var maaskee allerede paa Opønderne, da den udbrød. I Begyndelsen havde Bønderne Overhaand. De dræbte to kongelige Fogder, og indesluttede Kristian paa Hamar Gaard. Det lykkedes ham imidlertid snart at undkomme derfra. Han samlede i Hast meer Krigsfolk, trængte de Opønderne ind i Stovene, og da de her befæstede sig med Braater, omgik han disse, kom Bønderne i Ryggen, slog dem aldeles og fangede Herlog med flere af Opstandens Anførere. Han lod alle disse føre til Oslo, hvor de først underkastedes pinligt Forhør; derpaa bleve de halsbuggede uden for Akerhus, og deres Hoveder satte paa Stager ²⁾.

Saaledes blev denne Opstand ved Hertug Kristians Raskhed meget hastig, i Løbet af Januar og Februar ³⁾, undertrykt, førend Svante

¹⁾ Jahn 584. ²⁾ Jahn 451—452, 585. Det er her tilstrækkelig godtgjort, baade at Herlog Høsubfats Opstand og Død fandt Sted i 1508, og at det var ved Akerhus han og hans Medskyldige bleve henrette. Hvitfeldt, baade i Kong Hans's og i Kristian II's Historie, sætter Begivenheden i umiddelbar Forbindelse med Knut Alfsøns Drab og henfører den paa begge Steder under 1502, hvilket aabenbare er selsagtigt. Han ligesom ogsaa Svanningius fortæller derhos, at Baahus var Stedet, hvor Herlog blev forhørt og henrettet.

³⁾ Den skal have begyndt ved Nytaars Tid 1508, og synes at være undertrykt inden Fastelaven, der i nævnte Aar er 5te Marts. Jahn 451 ffet. m. 585.

Sture fra Sverige kunde komme de Urolige til Undsætning. Den danske Kronikefriver Arild Hvitfeldt siger, at Kristian efter denne Seier for meget haardt med de norske Stormænd og lod mange af dem dræbe, „som havde faldet til de Svenske“, „hvilket endnu ¹⁾“, — lægger han til — kendes paa Adelen i Norge ²⁾“. Dette har efter ham, været idelig gjentaget og almindelig troet. Sagen er imidlertid ingenlunde tilstrækkelig bevist. Hvitfeldt er et partist Bidne, da han, som bekjendt, nærde alle en dansk Adelsmands Fordomme mod den Adelen fiendste Kristian. Desuden er det mærkeligt, at ligesaaledes som denne Historiefriver nævner ved Navn en eneste norsk Stormand, hvis Hoved faldt ved denne Leilighed, ligesaaledes har det hidtil været muligt af andre Kilder at fremdrage og paavise nogen saadan. Herlog Høfudfat selv omtales ingensteds som nogen Stormand, og hans Tilhængere, der lede Døden med ham, vare ganske vist heller ikke høitstaende Mænd, da ellers utvivlsomt deres Navne havde været nævnte, eller man maatte idetmindste sikkra efter savne nogen af de Mænd, der i den nærmeste Tid forud optræde som Medlemmer af Norges Raad eller som høiere Embedsmænd og Hovdinge i Landet. Opstanden har været en Bondeopstand, og dens Anførere, der mistede Livet, deels i Kampen, deels paa Ketterstedet, været høiest taget gjæve norske Bønder, — ikke Riddere eller saadanne Mænd, som efter Tidens Vedtægt og Talebrug kunde henregnes til en Herrestand eller Adelsstand. Hertug Kristians Strengthed og, om man vil, Grumhed ved denne Leilighed kan have virket nebbrydende paa Norges Selvstændighed; men dette maa være steet middelbart, gjennem den Stræt han indjog Norges Raad ved sin Ustaaansomhed, ikke umiddelbart, der ved at han lod en Mængde af Norges Stormænd dræbe.

Et Medlem af Norges Raad, og det en af Kirkens Formænd, styrtedes dog i Ulykke ved denne Opstand, — om fortjent eller ikke, lader sig vanskelig afgjøre. Dette var, som allerede ovenfor berørt, Biskop Karl af Hamar. Men Efterretningerne om hans Forhold baade til Opstanden og til Hertug Kristian ere dunkle og tildeels hinanden modsigende, — det sidste en Følge af, at de skrive sig fra tvende ganske forskjellige eller rettere modsatte Kilder: fra Kristians Forsvarere, og fra hans Dadrere, der i denne Egenskab vise sig som Biskoppens Venner. Til første Slags maa henregnes næsten alle samtidige Brevskaber, Sagen vedkommende, der ere os levnede, hvis Formaal det nemlig er, at reervasse Kristian for Paven's Dine; til

¹⁾ Næmlig i Slutningen af det 16de Aarhundrede, da Hvitfeldt frev sin Danmarks Historie. ²⁾ Hvitf. (sællagtigt) under 1502 baade i Kong Hans's og i Kristian Us Historie.

sidste Slags derimod de egentlige historiske Fortællinger, hvor Fortællerne alle ere forud indtagne mod Kristian ¹⁾).

Da Kong Hans sendte sin Søn Kristian til Norge for der at overtage Styrelsen, skal han særligen have anbefalet ham at lytte til Biskops Karls Raad og hente ham sin Fortrolighed. Han skal ogsaa have medgivet sin Søn et Brev til samme Biskop, hvori denne opfordredes til med Raad og Daad at staa Kristian bi. Dette forklares ganske naturligt deraf, at Kongen satte en uindskrænket Tillid til Biskop Karls prøvede Trostaa. Hertug Kristian, heber det, modtoges af Ridderkabet og Raadet i Norge med al Ære, og blandt Raadets Medlemmer indsendt sig ogsaa Biskop Karl hos ham. Kristian modtog denne med Venlighed og beholdt ham en Tid lang hos sig, dog uden at lægge nogen fortrinlig Vægt paa hans Raad og uden at overlevere ham det Brev fra Kongen, som han medførte. Den Opmærksomhed, han viste Biskoppen, var ikke andet end Forsikrelse. Han vilde nemlig give sig Minc af at være sin Faders Budydig; men han agtede i Birkelighed ikke at indromme Biskoppen nogen Indflydelse paa Styrelsen ²⁾).

Denne Fortælling om Kristians og Biskoppens første Sammenkomst indeholder aldeles intet usandsynligt. Hos en Mand af Kristians egenraadige og mistænksomme Sindelag kan det let forklares, at netop Faderens Anbefaling til ham, at følge Biskop Karls Anvisninger, har lige fra først af gjort ham denne Mand som en vordende Formynder ubehagelig og forhad. Desuden havde ubetvivelst Hertu-

¹⁾ Af disse sidste Kilder er vel den flibyske Krønike den ældste, men den omtaler ifkun korteligen Biskop Karls Ulykke, og i den bestemte Hensigt at gide et Gremmel paa Kristians Grumhed og Hensynsløshed imod Kirkens Raad Scr. r. Dan. II. 571). ~~Evaningius~~ kommer dernæst; han fortæller Biskoppens Skjæbne (som han forresten heel igjennem urigtigen giver Navnet Mats thias) udsørligere. Men Evanguis's Dlgave i hans Kristian IIs Historie er at fremstille til advarende Gremmel en Fyrstes Grumhed og deraf følgende Ulykke. Hvitfeldt endelig berører i Kong Hans's Historie Isfeliggen Biskop Karls Skjæbne, fortæller den derimod vidtløftigere i sin Kristian IIs Historie; men baade er Hvitfeldts ugunstige Sindelag mod den Konge udførelse berømt, og desuden er hans Fremstilling, saavidt Hertog Høfubst og Isar Biskop Karl vedkommer, aabenbar hentet fra Evanguis, kun at enkelte af dennes Feil (s. Gr. Biskoppens urigtige Navn) ere rettede. Den os af de ældre Historieforivere levende Fremstilling af Biskop Karls Sag maa saaledes mistænkes som eenfaldig til Biskoppens Fortæel, medens derimod den, som kom oses af de samtidske diplomatiske Kilder maa mistænkes for at være modsat Bestaafenhed. Thi Mængden af de tilværende Breve Biskop Karls Sag vedkommende ere skrevne netop for at fremstille Kristians Færd i et Lys, der kunde lette hans Udførelse med den romerke Stal, hvilkken han ved sin hensynsløse Behandling af en Biskop groveligen havde fornærmot. ²⁾ Evanguis IV. 2; Hvitf. Christ. II. u. 1502.

gen allerede sin selvkaarede Fortrolige og Yndling i den roskildfste Provst Erik Arelsson Walkendorf, der fulgte ham fra Danmark som hans private Kansler ¹⁾. Erik Walkendorf var en dansk Mand af adelig Byrd, en Klerk med Kundskaber, Lærdom og politisk Dygtighed, og dertil med, som alle Ting viser, en smidig Hofmand, der har vidst at vinde Hertugen, og selv har ønsket at blive det, hvortil Biskop Karl af Kongen var ubseet, nemlig Hertugens Veileder i Norges Styrelse. Alle senere Tildragelser synes at henpege herpaa.

Biskop Karl tiltraadte først efter Midten af Aaret 1505 sin Biskopsstol ²⁾. Kristians Komme til Norge som dette Riges fuldmægtige Styrer paa sin Faders Begne maa selvfølgelig have fundet Sted endnu senere, og da man i Begyndelsen af 1506, den 6te Februar, finder ham at have været i Skaane, hvor han udstedte et Leidebrev ³⁾, saa er han vel neppe kommen til Norge forend i det tidligste i Sommeren 1506. Men allerede om Vinteren 1505—1506 have vi seet, at Svante Stures Speider fra Dplandene funde, ved Siden af Beretningen om den derværende Almues oprørske Sindelag, fortælle om Biskop Karls ventlige Stemning mod Sverige og Uenighed med Slotsherren paa Akerøhus, samt om Almuens Helden til Biskoppens Side i denne Tvist. Speideren siger vel, at Biskoppen selv dengang ikke var paa Hedemarken, saa at han ikke havde faaet ham personlig i Tale; men han udtrykker sig forresten om Forholdene som den der er sikker og vel underrettet ⁴⁾. I den nævnte Vinter, altsaa efter al Rimelighed før Kristians Komme til Norge, synes der selvfølgelig at have fundet visse Meddelelser Sted mellem Svante Stures betroede Mand og den misnoide Almue paa Dplandene, hvorom Biskoppen neppe har været ganske uvidende. Og til samme Tid laa han i Tvist med Slotsherren paa Akerøhus, og havde i denne Tvist Almuen paa sin Side. Disse Omstændigheder kaste visselig en Mistanke paa Biskop Karl, som om han paa en Tid, da Kong Hans endnu satte fuld Tillid til ham, ikke har været ganske fremmed for de Opstandsplaner, der gjærede hos Dplændingerne og to Aar senere gave sig Lufst i Hertog Høfudsats Rejsning. At han var fredelig stemt mod Sverige kunde vel ikke i og for sig regnes ham til Brode; men værre stiller sig hans Sag, om han har været indviet i Almuens Opstandsplaner, eller endog blot havt Nys om dem, uden at gjøre sit til at forstyrre dem. Noget Tvetydigt har der ganske vist været ved hans Forhold, skjønt det vanskelig nu lader sig afgjøre, om han virkelig havde indladt sig paa forræderiske Handlinger, eller hvor store overhovedet hans Feiltrin have været.

¹⁾ Evanius c. IV. 6. ²⁾ S. o. f. II. 593. ³⁾ Sadorf II. 401. ⁴⁾ Zahn 583. jfr. o. f. II. 594.

Saa meget kan man vel af alt dette med Sifferhed slutte, at Biskop Karl, dengang da Hertug Kristian kom til Norge, ikke har i Alles Dine staaet saa tro mod sin Konge, som denne forestille sig ham at være. Men har der kun været den mindste Mumlen blandt Folk om, at Biskoppen var venlig stemt mod Hr. Svante og hans Tilhængere i Sverige, saa kan man være vis paa, at den under de forhaandenværende Omstændigheder strax ved Kristians Komme har naaet til hans og hans danste Ledsagerses Øren, og forstærket deres forudfattede Uvillie mod Karl. Nogen bestemt Bestyldning har man dog endnu ganske vist ikke kunnet gjøre denne. Thi hvilke endog hans Hjertes inderste Tanker have været, saa kan man umulig tro, at han allerede tidligere skulde have yttret sig til Fordeel for de urolige Bønder i Norge eller for Kongens Fiender i Sverige paa en saa aaben Maade, at han derfor kunde drages til Ansvar; og efter Kristians Komme maatte hans Forhold til denne og det nærmere Kendskab til hans Karakter opfordre Biskoppen til den største Varsomhed i sin hele Færd, især hvis han var sig nogen virkelig Skyld bevidst. Imidlertid kan Ingen sige, hvortil muligen Uvillie over Kristians Mistænksomhed og over den fiendtlige Stemning, Biskoppen uidentvøl snart maa have opdaget hos Hertugens Fortrolige, senere kan have forledet ham.

Vi have seet, at Biskop Karl var tilstede paa Oslos Raadstue ved Mødet den 13de Marts 1507 og var med at udfærdige den ovenfor omtalte strenge Erklæring mod dem i Norge, der ei vilde lyde Kristian og lagde høiforæderiske Planer mod Kong Hans. Erklæringen gik, som vi have seet, ud paa Fredløshed og Livsfortabelse. Har Biskoppen vidst nogen Skyld i denne Henseende at hvile paa sig, maa det allerede have været en Straf for ham saaledes paa Forhaand at fælde sin egen Dom; men han har vel i saa Fald stølet paa, deels at hans Forbindelse med de urolige Oplændinger og med Svante Sture var en dyb Hemmelighed, deels at i værste Tilfælde hans høie Stilling i Kirken skulde hjælpe ham. Uden mørke Anelser kan han umulig have tiltraadt Erklæringen; thi saa ganske uskyldig som Nogle ville gjøre ham, kan han, efter hvad før er sagt, ikke have været¹⁾. Men endnu langt værre maa hans Stilling være bleven, da Opstanden virkelig udbrød, hvis det er rigtigt, hvad der fortælles, og hvad der i sig selv er ganske rimeligt, at Kristian, da han drog til Oplandene for at dæmpe Urolighederne, lod Biskoppen følge sig paa Toget²⁾; vist synes det i alle Fald, at Biskoppen har maattet

¹⁾ Euaningius kalder ham „virum innocentem atque inculpatum“ (Cap. IV. 6), og Hvitfeldt: „en uskyldig Mand, som altid havde vidst og søgt hans (Kristians) og hans Herre Faders saa vel som Aigens Bedste.“ ²⁾ Saa fortæller Euaningius (c. IV. 3); men Hvitfeldt nævner ikke noget herom.

laane sit Krigsfolk til de opsættige Bønders Underkøttelse ¹⁾ og han har saaledes maattet hjælpe til at revse dem, der maaffee for en stor Dødt netop i Tillid til ham havde reist sig til Opstand.

Men hvor stor Straf endogfaa allerede herved kan have overgaaet Biskop Karl, saa var det dog først efter denne Opstands Udværgelse, at Uveiret for Alvor brød løst over ham. Da Hertog Hofsubfat for sin Henrettelse blev pinlig forhørt, skal han vel have negtet meget, hvorom han spurgtes, men dog ogsaa opgiver flere som sine Medskyldige, til hvem man ei tilforn havde nogen Mistanke. Om Biskoppen var blandt de saaledes Opgivne, siges ingensteds udtrykkelig; men derimod heber det, at hans Fiender nu ideligen blæste Kristian i Øre, at han var Medviber i Opstanden ²⁾. Senere paastod imidlertid Kristian selv, at „baade de Henrettedes frivillige Bekjendelse og andre ikke utydelige Mærker“ viste, at Biskoppen havde været Ophavsmand og Formand for den farlige Opstand i Norge, som havde tilfugtet Kristians Død ³⁾. Hvad enten nu Kristian har faaet Beviser i Hænde, hvilke han i det mindste ansaa for fyldestgjørende, eller han handlede paa blot Mistanke ifølge Indskyddelser af Biskoppens Fiender, saa besluttede han sig strax efter Hertogs og hans Medskyldiges Henrettelse til at lade Biskop Karl fængsle, og udførte Beslutningen paa en svigfuld Maade.

Biskop Karl var ikke selv tilstede, men som det lader i Hamar, dengang da Kristian vandt sin afgjørende Seier over Opstandsmændene. Kristian drog nærmest derefter ind paa Thotn og sendte fra sig og hjem til Hamar de af Biskoppens Mænd, som havde fulgt ham paa Toget. Derpaa drog han tilbage til Oslo, hvor han da rimeligvis uden Ophold har forhørt de Fangne og derpaa ladet dem henrette. Man maa gjætte, at det ikke har været fuldkommen efter Kristians Ønske, at Biskoppen imidlertid var sluppen ham af Hænde; og ligeledes, at han nu, da Karls Fald var besluttet, har seet sig om efter Midler til at faa denne igjen paa en lempelig Maade i sin Magt. Han skrev derfor Biskoppen tvende Gange venligen til og indbød ham at møde sig ved Sarpsborg i Borgarsyøla for at holde Landsting (Borgarthing?) med ham, og Hertugens Brevdrager, heber det, opførte sig i alle Maader mod Biskoppen, ligesom den Brevdrager, der havde bragt Leidebrevet til Knut Alfson ⁴⁾. Biskoppen gif i Snaaren. Han forlod den faste Hamar Gaard og for til „den unge

¹⁾ Beretningen til Evante Sture hos Jahn 585.

²⁾ Svanningius c. IV. 6.

³⁾ Danke Mag. IV. 189.

⁴⁾ Dette maa vel være Mening af Beretningens Udsagn, hvort ellers her mangler nogle Ord; og det hentydes paa en Falskhed, som i sin Tid af Leidebrevets Dverbringer til Knut Alfson mod denne har været øvet, men hvorom nærmere Oplysning mangler.

Herre“, men bød for sin Afreise, at man skulde paa Gaarden brygge og bage, og gjøre Alt rede til Fastelavn, da han om otte Dage igjen skulde være hjemme, og da, som det lader, ventede, at Hertugen skulde følge med ham som hans Gæst. Men de otte Dage gik, og Biskoppen kom ei tilbage og intet Bud fra ham. Biskoppen var nemlig imidlertid tagen i streng Forvaring, og al Forbindelse mellem ham og hans Mænd i Hamar hindret. Men da de otte Dage vare forbi, kom Kristian en Morgen tidlig med 500 Mand for Hamar Gaard, just da Biskoppens Foged var fraværende i et Erinde. Da han nærme sig, satte han i fuldt Løb mod Porten og raabte, at man skulde hastigen lukke op for ham og Biskoppen: de Svenske vare dem i Hælene og vilde fange dem. Gaardens Mænd vidste sig ingen Fare; de ventede Biskoppen og troede han var med i Hertugens Følge; de aabnede Porten. Men ikke før var Kristian inde, før han bemægtigede sig Gaarden, tog Biskoppens Mænd til Fange og plyndrede og staltagde derpaa det omliggende Land paa det grumme 1).

En Biskops Fængsel paa Landstyrerens Bud, var noget, som ganske naturlig maatte vække en overordentlig Opmærksomhed i Norge. Bar det end skeet paa Beskyldning for Høiforræderi, saa var dog Beskyldningen endnu ikke bevist for nogen lovlig Domstol. Efter den kano-niske Ret og de ældre norske Provinsialstatuter var Fængslingen en Bandsag af selve Gjerningen; Kristian var følgelig efter dens Udførelse at ansee som falden i Interdikt. Rygtet om hvad der var skeet har uden tvivl snart naaet Erkebiskop Gaute i Nidaros; og dennes Skyldighed var det at tage sig af den Fangne. Vi vide ikke om Gaute i denne Sag først har henvendt sig til Hertug Kristian selv; usandsynligt er det ikke. Men hvad der er vist er, at Erkebiskoppen allerede den 3te Mai samme Aar 1508 tilskrev Kong Hans fra Nidaros om Biskop Karl. Den „naadige unge Herre“, heber det i Brevet, holder Biskop Karl af Hamar i Fængsel og har frataget ham hans Gaard og Tjenere. Han giver Biskoppen den Sag, at han har voldet den Dy-

1) Beretning af en Ubenævnt til Svante Sture hos Jahn 585. Maaden hvorpaa Biskop Karl blev tagen til Fange, ved hverken Sværingsing eller Svitsfeldt at fortælle med de nærmere Omstændigheder; men den her anførte Beretning bærer Troværdighedens Præg og synes at være hentet fra Biskoppens Naag (Evoget). Per Rømppe i Nedelbad (altsaa en svensk Mand), der havde været paa Hamar Gaard, dengang da Biskoppen, paa Hertugens Indbydelse, forlod Gaarden. Denne Per Rømppe var netop Aftenen før Kristians Komme dragen bort i et Erinde og undgik saaledes at falde i Hertugens Hænder, der strax spurgte efter ham; men Biskoppens Søster (Per Rømppes Hustru) var paa Gaarden og blev fangen, men slap siden bort. Hun har altsaa været Dienstvibe til Begivenheden og har kunnet fortælle sin Mand Omstændighederne ved den. Forsvrigt maa Karls Forbindelse med svenske Mænd have bestyrket Mistanken mod ham.

stand, som Bønderne paa Hedemarken om Vinteren havde gjort mod hans Naade. Erkebiskoppen finder dette Skridt af Hertugen ulovligt og opfordrer Kongen til at overveie, om det er tilbørligt, at den hellige Kirkes Personer, især Biskopper og Prælater drages for Retten under Lægmands Bøld og saaledes affattes fra Alt hvad dem tilhører uden Dom og Lov. Han beder Kongen bringe denne, Sag med hvilken man har forhastet sig, i en bedre Gang, saaledes at Hr. Karl igien kan komme til Sit og derpaa svare Lov for sig for tilbørlige Dommere. Erkebiskoppen formoder, at Karl, fra den Tid af han sit Kongens Samtykke til Hamars Kathedralkirke, har tjent ham og Riget som en tro Mand. Kongens Retvisshed og Hengivenhed for Gud og den hellige Kirke vil forbyde ham at tilstede, at Kirkens Mænd forurettes af Lægmand, hvilket man med Tak maa erkjende ikke tidlige at have fundet. Kongen har for Tiden overdraget den unge Herre Rigets Styrelse, og Alle ere ham heri velvillige; man begjærer kun, at hans Naade ikke gaar ud over sin Myndigheds Grændser, at han lader Alle nyde Lov og Ret, og Almuen ikke tynghes med nye Paalæg og Byrder ¹⁾).

Idet Erkebiskop Gaute sendte dette Brev til Kongen i Danmark, tilskrev han med sit Bud Erkebiskop Byrge i Lund, med Bøn om, at ogsaa han vilde tilskrive Kongen for Biskop Karl; og det viste sig, at Byrge dertil fandtes villig. Men før begge Breve kom frem efter deres Bestemmelse, var allerede et yderligere Skridt gjort i Biskoppens Sag.

Kong Hans holdt ved St. Hans Tid (24de Juni) 1508 et Herremøde i Ny Bårdberg, til hvilket han, i det mindste senere, sagde, at han havde ventet, at Biskop Karl havde indfundet sig. Men han kom ikke. Derimod optraadte Hertug Kristian som hans Anklager. Biskop Karl — sagde han — havde stemplet med Almuen i sit Biskopsdømme og bragt en Reisinge istand mod Hertugen, hvilken nær havde kostet ham og hans Mænd deres Liv. For denne Sag, og fordi det var at frygte, at Biskoppen skulde slaa sig til de Svenske, Hertugens og Norges Riges Fiender, hvilket vel kunde være rimeligt, da Hamar Biskopsdømme grændsede op til Sverige, havde Hertugen bindret ham heri. Dog havde Kristian først tilbudt Biskopperne i Norge, „at disse skulde tage Biskop Karl og den Sag til sig“ og holde Hertugen og Norges Rige sikker og fri for ham; men ingen af Biskopperne vilde modtage ham eller befatte sig med den Sag i nogen Naade. Nu, i Bårdberg, tilbød Kristian sig atter at ville overlade Biskop Karl til Erkebiskoppen af Lund eller hvilken anden dansk Biskop eller Prælat, der vilde modtage ham, imod at stille den behørig

¹⁾ Danste Mag. IV. 182.

Sikkerhed for ham; men baade Erkebiskoppen og samtlige tilstedeværende Biskopper og Prælater undsløge sig. Angaaende Hamars Biskopsgaard og Biskopsstolens Tjenere forklarede Kristian, at han ikke dermed havde befattet sig eller overdraget det til Nogen; Kapitelets Prælater og Kanniker havde selv overdraget til Hr. Knut Knutsøn, Medlem af Raadet, at verge Godsset, hvis Rente dog skulde blive ved Biskopsstolen. De som paa Mødet toge sig noget af Karls Sag, vare Erkebiskop Byrge af Lund og Biskop Jens Andersøn af Ddenfe, hvilke udvirkede af Kongen, at denne lovede senere selv at høre ham ¹⁾).

Noget videre end det her anførte er neppe paa Herredagen til Vardberg forhandlet angaaende Biskop Karls Sag. Men nu er rimeligvis strax efter Herredagen Erkebiskop Gantes Skrivelser komne Kongen og Erkebiskoppen af Lund til Hænde, og den sidste tilskrev fra Gaarden Høye den 16de Juli Kongen til Bedste for Biskop Karl. Erkebiskoppen af Throndhjem, siger han, har bedet ham om at indlægge Forbøn hos Kongen, at Biskop Karl maatte komme fri igjen til sin Kirke og sit Sæde, saa tilbage hvad der er ham frataget, og saa staa til Rette for sin tilbørlige Dommer. Han gjør Kongen opmærksom paa hvad han i Vardberg havde besluttet, nemlig at lade Biskop Karl komme sig til Orde; dette syntes Erkebiskoppen fremdeles raadeligt. Han beder Kongen for Guds Skyld agte paa Erkebiskop Gantes Skrivelse; thi han tror, at denne ikke begjærer andet af Kongen i nærværende Sag, end hvad der er skjelligt og raadeligt og til Kongens egen Fordeel ²⁾).

Om Kongen har modtaget dette Brev, for han svarede Erkebiskop Gaute, vide vi ikke, da Dagen for Kongens Svarskrivelse ikke kjendes. Tonen i hans Svar er rolig og maadeholdende ligesom i Gantes Brev. Kongen siger, at han havde ventet, at Karl havde indfundet sig i Vardberg for ham og Rigets Prælater. Skjønt nu ikke dette var skeet, saa dog, da Kongen har erfaret, at Biskoppen ønsker at komme ham selv til Orde, har Kongen indrettet det saa, at dette skal skee til det første forestaaende Herremøde, saa at han da kan personligen indfinde sig og svare for sig for Rigets Kleriker og Prælater. Kongen vil gjerne foie Alt paa det Bedste. Angaaende Hamars Gaard og Biskopsstolens Tjenere svarer Kongen hvad hans Søn i Vardberg havde anført. Det passer sig ikke — vedbliver han — for dem (Kongen og Hertugen), at være Dommere i den Sag, derfor har hans Søn skrevet til Paven om at udnævne saadanne.

¹⁾ Kong Hans's Svarskrivelse til Erkebiskop Gaute, Danffe Mag. IV. 184—185; Biskop Jens Andersøns Brev af 2den November 1508, sfs. 186—187; og Erkebiskop Byrges Brev til Kongen af 16de Juli samme Aar, sfs. 183.

²⁾ Danffe Mag. IV. 183—184.

Endelig siger Kongen, at han har skrevet til sin Søn, at hans Underfaatter i Norge ei maatte plages med nogen ulovlige og usebvanlige Paalæg og Byrder. Skulde noget saadant være skeet eller senere skee, da beder han Erkebiskoppen tilskrive sig derom med det allerførste, da Kongen vil raade Bod derpaa ¹⁾).

Igjennem disse Forhandlinger fremstinner tydeligen et bittert Nag fra Hertug Kristians Side imod Biskop Karl hvorimod vi see, at baade Erkebiskop Gaute og Erkebiskoppen af Lund gserne vilde hjælpe paa hans Sag hvad de kunde, ja at Kong Hans selv ikke har næret mod ham saa fiendtligt og uforsonligt et Sindelag som Kristian. At Karl ikke kom til Herredagen i Wardberg, eller i det Hele ikke kom Kong Hans selv til Orde, kan umulig antages at have været hans egen Skyld. Han kan i det Høieste have gjort Indsigelse mod at drages til Rette for og dømmes af Herredagen, i Wardberg, baade fordi en Herredag ikke efter den kanoniske Ret var en Biskops lovlige Domstol, og end yderligere fordi denne Herredag var en dansk ikke nogen norsk Forsamling. Men han var jo i Hertug Kristians Bold, og vilde denne endelig have havt ham frem til Wardberg, saa er det uviltsomt, at han ligesaavel kunde have ført ham did mod hans Villie, som han overhovedet havde kunnet fængsle ham. Tingene har ganske vist været den, at Kristian selv aldeles ikke har ønsket nogen Sammentønst mellem sin Fader og Biskoppen, eller at denne skulde være tilstede i Wardberg, hvor han da personligen kunde gjøre Indvendinger mod Kristians Fremstilling af hans og de norske Opstandsmænds Sag. At Kristian bød først de norske og siden de danske Biskopper at tage deres fangne Broder i Forvar, har ganske sikkert kun været for et Syns Skyld, og fordi han forud var vis om, at ingen vevede at gaa ind derpaa. Med noget Kjendskab til Kristians Karakter maatte jo enhver, som paatog sig det, være forsikkert om at see sig for Fremtiden forfulgt af hans uforsonlige Had. Tilbudet blev imidlertid lidt senere modtaget af en dansk Biskop, nemlig af den før nævnte Jens Andersøn Beldenaf af Odense. Ved et Brev til Kristian fra Odense af den November 1508 erklærede denne, at han, for at Biskop Karls Sag desto hurtigere kunde bringes til en god Ende, var villig til at tage ham i sit Forvar eet Aar om, paa Bilskaar at Kristian leverede Biskop Karl i hans Hænder i Hjerteminde paa Fyen, og at Aaret skulde regnes fra Modtagelsesdagen. Kunde Karls Sag i den Tid ei komme til en Ende, og Hertugen atter vilde have ham i sit eget Forvar, da skulde Biskop Jens igjen afgive ham i Hjerteminde. I den Tid han havde Biskop Karl i sit Verge, skulde han ved Ed og Vere indestaa for ham, at han ei skulde volde Kristian

¹⁾ Danske Mag. IV. 184—185.

eller Norges Rige nogen Skade ¹⁾. Herpaa finder man ikke, at der er blevet agtet; men Biskop Jens lagdes som beksendt fra den Tid for Had af Kristian, der nu paastod, at det var han, som fra først af ved sin Indskydelse hos Kong Hans havde bragt ham Biskop Karl paa Halsen som Raadgiver, og at de tvende Biskopper havde villet forraade ham til de Svenske ²⁾. Ikke heller er der nogensteds Tale om, at Biskop Karl senere enten er stillet for nogen Herredag eller er kommen Kong Hans til Orde.

Kongen siger i sit omtalte Brev til Erkebiskop Gaute, at Hertug Kristian havde tilskrevet Paven om at stifte Dommere over Biskop Karl. Dette var ganske vist uundgaelig nødvendigt efter Tidens Anskuelse og gældende Retsformer, og der er saaledes ingen Grund til at tvivle om, at jo Kristian virkelig har indmeldt den foreliggende Sag for Kurien, men naturligvis i det for sig gunstigste Lys. I Crif Walkendorf har han her havt en brugbar og villig Raadgiver. Den Pave, vi senere have omtalt, var Innocentius VIII ³⁾. Han døde i Juli 1492 og havde i August samme Aar til Efterfølger den berømte Alexander VI, der døde i August 1503. Efter ham valgtes i September samme Aar Pius III, som døde den næst paafølgende Oktober efter 21 Dages Pavedomme. Julius II fulgte ham i November 1503, en yderst verbøligsinde Mand, hvis Tanke mere var henvendt paa Pavestatens Udvidelse ved Krig og politiske Kunstgreb, end paa Kirkens aandelige Krav. Denne Julius II var Pave, da Biskop Karls Fængsel indtraf, og til ham var det, at Kristian henvendte sig om Dommere i den fangnes Sag. Hvorledes Kristian har fremsillet Sagen for Paven, kan sluttes af en senere Skrivelse, der er bevaret, angaaende Kristians Afløsning. En Sammensværgelse — hed det — var stiftet i Norge mod Fyrstens Liv; men den blev opdaget, og de Skyldige, som grebes paa frist Gjerning, bleve straffede med Døden. Men nu fremgik af disses frivillige Tilstaaelse og af andre Mærker, at Biskop Karl havde været den blodige Uroligheds Ophavsmand og Leder. Kristian kaldte da skriftligen Biskoppen til Alershus, for at han kunde rense sig for den ham gjorte Beshyldning. Men Biskoppen, der maastee trykkes af Bevidstheden om sin Brøde, undlod at lyde Indstævningen, idet han derimod tog Flugten for at gaa til de Svenske, Kristians aabenbare Fiender. Da Kristian mærkede dette, og indsaa hvilken Fare Biskoppens Flugt kunde afstedkomme for hele Norges Rige, opfangede han ham paa Beien og lod ham bevogte i et Kammer (in quadam camera), ikke fordi han selv vilde straffe ham eller være Dommer i sin egen Sag, men fordi han vilde

¹⁾ Danst. Mag. IV. 186—188.

²⁾ Hvitt. Christ. II. under 1502.

³⁾ S.

aaabføre sig med Paven og det apostoliske Sæde angaaende Biskoppens aabnbare Forbrydelse ¹⁾.

Pave Julius tog sig af Sagen, for saavidt som han paalagde tvende Biskopper i Tydskland og i Danmarks Nabostab, at undersøge den ²⁾. At den saaledes unddroges Nidaros's Erkebiskop, der dog, efter den kanoniske Ret, var den nærmeste lovlige Dommer, skede ganske vist efter Kristians eget Ønske, da han ikke har ventet sig noget Medhold af Erkebiskoppen, og heller ikke har stølet ganske paa den danske Erkebiskops og de danske Biskoppers Føielighed. Ved at see Sagen overladt til et Par tydske Prælater kunde han haabe idetmindste at faa den trukket i Langdrag; uagtet han rigtignok selv paastod, at han baade kristligen og ved Sendebud havde søgt at fremstynde en Afgjørelse, men forgesves, „enten nu det norske Riges Fjærnbed fra Rom eller hans Sendebuds Skjodesløshed deri havde været Skyld“ ³⁾.

Naar hiin Undersøggelsescommission af Pave Julius er bleven nedsat, vides ikke; men klart er det, at den ingenlunde har forbaseret sig med sit Hverv, at den ei har begivet sig til Norge, og at den heller ikke har sørget for, at Biskop Karl personligen blev stillet for den, eller midlertidig løsladt af sit Fængsel; og alt dette var uden tvivl ganske stemmende med Kristians Ønske, og hans hevnjættige Sindelag. Hverken Graad eller Bønner — heder det — hjalp Biskoppen af hans Fængsel ⁴⁾. Dette har ganske vist været paa Akerhus Slot ⁵⁾ og, som det lader, strengt, i det mindste med Hensyn til Baretægt. Der fortælles, at Biskoppen, da han mærkede sig efterstræbt endog paa Livet, forsøgte at flygte fra Fængselet.

Karl sønderstær, siges der, sine Lagen og Sengetæder, og snede Strimlerne sammen til tvende sterke Reb, hvoraf han dannede et Slags Stige. Han havde ogsaa faaet Maal af Hviden fra Fængselets Bindu ned til Jorden og afpassede derefter Stigens Længde. En Vinternat, da Jorden var dækket med dyb Sne, fæstede han denne Stige ved en Jærnstang i Binduet, krob derpaa ud gjennem dette og lod sig glide ned ad de tvende Tauge. Men da han var kommen midtveis brast de begge; Biskoppen styrte ned fra en betydelig Høide og brød sit ene Been. Følelsen af den overhængende Fare gav ham imidlertid Kraft nok til at slæbe sig over den tilfrosne Grav og hen i et nærliggende Holt, hvor han fandt et hult Træ, i hvilket han krob ind og skjulte sig.

Ingen havde mærket hans Bortgang fra Slottet. Alt sov der,

¹⁾ Jacobus Gravius's Brev af 17de December 1512, Danske Mag. IV. 188.

²⁾ Danske Mag. IV. 191. ³⁾ Danske Mag. IV. 189. ⁴⁾ Evanius IV. 7; Hvittfeldt. ⁵⁾ Evanius og Hvittfeldt synes rigtignok begge at antage Baahus for Stedet; men heri felle de uden tvivl.

endog Bagterne, og det sjønt Hertugen selv var paa Slottet. Men ved Daggry saa man Nebstumperne slagre fra Binduet og stl snart Visshed om at Fangen var borte. Kristian sendte strax Ryttere ud i alle Retninger for at forfølge den Flygtende; selv red han med sine Jægere og nogle faa ledsagere efter Sporene til Holtet, hvor Biskoppen var krobet hen, og her lod han sine Jagthunde løse. En af disse opnufede Karl i det hule Træ. Kristian indsendt sig strax og bød Biskoppen komme frem. Det viste sig, at han havde brudt Venet og ikke var istand til at reise sig; alligevel tiltalte Hertugen ham haardt: Var det ikke for hans egen Æres Skyld, sagde han, skulde han strax med egen Haand revse Biskoppen, som denne fortjente. Biskoppen kunde intet andet svare, end at dette nu stod til Hertugen. Kristian bød Slottets Høvedsmand at føre Flygtningen tilbage til hans Fængsel og for Fremtiden vogte bedre paa ham, da han nu ved sin Flugt havde vedgaaet sin Brøde. Men Biskoppens Beenbrud paastynkede siden hans Død.

Saaledes fortæller Svaningius paa en temmelig romantisk Maade denne Biskop Karls mislykkede Flugt, og ham synes Hvijsfelt at have fulgt kun med nogen Forandring i Udtryksmaaden ¹⁾. At denne Biskoppens Flugt fra Slottet falder sammen med og i Grunden er een og samme Begivenhed som den Flugt til Sverige, hvilken vi strax ovenfor have seet Kristian omtale i sine Indberetninger, — er høist sandsynligt. Men Spørgsmaalet bliver naturligvis i saa Fald, om hvilken Fremstilling der er den sande, eller mest med Sandheden stemmende? At Kristian har ønsket at besmykke sin Adfærd og derfor falskeligen fremstillet Karls Flugt som gaaende forud for og saaledes ogsaa som Aarsagen til hans paafølgende Fængsling, maa synes ganske rimeligt. Der blev da heller ikke fra Hertugens Side Tale om noget Beenbrud eller om nogen af de Omstændigheder, som af dem, der fortælle Flugten fra Slottet, med den sættes i Forbindelse. Men da der viser sig ved Kristians senere Afsløsning at have været Tale om edelig Fralæggelse fra hans Side af den Bestyrdning: „at have været Aarsag i Biskop Karls Død“ ²⁾, hvilket synes hentyde paa en eller anden legemlig Skade, der, idetmindste ifølge Rytteret, har været Biskoppen tilføiet ved Kristian, umiddelbart eller middelbart, — saa vinder dog Fortællingen om Beenbrudet, og sølgelig ogsaa om Flugten fra Slottet, Sandsynlighed. At dette ikke udtryffeligt nævnes i Kristians Fremstilling, forsaavidt vi kjende denne, beviser altsaa ikke, at Svaningius's og Hvijsfeldts Fortælling er reent Digt. Alligevel kan man gjerne indrømme, at Svaningius har fulgt forffjonnende Sagn, og behaget sig selv i at udmale Hendelsen med sterke Farver.

¹⁾ Svan. IV. cap. 7—11; Hvijsf. i Christ. II's Hist. ²⁾ Dan. Mag. IV. 191.

«Hvad der ingen Tvivl er underkastet, er det, at Biskop Karl forblev flere Aar i sit Fængsel uden at stedes for nogen Ret, og uden at see sin Sag paadømt. Men før vi fortælle hans sidste Skjebne, maa vi omtale nogle andre Begivenheder vedkommende den norske Kirke fra Hertug Kristians Styrelsestid.

Bergens Biskop Hans Bjørnsøn Teiste ¹⁾ døde i Slutningen af 1505 eller i 1506. Endnu den 16de Juli i forstævnte Aar var han i Live og, rimeligvis paa en Bisittatsreise, tilstede paa Indviif i Nordfjord ²⁾; men i 1506 blev hans Eftermand valgt ³⁾. Denne var en vis Arndor eller Andor, hvis forudgaaende Stilling og Fadersnavn man ikke kjender med Sikkerhed, men som Nogle har formodet skulde være samme Person som en Andor Halskeinsøn, der i 1468 nævnes som Kannik i Stavanger og Sogneprest paa Vister ⁴⁾. Han maatte i saa Fald have været en gammel Mand ved sin Udvælgelse.

Kort efter denne Andors Tiltrædelse til Bergens Biskopstol blev en ny Klosterorden indført i Bergen, nemlig Munke af den hellige Antonius's Orden eller, som de ogsaa kaldtes, St. Antonii Brødre. Vi have forhen i Forbigaaende nævnt Ordenen ⁵⁾. Det var egentlig et Slags regelbundne Kanniker (canonici regulares), altsaa en Congregation af St. Augustinus's Regel ⁶⁾. Allerede før et Aarhundrede siden havde Antoniusbrødre besøgt Norge som Almissefamlere, og maaskee have ligesaa den Tid enkelte af dem taget Bolig der ved et eller andet Kloster af en anden Orden, men de havde ikke, saavidt man ved, særegne Klosterser der uden eet i Hamar, hvis Stiftelsestid er ubekjendt ⁷⁾. Hvad der ved den her omtalte Tid loffede Antoniusbrødrene til Bergen, var uden tvivl nærmest Udsigten til at erholde et derværende ledigt Kloster; og dette var det saakaldte Nonneseter, et Kloster for Nonner af Cisterciensernes eller Bernhardinernes Orden.

Nonnerne i dette Kloster vare blevene saa berygtede for sit løslagte Levnet og havde begaaet saadanne Udfeielser, at Norges Riges Raad, hvilket vel vil sige de norske Biskopper, skulle i den anden Halvdeel af det femtende Aarhundrede — Tiden vides ikke nøiere — have udjaget dem af Klosteret ⁸⁾, hvis Bygninger og Gods derpaa synes at have været overdraget til Birgittinerne i Munklif, rimeligvis mod at sørge for de Nonner, der som mindre skyldige tillodes fremdeles at opholde sig ved Klosteret, samt for Vedligeholdelsen af

¹⁾ Fra 1474 s. o. f. II. 566.

²⁾ N. Divl. II. 753.

³⁾ Hvitt. Bisk. k.

⁴⁾ Eml. III. 604.

⁵⁾ S. o. f. II. 462.

⁶⁾ Langes Klh. 1ste Udg.

134—136, 2den Udg. 65—67.

⁷⁾ Langes Klh. 2den Udg. 390.

⁸⁾ Eml.

VI. 21.

Gudstjenesten ved Klosterets Kirke. Denne Rigsraadets eller Biskops- pernes- Handling maa rimeligvis senere have ledet til Klosterets Op- høvelse som Nonnekloster for Cisterciencernonner ved rette høiere Ved- kommende, ved Cisterciensernes Generalkapitel eller ved Paven.

Udentviwl have allerede Antoniusbrødre beboet det forladte Klo- ster en god Stund, førend dette formeligen blev dem overdraget. Men en saadan Overdragelse fandt Sted i 1507. I dette Aars Septem- ber Maaned holdtes et Raadsmøde i Bergen, ved hvilket Hertug Kris- tian selv var nærværende. Man har nemlig Breve af ham udstedte fra Bergen den 7de, 13de, 20de og 24de September ¹⁾. Alle Nor- ges Biskopper, undtagen, som det lader, Biskop Karl af Hamar, vare tilstede; og den 13de September kundgjorde Erkebiskop Gaute samt Biskopperne Gilif af Stavanger, Anders af Oslo og Andor af Ber- gen, at de tillode St. Antonius's Brødre at tage Nonneseter Kloster i Besiddelse mod at opholde den daglige Gudstjeneste samt bygge og forbedre Klosteret. De skulde ogsaa have Raadighed over den Deel af dets Gods, som ifølge gjort Aftale mellem dem og Abbedissen i Munklif skulde. følge Klosteret ²⁾. Dette var imidlertid allerede kom- met i Forfald, og Klostersvæsenets gode Tid var overhovedet forbi i Norge. Antoniusbrødrene kom ikke til at spille nogen isænesfaldende Rolle her, og hveler ikke til længe at glæde sig ved Besiddelsen af den erhvervede Bolig i Bergen.

Hertug Kristians Opheft i Bergen i 1507 blev ellers mærkeligt ved det Bekjendtskab, han ved den Leilighed gjorde med den hollands- ke Kvinde Sigbrit og hendes Datter Dyveke, et Bekjendtskab, der siden havde saa stor Indflydelse paa hans Styrewirksomhed og Skjebne. Hans Kjærlighedsforstaaelse med Dyveke velkommer ikke nærværende Emne, uden her saa vidt som en geistlig Herre, hvem vi titligere have nævnt, og om hvem vi senere ville komme til ofte at tale, Provst Erik Walsendorf nemlig, Hertugens Sekretær, skal have været den, der, under et foreløbigt Ophold i Bergen, først blev opmærksom paa Dyvekes Skjønhed, og ved at utmale den efter sin Tilbagekomst til Oslo for Kristian, vakte hans Begjærlighed efter selv personlig at lære hende at kjende ³⁾. Maa skee kan den Videnskab Kristian satte sig for hende, i Forening med den Indest, han allerede havde skjenket Walsendorf, have bidraget sit til denne Prælats hastige Ophevelse; men

¹⁾ S. Behrmann Chr. II's Hist. Fort. LXVIII.

²⁾ Langes Klh. 2den Udg.

320. ³⁾ Evangelius c. V; Hviss. Chr. II. under 1507. Det bliver vel sikkest med sidstnævnte Forfatter, hvem ogsaa Behrmann heri har fulgt, at henses Kristians Bekjendtskab med Dyveke til dette Aar, skjønt Hertugen og- saa i 1509 var i Bergen og der paa St. Hans Dag udstedte en Forordning hwen vedkommende. Paus II. 280—281, sfr. Behrmann Fort. LXIX.

Tid stod Provsten af Roskilde, Erik Walkendorf, Her, i dennes høieste Yndest; og paa ham fastede Pave Julius II sine Dine for at besætte Nid-Erik Walkendorfs senere Erklæring seer man Christian, der bandede Beien for sin Yndling, til Rom samt understøttet ham med de sin Stadfæstelse, — og han dette uden mindste Dyffordring for det — anbefalede Erik som vide, at han trangte caros's Erkestol, da Norge i etligt, og Erkebiskoppen i Nidaros Riges Raad, hvem alle de andre Biskoppe ogsaa paa Ruslands Grændser en for Walkendorf kunde tjene baade Gud og Kongen, og dygtig ²⁾). Pave Julius II, der allerede forud godt sig at besætte Nidaros's Erkestol ved Provision, naar Gautes Død blev ledig, valgte Erik Walkendorf og erdigede den 16de August 1510 de nødvendige Buller i den Anning, idet han erklærede ethvert Valg eller enhver Postulation, som pitelet muligen kunde have foretaget, for ugyldig ³⁾). Erik Walkendorf har ganske vist selv overbragt Kongens Anbefalings Skrivelser Rom; og da er det rimeligt, at hans Indvielse er foregaaet paa samme Dag som Pavens Buller udstedtes. Fra den Dag synes i mindste hans Erkebiskopsdommes Aar at være regnede ⁴⁾). Johan-

af Erkebiskop Erik Walkendorf af 1514, 24de Mai, hvort denne gjør Rede for Petersvengen af sit Biskopsdomme, Pontop. II. 744. ¹⁾ Walkendorfs Klagebrev af 13de Febr. 1522, N. Dipl. I. 787. ²⁾ Evangelius IV. 12; Svitt. Kg. Hans's Krøn. u. 1512. Hvitfeldt synes at have havt for sig et af Kongens Anbefalingsbreve, nemlig det til Kardinalen titulo Sæc. Marie. ³⁾ Valgbrevet og Anbefalingsbrevet til Kapitlet for den Valgte, begge af samme Dag, findes i Orig. i den Arn. Magn. Emf. Fasc. 18, No. 2, 3; jfr. ogsaa Behrman Chr. II. Fort. LIX. ⁴⁾ Angaaende Tiden for Erik Walkendorfs Udvælgelse til Erkebiskop findes de forskjelligte Angivelser, idet en Walken finder Sted mellem Karene 1512 og 1516. Førstnævnte Aar er dog den senest mulige Tid, efterdi nemlig Pave Julius II og Kong Hans, der dog efter Alles Udsagn skulle have fremdrevet Valget, begge døde i Begyndelsen af 1513, nemlig den 21de Februar. Men Valget er foregaaet endnu tidligere, nemlig i 1510. Udnævnelsesbullen maa nemlig her være det afgjørende Dokument; og at Indvielsen er foregaaet inden Slutningen af August Maaned i det nævnte Aar, stemmer ganske med Angivelsen i den Erkebiskopskræffe, der findes i Scr. r. D. VI. hvor det nemlig (pag. 617) siges om Erik Walkendorf, at han beklædte Erkesædet i 12 Aar og 3 Maaneber og døde den 28de November 1522. Naar Nagle opstille Johannes Kræbbe

vist er det ogsaa, som vi i det Følgende skulle see, at den senere, under forandrede Omstændigheder, gav Stødet til hans Fald.

Erkebiskop Gaute Svares søn døde omkring 15de Mai 1510, efterat have forestaaet Nidaros's Metropolitankirke i henved 36 Aar ¹⁾. Ingen norsk Erkebiskop styrede saa længe som han, og han maa rimeligvis ved sin Død have været en meget gammel Mand. Vi have seet ham i sine tidligere Styrelsesaar at tage en virksom Deel i Norges Statsbevægelser; i de seneste later han ikke til at have fremtraadt blandt de handlende Hovedmænd. Med Hensyn til Biskop Karls Sag vil man maaskee sige, at han ikke opførte sig med den tilbørlige Kraft; og det maa indrømmes, at intet bestemt Spor findes til, at han her har henvendt sig umiddelbart til Paven. Men Pave Julius II var heller ikke Manden, af hvem han kunde vente sig nogen virksom Hjælp. Julius lod sig altfor meget lede af verdslige Sidehensyn, og gav desuden Erkebiskoppen et Mærke paa Mistillid, idet han unddrog ham Undersøgelsen af Karls Sag for at overgive den til et Par tydske med Forholdene ukjendte Prælater. Gantes Indsigtelse var uden tvivl allerede i sterk Dalen, og Alderdoms Svækkelse kan maaskee ogsaa have gjort sit til at nedtrykke den. Om Gantes kirkelige Virksomhed vide vi, som af de forudgaaende Skiltninger fremgaar, saagodt som Intet. Egentlige Provincialconcilier nævnes slet ikke under hans lange Styrelse, sjønt Norges Biskopper vist nok ikke sjelden vare samlede med ham paa større Raadsmøder, i Egenskab af det norske Raads Medlemmer, og ved saadanne Leiligheder stundom Et og Andet sees at være forhandlet dem imellem Kirken vedkommende, som til Exempel i 1486 og 1507. Noget Liv synes han saaledes ikke at have fortaet at indbringe i den norske Kirke, em han end maaskee nogentunde har opretholdt den ydre Orden, forsaavidt det verdslige Tryk tillod, hvilket kjendelig hvilede paa den efter Hertug Kristians Komme til Styrelsen i Norge.

I Gantes Sted valgte Kapitlet Magister Johannes Krabbe, rimeligvis en af Kannikerne. Han maa imidlertid have tvivlet om sit Valgs Stadfæstelse. Det beder nemlig om ham, at han medtog en Deel Guld og Penge fra Erkestolen til Bergen, hvorfra han begav sig til Ulandet, og vilde han med disse Penge udvirke Stadfæstelsen. Hvor langt han er kommen, vide vi ikke. I ethvert Fald var hans Reise forgæves. Thi Kongen og Paven vare enige om hvo der skulde være Gantes Eftermand, for endnu Johannes Krabbe kunde komme til at anvende de borttagne Penge ²⁾.

¹⁾ Ser. r. D. VI. 617; om hans Styrelsestid s. c. f. II. 567. ²⁾ Kilden siet det vi vide om Johannes Krabbes Valg og Underlæg er et Brev fra Nidaros

Paa denne Tid stod Provsten af Roskilde, Erik Walkendorf, Hertug Kristians Kansler, i dennes heieste Yndest; og paa ham fastede baade Kong Hans og Pave Julius II sine Bine for at besætte Nicaros's ledige Erkestol. Af Erik Walkendorfs senere Erklæring seer man dog, at det egentlig har været Kristian, der banede Veien for sin Yndling, at han selv har skrevet for ham til Rom samt understøttet ham med Penge, for at han der kunde erholde sin Stadfæstelse, — og han gjorde, efter Walkendorfs Paastand, alt dette uden mindste Opfordring fra sidstnævntes Side ¹⁾. Kongen — heder det — anbefalede Erik hos Paven og Kardinalerne, idet han lod dem vide, at han trængte til en tro og paalidelig Mand paa Nicaros's Erkestol, da Norge i næsten tolv Aar havde været opstøst, og Erkebiskoppen i Nicaros var den første Mand i Norges Riges Raad, hvem alle de andre Biskopper fulgte. Han behøvede ogsaa paa Ruslands Grændser en forstandig Mand. Erik Walkendorf kunde tjene baade Gud og Kongen, var baade lærd og dygtig ²⁾. Pave Julius II, der allerede forud havde forbeholdt sig at besætte Nicaros's Erkestol ved Provision, naar den ved Gautes Død blev ledig, valgte Erik Walkendorf og udfærdigede den 16de August 1510 de nødvendige Buller i den Anledning, idet han erklærede ethvert Valg eller enhver Postulation, som Kapitlet muligen kunde have foretaget, for ugyldig ³⁾. Erik Walkendorf har ganske vist selv overbragt Kongens Anbefalingskrivelser til Rom; og da er det rimeligt, at hans Indvielse er foregaaet paa samme Dag som Pavens Buller udstedtes. Fra den Dag synes i det mindste hans Erkebiskopsdømmes Aar at være regnede ⁴⁾. Johan

af Erkebiskop Erik Walkendorf af 1514, 24de Mai, hvori denne gjør Rede for Peterspengen af sit Biskopsdømme, Pontop. II. 744. ¹⁾ Walkendorfs Klagebrev af 13de Febr. 1522, N. Dipl. I. 767. ²⁾ Ewaningius IV. 12; Hvitf. Kg. Hans's Kron. u. 1512. Hvitfeldt synes at have havt for sig et af Kongens Anbefalingsbreve, nemlig det til Kardinalen titulo Sæe Mariæ. ³⁾ Valgbrevet og Anbefalingsbrevet til Kapitlet for den Valgte, begge af samme Dag, findes i Orig. i den Arn. Magn. Eml. Fasc. 18, No. 2, 3; sfr. ogsaa Behrmann Chr. II. Fort. LXIX. ⁴⁾ Angaaende Tiden for Erik Walkendorfs Udvalgelse til Erkebiskop findes de forskjelligste Angivelser, idet en Wallen finder Etet mellem Aarene 1512 og 1516. Forfættede Aar er dog den senest mulige Tid, efterdi nemlig Pave Julius II og Kong Hans, der dog efter Alles Udsagn skulle have fremdrevet Valget, begge døde i Begyndelsen af 1513, nemlig den 21de Februar. Men Valget er foregaaet endnu tidligere, nemlig i 1510. Udnævnelsesbullen maa nemlig her være det afgjørende Dokument; og at Indvielsen er foregaaet inden Slutningen af August Maaned i det nævnte Aar, stemmer ganske med Angivelsen i den Erkebiskopskræfte, der findes i Scr. r. D. VI. hvor det nemlig (pag. 617) siges om Erik Walkendorf, at han beklædte Erkefædet i 12 Aar og 3 Maaneber og døde den 28de November 1522. Naar Nagle spille Johannes Krabbe

nes Krabbe kan følgerig kun have nydt sin Bertighed som Electus en ganske fort Tid, endogfaa om hans Valg er foregaaet meget snart efter Erkebiskop Gautes Død.

Ikke længe efter dette Erkebiskopsstifte, døde den ulykkelige Biskop Karl af Hamar. Beenbrudet og det haarde Fængsel havde i Forening nedbrudt hans Helbred. Hertug Kristian troede ham vel nu, i hans Elendighed, mindre farlig end forhen; desuden kunde han gierne overlade hans Bevogning til en saa tro og hengiven Mand som han vidste den nye Erkebiskop var. Karl blev virkelig, som det synes i 1512, udtagen af sit Fængsel for at sendes til Erkebiskop Erif. Men før han tiltraadte Rejsen, medens han endnu opholdt sig i Oslo hos Biskoppen der Anders Mus, døde han ¹⁾. Rimeligvis er hans Død indtruffen mod Kærets Slutning. Den 17de December 1512 var Dødsfaldet bekendt for den pavelige Nuntius Jzardus Gravius i Vaholm i Halland ²⁾; og den 28de Januar 1513 var hans Eftermand valgt ³⁾.

Hvor megen Skyld end Kristian havde vidst at faa veltet paa Biskop Karl, og hvor meget det end havde lykkets ham at faa sin egen Adfærd stillet i et formildende Lys, saa var dog Forgribsen paa en Biskop en ubestridelig Båndgjerning, hvorfor Hertugen trængte til Afløsning. Denne blev ham ogsaa given, ifølge det apostoliske Sædes Fuldmagt, af den nys ovenfor nævnte pavelige Nuntius ved et Brev udstedt i Vaholm den 17de December 1512, i hvilket Biskop Karls oprørsk Adfærd og Deeltagelse i en Stempling mod Kristians Liv fremhæves som Uretfærdighed, og at denne havde holdt den nu afdøde Biskop fangen. Hermed maa dog ikke den romerske Kurie have fundet sig ganske tilfredsstillet. Thi efterat Pave Julius II den 21de Februar 1513 var død, og Leo X den 11te Marts samme Aar var valgt til hans Eftermand, udstedte denne sidste næstfølgende 12te Mai fra Rom en Bulle, hvorved han beymptigede Erkebiskop Erif af Nidaros og Biskop Lage Urne af Roskilde, eller En af dem, til beintelig paa Pavens Begne at afløse Kristian fra enhver kirkelig Straf, i hvilken han maatte være falden ved sin Fremfærd mod Biskop Karl, hvis Brøde forresten indrømmes; dog skulde Kristian, før han modtog Afløsningen, frigiere sig ved Ed for at have været Marsag til Biskop Karls Død. Kristian var, da denne Bulle kom til sin Bestemmelse, allerede valgt og hyllet til Danmarks og Norges Konge efter sin afdøde Fader. Men ikke desto mindre fandt han det nødvendigt at underkaste sig Bullens Bud og modtog, efterat have aflagt de saakaldte

sem Erkebiskop i Nidaros mellem Gaute og Erif, saa er dette altsaa ikke kommen fejlagtigt; Johannes blev ikke meer end Electus. ¹⁾ Danske Aar IV. 190, 191. ²⁾ Est. 188—190. ³⁾ N. Dipl. II. 768.

Eder og Løfter med Knæfald, fuldkommen Løsning ved Biskop Pape af Roskilde den 12te August 1513, i Minoriternes Kloster i Kjøbenhavn ¹⁾).

Imidlertid var til Biskop i Hamar i den afsdøde Karls Sted valgt Magnus Laurentii, eller, som han og paa dansk Maade kaldes, Mogens eller Mons Laurits'søn. Denne var indstreven ved Klostets Universitet den 17de April 1494, var senere Rannit i Oslo og i 1497 Kapitelets Erkeprest der ²⁾). Den 28de Januar 1513 nævnes han allerede Electus til Hamar ³⁾); hans Valg maa selvfølgelig være foregaaet enten senest i 1512, eller tidligst i 1513. Den 15de Juli 1513 nævnes han ved Mødet i Kjøbenhavn endnu som blot Electus ⁴⁾), men den 22de Juli samme Aar som Biskop ⁵⁾). I Mellemtiden mellem 15de og 22de Juli 1513 maa han altsaa være bleven indviet, og Indvielsen havde foregaaet i Danmark.

Omtrent ved samme Tid som Biskop Karl døde ogsaa Eilif Jonssøn, Biskop af Stavanger ⁶⁾). Han var endnu i Live den 15de Juli 1512 ⁷⁾); men da hans Eftermand, som vi strax skulle see, allerede før Midten af det følgende Aar var indviet, saa maa Eilif rimeligvis være død før Udgangen af 1512. Han efterlod en uegte Søn, Jon Eilifsøn, der arvede en Deel af sin Faders Gods, men blev nogle Aar efter aflivet i Bergen ⁸⁾). Eilifs Eftermand var Magister Horskold Horskolds'søn, indstreven ved Klostets Universitet den 11te August 1491 ⁹⁾), og, nærmest før han blev udvalgt, Archidiaconus i Stavanger ¹⁰⁾). Han blev indviet i Rom den 19de Juni 1513 af tvende derværende Erkebiskopper ¹¹⁾).

Men før end disse tvende sidst omtalte Biskopper vare indvieede, døde Kong Hans i Nalsborg den 21de Februar 1513; otte og femti Aar gammel, efter at have styret Norge i tredive Aar. Sammenligner man Norges Tilstand ved Begyndelsen af hans Styrelsestid med Tilstanden ved sammes Slutning, saa kan man neppe andet end finde en Tilbagegang med Hensyn til Rigets Selvstændighed, hvilken man dog snarere dunkelt føler, end er istand til at paavise i enkelte tydelige Træk. Bevægelseerne i Norge ved Hans's Valg til Konge pege ligesom hen paa et gjenvaagnende Liv hos Nordmændene, paa enig Billie hos det norske Raad, paa en klarere Opfatning end i den nærmeste Fortid af Rigets Stilling som Led af et Statsforbund og til hvert af de medforbundne Riger i Særdeleshed. Men dette var kun

¹⁾ Danske Mag. IV. 188—192. ²⁾ Norske Eml. I. 81. ³⁾ N. Dipl. II. 768.

⁴⁾ Euhus nye Eml. III. 149. ⁵⁾ Eaml. IV. 364. ⁶⁾ Fra 1480, s. o.

f. II. 569. ⁷⁾ N. Dipl. I. 746. ⁸⁾ Eml. IV. 610; N. Dipl. I. 752.

⁹⁾ Norske Eml. I. 80. ¹⁰⁾ N. Dipl. I. 747; Eml. IV. 609. ¹¹⁾ Pontev.

II. 743; Dipl. i Arn. Magn. Eml. Fasc. 48. No. 5.

et opblussende Blimt, der sluktes fast i samme Stund det tændtes. Kong Hans's Haandskriftning eller Halmstad-Recessen stillede ikke Norges Selvstændighed den fornødne Sikkerhed; det viste de følgende Tider. Kongen kan neppe siges, i sin tidligere Styrelsestid, at have brudt den forsættelig; men paa den ene Side vare dens Bestemmelser tildeels saadanne, at de vanskelige lode sig retteligen opfylde af Kongen, selv om Willien var tilstede, og paa den anden Side blev deres Opfyldelse langt fra ikke strengt paaseet af den Statsmagt, hvem Opsynet tilkom, nemlig det norske Rigsraad. Dette hensant nemlig meget snart — saavidt man kan skjønne — i sin gamle Sorgløshed og Uvirk-somhed. I de Bevægelser, som vise sig i Kong Hans's sidste tolv Regjeringsaar, er det ikke muligt, efter de os levede Efterretninger, at sine nogen bestemt Willie eller nogen fast Holdning. De vare i Hovedsagen vilde Opbrusninger af Almuen. I sin første Reising havde vel Almuen en Veder, hvis Stilling var fremtrædende, skont hans Dygtighed er tvivlsom; men han understøttedes aldeles ikke, eller i alle Fald ikke med nogen Kraft, af sit Fædrelands øvrige Stør-mænd. I sin senere Opstand var Almuen, saavidt vi vide, ganske uden høiere Vedning, og derfor blev Bevægelsen med Væthed og hurtig dæmpet. Men disse planløse og holdningsløse Opbrusninger vare aabenbare i høieste Maade skadelige for Norges statsretlige Selvstændighed. De gave nemlig den herskelyge og driftige Hertug Kristian, som Kongedømmets Fuldægtige, Veilighed til at rive al Magten ud af Raadets Hænder og i sine egne. Om ikke noget skrevet Dokument findes, hvori dette tydeligen udtales, saa fornemmes det alt for godt af Begivenhedernes Gang. Det norske Raad er fra den Tid, han overtager Norges Styrelse, en intetsigende Størelse; og det vedbliver at være det, saalange hans Kongedømme varer. Hvorledes Halmstad-Recessen med Hensyn til Kirken iagttoges i Kong Hans's senere Regjeringsaar have vi seet. En dansk Mand indtrængtes paa Døds Biskopsstol, og den af Kapitelet Valgte maatte vige; Biskoppen af Hamar holdtes i flere Aar, og saagodtsom indtil sin Død, i haardt Fængsel paa blot Mistanke om forræderisk Færd; Nidaros's Erkebiskopsstol endelig blev besat med en dansk Mand ved Kongens Indræb-delse og udenfor Kapitelets Valg. Alt sammen er jo aabenbare Brud paa Haandskriftningens Tilfagn: at Kongen ei skal besatte sig med Prælateres Valg, — at Ingen skal have Kirkens Land og Indtægter uden han er indført i Riget, -- og at Kirkens Personer ikke skulle staa til Rette uden for Kirkens Dom. Den norske Kirkes Ret, hvad enten man nu tager Hensyn dens kanoniske Ret i Almindelighed, eller til dens Ret ifølge Kong Hans's Haandskriftning, blev saaledes i den paaøgede Tid diensynlig tilsidefat af Kongedømmet, hvad enten man

nu vil give Kong Hans umiddelbart Skylden herfor, eller man, hvad der er mest rimeligt, nærmest vil heri see Virkningen af Hertug Kristians Indflydelse.

107.

Kristian II bliver Danmarks og Norges Konge. Hans første Styrelsesaar. Erkebiskop Erik Balleendorf. Biskop Høffold af Stavanger og Abbed Henric af Urstein. Biskop Anders Mus i Oslo og Magister Hans Mule. Erkebiskop Erik's Biekomhed i Kongens og Kirkens Tjeneste.

Kong Hans's Søn, Kristian II, var allerede i Faderens levende Live antagen til hans Eftermand i alle de tre nordiske Riger: — for Norges Bedkommende, som vi ovenfor have seet, i Kjøbenhavn den 25de Juli 1489¹⁾. Sverige havde imidlertid ved Opstanden i 1501 igjen frasaldd sit Valg. Steen Sture var atter bleven Rigsforstander; ved hans Død i 1503, havde Svante Nilsson Sture fulgt ham i Rigsforstanderskabet; og da Svante døde i 1512, var dennes Søn, Steen Sture den Jngre, valgt til at træde i Faderens Sted. Han vidste ved en Række af Underhandlinger at udhale i flere Aar Kristians Antagelse til Sveriges Konge. Norge og Danmark derimod bleve staaende ved det engang gjorte Valg, hvilket dog, efter almindelig indført Skik, ved en Hylding maatte opstriftes og gjentages.

Endnu medens Kong Hans levede, var i foregaaende Aar 1512 aftalt et Herremøde i Kjøbenhavn for alle tre Rigers Bedkommende, at muligens en Udsoning med Sverige kunde istandbringes. Dette Møde var fastsat til St. Hans Tid 1513. Erkebiskop Erik gav sig paa Reisen hid i Begyndelsen af Mai med 140 Personer i sit Følge og kom ikke før end i September tilbage til sit Sæde²⁾. Mødet blev for Norge og Danmark et Hyldingsmøde. De fuldmægtige Sendebud, som vare tilstede for Sveriges Raad, vilde ikke gaa ind paa noget Kongevalg ved denne Leilighed, da de dertil ingen Fuldmagt havde. De andre tvende Rigers Raad enedes derimod om, paa Rigerens Indbyggeres Begne, at „samtykke og fuldbyrde“ Kristians Valg til Danmarks og Norges Konge. Man kom overeens med ham om en for begge Riger fælles Haandfæstning; og den 22de Juli blev i Kjøbenhavn denne Haandfæstning, i Forening med begge Rigsraads under Et udfærdigede Valg- eller Hyldingsbrev, udstedt og befeglet.

Ser og tredive geistlige og verdslige Herrer af de tvende Rigers Raad vare med at udstede dette Dokument; men af dem vare kun fyy eller høist otte Medlemmer af Norges Raad, nemlig: Erkebiskop

¹⁾ S. o. f. II. 584.

²⁾ Erkebiskoppens egen Drgave i Br. af 28de August 1521, f. Hvitf. u. dette Aar.

Erif Walfendorf af Nidaros, Biskopperne Anders Mus af Oslo, Andor af Bergen og Magnus af Hamar, Kristiern Pedersøen, Provst til Apostelkirken i Bergen, Nils Henrikson (Hyltensløve), Knut Knutsøn og Henrik Krummedike, om denne sidste forresten nu længer kunde regnes som Medlem af Norges Raad, da han siden 1503 synes at være frastyttet dette Rige, og at have fast bosat sig i Danmark, om han end fremdeles havde store Len i Norge ¹⁾. Hvad Kongens Haandfæstning angaar, saa nærmede den sig til Kong Hans's, men var i flere Punkter strengere end denne. Den udmærker sig ogsaa derved, at Bestemmelserne vedkommende hvort af de tvende Riger, for hvilke den var fælles, ere langt mere sammensmeltede end i Kong Hans's. Norge forsvinder saaledes næsten ganske i Kristians Haandfæstning; kun ganske faa Artikler udbæves, som udelukkende for dette Rige, medens paa den anden Side mangfoldige Artikler, der dog ene passe til de danske Forhold, ogsaa overføres paa Norge, idet ingen Undtagelse eller intet Forbehold gjøres for dets Vedkommende. For ganske tilfældigt kan man neppe ansee dette. Man kan ikke andet end deri see en Plan til en fremtidig Sammensmeltning af begge Rigers Raad, saa meget mere som man savner den i Hans's Haandfæstning forekommende Bestemmelse om særegne Raads møder i Norge, og det i endnu ældre Haandfæstninger forekommende betingede Forbud mod at kalde Norges Raad til Møder udenfor Norges Grænser. Man faar i det Hele det Indtryk af Dokumentet, at Norge forsættelig er indbraget under Danmark, for at gjøre dets underordnede Stilling til dette Rige isinefaldende. At nogle af de tilstedeværende norske Raadsmedlemmer have ønsket og foreslaaet Haandfæstningen anderledes indrettet for Norges Vedkommende, end den virkelig blev, — det viser den Kortegnelse paa „Norges Riges Brest“, som har været fremlagt for Kongen, før Haandfæstningen blev vedtagen, og til hvilken Svær er blevet givet paa Kongens Bæanc, idet Ankepoenterne enkeltviis enten ligefrem loves afhiulvne, eller omgaaes med et leet Tilfagn om nærmere at skulle komme under Overveielse ²⁾. Men at disse Duster fra Nordmandenes Side ikke bleve drevne igiennem, det kan man med Rimelighed forklare af selve Maaden, hvorpaa Norge repræsenteredes paa Herremødet i Kjøbenhavn. De tilstedeværende norske Raadsmedlemmer udgjorde, som vi have set, kun syv eller otte af samtlige syv og tredive; og af hine syv eller otte vare igjen Erkebiskop Erif, Biskop Anders, Provsten Kristiern Pedersøen og Hen-

¹⁾ Danne Mag. Brie Nette II. 129 ff. ²⁾ Langes Hverf. Brest. I. 217—222, og hans Bemærkninger ved selve Dokumentet ff. 222—286, især 221—226.

rik Krummedise alle danskfødte og ubentvivl den danske Sag i Hjertet meer eller mindre hengivne.

Af Haandfæstningens Artikler ville vi kun udhæve følgende: — Kongen skal elske Gud, og den hellige Kirke og dens Tjeneres Ret styrke, og alle deres Privilegier, som dem friest forundte ere af den romerske Kirke og fremfarne Konger, stadfæste til ubrødelig Dverholdelse. — Hver Biskop og Prælat skal bruge den hellige Kirkes Ret og Jurisdiction saa frit, som de den fra Arilds Tid nydt og brugt have. — Kongen skal aldrig hindre eller hindre lade noget Kapitals eller Klosters Valg, og aldrig indtrænge Prælater eller Formænd imod Kapitals eller Klosters Valg eller Samtykke. — Hver Biskop skal selv hjerde, med gode Vænt, som ham vorde tilskikkede af Kongen og Rigets Raad, sidde Nætterbing to Gange om Aaret i sit Biskopsdomme og rette de Sager og Vroft, som der forekomme, dog Kongens og Kronens Ret uforbræket. (Ved denne Artikel maa dog mærkes, at den rimeligvis gjælder Danmark alene, eller i alle Fald nærmest). — Har Kongen nogen Tiltale til Biskop, Prælat eller Klerk, skal den føres for tilhørlige Dømmere her i Rigerne. — Ingen Ublænding skal optages i Rigets Raad ei heller styre Slot, Land og Len, men kun „Rigets gode Edlinge, som fødte- ere af Riddere og Svende“; om nogen „Vanbortig eller ikke edligfødt“ i Danmark og Norge nu har Slot, Len eller Landsting, da skal han med det første afsættes; „dog i Norges Rige skilles efter Rigets Heilighed“. — Kongen har tilfagt Norges Raad, at ville med det Første „med dets Raad og menige Norges Indbyggeres Hjælp og Trost“ indløse Orkno og Heltland, igjen til Norges Krone ¹⁾. — Hvad der foresten i Haandfæstningen er strengt og for Kongedømmet indskrænkende har ganske vist Kristian antaget med det stikende Forsæt, ifkun at overholde det, forsaavidt han dermed fandt sig tjent.

Kristians Kroning til Danmarks Konge foregik det følgende Aar 1514, den 11te Juni (Trinitatis-Søndag). Samme Aar blev han ogsaa kronet til Norges Konge i Oslo, rimeligvis paa St. Olavs Dag, den 29de Juli ²⁾. Man seer af flere Breve, at Kristian først har forladt Kjøbenhavn efter 4de Juli, men at han var i Oslo og paa Akerhus mellem 23de Juli og 7de August; ligeledes sees, at allerede den 12te Juli alle Norges Biskopper: Erkebiskop Erik, Biskopperne Anders af Oslo, Andor af Bergen, Høstold af Stavanger, Magnus af Hamar, samt den danske Biskop Erik af Viborg, vare til-

¹⁾ Eml. IV. 363-377.

²⁾ Verlauff om de nor. Kongers Calv. og Kron. 38. Svithfeldt omtaler i Kr. II's Historie under 1514 Kristians Kroning i Norge, men uden at nævne Dagen; dog seer man ogsaa af hans Fortælling, at Kongen har været i Oslo den 4de August.

stede i Oslo. Dette var i Anledning af Kroningen; og et nordt Naarstmode blev ogsaa ved denne Leilighed holdt. Erkebiskop Erif havde, efter eget Udsagn, ikke mindre end 120 Personer i sit Folge, og var i 9 Uger borte fra sit Sæde ¹⁾. Det Brev af 12te Juli, i hvilket alle de da i Oslo tilstedeværende Biskopper nævnes, er et Indbuds-brev til Fordeel for St. Annas Alter i St. Halvarvs Kirke i Bergen ²⁾. Et Brev af Kristian, Kirken tildeels vedkommende, er givet paa Akerhus den 31te Juli, og skrevet til Indbyggerne paa Drfnørne. Han minder dem om, at de med Kette høre under Norges Krone, skjønt deres Land for Tiden stod Kongen af Skotland i Pant; dog agter Kongen med det allerførste igjen at indløse dem under Norges Krone. Imidlertid foreholder han dem, at de i det Handelige altid have staaet under Erkebiskoppen af Nidaros, og at de altid have sendt sin Palliehjælp til Norge, og beder dem derfor, at de ville faa Kirkeværgerne over det hele Land til redeligen at udbetale til Erkebiskoppen af Nidaros eller hans Ombudsmand den Palliehjælp, som det bør ham at have efter god gammel Sevane ³⁾. Under 6te August, fra Oslo, beder ogsaa Kristian Nidaros's Kapitel om at give ham nogle af St. Olafs Relikvier og overlevere dem til Erkebiskop Erif, der igjen vil sende dem til Kongen. Han lover at ville helte dem i Agt og Ære og forstykke Kapitelet og dets Kirke for den den urviste Belvillie ⁴⁾. Kongen var paa Tilbagereisen til Danmark paa Bardberg Slot i Halland den 13de August, og til Kjøbenhavn var han kommen den 21de i samme Maaned ⁵⁾. Han har saaledes denne Gang ikke været længere nord i Norge end i Oslo. Erkebiskop Erif, som endnu var i Nidaros den 24de Mai ⁶⁾, var igjen kommen tid tilbage den 26de September, paa hvilken Dag han ved sit Brev gav Decanus, Archidiaconus, Cantor og „menige Kanniker“ ved Kathedralkirken, hvilke fra Arils Tid havde haft sine Avlsgaarde „med alle kongelige Sager, Rente og Rettighed paa Kronens Vegne“, ogsaa de samme Avlsgaarde „fri med alle bispepelige Sager og Rettighed“, saaledes at de selv skulde have Magt til at revse og tage Boder af sine Folk og Tjenere paa disse Avlsgaarde for hvad de brøde mod Kirken ⁷⁾.

Kristian II, der nu ved sin Kroning i Oslo var bleven Norges saavel som Danmarks fuldmyndige Konge, besad mange Egensk-

¹⁾ Brev af 28de Aug. 1521, se Hviiff. under dette Aar. ²⁾ N. Dipl. I. 750

³⁾ N. Dipl. I. 751—752. ⁴⁾ N. Dipl. I. 753. Kerretten om Tiden for

Kristians Orhold i Oslo i Anledning af Kroningen see N. Dipl. I. 751, 752; II. 770; III. 766; Finn Joh. II. 520; Suhms Eml. II. 2. 63; Part II. 282—283.

⁵⁾ Regesta diplomatica historice Danicæ I. 639. ⁶⁾ Pentec II. 744. sfr. o. f. II. 610. Act. 2.

⁷⁾ Schon. Domf. Bestr. Arb. 83.

ber, der kunde gjøre ham skiftet til en god Landsstyrer. Han havde baade en god Forstand og ikke faa Kundskaber, han var raft og virksom, han havde frigjort sig fra mange af sin Tids Fordomme og til-egnet sig Grundsaetninger i Landsstyrelsen, der i flere Henseender for-tjene Ros. Men han var tillige i hoi Grad lidenskabelig, egenraa-dig, haard, mistaenkkelig og hevngjerrig. Han tilfidesatte alt Hensyn til bestaaende Forhold, naar han vilde drive noget Nytt igjennem, og han manglede ganske den Karakterens Aabenhed og Jævnhed, der skulde vinde ham hans Undersaatters Hjerter. Naesten ved enhver af hans Regjeringshandling, selv dem, som kunne synes mest velgjorende, maa man trovle om hans Bevæggrundes Verd, om han ikke ligesaa meget ledes af Had eller Havn som af Jver for Retfærdighed eller Vyst til at gavne sit Folk. Han bar et dybt indgroet Nag til Kler-kevelde eller Adelsvelde. Dette Nag indskjed ham visse frifundede An-skuelser med Hensyn til baade Kirke og Stat; men ved disse Anskuel-ser's Fremtræden i Handling, svæver man altid i Uvisshed, om ikke Egen-nytte eller Herkesyge er en virksomere Driveffeder hos Kristian end Agtelse for Christendom og Folketsfrihed.

Man tør nok med Sikkerhed paastaa, at ingen af de tidligere olden-borgske Konger, ja ingen af alle de foregaaende Unionskonger, har kjendt faa noie Forholdene i Norge som Kristian II. I den Tid han stadig opholdt sig i dette Land som dets Styrrer paa sin Faders Begne havde han havt den bedste Leilighed til at iagttage dem i Nærheden. Det har sikkert ingen undgaaet hans Opmaerksomhed, at det i Norge mindre var de verdslige Stormænd i Raadet, der vare Kongedømmets Myndighed i Veien, end de geistlige; og han har ganske vist ind-seet, at de faa ætstore Slegter af egne norske Herkomst, der endnu gjaldt noget ved Anseelse og Rigdom, langt fra ikke vare farlige. Han har uden tvivl dertilmed lettelig udfundet, at Norge, dette Bondeland, hvor en Adel, som Stand i Staten, saa lidet havde formaaet at ud-vikle sig til nogen fremtrædende og raadende Stilling paa Bondeals-muens, paa det egentlige Folks, Befolking, — var langt mere mo-dent og villigt til at lade sig styre af Kongen ved de Mænd, han valgte til sine Embedsmænd paa Grund af deres formeente Dygtighed, uden Hensyn til deres Stand, end det aristokratiske Danmark, hvor Adelen forlangt havde tilrevet sig en selvstreven Ret til alle vigtigere verdslige Embeder, og derhos naesten havde gjort uadelige Mænd umulige til enhver hoiere Embedsstilling i Kirken. Med disse Forhold stadig for Die synes han at have indrettet sin norske Styrelse. Han fulgte ikke det Bink, som hans Haandfaetning gav ham, til at drage det svage norske Raad ganske ind under det danske, og saaledes gjøre dette sidste til begge Rigers egentlige Styrrer; men han stræbte

at undersøge Norge saa umiddelbart som muligt sin egen kongelige Røndighed, at styre det uindskrænket ved sine udkaarede helst uadelige Tjenere, ligemeget om disse vare norske eller danske eller endog ganske unordnede af Fødsel, og at nedtrykke eller rødde tilfide alle dem, der havde Magt og Billie til at modarbejde dette hans Styrelsesystem. Men det var i Norge kun Biskopperne og enkelte andre høie Prælater, som ifølge sin Stilling endnu skulde kunne vove dette; og med dem, mod den høiere Geistlighed, vendte sig derfor her væsentligen hans Uvillie og hans lidenskabelige, veldomme Sind.

Erkebiskop Erik Walkendorf var vidneet længe Kristians Indling og var uden tvivl, som før er sagt, og som han selv tilfod, ved ham især fremhjulpen til sin ephoiede Stilling i den norske Kirke. Men han var en dansk Adelsmand og maa, som saadan, formodes i mange Stykker at have deelt sine danske Standesbrøders aristokratistiske Anskuelse; og disse maa man tro, at han ikke altid bor formaaet at følge, da han først var kommen til Magten i den norske Kirke og var bleven den første Mand i Norges Raad. At han nok kan have ønsket den danske Herrensands Indflydelse udbredt til og styrket i Norge, at han derfor intet har høvt imod, men tværtom inærere har medvirket efter Gode til, at Kristians Haandfæstning blev som den blev, — dette, tror jeg, har man Lev til at giøtte, om end klare Beviser derfor mangle. Dette var imidlertid, hvis det saa ser holdt sig, ingenlunde ganske efter Kristians Sind; og har desuden Erkebiskoppen maaskee altfor tydelig vist, at han søgte sig i sin nye Verdighed at være en anderledes uafhængig Mand, end som Kristians Kansler eller Sekretær, saa kan man ikke undres over, at et spædt Forhold lidt efter lidt indtraadte mellem Kongen og hans førstums Indling.

Det varede imidlertid endnu en Stund, før dette kom tilfode. Erik Walkendorf var en statsklog, smidig og derved saare drifning Mand. Dette var altsammen Egenstaber, som Kristian førstede at fatte. Erik havde fattet den Tanke, igjen at sætte Grenland i Forbindelse med Norge og Nikares's Erkebispe. Landet havde nu først længst været forglemt og ubesøgt. Der havde, som tidligere er fortalt, flere Gange af Paven været Biskopper beskikkede og indviede til Gærde Stel; men de nøiedes med Titelen, kom aldrig til sit Sæde og lode sig bruge snart i Norge, snart i Danmark, snart paa Island som Vikarier før andre Biskopper eller ved ledige Biskopsstole. Den sidste af disse Biskopper af Gærde paa Grenland, som vi ovenfor have nævnet ¹⁾, er Andreas, hvem man ved 1460 ser styre Staalholts Biskopsdomme paa Biskop Marcellus's Vegne, i 1466 vikariere

1) S. e. f. II. 560.

for Biskoppen af Linköping i Sverige og i 1476 være tilstede paa Mødet i Roneby i Bleking¹⁾. Rimeligvis har efter ham Ingen været indviet til Grønlands Biskopsstol før i Kristian II's Tid. Erkebiskop Eriks Bestræbelser for igjen at faa Farten i Gang mellem Norge og Grønland, hvor man foreslille sig, at Nordmænd endnu boede, var baade i kirkelig Henseende en forjenslig Tanke, og maatte desuden af Hensyn til forventede Handelsfordele anbefale sig hos Kong Kristian, der altid viste sig virksom for Handelens og Næringsveienes Fremme. Det var sandsynligvis Eriks Balfendorfs. Forestillinger, som virkede, at Kristian hos den romerske Kurie søgte om Indulgenfer eller Aflad for dem „der seilede til Verne paa hin Side Ishavet“, — en Ansøgning, som i en Skrivelse fra Rom af 17de Juni 1514 blev indvilget, idet en „rigelig Indulgens“ meddeltes²⁾. Det stod vistnok ogsaa i Forbindelse med disse Kristians og Erkebiskoppens Planer, at en Nederländer, Vincentius Kamppe, ved denne Tid eller idet mindste før 1520, blev indviet til Grønlands Biskop. Han vikarierede en Stund i Odense Biskopsdomme, levede endnu i Maribo 1537 og er den sidste Titulærbiskop til Grønland i Katholicismens Tid³⁾.

Erkebiskop Eriks lod ransage gamle Bøger og udspørge gamle Mænd om Seiladsen og Veien til Grønland. Han fik en substændig Kursforskrift opsat og gav bestemte Forholdsregler for Mandskabet paa det Skib, han agtede at affente. Man ser af disse, at han har været i stor Uvisshed om de Beboeres Sindelag og Religion, som han ventede skulde foresindes paa Grønland. Han anbefaler derfor stor Varsomhed ved Landstigningen. De Klerke, der skulde følge med paa Toget, byder han ligeledes at fare frem med Forsigtighed. Mærkede, at Hovedsmanden i Landet, hvis der er nogen, eller Almue selv ikke vil have dem der (altsaa ikke vare velvilligen stemte mod Christendommen og christne Lærere), da skulde de byde sig i Tjeneste som Skrivere eller Kapellaner, om de mærkede, at man vilde modtage dem som saadanne, eller endog som Tjenestefarke, saaledes at de først kunde faa Tjeneste og „siden stifte sig efter som Behov gjøres“. Han vilde folgelig de skulde gaa frem med Missionærers Varsomhed og Klegt, og ved sin Opræden rette sig ganske efter de Forhold, de fandt for sig. Han bad ferresten, at man skulde føre to eller tre store Baade og de nødvendige Lærere med paa Skibet, at man skulde være forsynet med Alt fornødent til at gjøre store Ilde oppe paa Landet, hvis man fandt det ubebygget, og at man skulde gjøre mange Mærker der, reise store Kors af Træ og hugge Kors i Træer og Stene, og andet lignende⁴⁾.

¹⁾ Grønlf. hist. Mintesm. III. 97—912.
193—198.

⁴⁾ Eft. 482—497.

²⁾ Eft. 192—193.

³⁾ Eft.

Man seer, at Erik Walkendorf vel havde overveiet sin Plan og havde i Sinde at søie ganske storartede Foranstaltninger til dens Udførelse. Beføstningerne vilde han selv afholde, eller maaskee rettere lade dem udrede af Nidaros's Erkestol, saafremt Kong Kristian tillod det, og vilde overdrage ham Landet frit paa ti Aar. Men Kristian, heder det, vilde ei indgaa herpaa; og dermed gif hele det paatænkte mærkelige Foretagende overstyr¹⁾. Det Hele vidner fordelagtigt om Erik Walkendorfs Forstand og Virkekraft.

Grunden til at Kong Kristian, da det kom til Stykket, slap dette Foretagende, i det han ei vilde indrømme Erkebiskoppens, saavidt Høinnes, ingenlunde ubillige Erstatningsfordring, var ganske vist, hvad ogsaa gamle Efterretninger sige²⁾, det uvenstabelige Forhold, som imidlertid havde udviklet sig mellem Kongen og Erkebiskop Erik.

Endnu i 1515 stod denne paa Hviden af sin Magt og Kongen yndest. I det foregaaende Aar var et Egetskab blevet afsluttet mellem Kristian II og Elisabet eller Isabella af Østerrige, en Datter af Filip af Burgund og Johanna af Kastilien, og Søster til Karl af Burgund, der snart efter blev saa navnkundig som Spaniens Konge og Tydslands Keiser, Karl V. I Juni Maaned 1515 blev et Gesantskab affendt til det burgundiske Hof i Nederlandene for at føre Kongens unge Brud til Danmark, og til Formand for dette Gesantskab blev Erkebiskop Erik Walkendorf utnavnt af Kongen. Hans Ledsagere vare Herrerne Henrik Wijs og Hans Wilde, begge Medlemmer af det danske Rigsraad, og Nils Henrikson (Gyltenløve), Medlem af det norske Raad og paa den Tid den rigeste og mægtigste verdslige Stormand i Norge. Gesantskabet gif til Søs til Nederlandene og bragte Elisabet i Begyndelsen af August Maaned til Danmark, hvor Brylluppet holdtes og den unge Dronnings Krøning foregik i Kjøbenhavn den 12te August³⁾. Erik Walkendorf var ifølge sin egen Opgave, i Anledning af denne Sendesæd, i 37 Uger borte fra sit Sæde i Kongens Tjeneste⁴⁾.

Men hvor hæderlig end Erik Walkendorfs Stilling var i dette Gesantskab, og hvor meget den vidnede om Kongens Yndest og Fortrolighed, var det dog netop ved denne Leilighed, at Grunden lagdes til Kongens senere Unaade mod ham og hans endelige Fald. Rygtet om Kristians Forhold til Dypseke, der nu med sin Moder var flyttet fra Dölsø til Kjøbenhavn, havde naaet til det burgundiske Hof;

¹⁾ Grøn. hist. Mindeem. III. 490. ²⁾ Sammenheds III. 483. ³⁾ Svith. Kr. II. u. 1515; jfr. Br. til Erik Walkendorf fra hans Broder Hans af 24de April. Ny Dan. Mag. II. 121; Breve fra Er. Walk. til Kongen af 10de Jull, 4de og 5te Aug. Dan. Mag. II. 25-32. ⁴⁾ Br. af 28de Aug. 1521, Svith. u. d. A.

og den unge Hertug Karl, som ledsagede sin Søster ombord, udtalte sig herom til Erkebiskop Erik og bad ham paa hans Embeds Begne at formane Kongen til at opgive dette forargelige Forhold. Erkebiskoppen skrev ogsaa herom til Kongen og skal desuden efter Hjemkomsten have talt med ham om samme Sag; men derved paadrog han sig hans Uvillie og, hvad der var farligere, Sigbrits Had. Det sidste var det, efter hans egen Paastand, som senere fældede ham. Sigbrit og hendes Datter, heb det, yttrede aabenbare i Kristians Bryllup, at denne havde lovet dem, at lægge Erik Walkendorf og alle hans for Had paa Grund af det, han, ifølge Hertug Karls mundtlige Paalæg, havde forebragt Kongen¹⁾.

Det er bekiendt, at Dyveke døde pludselig i 1517, som Rygtet sagde, forgiven, og at Kongen havde det danske Raad eller visse af dets Medlemmer mistænkt for at have voldet hendes Død. Men Sigbrits Indskydelse, saalangt fra at svækkes ved dette Dødsfald, blev tværtimod efter dette større end nogensinde tilforn, ligesom ogsaa Kristians Uvillie mod Raadet fra den Tid blev meer og meer kændelig. Sigbrit var den Eneste, som kunde virke paa ham, hun var hans fornemste Raadgiver i alle Styrelsesanliggender, og han viste en afgjort Forfærlighed for de Mænd, der ved hende bleve fremdragne til Embeder. Sigbrit var utvivlsomt et lyst Hoved, med Indsigter i Statshusholdningen og Grundsætninger vedkommende dens Ordning langt over hvad der paa den Tid i disse nordiske Lande var sædvanligt. Men hun hadede Hoiadelen, og var ikke heller synderlig vel stemt mod den høiere Geistlighed; og hendes Tjenere, der dels vare Indfødte af en lavere Samsundsstilling, dels Udlandinger, overhøvede det vistnok dristige og duelige om end ikke altid synderlig samvittighedsfulde Mænd, delte hendes Anskuelse og rakte en villig Haand til deres Gjennemførelse i Gjerningen. Over disse Mænd, ligesom over Sigbrit selv, var det, at Erik Walkendorf senere klagede sig, som dem, der forfulgte ham og gjorde ham alt det Meen, de formaade.

Under sit Ophold i Kjøbenhavn i Anledning af Kongebrylluppet blev Erkebiskop Erik opfordret til at indstride i en Strid, der i Norge havde reist sig imellem Biskop Hossfold af Stavanger og Henrik Abbed af Utstein. Striden havde dengang allerede været i et Par Aar, og den har i det Hele en paafaldende Lighed med den, som i den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede førtes mellem Formændene for samme Biskopsdomme og samme Kloster, begge af Navnet Erik²⁾. Nu som

¹⁾ Goltz. Kr. II. u. 1515; jfr. m. Walkendorfs Breve af 28de August 1521, Goltz. u. d. Aar, og af 13de Febr. 1522, N. Dipl. I. 767—768. ²⁾ G. o. f. II. 248—250.

da var det fra Biskoppens Site Bestyrelser for Overherlighed med den biskoppelige Myndighed og for usjælligt Vernet, fra Abbedens Side Klage over voldsom Medfart, der udgjorde Stridens Emne.

I Begyndelsen af 1514 — saa led Abbedens Klage — da han selv var fraværende fra sit Kloster, i Kjøbenhavn, hvorhen han havde ledsaget en fransk og en skotsk Gesant, der vare trevne ind paa Stuvangerkanten, og ingen Veileetning havde faaet af Biskop Høstelt, — havde denne sendt sine Mand til Klosteret, hvor de havde faaret frem som Mandmænd og anrettet stor Skade, under Paastud, som det lader, af at skulle optage Fortegnelse over Klosterets rorlige og urorlige Gods. Da Abbeden kom tilbage, drog han til Oslo, hvor Kongen dengang var for at krones, og hvor Erkebiskoppen og Biskopperne tillige vare samlede. Han klagede her sin Ned for Kongen, og Erkebiskop Erik medlede et Forlig mellem de Stridende. Biskoppen lovede dengang alt Gødt og erkjendte blandt andet Klosterets Ret til Saurbo Kirke, en af de fortums kongelige Kapeller, hvilket Kongen havde staaet det. Men desuagtet tog Biskoppen, strax han var kommen hjem fra Oslo, al Landshyld og Nættighed fra den nævnte Kirke. Aaret efter 1515 gif han endnu videre. Han for med væbnet Magt til Klosteret, hvor Abbeden dengang var hjemme, opbrød dets Fætte, misbandlede Dyret og vilde have gjort det samme med Abbeden, hvis denne ikke lykkelig var undsluppen. Tre Dage derefter led Biskoppen, ved en Kammit ledsaget af tre Dienerne, sit Jernstrik over Klosteret og alle dets Beboere velsaa paa Klosterkirkens Dør og forbed alle Klosterets Undergioner at vde det dets Nættigheder. Alt efter kom han selv til Klosteret med en Hærmagt, uernede det for meligen, sagde Abbedens Tvende i Vanker, bankede ham selv i hans Seng og bragte ham derpaa buntet til Biskoppens Taarn i Staden, hvor Abbeden i hundrede Dage holdtes i haardt Kængenskab, og løstes ei deraf uagtet Vorjen for ham betes. Omhder løfftes da dog Abbeden at undfemme fra Taarnet, og naa til Kongens Mand, Hans Eriksen og Jørgen Hanssen, hvilké bialp ham til Kjøbenhavn og medgave ham sit Vidnesbyrd.

Begge disse Mand vare vel anseede hos Kongen; saa han rimeligvis paa deres Ord har taget sig af Abbeden og anbefalet ham til Erkebiskop Erik. Nu var det at denne, ved et Brev af 24de August 1515 fra Kjøbenhavn, paalagde Biskop Ander af Bergen, Kristiern Petersen, Provst til Apostelkirken sammesteds, Abbed Mikael i Lyse, Olaf Prior i Menneseter i Bergen, Hr. Jørgen Hanssen, Kammerik i Lund samt Kapitelet i Bergen at træde sammen, hævne begge Parter for sig, høre og undersøge deres Klager, som fra Biskoppens Side gif ud paa, at Abbeden havde ført et usjælligt Vernet, fra den

nes Side igjen paa at Biskoppen havde mishandlet ham, og Biskoppens Svende derhos pint en Kvinde, rimeligvis for at tvinge en Beskændelse ud af hende. Efter at have modtaget begge Parter's Bøvliser og Kænsfælder, skulde de domme retfærdigen dem imellem ¹⁾. Man kjender imidlertid ikke Sagens endelige Udfald. Abbedens Beskyldninger synes at være i høi Grad overdrevne; men Biskoppen kan neppe heller fra sin Side have faret ganske retvist frem, i hvorledes det nu end kan have forholdt sig med den Brode, der tillagdes Abbeden, og hvilken vi ei nøiagtigt kjende, da Biskoppens Klage ikke er os levnet ²⁾.

I 1515 skulde da, som vi ovenfor have seet, den første Grund være lagt til et Omslag i Kongens gunstige Stemning mod Erkebiskop Erik Walkendorf. Dog varede det endnu nogle Aar, før denne faldt i synlig Unaade. Imidlertid kom flere af Sigbrits gode Venner til indskydelsfulde Embeder i Norge. Blandt disse hendes Venner maa man regne Jørgen Hanssøn, som ogsaa kaldes Jørgen Skriver, der allerede i 1514 nævnes som Kongens Ombudsmand eller Embedsmand paa Kongsgaarden i Bergen ³⁾. Hans Olafssøn eller Olafson, Provst til Marielirken i Oslo og Norges Kansler, maa uden tvivl ogsaa regnes blandt Sigbrits Tilhængere. Jon Paalsøn, der saagodtsom i hele Kong Hans's Tid havde beklædt hine tvende Embeder baade under Kongens egen Styrelse og under Kristians, nævnes, saavidt vides, senest som deres Indehaver i et Landsvistebrev, udstedt i Kristians Navn, af 18de April 1512 i Oslo ⁴⁾. Om han er død i sine Embeder, eller er fratraadt dem efter Kong Kristians Tronbestigelse, vide vi ikke; men den 4de Martz 1516 finde vi Hans Olafssøn nævnt i hans Sted ⁵⁾. Som den tredie af samme Kammeratskab maa nævnes Magister Hans Mule, der, sin geistlige Stand uagtet, var Kongens Embedsmand eller Hovedsmand paa Akerhus. Alle disse tre Mænd viste sig meget fiendtlig stemte mod visse af Norges Biskopper og synes virkelig paa en Maade af Kongen og Sigbrit at være stiftede dem paa Nakkem for at plage dem. Og om Hans Mule især kan dette siges baade med Hensyn til Biskop Anders Mus af Oslo og Erkebiskop Erik. Han faar af en samtidig Kronikskriver det Studsmaal, at han, i den Mening som Almenheden tager Trost, var mod Kong Kristian den allertroeste; thi han var rede til at føie denne i Alt, uden at tage Hensyn til, om det Kongen bød ham, var en Christen verdigt eller ei, naar kun Kongens Rasse paa hvilken som helst Maade derved kunde fyldest ⁶⁾.

¹⁾ N. Dipl. I. 755. ²⁾ Om denne Sag see Langes Rth. 1ste Udg. 599 ff. 2den Udg. 384--386, hvor den udferlig er fremsat efter Kildeokumenter.

³⁾ N. Dipl. II. 771. ⁴⁾ N. Dipl. I. 746. ⁵⁾ N. Dipl. II. 775; ligesom i Brev af 8de Juli f. A. sfs. III. 773. ⁶⁾ Chron. Skibyense, Scr. r. D. II. 577.

Til Biskop Anders Mus's Embedsvirksomhed kjendes kun lidet; dog forekommer fra hans Biskopsdømmes Tid en Forhandling Tienden vedkommende, der kaster Lys over hvorledes en vis Deel af denne nu anvendtes paa en fra dens oprindelige Bestemmelse forskjellig Maade. Der findes nemlig en Erklæring, given i Oslo den 4de Marts 1516, af Hans Olafsøn, Provst og Kansler, Knut Knutsøn Ridder, Lagmændene i Oslo, Tunsberg og Stien, to Borgermestere og to Raadmænd af Oslo, angaaende „den Hjerdepart af Tienden, som Bønderne selv ind med dem have, som kaldes: Bondelod, og som bør stiftes efter Biskoppens Raad“. De sige sig at have erfaret, at afdøde Biskop Herlog i sin Tid optog bemeldte Bondelod til Domkirkes Behov. De have ogsaa hørt af gamle Bønder, at Biskop Gunnar (Holk) for ham ligeledes optog den og stiftede den efter Christenretten. Nu vide de, at Biskop Anders har fordret samme Bondelod og har kundgjort for Almuen i de fleste Prestegjæld i sit Biskopsdømme, hvorledes den bør og skal stiftes: noget til Domkirken, naar denne dertil trænger, som nu er Tilfældet; noget til fattige Skoledagne og fattige Folk ligesom og til fattige Bønder, der ikke kunne forskaffe sig Saaforn i haard Tid, og skulle de, naar de bede Biskoppen eller hans Provst derom, i saadant Tilfælde beholde sin egen Lod, og dertilmed have noget af deres Part i Sognet, som ere meer formuende. Denne Biskop Anders's Frengangsmaade synes Erklæringens Udstedere at være billig og retvis; og er Almuen pligtig at stifte nævnte Bondelod efter Biskoppens Raad, som Christenretten, hvilken de have undersøgt, udviser, og som man i Hamars Biskopsdømme baade i dette Aar og Aaret tilforn har gjort ¹⁾.

Der findes ikke i de gamle Christenretter, end ikke i Erkebiskop Jøns, nogen Bestemmelse for at Biskoppen skulde have noget særligt umiddelbart Indseende med Anvendelsen af den Hjerdedeel af Tienden, hvorefter her er Tale, nemlig Bøndernes Deel eller Bondelodden; den er tydelig nok tilegnet de Fattige i Sognet, og dens Fordeling overladt til Bønderne selv med Sogneprestens Raad og Veiledning. Man har ganske vist tænkt sig, at vedkommende Biskop skulde have et Overblik hermed, som med alle andre kirkelige Sager; men dertil har vi nok ogsaa hele hans Net i dette Stykke indskrænket sig. Den senere Bestemmelse, der kjendes, hvorved Bondeloddens oprindelige Anvendelse søges forandret, er den som findes i den 20de Artikel i Statutterne af Provinzialconciliet i Oslo, holdt 1436 under Erkebiskop Nialaf Bolts Forsæde. Her henlægges nemlig Halvdelen af Bondelodden til verdige Klerkers Underhold, som studere ved privilegerede Høiskoler; men en Indvigtelse i denne Henseende forudsættes dog her at

¹⁾ N. Dipl. II. 775, Danste Mag. IV. 207.

skulle ubivirkes fra Almuens Side ved Biskoppernes hærlige Forestillinger¹⁾. Herved er uden tvivl fra først af Beien banet for en meer umiddelbar Indblanding af Biskopperne i Bestemmelsen af Bøndelødens Anvendelse og Fordeling; og hvorledes denne til Slutning ganske er kommen i deres Hænder, sees af det ovenfor omhandlede Dokument. Man sees, at den nu kun for en ganske ringe Deel, ja man kan næsten sige undtagelsesvis, kom, efter sin oprindelige Bestemmelse, Sognets Fattige tilgode.

Anders Mus havde forresten Ord for at være en lidet bygget Kirkeens Forstander. Han var, heder det, paa Grund af Dorshed og sløvt Hoved uverdigt til Biskopsdømmet²⁾. Han var i sin Tid ved kongeligt Magtsprog indtrængt paa Oslo Biskopsstol; men nu arbejdede man paa igjen at faa ham borttrængt fra den; og her til viste Hans Mule sig som et saameget virksommere Medskab, da han selv uden tvivl allerede havde sikker Udsigt til at vorde Anders's Eftermand. Som Hovedsmand paa Akerhus voldte han Biskoppen alt det Bryderi og al den Uergrelse, som han formaaede, og Provsten Hans Olafson stod ham heri troligen bi. Hans Mules Svende mishandlede Biskoppens Folk, hvor de kunde komme til hermed, og Provsten, der gav sig Mine af at ville megle Fred, fremførte Ufandheder, som gjorde Spliden større Istedetfor at stille den. Fogberne i i Nærheden, hvilke stode i Afhængighedsforhold til Hans Mule, understøttede denne, og det samme synes Borgerne og Dyrigheden i Oslo fordetmeste at have gjort. Anders Mus havde neppe hverken blandt Læge eller Lærde paa de Kanter nogen ret oprigtig og formaaende Betynder; thi han var, som siden viste sig, ingenlunde vel anseet af sin underordnede Geistlighed.

Ved Begyndelsen af 1517 fandt Biskoppen sin Stilling saa bestrængt, og, som han selv forsikrede, saa farlig, at han under 3die Januar i nævnte Aar henvendte sig til Kongen med en ynkelig Klagekrivelse. Denne er imidlertid i sit Indhold saa forvirret og saa opfyldt med løst Sladder, at man vanskelig faar nogen ret Rede paa, hvo der egentlig var første Dypavsmænd til de deri omtalte Optøier, eller hvorledes deres Gang og Sammenhæng i Sandhed var. Saameget synes imidlertid klart, at Hans Mule og Provsten ikke have taget tilbørligt Hensyn til Kirkeens og Biskoppens Verdighed, og at deres Færd mod ham i mange Maader har været tirrende, tøilesløs og ulovlig. Mærkelig er den Ytring i en Tilskrift til Klagen, at det var Biskoppen forebragt, at Kongen skulde have lovet ham ondt, hvilket Rygte Biskoppen selv havde meddeelt Kristian ved en Sammenkomst

¹⁾ S. o. f. II. 493, 494. ²⁾ „Ob inertiam et ingenli stuporem episcopatu indignum“, siger Chronicon Skihyense om ham Ser. r. Dan. II. 577.

med denne i Kallundborg, — og at det var saadan Snaf, som afholdt Døds Borgere fra at give ham et fordelagtigt Vidnesbyrd, da de isaafald frygtede, at Hans Mule skulde anklage dem og koinne dem i Skade. Man seer ogsaa, at Bistoppen har frygtet for, at Provsten skulde fare med Hast til Kongen for at anklage ham, og at Kongen skulde agte meer paa Provstens Ord end paa hans, hvorfor han minder Kristian om, hvad Bistoppen oftere har sagt ham, at han ikke forstaar sig paa „Skalles Løgn“. For man ellers tro Bistoppens Fortællinger i denne Klage, saa har baade Magister Hans og Provsten fort et løssagtigt og forargende Levnet ligesom og Presterne ved Mariekirken, hvilke desuden sloges og hugges indbyrdes uden at ville tage Afsløsning af Bistoppen, der dog var den eneste, som havde Magt til at give dem den. Bistoppen henfalder til Slutning om, at Kongen ei vil lade ham „saa hadelig fortrives“ i hans Alderdom, da han dog har tjent troligen baade Kongens Fader og ham selv¹⁾.

Bistoppens Klage har ganske vist ikke virket meer end maaskee for Diebliffet lidt større Tilbageholdenhed og Forsigtighed fra Hans Mules og Hans Olafsens Side. Bistoppens Dom var uden tvivl alt fældet, og det varede kun kort, før dette blev Alle aabenbart.

Men det var ikke med Bistop Anders alene, Hans Mule optraadte paa en fiendtlig og frænkende Maade, det var ogsaa mod Erkebistop Erik, hvem man ganske vist ikke kunde besyldte hverken for Uduelighed, eller Uvirkomhed, eller Mangel paa skyldig Lydigbed mod Kongen.

I Begyndelsen af 1517 maa rimeligvis Erkebistoppen endnu have staaet paa en nogenlunde venstabelig Fod med Kristian. Han laante nemlig da paa sin Kirkes Vegne Kongen en ikke ubetydelig Sum Penge i forgyldt og uforgyldt Sølv, i alt 1600 Løb, og gav tillige en Anvisning paa 200 rindse Gylden. Derfor modtog han imidlertid som Pant, ifølge Kongens eget Tilbud, Helgelands Len. Kongens Skriver, Jens Freyd, udstedte sit Brev for Pengenes Modtagelse i Thronbjæm (Nidaros) den 21de Februar nævnte Aar, og Bittner vare Ridder Riks Henriksson (Gyltenløve), som ved denne Leilighed kaldes Kongens Hovmester i Norge, og Detanus Olaf Engelbrektsen²⁾.

I 1519 viser Erkebistoppen sig fremdeles som Kongens tro og virksomme Tjener; men da ytrer sig hos ham ved Siden heraf en stærk Uvillie mod Magister Hans Mule og Klage over dennes utilberlige og lov-

¹⁾ Anders Mule's Klage til Kongen, trykt i Danske Mag. IV. 275—281. Beskyldningerne mod Hans Mule og især mod Provsten ser nærmest ligende med (svind) Kandestøbers Datter, finde ellers Beskrivelse i et Klagebrev til Kongen fra samme kvindes Søster af 26de Januar 1522. N. Dipl. III. 785
²⁾ N. Dipl. III. 775.

løse Fremfærd. Om begge Dele oplyser Erkebiskoppens Brev til Kongen fra Nidaros af 16de Marts i det nævnte Aar.

Nogle Bønder af Jamteland havde været inde i Sverige hos Rigsforhandleren, Hr. Steen Sture, og havde flaget for denne, at de lede stor Undertrykkelse med Skat og i andre Maader; de bade ham at hjælpe dem i deres Nød. Fogden i Helsingeland lavede sig da, rimeligvis paa Hr. Steens Opfordring til at drage ind i Jamteland med 40 til 50 Mand for at thinge Almuen fra Kong Kristian, medens Lensmanden der, Hr. Olaf Galle, var fraværende. Da Erkebiskoppen fik dette at vide, sendte han i Forening med Hr. Nils Henriksson Olaf Gallens Foged nogle Karle til Undsætning og forsynede dem vel med Penge, at de ei skulde falde Almuen til Byrde; der var nemlig haard Tid i Jamteland ligesom i Throndbjem. De streve ogsaa Almuen til, opmuntrede den at blive tro under Norges Krone og advarede dem om hvad Følgen vilde blive, hvis de anderledes gjorde. Da Erkebiskoppens Folk thingede med dem, svarede de vel, lovede at staa fast ved hine og meente, at om der end kom tusind Hofmænd af Sverige, skulde de ikke lade sig tvinge. De lovede og at have sine Speidere ude paa alle Kanter, og hvis Svenskerne kom, vilde de møde „Mand af Huse“ for at modstaa dem. Alligevel kom kort efter de Svenske, to hundrede Mand sterke, ganske uventet ved Nattetid lige midt ind i Landet og til de Gaarde, hvor Erkebiskoppens Mænd laa. Disse vare ikke, efter Løfte, blevne varslede af Bønderne, tværtimod var det en Lensmand af Jamteland, der viste Svenskerne Vej lige til Gaardene, og Erkebiskoppens Mænd vidste ikke af nogen Ufred, før deres egne Bagter saa Fienden ganske nær. Alligevel gjorde de Modstand, og der blev døde og saarede paa begge Sider. Men nu fik de Svenske sat Ild paa Huset, som Erkebiskoppens mændene vare i, og flere af disse bleve dræbte, andre fangne, og kun nogle undkom, der laa i den Gaard, som var længst borte. De Undkomne vilde reise Almuen og gjengjælde Svenskerne deres Angreb, før de forlode Landet; men det var umuligt for dem at faa en eneste Mand med sig. Jamterne indvendte nemlig, at om det end nu lykkedes dem at slaa de Svenske, saa vilde disse dog snart komme igjen og stjæle og brænde; medens de nu ikke gjorde Jamterne andet end godt. Uagtet det saaledes ei lykkedes Erkebiskoppens Mænd at faa reist Bønderne i Jamteland mod de Svenske, sendte de alligevel en Opfordring til disse, at de skulde biev i Landet i tre Dage, „om de vare Hofmænd“. Men herpaa agtede de ikke. De thingede med Almuen om at gaa Hr. Steen til Haande, hvortil en Deel svarede ja, men en Deel ogsaa nei; og dermed forløbe de igjen Landet om Morgen for det dagedes.

Alt dette fortæller Erkebiskoppen i sit Brev til Kongen, og raader denne at tilskrive Hr. Olaf Galle, at han strax skal personligen indfinde sig i Jamteland, som er hans Ven, og der styrke Almuen som sig bør. Han skal faa Hjælp af Erkebiskoppen og Hr. Nils Henriks-son, naar han vander dem.

Slutningen af samme Brev er derimod rettet paa Hans Mule. Dennes Foged, Peder Verkmeister, siger Erkebiskoppen, opfører sig utilbørligen mod Almuen, helst naar han er drukken, saaledes at deraf gaar et ondt Rygte. Han rider Bønder overende og tramper dem under Hestefødder; han binder dem, uagtet de byde Dom for sig; han mishandler Kvinder og forfølger dem med Vold; hans Mænd endelig rane St. Olafs Pilegrime og fratage dem hvad St. Olaf tilkommer. Kirkens Frihed frænke de hvor de kunne. Erkebiskoppen ved vel, at saadant ikke er Kongens Billie, men han kan dog ikke andet end underrette ham derom ifølge Almuens Klage. Naar Erkebiskoppen lader Mester Hans det vide, saa bliver han vred. Erkebiskoppen har nu paany tilskrevet ham, at han maa rette sig selv og raade Bod paa de anførte Misligheder, hvilken Naamindeelse han onsker til Gud, at Hans Mule maatte ville følge ¹⁾).

Angaaende de i dette Brev omtalte Fiendtligheder fra svensk Side i Jamteland, da seer man, at Jamternes Misnøie med den norske Styrelse har givet det første Stød til dem. Hvorvidt de have været fortsatte, ved man ikke. I ethvert Fald har ganske vist Kong Kristians heldige Tog til Sverige i Begyndelsen af 1520 gjort en Ende paa dem, da Steen Sture nu fik andet at tage vare, og desuden strax i Begyndelsen af Krigen, efter det uheldige Slag ved Bogesund, døde af et Saar den 9de Februar.

Erkebiskoppens Klage til Kongen over Hans Mule findes ikke at have fremkaldt noget Skridt fra Kristians Side til at lue Sidsmærntes Overmod. Dvertom er det rimeligt, at den kun har bidraget til at forbittre Kongens Stemning mod Erkebiskoppen, helst da Hans Mule nu sikkerligen ikke har sparet at sværte denne saa meget som muligt. Det offentlige Rygte gav i det mindste Hans Mules Angivelser især Skylden for Erkebiskop Eriks snart paafølgende Ulykke ²⁾).

Hvad vi hidtil have seet af Erik Walsendorfs Virksomhed gaar næsten ubelukkende i verdslig Retning og lærer os ham at kjende meer som en dygtig og virksom Statsmand end som en nidfiær Metropolit og Biskop. Ganste har han dog ikke over sine Statsmandsspyler glemt sin geistlige Skyldighed. Netop ved den her omhandlede Tid var han sjsfelsat med et Arbeide, som ganske vedkom Kirken, og som, efter det Standpunkt denne endnu indtog, ingenlunde var uvig-

¹⁾ N. Dipl. I. 761—763.

²⁾ Chron. Skib., Scr. r. Dan II. 578.

tigt. Han var sysselsat med at skaffe den norske Kirke trykte Missaler og Breviarier. Det Missale eller den Messesbog, han havde ladet ubearbejdet til Brug for den hele norske Kirke ¹⁾, blev trykt i Kjøbenhavn 1519 og Trykningen fuldendt den 25de Mai dette Aar. Fortalen oplyser Verkets Hensigt og Tilblivelse. Der var — heder det — i hele den nidarosiske Provins en følelig Mangel paa Messesbøger. De, som vare for Haanden, vare meget gamle Haandskrifter med usebdanlige, nu ei mere brugelige Bogstaver og derfor neppe læselige. Desuden vare de hist og her feilagtige. Flere verdsliggeistlige Præster havde af den Grund ved Gudstjenesten benyttet Cisterciensernes, Prædikebrødrenes og Minoriternes Messesbøger (lecturas), medens dog alle Provinsens Sognekirker bør, i det som læses og synges i Gudstjenesten, rette sig efter Metropolitankirken. Erkebiskop Erik Walfendorf havde villet raade Bod paa denne Mangel og udvirke, at Messen overalt i hans Biskopsdomme og Norges Provins kunde høitideligholdes paa een Maade. Derfor havde han ladet ubearbejdet et Missale efter den nidarosiske Metropolitankirkes Brug ved Magister Olaf Engelbrektsøn, samme Kirkes Dekanus, og Hr. Peter Sigurdsøn, dens Kantor; og dette havde han overladt Paal Keff, Kannik i Kjøbenhavn, at trykke. For hver Gudfrygtig, som i Gudstjenesten bruger denne Bog, udloves 40 Dages Indulgens. Breviarieret (Breviarium Nidrosiense) er trykt i Paris, ligeledes i 1519. Kirkerne i Norge sees at have, rimelig forfudsvis, bidraget til eller betalt for Missalet, og ved dette's Fordeling har Hans Keff, Kannik i Nidaros og juris ultriusque baccalaureus, gaaet Erkebiskoppen tilhaande ²⁾.

108.

Erkebiskop Eriks Fald og Flugt fra Norge. Han dør i Rom 1522. Forsølgelse mod Biskop Anders Rud. Denne resignerer til Fordeel for Hans Mule. Biskop Andor af Bergen. Islands Biskopper. Kristian II's Forhold til Kirke-reformationen i Lybland. Hans Flugt fra sine Riger i 1523.

Imidlertid traf det Uveir, som længe havde truet Erkebiskop Erik Walfendorf fra Kong Kristians Side, stedse nærmere og nærmere og truede med et voldsomt Udbrud. Saaledes har i det mindste Erkebiskoppen selv forestillet sig det, og ganske vist ikke uden fuld Grund. Kongen skal have opsat flere af sine fortroede Embedsmænd paa Er-

¹⁾ Missale pro usu totius regni Norvegie secundum ritum sancto metropolitanis nidrosiensis ecclesie. Impr. Hafnie arte magistri Pauli Keff ibidem Canonici 1519, 25 Mai. ²⁾ Hans Kvittering til Erkebiskoppen af 31te October 1520, Thronthjem. N. Dipl. I. 764.

tebiskoppen, at de skulde gjøre ham al den Fortrød, de kunde ¹⁾). I 1520 maa der, efter Erkebiskoppens egen Antydning i et senere Brev, have været en alvorlig Tvist mellem ham og Hans Mule, og den maa paa en eller anden Maade have angaaet Erkebiskoppens Tjeneres Friheder, maaskee med Hensyn til Krigstjeneste eller Krigsskr. Det var paa den Tid, i Slutningen af 1519, at Kongen stærkt ræbde sig til sit svenske Log, og i den Anledning ogsaa krævede Hjælp af Norge, navnlig af Biskopperne ²⁾). Erkebiskoppen skød sig ind for Kongen og Rigernes Raad med sit aabne Brev, som blev offentlig læst paa Dølo Raadstue, i hvilket han bød Lov og Ret for sig og alle St. Olavs frie Tjenere, at han vilde fuldgjøre for dem alt hvad dem kunde tilfindes at burde gjøre af Kongen samt Danmarks og Norges Raad. Men det hjalp ham, som han selv udtrykker sig, ikke meer end om han havde stude sig ind for Soldanen. Da dette ikke nyttede, tilbød han Hans Mule at ville udlægge for St. Olavs frie Tjenere saa mange Penge, som Hans selv vilde efte af dem. Dette vilde dog heller ikke Hans Mule gaa ind paa; thi havde han gjort det, da havde han ikke opnaaet hvad han egentlig mebede paa, nemlig at krænke Kirkens Frihed. Hvad saa Erkebiskoppen tilbød ham, saa hjalp det ikke; thi han vilde, paa Sigbrits Bud, endelig være i Trette med Erkebiskoppen ³⁾). Jørgen Hansson i Bergen var ikke bændre stemt. En samtidbig Kronikeftriver fortæller endog, at Kongen ved Jørgen Hansson havde tilstelt det saa, at Erkebiskoppen, under Paastud af en Raadsforsamling med flere af Norges Embedsmænd, skulde loffes til Bergen; men saasnart han var kommen did, skulde han gribes, puttes i en Sæk og kastes i Havet. Uagtet dette Anslag, heder det, var udfastet i al Hemmelighed, blev det dog Erkebiskoppen aabenbaret, da han allerede var tilføs paa Veien til Bergen, og fremkaldte den Beslutning hos ham, at flygte til Udlandet paa det samme Skib, der skulde bringe ham til Bergen ⁴⁾). Denne Fortælling er dog ganske vist ikke paalidelig; i ethvert Fald er noget urigtigt i den. Erkebiskoppen selv nævner intet herom i sine senere Klagemaal, der forøvrigt ere bittere nok. Han fremstiller sin Reise til Udlandet paa en anden Maade, som sikkerligen maa være den rigtige, eller i alle Fald komme Sandheden nærmere. Han og hans — siger han — havde i lang Tid lidt Forsølgelse, Vold og Krænkelser af Kongens

¹⁾ Hvitf. Kr. II. u. 1521.

²⁾ Erkebiskoppen var sat for 200 Karle, Bispe-
•pen af Dølo for 80, B. i Hamar for 40, B. i Stavanger for 40, B. i Ber-
gen for 60, Provsten sammesteds for 8, Bergens By for 60 c. s. v. Behrn.
Kr. II. Hvitf. II. 121.

³⁾ Saalebes udlader denne sig i sin Klageftrivelse
til Raadet af 13de Februar 1522, og han nævner som Tiden for denne Tvist
„nu to Aar forlebne“, altsaa Tiden omkring 1520

⁴⁾ Chron. Skib., Ser.

Fogder og Embedsmænd i Norge, og disse havde aabnbare ladet sig forlyde med, at de til denne Fremfærd havde Kongens særlige Befaling, ja til at gaa end videre. Dette havde, som rimeligt var, uroet Erkebiskoppen og ladet ham føle sin Stilling farlig; og han havde derfor taget det Raad at fare til Danmark for der selv at komme efter Sandheden. Men Storm og Uveir drev hans Skib, uden Raad, Segl og Styrmand, til den hollandske Kyst og til Amsterdam ¹).

Den 16de Mai 1521 var Erik Valkendorf endnu i Thronbhjem, da han her udstedte en Kvittering til sin Official, Defanus og Magister Olaf Engelbrektsøn, for rigtigt Regnskab i al den Tid, han havde haft Erkebiskoppens Opholdsler under Hænde ²). Dette synes at være et Slags Hentydning fra Erkebiskoppens Side paa en forestaaende Reise og en forventet længer Fraværelse fra hans Stol, uden at man dog kan slutte sig til Reisens Maal. Sikkert er det, at Erkebiskoppen kom til Holland og til Amsterdam, hvad enten nu dette er steet ukirvillig, som han selv paastod, eller ifølge forud lagt Plan, som hans Kjender ukirvilligt have foregivet, og Kongen selv troet. Tiden for hans Afreise fra Thronbhjem kjender man ei sikkert, men man seer af hans egen Fortælling, at han var kommen til Amsterdam inden 23de Juni ³).

Ved samme Tid, i Slutningen af Juni, havde Kong Kristian tiltraadt en Reise til Nederlandene for nogle Underhandlingers Skyld med Keiser Karl V. Kongen opholdt sig der paa forskjellige Steder i Juli og August Maaneder, men var tilbage igjen i Danmark før, og maaffee en god Stund før, Midten af September ⁴). Da Erkebiskoppen nu ved sin Komme til Amsterdam hørte, at Kong Kristian var ventende did, saa besluttede han der at opbie ham. Kongen kom ogsaa ukjendt med saa Folk en Aften sildig; og nogle Timer efter, ved Midnats Tid, sendte han Bud til Byens Borgermester og Dyrighed og bad om Hjælp til at anholde og gribe Erkebiskoppen. Dyrigheden svarede imidlertid, at dette ikke lod sig gjøre med en Geistlig; og Kongen maatte med dette Svar lade sig nøie, uagtet han lovede at forsware Paagribelsen baade for Pave og Keiser, og skyldte Erkebiskoppen for at være rømt fra Norge, efterat have ranet sin Domkirke for alt dens Guld og Sølv og alle dens Kostbarheder. Erkebiskoppen paastaar at kunne bevise, at det var Kongens Agt at dræbe ham den samme Nat, om han havde seet sin Feilighed dertil; og han seer i

¹) Erik Valkendorfs Brev af 28de August 1521 hos Hvitfeldt. ²) N. Dipl. I. 765. ³) Erkebiskoppens Brev af 13de Februar 1522, N. Dipl. I. 768.

⁴) Hvilket kan sees af Breves Dateringer i Regesta diplom. hist. dan. under 1521.

denne Efterstræbelse et Forsøg paa at fuldbyrde de Trudsler, som Sigbrit og den nu afdøde Dyveke havde udstødt mod ham for flere Aar siden ¹⁾. Han tilføier, at Sigbrit fra den Tid af aldrig kalder ham andet end: Tyv, Skjelm, Forræder og Morder, skjønt Gud ved, at han er uskyldig i alle de uærlige Sager, hun tillægger ham.

Om hele denne Kong Kristians Ubfærd fortæller Erkebiskoppen udførligen i et Brev af 28de August 1521, hvilket han fra Utrecht tilskillede det danske Rigsraad, og hvori han bitterlig klager over den Løn, han nu faar til Gjengæld for tro Tjeneste og mange Opoffrelser. Han fremhæver især de Beføstninger han har gjort for Kongens Skuld i de tre Aar 1513, 1514 og 1515, da han har maattet gjøre en Gjæld i Bergen paa 7000 Berger-Gylden, hos Poppierne i Amsterdam paa meer end 1100 rindske Gylden, og hos Kongen 1000 rindske Gylden, hvilket Alt han siden har afbetalt. Under Forhandlingerne mellem Kongen og ham i Amsterdam, fortæller han videre, skød han sig i Rette for Paven eller Keiseren. Herom vilde dog Kongen intet høre, men fordrede Borgen af ham for, at han ingensteds skulde søge sin Ret uden i Kjøbenhavn, for Kongen og Danmarks og Norges Raad. Denne Fordring afviste Erkebiskoppen, da han frygtede, at i saa Tilfælde Kongen vilde optræde baade som Sagsøger og Dommer. Han svarede, at hans Dommer ei fandtes der, og negtede folgelig at stille den forlangte Borgen. Erkebiskoppen beder nu Raadet tilskrive ham, om det har nogen særlig Befaling fra Paven til at domme ham og hans Sag, og om det isaafald træner sig til at skaffe ham og hans fuldkomnen Sikkerhed. Han vil nemlig da gjerne møde dem til beleiligt Tid og Sted, og vil altid villig indfinde sig for sine tilbørlige Dommere at gjøre Lov og Ret i de Sager, for hvilke han med Rette tiltales; men da maa Raadet ogsaa give ham sit fri Veidebrev ved Siden af det, Kongen har lovet ham, naar han søger sin Ret, og Raadet maa vel betænke, om det kan staa inde for, at Kongens Veide vil blive ham og hans Tjenere holden. Heryaa beder han om Raadets Svar ²⁾.

Kristian var, som man let seer, for sin Komme til Amsterdam underrettet om Erkebiskoppens Ophold der, og han har allerede en god Stund før det nys omtalte Sammenstød gjort sig Umag for at optræde Bøviser for, at Erkebiskoppen havde gjort sig skyldig i Underslæb og Forræderi, ved nemlig først at tilvende sig sin Kirkes Guds og derpaa søge til Ublandet uden Kongens Samtykke og Vidende. Saadanne Bøviser lyffedes det ham dog ikke at tilveiebringe. Han havde om den Sag skrevet til Thronhjem baade til Hofmesteren, Hr. Nils Henriksson, og til Kirskens Kapitel; men han fik fra begge et Svar som var til Erkebiskop-

¹⁾ S. c. f. II. 623.

²⁾ Brevet hos Hvitfeldt u. 1521.

pens Fordeel, og som lod Kongen forſtaa, at baade Kirſens Guds var i ſin fuldkomne Ordren, og at man intet andet vidſte, end at Erkebiſkoppens Reife virkelig havde gjældt Danmark. Defanus's og Kapitelets Svar er af 24de Auguſt 1521. Man har paa Kongens Opfordring, heder det her, efterſeet Fortegnelsen over Nidaros Kirkes Klenodier, ſom vare ved Kirken, da Erkebiskop Eriſt kom til den, og ved Raſſagning fundet dem ikke alene uforrykte, men meget mere forbedrede og formerede. Ligeledes havde de fundet alt Inventarium tilſtede i Erkebiskopsgaarden, og desforuden har Erkebiskoppen leveret tvende af Kapitelets Medlemmer en Sum Penge i Sølv og Kobber for dermed at lønne Stenbuggerne og forbedre Kirken under Erkebiskoppens Kravarelſe paa Reifen til Danmark. Og forſtode de et, lægges til, andet end at det paa den Tid var Erkebiskoppens fulde Aigt og Mening at reife til Danmark til Kongen, ſjont de nu af dens Brev ſee, at han er kommen til Holland ¹⁾. — Herfra fik ſaaledes Kongen ingen Støtte for ſin Anklage.

Erkebiskop Eriſt fik imidlertid kun lidet trøſtelige Efterretninger hjemme fra. Jørgen Hansſon i Bergen tog Erkebiskoppens Indtægter der under ſig og forbød hans Ombudsmænd og alle Andre, under Pivs og Guds ſes Fortabelſe, at ſende ham Penge eller ſkrive ham et Ord til. Sigbrit forfulgte derhos hans Folk, der kom til Danmark, og fratog dem alt hans Guds, ſom om han havde været en Udaadsmænd. Da dette ſpurgtes til Utrecht, hvor Erkebiskoppen opholdt ſig, ſaa raadebe ham Alle forſtandige Mænd, lærde og læge, at drage til Paven og oplyſe denne om ſin Stilling. Dog dvælede han endnu i Utrecht indtil den 10de November for at afvente det danſke Raads Svar paa hans Skrivelse af 28de Auguſt. Men da dette ikke kom, gav han ſig paa Veien til Rom, og kom did efter en, iſær for en gammel og ſygelig Mand, høiſt møifommelig Reife i Begyndelſen af (omkring 2den) Februar 1522. Kort efter, den 9de Februar, modtog han endelig den ventede Svarſkrivelse fra Danmarks og Norges Rigers Raad, eller rettere fra fem Raadsmedlemmer, nemlig Biſtopperne Lage Urne af Roſkilde og Anders Muſ af Oslo, ſamt Electus til Lund og to Riddere.

Dette Svar var givet i Kjøbenhavn den 13de November 1521; men man ſeer, at det ingenlunde har tilfredsſtillet Erkebiskoppen. Det fremkaldte kun en ny Klageſkrivelse fra ham til Danmarks Riges Raad af 13de Februar 1522. I denne meddelede han forſt de ovenanførte Efterretninger om Jørgen Hansſons og Sigbrits Abfærd og om ſin Reife fra Utrecht til Rom; og derpaa gjenngaar han Raa-

¹⁾ Behrmann Kr. II. Hiſt. II. 151—154.

dets Brev Punkt for Punkt med Tilføielse af nye Ankposter mod sine Fiender:

Raadet har, heder det, underrettet Kongen om Erkebiskoppens Skrivelse og drevet dennes Sag hos ham paa bedste Raade, saaledes at Erkebiskoppen vil komme i sin gamle Indest igjen hos Kristian, naar hans Ukyldighed kommer for Dagen. I denne Anledning ytrer Erkebiskoppen, at han derfor vilde takke Kongen; men han tilføier, at han ei heller ved at have andet fortjent. Han erkjender, at Kongen i sin Tid skrev for ham til Rom i Anledning af Erkebiskopsdommet i Nidaros, og at Kongen ligeledes understøttede ham med Penge til at erholde Pavens Stadfastelse; men han skyder til Gud og Kongen, om han selv havde begjæret dette, eller om han stod derimod. Han forudsagde dengang Kongen, hvad siden er hendet ham for Kirkens Frihed, og han fik da et og andet Løfte, siger han ironisk, som nu holdes ham. — De skreve, at ingen kunde have staaet paa en bedre Fod med Kongen end han. Med Hensyn dertil forklarer han, hvorledes det var tilgaaet med hans Skrivelse til Kongen om Dyrveke¹⁾, og beraaber sig paa Paven (Adrian VI), som dengang var Keiserens Kansler og Tolk, at Skrivelsen var skreven paa Keiserens Begjæring. Men denne Skrivelse var ikke Sigbrit og hendes Datter behagelig, og derfor havde de lovet ham meget Dindt, hvoraf noget alt var ham vederfaaret, medens Andet maastee endnu forestod, om det gik efter Sigbrits Villie. — De have opfordret Erkebiskoppen til at søge sin Ret for Danmark og Norges Raad. Dette, svarer han, havde han gjerne gjort, om han havde faaet deres Skrivelse i Tide, og om de havde givet ham tilkjende, hvorvidt de havde nogen særlig Fuldmagt af Paven til at komme over ham og hans Sager. De vide selv vel, at de ikke ere hans Dommere. — De skrive, at han ei havde behevret at frygte nogen Fare af Sigbrit og hendes Parti. Hertil svarer han: „Jo kiære Venner; jeg frygter, at hun ved meer end hun burde vide efter Christenretten. Thi hun siger aabenbartigen, ibvsofom det end horer, at min Herre (Kongen) skal intet andet gjøre end det, hun vil have; og vilde han end, da skulde han ingen Magt have dertil, at den Stund hun er hans Raade paa 10 Mile nær. Og desværre det er vel ligt til, at saa er i Sandhed. I maa og vide, at hun nu skylder mig og ingen anden paa Jorden for sin Datters Død, byis Sjæl Gud naade; Gud ved min Ukyldighed deri! Hun siger det skal koste mit Liv og Stammes ikke ved at forsikre, at min Herre har lovet hende det. Det samme underrettede ogsaa hendes Broder, Herren Villiamsen, mig om, Løvedagen næst før St. Hans Dag (den 23de Juni), i Pompeii Hus i Amsterdam, og det saa grovt, at jeg maatte tage derpaa, om

¹⁾ E. o. f. II. 623.

jeg ikke ellers havde forstaaet det. Men hendes Søster der sammensteds lod mig intet meer forstaa, end at hun sagde paa Tydsk: „min Søster vil have eber i Taarnet, og hun vil have eber dræbt“, og spurgte mig om jeg ikke end havde været fangen. Derfor skal det ikke undre Eder, at jeg frygter hendes Dnbstaa, efterdi min Herres Naade selv frygter hende og ei tør eller vil sige hende imod; men hvad hun vil have frem, det har Fremgang. Det er desværre alt for sandt og snart hver Mand vitterligt“. — De skrive, at Ustyldigheden er altid sikker. Desværre, svarer han, det Mobsatte er Sandhed, „især der hvor Mester Didrik Slaghek, Sigbrit, Mester Hans Mule og deres Parti raader, der nyder man hverken Lov eller Ret“; og han anfører til Bevis herpaa sin Forhandling med Hans Mule, „nu to Aar forledue“ (i 1520?) ¹⁾. Men nu da baade dennes og Erkebiskoppens Dommere ere her i Rom, og Erkebiskoppen er did kommen, vil han søge sin Ret for sin tilbørlige Dommer. Da Erkebiskoppen i sin Tid skrev Kongen til og klagede over, at Hans Mule forfulgte den hellige Kirke og krænkede dens Frihed, da skrev Kongen ham til igjen, at hvor det stede, da var det hverken med Kongens Billie eller Vidende. Dette Kongens Brev har Erkebiskoppen hos sig i Rom, og alle de Kardinaler, som have hørt det læse, sige, at Kongen har skrevet det som en kristen Hyrste; „hans Naade er bydig og god nok, naar han har gode Naadgivere“. — De skrive fremdeles, at de ei tvivle paa, at han jo alvortigen vil betænke sit eget Bedste og sin Domkirkes Velfærd, at den og dens Ejendele og Friheder ikke skal lide ved hans Fraværelse. Erkebiskoppen kalder Gud og hver brav Mand til Vitne paa, at han aldrig i sine Dage vilde sin Domkirkes Skade. Havde han end forbrugt meget af dens Indtægt i Kongens Tjeneste indenlands og udenlands, og havde han end lidt stor Skade af Kongens Fiender, de Svenske, da ved Gud, at han gjorde, hvad han gjorde, i den Agt, at hans Domkirke og han skulde nyde godt deraf. Men den hellige Kirke og dens Tjenere have hverken nydt Fred eller Frihed, siden Mester Hans Mule først sit Befaling paa Afershus, hvilket Gud ved var ham storligen imod. Han vil, efter deres Raad, vide sin Domkirkes Bedste i den og i alle andre Maader efter Pavenes Bestemmelser. Det er ingen meer imod end Erkebiskoppen selv, at han ei kan være i Fred ved sin Kirke; og den bør heller ikke med Rette lide ved hans Fraværelse. Skee det alligevel, saa sætter han dette, som al anden Uret, Skam og Overlast, ham er tilføiet af Kongens Embedsmænd og andre flere, og endnu dagligen tilføies, aldeles i Guds og Pavenes Haand ²⁾.

¹⁾ S. o. f. II. 632.

²⁾ R. Dipl. I. 766—769.

Dette Erkebiskoppens Brev maa vække den Formodning, at Kristian selv har lagt de Raadsmedlemmer, som skrev til Erkebiskoppen fra Kjøbenhavn den 13de November, Ordene i Pennen; hvad enten han nu virkelig, under et Dieblifs bedre Følelser, har tænkt sig en Udsoning med sin fordums Yndling mulig og ønskelig, eller han blot har hyklet Forsønlighed for at lokke Erkebiskoppen bort fra hans Fætre, men for Kongen farlige, Tilflugt i Nederlandene, hjem i Sigbrits og hendes Benneres Klør, eller i det mindste afholde ham fra at drage til Rom. Erkebiskoppens Brev giver forresten et godt Indblik i Kong Kristians Forhold til Sigbrit og hendes Tilhængere. Han lod sig ganske lede af dem, undertiden, som det synes, næsten mod bedre Vidende og Villie. Man seer, at Eriq Walkendorf, som saa mange andre Samtidige, har troet, eller i alle Fald givet sig Mine af at tro, at Sigbrits uindskrænkede Herredømme over Kongen ikke lod sig forklare uden ved Trolddom.

Eriq Walkendorfs Komme til Rom indtraf ellers paa en for ham ganske heldig Tid. Pave Leo X var nys død, den 1ste December 1521, og til hans Eftermand var den 9de Januar 1522 udvalgt Adrianus VI, en velmenende, reissaffen Mand, der understøttedes af Keiser Karl V, hvis Lærer han havde været, og som desuden personlig kjendte Eriq Walkendorf fra dennes Ophold i Nederlandene i 1515. At Kongens Benner ogsaa have frygtet Erkebiskoppens Biskophed i Rom, viser den Engstlighed hvormed de melde sin Herre hans Reise og Komme dithen. Herolden Hans Jutland gav uden tvivl Kongen, i et Brev fra Flensborg af 22de Januar 1522, den første Efterretning om Erkebiskoppens Ankomst til Lombardiet¹⁾. Siden giver Kongens Advokat i Rom, Nikolaus Petersson, ham senere Underretning i et Brev af næstfølgende 22de Marts. Erkebiskoppen af Thronbhem, siger han, er kommen til Rom og ligger til Herberges hos den hvide Munk (Præmonstratenser), der før var Provst i Borglum. Nikolaus har talt med ham, men har endnu ei ret Rede paa, hvad hans Hensigt er. Han tror, at han vil i Hærd med Hans Mule, for hvem Brevskriveren intet kan udrette, før Paven kommer. Han beder Kongen give ham Forholdsregler med Hensyn til Erkebiskoppen suarest muligt. Thi heller ikke denne kan gjøre noget før Paven kommer²⁾.

Sagen var at Pave Adrianus var fraværende i Spanien, da han blev valgt, og kom først til Rom den 29de August 1522. Imidlertid maatte Eriq Walkendorf hjælpe sig frem saa godt han kunde og skaffe sig de nødvendige Penge ved Laan. Man finder, at han den 6te April 1522 har udstedt Gjældsbevis for 200 rinske Gylden til Tbe-

¹⁾ Wehrmann Kr. Hs. Hist. II. 151.

²⁾ Wehrmann ib. 152.

borig Jegerø, Defanus af Kleve¹⁾. Fra Norge og fra sin Stol fik han ganske vist lidet eller intet; thi den Rilde havde, som før er sagt, Jørgen Hansøn i Bergen stoppet for ham. Jørgen Hansøn havde, rimeligvis allerede i 1521, forespurgt sig hos Kongen, hvorledes han skulde handle med „den Erkebiskoppens Rente, som Throndhjemms Doms-kirke tilkommer“. Derpaa havde Kongen endnu ikke den 17de Martz 1522 givet ham noget Svar. Han skrev da under nævnte Dag atter Kongen til fra Vaahus og raadede ham at befale Defanus og Kapitel i Throndhjem at opbære hin Rente og gjøre den i Penge i Bergen eller andensteds med Kongens Embedsmænds Raad og holde Pengene tilstede, indtil Kongen kan gjøre en anden Skik derpaa. Han bør og befale dem at lade gjøre Jørgen Hansøn godt Regnskab for hvad Erkebiskoppens Fogeder hidtil have opbaaret af de Len, han havde af Kongen paa Kronens Vegne, og tillige overgive Jørgen eller hans Fuldmægtige Bardohus Slot med alle de andre Len tilligemed det Sølv, Penge eller Andet, de deraf have modtaget. Et saadant Brev maa Kongen med det allerførste stifte ham; „thi han kan aldrig tage saa Vare i Bergen, at de jo alligevel kunne faa sendt Erkebiskoppen noget til Tydskland i Guld og Penge, om de ville det“²⁾. Erkebiskoppens Stilling i Rom har saaledes uidentivt været fortrykt nok.

Hvilke nu end Erik Walkendorfs Planer have været, som skulde drives, naar Pave Adrianus var kommen til Rom, saa affares de alle ved Erkebiskoppens snart paafølgende Død. Denne indtraf i Rom den 28de November 1522. Han havde dengang været Erkebiskop i 12 Aar og 3 Maanedes³⁾. Erik Walkendorf var ganske vist for sin Tid en ualmindelig og mærkelig Personlighed. Sjønt Udlænding i Norge viste han dog, som vi have seet, baade i geistlig og verdslig Henseende Nidkærhed i sit Kald. At det Verdslige indtog Hovedrummet i hans Virksomhed, — det er en Bebreidelse, som han maa dele med Mængden af sine Formænd paa Nidaros's Stol og med Mængden af sin Samtids Biskopper. Man kan maastee ogsaa bebreide ham, at han forlidet opretholdt det norske Raads Myndighed, baade ligeoverfor det danske Rigsraad, idet han nærde en dansk Adelsmands Anskuelser og Fordomme, — og ligeoverfor Kongedømmet, idet han rakte Kristian Haanden til at erhverve sig en saagodtsom uindskrænket Styrelse i Norge i det Verdslige. Men Norges Raad havde dengang, maa man vel desværre tilstaa, ved en lang Egegyldighed, saagodtsom forspildt sin egen og Nationalselvstændighedens Sag; og Norges

¹⁾ N. Dipl. III. 787.   ²⁾ N. Dipl. III. 785—786.   ³⁾ Scr. r. Dan. VI. 617. At han døde i Rom, og ikke i Amsterdam, som nogle have sagt (Kinn Joh. II. 343), er vist, baade ifølge ovenansførte Sted og ifølge Estermandens Brev, N. Dipl. I. 772.

Almenhed var ved sin Stilling saa at sige henvist til et kraftigt Kongedomme som til sin nærmeste Nødhjælp. Man kan endelig bebræde ham, at han, meer end en Prestemand eguede, søgte at søle sig i Hofglandsens og Kongehoihedens Straater. Men herfor fik han ogsaa haardt bøde. Havde han i sine tidligere Dage bygget meer end tilbørligt paa Kongeyndest, saa fik han i sin Alderdom tilgavns søle hin Grundvoolds Ustabighed.

Forsølgelsen mod Biskop Anders Mus af Oslo var, som vi ovenfor have seet, begyndt samtidig med, om ikke før, Forsølgelsen mod Erkebiskop Erik; men den første af disse Prælater vækker mindre Medfølelse end den sidste, fordi der ved hin hester sig den stærkeste Formodning om Uduelighed og Ustikkethed for hans vigtige Kald ¹⁾. Vi have seet, hvorledes Biskop Anders i 1516 og 1517 blev plaget og tirret af Magister Hans Mule, Hovedsmanden paa Akershus, der selv havde Oslo rige Biskopsdomme i Sigte. Denne Lykkesjagers Maal var at drive Biskoppen til en Fratrædelse, og for at fremkalde en saadan, synes han ikke at have været noiesende med Midlerne, navnlig ikke at have styet at anvende Trudsler. En Omstændighed, som forøvrigt betydelig maa have kommet ham til Hjælp, var den, at Biskopsdommets Presteskab ikke var synderlig tilfreds med sin Biskop. Hvor længe man har arbejdet med Biskop Anders for at faa ham til at fratræde, er ikke sikkert, ligesaa lidt som naar hans Fratrædelse først aabenlyst er bleven bragt paa Bane, og under hvilken Paaskud. Udentviol har han en god Stund stampet imod, og, da han mærkede, at man trængte fast ind paa ham, forsøgt hvad en personlig Henvendelse til Kongen kunde hjælpe. Thi det maa have været i det Diemed han mod Slutningen af 1521 var i Kjøbenhavn, muligens ved et der afholdt Raadsmøde, og sandsynligvis har det været for at vinde Kongen, han har gaaet dennes Erinde ved at deeltage i Udfærdigelsen af det før omtalte Brev af 13de November til Erik Walkendorf. Men har det end saa forholdt sig, er det dog vist, at al hans Føielighed intet hjalp ham. Thi endnu inden Aarets Udgang, seer man, har han maattet indgaa paa Resignationen, endog, som det lader, i Kongens og flere Herrers Overvær, rimeligvis i Kjøbenhavn, og derom udstede sit beseglede Brev ²⁾. Det hed sig naturligtvis i Brevet, at Anders Mus her havde handlet „frivilligen, upaavirket af Trudsel eller nogen Slags Falskhed, — efter egen Billik, Samtykke og Forlangende“. Men anderledes lod Fortællingen i Folkemunde, hvilket man kan slutte af den fornævnte samtidige Kronistfrivers Ord — der forresten ikke er Biskop Anders god —, naar han siger, at Hans Mule drev ham til at fratræde ved Trudsler paa Ki-

¹⁾ S. o. f. II. 627. ²⁾ Brev af 29de September 1522. N. Dipl. I. 770, 771.

vet ¹⁾; og det samme forskreffede siden efter Anders Mus selv, da han ønskede at faa sin Biskopsstol igjen: at han havde resigneret af Frygt for Døden ²⁾. Ved sin Fratrædelse glemte dog ikke Biskoppen at gjøre sine Betingelser, hvilke vare efter Omstændighederne ganske fordeelagtige. I Norge synes han at have forbeholdt sig til Underholdning en Deel af Biskopsstolens Gods, blandt andet Gaarden Teige ved Tunsberg, og i Danmark blev han forlenet med Besterviks Kloster i Jylland. Han vebblev at føre Titel af Oslos Biskop, eller ogsaa Biskop af Teige (episcopus Tegensis), og overlævede, som vi skulle se, i mange Aar sin seirende Medbeiler.

Anders Muses Resignation var formet som gjort til Fordeel for Hans Nule; og derved var denne, naar Kongens Samtykke fulgte, hvorefter i dette Tilfælde ei kunde tvivles, i Birkeligheden allerede beskiftet til Oslo Biskopsstol. Ikke desto mindre seer man, at Oslo Kapitel ved formeligt Valg har kaaret ham, at Biskop Anders med Slegt og Venner har været skriftlig varslet til at være derved tilstede, samt at han da har gjentaget sit Samtykke til hvad der var steet. Han overgav derpaa i egen Person Gaarden og Biskopsdommet til Magister Hans ³⁾.

Alt dette skulde nu synes at være Betryggelse nok. Men Biskop Anders maa dog meget snart have forsøgt Indsigelser. Thi noget saadant maa forudsættes som Anledning til det Skridt, som fra Hans Muses Side gjordes længer ude i 1522. Den nye Electus og Kapitelet indkaldte nemlig til Oslo atten af Biskopsdommets Provster og Sogneprester for at handle med dem om den i 1521 foregaaende Resignation og det derpaa følgende Valg. For de samlede Geistlige blev nu den 29de September fremlagt de hine Handlinger vedkommende Breve og Breviser, og de Forsamlede gavede Erklæring, at de fandt alt rigtig tilgaaet: Resignationen frivillig, Kapitelets Valg kanonisk og uden Indsigelse, og Biskopsgaarden samt Biskopsdommet overgivet af den Fratrædende personlig til den Tiltrædende. De erklærede derpaa Alle, at de endrægtigen vilde holde og lade staa ved Magt hvad Kapitelet i fornævnte Sager havde gjort, og stadfæste det paa sin gode Ære og Tro med oprakte Hænder. De tilsvarede, at de aldrig efter den Tid vilde erkjende Biskop Anders for Prælat til Oslo Domkirke, saameget mindre som han i lang Tid havde forset sig mod Kirken i utallige Maader og gjort den og Stolen stor Skade, „som vitteligt er“. Alle de Punkter og Artikler, som Kapitelet har opfat mod nævnte Biskop, erkjende de Forsamlede for sande; „thi han har mange af os og Andre ulovligen beskaffet og besværet i mange Maa-

¹⁾ „metu mortis“ Chron. Skib. Ser. r. Dan. II. 577. ²⁾ Brev af 11te Aug. 1523. N. Dipl. III 789. ³⁾ Br. af 29de September 1522. N. Dipl. I. 770, 771.

der". Kan ikke de Overenskomster og Breve holdes, som ere gjorte mellem Electus og Biskop Anders baade i Kongens og andre gode Mands Overværelse, og skal Kirken fremdeles lide Skade og Forbærs for Biskoppens Bulder og Klammeri, da ville de Forsamlede selv, med Kapitelet, fare personligen til Kongen og alle Danmarks Prælater og Herrer og der klage over den Skade, Biskop Anders i sin Styrelsestid har gjort. De ville ingen anden Herre og Prælat have end Mester Hans Mule; med ham ville de leve og dø. Han er nemlig, som de mærke, og vil fremdeles blive Kirken nyttig baade med Bygning paa Domkirken og Biskopsgaarden og med Gudstjenestens Opretholdelse. — Over hele denne Forhandling blev et Brev opsat den samme Dag, den 29de September 1522, og beseglet af alle de tilhørende Præster ¹⁾

Man faar af denne Erklæring det Indtryk, at de virkelige Aarer mod Biskop Anders's Embedsførelse hverken have været faa eller vigtige, og man maa naturligvis tænke sig, at Hans Mule og dennes Benner ingenlunde have tilsløret dem. Anders Mus har nu, som det lader, for det første fundet det tjenligt at tie stille. Men vi ville faa see, at han derfor ikke havde opgivet for bestandig Tanken om at faa sit Biskopsdomme tilbage. Det fortjener ellers at lægges Mærke til, at der ingenstunde i Anders Mus's Sag, ligesaa lidet som i Carl Balkendorfs, er Tale om Norges Raad særskilt, eller om dets Indblanding i hine tvende dets Medlemmers Anliggender, men kun om Danmarks og Norges Raad som et samlet Heelt, eller endog om Danmarks Riges Raad alene, skont der handledes om norske Biskopper og norske Biskopsstole. Man sees heraf, som af meget andet, hvorledes det norske Raad under Kristian II var nedsunket til en Ubetydelighed, og hvorledes det, forsaavidt nogen Myndighed end kunde være det levnet, maatte øve denne under Skikkelsen af et underordnet Tilhang til det danske.

Biskop Ander af Bergen ²⁾ var tilligemed Provsten til Apostelkirken, Magister Kristiern Pedersen, i Aarene 1521 og 1522 meget spjesset med de Uroligheder, som da fandt Sted, mellem Hanscaterne paa Bryggen i Bergen og Kongens Embedsmand, Bergen Hanssen. Biskoppen stillede sig heri, saavidt skønnes, ganske paa denne sidste Side og optraadte virksomt som Megler mellem de Stridende ³⁾. Men alligevel skal heller ikke denne Biskop have gaaet fri for Kong Kristians Unnaade ⁴⁾, og ifkun hans Død skal have hindret Kongen fra at lade og faa ham føle sin Brede. Ander døde i Begyndelsen af Juni Maaned

¹⁾ N. Dipl. I. 770—772. ²⁾ Fra 1506 s. o. i II. 608. ³⁾ Brev angaaende denne Tilst af 12te August 1521, Dan. Mag. IV. 344—349, og af 24de Marts 1522, N. Dipl. II. 788. ⁴⁾ Chron. Skib. Ser. r. Dan. II. 573.

(den 1ste eller 3die) 1522. Da hans dødelige Afgang ved tvende Udsendige af Bergens Kapitel blev Kongen forkyndt, skal denne have udbrudt: „Ja saa! er han død! ellers havde vi en Gaas upluffet med ham“ ¹⁾.

Hvad de tvende øvrige norske Biskopper angaar, Magnus af Hamar og Høstold af Stavanger, da tales rigtignok ingensteds om nogen særlig Forfølgelse mod dem fra Kongens eller dennes Embedsmænds Side; men det paa Kirken hvilende almindelige Tryk under Kristians Forberedelser til sit svenske Tog fik dog ogsaa de føle. Man har et Brev af Biskop Høstold, givet i Stavanger den 25de Jull 1521, hvorved han fremsender til Kongen 100 Lod Sølv og 40 rinske Gylben, idet han beder Kongen at tage Hensyn til deres „fattige Dømyghed og tilbørlige Tjeneste“. Biskopsdommet er, siger han, saaledes gaaet til agters ved svær Pestilens og Død, at mange Gaarde ligge nu øde, som før vare byggede, og Indtægten derved er meget aftaget. Han ønsker til Gud, at han maatte kunne opfylde Kongens Fordringer paa lovlig Tid, og udbeder sig til Slutning nogle Friheder og nogle Vernebreve for sin Kirke, sig selv og sine Tjenere ²⁾.

Den Hans Olafsson, som vi have seet i 1516 som Provst til Mariekirken i Oslo og Norges Ransler, og i 1517 at hjælpe Hans Mule i hans Optøier mod Biskop Anders Mus, nævnes neppe i Provste- eller Ransler-Embedet efter 1518 ³⁾. Derimod nævnes fra 11te Januar 1521 Mattis Hvørn, hvoraf eller hvarfe som Indehaver af begge Embeder ⁴⁾, og han beholdt dem i flere Aar.

Biskop Stefan Jonsson af Skaalholt ⁵⁾ døde den 30te November 1519. Det var en lærd og driftig Biskop, der vel passende sin Stols Anliggender haade i det Aandelige og Verdslige. Han var, hvad der paa den Tid just ikke var meget almindeligt hos de høiere Geistlige, en Mand af rene Seder, der selv levede i klosterlig Strengthed, og holdt over Sedeligheden hos sine Undergivne, saameget som Tidens Fordærvelse tillod. Han holdt Skolen ved sin Kathedral-kirke vel ved Magt og sørgede for at skaffe den en dygtig Forstander. For sin Kirkes Bygning var han virksom og forsømte ikke dens Gods. Han efterlod derfor sin Stol rig og anseet ⁶⁾. Paa den Tid var Øgmund Paalsøn Abbed i Bids. Han havde studeret i Udlandet, i England og Nederlendene, men erhvervede sig intet Ry for Lærdom; derimod var han anseet som en virksom og forretningsdygtig Mand. Han blev viet til Prest i 1499 og blev senere Prest til Breidabolstad,

¹⁾ Nor. Eml. I. 8, Not. 3, est. Edbardsøn og Absalon Pedersøn. ²⁾ N. Dipl. III. 783. ³⁾ Langes Klh. 2den Udg. 399. ⁴⁾ N. Dipl. II. 785; Langes Klh. I. c. ⁵⁾ Fra 1491, s. o. f. II. 585. ⁶⁾ Finn Joh. II. 491—521, Gøpol. Arb. p. 3. c. 5, 31, 42.

fra hvilken Stilling han i 1515 hævedes til Abbedverdiggheden. Biskop Stefan anbefalede denne Dgmund Paals søn til sin Eftermand ført før sin Død, og han blev virkelig i 1520 eenstemmig valgt paa Althinget af Skaalholts Stols Geistlighed. Han vilde samme Aar drage til Norge for at erhverve sin Stadsfæstelse, men dreves af Storm og Uveir under Grønlands Kyst og naaede med Livsfare igjen tilbage til Island, hvor han nu nødtes til at forblive Vinteren over. Tidlig om Sommeren 1521 for han paany afsted og kom dennegang lykkelig til Norge. Men Erkebiskop Erik Walkendorf traf han ikke, thi denne var just dragen til Nederlandene. Han kunde saaledes ikke i Nidaros erholde den ønskede Konfirmation paa sit Biskopsdomme. Han for da til Kjøbenhavn, uagtet han vidste, at Kong Kristian ikke var ham gunstig. Grunden hertil var et Slagsmaal, der i 1509 havde fundet Sted ved Breidabolskad mellem Dgmunds Mænd og den kongelige Embedsmands Svende, i hvilket Slagsmaal et Par af de sidstnævnte vare blevne dræbte. Alligevel, da Dgmund var kommen til Kjøbenhavn, lykkedes det ham, heder det, ved Gaver at vinde Sigbrt og gennem hendes mægtige Forbøn Kongen, saaledes at Kristian statsfæstede hans Valg. Han vendte derpaa tilbage til Norge, hvor hans Indvielse foregik i Bergen, rimeligvis i Begyndelsen af 1522 og ved Biskop Andor, i den stavangerste Biskop, Høstguds Dvervær. I 1522 om Sommeren kom han tilbage til Island og tiltraadte sit Biskopsdomme ¹⁾).

Biskop Gottskalk Nikolaus søn af Hole ²⁾ overlevede kun eet Aar Stefan af Skaalholt. Gottskalk efterlod sig et mindre godt Eftermæle. Man kunde vistnok langtira ikke dable ham for Mangel paa Virksomhed; men denne vilde sig fortrinnsvis i Sagsejninger, Banskættelser, Inddrivning af Bøder og saadant lignende, hverret gauste vist Penge stræbedes sammen baade i Biskopsstolens og Biskopens Kasse, men Biskoppen selv forspildte sit Nytte og skaffede sig en Mængde Fiender paa Halsen. Blandt disse sidste var ogsaa Jon Sigmundsen, der havde været Lagmand, og dertilmed baade rig og anseet, men som Biskop Gottskalks Had og Kærsfølgelse til Slumring havde gjort venneløs- og bragt i Armod. Denne Jon, beder det, sørenede paa sin Dødsfeng Biskoppen for Guds Domstol; og hans Dødsfald gjorde saadant Indtryk paa Gottskalk, da han seurgte det i et Gjestebud, at han strax forlod Gjestebudet og red med største Hast hjem til Hole. Her blev han pludselig syg, og hver meget han end

¹⁾ Finn Joh. II. 523—525, 528 Not. At Dgmund er bleven indviæt af Erkebiskop Erik Walkendorf, hvilket Megle (s. Er. Gavelin) fortælle, er uantageligt paa Grund af Tidregningen. ²⁾ Fra 1499 i. o. f. II. 585—586.

bad til St. Gutmund og St. Jon, saa døde han dog efter et kort Sygeleie den 8de December 1520 ¹⁾).

Blandt Presterne i Hole Biskopsdomme var paa den Tid Jon Aresøn paa Hrafnagil i Eyaaffjorden en af dem, som mest havde tiltrukket sig Almenhedens Opmærksomhed. Han var født 1484 paa Gaarden Gryta i Eyaaffjord i meget fattige Raar. Hans Fader døde fra ham, da han var ganske ung, og efterlod hans Moder og ham i den yderste Armod. Nøden var saa stor, at Drengen Jon engang i sin Sult var paa god Veie til at blive en Faaretyv, men afholdtes kun derfra ved sin Moders Venner og det heldige Tilfælde, at deres eneste Ko just kalvede, da han var i Færd med at forgribe sig paa en anden Mandes Faar, som der stod paa Foder, og allerede havde bundet det til Slagtning. Han kom siden til Thveraa Kloster som Tjenestdreng og fik der nogen Hjælp af Abbeden, der var hans Frænde, dog ikke videre end at han maatte forrette det simpleste Arbeide, rense Fjøs og Stald og skjære Torv, ved Siden af det at han lærte den Sang og Skrivning, som en Klerk til Nødtørst kunde hjælpe sig med. Latin skal han derimod aldrig have lært ²⁾. Med sine høist tarvelige Kundskaber drev han det til at blive viet til Prest, da han var omkring tyve Aar gammel, og nu steg han raast i Veiret. Han havde først et ringe Prestekald, men dette ombyttede han efter et Aars Tid med det større Hrafnagil, og inden 1508, altsaa før han endnu var 24 Aar gammel, var han allerede Provst i Eyaaffjord. Han var blandt Biskop Gotstalfs fortroligste Venner og af denne benyttet i vigtige Forretninger. Han var saaledes to Gange for ham i Norge i magtpaaliggende Erinder ³⁾.

Denne Jon Aresøn bragtes nu, efter Gotstalfs Død, ved Abbeden af Thveraa og Prioren af Mødruvold samt flere af Nordlandets Prester, i Forslag til at blive Bestyrer af Hole Stols Gods i Biskopsdommets Ledighed, og det lykkedes dem at faa ham valgt hertil paa et Prestemøde i Hole den 22de December 1520, dog ikke alene men i Forening med en anden Prest, Peter Paalsøn. Officialembedet overdroges til tre andre Personer. Men den følgende Vaar 1521 paa et nyt almindeligt Prestemøde for Hole Biskopsdomme, blev Jon den 29de April udnævnt ikke alene til Enebestyrer af Stolens Gods men og til Official, og skulde dette staa ved Magt indtil Stolen blev besat, eller Nidaros's Erkebiskop forordnede anderledes. Jon tog sig nu med Iver og Kraft af Biskopsdommets Anliggender, men gav ogsaa allerede nu Prever paa det heftige og overmødige Sinde-

¹⁾ Espol. Aarb. p. 3. c. 46.

²⁾ Est. p. 2. 78, 95.

³⁾ Finn Joh. II.

lag, som han senere ved flere Leiligheder lod egen Skade ¹⁾).

Biskop Dgmund Paalsøn af Staalholt i Norge faaet af Nidaros's Kapitel Fuldmagt budsmænd i dens Ledighed. Men før Dgmund ogsaa Nordlænderne i Sommeren 1522 samme Kapitel, hvorved der gaves dem fuld Biskop af Hole hvem de vilde, og hvem de a Nordlandets Prester, paa een nær, valgte nu fortæller, at en af de vælgende Prester yttred at Jon ikke kunde Latin. Men Jon, som Stald, afviste denne Betænkelse ved en Biskendte Latinsens Verb og sin egen fuldkomne U — men, mærkelig nok, tilføiede, at Mangelen noget at sige, hvis Latinen havde været ha Det er, hvis det er paalideligt, et Træk af d løshed grændsende Uforknythed, der i hans søl farlig Stund frelste ham. Dette Jons Valg Dgmund hoist ubeleilig. Han havde sat sig Hjælp af den ham af Kapitelet givne Fuldmagt faste sig til Hole Stols umiddelbare Bestyrer saaa lede Biskopsvalget hen paa en af sine u gige Prester. Den hovmodige og ærgjerrige Raade at tilvende sig i Virkeligheden et E paa Island. Han puffede nu paa sin Bestikke budsmænd, paastod Ret til at sætte Official o len samt sine Fuldmægtige over Nordlandet, Jon Aresens Valg, hvilket han vilde gje i hans Sted Presten Jon Einarsøn. M selse bleve Nordlænderne meget fortørnede. October samme Aar 1522 et talrigt Møde pafærdigede 24 Abbeder og Prester af Biskopsdø kebiskop og Kapitel en skarp Indsigelse mod B De erklærede, at de ingen Raadighed vilde i Hole Kirke og dens Egenomme, derimod vilde sende sin udvalgte Formand, nemlig Jon Ares reiste sig nu en stor Kamp mellem Dgmund o af al Magt søgte at drive Jons Valg tilbage til Norge for at faa Valget stadfæstet, — den største Klogskab og Smidighed undgif alle Dyr gjorde til Slutning hans Dvermod til Skamm

¹⁾ Finn Joh. II. 648—651; Gospel. Mark. p. 3. 651; Gospel. Mark. p. 3. c. 51.

Under Kristian II's Styrelse begyndte den store kirkereformatoriske Bevægelse i Tydskland. Luther fremstod, som bekendt, med sit Angreb paa Afsladshandelen den 31te October 1517, og den 10de December 1520 brød han overtvert med Paven og Pavedømmet, ved offentlig at brænde den pavelige Dekretalsamling og en pavelig Bulle udenfor Wittenberg. Luthers Skrifter og Rygtet om hans Handlinger naaede meget snart Danmark, og vakte strax Kongens Opmærksomhed, ja, hvad meer var, mødte hans Velwillie. Kristian maa regnes blandt sin Tids meer oplyste Fyrster, og det er vel muligt, at han har taget Anstod i Et og Andet af den bestaaende Kirkes Lære og Skik og saaledes ikke var ganske umoden for en religiøs Opsatning af Luthers Læresætninger. Men alligevel tør man paasta, at politiske Grunde hos ham, som hos saa mange Andre af Datidens Fyrster, vare de overveiende i at hendraage ham mod den nye Lære. Kristian havde Hierarchiet og Biskopperne, som han havde Adelsveldet og Raadet. Som en Modvegt mod begge Dele, og maaskee just som saadan, naaede han frisindebe Grundsætninger med Hensyn til Vælgfolkets større Oplysning, til den biskoppelige Magts og Munkeværsets Indstrænkning, og til de lavere Stænders Frigjørelse og Ophjælpning. Derfor maatte den nye Lære i flere Henseender behage ham. Dog saa han uidentvilt i den fortrinnsvis et Middel til at udvide Kongedømmets Magt, deels derved at de myndige Prælater, Løsevorne fra Rom, kunde blive Kongen fuldkommen underordnede, deels derved at Kirkens i Dverfod sammenbyngede Guds og Rigdom kunde blive skatpænde til Kronen, ja for en Deel maaskee endog saa inddraget under denne. At saadanne verbdlige Hensyn hos Kristian have fortrinnsvis raadet, derom tør man neppe tvivle, naar man veier hans Karakter og ransager hans Styrelsesvirksomhed.

Den Stilling han indtog ligeoverfor Afsladshandelen peger allerede i den antydede Retning. I Begyndelsen af 1517 kom en af de bekendteste pavelige Afsladshandlere, Johannes Angelus Arcemboldus, til Danmark. Hans Erinde var dobbelt: at røgte Afsladshandelen, — og i Egenkab af pavelig Legat at optræde som Fredsmægler mellem Kong Kristian og den svenske Rigsforstander, Steen Sture. Med hans Handel gik det godt, og i Slutningen af Aaret fik han af Kongen formelig Tilladelse til at drive den i alle hans Lande; dog maatte han derfor betale 1100 rinstke Gylden. Imidlertid havde han ogsaa begyndt sit Hverv som Fredsmægler. Først drev han dette ved sine Fuldmægtige; men tidlig i 1518 drog han selv til Sverige og tog Sæde i Upsal, hvorfra han drev baade sin Handel og sin Fredsmægling. I dette sidste Hverv viste han sig dog høist fælsk og egennyttig. Han lod sig bestikke af Steen Sture deels ved store Gaver,

deels ved Udsigten til Upsals Erkebiskopsstol, og forstille sig som om han handlede i Kongens han i Hemmelighed alle dennes Planer for S i Virkeligheden imod og ikke for Freden og R Svenske. Endelig kom dog Ferræderiet for af 1519. Kristian blev, som naturligt, rasen Marts Maaned Bud udgaa til alle sine En Regatens Folk, hvor de fandtes, og lægge De havde samlet.

Arceboldus havde imidlertid udsendt sine 3 Bergen var en Mester Konrad Afsadsfelgt En Udsending fra ham kom ogsaa i Sommere hvor han vel fik en kold Modtagelse af Biskop men siden, ligesom Tilfældet var andenstedes, d Fordeel ²). Arceboldus fik ikke saa betimelig stians Befaling, at han kunde tage Forholdé sammens samlede Gods; han havde endog ladet til Lund, og var der nær falden i Kongens ham dog itide at faa et Nys om Sagen, saa ved en hastig Flugt til Sverige og derfra til Deel af de ved Afsadshandelen samlede Varer lade i Stikken, og alt dette bemægtigede Kristi son i Bergen fik Kongens Befaling til Anbo 1519, efterat have i Korveien faaet Brev fra E Han viste sin sedvanlige Driftighed og kunde s svare Kongen, at de Penge, han havde kunnet —4000 Mark, vare nedlagte i Biskoppens Be havde maattet love at forblive i Bergen og uden med Biskoppens, Provstens og Bergens E At de beslaglagte Penge nogensinde kom til sin er ikke sandsynligt; de forsvandt uidentviol i A tjene som Hjælp til Kristians svenske Tog.

Kristians Afsærd ved denne Leilighed læg gen hans ringe Tanker om og siden Afgtelse fo merste Kirkestyrelse samt hans verdslig-politiske tydning. Han tillod den først at drive en E Handel i sine Stater med selv at faa Tilladel greb Afsadshandleren i Ferræderi, gjorde han ved ikke alene at anstille Forfølgelser mod en

¹) Behrmann Kr. IIe Hist. II. 88.   ²) Finn J. 3. c. 33.   ³) Behrmann Kr. IIe Hist. II. 88—1

men og at slaa under sig alt hvad denne havde samlet for den pavelige Kasse.

At forresten Forhandlingerne med Arcemboldus har bidraget meget til at vække Kongens Deeltagelse for Luther, kan ikke omtvives; thi det var jo Afslædshandelen denne allerførst angreb. Luthers Lære fandt meget snart to dygtige Forsvarere i Danmark, nemlig Peter Little fra Roskilde, almindelig kaldet med latinsk Navn: Petrus Parvus Rosæfontanus, og Paał Elisøen eller Paulus Elia, en Karmelitmunke fra Helsingør. Disse tvende Mænd, tror man, have virket paa Kongen og fremkaldt den Tanke hos ham at faa en Prædikanant af Luthers Skole til Danmark. For den Sags Skyld strev han i 1519 til Kurfyrst Fredrik af Særen, og i det følgende Aar 1520 kom Presten Martin Reinhard til Kjøbenhavn, hvor Kongen gav ham Tilladelse at prædike. Reinhard synes dog intet af Betydning at have kunnet udrette for Luthers Lære, især fordi han ikke var det danske Sprog mægtig og derfor maatte benytte den sørnævnte Paulus Elia som et Slags Tolk. Dette vanskeliggjorde naturligvis hans umiddelbare Indvirkning paa Middelskasserne og de lavere Klasser af Folket, der ellers viste sig mest modtagelige for den nye Lære. Men endnu større Hindringer mødte hans Virksomhed, da han berøvedes Paulus Elia's Understøttelse. Dennes Hengivenhed for Luthers Lære begyndte nemlig mærkelig at kjølne. Den Paastand af Nogle, at Prælaterne bestaa ham ved et godt geistligt Embede, er ubevist og usandsynlig. Derimod tyder Alt hen paa, at Paulus Elia fandt, at Luther gif for vidt i sin Nedriven paa den bestaaende Kirkebygning og paa Paveøømmet, og at han derfor blot fulgte sin Overbevisning, idet han efterhaanden trak sig tilbage, og fra en Talsmand for Luther endelig blev en Modstander af hans reformatoriske Lære og en ivrig Forsvarer af Katholicismen¹⁾. Forladt af Paulus Elia maatte Reinhard selv ligesaa vel som Kongen indsee, at han intet kunde udrette, og han drog i Begyndelsen af 1521 tilbage igjen til Tyskland, som man tror, for der paa Kongens Vegne at underhandle med andre Theologer af Luthers Skole om at gaa til Kjøbenhavn.

Kristian II vedblev vist nok fremdeles at vise sig vel stemt for Reformationen; men han kom ikke til at gjøre noget nyt indgribende Skridt til dens Fordeel. Politiske Forviklinger og den gjærende Uro i Sveriges og Danmarks Indre hindrede ham heri; og den Smule kirke-reformatorisk Bevægelse, der under hans Styrelse gav sig tilkjende i Danmark, strakte sig, saavidt man ved, aldeles ikke til Norge. Imidlertid fik man her en Anelse om Kristians Sidehensyn med sin

¹⁾ Om Paulus Elia see Prof. C. T. Engelstofts Afhandling i Nyt historisk Tidsskrift II.

Indest for Kirkeformationen, i det han selv eller underkastede dem verdslig Beskyrelse ved Forstanderskabet. Det ene var Dragsmarks Baabus Len, hvilket han allerede i 1519, et til Herman Matsøn, Hovedsmand paa Baa at Messerne bleve opretholdt. Det andet, hvilket han, uvist naar, forlenede til en Dillig ganste vist grebet Keiligheden, da det første Klisteres Abbedisfeverdigbed var ledig; den verdslig har uden tvivl betalt en Afgift til Kongen, herets Beboere bleve anstændig forsergede og neste opreholdt, gjort sig Forleningen saa nytt var en liden Begyndelse til Klosternes Indtægt, hvilken saaledes for Norges Bedkommende Kristian, og tidligere end i Danmark eller Sontalte Tilfælde nogen anden Bevæggrund har Hensyn til hans egen Kasse og maaskee til et har man ikke Anledning til at formode.

Aaret 1520 dannede et Vendepunkt i Riddelsen af Aaret gjorde han sit heldige Tog Sture faldt, Sverige underkastede sig, og den 11. November den svenske Krone. Fire Dage efter foregik paa hans Bud det saa berøgtede stoffet to Biskopper og en Mængde af Sveriges bleve henrettede, under det Paaskud, at de havde Paven bansatte Steen Sture, og derfor som sit Liv saavel som han. Kristian troede sig Herre og at have fæstet de tre nordiske Riger. Men allerede Vinteren efter Blotbadet reiste der Gustav Erikson Vasas Anførsel mod Arvedomme. Den 24de August 1521 blev Guibadstene valgt til Sveriges Riges Forstande meget mindre istand til at fue Reisingen, som med hans Styrelse ulmede i Hjertet paa selv kom til Udbrud i Begyndelsen af 1523. I jydsk Raad begyndte Opstanden allerede i have forskundet sig med Kongens Færdroder, vig og Holstein. Dermed kunde vistnok siges at være fortabt. Men hans Med og ganste feil i denne Farens Stund. Med o Danmark den 14de April 1523 og seilede

¹⁾ Kanges Kl. 2den Udg. 178, 459, 477; 1ste Udg.

sine Børn, samt en Deel trofaste Venner, hvoriblandt Sigbrit, til Netherlandene for at søge Hjælp hos sin mægtige Svoger, Keiser Karl V.

Hermed var i Grunden Kristian II's Rolle som Konge udspillet. Vi skulde see ham igjen for en ganske kort Stund optræde ved et Forsøg paa at gjenvinde sine Riger. Men Forsøget endte med Fangenskab, i hvilket han henlevede hele 27 Aar. Han døde den 20de Januar 1559, otte og sytti Aar gammel, træt af Modgang og nedtyngt ved Bevidstheden om megen Brøde.

109.

Fredrik I vælges til Danmarks Konge 1523. Mellemrige i Norge, under hvilket de ledige Biskopsdommer besætted. Olaf Engelbrektsen ser og tyvende Erkebiskop. Henrik Krummedike og Vincentius Lunge. Kristian II opsiges, og Fredrik I vælges i 1524. Fredriks norske Haandfæstning.

Før endnu Kristian II havde forladt Kjøbenhavn, blev Hertug Fredrik den 26de Marts 1523 paa Viborg Landsþing valgt og hyldet til Danmarks Konge af det jydse Rigsraad og den jydse Adels samt Fuldmægtige fra Kjøbstæderne og Herederne. I Roskilde den 3die August udstedte han sin Haandfæstning som dansk Konge. Denne var meget indskrænkende for Kongedømmet, derimod i høj Grad fordeelagtig for Adelen, ligesom og for den katolske Kirke, forsaavidt nemlig Kongen lovede aldrig at ville tillade Nogen at prædike Luthers Lære, eller tale imod Paven og den romerske Kirke ¹⁾. I Aarets Løb blev Fredrik antagen til Konge i hele Danmark, skjønt Kjøbenhavn, der endnu forsvarede af Kristians Tilhængere, først aabnede sine Porte for ham i Januar 1524. I paafølgende August Maaned mødte en dansk Herredag i Kjøbenhavn, og under denne blev Fredrik kronet den 10de August 1524. Den som forrettede Kroningen var, da Lunds Erkestol dengang stod ubesat, den fra Sverige landsflygtige Erkebiskop af Upsal, Gustav Trolle, noget der vakte Opsigt og Misstanke hos de Svenske om, at Kong Fredrik derved vilde antyde et Slags Forbehold af sin Ret til Sveriges Kongedømme. Men Afgangen til dette var ham dog allerede paa det bestemteste afflaaren derved, at de Svenske paa Rigsdagen i Strengnæs, den 7de Juni 1523, havde valgt Gustav Erikson til Sveriges Konge, og paa Fredriks Forespørgsel erklæret sig imod nogensomhelst Fornæelse af Kalmarforeningen forsaavidt sælles Konge angif. Sverige var dermed afgjørende udtraadt af det Statsforbund, som i 1397 var indgaaet,

¹⁾ G. L. Baden, Afhandlinger III. 72—101.

men som aldrig havde vundet nogen Fasthed, ja som ikke engang kan siges at have været bygget paa en Grundvoold af fuldgjældig Lov.

Da Kristian II i April 1523 drog til Nederlandene, var Norge det eneste af hans Riger, som ikke var i Opstand mod ham. Neppe tør man paastaa, at dette var fordi Kristian var saa meget mere elsket af Nordmændene end af sine Underfaatter i Danmark; thi det er nok som sikkert, at Mængden af den danske Borgerstand og Almue var ham ligesaa hengiven som den danske Adels hadede ham. Sagen var vel egentlig den, at Almuen i Norge holdtes i Aue af Kristians myndige Embedsmænd, som Jørgen Hansøn i Bergen, Hans Rulle i Oslo o. fl., saaledes at den, om den end kunde have grundede Anker mod Kongen, hvilket man forresten ikke ved, dog ikke vovede at lade dem komme til Udbrud i en Reising ¹⁾; og hvad Norges Raad angaar, da var dette allerede tilforn, som vi have seet, af Kristians bragt til en fuldkommen Afmagt ligeoverfor Kongedømmet, og det Kongens Afreise var det derhos berøvet tre af sine geistlige Medlemmer, da Erkebiskopsstolen og tvende Biskopsstole vare ledige. Der var saaledes for Diebliffet ingen Magt i Norge, der med nogen Virkning kunde optræde som Ordfører for et misnoiet oprørsffindet Parti, om end et saadant havde været til. Tvertimod er det ganske rimeligt, at Kristian vilde have fundet baade sikker Tilflugt og et ikke ringe Tilhang i Norge, om han havde tpet dithen i Begyndelsen af 1523, istedet for at flygte til Nederlandene.

Bed denne Tid var man netop syjselsat i Norge deels med igjen at besætte de ledige Biskopsstole, deels med at bringe allerede foretagne Befættelser i Orden. Begge Dele lyffedes snarest med Bergens Biskopsstol.

Vi have allerede omtalt, at da Biskop Andor var død en af de første Dage i Juni Maaned 1522 ²⁾, overbragte tvende Udsendinge af Bergens Kapitel Kong Kristian Budskabet herom, idet de sandsynligvis med det samme, paa Kapitelets Vegne, skulde indbente Kongens Tilladelse til at foretage Valg paa en ny Biskop. De Udsendte vare Kanniken Magister Geble Petersøn og, som det synes, Dekanus Hans Knutsøn ³⁾. Naar de først ere komne Kristian til Orde, vide vi ikke, men nogen Erklæring med Hensyn til det foresaaende Biskops-

¹⁾ See Jørgen Hansøns Brev til Kristian af 26de Juni 1519, Behrmann II. 89, hvor Brevskriveren til Slutning taler om sine Forhandlinger med Almuen: „Jeg har thinget og ladet thinge med Almuen heromkring og have samme svaret vel og somme ganske ilde som forqistige Skalks. Na haades de skulle saa Skalkelen. Jeg har begyndt at regjere med nogen af dem, ja: de andre begynde allerede at grue fer sig; men mig haades jeg skal vel komme til Vas med dem, saa Guds Naade skal ingen Skade have deraf.“ ²⁾ Z. o. f. II. 642. ³⁾ Ner. Sml. I. 8.

valg finder man ikke at Kongen har afgivet før lige under sin Afreise fra Kjøbenhavn, nemlig den 24de Marts 1523. Erklæringen gaar ud paa, at det ikke skulde være Kongen ukjært, om Kapitelet valgte Defanus Hans Knutssøn; men han vilde derfor ingenlunde foregribe dem i at følge den hellige Lands Indskydelse og vælge eller postulere den, som de ansaa for den bedst stikede. Ham havde Kapitelet da at præsentere for Kongen, at denne iglen ved sin Skrivelse kunde anbefale ham Paven eller Erkebiskoppen af Nidaros til Konfirmation¹⁾. Man skulde imidlertid næsten tro, at Kapitelet ikke har blet saalænge med at foretage Valget, som til Kongens Brev kom det til Hænde. Der blev heller ikke ved Valget taget Hensyn til Kristians Dnske. Kapitelets Valg faldt nemlig allerede den 14de April 1523, ikke paa den af Kongen udpegede Defanus Hans Knutssøn, men paa Kirkens Archidiaconus Olaf Thorkelsøn. Denne beskrives som en Mand, der ikke paa nogen Maade udmærkede sig ved Værdom, undtagen at han var kyndig i Historien, især den norske, — men var verdslig sindet, dygtig i verdslig Handel, driftig til at strabe Penge og Guds sammen, og dertilmed hengiven til Belleynet, især en Ven af sterkt Al²⁾. Den førnævnte Kannik Geble Pedersøn blev nu sendt til Rom for at søge Pavens Konfirmation paa Valget; og denne blev endelig givet, efter megen Tidsspilde for Geble og mange Pengeudgifter baade til Paven — dengang uidentvilt endnu Adrian VI, der først døde den 14de September 1523 — og til Kardinalerne og Kurien's øvrige Tjenere³⁾. Dette var imidlertid nu Tingenes almindelige Gang. Ved Olafs Valg synes saaledes, paa Grund af det norske Kongedømmes Vedighed, Kongens Samtykke, at være blevet forbigaaet. Hvo der i Erkebiskopsstolens Vedighed har indviet ham vides ikke; rimeligvis har det været enten Hofhold af Stavanger eller Magnus af Hamar, thi disse vare dengang de eneste norske Biskopper, som dertil synes at have været fuldkommen egnede. Ikke heller ved man, hvor Indvielsen er foregaaet. Men for Aarets Udgang kalder Olaf sig Biskop af Guds Naade⁴⁾, og da maa han selvfølgelig ogsaa have modtaget Indvielsen.

Heller ikke Gjenbesættelsen af Nidaros's Erkestol voldte nogen særdeles Vanskelighed, da Erkebiskop Erik Valkendorfs Død var kommen til det nidarosiske Kapitels Kundskab. Han døde, som vi have seet, i Rom den 28de November 1522⁵⁾. Brev med Esterretning herom kom fjerde Pinsedag, den 27de Mai 1523 til Nidaros's Kapi-

¹⁾ N. Dtbl. III. 788.   ²⁾ Beskrivelsen er nærmest udgangen fra Olafs daværende Kapitelsbroder og senere lutheriske Gfstermand, Mgr. Geble, der kjendte ham nøie. Norske Eml. I. 3—6.   ³⁾ Norske Eml. I. 9.   ⁴⁾ Samt. VI. 64.   ⁵⁾ S. o. f. II. 639.

tel; og strax Eoverdagen derefter, den 30te Mai, samlede dette sig paa et beleiligt Sted i Domkirken til Valg. Dette faldt paa en af dets egen Midte, Defanus Magister Olaf Engelbrektsøn. Ved et Brev af næstfølgende 4de Juni underrettede Kapitelet Kong Kristian om Valget med Bøn om, at han vilde samtykke og stadfæste det ¹⁾.

Olaf Engelbrektsøn var af god norst Æt, og førte adeligt Baa-
benkhold; han skal have været en Søn af Engelbrekt Erikson til Helle i Stavanger Biskopsdomme. Han var i Aaret 1503 bleven indstrevet ved Universitetet i Rostok ²⁾, hvor han saaledes maa antages at have faaet sin Magistergrad, og opholdt sig endnu der den 10de Juli 1503, hvilket kan sees af et Afsladsbrev for ham af denne Dag ³⁾. Allerede i Aarene 1516 og 1517 omtales han som Defanus (Degn) i Nidaros ⁴⁾; og i Erkebiskop Eriks seneste Styrelsesaar sees han at have tillige været dennes Official og at have været hoit for-
troet af ham ⁵⁾.

Meget snart efter sit Valg tiltraadte Olaf sin Rejse til Rom. Man maa antage, at allerede dengang Opstanden i Danmark mod Kong Kristian har været bekjendt i Nidaros, ja vel ogsaa maaste Kongens Afreise fra Kjøbenhavn til Nederlandene. Disse Omstændigheder have ganske vist opfordret Nidaros's Kapitel til at ile, saameget som det gjorde, med Erkebiskopsvalget, hvilket det nu kunde vente skulde blive ubindret fra Kongedømmets Side; og den Udvalgte har med Forsæt lagt sin Rejse over Nederlandene, hvor han kunde vente at træffe sammen med Kristian II, der endnu var at ansee for Norges lovlige Konge, og virkelig erkjendt som saadan af hele Folket. Olaf synes at have fundet Kristian i Mekeln i Brabant. Her udstedte Olaf i det mindste den 15de Juli 1523 et Brev, hvori han „paa sin Prestedom, Conscientse, Ære og Redelighed“ tilfagde Kong Kristian „Huldstab, Mandstab og Trostab“, samt hans Dronning og Børn al Hjælp. Han skal understøtte dem alle „som en Prælat og Erkebiskop bør sin rette Herre og Konge“, og aldrig gjøre noget Forbund eller nogen Dpreiðning med dem ⁶⁾. Uden tvivl har han derpaa modtaget Kongens Ubefalingsbrev til Paven.

Han maa være kommen til Rom enten strax før Pave Adrian VI's Død, hvilken indtraf den 14de September 1523, eller under Paveholens paafølgende Ledighed, der varede til samme Aars 19de November. Men paa denne Dag valgtes Clemens VII til Pave, og Olaf Engelbrektsøn bide nu ikke længe paa sin Stadfættelse og Indvielse. Han blev indviet i Rom i Slutningen af December Maa-

¹⁾ Kapitelets Brev til Kongen N. Dipl. I. 772. ²⁾ Rejse Eml. I. 81. ³⁾ N. Dipl. II. 748—749. ⁴⁾ N. Dipl. II. 777—778, III. 775. ⁵⁾ E e i. II. 633. ⁶⁾ N. Dipl. I. 773.

ned 1523 ¹⁾), og synes endnu at have opholdt sig der den 14de Februar 1524 ²⁾). Hjemreisen lagde han over Tydskland, hvor han var i Lybek den 26de Marts, og i Segeberg i Holstein den 7de April ³⁾). Men hvorvidt han har taget denne Vej for at træffe sammen med den nu i Danmark valgte og antagne Konge Fredrik I, og hvorvidt han, om saadant Møde har fundet Sted, har underkæstet sig eller indgaaet nogen Forpligtelse til den nævnte Konge, — dette er noget, som hidtil ei med Aktstykker er bevist, skjønt Formodning derom har været yttret. Erkebiskoppens Afsærd efter hans Hjemkomst bærer, saavidt skjønes, ikke Vidne derom, skjønt Muligheden ingenlunde kan negtes. Til sit Sæde i Nidaros kom han den 31te Mai 1524, et Aar efter sin Udvælgelse ⁴⁾).

Storst Vansteligbed havde det med at faa bragt Oslo Biskopsstols Besættelse i fast Orden. Efter hvad der var skeet i 1521 og 1522 ⁵⁾), skulde det synes som om Biskop Anders Mus's Resignation og Hans Muses Valg til Oslo Stol maatte være en afgjort Sag. Men skjønt den sidstnævnte ganske vist havde Kong Kristians Samtykke, saa havde han dog ingen erkebiskoppelig eller pavelig Stadfæstelse og end mindre nogen Indvielse, dengang da Kristian forlod sine Riger i April 1523; og Biskop Anders's Resignation var hverken saa frivillig eller saa oprigtig meent, at jo den vægelsindede og trættesjære gamle Mand kunde fristes til en Tilbagefaldelse, naar han saa sin Fiende, Electus Hans Mule, berøvet den Støtte, han hidtil havde havt i den flygtede Konge. Anders fremtraadte ogsaa virkelig den 11te August 1523, man ved ikke paa hvilket Sted, men rimeligvis et Sted i Skaane eller paa Sjælland, og erklærede i Vidners Paahør for Notarien Walter Mortimer, at han ved List og aabendare Rænker, udenfor al Retfærdighed og retslig Orden, var bleven affat fra sin Biskopsstol og berøvet det meste af sit Gods. Han gjenkaldte derfor nu sin Resignation, hvilkken han paastod, og tilbød sig med Vidner at ville godtgjøre, var ham af tvungen ved Trudsel paa Livet (melu mortis). Over denne Biskop Anders's Erklæring blev paa Stedet et Notarialdokument optaget ⁶⁾).

¹⁾ At det skee i dette Aar siger Biskopsfortegnelsen i Scr. r. D. VI. 617; men at Indvielsen ikke var foregaaet den 12te December 1523, vidner et Brev af 15de Februar det følgende Aar N. Dipl. III. 790. ²⁾ N. Dipl. III. 790.

³⁾ Allen, Breve til Kr. II's og Fredr. I's Hist. I. 270; Paludan-Müller, Grevens Feide II. 5 Not. De Breve, som hos Allen i et Brev til Erkebiskoppen fra en Kommissionar i Rom af 4de August 1524 nævnes, hvilkke vise Erkebiskoppens Opheld i Lybek sabbatho sancto (26de Marts) og i Segeberg den 7de April 1524, bevise intet angaaende Stedet af Opholdet paa de nævnte Steder. ⁴⁾ Scr. r. D. VI. 617. ⁵⁾ S. o. f. II. 640—641. ⁶⁾ N. Dipl. III. 788—789.

Man kan ikke godt undlade at mistænke der nu begyndte alvorligen at virke for at frel Norges Konge, — at det var egget Biskop Althi Hans Mule var kjendt nok som en af Krigere og mest fortroede Mænd; af ham kunde man mod Fredriks Antagelse i Norge, og derfor vil baade fra Biskopsstolen i Oslo og fra Bef. Slot. Men Hans Mule havde en rum Samt gjærlighed efter Magt og Penge var større end sin tidligere Herre, der havde høvet ham saa Tillid til ham. Han viste sig, strax han til et Omflag. Han ilede med at opsigte Krigsmandsflab og tro Tjeneste og skyndte sig derpaa benharn, hvor Kong Fredriks ældste Søn, H. Deel af Danmarks Raad var tilstede for at de leiring. Her kundgjorde han for Raadet, at Kong Kristian, tiltraadte den Feide, Danmark havde foretaget mod ham, og lovede samme sig selv var fraværende, at ville være denne huld ogsaa Raadet i Kongens Sted Akershus (Slo Akershus). Denne modtog han dog igjen Kristian, under den Forpligtelse at holde den til Danmarks Riges Raads Haand. Han skulde i Liv og Gods for Kong Fredrik og Danmarks Bilskaar, at ogsaa det Brev, som Hertug Kristian givet ham, holdtes i alle Punkter. Herved aabne Brev med sit Segl under, den 18de Dec.

Ved denne forræderiske Hærd baade med Norges Rige arventte Hans Mule det truende det første baade at være Electus til Oslo og hus²⁾). Men det er tydeligt, at Kong Fredrik Tiltro til ham, og at Hans Mule ikke var vilde sætte i Spidsen for sin Sag i Norge. Kongen om at gjøre at stille ham ved Akershus viste sig villig til at hjælpe ham til Oslo Biskop dette stede paa nogenlunde gode Betingelser for Overenskomst maatte altsaa tilveiebringes man om en saadan underbandledes der allerede i Oslo ved Henrik Krummedike, som paa Kong Hans Mule visse Tilfaan i en Skrivelse af

1) N. Dipl. II. 791. 2) See hans Brev af 14de

793. 3) Dan. N. 3die Række II. 260.

kom istand i 1524 i Juni Maaned. Anders Mus lovede at ville holde sit Forlig med Hans Mule om Oslo Biskopsstols Afstaaelse til denne, og ei ved nogen Klage for Paven eller Erkebiskoppen lægge Hindringer i Veien for hans Stadfæstelse og Indvielse. Men til Gjengjæld betingede han sig: Stiens og Tunsbjergs Provstier, Prestegjældene Eker, Kier, Sanden og Næs samt Tanum i Biken, hele Molands Gaard med Gods sammesteds, Borgen for at Hans Mule efter sin Stadfæstelse og Indvielse skulde betale 4000 Mark danske til Indkjøb af Kobber for Domkirken og til Dyrholdelse af en Guds-tjeneste til Jomfru Marias Vre, som Biskop Anders havde indstiftet, endelig Udleverelsen af en Deel Sager, som han paastod Hans Mule havde berøvet ham ulovligen. Erkebiskoppen skulde ogsaa sikke ham for Tiltale af Paven paa Grund af den indgangne Overenskomst ¹⁾. Da Biskop Anders havde indgaaet paa dette, tilskrev Kong Fredrik den 15de Juni fra Kjøbenhavn Erkebiskop Olaf og sagde ham, at han og Danmarks Riges Raad nu havde istandbragt et Forlig mellem Biskop Anders Mus og Electus Hans Mule, saaledes at den sidstnævnte skal beholde Oslo Biskopsdomme. Derfor beder Kongen Erkebiskoppen at meddele Hans Mule Stadfæstelse paa Biskopsdommet og indvie ham eller give andre Biskopper af Norge Fuldmagt til at indvie ham, saaledes at han uden videre Forhaling og Beføstning kan komme til sit Biskopsdomme ²⁾. Den næstfølgende 19de Juni udstedte Ridder Henrik Krummedike, ligeledes i Kjøbenhavn, sit aabne Brev, hvori han lovede Kong Fredrik, at Hans Mule, Electus til Oslo, saasnart han fik den Kontrakt, som var sluttet mellem Anders Mus og ham om Oslos Biskopsdomme, beseglet med Biskop Anders's, Biskop Magnus af Hamars, Provst Ditlef Reventlofs og Ridder Tyge Krabbes Segl, skulde afgive Akerhus Slot med alt Tilhørende til Kong Fredrik eller dennes Fuldmægtige, og ei efter den Dag befatte sig med Akerhus Slot eller Len uden Kongens Bud og Samtykke ³⁾. Endelig den 29de Juni udstedte Anders Mus, ogsaa i Kjøbenhavn, sit Brev, hvorved han lover de fire i Henrik Krummedikes Brev nævnte Mænd, at vilde holde det sidst indgangne Forlig med Hans Mule, nemlig det som nys ovenfor er omtalt ⁴⁾.

Hermed synes da denne Sag at have været afgjort nogenlunde til alle nærmest vedkommende Parters Tilfredshed. Hans Mule var nu ubestridt Electus til Oslo og indfandt sig som saadan til Raadsmødet i Bergen i August Maaned 1524. I Bergen og under dette Møde, ved hvilket alle Norges Biskopper vare tilstede, maa Hans Mules Indvielse være foregaaet. I Breve af 23de August og 2den

¹⁾ N. Dipl. I. 776—777.

²⁾ Eft. I 775.

³⁾ Eft. I. 793.

⁴⁾ Eft. I.

776—777.

September, udsædte af Raadet, forekommer han nævnt blandt dette Medlemmer som Biskop i Oslo ¹⁾; inden den Tid har han altsaa været indviet. Hans Biskopsdomme varede imidlertid ganske kort. Thi den 24de September samme Aar 1524 drufnede han ved den jydste Kyst i Nærheden af Vestervig Kloster, rimeligvis paa Reisen fra Bergen, enten til Oslo eller til Danmark. Der fortælles, at han, da Skibet strandede, vilde redde sig i Skibsbaaden med ni Andre; men Baaden kantroede, og de omkom alle. Den øvrige Besætning derimod forblev paa Braget og reddedes. Samtiden troede, at hans Dødsmaade var en Straf, fordi han ved ulovlige Midler havde tilvænt sig Biskopsdommet ²⁾. Hans Broder, Lydte Mule, der kaldes: „velbyrdig Svend“ (d. e. Bøvner), stillede senere store Fordringer til Oslo Kirke for hvad Hans Mule til dens Bygning og andet Behov havde udlagt. Han havde ogsaa erholdt Kong Fredriks Brev paa disse Fordringer. Men Oslo Kapitel gjorde iftedestmindre i et Brev til Kongen af 1ste August 1525 Forestillinger herimod, — om med nogen Nytte vides ei ³⁾.

Efter Hans Mules Død maa man næsten tro, at Anders Mus igjen har overtaget Oslos Biskopsdomme, eller man har idetmindste anseet det som en Selsølgelse, at han ved en ny Biskops Valg maatte have den første Stemme, maatte optræde som den der atter frivillig valgte sig en Eftermand. Denne blev Hans Ness, rimeligvis dansk af Fødsel ⁴⁾; men siden i flere Aar Kammis i Nidaros, i hvilken Etsling vi ovenfor have seet ham nævnt 1520. Han havde studeret i Paris ⁵⁾ og var juris utriusque baccalaureus. Hans Nesss Valg maa være foregaaet ganske tidlig i 1525 og en Stund før samme Aars 28de Februar ⁶⁾. Han siger sig selv at være „af verdige Kæder, Biskop Anders Mus, kaaren og af hans ærlige Kapitel endrægtigen samtykket til Biskop og Formand over Oslos Biskopsdomme;“ og dette siger han i et Brev, udsædt af ham i Thronbjæm den 9de Marts 1525, i hvilket han kundgør, at da han af flere Marsager ikke kan faa hastig komme til sin Herre Kong Fredrik og faa hans Stadfæstelse og Samtykke paa Oslo Biskopsstol, saa har han paa sin gode Tro lovet Erkebiskop Olaf at ville være Kong Fredrik og Norges Rige huld og tro ⁷⁾. Hans Ness havde fort før sit Valg været bes

¹⁾ N. Dipl. I. 777, 779.   ²⁾ Chron. Skib. Ser. r D. II. 577.   ³⁾ N. Dipl. II. 795. 797.   ⁴⁾ Broder af Paal Ness, Kammis i Rikshæren, der besørgede Erntningen af Missale Nidrosiense, s. o. s. II. 631.   ⁵⁾ Lauges Rth. 2den Udg. 175. Not. 1.   ⁶⁾ Dette viser sig af et Brev af Vincentius Lunge af denne Dag fra Bergen, hvori han anbefaler Hans Ness allerede fudbyrkede Valg til Erkebiskopvædens Understøttelse, og emtaler ham, som værende paa Reisen til Erkebiskoppen. Sml. I. 47.   ⁷⁾ N. Dipl. I. 761.

Kong Fredrik ¹⁾, og dennes Stadsfæstelse er vistnok ikke længe udebleven. Anders Mus, der vedblev at kalde sig: „med Guds Raade Biskop i Oslo“, holdt sig siden rolig, skjønt han i flere Aar overlevede sin Graasigelse. Endnu den 7de Januar 1531 finder man ham i et Slags geistlig Virksomhed i sit fordums Biskopsdømme ²⁾. I 1532 nævnes han flere Gange som Deeltager i Raadsforhandling; men fra den Tid omtales han, saavidt bekendt, ikke mere.

Ogsaa Hole Biskopsstol paa Island blev nu ordentlig besat. Vi have seet, at den islandskt Prest Jon Aresøn om Sommeren 1522 af Hole Biskopsdømmes Prester, ifølge Nidaros's Kapitels Tilladelse, saagodt som eustemmigen valgtes til Hole Biskop; men vi have ogsaa seet, at Biskop Dgmund Paalsøn i Staalholt arbejdede mod dette Valg, vilde fremdrage en af sig afhængig Prest, Jon Einarssøn, til Biskopsstolen, og i det Hele vilde skatte og valte med dens midlertidige Bestyrelse efter eget Tykke uden at agte de Forholdsregler, som af det nordlandskt Presteskab vare tagne. Dette modte imidlertid hans Anmasselser med en skarp Indsigelse og holdt fast ved sin Udvalgte Jon Aresøn ³⁾.

Saaledes stode Sagerne endnu i 1523. Jon tænkte paa at reise til Norge dette Aar med et tydsk Skib; men Skibet blev ikke færdigt om Høsten og maatte ligge Vinteren over ved Nordlandet, medens en Deel af Mandstabet var hos den udvalgte Biskop paa Hole. Biskop Dgmund besluttede sig imidlertid til at benytte Omstændighederne for at faa Jons Reise ganske forstyrret. Han udstedte et formeligt Forbud mod hans Bortfærd fra Island, og Forbudsbrevet vilde han have Jon Aresøn forkyndt personligen, da han, naar dette steds, ventede, at Jon ikke skulde vove at handle mod Forbudet. Det gif imidlertid uheldigt med Forkyndelsen, idet Jon tre Gange paa en listig Maade — som det fortælles — undveg at modtage den. Derpaa sendte Jon henimod Paaste 1524 en af sine Svende til Staalholt med Fredsforflag til Dgmund. Nu vilde denne ved en listig Streg overraske sin Modstander. Han lod Jons Sendemand paa det bedste beverte i Paaste-Helligdagene, som om han blot opholdt ham for at faa sit Svar istand; men paa den fjerde Dag Paaste, den 30te Marts, tiltraadte han i al Skynding og Hemmelighed sin Reise til Nordlandet med et talrigt Følge. Sendemanden fik først dette at vide den følgende Morgen, og det medtog Tid, før han fik fat paa sine Heste; alligevel lykkedes det ham at ride Dgmund forbi og ad Gjenvei naa Hole før Biskoppen. Tydsferne vare alt komne til sit Skib, og da nu Jon fik Varsel om Biskop Dgmunds Komme, red han siebliffelig fra Hole og tog ligeledes Veien til Skibet. Dgmund var

¹⁾ Eml. I. 48.   ²⁾ N. Dipl. III. 812.   ³⁾ S. o. f. II. 646.

ham lige i Hølene med tre hundrede Mand iffe. Dgmund udstedte nu Forbud til Jon til Norge og truede dem med Overlast, sterne imidlertid, som vare feilfærdige, svared Biskoppens Angreb. Heraf blev dog intet. Iyffets Jon Aresson før sin Afreise ved en et Stevningsbrev for Dgmund, medens denni hvorved han stævnedes for Erkebiskoppen; og Dgmund at faa Fingre paa den dristige Klen Det tydste Skib gif nu til Søs, drev først maatte derfra søge tilbage til Husavik paa I her blev det provianteret, gif igjen til Havs dere Uheld Norge.

Biskop Dgmund blev siddende paa Hole fede nu Biskopsstolen efter sin Billie. Den Gi almindeligt nordlandsk Prestemøde paa Videt tvang her de nordlandste Prester til at gjenka Aresson og derimod vælge den for nævnte, Jon Einarsson. Kun to Prester lode sig iffe pens Mænd mishandlede dem paa det voldse derpaa Jon Einarsson til Norge med dette Anklager imod Jon Aresson.

Ved begge de Valgtes Komme til Norg faaet sin Erkebiskop i Olaf Engelbrektsøn, og den hele Valgsag, hvad enten nu dette er fegen, under eller strax før Raadsmødet der. Skyldninger med Jon Aresson lyffedes det der drive. Deriblandt var ogsaa den, at Jon skyllet Hole Kirke for alt dens Solv og fort de fremlagde formeligt Vidnesbyrd af tvende Pregraven og gjemt i Kirken. Jon Aresson syn gjort et godt Indtryk paa Erkebiskoppen og si derfor, skient man erkjendte, at Jon Einarsson var bedre stiftet til Biskop, lod man dog Nert paa Jon Aresson blive ved Kraft, i det man hans Mangel paa Lærdom og især Svelfe Hans Ukyndighed i Latinen maa ogsaa have den gamle Fortælling er sand, at han ved si selv kunde give de tilhørende Svar paa de Olaf Hjaltesøn, der ledsagede ham, maatte Spørgsmaal. Det fortælles ogsaa, at, da h gif fra Erkebiskoppen, kaldt Biskopsbuen af h

selv og Andre skulle have udtydet som et ondt Forvarsel for hans Bisstøpsbømmes ulykkelige Ende. Han var 40 Aar gammel, da han modtog sin Indvielse, maaskee til samme Tid som Hans Mule. Han deeltog som indviet Biskop i Raadsmødet i Bergen og var som saadan med at udsæde de ovennævnte Breve af 23de August og 2den September 1524 ¹⁾). Det bemærkes om ham, at han, saalangt fra at bære noget Nag til sin Medbeiler Jon Einarssøn, tværtimod stedse vedligeholdt et oprigtigt Venkab med denne. I det følgende Aar 1525 kom Jon Aressøn tilbage til Island og indtog sit Sæde ²⁾).

Vi have seet, hvorledes den norske Kirkes Styrelse efter Kristian II's Flugt i 1523 ordnede sig ved de ledige Bisstøpsstoles Besættelse. Vi maa nu ogsaa omtale, hvorledes den verdslige Statsstyrelse efterhaanden ordnede sig fra den saagodtsom fuldkommen opløste Tilstand, hvori den befandt sig ved samme Tid, og hvilken vi ovenfor have antydet.

Da Norge berøvedes sin lovlige Konge paa en Tid da Nidaros's Erkestol stod tom, savnedes den Person, der efter gammel Lov og Vedtægt skulde, i Kongebømmets Ledighed, optræde som Kongens selvskrevne Vicarius, som den norske Styrelses Hoved, indtil en ny Konge lovligen var antagen. I denne Rigets hovedløse Stilling var det nødvendigt, at et eller andet Raadsmedlem maatte uopfordret træde frem i den manglende Erkebiskops Sted, samle Raadet og see til at faa et Slags Rigetsstyrelse i Gang. En Stund har man ganske naturlig ventet en eller anden Bestemmelse angaaende Rigetsstyrelsen fra den bortdragne Kong Kristian, der havde efterladt sine Embedsmænd paa tvende af Rigets vigtigste Slotte, nemlig Jørgen Hanssøn paa Bergens Kongsgaard og Hans Mule paa Akershus. Men ingen kongelig Bestemmelse kom; og de ovennævnte Embedsmænd havde ingen lovlig Fuldmagt for det Tilfælde, som nu var indtruffet, nemlig at Kongen havde fjærnet sig fra sine Riger, og de tvende af disse havde formeligen op sagt ham Lydighed og hver for sig valgt en ny Konge. Sine Embedsmænd følte sig desuden usikre i sin Stilling, og den ene af dem, Jørgen Hanssøn, reiste endog efter sin Herre til Nederlandene, og overdrog midlertidig Bergens Slot til en Anden, nemlig til den foromtalte Hans Knutssøn, Dekanus i Bergens Kapitel, hvilken, som vi have seet, Kristian onskede til Bergens Biskop, og sølgelig ansaa for en tro og hengiven Mand. Under disse Omstændigheder kunde et meer afgjørende Skridt ei længer udsættes. Ingen var nu nærmere til at gjøre Begyndelsen end den af Norges verds-

¹⁾ E. o. f. II. 657.

²⁾ Flan Joh. II. 651—655; Geopol. Aarb. p. 3. Cap. 51—54.

lige Stormænd, der i Raadet stod Erkebiskoppen og Biskopperne næst i Beredthed, — og det var Hr. Nils Henriks søn, Ridder allerede i 1489 ¹⁾ og for Tiden Kongens Hovmester i Norge. Denne var uomtvistelig dengang Norges rigeste og mest anseede Stormand. Han synes vel hverken at have eiet Driftighed eller Uergjerrighed nok til at optræde som sit Fædrelands Befrier, eller engang som en vel stiftet Parti-høvding; men paa ham hvilede uden tvivl fortrinnsvis Almenhedens Dø, og Thronerne, blandt hvilke han var Lensmand og havde sit Hovedsæde paa Østeraat Gaard, have ganske vist gjort Sit til at støde ham frem. Med ham forenede sig den, som det lader, paa Dplandene mest indflydelsesrige Stormand, Ridderen Hr. Olaf Galle, ogsaa en indfødt Nordmand og siden længere Tid Medlem af Raadet. Disse to, og, som det heder, „Nogle med dem“, hvilket vel vil sige nogle flere Medlemmer af det norske Raad, traadte da sammen, uvidt forresten naar og hvor, og besluttede, at Nils Henriks søn skulde fordrø sig opgiven Kongsgaarden i Bergen og overtage Styrelsen af det Nordenfjældske (Nordlandene), Olaf Galle derimod fordrø Akershus og overtage det Søndenfjældske (Sønderlandene) „Norges Rige til Bedste, indtil de fik en anden Herre og Konge for sig igjen her i Riget“.

Dette Skridt var, som let sees, nødvendigt og fuldkommen lovligt. Thi forladt af sin Konge, kunde Norge, efter sin dagældende Statsforfatning, ingen anden øverste Statsmagt erkjende end det norske Raad. Men da den fattede Beslutning skulde gjenemdrives, modte strax Vanskeligheder. Da Olaf Galle krævede Akershus, negtede Electus til Oslo, Hans Mule, i Egenkab af Kong Kristians Mand og Tjener at opgive ham Slottet. Det kom til en aaben Feide mellem ham og Olaf Galle, i hvilken denne sidste Gaard paa Hedemarken blev ranet og brændt, og han selv af Hans Mules Magt fortrængt til Sverige og forfulgt ind i dette Rige, hvor han bad om Hjælp mod Kong Kristians Tilhang ²⁾. Ikke bedre gik det Nils Henriks søn med Bergens Kongsgaard, hvilken Hans Knutsen vegrede sig for at opgive, og som det lykkedes ham at holde ligetil henimod Enden af 1523 ³⁾.

Uden at det saaledes oprindelig synes at have været Nils Henriks søns og Olaf Gallens Hensigt at træde i afgjort Opstand med Kong Kristian, fik dog deres Foretagende Udseendet af at gaa i denne Retning, derved at de nødtes til at bruge væbnet Magt mod Kristians Mand og Tilhængere for at opretholde det norske Raads lovlige Myndighed. Men intet kunde være stærkere for Kong Fredrik af Danmark og det danske Rigsraad end den Forvirring i Begreberne og den indre Kløve, som herved opstod i Norge. Fredrik havde nem-

¹⁾ N. Dipl. II. 703. ²⁾ N. Dipl. I. 777—778. ³⁾ Eml. VI. 64—68.

lig foresat sig at berøve sin Broder søn den norske Krone ligesaa vel som den danske; og det danske Rigsraad var beredt paa at gjøre alt for at vedligeholde Forbindelsen mellem Danmark og Norge, og for at vinde det Herredømme i sidstnævnte Rige, hvortil det med saa stort Held havde lagt Grundvolden under de oldenborgske Kongers Styrelse. Baa de Konge og Raad havde ogsaa allerede begyndt at drive sit Spil for dette Niemed, og den Mand, de først og fremst udsaa til sit Nedskab heri, var den os fra før af noksom bekendte Hr. Henrik Krummedike.

Denne ganske vist bjærve og dygtige, men, som det laader, lidet rebelige Mand havde, lige siden kort efter Knut Alfsons Døds, været uden nogen fremtrædende høiere Virksomhed i Norge, og holdt for det meste til i Danmark. Men sit meget arvede og kjøbt Jordegods i hint Rige ejede han endnu, og om han end under Kristian II, i det mindste for en Tid, havde mistet sine Ven der, saa havde han dog af samme Konge faaet Løfte om at faa dem igjen, da han ganske kort før Kongens Vortreise, som saa mange andre danske Adelsmænd, før ham en fornyet Trostabs Ed. Strax efter, endnu før Kristians Flugt, opsigte han imidlertid ligesuldt den 7de April denne, gif over til Fredrik og hyldede ham; og ikke længe efter begyndte Kongen at nytte hans Tjeneste i de norske Anliggender.

Allerede i Mai Maaned 1523 finder man, at Hr. Henrik er optraadt som et Slags Statholder eller Befalingsmand paa Fredriks Begne over det søndenfjældske Norge ¹⁾, — paa en Tid altsaa, da der intet Skridt var gjort fra norsk Side til at opsigte Kong Kristian, langt mindre til at vælge Fredrik. Men hans egentlige Virksomhed i Norge synes dog især at have begyndt, efterat han i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August havde været samlet med Kong Fredrik paa Herredagen i Roskilde, hvor han som Medlem af Danmarks Rigsraad deltog i Udstædelsen af Kongens danske Haandfæstning den 3die August ²⁾. Hans mange Forbindelser fra ældre Tider i den sydlige Deel af Norge have uden tvivl mægtig hjulpet ham i hans Bestræbelser for at skaffe Fredriks Sag Fremgang, og Fredrik har vistnok allerede været sikker paa at finde Tilhængere i Norge, da han den 5te August 1523 fra Roskilde udstedte sin Opfordring til Nordmændene, at antage ham til Konge istedetfor Kong Kristian, som saa ukristelig, umildt og uretfærdig havde behandlet baade de Norske og Danske, samt at opretholde den Forening med Danmark, som var indgaaet i Dronning Margretas Tid, og ikke uden stor Skade kunde

¹⁾ 3 Brev af 21de Mai 1523 omtales han som den, der „har Befalling over menige Norges Rige søndenfjælds paa helbaarne Fyrstes Hertug Fredriks Begne“. Langes Rth. 1ste Udg. 759. ²⁾ G. L. Vadens Afh. III. 72.

hæved. Opfordringen var naturligtvis forrest
 ligste Løfter ¹⁾. At Fredrik paa denne Maa-
 mer for sit Valg til Norges Konge, faar
 naar han til samme Tid, den 9de August,
 tvende Mænd paa de norske Hisingboeres Bø-
 ter, den 2den September, forlenede Bøbneren
 norske Slot Baahus ²⁾, — saa var dette a
 hans Side, der lidet passede med hans sa
 Nordmændene om at blive ved deres fri
 Konge, og med de gylbne Løfter om Dyrerhol
 Friheder, som han med det samme udstrøde.
 hans Fuldmægtiges, Henrik Krummebises, Fre-
 vendte sig til de søndenfjældste Stormænd og
 vis og loffede dem til at hylde Fredrik. At
 Haand med i Hans Mules Dvergang til
 kan man saa meget mindre omtvise, som ma-
 samme Aar og senere, seer ham være Mellem
 Dpgivelse af Akershus ³⁾. Ligesaa lidet kan
 var ham, der bragte et ventligt Fortlig istan
 Mule og den til Sverige fortrængte Hr. Ola
 nu vendte tilbage til Norge, rimeligvis mid-
 paa Akershus Slot og paa Styrelsen af det
 samme Tid fik Henrik overtalt Biskop Magnu
 Galle, Olafs Broder, til at sende Kong
 Dgsaa med Almuen paa Hedemarken underba-
 nytte sig af den Forvirring og Skrak, som
 Hans Mule og Olaf Galle havde afstedkom
 restilte den i sine Breve, at han nu var især
 under Kong Fredrik og af denne havde Fuldn
 Ret Søndenfjælds. Bønderne paa Hedema-
 Hr. Henrik i Brev af 4de November 1523 til
 dem, da de vilde foranstalte Akers-Thing afhu
 vilde møde ligesaa Døvreffjæld ⁴⁾. Men
 lidet ærlige og lidet lovlige Forbandsinger var
 og det danske Rigsraads Gavn; og det var
 ligesaa vel dette Raad som Kongen og han

¹⁾ Sml. VI. 61—63. Det der forekommende Brev
 Indbyggerne i Norge „nordenfer Lundeones“; man
 antage, at et lignende har været udstedt til Indb

²⁾ N. Dipl. II. 790.

³⁾ Sml. II. 791.

⁴⁾ N. Dipl. I. 778.

⁵⁾ Danske Mag. 3die R. 260—261.

overste Hr. Henrik med Taksigelser for hvad han havde gjort for dem i Norge ¹⁾).

Det synes fremlyse af hele Henrik Krummedikes Færd under denne Birkfømhed, at hans Tanke var, at bringe Norge under Kong Fredrik og det danske Rigsraad, uden at der levedes dets eget Raad nogen selvstændig styrende Myndighed. Denne Underhandlen enkeltvis med de mest formaaende Stormænd, medens han forbigit Norges Raad som Enhed og Statsmagt, eller lod som om det slet ikke var til, maatte jo efter al Sandsynlighed sluttelig lede til hint Maal, hvilket man forresten allerede havde nærmet sig ved den Skjelnen mellem Raadet Nordenfjælts og Raadet Søndenfjælts, og ved den selvstændige Dyræden af hvert især af disse, hvilken spores at være bleven meer og meer almindelig i den senere Tid. Men var dette end Henrik Krummedikes Plan, og stemmede det end med hvad Fredrik og det danske Rigsraad selv fortrinnsvis ønskede, — saa lykkedes det dog ikke denne gang at drive det igjennem. Og den væsentligste Aarsag hertil var uden tvivl den, at Henrik Krummedike ikke var Fredriks eneste Haandlanger i Norge, men at en Anden, maaskee endnu dygtigere optraadte i samme Egenkab ved hans Side med andre Grundfætninger og andre Planer, hvilke desuden de daværende Forhold i Norge kunne siges i visse Maader meer at have begunstiget end Henrik Krummedikes.

Denne Mand, der fra nu af i en tolv Aars Tid spillede den vigtigste Rolle i Norge og havde en afgjørende Indflydelse paa dets Skjebne, var Ridder Vincentius Vincenssøn Lunge, en dansk Adelsmand af store Egenheder: veltalende, fløgtig, kundskabrig, forretningsdygtig og hjært. Han havde studeret ved fremmede Universiteter og var Doktor saavel i Filosofi som i den geistlige og verdslige Ret. Han havde i 1521 været udnævnt til Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet og var i samme Aar valgt til dets Rektor. Han forlod dog snart den lærde Bane og blev i 1522 forlenet med Krogen af Kristian II. Det gif ham som Henrik Krummedike: han svor Kristian en fornyet Trosskabsed, men gif desuagtet strax efter over til Fredrik. Han var som Ridder og Medlem af Danmark's Riges Raad om Sommeren 1523 nærværende paa Herredagen i Roskilde og nævnes blandt de Raadsmedlemmer, der udstædte Fredriks danske Haandfætning den 3die August. Der har han rimeligvis modtaget Kongens Befaling at drage til det nordenfjældste Norge med den ovennævnte Dpfördring af 5te August, og

¹⁾ Det danske Rigsraads Breve af 26de September og 25de November 1523, K. Fredriks Brev af 2den December og Hertug Kristians af 5te December s. N. Dan. Mag. 3die Række II. 258—259, 261—264.

træde i Underhandlinger med Raad og Folk Hans Affendelse til det Nordenfjældste har saaledes været omtrent samtidig med Begyndelsen egentlige Virksomhed i det Søndenfjældste; nemlig Sporene af Vincentius's Færd, som af

Vi finde Vincentius i Bergen mod Slut Hofmesteren Hr. Nils Henriksson samt Biskop vanger og Olaf af Bergen stode just paa den derhandlinger med Dekanus Hans Knutsson, fortalt, Jørgen Hanssen havde overdraget Kong Kristians Begne i sin egen Fraværelse. søn ikke havde Magt nok til at fyldestgjøre i Rette kunde gøres paa ham som kongelig Han fra Lybsterne Side paa Bryggen truede det han vilde have ondt for at modstaa, da Kongsgaarden endnu var heist usfuldkommen og hans Mænd det dog længe uoverensstemme opgive Gaarden. Endnu den 25de November Møde, afflog han dette, og først den 5te Dag ber, opgav han Kongsgaarden paa hæderlige

Meningen var, som vi have seet, at Hr. overtage Befalingen paa Bergens Kongsgaard Forhandlingerne den 25de November paa Syn den Dypgivelsen fandt Sted. Han efterlod kun en uegtefødt, Henrik Nilsson, der i 1515 Universitetet i Moskva, og siden, i 1524, tion med Hensyn til Mangelen ved hans kongelige Stand ¹⁾ og længe levede som Kammarsfru, den raste og driftige Fru Ingerd Et han sig derimod fem Døtre, hvilke alle efter dansk Stormænd ²⁾. Med den ældste af disse til Norge nys ankomne Vincentius Lunge nemlig Nils overdrog ham paa sin Døds seng Form Døtre. Derved blev denne Stormand indgiffølge hundredaarig Bedragt at betragte sig hvem intet stod i Veien for at optages i Rom med norske Slotte. Til ham overdrog nu den perne Hofhold og Olaf Bergens Kongsgaard heber det, der bedre kunde forsvare Almue og „da han vilde være en god, tro norsk Mand hos dem“. Han forpligtede sig til at

¹⁾ N. Eml. I. 83. ²⁾ Eml. III. 562.

Norges Krone og den høibaarne Fyrste og Herre, som Gud har forset og undt, Konge over Danmarks og Norges Rige skal være. 1).

Saaledes blev da, ved et Sammenstod af flere hellige Omstændigheder, Vincentius Lunge lige ved sin Optræden i Norge ikke alene Hoved for Rigets anseligste og rigeste Æt, men ogsaa Hovedsmand for et af dets fornemste Slotte, hvilket Embede i den senere Tid den verdslige Overbestyrelse af saagodt som hele det Nordenfjældske havde fulgt, og fremdeles skulde følge efter den Bestemmelse, der var gjort for Nils Henrikssøn, i hvis Sted Svigersønnen nu i alle Henseender indtraadte. Og Hr. Vincentius kunde neppe siges at have ulovligen anmasset sig denne ophøiede Stilling, hvilket man kunde sige om Henrik Krummedise og hans Statholderskab Søndenfjælds. Thi Befalingen over Bergens Kongsgaard var Hr. Vincentius formeligen overdraget af de tvende Biskopper, der for Diebliffet, da den 3die Mand i dette Styrelsesraad var død, kunde ansees for det nordenfjældske Norges lovlige midlertidige Styrelse, og for at repræsentere det norske Rigsraad i den Deel af Landet. Hr. Henrik derimod støttede sin Myndighed ene og alene til Fuldmagt af en Konge, som endnu ikke var kommen Norge, og forefæstet til enkelte søndenfjældske Raadsmedlemmers og enkelte Bygdemenigheders Indrømmelse, hvilke hverken kunde siges at repræsentere det søndenfjældske Raad eller den hele søndenfjældske Almue.

Vincentius Lunge havde i sin Stilling til Norges Rige uenigelig et stort Fortrin for Henrik Krummedise. Det synes han ogsaa selv at have følt ligesaa vel som sin større Uafhængighed af Kong Fredrik; og det ene med det andet har aabenbare bestemt hans følgende politiske Handlemaade. Han vilde Norges Forening med Danmark under samme Konge, men han vilde ingenlunde dets Underkastelse under Danmarks Rigsraad, eller de tvende Rigers Raads Sammensmeltning, hvorved naturligvis det norske vilde gaa op og forsvinde i det langt talrigere og mægtigere danske; tvertimod vilde han Norges Selvstændighed under et eget norsk Raad, der skulde være det danske fuldkomne sideordnet. At ogsaa en saadan Statsordning stemmede bedst haande med Hr. Vincentius's Fordeel og med hans ærgjerrige Stolthed, er ikke vanskeligt at indsee. Han var i en Hast bleven den Rigeste og Mægtigste blandt det nordenfjældske Norges, ja man tør vel næsten sige blandt hele Norges, Stormand, han havde derimod, saavidt vides, ikke særdeles store Ejendomme eller Forleninger i Danmark, skjønt han, som vi have seet, var Medlem af dette Riges Raad 2); — videre var det norske Raad faatalligt, det havde af verdslige Medlemmer, især af virkelige Nordmænd,

1) Eml. VI. 64—68; jfr. Paludan-Müller, Østrens Felde II. 5—7; Eml. III. 558—562. 2) E o. f. II. 665.

neppe een eneste høit begavet eller fremragende Personlighed i Midte, og hvad dets geistlige Medlemmer, Biskopperne, angik, saa heller ikke nogen af dem prøvet i politisk Dygtighed, ligesom vel Vincentius's Die allerede Hierarchiet ravede mod sin Undergang; endelig forekom ganske vist den norske Almue, Norges Bønder, i fordomsfulde, adelsstolte danske Ridder, at være en saa ubetyde Størelse, at ingen Modstand af dens Duster eller Villie var at frygte, da jo virkelig allerede siden længe dens Magt var splittet brudt og dens Røst forstummet. Kunde han nu under disse Omstændigheder danne af Norges Raad en nogentunde fast sammentrængt oligarkisk Statsmagt, selvstændig baade mod oven og mod neden, kunde han saa dernæst selv, ved Hjælp af sine overlegne Egenstæbne blive Sjælen i denne Statsmagt, hvortil der var de bedste Udseende — saa var jo i Norge den videste Mark aabnet for hans Virksomhed og Herskelyst.

Det er forresten med alt dette slet ikke sandsynligt, at Vincentius Lunge følte noget varmt for Norges egentlige folkelige Selvstændighed; hans egen Opbeholdelse og Magt synes nærmest at have siddet ham for Die, og en inderlig Tilslutning til det norske Folk spores ilde at være kommen ham i Tanke. Med en Datidens dansk Herremænds hele Adelsstolthed saa han vist ned ikke alene paa Norges Bønder men ogsaa paa dets saa norsskattede Stormænd, hvilke vel i hans Mening ikke vare stort bedre end Bønder; og det er rimeligt, at de allerhelst skulde have seet det hele norske Raad besat med indvalgte eller indvalgte danske Adelsmænd, naar han kun selv kunde være den første i denne herskende Klasse, og assistere den fra al Underdanighed under det danske Rigsraad.

Vi see, at Vincentius Lunge og Henrik Krummedike arbejdede tvende hinanden temmelig modsatte Reminger, skønt begge arbejdede for Kong Frederik's Sag. At en Spænding mellem disse to Mænd heraf maatte udvikle sig, var saagodt som uundgaaeligt, og den kunde ved Begyndelsen af 1524 siges paa en Maade at have deelt i mellem dem.

Nu kom om Vaaren 1524 Erkebiskop Olaf Engelbrekts søn med fuld Metropolitanmyndighed tilbage til Norge ¹⁾, og der havde nu i ham sit lovlige vikarierende Overhoved under Kongedømmets Ledighed. Han var nu den, hvormed det tilkom at optræde som det norske Raads Formand, at samle det om sig og søge at bringe det til en endrægtig Beslutning.

Et Raadsmede kom nu, som allerede ovenfor berørt, istand i Bergen i August Maaned 1524. Her samledes med Erkebiskoppen

¹⁾ S. c. f. II. 655.

Norges ældre Biskopper, Hofhold af Stavanger, Magnus af Hamar og Olaf af Bergen, desuden Hans Mule af Oslo, som nu rimeligvis modtog sin Bielse, og den ligeledes nyviede Jon Aresøn af Hole, i alt følgende sex Biskopper af den norske Kirke, — samt af de verdslige Stormænd: Ridderne Vincentius Lunge, Olaf Galle, Gaute Galle, Jachim Gris, og Bøvnerne eller Svendene Erik Ugerup, Olaf Bagge, Erik Eriksøn og Johan Krukov, i alt otte Verdslige. Det Søndensjældste var følgende repræsenteret ligesaa vel som det Nordensjældste, men Henrik Krummedike var ikke tilstede, uden tvivl fordi Erkebiskoppen ikke har villet erkjende ham for Medlem af det norske Rigsraad, og heri har havt Hr. Vincentius paa sin Side. Forresten var en Raadsforsamling af fjorten Personer, efter hvad der i Norge i senere Tider var det Almindelige, at regne for temmelig talrig.

Et af Raadets første Foretagender var formelig at opsigge Kong Kristian Pydigbed. Dette skede den 5te August 1524¹⁾. Med Hensyn til hans Eftermand i Norges Kongedømme var der, saavidt man ved, ikke Tale om nogen anden end Kong Fredrik af Danmark. Men den Mening gjorde sig derhos gjældende, at hans Antagelse skulde betragtes som et frit Valg uden Hensyn til Arveret, og at hans Kongedømme skulde indskrænktes ved en egen Haandfæstning for Norges Vedkommende, hvorved da Norge skulde fremtræde som et selvstændigt, Danmark fuldkommen sideordnet Rige. At Vincentius Lunge har været Hovedmand ved denne Haandfæstnings Affattelse, og at det er hans Styrelsesgrundsetninger i det Verdslige, som igjennem den fortrinsvis udtale sig, er der stor Grund til at tro. Det var ogsaa Vincentius, hvem det blev fortroet at forelægge Kong Fredrik det af Raadet vedtagne Udkast og modtage hans Tiltrædelse til og Stadfæstelse af samme. Imidlertid er det ogsaa klart, at Erkebiskoppen og Biskopperne have havt en virksom Haand med i Arbejdet, og at mangen Bestemmelse skriver sig fra dem. Hvad Tid Raadet er blevet færdig med Udkastet til Haandfæstningen, vides ikke; men man seer, at det er forblevet samlet, og at ogsaa Vincentius har deeltaget i dets Forhandlinger en Stund ind i September Maaned.

Raadet viste den fiendtligste Stemning mod Henrik Krummedike og fulgte heri uden tvivl Hr. Vincentius's og maastee ogsaa Erkebiskoppens Bink. Et Brev til Kongen, udfærdiget i Bergen den 23de August i Raadets Navn, vidner herom. Det er en formelig Klage mod Hr. Henrik og en Udvisning ikke alene af Rigets Raad, men hvad meer er, af selve Norges Land. I Kong Hans's og Kong

¹⁾ Det er en aabenbar Felttagelse, naar Hvitfeldt henfører Orsigelsen til samme Dag 1523, hvilket paa flere Steder er paavist, blandt andre i Sml. VI. 63. Not. 3.

Kristians Tid — heber det — havde Hr. Henrik Krummedike Magt, Befaling og Forlening i Norge, hvori han dog opførte uredelig og utilbørlig baade mod Rigets aandelige og verdslige Fæderer og mod den fattige Almue, saa Ingen ham stort takker eller ter. Han havde ti Len i Riget, af hvilke han gjorde dette ringe for ingen Tjeneste og Afgift, og dog, ikke fornøiet hermed, fordr han dagligen mere sig til Gavn, men Rigets Indbyggere til Besværing og Tvang i alle Maader. Derfor har Raadet nu taget ham alle hans Len og overtraget dem til Andre, der haabes at skilpe sig Kongen og Riget troere; og Raadet lader derhos i Udveksling med Kongen vide, at det efter denne Dag aldeles ikke vil have Hr. Henrik i sin Midte, og ei heller have ham boende eller opholdende i Riget. Dets Bøn og Begjæring er, at Kongen saaledes vil ordne denne Sag, at Raadet og Rigets Indbyggere ikke herefter skal lide nogen Overlast eller Skade af ham, da man ellers med Tiden vel kan komme til yderligere Handling med ham derom ¹⁾. — Endelig dette bittere og myndige Brev røber Hr. Vincentius som Sammenfætter.

Samme Dag udstedte Raadet, dog uden Olaf Galles Deltagelse et andet Brev, hvori det gav en Fremstilling af Nils Henrikssøns og især Olaf Galles Foretagender i forrige Aar, om dennes Støtte med Hans Mule, hvilken dog var bleven venligen forsligt, da den nævnte var gangen Kong Frederik til Haande. Siden havde Olaf Galle, som altid tilføi, vist sig „Norges Krone en tro indfødt Mand“ hvilket man er forvisset om, at han ogsaa for Fremtiden vil vedblive at være. Det er derfor Raadets Bøn til Kongen, at han vil forlede Hr. Olaf Galle med Akershus Slot og Len, hvilket Raadet, i Trostning til Kongens Samtøfte, har lovet og tilsaat ham, „eftersom han er en duelig, nyttig indfødt Rigets Værling, som Riget i alle Maader vel trænger til“ ²⁾.

Den 2den September vare alle de ovenfor nævnte Raademedlemmer tilfammen i Bergen, da de paa denne Dag fældte Dom i Arvesag ³⁾; og endnu den 7de September maa Raadet have været samlet der, da det paa denne Dag udfærdigede en Skrivelse til Kong Gustav i Sverige angaaende Vikens, eller den nordlige Deel af Byhusens, Tilbagegivelse til Norge, hvilket Landskab Svenskerne i Gyndelsen af 1523 havde besat ⁴⁾. En af dets Herreminger paa nærværende Møde maa forresten ogsaa have været at indvilge en Skrivelse til Kong Frederik ⁵⁾.

Naar Raadsmødet har endt sig, vide vi ikke; men for dette

¹⁾ Dan. Mag. 3die Række II. 266- 267.   ²⁾ N. Dipl. I. 777—778.   ³⁾

Dipl. I. 779.   ⁴⁾ Eml. I. 332—333.   ⁵⁾ Sft. 48.

steet, har ganske vist ikke Vincentius Lunge givet sig paa Veien til Kong Fredrik med Haandfæstningen og med Klagebrevet mod Henrik Krummedise. Han fandt Kongen i Ribe og overgav ham her begge Dele. At Haandfæstningen har fuldkommen opfyldt Kongens Ønske og Haab, derom har man al Marsag at tvivle; men paa den ene Side stod den myndige Hr. Vincentius som dens dygtige Talsmand, og paa den anden Side stod den affatte Kong Kristian endnu som en frygtelig og truende Fiende. Fredrik havde i Grunden intet Valg. Haandfæstningen blev ham uidentivt forelagt særdigstreven paa Pergament og forsynet med tolv Raadsmedlemmers Segl, og Kong Fredrik veltog og stadfæstede den paa Ribehus den 24de November 1524 ved ogsaa at fæste sit Kongesegl under i Spidsen for Raadsmedlemmernes.

Mange Artikler i Fredriks norske Haandfæstning ere laante af hans danske; mange ere Gjentagelser fra ældre Haandfæstninger især Kong Hans's og Kristian II's; men nogle ere ogsaa nye og ejendommelige. De som vi her fortrinsvis ville paapege, deels for deres Ejendommelighed deels for deres Sammenhæng med Kirken, ere følgende:

Kongen skal elske Gud, styrke og forsvare den hellige Kirke og dens Tjenere samt verge om dens Privilegier og Friheder.

Han skal aldrig tilstede Kjettere, Luthers Disciple eller andre, at prædike eller lære, lønligen eller aabenbare, imod Gud, den hellige Kirkes Tro, Paven og den romerske Kirke; men hvor saadanne Kjettere findes i Norge vil han lade dem straffe paa Liv og Gods.

Han skal holde Norges Riges Indbyggere ved St. Olafs og Norges Riges Lov og Landets gamle gode Sedvaner.

Han skal, med Rigests Raads Hjælp, forhindre, at nogen Sag, aandelig eller verdslig, drages eller indkaldes til Rom, førend den først er behandlet for Rigests Prælater efter Rigests Privilegier.

Hver Biskop og Prælater skal og maa bruge den hellige Kirkes Ret og Jurisdiction saa frit, som de fra Arilds Tid have nydt og brugt den.

Kongen skal hjælpe Erkebiskoppen, Biskopper og Prælater, Riddere og Riddersmandsmænd, Norges Riges Raad, af Kronens Len, saaledes at de ikke skulle besøge Herredag og bære anden Rigests Tynge ganske paa egen Kost og Tæring; „thi deres Gods er ikke frit med kongelig Rente (skattefrit til Kronen) som i Danmark“.

Prælater og Domherrer (Kanniker, Chorsbrødre) i Norge skulle nyde fri Valgret efter Kirkeloven, at kaare Erkebiskop, Biskopper, og Prælater, undtagen til de Prælaturer og Præbender, hvortil Kongedømmet har Patronatsret.

Har Kongen Tiltale til nogen Biskop, da skal han tiltale ham for hans tilbørlig det er, undtagen den angaar Jordebøle, Rj deles verdslige Sager, hvilke bør behandles

Tiltale til noget Medlem af Rigets Liv og Gods, skal skee for det hele Rigstræ

Kongen skal ikke formene nogen Biskop, Ni mand at befæste sin Gaard i Norge sig selv

Kongen skal ikke skrive eller kal Norge efter denne Dag.

Kongen skal modtage alle Slotslove i Rigets Raad og forpligter sig til at overdræ Wdlinge, indfødte og indgiftede god til Kongens Haand, og til Erkebiskoppen af Raads Haand, efter Kongens Død.

Da Norges Rige er et frit Val forlange af Rigets Raad eller dets Indbygg eller nogen Anden i hans Tid skal udvælges

Ingen skal efter denne Dag optages i den, som Kongen med Raadet optager, og de som tilhører.

Kongen skal, med Norges Raads og indløse Drknoerne og Hjetland til Norges Kong Kristian udfatte uden Norges Rige og Billie.

Naar nogen Herredag skal staa, skal de Bud forkynde det eet eller et halvt Aar foru

Kongen skal lade sig krone i Norge, i steds inden Riget, hvor ham og Norges Rige bekvemmeligt at være.

Ingen Kongens Føged eller Embedsmænd den hellige Kirkes Tiende eller Rente.

Ingen skal i Norge have sit Gods (skattefrit) Kronen til Skade og Udtag, uden Kirken og Ridderskabet have, samt Ni fra gammel Tid have ligget skattefrit med al te festolen i Thronhjem, og endelig de som Kongen har forundt eller vil forunde, Tid have været fri.

Alle Prestes skulle have sine Prestegaard som de have i Tjeneste i Prestegaarden, me

indtil Utlægemaal; og skal ingen Prestemand holde nogen Utlæg mod Kronens Foged, efterat han er dømt efter Loven.

Kongen skal holde sine Breve ved Magt og ei give Brev imod Brev.

Ældre Privilegier, Norges Prælater, Herrer og Indbyggere vedkommende, ligesom og lignende vedkommende Norges Krone, hvor de findes og kunne bevises, skulle staa ved Magt, nærværende Necess dog uforfranket.

Kongen forpligter sig til at holde denne Haandfæstning, som han har besvoret og i sin Kroning vil yderligere besverge; og gjør han noget derimod og ei vil lade sig undervise af Norges Raad, da skulle Rigets Indbyggere ei meer være ham „Huldstab, Mandstab, Ed eller tro Tjeneste“ pligtige, men derimod være skyldige til at afværge det ¹⁾).

Vi see lettelig, at der i Haandfæstningen ei alene er sørget for Norges Selvstændighed, som den dengang kunde opfattes, men ogsaa for den norske Kirkes Frihed og Rettigheder. Om det første hovedsagelig skriver sig fra Vincentius Lunge, som dog ganske vist heri kraftigen understøttedes af Erkebiskoppen og de indfødte norske Raadsmedlemmer, saa skriver det sidste sig naturligvis fra Erkebiskoppens og Biskoppernes Opmærksomhed paa Geistlighedens Standsfordele, om hvilke det nu var saa meget nødvendigere at hegne ved den offentlige Ret, som Reformationen fra Lydskland af allerede truende nærmede sig. Hr. Vincentius kan man i denne Deel af Haandfæstningen saa meget mindre ansee for Bestemmelsernes Ophavsmand, som han uden tvivl allerede i sit Hjerte var en Tilhænger af Luthers Lære og af Kirkeformationen saamt, som senere viste sig, nærmede ganske andre Grundsatninger med Hensyn til Kirkestyrelsen, end de som Haandfæstningen udtaler. Forøvrigt savner man i den norske Haandfæstning to mærkelige Artikler Kirken vedkommende, der findes i den danske, nemlig den ene, at Kongen i Regelen ei skal tilstede Nogens Valg til Biskopædømme i Danmark, uden han der er „indsødt af Riddere og Svende“ (d. e. uden han er indfødt dansk Adelsmand), — og den anden, at Kongen ei skal udnævne, præsentere eller tilstede nogen Udsending til Prælatsømme, Kirke eller Kirkelsen i Danmark, ei heller tilstede „nogen Kurtisaner (d. e. pavelige Hofembedsmand) eller Andre derudover danske Mænd at molestere, som hertil ofte skeet er“. Aarsagen til disse Artiklers Udeladelse ligger uensynlig deels i Norges Statsforhold, da Landet manglede en talrig Adels, deels i danske Interesser, der gjerne vilde holde Danske Udgangen aaben til norske Kirkeemb. der og geistlige Indkomster.

¹⁾ Eml. I. 1—12.

Hvad Klagen mod Hr. Henrik Krummedike angaar, da blev i saa den af Hr. Vincentius fremlagt for Kongen. Men Hr. Hen var selv tilstede, modbeviste den ved en Ed af 24 Riddere og bl frifunden af Kongen. Derved kom han dog ikke tilbage i Besiddel af sine Len. Vel skrev Kongen den 2den December 1524 til Erke skop Olaf, at det norske Raad ikke heri skulde gjøre Hr. Henrik no^g Hindring. Men Brevet var uden Virkning, og Kongen selv raad ham strax efter at stille Sagen i Vero indtil Videre. Forholdet m lem ham og Hr. Vincentius blev, som let kan tænkes, ved alt de værre og ikke bedre. I Virkelighed kom Henrik Krummedike i igjen i fuld Besiddelse af sine norske Len for i 1529, hvorom sen skal tales ¹). Vincentius var endnu paa Krogen Slot (ved Helsing den 6te Januar 1525, men inden den 28de Februar var han igjen Bergen efter velforrettet Erende ²). Fredrik I var da nu, og st sig siden: udvalgt Konge til Norge. Videre kom han ik Han blev aldrig Konge til Norge, da han ikke nogensinde bl kronet der.

110.

De første Aar af Fredrik I's norske Styrelse. Erkebiskop Olaf og Dr. Vincentius Lunge. Angreb paa Kirken og dens Gods. Luthers Lære forkyndes i Bergs Fejde mellem Erkebiskoppen og Dr. Vincentius. Dr. Woge vilde afløse i 1529 Vincentius som Hovedmand paa Bergenshus.

Fredrik var tre og femti Aar gammel, da han blev Norges Konge. Han var ingen kraftig Karakter, heller ikke aaben og ærlig; men b havde en god Forstand og ikke liden Menneſteſomſkab. Han feru at vente rolig til det beleilige Dieblik kom og da at handle med underfundig Slugbed, der efter hin Tids Anskuelse maatte give b Ret til at benævnes en statsløs Forste. Kongedømmet viste sig Norge ligesom i Danmark under hans Styrelse nderst svagt, de paa Grund af de saare indskrænkende Haandſæmninger, der i be; Nager bandt Kongen, dels paa Grund af den usikre Stilling, de hans ved ſlette Midler erobrede Kongedømme ſævede af den i det varede. Desſu ſtorre var i begge Nager Raadets Myndighed; i Norge især de tvende Ræds, der kunde siges at lede det der rende Raad, nemlig Erkebiskop Olafs og Vincentius Lunges. I begge Steder kom ogsaa den Svælgelse og Svagbed, der ſaa e karakteriserer en oligarkisk Raadsstyrelse, ideligen tilſyne. Danmark ſporedes desuden ofte til Nageraadets Oergrelse og hofsteinste Raadgivers Indflydelse paa Kongen. I Norge v

¹) Dan. Mag. 3die Række II. 251, 267, 269.   ²) Eml. I. 47.

dette derimod mindre Tilfældet, og det fordi Fredrik her næsten slet ikke kom til Orde paa Grund af Hr. Vincentius's anmasfende Færd i de fleste Styrelsesfager, helst under Kongens tidligere Regjeringsaar.

Nærmest efter Fredrik 1's Valg til Norges Konge førtes Rigsstyrelsen her paa den Maade, at for det Nordenffældske raadede Vincentius Lunge, der var Hovedsmand paa Kongsgaarden i Bergen, havde mange Forleninger, blandt hvilke Wardøhus og Helgeland, og Navn af Kongens Statholder Nordenffælds¹⁾; for det Søndenfjældske raadede Olaf Galle, der var Hovedsmand paa Akerøhus og benævntes Kongens Statholder Søndenfjælds²⁾. Erkebiskop Olaf, der var Raadets Formand og desuden havde Throndelagen i Forlening³⁾, skulde, ved Siden af Enestanderkabet for Kirken, ogsaa have en Haand med i den verdslige Styrelse, navnlig Nordenffælds, og stod i Vertighed over begge Statholterne. Men af disse tre Mand, i hvis Hænder den norske Bestyrelse saaledes hvilede, var Vincentius Lunge aabenbare den, som man maa kalde Styrelsens Sjæl.

Hvor kraftig denne Styrelse skulde blive, beroede naturligvis først og fremst paa Samholdet mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincentius. I Begyndelsen, strax efter sin Tilbagekomst fra Danmark, bar Vincentius det sammendrægtigste Sindelag paa Tungen. I et Brev til Erkebiskoppen fra Bergen af 28de Februar 1525 erklærer han, at han ingen Ting, som Magt paa ligger, vil paaflaa, uden han i Forveien har raadført sig med Erkebiskoppen; og han kræver i samme Brev dennes Medvirkning ikke alene i tvende geistlige Sager, nemlig Hans Refs's Valg til Dølos Biskop og en ny Provstes Ansættelse i Bergen, men ogsaa med Hensyn til Bestyrelsen af Jamteland, hvilken han endog opfordrer Erkebiskoppen til midlertidig at tage under sig, og Besættelsen af Stegens Lagmandsdomme i Nordlandene, — begge Dele ham selv som Statholder nordenffælds nærmest vedkommende⁴⁾. Med den Høflighed, han viste Erkebiskoppen med Hensyn til Jamteland, var det dog neppe saa særdeles meget beventt. Thi kort efter, i en Skrivelse af 23de Juni 1525, forkyndte Vincentius Jamterne, at Kongen havde forlenet ham selv med Jamteland, og at han sendte dem Jørgen Persøn som sin Foged⁵⁾. Det laa ikke i Hr. Vincentius's overmodige Karakter at kunne taale i Længden en saa mægtig Sidemand i Landsstyrelsen som Erkebiskop Olaf, og Samdrægtigheden

¹⁾ Emf. I. 49, 51 c. fl. Et. ²⁾ Brev af 18de October 1525 og 8de Novbr. 1526, N. Dipl. II. 798, 799, og Br. af 9de Februar 1527 Esth. 801. ³⁾ Ny Dan. Mag. VI. 322, 327. ⁴⁾ Emf. I. 47—48. ⁵⁾ Emf. 50.

mellem disse tolvde Mænd blev, som vi snart skulle see, ikke af nog lang Varighed.

Hvad der først satte den nye norske Styrelse paa Prøve, var Norges Forhold til Sverige. I Begyndelsen af 1523, under Sveriges Kejsning mod Kristian II, medens Gustav Eriksson endnu kun var Rigsforstander, havde de Svenske gjort et Indfald i Norge og Anførsel af Thure Jonsson og Lars Siggeson, havde trængt frem til Oslo, som de havde besat, og havde herfra den 3die April sendt Skrivelser til flere Kanter af Norge, hvori Nordmændene opfordredes til at forene sig med Svenskerne og deres Rigsforstander og se sig fuldmægtige for at afdale Foreningen ¹⁾. De maa imidlertid i have fundet Stemningen hos Nordmændene ret gunstig for sin Endring. Der gjæredes, som før bemærket, ikke dengang i Norge nogen Oprørsaaend mod Kong Kristian, og denne havde endnu sit tro og dygtige Embedsmænd i Landet. De Svenske maatte igi trække sig tilbage til sit eget Land uden at have kunnet vække nog Kejsning i Norge. Men de besatte den nordlige Deel af Baah Len, som dengang og længe efter almindelig kaldtes Viken, og holdt sig der, uagtet Baabus Slot slet ikke blev vundet af dem.

Vi have seet, at Norges Raad, under sit Møde i Bergen 1522 henvendte sig til Gustav Eriksson, der imidlertid var bleven Sveriges Konge, med en Skrivelse af 7de September, hvori de opfordrede ham til at tilbagegive Viken ²⁾. Men før Dage før dette Brev udsendte den 1ste September, havde Kongerne Gustav og Fredrik paa et Møde i Malmo, under Danienæderens Medling, indgaaet et Forbund og Overenskomst, ved hvilken der blandt mere andet bestemtes, at de skulde forblive i de Svenskes Besiddelse, indtil Spørgsmaalet om Skotland var ordnet, om denne Skulde tilbøre Sverige eller Danmark ³⁾. Dette var nu fra Fredriks Side en ganske uleeslig Indrømmelse, da han endnu ikke var antaget til Norges Konge; og de Løfte at tilveiebringe det norske Raads Stadfæstelse blev heller ikke opfyldt. Imidlertid beholdt de Svenske Viken. Men dette saae sig Blod i det norske Raad og har ganske vist ikke lidet bidraget til den Fremfærd, baade Erkebiskoppen og Vincentius Lunge strax efter gjorde mod Kong Gustav.

Efter at være bleven Sveriges Konge, havde Gustav uendelig mange Vanskeligheder at kæmpe imod. Og det var ikke fra Udlandet alene, fra den fortrevne Kong Kristians Side, han havde Hjælp behøvede at frygte. I Sveriges eget Indre havde han sine farlige Hjænder. Hverken Adel eller Gjerning eller Almue formaaede sig i Et og Alt at gjøre til Lags. Sammensvergelser og Oprør imod

¹⁾ Emf. I. 330.

²⁾ S. o. f. II. 670.

³⁾ Hvitfeldt Br. I. u. 1524

ham hørte til Dagens Orden; og kun ved de overordentligste Anstrængelser af sin ualmindelige Kraft og Klogskab lykkedes det Gustav at betvinge dem.

Den første Sammensvergelse imod Gustav var udruget af tvende Geistlige. Den ene var Peter Jakobson med Tilnavnet Sunnanveder, forhen Steen Stures Kansler, hvorfor han ogsaa almindelig kaldtes Peter Kansler, senere, i 1521, af Kapitlet i Westeraas valgt til Biskop der og samtykket af Gustav; den anden var Magister eller Mester Knut, Domproybst ved samme Kapitel og valgt til Upsals Erkebiskop, men endnu ikke indsat. Disse to Mænd frygtede med Grund, som saa mange af deres Standsbrødre, at Rigets Trang til Penge, der lettest kunde afhjælpes ved Kirkens overflødige Rigdomme, skulde lede Gustav, en bekjendt Inder af Luthers Lære, til et eller andet for Kirkens Magt fordærveligt Skridt. De stiftede i 1523 en Sammensvergelse, hvis Maal var at styrte Gustav og stille Steen Svantesson Stures ældste Søn Nils, der dog dengang endnu var ganske ung, i hans Sted som Sveriges Rigsforstander. De fik mange Prester paa sin Side, der igjen skulde virke til at ophidse Almuens, især i Dalarne. Men Gustav kom under Veir med deres Forræderi. Han optraadte selv i Westeraas Kapitel, fortrede baade Peter og Mester Knut afsatte, og drev sin Fordring igjenuem. Begge flygtede nu til Dalarne, der laa under Westeraas Biskopsdomme, fandt Tilhold hos Magister Jakob, Prest i Mora, og satte sig herfra i hemmelig Forbindelse med Gustavs Hjender, idet de til samme Tid idelig bagtalte Kongen hos Dalkarlerne. De bragte det endog dertil, at disse i 1524 tilskrevede Kongen et Klagebrev. Gustav kunde ikke strax vende sig mod Dalarne, da han havde Hjender ogsaa paa andre Kanter at kjæmpe imod; men i 1525 drog han i October Maaned derop med væbnet Magt, og fik nu af Almuens egen Tilstaelse Biskop om, hvo der havde bragt den i Dyrer.

De tvende Prælater var imidlertid, paa Rygtet om Gustavs Tog til Dalarne, flygtede herfra og havde taget Veien til Norge. Her fandt de, som det lader, overalt en god Modtagelse. At Erkebiskop Olaf hjalp dem, var ikke at undre. Ham kunde Kong Gustavs Sindslag med Hensyn til den svenske Kirke ikke være ubekjendt. Flygtningerne maatte i hans Dine være et Slags Martyrer for Kirkens Sag, og at de have udsmykket sit eget Forhold til Gustav paa det bedste, lader sig ikke omtvile. Men ogsaa Vincentius Lunge, dennes Svigermoder, Fru Ingerd Ottesdatter, og Rigsraadet sendenskjælds tog sig af dem, hvilket neppe kan forklares uden af den Uvillie, de alle følte mod Gustav, fordi han havde forholdt Norge Viken. Raadet sendenskjælds, nemlig Biskopperne Magnus af Hamar, Hans Refs af Oslo,

Statholderen Olaf Galle, Kansleren Matthie af Hoveds, Ridder Gaute Galle samt Bæne Erikssen, udstede endogsaa et Leidebrev for de Kong Gustav og det svenske Rigsraad saa de sig baade til Erkebiskoppen og det norske Raad og 4de Martii 1526, hvori Flygtningerne fik man beraabte sig paa en Beslæmmelse i Hjemmellem Gustav og Hretrik: at Horkbrødere i sinde Tilhold i den andens, men udleveres Kong Hretrik, hvem det saa den Tid var i have Hret med Gustav, tilholdt ogsaa saa Brev fra Gottorp af 4de Martii 1526, Erkevingerne Leiden og ikke tillade dem at eobeste Gustav udstede under 14de April samme Aar og Knut at indfinde sig i Sverige inden 10de for deres tilborlige Dommere¹⁾. Af forend Flygtningerne bleve udleverede. Det Knut, hvem derpaa det svenske Rigsraad v Horræder den 9de August. Peter Kansler de kebiskoppen og fundet Tilhold paa Fosen K Fru Ingerds Len. Hun var vel selv i B sig paa Gaarden med hendes Vidende og E fandt det desuagtet at være sin Skyldighed a Fru Ingerds store Horrydelse, og nu ble Slutningen af September Maaned sendt til Meiser Knut var ved Peters Ankomst endnu Prælater bleve under den haanlige Behandl Peter kansler blev derpaa domt i Utsal og den 17de Februar 1527, hvorefter den 21de Meiser Knut led Detsstraf i Stockholm. En lagt Herben for dem, og troede desuden gan i den udstede Leide, at de skulde stilles for i mere, maatte frelse dem fra den vanærende tilborlige Dommere mente Erkebiskoppen na Paven udnævnte Heistige²⁾. Men Gustaf else af Tingen. Han havde allerede i meer Rom og var nu bestemt paa at unddrage den fra al pavelig Overheibed. Peters og Knut velfkomment Middel til at indjage den svrige og haandgribeligen vise den, at han i vertst

¹⁾ Zmt. I. 485 f.   ²⁾ Zmt. 488-490.   ³⁾

³⁾ Heiser Tven. Kelt. Hist. II. 59.

Domstol fuldt berettiget til at domme selv de høieste Geistlige i den største Straf ¹⁾).

Den Modtagelse, som Peter Kansler og Mester Knut i Begyndelsen havde fundet i Norge, opmuntrede flere af Gustavs Modstandere i Sverige til at flygte herhen, naar Opholdet i Fædrelandet ei forekom dem siffert. Saaledes gjorde i Løbet af 1526 den førnævnte Prest Jakob i Mora og en vis Peter Gröm, der havde været Kongens Foged. Begge bestyldtes af Gustav, og det uden tvivl med fuld Ret, for at have været i Ledtog med de to ovennævnte Forrædere, og desuden skulde Peter Gröm sidde inde med Penge af Kongens Opbørster. Og saa om disses Udlevering tilskrev Gustav det norske Rigsraad, uden at dette hastede med at opfylde hans Forlangende, — en Fremfærd, som muligens hærkede Gustav i hans Strengthed mod Peter og Knut ²⁾).

Endnu mere spændt blev dog Forholdet mellem Gustav og det norske Rigsraad, da kort efter den saakaldte Dalsjunker søgte og fandt Tilflugt i Norge.

Denne Dalsjunker var en Bedrager, som udgav sig for at være Steen Svantesøns ældste Søn Nils, der døde om Sommeren 1527 i Upsal i en ung Alder. Han var optraadt i Dalarna i Begyndelsen af 1527, endnu før den virkelige Nils Stures Død, og skal have været oplært i sin Rolle af den førnævnte Peter Gröm, der i sin Tid havde tjent Steen Svantesøn og noie kjendte alle Forhold ved dennes Hof ³⁾. Det lykkedes Bedrageren at vinde Tiltro hos Almueen i de øvre Sogne af Dalarna, men da Folket i de nedre Sogne viste sig mistroisk mod ham, undveg han med Peter Gröm længer ud paa Naret til Norge. Her traf han i det Throndhjemme baade Erkebiskoppen og Vincentius Lunge og vandt især for sig den sidstnævnte samt hans Svigermøder Fru Ingerd og deres Tilhængere, hvad enten nu disse virkelig have troet ham, eller, af Uvillie med Kong Gustav, have ladet som de troede ham. De skjænkede ham flere kostbare Ting, gav ham Folk og Waaben, og Vincentius meddelte ham frit Leide; ja det hed sig endog, at Fru Ingerd vilde gifte ham med sin yngste Datter, Lucia. Og saa Hr. Dve Lunge, Vincentius's Broder, der som Kong Frederiks fuldmægtige Sendebud var kommen til Norge, synes i Begyndelsen at have fæstet Tro til hans Udsagn, skjønt han senere ansaa ham for en Bedrager ⁴⁾. Under Opholdet i Throndhjem udstedte den foregionne Nils Steensøn den 25de November 1527 et Brev til Erkebiskop Olaf, Dve Lunge og Vincentius Lunge, hvori han so-

¹⁾ Om hele deyne Sag see Eml. I. 578—513, Cf. Celsius Gustav 1's Hist. I. 164, 218, 269, 288, 313, 316—318 ²⁾ Eml. I. 494, 495, 505. ³⁾ Celsius Ev. 8. Hist. II. 58. ⁴⁾ Eml. I. 534.

vede, at om han nogensinde kom til Magten i Sverige, da skulde han være Kong Fredrik som og Danmark og Norges Riger en tro og overgive Viken til Norges Krone, hvilkens det retteligen tilkom.

Kong Gustav undlod ikke at tilskrive baade Erkebiskoppen og Vincentius Oplysninger om Bedrageren, idet han fordrede denne leveret og derved atter beraabte sig paa Overenskomsten til Malt Erkebiskoppen svarede fra Nidaros den 9de December 1527 i en meget maadholden Tone, at han, skjønt den foregivne Sture havde det ham om Leide, dog ikke havde tilstaaet ham den, men derimod skrevet om ham til Kong Fredrik. Vincentius Lunge derimod svarer fra Nise i Namtland den 19de December i en trodsig Tone, at han ei erkjendte Gyltigheden af hvad der var bestemt ved Mødet i Malt da ingen af Norges Raad havde været der tilfaldt, og da heller de der fattede Beslutninger vare blevne af Kong Fredrik forkyndt i Norge. Han havde under sit Opbold i Throndbjerm fundet sig berettiget til at give Nils Steensøn fri Leide, og vilde overholde denne saaledes, at han endnu indvandrede Nils og Peter Grom otte Dage at forlade det nordensjældske Norge²⁾. Dalsjunckeren havde imidlertid med den Hjælp, han havde faaet i Norge, indfundet sig i Dalen og blev ledsaget lige til Grændsen af selve Hr. Vincentius, og Ugerup, Fru Ingerds anden Svigersøn, gift med hendes Datter An. Han havde dog ikke heller denne Gang kunnet reise for sin Sag men end de nordlige Sogne og var atter med uforrettet Sag vendt tilbage til Norge, hvor han som forhen fandt Beskyttelse hos Hr. Vincentius og Fru Ingerd, uden at dog Erkebiskoppen nu meer blandede sig i hans Sag³⁾. Men nu indtog Gustav i Begyndelsen af 1528, og at have tvunget Dalskarterne til Lydighed, en truende Stræmning mod Norge, medens Kong Fredrik paa den anden Side intet meer frygtede end et Brud med Sverige. Under disse Omstændigheder fandt Vincentius det uden tvivl paa begge Tid at give efter. Dog utvivlende kan ikke Dalsjunckeren til Gustav, men sørgede for at han undseem Røstet. Her blev han samme Aar ved Gustavs Sendebud anslaaet ikke for Opstand, men for et Tyveri, han i sit tidligere Liv som en nestekarl skulde have begaaet; og paa denne Anklage blev han dømt og henrettet⁴⁾.

Det er tydeligt, at i de nu omtalte Forhandlinger med den svenske Konge havde Vincentius Lunge og Fru Ingerd lagt langt større Tr

1) N. Hist. II. 801. 2) Eml. I. 518--528. 3) Eml. 541--543. 4) vigtigste Dokumenter angaaende Dalsjunckerens Tvælv og Forbindelser: Nils Steensøns i Eml. I. 518--552, et vigtigt Brev ogsaa i Dan. Mag. VI. 1. Mødet er endnu i denne Begynderen dunkelt; men at bringe Luns heri, ligesom udenfor dette Skridts Hovedemne.

og Overmod for Dagen, end Erkebiskop Olaf. Gustavs Forbittrelse, især for den Understøttelse Dalsjunkeren havde fundet i Norge, saldt derfor ogsaa fortrinevis paa Hr. Vincentius, hvøm han anklagede hos Kong Fredrik. Det kunde heller ikke undgaa Fredriks Dømmesomhed, at Vincentius's Magt i Norge var voxet hans egen over Hovedet. Dette maatte han ofte sole, og saa netop for Diebliffet et Bevis derpaa i de Bansfelligheder, man gjorde med Hensyn til hans Krøning i Norge, hvilken dog var forestrevet i hans Haandfæstning, og som udfordredes for at han i fuld Udstrækning der kunde øve Kongedømmets Myndighed, — noget hvørem ogsaa Danmarks Riges Raad paa Herredagene i Odense i Slutningen af 1526 og i August 1527 gjentagende mindede Kongen ¹⁾).

Fredrik tænkte ogsaa virkeligen paa at lade sig krøne i Norge, og sendte i Slutningen af 1527 Hr. Dve Lunge derhen for at aftale foreløbig med sin Broder Vincentius og Erkebiskoppen det Nødvendige. Det var i denne Anledning at de nævnte tre Herrer vare samlede i Throndhjem i November Maaned 1527, da Dalsjunkeren, som ovenfor sagt, fremstillede sig for dem. Men baade Vincentius og Erkebiskoppen havde dengang gjort Indvendinger mod Kongens Ønske. Ikke desto mindre blev Kongen ved sin Beslutning, fastsatte Krøningen til at foregaa i Oslo ved Midsummers Tid 1528, og bestemte tillige, at han efter dens Fuldbgyrdelse vilde holde et Herremøde med Kong Gustav i Lødöse eller Konghella. Herom tilskrev han den 3die Marts 1528 fra Gottorp Erkebiskoppen ²⁾ og Vincentius med Kaldelse baade til Krøningen og til Mødet. Vincentius modtog Kongens Breve i Bergen den 22de April 1528, og var ikke seent med at underrette Erkebiskoppen om det Indtrusne, idet han sendte ham Kongens Skrivelse. Dagen efter den 23de April afgik nemlig hans Brev til Throndhjem, hvøri han baade tilkjendegav ham sin egen Bestemmelse og ligeledes saa godt som lagde Svaret i Munden paa Erkebiskoppen. Han selv, sagde han, vilde blive ved den i Throndhjem fattede Beslutning, og det samme haabede han af Erkebiskoppen saavel som af Biskopperne i Stavanger og Bergen. For at nu ikke Kongen forgiæves stulde umage sig til Norge, sender han med et Rosstøcker-Skib en af sine Svende til Kongen med Skrivelser af det Indhold: at Erkebiskoppen, Vincentius og flere med dem have indrettet sig efter den Overenskomst, der var gjort mellem dem og Hr. Dve Lunge, og vare derfor aldeles uberedte paa at indfinde sig til Kongens Krøning saa hastigen. Erkebiskoppen havde desuden, paa Almuens Begjæring, begivet sig til Finnmarken lige hen til Ruslands Grændse, og kunde

¹⁾ Nv Dan. Mag. V. 101; Paludan-Müller om Herredagene i Odense 1526 og 1527 S. 88. ²⁾ Eml. I. 336—338.

neppe faa Kongens Breve faa betimeligen, o komme til Oslo i den bestemte Tid, ligesaaft Møde; og kunde dette ei ske, saa trøstede ift til at krone Kongen i Erkebiskoppens Frav derfor affige Kroningen for dette Aar; det n tænkt paa, at den rettelig kunde gaa for sig let seer, hverken Tid eller Leilighed for Et Indvendinger mod dette Svar, om han ogsa centius fik saaledes sin Villie igjennem, og blev udsat indtil videre. Men Kongen maa var den egentlige Erbysmand til Udsættel mod Hr. Vincentius for denne Sag, laant Dre til Kong Gustavs Hæredstillinger om M mægtige og trodfige Stormants Admøggelse.

I Midten af August Maaned 1528 be Aftale et Grændsemøde mellem Sverige og De Konger skulde have indfundet sig personlig; selv tilligemed en Deel af sit Raad, medens tige. Paa dette Møde kom Forholdene m under Dverveielse. De danske Fuldmægtige velse; men derpaa vilde Gustav ingenlunde en Afgjærelse med Hensyn til Gotland. Ma om at den Sag skulde udsættes til et senere af Forbundet mellem begge Konger sluttedes. handlet om den Understøttelse, som de svenske Tid forud havde fundet i Norge, og Gusto Fremstilling af denne Sag at Kong Fredrik storven og Hr. Vincentius at erklære de Du havt i den Anledning, og deruden lade dem Dom. Fredrik besvarede denne Hæredstilling dog ikke fuldkommen (Gustavs Indte ¹⁾).

Swor til, at retelige Underføggelser med Erf ere bleyne foretagne, og end mindre at nogen ven fæltet. De stode for beit i Norge til o vet sligt. Kongen underrettede dog i Skrive October 1528 Erkebiskoppen om Gustavs Ad derester indrette sig ²⁾); og dette bar vel fren brev, som Erkebiskoppen, rimeligvis med faa i Begyndelsen af næste Aar, skrev til Kong G Skylden for Dalsjunferens Medtagelse gant

¹⁾ Zml. I. 533-534.   ²⁾ Gellius, Gustav's Fr. I. u. 1528.   ³⁾ Zml. I. 538-539.

Vincentius og Fru Ingerd ¹⁾.— Hvad Hr. Vincentius angaar, da skulle vi strax see, at han soeligere end Erkebiskoppen fik prøve Virkningerne af Gustavs Klage og Fredriks egen Uvillie.

Vi have ovenfor søgt at fremstille de politiske Grundsætninger med Hensyn til Norges Styrelse, der synes at have været de ledende hos Vincentius Lunge, da han først optraadte i Spidsen for Norges Stormænd, nemlig at gjøre den saa uberoende som muligt af det danske Rigsraad. Vi have ogsaa bemærket, at Vincentius's Grundsætninger i dette Stykke vare meget afvigende fra, ja paa en Maade modsatte dem, som Henrik Krummedike og rimeligvis med ham Mængden af det danske Rigsraad hyltede, nemlig det norske Raads Sammensmeltning med det danske og Norges Underkastelse under Danmark. Vincentius's System vandt for Diebliffet overhaand, især vel fordi de indfødte norske Stormænd fandtes mest villige til at understøtte dette, medens Kong Fredrik ikke var mægtig nok til at modsætte sig det; og det udtalte sig i og blev beseglet ved Kong Fredriks norske Haandfæstning. Men dette Styrelsesystem var i Grunden baade det danske Rigsraad og Kong Fredrik forhadet. Vincentius Luges Dødsfærd, den Tid han stod i Spidsen for Norges Styrelse, kunde heller ikke tjene til at gjøre det antageligere i Kongens Dine, naar denne hvert Dieblif maatte føle sig stillet i Skyggen for sin mægtige nordensjædske Statholder. Baade det danske Rigsraad og Kong Fredrik saa med Vængsel tilbage til Henrik Krummedikes Grundsætninger, og lurede kun paa Leilighed til at gjøre dem igjen gjældende.

Et af de første Skridt hertil kan uden tvivl antages at være Nordmanden Olaf Galles Fjærnelse fra Befalingen paa Akershus og med det samme fra Statholderskabet Søndensjælds. Den nærmere Anledning hertil kjendes ikke; men i 1527 maatte han ved en Overenskomst med den danske Adelsmand Magnus eller Mogens Gyldensjerne aftræde Akershus Slot og Len til denne ²⁾, — en Aftrædelse som Hr. Olaf ikke overlevede mange Aar ³⁾. Ved den Tid fik ogsaa den danske Adelsmand Klaus Bilde Baabus Slot i Befaling ⁴⁾. Den ene af disse tvende Mænd havde ligesaa lidt som den anden, efter Fredriks Haandfæstning, Udgang til at forlenes med norske Slotte, eller til at indtages i Norges Raad, da de hverken vare indfødte eller indgistebede i Norge. Vincentius Lunge sølte dengang fuldt vel Betydningen af de gjorte Skridt, at de nemlig vare rettede mod ham og hans hele Styrelsesystem; og hans Forbittrelse over det Skeede var saa stor, at han yttrede sig at ville i Forening med Erkebiskoppen modsætte sig

¹⁾ Eml. I. 541—544. ²⁾ Eml. VI. 18 Not. 3; Paludan-Müller Grevens Feide II. 11. ³⁾ Før 3die November 1532 sees han at være død. N. Dipl. II. 819. ⁴⁾ Eml. VI. 18, 42.

de Danstes Overgreb i Norge, ja endog saa i 1527 erklærede, at han vilde modsætte sig om de Danste vilde fratage ham Bergens Skiblevs Forvillingerne med Sverige i Anledning og meer truende. Vincentius vidste meget v Deel vilde bryde med Gustav, som Sagerne og anede vel ogsaa, at Indvendingerne mel lode godt i hans Herres Øren. Det var men kundbart, at han havde personlige Kient meste Omgiwelser, der fremstillede for denne mørkeste Lys, og han havde af den Grund paa Østeraat givet sin Broder Hr. Dve Lunge brev, at tale hans Sag hos Kongen i ha Vincentius fandt det under disse betænkelige for sig at nedstemme sin Tone noget og nærn en vis Admygdhed. Han frygtede Forhandling han havde faaet Erkebiskoppen til at udeblive sig dog selv til at følge Kongens Raadelse til

Hr. Vincentius reiste derfor om Somm og synes strax at have begivet sig til Kong H denne i Nyberg paa Falster midt i Juli Ma for Mødet i Lødøse fandt Sted. Han maa i Kongen nogenlunde gunstig siemt. Han ud ved sit Brev af 16de Juli paany forlenede ved den Veilighed kaldte Kongen ham i Len paa Bergenhus og Statthalder nordensjælds¹⁾ fem han ogsaa under Veir med Gustavs ent hos Frederik, at Gustav „vilde — som Jru Brev til Erkebiskoppen — om det var ham n pen, Hr. Vincentius og Erik Ugerus om Ho ganske naturligt, at han ikke indfandt sig i Frederik selv ikke fem tid²⁾). Men, siemt synes at have truffet sin Konge naatigere sten ligen fra ferit af havde ventet, saa undser brev fra Lødøse at virke paa Frederik. Der give den svenske Konge Dyrreisning ved at f lingen paa Bergens Kongsgaard, eller, som des, Bergenhus, hvormed af sig selv fulgte D holsterfab nordensjælds.

Beslutningen fem til Udførelse i Hosten

1) Paludan-Müller Gr. 2. H. 11. 2) Smi.

3) Smi. 57—59, jfr. n. 535—537.

tius endnu var i Danmark; og til hans Eftermand i Embedet paa Bergenhus udnævntes den 23de December samme Aar Hr. Esge Wilde, Ridder og Medlem af Danmarks Riges Raad ¹⁾. Vel beholdt Vincentius Forleningen af Vårdøhus med Finnmarken, Jamteland og Sogn, og fik derhos, ved Kongens Brev af Flensborg den 18de November, Nonneseter Kloster i Bergen med tilliggende Gods for sig og sine Arvinger ²⁾. Tabet af Bergenhus maatte dog i høi Grad frænke hans Stolthed, og det saameget mere som hans Eftermand var hans Fiendes Henrik Krummedikes Svigersøn, og Forandringen saaledes kunde antages at indeholde ligesaavel en Uresopreislning for Henrik som for Kong Gustav. Han nødtes imidlertid at vige for den nye Hovedsmand i Vaaren 1529. Men med hvor stort Misnoie han gjorde dette, viste baade den Omstændighed, at han afgav Kongsgaarden saagodt-som med nøgne Begge, uagtet det senere ved Vidnesbyrd godtgjordes, at han selv havde modtaget den af Hans Knutsøn Degn rigeliger forsynet i alle Henseender ³⁾, — og de Banfeligheder han gjorde ved at meddele Esge Wilde en Jordebog over Venet ⁴⁾.

De omtalte Embedsforandringer i 1527 og 1528 antydede aabenbare en sterk Tilbagegang fra Vincentius Lunges System i Norges Styrelse, hvilket, uden just ligefrem at begunstige den norske Folkeselvstændighed, alligevel stræbte at opretholde den norske Rigs selvstændighed, — imod det Sammensmeltnings- og Underkastelses-System, som Mængden af det danske Rigsraad hylkede, og til hvis Fremme Henrik Krummedike i 1523 havde arbeidet. Begge Rigets Hoveddele, det Søndenfjællske ligesaavel som det Nordenfjællske, havde danske Overbefalingsmænd, — Landets tre vigtigste og fasteste Slotte, Akershus, Baahus og Bergenhus, vare i danske Adelsmænds Hænder, nemlig i Klaus Wildes, Mogens Gylbenstjernes og Esge Wildes, af hvilke blot den sidste, som Henrik Krummedikes Svigersøn, kunde paa en Maade siges at være en i Norge indgiftet Mand og saaledes efter Haandfæstningen at have nogen Udkomst til sit Embede, — Norges Raad endelig havde faaet en sterk Tilfætning af egne danske Bestandsdele. Vincentius Lunge var jo vist nok fremdeles at ansee for Norges rigeste og mægtigste verdslige Hoveding; men saa fuldkommen den eneraadende Sjæl i Rigets Styrelse, som han hidtil havde været, var han ikke længer, dels fordi saa mange andre Stormænd nu vare stilsede ham ved Siden, dels og især af den Grund, at Enigheden mellem ham og Erkebiskop Olaf stod paa svage Fødder eller snarere havde forandret sig til aabenbart Uvenskab.

Der er intet i det itteligere fortalte, der hentyder paa, at Ben-

¹⁾ Annal. f. nord. Dikt. 1853. 24.   ²⁾ Emf. VI. 22.   ³⁾ N. Dipl. II. 809.

⁴⁾ Paludan-Müller Gr. F. II. 12, 14.

skabet mellem Erkebiskoppen og Hr. Vincent særdeles varmt; tværtimod var der i den sid-
 handlingerne med Sverige meget, som nød-
 vendigvis, ligesom denne igjen, ved at vel-
 funkerens venskabelige Modtagelse i Norge o-
 maatte vække hans Misnoie. Derhos har ga-
 adelstolte Vincentius meer end engang lade
 overlegne Myndighed i Styrelsen, som han
 skal desuden ved given Feilighed have ladet Erf-
 ikke var af god gammel Adel, hvori han est
 kan have havt Ret, da, som det heder, Erkel
 være bleven adlet af Kong Kristian I¹⁾.
 for deres Entrægtighed var dog ganske vist
 Lunge meer og meer indtog med Hensyn til
 vægelse, der nærmede sig Norge baade fra
 allerede saagodtsom omslyngede Erkebiskop Sla-
 Dieblif at overskride dens Grændser.

I Sverige havde den kraftige og ofte
 slaact et Hovedslag i Reformationssagen i
 Neres, som han fik bragt istand og samtyk
 paa Rigsdagen i Westeraas i Sommeren 1527
 gen Ret til at tage under sig Biskoppernes El-
 bestemme deres, Kathedralkirkerne og Raam-
 opbære al Biskoppernes Sager samt til selv
 Adelen fik Ret til at gienerbyrve al sin Arv
 1454 var kommen under Kirken, forsaavidt
 gødtgjøre dette til Tbinge. Prædikanterne e-
 kynde Guds rene Ord d. e. den evangeliske
 disse Bestemmelser havde baade den romer
 Kirkeorden faact Detsødet i Sverige.

I Danmark gif Kirkereformationen vel i
 for ikke mindre sikkert fremad. Kong Fred-
 indtagen for den, og sjønt han ikke aadte
 herem — det kunde han nemlig ikke vel va-
 sætning, — saa gav hans Siertes Mening
 baade derved at han tilfidesatte de romerke
 han i Hertugdømmerne ikke lagde mindre
 evangeliske Læres Beskæmhed, saaledes at i
 var saa godt som den raadende. Hans
 endog en aabenbar Lutherian. Kong Fredrik
 mark, saa meget som det stod i hans Magt,

¹⁾ Geistl. Krit. III. u. 1336.

²⁾ Geistl. Kr. 8

ter, der begyndte at udvikle stor Virksomhed især i Kjøbstæderne, og blandt hvilke Hans Tagesen eller Tausen fortrinlig udmærkede sig. Borgerstanden viste sig mangesteds meget vel stemt for den lutherste Lære, og blandt Adelen, ja Raadets Medlemmer fandt den Tilhængere og Talsmænd. Ganske vist var hos mange af Adelen Bevæggrundene mindre uegennyttige. For Adelen ligesom for Kongedømmet stillede sig nemlig i Baggrunden en Udsigt til forøget politisk Magt, naar de indflydelsesrige Biskopper og Prælater bleve ydmygede, — og til forøgede Indtægter, naar en Deel af det geistlige Gods blev sekulariseret eller anvendt til verdsligt Brug. Men saadanne Hensyn foregede deres Iyer, som allerede af religiøse Hensyn yndede Luthers Lære, og stillede Mange paa dens Side, som kun dunkelt eller slet ikke formaaede at opfatte dens dybere religiøse Berettigelse, og derfor slet ikke havde rørt sig for den, hvis ikke egennyttige Forventninger havde drevet dem. Der var overhovedet kommen en Gjæring i det danske Folks Aand, fiendtlig mod den bestaaende Kirke, og for stærk til at Geistligheden formaaede at dæmpe eller tilbagevise den. Kong Fredrik kunde med de bedste Forhaabninger træde ind paa Reformationens Bane, forsikret om at finde blandt det mægtige Raads og den formaaende Adelsstands Medlemmer paalidelige Tilhængere, om endog den mest haardnakkede Modstand fra Prælaternes Side var at forudsæe. Med den største Varsomhed og Klogskab gjorde han imidlertid sine første Skridt.

Dette skede paa de tvende Herredage i Odense: den første i November og December 1526, den anden i August 1527.

Paa den første gjorde Fredrik det Forslag, at Confirmation og Provision paa Prælaturerne, naturligvis især Biskopsdømmerne, herefter skulde søges hos Danmarks Erkebiskop, ikke i Rom. Dette var i Grunden ganske hjærkomment ikke mindre for de geistlige end for de verdslige Stormænd, og samtlige antog det under den Betingelse, at Kongen kunde gjennemdrive Sagen hos den romerske Kurie med det Gode. I Forbindelse med dette Forslag indbragte Kongen strax efter et andet: at de Penge, som pleiede at sendes til Rom for at erhverve Confirmation, for Fremtiden burde indgaa i Rigets liggende Skat til dets Forsvar. Den paaapegede Afgift til Rom var allerede for længere Tid tilbage forhadet i den danske som i de fleste Landskirker; og saa paa dette indgif derfor Herredagens Prælater uden Vanskelighed. Men disse tvende Indrømmelser tilsammen lagde, hvad Prælaterne maaskee ikke for Diebliffet klart indsaa, Afgjørelsen af de danske Prælaturers Besættelse i Virkeligheden i Kongens Haand. Lunds Erkestol havde nemlig i længere Tid, paa Grund af Tvist om Balget, staaet ledig og var endnu i denne Tilstand. Her kunde altsaa ikke

Confirmationen søges; og til Rom nyttede det ei at henvende sig med Penge i Haanden, hvilket det nu var forbudt at gøre. Men den var, at Kongens Confirmation, i det mindste for Tiden, maa gøre Fyldest for Erkebiskoppens eller Pave's, og hermed var Amandet for Kongens Overhoiighed over Landskirken. Herredagens 16. later forlangte vel som et Slags Gjengæld for sin Føielighed Kongen i ovennævnte og flere Punkter visse Indrømmelser af sig, og fik de verdslige Herrer til at understøtte sit Forlangende. Kongen skulde holde „den christelige Stikkelse“ som var i Riget, i den almindelige Christenhed gjorde en ny Stik; — han skulde meddele Nogen Bestjermelsesbrev paa at prædike offentligen, men skulde overlades Biskopperne; — Kongen skulde endelig give Biskopperne Befalingsbrev paa at reformere alle Kloostere. Men paa Forlangender gav Kong Fredrik sin undvigende Svar, og Intet i den Henseende afgjort.

Herredagen i August 1527 foranledigedes af Rigsraadet selv især, som det lader, af Prælaterne, der begynde meer og meer angstes for sin Stilling og for Kongens Sindelag. Hele Amandet indgav her en Opfordring til Kongen, at forebygge den indre Skaadning, der truede med voldsomt Udbrud. Almuen havde paa Steder siden seneste Herredag — ved det — formeligen forenet sig mod Kirken og Prælaterne. Den landflygtige Kong Kristian maa formodes her at staa i Baggrunden med sine Dregvinger. Til almuen Lov til at afskaffe Kirkens fra gammel Tid hjemlede Renter, vilde den snart ogsaa vende sig mod Konge og Adel. Amandet Hovedmand i denne Oprørsbød kunde straffes Mængden til Adre; ellers vilde stor Ulykke reise sig af Bøndernes Hærdhæd. Der gædes ogsaa over, at Almuen vilde sig haard med de fattige Amandet (d. e. Tiggermunkene), saaledes at disse ikke som før vil misse, men tværtimod ofte bleve mishandlede. Alt dette bad Kongen afskaffe, og anmodede ham derhos om ikke at tilstede forløbne Munk, som have forladt sin Orden, saa kængeligt Bestjermelsesbrev eller tillades at prædike, men drage dem for Retten, og dem tilbage igjen i deres Kloostere eller jage dem af Landet.

De adelige og de geistlige Stormænd i Raadet havde i den Opfordring for Diebliffet forenet sig. Men der var paa Herredagen flere Adelsmænd end de som sad i Raadet, og disse kom snart med Prælaterne med Fordringer, som allerede i 1525 i Afskeden havde været fremsatte, navnlig med den, at Adelen skulde tage ved geistlig Ret domte Bøder af sine Bønder, ligesom Kongen i tilstaaet i verdslige Sager. En Splittelse mellem Prælaterne og Adelen var paa god Veie til at udbrude, da Prælaterne for at be-

den sidste paa sin Side for en stor Deel indrømmte dens Forbringere. Saaledes blev en Indskrænkning i Geistlighedens Dommerrettigheder til Adelsens Fordeel Udbyttet af denne Herredag, hvorimod Kongen nu som forhen klogeligen undveg de Forbringere, der i Raadets Indlæg vare stilede til ham om de lutherste Præsters Afstraffelse og Forsølgelse ¹).

Der laa i disse tvende Herredages Beslutninger allerede en sterk Hentydning til et nær forestaaende Brud mellem Danmarks Rige og Rom. De indeholdt en taus Erkjendelse fra de danske Prælaters Side, at de fra nu af maatte søge sin og Kirkens Opretholdelse hos Kongen og Rigsraadet. Fra Rom var ingen Hjælp at hente, hid vilde de ikke engang ty af Frygt for de pavelige Udsigelser. Til Adelen, hvem de selv ved Slegt og Byrd tilhørte, stod deres sidste Haab ²).

De nu omtalte danske Herredagsbestemmelser vare vistnok paa ingen Maade bindende eller gjældende for Norge; men de vare ligesuldt ikke uden stor Indflydelse paa dette Rige. De maa nemlig antages at være blevene meget hastig bekendte ikke alene for de danske Stormænd, som nu dannede den herskende Klasse i Norge, og som, skjønt ifølge Statsretten uafhængige af Danmark og det danske Raad, dog i Hjertet følte varmt for begge, og ideligen kastede Bliffet hidhen for at søge Forbilledet for sin egen Virksomhed, — men ogsaa for den norske Erkebiskop og de norske Biskopper, der nu til Gavn maatte føle sin og sin Kirkes forlattede Stilling, affkaarne saagodtsom fra Rom, og uden sand Tillid til kraftig Hjælp derfra, medens de saa ligeoverfor sig en paa det nærmeste frafalden Konge og en Skare af udenlandske verdslige Stormænd, hvilke, den første ligesaavel som de sidste, kun lurede paa det passende Dieblif for at styrte sig over Hierarchiet, plyndre og tilintetgjøre det.

Og af disse rovgjerrige, fremmede Stormænd stod for Liden ingen frygteligere truende ligeoverfor den norske Kirke end Vincentius Punge, der nu havde gennemstuet baade sin Konges og sine danske Standsbrødres rette Sidelag med Hensyn til det romerske Hierarchi, og var beredt til at handle mod den norske Kirke i Overensstemmelse med hvad han vidste vilde møde hines Bifald. Men fra det Dieblif en saadan Stemning hos Hr. Vincentius traadte i Lyset ved hans Handlinger, maatte et oprigtigt Venstab mellem ham og Erkebiskop Olaf — om end blot af den Grund — være en Umulighed.

Der var neppe nogen kirkelig Indretning, der baade i Almindelighed, og navnlig i de nordiske Riger, var paa denne Tid kommen

¹) Paludan-Müller, Herredagene i Odense 1526 og 1527 S. 53—78. ²) Paludan-Müller samst. 78.

saaledes i Forfald, og var saa blottet for De Mening som Klosterindretningen. De ordenerne var det derfor at Reformationsvenner stede sine Dine, idet de udsaa sig dem til Offere baiver og for sin Egennytte. Vi have seet, at gjort en Begyndelse med enkelte norske Kloster og Gimsøs, Sekularisering eller Inddragelse uforend noget lignende endnu havde fundet Srige¹⁾. Ogsaa nu, under Kong Fredrik, r flere, man først angreb. Grunden har rimelig fundet Stillingen i Norge mest gunstig for de danske Stormænd der have fortrinnsvis h som deraf maatte flyde, — maaskee derhos at var mere forfaldet, og derfor sandt færre og svarere, selv inden Geistlighedens egen Kreds, maa i denne sidste Henseende mindes, at Kleselv i dets bedste Tid, synes i Norge at have v i den offentlige Mening samt mindre Indflydet Hæle og paa den geistlige Stand i Særdelesh Lande baade i og udenfor det skandinaviske N

Det var fra Aaret 1528 af at Klostersefygndte at drives paa en ret isinesfaldende M efter Kristian II's Bortreise sees en Modstræbe Geistlighedens Side mod de Klosterinddragning blevne udforte. Den vertøslige Bestyrer og Kloster, Herman Matsson, ønskede selv i 1528 Abbed, ganske vist fordi hans Stilling, paa forekom ham usikker. Hans Dnske synes imidlertid opfyldt²⁾. Vedre gif det med Gimsø Kloster: Kess, strax efter at han var kommen til Oslo en Abbedisse, da han godgjorde, at Klosteret visning" var kommet i Didrik Tolders Håndvundne Fordeel var ikke af Varighed. Thi forlenede Kong Fredrik atter en vis Jvar Jem med Klosteret imod en Underholdningsafgift ti dog skal have behandlet paa en skammelig M

I Slutningen af 1528 skænkede, som a Fredrik Nonneklosteret i Bergen, det saakaldt Gods til Vincentius Lunge og hans Arvinger. forhen fortalt, ikke længer, hvad det oprindeligt

¹⁾ S. o. f. II. 649. ²⁾ Langes Klh. 2den Udg.

459. ³⁾ S. c. f. II. 685.

nekloster af Cistercienser-Ordenen, men var efter Nonnernes Forbrivelse blevet i 1507 overdraget til Munkene af St. Antonius's Orden. Men ogsaa disse Skyldtes nu, ligesom før Nonnerne, for at føre „et uskelligt og løslagtigt“ Levnet; og dette maatte tjene til Paaskud for deres Udbrivelse til Hr. Vincentius's Gavn, der nu indrettede Klosterbygningerne til Bolig for sig, og kaldte den Lungegaard ¹⁾. Om trent samtidig hermed i 1528 tilintetgjordes Prædikebrødrenes Kloster i Bergen, hvilket var beliggende tæt ved Kongsgaarden. Hermed gik det efter Rygte saaledes til: Vincentius var forud bleven i al Hømmelighed enig med Prioren, Jens Mortensøn, en slet Karl, om at skaffe Klosterets kostbare Kirkeprydelser og Løbere tilside og bagefter dele dem mellem sig. Derpaa satte Prioren Tid paa Klosteret, som i Bund og Grund afbrændte. Det hed sig, at Udelæggelsen var skeet ved Waadeild, og Beviser mod den virkelige Brandstifter bragtes ei tilveie, saa Sagen blev upaataalt og ustraffet. Vincentius tog rimeligvis paa Kongens Vegne Klosterets Ejendomme under sit Berge. Prioren fik til sit Underhold tre Gaarde, og en Deel af Munkene traadte i Vincentius's Tjeneste „som Hofmænd“. Klosterets Kostbarheder fordrede dog siden Kongen af Hr. Vincentius, uden at man sikkert ved om han fik dem ²⁾. Er Fortællingen om Klosterets Udelæggelse sand, saa er den til ikke mindre Skam for Hr. Vincentius end for Prioren.

Med hvad Ret eller under hvilket Paaskud Vincentius ved samme Tid har, paa Kongens Vegne, bemægtiget sig de kostbare Klenodier, som tilhørte Apostelkirken i Bergen, vide vi ikke. Kirkens Egenkab af kongeligt Kapel kunde vel neppe hjemle en saadan Plyndring. Klenodierne bleve afleverede i Kjøbenhavn den 15de Juli 1530, og Vincentius modtog derfor Kvittering ³⁾.

I alle disse Haandgrikeligheder mod kirkelige Stiftelser i Bergen spillede saaledes Vincentius Lunge Hovedrollen, og den usle, egenlystige Biskop Olaf Thorkelsøn, hvem det vel nærmest skulde have tilkommet at hindre eller paatale dem, forholdt sig, saavidt man kan see, derved aldeles rolig. Vincentius synes endvidere at have havt et godt Die paa Munkli's Birgittinerkloster, og at have udseet ogsaa dette til en snar Udelæggelse, hvorved dog ikke saameget han selv skulde beriges, som en ny dansk, i Norge indgiftet, Herre forfremmes. Dette var Ridderen Nils Joakimsøn Lyffe, der havde egtet Fru Ingerds tredje Datter, Elina, og saaledes var Vincentius's Svoger. I 1529 gik virkelig det Rygte i Bergen, at han havde Haab om at

¹⁾ Langes Rth. 2den Udg. 179, 322; Sml. VI. 21.

Udg. 179, 337.

²⁾ Sml. VI. 32.

³⁾ Langes Rth. 2den

faa Munkliks Kloster i Forlening ¹⁾). Dette men Munklif vandt sin derved endnu et Aarst

3 August Maaned 1529 forlenede Kon Stensson, med Augustinerklosteret i Konghel Kloster. Men herved fandt Erkebiskop Cla Kirke paa det Høieligste berørt. Kastellosteret mel Tid staaet i et umiddelbart Afhængigt Erkestol og modtog af Erkebiskoppen og h eller Prior. Et Magestifte var rigtignok i Klosteret skulde bortbyttes til Kronen imod Nordenfjælds ²⁾); men Byttet var aldrig for Kong Hans havde i 1498, paa Grund af han troede istandbragt, fordret paa et Raade af Erkebiskop Gaute; men paa givne Dødsfald og tilfaldt Erkebiskoppen og hans Kirke frit for Kronens Paatale. Alt dette gjorde dende, idet han paaanfede Kong Frederiks 3 og Kongen vovede ikke strax at afvise Erke som om de paaapegede Forhold vare ham ub havde bortforlenet Klosteret, fordi han stod i Kronen. Han lovede imidlertid at modtag naar de mødtes paa næste Herredag, og det sin Ret; et saadant Møde kom dog aldrig i Klosteret til Bergen Stensson, blev, som det is

Det maa vittnes synes undertligt, at C ene Tilfælde extraadte med sin Intsigelse, m holdt sig velis ved Alt hvad der foregik i 2 ligger dog for en stor Deel i Aerbhold, som En Metropolitan gjaldt paa denne Tid m Biskopstømme. Det var saaledes ikke ham gen, der skulde modtagne sig de inden Berg tilfoiede Fernærmelser; og først naar sit sin ham og paakaldte hans Døds, var der i skoppen til at stride ind. Men en saadan Biskop Cla Thorsfelsens Side spores ikke

Det kan dog heller ikke negtes, at Erke formeget synes at have savnet den Karakter Høielse for sit Kald, og den faste Overbevi bed og Retfærdighed, der udfordredes for a og Held i Tidens Kamp. Hans Forsigtig men ofte ogsaa angstlig eller overdreven, og

¹⁾ Ranges Kbh. 2den Udg. 180, 310. ²⁾ N. 2

blif parret med den Bestemthed og Williekraft, der skulde give den Verd, hvorimod den da snarere vakkede og greb feil af Midlerne. Man sporer ogsaa ikke sjælden hos ham en Tilboielighed til at lade sig lede af Sidebensyn, der ikke alene hindrede ham i at gaa lige løs paa Hovedsagen, men ogsaa ofte bragte ham til at glemme eller tilside sætte denne, — og overhovedet en Mangel paa Evne til at vinde Landsfolket, vække dets Selvsølelse og, naar det gjaldt, virke indgribende paa det til sine Planers Fremme. Han besad saaledes ingen af de Egenstaber, der skulde have gjort ham skiftet til en kraftig Forskjemper enten for den romerske Kirkes Opretholdelse i Norge, eller for dette Lands Selvstændighed som Stat; — og begge Dele fordrede dog baade hans Embedsstillning og Tidsforholdene af ham. Om han ret har fattet sin Opgave, er høist tvivlsomt; at han ikke viste sig dens Løsning voren, er vist.

Men Farer og Forviklinger omgave ogsaa Olaf Engelbrettsøn paa alle Kanter. Hvad der krævedes af ham som den norske Kirkes øverste Forstander og den romerske Kirkes Tjener, stod ofte i Strid med det, der kunde synes at kræves af ham som det norske Raads Formand. Han synes vel ingen Fanatiker at have været i sit Forsvar for Pavedommet; men paa den anden Side findes der heller ikke noget Tegn til, at han var stemt for Indrømmelser med Hensyn til den nye Lære og dens Kirkeordning. Hans oprigtige Hengivenhed for Rom, har man ingensteds gylbig Grund til at omtvile. Det samme kan man sige om hans Stræben for sit Fædrelands politiske Selvstændighed. Heller ikke den synes at have været ledet af nogen høi Begeistring; dog tør man derfor ikke negte, at den har været velmeent. Men vil man endog indrømme, at det var hans oprigtige Ønske at verne baade om den romerske Kirke i Norge og om Norges Selvstændighed, saa var han, det viser sig klart, ingenslunde paa det rene med sig selv om Midlerne, ved hvilke han skulde virke for nogen af Delene. Man tør overhøvet ikke bebreide Erkebiskop Olaf hverken ond Willie eller grov Egennyttighed eller overdreven Hersekyst eller fuldkommen Mangel paa Statsklogt, om man end tidt og ofte maa føle Uvillie over hans Holdningsløshed, hans Svaghed, og, hvad der er det værste, men dog en naturlig Følge af de tvende nævnte Feil, — hans politiske Uoprigtighed.

Bed den samme Tid, da de voldsomme Tilgreb til Kirkens Guds fra den verdslige Magts Side begyndte i Norge, omtales ogsaa Luthers Lære først at være bleven prædiktet der. I Aaret 1528 optraadte nemlig i Bergen som dens Forkynder en Munk Antonius, der siden skal være kaldet til Sogneprest ved St. Halvards Kirke der i Byen. Prædikanten og hans Lære, fortælles der, fandt stor Indest hos Borgerne, men ikke saa hos Biskop Olaf Thorkelsøn. Denne

til Bellefærd og Magelighed i hoi Grad be-
 forskyret i sin No ved den Kiv, som var
 Prædiken. De romerskfindede Præster maatte
 bede til at modsig og om muligt gendrive A
 den Kamp kunde ikke Biskoppen vel holde si
 han hoede i Byen. Derfor skal han have
 paa Alf, og saaledes overladt Religionskride
 At forresten Antonius ikke har fundet Under-
 bergenske Borgere alene, men ogsaa har været
 af de i Byen værende Stormænd, tør man r

Og det var ikke i Bergen alene, at de
 trængten valte Frygt og Værgrelse hos dem
 Kirke hengivne. Ogsaa Biskop Høsthold af
 den og vilde gjerne have den verdslige M
 den ude af sit Biskopsdømme. I det han
 1529 anholder hos Esge Bilde om, at Nils K
 bestikket til Lagmand i Røysfke, ogsaa maatte
 siden, beder han med det samme Hr. Esge,
 vil i Stavanger Biskopsdømme tilstede eller
 Bantro og Lutheri, af hvilken nu mange de
 blandede, men straffe hvor det behøves; han
 og Mennesker et ærefuldt Navn ²⁾). Esge
 stort ventligere findet mod Papismen end Vi
 denne var uden tvivl villigere til at løfte Ha

Af Alt hvad om Hr. Vincentius's Fr
 Kirken er fortalt, fremgaar, at der heri me
 til Uenighed mellem ham og Erkebiskoppen,
 personlige Splidssemner, som vi nu ikke næ
 dem imellem. Bist er det, at da Hr. Esge
 1529 kom til Bergen, var der aaben Feide
 den ene Side og Hr. Vincentius og Fru
 Erkebiskoppen havde undsagt dem begge og f
 Ken og Gudsorden nordensfalds. Og at denne
 Side var rettet mod Vincentius personlig,
 indtrængende danske Adelsmænd i Almindelig
 Omstændighed, at Erkebiskoppen til samme T
 med den nye Hovedsmand paa Bergenhus,
 saa, som det synes, med Fru Ingerds anden
 Hr. Nils Lykke.

Esge Bilde var vissest ingenlunde fri
 heldede maaskee, især i sin første Optræden i

¹⁾ Pont. II. 823; Nor. Sml. 4. ²⁾ N. Dipl.

medlides Anskuelse med Hensyn til Norges og Danmarks Forhold; dog synes han i det Hele taget at have været en velstændig og redelig Mand, og opførte sig ogsaa som en saadan i den Strid, han fandt for sig i Norge. Den kunde paa en Maade siges at være til hans Fordeel; men han var saalangt fra at nære den, at han tværtimod optraadte som Mægler i den, skønt forgyves. Hvad der afbrød og bragte en Stillsand i Striden var Kong Fredriks Søns, den unge Hertug, Kristians Komme til Norge i Sommeren 1529¹⁾.

111.

Hertug Kristian, Fredrik 1's ældste Søn, kommer i 1529 til Oslo. Hensigten med hans Reise opnaaes ikke. Strid mellem Erkebiskoppen og Vincenzius Lunge. Forlig i 1530. Kirker nedbrudte og Klostre sekulariserede.

Kong Fredrik havde hidtil staaet i meget liden umiddelbar Forbindelse med sit Rige Norge, hvor han endnu ikke var kronet, og efter Tidens Begreber om Valgkongedømmet, idetmindste som de gjaldt i Danmark, endog blot af den Grund, ikke lovlig og sedvansmæssig kunde gjøre Kongedømmets fulde Myndighed gjældende. Den Indflydelse han alligevel i flere Stykker, som ovenfor paavist, øvede endogsaa udenfor sin Haandfæstnings Tilfagn, var meer Frugten af et Slags Tilnærmelse end af en ligefrem forfatningsmæssig Fremgangsmaade. At knytte Norge fastere til sig og om muligt ogsaa til sin Æt, maatte være et naturligt Ønske hos Kongen; og da fremdeles Hindringer stillede sig i Veien for hans egen Reise til Norge, besluttede han sig til at sende sin ældste, vorne Søn, Hertug Kristian, derhen i sit Sted. Dette skulde maaskee være en Efterligning af hvad der var skeet i Kristian 1's Tid, da hans Søn Hans i 1474 var i Oslo og der deltog i Regjeringsanliggenderne²⁾, — og i Kong Hans's Tid, da dennes Søn Kristian i længere Tid førte Styrelsen i Norge paa sin Faders Begne med udstrakt Myndighed. Men i begge de her nævnte Tilfælde var den til Norge sendte Kongesøn allerede i Forveien valgt af det norske Raad til Faderens Eftermand, og der kunde saaledes med Joie betroes dem en vis Regjeringsmyndighed. Med Kong Fredriks Søn forholdt det sig ikke saa. Han var ikke endnu i noget af Rigerne udvalgt til Faderens Eftermand, og det kunde derfor være et stort Spørgsmaal, hvorvidt Fredrik med Æt kunde sende ham til Norge for i sit Sted at udøve nogensomhelst Styrelsesmyndighed. Dette var imidlertid Meningen. Det var nemlig af Kongen paalagt Hertug Kristian, „at sidde Retterthing i Norge og hjælpe hver Mand til Lov og Ret“, naturligvis i Forening med Norges Raad. Men der laa

¹⁾ Paludan-Müller Gr. Felde II. 14, 15.   ²⁾ S. o. f. II. 570.

endnu noget meer under hans Sendelse: „hødinghed af de Norske som en Arveherre“; og fedes ham, noget som altsaa Fredrik bar anse „han fornøye den venlige Forening (Conføede imellem fra Arilds Tid havde været“). Norges Arveherre og, hvad der vel tænktes g hans Valg til Faderens Eftermand i Norge, Hovedsiemed.

Hertug Kristians Reise tiltraadtes den af det danske Nigsraad fulgte ham, nemlig pen af Berglum, Henrik Krummedike, Otto densjerne, naturligtvis som Raadgivere for at At den fra Norge i 1524 saagodt som udvist med, viser hvilket Omsving i Meningerne der i Norges Raad, som en Folge uidentivt af de Indlemmelse deri samt af Vincentius Lunges I Oslo holdtes et Raadsmøde, eller, om m Herredag, af de forenede norske og danske I fra norsk Side ifkun nævnes som tilstedevær af Oslo, Provst og Kansler Matthias Hv begge Gallerne, Olaf og Gaute, samt Erik biskop Olaf, eller Biskopperne af Hamar, mødte, og ifke heller uden faa af de verdslig ingensteds oplyst, hvad der ifær bar holdt I fra Mødet, — om det bar været Betænkelig Uoverensstemmende med den i Kong Freds Statsforfatning, der saa i Hertug Kristians den Betragtning, at Kristian, som bitterlig I Lære, var en Afætter i den romerske Kirke. begge Dele virket ifær paa Erkebiskoppen, se som ved Mødet, ifjent han ei paa det var p centius Lunge mødte og saaledes stillede sig for sin gamle Kiende Henrik Krummedike, va bed for ham, da Henrik havde kongelig Ve privat Ofendomsfag med Vincentius og Aru han med saadant Held, at allerede den A de inod Hr. Vincentius, der tilfjigtedes at ope Dette var naturligtvis en Nemygelse for den ogsaa maatte frænke ham, at Hr. Henrik m Norge tilbage, og at det lofledes den far med Erkebiskop Olaf ²).

¹) Hvidst. Fredrik I. u. 1529.

²) Dansk Mag.

Men var denne Herredag i Oslo end gunstig for Henrik Krummedise og med det samme ydmygende for Vincentius Lunge med Hensyn til begge disse Stormænds personlige Stilling, saa svarede dens Udfald dog ingenlunde til de Forhaabninger, Kong Fredrik utvivlsomt havde knyttet til den. Det formeentes vistnok ikke Hertug Kristian at fatte Bestemmelser paa Kongedømmets Vegne, og der saaes endog gjennem Kingere med, at han i de derom udstedte Breve kaldte sig: „med Guds Naade ret Arving til Norge“¹⁾, — en Titel, paa hvis Brug der, med Hensyn til Fredriks Haandfæstning, kunde have været ført Anke. Men Hovedsiemedet af hans norske Reise, hans Hylдинг som Nordmændenes Arveherre, lyffedes det ikke at drive igjennem. Og her var det Erkebiskop Olaf, som ved sin Indsigelse fra Trondhjem gjorde Udslaget. Man fik nemlig den Mening gjort gjældende, at da Norge nu ikke meer var noget Arverige, men, overensstemmende med det venlige Forbund, som bestod Rigerne imellem (det af 1450), saaledes var forenet med Danmark, at det ei kunde have nogen anden Konge end den, som blev samtykket af Danmarks Rige, saa var en Hylдинг, som den Kristian forlangte, utilbørlig. De paa Herredagen nærværende norske Raadsmedlemmer, Vincentius Lunge medregnet, have ganske vist af Hensyn til sin egen Valgmyn- dighed i en kommende Tronledighed, kraftigen understøttet Erkebiskop- pens Mening. Og selv de danske have neppe i sit Hjerte havt noget imod den; thi Kristians Hylдинг i Norge vilde jo useilbart ved et ind- trædende nyt Kongevalg lægge det stærkeste Baand paa det danske Raads Valgfrihed, saakremt det var dets Agt at opretholde Forbin- delsen med Norge. Af Kristians Hylдинг i Norge blev der saaledes intet.

Dette Udfald havde man i Danmark, som allerede antydet, tænkt sig muligt, og havde, med det for Die, paalagt Hertugen og hans danske Raadgivere i ethvert Fald at sørge for en Fornyelse af den gamle Forkning mellem begge Riger. Herimod blev ingen Indven- ding gjort. Foreningen til Bergen af 1450 blev af Herredagen stad- fæstet, og denne Stadfæstelse kunde Erkebiskoppen siges allerede paa Forhaand at have tiltraadt, idet han nemlig, som vi nys saa, anførte hin Forening som Grund for sin Indsigelse mod Hyldingen.

Uden tvivl blev, paa Grund af de stufede Forhaabninger, Kris- tians Ophold i Norge kortere end fra først var paatænkt. Han skulde nemlig fra Oslo have draget til Bergen, ja det lader som om han maaskee skulde have blevet Vinteren over i Norge. Begge Dese bleve imidlertid nu opgivne²⁾. Hertug Kristian dvælede i Oslo den Sde

¹⁾ Brev af 29de Juli fra Afershus angaaende en Kongsgaard i Samteland Eml. I. 53.

²⁾ Henrik Krummedises Brev til Gøge Bilde, Oslo, den 24de Juli 1529. Dan. Mag. 3die R. II. 271—272.

September-ovet. Paa denne Dag udstedte de samlede norske og danske Raadgivere, som allerede ovenfor ere nævnte, et Vidnesbyrd Kristians hæderlige og kristelige Færd samt gavnlige Virksomhed ved hans Ophold ved Herredagen¹⁾. I dette Vidnesbyrd nævner han af Raadet selv, uagtet dets forud negtede Hylsning: „ret Aret til Norge“. Raadet har muligens seet Titelen fra den Side, at den som benyttet af Kristian tidligere end Kong Frederiks Haandfæstning ikke ved denne kunde frastrives ham, da Frederik der kun nedlægger for sin egen Person. Strax efter forlod Hertugen med sine danske Raadgivere Oslo til Skibs, og den 13de September 1529 kom de begge han ved Bardberg, hvorfra Reisen videre gennem Danmark fortsattes til Lands. Henrik Krummedike, som ved denne Leilighed for sidste Gang optraadte i Norge, døde Aaret efter, 1530 Slutningen af Mars, paa et af sine Godser i Skaane. Hans Virksomhed i Norge havde heel igjennem været høist mærkelig og igribende, om just ikke altid prisværdig og til Landets Gavn²⁾. Hertug Kristian ikke har hjembragt til Danmark de venstabeligste Følelser mod Erkebiskop Olaf, det norske Raad og Nordmændene i mindelighed, er høist sandsynligt; ligesom og at disse Følelser have været ganske uden Indflydelse paa hans Stemning mod Norge da dette Rige syv Aar senere var kommet i hans Magt.

Vi have ovenfor sagt, at Hertug Kristians Komme til Norge virkede en Stillestand i Fjendtlighederne mellem Erkebiskoppen og Vincentius. Denne Stillestand var imidlertid af saare kort Varighed I Slutningen af 1529 finde vi Fjendtligheden igjen i fuld Gang Erkebiskop Olafs Side. Jämtland, Vincentius's Ven, var den Gang Tvistsens Gjenstand.

I Hr. Vincentius's og dennes Fogeds Fraværelse havde Erkebiskoppen sendt en vis thronbisk Stormand, Haakon paa Egge, ind i Jämtland med det Budskab til Almue, at Kongen havde frataget Vincentius Venet og givet det til Erkebiskoppen. Dette maa have været enten reen Opdigtselse, eller grundet paa en stor Misforstaaelse thi det er ingen Tvivl underkastet, at Hr. Vincentius den 16de September 1528 fik Kongens fornyede Brev paa Jämtland³⁾, og senere Forandring heri findes ikke at være gjort. Haakon paa Egge — heder det — udsprede tillige, at Vincentius med Hustru og Børn var rømmet af Landet i Kongens Uaaade. Men Jørgen Karle paa Hof i Jämtland modsatte sig Haakon paa Vincentius's Negation af Sandheden af de udsprede Nyheter og forestille Almue,

¹⁾ Hvitt. Fredr. I. n. 1529.   ²⁾ Dan. Mag. Arde N. II. 257 - 258.   ³⁾ for Reften angaaende Hertug Kristians Arbejde i Norge: Naturan. Nr. Gr. Heite II. 16-21.   ⁴⁾ E. v. f. II. 684.

den, for den gav sig under Erkebiskoppen, burde see Kongens Brev for Rigtigheden af hans Paastand. Jørgen underrettede ogsaa Hr. Vincentius i Bergen om hvad der var paaferde. Denne blev, som let kan tænkes, yderlig opbragt, sit under 4de December 1529 et Vidnesbyrd fra Ege Vilde samt flere Raadsmedlemmer og gode Mænd i Bergen for Kong Frederiks Pensbreve til ham paa Jamteland, baade paa det af 16de Juli 1528 og paa et ældre af 2den April 1525¹⁾, og sendte nu dette Vidnesbyrd til Jørgen Karlsson til videre Forkyndelse med et Brev, hvori han paa sin sedvanlige Vis i de heftigste Udtryk for løs paa Erkebiskoppen og Haakon paa Egge, og med det samme lod Jørgen vide, at hvad ham og Erkebiskoppen var imellem, dermed havde Jamtelands Indbyggere intet at staffe²⁾. Men Jamterne synes virkelig heller at have ønsket sig Erkebiskop Olaf til Lensherre end Vincentius Lunge, og derfor lyffedes det ogsaa Erkebiskoppens Foged, Thrond Ivarsson, at faa thinget største Delen af Landet under Erkebiskoppen inden Februar 1530³⁾. Og under 20de Marts næst efter takkede Almuen Erkebiskoppen, fordi han havde sendt dem Thrond Ivarsson som Foged, og yttrede tillige i sit Brev den Forhaabning, at de vilde komme til at beholde Erkebiskoppen til „Landsherre“. De sendte ham ogsaa en Ansøgning af samme Dag, hvilken de bade ham besørge Kongen til Hænde⁴⁾. Ansøgningen indeholdt flere Anker, som henstilledes til Kongens Afgjørelse, og til Slutning det Ønske, at Kongen vilde stikke dem til „Landsherre“ Erkebiskop Olaf i Throndhjem, fordi, naar Kongens Fogeder der i Landet gjorde dem nogen vrang Overlast, da tyktes det dem for langt at løbe med sin Klage til Danmark eller til Bergen⁵⁾.

Vincentius Lunge sølte sig aabenbare paa denne Tid trykket af sine Uvenners Klager og Bestyldninger, og da Kongen havde tilsagt en Herredag af baade Danmarks og Norges Raad at møde i Kjøbenhavn otte Dage efter St. Hans 1530, saa besluttede han snarest muligt at drage til Danmark for her personlig at tale sin Sag hos Kongen. Paa Reisen dithen tilskrev han fra Tunsberg den 9de April sine mest formaaende Venner i Jamteland, navnlig den før nævnte Jørgen Karlsson; og bad dem udvirke af fire og tyve de giæveste Mænd i Landet et forsegleet Vidnesbyrd. Hans Uvenner bestyldte ham for at have villet lade sig hylde af Jamterne til Konge; —

¹⁾ Eml. I. 57—59.   ²⁾ Emsl. 54—56. Brevet er der feilagtig dateret: Mandagen efter St. Anne Dag; men ikke en Fejlætning for St. Andreæ Dag? hvilkens da bliver 6te Decbr. Originalen findes blandt de münchenske Arkivsager, der i sin Tid afgaves til Sverige.   ³⁾ Thrond Ivarssens Brev til Erkebiskoppen af 9de Febr. 1530 Eml. I. 60—62.   ⁴⁾ Eml. I. 63.

⁵⁾ Emsl. 64—66.

Vidnesbyrdet skulde gaa ud paa at fralægge ham denne Bøffølsnia og han sendte et af ham selv forfattet Udkast, hvilket de Tilfæres skulde befølge udfærdiget ¹⁾. Udkastet er endnu til ²⁾, men om det virkelig er blevet udfærdiget i den ønskede Form, er usikkert.

Svigermoderen Fru Ingerd, der nu som altid stod fast paa den Vincentius's Side, har ganske vist ikke mindre end han faaet føle Erkebiskoppens Uvenskab. Det er høist sandsynligt, at den Bøffølsnia hun havde med at forsvare sine Forleninger, Rosen-Len (Nordmør Sunmøre, Romsdal, Stordal og Herdal, har bevæget hende til drage fra sin Sædegaard Østeraat til Bergen og der afstaa hinc Forleninger til sin anden Sviger søn Hr. Nils Lyffe. Han erbover ogsaa Kongens Brev paa dem, og ved sin Skrivelse fra Bergen 19de December 1529 kunde han fremstille sig for Indbyggerne som den Lensherre ³⁾. Dette var et klogt Skridt, der uventvøl banede Vejen til et Forlig mellem de Stridende. Thi Nils Lyffe havde ikke bit blandet sig i Striden og stod sig endnu ret godt med Erkebiskoppen. Han kunde hindre, at de omtalte Len kom i Erkebiskoppens Hænder og derhos var det nu hans eget Gavn at optræde som Fredsmægler. Han gjorde ogsaa dette ifølge en Fuldmagt, som Vincentius i Trondheim havde meddeelt ham, og Esgø Bilde lagde sit Ord med i Bergensaaalen ⁴⁾. Ikke før havde Hr. Vincentius naaet Danmark, før han ved Brev fra Erkebiskoppen selv fik vide, at Nils Lyffes Mægling forseg havde havt det ønskede Held, og samme Dag, den 4de Juli 1530, kunde han fra Amtvorstov i Sjælland tilskrive Erkebiskoppen om sin Ven og stadfæste Forliget ⁵⁾, hvis nærmere Vilkaar foreenten er os ubekjendte.

Vincentius gjorde vistnok alt hvad han kunde for under Opbøll i Danmark at indbynde sig igjen hos Kong Frederik. Det var ved denne Leilighed han den 15de Juli afleverede til Kongen Klagediet fra Apostelkirken i Bergen ⁶⁾. Ganste bar det dog neppe Lyffens ha at vinde Frederik for sig; og sin gamle Myndighed i Norge fik han ikke dengang tilbage, hvor meget han end bestræbte sig for at bli sat til Hovedmand igjen paa Bergenhus. Dette var for Tiden hans Dødsens høieste Maal, og han gif endog saa vidt, at han ved sin Tilbagekomst til Norge ved et aabenbart Bedrageri vilde see det oplyst.

Da han kom til Bergen, sendte han den 8de September 1530 Bud til Hr. Esgø Bilde paa Bergenhus og forlangte i Vidners Paahør af denne Slottet overgivet, da, som han sagde, Kongen havde forlenet ham med det i ti Aar. Hr. Esgø svarede, at han ikke vil opgive Slottet til nogen anden end Kongen selv. Alt han heri kan

¹⁾ Sm. I. 66-68. ²⁾ Sm. I. 70-73. ³⁾ Sm. I. 59. ⁴⁾ Val. Müller's Historie II. 15. ⁵⁾ Sm. I. 69-70. ⁶⁾ E. c. f. II. 691.

lede ret og forsigtigt viste sig snart. Thi paa Hr. Esge's Forespørgsel erklærede Fredrik fra Gottorp i Brev af 2den November, at han aldrig havde tænkt paa at fratage Esge Slottet; hvad Vincentius har sagt derom, har han sagt uden Kongens Vidende og Billie¹⁾. Her stod saaledes Hr. Vincentius til Skamme.

Han var imidlertid fremdeles en høiformaaende Mand i Norge og dette fik snart Erkebiskoppen og den romerske Kirke her føle.

Aarene 1530 og 1531 vare saare ubehagelige for Bergens Kirker og geistlige Bygninger. De største og pragtfuldeste af disse vare sammentrængte om Kongsgaarden paa det forholdsvis ikke meget store Rum, som Bergenhuse's Fæstning nu indtager og som i gammel Tid kaldtes Holmen. Der laa den prægtige Kathedralkirke med Biskops-gaarden, Kommunen eller Chorsbrødrenes Bolig og Skolen; der laa den ligeledes meget pragtfuldt byggede og udstyrede Apostelkirke, det første i Rangen af de fjorten kongelige Kapeller; der laa endelig ogsaa Prædikebrødre'tes Kloster med tilhørende Kirke. Kongsgaarden selv var oprindelig ikke indrettet til nogen siert Fæstning, omendstjont den var lukket ved en Mur og forsvaredes ved et Par Taarne. Under Kristian II havde Jørgen Hansson som Hovedsmand befæstet den noget bedre; dog var den ved Vincentius Luges Tiltrædelse i 1523 endnu neppe at ansee for en Fæstning, langt mindre for en Hovedfæstning, som dog her tiltrængtes til det vællige Norges Forsvar. At gjøre den hertil har maastee allerede søvret Hr. Vincentius for Tanke; og det kunde vel hende sig, at Prædikebrødrenes Klosters Brand i 1528 og Apostelkirkens Nydning for dens Klenodier har staaet i nogen Forbindelse med hin Tanke og været forberedende Skridt til dens Udførelse. Thi for at Bergens Kongsgaard kunde blive en virkelig Fæstning af Betydning var det uomgængelig fornødent, at dens Omfærd ryddedes og de mange Slottet beherskende høie og faste Bygninger bortskaffedes. Esge Vilke indfaa dette klart og gif uden at følge Snigveie lige løs paa Sagen.

Den allerede ryddiggjorte Apostelkirke blev det første Offer for Befæstningsplanen. Den synes paa nærværende Tid at have været saagodt som forsvarsløs. Efter Kristiern Petersson, der døde en Stund efter 1520, synes ingen ordentlig Provst at have været ansat ved den. Flere nævnes rigtignok, men om hinanden og uden at man kan skønne, hvorledes det med deres Embedsomraade har forholdt sig²⁾. Kirken favnede saaledes en umiddelbar Talsmand, hvilket dens Provst burde have været. Bergens Biskops Raadighed over denne Kirke, selv naar den var ledig, maatte ansees for høist tvivlsom, og Kongen, der var dens som alle kongelige Kapellers naturlige Berge, brød

¹⁾ Pal.-Müller Gr. Feide II. 15—16.

²⁾ Luges Klh. 2den Udg. 262.

sig tydelig nok ikke om den, som Kirke betragtet, men handlede den som med en anden Ejendom, den han allerede havde plyndret dens Smykker. Naar nu dens Nedrivelse foretoges til Kongens Rigets Nytte — som det hed —, saa var det ganske naturligt, dette ikke mødte nogen Indsigelse fra Kongens Side. I 1530, 8de April, udgik fra Gottorp Slot Frederiks Brev, hvorved det i lagdes Esge Vilde at nedbryde Apostelkirken, og sende til Gottorp saa meget af Stenene, som var brugbart til det derværende S. Bygning ¹⁾. Apostelkirken forsvandt nu i en Hast.

Banfeligere var det at blive af med Christkirken og de til horende Bygninger. Disse havde nemlig i Biskop og Kapitel sit naturlige Forsvar. Kongen havde imidlertid, i et Brev af 28de Decbr 1529, paabudt Undersøgelse af, hvorvidt hine Bygninger Slottet for nær ²⁾. At dette virkelig var Tilfældet, naar man vil have Kongsgaarden til sterk Fæstning, kan ikke have været nogen Tvivl underkastet; det maa ogsaa vedkommende Geistlige have været nok til at erkjende. Men en Stund synes man dog at have vaklet mellem to Bestemmelser: enten man skulde bortskaffe hine herlige og store Bygninger, eller man skulde indrette den nødvendige Fæstning paa den modsatte Side af Vaagen og dertil nytte det som meget fast byggede og heldigt beliggende Munklifs Kloster. Det synes nemlig allerede i flere Aar at have været udseet til Ophæve saasnart man fandt en eller anden Brug for det. Dets Brødre og Søstre forbleve der, men under en bestandig Frygt for en hastig Nedrivelse. Fra denne for Klosterets Beboere saa ængstelige Uvissehed tid har man et ynkeligt Klagebrev af 2den Juni 1530, fra Kloster Abbedisse, Anna Olafsdatter, til Erkebiskoppen, hvori hun ytrer, at Klosteret er blevet berøvet flere af sine bedste Jorder, og at de i Bergen var Uvillie imod det, som mod Kirker og Klostere i Almindelighed; der tales idelig om, at Klosterets Beboere skulde ud, og at et andet Kloster bør have igjen, hvorhos deres Venner lade sine Hænder og sit Hæ oparbejde Klosterets Alger og Eng, og Embver foruretter dem i hvad han kan. Hos Biskoppen nyttede det dem ikke at klage over; thi han er altid borte. Derfor henvendte de sig til Erkebiskoppen og bede ham om Raad i sin Nød og Trang ³⁾. Erkebiskoppen findes dog ikke at have blandet sig i Klosterets Sager, hvilket heller ikke vel kunde gjøre, saalænge ikke Bergens Biskop, der var Klosterets nærmeste lovlige Foresatte, derom henvendte sig til Erkebiskoppen undgik imidlertid den Løb at blive forvandlet til Fæstning

¹⁾ Dan. Mag. VI. 342; Pal.-Müller Gr. Felte II. 9. 13.

²⁾ 2den Udg. 311.

³⁾ Emt. 310 og 1ste Udg. 760—761.

Skønt det ikke undgik, som vi strax skulle see, alligevel, men paa en anden Maade, at blive et Offer for Befæstningsplanen.

Man valgte til Slutning at ryddeliggjøre Kongsgaardens Omegn fuldkommen og her indrette sin Hovedfæstning. Christkirken med tilhørende Bygninger var altsaa dømt til Nedbrydelse. Da Hr. Esgé gif den egenlyttige og magelige Biskop, Olaf Thorkelsson, ret paa Hovedet, synes denne ikke at have gjort nogen kraftig Modstand. Heller ikke indtraadte nogen saadan fra Kapitelets Side. Gjengæld bødes dem alle, Erudster manglede vel heller ikke, og den Første i Kapitelet, Erkebegnen Gjeble Pedersen, der senere fremtraadte som en aabenbar Tilhænger af Luthers Lære, og ganske vist allerede nu var det i sit Hjerte, var rimeligvis kun en lunken Forsvarer af Papismens og Hierarkiets Mindesmærker, hvor kunstneriske og pragtfulde disse end kunde være. Den 15de Februar 1531 blev en Overenskomst sluttet i Christkirkens Sakristi mellem Biskop Olaf, Erkebegnen Gjeble Pedersen samt Kanniken Mogens Jonsen paa den ene Side, og Hr. Esgé Bilde, paa Kongens Begne, paa den anden, i Overvær af Hr. Vincentius Lunge samt 13 Raadmænd af Bergens By. Biskoppen og Kapitelet opgave, paa Kongens Bøn og for Rigets Nytte og Forsvar, Kathedralkirken til Nedbrydelse og Vortflytning, eftersom den fandtes at staa Bergenhuse Slot for nær og til Hindring. Derimod skulde Munklifs Kloster med tilhørende Indtægt og Gods overgives Biskop og Kapitel til en Domkirke, dog med Forpligtelse at bemande og forsvare det mod Kongens og Rigets Fiender, samt føde og opholde Nonnerne, som i Klosteret vilde forblive, saalænge indtil herom af Kongen eller Rigsrådet maatte fattes en anden Bestemmelse. Brev paa dette blev samme Dag udfærdiget af Biskoppen og de tvende tilstedeværende Kanniker og beseglet ikke alene af disse, men ogsaa af tre andre Kanniker ¹⁾.

Man skred nu til Nedbrydningen af Christkirken og tilhørende Bygninger med største Hast og Iver. Ved Brev fra Biskop Olaf af 21de Februar — 15de Marts opfordredes Almuen fra de Bergen nærmest omkringliggende Kirkesogne til at møde i Byen paa visse Dage for at hjælpe til med Udelæggelsesverket, der paa Esgé Bilde's Begne lededes, og det som det heber med stor Dygtighed, af en Hans Prydg. Arbejdet gik rask fra Haanden, og den 1ste Mai 1531 synes det i det væsentligste at have været fuldbragt. Thi ved et Brev af nævnte Dag oplob Biskop Olaf til Esgé Bilde „den Jord og Grund, hvorpaa Domkirken med alle dens Bygninger tilforn stode, for herefter bestandig at ligge under Bergenhuse Slot“; og i

¹⁾ Sm. II. 36—38.

Brev af 31te Mai næst efter heder det, at „Domkirken og Bispegaardene ere ganske nede i Grunderne“ ¹⁾).

Munkliks Kloster skulde altsaa fra nu af være Sæde for Biskop og Kapitel og følgelig den derhenhørende Kirke være Biskopskathedralkirke. Ege Vilde lod Klosters Abbedisse, den foraa Anna Dalsdatter, og Konfessoren, Jon Karlsson, underrette om fattede Beslutning og tilbød dem med det samme det kongelige Kancellis Allehelgens Kirken, der i Byen samt et Par derved liggende Gaarde at bruge som Kloster, indtil Kongen eller Raadet anderledes foreskrev. Men dette Tilbud synes ikke at være blevet modtaget. Fleste Nonner flyttede rigtignok ud, men nogle til sine Stedtinger omkring paa Landet, og enkelte til Munklojstret i Vadstena i Svea Abbedissen, selv femte, modsatte sig med Bestemthed enhver Flygtning og man har efter Overenskomsten maattet lade disse forblive i Klosteret, sjønt Biskop Dals allerede i Mai 1531 var bosat der ²⁾. Men med var da det gamle, anseede og i sin Tid rige Munkliks ophævet Kloster. Bestemmelsen var da nu, at det skulde være Biskopskathedralkirke tillige en Befæstning, der kunde i Nødsfald understøtte Bergens Magt.

Eftertiden har dømt Hr. Ege Vilde meget haardt for de talte Kirkebygningers Nedbrydelse i Bergen, og man har — dog længe efter hans Død — tillagt ham Navnet: Kirkebrøder. Men af Sagenes Sammenhæng vil man dog let indsee, at Hr. Ege der handlede i et bestemt for Konge og Land, i det mindste efter den egen Anskuelse, gavuligt Siemed, nemlig for Landets Forsvar mod Fiender, og derhos, saavidt man ved, uden alle egennyttige Side syn, — at han er langt mindre at dømme end den usle Biskop og hans Kapitel, der gavede sin Samtykke til hans Foretagende, da en kraftig Indsigelse fra deres Side havde maattet gjere det vaarløst, om ei umuligt, og hvis Feielighed vist ikke var saa uegen som Eges Iver.

Men Erkebiskoppen, vil man vel atter spørge, hvorfor tog sig ikke af Sagen? og hvorledes kunde vel saadanne Omvæltninger som de der nu ere fortalte at have fundet Sted i Bergen, en Kathedralkirkes Nedbrydelse til en Kæmnings Forsterkning, et stort Klosters Ophævelse og Forandring til Biskopskathedralkirke o. s. v., — hvorledes kunde de gaa for sig, uden at Kirkeprovincens Metropolitan dertil gaae Samtykke eller deri toges paa Raad? Svaret bliver her det samme

¹⁾ N. Nicolajsen: arkæologisk-historisk Fortælling over Norges Kæmpekirker, Kunst og Haandværk fra Middelalderen 95. ²⁾ Langes Rit. 2den 310—312.

som vi ovenfor ved en lignende Leilighed have givet ¹⁾. I dette som i mangt og meget andet aabenbarede sig Følgerne af den selvødelæggende Politif, den romerske Stol i de senere Aarhundreder, ja fra langt tilbage i Middelalderen, havde fulgt ved overalt at svække Metropolitanmyndigheden for at knytte alle Biskopsstole desto meer uundselbart og, som man troede, saameget fastere til Rom. Erkebiskoppen af Nidaros havde nu, som jeg allerede før har yttret, saa godt som intet at sige i sin Provins, udenfor sit eget Biskopsdomme. Enhver norsk Biskop handlede i sit Omraade i alle Styrelsesanliggender, som om der intet Mellemled var i Kirkestyrelsen mellem ham selv og den romerske Kirkes øverste Hoved. Og da nu Forbindelsen mellem Biskopperne og Rom, ved den verdslige Statsmagts Indflyden paa Geistlighedens Grund, var bleven paa det nærmeste afstaaen, saa var det den enkelte Biskop overladt at opgjøre sit Biskopsdommes Sager med den verdslige Styrelse ganske eensidig, og som det syntes ham selv bedst og fordelagtigt, uden Samraad hverken med Metropolitan eller Medbiskopper. Saaledes var den oprindelig saa høgt opførte hierarchiske Kirkebygning i Tidens Løb blevet undergraven af Pavedommet, at den nu næsten ravede som en Ruin og frembød idel blottede og brøstfældige Punkter mod Reformatorenes hjærve Angreb.

Biskop Olaf Thorfeldson fandt sig vistnok besøiet til at underrette Erkebiskoppen om den foregaaende Forandring, men ogsaa først efter at den var foregaaet, og da en Omændring til det Gamle ikke meer var mulig. I sit Brev til Erkebiskoppen af 13de April 1531 gjør han heller ikke nærmere Rede for Kathedralkirkens og de derhen hørende Bygningers Nedbrydning; men undskylder kun sin Indflytning i Munkliff dermed, at det som Kloster „var saa godt som øde gjort“. Hans Henvendelse til Erkebiskoppen ved denne Leilighed er heller ikke forbunden med nogen Klage over hvad der var skeet — thi en saadan Klage rammede ham selv nærmest; — men med et Tilgænger til Erkebiskoppen, at denne vil overlade ham et Stykke Tomt af de til Erkebiskopsgaarden paa Stranden i Bergen hørende Grunde, fordi saadant vilde være til Nytte for ham i hans nye Sæde ²⁾. Som en ligefrem Spot lyder det næsten, naar det i Brev af 31ste Mai næst efter fra Biskop Olaf Thorfeldson i Forening med Egede Wilde, Vincentius Lunge og Niels Lyffe til Erkebiskoppen, siges som en Trost til denne for Nidaros Kathedralkirkes nye indtrufne Brand, at ogsaa her „er Bergens Domkirke og Biskopsgaarden ganske ned i Grund (d. e. ganske i Bund og Grund ødelagt)“ ³⁾.

Der gjordes ellers paa denne Tid ogsaa lige under Erkebiskoppens egne Dine og i hans eget Biskopsdomme temmelig dristige For-

¹⁾ E. o. f. II. 692. ²⁾ Eml. II. 46. ³⁾ Eml. 67.

og paa at sekularisere tvende Klosters, — Forsøg, som Erkebiskoppen Magnof af yderste Magt søgte at afvende, men som det dog kun lodes ham for en Tid at udhale.

Det ene af disse Klosters var Nonneklosteret paa Rein. Ingerd Dittesbatter havde her ladet sig vælge til Klosterets Forstandereste. Hermed gik det efter hendes egen Forklaring saaledes. Paa et Besøg, hun aflagde i Klosteret, klagede Abbedissen, Kaest og Søstrene for hende over dets elendige Forsatning, hvorledes den stod fast til Nedfald, hvilket Abbedissen ikke formaaede at afhjælpe. Man enedes da om, at Søstrene godvilligen valgte Fru Ingerd Forstandereste, saaledes at hun skulde hjælpe Klosteret med de nødvendige Bygningsarbejder, forsørge Søstrene og holde Indretningen god Skik og christelig Styrelse. Om Overenskomsten blev et Skrift udstedt. Fru Ingerd havde gjort dette Skridt, hved det, for at i Fremtiden skulde komme og trænge sig derind, bemægtige sig Klosters Indkomster og forøde dem til „Verdens Forsængelighed“¹⁾. Dette var gjort uden at Erkebiskoppen derved var adspurgt. Men da han fik det vide, og vistnok medrette i Fru Ingerds Udnavnelse til Klosterets velvillige Forstandereste, troede at see det første Skridt fra hendes Side at slaa Klosteret og dets Gods under sig, — saa lod han udgaa det dets Jordebrev, dets Segl og en Deel af dets kostbareste Indtægter. Da Fru Ingerd siden kom til Klosteret, paastod Abbedissen og Søstrene, at Erkebiskoppen havde gjort dette høieligen mod dets Billie. Nu satte Fru Ingerd Alt i Bevægelse for at faa Oprikt af Erkebiskoppen. Først maatte hendes Svigersøn Hr. Nils Bredder var Kongens Lensmand i Fosen-Len, hvor Klosteret laa, tilsi Erkebiskoppen fra Diteraat den 8de April 1531. Han opfordrede Kongens Navn Erkebiskoppen, der selv af Kongen var betroet at være paa dennes Begne en Overtilsynsmand med Lov og Ret i det Land hjemfte, — at han vilde tilbagegive Klosteret hvad han mod god og verdslig Lov havde frataget det. Han mindede ham om det Skrift, som var sluttet mellem ham og Fru Ingerd, og bad ham ikke paany velte sig ind paa hende. Kunde Overenskomsten mellem hende og Klosteret ikke bestaa efter Loven, da kunde den vel med Lempe og paa en god Maade igjen hæves uden saadan Udfærd, som Erkebiskoppen havde vist. Han bad Erkebiskoppen til Slutning betænke han med Haand og Mund, med Brev og Segl havde lovet at være Fru Ingerd og hendes Børn til Raad, Trost og Hjælp²⁾.

¹⁾ Denne Forklaring over sin Udfærd giver Fru Ingerd i et Brev af 10de April 1531 til sin Ettesøn Mgt. Henrik Nilssen, Kannik, hvem hun beder tag af Sagen hos Erkebiskoppen, som havde paaanket hendes Opsørsel. Smi. 44. ²⁾ Smi. II. 40—42.

Dage efter, den 10de April, strev Fru Ingerd selv sammekeds fra til Erkebiskoppen. Hendes Brev er egentlig Svar paa en Skrivelse fra denne, hvori han har forbudet hende at besatte sig med Reins Klosters Gods og Ejendele. Hun erklærer, at hun aldrig har frataget Klosteret en Stilling eller faaet noget af det, uden hun har gjort dohbelt Kyldest derfor. Hvad hun har handlet med Fru Abbedissen og Søstrene er gjort til Klosterets Bedste. Hun havde været hindret fra at tage Erkebiskoppen paa Raad i Forveien, og havde hastet med at afgjøre Sagen med Abbedissen, da hun selv stod paa Reisen, og hun ved Hr. Nils Lyffe skulde erhverve Kongens Samtykke paa hvad der var skeet. Hun ved ikke andet — siger hun — end at Kongen i dette Stykke er den raadende, som Erkebiskoppen i det Aandelige. Havde hun vidst, at det var Erkebiskoppens Ret at raade for Klosteret baade i det Verdslige og i det Aandelige, som hun af hans Skrivelse mærker, saa skulde hun ei have sluttet Overenskomsten, før hun havde hørt hans Billie i den Henseende. Vil Erkebiskoppen med Magt og Bold omstøde denne Handel, da kan hun, arme Enke, ingen Modstand gjøre; og hvis hun ikke kan være Klosterets Forstanderke med Rette, kan vel Loven bedst forklare det. Hun beder til Slutning Erkebiskoppen sende Abbedissen og Klostersøstrene tilbage hvad han havde frataget dem, samt at han ikke vil lade dem lide i nogen Maade for hendes Skyld ¹⁾).

At Fru Ingerds Hensigter i denne Sag have været saa rene og uegennyttige som hun selv paastaar, er ingenlunde sandsynligt, — og om de end havde været det, saa var dog hendes Adfærd uformelig og ulovlig efter den endnu i Norge bestaaende Kirkeret, og det var aabenhare Erkebiskoppens baade Ret og Skyldighed at stride ind, som han gjorde. Alligevel udvirkede Hr. Nils Lyffe, der strax efter reiste til Danmark, hos Kong Fredrik dennes Stadfæstelse paa Fru Ingerds Valg til Forstanderke for Reins Kloster og dets Gods, imod at hun lod holde tilbørlig Gudstjeneste. Stadfæstelsen blev givet den 1ste Mai 1532 ²⁾. Den har maaskee, paa Grund af de mellemkommende vigtige Begivenheder og Erkebiskoppens Modstand, ikke strax kommet Fru Ingerd tilgode; men Enden blev dog, at hun, om end kanskee ikke før efter Erkebiskop Olafs Vortreise fra Norge, fik Klosteret og dets Gods i Forlening ³⁾.

Endnu værre gif det til med det andet Kloster, nemlig Lauras eller Lutersens Cistercienserkloster. Her blev i 1510 en dansk Mand, Matthias Henrikson, udnævnt til Abbed af Henrik Kristiernson, Abbed i Sorø, der var indsat af Ordenens Generalabbed i Cîteaux,

¹⁾ Sml. II. 42—44.

²⁾ Sml. VI. 42—43.

³⁾ Om Helt denne Sag, se

til Biskop og Reformator for alle Cistercienserklosterne i de disse Riger. Denne Matthias var, som hele hans Adfærd yderst uverdigg Klostermand. Han solgte, pantsatte eller forsterets Jordegods og Kostbarheder, og da han havde sat det overstyr, for han fra det til Oslo, og tilvendte sig, uvisst paa Raade, den ledige Abbedverdigg i Hovedsens Kloster. I fortsatte han sit forrige Liv, saaledes at Biskop Hans Keff u at affætte ham. Han for da til Danmark, hvor det lykkedes erhverve nye Breve paa Tutoresen; og nu kom han did tilbage han heller vilde have Lyse-Kloster, hvis Abbed det dog ikke ham at faa fordreven. I det allerede af ham tidligere med Tutoresens Kloster huserede han nu efter sin Tilbagekomst paa si Bis og førte det forargeligste Levnet, indtil Erkebiskoppen 1530 fandt sig opfordret til at stride ind for at komme Klo hælpe. Han lod Abbed Matthias gribe og stillede ham for et Ret, bestaaende af 9 Klostermænd, blandt hvilke Abbeden af He nes først, og foruden ham Detanus i Nidaros og 8 Kanniker san Mange Beskyldninger fremsattes mod ham baade vedkomme forargelige Levnet og hans uforsvarlige Klosterstyrelse; og han vare bleven sædlet i en stor Bod til Erkebiskoppen. For at kun denne pantsatte han den 11te April 1531 paa Østeraat fire af 1 Gaarde til Hr. Nils Lyffe. Men ikke nok hermed. Til far synes han at have afstaaet hele sit Kloster til den samme, Lyffe udstedte den 13de April samme Aar fra Østeraat et Bre han erklærer, at da Broder Matthias og menige Konvent i nu velvilligen har opladt ham sit Kloster med Guds og C faa forpligter han sig til, hvis Kong Fredrik vil lade ham det, at betale Abbeden 200 Lod Sølvs, af hvilken Sum han har modtaget Halvdelen, ligeledes hvert Medlem af Klosterne Sum eengang for alle, og desuden Abbeden aarlig for En Mark rede Penge. Nils Lyffe gif med denne Overenskomst i mark og fik den i Kjøbenhavn stadfæstet af Kong Fredrik paa Dag, som Stadstæstelsen paa Reins Kloster til Fru Ingerd ven, nemlig den 1ste Mai 1532. Hans Valg ved Abbed og til Forstander for Tutoresens Kloster og dets Ejendomme bl kjendt af Kongen mod at han skulde opfylde de Forpligtelse havde paataget sig mod Abbeden og Brødrene, og gjøre en Skik i Klosteret med Gudstjeneste og Guds Ords Forkyndelse

Da dette skede var Hr. Nils, som vi siden skulle see, Maade landskygtig fra Norge; og Omstændighederne der have sat Erkebiskoppen i Stand til at forhindre Klosterets fuldkomne larisation endnu en Stund, ja endog saa længe, at Hr. Nils

kom i Besiddelse af det. Men at der blev bragt Orden igjen tilveie i Klosteret, maa man betvivle; og under Kronen blev det lagt, saa snart som Erkebiskoppen var borte ¹⁾.

113.

Kong Kristian II's Optraeden i Norge 1531—1532. Erkebiskop Olaf og flere Biskopper antage sig hans Sag. Kristians Foretagende mislykket, og Norges Forhold bringes i sin gamle Stil. Kong Fredrik I dør 1533.

Det Tryk, som den verdslige Statsmagt øvede paa Kirken i Norge, og som kom tilsyne i de gjentagne og oftest heldige Angreb paa dens Indretninger og Ejendomme, begyndte meer og meer at overvælde den norske Geistligheds Formænd. Deres tiltagende Afsmagt maatte allerede være dem selv indlysende. Baade i det Aandelige og Verdslige følte de Gudsfæstet svigte under sig. At Erkebiskop Olaf fandt sin nærværende Stilling utaalelig, var ikke at undres over; heller ikke at han spejdede til alle Sider for at opdage, om muligt, en Støtte, til hvilken han i sin Nød og Førladthed kunde klynge sig. Havde han engang maastee nærret det Haab, at den Magt og Selvstændighed, som Haandfæstningen af 1524 tillagde det norske Raad, forenet med den Indflydelse, han selv og Biskopperne ifølge gammel Herd øvede i Raadet, — at den skulde sikke baade Stat og Kirke mod fremmed Undertrykkelse, saa maatte dette Haab ganske vist allerede nu være udsøft. Mænd som Vincentius Lunge, Esge Bilde og Nils Lyffe maatte ved sin Udsærd forlængst have overbevist ham om, at den Selvstændighed, der var det norske Raad indrømmet, i Grunden kun kom enkelte danske Stormænd, som deri vare indsmuglede, til Gode, og at diøse, om end ofte og i mange Stykker uenige indbyrdes og uenige med det svage Kongedømme, de i Navnet tjente, dog stedse vare enige med dette og mellem sig selv i een Ting, nemlig, naar Veilighed gaves, at berøve Biskopperne deres Myndighed og Kirken dens Rigdomme, og saa til Slutning underkaste Kirken den verdslige Statsmagt. Erkebiskoppen kunde saaledes ikke nu længer i Haandfæstningen see nogen sand Værggelse hverken for Fædrenelands Selvstændighed eller dets Kirkes Opretholdelse. Den bestaaende Forsatning, Kong Fredrik, de danske Magthavere i Norge, — Alt maatte være ham lige forhabt, og han maatte baade til Fædrenelands og til Kirkens Bedste, som det for ham stillede sig, see sig om efter Midler til at blive det Hele kvit, Forandringen koste hvad den koste vilde; værre end det var kunde det neppe blive.

En saadan Dpfattelse af Norges og den norske Kirkes daværende

¹⁾ Ranges Rth. 2den Udg. 241—246.

Stilling, tænker jeg, har ledet Erkebiskop Olaf til at vende Blodet mod den landflygtige Kristian II som den forønskede Redningsmiddel da Udfigterne just paa denne Tid syntes at opklare sig noget den ulykkelige Fyrste, og hans Forhold til den romeriske Kirke syv at blive venstabeligere.

Kristian havde under sin hele Landflygtighedstid sysslet med sig selv og nær til at gjenvinde sine tabte Riger. Men disse Planer vare hvede dybt udtænkte, eller fast grundlagte; ikke heller bleve de forfulgte med Sikkerhed, eller ledede med sand Klogskab og Kraft. Kristian havde baade tro og dygtige Tjenere; men i hans egen Land havde, i hans Flugt, et Banskemod vundet Overhaand, der stedse forvarede hans i sig selv vanstelige Stilling. Hans naturlige Støtte var hans Svoger Keiser Karl, og i Bevidstheden herom tog han ogsaa for sig fremst sin Tilflugt til denne, eller rettere til det burgundiske og Nederlandene. Men den Kulde og Seendragtighed, han her bragte ham snart til at vende sig andensteds hen. Den lutheriske havde vundet stærk Indgang hos ham. Dette blev snart en aaben Sag, der naturligvis ikke betragtedes med gunstige Blikke af det katolske burgundiske Hof. Baandet mellem ham og dette Slægt herved. Men i samme Mon, som hans Haab til Keiseren blev mindet synes han at have vendt sin Fortrosthed til de protestantiske Fyrster i Tydskland, blandt hvilke flere vare hans nære Frænder, saaledes Kurfyrsten af Saren. Hine Fyrster havde dog paa den Tid for sig get med sine egne Sager at gjøre, til at kunne række Kristian en rigtig Hjelperhaand; og de vare saa meget mindre villige hertil, Hjelpen dog skulde ydes ham mod en af deres egne Trosvoroth thi derfor kunde allerede Fredrik I, i det mindste som Styrer i Slesvig og Holstein, og end mere afgjort hans Son Hertug Kristian nes. Kong Kristian havde i 1524 paa egen Haand faaet samlet bragt en ikke ubetydelig Heiehær i Nordtydskland; men forvarede gemangel og daarlige Foranstaltninger splittede denne Hær sig til at have udrettet det ringeste for Kongens Sag. Ikke bedre gik det med de Forsøg, hans Tilhængere i Danmark og Sverige, som Skien Clement, Klaus Knippshof og fremfor alle Soren Norby, i de mest paafølgende Aar gjorde paa atter at spille ham de nordiske Riger i Hænderne. Og saa de Forhaabninger, han gjorde sig om at faa Hjælp fra Keiser Karl, efter at denne i 1525 havde overvundet den fiende Frans I af Frankrige, slog fuldkommen fejl. Under alt indsvandt Kristians Hjelpekilder meer og meer, medens Iverken hans Sag kjølnedes hos mange af hans Tilhængere; og fra Wiens af 1526 mærkes tydelig, at Kong Fredrik aandede noget friere, og sølte sig noget sikkrere i sit Kongedømme.

Men fra 1529 af, da Keiseren, efter Freden til Cambray med Frankrige, havde faaet friere Haender, begyndte Kristian paany at sætte sit Haab til ham. Vel var hans ædle Dronning Elisabet, Keiserens Søster, i Mellemtiden død, men deres Børn bleve dog opdragne ved det burgundiske Hof, og Karl fandt det ikke stemmende hverken med sin Ære eller sin Fordeel ganske at slaa Haanden af sin ulykkelige Svoger. Kristian synes ogsaa nu at have foresat sig at gjøre alle mulige Opoffrelser for at vinde Keiseren og hans Hus for sig; han viste sig endog villig til at bortrydde det Anstød, som hans Bedhængen ved Lutheranismen hidtil havde givet. I 1530 affvor han, i Dvervær af den pavelige Legat Kardinal Campeggio, sit lutheriske Kjæteri og modtog en Pönitens af Kardinalens Haand. Ved Siden heraf gjorde Kristian Forberedelser, som tydede paa forestaaende Rustninger. Han var vel bekendt med Forholdene i sine fordums Riger, med hvilke hans tro Tjenere, som havde fulgt ham i hans Landflygtighed, stode i næsten uafbrudt hemmelig Forbindelse. For Norges Bedkommende var det især den oftere nævnte Jørgen Hansson, efter sin Vortreise fra Norge bosat i Kampen i Dvervøsel, som stiftede ham paalidelige Underretninger. Kristian vidste saaledes, at der ikke i noget af Rigerne, og mindst i Norge, manglede Gjøringsstof, Emne til Misnoie med Styrelsen og urolige Hoveder, der med større eller mindre Grund higede efter en Forandring i det Bestaaende. At den katolske Geistlighed i alle tre Riger deels med Utaalighed allerede sølte Reformationens Tryk i dens hele Fylde, deels med Frygt forudsaa dens snarlige Indbrud over dem, og derfor i sin Flerhed hørte blandt de Misnoiedes Tal, — det var noget, der fortrinsvis maatte tildrage sig hans Opmærksomhed; og ganske vist har dette ikke medvirket lidet til hans offentlige sa høitidelige Tilbagevenden i den romerske Kirkes Skjød. Kunde han nemlig faa hin rige og endnu indflydelsesfulde Stand til at tro paa hans Omvendelses Oprigtighed, maatte han haabe, under Sagernes nuværende Stilling, at kunne regne paa dens Overgang til hans Parti; og herved vilde saare meget være vundet for ham.

Vi have seet, at Erkebiskop Olaf paa sin Romerreise i 1523, under sit Ophold i Mecheln, tilsvor Kristian II, som dengang endnu var Norges lovlige Konge, Huldskab og Trofskab; men at han dog det følgende Aar tilbagetog denne Ed, idet han med det øvrige norske Raad opsigde Kristian og hyldede Fredrik I¹⁾. At han, denne Opsigelse uagtet, har vedligeholdt en vis Hengivenhed og Forskjærlighed for sin tidligere Konge, tør man maaſkee gjætte, skjønt det vanskeligt lader sig bevise. At han den hele Tid siden skulde have staaet i hem-

¹⁾ S. o. f. II. 654, 669.

melig Forbindelse med den Landflygtige ¹⁾, kjendt, ikke i noget nu levnet skriftligt Dok- gyldig Grund til at antage andet, end at han hyldebrede Fredrik som Norges Konge, og fuld Oprigtighed. Men siden havde Dmst andret sig, og mangt et Erkebiskoppens Ha hans egen Person og med Hensyn til Fe stufet. Nu vendte han i sin, Fædrenelæ Stilling igjen Tanken til Kristian, og nu f bindelse mellem dem bleven sluttet, hvilken h Kongen at tilbagevinde sine Riger. Saadan den rimelige Sammenhæng med Erkebiskop stians Sag. Men naar, og fra hvis Side bundet er gjort, er ubekjendt, ligesom og ve er blevet knyttet.

Saameget synes imidlertid klart, at næ tet om Kristians forehavende nye Rustninger i Danmark, satte det ogsaa Erkebiskop D Planer; hvad enten nu dette var en løs Ri Fiender fandt sig tjente med at udsprede, dere virkelig ere komne paa Spor efter h Erkebiskoppen og Kong Kristian. At Erkel Herredagen i Oslo om Sommeren 1529, i Kristians Hylдинг i Norge, vakte naturligvi somhed og Misnoie; og fra den Tid af s gjering en vis Frygt for Erkebiskoppens Et han var utilfreds med Styrelsens Gang i f ikke tvivle, og at hans Utilfredsbed ikke var man ubentviol i sit stille Sind erkjende. Fiende, med hvem man maatte stræbe at f Feide fra den fordreyne Konges Side begy derfor gjerne have ham til Kjøbenhavn, til Riger, som var tilsagt til Midfommertid l Vincentius Lunge tilskrev ham fra Andvorf Aar, i Anledning af det mellem dem sluttet ham ivrigen til at søge Herredagen, og anf som talede herfor, ogsaa „den Mistanke, se medelst hoibaarne Fyrste Kong Kristian“, c befriede sig fra, med mindre han personligen Raad til Orde ²⁾. Da vare altsaa, som r

¹⁾ Høltfeldt siger dette (Fr. I. u. 1531, Kvart. l noget Beris. ²⁾ Eml. I. 69; jfr. o. f. II

markt Rygter i Omlob, der betegnede Erkebiskoppen som en hemmelig Tilhænger af Kristian II; og fra Mistanken herfor vilde man, han skulde rense sig. Men Erkebiskoppen synes at have næret Modbydelighed for de blandede Raadsmøder, hvori man ikke kan fortænke ham, og han mødte ikke paa Herredagen. Vincentius Lunge var den eneste af Norges Raad, som her var tilstede.

Erkebiskop Olafs Udeblivelse har naturligvis forøget Kongens Uvilje og Mistanke mod ham; og begge Dele tiltog, da det neppe, al Hemmeligholdelse uagtet, kunde undgaaes, at et og andet rygtedes om de Underhandlinger, som i Løbet af Vinteren 1530—1531 virkelig vare indledede mellem den landsflygtige Konge og Erkebiskoppen samt flere af Norges Biskopper. Den første Underhandler paa Kristians Begne, som indsendt sig i Norge, var en vis Henrik Lille, som kaldes Kongens Sekretær. Han havde om Vinteren under mange Vanskeligheder og store Farer pleiet Overlægninger baade med Erkebiskoppen og med Biskop Magnus af Hamar¹⁾. Kristians fornemste Raadgiver og Leder ved disse Underhandlinger var imidlertid den fra Upsal fordrevne Erkebiskop Gustav Trolle, der efterat have for en kort Tid forsøgt sin Lykke hos Kong Fredrik i Danmark, hvem han, som før fortalt, kronede i 1524, var dragen til Kristian i Nederlandene og havde givet sig i Tjeneste hos ham. Det var en virksom, klog, djærv og renkefuld Mand, vel skiftet til det Hverv, han her havde paataget sig. Han havde i Slutningen af 1530 bestormet en Mængde af Danmarks og Sveriges Prælater og Herrer med Skrivelser til Kristians Fordeel, deels indeholdende fordeelagtige Bidnesbyrd om dennes forandrede og nu fromme Sindstemning, deels glimrende Skildringer af den Magt, med hvilken Keiseren agtede at underkaste sin Svoger. Da han dog med sine Breve udrettede mindre i Danmark, end han havde ventet, gav han sig personlig til Norge, hvor han haabede bedre Fremgang for sine Rensker. Hans Haab slog ham heller ikke feil. Hans Forestillinger og Løfter fandt her hos flere Biskopper aabne Øren, og det varede ikke længe før han havde knyttet dem til Kristians Sag.

Hvad der om disse Forhandlinger var kommet udenfor de Indviedes Kreds, var sikkerligen kun ganske løse Rygter. Gyldige Beviser for Erkebiskop Olafs oprørste Stemplinger vare, saavidt skjønes, endnu ikke i hans Fienders Hænder. Alligevel stod han i Begyndelsen af 1531 meer mistænkt og meer frygtet end nogensinde før ligeover for Kong Fredrik, det danske Rigsraad og de danske Magthavere i Norge. Man troede ham ikke; men man tøds heller ikke bryde med ham. Man behandlede ham paa det varfomteste og tænkte sig,

¹⁾ Hvitf. Fr. I. n. 1531 (Kvart.-Udg. 253—256).

som det lader, endnu Muligheden af at komme ham. Hr. Egede vilde tilskrive ham, den 24de Marts fra Bergenhus og yttrede Dnsket om den anstundende Sommer, da det vilde være den Feilighed kunde samles. Hr. Egede, der var til Danmark, skulde, isald et saadant Mødestand, indrette sig saa, at han til det kunte vilde, der altid søgte at forhindre et Brud biskoppen, har ganske vist foreslaet dette Møde have indhentet nærmere For skrifter i Danmarks Erkebiskoppen til Kong Frederiks Fordeel. Erkebiskoppen har svaret paa denne Indbydelse have afflaet den ¹⁾. I Danmark arbeidedes bringelsen af en ny dansk-norsk Herredag, og saa Erkebiskop Olaf og de norske Biskopper denne. Den 5te Marts 1531 udgik fra København til Erkebiskoppen at møde til en af København til St. Hans Midsommer ²⁾. Til de andre norske Biskopper, og baade Olaf Stavanger havde allerede inden den 24de Marts Løfte om at møde. Det samme Løfte bragte Erkebiskoppen. Alligevel fandt Egede vilde til denne af 24de Mai, hvori han meldte om Biskoppers Beslutning, at opfordre ham til at holde fast ved sit Forsæt ³⁾. Hvor har meent sit Løfte, da han gav det, kunn var nemlig senere ganske uventet indtruffet en aabne ham en, som det maatte synes, grueløst tilbage.

Den 3die Mai 1531 var der overgaaet debrand, i hvilken næsten alle dens Kirker og disse ogsaa Kathedralkirken. Ganste kort efter talte Skrivelse til Erkebiskoppen var afgang, Brev om den indtrufne Ulykke, paa Grund af skyldte sig at møde til Herredagen i Kjøbenhavn gjort et ubehageligt Indtryk paa de i Bergen Olaf, Egede vilde, Vincentius Lunge synes at have staaet færdige til Reisen. I 31te Mai Erkebiskoppen et Brev, som vel Trostefrivelse. Med Trostegrundene er det dens deres Opfordringer til Erkebiskoppen a

¹⁾ Eml. II. 35.   ²⁾ Eml. 47—50.   ³⁾ E

den indtrufne Ulykke uagtet, ere saa meget mere indtrængende. Der gives ham endog Udsigt til, at man vil bevirke nogen Udsættelse i Tiden for Herredagen, hvis han kun vil komme til denne ¹⁾. Ege Bilde tilskrev ham derhos særskilt den 1ste Juni og stillede ham for Dine Bigtigheden af hans Nærværelse paa Herredagen, baade for de mange magtpaaliggende Sagers Skyld, som der skulde forhandles, og for hans egen Skyld, idet han havde megen Ære og Kongens Naade at vente ²⁾. Men alt var forgjæves. Erkebiskoppen holdt fast ved sin Undskyldning og blev hjemme.

Herredagen i Kjøbenhavn blev alligevel nogenlunde talrigt besøgt fra Norge. Biskopperne Hoftold af Stavanger, Olaf af Bergen og Hans af Oslo, Provsten af Mariekirken i Oslo Kansleren Matthias hvoruf, Herrerne Ege Bilde, Vincentius Lunge, Nils Lykke og Erik Ugerup mødte alle og vare samlede i Kjøbenhavn omkring 10de Juli ³⁾. Men just derved at saa mange af de mest indflydelsesrige og skarpsynede danske Magthavere ved den Tid forlode Norge, aabnedes der Gustav Trolle saa meget bedre Leilighed til at røgte det Hverv, han havde paa Kristians Begne; og han nyttede denne Leilighed med Usfortrødenhed, Kløgt og Driftighed.

Reisop i Sommeren 1531 var det, at Gustav Trolle gjennereise Norge og befæstede de Forbindelser, som Vinteren forud ved Henrik Lille vare knyttede. Denne sidste var og tildeels i Følge med ham paa Reisen, ligesom ogsaa Kristians tro Tjener, den oftere nævnte kloge og driftige Jørgen Hansson, i sin Tid Høvedsmand i Bergen, hvilken havde begivet sig til Norge fra Kampen og nu var Kristian til stor Nytte ved det fortrolige Kjendskab, han havde til de norske Forhold ⁴⁾. Gustav reiste forklædt og ledsaget af tvende norske Bønder. Han og hans Følge gav sig ud for Bergfolk. Hans Reise var ikke uden Fare; thi enkelte havde Mistanke om hvo han virkelig var. Det første Sted hvor han slog sig ned var Hamar, hvis Biskop Magnus synes at have omfattet Kristians Sag med større Iver end selve Erkebiskoppen. Hid kom han med Henrik Lille den 16de Juli og synes at være forbleven der over den 20de. Paa denne Dag udstedte Biskop Magnus et Brev til Kong Kristian, hvori han lovede ham ikke alene sin egen og Erkebiskoppens Understøttelse med Penge og anden Hjælp, men ogsaa de øvrige norske Biskoppers. Saasnart disse vendte tilbage fra Herredagen i Kjøbenhavn, skulde Erkebiskoppen og han strax underrette dem om Kristians Forlangende, „og inddrage dem til sig i samme Handling“. Henrik Lille skulde føre dette Brev til Kongen, som opfordredes til at lønne ham med Mariekirkens Provsti, hvilket ogsaa

¹⁾ Smf. II. 56—59.

²⁾ Smf. 60—61.

³⁾ Smf. 69—70.

⁴⁾ Hvilt.

Erkebiskoppen vilde synes godt om¹⁾. Muligen har dog hverken Skrif eller Brevet naaet til sin Bestemmelse.

Fra Hamar drog Gustav til Nidaros. Paa denne Vej var ubetvølst, at han efterfattes af Klaus Ravn, Lensherren paa Akshus, Nogens Gyldenstjernes, Foged i Gudbrandstalen, der haafaaet Nys om hvo han var. Forsølgerne vare ham lige i Halsmen han var dog heldig nok til at undgaa dem²⁾. I Thronbhamaa han have følt sig sikker under Erkebiskop Olaf Bern, og her skrev han den 23de August en Opfordring, der nærmest er stilet Biskoppen af Stavanger, og synes at have skullet besørge til de ved Biskoppen af Hamar, men Gjenparten af den have rimeligvis været bestemte ogsaa for de øvrige Biskopper. Gustav siger sig heri være udsendt af Kong Kristian med Keiserens Billie og Raad til norske Kirkes og det norske Riges Gavn og Hjælp. Han opfordrer Biskoppen til at rette sig efter hvad hans Erkebiskop byder ham, beder ham betænke, hvad han har at befrygte af det omsiggribende Rjæteri og henpeger paa hvad der er overgaaet Domkirken i Berg. Han viser, at det er en klog og fornuftig Handling at understøtte Kristians Forehavende med Kirkens Gods og Klenodier; thi bedre er det at skænke eller laane dette til Kirkens og Landets Forsvar, end at gemme det til et Rov for Rjæterne. Han lover paa Kongens Begjæring Pant i Kronens Len, og paa sine egne Vegne at stille sin Domsti i Upsal og al dens Ejendom til Sikkerhed for at det udlaante skal blive tilbagebetalt. Han opfordrer endelig til at sende Skibe, ladet med Tømmer, til Nederlandene, til Kongens Tjeneste og forestræk Abfærden hermed, idet han ogsaa her lover sikker Gjenerstatning³⁾.

At denne Opfordring, som sagt, nærmest er stilet til Biskoppen af Stavanger, har maaskee sin Grund deri, at enten Biskop Hoss allerede paa en Maade var dragen ind i Forhandlingerne, eller man kjendte hans fiendtlige Stilling ligesom for Vincentius Lun. Denne havde nemlig med sin sedvanlige Rovgjerrighed arbejdet paa at faa Utstein Kloster i sine Hænder. Først havde han, rimeligvis allerede i 1525 eller kort efter, i den gamle Abbed Henriks Sted indsat i Klosteret sin egen Foged. Biskoppen havde dog indviet en Abbed til Klosteret; men efter dennes Død stiftede Vincentius en Split til Klosteret, hvem Biskoppen afviste og viede atter en ny Abbed. Men ligesuldt var Vincentius endnu under Herredagen i København isærd med Biskop Hossfold for at faa Klosteret af ham, da Biskoppen gav ham et bestemt Afslag, stilledes de fra hinanden i Uvener. Om alt dette underrettede Biskoppen Erkebiskop Olaf i

¹⁾ Hvittf. Fr. I. u. 1531 (Kvart.-Udg. 253—257).

²⁾ Hvittf. smst. (Kv.-Udg. 253).

³⁾ Hvittf. smst. (Kv.-Udg. 257—262).

Skrivelse af 3die August fra Stavanger, idet han tillige meddelte ham Efterretninger om Herredagen, fra hvilken han netop da maa være hjemvendt ¹⁾. Det kunde være muligt, at dette Biskop Hossfolds Brev allerede var kommet Erkebiskoppen til Hænde og af ham var meddelt Gustav Trolles, da denne udstedte sin Opfordring.

Gustav Trolles Opfordringer om Hjælp for Kristian fra Biskopperne og andre hans Venner i Norge lod ikke for døve Øren. Baabe Skibe, Kirkesølv og Penge blev tilveiebragt. Det samlede i al Himmeligbed, og Jørgen Hansson bragte det til Nøderlandene Kongen til Hænde ²⁾.

Herredagen i Kjøbenhavn udrettede intet af Betydenhed, især af den Grund, at Kong Fredrik ikke selv kom der tilstede. Paa Reisen til Kjøbenhavn fik nemlig Kongen fiftre Underretninger om, at Rustninger fandt Sted i Ostfrisland paa Kristians Begne. Han standsede derfor i Fyen, og efterat han derfra ved tre Herrer havde sendt en Meddelelse til Herredagen, vendte han igjen tilbage til Gottorp. Kongens Meddelelse af 2den Juli gav Oplysning om hine Rustninger og henvendte sig særligen til Norges Raad med Forestillinger om Norges Forpligtelse til at blive ved Danmark og holde sin Tro med Kong Fredrik. Den fremstillede et Angreb paa Norge fra Kristians Side som høist sandsynligt og opfordrede Raadet til at sørge for Landets Forsvar. Den lovede ogsaa Afhjælpning af Norges Anker, naar disse bleve forelagte Danmarks Riges Raad og Kongen ³⁾.

De norske Raadsmedlemmer paa Herredagen foretog sig virkelig ifølge denne Opfordring at opsætte nogle Artiller, og bestemte tillige den 15de Juli, at Biskop Hans Neff af Oslo og Kansleren Matthias hvoruf skulde forblive i Danmark og overvære en ny Herredag, der skulde holdes omkring 8de September i Nyborg ⁴⁾. Men denne Herredag blev igjen affagt paa Grund af de stedse meer og meer truende Udfigter, og Biskop Hans Neff fik, ved Kongens Brev fra Gottorp af 23de August, Orlov at vende hjem igjen til Norge ⁵⁾. Allerede meget tidligere maa flere af de norske Raadsmedlemmer være hjemvendte. Biskop Hossfold af Stavanger, have vi seet, var allerede den 3die August igjen ved sit Sæde.

Esge Vilde blev dog tilbage og havde en Sammenkomst med Kongen paa Gottorp i August Maaned. Her viste det sig klart, hvormeget det var Fredrik om at gjøre at vinde Erkebiskop Olaf. Kongen bad Esge forfikkre denne om, at han ingen Mistanke nærede til ham, men var ham naadig og velvillig; han stadfæstede ham i de Len, han ønskede, og indbrøgte ham tvende Gaarde ved Steenvikholm.

¹⁾ Sm. II. 69—72; Langes Rth. 2den Udg. 387. ²⁾ Goltz. St. I. n. 1531 (Kv. Udg. 243). ³⁾ Sm. II. 63—67. ⁴⁾ Sm. 67—68. ⁵⁾ Sm. 73.

Esge Bilde meldte Erkebiskoppen dette ved et Brev fra Baahus 2de September. Men i det samme Brev lod han ham ogsaa vide at det var kommet til hans Kundskab, at Gustav Trolle var hos Erkebiskoppen, „hvad Sanningen derom er ved Gud og eders Råd bedst“; han yttre dog det Haab, hvis saa er, at Erkebiskoppen vilde at stille sig som han bør, og at han ikke vil lade en saa fed Mand som Gustav igjen slippe sig af Hænde. Et kongeligt Reide for Erkebiskoppen fulgte, hvilket Hr. Esge havde udvirket, for det fælde, at hin skulde ville begive sig til Kongen ¹⁾.

Det hele Brev indeholdt, som vi let see, velmeente Fingerpeg til Erkebiskoppen. Det kunde omtrent tolkes som saa: — Dine høieste Forbindelser ere bekjendte, men du kan endnu trække dig bage ved at opoffre Gustav Trolle; og Kong Fredrik vil modtage med begge Hænder. At Hr. Esge vilde have virket efter yderste Ende for at bringe Erkebiskoppen igjen tilbage i Kong Fredriks Raade, i den forste kun vilde gjøre det mindste Skridt i denne Retning, derom kan man være overbevist. Esge Bilde var en ærlig Mand, og han vilde af Hjertet at holde Erkebiskoppen fast ved Kong Fredrik, har ham derfor baade paa Herredagen og for Kongen det bidraget.

Hvorvidt Erkebiskop Olaf, da han modtog Esge Bilde, længere var i den Stilling, at han kunde træde tilbage fra Kristian Sag, om han og havde villet, lader sig vanskelig sige. Rimelig var han dog allerede saameget indviklet i den, at han sølte sig afgaa bunden til den landflygtige Konge. At imidlertid Skæddet fra Kong Fredrik, ikke har været Erkebiskop Olaf saa ganske let, er der Grund til at formode; og man finder heller ikke fra denne Tid noget Brev fra ham, der vidner om en saadan levende Beredvillighed at komme Kristian imøde, som t. Ex. Biskop Magnus's ovenomt Brev viser. Det Brev af Erkebiskoppen til Gustav Trolle fra Steinholms Slot, skrevet den 7de November, hvilket hvitfeldt paaraaber sig, idet han befylder ham for at have været Hovedet for den Røret i Norge mod Kong Fredrik, er i sit Indhold ubetydeligt og tælt, og langt fra ikke sædende ²⁾. Var det Frygt for en Kirkerotation, der mest stod Erkebiskoppen for Hovedet, idet han kaldt Kong Fredrik, da maatte der ganske vist med Hensyn til Kristian, træde alle Gustav Trolles Forsikringer om hans nuværende Hengivenhed for den romerske Kirke, paatrænge sig Erkebiskop Olaf en Snarlig Mistillid, naar han mindedes, at Kristian dog ligetil for kort si havde været en erklæret Lutheraner. Var det Fædrelandets Stillid der fortrinnsvis virkede paa ham, saa maatte vel stundom Kristian

¹⁾ Sm. II. 75—78.

²⁾ Hv. Fr. I. n. 1531 (Kv.-Udg. 262).

grusomme og egenmægtige Færd i forbunds Dage stille sig advarende for ham og gjøre ham noget tvivlsom. Han kunde endelig ikke vel følge for sig selv, at det var et farligt Foretagende, han stod i Begreb med at laane sin Haand til, — farligt baade for Norges Selskændighed og for Kirken og for ham selv personlig, hvis det mislykkes; og for et heldigt Udfald kunde hverken hans Kjendskab til Kristian eller Gustav Trolles Brauten med Keiserens mægtige Bistand borge ham. Olaf Engelbrettsøns Karakter var, som vi før have yttret, ingenlunde fast og kraftig. Stillede hine Tvivl sig levende for hans Sjæl til samme Tid som han modtog Esge Bildes Brev og mærkede sig de deri givne Vink, saa maatte det ligge nær, at han endnu vakkede i den sidste Stund, da et bestemt Valg ikke længer kunde undgaaes. Maa skee viner man Spor af en saadan Vasken og af et Duffe, endnu, om muligt, at holde sig Udveien aaben til Gjenerhvervelsen af Kong Fredriks Naade, hvis Kristians Foretagende skulde mislykkes, i et skrevet Udkast, som er os levnet fra dette Aar, men uden Dag, hvori, aabenbare for visse nordensjældske Raadsmedlemmers Bedkommende, og sandsynligvis nærmest for Erkebiskoppens, de Klagepunkter ere optegnede, som foranledigede deres Overgang fra Kong Fredrik til Kong Kristian. Klagepunkterne dreie sig fortrinnsvis om de Angreb, som ulovligen ere gjorde paa Kirken, og som i det Foregaaende ere skildrede, som Kirkers Nedbrydning, Klosters Dphævelse o. s. v., over hvilke der siges, at der er klaget baade for Kongen og for dennes Statholder „her nordensjælds“, Esge Bilde; men til Slutning heder det, at skjønt alt dette strider mod Kongens Haandfæstning, saa vilde man dog aldrig af den Grund have faldet fra Kong Fredrik, hvis ikke Kong Kristian var kommen til Landet med saa stor en Krigsmagt og havde afskaaet dem (de Nordensjældske) al Undsætning, de kunde vente fra Danmark ¹⁾. Her stilles jo benbare Kong Kristians Angreb i Forgrunden blandt Aarsagerne til Frafaldet fra Kong Fredrik; dette var altsaa tvunget og derfor mindre tilregneligt. Er nu denne Opsats udgaaen fra Erkebiskop Olaf, og har den været bestemt til at komme Fredrik paa en eller anden Naade i Hænde omtrent samtidig med Erkebiskoppens og de Nordensjældskes Dpsigelse, saa kan man vel ikke tvivle om, at Hensigten med hint Tillæg har været at formilde Fredrik, ifald denne engang kunde blive istand til at drage de Frafaldne til Regnskab. Det er en saadan Uengslighed, som den, heri vilde antydes, en saadan Mistillid til sin egen Lykke, en saadan Sogen efter et Smuthul til Frelse i Farens Stund, som netop ved flere vigtige Leiligheder aabenbarer sig hos Olaf

¹⁾ Sm. II. 87—89.

Engelbrettsøen, og som har udbredt mørkere Skygger over hans
rafter, end den muligens i sig selv har havt.

Men hvorledes nu end hermed kan have forholdt sig, og
Betræneligheder og Tvivl der kunne have opstaaet i Olaf Eng-
elsøns Sjæl i Afgjørelsens Dieblis, — dette var, maaskee end
han ret havde gjort sig fortrolig hermed, kommet; og han da
ville sig paa Kristians Side.

Det havde omsider efter mange Vanstueligheder Lykkets I
at samle en Hær paa 7000 Mand. Denne indstibede han i
paa 25 Krigs- og Førselsstibe og gik under Segl den 26de
1531. Men gjentagne Storme splittede hans Flaade i No-
flere Førselsstibe gik til Grunde og med dem hans svære St
hans Skat ¹⁾. Efter at have lidt meget, løb endelig hans
de første Dage af November i en daarlig Tilstand ind i for-
Havne paa Norges Sydlyst, især paa Agdesiden. Kristian se-
den 5te November ind i Hestnes Havn i Nedenæs Len, og
udstedte han den 6te November sit første Dpraab til Nordmæn

Han fremstiller sig heri som om han var kommen til No-
at befrie Folket fra al den Ulov og Uret, som var det tilføiet a-
der i hans Traværelse egenmægtigen havde opfattet sig til dets.
Han omtaler det meget Krigsfolk, han har ført fra Holland,
han strax den følgende Dag vil føre til Oslo. Til denne St
fordrer han alle Embedsmænd og fire Mand af hvert Fylke at
ham for at faa hans Mening og Villie at vide. Dem som
sig mod ham og Norges Rige og ikke ville lyde denne Skrivelse
føres til Kongen, og Halvdel af deres Gods skal tilhøre de
fanger dem, medens den anden Halvdeel tilfalder Kongen. I
tidligere have opsat sig imod ham, men nu ville af sig selv und-
sig ham, vil han gjerne tage til Naade. Ingen Skat skal v-
uden til ham og hans Fulbmægtige. Til Slutning lover han
holde alt Folket ved „Guds og Norges Riges Lov“ og at „vill
sig imod dem alle som en christen Konge bør mod sine gode
Underfaatter“ ²⁾.

Kristian meldte strax Erkebiskop Olaf som og den i Thron-
værende Gustav Trolle sin Komme til Norge. Han sendte
Erkebiskop Olaf det udstedte Dpraab til videre Kundgjørelse r
ffælds og skrev ham endelig til den 8de November fra sit Skib
Indseilingen til Oslo. I dette Brev indbyder han Erkebiskop
Oslo, hvorhen han skulde tage med sig Lagmanden, Lensmand,
germester og fire de ypperste Borgere af Thronhjemms By e

¹⁾ Palud.-Müller Gr. Feide I. 51, jfrt. m. Sml. II. 90—93.

²⁾ e

Mænd af hvert Syssel. Kunde han overkomme nogen af Kongens og Rigets Fiender, navnlig „Doctor“ Vincentius og Nils Lyffe, da skulde han holde dem fast eller føre dem med sig til Kongen. Han gjentager for øvrigt sit Væste om Tilgivelse for dem, der underkaste sig ham frivilligen ¹⁾.

De navngivne Mænd, som Kristian opfordrede Erkebiskoppen til at gribe, vare i Sikkerhed. Nils Lyffe var endnu i Danmark, og Hr. Vincentius var inden den 7de Oktober i Bergen ²⁾, hvorhen ogsaa Esge Bilde var kommen, førend Kristian landede i Norge.

Kristian landsatte sit Krigsfolk i Oslo den 9de og 10de November og opfordrede den 11te Hr. Mogens Gyldenstjerne, der befalede paa Akerhus, til at opgive Slottet ³⁾. Herpaa modtog han et listigt undvigende Svar, hvorved Hr. Mogens udbad sig Frist til i Forveien at tilskrive Kong Fredrik. Fik han ikke Udsætning inden Martz næstkommende, da lovede han at opgive Slottet. Hermed lod Kristian sig nøie, og der var saaledes for Diebliffet i Oslo en Vaadenstilstand mellem de to fiendtlige Partier ⁴⁾.

Det havde, som vi see, været Kristians oprindelige Hensigt at samle om sig et talrigt almindeligt Rigsmøde i Oslo; men dette opgav han, deels vel for Hastværks Skyld, deels fordi flere Vanskeligheder stillede sig i Veien, og han lod sig nøie med, saasnart som det var gjørligt, at samle et Raadsmøde eller en Herretag for det Søndenfjældske, og selv dette Møde har maaskee været temmelig ufuldstændigt. Vi kunne blot med Sikkerhed paavise som tilstedeværende Biskoppen af Oslo, Hans Keff; men med største Sandsynlighed kan man dog ogsaa gjætte paa den for Kristians Sag saa ivrige Biskop Magnus af Hamar, den fratraadte Biskop Anders Mus, Provsten til Marielirken Matthias hvoruf, Hans Andersson Abbed af Hevede, og af Verdslige: Ridderen Gaute Galle og Bøvnerne Erik Ugerup og Erik Erikson. Alle disse findes nemlig at have været med at hylde Kristian, eftersom de senere, netop af den Grund, maatte udstede et formeligt Dpfigelseshæv til ham, hvorom paa sit Sted skal tales. De tilstedeværende Raadsmedlemmer sammentraadte den 29de November, og efterat Paal Kjempe, en dansk Mand, som havde fulgt Kristian i hans Landflygtighed, og nu var Kongens Kansler, havde tiltalt dem, hylde de Kristian; og det blev i Hyldingsbrevet indført, at hvis Kristian ved Døden afgif skulde de være skyldige at tage hans Søn, Johannes, til Konge. Marsagerne til deres Frasald fra Kong Fredrik bleve fremsatte i et Brev af samme Dag til det danske Rigsraad, og fremhævedes heri særdeles, at Kristian var i sin Tid for-

¹⁾ Sml. II. 86; jfr. Hvittf. Fr. I. n. 1531 (Kv.-Udg. 266--267). ²⁾ Sml. II. 78. ³⁾ Palud.-Müller Gr. Felde I. 32. ⁴⁾ Hvittf. n. 1531.

brevet fra Danmark af et lidet Parti, uden Nordmændenes og Samtykke, samt at Norge havde antaget Fredrik nodtorn ikke aldeles at fordærves. Kristian var saaledes deres rette Konge, hvem de nu have lovet Guldstab og Trofskab ¹⁾).

Paa Mødet blev ogsaa vedtagen en Landehjælp af et 8 af hver Mand og den saakaldte Gjengerd i Nadværet til H. Kristian. Biskop Hans Keff tilfrev desuden den 30te Novem Kongens Begne sin Geistlighed, at den skulde tage ud af 8 Kapeller det Solvtsi, som kunde undværes, og sende det inda Dage til Oslo til Kongen, der vil erstatte dem det i Fremtiden ved Kirkerne skulde ifkun beholde tilbage to Kasse og een Mønt andre Kirker een Kasse, og havde Kirken ikke meer end een, d Halvdelen af den leveres, dog saaledes, at Bønderne kunde den med Solv og Penge. Hvad Solv og Penge Alterne kun skulde man tage med ²⁾).

Kristian underrettede ved et Brev af 10de November G Blaf om den tilstaaede Landehjælp og Gjengerd, hvilken der skulde udredes til Kongens Tjener Jorgen Hansson, som har for at opbære den. Kristian havde havt i Sinde selv at kom den fjælds, men var for Liden hindret deri ved sin Stilling. Han i Brevet anbefaler Erkebiskoppen sin Sag, yttret han D at denne snart vil komme til ham, eller og strax tilskrive ham der 30te November sendte derhos Kristian Erkebiskoppen et lydende paa fem Ugers Leide, og fri Tilbagereise, om han er Enighed med Kongen ³⁾).

Kristian var aabenbare endnu ikke ganske sikker paa G Blafs Stemning, og han vilde nu have hans bestemte Erklæren ved et personligt Møde eller skriftligt. Han vidste da samme Dag som det sendenfjældste Raad hylde ham i D 29de November 1531, havde Erkebiskoppen gjort det samme i i sit Kapitels Nærværelse. Den som her modtog Hyldeingen y gens Begne, var Gustav Trolle. Den 3die December nu sendte Erkebiskop Blaf fra Stenvisholm ved tvende Stormænd Kruffoy og Magnus Arneson, Kristians Dpraad ledsaget af befallende Skrivelse fra sig selv, til Indbyggerne i Fosen-Len, Romsdalen og Sunnøre, altsaa i Nils Lyffes Forlening ⁴⁾).

Blaf Engelbrektsøn havde saaledes nu afgjørende erkla for Kristian. Men dette Skridt gjorde han ikke ganske uden hold; og vi see atter heri et Bevis for hans ængstlige Va

¹⁾ Sviltf. Fr. I. n. 1431 (Kv.-Udg. 271—274).

²⁾ Sviltf. sfs. 2

³⁾ Sviltf. sfs. 268—29; Brevets Datering 27de Novbr. er rimeligvis Felttagelse for 29de.

⁴⁾ Sm. II. 90.

⁵⁾ Smfs. 93, jfr. o. f.

Hans Hylдинг var forbunden med visse Tilfagn fra Kongens Side, hvilke Gustav Trolle paa dennes Begne maatte afgive: — 1) At Olaf Engelbrektsøn og hans Efterfølgere samt hans Kapitel skulde være fri for al Anklage fra Kongens eller hans Børns og Efterkommernes Side for Overenskomsten med Kong Fredrik, hvilken havde været nødvendig for at Erkebiskoppen kunde komme til sin Stol. — 2) At Kongen skal holde Kirker og Kloostere samt deres Prælater og Personer ubrødeligen ved deres Friheder og Privilegier. — 3) At Olaf Engelbrektsøn og efterkommende Erkebiskopper af Nidaros skulle uforstyrret besidde, Domkirken til evindelig Eje, Fæstet Stenvikholm, hvilket han af Kirkens og Biskopskolens Gods og paa Kirkens Grund har opbygget, Kongen, hans Børn og Efterkommere i Norges Kongedømme og Riget til Tjeneste og Forsvar. — Disse Punkter opsatte siden Erkebiskoppen skriftlig den 10de December, og de bleve alle indtagne i det Forsikringsbrev, som Gustav Trolle derom udstedte i Throndhjem (Nidaros) den 12te December 1531¹⁾.

Ikke synes at have bragt Underretning om denne Erkebiskop Olafs Hyldingsaflæggelse til Kristian i Oslo endnu inden Aarets Udgang. Thi de første Dage i Januar 1532 finder man, at Kongen i Oslo har udstedt flere Breve, hvilke uidentvøl forudsætte, at han nu var forsikret om Erkebiskoppens hengivne Stemning. Den 1ste Januar forkynder han, at han har paalagt Erkebiskoppen at seide paa hans og hans Krones Venner, og lade dem gribe hvor som helst han kan overkomme dem, navnlig Hr. Vincentius, Fru Ingerd og Nils Pylfe samt deres Tilhængere; og den 2den Januar kvitterer han for flere Summer, han har modtaget fra Erkebiskoppen, samt forleener denne med Throndelagen og Naumbal, ligesom hans Kapitel med Stjordalen²⁾. Den 5te Januar udstedtes, ligeledes i Oslo, i det norske Rigsraads Navn, et særskilt Hyldingsbrev til Kristians Søn Johannes. De enkelte Udstedere nævnes ikke i selve Brevet, derimod siges det at være udstedt „under Hr. Erkebiskoppens Segl af Throndhjem med alles vores Billie og Samtykke“³⁾. Men man finder dog Udstederne af en Paategning paa en Gjenpart af Brevet. De vare: Erkebiskop Olaf, Biskopperne Anders Mus (episcopus tegensis, Biskop af Teige), Magnus af Hamar, Hans Ness, Provst Matthias og Hans Andersøn Abbed af Hoveds. Hvorledes Erkebiskoppens Segl er kommet for Brevet er ikke let at sige; thi han var sikkert paa den Tid det udstedtes i Throndhjem. Enten maa man antage, at Brevet er kommet fuld færdigt fra Erkebiskoppen, at det altsaa er beseglet af ham der hvor han opholdt sig, enten i Nidaros eller paa Stenvikholm,

1) Eml. II. 94—97.

2) Eml. 214—217.

3) Kallar, Afstykker til Danmarks Hist. i Reformationstiden 66—70.

og blot har modtaget sin Datering i Oslo, hvor Raadet, som den 10de November forrige Aar havde besluttet denne Hørding var forsamlet; eller ogsaa har Plads været ladet aaben for Stoppens Segl, og dette er blevet tilsat af ham, da han senere ligviis i Begyndelsen af Marts, har været for en ganske personlig tilstede i Oslo og der havt en Sammentomst med den denne hentyder nemlig paa en saadan i et Brev fra samme 10de Marts¹⁾. Erkebiskoppen har ikke godt kunnet undværen den sjælds og har derfor snarest muligt vendt tilbage til Thronen hvor han fremdeles viste sig saare virksom i at strabe Penge til Kristians Tjeneste baade fra Kirkerne og ved Inddrivning af de hængende. Derfor modtog han ogsaa ved gjentagne Tilsligelses Tak²⁾.

Mindre tilfreds synes denne derimod at have været med Stoppens Iver i at forfølge dem, som Kongen kalder „sine og Fiender“, hvorved han fortrinnsvis forstaaer Hr. Vincentius og Tilhængere. I et Brev fra Oslo af 27de April til Erkebiskoppen lader Kongen denne vide, at han har spurgt, at Fru Ingerd i ret hos ham i Naastengen (31te Marts til 6te April), og i villet gaa ham tilhaande paa Kongens Begne, men derimod haanlige Ord falde om denne. Kongen paalægger Erkebiskoppen indbringe alt hendes Gods, fast og løst, under Kronen, lige det Gods nordensjælds, som Vincentius og Nils Lyffe tilkomme deres Husruer, og sende alt det rørlige saa hastig som muligt Kongen i Oslo. Fru Ingerd og hendes Datter, Nils Lyffes (Elina), skal han indsatte paa et fast Sted indtil Kongen i forordner. Det Gods, som Erkebiskoppens Tjenere og Svendene taget af Rigets Fiender, som de have slaget eller fanget, maa mellem sig, for at de siden kunne blive saameget velvilligere straffe saadanne, hvor de overkomme dem³⁾. Man finder ick til, at Fru Ingerds eller hendes Datters Fængsel er bleven rimeligvis have de unddraget sig derfra ved at flygte til Hr. Vincentius i Bergen.

Imidlertid var Kong Kristians Hær for Akershus, af Grund det ikke vedkommer os her at udvise, saagodt som aldeles utvilsomt Mogens Gyldenstjerne havde strax før Kongens Komme til Oslo sig al Umage for at forsynne Slottet med Fødemidler, og ved Tilighed ogsaa plyndret Hovedens Kloster for alle de Madvare

¹⁾ Eml. II. 222. En saadan uformelig Afværd som den her antyde den Tid ganske sebrvanlig og har besværligen fundet Sted, endog ved megen Dokumenters Udskedelse. ²⁾ Eml. II. 222—224, 228—229.

229—230.

der kunde overkomme. Han tilbød Abbeden, Hans Andersson, at flytte ind paa Slottet med Klosterets Kostbarheder; men dette Tilbud blev ikke modtaget; Abbeden viste sig derimod efter Kristians Komme denne hengiven og understøttede ham af Klosterets Penge. I Januar 1532 drog Kristian med sin Hær ned i Viken (det nordlige Baahuslen) for her at bekæmpe de Svenske. Herved fik Hr. Mogens friere Hænder og benyttede Leiligheden til at hevne sig paa Abbeden. Nat- ten til den 21de Januar drog han fra Slottet, rimeligvis over Tsen, ud til Hovedsen, greb Abbeden i hans Seng og førte ham som Fange ind paa Akerhus, medens Klosteret atter blev plyndret og derpaa af- brændt. Abbeden beholdt han i Fangenskab ligetil Kristian igjen havde forladt Norge. Dette Foretagende gav uidentvivel Anledning til at Biskop Hans Keff den 24de Januar opfordrede Kristian til at vende tilbage for Akerhus ¹⁾, en Opfordring, som Kongen dog ikke efterkom før, som det lader, i Begyndelsen af Marts ²⁾.

Kong Kristians Fiender havde under Alt dette ikke været u- virksomme. Kong Fredrik, Kong Gustav og Hansstæderne havde ind- gaaet et Forbund. En Flaade og en Hær havde samlet sig i Dan- mark ved de Forbundnes sælles Anstrængelser, færdig at drage til Norge, saasnart den strenge Vinter ophørte. Akerhus var endelig tvende Gange lykkeligen bleven undsat, saa Mogens Gyldenskjærne vel kunde holde sig der, til de Forbundnes Hovedmagt ankom. Kristian derimod havde i Mellemtiden intet af Betydenhed udrettet, undtagen at han i Vinteren havde trængt de Svenske ud af Viken og øde- lagt deres tvende Hovedfæstninger der i Landet, Karlsborg og Olafs- borg ³⁾.

Den 28de April 1532 udsendte Kong Fredrik fra Kjøbenhavn et almindeligt Dp- raab til Nordmændene, igjen at vende tilbage til den Lydighed, de skyldte ham. Dp- raabets Tone var i høi Grad mild og forsonlig. Nordmændenes, baade de Geistliges og de Verdsliges, Overgang til Kristian freinstilles som tvungen og som Gjenstand for Fredriks Medlidenshed, helst da han havde erfaret den store Byrde, som Kristian under sit Ophold i Norge havde paalagt alt Folket i Skat, Gjengerd og allehaande Lyngsler. Fredrik har ikke før været istand til at sende dem Krigsfolk, der kunde befrie og forsvare dem; men nu sender han dem til Hjælp en Hær under Anførsel af Knut Gyldenskjærne, Electus til Odense (en Broder til Hr. Mogens), Rid- der Niis Lyffe og Reinold von Heibensdorf; og samme Mænd har han bemyndiget til at handle og bestemme angaaende Norges Riges Bedste. Til disse Mænd beder han derfor Nordmændene fortro sig,

¹⁾ Langes Rth. 2den Udg. 421; 1ste Udg. 649, 762—764.

²⁾ EmI. II. 220

—221. ³⁾ Emst. I. 327.

som Kongen selv personligen var tilstede, og hvad de indvilige tykke skal være fast, som han selv havde besluttet det. Han vil alle Nordmænd ved Norges Lov og Ret, og i alle Maader mod dem „som en Kristen, trofast, ærlig Konge bør gjøre klare tro Undersaatter“ ¹⁾). Der er noget listigt indsmigrende Tone, der mærkelig skjæler sig fra den mere strenge og bestemte af Kristians Opfordringer og Breve fra denne Tid. Konger ere heri sin Karakter tro.

Saa Dage efter Udsættelsen af dette Optraad gif Flaadens Admiral under Segl fra Kjøbenhavn, og allerede den 7de Maaned løb den ind for Oslo. Kristian opbrændte strax Leir, trak sig ind i Byen og forstændte sig der, saa at Gjent vanskeligt for at angribe ham. Men den 10de Mai om Aften de 3de paa Byens Soboder, hvilke afbrændte om Natten alle de Stibe, store og smaa, som laa ved Byen. Hermed begyndte ogsaa Krigsforetagenderne paa denne Kant saagodt som Enden den 12te Mai aabnede Kristian Underhandlinger og Fiendskab med Oslo ²⁾).

Men til samme Tid omtrent som de ophørte her, begyndte paa en anden Kant af Landet. Det var Kong Frederiks store under denne Krig, at han ved dens Begyndelse havde i sine Norges tre vigtigste Slotte, Baahus, Akershus og Bergenshus hans Hovedmænd her vare paalidelige og dygtige Mænd, Bilde, Mogens Gyldenstjerne og Esge Bilde, der havde Et Billie til at holde dem mod Kristian. Esge Bilde sad tryk i Bergenshus, som nu var vel befæstet. Han havde den usle Biske der forresten ingen Mine havde gjort til at træde paa Kristians ganske i sin Magt. Han kunde endelig stole paa Lydskerne paa den, esterdi Hansesæderne vare Kong Frederiks Forbundne. Han var saaledes for det første istand til at yde alle dem af Frederiks hængere, som kunde naa did, et sikkert Tilflugtssted og kunsthjælp til et bekvemt Udgangspunkt for et Angreb paa Kristians nordensjælds.

Et saadant Angreb kom ogsaa istand, da Olte Stigsøn, Herre i Frederiks Tjeneste, kom derhen som det lader i Mai Maaned Forsterkning fra Danmark. Han, i Forening med Esge Bilde, den danske Adelsmand Thord Roed, og Nils Klausson, og i Stavanger, drog med tre Stibe nordester, brandstattede Thronen, brændte to af Erkebiskoppens Gaarde, ja satte sig i Besiddelse af selve Nidaros By, hvor de afbrændte Biskopsgaarden,

¹⁾ Eml. II. 230—233; jfr. Høltf. Fr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 289).
Freder. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 282).

samme Leilighed, som det synes, Domkirksens Bibliothek. Erkebiskop Olaf havde tyet til sit Slot Stenvikholm i Stjordalen ¹⁾, hvilket han tidligere, ligesom i en Forudsættelse af hvad der nu indtraf, havde anlagt og vel befæstet. Men han formaade ikke at gjøre den indfaldne Fiende nogen Modstand og frygtede desuden hvert Dieblif et Angreb ogsaa fra svensk Side, hvorfra virkelig Krigsfolk vare paa Veien til det Thronhjemske. I sin Nød tilskrev han den 3die Juni Kristian og opfordrede denne til at sætte sig i Besiddelse af Bergenshus snarest muligt, da ellers baade Erkebiskoppen og Almuen nordensfælds snart vilde være ødelagte ²⁾. Men Kristian var da allerede selv i saa stor Knibe, at hans eneste Haab næsten stod til de indlebede Underhandlinger. Han havde rigtignok, endnu før han kan have modtaget Erkebiskoppens Brev, for at styrke dennes Nød, under 7de Juni meldt ham fra Oslo, at en stor Magt fra Nederlændene allerede var i Søen til hans egen Undsætning og hver Dag funde ventes ³⁾; men dette var, ligesom flere lignende Tidender, hvilke Kristian i sin Nød lod udsprede, en forsættlig Opbigtelse. Det burgundiske Hof var nemlig dengang saa langt fra at tænke paa at sende Kristian Undsætning, at det tværtimod stod i Begreb med at aabne Underhandlinger med Kong Fredrik ⁴⁾. Kristians Sag i Norge var, trods alle Opoffrelser fra Erkebiskoppens og enkelte Biskoppers Side for at opretholde den, i en haabløs Tilstand.

Vi ville ikke dvæle ved de langvarige Underhandlinger mellem Kristian og de danske Hovedsmænd for Oslo, — Underhandlinger, der førtes med liden Nedelighed fra begge Sider. Udfaldet blev, som bekendt, at Kristian erklærede sig villig til, mod fri Leide, at drage med de danske Fuldmægtige til Danmark til Kong Fredrik, for personlig at underhandle med denne og Danmarks Riges Raad. En Overenskomst blev derpaa sluttet den 1ste Juli 1532 paa Akershus, og Leide udfærdiget den samme Dag.

Ved Overenskomsten betingedes adskillige Fordele for Kristians Tilhængere i Norge: — Riget skulde nu træde tilbage igjen i den Stilling til Kong Fredrik, hvori det var ved Kristians Ankomst; men alle de Biskopper, Riddere og gode Mænd, som vare gangne Kristian til Haande, skulde have Lov til, om de vilde, at forblive midlertidig i denne Ed og Forpligtelse, og ikke underkaste sig Kong Fredrik, før end Underhandlingerne mellem ham og Kristian vare komne til en en-

¹⁾ Stenvikholm var beliggende i Stjordalen ved Thronhjemsfjorden nogle Mile nordost for Thronhjems By; Ruiner af det ere endnu tilbage i Statsvolvs Sogn, Stjordalens Prestegjælb. ²⁾ Paludan-Müller Gr. Felde II. 24—25.

³⁾ Sml. II. 234.

⁴⁾ Pal.-Müller Gr. Felde I. 72.

⁵⁾ Spilf. Fr. I.

u. 1532 (Rv.-Udg. 292—336).

delig Afgjorelse. De skulde i Mellemtiden nyde Fred, Stillskand
Eiendom, samt beholde den Være og Verdighed, i det Verdselige
i det Geistlige, hvilken de havde for Kristians Ankomst; hvorimod
naar et endeligt Forlig var kommet istand, skulde igjen indgaa
gamle Ed og Forpligtelse til Kong Fredrik, saafremt ikke anderled
Forliget fastsattes, og da tilsikredes dem fuldkommen Straffløshed
Hensyn til Liv, Være og Guds for alt hvad de havde gjort i Krist
Tjeneste, „saa at det da skal være en evig aftalt Sag for Født
Ufødt til evig Tid i alle Maader“. — Ogsaa Norges „menige
byggere“, der havde givet sig til Kristian, skulde nyde fuldkom
Tilgivelse, naar de strax underkastede sig Fredrik og viste sig tro
hans Embedsmænd. Man skulde hjælpe til, at de Kristians tro
nere, som havde fulgt ham i hans Landflygtighed og nu vare to
med ham tilbage, kunde komme igjen til Sit og faa nogen Op
ning. Hans Krigsfolk skulde strax drage ud af Riget under fri Leid

I den for Kristian og hans Følge udstedte Leide hed det bl
andet, at den skulde ubrødelig holdes, indtil Kong Fredrik og I
marks Riges Raad havde stoffet dem sikkert igjen til Norge elle
Tydsland ²⁾).

Den 4de Juli tilskrev Kristian fra Oslo Erkebiskop Olaf og
leedes alle sine „tro Undersaatter“ nordensfjælds og meddelte dem
sluttede Overenskomst samt de Betingelser, som i den vare gjort
deres Fordeel. Han lover, i sine Forhandlinger med Fredrik at
paasee deres Bedste, og formaner Almuen i Mellemtiden, indt
endeligt Forlig mellem ham og Kong Fredrik kan komme istand,
være denne og hans Embedsmænd tro og lydige. I begge B
fremstinter ikke utydeligen hans Haab om igjen at komme tilbag
Norge, naturligvis ifølge Forlig med Kong Fredrik. I Slutninge
Brevet til Erkebiskoppen udtaler han ogsaa sin varme Tak til denn
hans Trostøb under Kristians sidste Ophold i Norge, „hvilken e
Belvillighed og Trofasthed imod os vi aldrig ville forglemme,
kærlig og gjerne altid forskyldte eder, saalange vi leve“ ³⁾).

Ogsaa de danske Fuldmægtige tilskrev den 7de Juli Erkebiskop
og Folket nordensfjælds om den afsluttede Overenskomst og lod
med det samme vide, at Hr. Nils Lyffe visde komme der nord at
derhandle nærmere med dem ⁴⁾). Ligeledes underrettede de sa
Dag Otte Stigsfen og hans Krigsfolk om den sluttede Over
komst; de skulde ingen Fiendskaber meer øve, men thinge Kong
drik Landet til igjen. Nils Lyffe skulde komme til Bergen og give

¹⁾ Hvitf. anf. St. 314—324.

²⁾ Hvitf. smst. 326.

³⁾ Eml. II.

—239. ⁴⁾ Pal.-Müller Gr. B. II. 26.

mere Oplysninger om Forholdene ¹⁾. Endelig udgik til de svenske Krigsfolk, som var indrykket i det Nordenffaldste de Sammes Strivelse af 8de Juli med Tassigelse for deres Tjeneste og Opfordring til at vende tilbage til Sverige ²⁾.

I de sidste Dage af sit Ophold i Oslo affendte Kong Kristian Jørgen Hansøn til Nederlandene med det Hylingsbrev, som de norske Raadsmedlemmer den 5te Januar havde udstedt til hans Søn Johannes. Det skulde siden sendes til Regensburg til Kristians Gesandter hos Keiseren og de tydske Fyrster. Dette foretagende blev siden ublagt som et Brud fra Kristians Side paa Overenskomsten. Den unge Fyrste fik dog neppe engang Brevet at see; thi han døde netop ved den Tid i Regensburg tretten Aar gammel. Han skal have været en haabefuld Yngling og var Kristians eneste Søn ³⁾.

Den 8de Juli gif Kongen ombord og den 9de forlod Flaaden Oslo. Men medens man endnu var i Fjorden, fik Kristian tvende Gange Leilighed til at skrive et Par korte Breve til Erkebiskop Olaf, det ene af 10de Juli fra Haas (ved Drøbak), det andet af 11te Juli fra Bevosund (ved Gjølsen). I det første beder han Erkebiskoppen bevare de Kongens Penge, som han havde modtaget for Overenskomstens Afsluttelse, indtil han fik Kristians Strivelse om at et endeligt Forlig var kommet istand. I det andet anbefaler han Erkebiskoppen at gjengive Hr. Nils Lykke alt det Gods denne eller hans Hustru tilhørende, som han havde optaget, og som ikke allerede er kommet Kristian til Hænde ⁴⁾. I begge Breve findes Yttringer, der synes hentyde paa et Haab om, at han kunde komme tilbage til Norge.

Men nærede den ulykkelige Konge virkelig et saadant Haab, da bedrog han sig stræffeligt. Den 24de Juli kom han for Kjøbenhavn. Her var imidlertid Fredrik og det danske Rigsraad i den største Forlegenhed ved hans Komme. Fredrik havde ved en Befaling af 13de Juni til sine Fuldmægtige i Norge paalagt disse ikke at indgaa paa nogen Overenskomst med Kristian, men drive ham til en ubetinget Overgivelse. Denne Befaling indtraf, efter at Overenskomsten rigtignok allerede var aftalt, men endnu ikke beseglet. Nu vidste man ikke hvilket af to man skulde gjøre: holde Overenskomsten, eller forkaste den som ugyldig. Indtrængende Opfordringer fra Kong Gustav af Sverige ligesom og fra de tilstedeværende holske Herrer kom det Parti i det danske Raad til Hjælp, som paastod Overenskomsten forkastet; og dette besluttedes, da Knut Gyldenstjerne i Raadet havde henpeget paa visse formeentlige Brud paa Overenskomsten, som Kristian

¹⁾ Hvitf. Fr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 235).   ²⁾ Sml. I. 343 f.   ³⁾ Hvitf. Krist. II. u. 1519; Fr. I. u. 1532 (Kv.-Udg. 334, 362),   ⁴⁾ Sml. II. 239—241.

stian efter dens Afsluttelse, havde tilladt sig. Det bestemtes, at stian skulde sættes fast paa Sønderborg Slot. Den svegne Ko som i fem Dage var forbleven paa Skibet under det loine Paa at Kong Fredrik ikke var tilstede i Kjøbenhavn, blev endelig den Juli fort affred til Slesvig, som det hed sig, for at mødes med drif i Klensborg; og han mærkede ikke, at han var bedragen, før saa Skibet styre lige paa hans Fængsel. Hans Fangenskab og have vi allerede ovenfor omtalt.

Krigen, som Kristian havde vaft i Norge, var nu endt. I havde vundet det ved den, at Viken var kommen ud af de Sver Hænder og tilbage til Norge, med hvilket hint Landskab nu i Tid blev forenet. Men tvivlsomt er det, om denne ene Fordeel ti antages at opveie de store Dpoffrelser Riget havde gjort for Krist og de Ulykker, Krigen havde paaført flere Landsdeles Indbygg Mange glimrende Forhaabninger, byggede paa Kristians Tilbagefo laa nu nedslagne; og mest gjælder dette om de Geistliges, som be offret sig til hans Sag. Hvorvidt disse Forhaabninger vare for tige og berettigede, og hvorvidt Kristians Seier vilde have fyldestg dem, — derom kan man rigtignok høieligen tvivle. Man maa to om hans grundige Omvendelse, om hans af Naturen egenraad grumme og mistankfomme Sindelag virkelig i Nodgangens Skole blevet til Bunds forandret, saaledes at han nu vilde have optre som en mild og hjærlig Styrer, opoffret for sit Folks Vel. I maa næsten end mere tvivle om, at Biskopperne i ham vilde b fundet den Støtte for sin Magt, for den gamle Kirkeorden og for romerske Lære, som de ventede sig; — Kristian var dog nok, ti den offentlige Afsværgelse af sine fjætterste Meninger, i Hjertet si deles en Tilhænger af Luthers Lære og af en Kirkeformation i d Land. Hans Ittringer ved de sidste Underhandlinger synes i det mi ideligen at robe den lutherst-evangeliske Læres Befjender. Men h ledes end dette kan have været, — Forhaabningerne vare utvivls tilstede, da man med aabne Arme modtog ham, og de vare tilsi gjorde, da hans Foretagende saa ganske var mislykkets. Alene E regningen fra Seierherrernes Side med de Overvundne stod tilb og dens Udfald var uvis.

Ifølge Overenskomsten af 1ste Juli skulde vistnok at saadan terregning bortfalde; men denne Overenskomst forkastede, som vi f seet, Kong Fredrik og det danske Rigsraad. I dens Betingelser altsaa i Grunden, fra den Stund, ingen Besyttelse at søge for i stians Tilhængere. Men Omstændighederne soiede sig saa heldigt Erkebiskoppen og Kristians øvrige Venner nordensjælds, at Overensf sten dog kom dem tilgode.

Da Kong Fredrik sendte de ovenomtalte tre Fuldmægtige til Norge, havde han medgivet den ene af dem, Nils Lyffe, en særskilt Fuldmagt til, i Forening med Vincentius Lunge, at handle med de Nordensfjældske og bringe dem igjen til Lybighed; og denne Fuldmagt synes at have været ligesaa uindskrænket som den, der var givet Knut Gyldenstjerne og hans Medfuldmægtige ¹⁾. Nils Lyffe forblev imidlertid for Oslo, indtil Overenskomsten med Kristian var kommen istand, og drog først efter dens Afsluttelse og Befegling, hvori han deltog, til Bergen. Ganske vist var Hr. Nils, strengt taget, hverken nogen ret ærlig eller ret paalidelig Mand, men der maa have været noget Mildt og Bindende ved ham, der gjorde ham høist skiftet til at optræde meglende og forsonende; og derfor var hans Balg til Underhandler i nærværende Tilfælde, som det lader, meget heldigt. Han synes ogsaa at have gjort et godt Indtryk paa Kristian; thi et saadant har rimeligvis ledet denne, da han, som allerede sagt, under 11te Juli tilskrev Erkebiskoppen om at oplade Nils Lyffe hvad der af hans Gods endnu var i Behold. Maa skee var det tillige et Fingerring fra Kongen til Erkebiskoppen, at denne i de kommende Underhandlinger skulde holde sig fortrinnsvis til Hr. Nils. Da Nils Lyffe havde opbriet Overenskomstens Afsluttelse, og selv havde været med at bringe den istand, var det en Selvsølge, at han nu erkjendte sig bunden i sine forestaaende Underhandlinger med de Nordensfjældske ved dens Bestemmelser til Kristians Tilhængeres Fordeel, helst da han vel neppe havde nogen Tanke om, at det Hele vilde blive forkastet af Kong Fredrik.

I en saadan Stemning kom altsaa Nils Lyffe til Bergen. Her blev holdt et Slags Herredag, paa hvilken en Landehjælp til Kongen af to Lød Sølv for hver Mand blev vedtagen. Derpaa drog Nils Lyffe og Vincentius Lunge i Spidsen for en væbnet Magt til Throndhjem. De kom did i de første Dage af September og besatte Throndhjems By. Erkebiskop Olaf havde tyet til Stenvikholm Slot. Hr. Vincentius tilegnede sig, med sin sedvanlige Anmasselse, den første Rolle i Foretagendet. Han var umaadelig forbitret paa Erkebiskoppen, og denne hans Følelse spores i de kongelige Fuldmægtiges Breve. I et Brev af 3die September forlangte de Erkebiskoppens Erklæring, om han vilde erkjende Kong Fredrik for sin rette Herre? eller, om han, støttende sig til Overenskomsten i Oslo, iffe endnu vilde dette, om han da vilde erkjende ham for Menigmands Herre og Konge? De forlangte videre, at han af alle de Len, han havde af Kronen for Kristians Komme, skulde lade sex Mænd af hver Skibrede møde i Throndhjem for at aflægge Kong Fredrik ny Trofsæbde i hans Ful-

¹⁾ Pal.-Müller Gr. F. II. 26.

mægtiges Haand. De lovede ham vide, at Kongen vilde have i hjælp af Almuen to Lod Sølvs af hver Mand, hvilket var sam Bergens, og denne Skat skulde Erkebiskoppen inddrive i sit Len. Velig fordrøede de, at han skulde tilbagefalde de Fogeder, han indsat i de Len, han under Kristians Dphold i Norge havde b tiget sig.

Erkebiskoppen svarede den 9de September fra Stenviskhol han holdt sig til Overenskomsten i Oslo og vilde opbie Udsk Kong Kristians Underhandlinger med Kong Fredrik, før han kastede sig denne sidste. Han erkjendte, ifølge Overenskomsten, i for Menigmænds Konge; men han vilde selv holde Almuen i sine Lydighed med ham, — de Fuldmægtige havde intet dermed at Bardohus Len vilde han rømme, saasnart Hr. Vincentius selv did; men Fru Ingerds Len ikke, førend de havde forladt Thron By, som horte til de Len, Erkebiskoppen havde for Kristians K

Da de Fuldmægtige, i et nyt, bittert Brev af 12te Sept gjentog sit Forlangende om den nye Eds Afslæggelse til dem, som Erkebiskoppen, der selv besjender sig endnu at være Kong stians Mand, ikke kan modtage den paa Kong Fre Begne, — gav Erkebiskoppen, der desuden opfordredes til det af Thronhjems Borgere, efter i dette Stykke, og indskaldte den samme Maaned sex Mand af hver Skibrede til Thronhjem, for de Fuldmægtige hylde Kong Fredrik og samtykte Landehj Erkebiskoppen paatog sig desuden ved et Brev fra Stenviskhol 25de September at opkræve denne Skat i sit Len; men han hol forøvrigt for sin egen Person til Overenskomsten i Oslo, hvilke forpligtede sig til at holde ¹⁾.

Saaledes stode Sagerne i det Thronhjemste, da nye Best ger, tagne i Kjøbenhavn, paastyndede deres endelige Afgjørel Biskop Hans Keff af Oslo, der — med eller mod sit eget Dn var bleven en af de Personer, der stærkest havde indviklet sig i stians Sag, fandt det, ved Knut Gyldenstjernes Afreise med Kristian, tjenligt for sig at følge med til Kjøbenhavn for der y lig at søge sin Fred hos Kong Fredrik. Det lykkedes ham og udvirke den, dog ikke uden Dpoffrelser. Han maatte love 600 Sølvs ²⁾, og derhos den 3die August, i Biskopsgaarden i Kjøben udstede et Forpligtelsesbrev. Han erklærede i dette, at da Ke for Guds Skyld og for det danske Rigsråds Forbøn, havde nae

¹⁾ Pal.-Müller Gr. 8. II. 26—31. ²⁾ Hvitt. Fr. II. n. 1532 (Kv.-Udg Hvittfeldt siger ikke naar Hans Keff undergik denne Ved; men rimeligt at man netop nu har benyttet hans Forlegenhed til at afdvinge han fagnet om dens Udrebelse.

tilgivet ham hans Forsættelse, skulde han for Fremtiden atter være Kong Fredrik huld og tro. Han skal opsigge Kong Kristian og med de andre norske Raadsmedlemmer tilbagekalde det Hyldingsbrev for dennes Søn, hvilket de havde sendt til Keiseren. Han skal ikke, naar Kong Fredrik dør, med Norges Raad faare eller samtykke nogen særegen Konge til Norges Rige, men forpligter sig til, „med Danmarks og Norges Riges Raad“, at vælge og samtykke den Samme til Herre og Konge over Norge, som Danmarks Riges Raad vælger til Danmark, „som det Forbund, hvormed begge Riger tilforn ere samménbundne, indeholder og udviser“. Han skal efter denne Dag aldrig lade sig trænge fra Kong Fredrik og Danmarks Riges Raad, under Livs og Biskopsdømmes Fortæbelse ¹⁾).

Ved denne Forpligtelse vandt Biskop Hans i den Grad Kong Fredriks og det danske Rigsraads Tillid, at han nu blev udseet til at være en af de nye Fuldmægtige, som man besluttede at sende til Norge. Da nemlig Overenskomsten til Oslo engang var underkjendt af Kongen, vilde han, ganske naturlig, ikke heller vide af nogen Underhandling med Kristians Tilhængere i Norge, der var grundet paa hin Overenskomst, og derfor skulde nye Underhandlinger med de Norske optages uden Hensyn til den. Den 6te August 1532 bleve nu i Kjøbenhavn Biskop Hans Keff samt Herrerne Trud Ulfstand og Klaus Bilde af Kongen og det danske Raad udnævnte til at handle med Norges Raad og Indbyggere om Forbund og Fred mellem de to Riger. Der gaves dem Fuldmagt til at tage med sig i sit Hverv hvilke af Norges Raad, dem tyktes gavnligt; og hvad de saa bestemte, det skulde være saa fast, som om Kongen og det danske Raad selv derved havde været tilstede og besluttet det ²⁾).

De tre Fuldmægtige drog først til Oslo, men forhastede sig, som det lader, ingenlunde med sit Hverv. Thi ikke før den 23de September tilstrev de fra Oslo Erkebiskop Olaf, indbøde ham at møde dem paa Halvveien og sendte ham dertil Leide.

Men Efterretningen om disse nye Fuldmægtiges Komme og om alt hvad der var foregaaet i Kjøbenhavn havde rimeligvis naaet Thronhjem, før det nævnte Brev kom til sin Bestemmelse. De Underhandelnde have ganske vist indseet, at deres Stilling var forandret: Erkebiskoppen har følt, at det Fodfæste han havde i Overenskomsten til Oslo var nær ved at undrages ham, og de tvende kongelige Fuldmægtige, at det snart var ude med deres Myndighed, af hvis Benyttelse de dog gjerne vilde have baade Være og Gavn før de slap den. Saaledes synes man fra begge Sider at have skyndet med at komme til et Forlig, før de nye Fuldmægtiges Ankomst blev dem

¹⁾ Pal.-Müller Gr. 8. II. 34.

²⁾ Smi. II. 241—242.

formelig forkyndt. Den 3die September gave Vincentius Lunge Nils Lyffe fra Throndhjem Erkebiskoppen, der under de forudgøede Forhandlinger havde holdt sig paa Stenvikholm, fri Reide til sonligt Møde med dem i Helgeseter Kloster. Mødet fandt Erkebiskoppen underkastede sig Kong Fredrik og fornyede sin Tro til ham i de tvende Fuldmægtiges Haand. Og nu kunde han at have modtaget de tre nye Fuldmægtiges Skrivelse af 23de September, svare dem fra Helgeseter Kloster den 8de October, og havde afgjort sin Sag med Vincentius Lunge og Nils Lyffe, og rede var indtraadt i sit forrige Trostabsforhold til Kongen. Han bad af den Grund de tre Herrer umage sig til Thronhjemst fordi de da der kunde træffe sammen med de to ældre mægtige.

Medens man nu ventede paa dem, opgjorde Erkebiskoppens Hr. Vincentius sit nærmeste Mellemværende, hvilket, som let kan ses, ikke gik af uden Dypoffrelse fra den forstes Side. Erkebiskop maatte erlatte Hr. Vincentius og Fru Ingerd al den Skade, da dem tilføiet under Krigen, og forpligte sig til at betale ham 10000 Mark danske Penge og 3000 Waager Fisk, alt ældre Fiendskab være glemt, medens Tvist, som senere kunde opstaa mellem dem, underkastes det norske Raads Afgjørelse. Dette Forlig var bragt den 22de October ¹⁾.

Da nu Hans Keff, Trud Ulfstand og Klaus Bilde, paa Erkebiskoppens Indbydelse, kom til Throndhjem, var der ikke synligt meer for dem at gjøre end at stadfæste og i visse Stykker udfylde det allerede var istandbragt. Thi at fuldkaste hele det ved Vincentius Lunge og Nils Lyffe afsluttede Forlig, havde ganske vist de nye mægtige fundet betænkeligt. Men i een Henseende fik dog Erkebiskoppen føle, at de nye Fuldmægtige forkastede Dverenskomst med Oslo som Udgangspunkt for sine Underhandlinger. Han maatte ligesom Biskop Hans Keff tidligere havde maattet gjøre, indgaar at udrede en stor Bod for sin Overgang til Kristian. Erkebiskop udstedte i Throndhjem den 6te November en Forpligtelse, at 15000 Mark danske Penge deels strax deels i visse paafølgende terminer. Men da dette var gjort, tilfikkede ogsaa de tre Fuldmægtige ham, ved et Brev af samme Dag, Kongens fuldstændige Tilgivelse Hans Forsælse skulde være „en aftalt Sag“, og han, hans Efterkommere, Kapitel, Geistlighed, Tjenere og Benner skulde efter denne have Kong Fredriks Naade samt nyde sine Friheder, Privilegier og Ejendele ligesom før Kong Kristians Komme ²⁾. Forsoningen i et aabent Brev af de Fuldmægtige kundgjort Almuens i Throndhjem

¹⁾ Pal.-Müller Gr. S. II. 31—33.

²⁾ Eml. II. 243—245.

Bispepsdomme og det blev denne i Kongens Navn paalagt at være lydige mod Erkebiskoppen paa Kirkens Begne som før ¹⁾).

Mange Medlemmer af Norges Raad vare nu samlede i Thron- hjem, saaledes at man næsten kan ansee Forsamlingen som et Raads- møde. Ved denne Feilighed kunde altsaa passende udføres, hvad Bis- kop Hans Keff allerede havde forpligtet sig til, og hvad der maa antages at være de Fuldmægtige befalet særligen at paasee, nemlig at Hylvingen til Kristian II og hans Søn formeligen blev ved Brev og Segl tilbagekaldt. Som Raadsmedlemmer, der i sin Tid havde hyl- det Kristian, nævnes her følgende: Erkebiskop Olaf, Anders Mus, forhenværende Bisshop af Oslo, Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af Oslo, Gaute Galle Ridder, Eriq Eriksson og Eriq Ugerup Bæbnere; alle disse opstyre ham nu den 7de November 1532 Huld- skab og Trostskab. Samme Dag blev ogsaa et latinsk Brev udstedt til Keiser Karl V af Erkebiskoppen, Biskopperne Anders, Magnus og Hans, Provst Matthias, Hans Abbed af Hoveds, og, som der lægges til uden Navnes Nævnelse, „de øvrige Raadsmedlemmer af dette Parti“, — hvorved det aabne Brev af 5te Januar 1532 tilbagekaldes, i hvilket de samme Herrer havde hylbet Kristians Søn, Keiserens Søster- søn, Hertug Johannes som Norges Arveherre. Endelig blev samme Dag, den 7de November 1532 af Erkebiskop Olaf, Biskopperne An- ders Mus, Magnus Lauritsen og Hans Keff, Vincentius Lunge, Gaute Galle og Nils Lyffe, Riddere, Eriq Ugerup og Eriq Eriksson, Bæbnere, i Egenkab af Norges Riges Raad, et Brev givet, hvori de erklære, at de kongelige Fuldmægtige, Herrerne Trud Ulfstand og Klans Bilde, have, i Kongens og det danske Raads Navn, foreholdt Norges Raad den Fred og det Forbund, der af deres Forfædre et gjort begge Riger imellem. Dette Forbund stadfæste de, dog med For- behold, „at alle Norges Riges Herligheder, Necesser, Friheder, Pri- vilegier blive ved fuld Magt og usforkrænkede i alle Maader“. Ud- fordres nogen videre Underhandling om hvad vedkommer Kongens og begge Rigers Ære, Gavn og Fred, da henskille de dette „til begge Rigers Raads, hver paa sin Side, deres almindelige Sammenkomst, med et menigt endrægtigt Raad at formere og forbedre“ ²⁾).

Dette sidste Brev maa ansees som Slutningsdokumentet for den hele Underhandling, og det kan neppe forklares anderledes end som en Erklæring om, at Norge nu var vendt tilbage igjen i den selv- samme Stilling til Kong Fredrik og Danmark, hvori det var før Kris- tian II's seneste Komme didhen. Foreningen af 1450 skulde staa ved Magt, men ogsaa Kong Fredriks norske Haandfæstning af 1524; — det vil sige: det gamle svævende, ubestemte Forhold skulde vedblive.

¹⁾ Pal.-Müller Gr. S. II. 38—38.

²⁾ Smst. 37—40, 410—411.

Det maa ellers mærkes, at der i disse Underhandlinger, hved for Raadets Vedkommende i Usmindelighed eller for enkelte af Medlemmers, s. Er. Erkebiskoppens, i Særdeleshed, er Tale om en saadan Forpligtelse med Hensyn til Kongevalget efter Fredriks I som den, Biskop Hans Ness for sin Person havde maattet udstede og hvorved det norske Raad, ifald det havde underkafstet sig den, godt som maatte agtes at have frastrevet sig al Frihed i sit Kongevalg ²⁾. Imidlertid var det saa langt fra, at Hans Nesss Fortælse udtryffeligg blev hævet, at meget meer Biskop Magnus af Havn uvisst naar, maatte udstede en ligelydende, ligesom ogsaa sidstnævnte Biskop, efter de kongelige Fuldmægtiges Tilbagekomst til Oslo, med den 1ste December 1532 give dem sit Brev paa en Bød til 1000 Gen af 2500 Lod Solv.

Biskopperne Hoffold af Stavanger og Olaf af Bergen gif, vidt vides, uskabt ud af den Røse, som Kristian II's Angreb fik kaldte i Norge. Aarsagen er let at see. Biskop Olaf var hele Tiden under de danske Magthaveres Forsvar og Formynderskab i Bergen og var vel heller ikke, med sin gferrige Natur, synderlig oplagt til at give Penge ud til et politisk Foretagende som Kristian II's. Hvad Hoffold angaar, da maa det have lykkets ham enten ganske undgaa al Indblanding i Kristians Sag, eller itide igjen at trække ud af den. Bist er det, at ingen Bød findes at være nogen af de to Biskopper paalagt.

Hoveds Cistercienserkloster blev, som vi have seet, i 1532 Grund af Abbed Hans Anderssons Overgang til Kristian II, opbrudt og forstyrret for aldrig meer at gjenreises. Dets Guds lagde Alfershus Slot. Ogsaa Prioren i Barna Johanitterkloster eller Hospital havde erklæret sig for Kristian i 1531 og sendt ham et Brev af 40 Lod Solv, dog, som det lader, med temmelig egennyttig behensyn. Hans Træfald fra Fredrik kom imidlertid ham og Klosteret dyrt at staa. Thi Kongen tog heraf Anledning til, den 2den April 1532, at forlene sin Hoffinde Peter Brokkenhus med Barna paa Vilkaar, at han skulde underholde Brødrene ³⁾. To anseede og klosteres Sekularisation var altsaa blandt de flere for den norske bitre Følger af Kristian II's Foretagende.

Da Trud Ufstand og Klaus Bilde havde udført sit Hverv, ledes som nu er fortalt, forlode de Norge og drog til Kongen i Begyndelse 1533. Om nogen egentlig Stadsfæstelse fra Fredriks Side af sluttede Overenskomst, er der ingensteds Tale. Rimeligvis er en

¹⁾ S. o. s. II. 732.

²⁾ Afr. Pol.-Rullet Gr. 8. II. 39.

³⁾ Ranges

den Stadsfæstelse, udsat til Kongens næste Samtræde med Danmarks Riges Raad paa en Herredag, som var bestemt at afholdes i Nyborg omkring 8de Juni 1533, men som gik overstyr ved Frederiks i Mellemtiden indtrufne Død ¹⁾).

I Frederiks sidste Styrelsestid foregik en Besættelse af Færøernes dengang ledige Biskopsstol, der er oplysende med Hensyn til Kongens Opfattelse af den norske Kirkes Forhold. Det heber nemlig, at en Rannit af Bergen, Amund Dlafsson, i 1532 blev valgt til Færøernes Biskop, og at han gav Kongen 1000 Gylben for hans Stadsfæstelse ²⁾. Ligeledes finder man, at denne Amund den 1ste Januar 1533 af Kongen, som da var paa Gottorp, fik „Livs brev“ paa Biskopsdømmet paa Færøerne „efter deres Udvælgelse, Raar og Begjæring, som der paa Landet bo, paa det at Guds Ord og det hellige Evangelium maa desydermere fange Fremgang og hjerteligen prædiktes og læres i alle Kirker paa Landet, og skal han være Hs. Majestæt og efterkommende Konger i Norge tro, holde hans Raades og Norges Krones Enighed og afvende Landets Skade og Fordærv“ ³⁾. Man maa heraf slutte, at Amunds Valg egentlig, skjønt han var Rannit i Bergen, er udgaaet fra Færøboerne selv, og at Kongen ved denne Leilighed har bragt i Anvendelse paa en under den norske Provins og Norges Rige hørende Biskopsstol en Bestemmelse, som egentlig kun var givet for den danske Kirke, og, saavidt vides, aldrig var vedtagen i Norge, — nemlig at Stadsfæstelse af Biskopsvalg ikke meer skulde udgaa fra Paven, og Pengene for Stadsfæstelsen, ikke, som for, skulde gaa til Rom, men tilfalde Kongens, eller rettere Statens Kasse ⁴⁾. Dette var altsaa et aabenbart Indgreb i den romerske Kirkes Ret. At Stadsfæstelsesbrevet kaldes „et Livsbrev“ er en Antydning til, at Kongen har betragtet Biskopsdømmet som en verdslig Forlening, og Udtrykkene i det Hele sinage meer af lutherske end af romersk-katholske Anskuelser.

Kong Frederik I døde Skærtorsdag den 10de April paa Gottorp Slot, 61 Aar gammel, efter at han havde styret Norge i noget over otte Aar som udvalgt Konge, uden at være kronet.

113.

Mellemrige efter Kong Frederik I's Død. Kongevalget udfætted i 1533. Grevens Felde begynder i Danmark. Kristian III vælges af den sydlige Adel til Danmarks Konge i 1534. Erkebiskop Olaf som Formand for Norges Raad døler med sin Erklæring.

Norge var nu atter kongeløst, og Kongedømmets Myndighed hjemfalden til Raadet med Nidaros's Erkebiskop i dets Spidsse. Dette

¹⁾ Val.-Rüller Gr. F. II. 40—43. ²⁾ Gylff. Fr. I. n. 1532 (Kv.-Mg. 361).

³⁾ Smi. VI. 46. ⁴⁾ E. o. f. II. 687.

grundede sig nu ikke alene paa gammel Vedtægt, men var ogsaa trykkelig bestemt i Frederik I's norske Haandsæstning ¹⁾). Kongens Gesandtsbrev var altsaa med fuld Ret at agte for Kongens Brev, indtil en ny Konge var bleven valgt. Han saa at have været erkjendt herfor af det norske Raad, af Almuen og af de udenlandske Regjeringer, som ønskede at træde i Union med Norge. Hvorledes man tænkte sig Erkebiskop og under Tronledigheden i Forening at udfylde Kongedømmets Besættelse af de saakaldte Landsvisitbrev, der ellers efter gammel Skik kaldtes af Kansleren i Kongens Navn, men nu overstyrede af Biskopen, med Biskopens Raad Erkebiskop i Throndhjem og pavelig Legat, med menige Norges Riges Raad, paa Norges Kronens o. s. v. og besegledes af „Provsten til Marielirke i Oslo, Riges Kansler“ ²⁾).

Al Raadets ældre geistlige Medlemmer var Matthias Hvide, baade som Provst til Marielirken og som Kansler, i 1532. Anstalten til hans Fratrædelse har muligens været behøvet til Kristian II. Han maa antages at have været i Liv i November 1532 ³⁾). Men allerede den 25de Oktober sam var hans Eftermand udnævnt af Kong Frederik, nemlig Magister Krabbe, en dansk Adelsmand ⁴⁾). Al Raadets verdslige Medlemmer vare, som vi allerede vide, de tvende indsydelsesrigeste og mest færdige Riddere Vincentius Lunge og Niis Lyffe. Landets tre bedste Riddere vare fremdeles i tre danske Adelsmænds Hænder, nemlig i Esge Bilde, Baahus i Klaus Bilde, og Akerhus i Gyldebrandt, der i 1532 havde efterfulgt Nogens Gyldebrandt. Alle disse danske Herrer havde Erkebiskop Olaf en stærk Misfald han skulde faa i Sinde at benytte Leiligheden og sin egen Tilstand til at stille Norge fra Danmark.

Om en saadan Tanke opstod og udviklede sig i Olaf Enges Sjæl, kunde det ikke undre Nogen, og neppe være blevet Eftertiden regnet til Last. Det Indblik i Foreningen mellem Riger, han gennem længere Tids bitre Erfaringer havde kunde umulig have gjort ham den fjær eller have overbevist ham om dens Gavnlighed for Norge. Han maatte tvertimod have været ja stofblind baade paa Forstand og Syn — og det var Olaf Enges Brevsøns ingenslunde —, om han ikke skulde have mærket, at Riger, som den var, ikke passede med Norges Forhold, og at saalangt fra at styrke Rigerets Selvstændighed og befordre dets

¹⁾ S. o. f. II. 672. ²⁾ Til Gr. i Landsvisitbrev af 7de Juli 1532 D. 1. 790. ³⁾ S. o. f. II. 735. ⁴⁾ Enl. VI. 47; I. 357 Ranges Rth. 400.

undergrov begge Dele. Hvad kunde det nytte at opstille Overenskomster mellem Rigerne, den ene i Ordelag høitideligere end den anden, — at binde Kongen ved Haandfæstninger, den ene strengere end den anden, — naar Overenskomstens varme Løfter i Virkeligheden opløste sig til tomt Mundsvær, og Haandfæstningernes flareste Beskæmmelser omgiktes eller brødes? Man kan sige: baade Overenskomsterne og Haandfæstningerne vare usuldfornae, svævende, utydelige Statsakter, oftest beregnede paa Diebliffet, paa at dæmpe en netop tilstedeværende Uenighed snarest muligt, og derfor affattede i de rummeste Udtryk, der vare istand til at forene de mest stridige Meninge, — men vel at mærke ogsaa kun for Stunden og paa Pergamentet; naar det kom til Handling vare de unyttige. Det maa indrømmes: saa var det virkelig. Det maa ogsaa indrømmes, at den Tids Statskunst, der hverken var oplyst eller rebellig, medførte det. Men den Tanke, der gjaennem hele Foreningstiden udtaltes som den egentlig ledende, der idelig laa Underhandlerne paa Læben og aldrig undlod at fremtræde i Bogstaverne paa Pergamentet, — den Tanke, at de tre forenede Riger skulde udgjøre et Statsforbund i fuldkommen Sideordning og med Vedligeholdelse af hvert enkelt Riges fulde Selvstændighed i Alt hvad der repræsenterede dets Nationalitet, — hvorledes fastholdtes vel den? — Den fastholdtes i Ord, men fselben i Gjerning! og hos de Danste. — hvad enten man nu ved dette Navn vil betegne Konge eller Raad eller, hvad uidentvøl er rigtigst, begge Magter tilsammen — yttrede sig bestandig paa den kjendeligste Maade en Stræben efter at opløste sig til de tvende medforbundne Rigers Herre og Formynder, og ved Siden heraf efterhaanden at sammensmelte alle tre Fjolfefærd til eet, eller i det mindste de raadende Stormandsklasser i dem til een. Dette var ligesaa Oldenborgernes Dyptigen paa Tronen blevet iøinefaldende for alle tre Riger, og for Norges Bedkommende, især fra Kong Hans's Død, fuldkommen haandgribeligt. Man vil her atter henvise til Tidsalderens uklare Begreber om Stat og Statsforhold: man forstod ikke at bygge et saadant ligeligt Statsforbund som det, hvorom her skulde være Tale, man forstod ikke at opstille fuldgyltige Love for det, eller at verne om hver enkelt Fjolfeligheids Selvstændighed, men var altfor tilbøielig til at forverle Begreberne Forening og Sammensmeltning. Ogsaa dette ville vi indrømme: den politiske Tankes tilfredsstillende Gjennemførelse i Virkeligheden var for hin Tid en yderst vanskelig, for ikke at sige umulig Opgave. Men forholdt alt dette sig i Sandhed saaledes, og fandtes der tillige i de tvende mindre begunstigede Riger Mænd, som indsaa den usuldfornament indrettede Forenings Fordærvelighed for sit Hæbrenelands Kraft og Selvstændighed, uden at kunne fatte Muligheden af dens mere til-

fredsstillende Ordning, — hvad Under da, om disse Mænd paa dens Oplosning ved Underhandlinger eller ved Sverdet? Eriksson Baza var for Sveriges Bedkommende en saadan Engelbrekt, Karl Knutsen og de tre Sturer havde for ham til samme Maal, men uden fuldstændigt Held. Gustav overhuden, og hans Verk bestod. Hvo tør dable ham for hvad han eller kalde ham en Oprører? Og ligesaa lidt som han fortjen min Mening, de Nordmand at dables, der ved at see for Bedkommende hvad han saa for Sveriges, befaledes af sam sat med Hensyn til sit Fædreland. En Mand som Gustav Norge ei paa denne Tid at opvise. Men om der en Gustav og Klogskab, Mod og Bestemthed langt underlegen Land vi stræbe mod det samme, kan man ikke bebreide ham denne Stræ som oprørst eller utilbørlig, men vel beklage, at han derved berede sine egne Kræfter, greb seil af Midlerne og til Slut den Folkesejlskabighed Dødsstødet, som han havde tænkt sig heden af at skulle kunne opretholde og styrke. Dette, tror man stille sig klart for Die, før man dommer Erkebiskop Olaf i de for Norge skjebnesvangre Aar, som nu ligge for os, Hændelser vi skulle gaa over til at fortælle.

Kong Fredrik efterlod sig flere Sønner af sine tvende Egte. Ældst var den oftere forhen omtalte Hertug Kristian, af først skab; han var allerede ved Faderens Død i sit tredivte Aar. andre vare af andet Egteskab og meget yngre; den ældste af Hans, var kun i sit trettende Aar. Ligesaa lidt i Danmark som var nogen af disse Sønner valgt til Faderens Eftermand i levende Live; men det danske Rigsraad havde dog i Fredrikstiligt forpligtet sig til at vælge en af dem ¹⁾. Rimeligvis været Kongens Hensigt at handle netop om dette Valg paa d redag til Nyborg, som han havde indkaldt til Juni 1533. havde han og til den indbudt det norske Rigsraad; men Erpen og flere af de nordensfædste Medlemmer havde undskyldt i at Tiden var for kort til at de kunde indfinde sig. Der blev ikke noget af Herredagen paa det af Kongen bestemte Sted.

Saa snart Budskab om Fredriks Død var kommet til Kjøbenhavn hvor Biskoppen af Roskilde, der tillige var Rigskansler, og flere Rigsbedsmænd opholdt sig, sammentraadte der de skællaa skaanske Medlemmer af Danmarks Raad og tilskreve derfra d April 1533 Erkebiskop Olaf. De meldte ham Kongens Død, l Erkebiskoppens Undskyldning for at indfinde sig til Herredagen borg, erklærede, at det danske Raad vilde holde den Forenin

¹⁾ Ny D. Mag. II. 201.

nylig var sluttet med det norske, og som Klaus Bilde og Trud Ulfs-
tand havde overbragt, og opfordrede endelig Erkebiskoppen til at sam-
mentalbe Norges Rigsraad og Adel for at raadslaa om begge Rigers
Bedste og fastsætte Tid og Sted til deres Raads Sammenkomst i
Danmark til en almindelig fælles Herredag. Med Hensyn til den
Stade, som Kirker og Klosters kan være tilføjet, bede de Erkebiskoppen
selv rette herpaa før Sammenkomsten; de love, at hvad han i saa
Henseende forordner, det skal Danmarks Riges Raad holde. Iald
Norge angribes af nogen Fiende, tilfige de Hjælp fra Danmark ¹⁾).

Der nævnes i dette Brev intet om, at den fælles Herredag, for
hvilken det norske Raad opfordres til at bestemme Tiden, skulde være
en Valgherredag. Have alligevel Udstederne tænkt sig det saaledes,
hvilket er rimeligt, da maa de med det samme have tænkt sig, at den
Herredag, som, istedetfor til Nyborg, nu var tilfagt til Kjøbenhavn at
holdes allerede i Juni Maaned 1533, skulde være en ubelukkende dansk
Herredag, paa hvilken intet Kongevalg skulde foretages, siønt man jo
derfor gjerne om et saadant foreløbigen kunde tale.

Saaledes blev ogsaa virkelig Tingen tagen, da Herredagen sam-
ledes til Kjøbenhavn. Der blev ved dens Aabning henstillet til Raa-
det, hvorvidt dette fandt det ønskeligt, at paa nærværende Herredag
en Konge valgtes; og i saa Tilfælde mindedes det om sin indgangne
Forpligtelse, at vælge en af Kong Frederiks Søner. Men paa den
anden Side gjordes opmærksom paa Foreningen med Norge, hvilken for-
drede, at Kongevalget skede ved begge Rigers Raad ²⁾. Danmarks
Raad opfordredes imidlertid til ogsaa at tage under Overveielse, hvor-
ledes man skulde bære sig ad med Norges tre Hovedslotte, Baahus,
Akershus og Bergenhus, efterdi Esge Bilde gjerne vilde være af med
Befalingen paa det sidstnævnte ³⁾, — en Sag, som forresten ikke kom
Danmarks Rigsraad i mindste Maade ved, men som det ved en reem
Anmasselse inddrog under sig. En Mængde andre Punkter henstille-
des til Raadets Overveielse, men som ubelukkende eller nærmest ved-
kom Danmark; kun de tvende nævnte angif Norge.

Med Hensyn til Kongevalget delte Raadet sig i to Partier, af
hvilke det ene ønskede Hertug Kristian, det andet hans yngre Broder
Hertug Hans. Paa det første stode alle Reformationens Venner, der
vidste, at Kristian var en erklæret Lutheran. Paa det andet stod Bi-
skopperne og den gamle Kirkes øvrige Tilhængere, der frygtede Kris-
tians Hengivenhed for den nye Lære, men derimod haabede at kunne
holde den unge Hans fast ved Katholicismen. Ingen af disse Par-
tier synes at have været sikre paa sin Overlegenhed, helst da Hertug

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Feide I. 96, II. 45.

²⁾ Ny D. Mag. II. 201.

³⁾ Små. 208.

Kristian selv intet Skridt vilde gjøre til sin egen Fordel; og var det dem ubetvivl begge, og især maastee Prælaternes, vell at have Nødvendigheden af det norske Raads Tilstedeværelse paa for at faa Kongevalget udfat ¹⁾). Det blev da besluttet, skulde indbyde Norges Riges Raad til en fælles Herredag i havn ved St. Hans (24de Juni) 1534, og da skulde Kong foregaa ²⁾).

Forresten blev paa Herredagen Bestemmelser fattede med til Danmarks Riges Styrelse ved Raadet, medens Kongedøm ledigt. Vigtige Forholdsregler toges ogsaa til Fordeel for staaende romerske Kirke. Blandt andet bestemtes, at herefter skopperne alene, hver i sit Biskopsdømme, skulde have 2 at stille Præster og Predikanter, — en Bestemmelse hvorved det synes at stilles ganske til dem, at hindre den lutheriske Læres delse. De danske Prælater ansaa dette, som rimeligt kunde ve en stor Binding, og troede at kunne yttre til den norske Er idet man underrettede denne om den forestaaende Valgherret følgende Aar, — at paa den skulde ogsaa Kirkens Bedste og en saadan Styrelse i Kirken gjenoprettes, som havde va fremfarne Forsædres Tid ³⁾).

Da Sagen om Kongevalgets Udsættelse var bragt paa de opbiede ikke det danske Raad noget Svar fra Norge paa det talte Brev af 25de April, men tilskrev strax den 18de Juni de Raad med Indbydelse til en fælles Herredag i Kjøbenhavn Hans 1534. I samme Brev opfordredes det norske Raad, m tiltagen Myndighed fra det danskes Side, til at lade det forbliv med Bergenhus og med Kronens øvrige Slotte og Len „i de telse, som nu er“, indtil begge Rigers Raad samledes. Derim nes intet her om det foreløbige norske Raadsmøde; som Brevet April havde opfordret Erkebiskop Olaf til at sammenkalde ⁴⁾).

Erkebiskoppen havde imidlertid ikke forsømt dette. Den 11 1533 havde han fra Thronhjem ladet Raldelse udgaa til Rigs møde af Raad, Adel og Almue, hvilket skulde samles til Romsdalen til 15de August næst efter. Vel forestilte Esq ham, i et Brev af 8de Juli fra Bergen, at det danske Rigsraa udsat Kongevalget til dets Sammenkomst med det norske i næj Sommer, at det norske Rigs møde derfor gjerne kunde udsaa Baaren, da det nordensjældske Raad ved Pinds kunde holde

¹⁾ Svitt. Krist. III. n. 1533; Krug Kr. III's Hist. I. 9—12.

²⁾ Mag. II. 210.

³⁾ Palud.-Müller, Gr. Felde I. 104—106, f Aktstykker til Gr. Felde II. 10.

⁴⁾ Ny D. Mag. II. 222; Palud Gr. Felde I. 102, II. 46.

Bergen, derpaa samles og overlægge med det søndensjædske, og saa begge tilsammen søge Herredagen i Kjøbenhavn. Men Erkebiskoppen blev ved sit Forsæt, og Rigsrådet holdtes i Bud i Slutningen af August ¹⁾).

At Erkebiskop Olaf skulde have havt i Sinde ved denne Beilighed at drive et særskilt norsk Kongevalg igennem, er neppe tænkeligt, og det lader sig vanskelig paapege, endog blot gætningøvis, hvilken Person han isaafald skulde have bragt i Forslag. Hertug Kristian maatte han, af samme Grund som de danske Prælater, frygte at see paa den norske Trone; om den mindreaarige Hertug Hans's Stemning med Hensyn til Kirken kunde han endnu intet vide eller forudsee; hvad disse to angik, kunde det desuden ikke være nogen Fordeel for det norske Raad at foregribe det danske i Valget. Kristian II sad nose bevogtet i sit ugjennemtrængelige Fængsel, og Ingen havde endnu læst sine Dine paa ham; hans Son, Johannes, var død, og ingen af hans Døtre endnu giste. Kong Gustav i Sverige endelig maatte Erkebiskoppen, paa Grund af hans allerede noksom udviste ugunstige Sindelag mod Hierarchiet og den romerske Kirke, sty ligesaameget om ikke meer end Hertug Kristian. Hvem skulde han altsaa foreslaa? en af de norske Ubetydeligheder? eller en af de anmassende danske Magthavere? — ingen af Delene kan tænkes. Men skulde han end have pønsset paa et Kongevalg, der kunde overstjære Baandet mellem Norge og Danmark — og et saadant maatte man vel forestille sig, at han nærmest skulde have havt for Die —, saa var der ingen Rimelighed for, at det vilde have ladet sig paa dette Møde gjennemdrive. Det Parti, som holdt paa Foreningen med Danmark og som med de stærkeste Baand var knyttet til dette Rige, var ganske vist paa Forsamlingen det mest raadende. Man ved, at Vincentius Lunge, Niels Lykke, Klaus Bilde, Erik Ugerup, ligesom ogsaa uidentvivel Esge Bilde ²⁾ der vare tilstede, medens Biskopperne Olaf af Bergen, Magnus af Hamar, Hans Neff af Oslo, Gaute Galle og en Mængde af dem, som skulde have mødt paa Almuens Vegne, undskyldte sig for at møde.

Men paa et særskilt norsk Kongevalg tænkte, som sagt, dengang ganske vist ikke Erkebiskoppen. Hans Hensigt var kun at enes med det øvrige Raad om Norges Styrelse under Mellemriget samt om hvad der paa den foreskæende Valgherredag til Kjøbenhavn burde fremsættes for at sikke Norges Selvstændighed. Hvad man kjender af de i Bud fattede Beslutninger er omtrent følgende:

Norges Raad vilde møde i Kjøbenhavn til St. Hansdag 1534 for med det danske Raad at vælge en fælles Konge; dog — bemærkes der — burde den til Kongevalget berammede Herredag egentlig

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Felde II. 46—47.

²⁾ Sml. III. 340.

have været udstrevent af begge Rigers Raad i Forening. — fra den afdøde Konges Tid havde Norges Kronens Pen og skulde beholde dem, indtil en ny Konge var valgt, dog sad de holdtes til det norske Raads Haand alene, og af dette overtil til den Valgte. — Norges Kronens Indtægter skulde endelig som hidtil, men holdes tilfæde af Opbærerne for, tilligemed og Slottene, af Norges Raad at overdrages til den valgte naar denne kom til Norge for at krones, da han tillige skulde alle Rigers Friheder ¹⁾.

Allt dette var i fuldkommen Orden; men det kom an paa vidt, naar det kom til Stykket, de danske Embedsmænd i de Besalingsmænd paa Slottene vilde vise sig Norges Sag tro, hvad der allerede yttrede sig Tegn til, vilde foretrække at h til det danske Rigsraad. Esge Bilde's ovenberorte tidligere Hen til Danmarks Riges Raad om at afløses i Besalningen paa genhus var i denne Henseende intet godt Forvarsel; og Erik Sjernes Løfte fra Akerhus, idet han undskyldte sig for at Bud: at han vilde rette sig efter hvad de Mødende beslut yderste, han maa og kan, — var ubestemt og lidet betryggende.

Mange andre Sager bleve paa Rigmødet i Bud forby Af Kirken vedkommende Ting, som der kom fore, sender man Forestilling af Biskop Hans Ness af 2den August 1533, hvilk Forsamlingen tilsendt fra Oslo. Den indeholdt Klager over greb i geistlige Sager, som Kongerne Kristian II og Fredrik tilladt sig ved at overdrage til verdslige Bestyrere flere opgivne lige Stiftelser i Oslo Biskopsdomme, samt over Mogens Gylde's Afsærd mod Hovedens Kloster i 1532. Biskop Hans forlangte, hold til det danske Raads ovenomtalte Skrivelse af 25de A Erkebiskoppen og det norske Raad skulde tage sig af og rette paa Uordener. Man finder dog ikke, at Raadet har gjort noget i denne Anledning. Det blev vel udsat til at komme under Forsk paa Herredagen i Kjøbenhavn, eller til at betinges afhjulpe vordende Konges Haandfæstning ²⁾.

Erkebiskoppen og det norske Raad havde da paa Forsamlingen Bud forpligtet sig til at møde paa en for begge Riger sællet herredag i Kjøbenhavn ved Midsummerstid 1534. Den behørf for dem blev udsædt af det danske Rigsraad paa en Herredag i i November, og intet syntes nu at være i Veien for at Valggen kunde komme til at samles i Kjøbenhavn til den fastsat Men Erkebiskop Olaf var nu som før lidet lystet paa at indf

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Felde II. 48. ²⁾ Emst. 50; jfr. o. f. II. 741.
 Rth. 1ste Udg. 300, 761—768, 2den Udg. 184.

til den sælles Herredag. Allerede flere Banstæligheder, som han valte med Hensyn til Leiden, viste tydeligen dette; men dem fik Esges Bilde ved sin Ufortrødenhed ryddet afveien. Alligevel kom ikke Erkebiskoppen længer end til Bergen. Der var han ved St. Hans Tid 1534 og afgjorde i Forening med Raadsmedlemmerne Nils Lyffe og Johan Krukkov adskillige Regjeringsanliggender; men af Kjøbenhavnsreisen blev der intet med nogen af dem. De bestemte sig nemlig den 23de Juni til at sende et Undskydningsbrev til de norske og danske Raadsmedlemmer, som antoges at være forsamlede i Kjøbenhavn. De havde — skrev de — nu ligget sex Uger paa Reisen til Danmark, og det blev dem umuligt at komme til Herredagen; men de sendte Fuldmagt for de norske Raadsmedlemmer, der mødte, og da disse antoges muligen ikke at blive mange, tillige for tvende Medlemmer af det danske Raad, Mogens Gjø og Biskop Dve Bilde, at træde sammen med de norske og med dem at handle til Norges Bedste ¹⁾. En Kannik fra Thronhjelm, Jens Olsson, skulde tilligemed Hr. Esges overbringe deres Brev og Budskab ²⁾.

Vincentius Lunge havde imidlertid, rimeligvis midt i Juni, givet sig paa Reisen til Herredagen landveis; og da Esges Bilde fandt, at han ei kunde overtale Erkebiskoppen, gav ogsaa han sig paa Veien tilføs. Han havde alt siden 1531 stræbt, men forgæves, at blive af med Befalingen paa Bergenshus. Nu overdrog han, den 29de Juni, Slottet til sine Svende under Anførsel af den paalidelige Thord Koeb; han skulde holde Slottet til Hr. Esges Haand og ingen Andens, og i Tilfælde af hans Død, til Norges Krone og Rigsraad, dog saaledes at han ikke overleverede det, før Rigerne vare samlede i Enighed og Forbund. Derpaa gik Esges Bilde ombord for at fare til Kjøbenhavn ³⁾.

Af den paatænkte Herredag i Kjøbenhavn blev der dog intet. Sagerne i Danmark havde taget en uventet høist betænkelig Bending. Medens det danske Raad ikke kunde komme til Enighed om hvem af den afdøde Kong Fredriks Søner det skulde vælge til Danmarks Konge, reiste et tredie Parti Hovedet og erklærede sig for den fangne Kong Kristian II. Det var vel udenfor Danmarks egne Grændser, at dette Parti først viste sig. Det var nemlig Lybekernes egennyttige Handelspolitik, som egentlig skabte det, og den dygtige Greve Kristoffer

¹⁾ Denne Fuldmagt til tvende Medlemmer af det danske Raad blev siden, som vi skulle see, af Vincentius Lunge lagt Erkebiskoppen højeligen til Laft. ²⁾ De tre norske Raadsmedlemmers aabne Brev, deres Instruktion for sine Medbrødre, som møde paa Herredagen, og deres Brev til det danske Rigsraad, — alle tre Breve af 23de Juni, Bergen. Palud.-Müller, Afstykker til Greve Seiden II. 23—29. ³⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 51—53.

af Oldenborg, der først optraadte i Spidsen for en væbnet Nordtyskland til Fordeel for Kristian II. Efter Grev Kristian bet, at den Krig, som nu paafulgte, almindelig blev kaldet: Fejde. Men gjorde end den første Bevægelse for igjen at bringe Kristian II til Kongedømmet udenfor selve Danmark, saa havde han fra ældre Tid af et mægtigt Tilhang blandt de lavere Stændere og Bønder. Disse mindedes nemlig, at Kristian II havde sig af dem imod Adelen; og denne Stand habede de nu dobbelt at den under Fredrik I havde tilvendt sig et aldeles utaalelig domme over det øvrige Folk. Borgerne, af hvilke Mængden Luthers Lære hengiven, saa ogsaa hen til Kristian II, som en for dem fra Biskoppernes og Papiismens Nag. Og alle disse gamle Venner begyndte ligesaa snart at røre paa sig, som han nævntes i Forbindelse med Kronen. Han selv sad jo vist nok og sikkert forvar paa Sønderborg under Hertug Kristians og steinste Ridderstabs Opsigt; men i hans Navn kunde, som Steen var i Danmark, meget udrettes. I Slutningen af Mai Maaned erklærede Grev Kristoffer sig aabenbart som Kong Kristians og Befrier; og allerede den paafølgende 22de Juni landfattede Flaade Greven og hans Hær paa Sjælland. Malmø, der i Tid var forberedt paa det Hele, erklærede sig strax for ham. Kjøbenhavn snart efter, den 16de Juli, og den 24de s. M. overgav den havns Slot og de danske Krigsskibe sig til Grev Kristoffer. Den Tid da Herredagen til Kjøbenhavn skulde have samlet sig altsaa hele Danmark i Oprør og Forvirring, og Sjælland saa i Grev Kristoffers Hænder. Den fælles Herredag var for en Umulighed, og med den vare ogsaa Udfigterne til et fælles valg for det første afslaaene. Da Esge Bilde kom seilende Øresund, uden endnu at vide hvad der var foregaaet paa Sjælland blev han den 2den Juli fangen af Lybekerne og var nu disse først i Danmark og siden i Lybek ligetil i November 1535 udsat for Anstrængelser, der fra forskjellige Sider gjordes for hans Udbringelse blandt andre ogsaa af Erkebiskop Olaf, som, i Forening med Lybekerne, fra Stenvisholm den 20de November 1534 tilskrev i den Hensigt baade Danmarks Raad og Raadet i Lybek ¹⁾. Vincentius derimod og Klaus Bilde vare den 10de Juli komne til Rantzau hvor dengang den skaanske Adel samlede sig til Modstand mod Kristoffer og Lybekerne ²⁾.

Det varede ikke længe før ogsaa Andre end de lavere St

¹⁾ R. Dipl. II. 822, hvor det paalægges Kansleren, Morten Krabbe, at sende begge Breve med Rigets Segl. ²⁾ Palud.-Müller, Gr. 8. II. 54 f. nord. Oldt. 1853. 37—53.

Danmark underkastede sig Grev Kristoffer. Saa snart Kjøbenhavn Slot var kommet i hans Hænder, ilede den sjællandske Adel med at forlige sig med ham og hylde ham i Kristian II's Navn. Paa Sjælland kom ogsaa til ham Kristian II's gamle tro Tilhænger, den ufsalste Erkebiskop Gustav Trolle, hvilken i 1532 havde maattet følge ham til Danmark og der senere været i et Slags Fangenskab, men nu slog sig til Kristoffer. Da Greven derpaa fór over til Slaane, gik det ikke bedre med Adelen her. Kong Gustav af Sverige, der tidligere paa Aaret havde sluttet et Forsvarsforbund med det danske Raad, lovede sig vel til at komme den skaanske Adel tilhjælp og søgte at opmuntre den til Uholdenhed. Men den indlød sig allerede i Juli Maaned i Underhandlinger med Greven, mens denne endnu var paa Sjælland; og da han kom med en Stridsmagt til Lund, blev han der, den 10de August ogsaa hyllet af Slaaningerne, og den skaanske Adel hastede som den sjællandske med at gjøre sit Forlig saa fordelagtigt som muligt. Vincentius Lunge gik ham dog ikke ved denne Leilighed til Haande. Han synes tidligere at være faret over til Jylland til sine Frænder der. Inden Midten af August 1534 havde hele Danmark østen for Storebælt, baade Adel og Almue, erklæret sig for Grev Kristoffer og Kristian II.

Men allerede før dette kom istand i det østlige Danmark, havde Rigsraadet og Adelen i Vest-Danmark fattet en anden Beslutning. Paa et Møde i Aye, i Aarhus Biskopsdomme, den 4de Juli 1534, erklærede de forsamlede verdslige Medlemmer af det jydsk Raad og en Deel af den jydsk Adel sig for Hertug Kristians Valg til Danmarks Konge. De fire tilstedeværende jydsk Biskopper stampede vel imod og vilde nødigt give sin Stemme til en Kætterst Konge; men de maatte omsider følge Strømmen. Den 9de Juli erklærede i Hjelte, tæt ved Odense, ogsaa den fynske Adel sig for Hertug Kristian. Denne modtog nu den 17de Juli i Prees, i Holstein, af det jydsk Raads fuldmægtige Tilbudet om Danmarks Kongedømme og sluttede en Overenskomst med dem. Valget var vel ifkum foreløbigt og ufuldstandigt; men Kristian blev ligesuldt den 18de August 1534 hyllet ved Horsens og antog Kongenavn¹⁾.

Danmark havde saaledes nu, paa Grund af det splittede Kongevalg, deelt sig i to skarpt hinanden modsatte Partier, af hvilke det ene neppe kunde siges, med Hensyn til Valgets Lovlighed, at have det ringeste forud for det andet. De stode mod hinanden med Waaben i Haand, og det ene som det andet ønskede at drage Norge paa sin Side. Det kan heller ikke negtes, at Norges Erklæring i denne Stund

¹⁾ Palud-Råller, Gr. Fejde I. 194—252.

for et af de tvende Partier vilde efter al Rimelighed have f afgjørende Lod i Begjftaaalen.

Den, som her kunde give Erklæringen, var for Diebliff biskop Olaf. Til ham henvendte man sig ogsaa fra begge Vincentius Lunge bragte Brev fra det jydsk Raad, der undst ensidige Valg med den overhængende Rød, og opfordrede de Raad til at forene sig med det om Hertug Kristian. Men og sjællandste og skaanste Raad tilskrev Dagen efter Hyldingen i den 11te August, det norske med Opfordring til at hylde Grev den faagne Kristian IIs Vegne og ikke stille sig fra Danmark lovebe, at Norges Friheder til Gjengjæld skulde blive sikrede. denne Opfordring gjentoges fra Kjøbenhavn i Oktober, ligesom flere Skrivelser fra Grev Kristoffer baade til Raadet og Erpen. Men Erkebiskoppen lod Brevene fra begge Sider ubet Han meddelte dem vel til de øvrige Raadsmedlemmer fra Sten den 19de November 1534, men han erklærede med det samme ansaa det for rettest at sidde stille og ikke blande sig i den dansk for Raadet ud paa Vaaren kunde samles til et enigt Kongeva

Om Erkebiskop Olaf, for Rigets Bedkommende, handlede i denne Dvælen, faar staa ved sit Verb. For sin egen Pers og af Hensyn til den norske Kirke havde han vist nok gyldige til ikke at forhaste sig med sin Beslutning. Hertug Kristian klæret Lutheran og siden 1529 neppe Erkebiskoppen i Hjert Grev Kristoffer havde ved sit Indfald i Danmark filllet den i Kirke under sit Bern. Ingen af de tvende Partiførere kunde i behage Erkebiskoppen i Egenstab af Katholicismens og den norske Forsvarer og Formand. Udsættelse maatte ganske natur ham stille sig som det ene tilraadelige; en Afventning af S Gang i Danmark kunde enten gjøre Valget mellem de tvende Foreslaaede noget sikkrere, eller ogsaa maaskee aabne Udfigter paa en Tredie, hvis Personlighed og Forhold kunde stille e Vorgen og give et større Haab for den trykkede romerste Norge.

114.

Norge fremdeles uden Konge. Begivenheder i 1535. Fr. Rild Lyfkes Uvenskab mellem Erkebiskop Olaf og Fr. Vincentius Lunge opblusker i Et paatænt Rigsmøde i Throndhjem gaar overstyr.

Imidlertid fortsattes i Danmark Kampen mellem de tvent beilere, — en Kamp, hvis Gang naturligvis fra Norge af med spændt Opmærksomhed.

1) Palud-Müller, Gr. Felde II. 55.

Strax efter at Hertug Kristian foreløbig var bleven valgt af den jydskke Adel i Juli, havde han sendt en Underhandler til Kong Gustav i Sverige, og et Forbund mellem dem var blevet sluttet henimod Midten af August, hvilket lovede dem betydelige Fordele imod deres fælles Fiende. Alligevel blev Lykken for det første temmelig afgjørende paa Grev Kristoffers Side. Baade paa Fyen og Fangeland erklærede de lavere Stænder sig for ham og hylbede ham paa Kristian II's Vegne. Han satte Gustav Trolle, hvem han havde indtrængt paa Odense Biskestol til sin Statholder paa Fyen, og i Slutningen af November kom han selv derover for at være Bevægelseerne i Jylland nærmere. Her havde nemlig i Midten af September Almuen reist sig for Kristian II under dennes gamle Tilhænger, Skipper Klement, og havde indtaget Aalborg. Den jydskke Adel samlede sig mod dem og rykkede mod Staden, men blev i sit Angreb fuldkommen slagen den 16de October. Hermed havde dog ogsaa Grevens og Kristian II's Parti naaet Høidepunktet for sin Lykke. Den begyndte snart efter at dale.

I Epidisen for Hertug Kristians Magt rykkede den dygtige Johan Rangau nordover mod Aalborg, indtog igjen Staden, slog Bondehæren aldeles den 18de December og fangede Skipper Klement. Der blev nu faret paa det grumme afsted med de saakaldte oprørskke Bønder, og Adelen tog fuldkommen sin Ron igjen for hvad den havde lidt en Maaned tidligere. Grevens Sag i Jylland var ganske fortabt.

En anden ikke mindre Fordeel opnaaede Hertug Kristian derved, at han, efter et heldigt Angreb paa Lybel fra Landsiden, bevægede denne Stad til at slutte en Fred med ham i Egenkab af Hertug af Holstein den 18de November. Herved fik han fra Landsiden Ryggens fri, naar han vilde bevæge sig mod Østen. En Sammenkomst, som han havde med Grev Kristoffer selv i Kolding ved Midten af December, ledede derimod ikke til noget. At Lybekerne ved denne Tid paa en Raade satte Hertug Albrekt af Mecklenborg, der var gift med Kristian II's Søsterdatter, ved Grev Kristoffers Side, var ikke til Gavn for Kristian II's Sag.

Ogsaa fra Østen af havde Kong Gustav med Held begyndt at handle imod Grevens ved Slutningen af September. Efter at være streben ind over den danskke Grændse, erklærede han sig for Hertug Kristians Sag og indtog i hans Navn i Slutningen af October Halmstad.

Dette begyndte at gjøre den østbundskke Adel noget vaklende i dens Hengivenhed for Grevens Sag. Men endnu havde denne ved sin Krigsmagt saaledes Dverhaanden, at Adelen ikke torde lade sit vaklende Sindelag i Dagen. Paa et Raadmøde i Kjøbenhavn i October, til hvilket ogsaa Fuldmægtige fra Kjøbstæderne vare kaldede,

modte Greven endnu blot Lydighed og udpressede af Adelen Pengehjælp. Han opbod ogsaa Adelen baade i Skaane og til at drage de Svenske imøde. Den skaanske Adel var nær haanden og samlede sig virkelig ogsaa, tilsyneladende for at staa Svenskes Fremgang. Men snart indleedes Underhandlinger, som endelig gjorde den skaanske Adelskær fælles Sag med Svenskerne i Forening med dem imod den lybske Hær. Det kom i Januar 1535 til et Slag ved Helsingborg, hvori Tydskerne gik overvundne. Herved gik Skaane, Halland og Bleking tabt for Sverige paa Stæderne Malmö, Landskrona og Bårdborg nær.

Denne Begivenhed maatte naturlig gjøre Greven mistænkt for den sjællandske Adel. Idet han søgte at styrke sin Myndighed og tage Titel af Gubernator, Regent eller Rigsforstander og optog den gamle Vaaben i sit Segl, lod han paa den anden Side den fælles Almue fri Løide til at rase mod sine fordums Undertrykkere, mændene. Der blev paa Sjælland og Volland i Januar 1535 foretaget en formelig Jagt paa Herremændene; nogle af dem blev dræbte og en Mængde fort fangen til de faste Slotte, der vare i Svenske Hænder. Denne lod tydelig mærke, at det nu var ved at gaa af de lavere, hidtil undertrykte Stænder han vilde gjennemføre sin Sag, — noget der forresten var ganske i den Mandes Aand, som han handlede, og ligeledes i det Partis, som endnu raadende i Lybek. Men Grevens Afsærd paa Sjælland virkede tydeligvis, at den øvrige danske Adel, der klart indsaa sin egen Høis han seirede, nu sluttede sig saa meget fastere og enigere til den kongelige Sag. Dennes Udsigter begyndte saaledes nu fra alle Sider at blive lysere. Den 8de Marts 1535 modtog han en ny almindelig Hylдинг af Jyllands Stænder i Viborg; og han sølte sig nu til omtrent samtidig baade at sende Krigsfolk for at styrke sig mod de Svenske i Skaane, og træffe Foranstaltninger for at gaa til Fyen ¹⁾.

Virningerne af denne Tingenes Gang i Danmark sporede sig paa Stemningen hos de forskjellige mest raadende Stormænd i Danmark, der sølte, at Tiden nærmede sig, da en Erklæring for Norge kommande med Hensyn til Kongevalget blev paaatrængende nødvendig. Imidlertid var i Norges anseeligste Høi en Tvist udbrudt, som havde stor Indflydelse paa de norske Statsbegivenheders Gang nærmeste Fremtid og derfor ikke her kan lades uberørt. — Hans Lykke havde i 1532 mistet sin Hustru, Elina Nilsson, og havde indladt sig i en Kjærlighedsforstaaelse med hendes yngste Søster, der tilligemed den ældre, Ingeborg, endnu levede ugift og

¹⁾ Palud. Rådet, Nr. 8. 1.

deren, Fru Ingerd. Han beliede til hende; men et saadant Egteskab var imod Kirkens Lov og betragtedes som en Forbrydelse mod Christendommen, som et Kjæteri. Vincentius Funge, Wittens Berge, afslug derfor paa det bestemte Nils Lyttes Forlangende, skjønt det paastodes, at Erkebiskoppen skulde have yttret en mildere Ansættelse og talt Hr. Nils's Sag hos Fru Ingerd. Men de to Elskende vare allerede gangne før vidt i sin Forstaaelse; Lucia var frugtommelig og fødte i Begyndelsen af 1535 Nils Lytte en Son. Denne døde vel i April samme Aar; men Forbrydelsen var steet og Stammen kundbar for Alle. Nils Lytte, der synes at have næret friere religiøse Ansættelser end dengang var tilladt, og i det Hele at have heldet stærkt over til reformatoriske Meninger, fandt selv ikke sin Handling i nogen høi Grad forbryderisk, da kyndige Mænd — som han paastod — havde sagt ham, at Egteskab mellem ham og hans afdøde Kones Søster ikke stræb imod Guds Lov. (Bibelens Lære). Han forlangte derfor atter Lucia tilegte. Men nu blev Hr. Vincentius rasende, erklærede ligefrem Forbrydelsen for en Dødsfag, et Brud paa guddommelige og menneskelige Love, der skulde straffes uden Skaansel, og for hvilket ingen Bød eller Udsoning kunde modtages. Fru Ingerd vilde ikke vide af Egteskabet, men var isørigt tilbøielig til at vise stor Mildhed. Erkebiskoppen var heller ikke fremt for den yderste Strengthed; han forfulgte ikke strax Sagen, hvilken dog var en Kirkesag og hørte under hans Dom, men gav Nils Lytte midlertidig Leide, for at han kunde forlige sig med Gud og Menneskene, ja behandle ham fremdeles som Medlem af Rigets Raad. Dog denne Erkebiskoppens Eftergivenhed gjorde kun Hr. Vincentius end meer uforsonlig, og Nils Lytte sølte sig saa truet af sin Svoger, at han tog sin Tilflugt paa Fosen Gaard, hvilken han til sin Sikkerhed befæstede. Herfra søgte han Trøst og Hjælp hos sine mægtige Frænder og Venner i Danmark, hvilke han i Begyndelsen af April 1535 tilskrev, ja endog hos Hertug Kristian. Men Svarene, om de nogeninde kom ham til Hænde, vare nedslaaende, selv det fra hans Fader. Hertug Kristian var den eneste, som i et Brev fra Gottorp af 1ste Juni, mærkeligt nok, yttrede, at „skjønt den bibelske Lov vel tillod et saadant Egteskab“, og det var billigt at følge den meer end Menneskenes Lov, saa var dog baade Keiserlov og Landslov, „som ogsaa ere af Gud“, reent derimod. Uagtet han yttret sig ganske velvillig fremt mod Hr. Nils, saa erklærer han dog, at han ikke kan for Tiden indlægge nogen Forbøn for ham.

Hvorvidt Erkebiskop Olaf Overbørenhed mod Nils Lytte har havt sin Grund alene i christelig Kjærlighed og Medlidenhed, som han selv synes at ville antyde, eller den har været mindre uegenstyttig, —

er umuligt at afgjøre. Men man maa dog mærke sig, at som ved, havde Erkebiskoppen Nils Lykke ganske i sin Magt og Kundskab som Raadsmedlem til hvilken Side han vilde; thi af Erkebiskopens Dom afgang Hr. Nils's Be og Vel, og Erkebiskoppen kunde saaledes ikke uden stor Fare aflaa et Forlagende eller negte sin Tilbeding, saalænge hin vilde erkende ham som Medlem af Raadet. Bist er det, at Hr. Vincentius tog Erkebiskoppen hans Dverbtid Nils Lykke saa ilde op, at han nu vendte en stor Deel forbitte mod hin, og den gamle Uvillie mellem disse tvendte end opblussede saaledes til nyt Liv just paa en Tid, da Erkebiskopet var meer nødvendig end nogensinde, skulde en kraftig Røst tages, ved hvilken Norges Selvstændighed kunde bevares. Nye Opfordringer vare med det nye Aar begyndte at komme fra Raadet. Strax efter Nytaar, da det skaanste Raad var fra Grevnen, tilskrev dette atter Raadet i Norge, men den Røst siges til anbefaling for Hertug Kristian, for hvem det ogsaa erklæret sig. Ogsaa Hertugens Sendemand til Kongen i Norge, Dve Lunge og Ivar Jul, hvilke paa sin Reise i Sommer med 1535 kom til Klaus Bilde paa Baahus, benyttede Anledningen til at vinde denne for Kristians Sag, og tilstillede nu gennem Raadet, baade det nordenskjældste og det søndenskjældste, Skrivelse sig baade paa Hertug Kristians og det jydsk Raads egne Begne, hvori Nordmændene opfordredes til at hylde Hertug Kristian og til at sende Skibe til hans og Jydernes Understøttelse. Skrivelse kom under Dverveielse paa et Raadsmøde i Oslo den 17de Februar, ved hvilket fem søndenskjældste Raadsmedlemmer vare tilstede blandt hvilke Biskopperne Hans af Oslo, Magnus af Hamar og Iver Morten Krabbe. De svarede paa Skrivelse den 28de Februar. Den forlangte Understøttelse trostede de sig ikke til at aflaa Grund af det „hærlige, evige Forbund“ som var mellem Nigen og Danmark, lovede at komme de Danske til Hjælp med Skibe, saasnart de kunde komme op. Med Hensyn til Kristians Valg og Hylдинг svarede de, at de herpaa ikke kunde erklære sig nu strax; men en almindelig Hensigt vilde snart, haabede de, blive sammenfaldt til Kongevalg, og de vilde de handle til Hertug Kristians Bedste. Angaaende Grevstoffer og Lybekkerne yttrade de, at de ei havde mærket, at nogen Mand i Norge stod paa deres Side, og for sin egen Deel erklærede de sig imod dem. Dette sit Svar meldte de til Erkebiskoppen, som de undskyldte sig her at have handlet paa egen Haand. De opførte ham til at sammenfalde en Herredag ¹⁾. Erik Gyldenstjerne paa

¹⁾ Palud-Müller, Gr. Feide II. 56—60.

²⁾ Palud-Müller, 9

hus og Erik Ugerup i Lunsberg rustede sine Skibe for at gaa til Danmark med første aabent Vand.

Endnu var intet Brev kommet fra Hertug Kristian selv; men det lod ikke længe vente paa sig. Den 15de og 16de Februar lod han fra Haderslev Skrivelse udgaa til det norske Rigsraad baade nordensskæls og søndensskæls samt til Folket begge Steder. Han forklarer først Tingenes Gang i Danmark og sine Røstninger der for at angribe Fyen og Sjælland. Dernæst opfordrer han dem „til at besinde deres eget og disse Rigers Gavn“ og „blive fast ved ham som ved deres rette Herre og ved Danmarks Riges Raad“. Han beder dem ikke modtage noget Bud eller Brev fra Grev Kristoffer og Lybesterne. Han lover, naar han kommer til Norge, da at ville holde dem ved Norges Lov, Friheder og gode gamle kristelige Sedvaner. Han beder endelig om Krigsskibe til Forstærkning af sin Flaade¹⁾. Hertug Kristian anbefaler sig altsaa her, mærkeligt nok, ikke til at vælges, men omtaler paa en Raade sit Herredomme i Norge som en Ret. Han maa selvsagt antages her i sin Fordring at have gaaet ud fra den Paastand, at han var ret Arving til Norge, en Titel, som hans Fader vel i sin Haandsæstning havde frastrævet sig, men som Kristian selv aldrig havde nedlagt, tværtimod i 1529, under sit Ophold i Norge, brugt lige for det norske Raads egne Dine, ligesom han i disse Breve bruger den.

Erkebiskop Olaf havde imidlertid allerede inden Midten af Marts Raaned bestemt sig til at sammenkalde en almindelig Herredag eller Rigmøde, hvad enten han nu heri er bleven ledet ganske af egen Drift, eller han har fundet sig opfordret dertil ved Brevene fra Danmark, de danske Sendemænd og det søndensskælske Raad. Herredagen blev kaldet til Throndhjem til Trinitatis Søndag (23de Mai) 1536, og ikke alene Raadet men ogsaa Almuens Fuldmægtige bleve indbudne at møde. Samtidig hermed besvarede Erkebiskoppen de danske Breve, baade det fra det skaanske Raad og det fra Dve Lunge, undvigende, idet han henviste til Herredagen og undskyldte sig Nordensskælske for at sende Skibe²⁾. Den 18de April modtog han Hertug Kristians Breve til de Nordensskælske; og allerede den 23de s. M. besvarede han disse fra Stenvisholm i Forening med Nils Lyffe, som han altsaa da erkendte for Medlem af Rigtets Raad og for Tilfældet lod optræde i denne Egenkab ved sin Side. Svaret er høfligt, men undvigende og forsigtigt. Kristian tituleres heel igennem kongelig Majestæt og udvalgt Konge til Danmark; han erkendes altsaa som saadan. Men Brevsfriverne henstyre sig til den foreskænde Herredag i Throndhjem; paa den skal Kristians og det danske Raads Skrivelse komme under

¹⁾ Palud.-Müller, Hist. II. 68—69, jfrt. m. 72. ²⁾ Sam. Gr. I. 1. 66.

Overtalelse og blive tilbørligen besvarede, og Kristian vil set at de nu, for sin Person alene, uden det øvrige Raad, ikke er til at give noget andet Svar. Greve Kristoffers Skrivelser modtaget, men ikke gjort noget videre ved dem, og det sammendes deres Agt¹⁾. — Dette Svar er dog sandsynligvis admet med Kristian til Hænde. Det er ubestemt blevet tilbageholdt Pyffe; der paa denne Tid, i sin betrangte Stilling, synes spillet et falskt Spil med Erkebiskoppen, og at have paa ha givet Kristian, for at vinde dennes Understøttelse, Tilfagn, de Fred mod den Tilbageholdenhed, Erkebiskoppen i omtalte Svar iaag. . . .

Hvorledes nu end Sammenhængen kan have været m Pyffes Afsærd, saa synes Erkebiskop Olaf i sit Svar kan at sin Skyldighed som det norske Raads Formand. Han havde j lig her ingen Ret til at foregribe Balgherredagen i dens Be eller binde sig selv ved noget ensidigt Tilfagn, om han nu hvad førreften vist ikke var Tilfældet, havde inderlig ønsket A Balg. Et andet Svar derimod freinkaldte Kristians Skrivelse søndensjælbste Raad. Skrivelsen var vel stiftet til at paaafnynde ham gunstig Erklæring af de norske Herrer, der allerede i Jordveien Foreningen med Danmark opretholdt under det samme Slage Hændighed, som Norge havde nydt under Kong Fredrik I. Det nemlig være dem om at gjøre, at Kristian blev valgt til Konge, før hans heldige Fremgang i Danmark muligen sat istand til med væbnet Haand at drive sin Arvehylding ig uden Balg og uden Haandsæstning, hvorved alle Udfigter for det Raad til en selvstændig Myndighed vilde være affaarne. A Mening var ganske vist Hiertallet af det søndensjælbste Raad; o maatte derfor, efter at have modtaget Kristians Skrivelse, helle hans Balg afgjort strax, end udsat til Herredagen i Throndhjæ endelige Beslutning, under Erkebiskoppens Indskydelse, desud heel uvis. Heri blev man ganske vist bestyrket af Vincentius der kom til Oslo i April, netop ved den Tid, da Raadet der tage Kristians Skrivelse under Overveining for at besvare den.

Vincentius Lunge havde om Vinteren været i Bergen og allerede der rustet Stibe til Hertug Kristians Tjeneste. Han si dog ikke ret sikker paa den ubefæstede Lungegaard, hvor han frygte at forulempes baade af Nils Pyffe og af de bergenske L ter, hvilke naturligtvis hylde Pybekerne og Greve Kristoffers Dr. Vincentius ønskede derfor at faa Tilhold paa Bergenhuss o vendte sig herom til Thord Roed. Men denne, som fra ældt hændte Dr. Vincentius's lyst til selv at være Hovedsmand paa

¹⁾ Palud. Müller, Aftst. II. 72—74.

²⁾ Sm. Gr. F. II. 58—59, 61

tet, afflog hans Begjæring. Vincentius for da til Oslo, og fik sig her af Erik Gyldenstjerne overdraget Befalingen paa Akerhus, medens Erik selv var fraværende i Danmark med de Skibe, han havde rustet til Kristians Flaade. At Vincentius Lunge nu blev Sjælen i det søndenfjældste Raads Forhandlinger, var ganske naturligt.

Naar Hertug Kristians Skrivelse er kommen til Oslo, vides ikke med Sikkerhed; men da den var kommen til Throndhjem den 18de April, saa maa man antage, at den har været i Oslo senest i Begyndelsen af samme Maaned, eller rimeligvis endnu tidligere. Omtrent samtidig, den 11te Marts, indtraf Erkebiskoppens Raadelse til Rigsmødet i Throndhjem. Begge Dele i Forening har ganske vist givet det søndenfjældste Raad Erinde til alvorlige Overlægninger. Først den 28de April, yttrede man sig med Hensyn til Rigsmødet. Biskop Hans Keff skrev nemlig paa denne Dag til Erkebiskoppen, som det laaber paa Raadets Begne, et Brev, hvori han forestilte de Vanskeligheder, som vare forbundne med et Raadsmøde i Throndhjem til Trinitatis Søndag (3de Mai) paa Grund af Føret, Skydshestenes Foring og Rejsens Besværlighed. Raadsmedlemmerne søndenfjælds fandt det umuligt at komme til Throndhjem til den bestemte Dag. Han bad derfor Erkebiskoppen, at denne vilde udsætte Mødet til St. Hans (24de Junn), da Alle vilde stræbe at indfinde sig personligen. Ogsaa Vincentius Lunge havde da lovet at komme, dog med det Forord, at Erkebiskoppen i Forveien vilde sende ham sin sidste Leide med Hensyn til Hr. Nils Lyffe, at denne ikke skulde seide paa ham og heller ikke fremkomme med noget Forlangende om hans Svigerindes (Lucia Nilsbatters) Haand. Man kunde aldeles ikke undvære Hr. Vincentius paa Mødet, saa vigtige Sager, som der skulde forhandles. „Vi have alt længe vel forstaaet — siger Biskoppen — at Prælaternes Handel og Raad her i Riget paa Rigets Begne er og vorder lidet eller intet agtet, uden Ridderstabet er med og tager Deel i Forhandlingerne. Om Hr. Vincentius for saadan Veiligheds Skyld ikke kunde komme dit, da nytter det til intet at vi fare; deri skulle I vel give os god Ret“¹⁾.

Erkebiskoppen gif strax ind paa en Forandring af Tiden, saa meget meer som flere Undskyldningskrivelser ogsaa fra andre Kanter indløb, saaledes fra Biskop Hossold af Stavanger, Johan Kruffov o. fl. Mødet blev, efter Begjæring, udsat til St. Hans. I Nils Lyffes Sag var Erkebiskoppen allerede tidligere optraadt meglende, idet han søgte at staffe Hr. Nils Leide, saa at det kunde komme til en Utsøning mellem ham og den fornærmede Slegt, især Hr. Vincentius. Herved vendte imidlertid Erkebiskoppen kun dennes ustyrlige Brede mod

¹⁾ Palud. Ræller, Aftk. II. 75—77; Sam. Gr. I. II. 65—67.

sig selv, og den hele Plan med Herredagen i Thyroindhjem blev aldeles forstyrret.

Sagen var dog nok egentlig den, at Hr. Vincentius fik sig om nogen almindelig Herredag i Thyroindhjem, men derimod have Kongevalget afgjort til Kristians Hænde snarest muligt, Mindste for det søndenfjældste Raads Vedkommende. Dette vedt bedt baade med de Grundfættninger, han allerede ved Fredrik 1's og Hæandfættning havde lagt for Dagen, og med hans pers Uergjerrighed, da han gjerne vilde ansees for den, der havde Kristians Valg igennem, og saaledes erhverve sig en Ret til dennes nemmelighed. Vi kunne ikke tvivle om, at saadanne Bevæggrunde gjort sig gjældende hos ham, og at hans Forbittrelse mod Næs maatte i Grunden kun har spillet en underordnet Rolle, meden for Berdens Vind skjedes frem i Forgrunden som et ypperligt Ud. Men Hr. Vincentius's Indsydelse paa det søndenfjældste var saa afgjorende, at hans Mening og Villie nu oicnsfyaliget dets eneste Rettesnor.

Man skulde have troet, at da Biskop Hans's Brev af 28de var afgaaet til Erkebiskoppen, maatte det søndenfjældste Raad afventet dennes Svar med Hensyn til Herredagens Udsættelse, i det indlod sig paa nogetsombest Stridt Kongevalget vedkomme Men tvertimod, allerede den 5te Mai gav det i sit Svar fra Dst Hertug Kristians Skrivelse af 15de Februar denne Fyrste et forelobig sagn, der gif langt videre end sommeligt var og en Raadsafdelings li Ret kan antages at have medgivet. Det erklærer nemlig, at Norges Raad søndenfjælde har paa egne og menige Indbyggeres „bejaet, fuldbyrdet og samtykt“ Kristian at skulle blive en ret og Konge over Norges Rige, dog efter Rige's „gode, gamle, li Friheder, Privilegier, Necesser, Sedvaner og Herligheder“, og des at deres fri Valg og Stemme forbeholdes til Herredagen i Th hjem ved St. Hans. Da agte de ved sine fuldmægtige Sende at underrette ham om sin endrægtige Beslutning. Imidlertid vi understotte ham mod Lybekerne og disses Tilhang efter yderste Og i Opstriften paa dette Brev titulere de Kristian ikke alene: valgt Konge til Danmark“, men ogsaa: „fuldbyrdet og samtykt li til Norge søndenfjælde“ 1).

Men som om denne Erklæring ikke var tilstrækkelig, udstedte Raadsmedlemmer, Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af Ransleren Morten Krabbe, Vincentius Lunge og Gaute Galle, i otte Dage efter, den 13de Mai, et ordentligt Valgbrev, i hvilket den udvalgte Konge i Danmark, Kristian, Kong Fredriks ældste

1) Valud. Müller, Att. II. 77—79.

sit enstemmige frie Valg til en velbig Herre og regjerende Konge over Norges Rige, og tilfige ham Troskab; — dog paa det Vilkaar, at han holder dem og Rigets Indbyggere ved Landslov, Friheder og gamle Sedvaner efter den Necess, som hans Fader gav, indtil Landene komme i No, og han modtager sin Kroning i Norge, da han med Rigets Raad skal forbedre dem. Til denne hans Kroning beholdtes ogsaa deres Huldskabs-, Mandskabs- og Troskabs Ed samt den menige Mandes Hyliding ¹⁾. Her er ikke meer nogen Betingelse gjort med Hensyn til frit Valg paa Herredagen i Throndhjem, hvilken Sæt ikke engang nævnes; det søndenffældste Raads Valg er, bestemt og ubetinget udtalt.

Denne Akt var det dog ikke Meningen strax at offentliggjøre eller høitidelig oversende Hertug Kristian; den blev alligevel gjennem Klaus Bilde underhaanden tilskillet det danske Rigsraad ²⁾ og kom saaledes uidentvøl snart til Kristians Kundskab. Men den egentlige Bestemmelse var, at den først skulde sendes til Throndhjem, for at Erkebiskoppen og de nordenfældste Raadsmedlemmer kunde tiltræde den. Thi nu havde Vincentius Lunge og med ham da ogsaa de søndenffældste Raadsmedlemmer bestemt sig til Sæt ikke at møde til nogen Herredag i Throndhjem; og dette lode de Erkebiskoppen vide i en Skrivelse af 13de Mai, med hvilken de ogsaa oversendte sit Valgbrev. De yttrede til Erkebiskoppen, at de havde været bestemte paa at møde til St. Hans; men nu havde de faaet høre om den fjætterste Gjering, Nils Lyffe havde bedrevet (den maa sikkertilgen have været dem Alle bekendt for lang Tid siden), og at han desuagtet var Erkebiskoppens ypperste Raad. De vilde ikke udsætte sig for hvad en saadan „Bandskrop, uædift Mand og Fjætter“ kunde foretage sig mod dem, naar de med et ringe Følge kom der nord, og de vilde ikke sidde paa Bænk med ham. Erkebiskoppen og de nordenfældste Raadsmedlemmer maatte altsaa undskyldte deres Ubeblivelse. Dog for at ikke derved noget Afbrydelse skulde gøres i Rigets vigtige Anliggender, saa sendte de sit aabne, beseglede Brev, i hvilket det tydelig vil findes, hvilken Herre de enstemmigen og frivilligen have kaaret til Norges Konge paa de Vilkaar, som Brevet nærmere forklarer. De haabe, at deres Medbrødre nordenfælde i dette Valg ere enige med dem; og hvis saa er, da bede og raade de, at de nordenfældste Herrer ville opsætte et aabent Valgbrev paa Pergament under sine Segl og derpaa sende det til det søndenffældste Raad for ligeledes af dette at besegles, og saa endelig ved et af Raadets Medlemmer personligen at overbringes Hertug Kristian med andre Rigets vigtige Erinder. De gøre ogsaa For-

¹⁾ Smøts. 84—86; Gviff. Nr. III n. 1535.

²⁾ Gviff.

Sag til en Slat, hvilken smeligvis Kristian, saasnart han er vil forlange ¹⁾).

Et Slags nærmere Forklaring til dette Brev giver et fra Hans Keff til Erkebiskoppen af 14de Mai. Biskoppen fortæller at det er Erkebiskoppens Bestræbelse for at skaffe Nils Lyffe der har opbragt Vincentius saa høieligen. Han yttreer Frygt for det vil komme til at koste Hr. Vincentius's eller Hr. Nils's Liv, mindre denne sidste rømmer Landet paa nogen Tid; „thi Hr. Vincentius agter ikke at gaa i Rette med ham derom“. Han raader advarer Erkebiskoppen at fare forsigtig i denne Sag og bebrejder at han ikke i Begyndelsen havde gjort Nils Lyffe Modstand, ja vendt Trudsel mod ham, men tværtom havde talet for ham hos Jagerd, at han maatte saa Lucia til Hustru, og senere baade fik og talte til hans Bedste. „I maa betænke — siger han —, at dant kan regnes Eder til Gode, helst forbi Eders Raade er et Gode baade for Kronen og Kirken her i Riget paa denne Tid“. Han Erkebiskoppen vide, at Hr. Vincentius aldeles ikke vil søge Herren; og naar nu denne ikke kommer, og heller ikke Nils Lyffe heder til Venk med de Andre af Raadet, og fremdeles baade Pro til Mariakirken (Kansleren) og Klaus Bilde have Forsald, saa kan intet nytte, at Biskoppen selv farer did. Imidlertid kunne de Nofældste nu, da de hende de Søndensjældstes Balg, handle i den Henseende, som om de sidstnævnte selv personligen vare tilstede; og synes Biskoppen raadeligt, at de alle forene sig om at bede Hr. Vincentius gøre Riget og dem den Tjeneste at overbringe personlig i Alles Raaringsbrev til Hertug Kristian ²⁾).

Dette Biskop Hans's Brev synes at røbe hos ham oprigtig villie mod Erkebiskop Olaf. Men hos Vincentius Lunge fandtes n længer Spor af nogen saadan; og der er ingen Tvivl om, at lig han har udfattet Raadets Balgbrev og Skrivelsen til Erkebiskoppe 13de Mai, saa er det ogsaa van, der har istanddraget et Brev samme af 17de Mai, hvori det søndensjældste Raad bittert bebreder ham, at han og Nils Lyffe i forrige Aar (1534) havde meddelt skoppen af Aarhus (Ove Bilde) og Mogens Gjø Fuldmagt til sammentræde med de norske Raadsmedlemmer paa den forventede redag i Kjøbenhavn og med dem handle til Norges Bedste. I var nemlig først nu blevet almindelig bekendt, og regnes i Erkebiskoppen høieligen til Last som en udivist Foragt mod Norges Raad, at han ikke fandt dette tilstræffeligt til at forhandle gets Erinder, med mindre Uvedkommende skulde blandes deri. forekastes ogsaa Erkebiskoppen i samme Brev, at han „med det i

¹⁾ Palud. Müller, Aftn. II. 86—90.

²⁾ Smst. 90—93.

melige Raad, han havde hos sig" (Nils Lyffe), havde skrevet om Anliggender, som de øvrige Raadsmedlemmer burde have vidst om. Derfor — siger Brevskriverne — have de ikke simpelt hen sendt Erkebiskoppen og de Søndensfældste sin Fuldmagt til at handle paa deres Vegne paa Herredagen, men udtrykt sin Mening bestemt; og de bede Erkebiskoppen for Fremtiden at ville høre deres gode Raad i Rigets Erinder, før han derom skriver til udenlandske Herrer, Fyrster eller Raadgivere, „paa det at ikke Riget, splittet i sit Indre ved enkelte Beslutninger, skal lide Skade" 1).

Det er næsten latterligt at høre en Formaning som den sidste af Mænds Mund, der netop vare ifærd med at gøre sig paa den haandgribeligste Maade skyldige i det samme, som de lægge Erkebiskoppen til Last, — i en Borttræden nemlig fra det almindelige Raad for at fatte sin egen Beslutning. Deres Fremgangsmaade i det Hele maatte jo agtes ulovlig og usømmelig, og at vidne om deres Ringagt for Norges Forfatning og for Erkebiskoppens lovlige Stilling i denne som Kongedømmets Vicarius og Styrelsens Formand. Men det var Vincentius Lunge, som her raadede; og han var i sit Hovmod ikke ifærd til at taale nogen Overmand i Norge, eller at underordne sig nogen Statsmagt eller nogen Lov.

Det var, efter alt hvad der saaledes var handlet og skrevet, aldeles til Overflod, at Biskop Hans fra Oslo under 15de Juni atter tilskrev Erkebiskoppen for at forklare ham Grunden til at ingen af de søndensfældste Raadsmedlemmer søgte Herredagen i Thronbhjem, naagtet Erkebiskoppen var kommet deres Døste imøde ved at udsætte Tiden for dens Afholdelse 2). Herredagen var nu ugjensaldelig forstyrret ved de søndensfældste Herrers, eller reitere ved Vincentius Lunges, selvraadige og mod Erkebiskoppen fornærmelige Afærd.

115.

Dr. Nils Lyffes Bængølling. Erkebiskoppen sender Krikkoffer Thronbhjem til Oslo. Underhandlinger der. Det søndensfældste Raad nærmer sig endnu meer end før til Kong Kristian III. Pfalzgreve Fredrik optræder som Kristian II's Solgerføn med Forbringere. Senovender sig til Erkebiskop Olaf om Hjælp i Norge.

Man kan ikke tvivle om, at Vincentius Lunges og det søndensfældste Raads Afærd har krænket Erkebiskop Olaf dybt. Har han muligens engang drømt om at kunne i denne kongeløse Tid lede Raadet som dets Formand, ja om at kunne bortskjænke Norges Krone til

1) Palud.-Müller, *Uttf.* II. 94. Det sidste er udtrykt i Brevet paa Latin: „no regnum in se divisum propter consilia particularia detrimentum patitur.“
2) Palud.-Müller, *Uttf.* II. 102; *Sam. Gr. F. H.* 67--70.

den Fyrste, som han selv fandt tjenlig for Rigets Selvstændighed den romerske Kirkes Dyreholdelse, — saa maatte nu denne forude, da han tydelig saa sig overskriet af Vincentius Lunge o danffindede Tilhængere, Biskop kunde det ikke undgaa hans O formhed, at det sondenfaldste Parti inden sig selv ikke var si enigt, at Biskopperne Magnus og Hans meer boiede sig for Vincentius's Kraft, Hefstighed og Overmod, end samstemmede med Grundsaetninger og Folelser; alligevel maatte han indsee, at i sig selv var Diebliffet i Eet og Alt havde Overtaget, og at han vare stillet paa baade Hertug Kristians og det danffe Raads Re og Bistand. Thi vilde Hr. Vincentius end et norssk Raad, saa dog i Grunden et norssk Raad af danffodte Mænd han fik for, medens Tanken om Norges egentlige Nationalselvstændighed v ligesaa fremmed som Omhuen for den romerske Kirkes Dyreholdelse. Det var ikke underligt, om Erkebiskop Olaf, med sin langtske Karakter, nu begyndte at vakle meer end nogenfinde, at samtlige Biskopper, ved hvilke han skulde støtte sin Myndighed, ja maatte sin Tilværelse som Erkebiskop.

Det første han greb til var at opgive Nils Lyffe for a derved at drage Vincentius Lunge og med ham det sondenfaldste Raad igjen til sig. Muligen har dette Offer kaldet Erkebiskoppen meget lettere, som han maa være kommen under Betr med, alle Fald have fattet Misstanke om Hr. Nils's hemmelige Unde lingen med Hertug Kristian, og desuden synes at have mærket li Skikke hos ham, — som at han ikke iagttog Fasten, ikke agtet generne og de syv Sakramenter, at han havde ladet holde Mess Danst og Bryllupper paa forbudne Tider, og saadant meer. Biskoppen lod sin høitbetroede Tjener Kristoffer Throndsøn angribe paa Fosen Gaard, og da han havde overgivet sig, blev han so fange til Stenvisholm Slot i Slutningen af Juni eller Begy af Juli 1535. Erkebiskoppen nedsatte en Ret i Throndhjem, den anklagede Kristoffer Throndsøn Nils Lyffe. Denne blev den 21de (14de?) Juli dømt i Erkebiskoppens Hænder paa Kronens Vegne med sit Gode; men hans Liv skulde spares indtil det næste Raad havde dømt i hans Sag og bestemt hans Straf ¹⁾.

Kristoffer Throndsøn sendtes nu paa Erkebiskoppens Befaling til Oslo, at foredrage Nils Lyffes Sag for Raadet der. I en offentlig Forsamling paa Raadstuen i August Maanedes første Halvdel, til Biskop Hans Ræff, Provsten Morten Krabbe, Vincentius Lunge og Gaute Galle vare tilstede, fremsatte Kristoffer Throndsøn og forlangte dets Dom. Vincentius Lunge anklagede ogsaa Nils Lyffe og p

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. Felde II. 71—73.

at hans Gjerning var Pandfag og Dødsfag. De to Prælater holdt sig til Rikretten, og maas følgende have dømt Sagen at være en Fredløshedsfag ¹⁾. Gaute Galle dertimod vegrede sig bestemt for at sælde nogen Dom, men henstod Sagen til en almindelig Herredag ²⁾; og de tilstedeværende Lagmænd fandt sig ikke berettigede til at dømmes hvor det gjaaldt en Ridders Liv, ligesom de heller ikke fandt Lovens Klar nok i dette Stykke. Vincentius Lunge udvirkede dog, omfiden, at de Forsamlede tiltraadte Prælaternes Dom, der nu blev ført i Tæmme og leveret Kristoffer Throndsøn, for at Erkebiskoppen ogsaa skulde segle den. Hans Ræff raadbede dog underhaanden Erkebiskoppen at fare varsomt og ikke forhaste sig med Dommens Udførelse, da man hverken kendte den vordende Konges eller det danske Rigsraads Mening om Sagen.

En anden Sag, hvorom Erkebiskoppen ved samme Leilighed offrede det søndensældste Raads Mening, var Besættelsen af Bergens ledige Biskopsstol. Den lidet agtede og ganske vist ogsaa lidet agtverdige Biskop Olaf Thorkelsøn døde paa Bors den 23de Mai 1535. Tre Geistlige stræbte efter at følge ham i Biskopsdømmet, nemlig: Geble Pedersen, Bergens Kapitels Erkefogt, Magister Jørg Kjeldsøn (Jul?), der synes at have været Prælat ved Apostelkirken i Bergen ³⁾, og den oftere nævnte Morten Krabbe, Provst ved Mariakirken i Oslo og Norges Kansler ⁴⁾. Af disse havde den første og den sidste mest Udfigt til at erhøve Biskopsdømmet. Geble var en indfødt Nordmand af god Æt fra Helgeland, havde gaaet i Skole først i Throndsøens, siden i Bergen, havde saa studeret i Alkmar i Holland og i Leven i Brabant, hvor han var bleven Magister og hvor han havde gjort Bekjendtskab med Vincentius Lunge. Efter sin Hjemkomst foreskød han Skolen i Bergen og blev Rannik ved Kathedralkirkens Kapitel sammesteds 1518. Han var i Rom for at søge Biskop Olafs Konfirmation ⁵⁾ og blev derpaa Kapitlets Archidiaconus, hvilket han endaa paa denne Tid var ⁶⁾. Mgr. Morten Krabbe var af dansk Adelslægt, havde fornemme Forbindelser i Danmark og havde, som det heber, tjent Kongen (Kong Fredrik) baade som Gesant og i hans Rancelli. Erkebiskoppen var stemt for Magister Geble, hvis Hengivenhed for Reformationen rimeligvis dengang baade var Almenheden og hans

¹⁾ Jons Chr. c. 49, Morg. g. 2. II. 375.

²⁾ Heri havde han tydelig Fredrik I's Gaandfæstning for sig; der heber det nemlig: Aftale til noget Medlem af Rikets Raad, som gjælder Vre, Liv og Gods, skal see for det hele Rigsraad. S. o. f. II. 672.

³⁾ Langes Rth. Den Udg. 262, f. m. R. Dipl. II. 826.

⁴⁾ Disse tre omtales som Kandidater til Embedet i to Breve af Morten Krabbe til Biskop Hans af Oslo og til Vincentius Lunge af 29de December 1535 i det norske Rigsarchivs mandskne Samling.

⁵⁾ S. o. f. II. 653.

⁶⁾ R. Saml. I. 7-8.

Overordnede en Hemmelighed; og Erkebiskoppen havde anbefalet sine Skrivelser med Kristoffer Throndsøn til det soubenffældste. Dette var derimod afgjørende, skemt for Morten Krabbe, og han gav Erkebiskoppen sin Mening ligefrem i sin Svarskrivelse d. 1. August, udstedt af Biskopperne af Hamar og Oslo samt af Lunge og Gaute Galle. De mærkede, yttrede de heri, at Biskoppen vilde have Mgr. Geble til Biskop i Bergen. Det mede dog, efter deres Mening, ikke med Gudsrighedens vanskelige Stilling. Geble var en „sin lærd, ærlig Mand“; men „imtet mædeligt Hjerte og Raad i ham“. De talte for Krabbe og bade, at Erkebiskoppen gennem Kapitlet vilde lade postulere og selv konfirmere ham; han var, sagde de, „en me høistforstandig talende og raadende, og en vidforsøgt Mand“. Slegt og istand til at staa Gudsrigheden trofast bi.. Biskop Mess udtalte sig vidtloftigere herom i et eget Brev til Erkebiskop samme Dag. Han vil ikke, siger han, i denne Sag gjøre andet hvad Erkebiskoppen selv byder. Han har dog tidligere skrevet Erkebiskoppen for Morten Krabbe, og han frygter, at om denne ikke kommer til Biskopsstolen med Erkebiskoppens og det bergenske Samtykke, da vil Hertug Kristian alligevel indtrænge ham, de Grund af hans Slegt og dennes Bonner, dels paa Grund af Tjenester som Ambassador til fremmede Fyrster og i hans Kancelli. Han er en lærd og „vidt forfaren“ Mand, som kan Erkebiskoppen og sit Biskopsdomme til Ære og Hjælp, og som Biskoppen nødvendigvis vilde undvære, naar han først er kommen til Stilling. Skeer det med Erkebiskoppens gode Billie, kan det meget godt ud deraf; skeer det alene ved Andres Indvirkning, lade det modfatte af sig i Fremtiden. Kunde derfor Erkebiskoppen saaledes drive det, at Bergens Kapitel vilde postulere eller Morten Krabbe efter Erkebiskoppens Raad, og under hans Konfirmation, da skal det troligen blive til hans og Kirkes Bedste. Kristian skal neppe ville synes om Mgr. Geble i det Embede, og saa end faar sin Konfirmation af den romerske Kurie. Morten — heder det til Slutning — faar forresten for sin egen Person saa heftig efter Biskopsstolen; men Biskoppen tager kun sin egen Duelighed og til den Gavn, Erkebiskoppen vil kunne nyde af ham. I et senere Brev af 2den September kom Biskoppen til denne samme Sag og yttrede for Erkebiskoppen, at Mgr. Geble syntes ham stikket for Biskopsdommet paa denne Tid, men at Morten Krabbe derimod havde meget for sig. I samme Retning havde allerede tidligere, i Juli Maaned, baade Biskop Hans og Lunge udtalt sig i Breve til Geble Pedersøn, i hvilke de havde

ham vide, at Erkebiskoppen havde frivilligen samtykket Mg. Morten Krabbe til Bergens Biskopsstol, — noget som ganske vist ikke kan have været fremmende med Sandheden. Paa Erkebiskop Olaf virkede imidlertid disse Forestillinger fra det søndenffaldske Raad saameget, at han fremdeles lod Bergens Biskopsstol henstaa ubesat ¹⁾).

Erkebiskoppen endelig ogsaa ved Kristoffer Throndsøn handle med det søndenffaldske Raad om Kongevalget. Han havde jo i disse Herrers Brev af 13de Mai deres Mening for sig; men endog blot Hensyn til egen Verdighed maatte vel afholde ham fra strax at tiltræde deres Valg og derved ligesom godkjende deres usømmelige og usømmelige Fremfærd i denne Sag. Han maa have snstet idetmindste at vide, om deres Valg i den Form, det var fremgaaet, var ugenkaldeligt, og om det ikke kunde formes paa en for hans Stilling som det hele norske Raads Formand meer passende Maade. Han lod dem sige, at han endnu ikke havde erklæret sig for nogen Herre, og at hans Stemme var fuldkommen fri; men han snstede at høre deres Raad om hvad der tjente Riget bedst. De svarede imidlertid kun hertil, at de nu som for ikke vidste noget bedre Raad end at vælge Hertug Kristian. Erkebiskoppen burde forene sig med dem i dette Valg, og gjøre Undskyldninger for, at hans Erklæring kom saa seent; han burde dog med det samme forbeholde Norges Rige dets Friheder ligesom ogsaa fordre Kong Fredriks Haandfæstning at staa ved Magt indtil den nye Konge kom til Norge for at trones ²⁾).

Forresten indtraf under Kristoffer Throndsøns Ophold i Oslo en Hændelse, som vist ikke forbedrede Forholdet mellem Vincentius Lunge og Erkebiskoppen, og som skal have i høj Grad valet Kristoffers Forbittrelse mod Hr. Vincentius. I et Gjestebud hos denne sidste, som det lader, kort før Kristoffers Tilbagereise til Thronhjem, opstod en heftig Trætte mellem ham og Verten, under hvilken fornærmelige Ord saldt fra den sidste Side imod Erkebiskoppen; ja Vincentius skal, efter en senere Beretning, være gaaet saa vidt i sin overmodige Grovhed, at han gav Kristoffer et Slag paa Dret ³⁾). Sagen var farlig; og Biskop Hans i Forening med Provsten Morten Krabbe ilede med at underrette Erkebiskoppen i et Brev af 16de August om den ubehagelige Hændelse, tydelig i den Hensigt at indlægge et forsonende Ord og mildne Erkebiskoppens billige Vrede. Trættens, sige de,

¹⁾ Breve fra det søndenffaldske Raad og Biskop Hans Kess til Erkebiskop Olaf af 14de August 1535; fra Hans Kess til Samme af 2den Septbr. s. A.; fra Geble Pedersen til Samme af 13de Decbr. s. A., — alt i det norske Rigsarchivs münchenffe Saml. 1535.

²⁾ Breve i det norske Rigsarchivs münchenffe Saml. af 1535, 14de August, nemlig et Brev fra Raadet til Erkebiskoppen, et andet fra Biskop Hans Kess til Samme, jfct. m. Pal. Müller, Gr. 8. II. 73—75.

³⁾ Sühms nye Saml. III. 274.

havde fundet Sted tilde om Aftenen, da Gjesterne vare drukne. Erkebiskoppen maa ikke agte paa de Ord, som ved denne Leilighed bare saadne, men holde Venskab med Hr. Vincentius; thi alderde, ubfordres Endrøgtighed i Riget meer end nu. I et sener af 18de August fortæller Biskop Hans Erkebiskoppen, at Hr. Vincentius og Kristoffer nu atter ere forligte, og beder ham indstand holde Enighed med den forste, da Tidene ere saa farlige¹⁾. synes saaledes vel for Diebliffet at have været forligt, i det i det Bre; men den lod fremstimte Vincentius's virkelige Smod Erkebiskoppen, og Kristoffer Throndsøn glemte neppe den nærmelse, der var ham og hans Herre tilsoiet, om han end har forladt Dølo tilsyneladende forsonet.

Kristoffer Throndsøn kunde ved Hjemkomsten til Throndhjese sin Herre mange mundtlige Efterretninger om det søndensfældste og Hr. Vincentius's Stemning, der fuldstændiggjorde og forklarede Stævvelser, Erkebiskoppen med ham fra denne Kant modtog. Hensyn til Nils Lykke fulgte Erkebiskoppen Biskop Hans Refsø. Han udsatte hans Sags endelige Afgjørelse og lod ham indtil henhvide i Fangenskab paa Stenvisholm. Besættelsen af Bergens Pøpstol udsatte han ligeledes som allerede fortalt. Angaaende mingen i Kongevalgsagen endelig-erfarede han, at den var usikker eller snarere endnu bestemtere boiet for Hertug Kristian end for. til virkede de Tidender, man efterhaanden fik om Kristians Fremgang i Danmark, hvorom ogsaa Kristoffer maa have bragt og sikkert Efterretninger, end Erkebiskoppen tidligere har havt.

I Midten af Marts 1535 var Hertug Kristians Krigsmaal gaaet over til det sydlige Fyen. Johan Ranganau førte den at virke mod ham var ved Midten af April Grev Johan af en af de tydske Hærførere, kommen over fra Sjælland. Men Albrekt af Mecklenborg, som nu paa en Maade havde Overans over de Tydske, med Tilfidesættelse af Grev Kristoffer, handlede med tilbørlig Kraft og sendte ikke Grevens af Hoya fornoden Hning fra Sjælland, mens derimod Johan Ranganau bestandig i stod fra Jylland og fra Slesvig. Ogsaa Lybekkerne viste sig i at undsætte Grevens af Hoya fra Søiden. Under disse for Kristians Sag gunstige Omstændigheder kom det den 11te Jun Slag mellem begge Hære paa Ørnebjerg nær Alsens, i hvill han Ranganau vandt en afgjørende Seier. Erkebiskop Gustav som var med i Slaget paa de Greveliges Side, blev dødelig og døde strax efter; Grevens af Hoya blev dræbt. De Tydskes

¹⁾ Breve af 16de og 18de August 1535 i det norske Rigsarchiv, münchens jfr. Pal.-Müller, Gr. S. II. 79.

paa Fyen var dermed tilintetgjort, og Hertug Kristian kunde vende sig mod Sjælland. Den 18de Juli viste hans Flaade sig i Øresund for Kjøbenhavn og Malmø, og den 24de Juli kunde Kristian i egen Person begynde Kjøbenhavns Beleiring.

Efterretningerne om denne Kristians seierrige Fremgang og om det søndenffældste Raads Bøvhængen ved hans Valg maatte naturligtvis gjøre et sterkt Indtryk paa Erkebiskop Olaf. Han kunde nu ikke ret vel, uden at sætte sin hele Stilling paa Spil, dvæle længe med at svare paa de Søndenffældstes Dyrforbring, og det ved en Tiltrædelse til deres Valg paa Hertug Kristian. Men dette Skridt gjorde han, som man vel kan tænke, kun nødig og modstræbende. Det skeede ikke paa den Raade, som de Søndenffældste havde ønsket det og i sit Brev af 13de Mai udtalt, nemlig ved aabent Valgbrev, beseglet af de nordensffældste Herrer, hvilket Valgbrev de søndenffældste siden kunde tilføie sine Segl og saae sende til Hertug Kristian, — heller ikke ved en umiddelbar Skrivelse til Kristian selv; det skeede ved et Brev af Erkebiskoppen alene til Biskop Hans Keff og Hr. Vincentius Lunge.

Brevet var givet i Thronbjæm, den 10de September, og Indholdet omtrent følgende: — Da Raadet ikke har kunnet komme til Thronbjæm, „saa er Erkebiskoppen nu alvortigen til Sindss, at samtykke og fuldbyrde for sit Hoved den Raaring, som de verbige Fædre og strenge Riddere søndenffælds have gjort i den hellige Trosfaldigheds Navn, høibaarne Fyrste og mægtigste Herre Hertug Kristian til sin Herre og Konge at være“, paa det at ikke de to Riger, som længe under een Konge have været forbundne, igjen skulle skilles. Han beder de Tilfrevne, at de ville fremme hans Sag paa det bedste hos Kongen og Danmarks Raad. Han vil overdrage den Deel af Landet, som udgjør hans Biskopsdomme, i Kongens Hænder, uden al videre Betønkning og Besvær for denne, og være ham huld og tro¹⁾. — Breve af samme Indhold skrev han ogsaa til flere af de danske Raadsmedlemmer, baade Prælater og verbdlige Herrer, og sendte sin Kammis Jens Dalsøn med alle disse Skrivelser til Oslo. Han forsynede denne samtme med sin Fuldmagt til at handle efter Omstændighederne paa sine Begne, og medgav ham derfor endogsaa sit Segl, paa det at han kunde sætte det for de Breve, som i Oslo maatte blive udsærdigede i Anledning af Valget²⁾.

Men endnu før Erkebiskoppen havde gjort dette Skridt til at komme de søndenffældste Raadsmedlemmers Ønske imøde, havde disse bestemt sig til at gaa end videre i den Retning, de havde slaet ind paa. Og hertil bleve de siensynlig drevne ved nye Efterretninger om Hertug Kristians fortsatte heldige Fremstribt i Danmark, idet han den 18de August havde i Lund modtaget Skaaningernes Hyliding. Hele

1) Palud. Müller, III. II. 136.

2) Sam. Gr. Felbo II. 76.

Danmark, paa Stæderne Kjøbenhavn, Malmø og Landskron havde nu gaaet ham til Haande og erkjendte ham for Danmarks valgte Konge. De sendesjældste Raadsmedlemmer gjorde et Hyltingsbrev, hvori de tilsagde Hertug Kristian Guldflab og flab, og altsaa bandt sig yderligere til ham, end ved det forudgaaende Brev. De havde ogsaa besluttet, at Vincentius Lunge skulde bringe dette underrettede de Erkebiskopper ved tvende Breve af 1ste og 2den Septbr. I det ene, befuldmægtiget af Biskopperne Magnus og Hans Morten Krabbe og Vincentius Lunge, sendte de Udskrift til Hyltingsbrevet, til en Instruktion og til et Fuldmagtensbrev, idet man om Erkebiskoppen om, hvis han tiltraadte deres Beslutning, da at give Hyltingsbrevet paa Pergament, besørge det forseglet af de sendesjældste Raadsmedlemmer og derpaa sende det tilbage til den sendesjældste. Disse skulde da ogsaa forsegle det og besørge det i Beskaffelse. I det andet Brev, udfærdiget i de tre ovennævnte senere Navn samt i Riddernes Gaute Galle og Klaus Bilde's Navn, at Hr. Vincentius skal sendes til Kristian; og Erkebiskoppen opfordres til at give ham til Rejsesomkostningernes Beskrivelse af Gylden af Throndelagens Indkomster samt af Nils Pylke som nu vare i Erkebiskoppens Berge. Man vilde for det første Kristian stadfæste den Haandfæstning, som hans Fader havde i Norge. Man yttrede, at man vilde vente paa Erkebiskoppens Tilbud; men hvis det ikke indløb til den Tid, saa man sig nu at stride videre i Sagen paa egen Haand. I et Brev af 2den Septbr., hvilket Biskop Hans Neff særskilt tilskrev Erkebiskoppen hvori han tillige, som før fortalt, omhandlede Bergens Biskops Besættelse, — opfordrede han Erkebiskoppen til at holde Biskop Vincentius Lunge og behandle dennes Sendebud vel. Ja han endog forlyde med, at det kunde være godt at gjøre Hr. Vincentius til Norges Riges Hovmester, hvilket Embede ei havde været siden Hr. Nils Henrikssøns Død. Man seer tydelig, at Biskop har arbejdet for en Udsoning mellem de to Modstandere, at han har frygtet Følgerne af Hr. Vincentius's fornærmelige Adfærd mod Kristoffer Thronssøn, og at han saa meget som muligt har villet mildne Erkebiskoppens billige Fortørnelser mod den overmodige masfænde Herre, der førte det store Ord i det sendesjældste Forsag og som ganske vendte dette efter sin egen Villie ¹⁾.

Vincentius Lunges Sendebud, der bragte de sidst omtalte Tilbud til Erkebiskoppen, og dennes Fuldmægtige, Kanniken Jens

¹⁾ Breve af 1ste og 2den Septbr. 1535 i det norske Rigsgaarchivs nu i Kgl. Sml., jfrt. m. Pal.-Müller, Or. S. II. 76—77, 82.

maa næsten antages at have reist hinanden forbt paa Veien mellem Thronbysen og Oslo. Men saasnart som Jens Dalsen var kommen til afsnævnte Sted med sin Herres Breve, hvilket vel maa være sket i Slutningen af September, sendte de søndenskjældste Herrer naar dem af disse Breve, som vare skrevne til danske Stormænd, til deres Bøihjælp; og de tilskrev selv med det samme sine Bemærk i Danmark, at Erkebiskoppen nu havde erklæret sig for Kristian III¹⁾. De søgte derved at binde ham til denne ligesaa fast, som om han havde ligesaa og formeligen valgt og hyllet ham, hvilket Erkebiskoppen imidlertid ikke havde gjort, ligesaaalidet som Kristian fra sin Side havde underkastet sig nogen udtryffelig Forpligtelse mod Norges Rige. Kristian og Erkebiskop Olaf stode saaledes, de søndenskjældste Herres Tjenstvær uagtet, endnu retslig ubundne af hinanden, saalænge som Erkebiskoppen ikke havde beseglet noget Valgbrev eller Hyldingsbrev, og Kongen ikke nogen norsk Haandfæstning.

Men skønt Dr. Vincentius for Offentligheden gav sig Minc af at handle i alt dette samstemmig med det søndenskjældste Raad og uden Svig mod Erkebiskoppen, ja endogsaa lod denne ved Hans Kess forsikre, at hvis han blev affendt til Kong Kristian med Valg- og Hyldingsbrevet, da skulde han tale alt Godt om Erkebiskoppen og alle hvile, før han havde udvirket, at denne blev tagen til Raade af Kristian, — saa gif han dog til samme Tid sin egen skjulte Bei for at indbynde sig personligen hos den vordende Konge og nedsatte Erkebiskoppen i dennes Pine. Derfor er et skriftligt Bevis os levet i en Instrur af 4de September, skreven med Vincentius's egen Haand og bestemt for hans Tjener, Lasse Skonning, der skulde gaa til Danmark, rimeligvis som Dverbringer af de ovenomtalte Breve, og ved samme Leilighed skulde fremstille sig for Kong Kristian og overraske ham med Vincentius's Brev og Hilsen. I denne Instrur paalægges det Sendebudet hemmeligen at sige Kristian følgende: — Erkebiskoppen af Thronbysen havde endnu ikke samtykket ham som Norges Konge, men var af Hjertet derimod. Uagtet alle det søndenskjældste Raads Dsfordringer til ham at give sit Samtykke, havde han udbraget dette fra Dag til Dag. Da et falskt Nygte var kommet til Thronbysen om at Greven af Oldenborg havde vundet Slaget i Fyen, havde Erkebiskoppens Folk holdt sig lystige og i Borgestuen drukket Kristian Fynbos Staal, hvor med de meente den gamle Kong Kristian (Kristian II). Der vilde allerede for længe siden have været Affendinger fra Norge hos Kongen, hvis ikke Erkebiskoppen havde voldet Dsættelse. Vincentius handlede idelig med ham om at han skulde gaa Kongen tilhaande, og han

¹⁾ Val-Müller, Gr. T. II. 77; Hans Kess og Morten Krabbes Brev til Erkebiskop Olaf af 15de Novbr. 1535 i det norske Rigsarkivs uanførte Saml.

høvede man sat ham en bestemt Frist, inden hvilken han maatte sig; hvis ikke dette skede, vilde de søndenfsjældste Herrer af handte paa egen Haand. Bergenhus, Erkebiskoppen og alt de denfsjældste havde endnu ei villet erklære sig for Kongen, og Bardshus Slot og de Sen, som Vincentius havde, — de va tvingede under Kongens Magt. Vilde Kongen give Hr. B et aabent beseglet Befalingsbrev paa at indtage, ham tilhaand genhus Slot og alt det Nordenfsjældste, paa hvad Raade he kunde, ved Magt eller Underhandling, da vilde han dertil g Bedste. — De sidste Udblæfser vise Hr. Vincentius's Begja efter igjen at faa Bergenhus i sin Haand, og at han, for at na Raad, ikke tog i Betænkning at fremstille ganske uden Grund i varende Befalingsmand, Thord Roed, for Kongen som mind Udellig. Forresten fremlyser af denne Opsats, som af flere De dette Aar, Hr. Vincentius's, ikke altid rebelige, Anstrengelser ærderovise Kong Kristian om. sin Hengivenhed og om sin Uundva for hans Valgs og Sags Fremme i Norge ¹⁾.

Det var vistnok stemmende med Sandhed, naar Hr. Bin sagde, at Erkebiskoppen i sit Hjerter var imod Kristian III's B Norges Konge, og at han især voldte den Udsættelse, som me syn hertil havde fundet Sted. Men Ingen kan dog i Grund tænke Erkebiskoppen, at han, naar han kendte Kristians Heng for den lutherste Lære og Kirkeresormationen, ikke forhastede si Sag, som han kunde være forvisset om vilde blive af den stør flydelse paa den norske Kirkes fremtidige Stilling. Ingen kan over, at han, før han gav sin afgjørende Stemme til Valget Konge, der var aabenbar frafalden fra den Kirke, af hvilken skoppen selv var et Medlem, og det et saare heitstaaende Medl saa sig varsomt for, om ikke en anden valgbar Fyrste kunde der var den romerste Kirke tro. Det var jo ogsaa ganske ligt, at Erkebiskoppen følte sig stødt ved sine Modstanderes, is Vincentius's, anmassende Opsørsel, idet de saa at sige vilde a ham en Tiltrædelse til deres Valg, og at han netop derved i af en forsøget Modbydelighed for dette. Han var fuldkomme gode Ret, da han i August Maaned lod de søndenfsjældste Her kjendegive, at han endnu betragtede sin Stemme med Hensyn t gevalget som fuldkommen fri, endogsaa naar han dengang ikke n udtalte sig om Nogen, paa hvem han muligen kunde lade sin E

¹⁾ Instruxen findes i det norske Rigsarchiv, münchenste Samling und Dateringen paa den: „Loverdagen post decollationem Joannis evangelicæ aabenbart en Kellskrivning for: post decoll. Joannis baptiste Palud. Müller, Gr. Feide II. 79—81.

falde, hvis han ei vilde give den til Kristian III. Naar han derimod senere ved sit Brev af 10de September virkelig gav det søndensjældste Raad af Anledning til at tro, at han nu var oprigtig stemt for Kristians Balg, og at hans formelige og blindende Tiltrædelse til dette ikke skulde udeblive, naar paasfordredes, og han Vesuagtet hvedblev at spejde omkring sig efter en anden Fyrste, hvem han kunde opstille i Kristians Sted paa Norges Kongestol, — saa stod han vissefælgelig ikke længer reen overfor sine Modstandere. Men det politiske Kneb, han hæri brugte, var dog noget i sin Tid, og vel til alle Tider, altfor almindeligt til at kunne sælde ham for Historiens Domstol som en troløs Forræder, — saa meget mindre som just nu en ny Forsegter af den fangne Kristian II's Sag var fremstaaet, der ganske naturlig maatte have tildraget sig Erkebiskop Dlaf's Opmærksomhed, og hos ham vaakt store Forventninger. Dette var Pfalzgreve Fredrik af Pfalz.

Fredrik var en Broder af den daværende Churfyrste, Ludvig, af Pfalz, og ved denne Tid lidt over femti Aar gammel. Han havde fra sin Ungdom af staaet i en nær Berøring med den østerrigsk-burgundiske Fyrstæt, havde erhvervet sig Ry for Hærførerdygtighed og havde havt Anledning til at vise Keiser Karl V og hans Broder, den romerske Konge Ferdinand, Tjenester, som gjorde Krav paa deres Erkjendtlighed. Den vilde de, efter Ferdinands Forslag, vise ved at give ham sin Søsterdatter, Kong Kristian II's ældste Datter Dorothea, tilegte og, da Kristian ikke længer havde nogen Søn i Live, med hende lade følge hendes Faders Fordringer paa de nordiske Riger. Forhandlingerne om denne Sag vare begyndte i Mai 1534. Den stødte i Forstningen paa Vanstueligheder, men blev endelig i April 1535, under en Sammenkomst mellem Keiser Karl og Pfalzgreven i Barcelloga i Spanien, bragt i Rigtighed. Fredrik drog til Nederlandene, hvor Dorothea opholdt sig hos Regentinden, Dronning Maria af Ungarn, og i Brüssel blev han den 18de Mai 1535 høitidelig trolovet med den sfortenaarige Kongedatter. Regentinden vilde nu, at Fredrik strax skulde drage til Danmark for der at optræde med sine Fordringer paa Kristian II's Vegne, — hvilket ogsaa dengang kunde synes meget tilraadeligt, medens Pyffen endnu ikke afgjort heldede til nogen af de to stridende Parters Side. Men Fredrik bestemte sig, efter Andres Raad, til først at holde sit Ophold i Heidelberg i Pfalz, og dette stede ikke før den 26de September. Saaledes gif den for hans Optræden i Danmark gunstige Tid unyttet forbi, og Sagerne der havde taget en for Kristian III afgjørende heldig Vending, før endnu Pfalzgrevens Plan var kommen til nogen fuld Modenhed ¹⁾.

Det var under alt dette i sin fuldkomne Orden, at baade Keise-

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. 8. II. 92—102.

ren, og den burgundisk-nederlandsk Regentinde, og Pfalzgreven overveiede Hjælpemidlerne, som de nordiske Riger tilbode for hans Udførelse, — og her maatte Norge ikke sidst komme i Tæning, da man under den megen Handelsforbindelse, som fandt mellem dette Rige og Nederlandene, her vel maatte kjende de Forhold og vide, at den norske Kongestol endnu stod ledig. Vidste ogsaa, at Erkebiskop Olaf, der i Mellemrigets Tid ifølge Stilling var det norske Kongedømmes Vicarius og det norske Formand, havde været i 1532 Kristian II's tro Tilhænger, havde meget for hans Skyld, frygtede det lutheriske Partis kirkeres Formstræben og nærede Mistanke mod Kristian III, baade fordi den Reformationens Ven, og fordi han paa sit Arveret til Norges Erkebiskop Olaf var saaledes en Mand, til hvem man med de Forhaabninger kunde henvende sig om Understøttelse for **Pfalzgrevens Sag** fra Norges Side. I Overbevisning herom og ogsaa Keiser Karl, allerede under sin Sammenkomst med Pfalz i Barcelona, derfra den 10de April 1535 et Brev til Erkebiskop Olaf hvorfra han underrettede denne om Pfalzgrevens forestaaende Gift med Kristian II's ældste Datter og paa en smigrende Maade i alle Leiligheder lete ham sammes Sag, idet han tillige gav tvende Stormænd, **Georgius af Briria** og **Ridder Carbon af Breba**, Fuldmagt til at Underhandlere hos ham. Ligeledes tilskrev Pfalzgreven ham selv først den 26de August, fra Heidelberg, om Raad og Hjælp for hans Sag, i hvilken han agtede at optræde. Begge disse Breve imidlertid, uvisst af hvilken Grund, for det første tilbageholdte det synes, i Nederlandene ved Dronning Marias Hof¹⁾, og først kom til den Konges Hænder i Slutningen af November, som vi snart skulle see, Erkebiskop Olaf til Hænde.

Pfalzgreven og dermed forbundne Planer hastig bekendte for Kong Kristian III og hans Parti, ligesom ogsaa den norske Raad. Biskop Hans Reff kunde i et Brev fra Oslo den 2de Juli underrette Erkebiskop Olaf om det Rygte, som gik, at Pfalzgreven rustede sig for at optræde med væbnet Haand i Kristian II's Sag og allerede før maa Tidenden om Trolovelsen i Brüssel ganske have naaet Thronbysen. Man kan ikke tvivle om, at den havde et stærkt Indtryk paa Erkebiskoppen. At en streng-fatholisk Fyrste som den sønneløse Kristian II's ældste Datter og derved overtog den norske Konges Sag, samt at dette skede under den mægtige og kloge Keiser Karls Samtykke og med de bedste Udsigter til hans Hjælp, — kunde ikke andet end have Erkebiskop Olafs synkende Haab.

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. S. II. 306.

²⁾ Brev af nævnte Dag i det norske arkiv i münchenske Sml. 1535.

vist var det ikke uden Indflydelse paa hans Erklæring i August Maaned ved Kristoffer Throndsøn til de søndenskiældste Raadsmedlemmer: „at hans Stemme endnu var fri“. Og man maa ligeledes tro, at det ogsaa var medvirkende til hans senere tilspyneladende vakkende, men dog snarere afventende Holdning. Men, at Erkebiskoppen strax, paa Grund heraf, skulde, uden nærmere Dpfordring, have indladt sig i Underhandlinger med Pfalzgreven eller den burgundiske Regjering, og gjort den ene eller den anden bindende Løfter, — dette er hidtil ubewist og i sig selv uantageligt. Thi at Pfalzgrevens Gesant, Hubert, i sin Fremstilling for Keiser Karl under sit Ophold hos denne i Neapel i November 1535, nævnte Erkebiskoppen af Throndhjem blandt sin Herres Tilhængere, og som den der vilde holde næsten hele Norge paa hans Side ¹⁾, støttede sig aabenbare ikke til nogen bestemt Erklæring, mundtlig eller skriftlig, fra Erkebiskoppens Side, men kun til Huberts Rundskab om de daværende norske Forhold og paa rimelige Formodninger, han deraf uddrog. Erkebiskoppens varfomme Karakter forbød ham ganske vist at gjøre det første Skridt; og det er desuden klart, at hans norske Venner i December, da Erkebiskoppen dog virkelig havde modtaget Keiserens og Pfalzgrevens ovenomtalte Skrivelser, endnu ingen Anelse havde om nogen Forbindelse mellem ham og de nævnte Fyrster. I hine Breve, som Erkebiskoppen først modtog med et af sine Skibe fra Holland den 23de November ²⁾, findes heller ikke det mindste Udtryk, der henpeger paa et forudgaaende Tilfagn fra hans Side, eller paa nogen tidligere indgangen Forbindelse mellem ham og Pfalzgreven.

Keiser Karls Brev af 10de April indeholder, foruden Anbefalingen for de tvende Sendebud fra ham, der vare bestemte til Norge, men ikke kom did, og foruden Underretningen om Pfalzgreve Fredriks forestaaende Giftermaal med Dorothea, ifkun en Dpfordring til at vælge Pfalzgreven til Norges Konge. — Pfalzgreven, i sin Skrivelse af 26de August, omtaler med Ytringer af Paaskønnelse og Taknemmelighed, det Taalmod, med hvilket Erkebiskoppen har baaret sine og sit Fædrenelands Lidelser, og den Trost, han har vist mod hans Frænde og Fader Kong Kristian II. Han underretter Erkebiskoppen om sit Egestab med Kristians ældste Datter og sin Hensigt at ville gjøre sit Yderste for at befri Kristian og tilveiebringe Enighed, Roelighed og Fred i alle hans Riger. Hvorledes Ufreden der er opstaaet, og hvo der har voldet den, ved Erkebiskoppen bedst selv. Da Pfalzgreven er overbevist om, at det er Erkebiskoppens høieste Ønske, at hans kristelige Forsæt kan faa Fremgang, saa beder han om hans Raad, ved hvilke Midler dette bedst kan skee. Han vil for den Sag, med Venner og Benneres Hjælp, vove sig selv og al sin Ejendom.

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. S. II. 307.

²⁾ Smk. 83.

Han vil være Erkebiskoppen i højeste Maade takkyldig, om de tilskrive ham, hvorvidt han kan forlade sig paa ham og Norge Indbyggere. Han skal da give Erkebiskoppen sin egen Skilling meligen tilsende ¹⁾).

Skjønt intet her, som sagt, hentyder paa, at Erkebiskoppen havde gjort noget første Skridt til et Forbund med Keiseren og Paven, saa er det dog aabenbart, at Skrivelseerne i høj Grad have ham og vaft hans Forhaabninger. Han meddelte, rimeligvis gjendelsen af December Maaned, sin Fortrolige, Kanniken Jensen, som fremdeles var i Oslo, deres Indhold i al Hemmelighed yttrede med det samme, at der ikke kunde være meer at vente. Dog lægger han til: „Mennesket spaar, men Gud raader (hon ponit, Deus autem disponit)“. Han torde altsaa ikke hengaa til sit glade Haab. For de i Thronhjems tilstedeværelse kom af Erkestolens Kapitel holdt han derimod Brevene første hemmeligt; i det mindste paastode de dette senere, da de dem om at rense sig i Kong Kristians Dine for Deelagtighed i Erkebiskoppens paafølgende voldsomme Afsærd, hvilken de da frede som staaende i Forbindelse med og tildeels som en Følge af de Breve ²⁾).

Imidlertid synes det, efter Jens Olsons Komme til Oslo en længere Tid at have været stille her i Kongevalgsagen, ente Hr. Vincentius og de søndensjældske Herrer have virkelig villet sig strengt til sit Koste og ikke gjøre noget videre Skridt i Sagen. Erkebiskoppen satte Frist med Hensyn til Hyldingsbrevets Delse var forbi, altsaa før Jul, — eller fordi Pfalzgreve Frederik har indgivet dem selv lidt Betænkelighed ved at fremstyre Diebliffet Kristian III's Valg og Hylding meer end høist nød — eller endelig fordi Jens Olson maaskee ikke har fundet det at gjøre dem strax bekendte med den hele Udstrækning af de medgivne Fuldmagt, især med Hensyn til Anvendelsen af Erkebiskoppens Segl. Vi ser er det, at intet Spor findes til, at Tiden fra Jens Olsons Komme til Oslo, hvilken, som sandsynligvis maa sættes i Slutningen af September, og langt ud i November Maaned, har gjort noget alvorligt ved eller forlangt af Erkebiskoppens fuldmægtige Sendebud, at han benytte sin Fuldmagt og Erkebiskoppens Segl. Et nyt St.

¹⁾ Hoff. Krist. III, n. 1536. ²⁾ Erkebiskoppens ubetredte Brev til J. Olavi, Canonicus Nidrosiensis, i det norske Rigsarchivs münchenfeste det thronhj. Kapitals Brev til Krist. III af 13de Jan. 1538 i Dal VI. 290—292. Jfr. Pal.-Müller, Gr. F. II. 83 Not.

Danmark ubfordredes for atter at sætte de søndenstjældste Herrer i Rørelse for Kristian III's Sag.

116.

Kristian III begynder med stor Kraft at drive paa sit Valg i Norge. Gøder Klaus Bilde berhen som sin Underhandler. Vincentius Lunge vil have Kongens Erinde afsjort i Oslo; men Klaus Bilde vil have en Sammenkomst i Thronhjem med Erkebiskop Olaf. Flere af de søndenstjældste Raadsmedlemmer følge ham ddt.

Kristian III havde hidtil kun meget lidet indblandet sig umiddelbart i det norske Kongevalg. Han havde, som ovenfor sagt ¹⁾, i Februar 1535 tilskrevet begge Norges Raadsafdelinger og i disse Breve paa en Raade erklæret sig for Norges rette Herre, det vil da sige: ifølge Arveret, — og i Kraft heraf bedet Nordmændene om Antagelse og Hjælp. Men da herpaa intet fyldestgjørende Svar og ingen Hylдинг var fulgt, derimod blot meer eller mindre lovende Tilsagn om, at han skulde blive tagen i Betragtning ved et kommende Kongevalg, vare ham givne, saa synes han at have bestemt sig til at lade Nordmændene for det første handle paa egen Haand, ikke indgaa paa nogen Forpligtelse til dem, men naar han var kommen i tryk Besiddelse af Danmark, tiltvinge sig Erkjendelsen af sin formeente Arveret til Norges Krone. Var dette, som ganske rimeligt er, hans Hensigt, da kom Erkebiskop Olafs Modstræben ham ret belellig, og hans egen heldige Fremgang i Danmark under den paafølgende Sommers tidligere Deel maatte styrke ham i sligt Forsæt. Men mod Sommerens Slutning begyndte Udsigterne for ham atter at blive noget mørkere. Vel var han fremdeles heldig i den nærmeste Kreds. Men i det Fjerne truede Pfalzgreve Frederiks Fordringer, som den mægtige Keiser Karl syntes meer og meer bestemt paa kraftigen at understøtte; og til samme Tid maatte han mærke, at hans Venstabsforhold til den svenske Konge Gustav, ikke uden hans egen Skyld, i følelig Grad kølnedes. For at virke paa den sidstnævnte gjorde han i September 1535 sin bekjendte hastige Reise til Stokholm, hvor han uden tvivl har haabet at overraske Gustav ved sin Nærværelse, og ved sin for Dagen lagte Tillidsfuldhed afvinde ham en endmere opoffrende Hjælp, end den han allerede havde modtaget baade ved Hjælpetopper og Pengelaan. Men den kloge Gustav lod sig hverken overraske eller blende. Han viste Kristian al ydre Høflighed, men indlod sig ikke paa noget fornyet Forbund, ikke engang paa Tilsagn om noget gjentaget Pengelaan, før Kristian den 15de September havde, som Underpant for det tidligere modtagne og det nu attraaede nye Laan, givet ham Forfkrivning paa Baahus Slot og Len

¹⁾ S. o. f. II. 753.

samt Biken og paa Alerhus Slot og Len, altsaa paa en u tydelig Deel af Norge, hvor Kristian endnu ikke formeligent va men hvis Raads Samtykke han dog noevendigen tiltraengte flasse Pantsattelsen Sikkerhed. Han kom misfornsiet tilbage Leir for Kjobenhavn og, fandt sig nu i den Noevendighed at drtve paa Afgjorelsen af sit Valg i Norge for at kunne sikk Gustav den lovede Sikkerhed for en Pengehjaelp, som han ti kunde undvaere.

Hovedsagen for Kristian blev nu at finde en paalidelig s mand mellem sig og det norske Raad. Man skulde, efter alle tius Lunges forudgaaende Anstregelser for at vinde Kristians vente sig, at denne havde valgt ham til sin fuldmagtige Under i Norge; men dette blev dog ikke Tilfaeldet. Kristian synes, lidt som i sin Tid Kong Frederik, at have naeret fuldkommen i hin vaggjerrige Stormand, ihvor skjonne Loster han end gjorde Han vidste fra aeldre Tid af, at Hr. Vincentius egentlig arbeidet lidt, i Norge indsmuglet, danst Partis Overmagt, hvis Hoved i vlde vaere, langt meer end for den danske Konges og det i danske Rigsraads Herredomme der i Landet; — men hint var ing fremmende med Kristians allerede tidligere framskintende Dnsse e Norges Krone som sin Vets Arvelod. Han har derfor ikke vill mindre han blev tvungen af den yderste Nod, kaste sig Hr. Vin og hans Parti i Armene. Derimod foretrak han at henvende Hovedsmanden paa Baahus, Klaus Bilde, der for Tiden havd i Pant, og som i 1532 havde vaeret med at drive Underhandl i Norge paa Kong Frederiks Vegne. Ham vandt Kongen for kommen for sin Sag ved den 18de October at tilsikre ham o Efterkommere Biken, indtil det udlostes for den fulde Pengesum for det stod i Pant; og nu overdrog Kongen ham at fare til snarest muligt som Kongens fuldmagtige Underhandler og forsyn hans Instruktion ¹⁾).

Senere hen besluttede Kristian sig til at medgive Hr. Kla Ledfager paa hans Sendesaerd til Norge en anden Mand, a Indskydelse i Norge han kunde vente sig megen Hjaelp i sit i vende, dersom det lykkedes at vinde ham for sig. Denne Ma Hr. Esge Bilde, Hr. Klaus's Farbroders Son. Vi have s

¹⁾ Palud-Müller, Gr. F. II. 182—183. Kristian tilsikrede Hr. Kla Biken, uagtet han paa samme Tid underhandlede med Kong Gustave Erik Flemming, om at overlade Biken som Pant til den svenske Ros Forstyrking blev ogsaa udskedt den 23de October af Kristian og tolv vaerende af det danske Rigsraad, hvori Kristian lovede inden forstik Paaste at overdrage Gustav og Sveriges Rige Alerhus, Baahus c som Pant fr. 180—181.

Hr. Esge i Sommeren 1534 var falden i Lybekernes Hænder ¹⁾, og han havde været deres Fange først i Danmark og siden i Lybek ligetil November 1535. Men den 5te November fik han, ifølge en Forandring i det styrende Raad i Lybek, igjen sin Frihed og ilede nu tilbage til Danmark. Paa Tilbageveien havde han en Sammenkomst med Kristian paa Torning Slot ved Haderslev i Sønder-Jylland. Han maa her have givet Kongen fyldestgjørende Tilfagn om sin Hengivenhed og om at virke for hans Sag i Norge. Alligevel afslagde han hverken nogen Ed til ham som Norges Konge eller modtog Bergenhus Slot af hans Haand, — noget som den ærlige Hr. Esge ganske vist har fundet stridende mod sin tidligere Forpligtelse til Norges Raad. Han indgif aabenbare heller ikke paa nogen Forpligtelse mod Erkebiskop Olaf, hvis Sag man tvertimod seer, at han under sit Dphold i Danmark gjerne ønskede at forsvare og stille i det gunstigste Lys for Kongen. Men han indgif uden tvivl paa Kristians Dufte, fordi han tænkte sig, ved sin mæglende Optræden mellem Erkebiskoppen og Vincentius Lunge, paa een Gang at kunne gavne baade Norge, for hvilket Land han virkelig synes at have vundet Godhed, og Kristian. Kongen maatte ogsaa kunne love sig meget af Hr. Esges Virken i Norge, naar han først havde sikret sig hans Hengivenhed. Alligevel synes Kongen ikke at have meddelt Esge nogensomhelst Fuldmagt til at handle som Hr. Klaus sideordnet; denne sidste skulde fremdeles være Kristians egentlige Sendebud, hvem Esge kun skulde understøtte med sin Indskyttelse. Hr. Esge fik blot Tid til i største Hast at besøge sin Gaard Balden i Halland og derfra medtage sin Hustru, for han med Klaus Bilde drog til Oslo ²⁾.

Hr. Klaus's forestaaende Komme hidhen var allerede de derværende norske Raadsmedlemmer forkyndt ved Breve fra Kong Kristian til Hr. Vincentius og til Biskop Hans, udstedte i Jellteiren for Kjøbenhavn den 18de October, altsaa samme Dag som Kongens Forhold til Klaus Bilde var ordnet. Til Norge synes disse Breve at være bragte af den samme Svend, som Hr. Vincentius i September havde sendt til Danmark, og de vare komne til sin Bestemmelse før den 13de November. De vare for begge de Tilfrevnes Bedkommende i Hovedsagen ligelydende. Kongen, heder det, har udfærdiget Hr. Klaus Bilde med sine mærkelige Hverv angaaende sin Udvalgelse, for at han strax skal drage nordensfjælds at handle herom i Overensstemmelse med den ham givne Instrux; og Kongen beder nu begge de tilfrevne Herrer, at de ville følge Hr. Klaus, „paa det at,

¹⁾ S. o. f. II. 746.

²⁾ Pallad.-Ritter, Gr. S. II. 256—257; *Annal. f. nord. Oldt.* 1853, 49—54.

naar han kommer did at handle vort Erins Døren, at vi da maa have der nogen igjevide vort Bedste." Kristian har følgerig vmeligvis netop især gjennem Hr. Vincentius refillingen — imod Erkebiskoppen, har ven Side og har villet, at Hr. Vincentius og Klaus Bilde at overvinde disse. Forrefter vet til Hr. Vincentius, at han ikke kan i da Esge Bilde er i Fangenskab ¹⁾, og Korder af ham ere efterladte i Befalingen, h at de skulle holde ham Slotsloven til kommer fri til dem igjen. Kongen kan a hvad der endnu ikke er kommet i hans Tid og ofte har tilbudet ham, at samme E til Hønde. Kristian har altsaa ikke fundet get paa Hr. Vincentius og give ham altsa Derimod indbyder han ham i sit Brev til til Danmark for der at komme sig til Ord Hans omtaler Kristian en Solvstat af hjælpe ham til, da han høieligen behøver af til at lønne sit Krigsfolk." Biskoppen Danmark ²⁾.

Disse Breve satte naturligvis strax de medlemmer i Rørelse. Den 13de Novemb ten Krabbe og Hr. Vincentius alle samled blev Jens Olsson, Erkebiskoppens fuldmæg var tilstede i Oslo, kaldt for dem. Bisk Klaus Bildes forestaaende Komme og o Throndhjem. Herrerne spurgte Jens ad, pens Secret eller Segl, saaledes at det, s og affluttet, kunde blive dermed forseglet, l fulde Fortroende til dem. Jens erklærede, c Segl. De lode sig nu forlyde med, at d spare Erkebiskoppen og Almuen for Bekost de søndensjældste Raadsmedlemmers Reise følgerig strax bestemt sig til, saafremt de Klaus holdt tilbage i Oslo, og der faa S Hjælp af Jens Olssons Fuldmagt og Erf Det var aabenbare Vincentius Lunge,

¹⁾ Brevet var nemlig skrevet før Hr. Esge Lybek.

²⁾ Kristians Breve til Hans K 1535 i det Norske Rigedarch. Munchenske En

Klaus Bilde's Erinde skulde afgjøres i Thronhjem under Erkebiskoppens egne Dine. Faldt nemlig Erkebiskoppen da til Føie og gif villig ind paa Kong Kristians Valg og paa hans øvrige Fordringers Dp-skyldelse, saa var Hr. Vincentius ikke længer den første Mand i Forhandlingerne og ikke den, hvem Kongen fortrinsviis blev Tal skyldig for disses heldige Udfald, — noget som Kristian tydeligen kun meget nødig vilde være. Erkebiskoppen og Klaus Bilde bleve da Hovedpersonerne, medens Hr. Vincentius rimeligen vilde komme til at staa i Skyggen. Han maatte her spille sit Spil fint, og om muligt faa Thronhjemreisen afvendt, uden at dette alligevel kastede nogen Mistanke paa ham som den, der heri handlede af personligt Nag mod Erkebiskoppen. Udentviis var det herfor han den følgende Dag fik et Dptrin i Stand i Raadet, hvortil Jens Dalsen skulde være Bidne. Den 14de November blev denne nemlig atter indfaldt for Raadet. Der stod Hr. Vincentius op og klagede over, „at Ord, Brev og Segl ikke holdtes,“ i det nemlig Erkebiskoppen ikke ordentlig udræbte Vincentius en Deel Fjst, han var denne skyldig ifra Overenskomsten i 1532¹⁾). Da imidlertid Biskop Hans og Provsten strax lagde sig mæglende imellem, standsede han sin Klage og gav dem Haanden paa, at han vilde være Erkebiskoppens Ven af Hjertet, og at han vilde fremme dennes Sag for Kongen og Danmarks Raad. Derpaa oplæste han en Tale, som han agtede at holde „paa Dansk“ for Kongen, og i hvilken han „ærligen og mærkeligen“ undskyldte Erkebiskoppen og Biskoppen af Hamar. Han vilde ogsaa, erklærede han, tale i samme Tone for Danmarks Raad, og han skulde bringe det til et endeligt Forlig mellem Kongen samt det danske Raad paa den ene Side og Erkebiskoppen paa den anden, for det kom til nogen Underhandling om Norges Riges Erinder. Jens Dalsen lovede nu paa Erkebiskoppens Begne, at dennes Bud skulde være tilstede i Oslo den 13de December med Hyltingsbrevet, Fuldmagten og de øvrige Erkebiskoppen under 1ste September tilstillede Breve²⁾). Herrerne lode fra sin Side Jens Dalsen forstaa, at det var deres Ønske, at han skulde drage med Hr. Vincentius til Danmark.

Alt giver tydelig nok tilfælde, at Hr. Vincentius nærde det bedste Haab om at holde Erkebiskoppen personligen udenfor Underhandlingerne med Klaus Bilde derved, at disse bleve drevne og afgjorte i Oslo med Benyttelse af Erkebiskoppens Fuldmagt og Segl, og at Vincentius, efter heldig at have fuldbragt dette, vilde som det hele norske Raads Fuldmægtige drage til Danmark til Kong Kristian og her endelig med ham umiddelbart bringe den hele norske Sag til Ende. Herved vilde Hr. Vincentius staa ene, uomstygtet, som den glimrende Gjennem-

1) S. o. f. II. 734.

2) S. o. f. II. 766.

fører af dette vanskelige Hverv, hvorm altsaa baade Kongen og Rige skyldte den største Taknemmelighed.

Saa snart nu det forømtalte var foreløbigt afgjort efter Vincentius's Ønske, tilfjære de nævnte tre Raadsmedlemmer, Biskoppen og Provsten, under 15de November Erkebiskop Daa underrettede ham om Kong Kristians Skrivelser og Klaus Bireftaaende Komme til Throndhjem med Kongens magtpaaliggende. Disse angaa nærmest Kongens Udvalgelse der med en Solvskat; og Kongen har bedet Biskop Hans og Hr. Vincentius at følge med Hr. Klaus. Erkebiskoppen, sigte de, har sendt sit fuldmægtige Bud, Jens Olsson, til Oslo med sit Egiivet dem samtlige Fuldmagt til at raade i Rigets Erinder og ligigheden med Tilfagn om at ville fuldkommen holde hvad de end maatte beslutte. Det synes dem derfor ikke nødvendigt at den lange, besværlige Rejse til Throndhjem. De have tilfjære Klaus Bilde at være tilstede i Oslo den 13de December, til Tid de ogsaa have kaldet dithen Biskop Magnus af Hamar og der Gaute Galle. Kunne de da nogenlunde komme overeens med Klaus om, at denne vil lade sig noie med Beslutning og Svar skalde de gjøre sit Bedste hertil. Men vil Hr. Klaus end Throndhjem, maa Kongens Skrivelse adlydes. Hr. Klaus har dem opfordre Erkebiskoppen til imidlertid at „forstrive Rigets der Nordenfjælds med alle ypperste, gjæveste Mænd skyndst komme til Throndhjem.“ Dette synes dem imidlertid vanskel kunne see saa hastigen paa denne Aarstid i den haarde Vinte forlange derfor med det første Erkebiskoppens aabne, forseglede magt i alle de Rigets Erinder, som Hr. Klaus efter sin Instruks have at foredrage dem, paa det at de heri maa handle med fullidighed paa Erkebiskoppens Vegne. Thi Erkebiskoppen kan let at dersom deres Herres og Konges Erinde og Begjæringer ikke alt og uforsømmeligen fremmes, da vil det optages dem Alle un-

Denne embedsmæssige Raadskrivelse til Erkebiskoppen ble lertid ledsaget af tvende andre mere fortrolige Skrivelser af Dag: den ene fra Biskop Hans og Morten Krabbe i Forening anden fra Biskoppen alene.

I den første underrettes Erkebiskoppen om hvad Raadets Medl og navnlig Hr. Vincentius, før Jens Olssons Ankomst til Oslo, søgt at udrette for Erkebiskoppen ved Skrivelser til deres Benner mark, idet disse vare opfordrede til at lade Kongen vide, at stoppen havde tiltraadt hans Valg og vilde bringe sit Biskops til at antage ham. De havde beholdt Jens Olsson hos sig Bud og Svar kom tilbage fra Danmark. Dette var nu ind

og de havde dermed faaet vide, at Klaus Bilde er paa Veien til Oslo og vil komme did til 13de December. Kongen forlanger, at Hr. Vincentius skal følge med Hr. Klaus tilbage til Danmark. Da de nu have i Sinde at afgjøre Hr. Klaus's Erinde i Oslo, og sende med Hr. Vincentius det Huldskabs- og Mandskabsbrev, af hvilket de tidligere have meddeelt Erkebiskoppen en Kopi, bede de denne sende dem samme Brev tilligemed Instruxen og Fuldmagten tilbage, enten fuldt udfærdigede under sit Segl, eller saaledes at han overlader de søndenfjældske Herrer Udfærdigelsen, samt Befeglingen med Erkebiskoppens Segl, som Jens Dilsen har. I sidste Fald skal der blive taget tilbørligt Hensyn til Stillingen ved Klaus Bildes Komme. Hr. Vincentius, fortælle de, havde ikke vist synderlig Eyst til at paatage sig Sendefærden til Danmark for at udrette det mundtligt, som ikke kunde udrettes ved Breve. Han lod dem vide, at han før havde gjort slige Reiser og ikke faaet sine Omkostninger godtgjorte af Norges Raad. Han trostede sig ei til at gjøre denne, medmindre han fik en Hjælp af 300 rindse Gylden; fik han ikke den, saa han helst, at en anden gjorde Udlægget og Reisen samt derfor fik Tællen. De vide imidlertid ingen anden, som kan paatage sig denne Færd, og søndenfjælds er der ei nogen Kronens Len at tage Pengene af; de bede derfor Erkebiskoppen at udlægge de 300 Gl. og sende dem til Oslo til 13de December.

I den anden Skrivelse, som er fra Biskop Hans alene, synes denne tale endnu aabnere. Erkebiskoppen — siger han — forlanger i alle sine Breve, at de skulle handle „efter Keiligheden“; men Keiligheden har været saa usikker paa alle Sider, at Biskoppen ikke har torbet med fuld Trygghed tage fat paa Erkebiskoppens Erinde. Tidenderne have været ganske mislige om Kongens Beleiring før Kjøbenhavn, om Pfalzgreven og om de Lybeste, indtil nu Hr. Vincentius's Svend var kommen op fra Kongen fra Leiren. Hvad de, og navnlig Hr. Vincentius, have skrevet i Erkebiskoppens Sag til sine Venner i Danmarks Raad, er neppe blevet Kongen alvorligen forebragt, især at Erkebiskoppen har tiltraadt hans Valg, — siden Hr. Klaus Bilde er bleven affærdiget til Norges Raad nordenfjælds. En Kopi medsendes af Kongens Brev. Hr. Klaus skriver selv, at der ligger stor Magt paa den Reise; Aarsagen kan han ikke skrive Biskoppen til, men vil sige ham den ved deres Sammenkomst. Deraf maa man slutte, at han har andre Erinder at fare med, end netop de, Kongens Breve omtaler, og hans Reise til Thronhjem vil vist komme til at gaa for sig. Sker det, da var det godt, om Erkebiskoppen vilde kalde Raadet og de bedste Mænd nordenfjælds til Thronhjem til samme Tid. Med Hr. Vincentius havde det ingenlunde været fuldtrygt, og han „havde

ikke Hjerter til Erkebiskoppen. Denne maa dog ikke lade sig dermed, og heller ikke agte paa falske Benneres Skrivelser. Hr. Vincentius var fortrydelig, fordi han ikke fik Fiksen i den fastsatte Tid han troede nemlig heri at see „gammel Avind“ fra Erkebiskoppen. Han stødte sig ogsaa over, at dennes Tjenere „stundom haad umyttige Ord om ham“. Men nu har Biskoppen og Provsten det dertil, at Erkebiskoppen maa fast forlade sig paa ham. „De holdt begges vore Hænder og tilfugt Ederes Raade et grundigt i Betskab aabnbare og hemmeligen“. Man maa nu — erklære Biskoppen — holde sammen; derpaa berøer baade Rigets og Biskoppens Belsærd for en stor Deel. Brister Samholdet fra os, Siderne, „da vil det virke til Rigets, Kirkens, Troens, Raad menige Indbyggeres grundelige evige Slæde og Fordærd“. Han der Erkebiskoppen at lyse i sin Borgestue et fast Betskab mellem selv og Hr. Vincentius, og forbyde at tale om denne andet end — og han bør mage det saa, at det kan komme Hr. Vincentius Pre. Erkebiskoppen maa ogsaa skaffe Hr. Vincentius de 300 C til Rejsomkostninger; thi Ingen i Riget er bedre sikket til Rejsen, og Rigets Bestaaen samt Erkebiskoppens og Biskop Raad Belsærd hænger deraf. Vincentius har paataget sig at skaffe dem Kongens Gunst, før han afleverer Huldskabsbrevet, og før han sig ind paa Rigets vigtige Erinder. Kong Kristian er nu i Jylland, Sjælland og Slaane, „og er ikke andet troende eller kende, end at hans Raade bliver ved Magt, uden Gud vil andet have det“.

Man seer tydelig, at det i Grunden, trods alt hvad han sig kostbar, har været Hr. Vincentius meget om gjøre at bli norste Raads fuldmægtige Sendebud til Kong Kristian, dog ledes at han fik sine Rejsomkostninger godtgjorte. Han har ikke sparet paa gode Løfter til Erkebiskoppen, Løfter, hvilke dog tidligere Fremfærd altid maa gjøre det saare uvisst, om han var alvorlig til Sinds at holde. Forresten fremgaar af Hans sidstomtalte Brev, at det ingenlunde var Erkebiskoppens Skyld at Afgjørelsen af Kristians Valg og Hylдинг blev udsat saalænge det søndensjældste Raad. Ogsaa hos dette Medlemmer har Ubestemtthed. De have gjerne villet afvente Tingenes Udfald i mark; og det var dem derfor i Grunden ikke saameget imod, at lode sig forlyde med, at Erkebiskoppens Udsærd gav dem et Til til Udsættelsen af deres endelige Erklæring.

Rest maa vel ellers Erkebiskoppen antages at have lytt hvad hans Fortrolige og fuldmægtige Sendebud, Kanniken Jens søn, skrev ham til fra Dølo om Forhandlingerne der i Anledning

Klaus Bilde's forestaaende Komme. To Brev fra ham til hans Herre fra denne Tid ere levede. Det ene synes at have været bestemt til at læses for Affendelsen af Biskop Hans. Deri gjøres Rede for de Forhandlinger i Raadet, som ovenfor ere omtalte, og ved hvilke Jens Olsøn var tilkaldt; og Biskop Hans's samt Provfens Bestræbelser for at stille Hr. Vincentius tilfreds og gøre ham til Erkebiskoppens Ven udhæves. Erkebiskoppen faar ilde hos Kongen og en Deel af Danmarks Raad; han maa nu vise sig gunstig mod Hr. Vincentius. Dennes Fordring paa de 300 Gylde maa Erkebiskoppen søge at opfylde; der er nu intet Middel at gribe til uden at nytte Hr. Vincentius. Erkebiskoppen bør tilskrive ham høfligen og fortro sig til ham; dette er Biskop Hans's Raad. Han bør ogsaa tilskrive Klaus Bilde. Erkebiskoppen underrettes om hvad Jens Olsøn har lovet paa hans Begne med Hensyn til Hylingsbrevet og de andre Brevstaber. Han faar selv betænke, om han nu ogsaa vil skrive Kongen til, eller som før sætte Alt i Biskop Hans's Hænder, indtil Sagen er afgjort, og da rette sig efter Leiligheden. Herrens have besluttet, at Brevskriveren skal fare med Hr. Vincentius til Danmark. Han vil gjerne dette, siger han, for Erkebiskoppens Bedste. Han kan ved den Leilighed erfare meget, som kan være Erkebiskoppen nyttigt at vide for derefter at rette sin Fremfærd. Erkebiskoppen maa strax sende Budet tilbage igjen med Brevene og lade det stynde sig, hvis man vil forekomme Herrernes Reise til Thronhjem; Pengene kan han sende senere. Han beder Erkebiskoppen endelig intet forglemme af hvad der angaar Hr. Vincentius. „Unge Kong Kristian faar visse fremgang. Her er nu intet andet Middel til. Hvad som sagt var om Pfalzgreven var altsammen Løgn.“

Jens Olsøns andet Brev synes end mere fortrøligt. Han ved, siger han, intet bedre Redningsmiddel for Erkebiskoppen, end det, han i sit første Brev har tilskrevet ham; og han kjender Ingen, som Erkebiskoppen nu bedre kan bruge end Hr. Vincentius. Han maa nytte alle de Venner, han har mellem Kongen og sig, og opfylde Hr. Vincentius's Fordring med Hensyn til Reispengene, „om han vil blive ved Magt“. Hr. Vincentius har betinget sig, at Norges Raad skal staa fast ved ham, og ikke falde fra, som de før have gjort. Der er maastee i Danmark mange Holsteinere og Andre, som ville have Forsleninger i Norge; men dem ved Brevskriveren, at Hr. Vincentius vil staa imod. Han raader Erkebiskoppen at tilskrive denne eftergivende og venstabeligen, anbefale ham alle Rigets Erinder og tilsige ham sin faste Vilstand i alt hvad han handler for Rigets Bedste. Erkebiskoppen maa forresten være belavet paa Klaus Bilde's Komme til Thronhjem; det kan mærkes paa hans Brev til Biskop Hans, at han selv

vil vld. Erkebiskoppen maa snarest muligt meddele Jens Dals
skifter for, hvorledes han skal bære sig ad med de Breve, Er-
pen sendet til Oslo, om Herrerne drage Nord ¹⁾)

Jens Dalsøns Breve, som alle de øvrige nærmest omta-
lshædte den 15de November og rimeligvis strax affendte. Re-
drageren naaede, efter Erkebiskoppens Udsagn, paa Grund af
Besværlighed, ikke til Thronhjsem før den 5te December. Er-
pen havde altsaa, før han modtog dem, faaet over Nederlands
for Kærls og Pfalzgreve Fredriks Breve, hvilke vi tidligere ha-
talt. Disse vare nemlig, som før sagt, komne ham til Hæn
23de November. Vare de stikede til at vække hos ham nye
singer, saa maatte de senere modtagne fra Oslo tjene til i
dæmpe disse. Vi have seet, at Erkebiskoppen i Hemmelighed
en vis Glæde meddelte Jens Dalsøn de over Nederlandene m
Afheder ²⁾); men man sporer ikke, idetmindste ikke af hvad ha-
tidigen svarede tilbage til Raadsmedlemmerne i Oslo, at de
Lidender have bestemt ham til noget aabent Stridt mod A
Balg.

Erkebiskop Olaf stynede med at udstæde de nødvendige
Anledning af Esterretningerne søndensfra. De ere alle givne i
hjem dels den 7de og dels den 8de December, altsaa kun to
Dage efter at han havde modtaget Brevene fra Oslo.

Erkebiskoppen takker Biskop Hans for den Umag, som
Provsten havde gjort sig for at styrke Venstabet mellem ham
Hr. Vincentius. Han har — siger han — ikke ventet sig
Dndt af denne, og han vil med Guds Hjælp stikke sig saa,
fra hans Side ikke skal findes nogen Brøst, ligesom han og
at Hr. Vincentius vil vise sig ligedan mod ham baade lenti
aabenbare. Erkebiskoppen vil med det Første sende de 300
og han har intet imod at Jens Dalsøn følger Hr. Vincen
Danmark. Drager Klaus Bilbe ikke til Thronhjsem, forlade
biskoppen sig nu som for paa Biskop Hans, at alt bliver ind
bedste Form og Mening paa Alles Vegne. Kopien af Hyl
Fultmagten og Instruxen sender han ubefeglet tilbage, da ha
har hos sig af Norges Raad; men han samtykker og indvilger
det nu i Oslo samlede Raad beslutter. Han vil „med yderste
og Flid“ tilskrive Hr. Vincentius. Komme Herrerne nord, f
være velkomne; dog vil han gjerne have nærmere Bud derom.
det der nord trøster han sig ikke til i Hast at faa samlet.

I et andet Brev til Biskop Hans og Kansleren, Provst

¹⁾ Alle de ovenomtalte Breve til Erkebiskoppen findes i det Norske Ri-
mänchenste Samling, under 1535. ²⁾ S. o. f. II. 772.

Krabbe under Eet taffer Erkebiskoppen dem for hvad Godt de have skrevet for ham til deres Benner i Danmark. Han er tilfreds med, at man afgjør Klaus Bilde's Erinde i Oslo, og han gjentager den Fuldmagt, han før har meddelt dem med Jens Dalsen.

Til Biskop Magnus af Hamar skriver han, at Klaus Bilde er ventende til Oslo ved St. Lucie Tid (13de December) med Kongens Erinde til Rigets Raad om Hylbing og en stor Landshjælp eller Solvskat. Raadet har kaldet Biskop Magnus og Gaute Galle til Oslo i den Mening der ad underhandle med Hr. Klaus. Kommer denne Underhandling til at gaa for sig, beder han Biskoppen sørge for Norges Riges Bedste, „saa at intet bliver beseglet, som stadeligt eller utildeligt kan være.“ Til Klaus Bilde til Thronhjem, har Jens Dalsen Befaling at give Biskop Magnus Underretning derom.

Erkebiskoppen lader Klaus Bilde vide, at hans Komme til Norge og Erinde til Raadet, er ham af dette forkyndt. Da Raadet har Erkebiskoppens Fuldmagt til at handle baade om Hylbingen og om andet, som Riget angaar, er der fra den Side intet i Veien for, at Sagen kan forhandles i Oslo. Hvis Hr. Klaus reiser strax derfra tilbage til Kongen, beder Erkebiskoppen ham at ville tale til hans Bedste baade hos Kongen og Danmarks Raad, „hvorsomhelst det kan behøves“. Drager han derimod til Thronhjem, skal han der være velkommen; — men nogen af Rigets Raad eller mange andre de ypperste og bedste af Landets Indbyggere nordensjælds trøster han sig ikke til at kunne forsamle paa denne Aarets Tid.

Til Norges Raad søndensjælds skriver endelig Erkebiskoppen under 8de December, at han har modtaget deres Brev om Klaus Bilde's Komme til Norge. De have tænkt at kunne besvare hans Erinde i Oslo og have i den Anledning forlangt Erkebiskoppens Fuldmagtsbrev. Erkebiskoppen samtykker i hvad Klaus Bilde's Instrux ester, og gjen tager sin Fuldmagt, som han før har sendt dem med Jens Dalsen, „givende Eder Fuldmagt (ester den Leilighed, som sig nu i Rigets Erinde og Anliggende begiver, med samt i disse nu tilkommende kongelige Majestæts Sverv og Erinde, som Hr. Klaus Bilde's oftmeldte Instrux indeholder og formelder) paa Bore's Begne Rigets og alles Bore's Bedste at gjøre, lade, forhandle, bebreve, besegle og baa slutte ligerois som vi personligen der hos Eder tilskede være“. Dog dersom Klaus Bilde endelig strax vil drage den svære Reise til Thronhjem, da skal han og Raadet være Erkebiskoppen i alle Raader velkomne.

Om denne Fuldmagt har været ganske ester de søndensjældske Raadsmedlemmers Onste, lader sig ikke afgjøre; men at der laa nogen bevidst, vel overveiet Falskhed eller Tvetydighed i den fra Erke-

Biskoppens Side, tør man ikke heller paa vejen have været fuldkommen forberedt i møde i Thronbhjem i Anledning af Klausens Erindes Afgjorelse i Oslo, — det alle de ovenomhandlede Breve fra ham.

Det var imidlertid ikke alene Kongens ved denne Leilighed at skulle enten afgøres, men ogsaa Befattelsen af Bergens Biskop for omtalt, at der til denne var stillet det bergenske Kapitel, Archidiaconus, Helmersen, og Kansleren, den danske Morten til at faa den. Vi have seet, at den i Talsmænd i det søndenskjældste Raad ¹⁾, Skoppen vide, at han ventede ved sine Hjælp at faa Kong Kristians Samtykke med Klaus Bilde. Erkebiskoppen tilskrev en høflig Lyfsønning og beder ham søge dets yderligere Understøttelse i sin Sag til Bergens Kapitel om Biskopsvalget i reise, men endnu ikke faaet noget Svar. rette sig efter Raadet. — Morten Krabbe havde Bergens Kapitel paa sin Side, og Geble og det vistnok med Grund, at have nære dog havde ham nærmest for Die. Derfor den 1535 til Erkebiskoppen, at denne stol staa ubesat, indtil en Sammenkomst i havde fundet Sted. Morten Krabbe fik det ventede og paaberaabte Samtykke af han den 29de December fra Oslo efter Vincentius til Thronbhjem og bad dem tage dagen der, — en Bøn, som dog, ifølge ham til ingen Nytte ²⁾.

Vincentius Lunge og de søndenskjæld om, at Klaus Bildes Erinder kunde lade Erkebiskoppen saaledes ikke personligen skuld heri, blev imidlertid skuffet. Hr. Klaus fik

¹⁾ S. o. f. II. 761. ²⁾ Erkebiskop Olaf 8de December findes i det norske Rigsarkivet 1535, ligesaa Geble Pedersens 6 December og Morten Krabbes to Skrivelsers Hans Reff, den anden til Vincentius Lunge Gr. S. II. 255, 256.

Dslo, før man havde ventet ham, og vilde ikke affaa fra Throndhjemstreffen. Tvertimod han synes at have paastyndet denne med al Kraft. Allerede den 10de December¹⁾ gave begge Biskopperne, Vincentius Lunge og Biskop Hans Keff sig paa Beiden, hvor siden ogsaa Biskop Magnus af Hamar slog sig i Folge med dem. Erkebiskop Olafs ovennævnte Breve af 7de og 8de December kunne altsaa ikke have naaet dem før deres Afgang fra Dslo, men kunne vel have kommet dem til Hænde paa Reisen, muligens allerede i Hamar, hvor det er tænkeligt, at de have bvolet lidt for at faa Biskop Magnus med sig. I Julebage 1535 ankom de til Throndhjem²⁾.

117.

Herrermøde i Throndhjem. Riks Lyfftes og Vincentius Lungeb Drab, og de kongelige Sendemænds Fængsling. Erkebiskoppens Krigsforetagender med Marsdud og Bergen mislykket. Han løslader sine Fanger og søger Udsoning med Kristian III.

De kongelige Sendebuds og de norske Raadsmedlemmers Komme til Throndhjem var ledsaget af sorgelige Hændelser, der i Historien have kastet den mørkeste Skygge. paa Erkebiskop Olafs Ritade, skønt det af hidtil kendte Rikder er umuligt at afgjøre, ikke blot hvor stor hans Skyld heri har været, men meget mere om nogen strengt tilregnelig Skyld virkelig hviler paa ham. Det var Hr. Vincentius Lunges og Hr. Riks Lyfftes voldsomme Død.

Da Herrerne fra Dslo kom til Throndhjem, bleve de vel modtagne. Der vare saa mange Medlemmer af Rigets Raad samlede, at man vel kunde regne Sammentkomsten for et Raadsmøde efter Norges Leilighed; tre Biskopper og tre Riddere vare nemlig tilstede. Man begyndte strax at handle om Kristians Valg og om den forlangte almindelige Skat. Hver Mand (Husbonde) skulde give to Lod Sølv; for hver Dreng med fuld Løn skulde gives 1 Lod, for hver med halv Løn, $\frac{1}{2}$ Lod; af hver Lods Lede 1 Lod; af Kirker og Prestes skulde gives efter yderste Formue; hver By skulde betale en vis Sum, saaledes Bergen 1000 Lod Sølv. Ingen Indvendinger hverken mod Valget eller Skatten omtales at være gjorte fra Erkebiskoppens Side, skønt denne var „personligen tilstede og medraabende i al Handelen“. Det blev med Hensyn til Skatten indført i de Breve fra Kongen, hvilke Hr. Klaus havde ført med sig til Lenene i Norge, hvad hver Mand

¹⁾ Hans Keffs Brev af 25de April 1536, Palud.-Müller, Aftk. II. 264.

²⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 257. At de kom til Throndhjem i „Jule hellige Dage“ siges udtrykkelig i Throndhjemets Brev af 7de Januar 1536, Pal.-Müllers Aftk. II. 206. Gyltved siges, at det var „før Juleaften.“ Krist. III's Skr. n. 1139.

skulde udrede, og Raadets Breve til Almuen om denne Sag udfastede og leverede til Erkebiskoppens egen Kansler for af det udfærdiges overensstemmende med Erkebiskoppens eget Samtykke og Stemme deri. Det Hele synes saaledes at være gaaet fuldkommen formeligt til, og Forhandlingerne vare allerede freedne saa vidt det var afgjort, at anden eller tredie Dag derefter skulde Thing som det kaldes ved denne Leilighed: „Burspraaket,“ holdes i Almuen, som da var samlet i Byen. Dette maa have været en ganske anden Form, et dunkelt Minde identisk fra det engang for siges af den Kongelige Rade og for hele Norge saa betydningsfulde Dretting, nu nedkom til et Møde af Almuen for at høre Styrelsens Beslutninger og kundgjorte og for maaskee ved et Slags Samtykke at give dem lovlig Stadfæstelse.

Throndelagens Bønder maa imidlertid ved denne Leilighed have indseet, eller ved formaaende Mænd være blevne gjort kloge af Forhandlingerne i Throndhjems By gjaldt Sager af høiest Betydning, — gjaldt saa at sige Norges Selvstændighed. Almue og Rader te sig ved tvende Ting, som vissefælgelig have været udpegede og betydningsfulde for den af dens Ledere: — først det foretagne Konges Ulovlighed, efterdi det var skeet kun ved en Deel af Rader og Rigtignok uden at denne dertil havde været tvungen, men ogsaa at Erkebiskoppen og Norges nordensjældske Raad, heller ikke de menige Indbyggere derved havde været adspurgte, noget som stridte mod Norges skrevne Lov og gode gamle Sedvane; — og Ulovligheden af den forlangte Skat, efterdi Skat ikke paalægges Norges Almue, endog af en lovlig faaret Rade. Men førend denne havde udstedt sin Rets (Haandfæstelse) og derved forpligtet sig til at overholde Rigets Retsfriheder. At denne Fremstilling af Sagen — fra hvem den egentlig skrev sig — var fuldkommen rigtig, tør man neppe tvivle paa. Thi at noget lovformeligt norst Kongevalg hidtil var gaaet frem vil vel Ingen kunne paastaa, end mindre at Kristian III havde taget noget saadant eller udstedt nogen norst Haandfæstelse eller Rets; følgelig maatte hans Udfæstelse af en Skat i Norge ligesom dømmes at være en lovløs Anmaaselse.

De i Throndhjem til det forestaaende Thing eller Burspraak menkomne throndiske Bønder sendte da Nogle af sin Midte til Erkebiskop Olaf for at bede ham om hans Raad; og Erkebiskoppen sendte Bønderne til en Samtale med sig i sin Gaard, idet han forspurgte dem, at han „altid vilde være den Herre, som vilde vide fattigst og Riges Almues og Indbyggers Bedste“. Nu blev det forordnet til sidstforgangne Trefoldigheds Søndag bestemte Herremøde i Et

hjem atter bragt i Erindring ligesom og de sندنfældste Raadsmedlemmers Indvendinger mod at indfinde sig ved samme paa Grund af Ufæret. Almuens baade af Stavangers og Bergens Biskopsdomme, ja af Landet lige nord til Bardhus — ytreedes der — havde dog ved sine fuldmægtige indfundet sig til bestemt Tid og Sted. Alligevel blev Herremødet, efter de sندنfældste Herrers Billie og Fordring, udsat til St. Hans. Men istedet for at møde da, skrev Biskop Hans af Oslo, Provsten sammesteds, Hr. Vincentius Lunge og Erik Ugerup, at de havde kaaret og udvalgt Hertug Kristian til Norges Konge. Man paaagebe nu det ulovlige i denne Fremgangsmaade, idet man bad, at Erkebiskoppen ikke vilde „fuldbyrde den til Norges Konge at blive“, som ikke er „eenbrøgtelig kaaret af Norges Riges Raad og samtykt af menige Norges Indbyggere paa det Sted, som Loven udviser“, — og ei heller den, „som saa hasteligen vil tvinge Norges Almue med Skat og Tyngsel uden al Necess, Privilegier, Friheder og Retteboder, som pleie og bør udgives af kaaret og leift Norges Konge, før man giver enten Stat eller Skuld“.

Efterat Sagen saaledes var fremstillet for Erkebiskoppen, synes man strax at være skredet til at sætte en Ket, som det næsten lader, i selve Erkebiskopsgaarden. Thi det heder, at Bønderne nu kom overeens med Erkebiskoppen, i Bagmandens, Raadmandenes og Thronbhjems menige Borgeres Dvervar, og med deres Samtykke og Fuldbyrkelse, om: — at Biskopperne Magnus af Hamar og Hans af Oslo samt Hr. Klaus Bilde skulde gribes og sængsles; mon Hr. Vincentius Lunge, Provsten i Oslo, Erik Ugerup og Erik Hal¹⁾, hvulke dansksodte Mænd alle maa have været anseede for de egenlige Anstiftere af det hele ulovlige Valg og Skattepaalæg, skulde straffes (dræbes?), hvor man kunde overkomme dem. Og denne, som man vel maa kalde den, tumultuariske Dom blev strax udført paa Hr. Vincentius Lunge, der dræbtes i Dødsbet. Hr. Klaus Bilde og Biskop Hans undgik, efter den Sidstes Paastand, med Nød og Neppe Døden. De vare nemlig begge tilstede i en Raadslagning hos Hr. Vincentius ved, eller umiddelbart før Dødsfaldet paa denne. De bleve tilligemed Esge Bilde ved Ariskoffer Thronssøn førte over til Laurva og satte i Forvaring i Klosteret der. I alt dette handlede Erkebiskoppen uden at raadføre sig med sit Kapitel, som heller ikke før end paa denne samme Dag fik vide noget om de Breve, han en Maaned forud havde modtaget fra Keiseren og Pfalzgreven. Saa lod i det mindste Kapitelets senere Paastand: „at han (Erkebiskoppen) havde besluttet det hem-

¹⁾ Erik Hals Forhold til de tidligere Forhandlinger i Oslo kendes tydeligst ikke tydeligt.

melig hos sig selv og (med) nogle sine daglige Tjenere¹⁾ Vincentius blev dræbt den 3die Januar 1536, som det lader, li at ovennævnte Dom var fældet; og samme Dag foregik ogsaa Hans's og de to Bilders Fængsling²⁾.

Dette er den Fremstilling af Urolighederne i Throndhjem centius Lunges Drab, som findes i de ældste og bedste Kilder, derfor synes at burde foretrækkes en anden, der imidlertid ha maaffet videre udspredt og meer almindelig troet. Det er nem som findes hos Hvitseld. Han antager, vist nok ganske urigtig de Sendebud, som i før omtalte Brev fra Keiser Karl nær virkelig have været scenhøstes 1535 hos Erkebiskoppen i Thron at de have lovet ham Hjælp, og at Pfalzgreven snart skulde med stor Udsætning. Da nu Kristian III's Sendebud ankom, var for Jule Aften³⁾, lod Erkebiskoppen disse fængsle. Han strax Biskop Hans og Herrerne Klaus og Esge Vilde til Tausker, hvor han lod dem forvare. Hr. Vincentius Lunge derin han vogte i Throndhjems By. Det skede da en Aften, da Erkepen var druffen og glad over den Lykke, som ham syntes v hendet, at Kristoffer Throndsøn raadede ham, at han nu skul Tiden og hærken lade sin Uven. Hr. Vincentius, undslippe, el somme hvad han i Norge kunde udrette, medens Kristians Udse fæde fangne. Erkebiskoppen var i Druffenskab ubetænksom no lytte til dette Raad og bød Kristoffer at dræbe Hr. Vincentius stoffer Throndsøn gif da næste Morgen med Piber og Trom det Hus, i hvilket Hr. Vincentius holdtes vogtet, lod det bej sine Knekte og sendte Fangen Bud, at han skulde rede sig til Vincentius had om Prest, og den sit han. Men der gaves h meget knap Stund til at skriste, for Kristoffer saldt over ham n Svende. Erkebiskoppen havde imidlertid om Natten besindet sendte en Tjener til Kristoffer, for at byde ham skaane Vincetiv. Men Kristoffer, som allerede var paa Veien med sit Joll rede, at han vilde holde sig til Erkebiskoppens første Bud. D trængte ind til den Fangne, traf man ham siddende ved et Be angreb ham der baade med Stub og Stif. Han gjorde ingen stand, men holdt kun Borddækket for sig. Saaledes blev Vin

¹⁾ Fremstilligen her er efter Throndernes Brev til Indbyggerne i Berg i Throndhjem den 7de Januar 1536 (Palud.-Müllers Aftst. II. 20) Jfrt. m. Biskop Hans's Skrivelse til Kong Kristian den III, Oslo 251 1536 (Sfs. 264—267) og med det throndh. Kapitels Brev af 13de 1538, Dan. Mag. VI. 291. (s. o. f. II. 772); see ogsaa Palud.-Mül f. II. 257—259, og 76, samt Krag og Stefanus Kristian III's f -163.

²⁾ Hvits. Kr. III. u. 1536; Palud.-Müller, Gr. f.) S. o. f. II. 770.

Lunge dræbt. Fortælleren lægger til: „han var en prægtig Mand, veltalende, forstandig og brugelig og var promoveret in doctorem juris udenlands“¹⁾. — Rimeligvis have vi her Fortællingen om Hr. Vincentius's Død for os saaledes som den almindelig lod i Folkemunde blandt de Danste i den nærmeste Tid efter. Han maatte naturligtvis for de Danste blive til en Martyr, idet al Skylden for hans Død i Danmark veltedes paa Erkebiskop Olaf og dennes Tilhængere.

Hviler der Dunkelhed over Omstændighederne ved Vincentius Lunges Drab, saa er dette i endnu høiere Grad Tilfælde med hans Svogers, men i senere Tid dødeligt Fiendes, Hr. Nils Lykkes Død, der indtraf i samme Juletid. Siden Midten af Aaret 1536 var, som før er fortalt, Hr. Nils, paa Grund af sin forbryderste Kjærlighedsforstaaelse med sin afdøde Hustrus Søster, ifølge Lov og Dom, Erkebiskoppens Fange og hensab, som det synes, hele Tiden paa Stenvikholm Slot. Den Dom, der af det sendenfældste Raad var færdet over ham i Oslo, i August Maaned, synes at maatte kunne have retfærdiggjort Erkebiskoppen, om denne havde ladet ham henrette; men Erkebiskoppen havde hidtil skaanet hans Liv, hvad enten nu dette stede af politiske Grunde, hvilke ovenfor ere berorte, eller i Erindring om ældre gensidig Bevillie og Venstabs²⁾. Men nu hører man med Færegaaet paa voldsom Maade, og derhos tidsvæls som et Slags fortjent Straf. Thrønderne yttre nemlig derom i sit Brev til Bergensmændene af 7de Januar 1536, i hvilket de fremskille Gangen af Urolighederne i Throndhjem: „Hr. Nils Lykke har faaet sin tilbørlige Straf for det Kjetteri, han bedrev med sin Hustrus Søster“³⁾. Erik Gyldenstjerne siger i sit Brev af 6te Februar s. A. til Kong Kristian III: „Og døde Hr. Nils Lykke Juleaften; det siges, at Erkebiskoppen lod roge ham til døde“⁴⁾. Den Afdødes Fader, Joachim Lykke, skriver Paaskeaften, den 15de April s. A., til Esge Bilde: „Jeg har og spurgt, at den samme Forræder, Erkebiskoppen, har ogsaa grebet Nils Lykke i en felig, sicker Leide, og imod den samme

¹⁾ Hvitfeld, Kristian den III, under 1536. Med hans Fortælling stemmer i alt Væsentligt en noget yngre i et Haandskrift i det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn, hvilken findes aftrykt hos Krug og Stefanus S. 115—117, i Anmærkningen. Partistheden for Vincentius Lunge og imod Erkebiskoppen lader sig i Haandskriftets Beretning end tydeligere tilsyne end i Hvitfelds Fremstilling, hvilken dog mulligen ligger til Grund for den anden og blot er noget vildløstgjort og udsmykket. Ogsaa Paludan Müller (Gr. S. II. 261—262 Not.) forkafter Hvitfelds Fortælling som mindre paalidelig. Han siger om den, at den har et „temmelig anekdotemæssigt Præg“ og lider af „grove Fæll“. ²⁾ S. o. f. II. 751, 753, 760. ³⁾ Pal.-Müllers Aftf. II. 208. ⁴⁾ Sft. II. 250.

Leide har han sat ham i et Taarn og røget ham ihjel, saa G. ham (Erkebiskoppen) sin rette Lov¹⁾. Hvitfeld endelig udtaler følgende Maade om denne Sag: „Erkebiskop Olaf, fordi han hørte ilde for Hr. Nils Lyfkes Kjetteris Skyld, som han haandl. da lod han ham smoge ihjel ved Jakob Kollife. Kanstee mistro ham og, at han skulde falde til den udvalgte Konge (Kristian) adskillige Skrivelsers og Postes Skyld, som han udsendte²⁾. dette vidner tilstræffeligt om Nils Lyfkes voldsomme Død, og hoist utilstræffeligt til at opklare Erkebiskoppens Forhold til Thronernes Brev antyder ingenlunde med klare Ord Erkebiskop som Ophavsmanden, skjønt det betegner Nils Lyfkes Død som børtilig Straf for hans Brud paa Kirkeloven. Erik Gylden der dog var meget fiendtlig stemt mod Erkebiskoppen, vover omtale dennes Ansigtelse af Drabet uden som et løst Rygte; og Nils's Fader henpeger ogsaa paa Rygtet som sin Hjemmel, han nævner Erkebiskoppen som Ophavsmand til sin Søn's Død. den meget yngre, og, som man tydelig seer, om den hele Sag mangelfuldt underrettede Hvitfeld udtaler med rene Ord Erkebiskop's Brøde, og dog paa et Slags undskyldende Maade.

Efter saadanne Udsagn er det umuligt at domme afgjørende. vi maa lægge Vægt paa, at Erkebiskop Olaf ikke i noget sam. Rildeskript bestemmes nævnes som Drabets Ansifter, — at en Besskyldning ikke med et eneste Ord fremføres mod ham i den Verking, som efter hans Død fortæses angaaende Nils Lyfkes hofbiskoppen beroende og af denne til Nederlandene medbragte Gode at Erkebiskoppen efter alt Udseende kun i een Maade kunde have af Hr. Nils's Død, nemlig som et Midde! til fuldkommen sone sig med Vincentius Lunge, men at paa den anden Side dant voldsomt Midde! neppe for Diebliffet kunde anses hverk paatrængende nødvendigt for hans Skyld, eller endog som he mæssigt med Hensyn til de øvrige norske Raadsmedlemmer, som komne, eller vare ventende i Hr. Vincentius's Følge, — endelig at Erkebiskoppen, ifølge de forud over Nils Lyfke lovlig sældede Domme, bare var i sin gode Ret, om han lod sin Fange offentlig hente altsaa ikke behøvede at dræbe ham paa nogen skult eller anden Maade, hvilket den omtalte Røgning eller Smøgning (Kvæle Kuldampe?) bestemt synes at pege hen paa. Alle disse Omstændigheder forekomme mig, forudsat at Drabet virkelig er udført paa den tydede Maade, snarere at tale for Erkebiskoppens Udelagtighe end omvendt.

Det er vistnok vanstelig at forklare tilfredsstillende Sagens

¹⁾ Palud. Mål. Gr. 8. II. 260. Not.

²⁾ Hvitfeld, Nr. III. n. 153

menhæng saaledes, at Pias Engelbrektsfon deri bliver ganske uskyldig, helst da Hr. Nils var Erkebiskoppens Fange og maa antages at have været bevogtet paa dennes Slot. Men i saa Henseende maa vi dog ogsaa mærke os, at Erkebiskoppen under den hele Kærelse i Thronbhjem aabenbare har været ikke lidet afhængig af en mægtig ydre Indflydelse fra Almuens og dens Lederes Side, hvilké disse nu end have været, og at han langtfra har været i Eet og Alt ganske sin egen Herre. Har nu Thronernes Stemning allerede været ophidset ved de Rygter fra Nederlandene, som i Slutningen af November havde naaet Thronbhjem, og som ganske vist ikke kunde holdes fuldkommen skjulte for Almenheden, hvormegét end Erkebiskoppen maaskee kunde have sukket dette, men tværtimod ved at gaa paa en hemmelighedsfuld Maade gjennem Folkemunde, have forstærket den fra Keiseren ventende Sjæly, — saa kan man let tænke sig, at Bevægelsen er voret ved Efterretningen om de sندنfældste Herrers Komme. Stemningen blandt Almuen var, som man seer, mod de Danske og mod Kristian III's Tilhængere. Nils Lyfke var, som alle vidste, Dansk, og kunde vel, efter hvad tidligere er oplyst ¹⁾, med Rette regnes for at hælde til Kristians Side. I denne Sagernes Stilling har den oprørte Almue, paavirket af listige Ledere, der noie have kjendt Erkebiskoppens hele vanskelige Stilling og hans Karaktens svage Sider, først vendt sig mod Nils Lyfke, og med en Selvtægt, som Erkebiskoppen ikke har været i Stand til at modstaa, paataget sig Udførelsen af den tidligere over ham fældede Dom, hvilken Kirkens og Statens Hoved, ubestrikt til Manges store Forargelse, saa længe havde udsat. Nils Lyfkes Døds har da været et Forvarsel for hvad der snart efter skulde overgaa Herrerne af det sندنfældste Raad. Disse vare, hvis nævnte Døds virkelig foregik Juleaften, endnu dengang ikke ankomne til Thronbhjem, og de have, da de kom, rimeligvis ikke villet eller fundet det tjenligt at paatale Boldsomheden. Men Almuen, som først havde faaet Blod paa Land, og ved de sندنfældste Herrers Budskab bragtes i et yderligere Oprør, hvilede nu ikke, før den i Hr. Vincentius Lunge havde seet det næste Soneoffer falde for hvad den, efter sin Anskuelse, maatte kalde lovløst Angreb fra de Danstes og Kong Kristians Side paa Fædrelandets Selvstændighed og det norske Folks Ret. Skulde dette have været den sande Gang i Hændelserne, saa seer Enhver let, hvor meget der taler til Erkebiskop Pias Forsvar, eller i det mindste til hans Undskyldning.

Vi see, at der over Tildragelserne i Thronbhjem i Juletiden mellem 1535 og 1536 hviler meget Mørke baade med Hensyn til Gangen i dem og Bevæggrundene til dem og Erkebiskop Pias Delagtighed.

¹⁾ S. o. f. II. 751, 760.

Hvad der er sikkert er, at de to Raadsmedlemmer, Herrerne Nils Pyl Vincentius Lunge, begge ved denne Leilighed mistede Livet, og at Skop Hans Ness og begge Bilderne, Klaus og Esge, bleve satt paa Laetra. At Biskop Magnus af Hamar er bleven fængslet, tales ikke. Han var, som vi vide, i 1531—1532 Kong Kristian aabenbare og ivrige Tilhænger, og han var ganske vist ogsaa Hjertet stemt for den samme Herres Sag og for dem, som forsvarede denne. Han har derfor uden tvivl strax erklæret sig for den throndiske Regering og fælgelig beholdt sin Frihed, uagtet han i Throndernes Tid var nævnt blandt de Skyldige. At Erkebiskoppen lod af de tilværende Raadsmedlemmer denne ene Mand, paa hvem han for ganske vist har kunnet fuldkommen stole¹⁾, blive staaende ved sin Side var muligen ogsaa en klog Beregning. Man kunde da ikke betænke Erkebiskoppen for ganske at have tilintetgjort det norske Raad, og det var altid nyttigt for ham at have en Medansvarlig, paa hvis Uretfærdighed han dog kunde lide.

Den tumultuariske Bevægelse i Thronhjem den 3die Juli 1536 nærmede sig en Statsomvæltning, en Revolution. Hensigten var jo aabenbare at frigjøre Norge fra det danske Tryk, ved at slutte sig til et modsat Parti, af det de Danske havde valgt, — nemlig Kristian II's, der repræsenteredes af Pfalzgreve Fredrik og understøttedes af Keiser Karl V, istedetfor til Kristian III's, som allerede siges at være det seirende i Danmark. Hvor meget eller lidt end Erkebiskop Olaf kan have gjort for at fremkalde Bevægelsen, han var, da den først var indtraadt, nødt til at følge den, ja optræde som dens Hovedleder. At han dog ikke forhastede sig hermed, og førstningen lod dem, der vare optraadte som Handlende i det samme Foretagende gaa sin egen Vej, — det viser den Omstændighed, at ikke han, men den throndiske Almue udsædte den første Skridt til Gjærelse om det foretagne Skridt.

Den 7de Januar 1536 lod nemlig „Bønder og menige Af Throndelagen“ sit Brev udgaa til sine „kære Brødre, Hr. Lagmænd og menige Borgere og Nordsarere“ i Bergen, med Beretning om hvad der var skeet i Thronhjem. Dommen, Fængslet og Drabene, der havde fundet Sted, fortælles som overført udhængt og Brevet sluttede med følgende Ord: „Thi er vor kære Bønder og menige Bønder fuldkommelige Begjær til Eder paa Christendommens, Norges og Kronens og dets Indbyggeres Begjær, at I ville velvilligen hjaelp

¹⁾ At ogsaa Keiseren (og Pfalzgreven) have anseet Biskop Magnus som en ivrig Tilhænger af Kristian II's Sag, fremgaar deraf, at Keiserens Brev af 10de April var udsædte til ham ligesaa vel som til Erkebiskoppen. Müller, Gr. Felde II. 264 Not.

straffe dem, som Norges Riges Friheder, menige Almuens Gavn og Bedste og Viskand saa forbarveligen agte (at) neblægge. Vi vilde med Liv og Guds straffe i denne Landsende de, som brodelige ere. Og naar og hvor I have vor Hjælp behov, da skulle I med Guds Hjælp finde os velvillige og redebonne i alle Raader¹⁾. — At lignende Breve have været udsedte fra samme Kant til andre Menigheder i Norge, er høist sandsynligt, skønt ingen saadanne, saavdt hidtil vides, ere levnede. Man seer, at ingen Konge eller Fyrste i Brevet nævnes, som den, til hvis Bedste Reisingen er fæet; men at Brevudstederne ei vilde vide af „Hertug Kristian“, og at de vilde have Straf over alle Fiender af „Norges Friheder“. Og netop hertil maa man tænke sig, at det almindelige Duffe hos Nordmændene for Diebliffet var indskrænket. Paa næste Skridt var desværre Mængden af dem ganske uforberedt; ja, den var endog uvis om, i hvad Retning det skulde og burde gøres. Næppe engang de egentlige Ledere af Reisingen i Thronhjem havde fæstet sig noget bestemt Endemaal for Die.

Hvillke vare da hine den thronbiste Almuens Ledere, vil man spørge, naar Ledelsen ikke udgik fra Erkebiskoppen selv? Ingen Rilder nævne dem udtrykkeligen, og vi kunne saaledes kun gjetningsvis henpege paa tvende Mænd, som siensynligen spille en fremtrædende Rolle deels i Bevægelsen i Thronhjem, deels i dens nærmeste Følger; og disse ere: først og fremst den allerede oftere nævnte Kristoffer Thronssøn (Rostung), og dernæst Einar Tjeld, som vi snart skulle komme til at omtale, — Mænd, der begge ganske vist vare indfødte Nordmænd, men af Verdighed kun Bøbnere eller Svende. Hvorledes dog end hermed har kunnet i Virkeligheden forholde sig, saa var det en nødvendig Folge af Norges Forfatning og Erkebiskop Olaf Stilling i samme, at denne meget snart maatte træde for Lyset som Hovedmanden for den hele mod Kristian III og det danske Raads anmasjede Overhoished rettede Bevægelse. Erkebiskoppen var jo i den kongeløse Tid efter Lovens Landsstyrelsens Hoved og Kongedømmets Vicarius. Rigtignok tænktes han i saadan Egenstaaelse paa det noieste bunden til Raadet. Men nu, da det norske Raad for Diebliffet var sat ud af sin Virksomhed, stod han paa en Raade som Rigets Endestyrrer. Hvad enten det nu var med eller mod hans Villie at han var trukket ind i Hvirvelen, — han stod midt i den og var nødt til at handle paa en afgjørende Raade.

Det første Spørgsmaal var naturligvis om at drage hele det norske Folk over paa Thronbernes Side. Det allerede omtalte Brev fra Thronderne til Bergensmændene skulde paa den ene Side virke

¹⁾ Brevet, som før er oftere omtalt, er givet „i Thronhjem, 14de Dag Jule“ 1536, og findes trykt i Palud.-Müllerss Afst. II. 206—208.

til dette Maal. Paa den anden Side sendte Erkebiskoppen al Løbet af Januar Maaned en Hob Krigsfolk, anført af Einar syd over Dovrefjæld til Dplandene, hvorhen, som det lader, Magnus af Hamar ogsaa drog eller var dragen i Forveien for Kraft at støtte Erkebiskoppens Sag. De til Dplandene Ufulle have havt det udtryffelige Hverv, at thinge Folket fra III og til Pfalzgreve Fredrik. De havde Keiserens og Pfalzgreve Breve med sig — hed det — lod dem læse for Almuen og for denne, at Pfalzgreven selv til Baaren vilde komme til Norge for stor Magt. De underrettede ogsaa Bønderne om Kristians fordring, idet de falskeligen forklarede, at denne ikke gif ud paa end „hver tredje Penning“ (Trediedelen af al Indtægt?) over Landet. Saaledes beskriver i det mindste Lensmændene paa Alfrik Erik Gyldensjerne, deres Fremfærd i sit Brev til Kong Kristian 6te Februar. Den norske Almue baade vest og syd i Landet aabenbare stærk Tilboielighed til at træde paa Erkebiskoppens Sels hos Kjøbstædmændene i Oslo, Tunsberg og Sarpsborg. Erik Gyldensjerne intet udrette. De vare ganske gjenstridige hans Opfordringer til dem om Hjælp; hvorimod de ogsaa paa den Magt, Keiseren til Baaren vilde sende dem med Pfalzgreve Bispe Adelsmænd, som Ridderen Gaute Galle, viste sig ikke villig til at hjælpe Erik Gyldensjerne, skjønt de havde Kronens En almindelig Uvillie mod den danske Styrelse og de danske Mænd raadede hos det norske Folk, og Thronernes Foretagende i saa Henseende i sin første Fremtræden ikke lidet lovende.

Men Norges tre Hovedslotte vare i danske Mænds Hænder i Mænds, som baade vare Kristian III hengivne, og frem Dyreholdelsen af Norges Forening med Danmark. Bergenhus Thord Roed, Akerhus Erik Gyldensjerne, og Baahus, paa den i Klaus Billes Begne, hans Hustru, Lisbet Jensdatter Ulfstand. længe ikke disse Slotte vare vundne, var i Virkeligheden Udfald Nordmændenes Reising meer end uvist, under hvor gunstige Udfald den end kunde synes at være aabnet. Disse Slotte maatte Erkebiskoppen og hans Tilhang snarest muligt bringe i sin Magt, hvis skulde gives noget sandt Haab om, at deres Foretagende skulde i

Einar Tjelds Tog var ogsaa væsentligen rettet mod Akerhus. Men Erik Gyldensjerne indsaa dette, og strax, han var kommen til Bispedømmet og ligeledes havde erfaret Nordmændenes Udfald, henvendte han sig i sin ovenfor berorte Skrivelse af 6te Februar til Kristian III om kraftig og hastig Understøttelse. Han udhævede

¹⁾ Om alt dette see Erik Gyldensjernes Brev af 6te Febr. 1536, Pallad. Ier, Aftsk. II. 250—252.

Alvorlige i den nærværende Reising, der naturligvis, efter hans Anskuelse, var et „Forræderi“, som snarest muligt maatte „straffes“. Han bad Kristian sende ham selv med det første en Hov Krigsfolk og raade ham derhos at opfordre den svenske Konge, til at gjøre et Indfald i det Nordenfjældske ¹⁾. Han førte i Brevet Klage over Almuen i sit Len og navnlig over Mændene i Kjøbstæderne, og denne Klage gjentog han endnu stærkere i et senere Brev til Kristian af 14de Februar. Han ytrer her endog, at Døds Borgere forfænte en lignende Straf som Borgere af Aalborg, hvormed han sigter til den grumme Behandling, som overgik denne Stad, da Johan Ranzau i Kampen mod Skipper Klement indtog den i December 1534. Han klager ogsaa over Borgere af Dunsberg, der havde vist en ligedan Uvillie mod Erik Ugerup, sour Døds imod ham selv. Han lover endelig, naar Kongen blot kunde sende ham noget lidt Krigsfolk, at ville nu i Vintertiden udrette med det ligemeget som med det dobbelte Antal til Sommeren ²⁾.

Kristians Stilling i Danmark havde i Løbet af Høsten og Vinteren 1535 ifte i nogen hoi Grad forbedret sig. Vel havde i Begyndelsen af October Landskrona overgivet sig til ham, hvilket ydede ham en stor Fordeel ³⁾. Men Pfalzgreven truede ham fremdeles fra Nederlandene; hans Forhold til Kong Gustav af Sverige var spændt, skjønt Forbundet mellem dem endnu bestod; endelig lyftedes det Lybelske henimod Midten af November ved Hjælp af en stærk Flaade at forsyne Kjøbenhavn med Levnetsmidler, hvorved Kristians Udsigter til at vinde Staden endnu henhjødtes til en fjern og uvis Fremtid ⁴⁾. Kristian ønskede i denne Stilling en særskilt Fred med Lybel. Her til aabnedes ogsaa Udsigter. Thi paa den ene Side begyndte det hidtil raadende Krigsparti i Staden stærkt at vakkle, ja blev fuldstømmen styrket, da dets Anfører, Bullenweber, i Begyndelsen af November 1535 blev tagen til Fange af Erkebiskoppen af Bremen ⁵⁾, — og paa den anden Side optraadte flere tybste Fyrster som Mæglere. Allerede i Midten af October 1535 vare Fredsunderhandlinger indledede, og skønt mange Hindringer i Forstningen stillede sig i Veien for deres virkelige Optagelse, saa blev dog endelig den 13de Januar 1536 et Fredsmøde aabnet i Hamborg. Udfaldet af dette blev den 14de Februar en særskilt Fred mellem Kristian III, som Konge af Danmark, og Staden Lybel, hvorved Kristian II's Parti i Danmark, og dets Anførere, Greve Kristoffer af Oldenburg og Hertug Albrekt af Meklenborg, overlodes til sin egen Skjebne med samst de Stæder, de endnu

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 251.

²⁾ Sfs. 252—253.

³⁾ Pal.-Müller,

Gr. F. II. 177.

⁴⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 184—191.

⁵⁾ Sfs.

II. 154.

hadde i sin Magt ¹⁾. Denne Fred gav Kristian III en stor om den end ikke befriede ham fra hans Frygt for Keiseren og greven.

Paa denne Tid, medens Kongen for de tydske Underhan-Skyld opholdt sig i Hertugdømmerne, modtog han Underretning mislykkede Udfald af hans Gesantskab til Norge og om den misfendtlige Reising der. Tidenden maatte komme ham saa meget ubehagelig, som den ganske vist ikke stemmede med hans Forger, og som den desuden kuldfaste hans Haab om hastig at det norffe Raads Stadfaestelse paa den Pansætning af norffskaber og Slotte til Kong Gustav af Sverige, hvilken han uden Ret havde lovet, og af hvis Dpfyldelse det hang, om han modtage af Kong Gustav det onstede og meget tiltrængte Penge. At sende Eric Gyldensjerne den forlangte Hjælp synes for Diel have været Kristian en Umulighed; men ved opmuntrende Skrivelser han at vedligeholde Modet hos sine Tilhængere i Norge. Gortorp skrev han den 22de Februar til Baahus Slot, hvor han hos Fru Lisbet fandt villigt Dre, idet hun af al Magt hoptalte Kongens Sag. Ligesledes tilskrev han den 25de Februar fra Gottorp, Thord Roed paa Bergenhus med Dpfordring til at holde Slottet til Kongens Haand, medens Hr. Ege Wilde Fangenskab, en Dpfordring, som ogsaa blev strengt adlydt ²⁾.

Det varede imidlertid ikke længe, førend den største Fare Kristians Tilhængere i Norge var gleden lykkelig over. Einars rykkede mod Akershus og leirede sig ved Gaarden Kjolberg (nu Loien). Men Eric Gyldensjerne forsvarede sig heldigen; ja lededes ham endog ved et Dverfald, rimelig i Martis Maaned, Einars langt overlegne Styrke, og drive ham selv paa Flugten. med var Akershus reddet for Kristian III, og Erkebiskoppens paa at vinde Magten i det søndenfaeldste Norge var tilintetgjort.

Et andet Tog blev i Martis Maaned foretaget fra Erkebiskops Side mod Bergen. Anføreren for dette Tog var Kristoffer Tjesson. Det udførtes tilføs, men løb ligesaa uheldigt af som ved Akershus. Man synes at have regnet paa en Dverraskelse; men Roed blev advaret. Han tog Bymændene i ny Ed paa den Begne, som blev valgt til Norges Krone, og satte sig i bedste til at modtage Fienden. Ved denne Leilighed afbrændte han og lagde Munkliks Kloster, for at dette ikke skulde give Kristoffer Tjesson noget fast Støttepunkt. Da Kristoffer kom, lagde han til i dal, og indløb sig i Underhandlinger med Thord Roed. For at

¹⁾ Est. II. 192—228.

²⁾ S. o. f. II. 773.

³⁾ Pal.-Müller,

II. 266—267.

⁴⁾ Est. II. 265—266, jfct. Aktf. II. 259—264.

disse, mødtes Thord og Kristoffer, den sidste efter modtagen Leds, i Erkebegnen Gjeble Pedersøns Hus nær Slottet. Men ved det andet Møde der, den 19de Marts, lod Thord Kristoffer gåde og føre som fange op paa Slottet. Det hed sig, at Kristoffer havde et Hovrøderi fore, og at hans Foll allerede nærmede sig over Baagen; men det er vanskeligt af det gamle Bidnesbyrd i Sagen at see, paa hvis Side egentlig Falskheden laa. Hvad der er sikkert er, at Kristoffer blev fangen og føretagen det mod Bergen derved forstyrret. Erkebiskoppens Foll have rimeligvis strax vendt tilbage til Throndhjem ¹⁾.

Erkebiskop Olaf modtog uidentvist omtrent samtidigt Budskabet om begge Uheld, som havde rammet hans Foll, baade det i Oslo og det i Bergen, og Tidenden synes at have brudt hans Mod. Havde han tidligere virkelig erklæret sig for Pfalzgreve Fredrik og Kristian II, saa er det vist, at han nu igjen søgte Udsøning med Kristian III gennem sine Fanger, begge Bildeerne og Biskop Hans Keff. Han kan ikke før i Slutningen af Marts have faaet Visshed om Udgangen af Cinar Tjelds og Kristoffer Throndsøns Foretagender; men allerede i de første Dage af April begyndte han at udfritte begge de fangne Bildeers Stemning for at friste en Underhandling med dem. Da hans Udsendinger fandt Bildeerne bedre stemte, end han kanskee havde ventet, blev der besluttet, at de skulde løslades fra Fangenskabets paa Lutra og føres til Throndhjem; Hans Keff derimod skulde forblive i Fængslet. Men ved Bildeernes Bestræbelser udstræktes omsider ogsaa Løsladelsen til ham, og de bleve alle tre førte fra Den til Throndhjem. Her indløb nu Erkebiskoppen sig i venlig Underhandling med dem, i den Formening, som Biskop Hans yttre, at Bildeerne, ved Hjælp af sin Slegt og sine Venner, skulde virke for ham hos Kong Kristian, og blive vel hørte af denne. Det varede ikke længe før man kom til Enighed: de fangne fik sin fulde Frihed, og Erkebiskoppen tog det Raad atter at ydmyge sig for Kong Kristian og søge Forlig med denne ²⁾.

118.

Overenskomst mellem Erkebiskop Olaf og de frigitte kongelige Gensdemænd. Erkebiskoppen gjør Kong Kristian III Tilbud. Klaus Bilde underhandler i Danmark til Erkebiskoppens Fordel. Sige Bilde's og Erkebiskoppens indbyrdes Forhold i Konge; den Første helder Skælt til Kong Kristians Side.

En Overenskomst kom saaledes istand i Begyndelsen af April Maaned 1536, i Throndhjem, mellem Erkebiskop Olaf paa den ene

¹⁾ Pal.-Råller, Gr. F. II 268—271.

²⁾ Hans Keffs Brev til Kristian III. af 25de April 1536, Palud.-Råller Aukt. II. 265; jfr. Sammes Gr. F. II. 271 f. Gøttfeldt taler fællagtigen om et Log af Grif Gylbenhorne til Throndhjem som det der virkede de fangnes Løsladelse.

Side og Biskop Hans samt begge Vilderne paa den anden, i Overenskomst skulde bane Veien for en Udsoning mellem Kristian og Erkebiskoppen. Den Ate April udsedte Biskop Hans sit hvori han lovede, efter sin Hjemkomst til Oslo, ikke at tage noget i Feiden mellem Erkebiskoppen og Erik Gyldenstjerne. Hvis han kunde blive uangreben, skulde han drage enten til Baahus eller igjen til Throndhjem. To Dage senere, den 6te April, gav Bilde sit Brev. Han erklærer deri, at han har sluttet et venligt med Erkebiskoppen. Denne har givet ham fri af Fængsel, og har igjen tilsagt Erkebiskoppen, at Alt forudgaaet skal være „og aftalt Sag“ for Hr. Klaus, hans Slegt og Benner, saa at siden skal herske uleilige Erkebiskoppen, hans Kapitel, Throndhjem By, eller nogen Erkebiskoppens Tjener eller Tilhænger. Hr. skal ogsaa holde Baahus Slot af yderste Magt til Erkebiskoppes Norges Raads Haand. Man maa antage, at Hr. Esge Bilde underkastet sig en lignende Forpligtelse, men denne er os ikke levende.

Samme Dag, som Hr. Klaus udgav sit Forpligtelsesbrev til Erkebiskoppen, nemlig den 6te April, udsedte denne sidste et aabent hvorefter han tilsagde Biskop Hans Nef, Herrerne Klaus Bilde Esge Bilde følgende: — Naar den hoibaarne Herre Kristian, marks udvalgte Konge, har meddelt Erkebiskoppen, hans Kapitel, Throndhjems Borgere og alle andre hans Tilhængere og Bennaabne, beseglede Brev, at han for Fremtiden vil være dem en Herre og Konge, og ikke vil tilregne dem, hvad de i Kongens Tid kunne have gjort ham imod, eller at de nu en Tid have af hans Sendebud, Biskop Hans, Hr. Klaus og Hr. Esge, eller Vincentius Lunges Drab i den throndhjemme Almues Oprør, eller grebet paa Erik Gyldenstjerne, fremdeles at de ikke hidtil have byrdet, samtykket og indvilget Kristians Valg, som nogle af Raadsondensfælds have istandbragt, — saa lover Erkebiskoppen han vil antage og erkende Kristian som Norges Riges og dets byggeres Herre og Konge, og hjælpe ham i Raad og Daad komme i Besiddelse af Riget. Indtil dette er afgjort lover Erkebiskoppen at sidde stille og ingen Herre eller fyrste forpligte sig, og alting forblive ved det „kærlige Forbund“, som længe har været mellem Norge og Danmark. Han vil det første muligt er samme „Norges Riges Raad“ og Landets „ypperste Mand“ til en almindelig Herredag, for da „paa ny“ at vælge Kristian til Norges Konge og ved samme Leilighed fuldbyrde Valget ved deres Alles bekræftede Hyldingsbrev, hvilket derpaa ved een eller to af Norges Raad overræffes Kongen med ydmyg Begjæring om hans beseglede

1) Palud.-Müller, Gr. S. II. 272, ffret. m. Annaler f. nord. Oldt. 1853.

a Norges Krones Privilegier, Friheder og gode gamle christelige
 edvaner, som Loven adviser, og fremfarne Kæstere og Konger, syn-
 delig hans kongelige Majestæts Herre Fader naabestlige og gunstelige
 givet haver¹⁾. Dette aabne Brev blev af Erkebiskoppen udstedt
 paa Pergament og forsynet med hans Segl. Ikke heller det var,
 som vi let see, noget ubetinget Forpligtelsesbrev, end mindre Valg-
 brev eller Hyltingsbrev fra Erkebiskoppens Side. Dog kunde han
 — men ogsaa først nu — siges at have bundet sin Stemme i Råd-
 valget til Kristian III, forudsat at denne opfyldte de i Brevet nævnte
 betingelser. Erkebiskoppens tidligere Skridt i Valgsagen kunne, saa-
 vidt skønnes, ikke ansees for retlig bindende, og end mindre Kristians
 valg for loylig fuldbragt, saalænge det ikke var forkyndt i et af det
 nævnte Raad udstedt og beseglet Valgbrev, samtykket (om end blot i
 formen) af det Norske Folks Fuldmægtige og endelig udtrykkelig mod-
 get af den Udvalgte selv; — intet af alt dette havde her fundet
 sted. Kong Kristian og Erkebiskoppen stode i Virkeligheden endnu
 lig ubundne lige over for hinanden²⁾.

Der blev ogsaa ved Underhandlingerne i Thronhjem truffet fore-
 big Aftale, at den i Erkebiskoppens Brev omtalte Herredag skulde holdes
 i Bergen ved St. Olavs Dag, i Slutningen af Juli, og at den danske
 Regering og det danske Raad skulde sende sine Fuldmægtige til samme³⁾.

Alt synes forøvrigt tyde paa, at Underhandlingerne have gaaet
 i al Venstabelighed, og at Erkebiskop Olaf har forstaaet ikke alene
 at afslutte alt personligt Nag, hvis noget saadant forud har været
 tilstede, af de tre Herreres Sind, men endog til en vis Grad at stemme
 imod alle for sine egne Anskuelse, efterat han selv først var kommen
 til det Rene med, hvad Tillempling de nærværende Omstændigheder
 og de nye lidte Uheld nødvendigen fordrer i samme. Erkebiskoppen
 skreves fra Biskop Hans og begge Billederne som Bønner, og der er
 alle Tegn til, at de drog sig tilbage paa med den oprigtige Hensigt at virke
 for at Tvivlen baade for at Erkebiskoppen kunde blive tagen til Raade af
 Kristian III, og Norges Selvstændighed blive opretholdt, rigtignok kun
 i den Udstrækning og i den Form, som Vincentius Lunge
 havde tænkt sig. Man sporer forresten ikke, at nogen af dem har
 nævnt noget Klage over hverken Vincentius Lunges eller Nils
 Jørgens Drab, eller at dette har lagt nogen væsentlig Hindring i
 vejen for en venstabelig Usoning mellem dem og Erkebiskoppen.
 Lunge har heller Hr. Vincentius med sin anmasende og stolte Karak-
 ter været synderlig afholdt af sine Medbrødre i Raadet. Mellem ham

¹⁾ Pal.-Müller, Hist. II. 257—259. ²⁾ Jeg kan her, ligesom oftere før, ikke
 være fuldkommen enig med Paludan-Müller i hans Anskuelse af Erkebiskoppens
 retlige Stilling ligesom for Kong Kristian III. ³⁾ Pal.-Müller, Br. S. II. 274.

og Esge Bilde have vi allerede seet, at et mindre end venstabeligt tidligere sandt Sted. Desuden er det, som før omtalt, meget tydeligt hvorvidt Erkebiskoppen har havt nogen Deel i Hr. Vincentius eller om han har det, hvor langt i saafald hans Delagtighed strakt sig. De tre Raadsmedlemmers Tausbed i denne Henseende vissestnok snarere at vidne for Erkebiskop Olaf end mod ham.

Da Overenskomsten i Throndhjem var istandbragt, da Esge Bilde med Erkebiskoppens Befordring til Bergen, Klaus derimod i Følge med Biskop Hans tilbage til Oslo. Disse fik sid Loverdagen næst efter Paaste, den 22de April, og fandt her alt i Uro. De forenede sig strax med Kansleren, Morten og med Erik Ugerup for at optræde som Medlere mellem Gudsstjerne paa den ene Side og Erkebiskoppen, Biskop Magnus Hamar, og Hr. Gaute Galle samt deres Tilhængere og den Almue paa den anden Side. Erik Gudsstjerne indgik ogsaa Baabensstilstand, dog kun under det Vilkaar, at Feiden mellem Partier blev henstillet til Kong Kristians Afgjørelse, og dennes Beslutning af det sændenssædste Raad saaledes paa en Maade, som ikke ligefrem, blev godkjendt. Dette blev af de fire Raadsmedlemmer i et aabent Brev af 24de April forkyndt Almuen i Borgesyssels Tilføielse, at Kongen (Kristian III) ikke vilde besvare Almuens denne visse tilbørlige Lydighed og gav Forsikkring herom ved sig fra hver Skibrede. Strax efter gav Hr. Klaus Bilde sig paa til Danmark, og Biskop Hans sendte, uden tvivl med ham, et Brev til Kongen, i hvilket man seer, at han paa eengang vil underrette om Sagernes Stilling i Norge og tillige stemme ham til Gunst for Erkebiskoppen og Norges Almue.

Brevet er givet i Oslo Biskopsgaard den 25de April. Brevet berører kortelig de ulykkelige Tildragelser i Throndhjem og senere Overenskomst med Erkebiskoppen; men overlader til Kongen mundtligen at give Kongen fuldstændigere Underretning derom. Klaus Bilde beder Kongen „oversee med Erkebiskoppen“ paa Grund af „Leilighed“ og tage ham til Gunst og Raade igjen samt under beholde sit Biskopsdomme. Klaus Bilde vil rigtig og omstændigt kunne vise Kongen „den rette Grund og langsomme Marsch“ og gode Hr. Vincentius's Drab, hvis Sjæl den almægtige Gud vil naade, og til det store Oprør, som nu her i Riget er baade i Uro og sændenssædts“. Han kan ikke give Kongen noget bedre Råd end at stille af denne Uro, end hvad han og de tvende Bilde- raadet Erkebiskoppen, og denne selv ydmygeligen tigger og beder samt at Kongen naadigen forlader af Almuen og alle Andre kunne have forseet sig mod ham. Kongen kunde da vinde

«Kristen, god Herres og Konges priselige Navn», og Almuen «des velvilligere underkaste sig en stor og gavnlig Skat». Han kunde ogsaa «med List og Lempe» erholde en god Hjælp og Stønt af alle dem, som mest havde voldet dette Oprør. Biskoppen forsiktrer til Slutning, at han i sin Thronbhjemsreise ene havde ønsket at kunne virke til Kongens Bedste, og at han fremdeles vil have dette for Øie. Han og hans Kapitel og Kleresi vil være «Eders Naades ydmyge Kapellaner til Gud»¹⁾.

Men om end Hr. Klaus Bilde og Biskop Hans, den første mundtlig den anden skriftlig, talte Erkebiskoppens og de urolige Nordmænds Sag, saa er det dog muligt, at Kong Kristian havde laant et opmærksommere Øre til Erik Gyldestjernes Aremstilling, om denne havde kommet til Orde. Erik Gyldestjerne var, som vi allerede have seet af hans Breve til Kongen²⁾, meget bittert stemt baade mod Erkebiskoppen og mod Nordmændene i det Hele. Han var vistnok langt mere paa Biskop Hans's og Klaus Bildes Forestillinger end af egen Drift gaaet ind paa den nysomtalte Vaabenstilstand; og det kan neppe tænkes at have været af anden Grund end for at modarbejde de tvende Herrer, at han strax efter Stilsstanden, samtidigt omtrent med Hr. Klaus's Afreise, overgav Befalingen paa Akershus til Morten Krabbe, Kansleren, for selv at drage til Danmark. Han synes imidlertid at være død paa Reisen. Det sidste man ved om ham, er at han fra Walden, en Gaard i det sydlige Halland tilhørende Esge Bilde, skrev til sine Venner i Bergen den 15de Mai. Men dermed forsvinder han af Historien og er rimelig død strax efter. Til Kong Kristian kom han efter al Sandsynlighed ikke³⁾.

Kristian havde haabet, at Freden til Hamborg, som han havde sluttet for Danmarks Bedkommende med Lybel⁴⁾, skulde have draget Kjøbenhavns Overgivelse til Følge. Dette skede dog ikke. Grev Kristoffer og Hertug Albrekt bestemte sig til fremdeles at forsvare Staden, og dens Beleiring fra Kong Kristians Side fortsattes. Paa Malmshoerne derimod gjorde Hamborger-Freden, som det lader, et større Indtryk. Malmø overgav sig, efter flere hemmelige Underhandlinger, til Kristian den 7de April, og Kongen holdt der sit Indtog den 11te April⁵⁾. At Kjøbenhavn var mere haardnattet kom deraf, at Anførernes og Borgernes Haab endnu stod til Pfalzgreve Fredrik og den Hjælp, han tænkes at skulle snart tilføre Staden fra Nederlandene og

1) Biskop Hans Keffs Brev af 25de April 1536, hos Palub.-Müller, Aftstykker II. 264—267, jfrt. m. Sammes Gr. Felde II. 274, 275. 2) S. o. f. II. 795. 3) Palub.-Müller, Aftstykker II. 277, og Sammes Gr. F. II. 277 jfrt. m. Annaler f. nord. Dlf. 1853. 56. 4) S. o. f. II. 795. 5) Pal.-Müller, Gr. F. II. 291.

Keiseren. I April og Mai foregik virkelig ogsaa i Nederlandene Røstninger, og et særegt Sendebud fra Statholderinden, Drottningen Maria, ankom i April til Kjøbenhavn for at underrette Kongen om den snare Hjælp og ved Løfter opretholte deres Mod¹⁾. Men alle Kristians Anstrængelser havde det saaledes endnu ingen sigter med Kjøbenhavns Overgivelse. Derimod havde Kall Slot paa Sjælland, der hidtil havde været i Grevens Hænder, givet sig til Rengen allerede den 16de Februar²⁾; og den 27de blev Bårdberg i Halland indtaget af Kristians Folk³⁾. Esbjerg var Kjøbenhavn rigtignok den eneste Stad i Danmark, som gjorde sig Modstand; men i den kunde Pfalzgreven og den keiserlige landstæde Magt finde et overordentlig vigtigt Støttepunkt, hvis de kom til at angribe med deres Angreb paa Danmark. Paa den anden Side Kuldens mellem Kristian og Kong Gustav af Sverige steds mere faldende. Gustav følte, og det vist nok med Rette, at Kristian havde handlet mindre rebeligt mod ham, baade ved at love ham Baalø Afskæftning Slotte i Norge som Pant for de erholdte og for Pengelaan uden at være i Stand til at indfri Løfter, og ved at slutte Hamborgers Freden uden at tage Gustav med paa Raad, og at give ham Underretning derom før længe efter. Gustav lod sig tilfredsstille derved, at Kristian med Usandhed kaldte sig Skylden for at de norske Slotte ikke bleve ham overleverede ved Erkebiskop Claes Ojensstridigheds og Røstning. Han gennemskuede Kristians i Grunden egennyttige og uredelige Statskunst; men var dog alligevel ikke foregaaet Kæden baade for ham og for sig selv, og lode det komme til aabent Brud paa en Tid, da de begge havde Udlandet saa meget at frygte⁴⁾.

Under disse indviklede og endnu i høj Grad faretruende Stændigheder er det begribeligt, at Kristian ikke kunde tænke paa et stort krigerisk Foretagende mod Norge, men maatte lytte til, eller mindst lade som han lyttede til, fredelige Forslag. Han havde i den Tid af Marts modtaget Underretning fra Bergen om, hvorledes Kristoffer Thronsdøns Angreb var mislykket, og han havde i den Tid den 27de Marts fra Kallundborg tilfrevet Thord Roe Opmuntring til Udholdenhed, og dette havde han gjentaget ved Besked fra Malmø af 14de April. Nu kom Hr. Klaus Wilde Maaned til ham fra Oslo og kunde udforligten forklare ham de Begivenheder i Norge, hvilket Hr. Klaus maa have gjort uden hadefulde Skiltninger enten mod Erkebiskoppen eller mod Folket. Hvilke Hæder og Tanter Kristian i sit Hjerte har næret, kunne vi ei afgjøre; men vist

¹⁾ Valud.-Müller, Gr. 8. II. 316-321.

²⁾ S. 251.

³⁾ S. 251.

329.

⁴⁾ Val.-Müller, Gr. 8. II. 292-303.

at han lyttede til Klaus Bilde's mundtlige og Hans Reffs skriftlige Forestillinger, om ogsaa maaskee meer i Betragtning af den farlige Stilling, hvori han selv endnu var stædt, end af Velvillie mod Nordmændene. Efterat have overlagt Sagen med Danmarks Raad, gav han sit Samtykke til en Herredag i Bergen ved St. Olafs Tid (29de Juli) og gav Erkebiskop Olaf Leide til den med 100 Mænd. Herom tilskrev han dog, saavidt Kjønned, ikke Erkebiskoppen selv, men kun Ege Bilde i Bergen under 28de Mai, idet han med det samme paa lagde ogsaa Hr. Ege at give Erkebiskoppen Leide, hvis han forlangte det ¹⁾. Kristian har, som det lader, ligesaameget styet at indlade sig i umiddelbar Brevverling med Erkebiskoppen, som denne med ham. Og Marsagen har aabenbare fra begge Sider været een og den samme, nemlig at ingen af dem vilde binde sig til den anden ved større Forpligtelser, end han igjen med nogenlunde Lethed i paakommende Tilfælde kunde løse sig fra.

Imidlertid havde de Uheld, som det Danmark fiendske Parti i Norge mødte ved sine første krigeriske Foretagender, spredt Usikkerhed og Mishaab over dets aabenbare og hemmelige Tilhængere. Man tænkte ikke paa at oprette det lidte Tab, hvilket dog i Grunden neppe var saa overordentlig stort; derimod søgte man kun Udveie til at dække over hvad der var skeet, og atter nærme sig den Fyrste, som man nys havde undsagt. Og det kan ikke negtes, at Erkebiskop Olaf heri foregik med Exemplet paa en mindre ærefuld Maade, idetmindste hvis han virkelig af egen Drift havde anstiftet, eller endog blot frivilligen og fuldeligen givet sit Minded til Einar Tjelds og Kristoffer Thronsdøns Foretagender, — ikke at tale om, hvis Erik Gyldenstjernes Beskyldning virkelig medfører Sandhed: at han var gangen saavidt, at han havde ladet Keiserens og Pfalzgrevens Skrivelser kundgjøre for Almuen for at ophidsse denne, og i samme Tiemed havde fremstillet Kristian III's Skattefordring som større, end den i Virkeligheden var. Djærvt Mod og uroffelig Fasthed var, som vi oftere have havt Anledning til at udpege, Egenskaber, der altsameget savnedes i Erkebiskop Olafs Karakter; derfor kunde heller ikke et større og farligere Foretagende, som nærværende var, under hans Ledning have Udsigt til at lykkes. Et andet Spørgsmaal er, om han var saa falsk, saa blindet af Værgjerighed og derfor saa hensynsløs for sine Landsmænds Tarv, som hans seirende Modstandere gjerne have villet fremstille ham; — derom har man ikke saa liden Grund til at tvivle. Vi maa ogsaa altid mindes, at Tidsalderens Statskunst var renkesuld. Erkebiskop Olaf var i saa Henseende et af sin Tidsalder's Børn. Dog var han vissest ikke af de værste; og hans Modstander, Kristian III, hvor høit end dennes

¹⁾ Pal.-Müller, Gr. S. II. 276.

Nedelighed og Guds frygt af Mange har været priset, holdt hvad man finder meer end et Exempel paa — heller ikke for at betræde politiske Krogveje, naar hans egen Fordeel kræved Tid kunde saaledes vel Erkebiskop Olaf fristes til at møde A med lige Vaaben, og maa ikke derfor dømmes for haardt. I tid, hvad der end maaskee kan tjene til Erkebiskoppens Undskyldning hans Udfærd var ikke stiftet til at sætte Mod i Nordmændene, fremkalde hos dem nogen sand Nationalsølelse og nogen deraf ulgende stærk Modstandsraft. Den var tværtimod kun egnet til at den siebliftelige Opblusfen, hvad enten dette nu forresten var en gaaelig Nødvendighed eller ikke. Man søgte paa alle Kanter at sig saa hastig og saa fordelagtig som muligt ud af den Forleg hvori man troede sig at være kommen; og de Underordnede det siensynlig med mindre Hensyn til Staten og med mindre end Erkebiskoppen i alle Fald havde gjort.

Ligesom Hr. Klaus Bilde og Biskop Hans uden tvivl ved Asten til Oslo have fundet det danske Partis Stilling langt bedre den i Thronhjem havde været stildret for dem, saaledes maa samme have været Tilfælde med Hr. Ege Bilde ved dennes K til Bergen. Det kan derfor neppe falde saa meget underligt, om hastig opstod Skrupler hos ham over det Forlig, han havde ind med Erkebiskoppen, og den Stilling, hvori han ifølge dette kunde sees at være kommen til den danske Konge. Thi ifkun af saa Skrupler kan man forklare sig de Breve, som han, kort efter at igjen overtaget Befalingen paa Bergenhus, tilfrev Erkebiskop C

Det første er af 8de Mai 1536. Hr. Ege minder heri Erkebiskoppen om den Fuldmagt, som denne, sidst han var i B (Sommeren 1534), havde medgivet Ege i aabent Brev og Iktion til Danmarks og Norges Raad angaaende Kongevalget ¹⁾; Brev og denne Instruktion havde Ege overgivet sin Broder, D Ove Bilde, og Hr. Mogens Gjøe, der igjen skulde levere det til tug Kristian. Dernæst siger han, at han har erfaret, at „menige ges Raad“ — Biskop Hofstold i Stavanger ene undtagen, hvis me han endnu ikke kjender — har hyllet og kaaret Kong K „den Unge“ til Norges Herre og Konge, og han har seet Erkebiskopens Skrivelse, hvori denne har indvilget og tiltraadt samme B. Han minder endelig Erkebiskoppen om de seneste Forhandlinger, Thronhjem. Han gaar derpaa over til sin egen Stilling. Da

¹⁾ C. o. f. II. 745.

²⁾ Maa vel være Erkebiskoppens Skrivelse af Certbr. 1535 (f. o. f. II 765) og maaskee hans Skrivelse af 8de Dec. A. (f. o. f. II. 783), med hvilken Ege først efter Tilbagekomsten til B er bleven bekendt.

siger han — Erkebiskoppen og alle andre Herrer af Norges Raad have valgt sig en Herre og Konge, men han selv paa Grund af Krig og Fængsel heri har været hindret, saa lader han Erkebiskoppen vide, at den Stilling, hvori han saaledes er kommen, ikke er efter hans Sind. Han kan og vil ikke ene i Riget være længer uden Herre og Konge. Derfor agter han nu strax at tilskrive Kong Kristian Huldskab, Mandskab og tro Tjeneste. Af disse Grunde, og for sine Slegtstabsforbindelser i Danmark, agter han ikke at dvæle længer i Norge eller forestaa Slottet i Bergen, men vil, saasnart muligt og forsvarligt være kan, besøge Kongen og sit Fædreland, for at tjene dem efter Skyldighed; — med mindre Erkebiskoppen vil udvirke ham af Norges Raad, Geistlige og Verdslige, Søndenfælts og Nordenfælts, deres aabne, beseglede Brev paa, at de byde ham og give ham Fuldmagt til at holde Bergenshus Kong Kristian den Uge, „som paa Norges Kronens Vegne for Herre og Konge hylbet, kaaret og samtykt er“, til tro Haand og Norges Krone til Bedste. Dog vil han i Mellemtiden stifte sig mod Norges Krone og Rigets Raad i Slotsloven som en ærlig Mand sømmer. Denne sin alvorlige Mening har han og tilskrevet Norges Raad baade Søndens og Nordenfælts, og han beder nu Erkebiskoppen gjøre sit til, at han med det Første maa faa et tydeligt skriftligt Svar herpaa. Han vil hjærligen forskyde Erkebiskoppen dette, og være Norges Rige og dets Indbyggere til Ære og Tjeneste, hvor han med Slegts og Benneres Hjælp kan ¹⁾. — Ege Bilde vil, som man let seer, overtjude Erkebiskoppen om, at dennes, ligesaavel som det norske Raads, Kongevalg allerede er gjort, og at det derfor bør tillades Ege ogsaa at handle, som Befalingsmand paa Bergenshus, i Dverensstemmelse hermed; i modsat Fald vil han forlade Befalingen.

Ege Billes andet Brev til Erkebiskoppen er af den næste Dag, den 9de Mai. Han siger deri, at han nu paa ny har tilskrevet Kongen samt det danske og holske Raad og flere af sin Slegt og sine Benner om Erkebiskoppens og Norges Anliggender og talt deres Sag paa bedste Maade. Og hvor han fremdeles kan være Norge og dets Indbyggere til Tjeneste, vil han altid være det „saa sandt hjælpe mig Gud!“ ²⁾

Med disse Breve sendte Ege Bilde sin Tjener, Peder Skriver, til Thronhjem; og Peder skulde ufortøvet, efter at have modtaget Erkebiskoppens Svar, drage over Fjældet til de søndenfæltske Herrer af Raadet med Hr. Eges Skrivelser til dem. Erkebiskoppen gav sit Svar fra Stenvikholm allerede den 25de Mai, og udtalte deri sin

¹⁾ Palud.-Müller, Aftst. II. 271—273.

²⁾ Sft. 273—275.

med Erkebiskoppen. Denne Stemning hos ham har rimeligvis den forud fangne Kristoffer Throndsøn sporet, og derfor ikke kunne bort fra Bergen, hvor Hr. Esge efter sin Ankomst imidlertid lod ham løse, eller i det mindste holdt ham uden stor Tvang, handlet ham venstabeligen. Man seer nemlig, at Kristoffer i Bøffen af Mai, hemmelig og i al Hast, har forladt Bergen, i Esges Vidende, og taget Veien til Throndhjem. Han var den 15de Mai paa Josen Gaard, hvorfra han denne Dag Hr. Esge et Slags Undskydningsbrev for „at jeg for saa vidt af Byen og ikke bød Eder god Nat“. Han undskylder sig dermed, at mange Tidender vare komne ham for Øre, hvorefter meget dog — indrømmer han — muligens kunde være Vogn skrives forresten i en venstabelig Tone, meddeler Hr. Esge fra Nederlandene, som han havde modtaget i Bud med et Brev kommet Fartoi: at Keiseren rustede stærkt, og at meget Krigsfolk samlet i Nederlandene, der skulde følge Pfalzgreven til Tyskland. Han tilbyder sig at meddele Hr. Esge flere Tidender, naar han taler med Erkebiskoppen. Han beder endelig Esge ikke at afsløre hans Venner siges ham paa; han haaber med Guds Hjælp, at andet skal befindes af ham end Godt¹⁾.

Esge Bilde havde i sine Breve til Erkebiskoppen, som allerede sagt, ladet denne vide, at han var isærd med at træde i Unlidskab med Kong Kristian for at sikkre sig sin undersaatlige Tilstand til denne. Hermed gjorde han virkelig ogsaa Alvor, uden at Svare fra Erkebiskoppen eller fra de øvrige norske Raadsmænd, som han havde tilskrevet. Han sendte nemlig med Slumningen Stig Bagge og tvende andre af sine Mænd til Danmark i et Brev fuldmægtige til Kong Kristian samt det danske og bølsteind og medgav dem sin skriftlige, egenhændig underskrevne Indsigelse udfærdiget paa Bergenshus den 18de Mai 1536.

I denne Indstruktion tilbyder han først Kongen sin tro og Bælg begge de nævnte Raad sit Venstabe. Dernæst, for at gjøre sig bekendt med Forhandlingerne i Throndhjem, oversender han Breve, som i samme Anledning vare udfærdigede; han tænker sig, at Muligheden af, at Klaus Bilde kunde være bleven hindret i at komme, og beder Kongen, at han mildeligen vil optage Erkebiskoppens Mening og velvillige Tilbud; thi denne kan vel bevise, at han „sin fuldmægtige i Oslo med Indsegl og Befaling at fulde samtykke med Danmarks og Norges Riges Raad det Valg, gode Herrer om Hans kongelige Majestæt havde gjort, og ligeledes besegle og stadfæste hvad derom forhandlet blev“. Kongen vil

¹⁾ Palud. Müller, Gr. F. II. 288, Sammes Afskr. II. 276.

af Norge, som nærmest stod under hans egen Befaling. Da som vi have seet, ikke ganske sikker paa Biskop Hoffolds Ste. Han havde imidlertid i Stavangers Pagsmand, Nils Klausson, i lidelig Tilbænger, og denne paalagde han at indbente Biskop Hoffolds bestemte Erklæring. Dette skete. Biskoppen erklærede da: — ingen Herre eller Konge havde svoret eller lovet andet end som Beslutningen i Bud ¹⁾ medfører; han havde heller ikke i Raad eller Daad overtraadt denne Beslutning eller været noget Tyrer i Landet. Kong Frederik — sagde han — havde hans rette Herre og Konge, og han vidste nu ikke af nogen Herre og Konge end Frederiks Son, Kong Kristian. Han fremdeles paa given Anledning, at man ikke skulde finde ham i nogen Vendeqaabe, han vilde stiffe sig som han vilde være for hver god Herre. Erklæringen blev afgiven i Vitners Nær indmeldt fra Stavanger til Hr. Ege af Pagsmanden under 28de.

Denne Erklæring var kun et forberedende Skridt til noget Bigtigere. Estrar efter sig nemlig Hr. Ege baade Biskop Hoffolds og flere bevægede til formelig at erkende Kristian III for Norges ved et aabent beseglet Brev. Dette er udfærdiget i Bergen den 14de af Hoffold, Biskop af Stavanger, Ege Vilde, Hovedsmand paa Genhus, og Johan Krufow, Norges Raad nordenskjælds, Gerdersen, Erkeboyn til Bergen og Stiftets Formunder, med Kapitel, Gutterm Nilsen, Pagsmand i Bergen, og menige Raad sammesteds. De vide — sige de — at efter Kong Frederiks Danmarks og Norges Rigers Raad af forskjellige Grunde er kunnet, som sig burde, samles her at vælge og bylde en Konge til de tvende Riger, — men de have tillige erfaret, at meniges Raad, Geistlige og Verdselige, have holdet og faaret Kong Frederiks Son, tidligere udvalgt Konge til Danmark, og Norges Konge. Dette Raad og denne Hylting tiltræde nu Udby og love „Kong Kristian den Unge“ at ville vise sig som hans daniske og lydige Tjenere, idet de bede ham at være dem en naadig Herre og holde dem „ved Norges Lov og gode, gamle, og christelige Sævaner“. Dette aabne Brev tiltraadte senere Prælater, nemlig Mathias, Abbed af Opse, den 14de Juni, og G. Abbed af Halsno, den 23de Juni ²⁾. — Her er ikke engang Tale om at bringe sig nogen nærmere Haandfæstning af Kong Kristian.

¹⁾ E. c. j. II. 743.

²⁾ Palud.-Muller, Aftn. II. 282. Svaret paa

Palud.-Muller (Ov. A. II. 394) „meer uvisygente end bestemte“. 282 det Hart nel. ³⁾ Palud.-Muller, Aftn. II. 283-285, (Ov. A. II. 394)

119.

Kjøbenhavns Overgivelse i August 1536. Kristian III beslutter at bruge Magten mod Norge. Rigsdag i Kjøbenhavn i October 1536. Norges Indordning under Danmark som Provind besluttet, og Biskopdommet i det danske Rige ophævet. Erkebiskop Olaf sidste Virksomhed i Norge. Hans Flugt til Nederlandene i April 1537. Stenvisholm opgives i Mai. Trud Ulfstads Tog til Thronhjem. Norge underkaster sig.

Skønt inden Mai Maanedes Udgang 1536 hele Danmark, paa Kjøbenhavn nær, var i Kristian III's Hænder, var dog, som allerede ovenfor yttret, dennes Stilling ingenlunde uden Fare ¹⁾. De Underretninger, Kristoffer Thronsdson havde meddeelt Esge Bilde om Rustningerne i Nederlandene til Pfalzgreve Frederiks Understøttelse ²⁾, vare langtfra falske. Befaling til Hvervninger af Krigsfolk var allerede i Begyndelsen af April udgangen fra Regentinden, ligesom hun ogsaa til samme Tid havde paalagt Holland at udruste 25 store Skibe. I Mai kom Pfalzgreve Frederik med sin Hustru til Nederlandene for selv at overtage Ledningen af det forestaaende Tog til Danmark. Om Alt dette underrettedes Kjøbenhavns Indbyggere, for at de kunde opretholde Modet og tappert verge sig, indtil Hjælpen kom. Faren for Kristian var virkelig paa den Tid stor; men den gled over uden at komme til Udbrud. En Krig fra den franske Konges, Frans I's, Side tvang Keiser Karl til at vende sin Hovedmagt mod ham. Endog de Krigsfolk, som vare hvervede i Nederlandene til det danske Tog, fik snart en anden Anvendelse. Medens nemlig de hollandske Stænder gjorde Indvendinger med Hensyn til den dem paalagte Udrustning, og man derfor maatte fragte Skibe for Keiserens Regning i Seeland, angreb Hertug Karl af Geldern, Keiserens Fiende og Kong Kristians hemmelige Forbundne, pludselig i Begyndelsen af Mai Grøningen. For at redde sig underkastede Staden sig Keiseren, der modtog dens Underkastelse med Forpligtelse til at hjælpe den. Man maatte nu ty til det Krigsfolk, som var hvervet til det danske Tog, og benytte det til Grøningens Vern. Krigen mod Karl af Geldern holdt saaledes den til Kjøbenhavns Undsætning og Danmarks Undertvindingelse bestemte Magt bunden til Nederlandene i Juni og Juli Maaneder. Da Pfalzgreven kom til Nederlandene i Mai, var Flaaden endnu ikke færdig; og før denne Hindring var overvunden, vare Landtropperne tagne i Brug til den grøningste Krig. Pfalzgreven fremkom med Indsigelser og Klager, men uden Nytte. Før endnu Flaade og Hær var bleven stillet til hans Raadighed, var den gode Leilighed gangen tabt og Kjøbenhavn opgivet ³⁾.

Kong Kristian nemlig, der fuldeligen indsaa Bigtigheden af at

¹⁾ S. o. f. II. 802.

²⁾ S. o. f. II. 808.

³⁾ Palud-Müller, Gr. F. II.

nytte den Frist, som Lykken skjenkede ham, anstrengte sine sidste ter for imidlertid at vinde Kjøbenhavn. Det lykkedes ham Staten ganske indesluttet og afskaaen fra al Tilførsel. Snart der en frygtelig Hungersnød. Uenighed mellem Borgerne og det Krigsfolk, der dannede Stadens Besætning, forøgede Ulykken. Slutning viste sig ingen Redning uden i Overgivelse. Denne Sted den 29de Juli; og den 6te August 1536 holdt Kongen indtog ¹⁾.

Saalænge dette Kongens vigtigste Maal ikke var naaet, han naturligtvis blot skjenke de norske Sager en underordnet Domsomhed. Men hvad han allerede i Mai Maaned vidste om Tilstand i Norge maatte give ham godt Haab; og Efterretningerne fra Vilhelms med Stig Bagge, hvilke han rimeligvis har modtaget i Begyndelsen af Juni, maatte gjøre ham Ud sigten til Norges snarlige Faldelse saagodt som ganske sikker. Alt hvad han senere i Juni kunde høre fra Norge var ikke uden til hans Fordeel. Ingen lagde sig jo, for Noget kunde vente det. Alle Landets Mænd, paa Erkebiskop Olaf nær, kappedes om at underkaste sig Kongens Magt. Der var ingen som frygte, om han endogsaa havde en stærk Mening blandt Folket for sig, naar han ingen virksom Hjælp kunde faa uden at Kongen kunde saaledes trygt henvende al sin Opmærksomhed paa den krigende Armee i Danmark i den visse Hensigt, at var Kjøbenhavn vunden, vilde Norges fuldkomne Underkastelse følge af sig selv.

Han viste ogsaa nu noksom sin Frygthed for Norge der han allerede formelig behandlede Riget som sit. Saaledes er det ogsaa, ved Brev fra Roskilde af 16de Juni, Hr. Ege Bilde og som Nils Lykke og Vincents Yunge ferud havde havt, beordrede gjorde ham til sin Befalingsmand over hele det nordenskiætske Land. Han tilfagde ved Brev af samme Sted og Dag Indbyggerne i Roskilde og Bardobus Slots Omraade, „hvilket ligger til Roskilde Fæstning“, at svare sine Afgifter til Hr. Ege „som deres rettes Sæd paa Kongens Vegne“. Han forlenede endelig, ogsaa samme og Sted, Hr. Vincents Yunges Enke, Margreta Nilsdatter Apostelkirkenes Gæds i Bergen ²⁾.

Der er ingen fuldkomlig Grund til at tro andet, end at Erkebiskop Olavs aabne Brev af 6te April ³⁾ var udsendt i god Tid med god Forhaabning. Men om end brevene og Brevets Indhold ingen af Billederne med Sandhed kunde siges rent ud at have sine i Tidens givne Tilfald, enten med Hensyn til Erkebiskop

¹⁾ Palud-Müller, (Gr. N. II. 349-366. ²⁾ Palud-Müller, (Gr. N. II. N. Divl. II. 826-827. ³⁾ S. e. f. II. 798.

personlig eller med Hensyn til hans Planer for Norges Selvstændighed, — saa kunde det dog ikke længe undgaa Erkebiskoppens Dymærksomhed, at hine Mænds Forestillinger ikke havde udrettet hos Kong Kristian hvad han havde kunnet ønske, ja vel endog at de ikke fortolkede sine Forpligtelser til Erkebiskoppen ganske paa samme Maade som han selv. Dette maatte naturligvis gjøre ham ængstelig; og end ængstligere blev han, jo længere det uddrog med Kongens Svar paa hans aabne Brev og paa de Hver, Klaus Bilde havde paataget sig at overbringe. Han modtog vel Underretning om Kongens Samtykke af 2de Mai til Herredagen i Bergen og Leiden til samme; men de Tilfagn, han havde forlangt af Kongen i sit aabne Brev, udeblev. Hvad der i Bergen var gjort i Juni Maaned for Kong Kristians Sag ¹⁾ og Hr. Esoges Virksomhed ved den Leilighed kunde ikke længe blive Erkebiskoppen ukjendt; og Kristoffer Throndsøns Fortællinger, da denne kom til ham i Slutningen af Mai eller Begyndelsen af Juni, kunde heller ikke gjøre ham roligere med Hensyn til Stemningen i Norge. Han havde tvende Gange sit Bud sønderpaa for at erfare noget om Raadsmødet eller om de danske Herrers ventede Komme til samme; men herom var alt taust. I Breve fra Stenvikholm af 9de Juli og 24de August yttrede han sig i denne Sag til Esge Bilde, men sit, som man vel kan tænke, intet tilfredsstillende Svar ²⁾. Han følte sig ganske vist meer og meer forladt. Selv, paa egen Haand, at udskrive Herredagen, uden at oppebie Kongens Tilfagn eller de danske Udsendingers Komme, dertil havde han vist nok lovlig Ret, men han har ikke vovet det. Thi Stemningen blandt de norske Raadsmedlemmer, hvilken ikke kunde være ham ukjendt, var nu saadan, at efter al Rimelighed ikke een eneste vilde lyde hans Rådelse, naar denne ikke støttede sig til et Kongebud. At gaa det lidet norstfindede Raad forbi og henvende sig til det norske Folk, til Almuen, dertil havde han ikke Mod, og følte vel tillige, at om det end lykkedes ham at reise den, havde han ei Evne til at styre den.

I denne angstende, ja fortvivlede Stilling var det i Grunden intet Under, at Erkebiskoppen paa ny vendte Blikket mod Ublandet, helst da Rygterne fra Nederlandene i Mai og Juni Maaned om Pfalzgreve Fredriks forestaaende danske Tog, som vi have seet, maatte være opmuntrende. Han sendte ogsaa, maaskee i Juli, Kristoffer Throndsøn til Nederlandene for der at søge Hjælp, eller i det mindste forsikre sig om Sagernes Stilling.

Men førend han rimeligvis deraf har kunnet faa nogen trostelig eller tilfredsstillende Underretning, var Kjøbenhavn, som sagt, den 2de Juli falden; og havde Kong Kristian før været uvillig til at indgaa

¹⁾ S. o. f. II. 810.   ²⁾ Palud-Møller, Gr. S. II. 395, 396.

paa Underhandlingerne med Erkebiskop Olaf, saa opgav han nu ganske. Om en norsk Herredag eller et norsk Raadsmede bli ikke mere Tale. Kongen havde med det samme Kjøbenhavn og sig til ham, fattet sin Beslutning med Hensyn til Norge og dens Biskop; og hvordan denne Beslutning var, kom snart for Lyset.

Med Hensyn til det sendesjældste Norge lader Kristian have følt sig tryk. Al Tanke paa alvorlig Modstand synes de Finar Tjelds mislykkede Tog i Begyndelsen af Aaret at være met. Det var det nordensjældste Norge, det vil sige Thronde eller Nicaros's, Bergens og Stavangers Biskopsdemmer, det om fuldkommen at undertvinge; og hertil havde, som vi have Hr. Esge Bilde allerede gjort en helbig Begyndelse. Nu i A sendte Kristian ham med den danske Adelsmand Jens Splid og Svend, Peter Petersen, 200 Mand's Forjættning. Han ant derved, at han ikke agtede at gaa ind paa Hr. Esges tidligere om Forsoning med Erkebiskoppen. Og end klarere udtalte han da han ikke længe efter, i et Brev af 1ste September, undert Esge Bilde om, at Erkebiskoppen havde sit Bud hos Pfalzgreven derfor henstillede til ham, om han strax vilde drage mod Thronde Kongen havde altsaa ganske vist dengang Underretning om Krist Throndesens Sendelse til Nederlandene og betragtede dette som et gjort fiendtligt Skridt, der muligens kunde drage en keiserlig Hærs sendelse til Thronde hjem eller sig, og hvis Helger derfor Esge 2 maatte ile med at forekomme. Af noget Tog fra dennes Tid Thronde blev der imidlertid for det første intet. Hr. Esge i at have fundet det nødvendige for Diebliffet at nedtvinge den I stand, som endnu kunde være at frygte i hans nærmere Kreds. holdene i Thronde hjem stode rimeligvis ikke endnu saa klart for I at han vovede et Tog dit hen med den ringe Magt, han for I havde til sin Raadighed. Imidlertid synes han allerede nu at taget sin Beslutning, at tiene Kong Kristians Sag alene og kaste Seieren ogsaa i Norge, som den allerede havde vundet den i I mark ¹⁾.

Allerede for Kristian havde udtalt for Hr. Esge Bilde sin I om, at denne skulde angribe Erkebiskop Olaf i selve Thronde havde han i Danmark gjort det fuldbærende Skridt til Kirkes : ordning og den biskoppelige Magts Rulskæftelse i dens romer tholste Betydning. Han udkrev, strax efter Kjøbenhavns Indtag en Rigsdag af hele Danmark at møde sammen den 15de Dec og i Forbindelse hermed vedtog han, efter foreløbig Overlæg med tilstedeværende verdslige Medlemmer -af det danske Rigsråd, at

¹⁾ Jfr. Palud.-Müller, Gr. N. II. 370, 396.

gangsmaaden mod Biskopperne. Danmarks Rige — hed det — skulde ikke herefter være afhængigt af Erkebiskoppen eller andre Biskopper, men dets Styrelse være og blive hos Kongen og dennes Efterkommere i Danmark, samt hos Danmarks verdslige Rigsraad og deres Efterkommere. Derfor tilfagde de tilstedeværende elleve Raadsmedlemmer Kongen, at de ei vilde hjælpe til, at nogen Biskop skulde komme til „noget verdsligt eller geistligt Regimente, eller til noget Biskopsdomme eller nogen Rente i Danmarks Rige“, før saadant blev fastsat paa et almindeligt Concilium i Christendommen og der samtykket ogsaa af Danmarks Rige; men selv i dette Tilfælde skulde ikke Biskopperne komme „til noget Regimente“ i Danmarks Rige uden med Kongens samt Danmarks Riges Raads, Adels og Indbyggernes Billie og Samtykke. De forsamlede Raadsmedlemmer lovede derhos ikke at ville modsætte sig, „at det hellige Evangelium og rene Guds Ord retteligen maa prædikes og forkyndes her i Riget“. Herom blev de Elleves befeglede Brev udstedt i Kjøbenhavn den 12te August 1536 ¹⁾. Den biskoppelige Verdigheds og Myndigheds Ophævelse i sin gamle romersk-katholske Betydning var saaledes udtalt; men Beslutningen holdtes hemmelig, indtil Bud var udgaaet til alle de danske Biskoppers Fjængsling. Allerede samme Dag som Brevet udstedtes, blev Erkebiskoppen af Lund og Biskoppen af Roskilde, hvilke netop vare komne til Kjøbenhavn, grebne og satte i Forvaring; og inden faa Dage var det samme Tilfælde med alle de øvrige, virkelige eller udvalgte, danske Biskopper. Den eneste som for det første sparede paa Grund af Kongens særdeles Godhed for ham, var Dve Wilde til Aarhus, Hr. Esages Broder; men ogsaa han maatte den 10de September dele sine Medbrodres Skjæbne ²⁾.

Det var nu hermed allerede tydeligt nok, hvad Løb der var tiltænkt ogsaa de norske Biskopper af Kong Kristian, naar han var kommen til Magten i Norge; og hvilken hans Hensigt var med dette Rige i det Hele, blev snart udtalt.

Til den fastsatte Tid ved Midten af October 1536 sammentraadte den danske Rigsdag i Kjøbenhavn, bestaaende af Rigets Raad, Adelen, Udsendte fra Rigets Kjøbstæder og Fuldmægtige for Bønderne omkring i Landets Hereder. Den 30te October vare allerede Raadslagningerne tilende, og paa denne Dag udstedtes de tvende Dokumenter, hvori Frugten af Rigsdagens Virksomhed nedlagdes: nemlig Kongens Haandfæstning, som efter Overenskomst med Rigsraadet fastattes, og en almindelig Reces, der vedtoges af den hele Rigsdag. Begge Dokumenter ere for Norges og den norske Kirkes Bedkommende af yderste Bigtighed.

¹⁾ Hvitfeld n. 1536, jfct. u. Pal.-Müller. Gr. S. 11. 368.

²⁾ Sfr.

Kristian III's Haandfæstning adskiller sig strax i den Artikel væsentlig fra de ældre danske Kongers. Stedet for a disse indeholdes en Forpligtelse for Kongen at verne om Kirker Privilegier og Tjenere ¹⁾, saa udtaler Kristian sig saaledes: ville vi og skulle over alle Ting elske og dyrke den almægtigste og hans hellige Ord og Være styrke, formere, fremdrage, haan beskytte og bestjerme til Guds Ære og til den hellige kristelige Forøvelse". Her er ikke meer Tale om hverken Kirken eller Tjenere eller dens Privilegier, men kun i evangelisk-reformatorisk om Guds Ord og Være. I den anden Artikel forpligter Kongen til efter yderste Magt at "formere" Danmarks Rige, og om ha Danmarks Indbyggeres Hjælp kan vinde mere Land, da skal "høre til Danmarks Rige og være og blive under Danmarks R Dertaa følger den for Norge især vigtige tredje Artikel: "Og at Norges Rige nu saa forringet er baade af Magt og Formu Norges Riges Indbyggere ikke ene formaa at underholde dem en og Konge, og samme Rige er dog forbundet at blive hos D Kronen til evig Tid, og fleste Parten af Norges Riges Raad, derligen Erkebiskop Olaf, som nu er det første Hoved der i R en fort Tid er tvende Gange med fleste Parten af Norges Raad faldet fra Danmarks Rige mod deres egne Forpligtelse da have vi derfor lovet og tilsagt Danmarks Riges Raad og at dersom Gud almægtigste det saa forset har, at vi samme R Rige eller nogen dets Ledemøde, Stotte, Lande eller Syner, ser til bore, kunde bekræftige eller bekomme under vort Hersomm Lydigbed), da skal det herefter være og blive under Danmarks R ligesom et af de andre Lande, Jylland, Fyen, Sjælland eller S er, og herefter ikke være eller bede et kongeligt Rige ser sig, n Ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig Dog hvad Feide deraf kan komme skal Danmarks Riges Ra Indbyggere være pligtige med os troligen at hjælpe udtrage (si Ende?)". At der i det følgende af Haandfæstningen iftun kan Tale om Danmark, dets Raad, Adel og Indbyggere, er en Scl af denne Artikel. Endogsaa senere, hvor Kongen forpligter j at gjenløse Drknoerne og Hetland nævnes ikke Norge, m heder blot: "med vore Undersaatters Hjælp". Dokumenter er b foruden af Kongen ogsaa af 19 Rigsraadsmedlemmer, blandt vi kunne mærke os som Norge vefkommende, og skjønt danskfædr rende til dette Riges Stormænd: Hr. Trud Ulfstand og Hr. Bilde ²⁾.

I Necessen er det Kongen og Rigets Raad og Stænder.

¹⁾ S. o. f. II. 578, 617, 671.

²⁾ Krag og Stefanius II. 46--54

den hele samlede Rigsdag, der i Forening udtale sin enstemmige Billie. De love hinanden først gjensidig Hjælp til Rigets Forsvar. Derpaa velte de Skylden for al den Blodsudgydelse og Ulykke, der nylig var overgaaet Danmark, paa Biskopperne, hvilke havde sat sig inod Adelen og ikke tilstedt Kongevalg i rette Tid. Hverken skulle derfor de nu affatte Biskopper igjen komme til sin biskoppelige Styrelse og sine Biskopsdømmers Guds, eller andre Biskopper „deres Lige“ komme til at regjere i Riget; men der skulle tilskiffes nye christelige Biskopper og Superattendenter, som kunne lære det menige Folk det hellige Evangelium og Guds Ord. Hvo, som vil sætte sig herimod, skal straffes haardeligen paa Liv og Eiendom. Biskopsdømmernes Guds skal lægges under Kronen, og Kongen alene have Patronatsret til alle Prælaturer, Verbigheder og Len, som Kronen og Biskopperne hidtil have havt at borigive; dog skal Adelen og Ridderstabet beholde Patronatsret til de Kirker og geistlige Len, den kan godtgjøre, at den hidtil har havt. Alle Kloostere, Prælaturer, Digniteter, Kannikedommer og andre geistlige Len skulde blive ved Magt, saa længe til Kongen og Danmarks Riges Raad med lærde Mænd, som de tilfalte, forordne anderledes. Dog skal det staa Munkene frit at forlade Kloostrene, om de saa ville, og Klosterforstanderne skulle herefter ei have Magt til at afhænde eller pantsætte noget af Kloostrenes Guds uden Kongens og Rigsrådets Samtykke. Almuen skal være fri for alle vilkaarlige Paalæg til Geistligheden; Tienden derimod skal vedblive og deles i tre Dele: den ene for Sognepresten, den anden for Kirken, den tredje for Kongen. Dette er Necessens Hovedindhold med Hensyn til det Geistlige. — Med Hensyn til det Verdslige, erklærer Raadet, at det nu vælger Kongens ældste Søn, Hertug Fredrik, til Faderens Eftermand i Danmarks Rige, og skal han, medens Faderen lever, kaldes: Prins af Danmark, og efter hans Død: udvalgt Konge, indtil han bliver kronet. Skulde Fredrik dø før Faderen, forpligter Raadet sig til at vælge en anden af dennes Sønner. I Tilfælde at ingen saadan skulde gives, skal Rigets Raad, med Kongens Billie og Vidende, udnævne hans Efterfølger, som da skal kaldes Prins af Danmark, saalænge Kongen lever. Den, som Konge skal være efter den nærværendes Død, skal sverge og besegle Raad, Adel og Indbyggere at holde dem ved Lov, Ret og Friheder. — Necessens øvrige Bestemmelser ere for Norge af mindre Vigtighed. Den blev oplæst og vedtagen i et saakaldet Bursprog, eller i en offentlig Forsamling under aaben Himmel, paa Gammeltorv i Kjøbenhavn, og for Brevet hængte Kongen, Raadet, visse Udvalgte af Ridderstabet fra alle Landets Hoveddele, samt visse Mænd af Kjøbstæderne sine Segl ¹⁾.

1) Krag og Stefanus I. 495—509.

Kong Kristians og det danske Rigsraads Plan med Norge i verdslig og geistlig Henseende var saaledes udtalt: — Norge ophøre at være et selvstændigt Rige; — det skulde indordnes Danmark som et under dets Krone hørende Land, som „et L af Danmarks Rige“; — Norges Kirke skulde endelig under samme Forandring, som for Danmarks var fastsat. Dette sid vel ikke udtryffeligt i Recessen, hvor Norge ikke engang nævnes saadant behøvedes ikke heller. Naar Haandfæstningens anden var sat i Kraft, var med det samme den norske Kirkes Stilling i Dens Skjebne var lagt i den danske Konges og det danske Rigs Haand, og hvad der med Hensyn til Danmark var vedta. Kirkes Vedkommende, maatte som en Selvfølge ogsaa gjælde. Naar dette for Eftertiden kun skulde være en Deel af Dan Kristian viste ogsaa kort efter i Gjærningen, at han fortolkede sit tidige Forhold til den norske Kirke saaledes, som i Recessen var om den danske. Den 18de November 1536 tilskrev han fra Kjøben Slot Esge Bilde og Magister Gisle Pedersøn, Erkebiskop i et Brev, hvorved han overdrager dem Styrelsen af Bergens B domme og alt sammes Gods, samt Opbørselen af dens Rente e tighed mod fælles Ansvar og senere Regnskab for alt Opbaaret ved Brev af 30te i samme Maaned, fra samme Sted, tilskier Kongen Esge Bilde, at han havde forlenet sin Sekretær, Henrik med Deguedømmet (Archidiaconatet?) i Bergen; men da Henrik var for Tiden fastholdt i Kongens Tjeneste, saa anmodes Hr. om i Henriks Fravær at indkræve og modtage den Rente og l hed, denne tilkommer ¹⁾. Kongen skaltede og valtede altjaa a i November 1536 med en norsk Biskopsstols Gods, ganske i den for Danmark i Recessen fattede Bestemmelse ogsaa gjaldt i

Ved den samme Tid da man saaledes paa Rigsdagen i K havn fattede Beslutninger, der, saa at sige, afgjorde Norges Ar Skjebne, kom Kristoffer Tbrondson sidst i October eller ferst vember tilbage fra Nederlandene til Tbrondbiem med fire Skit hvilke tvende vare store. Krigsfolk synes dog ikke at have vare bord, og Hensigten med Skibenes Sendelse var, som det lader, lig den, at hjælpe Erkebiskoppen bort fra Norge, hvis dette skul høves og være hans Luste. Den 21de November tilskrev n Erkebiskoppen fra Nidaros Statholderinden af Nederlandene, Dre Maria af Ungarn, sin Tak for de Skibe, der ere sendte til Norge at skaffe ham i det mindste fri Afgang til at forlade Landet, hvil alt for meget skulde trænges af sine Fiender“. Han ytrer imidl at han og den bedste Deel af Norges Indbyggere endnu baabe

¹⁾ N. Dipl. II. 827.

Pfalzgreve Frederiks Komme og paa Keiserens og Dronningens Hjælp ¹⁾. Dette er Erkebiskop Olafs sidste Nedraab. Kong Kristians Færd mod Danmarks Biskopper maatte nu være ham bekendt, og han maatte deri læse sin egen og den romerske Kirkes Fordømmelsesdom. Af Kristian kunde han ei meer vente Naade. Til Keiseren og Nederlandene stod hans sidste svage Haab.

Men ogsaa dette skulde snart glippe. Kjøbenhavns Indtagelse havde været et farligt Stød for Nederlandenes Handel. Det stod nu i Kong Kristians Magt, som hele Danmarks Herre, hvis Nederlænderne øvede Fiendskaber mod ham, at sperre for deres Handelsstibe Dresundet og Belterne, ja at optage deres Fartøier og Ladninger, naar de paa Veien til Østersøen maatte passere de danske Farvande. Henved 50 burgundiske Skibe med Ladning vare ogsaa virkelig faldne i de Danskes Hænder. Da derfor Underhandlinger mellem Kong Kristian og det burgundiske Hof bleve indledede ved Landgreven af Hessen og Staden Hamborg, greb Statthalderinde-Dronningen med Glæde Leiligheden for at faa en Baabstilstand istandbragt. En foreløbig Stilstand blev allerede den 1ste Februar 1537 sluttet i Hamborg, og danske Gefanter fore ikke længe efter til Bryssel, hvor Underhandlingerne forfattes. Enden blev, at en treaarig Stilstand mellem Danmark og Nederlandene blev sluttet den 3die Mai 1537 og i rette Tid stadfæstet af Keiser Karl.

Bisnof blev ved denne Leilighed Erkebiskoppen af Throndhjem ikke glemt. En Artikel bestemte nemlig, at hvis Erkebiskoppen ikke for Traktatens Datum havde forladt Norge eller Danmark, men var fangen og i Kongens eller hans Krigsfolks Magt, for Traktaten blev forkyndt, — da skulde det være ham tilladt at fare med sine Tjenere, 1000 Gylden og eet Skib hvorhen han vilde, kun han forpligtede sig til ikke at foretage noget til Skade for Kong Kristian og dennes Riger, saalænge Stilstanden varede. Men havde han endnu ikke forladt de nævnte Lande, og var han ikke fangen, da maatte der ingen Hinder lægges ham i Veien for at drage bort med Tjenere, Skibe og alt hvad ham selv tilhørte ²⁾.

For hans Frihed og Bortkomst var der altsaa sørget i Stilstands-Overenskomsten. Men alt Haab om Understøttelse fra Nederlandene, og derved tillige Sandsynligheden for at kunne reise Norge til sit og den romerske Kirkes Forsvar, blev ham med det samme affaaeret. Muligen har man allerede, ved de fire Skibes Udsendelse til Throndhjem i foregaaende Høst, ved Hoffet i Bryssel haat Uvilligheden af en snart indtrædende Baabstilstand med Danmark for Die, i hvilket

¹⁾ Brev paa Latin i Rigearchivet i Bryssel, Langes Afskrift; jfr. Pal.-Müller, Gr. F. II. 397. ²⁾ Palud.-Müller, Gr. F. II. 383—388.

Tilfælde Vren bød, at der dog maatte sørges for Erkebiskop Frelse. Men rimeligt er det ogsaa, at dette Sidehensyn har holdet hemmeligt baade for Erkebiskoppen og for Kristoffer Tysen. At de fire Skibes Komme til Throndbjem har ængste Bilde, er naturligt. Han sendte ogsaa i Løbet af Vinteren en fortroede Mænd, Mikel Brunsberg, til Holstein, hvorhen Kong Kristian var dragen en Stund efter Rigsdagen i Kjøbenhavn, for derrette Kongen om hvad der var hendet samt bede om Første Men Kongen vidste dengang allerede, at der ingen Fare var i et alvorligt Angreb paa Norge fra Nederlandene, og Mikel Brunsberg kunde den 2den Februar 1537 tilskrive Hr. Esge det Lybet ¹⁾).

I Vinterens Løb blev imidlertid intet foretaget af Esge. Han indskrænkede sig til at lade den i 1535 af Kongen paa Stat indbringe i de sydligste Dele af hans Omraade, paa Jæde Vister, samt til at lade Thord Roed med en Deel Krigsfolk, int Kong Kristian til Hænde, Nils Lyffes forrige Ven, Søndmøre, Nordal og Nordmøre, og derfra forjage Erkebiskoppens Tjenere. Første stede ikke uden Almuens Knurren; det sidste ikke uden en Adfærd mod Indbyggerne, hvorfor baade Erkebiskoppen og Hr. Mænd, hver fra sin Side, den ene beskyldte den anden. I Esge ikke udrettede mere, havde sin væsentlige Grund i hans Mangel paa Penge. Han kunde nemlig ikke betale sine Krigsfolk deres Løn forud, hvilket de fordrøede, og ikke heller sørgte tilstrækkelig deres Proviantering paa et længere Tog. Det første gjorde, og ikke fik de Knekte affjed nordover, som vare blevne tilbage hos i Bergen, da Thord Roed med de øvrige drog til Throndbjem. Thords Knekte paa sin Side gjorde Mytteri mod sin Anfører og ikke længer El og Mad rakte fuldeligen til, saa han nødtes i 1537 til atter at vende om til Bergen. Esge Bilde fandt dog samme Maanedes Udgang Midler til at berolige Krigsfolket, saa et nyt Tog mod Throndbjem kunde foretages.

At saadant var i Bente vidste Erkebiskop Olaf. Han maatte ogsaa, efter al Sandsynlighed, være kommen til Kundskab baad om Beslutningerne paa Rigsdagen i Kjøbenhavn og om den indledte Forhandlinger saagodt som afsluttede Stilstand mellem Danmark og den gundistiske Hof i Nederlandene. Han havde endelig ganske vist hørt Rygte om, at der i Danmark paatænkedes Udrustningen af, endog allerede rustedes, en Flaade og Hær mod Throndbjem. Han mærkede et uafvendeligt Uveir nærme sig, som han hverken kunde indre Sjælskraft eller ydre Hjælpemidler til at møde. Fra

¹⁾ Palud.-Müller, Gr. S. II. 397.

vede han ingen Understøttelse at vente; thi al virksom Forbindelse med den velige Stol var ham forlængst affsaaren. Det burgundiske Hof, aatte han indse, stod paa Spranget til at opgive ham. Det norske Ks, den norske Almues Hjerte synes han aldrig at have forstaaet Idkommen at vinde; i det mindste formaede han ikke at holde det st ved sig i Nøden ved en sand, varm og varig Hengivenheds Baand. pholdet i Norge, sølte han, var under saadanne Omstændigheder e længer sikkert for ham; han maatte altsaa følge det Vink om at vde sig ved Flugten, hvilket allerede var ham givet ved de nederndste Skibes Komme til Throndhjem i Slutningen af forrige Aar. den alt Haab for Fremtiden synes han dog ikke dermed at have opvet. Stenvikholms faste Slot fortroede han til Dekanen Knut Persøn, Kanniken Thorfin Olafson, Einar Tjeld, og nogle flere, i t tolv Mand, hvilke med 80 Stridsmænd skulde forsvare det. I idarholms Kloster udenfor Throndhjems By satte han ogsaa noget rigsfolk. Dette tyder paa, at han ikke havde opgivet alt Haab om komme did tilbage med udenlandst Hjælp. Efter at have ordnet re Ting saaledes, gif han med Kristoffer Throndsøn og en Del af re Folk ombord paa de færdbiliggende Skibe, hvor ogsaa mange kirige Kofbarheder vare indlade, forlod Throndhjems By den 1ste ril 1537, og gif til Søs.

Samme Dag tilstrev Erkebiskop Olaf Esge Bilde udenfor Holm Brev, fuldt af bittere Bebreidelser for det Ran og den Vold, hans rigsfolk havde øvet paa Søndmøre og i Romsdalen, hvor de — n han paastod — havde plyndret Kirker og Prestes og Erkebiskops ns Tjenere, brændt Prestegaarde og Gaarde tilhørende St. Olafs omkirke, og haardelig besattet den fattige Almue. Har den menige land, siger han, fortjent saadan Straf og Dvervold, da er det en ag for sig; men have de saaet det for Erkebiskoppens Skyld, da dre dem det Gud! ham gjør det meget ondt. At ikke hans Kansler og Prestes, Lagmænd, Raadmænd, Throndhjems Borgere, hans ihængere og Venner og hans Biskopsdommes menige Indbyggere ille lide saadan Jammer og Skade for hans Skyld, vil han nu drage en anden venligere og fredssommeliger Nabo, end Esge er, hvem han fordrer at søge ham lovligen, og ikke strækte sine vældige Hænder er hans geistlige og verdslige uskyldige Undersaatter med Brand og øv ¹⁾.

Endnu den 18de April vare Erkebiskoppens Skibe i Sigte fra øerne paa Norges vestligste Kyst. Derfra styrede de ad Nederlanne til, men vare dog ikke komne did den 3die Mai, da Dverensmsten til Bryssel sluttedes; i det mindste sees af Bestemmelsen i

¹⁾ Palud-Rüller, Aftst. II. 307.

denne angaaende Erkebiskoppen, at hans Afreise fra Norge ikke da var bekendt ved det burgundiske Hof.

Det var ellers paa høie Tid, at Erkebiskop Olaf havde fået Thronhjelm. Thi allerede den 30te April laa Thord Roed med Hær for Stenvikholm og Jens Splid for Holms Kloster. Besættelsen paa begge Steder vergede sig vel de første Dage. Men synes Beleirerne at have gjort Forsvarerne kloge paa Sagernes Stilling og overbevist dem om, at alt Haab om Hjælp fra Ilandene var forgæves, medens derimod en frisk Krigsmagt snart kunde ventes fra Danmark. Det er derhos ganske rimeligt, at man har ladet dem forstaa, at det ikke vilde skade dem, om de velte saa megen Skyld som muligt over paa den flygtede Erke og derved smykke sin egen Sag.

Allerede den 18de Mai kom en foreløbig Døggivelse af Eftersind ved Overenskomst mellem de Tolv, hvem Slottets Forsvar overdraget, med Degnen Knut Pedersøn i Spidsen, paa den ene og Hovedsmændene for Kongens Krigsfolk paa den anden, i hvilke Thord Roed nævnes først. Som Grunde for Døggivelsen fortælles: — at man havde erfaret, at Erkebiskop Olaf „tvende Gange besejlede Brev: havde hylbet, kaaret, samtykket og haandgangen“ (Kristian ¹), — samt at han ikke havde holdt hvad han før sin Afreise havde lovet Besætningen, nemlig at den skulde blive forsynet med Krud, og faa et Sikkerhedsbrev af ham, at den ei skulde tilstalt for Hr. Nils Lyfkes Vorns Klendier og Penge, hvilke, siden nærmere skal omtales, Erkebiskoppen havde tidligere taget i sit Bern paa Slottet, men nu havde ført med sig. Efterdi, hede videre, han saaledes har bedraget dem „med sode, fagre Ord, langt vare fra Hjertet“, have de givet sig i Underhandling med vedsmændene for deres Herres, „unge Kong Kristian Fredriks Krigsfolk. De ønske, at Norges Indbyggere ikke fremdeles skulle meer Skade end hidtil af Erkebiskoppens „uchristelige Hantel“, og for have de lovet og svoret de nævnte Hovedsmænd, at holde Kristian Stenvikholm til Hænde, og opgive det til ham eller Befalingsmand paa visse Betingelser. Disse ere følgende: — den Knut Pedersøn skal have fri Vortgang med hvad han vaaret havde indført, være utilstalt for al fiendtlig Handel af Erkebiskoppen, beholde sit Degnedomme, og endelig blive forsvaret af dem „for den Løn, som Kristoffer Thronsonsøn og Gaute Thoraldsøn paaført og sagt have, at han skulde være voldende i Hr. Vind Død“, hvilket han stedse vil negte, og Ingen skal kunne vaabevise — Thorsfin Olafsøn skal beholde sit Prestegjæld i Stierdaler

¹) At dette beg ikke ganske forbeholdt sig saa, vil af det Næstfølgende sees

føre ud af Slottet hvad han der havde indført. — Slotsfogeden Søfrin Mortensson skal have igjen af Slottet sin Eiendom der. — Besætningen maa bortdrage med sin Eiendom og skal have Kongens Raade, forudsat at de ikke tjene Kongens Fiender; de skulle heller ikke maatte skjeldes af Nogen „i disse trende Riger“ som Forrædere eller uærlige Mænd, fordi de have opgivet Stenvikholm. — Denne Overenskomst for Stenvikholms Vedkommende blev antaget og beseglet fra begge Sider ¹⁾). Rimeligvis havde Holms Kloster allerede tidligere overgivet sig, efter som Jens Splid i Overenskomsten nævnes blandt de i Leiren for Stenvikholm værende kongelige Hovedsmænd.

Det er allerede ovenfor antydet, at et større Tog mod Thronshjem fra Danmark var af Kong Kristian bestemt. Beslutningen herom var rimeligvis allerede fattet inden Udgangen af 1536, for Kongens Afreise til Holstein, ligesom og Udrustningerne til Toget allerede i Begyndelsen af 1537 vare i Gang under Ledning af Kanslern Johan Friis og Olaf Rosenkrans, der skulde sørge herfor under Kongens Fravær fra Kjøbenhavn. Kongens Hensigt var, at Herrerne Trud Ulfstand og Klaus Bilde skulde være Togets Anførere og fuldbyrde hans Villie med Hensyn til Norge. Begge havde i 1532 været kongelige Fuldmægtige der; den første af dem havde tillige store private Interesser at forsvare i Norge. Klaus Bilde holdt sig imidlertid denne Gang tilbage. Han havde allerede tidligere sagt sig ud af Norges Raad, fordi han ikke, i det mindste for det første, vilde have meer med Norges Sager at gjøre, end han allerede havde havt. „Jeg har — yttrede han i et Brev til Hr. Esge — sagt mig af Norges Riges Raad, og vil herefter intet have dermed at gjøre. Hvad Marsag jeg har dertil, kan du selv vide; har du saavel som jeg forsøgt hvad deres Herredag har med at fare“ ²⁾). Rimeligvis vil han hermed tyde hen paa, at det nu er forbi med Norges Raad, og at Bilderne heller ikke for havde havt nogen Glæde af at være blandt dets Medlemmer. Han følte, seer man tydeligen, en Ledelse ved den Gang, Norges Skiebne havde taget, og vilde derfor ikke nu optræde blandt Nordmændene som Fuldbyrder af Kongens og det danske Rigsraads Planer. Trud Ulfstand verimod antog Kongens Bestikkelse, og Kristoffer Hvittfeld blev givet ham til Ledfager, medens Josef Falster udnævntes til at føre Flaaden.

Da alt var beredt løb Flaaden ud den 9de April. Den bestod af 14 Krigsskibe og havde 1500 Knekte ombord ³⁾). Toget gik først

¹⁾ Opgivelsesbrevet findes i Palud.-Müllers Atft. II. 312—315. ²⁾ Klaus Bildes Brev fra Baahus af 24de Febr. 1537 i Anledning af Hr. Esges Forspørgsel om Bergens Slotslov (s. o. f. II. 807) Pal.-Müller, Atft. II. 304.

³⁾ Hvittfeld, Chr. III. u. 1537.

til Bergen, hvor de vare komne inden 1ste Mai ¹⁾, og hvorfra Esge Vilde selv fulgte med til Thronhjem. Det kongelige Kbh her under Thord Roed var ganske vist forud bekendt med d Hærs snare Komme; og dette har uden tvivl ikke virket lidet Dverenskomsten om Stenvisholms Opgivelse saa hastig kom Thord og de øvrige danske Hovedsmænd, som befandt sig for at have nodigen villet lade Væren for dennes Betvingelse blive de ankomne til Deel. Trud Ulfstand og Kristoffer Hvitfeld fandt des ved sin Komme til Stenvisholm Dverenskomsten om dennes velse allerede foreløbigen vedtagen; og de havde intet andet a end blot at stadfæste dens Vilkaar. Dette skede i Veiren for den 29de Mai 1537. Stenvisholm blev derpaa opgivet af ningen og strax overdraget Kristoffer Hvitfeld, hvem det nærm paalagt at ordne Sagerne i det Thronhjemse.

Trud Ulfstand derimod, som nævnes: øverste Hovedsma Kongens Krigsfolk i Norge, drog kort efter i Juni Maaned Thord Roed og Josef Kalster, som kaldes Admiral (Ommerall) Dplandene med en Deel af Krigsfolket. Toget gjaldt Biskop nus af Hamar. Om end denne muligen først har tænkt paa Me maa han meget snart have opgivet dette Forsæt. Allerede de Juni var han, som det lader, i Hr. Truds Hænder, da han til frasagde sig sin og sin Kirkes Fordring paa Grefsen og Gref Gods, hvorved Biskop Hans Neff af Oslo sees at have været tilst. Denne er saaledes rimeligvis dragen fra Oslo til Hamar fer a mellem Biskop Magnus og de danske Hovdinge. Den 22de havde Thord Roed af Trud Ulfstand modtaget Hamars befæstet stopsgaard med derværende Inventarium ⁴⁾. Da Trud Ulfsta længe efter vendte tilbage til Danmark, førte han Biskop M Laurits søn med sig som Kænge ⁵⁾. Denne fik Tilhold i Ant

¹⁾ Brev af denne Dag af Fru Ingerd Ottesdatter i Bergen, hvilket befulgt af Kristoffer Hvitfeld og Josef Kalster, N. Dipl. III. 830. ledes nævnes de i Thord Roeds Brev af 22de Juni 1537, N. Dipl.

²⁾ N. Dipl. I, 794.

³⁾ Brev af 22de Juni 1537, Hamar, N. : 830. Angaaende Begivenhederne i Begyndelsen af 1537 kan ikke lignes Krag og Stefanus I. 166-167, hvor dog flere Uvdsagtigheder kemme. Det siges Trud Ulfstands Tog fra Thronhjem efter i 2. være feregaaet til Søs; rimeligere er det vel, at han har draget er vejssild til Dplandene og ikke er kommen did over Oslo, Hjent rette saa med en heldig Sereise kunde være tænkeligt. Biskop Magnus, h serwarede først Hamar Gaard, men eygav den efter en Samtale m Ulfstand i Demkirken, ved hvilken han betingede sig sine Vilkaar te velsen.

⁴⁾ Hvitfeld u. 1537. Her nævnes imidlertid ved en de Biskoppen af Stavanger i Stedet for Biskoppen af Hamar.

oster paa Sjælland og skal der være død i 1542¹⁾). Han havde, han toges fangen, været paa lidet nær Biskop i 24 Aar og var uden tvivl en alderstegen Mand, mellem 60 og 70 Aar gammel i mindste²⁾). Vi kjende lidet til hans Karakter og Seder. Iver: den romerske Kirkes Dyrkelse i Norge synes at have ledet m baade i hans Træfald fra Fredrik I i 1531—1532, og i hans enlige Stemning mod Kristian III i 1535—1537. Han var saaledes en Mand, paa hvem Kristian ikke kunde stole, naar han vilde have en lutherisk Lære befæstet i Norge; og af den Grund maatte Magnus dø i sit Fangenskab i Danmark.

Omtrent samtidigen med Trud Ulfstand synes Ege Bilde at have erklæret Thronbhjem og med Flaaden vendt tilbage til Bergen. I det vestlige Norge kom nu Alle ham imøde med Underkastelse, Skat og Ager. Endog den gamle Biskop Høskold tilstrev ham fra Stavanger den 25de Juni 1537 en lykønskning for hans Seier over dem, som havde vist sig ulydige mod Kongen og mod Foreningen mellem Norge og Danmark. Han sendte med det samme, ifølge Opfordring af Hr. Eges Tjener, en Sølvbolle til hans Herre, hvilken denne skulde paa sigkøppens Vegne overrække Kongen som en Kjendelse eller Gave, og han bad Hr. Ege om at udvirke ham af Kongen et Brev, som det er i sin Tid havde faaet af Kong Fredrik³⁾). Stilen i dette Biskops Brev synes vidne om Alderdoms Sløvhed. Og han maa ganske vist paa denne Tid have været en Mand paa meget meer end syttio Aar. Biskop havde han været i 25 Aar⁴⁾). At ogsaa Biskop Høskold Høskoldsøn var en ivrig Forsegter af den romerske Kirke og ængstlig for Reformationen, have vi i det Foregaaende seet⁵⁾). Men hønt han synes at have været noget forsigtigere i sin Færd end Biskop Magnus af Hamar, saa var han dog ligesaa lidet som denne en Mand, hvem Kongen kunde benytte eller lide paa i sit Reformationsværk. Han synes derfor strax efter at have maatte vige sit Ager. Mindre sikkert er det, om han er bleven taget til Fange. an skal have levet sine sidste Dage i Bergen og være død der⁶⁾).

Den af de norske Biskopper, hvis Sag stod bedst, var uden tvivl somt andes Kæft. Denne smidige Mand, som vi oftere have seet i farlige stillinger at sno Rappen efter Binden, havde ogsaa vidst ved de første Tildragelser at opføre sig saaledes, at Kong Kristian vanskeligt kunde finde noget at udsætte paa ham eller anklage ham for i Egen-

¹⁾ Eml. I. 355. Not. 4.   ²⁾ E. o. f. II. 613.   ³⁾ Pal.-Müller, Aftn. II. 315.   ⁴⁾ E. o. f. II. 613.   ⁵⁾ E. o. f. II. 694.   ⁶⁾ Palud.-Müller, Gr. K. II. 406; Heber Klausson, Norg. Beskr. 52. Naar hans Fangenskab her henføres til 1536, saa er dette aabenbar en Billedfarelse. I den første Halvdeel af 1537 have vi seet ham endnu ved sit Sæde og fri.

skab af Medlem af Norges Raad, eller i hans Stilling til Kongen. Men han var et Lem af den romerske Kirke og af det Hierarchy, og havde, saavidt spores, ligetil den seneste Tid begge fuldkommen hengiven. Kong Kristians Skridt mod de Biskopper i 1536 maa have aabnet hans Næse for det hvori ogsaa han var stædt. Det har siensynligen ikke fattes hos ham i at fremme Kong Kristians Sag i alt Vertsigt. Maade kunde Kongen visse stole paa ham, og han haabe det af Kristian. Som Biskop var han imidlertid utryg, i derfor at have fundet det nødvendigt ved sin personlige Nærværelse i Danmark at vinde Kongens Tillid ogsaa i kirkelig Henseende. Skal have fulgt Trud Udfald paa dennes Tilbagereise til Norge og at Sammenkomsten med Kong Kristian bar sine gode Fru den verdensfjæle Biskop, vil det følgende vise.

120.

Norges Underkastelsesforhold til Danmark og dets Kirke-reformation samtids af Kristian III. Evangeliske Superintendents Beskikkelse i Norge. De senere Tjebne, som spillede Hovedrollen i Norge ved den kirkelige og politiske ændring i 1537.

Ved Midten af 1537 var, som vi have seet, ved Hr. Esge og de senere udsendte danske Herrer, Kong Kristian III's Sag med Norge for saavidt udført, som han var overalt erkjendt og Kongen, al Modstand mod ham underkøbt, og den romerske biskoppelige Myndighed i Virkeligheden emstyrket, i det nemlig Biskop meere var i virkelig Besiddelse eller Udøvelse af sin. De forberedende Arbejder vare til een og samme Tid fuldført for det norske Riges Underkastelse under Danmarks og for den norske Kirkes Reformation efter Luthers Besætninger. Det tilkommer os korteligen at vise, hvorledes Dele af Kristian bleve endelig ordnede.

Sphæret af Norges Selvstændighed som Rige og dets Uafhængighed under Danmarks Krone som en Provins var, med de tidligere Ord tilføjet Danmarks Riges Raad i Kristian III's Hænderning af 30te October 1536¹⁾. Da Kongen gav dette Beslutning, man sig ganske vist, at en haard Kamp udfordredes til Norges tvungelige. Til at komme seierlig fra denne Kamp skulde de saaa forudsættes det, understøtte Kongen; og derfor skulde til det danske Folk, eller rettere dets egentlige Repræsentanter, og Adelen, nyde med Kongen store Fordele af Norges Er

¹⁾ S. o. f. II. 816.

Erobringen faldt imidlertid, som vi have seet, lettere end Kongen og det danske Raad rimeligvis havde tænkt sig. Største Delen af Landet havde allerede, saa godt som uden Sverdslag, underkastet sig Kristian, før den større Hær kom fra Danmark; og Resten fulgte snart ligesaa let efter. Dpoffrellerne fra dansk Side bleve saaledes uidentviol langt ringere, end tidligere havde været formodet. Den Tanke maatte derfor ligge Kong Kristian nær, at Gjælden, han ved denne Leilighed var kommen i, til Danmarks Raad og Adel, i Grunden ikke var overordentlig stor; og at han altsaa kunde benytte Norges Underkastelse, saa vidt det lod sig gjøre, fortrinnsvis til Gavn for Kongedømmet og for Kongeætten. Af et saadant hemmeligt Ønske hos Kongen maa man uidentviol forklare sig, at det i Haandfæstningen givne Løfte ingenlunde i sin fulde Strengthed blev ioversat.

Vel tabte Norge fra nu af den Ret at repræsenteres ved sit eget Rigsraad og derved det Mærke, som i Udlandet's Dine egentlig betegnede det som selvstændig Stat, medens Overførelsen af dette Raads tidligere Myndighed paa det danske Rigsraad tydelig nok udtalte Norges Nedsynken i statsretlig Henseende under Danmarks Herredømme. Men dette var noget som neppe faldt den store Mængde af Norges egne Indbyggere spinderlig i Minde, eller gav den Emne til ret alvorlig Eftertanke. Det norske Raad havde under Kalmarforeningen kun til ganske enkelte Tider været en Statsmagt, der tilfulde repræsenterede Norge som selvstændigt Rige eller tog sig kraftig af dets Ret i Statsforbundet. Det norske Raad havde derhos, som vi allerede oftere have gjort opmærksom paa, aldrig havt nogen sterk Rod i Landets ejendommelige Statsindretning, eller været i nogen høi Grad elsket og understøttet af Folkets Almenhed. Det havde endog i den seneste Tid enten været blot at ansee som en Underafdeling af det danske Rigsraad, eller høist som et lidet Kollegium af dansksødte Mænd, der ved sine norske Familieforbindelser havde sat sig fast i Norge, og tilvendt sig en overveiende men ingenlunde yndet Indflydelse paa Landets Styrelse. Og endmere vilde dette fra nu af blive Tilfældet, da Biskopsdømmet var omstyrtet, og den eneste nogenlunde norske Bestanddeel i et vordende norsk Rigsraad derved var gjort saa godt som umulig. Raadet besad saaledes ikke Nordmændenes Deeltagelse i tilstrækkelig Grad for at blive af Folkets Almenhed stort sarnet, da det forsvandt. Derimod blev Norge fri for voldsom Indtrængen af dansk Lov eller nogen hastig og sterkt idinesaldende Emordning af Rettergang, af Embedsvæsen, i det Hele af Landets indre Menighedsforfatning, i det mindste i de engere og lavere Kredse. Der indførtes overhovedet ingen pludselig og væsentlig For-

andring i Landets indre verdslige Styrelse, som kunde i sig vække Landsalmuens Opmærksomhed eller mægtig støde dens Læse. Danste Embedsmand vare jo allerede Nordmændene i at see vide om i Landet, ikke alene i høiere men og tilbøieligt i de Stillingen; at dette fra nu af end mere blev Tilfælde end før derfor neppe i nogen høi Grad. Men denne Vedbliven i dets ældre Lov, af dets tilsvante Rettergangsorden bedsvæsen, af dets indre Menighedsforfatning, — var noget, som laa de norske Bønder, eller, hvad der paa den det samme, Norges sande Almenhed, langt nærmere end Oprisen af et norsk Raad, hvilket dog forlængst overveiede og mensat af danske Herrer, og oftest handlede i dansk Land dansk Forbillede. Nordmændene mærkede saaledes neppe, i det mindste ingenlunde klart bevidste, den store Forandring 1537 foregik med Norges Statsret. Hertil kom, at den norsk langtfra havde løst sig fra sin gamle Forsjærlighed eller Fordom for et kraftigt Kongedømme, for en Konge, som, uden strænfes ved nogen mellemkommende Statsmagt, kunde ved sig mand, han selv udnævnte og selv affatte, i fuld kongelig Mægtighed styre Landet efter Loven med Retfærdighed. Og denne Tilstand den norske Almue sig uden tvivl netop at indtræde, da det Rigsraad, hvilket dog i Grunden kun var norsk i Navnet, seedes.

Kristian III har ganske vist dunkelt følt, at hos det norske Stemning som den ovenfor skildrede var raadende; og denne Følelse hos ham har indvirket paa hans Fremgangsmaade med efter dets Underkastelse. — Derfor lod han, som allerede Norge beholde sin egen Lov og saa meget af sin indre Forfatning for lod han det fremdeles nævnes Kongerige lige med de derfor — lod han det have sin egen Kansler; derfor lod han det Styrelse afføndre fra Danmarks og for det meste føres i den gamle vanne Orden, ja, som det synes, med saa liden Indblanding danske Rigsraads Myndighed, som han paa nogen Maade kun at give ickeafvendende Anstod. Alt dette gjorde han ganske fordi han følte, at Norge, saaledes medhandlet fra hans Side i muligt vaakommende Tilfælde tiene ham som en Støtte og Mod det overmægtige danske Rigsraad. Ikke ganske urimeligt at han ogsaa tildeels af saadant Hensyn lod sine Brødre og Sønner i Slesvig og Holstein, de derværende Hertuger, føre i Arving til Norge, hvilken Titel vi have seet, at han selv Haders levende Live tredes dennes Forpligtelse i den norske Ha-

ig til at lade den fare ¹⁾), havde ført, men nu ikke længer, efter at re bleven Norges Konge, kunde selv føre. Titelen, benyttet af hans sødre, mindede jo altid om en Ret, til hvilken han, saavel som de, var født, og var saaledes ikke uvigtig heller for ham.

Men vi kunne dog ikke kalde Følelsen hos Kristian af hin Nordlandenes Stemning, og af det Forhold mellem ham og dem, som af kunde fremkaldes og gjøres gjældende, andet end en dunkel Ielse. Og hvorledes kunde den vel ogsaa efter Tid og Omstændigheder være andet? Skulde han, efter klart at have opfattet sin Stilling til Norge, som denne kunde opfattes, gjøre sig den saa nyttig og muligt, da maatte han i egen Person have hastet til Norge, have vendt sig umiddelbart til Landets Bønder og Almue, have vundet sig for sig og faaet dem til at erkjende hans Arveret, — noget som nok ikke under de nuværende Omstændigheder kunde fra nordre Side være været ham vanskeligt, — og saa grebet Norges Kongedømme i de egne Hænder som en Fædrearv, efter Norges gamle Lov, en Arv, hvilken han ikke skyldte det danske Rigsraad, og hvilken kom tilkom ham at styre uden dets Indblanding. Men da maatte ogsaa Kristian have frigjort sig fra en Mængde Fordomme, som Tidsalderen, Opdragelsen, den raadende Statskunst og hans nærmeste Omgivelser havde hildet ham i. Tidsalderen var endnu i sine Anfælgelser og aristokratisk, han var som et egte Fyrstebarn af sin Tids opdragelse i disse Anfælgelser; — han havde levet sin Ungdom i Lande, hvor aristokratisk Aand var gjældende og Adelen Landsstyrelsens Leber, medens Landalmuen var en Trællestand, og ikke Borgernes engang kunde komme til Orde for den overmægtige Adel; — han var opdragen i en Statskunst og Statskunst, der betragtede Adelen som den eneste Stand, der havde Ret til at deltage i Landsstyrelsen med Kongedømmet, men som ogsaa havde denne Ret i fuldeste Maade og medfødt; — han skyldte sig vel Adelen sin Ophævelse paa Danmarks Trone tiltrøds for de andre Stænder, Borgere og Bønder, som netop havde villet holde sig borte fra det danske Kongedømme, og som derfor, med hans Indvirkning, havde maattet lide en grusom Straf. Med en saadan Forfatning, og med det strengt aristokratiske danske Raad ved sin Side, ja i mange Maader behersket af det, — desuden af en Karakter, der neppe var i høi Grad given for Selvrædighed og heller ikke var meget kraftig, kunde den end var smidig — tør man vel sige, at Kristian ikke var istand til at opfatte sin sande Stilling ligeover for Norges Bønder og Almue, eller den Rytte, han af den kunde drage til Udvidelse af sin personlige Magt og sin Rets Befæstelse paa de tvende nordiske Rigers

¹⁾ S. o. f. II. 672.

Trone. En Gustav Vasa kunde muligen have indseet det og Nytte deraf, — Kristian af Oldenburg formaade det ikke.

Uagtet saaledes Kristian III uregtelig havde en Forestill Norges Bigtighed for sig og sin Vt til at sikkre dem Danmarks Gedsomme, saa gjorde han dog, med Undtagelse af hvad all nævnt, intet betegnende Skridt for at vinde Sig og Sine de Fjolls Bevillie og Hengivenhed. Selv satte han som Kong sin Fod paa norsk Grund. I 1548 sendte han vel sin Een Fredrik, der allerede var valgt til sin Faders Estermand i D med et talrigt Folge af danske Adelsmand, blandt hvilke Klau til Norge, for der at modtage, som det hed, „de norske St Hylbing baade paa sin Faders Begne som Norges værende og paa egne som dets tilkommende Konge. Men Prins Fredrik hold i Norge var forvarigt, og han kom ikke længer end til Al Han gif til Søs fra Kjøbenhavn den 18de Juni, kom den 8de Akerøhus, hvor Hylbingen foregif den 12te næst efter, han var der tilstede den 17de Juli, men skal den 3die August ogsaa have Danmark ¹⁾. At denne Kristians Hersommelse af sin egen i som man vel tør kalde det, med Hensyn til Norge ikke strev si fra Foragt og Uegtydighed for Nordmændene, men deels ha en Folge af det danske Raads fiendste Indgivelse, deels maa virket ved en Frygt hos Kongen selv for Stemningen med h Landsfolk, — har man Marsag til at gjette.

At Norge led baade i aandelig og i materiel Henseende den Forbindelse, hvori det fra nu af traadte til Danmark Slags Provins af dette, i Virkeligheden i det mindste, om e ganske i Navnet, — derom kan man ikke tvivle, selv naar man til den nærmeste Tid efter Forandringen, til Kristian III's og II's Regjering. Men negtes kan det paa den anden Side ikke at den Fornedrelse og Ulykke, som ved denne Keilighed overgif som Stat, blev ved Forlynets Styrelse en i flere Maader i Forberedelse til den lykkeligere Stilling, det nu indtager i sin gi Selvstændighed.

Kirkerformationen's Indførelse i Norge kan man vel maai blev af Kristian III drevet med noget større Kraft og mere foru Klogskab end Ordningen af Rigets stateretlige Forhold; men ved hin fandt væsentlige Mangler Sted, og kom flere Mis Uretfærdigheder tilsyne. Kristians Sjæl var ganske vist aal

¹⁾ Krag og Stefanius I. 314, jfrt. m. II. 420—422. Hvitfeldt, Obi. 1 fører det til 1547; men at 1548 er det rette Aar, beviser Fredriks 2 Spidals Brev, givet paa Akerøhus den 17de Juli 1548. N. Dirl og ligeledes Brevene hos Kr. og Stef. II. I. c.

Religionens Indtryk; Luthers Lære havde dybt grebet ham, og der er neppe nogen Tvivl om, at han jo havde fattet dens religiøse Kjerne. Men han var født Fyrste og Aristokrat; Kongedømmet over tvende Riger faldt i hans Lod, og hans Opgave blev at være Statsmand ved Siden af Kirkereformator. Denne Stilling, hvilken han forresten delte med saamange andre Fyrster, der erklærede sig for Luthers Lære, var slibrig. Opgiften til, meer end tilbørligt, at nytte den romerske Kirkes Fald til Fyrstemagtens eller den verdslige styrende Magts Udvidelse paa Kirkens og Religionens Enemærker, var fristende, — og Kristian kan ikke fritages for at have givet efter for Fristelsen. Forbrede end Reformationens Aand, at den nu fra Roms Herredomme rigjorte Landkirke med samt dens uhyre Ejendomme stilledes under Kongedømmets eller den høieste verdslige Magts Overopsyn, — at Biskoppernes hierarchiske Myndighed ophævedes tilligemed deres og de øvrige kirkelige Personers overdrevene Friheder og Forrettigheder i Staten, — at overhovedet Geistlighedens strenge Afsondring som Stand uilintetgjordes, — at endelig unyttige, ja skadelige Indretninger i Kirken gave Plads for nyttigere, mere tidsvarende og mere paastrævede, — saa tilkom der dog ikke derfor den verdslige Statsmagt en uindskrænket Myndighed paa Kirkens Omraade, med Hensyn til Ordningen ikke alene af Kirkens ydre Styrelse men ogsaa af dens Lære, — og heller ikke en ganske vilkaarlig Skalten og Valten med Kirkens øvrigt erhvervede Gods og Ejendom, eller med dens ved gammel Lov og Sedvane hjemlede Indtægter, til rent verdslige Foretagender og til Indretninger, der stode i liden eller ingen Forbindelse med Kirkens egentlige Diemed. Og at disse Anfemaal med fuld Ret kunne fremføres over Kristian III's Reformatiønsverk i begge hans Riger, og anses end mere i Norge end i Danmark, er neppe Tvivl underkastet.

Hovedtrækkene i den ydre Kirkereformation vare allerede udkastede og vedtagne i den københavnske Reces af 30te October 1536 nemlig: — Ophævelsen af det gamle Biskopsdømme, og dets Myndigheds Overførelse til Kronen, — Indsættelsen i Biskoppernes Sted af kongelige Embedsmænd, nemlig Superattendenter eller Superintendentter, som overordnede Lærere i Kirken, — Biskopsgodsets Henlæggelse under Kronen, — og endelig alle geistlige Indretningers Underordning under Kongens og Rigsraadets Tilsyn og nærmere Bestemmelse. Disse Grundtræk maatte imidlertid udføres meer i det Enkelte; og derpaa lagdes ufortøvet en kraftig Haand. Kong Kristian bestemte sig til at lade forfatte „en Christelig Ordinants“ og sammenfaldte i den Anledning et Møde i Odense til den 6te Januar 1537 af Geistlige fra Danmark og Slesvig; og dem overdroges det at gjøre Udkaft til

en saadan Ordinants, naturligvis ganske i den lutheriske Pæres Da Udfaset var færdigt, blev dette først gennemgaaet af Kongen paa af denne ved hans tydske Hofpræst, Anders Jæbise, i Wittenberg til Morten Luthers eget Gjennemsyn. 3 Juli sam kom, paa Kristians Rådelse, Doktor Johan Bugenhagen, en af Fødsel, og en af de wittenbergiske Theologer, der stode Luth mest, til Danmark for at lede Reformationsverkets Ordning lutheriske Grundsætninger; og ham blev nu atter Kirkeordinantskapt overgivet til næriere Prøvelse. Efterat Bugenhagen, sine Prest af Bielse, havde udført Kongens og Dronningens Salvs Kroning, der foregik i Kjøbenhavn den 12te August 1537, ogsaa ham overdraget at indvie de syv nye danske Superintendenter traadte i de fængslede Biskoppers Sted; og denne Handling fortes den næst paafølgende 2den September, ligeledes i Kjøbenhavn. Samme Dag blev Kirkeordinantsen, som imidlertid ogsaa havde det samlede danske Rigsraad forelagt og af dette var bleven saaledes underskrevet af Kongen og saaledes ophøiet til en Lov for Superintendenterne. Den udkom trykt, i det latinske Sprog, inden Udgang. Senere blev den i Juni 1539 forelagt en i Odense dansk Herredag og der afgjørende vedtagen, hvorpaa den i sin lige Form og paa Dansk udkom i Trykken 1542. Paa Herredagen, den 10de—14de Juni 1539, blev altsaa Kirkereform for Danmarks Vedkommende fuldbendt, og umiddelbar dervaa ogsaa Dr. Bugenhagen Danmark ¹⁾).

At denne Kirkeordinants, sjøent fortrinsvis bestemt for Danmark ogsaa skulde gjælde for Norge, kunde allerede anses som givet de paa Rigsdagen i Kjøbenhavn den 30te October 1536 fatte stemmelse. At Kong Kristian imidlertid havde tænkt sig, at Afændring muligens kunde blive at foretage med den for Norge vedkommende, viser en kort Artikel, som har til Overskrift „Om 9 Det hedder nemlig her: „Vi ville med det Første besørge Super-

¹⁾ Helweg, den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 2den Udgave, 47; Kirkeordinantsen selv findes paa Dansk blandt Tillæggene til R. Stefanius Kristian III's Hist. i dennes I. 542—624; og en Referat til den s. 542, 543, samt om dens første Udfærdigelse af Kongen d. 2den September „samme Dag som Stifternes Superintendenter egentlig blev indførte“ s. 546 Not. Det sidste stemmer fuldkommen med Christian III's ældste latinske Udgave af 1537. I den hedder det nemlig ved Indlednings Ende: „Datum Hafniae in castro nostro, Anno domini M. D. XXXVII, Septembris, qua die publice ordinati sunt dioecesium superintendentes“ Hvitfeldt under 1537 siger imidlertid, at Superintendenterne bleve den 26de August, hvilket ogsaa Skvarbøsen antager, s. N. Saml. I. Dette maa efter det ovenanfælte være urigtigt.

ter i Norge til hvert Stift, hvilke vi og ville give Befaling, at saa meget som muligt er, skulle gjøre deres Flid, at hvert Sogn saaa have gode Prædikere og det sande Guds Ord, at der og intet saaa forsømmes, hvad der horer til Guds Ords Prædiken og Mennekets Salighed, og stikke hvad dem tilfaar (tilkommer) i andre Sager, der i denne vor Ordinants begrebne ere, indtil vi selv komme i Norge, hvilket vi med Guds Hjælp snartlig forhåabe, — da ville vi efter Superintendenternes Raad, besynderlig i hver Sted, bestikke og afsætte, hvad efter denne Ordinants der ikke holdes kan; i der vil i mange Stykker holdes en anden Ordinants¹⁾. Kristian kom dog, som vi have seet, aldrig til Norge, og ikke heller udkom fra ham nogen for Norge tillempt egen Kirkeordinants. Den for Danmark vedtagne blev saaledes ogsaa den gjældende i Norge.

Kristian III havde imidlertid, allerede før han underkrev Kirkeordinantsen, udtalt sig til Hr. Esge Bilde, om den norske Reformations-sag, saavidt Bergens Stift vedkom, i en Skrivelse af 17de Juni 37 fra Kjøbenhavns Slot. Det paalægges her Esge Bilde at lade alle Biskopsgaarde, alle Biskopsgods og alle biskoppelige Indtægter gaa under Kongens Regnskab i Righed med Kronens Gods der i Stiftet. Dog skal Kapitelet i Bergen med alle Vikarier og Sognepræster og hele Stiftet holdes ved Magt og nyde sine Indkomster som hidtil; blot Biskoppens Rettigheder skulle „alt opbæres til vort kongedømmets) Behov“. Ligeledes skulle Munke- og Nonneklostere, saavidt de endnu behoes af Munke eller Nonner, holdes ved Magt; men ere de blevne forladte af Beboerne, skulle de lægges under Kongens Regnskab med alt sit Gods og alle sine Indtægter. Registrere og Inventarier skulle forfattes over Kostbarheder og Ornamente baade ved Domkirken og andre Kirker, og ved Klostere og Hospitaler i Bergen og Bergens Stift; Hr. Esge skal tage disse Registrere i Forvaring og paasee, at intet kommer bort. Men ved Siden heraf bydes ogsaa, at man skal lade alle Kirkens Personer og Sognepræster i Stiftet blive ved deres gamle Stikke og ingen nye Prædikere indsætte“, for ingen Forstrækkelse eller Uenighed skal opkomme blandt den fattige og uforstandige Almue der i Landet, før end Kongen „kan finde andre Raad til og saa med Lempe og Føje komme dem til nogen Beskjendelse og bedre Forstand i Guds Ord“. Han agter med det Første at „stikke i Biskop did ind i Stiftet, som skal visiter og have Tilsyn paa Klerikalen“, at det stikker sig retteligen i sit Embede²⁾. — Egnende Skrivelse

¹⁾ Krag og Stef. I. 598. Artikfelen findes allerede i den latinske Udg. af 1537 fol. lvij. a. med Overkrift „de Norvegia“. ²⁾ Lange, Kth. 1ste Udg. 768—769.

ser maa være udgangne til de kongelige Hovedsmænd i andre Norge for at tjene dem til Rettefærd i deres Udfærd i Kirkerationens Ansigende.

De Grundfætninger, her af Kong Kristian udtales, maa vedet kaldes maadeholdende og kloge, især hans Forstrifter med Hensyn til Presternes Opretholdelse omkring i Landet, og med Hensyn til Afværgelse af Landalmuens Forvirring ved de nye Religionernes ganske uforberedte Forkyndelse. Her skulde man — fra Kongen — opbie de overordnede kirkelige Tilsynsmænds Kommando med det Første vilde udnævne, og som han endnu kaldte skopper; dem skulde den verdslige Dyrighed, saa var vel den Mening, overlade den egentlige religiøse Deel af Reformationen. Ikke desto mindre skifter ogsaa Kongens Agt, at berige Kongen paa den faldne romerske Kirkes Besøttelse, tydelig igjennem stemmelsen om alt Biskopsgodset og alle Biskopsindtægternes Tilhørigelse under Kronen, — noget der ingenlunde var tænkt som midlertidig Sikkerhedsforholdsregel til hint Guds Beskyttelse. Men viste sig nemlig snart, da de Superintendenter, som endelig ble satte i de katolske Biskoppers Sted, ikke fik Raadigheden over gamle Biskopsgodse eller dets Indtægter, men fattes paa en sparsommere bestemt Underholdning, medens Biskopsgodset i sin Helhed forblev under Kronen og til dens fulde Raadighed. Ikke den gamle biskoppelige Andeel af Tienden skulde tilfalde de nye Superintendenter, skjønt Tienden i det Hele utryffeligt paabeholdes og holdt. Thi Budet i den københavnske Reces¹⁾, blev for den Vedkommende ogsaa strax gjert gjældende for Norge med den Tilbring, som ældre Lov her gjorde nødvendig. Her blev nemlig Hjerdedele af Tienden, som efter gammel Kristnevet, den ene Sognekirken, den anden Sognepresten, fremdeles henlagte til men Biskoppens Hjerdedel, og den Hjerdedel, som kaldtes Wendel hvilken oprindelig var bestemt for Sognets Fattige og senere Misbrug var bleven paa en Maade lagt under Biskoppens Raad — disse to Hjerdedele bleve nu tillagte Kronen. Den, som den første Tieskast kan synes liberale, Bestemmelse med Hensyn til tiestrene, hvilken forekommer i Kristians Brev, og tidligere var udført i Recessen af 30te October 1536, — den kom i Virkeligheden til den norske Kirke til nogen Fordeel. Thi den af Kongerne Kristian Fjerde I begyndte Inddragning af Kloistrene og deres verdslige Forleninger under verdslige Kronens Emne, eller til Kongens videre fri Forfæining, indførtes under Kristian III; og skjønt de af Kongen tilstiftede verdslige

¹⁾ S. o. f. II. 817.

prere skulde sørge for dem af Klosterfolket, der ikke foretrak at flytte ud, sa blev dette Underhold, saavidt man kan skjønne, kun i knappestaaende Raal de Gjensblivende tildeelt. I 1555 omtales allerede de norske lusterses Ophævelse og Inddragelse under Kronen som en fuldenstændig Hjerning, og i 1562 finder man det sidste Spor af norske Munke¹⁾.

Biskopsgodsset og Klostergodset i Norge med deraf flydende Indtægter samt Halvdelen af Tienden tilfaldt saaledes ved Reformationen kongedømmet eller Kronen. Men Kristian vidste, ved Siden heraf, ogsaa at strabe til sig en god Deel af Kirkens værlige Gods. Under den 7de April 1537 paalagde han fra Viborg Esges Bilde at skaffe ham af Klosters eller Kirker forgyldt Kobber, nemlig Tavler, Billeder, Lykkestager og andet lignende af denne Materie, — rigtignok, som det siges, med deres Minde, som havde Kloster eller Kirke i Forlening²⁾. Og i et Brev af den 23de Juni 1537 fra Kjøbenhavns Slot overdrog han samme Esges Bilde, i det han takkede ham for hans Tjeneste i det Nordenfjældske, og bød ham at indtage Bergens Stift paa Kongens Begne, — at sørge for, „at Intet forrykkes af Kasse, Distrikter, Konstrantier, Klenodier, Guld, Sølv, forgyldte Tavler og andet saadant, der er eller findes i Kirker eller Klosters, at det bliver tilstede altsammen“, og deri paasee „vort Gavn og Bedste“³⁾. Kongedømmet skulde altsaa have sin Del ogsaa af Kirkens værlige Kostbarheder, og Indbringelsen af alle disse Kirkeskatte i Kongens Skatkammer, — hvilken vi vide med Sikkerhed senere foregik fra mange andre Dele af landet end fra Bergens Stift, og hvilken vistnok maa antages i Reaktionen at have foregaaet fra alle Landsdele, forsaavidt i det mindste Tilfældet tillod det, og Sagerne ansaaes for Flytningen værd, — der vist nok ikke lidet bidraget til igjen at fylde den kongelige Kasse, der ved den foregaaende Krig var bleven saa haardt medtagen.

Hermed være ingen Behreidelse udtalt over det, at Kongen, da han engang var erkjendt for Landskirkens Hoved, tog sig selv Kongedømmets eller Kronens Varetagt det Kirkegodset, som nu, efter den nye Kirkeordning, maatte agtes uhenfigtmæssig og overflødig, om det anvendtes paa den gamle Maade og efter den første Kirkes forfattede Grundsætninger. Men Behreidelse maa dog ogsaa have været paa den gamle Maaden, paa hvilken disse Rikdomme, under Kongedømmets Indførelse, senere for største Delen nyttedes. Det var en retsædvanlig Ordning, at de maatte komme Kirkens Formaal paa en fornøftig og billig Maade, med Reformationen stemmende Maade til Gode, — at de maatte blive anvendte til den religiøse Oplysnings og de dermed forbundne Nødværdigheders Fremme. Men dette skede, saavidt man har kunnet se, kun for en meget ringe Del. Det meste af hine Rikdomme

¹⁾ Lange, *Kth. 2den Udg.* 174—192. ²⁾ *R. Dipl.* I. 793. ³⁾ *Sk. III.* 831.

gif til aldeles verdsligt Brug, til Forhøielse af Kongedømmets Magt og Glands og til Underhold for de adelige Danste, hvilke gerne sendte til Norge som sine høiere Embedsmænd der.

Det var, som vi have seet, ved nye evangeliske Biskopper eller Superintendentter at Kong Kristian III forbeholdt ordne den egentlig religiøse Deel af det nye norske Kirkevæsen Stikkelsen af Superintendentter for Norge maatte altsaa i Hovedsag for ham, da Norges Krone i 1537 var bleven ham

Det er tidligere fortalt, at Kristian allerede i Novemb overdrog Hovedmanden paa Bergenhus, Hr. Esge Wilde, o deneggen i Bergen, Mgr. Geble Pedersøn, Bestyrelsen af Biskopsdømme og dets Gods ¹⁾. Dette Skridt viste en Tilhængelse af Kongen til Gebles reformatoriske Aand, i hvilken Tiltro han ikke bedrog sig. Sterre Kjendskab til Manden vandt Kong Geble selv i 1537 som til Danmark; og han blev nu af Kristian III det til Superintendent over Bergens Stift. Til dette Embede han være bleven indviet af Dr. Bugenhagen sammen med de danske Superintendentter ²⁾. Ligesom han tidligere skal have Kongens Bevillie ved at lade denne overrække som testamentariar af den afdøde bergenske Biskop, Olaf, et værdifuldt Eaat af Skib, — saaledes skal han ogsaa nu ved sin Indvielse have i sig Bugenhagens Opmærksomhed derved, at han var den eneste Indviende, som efter Ordinationen betænkte Bugenhagen med en Gode. Da Kongen siden i Sommeren 1539 sendte Herrerne Trud og Klaus Wilde til Norge for vaa sine Begne at ordne Norgens Kirker i Almindelighed, og navnlig ogsaa de kirkelige Forbedringer gjorde han Geble til deres Medhjælper i sidste Henseende. Han havde i denne Anledning ved Midsummers Tid en Sammenkomst i Oslo med de to kongelige Auldmægtige, og kunde fra Oslo den 10de Juni melde Kongen, at Kammererne i Oslo og Hamar samt Udenfor heden sammesteds med Borgemeistere, Raad og Borgere havde get Ordinationen. Men han maatte med det samme om til Kongen om, at der Ingen var, som trængte sig til at overtage Superintendentens Embede i de tvende Biskopsdømmer, hvilke i sig selv allerede forenede, i det Hamars Biskopsdømme var un- Oslo's Domkirke. Den menige Almue, baade Lærde og Uærdige, han, bede derfor Kongen paa det indstændigste, at han vil bestil- en lærd Mand til Superintendent, „at de maatte komme til Er- vrette Forstand“ ³⁾. Geble Pedersøn døde i Bergen den 7de Mars 1557 ⁴⁾.

¹⁾ E. v. f. II. 618.

²⁾ Est. II. 832.

³⁾ Not. Saml. I. 9 o

vardsøn.

⁴⁾ N. Dipl. I. 796.

⁵⁾ Not. Saml. I. 14.

Man maa af den ovenomtalte Magr. Gebles Skrivelse slutte, at det har gaaet let med Ordinantsens Antagelse i Norge af de hviere Geistlige og af den verdslige Dyrighed, men at det har været vanskeligt at finde dygtige Mænd, der vare villige til at overtage Superintendentens Kald her i Landet. Og denne Vanskelighed, som af Geble nærmest omtales for de forenede Dølos og Hamars Stifters Bedkommende, har vistnok bevæget Kongen til her at afvige fra den Regel, han ellers havde fulgt i Danmark med Hensyn til de evangeliske Superintendents Bestielse: ikke at benytte nogen af de forhenværende katolske Biskopper. Han indsatte nemlig igjen Biskop Hans Keff til Bestyrer af de under Dølos Stol forenede Dølos og Hamars Biskopsdommer. Den smidige Biskop Hans, der dog i sin Tid havde vist sig tilbørlig romerskfindet, maa altsaa have vidst, under sit Ophold i Kjøbenhavn, baade at indvinde sig hos Kongen, og tillige at overbevise denne om sin oprigtige og fuldstændige Overgang til Luthers Lære; thi ellers synes Kristian ikke at have kunnet betro ham den geistlige Overbestyrelse af en saa stor og vigtig Deel af Norge, som de to nævnte Stifter var. Naar dette er skeet, vide vi ikke med Sikkerhed. Ved Midten af 1539 var, som vi nys have seet, de to Biskopsdommer uden Forstander; og først fra 1542 have vi et Brev, der viser os Hans Keff som Dølo Stifts-Forstander. Brevet er givet i Dølo den 16de Februar 1542 og angaar Mageskifte af noget Domkirken tilhørende Gods. Hans Keff nævnes først blandt Udstederne, foran Norges Riges Kansler, og hvad mere er han nævner sig: „Hans Keff med Guds Raade Biskop i Dølo“¹⁾. Mellem Midten af 1539 og Begyndelsen af 1542 har altsaa hans Tilbagekomst til Dølos Stol fundet Sted; og han maa have faaet Kongens Tilladelse til fremdeles at benytte sin gamle katolske Titulatur. Hans Dødsaar vide vi ikke, men hans Eftermand, Magr. Anders Matsøn, kalder sig i Brev af 1ste December 1546: „Superintendent til Dølo og Hamars Stift“²⁾.

Som første evangeliske Superintendent i Stavangers Biskopsdomme nævnes Jon Guttormsøn, der blev ansat i 1541³⁾.

Senest af de norske Biskopsdommer fik Thronhjems sin Superintendent i Magr. Thorbjørn (Torbern) Olafsøn. Det thronhjemske Kapitel havde i 1537 ved Trud Ulfstand og Kristoffer Hvitsfeld modtaget Kong Kristians Løfte om Raade og Tilgivelse, hvis det

¹⁾ Dan. Magasin I. 341.   ²⁾ N. Dipl. I. 810. Peder Klausen kender slet ikke denne Anders Matsøn.   ³⁾ Saalesbes siges, uden Rønnelse af Dagen, i „Registre over alle Lande“, ifølge Dvgivelse fra det norske Rigsarkiv. Peder Klausens Udsagn i hans Norges Beskrivelse 52, at Jon Guttormsøn blev ordineret i 1537, er sølgelig urigtigt.

vilde forlade Erkebiskoppens Sag og gaa Kongen til Haande. paa blev, som det later, ikke strax noget skriftligt Svar givet. Isee har Kapitelets Defens, Knut Pedersen, der var med paa Vikholm, gjort Vanskeligheder. Men snart aftraadte han ell
 • nødt til at aftræde, og til hans Eftermand valgte Kapitelet Th
 Olafsen. Denne drog strax efter til Danmark til Kong
 med Kapitelets Skrivelse af 13de Januar 1538, hvori det i
 sig al Medviden og Deltagelse i Erkebiskop Olafs Foretagende
 Kongens Sendebud 1536, og utbad sig Kongens Stadfæstelse
 sine Indtagter og Friheder. Thorbjørn var heldig i sit
 Han udvirkede nemlig Kongens Brev fra Gottorp af 14de
 1538, hvorved den forlangte Stadfæstelse udtaltes, dog Kongen
 formåts og Ordnings" uforbrændt. Med dette Brev kom Th
 tilbage. Men endnu henled, uvisst af hvilken Grund, nogle A
 en Superintendent over Thronhjems Biskopdomme blev tilfikk
 et Brev af 4de Januar 1542 udtalte Kapitelet for Kongen sit
 at denne, som nu havde forsorget alle Norges
 Stifter med Superintendenter, ogsaa vilde stikke en
 • over Thronhjems Stift, og nævnte som sit Valg „paa Konge
 Behag“ Mgr. Thorbjørn Olafsen. Ikke før end i 1546 bl
 dette Diste af Kongen opfyldt, i det han ved Brev fra Koll
 af 6te Januar udnævnte „Torbern Olafsen“, der omtales
 vet som anbefalet af „den høie Skole i Kjøbenhavn“, til Sur
 dent i Thronhjems Stift. Thorbjørn var selv Brevets Over
 Da det beder, at Thorbjørn havde sinderet i Wittenberg, sja
 ganske rimeligt, at dette er blevet ham vaalagt som Korbret
 hans Embede, og at hans Studium i Wittenberg har for
 den lange Tids, før han fik sin Udnævnelse af Kongen. (Se
 allerede 1548¹⁾).

Om Kirke-reformationens Indførelse paa Island og om
 islandste Biskopdommers Besættelse med evangeliske Superinte
 skulle vi lidt nedenfor tale særskilt. Her maa jeg endnu kun be
 berøre Færøernes Biskopsstol. Om den vide vi i det Hel
 og angaaende dens Overgang til Reformationen saa godt ser
 Den Biskop til Færøerne, der senest ovenfor blev omtalt, var Th
 Olafsen, som den første Januar 1533 af Kong Kresten I fik
 brev“ paa Færøernes Biskopdomme²⁾). Han var den sidste f
 Biskop der; men om han er død i sin Verdighed, eller om h

¹⁾ Danske Mag. VI. 289 - 299; jfr. A. Orlandsen, biogr. Skit. om
 den islandste (Stift) 16. Peder Klausen har ikke Thronhjems i
 sejerretke, men nævner hans (Eftermand, Hans Gaas, som sidste Sur
 dent i Thronhjems. ²⁾ S. e. f. II. 737.

maattet frastige sig den, vides ikke. Amunds Eftermand var Jens Ribber, efter Navnet at dømme en dansk Mand. Han omtales som den første og eneste evangeliske Superintendent der paa Nerne. Han blev i 1557 forflyttet til Stavanger, da den første Superintendent der, den fornævnte Jon Guttormsen, frasagde sig Embedet, hvilket derpaa Jens Ribber skal have bestyret til sin Død 1571. Efter hans Afgang fra Færøerne, fik disse ikke meer nogen egen Superintendent til øverste Kirkeforstander, men kun en Provst, der først underlagdes Bergens Superintendent, senere Sjællands¹⁾.

Med de evangeliske Superintendenter's Indsættelse i Norge synes Reformatiønsverket der fra Kristian III's Side paa en Maade at være afsluttet. Den hele Religions Forandring i Norge udgik, som man af det Foregaaende vil see, fra Kongen og hans danske Raadgivere, uden at hverken den norske Geistlighed, eller det norske Folk derved toges paa Raad. Forandringen var ikke forberedt ved nogen religiøs Undervisning; og hverken Landspresterne eller den menige Lægmand synes ret at have forstaaet dens Betydning. Alt gik imidlertid, hvad Kirke-reformationen vedkom, tilsyneladende roligt af. Grunden hertil var udentviwl deels, at den romerske Kirke i sin henstivnende Form allerede havde i Norge tabt det meste af sin vækkende Kraft og med det samme det norske Folks levende Medfølelse, — deels at Forandringen foregik paa en Maade, der gjorde den i Begyndelsen lidet mærkbar for Almuen. Styrelsen, der ikke kunde opdrive uden et ringe Antal lutheriske Lærere for Norge, nødtes til at lade Mængden af de katolske Prester forblive ved deres Kirker; og disse Prester opretholdt saameget af de papistiske Kirkesikke som de kunde uden aabenbare at støde den verdslige og geistlige Dyrighed. Denne udviste ogsaa udentviwl, ifølge Kongens eget Ønske, i Begyndelsen megen Dverbærenhed og Lempe. Da Reformationens verdslige Maal var opnaaet, overlod Landsstyrelsen Udjævnningen af de egentlige religiøse Banskeligheder til Tidens Gang og en ny Sedvanes Magt.

Den norske Kirkes Reformation gik som sagt, efter Alt hvad man ved, i det Hele for sig uden at vække nogen voldsom Gjæring og Brydning i Folket. Den gennemdrevtes i det Ydre med stor Hast og uden tilbørlig aandelig Forberedelse; i det Indre derimod, i Folkets religiøse Følelse og Bevidsthed, banede den sig udentviwl meget langsomt Veien.

Vi maa endnu, før vi forlade selve Norge for at see Kirke-reformationens Seier paa Island, opholde os et Øieblik ved de Personers senere Skjebne, som vi i det nærmest Foregaaende have seet spille Hovedrollen i de Bevægelser, der ledsagede Tilintetgjørel-

¹⁾ Debes, Færøernes Beskriv. 292; Peder Klausen, Norges Bskr. 52, 53.

sen af Norges Selvstændighed som Rige, og dets Kirkes derpaa gende Reformation.

Her møder os da først Erkebiskop Olaf Engelbrekts. Vi forlode ham som Flygtning paa Veien fra Norge til Nederland hvorhen han først synes at være kommen efter meer end een V ned's Seilats, og efterat Vaabenstilstanden mellem Danmark og Nederlandene allerede var sluttet i Bryssel den 3die Mai 1537 ¹⁾. denne Stilstand maatte være hoist nedslaaende for ham, er utvovls om end de Artikler, den indeholdt til hans Sikkerhed, maatte over ham om den nederlandste Styrelses Velvillie for hans Person. han var kommen til Nederlandene, blev ham strax anvist Ophold i i Brabant, hvor Kong Kristian II forhen havde henlevet nogle af sin Landflygtighed. Erkebiskoppen findes at være kommen dit rede inden den 28de Juni 1537 ²⁾. Det varede ikke længe før Ophold i Nederlandene blev Kristian III bekjendt, og før denne til Dronning Maria om ham. I et Brev af 1ste Juli samme Aar Kjøbenhavn anlager Kristian ham for at have brudt sin Trostid sin Konge og at have bortført med sig fra Norge, foruden sit Gods, ogsaa meget der tilhorte Norges Rige og Kongen. Kristian beger om, at dette Gods maa igjen blive ham tilstillet, eller i mindste maa blive optegnet og belagt med Arrest. Erkebiskop sees ogsaa virkelig at have taget med sig fra Thronbjem meer end var hans private Eiendom; og det som maatte findes at tilhøre den, derpaa ansaa naturligvis Kristian sig fuld berettiget til at gjøre Fordring, da han havde stillet sig selv som den norske K overste Forstander. Erkebiskoppen havde desuden ført med sig en A Kostbarheder, som Hr. Nils Lyffe i 1534 havde givet ham i Høj paa Stenvisholm Slot, og for hvilket han den 2den Mai i det næ Aar havde udstedt sin Forfryning. Paa dette sidnævnte Gods fik kom snart Fordringer fra Nils Lyffes Frænder paa dennes umynd Berns Begne. Det er imidlertid neppe rimeligt, at noget alvort Skridt er gjort i Anledning af nogen af disse Fordringer fra den derlandste Styrelses Side i Erkebiskoppens levende Live. Hans flygtighedsstand blev ikke langvarig. Den 7de Martz 1538 døde i Pvr ³⁾. Hvilken Alder han har naaet, vide vi ikke; hans tidligere Ling gjør det dog rimeligt, at han ved sin Død har været allermindst firti Aar gammel, eller snarere maaskee sterkt nærmet sig de fort Om hans Karakter have vi talt oftere ovenfor. De Bestodning man har gjort ham for Uredelighed og Halsbed, maa i det Hele

¹⁾ E. o. f. II. 821.

²⁾ Sees af et Brev til ham af denne Dag fra kejserlige Raadgiver Scerperus; Brevet i den mundvænde Saml. i Rigsarchiv.

³⁾ Script. r. Dan. VI. 617.

⁴⁾ E. o. f. II. 653.

ees for uefterrettelige, eller i alle Fald for meget overdrevne; men at man har manglet den Karakterfasthed, som hans vanskelige Stilling, sær i hans sidste Leveaar, fordrede, dette synes ikke at kunne negtes. At man mente sit Fædreland vel, og ligeledes den Kirke, han var sat til at forestaa, derom er heller ingen gyldig Grund til at tvivle, om man end i Forsvaret for begge var fuldkommen uheldig. For at sælde en fuldstændig og sikker Dom om hans Karakter og Handlinger, maatte man imidlertid have flere Kilder for Haanden, end dem man hidtil har havt til Raadighed.

Hans Efterladenskaber gave Anledning til mange Krav fra forskjellige Sider. Kong Kristians have vi allerede omtalt ligesom og Nils Lyfkes Arvingers. Men til disse Krav kom ogsaa, strax efter Erkebiskop Olafs Død, Fordringer fra Pfalzgreve Fredriks Side paa Kong Kristian II's og dennes Arvingers Vegne. Erkebiskoppen sees selv for sin Død at have godkjendt Nils Lyfkes Arvingers Ret og at have noie betegnet og affondret det Gods, som dem tilkom; men til nogen virkelig Udlevering af det levedes ham ikke Levedage, og efter hans Død blev det sammensøiet med hans øvrige Efterladenskaber. Om dette i dets Helhed fandt en langvarig Skriftverling senere Sted gjennem hele ti Aar, indtil det omsider i 1548 kom i Pfalzgreve Fredriks Besiddelse ¹⁾. Til den samme Fyrste kom ogsaa Erkebiskop Olafs Arshyv, som han havde ført med sig fra Thronhjem, hvilket, i Forbindelse med Kristian II's Brevverling under hans Landsflygtighed, siden kom til München, og derfra, ved den bayeriske Konges Gave, i 1830 til Norge.

Vi have før omtalt som Erkebiskop Olafs Fortrolige og som Mænd, der ganske vist havde megen Indflydelse paa hans ssebnevngangre Afsærd i 1535 og 1536, Einar Tjeld og Kristoffer Throndsøn, begge Bøbnere eller Svende, altsaa af lavere Adelsland, og begge, saavidt vides, indfødte Nordmænd ²⁾. Det seneste vi vide om Einar Tjeld er, at han var blandt Befalingsmændene paa Stenvisholm, da Erkebiskoppen forlod Norge i 1537 ³⁾; efter Slottets Dvergivelse i Mai Maaned samme Aar forsvinder han af Historien. Kristoffer Throndsøn derimod var en meer kjendt Fremtid forbeholdt. Han synes fortrinsvis blandt Erkebiskoppens verdslige Tjenere at have nydt dennes Fortrolighed, og som Følge heraf sees Rygtet at have veltet en væsentlig Andeel i Vincentius Lunges Drab og det Hele i de stormende Optrin i Thronhjem i Januar 1536 over paa ham ⁴⁾. Kristoffer synes virkelig ogsaa at have været en rast og

¹⁾ En Mængde Breve denne Sag vedkommende har Rigsarchivar Lange affretvet i nederlandske og belgiske Archiver, og til hans Afkrifter har jeg havt Abgang. ²⁾ Jfr. o. f. II. 793. ³⁾ S. o. f. II. 821. ⁴⁾ Sfr. II. 788.

forslagen og derhos smidig Mand, som vel var stiftet til at se virksom Rolle i en oprørt Tid, og det ikke mindre med hemmelige end med aabenbare Volds handlinger. Han var, som det lader, lingsmand paa den lille Flaade, som i 1537 bragte Erkepen til Nederlandene. I det følgende Aar, efterat Erkebiskopp død, optraadte han fiendtlig mod Danmark som Kører af et eller Kaperfibe, og gjorde et Angreb paa Helgoland, hvilket dog blev videre følger ¹⁾. Dette Koretagende gav imidlertid Anledning Kristian III ved Brev fra Odense af 15de September 1538 an ham hos Amsterdams Borgemeister og Raad for Soroveri og fik ham paagreben og afstraffet ifølge en Artikel i Overenskommi Bryssel ²⁾. Denne Forbring synes dog ikke at være bleven til Folge, eller i ethvert Fald ikke at have bragt nogen stor Ulykke Kristoffer. Thi et Par Aar senere finde vi ham i Danmark Kong Kristians Raad, idet denne i 1543 benyttede sig af ham ved et Sætog til Nederlandene, som Magnus Gyldenstjerne anse I 1551 var han endog med blandt Anførerne for den Flaade Kong Kristian sendte til Island for at dæmpe de Uroligheder, Jon Areson der havde vaakt, hvilke senere skulle omtales ³⁾. seer, at hans Klogskab og Smidighed maa have erhvervet ham gens Tilgivelse ja endogsaa Tillid. En Datter af ham var almindelig kaldet Anna Thronds. Hun var ved 1560 eller noget gift med den bekjendte skotske Herre, Jarlen af Bothwel, der efter at have forladt hende, egtede Maria Stuart, Dronning af land. Denne Annas Forbindelse med Bothwel var Grunden hun senere kaldtes: Skottefruen ⁴⁾.

Den saa ofte omtalte Fru Ingerd Ottesdatter (Nomer) Nils Henriksons Enke, overlevede Erkebiskop Olaf i mange Hun nød Fordeel af Reformationen derved at hun tilhøi i L. Reins Nonnekloster, som Erkebiskop Olaf længe havde gjort stridigt, til Forlening paa Livstid ⁵⁾. Hun døde i 1555 i Reise. Hendes ældste Datter Margreta, Hr. Vincentius Langes egtede siden den danske Adelsmand Jens Splid. Elina, gift med Nils Lyffe, var, som før er sagt, død allerede i 1532 ⁶⁾. skaffe hendes Børn den Arv efter deres Fæder, som Erkebiskop havde ført af Landet, viste Fru Ingerd sig meget virksom i 1538 og 1539, men, som det lader, uden Nytte. Fru Ingerds Datter, Anna, var, som tidligere fortalt, gift med den danske :

¹⁾ Krag og Stef. I. 192.   ²⁾ Kristians Brev i det belgiske Mazarin-Langes Afst.   ³⁾ Krag og Stef. I. 263-265.   ⁴⁾ Små. 353.   ⁵⁾ Maanedsskrift af Munch, 3die B. 436-438.   ⁶⁾ E. o. f. II. 70 Lange, Kbh. 2den Udg. 252.   ⁷⁾ E. o. f. II. 750.

Hr. Erit Ugerup. Den fjerde, Ingeborg, egtede Peder Hansøn (Kitle eller Vaske), ogsaa en dansk Mand. Den femte endelig, den før nævnte Lucia, som havde haft den ulykkelige Forbindelse med sin Svoger, Nils Lyffe, blev, uagtet den Stam, hun herved havde paa-draget sig, siden gift med den anseede danske Adelsmand, Jens Tillufs-son Bjelle ¹⁾. Saaledes blev, ved Fru Ingerds fem Døttres Egte-skab med danske Adelsmænd, det overmaade meget Fordegs, som hendes Mand, Hr. Nils Henrikson, og hun havde samlet, overført i danske Stormænds Hænder og en Arv for disses Velinger.

Hr. Esge Bilde vedblev, efterat Begivenhederne i 1537 havde fikret Kristian III Norges Kongedømme, ikke længe at føre Befalingen paa Bergenhus. Han havde allerede tidligere ønsket sig fritagen fra denne sin Stilling for at kunne drage til sit Fædreland, Danmark, og der indtage sin Plads i dette Riges Raad. Hans Stilling i Norge huede ham ganske vist ikke meer, da Norges Selvstændighed var til-intetgjort, og dets Raad var hævet, hvilket han synes gjerne at have villet see opretholdt, naturligvis dog i dets seneste Betydning. Han overdrog, saasnart muligt, Bergenhus midlertidig til Jens Splid og reiste saa til Danmark. Inden Udgangen af 1537 (den 9de Decbr.) modtog Thord Roed, der af Kongen udnævntes til Hr. Esges Eftermand, Slottet ²⁾. Kristian viste ellers, at han paaahønte Esge Bilde's Fortjenester af hans Sag i Norge. Thi ikke længe efter hans Komme til Danmark udnævnte Kongen ham til Danmarks Riges Hovmester og lagde sin Tillid til ham for Dagen ved at betro ham Ledelsen af vigtige Underhandlinger med Udlandet. Hr. Esge Bilde døde i Pesten 1552 ³⁾.

Hr. Klaus Bilde, Esges Fætter (Farbroders Søn) var allerede, som vi saa, før Februar 1537 udtraadt af Norges Raad ⁴⁾. Han vedblev imidlertid at være Hovedsmand paa Baahus og overtog i 1539, i Forening med Hr. Trud Ulfstand, Kong Kristians Fuldmagt til at ordne Norges Anliggender ⁵⁾. Klaus Bilde døde sidst i 1557 ⁶⁾.

Morten Krabbe endelig, gif, som vi allerede have seet, glip af sit fiske Haab om Bergens Biskopsdømme, idet, trods alle hans Anstregelser, Geble Pedersson dog til Slutning af Kong Kristian blev ham foretrukken. Morten Krabbe beholdt imidlertid sit Kanslerembede til sin Død i 1543 ⁷⁾.

¹⁾ Sml. III. 580.

²⁾ Pal.-Müller, Gr. F. II. 407.

³⁾ Krag og Stef.

I. 362; Gviff. Rt. III. u. 1552.

⁴⁾ S. o. f. II. 823.

⁵⁾ S. disse

Herrers Reces af nævnte Aar, givne i Oslo 24de Juni og i Bergen den 20de August, Paus. gl. norske Love II. 291—298.

⁶⁾ Krag og Stef. I.

391. Not.

⁷⁾ Lange, Rth. 2den Udg. 400.

121.

Katholikernes sidste Tid paa Island. Biskopperne Dgmund Paalsøn af Skia og Jon Aresøn af Hole, dens ivrige Opretholdere. Reformationens full Zeier ved Jon Aresøns Død i 1550.

Af de Lande, der hørte til Norges Rige og til den nærfte var Island det, hvor den romersk-katholske Lære længst opreth som Landsreligion, og hvor den senere, som saadan, veg for den gelists-lutherste.

Vi have i det foregaaende seet, hvorledes begge Islandstjopsdommer i Aarene 1520—1524 fik nye Forstandere: — Skia Biskopsdomme Dgmund Paalsøn, Hole Biskopsdomme Jon Aresøn. Vi have ogsaa seet, at Forholdet mellem disse tvende Pper fra først af var mindre end venstabeligt, og hvorledes Dg havde gjort alt hvad der stod i hans Magt for at hindre Jons og Indvielse, men hvorledes hans Bestræbelser i denne Retning strandede. Jon Aresøn blev indviet i Norge af Erkebiskop L 1524, kom i 1525 til Island og tog der sin Stol i Besiddelse¹.

Disse tvende sidste katholske Biskopper paa Island, vare i n Henseender ualmindelige Personer og, det tør man nok paaåaa, hele Karakter, Fremfærd og Levevis sande Repræsentanter for den af sin Tids Biskopper.

Dgmund Paalsøn var meget ældre end sin Embedsbr Han skildres som en dristig Mand, især i alle verdslige Sager, og Skion paa disse dækkede tildeels hans Rattigdem paa geistlige Kundt i en Tid og under Omstændigheder da Biskoppen i sit Biskopsdomme; fuldt saa meget i Egenkab af verdslig Styret, som i Egenkab af Christommens Forstander. Han var en kraftig, ærgjerrig og stolt Mand en Hovding i sin Bæsen og berømt for sin Gæmtilthet, hvilken dog, naar han var i godt Lune, ofte øvede paa en hensynsles, drevne Maade. Men han var ogsaa en egenfærdig, opfarende, lidenskabelig Mand, der i Alt vilde have sin Villie frem, og som vovede at modstige; thi Indvendinger taalte han ikke, men overens mindelig den, der vovede at fremføre dem, eller i det Hele vovede gjøre ham imod, med de groveste og uverdige Skæftsort. Den som havde fulgt alle hans Foretagender i hans tidligere Aar, b som man trode, udskjæmt ham og gjort ham saa uæstetlig som vilde sig i sin overordnede Stilling. Noget egentlig ondt eller u Sindslag synes han dog ikke at have haft, ikke heller skyldes han at have vaft Forargelse ved nogen Uædelighed i Keenet, om end Levevis i det Hele ikke var spæterlig klosterlig eller prestelig²).

¹) S. e. i. II. 643—646, 659—661. ²) Træt af hans Karakter og nær af hans uæstetlige Gæmtilthet findes i Gevot. Aarb. p. 3. Car. 61.

Med herligere Naturens Gaver var Jon Aresøn udbyret. Han havde ogsaa et Bæsen, som fuldkommen sømmede en den Tids storhøvding, var pragtfuld, gjestfri, gavmild, driftig og stolt. Han var ikke Dgmund noget efter i verdslig Ærgjerrighed og Hersesygge. Men han havde større Selvherredømme, større Smidighed og større Gaver til at vinde sig hengivne Venner. I egentlige geistlige Kundskaber stod han ganske vist endogsaa under sin Embedsbroder, men hans Landsgaver synes langt at have overstraalet dennes, og netop at have været af det Slags, der maatte vække hans Landsmænds Beundring. Han var, som vi have seet, næsten uvidende i Latinen; men han var heldig Skald, ja maaskee den første Skald blandt sine samtidige Landsmænd, og han havde altid en Bise rede, naar Omstændighederne fremfaldte den. Han var glad og oprømt i det Vennelag, medens han tillige vidste baade i det daglige Liv og Embedshandlinger at optræde med en Verdighed, der sømmede hans Stand og Stilling. Han var en aabenbar Overtræder af Celibatet; i han levede fra sin Ungdom af lige til sin Død i uforsvulgt Frillehed med Helga Sigurdsdatter og avlede med hende fire Sønner og to døtre. Men saadanne Forbindelser vare den Tid, Celibatsloven til Trods, ganske almindelige blandt Presterne, navnlig paa Island, og vakte liden Forargelse hos Folket, helst naar de, som Tilfælde synes at have været med Biskop Jons og Helgas, grundede sig paa et salegt, rigtignok mod Kirkeloven reentud stridende, Kontraktforhold, og overholdtes med Troskab fra begge Sider. Jon havde endogsaa, synderlig nok, i 1522, da han forlængst var Prest og allerede var paa Veie til at blive Biskop formeligen ætledet, d. e. erkjendt for egte, af sine Børn, nemlig tre Sønner og en Datter¹⁾; og han fandt sin meer fremrykkede Alder, i sine djarve og kloge Sønner den sikreste og bedste Støtte for sine ærgjerrige Planer, saalænge Forsynet lod disse at have Fremgang²⁾.

I Forstningen efter at Jon Aresøn havde taget Hole Stol i Besiddelse saa det heel fiendsligt ud mellem ham og Biskop Dgmund. Deres første Sammenkomst paa Althinget i Sommeren 1526 lignede meer to avindsyge verdslige Høvdingers Fremtog til en afgjørende Kamp end tvende Biskoppers Møde i Kirkens og Rettens Tjeneste. Paa begge Sider var Opfordring udgangen til Prester og Bønder at komme til Althinget saa mandsterke som muligt, og Stevne var sat for at man skulde møde til Thingtoget. Da Tiden kom, red Biskop Dgmund søndensfra med meer end 1300 Mand i sit Følge, Jon nordensfra med 900; og saaledes mødtes de paa Thingvolden ved Draraa.

¹⁾ Finn Joh. II. 738, hvor et Vidnesbyrd af 1541 om Ætledningen findes.

²⁾ Om Jon Aresøns Karakter s. Geopol. Arb. p. 3. s. 96.

Længe vilde Ingen af dem give efter for den Anden, og det til et Slag mellem de to Flokke. Men saalænge gif de bedste lige og Bønder mellem Biskopperne, at de endelig lode Tank almindelig Kamp fare, — dog kun paa den Maade, at en Til mellem to Mænd, een fra hver Side, skulde afgjøre Striden. Kampen fandt Sted den 1ste Juli paa en Holme i Draraa i Biskoppers og deres Mænds Paasyn. Kampen var længe uafgj men endelig lykkedes det Dgmunds Kjempe at kaste sin Mod ved Haandkraft til Jorden. Nordlænderne lode sig vel med, at ikke alt var gaaet retfærdigen til; men det blev dog vel fket var, og Biskopperne skiltes ad, om end ikke som Venner, uden at det kom til noget Slag mellem dem.

Men Dagen efter Tvekampen, Marie Besøgelses Dag, opt Skaalhøls Kathedralkirke i Biskop Dgmunds Graværelse lige i den, uden at man vidste med Sikkerhed Idens Dphav. Paa samme Tid brød Tbingalmuen op for at drage hjem. Dgfaa Dgmund gav sig paa Hjemveien, men mødte snart Kirkepre Skaalholt, der bragte ham Ulykkestidenden. Den gjorde saa Indtryk paa Dgmund, at han tregange sank daanet af sin H han naaede Skaalholt. Hans første Ord, da han ret var kom sig selv, var: „hidtil har mangt gaaet mig efter Ønske, derfor billigt, at ogsaa noget gaar mig imod“. Forstantige Mænd, det, tredje siden, at Ulykken var et Guds Bink til Dgmund for at hans Dvermod, og man fandt, at fra den Tid rammede M oftere Biskoppen, og det meer og meer jo længer det led paa b vedage. Biskop Dgmunds Driftighed blev ikke knækket ved U tvertimod viste den sig nu kraftigere end nogeninde, i det han Kanter, ved Gaver og ved Kjob, samlede Tommer til Kirken opbyggelse, hvilken ogsaa paa det nærmeste blev fuldbragt inter Død ¹⁾. Hans Stridbarhed derimod og hans Had mod Jon A synes at være blevet dæmpet ved den indtrufne Hændelse, og t ikke oftere til saadanne forærgelige Sammenstød mellem Biske som det sidst omtalte. I 1529 viser sig endogsaa et venstal Forhold at være indtraadt mellem dem, idet Dgmund meddelte Son, Magnus, prestelig Vielse og Vielsesbrev, efterat naturlige nødvendige Dispensation for ham som Presteson isørveien v virket ²⁾.

¹⁾ Gospel. Arab. p. 3. c. 60—61; Finn Joh. II. 526. ²⁾ Finn Joh. Gospel. Arab. p. 3. c. 70. Hvad derimod Kerturavante paa anførte 2 tæller om et Møde og Kærlig mellem begge Biskopper i Sufafell i 15 kommer mig usikkert. Den heravante Biskop Jens Sen, Magnus, lerede i 1534. Finn Joh. II. 668.

Hvad der dog rimeligvis mest har drevet Dgmund til at lægge Tømme paa sin Ophidselse mod sin Embedsbroder, var Frygt for Reformationen. Thi Luthers Være begyndte paa denne Tid ogsaa at blive kjendt paa Island, idet nogle af hans Skrifter førtes derover med tydste Kjøbmand. Tydsterne dreve nemlig paa den Tid den meste Handel paa Ven, og over Hamburg kunde kjætteste tydste Skrifter let finde Indgang. Jon Einarsson, Kirkeprest i Skaalholt, læste enkelte af Luthers Skrifter i Hemmelighed, og de gjorde det Indtryk paa ham, at han endog paa en Kyndelsesmessebad vovede at tale mod Helgentilbedelsen og kalde den Afgudsdyrkelse. Biskop Dgmund blev meget vred herover og tog sig fore at irettesætte Presten. Men denne svarede ham med Sagtmodighed og heraabte sig blandt andet paa Paulus til Forsvar for Presternes Egteskab. Biskoppen vilde dog ikke høre herpaa og afviste hans Forsvar med de Ord: „Paulus var Hedningernes Læremester, men ikke vor!“ Der blev siden aldrig ret godt med Dgmund og Jon Einarsson ¹⁾.

Langt mere Uergrelse voldte ham dog en anden Klerks Overgang til Luthers Være. Det var Gisfur Einarssons, som havde været hos Biskoppen i længere Tid, og som denne havde taget sig meget af paa Grund af hans Forstand og gode Nemme. Biskoppen havde endogsaa kostet Gisfur Skolegang i Hamborg. Gisfur forblev i Tydskland 4—6 Aar, skal have hort Bugenhagen i Hamborg, og senere i Wittenberg Luther selv og Melancthon. Han kom ved denne Tid hjem til Island fuldkommen vunden for og oplært i den lutherste Være. Men Biskop Dgmund havde ogsaa faaet Underretning om, at han havde indbruffet, som han udtrykte, sig „Luthers Kjættteri“, og vilde derfor længe ikke taale ham i sin Nærhed ²⁾. Dgmunds Had mod Luthers Være skal endogsaa have drevet ham, der ikke ellers synes synderlig med Bøger, til at sammensætte et Skrift mod Luther, hvilket dog var uden Verd ³⁾.

Forvirringen efter Kong Fredrik 1's Død strakte sig ogsaa til Island, og Landet var, ligesom Norge, i flere Aar uden nogen erkjendt Konge. Fra tre forskjellige Kanter indløb Krav paa Herredømmet over, og de kongelige Indtægter af Island. Erkebiskop Olaf Engelbrekts-son, og Norges Raad, gav Fuldmagt til begge de islandste Biskopper at optage Kronens Rente, hver i sit Biskopsdømme. Hertug Kristian, som han endnu kaldtes paa Island, befalede en Didrik Foged at gjøre det samme paa sine Begne. Grev Kristoffer af Oldenborg endelig tilskrev Islændingerne, at han havde udnævnt Markus Meyer til Hirdstyrer over hele deres Land. Disse forskjellige Krav bleve af de tvende daværende Lagmænd forelagte Althingets Lagrette om Sommeren 1535,

¹⁾ Cöpol. Arb. p. 3. c. 70.

²⁾ Sk. p. 3. c. 75.

³⁾ Sk. p. 3. c. 70.

og en Allthingsdom af 29de Juni samme Aar blev nu affagt, hi Erkebiskoppens og det norske Raads Brev godkjendtes og tog Følge, „efterdi, som det hed, Kronen i Norge ingen udvalgt har over sig, og vi have svoret den (Kronen i Norge) og rette Konge vore Ede“¹⁾. I 1536 synes dog denne Uvisshed at bleven hævet, da Klaus af Mervig kom til Island som Konstantian III's Hirdstyrer eller Befalingsmand. Biskop Dgmund skenok endda have forsøgt at knytte en Forbindelse med Erkebiskop og i den Anledning have sendt den førnævnte Gissur Einarsson, han nu havde taget til Naade, med et af sine Skibe til Erkebis med Breve. Men skjønt det lykkedes Sendebudet med stor Værdighed at faa udrettet sit Erinde hos Olaf, saa var dog intet nu fra denne at vente, og Gissur kom tilbage til Island uden at bringe nogen Trost for sin Herre²⁾. Biskop Dgmund maatte sig sig for Kong Kristian og hans Befalingsmand.

Narsagen, hvorfor Biskop Dgmund nu atter tog Gissur i sin Tjeneste, var ingenlunde at Biskoppen havde opgiven miltnet sit Had mod Lutherdommen, — men deels den, at han Gissur, der vel vidste at følge sine religiøse Meninger, forlængst glemt den nye Lære, og deels den, at han nu høieligen trængte ham. Klaus af Mervig, der skildres som en ond og trættefjær fordreede nemlig paa Kongens Begne strengt Regnskab af Dgmen dennes Regnskaber vare indviklede, og han selv blev meere og meere slevsønet og uskiftet til at bialeve sig selv. Gissur baade en dygtig Regnskabsfører og fra ældre Tid, da han var skoppens Tjeneste, uoie fjendt med dennes Pengesager. I fandt det derfor sikkest at ty til hans Hjælp under sin tiltagen berdomsuvagbed. Foruden den i Hjertet fremdeles fuldkommen hifundede Gissur, var ogsaa i Biskoppens nærmeste Omgiwelse en hemmelig Tilhænger af den nye Lære. Dette var Odd, en Biskop Gottskalk Mikolansjen af Hole. Han var i sin Ungdom gen i Norge hos en Farbroder, hvorfor han siden kaldtes Odd; havde her modtaget god geistlig Undervisning og havde siden Danmark og Tydskland. Han var en lærd og flog Mand, h Udlandet vundet Kjendskab til den lutherste Lære, og var efter Betænkneligheder bleven dens afsjorte Tilhænger. Odd kom ved Tid til Skaalholt og blev Biskop Dgmunds Skriver og Fort uden at denne havde nogen Mistanke om hans lutherste Men Han oversatte i al Hemmelighed det nye Testamente, medens ba bildte Biskoppen, at han søgte Ensombeden for usorivoret at affrive theologiske Bøger og Kirkelove. Biskoppen, beder det

¹⁾ Brevet findes hos Rinn Joh. II. 268—270. ²⁾ Gevel. Aarb. p. 3

g engang over ham, medens han udenfor Kirken læste i en tydsk oversættelse af Lukas's Evangelium. Paa Biskoppens Forbring maatte den levere Bogen fra sig; og da Dgmond saa hvad det var, kastede den hen i Veien og løb ind i Kirken efter at have udfjældet sig paa det groveste ¹⁾).

Bed denne Tid, da Biskop Dgmond saaledes til sin Stræf opbød, hvorledes Luthers Lære trivedes og fremmedes i hans nærmeste omgivelse, blev han pludselig ganske blind. Dette traf ham, fortæller man, paa en Reise, da han med eet synes der blev mørkere og mørkere i ham. Han spurgte sine Følgesvende, om det alt tog paa at velkomme; men de svarede ham, at Solen stinnede klart. Da udbrød Dgmond: „nu! nu! farvel Verden, du har længe nok tjent mig!“ Han begyndte at tænke paa at faa sig valgt en Hjelpebiskop, da han desuden allerede nærmede sig de otteti. Han udsaa hertil sin Søsterson, den Sigmund Eyolfsøn, og fik ham udvalgt af Biskopsdomstolens Præstestab. Sigmund reiste til Norge i 1536 og stal i 1537 der bleven indviet i Nidaros af Erkebiskop Olaf, strax før denne flygte fra Norge. Men Dagen efter sin Indvielse blev Sigmund syg og døde efterat have været Biskop i tretten Dage ²⁾).

Da Tidenden om Sigmunds Død kom til Island, besluttede Biskop Dgmond i hans Sted at faa Presten Gissur Einarsøn valgt til sin Hjelpebiskop og Eftermand. Gissur havde nemlig paa alle de Steder, hvor han efter sin Hjemkomst fra Tydskland opholdt sig, vidst overtyde Alle saaledes om sin katholske Rettroenhed, at Biskop Dgmond nu ikke meer nærmede nogen Mistanke mod ham. Dgmond foretog hans Valg for sin Geistlighed paa Staalholts Biskopsdommes almindelige Synode i Sommeren 1539. Forslaget mødte ingen Modstand, og da Gissur var bleven valgt, forlod han strax Island for at reise til Danmark og der søge Stadfæstelse paa sit Ophold hos Kong Kristian, i hvem Islændingerne nu maatte see sin lige Herre og Konge ³⁾).

Men kort før Gissurs Afreise var Biskop Dgmond kommen i et meget uvenstabeligt Forhold til Dibrif af Munden, en Tydster af Kjøbenhavn; i længere Tid, ni eller ti Aar, havde været Udbudsmand eller Medlem for de kongelige Befalingsmænd og som saadan havt Sæde paa Kongsgaarden Besfastad. Dibrif var en uretfærdig og voldsom Mand og derfor ilde lidt af Islændingerne. Da han nu, efter Klaus Mervig's Komme til Island, syntes at han i ham havde faaet en Rival, og tillige havde faaet vide, hvorledes Kong Kristian inddrog skatte i Danmark og Norge under Kronen, samt med hvilken Vil-

¹⁾ Gøpel. Hærb. p. 3. c. 79, 80.

²⁾ Est. p. 3. c. 81, 82, 85; Finn Joh.

II. 541, 570.

³⁾ Finn Joh. II. 541, III. 248; Gøpel. Hærb. p. 3. c. 91.

kaarlighed i denne Henseende flere af hans Embedsmænd, især i havde faret frem, saa besluttede han sig til ogsaa at forsøge Pignende paa Island. Det Kloster, han først udsaa sig til Byt Augustinerklosteret i Vido. Han drog did med sine Mænd og Klosteret i Abbedens Fravær, udjog Klosterets Folk og tog ud dets Forraad og Ejendomme. Denne Voldsbehandling søede han den 25de Mai, som var selve Pintsedag. Om han handlede Overenskomst med Klaus af Mervig eller paa dennes Bud, ganske tydeligt; men at det Hele skede uden noget særligt Kongens Side, maa antages. Paa det fort efter følgende henvendte Biskop Dgmund sig personlig til Didrik angaaende Færd i Vido og spurgte ham, om han havde noget Kongebrev i hvad han havde gjort? thi i saa Tilfælde vilde Biskoppen dette. Da Didrik hertil intet svarede, lagde Biskoppen Sager Lovens Afgjørelse, medens Didrik kun yttrede, at „Pestilentien have den Lov“. De stilles usforligte.

Ikke længe efter dette Møde, i Begyndelsen af August D for Didrik fra Besættelse øster i Landet og havde i Sinde at Klostrene i Thyllvabs og Kirkiubs paa samme Maade som Kl Vido. Paa Veien fik han imidlertid det Indfald først at besøg Dgmund i Skaalholt, og drog virkelig did. Han blev modtagen, men fik ikke Biskoppen i Tale før den næste Morgen. Dgmund spurgte ham da, ligesom tidligere paa Althinget, om han uden noget utryffeligt Bud fra Kongens Side, at tage Klostrene sig? Didrik svarede heller ikke denne Gang paa Spørgsmaalet, u kun sin Brede Lust i de usømmeligste Skjelsord mod Biskoppen han kaldte: Blindebiskop, Hundsvot og mere saadant, i det ha Haan tilføiede, at han med sin Mænd i Følge vilde paatage vinde hele Island. Biskoppen bad ham blot om at vige be Gaarden med det Gode, han skulde gjerne saa Mad og Drift paa Reisen, som han selv ønskede. Han vilde ei Didrik nogen men denne kunne selv indsee, at gammel og blind som han var, han ei raade for sit Folk. Didrik blev imidlertid ved denne kun grovere, og hans Mænd opførte sig som deres Herre. Da Presten Jon Hedinsøn, der var Raadsmænd ved Biskopsstolen assistet til de nærmest boende Bønder, som vare Stolens Leiglæn og lod dem sige hvad der foregik i Skaalholt. Bønderne kom med hvad Raaben de havde for Haanden, og før Didrik vider af, vare Indgangene til Stuen, hvor han sad og drak, besatte med nede Mænd. Didrik greb til Modverge; men han blev trædt med alle sine Følger paa en telvaaregammel Smaasvend nær. foregik paa Laurentius Messedag, den 10de August, 1539.

At Drabet stede med Biskop Dgmunds Billie og paa hans Opfordring, lod sig ei bevise. Han selv vilde ikke vedgaa nogen Delrigtighed i det. Sagen blev strax underkastet tolv Mænds Dom paa Thingstedet Varaaholt; og her dømtes den 23de August Ddirik og hans Mænd at være faldne som Ubodemænd paa Grund af tidligere Boldshandlinger og Bestjæmmelser, som Ddirik havde tilføiet Biskopsen, hvormod Drabsmændene dømtes sagløse ¹⁾). Klaus af Mervig, igtede, som man vel kan tænke, ikke det ringeste paa denne Dom, men fremstillede Sagen i sin Skrivelse til Kong Kristian paa den næste Raade og gav Biskop Dgmund Skylden for Drabet ²⁾).

Gísfur Einarsson fik i Hamborg høre hvad der var foregaaet i Skaalholt. Han vovede sig nu ikke strax til Kjøbenhavn, men tilskrev først Kong Kristian et undskyldende og ydmygt Brev af 29de September. Kongen meddelte ham imidlertid i Slutningen af October sit Leidebrev, og nu kom han i November 1539 til Kjøbenhavn, hvor han blev af Sjællands Biskop, Peder Plade (Petrus Paladius), indviet til Skaalholt's første evangeliske Superintendent, og stadfæstedes i denne Verdighed af Kongen ³⁾). Selv kaldte Gísfur Einarsson sig siden med den nye Titel Superintendent, men af Islændingerne nævntes han som sine Forfærgere Biskop. Han kom i Begyndelsen af Sommeren 1540 atter over Hamborg tilbage til Island og modte ved Midtsommerstid paa Prestemødet for Skaalholt's Biskopsdømme, hvor han uden Indsigelse blev samtykket i sin Verdighed. Men at han dog af Presteskabet strax blev betragtet med noget mistænksomme Mene, derom vidner det aabne Brev, han fandt det nødvendigt at udstæde paa Althinget den 29de Juni, hvori han lovede Presteskabet at styre efter „Kirken's gamle og gode Lov“ og efter „Christenretten“, dog med den Tilføielse „forsaavidt den ei er imod Guds sande Lovbud“ ⁴⁾).

Aarsagen til at Gísfur indgik paa en saadan Erklæring, der for Manges Mene maatte sætte hans rene Lutheranisme i et tvivlsomt og tvetydigt Lys, var aabenbare den, at han fandt Veien for den nye Lære endnu altsfor utilstræffelig jævnet, til at han vovede at rykke frem med den i dens fulde Klarhed, helst da han fandt for sig paa Althinget en raadende Stemning, der opfordrede ham til den største Forsigtighed. Thi Breve fra Kong Kristian bleve Althinget forelagte, hvorved paa den ene Side hans Kirkeordinants oversendtes til Antagelse, og paa den anden Side Biskop Dgmund, ifølge Klaus af Mervig's Forklaring, beskyldtes for Ddirik af Mindens Drab. Men begge Dese vakte paa Thinget den største Uvillie. Biskop Dgmund

¹⁾ Dommen hos Finn Joh. II. 552—555.   ²⁾ Espol. Arb. p. 3. c. 89—91.

³⁾ Finn Joh. III. 248—251.

⁴⁾ Espol. Arb. p. 3. c. 93; Finn Joh. III. 275—278.

gjorde for den samlede Lagrette sin Ed paa, at han ingen Deel i Didsrits Drab, og den store Mængde af Nordlandets Prestes Biskop Jon Aresson i Spidsen udtalte sig bestemt mod den reordinants. Dagen efter at Gissur havde afgivet sin Ed den 30te Juni, blev et Brev udsedt af Biskop Jon, dennes Are Jonsson, Lagmand for Islands nordlige og vestlige Deel denne Landsdeels 24 Lagrettesmænd, hvori de i djærve Ord podes og Lages Begne erklærede, — først ikke at ville modtage nantsen, fordi den ikke var givet af den romerste Kirkes M: fordi den ikke stemmede med den rette norske Lov, — og dern Biskop Dymund var jagløs i det Drab, som Klaus af Mer lagde ham, medens Klaus selv derimod havde gjort sig skyldig i ulovlige Volds handlinger, hvorfor de bad Kongen befri dem fra saameget meer som han ei forstod hverten Landets Lov eller Tungemaal ¹⁾). Og Biskop Jon Aresson var paa denne Tid spogede med. Han raadede næsten uindstrænket over Nordlandet af hans Søner, Sigurd og Bjorn, vare Prester og blandt de raadende Geistlige, medens den tredie og dygtigste, Are, allere meget ung Alder var hjulpen af Faderen ved dennes mægtige bindelser til Lagmands embedet. Biskop Jon havde stedse, na red over Landet i sine Embedsforretninger, et talrigt Følge, i han red til Althinget, hvilket han aarligen pleiede at giere, v letfaget af to til fire hundrede Mand, medens hans Søner, Bjorn, oftest fulgte ham, hver med hundrede ²⁾).

Biskop Dymund mærkede snart, at Gissur Einarsson fluffet hans Gøttroenhet. Dymund flyttede vel kort fra E til sin lidt nordenfor liggende Gaard, Haukadal, for saaledes sin Estermands Plads ved Kathedralkirken; men han lod sig o lyde med sin Anger over at have hjulpet Gissur frem til Biske met. Han havde ikke udvalgt Gissur til Biskop, yttrede han, for skulde falde fra Paven og fra sine Forfædres Tro. Han laag sur alle mulige Hindringer i Veien i dennes reformatoriske E hed, og det faldt ham ikke vanskeligt at skabe Vanskeligheder, de ældre Prester fremdeles holdt sig til Dymund og overjaa i den. Gissur fandt sig snart saa trykket af dette Forhold, at be derom til Kongen og klagede derover. Paa den anden Side n nu Dymund sig meer og meer til Jon Aresson og skal have Hemmelighed foreslaaet for denne en Sammenkomst og et alm Thing paa Torfastad strax i nord for Skaalholt, naturligvis Kirkesagerne der, under deres begges Nærvarelse og Vedning,

¹⁾ Brevet hos Finn Joh. II. 555—559; Geopol. Arb. p. 3. c. 94
Arb. p. 3. c. 96.

rdnes, før Reformationen vandt for megen Styrke i Landet. Gissur om vel under Veir med Planen og fik den forstyrret; men han mærkede dog altforvel, at hans Virken for Reformationen altid vilde øde en Anstødssten i Dgmund, saalænge denne var i Live og paa Island ¹⁾).

Kong Kristian fik hastig Underretning om hvad der var foregaaet paa Island i Sommeren 1540, og forsaavidt som han fik den gjennem laus af Mervig og Superintendenten Gissur, da kan man let betæne, at deres Skildring ikke var ubkafstet med lyse Farver. Kongen fandt det nu nødvendigt baade til sit Kongedømmes Opretholdelse der paa Den og til Reformationsverkets Understøttelse at gjøre et kraftigt Tiltræd. Han valgte til sin Fuldmægtige for dette Niemed Kristoffer vitfeld, Befalingsmand paa Stenvikholm, den samme, som vi have set ham benytte ved Ordningen af Sagerne i Thronbysen, og han meddelte ham Fuldmagtsbrev den 18de April 1541 ²⁾). Kristoffer Hvitebrod drog usfortøvet afsted med to Skibe og en Deel Krigsfolk; og han kom saa tidlig paa Aaret til Island, at Biskoppernes Tilhængere endnu intet havde kunnet foretage sig. Kristoffer var fortrinnsvis anbefalet til Gissur Einarsøn, og denne indsendt sig ogsaa hos ham paa Besøgstad strax efter hans Ankomst. Hvad der ved denne Sammenkomst blev aftalt mellem Hr. Kristoffer og Superintendenten vides ikke mere; men at Planen blev lagt til hvad strax efter paafulgte, har man al Grund til at antage.

Bønderne bleve opfordrede til at skaffe en Deel Heste, med hvilke det skulde ved, at Varer skulde føres til Skaalholt; og Hestene mødte til bestemt Tid paa Besøgstad. Heri var tilsyneladende intet fiendtligt. Ligevel havde Biskop Dgmunds Venner, saasnart Skibenes Komme var kendt, været ham ad og raadet ham at drage fra Haukadal længer ind i Landet til et af Klostrene Kyrkiubo eller Thykkvabo og holde sig der, medens den danske Herre og Krigsskibene vare ved Landet. Dgmund lyttede ogsaa til dette Raad; men han vilde, før han drog afsted, besøge sin gamle Søster Udis, der inderlig ønskede at see ham. Han kom paa Hjalte ved Udlobet af Dovesaa, to Dagsreiser i sydøst paa Haukadal. Diden tog da Dgmund først Brien, skjønt han deriblandt i Grunden meer nærmede sig Haren end fjærnedede sig fra den. Da han kom i Nærheden af Hjalte, mødte han et Bud med Brev til ham fra Gissur Einarsøn, hvori denne forsikkrede ham, at han kunde være ganske rolig for Hr. Kristoffer. Biskoppen fastede Tid hertil, og gav sig forlyde med, at han nu vilde blive nogle Nætter paa Hjalte, og gav sig strax did, medens Budet vendte tilbage til Besøgstad.

Men næste Dag mod Aftenen red tretten eller fjorten Mænd fra

¹⁾ Copol. Aarb. p. 3. c. 95, 97. ²⁾ Krag og Stef. II. 358.

Besøftad til Hjalle. Efter Nøgles Sigende var Hr. Kristoffer med, hvilket dog er mindre rimeligt. Gísjur Einarsson derimod med Flokken, ligetil Veien tog af til Skaalholt, da han vendte sig. De Dvørige kom da til Hjalle tidlig om Formiddagen. Den ottio blinde Dgmund laa endnu i sin Seng, da man lagde Haand paa for at føre ham ud af Huset. Den gamle Søster fastede sig og vilde bække Broderen med sit eget Legeme mod den voldsomme handling; hun bad grædende, at man vilde lade ham i Fred, hendes Bønner bleve ikke agtede. Men frarev ham voldsomt en der hang ved hans Bælte, og hvori hans Segl var. Han beider det, saa fast paa Bæltet og Pungen, at man ei fik det fra før alt var sonderrevet. Derpaa blev han ganske tyndklædt og sat til Hest; en Dreng ledede Hesten under ham. Saaledes kom han til Besøftad, og derfra ombord paa det ene af de danske Skibe. Det fortælles, at Hr. Kristoffer siden ved Bøste om Friheden udtalte eller udspinte af Biskoppen og af hans Søster alt det Gulds og Kostbarheder de eiede, og lod Biskoppen fraskrive sig alt sit Fordegnis dog uden at hin opfyldte sit Tilsagn. Dgmund blev som Fangen af Kristoffer Hvitsfeld til Danmark, hvor Kong Kristian skal have Misnoie med, at man havde handlet saa haardt med den gamle Mand. Man gav ham Ophold i Sorø Kloster, men han overlevede kun kort sit Fangenskab. Han synes at være død i Sorø allerede efter, 1542¹⁾. Baade Kristoffer Hvitsfeld og Gísjur Einarsson ondt Ord af Islændingerne for deres Udsærd mod Dgmund, — mest Gísjur, og som det synes ikke uden god Grund.

En stor Hindring for Reformationen paa Island var rygtet om Veien ved den skaalholtske Biskop Dgmunds Fangetagelse; mere kraftigere og farligere Modstander af Reformationsverket var dog tilbage i Biskop Jon Aresen af Høle. Dgmund var tagen til Havn en Stund før Altthinget; men Tidenden herom naaede ikke strax til Nordlandet, om end Kristoffer Hvitsfelds Komme var rygtets Tid. Biskop Jon og hans Søner agtede sig efter Sedvane til Altthinget i Midsummers Tid, og de vare allerede paa Reisen, da de i Kaldrunga fik sikker Underretning om hvad Hr. Kristoffer havde foretaget sig i Sydlandet og om Biskop Dgmunds Skiebne. De fandt det for raadeligt at møde Hr. Kristoffer til Thinget, men vendte strax til Havn. Aresen fraskagte sig Lagmandsembedet, og Biskoppen sendte Presten Olaf Hjaltesen Undskyldningsbrev til Hr. Kristoffer for Udbetvælselse fra Altthinget. Befalingsmanden modtog uden videre skøprens Undskyldninger, men lod i Ares Sted en ny Lagmand nævne. Aarsagen til at han tog dette saa lempeligen laa i

¹⁾ Gevel. Aarb. p. 3. c. 97--99; om hans Død jfr. Finn Joh. II. 549.

en stor Deel deri, at han endda haabede muligen med det Gode at faa Biskop Jon med sig til Danmark. Han havde nemlig medbragt til denne ligesom og til Gissur Einarsson Kong Kristians Skrivelser af 2den April fra Gottorp, hvori begge Biskopper indbødes til at komme til Kjøbenhavn med et af Kongens Skibe, for at overlægge med ham om Kirke-reformationen¹⁾. Fulgte Biskop Jon denne Indbydelse, saa var neppe noget videre Skridt fra Befalingsmandens Side nødvendigt. Men Jon agtede ikke at foretage denne vovelige Kælse; dog har han maaskee tilfredsstillet Hr. Kristoffer ved Løste om senere at komme til Kjøbenhavn. Heller ikke Gissur drog afsted dette Aar, rimeligvis fordi hverken han eller Kristoffer Hvitfeld fandt det raadeligt, under Sagerens nuværende Stilling, at lade Biskop Jon alene tilbage paa Island.

Kristoffer Hvitfeld havde forresten det Erinde at faa Kirkeordniantzen vedtagen og at inddrive en Skat af Geistligheden paa Island. Hvad det første angaar, da vovede ikke Presterne i Skaalholts Biskopsdømme at sætte sig imod den kongelige Befalingsmands og Biskop Gissurs enstemmige Fordring; og Kirkeordniantzen blev samtykket for Sjællandets Bedkommende. Nordlandets Prester derimod, paavirkede af Biskop Jon, unddroge sig herfor. Hvad Skatten angaar, da ved man, at Gissur Einarsson udredede den for Skaalholts Kathedralkirkes Bedkommende med en drøi Sum i Kirkesølv og Penge. Efterat have modtaget dette vendte Kristoffer Hvitfeld tilbage til Danmark, medførende, som allerede sagt, den fangne Biskop Dgmund²⁾.

Ingen af Biskopperne kom saaledes i 1541 til den af Kongen bestemte Overlægning i Kjøbenhavn. Begge iagttog hinanden med Djærksomhed, og Gissur nyttede tillige Tiden for at faa Kirkeordniantzen saavidt muligt sat i Kraft i sit Omraade, idet han tillige affskaffede her en hel Deel af de overflødige katolske Kirkeskifte. Biskop Jon fandt det ikke raadeligt for Diebliffet at optræde aabent mod Gissur, veels fordi han ei havde nogen lovlig Ret til at blande sig i Skaalholts Biskopsdømmes Anliggender, og veels ogsaa fordi han maatte tro, at Gissur med det første vilde ifølge Kongens Bud drage til Kjøbenhavn; og i dette Tilfælde var det farligt at have gjort sig ham iforveien til Fiende. Biskop Jon gjorde sig tværtimod Umag for at blende imod Gissur og Kongen ved tilsyneladende Estergivenhed, og en vensabelig Overenskomst blev endog sluttet mellem Biskopperne, hvorved de gjensidigen lovede hinanden Understøttelse og at lade de Tvistighe-

1) Brevet til Gissur findes udgivet hos Krag og Stef. II. 358 og hos Finn Joh. II. 296. 2) Kongens Brev om Skatten s. Krag og Stef. II. 359; Finn Joh. II. 297. Om Forholdene ved Althinget 1541 og strax efter s. Geopol. Aarb. p. 3. c. 100—105; Finn Joh. II. 680.

der, som kunde være mellem dem, afgjøre ved sex eller tolv $\text{\AA}$ Dom. Om Sommeren 1542 drog ogsaa Biskop Gissur vider Kjøbenhavn. Biskop Jon derimod sendte i sit $\text{\AA}$ ted tre Fuldm blandt hvilke hans Søn, Sigurd, Prest til Greniadarstad, og i omtalte Prest Olaf Hjaltesøn. I Fuldmagtsbrevet for dem, Høle den 30te Juli, undskyldte han sin personlige Udeblivelse i berdoms Svaghed og dermed, at intet Skib var kommet til $\text{\AA}$ det for at hente ham. Da Biskop Jons Fuldmægtige kom til $\text{\AA}$ havn, svære de, paa Biskoppens som paa egne Vegne, Kongens og Lybighed med Hensyn til Reformationen og Kirkeordinansen. gen gav nu i November, paa Biskop Gissurs Forestilling, flere sigtende til Reformationsverkets Fremme og Ordning paa $\text{\AA}$ Blandt hans Bestemmelser var, at Klostersgodset i Skaalholts $\text{\AA}$ domme skulde anvendes til Skolers Oprettelse; men dette blev efter tilbagefaldt, som det heder paa Kansleren, Johan Friis's, stilling, og Klostersgodset taget til Indtægt for Kronen ¹⁾.

Om Vaaren 1543 kom Gissur Einarsøn og Biskop Jons mægtige tilbage til Island medbringende den nu trykte Kirkeord Jon Aresøn forkastede fremdeles i sit Hjerte baade den og Kongens Forordninger til Reformationens Fremme; men han lod sig da offentlig forlyde hermed. Dertimod tilskrev han Gissur og ham venstabelig for den Hjælp, denne havde ydet hans Senden Danmark. Han bragte imidlertid tillige i samme Brev en g Sag igjen paa Bane, der længe havde været et Trættemne ham og Skaalholts Stol. Det var hans Fordringer paa G Bjarnarnæs i Hornsford, i Skaalholts Biskopsdomme, paa $\text{\AA}$ Han yttrede Dulle om en Sammenkomst i denne Anledning med $\text{\AA}$ under dennes Bisstads i Vestfjordene. Gissur undveg imidlertid en høflig Maade Sammenkomsten, rimeligvis fordi han mistænk Aresøns Hensigter; men han lovede at undersøge Bjarnarnæs nærmere, naar han kom hjem igjen til Skaalholt ²⁾.

Den omtalte Sag var meget indviklet. Biskop Gissur nu selv paa Althinget i 1544, og det var maaskee ogsaa væsentlig at tankfomhed med Jon, uagtet han i sit Undskyldningsbrev angav Grunde ³⁾. Bjarnarnæs-Sagen blev alligevel underkastet sex $\text{\AA}$ Dom, tre udnævnte fra hver Side. Dommerne troiede sig da til at afgjøre Sagen, men benstjode den under 30te Juni til $\text{\AA}$ og Rigsrådet, for hvem den skulde indbringes samme Aar. var ikke efter Biskop Jons Sind; og den paaafølgende Hest ret

¹⁾ Gævel. Aarb. p. 3. c. 105—107; Finn Joh. II. 661; Krag og $\text{\AA}$ 364—371. ²⁾ Gævel. Aarb. p. 3. c. 110; Biskop Jons Brev. i

Joh. II. 731. ³⁾ Finn Joh. II. 732.

uden at underrette sin Modpart derom, til Hornafford og tog Bjarnarnæs i sin Besiddelse. Da Gísfur fik denne ulovlige Fremgangsmaade at høre, tilskrev han Jon med Bebrejdelser og forsikrede, at han ei vilde slippe Bjarnarnæs uden Dom ¹⁾. Hermed var det forbi med Venkabet mellem begge Biskopper, hvilket heller aldrig havde været fra nogen af Siderne andet end et tomt Spil. Hvad siden paafulgte i Bjarnarnæs-Sagen forbedrede ikke Stillingen mellem Biskopperne. Kongen tilbødte nemlig først Biskop Jon Gaarden, og han modtog Kongens Brev derom i 1545. Men det følgende Aar blev, paa nærmere Oplysninger, denne Dom tilbagekaldt, og Gaarden fratagen Biskop Jon. Denne lod sig imidlertid ikke nøie hermed. Thi i 1547, da han visiterede sit Biskopsdømmes østlige Deel, og som sedvanlig var omgivet af et stort Følge, gif han anden Gang, uden Varsel, med sin væbnede Flok ind i Staalholts Biskopsdømme og tog med Magt atter Bjarnarnæs under sit Berge ²⁾.

Biskop Gísfur havde i den Tid han var Staalholts Biskopsdømmes Forstander arbejdet virksomt i Reformationens Tjeneste. Hans Birken havde ogsaa i det Hele havt Fremgang, skjønt han stedse maatte kæmpe mod megen Overtro og megen Uvillie hos sine underordnede Prester, og derhos bestandig maatte svæve i Frygt for Jon Aréssøns Esterstræbelser. Vel fandt han paa den anden Side Støtte i mange af de Mægtige blandt Lægsfolkene, der var begyndt at ledes ved Biskopsvældet; men han følte sig dog aldrig ret sikker, naar han besøgte sit Biskopsdømmes Grændseherreder, og han havde da stedse i sit Følge ti eller tolv stærke, vel væbnede Svende. Han arbejdede flittig imod Tilbedelsen af Kors og Helgener, og det lykkedes ham at faa mange saadanne Gjenstande fjærne. Han fik ogsaa for en stor Deel afskaffet den katholske Messetjeneste og de lange latinske Bønner. Han opmuntrede Presterne til at gifte sig, og foregik dem heri selv med Exemplet. Alt hvad han heri kunde udrette, var naturligtvis Biskop Jon meget imod; men denne formaaede ei at hindre det. Gísfur var en kraftig og klog Mand, og havde Rygstød i Kongen og dennes Embedsmænd. Forholdet mellem begge Biskopper blev imidlertid stedse meer og meer fiendtligt, især paa Grund af Bjarnarnæs-Sagen; og det kunde vel neppe have varet længe, før det var kommet til et voldsoomt Brud mellem dem. Men dette hindredes ved Gísfurs tidlige Død. I Kalbadarnæs i Floe, nær Olvesaaens Udlob, var et Kors, som var Gjenstand for megen Overtro og mange Balsarter. Da dette ikke var langt fra Staalholt, fandt Gísfur det saameget meer utaaleligt, red i Begyndelsen af Februar 1548 til Kalb-

¹⁾ Finn Joh. II. 702, 733.

²⁾ Gøpol. Aarb. p. 3. c. 111—118; Finn Joh. II. 683—687, 735—738.

adarnæs og led Korsfætt borttage. Men paa Tilbageveien blev syg — noget som naturligvis de ivrige Katholiker ikke undlodde at i Forbindelse med hans nye øvede Handling, — Sygdommen efter hans Hjemkomst til Skaalholt, og han døde der efter 6 eller fem Ugers Sygelse i Begyndelsen af Marts 1548. Han da ikke meere end omkring fireti Aar gammel, og havde været i holtis Biskopsdommes Superintendent i otte Aar. Hans La Klogskab, Dygtighed og Iver for Reformationen blev almindelig kjendt; men Mange havde ogsaa skyldt ham for Underfundighed og bittert hadlet hans Afsærd mod hans Ungdoms Velgjører, Dgmond¹⁾.

Biskop Gisfurs Død indtraf paa en Tid, da Biskop Jon søn allerede synes at have fattet høitflyvende Planer til sin Udvidelse. Den farligste Anstødsten for hans ærgjerrige Herhvillke skulde støtte sig til Reformationens Undertrykkelse, var nu og de Tidender om Tilstanden i Udlandet, som han, uden tvivl gen, har vidst at skaffe sig deels over Hamborg deels over Nederlandene, vare høit opmuntrende. I April 1547 havde Keiseren overvundet de tydske protestantiske Fyrster ved Mühlberg og deres tvende Hoveder, Kurfyrst Johan Fredrik af Saren og Kam Filip af Hessen. Karl var efter denne Seier for Tiden saagodvindstrænket Herre i Tydskland, og et nyt Haab om Protestantisk Undertrykkelse var her vaakt hos Katholikerne.

Jon fandt, at den gunstige Tid for ham ogsaa nu var for og at han maatte nytte den med Næstbed. Han red strax paa Veien, i Begyndelsen af April 1548 til Borgarsfjorden og fundt paa Veien, i Kalmansunga, at han agtede at tage under sig Efen af det ledige Skaalholtis Biskopsdomme. Dette blev snart for Presteskabet her, som ingenlunde yndede Jon og endmindre Søen, Presten Bjern, der for Tiden havde meget hos Faderen a Medens Biskop Jon for om i Borgarsfjorden og siden berettede at fare til Althinget, ilede de skaalholtske Prester med at komme Planer i Kerkfjebet. Under selve Althinget samledes en Mbaade Geistlige og Lægmand i Skaalholt for at handle om Biskops Valg. Men der viste sig Uenighed mellem dem. De som endnu hang ved Katholicismen, stemte for Sigurd, Ab Thyffvabo; den lutheriske Prest Gisle Jonsen i Selaadal derimod klarede aabenlydt, at han ei vilde have nogen Biskop med Hu Stav, og paa hans Side traakte Lutheranerne og snart Mængde Forsamlingen. Dette Parti valgte da Presten Martin Einare en formuende, gudsfrygtig, lærd og Protestantismen hengiven V

¹⁾ Geopol. Karb. p. 3. c. 113, 118—154; Finn. Joh. III. 268—270.

men som i Kraft og Klogskab ikke kunde lignedes med Biskup, om han end i Ærlighed stod over ham. Martin selv ønskede ikke Valget, men han blev saagodt som tvungen til at antage det. Strax han havde truffet de fornødne Foranstaltninger til Biskopsstolens midlertidige Bestyrelse under sit Fravær, gav han sig paa Reisen til Kjøbenhavn.

Dette Biskopsvalg maa være foregaaet enten uden at Jon Aresøn vidste derom, eller uden at han har seet sig i Stand til at hindre det. Han selv havde udentviul udseet sin Søn, Presten Bjørn, til Biskups Æstemand; men da nu et Valg allerede var skeet, og ikke atter kunde gjøres ugjort, saa greb han den Udvei at erklære sig for den af Mindretallet valgte Abbed Sigurd, hvem han skyndte til at søge Kongens Stadsfæstelse og for dette Niemed reise til Kjøbenhavn. Jon fik endvidere paa Althinget drevet den Beslutning gennem, at han selv skulde være midlertidig Tilsynsmand og Bestyrer over Staalholts Biskopsdomme; og Abbed Sigurd gav, som udvalgt Biskop, sit Samtykke dertil. De af Martin indsatte Bestyrere af Biskopsdommet, Presten Arne Arnorsøn, der var Officialis, og Presten Jon Bjarnessøn, der var Raadsmand, brøde sig imidlertid ikke om den nævnte Althingsbeslutning; og Jon Aresøn maa for Diebliffet ikke have følt sig sikker og stærk nok til at gaa lige løs paa Staalholt. Efter at have gjort nogle Bestemmelser angaaende Staalholts Biskopsdomme, samt forgjæves søgt at hindre Martin Einarsøns Udenlandsreise, drog han hjem igjen til Hole, udentviul for at ruste sig bedre.

Der manglede ikke paa Udvarselsord til Biskop Jon, hvilke burde have opfordret ham til Forsigtighed i sin Færd. Han modtog om Sommeren, rimeligvis paa Althinget, et Brev fra Kong Kristian, hvori denne bød ham komme til Danmark samme Sommer for at fralægge sig alle de Beshyldninger, der vare gjorte mod ham; og et Leiebrev blev ham sendt for Reisen. Et andet Kongebrev kom samtidig til geistlige og verdslige Kongens Undersaatter paa Jøland, hvori Biskop Jons Udfærd betegnedes som ulovlig og uchristelig samt Kongens Indbydelse til ham omtaltes; hvis han, hed det, skulde ville sidde den overhørig, da forbød Kongen Alle strengeligen at staa ham bi under Straf af Fredløshed. Disse strenge Breve gjorde dog intet Indtryk paa Biskoppen. Ligesaalidet agtede han paa den Utilfredshed med hans Færd, som yttrede sig hos mange af hans Landsmænd, ja endog hos nogle af hans Nærmeste. Den dygtigste og kjæreste af hans Sønner, Are Jonsøn, der havde været Lagmand, fraraadede Faderen at indtrænge sig i Staalholts Biskopsdommes Sager, og viste sig uvillig til at understøtte ham heri; men Biskoppen erklærede bestemt at ville handle til Pavenes Bedste, og være Paven huld og tro til sin Død. Are lod sig ogsaa omsider bevæge til at følge Faderen, dog nødig,

som der siges, og mest paa Grund af sin Moders, Helgas, og Døds. Heller ikke Biskoppens anden Søn, Presten Sigurd, synes have billiget sin Faders Fremfærd eller været meget villig til at hævde sin Hælp. Hans Søn Bjørn derimod skylder man for at drevet sin Fader fremad ved sine Raad. Næmeligvis har Haak Skaalhøls Biskopsstol sværet Bjørn for Tanken; men han var mindst vensale af Jons Søner.

Jon Aresøns Plan var at holde et Prestemøde i Skaalhølv med Magt at sætte sig i Besiddelse af Biskopsstolen og Biskopsmet. Lidt længer ud paa Sommeren drog han i denne Hensigt Høle med meer end hundrede væbnede Mænd i sit Følge og to korteste Veie til Skaalhølv, nemlig den saakaldte Kølvei. Presten Bjarnesson, der som Raadsmænd i Skaalhølv havde mest at med Stolens verdslige Anliggender, var ikke ubekjendt med Jons Planer og havde Speidere ude paa alle Kanter. Da han ved disse fik Biskoppens Reise fra Høle at vide, sendte han Skaalhølvts nærmeste Leigslænder Dypud at møde væbnede paa Høle. Der var netop ogsaa i Besøg Dade Gudmundsson, Vestmægtigste Høvding, gift med Biskop Martins Søster, og foruden ham hans Broder, Peter Einarsson, en anseet og berømt Mand. Begge havde sine Svende med, og dem iberegnete udgjorde de paa Høle holt samlede vaabendygtige Mænd meer end tre hundrede. Peter Einarsson, som havde i sin Ungdom i Tydskland seet lidt til Panningkunsten, raadete til at opføre Skanser paa Kirkegaarden og andre dertil stikede Steder; dette Raad blev fulgt, Skanser anlagte under hans Veiledning paa tre Steder og besatte med Told og andre Studvaaken. I fem Dage havde man Frist til disse anstaltninger, før Biskop Jon kom, og man var da rede til at tage ham. Biskoppen fandt Stillingen vanskeligere end han ventet. Han sendte tvende Gange med to Prester, som fulgte Bud til Skaalhølv og opfordrede, under Trudsel af Pan, Jonesson og hans Følgerne til at overgive Gaarden. Men hans fik kun trodsige Svar, og anden Gang truede endog Jon Bjarn Sendebudet, som var Prest i Skaalhølvts Biskopsdomme, med Gudning, fordi han var sin rette Herre utro. I sin Forbittrelse bestod Jon sine Mænd at angribe; men da de nærmede sig, blev skudt paa dem fra Skanserne, og de vege tilbage til sin forrige Leir ved sine Telte. I tre Dage blev Biskop Jon liggende men da brød han op og forlod Skaalhølv med alle sine Mænd.

Dette frugtesløse Skaalhølvstog nedfleg dog ingentunde Jons Mod. Netop nu stræbte han at knytte sin Forbindelse med fastere og tilskrev den 27de August 1548 Paven et Brev, hvori

forfikkrede denne om sin Lydighed og Trostid samt forespurgte sig om, hvorledes han skulde handle med den indsamlede Romerskat, nu da Forbindelsen med Rom var afbrudt, og ingen Erkebiskop meer i Nidaros ¹⁾. Den Pave, vi senest have omtalt, Clemens VII, var allerede død i September 1534, og den 13de October samme Aar var Paulus III valgt. Han beklædte endnu St. Peters Stol og modtog Biskop Jons Brev, der rimeligvis over Nederlandene kom til sin Bestemmelse. Til samme Tid, fortælles der, tilfrev han ogsaa Keiser Karl V og opfordrede denne til at underlægge sig Island fra Nederlandene af; Brevet skal være blevet opfanget i Lydstland og kommet i Fiendehænder. Dette er imidlertid ganske usikkert og uden tvivl kun grundet paa et løst Rygte; havde det været sandt, og var Brevet virkelig kommet i Kong Kristians Hænder, saa er det rimeligt, at saadant var blevet udhævet blandt de mange andre Klagepunkter mod Biskoppen som et reent Landsforræderi, hvilket dog ikke findes at være gjort. Paa Brevet til Paven derimod skulle vi see, at Svar kom det næste Aar.

Ved denne Tid skal ogsaa Biskop Jon have opført et Kastel eller fast Slot ved Hole, som han omgav med en Grav, besatte med Feltstykker og Bøsser, og ved Løngange forbandt med Biskopsgaard og Kathedralkirken. Det skulde tjene ham til Værn i Tilfælde af uformodet Dverfald. Jon og hans Sønner, især Bjørn, begyndte ellers nu at handle meer overmodigt og voldsomt end før og vendte derved Manges Sind bort fra sig. Mod Ingen viste de sig dog fra denne Stund af meer fiendste end mod den nys nævnte Dade Gudmundsøn, Biskop Martins Svoger. Dade var en djærv og mægtig Mand, en blandt Islands daværende rigeste verdslige Stormænd. Hans Hovedgaard var Snøsdal i Thorsnæs Thinglag i Vestfjordenes Hjerding, og han ejede ellers mange andre Storgaarde. Men hvor mægtig han end var, og hvor meget Ry og Medhold han end vandt hos den verdslige Magt netop ved sin Optræden mod Jon Aresøn, saa var han dog ingenlunde nogen Mand af dædelfri Færd eller af rene Seeder. Han viste sig ved meer end een Leilighed pengebegjærlig, underfundig og voldsom, og han var, dog dette som det synes i Lighed med Mængden af sine samtidige Landsmænd, yderst letfærdig i Omgang med Kvinder. Skjønt godt gift havde han over sig Kirkens Vaatale for flere Hørsager, ja for saadanne, som efter den endnu gjældende Kirkelov vare at regne til Brøde i forbudne Frændskabsled. Biskop Gissur havde rigtignok i 1542 givet ham Løsningsbrev paa Kirkens Begne ²⁾, og Kong Kristian havde samme Aar taget ham og hans under sit

¹⁾ Dette Brevs Udskriftsbeslag og tillige for en Deel dets Indhold skjønes af Pavens Svarskrivelse, der i Utskrifter er bevaret. Finn Joh. II. 686. Not. a.

²⁾ Copol. Karb. p. 3. c. 103.

kongelige Hegn og Bern¹⁾); men alt dette kunde dog ikke reem ham i det almindelige Omdømme eller fri ham fra, at Biskop naar han saa sin Leilighed, gjorde Kirkens Ret gjældende. He aarsagen, hvorfor Jon forfulgte Dade, var dog aabenbare ikke de vitterlige Usædelighed, men hans Forbindelse med Biskop Martin, Forsvar for dennes Sag og de Hindringer han lagde Biskop Veien med Hensyn til hans Diste at raade uindstrænket for Eholts Biskopsdømme. Mod Dade Gudmundsøn vendte, som fra nu af Biskop Jon fortrinsvis sit Kiendskab; men paa hans hnakkede Modstand brodes ogsaa til Slutning, som vi ville see, Aressens Overmod og alle hans ærgjerrige Planer.

Jons Had mod Dade havde allerede givet sig Lust under Althi tiden, idet nemlig Biskoppens Mænd havde pryglet Dades Evedt frataget dem Baaben og Gods samt ser Heste med Dades Thing. Denne Adfærd havde maaskee igjen virket sit til, at Dade kort ei Skaalholt aabenbart traadte i Flok med Biskoppens Modstandere. Høsten vilde Biskoppen igjen hevne sig, og imod Slutningen af tember 1548 for han med sine Sønner, Are og Bjørn, til Bessien og ranede her tre af Dades Gaarde, Enoksdal, Hvam og Saur. Dade selv fik de dog ei fat paa. De stevnede ham imidlertid at for tolv Presters Dom af begge Biskopsdømmer i Hvam den 1ste tober. Dade modte ikke, som let kan tænkes; men han blev liget paa Grund af mange Besyldninger, dømt i Van og Fredles. Denne Dom fik imidlertid Dade, efterat Biskoppen med Hølge var dragen til Hole, erklæret ugyldig, — hvilket stede ved en ny i Hvam den 14de November af Lagmanden Drm Sturlassøn, der i stildres som meget upaalidelig og vegelsindet. Friindelsedommen Dade blev endvidere af Drm Lagmand stadfæstet i Enoksdal den Januar 1549. Saaledes stod her Dom mod Dom; og det var let at afgjøre, hvilken var den lovligste. Men Biskop Jon brøt ikke om Drm Lagmands Dom. Han satte om Vinteren Dade i bud eller Interdikt og lyste ham derpaa i Van. Han udsendte i Prester og andre Sendebud, hvilke baade vester i Dades Hjembygd og i Steder i Landet forkyndte Banskættelsen. Efter Paaste (21de April) redte Biskoppen sig selv til et nyt Tog mod Dade. Men denne ve noget saadant, og havde derfor hele Vaaren ferti til sytti væl Mænd samlede om sig i Enoksdal. Da Biskoppen paa sin Vei r over spurgte dette, lod han Færden til Enoksdal fare, men optog get af Dades Gods i Borgarsfjorden, før han vendte tilbage til

Imidlertid var den udvalgte Biskop, Martin Einarsen hans Medbeiler, Abbed Sigurd af Thykkvabø, forlængst kommen til

¹⁾ Krug og Stef. II. 372.

benhavn. Der synes hverken hos Kongen eller hos hans Raad at have fundet nogen Tvivl Sted om hvo der burde foretrækkes. Martins Valg fik Kongens Stadfæstelse, og han blev, efter at have aflagt Kongen sin Ed, indviet til Skaalhølt's Superintendent af Peder Plade. Han forblev Vinteren over i Danmark. Den tilfidsatte Abbed Sigurd antog under sit Ophold i Danmark Lutheranismen og døde to Aar efter. Alle de Esterretninger, som nu bragtes Kong Kristian fra Island, vare kun stiftede til at ophidsse ham meer og meer mod Biskop Jon. Den 8de Februar 1549 udstedte han fra Koldinghus et Brev, hvorved han tog Presterne i Skaalhølt's Biskopsdomme under sit Vern. Ved et andet Brev sammestedsfra af 11te Februar erklærede han Biskop Jon Aressøn fretløs og forbød Alle at vise ham Lydighed, hvilket blev forkyndt for hele Landsfolket paa Island. Endelig bød han ved et Brev fra Nyborg Dade Gudmundsøn, at denne med sine Venners Hjælp skulde paagribe Biskop Jon og hans Sønner, paa det at Kongen ei skulde nødes til at sende Krigsfolk til Island, hvilket ei kunde stee uden stor Skade for Almuen ¹⁾.

Ubruset med dette kongelige Vern kom Biskop Martin om Sommeren 1549 tilbage til Island nær under Althinget. Biskop Jon, som havde faaet Underretning om Kongebrevene, vovede ei at ride til Thinget. Biskop Martin derimod indfandt sig, kundgjorde sine Embedsbreve og lod derpaa ved 24 Presters Dom erklære alt det ugjeldigt, som Jon Aressøn under hans Fravær havde foretaget i Skaalhølt's Biskopsdomme. Kongens Fredløshedserklæring over Jon Aressøn synes for Diebliffet at have sat Stræk i denne og bragt ham til at holde sig for det første i No i Hole. Men snart fik han igjen nyt Mod, da Pave Paulus III's Svar paa hans Brev af forrige Aar kom ham tilhænde. Pavens Brev var af 8de Mart's, erkjendte hans Hengivenhed for Paven og den hellige Stol og opmuntrede ham til Standhaftighed; den samlede Peterspenge, om hvis Anvendelse han havde forespurgt sig, paalagdes det ham at uddele blandt de Fattige ²⁾. Biskop Jon modtog dette Brev med Kjøbmænd fra Hamborg og gjorde meget Bæsen af det. Han samlede sine Prester og Klerker i Hole Kathedralkirke og lod det her forelæse, medens han selv stod for Alteret iført sin pragtfuldeste Biskopskrud med Hue og Stav. Han udtalte sin Tak til Gud og Paven og lovede at lade sit Liv, førend han skulde svige sin Trosskab mod denne. Han lod derpaa Affskrifter tage

¹⁾ Krag og Stef. II. 425—428. ²⁾ Brevet findes aftrykt hos Gian Joh. II. 686 Not. a. Der kan ei være nogen Tvivl om dets Datering, som er den 8de Mart's 1548 (Maret regnet fra og til 25de Mart's, altsaa 1549 efter almindelig Regning), i Paulus's Pavedømmes 15de Aar. Paulus III døde samme Aar 1549 den 10de November.

af Brevet, lod det derhos oversætte i Landsmaalet, og lod de omkring overalt for at kundgjøres for Almuen. Om Høsten ho i Thingøre Kloster i Hunavatsthing et Prestemøde, paa hvill Beslutninger bleve fattede mod Lutheranismen, eller, som han det, Kjetteriet, blandt andet at Kjettere skulde gribes og holdes var, indtil de havde underkastet sig sømmelig Penitens. Det dog ikke med nogen stor Offentlighed eller med fuld Navngivel Personer, mod hvilke Beslutningerne nærmest vare rettede. I ligheden skulde hindre, at Bedkommende bleve opmærksomme i sig i Vare.

Bisshop Jon havde Nys om, at Bisshop Martin til sam visiterede i det tilgrændsende Thorsnæstthing paa Vestlandet, i holts Bisshopsdømme. Han sendte strax i al Stilhed sine i Are og Bjørn, med hundrede væbnede Mænd for at fange Ma muligen flere af Jons Giender. Færden lyffedes. Martin bl gen paa Gaarden Stad og tilligemed ham Presten Arne Arr en af Jons fornemste Modstandere. Ogsaa Dade Gudmundsø nær faldet i deres Hænder; men han undslap ved Hjælp af tige Hest, og havde samlet Folk og befæstet sig i Snoksdal, stop Jons Mænd kom did. De saa sig ikke istand til at udrett mod Dade; men de hørte ei heller paa dennes Hustrues Bon hendes Broder Martins Frigivelse. De drog nord over u Fanger, og disse bleve noie vogtede i Hole. Presten Arne efter fire Maaneders haardt Fængsel Friheden igjen paa gode Forbon og mod store Løsepenge samt Løste om aldrig siden a Bisshop Jon imod, — et Løste som han holdt. Martin blev i ningen, paa Ares Foranstaltning, noget mildere behandlet end si fange; men da han gjorde et mislykket Forsøg paa at flygte, bl holden strengere. Siden for han til Are Jonsøn og var undt Bevogtning paa Gaarden Mødrufell i Eyafford, hvor han b medhandlet.

Bisshop Martins Fangenskab syntes Jon Aresøn en stor V og han begyndte nu at give sin Iver for Katholicismen og det Dvermod friere Naaderum. Det kom ham for Dre, at Ola teosøn, Prest til Kaufaas, prædikede mod adskillige katolske S kaldte dem Dvertro. Olaf havde altid, ligesfra Begyndelsen a Bisshopsdømme, været dennes Ven; alligevel stævnedes han til stemøde for at retfærdiggjøre sig. Flere anseede og troværdige talede Olafs Sag, saa Bisshopen holdt ham for uskyldig, og Glæde herover tog sin Hue af og takkede Gud for, at en Mand ei var falden fra sine Forsædres Tro. Men kort efter Bisshopen Bished om, at Olaf havde forbudt Paakaldelse af

og Helgenerne, og vredebes nu høiligen. Paa et nyt Prestemøde lod han Prestembedet fradømme Olaf, og denne blev med saadan Voldsomhed stødt ud af Kirken, at hans ene Fod blev lemlæstet. Olaf opholdt sig en Stund lonligen mellem Hjældene, men kom om Vaaren ved en Vens Hjælp syb i Landet og for herfra med første Skibsleilighed i 1550 til Kjøbenhavn, hvorhen han bragte Budskabet om Biskop Martins Fangenskab og Jon Aresøns Overmagt, som Ingen i Landet nu meer vovede at modstaa.

Men allerede før Olaf Hjaltesøns Komme havde Kong Kristian taget nye Forholdsregler mod Jon Aresøns voldsomme Færd. Han havde fra Nyborg Slot den 27de og 28de Januar udstedt to Breve sigtende herhen. I det ene af dem bød han Dade Gudmundsøn og Peter Einarsøn at hjælpe Befalingsmanden Laurits Mule, hvem han havde paalagt at gribe Biskop Jon. I det andet underrettede han Geistligheden i Hole Biskopsdømme om, at Biskop Jon for sin ulovlige og oprørske Adfærd var en fredsøs Mand, hvorfor den opfordredes til at vælge en ny Biskop i Jons Sted, og Kongen nævnte som en dertil passende Mand Presten Gisle Jonsøn i Selaadal, hvilken man derpaa skulde sende til Kjøbenhavn for at aflægge Ed til Kongen og blive indviet ¹⁾. Man seer, at Kongen dengang endnu ikke havde bestemt sig til at sende Krigsfolk til Island; men da vidste han heller ikke noget om Biskop Martins Fangenskab. Kundskab herom fik Kongen først ved Olaf Hjaltesøn; og de Esterretninger, han længer ud paa Aaret modtog fra Island, vare af den Art, at han indsaa Nødvendigheden af strengere Skridt.

Ogsaa Sjællands Biskop, Peder Plade, fandt sig ved denne Tid opfordret til at advare Jon Aresøn. Han tilskrev ham den 16de Martz et alvorligt Brev, hvori han foreskille ham, at det endnu var Tid at ty til Kongens Raade. Der var nu intet fra Paven at vente, da Paulus III var død, og for en ny Pave var bleven valgt, kunde Jon selv være gaaen samme Vej. Han underrettede ogsaa Biskoppen om, at Abbed Sigurd, som han havde udseet til Staalholts Biskop, var gangen over til den evangeliste Tro.

Man maa antage, at alle de omtalte Breve ere afgaaede fra Danmark med Befalingsmanden Laurits Mule, og at denne allerede har givet sig paa Reisen til Island, før Olaf Hjaltesøn var kommen til Kjøbenhavn, eller før Kongen havde modtaget de Tidender, han bragte. Laurits Mule sees ogsaa at have naaet til Island en Stund før Althinget, rimeligvis tidlig i Juni Maaned. Biskop Jon agtede intet paa Peder Plades Advarsler, men da han hørte, at Kongen

¹⁾ Krag og Stef. II. 430, 459. Det sidste Brev er hos Kr. og Stef. henført til 1551, ganske vist urigtigt.

havde befalet Laurits Mule, Dade Gudmundsøn og Peter Ein at tage ham fangen, saa besluttede han netop at byde sine Ddere aabenbar Trods. Han red derfor til Althinget, som altid sidst i Juni Maaned, og havde i sit eget Følge meer end to h Mænd, medens hans Søner Are og Presten Bjørn havt hundrede. De kunde saaledes omgive Lagretten med fire h væbne Mænd, og med denne Styrke i Ryggen vare de i S at gjennemdrive hvad de vilde, da Befalingsmanden, skjønt ifft uberebt, paa langt nær ifft havde Styrke nok til at tving Are skal ogsaa, ved Udrebelsen af nogle Penge til Laurits, h handlet denne paa det Haanligste, sa slængt ham Pengene i og bedet ham æde dem. Biskoppen fik ogsaa Lagmanden, Dr lafsøn, affat, og sin Søn Are skiftet i hans Sted.

Fra Althinget red Biskop Jon og hans to Søner med Skof til Skaalholt. De havde fort den fangne Biskop Mar sig til Thinget, og denne maatte nu følge dem videre til Biskopsstol. Presten Jon Bjarnesøn var fremdeles Raadsmand Martins Begne i Skaalholt og vilde med de Mænd, han ha sig, forsvare Gaarden. Men da Biskop Jon mærkede dette, Raadsmanden vide, at Biskop Martin vilde blive skiltet forred gribernes Skof, blottet for de Bergendes Skud. Endnu va svarerne uvillige til Overgivelse, men da tilstrev Biskop Mar selv og bad dem overgive Skaalholt. Dette skede nu. Vid besatte Gaarden og blev der meer end en Uge. Han indro ny Skaalholts kirke, hvilken han paastod var bleven smitter : evangeliske Gudstjeneste, og han lod Biskop Giesurs sig opfø føre udenfor Kirkegaarden som Piget af en Kietter. Derpa han et Prestemøde og lod dette tilkomme sig Styrelsen af Sk. Biskopstemme som dettes lovlige Umbudsmand. Han forrett delig Presterielse i Kirken med Gudstjeneste paa fuld romer Biskop Martin blev efterladt i Skaalholt, dog som Kange unde Bevogtning og uden at nogensombest Myndighed overledes han imot utnavnte Biskop Jon en ny Official for Biskopstemmet.

Efterat have syset i Skaalholt hvad han vilde, red han Følge vest til Bido Kloster. Dette var forandret til en Kong og Hirdstyreren eller Befalingsmanden Laurits Mule havde de sit Sæde. Men Biskoppen drev ham og alle de Danke, som med ham, bort fra Klosteret ombord paa deres Skib. Han i paa ny Kirke og Kloster og gjenindsatte den tidligere Abbed. for gjennem Borgarfjorden, ordnede der alt igjen paa den gamle h Bis, og red endelig derfra lige vest til Helgafell, hvor han og rettede det nedlagte Kloster og indsatte den gamle Abbed. De

alt var fuldbragt, vendte han tilbage til Hole, og skal have yttret, at nu havde han hele Island i sin Magt foruden halvanden Husmands-søn. Hvem han mente med den hele Husmands-søn ved man ikke; men med den halve mente han Dade Gudmunds-søn, der ikke var af nogen stor og mærkelig Æt.

Efter Hjemkomsten til Hole lod Biskop Jon sine Sønner Are og Bjørn under 10de August skrive til Kansleren, Johan Fris, et Brev fuldt af Beskyldninger mod Biskoppens Fiender. Biskop Martin var fængslet, hed det, fordi han havde loiet sit Valg, der var foretaget af blot sex til otte Prester. Laurits Mule havde faret høist uretfærdigt frem, og det var kun af Agtelse for Kongen, at Islændingerne ei havde dræbt ham. Om Olaf Hjaltes-søn og flere, der vare flygtede af Landet, hed det, at de havde gjort dette, fordi de frygtede Straf for Tyveri, Gudsbespottelse og andre Forbrydelser. De selv, sagde de, vare villige til fuldkommen at llyde Kongen; de bad blot, at den maatte blive valgt til Skaalhøls Biskop, som hele Almuen samtykte paa Althinget. Paa denne Maade tænkte de naturligvis at bane Veien for Bjørn Jons-søn til Biskopsdommet. Deres Skrivelse blev imidlertid ganske frugtesløs.

Paa den anden Side vendte Biskop Jon sit Had og sin Hevn mod Presten Gisle Jons-søn i Selaadal. Denne havde allerede paa-draget sig Biskoppens Uvenskab ved at virke til Biskop Martins' Valg og derved støde Bjørn Jons-søn tilbage. Nu blev Biskoppens Fiend-skab mod Gisle end bitterere, da det blev bekjendt, at Kongen havde udseet og nævnt netop ham til at vorde Høles Biskop, naar Jon var afsat. Biskoppen erklærede Gisle i Van, fordi han havde indgaaet Egteskab, og sendte sin Søn Bjørn med mange Mænd vest i Selaadal for at gribe ham. Gisle fik Nys om Bjørns Færd tidnok for at undvige af Landet; men hans Hustru blev drevet af Gaarden og han selv dømt fra Prestembedet ¹⁾.

Det var nu endmere Tilfældet end før, at ikke alle Biskop Jons Benner og Tilhængere ganske billigede hans overmodige og voldsomme Færd. Hans Søn Sigurd, Prest til Greniadarstad havde, lige siden han i 1543 paa sin Faders Vegne svor til Kong Kristian, ikke taget nogen Deel i Jons mistænkelige Virksomhed, og han gjorde det heller ikke nu. Hans Søn Are yttrede ofte, at han vel vidste, at hans Fader ikke handlede ret; men han kunde ei overtale sig til at forlade ham i hans Alderdom. Bjørn derimod synes, nu som før, at have egget sin Fader til at stride videre frem ad den slibrige

¹⁾ Gisle blev vel ikke Biskop i Hole, men derimod blev han, efter Biskop Martins Fratværelse i 1556, dennes Eftermand i Skaalhølt og døde 1587, 74 Aar gammel.

Bei, paa hvilken hans Iver for Katholicismen og maaſtee en hans Værgjerrighed engang havde ledet ham ind, og hvilken uden tvivl selv fandt det tungt som sex og ſextiaarig Elding at uden fuldkommen at have naaet ſit Maal. Hensynløs havde Aareſon allerede i ſine kraftigſte Aar viſt ſig, da det gjaldt vinde Biſkopſdommet; hensynløs viſte han ſig ogſaa nu i ſin dom, da det gjaldt om at holde paa den engang vundne Maade ſkjælvende Hænder. Han brød ſig hverken om truende Bivarende Ord, men ſted overmodig frem paa den betraad indtil Kortærvælsens Afgrund aabnede ſig for ham og Tilbaget var ham ſperret.

Efter det Held, ſom hidtil i 1550 havde fulgt Biſkop Jonſen alle hans Foretagender, ſynes han at have agtet Dalmundſon for ſin eneſte farlige Fiende paa Iſland; og bar han nu tilſiſt med et vældigt Slag knuſe. Han drog derfor Mikaelſmesse (29de September) norden fra med ſine Sønn og Bjørn, ſamt 90 væbnede Mænd i Folge. Han ventede at flod fra Sydlandet og ſendte derom Bud til Borgſtingerne. tog Veien til Saudafell i Thorſnæs Thing, en Gaard, ſom i Snoksdal og for Tiden var i Dades Beſiddelse, men paa hvil Jonſon gjorde Fortring. Da Biſkopen var kommen did, Borgſtingerne til ham med 30 eller 40 Mænd, ſaa at han nu udgjorde meer end 120 Væbnede. Dade var i Snoksdal og der ſamlet 80 til 100 raſke og vel væbnede Mænd, paa hvede viſte han kunde lide. Han havde lovet dem at ſerger for de børn af dem, ſom faldt, og at læge paa ſin Koſting dem, de ſaarede. Thorſtingen efter Mikaelſdag, den anden October, brød op med hele ſin flod og drog mod Saudafell. Dagen var tåmørk, og Dade lod ſine Mænd for ſtorſte Dele ride to på Hæſt og med graa eller ſalmene Kjørtler, ſaa Fienden i Kravt ſkulde have let for at ſkjønne deres ſande Tal. Saaledes nu han ſig Saudafell, uden at man der var bleven ſynderlig opvart paa hans Hærd; og forſt da han kom Gaarden ganſke nær, frem til den med Raſthed. Hans Folkeſtærke, ſom nu med sig, ſynes at have gjort ſin Virkning paa Biſkopens Mænd og Bjørn, der vare dragne ham imode for at afſperre ham fra den, vege tilbage ved hans Komme. Dade led ind paa Tu tog ſted med ſine Mænd paa en liden Hoi, ſom der var, og han ſtrar lod ſine Bøſſer opplante. Biſkopsmandene ude for ſene og tildeels paa Huſtagene, hvorfra de rettede ſine Bøſſer Dade. Denne bød ſine Modſtandere fri Vortgang; men vilde han have i ſine Hænder, før Dagen var leden. Sagen

dem kunde saa henstaa til næste Althing, og Loven der afgjøre den. Efter Nogle's Udsagn skal han derhos have budt Penge for at hans Guds maatte blive i Fred, og fordoblet Tilbudet, da det første ei antoges. Are skal da have raadet sin Fader at modtage det, men Bjørn fordret mere, hvorpaa Dade ei vilde indgaa. Imidlertid havde de Eyblændinger, som nys vare stødte til Biskopsmændene, taget det Raad, ikke at deeltage i Kampen, hvis det kom til Slag mellem begge Flokke, — og dette fik Dade ligesaasnart vide som Biskopsmændene. Disse saa, at de, forladte af Eyblændingerne, vilde have det mindre Folketal, og derfor drog de sig med sine Bøsser og sit øvrige Berge ind paa Kirkegaarden, som laa lige ved, men dog ikke gav noget godt Forsvar. Dade fulgte dem i Hælene, med sit bedste Folk, i det han lod 30 Mænd, som vare mindre godt væbnede, tilbage ved Bøsserne. Biskopsmændene havde ei faaet Tid til at stille sig ret i Orden, før Dades Folk angreb dem fra tvende Sider, løb med Skynting over Kirkegaardsgjærdet og trængte sine Modstandere ind til Kirkeveggen. Nu gik det ilde med Biskopsmændenes Forsvar, og de søgte snart Tilflugt i Kirken selv. Are kjæmpede tappert, men han trængtes snart af de Vigende med ind i Kirken, og ligesaa gik det Bjørn; Biskoppen selv var allerede derinde. Det lykkedes dem at stænge Kirken med Kister og andet, som bares for Kirkedørene; men Dades Folk skød ind gennem Træværket, og Bjørn blev saaret i Armen, saa han ei meer var vaabenfør. Nu vankede der ogsaa Slag og Saar paa de Biskopsmænd, som vare blevene udenfor, men Ingen skal dog være bleven dræbt. Dade lod opbryde noget af Tømmerværket i Gavlen paa Kirkens Chor og sine Mænd trænge derind igennem. Man saa da Biskop Jon for Alteret i fuld Skrub, med det viede Brød i den ene Haand, og et Mariebillede i den anden. En sterk Mand af Dades Folk rev ham imidlertid fra Alteret, og under Mis-handlinger, som dog Dade selv søgte at hindre, ud gennem den aabne Chorgavl. Enden paa Mødet ved Sandafell blev saaledes, tværtimod Biskop Jons egen Forventning, hans og hans tvende Søners Fangenskab. Dade førte dem alle tre under sterk Bevogtning til Snøsdal.

Biskop Jons tredje Son, Presten Sigurd til Greniadarstad, havde fra først af ikke billiget Toget mod Dade; men da det var tiltraadt, tænkte han paa, at hans Fader vel kunde komme til at trænge om Hjælp, og red efter ham med 30 Mænd. Han havde imidlertid lang Vej at fare for at naa sin Fader igjen, og han kom ikke længer end vest til Hrutassjorden, før han traf nogle af Biskopsmændene, der kom fra Sandafells-Kampen og fortalte ham Udfaldet. Da standsede Sigurd, men sendte en Prest, Gotsskalk, med tolv Mænd vest til Snøsdal

for at udvirke Forlig og Fred for de Fangne. Men i hvad han bød, vilde Dade ei indgaa paa deres Frigivelse, og Gotstall lig og Sigurd maatte vende tilbage med uforrettet Sag.

Dade sendte strax efter sin Seier Budskab om hvad der var det til Beskaftad, hvor Befalingsmandens almindelige Sæde Men der var paa denne Tid ingen Befalingsmand i Landet; thirits Mule var igjen faren til Danmark, som det synes strax det uhæderlige Møde med Biskop Jon i Bido. Som Laurits's budsmænd var kun tilbage en Danst ved Navn Kristian, som mindelig kaldtes Skrifer, fordi han før havde været Raadshver. Til ham kom da Dades Budskab med Opfordring, at nu, ifølge Kongens Brev, skulde overtage Fangernes Bevogt Samtidig gif ogsaa Bud til Skaalholt, hvor Biskop Martin fattedes i Frihed. Martin og Kristian styndte sig nu til Snof Her blev, ifølge Dades Forlangende, en Ret sat af Lagmanden Sturlasson den 22de October, og en Dom fældet, som er almindeli kendt under Navnet: Snofsdals Dom. Ved den domtes Jon og hans Søner at være medrette fangne paa Kongens Dade og hans Mænd derimod at være sagløse og fri for al Bevogtning af Fangerne, hvilken Kristian Skrifer nu skulde over indtil deres Sag var paadømt ved næste Aars Althing; Biskop Martin og begge Landets Lagmænd skulde hjælpe Kristian i Bevogtning.

Da denne foreløbige Dom var fældet, bleve Fangerne af Kristian førte bort fra Snofsdal; Biskop Martin, Dade og flere Stier fulgte med for i Skaalholt nærmere at overlægge, hvad der var at gjøre. Da man kom til Skaalholt, gav først Biskop Martin og hans Folgemænd Afsløsning for den Vanbelligelse, som de havde tilføiet Saudafells Kirke; og derpaa blev et Raadslagningssmøde holdt hvortil de bedste Mænd af de omliggende Bygdslag kaldtes.

Paa dette Møde fremførte Kristian Skrifer alle Beskyldningerne mod Biskop Jon. De vigtigste vare, at han havde ladet fange Biskop Martin, — at han og hans Søner havde opbaaret uden Bemyndigelse de kongelige Indtægter af Nordlandet, — at han havde været urettselig i sine gængs Bud og Domme angaaende Klostre og Beneficier overberigtig at han af al Magt havde staaet mod Guds Ord, — at han havde tilladt sig en voldsom Færd mod Læge og Lærde, — at han havde brugt Truttsler mod de Danske og lovet Hambergerne, at ingen Indbygger skulde være tilbage paa Jælland den næste Vaar, — at han havde yttret, at han ikke længe skulde have Laurits Mule ved Siden af sig som Hirdstyrer, eller Kjetteren Martin ved Siden som Biskop, — og endelig saadant lignende, Beskyldninger, som man seer for en stor Deel grundede paa Fordomme, løst Snaf, Frygt og Had, men som u

de nuværende Omstændigheder vare vel skikede til at gjøre Indtryk paa Deltagerne i Raadslagningen.

Mest Indflydelse paa disse øvede dog, som tydelig sees, Frygten for Biskop Jons og hans Søners Hevn, hvis de igjen kom i Frihed. Det saldt derfor de Forsamlede vanskeligt at komme overens om, hvorledes der skulde fares ad med de Fangnes Bevogning. Kristian Skriver havde især meget at indvende mod at holde nogen af dem i sin Varetagt paa Beskæftad; og hans Grund var mest den, at han frygtede de Nordlændinger, som ud paa Vinteren kom til Næsene paa Eylandet for der at deeltage i Fisserierne. Raadslagningerne drog sig ud i flere Dage. Da yttrede Presten Jon Bjarnes-søn, Raadsmanden, en Morgen ved Frokosten, at han vel var den eenfoldigste af dem, men dog vidste han Raad til at vogte Fangerne. Da man vilde høre Raadet, svarede han: „Dren og Jorden glemmer dem bedst“. Dette Raad fandt Gjenklang i Manges Sind, skjønt de i Førstningen ikke selv vilde være det bekjendt. Kristian Skriver greb det dog med størst Begjærlighed, og det varede heller ikke længe, før Biskop Martin gif ind paa det. Dade gjorde først Indvendinger, men erklærede tilsidst, at Sagen ikke længer vedkom ham, efterat han havde overgivet Fangerne i Kristians Hænder. Mange talte dog ogsaa haardnakket mod Forslaget, holdt sig til den i Snosdal sædvede Dom og kaldte det baade ulovligt og umandigt at dræbe Fangerne uden nogen ny Dom. Men da Biskop Martin havde tiltraadt Jon Bjarnessons Forslag, og Dade Gudmundsøn paa en Maade havde frafaldet sin Modsigelse, saa overbevæede snart Kristian Skriver de Dvriges Indvendinger med store Ord og Trudsel. Fangernes Død blev da, uden nogen ordentlig Dom, besluttet, og de selv bleve uderrettede derom.

Hidtil havde Fangerne været ved godt Mod, og Biskop Jon havde oftere yttret, at til Jul skulde de igjen være paa Høle. Men da de nu fik vide, hvad der i Raadslagningen var bestemt, erkjendte Biskoppen, at han havde gaaet for vidt, og at han havde ladet sig løkke og svige af Verden. Bjørn bar sig ynseligen, men Are viste, som sedvanligt, Rolighed og Mod. Fader og Søner, som hidtil havde været vogtede paa eet og samme Sted, bleve nu skilte fra hinanden, hver i sit Hus med en Prest til Trøster. Dog blev dem tilsladt. stundom at komme sammen, og paa den sidste Dag af deres Liv, meddelte Biskop Jon sig selv og sine Søner „Guds Fegeme“, som de paa katolsk Vis kaldte Nadverens Sakramente.

Imidlertid var Bødelen, en udygtig Karl i sit Haandværk, hentet fra Beskæftad til Skaalholt for at udføre Henrettelsen, og den 7de November, som var en Fredag, bleve Fangerne, efterat de, som før

er sagt, havde nydt Sacramentet, ubledebe til Døden ved Solen gang. En simpel Huggeblof var skaffet tilveie for Henrettelsen lagt paa et ophøiet Sted i Gaardstunet.

Are blev først ført til Ketterstedet, og opretholdt sit skjæklige til Enden. Paa Veien yttrede han: „nødig gif jeg til Beg, jeg skal nu villig gaa ud af den“; og da han var kommen Blokken, sagde han: „Er nu her Maalet, min Herre!“ „Ja,“ | Kristian Skriver, som stod nær og troede, at Are tiltalte ham. udbrød Are: „Evi Dig, din Praffer! aldrig kaldte jeg dig min jeg talte til min Gud!“ Man bød ham Livet, fortælles der, hv vilde love aldrig at tage Hevn for hvad der var skeet; men Løfte vilde han ei give. Han tog Karvel med de fleste tilstedeværende, navnlig med Biskop Martin og Dade, og bad om Tilgivelse. De fleste misbilligede hans Død og fjernede sig for ikke at see den. Han gav Bødelen sin kostbare Hat, for skulde hugge sikkert, faldt paa Knæ ved Blokken med utilbundne læste en Bøn og befalede Gud sin Aand. Han strakte derpaa sig paa Blokken saa sterkt, at alle Sener og Aarer tydelig viste sig og hans Hoved faldt med eet Hug.

Efterat Blokken var flyttet til et andet Sted i Tunet, blev ubledet. Hans Færd var meget forskjellig fra Ares. Han | ilde, jamrede sig for sine Børn, tiggede om Livet, og lovede at skulle hevne hvad der var skeet. Men han havde i sine gode været mindre vensæl end Are, og han valte nu mindre Met var Are falden, kunde han gjerne gaa med. Rige til han la Hoved paa Blokken, raabte han „af, mine unge og smaa!“ Han sammentraf Halsen af Sorg og Rvide, og hans Hoved først ved det fjerde Hug. Endog mellem Huggene skal han have det om Livet.

Hugblokken blev atter flyttet, og nu var Røden kommen i gamle Biskop. Man sagde ham hans Sønners Død og bød selv Livet; men han svarede: „De have fulgt mig saa, at jeg sker at følge dem!“ Han havde hidtil været i Kirken og gik Choret med et Kors i sin Haand. Han vilde knæle for et billede i Nærheden; men den Prest, som ledsagede ham og se Svein, bad ham lade sliq Dvertro fare og betænke at der var efter dette. Biskoppen vendte sig hastig mod ham og sagde: ved jeg, Sveinke.“ Da han gif forbi Biskop Martin, Kristian ver og Dade, hvilke stode sammen paa en Tue fort fra han han mod Dade og bød sig til at løse ham af Bannet; men svarede ham kun: „Du seer ei meer Spor af Bannet paa mi paa dig selv!“ Biskoppen taug og fortsatte sorgmodig sin Veie.

Bløkken knælede han og sagde paa Latin: „I dine Hænder, Herre! befaler jeg min Aand“. Han var meget boiet i Skuldrene af Alderdom, og hans Hoved faldt først for det femte eller sjette Hug.

Saaledes faldt Jon Aresson af Hole, den sidste katholske Biskop i den norske Kirke; og Mange fandt, at hans egen Spaadom sandedes, hvilken han udtalte dengang, da ved hans Indvielse Biskopshuen faldt af hans Hoved: — at hans Biskopsverdigbed vilde faa en bradt og ulykkelig Ende ¹⁾. Han var ved sin Død sex og firti Aar gammel og havde været Biskop i sex og tyve Aar.

Efterat de Halsbuggedes Lig havde henligget paa Ketterstedet langt ud paa Dagen, bleve de endelig paa flere gode Mænds Forbøn begravede paa Kirkegaarden bag Skaalholts Kirkes Chor. Et temmelig almindeligt Had rammede Kristian Skriver for det Verk, som var udført, og Flere sagde ham det reent ud, at det var en forhastet Handling, for hvilken han visstnok vilde komme til at bøde haardt. Kristian selv følte sig ingenlunde sikker; han gav dem, der varede ham mod Faren, Ret, men skød nu Skylden for hvad der var skeet, mest paa Biskop Martin og Presten Jon Bjarnesson. De Dræbtes Benner holdt sig imidlertid nærmest til Kristian som dansk Mand, og ovenikøbet, som de fleste Danste paa den Tid, forhadte paa Island. Hevnen rammede ham ogsaa, for han uidentvilt ventede det.

Biskop Jon havde strax før sin Død sendt en fortroet Mand med sit Guldsignet nord i Landet til sin Frille, Helga Sigurdsdatter, og sin Søn, Presten Sigurd, med Bud til dem, at de skulde udbetale en rundelig bestemt Sum af hans efterladte Gods i Almisse til de Fattige; og med denne Sendemand kom uidentvilt ogsaa Tidenden om hans og hans Søners Henrettelse til Hole. Sigurd og Helga opfyldte hvad der var dem paalagt, og Sigurd overtog tillige Hole Stols midlertidige Bestyrelse. Tidenden sendenfra vakte en stor Bevægelse blandt Nordlænderne, og denne forøgedes ved eggende Ord fra Spjandet. Biskop Jons Datter, Thorun, der boede paa Grund i Spjafjord, en rask og streng katholsk, men ogsaa haardfindet og hevngjerrig Kvinde, synes heller ikke at have sparet paa Dregninger til at hevne Faderen. Strax efter Jul var Tiden, da Nordlænderne vare vante til at drage syd i Landet for at deeltage i Histerierne der; og i Januar 1551 drog næsten tre hundrede Mænd fra Nordlandet til Spjansene. Men i denne Flok vare Flere, der vare rustede af Biskop Jons Frænder til at hevne ham og hans Søner, og disse Mænd holdt sig sammen, da de kom sydpaa, og udgjorde efter Nøgles Udsagn trett, efter Andres firti. I Slutningen af Januar for Kristian Skriver i sine Forretninger fra Beskaffad til Spjansene og havde for

¹⁾ S. o. f. II. 661.

sin Sifferheds Skyld flere væbne Mænd end han plejede i sit Men da han gæstede paa Gaarden Kirkiuds, som Nordlændi did, som det hedder, med Skjul for sine Ansigter, og anfaldt ham dræbte syv til otte Danste, som udgjorde Kristians Følge, og d hans unge Søn. Kristian selv forsvarede sig længst, og de ikke faa brudt hans sterke Pantfertrøie; men omsider rendte en attenaarig Mand, Thorun Jonsdatters Svend fra Grund, sit under Pantfertrøien op i Raven paa ham, og saaledes lod han sit Liv. Fjorten Danste, fortælltes der, bleve siden dræbte paa næsene, og deres Lig haanligen medhandlede.

Anden Dag Vaaste, den 30te Marts, sendte Sigurd Jonsf Nordlandet tretti raske Mænd med tre Prester som Førere til holt. De havde med sig Rikskister, og de Fleste havde Skjul for Ansigter. De lode bede om Tilladelse til at opgrave Biskop J hans Sønerss Legemer for at føre dem til Hole. Biskop J fandt det, efter hvad alt tidligere var skeet, ikke raadeligt at deres Begjæring. De opgrove da Rikene med største Hast, lagt som de vare i Kisterne, og føre strax igjen afsted. Ved Lange vassede og pyntede de Rikene den næste Dag, og førte dem da høitideligt Optog nordover. De sættede Klokker under Rikerne under Ares, to under Bjørns og tre under Biskoppens, og o hvor de i Hole Biskopsdømme nærmede sig en Kirke, blev ringt alle Kirkeklokker. I Hole Kathedralkirke bleve de ogsaa med Ringning af alle Klokker, og de forud samlede Prester Mængde Vægfolk gif Toget imøde og ledsagede det ind i Kirken, Rikene med al Hæder bleve jordede. Man ansaa de Dræbte som Helgener, og mange Blinde og andre Bønsøere kavvedes faa røre ved Rikterne og syntes deraf at faa Helsebed.

Kort efter, den 27de April, holdtes et Prestemøde paa Ho at modtage Regnskab for Biskopsstolen; og da dette var aflagt, fire og tyve Prester Sigurd Jonsen til Kaderens Estermand o stedte derom sit Valgbrev. Alt vidnede om den Agtelse, man sig at skyldte den henrettede Biskop og hans Søner; og inge har vel det danske Herredømme paa Island vakklet meer end Gang.

Men Kristian III maatte, efter de Tidender, han i 1550 gif flere havde modtaget fra Island, være rede til en Kamp for sit redømme over Den. Hans Rusninger bleve fuldendte i Begyn af 1551, og om Sommeren dette Aar, før Tidenden om Biskop Dod endnu havde naaet Danmark, gif Otte Stigssøn med eet og to hundrede Stridsmænd til Sydlandet, medens Arel Jul og

tidligere omtalte Nordmand, Kristoffer Throndsøn¹⁾, med to Skibe og 500 Mand seile til Nordlandet. Man skulde nu, efter den Stemmning, som nys havde vist sig blandt Islænderne, have troet, at det vilde være kommet til et blodigt Sammenstød mellem dem og de Danske. Men det gik paa Island som tidligere i Norge: de Danstes Seier blev vunden uden Blod. Modstandskraften havde hverken Samhold eller Ledere, nu da Biskop Jon Aresøn og hans Sønner vare borte. Da Dtte Stigson kom til Eylandet og kundgjorde Biskop Martin sin Komme, stævne de denne strax sit Biskopsdommes Præster, Embedsmænd og Almue til Althinget. Man mødte her uden Indsigelse, og Trofskabed blev aflagt til Kong Kristian og Fredrik hans Søn den 1ste Juli af alle de Tilstedeværende med Biskop Martin i Spidsen.

Egessaaliden Banskælighed mødte Arel Jul og Kristoffer Throndsøn paa Nordlandet. De samlede uden Modstand Nordlænderne til Thing paa Oddeyre i Eysafjord, og her blev allerede den 15de Juni Kong Kristian og hans Søn uden Indsigelse hylbet. Sigurd Jonsøn trostede sig ikke til at komme frem med sit Biskopsvalg, og ingen Modstand blev gjort, da de danske Anførere ubævnte Præsten Olaf Hjaltesøn, der var fulgt med dem, til Superintendent i Hole Biskopsdomme. Biskop Jons Frænder og Tilhængere bleve forresten behandlede med nogenlunde Mildhed; men en stor Deel af Hole Kirkes Kostbarheder tilegnedes Kongen og førtes til Danmark. De danske Anførere saa snart, at et langvarigt Ophold var usødvendigt for dem, og de vendte endnu samme Sommer tilbage til Danmark. Olaf Hjaltesøn fulgte dem did og blev i Kjøbenhavn indviet af Peder Plade til sit Superintendentembede, hvilket han tiltraadte det følgende Aar. Kristian Skriveres Mordere bleve strengt forfulgte, men mange af dem undgik dog paa forskjellige Maader sin Straf.

En vis Modstand mod Reformationen holdt sig længe paa Island til stort Besvær for de første evangeliske Biskopper; men denne Modstand var mere hemmelig end aabenbar og kom aldrig efter denne Tid til noget voldsomt Udbrud. Islænderne ærede, trods Reformationens Indførelse, Biskop Jon som et Slags Nationalhelt, og denne Værfrygt har paa en Maade holdt sig lige til vore Dage. De fornemste Vetter paa Den regne sig det til Hæder at stamme fra ham, og det er ei blevet ubemærket, at af Islands senere Biskopper, fem i Skaalholt og tre i Hole vare Jon Aresøns Vællinger. Paa den anden Side troede Samtiden at see en Guds Straf i den Ulykke, som rammede hans ivrigste Modstander, Dade Gudmundsøn. Denne fik nemlig, ti Aar efter Biskop Jons Død, en Kræftsskade i Ansigtet, hvil-

¹⁾ S. o. f. II. 841, 842.

ken voldte ham meget Meen og efter et langt Sygeleie endte Liv i 1563. Men Kirke-reformationen har dog, hin første hem Uvillie mod den uagtet, baaret sine herlige Frugter paa Island i Religiofitetens Vækkelse og i Videnskabelighedens Gjenfødelse!

192.

Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det fjerde Tidrum.

Naar vi her, i Lighed med hvad vi have gjort ved hvert forudgaaende Tidsums Slutning, ville give et Overblik ove norske Kirkes Forfatning i det sidst omhandlede Tidrum af Kædismen, — da kunne vi fatte os kort. Thi inter Nytt af Betydningen store Fremstridt, ingen glædelig Udvikling møder os her. vi ikke støde paa reent Korfald, der viser sig Stillestaaende Kirken skrider ikke over det Udviklingspunkt, paa hvilken vi fandt ved det fjortende Aarhundredes Midte.

Og denne Tilstand var visseelig ikke noget Særegt for den norske den deelte heri Skjebne med hele den øvrige samtidige romerske. I Glandsitid og kraftige Alder viste sig allerede forbi ved det fjortende hundredes Begyndelse. En Banmagt og tærende Hensygnen naar Stedet, som ingen Kunstgreb formaaede i Længden at dække, hvis Virkninger efterhaanden aabenbarede sig nær og fjærnt i vide Kredse. Romerkirken begyndte allerede at ryste stærkt under avignonste Paver (1305—1378). Den syntes nærme sig sit Fald under den store Pavedømmets Splittelse (1378—1417). De stes dog for Diebliffet fra Undergangen ved Kirkeforsamlingerne i Konstanz (1414—1418) og i Basel (1431—1449). Dens Ansirengelser nærmeste Tid efter for atter at hæve sig, var intet uden betydeligt Blendverk, og den var paa ny hængsunken i sin Banmagt og De Kirke-reformationen overraskede den og løsrev fra dens Herret blandt saa mange andre af Europas Stater ogsaa de tre nordiske!

Den romerske Kirke havde i Norge strax før vort Tidsums begyndelse, ved Midten af det fjortende Aarhundrede, naaet det Punkt, som var den her af Gud tilmaalt. Den havde da vundet agtverdig Præg af Orden og Fasthed. Men Tegn paa Stillestand vare ogsaa allerede indtraadte. Det sidste lange Tidrum ba vi os, hvorledes den norske Kirkes Nedadgaaen for Alvor begyndte den store Mandedød²⁾, og hvorledes den snart bensank i en dybde, der varede saagodt som uafbrudt, lige indtil den store!

¹⁾ Om Biskop Jon Arnesens Død og de sidste Begivenheder paa Island katholiske Tid s. Gevel. Arb. p. 3. c. 121—155; Finn Joh. II. 670.

²⁾ Jfr. o. f. II. 339—341.

reformation rev den uberebt, meer ved politiske end ved religiøse Kystelser, ud af Sønnen for at omdanne den i en ny Stiftelse.

Vi ville i vor korte Oversigt følge den samme Orden som ved de tidligere Tidrum.

I. Af Kirkens Embedsmænd opstod ingen nye Klasser, og de ældres Stilling i det Ydre, indbyrdes og overfor Fælgfolket, blev uforandret. Titler, Rangsfølge, glimrende Optræden i Livet, Fordring paa Fælgfolkets Værfrygt og Underkastelse, — alt dette holdt sig vedlige. Men i den indre Sammenlængning mellem Kirkens Ledemoder indsneg sig en Forrykning, der hastig drog den mægtige Kjedes Svælfelse til Følge.

Hvad Presterne angaar, da undergif deres Forhold baade mod oven og mod nedden mindst Forandring. Sogneprestens Rettigheder og Pligter bleve, saavidt vides, staaende ved det, som i næst foregaaende Tidrum var fastsat. Hvorvidt de saa nyttige og vigtige Prestemoder eller Diöcesansynoder ¹⁾ have været strengt opretholdte, kan ikke siges; men ganske nedlagte vare de dog ikke hverken i Norge eller paa Island.

I Kirkens overordnede Styreses Stilling derimod, i Erkebiskoppens og Biskoppernes, foregif en Forandring, og det en ganske isinesfaldende. Den havde sit væsentlige Udspring fra Paverne allerede tidlig sterkt fremtrædende Stræben efter at sammentrænge den hele Kirkestyrelse saa umiddelbart som muligt i Pavedommet selv og den pavelige Kurie. Den oprindelige Tank hermed var vist nok at styrke paa denne Maade Pavedommet og den romerske Kirkes hierarchiske Magt og Enevælde. Men man gif for vidt; og det aabenbarede sig snart for meer uheldige Dine, at tilsidst maatte den overspendte Bue briste og Maalet tabes. Man lod sig dog ikke i Tide advarc; man stred tværtimod med stedse vorende Sorgløshed frem paa den engang betraadte Bei. Og det var snart ikke Higen efter Enevældet alene, som drev Paverne til Yberligheder; lav Bindespyge blandede sig ogsaa i Spillet. Den erkebiskoppelige og biskoppelige Myndighed blev planmæssig svækket for at have Pavedommet, og det vigtigste Led i den hierarchiske Kænte tabte sin Kraft.

Vi have i den norske Kirkes tidligere Historie stræbt at vise, hvorledes den egentlige kanoniske Kirkestyrelse var bestaen, og hvorledes den fandt Indgang og vandt Fasthed i Norge. Men vi have ved Siden heraf ogsaa gjort opmærksom paa, at Paverne allerede tidlig begyndte i visse Punkter at røkke den i dens fulde Strengthed. De havde allerede fra det 9de Aarhundrede af gjort sig det til Opgave at svække Metropolitanmyndigheden i Almindelighed for at drage alle Biskopper meer umiddelbart ind under sit Omraade. At Metropoliti-

¹⁾ 3fr. o. f. II. 315.

tanerne ikke skulde blive for overmægtige, det var saaledes alle pavelig Grundfæstning længe før Nidaros's Erkeføde oprettet dets Magt over Provinsens Biskopper blev naturligvis afma-
 efter. Men ved Siden heraf kunde Suffraganbiskoppernes I-
 hed være bleven opretholdt ubeskaaren, eller endog snarere forøget.
 almindelig indførte Valgmaade ved Domkapitler pegede so og
 til, at man søgte en Udvidelse af Suffraganbiskoppernes
 stændighed. Dog ogsaa disses Magt forekom senere hen I
 kunne blive farlig; og Kurien fandt det bedst at indrette sig
 den kunde stramme Tøilen paa dem, naar det var den magt-
 gende. Dette viste sig, som vi have seet, ogsaa i Norge, idet
 begunstige de derværende Kathedralkirkerne Kapitler i deres I-
 ger paa Deeltagelse i visse af den biskoppelige Styrelses G-
 Indskrænkning for selve Biskoppernes Myndighed ¹⁾). I midler
 end enkelte betydningsfulde Fingerpeg heri lode sig tilsyne, I
 dog lige til Midten af det 14de Aarhundrede den kanoniske I-
 den norske Kirkestyrelse ikke endnu i nogen væsentlig Mon f-
 Biskopsstolene besattes endnu til den Tid i Regelen paa
 Maade ved tilhørende Kapitels fri Valg eller Po-
 tion, og hvor Kapitler ikke fandtes, ved Erkebiskoppens
 nidarosiske Kapitels; medens Paven's Provisionens
 provisionis) sjældnen, og oftest kun i visse ved den kanoniske
 stemte Tilfælde, anvendtes ²⁾). Erkebiskoppen udøvede sin S-
 stelsesret ved sine Lydbiskoppers kanoniske Valg. Endelig
 holdtes under Erkebiskoppens Ledning, de for Kirkestyrelsen saa
 Provincialconcilier eller Biskopsmøder. Alt var saaledes
 Hensyn til den overordnede Kirkestyrelse i Norge, ved Midten
 fjortende Aarhundrede endnu i upaaklagelig kanonisk Orden.

I det senest omhandlede Tidrum derimod indtræder en
 lig Forandring i de samme Forhold. Paverne begyndte nem
 baade i Tide og Utide at gjøre sin Provisionensret gjældende
 norske Biskopsstoles Besættelse, hvorved da Kapitlernes Valgret
 feligheden tilintetgjordes eller forandrede til en tom Formalitet
 bedre gif det med Erkebiskoppens Stadfæstelsesret paa Biskopper
 Da disse reves ud af de rette Hænder for at evens af Pave-
 saa blev naturligvis Metropolitanens Stadfæstelse uden Det
 Et Vaalæg eller blot en Underretning til Metropolitanen var
 straffelig. Hvad endelig Provincialconcilierne angik, da over
 efterhaanden, idet Paven's Willie gjorde al Overveining unot
 Men med Provincialconcilierne svandt det Vaand, der hidtil v-
 holdt den norske Kirke sammen som Nationalindretning, tjente

¹⁾ E. o. f. I. 218, II. 102—103.

²⁾ E. o. f. I. 445—447, II. 31

perne til Rnyttepunkt i deres Virksomhed og gav Kirkestyrelsen den Enhed og Kraft, som ikke Metropolitanen, med sin sterkt beskaarne Myndighed, længer ved sig selv alene formaaede at fremkalde.

Vi have seet, hvorledes den norske Kirke, strax efter den store Mandedød var overstanden, ved Besættelsen af Nidaros's Erkestol i 1350 og Oslos Biskopsstol i 1352, fik en haandgribelig Forklaring paa, hvorledes Kurien for Eftertiden vilde have sin Provisionsret udstrakt og tydet. Pave Clemens VI erklærede jo ved denne Leilighed at han havde forbeholdt sig Provision og Disposition af alle ledige og ledigblivende Biskopsdømmer ¹⁾. Fra den Stund, kan man sige, havde de norske Domkapitlers fri Valg af Biskopper ligesom ogsaa Erkebiskoppens Stadsfæstelsesret paa Valgene erholdt Dødsstødet ved Pavens egen Haand. Fra nu af gjordes Biskopsdømmerne i Norge, som i saa mange andre Lande, ikke alene til Maal for Lyffesøgeres Stræben, men endog til en Handelsartikel, hvormed den romerske Kuries Bindeslyge spekulerede. De bleve gjort til Gjenstand for en fast Taxation, idet en vis Sum, afsættet efter hvert enkelt Biskopsdømmes Indtægter, bestemtes at skulle udredes til Kurien ved hver indtrædende ny Besættelse ²⁾.

Endnu værre blev disse i sig selv saa forbærlige Forhold, da den verdslige Styrelse, fra Dronning Margretas Tid, nyttede dem til underhaanden, ved Kuriens Hjælp, at faa den norske Erkestol og de norske Biskopsstole besatte med sine villige Haandlangere; og den Uorden, som indtraadte i alle Pavedømmets Virksomhedsgrene under dets store Schisma (1378—1417), lettede Kongedømmet dets Indflydelse ved Biskoppernes Tilstiftelse. Hvor vidt det med Misbrugene fra Kongemagtens Side gif under Eric af Pommerns Styrelse, have vi seet; og hvorledes Kirken led under alle de forargelige Tilfælde, som ved disse Misbrug fremkaldtes, kan man let forestille sig, om man end ikke havde Exemplerne med Erkebiskop Nikolaus Kuser, Biskopperne Jon Gerikson, Arne Klemetsen og flere i Lidsrummets Historie omtalte for Die.

Det lykkedes Conciliet i Rostnik at ende det store Schisma, men ikke at forbedre Kirkestyrelsen ³⁾. Heldigere syntes i dette Stykke Conciliet i Basel at skulle blive, og dets Anordninger virkede for Norges Bedkommende en liden Stands og Indskrænkning i de indsnegne Misbrug, i det mindste ved Biskopsstolenes Besættelse. Men dette var dog i Virkeligheden kun et lidet Lysglimt i det almindelige Mørke.

¹⁾ S. o. f. II. 342, 350. ²⁾ At denne Taxation af Biskopsdømmerne blev indført ogsaa for de norske Bedkommende, er sikkert nok, om man end ikke ved at paapege Elten med Bestemthed, da det seer. *Münter, Kirchengesch. II. 471—478.* ³⁾ S. o. f. II. 469.

Pavelige Kabaler seirede til Slutning over Conciliets gode Villie de gamle Uffikke bleve i Hovedsagen staaende ved Magt ¹⁾). Paa Concilier regnedes, som bekendt, Afsendingerne fra de nordiske under den germaniske Nation, en af de store Afsendinger, de Mødende inddeltes. Da nu i 1448 Concordatet mellem Paven den tydske Keiser, Fredrik III, til Aschaffenburg, — eller som de saa, maastee rigtigere, benævnes: til Bien, — for en stor Deel af det baselfke Conciliums Bestemmelser magtesløse for Tydsklands kommende, saa blev ogsaa, som det lader, dette Concordat efterhaand udstrakt over de nordiske Riger tillige. Dette skede vist nok ifkun nem Brugen, ikke ved nogen bestemt offentlig, strengt retsgyldig, Men Virkningen blev lige fordærvelig for Kirken ²⁾). Under de stræbelser, som fra nu af Paven paa den ene Side og Kongen den anden anvendte for at bringe Biskopperne i et Afhængighed hold af sig, kunde det ikke være andet end at Biskopsdommet mere og meer tabe i Selvstændighed og kraftig Indflydelse paa kens Anliggender. Paven saa gjennem Gengre med Kongens trængen paa Kirkens Enemærker, naar kun Kongen til Gjengjæld fode sine Dine for de pavelige Misbrug. Ikke alene Biskopsdommen ogsaa de fleste andre høiere og bedre aslagte geistlige Betjener, f. Ex. Abderne i Domkapitlerne, bleve efterhaanden, snart Pavens snart fra Kongedømmets Side, betragtede som Indrægtel for dem. Fra begge Kanter søgte man at udpine af Kirken al verdslige Fordeel, som det var muligt at vinde, medens atter den, saalænge den magtede, tog sin Mon igjen hos Almuen. Kirkens høiere Formaal var liden eller ingen Tale, og et frit til en Biskopsstol eller til et andet overordnet og rigt kirkeligt bede blev endelig at regne for en reen Undtagelse fra Tingenes mindelige Gang.

Hvad de norske Provinzialconcilier angaar, da have vi seen den første Erkebiskop efter Mandedøden, Olaf, i sine første Eversaar endnu vilste nogen Iver for at opretholde dem ³⁾). Men denne Iver tog det snart en Ende. Provinzialconciliet i Nidarum 1351 er, som vi have seet, det sidste i det Aarhundrede, hvis Statutter optegnede; og fra den Tid ligetil 1435 savnes aldeles saadanne Statutter, medens kun saare faa, og det usikre Eversaar findes til ordentlige Biskopsmøder have været holdne. Det var den i Henseender virksomme Erkebiskop Aðlak Bolt, som igjen, stottende

¹⁾ S. o. f. II. 476—477.   ²⁾ Se herom Pal.-Müller, Hverredagene i De 34—38, hvor Indflydelsen af det baselfke Concilium og af Concerratet: paa de nordiske Riger, især Danmark, udtrykkelig og med Skarphed er nævnt.   ³⁾ S. o. f. II. 343—349.

til Conciliet i Basel, søgte at bringe dem i Gang. Men han mødte, som det lader, Uvillighed hos sine Lydbiskopper, og det forblev ogsaa i hans Tid med tvende Provinzialconcilier: det i Bergen 1435 og det i Oslo 1436 ¹⁾. Indretningen hensant derpaa atter i Forglemmelse.

Men hvorledes Nationalkirken meer og meer blev svækket ved Opøsningen af Metropolitanforholdet og Tilfidsættelsen af Provinzialconcilierne, — derpaa have vi seet Beviser i dens Tilstand umiddelbar før Kirke-reformationen. Da kunde den verdslige Statsmagt gjøre med de kirkelige Indretninger saagodt som hvad den vilde. Den norske Kirkes Forbindelse med Rom havde nemlig den for Reformationen stemte Kongemagt næsten fuldkommen affaaet, og de enkelte Biskopper, der hver i sit Biskopsdømme nu var at ansee for den i det Geistlige øverste og eneste Raadende, handlede uden Samhold, og uden overordnet Ledning. Deres Opræden mod det verdslige Tryk var kraftløs og uvirksom.

At Erkebiskoppen og Biskopperne som Raadsmedlemmer vandt under Kalmarforeningen en forøget Indflydelse paa Norges Statsanliggender, drog dem kun endnu længere bort fra deres egentlige Virkefæds, fra deres Omsorg for Kirken, end deres verdslige Stræben allerede forud havde ført dem. Og ligesuldt, skjønt de forsømte Kirken for, som de trode, at pleie Staten, saa formaaede de dog ikke til Gavn at støtte under denne sammensynkende Indretning. Kun en ydre Glæde over sin egen personlige Tilværelse formaaede de endnu nogenlunde at opretholde. Dog selv dette lykkedes dem neppe uden føleligt Tryk paa Almuen. Thi Kilderne for deres Indtægter vare allerede ved Uforsigtighed og slet Styrelse begyndt at stoppe op, medens Fordringerne først fra Pavernes og senere fra den verdslige Magts Side endnu stedse vare til, ja vare vorende.

Klostervæsenet i Norge viser sig under dette Tidrum i kjendeligt Forfald. Vi have rigtignok seet Birgittinerordenens Oprettelse i Slutningen af det 14de Aarhundrede at modtages med et Slags Velvillie i de nordiske Lande. Mest var dog dette Tilfælde i Stifterindens Fædreland, Sverige; i de tvende andre Riger synes det meer at have været de kongelige Styrere, Dronning Margreta og Erik af Pommern, som med Forskjærlighed fremhjælp den, end Folkenes Beundring. Hvad Norge særligen angaar, da have vi seet, at man, for at indføre Ordenen der og staae den Bolig, maatte berøve den gamle Benediktinerorden et stort Kloster, nemlig Munklif i Bergen, og skænke Birgittinerne dette, — en Forandring, der ikke blev udført uden efter megen og lang Modstand ²⁾. Senere bleve Munkelife af den hellige Antonius's Orden indførte i Norge; men disse

¹⁾ S. o. f. II. 485—495.

²⁾ Smkts. 435—439, 478—483.

Forstander. Det blev tystet omkring 1500 af den Stefan, men dets Tilværelse var kort, og det naaede magt²). Vi have seet, at Klostrenes Inddragelsens Bedste hørte blandt de første reformatorske Stiftens Begyndelse længe før Kirkeformationen forfægtede at have vundet noget Tilhæng blandt Landets Folk i Norge nød dengang liden eller ingen Meddelelse fordi det allerede var i Bund og Grundmodent for sin Undergang.

II. Med Hensyn til religiøse Skikke vides ikke i det Tidrum, vi nu forlade, at have undergaaet Forandring. Var allerede i det foregaaende Tidrum med Hensyn til Kirkeskik, en paa det nærmeste usikker saa blev denne Grundsaetning vistnok i naerwaerende ligere befaestet. Den norske Kirkes Selvvaerksomhedsaffaaren, da Provincialconcilierne gik af Brug, og det vaerdlige Organ for al national Kirkelovgivning, ogsaa nielle, tabtes. Vi have saaledes i dette Stykke intet som allerede ved de foregaaende tre Tidrum herom

III. Hvad endelig den norske Kirkes Styrelse lige Forhold angaar, da gjaelder herom i Hovedet Vi have allerede ovenfor, ved at omtale Erkebiskopernes Stilling, paavist, hvorledes deres Selvstaendige vaesentlige Retninger svaaekedes ved Pavedømmets Kunst, og hvorledes det derved lykkedes den verdtsgjore Indgrib paa Kirkens Omraade, som maaskee

e Forbringere havde den ei seet sig istand til fuldkommen at drive jennem; men de som endnu stode uopfyldte, lyffedes det den ikke ller i nærværende Tidstrum at tilkjæmpe sig. At den norske Kirke i 58 fik Kong Kristian 1's Stadfæstelse paa Foreningen til Tunsberg, er den vist ikke til nogen væsentlig Nytte. Denne Forening var nu, a Grund af mange i Mellemtiden indtraadte Ændringer i Norges tadsforholde, i flere Stykker ubrugbar, og kunde ikke længer, om end eistigheden havde raadet langt meer end den raadede, gjøres anndelig i større Udstrækning. Herpaa blev heller ikke forsøgt. Man ærkede vistnok snart, at Foreningen var fra hierarkisk Standpunkt altsor konsekvant gjennemført Arbeide, til at den i det 15de Aarsndredes kirkelige og politiske Røre skulde kunde smage enten Paveer Konge.

Den Forandring, som foregik i det norske Riges statsretlige Stillig ved dets Indtrædelse i Foreningen med Danmark og Sverige var saa aabenbart uheldbringende for den norske Kirkes naturlige og vne Udvikling. Man kunde tro, at den Veilighed, som nu aabnede for den til at kunne ved Kongevalg og Haandfæstning sikke sig e Rettigheder og udvide dem, helst da Nidaros's Erkebiskop jo ved hver indtrædende Valgledighed var det norske Kongedømmes erkjendte vikarius og det norske Rigsraads Formand, — skulde være gunstig i t mindste for Kirken ydre Magt og dens Indflydelse paa Statsrelsen. I Virkeligheden blev dog dette ikke saa. Vi have seet, at ongedemmet, med Hensyn til Geistligheden som i det Verdslige, elig omgik sine Haandfæstningers Løfter. Derhos rakte den romerske urie meer end eengang Kongen en hjælpsom Haand mod hans egen Geistghed, naturligvis under Forudsætning, at Kurien selv intet derved bte, men tværtimod kunde opnaa Gjentjenester fra Kongedømmets ide. Endelig var det indre Samhold mellem Erkebiskoppen, hans bbiskopper og de verdslige Stormænd i Rigets Raad næsten altid r ringe, til at Erkebiskoppen som Rigsvikarius skulde have kunnet rette noget stort til sin Stands varige Gavn. Heller ikke fandt n inderlig, fast og stadig Sammenslutning Sted mellem de tre Nirs Kirker indbyrdes til fælles Forsvar. Tværtimod, den Spænding, m idelig viste sig mellem de tre Rigers Raad, overførtes oftest gjenm disses geistlige Medlemmer, Biskopperne, ogsaa paa de tre Kirker. om det end ikke til nogen religiøs Strid mellem disse; saa manglede ig den sande broderlige Aand mellem deres Forstandere, der nødvendig fordredes til en nærmere kirkelig Sammenknytning. En saadan de desuden vel i de fleste Tilfælde have været stridende ligemeget od Unionskongens som mod Paven's egennyttige Hensigter; og hvern Konge eller Pave var det derfor om at gjøre at fremme den.

Man mærker overhovedet tydeligen, at en uhyre Slaph indsneg sig i de religiøse som i de moralske og kirkelige Verdsligt Sind og Ufødelighed havde sterkt udbredt sig blandt Personer, fra de øverste til de nederste, ja i det hele Kirk baade blandt Lærde og Læge. For Biskopperne var Birken skyldelse i Rigets verdslige Naad bleven noget langt meer magende end den aandelig Pleie af det dem betroede Kirkeomre. Presterne manglede baade sand christelig Religionskundskab ti derved sine Sogneborn, og varm Gudsfrugt til at opbygge Gudstjenesten var bleven en prunkende, tom Ceremoni, et I først at fæste Folket i Døretro og siden udfuge det til Forde havensyg og sandfelig Geistlighed, der raadede over Almuen r meer end ved Kjærlighed eller Agtelse. Kort den romerske Kirke var dybt sjunken, da Reformationen rammede den. Stødet I beredt og traf haardt, — saa meget haardere som Selvstændig Hald gif Haand i Haand med den gamle Statskirkes. G hæderligt om end fattigt Riges dybe politiske Fornedrelse har bragt Mangen af dets Born til at see Romerkirkens samtid styrkelse der i Landet med et meer medlidende Blik, med stor end den i Sandhed fortjente. Romerkirken, som den da vo dog aldrig have kunnet opretholde Norge som selvstændigt Rissynkende Tilstand, end mindre kunnet puste nyt Liv i det, har en ny og heiligere Skikkelse. Nu da vi see videre og meer ti om os, maa vi inderlig takke Gud, at han lod Romerkirken dog havde naaet Jordærvælsens Toppunkt, vige Madsen i veneland for en renere christelig Kirkeorden, der med Evangelium har gjenvaakt og styrket, og — det haabe vi — med Gud ogsaa fremdeles skal vække og støtte Norges aandelige Liv.

Slutningsord.

Idet jeg herved overgiver til Offentligheden Slutningen af den norske Kirkes Historie under Katholicismen, maa jeg gjøre mine Læsere Rede og Undskyldning deels for en liden Afrigelse, jeg har tilladt mig, fra den i Fortalen foran 1ste Deel antydede Plan, — deels for den lange Tid, der er hengaaet, før mit Arbeide er blevet fuldendt i Trykken, da dog Fortalen lod formode, at allede ved den 1ste Deels Offentliggjørelse det hele Arbeide var fra min Haand færdigt. Begge disse Ting staa i den nærmeste Forbindelse med hinanden, og kunne under Et oplyses.

Mit Arbeide var, da dets Trykning begyndte, meer end tyve Aar mindre i Omfang, end som det nu fremtræder fuldendt; og dette havde igjen sin Grund deri, som jeg ogsaa i Fortalen har hentydet til, at det fjerde Tidrumms sidste Hundrebaar, nemlig Tiden fra Kristian 1's Tronbestigelse til Reformationens Indførelse (1448—1537), var der meget kort behandlet. Jo meer jeg imidlertid, ved Overarbeidelsen af mit Haandskrift for Trykken, nærmede mig det nævnte Afsnit, des meer søgte jeg, at mit Arbeide her vilde ansees for ufyldstgjørende. Jeg overtydede mig meer og meer om, at jeg i den tidligere Deel af mit Arbeide havde indblandet saa meget af den verdslige Statshistorie, at jeg, ved at behandle denne i det seneste Aarhundrede ganske løseligen, som jeg oprindeligen havde gjort, vilde baade berøve det Hele den jævne Holdning, og desuden lade meget og mangt blive uklart for Læseren. Hadde jeg tidligere — tænkte jeg — indblandet vel meget verdslig Historie i min Fortælling, saa vil jeg føre denne til Enden paa samme Maade og efter samme Maalestok, hvad end derimod i andre Henseender kunde være at indvende, — heller end lade den fremgaa i den afflumpede Form, som jeg oprindeligen havde givet den. Fuldstændiggjørelsen har ikke voldet mig liden Umag, og jeg haaber, at dette tilstrækkelig undskylder for den velmenende

Historie, hans Døttre og sønner (og hans arbejder i Odense 1526 og 1527) har ydet mig for Tiden i Mine Citater ville tilstrækkelig vise, hvor flittig jeg skarpsindige og fordomsfrie Granskninger; og har i det og Alt kunnet være enig med ham i Slutninger jeg overbevist om, at jeg ikke behøver at undskyldes samvittighedsfuld, af sit Kald gennemtrængt, Historie ligesaa godt som jeg, hvilke Vansteligheder vort Arbejde man, selv med den bedste Villie, kan blendes, — derfor, om jeg undertiden har rovet at fravige hans sætte mine egne, kanske mindre grundede, i Stedet. blandt mine Landsmænd, at takke Hr. Nilsarkivar sin Bidrag, han af sine Notater og Afskrifter har hørt i dele mig.

Jeg har troet at tjene mine Læsere ved at tilføje og Sag-Register, som Hr. Candidatus magisterii har vist mig det Vensteb at udarbejde.

Idet jeg endelig beder mine Læsere velvilligen mindre Trokfeil, som kunne have indsnæget sig i min mig at tilføje en Fortegnelse paa de større og meer har opdaget, samt overhoved paa Urigtigbeder, som hed og Forfeelse ere indkomne i Terten, og som jeg har for hørt til at jeg har kunde for dem rattede.

Tillæg og Rettelser.

Første Bind.

- ide 91 Linie 3 f. n. Det samme viser sig ogsaa af hvad der fortælles om Thorgeir Gamle paa Garmo i Lom i Gudbrandsdalen, som ogsaa byggede en Kirke paa sin Gaard efter at have antaget Christendommen i Kong Olaf den Helliges Dage. N. Dipl. II. 5.
- ide 156 Lin. 4 i Not. 1041 læs 1141.
- 277 Not. L. 1 f. o. vare l. være. L. 9 f. o. Notetegn 2) l. 1).
- 389 og 391. Hvad jeg her har yttret som en Formodning, at ved de hebenste Sambiter, mod hvilke Pave Innocentius IV opfordrede Kong Haakon Haakonsøn til at gjøre Omvendelsestog, kunde være meent Finnerne paa Norges nordlige Grændse, maa jeg frafalde, efterat have læst Prof. Munchs „det norske Folks Historie“ 5te Bind. 53. Not. Ved Sambitas mener Paven uden tvivl, som Munch antager, de hebenste Indbyggere i Samland i Preussen, mod hvilke ved 1252 et Korstog forberedtes.
- 441 L. 21 f. o. døbet l. dødet.
- 451 L. 4 f. n. af Priorer l. af Abbeder eller Priorer. jfr. II. 323. Not. 6.
- 453 L. 8 f. n. og Oslo l. Oslo og Hamar. jfr. II. 323. Not. 6.
- 454 L. 11 f. o. Stavanger l. Ridaros. jfr. II. 323. Not. 6.
- 459 Not. 296—209 l. 206—209.

Andet Bind.

5. 8—10 Hvad jeg her har sagt om Kong Magnus Haakonsøns Lovgivningsarbejder stemmer ikke ganske med Prof. Munchs Fremstilling i „Det norske Folks Historie“ 5te Bind. Havde jeg, før jeg skrev, kjendt hans lærde og skarpsindige Undersøgelser om Kong Magnus's Lovgivningsværk, saa havde jeg vist fundet mig opfordret til en og anden Forandring i min Fremstilling. Men, alt vel overveiet, er dog Uoverensstemmelseerne mellem vore Udsagn ikke af nogen særdeles væsentlig Betydning, især med Hensyn til min Bogs Bestemmelse og Omfang; og derfor har jeg ikke villet her blandt Rettelserne omarbejde min Textes Ord. Jeg maa blot bemærke, at jeg rimeligvis har feilet i at antage, at Kong Magnus's nye Lov for Kongearbejdsfølgen fra først af har været indført i hans Udkaft til en Christenret, da dette derimod synes oprindeligt at have indeholdt Kong Haakon Haakonsøns Kongearbejdsfølge.
- 30 L. 20 f. o. Biskop Thorfinn af Hamar var en Thrønder og havde været Cisterciensermunk, altsaa rimeligvis af Tautra. Lange, Rth. 2den Udg. 240.

- 49 L. 20 f. o. Biskop Thorfinn af Hamar blev efter sin Død for hellig. Suhm D. S. X. 908.
- 51 L. 21 f. o. Postulation I. Postulation.
- 74 " 4 — Magt I. Mage.
- 162 " 9 f. n. Forhaanden I. for Haanden.
- 220 " 8 — og 234 L. 7 f. o. Johannes de Senone hannes de Serone. Suhm har læst Navnet paa første Hildebrand og Lange derimod paa sidste, hvilket uden tvivl er rigtig.
- Side 223 Not. L. 1 f. n. cenceatur I. censeatur.
- 264 " 2 f. n., 265 Not. L. 1 f. o. Oélo I. Lunøberg.
- 323 Not. L. 1 f. o. II. 90. i. II. 70.
- 325 — " 1 — 327 udgaar paa sidste Sted.
- 479 — " 1 — II. 559. I. II. 459.
- 495 L. 13 f. o. 15de Februar 1437 I. 15de April 1437.
- — " 17 — Arnoldus-Gylden, der og i Linien n. f. burde rigtigere læses: arnheimke Gylden.
- 507 L. 12 f. n. Rigsarkiv. Lange antager, at denne Amund søn hørte til Slegten Bolt. Han førte, siger han, P. Baaben, og var uden tvivl samme Mand som Amund Bøbner, der udstedte et Brev af 20de Marts 1447, Ia N. D. III. 573.
- — L. 6 f. n. Denne Svarte-Jones antager Lange for at været Svensk af Ht, eller oprindelig vel Skaansk (Skaaning), men forlængst bosat i Sverige.
- 530 L. 16 f. n. Om denne Biskop Gotskalk af Høle raader den Usikkerhed med Hensyn til hans Faders Navn. Prof. har fra Kjøbenhavn meddelt mig en vigtig Oplysning om der findes i en gammel Optegnelsesbog, tilhørende det i Litteraturselskab, hvilken Oplysning jeg her vil gengive: sættelse lidt forstøret og med Prof. Munds Bemærkning: „Konig var en Ridder i Norge Gotskalksien; hans Søn var Gotskalk, Biskop i Høle, der raadede 9 Vintre. Han led i Midtkirken og bele Muen omkring Kirken i Høle. Han pludselig i Høle, og de sidste Ord, han sagde, vare: „min Herre!“ Han og hans Broder, Regnvald, vare fattige, at de alene eiede en Trediepart af Norge. Kongen til Gjøst med 500 Mænd. Kongen sendte det Folk til Gaarden, men det andet halve hjem; men Gotskalk efter alt Kongens Folk og heldt ham en Maanedes (månadar veizlu). — — — Kongen sendte ham til da der senere blev biskopstol. — Biskop Jon Skalle af Høle

282, 387, 431) var Røniks Farbroder. — Biskop Olaf, Søn af Rognvald Rønikesøn styrede (i Hole) 37 Aar. Hans Broder var Nikolaus, Fader til Biskop Gotfalk Nikolausøn (af Hole); hans Moder var Herborg Baardsdatter“.

Uagtet heri, bemærker R., er en Deel Fabel, saa synes det dog som om Gotfalks Slegt her er rigtigere angiven end hos Espolin (Aarb. p. 2. c. 31), hvor det heber, at Bp. Gotfalk var en Søn af Gotfalk Rønikesøn. Hvis Biskop Gotfalk selv var Røniks Søn, da er han aabenbare ingen anden end den Gotfalk Rønikesøn, der forekommer som Prest i Lardal i Thelemarken 1424 og 1427 (N. D. I. 498 og 515). Navnet selv synes vise, at dette maa forholde sig saaledes; thi man skulde dog vel have vanskeligt ved samtidigen at opvise to Exemplarer af en saa sjældnen Navncombination som Gotfalk Rønikesøn. Biskop Gotfalk kunde ogsaa vanskelig være (eller ialfald vedkjendes som) en Søn af Gotfalk Prest, baade fordi denne var geistlig, og fordi Biskoppen da bliver for ung; men derimod passer det meget godt, at Gotfalk Rønikesøn, født maaskee omkr. 1390, var Prest omkr. 1420—1440, 30—50 Aar gammel, og siden Biskop, samt døde 1457, isaaafald omkr. 67 Aar gammel. Det er ikke umuligt, at han i 1442 kan have bevertet Kong Kristoffer, da denne var i Norge. Gotfalk var jo da selv sammen med ham i Lødøse og holdt sig forsørigt omkring Oslo og paa Vestfold.

Ifølge hvad Prof. Munch her har udviklet bliver vel al mulig Sandsynlighed for, at Biskop Gotfalk virkelig har været Røniks- eller Rønikesøn, og ikke Gotfalksøn.

- de 530 Not. L. 1 f. o. II. 442. I. II. 472.
- 563 L. 24 f. o. Gotfalks Søster- eller Brodersøn I. Gotfalks Brodersøn.
  - 576 Not. L. 1 f. n. 26de August I. 24de August.
  - 585 L. 4 f. n. hvilken rimeligvis var norsk I. norsk. At Gotfalk Nikolausøn havde arvet Tordegods i Norge, i Bergens Biskopsdømme, og havde to Brødre der, Peter og Guttorm, og sin Moder Herborg Baardsdatter i Live i Aaret 1497 den 4de Marts, viser sig af et Brev, hvilket Gotfalk har udstedt som „med Guds Naade Biskop af Hole paa Island“ 1497 den 17de April under sit Ophold i Norge. Paa sidstnævnte Dag var han altsaa allerede indviet Biskop. Rigsarkiv. Lange har meddeelt mig Afskrift af Brevet.
  - 587 L. 7 f. n. Knut Alfson I. Alf Knutsøn.
  - 595 L. 3 f. o. Jørgen Westenn. Navnet findes ogsaa skrevet: Jørgen Westenie.
  - 643 L. 14 f. n. Bp. Stefan Jonsøn af Slaakholt døde den 30te November 1519. I. Bp. S. J. af S. døde den 16de October

1518. — Denne Berigtigelse gjøres efter Finn Jonsfi Kirkeb. IV. 201—202.

De Rettelser, som Biskop Finn Jonsen har tilføjet Deel af sin Historia oeclesiastica Islandic, være, da jeg om Biskop Egmund Paalsen, aldeles gaaet mig i Glen jeg opdagede først min Forsømmelse, efterat andet Bind Hefte af min Bog allerede var offentliggjort. I det jeg beder mine Lesere om Tilgivelse for denne Feil fra mig vil jeg paa nærværende Sted, træde at berigtige og fullgjøre Fortællingen om Biskop Egmunds Balg og Indvielse endstemmende med Finn Jonsens Rettelser. Det her træder altsaa i Stedet for Stykket II. 643—644.

Da Biskop Stefan Jonsen den 18de Octobe var død, blev Egmund Paalsen, Abbed i Bida, i det kaatholiske Prestråd, eenstemmigen valgt til hans Eftersættere. Hans Balg blev ogsaa anbefalet af Biskop Gotfrid af Brene til Erkebiskoppen af Nidaros. Egmund gav sig Rejse til Norge; men efter at være tumlet længe om blev han nødt til at søge Island igjen og overvintre der. Aar 1520 gav han sig anden Gang paa Rejse og kom til England. Han tilskrev derafra den 13de August Kongen, at han nu var, som Electus til Staalholt, paa Erkebiskoppen og Kapitelet i Nidaros for at erholde disses Fæstelse og derpaa sin Indvielse. Forudsat han opnaaede lovede han Kongen Trostid som Medlem af Norges Raad paa naade Egmund lykkelig Norge og fremstillede sig Erkebiskop Erik Walkendorf i Thronhjem. Erkebiskoppen fik hele Kapitel samle, og Egmunds Balg foregik meget ord den 15de November 1520. Ifølge foregaaende skriftlig Ord fra Mgr. Hans Mule paa Kongens Vegne modtog ogsaa Kapitelet Egmunds Trostid til Kongen baade mundtlig og og meddelte ham derpaa høitideligen sin Stadsfæstelse paa Balg. Nu stod Indvielsen tilbage. Denne vilde Erkebiskoppen gjerne for Biskopsømmets Skyld paaafhynde saameget som Men da han ikke kunde foretage den i Thronhjem, uden af hans Suffraganbiskopper derved være tilfede, og disse ved Vintertid uden stor Uleilighed kunde komme derhen, det afgjort, at Egmund skulde drage til Bergen, og Erkebiskoppen bemyndige Biskoppen der, Andor, samt Biskopperne Holmstad og Magnus af Hamar at indvie ham. Erkebiskopens Brev herom til Bedkommende blev udfærdiget den 20de Decbr. Indvielsen skulde være udført inden Fasten (10de Februar

Aar 1521. Biskop Ogmund var i Bergen paa den bestemte Tid, og ligesaa synes de tilfagte Biskopper at have været; men da kom ganske uventet Brev fra Throndhjem til Ogmund, hvori Erkebiskoppen lod denne vide, at Kongen havde forbudt hans Indvielse, med mindre han i Forveien søgte Kongens Samtykke; gjorde Ogmund Bønkeligheder hermed, saa anbefalede Kongen Laurits Westen paa det varmeste til Biskopsdømmet. Erkebiskoppen raadede ham derfor at skynde sig til Danmark for at vinde Kongen. Ogmund for strax afsted. Han skal i Slutningen af Mai have truffet Kristian og nu udvirket baade hans Bekræftelse paa Valget og hans Bud til de norske Biskopper om hans Indvielse. Da Ogmund nu kom tilbage igjen til Norge, var Erkebiskop Erik reist til Nederlendene, og da han henvendte sig til de andre Biskopper om sin Indvielse, gjorde Biskop Magnus af Hamar nogle Bønkeligheder, der voldte Udsættelse. Endelig foregik hans Vielse i Bergen den 28de October 1521. Men da var det allerede ledet for langt paa Aaret til at han kunde undgaa at dvæle endnu een Vinter over i Norge. I Juni Maaned 1522 gav han sig endelig paa Hjemveien, men opholdt sig undervejs henved en Maaned paa Hjalmland, hvor det af Archidiaconus og Kapitel i Aidaros var ham overdraget at vifitere Kirkerne. Ordnøerne og Hjalmland stode nemlig som Biskopsdømme endnu under Aidaros's Metropolitanshøihered, uagtet de i over 50 Aar havde været, rigtignok kun som Brugspant, i den skotske Konges Magt. I August 1522 kom Biskop Ogmund endelig efter en haard Reise til Island og tiltraadte sit Biskopsdømme. Finn Joh. IV. 201—212.

Side 644 L. 15 f. n. kun eet l. kun to.

— 660 L. 23 f. o. Hvad her og i de næste Linier nedenfor siges om Jon Aresøn kan fuldstændiggjøres ved Finn Jonsøns Tillæg, IV. 240—243, hvor Domsbrevet i Jon Aresøns Sag findes. Sagen paadømtes i Erkebiskoppens Gaard i Bergen, den 9de August 1524. De af Erkebiskop Olaf Engelbrektsøn tilfattede Dommere vare: Biskopperne Høstold af Stavanger, Magnus af Hamar, Olaf af Bergen, fire Kanniker af Throndhjem og fire andre Geistlige, som det synes af samme Kapitel, hvoriblandt Mgr. Hans Reff og Mgr. Henrik Nilssøn. Jon Einarsøn fremstilles i Brevet, som den der fremsførte Klagepunkterne mod Jon Aresøn, og disse støttede sig til tre Domsbreve, hvilke han paa Biskop Ogmunds Begne forelagde, og ved hvilke Ogmund havde sat Jon Aresøn i Forbud og Bann samt dømt ham fra Ure og Guds og under sin Raade. Jon Einarsøn fremviste ogsaa et aabent Brev, der vidnede, at flere Prestere af Hole Biskopsdømme havde tilbagekaldt det

Balgbrev, de havde givet Jon Kresson. Denne fremlagde til sit Forfar et aabent Brev af Erkestolens Ranniker, disse gave Hole Biskopsdommes Præster Fuldmagt til at og sende til Thronhjem den, de søgte til Biskop, — med 24. hængende Segl, der vidnede, at Hole Biskops Præster havde valgt Jon Kresson til sin Biskop, — og et Brev, hvorved han med Hole Præstskabs Raad havde af sin Sag fra Biskop Ogmunds Dom under Erkebiskoppes Paa Grund af at Ogmund ei var viet til Hole, og ei haft Befaling af Erkebiskop og Kapitel til at tage nogen Rente i Hole Biskopsdomme, om han end havde været tilfikk en Hjælper i Stiftet, saa dømtes Tilbagekaldelsesbrevet, se Einarsen havde fremlagt, og de Domme, Biskop Ogmund ladet udgaa over Jon Kresson, efterat han var valgt i Kirke, Alt magtesløst at være, hvormod Jon Kresson kunde boade sin Hæder og alle de Penge, han kunde bevise, at Ogmund havde frataget ham. — Jon Kresson kaldes i Postuleret til Hole; hans Indvielse maa sølgelig have fi i Bergen mellem den 9de og den 23de August, da han dets Brev af denne sidste Dag nævner: Biskop af Guds!

- 684 L. 21 f. 9. Ryborg paa Galfier I. Ryborg paa Hven. første staar i Fru Ingers Brev, Sm. I. 535, maa være ei somhedsseil.
- 858 L. 15 f. n. Kalmandunga I. Kalmandtunga.

R e g i s t e r.

- Hager.** II. 7 f. 15. 20. 299. 311.
Hale, Haakon Magnussøns Kansler. II. 84 f. 99. 178.
Hartiber. 199.
Hjalson, Erkebiskop i Lund. 276. 278. 285. 287. 293. 314.
Hbalbert (Hbalbrift), Biskop i Ribaros. 144. Erkeb. i Bremen. 32. 131 ff. 152 f. 158.
Hbalbag, Erkeb. i Bremen. 18. 19. 31. 99.
Hdam, Mgt., Canonicus i Bremen. 11. 31. 32. 70. 100 f. 118. 126. 130 ff. 139 ff.
Hgned, Haakon Magnussøns Datter. II. 111. 114. 191. 255. 414.
Hlan, B. af Subverserne. II. 304.
St. Albani Kloster paa Selja. se Selja Kloster.
Hlberich, Cardinal-Regat. 153.
Hlbrest, S. R. II. 377 ff. 392. 397. 414. 423 f. 439 ff. af Mecklenborg II. 392 f. 411. 413 f. 417 f. Hertug af Mecklenb. II. 749. 764. 795. 801.
Hlf, B. af Orønlund. II. 387. 394. 405. Erlingsøn. II. 57. 62. Knutsøn Ros. II. 569. 571 f. 577. 584. 587 f. Thorgarbesøn, B. i Stavanger. II. 529. 537 ff. 545 f. 548. 551. 555. 564. 569.
Hllan, B. af Subverserne. II. 104.
Hlthinget paa Isøland. 51. 208. 210. II. 16. 54. 57 f. 432.
Hmund Olafsen, B. af Færserne. II. 737. 838. Sigurdesøn. II. 507—513.
Hmunde, B. i Stavanger. 264.
Hnbjørn, B. af Hamar. II. 462—465. 480. 500.
- Hnders Jædte.** II. 832. **Hnatsøn, B. af Oslo.** II. 837. **Hnus, B. af Oslo.** II. 521 f. 529. 594 f. 609. 612. 616 f. 626—628. 635. 640 ff. 655—659. 721. 723. 735.
Hndor, B. af Bergen. II. 564. 608 f. 616 f. 624. 642 ff. 652.
Hndreas, B. af Orønlund. II. 560. 620 f. B. af Oslo. II. 3. 11 f. 21 f. 26. 35. 45. 49. 52.
Hndres Plytt. II. 41. 43.
Hnna Olafsdtr. II. 702. 704. **Hhronde.** II. 842.
Hnnater. II. 174. 244. 435.
Hnsøgar. 11 ff. 15. 131.
Hntonius, Runf. II. 693 f.
St. Antonius's Orden. II. 462. 608 f. 691. 881.
Hppeller til Kurien. II. 164 f.
Hrcemboldus. II. 647 f.
Hre Jonsøn. II. 852. 859. 862. 866—872.
Hrnald, B. af Orønlund og Hamar. 157. 170. 222. 227. 237. 264.
Hrne, Abbed af Holm. II. 79. B. i Bergen. 354. 359. 374. 380. 387. 418. 435. B. paa Orønlund. II. 172. 282. 382. 387. B. i Stavanger. II. 11. 26. 35. 43. 53. 66. 83 ff. 93 ff. 104. 112. 115. **Hslafsen, Kansler.** II. 285. 293 ff. 303. 356. 359 f. 363 f. 368. **Hluardesøn Wabe, Erkeb. i Ribaros.** II. 302 f. 307 ff. 311 f. 341 f. 350. **Hlgedesøn, B. i Staalholt.** II. 83. 104. 127 f. 198. 214. **Hlmetesøn, B. af Bergen.** II. 473 f. 524. **Hlafsøn, B. i Staalholt.** II. 459—463. 468. 480. **Hlurdesøn, B. i**

- Bergen. II. 105 f. 125 f. 133 ff. 145 ff. 153—156. 168 ff. 167. 170 ff. 196.
 Sigurdsson, Ranfer. II. 424. 442. 445. 447. 450. 520. Ewala, B. paa Færserne. II. 326. Thorlaksen, B. i Staalholt. II. 12 ff. 19 f. 22. 24 f. 30. 35. 53 ff. 59 ff. 68. 82 f. 104. 314. 332. 357.
 Urvesl. 200. *
- Kølef, B. i Bifren. 145. Garnistesen Hoff, Erkeb. i Ribares. II. 420. 450 f. 462. 464. 466 ff. 473—477. 480 ff. 484—488. 490. 494 ff. 507—512. 514. 522. 524. 526 f. 529 f. 535—544. 547 f. 557. Thorbjørn. II. 543.
 Koser (Køffer), Erkeb. i Lund. 133 f. 167. 168. 169 f.
 Ksabyrkerens Forestillinger om Christendommen. 46 f.
 Ksatroen. 3 ff.
 Kogant, B. 135. 140. 144.
 Kolafjn, B. i Bergen. II. 11 f. 21 f. 30.
 Kolaf, B. i Stavanger. 354. 374. 380. 418. 435. Erkeb. i Lund. 169 f. 228 f. Erkebiskop i Ribares. II. 447 ff. 451. 461. 465 f. 484.
 Kubstin Sigurdsson, B. i Bergen. II. 171 f. 188 f. 196 ff. 212 ff. 218 ff. 222. 225—229. 235—238.
 Kundun Givindesen, B. af Stavanger. II. 465 f. 475 f. 484. 487. 490. 495. 508. 510 f. 523 f. 527. 529 ff. Hugelstesen. II. 19. 41. 43. 60. 62. 110. Thorbergesen Raude, B. af Hole. II. 51 f. 74 ff. 95. 129. 167. 170. 198. 215 ff. 239.
 Augustinere. 223. 263. 265. 369. 450 f. II. 134. 248. 323. 483. 692.
 Krel Jul. II. 874 f.
 Ksard Serfsen. II. 79 f.
 Ksalerne. 296 f. 301 f. 306 f. 314 ff. 325 f. 344.
 Kasse Kloster. 187.
 Ksatsning. 192. 239. 257—261. 273 f. 287 f. 294. 303 ff. 315. 324. 348. 351. 353. 382. 456. II. 37 f. 42 f. 60 f. 77 f. 84. 107 f. 119. 199. 209 f. 222 f. 225. 251. 326. 328. 330. 372. 601. 612.
 Bartholoms, B. af G. 531.
 Begravelse, se Kirken ved Meiner, B. i Hole (?). II.
 Benedikt. Nigolsen. II. 1
 B. i Bergen. II. 387 f.
 Benediktinere. 159. 184. 391. 450 f. II. 323. 479—
 Bergens Biskopsstamme. 14. 161. 169. 230. 263 f. 291. 435. II. 11. 30. 69. 105. ff. 170. 172. 238. 281 f. 341. 353 f. 387 f. 450. 480. 497. 516. 554 f. 558. 608. 632. 642 f. 653 f. 761 ff. 764. 784. 807. 81
 Bergsvein, B. paa Færserne
 Bernhard (Bjarnvard Biskop) B. 71. 88. 89
 den Earlandse, B. 129. 135. 140. 144. 146 ff. 11
 Enderserne. II. 304.
 Berthold, B. af Grønland.
 Bertrand af Lybek, pavel II. 390.
 Betsleri. II. 489 f. 492 f.
 Bezelin (Bjelin) Alebran Bremen. 129. 131.
 Birger, Abbed af Lautre Erkeb. II. 1 f.
 Birgitta. II. 436 ff. 491.
 Birgittinerne. II. 436 ff. 524. 566. 608. 704. 881.
 Birgtsaa Biskopskol. 158. 1 sernes Biskopsstamme.
 Birkebener. 245. 249 ff. Biskopper. se Kirken om Biskopsstammer, første 149. 155 ff.
 Bjarne Erlingsen af Bja 42 f. 62. 65 f. 80. 217. II. 255 f. 271 ff. 280. 28 364. 366. Kolbeinsøn, 1

- serne. 294. 343. 346 f. Lobnøfsen,
Ransler. II. 41. 110. 120. 124.
- Hjarnvard.** se **Bernhardt.**
- Hjørn, Abbed af Holm.** 361. 367 f.
370. 375 f. 454. **Wilsøn, B. i Hole.**
170. 237. **Hjaltesøn, B. i Hole.** 403.
405 ff. **Jonsøn, Prest.** II. 852. 858.
860. 862. 866—872.
- Hofolf, B. i Hamar.** II. 106. 172. 188.
198. B. i **Hole.** 407 ff. 418. B. i
Stavanger. II. 386. 389 f. 398.
- Brand Jonsøn, B. i Hole.** 431. 435.
II. 3. 12 f. **Samundssøn, B. i Hole.**
237. 265. 272. 293. 328. 334.
- Bremens Biskopsdomme (Hamborg-
Bremens Erkestol).** 11. 14 ff. 18. 31.
70. 99 ff. 119 f. 129 ff. 146. 152. f.
**Metropolitankyndighed over den norske
Kirke.** 98 ff. 131 f. 182.
- Breviarium Nidrosiensē** II. 631.
- Bugenhagen.** II. 832. 836.
- Bugislaaf af Pommern.** II. 502 ff. 519
ff. 528.
- Burspraak.** II. 786.
- Bæns Udsættelse.** 96. 189 f.
- Canoniske Ret.** 202. 235. 266 f. 275.
438. II. 10. 332. 340.
- Cathedraticum.** II. 133. 236.
- Cecilia, Evverrets Søster.** 250. 252.
268. 326 f. 331.
- Chorsbrødre.** 224. se **Domkapitler.**
- Christendom opblandet med Heden-
dom.** 73 ff.
- Christendommen, hvorledes først be-
stændt for Nordboerne.** 8 ff. indført
i Norge. 41 ff. 72—87. 117—121.
forhyndt paa Island. 52 f. indført
paa Island. 55 f. 75. 87 f. indført
paa Færøerne. 57. 87. indført paa
Orknland. 58. indført paa Orkn-
øerne. 40. 87.
- Christendomsundervisning.** 440 ff.
- Christenret.** 92—98. 126. 143. 163.
206—209. 226. 232. 262. 273 ff. 283.
383. 394 ff. 440 f. 443. 454 f. 458 ff.
II. 6 ff. 10. 24 f. 30 f. 40. 43. 47.
56. 63 f. 176 f. 226. 252 f. 314.
325 ff. 332 ff. 348. 357. 467. 491.
- Cinthins, pavelig Legat.** 289.
- Cisterciensere.** 159. 169. 187 f. 305.
333. 376. 450. II. 1 f. 481. 566. 608.
681. 707 f. 736.
- Cluniacensere.** 187. 370. 391. 450.
II. 2.
- Concilier.** 448. 459 f. II. 317 f. 833.
407. 485 f. 610. **Provincial-Con-
cilium i Lund** 1139. 154. 157.
169. i **Bergen** 1164. 237. i **Ber-
gen** 1199. 271. i **Bergen** 1199.
273. 283 f. 394 f. i **Bergen** 1195.
294. i **Bergen** 1216. 343. i **Bergen**
1223. 345 ff. i **Nidaros** 1239. 354.
i **Bergen** 1233. 357. i **Bergen** 1245.
375 f. i **Bergen** 1247. 379. i **Ste-
nunge** 1249. 385. i **Bergen** 1279.
II. 19 ff. i **Lunsberg** 1277. 26 f.
i **Bergen** 1290. 30 f. 35 ff. 54. i
Nidaros 1290. 66 ff. i **Oslo** 1296.
106 ff. i **Nidaros** 1309. 125 f. i
Nidaros 1313. 167. i **Bergen** 1320.
197 ff. i **Bergen** 1327. 222 ff. i
Nidaros 1334. 246 ff. i **Lunsberg**
1336. 251 f. i **Nidaros** 1339. 257.
i **Nidaros** 1341. 280. i **Bergen**
1342. 280 f. i **Konghella** 1342.
280. 283. 287. i **Bergen** 1345. 298.
i **Nidaros** 1351. 343 ff. 495. i **Ber-
gen** 1352. 349 f. 389. i **Bergen**
1376. 395. i **Hamar** 1390. 395.
i **Bergen** 1405. 448 f. 466. i **Ber-
gen** 1435. 485 ff. i **Oslo** 1436.
490 ff. 509. **Ulmindeligt:** fjerde
lateraniske 1215. I. 336. 352. 455 f. i
Lyon 1245. 376. i **Lyon** 1274. II.
18. 22. i **Vienne** 1311. 148 f. 155
f. 184 f. i **Pisa** 1409. 457. i **Kon-
stanz** 1414. 458 f. 876. 879. i **Basel**
1431. 473—477. 483 f. 487 f. 494 f.
876. 879.
- Colibatet.** 179. 200. 203 f. 226. 337.
354. 385 f. 403. 412 f. 459. II. 3. 8.
14. 133. 170. 200. 215. 223. 239.

247 f. 350. 373 f. 344 f. 408 f. 527.
 535. 518. 525. 545.
Dade Guldmandsen. II. 360—375.
Dals-Guldbrand. 83 f.
Dalskæteren. II. 679—682. 684. 686.
Damark forenet med Norge og Vestige,
 se Admirationer.
Dibrit af Ribben. II. 849 f. Bogeb.
 II. 847. **Teller**. II. 690.
Dolffin. B. of Orkneye. II. 52. 153.
Dominikandra. 375. 410 f. 417.
 434. 459 f. II. 2. 68 f. 139. 229.
 296. 301. 431 f. 691.
Domsættler. 322 f. 230. 233. 371.
 385. 323. 325 f. 343. 400 f. 410 f.
 417. 418 f. 451 f. 442. 445—
 448. 451 f. II. 1 f. 13. 15. 21.
 22. 23 f. 46—73. 69 f. 92 f. 102.
 103. 120 f. 145. 158 f. 224. 243.
 251. 276 f. 323. 346. 359 f. 401.
 403. 477. 493. 494.
Drothol, Kristian II's Datter. II. 759 f.
Drogsmærke. 452. II. 650. 659.
Drotsets. II. 248. 265. 307. 350. 361
 —365. 367 f. 380. 397. 407. 413.
 424. 511 f. 515 f. 519 ff. 529.
Dyveke. II. 609. 622 f. 634. 636.
Eb, se Kirkens relig. Skikke.
Egil Gholfsen, B. af Sole. II. 240. 245.
 281.
Egteskab, se Kirkens religiøse Skikke.
Eilif Gillsen. II. 288. 303. 365.
Jonsen. B. af Stavanger. II. 569.
 571. 573 f. 583 f. 609. 613.
Kortin, Arnesen, Erkeb. i Ribaros.
 II. 74. 95. 129. 132 ff. 141. 148.
 153 ff. 166 ff. 188 f. 192 f. 196 f.
 198. 214 ff. 218—222. 225 f. 232—
 235. 237. 239 f. 242 f. 252. 302.
Einar Gindribsen, Thambarsfælver.
 66 f. 69. 105 ff. 122 ff. 130. 198.
Fluga. II. 543. 572. 577. 581. **Gun-**
naresen, Smjørhal, Erkeb. i Ribaros.
 421 ff. 431 ff. 435. II. 1 f. 71 f.
Jelb. II. 793 f. 796 f. 803. 814. 821.
 841.
Gindride (Arnesen?) valgt Erkeb. i

Ribaros. II. 52. **Grisenbojen**
 f. 510 ff. 514. 517 f.
Gigefater Kloster. 263. 346
 407. 417. 451. II. 73. 323.
Glina Ridsbatter. II. 750.
Engelbrekt Engelbrettsen. I
Gril B. paa Grenland. 157
Stavanger. II. 214. 222.
 f. 248—251. 282. **Bløder**
 20. **Dugaldsen**. II. 41.
 [st. II. 693. 678. 694. 1
Gyldenstjerne. II. 728. 744
 755. 789 f. 794—799. 801
Haakonson Jarl. 69 ff. 1
Hal. II. 787. **Jonsen**
Ribaros. 284 f. 271—276.
 ff. 314. 317 f. 320. 324. 325
 394 f. **Ragnoson**, **Selling**
 II. 109. 114—118. 124—d
Ragnoson, R. S. 394. II.
 61 f. 81 f. 91. 225. **II**
Sveriges Konge. II. 285 of
 294. 360 f. 369 ff. of
 393. 417—425. 430 f. 444—
 f. 452. 455 ff. 460—470.
 477—481. 483 f. 487. 495—
 —528. 535 f. 541. **Kode**. I
mundsen. II. 536 f. 539. 54
 rup. II. 689. 678. 690. 684.
 735. 743. 753. 787. 795. I
Wallerdorff, Erkeb. i Ribaros
 598. 605. 609—612. 615—61
 625. 628—640. 644. 653 f.
Erkebiskoppers **Ryndighed**.
Grænd, B. af Fargerne. II.
 66. 105 f. 415. 445 f. **Gin**
 II. 511. 520. 523. **Gillip**
 460. 507.
Grilling **Wilsen**. II. 41. 44.
 170. 230 ff. 235 ff. 241 ff
 253. 260. 320 f. **Stjalgsen**
 105 ff. **Steinvog**, **Daglern**
 ff. **Bidknesen**, **Drotsets**.
 217 ff. 223. 225 ff. 240 f. I
 287. 271. 274. 279. 287. I
 362. 365 f. 414.
Gege **Wilde**. II. 685. 694 f. 61

705. 709. 714 f. 717 ff. 721. 726.
738. 741—746. 774 ff. 784 f. 787 ff.
792. 796—800. 803—815. 818. 820 f.
823—826. 833. 835. 843.
- Excommunication, se Bausætning.
Exemption. 185.
- Gyftein Høgrimesøn. II. 303. 384 f.
Hølafsen, B. i Oslo. II. 404. 415.
419 f. 425 ff. 435. 441. 445 f. 450.
Hølandsøn, Erkeb. i Nidaros. 233—
237. 259—269. 321 f. 354 f. 394 f.
Gyfteinesøn Meyla. 245. 249 f. Hø-
aldbøen, M. R. 169. 217 ff. 230. 321
f. Magnuøsen, M. R. 150 ff.
- Gyvind, B. af Oslo. II. 53. 66. 70.
85. 93. 101. 104. 112.
- Hæster, se Kirkenø relig. Skikke.
- Høkirke. II. 253. 277 ff. 568. 579.
- Høidentus, pavelig Legat. 244 f. 299.
301. 321 f.
- Høilivus Simonøsen Jarl. 326 ff. 337.
342.
- Høinmarken. 89 f. 388. 391 f. II. 110.
121. 168 f. 218. 307. 497. 557. 583.
- Høinn Hølbøresøn, første Kavelmagister.
II. 123. 126. 151 f. 158 ff. 189. 197.
238 f. Hømundøsen. II. 265. 271. 288.
- Høinnbøge Høkolauøsen, B. i Bergen.
II. 560. 564. 566.
- Høinmynderregjering. II. 111 ff. 179.
186. 191 ff. 216 f. 241. 397.
- Høinøvarøffrift for Eværrer om Kir-
kenø og Statens indbyrdes Høinhold.
307—314.
- Høinøiffanere. 410 ff. 450. 453 f.
II. 2. 68 ff. 139. 301. 323. 481 f.
- Høinørik, B. 52. Hø. I M. R. II. 571. 650
f. 655—659. 662—665. 669—676. 678.
680—684. 686—689. 692. 695 ff. 700
f. 709—714. 717 ff. 721 ff. 725—738.
Hø. II M. R. II. 817. 830. af Høifalø.
II. 769—772. 782. 787 f. 792. 794.
801 ff. 808. 811. 813 f.
- Høinøomme Høandlinger, se Kirkenø relig.
Skikke.
- Høinølf. 91.
- Høinøserne, beres Høbyggølse. 19. Høinø-
Røys. Den nørøe Kirkenø Høistorie. II.
- nebe. 87. 64. 87. Høinøpøøsumme. 154.
157. 170. 264. 336. 418. 435. II. 11.
145 ff. 149. 172. 282. 304. 386. 398.
425. 531. 555. 737. 838.
- Høinøarbe. 154. se Høinølands Høinøpø-
øsumme.
- Høinøaut af Toløa. II. 40. 43.
- Høinøaute, B. af Høerøerne. 435. II. 3.
11. 146. Høalle. II. 684. 689. 678.
696. 721. 735. 743. 756. 760 ff. 766.
778. 783. 794. 800. 807. Høinøarøøen,
Erkeb. af Nidaros. II. 567. 571—577.
580—584. 587. 593. 601—606. 609 f.
692. Høinøarøøen. II. 822.
- Høinøeirarb, B. i Høifen. 145.
- Høinøeorginø af Høerixia. II. 770.
- Høinøerø Smidøsen. II. 288.
- Høinøilbert Mac Kellan, B. af Høinøerøerne.
II. 304.
- Høinøilber. 138.
- Høinøillebert, B. i Høamar. 427. 431. 434
f. II. 11. 30.
- Høinøimøø Kloøter. 187. II. 650. 690.
- Høinøisøbrift, B. i Bergen. II. 341 f. 344.
349. 362. 365. 387 ff.
- Høinøisøle Jonøøen, Prest. II. 858. 865. 867.
- Høinøisøfær Einareøen, B. i Høaalkhølt. II.
847 ff. 851—858. Høilte. 54 f. 133.
Høinøisøleiføen, B. paa Høelønd. 146 f. 149
f. 156. 162. 170.
- Høinøisøjeble Høeberøøen, B. i Bergen. II. 653
f. 703. 761 ff. 784. 797. 810. 818. 836.
- Høinøisøober. 7. 51 f. 179 f. 272.
- Høinøisøoborb. 51.
- Høinøisøorm den Gamle. 10. 17 f. 36.
- Høinøisøotfalk Høotfalkøen (Høeniføen?),
B. af Høole. II. 522. 524. 530. 549.
559 f. 562 f. 888 f. Høinøikolanøen, B.
af Høole. II. 585 f. 644 f. 889.
- Høinøisøotfvin, B. af Høaalkhølt. II. 530. 549.
562.
- Høinøisøraagaas. 126. 263. 275. 394 f.
- Høinøisøregorinø, B. af Høinøelønd. II. 522.
531 f. Hø. VII. 146 f. 153. 201 f.
204. 211. Høisøøen. 230 f.
- Høinøisørimar Høfuteøen, B. af Høaalkhølt.
II. 214.

- Grinmel, Olaf Haraldssøns Op.** 70 f. 80 ff. 94. 100 f. 107. 115 f. 129. 135. 140. 144.
Grsulaud, Christnet. 58. 64. 89. op. daget. 58. Biskopsdomme. 157. 170. 222. 264. 335. 412. 418. 431. II. 11 f. 53. 172. 219. 282. 382. 387. 394. 405. 451. 531 f. 566. 620 ff.
Gudbrand Rolfsson, Vicekansler. II. 569.
Gudmund, B. paa Færøerne. 157. **Krossen, B. i Høle.** 328. 334 f. 398—402. 418.
Gudedomme, se Kirkens relig. Skikke.
Gudstjeneste, se Kirkens relig. Skikke.
Gulbo de Grace, pavelig Runtius. II. 390.
Gulbfjeder. 262 f. 275. 394 f.
Gunnar, Abbed af Halsns II. 810. **Griksen, B. af Stavanger.** II. 531. 537. 545 f. 548. **Golf, Kansler, senere B. i Oslo.** II. 529. 534. 537. 539. 545 f. 548. 553 f. 560. 567. 572 f. 582. 626. **Hvit.** II. 303. **Thorhaldsson, B. af Hamar.** II. 524. 530. 537. 541 f. 560. 564. 566.
Gustav Trolle. II. 713. 715—720. 722 f. 742. 749. 764.
Guttorm, Erkeb. i Nidaros. 336 f. 340. 342 ff. 347 f. 398 f. 401. **Nilsen.** II. 810. **Paalsen, B. i Stavanger.** II. 277. 282. 294. 298. 303. 312. 343. **Sigurdsson, M. R.** 325 f. **Fjeld.** II. 572.
Gyrd, B. i Oslo, senere B. i Stavanger. II. 349. 351. 366. 386. **Ivaresson, B. i Staatholt.** II. 342. 356. 384 f.
Haakon paa Egge. II. 698 f. **Erkebiskop i Nidaros.** 418. 429. 435. 444. II. 2 f. **B. i Stavanger.** II. 173. 188 f. 192 f. 198. 214. **B. i Stavanger.** II. 447. 458 f. 465. **Griksen.** 66. 68. 103 ff. **Galin.** 326 ff. 333. **den Gode, M. R.** 20 ff. 24 f. **Haakonsen, M. R.** 332. 339 ff. 343 ff. 349 ff. 355 ff. 363 ff. 379 ff. 386 ff. 393 ff. 423 ff. 434 ff. **Hærbred,** M. R. 230 ff. 249. **Ivaresson, Erkeb. i Nidaros.** II. 399 f. **sen, II.** 391. 401. 414 f. 41 V **Ragnusson, M. R.** II. 19. f. 99. 108 ff. 116 ff. 124 ff. 180 ff. 190 ff. 394. VI **Ragnus R. II.** 286 ff. 294. 296. 360 ff. 373 ff. 379 ff. 389—96. **Sig af Gissa.** II. 414. 459 f. **son Jarl.** 26. 28 ff. 38 f. **son, M. R.** 221. 239. 244. 319 ff. **Thoresson, B. i Bel** 237 f. 240. 245. 251. 253. 266. 271 ff. 280 ff. 286. 302. **mundson.** II. 288.
Haaref af Thjotta. 43. 45. 80. 125.
Haavard B. i Bergen. 337. 3. 346 f. **B. i Hamar.** II. 343. 353. 365. 387. 389.
Hasthor Jonsson. II. 114. 19. 414.
Halgeir Asmundsson, B. af i ger, senere af Færøerne. II. 3. 425. 531.
Halfel Egmundsson. II. 41 f.
Halsns Kloster 451. II. 134. 323. 486.
Halstein Simonsen. II. 303.
Halvard, B. paa Færøerne. 304. 386. **B. i Hamar.** 34. **B. i Hamar.** II. 198. 212. 22. 251. 253 ff. 258. 282. 295. 29. 312. 343. **B. i Oslo.** II. 356. **Graatop.** II. 513. **den Helli,** f. 144. 432.
Halvardsfot. 432. II. 390.
Hamaro Biskopsdomme. 222. 22. 302. 346. 357 ff. 389. 418. 427. 431 f. 435. II. 11. 30. 104 f. 172. 198. 298. 312. 343. 387. 398. 463. 465. 530. 56. 593. 603. 612 f. 632. 824 f. 8
Hamborg, Erkebiskopsæde. 13. **Bremen.**
Hans, Hertug. II. 740 f. 743. II. 560. 570 f. 573—584. 589

- ff. 601—605. 611—615. 692. **Andersøn**, Abbed i Hovebø. II. 721. 723. 725. 735 f. **Knutson**, Defandt i Bergen. II. 652 f. 661 f. 666. 665. **Kruffov**. II. 722. **Muse**, B. i Oslo. II. 625. 627 f. 630. 632. 637 f. 640 ff. 652. 655—658. 661 f. 664. 669 f. **Olafson**, Kameler. II. 625—628. 643. **Prydh**. II. 703. **Reff**, B. i Oslo. II. 631. 658 f. 675. 677. 690. 696. 706. 715. 717. 721 ff. 725. 732—736. 743 f. 752. 755 f. 758—767. 770. 775—785. 787 f. 792. 797—801. 812 f. 824 ff. 837. **Tausøn**. II. 703. (Jon) **Teiste**, B. af Bergen. II. 566—569. 571—574. 577. 584. 608.
- Harald Blaaland**. 18 f. 29 f. 36. 118. **Gille**, R. R. 164. 166 ff. **Graafeld**, R. R. 25 ff. **Haardraabe**, R. R. 110. 127—131. **Haarfagre**, R. R. 17. 19 f. **Harbeknut**. 124.
- Hartvig Krummedike**. II. 536—541. 544. 552. 587 f.
- Helga Sigurdbatter**. II. 845. 873.
- Helgafellakloster**. 451. II. 430. 469. 866.
- Helge**, B. paa Orsland. 335. 412. B. i Oslo. 264. 273. 288 f. B. i Oslo. II. 104. 106. 115. 126. 155. 157. 167. 188 f. 198. 214.
- Helgener**, norske. 42 f. 116. 128. 136 f. 162. 198 f. 264. 269. 292. 354. 401. II. 296 f.
- Heming**, B. af Høererne. II. 524. 531. 545. 548. 555.
- Henrik**, Abbed af Utstein. II. 623 ff. 716. **Fuglesønger**. 18. B. af Garde. II. 405. 415. 451. B. af Ortnørne. 416. 418. 435. II. 11. B. af Ortnørne. II. 441. 464. B. i Stavanger. 328. 343. 346 f. **Henrikson**, Kansler. II. 388. 397. 407. 415. 417. 422. 424. **Holf**. II. 818. **Kaarsøn**, B. i Høle. 390. 409. 413. 418. 430. 435. II. 332. **Kaltefson**, Erkeb. i Albaros. II. 550—553. 556 f. 560—563. **Ellie**. II. 713. 715 f. **Krummedike**. II. 568—593. 616 f. 656 f. 663—671. 674. 683. 685. 696 ff. **Rilfson** (Gyldensløve). II. 666. 706.
- Herlog Høfnudat**. II. 595 f. 598. 600. **Higleffson Kornung**, B. af Oslo. II. 584 f. 588 f. 592 ff. 626.
- Herman Ratsfson**. II. 690. **Hørgflifson**, B. af Hamar. II. 584 f. 592 f.
- Herser**, se Gode, Løndermand.
- Hierarchiets Grundlæggelse og Befæstelse i Norge**. 170. 228. 246. 289. 317 f.
- Hirdbiskopper**. 71. 132.
- Hjalte Skjeggfson**. 54 f. 68.
- Hjalte** (Hjalte). 157. II. 816.
- Hole Biskopsdømme**. 157. 163. 170. 237. 265 f. 270. 328. 334. 398 f. 403. 407. 409. 418. 430 f. 435. II. 3. 12 f. 127 f. 169 f. 215 f. 239 f. 281. 317. 357 f. 362 ff. 430 ff. 448. 451. 459. 461. 463. 469. 530. 532. 559. 562 ff. 585. 644 f. 659 f.
- Hofstob Hofstobfson**, B. af Stavanger, II. 613. 617. 623 ff. 643 f. 653. 666. 669. 694. 714—717. 736. 755. 804. 809 f. 825.
- Hovebtienbe**. 160 f. 225. 432. 443. II. 330.
- Hovebø Kloster**. 187. 346. 376. 385. II. 11. 88. 221—566. 706. 724 f. 736. 744.
- Hubert**, Pfalzgrevens Gesant. II. 771.
- Immunitet**, se Kirkens Styrelse.
- Judalgenfer**. II. 328 f. 345. 428 f.
- Junge Haardsøn**, R. R. 326 f. 337 f. **Haraldfson**, R. R. 168 f. 217 ff. 230 f. 233. **Magnusfson**, Baglernes Konge. 296. 301. 305. 325. 357. **Stenkilfson**, Konge i Sverige. 118.
- Jungebjørg**, Hantou Magnusfson's Datter. II. 111. 114. 180. 182 ff. 195. 198. 212. 216 f. 226. 232. 413 f.
- Jungeborg Rilfobatter**. II. 750.
- Jungeb Ottesbatter Romer**. II. 666. 677—680. 683 f. 691. 694. 696. 700. 706 ff. 723 f. 732. 734. 751. 758. 824. 842 f.

- Suggald, B. af Hamar.** II. 98. 104 ff. 115. 126. 167. 172.
Suocentius III. 302 ff. 315. 324. 330. 336 f.
Søland, bets Bebyggelse. 19. bets Forfatning. 51 f. Christnet. 52 ff. 64. 75. 87 f. under Norge. 397 ff. 430. II. 12 f. 54 ff. 358 f. 385 f. udenlandfke Biskopper paa. 52. 71. 88. 89. 129. 131. 133.
Sølandfke Biskopper. 133. 146. 149. 154. se Skaalholt og Høle.
Sølelf Giesuresøn, B. paa Søland. 133 f. 143. 146. 149. 156. 162. 170. 397. 444. II. 332.
Svar Jensøn. II. 690. Jul. II. 752. Ralfsøn Strauhanke, B. i Ribarøe. 169. 264. Rjelbøsøn (Jul?). II. 761. Dlafsøn, Randsler. II. 178. 189 f. 193. 228 f. 362. Skjalge, B. i Hamar. 302. 327. 343. 346. Biffingsøn, Randsler. II. 554. 560. 567 f. 572. 581 f. Dgmunðsøn, Drotsete. II. 246. 255. 258. 265. 271 ff. 275. 287 f. 303.
Sachim Gris. II. 669.
Jakob, B. af Bergen. II. 388. 392. 401. 403. 419 f. 422. 425. 446. 450. B. af Grønland. II. 451. 531. Knutsøn, B. af Bergen og Dølo. II. 450 f. 456. 463. 521. Kollife. II. 790.
Jamteland. 89. 151. II. 103 f. 295 f. 394. 629 f. 675. 698 f.
Jens Andersøn Velbenaf. II. 603 ff. Mortensøn. II. 691. Dlafsen. II. 745. 765 ff. 772. 776—784. 806. Riber, B. af Kærerne. II. 839. Eplid. II. 814. 822 ff. Eplitt. II. 716.
Joachim Grubbe, udv. B. i Bergen. II. 558. Evfke. II. 789 f. 418.
Johan Fris. II. 823. 867. af Høva. II. 764. Krufev. II. 669. 745. 765. 810. Rangau. II. 749. 764.
Johannes, Kristian II's Søn. II. 721. 723. 729. 733. 735. 743. Guilaberti, pavelig Runtlus. II. 353 ff. 372.

Krabbe, udv. Erkeb. til Ribæ
 610 ff.

Johannitter. II. 323 f. 736.

Jon, B. af Dølo. II. 368. 401.

(Jøns), B. af Dølo. II. 463

475 f. 484. 486. 490. 499

521—524. 527. 530. 536—54

554. B. af Ortnørne. II. 44

B. af Skaalholt. II. 451. 459

Kresøn, B. af Høle. II. 645 f

669. 844 ff. 852. 854—871

Birgersøn, B. i Stavanger,

Erkeb. i Ribarøe. 169. 221. 22

232. 264. II. 3. Bjarnesøn,

859. 866. 871. Brynjulfsøn

f. 45. 60 f. 65. Brynjulfsøn.

Donfan, B. af Enderørne. I

Ginarsøn. II. 847. Gindridet

af Skaalholt. II. 258. 281.

Høle, B. paa Grønland,

Høle. II. 282. 342. 344. 351.

387. 431 f. Hørming. II.

Geriksesøn (Jerechini), B. af

Hølt. II. 469—473. 524. 530.

Gudmundsøn Alg. II. 52. 74

i 100 f. Guttermesøn, B. af

ger. II. 837. 839. Høftherø

255. 264. 271. 288. 303. 365

389. 398. 402. 414. 421.

Høftherø, B. af Skaalholt. II. 21

245. 257 f. Hedingsøn. I

Irste, B. 133. 144. Jensøn

Høle. II. 469. Karlstien. I

Knut (Kut), B. paa Grønlan

264. Paalsøn, Randsler. I

584. 592 f. 595. 625. Rere,

i Ribarøe. 394. II. 3 ff. 9 ff

21 ff. 30 ff. 35 ff. 45. 72. 25

Sigurdasøn, B. af Skaalholt.

f. 303 f. 342. 356. 358. E

Emer. II. 568 f. 571. 573 f

581. 587. Stefansøn Krabbe

Skaalholt. II. 477. 564 f. E

fofte, B. paa Grønland. 26

Tevesøn, B. af Høle. II. 46

469. Ummereise. II. 519. 522

Hjalmsøn, B. af Høle. II. 46

- Dgmundeſøn, B. i Hole.** 156 f. 159. 162. 163. 401. 444.
- Jonebog.** II. 55.
- Jonskloſter i Bergen.** 451. II. 134. 323.
- Jofef Kalſter.** II. 823 f.
- Jubelaar.** II. 311. 435.
- Jærnbyrd.** 164. 200 f. 326. 340. 343. 381. 397.
- Jøns, B. af Garſerne.** II. 551. 555.
- Jørgen Hansſøn (Skriver).** II. 824 f. 632. 635. 639. 642. 648. 652. 661. 666. 701. 711. 715. 717. 722. 729.
- Karlsſøn.** II. 698 f. **Steenſøn.** II. 692.
- Jørund, B. af Hamar, ſenere Erkeb. i Nidaros.** II. 52 f. 59—64. 72 ff. 81 f. 89—93. 106. 112. 115. 124 ff. 132. 145. 147. 154. 252. **Thorſteinsſøn, B. af Hole.** II. 3. 12 ff. 35. 56. 127 f. 130. 169 f. 323.
- Kalf Arneſſøn.** 108 ff. 122 ff.
- Kalmarforeningen.** II. 441—446. 496 ff. 501—524. 528. 532—546. 569—80. 615. 651 f. 697. 738 ff. 818. 826—830.
- Kanniker.** 223 f. ſe **Domkapitler.**
- Kanaler.** 233. 354. II. 11. 21. 79. 84. 99. 113. 117. 120. 178 f. 226 ff. 230 ff. 240—244. 265. 267 ff. 272. 275 f. 285. 293 ff. 320. 356. 359 f. 362 ff. 368. 380. 388. 397. 406 f. 415. 424 f. 450. 456. 463 f. 473. 498 f. 501. 510. 515 f. 520 f. 529. 554. 569. 572. 581 f. 625. 643. 678. 715. 737. 752. 756. 828.
- Kapeller, kongelige.** 392. 417. II. 20. 100. 121 ff. 149 ff. 177 f. 212 f. 221 f. 306. 314. 320 f. 390. 583. 624. 691. 701 f.
- Kapelmagiſter.** II. 122. 149 ff. 177. 196 f. 212 f. 222. 238 f. 320 f. 398. 406.
- Kapitler, ſe Domkapitler.**
- Karine, Abbediſe.** II. 706.
- Karl Joneſøn Jemta, B. af Hamar.** II. 593 f. 596—612. **Knutſøn, N. K.** II. 506. 518 f. 521 f. 534—547. 558. 561. 740. **den Store.** 11. **Sigurdsſøn, B. af Hamar.** II. 566. 571 ff. 577. 584 f.
- Kaſtelkloſter i Konghella.** 451. II. 73. 323. 692.
- Katechiſmus.** 226 440 ff. II. 6. 8. 10.
- Ketil, Biſkop.** 144. **B. i Stavanger.** II. 104 ff. 115. 125 f. 134. 136. 147. 154. 173. **Thorſteinsſøn, B. i Hole.** 94. 163. 170. II. 357.
- Kirkeforfatning, den norſke.** 170—216. 440—462. II. 313—338.
- Kirkefred.** 195. 266. 273 f. 328. 346. II. 469. 472. 549.
- Kirkegaard.** 174. 195. 199. f. 457. II. 204. 328.
- Kirkens Embedsmænd.** 171—188. 442—454. II. 313—324. 877—881. **Preſter.** 90. 171 ff. 266. 272 f. 442 ff. II. 66 f. 199 ff. 223. 247. 251. 313 ff. 344 f. 426 ff. 491 f. 877. **deres Anſættelſe.** 177 f. 203. 221. 224. 228. 238 f. 275. 310. 322. 442 f. II. 20. 237. 314. 583. 742. **deres Indviſe og Embedsdragt.** 171. 176. 181. 192. II. 340. **Kundſkaber.** 180 f. 437. 444. II. 66. 345. 347. 494. **deres Pligter.** 171 f. 189. 191. 199 f. II. 66. 200 ff. 223. **deres Underhold.** 140 f. 160 f. 176. 204 f. 380 f. 443. II. 67. 118. 203. 205 f. 427 f. 491 f. 583 f. **Hulkepreſter (Hovedpreſter)** 175. f. 443. II. 206 ff. 315. **Heredspreſter (Sognepreſter)** 176 f. 443. II. 315. **Hirdpreſter.** 178. II. 120 ff. **Høgenbedpreſter (Bifariet, Kapellaner).** 175 f. 443 f. II. 206. 315. **Jelandske Preſter.** 179 f. 265 f. 272 f. 443. **Preſtegaard.** 176. II. 204 f. 314. 672. **Preſtemøder.** 207. 210. II. 207 ff. 315 f. **Provſter.** 346. 450. II. 39. 43. 118. 121 f. 168. 178 f. 227 f. 248. 321 f. 427. **Biſkopper.** 171. 181 ff. 442. 444 f. II. 262. 314 ff. 426 ff. 491. 692. 705. 742. 817. 831 f. 877. ff. **Embedsdragt.** 181 f. **Følge.** 275 f. 280. II. 21 f. 27. 118. 318. **deres**

- Vligter. 177 f. 181. 190 f. 192. 195. 196.
 209. 224. 317. 348. 443 f. 448. II.
 202. Suspendien. 399 ff. 402. 405.
 Underhold. 160 f. 182. 191. 197. 199.
 204 f. 235. 274 f. 278. 280. 286.
 445. II. 428 f. Valg og Indvielse.
 132 ff. 145. 169 f. 171. 182. 203. 221.
 222 f. 228. 230. 233 f. 238 f. 257.
 265. 271. 277 ff. 283 ff. 291. 312.
 322. 337. 382 f. 405 ff. 416. 420 f.
 427. 431. 445 ff. II. 1 f. 13 ff. 20.
 27. 30. 71. 105. 147. 316. 342. 350
 ff. 468. 475 ff. 737. 818. 832. Orde-
 biskoppen. 448 f. II. 21 f. 27. 193. 216
 f. 262 f. 274 f. 317 f. 413. 692. 705.
 877 ff.
- Kirfens religiøse Skikke. 188—
 201. 454—458. II. 324—331. Sa-
 kramenterne. 188 ff. 454 ff. II. 251.
 299 ff. 308. 325 ff. Daaben. 96. 188.
 189 f. 232. 414. 454 f. II. 200. 299
 f. 308 f. 325. Confirmation. 188.
 190. 317. 455. II. 283. 299 ff. 308 f.
 325 f. Nabbere. 188. 190 f. 336.
 412. 455 f. II. 15. 66. 200. 203 f.
 206. 300. 310. 326. 586. Kirkebed
 (Penitente), ſml. Banſetning. 188.
 191 f. 239. 257 ff. 260 f. 266. 273. f.
 287 f. 294. 303 ff. 315. 324. 348.
 351. 353. 382. 397. 455. II. 37 f.
 42 f. 60 f. 78. 84. 107 f. 119. 140.
 165. 199. 201 ff. 222 f. 225. 231.
 245. 247. 250 f. 299 f. 310. 322.
 326. 344. 346. 425. 492. Ordina-
 tion. 188. 192 f. 317. 456. II. 326.
 Gæſteſkab. 189. 193. 268. 336. 456.
 II. 8. 15. 20. 37. 39. 67. 133. 200.
 205. 224. 299 ff. 308. 326 f. 346.
 434. 491 ff. 751. den ſibde Salvelſe.
 189. 193. 315. 456. II. 204 f. 310.
 328. Kirketjeneste og Gudstjeneste.
 193—198. 457. II. 66. 200 ff. 206.
 251 f. 309 f. 329 ff. 433. Søndage
 og Helligdage. 196 f. 267. 361. 457.
 II. 66. 206. 247. 252. 429. 488 f. 491.
 493. Preceſſioner (Gangdagar). 197.
 368. Raſer. 107 f. 457. II. 247. 429.
 491. Fremme Handlinger. I.
 201. 310. 329 ff. 469. De
 199 f. 239. 457. II. 43. 80. 1
 ff. 247 f. 301. 311. 427. 583
 200. 458. Gudbedemne. 164
 326. 340. 343. 381. 458.
- Kirfens Ethrelſe og ſtats
 Ferhold. 201—216. 458 ff.
 ff. 882 ff. Kirfens Embeds
 ſættelſe. 132 ff. 145. 177. 181
 221. 222 ff. 228. 230. 233 f.
 257. 265. 271. 275. 277 ff.
 310. 312. 322. 337. 349. 38
 ff. 416. 420 f. 427. 431. 442
 ff. 458 f. II. 1 f. 13 ff. 20.
 50 f. 71. 72. 79. 105. 122 f. 1
 314. 316. 319. 331. 342. 350
 475 ff. 548 ff. 583. 614. 617. 6
 687. 742. 818. 831. Kirfens
 Vedretſe. 203. 204 f. 285.
 15. 20. 39. 56. 79 f. 204 f. 1
 f. 344. 492. 744. 817. 831. 8
 Kirfens Lovgivningsmyndighe
 206 f. 459. II. 317 f. 332
 Kirfens Demmermyndighe
 f. 258. 278 f. 286. 335. 358.
 f. 460. II. 18. 20 f. 27. 41. 4
 102. 143. 173. 176 f. 223. 22
 253 f. 327. 334 f. 345 f. 4
 614. 617. 671 f. 688 f. Kirke
 tagelſe ſra verdslige Statsfor
 munitet). 203. 210 ff. 272. 2
 II. 18. 21. 31 ff. 40 f. 56. 1
 225. 335 ff. 578. 617. 672. 8
 Kirker. 91. 172 ff. 193 ff. 2
 ff. 256. 456 f. II. 79. 206. 32
 Indvielse. 195. 317. Underb
 160. 204 f. 381 II. 427. :
 heldelſe og Gjensidigheds
 Avkeſkirker (Herredkirker, Ired)
 ker paa Øylandene). 91. 172 ff
 457. Herredkirker (Herredſke
 Hjerdingekirker, Dittingskirker).
 194. II. 67. Høgentekirker
 kirker, Kapeller). 172 ff. 194
 457. Kathedralkirker. 174. 22
 444. 457. II. 315. 391. 492.

- glattirker. 450. II. 124. 178. 321.
 Jølandſke Kirker. 179 f. 205 f. 267.
 334. 393. II. 15 f. 19 f. 56 ff. 61.
 82 f.
 Kirkeordnante, II. 831 ff. 836 f.
 855-f.
 Kirkens Biskopsſtol. 157 ſe Herſer-
 nes Biskopsdømme.
 Kirkinaag Biskopsſtol. 158. 162. ſe
 Ordnernes Biskopsdømme.
 Kjøbenhavn's Univerſitet. II. 525. 568.
 Klans Blide. II. 683. 685. 726. 733—
 736. 738. 741. 743. 746. 752. 757 f.
 766. 774—785. 787 f. 792. 794. 797
 —804. 806. 808. 812 f. 823. 830. 836.
 843. Kalpphof. II. 710. af Mervig.
 II. 848—852. Kavn. II. 716.
 Klement. II. 710. 749.
 Kloſtere og Kloſtergeſtligheb. 155 f.
 158 f. 169. 183—188. 213. 223. 263.
 265. 305. 333. 346. 368 ff. 375. 382.
 385. 410 ff. 446. 450 ff. II. 1 f. 20.
 68 ff. 106 f. 134 ff. 139. 197 ff. 209.
 221. 236 f. 247—251. 300 f. 315.
 322 ff. 342. 345 f. 435 ff. 478—483.
 489 f. 555 f. 566. 608 f. 650. 688.
 690 ff. 702. 704. 706 ff. 716. 724 f.
 736. 817. 833. 834. 881 f.
 Klæng Thorſteinson, B. i Eſtaaholt.
 170. 264 f.
 Knut, adv. Ordeb. i Uppsäl. II. 677 ff.
 Klifsøn. II. 588—593. 600. Øyl-
 denſtjerne. II. 696. 725. 729. 731 f.
 Knutsøn. II. 603. 616. 626. den Mæg-
 tige. 66. 103 ff. 118. 124. 159. Pe-
 dersøn. II. 821 f. 838. Forſe. II.
 195. 217. 232 f.
 Kol, B. 133. Thortelofsøn, Wilens Bi-
 ſkop. 143. 145. 162. 169.
 Kolbjørn Gernſt. II. 522 f. 538 ff. 544.
 Kongedømmet, dets Forhold til Kir-
 ken. 130 ff. 178. 182. 202 ff. 221.
 223 f. 228. 230. 293. 295 ff. 238 ff.
 247 f. 254 ff. 261. 270 ff. 274 ff.
 281 ff. 286 f. 307 ff. 317 f. 320 ff. 384.
 393. 445 f. II. 6 ff. 18 ff. 22. 26 ff.
 86 f. 93 ff. 81 f. 107. 123. 154. 223.
 226 ff. 252 ff. 262 f. 316 ff. 332 f.
 542 f. 549. 560 ff. 578. 671 f. 696 f.
 737. 815 ff. 818. 831. dets Urvælg-
 heb. 127. 137. 231 f. 236. 239 ff.
 247 f. 254 ff. 319. 325 f. 331. 338 f.
 346 f. 372 f. 423 ff. 427 ff. II. 66 f.
 114 f. 116 f. 261. 268. 291 f. 418 ff.
 416 ff. 419. 502 ff. 516. 520. 527 ff.
 539. 570 f. 672. 697 f. 753 f. 828 f.
 med Fælleskyrſe. 127 f. 137. 148.
 150. 167. 169. 220. 223 f. 230. 322.
 425. Kjøleſtongedømmet. 79. Kon-
 gens Balg og Unævnſe. 239. 247 f.
 341. 428. II. 9. 18. 20. 22 f. 27. 290.
 318. 413. 416. 502. 515 ff. 518 f.
 528 f. 534. 541 f. 672. 696 f. 738.
 753 f. 756 f. 763. 765 f. 785 ff. 798
 f. 806 f. 809 f. 816 f.
 Korſtoge. 150 f. 163. 170. 337 f. 348.
 352 f. 376 f. 386 ff. 433 f. II. 24 f.
 156. 166. 218. 246. 297 f. 355. 557.
 Kriſtian I R. K. II. 533 f. 536—553.
 555—562. 565. 568—572. K. II
 R. K. II. 584. 593—656. 661 ff. 669.
 676. 688. 709—735. 743. 745 f. 767.
 K. III R. K. II. 665. 686. 695—
 698. 710. 712. 737. 740—743. 747—
 768. 773—787. 792—830. 833. 847.
 851—875. Sriver. II. 870. 874.
 Kriſtiern Petersøn, Provſt til Apo-
 ſtekirken. II. 701.
 Kriſtoffer af Bayern, R. K. II. 503.
 519, 521—524. 528—533. Kvitfeld.
 II. 823 f. 853 ff. af Oldenborg. II.
 745—754. 764. 795. 801. 847.
 Thronføn. II. 760—764. 771. 787 f.
 793. 796 f. 802 f. 808. 811. 813 f.
 818. 820. 822. 841 f. 875.
 Kronens Offring til St. Olaf. 243 ff.
 323. II. 13 ff.
 Kroning og Salving. 237. 256 f. 277.
 279. 287 ff. 372 ff. 380. 430. II. 31.
 35 f. 92. 265. 441. 444. 528. 542.
 545. 581. 617. 672. 681 f. 832.
 Kroningeb. 237. 379. II. 35 f.
 Sagmand. 460. II. 18. 43. 176. 226.
 253. 334. 516. 578.

- Lagretten, paa Island. 51. 208.
 Lagthing. 207 ff. 213. 246 f. 439.
 460. II. 8. 10. 113. 315.
 Lardon af Brede. II. 770.
 Lasse Skonning. II. 767.
 Laurentius Kalfsøn, B. af Hole. II.
 74. 95 f. 127 ff. 170. 215 f. 239 f.
 Laurits Mule. II. 865 ff.
 Lebing. 212 f. 272. 286. 380. 461. II.
 18. 21. 27 f. 31 ff. 39. 41. 43 f. 118.
 175. 303. 336 f.
 Legater, pavelige. 219 ff. 237. 245.
 289 f. 298 ff. 377 ff. II. 244 f. 353
 ff. 372. 390. 435. 458 f.
 Leif Grifsjøn. 58. 89.
 Lendermand. 52. 220. 253 f. 439. II.
 23. 29. 36. 62. 110 f. 113. 117. 261 f.
 Lensvæsen. 204. 212.
 Libentius, Erkeb. i Bremen. 99. 100.
 Liemar, Erkeb. i Bremen. 146. 153.
 Lisbet Jendtr. Ulfstand. II. 794. 796.
 Literatur, oldnorst. 34. 196. 227 f.
 256 f. 307. 319. 347. 436 f. II. 191
 f. 303. 381. 384. 426.
 Robin, B. paa Færøerne. 145 ff. 149.
 172. Verv. II. 54 f. udvalgt B. i
 Hamar. 427.
 Lovgivning, kristen. 92 ff. 206 ff. se
 Christenret.
 Lovfigemand, paa Island. 51.
 Lucia Misdatter. II. 750 f. 755. 758.
 Ludovicus de Ballionibus. II. 435.
 458 f.
 Ludvig den Fremme. 12.
 Lunds Erkebistedslemme. 153 f. 158.
 169 f. Metropolltanmyndighed over
 den norske Kirke. 154 f. 182. 217 f.
 222. 229.
 Lybækkerne. II. 279 f. 745 ff. 795.
 Lerbisfærper. 142. 221.
 Lyskloster. 169. 187. 333. 450. II. 2.
 236 f. 481. 708.
 Magne, B. i Bergen. 161 f. 164 f. 169.
 Magnus, B. af Hamar. II. 387. 389.
 398. Arnesen. II. 722. Barfod, N.
 K. 148 f. Cinarisen, B. i Skaal-
 helt. 169 f. Grifsjøn, N. K. 394.
 II. 187. 190. 192 ff. 225 ff. 241
 f. 254. 258 ff. 264 ff. 271 ff. 2
 294 ff. 302. 306 f. 353 ff. 358-
 379 f. 385. 391. 436 f. Erle
 Jarl. 162. Erlingesen, N. K.
 235 ff. 253. 260 f. 321 f. G
 søn, B. af Skaalhelt. II. 567.
 Gidsuresen, B. af Skaalhelt.
 401 ff. 418. den Gede, N. K.
 110. 123 ff. 128. Green. II
 555. Gudmundsøn, ndr. B. i
 helt. 403. 405 ff. Lagabster,
 394. 425. 429. 434. II. 1 ff.
 24 ff. 33 f. 561. Laurencii, i
 gens Lauritsen. Sigurdsen &
 N. K. 166 ff.
 Man. 158. 414 f. II. 5. 304.
 Manddrabere. II. 492 f.
 Mandebød. II. 311 ff. 340 f. I
 360. 365. 387. 448. 585.
 Marcellus, B. af Skaalhelt, G
 Nibares. II. 545 f. 548—564.
 Margreta, Dronning. II. 311. 31
 392 ff. 396 ff. 400—425. 432. I
 444—454. 460. 478. 504 f. N.
 ter. II. 812.
 Marie Kirkes Provsti. II. 122
 222 f. 268. 275. 364. 368. 38
 415. 424. 442. 450. 516. 521
 529. 554. 560. 569. 581 f. 643
 737.
 Markus, B. af Færøerne. II. 1
 104. 304 f.
 Marik. II. 515 f.
 Martin Cinarisen, B. af Ska.
 II. 858 f. 862—875. B. af F
 291. 302. 304 f. 314. 327. 331
 Reinhard. II. 649.
 Mathens, B. paa Færøerne. 157
 264. Parimus. 384. 389 ff.
 Mathias, Abbed af Uffe. II. 810
 af Hele. II. 545. 548. 552. 560
 f. Pentiksen, Abbed. II. 7
 Clafsøn, Hovedm. paa Lunde:
 591 f.
 Mattis Hveru, Kandest. II. 643.
 696. 715. 717. 721. 723. 735. 7

- Prese, f. Sundstjerne.
- St. Michaels Kloster i Bergen, se Runflif.
- Micael, B. af Staalholt. II. 401 ff. 429 f.
- Mikel Brunsberg. II. 820.
- Minoriter, se Franciskanere.
- Misfaler. II. 631. 658.
- Mission, engelst. 21. 31 f. 33. tydsk. 11 ff. 18. 27. 31 f.
- Missionerbiskopper. 132 f. 140. 142.
- Mogens Gjs. II. 745. 758. 804—809. Gyldestjerne. II. 683. 685. 716. 721. 724 ff. 738. 744. Jonsen. II. 703. Lauritsen, B. i Hamar. II. 613. 616 f. 643. 653. 657. 664. 669. 677. 713. 715 f. 721. 735 f. 743. 752. 756. 760. 768. 777 f. 780. 783. 785. 787. 792. 794. 800. 807. 824f.
- Morten Krabbe. II. 738. 752. 756. 758. 760—763. 766 ff. 776 ff. 780—784. 787. 800 f. 807. 843.
- Moster. Thing. 94.
- Runflif Kloster. 159. 187. 346. 375. II. 451. 458. 479—483. 555 f. 566. 572. 608 f. 691 f. 702—705. 796.
- Mynt, Myntfod. 235. 274 f. 348. 449. II. 21. 30. 43. 65. 234. 274 ff. 278 f. 353 f. 432. 578. 776.
- Nærvolds-kloster. 451. II. 304. 323.
- Narve, B. af Bergen. II. 11 f. 30. 35. 50 ff. 59. 69. 74. 89. 93. 101. 105. 112. 141 f. 196. Thoresen, Erkepr. Delo. II. 589.
- Niaal, B. i Stavanger. 273. 283 f. 291. 302. 314. 327 f.
- Nidarholms Kloster. 159. 167. 187. 346. 370. 375. 391. 454. II. 2. 821 ff.
- Nidaros Biskopsømme. 143 f. 161. 169.
- Nidaros Erkebiskopsømme. 170. 217 ff. 221 ff. 227. 232 f. 263. 268. 271. 285 f. 328. 336. 348 f. 354. 397 ff. 402. 407. 414 f. 419. 421. 435. 442. 448 f. II. 1 ff. 9. 13. 45 f. 50 ff. 81. 132. 154. 193. 216 f. 235. 242 f. 262 f. 274 f. 296 ff. 302. 304 f. 312. 318. 342. 350. 353 f. 391. 399. 405 f. 412 f. 447. 465 ff. 516. 545—551. 561. 566 f. 579. 610 f. 632. 639. 653 f. 672. 692. 705. 714. 723. 726 f. 737 f.
- Nikolaus, B. af Færserne. 435. B. i Grønland. 412. 418. 481. B. i Grønland. II. 531. Arnesen, B. i Delo. 281 ff. 288. 290 ff. 295 ff. 301 f. 306. 314 f. 325 ff. 331. 342 f. 344 ff. 349 f. Bredspere, B. af Nlba. 219—229. 234. 321 f. 384. 413. 416. 441. 443. Jafobesen Finkenoghe, Erkeb. i Nidaros II. 399 ff. 403 ff. 406. 412. Kallb, B. i Delo. II. 582. 585. Keilisen, Erkeb. af Upsal II. 149. Petersen, B. i Bergen, 230. 263.
- Nile Henrikson (Gyldestlove). II. 616. 622. 628 ff. 634. 662. 666 f. 670. 766. 842 f. Scatimsen Lyffe. II. 691. 694. 700. 705—709. 714 f. 721 ff. 725 f. 728 f. 731—735. 738. 743. 745 f. 750—760. 764. 766. 785. 789—792. 799. 812. 822. 840 f. Klausen, Lagmand. II. 694. 726. 810. Steensen Sture, se Daljuukeren. II. 677. 679.
- Ronnefeter i Bergen. 450. II. 237. 608 f. 690 f. i Delo. 187.
- Ravndermand. 213.
- Ridd Gotkalfsen. II. 848.
- Riddgeit Thorkelnesen, B. i Staalholt. II. 386. 398 f. 401.
- Ridelsystemet. 212.
- Official II. 223. 319.
- Ridaf, Abbed af Halsna. II. 545. B. af Bergen. II. 564. Grønlandinge-Biskop. 89. 157. B. paa Grønland 418. 431. 435. II. 3. 12. B. i Hamar. II. 343. B. af Stavanger. II. 398. 401. 403. 415. 417 ff. 435. 445 ff. Erkeb. i Nidaros. II. 342 ff. 350 f. 353. 365. 373. 382. 384. 388 f. 391. 485. foregIVEN Ronge. II. 452 ff. Alfesen. II. 303. Bagge. II. 669. Baf. II. 513. 519. Engelbrektsen, Erkeb. i Nidaros. II. 628.

- 831—833. 854 f. 857 f. 888. 898 f.
 873—896. 899. 902—746. 748—801.
 803—808. 812—816. 818—822. 840
 f. 847. GeRa. II. 829 f. 882. 884.
 889 f. 875. 878. 888. 896. Gaabne-
 son, R. R. II. 802 f. 896 f. 400 f.
 408 f. 407 f. 412 f. 431. 433. 452 f.
 Gaabnefon. II. 580. Gaabnefon b.
 Galle, R. R. 45. 65—88r 72. 78 f.
 81. 88. 90 f. 102 f. 112 f. 116. 131.
 186 f. 432. II. 298. Gjalleson, B.
 af Gole. II. 680. 854. 856. 884 f.
 875. Gyre, R. R. 137 f. 147 f.
 Haganeson 160 f. *Haldaneson, B.
 af Bergu. II. 775 f. 488. 490. 508.
 522. 529. 537. 554. Hilleson III.
 Kalge. II. 529. 536 f. 539. 543. 545.
 548. 555 f. 572. 578. Hostenans.
 II. 823. Regnadeson, B. af Gole.
 II. 588 f. 871. 885 f. Skantunge.
 58 f. 80. 118. Thordeson, B. i
 Bergen. II. 653. 686. 688. 691—694.
 703 f. 714 f. 728. 736. 748. 761.
 Thordeson, Gislef. + Ribwas. II. 548
 —553. 556 f. 560—563. 566 f.
 Tryggveson, R. R. 37 f. 41 f. 49 f.
 53 f. 60 f.
 Dlafessot. 432. II. 39. 296 f. 390.
 Dption. II. 156 f.
 Dbericus Bifalls. 155 f. 159. 165.
 Drfnserne. 19. 40. 64. 87. 162. II.
 465. 565. 572. 817 f. 872. 816.
 Drfnsernes Bifopsomme. 157 f. 162.
 170. 224. 264. 294. 347. 416. 418.
 II. 11. 52. 163 f. 210 f. 298. 388.
 403. 464. 565 f.
 Drum, B. paa Ferserne. 157. B. af
 Hamar. 237. 264. Helafeson, B. af
 Gole. II. 281. 303 f. 342. 356. 360.
 382. B. i Delo. 354. 359. 380. 418.
 Gfneinsfon, Drotsete. II. 303. 357.
 361. 364—368. Steinsfon, valgt B.
 af Skaalholt. II. 214. Eturlafeson,
 Lagmand. II. 862. 870. Thorsteinsfon,
 valgt B. af Skaalholt. II. 214.
 Delo Bifopsomme. 144. 156. 162.
 169. 222. 237. 264. 283 f. 354. 380.
 418. 420 f. II. 2 f. 11. 28. 31
 f. 214. 296. 348. 351. 353
 388. 408 f. 425. 450. 483. 484
 506. 534. 582. 585. 584. 602
 655—658. 837.
 Otter, B. i Bergen. 169.
 Otte Stigefon. II. 728. 728. B.
 Otte I, II, III, tykke Skjere. 19.
 Das Side. II. 745. 758. 804. B.
 Lange. II. 679. 681. 684. 722
 Overenskomst mellem Stien
 og Summet. 240—248. II. 28.
 Lundberg 1277. 304. II. 28.
 46 f. 63 f. 834. 345 f. 404.
 480 f.
 Paal, Abbt af Gode og
 II. 569. 572. B. i Bergen. 2
 263 f. 273. 283. 291. B.
 mar. 357 f. 363. 388. 288
 418. 430. Paardeson, I
 senere Gislef. i Ribwas. I
 212. 220. 223. 228. 289.
 —245. 251 f. 257. 273 f. 38
 294. 298—301. 362. 364. 688.
 son, B. i Skaalholt. 293 f.
 Rjempe. II. 721. Reff. II. 63.
 Pallium. 219. 221. 233 f. 27
 336. 349. 354. 355. 419. 4
 II. 3. 53. 156. 244. 302. 34
 401. 407.
 Patronatret. 178. 179 f. 20
 f. 266 f. 275. 278 f. 286. 3
 360. 382 f. 389. 392. 416. 4
 II. 15—19. 56 f. 61. 82 f. 11
 314. 328. 578. 583. 671. 817.
 Paulus, B. af Gole. II. 55
 Gila. II. 649. Justiniani, B.
 gen. II. 558 f. 584. B. III,
 II. 861. 863.
 Pavedomme. 171. 182. 185. 1
 f. 209. 217 f. 234. 246. 256
 f. 285 f. 298 f. 324. 376 f.
 433 f. 449. II. 2. 17. 44. 4
 102 f. 121 f. 168. 173 f. 244
 f. 311. 321. 339. 350 f. 372.
 394 f. 435. 456 f. 459. 466
 473. 476 f. 480. 531 f. 557

586. 605 f. 611 f. 638. 654. 705. 876.
- Peder Pedersſøn. II. 814. Blade, B. af Sjælland. II. 865. Skriver. II. 805 ff.
- Per Kampe. II. 601.
- Peter, B. i Bergen. 435. II. 3. 11. 146. B. af Færøerne. 435. II. 146. B. i Hamar. 418 f. 420. 427. 435. B. i Hamar. II. 465. 475. 484. 486. 490. 522. 530. Greb. i Nidaros. 349 ff. 353 f. 398. 402. B. af Orfnserne. II. 11. 42. 52. B. i Dølo, 169. B. i Stavanger. 237. 264. Broffenhus. II. 736. Grifſøn, Ransler. II. 365 f. 368. 388. Ragnuſſøn, Blæſandſler. II. 569. Mikolaſſøn, B. af Høle. II. 431 f. 435. 446 ff. Eigardſſøn, Ransler. II. 631. Sunnandveder (Ransler). II. 677 ff.
- Peterspøngen. 226. 348. 449. II. 168. 209. 244. 281. 315. 328. 353 f. 390. 429. 458 f. 549.
- Petrus Gervafil, pavelig Legat, II. 244 f. Mauricius. 166. Roſafontanus (Kille) II. 649.
- Pilegrimer. 238. 266. 286. 356. 361. 400. 405. II. 20. 27. 60. 203. 207. 255. 360. 436 f. 460.
- Peſt, ſe Mandebød.
- Prefter, Preftegaard og Preſtemøder, ſe Kirſens Embedsmænd.
- Prefteret paa Jøland. 210.
- Primſigning. 9 f. 189.
- Proceſſioner, ſe Kirſens relig. Skikke.
- Proviſion. 420. 446. II. 53. 72 f. 147. 342 f. 350 ff. 398. 400. 431. 467. 550. 559. 563 f. 611. 687.
- Provſter, ſe Kirſens Embedsmænd.
- Præbender. 222 f. 417. 447 f. II. 3. 72. 78. 156 f. 221. 224. 251. 346. 466. 490. 494.
- Prædikerebrødre, ſe Dominicanere.
- Præmonſtratenſere. 450 ff.
- Pönitentiarus. II. 73. 107. 299. 319. 492.
- Maabemand i Biſkøppens Gaard. II. 73. 319.
- Rafn Ddbſøn. II. 12 ff. 55 ff. 59 ff.
- Ragnar, B. 144. B. i Hamar. 264. 284.
- Reformationen. II. 647—651. 671. 673. 686—691.. 693 f. 746. 768. 814 ff. 825 f. 830 ff.
- Reidar, B. i Nidaros. 169. 218 f. 221. Eendemand. 295 f. 306.
- Reinald, B. i Stavanger. 156. 162. 165. 168 f.
- Reinold von Heidenſdorf. II. 725.
- Reinſkloſter. 451. II. 706 f.
- Rigs møder. 227. 237. 343. 345 ff. 379. II. 19 ff. 30. 35 ff. 188. 193 f. 198. 216 f. 253. 287. 446. 495 f. 742 ff. 785 f.
- Rikard, B. i Enderſerne. 419. 435. II. 12.
- Rimbert, Greb. i Bremen. 11. 15 f. 131.
- Rodulf, B. paa Orfnserne. 158. (Rodolf) Rudulf, B. 71. 88. 89. 133. 144.
- Roe, B. paa Færøerne. 252. 264. 336.
- Roftof Univerſitet. II. 525. 548. 564. 566 ff. 569. 581. 585. 593. 613. 654.
- Røgnvald Rolſſøn, Orfnsernes Jarl. 170. Ulfſøn. 59.
- Sakramenter, ſe Kirſens relig. Skikke.
- Salomon Thoraldſſøn, B. af Dølo. II. 130. 212. 214. 216. 218. 221 f. 239 f. 245 f. 251. 257 f. 264 f. 295. 298. 303. 312. 342. 344. 348 f. 362. 364. 406.
- Salvinger, ſe Kroninger.
- Selja Kloſter. 159. 187. 370. 407. II. 258.
- Sevard (Sigurd?), B. 135.
- Severinus, B. af Dølo og ſenere af Færøerne?. II. 464. 475. 484. 531.
- Sigbritt. II. 609. 622 f. 625. 632. 634 ff. 637 f. 644. 648. 651.
- Sigfrid, Miſſioner i Sverige. 62. B. i Stavanger, ſenere B. i Dølo. II. 343. 349. 351. 353. 365 f. 386.
- Sigvæt Lande. II. 51 f. 74. 95 f. 130.

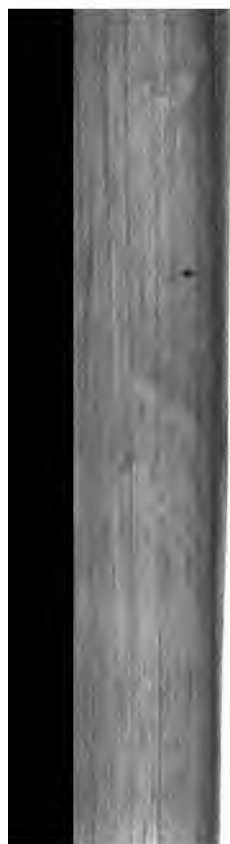

- Sigmund Brudeisen.** 57 f. **Oppe-**
sen. II. 349.
Sigmar, B. paa Færerne. II. 173.
 197 f. 214. 302.
Sigrid Storraabe. 59 f.
Sigurd, Abbed af Lætra. 346. 348.
Abbed af Thylkeba. II. 358 f. 362 f.
B. under Dlaf Tryggverson. 40. 43.
 62. 70 f. 140. **Stakon Grifvins**
Stirbifson. 114. 116. **B. under Dlaf**
Haraldsen. 70 f. 84. 101. 140. 166.
B. i Bergen. 199. 227. 230. **B. i**
Samar. II. 393. 401. 445. 477 f. 480.
 425. 446. 483. **Stjernefjeld.** **B. i**
Stavanger. II. 522 f. 537—540 545. 553.
 554 f. 560. 564. **Stindefsen, Gref.**
i Ribarø. 365 ff. 365 ff. 380. 387 f.
 393 ff. 399. 402. 407. 411 ff. 418.
 422. II. 71. **Stinsonsen Jarl.** 24 ff.
 26. **Stithorsen.** II. 255. 258. 264.
 271 f. 283. 303. 305 f. 373. 390.
 397 f. 401 f. 414. 421. 489. 500.
 567. **Haraldsen Runk.** **R. A. 2.** 168
 f. 217 ff. 230. **Jonsen, Dratfeld.**
 II. 509. 520. 522 f. 529. 535—540.
 544 f. **Jonsen, Prest.** II. 852. 856.
 860. 867. 869. 873 ff. **Jorsalfarer,**
R. R. 150 ff. 158 f. 163 f. 166.
Runk, B. 144. **Stembistafu.** 168.
Thetmarsen, B. af Skaalkolt. 407 ff.
 418. 435. II. 12 f. 332.
Simon, B. i Ribarø. 161. 169. **B.**
af Enderserne. 354. 415. 419. **Bjorns-**
sen. II. 540 f.
Sjelemesfer. 199.
Skaalkholts Biskopsdemme. 133. 149.
 156 f. 162. 169 f. 264 ff. 272. 292 f.
 335 f. 401 f. 403. 407. 418. II. 12
 ff. 83. 104. 127 f. 198. 214. 257 f.
 290 f. 304. 317. 342. 356 f. 364 ff.
 399. 401. 430. 432. 448. 451. 459 ff.
 463. 468—472. 530. 532. 549. 560.
 562 ff. 567. 585. 643.
Skofer. 180. 444. 448. II. 761.
Skrifa Kloster. II. 882.
Skule Baardsen. 338 ff. 343 ff. 349
 f. 355 ff. 363 f. 369. 400
 436.
Sorensen, Biskop. 400 f. 409
Sorensen, Biskop. 400 f. 409
Stavanger, Biskopsdemme. 11
 169. 217. 254. 377. 393 f. 61
 392. 425. II. 11. 84. f. 94. 10
 214. 252. 293. 312. 348. 351.
 398. 399. 447. 458 f. 455. 41
 464. 504. 508. 613. 632. 64
 337.
Steen Ege. II. 500 f. 573 f.
 582. 599 f. 615. **ben De**
 618. 629 f. 647. f. 650. 677.
Stefan Jonsen, B. i Skalk
 585. 643 f. 648. 690.
Stefanus, pavelig Legat. 237.
Stefner Thorsdosen. 53.
Steen, Abbed af Skalk. II. 4
 479 f. 482.
Stig, Bage. II. 606. 612.
Stillefast. 312.
Stimler ved fremmede Gref
 493 f. 525. 761.
Subsidium pallii. 422. 449.
 ff. 429 f. 551. 618.
Sundererne. 19. 434 f. II.
 565 f.
Sunderernes Biskopsdemme. 1
 224. 354. 414 f. 419. II. 5.
 104. 298. 304 f. 317. 350.
Suniva. 42 f. 136. 144. 264.
Superintendenten. II. 817.
 836—839.
Svante Nilsson Sture. II. 58
 598 f. 615.
Svarte-Jones. II. 507—510.
Svein, B. paa Færerne. 336.
Kanus af Ribarø. II. 560.
(Orkebegn) II. 529. 537. f
sen Jarl. 60 ff. 69. **Knutse**
 122 ff. **Petersen, B. af S**
 II. 565. 567. **Tungeffing.** 3
 60 ff. 66. 118. **Ulfesen.** 126 f

- Sverige forenet med Norge. II. 192 ff. 216. 242. 260 ff. 265 ff. 271. 284 ff. 292 ff. 374 ff. 502. forenet med Norge og Danmark, se Kalmarforeningen.
- Sværter (Sørøver), B. paa Færøerne. 336 f. 346. 418.
- Sverret Sigurbøson, N. R. 261 ff. 264. 268 ff. 274 ff. 287 f. 289 ff. 298 ff. 307 ff. 314 ff. 320 ff. 394 f.
- Syøfelmænd. II. 18.
- Sedelighed. 265 f. 272 f. 402 f. II. 433 f.
- Søtrin Mortensøn. II. 823.
- Søn- og Helligbøge, se Kirkens religiøse Skikke.
- Søren Norby. II. 710.
- Sørle, Gref. i Ribarø. 419 ff. II. 2.
- Tandra Kloster. 333. 346. 417. 450-II. 1. 707 f.
- Teit Versesøn, udv. B. af Skaalholt. 336.
- Testamenter. 225. 228. 350. 461. II. 20. 80. 118. 167. 300. 310. 329 ff. 341. 346.
- Taugbrand. 41. 47. 53 f.
- Theodoricus Monachus. 129. 167. 267. 444.
- Theodorik af Nlem. II. 433 f.
- Tingfarefø. 213 f.
- Tingere Kloster. 159. 187. 215. 239. II. 382. 384.
- Tiholf (Tjebolf?), B. 135. 140.
- Thomas Tolaf, B. af Drønerne. II. 464 f. 475. 486. 500. 565. B. af Süberøerne. II. 304.
- Thorarin Sigurbøson, B. af Skaalholt. II. 385 f.
- Thorbjørn Dlafesøn, B. i Thronbhjem. II. 837 f.
- Thorb, B. af Grønland. II. 53. 154. 172. Kratesøn. II. 303. Roeb. II. 726. 745. 754. 768. 794. 796 f. 802. 820. 822. 824.
- Thorer, B. i Hamar. 264. 273. 283 f. 291. 293 f. 298. 302. Biskopsøn. II. 3. 19. 41. 44. Gudmundsøn, Gref. i Ribarø. 328 ff. 333 ff. 336 f. 398 f. 402. 422. Gunde i Bjark's. 80. 105 ff. 198. Throndfte, Gref. i Ribarø. 354 f.
- Thorfinn, B. i Hamar. II. 11 f. 30. 35. 45. 49. 52. Dlafesøn. II. 821 f.
- Thorgils, B. i Stavanger. 434 f. II. 3. 11. 21. 83.
- Thorhall (Thorolf), B. i Viken. 145.
- Thorkel, B. af Dølo. 380. 418. Jonsøn, B. af Dølo. II. 594.
- Thorlak Runolfesøn, B. i Skaalholt. 94. 162. 169. Thorhallesøn, B. i Skaalholt. 265. 267. 272. 292 f. 334. 401. II. 357.
- Thorleif, udv. B. til Skaalholt. II. 15. Dlafesøn, B. af Bergen. II. 546. 548. 551. 553—556. 568. 564. 572. 579.
- Thorolf, B. paa Drønerne. 157 f.
- Thorstein, B. i Bergen. II. 282. 298. 303. 312. 341. B. i Hamar. II. 53. 66. 85. 93. 101. 104. 112. B. i Dølo. 237. 264. Thorkelsesøn, Provst til Apostelkirken i Bergen. II. 568.
- Thornn Jonsbatter. II. 873.
- Thorvald Rødransesøn, Vibforle. 52.
- Thron, Gref. i Ribarø. II. 391. 395. 398 f. Jvaresøn. II. 699.
- Thronbhjem's Stift. II. 837 f.
- Thyffvab's Kloster. 265. 431. 451. II. 303. 384.
- Tiber (horæ). 196.
- Tiende. 150. 160 f. 176. 182. 205. 225. 238. 286. 381. 431 f. 443 f. II. 7 f. 20 ff. 24. 29. 43. 46 f. 55. 63. 65. 118. 136 ff. 157. 166 ff. 173 f. 194. 205. 207. 219 ff. 224. 229 ff. 233 f. 244 ff. 298. 305 f. 311. 330. 338. 350. 352 ff. 356. 364. 372. 390. 427. 429. 487 f. 491. 493 ff. 626 f. 672. 817.
- Troesbetjendelse, christelig i den norske Lovbøger. 440 ff. II. 6 ff. 10.
- Trolddom. II. 235 f. 299. 310.
- Trud Ulfstand. II. 733 ff. 741. 816. 823—826. 836. 843.

- Trælles Frigivelse. 86.
 Tunøberg Demonstrationsfæstelse. 452.
 Tybster i Bergen. II. 136 ff. 280.
 378. 555 f. 579. 642. 726.
 Hffe, Erkeb. af Lund. 358.
 Hlf Sørensen. II. 255 f. 258. 264. 288.
 414.
 Huns, Erkeb. i Bremen. 16. 18. 131.
 Huvan, Erkeb. i Bremen. 70. 90. 100 ff.
 Hvsfals Erkestol. 229. II. 103. 189. 257.
 296 f. 394. 469 f. 473 f.
 Hstveins Kloster. 451. II. 248 f. 323.
 495. 623 f. 716.
 Hadsstena Kloster. II. 438 f. 478 f.
 483 ff.
 Baldemar Kristoffersen, D. A. H.
 369 ff. 392 f.
 Barna Kloster. II. 324. 796.
 Bibs Kloster. 451. II. 850. 866.
 Bilboib, B. af Bæverne. II. 444. 487.
 Bilen. 774. 796.
 Wilhelm af Sabina. 377. ff. 395 f.
 409. 411. 416. 431. II. 287. 352.
 Bishjalm den Gamle, B. paa Orf-
 serne. 158. 162. 170. 264. B. paa
 Orfserne. 264. 294. B. paa Orf-
 serne. II. 153 f. 198. 210 ff. 216. 222.
 388. B. paa Orfserne. II. 388. 403.
 464. B. i Oslo. 169. 227. 237. 264.
 William, B. paa Orfserne. II. 565.
- William Rusfeld. B. af Sæder
 304 f. 350. Gistler, Jark
 serne. II. 535. 541.
 Wiffin, B. af Stalhøst. II
 435. 446. 448. 451.
 Winalde Gensliffen, Erkeb. i
 II. 388. 398, 406. 411 ff. 41
 420. 422. 425. 431. 435. 44
 447. 466.
 Vincentine Kump, B. paa C
 II. 621.
 Vincentius Krage. II. 658. 6
 673—677. 679—686. 689 ff.
 —703. 705. 709. 712—716.
 731—735. 738. 743. 745—
 754—768. 772. 774—785
 792. 796 ff. 806. 812. 822.
 Wasse. 212 f. II. 303.
 Witalizer. II. 440. 497.
 Wjellin, se Wejellin.
 Wols Erkebiskop. 158. 170.
 II. 305.
 Wylde Cylind. II. 396. 559
 Wymund Finnsson. II. 288. 3
 373. 389. 391. 397. 401 f.
 520. Guthormsen. II. 2
 366. Paalesen, B. i Sfaa
 643. 646. 659 f. 844—854.
 Wofur, se Wöfer.
 Wraaa. 51.

MAR 14 1955

